
C
III
35

R. P. IOAN.
EVSEBII
NIEREMBERGII,
SOC. IESV,
DOCTOR
EVANGELICVS.

R. P. IOAN.

EVSEBII NIEREMBERGII,

SOC. IESV,

DOCTOR EVANGELICVS.

Ex variis selectisque concinnatus Opusculis;

AD PIETATEM CHRISTIANAM institituendam eximiè accommodatis.

QVORVM INDICEM PAGINA XX. EXHIBEBIT.

LVGDVNI,

Sumptibus FRANCISCI COMBA.

M. DC. LIX.

CVM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO.

DIVINÆ
TRIADI
SCIENTIARVM FONTI,
DOCTOREM EVANGELII.
PRIMÆ LEGI
LEGEM GRATIÆ,
AMANTI REDAMATOQVE NVMINI
CHRISTIANAM CHARITATEM,
ET INIMICORVM AMOREM,
INDEFICIENTI LVCI
LVMEN MYSTICVM,
VOLVNTATI IMMVTABILI
VOLVNTATIS ARTEM,
DIVINÆ SAPIENTIÆ
THEOPOLITICVM,
ÆTERNO DEO
ADORATIONEM IN SPIRITV,
DICAT, OFFERT, CONSECRAT,

Humillimus cliens

IOANNES EVSEBIVS NIEREMBERGIVS.

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.

DOM. D. CAMILLO DE NEVFVILLE,

ARCHIEPISCOPO ET COMITI LVGDVNENSI, GALLIARVM PRIMATI,

Et Lugdunensium, Forisiensium, & Bellijocensium Proregi.

DEBENTVR sacris Flaminibus Religionis nostræ mysteria, Euangelij lumina Ecclesiæ sideribus, orbisque Christiani Rectoribus ingenij pij fœtus. En igitur, Archi-Præsul & Prorex Illustrissime, Amplitudini tuæ eruditos piosque Eusebij Commentarios, Viri morum integritate, scriptorumque famâ celeberrimi Opera consecro. Non aspernaberis, vt opinor, munus tuo

tuo muneri dignitatique,quam geris,conſonum: tuum cùm ſit Diuinas & Regias leges ſciſcere, *Gratiæ legem* tuo nuncupari nomini patieris. Chriſtianam charitatem non tantùm exerces Paſtoris officiis, ſed etiam foues. Pacem facis publicam & priuatam. Lugduno ſuam tranquillitatem inuidet reliqua Gallia; inſanis votis expetit pacem, quâ fruimur, & cùm ſerenas Vrbem præſentiæ tuæ radiis, *Myſtici Luminis* iubar explicas vniuerſis. Moderaris affectus publicos, priuatis imperas; & dum voluntatem tuam Regiæ accommodas, noſtras etiam tuas facis. Quid mirum igitur, ſi *Voluntatis Artem*, quam calles optimè, tuis mancipem obſequiis, meæ vadem? Cui *Theopoliticum* inſcriberem, quàm ei, qui Diuina iura Regiis, Regia iungit Diuinis? Ad aras facturus eâ pompâ, quâ ſoles Religionis tractare myſteria, *Adoras Deum in Spiritu*, & illum cultum rerum omnium Authori exhibes, quem iſtæ paginæ docent. Tuum igitur multis titulis eſſe debuit iſtud opus: Virtutum tuarum Exemplar eſt, dignitatis tuæ Symbolum, & vtriuſque quod imples muneris Argumentum. Patere tantùm, vt ſit clientelaris etiam obſequij mei pignus, quippe qui ſim

AMPLITVDINI TVÆ,

Addictiſſimus & obſequentiſſimus.
FRANCISCVS COMBA.

R. P. IOAN. EVSEBII NIEREMBERGII,

è Societate IESV,

DOCTOR EVANGELICVS.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

Cap. j.

LIBRI IV.

Cap. I.

LIBRI QVINTI.

Cap. j.

v. Chri

DE CHARITATE Christiana.

LIBER VNICVS.

CAPVT j.

DE AMORE INIMICORVM.

LIBER PRIMVS.

CAP. j.

LIBRI II.

CAP. j.

DE LVMINE MYSTICO.

DE SALE MYSTICO.

LIBER VNVS.

DE VIRTVTE EXEMPLI & Exemplo virtutis.

LIBER VNICVS.

CAP. j.

DE ARTE VOLVNTATIS.

LIBRI PRIMI.

LIBRI II.

LIBRI III.

PRÆCEPTA TOPICA.

In vsu Opinionis.

INDEX CAPITVM PRIMÆ PARTIS *RATIONALIS* OPERVM DIVINORVM.

Libri Primi.

LIBRI SECVNDI.

v. Cur

INDEX CAPITVM SECVNDÆ PARTIS

De Prouidentiâ salutis publicæ, siue cardinibus gerendæ Reipublicæ.

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

CAP. j.

DE ADORATIONE
In Spiritu & Veritate.

Partitio huius Operis.

LIB. j.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

CAP. j.

Index Capitum.

LIBRI SECVNDI.

CAP. j.

LIBRI TERTII.

CAP. j.

LIBRI QVARTI.

CAP. j.

IOAN

PRIVILEGIVM PROVINCIALIS SOC. IESV *in Prouinciâ Toletanâ.*

IOANNES de Piña Societatis Iesu in Prouincia Toletana Præpositus Prouincialis, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodùm Patre nostro Carolo Sangro Vicario Generali, facultatem facio, vt tractatus varij : nimirùm *Erotemata curiosæ lectionis.* Tùm *de Lege gratiæ*, tùm *de Charitate Christiana : De Amore inimicorum, De Lumine mystico, De Sale mystico*, tum alij iam olim editi, Authore P. Ioanne Eusebio Nierembergio nostræ Societatis Theologo, & eiusdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbati, typis mandentur, siue seorsim, siue collectim. In quorum fidem has litteras manu nostrâ subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Matriti in nostro Imperiali Collegio, die 3. Augusti anno Domini 1645.

IOANNES DE PIÑA.

PRIVILEGIVM PROVINCIALIS SOC. IESV *in Prouincia Lugdunensi.*

LAVRENTIVS Grannon Prouincialis Soc. Iesu in Prouinciâ Lugdunensi, iuxtà priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico Magno, 20. Dec. 1606. Ludouico Iusto 14. Feb. 1611. Ludouico XIV. 21. Dec. 1651. concessum : Quo Bibliopolis omnibus prohibetur ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione Imprimant. Permitto Francisco Comba, vt Librum qui inscribitur, *Ioannes Eusebij Nierembergij Doctor & Doctrina Euangelij* imprimere ac liberè dicendere possit. Datum Lugduni 12. Maij 1659.

LAVRENTIVS GRANNON.

AVCTOR LECTORI.

OPVSCVLA istæc concinnaui, sine cincinnis tamen, & cultu collegi ea, non compsi: illud labor improbus fecit; hoc languor diuturnus, iam coæuus. Non tam proprio ingenio functus quàm aliena furatus, (blandius dico, mendicans) minus accuraui ornatum verborum, quàm consensum curaui rerum. Sensa aceruaui; neque tunc festina tulit lucubratio, vt digna vestirentur purpura. Sed Pallas etiam nuda olim colebatur. E dissertatas exhibeo octo Beatitudines, Charitatem Christianam, & Amorem inimicorum, acumina scilicet Philosophiæ Christianæ, & Amorem inimicorum, acumina scilicet Philosophiæ Christianæ. Deinde Doctoris Euangelici dotes commendo ex sanctis Patribus, Ecclesiasticis Doctoribus, & eruditis Scriptoribus.

VARIA OPVSCVLA IN HOC OPERE CONTENTA.

R. P. IOAN. EVSEBII NIEREMBERGII E SOCIET. IESV, DOCTRINA, ET DOCTOR Euangelij, variis opuſculis expoſita.

LIBER PRIMVS.

LEX GRATIÆ IN MONTE PROMVLGATA

Cum octo Beatitudinum Elogio.

PROOEMIVM.

DESCENDENS è monte Moyſes, ſcriptam decem mandatorum legem Hebraïco tradidit populo, ſimul cum veteris teſtamenti inſtitutione. At teſtamentum nouum aſcendens in montem, filius Dei, cœpit promulgare octo beatitudinum præconio; quamuis enim cum proportione ad veterem, & ſcriptam, non ſine exceſſu præſtantiæ noua gratiæ lex intimatur. Aptè S. Paſchaſius dixit: *Ad hoc quippè Dominus montem aſcendit, vt diſcipulis terrenâ iam relinquentibus, & ſuperna petentibus, velut in altis poſitis, præcepta traderet cæleſtium mandatorum, & munera ſacra benedictionis diuinitus largiretur, ſecundùm quod David canit: Etenim benedictiones dabit legiſlator. Atque vt apertiùs gratiam Apoſtolorum deſignaret; addit, dicens: Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. Patet planè, quòd idem in hoc monte benedictiones Apoſtolis dedit, eiſque gradus quoſdam firmiſſimis ex lapidibus pretioſiſſimis ſtrauit, qui dudum in monte Sina Moyſi legem dedit. Sed ibi in tabulis lapideis eam deſcripſit; hic verò teſtamentum nouum, ſecundùm Hieremiam, de quo inquit: Scribam leges meas in cordibus eorum, & in ſenſu eorum ſcribam eas: ibidémque quaſi ſeruos, hîc autem quaſi filios affatur.* Hoc noui teſtamenti exordium, & promulgationem legis gratiæ libet explanare, vt totius Chriſtianæ Philoſophiæ compendium in octo beatitudinibus miremur, & præ manibus habeamus. S. Paſchaſ. l. 3. in Mat.

Sic Sanctus Matthæus rem enarrat: *Videns autem Ieſus turbas aſcendit in montem, & cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum, docebat eos,* Mat. c. 5.

dicens, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filÿ Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis, cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Rectè hic Sanctus Bernardus obseruat; Benè autem non turbæ, non quilibet de populo, sed soli discipuli accessisse dicuntur, quatenus sicut testamentum vetus datum legitur in monte Sina; solo Moyse ascendente, & populo expectante deorsum, sic & modò susciperent montes pacem populo, & colles iustitiam. Addit tamen subtilis Isaac, de Stella *homilia prima*, sequuntur discipuli cuncti & soli, non quia & omnibus fortiores; sed quia spiritu feruentiores. Lego tamen alium montem in quem non omnes, licèt tamen omnes igniti, & feruentes, sed pauci ascendunt: lego & alium in quem solus ascendit orare. In primum ascendit docere. In secundum ascendit gloriam suam ostendere. In tertium orare. Et hic est mons domus Domini præparatus in vertice montium. Sic venit iste saliens in montibus, & transiliens colles. Primò turbas omnes transiliens cum discipulis salit in montem. Secundo autem ipsos tanquam minores transiliens cum tribus tantùm salit in montem excelsum. Tertio, vbi nemo eum sequi potest, vniuersitatem creaturæ transiliens, solus salit æqualis ad æqualem, filius ad patrem. In primo solus filius auditur. In secundo filius videtur, pater auditur. In tertio nemo vidit, vel audiuit patrem nisi filius, neque filium nisi Pater. Tres isti montes, tres cœli accipi possunt. In primo formatur spiritualis hominum vita. In secundo monstratur Angelica. In tertio latet diuina. In primo signatur præsens iustitia. In secundo monstratur futura gloria. In tertio tanquam cœlo cœlorum ascendit ad Patrem, vbi orat ipsum, & assistit vultui eius pro nobis interpellans. Orat quidem Dominus in hóc tertio monte, & cœlo, vt nos ad primum montem, & cœlum Beatitudinum ascendamus, & legem gratiæ amplectamur, simulque cœlorum ex nouo testamento hæredes, cuius exordium auspicatissimum legimus multiplicis beatitatis promissis: Egregiè Abbas Guerricus dixit: lætum prorsus ac nouæ plenum gratiæ, noui principium testamenti, & quantumlibet infidelem, ac pigrum prouocans ad audiendum, sed amplius ad faciendum, cùm scilicet beatitudo miseris, exulibus & egenis promittitur regnum cœlorum. Gratum inquam & auspicatum nouæ legis initium, quando in ipso statim initio tot beatitudinum benedictiones dat legislator, quibus delectati eant de virtute in virtutem, donec ad videndum Deum Deorum in Sion ingrediantur templum, de quo Propheta dicit: Et in octo gradibus ascensus eius. Prima siquidem virtus inchoantium est, renuntiatio sæculi, qua pauperes efficimur spiritu. Secunda mansuetudo, qua nos obedientiæ subdimus, & assuescimus. Deinde luctus, quo plorantur peccata, vel implorantur virtutes. Ibi nimirum gustamus, vnde amplius esuriamus, & sitiamus iustitiam, tam in nobis, quàm in aliis, zeloque contra peccantes incipimus commoueri. Sed ne zelus immoderatior feratur in vitium, sequitur misericordia, qua temperetur. Et his studiis exercitatus, iam fortè erit idoneus vacare contemplationi, & pro munditia cordis filius Dei appellari. Et sic patet, & minister aliorum factus tanquam mediator & sequester pacificat inter ipsos & Deum. Pacificat inter ipsos adinuicem, vel etiam ad ipsos qui foris sunt: sicut scriptum est in laude Sanctorum Patrum: Pacificantes in domibus suis. In hoc officio qui fidelis, & constans extiterit, sæpe virtutem & meritum sibi Martyrij comparabit, persecutionem patiens propter iustitiam: aliquando etiam ab his pro quibus pugnabit, vt sit ei dicere: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Quantæ autem gloriæ in cœlo sit culmen huius perfectionis, inde vtcumque licet æstimari: quod ipsa abrenuntiantium sæculo primordia tantæ Dominus felicitatis prædicat: Beati pauperes spiritu. Hæc illo. Summatim dixit, nunc nos distinctius singula differamus.

CAPVT

CAPUT PRIMUM.

Perfecta virtus per montem significatur in cuius verticem ascendendum est.

PRÆMITTENDUM est, cur in montem ascenderit Dominus Christianæ virtutis auspicia, & compendium traditurus; nonne quoniam aptissimè mens ipsius virtutis iustitiam, altissimamque perfectionem significat, altiora Euangelij præcepta, atque consilia amplexantem, Quemadmodum Augustinus docet: *Si quæritur* (inquit) *quid significet mens, bene intelligitur significare maiora præcepta iustitiæ, quia minora erant, quæ Iudæis data sunt.* Assinis est sanctus Chrysostomus, cùm ait: *Ascendit in montem, vt ostendat, quoniam in altitudine spiritualium consistere dicitur, qui docet Dei iustitiam pariter & qui audit. Nemo enim potest in valle stare & de monte loqui: si in terra stas, de terra loquere, si autem de cælo loqueris, in cælo consiste.*

S. August. lib. 1. de serm. Dom. in monte.

S. Chrysost. hom. 15. in Matth.

Cùm igitur perfecta iustitia, siue virtus mons sublimis sit, ad eius ascensum nos primum vocat fructus inde carpendus. Id quod in Iob, dum de onagro sermo est, de iusto mysticè dicit: *Circumspicit montes pascuæ suæ.* Vbi Sanctus Gregorius ait: *Possunt adhuc montes pascua accipi alta sententia scripturæ sacræ.* Octo certè beatitudines, quas Dominus in monte exposuit, vtpote Euangelicæ, altissimæque sententiæ, pascua sunt, quibus mystici onagri, qui in monte iustitiæ commorantur, affatim reficiuntur. Ideo perfecta virtus dicitur mons hæreditatis Dei; in quo nimirum iusti diuinæ hæreditatis compotes fiunt: nam cecinit Moises *introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ.* Quæ verba Philo ex sua & aliorum sententia sic exponit. *Quidam autem aiunt hæreditatem Dei dici, esseque bonum ipsum, cuius vsumfructum Moyses nunc in votis nuncupet, quasi dicat: quia nos tanquam pueros recens ad discendum admotos introduxisti per sapientiæ decreta, & contemplationes, nec sine rudimentis esse passus es, planta nos in sublimi sermone cælesti, hæc enim est hæreditas paratissima.* Hunc ergo sermonem in monte a Domino habitum videtur mentis oculis Moyses prænouisse, cùm iuxta Philonis sententiam dixit: *planta nos in sublimi sermone cælesti, hæc enim est hæreditas paratissima.* In hoc enim cælestis sermonis monte hæreditas locupletissima continetur, quæ non vno solo, sed multis nominibus nuncupatur, vt constat ex octo Beatitudinibus. In hoc monte Christus primum suos Discipulos, deinde perfectos omnes fideles introduxit, & plantauit.

Iob. 39.

S. Gregor. lib. 10. mor. cap. 29.

Exod. 15.

Philo. de Plant. Noë.

Præterea, ad præfati montis verticem contendendum est, quandoquidem hoc magnorum virorum proprium sit. De his enim per Psalmistam dicitur: *montes excelsi ceruis.* Cur autem iusti magnique viri cerui dicantur, Sanctus Gregorius sic exponit: *quia hi, qui iam daro contemplationis saltus nouerunt, altos sententiarum diuinarum vertices, quasi cacumina montium ascendunt: ad quæ profectò cacumina, quia infirmi peruenire non valent, rectè illic subditur: petra refugium herinaceis; quia videlicet inualidos non sublimiter intelligentia exercet, sed sola in Christo fides humiliter cõtinet.* Qui herinacei sunt ad firmam immobilis petræ veritatem humiliter debent arrepere: nam montium altitudo his, qui mentis præstantia, & velocitate cerui sunt, reseruatur. Hos ceruos ad perfectæ vitæ montem vocat Isaias, cùm ait: *Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion.* Qui verò sit hic mons, optimè explicat Sanctus Gregorius, cùm ait: *qui cælesti prædicatione vtitur, ima iam terrenorum operum deserens, in rerum culmine stare videtur; tantòque facilius subditos ad meliora pertrahit, quantò per vitæ meritum de supernis clamat.* Hi ergo, qui doctrinæ præstantia clari sunt, ad montem perfectæ vitæ iubentur ascendere, vt multis valeant efficaciùs prodesse. Pro qua re explicanda vsurpare libet verba Plinij de montanis arboribus, sic habet: *Montes amant cedrus, larix, tæda, & cætera, è quibus resina gignitur.* Ita sublimes mentes, quæ instar procerarum arborum in cælum tolluntur, montem amant vt eam gignant resinam, quæ in sacris litteris ad curanda animæ vulnera cõmendatur. In fine quoque capitis hæc subiicit de eisdem arboribus: *Quæcumque communia sunt montibus planisque, maiora fiunt, aspectuque pulchriora in campestribus; meliora materia, crispioraque in montibus.* In planis mundanæ vitæ homines rerum copia, & dignitate conspicuos arbores dixeris maiores, aspectuque pulchriores: at qui in monte euangelicæ conuersationis consistunt, arbores sunt meliores materie, & victus austeritate crispiores.

Psal. 103. S. Gregor. lib. 10. Mor. c. 19.

Isai. 40.

S. Gregor. à Glosa citatus in hæc verba.

Plin. lib. 16. cap. 18.

Reliquum est, vt audiamus Isaiam dicentem: *Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad Domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius.* Quem locum Sanctus Hieronymus aptè explicans, ait: *cùm fuerimus in domo Dei Iacob, tunc docebit nos vias suas, per quas gradiamur ad eum: Et ambulabimus in semitis eius, quas triuerunt & alij. Denique Iesus ascendens in montem docebat discipulos suos octo Beatitudines, & cætera, quæ Euangelicus sermo complectitur. Prius ergo discenda sunt viæ Domini, & postea ambulandum in semitis eius.* Præcepta quidem Decalogi latæ; & magis tritæ sunt viæ: at octo Beatitudines magis arctæ, & minùs apertæ semitæ, has discimus in monte.

Isai. 2.

CAPUT II.

Felicitatem huius vitæ, ac eius beatitudinem sola virtus præstat.

ILlud etiam præmitti oportebit, cur beatitatis elogio virtutes Euangelicas commendet Dominus beatosque dixerit iustos eas consecutos. Plane quoniam non solùm in futuro, sed in præsenti sæculo sint felices, beatique iudicandi. Quandoquidem ij meritò beati censeantur, qui illud sunt, quod ipsi volunt; hoc autem solis iustis congruit. Qua ratione vtitur Saluianus his verbis: *Quicumque virtuosi sunt, beati esse*

Saluian. lib. 1. de Prouid.

dicendi sunt : quia inter quantumlibet dura quantumlibet aspera, nulli beatiores sunt, quam qui hoc sunt, sed paupertate delectantur. Inhonori sunt, honorem respuent, lugent, lugere gestiunt infirmi sunt, infirmitate lætantur. Merito ergo pauperes, lugentes, & qui multiplicem persecutionem patiuntur, à Christo beati prædicantur, quia hæc ipsa, quæ mundanis hominibus incommoda videntur, libenti animo complectuntur. Quid vero mirum si inter temporalia incommoda iusti beati dicantur ? Cum verum sit, quod Saluianus subiungit : *Gracia autem sapientes etiam vsque ad contemptum doloris, ac mortis doctrina sua culmen erexerunt*, dicentes, *etiam in catenis, atque suppliciis beatum esse sapientem.* At vero quoniam eos vulgus beatos iudicat, qui concupitas voluptates, atque diuitias, siue honores adipiscuntur, & in rebus omnibus voti sui compotes esse videntur, sic præfatus Doctor occurrit : *Et si iuxta opinionem suam beati sunt quia adipiscuntur quod volunt, re tamen ipsa beati non sunt, quia quod volunt, nolle debuerunt.* Religiosi autem hoc cunctis beatiores, quia & habent hoc, quod volunt & meliora, quam quæ habent, *omnino habere non pos-* Prouerb. 8. *sunt.* Rationem hanc ex Prouerbiis licet confirmare, vbi sapientia testatur ; *qui me inuenerit inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino.* Ex Hebræo legitur apud Vatablum : *hauriet voluntatem à Domino.* Quod ipse sic explicat: *assequetur quidquid volet.* Pagninus legit : *& aducet quod voluerit à Domino.* Caietanus ex Hebræo legit : *& eduxit voluntatem à Iehouah.* Ipse autem sic exponit : *eduxit pro educet à Deo, quod voluit.* Iustus ergo, id habet, quod vult, atque idcirco beatus est. Qui igitur inuenerit sapientiam, id est, absolutam, consummatamque virtutem, hauriet salutem à Domino, tantum videlicet bonum, quod beare possidentem possit. Quòd si vocem illam *hauriet* premere velis, magnum discrimen inter veros, falsosque Philosophos hac in re inuenies. Meri- S. Clem. Alex. lib. 2. strom. tò Clemens Alexandrinus antiquos gentilitatis sapientes puteorum fossoribus comparat, sicut enim hi aquam limpidam ad sedandam sitim haurire cupientes, auidè terram fodiunt, & in frangendis obuiis lapidibus exacuta ferramenta conterunt : Contingit autem non semel, vt pro optata aqua cœnum inueniant. Ita antiqui Philosophi purissimam veritatis, ac beatitudinis aquam vehementer sitientes, eamque in profundo defossam existimantes, ad eam penetrare, ipsamque haurire cupientes in multiplicis doctrinæ inuestigatione, quasi in fodienda humo, industriæ suæ brachia fatigarunt, & ingeniorum ac disputationum acumina, quasi acuta ferramenta in effringendis obuiantium difficultatum petris contriuerunt. At post tantum laboris pensum, non liquidam veritatem, ac beatitudinem, sed errorum cœnum inuenerunt. Feliciùs hac in re nostri sapientes laborarunt, quia non falsæ sapientiæ, sed fidei humum, in qua hæc aqua inuenitur, diligenter foderunt. Vnde veram beatitudinem inuenientes meritò audiunt, *haurient salutem à Domino.* Sed contemplare obiter ferramenta, hoc loco à Christo enumerata, quibus iusti beatitudinem effodiunt : paupertatem scilicet, lachrymas, famem, sitim, mansuetudinem, & plurimas, grauesque persecutiones, quæ Philosophis antiquis, nec in mentem venerunt, &c.

Deinde tunc res omnes perfectæ, & suo modo beatæ esse putantur, cum in suo centro requiescunt, in quo sicut Aristoteles docet tria omnino obtinent, quibus illarum absoluitur perfectio, scilicet, *quietem, conseruationem, & vnionem.* Arist. lib. 1. de cœlo & mundo. At anima per virtutem in Deo, tanquam in centro est, quid certius est? Atque adeo in eo quietem, conseruationem, & vnionem nanciscitur. Quamuis enim anima corporis sensibus alligata, mundi sensibilia ad tuendam vitam corporis circumeat ; per virtutem tamen perfectam in Deo tanquam in medio, ac centro est constituta. Quod subtiliter indicatum est Apoc 4. Ioanni, cum monstrantur illi quatuor animalia pennata, & oculata in circuitu & in medio sedis Dei. *Et in medio sedis* (inquit) *& in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante, & retro.* Pugnantia videtur loqui : nam si in medio sedis erant, quomodo in circuitu eiusdem ? si in centro, quo modo in circumferentia ? Aptè Gilibertus dissidium hoc verborum enucleauit: *Sic* (inquit) *pennata illa, & oculata animalia* Gilibert. ser. 4. in Cant. *in medio, & in circuitu sedis Dei leguntur. In medio, quia voti sui perducuntur ad intima; in circuitu, quia redintuo semper voto feruntur in eadem ipsa. In medio, quia eorum iam completum est votum : in circuitu, quia non sufficiunt comprehendere totum. In medio sunt admissa per gratiam ; & in circuitu sunt exclusa per differentem naturam. In medio sunt, quia vnita per contemplationem ; & in circuitu, quia disiuncta per comparationem.* Hoc inter iustos, & peccatores, inter Dei, & mundi amatores distat, quòd hi iuxta Regij vatis sententiam, *in circuitu impij ambulant*, & cum animi quietem vbique inuestigare non desinant, nusquam tamen inueniunt, quia in suo loco eam, idest, in centro non quærunt. Circuit Salomon, & animo vniuersa lustrauit, & de omnibus à cedro libani vsque ad hyssopum sapienter disputauit : circuit etiam in Ecclesiaste, & de elementorum postquam disseruit circuitu, ad humanos actus disputationem deriuauit; sed vbique vanitatem, & afflictionem spiritus, nullibi quietem, quæ in cœlo centro reperitur, inuenit. Quod experta Dei sponsa est, cum ait : *surgam, & circuibo* Cant. 3. *ciuitatem.* Nam per ciuitatem Gilibertus rerum vniuersitatem intelligens, sic adiungit : *mens qua circuit, vniuersa pertransit, nusquam requiem capiens, nisi vbi finem reperit : solus ille requies est amanti, & refectio, qui finis est omnium, & cuius nullus est finis.* Vnde Christus Dominus hominum labores, & mentes in terendo circuitu fatigatas miseratus, ad se nimirum ad centrum accersit illis verbis: *Venite ad me omnes qui laboratis, &c.* Quo fructu vocantur ? *Et inuenietis* (inquit) *requiem animabus vestris.* Ac si dicat : quam in circuitu quæritis, requiem, in me solo, qui centrum animarum sum, inuenietis. Quia verò iuxta Philosophi placitum, centrum non tantùm quietem rebus, sed etiam conseruationem communicat, ideo Dominus addit: *& ego reficiam vos.* in solo enim hoc centro salutis cõseruatio reperitur. Optime Hieronymus: S Hieronym. in cap. 17. Hierem. *Multi medici in Euãgelio hæmorroissam curauerant, quæ omnem substantiam suam perdiderat in eis, & tamen à nullo curari potuit, nisi ab, eo qui*

verus

verus est medicus,& cuius sanitas in pennis eius. Sic profectò animæ contingit, quæ in solo rerũ omnium centro conseruationem inuenit: vnionem etiam, nam quæ in circuitu multiplicitate rerum distracta, in varias cogitationes, & affectus multiplicesque perturbationes, & quasi in multas diuiditur partes, in centri vnitate colligitur, & quæ cum Martha circa plurima turbabatur, cum Maria in vno, quod necessarium est, vna simplicissime redditur.

Præterea, in vera virtute sita est beatitudo huius vitæ, quando per illam summum bonum possidetur; necessarium enim est, vt qui summum bonum possidet beatus sit. Optimè Sanctus Augustinus ait: *Quid potest esse in mundo felicius, quàm cui efficitur suus Imperator, & redemptor census, & hæreditas dignatur esse ipsa diuinitas.* Hanc felicitatem expetebat Regius Vates cum dicebat: *Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis.* Primum à Deo manifestationem sui petit, sed hac non contentus, possessionem etiam ipsius Dei postulat, cùm addit: *da nobis.* Quod obseruans Cassiodorus ibi sic exponit: *da nobis, idest, concede nobis salutare tuum, quasi amplectendum, quasi possidendum. Perfidis enim tantùm apparuit, non etiam datus est.* Eum certe verè beatum vates hic indicabat, qui talem possessionem obtineret. Vnde Psalmista cecinit. *Beata gens, cuius est Dominus Deus eius.* Vbi eruditus quidam Doctor ait *Beata gens de Deo, possessione scilicet. Beatitudo omnis in animo, qui melior est corpore, & nunquam homo est beatus per id, quod est eo inferius, ergo per nihil terrenum.* Nulla ergo diuitiarum, ac dignitatum temporalium possessio beatum potest hominem reddere. Vnde idem vates cum temporalem multorum felicitatem multis verbis exaggerasset, quorum videlicet filij sicut nouellæ plãtationes, quorum filiæ circumornatæ, vt similitudo templi, &c. Mundanorum hominum de hac felicitate proponit iudicium: *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt.* Quid tu inquis Sancte Dauid? *Beatus populus, cuius Dominus Deus eorum.* id fere assequutus est, etiam Socrates apud Platonem, cum enim esset ab eo quæsitum: An Archelaum Perdiccæ filiũ qui tum fortunatissimus haberetur, beatum putaret? *Haud scio* (inquit) *nunquam enim cum eo locutus sum.* An tu aliter id scire non potes? *nullo modo.* Tu igitur ne de Persarum quidem Rege magno potes dicere, beatus ne sit? *An ego possum, cum ignorem, quã sit doctus, quam vir bonus?* Quid? Tu in eo sitam beatitudinem putas? *Ita prorsus existimo bonos beatos, improbos miseros.* Miser, ergo Archelaus. Certè si iniustus. Huius pronuntiati ratio est, quod bonorum temporalium possessio, quantumuis ampla, implet arcam, vel domum: at virtutis, Deiq; ipsius possessio animam explet, & omnem tristitiam, ac miseriam expellens, consolationem omnibus numeris absolutam infundit. Hinc Sanctus Chrysostomus ex eo probat spiritum sanctum esse Deum, quòd Christi absentiam perfectè suppleuerit & Apostolorum animas plena consolatione expleuit. *Porro (inquit) si Spiritus sanctus esset minor, aut inferior filio, non erat sufficiens consolatio.*

Ad hæc, qui per virtutem Deum habet, omnia in eo possidet bona, hic autem verè beatus est, siquidem teste Boetio. *Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus.* At iustos omnia in Deo possidere, affirmat Bernardus dicens: *Nõ inutilis commutatio omnia reliquisse pro eo, qui est super omnia: nam & simul cum eo donãtur omnia.* Cum in alio loco Matthæi tres discipuli, & gloria filij attoniti, & voce Patris perterriti cecidissent in facies suas, postquam Christi manu recreati aperuerunt oculos, *neminem viderunt nisi solum Iesum.* Quod cõtemplatus Chrysostomus, ait: *Tres perdentes vnum inueniũt, imo vt amplius dicam, in vno tres reperiunt: magis enim reperiuntur Moyses & Elias si in Christo conglobentur.* Sic profectò, qui omnia perdit propter Christum omnia inuenit in Christo. Hinc Sanctus Bernardus disputans ait: *Etenim cum summo bono approximaret, quid boni illi deesse potuit?* Cùm enim Christo approximaret, imo etiam iam in corde per gratiam haberet, in illo omnia possidebat, etiam paradisum, vt in ipso crucis tormento. O rem miram. In paradiso esset sicut intellexit Sanctus Augustinus, vbi verba illa Domini: *Hodie mecũ eris in paradiso,* sic interpretatur: *Paradisus habet ligna felicia, hodie mecum eris in ligno crucis, hodie mecum eris in ligno salutis.* Vbi satis indicat Caluariæ montem, quatuor Domini sanguinis fluuijs irrigatũ, iam tunc paradisum extitisse, qui sane paradisus felicia ligna haberet, vt nimirum Christi Crux lignum esset vitæ, Crux verò boni latronis, si nõ vitæ, salutis saltem esset lignum, vt multò beatior esset latro in monte Caluario cruci suffixus, quàm olim Adam in paradiso delicijs circumfusus. Latro ergo etiam in tormento, quia Christum habuit, & omnia in illo, etiam paradisum possedit.

Ex quo liquet, iustos non solum in futura, sed in præsenti quoque vita esse beatos. Hæc enim gemina beatitudo est duplex illa possessio, quam Axa prudens fæmina à Patre suo Caleph enixè postulauit, nempe irriguum superius, & irriguũ inferius, vbi Origen. in hanc sententiam scribit: *Accepit Axa irriguum superius, & inferius, quod euidentius Apostolus dicit: promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.* Sicut saluator promittit his, qui verbi sui perfectionem sequuntur, quia accipiant centuplum in præsenti sæculo, & in futuro vitam æternam consequantur. Hoc est ergo accepisse in benedictione irriguum superius, & inferius.

S. August. de salutar. docum c. 10.
Psal. 84.
Cassiod. hic.
Psal. 32.
Psal. 143.
Plato in Gorgia.
S. Chrysost. hom. in act. Apost.
Boet. lib. 3. de consolat.
S. Ber. in declamat. sup. Ecce nos reliquimus omnia
Matth 19.
Matth. 7.
S Bernard. Epist. 8. de bono latrone.
S. Aug. in Psal. 39.
Iosue 15.
Origen. hom. 2.

Caput III.

Mundanæ prosperitatis, voluptatisque gaudia, falsæ beatitudinis specie veram miseriam abscondunt.

Contrariam sortitur conditionem mundi felicitas, quę sub falsa gaudij, atque voluptatis beatitudine, veram, extremamque miseriam obducit: Quod symbolicè docuit Salomon illis verbis: *Suauis est homini panis mendacij, & postea implebitur os eius calculo.* Voluptas quidem est sicut panis similaceus ac deliciosus; sed intus occultat durissimos scrupulos, seu lapillos qui inter mandendum dentes magno cum dolore frangunt, & extrudunt, idest, scrupulosos, dolores, quibus animus intimè angitur, & cruciatur. Regia, & Complutensis legunt,

Dulcis est homini panis mendax; & postea implebitur os eius silicibus idest, silicum calculis Aptè Hugo Cardinalis sic locum explicat: *Panis mendacij est felicitas temporalis, quæ se panem esse mentitur, cùm non sit, sed siliqua porcorum, quæ non satiant, sed inflant, cui iste panis suauis est, implebitur os eius calculo, id est amaritudine pœnitentiæ, vel gehenna.* Porrò quàm durus sit iste calculus, idest, quàm amarus dolor optimè significatur in Iob cùm dicitur: *Panis eius in vtero illius vertetur in fel. aspidum intrinsecus,* idest, in amaritudinem, & venenum insanabile, quod Sanctus Gregor. egregiè exponit his verbis: *Satietas transitoria delectationis in retributionis fine ad amaritudinem vertetur: & fel aspidum, idest, malignorum spirituum persuasio fuisse cognoscitur, quod hic laus gloriæ esse credebatur.* Verba quidem adulationis, quibus potentes & felices sæculi deliniuntur: verba item mellita, quæ inter amantes vltro, citroque iactantur, & reciproco fauore mittuntur, dulcis laus gloriæ esse credebatur, cùm re vera persuasio esset malignorum spirituum, quæ tanquam fel aspidum in panis dulcedine latebat. Concludit subinde Gregorius: *Panis itaque iste aliud in ore sapit, sed aliud in vtero; quia transitoria delectationis lætitia dulcis est, cùm hic quasi mandendo agitur; sed amarescit in vtero, quia peracta lætitia; deglutitur ad pœnam.* Panis quidem delectatio transitoriæ felicitatis dicitur, quia tanquam salutare quid assumitur, & ad bene sustentandam vitam idoneum; sed ibi delitescit amarissimum aspidum venenum, id est, Dæmonum consilium, quo intimè cruciantur. Contra verò iustorum panis lachrymæ sunt, sed in quibus latet firma nutritio, ac beata consolatio. Sic iustorum nomine testatur Dauid, cùm ait: *Cibabis nos pane lachrymarum,* Vbi bene Hugo Cardinalis ait: *Cibat nos Deus pane lachrymarum, cùm ita conuertit nos ad pœnitentiam, & compunctionem, vt in fletu pro peccatis delectemur, sicut in cibo.* De his lachrymis dicebat Augustinus: *Dulciores sunt lachrymæ orantium, quàm gaudia theatrorum.* Lachrymæ ergo panis sunt suauissimi nutrimenti: vnde idem vates dicebat: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte.* Vbi Cassiodorus ait: *Non amaritudo, vel peremptio, sed panes.* Et Glossa interlinearis, *Non amaritudo, sed refectio.* Explanatiùs Cellensis ait: *Panis itaque lugentium abundantia est lachrymarum; sicut enim panis esurientem, sic lachryma deficit animam dolentem. Deficit esuriens sine pane: lacerata languet anima sine lachrymarum effusione.* In pane ergo mundanæ prosperitatis, mortiferum venenum; in pane verò lugentium, salutaris refectio consolationis delitescit, vt meritò dicat Dominus: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

Iob. 20.

Psal. 79.

Psal. 41.

Cellensis lib. de Panib. c. 12.

Sed meliùs fortasse quàm in solo pane cognoscetur in integro conuiuio falsa mundanæ felicitatis beatitudo & sub ea latens vera miseria. Habes hoc conuiuium exhibitum ab illa muliere *stulta, & clamosa, plenaque illecebris, & in excelso vrbis loco in foribus domus suæ super sellam sedente.* Per quam Sãctus Ambrosius, Philo, & Caietanus mundanam voluptatem intelligunt, quæ stulta dicitur, quia mentem obscurat, & ad pueriles nugas inclinat: Clamosa, quia nullam aliam ob causam maiori contentione homines dimicant, quam ob voluptatem: plena illecebris cur dicatur, in promptu est. Quare verò dicatur sedere in excelso vrbis loco, vel vt quidam legunt: *super sellam excelsorum ciuitatis,* Optime exponit Caietanus his verbis: *Delectatio prophana super sedem excelsorum ciuitatis vocat homines, quia super quietem eorum innititur. Nam proceres ciuitatis recusantes laborem, & otio diffluentes fulciunt humanam delectationem in se, & alios exemplo suo inuitant.* Hæc ergo mulier incautum quemque ad dulce conuiuium inuitat: sed quid in loco conuiuij delitescat, ita Salomon subiũgit: *Et ignorauit, quod ibi sint Gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius.* Vbi Beda, & Hugo in nomine Gigantum Dæmones interpretantur, qui iuxta voluptatem abscondunter, vt subitò in voluptuosos insiliant. Qua propter Chrysostomus dixit: *Quemadmodum vbi est cœnum, eo porci concurrunt, ita vbi sunt meretricia cantica, illic congregantur Dæmones.* Aliqui verò hoc loco ita legunt: *& ignorauit quod ibi sunt cadauera.* Nulla enim res ita accersit, & approperat mortem sicut voluptas. At Clemens Alexandr. sic legit: *miser autem nescit quod serpentes apud ipsam habitent.* Serpentes hi Dæmones sunt, qui iuxta voluptatem sunt, vt virus suum hominibus infundant non aliter quàm primis parentibus per voluptatem delectabilis pomi exitiale venenum serpens inhalauit. Idcirco Anastasius Nicenus hæc probra in voluptatem maximè veneream iaculatur: *quies serpentis, Diaboli solatium, officina Dæmonum, vipera vestita.* Illud autem, *& apud inferos conuiuæ eius,* sic interpretatur quidam Doctor, vt non tam eos ad suauitatem, & delicias, quàm ad tartarum ipsum inuitare dicatur, *apud inferos* scilicet *conuiuæ eius,* supple *cœnant,* seu *prandent.* At quas epulas ibi sumunt? Sanctus Gregorius conuiuium quoddam describit apud orcu exhibitum tripliciferculo instructum, quod statim à principio deuorare coguntur. *Horrenda,* inquit, *modo exhibetur, miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors semper viuit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit.* Ad hoc conuiuium suos inuitatos voluptas in orcum transmittit. Ex quo intelligi debet, voluptatem præcipuè veneream esse meretricem, quæ ad fores inferni domum suam habet, ex qua conuiuas suos facilè ad vicinum infernum transmittat. Hoc autem ideo fit, quod is qui semel voluptatibus sese mancipauit difficillimè resipiscat, & ad bonam frugem redeat. Nam simul atque vehemens voluptatis amor animum cepit, omnes recuperandæ salutis aditus quodammodo præcludit. Quod apta similitudine expressit Sanctus Ephrem: *Quandocumque, ait, concupiscentia per res sensibiles in animum sese insinuauit, mox ipsam cogitatione circundat, & obsidet, & salutis ingressum præcludit. Quemadmodum si quis spongiam aceto intingat, & deinde priusquam hanc exprimat, vino irrorare velit, non admittit, quia præoccupans aceti fluxus ac liquor ingruentibus vini guttis impedimento fit. Ad eundem modum, & concupiscentia illecebris pleni, licèt etiam admoniti non audiunt, quin & de continentia verba facientes, & de eius merito legentes, à turpi tamen passione non recedunt.*

Prouerb 9.

S Ambros. lib. 1. de Cain & Abel cap. 4. & 5.

Philo, lib de pretio meretricis, &c.

Caietan. hoc loco.

S. Chrysost. in Psal. 41.

S. Clem. Alex lib 3. Pædag. c. 11

Anastasius. Nicenus q. 63. in scripturam.

S Gregor. lib. 9. mor.

S. Ephrem. tract. aduers. improbas mulieres.

Quanta

Quanta mala ſub mendaci pane mundanæ delectationis, ſiue ſub adulterino conuiuio carnalis voluptatis delitеſcant, vidimus; quæ certè tanta ſunt, & tam fallaci boni fuco obducuntur, vt Chriſtus Dominus, ne incauti fallerentur, putantes voluptatem verè eſſe aliquod bonum, abſolutè eam appellauit malum verbis illis orationis Dominicæ: *Sed libera nos à malo.* Ita enim explicat hæc verba Hugo Victorinus, vbi ait: *Ipſum bonum ſe eſſe mentitur, dum delectat; nos autem malitiam eius experti, malum agnoſcimus, ſi ira eſt, vexat: ſi inuidia, tabefacit; & ſingula quoque vitia malitiam ſuam non abſcondunt; facilè enim cognoſcuntur noxia, dum ſentiuntur amara. Propterea dum hoc, vel illud dicitur, intelligitur quod eſt ipſum malum: in ſe quippè habet vnumquodque, vnde non poſſit abſcondi; hoc verò non intelligitur, niſi eo, quo eſt ipſum, amplius aliquid dicatur. Propterea dicimus, quia malum eſt, quoniam fortè non ſentiretur, niſi diceretur.* Quam grauia verò mala hoc boni nomine prætexat Hugo ſubinde ſic artexit: *malum eſt hoc, & non eſt ſicut cætera mala, crudelius perſequitur, profundius nocet, efficacius lædit, blanditur vt fallat, lenocinatur vt perimat, mentitur dulcedinem, vt amaritudinem infundat, ideò difficilius vincitur, tardius extirpatur.*

Hugo. Victor. lib. 2. alleg. in Matth. cap. 14.

Contrà verò luctus, ſub ſpecie quadam triſtitiæ, verum & perfectum gaudium abſcondit. Ita Paulus de omnibus perfectè iuſtis teſtatur: *Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes.* Externâ quidem ſpecie videmur interdum mœrore confecti: at re vera, iucundiſſima voluptate perfruimur, & quidem perpetua; ac minimè interrupta; hoc enim indicat verbum *ſemper.* Hoc perpetuum iuſtorum gaudium ſub luctu latitans diuerſimodè explicarunt Sacri interpretes, ſed omnes ad inſtitutum noſtrum appoſite. Primaſius triſtitiam ore tenus; gaudium verò intimum, & cordi affigi, intellexit: *Triſtes* (ait) *ſeueritate vultus, corde verò etiam in tribulatione gaudentes.* Deus itaque per æternorum ſpem lugentes intimè, atque abundanter conſolatur. Didymus, (ad hunc locum) Spiritui ſancto aſſignauit, quòd lugentes ſemper gaudeant, ſoláque externa ſpecie lugeant. *Semper,* (inquit) *gaudentes, nam lætitia ſempiterna in corde eorum verſatur, quorum Spiritus ſanctus habitator eſt.* Sicut enim cœlum obnubilum, & triſte, nobis videtur, cùm ipſum ſemper clariſſimo fulgore colluceat; quoniam in ſe Solem contineat, qui cauſa eſt, vt nullæ nubes, ac vmbræ poſſint cœlum attingere: ita iuſtus vitam nubibus tribulationum obductam, & flebilem ducere videtur: at eius cor, quod cœlum eſt, clara lætitiæ luce perfunditur, quod in eo Spiritus ſanctus, tanquam Sol habitator ſit. Deinde Lyra aliter hanc iuſtorum quaſi triſtitiam explicat: *Quamuis in iis,* inquit, *quæ pertinent ad carnem patiamur afflictionem; tamen per ſpiritum maiorem conſequimur mentis conſolationem.* Iuſti quidem corpore affliguntur & lugent, animo tamen ſemper gaudent; eſt autem gaudium multò maius triſtitia, vt dicantur quaſi triſtes; at verè ſemper gaudentes, vt ſeruus captiuus nobilem Domini ſui infantem brachiis baiulans, luget non rarò, cùm interim infans pretioſiſſimis indutus veſtibus lætitia geſtiat, & rideat: ita quidem dum corpus, quod animi ſeruus eſt, qui in hac vita captiuus tenetur, dolet, & luget; animus, qui ab hoc ſeruo geſtatur, pulcherrimis gratiæ veſtibus ornatus, gaudio maximo exultat. Atque vt nobilis vir iter agens in patriam, magna quidem lætitia pergit; quia ad celebrandas nuptias contendit, quamuis interim equus, cui inſidet, per pluuialem, & limoſam viæ aquam incedat: Ita hominis iuſti ſpiritus, corpori obequitans, in cœleſtem Hieruſalem iter dirigit, magno quidem mentis gaudio, quod ad nuptias agni contendat, quantumuis equus, id eſt, corpus viam lachrymis irrigatam calcare cogatur. Denique Gloſſa interlinealis hanc iuſtorum quaſi triſtitiam, ita explicat: *Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes, id eſt, non verè triſtes, quia hæc triſtitia gaudium operatur.* Non vera triſtitia eſt, quæ gaudio grauida, gaudium parit; mater enim & filius eiuſdem naturæ ſunt. Iuſti ergo non verè ſunt triſtes; quia hæc triſtitia gaudium operatur. Quòd in triſtitia ſæculi minimè inuenitur. Vinum ab externa cauſa frigidum ſentitur, cùm natiua virtute maximè ſit calidum, & cor magna lætitia afficiat: Ita iuſtus ab ingruente tribulatione quaſi iuſtitia friget, cùm ab interna ſpiritus virtute feruido gaudio caleat.

2. Cor. 6.

Capvt IV.

Continua mundanorum proſperitas, tanquam ſignum damnationis eſt timenda: ſicut aduerſitas, luctus, & inopia iuſtorum ſignum eſt prædeſtinationis.

Verùm non tam eſt timenda huius vitæ felicitas, quòd falſa ſit beatitudo, ſed ne ſit veræ æternæque miſeriæ præcipitium; quoniam diuitiarum affluentia, & iugis bonorum terrenorum proſperitas, diuinæ reprobationis poteſt index timeri. Id quidem adumbratur in fluminibus electæ, & reprobæ ciuitatis. Nam Sanctus Auguſtinus ad illa verba: *Super flumina Babylonis.* Per flumina huius damnatæ ciuitatis, mundi bona, & proſperitates intelligit, quæ ab Hugone Cardinali ita numerantur. *Huius Babylonis flumina ſunt quatuor: Primum eſt amor diuitiarum; in hoc ſe balneant auari, ſecundum eſt amor deliciarum in hoc ſe balneant voluptuoſi. In hoc præcepit Pharao ſubmergi omnes maſculos Hebræorum. Tertium eſt ambitio dignitatum, in quo ſe balneant ambitioſi. Quartum eſt amor vanarum ſcientiarum, quæ magis inflant, & inquinant, quàm potent, vel lauent.* At fluuius Hieruſalem, ſeu ciuitatis electæ paupertas eſt, quæ iis Babylonicis fluuiis opponitur; in hoc electi omnes ſe lauant, & à terrenarum rerum inquinamentis purificant; hoc enim eſt paupertatis ſpiritualis munus.

Pſal. 136.

Id expreſſiùs ſignificatur, vbi de Abraham ſcriptum eſt: *Deditque Abraham cuncta; quæ poſſederat filio ſuo Iſaac, filiis autem concubinarum largitus eſt munera.* Cuius allegoriam Sanctus Auguſt. egregiè enucleauit. *Munera hæc,* (inquit)

Gen. 25.

S. Auguſt. lib. 2. contra Sentent.

(inquit) *quæ acceperunt, filij concubinarum, videntur mihi significare quædam dona Dei peccatoribus data, scilicet, temporalia hæc, velut filiis concubinarum; cum hæreditatis munus, quod est charitas, & vita, æterna, non nisi ad Isaac pertineât, hoc est, ad filios promissionis.* Mundi amatores, velut filij concubinarum, mundana bona pro muneribus accipiunt, & hæreditate abdicantur, quæ datur pauperibus spiritu, quibus dicitur: *Ipsorum est regnum cælorum.* Quia verò præfata munera filiorum concubinarum, id est, reproborum sunt; ideò Abraham, cùm præclarum temporale munus à Deo accepisset, idest, celebrem victoriam à Regibus Syriæ reportasset, illico tanto timore consternatus est, vt Deus ei apparens, ipsius animum his verbis confirmare curauerit. *Noli timere Abraham; ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Vbi meritò Sacri disputant interpretes, quam ob causam post victoriam ita timuerit Abraham, vt tanta diuinæ promissionis consolatione indiguerit? Apta est huius timoris origo, quam tradit Lyra, explicuitque his verbis; *Abraham ex victoria tam solemni, quam Dominus dederat ei, timuit, ne in hoc accepisset totam mercedem iustitiæ suæ à Domino, & ideò Dominus eum assecurauit, de contrario dicens: noli timere de eo, quod cogitasti, ego merces tua, &c. id est, victoria, quam dedi tibi, non est merces tua, sed maiorem satis ego reseruo tibi.* Ex munere nimirum timuit Abraham, ne & ipse inter filios concubinarum recenseretur. Hæc munera acceperat diues ille epulo, cui Abraham dixit: *Recordare fili, quod recepisti bona in vita tua*; De quo Bernardus ait: *Hæc eine tota causa cruciatuum, quod in hoc sæculo bona recepit? Ipsa planè.* Filij ergo concubinarum, nempè reprobi muneribus bonorum temporalium donantur, pauperibus verò spiritu, quippè filiis hæreditas æterna seruatur.

Gen. 15.

Luc. 15.
S. Bernard. Serm. super Ecce nos, &c.

Quia verò hæreditatem dextera, munera sinistra manu Deum elargiri intelligimus; ideò pauperes ad dexteram, diuites autem ac fortunatos sæculi ad sinistram spectare comperimus. Hi enim etsi in sinistra Dei proficiant, at in dextera pereunt. Qua ratione accipiendum est illud Exodi: *Dextera manus Domini confregit inimicum.* Quod considerans. Sanctus Gregorius sic ait: *Hostes Dei etsi in sinistra eius proficiunt, in dexterâ franguntur, quia plerumque prauos vitâ præsens eleuat, sed aduentus æternæ beatitudinis damnat.* Hæc causa fuit, cur Ioannes & Iacobus audierunt; *nescitis quid petatis*; quia nimirum non solùm dexteram, sed etiam sinistram, quæ reproborum est, expetiuerunt. Quod annotans ad eum locum Chrysostomus, ita Christum inducit respondentem: *Nescitis quid petatis: ego vos vocaui ad partem dextram de sinistra, & vos vestro consilio curritis ad sinistram.* Similiter in dextera parte est arcta, & aspera paupertatis via, quæ ducit ad vitam: at in sinistra est lata, spatiosa, & amæna bonorum temporalium, quæ tendit in perditionem: vnde Oseas de fornicariis, quos vaccæ lasciuienti comparat, sic ait: *Nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.* Vbi Sanctus Hieronymus hanc latitudinem ad viam referens, ita interpretatur: *Ideò pascuntur in lata, & in spatiosa via; quæ ducit ad mortem: & patientia Domini, benique pastoris eos enutriet ad interitum.* Hæc viæ prosperitas iræ diuinæ potestas appellatur ab Augustino, explicans enim verba illa: *Quis nouit potestatem iræ tuæ?* sic habet: *Ad iram tuam pertinet, quod nonnullis, quibus plus irasceris, parcere videaris, vt prosperetur peccator in via sua; & maiora recipiat in nouissimo. Lata ergo, & amæna prosperitatis via ad æterna ducit præcipitia.*

Exod. 15.
S. Gregor. 3. Past. c. 27.

Osea 4.

Psalm. 89.

Similiter eiusdem prosperitatis eleuatio, atque sublimitas miseram deiectionem, æternamque ruinam indicat. Hinc Iob peccatoris nomine dixit: *Eleuasti me, & quasi super ventum ponens, elisisti me validè.* Sicut enim Aquila testudinem extollere solet, vt eam ex altissimo loco deiiciens, faciliùs elidat, & confringat; Ita Deus reprobos videtur in altiorem fortunæ locum tollere, vt inde deiectos perdat. Hinc illud Regij vatis: *Deiecisti eos, dum alleuarentur.* Sed aptissima est ad hoc explicandum apud Sanctum Iob similitudo: *Ad modicum* (inquit) *eleuati sunt, & non subsistunt, humiliabuntur sicut omnia, & auferentur: & sicut summitates spicarum conterentur.* Vbi S. Gregorius hanc diuitum, ac potentium, cum summitatibus spicarum collationem, sic explicat: *Spicarum quippè summitates aristæ sunt; aristæ autem coniunctæ in spica prodeunt, sed crescendo paulisper à se hirsutæ, & rigidæ disiunguntur: sic nimirum; sic ad huius mundi gloriam praui diuites surgunt. Natura enim sibi communione coniuncti sunt, sed contra se vicissim crescendo diuiduntur.* Sic planè accidit: nam ex iis diuitibus, & potentibus alius alium despicit, & alter in alterum inuidiæ facibus ignescit. Quid ergo prauos huius mundi diuites dixerim, nisi aristas quasdam generis humani? Quæ sinè aristæ, quamuis inter se superbia; atque discordia diuisæ sint, sed tamen concorditer grana deorsum premunt. Vnde subdit Gregorius. *Nunc igitur aristæ ad alta prosiliunt, grana, in imò latent, quia & reproborum potentia eminet, & electorum gloria non apparet, sed trituræ tempus adueniet quod & aristarum rigiditatem frangat, & solida grana non conteret.* Tunc enim mundanorum superba prosperitas comminuitur; pauperum verò spiritu beatitudo, quasi granorum candor ostenditur. Qua de re per Ioannem, Matthæum, & Lucam dicitur; *Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & triticum quidem recondet in horrea sua; paleas autem comburet igni inextinguibili.* Prosperitas ergo mundana æternam aduersitatem denuntiat. Quò spectat illud dictum: *Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum, qua veniunt parte, denuntiant: ita cum exultant homines, tolluntque se se, rerum humanarum tempestatem instare significant.*

Iob 30.

Iob 24.

Luc. 3.

Ex Plin. lib. 8. c. 8.

CAPVT V.

Octo beatitudinum seriem, scala Iacob adumbrat, per quam oportet ad Euangelicam perfectionem scandere.

ACcedamus iam ad octo beatitudinum explanationem, quibus totius Euangelicæ legis,

legis, nonique testamenti perfectio compendiosè definitur. Quam Deus olim Iacobo in somnis scalam ostendit, eandem mysticam nunc vigilantibus Apostolis proponit, ex octo perfectæ virtutis gradibus constructam, per quos fideles debeant ad cœlestes sedes ascendere. Audiendus planè est Theophilus Alexandrinus, qui ait: *Patriarcha Iacob scalam cernit in somnis, cuius caput pertingebat vsque ad cœlum, per quam diuersis virtutum gradibus ad superna conscenditur.* Porro hi scalæ gradus octo numero sunt, vt significatum est in Ezechiele; vbi in templo illo mystico sibi ab Angelo demonstrato, quod Ecclesiæ typus erat, duo atria vidit, exterius, & interius: in exteriori, porta erat australis, ad quam ascendebatur per septem gradus: at in interiori, porta erat itidem australis, ad quam ascensus erat octo graduum, cuius rei sensum enucleans Sanctus Gregorius, per atrium exterius legem veterem; per interius nouam intelligit. In porta atrij exterioris Patriarchas, & Doctores veteris testamenti; in porta verò australi atrij interioris Apostolos, & Prædicatores nouæ legis intelligit. Doctores, & Patres antiqui in porta exteriori signantur, *quia per præcepta legis* (inquit Gregorius) *opera populi magis, quam corda custodiebant.* De diuerso verò numero graduum his portis adiuncto, Sanctus Doctor sic ait: *exteriores portæ septem graduum; interiores octo, quia in veneratione legis dies septimus, & in nouo testamento octauus à conditione, qui septimum sequitur.* Hoc est legis antiquæ Doctores mundi huius bona promittebant, ideo venerabantur diem septimum qui vltimus fuit in mundi conditione: at nouæ legis Doctores mundi conditionem, & septimum eius diem transcendentes octauum numerum complectuntur, quia & octo perfectas virtutes prædicant, & æternam beatitudinem, quæ in octauo numero designatur ipsis (iuxta Sanctum Augustinum, promittunt. Octo ergo gradus in porta nouæ legis, octo sunt Beatitudines, quæ gradus sunt scalæ Iacob, quibus ad superna conscenditur. Id confirmat Sanctus Gregorius Nyssenus, vbi has Beatitudines cum scala Iacob componens, sic ait: *Opinor ergo vitam cum virtute coniunctam Iacobo per speciem scalæ effingi, atque informari, vt & ipse disceret, & posteris traderet, quod aliter ad Deum erigi, ac extolli non licet, nisi quis semper superna contueatur, ac spectet, & sublimium rerum desiderio continenti teneatur; vt non contentus sit in iis, quæ rectè fecerit, & consequutus sit manere; sed in damno ponat, si superiora non attingat, & assequatur.* In scala ergo cœlum pertingente duo maximè, iuxta hanc Gregorij expositionem admonemur, & ad cœlestia contendendum, siquidem scala nobis est vita cum virtute coniuncta & nunquam in eodem virtutis gradu manendum, sed per omnes ad altissima vsque procedendum. Id etiam admonuit Sanctus Bernardus, pendens verba illa, *Vidit Iacob scalam, & Angelos ascendentes, & descendentes,* sic ait: *Nunquid sedentem quempiam, vel stantem vidit? Certè non: quia non habemus hic manentem ciuitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus. Aut ascendas necesse est, aut descendas, si velis stare ruas necesse est.* Explicatiùs eandem doctrinam tradidit his verbis: *Vidit scalam Iacob, & in scala Angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi, quatenus palam daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri. Sed quomodo ipsum corpus nostrum continuè, aut crescere constat, aut decrescere: Sic necesse sit & spiritum, aut proficere semper aut deficere.*

Theophil. Alex. ep. 2. Paschali.

Ezech. 40.

S Gregor. Nyssen orat. 5. de Beatitud.

S. Ber. ser. 17. in Can. Gen. 28.

Epist. 241.

Qui autem, causantur, & difficultatem ascensus, & longitudinem immensam scalæ; oculos in multa conijciant, quæ facilem reddunt ascensum, quorum primum est Dei auxilium: nam qui nostræ infirmitatis est conscius, ipsius pariter est adiutor: Cur in summo scalæ Deus stare conspicitur, nisi vt vultu suo, manuque subeuntes confirmet? Audi Hieronymum: *Vidit Iacob scalam vsque ad cœlum tendentem, in qua Dominus desuper innitebatur, ascendentibus porrigens manum, & negligentes de sublimi præcipitans.* Spectat etiam ad facultatem ascensus, quod gradus non simul, omnes vno saltu, sed pedetentim, ac per interualla superantur: Iacob enim Angelos non volantes, sed ascendentes, & descendentes vidit. Paulatim ergo ascendendo, non volando, apprehenditur summitas scalæ. Id luculenter admonuit Sanctus Ambrosius, ita scribens: *Ne terrearis mole magnorum, qui leuiorum exordio debeas prouocari; scalarum enim similem esse scriptura nos docet pietatis ascensum, per quas vidit Angelos Domini ascendentes, & descendentes Iacob vir exercitationis; qui nobis propositus est, vt per illum cognosceremus, gradum virtutis, paulatim nos proferre debere, & ita posse ab imis ad summa contendere, si per processus gradiamur exiguos ad ea, quæ videntur humana altiora natura.* Monendus igitur infirmus homo est, vt ascendere tandem incipiat; dimidium enim facti, qui bene cœpit, habet: vnum pertranseat gradum, deinde alius faciliori iam ascensu subeuntem excipiet. Sed hoc idem præstat ex Sancto Ambros. audire, qui sic progreditur: *Ne timeas, ô homo, gradus hos ascendere disciplinæ. Primus gradus vicinus est terræ, sequens similis est priori: sic per æquales gradus ad summa conscenditur. Ne fastidias, ô homo, primum illum, velut vilissimum gradum; ille primus ascensus te à terris separat, aerem calcas, vbi ab humo leuaueris vestigium.* Hoc de paupertate spiritus dicit, quæ primus est huius scalæ gradus.

S Hieronym Epist. 27 ad Eustochium.

S Ambros. Psal. 36.

Quia verò infirmi tam sublimis scalæ ascensum adhuc formidant, operæpretium erit eis proponere multorum exemplum infirmorum, qui paulatim per scalam virtutum arrepunt, & licèt lento gradu procedentes, ad aulam summi Regis perueniunt. Hos quidem sub stellionis Symbolo ob oculos ponit Salomon illis verbis: *Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regum.* Aptum Symbolum: stellio enim, vulgò *Lagartija, ò Salamanquesa*, manibus paulatim prorepens, excelsos scandit parietes, & quamuis humillimo loco natus, ad summa Regum Palatia contendit, & vt Plinius scribit: *Stellio in locis ostiorum, fenestrarumque aut in cameris conspicitur.* Sed rem in hoc animalculo significatam strenuè euoluit Sanctus Gregorius, sic inquiens: *Plerumque enim aues, quas ad volandum penna subleuat, in vepribus resident, & stellio*

Prouerb. 30.

Plin. lib. 30. cap. 10.

S. Greg lib. 6. mor. c. 5.

stellio qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus, Regis ædificium tenet. Quia nimirum sæpè ingeniosi quique, dum negligentia torpent, in prauis actionibus remanent; & simplices, quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinenda æterni Regni munia, virtus operationis leuat. Stellio ergo, dum manibus nititur, in regiis ædibus moratur; quia illò simplex per intentionem recti operis peruenit, quò ingeniosus minimè ascendit. Gregorium imitatur Salonius Viennensis Episcopus, vbi sic addit: *Stellio illos significat qui tardi sunt ingenio, & tamen quotidiano studio & diligentia manibus æternam aulam conscendunt, hoc est, quamuis cum magno labore ad notitiam Sacrarum scripturarum perueniunt, & penetrant secreta cælestium mysteriorum.* Sed pulcherrimè sanè Anastasius Nicenus stellionis allegoriam singulariter ad bonum latronem deriuat his verbis: *Stellio innitens manibus, cum sit captu facilis, habitat in munitis palatiis Regum: latro scilicet in manuum extensione Iesu Christi cruce nitens, habitat in paradiso, trium Regum munito palatio, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Quis ergo sibi desperet de proposito ascensu, cùm tam humilis stellio ad tam sublimem Sedem peruenerit? Maximè verò, cùm ad faciliorem ascensum, scala nobis à Christo substructa sit, & quidem pretiosissima: nam vt optimè Cromatius Episcopus ait: *Gradus quosdam firmissimos ex lapidibus pretiosis sternit, quodammodo Dominus, per quos anima ascendere possint ad regnum cælorum.*

Salon. in explicat. Prouerb.

Cromat. tract. de Beatitudin.

Cæterùm, octonarius numerus horum graduum perfectissimus est, & perfectionem intimæ iustitiæ, quæ in his octo beatitudinibus continetur, apertè indicat. Vnde illud Sancti Ambrosij: *Octaua summa virtutum est*, id est, in hoc octonario numero beatitudinum, summa virtutum omnium includitur. Idcirco Sanctus Hilarius octonarium omnium conuenientium in se vndique partium æqualitate perfectum, & plenum esse, ait. Clemens Alexandrinus primum numerum cubum esse docet, id est tesseræ similem. *Octo*, inquit, *qui est primus cubus, est æqualitas in omnibus dimensionibus longitudinis, latitudinis, & altitudinis.* Explicat hæc Macrobius inquiens: *Octonarius numerus plenus dicitur propter corporea soliditatis effectum. Pythagorici hunc numerum iustitiam vocauerunt: quia primus omnium ita soluitur in numeros pariter pares, hoc est, in bis quaterna*, vt nihilominùs in numeros æquè pariter pares diuisio quoque ipsa soluatur, in bis bina, eadem quoque qualitate contexitur, id est, bis bina bis. Cùm ergo & contextio ipsius pari æqualitate procedat, & resolutio æqualiter redeat vsque ad monadem, quæ diuisionem non recipit, meritò propter æqualem diuisionem iustitiæ nomen accepit. Et quia ex supradictis apparet, quantâ, & partium suarum, *Et seorsum sua plenitudine nitatur, meritò plenus vocatur.* His adde quod suprà attigimus octauum diem, id est, Dominicum, festum esse nouæ legis, quemadmodum septimus, id est Sabbathum veteris fuit. Etenim septimum diem Iudæi colebant, vt creationis mundi memoriam renouarent; nos octauum diem veneramur, vt resurrectionis Christi, ac redemptionis mundi memoriam æternam conseruemus. Vnde Rupertus ait: *De creatione mundi Sabbatizant dilectores mundi; nobis autem de saluatione mundi gaudendum est.* Et Sanctus Ambrosius sic: *Hebdemada veteris testamenti est, octaua noui.*

S. Ambros. lib 5. in Luc

S. Hilar. In Psal. 118.

S. Clem. Alex. lib 6. strom.

Macrob. lib. 1. de somn. Scip. cap. 5.

Rupert. lib. 7. de diu. offic cap. 19.

S. Ambros. quæst 39.

Capvt VI.

Beatitudinum processus est via trium dierum ab Ægypto sæculi in desertum perfectionis.

QVoniam autem ascensum perfectionis in tres gradus, seu vias Patres distinguant, & ordo beatitudinum ad eiusdem perfectionis ascensum dirigatur, eas etiam ad tres gradus siue vias referamus, siue tres itineris dies, quibus ex mundi Ægypto excedimus, vt in deserto rerum mundanarum sacrificemus Domino, in cuius typum mandauit Deus Moysi, vt diceret Pharaoni: *Ibimus viam trium dierum in solitudinem, vt immolemus Domino Deo nostro.* Vbi Glossa interlinealis per viam Christum intelligens, ait: *Viam, id est, Christum, qui die tertia resurrexit.* Dicitur autem Christus via trium dierum propter tres virtutis gradus, quos ipsius gratia iusti percurrunt, nempè incipientium, proficientium, & perfectorum. Qui enim ex Ægypto, id est, mundo excedentes, è peccatorum tenebris emergunt, primæ diei viam perambulant, dum in Christo virtutis primordia, ac rudimenta arripiunt. Secundę diei viam transeunt, cùm iam in virtute proficiunt. Tertiæ tandem diei viam absoluunt, cùm ab Ægypto magno interuallo remoti, ad virtutis perfectionem perueniunt. Porrò in hac octo Beatitudinum serie trium dierum viam nobis Christus demonstrauit: nam ex his octo virtutibus, prima, secunda, & tertia ad primæ diei viam, id est, ad incipientes pertinent; quarta & quinta ad proficientes, sexta, septima, & octaua ad perfectos spectant, quemadmodum Sacri Doctores obseruarunt. Cùm igitur Christus has beatitudines docuit, vt trium dierum, viam, id est, tres virtutis gradus percurramus admonuit. Per hos tres gradus manuductam se ab sponso fatetur sponsa, cùm ait: *Introduxit me Rex in cellaria sua.* Vbi Sancti Patres tres in domo Dei interiores cellas distinguunt; incipientium vnam, proficientium alteram, perfectorum tertiam. In prima tria aromatum genera seruantur, quibus anima à carnis, atque mundi amore purgatur; nempè paupertas Spiritus, mansuetudo, atque lachrymæ. In secunda cella; tanquam in penuario, edulia, & propria, & proximorum reposita sunt, scilicet, fames, sitisque iustitiæ, qua nos alimus, & misericordia, qua alios pascimus. In tertia cella, velut in intimo Sacrario, ea sunt recondita, quibus altiùs anima ad sanctitatem attollitur, nimirum cordis munditia, pax, & in persecutionibus patientia. Tres igitur hæ cellæ octo beatitudines continent. At Hugo Victor. hos tres progrediendi in virtute gradus, non iam in cellis sponsi, sed in ipsomet sponso ita distinguit: *Osculabor igitur pedes Domini, ne moriar per culpam: erigam me ad osculum manuum, vt bonis operibus viuam: innixus pedum summitatibus, & manibus repsans,*

Exod. 3.

Cant. 1.

Hugo. Victor. lib. 2. de claust. anim. cap. 10.

ptans extendam me, vt osculum oris sumam. Ad pedes igitur cognoscitur miseria, ad manum datur venia, ad os cumulatur gratia. Habes nunc vbi seruus se deiiciat pro culpa, vbi pauper recipiat munus à diuite, vbi amicus ab amico honoretur. Ad incipientes ergo osculum pedum, ad proficientes osculum manuum, ad perfectos osculum oris spectat: nam profectò perfecta

Cant. 1. erat illa anima, quæ sponsæ iure petiuit: *Osculetur me osculo oris sui.* Deinde trium horum graduum officia eleganter idem describit Hugo his verbis: *In primo suspirium est doloris, in secundo exercitium laboris, in tertio indicium amoris. Hoc est Maria suspirium, iste labor Marthæ, ille Ioannis amor. Hic plorat Maria, ibi Martha conqueritur, illic Ioannes quiescit. Maria lauat pedes Domini lachrymis &c. Martha ministrat, & sollicita est, &c. Ioannes in pectore Christi requiescit, &c. Ad abluendos igitur conscientiæ pannos, Maria Magdalene præbuit aquam, eosdem extersit Martha manibus, vt siccarentur; accendit Ioannes ignem. Illa scilicet aqua mœroris, ista extersionem laboris, Ioannes ignem amoris. Aqua siquidem abluit sordes, manus exprimit, ignis exsiccat.*

Porro animæ progressum per hos tres virtutis gradus admirati sunt Angelici spiritus, cum

Cant. 6. dixerunt: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol.* Triplici hac collatione tripartitum esse progressum illum ostendunt: nam anima ista consurgit, vt aurora, pulchra est vt Luna, electa verò vt Sol. In gradu incipientium consurgit vt aurora, quia a tenebris peccati, in quibus iacebat, ad diem gratiæ procedit. In gradu proficientium pulchra est vt Luna; quia quamuis aliquibus maculis obscuretur, solem tamen iustitiæ, imitatione prosequitur. In gradu verò perfectorum electa est vt sol, quia ad splendorem, & ardorem amoris vnicè assumitur. Etenim vt exemplis vtar Hugonis, Maria Magdalene, vt aurora consurgit; Martha vt Luna, pulchra

Item Hugo lib. 1. de arca Moral. c. 6. actionis varietate monstratur; Ioannes vt sol amoris eligitur. Præterea idem Hugo Victorinus agens de tribus arcæ mansionibus, & de cubito, in quo consummabatur, eosdem virtutis gradus ita distinguit: *In prima ergo mansione est cognitio, in secunda opus, in tertia virtus: in supremo præmium virtutis Dominus Iesus Christus.* Primus enim gradus cognitione incipit, secundus operatione proficit, tertius absoluta virtute perficit.

Igitur, qui è cœno peccatorum emersit, in id neruos omnes debet contendere, vt è primo gradu incipientium excedat, & ad superiores enixè procedat. Id enim Deo gratissimum est. Id quidem Symbolicè est significatum in gran-

Gen. 21. di illo conuiuio, quod exhibitum est ab Abrahamo in ablactatione Isaac. Nam Procopius ibi Abrahæ mentem egregiè est interpretatus: *Magnum enim conuiuium, & iucundum spectaculum est Deo Patri videre in Christo regeneratum relinquere infantilia alimenta, & ad perfectionem contendere.* Disertiùs hoc ipsum Sanctus

S. Ambros. lib. 1. de Abrah. c. 7. Ambrosius sic edisserit: *Non quia à nutricis lacte subductus est puer, magnum conuiuium exhibuit Abraham, sed quia idoneus habitus est Isaac fortioris gratia cibo, & virtutis alimento: non adhuc (vt Corinthy) lacte potandus, sed epulis solidioribus mādatorum cœlestium mentis suæ lacertos firmans.* Oportet igitur vt impedimenta perfectionis remouentes per paupertatem deponendo terrenarum sarcinam rerum, & per mansuetudinem passionum comprimendo impetus, tum per luctum peccatorum maculas abstergendo, in quibus primus purgatiuæ inchoantium viæ ascensus conficitur, ad virtutum exercitium properemus, per sitim totius virtutis, & famem perfectionis, atque misericordiæ opera, deinde postquam in hac illuminatiua proficientium via fuerimus viriliter prouecti, ad vnitiuam perfectorum humiliter ascendamus per omnem cordis mundiciam, animi pacem, & patientiam vel ipsius mortis, ideo beatitudinum coronis promulgatur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Caput VII.

Per labores, & tribulationes ad æternæ beatitudinis requiem ascendendum est.

Hoc enim oportet scire per omnem io tota patientiam ad cœlum esse conscendendum. Per labores, per tribulationes ad perfectionis montem ascendemus, ideo quas Christus beatitudines prædicauit, eæ plerumque sunt quas homines ærumnas putabant, quas ægrè fert appetitus. Sed oportet ad æterna gaudia per tot temporarias ascendere afflictiones, quas tamen sic condit gratia Christi, vis scilicet nouæ legis, vt tantopere delectent, vt beatæ dicantur. Sic per beatitudines ad beatitudinem venietnus æternam. Hoc tamen huiusmodi tribulationum iter, vt exponamus, quod in omnium Sanctorum celebritate; quoniam omnes per illas æternæ gloriæ montem sobiere, repræsentat Ecclesia, aduertere oportet inter festa, quibus antiquus Hebræorum populus diuinorum beneficiorum memoriam celebrabat, duo extrema maximè nobilia esse, nempe festum tabernaculorum, festumque cœtus, atque collectæ in eleemosynas fiebant, vt docet Sanctus Thom. Porro hæc quæ futurorum erant vmbra, in sanctorum omnium festo completa sunt; sancti enim mundana huius Ægypti seruitute primum expediti, diuturnam huius sæculi peregrinationem ingressi, tandem ad pacatam promissi cœli possessionem venerunt. Quapropter Ecclesia in omnium sanctorum die celebrat: primò festum tabernaculorum, hoc est, octo Beatitudinum, in quibus sancti peregrinantes semper habitarunt: secundò festum cœtus, id est, pacatæ possessionis æternæ beatitudinis: tertiò, festum collectæ in eleemosynas pauperum, quia sancti in possessione beatitudinis collocati, intercessionis, ac patrocinij sui stipem nobis liberaliter elargiuntur. Id quidem nobis significat tota antiqui populi peregrinatio, omnesque vsque ad promissam terram mansiones, id enim maximè in typica ea peregrinatione actum est, vt noous & electus Dei populus intelligat, per difficilia, & incommodarum beatitudinum tabernacula, ad æterna S. Tho. 1. 2. q. 102. art. 4 ad 10.

næ

patriæ quietem, ac felicitatem esse contendendum. Vnde Sanctus Petrus Damianus ait: *Quinta mansio fuit in Marâ, quæ interpretatur amaritudo. Rectus scilicet, ordo est, vt qui ad terram properant melle manantem, in deserto huius vitæ caloris, & tentationis amaritudinem hauriant: & per disciplinæ præsentis asperitatem, perueniant ad remunerationis æternæ dulcedinem.*

S. Petrus Dam. lib. 2. epist. ad Cardinales.

Quæres: cur Deus iustis ad æternam patriam tendentibus difficilem, & amaram peregrinationem disposuit, & in incommodis eos tabernaculis habitare voluit? Respondet sanctus Augustinus his verbis: *docetur iustus amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam, stabulum amet pro domo sua.* Luculentiùs sanctus Gregorius de eadem re sic scripsit: *Pro quidem Dei consilio agitur, vt huius peregrinationis tempore electorum vita turbetur. Via quippe est præsens vita, quâ ad patriam tendimus, & idcirco hic occulto iudicio, frequenti perturbatione conterimur, ne viam pro patria diligamus. Solent enim nonnulli viatores, cùm amœna fortasse in itinere prata conspiciunt, pergendi moras innectere. Electis ergo suis ad se pergentibus Dominus huius mundi iter asperum facit; ne dum quisque vita præsentis requie, quasi amœnitate viæ pascitur, magis eum diu pergere, quàm citiùs peruenire delectet: ne dum oblectatur in via, obliuiscatur, quod desiderabat in patria.*

S. August. in Psal. 40.

S. Gregor. lib. 23. mor. cap. 15.

Asperum ergo Deus reddit iter iustorum, ne viæ amœnitate retardentur, & ab ingressu patriæ excludantur. Nam prudentibus virginibus ad aulam sponsi admissis, *clausa est ianua*, & fatuæ virgines serò venientes excluduntur. Quod considerans sanctus Gregorius, scitè dixit: *O si posset palatum cordis sapere, quantùm admirationis habet: ecce sponsus venit; quantùm dulcedinis: intrauerunt cum eo ad nuptias; quantùm amaritudinis clausa est ianua?* Ne igitur iustos viatores viæ amœnitas remoretur, eis Deus afflictiones velut calcaria admouet, vt Regius Vates testatur, *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt, &c.*

Matthæi.

S. Gregor. hom. 14. in Euang.

Psal. 15.

Ex quo debet intelligi, afflictiones, ac tribulationes beneficij loco esse à iustis habendas, grauiterque Deum ferre, si grauiter, & molestè tribulationes à Christianis ferantur. Quod palam ostendit supplicium diuinitus illatum Iudæis, qui Moysi dixerunt: *Cur eduxisti nos de Ægypto vt moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ, &c. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, &c.* Hanc culpam, eiusque supplicium expendens Saluianus ait: *Laborem quoque se sustinere idem populus ingemuit, ea propter plagis cælestibus verberatur; non quia laboranti gemere non liceat, sed ingratus fuit gemitus, Dominum quasi auctorem immaculati laboris accusans.* Sæpè quidem homines plagis magnis à Deo feriuntur, quoniam immaculatum laborem stulto, & ingrato animo criminentur.

Num. 21.

Saluian. lib. 5. de Prouid.

Capvt VIII.

Vniuersus virtutum Chorus ad cœlestis patriæ viam conuocandus.

Illud etiam obseruandum, quàm meritò tot, imò cunctas virtutes in his octo Beatitudinibus inclusas Christus à suis sectatoribus postulat, quod variis scripturæ figuris significatur; & primùm, quoniam hoc loco electi populi Dei peregrinatio describitur ab Ægypto in terram promissam, id est, à tenebroso mundo in cœlestem patriam; ad hanc autem longam, & difficilem viam peragendam, omnium virtutum subsidia requiruntur.

Nam sicut antiquus Dei populus, dum vastam deserti solitudinem peragrauit, in tabernaculis habitauit, multarum arborum fronde constructis. Ita nouus Dei populus in terrena huius vitæ solitudine harum beatitudinum tegitur tabernaculis, quæ frondosis omnium virtutum ramis conserta sunt. Porro de typicis tabernaculis dicitur ex mandato Dei facta esse: *De ligno pulcherrimo, cedro, & de palmarum ramis, ac frondibus ligni densissimi, & salicis, & populi.* Nos similiter ex Ægypto excedentes, & vastam mundi solitudinem peragrantes, præfatis tabernaculis egemus ad commorandum. Sed præterea necessarium est, vt hæc mystica tabernacula virtutum omnium vmbraculis coagmententur, quæ sanè virtutes in veterum tabernaculorum ramis significantur, vt aptissimè exponit Hieronymus his verbis: *Hæc tabernacula fiunt in ligno sapientiæ pulcherrimo, de quo Prouerb. 3. dicitur: lignum vitæ est his, qui apprehenderint illam. Et in ramis palmarum, in quibus signum victoriæ, & virtutis præmium continetur, & in frondibus densissimæ arboris, quam myrthum Iudæi intelligunt propter mortificationem carnis, ac libidinum, & in ramis salicis, quæ arbor indicat castitatem.* Hanc arborem indicem castitatis appellat, quoniam eius sit naturæ, (vt ex medicis, & naturalibus historicis refert) vt si quis florem salicis mixtum aqua biberit, omnis in eo frigescat calor, & libidinis vena siccetur, vtraque filios generare non possit. Qui igitur tutò per pestilentem mundi solitudinem vult incedere, tabernacula beatitudinum erigat, quæ ex omnium virtutum frondibus consertare studeat.

Leuit. 23.

Hieronym. lib. 13 in cap. 14. Zachariæ.

Adhæc ad agendum hoc iter, & percurrendam viam mentis oculi perspicaces omnino necessarij sunt, qui sanè sine virtutibus consistere non possunt, imo virtutes ipsimet oculi sunt. Quod ostendit Apostolus Petrus, cùm virtutibus præmissis subdit: *Cui enim præsto hæc non sunt, cæcus est & manu tentans.* Virtutes autem sic præmittit: *Ministrate in fide vestra virtutem; in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, &c.* Primo loco fidem posuit, quæ est cæterarum omnium fundamentum, sed quia necesse est reliquis eis adiungere, addit *virtutem*, id est, fortitudinem quæ ad propugnationem fidei requiritur; vt autem fortitudo non sit temeraria, additur *scientia*; vt verò scientia conseruetur, accedit *temperantia* scientiæ: Et sapientiæ comes, &c. cunctæ ergo virtutes

2. Petr. 2.

arcto amicitiæ vinculo copulatæ sunt, quibus qui caruerit cæcus est, nec vllatenus rectam viæ regionem tenere potest, nec ad cœlestem patriam peruenire.

Prætereà, vt commodiùs tam longa via percurratur, necessarius est currus, siue quadriga, quæ sine omnibus virtutibus consistere non potest. Quadriga enim, qua anima ad cœlestem patriam vehitur ex quatuor Cardinalibus virtutibus, prudentia, iustitia, fortitudine, ac temperantia componitur. Id docet S. Hieronymus, vbi de his quatuor virtutibus sermonem habens, sic eum alloquitur, (scilicet Nepotianum.) *Hac te quadriga, velut aurigam Christi, ad metam concitus ferat.* Sed luculentiùs, & explicatiùs disserit Hildebertus: *Hæc est ea quadriga, qua non habentes hic manentem ciuitatem, futuram inquirunt. Beatus quidem currus, quo Thesbites Elias euectus in cœlum, mortem distulit non euasit; hic autem multo beatior, quem qui ascenderit, mortem non gustabit in æternum. Ad illum quoque ignenm, nisi prius hunc ascenderet, Propheta non veniret.* Deinde structuræ ordinem, quo virtutum quadriga disponitur, sic prosequitur: *Prima rota prudentia est, qua bonum verum eligitur, sed ab hoc animus auertitur, dum occurrentibus molestiis, & aduersitatibus frangitur. Adhibenda est igitur prudentiæ fortitudo, vt ad tenendum, quod prudenter eligimus, insurgentibus molestiis fortissimè reluctemur. Quibus virtutibus inuicem coniunctis, temperantia necessariè supponitur, virtutem seruatura in prosperis, quæ ex fortitudine seruata est in aduersis. Quarta rota iustitia est, &c.* Qui ergo ab Ægypto in terram promissam, id est, à terra in cœlum contendit, virtutis quadriga quatuor his rotis constante vehi debet, ne deficiat in via. Primum ne à proposito aberret scopo, sed recta orbita in electam promissionis terram conscendat, nec in Ægyptum reuerti vnquam animo admittat, necessaria est rota prudentiæ qua vera patria eligitur, falsa reiicitur. Ne verò virtutis currus hæreat in salebris, necessaria est rota fortitudinis. At quia in humida amœnorum pratorum humo, in viscosa videlicet prosperitate, & in limosis voluptatum conuallibus virtutis currus demergi solet, necessaria est temperantiæ rota; quæ nunquam in huiusmodi locis impingit. Quia verò sæpe in diuersoriis manendum est, vt iusta cuique soluas, iustitiæ rota necessaria est.

S. Hieron. Epist. ad Nepot.

Hildebert. Epist. 31.

Quoniam autem longissima est hæc via, in qua nimirum, & hyeme, & æstate iter agendum sit, necessaria est viatori hyemalis, & æstiualis vestis, ad quas sanè conficiendas cunctæ virtutes requiruntur. De his enim explicat Hugo Cardinalis illud Prouerbiorum: *Omnes Domestici eius vestiti sunt duplicibus*, vbi sic ait: *Duplex vestis est hyemalis & æstiualis, vestem hyemalem dico virtutem, quibus protegimur contra pluuiam, & grandinem tentationum, & persequutionum: eiusmodi sunt patientia, mansuetudo, humilitas, & alia id genus. Æstiualem dico, virtutes, quibus tempore pacis, & tranquillitatis vacatur bonis operibus, & contemplationi. qualis est charitas, pietas, deuotio, sapientia, &c.* Sine his duplicibus virtutum vestibus hoc iter agere non expedit.

Prouerb. 31.

Verùm exemplo sponsæ docemur, omnes coniungendas virtutes, vt ab Ægypto ad terram promissam per desertum ascendamus: Nam Cant. 3. sic illam quasi admiratur sponsus; *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Quam collationem sic ad hunc locum exponit Cassiodorus: *Virgula fumi myrrhæ, & thuris animam Sanctam assimilat; quia mortificatione carnis, & studio orationis Deo placere curat; & congerie omnium virtutum, quam designat vniuersus puluis pigmentarij.*

Cant. 3.

Denique, quia hîc per desertum ascensus à terra est in cœlum, necessariæ sunt multarum virtutum alæ. Id nos admonent sancta illa animalia, quæ senis alis erant munita: nam vt ibi interpretatur Anb. Ioachim: *Alæ duæ quæ tegunt pedes, significant pœnitentiam, & misericordiam, quibus confusio peccatorum contegitur. Duæ quibus facies tegitur, exprimunt humilitatem, & patientiam, quibus solent sancti homines iustitiam, quam facies significat, contegere, ne per vanæ appetitum laudis quidquid iuste agitur, amittatur. Duæ, quibus volant, fidem, & spem adumbrant, per quas omne Sanctum animal ad sublime leuatur.* Vel per alteram ex his duabus alis paupertatem Spiritus intellige, de qua S. Bernardus expendens ea verba Psalmi: *Pennæ columbæ deargentatæ*, sic ait: *Magna quædam penna est paupertatis, qua tam citò volatur in regnum cœlorum. Nam in aliis virtutibus, quæ sequuntur; promissio futuro tempore indicatur; paupertati non tam promittitur, quàm datur, vnde & præsenti tempore enunciatum est, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, cum in cæteris dicatur: hæreditabunt, consolabuntur; & similia.*

Apoc. 5.

Capvt IX.

Quæ de Beatitudinibus docuit Isaacius Monachus.

PRiùs etiam quàm nos percurramus singulas Beatitudines, non ingratum erit præmittere, quæ de iis subtiliter est speculatus disertus Isaac, siue Isaacius Monachus. Is Doctor considerans illa verba Matthæi; *Videns autem Iesus turbas ascendit in montem*, sic ait: Vtinam & nobis quandoque contingat turbam videre, & illis dimissis ascensiones in corde disponere; difficilè est enim in turba turbam videre; Ideò dimittenda est turba vt videatur, & iudicetur de ipsa, quia lucem nunquam vidit nec tenebras nouit. Sic omnipotens Dominus postquam dixit de tenebris lumen splendescere, tunc diuisit lucem & tenebras, tunc discreuit, tunc diiudicauit, tunc vocauit lucem diem, & tenebras noctem. Et vidit, inquit quasi antea non vidisset: sic turbam non vidit, qui supra turbam minimè se leuauit. Turbæ turbelam non sensit, qui silentium solitudinis non gustauit. Dominus Christus fortè potuit solus non turbatus à turba in turba turbam videre, quam tamen videns dimisit, & ascendit in montem. Heu quanti hodie turbas fugere proponunt; eò tamen fugiunt, quò ampliùs à turbis inueniuntur, & comprimuntur, licèt tamen de quodam

De Stella hom. 1.

exteriori turba, & modo, historia sibi constet, ego tamen illud magis attendo, quod mores instruat, & super fundamentum ædificet. Et licèt turba exterior non possit; aut vix possit esse sine turbela, mihi tamen magis suspecta est interior quædam turba, eò turbantior, quò interior. Mox cum relictis turbis aperuisset Dominus Iesus os suum, vt Beatitudines pronuntiaret, ait idem Isaac: Relicta est turba, nil de firmitate, nil de vitio, nil de diei malitia: Sapientia semper sapienter agit, & loquitur. Volens post se adolescentulas trahere septem eis aperit thecas; vt delectatæ odore, currant post eum, cœlestis medicus alabastra pigmentaria refert, quæ secum veniens de sinu Patris attulit, vt illius vulnera curet, qui descendit de Hierusalem in Hiericho, & incidit in Latrones. Et cum sedisset aperuit os suum. Igitur contingat sedere cum Iesu, & in monte sedere ad pedes eius, & accipere de doctrina illius. In turba stat, & ambulat, agit, & fatigatur, premitur, vt quasi non liceat sibi, & discipulis suis manducare panem vitæ, & intellectus, & aquam sapientiæ bibere, quæ otio bibitur, & qui minorantur actu, hauriunt eam. Puteus enim altus est, aperuit os suum: Os vnde osculum petit sponsa. Os speciosæ supellectilis, in quo erant omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.

De prima Beatitudine.

Beati pauperes Spiritu. Beatitudinem loquitur ipsa beatitudo. Paupertatem factus pauper Rex Regum. Mansuetudinem mitis. Consolationem paracletus. Saturitatem panis. Misericordiam ipsa misericordia. Munditiam cordium munditia. Patientiam, & filiationem, verus pacificus, & verus filius. Beati pauperes Spiritu. Sapienter omninò id primo loco ponit, quod omnes desiderant; à quo tamen ferè omnes exorbitant. Cur litigat, pugnat, negotiatur, obsequitur, vexat, vexatur, denique infelix est, nisi vt sit beatus homo? Eo enim quisque beatum se credit, quo quod mauult, efficit. Vnanimiter ergo omnis homo beatitudinem appetens, sed de ipsa differenter sentiens. Alius in voluptate corporis, & suauitate temporali. Alius in virtute mentis. Alius in agnitione veritatis eam autumauerunt. Vnde omnium Doctor sola charitate sapientibus & insipientibus debitor primò corrigit errantes, secundò dirigit itinerantes, tertiò admittit ad ianuam pulsantes: clamat pro deuiis Propheta: Deduc me Domine in via tua. Pro viatoribus: Ingrediar in veritate tua. Pro pulsantibus: Lætetur cor meum, vt timeam nomen tuum. Itaque via, veritas, & vita: corrigens, dirigens, admittens, sic inchoat. Beati pauperes Spiritu. Sæculi huius falsa sapientia & vera stultitia non intelligens de quibus loquitur, neque de quibus affirmat, sententiam ponit. Beatos dicit filios, quorum dextera, dextera iniquitatis, & os loquens vanitatem propter promptuaria plena; & cætera quæ sequuntur, quæ ad incertum pertinent pacis, & non pacis, & ineptæ lætitiæ: contra quam sapientia Patris Dei filius proprius dextera Patris, os loquens veritatem pronuntiat, beatos fore pauperes Spiritu reges regni æterni. Ac si dicat: Erratis, corrigendi estis; beatitudinem quæritis, sed non est, vbi quæritis, & est vbi non quæritis. Curritis, sed extra viam. Paupertas voluntaria propter me, ipsa est via. Paupertas via est non beatitudo. Audiamus pauperes pauperem. Experto credendum est. Pauper natus est, pauper vixit, pauper obiit. Mori voluit, diues fieri noluit. Sed ardua est via: Quippè sursum itur. Ideò expeditos fore necesse est. Quid volumus? Quærimus beatitudinem? Ostendit veritas veram. Quærimus diuitias? Rex regna donat, Reges facit. Irretiuit homines pessima pestis curiositas. Excusant eos iuga boum quinque à cœlestibus nuptiis, in quibus de paupertate sumitur plenitudo, de inopia saties, de extremitate primatus, de vilitate dignitas, requies de labore, hos boues mactauit Elisæus, vt expeditus sequeretur Eliam. Et nos ergo simili forma sequamur Christum.

De secunda Beatitudine.

Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram, &c. Non ait illam & illam; nec aliquam terræ, quamlibet magnam portionem, sed terram. Quis vnquam suo sudore, suis bellis hoc potuit. Quid opus est diu laborando quærere, quod necesse sit citò perdere? Cœlum pauperibus, terra mitibus. Quid relictum contentiosis. Quid amplius volunt, qui diuites fieri volunt? Quibus non sufficit cœlum & terra; quid eis fiet? Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis, &c. Mentitur dignitatem, mentitur potestatem, mentitur beatitudinem vanitas dominationis terrenæ. Cur parum cupitis? totum promittitur, via ostenditur, pauperi beatitudo cœli, miti beatitudo terræ debetur. Quid ergo miseris contentiosis restat, nisi maserna infernalis.

De tertia Beatitudine.

Beati qui lugent. Poterant ista sufficere ad corrigendos erroneos, nisi Diabolica malignitas latiùs pateret, & cancrinum malum altiùs, propiùsque medullis inhæsisset, Latrat adhuc Cerberus, & tertium caput corrigit, scilicet, prudentiam carnis; cuius domicilium venter quem qui inhabitat, Deo placere non potest. Quo mihi, inquit, cœlum, & terra? quò diuitiæ in malum dominorum suorum congregatæ, quo potentiæ tumidæ, & semper timidæ? Foris sunt omnia hæc. Ego de me sollicita sum. Anima habes multa bona, epulare, & bibe. Diues habet nummos, sed se non habet. Viue dum viuis: cur te ipsum ante tempus perdis? Incipe te ipsum agnoscere, & beatus eris. Hic est error nouissimus peior prioribus. Ille lacus miseriæ, illud lutum fecis. Sic ergo miserabiliter errantes misericorditer reuocat sapientia dicens: Beati qui lugent, &c. Hoc est ad gaudium via est luctus, ad consolationem desolatio, ad inueniendam animam perditio, ad possidendum abiectio, ad amandum odium; ad seruandum contemptus. Si vis te ipsum cognoscere, te possidere. Intra te ipsum, & non te quæsieris extra. Redi intus præuaricator ad animam tuam & vide, & plange eã subiectã vanitati, & iniquitati,

&

& ne poſſit emergere captiuatam. Exi foras ad carnem, & vide, & luge eam ſubiectam corruptioni, mortalitati, & ne poſſit exurgere infirmitati. Et ne longum faciā nemo abyſſum ſuæ miſeriæ, ſuæ ignorantiæ, ſuæ difficultatis, ſuarum penetrans paſſionum, ſuam monens conſcientiā, qui non magis (vbi facilè lugēt homines) in alicuius propinqui ſui cuiuſcunque neceſſitudinis funere afficitur ad lachrymas, compungitur ad fletum, mouetur ad planctum, quam in ſui ipſius eò magis propinquo, quò intimo. Cur alterius miſeretur qui ſui non miſeretur. Conſtat ergo nos foris eſſe à nobis, retro, & non ante, noſtri demum vel oblitos; vel ingratos, quoties ridemus, iocamur, otioſis delectamur, paſcimur fabulis, & verbis riſum mouentibus indulgemus, cæteriſque corporum mollitiis effluimus. Vnde ſobriæ ſemper fuit ſapientiæ, ad domum luctus magis, quam ad domum conuiuij inuitare. Hoc eſt, in ſe, qui erat extra ſe hominem vocare, dicens: Beati qui lugent. Et alibi: Væ vobis, qui ridetis. Fleuit qui flere nos monet, riſiſſe non legitur. Sororum lachrymæ fratris reſurrectionem meruerunt. Sororum lachrymæ reſuſcitatorem flere fecerunt, vt & in flendo te reſuſcites. Corpus, ait Apoſtolus, mortuum eſt propter peccatum, ſed Spiritus viuit propter iuſtitiam. Itaque quod viuit in nobis, ploret, & oret, vt quandoque reſurgat quod iacet, & fœtet. Quanta fuit olim cura Sanctis Patribus, & Prophetis mortuos ſuos flere, ſolemnes dies planctus habere, per ſeptem dies, propter temporis ſeptimam protrahere? Et nos quibus illi flebant, petulantes plenè cachinnamur, aut etiam olim mortui iam fœtemus: nemo eſt qui moueat benignum Ieſum ad lachrymas. O ſorores quid facitis? Quid facis actiua? Cur non laboras & ploras? Quid tu contemplatiua? cur non oras & ploras? cur non vbique luctus, vbique deſolatio, & domi lutus; & in platea foris, donec fremat Ieſus, ſeque ipſum turbans dicat, non tam mortuo, quàm morti: Exi foras, vt mortale hoc abſorbeatur à vita? Beati enim, qui lugent, non quia lugent, ſed quia conſolabuntur. Ecce quomodo corrigit orbem, qui iudicat populos in æquitate. Æquum enim eſt benigno & ſapienti Deo, & peruerſos corrigere, & correptos dirigere, & directos ſuſcipere. Tria & tria, vnum contra vnum. Tria auocant à Deo ad mundum, tria reuocant à mundo ad Deum. Omne quod eſt in mundo eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum aut ſuperbia vitæ. Prima vxorem duxit. Secunda probat iuga. Tertia villam emit. Luxuria, auaritia, ſuperbia. Sed nos in montem Deum ſequentes audiamus, quia beati pauperes, mites, compuncti, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.

De quarta Beatitudine.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt, &c. Liber Sapientiæ ſcriptus eſt intus & foris, quaſi foris loquitur, qui peruerſos corrigit: quaſi intus, qui conuerſos dirigit. Iuſtitia eſt virtus, quæ omnia æquat, reddens cuique quod ſuum eſt, hanc lex naturæ continet. Scriptura præcipit, Euangelium complet. Hac itaque dirigendus qui beatitudinem quærit, ne cum naturali lege maneat, vt Philoſophis: vel iuſtitiam inſtituat, vt Iudæus. Hinc præſumptor, hinc ſimulator, ſed iuſtitiæ fidei ſe ſubiciat, vt Chriſtianus, & humilis accuſator ſui. Vide ne vnquam te aufugiat iuſtitia à manu, ab ore, à corde. Nam qui continens eſt iuſtitiæ, apprehendet illam, non aliam, ſed plenam, ſed perfectam, ſed quietam. Ideò Beati qui eſuriunt, &c. Ipſa viaticum in itinere iuxta quod ex parte eſt. Ipſa cœna in patria; iuxta quod perfecta eſt; nunc ad medicinam, tunc ad delectationem. Cuius inchoatio eſt, obtinet nēmini iniuriam facere: profectus, illatam patienter ferre: perfectio, omnibus benefacere, ſi poteſt: ſi minùs, velle. Vnde ſequitur.

De quinta Beatitudine.

Beati miſericordes. Sed fortè dicitis: Væ nobis. Sola miſericordia miſericordiam conſequitur. Quid facere poſſumus eſurienti, ſitienti, nudo, vago, & infirmo, incluſo, qui omnia reliquimus, qui nil habemus, quibus omne peculiare terribiliter, interdicitur? Sed audite conſolationem. Miſericordiæ duæ ſunt ſpecies: Dare, & dimittere, vnde dicitur: Date, & dabitur vobis. Dimittite, & dimittetur, &c. vtriuſque ſpeciei tripartita eſt diuiſio. Eſt enim iuſtitia in vtraque magna, maior, maxima. Inchoans, adulta, robuſta. Primus itaque gradus dat de ſuis. Vnde: Date eleemoſynam. Secundus omnia ſua, vt dicat: Ecce nos reliquimus omnia, &c. Tertius ſe, vt dicat: Libenter impendar, & ſuperimpendar. Hac maiorem dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Hæc tetribuit Domino quantùm poteſt. Qui in nullo repertus fuerit miſericordiæ gradu, in nullo erit indulgentiæ loco. Sic & de alia ſpecie. Nam & de debitis remittitur, & debita remittuntur: & qui ſe totum debet, quandoque manumittitur. Sunt & alia opera miſericordiæ. Nam & iniuria donatur, & conſilium datur, & oratio impenditur, & exemplum bonum præbetur, & diſciplina erogatur, & alia multa in hunc modum. Qui ergo omnia reliquit, ipſos etiam qui conſequentur miſericordiam iudicabit. Igitur beati miſericordes. Hæc eſt totius actiuæ diſciplinæ ſumma. Non eſt quo pedes vltra gradiaris. Si vltra vis procedere, volandum eſt. Quid enim amplius homo in hac vita mortali, inter homines, vel ad ſe, vel ad alterum poteſt, quam vt per voluntarium mammonæ iniquitatis contemptum in ſe modicus ſit, & ſolidus? per manſuetudinem aliis placidus, & ſeuerus? Per iuſtitiam fortis, & in ſe ipſo totus teres & rotundus? Per miſericordiam multis beneficus, cunctis beneuolus? per ambiem paupertatis mundum ridentem reſpuat? Per virtutem manſuetudinis iratum contemnat? Per compunctionis munus ſe recipiat ſectando iuſtitiam, Deo ſe ſubdat? per miſericordiam proximum colligat, paupertatis amore, modico contentus miſericordiæ dulcore omnia omnibus factus? Sequitur deinde Beati mundo.

De ſexta Beatitudine.

Appetitiuum eſt omnibus velle videre quod amant. Vnde poſt cætera congruè ſequitur: Beati

mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Duobus itaque modis mundandum est cor, ad virtutem scilicet & virtutem, ad diligendum, & ad videndum. Sumus enim claudi, & cæci per ignorantiam & difficultatem; quarum altera oculos rationis claudit, altera pedes animæ ligat, id est, affectum: Mundandum est cor non solùm à vitiis, sed etiam à phantasiis, quæ per sensus corporeos imbibuntur. Deus itaque superiore sermone cor nostrum à prima mundauit macula; nunc verò mundare nititur à secunda: vt videlicet intueri possimus, quod est sine omni corpore subsistens, sine qualitate decorum, sine tumore magnum, sine loco vbique; sine tempore semper. Primò itaque discretè, sobriè, fortiter, iustè instituenda est affectio, & in ea habitus animi benè instituti, qui virtus dicitur, & in charitatem formetur, & ordinetur. Sicque priùs qui esse desiderat spiritalis affectione, quàm ratione, conuersatione quàm meditatione, pedibus nitatur, vt surgat in volatum. Et quia semper volare non potest, pedibus iterum se recipiat, ne præceps ruat.

De septima Beatitudine.

Beati pacifici, &c. Quid quærit amplius seruus, nisi vt filius fiat? Imò. Quis hoc auderet, vel tenueret opinari, nisi id ipsa Dei benignitas, & præmitteret, & promitteret? Et notare gradus. Inimici eramus, peccati serui, liberi iustitiæ: liberauit nos filius. Et verè liberi facti sumus à peccato, & Diabolo. Liberi facti iustitiæ: & hic primus gradus, quem desiderans quidam clamat: ô Domine libera animam meam à labiis iniquis. Idque consecutus exultat: ô Domine, quia liberasti me, ego seruus tuus. Ego seruus tuus: non dico filius tuus, sed filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, quibus quadrupedem strinxerat Diabolus, vt nec exire, nec liberare liberum esset. Nunc pedem moueo, nunc manum aridam extendo. De peruerso conuersus, de inimico seruus. Ecce qui mala fecit, vel bona malè inimicus deputatur. Qui omnia benè, nondum amicus, sed seruus. Itaque benefacere, opera exequi virtutis, iustitiæ, & misericordiæ, ad seruum pertinent: Amicus interest secretis, nouit consilia. Quid adhuc expectamus? An vt de amicis tertio gradu fratres Christi, filij Dei, ac per hæc hæredes ipsius efficiamur? Nam qui filij, & hæredes. Hactenùs Isaac de Beatitudinibus per compendium disseruit. Nunc nos latiùs ex multis Patribus, & Doctoribus Ecclesiasticis dilletamus. Sequenti volumine complectemur beatitudinem paupertatis, quæ cæterarum velut ianua est, mox alio agemus volumine. De his quæ viam incipientium iuuant. Deinde alio quæ proficientes perficiant, & tandem extremo libro, quæ perfectos commendent.

* * *

Caput X.

Rursus de Beatitudinibus summariè, & quomodo in Christo fuerint ex Christiano Grammatico exposit. in Matth. cap. 10.

Videns autem IESVS turbas ascendit in montem. Tria refugia sibi Dominus elegit, quandocumque turbæ multæ ad audiendã verba ipsius conuenerunt. Montem istum Thabor, & lacum Genessar, & templum Domini. Sex quoque turbæ sequebantur eum, diuersa voluntate: primò Discipuli propter amorem prædicationum eius audiendarum. Alij propter sanitatem. Alij propter admirationem videre eum cupientes miracula facere. Alij propter indigentiam cupientes saturari ab illo, vel aliquid eleemosynæ in denariis, aut in alia re accipere. Pharisæi verò vel ministri eorum ob reprehensionem. *Ascendit in montem.* In superiori montis secretiora loquens Discipulis: in inferioribus autem, turbis: vbi etiam quinque millia hominum satiauit. *Et cum sedisset*, videlicet, segregatus à turbis, *Sedere Dei*, est spiritaliter incarnatum eum esse, quia quasi contractum eum esse, incarnatum, hoc est, non esse talem, qualis est in sua diuinitate. *Discipuli eius accesserunt ad eum.* Sicut alacres, sicut Domestici, sicut electi de turbis, digni audire mysterium regni cœlorum: quod turbæ audire nequibant. *Et aperiens os suum.* Qui priùs ora aperuerat Prophetarum. *Docebat eos.* Qui docuerat aliquando per legislatores & Prophetas: nunc per se metipsum dicens. *Beati pauperes spiritu.* Non dicit absolutè *pauperes*, sed addit, *Spiritu*, quia multi inuiti sunt pauperes: sed de his dicit, qui cùm possint esse diuites, propter Deum paupertatem sectantur, siue non habent voluntatem habendi; sicut Apostoli ad quos hæc loquebatur. Sunt *pauperes spiritu*, humiles, de quibus scriptum est; *Et humiles spiritu saluabit.* Et de his per Esaiam, *Spiritus Domini super me: ad annunciandum pauperibus misit me; quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Vita scilicet æterna. *Beati mites*, id est, mansueti. Hanc virtutem Dominus à se discere iussit dicens: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Mansuetus manu assuetus dicitur: hoc est, qui non despiciunt alios: sed omnes vt proximos amant & recipiunt: qui non sunt superbi, nec dedignantur cæteros. *Ipsi possidebunt terram.* Non istam, quæ spinas & tribulos profert: quam crudelissimi, & superbi magis possident: sed illam, de qua dictum est, *Credo videre bona in terra viuentium.* Cuius possessorem describens Psalmista; quasi pro triumphato Diabolo dicit, *Intende prosperè, procede & regna; propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, &c.* Per tria ista, illa terra Domini possidetur; videlicet, veritatem: mansuetudinem: & iustitiam. *Beati qui lugent.* Est luctus malus pro terreno damno lugere: quia tristitia huius sæculi mortem operatur. Et Beatus Gregorius dicit: *Absit vt aliquis*

quis

quis fidelium de interitu mundi lugeat, ne de mundo, nec de mundana re Christianus lugere debet. Est autem luctus bonus, quem debent habere Christiani. Lugere, eorum est, in quibus memores sunt Dei præcepta prætergresse, vel non egisse quæ Dei sunt: vel proximos suus debent lugere, qui à Deo exorbitant. Sicut Samuël lugebat Saül prætergressum mandata Dei. Perfectorum quoque lugere est pro dilatione vitæ æternæ, & pro desiderio visionis Dei. Qui ergo aut pro recordatione peccatorum suorũ, aut proximorum: seu pro futuro iudicio, vel pro peregrinatione à cœlesti patria lugent, Isti consolabuntur consolatione æterna; quæ terminum non habebit. *Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam.* Qui semper faciunt iustitiam; hoc est, iusta operantur, & semper plus cupiunt facere: Et quasi faciendi famem patiuntur: Isti saturabuntur de æternis bonis: *Quæ oculus non vidit: nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: quæ preparauit Deus diligentibus se. Beati misericordes; quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Misericordia non solum est in re terrena, sed etiam in spiritali; vt adiuuemus proximos vbicumque possumus. Qui autem pereunti non subuenit, si potest, occidit: & æqualis ille qui facit, & qui facienti consentit vt faciat. Misericordia autem à misero corde vocatur, si aliquid non possumus: vel in corde condoleamus: hoc de terrenis damnis & erga nos commissis.

Cæterum qui peccat in Deum, non est nostrum remittere donec Deum credamus dimissum habere. Exemplum nobis est resuscitatio Lazari, quem Discipuli non antea soluerant quàm Dominus habuisset resuscitatum: nec Pastor Ecclesiæ peccatorem potest absoluere à peccatis, donec resuscitatus: hoc est immutatus fiat in anima. Quamdiu aut in voluntate, aut in opere talis est, qualis fuit: frustrà illi veniam promittit peccatorum. De talibus Dominus dicit: *Personam in iudicio cognoscere non est bonum.* Et iterum: *Non declines cor ad dexteram, neque ad sinistram. Item: si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus, si autem in Deum peccauerit vir, quis orabit pro eo. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Illi sunt mundo corde, quos non remordet conscientia criminalis peccati: vel qui non cogitant aliud, nisi quod bonum est. Mundus enim Deus à mundis corde videbitur in hoc sæculo oculis cordis, & sub quadam imagine, in futura vita facie ad faciem. *Beati Pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Pacifici compositum verbum est, à pace, & facio. Illi sunt pacifici, qui primum faciunt pacem in se vitiorum, vt non pugnent vitia contra virtutes: sed habeant pacatum Deum. Deinde studeant pacificare proximos suos in bono, non in malo. Non enim est bona pax, quam mali habent: nec in eam iustus debet consentire, vel consors illius esset: quoniam proximum diligere, vitium debemus odire. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Qui bona faciunt, & mala pro eisdem bonis recipiunt: vt Sanctus Lampertus, & Sanctus Leodegarius, vel alij innumeri. Sed & qui pro Christo persecutionem patiuntur, vt fecerunt omnes Martyres. *Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint & dixerint omne malum aduersus vos, mentientes propter me.* Exponit istam octauam beatitudinem, quomodo sustineatur persecutio propter iustitiam. Si maledicant nobis iniustè & mentiantur; si persequantur iniustè; si dixerint omne malum mentientes: nam si verum dixerint, non erimus beati. Et si propter peccata nostra persecutionem patiamur, non continuò erimus beati; sed si patienter sustineamus, & recognoscamus, quia iustè: & non tantùm quantùm meriti sumus: perueniemus quandoque ad beatitudinem, si futura non accumulemus. *Gaudete & exultate, ecce enim merces vestra copiosa est in cœlis.* Si bona facientes aduersis tundamur, certi esse possumus, si patienter sustinemus, quia in futuro mercedem recipiemus. Si verò aliquid boni facimus, & prospera nobis arrident, timere debemus, ne pro bonis, quæ fecimus, hîc mercedem recipiamus. Si autem, & mala facimus, & prospera habemus, de inferno certi esse possumus. Si etiam & malè habemus, & tamen de ipsis malis murmuramus, certi sumus, quia de his malis ad peiora perueniemus. Omnes istas beatitudines Christus compleuit, quia nihil docuit, nisi quæ ante ipse compleuit. Pauper fuit & rebus & corde, qui ait: *Filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet.* Mitis fuit, qui dixit; *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Luxit aliorum peccata; *qui videns ciuitatem fleuit super illam.* Esuriuit, & sitiuit iustitiam, qui dixit, *meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei.* Misericors fuit, qui dixit, *Misericordiam volo & non sacrificium.* Mundu corde fuit, qui dixit, *Sancti estote, quia ego Sanctus sum.* Pacificus fuit, qui dixit, *pacem meam relinquo vobis.* Persecutionem passus est, qui dixit, *Si me persecuti sunt & vos persequentur.* Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos, Samuël de Principatu eiecerunt, Esaiam secuerunt, Eliam de terra eiecerunt: Hieremiam lapidauerunt; & non fuit bonus à sæculo, qui persecutionem non sustinuit in sæculo. Ideò gaudete in persecutionibus, si vultis esse socij in beatitudinibus.

DE LEGE GRATIÆ,

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Paupertas potissimè requiritur ad virtutum perfectionem.

DESCENDIMVS iam ad singula. Ideò paupertas Spiritus prima beatitudinum à Christo proponitur, quia cæterarum fundamentum, & omnium virtutum est initium; Inchoat enim perfectio-

nem, & ad virtutum culmen hominem accingit. Primum quidem ad perfectionem fidei paupertas Spiritus necessaria est. Id docet Sanctus Augustinus, vbi pendens verba illa Petri, *Argentum, & aurum non est mihi, &c.* sic ait: *Eloquium vehemens, eloquium igne purgatum, qui aurum non habet, fidem habet.* Paupertas vtique ignis est, quo fides examinata purgatur. Audi Deum ipsum: *Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis.* Vbi Doctores aliqui pro *elegi te* legunt *purificaui te*: nam verbum Hebræum *Bachar* purificare significat.

S. August. serm. 28. de verbis Apost. Actor. 3.

Isai. 48.

Spes etiam voluntariâ paupertate perficitur. Alexander Macedo, vt scribit Plutarchus, proficiscens in Asiam possessiones Domesticas, & vectigalia Regia amicis diuisit. Vnus nihil ex eius largitione accepit Perdiccas, sed rogauit: tibi verò quid Alexander relinquis? Qui, vt respondit: *Spes meas*, Ergo harum, inquit, nos quoque erimus consortes; neque enim nos tua capere, sed prædam expectare Darij decet. Similiter quidem, tunc Christianus ad obtinenda cœlestia spe erigitur, cùm per paupertatem Spiritus nihil sibi relinquit. Alexandrum Macedonem imitatus est alter Alexander Hispanus Ferdinandus Cortesius, qui cùm instructa classe ad Indicas oras appulisset, omnia nauigia perforare iussit, nec militibus aliud, præter arma reliquit, vt omnibus, nimirum vitæ subsidiis amissis, sola spe expugnandi noua regna; & acquirendi opes niterentur. Non absimili consilio Christus Dominus per paupertatem Spiritus omnibus nos nudat, & spoliat bonis terrenis, vt acrius ad obtinenda cœlestia spem nostram erigamus. Quò enim minùs terrenis bonis nitimur, quasi necessario cœlestia bona speramus.

Plutarch. orat. 2. de Alex. fortuna.

Deinde non minùs charitatis amor paupertate Spiritus perficitur. Id docet Augustinus his verbis: *Venenum charitatis est spes adipiscendarum, aut detinendarum rerum temporalium: augmentum eius est cupiditatis diminutio; perfectio verè nulla cupiditas.* At per paupertatem Spiritus à corde eliminatur tota cupiditas: ille enim pauper Spiritu est, qui affectu nihil possidet, aut habet; qui verò nullum bonum temporale affectu tenet, nihil terrenum cupit: at vbi nulla est cupiditas, ibi perfecta est charitas, prout Augustinus dixit. Perfecta ergo Spiritus paupertas perfectam inducit charitatem. Hinc etiam Sanctus Doctor, cum Deo loquens, ait: *Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.* Hinc etiam vsu venit, vt qui plus per charitatem in amore Dei proficit, pariter per paupertatem Spiritus in temporalium bonorum amore deficiat. Quod allegoricè præsignatum est in Iacob, qui postquam Angelum in lucta tenuit, vno mox pede claudicauit. Nam vt S. Gregorius exponit: *Vno pede innititur, qui sese Dei amore roborat, & necesse est, vt alius marcescat, quia mentis virtute crescente, oportet proculdubio, vt carnis fortitudo torpescat.* Idem alibi explicatiùs eundem, vbi inter alia dixit: *Omnis quippè qui vno pede claudicat, soli illi pedi innititur, quem sanum habet; quia & cui desiderium terrenum iam arefactum fuerit, in solo pede amoris Dei tota virtute se sustinet. Et in ipso stat, quia pedem amoris seculi,*

S. August. lib. 83. quæst. q. 36.

lib 10. confess. cap. 29.

Gen. 32.

S. Greg. lib. 4 mor. cap. 40.

Idem hom. 14. in Ezech.

quem ponere in terra consueuerat, iam à terra suspensum portat. At paupertas Spiritus neruum terrenis desiderij arefacit, & amoris secularis pedem à terra suspendit, quo fit, vt sanus Dei amoris pes soli Deo tota virtute innitatur.

Præterea omnis virtus paupertate Spiritus augetur, & perficitur. Ideò dixit Chrysologus: *Virtutibus*, inquit, *cognata paupertas terrena, vt disciplina comprobat cœlestis. Athleta ad luctamen nudus accedit, confligit cum fluctibus nauta nudus, miles in acie nonnisi expeditus assistit, qui tendit ad philosophiam, totum quod in rebus est, ante contemnit.* Similiter quidem vt quis cum vitiis confligat, & virtutum difficultatem superet, faciliùs, paupertate priùs animus præmuniendus est. Quamobrem cùm vellet Christus virtutum domum, id est, Ecclesiam extruere pauperes in fundamentum elegit. Quod egregiè prosequitur Chrysologus: *Si paupertas virtutum parens, virtutum socia sic habetur, sapere cenuenit, quare Christus ad virtutis officium, sic pauperes elegit. Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes; germanitas combinata, imò congeminata paupertas in Apostolorum Principes eliguntur.* Primum ergo Ecclesiæ, eiusque virtutum fundamentum paupertas est. Cui affine est illud in Cantico Annæ: *Domini sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.* Vbi multi ex Hebræo legunt. *Domini sunt afflicti terræ.* Quam versionem expendens Rupertus, sic disserit: *Afflictos terræ Hebræi pauperes Spiritu intelligunt, super quos Dominum orbem posuisse dicunt; quia eorum meritis terram stare autumant; cui consonat Euangelica veritas, pauperes Spiritu in fundamento beatitudinis collocans, dum octo enumerat beatitudines, & sic incipit, Beati pauperes Spiritu.* Igitur sicut Christus pro fundamento Ecclesiæ, id est, vniuersalis virtutis ac perfectionis pauperes elegit, ita vnusquisque fundamentum turris Euangelicæ, id est, propriæ, ac peculiaris virtutis, & perfectionis paupertatem supponat. Quod commendatum omnibus est in Euangelio, vbi admonens Christus turrim sine sufficientibus ac copiosis expensis ædificari non posse, ita concludit: *Sic ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Ex quo voluit intelligi virtutis, & perfectionis turrim sine paupertate Spiritus extrui non posse, imò omnes ad huiusmodi fabricam necessarios sumptus ad solam paupertatem spectare. Quod egregiè obseruauit, & docuit Sanctus Augustinus his verbis: *Quomodo autem pertineant ista similitudines, ipsa conclusione satis aperuit*, dicens. *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Itaque sumptus ad turrim ædificandam, & potentia decem millium aduersus Regem qui viginti millia habet, nihil aliud est, quàm vt renuntiet vnusquisque omnibus, quæ sunt eius.* Ex quo intelligi potest, quam aptè Theodoretus paupertatem Spiritus appellauit, *virtutis organum.* Nam organum, & machina, teste Vitruuio, instrumenta sunt ædificiis construendis apta: Paupertas ergo organum dicitur virtutis, quia eius vi turris Euangelicæ perfectionis substituitur. Organa præterea per excellentiam dicuntur omnium musicorum instrumenta, vt constat ex Quintiliano. Paupertas igitur organum virtutis dicitur;

S. Chrysol. serm. 28.

1. Reg. 2.

Rupert. lib. 1. in 1. Reg. cap. 5.

Luc. 14.

S. Aug ep. 38 ad Lætum.

Theodor. lib. 6. de Prouid

Vitruuius. lib. 10. cap 1.

Quint. lib. 1. c. 4 Iuuenal. Satyr. 6.

dicitur, quia sicut ad vnum organum musicum multa sonorum discrimina aptantur & componuntur: ita cum vna paupertate virtutes omnes suauiter concinunt. Dices non solùm paupertas, sed diuitiæ quoque virtutis sunt organa, ac instrumenta, quibus nimirum multi virtutis fabricam extexerunt. At egregiè respondet idem Theodoretus. *Diuitias, inquit, simul & paupertatem tanquam instrumenta nobis proposita homines vero ceu fabros quosdam, per hæc aut virtutis simulachrum effingere, aut malitiæ statuam sculpere. Ceterum, per diuitias vix aliqui paucula virtutis quadam membra eleganter sculpet; multi verò paupertate adiuti omnia simul fabricare possunt.* Concedimus ergo diuitias quoque instrumenta esse quasi fabrilia, sed quibus vix manum vnam in pauperes liberalem possis effingere; at paupertas instrumentum est, quo tota effigies virtutis egregiè formatur. Quod probè agnouisse videtur Phocion, sicut ex Plutarcho in eius vita potest intelligi. Nam cùm Alexander dono Phociuni ex Asia centum talenta misisset, his Athenas deportatis quæsiuit ex ministris eius Phocion qua de causa ex multis Atheniensibus tantum munus sibi soli Alexander largiretur? postquam responderunt: quod te existimet vnum virum bonum & honestum: *Ergo sinat me*, inquit, Phocion, *talis, vt & habear, & sim.* Hoc responso sapiens Phocion omnibus testatum reliquit, diuitias non virtutis, sed vitij potius esse organum, ac instrumentum.

S. Theodor. serm. 6. de Prouid.

Capvt II.

Quam meritò dicantur pauperes spiritu beati, & sint etiam in hac vita.

CVm necessitate paupertatis ad cæterarum subsidium virtutum iungitur eius gloria, quòd Beata prædicetur. Et quidem rem miram, & omnino præter hominum opinionem proponit Christus Dominus; cùm pauperes spiritu beatos appellat. Vnde Sanctus Bernardus ait: *Eius hæc est doctrina, qui per Prophetam ante prædixerat: aperiam os meum, & eructabo abscondita à constitutione mundi: quid enim tam absconditum, quàm paupertatem esse beatam?* Hæc autem pauperum beatitudo non solum in futuro sæculo, promissi regni vsucapione obtinebitur, sed in præsenti quoque vita beatitudinem illius futuræ æmulam qui nihil cupiunt, consequuntur. Ideo pauper à Chrysostomo appellatur *cœli municeps*. Nam municipes ciuitatum, tametsi extra illas habitent, omnibus gaudere ciuium beneficiis, notius est, quam vt demonstratione opus sit. Et quidem facile erit ostendere pauperes spiritu in hac vita esse beatos, quoniam multa habeant, quæ perfectam beatitudinem complent. Nunc de eximia eius dote dicemus, psce nimirum quæ ipsius beatitudinis instar, plurima (secundum Prudentium) bona complectitur. Secundum bonorum nomen pax. Et merito ad beatitudinem spectat pax, animi tranquillitas, quies, securitas;

S. Ber. ser. 1. in festo omn. Sanctor.

S. Chrysost. hom. 2. in illud Apostoli. *Salutate Priscam, & Aquilam.*

hæc autem in paupertate spiritus reperitur. Pauper enim voluntarius dum habendi, ac possidendi omnem affectum abdicauit, omnem litium, ac bellorum tumultum à corde exclusit, veramque pacem nactus est. Nam diuitibus solùm falsa pax est, de qua Cassiodorus scripsit: *Cùm peccatores videntur locupletes, multisque dominari populis, & in mundo non est quod timeant, pacem habere putantur, sed pax ista cum conscientia semper litigat, rixatur intrinsecus, & cùm hostem non habeat, secum decertat.* Pax hæc vera non est, sed per falsam opinionem concepta. Vnde in Prouerbiis legimus: *Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius.* Et subinde. *Et quasi murus validus circumdans eum.* Obseruat Iansenius in originibus esse *in imaginatione eius*. Itaque phantasiæ & imaginationis totum hoc negotium est: nam putat diues opibus suis, quasi impenetrabili muro se vndequaque vallatum, cùm perturbantium affectuum pateat incursibus, quos opes ipsæ accersunt. Ad hæc; securitatem, id est, perfectam quietem à timore liberam mundanus diues habere non potest, de quo Sanctus Augustinus ait: *Nemo securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere.* At de pauperum spiritu vita Sanctus Bernardus scripsit: *O vita secura. Vbi absque formidine mors expectatur, imo exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum deuotione.* Quod ipsi Ethnici Philosophi contestantur. Bion percontanti, quis esset maximè anxius? *Qui in maximis* (inquit) *rebus cupit esse fortunatus. Is enim mille curis distorquetur, vt assequatur ardua, & assequutus aquè torquetur, ne amittat.* Sic refert Laertius. Crates autem, dicere solebat: *In paupertatem, atque gloriæ neglectum nullum ius habet fortuna.* Reliquum est vt mundanorum diuitum consilium reprobemus, de quibus Salomon supra dixit: *Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius.* Nam de hac vrbe, in qua diues suum collocat præsidium, id dici potest, quod de vrbe Segor dixit, Loth, cùm ab ea fugit in montem, sicut Sanctus Hieronymus tradit. *Quæritur*, inquit, *quare Loth cùm primum fugæ montis Segor prætulerit, nunc de Segor rursus ad montem migret? Respondetur veram esse Hebræorum coniecturam de Segor, quod frequenter terræ motu subruta sit, timueritque Loth dicens: si cùm cætera vrbes starent, ipsa sæpe subuersa est, quantò magis nunc in communi ruina non poterit liberari?* Etenim cùm diuitiæ quouis fortunæ impulsu concussæ labascant, & & rebus omnibus instabiliores sint, quomodo ira Dei omnia vastante poterunt subsistere, & eos, qui ad se confugerint, tueri? Animi ergo quies, atque tranquillitas, quæ maximè ad beatitudinem spectat, nullo modo in diuitiis, sed potiùs in paupertate inuenitur. Secus si intelligas, grauiter erras sicut prudenter Seneca docet. *Quid est, inquit, in quo erratur, cùm omnes beatam vitam optent? Quod instrumenta eius pro ipsa habent: Et illam dum petunt, fugiunt. Nam cum summa beata vita sit solida tranquillitas, sollicitudinis colligunt causas.* In diuitiis quippe, ac cæteris mundi bonis causæ sollicitudinis insunt; in paupertate verò voluntaria, solida, ac beata tranquillitas. De hac enim paupertate Sanctus Chrysostomus sic scripsit: *Paupertas est tutum asylum, portus tranquillus, perpetua securitas, delicia periculorum expertes, voluptas sincera,*

Cassiod. in Psal. 110.

Prouerb. 10.

S. August. lib. 1. de lib. arbitr.

S. Bernard. ad milites templi.

Laert. lib. 4. c. 7. & lib. 6.

S. Hieronym. in tradit. Hebr.

Senec. Epist. 44.

S. Chrysost. hom. 4. de auaritia.

sincera, vita turbationum nescia, vita fluctuum ignara.

CAPVT III.

Quàm vera Beatitudo sit pauperum spiritu, & quam fallax mundi felicitas.

INter pictoriæ artis peritos constitutum est, tunc pictorem suæ artis vim meliùs exprimere, & illustriùs ostentare, cùm imaginem aliquam nudam depingit, quàm cùm illam vestibus pretiosissimis indutam delineat: nam nudi corporis singula membra, mêbrorumque particulas penicillo perfectè exprimere, longè difficilius est, quàm pretiosas vestes, aurum, gemmasque superinducere. Similiter de beatitudinis pictura pareſt considerare. Et quidem Christus Dominus, qua pollet pingendi arte, mira manus dexteritate in hæc Euangelij tabula nudam beatitudinem pinxit, cùm pauperes spiritu beatos prædicauit: nam vera profectò beatitudo nisi bonis omnibus terrenis denudata, & cunctis diuitiis voluntariè exuta, consistere non potest. Contra verò mundus pessimus pictor, imo plures antiqui Philosophi, qui depingendi dexteritate gloriabantur, & eloquentiæ penicillo, floridisque doctrinæ coloribus dogmata sua dilucidè picturabant, beatitudinem quidem non nudam, sed magna vestium ambitione, idest, diuitiarum, ac deliciarum, honorum, & dignitatum inuolucris tectam effinxerunt. In quos sanè
S. Clem. Alex. lib. 2. Strom. illud opportunè vsurpabis, quod Clemens Alexandrin. refert dixisse Apellem cuidam suo discipulo incongruè Helenam molto auro ornatam pingenti: *O adolescens, cum non posses pingere pulchram fecisti diuitem.* Ita mundus, eiusque discipuli, cùm beatitudinem nudam terrenis bonis pulchram effingere non potuerint, diuitem fecerunt; felicitatem videlicet in diuitiis honoribus, atque voluptatibus constituentes, beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. At Magister Christus felicitatem, & veram huius vitæ beatitudinem absque bonorum temporalium pigmentis pulcherrimam depingit. Totam picturam quæso contemplare. Amouete ab ea aurum, sicut Apelles: *Beati pauperes spiritu.* Faciem pingit serenam, tanquam depulsis nubibus cœlum: *Beati mites.* Oculos fundentes margaritas: *Beati qui lugent.* Pectus purum, candidum, misericordia succulentum, fama iustitiæ sanum: *Beati misericordes. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam.* Manus candidas & connexas: *Beati Pacifici.* Pingit eam Leonibus circumdatam: *Beati qui persecutionem patimur.* Tandem in manibus eius orbem cœlestem imponit; *Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Nuda quidem sed pulcherrima imago beatitudinis.

Nunc, si placet, quid sapientes, & præstantissimi viri de his Christi, atque mundi picturis iudicauerint, inquiramus, nam intentis quidem oculis eas sunt contemplati. Nazianzenus, mundi beatitudinem personatam vocat, id est, terrenorum bonorum fuco obductam. Naz in Carmine de humana vita & eius vilitate.

Larua tegit faciē, quam dempta protinus alter,
Reperior, subitus tangit & ora rubor.
Talis vita hominum est, quos spes delectat inanis.
Ad tempus teneant, queis lubet, ista breui.

Hi quos mundus beatos prædicat splendida, ac decora larua tectam faciem gerunt, quo fit, vt mundani omnes eos admirentur, & timeant: non aliter ac pueri laruatos, ac personatos homines. Sed qua ratione nos metu pueros liberare curasmus, eis suadentes, personatos illos, ablata larua, nil præter cæteros homines esse, atque huius rei gratia laruam amouemus. Ita Regius vates hunc hominibus conatur adimere timorem, quem personati mundi magnates eis incutiunt, mortem inducens eis laruas detrahentem: Psal. 48. *Ne timueris (inquit) cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius; quoniam cum interierit, non sumet omnia.* Tum sicut ablata larua ridere solemus, cùm eos, qui pulcri apparebant, fœdos aspicimus: ita iusti diuitem peccatorem ridebunt, cùm mors ei personam detrahit, quod cecinit vates, vbi præmissa diuitis peccatoris morte subdit. *Videbunt iusti, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent; ecce homo, &c.* De hac etiam auellenda Psal. 51. beatitudinis larua, in alterius mundi municipio, siue superna illa ciuitate, in qua vera beatitudo obtinetur, agit idem vates illis verbis: *In ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Vbi Psal. 72. Sanctus Hieronymus sic exposuit: *In cœlesti Hierusalem imaginem eorum, effigies deformitatum, quas sibi faciunt: alius leo ferocitate, alius aper sorde libidinis.* Sed & Cassiodorus sæpè interpretatur: *Imaginem eorum, gloriam temporis, quæ non vera, sed similitudo gloriæ; quia cum aderit veritas, eis peribit imago, nec similitudinem retinebunt, quia de beatitudine nihil habebunt.* Diuites, & potentes sæculi personati ambulant, beatitudinis laruam gerentes, ob quam ab stultis beati putantur, sed cùm peruenerint ad portas mortis, & aditum cœlestis ciuitatis, atque eis detrahetur illa felicitatis similitudo, siue larua, planè cognoscetur, nihil eos de vera beatitudine habere.

Deinde vestitam mundi beatitudinem fictam esse, non veram, indicauit etiam Sinesius vbi de imperatoribus dixit: *Quantum Imperatoribus* Sinef. lib. de Regno. *superbi, atque arrogantis cultus accessit, tantum decessit veritatis.* Similiter de cæteris dignitatibus, ac de tota mundi felicitate dicendum est: nam quo magis vestitur, magis mentitur beatitudinem, cum ablatis vestibus salam retineat turpitudinem. Iuuat de hoc disserentem audire Senecam: *Miramur, inquit, parietes tenui marmore inductos cum sciamus quale sit, quod ab-* Senec. *sconditur. Cùm auro tecta perfundimus, quid aliud* Epist. 38. *quàm mendacio gaudemus? Scimus enim sub illo auro fœda ligna latitare. Nec tantum parietibus, aut lacunaribus ornamentum tenue prætenditur, omnium istorum, quos incedere altos vides, bracteata felicitas est. Inspice, & videbis sub ista tenui membrana dignitatis, quantum mali lateat.* Ecce mendacem mundi beatitudinem, quæ exterius bracteata, siue aureo quodam adumbratæ felicitatis velo vestita, intus grauissima obscondit mala. Quamobrem ne hac beatæ vitæ specie fallamur, remouenda sunt fallacia inuolucra, & mendax beatitudo penitus nudanda. Quod Leuit. 1. Deus satis commendauit, cum Iudæis præcepit,

vt

vt offerendis sacrificio animalibus pellem detraherent: tunc enim mundi bona Deo ritè, rectéque offeremus, cùm consideratè, & attentè pellem qua teguntur, abducimus.

Accedat præterea Augustinus, & de mundanæ beatitudinis imagine, siue pictura sententiam suam nobis exponat: quam ita pronuntiat: *Ornas corpus; torquetur spiritus. Tanquam si Dominus domus mittatur in exilium & tu ornes parietes ipsius. Ille in exilio eget, & fame deficit, vix sibi vnam cellã inuenit, vbi somnum capiat, & tu dicis: felix est, nam ornata est domus illius. Quis te non aut iocari, aut insanire arbitretur?* Tota mundi beatitudo ad ornamentum & gloriam spectat corporis, quod domus est animæ, quæ cum ignorantia, & culpa in misero sit exilio, quî poterit esse beata, quantumuis eius domus sit ornata.

In Psal. 48.

Postremò si beatitudinis picturas à Christo, & à mundo editas penitiùs consideremus maximum earum discrimen, vel ex Plinio ipso colligere poterimus, qui Parasij pictoris Ephesij opera commendans sic habet: *Confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est in picturæ summa subtilitas. Corpora enim pingere, & & media rerum, est quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere, & desinentis picturæ modum includere, rarum in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, vt promittat alia post se, ostendatque etiam, quæ occultat.* Hanc picturæ summam subtilitatem in pingenda beatitudine non mundus, sed Christus est adeptus. Nam mundus quidem corpora pingit, & media rerum, in extremis autem deficit: cùm enim media felicia, & gaudio multo perfusa exprimat, extrema multo diuersa appingit, iuxta illud quod de mundo prædicauit Sapiens: *Extrema gaudij luctus occupat.* At Christus in extremis picturæ lineis palmam obtinuit. Nam vt verbis Plinij hæream, paupet, & nuda beatitudo ab ipso depicta sic desinit, vt promittat alia post se ostendatque etiam, quæ occultat, regnum enim in paupertate occultatum, in promissione tandem ostenditur. In quo seipsum Deus vicisse videtur. Nam in naturæ tabula sic omnia naturalia opera picturauit, vt corpora, & media rerum omnes perfectionis numeros contineret: Quam ob causam: *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* At extremas rerum harum naturalium lineas noluit ita perfectè absoluere; extrema enim huiusmodi rerum linea corruptio est, ob quam ea, quæ in Genesi dicta sunt valde bona, à Salomone dicuntur. *Vanitas vanitatum.* Quod ad hunc locum obseruans Hieronymus, ait: *Cuncta in sua existens natura dicimus esse perfecta: at in suo fine, & corruptione vana, Paulo attestante; vanitati enim creatura subiecta est; idest, corruptioni, quæ enim solida putabantur, cùm corrumpuntur, comprobantur vana.* Media igitur naturalium rerum, ob naturam dicuntur valde bona, extremæ verò lineæ vanitas vanitatum. At verò in tabula gratiæ, hominis beatitudinem Deus depinxit, media quidem perfecta fecit, sed extremam lineam summa subtilitate, & perfectione absoluit. Porro, ex hac extrema felicitatis linea, cumulata beatæ vitæ perfectio pendet. Vnde Agesilaus audiens quendam Persarum Regis, adhuc iuuenis admirari felicitatem respondit: *Nondum vitæ finis adest; vir optime. Nam nec Priamus quidem, cùm eius esset ætas erat infelix, qui tamen miserè iam senex in Troiano incendio extremum clausit diem.* Sic testatur Plutarchus. Similemque ibidem sententiam à Solone de Cræso pronuntiatam refert, omnesque sapientes ex hac extrema felicitatis linea veram beatitudinem perpenderunt. Hinc Aristoteles dixit: *Qui adeo secunda fortuna vsus sit in tota vita, ad extremum autem miserè è vita migrauerit, hunc nemo duxerit in beatis.* Nec immeritò quidem, nam vt scitè Tacitus: *Finis turpis laudem egregiam maculat.* Natura igitur & fortuna felicitatis media pingunt, extremam verò lineam, ex quo beatitudo maximè pendet, minimè absoluunt, solus Christus Dominus felicissimè vtrumque consummat.

Plin. lib. 35. cap. 10.
Genes. 1.
Eccles. 1.
Plutarch. in Græc. apoph.
Arist lib. 1. Ethic. c. 9.
Tacit. lib. 4. hist.

CAPVT IV.

Sub horrida paupertatis specie latet Beatitudo. Sub iucunda prosperitatis larua exitium tegitur.

Amplius adhuc enucleemus, quàm meritò sub aspera paupertatis specie absconditam esse beatitudinem, docuerit Christus, Dominus; quia verò contrariorum contraria sunt consequentia, cōsequens est, vt sub iucundo diuitiarum, ac prosperitatis fuco pernicies, & exitium hominis abscondatur. Vnde cùm mundus, & diabolus temporalem prosperitatem hominibus offerunt, extremam eis perniciem prætextu beatitudinis inferunt. Quod eleganter docuit Vincentius Lyrinensis: *Mala, inquit, pocula, & noxios succos medicaminum titulis præcolorant, vt nemo ferè vbi supra scriptum legerit remedium, suspicetur venenum.* Mundus quidem adulterinus & fallax est pharmacopola, qui vt seducat, & intertimat animas, noxios voluptatum, diuitiarum & honorum succos tanquam salutaria medicamina venditat, quo nihil potest esse malignius. Lac pollicetur, & gypsum aqua dilutum præbet, cùm voluptatem quasi magnum, & salutare quid promittit, & in ea mortiferum venenum propinat. Qua collatione in re simili vsus est Sanctus Gregorius Naz. *Vt gypsum*, inquit, *aqua permixtum lactis colorem mentitur: ita hic per verisimilem concessionem traditionis inimica suggerit.* Sed stulti homines more pecudum, specie boni delusi pro salutari succo venenum epotant. Audi Eusebium Emissen. contra fortunatos peccatores ita dicentem: *Hic in hoc infelicior, quod non se intelligit infelicem: similes illis, qui fortè sumentes exitiales herbarum succos, cum risu perire dicuntur,* de quibus Sapiēs. *Exultant in rebus pessimis, & de sua perditione lætantur.* Et paulò inferiùs attexit: *An illum felicem vocas qui gemmato, atque aurato sibi poculo venena miscet?* Nemo nisi amens ita sentiet.

Vincent. Lyr. lib. aduersus hæres.
S. Naz. tract. de fide.
Euseb homil. de SS. Epiphodio, & Alexand.
Prouerb. 2.

Sicut autem in succo, & potu, ita & in cibo mundi fucata specie homines falluntur, & pro grato, & salutari animæ pastu, mortem deuorant. Similes hac in re apibus, quæ pulchrum buxi florem adamantes, ex eo mellificant, ac cibum

cibum sibi parant, vel potius mortem, quam eo venenato incurrunt cibo. Huiusmodi dulcem, sed venenatum cibum aliis etiam floribus attribuit Plinius, vbi inter alia ait: *In Perside & in Mauritania Cæsariensis Getulia, venenati faui gignuntur: quidamque à parte quo nihil esse fallacius potest.* Subinde verò non iam naturalem historicum, sed moralem Philosophum agens, sic adiungit: *Quid sibi voluisse naturam iis arbitremur insidiis? Parum enim erat genuisse rem, in qua venenum facillimè daretur, etiamne hoc ipsa in melle tot animalibus dedit? Quid sibi voluit; nisi & cautiorem, minusque auidum faceret hominem?* Plenum mundum his manifestis, & apertis fauis videbis, quorum venenum sub dulcedine delitescit sed frequentibus animarum mortibus satis proditur: nec tamen stolidi homines, cautiores, aut nimis auidi redduntur. In cibo ergo mundani boni pernicies absconditur homini, sicut pisci etiam in esca hamus. Vnde Sanctus Augustinus mundanum hominem sic admonet: *Noli gaudere admodum piscis, qui esca sua exultat. Nondum traxit hamum piscator: nam iam ille hamum habet in faucibus; & quod tibi videtur longum; breue est, omnia ista citò transeunt.* Exultat mundanus homo esca voluptatis vel iniustæ pecuniæ, & non videt stultus latentem hamum iam iam fauces transfixurum. Adducet, ac trahet Deus repentè hamum, cùm mortem immiserit: nam vt adiungit Augustinus: *Ad præsens Deus habenas laxat, sed post astringet.* Cùm verò astrinxerit, id est, mortem adduxerit, hamum sentiet, & fallacem cibi suauitatem intelliget. Nec solùm vt pisces, sed etiam vt aues homines fallaci cibo capiuntur. Nam sicut auceps escam exponit, viscumque absconditum apponit, quo ita tenentur aues, vt expedire se nequeant: ita mundus & hominibus proponit bona, quorum illecebris illigati pereant. Quam ob causam ab antiquis *fortuna viscata* dicta est, quia nimium eius illecebris multi capiuntur. Hoc ergo fallaci, atque ficto cibo mundus eos etiam, qui ingenij ac literarum pennis in altissimarum rerum cognitionem euolarunt, trahit & capit. Ad quod significandum Claudius Paradinus hoc symbolum depinxit, *lutrum* scilicet, hoc est, instrumentum illud, quo nobiles aucupatores aduocant accipitres siue falcones dum vario oberrant volatu nec manum repetere volunt cum hac scriptione: *Spe illectat inani.* Qua significatur viscata mundi fortuna, quæ si eminus spectetur, nescio quid magnum videtur polliceri, si verò cominus contempleris, meram vanitatem, & imposturam habere deprehenditur. Denique sicut Diabolus callidus aucupator huiusmodi cibi lutro primos parentes prolectauit, & cœpit, similiter & filios capit. Ad cuius intellectum operæ pretium erit aduertere Angelum illum præ foribus paradisi constitutum, non solùm habuisse in mandatis, vt præcluderet aditum hominibus, sed etiam Dæmonibus. Quod sanè mandatum, quatenus ad Dæmones spectat, superuacaneum videtur. Quorsum enim Dæmones paradisum ingredi vellent, qui nulla in re egebant paradiso. An voluptatis gratiâ ingrederentur? At corporea amœnitate spiritus non delectantur Num de arbore vitæ ederent? At corporeo cibo spiritus non vtuntur. An vt homines tentarent? Minimè; nulli enim inibi erant. Cur igitur? Profectò ne poma de arbore vitæ abriperent, atque instrumenta seducendi homines haberent: quibus si poma offerrent, quorum esu perpetuam vitam conferrent, facilè eos ad quæuis patranda crimina inducerent. Ideo meritò interdictum illis ingressus paradisi vt poma hominibus donare non possint. Sed sodomæ poma specie pulcherrima, intus verò cinis, eis proponunt, quorum fucata pulchritudine allecti, in omnia scelera ruunt.

Plin. lib. 21. cap. 13.

S August. in Psal. 191.

Alexander ab Alex. lib. 1. c. 13.

Paradin. lib de symb. Heroic.

Cæterum quia mundi prosperitas, vt ostensum est fallaci specie bonorum perniciem occulit, iure optimo mari tranquillo semper infido comparatur. Quo spectauit Regius vates illis verbis: *Diuitiæ, si affluant nolite cor apponere,* hoc est, si diuitiæ, tam abundè vobis contingant, vt maris instar affluant, minimè secun fitis, nec ibi cordis fiduciam apponatis. Ita Sanctus Augustinus, hæc verba interpretatus, subiungit: *Abundes licèt, & sequatur te prosperitas sæculi, tuinam noli credere, nec ridenti.* Quod explicatius tradit Sanctus Bernardus sic inquiens: *Nemo nostrum Charissimi plana molliorus via superficie delectatus, iter illud marinum sibi commodius arbitretur. Magnos hic campus montes habet, inuisibiles quidem, sed eo ipso periculosiores; laborosior fortè via videtur inter ardua collium, & aspera rupium, sed expertis longè securior, & desiderabilior inuenitur.* Qui mundanam beatitudinem perquirunt, mundanæ prosperitatis mare traiicere contendunt, in eius tamen via licèt plana, & molli, magna latent pericula, qui autem paupertatis Euangelicæ iter aggrediturus, quamuis per ardua collium, & aspera rupium gradiatur, beatam tamen texit viam, in qua beatissimam inueniet patriam. Porro marina via tam ardua est, ac periculosa, vt ipse in ea Petrus à Domino etiam inuitatus, vacillarit. Quapropter eleganter Chrysologus ait: *Petrus cum per æquora diuinos imitatur incessus, & nouus viator molle iter duris gressibus calcat, ante de lapsu supplicat, quàm gaudeat de donato.* Illud præterea non debet in hoc mundanæ prosperitatis mari, ibi maius latere periculum, vbi securius apparet remedium: nam quod putatur portus, & periculi refugium, ibi solet certum esse naufragium. Cùm enim veteri, & nouo more comparatum sit, vt in arcibus portuum editissimis nocturno tempore phatus aliqua accensa semper sit, qua naues tempestate pulsæ, vel de nocte appellentes, lucem eminus conspectam sequutæ, recta in portum tendant. At pyratæ pharum mentientes, lucem nocturno tempore, non in portu sed in scopulosis, aut vadosis locis constituentes, naues non ad portum dirigunt, sed ad certum naufragium accersunt. Similiter quidem Dæmones in hoc mundano mari [illegible] viaticam exercentes, maiora fortunæ lumina [illegible] constituunt, vbi maiora sunt pericula, & certiora animarum naufragia. Qua collatione vsus est Origenes: *Piratæ, inquit, solent in mari in locis vadosis, occultisque scopulis per obscurum noctis lumen accendere, quo nauigantes sub spe confugiendi ad portum salutis, ad naufragia perditionis inuehant: ita, &c.* Quantò clarior certè est dignitatis lux, tantò proximiores habet periculorum scopulos. Quamobrem Petrus duas nauiculas ad Christi verbum piscibus oneratas videns

Psal. 58.

S. Bernard. serm de obitu Malachiæ.

S. Chrysolog serm. 90.

Origen in c 14. Epist. ad Rom.

videns tanti beneficij lucem in mari contemplatus, scopulos timens dixit Christo: *Exi à me Domine, quia peccator sum ego.* Quæ verba in hanc sententiam, commentatur Ambros. dicens: *Vir sapiens & grauis, in quo esset Ecclesiæ firmamentum, & magisterium disciplinæ, nihil vtilius sibi esse prospexit, quam ne secundantis operis extollatur euentu. Non negat, vt deseratur, sed ne insistur.* Timet Petrus quia lumen videt in mari, si ergo iuxta lumen diuini muneris superbiæ scopulos timet; Quot te Charybdes & Scyllas sub lumine mundanarum dignitatum, & munera fortunæ expauescere oportet.

S. Ambros. lib. 3. de Virginib.

Capvt V.

Mundi bona sterilia sunt, Paupertas tamen beatitudinem parit.

PRædicantur quoque Beati pauperes spiritu, quia eorum paupertas minimè sit sterilis, sed veram beatitudinem parat: at diuitiæ, & reliqua bona terrena nullum verum beatitudinis fructum edunt. Cuncta certè temporalia bona flores sunt, qui nunquam in fructum erumpunt. Nil præter flores è mundo oritur. Hinc dicitur: *Flores apparuerunt in terra nostra.* Vbi egregiè Theodoretus ait: *Adnotanda verborum est subtilitas. Non dixit fructus sed flores. Absoluta namque bonorum possessio dignis hominibus in futuro sæculo reseruatur.* Temporalia bona, quæ terra gignit, flores tantummodo appellantur; quia fructus nomen soli conuenit beatitudini, quæ sanctis in futuro sæculo reseruatur. Quid certè sunt diuites, & potentes sæculi, nisi flores sine fructu? Audi Ambrosium: *Viret gloria hominis in carne quasi fænum, germinat vita viriditatem in specie non in fructu soliditatem.* Ecce prosperitas flos est ad speciem gratus, sed fructus soliditate semper destitutus: Est enim fæni flos, qui nunquam fructum affert. At paupertas spiritus herba est, quæ & si ad speciem horrida vitalem fructum edit. Vnde Clemens Alexandrinus diuitem epulonem purpura & bysso indutom, & splendidè quotidie epulantem fæno sterili flammis destinato comparat; pauperem verò Lazarum, herbam perpetuos fructus germinantem appellat. *Ille,* inquit, *erat fænum; hic est herba sed ille puniebatur ad inferos, vt qui esset ignis particeps; hic autem rursus germinauit in sinu Patris.* Germinauit nimirum fructum beatitudinis. Paupertas quidem spiritus herba, atque flos est, qui simul est fructus. Hinc Christus ob paupertatem dicitur *flos campi*, non horti, in campo quippe messis est frugifera, & labor fructuosus: in horto tamen deliciæ marcescentes, quæ annonam non fructificant, sicut fruges campi. Quapropter iuxta Hebræum est, *saturitatis*, quippe cùm sit sapientia Patris de ipso intelligi oportet illud Sapientis: *flores mei fructus honoris & honestatis.* Ipsi namque in eo flores pro fructibus sunt: flores autem Christi sunt omnes hæ beatitudines, quæ fructus sunt honoris & honestatis, quibus animas pascit, vt Concilium Chalcedonense dixit: *Floribus veritatis eas pinguescere faciebat.* Mundi ergo diuitiæ, reliquaque eius bona flores sunt sine fructu: at paupertas spiritus, ac reliquæ beatitudines flores sunt immarcessibiles, qui veræ beatitudinis fructum iam parturiunt.

Cant. 2.

S. Ambros. lib. 1. Hexam. c. 7.

S. Clem. Alex. lib. 2. Pædag. c. 10.

Cant. 2.

Eccles. 24.

Concilium Chalc. act. 5.

Verùm si dixeris, mundanam fortunam ac prosperitatem, non iam florem fragilem esse, sed proceram, & pulcherrimam arborem. Non abnuo quidem, sed fructum prorsus habere negabo; Est enim frondosa quidem, sed sterilis, & infrugifera arbor, Est etiam illa vitis, de qua per Oseam dicitur; *Vitis frondosa Israel*, vbi alij ex Hebræo legunt: *Vacua*, seu *se euacuans*. Nam quo pluribus sarmentis bonorum temporalium syluescebat, & permansuris solidæ beatitudinis fructibus carebat. Quamobrem sicut Ioannes Goropius philosophatur, mundi prosperitas inanis, & fructu vacua, optimè à natura adumbrata est in ficu Indica, de qua Theophrastus, Strabo, Solinus, & Plinius tradunt, arborem esse omnium maximam; ascendit enim ad tantam altitudinem, vt eius vmbra per duo stadia se extendat; ramorum autem latitudo tanta, vt in ea commodè quadringinti equites meridiari possint. Foliorum latitudo quanta militaris clypei, vel Amazoniæ peltæ: at fructus qui copiosus & maximus expectari deberet modicus est & rarus. Ecce egregiam picturam prosperitatis temporalis, quæ honoribus, & dignitatibus altissimè tollitur, diuitiis & potestate latissimè diffunditur, voluptatibus vndequaque irrigatur; cùm verò ad fructum carpendum venitur, meritò rogat Paulus: *Quem fructum habuistis, in quibus nunc erubescitis?* Meritò igitur Sanctus Augustinus per hederam illam Ionæ, quæ densis viridantium foliorum ramis gratum Prophetæ ad manendum locum opacauit, intelligit prosperitatem temporalem, quæ aduersùs temporalium ærumnarum æstum iucundum homini vmbraculum parat; sed sterilis planè arbor, nulla fructus vtilitate commendabilis. Quid autem iucunda proficit vmbra sine fructu? Vnde sponsa, cùm dixisset. *Sub vmbra illius, quem desideraueram; sedi.* Aptissimè addidit, *& fructus eius dulcis gutturi meo*, qua nimirum vmbra citra fructum, animam felicem non faceret. Meritò etiam Sanctus Gregorius, per arundinetum, de quo Sapiens dicit: *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent*, prosperitatem temporalem intelligens, ait: *Arundinetum namque vitam sæcularium, appellat, qui more arundinum per temporalem gloriam, foris quasi ad alta proficiunt, sed intus à soliditate veritatis inanescunt.*

Osee 10.

Gorop in Indoscythicis.

S. August. Epist. 48. Ionæ. 4.

Cant. 2.

S. Greg lib. 33. moral. c. 4. Sap. 3.

Hinc possumus intelligere, quàm meritò Regius vates fortunas sæcularium hominum telis aranearum comparauerit: *Anni nostri*, inquit, *sicut aranea meditabuntur.* Vbi Sanctus Hieronymus sic ait: *Quomodo aranea quasi mittit fila & huc, illucque discurrit & texit totâ die, & labor quidem grandis, sed effectus nullus est: sic & vita horum huc illucque discurrit, possessiones quærimus, diuitias appetimus, procreamus filios, laboramus, in regna sustollimur, & omnia facimus, & non intelligimus, quia aranea telam teximus.* Ecce fructus quem omnes terrenæ fortunæ, & humanæ industriæ pariunt. Hinc Sapiens, cùm dixisset: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, adiungit: *Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo, quo laborat sub sole?* Hoc est, quidquid sub sole est, siue diuitiarum sit affluentia,

Psal 89.

S. Hieronym. hic.

Eccles. 1.

siue

siue honorum sublimitas, etiam Regia dignitas vanitas est; fructus enim non sub sole, sed supra solem est, vt S. Augustinus explicans hæc verba annotauit. Hoc autem mirum non est, quia sub sole terra est; terra autem locus est inanitatis, & vacuitatis, vt Chrysost. & Ambros. collegerunt ex illis verbis Genesis; *Terra autem erat inanis, & vacua:* Quidquid igitur terrenum est, quantumuis ad speciem niteat, & fulgeat, inane, & vacuum est.

S. August. in Psal. 38.

Genes. 1.

Denique hoc maximũ est inter pauperes spiritu, mundique amatores discrimen, quod illi, sine flore mundanæ prosperitatis, fructum ferunt solidæ beatitudinis; hi absque huiusmodi fructu, solis fortunæ floribus gaudent. De his accipe, quod à Plinio de multis arborum dicitur: *Arborum flos est pleni veris indicium, & anni renascentis, flos gaudium arborum. Tunc se nouas, aliasque quàm sunt, ostendunt; tunc variis Colorum picturis in certamen vsque luxuriant.* In quibus verbis illud maximè pende, quòd florentes arbores, *se nouas, aliasque, quàm sunt, ostendunt*; sic enim fortunati sæculares, cùm mundana felicitate florent, se alios quàm sunt, ostendunt, nam cùm sint miseri, & æternæ miseriæ obnoxij, beatos se tamen ostentant. Quin etiam & nouos: nam cùm senes sint, tinctis capillis, & barba se iuuenes mentiuntur. De pauperibus verò spiritu id intellige, quod idem Author subiungit: *Non omnes arbores florent, & sunt tristes quadam, quæque non sentiant gaudia annorum.* Pauperes sanè voluntarij annorum gaudia recusant, quia ad gaudia æternitatis aspirant; florida autem amatorum mundi vita, & fructuosa pauperum, à natura in iuniperis adumbrata videtur, de quibus Plinius sic habet: *Nec Iuniperi florent.* Quidam earum duo genera tradunt: alteram florere nec ferre; quæ verò non floreat, ferre protinus baccis subnascentibus, quæ biennio hæreant. Sic & hominum multis fortũna sine flore est. Sic amatores mundi florent, sed non ferunt; pauperes verò spiritu non florent, sed semper mansurum ferunt fructum; atque adeo non fortuna terrena, sed superna beatitudo eis sine flore est. Quamuis verò temporaliter non floreant, in fine tamen & pulchrè germinant, & fructum maturant. Vnde optimè in moro, quæ arbor est ex non ferentibus flores, adumbrantur; sic enim de moro loquitur Plinius: *Morus nouissima germinat, nec nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum. Sed cùm cœpit, in tantum vniuersa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat, etiam cum strepitu.* Iuxta hoc symbolum pauperes spiritu sapientissimi sunt hominum qui nudi semper in sæculo floribus, in fine sæculi post transacta calamitatum frigora, quæ fortunæ flores solent decoquere, ac perdere, repente vniuersam exerunt germinationem, & pulcherrimis frondibus, ac fructibus in æternum duraturis vestiti apparent. At amatoribus mundi, qui beatæ vitæ fructum nunquam ferunt, ea verba quadrant, quæ de huiusmodi arboribus idem Plinius capite sequenti pronuntiat: *Infelices autem existimantur damnataque religione, quæ neque seruntur vnquam neque fructum ferunt.*

Plin. lib. 16. cap. 25.

Plin. citatus

Ibidem.

Capvt VI.

Æterna Beatitudo per Paupertatem felicissimè obtinetur.

Magna hæc paupertatis gloria, quæ huius vitæ beatitudinem possidet, & æternæ consequitur, idcirco Paupertati spiritus regnum cœlorum promittitur; quia ipsa ante omnia ad consequendum Regnum cœlorum desideratur. Nam vt optimè Chrysostomus ait: *Paupertas est manuductrix quædam in via, quæ ducit ad cœlum.* In tam arcta, & difficili via paupertas ductrix præcedat, necesse est. Præterea ad consequendum regnum cœlorum paupertas meritò postulatur, quia pretium eius est. Vere enim S. Bernardus inquit: *Pauperibus regnum cœlorum promittitur, quia paupertate emitur; ideo dicitur: Beati pauperes spiritu, &c.* Quam rationem piè, ac sapienter pendit Sanctus August. sic inquiens: *Felicitas ergo magna Christianorum, quibus datum est, vt paupertatem faciant pretium regni cœlorum. Non tibi displiceat paupertas tua, nil ea potest ditius inueniri. Vis nosse quam locuples sit? Cœlum emit. Quibus thesauris conferri possit, quod videmus paupertati indultum? vt ad regnum cœlorum veniret diues, possessione sua obtinere posset? Nunc obtinet, vt contemptu perueniat.* Ex quo intelligi potest nullam posse excusationem à Christiano obtendi, ne regnum cœlorum emat, quando paupertate emitur. Quod aduertens Augustinus sic adiungit: *Possidere quod cum labore requiritur paucorum est, contemnere, quod cum fructu contemnas, omnium est.*

S. Chrysost. 18. in c. 10. Epist. ad Hebr.

S. Ber. ser. 1. omn. sanct.

S. August. serm. 8. de Verb. Apost.

Ad hæc vt nauis portum possit attingere, subleuanda est, & nimio onere non grauanda, alioquin pessum ibit: sic anima paupertate spiritus alleuianda est, vt ad oras æternæ patriæ possit appellere. Qua collatione vsus est Basilius: *Quemadmodum*, inquit, *naues onere immodico aggrauata ad portum multo cum negotio prouehuntur, ac facilè subeunt naufragium: sic animæ, &c.* Quamobrem Sanctus Nilus opportunè monet, *Ne nauis pondere oppressa submergatur, eam subleuant, & pretiosissima quæque vel in profundum iaciunt: cur non etiam nos propter vitam præstantiorem ea despicimus, quæ animum in profundum detrahunt? Cur idem non possit Dei timor, quod potest timor maris.*

S. Basil. In c. 1. Isaiæ.

S. Nilus in Ascetico.

Deinde sicut nobiles quædam aues veteribus plumis grauantur, ne se in cœlestes auras tollere possint, donec his expulsis nouæ eis pennæ renascantur: sic animæ nisi per paupertatem spiritus veteribus plumis, id est, terrenis affectionibus nudentur, nequaquam in cœlum virtutis volatu tolluntur. Quod adumbratum est in accipitre, de quo Deus sic Iobum alloquitur: *Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum?* Vbi Sanctus Gregorius præmissa historia huius auis, quæ quotannis expandens alas ad austrum, & tum huius venti calore, tum crebro alarum motu apertis poris, veteres plumas reiicit; ac nouas elicit, subdit. *Vetustam autem pennam proiicere est inueterata studia terrena actionis amittere, & nouam pennam sumere, est mitem, ac simplicem bene viuendo*

Iob 39.

S. Gregor lib. 31. mor. cap. 12.

videndo sensum tenere. Mundani quidem diuites, ac præpotentes homines accipitres sunt, qui diuitiis, honoribus, ac Principum gratia in mundo volitant, sed hæ diuitiarum, & dignitatum temporalium pennæ non eos ad cœlestia tollunt sed ad ima deiiciunt, vnde bene subiungit Gregorius: *Penna namque veteris conuersationis grauat, & pluma noua immutationis subleuat.* Terrenæ quippe sunt honorum mundanorum pennæ, ideo mentem grauant, & ad infimas sordes inclinant; si has vetustas plumas, per paupertatem spiritus expuleris, per eandem quidem nouæ virtutum plumæ renascentur. Hoc significatur in Psalmo, vbi sic fideles alloquitur vates: *Si dormiatis inter medios cleros, penna columbæ deargentatæ.* Cleros enim sors vel hæreditas est, & tunc fideles inter medias sortes seu hæreditates dormiunt, cùm inter terrenam, & cœlestem hæreditatem quiescunt: dum nimirum illam per paupertatem spiritus fugiunt; hanc verò per spem diuinam complectuntur. Sic explicat hunc locum Augustinus. *Cleros, inquit, ipsas hæreditates hic dicimus, terrenam veteris testamenti, æternam noui, inter quas dormit, qui illam iam non ardenter appetit, & istam patienter expectat; qui enim adhuc terrena inhiat, nunquam quiescit, sed cupiditatibus per multa agitatur.* Similiter exponit Glossa ordinaria his verbis: *Si dormiatis, hoc est, si moriamini, vel vsque in finem in hoc perseueretis, inter medios cleros, hoc est, contemptu terrenorum, spe cœlestium.* Eundem sensum amplectitur Hugo Cardinalis, aliique Doctores. En tibi descriptam spiritus paupertatem; hæc enim est, quæ inter terrenam, ac cœlestem hæreditatem constituta, illam despicit, hanc suspicit; illam fugit, hanc petit; illam respuit, & calcat, hanc expetit, & toto pectore amat. Cùm ergo fidelis anima hoc modo inter medios cleros, seu hæreditates dormit, tunc, *penna columbæ deargentata*, idest, pulchræ virtutum plumæ nascuntur, quibus anima ad cœlestia euolat. Etenim per pennas columbæ Interpretes virtutes intelligunt, in primis Lyra, & Glossa cum S. Augustino, qui sic ait: *Sic ergo dormientes erunt penna columbæ deargentata, vt tempore quo resurgent, rapiantur in nubibus obuiam Christo in aera, & semper iam cum Domino viuant.*

Psalm. 67.

CAPVT VII.

Per paupertatem desinunt homines terrenos esse, & cælestes fiunt.

MVltis potest nominibus regnum Dei pauperum dici. Satis ad hanc gloriam est, quod deserentes terram, & quasi terream naturam exuentes, in cœlorum regno cœlestes ipsi quasi commorantur. Paupertas enim spiritus id confert homini, vt terrenas opes, atque bona è corde depellat, terrenasque affectiones, & cogitationes eliminet, & omnia quæ in eo terrena erant, in cœlestia commutet. In hoc quidem monte, in quo disputat Dominus, per paupertatem spiritus, ac cœteras beatitudines id agebat, vt nos à terrenis rebus diuideret, & ad cœlestes transferret. Quod præsignatum est in benedictionibus datis super montem Garizim, quibus significatum est eos homines accipere benedictionem æternam quià terrenis rebus separantur, & cœlestibus coniunguntur: nam Garizim, *diuisiones* interpretatur, quem sensum tradit Glossa. Deut. 11.

Porro, paupertas spiritus hanc diuisionem efficit, quia à terrenis separati, cœlestibus copulamur. Ideo Ecclesia typicè signata est in scala Iacob, vt Rupertus, & Caietanus philosophantur: nam quod scala dicatur stare supra terram, & cacumine suo tangere cælum, ostendit quidem Ecclesiam in terris agere, sed conuersatione cœlum contingere. Agit quidem in terra pauper, dum corporis necessitatibus famulatur, sed quia à terrenis possessionibus, & curis absoluitur, in cœlesti curia animo conuersatur. Iuxta illud Pauli. *Nostra autem conuersatio in cœlis est.* Quem locum Tertullianus ita vertit: *Noster autem municipatus in cœlis est.* Rectè quidem ad vim Græcam nominis *politeuma*, rectius autem ad rem nostram: Est enim allusio ad Romana municipia, idest, ciuitates, quæ, suis quidem legibus viuebant, muneribus autem, ac priuilegiis vrbis Romæ vtebantur, vt iam appareat, quam aptè cum nostro vulgato Tertullianus conueniat. Verè enim municipatus cœli Ecclesia est; nam licèt in terra sit, & terræ legibus, quoad corporis necessitates vtatur; per paupertatem verò spiritus ad cœlum sublata, habet priuilegia cœli, ac participatam politiam. Secundùm quam ita suos in terris componit mores, vt nihilominus in cœlis agere videatur. Conuersatio nostra, & municipatus noster in cœlis est, videlicet cum Angelis congruo ad eorum mores, & æmulo ritu. Vide quid debeant homines Euangelicæ paupertati. Quod attentè animaduertens S. Ambr. ait: *Magna gratia, qua cœlo terras mutauit, vt conuersatio nostra in cœlis sit, qui ante sicut feræ errabamus in syluis.*

Gen. 28.

Philip. 3.

Tertullian. de corona milit.

S. Ambros. lib. 1. de Spirit. S.

Quamobrem decet omnino, vt qui in cœlo conuersatione degunt, de cœlo semper loquantur: nam vnà Domino dictum est: *Qui de terra est, de terra loquitur.* Et rursus. *Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur.* Sunt autem quidam qui loquuntur misto quodam idiomate, quod ex proprio scilicet, & peregrino conflatur, sicut inuenimus apud Esdram: *In diebus illis vidi Iudæos ducentes vxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas, & filij eorum ex media parte loquebantur Azoticè, & nesciebant loqui Iudaicè, & loquebantur iuxta linguam populi, & populi.* Sic etiam sunt plerique in Ecclesia, qui nec cœlestes omnino sunt, nec planè terreni; sed vtrumque iungentes, & de cœlo, & de terra loquuntur.

Ioan. 3.

2. Esdr. 13.

Ad hæc per paupertatem spiritus in cœlo conuersari non solùm oportet sed in ipso cogitatione, & mente commorari, quòd sub Aquilæ symbolo à Deo commendatur, cùm Iobum sic alloquitur. *Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidũ sibi:* Vbi S. Greg. ait: *Ad præceptum Dei eleuatur aquila, dum iussionibus diuinis obtẽperans, in supernis suspenditur fidelium vita. Quæ & in arduis nidũ ponere dicitur quia desideria terrena despiciens, spe iam de cœlestibus nutritur.* Pauperes spiritu aquilas dixeris, nam terrenas possessiones deserentes, & cordis volatu mundanas vmbras transcendentes, ac generoso pede calcantes, quietis suæ nidum in cœlestibus construunt. Vnde optimè subdit Gregorius: *In arduis habet nidum quia non vult mentem in ima deiicere, non vult per abiectionem conuersationis humanæ in infimis habitare.*

Iob 39.

S. Gregor. lib. 31. mor. cap. 34.

At eos qui terrenis bonis ſtudent, & inhiant, non aquilas ſed veſpertiliones appellabis, qui minimè ad ſublimia euolant ſed in mũdanis tenebris circa terram voliſant. Quamobrem Origenes ait: *Veſpertilio auis lucifuga & circa terram volitans eos deſignat, qui terrena quærunt, & fugiunt lucem cæleſtem.* Hunc ſenſum complectuntur Iſichius, & Eucherius cùm veſpertilio inter immundas & reprobas aues numeretur. Sed has abiectas aues relinquentes, ad aquilas redeamus, id eſt, ad pauperes ſpiritu, quibus Deus per Iſaiam ſic pollicetur *ſuſtollam te ſuper altitudines terræ.* Quod expendens S. Gregorius ſic ait: *Altitudines terræ ſunt lucra rerum, blandimenta ſubditorum, diuitiarum abundantia, honor & ſublimitas dignitatum, quæ, quiſquis per ima adhuc deſideria incedit, eo ipſo alta æſtimat, quo magna putat.* Super has altitudines animam Deus ſuſtollit, cum eam per paupertatem ſpiritus aquilam reddit, & calcatis terræ bonis ad cœleſtia rapit, de qua, nimirum aquila Deus ſubiungit *in petris manet, & in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus.* Per has petras idem Gregorius firmiſſimas in bono Angelorum mentes intelligens, ait: *In petris manet, id eſt, intentione cordis inter illas cæleſtes virtutes reſidet.* In præruptis verò ſilicibus Choros ipſorum Angelorum accipiens, addit: *Prærupti enim ſunt, quia pars eorum cecidit, pars remanſit. Qui integri quidem ſtant per qualitatem meriti, ſed per numeri quantitatem prærupti.* Per inacceſſas rupes idem intelligit, ac per præruptos ſilices. Subdit verò ſacer textus de aquila: *Inde contemplatur eſcam*, non quidem terrenam, ſed æternam, vt idem Sanctus Doctor exponit. Nam profectò pauper ſpiritu non è terra, non è mundo, ſed ſicut cœleſtis è cœlo alimentum quærit. Quod Sanctus Macharius docuit his verbis: *Sicut qui ſunt in naui non bibunt ex mari, neque ex eo victum ſumunt, ſed aliunde important in nauem: hoc modo Chriſtianorum anima non à ſæculo iſto, ſed de ſuper è cœlo cibum cæleſtem capiunt.*

Origen. hom 7 in Leuit. Iſich. in c. 11. Leuit. Eucher. form. Spirit. S. & Iſai. 58. Greg. ſup.

Sup.

Machar. hom. 44.

Neque ſolùm cogitatione, & verbo, ſed amore etiã in cœlo pauperes ſpiritu conuerſantur, & tãquam ciues ſanctorũ, & domeſtici Dei in Chriſti Regia commorantur. Cujus idoneam rationem offert Gregorius: *Sicut domus, inquit, exterioris conuerſationis eſt ædificium, quod inhabitat corpus: ita domus noſtra cogitationis eſt qualibet res, quam per dilectionem inhabitat animus. Vnde Paulus, qui in ſupernis cor fixerat, in terra quidem poſitus, ſed tamen à terra extraneus dicebat: noſtra conuerſatio in cœlis eſt.* Cùm ergo veri pauperes ſpiritu à terrenis rebus amorem abſtraxerint, & in ſupernis fixerint, inibi eos habitare fatendum eſt.

Greg lib. 8. mor. c. 31.

CAPVT VIII.

Pauperes in terra peregrini ſunt patriam in cœlo habentes.

HInc fit vt pauperes ſpiritu patriam in cœlo habeant, peregrinentur in terra; & quidem peregrinari in terra, & in cœlo ciuem eſſe connexa ſunt, conſequens enim eſt, vt qui per paupertatem ſpiritus patria, cunctiſque rebus terrenis ſe ſpoliauit, in cœlo patriam habeat, quam ſemper inquirat. Hæc autem voluntaria paupertas, qua quis in terra peregrinum agit prima beatitudinum ponitur, quia vt Chryſoſtomus docet: *Prima eſt virtus, atque adeo vniuerſa virtus eſſe huius mundi hoſpitem, & peregrinum* id eſt, vt talem ſe gerere.

S. Chryſoſt. orat. 24. in Epiſt ad Hebr.

Iuſtos omnes pauperes ſpiritu in terra peregrinos eſſe, & in cœlo patriam habere teſtatur S. Iſidorus dicens: *Sanctos viros in hoc ſæculo legimus peregrinos eſſe & hoſpites. Vnde & reprehenditur Petrus, quòd tabernaculum in monte figere cogitauit; quia ſanctis in hoc mundo tabernaculum non eſt, quibus patria & domus in cœlo eſt.* Horum peregrinorum primus fuit Abel, de quo S. Auguſtinus ait: *Abel gratia peregrinus deorſum, & gratia ciuis ſurſum.* Et paucis interiectis adiungit: *De Cain ſcriptum eſt, quod condidit ciuitatem; Abel autem tanquam peregrinus non condidit, ſuperna eſt enim ſanctorum ciuitas.* Quin imo verò pauperes ſpiritu in terra non habere nec propriam defuncto corpori ſepulturam cenſuit S. Maximus dum ait: *Ex pretio Domini ager figuli comparatur in ſepulturam peregrinorum. Iſtos autem peregrinos, quos eſſe dicimus, niſi deuotiſſimos Chriſtianos, qui renuntiantes ſæculo, & nihil poſſidentes in mundo in Chriſti ſanguine requieſcunt.* Quod probè cognouerat S. Gregorius Thaumaturgus, de quo Nyſſenus ait: *moriens obteſtatus eſt ſuos, ne peculiarem ſibi locum ſepulturæ compararent. Nam ſi viuus ait, nullius loci dominus vocari volui, ſed in alienis, tanquam inquilinus, & peregrinus habitans, vitam tranſegi, ne poſt mortem quidem inquilinatus mihi dedecori erit.* Verùm hanc ſpiritus paupertatem, qua iuſti inquilini, & peregrini ſunt in terra; etiam diuites, & potentes habere poſſunt. Hinc Regius vates non eſt veritus dicere: *Aduena ſum & peregrinus, ſicut omnes patres mei.* Vbi Theodoretus, optimè aduertit: *Dignum eſt magnum Dauidem admirari, cum ſit in regno, & copiis, atque potentia, ſeipſum aduenam, & peregrinum nominare, & felicitati fidere nolle. Nam re vera hæc verba cum ſapientia dicta ſunt quæ rerum naturam ſcit, & hac de cauſa præſentem felicitatem deſpicit.* Nullus eximatur à peregrinandi labore, qui velit eſſe in futura patriæ requie. Vnde optimè S. Auguſtinus dixit: *Omnis qui ad ſupernam pertinet ciuitatem, peregrinus eſt mundi: & dum temporali vtitur vita, in patria viuit aliena, vbi inter multa illecebroſa, & multa fallacia Deum noſſe, & amare paucorum eſt.*

S. Iſidor. lib 3. ſent. cap 16.

S. Auguſt. lib. 15 de ciuit. c. 1.

Gen. 4.

S Maxim. hom. de Iuda Traditore.

S Gregor. Nyſſ. in eius vita.

Pſal. 38.

S. Auguſt. in ſent. ſent. 17.

Cæterùm, quam ſit hæc peregrinatio homini glorioſa ac vtilis, operæ pretium erit animaduertere, & quidem glorioſiſſima ſanctitatis nomenclatura his pauperibus peregrinis præcipuè congruit. Nam Sanctus Græcè dicitur agios, hoc eſt, ſine terra, quia non habet peculiarem terram, in qua ſit habitator, ſed eſt in omnibus aduena, & peregrinus. Quò ſpectans Sanctus Hieronymus dixit: *Sanctus non eſt habitator terræ, ſed aduena, & peregrinus, dicitque; aduena ſum & peregrinus. ſicut omnes Patres mei. Quamobrem & Abraham Hebræus peregrinus, tranſitorque memoratur, de præſenti ſæculo, ad futurum tranſire feſtinans.* Sancti ergo propriè dicuntur, qui ſine terra, id eſt, in ea peregrini, ciues ſunt cœli, contra peccatores dicentur, qui terreni, id eſt, terrenæ ciuitatis ſunt ciues.

S. Hieron. lib 2. in c. 7. Ezech.

Horum

Horum autem quàm sit diuersa nobilitas audire iuuat ex Sancto Augustino dum ait: *Parit ciues terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura; cœlestis verò ciuitatis ciues parit à peccato naturam liberans gratia.* Hi ergo peregrini filij sunt cœlestis gratiæ, atque adeo velut in cœlo, vbi mater eorum est, nascuntur. Vnde Ioannes ait: *Vidi ciuitatem Sanctam Hierusalem nouam descendentem de cælo à Deo.* Descendit de cœlo, quia in eo nata est Ecclesia, & cœlestibus gratiæ donis locupletata, sed descendit in terram vt in ea pauper spiritu peregrinetur, quo postmodum diuitijs, & delicijs affluens per huius vitæ desertum ad suam patriam ascendat. Quamuis enim hic in mobilibus tabernaculis commoretur; stabiles tamen diuitias allequetur, & in æternas germinabit delicias. Iuxta illud Prouerbiorum: *Domus impiorum delebitur; tabernacula iustorum germinabunt.* Vbi Sanctus Hieronymus sic exponit: *Domus quippe in mansione, tabernaculis vti solet in itinere: Domus igitur impiorum delebitur, quia habitationem vitæ præsentis, in qua semper manere desiderabant, perdunt in morte reprobi, & hoc quod non prauidebant, exilium perpetuæ damnationis subibunt. Tabernacula autem iustorum germinabunt; quia præsens eorum conuersatio, in qua incolæ sunt apud Deum, & peregrini, crescentibus sine cessatione meritis, ad fructum vsque suauissimũ patriæ cœlestis pertingit.* Præterea id gratiæ præstari solet peregrinis, vt quidquid in alienis regionibus religionis gratiâ penitiùs abditum reseruatur, ipsis tanquam hospitibus manifestetur. Ita Deus pauperibus spiritu, vt pote in hoc mundo peregrinis, legis, ac fidei suæ reconditiora mysteria propalat. Cuius non ignarus Dauid Deo dicebat: *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*, hoc est, legis tuæ mirabilia mihi quæso, ostende quæ vt videre possim, amoue velum, non tam à rebus ipsis tectis, & obductis, quàm à meis oculis ignorantiæ velo opertis, *reuela oculos meos.* Quo titulo petit? Qua ratione suadet? adiungit: *Incola ego sum in terra; non abscondas à me mandata tua.* Ad hæc, eorumdem peregrinorum gratiâ videtur Deus cœlestem ciuitatem condidisse: nam quia ipsi propter Deum terrenam ciuitatem contemnentes, in mundo se peregrinos professi sunt; ideo Deus propter ipsos, cœlestem fabricatus est ciuitatem in qua nimirum in æternum quiescerent. Quod satis indicat Paulus, vbi de sanctis illis Patriarchis Abraham, Isaac, & Iacob, qui semper peregrinando, vitam in tabernaculis traduxerunt, sic ait: *Non confunditur Deus vocari Deus eorum; parauit enim illis ciuitatem.* En peregrinis temporalem patriam deserentibus, æternam Deus parat ciuitatem. Requiem pariter in hac vita parauit mirabilem, de qua optimè Sanctus Maximus ait *ideo peregrinis Christi sepultura promittitur, vt qui se à carnalibus vitijs tanquam peregrinum & alienum custodierit, is Christi requiem mereatur: sepultura enim Christi quid est aliud, nisi requies Christiani.*

S. August. lib. 15 de ciuit. c. 1.

Apoc. 21.

Prouerb. c. 14.

S Hiero. lib. 2.

Psalm. 118.

Hebr. 11.

S. Max. hom. de sepultura Domini.

Reliquum est, vt peregrinus, qui ad tam desiderabilem ciuitatem properat, suæ peregrinationis leges cognoscat, quas hoc loco perstringere iuuabit. Prima est, vt totum gaudium de patriæ fontibus hauriat, & terrenam omnem voluptatem in via respuat. Verum enim omnino deprehenditur, quod Augustinus ait: *Odit valde patriam, qui putat sibi bene esse, cum peregrinatur.* Quamobrem Christianus peregrinus id præstare debet in mundo, quod Moyses, cùm peregrinaretur cum populo, & per regionem Regis Edon, idest, Regis terreni esset transiturus; ipsi Regi promisit. *Obsecro vt transire mihi liceat per terram tuam, non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via recta gradiemur, donec transeamus terminos tuos.* Cuius rei allegoriam sapienter enucleat Philo sic: *Olympia cœlestisque anima sunt hæc tam ingentia facinora, quæ regione terrestri iam relicta, ad diuinarum naturarum subuecta est, consuetudinem. Repleta enim contemplatione verorum bonorum, & incorruptibilium merito, adulterina ista in diem durantia reiicit.* Hæc ille. Olympia ergo, & cœlestis anima, quæ in cœlestem patriam contendit, sic debet viam peregrinationis instituere, vt nihil de regno Edon, idest de regione terrestri velit capere, aut concupiscere. Nam vt optimè Sanctus Augustinus dixit: *Cui peregrinatio dulcis est, non amat patriam; si dulcis est patria, amara est peregrinatio.* Id ergo in hac spiritali peregrinatione fiat, quod in humana; & vulgari vsu venit, de qua Seneca ait: *Peregrinantibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias.* Verum enim omnino est, quod docet Gregorius: *Peregrinatio, inquit, est vita præsens, & qui suspirat ad patriam, ei tormentum est peregrinationis locus, etiam si blandus esse videatur.* Secunda nostræ peregrinationis lex sit, quam Tullius vulgari peregrinationi præscripsit sic: *Peregrini officium est, nihil præter suum negotium agere, nihil de alio inquirere miniméque in aliena Republica esse curiosum.* Christianus ergo verè pauper spiritu, qui in mundo tanquam in aliena Republica peregrinatur, minimè in ea curiosus sit, nihil de alio inquirat, nihilque præter suum negotium agat, quod nullum aliud est, quàm sanctis virtutum gressibus in patriam cœlestem properare. Tertia lex de peregrini testamento sancienda est; vt videlicet pauper spiritu secum tanquam peregrinus, testamentum ferat, vt ex professo explicuit Gerson docens, vt sicut ille qui ad longè sepositas terras peregrinationem suscipit, testamentum conficit, & obsignat, transcriptumque secum portat: ita pauper spiritu, qui ad remotissimas oras patriasque cœlestis Hierosolymæ sedes proficiscitur, suum secum portare debet testamentum. Hoc autem, vt in humano testamento fit, de tribus rebus disponit: primò externa bona legantur, id est, relegantur à corde, & pro communibus tantum necessitatibus vitæ relinquuntur. Secundò de sepultura corporis agitur, hoc est de mortificatione corporalium affectuum seu de mortis memoria, quæ vt ait Gerson: *Hominem constituit in horizonte mundi futuri.* Tertiò, anima Deo commendatur, quod fit per Charitatem, concludit hic Doctor: *Secũ igitur peregrinus tale testamentũ ferens, illius versiculi, semper meminerit: vixeris hic & nunc, velut hic & nunc.* Vltima lex erit, vt peregrino constitutum sit, in eiusque hæreat medullis solum se ciuitatis cœlestis esse ciuem nec posse in terrenam ciuitatem allegi, nisi supernæ ciuitatis ius velit amittere. Nam sicut antiquo Romanorum iure ciuibus Romanus interdictum erat, vt non

S August. in Psalm 93.

Num. 21.

Philo lib. quòd Deus sit immutabilis.

S. August. in Psalm. 48.

Senec. Epist. 72.

S Greg. c. 70. lib. 9.

Tull. lib. 1. de offic.

Gerson tract. de toto Peregr.

alterius ciuitatis essent ciues; quantò iustius diuina lege cauetur ne ciues cœlestis Hierusalem in terrena ciuitate adscribantur. Sed iuuat, hoc Romanorum ius verbis Tullianis expressum proponere. Sic habet: *Nemo qui Romanam ciuitatem retinere vellet, in aliam ciuitatem se dicauit.* Et paucis interiectis addit: *Nos non possumus, & huius esse ciuitatis, & cuiusuis præterea; cæteris concessum est. Itaque in Græcis ciuitatibus videmus Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæterosque vndique ascribi, multarumque esse eosdem homines ciuitatum.* Si ergo Romanam ciuitatem ea prærogatiua præcellere oportuit, vt qui eius esset ciuis, alterius esse non posset, quasi iniuriam ei facturus, ac eius maiestatem læsurus, si tanta ciuitate donatus, aliam coopare præsumeret, quid de cœlesti, & æterna ciuitate sentire decet.

Orat. pro L. Cornelio Balbo.

Capvt IX.

Pauperum spiritu exilium est terra.

Consentaneum dictis est extorres in terra degere pauperes spiritu. Optimo iis propterea iure regnum cœlorum promittitur, vt qui pro Christo in hoc mundo exularunt à Christo cœlesti regno donentur. Pauperes enim spiritu ita se rebus mundanis abdicarunt, & spoliarunt, vt non solùm in mundo peregrini, prout ostensum est, sed exules quoque extiterint, quod modò est demonstrandum. Hugo Victorinus; reddens enim causam, ob quam Discipulis in Emaus euntibus Christus vti peregrinus apparuit, ait: *Nunc autem interim in via peregrinus appares vt exilium nostrum agnoscamus, & quod alia est patria nostra.* Sed sapientiùs, & elegantiùs philosophatur alibi: *Delicatus* inquit, *ille est adhuc, cui patria dulcis est; fortis autem cui omne solum patria est; perfectus verò, cui omne solum exilium est. Ille amorem mundo fixit, iste sparsit, hic extinxit.* Cùm paupertatis voluntariæ functio sit amorem mundi à corde repellere, tunc hæc paupertas perfecta est, cùm mundanum amorem omnino extinguit, quod tunc præstat, quando homo omne solum exilium reputat, sicut Hugo testatur. De hac paupertatis perfectione gloriabatur Sanctus Basilius, vt refert Nazianzenus: nam cùm ei Valentis Imperatoris Præfectus exilium minaretur, infracto animo respondit: *Vnam omnium agnosco patriam paradisum; terram quasi commune omnium aspicio naturæ exilium; propria verò carens terra, nullo loco circumscribor.* Vbi miram laudem voluntarij exilij, idest, perfectæ paupertatis spiritu attexuit: cùm spiritalem exulem nullo loco circumscribi asserit velut æmulatorem diuinæ immensitatis constituit, quia in eo consistit, vt nulloloco circumscribi possit. Ad hæc Christus Dominus in Ægypto exulare voluit, vt nos in mundo exules esse doceret. Vnde piè quidam cinit.

Hugo Vict. lib. 1 miscell. tit. 99.

Luc. 24. lib. 3. Did. erudit. c. 20.

Nazian. orat. de eius laudib.

Matth. 2.

Exul erat Christus, comites nos exulis huius.
E[illegible] decet, cuius nos quoque membra sumus.

Cùm autem dicimus perfectum Christi pauperem in mundo exulem esse, hoc exilium ita vniuersè accipimus vt illud etiam respectu proprij corporis intelligamus, à quo perfectos pauperes exulare dicimus. Hoc certè exilium optabat S. Bernardus cùm diceret: *Sic nos constituas exules in corpore, vt semper tecum simus ciues in mente.* Anima enim spiritualis pauperis in corpore exulat, & in mente tanquam in patria, cum Deo commoratur. At S. Diadochus patriam animæ à corpore exulantis non mentem, sed ipsum Deum constituit. Sic enim habet: *Adhuc in corpore suo versans peregrinatur propter Charitatem perpetua quadam anima ad Deum profectione.* Peccatorum quidem patria[a], atque chara Domus Caro, siue corpus est: at pauperes spiritu in corpore velut in exilio degentes, semper ad Deum tanquam ad locum propriæ ac natiuæ commorationis proficiscuntur. Quæ profectio, vt docet Diadochus fit propter Charitatem: nam vt S. Gregorius ait: *Domus nostra cogitationis est qualibet res, quam per dilectionem inhabitat animus.* De hac etiam à corpore in Deum profectione loquitur Paulus illis verbis: *bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Sicut autem ille, qui ab exilio in patriam peregrinando proficiscitur, à loco exilij recedit, & tandem excedit, & ad patriam magis & magis accedit; ita anima, quæ per perfectam spiritus paupertatem ab omnibus nudatur, à corpore quotidie tanquam ab exilij loco quodammodo recedit, dum omnes corporis appetitiones fugit, & ad Deum confugit. Quod S. Gregorius exemplo pauperrimi peregrini, id est, Eliæ ostendit, de quo dicitur, quòd stans in ostio speluncæ Deum aduenientem viderit. Per speluncam enim corpus nostrum Gregorius intelligit. *Quid* inquit, *spelunca nostra est, nisi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur?* De hac autem spelunca, idest, obscura corporis habitatione quasi egredimur, & ferè extra eam in eius ostio stamus, cùm per cognitionem, & amorem ad commorandum in Deo properamus. Hoc enim significat ex ostio speluncæ aduenientem Deum contemplari. Quod ita Gregorius subiungit: *ex ostio spelunca Deus conspicitur, quia hi, qui aduentum diuinitatis vtcumque conspiciunt, quasi iam ex habitaculo carnis procedunt.* Pauperes quidem spiritu, qui in corpore exules sunt, ex habitaculo carnis iam procedunt, quia corporis commoda negligentes, & deserentes, ad Deum cognitionis, & amoris gressibus proficiscuntur. In hac autem profectione dum corporis appetitiones calcant, quasi pro calceamento, ipso corpore vtuntur. Sic enim intellexit Sanctus Ambrosius verba illa Canticorum: *Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis.* Nam in oratione de obitu Valentiniani, sic de eo sermonem habet: *Pulchra cõuersatio eius in sæculo, pulcherrimus incessus eius, vnde meretur audire: speciosi facti sunt gressus tui in calceamentis. Habitasti in corpore, tanquam calceamento eo vsa, non vt inuolucro, vt quasuperior, & eminentior.* Ostẽdit animam Valentiniani minimè alligatam, & inuolutam, & veluti corpore comprehensam fuisse, sicut peccatoribus vsu venit, sed potiùs illud conculcasse & calceamẽti instar, sub pedibus traxisse, tanquã superior, & nobilior, & in quo anima filia Principis ostentarit, & pulcherrimis gressibus in eo calceamento mouetur. Reliquum, est, vt Christiani anima è corporis cœno emergens audiat Bernardi obiurgationem: *Annon confunderis*

S. Bernard. in salue, Regina.

Diadoch. lib de perfect spirit. cap. 14.

S. Gregor. lib 8. mor. cap. 31.

2. Cor. 5.

Idem Greg lib. 5. mor. c. 16. 3. Reg. 19.

Cant. 7.

S. Bernard. serm. de Primordiis med & nouis.

deris caput sursum habere, qui sursum cor non habes? Corpore rectus stare, qui corde repis in terra? An non repere est in terra, carnem sapere, carnalia desiderare, carnalia quærere? Memor nobilitatis tuæ pudeat te tantæ defectionis. Ne ignores pulchritudinem tuam, vt de fœditate amplius confundaris.

CAPVT X.

Communis est totus mundus pauperibus, vt vbique patriam habeant, cùm nullibi habeant nisi in cœlo.

ADdenda sunt dictis nonnulla; quoniam cum omnium pauperum proprium sit propriam non habere sedem, sed toto orbe, quasi in communi patria vagari, id verò maximè conuenit pauperibus spiritu, qui omnem terrenorum bonorum affectum abnegantes, patriæ imprimis amorem abiiciunt, & totum terrarum orbem patriam communem reputantes, solum regnum cœlorum propriam sibi patriam ducunt. Ex quo enim regnum cœlorum promitti pauperibus audierunt, illud propriam patriam existimantes, nullam aliam in terra præter commune solum voluerunt. Hæc terrenę patriæ cum cœlesti commutatio perfectæ virtutis initium est, prout docuit Hugo Victorinus. *Magnum*, inquit, *virtutis principium vt discat paulatim exercitatus animus patriam commutare*; vt nimirum sicut in terra aliquando propriam patriam agnouit, iam in cœlo tantum agnoscat, & in terra totum mundum communem patriam ducat. Subiungit Hugo: *Delicatus ille est adhuc, cui patria dulcis est; fortis autem, cui omne solum patria est.* Quam fortitudinem Seneca ostentauit, cum dixit: *Non sum vni angulo natus; patria mea totus hic mundus.* Et alio in loco ait: *In quamcumque terram venio, in meam venio. Patria est, vbicumque bene est. Illud autem per quod bene est, in homine, non in loco est.* Quoniam verò vbique terrarum æquè bene potest esse homini, ideo Tertullianus nullum locorum discrimen vult agnoscere, cùm etiam homini in carcere optimè possit esse, vnde ad Martyres in carcere existentes sic scribit: *nihil interest vbi sitis in sæculo; qui extra sæculum estis.* Ille præcipuè locus homini patria est, vbi non solùm ipsi bene est, verum etiam aliis, quibus verbo, & exemplo prodesse curat. Horum enim peregrinationem cum vario solis, ac planetarum cursu componit Nazianz. Epist. ad Nyssenum, quem sic consolatur: *Angeris tot locorum peragratione ac discursatione, tibique inconstans esse videris, sed nequaquam Vir eximie, nam fixum tibi est, de multis bene mereri, quamuis loco minimè affixus sis. Nisi verò quis solem accuset, quia in orbem currit, radios fundens, atque omnibus rebus, quas peragrat, vitam afferens, aut sydera fixa laudans, planetas vituperet, quorum error quoque ipse compositus est, atque concinnus.* Quamuis ergo bene Seneca hominis patriam definierit, vbi sibi est melius, Nazianzenus declarauit eam esse, vbi & sibi & aliis bene est. Quamobrẽ Euãgelici viri quamplurimi Iaponum, ac Chinarum, & remotissimarum, barbararumque gentium regiones patriam suam reputant, quod in eis instar solis, ac planetarum hominibus illis lucem veritatis, & æternam conferunt salutem. Quod etiam Seneca aliquo modo assequutus videtur, cùm dixit: *Magno animo nos non vnius vrbis mœnibus clausimus, sed in totius orbis commercium emisimus, patriamque nobis mundum professi sumus, vt liceret latiorem virtuti campum dare.* Sapienter quidem, sed magis miror venisse id magno Alexandro in mentem, qui vt Plutarchus refert Persis deuictis, Macedonibus matrimonio iunxit Persides puellas, tum vniuersis mandauit, vt mundum pro patria, castra pro arce, bonos pro cognatis, malos pro peregrinis agnoscerent. Ita sane pauperes spiritu quos verè magnanimos esse infra probabimus, natale solum, vt angustum despicientes, vniuersum orbem patriam sibi decernunt, & spatiosum, ac dignum campum virtuti præstituunt. Nam licèt Philosophi verbo tantùm; sancti verò omnes vt verè pauperes spiritu, id re ipsa præstiterunt. Ex quibus Sanctus Gregorius Nazianz. ait: *Mihi omnis terra, & nulla terra patria est*, idest, nulla peculiariter est mihi patria, sed omnis vniuersè.

Hugo Victor. lib. 3. did erud. cap. 20.

Senec. Epist. 28.

Lib. de remed. fort.

Nazian. Epist. 34 ad Nissen.

Senec. lib. de tranq. vitæ c. 3.

Plutarch in Græc. Apophe.

Nazian. orat. 28.

Contrà verò homines mundi amatores, diuitiis, ac terrenis bonis inhiantes, vni se, angustæque patriæ mancipârunt. Quos Plutarchus, cum apibus, & formicis componit. *Nos*, inquit, *formicarum, vel apum modo, nido vno, vel alueari profugi angimur, & cruciamur: neque nouimus omnia nobis propria, vt sunt facere, & dicere.*

Plutarch. lib. de exilio.

CAPVT XI.

Quanta magnanimitas pauperum spiritu.

QVæ hactenus diximus magnum in pauperibus spiritu animum supponunt, qui super terrena omnia se attollat. Fallitur quippe mundus, qui insipientia semper laborauit, dum pauperes iudicat pusillanimes; Christus tamen eos beatos, & cœlorum Reges appellat; quia verè sũt magnanimi, & excelso, ac regio spiritu prędîti: id sane contra mundanum errorem operæ pretium erit adstruere: Primum, is pauper est spiritu, non qui effectu, sed qui affectu pauper est, id est, qui affectu diuitias non complectitur, quin imo ex animo reiicit, ipsasque contemnit & paupertatem amat: at magnanimitas in hoc ipso diuitiarum, ac bonorum temporalium contemptu consistit. Id sanè Philosophus docet: *Magno*, inquit, *animo, excelsoque viri iidem contemnentes rerum videntur esse.* Consonat. Seneca inquiens: *Magnanimi est magna contemnere, & mediocria malle quam nimia.* Sed luculentiùs ac sublimiùs eandem sententiam alibi exponit his verbis: *Animum excellentem, moderatum, omnia tanquam minora transeuntem, quidquid timemus, optamusque ridentem cœlestis potentia agitat. Non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. Quemadmodum radij solis contingunt quidem terram; sed ibi sunt, vnde mittuntur: sic animus magnus, ac sacer conuersatur quidem nobiscum, sed hæret origini suæ.* Egregium sane symbolum magnanimorum, ac pauperum spiritu; hi enim instar radij solares, præ contemptu rerum infimarum terram

Arist. lib. 4. Ethic c. 3.

Senec. Epist. 37.

Epist. 40.

tantùm attingunt; soli verò à quo procedunt, semper insunt. Ea quæ vulgi opinionibus sunt magna, & magnifica, parua ducunt.

Quod si Ethnici Philosophi magnanimitatem contemptu rerum, & voluntaria paupertate definiunt, quid Sancti Ecclesiæ Patres sensuros, atque dicturos existimes? Audi Chrysostomum: *Quoniam magnum habes dominum, sis quoque tu excelsus, & te explica à rebus, quæ ad hanc vitam pertinent, sume spiritus, qui superent præsentium rerum humilitatem, non vt sis elato animo, & insolent, sed magno, & excelso animo. Aliud enim arrogantia, & insolentia, & aliud magnitudo animi. Est enim arrogans, qui propter res paruas se iactat, & gloriatur, ac conseruos despicit; alto vero est animo, qui mente est humilis, & præsentis vitæ vmbras nihil esse existimat.* Ille ergo magnanimus à Chrysostomo iudicatur, qui diuitias vmbras reputat, & cuncta terræ bona parua iudicat. Eum autem, qui circa hæc secus sit animatus, pusillanimem existimat Chrysologus his verbis: *Deiecta mentis est, qui familiaris rei meminit, cùm vocatur ad regnum. Iacens animus plebeius numulum thesauris regalibus anteponit. Pauper sensus paruis incubans perdit magna, & inhians temporalibus deserit Sempiterna.* Is ergo solus, qui diuitias, ac temporalia bona contemnit, magnanimus est. Dices pauper magnanimus esse non potest, qui liberalis esse nequit: magnificentia enim in liberalitate maximè conspicitur, quam pauper cùm diuitiis careat, exercere non potest. Respondet Sanctus Thomas, liberalitatem plus in contemptu diuitiarum, quàm in ipsarum largitione esse conspicuam vnde docet in Christo Domino fuisse liberalitatem in summo gradu, ex eo potiùs quòd diuitias contempserit, quàm quod easdem concesserit; illud enim maiorem animi magnificentiam ostendit. Quod opportune confirmatur ex Plutarcho in oratione de fortuna Alexandri, vbi narrat hunc Regem dono misisse Xenocrati Philosopho quinquaginta auri talenta, quæ Philosophus excelso sane animo recusauit, & respuit, tunc Plutarchus ait: *Xenocratem laudamus, quod dono missa ab Alexandro quinquaginta talenta auri non accepit; dantem non laudamus; an quia non à largiente, sed potius à non accipiente contemni pecuniam putamus?* Plus sanè est, & maioris animi indicium pecunias contemni ab eo, qui nihil habet, quam donari ab eo, cui multæ supersunt. Liberalis fuit Alexander dando, quia aliquo modo contemnebat quæ à se abdicabat; sed liberaliùs egit Xenocrates non accipiendo, quia magis ex animo contemnebat ea, quibus pro corpore egebat.

S. Chrysost. hom. in Psal. 44.

S Chrysologus serm. 22.

S Thom 3. p. q. 7. art. 2.

At vero quia contrariorum eadem est ratio & disciplina, sicut ad paupertatem spiritus spectat ea magnificentia, qua bona terrena despiciuntur: sic ad ipsam pertinet magnificentia, qua mala, siue incommoda temporalia contemnuntur. Tunc enim perfecta est paupertatis magnificentia, cùm vtramque fortunam, prosperam, & aduersam æquè despicit. Et quidem de aduersa Nazianzenus in carmine sic scripsit: *Magnanimus est, qui cuncta faciles sustinet; nec parua ferre, pectoris parui est nimis.* Sicut fera magna ad latratum canum lenta respicit: ita proprium est magnanimitatis veræ non sentire se percussum. Qua de re sapienter disserit Seneca: *Magnanimo, inquit, de rebus magnis iudicandum est: fortunatior est, qui omnia rerum aduersarum onera rigida ceruice sustollit: qui supra fortunam extat* sicut enim Olympus supra nubes omnes verticem sustollit, iuxta illud: *Nubes transcendit Olympus.* Sic magnanimus supra nimbosas fortunæ calamitates erigit caput, subdit Seneca: *Non mirum est in tranquillitate non concuti; illud mirare, ibi extolli aliquem, vbi omnes deprimuntur, ibi stare, vbi omnes iacent.* Eiusdem verba sunt: *Magnanimus stat rectus sub quolibet pondere;* Arbores pondere imposito deprimuntur, atque franguntur, sola palma magno onere pressa altior erigitur, rectiorque sustollitur. Quamobrem de anima paupertate spiritus prædita dicitur: *Statura tua assimilata est palma.*

Senec. Epist. 66.

Epist. 72.

Cant. 7.

Quia verò fidelis anima, totaque Ecclesia per magnanimam paupertatem spiritus vtramque fortunam, idest bona, ac mala temporalia despicit, & calcat, discalceata, ac nuda est terrenis bona, & cœlestibus vestita. Quod præsignabat mulier illa à Ioanne visa amicta sole, & luna sub pedibus eius, prout expendit S. Gregorius. *Sancta,* inquit, *Ecclesia, quia superni luminis splendore protegitur, quasi sole vestitur; quia verò cuncta temporalia despicit, lunam sub pedibus premit.* Dignum quippe est, vt anima, quæ bonis se terrenis discalceat de cœlo calceamentum sumat. Vnde est illud Ezechielis. *Calceaui te ianthino:* idest cœlestibus calceamentis. Quamob causam eius gressus, & calceamenta ab sponso commendantur: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis.* Ita sane decebat, vt quæ prædicatur cœlorum Regina, cœlestibus calceis vteretur, in quibus pulchri conspicerentur gressus.

Apoc. 12.

S. Gregor. lib. 34. mor. cap. 7.

Ezech 16.

Cant. 7.

Capvt XII.

Pauperes spiritu Reges sunt.

NOn modò magnus est pauperibus Christi animus sed & regius, regiaque illos dignitas decorat, eos siquidem saluator Reges constituit, cùm ait [a] *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Cùm autem Reges cœlorum constituuntur, rerum omnium Domini prædicantur. Vnde Sanctus Climacus ait: *Pauper monachus dominus est mundi: & quia iactauit in Deum curam suam, possidet per fidem omnes gentes in seruos.* Affinis est Chrysologus, cum dixit: *Non potest omnibus dominari, nisi is qui propriis non tenetur,* idest, qui omni proprietate solutus, spiritu & voluntate pauper est. Id ipsum confirmat Chrysostomus ex regalibus pompis, quibus moriens Lazarus pauper honestatus est. Sicut enim cùm Rex excedit è vita, non quilibet portitores accedunt ad tollendum feretrum, sed nobilissimi proceres, & regni magnates ad id muneris admittuntur: ita cùm pauper Lazarus animam dedit, cœlestis Regni principes portitores accedunt: *Factum est, vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* Quod considerans Chrysostomus sic scribit: *Non sufficeras ad portandum pauperem vnus Angelus, sed propterea plures veniunt, vt chorum lætitiæ faciant.*

S. Ioan. Clim. grad. 17.

Chrysolog. serm. 22.

Luc 16.

Chrysost. hom. 5. in Luc.

faciant. Gaudet vnusquisque Angelorum tantum onus tangere. Libenter talibus oneribus pragrauantur. Rex igitur erat, cuius funus regali pompâ processit.

S. Bernard. Epist. 103.

Sed de regia pauperum dignitate egregiè disserit Sanctus Bernardus. *Amicitia,* inquit, *pauperum, Regum amicos constituit; amor paupertatis Reges, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.*

Ep. 108. ad Regem Siciliæ.

Expressiùs sic scribit: *Suscipit pauperes tanquam aduenas & peregrinos, verumtamen ciues Sanctorum; parum dixi, ciues, Reges sunt, ipsorum est enim regnum cœlorum iure & merito paupertatis.* Hoc verò ius ad regnum, quo pauperes Reges constituuntur, egregiè colligit idem Bernardus ex præfatis verbis: *Beati pauperes Spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorum*, sic

Serm. 4. de Aduentu.

ille ait: *Inde aliis virtutibus, quæ sequuntur, promissio futuro tempore indicatur; paupertati non tam promittitur, quam datur; vnde & præsenti tempore enuntiatum est, quoniam ipsorum est regnum cœlorum; cum in cæteris dicatur, hæreditabunt, consolabuntur, & similia.*

Ad hæc: tam præpotentes Reges sunt pauperes, vt multis Reginis, quæ Regibus dominantur, ipsi pauperes dominentur. Prima Regina est natura, cui pauperes imperant. Ideò claudum mendicum sic Petrus alloquitur: *Aurum*

Actor. 3.

& argentum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. Quem locum expendens Sanctus Au-

S. August. serm. 22.

gustinus sic ait: *Si aurum non habuit; sanitatem dedit, Surge, & ambula. Non potuit sustinere iussionem pauperis Regibus dominans, pauperis imperium natura non pertulit.* Ecce natura licet Regibus dominans pauperis imperio resistere non valuit. Nam vt infra sanctus Doctor subdit: *Debilitas quàm ei innexerat natura, vi paupertatis iubentis exclusa est.* Secunda Regina est concupiscentia, de cuius regno loquitur

ad Rom. 6.

Paulus cum ait: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* Nam per peccatum interpretes concupiscentiam intelligunt, quæ peccatum à Paulo non semel appellatur, quod à peccato proueniat & ad peccatum inducat. Huic Reginæ, quæ etiam Regibus dominatur, pauperes domi-

S. Chrysost. hom. 48. in Matth.

nantur, teste Sancto Chrysostomo, ita scribens: *Non indiget mancipiis paupertas, sed habet loco seruorum passiones, habet seruos appetitus, qui Regibus dominantur.* Quis ergo miretur, quod Christus pauperes constituat Reges, qui Regum dominis dominantur? Tertia Regina pecu-

Horat. Ep. 6.

nia est, hoc ei nomen indidit Horatius illis verbis.

Scilicet vxorem cum dote, fidemque & amicos,
Et genus & formam, Regina pecunia donat.

Huic Reginæ, quæ Regibus imperat, pauperes dominantur, dum eam & sibi subiiciunt, & contemnunt.

Præterea Reges rerum omnium dominos esse pauperes probat Bernardus ex illis Domini

Luc. 16.

verbis, quibus omnes sic hortatur: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.* Quam absolutam, & plusquam regiam potestatem sic

S. Bern. Ep. 103.

admiratus Sanctus Doctor: *Vides, quia magna dignitas sancta paupertas sit, vt non modo patrocinium ipsa sibi non quærat, sed & ferat indigentibus. Quale est hoc, absque interuentu cuiuspiam Angelorum, vel hominum, sola diuina gratiæ confidentia accedere per te metipsum ad vultum gratiæ, capessere summam rerum, attingere totius magnificentiæ culmen?* Opportunè exclamat Chromatius Episcopus: *O verè beata paupertas quæ cum nihil de mundi facultate habeat, tantum de cœlo largitur.* Cùm ergò tam ampla;

Cromat. con. de octo beat.

tam regia, tam mira sit pauperum potestas, mirum non est, si Sanctus Hieronymus Pammachium nobilissimum virum, & piarum largitionum studiosissimum appellauerit, *Munerarium pauperum, & egentium candidatum.* Nam vt

S. Hieron. in Epist. ad ipsum.

olim apud Romanos qui magistratum, vel munus aliquod in Republica ambiebant, gratiam eorum, a quibus esset obtinendum, multiplici officiorum, obsequiorum, ac munerum ambitu conciliare studebant, quos ob hanc causam candidatos, & munerarios appellabant; ita Pammachius pro ambitu æterna tabernacula capessere contendens, eaque à Regibus, id est a pauperibus dari non ignorans, eorum candidatum, & munerarium esse curauit. Nonne similiter munerarium pauperum, & egentium candidatum dixeris Abrahamum? Nonne vt Principes æterna tabernacula daturos aspiciebat, & eorum animos sibi deuincere muneribus conabatur? Quando de eo scriptum est: *Cum vidisset A-*

Gen. 18.

braham tres viros cucurrit in occursum eorum, & adorauit in terram, & dixit: Domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas Seruum tuum, sed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore, ponamque buccellam panis & confortetur cor vestrum, postea transibitis. Hos tres Angelos ipse peregrinos, ac pauperes existimauit, quorum mitus candidatus extitit: nam ille officiosus occursus, illa prona, & humilis adoratio, illa verò orum submissio, illa diligens munerum oblatio profectò candidatum redolens, ambitum exprimunt. Meritò dices Abrahamum ex officiosissima (vt Tertulliani verbis vtar) candidatorum natione fuisse.

Denique vt cognoscas pauperes Spiritu Reges esse, contemplare Patriarcham Iacob pauperem, & peregrinum in Ægypto, vbi tam regia pollebat opulentia, vt filiis suis omnium bonorum benedictiones impertiret. Quod obseruans Sanctus Ambrosius dixit: *Quis tam diues in*

Gen. 40.
S. Ambros. lib. 2. de Iacob & vita beata, cap. 9.

regno, quam iste in peregrino loco? Denique Reges benedicebat. Consonat Regius vates, nam in eo loco, *Nimis confortatus est principatus eorum.* Theodoretus vertit: *Nimis roborati sunt*

Psal. 138.

pauperes eorum. Ac si nihil inter pauperes, & principes differat. Porrò quia principes sunt, eorum nomina in æternos Regis commentarios, ac Sacrarum Scripturarum monumentis notantur; diuitum verò sæculi nomina supprimuntur. Quod aduertit Caietanus in historia Laza-

Caietan. Luc. 16.

ri: *Apud mundanos* (inquit) *diuitum nomina sciantur, cum de eis verba fiunt; pauperum verò nomina nec sciuntur, nec, si sciantur digna existimantur propria appellatione. Sed si de aliquo eorum sermo accidit, dicitur,* quidam. *Pauper totum oppositum est secundum ordinem spiritus, & propterea diues appellatur homo quidam; pauper autem appellatur nominatim Lazarus: magnus vtique apud Dominum & scitur, & scribitur ab Euangelista.*

Meritò igitur Regius tribuitur honos pauperibus spiritu, qui nulli rei temporariæ subiiciuntur, sed omnibus potiùs dominantur, atque

appetitiones animi, quibus mundi bona quæruntur, rationis moderamine regunt, Reges & Imperatores monstrantur, cuius est exemplum Patriarcha Abraham, qui filios Heth sic est al-
Genes. 23. locutus: *Aduena sum & peregrinus apud vos, date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuum meum.* Aduertendum omninò est quàm magnificè de hoc peregrino illi sentiant. Responderunt namque; *Princeps es Dei apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum.* Principem Dei appellant, id est, maximum, iuxta phrasim scripturæ, quæ vt res maximas denotet, nomen Dei illis adiungit. *Sicut montes Dei, &c.* Abraham ergo verè peregrinus, id est, verè pauper spiritu Princeps maximus appellatur. Et vt hic habet Procopius: *Merito appellatur Rex, siquidem solus sapiens libera conditionis est, & regnat.* Abraham ergo ob paupertatem spiritus Rex fuit, cuius purpura omnes pauperes spiritu induuntur, atque Reges euadunt.
Cant. 6. Aptè Paraphr. Chald. explanauit verba illa Canticorum. *Coma capitis tui sicut purpura Regis.* Nam per Regem, Abrahamum; per comas verò capitis Christi pauperes voluntarios intelligens sic explicuit: *Pauperes populi futurum est, vt induantur purpura propter meritum Abrahæ, quem Regem constituit ab initio.* Sicut ergo Abraham ob excelsam illam fidem, qua credidit Deo, dicitur Pater credentium: Ita propter miram illam paupertatem spiritus, qua se paterna domo, patria, bonisque ibidem possessis abdicauit, & peregrinus plurimas regiones peragrauit ipse Rex Pater Regum, id est, pauperum spiritualium appellatur. Sic enim intellexit Sanctus
Gen. 17. Ambrosius promissionem illam à Deo factam
S. Ambros. lib. 2. de Abrah. c. 10. Abrahæ. *Faciam te crescere, & ponam te in gentem magnam, Regesque ex te egredientur.* Nam hæc verba sic explicuit: *Ex genere Abrahæ non solum Reges erunt dignitate; verum etiam illi Reges, qui peccato non seruiant, nec vincat eos malitia.* Meritò pauperes spiritu Reges dixeris, quos peccati, mundique malitia, tot falsorum bonorum agminibus armata vincere non potest. Vnde & Adam Rex fuit, dum pauper spiritu nihil tanquam proprium sibi vsurpauit; at postquam pomum vetitum concupiuit, atque
S. Anselm. in c 4. Ioan. surripuit regiam coronam amisit. Quod Anselmus affirmat his verbis: *Regnum huius Regis paradisus fuit, in quo Rex & Dominus, vt dominaretur, ac præesset bestiis, & piscibus, tanquam Rex in solio collocatus est: In eo autem quod amisit, Rex esse desiit.* Quid ergo primum amisit nisi paupertatem spiritus, qua nihil ante pomum concupitum, vt proprium, & suum vsurpabat? Illi ergo meritò Reges dicuntur, qui inferiorem animi partem ita regunt, vt rationis legibus sensus & appetitiones, quibus terrena bona asci-
S. Isidor. lib. 3. sent. cap. 8. scuntur, coërcent. Audi Sanctum Isidorum, ita dicentem: *Viros Sanctos Reges vocari in sacris eloquiis inuenimus, eo quòd sensus proprios bene regant, & motus resistentes sibi rationabili discretione componant.* Cùm enim per paupertatem voluntariam absurdis imperemus cupiditatibus, quibus terrenum aliquod bonum acquirere cupimus, per ipsam vtique Reges efficimur.
S. Chrysost. hom. 1. in 2. Epist. ad Corinth. Ita expressè Chrysost. *Reges, (inquit) efficeris, si volueris absurdis imperare cupiditatibus: nam is demum regnat, & quidem verius, quam qui diademate cinctus est.*

Sicut autem per paupertatem Reges. Ita & Imperatores efficimur, dum nimirum eisdem cupiditatibus, quibus opulentiam, & rerum temporalium abundantiam appetimus, imperamus: Imperator enim ab imperando dictus est. Vnde opportunè Agapetus ait: *Te verè Imperatorem asserimus, quippè qui & imperare, ac dominari cupiditatibus vales.* Quia verò tripartitæ sunt cupiditates, quæ paupertati cuncta mundana respuenti sunt contrariæ, quibusque per ipsam paupertatem imperamus, cupiditas nimirum diuitiarum, honorum, & voluptatum, idcirco pauperi tribus quasi Prouinciis imperanti tres illas coronas mysticè assignare licet, quibus Imperator de Ecclesiæ more insignitur. Qui enim legitimis suffragiis in Imperatorem cooptatur, tribus coronis amplissimo cærimoniarum ritu donatur, de quibus noster Molina. Prima corona ferrea est, quam illi imponit Archiepiscopus Coloniensis in ciuitate Aquisgranæ in eadem Diœcesi. Secunda, quæ argentea est, ab Archiepiscopo Mediolanensi ei imponitur, in quodam suæ Diœcesis loco. Tertia aurea à Summo Pontifice Romæ imponitur. Similiter pauper spiritu tribus coronis, scilicet, fide ferrea, spe argentea; charitate aurea, à Deo instar Imperatoris donatur, ob victoriam, nimirum voluptatum, diuitiarum, & honorum, quæ bona paupertate spiritus repudiauit. Optimè & opportunè Seneca: *Vis tibi dem magnum Imperium? Impera tibi ipsi.*

Agapet. in parænes. ad Iustinian. Imperator.

Molin. tom. 1. de iust. tract. 2 disp. 24.

Senec. Epist. 4.

Si autem quæras, quænam tributa his Regibus, ac imperatoribus soluantur? Respondet Sanctus Ambrosius, ex persona pauperis Petri, qui omnia propter Christum reliquit; *Reliquisti ergo, quæ habebas, & cæpisti quæ non habebas: Christi nomen tibi fructuosum, tibi tributa dependis, & bona tributa non pecuniæ, sed gratiæ.* Tantum quidem est pauperum Imperium, vt nobilissimum quoque Christi nomen ei sit tributarium.

S. Ambros. serm. 8. in Psal. 118.

Caput XIII.

Ad Angelorum ordinem videntur pertinere pauperes spiritu.

Pauperibus spiritu regnum cælorum promittitur, imò præsenti donatione datur, cùm dicitur, *Ipsorum est regnum cælorum.* Nam vt adnotauit Beroardus: *Aliis virtutibus promissio futuro tempore indicatur; paupertati non tam promittitur, quàm datur: vnde & præsenti tempore enuntiatum est, quoniam ipsorum est regnum; cum in cæteris dicatur: hæreditabunt, consolabuntur, & similia.* Cur ita? Quia profectò pauperes spiritu Angelicæ libertatis, ac felicitatis æmuli, Angelorum ordini adscripti, in cælo inesse reputantur.

S. Bernard. serm. 4. de aduentu.

Etenim voluntarios, ac spirituales pauperes in terra degentes, cælestes illos spiritus imitari, & ad ipsorum ordinem, & quasi naturam pertinere, ex eo appatet, quòd Angeli pauperes sint, & solo Deo diuites, nihil terrenum possident, nec habere desiderant. Quapropter Sanctus Gregorius Nazianzenus eleganter scripsit.

S. Gregor. Nazianz.

Cætibus

Cœtibus Angelicis leuius nil namque est.
Non illos inflammant opum vesana cupido,
Nec quæcumque mali parit irritamina tellus,
Non pelagus sulcant ratibus, nec vomere terram, &c.

[margin: Idē orat. 38.] Non illucent Angeli terrenarum rerum copia, & splendore, sed diuina, & æterna luce. Quod idem Gregorius docuit. *Angeli, primario Dei fulgore collucent; hæc enim inferiora secundariæ illuminationis sunt.* Similiter pauperes spiritu, non vt mundani homines, secundaria terrenorum bonorum illuminatione collucent; sed primaria diuinarum gratiarum illustratione, fulgent, Angeli quippe sunt. Hinc Magi cum plenis thesauris in vrbem Bethleem contendunt, ab Herode instructi diriguntur; at cum euacuatis thesauris pauperes remanent, ab Angelo de prosequenda via edocentur; quia nimirum pauperes ad felicem Angelorum conditionem iam spectantes, non ab homine, sed ab Angelo debent edoceri. Quod Sanctus Hieronymus sic notauit: [margin: S.Hieron. de vera circumcis.] *Magi suis affectibus spoliati in auro, thure, & myrrha, conuersatiuum itinere mutato, qui per Herodem venerant, per Angelum redeunt.* Qui diuitiarum onera deponunt, & paupertatem Christi mente, & spiritu complectuntur, non iam ad terrenum Herodis regnum spectant, sed in cœlesti Angelorum militia conscribuntur. Quamobrem cùm Christus Dominus Apostolos eligens nouam pauperum rempublicam instituit, ab humana ad Angelicam disciplinam homines traduxit, sicut Sanctus Chrysostomus sic edocuit: [margin: S. Chrysost. hom. 33. in Matth.] *Ipsos ad vniuersi magisterium missurus, ad Angelicam, vt ita dixerim, disciplinam ex humana vita traduxit.*

Sicut autem pauperes spiritu Angelis: Ita diuites amatores mundi pecudibus sunt similes. [margin: Num. 32.] Quod confirmare videntur duæ tribus Ruben, scilicet, & Gad, ac dimidia tribus Manasses. Cùm Moysem precantur, vt facultatem eis tribuat remanendi ante Iordanem, & ante ingressum promissæ terræ à Deo: *Terra*, inquiunt, *quam percussit Deus in conspectu filiorum Israel, regionis vberrima est ad pastum animalium, & nos serui tui habemus iumenta plurima; precamur, si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Iordanem.* Vbi optimè Oleaster dixit: *Diligebant pecudes suas, & ideò terram illis potius gratam, quàm sibi desiderant.* Quid tam brutum, quàm pecudes plusquam se amare, & potiùs illis, quàm sibi consulere? Hoc autem [margin: S.Gregor. lib. 21. mor. cap 10.] de diuitibus exponit Gregorius: *Qui iumenta*, inquit, *multa possident, Iordanem transire refugiunt, quia quos multa mundi impedimenta occupant, habitationem cœlestis patriæ non requirunt.* Diuites quidem cum brutis brutescunt, & cum his potiùs citra Iordanem, quàm cum filiis Israel in terra lacte, & melle manante eligunt habitare. Quo fit, vt hæreditatem cum pecudibus, non cum hominibus nanciscantur. Quod annotans Origenes ait: [margin: Origen. hom. 26. in Num.] *Dum citra Iordanem campestria concupiscunt in promissionis terra habere hæreditatem non potuerunt.* Iure quidem primò hic diuites brutis comparantur. [margin: Psal. 48.] Vnde Regius vates postquam dixit: *Et relinquent alienis diuitias suas.* Et paulò inferius: *Vocauerunt nomina sua in terris suis.* Vel vt alia littera habet: *Vocauerunt nominibus suis terras suas.* Ita subiungit: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Ac si diceret cùm homo diuina gratia ad eum esset prouectus honorem, vt in Angelorum numero adscriberetur; per diuitias tamen ad eam deuenit stultitiam, vt iumentis similis ipsis merito comparetur. Deus namque: *Os homini sublime dedit cœlumque videre.* At per diuitias in illud dedecus cecidit, quod de diuitibus prædicat vates: *Oculos suos statuerunt declinare in terram*, vt meritò tantam ruinam [margin: Psal. 16.] deploret Sanctus Bernardus, illis verbis: *Heu quomodo de grege facta est egregia creatura?* Quamobrem qui pecudum more peccarunt, brutorum more puniuntur. Vnde subdit Propheta: *Sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos.* Ad quæ verba egregiè Sanctus Bernardus: [margin: S.Bern. serm. 42. in Cant.] *Quàm benè dicitur, sicut oues, quia detracto vellere terrenarum diuitiarum, durè, pressèque detrusi, sempiternis nudi deputabuntur incendiis. Mors depascet eos; quia semper morientur ad vitam, & viuent ad mortem.* Alludit ad depastas herbas, quarum instar mors diuites peccatores depascet.

CAPVT XIV.

Quàm plenè pauperes spiritu regnum cœlorum possideant.

QVid vltra ad paupertatis voluntariæ gloriam addi potest, quæ Angelicam æmulatur perfectionem, quæ regnum obtinet cœlorum? Illud adiiciendum: integrè, & plenè illud possidere: quoniam promittit Christus pauperibus spiritu regnum cœlorum, non quidem inter ipsos diuisum, ac dispertitum, vt singuli singulas, siue singulares Regni partes obtineant; sed totum omnibus, totumque singulis; nullus enim timet, gloriam suam imminutum iri, si multos regni socios admittat: Scitè Beda expendens illa verba Lucæ: [margin: Beda. in cap 15. Lucæ.] *Fili, tu semper mecum es, omnia mea tua sunt*, sic disserit: *Quomodo possunt esse omnia maioris, si habeat ibi etiam iunior partem suam? Sic enim à perfectis, & perpurgatis & iam immortalibus filiis habentur omnia, vt sint omnium singula; & omnia singulorum.* Quam regni opulentiam admiratus Chrysostomus dixit: *O bonitas effusa, ô inaudita pietas, ô ineffabilis affectio! ad participium Regni Rex gregem populi totius admittit: sic dat, cui deficere census non potest, cui regnum minui, cui vacuari potestas non potest largiendo.* Tanta ergo est hæc regalis hæreditas, vt nec dantibus nec accipientibus vnquam minuatur. Audi Sanctum Ambrosium ita dicentem: [margin: S Ambros. in Psal. 118.] *Omnes possident, nec minuitur hæredi quidquid ab hæredibus vindicatur, manet emolumentum integrum, & eò magis singulis crescit, quò pluribus fuerit acquisitum. Alia conditio est hæreditatis humanæ, si diuisa fuerit, emolumenta minuuntur, & hæredis est damnum adscriptio hæredis. Indiuisum regnum Christi est, indiuisa hæreditas, cum hæreditatis fructus sit indiuisus. Solida ad singulos Christi dona perueniunt, omnes habent, & nemo fraudatur.* Pende verba illa. *Eò magis singulis crescit, quò pluribus fuerit*

fuerit

fuerit acquisitum. Nam cùm hæreditas humana quò pluribus fuerit acquisita, eò singulis minor redditur; in diuina hac hæreditate regia contraria ratione res habet. Quo fit, vt nulla inter hos hæredes dissensio, æmulatio, aut inuidia vnquam reperiatur. Nam vt optimè S. Bernardus: *Quænam inuidiæ causa potest esse, vbi sortium magnitudine consortium multitudo nihil detrahit?* Parum est non esse inuidiam; gaudium, & maximum quidem cuique est de consortis hæreditate: nec mirum sanè; tanta enim vndecumque euadit hæreditas, vt dicat Ambrosius, *Eò magis singulis crescit, quò pluribus fuerit acquisitum:* Porrò in illa Ambrosij sententia: *Solida ad singulos Christi dona perueniunt.* Vox *solida*, Iuris propria est, in quo solidum capere posse dicuntur, quibus licet totum, quod eis relictum est capere. Hinc solida proprietas plena, non deducto vsufructu. Quare teste Vlpiano *Solidum*, generatim dicitur, quod integrum est, non inane, neque parte aliqua fractum. Cùm ergo ad singulos Christi solida dona perueniant; *Omnes omnia habent, & nemo fraudatur.*

S. Bern. Ep. 103.

l. 7. D. de cond. inst. l. 6 D. de vulg. & pup. & subst. l. 26. D de vsufr. leg.

Ob hanc tam miram amplitudinem regia pauperum hæreditas flumen in Sacris litteris non semel appellatur. Quam appellationem egregiè interpretatur S. Bernardus, inquiens: *In remuneratione torrens est voluptatis, & fluminis impetus, flumen planè est, sed quod affluat, non quod fluat: flumen vocatur, non quod transeat, vel pertranseat, sed quod abundet.* Flumen hoc impetu lætitiæ ita transit ad alios, vt totum in aliis remaneat, & ab omnibus nunquam pertranseat.

S. Bern. serm. de nimia fallacia præsentis sæculi.

CAPVT XV.

Difficilem ingressum Regni cælorum parant diuitiæ; paupertas facilem.

SAtis damnare diuitias videbuntur tot paupertatis laudes. Nihilominùs oportebit eas specialiùs multis improbare nominibus. Satis ad earum contemptum erat difficultas quam æternæ obiiciunt saluti, quam paupertas facilem parat. Idcircò pauperum spiritu regnum cœlorum esse dicitur; quia mundanis curis expediti, & terrenis rebus animum valde grauantibus exuti, facili negotio ad cœlestia euolant. Ideò Sanctus Hieronymus admonet: *Nudus & leuis ad cælum euola, ne alas virtutum tuarum auri depriment pondera.* Illæ certè aues ægrius in altum tolluntur, quæ multarum carnium pondere prægrauantur. Consonat Sanctus Gregorius his verbis. *Sancti viri hoc ipsum grauiter tolerant, quod festinantes ad patriam in itinere multa portant.* Quid ergo facient, vt expeditè iter agant? Subdit: *Electi ergo de multa abundantia minimè lætantur*, quam videlicet; *Pro amore cælestis patrimonij, aut largiendo dispergunt, aut despiciendo deserunt.* Diuites quidem onerati viatores sunt, qui sæpe oneri succumbentes ad æternam patriam, vel serò, vel nunquam perueniunt. Quamobrem Sanctus Chrysostomus talari vesti diuitias comparauit, quod vestimenti genus minimè congruit viatori, qui præcinctus, & expeditus debet incedere. Hæc igitur vestis, & tota diuitiarum sarcina deponenda est, si velis securus, & alacer ad patriam peruenire. Vnde Sanctus Gregorius Nyssenus, ait: *Ponderosa res aurum, si igitur ad superna nos accedere oportet, ab iis, quæ deorsum trahunt, inopes simus, vt in supernis versemur.* Accedit, quod viator Christianus ad cœlestem patriam contendens crucem ferre debet, quæ clauis est, qua cœlestis ianua aperitur: at onus crucis, onusque diuitiarum simul ferre homo non valet. Quod animaduertens Sanctus Gregorius Nazian, ait: *At tu libenti animo, iustis etiam rationibus quæsitas opes excutias, atque in pauperum subsidium spoliaueris, vt leuiter crucem tollas.* Cùm ergo crucis onus necessariò ferendum sit, diuitiarum vtique erit abiiciendum; alioquin tantum ponderis à sublimi cœlorum via animum retrahet, & ad infera loca deponet. Quod eleganter descripsit Chrysolog. *Aurum*, inquit *suscitur in terra profunda, sectatur ipsa montium fundamenta, perque ima venarum cæcis discurrit anfractibus, & dum suam semper repetit ad naturam cælestes animos ad inferna deponit, obscurat sensus semper, alta mentium semper in terrena demergit.*

S. Hieron. Epist. ad Exuperant.

S. Gregor. lib. 22. mor. cap. 3.

S. Chrysost. hom. 7. de Pœnit.

S. Gregor. Nyssen. lib de beat. cap. 1.

S. Gregor. Nazian orat 2 de Paschat.

Chrysolog. serm. 29.

Hanc ob causam Christus Dominus fulmen illud vibrauit: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare regnum cælorum.* Glossa, quæ ex Hieronymo sumpta est, sic habet: *Dicitur quia Hierosolymis quædam porta erat, quæ foramen acus dicebatur, per quam Camelus nisi deposito onere & flexis genibus transire non poterat: per quod significatur, diuites non posse transire viam arctam quæ ducit ad vitam, nisi sordibus peccatorum, & diuitiis depositis, saltem non amando.* Sanctus Chrysostomus per acum Dei filium intelligit, cuius acus prima pars subtilis est secundùm diuinitatem, alia verò crassior secundùm incarnationem eius; foramen verò huius acus est vulnus lateris. *Per quod*, inquit, Chrysostomus, *Gentes ingressæ sunt in vitam æternam.* Sed iucunda sunt; quæ obiter adiungit: *Hac acu consuta est immortalitatis tunica. Ipsa est acus, quæ spiritui consuit carnem. Hæc acus Iudaicum populum iunxit, & gentium. Hac acus amicitiam Angelorum & hominum copulauit.* Denique per Camelum, populum Gentilem, per diuitem, Iudaicum intelligens, totam expositionem, ita perstringit: *Facilius est ergo gentiles transire per foramen acus, quàm diuites Iudæos intrare in regnum cælorum.* Denique alij per Camelum funem nauticum, qui Cameli nomine nuncupatur, intelligunt, vt sensus sit, facilius esse hunc funem per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Dices, id omninò esse impossibile. Videtur certè impossibile. Sed est ratio, qua funis nauticus per foramen acus possit transire. Nam quamuis totus integerque per foramen acus intrare nequeat; tamen si in fila dispertias, & singula per foramen transmittas, totum tandem funem per foramen transisse conspicies: Ita quidem res habet, si opes quasi in fila diuidas; & pauperibus largiaris, facilè quantumuis diues in regnum cœlorum intrabis.

Matth. 19.

Chrysost. hom. 64. in Matth.

Stetnit quoque diuitum præcipitium, quòd

terrestrium

terrestrium bonorum æstimationem habeant, cœlestium contemptum; quoniam terrena tantùm amant; spiritalia, & cœlestia bona flocci [Prouerb. 27.] pendunt. Id significauit Sapiens, illis verbis: *Anima saturata calcabit fauum.* Vbi Sanctus Hieronymus, sic exponit: *Anima diuitum, qui habent consolationem suam in hoc mundo, spernit audiitam cœlestis regni dulcedinem.* Nam vt mulieres prægnantes multo sanguine, & humore grauatæ, salutares, ac suaues cibos fastidiunt; noxios verò, imò terram, carbones, gypsum, & alia huiusmodi appetunt. Ita diuites, qui pestilentem auaritiæ fœtum conceperunt, terrena inquinamenta esuriunt, cœlestia alimenta respuunt. [S. Isidor. lib. 1. Parallel. 2. cap. 17.] Hac vtitur collatione Sanctus Basilius apud Damascenum. *Non te pudet lapides præ fastidio appetere, quemadmodum mulieres, quæ vterum gerunt? vt enim illæ lapillos vorant, eodem modo tu quoque lapides maiorem in modum appetis, Sardonichas nimirum, & Iaspides, atque amethystos requirens.* Huius rei typum vi- [Num. 21.] demus in antiquo Dei populo. Nam cum populus ille egregiam victoriam de Chananæo reportasset, & regionem Edom, id est, terreni circuire cœpisset, tunc Ægyptum suspirat, tunc clamat: *Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo.* Similiter fidelis post captam, optimam prædam, postquam regionem terreni circuiuit, diuitias quærens, illico cœleste manna fastidit, id est, spiritale animi pabulum contemnit. Cùm igitur contemnant cœlestes opes terreni diuites, eas non possunt consequi diuitias, quas nec quærunt, nec appetunt.

CAPVT XVI.

Æternæ patriæ iter diuitiis impeditur sed paupertate expeditur.

Accedunt ad dicta multa ex diuitiis impedimenta salutis oriri. [Tertull. lib. de cult. fœm.] Hinc illud Tertulliani: *Ne dilexeritis aurum in quo prima delicta populi Israelitici denotantur. Retinacula ista sunt spei nostræ.* Inuoluta est in his verbis antiqui, & noui populi collatio. Sicut enim ille iter agens ad terram promissionis, auro vituli adorata, quasi retinaculo præpeditus est, ne ad destinatam patriam perueniret sed in deserto moreretur: Ita Christianus populus ad cœlestem patriam tendens, auro, atque diuitiis retinetur, ne promissæ gratiæ possessionem, quæ summa spei nostræ est, aliquando consequatur. Aurum; quod in via Hebræo populo obstitit ex Ægypto erat. Ideò graue obstaculum, & itineris retinaculum: Similiter Christianus diuitiis præpeditur, quia Ægypti, id est, huius mundi bona sunt. Quod intelligi potest ex eo, quod Sa- [Gen. 13.] cra Historia narrat his verbis: *Ascendit ergo Abraham de Ægypto, ipse & vxor eius; erat autem diues valde in possessione argenti & auri.* Quæ verba expendens Glossa, sic habet: *Quomodo potuit diues esse valde? Sed in Hebraica veritate habetur, grauis valde; Ægypti enim pondere grauabatur. Et licèt videantur esse diuitiæ auri & argenti; si autem Ægyptia sunt, sancto viro graues sunt.* Meritò ergo Tertullianus huiusmodi diuitias, *spei nostræ retinacula* appellauit. At anima fidelis paupertate spiritus velox ascendit ad patriam, quia nulla eam diuitiarum retinacula remorantur. De qua Sanctus Gregorius intelligit illud Canticorum; *Quæ est ista, quæ ascendit, per desertum, sicut virgula fumi?* [S. Gregor. in Cant. 3.] Sic enim ad hunc locum scribit: *Hi cæsum mundi cum cupiditatibus contemnunt, & spe ad inuisibilia tendunt; hi nimirum per desertum ascendunt, quia quo fortius ista deserunt; eò fortius ad illa gradiuntur.* Similiter Hugo Cardinalis de expedita via pauperum spiritu hunc locum intelligens, sic interpretatur: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, id est, de mundo ad cælum, sicut virgula fumi; id est, paupertate gracillima, intentione rectissima.* In eandem sen- [Cant. 4.] tentiam exponit etiam Sanctus Gregorius illud Canticorum: *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro.* Loquitur sponsus Christus cum sponsa Ecclesia, cuius dentes sunt minores in fide, & charitate fideles. *Hi nimirum,* inquit Gregorius, *Bene sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, esse dicuntur; quia dum se a peccatis omnibus in baptismo ablutos esse recordantur, libenter onera mundi deponunt, vt ad cœlestia consequenda quò liberiùs, eò faciliùs gradiantur.* Pauperes quidem spiritu tonsis ouibus comparantur, quia diuitiarum vellera deponunt, vt liberiùs, & faciliùs à terra in cœlum properare possint. Quid quæso sunt Religiosorum ordines Euangelica paupertate bonis temporalibus exuti nisi greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro?

Præterea ad viam cœlestis patriæ percurrendam necessaria est paupertas, quod diuitiæ, vt [Plato. lib. 2. de Repub.] Plato scripsit, sint instar talarium vestium, quæ gressum non parum impediunt. Paupertas verò hominem nudat, vt viam expeditè possit conficere. Quod vt faciamus optimè suadet Sanctus [S. Ambros. serm. 10.] Ambrosius: *Nudi,* inquit, *in sæculo nascimur nudi etiam accedimus ad lauacrum, vt nudi quoque & expediti ad cœli ianuam properemus. Quàm autem incongruum est, & absurdum, vt quem nudum mater genuit, nudum suscipit Ecclesia, diues intrare velit in cœlum?* Pauperum sanè, ac nudorum est patria cœlestis, nudorum est paradisus: vnde Ambrosius, adiungit: *Nudus Adam incola paradisi fuit, foras vestitus.*

At verò per paupertatem spiritus non solùm diuitiarum onera, vestesque talares, itineris retinacula deponimus; verum etiam alas asciscimus, quibus non iam currimus viam sed prætervolamus. Audi Sanctum Bernardum dicentem: [S. Bernard. serm. 4. de aduentu.] *Magna quadam penna est paupertatis, qua tam citò volatur in regnum cælorum: nam in aliis virtutibus promissio futuro tempore indicatur, paupertati non tam promittitur, quàm datur.* Non enim dicitur à Christo quoniam ipsorum erit regnum cælorum, sed *ipsorum est*; quasi quo temporis puncto paupertatis pennas assumunt, earum volatu cælum conscendant: Id summopere cauendum est, ne in bonorum terrenorum visco hæ paupertatis pennæ adhærescant. Audiamus denique Sanctum Gregorium ad expe- [S. Gregor. hom. 19. in Ezech.] ditam paupertate viam omnes adhortantem. *Ne,* inquit, *felices putemus, quos rebus onustos cernimus. Nimia valdè sunt ea, quæ sibi quasi in sumptus vitæ præsentis præparant. Multa portant, sed in via breui. Magna est nobis in hoc itinere*

nere socia, paupertas, quæ animum, non angustat, cum deest terrena substantia, de qua æterno iudici rationes ponamus. Liberius ad patriam tendimus, quia quasi in via pondere caremus.

Caput XVII.

Multa pericula subeunt diuites, quominus cælestis Regni & patriæ portum appetant.

Idipsum quod nuper indicauimus ex nauigantium similitudine firmemus; quoniam pauperes spiritu per procellosum huius vitæ pelagus, salua rate, & mercibus cœlestis patriæ portum expansis velis feliciùs appetunt; cùm contrà diuites, vel in scopulosis locis contriti, vel magnis tempestatibus agitati, frequenter naufragium faciant. Hanc ob causam, vt Plutarchus Author est: Romani in monetis aliquando excudebant nauem, quo nimirum fortassè significarent, naufragij periculum diuitiis inesse.

Plutarch. in Lac...

Rem magis explicuit Chrysostomus. *Vt nauis*, inquit, *nimio pondere onusta in magno naufragij versatur periculo: similiter anima diuitiarum onere grauata.*

S. Chrysost. hom. de auarit.

Hoc certè naufragium timuit Crates Thebanus, qui vt refert Sanctus Hieronymus, cunctas suas opes in mare proiecit illis verbis vsus: *Abite pessum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipse mergar à vobis.* Pondus enim diuitiarum tantum est, vt nemo tutò cum illis nauiget.

S Hieron. lib. 2. contra Iouinian.

Quamobrem Sanctus Augustinus cum diuite auaro sic expostulat: *Naufragium fugis, & plumbum amplecteris?*

S. August. in Psal. 51.

Contrà verò pauper spiritu, abiecto diuitiarum, ac terrenorum bonorum pondere, leui ac expedito nauigio huius sæculi mare securus sulcat, & æternæ salutis portum lætus intrat: Egregiè Sanctus Gregorius. *Iustus*, inquit, *dum veram vitam desiderat, omnia despicit, quæ hic possidendo portat. Nam velut tempestate deprehensi pondus nauis abiicimus, quando ab oppressa mente desideria terrena remouemus, sicque vt subleuata nauis euadet, quæ mergebatur onerata; quia nimirum curæ, quæ in hac vita deprimunt, mentem in profundum trahunt. Quæ videlicet mens tantò altius inter tentationum fluctus attollitur, quantò sollicitius ab huius sæculi cogitatione vacuatur.*

S. Gregor. lib. 21. mor cap. 16.

En felicem spiritualium pauperum nauigationem, ob quam Cassiodorus Regum opulentiæ pauperum inopiam anteponit, qui pulchrè dixit: *Verè omnipotens, qui & ipsas miserias fecisti potentes. Nullus Regum egentibus tuis par est. Nulla purpura piscatorum tuorum vestibus adæquantur: quando illa in mundanas tempestates impellunt, hæ ad littus æternæ securitatis adducunt.* Amplectamur ergo paupertatem, qua nauigationem periculis plenam feliciter conficimus.

Cassiod. lib. ... cap. 19.

Caput XVIII.

Domum perditionis ædificant diuitiæ, & paupertas voluntaria turrim salutis.

Alia ad ipsum imagine repræsentemus, scilicet, ædificij, quoniam paupertati regnum cœlorum à Domino promittitur, quia per ipsam homines salutis extruunt turrim, quæ ad ipsum cœlorum regnum pertingit. Hanc enim turrim ipsa paupertate quasi congruis expensis ædificari docuit Christus, vbi postquam ad eam extruendam sumptus attentè computare necessarium dixit illis verbis: *Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non priùs sedens computat sumptus? &c.* Postmodum exponens quinam sint hi sumptus, quibus turris salutis extruitur, ait: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Luc. 14.

Ita quidem explicat hæc verba Sanctus Augustinus. *Itaque*, (inquit,) *sumptus ad turrim ædificandam, nihil aliud est, quam vt renuntiet vnusquisque omnibus, quæ sunt eius.* Paupertas autem spiritus in renuntiatione consistit, vt hîc definit Beda. In eo est, *Vt sic fidelis teneat quæ sunt mundi, vt tamen per ea non teneatur in mundo.* Per paupertatem ergo, seu renuntiationem bonorum temporalium turris ædificatur, in qua æterna animæ salus defenditur. Aduertit autem Beda discrimen inter hoc spiritale, & terrena ædificia: nam ad corporale ædificium necesse est diuitias congregare. At ad ædificium spiritale dispergere. Per turrim verò Hugo Cardinalis virtutum omnium congeriem, seu vitæ sanctæ altitudinem intelligit.

S. August. Epist. 38. ad Lætum.

Porrò autem diuitias domum perditionis extruere, adumbratum, & egregio typo significatum est, vbi Moyses de vrbibus ab Ægyptiis ædificatis ex lateribus ab Israëlitis confectis, sic habet: *Ædificauerunt vrbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, & Ramasses.* Nam per lateres, quibus conficiendis tantopere insudarunt in Ægypto filij Israël, frequenter Patres intelligunt terrena bona; qualia verò ædificia, ac vrbium domus ex huiusmodi lateribus fiant, ex significatu harum vrbium conijcere licet: Nam Phithom interpretatur *Os abyssi*, vel *subitè*.

Exod. 1.

Quod attentè pendens Petrus Damianus, sic ait: *Quò magis in altum hæc carnalis vitæ structura subrigitur, tantò procliuiùs veluti in abyssi voraginem mersa, subitò dissipatur. Benè ergo dicitur, Phithom & os abyssi, & subitò, quia de carnalis vitæ culmine non segniter, sed citò corruitur; & illud est os abyssi, quod ascensus videbatur esse fastidij.*

S Petr. Damian. lib. 8. Ep. 12.

Quod si scire velis, quàm non segniter, quàm citò, quàm subitò carnalis vitæ structura de culmine mundanæ felicitatis in abyssi voraginem corruat, Audi Augustinum, vbi expendens verba illa Lucæ. *Diues autem sepultus in inferno.* Casum & ruinam illius diuitis, sic extollit: *Sepultus est in inferno, quia hic pecuniarum onere pressus velocius descenderat quam vt venisse diceretur.* Ac si diceret: non dixit Euangelista venit in infernum, aut descendit,

S August. serm. 15. de verb. dom. Luc 16.

descendit, sed sepultus est: nam venire, aut descendere moras, & dilationem sonant; hic autem auarus diues sui ipsius facultatibus, & copiis degrauatus adeò velociter ad orci ima perlatus est, vt veniendi, aut descendendi vocabula tarda nimis Euangelistæ visa sint; propterea ad terminum illius ruinæ mente contendens, ait: *Et sepultus est in inferno.* Ecce quam subitanea ruina inferni vorago diuites auaros absorbeat: Ex quo debet intelligi, quàm optimo iure Regius vates dixerit: *Absorpti sunt iuncti petra iudices eorum*: Vbi elegans est ad rem nostram Arnobij commentatio, quæ sic habet: *Si super petram essent, non poterant absorberi. Nunc autem fundamentum petræ solidæ relinquentes, iuxta ipsam petram fabricant in arena, vbi nidos suos constituentes, cum suis paruulis absorbentur.* Vides, quomodo diuitiæ domum perditionis extruant, quoniam non super petram, sed in vicina arena ædificent. Iuncti petræ, vel, vt Sanctus Hieronymus vertit, *Iuxta petram*, videntur esse illi potentes, & diuites, qui pietatem specie tenus colunt; sed absorbentur ab orco; quia non super firmam petram, id est Christum, sed in mobili bonorum temporalium arena domum suam ædificant. Psalm. 140.

Capvt XIX.

Magnum æternæ damnationis periculum imminet diuitibus?

Cvm Christus Dominus pauperum esse tegnum cœlorum docuit, consentaneè intelligi voluit, diuites longissimo interuallo ab ipso cœlorum regno esse sepositos, atque adeò in magno versari æternæ damnationis periculo. Quod vel ipsi Ethnici satis intellexisse videntur, cùm vnum Plutonem & diuitiarum, & simul tartari Deum esse crediderunt, vsque adeò enim infernus atque opes sibi conueniunt; vt vtrique eundem Deum, præesse existimauerint. Sed à fabulis abeamus. Audi Chrysostomum hac de re, ita dicentem: *Licèt Diabolus non esset, licèt nullus qui impugnet appareat, innumera tamen via sunt, quæ diuitiarum amatores ad gehennam trahunt.* Profectò licet Diabolus non impugnet satis diuitiæ hominem expugnant, vt ad tartara impellant, imò ipse Diabolus quasi sibi diffidens & diuitiarum vires satis callens, per eas maximè hominem adoritur, debellat, & capit. Ideò Habacuc de hominum hoste, loquutus ait: *Ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.* Cùm enim aduersùs hominem diuitiarum aggerem comportat Diabolus, ridet omnem munitionem, qua homo se tueri contendit. Sic ibi interpretatur, hæc verba Theophylactus: *Omne munimentum occupat adducto aggere. Etenim aggerem terrestrium curarum iaciens, & excitans obsidet humanam mentem, & capit.* Est quidem agger terræ, vel arenæ congeries, militum opera in tantam altitudinem excrescens, vt

S. Chrysost. hom. 7. in acta Apost.

Habacuc. 1.

altissimos muros obsessæ ciuitatis exæquet, atque etiam superet, vt inde elusa iam murorum munitione, facilè vrbs etiam expugnetur; simili namque ratione Diabolus cùm diuitias accumulat, tantos simul curarum, atque vitiorum aceruos exaggerat, vt animæ muros, ac spirituales munitiones rideat & obsessam, oppugnatamque animam capiat. Vnde hoc loco Sanctus Hieronymus aggerem comportatum à Diabolo, *Molem crescentis iniquitationis*, esse dixit. Porrò autem, ita cum diuitijs damnatio coniuncta est, vt cùm Babylonicam ciuitatem, id est, mundanam impietatem Deus iam damnatam produceret, non sacco, aut veste lugubri indutam, aut sordibus squallidam, sed diuitijs onustam Ioanni ostenderet, sic enim ait: *Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, &c.* Quam describens, ita subiungit: *Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, &c.* Quod attentè annotans Tertullianus, ait: *Illa ciuitas magna; quæ super aquas multas præsidet, cùm prostituta à Domino appellationem meruisset, quali habitu appellationi suæ comparata est? Sed & certè in purpura cum coccino & auro, & lapide pretioso, quæ maledicta sunt, sine quibus non potuit maledicta describi.* Quasi diceret maledictio, atque damnatio, ita annexa est diuitiarum affluentiæ auro lapidibusque pretiosis, vt sine his non potuerit ciuitas damnata describi. Apoc 17. Tertull. de cult. fœm.

Cùm ergo diuitiæ tam venenatæ, ac exitiosæ sint hominibus, magno diuinæ clementiæ consilio fit, vt iustis & electis abscondantur. Sicut enim mater, quæ paruis animalculis enecandis toxica parat, ea; ne filus paruulis noceant, in secretioribus locis occulit: Ita Deus diuitias, quæ reprobos toxicant, filiis suis, id est, electis diligenter abscondit. Quamobrem diuitiæ in Scripturis Sacris abscondita Dei appellantur. Nam in libro Regum, vbi de oraculo dicitur: *Operuit illud auro purissimo.* Pro auro purissimo Regia editio habet *conclusum*. Et in Iob, vbi nos legimus, *aurum obrizum*, Septuaginta habent *conclusura*. Augustinus legit *aurum inclusum* Tigurina, & Vatablus vertunt, *In thesauris conclusum*; Et Regius vates de reprobis asserit: *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum*, vbi Lyra, sic exponit: *De absconditis, id est, auro, & argento, & lapidibus pretiosis, quæ tu creasti in occultis terræ.* Deinde verò quibus hæc abscondita manifestentur hic author, sic apponit: *De absconditis tuis, id est, de diuitiis temporalibus, quæ diuino iudicio frequenter conceduntur hominibus malis.* Hæc ergo toxica reprobis solent manifestari, electis filiis abscondi. Vnde filiorum nomine vates, subinde adiungit: *Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo. Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Ac si diceret: mundi amatores abscondita Dei perscrutantur, diuitias persequuntur, de quibus tanquam salutaribus cibis, ventrem replent: at iusti terrenas diuinas toxica esse reputantes, nec attingere affectu eas volunt, sed cibi abstinentia parci, tunc satiari decernunt, cùm appa- 3 Reg. 6. Iob 28. Psal. 16.

ruerit Dei gloria ; quæ cibus est in æternum mansurus, & vniuersam animi famem expleturus.

Cùm igitur diuites auaros damnatio insectetur, id eis manet remedium, si dispersis in vtilitatem proximorum diuitiis, diuinam iram eos insequentem remorentur. Sic Mithridatem Regem saniori consilio, & maiori fructu imitabuntur; qui in fugam à Sylla, & Lucullo actus, auro, argento, ac vestibus multi pretij copiosissimè per vias sparsis, & se, & copias periculo exemit, dum ardentes hostium animos præda temerè disiecta, ab insequutione auertit, vt quam virtus incolumitatem negaret, diuitiæ præstarent. Ita refert Seruilius.

Seruilius. lib. 2. de memorab. Princip. thesaur. ex lib. 5. Hist. Liuij.

CAPVT XX.

Amor diuitiarum quàm noxius animæ sit.

CVm pauperes Spiritu à Christo Domino beati prædicantur, illi pauperum nomine intelliguntur, qui diuitiarum amorem ex animo eiecerunt: nam ad paupertatem spiritus tenendam, non opus est diuitias re ipsa relinquere, sed ipsarum deponere amorem. Abraham enim, ac cæteri Patriarchæ pauperes spiritu fuerunt, & tamen diuitias non effectu, sed affectu; & amore reliquerunt. Illi sunt ergo pauperes spiritu, qui voluntate & spiritu non diuitias, sed paupertatem amant. Ideò Sanctus Basilius dixit: *Paupertas hoc quasi Charactere insignitur spiritu & paupertate.* Cui concinit Sanctus Bernardus de prima beatitudine, inquiens: *Non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes miserabili necessitate, non laudabili voluntate.* Pauper ergo nobilis, & Christianus à plebeio & vulgari voluntaris charactere differt. Nam vt Christianus homo à pagano distat, non externa figura, sed interno charactere in Baptismo obsignato; ita Christiana paupertas, cui beatitudo debetur, spiritu & voluntate quasi charactere quodam à communi paupertate distinguitur, cùm extrinsecus similis appareat, verus ergo Christi pauper voluntate paupertatem complectitur, diuitias auersatur; præcipuum enim munus huius paupertatis est amorem à diuitiis abducere, quoniam hic diuitiarum amor valdè perniciosus sit animæ: quod hoc loco confirmare operæpretium erit.

S. Basil. hom. in Psalm. 33.

S. Bern. serm. 1. in festo omn. Sanctor.

Ob hanc enim causam Regius vates omnes hac voce admonet: *Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Quasi dicat: diuitias non damno, sed ad eas cordis amorem apponi, reprehendo. Sic interpretatur Cassiodorus, his verbis: *Non dicit, nolite habere, sed nolite cor apponere; non enim damnat diuitias, vnde mercamur cœlum, sed cor appositum.* Etenim cor non apponitur ad diuitias, nisi per amorem, vnde Hugo Cardinalis, optimè ait: *Cor apponit diuitiis qui illis per amorem inhæret.* Cùm autem diuitiæ affluunt, & instar fluminis fluant magno periculo cor apponitur, quod & curarum voraginibus absorbetur, & rapido inconstantis naturæ cursu deuoluitur. Ex fluuio ergo diuitiarum, vase, id est, pro mensura necessitatis haurire tutum est; cor verò apponere, atque immergere omninò periculosum. Quamobrem idem Propheta modum præscribit, quo diuitiarum flumen transire debeamus, sic inquiens: *In flumine pertransibunt pede.* Vbi argutè & eleganter idem Hugo, sic habet: *Flumen vocantur diuitiæ, quæ fluunt, affluunt, & effluunt. Et dicit pede in singulari, quia vnum tantùm pedem debemus mergere in aquis huius fluminis, vt sumamus de rebus transitoriis tantùm ad necessitatem, & non ad voluptatem; duo enim pedes sunt, necessitas, & voluptas.* In flumine ergo diuitiarum pes necessitatis attentè immergendus; pes verò amoris, qui ad voluptatem spectat, omninò subleuandus, vt nec attingat aquas, quæ bonæ quidem sunt pro necessitate; sed earum cupiditas, siue amor hominis valdè perniciosus. Vnde Eusebius Emissenus egregiè expendens verba Pauli, ait: *Apostolus non dixit: aurum & argentum radix est omnium malorum; sed magis cupiditas diuitiarum: & non diuites, sed qui volunt diuites fieri, incidere in tentationem & in laqueum Diaboli.* Prudenter sanè Clem. Alex. dixit: *Diuitiæ vt serpentes baculo, eminus teneri debent:* Qui enim tutò colubrum tenere vult, non manu apprehendit, sed à longè baculo suspensum tenet. Similiter spinæ, quibus Dominus diuitias comparauit, si aperta manu teneantur, non nocent; si verò manu comprimantur, ipsam cruentant: sic diuitiæ, si amore constringantur, conscientiam lacerant. Ex amore autem diuitiarum, hoc homini malum, inter alia prouenit, vt nullum nec temporalem, nec æternum ex eis fructum depromat, Id habes in illis verbis Ecclesiast. *Qui amat diuitias non capiet fructum ex eis.* Cùm enim fructus *à fruendo* dicatur, vt docet Sanctus Thom. quia fructus est vltimum, quod expectatur, & desideratur in arbore, fit vt ex arbore diuitiarum, quam auarus amator illibatam semper custodit, nullum fructum vnquam decerpat. Ad quod significandum ingeniosè Sambucus arborem auream cancellis ferreis circumseptam depinxit. Eiusdem rei significandæ gratia, Poëtæ finxerunt, tres sorores nomine Hesperides coluisse in Africa amœnissimum hortum, in quo mira arbor cum aureis malis à peruigili Dracone custodiebatur. Insuper Atlas pomarium cinxit montibus, ne peruium grassatoribus foret. At Hercules ab Eurysthen missus eo penetrauit, & occiso Dracone aurea poma abstulit. Hesperides namque Hesperi, id est, diuitis filiæ, sunt auaritia, timiditas, & anxietas, quæ diuitiarum arborem pomis aureis ornatam colunt, ad cuius tutiorem custodiam Draconem, id est, vigilantissimum studium adhibent. Atlantis prætereà pomarium montibus circumsepiunt, cùm vel Principis legibus, vel potentis amici fauoribus diuitias muniunt. Quibus non obstantibus inuenitur persæpè prædo, qui Herculeis viribus fretus, omnem vigilantiam, & custodiam superet, pomaque deripiat, vt amator

Psal. 61.

Psal. 65.

S. Clem. Alexandr. lib. 3. Pædag. cap. 6.

Eccles. 5.

S. Thom. 2. 2. q. 11.

amator diuitiarum ipsarum fructum non sibi, sed aliis seruet. Ita authores mythologi interpretantur.

Capvt XXI.

Omnes oportet eam habere paupertatem spiritus, vt nihil suum proprium putent.

TAndem cum pauperibus spiritu Christus cœlorum regnum promittat; illi autem sint pauperes spiritu, qui nihil proprium, ac suum esse putant, atque adeò circa bona à se possessa, tanquam erga aliena affecti sunt, necesse est, vt intelligatur, ad huiusmodi potestatem habendam omnes obstringi, qua videlicet iudicent, & firmiter sibi persuadeant nihil sibi proprium, ac suum esse, sed omnia aliena, nempe Dei.

Et enim, non proprias hominis, sed alienas appellauit Christus diuitias, cùm dixit: *Si in alieno fideles non fuistis, &c.* Quæ verba tractans Sanctus Augustinus, sic ait: *Alienas appellat terrenas facultates, quia nemo eas secum moriens aufert; quoniam cùm interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* Ideò Paulus dixit: *Quid habes, quod non accepisti?* Ad quæ verba Chrysostomus nostram sententiam, sic confirmat: *Meum, & tuum verba tantum inania sunt, re autem non existunt. Licèt domum tuam esse dixeris, inaniter loqueris.* Vnde sæpè in scripturis Deus se Dominum vniuersorum inculcat, & Dauid cecinit: *Domini est terra & plenitudo eius, &c.* Et per Ezechielem contrà Pharaonem super hac re irascitur: *Ecce ego ad te Pharao Rex Ægypti, Draco Magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: meus est fluuius.* Nemo ergò dixerit: meum est hoc, aut illud.

Luc 16. S August. lib. 2. quæst Euang. 1. Cor. 4. Ezech. 29.

Hanc ob causam Deus Iudæis præceptum hoc imposuit. *Terra quoque non vendetur in perpetuum; quia mea est & vos aduenæ, & coloni mei estis, vnde uncta Regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.* Ex quâ lege Philo, ita philosophatur: *Hinc liquet nos alienis vti possessionibus, nec gloriam, nec diuitias, nec honores nec imperia, nec aliud quidpiam, vel corporis, vel animi proprium, quasi hæc veris, & dominij nostri sint, possidemus; sed eorum vsumfructum, dum hic viuimus, habemus solum.* Huic veteri legi congruit, & omninò consonat Euangelica villici parabola, de qua disserens Chrysologus, ait: *Ad nos ista referamus, qui in terra nos debemus sentire villicos, Dominos non putare. Prorogationis temporariæ ministerium suscepisse, non inuenisse ius perpetuum possidendi.* Sed hunc villici significatum apprimè meditatus est Asterius Episcopus Amaseæ, inquiens: *Nouerit quisquis es rerum tibi alienarum dispensationem esse delegatam; Inquilinus enim es, & ad breue tempus, velut in transitu concessa tibi vsura; Dominus solus Deus est.* Et subinde pendens illa verba Domini: *Redde rationem villicationis tuæ.* Sic adiungit: *Nam qui moritur ad eundem planè modum aliis administrationem tradit, atque Oeconomus clauis. Hic eiicitur ex agro, ille ex toto terrarum orbe, tanquam ex vno aliquo fundo cedit.*

Leuit. 25. Philo. lib. de Cher. Luc. 16. Chrysolog. serm. 125. Aster. hom. 2.

Optimis præterea rationibus probant Patres nullum temporale bonum singulari dominio esse homini proprium. Prima est, quod terrena bona non possit tanquam sua secum ex hoc mundo deferre. Hac ratione vtitur Bernardus. *Quid vobis, inquit, cum terrenis diuitiis, & gloria temporali, quæ nec vera, nec vestra sunt? si vestra sunt, tollite eas vobiscum; sed homo cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* Eandem rationem, attigit suprà Augustinus. Sicut ergo viator in pandocheo, siue diuersorio vtitur quidem varia supellectili, ac rebus omnibus ad victum necessariis, sed nullam earum secum ex diuersorio exportat, quia earum nulla sua ipsius est. Ita nullus ex hoc mundo quidquam secum affert; quia nec cuiusquam est Dominus. Vnde S. Augustinus prudentissimè monet: *Vtere rebus in hoc mundo, tanquam mensa, & vrceolo in diuersorio, sicut dimissurus, nec permansurus.*

S. Bern. serm. 4. de Aduentu. Psalm. 48. S. August. tract. 4. in Ioann.

Sec undam rationem affert Sanctus Ambrosius, his verbis: *Nescis natura diuites, quæ omnes pauperes generat? nudos recipit terra, quos edidit? nescit fines possessionum sepulchro includere.* Cùm ergo nullus naturâ diues sit, nullus naturâ quid proprium habet: totum hoc opinionis siue erroris esse videtur. Quo spectauit Aristoteles, cùm dixit: *Diuitiæ nihil ferè aliud sunt, quam felix amentia.* Et alibi ait: *Illud perspicuum est, artem eam, quæ in quærendis pecuniis posita est, à natura non esse ortam.*

S. Ambros. lib. de Nabuth Iezraelita, c. 1. Aristot. lib. 2. Rhetor, c. 16. lib. 1. de Repub. cap. 6.

Tertia ratio depromitur ex Asterio, qui loco suprà citato, sic habet: *Nihil omnino tuum: tu seruus es, & omnia tua Domini, quia seruus liberum peculium non habet.* Hanc rationem paucis verbis vrget Tertullianus. *Nil nostrum, (inquit,) Dei omnia, cuius ipsi quoque nos.* Si ergo nos metipsi nostri non sumus, sed Dei, quid mirum si bona à nobis possessa nostra non sint, sed Domini? Audi S. Chrysostomum optimè, ita concludentem: *Anima tua non est tua; quo pacto pecunia tua erunt.*

S. Chrysost. hom ad illa verba. 1 Cor. 4. *Quid habes quod non accepisti.*

Cùm igitur homo nullius rei sit dominus, consequens est, vt omnia ea magnarum rerum ampla dominia, de quibus mortales se iactant, nil aliud sint, quam fucatæ quædam dominationum laruæ, siue personæ. Quapropter Asterius suprà, sic scripsit: *Sicut histrionum personas propriè, & peculiariter eorum possidet nemo, sed precè, & argumento promiscuè quisque sumit: ita terram, sacesque terrenas, quasi vestes ex aliis alij induunt.* Luculentius eandem similitudinem explanauit Sanctus Chrysostomus dicens: *In præsenti vita paupertas, & diuitia nihil aliud sunt, quàm personæ. Quemadmodum instante vespera, vbi fuerint ex theatro egressi, habitumque fabulæ deposuerint, qui prius Reges, ac Duces esse videbantur, post apparent hoc quod sunt: ita postquam mors*

S Chrysost. hom. 2. de Lazaro & diuite.

aduenerit, tum diuitiarum, paupertatisque personas deposuerint, omnes illuc profecti, atque ex operibus iudicati declarant, qui verè sint diuites, qui verè pauperes. Mors Lazaro pauperis personam detraxit, ipsumque verè diuitem, & in sinum diuitiarum Abrahæ translatum ostendit, contrà verò epulo purpuratus laruam diuitiis deposuit, & ostendit se vsque adeò indigentem, vt vel guttam aquæ clamans postularet.

Tertull. lib. de patient. cap. 7. Denique pro huius argumenti conclusione colligit Tertullianus nec de diuitiarum affluentia lætandum, nec de amissione dolendum, quando de alieno nec lætari, nec dolére soleant homines: qui profectò, si rem amissam nimio doleant, oculos in eam coniecisse, & vsurpare voluisse videntur. Sic ille loquitur: *Nil nostrum, Dei omnia cuius ipsi quoque nos: itaque si damno affecti impatienter senserimus, non de nostro amissum dolentes, affines cupiditatis deprehendemur: alienum quærimus, cum alienum amissum dolentes ægrè sustinemus.*

DE LEGE GRATIÆ,

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Fortes, & gloriosos Reges mites & mansueti se ostendunt.

EGIMVS de paupertatis beatitudine, quæ perfectionis impedimenta tollit, & cæterarum ianua est, & primum iam relinquit gressum quo interiora spiritualis vitæ penetrare possimus. Ingrediamur igitur, & deinde beatitudinibus sermonem instituamus, quæ ad incipientes potissimùm spectant, & viam iuuant purgatiuam lenitate mansuetudinis, & pœnitentiæ luctu, per illam furore passionum purgamur, per hanc culpis expiamur. *Beati mites,* (inquit Saluator) quoniam ipsi possidebunt terram, quam quidem possident, non hæreditatis iure, sed rationis, seu victoriæ, atque vt sic dicam, iure belli, in quo fortissimum, ac violentissimum tyrannum, scilicet, iræ furorem expugnant, victoriam adipiscuntur, & ex illo triumphum agunt, in quo se Reges & fortes, & gloriosos ostendunt. Enim verò per terram, quam mites possident, Sanctus Chrysostomus, etiam ex aliorum Patrum sententia, corpus nostrum corruptioni obnoxium intelligit. *Alij,* inquit, *dicunt, quia corpus nostrum terra est, & quamdiu subiacet morti, terra est mortuorum, cùm autem fuerit conforme factum gloriæ corporis Christi, erit terra viuentium.* Cùm autem hanc terram corporis, pariter & animam mites à tyrannica iræ seruitute liberant, & in libertatem vendicant, ac pacificè possident, non solùm Reges, sed fortes, ac gloriosi Reges ostentantur.

S. Chrysost. hom. 15. in Math.

Reges sunt, quia regionem nobilissimam, & Prouinciam omnium amplissimam obtinent, & rationis legibus regunt. Quod Claudianus sic scripsit ad Theodos. Imperatorem.

Claud. ad Theodos.

Tu licet extremos latè dominare per Indos.
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent, &c. *Si metuis si praua cupis, si duceris ira.*
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges, tunc omnia iure tenebis,
Cùm poteris Rex esse tui.

Ille ergo verè Rex est, qui domando iram sui Rex est. Adiunge Claudiano Senecam, qui dixit,

Senec. in Thyeste.

Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyriæ color,
Non frontis nota Regia,
Non auro nitida trabes.
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris,

id est, iram. Deinde concludit,

Hoc regnum sibi quisque dat.

Si Poetæ, ita philosophantur, quid à Sanctis Patribus expectes? Audi Chrysostomum: *Qui iræ imperat, is demum Rex est, vt iustius hunc Regem voces, quam eum qui purpura indutus est, ac corona ornatus, splendescit throno in aureo sessitans. Qui verò hominibus imperare cum videatur, iræ tamen seruit, hic primum subditis suis ridiculus videri possit, hoc ipso, quod coronam quidem gestat gemmis, auroque intertextam; mansuetudinis verò corona minimè insignis est, & purpureo paludamento toto corpore fulget; animum autem inornatum habet.* Sanctus etiam Ambrosius eandem confirmans sententiam, rationes simul attingit, ob quas Rex dicendus sit, qui iram coercet; nam ad verba illa Psalmi: *Anima mea in manibus meis semper,* sic habet: *Quicumque proprium corpus subegerit, nec ab ira turbari animam suam rector suâ congrua vi permiserit, is benè Regia quadam potestate se cohibens Rex dicitur, quod regere se nouerit, & arbiter sui iuris sit, nec captiuus trahatur in culpam.* Hoc itaque regnum, & imperium in eo statuit Ambrosius vt homo se regat, animi violentum motum coërceat, & in seipsum absolutam potestatem exerceat; necnon vt Rex solutus legibus sui iuris sit, dum minimè secuus & captiuus ad culpam trahitur.

Chrysost. hom. de comparat. Regis. & Monachi.

S. Ambros. in Psal. 118.

Cæterùm huiusmodi homo non solùm Rex, sed fortissimus Rex debet haberi. Si Reges fortes illi iudicantur, qui bellicosis copiis, & armorum vi populos subegerunt, & latissimas Prouincias subiugarunt, suæque ditioni subdiderunt; fortior Rex habendus est ille, qui mundum integrum, id est, seipsum à tyrannica inuidiæ seruitute vindicauit, in libertatem asseruit, & fortissimo iræ tyranno pulso, seipsum pacificè possidet. Quantò autem hîc Rex illo fortior sit, Vrbanus IV. Pontifex Maximus, ostendit, & quasi authoritate Pontificia sancit, dum discrimen inter vtrumque Regem, ita constituit: *Cùm quis contra populos, & vrbes decertat, totus simul interior, & exterior homo pugnat, & si expugnat, non magnam videtur coronam de tali victoria meruisse, eò quod extra illum sunt, qui vincuntur. Qui autem contra proprium animum virtute sapientiæ in se certat, non totus, sed minor quam dimidius, dimicat: & si per patientiā malitiā suam vincit, & repugnanti animo*

Vrban. IV. in Metaphrasi, supr. Psal. 50.

domina

dominatur, hostem iracundia, qui iam intrauerat castrum suum, & ascenderat secum in arcem, sine armis, & manibus prosternendo, vir ille melior est, & gloriosior triumphis. Vbi tres causas, assignat, ob quas cunctis Regibus fortior habendus sit ille, qui iracundiæ hostem expugnat. Prima, quod in aliis Regibus, aduersùs externos hostes totus homo pugnat, animo pariter & corpore, & omni sensuum apparatu, mente excubat, animo se ad certamen comparat, pedibus, manibus, & omni membrorum famulatu vtitur, oculis semper est in omnem rei gerendæ occasionem intentus. Denique nihil in se otiari patitur, sed quantus, quantusque est, in vnum incumbit. At contra iram non ipse totus, sed (vt Vrbanus præclarè ait:) *Minor, quam dimidius dimicat.* Scilicet, pars animi superior contra portionem inferiorem suarum facultatum comitatu, atque copiis instructam. Secundam causam, ita adiungit: *Qui contra populos decertat, extra illum sunt qui vincuntur; qui autem contra propriam animam in se certat, &c.* Multò autem maior fortitudo requiritur, vt quis intra se, contra animum suum bellum gerat, quam contra externum hostem: nam cùm quis intra se pugnat, ictus & vulnera ipsemet tolerat; cùm verò externis hostibus bellum infert, non sibi, sed illis vulnera infligit.

S. Chrysost. hom. 2. de Dauide & Saule.

Quamobrem Sanctus Chrysostomus expendens illud mansueti animi mirabile exemplum, cùm Dauid iram coërcens, inimicum in manus sibi traditum impunè abire permisit, eum non solum cum Rege componit, sed etiam cum Sacerdote, inquiens: *Irrationabili animi motu mactato, occisaque iracundia, factus est tum victima, tum sacrificus, tum altare.* Scilicet, pro externo aduersario internam iram occidit, in quo ipse victima Deo gratissima censetur: nam suum ipsius mactauit animum cùm peremit affectum. Id autem pugnandi, & mactandi genus multò est difficiliùs, & maiori indiget fortitudine, quàm cùm externus hostis debellandus, & mactandus est. Tertia causa, ob quam mitis fortior est Rege vrbium expugnatore, ex robore, & potentia hostis desumitur; hostis autem contra quem mitis pugnat, non solùm est violentissimus iræ tyrannus, qui mentis arcem occupare contendit, sed etiam ipsemet homo, qui eidem tyranno studet, & fauet, & cum ipso coniunctus pugnat, quem vtrumque hostem mitis expugnat, vt attentè dixit Vrbanus, illis verbis: *Prosternendo hostem iracundia qui iam intrauerat castrum suum, & ascenderat secum in arcem. Secum,* inquit, *ascenderat,* id est, non solus tyrannus, sed cum ipsomet homine, qui tyranno conniuens, ipsius iam partes sequebatur. At horum amborum hostium victoria difficillima est, & maxima eget fortitudine. Quoniam se ipsum vincere, ita arduum est, vt vix quispiam reperiatur, qui tantum facinus edat. Id Vrbanus idem suprà etiam testatur. *Innumerabiles enim viri in potestate vrbes, & populos habuerunt, paucissimi semetipsos.* Hoc quidem absolutæ summæque fortitudinis esse, Sapiens ille Poëta iudicauit, qui dixit.

Fortior est qui se, quàm qui fortissima vincit.
Mœnia; nec virtus altiùs ire potest.

Summæ fortitudinis est, fortissimum tyran-

num, id est, iracundiæ furorem vincere: longè enim maius est, quam vrsum, Leonemque superare. Hinc Lactantius de Herculis præclarè gestis agens, inquit: *Non enim fortior iudicandus est, qui Leonem, quàm qui violentam, & in se ipso inclusam feram superat iracundiam.* Tam validus est iracundiæ impetus, vt Seneca, sic monendum censeat: *In confinibus hostis arcendus est: nam cum intrauit, & portis se intulit, modum à captiuis non accipit.* Cui affinis est Plutarchus dicens: *Quemadmodum qui vrbem aliquam expugnare parat, priusquam ciues hostis aduentum præsentians, securos, & inopinatos inuadit, adeò, vt capiendi arma copiam non faciat: ad eundem modum ira preoccupanda est, & prius superanda, quàm arma ceperit.* Nimirum, quia vbi arma cepit, & se se ad bellum exacuit, nulla vi debellari potest. Mitis ergo fortissimus Rex est, qui iram mansuetudinis viribus expugnat.

Lactant. lib. 1. diuin. inst. cap. 9.

Senec. lib. 1. de ira. cap. 8.

Plutarch. in mor.

Neque solùm fortissimus, sed clarissimus, & gloriosus, eo titulo, iudicandus est. Regius enim vates mansuetudini suæ suam dignitatem, gloriamque adscribit, cùm ait; *Disciplina tua correxit me in finem, & disciplina tua ipsa me docebit.* Hunc locum Sanctus Hieronymus, sic conuertit: *Et mansuetudo multiplicauit me.* Vatablus ex Hebræorum sententia vertit: *Mansuetudine magnificasti me,* id est, mansuetudine; quam mihi dedisti potiùs quàm fortitudine, augustum me, magnúmque reddidisti. Maior enim gloria illi accessit ex eo, quòd iram suppressit, & à Saül manus abstinuit, quàm quòd Goliath cæcidit, & multa hostium millia debellauit. Haud immeritò Sanctus Augustinus dixit: *Dauid inter Reges clarus, & celebris; cuius cùm multa de hostibus victoria, ac triumphi historiis proditi sint, præcipuum decus, & ornamentum est mansuetudo.* Verùm si causam quæras, cur mites mansuetudine frænando iram tam clari & gloriosi euadant, illa inprimis occurrit, quam indicat Sanctus Basilius: *Iniuriam,* inquit, *persequi, inimicos vlcisci, cuiuslibet irati est: at iracundiam prohibero, tui solius, aut eius, qui tibi sit virtute par.* Vbi inuictæ virtutis proprium, atque rarissimum, ac proinde valdè gloriosum putat esse sibi ab ira temperare; cùm sese de aduersariis vlcisci, sit quidem plurimorum, quinimò eorum omnium, quibus irascens facultas inest. Magnum autem rebus ex raritate pretium accedit. Atque vt Lactantius, ait: *Virtus pretiosa est, quòd rara.* Nam scitè Quintilianus. *Quæ virtus esset innocentia, nisi laudem raritas dedisset?* Rectè Sanctus Bernardus in Epistolis dixit: *Rebus raritas pretium facit,* & Poëta.

Psal. 17.

S. August. lib. 10. conf. cap. 3.

S. Basil. orat. 9. de ira. & Epist. quadam ad amicum.

Lactant. lib. 5. cap. 7.

Rara iuuant: primis sic maior gratia pomis.

Denique Tertullianus: *Adeò hæc,* inquit, *non veritate bona sunt, sed raritate.* Idemque de habitu muliebri: *Semper abundantia in semetipsum contumeliosa est.* Ergo iræ cohibitio, vel ea ratione expugnationi vrbium, & vltioni longè præferenda videatur, quòd paucorum sit, & Dei morem imitetur, qui à Moyse in Cantico dicitur: *Faciens mirabilia,* siue vt habent septuaginta *miracula.* Oleaster verò legit *separata,* id est, singularia; & remota à consuetudine hominùm: Porrò hæc mirabilia in homine, quæ

Tertull. de cult. fœm.

miracula, & separata iure appellaueris, est coërcere iram, & benignum, ac mitem se lædentibus præbere. Hæc enim sunt mirabilia, quæ

Psal. 118.

Regius vates considerabat, cùm dicebat: *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Nam hoc loco Augustinus sic habet: *Nihil est mirabilius in mandatis quàm diligere inimicos, hoc est bona dare pro malis.*

Capvt II.

Vitæ lætitiam, ac longæuitatem mites consequuti, possident terram.

POtest etiam dici corporis sui terram à mitibus possideri, cùm temporalis vita in mansuetudinis præmium diuturna lætaque traducitur: Lætitia enim vitæ mansuetis assignatur à

Psalm. 33.

Regio vate, cùm ait: *Audiant mansueti & lætentur.* vbi Cassiodorus, sic habet: *Non dixit: lege docti, non ieiunantes, non psallentes; sed mansueti lætentur, qui charitate præcipua habere omnium rerum temperantiam consueuerunt.* Sed con-

Psalm. 36.

gruentius adhuc idem vates dixit: *Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Vbi Lyra de temporali etiam pace intelligens ait: *Delectabuntur in multitudine pacis supernæ, & etiam temporalis; quia mansueti non mouent rixas, propter quas debeant ab aliis inquietari.* Mansuetus ergo delectatur,

Rhodig. lib. 2. cap. 47.

in multitudine pacis, quia vt egregiè Rhodiginus ait: Sicut animalia fellis experta, vt cerui, & Delphini, longiori, atque lætiori, vita fruuntur: Ita mansueti, qui iracundiæ amarulentiam expulerunt, subiectam corporis terram pacatè possident, & in multitudine pacis delectantur. Est enim mansuetorum animus oleo tranquillior, columba mitior, & vt Horatius quoque dixit, mactata victima lenior. Quamobrem tranquillissimis, & amænissimis rebus mansuetus homo à Patribus comparatur. Sanctus Ni-

S. Nilus. serm. 4. de irac.

lus Abbas ait: *Christiana mansuetudo fontis instar amœni, iucunditate cunctos aspergit.* Mansuetudo quidem amænus & tranquillus est fons, qui non solùm pectus, in quo nascitur, affluenti gaudio vernare facit; sed riuulis benignitatis inde profluentibus, alios etiam aspergit. Quia verò iucundum est ad huiusmodi fontes considere, ideò adiungit Nilus: *In spiritu mansuetudinis Christus caput inclinat.* Deinde tranquillo quoque mari mitem comparat, inquiens: *Tranquilli maris aspectus iucundus est: sed pacifici animi status longè iucundior. Sedato enim mari Delphines insultant; animo autem mansueto diuinis de rebus contemplationes insident.* His contemplationibus, ac cogitationibus, tam quietam, & dulcem vitam mansuetus ducit, vt iure optimo cum amæno, & quie-

S. Chrysost. hom. 26. de diuersis.

tissimo monte à Chrysostomo componatur, quem sanè montem ita eleganter, & festiuè describit, vt omnia eius verba operæpretium sit proponere, quæ sic habent: *Anima mitis hominis solitudini cuidam est similis; irati verò hominis mens cuidam foro, & tumultui, mediisque ciuitatibus, vbi multus euntium, & redeuntium strepitus, clamor animalium accedentium, aurem agasonibus multè replentibus sonitu, ne conculcentur; & similis facta argentariis, ærariisque vtrinque cudentibus, & his quidem molestiam patientibus, his autem inferentibus. At mitis mens cuidam montis vertici similis est, auram quidem habenti tenuem, purum verò radium, pura fontium fluenta, multasque florum amænitates, vernantiumque pratorum, & hortorum plantis, & floribus frondentium, & aquis viridantium irriguis. Si quis autem sonus immurmurat, dulcem, & multam inspergit, audientibus voluptatem: nam vel aues canora summis arborum insidens frondibus, & cicada, ac philomela, & hirundines concentum quendam concorditer efficiunt musicum; vel Zephyrus cygnos frequenter imitans, suauiter insusurrat. Rosa præterea, ac viola, & flores se leniter inclinantes, & viridantes, quasi mare cæruleum blandè fluctuans exhibent. Quinimò multas aliquis inuenire potest imagines. Nam cùm in rosas respexerit, iridem se videre putabit; cùm violas, pontum fluctuantem: at cùm lilia cœlum. Est alia quædam vox, cùm à vertice montis aqua per riuos sponte defluens, & subiectis lapillis, quieto sono sensim immurmurat, & ita membra resoluit per voluptates, vt statim dulcem oculis somnum ingerat. Multò quidem iucundior est mitis viri anima.* O pulchrum Chrysostomi montem, quis non in eo commorari cupiat? In eo quidem commorari voluit Spiritus Sanctus, qui in hominis mitis anima templum suum extruxit. Audi Nilum Abbatem, ita suprà dicentem: *Animus ab iracundia alienus templum est Spiritus Sancti: & mens pacifica Sanctæ Trinitatis est domicilium. Vir grauis à turpi abhorret hospitio, & Deus ab animo iracundo.*

Capvt III.

Mites peculiari iure terram viuentium possidebunt.

CVm Christus mitibus terram possidendam promittit, terram præcipuè viuentium, id est, æternam patriam pollicetur, vt multi Sanctorum Patrum interpretantur. Nam de mystica & æterna viuentium terra hæc verba accepit

Nyssen. lib. de beat. S. Ambros. in Luc. c. 8. S. Chrysost. in Matth. hom. 15.

Sanctus Gregorius Nyssenus. Sanctus Ambrosius, & Sanctus Chrysostomus. Quoniam verò à Christo Domino prædicatur mites possessuros terram viuentium, tanquam singulari titulo debitam, operæpretium erit inquirere, quo peculiari iure, quibusve rationibus terræ viuentium possessio mitibus debeatur. Et quidem prima ratio ea esse videtur, vt quoniam mites rixas, & lites auersantur, atque adeò terrenis bonis facilè cedunt. Nam vt Sanctus Augusti-

S. August. lib. de serm. dom. in mõte, cap. 3.

nus definiuit: *Mites sunt, qui cedunt improbitatibus, & non resistunt in malo, sed vincunt in bono malum.* Ideò eis promittatur non hæc morientium, à cuius possessione facilè demouentur; sed illa in æternum stabilis terra viuentium, de qua minimè vnquam exturbabuntur. Hanc rationem tradit Chrysostomus:

Chrysost. suprà.

Quoniam, (inquit,) æstimatur qui mitis est, omnia sua perdere, contrarium promittit, dicens quoniam cum stabilitate sua possidet. Hanc rationem luculentiùs Sanctus Ambrosius his verbis:

S. Ambros.

verbis: *Rixentur, igitur immites, & dimicent pro terrenis, & tẽporalibus rebus. Sed beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, de qua euelli non possunt: illam inquam, terram, de qua in Psalmo dicitur: portio mea in terra viuentium. Significat enim quandam stabilitatem hereditatis perpetuæ, vbi anima per bonum affectum tanquam loco suo requiescit, sicut corpus in terra.* Quia igitur mites iratorum lites, & rixas auersantes terrenis bonis facilè cedunt, & à mundi se possessionibus deiici permittunt, ideo felicissima terra donentur æterna stabilitate mansura. Quo spectauit Regius vates cùm dixit: *Mansueti autem hereditabunt terram & delectabuntur in multitudine pacis.* *Significat enim* vt supra dixit Ambrosius, *quandam stabilitatem hereditatis perpetuæ.* Immitium autem infelicem statum è regione opponit Propheta sic adiungens: *Desine ab ira & derelinque furorem, noli æmulari, vt maligneris, quoniam qui malignantur, exterminabuntur.* Immites ergo, qui fraudibus, & litibus malignantur, & inuida æmulatione furentes alienas hæreditates inuadere conantur exterminabuntur, id est, à terminis possessionis stabilis deiicientur; at mites, qui pacis gratiâ à litibus abstinuerunt, & æternæ patriæ amore terrenas possessiones amittere non timuerunt, terram viuentium æterna stabilitate immobilem hæreditabunt. Hanc expositionem perstrinxit Theodoret. his verbis: *Qui à diuina spe pendent & mitem vitam eligunt, in quiete, & tranquillitate manebunt, æternas habentes sedes. Qui verò fluxis felicitatibus confidunt, celerem mutationem recipient.*

Psal. 36.

S. Theodor. in Catena Græca.

Huic rationi finitima est alia, quam tradit Sanctus Basilius, vbi sic habet: *Beati mites, quoniam possidebunt terram. Cœlestis Hierusalem non est bellatorum spolium, sed mansuetudine præditorum hominum sperata hereditas.* Cœlestis quidem vrbs ita proposita est, vt non bellica ira, aut militari furore sit capienda; sed vt hæreditas promissa mitibus, & speranda. Hinc ortum est consilium fidelium, de quibus Isaias dixit: *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces.* Non ignari cœlorum regnum, non iræ, sed mansuetudinis instrumentis esse comparandum, gladios, & lanceas in vomeres & falces conflant, id est, bellicosam iram in pacatam mansuetudinem mutant. Præterea, cœlum mansuetorum esse hæreditatem, id confirmat, quod baptizato Domino, *aperti sunt cœli,* & vidit *spiritum Dei descendentem sicut columbam.* Optimè hæc duo sibi conueniunt, & coniunguntur, vt scilicet cœlum aperiatur, & Spiritus Dei descendat sicut columba; quia ex quo Spiritus Sanctus per columbinam mansuetudinem descendit, & habitauit in hominibus, ipsis apertum est cœlum: Enimuero per columbam illam descendentem Spiritus sancti mansuetudinem esse significatam docet Gregorius: *In columba,* inquit, *Spiritus sanctus apparuit; quia non veniebat, vt iam secundum zelum peccata percuteret, sed vt per mansuetudinem toleraret.* Optimum nimirum mansuetudinis symbolum columba, quæ sine felle est, nec ore, nec vnguibus lædit, nec minores auiculas inuadit.

S Basil. in Psalm. 33.

Isai. 2.

Matth. 3.

S. Gregor. hom. 3. Euang.

Optima præterea ad hoc ipsum confirmandam est ea ratio, quam super Psalmum 36. affert Hugo Cardinalis ex S. Gregorio Magno, qui exponens illa verba eiusdem Psalmi: *Mansueti autem hereditabunt terram.* Sic ratiocinatur: *Mansuetudo imaginem Dei in nobis seruat sed ira dissipat; qui autem imaginem Patris non portabit ad iudicium, hæres Patris non recognoscetur. Vnde monet Apostolus, sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis.* Soli ergo mansueti, qui Dei imaginem referunt, terram viuentium hæreditabunt. Dei autem imaginem gerere proprium est mitis, & mansueti animi, in quo velut in tranquillo, & puro fonte Dei imago conspicitur. Denique quarta ratio ex glossa depromitur, quæ sic habet: *Mites etiam, qui seipsos possederunt, hereditatem Patris in futuro possidebunt.* Id quidem rationi omnino congruit, vt qui seipsum in præsenti possidet, paternam hæreditatem in futuro possideat. Mitis autem est, seipsum possidere: nam immitis quidem, quem ira possidet, & ad nutum suum mouet, & perturbat, minimè seipsum possidere potest. Nam vt optimè dixit Sanctus Gregorius: *Intra seipsum animus retinere non valet, quia factus est potestatis alienæ: & eo furor membra foris in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum Dominam mentem captiuam tenet.* Seipsum planè non possidet, qui minores sui partes, idest, membra corporis in potestate non habet: irato enim accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi: ore quidem clamorem format, sed intus quid loquatur, ignorat.

Hugo Card. sup. Psal. 36.

S Gregor. lib. 5. mor. cap. 6.

CAPVT IV.

Quo pacto mites singulariter possident terram viuentium, idest, Christum maximè in Eucharistia.

NOn prætermittenda hoc loco est interpretatio Sancti Hilarij qui singularem, & peculiarem considerationem efflagitat. Sic ille habet: *Hereditatem terræ mitibus Dominus pollicetur, idest, eius corporis, quod ipse assumpsit habitaculum: quia per mansuetudinem mentis nostræ habitat Christus in nobis.* Quamuis enim fideles omnes Christum in Eucharistia recipiunt, mites tamen & communiter recipiunt, & singulariter possident. Id satis apertè indicauit Regius vates, cùm internam animi pacem, quæ primus mansuetudinis fructus est, cum Eucharistia coniunxit: *Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.* Aptissimè hæc duo inter se consentiunt, sibique respondent, mansueti animi pax, siue tranquillitas, & adeps frumenti siue Eucharistia. Ita Lyra hunc locum exponit: *Posuit fines pacem, quæ est pax interna; & adipe frumenti nos satiat in sacramento Eucharistiæ.* Nec enim in pectore ita perturbato quiescere Christus potest. Ideo Christus in Eucharistia agnus appellatur. Et in immolato agno typice exprimitur, quia non cum truculentis lupis, sed cum his qui mansuetudine agni sunt, libenter commoratur. Quod confirmari potest ex Sancto Cypriano dicente: *Sanguis Christi, quoniam à nobis bibitur; si modo digne bibitur, clamat in corporibus nostris verba pacifica.* Hæc verba man-

S. Hilarius in comment. super. Matth.

Psalm. 147.

Exod. 12.

S. Cyprian. tract. de Cœna Domini.

ſueti tantummodo audiunt; immites enim iræ turbatione impediuntur, quominus audiant, & tantum bonum poſſideant. Christus Dominus ros ille eſt tam enixe à Propheta expetitus illis verbis: *Rorate cœli deſuper.* *At ros*, inquit Ariſtoteles, *non fit niſi ſerena nocte, & à ventis ſilente.* Diſſipatur nimirum ros à ventis, & à nubibus impeditur: ſimiliter autem ros ille, qui animas ad æternitatis fructum fœcundat, in illis ſolummodo cordibus quieſcit, quæ pulſis furentibus iracundiæ ventis, & turbationis nubibus quieta manſuetudine tranquillantur. Ideo Propheta cecinit, *factus eſt in pace locus eius.* Optimè Hugo Cardinalis ad hunc locum: *Vbi eſt pax, ibi habet Deus locum, unde ait Paulus, pacem habete, & Deus pacis erit vobiſcum. Ecce à loco ſuo, qui eſt pax cognominatur Deus pacis, ſicut Dauid Bethleemites, & huiuſmodi. Iſti autem diuites multa habent loca, in quibus non habitant.* Id eſt. multi mundi magnates, vt Comites, Marchiones, & Duces ab oppidis, vel ciuitatibus titulantur, in quibus nunquam habitant, At Deus quaſi dignitatis titulo nomine pacis inſignitur, & tanquam ab oppido proprio ab ipſa cognominatur; in quo tamen oppido ſemper ipſe commoratur. Quamobrem, qui ab iracundia abſtinent, & pacem in corde ſeruant, oppidum ſunt, in quo Chriſtus tanquam in loco proprio reſidet, quia *factus eſt in pace locus eius.* Vnde ſapientia Patris Chriſtus Dominus ita pronuntiat; *In omnibus requiem quaſiui, & in hæreditate Domini morabor.* Hanc requiem, ideſt, animæ pacificæ quietem, & tranquillitatem quærit Chriſtus, vt in ea habitet. Ita exponit Rupertus his verbis. *Hoc tantum dixerim, quod quies eſt mentis. Ego in omnibus requiem iſtam quaſiui, & vbi nardo huius ex me odorem ſenſit Rex, vidit, quòd requieſcere hic poſſet in ſuauitate anima quieta, deſcenditque de illo accubitu ſuo, & requieuit in tabernaculo meo.* Chriſtus ergo de paterni pectoris accubitu deſcendens, & cum hominibus potiſſimè, in Euchariſtia habitans, in eo cordis tabernaculo requieſcit, vbi quies, & tranquillitas manſuetudinis eſt.

Ariſtot. lib. 1. Meteorot. cap. 10.
Pſalm 25.
2. Cor. 13.
Eccleſ. 24.
Rupert. in cap 1. Cant.

Denique ea quæ hactenus diximus confirmat quod Iacobus Apoſtolus monet: *In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras.* Nam per verbum inſitum Chriſtum Dominum intelligunt Sanctus Thomas, Hugo Cardinalis, & Concilium Vienenſe, vt placet noſtro Salmeroni, Hoc ergo inſitum verbum, in manſuetudine ſuſcipiendum eſt, quoties in Euchariſtia eſt ſuſcipiendum: nam tum verè mentibus, corporibuſque noſtris inſeritur. Atqui, ſi verbum dicitur inſitum ex ſatione agrorum, vt aliqui opinantur: nam inſerendi verbum in hanc etiam ſignificationem patet, tunc Verbum incarnatum in Euchariſtia ſuſceptum in corpore & anima hominis, velut in agro granum, ſemente, ſatuque quodam ſuſcipitur: Iacobus autem de fructu ſolicitus monet vt Chriſtum ſic inſitum in manſuetudine ſuſcipiamus. Eſt autem manſuetudo quædam veluti mollitudo terræ ad ſemen æterni verbi concipiendum: nam vt ſemen fructum efferat in ſulcata, & emollita terra recipiatur neceſſe eſt, ideo aratur ſemel & iterum ad ſementem excipiendum. Sic animus manſuetudine emollitur, & ad Chriſtum ſuſcipiendum optimè præparatur. Nam ſi cor pullulantibus iracundiæ moribus ſylueſcat, vel inueterata ira petræ duritiem gerat, ſemen quamuis tantæ virtutis radices apud ipſum non aget. At, ſi cum pluribus interpretibus in voce *inſitum*, non ſationem agrorum, ſed inſitionem arborum intelligamus, tunc Chriſtus nobiliſſimus ſurculus dicetur, qui per Euchariſtiæ ſacramentum miro modo mentibus noſtris, atque corporibus inſeritur. Et quidem Chriſtus Dominus generoſi virgulti ſiue ſurculi nomine ſæpe in ſacris litteris ſignificatur. Ezechiel ait: *Suſcitabo eis germen nominatum.* Iſaias. *Germen Domini in magnificentia & gloria.* Zacharias *Adducam ſeruum meum orientem.* Hebraic *ſurculum.* Hieremias. *Germinare faciam Dauid germen iuſtitiæ.* Huiuſmodi autẽ ſurculum in manſuetudine ſuſcipiendum, monet Iacobus, quia per Prophetam pronunciat Deus: *Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & quietũ?* Io huiuſmodi arboribus firmiter inſeritur. Cùm enim ſurculus is ſit, quem ſeipſe indicauit, cùm dixit: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* In mitibus, & humilibus corde aptiſſimè inſeritur. Quod ex inſerendi arte intelligi poteſt, quam Plinius tractans, & de his arboribus agens, quæ per inſitionem optimè ſibi cohærent, & vt ille ait: *Concorporantur*, ſic habet: *Faciliimè coaleſcunt, quibus eadem corticis natura, quæque florentia eiuſdem horæ germinationem, ſuccorumque ſocietatem habent, lenta enim res eſt, quoties humidis repugnant ſicca, mollibus corticum duri.* His conſentaneè faciẽdæ inſitionis modum tradens ſubinde monet: *Ne fiſſura in nodo fiat: repudiat quippe aduenam inhoſpitalis duritia.* Si ergo hæc ad ſpiritalem inſitionem transferas, vt homo arbor rationalis, & Chriſtus diuinus ſurculus per ſacramentalem inſitionem facilè coaleſcant, & concorporentur, neceſſaria eſt in homine ea manſuetudinis mollitudo, quæ in Chriſto elucet; alioquin inhoſpitalis iræ duritia blandi ſurculi aduentum repudiat; vel potiùs mitiſſimum germen inhoſpitalem hominis duritiam refugit, ac repellit, ſicut autem ad inſitionem feliciter faciendam, ita & ad inſitum fouendum, & conſeruandum, blanda, ac mollia requiruntur, vnde ex ſententia Catonis ita Plinius ſubiungit: *Inſitum mollibus bifidorum viminum faſcibus, lingua bubula* (herbæ id genus eſt) *inſuper obtegi iubet, eamque illigari opertam ſtramentis.* Similiter ſanè, iuſtæ animæ, atque Chriſti vnio, quæ in ſacramentali inſitione per blandam manſuetudinem coaluit, per eandem fouetur, & conſeruatur. Porro autem cùm humilitas finitima ſit manſuetudini, imo ei coniunctiſſima ſoror, & vtramque Chriſtus coniunxerit, cùm imitationem noſtram expoſcens, dixit: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Mirum non eſt, ſi humilitas pariter cum manſuetudine ad præfatam Chriſti cum anima inſitionem requiratur. Quod ſymbolicè in ipſa naturalis inſitionis arte contemplari licet. Plinius ibidem, opportunè diſputans ex qua arboris parte ſurculi ad inſitionem peti debeant, ait. *Virgilius ex cacumine inſeri vetat.* Et paulò inferius, de parte arboris ad recipiendam inſitionem aptiſſimè agens ſic habet: *Inſerere aptiſſimum, quam proximum terræ, ſi patiatur nodorum, truncique*

Iacob. 1.
Ezech. 34.
Iſai 4.
Zach. 3.
Hier. 33.
Matth. 11.
Plin. lib. 17. cap. 14.

ratio,

ratio Deinde de modo collocandi ſurculos inſitos, ſic apponit: *Inſeruntur autem & inuerſi, cum id agitur, vt minor altitudo in latitudinem ſe fundat.* Quæ quidem egregia ſymbola ſunt ad ſignificandam humilitatem, quæ pro ſacramentali inſitione in anima requiritur. Primum, Chriſtus, qui ſurculus eſt, non ex cacumine potentiæ temporalis abſciſſitur, ſed potiùs ex radice humilitatis, iuxta illud: egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendit. Deinde hic ſurculus inuerſus ad terram inſeritur, id eſt, humilitatem ſemper docens, vt arbor inſita, id eſt, homo non in ſuperbam altitudinem ramos tollat, ſed per humilitatem deprimat & in fructuoſam latitudinem ſe fundat. Tum etiam ſurculus arboris partem terræ proximam appetit, id eſt, humilitatem cum manſuetudine maximè quærit, vt cum anima per myſticam inſitionem coniungatur, & cum homine concorporetur. Cæterum, ſi de fructu huius inſitionis quæris, audiendus eſt Caſſiodorus, ſic dicens: *Arboribus, quod melius putatur, inſeritur & ad illas peregrina veniunt, vt de illorum ſuauitate dulceſcant.* Arbor enim humani cordis, quæ ſylueſtres & amaros iuxta ſuam naturam fructus edebat, prauas ſcilicet, cogitationes, & concupiſcentias, iniurioſa verba & iniqua opera, iam conſentaneum diuino ſurculo fructum effert, cœleſtia nimirum deſideria, & opera planè diuina, vt de ipſa meritò enuntiari poſſit illud Maronis. 2.Georg.

Exiit ad cœlum ramis felicibus arbor,
Miraturque nouas frondes, & non ſua poma.

Mirabile certè eſt, vt terrena arbor cœleſtia proferat poma, quæ accepta cœleſti ſurculo referre debet: nam qui Dei filius, qui Patris eſt verbum & imago, homini in Euchariſtia inſeritur, ſic vt ad priſtinam Dei imaginem redeat. Quod atteſtatur Sanctus Irenæus his verbis: *Velut inſertionem accipientes verbum Dei, in priſtinam veniunt hominis naturam, qua ad imaginem, & ſimilitudinem factus eſt Dei.*

S. Irenæus lib 5.c 10.

CAPVT V.

Manſuetudo miram vim habet ad alliciendas & trahendas hominum voluntates.

CVm mites ex Chriſti ſententia poſſeſſuri terram dicuntur, terræ nomine non iſta intelligitur, quam pedibus corporeis calcamus; ſed homines, qui ſunt in terra. Sicut enim cum Apoſtoli ſal terræ dicuntur, non terra elementum accipitur, ſed homines, qui incolunt terram, vt interpretatur Sanctus Auguſtinus. Ita etiam in præſenti loco debet intelligi: Mites ergo poſſidebunt terram, quia per manſuetudinem hominibus dominabuntur, dum huius virtutis gratiâ ipſorum voluntates allicient, & ad nutum inflectent. Sicut enim Chriſtus per manſuetudinem hominum voluntates deuinxit: ita etiam ipſis hominibus vſuvenit. De Chriſto
Iſai.16 Iſaias, dum eius aduentum exoptaret, ait: *Emitte agnum Domine Dominatorem terræ.* Quod Sanctus Hieronymus de Chriſto intelligens, ipſi quatenus agno, id eſt, miti, ac manſueto, terræ dominium adſcribit. Id quidem altiori quadam ratione oſtenſum eſt, in Apocalypſi, vbi Ioannem Angelus ſic alloquitur: *Ne fleueris, ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Et vidi, & ecce in medio throni agnum ſtantem tanquam occiſum, & veniēt accepit librum de dextera ſedentis in throno, & aperuit librum.* Ioannes leonem audiuit, ſed agnum vidit. Leo vicit, ſed agnus aperuit: nam leonem egit, cùm vicit mundum, diabolum, & peccatum: at ſe agnum oſtentauit, cùm corda hominum obſerata aperuit, cùm diuinæ ſapientiæ volumen euoluit, & homines ad doctrinam humilitatis traxit. Id opere ipſo comprobatum habes, cùm Baptiſta clamauit: *Ecce agnus Dei.* Quid inde: *Et audierunt duo diſcipuli dicentem, & ſequuti ſunt Ieſum.* Vbi Sanctus Chryſoſtomus egregiè rerum conſequentiam expendit: *Intuere,* inquit, *hoc loco quod neque cùm dixit: poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt, neque cùm dixit: non ſum dignus ſoluere eius corrigiam calceamenti, quicquam lucratus eſt. Verùm cùm de Chriſti generatione verba habere, & in humiliorem ſermonem deſcendere cœpit nempe ecce agnus Dei; tunc ſequuti ſunt eum diſcipuli.* Apoc 5. Ioan.1.

Simili planè ratione hominibus contingit, qui dum agni manſuetudinem referunt, hominum captiuant voluntates; cùm autem leones videri volunt eas prorſus alienant. Quod exemplo Roboam confirmat Petrus Damianus, *Si Roboam,* inquit, *ſeniorum conſiliis acquieſcens, populo mitia reſponderet, totum Iſraël ſui iuris imperio ſubdidiſſet, ſed quia coæuorum ſuorum ſuperbia credidit diuiſis à ſe decem tribubus, ſublimem Regis potentiam humilem fecit.* Contrà verò Dauid, quia mitia ſemper, & verba, & opera prætulit, omnium animos ſibi obſtrinxit. Audi Sanctum Ambroſium de eo ita dicentem: *Dauid fortis in prælio, manſuetus in imperio, ideò tam Charus erat omnibus, vt iuuenis ad regnum etiam peteretur inuitus, reſiſtens cogeretur, ſenex ne prælio intereſſet, à ſuis rogaretur, quod mallent omnes pro ipſo periclitari, quam ipſum pro omnibus.* Manſuetudo ſanè, maximè erga inimicos exhibita, hominum animos, non ſolùm in magnam admirationem rapit, ſed ex eis eximiam beneuolentiam extorquet. Vnde milites Dauid, cùm eum in ſpelunca ad conſpectum hoſtis Saülis non exarſiſſe viderunt, eam erga ipſum conceperunt affectionem quam Sanctus Chryſoſtomus expreſſit his verbis: *Ex reuerentia quam hoſti praſtitit, reipſa perſpectum habuerunt, quàm beneuolum animum gereret erga ſuos. Nam qui mitis eſt erga eos, à quibus moleſtia affectus eſt, multò magis erit erga beneuolos, idcirco poſtea Dauidi non tam vt homini, ſed vt Angelo parebant.* Huic tam miræ, qua præcelluit, manſuetudini, ipſemet Dauid vniuerſam ſuam adſcripſit fortitudinem, tam eam, qua hoſtes profligauit quam illam, qua ſubditorum animos ſibi firmiſſimè conciliauit: Hanc enim ob cauſam teredini ipſe ſe comparat: *Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus* Gloſſa hanc comparationem ſic ediſſerit: *Sicut vermiculus ligni tener quidem, & fragilis, & modicus apparet; fortiſſimum tamen lignum terebrat, & conſumit: ſic ille domi omnibus affabilis, quietus & humilis, in certamine publicè robuſtum ſe, & intolerabilem hoſtibus*

3 Reg.12. S Petr. Dam.lib 1. Epiſt. 16.ad. Alex 2. Pont.Rom. S Ambroſ. 2.offic.c 7. 1.Reg.24. S.Chryſoſt. hom 2.de Dauide & Saüle. 2.Reg.23.

ſtibus exhibebat. Breuiùs & ad rem noſtram expreſſius Lyra ſic explicuit; *Licet iſte vermiculus in ſe ſit molliſſimus, tamen perforat lignum durum ſic Dauid in ſe manſuetiſſimus & mitiſſimus contra hoſtes rebellantes fuit fortiſſimus.* In hunc ſanè modum mites & humiles à vermiculi molliſſimi imagine non abludunt; per hanc tamen manſuetudinis mollitudinem robuſtas, & duras voluntates frangunt, & abſumunt.

Theodor. in orat. Iſaiæ.

Id autem vt magis confirmemus ad manſuetudinem Chriſti redeamus, de quo eleganter Theodoretus dixit: *Chriſtus cùm manſuetudinis rete explicaſſet, totam piſcatus eſt terram, quæ ſub cœlo eſt.* Cùm ante Deus hamo aureo maieſtatis, & potentiæ piſcaretur, vix è mundano mari vnum aut alterum piſciculum extrahebat; cùm verò manſuetudinis rete expandit, totam piſcatus eſt terram. Similiter hominibus manſuetudo pro euerriculo eſt, quo omnium hominum voluntates expiſcantur. Nullus enim tam ferox, tam exors humanitatis eſt, qui non manſuetudine capiatur. Audi Cardinalem Petrum Damianum id exemplo mnocerotis comprobantem. *Monoceros ſiue vnicornis, qui rabida perſequentium canum ora celerrima pernicitate contemnit, capi ſe gremio blandæ virginis non paueſcit.* Manſuetudo enim Rhinocerotum, ideſt, ferocem animum mitigat, capit, & deuincit. Monocerotas quidem manſuetudine capiebat Moyſes, de quo dicitur, *in verbis ſuis monſtra placauit*, ideſt, mitiſſimus ſuis verbis ita dura, & ferocia Hebræorum corda demulcebat, vt pertinacem eorum furorem, mitigaret; & monſtroſam duritiem leniret eoſque quo vellet duceret. Præmiſerat enim: *Dilectus Deo & hominibus Moyſes.* Gloſſa cauſam huius dilectionis aſſignans, ait: *Quia ſuauis & mitis ſuper omnes homines.* Nam vt dicitur; *Erat Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra.* Quam verò ex manſuetudine dilectionem omnium conciliabat, & ad ſuam voluntatem trahebat optimè ediſſerit Sanctus Ambroſius: *Quam mitis ſermone, (inquit,) poſt iniurias appellabat populum, conſolabatur, in laboribus, deliniebat oraculis, fouebat operibus. Meritò æſtimatus eſt ſupra homines; vt vultus eius nec poſſent intendere, ſepulturam eius non repertam crederent, quia ſic ſibi totius plebis mentes deuinxerat, vt plus eum pro manſuetudine diligerent, quàm pro factis admirarentur.*

Damian. ſupra, &c.

Eccleſ. 45.

Num. 12.

S. Ambroſ. lib. 2. offic. cap.

Si verò, quis ſine manſuetudine velit faſtu, atque potentia, & rerum ſplendore hominum beneuolentiam elicere, oleum planè, & operam perdet. Nam vt argutè Sanctus Bernardus dixit; *Hominibus ſine lenitate non plus quam Deo placere ſine fide poſſibile eſt.* Porro quantùm præſtet manſuetudo, potentiæ ad cóciliandas hominum voluntates veteres ac ſapientes ſcriptores, & prudenter perſpexerunt & aptiſſimo apologo ſignificarunt, quem B. Petrus Dam. ſemel & iterum citatus ad rem noſtram luculenter retulit his verbis: *Illud ad mentem venit quod refertur in fabulis: Dicitur enim, quia dum quidam indutus Chlamyde viator incederet, Sol, & Eurus eum quaſi materiam ſibi propoſuere certaminis, quis videlicet è duobus ei Chlamydem potuiſſet auferre. Hoc itaque inter eos fœdere conſtituto, vt eum, qui victor exiſteret virens laurea coronaret, Cœpit Eurus violenter infremere, nubium volumina commouere: è contra viator Chlamydem ſtringere ſeſeque, ne veſtem perderet, vndique conſtipare. Cùmque Diſcipulus Æoli caſſo labore deficeret, atque ſeſe cœptum poſſe perficere fundirus deſperaret, illico ſol aurea cœpit ora detegere, micantibus terram radiis feruentioribus illuſtrare. Mox viator, cum iam æſtibus nimis ferueſceret, vberque ſudor humefactis viſceribus ebulliret, proiecit Chlamydem, vt nimis cauſmatis temperaret ardorem. Ille ergo conditi certaminis promeruit palmam, qui leniter egit, non qui vincere furendo, & violentiam irrogando tentauit.*

S. Bernard. ſerm. 5. in vigil. natiuit.

Cæterùm vt manſuetudo vim hanc habeat poſſidendæ terram, ideſt, humanis voluntatibus domandi, perfecta debet eſſe, iiſque vitiis carere, quibus ſæpe manſuetudo imperfectorum inficiatur. Hæc autem imperfectæ manſuetudinis vitia aperit, prudentiſſimè Sanctus Gregorius, ex quo depromere & hoc loco ſubiicere operæ pretium duxi. Primum requiritur, vt manſuetudo ſit perpetua, & perſeuerantiæ decore cóſpicua. Euenire enim non rarò ſolet, vt homo eo tempore, quo contumelias audit, nullo dolore pulſetur, & ita manſuetudinis fræno iram cohibeat vt innocentiam perfectè cuſtodiat. Sed cùm poſt paululum hæc ipſa, quæ pertulit, ad memoriam reuocat, igne ſe doloris inflammat, & argumenta vltionis inquirit De his ergo Sanctus Gregorius ait: *Manſuetudinem quam tolerantes iniuriam, habuerunt, retractantes in malitiam vertunt.* Turpis quidem lapſus, vt quem Diabolus in publico certamine vincere non potuit, in occulta ſuggeſtionum dimicatione proſtret. Horum ruinam aptis comparationibus exprimit Sanctus Doctor ibidem: *Quibus ergo iſti ſimiles ſunt niſi his qui per fortitudinem in campo victores ſunt; ſed per negligentiam poſtmodum intra vrbis clauſtra capiuntur? Quibus ſunt ſimiles, niſi his, quos irruens grauis languor à vita non ſubtrahit, ſed leniter veniens, recidiua febris occidit.*

S Gregor. p. 2. Paſt. admonit. 10.

Secundò, quia manſuetudinis lenitati, quaſi finitimum vitium adiacet torpor deſidiæ, ideo manſuetis inuigilandum eſt, vt vicinum vitium fugientes, ſollicitudinem virtutis, & æmulationem iuſtitiæ complectantur. Hoc quidem manſuetis admonendum ſuggerit idem Sanctus Gregorius. Quam admonitionem ex diuinis litteris ita præmunit: *Idcirco namque Spiritus ſanctus in columba, & igne monſtratur, quia videlicet omnes quos implet, & columbæ ſimplicitate manſuetos, & igne Zeli ardentes exhibet.* Id confirmat Sanctus Doctor ex magiſterio Pauli, qui duos diſcipulos ſuos Titum, & Timotheum, & ſi eadem Charitate præditos, diuerſis tamen admonitionibus in prædicationis munere promouere conatur. Timotheum, namque admonens ait: *Argue, obſecra, increpa cum omni patientia & doctrina.* Titum quoque admonet dicens: *Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio.* Quod admonendi diſcrimen conſideratiſſimè, & attentiſſimè conſiderans S. Gregorius ſubdit. *Quid eſt, quod doctrinam ſuam tanta arte diſpenſat, vt in exhibenda hac alteri imperium, atque alteri patientiam proponat, niſi quòd manſuetioris ſpiritus Titum, & paulò feruentioris vidit eſſe Timotheum? illum per æmulationis ſtudium inflammat, hunc per lenitatem pa-*

Idem 3 p. Paſt admonit 17.

2 Timoth 4.

tientia

tientia temperat, illi quod deest, iungit; huic quod superest, subtrahit. Illum stimulo impellere nititur, hunc fræno moderatur.

Caput VI.

Mundi lætitia Beatitudinem mentitur quæ potiùs in luctu est.

AD luctum iam veniamus, qui tertiò inter Beatitudines loco decoratur, sic ait Saluator: Beati, qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. Cùm igitur Christus Dominus hoc loco luctus beatitudinem adstruit, lætitiæ, ac voluptatis beatitudinem destruit, & totam hac de re mundi opinionem funditus euertit. Neque enim, vt mundus fallitur, dum fucata rerum specie ducitur, beatitudo vlla in lætitia, & voluptate est, sed potiùs demolitio beatitudinis. Sic docuit Ambrosius: *Melius*, inquit, *est ire ad domum luctus, quam ad domum gaudij: neque enim Adam de paradiso descendisset nisi delectatione deceptus esset.* Terrena Adami beatitudo delectatione non fundata, sed euersa est.

S. Ambros. lib. de fuga sæcul. c. 1.

Lætitia verò ipsa, mundique gaudium, dum homini blanditur & lenocinatur, id agere videtur, vt ostendat, & suadeat, felicem, ac beatam vitam in eo sitam esse. At occurrit Sapientium Princeps, & cùm ipsa lætitia & gaudio sic expostulat: *Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis?* Lyra ita explicat: *Frustrà deciperis, si putas felicitatem, quæ in virtute est, in gaudio esse.* Eodem recidit Titelmani expositio: *Frustrà deciperis, si putas posse satiare pectus hominis sicut promittis.* Sanctus Hieronymus etiam ad hunc locum ait: *Septuaginta transtulerunt: risui dixi circumlationem: Quia ridentes errore sæculi raptantur, & turbine, putantes breuia bona esse perpetua, & in his exaltantes, quæ magis digna sunt planctu.* Affinis est translatio Symmachi, quæ habet: *Risum reputaui tumultum.* Ex quo intelligi par est, quam longè absit à gaudio mundi vera beatitudo, cum hæc sita sit in tranquilla, & immutabili bonorum possessione; risus autem, & mundi gaudium nil aliud sit, quàm circumlatio, tumultus, & turbo. Pagninus vertit: *Risui dixi insanire facis, & lætitia quid boni facis?* Inane quippe mundi gaudium insanire homines facit, dum ita eorum mentem inuertit, vt iudicent cum Epicureis, beatitudinem in lætitia, ac voluptate esse sitam: insanos hos citra iniuriam dixeris. Sic appellantur ab Augustino: *Risus*, inquit, *eorum risus est phreneticorum, sapientes malunt se habere sanos, & plangentes, quam phreneticos ridentes.* Phrenetici enim ridendo moriuntur, & similiter homines mortiferis voluptatibus gaudentes breui perituri.

Eccles. 2.

S. August. tract. 3. in Ioan.

Quibus verò rationibus constet insaniam esse, in mundi gaudio beatitudinem quærere, operæ pretium erit vestigare? Primum, quia is, qui in terreno gaudio beatitudinem quærit, in apertissima via errat, insanorum more. Hunc viæ errorem Hugo Cardinalis ad hunc locum sic explicat: *Quia cùm meus ineptè gaudiū suum foras suadit, quasi ad sinistram pergens, rectum iter, quo in Deum gaudendo pergere debueras, derelinquit, & hoc est, quod dicit: risum reputaui errorem.* Viam vt insanus errat, qui in beatitudinem tendens, non rectum gaudij cœlestis iter, sed sinistrum terrenæ lætitiæ arripit. Gaudium enim iter est quo itur ad beatitudinē, sed bipartita est via: nam gaudium de Deo recta, & certa via est: at gaudium de mundi bonis, non in beatitudinem, sed in barathrum tendit. Porro insani homines exordio viæ decipiuntur: nam iter diuini gaudij in lacu lachrymarum incipit, sed in beatitudine terminatur. ideo dicitur: beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur; via verò mundanæ lætitiæ in amœno prosperitatis prato initium ducit. Quo sanè initio homines stulti delusi iter alacriter arripiunt, & progredi non cessant, vsque ad æternæ mortis præcipitia, a quibus reuocare gradum, superasque euadere ad auras fieri non posse cognoscunt. De hoc initio, quo via peccatorum fucatur, eleganter Hugo Cardinalis ait: *Via inferni facilis est in superficie, quia floribus diuitiarum est cooperta; & hoc tantum in principio, sed postea vlteriùs procedentibus est magis difficilis, in fine difficillima & amarissima; quia tunc deficiunt flores, quibus tecta erat in principio.*

Hugo. Cardinal. in cap 5. sapientiæ.

Cæterùm, cum via omnis in tres quasi partes diuisa sit, principium, medium, & finem. De principio, atque fine nulla nobis est cum peccatoribus controuersia: nobis enim cum illis conuenit, iustorum viam in principio luctuosam, in fine lætissimam, ac beatissimam esse; peccatorum autem in exordio floridam, & lætam, in termino tristissimam, miserrimamque existere. De medio tantummodo controuersum est, vtra harum viarum felicior, ac beatior sit? Id hoc loco examinandum est, quod peccatores facile repudiant extremæ viæ beatitudinem, dummodo consequantur principij, atque medij felicitatem. Et quidem media peccatorum via tristis, & misera est, quia tenebrosa. Quod habes in Prouerbiis: *Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant.* Has tenebras ipsimet peccatores in inferno agnoscunt, &, serò confitentur illis verbis: *Ergo errauimus à via veritatis & iustitiæ lumen non luxit nobis: & sol intelligentiæ non est ortus nobis.* Vbi in via sua peccatores duplices tenebras agnoscunt, scilicet, defectum luminis iustitiæ, quibus tenebris in operum iniustorum offendicula corruunt; & defectum etiam lucis intelligentiæ, quibus tenebris nolunt intelligere mala à se perpetrata, vt ea confiteantur. Has geminatas in via peccatorum tenebras argutè, & & enucleatè edisserit Sanctus Augustinus ad illa verba Psalmi: *Quoniam tenebræ non obscurabuntur a te*, vbi sic habet: *Homines mali, homines peruersi, cùm peccant, tenebræ sunt, & cùm insuper non confitentur peccata sua, sed ea defendant, tenebrant tenebras suas. Ergo iam, si peccasti, in tenebris es; sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminare tenebras tuas; defendendo autem tenebras tuas, eas tenebrabis. Et quando euades à duplicibus tenebris, qui in simplicibus laborabas?* Cùm igitur impiorum via tam tenebrosa sit, audi quid de iustorum via sapiens adiungit: *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem.* Hæc sanè semita non solùm est lucida; sed quasi ipsamet lux splendens, lucidior semper fit vsque ad perfectum diem. Quomodo autem in iustorum

Prouerb. 4.

Sap. 5.

S August. in Psal. 138.

Prouerb. 4.

semita

ſemita ſiue via lux deeſſe poſſit, cùm ipſi iuſti in ſuo & intellectu, & affectu clariſſimam lucem, partemque diei ſecum ferant. Quo ſenſu ſubtiliter explicuit hæc verba Sanctus Gregorius: *Iuſtorum ſemita, &c. in eorum enim animis bonum deſiderium atque intellectus lucis intimæ iam par diei eſt. Sed cùm vſque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt, quando ad cœleſtia regna perducti, in ea luce, quam deſiderant, iam minus aliquid habebunt.*

1.Gregor. hom 9 in Ezech.

Deinde peccatorum via lapidibus impedita, & offendiculis plena eſt, ſic habes in Eccleſ. *Via peccantium complantata eſt lapidibus: & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.* Peccantium ergo via non ſolùm in fine miſerrima, ſed etiam in medio lapidibus complantata. Lapides labores ſunt, & ærumnæ, quibus peccatores perſæpe in hac vita affliguntur. Vnde aptè Lyra hunc locum explicans ait: *Peccatores etiam in præſenti affliguntur malis pluribus. Propter quod in eorum perſona dicitur Sapient. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis: ambulauimus vias difficiles.* Ad quem locum Sapientiæ idem Lyra citra hyperbolem, vt ego opinor, dixit: *Frequenter plus laborant homines ad perficiendum ſua peccata, quàm iuſti ad iuſtitiæ opera & quàm bonus religioſus in ſurgendo ad matutinum pluribus noctibus ad Deum laudandum.* Contra verò via iuſtorum non lapidibus complantata, ſed lenis & plana eſt iuxta illud Prouerbiorum: *via iuſtorum abſque offendiculo.* Hoc eſt, recta, plana, & ſecura, quo fit, vt in ea non ſolùm progrediantur, ſed alacriter etiam currant ſicut faciebat ille qui dicebat: *In via mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.* Præmiſerat autem de via peccatorum Sapiens: *Iter pigrorum, quaſi ſepes ſpinarum;* qua nimirum aculeatis affectibus perſæpe punguntur & magno dolore cruentantur. Nam vt optimè Sanctus Paulinus ſcripſit: *Nunquam in carnalibus affectionibus ita quieſcit animus, vt cruciatu careat: dum neceſſitudines, aut bonas amat, cum amittendi metu, aut malas odit, cum amittendi voto: in vtroque miſeriis ſuſtinendis ſemper obnoxius.*

Eccleſ. 21.
Prouerb 15.
Pſalm. 118.
S.Paulin. Epiſt. 39.

Ad hæc, peccatorum via lubrica eſt, ex luto nimirum diuitiarum, &, ex cœno voluptatum quo fit, vt turpiter ſæpe cadant, & inquinentur. De hoc cecinit Regius vates: *Fiat via illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini perſequens eos.* Vbi Hugo Cardinalis ait: *Viator, cui occurrunt & pariter concurrunt iſta tria, non poteſt non corruere, Quia enim incedit per noctem tenebroſam, per viam lubricam, & adhuc impellitur, non poteſt ſubſiſtere.* Contrà verò iuſtorum viæ non lubricæ, & cœnoſæ, ſed pulchræ ſunt: *Via eius pulchra, & omnes ſemitæ eius pacificæ.* Ex Hebræo legunt multi: *Via eius via amœnitatis.* Chaldæus *via eius via ſuauitatis.* Procedunt enim hæ viæ per florida viridaria, quæ virenti colore recreant oculos: nam ſpes certa viatoris virtutis viam amœnat, & iucundam reddit.

Pſalm. 34.
Prouerb. 3.

His ergo, aliiſque de cauſis media iuſtorum via beata; peccatorum verò infeliciſſima eſt, & ex omni parte laborioſa. Plùs enim peccatores in via inferni peccando laborant, quam iuſti in via cœleſtis patriæ bene operando. Quod ſignificauit Deus per Hieremiam, cùm dixit. *Docuerunt linguam ſuam loqui mendacium, vt iniquè agerent laborauerunt.* Quem locum egregiè ad rem noſtram ediſſerit Sanctus Ambroſius: *Laborant, inquit, homines loqui mendacium: nam veritatem tota facilitate loquerentur. Ille enim laborat, qui fingit, quod dicit: nam qui verum vult dicere, non laborat. Ipſa enim veritas ſine labore loquitur. Ipſum mendacium hominum eſt labor labiorum ipſorum.* Sicut autem labia loquendo veritatem, non laborant; loquendo mendacium labore fatigantur: ita reliqua corporis membra faciendo veritatem, id eſt, bona opera, parum laborant: at faciendo mendacium, id eſt, praua opera, fatigantur, & ſudant. Quod ſubinde addidit Auguſtinus inquiens: *In omni enim opere malo labor eſt, & omne opus malum cogitatum mendacium ducem habet. Non enim eſt veritas niſi in opere bono.* Hanc Auguſtini doctrinam luculentiùs, & explicatiùs tradidit S. Gregorius dicens: *In omni quod iniquus agit, tribulatione & anguſtia vallatur; quia cor eius anxietate, & ſuſpicione confunditur. Alius occultè appetit aliena diripere, qui laborat in cogitationibus, ne deprehendi valeat. Alius relicta veritate mentiri deliberat, vt audientium animum fallat; ſed quantus labor eſt, ſolicitus cuſtodire, ne ipſa eius fallacia deprehendi queat. Ponit quippe ante oculos quid ſibi à virtutem ſcientibus reſponderi poſſit, & cum magno cogitatu pertractat, quomodo per argumenta falſitatis documenta veritatis exuperet. Hinc inde ſe circumtegit, & contra hoc, vbi deprehendi poterit, veritati ſimilem reſponſionem quærit: qui ſi vellet verum dicere vtique ſine labore potuiſſet. Plana quippe veritatis via, & graue eſt iter mendacij. Vnde & per Prophetam dicitur, docuerunt linguam ſuam loqui mendacium vt iniquè agerent, laborauerunt. Et bene de eodem dicitur: terrebit eum tribulatio, & anguſtia vallabit eum; quia apud ſemetipſum in labore timoris deficit, qui ſecuritatis ſociam viam veritatis reliquit.* Via ergo veritatis ac virtutis ſuauis & plana; mendacij verò & peccati aſpera & ardua. Eſt enim peccatorum via, cùm ſuperbè honores, & dignitates ambiunt, montuoſa: cùm auarè diuitiarum lucris inhiant, vel iracundiæ litibus dimicant, lapidoſa, cùm gulæ, atque luxuriæ ſeruiunt, lutoſa, atque cœnoſa. Hoc quidem multiplici, labore affliguntur, quia mendacij iter terentes, veritatis, ac cœleſtis patriæ viam reliquerunt id etiam habes in Eccleſ. *Labor ſtultorum affliget eos; quia neſciunt in vrbem pergere.* Vbi Hugo Cardinalis ſic habet: *Quia neſciunt, id eſt ſcire nolunt ſigna viæ regiæ, quæ ducit ad ciuitatem cœleſtem, hoc eſt, cruces pœnitentiæ, & aceruos lapidum id eſt, dura opera ſatisfactionum.* Hæc enim ſigna viam cœleſtis Hieruſalem in principio indicant, poſtmodum plana & amœniſſima oſtenditur. Licèt enim à lachrymis initium ſumat, tamen veriſſimum eſt, quod Sanctus Gregorius docet his verbis: *Fit plerumque vt ipſis piis fletibus, illa interim gaudij claritas erumpat.* Pergat ergo prudens viator ad veram beatitudinem, & regiam cœleſtis ciuitatis viam teneat, eamque, quæ ad tartara ducit, vigilanter fugiat; nec ex viarum initiis totam ipſarum ſeriem pendat: ſed Sanctum Gregorium ita monentem audiat: *Ab æterna ſolemnitatis gaudio nulla nos aduerſitas reuocet, quia & ſi quis ad locum propoſitum ire deſiderat, eius deſiderium qualibet viæ aſperitas non immutat. Nulla ergo nos proſperitas blandiens ſeducat,*

Hierem 9.
S Auguſt. in Pſal. 139.
S Gregor. lib. 12 mor. cap. 20.
Eccleſ. 10.
S.Gregor. lib. 3. mor. c 5
Idem hom. 14. in Euang.

cat, quia stultus viator est, qui in itinere amœna prata conspiciens obliviscitur ire, quò tendebat.

Caput VII.

Lugentes peccata propria consolationem consequentur.

NVnc beatum hunc luctum virtutis exponamus, & quidem de lugentibus propria peccata interpretantur hanc Beatitudinem complures Patres. Hilarius ad hunc locū ait: *Lugentes hic dicuntur, non orbitates, aut contumelias, aut damna mœrentes, sed peccata vetera flentes.* Subscribunt Hieronymus, & Chrysostomus, atque etiam Ambros. vbi etiam sic adiungit. *Et bene tertia benedictio est peccata deflentis, quia Trinitas est, quæ peccata condonat.* Qui ergo peccata propria lugent beati dicuntur; quia miris profectò consolationibus afficientur. Id satis colligitur ex illo Psalm. loco, vbi Regius vates fideles omnes diuinis consolationibus exuberare optás, ad potiendum eis eos his verbis inuitat: *Venite exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro.* Ad maximá & perfectam consolationem, quæ exultatione, & iubilo significatur, omnes vocat: nam vt hic Lyra definit: *Exultatio dicitur quasi extra exultatio, quod fit, quando mentis deuotio resultat exterius in sensibili signo. Similiter iubilus dicitur cordis gaudium ita immensum, quod non potest interius contineri, quin appareat in signo exteriori.* Sed ecce quasi oblitus huius inuitationis, aliam mox contrariam inuitationem ita subiungit: *Venite adoremus & procidamus & ploremus ante Dominum.* Hæ duæ inuitationes sibi cohærere nunimè videntur: nam si ad exultationem & iubilum vocat, cur illico ad prostrationem, & lachrymas inuitat? Optimo sanè iure. Cùm enim sciret necessarias esse lachrymas ad consolationem obtinédam: *Nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Consentaneè post inuitationem ad gaudium, pariter inuitat ad luctum id est, ad lachrymas pro peccatis præteritis. Vnde ad hunc locū S. August. ait: *Si de peccatis, quæ vos longè fecerũt, soliciti estis, plorate: lachryma extinguit flammam peccati, quæ in conscientia ardet.* Quasi diceret, si cùm vos ad exultationem, & iubilum voco, longe factos esse per peccatum doletis, & fore, vt nó possitis venire formidatis, plorate, quia per lachrymas ad iubilū venitur, & beati sunt qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Porro qui peccata lugent, tristitiæ sentes extirpant, & in horto conscientiæ lætitię germina plantant. Vnde ad illa verba Psalmi, *lachrymis meis stratum meum rigabo*, S. Greg. ita scripsit: *Rigat ergo lachrymis stratum suum, quia continuo luctu & dolore carnis maculas diluit, & cordis duritiam imbre compunctionis emollit; vt sicut hortus recepta suaui pluuia euidenter germinat: ita caro lachrymarum fluentis rigata bonorum operum, & iustitiæ germen emittat.* His autem germinibus hortus conscientiæ lætitia florescit, & quasi ridet. Imo lachrymæ ipsæ huius floridi germinis consolationem præsagiunt, & prænuntiant. Quod eleganter annotauit S. Zeno vbi de vite spirituali sic edisserit: *Tam solemniter plorans, clementer imbre irrorat, conceptaque musti felicibus lachrymis fluenta denuntiat.* Cùm peccator, qui erat sicut myrica in deserto, fit spiritaliter vitis, & vera cótritione plorat, conceptum iam æterni gaudij mustum denuntiat; vitis enim quæ non plorat neutiquam gaudium, sed suam ariditatem portendit. De his plorantibus peccatoribus Dominus per Hieremiam pronuntiat: *Conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos.* Quæ verba in nostram sententiam exponit S. Gregor. Thaumaturgus. *Nostrum* (inquit) *luctum Dominus noster per fructus pœnitentiæ in gaudium se conuersurum affirmat.* Habent lachrymæ vim miram eliciendi consolationem à Deo, vnde Glossa ait, *Oratio Deum lenit lachryma cogit; hæc vngit, illa pungit.* Hanc ex Hieremia permissionem luculentiùs expressit Dominus per Isaiam, vbi Christus se missum à Patre ad hoc testatur, vt cósolaret omnes lugentes *vt ponerem consolationem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleũ gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris.* Loco illius particulæ, *vt ponerem consolationem lugentibus.* Legunt plures, *vt ordinarem consolationem.* Hic autem est ordo consolationis, vt eam præcedant lachrymæ pro peccatis. Quare ad prima verba *vt consolarer lugentes.* Glossa interlinealis ait: *Lugentes peccata sua, vnde; beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur.* Hanc autem consolationem multis verbis exaggerat, quæ à Lyra sic explicantur: *Coronam pro cinere, idest, abiectione: oleum gaudij, idest consolationem mentis pro luctu interiori: pallium laudis, id est, gaudiũ exterius pro spiritu mœroris, id est, pro luctu exteriori.* Hæc verò tria consolationis insignia luculentiùs & explicatiùs tradūtur ab Hugone Cardinali his verbis: *Tria dicit, quæ sunt in pœnitente in præsenti, & in futuro remunerabuntur: cinis in memoria mortalitatis, & vilitatis suæ, contra superbiam mentis: luctus contra concupiscentiā oculorum, vt per quæ peccauit homo concupiscendo, per hæc puniatur, plorando: spiritus mœroris ostensus per habitum lugubrem pœnitentis, qui domat lasciuiam carnis. Hæc tria notantur Hierem. 6. accingere cilicio, & conspergere cinere, luctum fac tibi quasi vnigeniti, planctum amarum valde. Cilicio, contra carnis concupiscentiam; cinere, contra mentis superbiam luctum fac contra oculorũ concupiscentiam. His tribus respondent tria; corona, oleum, & pallium. Dominus enim dabit coronam æternitatis, pro cinere mortalitatis; vel coronā honoris, pro cinere humilitatis: & hæc corona ad consolationem pertinet, iuxta illud eiusdem Isaiæ, erit Dominus corona gloriæ, & sertum exultationis residuo populi sui. Dabit itē Dominus oleum gaudij æternæ felicitatis: Dominus enim aquas doloris cõuertit in vinum, vel oleum æternæ iucũditatis. Dabit item pallium laudis, idest, laudabile, seu stolam gloriæ, pro habitu lugubri, secundum illud Psalmi, conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.* Ille ergo peccata sua perfectè luget, qui ea in cinere, in cilicio, in spiritu mœroris, seu luctu quasi vnigenitum plangit, sed qui ita trifariam perfectè luget, trifariam etiam cósolabitur, in corona, oleo, & pallio, vt eius cósolatio omnes numeros perfecti gaudij contineat, meritòq; pronūtiet Dominus; beati qui lugent; quoniá ipsi cósolabuntur vnde cósolatio hæc, sublimis est in corona, blāda in oleo, integra in pallio. Sublimis in corona; *Nā vt illud* gaudium excelsum & regiũ est, cùm quis (quod non semel cōtigit) ex humili statu, miseraque fortuna ad regiam coronam cooptatur: sic homo eximiè gaudet, cùm è cinere atque

[Left margin notes: S. Ambros. in cap. 6. Lucæ. — Psalm. 94. — Psalm. 6 — S. Zeno [illegible] 79.]
[Right margin notes: Hierem. 31. — S. Gregor. Thau. serm. 2. in Annunt. B. M. — Glossa in cap. 3. Thobiæ. — Isai. 6. — Isai. 28. — Psalm. 29.]

atque stercore peccati ad solium regiæ gloriæ sustollitur. Blanda etiam, vt oleum est isthæc consolatio: nam Deus peccata lugentibus blandissimam se matrem exhibet. Vt enim puerulum offendentem, & cadentem, & ictus dolore lugentem mater è terra tollit, complectitur, in sinum colligit, lachrymas abstergit, & blandissimis verbis consolatur: ita Deus hominem occasione offendentem, peccato cadentem, si lugeat, & in Dei misericordiam, ac in matrem suspicet, ipsa eum cœlestis auxilij manu subleuat, in sinum pietatis admittit, & blandissima consolatione delinit. Audi ipsum Dominum
Isai. 66. ita affirmantem: *Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos.* Deinde peccatorum lugentium consolatio integra & perfecta est, quæ pallij instar, totum hominem cooperit, quia animam & corpus circumdat.
Psalm. 29. Hinc vox illa peccatoris, *conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia*, ac si dicat: pro sacco luctus, atque mœroris, pallio lætitiæ me circumdedisti. At verò mundani gaudij pallium non potest animam & corpus operire:
Isai 28. nam de hoc dicitur: *pallium breue vtrumque operire non potest.* At pallium gaudij Christi vtrumque operit. Quod expertus Regius Vates dicebat *cor meum & caro mea exultauerunt in*
Ruth. 3. *Deum viuum.* Vnde potest bene anima Christo dicere, quod typicè Ruth dixit ad Booz, *extende pallium tuum*, vbi Glossa ait: *Charitatem.* Charitas enim Christi pallium est, quod leniter animam & corpus gaudio fouet, & cooperit: at mundo frustrà dicitur, extende pallium tuum, quando ita breue est, vt vtrumque operire non possit. Gaudium ergo Christi lugentes peccata sua perfectè consolatur. Quamobrem Sanctum Gregorium admonentem au-
S. Gregor. Hom. 2. in Euang. diamus: *Vita nostra ad tempus amarescat in pœnitentia; ne æternam amaritudinem sentiat in vindicta. Per fletus quippe ad æterna gaudia ducimur, veritate pollicente, quæ ait: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Ad fletum verò per gaudia peruenitur, hac eadem veritate attestante, quæ ait: Væ vobis qui nunc ridetis, quia lugebitis, & flebitis.* In alia Homilia
Hom. 17. in Euang. ita similiter monet: *Qui autem relinquere omnia non potest, cum adhuc longè est Rex, legationem mittat lachrymarum. Nam quod adhuc moram facit venire, legationem pacis sustinet.* Qui enim hanc legationem lachrymarum mittit ad Regem, securus pacem & consolationem de remissis peccatis renuntiandam expectet. Sic plane expectabat Regius Vates, cùm in Psalmo. Pœnitentiæ missa lachrymarum legatione dicebat: *auditui meo dabis gaudium, & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata.*

CAPVT VIII.

Qui aliena peccata lugent, mirè consolabuntur.

Consolatio lugentibus promissa de lugentibus peccata propria ab his Patribus intelligitur, quos in exordio præcedentis capitis produximus. Alij de lugentibus peccata aliena
S. Chrysost. hom. 15. in Matth. acceperunt in quibus Chrysostomus sic ait: *Et qui sua quidem peccata lugent, beati sunt, sed mediocriter; Beatiores autem sunt qui aliena lugent peccata; tales conuenit esse Doctores.* Quem sensum etiam amplectens S. Hieronym. dixit: *Luctus hic non mortuorum ponitur communis lege naturæ, sed de peccatis, & vitiis mortuorum. Sic fleuit Samuel Saülem & Paulus eos, qui post immunditiam, pœnitentiam non egerunt.*

Hi ergo qui aliena peccata lugent, Domino attestante consolabuntur. Id in Samuële flente Saülem (de quo proximè Hieronymus) videmus. Hic namque sic flebat Saülem, vt obiurgaretur à Domino illis verbis: *Vsque quò tu luges Saul, cùm ego proiecerim eum, ne regnet super Israel?* 1. Reg. 16. *Imple cornu tuum oleo, & veni, vt mittam te ad Isai Bethlehemitem. Prouidi enim in filiis eius mihi Regem.* Samuël quidem Saülem lugens eximia consolatione afficitur, dum ad vngendum Dauidem destinatur, in cuius regno supremi Regis, & Saluatoris mundi, imperium initiabatur. Quod enucleatè & consideratè scripsit Rupertus: *Samuel, inquit, lugendo talem consolationem consequutus est, vt missus à Domino vngeret Dauidem Regem, & salutis temporalis Ducem, & salutis æternæ fontem, siue originem, id est, patrem Saluatoris Christi.* Rupert. lib. 9. de gloria & honore filij hom. Cæterum ita Christus Dominus satagit consolationis eorum, qui aliena peccata deflent, vt ad hoc se in mundum missum à Patre dicat: *Misit me vt consolarer omnes lugentes; vt ponerem consolationem lugentibus Sion*, Isai 61. vbi Hugo Card. sic exponit: *Lugentibus Sion, id est, peccata Ecclesiæ militantis plangentibus*, sed aduerte singularem illum loquendi modum; *vt ponerem consolationem lugentibus Sion.* Ac si consolatio hæc character esset, siue signum quod ponitur in lugentibus Sion. Et sanè si rem attente consideres, signum est positum in lugentibus Sion Audi Dominum Angelo ita mandantem: *Signa thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio Hierusalem.* Ezech. 9. Qui peccata Hierusalem, id est, Ecclesiæ lugent, signo futuræ lætitiæ, Domino iubente, notantur. *Thau* enim vt hîc docet S. Hieronymus, cui contestatur Lyra, vltima littera est in sancto linguæ sanctæ alphabeto: at in alphabeto Dei vltima littera gaudium & lætitia est beatitudinis, quæ lachrymarum, & dolorum est terminus. Præterea si cum Hieronymo, Hugone Card. & Lyra, per *thau* crux Christi intelligatur, quod hæc littera crucis figuram referat, dicendum est, lugentibus crucem in fronte quasi signum lætitiæ poni; quia de cruce Domini intelligitur à quibusdam illud Psalm. *Signatum est super nos* Psalm. 4. *lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo.* Ita interpretantur Glossa, & Hugo Card. qui ad hunc locum ait: *Vultus Dei est crux Christi, cuius signaculum nobis impressum est in Baptismo; & quia ex hac signatione lætatur homo spiritualiter, subdit: dedisti lætitiam in corde meo.* Qui igitur peccata aliena lugent lætissima crucis nota signantur, vt merito de eis Christus per Prophetam dixerit; *Vt ponerem consolationem lugentibus Sion.*

Obseruatu dignum est, quod ad propositum admonet Chrysostomus, luctum pro peccatis alienis & propriis non leuem & perfunctorium, sed intimis sensibus conceptum & effectu ipso conspicuum esse debere. *Si enim, inquit, qui filios vel proximos mortuos lugent, toto illo doloris sui tempore nec pecuniarum, nec gloriæ amore tenentur, non inuidia consumuntur,* non

non iniuriis permouentur, nec aliis vitiis obsidentur, vtpote solis lactibus mancipati: multò magis qui peccata lugent, sicut ea lugere dignum est, celsiorem hanc Philosophiam debeat ostendere. Consonat Sanctus Bernardus sic inquiens:

S. Bernard. serm. 2. de aduentu.

Quosdam lugentes conspicio, sed si de corde procederent illæ lachrymæ, non tam facilè illico soluerentur in risum: nunc autem cùm abundantiùs otiosa & scurrilia verba prosilиant, quàm prius lachrymæ, lachrymas huiusmodi de iis esse non arbitror, quibus consolatio diuina promittitur, quandoquidem tam facilè post illas consolatio vilis admittitur.

Capvt IX.

Lugentes quia peregrinantur, Dominus consolabitur.

PRæter expositiones superioribus capitulis relatas, eam alij Doctores amplectuntur, quæ docet, consolationem his promitti lugentibus, qui ideo lugent, quod à Domino in terra peregrinantes, & absentes, non possint concupita eius præsentia frui. Hi enim qui Deum ardenter diligunt, habere eum presentem vehementissimè concupiscunt, quo fit, vt cum ab eius præsentia se remotos considerant, amarè lugeant, qui tamen dulcedine diuinæ consolationis non frustrantur. Hanc certè & luctus & consolationis beatitudinem primi obtinuerunt Apostoli, de quibus Guarricus Abbas ait:

Guarric. Abbas serm. 2. de Pentecost.

Nescio si Spiritui sancto, qui in columba apparuit, alia vox familiarior gemitu, aut gratior sit. Puto, quia nec in Apostolis locum inuenisset Paraclitus consolatio, nisi quia lugebant se desolatos. Spiritus certè sanctus Paraclitus, idest, consolator dicitur: sed quorum sit consolator, tunc ostendit, cum in columba apparuit; vt enim columba gemitibus gaudet, & gemitum pro cantu habet: Ita Spiritus sanctus eorum luctum amat, qui Domino absente se desolatos dolent, ideo in Apostolorum cordibus hæc columba nidum suum collocauit, quia Christum iam absentem semper suspirabant. Hinc iusti omnes, qui spiritus sancti impulsu mouentur, columbæ vocem habent, idest, gemitum: Peccatores verò, qui non absentem Dominum considerant, sed bonis præsentibus gaudent, non columbæ, sed corui vocem edunt. Audi Sanctum Augustinum ita dicentem:

S. August. tract. 6. in Ioan.

Cui bene est in hoc sæculo, imo qui putat, quòd bene ei sit, qui lætitia rerum carnalium, & abundantia temporalium, & vana felicitate exaltat, habet vocem corui; vox enim corui clamosa est, non gemebunda. Qui autem nouit peregrinari se à Domino, gemit, & bene gemit. Bene quidem gemit quia his columbis, non verò illis coruis promittitur à Domino consolatio.

Hac etiam de causa lugebat, & gemebat columba illa Maria Magdalena, nam rogantibus Angelis:

Ioan 20.

Mulier quid ploras? dicit illis: quia tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt. Solam Domini absentiam lachrymarum suarum causam esse testatur; meritò subinde eam præsentia sua Dominus dignatur, & suauissimo alloquio consolatur. Sic aliter flebat, & similem consolationem nactus est Regius vates, cùm dixit:

Psalm. 41.

Fuerant mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus?

Quasi dicat, inquit Lyra, *istæ lachrymæ auferebant mihi appetitum comedendi; sicut dicitur de Anna: Porrò illa flebat, & non capiebat cibum.* Dauid ergo tam continuò & amarè flebat, vt die ac nocte, idest, tempore prandij, & cœnæ, vt quidam explicant, nullum cibum caperet, sed loco cibi, lachrymis pasceretur. Tota autem lugendi causa erat Dei sui absentia, quam etiã impiobi & exprobrabant, sed quàm certò sub hunc luctũ consolationem sibi polliceatur, ita subdit: *Transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domũ Dei. In voce exultationis, & confessionis sonus epulantis.* Egregiè S. Aug. hanc lugentis consolationem exponit: nam per tabernaculum fideles iustos intelligens, ait: *Tabernaculum Dei in terra fideles sunt, in quibus iste iam multa miratur, scilicet, quod in corpore non regnat peccatum, sed est arma iustitiæ & quod anima obedit Deo, tolerat aspera, & tendit in alta & huiusmodi. Transit hæc etiam, & stupet, cùm peruenit vsque ad domũ Dei meate: De qua sonat ei mira suauitas. Sicut mos erat festa colentibus ante domos symphonias constituere. Sonat, dico exultatio, & confessio: sonus epulantium, id est, de refectione æterna gaudentium.* De æterna prorsus festiuitate sonat quid dulce cordi, quo is, qui die ac nocte lugebat, ineffabili modo recreatur. Hac enim ratione diuina bonitas, velut amantissima mater, filios ipsius absentiam lugentes blandissimè consolatur iuxta illud Isaiæ. *Quomodo si cui mater blanditur: ita ego consolabor vos.* Isai. 66.

Capvt X.

Iusti lugentes ex solo Deo consolationem admittunt.

SAnctus Greg. præfata verba. *Beati qui lugent, &c.* Sic explicat, vt iusti lugentes beati, & cõsolatione donandi dicantur, quia ex nulla creatura in suo luctu consolationem admittunt, sed ex solo bonorũ omnium fonte haurire satagũt.

S. Gregor. lib. 15. mor. cap. 27.

Id Regius vates præstitit cùm ait: *Renui consolari anima mea; memor fui Dei, & delectatus sũ.*

Psalm. 76.

Fatetur, se omnẽ ex creaturis consolationẽ respuere & in solo Deo memoria & animo delectari. Quo in loco emphasim habet lectio S. Greg. quę est huiusmodi: *Negaui cõsolari animã meam.* Cũ enim inferior animę pars mundi tribulationibus & ærumnis afflicta est, mox ad creaturas inueniendæ consolationis gratiâ, delabitur, & doloris leuamem ab illis emendicat: at in perfectis viris pars animæ superior, idest, mens inferiori suæ huiusmodi consolationem negat, & abitum ad creaturas abiudicat, idque significatur hoc verbo *negaui consolari animam meam.*

Porrò quàm perfectè hoc iusti præstent eorum nomine affirmat idem propheta, cùm ait: *Quid mihi est in cælo, & à te quid volui super terrã.* Vbi Hugo Card. sic ad rem nostrã exponit: *In persona iusti tentati dicitur: quid mihi est in cælo, &c.* Quasi dicit: *Nullam Domine cõsolationẽ immittis mihi de cælo; & tamen nihil terrenum quæro à te.* Iustus enim tentationis pondere afflictus à solo Deo consolationem expectat, quæ dum differtur, nullum aliud solatium, nec in terra nec in cœlo quærit. Quibus consentaneè subiungit: *Defecit caro mea & cor meum.* Quæ verba optimè explicuit Gilibert. *Defecit,* inquit, *caro mea, & cor meũ,*

vt nec carnalis affectus nec cordis mei sensus in nulla respiret creatura, sed sit Deus cordis mei pars. Hæc planè sanctorum est consuetudo, hæc illorum mens, vt etiam pondere tribulationis grauati, atque afflicti sic deficiant à creaturis, vt in nulla earum velint consolatione respirare; sed in solo Spiritu sancto, qui Paraclitus dicitur, idest, vnicus cõsolator. In hoc spiritu respirabat

Psalm. 118 David qui sanctorum nomine dicebat. *Os meum aperui, & attraxi spiritum* vbi Hugo Cardin. sic ait: *Attraxi Spiritum sanctum, & ideo aperui os meum vt pastum reciperem diuinæ consolationis.* Contra peccatores cùm tribulationibus angustè premuntur, & quasi faucibus tenentur, os suum aperiunt, & spiritum, seu ventum terrenæ consolationis attrahunt, quo respirantes, recreentur. Id significauit Hieremias, cùm dixit:

Hierem. 2. *Onager assuetus in solitudine in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui.* Cuius loci sensus ex multorum sententia est; vt sicut onager cum fame, & siti maximè cruciatur, attracto vento, & odore pastus atque aquarum, recreatur, & hilarescit: sic peccator rerum inopia, vel quauis alia tribulatione tristatus, in amara mundi bona suspirat, & eorum odorem quasi respiratione trahens consolatur.

Sed ad iustos redeamus, quorum animæ cum in suo sunt luctu, quærendæ consolationis gratiâ, nequaquam extra se exeunt; sed in cordis arcano consistentes, solius Dei consolationem expectant. Quod Regius Vates pulchro schemate significauit. Nam postquam suum luctum

Psalm. 41. satis indicauit illis verbis: *fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus?* Quem ipse consolationis potum in tanta lachrymarum tempestate peteret, sine vllo verborum interstitio, ita subiungit: *Hæc recordatus sum & effudi in me animam meam.* Quasi diceret: quando in lachrymarum torrente magnis tristitiæ quasi voraginibus submergebar, nequaquam effudi animam meam extra me, vt in creaturis consolationem quærerem, sed in me effudi, vt in cordis mei claustro consolationem expectarem. Hanc expositionem perstrinxit Cassiodorus his verbis: *Liquefacta est anima mea in me, non extra, sed in se compuncta reuertitur.* Hoc est, quamuis anima mea igne doloris, & tribulationis liquefacta est, non tamen extra se funditur ad consolationem

S. Gregor. lib. 22. Moral c. 3. quærendam, sed in se semper reuertitur, & intra se arctè concluditur. Quod egregiè Sanctus Gregorius confirmat, inquiens: *Solerter sancti ne corporeis sensibus nimis ad exteriora dilabuntur, continuo studio intra mentem suam occultæ custodiæ disciplina se colligunt, vt tantò magis inueniantur interiùs integri, quantò minùs sunt exteriùs fusi.*

Verùm sancti non solum quærendæ consolationis gratiâ exterius non exeunt, sed ne ipsæ externæ consolationes ad animam ingrediantur, arcte disciplinæ ostio diligẽter se claudunt. Quod Sanctus Augustinus ad illa verba: *Renuit consolari anima mea* attentissimè admonuit, dicens: *Tantũ tædium & tristitia pro peccatoribus, si quidẽ sit me occupauit contra, vt omnẽ consolationem claudet se anima mea.* Sic omnes sancti faciunt; at peccatores quàm secus? Hi sensuum suorum ianuas pandunt, & tum ad vestigandas creaturarum consolationes exeunt, tum ipsas aduenientes obuiis manibus excipiunt, & ad penetralia cordis admittunt.

Ex quibus debet intelligi sanctos Lugentes iure optimo posse à Deo postulare consolationem diuinam, qui pro eius amore cunctam repudiarunt humanam. Hoc titulo Dauid petebat, Psal. 118.
cùm sic Deum orabat: *Quando consolaberis me? quia factus sum sicut vter in pruina.* Quasi dicat: inquit Hugo Cardinalis: *Quando consolaberis me? Et consolari debes, quia carnales consolationes renuo, & ideo factus sum, sicut vter in pruina: vter qui fit de corio mortui animalis, ad pruinam positus restringitur: & significat illos, qui corpus quod est mortale castigant, & à noxiis desideriis constringunt, exponendo illud pruina id est, tribulationibus, & disciplinis.*

Capvt II.

Iusti lugentes in nulla prorsus creatura solent consolationem quærere.

EAndem Sancti Gregorij expositionem in hoc sequimur capite, ac in præcedenti: nam quod in eo generatim, & vniuersè docuimus, in hoc sigillatim ostendemus, iustos videlicet, lugentes in nulla prorsus creatura velle consolationem habere. Quod vt perspicuum fiat, earum capita attingere operæ pretium erit. Primo quidem ex diuitiis consolationem nolunt admittere, ita explicat Sanctus Gregorius verba illa Psalmi: *Negaui consolari animam meam,* Psalm 76.
vbi sic habet: *Plerumque huius sæculi diuites* lib. 18.
solent mentis tædio affecti, bona temporalia accepta conspicere, & tristitiam delinire. Cùm enim mor. c. 27.
mœrore quodam se tangi sentiunt, equos aspiciunt, auri, argentique sui vascula contemplantur, prædia circumeunt. Cúmque per hæc temporalia oculos libenter trahunt, obortum animi mœrorem vincunt. At Dauid, iustique omnes cuncta hæc bona despicientes dicunt: *Renuit consolari anima mea* & diuinam solummodo consolationem magnifacientes addunt: *Memor fui Dei, & delectatus sum* Similiter Sanctus Iob, qui diuitias, vt pote Rex, immensas possidebat, nequaquam ab eis, cum tædio, vel tristitia tangebatur, consolationem petebat, vt ipsemet etiam cum execratione testatur illis verbis: *Si lætatus sum* Iob 31.
super multis diuitiis, & quia plurima reperit manus mea. Vbi Sanctus Gregorius sic ad rem nostram ait: *sancti viri in huius peregrinationis ærumna, de multa abundantia minimè lætantur, quam videlicet pro amore cœlestis patrimonij, aut largiendo dispergunt, aut despiciendo deserunt.* Sancti ergo viri in ærumnis, ac luctu diuitiarum consolationem non quærunt, quas potius à se repellunt. Quamuis autem, vt est vita nostra fragilis, sit diuitiarum subsidiis necessariò vtendum, sancti tamen strictè ad necessitatem, non laxè ad consolationem, siue voluptatem vtuntur. Quod de eis testatur Regius vates cùm canit: *In flumine pertransibunt pede.* Vbi Hugo Psal. 65.
Cardin. expendens, quod singulariter dixerit: *In pede* scitam illam sententiam dixit, quã supra laudauimus, nec pudet nunc opportunè iterare: Sic ille ait: *flumen vocantur diuitiæ, quia fluunt affluunt, & effluunt. Et dicitur pede in singulari*

quia

quia vnum tantum pedem debemus mergere in aquis huius fluminis, vt sumamus de rebus transitoriis tantùm ad necessitatem, & non ad voluptatem. Duo enim pedes sunt necessitas & voluptas. Hoc flumen pertranseunt mali duobus pedibus; quia accipiunt bona transitoria & ad necessitatem, & ad voluptatem; boni verò vno tantùm pede necessitatis. Perfecti igitur viri ex flumine diuitiarum aquas hauriunt ad mensuram necessitatis, non ad redundantiam consolationis: Dum autem diuitiarum consolationem respuunt, Dei lætitiam inueniunt. Vnde adiungit Propheta: *Ibi lætabimur in ipso.* Hoc est, vbi flumen terrenorum bonorum vno pede transierimus, & eorum consolationem in huius vitæ luctu non quæsierimus, ibi lætabimur in ipso. Nam qui in vitiis non lætantur, sed lugent, ipsi in Deo consolabuntur.

Hierem. 17. Secundò, nec à reliqua mundi prosperitate consolationem capere volunt. Testor Hieremiã, qui cùm rebelli Principum, ac populi contradictione, & oppugnatione afflictaretur, dixit: *Ego non sum turbatus, te pastorem sequens & diem hominis non desideraui; tu scis*, vbi Glossa interlinealis, diem hominis explicat, *vitam longam, vel prospera huius sæculi.* Seditione contra eum concitata non vult se consolari spe longioris vitæ vel prosperitates sæcularis, sed ex solo Deo consolationem expetebat, & expectabat. Hieremię congruit Sanctus Iob, & lucidioribus symbolis idem de se testatur:

Iob 31. *Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè & lætatum est in abscondito cor meum.* Cum Sanctus Iob mundanis ærumnis & vitę tædio afflictabatur vt consolatione aliqua respiraret, minimè solem fulgentem & lunam clarè incedentem aspiciebat, id est; mentis oculos in mundanæ prosperitatis lucem non iniiciebat. Nam vt scribit Sanctus

S. Gregor. lib. 22 mor. c. 3. Gregorius: *Sancti viri præ illius lucis interna dulcedine ab hac exteriori animum luce quasi à tenebris auertunt, multúmque secum intrinsecus contendunt, ne huius lucis, quæ fulget extrinsecus, delectatione rapiantur.*

Tertiò, nec ab amicis, qui prauis sint moribus consolationem iusti captant, vt constat ex Sancto Iob,

Iob c. 2. cuius amici, *condixerant, vt pariter venientes visitarent eum, & consolarentur*, sed de ista eorum consolatione quid ipsemet Iob pronuntiat, audiamus:

Iob cap. 16. *Consolatores onerosi omnes vos estis.* Ad quæ verba Gregorius optimè ostendit: Cur peccatores onerosi consolatores existant:

S. Gregor. lib. 13 mor. c. 2. *Praui*, inquit, *cùm laborare bonos in aduersitate conspiciunt, in eo quod illos consolari appetunt, mala eis persuadere conantur. Vnde non immeritò bonorum mentibus onerosa fit eorum consolatio; quia inter verba dulcedinis virus propinare cupiunt erroris, & dum dictis lenibus dolores quasi leuigant peccati onus imponere festinant.*

Quartò, nec ab amicis quidem qui iusti sint, consolationem suscipiunt. De hoc enim consolationis genere intelligit Sanctus Augustinus

Psalm. 76. illud Psalmi, *renui, consolari anima mea*: Nam ibi sic habet: *Quò enim se verteret ad consolationem, quem occupauerat tedium de peccatoribus relinquentibus legem Dei? Quo se verteret? Ad hominem Dei quemlibet? In multis iam fortè iste expertus erat magnam tribulationem qui magis de illorum aliqua delectatione præsumpserat. Videntur enim aliquando iusti homines, & gaudetur ad eos, & necesse est, vt gaudeatur, quoniam charitas sine gaudio tali esse non potest. In his autem in quibus gauisus est homo, si fortè aliquid prauum contigerit, quomodo sæpe contingit, quanta lætitia ibi erat, tantus mœror accedit: ita vt postea iam timeat homo laxare habenas gaudiorum, timeat se lætitiæ committere, ne quãtò magis lætatus fuerat, tantò amplius si aliquid contigerit contabescat. Percussus ergo scandalis abundãtibus quasi multis vulneribus, clausit contra se humanam consolationẽ, & negauit consolari animam ipsius.*

Quintò. Quid miret si sancti lugentes, nec iustorum semper admittant consolationem, cùm & ipsos Angelos consolatores renuant. Id constare videtur ex Maria Magdalena, quæ cùm ad monumentum fleret, Ioan. 20. *vidit duos Angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu. Dicunt ei illi: mulier quid ploras? Dicit eis, quia tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Hæc cùm dixisset, conuersa est retrorsum.* Cur quæso conuertitur retrorsum? Cur terga vertit coram Angelis? Cur tales aduersatur consolatores? Cur candidas, ac splendentes eorum vestès non aspicit? Cur blanda de suis lachrymis ipsorum verba non considerat? Respondit hic eleganter ad rem nostram Origenes his verbis: *Maria doloribus confecta tota in excessu mentis posita nullam recipit consolationem, ad nullum tendit consolatorem, sed intra se cogitat, dicens: Proh dolor qualis est ista consolatio? Onerosi sunt mihi omnes consolatores, grauant me, & non consolantur. Ego autem quæro creatorem, & ideo mihi grauis est ad videndum omnis creatura. Nolo Angelos videre nolo cum Angelis manere; quia possum dolorem augere, & non possum penitus dolere.* Cum dolor & afflictio ex amore nascatur, in sola te amara consolatio inuenitur.

Caput XII.

Quam magnæ sapientiæ sit in solo Deo consolationem quærere.

CVm iusti lugentes & in solo Deo, vt suprà ostensum est, consolationem quærentes, beati dicuntur, absque dubio sapientes prædicantur: nam cùm eos qui lugent, & in mundo consolationem non quærant, mundus miseros, ac insipientes iudicet; Christus cõtra, eos beatos, atque adeo sapientes prædicat. Sicut Patres hoc loco annotant. Et quidem, multis nominibus sapientes dicendi sunt, qui non in creaturis, sed in solo Deo cõsolationem quærunt. Primò, quia in solo magnam, & omnibus numeris perfectã cõsolationem lugentes inueniunt. Id docere voluit Paulus, cum Deo sic gratias agit: 2. Cor. 1. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.* Dicit quidem *totius*, id est, perfectæ consolationis, vt Glossa exponit, & meritò, cùm totum idem sit, ac perfectum, teste Aristotele: totum autem & perfectum est id *cui nihil deest*, vt ipse definit: at consolationi diuinæ nihil omnino deest, atque adeo perfecta est. Esse autẽ perfectam, & omnibus numeris absolutam Dei consolationem, Glossa ita declarat: *Totius*

consolationis, idest, perfecta; quia non minus est tribulatione solatium. Solatium enim Dei facilè pellit tristitiam tribulationis; quia non minus, sed maius est ipsa tribulatione,& tristitia. Maius autem esse in se constat, quia solatium in se conuertit tristitiam. Quando enim duo pugnant, id maius,& fortius est, quod alterum in se conuertit; vt cum vinum æqualem aquæ portionem in se commutat. Dei autem consolatio vim habet Ioan. 16. conuertendi in se totam tribulationis tristitiam, iuxta illud Ioannis, *tristitia vestra vertetur in gaudium.* Contra mundi gaudium non est perfectum, neque æquale tristitiæ, atque adeo eam non potest è corde eliminare. Documento nobis sit Aman, cuius tristitiam ex leuissima causa obortam, tanta ad speciem consolatio ex immensis diuitiis, honoribus, & potentia conflata delinire non potuit. Mundi quippe consolatio, quantumuis magna videatur, leuem tristitiam in se non potest conuertere, vt pote parua,& imperfecta.

Deinde, ad hanc diuinæ consolationis magnitudinem,& perfectionem ostendendam, subiungit Paulus: *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt.* Primum enim diuina consolatio vniuersalis est, ad omnem prorsus tribulationem se extendens: *In omni*, inquit, *tribulatione nostra*; nullum enim genus tristitiæ est, cui non facilè diuina consolatio medeatur; quod mundanæ cōsolationi minimè quadrat. Prætetea tanta est hæc Dei consolatio, vt non solùm lugentis animum impleat: sed ex ipso etiam ad quamplurimos redundet: plenus sibi, superplenus aliis ideo ait; *vt possimus & ipsi consolari eos, &c.* Sicut enim sol, luna,& stellæ tantùm luminis acceperunt, vt non solùm ipsæ clarissimè fulgeant, sed aliis etiā rebus impertiant claritatem: ita iusti lugentes tam abundè à Deo consolantur, vt in alios lugētes suam & ipsi deriuent consolationem. Vtrumque autem, scilicet, & quòd ipsi diuina consolatione impleantur,& quod alij de plenitudine eorum accipiant, pulchrè admodum significauit Cant. 5. Spiritus sanctus, vbi sponsus ad sponsam intempesta nocte veniens, vt aperiat, rogat; Christus scilicet animam in obscura tribulationis nocte iacentem visitans & eam consolari desiderans, vt omnes interpretes confitentur. Nunc autem quo argumento alliciat, vt sibi ad penetralia cordis aditum præbeat, operæ pretium erit considerare: *Caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.* Rore quidem cœlestis consolationis&, suaui deuotionis stillicidio ea procul dubio implere desiderat. Audi Gilibertum, Gilibert. serm 44. in Cant. qui sic Christum inducit loquentem sponsum: *Aperi mihi, soror mea, inebriabo te guttis meis. Non accedo sterilis, sed madens suauiter, illabente rore gratiarum. Aperi mihi iam quasi nouus accedo,& recenti rorans affectu: res tibi fluet, & Deitatis mea instillabo arcana. Caput meum plenum est rore; ipse est ros, ipse illabitur anima, &* S. Ambros. lib. 4 de Virg inib. *eius medullas irrigat.* Eodem spectauit Sanctus Ambrosius hunc ipsum locum tractans: *Sicut ros cœli nocturnas amouet siccitates: ita ros Domini nostri Iesu Christi nocturnis sæculi tenebris æterna vita stillauit humorem. Hoc igitur caput sibi abundat, rorat aliis;& bene abundat caput Christi, qui plenus est, nec liberalitatibus exhauritur suis, aut diuturna deficit largitate.* Ros capitis Christi nocturnam animæ amouet siccitatem, id est, tædium, ac mœstitiam ex tribulatione ortam & cum caput plenum sit, animæ sinum facilè implet. At per huius capitis cincinnos rore plenos iusti, ac sancti viri intelliguntur. Ita Sanctus S. Paulinus Epist. 4. Paulinus. *Caput*, inquit, *Christi Deus, & crines eius electio sanctorum in Christo, quibus Pater gaudet in ille. Ros, vt scimus, non est imbris humor sed refrigerij, quo reficiuntur arida ab æstu diurno* Gilibert. suprà. *gramina.* Similiter interpretatur crines Gillibertus. *Caput meum*, inquit, *plenum est rore, toque madent cincinni, qui adhærent illi, qui de ipso per gratiam oriantur, & ordinatione sua, quasi quidam distincti cincinni perseuerant in eo.* Aptè quidem capillis Christi Sancti comparantur: nam vt bene Pannonius: sicut capilli de capitis substantia Pannon. in cap. 1. Apoc. non sunt, de eius tamen virtute procedunt: sic sancti diuinitatis substantiam non hauriunt, virtutem tamen gratiæ à Christo accipiunt. De rore ergo capitis cincinni implentur,& inde stillicidia in corporis membra deriuātur; quia sancti cœlestis consolationis rore à Christo abundant, vt vitalem humorem rorantes possint & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt. Vnde idem Gillibertus animam Christi sponsam tribulationis siccitate aridam ibidem sic monet: *Accede sponsa ad hoc caput dilecti, & cincinnos eius; stringe rorantes crines, multum inde dulcissimi liquoris elicies: pleni sunt guttis noctis, guttis occultis, sed non ignota dulcedine refrigerantibus.* Quis Ioannem & Paulum Apostolos, quis Euangelistas, quis Prophetas, atque Doctores madentes Christi cincinnos non dixerit, ex quibus sponsa Christi anima dulcissimum consolationis rorem facilè possit exprimere.

Ad hæc, tanta est, ac tam perfecta Christi consolatio, tam plenum est hoc suauissimo rore ipsius caput vt vel sola eius memoria consolationis suauitate anima perfundatur. Expertus hoc Regius vates dicebat: *Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus sum.* Psalm. 76. Quem locum tractans Sanctus Gregorius ait: *Ac si* S. Gregor. lib. 18. mor. cap. 27. *apertè Propheta dicat: terrenarum rerum me nec abundantia refouet; auctoris autem mei, quem adhuc videre non valeo, vel sola memoria delectat.* In quem sensum explicat ad hunc locum Hugo Cardin. illud Oseæ: *Memoriale eius quasi* Oseæ 4. *vinum libani*, vt memoria hominis iusti quando Dei recordatur, ipsum consoletur,& lætitia afficiat, non minùs, quàm vinum libani, id est, vinum conditum speciebus aromaticis in libano nascentibus. Sic enim accipit Glossa, cùm ait: *Vinum Libani potest dici diuersis pigmentis conditum, vt suauem odorem emittat.* Christus ergo in memoria iusti lugentis existens pro vino libani est, eius cor suauissima consolatione fouens. Non absimile huic est, quod mysticè de Christo quoque dicitur: *Memoria Iosia in* 2. Cor. 1. *compositione odoris.* Nam cùm Iosiæ nomen interpretetur *in quo est sacrificium*, absque dubio Christum adumbrat, cuius memoria animum lugentis oblectat, sicut thymiama ex suauissimis aromatibus compositum. Meritò Dauid qui in mundi bonis renuebat consolari, pariter dicebat: *Memor fui Dei, & delectatus sum*, vbi notanda est Augustini lectio, quæ sic habet: memor fui Dei,& delectatus sum, & garriui, Quasi delectatio ante lugentis vsque ad cantum

tum

cum similem auium, siue garritum processerit, garriendo videlicet, id est, crebrò, & suauiter Dei laudes canendo. Sicut enim Philomela post diuturnum, ac lugubre hyemis silentium, nouo veris tempore ineunte, continuis diebus, atque noctibus mille discrimina vocum suauiter garrit: Ita iustus per memoriam Dei luctu deposito magna cordis lætitia Dei laudes semper canit. Sic ergo iustus Dei Philomena, (sic Lusciniam nonnulli vocant, quamuis alij dicant Philomelam,) Philomena autem à *Philos*, hoc est amans, & à *Mene*, hoc est defectus, siue Luna dicitur, quia ardenter amat, & præ amore deficit: sic qui Dei amore ardet, deficit suauissimo igne, quasi absumptus, nec delectationem, ac consolationem à Deo infusam potest sustinere. Vnde consentaneè Propheta postquam dixit: *Delectatus sum & garriui*, addidit, *& defecit spiritus meus.* Verè Philomena, id est, amore deficiens, qualis erat sponsa illa, quæ dicebat: *Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est.* Loquitur Christus, cùm deuotionem ei, & consolationem infundit; tunc liquefit, id est, amore deficit. Cant. 5.

Meritò igitur magnæ sapientiæ esse dicimus, vt lugentes in solo Deo consolationem quærant, & consentaneè condemnamus stultitiæ eos, qui luctus consolationem à mundi bonis petendam esse iudicant. Audi Sanctum Gregorium contra hos sententiam ferentem: *Scriptum*, inquit, *est: cor stultorum vbi lætitia:* & Iob, ait: *Sapientia non inuenitur in terra suauiter viuentium: quia tantò veriùs stulti sunt, quantò maiora perdentes in minimis lætantur.* Optima sanè ratio, nam stultorum est in paruis gaudere, cùm magna amittunt; vt passim videmus in insipientibus pueris, qui quo tempore patrem perdunt, pomo donati consolantur: quibus certè similes sunt peccatores, siquidem parentem Deum, & æternam eius hæreditatem perdentes, puerilibus mundi munusculis deliniti lætantur. Reliquum est, vt magno & sapienti animo hanc stultorum consolationem respuentes dicamus cum Regio vate, *Pars mea Deus in æternum.* Aptè S. Hieronymus, scripsit: *Dedignamur cum his transitoriis fieri pars: nimis auarus est, cui non sufficit Deus.* Sed hanc partem à Dauide optatam eleganter, & piè expendit Gilibertus. *Si hanc partem*, (inquit,) *Perdidero, inanis, & vacuus remanebo, quasi terra sitiens, & quasi vas perditum: & ita vacuo vasi tua plenitudinis portionem infunde. Quid parcis torrenti voluptatis? Heu quasi rapim transit torrens iste in nostris conuallibus; sed trahunt me post se in æternum desiderium delicia impertita.*

S. Gregor. lib. 18. mor. cap. 17.

Psalm. 72.

Gilibert. ad c. 2. Cant.

Caput XIII.

Deus iustos lugentes spe æternæ beatitudinis mirificè consolatur.

CVm Christus Dominus lugentibus consolationem promittit non tantùm de futura; sed de præsenti etiam consolatione quam per spem suis concedit, intelligenda est eius promissio: Sicut enim iustos in futura vita per præsentis beatitudinis possessionem perfectissimè consolatur. Ita in hoc sæculo per spem eiusdem beatitudinis eos suauissima consolatione recreat. Sicut enim tristes amœno & speciosio camporum, vel pulchrarum rerum prospectu recreantur, & animum erigunt. Ita qui virtutis gratiâ ærumnis afflicti lugent, cùm per spem æternæ beatitudinis pratum contemplantur, animum cœlesti consolatione mirificè leuant. Ad illustrandum hoc aptè quadrat collatio spei cum lapide pretioso, qua vtitur Sanctus Bonauentura: *Spes*, (inquit) *est sicut margarita, vel gemma: nam sicut gemma est perlucida; sic spes est quodammodo diaphana; quia per eam videntur, & sperantur loca cœlestia. De ipsa dicitur, gemma gratissima expectatio præstolantis.* Sicut ergo olim solemne fuit per lapides pretiosos perlucidos & grati coloris alia spectare; tradit enim Sanctus Isidorus Neronem gladiatorum pugnas interposito virenti Smaragdo spectare solitum, ex quo fiebat, vt cuncta eodem colore imbuta oculis sese offerrent, & iucundius spectaculum redderetur: Ita spes instar est lapidis pretiosi, pulchri, & perlucentis, qui obiectus oculis æterna bona pulcherrima ostendit, & contingenti lætitia afficit. Hanc expositionem confirmat multorum lectio, qui ex Hebræo vertunt. *Lapis gratia munus oculis Domini eius.* Et Caietanus, *Sic lapis gratia munus in oculis Domini eius; quocunque se verterit intelligere faciet eum.* Hoc videmus, maximè in martyribus, quibus acerbissima martyria spectacula erant iucundissima, quia per interpositum spei Smaragdum illa contemplabantur. Vnde Sapientia de ipsis martyribus dicit: *Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est*, id est, bene tincta seu imbuta viridi immortalitatis colore, quo viridia etiam gratique prospectus ipsa tormenta redduntur. Omnes similiter iusti, cùm per spei Smaragdum temporalia mala, ærumnasque vitæ huius contemplantur, quasi viridia, hoc est, facilia; & leuia redduntur, si cum bonis speratis comparantur. Audi Sanctum Gregorium dicentem: *Electi quique dum mundi huius aduersa patiuntur, cum inhonestates, contumelias, rerum damna, cruciatus corporis tolerant, esse grauia, quibus exercentur, pensant; sed cùm mentis oculum ad æterna patriæ considerationem tendunt, ex comparatione præmij, quam sit leue, quod patiuntur, inueniunt.* En quam optimo iure dictum est de spe à Salomone iuxta relatam versionem: *Lapis gratia munus in oculis Domini: quocunque se verterit intelliger faciet eum.* Nam cum homo se vertit ad ea, quæ maiorem in modum in vita sunt terribilia, contumelias, rerum damna, & corporis cruciatus, eaque per interpositum spei Smaragdum contemplatur, prudenter intelligit, *Quod non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Ex quo fit, vt facilè quæuis aduersa mala tolerentur. Vnde Sanctus Gregorius, de Apostolo Paulo eleganter dixit; *Sed quomodo remunerationis linteo sudores tanti laboris tergat, ipse denuntiat, dicens: non sunt condigna passiones huius temporis, &c.* Deus ergo electis suis lugentibus spem dedit tanquam Smaragdum, quo iucondè vitæ mala intuerentur, & velut linteum, quo sudores laboris, & lachrymas tristitiæ abstergerent.

S. Bonau. in diet. salut. tit. 5. c. 4.

Prouerb. 17.

S. Isidor. lib. 16. Ethimol. cap. 7.

Sap. 3.

S. Gregor. lib. 8. mor. cap. 7.

Ad Rom. 8.

S. Gregor.

Dedit etiam ipsis spem tanquam baculum consolationis, quo in ærumnoso vitæ huius itinere vacillantem animum sustentarent. Quod
Exod. 12.
significatum typicè est in Exodo, ubi filiis Israël de Ægypto excedentibus, & in terram promissionis properantibus, præcepit Deus, vt vnusquisque baculum manibus teneret, id est,
S. Gregor. Nyssen in vita Mosis.
spei consolatione aduersùs vitæ molestias, id est, vitæ ærumnas firmaretur. Ita Symbolum hoc intellexit S. Gregorius Nyssenus: *Baculus*, inquit, *quo & feras repellimus, & nonnunquam sustentamur, spes est. Hac enim sola inducimur, vt labores simul, & dolores sufferamus; hac fessos animos recreemus.*

Neque solùm vt baculus in terra, sed etiam pro anchora consolationis in mari nobis est spes. Quoniam enim amarissimum vitæ huius mare sulcamus, ne tristitiæ, & lachrymarum fluctibus obrueremur firmissimum solatium spei, tanquam tutissimum anchoræ subsidium, nobis
Hebr. 6.
à Deo oblatum est. Sic enim docuit Paulus: *Firmissimum*, inquit, *solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam & incedentem, vsque ad interiora velaminis.* Quæ verba optimè expendit S. Augustinus, inquiens:
S. August. in Psal. 64.
Spem iam in terram Sanctam quasi anchoram præmisimus ne in isto mari turbati naufragaremus. Quemadmodum ergo de naui, quæ in anchoris est, rectè dicemus, quod iam in terra sit, adhuc quidem fluctuat, sed in terra quadam educta est contra ventos, & tempestates: sic contra tentationes huius peregrinationis nostræ, spes nostra fundata in illa ciuitate Hierusalem facit nos modò non arripi in saxa. Vt ergo fluctuantium anchora, sic lugentium spes vnicum est solatium, & quidem firmissimum, quod nimirum nulli tristitiæ fluctus possint dirumpere. Quod attentè
Habacuc. 6.
annotauit Hugo Cardinalis, dicens: *Nota quod dicit fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem. Si enim tenuerimus spem nobis oblatam à Deo, inueniemus solatium in tribulationibus, refugium in tentationibus.* Subinde ostendit cur solatium ex spe diuina ortum dicatur fortissimum, inquiens: *Solatium autem diuinum dicitur fortissimum, quia fortissimos milites facit; ad differentiam solatij mundani, quod debiles, & effœminatos reddit.* Adiungit egregiam aliam rationem, his verbis: *Solatium Dei fortissimum est, quod habetur per spem, quia qui sperat, non solùm vincit fortiter aduersa, sed etiam solatium suum, & gaudium habet in aduersis. Vnde dicitur: non solum autem*
Rom. 5.
speramus, sed & gloriamur in tribulationibus. Ideo qui sperat, gaudium suum in tribulatione habet, nec à tristitia tribulationis tangitur; quia spes qua munitus est, participatio quædam est cœlestis beatitudinis. Ob hanc participationem
Suprà.
Sanctus Augustinus, dixit: *Spem iam in terram Sanctam quasi anchoram præmisimus.* Et Sanctus Chrysostomus ad hunc locum Pauli, ait: *Per spem iam in cœlo sum* quia nimirum participatio quædam est cœlestis beatitudinis. Sicut ergo beatus, quia beatitudinis possessione armatus est, ita impassibilis redditur, vt nec ab igne, nec à gladio, nec ab vlla re alia lædi vllo modo possit: similiter modò per spem, quia participatio est beatitudinis, ita homo munitur, vt in media tribulatione à tristitia tribulationis non tangatur, sed quodammodo impassibilis redditus, suum gaudium in tribulatione habeat. Huius rei nobis Sancti Martyres documento sint, de quibus dicitur: *Non tanget illos tormentum mortis*, id est, non tanget illos intima & maxima Sap. 3.
mortis tristitia. Nam vt S. Bernardus dixit: *Triplex est mortis tormentum: dolor in exitu, horror* S. Bern. in medit.
in transitu, pudor in conspectu gloriæ Domini. Cùm autem mors omnes tangat; hoc tamen tantæ tristitiæ tormentum tangit tantummodo malos. Vnde hoc iustorum tam ingens bonum? Quid illud est, quod in morte ipsa sic impassibilem reddit iustum, vt à tantò tristitiæ tormento non tangatur? Profectò spes beatitudinis æternæ particeps. Quamobrem suprà à Sapiente subiungitur: *Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.* Quia ergo Sanctorum Martyrum, & omnium electorum spes tantum gustum beatitudinis æternæ participat, vt immortalitate plena sit, inde est, vt ipsos Sanctos quasi impassibiles, & extremæ tristitiæ reddat immunes; rumpendo videlicet triplicem illum funiculum, quo mors homines constringit, id est, tormentum triplex, quod Sanctos non attingit. Quod S. Gregorius confir- S. Gregor. lib. 6. mor. cap. 8.
mat ex illa Prouerbiorum sententia: *Non contristabit iustum quidquid ei acciderit.* Et sub- Prouerb. 12.
iungit: *Quia enim recti quique in alto intentionis suæ vertice sibi sunt, dum mortem moriendo, non sentiunt, miro modo eos reproborum iacula, & feriunt, & non contingunt.* Quis verò sit altus iste intentionis vertex, cui tribuitur mortem moriendo non sentire, paulò ante declarauerat Sanctus Doctor, qui de Paulo vinculis constricto, ait: *Exterius tunc catena eum religabat, mente tamen in sublimibus positus fuerat, quia iam per spei suæ certitudinem in cœlestibus sedebat.* Qui ad hunc cœlestis spei verticem sublati sunt, moriendo mortem non sentiunt; quia eorum animum iacula tristitiæ non attingunt. Opportunè S. Chrysostomus, iustum cum cœlo compo- S. Chrysost. hom. 16. in Ep. ad Heb.
nens, ait: *Cœlum altius est imbribus, ac pluuiis: cœlum quidem cum nubibus obducitur, pati putatur, sed nihil patitur: sic & nos etiam si putamur pati, nihil patimur, id est, tristitia quasi nubibus obduci putamur, sed non tristamur.*

Alia quoque ratione explicari potest præfata Hugonis ratio, vt videlicet, ideò dicatur fortissimum solatium spei, siue spes fortissima ad consolandum, quia ex ipsa tristitia & lachrymis consolationem elicit, & quasi exprimit, vt homo sugat mel de petra; oleumque de saxo durissimo. Id mihi significasse videtur S. Gregor. Nys- S. Greg. Nyssen. orat. de dormientibus.
senus obscuris quibusdam verbis, quæ huiusmodi sunt: *Hac de causa tristem hanc lachrymarum affectionem in natura instituit Deus, vt esset viaticum bonorum, quæ sperantur participationis.* Non absurde lachrymæ ideò dicuntur viaticum participationis bonorum, quæ sperantur; quia ipsa spes ex lachrymis elicit consolationem, quæ est participata quædam deriuatio æternorum bonorum: nec enim aliter lachrymæ possunt esse viaticum, quo nomine significatur, quidquid iter agendi causa necessarium est, siue cibus sit, siue pecunia ad victum expendenda. Propterea tristitia secundum Deum solatij mater dicitur, quæ certè gaudium pariet, si iuxta spem obstetricem habuerit. Et quidem piam tristitiam solatij matrem esse, Chrysostomus,

S. Chrysost. hom. 65. ad Pop.

mus, sic asserit: *Tristemur potiùs tristitia gaudij genitrice, lachrymas fundamus, multam seminantes voluptatem.* Tristitia certè ex virtute suscepta obstetricante spe semper gaudium parit.

DE LEGE GRATIÆ, LIBER QVARTVS.

Capvt Primvm.

Famem humani cordis bona dumtaxat virtutis possunt satiare.

ALTERAM iam Beatitudinum classem attingimus, quibus proficientes percurrent ad perfectionis montem per virtutum opera in quibus misericordia præstat, & ad ea ardens impellit perfectionis desiderium. Quod sic commendauit Dominus: *Beati qui esuriunt, iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Maximum profectò Christus Dominus præmium pollicetur. Id sanè quod cuncta mundi bona præstare nequeunt, perfectam videlicet cordis saturitatem. Nam qui non esuriunt, & sitiunt, id est, amant iustitiam, nunquam saturabuntur, quantumuis animi sinum cunctis mundi bonis onerent, atque repleant. Sapienter enim S. Bernardus, dixit: *Magis famem hæc prouocant, quam extinguunt: panis namque animæ iustitia est, & soli Beati, qui esuriunt illum, quoniam ipsi saturabuntur.* Nullum autem mundi cibum posse famem humani cordis satiare, ita subinde testatur: *Cæterùm nec amator pecuniæ dicet aliquando sufficit: nec libidinosus satiabitur voluptate: sic & crudelis quisque semper sanguinem sitit: & ambitiosus, aut cupidus laudis humanæ, adeptis dignitatum titulis, seu fauoribus nullum exinde capit omninò remedium, sed desiderio æstuat ampliori.* Hi sunt cibi omnes, ad speciem quidem suauissimi, quos mundi mensa ostentat; nullus tamen eorum animi famem vnquam satiabit. Cuius congruam insinuat rationem, idem Bernardus: *Ita fit*, inquit, *vt per varia, & fallacia mundi oblectamenta vagabundus animus, inani labore discurrens fatigetur, non satietur, dum quidquid famelicus inglutierit, parum reputet ad id, quod superest deuorandum: semperque non minùs anxiè cupiat, quæ desunt, quàm quæ adsunt latè possideat.* Aliam rationem accipe. Is cibus potest satiare cor, qui est in corde; nam qui est in penuario minimè satiabit famelicum: At cuncta mundi bona extra cor sunt. Ita ratiocinatur Sanctus Augustinus, ad illa verba Psalmi: *Edent pauperes & saturabuntur*, vbi sic habet: *Dominus est diuitiæ pauperum, ideò inanis est domus, vt cor plenum diuitiis sit. Diuites quærant, vnde arcam impleant, & pauperes quærant, vnde cor impleant: & videte fratres, qui verè pauperes sunt, cuius rei diuites sint, quia in arca, non in horreo; viuent corda eorum in sæculum sæculi.* Cùm homo ex cibo viuat, ideò pauperum corda viuent in sæculum sæculi, quia in se cibum in perpetuum satiantem habent; peccatorum verò corda minimè possunt satiari, & viuere, quia non in se, sed in arca sua habent bona.

S. Bern. super Ecce nos reliquimus omnia.

S. Bern. tract. de diligend. Deū.

Psal. 21.

Si rursum quæras cur mundi bona non possint satiare animam? Sanctus item Bernardus hanc quoque rationem offert: *Quia sunt naturales cibi animæ.* Satietur talpa terra, Chamæleo aëre, piscis aqua, Salamandra igne, si fortè sint ipsis natiua nutrimenta; cætera quidem animalia hisce rebus minimè pascuntur; quia non sunt eorum naturales cibi. Similiter anima rationalis, cui bonum secundum rationem solus cibus est naturalis, solo eo satiari potest; at diuitiis, honoribus, & voluptatibus expleri non poterit; quia non sunt eius naturales cibi. Quamobrem Dauid, qui his rebus, quippè Rex affatim abundauit, huiusmodi ciborum inanitatem expertus clamabat: *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Quid mirum, si id animæ contingat, cum corporeis quoque sensibus vsu veniat. Audi Ecclesiastem: *Non saturatur oculus visu, nec auris impletur auditu.* A minori ad maius probat Salomon non posse cor hominis mundanis bonis expleri: nam si exigua sensuum vascula mundali aqua impleri non possunt, quî poterit cor infinitæ capacitatis vas? Sic intellexit hunc locum Hugo Cardinalis, cùm dixit: *Ideò non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur; quia affectus hominis maius quid, quam sit mundus, desiderat. Capax enim Dei est, nec minus ei sufficit.* Ac si diceret: corporei sensus naturam animi æmulantes nullis pulchritudinibus, & concentibus exaturari queunt. Cum ergo corporis sensus conuenientibus sibi, & naturalibus cibis saturari non possit, quis miretur, non posse animum bonis illis expleri, quæ non ei sunt naturales cibi? Vnde Sanctus Bernardus, dixit: *Non magis insanit, qui corpus vento, quam qui putet spiritum rationalem rebus posse corporalibus satiari, & non eo solum, qui replet in bonis desiderium, vt docet Dauid.* Bona quidem temporalia, quia non sunt animæ naturales cibi, nullam habent cum ea proportionem, seu conuenientiam; ex quo fit, vt eam non possint explere. Sicut enim Sapientia non potest implere arcam, quia nullam cum ea habet analogiam: Ita aurum non potest explere cor.

S. Bernard. tract. de diligend. Deū.

Eccles. c. 1.

S. Bernard. tract. de diligend. Deū. cap. 2.

Psalm. 102.

Adiunge dictis, & hanc rationem. Quilibet cibus temporalis boni nouam famem ingerit, quia nouam indigentiam homini adducit; quæ sanè fames quædam est: at cibus, qui nouam famem ingerit, minimè potest satiare. Documento tibi sint diuitiæ, quas si congesseris, indigebis seruis, custodibus, & rebus plurimis, qui timorem arceant perdendi eas opes. Ideò Salomon dixit: *Vbi multæ sunt opes, multi, & qui comedunt eas.*

Eccles. 5.

Cùm autem mundi bona cor hominis satiare non possint, fit vt absentia vehementer desiderentur; præsentia verò ab expertis vehementius contemnantur. Quod prudenter animaduertit Sanctus Prosper, cùm ait: *Inter temporalia & æterna hoc interest, quod temporale aliquid plus diligitur, antequam habeatur: vilescit autem cum aduenit: non enim satiat animam, nisi incorruptibilis gaudij vera & certa æternitas. Æternum verò ardentius diligitur adeptum,* quam

S. Prosper. lib. sent. ex Aug.

quam desideratum: nemo enim plus de illo existimat quam qui habet, nec fiat vilius, quia speratum est amplius. Sed tanta ibi est excellentia, vt multo plus adepta sit charitas, quam vel fides credit, vel spes desiderat. Ideò ergo vilescunt animo adepta mundi bona, quia, quam ex ipsis opinione conceptam sperabat saturitatem, minimè

2. Reg. 13.

inuenit. Fame fruendæ Thamaris tabescebat Amnon: Sperabat mira illa specie vndequaque animum, atque corpus explere, sed experientia delusus, adeò doluit, adeo bonum illud viluit, vt dicat scriptura: *Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis, ita vt maius esset odium; quo oderat eam, amore, quo ante dilexerat.* Mira est ergo hominum stultitia, qui frequenti experimento prudentiam non ediscunt, & similem in rebus omnibus fallacem saturitatis promissionem esse non credunt, cum sit in omnibus eadem mentiendi, atque fallendi causa.

CAPVT II.

Diligentißimè in virtutis incrementum incumbendum est.

DEsideria virtutis, famesque iustitiæ ad eius dirigitur incrementum, & profectum. Quapropter ij Beati à Christo prædicantur, qui esurientium instar, & sitientium auidè cibum, & potum, ita ipsi diligenter iustitiam, id est, vniuersam virtutem semper quærunt, & eam quotidie augere enixè satagunt. Ita Sanctus Hieronymus explicat hunc locum: *Non*, inquit, *nobis sufficit, velle iustitiam, nisi iustitiæ patiamur famem, vt sub hoc exemplo nunquam nos satis iustos, sed semper esurire iustitiæ opera intelligamus.* Id ergo nobis commendatur hoc loco, quod in Apo-

Apoc. 22.

calypsi omnibus mandatur, illis verbis: *Qui iustus est, iustificetur adhuc; qui sanctus est sanctificetur adhuc.* In hoc iustorum caput nobis proponitur exemplum quod imitari debeamus.

S. Bern. Epist. 253. Psal. 18.

Audi Sanctum Bernardum: *Ipse Dominus quandiu in terra visus est, non stetit sed pertransiit benefaciendo. Pertransiit sicut non infructuosè, ita non remissè, non pigre, non lento gradu, sed exultauit vt gigas ad currendam viam. Porrò currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi.* Tunc Christum currentem sequimur, & consequimur, cum in virtutem per ardua quasi currentem indefessè, sequentes currimus, & auidè apprehendimus. Is honestissimus cursus eleganti Symbolo descriptus est à Camillo Camillio in insigni Caroli Antonij Gandulphi, vbi depinxit ceruam fugientem per vias asperas & difficiles ad montes, & duos canes eam insequentes quorum alter albus, & alter niger, cum hisce verbis, *Donec capiam.* Quo significat hominem, qui demonstrat, se velle persequi virtutem, quoad eam obtinere possit. Cerua enim significat virtutem, quæ videtur fugere per loca ardua: Duo canes significant duos ipsius hominis appetitus, irascibilem scilicet, & concupiscibilem, quibus rationi subiectis, homo virtutem adipiscitur. Hos venatores se pro pulcherrima cerua fatigantes adhortatur Pau-

1. Cor. 9.

lus, illis verbis, *Sic currite, vt comprehendatis.* Sed memorare iuuat strenuum ipsum venatorem acriter & alacriter currentem, qui ait: *Sequor autem si quomodo comprehendam*, vbi Glossa ait: *Sequitur non passibus corporis, sed mentis affectibus.* Affectus famis, & affectus sitis duo canes sunt quibus ceruam insequebatur, subiungit Paulus: *Vnum autem quæ quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor.* Hoc est, vnum autem persequor, & id quidem hoc modo: quæ retrò sunt, obliuiscor, tum bona opera, quæ non recolo ad præsumendum, tum mala transacta, quæ non recogito ad delectandum, tum bona temporalia, quæ non curo ad possidendum, nec possideo ad amandum; sed more venatoris currentis, siue venatici canis, ad anteriora extendo me ipsum, vt destinatum perfectæ virtutis bonum comprehendam. Philip. 3.

Hunc iustorum cursum ad consequendam perfectam virtutem cum cursu solis, siue lucis composuit Sapiens: *Iustorum*, inquit, *semita quasi lux splendens procedit & crescit vsque ad perfectum diem.* Prouerb. 4. Vbi optimè Hugo Cardinalis, ait: *Iustorum vita dicitur semita propter tria; scilicet munditiam, breuitatem, rectitudinem. Hæc semita à nocte peccati incipit & per lucem gratiæ tenditur, & in die gloriæ terminatur.* Vnde in Canticis dicitur: *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens.* Iustus ergo pulsis peccati tenebris, & susceptis auroræ radiis, id est, diuinæ gratiæ splendore lucens, perpetuo eiusdem lucis incremento procedit vsque ad perfectam luminis gloriæ diem. In qua sponsus inuenitur cubans in meridie. Impensè quidem ille errat, qui exiguo virtutis lumine contentus, ad maiorem comparandam lucem procedere non curat. Hi stultum fatuarum Virginum consilium sequentes meritò reprehenduntur à Sal- Saluian. lib. 2. ad Eccles. Cathol.

uiano, his verbis: *Emicuisse in eis quiddam luminis puto, cum & ipsa extinguendas forte lampadas formidauerint: habebant profectò aliquid, quod verebantur extingui. Ex quo intelligimus id quod paruum est, quasi nihil esse: quia nequaquam omninò prodest illico extinguendum lumen accendi, nec iuuat aliquid illucescere, quod in ipso ortu habeat occasum, & ad hoc tantummodò habere initium viuentis, vt possit finem habere morientis.* Audiant hoc innumeri fideles qui ieiunio, & piis operibus, & Sacramentali confessione in maiori Quadragesimæ hebdomada, quasi infundentes oleum, conscientiæ lampada exornant, & gratiæ lumen accendunt vsque ad primum diem Paschæ duraturum: hi planè cum fatuis Virginibus à cœlestis sponsi nuptiis excludentur. At iustorum lux magis ac magis semper clarescit, & vsque ad perfectum æterni fulgoris diem non desinit augeri.

In quo iusti cygnum imitantur, qui quo magis senescit, & dulcius canit, vt tradit Valeria- Valerian.

nus. Similes sunt etiam palmæ, quæ sola inter lib. 23.

omnes arbores, quo magis sursum tollitur, eò amplior, & robustior inuenitur cum cæteræ arbores iuxta stirpem sint ampliores, & deinceps graciliores excrescant. Quamobrem in Canticis animæ iustæ dicitur: *Statura tua assimilata est palma.* Vbi Sanctus Gregorius, sic scribit: Cant. 7.

Palma quippè dum deorsum stringitur, & sursum dilatatur: sic sancta anima ab imis ad minima incipit, & paulatim ad maiora crescendo

vsque ad amplitudinem perfectæ charitatis peruenis. Sic autem iustorum virtus paulatim amplificari debet, & in bona opera extendi, vt vnumquodque bonum opus vim habeat producendi aliud, quo fiet vt virtutis propagatio non
Origen. hom. 1. in cap 1. Genes. intermittatur. Ad confirmandum hoc acutè Origenes traxit allegoriam illorum verborum quæ Deus dixit: *Germinet terra lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.* Nam per arbores homines, per poma, siue fructus bona opera intelligens, ait: *Non solum iubet Deus lignum fructiferum, sed & faciens semen, cuius semen in ipso sit, vt semper ex iis seminibus, quæ in se habet, fructum possit afferre: & nos ergo ita debemus, & proferre fructum, & semina habere in nobis ipsis, futurorum fructuum, quæ sunt bona opera.* Sicut ergo arbor ita edit fructum, vt in ipso pariter includat semen futurorum fructuum, quibus virtus arboris perpetuò propagatur: ita nos non solùm boni operis fructum debemus efferre, sed ipsi operi alterius boni operis semen conferre, vt sic bonorum operum series & consequutio perpetuò diducatur. Si verò quæras, quod nam sit illud, quod in bono opere constitutum, semen est alterius operis? Respondeo esse operandi feruorem, quem Christus famem, sitimque iustitiæ appellauit: nam qui absque feruore spiritus, ac tepide, & ab alio coactus bene operatur, non in se ipso, sed in alio est bene operandi semen; qui autem feruidè opus bonum efficit, in ipso inserit quandam aliorum operum quasi seminalem facultatem. His quadrat illud: *Ardet ad æthera virtus;* Ex his erat
2. Reg. David, de quo dicitur: *Dauid proficiens, & semper seipso robustior; domus autem Saul decrescens quotidie.* Iusti similiter quotidie proficientes & robustiores: quia indies orationi ieiunium, ieiunio eleemosynam, eleemosynæ opera iustitiæ adiungunt: Peccatores verò hæc opera semper omittunt. Hoc quidem iustorum institutum mirè elucet in Maria Magdalenæ, quæ quotidie proficiens, & se ipsa robustior in Euangelio inuenitur. Bis enim effudit pretiosum vnguentum super Christi corpus; primo in domo Pharisæi, secundo cum iam esset proximus passioni.} Et licet prima vnguenti effusio, satis liberalis fuerit; Secunda tamen multo fuit liberalior, & perfectior, quæ secundum Matthæum.
Math. 26. Ioann. 12. *Fuit nardi pistici pretiosi*, adeò pretiosi, vt discipuli plusquam trecentis denariis vendi posse existimauerint; erat enim tanta suauitate fragrans, vt domus tota eius odore impleretur. Ad hæc primum vnguentum super pedes; secundum super caput effudit: primum integro manente vasculo; secundum fracto alabastro. Ecce quam se ipsa robustior, Maria quotidie proficiebat, & non solum operum quantitate sed etiam qualitate augebatur.

CAPVT III.

Maxima laus & gloria auidè studium proficiendi arripere & fame augendæ virtutis laborare.

CHristus Dominus esurientes, & sitientes iustitiam beatos, & interna, atque æterna saturitate donandos prædicat; quia hi præcipua laude, & gloriosa prædicatione sunt digni, qui quod à Deo acceperunt bonum, iugi incremento amplificare student: nam fames & sitis iustitiæ vehemens desiderium, & studium proficiendi in virtutibus significat, vt superiori capite ex Hieronymo vidimus? Ob hanc autem famem maximè laudabiles esse homines, id in primis ostendit, quod ad tertium Genesis caput Sacri interpretes disputant: cur nimirum Deus hominem creaturarum primatem & mundi Regem in exordio creationis non laudauerit, cum cæteras inferiores creaturas tunc temporis laude sua exornauerit? Singulas enim creaturas recens natas sigillatim laudabat, illis verbis: *Vidit Deus quod esset bonum*; hominem verò qui flos est naturæ, nulla laude decorauit. Cur ergo Deus vestigia pedum suorum laude digna ducit; opus verò manuum, imò oris, vt dixit Tertullianus, & pulcherrimam sui ipsius imaginem laude non dignatur? Rationem reddunt interpretes huiusmodi; inferiores creaturæ totam naturæ suæ perfectionem simul acceperunt, nec restat bonorum accessio quam labore suo possint adquirere: Cœlum enim & astra, terra, & reliqua elementa; lapides pretiosi, metalla, & animalia, vniuersam naturæ suæ perfectionem in creatione acceperunt, quæ meritò in principio à Deo laudata est; quia non erat futurum, vt ad aliud perfectionis augmentum procederent. At homo in prima conditione nobilissimus, & perfectissimus à Deo factus est: ita tamen, vt ad ampliorem virtutis ingenitæ perfectionem, & posset, & deberet quotidie progredi, ex quo quia pendebat eius laus, hæc iure optimo non in principio datur; sed in finem differtur; tunc enim constabit verum in virtute profecerit, pariterque liquebit, an dignus sit laude. Nemo enim laudari, adeò meretur, quod ingenti aliquo bono gratis sit donatus, sicut qui proprio labore, & industria donum egregiis accessionibus amplificauerit.

Et quidem nemo meritò laudabitur, quod locupletem à parentibus hæreditatem susceperit; sed quod eam proprio labore, & industria ampliorem reddiderit. Ita homo non laude dignus iudicatur quod pretiosissima Dei parentis imagine sit ditatus. Sed quia eam multiplici spiritualium opum incremento cumulauit. Is enim filius Sapiens est, qui bona à patre relicta non solum seruat, sed magnis accessionibus exaggerat. Hoc titulo à Patriarcha Iacob filius Ioseph laudatur, cum dixit: *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens.* vbi benè Lyra: *Duplicatur hic vox accrescens, quia notabiliter præ cæteris fratribus creuit in bonis spiritualibus, & temporalibus.* Optimè etiam Hugo Cardinalis, ait: *Filius per amorem; accrescens per operationem.* Rupertus planius ad rem nostram: *Filius accrescens Ioseph, subanditur effectu: creuit enim in terra paupertatis suæ, & magnus vehementer est effectus.* Sanctus Hieronymus, sic legit: *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens super fontem.* Nam vt arbor iuxta fontem plantata, & facilè excrescit, & vberrimum effert fructum: Ita Ioseph copiosissimis bonorum operum fructibus in dies augebatur. Huc spectat lectio Lypomani ex Hebræo, quæ sic habet: *Filius fructifer Ioseph iuxta fontem.* Similiter Chaldaica legit:

Gen. 49 Hugo Card. S. Hieron. in qu. Heb.

legit: *Filius accrescens Ioseph, filius qui benedicetur, quasi vitis quæ plantata est iuxta fontem aquarum.* Hebræi autem, vt refert Lypomanus, sic legunt: *Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, plusquam fons*, vt versio illa, *super fontem*, comparatiuè sit accipienda. Sicut enim fons in ortu inops, & per modicos riuulos diffluens, sic frequentibus aliorum riuulorum, & pluuialium aquarum accessionibus excrescit, vt in maximum fluuium euadat: ita accidet Ioseph. Sicut ergo Ioseph singulariter à Patre laudatur quod præfatis modis accreuerit: Ita illi digni sunt laude qui esurientes & sitientes iustitiam, similiter augentur. Quoniam videlicet filij sint iterum, atque iterum spiritualibus opibus accrescentes. Psalm. 1. *Sunt tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum.* Vel tanquam ea vitis, de qua Regius vates agens de vinea Ecclesiæ, ait: Psal. 79. *Operuit montes vmbra eius, & arbusta eius Cedros Dei. Extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad flumen propagines eius*, vbi Cassiodorus: *Vites*, inquit, *quæ arbores ascendunt, arbusta nominantur.* Per cedros Dei, id est, excelsas. S. Augustinus potentes, & superbos intelligit. Illæ ergo vites in vinea Ecclesiæ laudantur quæ altitudine vitæ operiunt, & obscurant eos, qui in sæculo maximè beati putantur: & palmites virtutum, ac propagines bonorum operum vsque ad mare, id est, immenso protendunt incremento. Sed harum vitium, vel illarum arborum fructuosus & indefessus profectus potissimè significatus, Ezech 37. vbi ad ripas torrentis, qui ex Sanctuario egrediebatur, ligna vidit iustos quosdam significantia, de quibus ait: *Et super torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte omne lignum pomiferum. Non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius. Per singulos menses afferet primitiua: quia aqua eius de Sanctuario egredientur & erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam.* Vbi S. Hieronymus explicans eam particulam: *Per singulos menses afferet primitiua*, sic habet: *In renouatione sui primitiua dabunt, vt scilicet, omnes credentium fructus primitiæ sint.* Cùm primitiæ sint primi fructus ex agro, vel ex arboribus suscepti, qui Deo offeruntur, qui fieri potest, vt omnes horum arborum fructus, id est, omnia iustorum bona opera primitiæ sint? Hoc enim perinde est, ac si vniuersam segetem primitias diceres. Cur ergo omnia iustorum bona opera primitiua dicuntur? Quia profectò hi qui esuriunt, & sitiunt iustitiam in singulis operibus illud Dauidicum vsurpant: *Ego dixi nunc cœpi:* Et tam feruenti, tam integro, tam renouato animo singula bona opera faciunt, vt singula quæque omnium prima esse videantur. Iusti ergo, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, meritò cum Iosepho Patriarcha laudantur; quia siue eos vites, siue arbores, siue fontes dixeris, in miram magnitudinem meritorum excrescunt. Cum ergo huiusmodi iustus, vt Ioseph, *Filius accrescens* dicitur, congruè hæ duæ voces coniunguntur, nam esuriens & sitiens iustitiam eodem iure dicitur accrescens & filius; qui enim virtutum profectu non est accrescens, nec filius dicitur, sed filiolus appellatur. Id quidem apertissimè annotauit Rupertus, Rupert. lib. 11. Comment. in Ioan. 13. vbi expendens verba illa Christi ad discipulos: *Filioli adhuc modicum vobiscum sum.* Quærensque cur non filios, sed filiolos appellauerit, ait: *Vno eodemque nomine, dum dixit filioli, maternam sui amoris gratiam, & infirmam tum temporis Apostolorum designat infantiam; nam ex quo fortes facti sunt, spiritu Sancto armati, filij sunt, nunc autem quia timidi sunt, & patrem sequi non valent, filioli sunt.* Similiter S. Thomas verbum hoc commentatur: *Filiolos appellat, quia adhuc erant filij paruuli, non firmati, non perfecti virtute ex alto.* Esuriens ergo, sitiensque iustitiam & filius, & accrescens nuncupatur, ob idque laudatur à patre Christo quia hi maximè laudabiles sunt, qui fame, atque siti iustitiæ spiritualibus diuitiis in dies augentur.

Quod de filio diximus, similiter in seruo verum esse inuenimus. Nec enim ille seruus laudatur, qui magnam à Domino pecuniæ summam accepit ad negotiandum; sed qui fideliter, & vtiliter pecuniam auxit. Nam soli illi serui, qui duplicatum retulere talentum, laudantur à Domino, illis verbis: *Euge serue bone, &c.* Matth. 25. Ad quæ verba S. Gregor. ait: S. Gregor. hom. 9. in Euang. *Seruus ergo qui geminata talenta retulit, laudatur à Domino & ad æternam remunerationem perducitur. Vnde dicitur, Euge serue bone, &c.*

Æquali quoque ratione, non viator ille laudatur, qui se attentè, & prouidè apparat ad iter agendum, sed qui partes omnes viæ diligenter percurrit, & ad destinatam vrbem peruenit: ita etiam in spirituali via contingit. Quo nomine laudantur à Luca parentes Baptistæ, illis verbis: *Ambo iusti apud Deum, incedentes in omnibus mandatis.* Quæ verba egregiè ad rem nostram Luc. 1. pendit Chrysologus, inquiens: Chrysolog. serm. 91. *Incedentes dixit, vt eos ostenderet cucurrisse virtutibus non stetisse & ambulasse in via iustitiæ, nec remansisse in itinere mandatorum.* Sed ad mandatorum plenitudinem peruenisse. Hoc præstant, qui in hac via, cuius terminus est cœlestis patria esurientes & sitientes iustitiam, omnes virtutes percurrunt, vt de eis dictum intelligatur, illud Psalmi: *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur* Psalm. 83. *Deus Deorum in Sion* vbi Hugo Cardinalis, ait: *Ibunt proficiendo de virtute in virtutem, id est, de actu vnius virtutis in actum alterius virtutis, vel in eandem virtutem maiorem. Iter istud figuratum fuit in itinere filiorum Israël: qui per diuersas deserti mansiones peruenerunt ad terram promissionis. Per diuersas enim mansiones,* Num. 33. *significantur diuersæ virtutes. Per terram promissionis æterna patria designatur.* Omnes quidem virtutes partes, seu gradus sunt viæ, vulgò *Iornadas*, quas omnes percurrere debet viator, & percurret haud ægrè, si esurit & sitit iustitiam, vt saturetur videndo Deû Deorum in Sion. Quo quidem in itinere is solus viator laudabitur, qui transactis omnibus viæ partibus, ac mansionibus ad cœlestem patriam peruenerit. Hinc Salomon Prouerb. 31 de fœmina illa heroina, quam eleganti elogio celebrat, dixit: *Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.* Quasi dicat: non solum laudanda est cum in via it de virtute in virtutem; sed tum maximè cum exacto itineris cursu peruenit ad portas cœlestis ciuitatis. Sic Hugo Cardinalis, hic intelligit: *Laudent eam in portis, id est, in ingressu cœlestis patriæ, in exitu omnis imperfectionis, & miseriæ.* In fine enim laudandus est homo, si in medio profecit & naturam suam virtutibus

nutibus auxit. Ideo dixit: *Laudent eam opera eius.* Quæ proinde opera nun prima debent esse, quæ facile à virtute in virtutem deflectunt, sed posteriora, iam nimirum longo profectu confirmata: hæc enim sola ad externam hominis laudem idonea iudicantur. Quod egregio typo significatum à Leuitico est his verbis. *Quando ingressi*

Leuit. 19.

fueritis terram & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. Poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem omne anno fructus sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus congregantes poma, quæ proferunt. Cuius allegoriæ sensum sapienter enucleat Sanctus Gregorius. *Ligna*, inquit, *pomifera opera*

S. Gregor. citatus à Glossa.

sunt virtutibus fœcunda. Præputia auferimus, cum de inchoationis infirmitate suspecti, primordia operum nostrorum non approbamus. Poma quæ germinant, nostris esibus non aptamus; quia cum primordia laudantur boni operis, non debet hoc perfecte animum operantis, nedum laus suauiter capitur, fructus boni operis intempestiue comeditur. Qui igitur inchoata virtutis laudem operis, quasi plantati ligni fructum ante tempus comedit. Ad quam sane allegoriam respexisse videtur Salomon, cum dixit: *Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.* Nam cum anima iusta post profectum annosis, finita via virtutis ad portas cœlestis ciuitatis consistit, tunc opportunè dicitur vt detur ei de fructu manuum suarum; tunc enim à fructu plantatæ arboris ablata sunt præputia, nec sunt immundi primi fructus, quia laudem de primordiis bonorum operum non appetimus: tunc opportune anima comedit fructum manuum suarum, id est, recipit laudem bonorum operum, cum post translactos quatuor annos, id est tempus corruptibilis vitæ, quæ quatuor elementis sustentatur, in quinto anno, idest, in fine vitæ comedit munda poma laudabilia Domino, & laudant eam in portis opera eius.

Caput IV.

Fames & sitis quibus in iustitia, seu virtute proficimus, gratissima Deo.

NOn mirum si esurientes & sitientes iustitiam, idest, vehementer eam desiderantes, & in ea proficientes, vt supra explicuit Hieronymus, Dominus beatos prædicet, & à se saturandos affirmet, quia huiusmodi sitis & fames proficiendi est quidem ipsi gratissima. Nil enim pio parenti magis gratum, quam quod eius filij in pietate enixe proficere studeant. Id quidem adumbratum fuit in Genesi, vbi in ablactatione Isaac,

Gen. 21. Ambros. lib. de Abraham cap. 7.

fecit Abraham grande conuiuium. De quo S. Ambrosius ita scripsit: *Non quia a nutricis lacte subductus est puer magnum conuiuium exhibuit Abraham; sed quia idoneus habitus est Isaac fortioris gratiæ cibo, & virtutis alimento non adhuc (vt Corinthij) lacte potandus, sed epulis solidioribus mandatorum cœlestium mentis suæ lacertos firmans.* Cosonat Procopius ad prædictum locum, & expressius ad rem nostram sic habet: *Magnum enim conuiuium, & iucundum spectaculum est Deo Patri videre in Christo greeneratum*

relinquere infantulia alimenta, & ad perfectionem contendere. Non immerito quidem aliqui Doctores autumant, hâc maxime de causa (vt reliqua prætercam) pueros Christo Domino tum gratos semper fuisse, vt illos exciperet, amplexaretur, & benediceret, quod nimirum puerorum ætas nondum statum fixit, sed paulatim statis à natura incrementis perenniter augescit. Quo quidem virtus iustorum, & perfectio sanctorum satis innuitur: nec enim virtus, aut fessa labore, aut tædio, fastidiove bene operandi succumbens vnquam prosternitur; contra vero Deo ingratum est, fideles suos infantili semper esse virtute, nec ad virilem morum perfectionem assurgere. Vnde

Prou. 1.

illud Prouerbiorum. *Vsque quo paruuli diligitis infantiam?* Et Isaias ait: *Puer centum annorum*

Isai. 65.

morietur, id est qui longum vitæ spatium iam traduxit, & adhuc factis puerilibus detinetur, æterna, morte mulctabitur. De electis vero ibi adiungit: *Non erit ibi amplius infans dierum.* Quod Sanctus Gregorius sic exponit: *Infans dierum est qui tam diu vixit, sed adhuc mente paruulus est.* Cuiusmodi infantes increpat sapientia dicens; *vsque quo paruuli diligitis infantiam?* Erit tamen in numero electorum ille infans dierum, qui & si aliquando desidia infantili torpeat; admonitus vero, cito virili in proficiendo constantia feruet. Sic contingit Apostolis, quibus Dominus pueros appellans dixit: pueri, *Nunquid pulmentarium habetis.* Quod expendens Chrysologus, ait: *Quia eos fidei virtute respexerat destitutos & à virili robore inuenerat perdesectos; arguit tales, pueros nuncupando. Ibi erat Petrus, qui negauerat, Thomas qui dubitauerat, Ioannes, qui fugerat: non ergo vt fortissimos milites, sed pueros compellat vt timidos, & quos idoneos needum deprehendit ad prælium, vt teneros inuitat ad mensam.* Quamobrem Paulus postquam dixit, *ne simus paruuli fluctuantes* sic *hortando subiungit: veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.* Vbi Hugo Cardinalis optime exponit particulam illam *per omnia. Crescamus* (inquit) *per omnia membra spiritualis hominis, vt non tantum crescat lingua ad ardua, & sublimia prædicanda, sed manus ad agenda.* Charitati autem attribuit hoc loco Paulus membrorum augmentum, quia vt idem Hugo subiungit: *Charitas diffunditur per omnia opera, quia irriguum est omnium operum.* Vel quia in spirituali homine charitas est vitalis calor, Stomachi, quo fit augmentum, maximè famem, & sitim excitando. Petit autem Apostolus, vt crescamus *in Christo, qui est caput*, vbi non otiose posuit vocem *caput*, sed vt nos ad spiritale augmentum instigaret: absurdum enim, & turpe esset, vt homo, qui tam magnum habet caput, paruulus ipse, ac pusillus maneret. Monet igitur nos Paulus tam studiose, vt crescamus, quia satis ipsi perspectum erat, quam gratus sit Deo iste profectus, qui per famem & sitim iustitiæ fieri solet.

S. Gregor. lib. 17. mor. cap. 24

Ioan. 21. S. Chrysol. serm. 78.

Ad Ephes. 4.

Cæterum adeo gratus est Deo studiosus hic animarum profectus, vt id sibi in sponsa singulariter placere, pulchrumque videri dicat illis verbis: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis.* Quem locum S. Ambrosius ad illa

Cant. 7.

verba *gressus meos dirige, &c* de studio proficiendi in virtute explicans ait: *Non est dubium gressus hic Ecclesiæ vel animæ profectus significari.*

Psalm. 118.

Ergo speciosam significat animæ pulchritudinem, quæ carne tanquam calceamento vtitur, & in ipso impedimentum non patitur, sed incessus decore praecellit. Quod fit, si calceamentum suum non inquinet luto corporali. Pulchri ergò animæ gressus sunt studiosi in virtute progressus, qui ita sunt sponso grati, vt huiusmodi animam filiam Principis pulcherrime gradientem appellet.

Quamobrem sponsa, quæ sponsi cœlestis voluntatem probè degustarat, cum gratissimum ei obsequium præstare vellet eum ad contemplan-
Cant 7. dum animarum profectum inuitat, cum ait: *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum: commoremur in villis, surgamus ad vineas: videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica.* Ager, ipso exponente Domino, est hic mundus: in agrum cum sponsa spônsus egreditur, cum humanæ carnis lacinia indutus in mundo conuersatur, quando per fidem habitat in nobis. Quid autem sit videre, si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, & si floruerunt mala punica. Egregiè ad rem nostram explicat hic S. Gregorius his verbis: *Si floruit vinea, conspicit; quia omnem profectum Ecclesiæ districto examine perpendit. Videt si flores fructus parturiunt; quia perspicit ad quem profectum teneri quique, neque imperfecti excrescunt.* Similiter exponit sequentia verba de profectu, quem perfecti in minores donant. Iucundissimum ergo Christo spectaculum est videre fideles virtutibus proficientes.

Sicut enim medicus gaudet, cum ægrotum famè pulsari videt, quod certum est consequuturæ iam sanitatis indicium. Ita Christus gaudet, cum credentes videt iustitiam esurientes, idest, profectum virtutis vehementer desiderantes, quia iam
S.Ambros. in cap.6. Luc. salutem assequutos iudicat. Quam rationem S. Ambrosius perstrinxit, inquiens: *Postquam delicta desleui, esurire incipio, & sitire iustitiam. Æger enim cum in graui morbo est, non esurit.* Vnde ait: *Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam.* Esurientes ergo iustitiam id est, in eius profectum incumbentes, maximè placent Deo, quasi salutem perfectam assequuti.

Adeo denique Deo placent, vt ex his profi-
Isai 6. cientibus maiestatis suæ solium extruat. Nam Isaias testatur: *Anno quo mortuus est Rex Ozias vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, &c.* Quid ergo per hoc solium si-
Hom. 14 in Ezech. gnificetur, optimè exponit S. Gregor. inquiens: *Quid namque est eius solium nisi creatura humana, cui per intellectum, quem dedit præsidet? Quod videlicet solium excelsum & eleuatum dicitur; quia natura humana ad cœlestem gloriam eleuata proficit.* Igitur dum natura humana virtutibus proficiens eleuatur, solium Dei esse meretur.

Capvt V.

Quantumuis profecerimus semper debemus habere maioris profectus famem.

QVam ardenter, & incessabiliter perfectio sit appetẽda, satis indicauit saluator, & S. Hieronymus explicuit dicens: *Non nobis sufficit velle iustitiam nisi iustitiæ patiamur famem; vt sub hoc exemplo nunquam nos satis iustos, sed semper esurire iustitiæ opera intelligamus.* Nullus quippe in hac vita est gradus virtutis, quo fames iustitiæ ita satietur, vt maiorem iustitiæ perfectionem non appetat; vera enim virtutis fames semper noua virtutis opera esurit. Nullus quidè terminus circumscribendus est in exercitatione virtutis, cum scala Iacob. per gradus à terra in cœlum subrecta non nisi in Deo consistat, qui omnino infinitus ac sempiternus est. De hoc S. Ber- S. Bernard.
nardus luculenter edisserit: *Vera virtus* (inquit) Epist. 253.
finem nescit, tempore non clauditur. Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse, nunquam dicit, satis est; sed semper esurit, sititque iustitiam, ita vt si semper viueret, semper, quantum in se est, iustior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad tempus, instar mercenarij, sed in æternum diuino se mancipauit famulatui. Audi vocem iusti: In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: inclinaui cor Psalm 118.
meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum. Proinde iustitia eius manet in sæculum sæcu- Psal. 110.
li. Semperterna itaque iustitiæ esuries sempiternam meretur refectionem. Hunc perpetuum iustorum profectum Christus in electa sponsa & expetiuit, & postulauit, cum sic eam alloquitur: *Veni* Cant. 4.
de libano sponsa mea, veni de libano, veni coronaberis. Vbi S. Greg. Nyssenus, ideo sæpius vocari dicit, vt nunquam desinat venire, sed semper ad sublimiora enitatur, egregieque contextus mysterium sic annotat: *Postquam sponsus dixit tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, statim subdit: veni de libano, &c. Ne scilicet propter hoc testimonium stulto fastu elata, in progressu ad vlteriora impediatur, quasi diceret: cum ad hanc sublimitatem perueneris, ne subsistas in ascendendo, quasi iam perfectionem assecuta sis.* Igitur ea etiam anima, quæ tota pulchra est, & in qua macula nulla est, semper debet ad altiora contendere. Quamuis enim tota sit pulchra, nec maculam habeat, non tamen habet totam pulchritudinis perfectionem, quam potest continuo studio comparare. Nam vt scitè Bernardus ait: *Solus* S.Bernard. in medit.
Deus profectum accipere non potest, quia defectum habere non potest. At homo, qui semper potest deficere, semper debet proficere.

Id quidem in Angelis symbolice adumbratum est. Nam iuxta Isaiam Seraphim iuxta Dominum perpetuo alas mouebant, siquidem, vt ibi di-
Isai. 6. citur, *duabus volabant.* At quo volabant, quandoquidem à Deo nunquam recedebant. Profectò volabant, quia cognitionis & amoris alis perpetuo ad Deum tendebant; & eos significabant, qui virtutibus proficientes magis semper ad Deum accedunt. Cherubim quoque id nobis adumbrarunt, de quibus currum Dei trahentibus dicitur *coram facie sua ambulabant, gradie-* Ezech. 10
bantur, nec reuertebantur. Et Iacob vidit in typica scala *Angelos ascendentes & descendentes;* Gen. 28.
nullos stantes. Quod optimè explicat Sanctus Gregorius Nyssenus: *Opinor ego,* inquit, *virtutem cum virtute coniunctum Iacobo per speciem scalæ* S.Nyss.
effingi, atque informari; vt & ipse diceret, & po- orat. 5. de Beatitud.
steris traderet, quod aliter ad Deum erigi, ac extolli non licet, nisi quis semper superna contueatur, ac spectet, & sublimium rerum desiderio continenter teneatur, vt non contentus sit iis quæ rectè fecerit,

fecerit, & consequutus sit, manere, sed in damno ponat si superiora non attingat, & assequatur. Scala igitur Iacob virtus est, quæ cum plurimos habeat gradus, in nullo eorum debet homo fidelis consistere; sed vsque ad Deum, qui in summitate erat scalæ, peruenire.

Porro, non solum Angeli, sed etiam Dominus Angelorum, qui vndique perfectissimus proficere non potest; tamen docendi gratia, profectum nunquam intermittendum in seipso nobis commendauit. Nam sponsæ quærenti *dic mihi vbi pascas, vbi cubes?* Respondit ipse: *egredere & abi*, scilicet, vt prætereuntem sequeretur, qui non quiescit, non cubat, sed pertransit benefaciendo. Pulchre ibi Sanctus Bernardus: *Currentem video, cubantem non video.* Currentem quippe videre licet cū, *qui exultauit vt gigas ad currendam viam*; quam ita perpetuo cursu percurrit, vt fuerit *a summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.* Vbi Sanctus Augustinus sic ad rem nostram: *Cucurrit, & non stetit in via mundi.* Sed cum egressio eius fuerit à summo cœlo, idest, à Patre, mirabili cursus circuitu peruenit ad summum ipsius cœli, iuxta illud Ioannis: *Exiui à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem*: Nunquam in via stetit, sed semper in cursu profecit. Vnde apud Lucam expressè habes: *Et Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines.* Quod Sanctus Gregorius Naz. sic explicat: *Dicitur autem secundum humanitatem proficere, non quod ipsa suscipiat augmentum, quæ ab initio fuit perfecta, sed ex eo quod paulatim manifestabatur.* Quamuis enim nunquam in se proficeret, qui cunctis perfectionis numeris erat absolutus, hominum tamen oculis profectus specimen præbebat, vt perpetuo virtutis augmento operam & ipsi nauarent. Enim vero sapientiæ & gratiæ incrementorum in Christo, non ad habitus pertinuit, sed ad effectus, siue actus, vt docet Sanctus Thomas. Quam sententiam Patres omnes sequuntur. Et Caietanus sic explanat: *Christus proficiebat actibus sapientiæ, procedendo de sapientibus actibus ad sapientiores. Similiter intellige de gratia profectu, apud Deum & homines: quoniam erat in veritate progressus, ad ampliora merita apud Deum, & apparebant apud homines.* Hæc ille. Quam doctrinam apto exemplo illustrat Sanctus Vincentius Ferrerius, inquiens: *Christus non profecit in sapientia habitualiter, sed effectualiter; quia quanto magis crescebat in corpore, tanto maiores effectus ostendebat sapientia. Exemplum de sole est, qui licet tantam claritatem habeat hora prima, quantam hora tertia habitualiter, & tantam hora tertia, quantam in meridie; tamen sol effectualiter proficit in claritate; quia maiorem claritatem ostendit hora tertia; quam prima, & in meridie maiorem; ita Christus sol iustitiæ, &c.* Similiter iusti pro suo modulo solem iustitiæ imitantes, procedunt à claritate in claritatem & crescunt vsque ad perfectum diem.

Cant. 5.
Psalm. 18.
Ioan. 6.
Luc. 2.
S. Gregor. Naz. apud S. Thom. in catena.
S. Thom. 3. p. q. 7. art. 12. Caietan. ad c. 2. Lucæ.
S. Vincent. serm. infra Octau. Epiphan.

Reliquum est, vt omnes alacri, & strenuo animo omnes virtutis gradus percurrere curemus, & in nullo sistamus. Optime Hugo Victorinus agens de tribus arcæ mansionibus, & de cubito, in quo consummabatur, ait: *In prima ergo mansione est cognitio, in secunda opus, in tertia virtus: in supremo præmium virtutis Dominus Iesus Christus.* Per has mansiones semper ascendendum est, quousque perueniamus ad Christum. Similiter in scala Iacob per omnes gradus procedendum est, quousque attingamus supremum, qui est ingressus regni cœlestis. Illud intelligentes quod aduertit Sanctus Bernardus. *Vidit, (inquit) Iacob scalam & in ea Angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit; sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi: quatenus palam daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ, nihil medium inueniri; sed necesse sit spiritum aut proficere semper, aut deficere*, vt ergo non deficiamus, semper proficiamus: vt è scala cadere non contingat, semper ascendamus.

Hugo Victor. lib. 2. de arca morali c. 6.
S Bernard. Epist. 53.

CAPVT VI.

Vera iustitiæ fames, ac sitis, quidquid in virtute amarum est facile deuorat.

IVre optimo Christus Dominus esurientibus, & sitientibus iustitiam, pollicetur iucundissimam satietatem, quandoquidem ex hac fame & siti fit, vt quidquid in iustitia, siue virtute amarum, vel acerbum esse videtur virtutis ipsius gratia, alacri animo deuorent, atque concoquant. Nam insulsos virtutis labores commendat appetitio, durum pœnitentiæ, ac mortificationis panem, tenerum reddit, ac gratissimum: amaram contumeliarum aquam, in nectar vertit, estque omnium ærumnarum suaue condimentum. Contra, qui iustitiæ fame, & siti caret, fastidioque tenetur, suauissimas virtutum epulas repudiat, ac reiicit. Nam vt dicitur in Prouerbiis: *Anima saturata calcabit fauum; & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet*, virtutum fauum dulcissimum saturata; fastidiosaque anima conculcat; atque esurit, amaros labores pro dulcibus cibis sumit. Vnde Beda hunc in locum: *Anima (inquit) eorum, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, etiam aduersa sæculi pro Domino, imo ipsam mortem perpeti dulce habet: sciens se per poculum amaritudinis ad gaudia perpetuæ salutis esse venturam.* Prouerb. 27.

Potest hoc confirmari ex ipsa naturali corporis fame & siti. Nam vt Seneca ait: *Nihil contemnit esuriens; fames mihi commendabit quodcumque comprehendero.* Et alibi: *Malum panem tenerum tibi, & siligineum fames reddet.* Quæ ideo veteri etiam prouerbio, optimum condimentum, siue obsonium dicitur. Exemplis historiæ scatent. Regi Ptolemæo Lagi filio Ægyptum peragranti, comitibus non consecutis, cum cibarius panis in casa datus esset, negauit vllum cibum vnquam sibi visum suauiorem. Similem in modum Cyrus iunior, cum in fuga aridis ficis, & pane hordeaceo vesceretur: Dij boni, inquit, cuiusmodi voluptatis hactenus inexpertus fui; videlicet nunquam esuriens cibum sumpserat. Artaxerxi præ siti iam deficienti Eunuchus Peribarzanes à rustico quodam sordidum vtrem detulit, putris aquæ cotylas octo continentem. Eā aquam cum Rex totam ebibisset, rogatus ecquid illi placuisset ille potus? Deo testatus est, se nūquā

Senec. Epist. 119. Epist. 123.

vinum potasse iucundius, nec vllam aquam quamuis purissimam sibi visam iucundiorem. Eundem certè in modum iustitiæ fames, quidquid in virtute asperum, quidquid horridum apparet, iucundum efficit, ac delectabile.

Durus plane panis est diuturnus in operando labor, sed hic panis ab esuriente iustitiam suauiter editur.

Psalm. 127.

Audi Regium vatem *Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Non soluo laborum fructum, sed ipsos labores comedit qui famem habet iustitiæ, quod hoc loco annotat S. Aug his verbis: *Labores fructuum dicit, cum deberet dicere fructum laborum: sed quia & labores cum gaudio sumuntur propter spem, & ipsi iucundant, & modo sunt cibus, sed iucundior eorum fructus erit, quando sancti venient cum exultatione portantes manipulos suos.*

Præterea amarus cibus est opprobrium, siue ignominia, at fame iustitiæ ita conditur, vt dulcis reddatur. De huiusmodi enim iustitiæ famelico Hieremias ait:

Thren. 3.

Dabit percutiẽti se maxillam, saturabitur opprobriis. Hæc vox *saturabitur* magnam iustitiæ famem indicat, quæ vel opprobriis pro ipsa iustitia delectabitur, atque adeo eis saturari, & expleri vehementer appetat. Sic exponit Rupertus, inquiens: *Saturabitur opprobriis, idest, opprobria sustinere pro iustitia illi dulce erit.* Et alio in loco idem Doctor de Christo locum intelligens, ait:

Rupert. lib. 4. in Apocalyp. super c. 5. & in c. 26. Hieremiæ.

Saturabitur opprobriis, nec enim inuitus, sed præ nimia dilectione nostri, sic illa suscipiet tanquam panem saturitatis. Singuli quoque nostrum persecutionem pro iustitia patientes demus percutienti maxillam, & saturemur opprobriis, videlicet libenter accipiendo mala præsentia, vt futuris saturemur bonis. Concinit S. Thomas hoc loco cum ait: *Saturabitur opprobriis, idest, delectabitur, quasi per hoc veniam sperans.* Qui enim iustitiam esurit, opprobrium panem delectabilem iudicat. Eodem modo Hugo Card. interpretatur: *Saturabitur*, inquit, *opprobriis, id est gaudebit de eis.*

Deinde acerbus cibus, ac potus est continuus fletus ex opprobriis insultantium ortus. Sic flebat Regius vates, & perpetuo flebat, toto nimirum tempore insultationis, vnde ait,

Psalm. 41.

dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus? Vbi Cassiodorus inquit: *Causa lachrymarum insultatio iugis prauorum.* Sed quid de huiusmodi lachrymis ipse Dauid iudicet ibidem adiungit: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte* vbi bene Cassiodorus: *Non amaritudo vel peremptio, sed panes sine refectio.* Lachrymas ergo ex prauorum persequutione ortas, vt suauis refectionis panes die ac nocte, idest, pro prandio, atque cœna Propheta comedebat. Vnde quæso tam ingratum cibũ, atque potum adeo suauem, atque dulcem ducebat? Profectò ex fame, & siti iustitiæ, per quam Deo optabat coniungi. Sic enim ibi attexit: *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Hanc suam sitim cùm cerui siti componit his verbis: *Quẽadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.* Ex siti ergo & fame iustitiæ, per quam ad Deum accedere cupiebat, ortum est, vt durum insultationis panem, & amarum lachrymarum potum, tanquam suauem & dulcem deuoraret. Sed iuuat hoc loco, ipsius etiam sitis originem cùm Augustino annotare. Nam ceruorum siti S. Doctor hãc causam assignat: *Ceruus serpentem naribus haurit, vnde veneno æstuans, fontem ad bibendum ardentissimè desiderat.* Itaque ex deuictis serpentibus & consumpto veneno sitim concipit ardentissimam qua ad fontem tota appetitione anhelat. Similiter, vt subdit Augustinus: *Consumptis vitiis amplius desiderat perfectus.* Iustus enim, cum perfectæ virtutis, atque roboris est, spiritu quasi haurit serpentes, id est, vitia penitus ex animo pellit, & consumpto peccati veneno, tantam iustitiæ sitim concipit, quæ ex saturari solum possit in viuo fonte, qui vt hîc habet Hieronymus, *Christus est, vnde bona omnia fluunt.*

Sed ad eam famem, sitimque iustitia, quæ cuncta virtutis dura, atque ardua facile deuoret, redeamus. Hanc quidem famem Regius propheta & suo & iustorum nomine satis ardentem exprimit cum ait: Psal. 83.

Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Et paucis interiectis subdit: *Beati qui habitant in domo tua Domine.* Quę omnia complectens S. Bernard. tres has mansiones distinguit, tabernacula, atria, domus, & de eis ita disserit:

S. Bernard. serm. 4. in dedicat. Eccles.

In tabernaculis est gemitus pœnitẽtiæ; in atriis gustus lætitiæ; in domo satietas glòriæ: in tabernaculis primitiæ spiritus; in atriis diuitiæ; in domo plenitudo, vbi bona illa mensura conferta, & coagitata, & super effluẽs detur in sinus nostros. In tabernaculis quidem partes pœnitentiæ intelliguntur, quarũ ministerio primitiæ spiritus peccatori donantur; atque adeo in hac prima mansione iusti pœnitentes inhabitant: nam vt idem Bernardus ait:

Idem sanctus serm. 42. ex paruis.

Tabernacula laborantium sunt, & militantium. In atriis vero diuitiæ virtutum intelliguntur, atque adeo in eis iusti omnes proficientes, & perfecti commorantur. Nam vt idem S. Doctor etiam dixit: *Atria sunt domus vicina; amplitudinem habentia.* Ibidem.

Porro autem, quantam famem, atque sitim iustitiæ habeant iusti in atriis commorantes, satis expressit Psalmographus præfatis illis verbis, *concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Sicut enim præ nimia fame vel siti homo solet deficere: ita iustus præ nimio desiderio, vel amore iustitiæ. Sic explicat hunc defectum Hugo Card. *Concupiscit*, inquit, *& deficit anima, idest, languet amore, sicut sponsa quæ concupiscebat, & deficiebat.* Glossa vero interlinealis hunc defectum non tam ex amore, quam ex tristitia ortum dicit. *Deficit*, inquit, *ex tristitia quia non habet, quod desiderat.* Cæterum huiusmodi fames maximum quemque virtutis laborem facile absorbet. Ad quod significandum propheta subiungit: *Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Cant. 5.

Vbi Glossa ex Augustino deprompta hanc sententiam cum superioribus connectens sic ad rem nostram exponit: *Propter quod elegi, & si possem, regnare, abiectus esse opinione hominum, in Domo Dei, in Ecclesia. Ecce quam dulce fasce torcularis premi.* In extremis his verbis alludit ad titulum Psalmi, qui inscribitur *pro torcularibus*, quibus dulce est premi propter ardens desiderium iustitiæ, quæ in atriis Dei inuenitur. Quamuis enim acerbissimum videtur, fasce torcularis premi, fames tamen iustitiæ difficultates omnes facile vorat.

Quod etiam typice præsignatũ inuenies in Isachar quam tribum Moyses morti proximus hoc Deut. 33.
elogio honestauit: *Lætare Isachar in tabernaculis*

tuis,

tuis, populos ad montem vocabunt, ibi immolabunt victimas iustitiæ, qui inundationem maris quasi lac sugent. Hæc tribus eos de Ecclesia adumbrat qui ardenter esuriunt, sitiuntque iustitiam, vt ea manifestè indicant, quæ de eis prædicat: quod videlicet in tabernaculis lætabuntur, dum in secreto otij contemplationi vacabunt: quod in publico actionis populos ad virtutis montem vocabunt, & ibi iustitiæ, idest, veræ sanctitatis victimas immolabunt. Qui autem ita esuriunt, & sitiunt iustitiam facile præstant quod sequitur *inundationem maris quasi lac sugent.* Lyra sic: *Idest tribulationem vitæ præsentis dulciter per patientiam sustinebunt.* Tanto enim animi ardore iustitiam sitiunt, vt coniunctam cum ea amaram mundi tribulationem quasi lac dulcissimum sugant.

Iob 6.

Nonne Sanctus Iob sitis iustitiæ æstuans inundationem maris quasi lac sugebat, cum affirmabat, *quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.* Vbi S. Gregorius sic ad rem nostram habet:

S. Gregor. lib 7 mor c 7.

Si enim mens in Deum fortis intentione dirigitur, quidquid sibi in hac vita amarum fit, dulce æstimat: omne quod affligit, requiem putat: transire & per mortem appetit, vt obtinere plenius vitam possit: funditus extingui in infimis desiderat, quo verius ad summa conscendat.

Capvt VII.

Omnem mundi cibum fastidit iustitiæ Fames.

HOc inter alia magnum beneficium præstat iustitiæ fames, vt mundana omnia fastidiat. Sic enim comparatum est, vt qui veram virtutis famem, ac sitim habeat, eam de mundanis exsaturare minime quærat. Ei namque, qui ardenter iustitiam esurit, cibi omnes, quos mundani auidissimè expetunt, insulsi sunt. In hanc quidem sententiam trahit Sanctus Gregorius illud

Iob 6.

Iob, *aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?* sermones festiui, ioco si, & de rebus temporalibus varij, cibi sunt mundanis gratissimi: at iustis esurientibus iustitiam penitus insulsi. Quod Sanctus Doctor sic affirmat:

S. Gregor. lib. 7. mor. 6.

Verba quippe carnalium quasi cibum se nostris mentibus ingerunt, vt in delectationis ventrem rapiantur: sed electus quisque insulsum cibum non comedit, quia prauorum dicta diiudicans ab ore cordis repellit. Insulsus iustis hic cibus sermonis est, quia caret illo sale, quem comendat Paulus, cum ait: *Sermo vester semper in gratia sale sit conditus.*

Ad Colos 4.

Neque solum insulsus sermonis mundani cibus, etiam ineptus à Gregorio dicitur, quod stomachum iusti hominis grauet, & cum minime nutriat. Ideo subdit: *Sancti igitur cum æternitatis desiderijs anhelant, audire iam quæ mundi sunt, graue sibi, ac deprimens pondus iudicant. Valde namque insolens, atque intolerabile æstimant, quidquid illud non sonat, quod intus amant.* Hos vanorum sermonum cibos apponebant Regi illi, quibus cibos omnes expertus dicebat:

Psalm. 118

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua.

Præterea mundani cibi sunt diuitiæ, honores, voluptates, sed hos cibos fastidit, & respuit, qui per famem iustitiæ internæ refectionis cibum concupiscit. Huius enim iusti est vox illa Psalmi, *Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Psalm. 83.

Quæ verba optimè expendit idem Gregorius inquiens: *Concupiscunt, sed non deficiunt, qui iam quidem cælestia appetunt; sed adhuc tamen à terrenorum delectationibus minimè lassantur. Concupiscit vero, & in atria Dei deficit, qui cum æterna desiderat, in amore temporalium non perdurat.* S Gregor. lib. 8. mor. c 19.

Quam doctrinam veram Sanctus Doctor eundem Psalmi locum tractans, expressius & explanatius tradit his verbis. *Iusti quo robustius æterna appetunt, eo à temporalibus salubri defectione lassantur; vt tanto quis frigescat à studio sæculi, quanto surgit ardentior in amorem Dei. Quem scilicet, si perfectè arripit, mundum etiam plene derelinquit: & eo funditus temporalibus moritur, quo ad supernam vitam altius afflatu æternitatis animatur.* Idem 8. lib. 4. mor c 19.

Iusti ergo quo ardentiorem interni & æterni cibi famem habent, eo mundanos cibos maiori fastidio respuunt.

Quod etiam in Iacob typice præsignatum est. Nam cum tota nocte cum Angelo luctaretur, tetigit Angelus femoris eius neruum, qui statim emarcuit, & mansit claudus. Gen. 32.

Quando luctatus est cum Angelo, qui Deum referebat, quando fortissimum se præbuit; si quidem contra Deum præualuit; tunc læso vno pede, in temporalibus salubriter defecit. Id vt totum hoc argumentum, acceptum Gregorio referamus, ex ipso audire iuuat, qui ait: *Iacob qui Angelum tenuit, vno mox pede claudicauit; quia qui vero amore sublimia respicit, iam in hoc mundo duplicibus incedere desiderijs nescit. Vno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: & necesse est, vt alius marcescat; quia mentis virtute crescente, oportet procul dubio, vt carnis fortitudo torpescat.* S. Gregor. lib 4. mor. c. 40.

Necesse est, vt qui ardentis desiderij, siue amoris fame iustitiam esurit, carnis mundique cibos continuò fastidiat: neque enim vtramque famem simul habere potest, sicut nec integrum Iacob vtrumque pedem.

Capvt VIII.

Efficacia sunt ea desideria quæ iustitiæ famem comitantur.

CVm Christus Dominus esurientes & sitientes iustitiam beatos prædicat, eam famem, id est, desiderium iustitiæ commendat, quod acre sit & efficax, quod opere ipso vim suam, & efficacitatem testetur: nam ille vere famem ac sitim habet, qui potui, atque cibo quærendo diligenter incumbit. Testor filium prodigum, qui dura fame pressus paternæ domus panes vehementer expetebat. Quid inde? *In se reuersus dixit: surgam, & ibo ad Patrem meum, & dicam ei Pater peccaui, &c.* Luc. 15.

Vbi Sanctus Ambrosius ait: *Hæc apud se dixit; sed non satis est dicere, nisi ad Patrem venias.* S. Ambros. lib. 7. in Luc.

Similiter ille veram habet sitim, qui re ipsa quærit fontem. Hanc sitim exposcit Christus, cum ait: *Si quis sitit veniat ad me, & bibat.* Apoc 21.

Quam sitim expertus Regius vates dicebat: *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te Deus.* Psalm. 41.

Ceruus namque non vtcumque sed celerrimi cursus impetu fontem quærit. Ita explicat Sanctus Bernardus verba illa Isaiæ: Isai. 21.

Si quæritis quærite, idest, si quæritis vero desiderio, quærite simul & opere. Sic quærebat sponsa, cum dicebat: *Surgam & circuibo ciuitatem per vicos & plateas.*

Cant. 3.

Cum autem illa desideria efficacia sint quæ opere complentur, ea desideria debet anima concipere, quæ opere pariat; ne audiat illud Isaiæ *venerant filij vsque ad partum, & non erat virtus pariendi*. Sic enim accipit hæc verba Glossa interlinealis cum ait: *Venerant consilia nostra vsque ad partum & non erat virtus explendi*. Huiusmodi animæ sunt illæ prægnantes quibus Dominus mortem minatur *væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus*, vbi Sanctus Hieronymus ita commentatur: *Væ illis animabus, quæ non perduxerunt sua germina in virum perfectum*. Quamobrem anima non solum desiderando debet virtutem concipere, sed fortiter operando, eam robustam & armatam parere. Quod sapientes antiqui significare voluerunt, cum finxere Mineruam natam esse ex capite Iouis, & adultam, & armatam processisse sicut interpretatur Fulgentius. Perfecta sapientia id est, virtus, quæ in animo sapientis maturo consilio & vero desiderio concepta est, robusto & perfecto opere adulta & armata procedit. Sed amissis antiquorum fabulis, id certum est, Deum desideria, non tam in conceptu, quam in partu æstimare. Quod satis exploratum habens sponsa sponsum ita inuitabat: *Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt*. vbi ad rem nostram sic habet Hugo Cardinalis: si flores fructus parturiunt, idest, *si bonam propositum sequatur opus bonum; vt fructus sint virtutum sodalitas, & spiritualium charismatum vbertas, quæ operibus exterioribus se ostendunt*. Anima quippe, arbor est, cuius flores sunt desideria, opera & virtutes fructus, quos flores tunc parturiunt, cum fœcundæ mentis virtute bona desideria virtutum opera edunt atque nutriunt.

Isai 37.

Matth. 24.

S. Fulgent. lib. 2.

Cant. 7.

Id Salomon subtili symbolo adumbrauit, cum de fideli anima longum texit sermonem, sub typo heroinæ illius, quam miris laudibus celebrat. *Digiti eius*, inquit, *apprehenderunt fusum*, cuius loci sensum enucleans S. Augustinus sic ait *Diligenter attende in lanificio duo instrumenta colum & fusum: in colo quidē lana inuoluta est quæ filo ducenda; transeat in fusum. Quod in colo inuolutum est, adhuc in sinistra est, & nondum in fuso, quod in fusum collectum est, iam præteritū est. Opus ergo tuum in fuso sit, non in colo; in colo enim est, quod facturus es; in fuso quod fecisti*. Mollia, & inefficacia desideria lana sunt semper in colo manens, & in sinistra parte existens; quia nimirum frequenter reprobi huiusmodi habent desideria, quæ necesse est vt per efficaciam transeant ad fusum, qui manu dextera voluitur, cum bonū desideratū strenua operatione perficitur. Ex hoc spiritali mundi officio, id elucratur anima, vt habeat internam, & subtilem vestem desideriorum, & externām, ac corpulentiorem operum, quoniam vtramque coniungere, & induere necesse est. Hoc etiam in præfata matrona adumbratum est, de qua ibidem Salomon: *Quæsiuit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum*. Quod Augustinus sic edisserit: *Quæritur autem a nobis quid sit lana; & quid sit linum?* Sic autem respondet: *Lanam corporale aliquid puto, linum spirituale: hoc conijcere audeo ex ordine vestimentorum nostrorum, interiora sunt enim vestimenta linea, lanea vero exteriora: quidquid corpore operamur in promptu est; quidquid spiritu in secreto*. Subinde addit: *Inuenis aliam dicentem sibi: sufficit mihi in conscientia Deum colere, Deum adorare, quid mihi opus est, aut ecclesiam ire, aut visibiliter misceri Christianis, iste lineam vult habere sine tunica*. Qui ergo bonis desiderijs contentus ad bona opera procedit, is solo indusio vestitus, fere nudus incedit.

S. August. serm. 217. de temp.

Sup.

Has etiam desideriorum, atque operum duplices vestes significauit Salomon cum parietes templi vestiuit, & exornauit in hunc modum: *Fecit picturas varias, quasi prominentes de pariete, & progredientes*. Quæ verba Hugo Victorinus ad alegoricum sensum vocauit. *Promineat* (inquit) *pictura varia de pariete, & egrediuntur, dum ea quæ cogitantur in animo, vt luceat lux vestra coram hominibus, opere perficiuntur*. In qua profecto pictura optimè depicta sūt efficacia desideria; hæc enim ita pinguntur in animo, vt extra emineant & progrediantur, inefficacia & mollia ita animo hærent, vt extra non promineant.

3. Reg. 6.

Hugo. Vict. lib. 3. de claustro animæ c. 11

Cæterum, vt efficacia, sint desideria, opus est, vt in comparandam fortitudinis virtutem homo maximè incumbat: nam sine hac virtute homo scatet quidem desiderijs, sed debilibus, & inefficacia laborantibus. De huiusmodi enim hominibus ait sapiens: *In desiderijs est omnis otiosus*. Et alibi: *Vult & non vult piger*. Vult quia desiderat virtutem, cum eius considerat dignitatem; non vult, cum eiusdem animaduertit difficultatem. Hanc desideriorum inefficaciam sonat illa quoque sententia: *Sicut ostium vertitur in cardine suo: ita piger in lectulo suo*. Sicut enim ostium ita semper vertitur, vt cum modo aperiatur, modo claudatur; nunquam tamen à cardine recedit: ita piger pulchritudinem virtutis contemplans, toto pandi- tur pectore ad eam excipiendam; cum vero eiusdem difficultatem cogitat, se penitus claudit, non aliter ac cochlea; quæ dum attactu molle quid sentit, è testa egreditur, seque quantum potest, distendit: at si asperum quid offendat, protinus refugit, & intra testam se colligit. Dum autem piget huiusmodi vanis desiderijs ludit, ita in ipsis, quia circa virtutem versantur, sibi placet, vt in suis aureis capillis impius Absalon. Nam vt philosophatur Anton. Riccard. Absalon per cæsariem auream suspensus de quercu significat eos, qui in virtute, quæ est capitis, id est, mentis ornamentum, gloriantur, sed quia eam solum in capite desiderando habent, nec manu exercent, dum per virtutis legem in qua gloriantur, iudicantur, & condemnantur, quasi de cæsarie aurea suspenduntur.

Prouerb. 21.

Anton. Riccard. in comment. symbol. to. 1. 2. Reg. 18.

CAPVT IX.

Fames iustitiæ mater est diuitiarum spiritualium.

Eos quiesuriunt, sitiuntque iustitiam iure optimo Dominus beatos, & saturandos appellat, quod hæc iustitiæ fames, atque sitis spirituales parit, parat que diuitias, quibus homo & beatus est, & affatim saturatur.

ratur. Nam cum fames hæc animæ nil aliud sit quam diligens, & feruens desiderium iustitiæ, huius certe diuitiæ tunc comparantur, cum robusto, ac feruenti desiderio quæruntur. Quod vt intelligat piger ad formicam mittitur [Prouerb 6.] à Salomone illis verbis: *Vade ad formicam, ô piger, &c.* Nam formica Symbolum est magnarum diuitiarum, quæ ex feruenti diligentiæ studio nascuntur. Quare Alexander ab Alexand. [Alex. lib. 2. cap. 31.] docet formicas illas, quæ ingesserunt tritici grana in os Midæ dormientis significare diuitias, & immodicas opes illi per diligentiam futuras. Iure quidem optimo sedulitatis ac diligentiæ Symbolum formicæ dicuntur. Nam vt [Plin lib. 11. cap. 30.] Plinius verè de eis narrat: *Operantur & noctu plena luna iam in opere, Qui labor? Quæ sedulitas?* Mox addit: *Silices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam factam; ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacumque assiduitas.* Igitur vt formica indefessæ sedulitatis opera annonam sibi comparat: ita homo fame iustitiæ, id est, assiduæ diligentiæ auiditate spirituales opes abunde parat. Idem [Prouerb. 10.] Salomon docuit illis verbis: *Egestatem operata est manus remissa; manus autem fortium diuitias parat.* Manus valida fortium fames est iustitiæ, id est, diligens studium proficiendi, quo diuitiæ parantur. Quod vt confirmem, exemplum è Plinio petere operæ pretium erit, qui sic ha- [Plin. lib. 18. cap. 6.] bet: *C. Furius Cressinus è seruitute liberatus, cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albino Curuli die dicta, metuens damnationem, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam; atque (vt ait Piso) bene curatam, ac vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos. Postea dixit: venefica mea Quirites hæc sunt: nec possunt vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliasque & sudores. Omnium sententiis absolutus ideo maiores fertilissimum in agro oculum Domini esse dixerunt.* Oculus quidem Domini, id est, vigilans diligentia potissimè diuitias parat.

Id quidem non iam exemplo graui huius, & strenui aratoris; sed egregio fortis mulieris typo iuuat adstruere, quæ attentissima vigilantia, & studiosissima diligentia comparandis & augendis diuitiis operam nauasse describitur, vt esset Symbolum eius animæ, quæ per famem iustitiæ, id est, vigilantem, ac diligentem auiditatem spiritualium Charismatum congerit. De [Prou. 31.] hac ergo inter alia Salomon ait: *Facta est quasi nauis institoris de longe portans panem suum.* Naui institoris comparatur ob instantiam in acquirendis opibus. Sedulus enim mercator instat in laboribus & periculis. Ideo cecinit Poëta

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa per ignes.

Similitudinem illam nauis bene exponit Hugo [Hugo Card.] Cardinalis his verbis: *Sicut ergo nauis institoris onerata mercimoniis quæ in patria eius abundant, portat ea per mare, vt eis venditis cariora domi reperiet: sic Ecclesia diuitiis bonorum operum, tribulationum, tentationum, persecutionum, miseriarum, gaudet onustari, quibus maiora bona gratiarum mercetur.* Anima quidem quæ fame iustitiæ instigatur, nauis est institoris, quæ velocissimè per mare mundi huius discurrens, & ad portum diuinæ liberalitatis appellens, mirabili bonorum operum, & gratiarum commercio copiosissimè ditescit. Neque solum in mari, sed in terra quoque negotiatur, & insatiabili acquirendi fame; *considerauit agrum, & emit eum.* Per hunc agrum aliqui Christum intelligunt, de quo in Genesi: *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni.* [Gen 27.] Ager rosis charitatis, violis humilitatis, liliis castitatis, & omnium virtutum floribus pulcherrimè vernans. Alij hunc agrum regnum cœlorum interpretantur iuxta illud, *simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro.* [Matth. 13.] Alij denique Sacram Scripturam accipiunt, quæ ager est floribus sententiarum redolens, & fructibus bonorum exemplorum pinguis; de quo Dominus, *& pulchritudo agri mecum est.* [Psal. 49.] Hunc agrum quomodocumque accipiatur, anima sanctis desideriis, & virtutum operibus mercatur, & admodum diues, & opulenta redditur. Hæc iustitiæ fame incitata, *de fructu manuum suarum plantauit vineam,* id est vniuersitatem virtutum. Porro necessariam esse famem, & sitim iustitiæ ad agrum comparandum, vineamque plantandam, satis indicat Augustinus inquiens: *Qualis est ager ille? Quæ pulchritudo illius est? Inardescamus ad eum possidendum: ipse enim est, de quo dixit Deus, & pulchritudo agri mecum est. Ager iste segnem amatorem non amat.* [S. August. serm. 217. de tempor.] Quasi dicat: Solus iste ager te prorsus diuitem faciet; sed necessarium est, vt acri animæ fame inardescas ad possidendum, & non segnis, sed strenuus amator illius sis. Subindè monet: *Collige pretium, hoc enim agit hæc mulier, de fructibus manuum suarum plantauit possessionem.* Cum autem de vineæ huius vino gustasset, & de fructibus agri comedisset, adeo noua fame, & siti spiritualiter ditescendi accensa est, vt diebus noctes adiungeret laborando, lucernam noctu non extinguendo: ideo subdit Salomon: *Gustauit & vidit; quia bona est negotiatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius.* Hæc ergo mulier tanto auiditatis ardore, & sedulitatis labore diuitias parans Symbolum est animæ, quæ fame & siti iustitiæ accensa spiritales abunde comparat.

Hæc plane fames, sitisque iustitiæ tam idonea est ad spirituales opes comparandas, vt breui temporis spatio id præstet, quod longo aliàs esset faciendum: nam pernici meritorum cursu longa compensat tempora, nec angustæ damna sentit ætatis. Quamobrem sanctus Ambrosius de Valentiniano Imperatore sermonem [S. Ambros. orat. funebri de obitu Valentiniani.] habens, ait *istud tamen dolendum, quod prima obierit ætate; gratulandum autem, quod virtutum stipendiis veteranus discessit.* Diligenti nimirum, ac efficaci virtutum desiderio vitæ breuitatem pensauit. Quod similiter sanctus Bernardus de religioso alio viro ita prædicauit: [S. Bernard. epist 254.] *Quanta sanè tempora, non longæuitate, sed longanimitate, non annorum serie, vel dierum numero, sed mentis deuotione, & inextinguibili semper proficiendi desiderio percurrere potuit, tanta sibi in meritis, non immerito vendicauit.* Ex quo intelligi patet, eum, qui longanimi deuo-

tione, & inextinguibili proficiendi deſiderio, id eſt, perfectæ iuſtitiæ fame, æterna ſiue infinita ſpatia complectatur, atque percurrat; tanta ſibi etiam in comparandis cœleſtibus opibus poſſe non immerito vendicare, iuſti autem fame iuſtitiæ, id eſt ardenti virtutis deſiderio æterna tempora complectuntur. Nam vt idem Bernardus attexit: *Non enim iuſtus ad annum, inſtar mercenarij, ſed in æternum diuino ſe mancipat famulatui. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes in æternum.*

Capvt X.

Iuſtitiæ fames iugiter ſolet creſcere in iuſtis.

SIc iuſti perfectionem eſuriunt, ſic perfecti iuſtitiam ſitiunt, vt perpetua fame & ſiti ad vitæ cibos anhelent. Perpetua quippe fames perpetuam, ac perfectam ſaturitatem meretur. Neque ſolum perpetua; ſed in dies maior eſt iſthæc iuſtorum fames. Quod quidem ex multis cauſis procedit, quas veſtigare, & expendere operæ erit pretium. Primum, id ex diuina fieri ſolet diſpenſatione: Deus enim, quo magis in iuſtis creſcat interni, ac æterni cibi fames, ipſius cibi exhibitionem ſolet differre: eſt enim hæc fames tam ſalutaris animæ, vt deſideratum cibum ad tempus amoueat, quo eiuſdem fames magis ac magis augeatur. Quod experta ſponſa in ſponſi ſui deſiderio anhelans clamat:

Cant. 3. *In lectulo meo per noctem quæſiui quem diligit anima mea: quæſiui illum, & non inueni.* Quæ

S. Gregor. lib. 5. mor. cap. 3 ſiue 4. verba expendens Sanctus Gregorius ait: *Abſcondit ſe ſponſus, cum quæritur, vt non inuentus ardentius quæratur: & differtur quærens ſponſa, ne inueniat, vt tarditate ſua capacior reddita multiplicius quandoque inueniat, quod quærebat.* Ecce ſponſa cibum vitæ quærens retardatur, vt creſcente famis deſiderio, animæ ſinus, ſiue cordis ſtomachus ad cibum ſuſcipiendum, & concoquendum dilatetur. Id con-

Ioan. 20. tingit Mariæ Magdalenæ, cui Dominus ſuam diu negauit præſentiam, vt copioſius, & ſuauius caperet, quod quærebat. Nam cum ſtaret ad monumentum Dominum quem credebat ablatum diligentiſſima amoris auiditate quærebat.

Orig. hom. ſup. hunc locum. De quo Origenes ſic habet: *Petrus & Ioannes timuerunt, & ideo non ſteterunt: Maria autem non timebat; quia nil ſuſpicabatur ſibi ſupereſſe, quod timere deberet. Perdiderat vitam animæ ſuæ, & iam ſibi melius arbitrabatur fore, mori, quam viuere; quia forſitan inueniret moriens, quem inuenire non poterat viuens, ſine quo tamen viuere non valebat.* Sed cum iam præſens eſſet Dominus ſe celabat, nec Mariæ tam anxiè quærenti ſe apertè manifeſtare volebat, potius interrogabat: *Mulier quid ploras? Quem quæris?* Profectò nimio amore famelica panem vitæ quærebat. Vnde Origenes hic: *Non habet vnde ſatiet animam ſuam eſurientem, niſi te, Domine, manifeſtando, porrigas illi panem corporis tui, & ſi non vis, vt deficiat in via, refrigera, & conforta viſcera animæ tuis dulcedine saporis tui. Tu es enim panis viuus, qui habes intùs delectamentum & omnem ſaporem ſuauitatis.* Cur ergo Dominus tam amanti Diſcipulæ manifeſtationem ſuam protrahebat? Planè vt dilatione capacior reddita, multiplicius, vt dicebat Sanctus Gregorius, inueniret, quod quærebat. Quamobrem ſubdit Origenes. *Simpliciter quærebat te, & veraciter inuenit te, & non eſt derelicta à te; ſed plus eſt conſequuta per te, quam expectauerat à te.* Quærebat enim & expectabat Dominum mortuum, & inuenit non ſolum viuentem, ſed in gloria Patris, triumphantem. Id luculentius, & explicatius tradit Gregorius; de Maria enim ſic habet: *Quæſiuit ergo prius, & minime inuenit; perſeuerauit vt quæreret, vnde & contigit vt inueniret. Actumque eſt, vt deſideria dilata creſcerent, & creſcentia caperent, quod inueniſſent.* Et paucis interiectis addit: *Prius ergo non inueniendus quæritur, vt poſt inuentus ſtrictius teneatur. Sancta enim deſideria, vt prædiximus dilatione creſcunt; ſi autem dilatione deficiunt, deſideria non fuerunt.* Ideo ergo fames iuſtitiæ, id eſt, ardens deſiderium virtutis ſemper in iuſtis creſcit; quia à Domino deſideratum bonum abſconditur, vt ardentius quæratur.

Secundo, ideo in iuſtis ſemper creſcit fames iuſtitiæ; quia id conſentaneum eſt naturæ ipſius iuſtitiæ, ſiue virtutis, quæ quanto cæteris rebus pretioſior eſt, & immortalior, tanto ipſius amor eſt in dies ardentior. Aliarum certè rerum deſiderium ocyùs deflorеſcit, atque marceſcit, nec mirum cum earum rerum ſit, quæ facilè, ac citò ipſæ marceſcunt, & pereunt; at virtus ita natura ſua excellit, ac præſtat, vt cum cœperit amari, magis perpetuo excitet ſui deſiderium, ac famem. Id exemplo deſiderati theſauri adſtruit ſanctus Gregorius: *Omnes*, inquit, *qui fodiendo theſaurum quærunt, cum fodere altius cœperint, ad laborem inſtantius inardeſcunt; quia quo ſe theſauro abſcondito tam iamque appropinquare æſtimant, eo in effodiendo enixius laborant. Qui igitur plenè mortificationem ſuam appetunt, quaſi effodientes theſaurum quærunt; quia quanto fiunt viciniores ad finem, tanto ſe exhibent ardentiores in opere. Laborando ergo non deficiunt, ſed magis ad vſum laboris creſcunt; quia quo iam præmia propinquiora conſiderant, eo in opere delectabilius exudant.* Virtutis ergo deſiderium non conſumitur vſu, non deficit laborando, ſed potius vires acquirit eundo, quia ſummum quærit theſaurum. Gregorio concinit Chryſoſtomus, & dictis hæc addit: *Qui theſaurum effodiunt, licet infinitas capiant diuitias, non prius abſiſtunt, quam totum exhauſerint, non enim vt multa tollant, ſed vt nihil relinquant; hæc eos præcipue cura tenere ſolet. Multo magis hoc nos in diuinis facere theſauris oportet, tandiu effodere, quoad totum exhauſerimus apparens. Apparens autem dixi, quoniam omnia exhaurire non datur.* Quam ob rem iure optimo Seneca in prouerbio, hominum ſocordiam incuſat: *Vt auri* (inquit) *aliquid extrahamus, terram euertimus; vt ſummum bonum occupemus & ſapientiam reperiamus pectus ſcrutari piget.* Id peccatoribus, & imperfectis vſu venit; iuſti vero ferventes, quo magis deſiderij fame ad cœleſtes theſauros aſcendendo ſe extendunt, magis deſiderando dilatantur. Quapropter perfecta anima ab ſponſo laudatur illis

S. Gregor. lib. 5. mor. cap. 3.

Chryſoſt. hom. ſuper oratione Annæ.

Cant. 7.

verbis : *Statura tua assimilata est palmæ.* Vbi Sanctus Gregorius ad institutum nostrum, sic habet : *Palma quippe dum crescit deorsum stringitur, & sursum dilatatur ; sic sancta anima ab imis ad minima incipit, & paulatim ad maiora crescendo vsque ad amplitudinem perfectæ charitatis peruenit.* Tertio, ideo fames iustitiæ in dies in iustis crescit, quia qua re videbitur explenda, & satianda, ea magis excitatur, & acuitur, nempe ipso cibo interno iustitiæ : nam quo magis quis hoc cibo vescitur, eo maioris desiderij fame tenetur. Id ipsa sapientia, id est, perfecta virtus clamat : *Qui edunt me adhuc esurient,*

Eccles. 24.

& qui bibunt me, adhuc sitient. Vbi Hugo Cardinalis sic : *Qui edunt me sibi incorporando intellectu & affectu, adhuc esurient me ; quia quanto profundius sentitur sapientia, tanto ardentius concupiscitur.* Idem intellige de siti, quæ similiter significat ardens desiderium virtutis ; & eo tantum differt à fame, quod hæc solum nomen habet, vbi difficilis est virtus ; sitis vero vbi facilis, vt interpretes annotant ; vtrobique vero tam suauis est, vt siue comedendo, siue bibendo satians non solum fastidium non generat, sed maioris desiderij famem & sitim excitat. Audi Sanctum Bernardum :

S. Bernard. hom. 2. sup. Missus est.

Qui edit me ; adhuc esuriet &c. vtique, *propter saporis dulcedinem hoc dicebat ; qui semel gustatus magis excitat appetitum. Bonus fructus, qui animarum esurientium & sitientium iustitiam, & esca, & potus est.* Sed de hoc luculentius & explanatius disserit Gregorius.

S. Greg. hom. 16 in Euang.

Hoc distare (inquit) *inter delicias corporis, & cordis solet, quod corporales deliciæ, cum auidè eduntur, comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt. At contra spirituales deliciæ tanto à comedente amplius esuriuntur, quanto, & ab esuriente amplius comeduntur. In illis saturitas fastidium generat, in istis saturitas appetitum parit. Augent enim spirituales deliciæ desiderium in mente, dum satiant ; quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod auidius ametur. Idcirco non habita amari non possunt, quia earum sapor ignoratur. Quis enim amare valeat, quod ignorat? Proinde Psalmista nos admonet, dicens : gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Ac si aperte dicat : suauitatem eius non cognoscitis si hanc minime gustatis. Sed cibum vitæ ex palato cordis tangite, vt probantes eius dulcedinem amare valeatis.* Quia ergo homines internas, æternasque delicias non comedunt ; idcirco eas non esuriunt ; cum vero homo sine deliciis viuere non possit, illico ad terrenas se conuertit quarum & fame tabescit, & experientia edendi non quiescit, quia dum comedit grauiter fastidit.

Psalm. 33.

Caput. II.

Quomodo sitis bonorum temporalium insatiabilis sit.

CVm Christus Dominus esurientes iustitiam beatos appellet, consequens est, vt sitientes bona temporalia miseros iudicet, eo præcipuè titulo quod insatiabili siti semper cruciantur ; soli enim, qui sitiunt iustitiam saturantur. At peccatores miseri omnino sunt, quia & siti ipsi deficiunt, & bibendo nihil proficiunt. Nam vt bene Hugo Cardinalis ad illa verba : *Qui bibunt me, adhuc sitient : duplex est sitis, vna defectus, altera affectus, siue desiderij. Illa est peccatorum, ista iustorum.* Quam diuisionem sic intelligo, vt sitis peccatorum, quæ desiderium etiam est, dicatur sitis defectus ; quia ex defectu cordis nascitur, quemadmodum sitis animalium ex defectu vitalis humidi oritur : at iustorum sitis dicitur, siue desiderij, quia non ex defectu subiecti, sed ex perfectione obiecti originem ducit, non aliter ac sitis beatorum spirituum ex Christi pulchritudine orta, iuxta illud Petri : *In quem desiderant Angeli prospicere.* Igitur sicut iusti sua siti nunquam deficiunt sed semper proficiunt, & saturantur : ita peccator sua nunquam proficit, sed semper deficit, & insanabiliter appetit.

Hugo. Cardinalis in cap. 24. Eccles.

Hanc ob causam Sanctus Ambrosius amatores mundi comparat arundini, quæ ob defectum natiuæ humiditatis nimis arida semper fluuios sitit : *Quin etiam* (inquit) *vt arundines amant fluuios : ita istos labentia mundi, & caduca delectant. Merito arundines, quia nulla validioris naturæ radice fundantur.* Magnates quosque mundi amatores iure optimo arundines dixeris : quia licet totis fluminibus alluantur, defectu vitalis humiditatis semper laborant, & nulla validioris naturæ radice fundantur. Hinc fit, vt nulla mundanarum aquarum copia horum corda satientur. Quamobrem Gouschelius de cupidorum corde intelligit illud. *Omnia flumina intrant in mare, & ipsum non redundat.* Nam cunctis mundi bonis sitis mundanorum non expletur. Quocirca de auaro dicitur : *Auarus non implebitur pecunia.*

S. Ambros. lib. 6. in Luc.

Gouschel. lib. 6 eloct. Sacr. scrip. Eccles. 1.

Ad hæc, ob defectum cœlestis humiditatis peccator semper duplici illa siti torquetur, quæ symbolo geminatæ sanguisugæ à Salomone significantur : *Sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes, affer, affer.* Porro sitim ex defectu peccatoribus nasci, satis apertè indicat multorum, maximè Rabbinorum lectio, qui ex Hebræo sic vertunt : *Priuationis duæ sunt filiæ, &c.* Hoc est, ex priuatione, siue defectu cœlestis roris, quo hominum corda vitaliter humectantur, duæ nascuntur filiæ, id est, duplex sitis, qua mundi diuitias & voluptates ardentissimè cupiunt. Atque vt diuitiæ, voluptates, & honores, tria scilicet, mundi bona comprehenderentur, Septuaginta ita transtulerunt : *Sanguisugæ tres filiæ erant dilectione dilectæ, & tres ipsæ non saturauerunt eam.* Nizetas sequutus hanc translationem, per sanguisugam concupiscentiam, per tres eius filias, appetitionem honorum, diuitiarum, & voluptatum intelligit. Similiter exponunt Beda & Sanctus Bernardus. In eo tantum differunt, quòd Beda in sanguisuga matre intelligit Diabolum ; Bernardus vero propriam voluntatem. Tres ergo cupiditates, quæ ardentissimè semper sitiunt honores, diuitias, voluptates, nunquam matris suæ concupiscentiæ defectum possunt reficere, & miseram ariditatem, humectare. Has tres insatiabiles sanguisugæ filias ænigmaticè subinde significat Salomon his verbis : *Tria sunt insaturabilia : os vuluæ ; & terra quæ non satiatur aqua :*

Eccles. 5.

Prouerb. 30.

Nizetas in orat. ad. Naz.

Beda in hunc locum. Ber. serm. ad illa verba. Dixit Simon. Petrus, &c.

ignis

ignis vero nunquam dicit sufficit. Nam interpretes per os vuluæ, voluptatus venereæ, siue luxuriæ cupiditatem: per terram, quæ non satiatur aqua, auaritiæ affectionem; per ignem vero non dicentem sufficit, ambitionem intelligunt. Concupiscentia ergo sanguisuga est, quæ tres has filias, id est, cupiditates parit; quæ quamuis semper dicant, *affer, affer*: nunquam tamen matrem satiare possunt.

S. Ambros. lib. 1. de Abel & Cain cap 4. Philo lib de mercede meretric. Prima sanguisugæ filia est libido, siue sitis carnalium voluptatum, quæ meretricis instar nunquam expletur. Quapropter sanctus Ambrosius, & Philo voluptatum libidinem cum procaci, & insatiabili meretrice eleganter componunt.

Secunda filia sanguisugæ est diuitiarum cupiditas, quæ quantaslibet imbibat opes expleri non potest: quocirca à Salomone dicitur *terra, quæ non satiatur aqua*: Vbi Lyra per hanc insatiabilem tellurem arenam, seu sabulum innui docet; hoc enim præ cæteris est aquarum bibulum. Sicut ergo arena incidentes pluuias, sic cupiditas pecunias ebibit. Et quidem arenæ tanta est aquæ bibacitas, vt si quando vberior pluuia è cœlo decidens ipsam perfuderit, paulo post exarescat, & nouam pluuiam sitibunda expectet. Idem de auaritia iudicium est: nam licet in illam innumerabiles copiæ vberum influant, è vestigio sicca in morem arenæ, alias post alias sitit, ac deperit. Ob hanc insatiabilem cupiditatis sitim, cum hydropico comparatur auarus à Chrysostomo.

S. Chrysost. hom. 15. in epist. 1. ad Cor. *Rectè* (ait) *quidam dixit auares esse hydropicos: quomodo enim illi multam aquam ferentes in corpore, magis vruntur: ita etiam auari multas circumferentes pecunias, plures concupiscunt.* Causam autem egregiam sic attexit: *Causa autem est; neque illi in quibus conuenit locis aquam habent; neque isti diuitias, in quibus conuenit affectionibus.* Sensus est, sicut hydropicis aqua simul, atque percolata est ab stomacho, & visceribus statim ad venas extimas transit, & cutem inter & carnem fluit, vnde fit, vt aqua, quæ visceribus refrigerium præberet, si introrsum illis hæreus, calorem foras excuteret, eadem ad externa fluens calorem intro compellat, & sitim accendat: sic etiam in auaris pecuniæ, atque diuitiæ, quo plures sunt, eò maiorem sui sitim inflammant, quia eas non in quibus conuenit cogitationibus, & affectiuoibus habent: nam si in affectionibus misericordiæ, & visceribus charitatis eas haberent, & intima viscera refrigerarent, & concupiscentiæ calorem foras pellerent, atque inde fiot ipsi pauperibus subuenirent; sed quia parcitati ac sordibus, & vanis sumptibus seruant, pessimo concupiscentiæ calore, & ardentissima cupiditatis siti perpetuo laborant. Deinde non in quibus conuenit cogitationibus diuitias habent, quia cum diuitiæ in despicientia, &contemptu sunt, tunc quidem etiam paruæ, & angustæ desiderium explent: at cum in æstimatione, & admiratione locantur, licet quis immensas facultates nactus fuerit, plures ac plures inexplebili siti concupiscit. Quam etiam venusto symbolo

Naz. in Iambicis aduersus opum amatores. exaggerat Sanctus Gregorius Naz. qui sic scribit:

Est viperarum quodpiam Dipsas genus,
Quas solitudo Pharia complures alit,
Ac vulnus eius quale sit nomen docet:
Huic namque morbus, quem parit nomen dedit.
Perit bibendo quisquis hac ictus fuit.
Aquis repertis totus in eas irruens,
Quousque nimio turgidus potu crepat
Vita cadente, sana sic cadit sitis.

Id subinde auaris accommodat, quorum cupiditas Dipsas est, cuius veneno anima tam insatiabili siti ardet, vt nulla diuitiarum copia possit expleri, sed pòtius terro cruciatu pereat.

Tertia filia sanguisugæ est ambitio, quæ meritò voraci igni comparatur: nam quo plures honores ac dignitates corripit & tenet, eo acrius inflammatur. Optime Seneca. *Nunquam*, inquit, *improba spei, quod datur satis est, omnia meruisse se existimat, nec satis pretio æstimatum putat. Maiora enim cupimus, quo maiora venerint, intentioque concitatior est, ambitio enim sine cupiditas, vt flamma infinita vis, acrior est, quo ex maiori incendio emicuit.* Senec lib. 2. de benef. Infinitam flammæ vim dixit, quia flamma magnitudinis terminum non habet, sed lignis additis maior, ac maior euadit sine fine.

Capvt XII.

Auari inexplebili fame diuitiarum semper laborant.

Fami, atque siti iustitiæ pollicitus est Christus perfectissimam saturitatem; quam tamen nunquam assequitur bonorum temporalium, maxime diuitiarum fames. Vnde iusti, qui esuriunt iustitiam, dulcissima saturitate explentur: ac peccatores auari ita esuriunt diuitias, vt nunquam saturentur, sed inexplebili fame torquean tur. Hanc eorum insatiabilem famem apta similitudine explicuit Seneca. *Vidi* (inquit) *aliquando canem missum à Domino, frusta panis, aut carnis aperto ore captantem, quidquid excipit, protinus integrum deuorat, & semper ad spem venturi inhiat: idem accidit nobis; quidquid expectantibus nobis fortuna proiecit, illud sine vlla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius recti, & attoniti aspiramus.* Senec epist. 35. Non minus apte in onoctotalo significari sunt: Est enim auis semper famelica, rostrumque & collum oblongum habet. Quamobrem in Leuitico inter aues immundas numeratur. Vbi Hesychius sic habet: *Hæc auis longi colli est, & cibum ex profunditate terræ, vel aquæ (vt dicitur) trahit, nec est imitanda; homo enim ad superiora debet tendere, nec de inferioribus sollicitus esse.* Leuit. 11. Auari quidem hanc auem imitantur, nam ardenti pecuniæ fame agitati, longo auaritiæ collo ex profunditate terræ vbi aurum latet, cibum extrahere conantur. Congruit his Hugo Cardinalis, qui sic ait: *Onocrotalus est auis, quæ sonitum facit in aquis, similitudinem habens cygni, innumera in faucibus congerens: & significat auaros.* Quia vero in mundo peccatis vastato frequentes sunt hæ aues, ideo per Sophon.

Sophon. 2.

niam de Niniue destructa typicè dicitur: *Onocrotalus & hericius in liminibus morabantur.* Vbi septuaginta pro onocrotalis habent *Chamæleontes*, qui benè pro onocrotalis substituuntur; sunt enim & ipsi auarorum diuitias semper esurientium aptum symbolum. Vt enim Chamæleo solo aëre pascitur, quem perpetuo insatiabiliter haurit. Ita auarus vanas, ac ventosas diuitias famelico semper desiderio asciscit.

Plin. lib. 8. cap. 33.

De Chamæleonte, Plinius ait: *Ipse celsus hians semper ore*: quod auari hominis famem exprimit. Oculi etiam Chamæleontis insatiabiles, auari oculos optimè adumbrant. De illis enim Plinius ita: *Oculi in recessu caui, tenui discrimine prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupilla motu, sed toto oculi versione circumspicit.* Talibus oculis auari inexplebilem diuitiarum famem satis indicant. Quam antiqui significare voluerunt, cum finxere Midam Apollinem petiisse, vt quidquid tangeret aurum fieret, quo impetrato fame periturum fuisse; nisi ter in

Fulgent. lib. 2.

Pactolo caput lauisset, quod interprete Fulgentio significat, auarum semper famelicum esse, vel potius emori fame. Cuius famis testimonium in paratis supra modum, & necessitatem diuitiis clarissimè extat. Nam sicut animalia nimis famelica, & voracia multo plura ad victum parant quam egeant: Lupus enim qui vna oue indiget, decem cogente fame trucidat: sic auarus, cum natura paucis contenta sit, infinitam pecuniæ vim conatur congerere. Quamobrem auarus rei omnium voracissimæ, scilicet, inferno comparatur.

Abacuc. 2.

Vnde Abacuc dicit: *Dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors, & non adimpletur.* Vbi Hugo Cardinalis ait: *Nabuchodonosor per cupiditatem dilatauit quasi infernus animam suam insatiabiliter.* Et in Prouer-

Prouerb. 1.

biis in persona auarorum scribitur: *Deglutiamus eum sicut infernus viuentem.* Ideo dixit Hieronymus: *Auarus est sicut infernus, insatiabilis est enim, & quo amplius rapit, & deuorat, eo amplius rapere sitit, quod deuoret.*

S. August. lib. de salut. document. cap. 30.

Similiter sanctus Augustinus ait: *Auarus inferno est similis: infernus enim quantoscumque deuorauerit, nunquam dicit satis est; sic & si omnes thesauri confluxerint in auarum, nunquam satiabitur.* Ex quo debet intelligi,

Eccles. 5.

quam optimo iure Sapiens dixit: *Auarus non implebitur pecunia.*

Caput XIII.

Misericordes quo iure Dei misericordiam consequentur.

SAtis de fame perfectionis egimus, nunc de exercitio eius per misericordiæ potissimum opera agamus, ad quæ nos inuitat Saluator hoc misericordiæ elogio: *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Mira misericordiæ prærogatiua, vt per humanam, diuinam misericordiam consequamur. Quasi venalem enim Deus nobis misericordiam suam proposuit, quam nostra misericordia veluti emimus & nostram facimus. Audi Chrysostomum: *Nundinæ nobis*

S. Chrysost. hom. 5. de Pœnit.

mirabiles sunt: quandiu nundinæ perdurant, demus eleemosynam, salutem emamus, &c. Et quidem in his nundinis eam Dei misericordiam nobis meremur, qua nobis regnum ipsum cœlorum elargitur. Quapropter sanctus

S. August. lib. 50. hom. hom. 39.

Augustinus ait: *Felix operarius, cultor eleemosynarum, eo quod ære suo comparauerit cœlum.* Concinit Chrysostomus: *Duæ (inquit) vitæ*

S. Chrysost. epist. 2. ad Timoth. hom. 6.

propositæ sunt, temporalis & æterna; vendit illas Deus. Cæterum æternam nobis vili pretio dare mauult. Et potest, inquies, æterna vita pecuniis emi? Potest, si nostra in pretium demus. Quod typice adumbratum est in eo

3. Reg. 6.

quod Salomon ex oliua fecit ostiola intimæ partis templi, quæ Sancta Sanctorum dicitur, & cœlum repræsentat, vt scripsit Paulus ad Hebræos: Signum est misericordiæ oliua; quis ignorat? Ostia vero ex oliua in Sanctis Sanctorum fabricata significant misericordiam ingressum nobis in Sancta Sanctorum, id est, cœlum aperire. Etenim cœli ostia ex misericordia sunt fabricata. Ex monte oliuarum ascendit in cœlum Christus: ex monte misericordiæ ascendet Christianus: nam misericordia cœlum emitur.

Quia vero ad fores cœlestis regni diuina iustitia assidet, causas ingredientium discutiens, ne timeat homo misericors; quia misericordia iudicem delinit, & iudicium quasi corrumpit, vt sic dicam. Quod illustrare licet ex illo Ia-

Iacob. 2.

cobi: *Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicium.* Hoc est, iudicium vires magnas habet aduersus eos, qui non faciunt misericordiam, non autem contra eos, qui misericordiam exercent, cuius hanc attexit rationem: *Superexaltat autem misericordia iudicium.* Quæ sententia grauida est sensuum & multifariam ab interpretibus sacris exponitur; omnes tamen explicationes eodem recidunt, videlicet, hominem, misericordia comite, securum ad iudicium accedere, quia *superexaltat misericordia iudicium.* Aliqui metaphoram putant à trutina desumi, quasi in iustissima Dei libra, siue bilance, in vna lance iudicium collocetur, in altera vero misericordia, cæterum misericordia iudicio præponderet, ideoque lancem, in qua iudicium est, eleuet, assurgereque faciat; quia scilicet, maioris ponderis est, quam iudicium. Quapropter fideles in id magno studio nauare debent operam, vt lanceam misericordiæ eleemosynis, & aliis misericordiæ operibus abunde onerent, vt iudicio præponderantes à diuina iustitia minime lædantur. Alij vero in hac Iacobi sententia significari putant, misericordiam superexcedere iudicium quantum ad effectus, & quasi in loco altiori esse, quod Sanctus Augustinus significatum in eo existimat, quod propitiatorium super legem eiusque iudicia fuit collocatum. Ideo ergo misericordia misericordiam consequitur; quia ipsa Dei misericordia misericordes ad se aduocat, & in altissimo, ac tutissimo loco sua protectione à diuina iustitia defendit. Hanc expositionem firmiter fulcit Syriaca lectio, quæ sic habet: *Exaltati estis per misericordiam*

super

super iudicium : quoniam misericordia hominem superexaltat , & extollit in iudicio , ne condemnetur. Expende illud *exaltatus es tu per misericordiam* , quasi homo operibus misericordiæ plurimorum graduum scalam altissimam sibi struxerit, qua supra iudicium exaltatur, ne a diuina iustitia condemnetur. Per hanc scalam, manum pariter porrigente diuina misericordia tutissimum locum misericors ascendit. Præterea in Græco textu sic legitur : *Gloriatur seu exultat misericordia aduersus iudicium* , tanquam victrix , vt annotat Caietanus , quoniam scilicet iudicium superat , & de iudicio triumphat ; misericordia enim hominem munit , vt Dæmones vincat , qui in iudicio sunt accusatores. Nam vt hoc loco ait Oecumenius : *Misericordia oleo , quo athletæ corpora ungebant , similis est : dat enim oleum elabi , ne ab aduersariis teneantur ; & ita in iudicio vniuersali misericordia nostra erga egenos dabit effugere impetus , ac pericula ; quæ à Dæmonibus accusatoribus nostris imminebunt.*

Prætermittendum autem non est , misericordiam vt hunc tam excelsum præstet effectum , ex corde nasci oportere. Scitè enim Sanctus Remigius ad hunc locum Matthæi dixit : *Misericors dicitur , quasi miserum habens cor , quia alterius miseriam quasi suam reputat , & de malo alterius quasi de suo dolet.* Cum ergo misericordia à corde dicatur , à corde debet incipere , & inde ad os , manusque transire. Ad os inquam , ita vt blandis verbis opis indigentem compellet , miniméque acerbis iuxta illud : *In omni dato non des tristitiam verbi mali : nonne ecce verbum super datum bonum ? Sed vtraque cum homine iustificato.* Neque vero satis verba sunt, accedant opera iuxta illud Ioannis : *Filioli mei non diligamus verbo , nec lingua , sed opere , & veritate.* Quapropter Sanctus Gregorius : *Dilectio* (inquit) *nostra semper exhibenda est , & veneratione sermonis , & ministerio largitatis.* Ad hæc , tunc maxime misericordiam ex corde esse cognoscimus cum proximi indigentis preces minime expectamus, sed vltro non petenti tribuimus. Quod docet Augustinus : *Perfecta* , inquit , *misericordia est , vt ante occurras esurienti cibus , quam roget mendicus.* Perfecta plane misericordia quæ ex corde est , festina est , preces antegreditur, non precibus extorquetur. At semper mendicorum preces præcedunt : si enim ore tacet , ipsa paupertate loquitur. Vnde idem Augustinus : *Si tacet* , inquit , *mendicus , loquitur pallor in facie , &c.* Hinc illud Sancti Chrysologi : *Deus* (inquit) *ad aperiendum cor diuitis totum corpus pauperis vulneribus aperit , vt in admonendo diuite tot essent pauperis ora , quot vulnera.*

Eccles. 18.
1. Ioan. 3.
S. Gregor. lib. 20. mor. cap. 14.
S. August. lib. 50. hom. hom. 39.
Sap.
Chrysolog. serm. 121. de Lazaro & diuite.

CAPVT XIV.

In iudicio Dei inuenient misericordiam qui misericordes sunt.

TVnc misericordes maxime misericordiam inuenient , cum tempus est maximæ iustitiæ in iustissimo iudicio Dei prout sancti contestantur Patres. Sanctus Augustinus ait : *Si feceris misericordiam , expectabis securus iudicium : securus de misericordia Dei , quia misericordiam prærogasti ; iudicium autem sine misericordia fiet illi , qui non facit misericordiam.* Consonat sanctus Chrysostomus inquiens : *O singularem eleemosynæ vim ; sola ad diuinum tribunal irrepit. Ne timeamus , ante iudicium manus protendentem. Ne iudicem metuamus , quæ se accepisse , minimè inficiatur.* Verè non est timendus iudex , qui munera libenter accepit , quæ eius oculos excæcant , ne videant crimina. Nemo seuerus iudex est in eum à quo blandus munera accipit. Sic Christus minime duro iudicio vult in eum animaduertere, cuius dono delectatur. Ex aduerso , contra immisericordes durissimus est iudex ; quia iudicium sine misericordia fiet illi , qui non facit misericordiam. Vnde mittens Dominus pauperes discipulos suos ad prædicandum , mandat , vt puluerem ciuitatis , in qua hospitio non recipiuntur , de pedibus excutiant. *Excutite* (inquit) *puluerem de pedibus vestris.* Cur ita ? Respondit Tertullianus inquiens : *Cum iubet puluerem excutere de pedibus in eos , à quibus excepti non fuissent , & hoc in testimonium mandat fieri ; inhumanitatemque in testationem redigi iubet , iudicem minabatur.* Vt iudicem minatur , qui immisericordis ciuitatis puluerem respuit ; ita Patrem pollicetur , qui aliquid à misericordi accipit. Id bene colligi potest ex Ioanne , vbi iudicium paterna misericordia plenum egit in causa adulteræ. Notauit autem Sanctus Ambrosius hanc in iudicando benignitatem à vicino eleemosynarum loco manasse : nam sic scripsit : *Hoc adulteræ iudicium in templo Dei positus exercet , sicut scriptum est infra : hæc verba locutus est Iesus , in gazophilacio , docens in templo. Quid est gazophilacium ? Collatio fidelium : sumptus pauperum , requies egenorum.* Gazophilacium erat templi thesaurus ad egenorum eleemosynas : iuxta hunc thesaurum iudicium misericordiæ erga peccatricem exercet , quo testatum maneret , eos , qui thesaurum misericordiæ in cœlo recondunt , posse sibi misericordiæ iudicium certissimè polliceri.

S. August. in Psal. 147.
S. Chrysost. apud Damasc. lib. 2. Parallelor. c. 16.
Matth.
Tertullian. lib. contr. Marcion.
Ioan. 8.
S. Ambros. epist. 76.

Nemo id quidem mirabitur , si aduertat animum in eos aduocatos , qui in hoc iudicio misericordium causæ patrocinantur. Et primum quidem ipsa misericordia , cui semper ipsi obsecundarunt , hoc patrocinium suscipit. Quale autem hoc sit luculenter , ac eleganter explicat Sanctus Petrus Chrysologus inquiens : *Est in cœlis misericordia ad quam per terrenas misericordias peruenitur. Domine* , inquit , *in cœlo miseri-*

S. Pet. Chrys. serm. 8.

misericordia tua. Dicturus causam in iudicio Dei, patronam tibi misericordiam, per quam liberari possis, assume. Qui de patrocinio misericordia certus est, de venia sit securus, de absolutione non dubitet. Misericordia non solum causam praeuenit, anticipat cognitorem, sed etiam sententiam reuocat, absoluit addictos. Quod Niniuita probant, quos iam sententia subiectos, pœna traditos ad victimam stantes, morti deditos, misericordia sic rapuit, sic tenuit, sic praeuenit, vt maluerit Deus deduci sententiam, ne misericordia quid negaret. Fratres per misericordias pauperum misericordiam paremus, vt possimus esse de pœna liberi, de salute securi. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Secundo tota Ecclesia patrona est hominis misericordis, id

Psal. 40. colligitur ex Regio vate, qui ait: *Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum,*

Idem Chrysol. serm. 15. *& viuificet eum.* Ex quo loco idem Chrysolog. sic ratiocinatur. *Non dixit conseruat, & viuificat, sed dixit, conseruet & viuificet. Dixit, non vt vt denuntiantis vox sit ista, sed rogantis. Qui audiuit rogantem egenum, ecce audit orbe toto pro se Ecclesiam sic rogantem Dominus conseruet eum, & viuificet eum.* Quid autem non consequetur is pro quo tota Ecclesia rogat? Tertiò, pauperes ipsi, qui eleemosynam accipiunt, pro misericordibus sunt in cœlo aduocati. Quapropter

S. Hildebert. Ep. 61. Hildebertus scribit his verbis: *In cœlo nulli melius pro reis agunt, quàm pauperes aduocati. Pauperes ante supremum Tribunal in prepulsandis delationibus obtinent principatum. Vnde fit vt bene speret de iudice quisquis pauperum meretur interuentum. Pro quo eorum voces conualescunt sententiam non timet capitalem.* Opportunè Sanctus

S. Chrysost. in cap. 22. Lucæ. Chrysostomus, ait: *Iudex noster per pauperes corrumpitur. Fac ergo per pauperis manum iudicis posticum pulses. Etenim ille munera tua per eum accipit, ac leges adulterat. Accipit inquam atque ex iusto benignus efficitur: accipit inquam, & veritati misericordiam anteponit, ac cum*

Idem hom. in Psal. 38. *peccatorum lance pauperum contra perpendit.* Ac rursus: *Si Deus à nobis fœnori accipit, ergo noster est debitor, vtrum ergo eum habere vis iudicem, an debitorem? Debitor creditorem veretur; Iudex eum, qui in iudicium adductus est, non veretur.* Itaque cum misericordiæ eleemosynarumque thesauri, quos homo misericors in cœlo recondit ad propulsanda imminentia quæque mala plurimum valeant, tum maxime pro extremo iudicij periculo sunt salutares. Enim verò hoc ferè præcipuum est diuitiarum emolumentum, vt possidentem muniant, & illi pro vrbe sint tutissima, atque omni murorum, militumque præsidio cincta ad obsistendum hostibus, infortuniis, calamitatibus & reliquis malis. Quod Salomon

Prouerb. 10 apertè significauit, dicens: *Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius.* Sed cum diuitiæ contra imminentia huius vitæ mala sint pro vrbe munitissima; multò magis id præstant in extremo iudicij periculo, si homo eis rectè sit vsus in pauperum subsidium; In hunc enim sensum S. Ambrosius præfatum locum explicans, ait: *Substantia diuitis vrbs fortitudinis eius, id est, vrbs cœlestis Hierusalem, quam diues ingreditur, bona sua, & fortunas pauperibus liberaliter, & effusè distribuens.*

CAPVT XV.

Misericordia erga miseros cœlestis, & perfectissima virtus est.

QVoniam similitudo morum voluntates conciliat: Sic Deus quia misericors, in misericordes propensus est, & amat cognatam suæ naturæ virtutem misericordiæ planè cœlestis & perfectissimæ, cuius quidem perfectionem respiciens S. Ambrosius, dixit: *Bona est misericordia, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem.* (S. Ambros. lib. 1. offic. cap. 11.) Cui consonat S. Greg. inquiens: *Tanto quisque perfectior est, quanto perfectius sentit dolores alienos.* (S. Gregor. lib. 19. mor. cap. 3.) Et quidem mirum non est, si tanta sit misericordiæ perfectio, cum diuinam perfectionem æmuletur, vt dicebat Ambrosius. Quamobrem S. Gregor. Nyssen. misericordem vocat. *Insignitum propria nota Deitatis.* (S. Gregor. Nyssen. lib. 5. de beat.) Deo enim, cuius natura est bonitas nil tam proprium est, quam misereri semper, & parcere. Idcirco S. Gregor. Naz. dixit: *Nil tam diuinum homo habet, quam de aliis benemereri: Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando.* Vnde S. Ambrosius meritò affirmat: *Nihil tam commendat Christianum animum quam misericordia.*

Porrò, cum misericordia adeò perfecta virtus sit, facilè virtutibus aliis antecellit. Quod concinnè, & luculenter monstrat Hugo Victorinus, (Hugo. Victor. lib. 2. miscel. tit. 60.) vbi explicans vnctiones, quibus Maria Magdalenæ vnxit semel Domini pedes, iterum caput, ac tertiò corpus ad sepulturam, docet has tres odoratas, & aromaticas confectiones totidem significare virtutes, quibus Christum vngimus, & honore prosequimur: nam pedes vnguntur contritione, caput gratitudine, corpus misericordia; qua omnes & beneuolos & inimicos complectimur, sic ille ait: *Mulier igitur, id est anima peccatrix pedes istos vngit, malitiam in mortariolo cordis terendo. Anima iustificata caput vngit, de collatis ipsi beneficiis, capiti suo, id est Deo, non sibi attribuens gratias agendo. Iesum ipsum, id est, totum corpus vngit pia mulier, charitatem suam vsque ad inimicos corporaliter & spiritaliter exercendo; in corpore enim Christi, quod est Ecclesia boni & mali tolerantur. Primum, quamuis pedibus offeratur: non est tamen vile, cum de eo dictum sit & domus impleta est ex odore vnguenti.* (Ioan. 12.) *Est enim odor vita ad vitam. Nec solum ad terrenam sed ad cœlestem etiam Ecclesiam attingit odor pœnitentis, teste enim veritate; gaudium fit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Huius vnguenti species in propriis hortulis inuenimus. Quis enim de proprio suo ad manum non habeat iniquitates, & peccata, si non dissimulat? Secundo autem aromata, beneficia scilicet Dei, procul & de vltimis finibus ea accipit: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Non est igitur pauperis hoc vnguentum, de quo nimirum, quia tangi caput illud venerandum non ducit indignum, indicat honoris esse insigne. His duobus tertium præfertur; Sanatiuum enim est, de quo dicitur à Domino: Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Primum itaque bonum, secundum melius; tertium optimum.* Planè perfectissima virtus est, quæ inter perfectas virtutes eminet: planè cœlestis virtus est, quæ cœlestibus virtutibus antefertur.

Psal. 88.

Et quidem cœlestem virtutem esse misericordiam apertè prædicauit Regius vates vbi cum Deo sermonem habens, ait: *Quoniam dixisti in æternum misericordia ædificabitur in cœlis: præparabitur veritas tua in eis.* Quo loco Hugo Cardinalis passiuè, & actiuè accipit vocem *misericordia.* Passiuè hoc modo: *Misericordia tunc ædificatur in cœlis, cum opera misericordiæ cumulantur.* Illud autem *in æternum* ad perseuerantiam in operibus misericordiæ refert Hugo, quod sint multi, qui inceptam misericordiam omittunt, de

Oseæ 6.

quibus per Oseam dicitur, *Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manè pertransiens.* De his autem qui perseueranter misericor-

Eccles. 44.

diam exercent dicitur in Sapientialibus: *Hi sunt viri misericordiæ quorum pietates non defecerunt.* Cum ergo pro cæteris virtutibus mansiones in

Nazianz. orat. 16.

cœlo variæ sint. Nam vt aduertit Nazian. *Vt varij vitarum delectus, ita multa quoque apud Deum mansiones, quæ cuique pro merito suo, & dignitate diuiduntur, & distribuuntur.* At misericordiæ non mansio assignatur, sed cœlestis domus ædificatur; *Quoniam misericordia ædificabitur in cœlis.* Secundò, actiuè accipit Hugo prædictam vocem *misericordia*, vt videlicet sit in ablatiuo casu, quasi per illam, vel eius manu ædificetur in cœlis æterna mansio: *Vel misericordia*, inquit, *est ablatiui casus, id est, per misericordiam, aut misericordiæ opera ædificabitur in cœlis æterna mansio.* Cum igitur singulis virtutibus singulæ mansiones in cœlo ædificentur, sola misericordiæ manus architectatur; & quidem eius arte tam firmum opus euadit, vt in æternum duret, Ideò enim dicitur: *In æternum misericordia ædificabitur.* Sequens verò huius loci pars: *Præparabitur veritas tua in eis*, Eleganter ab Hugone præfatæ explicationi attexitur his verbis: *Domus autem non sufficit sine cibo, vnde addit: præparabitur veritas tua in eis. Quasi cibus præparabitur comedendus in aula Regia: veritas enim, quam tunc plenè cognoscemus pascet nos, & reficiet. Hæc est vita æterna; vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Ad hanc miseri-

Chrysost. hom. 32. in in Epist. ad Hebr.

cordiæ domum allusit S. Chrysost. cùm dixit: *Domum in cœlis manus pauperum ædificant.*

Capvt XVI.

Misericordes ipsam suam misericordiam thesaurizantes in cœlo consequuntur.

Cœlestis ista misericordiæ virtus vberes in cœlis fructus recondit, atque idcirco dici possent misericordes consequi misericordiam, quia non solum Dei misericordiam consequuntur, sed suam quoque ipsam, scilicet, eleemosynam quam faciunt inuenientes cum fœnore multiplicatam in cœlis, quandoquidem ij qui pauperibus eleemosynas erogant in cœlo thesaurizant, quia locupletissima præmia eos in cœlo manent, qui pro exiguis munusculis spirituales & æternos thesauros, & in præsenti, & in futura vita inuenient. De his spiritualibus opibus, quæ misericordiæ conceduntur, piè & eleganter disserit Chrysostomus, vbi inter alia dixit: *Eleemosyna fons purissimus est, iuxta quem, non pinus, & quercus & cyparissi, sed plantæ illis, multò pre-*

S. Chrysost. hom. 22. in acta Apost.

tiosiores, amor Dei, laus hominum, gloriaque in Deo, beneuolentia ab hominibus, peccatorum abolitio, multa fiducia, opum contemptus. Hic fons parit flumen illud, quod salit in vitam æternam. Simi-

S. Ambros. lib. 1. offic. cap. 11.

liter de eo, qui nudum vestit dixit Sanctus Ambrosius: *Si nudum vestias, te ipsum induis iustitia.*

Planè ei, qui peregrinos suscipit, quod præclarum est misericordiæ genus, magnus retribui-

S. Chrysost. con. 2. de Lazaro.

tur præmij thesaurus. De quo Chrysostomus, sic habet: *Patriarcha Abraham pro foribus sedens, introducebat prætereuntes omnes, & quemadmodum piscator iacto in mare reti, piscem quidem attrahit; attrahit autem frequenter aurum & margaritas: & hic itidem rete captans homines, piscatus est tandem & Angelos.* Misericordiæ rete nil non pretiosum piscatur, & extrahit è mari

S. Ambros. lib. 1. de Abraham cap. 5.

diuinæ beneficentiæ. Consonat Sanctus Ambrosius, vbi de eodem Patriarcha, ait: *Ante ostium sedebat Abraham in meridie, quando alij requiescebant, iste hospitum explorabat aduentus. Meritò illi Deus apparuit quia fructum hospitalitatis studiosissimè requirebat.* Et paulò inferiùs. *Abraham dum peregrinantibus defert hospitium, Deum, atque Angelos eius hospitio suscipit. Et cum hospitem suscipis, Deum suscipis, dicente Do-*

Matth. 25.

mino, hospes eram, & non collegistis me: quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Misericordia ergo non solos Angelos, sed etiam Deum expiscatur. Sanctus etiam omnes piscatur hæc

S. Ambros. lib. 1 offic. cap. 11.

hospitalitatis misericordia: vnde idem Ambrosius, dixit: *Si peregrinum sub tectum inducas tuum, si suscipias egentem, ille tibi acquiret Sanctorum amicitias & æterna tabernacula.* Quis thesaurus hoc opulentior, vt suscepto peregrino, Angelos, Deumque suscipias, & Sanctorum omnium amicitiam ineas, & ipsorum tabernacula adeas? Quem thesaurum subodorata est Raab meretrix, cum non solum peregrinos exploratores hospitio suscepit, sed ne eos proderet, etiam

S. August. lib contra mend. c. 17.

capitis periculum subiit. De qua proinde S. Augustinus, sic pronuntiauit: *Illa si à suis ciuibus esset occisa pro misericordiæ opere, vitam istam pretiosa in conspectu Domini morte finiuisset: & erga exploratores eius beneficium inane non fuisset.*

S. Chrysost. hom. 53. ad pop.

Prætereà egregias, ac Regias coronas misericordes piscantur. S. Chrysostom. Amaranthinas, & immarcessibiles coronas misericordibus asseruari dicit. Quin etiam exploratum est, nullam coronam absque misericordiæ ope donari. Triplex enim corona, vel aureola numeratur, qua Deus Sanctos singulariter exornat. Prima est virginitatis, quæ absque eleemosyna, & pietate non solet concedi, prout fatuæ illæ virgines ostenderunt, quæ quoniam oleo misericordiæ essent destitutæ, à regalibus nuptiis repulsæ, coronas virginitatis perdiderunt. Secunda corona est martyrij, hanc itidem non solet suscipere caput, quod oleo misericordiæ non sit delibutum. Nam vt optimè infert Chrysostomus:

Supra.

Quomodo sanguinem suum profundet, qui pecunias suas pro Christo effundere timet. Tertia est Doctorum, quæ per misericordiam etiam potest comparari: ille enim tanquam doctus & sapiens valet coronari, à quo pecunia in pauperum subsidium profunditur. Audi Salo-

Prouerb. 14. monem: *Corona sapientum diuitiæ eorum.* Vbi Hugo Cardinalis, sic interpretatur, vt per diuitias in pauperum vsum benè distributas corona sapientum acquiratur.

Eccles. 11. Quamobrem idem Salomon ad omne misericordiæ opus exhortans, ne de præmio dubitemus, admonet: *Mitte*, (inquit) *panem tuum super transeuntes aquas, quia post tempora multa inuenies illum*, vbi Sanctus Gregorius Thaumaturgus optimè exponit, his verbis: *Quamuis id statim perdidisse quibusdam videaris, quemadmodum si panem in aquam coniecisses; tamen progressu temporis nequaquam infrugifera tibi apparebit beneficentia.* Plurima de misericordia oporteret disserere, nisi alio id loco præstiterimus.

Nihilominus appendam nonnulla, quæ de laudibus misericordiæ elegantissime disseruit S. Valerianus, cuius vnicum elogium pro multis erit.

Capvt XVII.

Exhortatio ad misericordiam. Ex S. Valer. hom. 7.

SI respiciamus omnes iustitiæ gradus, per quos opus Religionis instruitur, non inuenies cui non apud Dominum gratiosa seruitia locum compararet dignitatis. Sed hæc ipsa, fides quæ in nobis operatur, quamuis humano labore proficiant, ad Dominum referenda sunt: per quem, & in quo si qua sunt bene gesta consistunt, & in posterum quibusque profutura seruantur. Vnde nemo Sapiens Dei beneficia suis virtutibus æstimet applicanda, ne audiat illam
1. Cor. 4. Apostoli sententiam, dicentis: Quid habes, quod non accepisti, aut si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Scimus quidem, dilectissimi, quod iuxta Euangeliorum fidem, quæ beatitudinis commissa commemorat, hominis iustitia in cœlestibus locum fecit, id est, promissionem Paradisi, & terram repromissionis, gratia mansuetudinis, & humilitatis obtinuit: cordis puritas Christum videre meruit, misericordia consimilem mercedem retributionis accepit: pacis iucunditas multis inter filios Dei locum parauit: pœna Sanctorum victoriæ coronam, & cœlestis regni gloriam ex virtutum meritis adquisiuit. Sed hæc omnia vna, atque eadem Patris, & Filij, & Spiritus Sancti in nobis virtus operatur, quæ perfectionem iustis laboribus præstat, ac bonæ voluntati quæcumque sunt optima subministrat. Vnum est sanè, & permimium; quod ex illa misericordiæ sede descendit, in quo sibi quotidie iuste possit mortalis homo gloriari: hoc est refectio pauperum, & redemptio captiuorum: si tamen ipsam non aut iactantia dissipet, aut tristitia
Matth. 25. ingrata conturbet. Auditis ecce Euangelistam dicentem: Venite benedicti patris mei, possidete mecum regnum cœlorum promissum vobis à constitutione mundi. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, nudus eram, & vestitis me. Videtis ergo quod si gloriari cuiquam oportet, non nisi in hoc opere conuenit gloriari, in quo pasci, ac vestiri se Dominus præcipit; Et in dies famem suam portiuncula panis fracti postulat saturari. Si vultis ergo, vt non sit inanis nostra gloriatio, primò loco abundantibus eleemosynis summi regis redimamus amicitias: & vt nobis pateat cœleste regnum, omne misericordiæ studium connectamus ad Dominum. In cuius amore non otiosè, aut negligenter pauperum tractandæ sunt lachrymæ: ne ille, qui totum orbem solet pascere, ad nostram confusionem inter mendicos videatur esurire. Contemplare denique singulorum necessitates, & nostri erga miseros sollicitudinem, saluatoris: Et intellige ibi esse Christum nostrum, vbi abundantiam videris lachrymarum. Nec enim longè tibi quærendus est Dominus, si non sis auarus: Expectat nos ecce foris, cum illa suorum turba famulorum. Non enim tibi errandum est oculo, vt dubites circa quem potissimum opus miserandæ erogationis impendás. Ipsum scias esse Christum nostrum, quem videris nudum, quem aspexeris cæcum, quem ostenderis claudicantem, quem pannis inuolutum, quem videris sordida veste contectum. In hac denique veste, cum à Magis quæreretur, inuentus est: & cum in præsepi positus iaceret, sub hoc habitu apertis thesauris munera oblata suscepit. Ad hæc respondet illa Euangelica sententia, quæ dicit: Thesau- Matth. 6.
rizate vobis thesauros in cœlo, vbi neque tinea corrumpit, neque fures effodiunt. Hi sunt illi thesauri, qui cœlestibus meritis deputantur, quos nulla res aduersa contaminat: hoc est, facultatum per miseros dispensata substantia. Audi itaque primo in hoc loco consilium meum, quicumque diuitiarum abundantia gloriaris. Si times tineã, commenda: si furem metuis, in superiore parte commenda. Ecce habes idoneum custodem, qui opes tuas seruet tibi, in æternum, & in sæculum sæculi profuturas. Addit hæc. Nolite vobis thesaurizare thesauros in terra. Nam ab re est, dilectissimi, quod admonet Dominus, ne quis thesaurum suum terræ commendet. Frequenter enim videmus congesta terræ vitio periclitari, & opes nimium defossas quadam limi tabe consumi. Vnde vtilius iudico esse commodare, quam abscondere, & fœnori magis credere, quam terræ deputare. Stultitiæ autem genus est, clausum tenere, quod potest multiplici labore proficere, & ad vsum æternæ vitæ fructum exhibere iustitiæ. Moneo ergo, ne quis in terra abscondat thesaurum suum: hoc est, ne quis terrenis actibus cœlestis animæ dignitatem deputandam putet. Illius autem thesauros tinea comedit, qui vanitati seruit, & vitam suam in huius mundi pompa constituit. Tinea igitur, dilectissimi, vermis est inuidiæ, & auaritiæ: qui secreta cordis solus possidet, solus quæ sunt in abolitis congesta consumit. Furem vero Diabolum credite, qui & bonis operibus insidietur, obiecta sæculi pompa blanditur: & vt hominem à consortio regni cœlestis excludat, aurum manibus ingerit, argentum oculis opponit, gemmas collo inserit. Ita superbiam nutrit, & desideria carnis stimulo cupiditatis accendit; quæ sicut scriptura dicit, mergunt hominem in interitum. Non dubiè autem ille pœ- 1. Tim. 6.
nis exonerat profundũ, qui thesauros suos præmittit ad cœlum. Audite quid Dominus offerat. Venite benedicti Patris mei, possidete mecũ regnũ promissũ vobis à constitutione mundi. Esu- Matth. 25.
riui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus eram, & vestitis me. Quis,

dubitet poſt hanc vocem de hoc ſæculo cum tota patrimonij ſui pompa migrare? Stultitiæ profectò vanitas eſt, vitium in electione meritorum, plus mundum eligere, quam cœleſte regnum, magis ſæculo placere, quam Chriſto. Si quis itaque vult locum inuenire in cœleſti ſede, non deſinat indigentibus neceſſaria miniſtrare. Sed fortè dicat aliquis, tenues ſunt facultates meæ, non patiuntur tantas erogationis expenſas. Si tibi aliquis domum præclaram huius temporariæ poſſeſſionis offerret, nonne pretio collato vndique nummos aggereres? & ſi fortè ſacculi, tui pondus non ſufficeret, rem tibi neceſſariam mutuata pecunia comparares, donec ampliata nouo celpite poſſeſſione gauderes? Ecce poſſeſſio tibi regni cœleſtis offertur, & quidem parua pretij mercede taxata; quæ poſſit etiam ab illo facilè emi, qui non ſolet de paupertate cauſari. Videamus autem quid ſit, quod à te pretij nomine poſtulatur, cibus, potus, & veſtitus. Ad hæc non inuenio cui erogatio quotidiana ſuppetat. Si requiras, fortè horreis tuis annonæ ſpecies exuberant, & nouas vini cellulas antiqui guſtus fama commendat. Quid tibi prodeſt ſeruare iſta, ſi neſcias lucratiuis ſtudere commerciis? Sed dicis: Pauper ſum. Nunquid ſub hac voce illis excuſare te poteris, quibus pretia ſpecierum pro temporum ſterilitate deponis? Sine cauſa exiguitatem tuæ facultatis accuſas; potes habere quod vendas, non potes habere quod dones. Non ſine cauſa dictum eſt: Frange eſurienti panem tuum. Ad inhumanos puto pertinere iſtam ſententiam: quorum panes reconditos, & incontaminatos ſolet canes exeſa conſumere. Frange ergo eſurienti panem tuum, ne pereat, & te à conſortio regni cœleſtis excludat. Addit ad hæc: Et domeſticos ſeminis tui ne deſpexeris. Qui ſunt domeſtici noſtri? neceſſariò omnes, qui nobis ſunt naſcendi lege coniuncti. Quid eſt quòd in faciendis eleemoſynis non eſt cuiuſquam excipienda perſona, nec habendum electionis iudicium? quia res quæ neceſſitati ſeruit, erogationis ordinem non requirit. Quid autem tibi eſt opus quærere, vtrum Chriſtianus, an Iudæus, vtrum hæreticus, an gentilis, Vtrum Romanus, an Barbarus, vtrum liber, an ſeruus ſit ille qui poſtulat? Vbi incumbit neceſſitas, non opus eſt, vt perſonam diſcutias: ne cum indignos miſericordia ſegreges, Dei filium pariter amittas. Vnde autem ſcire poſſumus, in qua parte certamini habitet Chriſtus? Vbique credendus eſt eſſe, qui totum noſcitur poſſidere. Sequitur ſuperiora: Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſtimenta tua ante orientur, & præibit te iuſtitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc clamabis ad Dominum, & Dominus exaudiet te. Adhuc te loquente dicet: Ecce adſum. Et hoc propter fracti panis particulam, quàm plus putas acquires, ſi maiora præſtaueris? Au-
Matth. 5. dite Euangeliſtam dicentem: Beati miſericordes, quoniam ipſis miſeribitur Deus. Multi quidem gradus ſunt miſericordiæ: ſed requirendum eſt, qui potiſſimum exiſtant. Principatus miſericordiæ eſt quidem, lapſo manum porrigere, erranti viam ſalutis oſtendere, infirmos viſitare, in tribulatione poſito ſolatiis inhærere, ſed illa eſt præcipuè expectanda miſericordia, eſurientem paſcere, nudum veſtire, captiuum redimere, ad tempus non habenti neceſſaria commodare. Inuenimus aliquotiens prætereà multa genera miſericordiæ, quibus ſe vulgo ſtudia humana commendant: quæ cum nullum exhibeant miſericordiæ fructum, miſericordiæ tamen mentiuntur affectum. De his enim dicit Iacobus in Epi- Iacob. 2.
ſtola ſua: Si frater, aut ſorôr nudi ſint, & indigeant victu quotidiano, dicat aliquis veſtrum: Ite in pace, calefacimini, & ſaturamini: non dederitis eis quæ neceſſaria ſunt corpori, nihil vobis proderit. Quis non oderit tale genus miſericordiæ, vbi oris elegantia infirmo pietas otioſa blanditur, & infructuoſæ cœlo lachrymæ porriguntur? Quid iuuat alienum flere naufragium, ſi negligas corpus expoſitum? aut prodeſt animum excruciare dolore alieni vulneris, ſi deneges poculum ſanitatis? Non paſcunt eſurientem blanda colloquia, nec veſtiunt alienam nuditatem infructuoſa conſilia. Quid iuuat fomentis mollibus palpaſſe mendicum, ſi non reficis fame moriturum? Quod iſtud genus eſt miſericordiæ, vt hominem velis viuere, & nolis in neceſſitate ſeruare? Crudelis eſt profectò pietas, quæ neſcit dolere miſeriis, & neſcit ſubuenire pereuntis. Quid amplius quæritis, dilectiſſimi, pro erogatione fracti panis? etiam ſi non fuiſſet vobis cœleſtis regni portio repromiſſa, ſufficere peccatoribus deberet illa ſententia, quæ mortalibus ſpem futuræ ſalutis, & lætitiam perpetuæ detulit ſecuritatis Nam ſi reſpiciatis ad veſtri laboris fructus, & cœleſtis indulgentiam pietatis, multò plus recipitis, quam datis. Ecce pro paſtu pauperum in Euangelijs cœlorum vobis regnum promittitur: pro erogatione fracti panis, & hoſpitij receptaculo, vel nuditati corporis veſtimento, opem ſuam vobis inuocantibus per Prophetas Dominus pollicetur: in Pſalmis. Iuſtitia miſericordiæ veſtræ in ſæculum ſæculi collocatur. Si comparemus terrenis cœleſtia, ſatis paruo conſtat res tam pretioſa commercio: aut quanta pars eſt eleemoſynæ veſtra ad illa quæ videtur mortalibus Dominus præſtitiſſe? Ecce nos damus terrena, ille cœleſtia; à nobis temporanea offeruntur, ille ſempiterna largitur. Vultis ſcire quantum diſtent à cœleſtibus donis veſtri ſenſus. In comparatione beneficiorum non eſt eadem ratio, diuitias accipere perpetuas, & dare quæ erant peritura. Ante omnia illis lachrymis conſulendum eſt, quas nuper ſuror cruentæ hoſtilitatis indixit. Nec enim deeſt in quo ſe opere bona voluntas exerceat. Nam quod peius eſt, multos videmus de ſua, ſuorumque redemptione ſollicitos, quibus manus porrigenda eſt. Sed dicis, pauper ſum. Nec nos quemquam ſuademus dare quod non habet, ſed cuius facultas tam tenuis eſt, vt non poſſit redimere captiuum, ſaltem illud quod eſt minimum addat ad pretium; vt vel paruo nummo videatur ſatisfeciſſe mandato.

* * *

DE

DE LEGE GRATIÆ, LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

Idoneum mundis cor de præmium eſt Deum videre.

AD tertiam iam perfectorum claſſem accedimus, ad quam ſpectat illa Chriſti Beatitudo: Beati mundi corde quoniam ipſi Deum videbunt, vbi promittit Chriſtus Dominus mundis corde Dei viſionem, & quidem iure optimo: nam ſiue de viſione clara in patria, ſiue de imperfecta in via promiſſionem intelligas, mundis corde optima ratione congruit. Quod probè intelligens Regius vates, dicebat:

Pſal. 23.

Quis aſcendet in montem Domini, id eſt, in cœlum altiſſimum, *aut quis ſtabit in loco ſancto eius?* Et reſpondet: *Innocens manibus & mundo corde.* Duplici, ait, opus eſſe munditia, manuum, id eſt, operum, & cordis, id eſt, cogitationis, atque affectus. Corde mundo videtur Deus, quemadmodum oculo mundo videtur Sol. Neque immundo oculo videri poteſt Sol mundiſſimus; neque impuro corde videri poteſt Deus puriſſimus. Aptiſſimè, ait

Plato in Phædone.

Plato: *Impuro purum attingere, nefas eſt.* Neque verò ſolum in cœlo, ſed in terra etiam hi, qui mundo corde præditi ſunt, Deum videbunt. In cœlo quidem perſpicient, & vt Paulus ait; *Facie ad faciem*, in terra autem per contemplationem. Qui enim purum ab omnique terrenæ fæcis contagione ſegregatum cor habent, hi Deum contemplantur, contemplationiſque delicijs fruuntur. Qui verò terrenis voluptatibus ſe ſe manciparunt, porcis ſimiles, in terram conuertunt oculos, cœlumque minimè ſuſpiciunt. Audi

S. Greg. Nyſſen. lib. de virg. cap. 5.

S. Gregor. Nyſſen. *Vt porcorum oculi natura in terram conuerſi rerum cœleſtium aſpectum non habent: ſic animus corporis luxu perditus, cum ad humilia, & ad ea, quæ ſunt pecudum inclinatus ſit, non ad cœlum amplius cernere poterit.*

Qui autem mundos cordis oculos habet, Deum in contemplatione intuetur, non ſolum in ſe ipſo, ſed in imagine ſua, quæ in corde mundo effulget. Hoc modo S. Gregor. Nyſſen. intel-

Nyſſen. lib. de beat.

lexit Chriſti verba: *Beati mundo corde, &c.* vt ſit ſenſus: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum in ſe habebunt & in ipſo mundo corde, veluti imagine Dei, Deum videbunt. Sic enim ait: *Qui cor ſuum ab omni creatura, atque vitioſa affectione expurgauit, in ſua ipſius pulchritudine, diuinæ naturæ imaginem intuetur.* Id apta ſimilitudine exponit: *Quemadmodum enim hi, qui in ſpeculo ſolem vident, etiamſi cœlum ipſum fixis oculis non contueantur, in ſplendore ſpeculi ſolem vident: Ita vos etiam, ſi vires vobis non ſuppetant, ad contemplandum lumen inacceſſum; ſi ad eum, qui ab initio in vobis conſtitutus eſt, animi decorem, ac gratiam reuerſi fueritis, in vobis ipſis, quod quæritis, habetis. Puritas enim, & vitiorum, affectuumque vacuitas, & ab omni malo alienatio Deitas eſt.* Iuſtus ergo in mundo corde Deum contemplatur, ſicut in puro fonte totum cœlum intuetur. Mundum enim cor imago eſt diuinæ puritatis, & cum ſe intuetur, diuinæ puritatis effigiem contemplatur. Nam vt ait idem Nyſſenus:

ſup. à.

Qui corde mundo præditus eſt, dum ſuam puritatem intuetur, per imaginem, formam principalem animaduertit. Quod cum ita ſit, maximopere curare debet homo vt ſordes cordi obductas per pœnitentiam abluat, & per accuratam vitæ rationem quotidie abſtergat; ſic enim fiet vt principalis formæ ſimilitudinem recuperet, & diuinæ lucis ſplendore fulgeat. *Quemadmodum*, inquit, Nyſſenus, *in ferro fieri ſolet, cum id quod paulo ante nigrum erat, per cotem detracta rubigine ſplendores quoſdam in ſe, ad ſolem refulgens, & nitores edit: Ita homo quoque internus, quem cor Dominus nominat, cum ſordes rubiginoſas abſterſerit, rurſus cum originali, & principali forma ſimilitudinem recuperabit.*

Cæterum, ſicut omnes, qui mundo ſunt corde in clariſſima virtutum puritate, tanquam in Dei imagine Deum intuentur, ita qui immundum gerunt cor, in ſe ipſis immundiſſimum cernere poſſunt Dæmonem. De quo diſſerte agit idem Nyſſenus: *Si beati*, (inquit) *ſunt qui puro corde præditi ſunt, miſerabiles omninò ſunt, qui mentem ſordidatam habent, quoniam faciem aduerſarij intuebuntur. Item, ſi ipſa diuina effigies imprimitur vita cum virtute coniuncta, perſpicuum eſt, quod vita vitioſa forma ac facies aduerſarij exiſtit.* Igitur immundi homines non ſolum in futura vita Diabolum in ſeipſo videbunt; ſed modo in ſe ipſis etiam intuentur; immundus enim ſpiritus in immundo corde cernitur.

CAPVT II.

Mundando & purificando cordi operam diligenter nauare debemus.

CVm cor mundum & beatum à Domino prædicetur, & tanto præmio donandum aſſeratur, oportet vt ad ipſum mundandum ac purificandum omnibus diligentiæ neruis contendamus. Multa quidem id à nobis exigunt. Primum, quia tota hominis, vitæque puritas ex puritate mundi cordis oritur. Nam vt S. Thomas,

Matth. 23.

ait: *Tota animi puritas exterior eſt à puritate interiori.* Et S. Aug. *Si volueris, vt exteriora munda ſint, interiora mundato.*

S. Auguſt. in Pſal. 125.

Sicut enim riuulorum puritas à puritate mundi fontis procedit: ita actionum, morumque mundities à corde mundo dimanat. Non poteſt riuulus purus eſſe, ſi fons, ex quo effluit, ſit impurus; nec poteſt opus eſſe mundum, Deoque gratum, ſi cor ex quo emanat ſit immundum. Vnde illud Auguſtini.

Idem ſer. 10. de verb. Apoſt.

Deus cor interrogat, non manum, &c. Nam ex munda cordis radice quæ charitas eſt, mundi fructus efferuntur; ex immunda vero radice, quæ cupiditas eſt, immunda germina fructificantur. Vnde optimè idem Auguſtinus, ait:

S. Auguſt. ſerm. 44. de temp.

Iſta duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis. Vnam in cordibus bonorum plantat Chriſtus; aliam

aliam in cordibus malorum plantat Diabolus. Nec de charitatis radice nascetur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Ex quo meritò Sanctissimus Pater omnes hortatur: *Considerет quisque agrum cordis sui, & qui in se charitatem viderit, gaudeat, & germina in se sancta custodiat. Qui verò in agro cordis sui qualemcumque stirpem cupiditatis inspexerit, Christo adiuuante, extirpet cupiditatem, & plantet charitatem: nam quamdiu hoc facere noluerit fructus bonos afferre non poterit.* Toto igitur corde cordis puritas & sanitas procuranda est, siquidem fons, radixque est probitatis. Præterea quia cor hominis templum Dei est, quod mundissimum esse decet. Quapropter Sanctus Hieronymus exponens præfata verba: *Beati mundo corde*; sic ait: *Mundus autem Deus à mundo corde conspicitur. Templum enim Dei non potest esse pollutum.* Concionatur Origenes, inquiens: *Cor nostrum altare est. Quis autem ferat altare Dei conspurcari.*

Origen. hom 25. in Matth.

Ad hæc, homo qua Christianus est non externam virtutis speciem, sed internam cordis munditiem procurare debet. Ars quidem corda minimè curat. Pingit eximiis coloribus hominis imaginem pictor; statuam statuarius fabricatur: de vultu, vestibus, externaque specie solummodo soliciti sunt; de corde nulla cura. Artem imitatur hypocrisis, quæ artificio simulationis pollet. Similes pictoribus & statuariis hypocritæ, quales olim erant Pharisæi, de quibus Dominus: *Hypocritæ bene prophetauit de vobis Isaias dicens: populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè est à me.* Natura verò & gratia cor maximè curant. Prima naturæ cura, dum homo gignitur, cordis est, vt Aristoteles sentit: nam cor primum ex membris omnibus procreari affirmat: *Cor*, inquit, *Animantium sanguine præditorum primum gignitur, &c.* Plinius quoque ait: *Cor primum nascentibus formari in vtero tradunt, &c.* Sanctus etiam Basilius, sic habet: *Natura cor præmolitur, ac vice fundamenti præstruit, &c.* Natura ergo primam curam in cor producendum confert: gratia primam curam ad cor expurgandum adhibet. At hypocritæ, bonæ virtutis mali pictores, externam quandam iustitiæ imaginem depingunt de corde parum solliciti. Id videre licet in Pharisæis, qui externum pingebant vultum iuxta illud Matthæi. *Exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes.* Pingebant item os & labia. *Populus*, inquit, *hic labiis me honorat.* Vestes quoque pingebant: *Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias.* At cor parum curabant: *Cor*, ait, *eorum longè est à me.* Contra verò gratiæ princeps, & auctor Christus, pulcherrimæ iustitiæ & beatitudinis pulcherrimus pictor, non externam solum beatitudinis, & virtutis effigiem; sed internam quoque medullam, & cor diuinis verbis exprimit. *Beati*, inquit, *mundo corde.* Non est satis ad beatitudinem externa virtutis species, internum cor purum, omnique vitio expurgatum adiungere oportet. Non satis est ieiunare, orare, eleemosynas largiri, cæteraque Christiana officia externa præstare, cor hæc omnia flagitant, quod pura intentione mundum munda faciat & opera: Sunt autem complures, qui externum hominem assimulata virtutis specie condecorant; quamplurimi etiam, qui exteriori ornatu, & elegantia excolunt, qui tamen cordis, siue conscientiæ munditiem contemnunt, & prauarum affectionum, atque vitiorum sordibus inquinari patiuntur. Contra quos Chrysostomus, ita scribit: *Multa via exterioris ornatus exhibentur: magna cura & vigilia eius rei multos exagitat: anima verò decus, & purgatio penitus negligitur. Nam si conscientiam singulorum cernere possemus, multos ibi vermes, multam saniem, atque incomparabilem reperiremus fœtorem: cupiditates dico improbas, qua vermes spurcitia mirum in modum excedunt.*

Math 15.

Aristot. lib de iuuent. & senect. c. 1.

Plin. lib 1. cap. 37.

S Basil. Psal. 1.

Math. 6.

Math 15.

Math. 13.

S. Chrysost. hom. 74. in Math.

Si quæras, qua ratione cor purum, ac mundum seruare possis; in promptu est responsio: cor immundum efficit mundus. Mundus enim plenus sordibus criminum cor inquinat. A mundo ergo & corpore segregandum est cor, si mundum vis habere cor. Audi Platonem: *Purificatio in hoc consistit, vt quam maximè possumus, animum a corpore seiungamus, eumque assuefaciamus per se vndique a contagione corporis seuocari & colligi.* Nam inter quidem optimo Chrysostomus cor mundi atque corporis voluptatibus mancipatum luteum appellat. *Nihil*, inquit, *cor facit adeo graue, vt libido, & ad ea, quæ ad hanc vitam pertinent, affectio, & terræ affixum esse. Quod tale est cor, non errauerit, qui cor luteum appellauerit.* Ne ergo luteum cor fiat, sursum corda sunt leuanda; vt quotidie clamat Sacerdos. Alis prorsus virtutum sursum tolli debet, quæ alæ, si desint, præceps in mundi cœnum, lutumque carnale decidit, & in eo se se volutat, atque putrescit. Vnde illud Augustini. *Leua cor in cælo, ne putrescat in terra.* Quia verò carnis, mundique illecebræ, vi magna in cor se inferunt, & intrudunt; diligenti, & strenua custodia seruandum est, vt mundum sit. Et quidem Salomon non quamcumque sed omnem custodiam ad hoc iure flagitat: *Omni custodia custodi cor tuum*; quia *ex ipso vita procedit.* Si vitam diligis, vitæ fontem vigilanter custodi. Naturam ipsam imitare, quæ hunc vitæ thesaurum penitus reclusit. Et vt Plinius, ait: Muro veluti quodam muniuit: (nam cordi scripsit: *Intra præmolli, firmoque opertum membrana inuolucro munitum costarum, & pectoris muro; vt par erat, præcipuam vitæ causam & originem.* Si vero non solum cor, sed mundum cor habes, paradisum custodiendum tenes. Recole illud Genesis: *Collocauit ante paradisum Cherubim, & flammeum gladium, atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.* Statue ergo pro foribus tui paradisi vigilantem prudentiam, & strenuam fortitudinem, ne tartareus irrepat serpens, suoque illud sordidissimo, pestiferoque veneno contaminet. Multa ad puritatem cordis & munditiem animi spectantia alibi differimus. Quapropter supersedendum est.

Plato. in Phædone.

S. Chrysost. in Psal. 4.

S. August. serm 50. de tempore.

Prouerb. 4.

Plin. lib. 11. c. 37.

Capvt III.

Interna animi pax quædam Beatitudo est.

PRopetemus ad alia: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Aliqui Patrum eos intelligunt,

telligunt, qui in se pacifici interna pace & tranquillitate fruuntur. Ideò Sanctus Ambrosius, ait: *A te pacem incipe, vt sic pacem aliis feras: vnde sequitur Beati pacifici.* Similiter Sanctus Hieronymus: *Pacifici, inquit, dicuntur beati, qui primum in corde suo, deinde inter fratres dissidentes faciunt pacem. Quid enim prodest, alios per te pacari, cum in tua anima sint bella vitiorum?*

S. Ambros. in cap. 6. Lucæ.

Explicatius id tradit Sanctus Augustinus: *Pacifici, (ait) in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus componentes & subiicientes rationi, carnalesque concupiscentias habentes edomitas, fiunt regnum Dei, in quo ita ordinata sunt omnia, vt quod est in homine præcipuum, & excellens imperet cæteris reluctantibus, quæ sunt nobis, bestiisque communia: atque id ipsum, quod excellit in homine, id est, mens & ratio subiiciatur potiori, quod est ipsa veritas filius Dei. Neque enim imperare inferioribus potest, nisi superioribus subiiciatur. Et hæc est pax, quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis.* Hanc etiam expositionem plures alij Doctores complectuntur.

S. August. lib. I. de ser. Domini in monte

Porrò, huiusmodi pacificos, in hac etiam mortali vita, beatos esse, ex præfatis Augustini verbis non leuiter adstrui potest. Nam hominem fieri regnum Dei affirmat, cum in eo per internam pacem ordinata sunt omnia, suprema, media, & infima. At quomodo potest non esse beatus, qui regnum Dei in corde suo continet? Cum ergo pacifici sint, quibus Dominus dixit: *Regnum Dei intra vos est*, absque dubio beati dicendi sunt. Regnum enim hoc Dei pax cordis est, quæ à rerum internarum ordine manat; ex qua ordinatissima; & tranquillissima pace tantum gaudium nascitur, vt meritò à Domino regnum Dei dicatur. Sic enim intellexit Sanctus Gregorius Nazianz. *Forsitan, inquit, regnum nobis insitum dicit, inditam animabus nostris lætitiam per Spiritum sanctum; ea enim est velut imago & arra perennis lætitiæ, qua in futuro sæculo Sanctorum animæ gaudent.* Hanc sententiam complectitur Hugo Cardinalis, & non solum solidè; sed eleganter confirmat, his verbis: *Regnum Dei est bona conscientia quæ habet tres ciuitates ad Rom. 14. non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto.* Regnum quidem Dei intra conscientiæ, siue cordis terminos continetur: habet autem tres opulentas, ac deliciosas ciuitates, siue prouincias, iustitiam generalem, pacem, & gaudium in Spiritu sancto. Quis ergo beatum non dicat eum, quod tantum, tanque mirificum includit regnum? Quod quidem regnum pace mirabili circumdatum est. Sicut enim de cœlesti regno Sanctus Augustinus dixit: *Cœlestis Hierusalem muros de pace constructos habet.* Ita etiam regnum Dei in corde pacifici existens, tanta pace circumuallatur, vt nulla illud hostium irruptio valeat perturbare, iuxta illud Psalmi, *Qui posuit fines tuos pacem.* In Regni finibus, vbi frequentes esse solent hostium irruptiones, ad eos arcendos, & propulsandos, castrum extruxit Deus, quod pax nuncupatur. Quis non beatum dicat talis Regni possessorem.

Luc. 17.

S. Gregor. Nazianz. citatus à S. Thom. in Catena.

Rom. 14.

S. August. serm. 68. de temp.

Psalm. 147.

Ex castro hoc, tam strenuè, ac feliciter pugnant pacifici, vt nullo aduersitatum impetu, nullis calamitatum tumultibus moueantur. Audi Sanctum Gregorium; *Sancti viri, qui nihil huius mundi appetunt, nullis in corde tumultibus premuntur.* Luculentiùs & expressiùs Sanctus Ambrosius: *Perfectorum est (inquit) non facilè mundanis moueri, sed quasi in littore tutissimo aduersus insurgentes fluctus sæcularium procellarum, mentem immobilem fida statione placidare. Hoc firmamentum Christianis mentibus Christus inuexit, pacem in terram inuehens animis probatorum.* Vir enim pacificus adeò rationis vigore, & mortificationis studio animæ passiones edomuit, ac cicurauit, vt eius tranquillitatem non perturbent, iuxta illud Iob; *Bestiæ terræ pacificæ erunt tibi.* Bestiæ terræ sunt corporis, siue carnis appetitiones; hæ virum improbum discerpunt, ac laniant: at viro verè pacifico pacificæ sunt. Quod si aliquando fremant, ac rugiant, tamen quia caueæ continentur, morsum nequeunt infigere. Quod ad hunc locum optimè obseruauit Sanctus Gregorius: *Bestiæ, inquit, intra continentiæ claustra redacta, etsi adhuc tentando rugiunt, vsque ad morsum tamen illicitæ actionis non excedunt.* Quam verò excellens sit hæc pax, non tacuit Ambrosius supra: *Ista pax sublimior, quæ corporalium passionum excludit illecebras, perturbationesque mitigat; quam ea, quæ barbaricos sedat incursus. Plus est enim clauso intra se hosti resistere quam remoto.* Per hanc ergo internam cordis pacem, adeò omnes interioris, ac exterioris; superioris, ac inferioris hominis partes compositæ, ordinatæ, ac pacatæ sunt, vt vnum reddant, sine diuisione regnum, vnam iugis tranquillitatis imaginem. Audi rursus Sanctum Ambrosium: *Vetus, inquit, dictum est: assuesce vnus esse, vt vita tua quandam picturam exprimat, eandem seruans semper imaginem, quam acceperit.* Quid ergo tam mira pace beatius.

S.Gregor.

In c. 5. Iob. S. Ambros. lib. 2. de Iacob & vita beata, c. 6.

Iob 5.

S. Ambros. Epist. 82.

Hoc tamen loco prætermitti non debet, inde veram pacem, ac tranquillitatem cordi innasci, quod nulla mundi bona auide concupiscat. Vnde optimè Sanctus Gregorius, dixit: *Sancti viri qui nihil huius mundi appetunt, nullis in corde tumultibus premuntur.* Quod optimè confirmatur ex illis verbis, *posuit fines tuos pacem.* Nam multi ex Hebræo legunt: *posuit fines tuos nihil.* Quasi idem sint, & nihil concupiscere, & pacem habere.

S. Gregor. supra.

Psalm. 147.

Contra verò mundi amatores, auari, ambitiosi, & voluptatibus dediti, quia terrena bona ardenter amant, grauissimum bellum in corde tolerant, & molestissimis perturbationibus cruciantur. Quod Sanctus Gregorius, sic docuit: *Omnes qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo aliquid videri volunt, densis cogitationum tumultibus in corde comprimuntur. Dumque desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem pede misera frequentationis calcant.* Hi quidem tam longè sunt à beata pacis tranquillitate, vt quasi volubili & inquieta semper mola versentur, iuxta illud Psalmi, *In circuitu impij ambulant.* Quapropter idem Sanctus Gregorius terrenam actionem inquietæ molæ mentem versanti similem esse ait: *Quid, inquit, per molam nisi actio terrena significatur, quæ dum colla mentis per stulta desideria constringit mentem in circuitum laboris mittit.* Ob eandem causam peccatorum cor rotæ carri ab Ecclesiastico comparatur: *Præcordia fatui quasi rota carri.* Quod bene exponit Hugo Cardinalis: *Præcordia, in-*

S. Gregor. in cap. 5. Iob.

Psalm. 11.
Idem S. Gregor. lib. 6. moral. c. 17.

Eccles. 33.

quit, *fatui, id est, interiores cogitationes, & affectiones, quasi rota carri, qui semper murmurat,& nunquam in eodem statu permanet,& lutum calcat: & quoniam posterius elevatur anterius cadit. Psalm.82. Deus meus pone illos vt rotam.* Peccator ergo sæculi amator, quantumuis exterius beatus appareat, miserrimus quidem est, quia beata pacis tranquillitate caret, & turbulento cogitationum, & affectuum tumultu, belloque agitatur. Audi Chrysostomum dicentem:

Chrysost. in fine. Psal.4. *Sane si hac pace homo non fruatur, etiamsi sit extrinsecus summa pax, est omnium, qui viuunt in terra, miserrimus. Neque enim quecumque sunt fera gentes tam atrox bellum gerunt, quam improba, ac nefaria cogitatio, que versatur in penetralibus animi, & qua non castigatur, intemperans libido,& amor pecuniæ,& potentia vehemens desiderium, & iræ, que ad hanc vitam pertinent, affectæ. Illud enim est bellum externum, hoc internum* Contrà verò pacifici beati,in quibus cum tranquillitate ordinata sunt omnia:

S. August. lib. 19. de ciuit. c.13. nam iuxta definitionem August. *Pax est tranquillitas ordinis; ordo autem est parium, dispariumque sua loca tribuens dispositio.*

CAPVT III.

Pacifici iure optimo filij Dei vocantur.

QVoniam Domino authore pacifici tam præcelso donantur præmio,vt filij Dei sint vocandi, quo nomine nihil potest esse sublimius: nam vt Glossa, ait: *Maximam dignitatem habent pacifici, sicut qui filius Regis dicitur, in domo Regia summus est.* Cum inquam, tam nobili nomine gaudeant pacifici, operæpretium erit ostendere, quam congruis rationibus tantus dignitatis titulus eis conueniat. Primum, filij Dei meritò dicuntur pacifici,quia pax hæreditas Dei est, quam filiis suis relinquit; qui autem hæreditatem accipiunt filij Dei dicendi sunt. Hanc

S. August. in Psal. 124. rationem edisserit S. Augustinus,inquiens: *Hæreditas nostra pax est, quia filij sumus, habemus hæreditatem, qua pax est. Et videte, quia exhæredati sunt, qui non amant pacem. Qui amant pacem sunt hæredes, de quibus dicitur, beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur: si autem filij & hæredes.* Hanc pacis hæreditatem filiis suis Christus quasi testamentò reliquit, cùm dixit:

Ioan.4. S. Hieron. Epist.75. *pacem meam do vobis,pacem relinquo vobis.*Quæ verba exponens Sanctus Hieronymus,ait: *Hæc est saluatoris hæreditas. Ibi in Hierusalem, qua interpretatur pax confregit potentias,arcuum,scutum,gladium,& bellum.* Terreni quidem Principes apparatissima armamentaria, in quibus cuncta armorum genera continentur, legare filiis solent,quibus hostes possint vlcisci:at Princeps pacis Christus filiis suis pacem hæreditatem relinquit.

Secundò, pacifici filij Dei vocantur, quia sicut æterni filij qui per cognitionem procedit, propria est sapientia: Ita etiam pacificis sapientia congruit,atque adeò filiationis adoptio. Por-

S. August. in serm. Domini in monte, cap.2. cap.3. rò sapientiam propriam esse hominis pacifici indicat Augustinus, cùm ait: *Hæc est pax, qua datur in terra hominibus bonæ voluntatis: hæc vita consummati perfectique sapientis.* Expressius id docet, vbi singula Spiritus sancti dona singulis his beatitudinibus applicans huic septimæ, sapientiam sic commendat: *Postremo est septima ipsa sapientia, id est, contemplatio veritatis pacificans totum hominem, & suscipiens, similitudinem Dei, qua ita concluditur: Beati pacifici,quoniam filij Dei vocabuntur.* Hoc idem ma- cap.4.
gis explicans, ait: *Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia,nullusque motus aduersus rationem rebellis est.* Et rursus: *Pacificis Dei similitudo est tanquam perfectè sapientibus, formatisque ad imaginem Dei, per generationem reformati hominis.* Meritò quidem pacificis adscribitur sapientia, quæ, vt proximè notauit Augustinus est contemplatio veritatis: nam per pacis tranquillitatem idonei omninò sunt ad contemplandam veritatem. Quod dilucidè monstrat Sanctus Diadochus Episcopus Diadoch. lib.de perf. spirit. c.26.
Photiensis, similitudinem maris ad hoc explicandum adhibens. *Mare,(inquit) cum tranquillum est vsque ad fundum est piscatoribus perspicuum,ita vt tunc nihil fere sibi piscium eos lateat; cum vero ventis agitatur, tegit tempestate turbida, que in placida tranquillitate largiter facit perspici. Quod quidem menti,quæ in contemplatione versatur, euenire solet, tunc maximè, cum fundum eius ira iniusta turbatum est.* Qui igitur in tranquilla mente piscatur,veritates quamplurimas veluti pisces capit, quibus perfectam comparat sapientiam: at in turbato mari nihil videt. Hoc enim turbatum mare illud est, quod Iob dum locus sapientiæ inuestigatur, apertè Iob 26.
fatetur, minimè in ipso inueniri: *Mare loquitur, non est mecum.* Ad quæ verba Sanctus Gregorius, sic ad rem nostram habet: *Quid maris* S. Gregor. lib.18. mor. cap.25.
nomine, nisi sæcularium mentium amara inquietude signatur? Rectè enim mare vita sæcularium dicitur, quia dum procellosis actionum motibus concitatur,ab interna sapientia quiete, atque stabilitate disiungitur. Nullus ergo sapientiam plene recipit,nisi qui ab omni se abstrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Ideò ergo in mari mundi huius sapientia non inuenitur,quia pacis exsors, inquietudinis fluctibus agitatur. Ideò Ægyptus tenebris ignorantiæ obsidetur, quia muscis terrenarum curarum percutitur, sicut annotauit Gregorius. At pacifici filij Dei meritò vocantur, qui filiorum Dei caractere, id est sapientia insigniuntur.

Tertiò, pacifici filij Dei vocantur, quia Dei imaginem referunt, & per pacem Christum repræsentant, de quo Isaias, sic vaticinatur: *Vocabitur nomen eius Princeps pacis, multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.* Duces Isai.9.
atque Imperatores à bello sibi titulos peperetunt. A bello Africano Africani, ab Asiatico Asiatici, à Macedonico Macedonici sunt appellati. Dux noster,Imperatorque Optim. Maxim. Dei filius, non à bello, sed à pace titulum habere voluit. Hic est verus noster Melchisedech, Rex Salem, id est, pacis, vt Paulus interpretatur. Hic noster Salomon, hoc est,pacificus. Denique hic pax nostra: nam vt Apostolus, ait: *Ipse est pax nostra.* Pacem ille admirabilem in Ad Ephes.2.
se habuit; nihil enim pugnæ, nihil intra se habuit intestinæ seditionis, nihil inter carnem & spiritum dissidij, nihil inter rationem & appetitum discordiæ, nihil inter diuinam, humanam-

que

que naturam dissensionis. Pacem in se habuit, pacem quoque hominibus loquutus est iuxta illud Zachariæ, *loquar pacem gentibus*. Et Paulus ait: *Veniens Euangelizauit pacem vobis*. Pacē per summos cruciatus illis promeruit, & Isaias. *Disciplina pacis nostræ super eum*. Hoc est, punitio & castigatio, quæ nobis pacem peperit super eum fuit: *Interficiens inimicitias in semetipso*. Christi enim morte inimicitiæ, quæ inter Deū, & homines erant, mortuæ sunt. *Mors Christi* (ait Chrysostomus) *inimicitiam vulnerauit, interemit, ac perdidit*. Cum ergo pacifici paternam pacis imaginem imitentur, iure optimo filij Dei vocabuntur. Nam ve optimè Sanctus Augustinus: *Vtique filij Dei similitudinem pacis debent habere*: Per hanc nimirum similitudinem Patris imaginem referunt.

Zachar. 9.
ad Ephes. 2.
Isai. 53.
Ephes. 2.
S. Chrysost. in comment.
S. August. lib. 1. de ser. Domin. in monte cap. 8.

Capvt V.

Christianus pacem cum proximo diligenter seruare debet.

ALiqui Patrum eos à Domino hoc loco pacificos appellari existimant, qui depositis simultatibus, pacem cum proximo habent. In his Chrysostomus ad præfata verba sic ait: *Pacifici autem ad alios sunt, qui immemores malorum diligunt pacem*. Sanctus Hilarius ad hunc locum sic habet: *Pacifici filij Dei vocabuntur: parens enim omnium Deus noster est; neque aliter transire in nuncupationem familia eius licebit, nisi fraterna inuicem charitatis pace viuamus*. Cum ergo Christus Dominus hos pacificos & beatos, & filios Dei appellandos prædicat, ad mutuam fraternæ charitatis pacem, nos procul dubio inuitat.

S. Chrysost. hic & S. Hilarius.

Hanc quidem pacem amplecti debemus, quam efficaciter nobis Paulus suadet, cum ait: *Quæ pacis sunt sectemur*. Quomodo autem pacem cum proximo consequi possimus, subiungit: *Vnusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem*, idest, vnusquisque proximi commoda quærat, vt pacem cum eo seruet. Proponit Christi exemplum: *Etenim Christus non sibi placuit; sed sicut scriptum est: improperia improperantium tibi, ceciderunt super me*. Vbi S. Chrysost. ita scripsit: Quid est, non *placuit Christus sibi*? Respondet: *Poterat nulla ferre opprobria, poterat, quæ passus est, non pati; si quæ sua erant spectare voluisset. Verum noluit, sed quod nostrum erat respiciens, quod suum, neglexit*. Itaque *Christus non sibi placuit*. Idem est, ac si diceret; non ea quæsiuit Christus, quæ carni naturaliter placent, idest, quietem, voluptatem, dolorum omnium fugam, sed laborem, cruciatus, crucis mortem pro salute nostra. Vel Christus non fecit voluntatem suam humanam naturalem carnis, quæ cruciatum refugiebat naturaliter, iuxta illud: *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste*. Qui perfectam cum proximo pacem velit habere, hoc exemplum debet complecti, vt non voluntatem nostram exequi velimus, non nostris commodis studeamus, sed proximi. Quod Paulus necessarium ad pacem conseruandam esse considerans, ait: *Non quæ sua sunt, singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum*. Hoc autem difficile animaduertens alibi addit: *Pacem persequimini in omnibus*, vbi Theophilactus ait: *Reputa, quod dixit Paulus: pacem persequimini, hoc est, pacem etiam remotam, ac quæ procul est, studete comprehendere, ad vos ipsos attrahentes*. Tunc quidem humanis oculis pax seposita, & remotissima est, cum per propria incommoda comparanda est. Vnde etiam Regius Vates monet: *inquire pacem, & persequere eam*. Cum pax in proprijs incommodis quærenda est, difficile admodum inuenitur, ideo ait: *Inquire*. Et quia cum ita pax quæritur, fugere videtur, addit: *Et persequere eam*.

Ad Rom. 14.
Rom. 15.
Math. 26.
Philip. 2.
Ad Hebr. 12. Theoph.
Psalm. 33.

Atqui Paulus talem fidelium pacem exoptat, qualem inter corporis membra videmus: ideo ait: *In qua pace vocati estis in vno corpore*. Vbi Theodoretus sic: *Deus qui vocauit, vnum corpus ex vobis omnibus constituit; id ergo ne diuidatis*. Et Oecumenius: *Ordinauit Christus, vt pacem habendo, omnes vnum corpus efficiant, & ipse sit nostrum caput. Vt hoc modo mutuum inter nos dissidium fugiamus* Similiter Sanctus Chrysostomus dixit: *Non quantam amicus amico debet propinquitatem tantam nos habere inuicem oportet; sed quanta est membri ad membrum: hac amicitia aliam maiorem nemo vnquam inuenire posset. Nolimus inuicem alter alterum contemnere, ne nos ipsos contemnamus Nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet*. Ad hanc autem membrorum vnionem fouendam quid Deus prouiderit, expendit ibidem Sanctus Doctor his verbis: *Propterea hunc mundum tanquam domum vnam nobis Deus largitus est, vnū solem omnibus lucere fecit, vno nos tecto, cœlo videlicet, operuit. Vnam cunctis mensam, hoc est, terram communicauit. Impartitus est aliam longe maiorem, vnam tamen (idest, mensam Eucharistiæ) vnum generationis modum omnibus largitus est spiritualem. Vna nobis, & communis in cœlo patria*. Cum igitur hæc omnia, quæ Chrysostomus recenset, ad mutuam pacem, qualis reperitur in membris vnius corporis, nos obligent, tum vero maxime sacra Eucharistiæ mensa, de qua Paulus ait: *Vnus panis, & vnum corpus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus*. Ac si diceret; quia omnes in Eucharistia de vno pane, & de vno calice participamus, vnum corpus esse debemus, dum omnes quasi membra, in eodem corpore, cuius caput est Christus, arctissima pacis vnione copulamur. Et quidem vnionem Christiani populi cum Christo capite, illa aqua indicari, quæ in calice admiscetur vino testatur Concilium Tridentinum his verbis: *Cum aquæ populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo vnio repræsentatur, scilicet mixtione aquæ, & vini in calice*. Aptissime edisserit S. Cyprianus. *Quando (inquit) in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur, & coniungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa non possit ab inuicem separari. Vnde Ecclesiam, idest, plebem in Ecclesia constitutam fideliter & firmiter in eo quod credidit perseuerantem, nulla res separare poterit à Christo quominus hæreat semper, & maneat indiuidua dilectio*.

Coloss. 3.
S. Chrysost. hom. 14. in Ioann.
1. Cor. 10.
Concil. Trident. sess. 22. c. 7.
S. Cyprian. Epist. 63.

CAPVT

CAPVT VI.

Pax cum proximo, cuius præmium est Dei filiatio, perfectissima esse debet.

CVm pacificis Dominus pollicetur filios Dei esse vocandos, summa eos profectò dignitate dignatur, quo satis indicat perfectissimã, ac omnibus numeris absolutam eam pacem esse debere cui tantum præmium conceditur. Quod bene adstruit S. Leo: *Gratia,* (inquit) *Patris non discordes, neque dissimiles, sed vnum sentientes, vnumque amantes adoptauit hæredes. Ad vnam reformatos imaginem oportet animum habere conformem.* Eos quidem quos filiorum Dei nomine Christus extollit, tam concordi pace vult esse consimiles, vt vna ex omnium animis pacis imago formetur. Parem animorum pacem eodem titulo diuinæ filiationis exigit S. Cyprianus: *Pacificos,* inquit, *& concordes, atque vnanimes esse in domo sua Deus præcipit, & quales nos facit, secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus in Dei pace maneamus, & quibus Spiritus vnus est, vnus sit & animus & sensus.* Vt ergo diuina filiatione quàm in secundæ natiuitatis regeneratione suscepimus, digni simus, pacifici, concordes, vnanimes, vnoque sensu præditi esse debemus.

S. Leo. serm. 6. de Natiuit.

S. Cyprian. lib. de orat. Domini.

Vt hanc perfectam pacis vnionem inter se fideles consequantur, trifariam pax est habenda corde, ore, opere. Aliqui enim, quam in corde pacem non habent, verbis simulant; vel quam verbis mentiuntur, operibus minimè contestantur. Pax autem, vt vera, integra, atque perfecta sit, & corde retinenda, & verbis significanda; & operibus exequenda est. Primum ergo corde est complectenda. Hanc exigit Paulus, cum ait: *Pax Dei exultet in cordibus vestris, in quo & vocati estis in vno corpore.* Vbi pro voce *exultet* verbum Græcum significat etiam vinco in certamine, & brauium, vel palmam fero. Vnde Pagninus vertit: *Pax Dei palmam ferat in cordibus vestris.* Biblia Regia: *Pax Dei superet in cordibus vestris.* Pugnant quidem in corde iracundia contra proximum & pax seruanda cum eo: monet ergo Paulus, vt in hoc certamine pax superet, & palmam victoriæ ferat, & tanquam victrix exultet: at iracundia mœsta, victaque recedat. Hunc sensum amplectitur, hoc loco Chrysostomus. *Si duæ,* (inquit) *pugnent cogitationes, ne statuas iram, nec violentiam, & insultationem tenere brauium, sed pacem.* Chrysostomum sequuntur Græci Patres, vt assolent. Hæc autem pax dicitur Dei, quia sicut per iram pugnat in corde Diabolus, ita per pacem Deus; vt inde intelligas, quàm meritò tibi probro dabitur, si vincat ira.

Coloss. 3.

Deinde pax verbis etiam est conseruanda, ex pace siquidem cordis, pax oritur oris. Cor peccatum ac tranquillum tranquilla & pacificatoria verba profert. At cor ira concitatum iracunda verba, pacemque disturbantia in os, quemadmodum furens mare tumidos fluctus in littus deuoluit. Vide quid dicat scriptura: *Fratres oderant Ioseph, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.* Erat in corde odium, & sic verba pacifica ex ore pellebat, & suggerebat amara. Multum quidem habent ponderis ad conficiendam pacem verba pacifica: nam vt dicitur in Prouerbiis: *Responsio mollis frangit iram; sermo durus suscitat furorem.* Cum blandus, & mollis sit sermo, duritiem tamen iræ confringit, & dissipat. Sicut enim displosus bombardæ globus in telluris aggerem, vel in molliorem lanam incurrens, hebetatur, ac sistitur; idem verò in prævalidum murum perlatum, disrumpit, ac labefactat. Et sicut fulmen molliori carni parcere; ossa verò prædam comminuere solet. Sic etiam iræ impetus in mollem, & suauem sermonem incidens, obtunditur, & hebetatur; in durum verò sermonem incurrens, crudelius sæuit. Elegans etiam est ad id significandum Sancti Gregorij Nazianzeni collatio, vbi docens modum, quo iræ impetus sit retardandus, & eludendus ait:

Gen. 37.

Prouerb. 15.

S. Gregor. Nazian. Poem. de irac.

At læsit me. Tu caue, vt lædas item.
At cœpit ille. Protinus verbis tuis
Frangatur, atque moribus blandissimis
Solutus instar fluctuum ad terram illico,
Aut vt procella, cum nihil remittitur.

Sensus est, vt sicut tumentes sæui maris fluctus cum in mollissimas littoris arenas incurrunt, franguntur, & soluti recedunt: at si in durum scopulum impingunt, spumas in cœlum iaculari solent: ita iræ spumantis vndæ in suaues, ac blandos sermones incidentes retardantur atque soluuntur. At iræ vox, siue clamor, si in durum alterius sermonem incurrat, mirum in modum excrescit, & multiplicata voce respondet; non aliter ac humana vox, cum in præruptas, ac duras montium concauitates offendit, echo multiplicata recurrit. Quasi similitudine vtitur Sanctus Basilius: *Vox illi aspera. Sit tibi mitis, & non durus sermo. Neque enim sic in locis desertis, & solidis cautibus Echo in ipsos clamantes intempestiuè infringitur: sicut in hominem iniustum & contumeliosum contumelia reuertitur. Imo sonus quidem sibi idem redditur; contumelia verò augmentata recurrit.* Quamobrem Ecclesiasticus sic monet: *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abundat.* Si pacem cum amicis seruare, si inimicos tibi vis reconciliari, & multorum amicitiam comparare, linguam habe eucharim, id est, gratiosam. Et vt est in Græco textu, beneloquentem, placidam, pacificam. Huiusmodi quidem lingua; quæ in iracundiæ occasione placida, ac lenis est, prætérquam quod amicos multiplicat, etiam probi viri insigne est, quod significatur, illis verbis: *Lingua eucharis in bono homine abundat.* Quam bonum autem signum sit huiuscemodi linguæ lenitas ex Plutarcho illustrare licet, qui ait: *In febre bonum est, sed melius in ira linguam teneram ac leuem habere.* Teneram vult nos habere linguam, & benedictione plenam, nec iracundiæ febri exasperatam. Sanctus Petrus: *Non reddentes* (inquit) *malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.* Æquum plane est, vt qui benedictionis hæres est, benedictionem, non maledictionem, in ore gerat. Quia verò contentiosus sermo, & propriæ sententiæ nimis tenax, iram solet concitare, & pacem dirimere, rogat omnes

S. Basil. orat. de irac.

Eccles. 6.

Plutarch. de cohib. irac.

1. Cant. 3.

Paulus;

1. Cor. 1. Paulus: *Obsecro vos, vt id ipsum dicatis omnes.* Id autem maximè necessarium est Doctoribus & & doctis hominibus, quod idem Paulus, sic admonet: Ad Philip. 2. *Vnanimes id ipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam.* Quapropter Dominus, cum de Doctoribus, atque doctrina, quam sal appellat, differit, ait: Marci 9. *Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.* His enim qui sale doctrinæ abundant, proximum vitium est, per inanem gloriam contendere, quod pacis venenum est: Vnde cum dixisset: *Habete in vobis sal*, meritò adiunxit: *& pacem habete inter vos.* S. Chrysost. hom. 11. in Matth. Ideò Sanctus Chrysost. hæc verba explicans, ait: *Sunt sales sal non habentes; qui enim non sunt pacifici, sal sunt insulsum.* Quod luculentius tradit Sanctus Gregorius, his verbis: S. Gregor. 3. p. Pastor. cap. 4. *Cum Rhetor se ad loquendum praeparat, sub quanto cautela studio eloquatur, attendat: ne cum fortasse sapiens videri desiderat, vnitatis compagem insipienter abscindat. Hinc namque veritas dicit: habete sal in vobis, & pacem habete inter vos. Per sal quippè verbi sapientia designatur: qui loqui igitur sapienter nititur, magnopere metuat, ne eius eloquio audientium vnitas confundatur.* Et alibi de omnibus doctis locum edisserens, inquit: Idem 3. p. Past. admonit. 23. *Sæpe dum quosdam maior scientia erigit, à cæterorum societate disiungit, & quasi quo plus sapiunt, eo à concordia virtute desipiscunt. Hi itaque audiant quid per se metipsam veritas dicat: habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. Sal quippè sine pace non est virtutis donum, sed damnationis argumentum. Quo enim quisque melius sapit, eo deterius delinquit, & idcirco inexcusabiliter, & multò maius merebitur supplicium: quia prudenter, si voluisset, potuit euitare peccatum.* Et rursùs ait: Idem in Registro, lib. 7. in dict. 15. c. 193. ad Episc. Hierosol. & Anast. Presbyt. *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos. Quid per sal nisi sapientia designatur? Paulo attestante, qui ait: sermo vester in gratia semper sale sit conditus. Quia ergo per doctrinam verbi cœlestis sal habere vos nouimus, restat vt per charitatis gratiam etiam toto corde pacem inter vos teneatis.* Contra eos quidem, qui Salem sapientiæ habent, & tamen pacem non seruant, acriter inuehitur Iacobus: *Quod si zelum,* (inquit) Iacob. 3. *amarum habetis inter vos, & contentiones sunt in corde vestro, nolite & mendaces esse aduersus veritatem. Non est ista sapientia descendens de sursum, sed terrena, animalis, Diabolica. Quæ autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica:* Qui salis sapientiam habent, & tamen zelum amarum, & contentiones fouent, sal infatuatum tenent, id est, sapientiam terrenam, animalem, Diabolicam. Sal enim verum, & sanum, id est, cœlestis sapientia pudica est, & pacifica. Cur autem sic appelletur, explicat S. Gregorius: S. Gregor. 3. p. admonit. 23. *Pudica, (inquit) dicitur, quia castè intelligit; pacifica autem, quia per elationem, se minimè à proximorum societate disiungit.*

Tertia pax est operis. Pacis autem opera illa sunt, quibus vel pax conseruatur, vel odia, rixæque sedantur. Neminem lædere, omnibus pro viribus beneficia præstare, id demum est, pacem opere sectari. Cùm hostem beneficiis prosequeris, pacem persequeris, & ipsam opere inquiris. Dominus per Oseam, ait: Oseæ 11. *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.* Tu similiter in funiculis Adam, hoc est, hominis, quæ sunt beneficia, in vinculis charitatis, inimicos traho. Sic Saülem traxit Dauid: Cum 1 Reg. 24. enim Saül à Dauide sibi vitam in spelunca condonatam intellexit, leuauit vocem suam, & fleuit, dixitque ad Dauid: *Iustior es, quam ego: tu enim tribuisti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala.* Fratrem Esau, cum placare vellet Iacob, Genes. 32. dixit: *Placabo illum muneribus.* Abigail quoque muneribus Dauidem placauit. 1 Reg. 25. Ethnici quoque exemplum accipe quod narrat Seneca. Senec lib. 1. de clem. Delatum ad Cæsarem Augustum indicium est, L. Cinnam insidias ipsi struere, vnus ex consciis deferebat. Dum angeretur, & rem versaret animo, Liuiæ vxoris consilium cepit. Suasit autem illa, vt ignosceret. Cinnam vocat, insidias aperit. Ad extremum orationem, sic concludit: *Vitam tibi Cinna iterum do, prius hosti, nunc insidiatori, ac parricidæ. Ex hodierno die inter nos amicitia incipiat. Contendamus, vtrum ego meliori fide vitam tibi dederim, an tu debeas. Post hac detulit vltrò consulatum; questus quod non auderet petere. Beneficio, & clementia insidiatoris furorem restinxit; amicissimum, & fidelissimum deinceps habuit.* Noli vinci ab Ethnico Imperatore, vir Christiane. Sed, vt Paulus, ait: Rom. 12. *Noli vinci à malo; sed vince in bono malum.*

Capvt VII.

Qui filij Dei esse volunt, pacem in aliis enixè debent procurare.

QVi præmium diuinæ filiationis, pacificis à Domino promissum consequi cupiunt, non solum pacem ipsi cum proximo habere, sed quantum in ipsis est, alios etiam dissentientes ad pacis concordiam debent reuocare. De his enim à Patribus quoque verba Domini intelliguntur: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* S. Ambrosius, ait: S. Ambros. in cap 6. Lucæ. *A te pacem incipe, vt sic pacem aliis feras, vnde sequitur: Beati pacifici.* S. Hieronymus: S. Hieron. *Pacifici autem dicuntur beati, qui primum in corde suo, deinde, & inter fratres dissidentes faciunt pacem.* S. Chrysostomus: S. Chrysost. *Pacifici ad alios sunt, qui inimicos in pace reconciliant.* Eandem expositionem alij quoque Patres complectuntur.

Cur verò huiusmodi pacifici filij Dei appellentur, optimam, rationem tradit S. Chrysostomus ad hunc locum: *Cum pacifici,* inquit, *dicantur, qui alios dissidentes in concordiam reuocant; iure etiam filij Dei appellantur, quia vnigeniti hoc præcipuum fuit opus, distantia copulare, conciliare pugnantia.* Hoc præcipuum conciliandi munus, quod in Christo excelluit, expendit egregiè idem Chrysostomus: S. Chrysost. in comm. Epist ad Coloss. 1. *Magnum,* inquit, *est reconciliari, quod vero per Christum hoc factum est, maius est. Atque hoc quoque ipso maius est illud, quod per sanguinem eius factum est. & non simpliciter per sanguinem, sed quod amplius etiam est per crucem. Itaque quinque sunt hic præcipua; & admiranda. Deo nos reconciliauit; reconciliauit, inquam Christus per se ipsum, per mortem, per crucem.* Nec solum Deo, sed etiam Angelis nos reconciliauit, quod significant verba Ad Coloss. 1. Pauli: *Pacificans per sanguinem crucis eius, siue*

quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. In terris erant homines, in cœlis Deus, & Angeli ter eni homines Angelis cœlestibus reconciliati sunt. S. Augustinus. *Per sacrificium*, inquit, *in quo mediator est immolatus, pacificantur terrestria cum cœlestibus, & cœlestia cum terrestribus.* Quia pacifici in munere alios reconciliandi, similes sunt filio Dei, meritò filij Dei vocantur.

S. August. in Enchirid. ad Laurent. cap. 62.

Quapropter pacifici tantæ dignitatis munus considerantes, in coniungendas proximorum voluntates diligenter incumbunt. Ideò de eorum lingua dicitur: *Lingua placabilis lignum vitæ.* Est enim lingua, quæ alios ad concordiam reuocat, similis arbori vitæ, quæ in medio paradisi erat plantata: Nam quemadmodum arbor illa fructus sui vi quatuor qualitatum, quibus homo constat, dissidia componebat, easque ex actione, & reactione discordantes ad eam temperiem, & æqualitatem reducebat, quam natura humani corporis requirit: sic lingua lenis, & pacifici hominis eas voluntates, quæ non minus, quàm calor, & frigus: humiditas, & siccitas, inter se pugnant, ad pacis temperiem, & concordiam reuocat. Cùm ergo tam mirus sit pacificantis linguæ fructus, non mirum est, si Deus ipse eum sibi adscribat per Isaiam, inquiens: *Creaui fructum labiorum pacem* Dulcissimus quidem, ac saluberrimus fructus, vtpote arboris vitæ. Sicut ergo fructus illius arboris, & nutrimentum erat membrorum & dissidentium humorum medicamentum: Ita lingua placabilis, cum dissidia, odia, rixasque extinguit, egregiam medicinam affert, & discordantium voluntatum pacem, veluti fructum profert. Vnde Septuaginta vertunt: *Sanitas linguæ lignum vitæ.* Talem fuisse linguam sponsæ indicat sponsus, cum ait: *Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.* Quemadmodum enim vitta crines colligat: Ita dulce pacificorum eloquium multorum voluntates dissidentes colligit, & concordia coniungit, atque constringit. Sunt autem pacificorum labia coccinea, quoniam Christi sanguinem, passionemque loquuntur, vt tam admirabili proposito exemplo, pacem persuadeant. Hanc vittæ expositionem amplectitur Hugo Cardinalis hoc loco, inquiens: *Sicut vitta crines, ne effluant, capiti, & sibi inuicem constringendo adunat: Ita iusti verbo & exemplo fideles quosque capiti suo, id est, Christo constringunt, & eos vinculo pacis, & mutuæ charitatis colligant.* Denique, oliuæ ramum, pacis signum, columba ore præfert. Ita etiam pacifici columbis mansuetudine similes, pacem ferunt ore, non discordiam.

Prouerb. 15.

Isai. 57.

Cant. 4.

Gen. 8.

Porrò autem, sicut pacifici, ob procuratam aliorum pacem, filij Dei vocantur: Ita etiam susurrones ob disseminatam discordiam, filij Diaboli meritò dicuntur. Quemadmodum enim Diabolus. *Zizania superseminauit in medio tritici.* Sic pacis perturbatores dissidia in medio hominum seminant, imitatores, filiique Diaboli. Audi Chrysostomum. *Tantum bonum est pax, vt filij Dei vocentur, qui ipsam efficiunt, & constituunt: meritò, nam & filius Dei ad hoc in terram venit, vt quæ in terra sunt, & quæ in cœlis pacificaret. Si vero pacifici filij Dei sunt; qui nouandis rebus studentes dissidia faciunt, filij sunt Diaboli.* Similiter S. Gregorius, ait: *Si filij Dei vocantur, qui pacem faciunt, procul dubio Sathanæ sunt filij, qui pacem confundunt.* Hi quidem Diaboli filij parenti suo morem gerunt, & iurgia seminando gratissimum ei faciunt obsequium. Vnde S. Gregorius subiungit: *In vno malo innumera peragunt, quia seminantes discordiam; charitatem, quæ nimirum virtutum omnium mater est, extinguunt. Quia autem nihil pretiosius est Deo virtute dilectionis; nihil est delectabilius Diabolo extinctione charitatis. Quisquis ergo seminando iurgia, dilectionem proximorum perimit, hosti Dei familiarius seruit.* Symbolicè id significatum est in Apocalypsi, vbi vidente Ioanne: *Exiuit alius equus rufus, & qui sedebat super illum datum est ei, vt sumeret,* (id est, tolleret) *pacem de terra & datus est ei gladius magnus.* Equus rufus tyrannos significat, martyrum sanguine cruentatos; eques Diabolum, qui veluti equos, iniquos tyrannos moderabatur, pacemque de terra tollebat. Datus est tunc illi gladius magnus: dantur etiam susurrones Diabolo gladios magnos, id est, linguas, qui gladij acuti dicuntur. His ille pacem de terra tollit, immittitque iurgia, odia, ac dissidia. Vnde illud sapientis: *Vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.* Item: *Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem, ciuitates muratas diruit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit.* Ecce quam magnum gladium impius ad pacem turbandam Diabolo dat, quem vt filius imitatur.

Chrysost. hom. 1. Ep. ad Coloss.

S. Gregor. 3. p. Pastor. cap. 24.

Apoc 6.

Psal. 56.

Eccles. 28. Ibidem.

CAPVT VIII.

Christianus pacem cum Deo diligentissimè debet seruare.

HAnc pacificorum beatitudinē iuxta varias Sanctorum Patrum expositiones, per varia capita tractauimus; quoniam vero aliqui Patres & interpretes per hos pacificos eos etiam intelligunt, qui pacem cum Deo student seruare, in horum quoque gratiam, quàm sit conueniens hanc cum Deo pacem seruare, in præsenti ostendemus.

Id quidem mirificè ostendit Apostolus, cùm ait: *Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras.* Dubium est, cur Paulus asserat pacem inter Deum & homines, omnem exuperare sensum, siue intellectum: nam Græcè pro sensu est mens. Cum autem multifariam ab interpretibus respondeatur, omnes quidem explicationes propositum ostendunt. S. Ambros. de mente aduersariorum locum videtur interpretari, his verbis: *Hoc ideirco dixit Apostolus, quia qui cum Deo habet pacem, non timet omnem mentem aduersam.* Sensus erit: pax Dei exuperat omnem mentem, & intellectum aduersariorum, omnes videlicet eorum machinationes, insidias, ac cogitationes. Hæc enim pax tanta est, vt nullis prauorum insidiis, ac machinationibus perturbetur. Pax quidem quæ inter homines intercedit, quantumuis firma, & stabilis videatur, mendaciis, & leuibus sæpe suspicionibus facilè dissoluitur: atque inter Deum, & hominem est, nisi hic velit nunquam dirumitur. Pax humana similis est torrenti, qui

Ad Philip. 4.

qui quod non habeat perennem fontem facilè siccatur: at pax cum Deo flumini est similis; quia ex perenni diuinorum mandatorum obedientia dimanat. Vnde per Isaiam dixit Deus: *Vtinam attendisses ad mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax tua.* [Isai. 48.] Gratia enim diuina, quæ obedientiæ mandatorum coniuncta est, perennis fons est, ex quo pax perpetuo fluit.

Deinde alij sic verba Pauli accipiunt, vt illud, *quæ exuperat omnem sensum* significet id quod sonat, videlicet, pacem Dei non posse comprehendi intellectu, & perfectè cognosci in hac vita. Et quidem verbum Græcum, quo vtitur Paulus, significat supereminere, & excellere. Est ergo sensus: pax Dei, quæ exuperat & vincit omnem hominum intellectum, custodiat corda vestra, &c. superat autem pax Dei omnem mentem; quia quantum bonum sit, quam expetendum, quam magno præmio donandum, nullus hominum intellectus perfectè in hac vita cognoscit.

Præterea alij pacem inter Deum & hominem superare intelligunt omnem intellectum, quoad modum, quia videlicet modus, quo per Christum pax hæc nobis est comparata, admirabilis est, omnemque mentem excedit. *Reconciliatio*, ait Theophilactus, *quam Deus cum hominibus fecit, excedit omnem intellectum, nedum humanum, sed etiam Angelicum.* Perinde, ac si dicat Paulus, Deus hac ratione nos liberauit, vt ne vllus quidem intellectus comprehendere possit. In cuiusnam quæso mentem ad faciendam cum hominibus pacem, Dei incarnatio, tormenta, crux, & acerbissima mors venire potuissent? Nisi Deus hæc fecisset, quis ea cogitando assequi valuisset? Vnde Chrysostomus: *Pax Dei, quam cum hominibus fecit, omnem exuperat cogitationem. Quis enim sperauit tanta aduentura bona? Pro inimicis tradere suum filium non recusauit, vt pacem nobiscum faceret.* Ad hunc mirabilem pacis conficiendæ modum spectat, quod offensus ipse ad pacem inuitat, & legatos mittit pacis, iuxta illud Pauli: [2. Cor. 5.] *Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis.* Item: *Deus posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Quod expendens sanctus Gregorius ait: [S. Gregor. hom. 22. in Euang.] *Ecce inter nos & Deum discordiam peccando fecimus; & tamen ad nos Deus legatos suos prior misit.* Similiter in hunc locum Chrysostomus: *Quid* (inquit) *huic excellentiæ par fuerit? Deus contumelia affectus non solum non exigit pœnam, sed & dedit filium suum, vt conciliemur, & postquam qui acceperant, non sunt conciliati, sed & occiderunt, iterum misit alios legatos obsecrantes, &c.* Mittit Deus legatos pacis, mittit concionatores, qui rebelles homines, atque improbos in Dei gratiam, pacemque reuocent. At sæpe infecta pace mœsti redeunt, iuxta illud Isaiæ: [Isai. 33.] *Angeli pacis amarè flebunt.* Quæ verba sanctus Hieronymus de Apostolis interpretatur, quos Deus Angelos, siue nuncios, pacisque legatos ad Iudæos misit. Cum vero plerique pacem repudiassent oblatam, magno cum dolore Angelorum pacis, euersi totoque orbe dispersi sunt. Nos vero audiamus pacis Angelos; lugeamus, ne lugeant ipsi, peccata nostra deploremus, vt lætentur; pacem cum Deo conficiamus, vt exultent. Legati siue Angeli pacis concionatores, prælati, & confessarij sunt, pacem inter nos, Deumque conciliantes amarè flent, si nos crimina flemus. Lætantur, non quia flemus, sed quia ad pœnitentiam flemus, iuxta illud Pauli: *Gaudeo, non quia contristati estis; sed quia contristati estis ad pœnitentiam; contristati enim estis secundum Deum.* [2. Cor. 7.]

Vt autem peccator pacem cum Deo ineat, per confessionem, & pœnitentiam iustificari debet. Vnde Paulus ait: *Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum.* [Ad Rom. 5.] Quocirca peccatrici mulieri, postquam peccata lachrymis abluit, dicitur à Domino: *Vade in pace.* [Luc. 7.] Et S. Hieronymus obseruat, Pauli epistolas non prius pacem, postea gratiam, sed versa vice, prius gratiam habere, postea pacem quia pacem, non nisi remissis per gratiam peccatis, consequimur. [S. Hieron. epist. 139 ad Cyprianum.] *Omnes* (inquit) *epistolæ Pauli in salutationis principio, non prius pacem habent, & sic gratiam; sed ante gratiam, & sic pacem, vt donatis nobis peccatis nostris, pacem Domini consequamur?* Cæterum, vt peccatores per pœnitentiam præfatam pacem comparant: ita iusti per conformem cum Deo voluntatem, eandem conseruant: amicis enim firma pace concordibus vna debet esse voluntas. Hinc sanctus Leo dixit: *Quid est pacem habere ad Deum,* [S. Leo serm. 6. de Natiuit. Domini.] *nisi velle quod iubet,* & nolle quod prohibet? *Si enim humanæ amicitiæ pares animos, & similes expetunt voluntates, neque vnquam diuersitas morum ad firmam potest peruenire concordiam, quomodo diuinæ particeps erit pacis, cui ea placent, quæ Deo displicent, & iis appetit delectari, quibus illum nouit offendi?* Et alio in loco ait: [Idem & serm. 9.] *Christiano vera pax est à Dei voluntate non diuidi, & iis solis, quæ Deus diligit, delectari.*

Capvt IX.

In persecutione patientes impassibilitatis dote quodammodo donantur.

VErticem iam huius montis attingimus, extremam sanctimoniæ lineam duxit Saluator, cum dixit: *Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Hoc quidem expendere erit operæpretium. Et quidem cum æterna beatorum gloria, qua in cœlo fruuntur, ex quatuor corporis gloriosi dotibus, impassibilitate, claritate, subtilitate, agilitate, quam magna, & ineffabilis sit intelligatur; ex eisdem intelligere licet, quam mira sit beatitudo, quam Christus persecutionem patientibus adscribit.

Primum, impassibilitatis dotem non obscure eis attribuit Elias Cretensis inquiens: [Elias Cret. in orat. 23. Naz.] *Qui pro Deo patitur, futuræ Deificationis pignora iam accepit, tum etiam cum patitur: cum inuictus, atque omni cruciatu sublimior reperiatur.* Sensus est: qui pro Deo patitur, eo ipso tempore, quo patitur, futuræ Deificationis, id est, gloriæ pignus, id est, quasi dotem quandam accipit, quæ in eo consistit, vt inuictus, & omni cruciatu sublimior reperiatur, id est, impassibilis quodammodo est, dum quasi non

patiatur, inuictus, & sublimior omni cruciatu inuenitur. Id de omnibus martyribus Nazianz. asseruit: *Velut in alienis corporibus, imo quasi corporum expertes dimicarunt*. Hoc est, tanquam impassibiles. Plane iure optimo eos impassibiles dixeris, qui sine morte, & sine dolore patiuntur; huiusmodi autem sunt perfecti quique charitate flagrantes, & patientiæ studentes.

Naz. orat. 1. contra Iulianum.

Audi Tertullianum: *Si patientiæ incubabo, non dolebo*. Metaphoram à lecto asciuit, nam lecto proprie incubare dicimur. Omnes autem qui ægrotantes lecto incubant, id quærunt, vt mollius quiescant, & minus doleant; at solus ille non dolebit, qui patientiæ incubabit: Solus enim patientiæ thorus hanc vim habet, vt hominem indolentem, & impassibilem reddat.

Tertullian. in opere de patientia.

De his enim Clemens Alexandrinus dixit: *Viuentes in habitu impassibilitatis*. Solus quidem patientiæ habitus ita hominem munit, vt impassibilem reddat. Quocirca, qui persecutione, vel graui tribulatione premitur, existimatur quidem dolere; sed si perfectæ patientiæ est, potius gaudet. De his enim Paulus non dixit simpliciter, quod dolerent; sed *quasi dolentes, semper autem gaudentes*. Vbi sanctus Chrysostomus sic habet: *Existimamur quasi in dolore simus; nos autem voluptatem habemus ingentem*.

Clem. Alex. lib. 7. strom.
2. Cor. 6.
Chrysost.

Rubus, quem vidit Moyses, videbatur quidem ardere, atque consumi; ipse tamen impassibilis nihil à flamma lædebatur: Symbolum erat Ecclesiæ, quæ persecutionum igne videtur absumi, cum ipsa in perfectis integra, & impassibilis maneat. Apposite Glossa ordinaria: *Alij in rubo flammante Ecclesiam intelligunt, quæ persecutionibus inflammatur, sed loquente in se Domino, non crematur*. Quid enim mirum, si rubum natura infirmum Deus in eo existens incremabilem, & impassibilem redderet? Specialius ad quemlibet iustum hanc allegoriam deriuat Hugo Cardinalis. *Ignis* (inquit) *in rubo, tribulatio in anima iusti*: quæ nimirum ardet, sed non consumitur, nec aliquid mali patitur. Rubus quidem patiebatur, quia ardebat; sed cum quadam impassibilitate, quia flamma eum non consumebat: ita sane iusti perfecti in persecutionibus, & tribulationibus patiuntur; sed cum quadam impassibilitate, quia diuino occupati gaudio, non dolent. Vnde sanctus Thomas opportune admonet: *Tu ergo cum non possis esse impassibilis, esto saltem cum quadam impassibilitate patiens*. Hoc est, cum natura non sis impassibilis, sic patere, vt quodammodo impassibilis esse videare. Id autem quamuis naturæ sit impossibile, pronum tamen est gratiæ, quæ diuino gaudio sic solet hominem inebriare, vt ab aduersa fortuna pulsatus, & à persecutoribus iniuriarum verberibus ictus, minime doleat.

Exod. 3.
S. Thom. opusc. de Euchar.

Audi sanctum Cyprianum dicentem: *Non terrent crucifixi heredes mortis supplicia; inebriati enim, non habentes sensum huius mundi, cruci hæremus*. Inde non dolent, quia non habent sensum huius mundi, quo mundi mala possint sentire, & pati. Perfecti ergo viri dotem impassibilitatis quodammodo nacti, merito beati dicuntur.

S. Cyprian. in serm. de Cœn. Dom.

Capvt X.

Quadam velut claritatis dote decorantur patientes propter iustitiam.

Ostendimus superiori capite, eos, qui propter iustitiam persecutionem patiuntur, iure optimo à Christo beatos appellari; quandoquidem impassibilitatis dotem beatorum propriam participant; nunc alias etiam gloriæ dotes memorabimus. An earum participatio aut analogia in illis aliquo modo splendeat. Et quidem de claritate haud difficilis erit comprobatio. Nam Christus Dominus tormenta ac passionem suam clarificationem appellauit illis verbis: *Nunc clarificatus est filius hominis*, id est, *glorificatus*, vt alij legunt, atque idem omnino est. Quod de passione, & cruce vno sensu Patres intelligunt. Eodem modo sanctus Hieronymus interpretatur illud Ioannis, *Pater clarifica me*. Sanctus Chrysostomus sic exponit: *Confestim in ipsa cruce, ea quæ clara sunt, apparebunt. Sol namque auersus est, petræ scissæ sunt, multa corpora eorum, qui dormierunt surrexerunt: hac etiam via eas, quæ ceciderunt, discipulorum cogitationes restituit, & suadet non solum non tristari, sed etiam lætari*. Hanc eandem claritatis rationem eleganter admodum tradit sanctus Hilarius his verbis: *Iam nunc conspuendus, crucifigendus erat, sed clarificat Pater filium. Sol de cursu operis deficit, & interitum suum cum eo reliqua mundi elementa senserunt, ad onus Domini in cruce pendentis terra tremuit, & in eum qui moriturus erat, intra se contestata est, non capere. Preclamat centurio: vere filius Dei erat iste: prædictioni consentit effectus: Dominus dixerat: clarifica filium tuum. Centurio verum Dei filium confitetur: ne quis credentium ambigeret, quod aliquis persequentium non negasset*. Similiter Augustinus paucis rem absoluens ait. *Quod ergo ait: Pater venit hora, clarifica filium tuum; sic intelligendum est, tanquam dixerit: venit hora seminandæ humilitatis, fructum non differas claritatis*. Ex quibus debet intelligi, in humilitate tribulationis, ac persecutionis esse tanquam in semine absconditam claritatem, quæ cito ex ipsa humiliatione sit efferenda, & producenda, iuxta Augustini sententiam. At vero vt volunt S. Hilarius, & Chrysostomus non solum abscondita in semine, sed manifesta in fructu reperitur claritas in persecutione, ac tribulatione. Similiterque fit in omnibus iustis, qui propter iustitiam patiuntur persecutionem, quam Deus & interna mentis, & externa nominis claritate dotauit. Vt enim ferrum, vel lima, vel laboriosa terræ collisione splēdet: ita iustus persecutione clarior, & illustrior redditur. Quapropter S. Epiphanius loquens de Christo ait: *Propterea primum moritur, vt mortis testamentum confirmet, deinde à mortuis resurgit, vt à gloria ad gloriam transeat*, id est, à gloria crucis ad gloriam resurrectionis, vnde Paulus ait: *Christum propter passionem mortis gloria & honore coronatum*. Vt hanc gloriæ, & honoris coronam in ipsa morte obtinuisse intelligatur, sicut intellexit œcumenius, & explicuit his verbis: *Gloriam & honorem vocat crucem*,

Ioan. 13.
S. Hieron. epist. 150.
Ioan. 17.
S. Chrysost. hom. 71. in Ioan.
S. Hilar. l. 3. de Trinit.
S. Epiphan. hæres. 66.
Ad Hebr. 2.

crucem, neque enim tam Deo dignum erat, tamque gloriosum fecisse cœlum & terram, sicut quod propter nos dignatus fuerit crucifigi. In ipsa ergo morte clarificationem, seu claritatem suam, id est, diuinitatis suæ notitiam, quam à Patre petiuit, consecutus est: Ibi enim tanta diuinitatis suæ præbuit argumenta, tantaque gloriæ, & honoris ostentauit insignia, vt centurio proclamauerit: *Vere filius Dei erat iste.* Similiter igitur, qui pro Christo patiuntur, in ipsa persecutionum & tribulationum passione prærogatiuam claritatis, id est, claritatem mentis, & nominis assequuntur. Ipsa enim calamitatum perpessio corona gloriæ est. Hinc illud sancti Hieronymi: *Suppliciis suis coronantur.* Et Chrysostomus ait: *Liuoribus quos ei verbera sæpius inferebant, quasi quibusdam gloriabatur coronis.* Et alibi: *Martyres,* inquit, *cum beatos vocamus, ex vulneribus primum beatificamus, & tum ex præmiis: ex plagis, & tum ex coronis repositis.*

S. Hieron. epist. 150. ad Hedibiam. S. Chrysost. hom. 8. de laudibus Pauli. & hom. super orat. Annæ.

Caput XI.

Haud deest persecutionem patientibus agilitas, cuius velut dote commendantur.

VT beatitudo, quam Christus patientibus persecutionem promittit satis contestata maneat, bonum etiam agilitatis illas participare, operæ pretium erit ostendere. Id autem procliue erit, si Seraphicum Doctorem adeuntes, quæ de huiusmodi dote docuit, expendamus. Et quidem docens beatorum corporibus dotes gloriæ in id à Deo concedi, vt corpus spiritui beato penitus conforme sit, de agilitate sic ait: *Quia vero spiritus beati promptissimus est ad tendendum in Deum, ideo in corpore glorioso debet summa agilitas reperiri.* Deinde idem Doctor docens agilitatem concedi cum respectu ad dilectionem, qua anima beata Deo coniungitur, sic habet: *Agilitas est, vt coniungatur anima Deo, impassibilitas, vt non retrahatur, &c.* Subinde vero distinguens has dotes penes causam materialem asserit eas opponi quatuor defectibus, quos corpus humanum contrahit ex quatuor elementis, quibus coalescit, & de agilitate sic subdit: *Corpus ab igne, qui consumit, habet animalitatem secundum quam alimoniæ reddit ponderosum, contra quem defectum habet agilitatem.* Ex his tribus Bonauenturæ pronuntiatis haud difficile erit monstrare, agilitatis dotem eos, qui propter iustitiam patiuntur, quodammodo æmulari. Primum, iuxta primum pronuntiatum, qui propter iustitiam patitur persecutionem, seu tribulationem, & animo & corpore promptissimus est, & valde agilis ad tendendum in Deum. Ideo de iustis dicitur: *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt.* Quem locum ad rem nostram Hugo Cardinalis sic exponit: *Multiplicantur infirmitates, id est, tribulationes sanctorum, & postea accelerauerunt; quia huiusmodi tribulationes, & persecutiones sunt quasi compendium citius veniendi ad Deum, & tales expediti sunt ad eundem.* Tribulationes quidem, & persecutiones hominem iustum per se promptum, magis agilem reddunt ad tendendum in Deum. Vnde sanctus Gregorius dixit: *Mala, quæ nos hic premunt, ad Deum nos ire compellunt.* Persecutionibus enim quasi calcaribus icti, celerius ad Deum currimus. Id in ceruo bene adumbratum, qui dum pugnat cum serpentibus magna siti accensus ardenter appetit fontem, quem sane ceruum ad fontem currentem, si canes pariter insequantur, multo velocius currit: ita iustus, victis peccatorum serpentibus ardore charitatis æstuans, Deum fontem viuum vehementer desiderat. Sicut Psalmographus clamat: *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.* Sed dum currit ad vitæ fontem, vt veniat, & appareat ante faciem Dei, canes sibi adlatrantes sentit, id est, homines insultantes, *qui dicunt ei quotidie, vbi est Deus tuus?* Vnde sanctus Augustinus ait: *talis ceruus dum currit, patitur insultantes, vt velocius currat.*

Bonauent. in Breuiloquio part. 7. cap. 7.

Et in centiloquio part. 4. sect. 3.

Psalm. 15.

S. Gregor. lib. 5. mor. cap. 5.

Psal. 41.

In Psal.

Ex secundo pronuntiato sancti Bonauenturæ habes corporis gloriosi agilitatem in eo deseruire animæ beatæ vt Deo penitus coniungatur: at id muneris præstat etiam persecutio & tribulatio, quam iustus propter iustitiam patitur. Quod aperte indicauit Sapiens, dicens: *Sustine sustentationes Dei, coniungere Deo.* Tribulationes à Deo immissæ sustentationes dicuntur Dei, quia per eas Deus nos sustentat, ne cadamus per superbiam. Vnde Regius vates ait: *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Et alibi: *Da mihi auxilium de tribulatione.* Cum vero sapiens hæc duo coniungit, vt videlicet voluntarie, & patienter Dei sustentationes, seu tribulationes patiamur, & Deo coniungamur, innuit hæc duo copulata esse, vt nimirum per tribulationes Deo coniungi debeamus. In quam sententiam explicat hæc verba Hugo Cardinalis, additque hoc quasi typice adumbratum esse in Dauide: *Vnde* (inquit) *legitur, quod anima Ionathæ conglutinata est animæ Dauid, qui patienter & pacifice sustinebat persecutionem Saulis.* Ex persecutionibus ergo propter iustitiam toleratis gluten fit, quo anima Deo coniungitur. Sicut ergo agilitatis dos animæ deseruit, vt Deo melius coniungatur: ita etiam tribulatio, ac persecutio animam iusti à terrenis bonis separat, & Deo copulat.

Eccles. 2.

Psal. 22.

Psal. 59.

1. Reg. 18.

Denique iuxta tertium Seraphici Doctoris pronuntiatum dos agilitatis corpori humano grauitatem, & terreum pondus adimit, & leuissimum efficit: quod item munus tribulatio præstat. Nam vt aquæ diluuij arcam, quæ maximo pondere in terra iacebat, in altum leuarunt: ita tribulationum vndæ hominem, quasi nullius ponderis sit, in sublime tollunt. Enim vero tribulatio hominem quasi immunem ponderis reddit; quia ea omnia, quæ cor illius grauant, ab ipso corde amouet, & pellit. Grauat quidem cor terrena fluxæ carnalitatis affectio, & exterioris hominis animalitas, cui Bonauentura supra pondus assignauit; hæc autem ponderosa carnis affectio, & animalitas ita persecutionis sale siccatur, ita tribulationis igne corrumpitur, & absumitur, vt amota hac grauitatis causa

cor omnino agile, atque leuiſſimum reddatur. S.Gregor. lib.6. mor. cap.5. 2. Cor 4. In quam ſententiam ſanctus Gregorius explicat illud Pauli. *Et licet is qui foris eſt, noſter homo corrumpatur, tamen is qui intus eſt, renouatur de die in diem.* Id eſt, quanto magis corrumpitur homo exterior, in quo grauitas eſt, tanto plus homo interior renouatur, & agilior, & leuior ad aſcendendum redditur: Sic enim ſubdit ſanctus Doctor: *In eo quod caro flagellis afficitur mens ad appetenda altiora ſublimatur.* Quod vt confirmet, argute, & Iob cap.5. acute vſurpat verba illa Iobi: *Homo naſcitur ad laborem & auis ad volatum.* Cuius ſententiæ partes ita connectit, vt homo mundanis affectionibus grauis, per laborem tribulationis ita reddatur *leuis*, & ad volandum agilis, vt ex homine euadat in auem; ſic enim habet: *Homo ergo ad laborem naſcitur, & auis ad volatum; quia inde mens ad ſumma euolat, vnde caro in infimis durius laborat.* Exemplum Pauli ſubinde proponit his verbis: *An non quaſi auis, Paulus ad volatum natus fuerat, qui tot aduerſa ſuſtinens dicebat? noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt.* Quia enim in terra grauem perſecutionem vt homo patiebatur, ideo in cœlo, vt auis verſabatur. Tribulatio eam ipſi agilitatem ingerebat, vt depoſita hominis grauitate in auis leuitatem tranſiret.

Capvt XII.

Perſecutionem patientes etiam ſubtilitatis bono quodammodo donantur.

AD beatitudinem eorum, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam adſtruendam ex dotibus glorioſi corporis ſola reſtat ſubtilitas, quam ipſus etiam quodammodo decorare monſtrabimus ex doctrina Seraphici Doctoris, ſicut & in ſuperiori capite. Igitur S.Bonauent. in breuiloquio part. 7. cap.7. ſanctus Bonauentura de hac dote ſic habet: *Quia ſpiritus beati dilectione illius ſummi ſpiritus eſt ſumme ſpiritualis effectus, ideo in corpore habere debet correſpondentem ſubtilitatem, & ſpiritualitatem.* Et in centiloquio part. 4. ſect. 2. Deinde alibi de eadem dote ait: *Subtilitas eſt, vt nihil interponatur inter diligens & dilectum.* Præterea docens ibidem, corpus noſtrum ex quatuor elementis, quibus concretum eſt, quatuor defectus contrahere, quos quatuor dotes gloriæ ab eodem corpore pellunt, & defectum ab aëre prouenientem à ſubtilitate amoueri aſſerens, ait: *Ab aere, qui cedit cuilibet impellenti, corpus habet infirmitatem, contra quam habet ſubtilitatem, ſiue penetrabilitatem, per quam corpori glorioſe erit peruium omne durum.* In quibus locis, ſi attentè animaduertas, omnia cauſarum genera, ex quibus dos ſubtilitatis corpori ingeneratur, complexus eſt. Nam eius cauſa efficiens eſt ſumma ſpiritualitas animæ beatæ; finalis vero, vt inter diligens & dilectum nihil interponatur; materialis autem corpus defæcatum & expurgatum defectu elementari. Iuxta hæc ergo tria pronuntiata haud ægrè adſtruetur quod diximus.

Primum, qui perſecutionem patitur propter iuſtitiam per ipſas perſecutiones & tribulationes maxime ſubtilis, & ſpiritalis efficitur, non ſolum corde, ſed quodammodo etiam corpore. Id videtur inſinuare Pſalmus octuageſimus tertius, cuius titulus eſt, *pro torcularibus.* Quem Pſal.83. titulum ſanctus Auguſtinus explicans, & per torcularia tentationes intelligens, ait: *Præpara animam tuam ad tentationem, ecce torcular. Conteruntur, exuuntur integumentis carnalium deſideriorum, quaſi vinaciis exuuntur veteri homine, & in apothecam Dei defluunt.* Vt ergo vua in vite, & oliua in arbore, integro, & craſſo corpore ex permixtis elementis concreto conſtant; at vbi torculari premuntur, craſſiora ſeparantur & ſubtiliora, quæ manent, eliguntur: ita quidem homini vſu venit, in arbore proſperitatis quaſi pendens, craſſa veteris Adam corpulentia induitur, terrenis cogitationibus, & affectibus ſpiſſatur: at in torculari perſecutionis conteritur, integumentis carnalium deſideriorum exuitur, & quaſi vinaciis veteri homine ſpoliatur, & hoc modo ſubtilis in apothecam Dei defluere cernitur. Hic autem, qui tantum è torcularibus fructum ſuſcepit, ſic in exordio huius Pſalmi lætus fatetur: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Non ſolum cor, ſed caro etiam exultat, quia quamuis hæc pondere propriæ corruptionis grauatur, tamen ab ſpiritu quodammodo fit ſpiritualis & ſubtilis, vt exultare, & in altum poſſit aſcendere. Vnde Propheta non ſolum ſpiritum, ſed etiam carnem appellauit paſſerem, ſubiungens: *Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum.* Nam ſanctus Auguſtinus per paſſerem ſpiritum, per turturem carnem intelligit, inquiens: *Duobus duo reddit. Cor vt paſſer; caro vt turtur. Corde cogitamus Deum, quaſi volet paſſer ad domum; carne agimus opera.* Sicut ergo auis ſubtili volatu alta penetrat: Ita etiam caro ſubtilitate ab ſpiritu mutuata, fit turtur, quæ per exteriora bona opera in cœlum tollitur. Caro enim caſta gemitibus, & maceratione corporis tenuata, turtur eſt, quæ bonorum operum exercitio cœleſtia petit. Hac ergo ratione cor atque pariter caro exultant in Deum viuum, vel vt Hugo Cardinalis exponit: *Cor exultat per deuotionem, caro per hilaritatem.* Per tribulationem ergo caro ſubtilis, ac ſpiritualis fit. Qui hoc donum per tribulationem mortificationis accepit, laudat Deum in tympano, iuxta illud Pſalmi: *Laudate eum in tympano* Pſalm.150. *& choro.* Nam tympanum eſt caro tribulatio- S.Gregor. 3.p. Paſt. admonit 13. nibus & mortificationibus ita macerata, vt de craſſa, & corruptibili in ſubtilem, & ſpiritualem mutetur. Vnde Gloſſa interlinealis, *in tympano, id eſt, carne mutata ſine omni corruptione.* Explicatius id tradit ſanctus Gregorius his verbis: *In tympano ſicca & percuſſa pellis reſonat: quiſquis itaque corpus affligit, Deum in tympano laudat.* Huius quidem caro maceratione tribulationum ſubtilior & ſpiritalior quotidie redditur.

Quia vero iuxta ſecundum pronuntiatum Bonauenturæ dos ſubtilitatis à Deo conceditur, vt *nihil interponatur inter diligens & dilectum*, id quoque perſecutio, ſeu tribulatio præſtat;

præstat; remouet enim interposita impedimenta, vt anima iusti liberum accessum habeat ad dilecti Dei vnionem, quod Paulus aperte docet:

Ad Rom. 5.

Iustificati (inquit) *ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum.* Cum Christus nobis aditum patefecerit, & accessum expedierit ad Deum diligendum, id media tribulatione præstat; quod Paulus ita adiungit: *Gloriamur in tribulationibus scientes quod tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, probatio verò spem; spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* A tribulatione gradatim ad charitatem peruenit, qua vnimur Deo; dum autem ad charitatem pergit ea impedimenta amouet, quibus peccatores, etiam cum tribulantur præpediuntur, de quibus impedimentis sanctus Bernardus ait:

S. Bernard. epist. 52 ad Abb. sancti Nicasij.

Sicut sanctis & electis tribulatio patientiam operatur; patientia autem, &c. Sic damnandis è contrario, tribulatio parit pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatio desperationem, & illa interimit. Hæc impedimenta damnandorum tollit electis tribulatio, quæ eos vsque ad perfectum Dei amorem sine obstaculo deducit.

Cant. 5.

Quod etiam sponsa symbolice significauit: cum enim amore sponsi flagrans ad eius amplexum accedere vehementer optaret, ait: *Quæsiui, & non inueni illum, vocaui, & non respondit mihi.* Vbi sanctus Gregorius ita scribit: *Quærit sponsa dilectum, sed non inuenit, quia à Deo inspirata mens assidue suauitate illa intima perfrui concupiscit; sed corruptio prohibet, quam in hac vita gerit: Vocat, & non respondetur ei: quia & orationibus & operationibus suis dulcedine illius præsentiæ satiari appetit, sed ad votum suum hoc quod inuocat non occurrit.* Cum ergo dulcissima sponsi præsentia frui vehementer optaret, id orationibus, & bonis operibus assequi non potuit: qua ergo ratione accessum habuit? Profecto tribulatione persecutionis, quæ tanquam dos subtilitatis, præstat, vt nihil interponatur *inter diligens & dilectum.* Sic enim ipsa sponsa subiungit: *Inuenerunt me custodes, qui custodiunt ciuitatem. Percusserunt me, & vulnerauerunt me: tulerunt pallium meum custodes murorum.* Sic percussa & vulnerata, pallioque spoliata inuenit sponsum, id est, dulcissima eius præsentia frui datum est, vt nihil iam inter eam, & dilectum interponeretur. Quæ verba optime exponit Hugo Cardinalis, qui per custodes Prælatos, & Doctores intelligens, ait: *Percusserunt me duris increpationibus & obiurgationibus. Vulnerauerunt me gladio spiritus, quod est verbum Dei, quo dolorem pœnitudinis intulerunt. Tulerunt pallium meum, vt nuda nudum sequerer, me omnia relinquere fecerunt.*

In tertio pronuntiato affirmat Seraphicus Doctor: *Per subtilitatem, siue penetrabilitatem corpori glorioso esse peruium omne durum.* Similiter quidem per persecutionem ac tribulationem patienter toleratam omne, quod in hac vita durum est, peruium homini fit. Testor Regem illum, qui cum hostium bello premeretur, & fortissime persecutionis muro cingeretur, quasi dote subtilitatis esset præditus, dixit:

Psalm. 17.

In te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. Lyra per murum tentationem intellexit, quæ, licet durissimus sit murus, peruia tamen est iusto patienti: *Transgrediar,* inquit, *murum, id est, tentationis obstaculum, quæ impedit processum in bonum.* S. Augustinus murum tribulationis pœnâ interpretatur, quem murum peccata, velut opifices ædificarunt: *Transgrediar,* inquit, *murum, quem inter homines, & cælum peccata construxerunt.* Omnes quidem huius vitæ tribulationes peruiæ sunt ei, qui eas patienter tolerat, nec ipsi obstant, quominus ad vlteriora virtutis progrediatur. Cassiodorus vero peccatorum congeriem intelligit, quæ murus est omnium durissimus. *Diruere non penitus potest homo, sed ope Dei transit murum, obstaculum peccatorum,* sic ille. Huius muri structuram eleganter describit Hugo Cardinalis in hunc modum: *Murus est peccatum, quia separat nos à Deo. Iste autem murus fit ex luto luxuriæ, & latere auaritiæ, & palea inanis gloriæ, & cemento amoris mundi, lapidibus acidiæ, fundamentum est timor satisfaciendi, qui sustinet totum murum. Latitudo est perseuerantia in peccato. Altitudo præsumptio.* Hunc tam compactum, atque durissimum murum, is, qui tribulationem propter iustitiam patitur, facile transgreditur. At sanctus Gregorius per murum omne viæ spiritualis obstaculum generatim intelligit: *Murus,* inquit, *est omne quod itineri nostro obiicitur, ne ad eum, qui diligitur, transeatur. Sed murum transgredimur, cum præ amore supernæ patriæ, quæque in hoc mundo fuerint obiecta calcamus.* — S. Gregor. lib. 26. mor. cap. 10.

Quacumque ergo ratione murus intelligatur, eum penetrat, ac transgreditur, qui propter iustitiam patitur: nam cum dos subtilitatis vt docuit Bonauentura, corpus roboret, ne cedat obstaculis, & contra infirmitatem, quam ex aere traxit, vndique muniat, idem præstat tribulatio, aut persecutio propter iustitiam tolerata. Vnde subdit Gregorius: *Robusti ex aduersitate proficiunt; sed infirmi sæpe in desideriis suis, si qua eis fuerint ex aduerso obiecta, languescunt, & cum valida tribulatione pulsantur, pusillanimitate deficiunt.*

Capvt XIII.

Is qui patitur propter iustitiam, beatitudinem etiam essentialem quodammodo participat.

CVm ex Christi Domini verbis constet beatos esse, qui patiuntur persecutionem propter iustitiam, idque ita esse quoad similitudinem beatitudinis accidentalis ex gloriosi corporis dotibus ostendimus, reliquum est, vt beatitudinem etiam essentialem eis quodammodo coaptemus. Quamuis enim hi qui propter Deum persecutionem patiuntur, extrinsecus conuiciis, opprobriis, & variis iniuriis pulsentur, atque inde miseri videantur, intrinsecus tamen solidam beatitudinem nanciscuntur. S. August. dixit: *Intrinsecus esse beatitudinem nostram, sicut de anima Ecclesiastica ore prophetico dicitur: omnis gloria eius filiæ Regis ab intus. Nã extrinsecus maledicta, & persecutiones, & detractiones permittuntur, de quibus tamen* — S. August. lib. 1 de serm. Domini in monte cap. 5.

magna merces eſt in cœlis, quæ ſentitur in corde eorum, qui poſſunt dicere, gloriamur in tribulationibus. Hanc intrinſecam beatitudinem in iuſtorum mente ſub ipſa tribulationum; & perſecutionum miſeria latere indicauit Dominus, cum præmium his, qui ob ipſius amorem cuncta terrena reliquerint, aſſignans, ait: *Accipiet centies tantum, nunc in tempore, cum perſecutionibus, & in ſæculo futuro vitam æternam.* Vbi ad præmium & beatitudinem huius vitæ perſecutiones adiunxit; quia profectò ad internam animæ beatitudinem perſecutiones maximè pertinent, cum ipſis, & propter ipſas æterna beatitudo in corde iuſtorum prægustetur. Id quod Beda ad hunc Marci locum ſic ediſſerit: *Omnes qui propter regnum Dei temporalia ſpreuerunt, in hac vita perſecutionibus pleniſſima, eiuſdem regni gaudium fide certa deguſtant, atque omnium electorum delectatione fruuntur.* Non ergo mirum ſi perſecutiones ad huius vitæ præmium apponantur, quando ipſarum gratia æterni regni gaudium deguſtant, & omnium electorum delectationem prælibant: ſed propius ad inſtitutum accedamus. Enim vero, quia in ſcholis Theologiæ non ſatis eſt definitum; ſed inter nobiliſſimas ſancti Thomæ & Scoti familias controuerſum, in qua actione potiſſimum eſſentialis beatitudo conſiſtat, an ſcilicet, in viſione intellectus, vel potius in amore voluntatis, nec deſint, qui vtramque ſimul actionem ex æquo requirant, eandem nunc in tribulatione ſuo modo inueniri oſtendendum eſt.

Marc. 10.

Et quidem viſionem quandam, ſeu perfectiorem cognitionem Dei in tribulationibus reperiri, ſatis apertè indicat ſanctus Iob, vbi tantum diſcrimen conſtituit inter eam Dei cognitionem, quæ tempore tribulationum habetur, & eam, quæ in proſperitate conſpicitur, quantum eſt inter auris auditionem, & oculi viſionem: ſic enim de ſeipſo ait: *Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.* Ac ſi diceret, proſperitatis tempore tantum te audiebam, quia obſcuram de te habebam cognitionem; at nunc perſecutionibus, & calamitatibus vehementer afflictus, quaſi clarius te video. Ita hunc locum intellexit S. Gregor. inquiens: *His nimirum verbis apertè indicat, quia quanto viſus ſuperior eſt auditu tanto differt ab eo, quod prius extitit, & hoc quod poſtmodum per flagella profecit; quia interno oculo veritatis lumen magis conſpexit.* Clarius id docuit idem S. Gregor. vbi explicans verba illa Iob: *Videbit faciem eius in iubilo.* Sic habet: *Quia poſt tentationes, poſt immenſas amaritudines ſæpe mentis noſtræ in occulto gaudio lux veritatis erumpit, bene de hoc tentato homine ſubiungitur: Videbit faciem eius in iubilo.* Rationem huius optimam, paucis interiectis ita ſubiungit: *Menti enim noſtra prius ignis tribulationis immittitur, vt omnis vitiorum ærugo concremetur, & tunc mundatis oculis, illa lætitia patriæ cœleſtis aperitur. Prius à mentis acie, exurente triſtitia, interpoſita malorum caligo detergitur: & tunc reſplendente raptim coruſcatione incircumſcripti luminis illuſtratur.* Quam vero cœleſtis ſit viſio, qua hoc incircumſcriptum lumen inter amariſſimas tribulationes contemplatur, attexit his verbis: *Ibi mens ex immenſo fonte infuſione ſuperni roris aſpergitur: ibi non ſe ſufficere ad id quod rapta eſt, contemplatur.* Subinde vero addit: *Hæc ipſa per contemplationem facta, non permanens viſio, ſed vt ita dixerim, quaſi quædam viſionis imitatio, Dei facies dicitur.* Quædam viſio Dei, atque adeo quædam beatitudo ex ipſis tribulationibus emergit, dum poſt afflictionem perſecutionum clarior in mente diuinæ lucis contemplatio radiat. In quam ſententiam idem Gregorius aduertit Patriarcham Iacob poſt longam cum Angelo luctam dixiſſe: *Vidi Dominum facie ad faciem.* Nam poſt luctas certè tribulationum ac perſecutionum, Deus à iuſtis, quantum in hac vita fieri poteſt, quaſi facie ad faciem videtur.

S. Gregor lib. 15. mor. cap. 2.

lib 24 mor. cap 6.

Iob 33.

Idem Greg. lib. 24 c. 7.

Si vero eſſentialem beatitudinem in ardenti ac perpetuo charitatis amore conſtituas, etiam hunc ex ipſis propter iuſtitiam perſecutionibus, ac tribulationibus procedere, non erit difficile demonſtrare. Et quidem ſanctus Diadochus noſtram erga Deum charitatem gloriam appellans, de ea intelligit illud Apoſtoli: *Quod momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis*, id eſt, æternum pondus charitatis, quod *æternum* ea ratione dici putat eius ſcholiaſtes Franciſcus noſter Turrianus, quia eodem Apoſtolo auctore: *Charitas nunquam excidit.* Gloria autem à Diadocho dicitur charitas; quia ad gloriam & beatitudinem hominis maximè ſpectat. Vnde S. Bernardus ait: *Summum bonum diligere ſumma eſt beatitudo, & quanto quiſque Deum amplius dilexerit, tanto magis beatus erit.* Concinit Chryſoſtomus magnificis verbis amorem Dei commendans: *Amemus* (inquit) *Deum, hoc magna certe merces, hoc cœlorum regnum, & voluptas, & deliciæ, & gloria, & honor, hoc lumen, hoc beatitudo infinita.* Hæc autem tanta beatitudo ex perſecutionibus, & tribulationibus naſcitur, vt interprete Diadocho docet Paulus illis verbis: *Æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Vbi Græcè eſt: *Parit in nobis*: nam tribulatio virtute Spiritus ſancti fœcundata æternum gloriæ, id eſt, charitatis pondus parit. Porro cum parentum imaginem, & ſimilitudinem filij referre ſoleant, merito quis dubitet, quomodo tribulatio gloriam pariat, adeo ſibi diſſimilem? Huc facit quod Hieronymus tradit expendens illud de diſcoloribus virgis Iacob, quibus maculoſos, ac variegatos fœtus edendos curauit, poſt alia exempla, hoc ſcribit: *Scriptum reperitur in libris Hippocratis, quod quædam ſuſpicione adulterij fuerit punienda, cum pulcherrimum peperiſſet, vtrique parenti, generique diſſimilem, niſi ille ſoluiſſet quæſtionem monens quærere, ne forte talis pictura eſſet in cubiculo, qua inuenta mulier a ſuſpicione liberata eſt.* Ex quo fit, vt ſi mentis oculis obuerſetur Deus, eiuſque gloria dum tribulamur, tribulatio gloriam nobis pariat, ſibi quamuis diſſimilem: quod Paulus verbis conſequentibus expreſſit; nam poſt illa verba: *Gloriæ pondus parit in nobis*, continuo ſubdit: *Non contemplantibus nobis quæ videntur; ſed quæ non videntur.* Ex hac nimirum diuinorum contemplatione fit vt tribulatio, quæ fœdæ Æthiopiſſæ ſimilis habetur, pulcherrimum filium edat, id eſt, æternum gloriæ, ac charitatis pondus.

S. Diadoch. de Perfect. ſpirit. c. 21. 2. Cor. 4.

1. Cor. 13.

S. Bernard lib. de modo bene uiu. ſerm. 3.

S. Chryſoſt. hom. 5. in epiſt. ad Rom.

S. Hieron. in traditionibus Hebraicis in Geneſ.

S. Diadoch. de perfect. spiritus cap. 82. Ex quibus potest intelligi, quam merito Diadochus dixit: *Si quis queat adhuc viuens mori per labores, hic prius quam moriatur, surrexit,* id est, laborum tribulatione, & mortificatione, quasi quadam mors sit, ad statum resurrectionis processit, quæ est animæ in corpore beatitudo. Sicut igitur iusto mors beatitudinem accersit: sic tribulationis mortificatio beatitudinem etiam huius vitæ comparat. Quia vero beatitudo non suppellex aliqua, sed hæreditas, ac summa possessio hominis est, similiter tribulatio hæreditas hominis dicitur, quod sit, vt vidimus, cum beatitudine maxime coniuncta. Hinc

Isai. 54. Isaias, cum induxisset Dominum dicentem: *Ecce ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas.* Id est, Diabolum tribulationum ardorem excitantem, *& proferentem vas in opus suum*, idest, bellica instrumenta tyrannorum, conatus, & persecutorum molimina, & machinamenta aduersus iustos; qui tamen huiusmodi tribulatione proficiunt, concludit Prophæta, *hæc est hæreditas seruorum Domini:* Vbi pulchre S. Hieronymus: *Ne cassum (inquit) putes esse certamen, & præsenti morte finiri, hæc est hæreditas seruorum Domini, id est, regnum cælorum, vita perpetua, retributio laborum.* Locupletissima ergo hominis possessio tribulatio, quæ quamuis hæreditas exilis, & macra & sterilis esse videatur, pinguissimum beatitudinis fructum affatim effert. Est quidem tribulatio, & persecutionum afflictio beata quædam hæreditas, quæ nos contingit ex paterna legatione, ac distributione. Etenim vt

S. Ambros. lib. 10. in Luc. c. 23. ait Ambrosius: *Nouerat Christum ad crucem suam testatorem, testamentum bonum, non pecuniæ, sed vitæ testantem, & pietatis officia deuidentem.* Et vbi quidem Patri spiritum specialiter legauit, & Matri Virgini paranymphum, sicut paranympho etiam matrem, militibus vestes, sepulturæ corpus, latroni paradisum, quæ quasi specialia fuere legata; totum certe hæreditatis corpus toti Ecclesiæ mandauit, filiisque fidelibus, nempe calicem passionis suæ præbibatum, crucem, clauos, spinas, sputa, flagella, vibices, &c. Quæ bona moriens possidere repertus est testamento legasse, & tanquam ad hæredes suos transtulisse visus est: bona sane in cruce, & parente crucifixo tanquam in hæreditario fundo radicata, & fundata, suisque hæredibus testamento, & hæreditario iure relicta. Hinc Sanctus

S. Cyprian. serm. de cœna Domini. Cyprianus merito intulit: *Non terrent crucifixi hæredes mortis supplicia.* Non inquam, vt nocumenta, sed vt hæreditas beata delectant.

Caput XIV.

Persecutionem patientes propter iustitiam perfecto etiam gaudio beati sunt.

Beatitudinem essentialem beatum quoddam gaudium consequitur, adeo illi connexum, vt sæpe in Euangelio gaudij nomine ipsa beati-

Matth. 25. tudo censeatur: sic dicitur *intra in gaudium Domini tui.* Cum ergo qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, beato quodam gaudio donentur, iure optimo à Domino beati dicuntur. Porro quam solidum ac perpetuum sit illud gaudium, quod iustos ob iustitiam afflictos perfundit, satis aperte indicauit Paulus dicens: *Quasi dolentes, semper autem gaudentes.* Vbi optime 1. Cor. 6.

Sanctus Chrysostomus ait: nun solum dixit gaudentes, sed apposuit semper. *Quid igitur huic vitæ par fuerit, in quam cum tanta inuadant aspera, gaudium maius sit.* Id confirmat Sanctus Gregorius Nazianzenus exemplo Marci cuiusdam Martyris, qui cum senex esset & grauissimè torqueretur, ita tamen gaudebat, vt de eo sic scribat, *Ne in tormentis quidem animi hilaritatem reliquit; verum ex ipsis etiam cruciatibus delicias capiebat: adeo a doloribus, & molestiis remotus, ac si alienis periculis interesse, suppliciumque suum pompam, non calamitatem esse duceret.* S. Chrysost. hom. 12. S. Greg. Naz. orat. 3. contra Iulianum.

Is certe cum ita gaudebat, & exultabat, Deum in tuba ductili, idest, in corpore supplicijs obdurato laudabat, iuxta illud Psalmi: *Psallite in tubis ductilibus.* In tuba ductili canit, qui corpore doloribus contuso animo profuse gaudet. Psal. 97.

Vnde hic Sanctus Augustinus. *Tribulatio tunsio est, profectus, productio: talis tuba erat Iob.* At tubæ cantus gaudium est patientis. Quare idem Augustinus de mysticis tubis ait: *Quæ per tribulationem distentæ edunt sonum harmonicum.* Quam gaudij harmoniam expressit propheta continuo subiungens: *Iubilate in conspectu Regis Domini, moueatur mare.* Iubilatio enim, idest, ineffabile gaudium tubæ harmonia est: qua mare mouetur, id est, quidquid diuina lex habet amaritudinis amouetur. In quem sensum idem Augustinus sic dic: *Indulcetur mare legis ligno crucis in eo posito.* Lex quidem Euangelica, si persecutiones, si labores, si cruces spectes, mare est amarum, sed dulcoratur ineffabili gaudio, dum ab eo qui propter ipsum Euangelium patitur crux Christi ad memoriam reducitur. Quo etiam spectauit Sanctus Ambrosius, cum dixit:

Sicut verbo suo adest Dominus, vt dulcescant aquæ: ita præstat in tribulationibus suam nobis præsentiam, vt afflictiones mitescant. Alludit ad quintam Hebræorum mansionem, dum in deserto vagarentur; quæ fuit in Marà sic appellata ab amaritudine aquarum, quas bibere non poterant, nisi prius iniecto ligno dulces à Moyse redderentur. Similiter quidem amarissimæ tribulationum aquæ dulcissimæ redduntur, dum crux atque passio Christi ad memoriam reuocatur. Vel certè lignum illud iniectum aquis causam significat, ob quam iusti patiuntur, quæ est Christus crucifixus, siue iustitia, ac veritas, ideo dicitur: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*, quæ sanè causa cunctam ab aquis amaritudinem pellit, Dum persecutiones, ac tribulationes ad gignendum gaudium fœcundat. Hæc causa gaudium gignebat in flagellatis Apostolis, de quibus dicitur: *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij; quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Quod expendens Chrysostomus ait: *Tametsi flagella non gaudij sint occasiones, sed tristitiæ & mæroris; nihilominus flagella propter Deum, & causa propter quam flagellantur, gaudium eis pariebat.* Aptè dicit *pariebat*, quamuis enim tribulationes ex se steriles, sunt tamen ab honestæ causæ spiritu fœcundatæ, pulcherrimum filium, idest, ineffabile cordis gaudium pariunt. Verissimum enim est, quod Sanctus Augustinus ait: S. Ambros. lib. de Mansionib. Exod. 15. Act. 5. S. Chrysost. hom. 23. in Genes. S. August. lib. 83. quæst. 4.

Iustos etiam sequestrata spe futuræ vitæ iucundius & lætius præ amore veritatis torqueri, quam luxuriosi præ cupiditate ebrietatis epulētur. Testor inclytos Romanos fratres Marcum, & Marcellianum, quos legimus ad stipitem alligatos & confixos clauis, sic tortori respondisse: *Nunquam tam iucunde epulati sumus, quam hæc libenter Christi causa perferimus, in cuius amore nunc fixi esse cœpimus. Vtinam tamdiu hæc nos pati sinat, quandiu hoc corruptibili corpore vestiti erimus.* Testor Andræam Apostolum, de
S. Bernard. serm de Triplici genere bonorum. quo Sanctus Bernardus dixit: *Non modo patienter, sed & libenter, verum & ardenter, ad tormenta, sicut ad ornamenta, ad pœnas, sicut ad delicias properabat.* Testor mirabilem Agatham, de qua Ecclesia canit: *Agatha lætissime, & glorianter ibat ad carcerem, & quasi ad epulas inuitata, agonem suum Domino precibus commendabat.* Hos omnes tubas ductiles dixeris; non solum Deo, sed sibi etiam iucundissimi gaudij harmoniam efficientes.

Verum causa ista patiendi, non solum tanquam virga diuina elicit mel de petra, oleumque de saxo durissimo id est, dulcissimum de tribulatione gaudium; verum necessaria omnino est, vt ipsa malorum perpessio laudabilis sit, & honesta. Audi Sanctum Gregorium dicen-
S. Greg. lib. 2. Epist. 36. tem: *Persecutio, dum non rationabiliter sustinetur, nequaquam proficit ad salutem. Debetis enim scire, sicut Beatus Cyprianus dixit, quia martyrem non facit pœna, sed causa.* Et Sanctus Au-
S. August. ep. 50. ad Bonifacium. gustinus ait: *Ideo vox illa intelligenda est verorum martyrum: iudica me Deus, & discerne causam meam. Non dixit: discerne pœnam meam, sed discerne causam meam; potest enim esse impiorum similis pœna, sed dissimilis est martyrum*
Idem in Psal. 34. *causa.* Et in Psalmos sic habet: *Nemo dicat persecutionem patior; non ventilet pœnam, sed*
in Psal. 68. *probet causam.* Idem alibi ait: *Non persecutionem pati laus est, sed habendo causam bonam pati, hæc laus est, laus enim est in causa bonitate, non in pœna acerbitate.*

Capvt XV.

Ad patiendum propter iustitiam, cunctæ superiores Beatitudines requiruntur.

Optimo ordine hæc beatitudo vltima à Domino ponitur, quoniam ad eam stabiliendam, reliquas omnes præcedere oporteat. Est enim hæc beatitudo cæterarum apex, & cacumen arduum; difficile enim arduumque est, patienter tolerare persecutionem, ideoque extremum locum debet obtinere. Vt enim in exercitu extremus locus militum erat fortissimorum, qui triarij dicebantur: sic in beatitudinibus, vltimus locus est fortissimorum Christi militum, qui pro iustitia ad mortem vsque decertant, hostibusque deuictis æternum triumphum reportant. Extremam huius horti partem patientiæ palma, arbor nobilissima tenet, quæ post omnes deuictos hostes in fine conceditur. Propterea ergo extremo loco collocata persecutionis tolerantia est, quod oporteat cæteris virtutibus eum esse armatum qui persecutionem est patienter toleraturus. Quod optime docet Sanctus Chrysostomus his verbis: *Non absque* S. Chrysost. hom. 15. in Matth.
ratione Christus hoc fecit, idest, vltimo loco persecutionis tolerantiam posuit; sed quia voluit ostendere quod nisi quis illis, quas superius posuit, armatus fuerit, ornatusque virtutibus, ad hæc nequaquam possit prodire certamina. Propterea de priori semper mandato sequētis viam struens, auream quandam nobis catenam texuit. Id quidem quod generatim ostendimus, speciatim etiam adstruere opere pretium erit.

Primum, paupertas spiritus ad ferendas propter iustitiam persecutiones plurimum necessaria est. Etenim ad hanc persecutionum pugnam, necessarium est arma omnino spiritualia induere, & temporalia exuere, quod præstat paupertas spiritus, quæ hominem nudum, & inermem constituit; in spirituali autem pugna ille victor euadit, qui temporalibus subsidiis nudus, & inermis pugnat. Mirabiliter enim inermis patientia pugnat, abiectisque armis omnibus, hostem superat. De manu Mutij Scæuolæ quam sponte flammis imposuit. Seneca sic scribit: *Non dubito quin magis laudauerim truncam il-*
lam, & torridam manum Mucij, quam cuiuslibet fortissimi saluam. Rarius est hostem amissa manu vicisse, quam armata. Confecit bellum inermis, ac mancus, & illa manu trunca duos Reges vicit. Ita quidem iusti pugnant, si pauperes sunt spiritu: quorum inermis patientia bellum conficit, & vulnera mortemque tolerando, victoriam, cœlumque reportat, quapropter magis laudauerim truncas, & tortas martyrum manus, pedes, corpora; quam Scipionum, Pompeiorumque triumphos. Rarum & gloriosum est, hostem amissa vita vicisse, corporibus truncis, vulneratis, crucifixis, discerptis, exustis, Reges, tyrannosque superare. Etenim Regna terrarum Alexander, Cæsar, cæterique similes vulnera, mortemque hostibus inferendo compararunt; regnum vero cœlorum, qui persecutionem patiuntur comparant. Præterea tanta est inter primam paupertatis & hanc vltimam patientiæ beatitudinem connexio, atque coniunctio, vt à Ruperto eadem vtriusque vox esse dicatur: nam confert cum cythara suauissima Christum, sermonem eius vero cum cantico. Et quidem canticum fuit nouum noui testamenti, in veteri
nunquam auditum. Sed audi Rupertum: *Hoc* Rupert. in Matth. 5.
cecinit canticum beatitudinis cithara gloriosa, cithara sonora, & dulcis, cui tota erat & est insita musica Patris, vniuersa sapientia Dei. Octo chordis antiquitus cithara fiebant, & quæ per primam eadem vox resonabat per octauam, secundum musicæ naturalem vim: quia septem tantum sunt discrimina vocum, & octaua vox eadem, quæ prima est: quod musicis non incognitum est, & in ista Beatitudinum cantilena, quæ prima, eadem octaua sententia est: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Conueniens ergo est paupertas spiritus ad patientiam in persecutionibus; quia qui primam illam vocem non refert, nec vltimam reddet. Ad hæc Sanctus Bernardus: Paupertati in prima Beatitudine & martyrio in hac octaua promissum esse vult regnum cœlorum quoniam paupertas genus quoddam martyrij est: *Quid (inquit) sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus; & martyribus, nisi quod verè martyrij*

genus

genus est paupertas voluntaria? Item propterea pauperibus pariter & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate emitur, sed in passione pro Christo, absque omni dilatione percipitur.

Secundo, necessaria est beatitudo mansuetudinis ad persecutiones patienter ferendas: nam si quis fræno mansuetudinis iram non cohibeat, in persecutorem insiliet, & cum eo digladiabitur. At si animus mansuetudine munitur, in pace est, quantumuis persecutor bellum inferat. Egregiè Seneca ait: *Dolor, egestas, ignominia, carcer, exilium, & cætera horrenda, cum ad hunc peruenerunt, mansueta.* Omnia enim persecutoris tela, cum ad mitem animum perueniunt, mirabiliter mitescũt. Vnde de his Regius vates dixit: *Mansueti hæreditabunt terrã, & delectabuntur in multitudine pacis.* Vbi Origenes sic habet: *Quicumque desinit ab ira, & relinquit indignationem intrinsecus totus in pace est, & prouocanti se ad iracundiam cedit: mansuetudo enim pacis est custos fidelissima.* Hi cum persecutoribus ipsis pacem seruant, iuxta illud Psalmi *cum his, qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquebar illis impugnabant me gratis.*

Senec. Epist. 85.

Psalm. 36.

Psal. 119.

Tertio; Beatitudo etiam tertia; qua lugentes beati dicuntur, conueniens quoque est ad persecutionem patienter tolerandam. Nam hi lugentes beati à Christo dicuntur, qui non tantum sua, sed aliena etiam peccata deflent. Vnde cum à peruersis hominibus, & persecutoribus affliguntur, & opprimuntur, non tam propriam calamitatem, quam illorum lugent iniquitatem. Et quidem à beatis lugentibus non tantum propria, sed aliena etiam peccata defleri docent frequenter Patres S. Hieronymus, Cromatius Theophilactus, & S. Leo, qui ergo alterius persecutione insanientis peccatum deflet facilè negotio eiusdem persecutionem suffert.

Quarto, esuries, sitisque iustitiæ similiter requiritur ad patienter ferendam iniquorum persecutionem. Nam hæc fames & sitis feruens quoddam desiderium est adipiscendæ iustitiam. Apte Chromatius exponit: *Hos Christus beatos esse significat, qui ad consequendam iustitiam, esuriendi, ac sitiendi modo, iustitiæ desiderij cupiditatibus inardescunt.* At cum homo huiusmodi cupiditate iustitiæ ardet nil difficile non aggreditur, nil arduum non audet, nullam persecutionis molestiam non facile tolerat. Quapropter audire iuuat Gregorium egregie disserentem vbi exponens verba illa Psalmi *qui perfecit pedes meos quasi cerui,* sic habet: *Ceruus cum montium iuga conscendit, quæque aspicit aspera, quæque se obiiciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur, & absque vllo cursus sui obstaculo in superioribus eleuatur: ita etiam electorum mentes quæque sibi in hoc mundo obsistere, atque obuiare conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, & more ceruorum, despectis terrenorum sentibus in superna se euehunt.* Id ipsum significauit Propheta cum in eodem Psalmo subiecit: *Et in Deo meo transgrediar murum.* De quo idem Gregorius ait: *Murus quippe est omne, quod itineri nostro obiicitur, ne ad eum qui diligitur, transeatur. Sed murum transgredimur, cum præ amore supernæ patriæ, quæque in hoc mundo fuerint obiecta, calcamus.* Qui igitur fame, sitique iustitiæ inardescunt, id est, feruido, ac robusto

S. Gregor. lib. 16. mor. c. 10. Psal. 17.

virtutis desiderio flagrant, cunctam contradictionis vim, & persecutionis tempestatem facilè superant. Quod per Regium Vatem animæ certanti sic Dominus dicit: *Exaudiui te in abscondito tempestatis, probaui apud aquas contradictionis.* Quæ verba idem Sanctus Gregorius proxime citatus sic exponit: *Absconditum tempestatis est, cum in corde contrito cogitationum, tentationum fluctus intumescunt, cum contra amoris sancti studia curarum sæcularium se tumultus illidunt.* Qui ergo hæc feruentia sancti amoris studia, siue desideria habet, in abscondito tempestatis exauditur, quia inter procellosas persecutionem pugnas securus in salutis portum dirigitur. Vnde idem Sanctus Doctor de probatione ad aquas contradictionis ita subiungit: *Aqua contradictionis sunt populi resistentes, & quia tunc probatur desiderium, cum aliqua ei aduersitate resistitur, rectè dicitur: probaui te apud aquas contradictionis.* In hac famis, & sitis, id est, desideriorum probatione, robusti ex aduersitate proficiunt, sed infirmi sæpe in desideriis suis, si qua eis fuerint ex aduerso obiecta languescunt, fames ergo, sitisque iustitiæ maxime ad ferendas persecutiones conducunt.

Psal. 80.

Quinto, Misericordiæ beatitudo etiam iuuat ad perfectè ferendas persecutiones. Nam illa perfectissima misericordia est, quæ iniurias persecutoris condonat, quam commendat Christus, cum ait: *Benefacite his, qui oderunt vos & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri, qui solem suum, &c.* Quam imitationem cœlestis Parentis suadens Sanctus Leo, ait: *Misericordem te misericordia, iustũ vult te esse iustitia vt in creatura sua creator appareat, & in speculo cordis humani per lineas imitationis expressa Dei imago respiendeat.* Qui ergo huiusmodi misericordia erga inimicos munitus est, nullo certe negotio eorum persecutiones tolerabit.

Matth. 5.

S. Leo serm. de omnibus sanctis.

Sexto, Beatitudo, quæ in mundo corde consistit, quo Deus videtur, ad persecutiones patienter ferendas, etiam requiritur. Nam cum cor mundetur per ipsas persecutiones, maximam munditiem cordis cum persecutionibus connexionem habet. Id apta similitudine explicat Sanctus Gregorius Nyssenus. *Quemadmodum* (inquit) *in ferro fieri solet, cum id, quod paulo ante nigrum erat per cotem detracta rubigine splendores quosdam in se, ad solem refulgens, & nitores edit: ita homo quoque internus, quem cor Dominus nominat, cum sordes rubiginosas absterserit, rursus cum originali, & principali forma similitudinem recuperauit.* Cos, siue lima, quæ cordis rubiginem detexit, persecutio est.

S. Gregor. Nyss. lib. de Beatitud.

Septimo Pacificorum beatitudo ad persecutiones patienter ferendas, non minus quam superiores necessaria est. Nam nisi quis pacificus sit, persecutoribus proculdubio bellum denuntiabit. Pax quidem etiam cum persecutoribus seruanda est, vt faciebat ille, qui dicebat *cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.* Quod miro exemplo præstitit Dauid, cum insectatorem Saulem, non iracundo sed blando sermone compellat, & ad pacem adducere conatur, cum inclinans se pronus in terram adorauit, dixitque ad Saul: *quare audis verba hominum loquentium: Dauid quærit malum, aduersum te? Pater mi vide, & agnosce oram chlamydis tuæ in manu mea,* quoniam

Psalm. 119.

1. Reg. 25.

quoniam cum perſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. Quem perſequeris Rex Iſrael? Canem mortuum perſequeris, & pulicem vnum. Qui pacificus eſt verbis pacificis cum inſectatoribus vtitur implens illud: (1. Petr. 3.) *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, ſed è contrario benedicentes.* Optimam ſubiungens rationem: *Quia in hoc vocati eſtis, vt benedictionem hæreditate poſſideatis.* Vocati enim ſumus à Deo, vt æternam benedictionem conſequamur: debemus igitur dum viuimus, omnibus etiam his, qui nos inſectantur, benedicere; nemini autem maledicere: nam qui benedictionis hæres eſt, benedictionem non maledictionem ore gerat, vt hæreditatis adeptæ diuitias oppido oſtendat: vnde Gloſſa ait: *Quod quiſque in futuro inuenire deſiderat hoc in præſenti meditari, & agere ſatagat.* Qui vere pacificus eſt, illud exequitur, quod (Pſal. 33.) Regius Vates monet: *Inquire pacem, & perſequere eam.* Inquirenda, & perſequenda pax eſt in inimico: inquirenda, quia longe ab eo receſſit; perſequenda, cum ipſe te perſequitur: quod fit & pacificis verbis & operibus. Verbis perſequebatur pacem Dauid inſectatus à Saule, vt proxime vidimus; operibus inquirebat pacem fratris (Gen. 32.) Iacob, cum dixit: *Placabo illum muneribus.* Abigail (1. Reg. 25.) quoque muneribus Dauidem placauit.

Ex quibus debet intelligi quam optimo iure Sanctus Auguſtinus de his omnibus Beatitudinibus dixerit: *Septem ſunt, quæ perficiunt; octaua clarificat, & quod perfectum eſt, demonſtrat.* Quaſi omnes hæ Beatitudines ad pingendam in mente perfectæ virtutis imaginem conuenerint, cumque ſeptem priores diuerſis, & propriis ſuis coloribus imaginem perfecerint: Octaua tamen, idest, patientia in perſecutionibus vltimam operi manum apponit, & illuminatione clarificat. Patientia enim in perſecutionibus auro Charitatis imaginem illuminat. Hoc quidem intellexit Iacobus cum dixit: (Iacob. c. 1.) *Patientia opus perfectum habet.* Hoc enim opus eſſe charitatem Dydimus Alexand. Magiſter Sancti Hieronymi ad hunc locum affirmat his verbis: *Dicit autem Iacobus, patientiam habere opus perfectum, quia per patientiam charitas in corde naſcitur.*

Capvt XVI.

Perfecta patientia etiam cum gaudio tolerat aduerſa.

Explicatius docere volens Dominus hanc beatitudinem adiecit: *Cum vos oderint homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces veſtra magna eſt in cælo.* Gaudere & exultare vult eos, qui perſecutionem patiuntur ipſius cauſa; quia profecto, qui perfecta patientia præditi ſunt, cum gaudio, & exultatione perſecutorum iniurias ferre ſolent. Hoc in coniugio Iſaac, & Rebeccæ adumbratum eſt: nam vt Clemens Alexandr. (S. Clem. Alexandr. lib. 1. Pædag. c. 5.) docet, Iſaac interpretatur riſus, Rebecca vero tolerantia; quo ſignificatur, perfectam patientiæ tolerantiam, & cordis riſum, ſiue gaudium quaſi legitimis nuptiis copulari. Quia vero de ludo Iſaac, & Rebeccæ mentio fit, hac de re ipſe Clemens ſic ibi habet: (Geneſ. 26.) *O prudentem ludum & diſciplinam! Talem ludum ludere ſuum Iouem dicit Heraclitus.* Hoc ludo illi tantummodo vti poſſunt, qui perfectæ patientiæ quaſi matrimonij vinculo ſunt coniuncti. Hi quidem ſoli ſunt Ioues, qui bonæ conſcientiæ, & ſpei cœleſtis ſuſcepto pignore, in aduerſitate animum extollunt, & cum aduerſa fortuna hilares ludunt. Id quod pulchro ſymbolo ſignificauit Camillus Camillius in inſignibus cum depinxit duos vrſos erectos, & ſimul colludentes ſub atra nube, cum verbis: *Iſlud heroum.* Significans eos, qui in aduerſitate animum erigunt, & conſcientiæ bonæ præſidio gaudent. Vrſus enim ea eſt natura, vt in pluuioſo cœlo lætetur, & in ſereno mœreat. Hoc certe gaudium, quo ſancti in mediis tribulationibus exultant, & cordis iubilo diuinas laudes reſonant, felix auſpicium eſt æternæ felicitatis adipiſcendæ. Quod ſymbolicè intelligi poteſt ex eo, quod tradit Rhodiginus fuiſſe nimium religioſe obſeruatum ab antiquis, vt ſi (Rhodig. lib. 3. c. 7.) laurus igni admota valde crepitaret, ſignificaret felicitatem in eius rei euentum, per quam laurus adoletur: de quo ſigno ſic Tibullus. *Laurus vbi bona ſigna dedit, gaudete coloni.* At ſi non crepitaret, ſignificabat malum, & inauſpicatiſſimum euentum, de quo Propertius habet: *Et iacet extincto laurus aduſta foco.* Quis neget Laurentium laurum auſpicatam fuiſſe, qui diuturno aduſtus igne, lætiſſimus vocibus crepitabat, dicens: *Mea nox obſcurum non habet, ſed omnia in luce clareſcunt.* Et ſimilia multa. Laurus etiæ Paulus fauſta; qui flagrantium tribulationum igne crematus, verbis illis, cœleſti gaudio plenis crepitabat, *gloriamur in tribulationibus.* Fauſtas ſimiliter lauros dixeris tres pueros, qui in igne fornacis Babylonicæ diuini gaudij rore perfuſi, omnes creaturas ad diuinas laudes inuitantes, longum hymnum concordibus vocibus concinebant. Id autem ideo contingit, quia propter Chriſtum, & cum Chriſto patiuntur: nam cum tribus pueris quidam in fornace erat ſimilis filio Dei. Quod ſymbolo porphiritici lapidis illuſtrat Polyphilus: nã ſicut lapis iſte non (Polyphilus lib. 1.) ſolum non accenditur in fornace; ſed nec ſinit alios lapides, qui ſunt ſecum, accendi: ita Chriſtus Dominus in fornace Babylonica, idest, in mundanæ perſecutionis tribulatione, non ſolum non fuit accenſus igne iracundiæ, ac triſtitiæ, ſed ſocietate, ac præſentia ſua præſtat, vt qui cum ipſo ſunt, nullo calamitatis igne vnquam accendantur, ſed potius cœleſti rore, idest, diuino gaudio perfundantur. Quò ſpectat illud Sancti Ambroſij: (S. Ambroſ. ſerm. 10. in Pſal. 118.) *Corpus ſuſcipiens Dominus Ieſus charitatis ſe vinculis alligauit, & tanquam faſciculum myrrhæ ſe nobis dedit, quem inter vbera noſtra contineamus: cuius aſpectu lætemur, ſaturemur guſtu, roboremur contactu.* Cum in tribulatione ſumus, tunc Chriſtus tanquam faſciculum myrrhæ ſe nobis dat, & charitatis vinculis ſe nobis alligat, vt eum iugiter inter vbera noſtra contineamus; & quamuis amaræ myrrhæ faſciculus eſſe videatur, tamen in ipſa tribulatione eius aſpectu lætamur, dulciſſimo ſaturamur guſtu, ſuauiſſimo roboramur contactu. Quid autem eſt tribulatio cum Chriſto, & à Chriſto immiſſa, niſi ipſemet Chriſtus in faſciculum myrrhæ conuerſus, & nobis

nobis datus? Quid autem dulcius Christo, etiam cum est myrrhæ fasciculus? Plane cum amara persecutionis, & tribulationis myrrha, coniuncta est mirabilis consolationis dulcedo. Quod apertè significauit sponsus, cum dixit: *Veni in*
Cant. 5. *hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis. Comedi fauum meum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo. Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.* Quid per myrrham, & aromata intelligatur breuiter & optime exposuit Hugo Cardinalis his verbis: *Per myrrham cum aromatibus, temperantia à licitis, cum tolerantia in aduersis intelligitur.* Myrrha est temperantia à licitis, id est, mortificatio: aromata, in quibus Hugo præcipuè intelligit amarissimum aloe, sunt vitæ tribulationes, & inimicorum persecutiones à iustis patienter toleratæ. Cum ergo sponsus ad hortum Ecclesiæ suæ venit, myrrham cum aromatibus metit, id est, suorum mortificationes, tribulationes, ac persecutiones patienter toleratas colligit, in fasciculos alligat, & diligenter seruat. Quam vero dulcis ei sit hæc tribulationum collectio, indicat, cum subiungit: *Comedi fauum, &c.* Vbi idem Hugo sic: *Comedi fauum, cœtum scilicet confessorum, pabulum luminis, vasa dulcedinis: cum melle meo, id est, cum ipsa dulcedine spirituali, qua eos impleui.* Confessores quidem, id est, qui propter iustitiam, & veritatem persecutiones, ac tribulationes patiuntur, fauus sunt, quia continent pabulum luminis, nempe viuam fidem, quæ in cera significatur, & continent etiam vasa dulcedinis; quia eorum mentes receptacula sunt diuinæ consolationis. Hos quidem fauos auidissimè comedit Christus cum suo melle, idest, cum dulcedine spirituali, qua eos in tribulatione impleuit. Sancti ergo cum tribulationes, ac persecutiones patiuntur propter iustitiam, & tantam myrrhæ segetem cum amarissimis aromatibus ferunt, vt ea metat sponsus, simul sunt fauus mellis, quia vasa sunt spiritualis dulcedinis. Quamobrem tribulationes merito appellaueris alueos ex myrrha coagmentatos, intra quos iusti delitescunt, tanquam faui diuinæ dulcedinis melle redundantes.

Capvt XVII.

Temporalis prosperitas peccatoribus supplicium est.

CVm Christus Dominus beatos prædicet eos, qui persecutiones & tribulationes propter iustitiam patiuntur, consentaneè dicendum est miseros esse illos peccatores, qui malorum horum immunes & temporali prosperitate gaudentes, beatos se iudicant. Quamuis enim mundanam prosperitatem suspiciant, & tanquam maximum fortunæ munus venerentur; at re vera non Dei amici donum, sed seueri iudicis supplicium erit, vt enim extolli in altissimum locum, ex quo sis præcipitandus, non est in beneficij, sed in supplicij loco ponendum: ita in
Eseb. hom de S. Epiphoto, & Alex. sublimem prosperitatem euehi, quæ tibi futura sit præcipitium, grauissimum supplicium est. Audi Eusebium Emissenum: *Quis eius miretur ascensum, quem de summo prospicit esse casurum?* Quis ab eius conuiuio non abhorreat, vbi in suauissimo vino venenum sibi propinandum cognoscit? Hoc autem mundana facit prosperitas, de qua Sanctus Chrysologus ait: *Prosperitas* S. Chrysol. serm de *conuiuis suis ab initio propina: dulcia, vt cum* Carial nugis *inebriati fuerint, lethale virus misceat, & si quid* apud Nanium. *deterius est.* Quis ergo talem prosperitatem beneficium, & non potius supplicium iudicet? Gratissimi quidem aspectus sunt aliquæ arbores, quæ patulis diffusæ ramis, ad opacandum locum, æstiuo tempore aridum, sunt aptissimæ: at earum vmbra venenum est. De Taxo Plinius Plin lib 16. sic habet: *Est in Arcadia tam præsentis veneni,* cap. 10. *vt qui obdormiant sub ea, cibumue capiant, moriantur.* Ad huiusmodi vmbram alludens Emissenus ait: *An tu felicem vocas, cui prouentuum* Sup. *fallax vmbra præsentium, æternorum congregat causas malorum?* Arbor quidem mundanæ prosperitatis gratam præsentium prouentuum vmbram pollicetur; per quam tamen æterni exitij venenum infundit. Illud contra prosperitatis venenum remedio est, quod contra Taxi toxicum Plinius suppeditat. *Repertum* (inquit) *innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur.* Æreum clauum, timorem Domini, vel amorem, siue contemptum mundi dixeris, qui in arborem humanæ prosperitatis adactus totum ab ea venenum expellit, alioquin necem infert. Iustis quidem prosperitas non nocet, quia eam æreo diuini amoris clauo configunt: at peccatoribus exitio est, quod nullo remedio vtantur. Quamobrem cum Deus sceleratos honoribus impune volitare, & exuberantibus bonis sinit gaudere, & eorum desperatam salutem, & ipsius imminentem iram apertè significat. Nam vt medici desperatis ægris omnia ad libitum concedunt: ita Deus sceleratissimis peccatoribus optata cuncta largitur. Id Philo de confusione linguarum ex diuinis litteris colligens, ait: *Desperatæ animæ indicium est, prosperos maleficiorum successus habere,* vt desperatis ægris omnia pro libito concedebat Deus Iudæis in deserto, prout narrat Psalmographus, inquiens: *Pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in* Psal. 77. *medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum, & manducauerunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati à desiderio suo.* Dum pulueri, & arenæ maris concessas comparat coturnices nimiam abundantiam significat. Nimiam quoque facilitatem capiendi optatum cibum indicat, cum adiungit, *& ceciderunt in medio &c.* Nam circa tabernacula duobus cubitis prope terram volitabant. Vnde dicitur: *Volabant in aere duobus cubitis in* Num. 11. *altitudine super terram. Surgens ergo populus congregauit, &c.* Hugo Cardinalis ad hunc locum per Iudæos, eos peccatores intelligit, quos mundanis bonis abundare, & impunitate magna in sceleribus viuere permittit Deus; De his locum ita explicat: *Pluit super eos sicut puluerem, carnes, quia permittit eos abundare carnalibus delicijs, & voluptatibus, & sicut arenā maris volatilia pennata, idest, honores, qui eos pennis vanitatis efferunt, & ceciderunt in medio castrorum eorum circa tabernacula eorum, idest, sine aliqua difficultate habent ista, & omnia eis in hoc mundo prospere succedunt.* Sed hanc erga peccatores profusam Dei indulgentiam, non misericordiam

ricordiam esse, sed iram satis indicant verba sequentia. *Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit.* Quæ idem Hugo sic exponit: *Quasi dicat, antequam illa temporalia, quæ cum tanta auiditate acquirunt, expendant, vel inde aliquod emolumentum habeant, venit super eos vltio diuina.* Hanc prosperitatis breuitatem, & supplicij maturitatem, illam non misericordiam, sed iram esse denuntiat. Esca iucundissima videtur esse prosperitas, sed quæ in ipso ore perit, & vix ad ventrem traiicitur. Quapropter dicitur: *Non satiabitur venter eius, & cum habuerit, quod cupierit, possidere non poterit.* Vbi Sanctus Gregorius ad rem nostram sic habet: *Sæpe omnipotens Deus cum auara menti vehementer irascitur, prius ei permittit ad votum cuncta suppetere, & postea per vltionem subtrahit vt pro eis debeat supplicia æterna tolerare. Vnde & subditur: & cum habuerit, quæ concupierat, possidere non poterit.* In qua materia egregium axioma Sanctus Doctor sui iungit his verbis: *Quanto citius malum votum impleri permittitur, plerumque tanto celerius punitur. Vnde ergo hypocrita festine multiplicatur, vt potens sit, inde agitur cum celeritate ne sit.* Id confirmat apta similitudine: *Arbusta (inquit) quæ tardius crescunt, annosa perdurant; & quæ in temporis breuitate proficiunt, celerius arescunt: & quasi cum festinant esse, tendunt ad non esse.* Miseri ergo sunt, qui peccantes prosperi euadunt & tanto miseriores, quanto citius omnibus mundi bonis augentur. Contra beati sunt, qui persecutiones propter iustitiam patiuntur, & tanto beatiores, quanto maioribus tribulationibus ob eandem caussam affliguntur. Sed prosperi peccatores veram beatitudinem penitus ignorantes, iustum persecutionibus, seu tribulationibus in angustias redactum, non solum miserum iudicant, sed quoddam miseriæ prodigium arbitrantur. Sic à multis existimabatur Dauid, cum insectabatur à Saule, & ad mortẽ quæsitus nullibi poterat securus consistere, vt ipsemet testatur, cum ait: *Tanquam prodigium factus sum multis.* Vel vt vertit Sanctus Hieronymus *tanquam portentum*; vt sensus sit multi ærumnas meas considerantes, me refugiunt, tanquam monstrum aliquod, & rem prodigiosam. In eo autem maxime prodigium esse putant prosperi peccatores, quod iustus spe remotissimi boni, idest, futuræ beatitudinis ærumnis se & tribulationibus confici patiatur. Qua de re Hugo Cardinalis ad hunc locum sic habet: *Secundum Isidorum prodigium dicitur quasi procul dictum, id scilicet, quod longe est, ostendere, vt dies iudicij, &c. sic sancti viri, qui mundi gaudium contemnentes, ad longe futurum aspirant, sunt aliis prodigium.* Qui præsentibus bonis inhiant, & de futuris non curant, iustos, vt prodigium mirantur, quod in rem remotissimè futuram aspicientes, & blanda mundi contemnant, & dura quæque sustineant.

Iob. 20.

S. Gregor. lib. 15. mor. c. 10.

Psalm. 70.

Capvt XVIII.

Patientia persecutionum propter iustitiam supremus gradus scalæ cælestis.

HAs omne beatitudines nos docens saluator cœlestem scalam erexit per quam cœlum ascendere debemus. Constat scala hæc octo gradibus qui non possunt non esse pretiosissimi & gemmei, quippe ad cœlestem ciuitatem spectantes, quæ tota gemmea & pretiosa est, quos beatitudines appellamus, quoniam ad cœlestes ianuas nos ducant. Horum graduum supremus est, quem extremo loco Christus posuit, scilicet, propter iustitiam libenter, & patienter persecutionem pati. Ita docet Sanctus Gregorius Nyssenus his verbis: *Octaua beatitudo tanquam vertex omnium beatitudinum in summo gradu bonis ascensus posita est.* Quod vt dilucidius fiat omnes gradus recensere, & percurrere iuuabit, duce Chromatio, qui eos eleganter descripsit, inquiens: *Gradus quosdam firmissimos ex lapidibus pretiosis strenit quodammodo Dominus, per quos anima ascendere possint ad regnum cælorum. Primus gradus fulgentissimus est smaragdus, id est, paupertas. Secundus, Chrysolitus, hoc est, mansuetudo. Tertius sardonix, id est, luctus. Quartus Carbunculus, id est, fames, sitisque iustitiæ. Quintus Topazius, idest, misericordia. Sextus Sapphirus id est, cordis puritas. Septimus hyacinthus, idest, pacificatio. Octauus Adamas, id est, persecutionis tolerantia.*

S. Gregor. Nys. lib. de Beatitud.

Chromat.

Primus gradus est paupertas spiritus, quæ aptè cum fulgenti smaragdo componitur. Smaragdi quidem præcipua virtus est oculos gratissimo colore mulcere, & inde animum recreare. Qua de re Plinius sic habet: *Nullius coloris aspectus iucundior est. Nam herbas quoque virentes, frondesque spectamus; smaragdos vero tanto libentius; quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectu smaragdi recreatur acies. Quorum vero corpus extensum est eadem, qua specula ratione supini imagines rerum reddunt. Nero Princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo:* Similiter paupertas spiritus lenissima coloris sui gratia oculos mentis tranquillat. Sanctus Gregorius ait: *Quid quietius quam nihil huius sæculi appetere?* Seneca: *Paupertas expedita est, secura est, vis vacare animo? aut pauper sis, aut pauperi similis.* Rursus ad illa verba Iob: *Si expaui ad multitudinem, &c.* Sanctus Gregorius sic habet: *Magna securitas cordis est, nihil concupiscentia habere sæcularis: nam si ad terrena adipiscenda cor inhiat, securum, tranquillumque esse nullatenus potest.* Chrysostomus sic: *Pauperis voluntarij animus fulget vt aurum splendet sicut gemma, floret quasi rosa, nulla ibi cura sæcularis, sed viuit Angelica vita.* Et Sanctus Bernardus ita scribit: *Felix paupertas, quæ tam securos, imo & tam gloriosos facias in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum; in illo tanto discrimine iudiciorum.* Paupertati spiritus merito adscribit Bernardus tranquillam

Plin. lib. 37. cap. 5.

S. Gregor. lib. 18. mor. c. 25.

Senec. Epist. 17.

Iob 30.

S. Chrysost. hom. 48 in Matth.

S. Bernard. super Ps. qui habitat.

tranquillam animi iucunditatem, qua iusti in extremo iudicio cuncta illius diei tremenda, & horrenda conspicient. Nam vt Nero truculentas, & sanguinolentas gladiatorum pugnas, quo mitius & iucundius spectaret, smaragdo spectabat: ita iusti vltima die tranquille, & iucunde horrenda iudicij spectabunt; quia ea in smaragdino paupertatis speculo contemplabuntur. In quem sensum Sanctus Bonauentura explicat illud Psalmi *videant pauperes & lætentur.* Quia nimirum in iudicio paupertatis splendore ita electorum oculi illustrabuntur, vt magna lætitia tremenda quæque iudiciorum aspiciant.

[S. Bonauent. in Apologia Pauper. Psal. 68.]

Secundo loco Chrysolitus ponitur, hoc est, mansuetudo. Chrysolitus teste Plinio: *Gemma est aureo colore translucens.* De eius virtutibus multa auctores. Plinius eius colorem adeo esse accensum affirmat, vt in ipsius conspectu aurum à proprio colore desciscere, & in argenteum degenerare videatur, *Aurum in collatione albicare cogit quadam argenti facie.* Bercho-rius ait: *Valde confert contra motus melancholicos.* Abulensis, & S. Isidorus tradunt Chrysolitum in nocte plus suum splendorem detegere: *De die* (inquit Isidorus) *videtur aureus, de nocte igneus.* Quæ omnia mansuetudini aptissime quadrant. Primum mansuetudo aurum contemnit; nec enim mitis à diuitiis possidetur, sed eas possidet. Vnde à Christo dicitur, *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Quod S. Bonauentura sic docet: *Mites etiam bona temporalia possidere sciunt, quia sibi non permittunt dominari: quia igitur se, & sua possidere sciunt, merito terram viuentium possidebunt.* Mansuetudo ergo iure optimo Chrysolitus dicitur, siquidem hæc virtus, *aurum albicare cogit quadam argenti facie*, idest, propriam faciem auro demit, & viliorem aliam imponit. Deinde vt Chrysolitus multum confert contra motus melancholicos, idest, adustos, & iracundos: ita multo melius mansuetudo, cuius proprium munus est, iram cohibere, & furentes ac melancholicos motus frænare. Quo hominis cor ita tranquillat, & mollit, vt in eo libenter Deus quiescat, & dormiat. Vnde Bonauentura ait: *Mansuetudo est sicut culcitra in lecto florida conscientia, de quo dicitur lectulus noster floridus.* Prætetea, sicut Chrysolitus magis in nocte, quàm in die fulget: ita mansuetudo plus in tetra maleuolentium ira, quàm in amicorum gratia elucet. Quamobrem Sanctus Bernardus dixit: *Sunt quidam mites, sed quandiu nihil dicitur, vel agitur, nisi pro eorũ arbitrio; patebit autẽ, quã longe sint à vera mansuetudine, si leuis oriatur occasio.* Hi quidem in die, non in nocte lucent: at mansuetudo quæ Chrysolitus est, plus in nocte, quam in die fulget. De his Chrysolitis Cassiodorus ait: *Mansuetos appellamus, idest, patientes & mites, qui alienas iniquitates tolerant, nec aliquem grauare præsumunt.*

[Plin lib. 37. cap. 9.]
[Abulens. in cap. 28. Exod.]
[S. Bonauent. in dieta salutis tit. 7. cap. 2.]
[Sap.]
[S Bernard. serm 5 in Cant.]
[Cassiodor. in Psal. 37.]

Tertius gradus est sardonix, idest, luctus. De hoc lapide Plinius, & Solinus tradunt, eum tribus circulis, siue zonis distingui, infima, media, summa; quarum infima nigra est, media candida, summa rubea, siue purpurea. Id autem optimè congruit luctui, qui ex tribus causis solet oriri, vt docent Patres, nempe, ex timore æterni supplicij, ex desiderio æternæ patriæ, & ex amore Dei. Sardonix ergo, cuius *substratum*, vt ait Plinius, *nigri coloris est*, idest, infima pars nigra, cum primo luctum adumbrat, qui propter nigerrimam culpam, & pœnam inde nascentem asciscitur. Ob hanc causam flebat Bernardus cum dicebat: *Paueo gehennam, contremisco à dentibus bestiæ infernalis, à ventre inferi, à rugientibus præparatis ad escam, horreo vermem rodentem & ignem torrentem, fumum, & vaporem, & sulphur, & spiritum procellarum. Horreo tenebras exteriores, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt præueniam fletibus fletum, & stridorem dentium.* Hinc S. Ephrem rectè suadet: *Fundamus lachrymas, quandiu tempus est suscipiendi nostras lachrymas, ne abeuntes in sæculum illud, absque fructu, & vtilitate vlla plangamus.* Aptissime quoque S. Chrysostomus monet. *Luge peccatum, ne pœnam defleas, nam vel peccatum lugendum est, vel supplicium. Satius est illud, quàm hoc deflere. Etenim supplicij luctus supplicium minime tollit; peccati autem luctus peccatum abolet.* Secundo Sardonichis zona alba, quæ super nigram est, luctum eum significat, qui ob desiderium patriæ cœlestis habetur. Primus luctus dicitur irriguum inferius. Secundus irriguum superius. Nam in Iosue, dicitur. *Dedit Caleb ei* (id est, filiæ suæ Axæ suspiranti, ac petenti) *irriguum superius & inferius.* Duo sane lachrymarũ genera hic mystice designata agnouit S. Greg. *Irriguum* (inquit) *superius accipit anima, cum sese in lachrymis cœlestis regni desiderio affligit; irriguum vero inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit.* Hoc vtrumque irriguum expetebat Sanctus Augustinus: *Da mihi* (inquit) *Domine irriguum superius, & irriguum inferius, vt sint mihi lachrymæ meæ panes, die, ac nocte.* In colore nigro, ac inferiori sardonichis irriguum inferius, in colore albo, & superiore ipsius irriguum superius significatum est. Ad irriguum superius, de quo nunc agimus spectat illud Psalmi *super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* Nam cœlestis Sionis recordatio, & desiderium lachrymas ciet his, qui super Babylonis flumine exules sedent, quique instar fluminum fluere omnia Babylonis, id est, mundi huius gaudia; nihil firmum esse, stare nihil, considerant. Organa sua, id est, lætitiæ instrumenta suspendunt: in terra aliena cantica edere recusant; lætitiam paulisper in patriam differunt: Babylonicum gaudium, Babylonicum pariter fletum fugiunt, Sionis gaudia amant. Denique vt gaudiant in Sione flent in Babylone. S. August. ait: *Multi flent fletu Babylonice, quia & gaudent gaudio Babylonis; quia gaudent lucris, & flent damnis: vtrumque de Babylonia est. Flere debes, sed recordando Sion.* Tertio, in summa sui parte sardonix colore purpureo rubet, & supremum fletũ genus ex ardenti Dei amore procedit. Ignis ex rosis, floribusque exprimit aquã, quæ suauem odorem efflant, & diuini amoris flamma suauissimas lachrymarum guttas elicit, quæ maiori suaueolentia fragrant. Optime Sanctus Gregorius ait: *Vis amoris per lachrymas emanat, & ideo vbi amor non est, lachryma cessat.* Certè vis amoris lachrymarum est fons, qui per oculorum riuos emanat. Merito ergo fletus pretiosissimo lapidi sardonychi comparatur, quo iustus quisque debet ornari? vnde Sanctus Chrysostomus ait: *Quid, dic oro, Dauidis illius oculis formosius perpetuo lachrymarum imbre, & quasi margaritarum decore ornatis? vis te*

[Plin. lib. 37. c. 12. Solinus cap. 51.]
[S Bernard. serm 16. in Cant.]
[S. Chrysost. hom. de Pœnit.]
[Ios. 15.]
[S. Gregor. lib. 6. Regist. Epist. 23. & lib. 3. Dialog. c. 34.]
[Psal. 136.]
[S. August. in hunc. Psal.]
[S. Gregor. lib. 5. mor. c. 5.]
[S Chrysost. hom. 30. in Gen.]

gemmis fulgentissimis ornare, quæ Deo, Angelisque placeant? funde lachrymas.

Quartum gradum in cœlesti scala efficit Carbunculus, idest, fames sitisque iustitiæ. Carbunculus, vt omnes autores tradunt, colorem, & splendorem prunæ repræsentat. Similiter fames, sitisque iustitiæ nil aliud est quam ardens desiderium, amorque virtutis, qui amor pruna pretiosa est. Vnus ex Seraphim enim carbunculo mundauit labia Prophetæ: nam vt ibi S. Hieronymus ait: *Calculus iste, qui à solis septuaginta Carbunculus est interpretatus potest non carbonem significare, vel prunam, vt plerique existimant, sed carbunculum lapidem.* Iste autem carbunculus ori, labiisq; Prophetæ est applicitus, vt ei famem, sitimque ingereret iustitiæ, quam aliis prædicaret. Merito quidem fames iustitiæ carbunculus dicitur: nam qui famem illam habet ardet desiderio virtutis, vt dicat cum Dauide: *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* Quem in locum Theodoretus sic scribit: *Multi diuina iudicia desiderant, cælorumque regnum appetunt, sed non semper. Modo diuinis oblectantur, & modo corporis affectus sequuntur. Sed vates exoptat hoc habere desiderium continuè.* Ille semper desiderio virtutis ardebat, qui dicebat: *Dilexi mandata tua super aurum & topazion.* Qui ergo pretiosissimum carbunculum possederit, idest, ardentem famem, ac sitim iustitiæ habuerit, affatim diues erit virtute. Nam vt Plutarchus prudenter dixit: *Primum argumentum, quo te sentias in virtutis studio profecisse, est amoris immensitas, &c.*

Isai. 6.

Psal. 118.

Psalm. 118.

Plutarch. lib de profectu morum.

Quintus gradus scalæ cœlestis ex Topazio constituitur, id est, misericordiæ. De Topazio multa apud graues Auctores reperiuntur, quæ misericordiæ quadrant. Primum S. Ambros. ad illa verba Psalmi *super aurum & topazium* sic habet: *Splendenti similis est, maxime cum solis splendore percutitur.* Similia habet Abulensis. *Topazius*, inquit, *ante solem positus supra cæteras omnes gemmas lucet.* Similiter sane misericordia, si ante solem iustitiæ constituatur, id est, Christum in paupere habeat præsentem, & propter illum exerceatur, clarissimos charitatis radios emittit. Id optimè probat S. Bonauentura, dum visionem illam Apocalypsis, qua Ioannes vidit similem filio hominis in medio septem Candelabrorum aureorum, habentem septem stellas in dextera sua, de homine misericorde sic explicat: *Filius hominis dicitur homo pij cordis, quia secundum Philosophum, pietas est proprium hominis, sicut crudelitas leonis. Candelabra aurea signant septem opera misericordiæ corporalia, quæ sunt, vt aurum pretiosa. Septem stellæ, quæ sunt in dextra, sunt septem opera misericordiæ spiritualia, in cordis hemisphærio lucentia, tanquam sydera radiantia.* Secundo, Topazius miram vim aduersus ignem habet: nam vt Vincentius Arnoldus, & Berchorius tradunt, aquam efferuescere non patitur, quantumuis plurimum admoueatur ignis. Quibus adiicit Vincentius: *Si supra rem bullientem suspenditur, cessant ampullæ.* Et Rueus, qui eruditè de lapidibus scripsit, ait: *Si annulum ex Topazio effectum quispiam in manu teneat, potest intra feruentis aquæ lebetem manum secure miscere.* Id autem optime misericordiæ congruit, de qua Sanctus Augustinus dixit: *Magna eleemosyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & irriguo largitatis obruit incendia delictorum.* Tertio, qui de pretiosis lapillis scripsere Topazium cæteris anteponunt. Nam Berchorius ait: *Est pulcherrima gemmarum.* Et Vincentius, *quo rarior, eo pretiosior.* Et vterque his adnectunt: *In thesauris Regum nihil pretiosius inuenitur. Et nihil est charius Regibus in diuitiis.* Plinius quoque de antiqua topazij æstimatione scribens, ait: *Cum repertus est, omnibus gemmis prælatus fuit.* Ac de suæ etiam ætatis pretio subiicit: *Egregia etiam nunc Topazio gloria est.* Similiter sane misericordia inter gemmas pulcherrima est: quo rarior, eo pretiosior. Et quidem in thesauris Christi nihil pretiosius inuenitur: nec cœlesti Regi aliquid est charius in spiritualibus diuitiis: & omni tempore egregia fuit misericordiæ gloria. De hoc Cassiodorus sic habet: *Benigni quippe Principis est, ad Clementiæ commodum transilire terminos æquitatum, quando solæ est misericordiæ, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant.* Quod adeo verum est tam magnoque interuallo virtutes omnes misericordia antecellit, vt Sanctus Bonauentura ita scribat: *Misericordia est virtus cæteras virtutes superans, & specialiter excedit tres virtutes inter alias excellentes: scilicet, pœnitentiam, quia pœnitentia immolat corpus; misericordia verò animam. Misericordia etiam superat charitatem, in eo quod charitas est fluuius diuinæ pietatis, & currit cum alueis suis, & non exit extra ripas, quia solum bonum diligit, & sua communicat; pietas verè, & misericordia extra ripas inundat, & sua bonis, & malis communicat, & ideo non solum bona proximorum, sed etiam mala libentissime portat, iuxta Apostolum, quis infirmatur, & ego non infirmor, &c. Misericordia etiam superat iustitiam, & in signum huius, de curia iustitiæ, si est à peccatore suspecta, licet ad consistorium misericordiæ appellare. Nam dicit Iacobus: Misericordia superexultat iudicium, & de hac excellentia misericordiæ respectu aliarum virtutum dicitur, miserationes eius super omnia opera eius.* Porro adeo sublimis est hæc virtus, vt si terrena, & abiecta bona tangat, ea in sublime tollat. Quapropter eleganter dixit Iacobus Billius.

S. Ambros. in Psal. 118.

Abulens. in cap. 28. Exod.

S. Bonauent. in dieta salutis tit. 7. cap 4.

Apoc. 1.

S. August. serm 11. de temp.

Cassiod. Epist. 5.

S Bonauent. in dieta salutis tit. 7. cap. 4.

2. Cor. 11.

Iacob c. 2.

Psalm. 62.

Iacob. Billius in Antholog. sac.

Astronomus quidam (sic finxit prisca vetustas)
Reginæ abscissam vexit ad astra comam.
Is tamen haud astris illum intulit. Ille capillos
Cœlo infert, inopes qui miseratus alit.

Loquitur ex mente Augustini, & aliorum Patrum, qui in coma, siue capillis superfluas hominis opes intelligunt, quæ tunc pedibus Christi deseruiunt, vt Magdalenæ crines, cum Christi pauperibus subueniunt. Denique de Topazio aliud valde singulare tradidit S. Ambrosius loco citato: *Natura*, inquit, *Topazij huiusmodi est, vt si polire, & lauigare eum velis, asperetur magis, cum ipse sit suapte natura Euglyphus.* Id est, optimæ formæ, ac si esset bene scalptus. Ex Ambrosio videtur id sumpsisse Berchorius, qui in ethologia huius lapidis, ait: *Si politur, obscuratur, si naturæ suæ relinquitur, clarior est.* Id quoque non minus, quam superiora, misericordiæ quadrat, quæ suapte natura Euglypha est, atque adeo, si nimio curiositatis studio, quo de necessitate egenorum inquiras, eam polire, & læuigare velis, potius ipsam obscurabis & asperiorem reddes. Quamobrem Chrysostomus ait: *Si indifferenter omnibus dederimus, semper miserebimur; si autem discutere cœperimus, nunquam*

S. Ambros. loco citato

S. Chrysost. serm 9 in Matth.

S. Hieron. Epist. 10. *quam misericordiam præstabimus.* Et explicatius S. Hieronymus ait *siue ille sacerdos, siue cognatus sit, & affinis, nihil in illo aliud consideres, nisi paupertatem. Sine discretione omnibus indigentibus simpliciter tribuamus, non quærentes cui, sed quare demus.* Qui sic eleemosynam colit, topazium non polit, sed intactum curiositati clariorem relinquit.

Theodoret. Cant. 5. Sextus scalæ cœlestis gradus sapphirus est, id est, cordis puritas, siue munditia. Theodoretus ad illa verba Canticorum, *distinctus sapphiris* sic habet: *Solus hic lapis cœli specimen, & similitudinem obtinet.* Hæc autem cum cœlo similitudo in duobus cõsistit, scilicet, in cœruleo colore sereni, cœli similitudinem referente, & in punctis, siue guttis aureis, quibus tanquam stellis collucet, vt docent cum Plinio omnes antiqui scriptores. Ob hanc pulcherrimi cœli similitudinẽ, pulcherrimus, etiam hic lapis iudicatur. Vnde S. S. Hieron. de nominib. Hebr. Hieronym. ait: *Sapphir Hebræo, Syroque sermone pulchra dicitur.* Præterea S. Greg. Nyssenus, S. Gregor. Nyssen. orat. 14. in Cant. cum cœruleo sapphiri colori virtutem attribuit, vt visum reficiat, ac recreet, sic inquit: *Natura comparatũ est, vt splendor iste cœruleus oculos reficiat, & oblectet.* Deinde, sapphirus maximam apud antiquos æstimationẽ & authoritatem habuit, quod putaretur gemma propria Principum, Regum, sacerdotum, & Diis ipsis pergrata: id tradit Abulensis Abulens. in Exod. 24. inquiens: *Apud Gentilium Deos in magna fuit sapphirus reuerentia, quod sine eo responsa nõ dabantur.* Consentit Rueus, qui de hac gẽma sic habet: *Sapphirus adeo Diis gratus fuisse dicitur vt tunc eis iucundum, & acceptum esset sacrificiũ, quãdo offerebatur in sapphiro. Atque Philosophorum etiam fuisse mentem hanc gemmam inter cæteras Regibus ac Pontificibus conuenire.* Hinc ortum videtur, quod nunc dicitur esse in vsu, vt cuilibet ex purpuratis patribus in Cardinalitiam dignitatem assumptis summus Pontifex sapphirum mittat: atq; ex eo constet vsitatus ab Episcopis annulus. Quas ob causas nõ mirũ est, sapphirum olim gemmã gemmatum appellari solitam, idest, inter gemmas excellentissimam, vt refert Abulens. in c. 28. Exod. Abulensis. Ex his intelligere licet rectè à Chromatio munditiam cordis cum sapphiro cõponi: nam cor hominis mundũ est, quia dum in cœlo conuersatur, cœli colorem, & munditiã asciscit. S. August. serm. 30. de Temp. Vnde S. Aug. ait: *Leua cor in cœlo, ne sordescat, & putrescat in terra.* Hæc sordium locus est, cœlum vero munditiæ sedes, vt pote à labe lutulentæ fæcis remotissimum. Qui ergo per conuersationem iustæ vitæ in cœlo commoratur, instar sapphiri cœli colorem, & munditiam æmulatur. Quinimo, vt idem Augustinus ait: Idem ser. 44. *Cor iustorum cœlum est,* Puritate nimirum, & cœlesti colore virtutis. Cor certè mundum virtutibus micans, cœlum est stellis collucens. Sicut igitur sapphirus, tametsi in terra nascatur, tamen plus habet cognationis cũ cœlo, cuius faciem reddit: ita cor hominis iusti magis à cœlo pendet, vnde ducit originem, quam à terra, in qua viuit. Iam illud, quod de sapphiro dixit Nyssenus, in mundo corde multo melius inuenitur, nempe quod oculos reficiat, & oblectet. Nam vt sanguis, quo defæcatior, & purior est, eo cor maiori lętitia perfundit: ita vita, quanto est mundior, tanto est in gignendo gaudio præstantior. Denique vt sapphirum, ita etiam mundissimam vitam ad Reges, & Pontifices, ac sacerdotes omnes spectare, pronum est in Patribus inuenire.

Septimus scalæ cœlestis gradus est hyacinthus, idest, pacificatio. Hyacinthus cœruleï, & fere sapphirini coloris est: nã licet vulgo hyacinthus appelletur ea gemma flaui, siue aurei coloris, quę quotidie administratur in ea confectione medica, quę hyacinthorum appellatur; hæc tamen nõ est vetus hyacinthus à priscis cognitus & magnis laudibus commendatus, sed huius defectu substituitur à pharmacopolis, vt conqueritur Matthiolus inquiens: *Ideo huius potionis effectus* Matthiolus lib. 5 Dioscor. c. 114. *non sunt mirabiles quia pharmacopolæ pro antiquo hyacintho (qui amethystũ colore ipso deberet quadam ex parte referre) vulgarem substituunt hyacinthum, qui aureo colore est.* De vero quidem hyacintho egregias virtutes prædicant authores. Solinus hæc scribit. *Hic est, qui sentit auras, & cũ cœlo facit mutationem, nec æqualiter rutilat, cum aut nubilosus est, aut serenus dies.* Id confirmat S. Isidorus, aliique multi. Hæc igitur gemma tristi & nebuloso cœlo, tristitiam parit, & mœrorem ostendit, & quodãmodo extinguitur. Deinde S. Isidorus de Hyacintho ait: *In os missus magis friget.* Itaque oris calore videtur magis refrigescere. Præterea Albertus Magnus inquit: *Hyacinthi virtus est contra toxicum, & contra pestiferas regiones.* Quod confirmat Rueus inquiens: *Virtutes cordis tuetur a populatim sæuiente peste, ideoque suspendi collo è regione cordis.* Abulensis Abul. in c. 28. exod. prædictis addit: *Inclinat ad pietatem & pacem.* Denique Albertus Magnus concludit. *Totũ reddit peregrinum, & gratum hospitibus.* Quæ omnia, si attente animum aduertas optime quadrãt pacificanti linguæ. Nam Abulensis quidem expresse affirmat, hyacinthum, inclinare ad pacem. Præterea verum hyacinthum cœlestis esse coloris vt antiqui authores tradunt, significat, pacificam, seu pacificantem linguam, atque mentem cœlestis esse conditionis. Id quod S. Bonauent. docet, & probat his verbis: *Pax est cœli linguagium, cuius signum est triplex, quia Christus illud* S. Bonauent. in dieta salutis tit. 7. c. 6. *idioma loquebatur, qui venit de cœlo. Dixit enim Apostolis: pax vobis, post resurrectionem, quando erat immortalis, Tale linguagium etiam loqui sũt* Ioan. 20. *Angeli, qui sunt cœli ciues: dixerunt enim in ortu Christi gloria in excelsis Deo, & in terra pax. Tale etiam idioma loquebantur Discipuli, quia dictum erat eis à Christo. In quamcumque domum* Luc. 10. *intraueritis, dicite: pax huic domui.* Deinde, sicut hyacinthus temporis mutationes subit, vt serenus cum serena, nubilosus cum obscura die sit: ita pacificator ad ingenia eorum quos ad concordiam vocat, accommodare se debet, & vt hyacinthus in os missus magis friget: ita pacificatoris lingua non debet ardere iracundia, sed frigere patientia: nam *lingua mollis confringit duritiam.* Prou. 25. Atque vt hyacinthi virtus viget aduersus toxicum, & pestem: *Ita lingua placabilis lignum vitæ.* Prouerb.

Vltimus scalæ cœlestis gradus est adamas, idest, persecutionis tolerantia. Nil aptius componi potest cum patientia in persecutione, quã adamas: veræ enim patientiæ de persecutoribus triumphanti eximie quadrat quod Plin. de adamante tradit his verbis: Plin. lib. 37 c. 4. *Incudibus hi deprehenduntur ita respuentes ictum, vt ferrum vtrinq; dissultet, incudesque etiam ipsæ dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est simulque ignium victrix natura, & nunquam incalescens.* Res duãs violentissimæ naturæ, ferrum scilicet, atque ignem adamas contemnit. Huiusmodi debet esse patientia eorum, qui persecutionem propter iusti-

tiam sufferunt. Inuictos merito adamantes dixeris innumeros martyres qui mirabili certamine ferrum, atque ignem contempserunt. Sed ne iusto longius procedat hoc caput & tractatus gradum sistamus.

Capvt XIX.

Examinandum an Beatitudines Christi habeamus ex Simeone Iuniore oratione 21.

Claudat hunc tractatum salutaris commeotatio Simeonis Iunioris cognominato Theologi, qui Præpositus fuit monasterij Sanctissimi Martyris Mamantis ad Xilocercum. Hic spiritualissimus Doctor inter alia salutaria monita piam orationem scripsit, cuius argumentum est: *Videndum,ecquid Beatitudines,de quibus locutus est Christus,in nobis habeamus;eas enim esse indicium signaculi, & proprietates characteris eius. Qui signo Christi signatus non est, nec characterem illius in se fert, hunc in regnum cœlorum introire neutiquã posse.* Quã orationem integre hic appẽdere operæ pretiũ censeo. Sic illic eloquitur.

Quicunque signo Domini ac Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi signati non sumus, curramus,vt signemur. Quicumque insigniti non
Hebr. 11.
sumus,nota spiritus insigniri properemus. Mors enim in animas primitiuorum per sanguinem Christi,& gratiam sanctissimi Spiritus non dominatur: nec lupus qui mente percipitur, sigillum Principis pastorum Christi, quo oues suas signare consueuit contra intueri audet, itaque fratres fideles damnarumque rerum cupidi festinemus,agentes & molientes omnia, quæ Christo sunt placita vt ab ipso quoque signati, de cætero sine metu viuamus:quin etiam vt de manu eius misericordiam accipiamus, & digni habeamur,qui mysterium Christi cognoscamus. Cognitionem autem intelligo, non quæ verbo dumtaxat,& auditione traditur,sed quæ in ipso opere & actione elucet. Audi igitur quemadmodum cognitio mysteriorum Dei per opus & actionem in nobis perspiciatur. Christus Deus
Math. 5.
noster per Euangelium suum quotidie apertè clamat;*Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Hoc quoties audimus considerare, & nos ipsos diligenter excutere debe-
Lucæ 17.
mus, num re vera pauperes istiusmodi simus, vt etiam nostrum sit regnum cœlorum;adeo vt nos id tuto possidere animo sentiamus; itaque eius tenere diuitias, vt citra dubitationem nos in eo etiam esse experiamur, & illius bonis,atque delitiis oblectemur. Intra nos enim illud esse ipse Dominus pronuntiauit,quibus id intra nos esse demonstretur, hæc sunt. Nihil eorum quæ oculis subiiciuntur,& pereunt concupiscere,res inquam & oblectamenta huius vitæ, non opes,nõ gloriam non delicias,non vllam denique aliam vitæ præsentis,aut corporis voluptatem:sed ita se his omnibus abstinere, & sic iudicio,ac volũtate ab illis abhorrere,vt potestate & honore regio precellentes ab his, qui lupanaria obeunt, abhorrent:& quantum qui puta,& nuoda vestimenta induti,& suaue olẽtibus vnguentis perlitisunt graue olentiã ac lutum auersantur. Qui enim ad vnum aliquod nominatorum fese conuertit,regnum illud cœlorum neque vidit,neque olfecit,neque iucunditatem,& dulcedinem eius degustauit. Deinde.*Beati qui lugent,quoniam ipsi consolabuntur.* Videamus nunc iterum,& in nosmet inquiramus, num huncce luctum in nobis habeamus, & quæ nam sit ista consolatio,quæ luctus huius comes dicitur. Primũ quidem pauperes spiritu beatos affirmauit, vt pote quorum sit regnum cœlorum. Pauperes autem, vt docuimus,hisce præsentibus planè non capiuntur,neque animum ita cum iis copulant,atque coniũgunt,vt vel modicã delectatione delibiatur Quo igitur pacto,& quam ob causam lugebit,qui totum mundum detestatus est & corde tam longe ab eo abest,quam corpore illi appropinquat;qui nullo rerũ aspectabilium amore tenetur,quid est, obsecro cur se tristitiæ, lætitiæve dedat?Et quomodo lugebit,solatiisque mulcebitur, qui regnũ cœlorum habet,& in eo lætatur assiduè. Attendite mentes,rogo iis,quæ dicã, & quæsiti rationem cum eius solutione accipietis. Homo fidelis qui ad mandata Dei exhaurienda sedulo semper incumbit, cum omnia seruarit, & ad fastigium horum,idest,ad inculpatam vitam, & puritatem ingressus fuerit,tũc modulo suo se metiens, imbecillum inueniet, quique ad celsitatem illam mandatorum pertingere non possit; sed & pauperem imprimis, siue indignum ad suscipiendũ Deum,ad gratias & laudes eidem tribuendas, vt qui nunquam proprium,ac suum aliquod bonũ possederit. Hæc qui propter se cum animi sensu reputat, omnino lugebit luctu verè beatissimo, qui & consolatione promissa leuatur,& animam mitem efficit: est siquidem pignus regni cœlo- Hebr. 11.
rum ex luctu progeneratum solatium. *Fides* nãque secundum Apostolum,*est rerum sperandarũ substantia.* Consolatio porrò,quam in animis lu- Math. 13.
gentibus illustratio spiritus conciliat, aduentus Dei est præmiũ certaminis humilitatem eis donans,quæ & semen,& talentum vocatur. Aucta quippe & multiplicata in ipsis certantium animabus,partim tricesimum, partim sexagesimũ, partim centesimum Deo fructum fert, fructum sanctum Charismatum,ac donorum spiritus vbi enim non fucatè,sed verè humilis, ac demissus animus,ibi etiam humilitatis fũdũ. Et vbi humilitas,ibi illuminatio spiritus vbi spiritus illuminatio,ibi diuini luminis copia,& Deus in sapientia in cognitione mysteriorũ eius. Vbi vero hęc,ibi regnũ cœlorũ,& regni cognitio,& absconditi thesauri scientiæ Dei, in quibus spiritus patescit. Vbi autẽ paupertatis spiritualis,spiritualia notitia,ibi quoque luctus gaudio mixtus,ibi itẽ iugiter manantes lachrymæ,quæ animam hanc amantẽ purgent,ac prorsus lucidissimã reddant. Per hæc igitur anima sursum respiciens,& Dominum suum cognoscens reliquas virtutes studiosè progignere sibi, & Christo ordiri. Nec numero. Irrigata enim continenter,& pinguẽscens lachrymis,& iram in se penitus extinguẽs mitis, totaque ad irascendum immobilis efficitur. Concupiscat autem & appetit, esuriens simul & sitiens discere iustificationes Dei. In his vero & misericors, & alienis incõmodis dolens fit:quo ex his omnibus cordis eius puritas perficiatur,& ipsa Deum videat,eiusq; gloriã secundũ promissionem clarè intueatur. Qui hunc in modum animas suas compararunt, pacifici sunt in veritate,& filij altissimi nominantur,qui & patrem, Dominumque suum agnoscunt, & ex tota anima illum diligunt,quamuis labores, videlicet,

delicet, & quamuis afflictionem eius causa sustinentes, iniuriis vexati, contumeliis appetiti, angustiati ob iustum eius mandatum, quod & nobis seruandum præcipit, exprobrationes, persecutiones, & omne verbum malum, falso contra se dictum propter nomen eius toleranter sufferentes, exultantes, quoniam digni sunt habiti, qui pro eius amore ignominia ab hominibus
Act. 9. afficerentur. Animaduertistis fratres, signaculi Christi expressam effigiem? Agnouistis, fideles, proprietates characteris eius? vnum profecto signaculum illuminatio spiritus est, & si multæ sunt formæ operationum illuminationis huius, multaque virtutum eius indicia; quorum primum, & magis necessarium, & tanquam princi-
Isai. 66. pium, ac fundamentum est, humilitas. *Ad quem enim respiciam* (inquit) *nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos.*

Alter luctus est lachrymarum fons, de quibus cum copiosè velim disserere, verbis ad sensa explicanda destituor. Res mira & quam lingua non potest effari. Per oculos fluere sentiuntur & ex anima cœnum peccatorum elicere intelliguntur: & in terram cadentes, Dæmones vrunt, ac prosternunt, animamque è vinculis peccati inaspectabilibus eximunt. O lachrymæ ex diuina illuminatione scaturientes, cœlum ipsum reserantes, & diuina mihi solatia parientes: Iterum quippe & sæpius eadem præ suauitate & desiderio dico. Vbi lachrymarum copia fratres cum cognitione vera, ibi etiam diuini luminis splendor, vbi luminis huius splendor, ibi bona suppeditant omnia, & signaculum sancti spiritus implantatur in corde, vnde & omnes vitæ fructus exoriūtur. Hinc Christi māsuetudo producitur, pax, eleemosyna, compassio, benignitas, bonitas, fides, cōtinentia. Hinc monet inimicos, diligere, & pro illis orare, gaudere in tentationibus, gloriari in tribulationibus, alienos lapsus ducere suos, & deflere tanquam proprios, animam pro
Lucæ 1. fratribus prompte ad mortem offerre. Audite igitur obsecro, Christiani fratres, & resipiscite, & videte, num lumen in cordibus vestris illu-
Isai. 9. xerit; num magnum illud lumen cognitionis aspexeritis: num visitauerit vos oriens ex alto illucescens vobis in tenebris, & in vmbra mortis sedentibus. Deus enim cum nullius egeat, sitque bonorum plenus, nihil à nobis præter salutem nostram requirit; qua aliter potiri fas non est, nisi mens nostra diuina virtute immutetur, vt sit enthea, idest, numine afflata, à Deo acta, siue omni perturbatione carens & sancta. Mens enim Enthea est, quæ Deum in se habet. Talis autem à semetipsa fieri haud potest. Iam qui Deo per fidem coniunctus est, perque mandatorum obseruationem illum nouit, eum quoque per contemplationem cernere omnino dignus est. Per fidem siquidem certam Christus in eo habitat, & mens enthea fit. Seruatur porro enthea ex eo, quod res ad Christum pertinentes semper exercet, & legibus ejus attendit. Inde fit vt etiam mandata eius custodiat, quemadmodum ex eo, quod mentem diuinitus afflatam habet, efficitur, vt mandata Christi & cogitet, & exsequatur: singula enim & cohibent complectunturque, quod proximum est, & cohibentur ab ipso, continenturque & continent. Contendamus itaque Dei præceptis facessendis (per quod diuinum lumen amplius apparere, & amplificari consueuit) diuinum ignem in nobis abundantius alere. Vt enim apud nos ignis sub sensum cadens in ligno conspicitur, & scintillula, si materiam comprehenderit, magnam facem incendit, appositoque nutrimento flammam ingentem suscitat: sic se habet ignis ille spiritualis in his quę soli intelligentiæ patent. Quod igitur lignum est igni corporato, hoc anima rationis compos habens mandata igni diuinitatis. Non enim secundum se ipsam diuinitas perspicitur, si in id, quod est rationis, & consilij particeps, non inciderit. Sicut autem se habet ignis hic noster in his, ad quæ sensus pertingit; ita ignis intelligibilis in his, quæ ad intelligentiam spectant. Et quomodo ignis sensibilis nō videtur, nisi in materia fuerit excitatus; ita neque intelligibilis in intelligibilibus; nisi in materia sacrorum man-
datorum, quasi in lignis extiterit. *Qui diligit me* Ioan. 14.
(inquit Dominus) *mandata mea seruabit & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum.* Ignis quem semper percipimus, antequam emicet, latet in sensibilibus, & abditum est diuinum lumen priusquā eluceat, in his, quæ intelligentiæ sunt. Ignis principium non cōprehenditur, estque occultū in sensibilibus: & intellectualis ignis principium est occultum in rebus ad intelligentiam spectantibus. Verum sensibilis ignis sensibilibus substantia similis est; intelligibilis autem ignis intelligibilibus substantia dissimilis est, quia opifex cum opificio suo idem non est, multo igitur ignis intelligibilis in ipsis intelligibilibus occultior & arcanus magis, quam sensibilis in sensibilibus.

Proinde inspiciamus fratres, subtiliterque nosmet perscrutemur, & pernoscamus animos nostros, num in nobis Christi signaculum sit. Discamus, an in nobis sit Christus ex indiciis & signis quæ protulimus. Quod si Christum, aut eius signaculum, needum accepimus, dictaque signa in nobis ipsis haud agnoscimus: quin contra potius mundus fallax in nobis viuit, nosque in ipso infælices viuimus temporalia magni ducentes, & in tribulationes incidimus, & propter ignominias, ac detrimenta cruciamur honoribus, è diuerso diuitiis deliciis gaudemus & exultamus: pro damnum, pro ignorantiam, cæcitatem, pro miseriam, stuporemque nostrum, à quibus subacti in terram proculcamur. Sane miserabiles, longeque infelicissimi, atque ab ipsa æterna vita, & a regno cœlorum extranei sumus, non amplius in nobis ipsis Christum possidentes, sed mundum in nobismetipsis viuentem habentes, vt pote in ipso viuentes, & terrena sapientes. Qui ita est animatus inimicus Dei apertus est. Nam affectio erga mūdum inimica est Deo, iuxta
illud Apostoli: *Non diligatis mundum, neque ea,* 1. Ioan. 2.
quæ in mundo sunt. Quia nemo potest Deo seruire, & secūdum hominem viuere. Vere nihil melius fratres, in mundo, quam nihil habere mundi, neque vltra ea, quæ corpori necessaria sunt, desiderare quidquam. Necessitas autem ista, si rationem audiamus, est panis & aqua, vestimentum,
& tegumentum secūdum diuinum Apostolum: 1. Timot. 6.
Habentes victum & vestitum, his contenti erimus. Quod si re aliqua insuper egebimus, ipse pro certo præbebit nobis, credentibus, & sperātibus,
qui maiora largitus est, *& implet omne animal be-* Psal. 144.
nedictione, modò cætera omnia huius fluxę, & caducę vitę relinquamus; puta vanā gloriā, inuidiā,

contentionem mutuam, dolum, murmurationem, rixas, mendacium, periurium, iniustitiam, auaritiam, contumeliam, calumniam, maledictum, concertationem, obtrectationem, criminationem, superbiam, hominum odium, improbitatem, cœteraque vniuersa quæ Diabolus genus humanum docuit. Propter hæc enim non diligere mundum, nec ea, quæ in mundo sunt, iussi sumus. 1. Ioan. 4. Non vt creaturas sine vllo discrimine odio persequamur: sed vt malorum occasiones præcidamus. Propter hæc itaque mundum, & omnia à Deo auertentia, & ad periculum animæ deducentia fugiamus censeo. Etenim quis gloriæ, & honoris humani auidus, extremum, vilissimumque omnium se vnquam reputabit, & humilis spiritu, aut corde contritus fiet, aut lugere vnquam, omnino poterit. Quis item amans diuitias, pecuniarumque & possessionum cupiditate pessundatus, ad aliis tribuendum misericors, & aliena mala dolens, & non potius omni fera immitior, atque crudelior inuenietur? Quis vanæ gloriæ mancipium, & arrogantiæ obsessus aliquando ab inuidentia, & obtrectatione discedet? Qui autem ad corporis etiam voluptates perfruendas sese demiserit, & in cœno libidinum volutatur quando tandem mundus corde euadet? aut quando & quomodo Deum fabricatorem suum videbit.

Iam pacificus, quo pacto futurus est, qui seipsum alienauit à Deo, nec dicentem audit: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo per* 2. Cor. 5. *nos exhortante, reconciliamini Deo.* Quisquis enim per mandatorum violationem cum Deo bellum gerit, etiam si omnes inter se pacificauerit, Dei hostis est: siquidem nec vt ipsi, inter quos pacem conciliat, Deo placeant, id facit. Nam cum ipse primus sit inimicus sui, ac Dei, inimici Dei fiunt etiam hi, qui per tales pacem amplectuntur. Prorsus enim qui aduersus quempiam hostilem gerit animum, quæ hosti videntur & placent, cætera ex animo suadere & docecere eos facere, quæ ille vult, nescit, vt pote alia via, & illius voluntati contraria incedens. Itaque dilecti fratres, oderimus mundum, & ea quæ in mundo sunt. Quid namque nobis cum mundo, & cum iis qui in mundo viuunt hominibus? Desideremus contra medullitus, quæ Deus amplecti nos iubet paupertatem spiritus, quam diuinus sermo humilitatem nominat: luctum perpetuum die ac nocte, ex quo tanquam è fonte gaudium animæ & consolatio Deum diligentibus in horas profluit. Ex hoc omnibus in veritate certantibus mansuetudo etiam feliciter procedit, iustitiam esurientibus ac sitientibus semperque regnum Dei, quod omnem humanum sensum exsuperat, quærentibus. Neque hoc tantum, sed & quempiam misericordem fieri & mundo corde, plenum pacis & pacificum, contraque tentationes animosum ac virilem hinc est, ex quotidiano luctu videlicet. Hinc item peccatorum odium in nobis nascitur. Hinc diuinus in anima zelus accenditur, qui nullo modo eam quiescere, aut cum improbis ad improbitatem declinare patitur: sed eam virilitate, ac virtute implet, quò in rebus aduersis vsque ad finem perseueret. Curramus, persequamur, donec quippiam è stantibus ac minimè fluentibus comprehendamus. Præsentia cuncta pereunt, & vt somnia prætereunt, nihilque inter ea quæ oculis aspicimus, firmum est, ac stabile. Sol, astra, cœlum & terra omnia transeunt; solus ex omnibus homo manet Quid ergo ex aspectabilibus vniuersis prodesse nobis poterit, cum moriendi necessitas aduenerit? Cum hinc ad illam illius seculi requiem abibimus, & fugacia ista post nos relinquemus? Quod si hæc visibilia nondum transibunt, quid lucri inde nobis ex hoc sæculo morte digressis, & hîc exanimi relicto corpore? Ex quo enim anima corpus suum deseruerit, ne videre amplius potest per id, nec videri ab alio: sed exinde solis inuisibilibus afficitur, nullusque ei harum quæ apud nos sunt rerum sensus, aut cura superat, cum illic duplicem vitam, & geminum certamen habeat, aut regni cœlestis & æternæ gloriæ, aut gehennæ, ac pœnæ ignis. Alterum quippe horum ad hæreditatem sempiternam pro meritis à Deo recipit. Quocirca ob hæc fallaciam huius vitæ, & quæ putatur, eius lætitiam fugiamus, & ad solum Christum animarum saluatorem accurramus quæso. Hunc inuenire studeamus, qui vbique præsens adest & inuentum teneamus, prostratique pedibus eius, eos feruide Rom. 6. amplectamur. Eia obsecro studeamus dum superstites sumus ipsum videre & contemplari. Si enim digni habebimur, qui eum hîc sensu vrgenti videamus, non moriemur, mors nostri non dominabitur. Ne expectemus, vt in futuro eum videamus: sed nunc eum videre annitamur, cum & Ioannes Theologus ita dicat: *Scimus autem* 1. Ioan. 4. *quoniam Deum habemus in cordibus nostris, ex spiritu, quem ab ipso accepimus.* Quicumque igitur fidem in ipsum ex operibus infractam, ac stabilem ostendistis, quæ à nobis à principio dicta sunt accuratè, beneque diiudicantes, cauete, ne, dum putatis vos Christum in vobismet habere, non animaduertatis vos nihil habere, vacuisque manibus, è vita subducamini, & audiatis (quod Deus auertat) vocem illam horribilem, tollite quod seruus nequam videtur habere, & date plus habenti. Tunc in omnem æternitatem plorabitis, & lugebitis, & tristabimini.

DE

DE CHARITATE CHRISTIANA.

LIBER VNICVS.

DICTVRVS de charitate pauca possum, parua non possum, vix in ea laudanda potest seruari methodus, vt à minoribus ad maiora fiat laudum processus. In ea parua non sunt, & quod mireris nec magna, cum omnia maxima sint, nec proinde minori auspicabor excellentia tantæ elogium virtutis, quam pronuntians eam esse omnium plenitudinem virtutum.

CAPVT PRIMVM.

Charitas omnium virtutum perfectio & plenitudo est.

CVM de perfecta charitate, & amore inimicorum Christus egit, perfectos tunc nos esse iubet, dicens, *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est*; quia nimirum in charitate perfectio virtutum ac plenitudo consistit. Ad quod intelligendum ex depicta possumus imagine argumentum sumere. Nam in pictura tres sunt partes, siue gradus, in lineamentis imago, in coloribus similitudo, in illuminatione vtriusque perfectio: ita etiam cum homo spiritualiter pingitur conformis Deo, per gratiam habitualem imago est, per virtutes similitudo, per charitatem autem fit vtriusque illuminatio, & absoluta perfectio. Quæ omnia complexus est sanctus Diadochus Episcopus Photicensis: nam de ratione imaginis, & similitudinis, qua homo per gratiam, & virtutis Deo conformatur, sic ait: *Vt pictores primum quidem vno colore figuram hominis depingunt; postea vero colorem colori paulatim imponentes, speciem similis pictura vsque ad capillum saluam retinent: sic gratia Dei primo quidem quod erat ad imaginem Dei factum, in eum statum, qui erat cum factus est homo, per baptismum concinnat, & aptat; cum autem videt nos toto animo pulchritudinem similitudinis concupiscere, stareque in sua officina nudos, ac nullius rei admiratione captos, tunc virtutem virtuti addens, instar florum, speciemque animæ à claritate in claritatem transferens, formam similitudinis Dei ei adhibet.* Ecce quomodo gratia in baptismo recepta, Dei imaginem in anima quasi vno colore depingit, vt per eam homo vere Dei imago dicatur: at per virtutes, tanquam per florida pigmenta, eadem Dei imago quasi variis coloribus distinguitur, & illustratur, vt homo per eas quotidie Deo similior euadat. Hæc autem Dei similitudo, quæ multiplici virtutum colore efficitur, charitatis illuminatione perficitur. Quod idem S. Diadochus ita subiungit: *Perfectionem vero similitudinis ex illuminatione cognoscemus; spiritualem enim charitatem nemo comparare potest nisi ab Spiritu sancto plenissime illumineiur. Vt ergo in depictis tabulis, sic in his, quos diuina gratia ad similitudinem Dei depingit, illuminatio charitatis addita declarat, eum, qui ad imaginem Dei factus est, esse ex omni parte similitudine Dei decoratum.* Charitas ergo diuina sua illuminatione virtutes omnes perficit, & omnibus numeris absolutas reddit.

S. Diadoch. de Perfect. spirit. c. 89.

Pulchra quidem est imago castitatis, sed perfecta non erit nisi irradiata lumine charitatis. Prout docemur illis verbis Sapientiæ: *O quam pulchra est casta generatio cum claritate.* Aliqui legunt *cum charitate.* Ita Blesensis, & sanctus Bernardus, qui inde probat absque charitatis lumine castitatem Deo non placere, sed esse lampadem sine oleo. Eodem ergo recidit vtraque lectio: nam castitatis imago pulchra est, si sit absoluta charitate, id est, charitatis illuminatione. Idem de omnibus virtutibus intelligendum est.

Sap. 4. Blesens. epist. 56. S. Bernard. epist. 44.

Verum, quia charitatis illuminatio virtutum omnium perfectionem complet, merito plenitudo earum dicitur. Idcirco lex antiqua, quamuis multis virtutum coloribus formata, vacua tamen appellatur à Paulo, quia charitatis illuminatio nondum erat completa. Quod S. Cyrillus Alexandrinus eadem similitudine, qua vsus est S. Diadochus, sic exponit: *Quia in tabulis, & picturis artificium summi ostentant, non statim quando pingere incipiunt, absolutam, & ex omni parte perfectam speciem pingendo exprimunt, sed adumbrant prius & coloribus obscurioribus effigiant; deinde vero congruis coloribus illustrant.* Similiter Deus legem antiquam multis virtutum coloribus magis ac magis ornauit, & tamen vacua dicitur à Paulo, quia nondum Christus eam perfecerat illuminatione charitatis, quæ legis est plenitudo, iuxta illud eiusdem Pauli: *Plenitudo legis est charitas.* Quem locum explicans sanctus Augustinus ait:

Ad Galat. 4. S. Cyrill. in dialog. de adorat. in spirit. ad Pallad.

Ad Rom. 16.

S. August. lib. 17. contra Faust. cap. 6.

Plenitudo legis est charitas. Quem locum explicans sanctus Augustinus, ait: *Plenitudo legis charitas, vt ait Apostolus. Istam charitatem Dominus exhibere, & donare dignatus est, mittendo fidelibus suis Spiritum sanctum: lex enim per Moysem data est; gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Igitur lex cum impleta est gratia & veritas facta est: gratia pertinet ad charitatis plenitudinem, veritas ad Prophetarum impletionem, & quia vtrumque per Christum ideo non venit soluere, sed adimplere.* Christus ergo legem adimpleuit, quam charitatis plenitudine illius præcepta, quæ ad diuersas virtutes spectabant, absolutè perfecit.

Similiter fidei, & spei plenitudo, id est, perfectio est charitas. De fide Apostolus ait:

Ad Hebr. 10.

Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei. Vbi sanctus Thomas sic exponit: *Fides plena est, cum est formata per charitatem, iuxta illud*

Rom. 13.

plenitudo legis est dilectio. De spe etiam idem Paulus ostendit, cum ait: *Spes autem non con-*

Rom. 5.

fundit. Cur ita? *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* Et alibi dicit: *Vinctis com-*

Hebr. 10.

passi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Quid ergo ex hac charitatis commendatione colligit? *Nolite ergo amittere confidentiam vestram.* Theologalium ergo virtutum plenitudo, atque perfectio charitas est.

Hug. Victor. in specul. Ecclesiæ c. 2.

Vnde Hugo Victorinus dixit: *Anima verum Dei templum est, vbi fides fundamentum facit, spes erigit, charitas consummat.*

Cæterum, ita charitas virtutum omnium perfectio est, vt illa amissa, illæ non solum inornatæ maneant, sed breui sordescant. Quod

Thren. 4.

satis indicatur, cum dicit Propheta: *Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.* Quæ verba optimè explicat sanctus Paschasius

S. Paschas. lib. 4 in lament.

inquiens: *Quoniam croceus color sæpe in Scripturis Sacris claritatem designat sanctæ dilectionis, & ideo cum charitas amittitur, reliquæ virtutes stercora amplexantur; quia de bono Dei & proximi odore dilectionis mox transeunt in fœtorem prauitatis.*

Caput II.

Perfectio hominis charitas est.

ACcedit ad dicta ipsius hominis perfectionem esse charitatem: quoniam ille quidem perfectus vir dici potest, qui vera charitate præditus est, quod satis arguté colligit S. Au-

S. August. in Psal 132.

gustinus ex illis verbis: *Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam.* Sic enim ille ait: *Barba non intelligitur nisi in perfectis: non ergo habitant in vnum, nisi in quibus perfecta fuerit charitas Christiana.* Quasi dicat vnguentum sacerdotale, quod charitatis symbolum est, descendens ad barbam, quæ perfectæ ætatis index est, charitatem in perfectis esse, & perfectos efficere ostendit. Vir ergo perfectus est, qui sacro charitatis vnguento delibutus ostenditur. Hanc ob causam in coniugio ad virum spectat simpliciter diligere; ad vxorem vero diligere

Ephes. 5.

cum timore: quod satis obseruauit S. Hierony-

S. Hieron. lib. 2 in c. 7. Mich.

mus, inquiens: *Vxor, vt est ad Ephesios, timeat virum. Vxoris est timere, & cum timore virum diligere; viri tantum diligere, quia dilectio perfectorum est. Viri, ait ibidem Paulus, diligite vxores vestras, & nolite amari esse ad illas.*

Ob eandem charitatis perfectionem, per coronam etiam symbolice ipsa significatur charitas. Nam vt Athenæus ex sententia Aristotelis

Athenæus lib. 15. cap. 5.

tradit: res vndique perfecta, & omnibus numeris absoluta per coronam denotatur, tum quod sit regium insigne, tum ob figuram circularem omnium perfectissimam. Quamobrem vt charitas perfectissima, imo ipsa perfectio prædicetur, significata fuit in corona spinea, qua Christus passionis tempore insignitus fuit. Quapropter Theodoretus explicans illa verba:

S. Theodor. in c. 3. Cant.

Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, &c. Sic ait: *Egredimini & videte charitatis eius diadema quo decorauit eum præter sententiam suam Iudæa, quæ illum genuit, & coronauit in die desponsationis illius; tunc enim nuptiarum communio facta est.* In die ergo desponsationis, atque nuptiarum, quando præcipua amoris ostentatio, ac demonstratio fit, charitas in diademate, siue corona ostenditur, vt supremus eius locus, & summa perfectio commendetur.

Præterea Paulus vt ostendat charitatem omnes perfectionis numeros comprehēdere, omnes ei magnitudinis dimensiones assignat. Idcirco

Ad Eph. 3.

de charitate Christi agens dixit: *Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum.* Quod in nostra etiam charitate inueniri ostendit S. Greg. has enim charitatis dimensiones explicans de

S. Gregor. hom 6. in Ezech.

latitudine ait: *Lata quippe est charitas, quia & inimicorum dilectionem capit.* Eiusdem longitudinem sic exponit; *quia fraterna mala charitas longanimiter portat.* Satis hæc virtus longa est, quæ sine termino longanimis est. Sublimitatem ad præmium charitatis sic refert: *Sublimitas autem est æternorum, illa remuneratio præmiorum, de cuius immensitate dicitur quia nec oculus vi-*

1. Cor. 2.

dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quod præparauit Deus diligentibus se. Dilectionis quippe Dei præmium tam immensæ sublimitatis est, vt non solum sensus, sed nec intellectus quidem possit vlla cogitatione ad tantam altitudinem euolare. Per profundum intelligit Gregorius æterna profundi inferni supplicia, à quibus immunes sunt, qui charitate præditi

S. August. epist. 120.

sunt. Docet autem elegantissimè S. August. Christum, qui pro charitate mortuus est, id mortis genus elegisse, vt ipsa corporis figura præfatas charitatis dimensiones indicaret. *Non frustra,* inquit, *Dominus tale genus mortis elegit, nisi vt in eo quoque nobis latitudinis huius, & longitudinis, & altitudinis, & profunditatis magister existeret.* Vt nimirum Christiana charitas eam habeat cum Christo crucifixo symmetriam, vt sublimis sit in amore Dei, lata in amore inimicorum; longa in longanimi inimicorum persequentium tolerantia; profunda in miseriarum proximi compassione: Qua charitate perfecti erimus, sicut & Pater noster Christus in cruce perfectus fuit; non æqualitate, sed similitudine. Sublimitatem charitatis nactus erat ille, qui di-

Psal. 17.

cebat: *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorū, & super excelsa statuens me.* Bene qui ceruum imitantur, super excelsa statuuntur: nam vt est in

Psal. 103.

Psalmo: *Montes excelsi ceruis.* Vbi S. August. ait: *Cerui magni spirituales perfecti. Teneant montes altos,*

altes, alta pracepta Dei, sublimia cogitent, teneant ea, qua multum eminent in scripturis, sufficienter in summus, ceruis enim sunt illi montes altissimi. Præterea in profundum se extendit, & descendit charitas, cum infimos quosque adiuuat. De quo

S. August. de Catechiz. rud.

idem August. ait: *Charitas ad alios se inclinat, cum alios erigit, aliis blanda, aliis serua.* At hoc profundum esse sublimitatis initium, docet

S. Gregor. in Past. p. 2.

S. Gregor. inquiens: *Tunc ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit, & qua benignè descendit ad infima, valenter incurrit ad summa.* Deinde charitas latitudinem habet, quia non solum ad amorem inimicorum, vt supra dicebamus, sed ad omnia prorsus mandata extenditur. Quod idem

Idem lib. 10. mor. cap. 7.

S. Gregor. sic docet: *Charitas ad cuncta virtutum facta dilatatur, qua à duobus praceptis incipit, sed se ad innumera extendit.*

CAPVT III.

Omnium virtutum perfectiones charitas continet.

ET quidem non immeritò in charitate hominis perfectio consistit; quandoquidem in ipsa sola omnium virtutum perfectiones, & bona contineantur. Vna enim cum sit charitas cunctas virtutes complectitur, vt ipsa omnis virtus sit. Id quidem non parum commendauit S. Bonauent. dicens: *Sicut enim Deus est vnum*

S. Bonauent. in 6 processu Religionis cap. 10.

simplex & perfectum bonum, in quo est omne bonum perfectè, & cui nullum bonum deest: ita charitas est vna virtus in se habens omnes virtutes. Sicut ergo Deus simplex bonum cum sit, cuncta creaturarum bona, & perfectiones in se continet: ita charitas omnes virtutes in se vna complectitur. Hinc fit, vt qui præceptum charitatis seruat, omnia legis, id est, cæterarum virtutum præcepta impleat. Quod Paulus sic pro-

Rom. 13.

nuntiat: *Qui diligit proximum legem impleuit.* Id autem ita explanat: *nam non adulterabis, non occides, &c. in hoc verbo instauratur: diliges proximum tuum sicut teipsum* illud verbum *instauratur.* Chrysostom. sic exponit: *Summatim comprehenditur.* In charitate enim omnes virtutes, & consentaneè in charitatis præcepto omnia virtutum præcepta, tanquam in summa continentur. Sicut enim multa rationum nomina, quæ in codice accepti, & expensi lætissimè explicata sunt, in breuissima summa comprehenduntur: ita omnium virtutum præcepta, quæ in sacra legis ac Prophetarum pagina diffusè habentur in vna charitate, siue in duobus charitatis mandatis summatim includuntur.

Matth. 22.

Ideo dixit Christus Dominus: *In his duobus mandatis vniuersa lex pendet.* Obseruat autem

S. August. lib. 8. de Trin. c. 7.

S. Augustin. hæc duo mandata. Ita esse inter se connexa, vt frequenter vnum in scriptura dicantur. *Cum autem sint,* inquit, *duo pracepta, in quibus pendet lex & Propheta, dilectio Dei & proximi, non immerito scriptura plerumque pro vtroque vnum ponit, siue dilectionem Dei sicut est illud: Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum; siue dilectionem proximi, sicut est illud: omnis lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Sed hoc ideo, quia qui proximum diligit, consequens est etiam, vt Deum diligat: ex vna enim, eademque charitate Deum proximumque diligimus; sed Deum propter Deum, nos autem & proximum propter Deum.* Hinc illud Gregorij: *Omne man-*

Hom. 27. in Euang.

datum de sola dilectione est, & omnia vnum praceptum sunt; quia quidquid pracipitur, in sola charitate solidatur. Duo ergo præcepta charitatis vnum sunt mandatum: quia duo etiam eiusdem charitatis actus, amor videlicet Dei, & proximi, vna quoque dicitur dilectio, in qua omnes virtutes summatim includuntur.

Quod quidem mysticè adumbratum est in Exodo, vbi Deus Moysi mandauit: *Facies in ra-*

Exod. 28.

tionali catenas sibi inuicem coharentes ex auro purissimo. Vbi Beda optime philosophatur dicens: *Catena ex auro purissimo est continuatio casta, & non ficta dilectionis: rationali, id est, cordi firmiter affixa.* Duæ autem sunt, quia duplex est amor, Dei videlicet, & proximi. Rectè autem charitas per catenulas aureas significatur: quia sicut catenula ex pluribus auri virgulis contexitur: ita charitas ex multifaria virtutum operatione perficitur. Quas virgulas Apostolus enumerat, cum ait: *Charitas patiens est benigna*

1. Cor. 13.

est, non amulatur, &c. Sicut ergo duæ catenulæ ita sibi inuicem cohærebant, vt vna efficeretur: sic amor Dei, & proximi adeo inter se connectuntur, vt vna dicatur dilectio. Et sicut catenula ex multis auri virgulis contexitur: ita vna charitas ex omnibus virtutibus quasi coagmentatur. Præterea, sicut catenula nihil est aliud, quam ordinata, quædam virgularum dispositio: ita charitas dicenda est apta amoris ex virtutibus omnibus ordinatio. Id S. August. ita definit:

S. August. lib. 15. de Ciuit. c. 22.

Mihi videtur, quod definitio breuis, & vera virtutis, ordo est amoris. Quem ordinem idem Au-

In epist. ad Macedon.

gustinus explicuit, inquiens: *In dilectione virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere prudentia est: nullis inde auerti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus, quod pracipue diligamus, nisi id quo nihil melius inuenimus?* Eundem charitatis ordinem luculentius tradit Seraphicus Doctor his verbis:

S. Bonau. supra citatus.

Charitas ergo cum se extendit ad diligendum Deum, dilectio Dei dicitur; cum ad proximum, dicitur dilectio proximi; cum eius miseria compatitur, misericordia appellatur; cum eius bono congaudet, congratulatio vocatur; cum aquanimiter aduersa tolerat, patientia dicitur; cum benefacit se odientibus, benignitas nuncupatur; cum non extollitur inaniter supra se, humilitas est; cum obtemperat superioribus, vt iustum est, obedientia est; cum execratur turpia, castitas est; cum resecat superflua corporalis necessitatis, sobrietas est; cum diuitias abiicit, paupertas est, cum ad pauperes eas liberaliter effundit, largitas est; cum tadio expectationis promissorum non frangitur, longanimitas est; cum inter bonum & melius, & inter malum, & peius discernit prudentia est; cum ius suum vnicuique tribuit, iustitia est; cum delectationibus non emollitur, temperantia est; cum duris non terretur, fortitudo est; cum credit credenda, fides est; cum sperat speranda, spes est. Merito ergo virtus ordo amoris definitur, cum amor ad diuersa ordinatus multiformem contineat virtutem, omnesque virtutes ordinata quadam ratione in amore charitatis includantur.

Cum autem charitas omnes virtutes in se

contineat

Idem supra citatus.

contineat, consequens est, vt earum omnium actiones ipsa foueat. Quod S. Bonauent. ita docuit: *Sic aliqua nobilis, & efficax medicina; diuersos curationum effectus operatur, vel virtutem confert varia operandi: vt vni acuat visum, alteri clarificet vocem; alij auditum referet, alij gustum temperet, in alio aliud, & aliud operetur.* Igitur cum homo ex primi peccati peste, & corpore, & animo sit æger: nam in persona peccatoris Regius vates ait: *Sana animam meam quia peccaui tibi*, ac deinde de corpore, *non est sanitas in carne mea.* Cum inquam totus homo multiplici morbo laboret, pro singulis morbis singulæ virtutes aptissimæ sunt medicinæ. Nam fides oculis mentis medetur; spes labascentes cordis vires fulcit; castitas vitia carnis castigat, & sanat, humilitas vitia capitis emendat; patientia dolorem animi sopit, corporis cruciatum lenit, & vtriusque molestias leuat; fortitudo magnis terroribus remedio est; temperantia voluptatis errores corrigit; iustitia præpostenim pecuniæ amorem pellit; omnia denique animi vitia virtutibus pensantur. At charitas omnium virtutum complexa vires, omnium functiones exercet, dum sola omnibus animi morbis medicatur. Quod egregius animarum medicus docuit, cum dixit: *Charitas patiens est, benigna, &c.* Has virtutum omnium actiones luculenter & eleganter adscribit charitati S. August. inquiens: *Hæc in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis est, in bonis operibus hilaris est, in temporalibus ditissima, in hospitalitate latissima, inter bonos fratres latissima, inter falsos sapientissima. In Abel per sacrificium lata, in Noe per diluuium secura, in Abraha peregrinatione fidelissima, in Moyse inter iniurias lenissima, in Dauid tribulationibus mitissima, in tribus pueris blandos ignes fortiter tolerat, casta in Susanna super virum in Anna post virum, in Maria præter virum, libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum.*

1. Cor. 13.

S. August. lib de laudibus charitatis.

Caput IV.

Virtutes omnes charitas constringit in corde, ne pereant.

Alia charitatis gloria est virtutum omnium colligatio, quandoquidem hominis perfectio in virtutum omnium coniunctione consistit, virtutes autem coniungi in corde nō possunt nisi per charitatem, quæ eas in corde constringit & ligat, ne solutæ, ac dissipatæ pereant id apertè significauit Paulus, qui ad Colossenses cum ad plures virtutes eos esset hortatus sic adiungit: *Super autem omnia hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Quam vinculi rationem variis collationibus elucidant Doctores, Chrysost. ad hunc locum, ex vinculo nauium sic exponit: *Illæ virtutes peribunt nisi cum charitate coniunctæ fuerint, ista constringit, & complectitur omnia. Quod cum bonum dixeris nisi adsit charitas, nihil est, sed planè diffluit. Et quemadmodum in naui, etiamsi magna sint instrumenta,* nisi fuerint subligacula nihil proderunt: ita quæcumque quis habuerit rectè facta inania erunt omnia, *nisi adsit charitas.* Ex virtutibus quidem nauis ædificatur, qua mundi huius mare sulcantes, in cœlestis patriæ portum ingredimur, cuius nauis prora est fides, puppis spes, latera, & instrumenta morales virtutes, quæ omnes pereunt, nisi charitatis vinculo compactæ teneantur.

Ad Colos. 3.

In eandem sententiam explicat S. Gregor. illud Iob: *Quis conclusit ostiis mare? Circumdedi illud terminis meis, atque posui vectem, & ostia, & dixi: huc vsque venies & non procedes amplius.* Cuius loci allegoriam S. Doctor sic enucleat: *Quid enim moraliter per ostia nisi virtutes? Quid per vectem, nisi robur charitatis accipimus? Hæc itaque ostia mare sæuiens, id est, fluctum dissipat, nisi ea opposita charitas astringat. Vnde Paulus dum quadam virtutum ostia mari tentationis opponeret, illico iisdem ostiis quasi robur vectis adiunxit, dicens: Super omnia autem hæc charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis. Perfectionis vinculum charitas dicitur, quia omne bonum, quod agitur, nimirum per illam, ne pereat, ligatur. A tentatione namque citius quodlibet opus euellitur, si solutum a vinculo charitatis inuenitur.*

Iob 38.

Præterea cum charitas aurum dicatur, merito eius vinculum quo virtutes religentur, aureum appellabitur. id intelligere possumus ex Exodo, vbi Deus dixit Moysi: *Sumeque duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel: Sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero, & inclusos auro, &c.* Vnde Beda significationem auri, in quo lapides includuntur, optime excogitauit. & aperuit his verbis: *Aptè lapides includi auro, atque circumdari iubentur: auro namque charitas insinuatur, quia sicut aurum metallis, ita charitas præstat virtutibus cæteris. Includuntur vero lapides pretiosi, & circumdantur auro, cum virtutes ita vinculo charitatis continentur, vt nulla rerum mutabilitate a statu suo decidere valeāt.* Optimè quidem, nam tam validis sæpe tentationibus virtutes percelluntur, vt nisi aureo charitatis vinculo ligentur, facile prolabantur. Vnde bene Gregor. ita concludit: *Virtutes quidem cætera perfectionem generant; sed tamen eas charitas etiam ligat, vt ab amantis mente dissolui iam nequeant.* Lapides quidem sanctuarij sunt omnes virtutes, sed nisi auro charitatis quasi constricti teneantur, facile per sordida loca disperguntur. Quod sæpe contingere in Ecclesia planxit Hieremias cum dixit: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum? Per aurum charitas, per lapides sanctuarij virtutes intelliguntur recto autem ordine, post obscuratum aurum, & mutatum eius colorem optimum, lapides disperguntur. Quia vt S. Paschasius ad hunc locum annotat: inter lapides sanctuarij Dei, reliqua scilicet virtutes animæ in capite disperguntur omnium platearum, quoniam charitate amissa, virtus nulla in anima solidatur: imo omnes affectiones suas ad lata viarum itinera, & spatiosa concupiscentiarum conamina in capite transponit platearum.* Necessarium ergo est aurum charitatis vt virtutes omnes constringat, ne dispergantur. Quod adumbratum etiam est in illa Zona aurea qua præcinctus erat Christus ad mamillas, qua effigie Ecclesia admonetur, vt ipsa quoque

Exod. 28.

S. Gregor. epist. 52. ex Regist. lib. 4. indict. 3.

Thren 4.

Apoc. 1.

exemplo

exemplo sui sponsi sese charitate quasi aurea Zona arctissimè præcingat, eoque cingulo omnium virtutum indumenta, ne fluant, dissoluanturque arctè constringat: idcirco charitas Zona dicitur, quia reliquas omnes virtutes, astringit, & continet.

CAPVT V.

Omnes virtutes necessariæ sunt, vt seruent charitatem.

IN idem pene recidunt quæ modo dicturi sumus, omnes nimirum necessarias esse virtutes in charitatis obsequium vt eam conseruent. Perfectus enim esse debet, qui charitatem incolumem sit seruaturus: at perfectus, & integer virtute non est, qui virtutes omnes coniunctas non habet: proinde cum Dominus ad perfectionem nos vocat, vt præfatam charitatem seruemus, omnes virtutes coniungendas docet, vt Deum, & proximum vere diligere possimus. Est enim charitas vitalis calor, qua vita animæ sustentatur, vt autem vitalis corporis calor, vestibus, quæ totum corpus tegant, conseruatur: ita calor animæ, id est, charitas, integro virtutum omnium amictu custoditur. Id indicauit Iob, cum dixit: *Iustitia indutus sum, & vestiui me, sicut vestimento.* Quod S. Gregor. sic exponit: *Vestimento vtique cum vestimur ex omni parte circumdamur. Ille ergo iustitia sicut vestimento vestitur, qui se vndique bono opere protegit, & nullam partem actionis suæ peccato nudam relinquit.* Quia vero integro hoc iustitiæ vestimento charitatis calor seruatur, eo riouo a S. Iobo subiungitur: *Oculus fui cæco, & pes clando, Pater eram pauperum, &c.* Dicturus de charitate, quam erga pauperes, & miseros exhibebat, indutum se vndique omni virtute præmittit, quia nequaquam charitatis calor in anima perseuerat it, nisi virtutum vestimento foueatur, Quod annotauit Gregor. inquiens: *Pensandus narrandi ordo, vt ante iustitiæ, & post misericordiæ opera describantur. Scriptum namque est: diliges proximū suum, sicut teipsum. Quomodo ergo alteri miserendo pius est, qui adhuc iniustè viuendo fit impius sibimet ipsi?* Quasi diceret nequaquam proximorum miseriæ concoqui poterunt calore charitatis, nisi hunc foueant, & conseruent vestimenta virtutis.

Iob cap 29. S. Gregor. lib. 19. mor. cap. 16.

S. Gregor. sup. cap. 10.

Præterea ad conseruandam charitatem virtutes omnes necessariæ sunt, quæ ad diligendum Deum & proximum, ita sunt destinatæ, vt S. August. scripserit: *Virtus nihil aliud est, quàm diligere, quod diligendum est. Id eligere prudentia est: nullis inde auerti molestiis fortitudo est: nullis illecebris temperantia est, nulla superbia iustitia est.* Ad dilectionem igitur Dei, & proximi necessaria est prudentia, qua eligatur; fortitudo, qua à molestiis defendatur, temperantia, qua contra voluptates muniatur; iustitia, qua aduersus superbiam propugnetur. Hac quadriga ad Deum super omnia diligendum vehimur. Vnde Hildebertus Archiepisc. Turonens. intelligens amorem Dei in quadriga illa ignea, qua raptus est Elias, sic adiungit: *Thesbites Elias ad illum currum igneum, quo euectus est in cœlum, non veniret, nisi prius hunc virtutum currum ascenderet.* Prius ergo quam in quadriga successi amoris raperetur, in quadriga virtutum vehebatur.

S. August. ad Maced.

S. Hildebert. epist. 31.

Eleganter quoque S. Hieronym. has quatuor Cardinales virtutes ad seruandam charitatem necessarias esse indicauit, cum dixit: *Habete prudentiam, iustitiam, temperantiam, fortitudinem. His cœli plagis includere.* Nam vt vita corporis sub quatuor temperatis cœli plagis fouetur iuxta Philosophos antiquos; extra illas vero, vel nimio frigore, vel nimio calore corrumpitur: ita vita animæ, quæ charitas est, sub quatuor virtutum plagis seruatur, extra illas vero, vel nimio frigore aduersitatis, vel nimio calore prosperitatis perit.

S. Hieron. in epist. ad Nepot.

Ad hæc charitas cor est noui hominis; quia ex ea ipsius hominis vita procedit, ideoque virtutum omnium præsidio debet custodiri iuxta illud: *Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit.* Quæ verba expendens S. Gregor. ait: *Dicturus custodia, præmisit omni, vt videlicet vnusquisque hinc inde se diligenter inspiciat, & quandiu in hac vita est, contra spirituales inimicos in acie se positum sciat, ne hinc hosti fores obstruat & aliunde adsitum pandat.* Id explicatius tradit S. Bernardus dicens: *Custodiendum magis anima castrum, quoniam ex ipso vita procedit: Sed castrum istud in terra inimicorum situm vndique impugnatur, & idcirco omni custodia, id est, inferius, superius, ante & retro, à dextris, & à sinistris muniendum est.* Inferius impugnatur carnis illecebra; sed defenditur arctiori disciplina. Superius oppugnatur præsumptione misericordiæ: at defenditur timore iustitiæ. Ante inuaditur memoria demulcentis voluptatis; sed seruatur recordatione æterni cruciatus. Retro impetitur subdola Diaboli tentatione; sed custoditur vigilanti circumspectione. A dextris incessitur prosperitate; at muniitur mundi contemptu. A sinistris percellitur aduersitate, sed defenditur mortis memoria.

Prou 4.

S. Gregor. lib. 19. mor. cap. 17.

S. Bernard. serm. 46. inter paruos.

CAPVT VI.

Charitas est Regina virtutum.

CVm Christus Dominus ad perfectam charitatem vsque ad dilectionem inimicorum, nos vocat, ad perfectionem, qua cœlesti Regi similes sumus, pariter nos inuitat: quia Regina virtutum est charitas, per quam cœlestis Regis perfectionem æmulamur. Inde autem primum constat charitatem Reginæ nomen mereri, quia Regias gazas possidet. Quapropter S. Chrysost. dixit: *Sicut Regia opulentia, quæ bona sunt inter subditos dispertita, cuncta possidet, & multo quam illi perfectiora, palatia, vestes, equos, currus, aurū, pretiosos lapides, & huiusmodi quamplurima: ita charitas virtutum omnium diuitias complectitur,* Quo etiam spectauit quod dixit alio in loco: *Sicut in Regali prætexta, illi flores, & colores pretiosi sunt, qui hanc conficiunt Chlamydem: itidem & hic illa sunt pretiosa virtutes, quæ charitatem contineant.* Virtutum ergo Regina est charitas, quarū cunctas diuitias ipsa possidet. Quod Paulus apertè monstrat cum ait: *Charitas patiens est, benigna est, &c. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Ecce charitas virtutum omniū bona possidet. Quod si patientia pauper sit, nec possit, nisi facilia quædam sustinere, charitas tamen, vtpote Regina, cunctas patientiæ opes

S. Chrysost. in cap 4 ad Gal homa.

Hom. 31. de diuersis.

1. Cor. 13.

opes complectitur: nam omnia sustinet, omnia suffert. Ex quo debet intelligi, quam diues ille sit, qui charitatem habeat: Nam vt bene S. Laurentius Iustinian. *Quemadmodum* (inquit) *in* [S. Laur. Iust. in ligno vitæ cap. 4.] *rebus temporalibus ille creditur locupletior, qui plura possidet: sic in spiritualibus, qui plus charitatis habet, ille ditior comprobatur.* Consonat [Idiota de contemp. amoris diuini §. 23.] Idiota, sapientissimus vir inquiens: *Amorem animæ thesaurus nullus superat: nescit enim homo pretium eius; quia omne aurum in comparatione amoris, arena est exigua. Sine amore diues pauper est, ac cum illo pauper diues est.* Diues vere est, qui charitatem possidet, quæ virtutum omnium diuitias ipsa possidet.

Præterea charitas Regina appellatur à Regio [Psal. 44.] vate cum ait: *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* Aptè in [Gers. serm. ...] hunc sensum interpretatur Gerson: *Charitas,* inquit, *hæc Regina est, quæ à dextris Christi consistit, cum fides stet à sinistris.* Eundem sensum [In Psal. 44.] amplectitur Richardus Victorinus; suffragaturque translatio multorum vertentium, *astitit lex à dextris tuis, &c.* Lex scilicet ignea charitatis, quæ circumdata varietate describitur, quia diuersitate virtutum sibi, vt Reginæ obsequentiũ, stipatur. Vestitus autem deauratus ad Regium charitatis ornamentum spectat, quod multo pretiosius est illo, de quo Plinius scripsit: *Aurum* [Plin. lib. 33. cap. 3.] *super omnia netur, ac texitur, lanæ modo, & sine lana. Agrippina Claudij vxor induta est paludamento auro textili, sine vlla alterius materia.*

Præterea, charitas Regina virtutum dicitur, quia animum amplissimum, ac regium habet. [Psal. 50.] Quem petebat Dauid, cùm Deo dicebat: *Spiritu principali confirma me.* Vbi August. ait: *Spiritu sancto, qui amor est.* Nam cum amor siue charitas per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, spiritu principali, siue regio homo con-[S. Cyprian. lib. de zelo & liuore.]firmatur, & perficitur. Vnde S. Cyprian. illud Pauli, *Charitas patiens est: legit ipse charitas magnanima est.* Quoniam magnanimos efficit: Imo & Reges, filios, scilicet æterni Regis, iuxta [1. Ioan. 4. lib. de Pat.] illud Ioannis: *Omnis qui diligit ex Deo natus est.* Ex quo S. Cyprianus luculenter ostendit, charitatẽ homines Dei filios constituere. Quamobrem mirum non est, si is, qui hunc principalem, ac regium spiritum habet, omnes cordis affectus suæ ditioni subijciat. Nam vere Bernar-[S. Bernard. serm. 33. in Cant.]dus dixit: *Vbi venerit, cæteros in se omnes traducit, & captiuat affectus.* Hanc regiam charitatis excellentiam obseruauit Hugo Card. in illis ver-[Cant. 2.]bis: *Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatẽ,* vbi sic ait: *Ordinauit in me charitatẽ, id est in toto cetu virtutũ, eam quasi Reginam, & Imperatricẽ constituit. Charitas enim omnis operationis meritoriæ princeps est, & imperatrix, & omnium forma. Cætera enim virtutes per solam charitatem meritum habent & gratiã apud Deum.* Ordinauit ergo Deus in sponsa charitatem, cùm in ordine virtutum primum locum, & summum principatum dedit charitati.

CAPVT VII.

Quo pacto sit charitas vexillum Christianæ Reipublicæ.

CVm tanta sit charitatis virtus, tantopere illam commendauit Dominus in sermone montis, ibi illam in sublimi quidem tanquam Christiani populi vexillum in Ecclesia erexit, quæ id satis cognoscens dixit: *Ordinauit in me* [Cant. 2.] *charitatem.* Plures interpretes notant verbum *ordinauit* militare esse, & ad instituendas, & ordinandas acies spectare. Quamuis enim sit vox *Dagal* Hebraice quæ propriè significat vexillum erigere. Vulgatus tamen vsurpauit vocem *ordinauit*, quia ad continendas in ordine cohortes vexilla instituta sunt, vt mox constabit. Quamobrem aliqui hoc loco vertunt, *posuit in me vexillum amoris.* Vel vt alij: *Vexillum eius super me charitas.* Christus ergo ad ordinandas populi Christiani cohortes vexillum amoris in Ecclesia erexit. Quapropter ex mundani vexilli visitus haud difficile erit varias charitatis prærogatiuas colligere.

Primum Vegetius ait: *Antiqui, quia sciebant* [Veget. lib. 2. de re militari cap. 13.] *in acie commisso prælio, celeriter ordines, aciesque turbari, ne id posset accidere, cohortes in centurias diuiserunt & singulis centuriis singula vexilla constituerunt; ita vt ex qua cohorte, vel quota centuria esset, in illo vexillo litteris esset adscriptum, quod legentes vel intuentes milites in quouis tumultu à contubernalibus suis aberrare non possent.* Simili consilio Christus Dominus, vt ordine concordiæ milites suos instrueret, ne quis à suorum proximorum contubernio, societateque aberret, charitatis vexillum erexit, cum dixit, *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros.* Hoc ergo charitatis vexillum omnes Christi, milites aspiciant, vt in ordinatam aciem compacti terribiles hostibus existant, iuxta illud [Cant. 6.] quod de Ecclesia dicitur, *terribilis vt castrorum acies ordinata.* Vbi S. Gregorius aptissimè ait *Notum expertis est, quod milites cum in procinctu contra hostes vadunt, si stricti, & concorditer gradiuntur ab hostibus contra venientibus timentur, quia dum in eis aditum per scissuram non aspiciunt qualiter eos penetrent, hæsitantes non inueniunt, illis quia hoc impenetrabile munimen efficitur, quod concorditer ordinati seipsi semetipsos tuentur. Dum enim de seipsis sibi vallum efficiunt irrandi ad se aditum hostibus non relinquunt: & vt occidantur appetiti, ipsi facilius occidunt. Sic in multitudine fidelium contingit; qua dum contra malignos spiritus pugnare non desinunt, necesse est, vt pacis charitate constringatur, quo sulta sit. Si enim pacem tenet, terribilis hostibus apparet. Si per discordiam scinditur, vndique ab hostibus leuiter penetratur. Pace se itaque muniat, vnitate se vinciat, charitate se vniat, vt dum in seipsa per scissuram damnum non patitur, ducem suum semper exultans sine confusione sequatur.*

Secundo, Titus Liuius, vbi agit de bello [Lib. 34.] Romanorum cum Gallis, affirmat morem fuisse Romanorum, quandoque in medias hostium acies, vexilla propria proiicere vt milites maiori furore accensi pro recuperando vexillo acerrimè dimicarent. Similiter Christus charitatis vexillũ inter inimicorum copias coniectum voluit, vt pro seruanda charitate Christiani milites ad cœlestem patriam triumphos clariores reportarent. Vexillum quidem Christus inter hostes proiecit, cum hostes amari præcepit dicens: *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros.*

Tertio Vegetius affirmat morem fuisse Roma-[Veget. lib. 2. de re milit. cap. 20.]norum, vt militibus integrum stipendium nun-

quam

quam soluerent; sed eius dimidiam partem vexillo alligatam asseruarent, quo militibus exploratum esset, se tunc pro stipendio suo certare, cum vexillum defenderent. Similiter Christus Christiani militis stipendium vexillo charitatis alligauit. Vnde ait: *Verumtamen diligite inimicos vestros benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa.*

Luc. 6.

Quartò, vexillum, in sublime erectum est, vt omnes illud & conspiciant, & sequantur. Ita charitas super omnes virtutes sublata est, vt eam semper inspiciamus, & sectemur. Vnde Apostolus ait: *Sectamini charitatem, & ambulate in dilectione.*

1. Cor 14. Ad Eph. 5.

Quintò, vexillum in arce sublatum significat eius esse arcem, cuius est vexillum, quare tunc ab hoste arx expugnata censetur, cum suum in ea vexillum sustulerit. Ita charitas certissimum signum est animã non ab hostibus, sed à Christo possideri. Vnde illud Ioannis: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem.* Tunc charitas vexillum in arce erectum est, cum in hominis facie Christiana pax & concordia elucet, vt non tantum in corde lateat charitas sed etiam oculis & verbis conspicuè ore proferatur. Pugnant enim in animo contrarij affectus; qui autem vincit in facie tanquam in arce vexillum suum collocat. Quapropter Philo Iudæus scripsit: *Affectus varij in animo pugnant, ex his autem qui victoriam adeptus est, vexillum in facie tanquam in arce eleuat, tristitia, & inuidia pallidum, ira luteum, verecundia purpureum, lætitia candore, ac purpura dilutum, &c.* Cæterum vbi charitas pugnat, semper vincit, semper in arce hominis, vexillum erigit. Vnde Regius vates, sic omnes monet. *Ponite corda vestra in virtute eius.* Vbi S. Aug. ait: *Ipsa charitas est virtus, quam nemo vincit, huius ignem nulli fluctus sæculi, nulla flumina tentationis extingunt, &c.*

Ioan. 13.

Philo: Iud lib de Abrahamo.

Psal. 7.

CAPVT VIII.

Charitas pretiosissima reddit nostra opera bona.

MAxima quidem charitatis dignitas est digna facere nostra opera; quandoquidem ea bona opera in conspectu Dei pretiũ habent, quæ à charitatis valore commendantur. Sunt quidẽ bona opera sacrificia, quæ Deo offerimus, quæ tamen sacrificia pretio carent apud Deum nisi charitate pinguescant. Quod iam ab initio nascentis mundi in sacrificio Abel fuit adumbratum, de quo dicitur, quod *obtulit adipem cum primogenitis.* Nam S. Ambr. interprete, per primogenita bona opera, per adipem charitas intelligitur, sine qua illa sunt arida, inania, & diuino sacrificio inepta. Huius rei bene doctus Dauid, ita animo suo proponebat: *Holocausta medullata offeram tibi.* Vbi S. Aug. sic ait: *Quid est medullata? intus teneam charitatem tuam; non erit in superficie, in medullis meis erit, quod diligo te. Nihil erit enim interius medullis nostris. Interiora ossa sunt carne, medulla interiores sunt ipsis ossibus. Quisquis ergo in superficie colit Deum, magis placere vult hominibus; aliud autem intus sentiens, non offert holocaustum medullatum; cuius autem medullam inspicit, ipsum totum accipit.* Si medullam charitatis habet sacrificium operis, nihil ex eo respuit Deus, sed totum accipit; at si ea medulla caret, tanquam inane, nulliusque valoris reiicit. Opportunè accedit S. Greg. hæc ita confirmans: *Hoc solum Deus sacrificium accipit, quod ante eius oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit.*

Genes. 4. S. Ambros. lib. 1. de Cain & Abel. Psalm. 65.

S. Gregor. hom. 35. in Euang.

Præterea quidquid in bono opere viret, id ex charitate prouenit. Vnde S. Greg. dixit: *Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis.* Quod prisci Sapientes subodorati videntur, cum sibi persuaserunt, Feroniam Deam viridi luco gaudere, iuxta illud Virgilij: *Viridi gaudens Feronia luco.* Nã vt philosophantur Ioannes Goropius, in Feronia charitas adumbratur: erat enim Dea flammarum, cuius sacra per ignem currendo fiebant. Feroniam ergo viridi luco gaudere, significat, charitatem perpetuò viridem esse, & cætera omnia viridia reddere; quod non cuiuis igni, sed soli cœlesti, & diuino conuenit ardori.

Idem hom. 27. in Euang.

Gorop. in Her.

Ad hæc, adeò totum nostrorum operum pretium, ac valor ex charitate manat, vt sine ea nihil, cum ea omnia etiam minima, & viliora pretiosa sint, atque aurea. Hoc videre possumus in templo Salomonio, in quo non solum oraculum ipsa Cherubin, & duo ostia ad ingressum oraculi tecta erant auro purissimo: *Sed & pauimentum domus texit Salomon auro intrinsecus, & extrinsecus,* id est, in oraculo intrinsecus, & in templo extrinsecus. Pauimentũ, infima, & vilissima templi pars, nempè solum, quod omnes ingredientes calcabant, auro texit Salomon, quo mysticè testatum relinqueret; etiam quæ in nobis vilissima sunt, pretiosissima fieri, si auro charitatis operantur. Quod ad hunc locum egregiè annotauit Beda, his verbis: *Texit ergo Salomon pauimentum domus auro, in oraculo intrinsecus, & in templo extrinsecus; quia Christus peregrinantes in sæculo ciues patriæ cœlestis signaculo dilectionis æterno à mortalium vilitate secernit.* Qui diuina dilectione fulgent, iam nihil vile gerunt: nam quod in eis est infimum, & quasi pauimentum, pretiosissimo charitatis auro nitet, quo à vilitate aliorum mortalium secernuntur. Vilissima ergo opera iustorum pretiosissima redduntur, si charitate exornantur. Id & in antiquissimo Dei templo, id est, tabernaculo mirificè significatum est. Nam cum in Exodo præciperet Deus Moysi, & Aaroni, vt acciperent à filiis Israël munera pro construendo ipso tabernaculo, subdit: *Hæc sunt autem, quæ accipere debetis, aurum, & argentum, & æs, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum & byssum, & pilos caprarum.* Mirum est inter pretiosissima munera, vilissimum donum, id est, pilos caprarum recenseri, sed profectò pili caprarum pretiosissimi sunt, si corde charitate feruido offerantur. Audiendus hac de re Rupert. *Multò enim ab auro & argento pili caprarum in pretio differunt, & tamen sub eodem vocabulo primitiarum positi sunt. Nec dubitandum pilos caprarum interdum auro & argento, lapidibusque pretiosis priora fuisse apud cordium inspectorem Deum.* Pretiosissimis quidem rebus præstant pili caprarum, si eos charitas offerat, quæ cuncta pretiosa exuperat. Charitas enim arcanus ille lapis philosophicus est, qui non solum metalla, sed pilos caprarum, & vilissima quæque in aurum conuertit.

3. Reg. 6.

Exod. 25.

Rupert. lib. 4. de oper. Trinit. cap. 4.

Rhodig. lib. 4. c. 2. uertit. Sicut enim, prout Rhodig. tradit, decantata illa Iasonis pellis velleris significat librum, in quo erat scriptum arcanum lapidis philosophici, qui omnia metalla in aurum verteret. Librum quoque Euangelicæ doctrinæ dixit huic nemo similem, quoniam lapidem verè philosophicum hominibus aperit, id est, veram dilectionem, quæ quidquid attingit, in aurum summi valoris vertit. Nam si ex dilectione inimici, ut eum tibi concilies, aliqua efficias, quæ à mundo vilia iudicentur, nil hac de re tibi curandum; cùm non Iason, sed Christus pellem velleris aurei, id est, librum Euangelij tibi offerat, in quo reconditum dilectionis Sacramentum discis, quo tanquam philosophico lapide omnia in aurum vertis. Si ergo eum qui te diligit, diliges, quam mercedem habebis, cum opus naturæ ediderisʔ si verò inimici dilectionem offeras, maximum præmium accipies, cum charitatis dilectio operibus nostris valorem conferat.

Caput IX.

Ex charitate Dei charitas promanat proximi.

Capacissima charitas est vniuersos complectitur, & Deum & homines; quoniam ex amore Dei amor progignitur hominum, quod satis ostendit S. Diadoch. supponens dilectionē S. Diadoch. lib. de perf. cap. 15. Dei tale vinculum esse, ut non solùm nos Deo, sed etiam proximo vna constringat. *Amicitia*, (inquit) *secundum carnem, quia non alligatur sensu spiritus, perfacilè parua quadam occasione inuenta dissoluitur. Idcircò quamuis contingat irritatio aliqua in anima, in qua Deus operatur, non soluitur vinculum charitatis.* Constituit discrimen inter duo vincula, quibus coniungimur proximo, scilicet, humanæ & diuinæ charitatis. Nam cum proximo vnimur humana charitate, sine amicitia, cum vinculum hoc carnis fragilis sit, facilè parua inimicitiæ occasione dissoluitur: at cum homo charitate diuina proximo copulatur, cum hoc vinculū sit fortissimæ dilectionis Dei, non facilè rumpitur, quamuis anima non leui irritatione à proximo pulsetur. Et quidem dilectio Dei perfecta tam validum vinculum est, ut dicatur: Cant. 8. *Fortis est ut mors dilectio.* Et ad Rom. *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an* Rom. 8. *angustia, &c.* Vbi tam validum esse vinculum dilectionem Dei, qua Deo coniungimur Paulus testatur, ut nulla vi rerum omnium creatarum disrumpi posse confirmet. Adeò autem eodem vinculo cum proximo ligamur, ut si dilectio proximi rumpatur, simul Dei dilectio soluatur. Qui ergo per amorem ligatus est Deo, necesse est, ut eodem vinculo proximo colligetur. Alio etiam modo Diadoch. ibidem amorem proximi ex dilectione Dei procedere adstruit: nam de anima, quæ Deum diligit, & inimicorum persecutione affligitur, sic ait: *Inflammans enim rursus se ipsam calore charitatis Dei, statim ad virtutem reuocatur, & cum magno gaudio charitatem proxi-* Mat. h. 24. *mi quærit.* Alludere videtur ad id, quod Dominus de vltimis Anti-Christi temporibus prædixit: *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Non dicit extinguetur, sed refrigescet: multorum enim iustorum charitas, quāuis persecutionum & calamitatum aquis non extinguatur; quia scriptum est: *Nec flumina obruent illam.* Frigidam tamen persecutorum odiū Cant. 8. efficit, ut refrigescat erga ipsos persecutores; sed ne omninò frigeat, & extinguatur per dilectionem Dei fit; eo modo, quem dicebat Diadoch. *Inflammans enim rursum seipsam calore charitatis Dei, statim ad virtutem reuocatur, & cum magno gaudio charitatem proximi quærit. Id autem hic Doctor vltimè sic confirmat: tametsi magis à contumeliam, aut damnum acceperit; asperitatem tamen contumeliosis dulcedine Dei consumit.* Refrigesceret charitas frigore persecutionis, & amara redderetur erga inimicum à quo contumeliā, aut damnum acceperat; nisi amaritudo emergens dulcedine dilectionis Dei consumeretur. Hæc ergo dilectio Dei causa est dilectionis proximi.

Fulcit hanc doctrinam S. Gregor. inquiens: S. Gregor. lib. 7. mor. cap. 17. *Per amorem Dei amor proximi gignitur: nam qui amare Deum negligit, profectò diligere proximum nescit.* Id autem congrua confirmatione, sic roborat; *Quia enim amor Dei amorem proximi generat, dicturus per legem Dominus: diliges proximum tuum, sicut te ipsum, præmisit, dicens: Diliges Dominum Deum tuum, ut scilicet in terra pectoris nostri prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret.* Nil apertius, nil illustrius.

Aptissima quoque est similitudo, qua idem confirmat S. Doroth. inquiens: S. Doroth. doct. 6. *Mundus Sphæra est, cuius centrum Deus; lineæ verò, quæ à centro in circumferentiam ducuntur, homines sunt. Vt ergo lineæ, quæ magis iunctæ sunt centro, magis iunctæ sunt inter se; & quæ magis à centro, magis inter se quoque distant. Ita homines, quo magis per amorem Deo coniunguntur, magis etiam inter se copulantur.* Hæc quidem connexio dilectionis proximi ex dilectione Dei, in causa est, ut soli Dei dilectioni æterna præmia promittantur: *Nec* 1. Cor. 2. *oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Cur non dixit diligentibus Deum & proximum, cum ad præmia æterna obtinenda, etiam dilectio proximi requiratur? Quia profectò amor proximi in amore Dei tanquam in causa continetur? Fieri enim non potest, ut qui Dei amore ardet, non continuò erga proximum ad omnia charitatis officia sit promptus: ut enim vitrum, dum in fornace accensum est, ita molle est, ac cereum, ut facillimè leui flatu quamlibet ei formā possis imprimere; à fornace verò extractum, adeò friget, & induratur, & quasi lapidescit, ut prius illud confringas, quam formam aliquam induere facias: ita planè vsu venit, homo enim dum in fornace diuini amoris liquescit, facilè recipit formas, quas proximorum necessitas exigit, ut omnibus se accommodans, omnes lucrifaciat. Vitrum, diuini amoris igne liquefactum erat Paulus, qui dicebat: *Omnibus omnia factus sum, ut* 1. Cor. 9. *omnes lucrifaciam.* Et alibi: *Quis infirmatur, &* 2. Cor. 11. *ego non infirmor? &c.* Quippe omnium captui, 4. Reg. 4. atque naturæ se aptabat, & in morem Elisæi Prophetæ cum mortuis pueris, id est, rudibus peccatoribus ita se incuruabat, ut se cum illorum paruitate metiretur.

Sic autem, ab amore Dei amor proximi manat, ut nisi Deum ex charitate diligas, proximum ex charitate diligere non queas. Nam qui amore Dei destitutus est, cum proximum diligere videtur, se ipsum amare conuincitur.

Exemplis

Exemplis id planum fiet. Complectitur quis brachiis scalam, imò capiti imponit, & humeris portat; id autem eò tantùm spectat, vt in sublime ascendat, quod vbi consequitur, scalam in sordidum locum amandat. Sic complures videas obsequiis alios complectentes, & ad speciem quidem impensè eos amantes; amant quidem, sed tantummodò, vt scalas, quarum adminiculo altum dignitatis locum scandant, quo consecuto mira ingratitudine scalas despiciunt. Complectitur similiter hedera murum sed tantum vt se erigat: nam murum quidem exitiosè labefactat. Prætereà, tenes manu malum aurentium, vulgò *Naranja* laudas illud multis nominibus, tandem in cibum exprimis, & illicò proiicis. Quid ita? Non est, quod plus exprimatur, igitur proiiciatur: Ita multi eos, quorum opera, & auxilio libenter vsi sunt, cum sibi inutiles vident, statim contemnunt, quoniam non illos, sed se ipsos amabant.

Capvt X.

Pulchritudo populi Christiani ex concordia charitatis.

EX amore proximi decor nascitur concordiæ, qui quantus sit ex pulcherrima mundi harmonia, perfectionéque possumus colligere, quæ ex partium eius connexione, atque concordia constat. Id docuit S.Gregor. Nazian. *Mundus, inquit, quandiu secum pacatus, & tranquillus est, nec quidquam aduersus alterum insurgit, mundus verè est, & appellatur: at simul atque pacatus & quietus esse desiit, mundus quoque esse desinit.* Aptè quidem, nam mundus sine suarum partium concordia; nec est, nec appellatur mundus, sed Chaos, de quo Poëta cecinit.

Nazian. orat. 1.

Lucidus hic aër, & quæ tria corpora restant,
Ignis, aqua, & tellus vnus aceruus erant.

Ouid. 1. Fast.

Appellat deinde rudem, indigestamque molem, in qua: *Frigida pugnabant calidis, humentia siccis.*

Prætereà sine vnitate non appellatur mundus, qui Græcè dicitur *Cosmos*, nempè *ornatus*, id est, apta partium concinnitate dispositus. Ad hæc mundus vniuersum dicitur ab vnitate, vt tradit S. Augustinus: *Vniuersum, inquit, ab vnitate nomen accepit.* Itaque nec Græcè, nec Latinè mundus hoc nomen meretur, si concordia destituatur. Hinc in Genesi cum singulæ mundi partes commendentur bonæ; cuncta verò valdè bona à Deo prædicantur: *Viditque Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona.* Vbi Lyra ait: *Licèt enim qualibet species entis bona sit in se; ex vniuersis tamen partibus vniuersi ordinatis ad se inuicem, & vlterius ad Deum, sicut ad Ducem, admirabilis pulchritudo, & bonitas consurgit.* Mundi ergo perfectio & pulchritudo in partium concordia, & concinna vnione consistit. Ita quidem & Ecclesia dicendum, quæ iuxta propheticam promissionem cœlum nouum, & terra noua; mundusque nouus à Deo conditus est. Huius enim mundi perfectio in suarum partium connexione conspicitur. Quapropter optimè S.Gregor. Inuus mundi partes charitate copulatas recensens, ait: *Nam dum alius est ordo prædicantium, alius auditorum,*

S. August. lib. 1. de Genes. contra Manich. c. 21. Gen. 1.

S Gregor. l b. 30. mor. cap. 10.

alius regentium, atque alius subditorum, alius coniugum, alius continentium, alius pœnitentium, alius virginum, in vna fide, in vna charitate dispariæ demonstrantium bene operantium merita.

Si verò à maiori ad minorem mundum, id est, hominem transeamus, sicut huius perfectio, & pulchritudo in omnium partium integritate, & vnione consistit: Ita populi Christiani absolutio & consummatio in concordia charitatis attenditur. Audi Sanctum Gregorium Nazianzenum, dicentem: *Nouisti amantes concordiæ bonum cognitum, ac perspectum habent, apud nos versatum, quoad corpus quidem per membrorum concinnitatem.* Corpus quidem Ecclesiæ capiti suo Christo subiunctum, tunc perfectum est, cum omnia eius membra charitatis concordia copulantur. Hanc collationem eleganter, & luculenter explanat Magnus Gregorius, inquiens: *Sancta quippè Ecclesia sic consistit vnitate fidelium, sicut corpus nostrum vnitum est compage membrorum. Alia namque sunt membra in corpore, quæ intuenda luci deseruiunt; alia, quæ a terreno actu minimè disiunguntur. Oculus quippè luci intenditur, & ne cacari valeat à puluere custoditur. Pes verò tunc suum officium rectè peragit, cum suscipiendum terra puluerem non refugit. Quæ tamen corporis membra vicissim sibi sua officia impartiendo copulantur, vt pes oculis currat & oculus pedi prospiciat: sic itaque, sic Sancta Ecclesia membra debent, & officio esse distincta, & charitate coniuncta; vt summi viri eorum viam prouideant, qui in terrenis negotiis vacant, quatenus velut ad lumen oculorum pes ambulet, & rursus quidquid terrenis negotiis impliciti agunt, hoc ad maiorum vtilitatem referant, vt pes, cuius via prospicitur, non sibi tantummodò, sed etiam oculis gradiatur.* Itaque non solum charitatis compage, sed mutua etiam beneuolentiæ actione, Ecclesiæ membra copulantur, vt totum corpus perfectum sit.

S. Gregor. Nazian. orat. 14. quæ est tertia de pace.

S. Gregor. lib. 19. mor. cap. 22.

Prætereà, sicut musica tunc perfecta est, cum multæ voces vno concentu, & concordi harmonia consonant: ita Ecclesiæ perfectio conspicua est, cum omnes fidelium voluntates vno charitatis spiritu concordant. Quo spectasse videtur S.Ephrem, cùm dixit: *Phœnix in littoribus canens: Ita charitas & concordia fratrum in Domino.* Ecclesia enim Phœnix est, quia vna, & vnica est, canit autem concentu charitatis, & concordiæ fratrum; & rectè in littoribus canere dicitur, quia multò meliùs, quam Alcyon, omnes iræ, & contentionis procellas sedare conspicitur.

S. Ephrem. in Prouerb.

Sed quia pulchritudo apex perfectionis rerum est, sicut in concordia charitatis Ecclesiæ perfectio, ita & pulchritudo consistit. Quod satis indicat S. Greg Nazian. cùm ait: *Concordiæ bonum, & in corpore nostro conspicitur per membrorum proportionem, quæ pulchritudo est.* Sicut enim corporis nostri pulchritudo in apta membrorum compositione, seu proportione consistit: ita corporis Ecclesiæ venustas in concordia fidelium elucet, imò totius mundi pulchritudo sine concordia non constat; vt significatur in Catena illa aurea Homeri, Platonis, & Trismegisti quæ è cœlo pendens, & in terras vsque demissa fingebatur: significabat autem, vt tradit Landinus, Alchemicum rerum omnium ordinem, & connexioné. Primus Catenæ annulus est Deus, deinde

S. Gregor. Nazian. orat. 14.

Landin. in Virgilij allegoriis.

ordines Angelorum sunt annuli sequentes, subinde natura humana, post animalia, mox elementa, & vltimus annulus est materia prima. Sic Deus concordia ortus hi cuncta deuinxit. At altiori charitatis concordia Ecclesiam suæ membra copulauit. Vnde ipsam Ecclesiam cœlestis sponsus sic alloquitur: *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es.* Pulchram appellat, & pulchram repetit, quo pulcherrimam prædicat. Vnde sponsæ tanta pulchritudo? Subiungit sponsus: *Oculi tui columbarum.* A columbinis oculis Ecclesiæ prouenit pulchritudo; quia columba concordiam semper amat, vt docet Sanctus Cyprianus, inquiens: *Columba simplex animal oris osculo concordiam pacis agnoscit, legem circa omnia vnanimitatis implet.*

Cant. 1.

S. Cyprian. lib. de vnit. Ecclesiæ.

Caput II.

Concordiam charitatis seruare proprium electorum.

AD gloriam charitatis etiam spectat, proprium filiorum Dei siue electorum esse, cum omnibus etiam inimicis, concordiam charitatis seruare, & cum his qui oderunt pacem esse pacificos. Quæ quidem tam præclara electorum, siue prædestinatorum nota pulchris in sacra pagina Symbolis significata est. Primum Symbolum sit pulcher ille florum fasciculus, de quo prudens Abigail Dauidem sic alloquitur, & ira ardentem mitigat, & placat: *Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, & persequens animam tuam, erit anima Domini mei custodita quasi in fasciculo viuentium apud Dominum Deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur in impetu, & circulo fundæ.* Vbi per fasciculum viuentium numerum prædestinatorum intelligit Glossa ordinaria, quæ sumpsit ex Eucherio, vbi subinde, ita propositam comparationem exponit: *Sicut fasciculus vinculo quodam, & nexu colligatur, ita Sanctorum cœtus eodem charitatis vinculo constringitur & diuino præsidio undique cingitur.* At qui discordia & odio diuiduntur, meritò lapidibus funda proiectis comparantur, de quibus Vates dixit: *Ipsi verò de manu tua repulsi sunt.* In quantum innum Dei manu firmo præsidio muniti & constricta charitate copulati electi conseruantur. Ille ergo flos est fasciculi viuentium, ille in æternam gloriam electus conspicitur, qui vera charitatis affectus inimicis retinet, quod Abigail à Dauide postulabat, & proximè eo, esse in fasciculo viuentium promittebat.

1. Reg. 25.

Eucherio. lib. 2. in libros Reg. c. 16.

Psal. 87.

Elegans præterea propositæ rei Symbolum est arca Noe. De qua S. Greg. [illegible] sic ait: *Nostra ... hoc maximè proprium est, vt ab omni seditione abhorreat, sicut persæpe arca Noe vocari si-mus.* Arca quidem Noe optimè electos repræsentat, quandoquidem cunctis hominibus naufragio [illegible] pereuntibus, soli illi, qui in arca Noe erant, seruati sunt ad salutem: Concordiam quoque perfectam arca illa præsefert, siquidem omnia animantia, quæ in ea seruabantur, quamuis colore, & formis dissimilia, corporum magnitudine inæqualia, natura, & animi conditione diuersa, atque contraria, mirum tamen concordiam coluerunt. Neque enim feræ in pecora insiliebant, nec venenata reptilia bestias inficiebant, nec aues rapaces aduersus mansuetas prælia dimicabant: Leo cum agno, visus cum vitulo, Lupus cum oue, accipiter cum columba, concorditer morabantur. Cur ita? Quia electa erant ad salutem. Similiter profectò homines, qui diuina prædestinatione ad æternam salutem electi sunt, quamtumuis sint nationum varietate diuersi, regionum situ separati, morum dissimilitudine contrarij, mutuam inter se seruant charitatis concordiam, tamquam in arca sunt.

Adde sacrificium Abrahæ vbi iussu Dei Patriarcha obtulit vaccam, capram, & arietem; Insuper columbam, & turturem Deo quadrupedibus ait textus: *Diuisit ea per medium.* De auibus verò ait: *Aues autem non diuisit.* Huius allegoriæ sensum ad rem nostram magna dexteritate enucleauit S. August. his verbis: *Dictum est, aues autem non diuisit; quoniam carnales inter se diuiduntur, spirituales autem nullo modo, siue à negotiosis conuersationibus hominum se remoueant, sicut turtur; siue inter illas degant, sicut columba. Aues autem descendentes super corpora; quæ diuisa erant, non boni aliquid, sed spiritus indicant aeris huius pastum quendam suum de carnalium diuisione quærentes. Quod autem adiungitur: cum ergo occubuisset Sol, &c. Significat iam in fine sæculi per ignem iudicandos esse carnales.* Reprobi ergo diuiduntur; electi verò expertes odij affectionibus indiuisi perseuerant.

Gen. 15.

S. August. lib. 16. de ciuit. cap. 24.

Huiusmodi indiuisa animalia sunt illa, quæ apud Ezechielem currum Dei trahebant; cùm enim essent naturæ conditione non solùm diuersa; sed & pugnantia, vno tamen, & indiuiduo animo sub vno iugo trahebantur, & vniformi impetu ad omnia ferebantur. Cuius ratio innuitur illis verbis: *Spiritus vitæ erat in rotis;* multi legunt, *Spiritus voluntatis, &c.* Vna enim eademque voluntas erat in illis à spiritu diuino conformata; ob quam Leo concors erat boui, & homini aquila. Hæc quidem animalia electos adumbrant, qui vno diuini spiritus impetu conformes, nunquam à charitatis vinculo seiungatur.

Ezech. 1.

Tertium illius animalibus, aquatilia iunge, in quibus illustre inuenies Symbolum concordiæ, per electos [illegible] exprimunt. Nam Dominus post resurrectionem suam, Misit retia *in dexteram nauigij partem*, extraxerunt pisces centum quinquaginta tres, & cum tanti & magni essent teste [illegible] ; retia non sunt dirupta. Quod exponens S. August. hic ait: *Ante passionem iussit mitti retia non dicens in dexteram partem, neque sinistram, quia si in dexteram diceret, solos bonos signi caret, si in sinistram solos malos: vbi autem ta ... dextera, & sinistra, mixti capiuntur boni & mali. Capti sunt autem tunc, vt Euangelij veritas attestatur, tam multi, vt retia rumperentur. Significabat enim illa captura hoc tempus. Retia rupta significant concissiones & conclusuras malorum.* Pisces ergo, qui ad dexteram capiuntur, id est, electi, non dirumpunt per discordias retia, id est, concordiæ & charitatis vincula; reprobi verò rumpunt, dum per ambitionem, & auaritiam laxiorem, & ampliorem locum appetunt. Hac quidem de causa reprobi [illegible] concordiæ disrumpunt: at electi, quamuis meritis, talentis, & dignitatibus sint magni, retia non [illegible].

Ioann. 21.

S. August. in Psal. 49.

Quod

Hugo. Victor. lib. 1. alleg. noui testam. cap. 11. Quòd in hac piscium allegoria annotauit Hugo Victorinos, vbi postquam Augustini sententiam amplexus est, subdit: *Adiecit Euangelista rem necessariam dicens, & cum tanti essent non est scissum rete, id est, magni erant, & tamen inter eos dissensiones non erant*, quia nimirum electi erant, quibus omnibus propria est concordia; reprobis verò, maximè in sæculo magnis commune est contentionibus, & odijs digladiari.

Elegantissimum etiam symbolum spiritalis vnitatis qua omnes electi inuicem cohærent, est vestis intima, & inconsutilis Christi, de qua Ioan. 19. Ioannes dilucidè scripsit, his verbis: *Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, (& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem,) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum. Dixerunt ergo adinuicem: non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit, vt scriptura impleretur, dicens: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & in vestem meam miserunt sortem.* Quod ad litteram spectat, quatuor apparet fuisse milites, quibus commendata est Christi crucifixio, qui in quatuor partes vestimenta Domini diuidentes, vnusquisque partem accepit. Tunicam verò inconsutilem non diuiserunt, sed sortiti sunt: nam si in quatuor partes eam diuiderent, inutiliter eius pannos tollerent. Vtrumque hoc vestimentum, extimum & intimum expressum est in Prophetico testimonio ab Euangelista citato: nam de extimo vestimento, cuius vnusquisque multum suam partem depectus est, ait: *Diuiserunt sibi vestimenta mea.* De tunica vero intima, quam totam vnusquisque sorte obtinere cupiebat, dixit: *Et in vestem meam miserunt sortem.* Quo posito per totum Christi vestimentum Ecclesia mysticè intelligitur, quæ & à Christo portatur, & eum ipsa ornat tanquam vestimentum. Sed quia in Ecclesia reprobi sunt, & electi, illi in veste extima diuisa, hi in intima indiuisa designantur. Quem sensum elegan-
S. August. tract. 118. in Ioan. ter docuit Sanctus Augustinus, his verbis: *Quadripartita autem vestis* Domini nostri Iesu-Christi quadripartitam figurauit eius Ecclesiam, quatuor scilicet partibus in orbe diffusam, & in eisdem æqualiter, id est, concorditer distributam. Tunica verò illa sortita omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis *Vinculo continetur.* Cur verò hæc intima vestis, desuper contexta per totum, dicatur. Sanctus Doctor, sic exponit: *Si autem Christus, & supereminentiorem habet viam, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est, secundum illud, super omnia autem hæc charitatem habete, merito vestis, qua significatur desuper contexta perhibetur. Et addit per totum, quia nemo eius est expers, qui pertinere inuenitur ad totum. Inconsutilis autem, ne aliquando dissuatur. Et ad vnum peruenit, quia in vnum omnes colligit.* Vestis ergo hæc intima electos significat, quia intimè Christo inhærent, & à militibus Pilati, id est, à ministris Sathanæ non diuiduntur; vestimenta verò reliqua à militibus diuisa fideles reprobos significant, qui quidem portantur à Christo, quia fideles sunt, sed odijs, & contentionibus à Diabolo diuiduntur. Hanc allegoriam eodem sensu interpretatur
S. Cyprian. lib. de vnit. Ecclesiæ. S. Cyprian. inquiens: *Hoc vnitatis Sacramentum*, hoc vinculum concordiæ inseparabiliter cohærentis ostenditur, quando in Euangelio tunica Domini Iesu-Christi non diuiditur omninò, nec scinditur, sed sortientibus de veste Christi, quis ipsam potius indueret, integra vestis accipitur, & *Incorrupta; atque indiuisa tunica possidetur. Quamobrem Nazianzenus iure optimo inuehitur in eos qui discordia contentionibus* Nazian. orat. 3. de pace.
hanc Christi tunicam diuidunt. Per hoc, (inquit) *consequutus Diabolus, quod per illos, qui Christum in crucem egerunt, consequi non potuit.* Nam cum prophani, & impij milites typicam Christi vestem non ausi fuerint scindere, hi mysticam diuidere non verentur.

CAPVT XII.

Minima contra charitatem proximi peccata vitanda sunt.

QVid tandem facere aut pati oportebit, vt bonum concordiæ seruemus, charitatemque colamus. Planè vt vel leuissima contra eam errata minimè admittamus. Quo spectauit Paulus, cùm dixit: *Christus enim dilexit Ecclesiam,* Ad Ephes. 1.
& se ipsum tradidit pro ea, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi; sed vt sit sancta, & immaculata. Quæ verba de candido charitatis affectu, quo non subdole, aut duplici animo, sed sincerè in omnibus cum proximo agimus, exponit Sanctus Gregorius, inquiens: *Quid per* S. Gregor. lib. 1. moral. cap. 5.
rugas nisi duplicitas designatur? Has rugas in electis suis Sancta Ecclesia non habet, quia videlicet nesciunt aliud de se foris ostendere, & intus aliud habere. Electi quidem, qua sunt præditi charitate ita cum proximis, etiam inimicis agunt, vt tersam faciem sine vllis duplicitatis rugis ostendant, nec vllam minimam rugam falsi animi habeant; cum reprobi cor machinationibus tegentes, & sensum verbis velantes inueterata malitia rugis pleni sint.

Attamen electi non solum ruga carere solent, sed etiam macula, qua charitatem violent: nam Christus Ecclesiam sibi exhibuit *Non habentem rugam, neque maculam.* Et quidem tanta est charitatis munditia, & dignitas, vt nec minima macula sit fœdanda. De quo admonemur: Cant. 3.
vbi describitur ferculum gestatorium in modum triumphalis lecticæ, quo Salomon per vrbem vehebatur, non dicitur: *Ascensus purpureus.* Per quem, quia purpura in sacris litteris charitatem significat, aliqui interpretes charitatis intelligunt viam, per quam ad cœlestia præmia conscendimus. Electi ergo dum per ascensum purpureum charitatis scandunt, attentissimè curant, ne eum vel leuissimæ maculæ inquinamento violent. Ad quod sic hortatur Gilbertus: *Tu verò sponsa Christi candido preme* Gilbert. hom. 18. in Cant.
pede gradus purpureos, nobilis est semita, quam dilectus tuus prior incessit. Quam pulchri sunt enim gradus purpurei, quos pede sacro Christus prior signauit pedibus illis, quibus nullus puluis adhæsit, pedibus aureis, & in ardentes vestigia relege. Ascensus ergo purpureus charitatis, quia pretiosus, & purissimus est, candido est pede premendus, nec minimo puluere violandus.

Præterea cum charitas nnui hominis cor sit, non potest vel leuiter lædi, quin vita in magnũ discrimen adducatur. Dum enim charitas leuiter læditur paulatim virtutum vires dissipantur, & amittuntur. Quod deplorat Hieremias dicens: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum?* Nota gradus, per quos ad profundum malorum descenditur. Primum aurum charitatis obscuratur, siue infuscatur, quod leue videtur. Deinde omnino mutatur color ille optimus auri, atque deperditur, quod graue admodum est. Tandem quod grauissimum est, disperguntur lapides sanctuarij in capite omnium platearum. Quod annotans ad hunc locum Sanctus Paschasius, ita subiungit: *Iure lapides sanctuarij Dei, reliqua scilicet virtutes animæ in capite disperguntur omnium platearum: quoniam charitate amissa, virtus nulla in anima solidatur. imo omnes affectiones suas ad lata viarum itinera & spatiosa concupiscentiarum conamina, in capite transferunt platearum.*

Thren. 4.

CAPVT XIII.

Perfectissima patientia necessaria est charitati.

AD tuendam concordiam fouendamque charitatem magna opus est tolerantia, & magnum operæ pretium patientia, quandoquidem nisi perfecta patientia præcedat, charitas nunquam subsequetur, quæ patientiæ alimentis nutritur. Audiendus hac de re Tertullianus, vbi expendens illud Pauli *charitas patiens est*, sic ait: *Dilectio summum fidei sacramentum, christiani nominis thesaurus*, quam Apostolus totis viribus sancti spiritus commendat, cuius nisi patientiæ disciplinis eruditor? ideo inquit: *Dilectio omnia sustinet, omnia tolerat, vtique quia patiens.* Charitas enim à patientia vires sumit omnia tolerandi, ac sustinendi. Consonat Sanctus Cyprianus ex eodem Pauli loco ita colligens: *Charitas, inquit, omnia sustinet. Ostendit vnde illam perseuerare tenaciter posse, quod norit omnia sustinere*, nempe patientiæ viribus, vnde ita adiungit: *Tolle charitati patientiam & desolata non durat. Tolle sustinendi, tolerandique substantiam, & nullis radicibus, ac viribus perseuerat.* Patientiam appellat substantiam, quæ à substando, seu sustentando dicta est; patientia enim substat, & sustentat charitatem, non aliter, ac radices arborem.

Tertullian. lib. de Patient. c. 12.
1. Cor. 13.
S. Cyprian. lib de patient.

Porro concordiæ charitatem, seu animorum vnionem ac inimicorum reconciliationum, sine patientia calumniarum & persecutionem constare non posse satis aperte indicat Paolus, inquiens: *Cum patientia supportantes inuicem in charitate: solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Quod Sanctus Cyprianus ita explicat. *Probauit nec vnitatem seruari posse, nec pacem, nisi se inuicem fratres mutua tolerantia foueant, & concordiæ vinculum patientia intercedente custodiant.* Eandem doctrinam tradit Paulus illis verbis, *alter alterius onera portate & sic adimplebitis legem Christi.* Per patientiam supportamus nos inuicem, quod cum præstamus, facile legem Christi, id est, charitatem implemus. Ita Hugo Cardinalis hoc loco: sic faciunt cerui, maximè tempore amoris. Debemus ergo nos firmiores imbecillitates aliorum supportare: *Et sic adimplebimus legem Christi, qua precepit mutuam charitatem.* In eo quod de ceruis attigit, alludit ad consuetudinem ceruorum flumina transeuntium, quam affert Sanctus Augustinus. Cæterum si per veram patientiam nos inuicem supportamus, illico per veram charitatem nos mutuo diligimus. Quod Sanctus Gregorius docuit his verbis: *Patientia vera est, quæ & ipsum amat, quem portat: nam tolerare, sed odisse, non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris.* Hæc autem vera patientia, quæ amat ipsum, quem portat, elucet in oratione pro inimicis quam nobis Christus commendat, vt Gregorius hoc loco exemplis elucidat, inquiens: *Moyses & Aaron cum loquentes recta, persecutionem populi passi sunt, ad tabernaculum cucurrerunt, pro ipso populo exorantes quem fugiebant.* Adiungit, & aliud exemplum. *Samuel*, inquit, *de principatus culmine deiectus orasse se etiam pro deiicientibus confitetur.* Hæc profecto est vera patientia quæ ipsos amabat, quos portabat; igitur alter alterius onera portemus, vt legem charitatis impleamus. Quid autem sit hæc onera portare, exponit idem Sanctus Doctor dicens: *Qui ergo illata mala æquanimiter tolerat quasi infirmi fratris onera portat.* Mala illata siue onera imposita nequaquam tam grauia erunt, vt ea non possit patientia supportare. Nam vt bene Sanctus Cyprianus scripsit: *Inter ipsas sæculi labentis ruinas erecta mens est, & immobilis virtus, & nunquam non læta patientia.*

Ephes. 4.
S. Cyprian. sup. citatus.
Ad Galat. vltimo.
S. August. Epist. 34.
S. Gregor. hom. in Ezechiel.
Num. 20.
1. Reg. 8.
S. Gregor. in Psal. 6. Pœnitentiales.
S. Cyprian. lib. de patient.

Verùm cum patientia ad hanc perfectionem accedit, perfectæ charitatis index est, imo & parens, vt indicat Iacobus cum ait: *Patientia autem opus perfectum habet.* Nam hoc perfectum opus charitas est, vt ad hunc locum Dydimus, Magister Sancti Hieronymi sic explicat: *Dicit autem Iacobus patientiam habere opus perfectum, quia per patientiam charitas in corde nascitur.* Ideo in Apocalypsi charitas appellatur: *Aurum ignitum probatum.* Aurum, quia habet primum & maximum valorem. *Ignitum probatum*, quia tunc charitas non adulterata probatur, cum igne tribulationis examinata, patientiæ testimonio indicatur. Quamobrem Paolus ait: *In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in charitate non ficta.* Meritò præmittit multam patientiam cui annectat charitatem non fictam, id est, non adulteratam, sed probatam ignitam, vbi Hugo Cardinalis ait: *Ficta charitas est in his, qui in aduersitate deserunt fratres.*

Iacob. 1.
Apoc. 3.
2. Cor. 6.

Cum autem tanta sit patientiæ, & charitatis coniunctio, mirum non est, si ipsis facta sit eiusdem præmij promissio, quæ quidem extat illis verbis *quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se.* Qui probatus patientiam seruauerit, non aliam, sed eandem illam accipiet coronam, quam repromisit Deus diligentibus se, id est, quæ seruata est charitati, vt Dydimus supra obseruauit. Hæc autem patientiæ prærogatiua est singularis, nam constat aduersis virtutibus diuersas in scriptura assignari coronas.

Iacob 1.

nas. Paulus qui quasi inuictus miles, & infatigabilis operarius laborauerat coronam iustitiæ

2.Tim.4 sperat. Aliis ob egregiam fidem immarcescibilis corona promittitur. *Portabitis immarcescibilem*

1.Petr. 5. *gloriæ coronam.* Aliis alia promittitur ob excelsam spem, quibus dicitur: *Erit in die illa Dominus Sabaoth corona spei, &c.* At patientibus eadem illa promittitur corona, quam repromisit Deus diligentibus se. Ob quam patientiæ perfectionem Sanctus Iacobus, eos qui tanta virtute donati sunt, non iam filios, sed fratres appellat, cùm ait: *Omne gaudium existimate fratres mei, &c.* Quod idem Dydimus annotauit, his verbis: *Ad perfectionem virilem, & patientiam simul inuitans, consequenter fratres suos appellat, & non filios, quibus scribit: quomodo enim perfecti non sint, qui non solum sine tristitia, sed etiam cum gaudio propter Christum tentationes ferre noscuntur.*

Cæterum si quæras, vnde patientia tantam habeat cum charitate concordiam, & quasi affinitatis necessitudinem, vt qui verè patiens sit, proximum diligat, & inimicorum debita condonet, id est, iniurias dimittat. Respondeo harum virtutum connexionem inde nasci, quod facilè per charitatem condonat iniurias, & donat diuitias, qui per patientiam didicit ferre, & illas illatas, & has ablatas siue amissas. Id aptè

Tertullian. lib. de patient. c.8. excogitauit Tertullianus, & sic explicuit: *Patientia in detrimentis exercitatio est largiendi, & communicandi. Non piget donare, qui non timet perdere.* Quinimò cum in donando tota difficultas ex rerum abdicatione nascatur; ipsa verò donatio iucunda sit; qui res suas casu amittit, caret ille quidem tum re ipsa, perinde ac si donasset, tum etiam donationis voluptate; vnde maioris negotij, & laudis est, iacturam alicuius rei æquo animo ferre, quam eam æquo animo

S. Chrysost. hom ad pop. donare. Sic censet Chrysostomus. *Non tantum,* inquit, *quæ per eleemosynam damus, sed ea quibus spoliari fortiter ferimus, multum nobis fructum afferunt. Et vt discas, hoc illo maius esse, ex his quæ Iob contigerunt, hoc faciam manifestum. Non erat tam illustris, quando pauperibus domum aperuit, quam cum ipsam cecidisse audiens non iniquè tulit. Non erat tam illustris, quando ex ouium tonsura nudos circumdedit, quam fuit clarus, cum audiens, quod ignis cecidisset, & greges omnes consumpsisset gratias egit. Tunc humanus fuerat, nunc fuit Philosophus: tunc pauperum miserabatur, nunc Deo gratias agebat. Et vt scias, grauius postea vulnus intulit Diabolo, cum spoliatus gratias egit, quam cum possidens miserabatur, aduerso quando possidebat, suspicionem quandam habuit Diabolus, & si falsam; habuit tamen vnde diceret, num gratis Deum colit Iob? Postquam vero omnia abstulit, & ipsum omnibus spoliauit; hic autem eandem in Deum charitatem præstitit, tunc demum obstructum est os impudens, vt nihil amplius, quod diceret, habeat.* Itaque veræ virtutis, & charitatis in Deum euidentius argumentum est, damnorum tolerantia; quam largitio bonorum, vt exemplo Iob concludit Chrysostomus.

Capvt XIV.

Egregia sententia Abbatis Aelredi de charitate quam Sabbatho comparat, & alias sex virtutes, sex diebus creationis.

VT excellentia charitatis & natura dilectionis luculentius constet, placet in calce huius tractatus appendere, quæ Aelredus Abbas Riebalensis disserit, comparat virtutes diebus creationis mundi & charitatem Sabbatho, cum in ea quiescat Dominus, eius verba sunt.

Sit Fides nobis quasi primus dies, quo fideles ab infidelibus, quasi lux à tenebris, separamur. Sit spes secundus, per quam in cœlestibus habitantes, & pro fidei meritis sola supercœlestia sperantes; ab his, qui terram sapientes, & à Deo sola terrena flagitantes, sub cœli firmamento aquarum instar dilabuntur & fluitant, Deo promouente discernimur. Temperantia nobis, quasi dies tertius illucescat, in quo membra nostra quæ super terram mortificantibus, ac carnales concupiscentias, quasi aquas amarissimas necessariis terminis coercentibus appareat terra cordis nostri arida, & inaquosa. Sitiens Dominum Deum suum. Iam verò prudentia quasi diei quarti lumen erumpat, per quam inter facienda, & non facienda; quasi inter diem & noctem diuidamus; cuius adminiculo lumen Sapientiæ, velut solis splendor effulgeat; lux scientiæ spiritalis, quæ in aliquibus nobis crescit, in aliquibus deficit, quasi Lunæ decus appareat: per quam etiam præcedentium Patrum exempla, quasi stellarum globos mens deuota suspiciat, per quam inter dies & annos menses & horas diuidat; quid distet videlicet inter eos, qui ante legem, & sub lege; quid inter hos, & illos, qui sub gratia, quid singulis conueniat, quæ præcepta; quæ tempora, qui mores, quæ Sacramenta; æqua examinatione discernat. Sit nobis fortitudo quasi dies quintus, per quam huius maris magni & spaciosi, sæculi videlicet huius procellas toleremus, ac pisces spiritales Deo operante effecti, vitam nostram inter vndas, tempestatesque seruemus, ac mentis nostræ desideria simul & affectus, quasi volatilia pennata ad cœlestia erigentes, & ea quæ sursum sunt, sapientes, multiplices bonorum operum fructus Deo benedicente, reddamus. Porrò diem sextum nobis iustitia dictet, per quam diuinam similitudinem reinduti, atrocissimis vitiorum bestiis, terrenisque desideriis, quasi reptilibus, corporisque motibus, quasi iumentis, generosa auctoritate imperemus; agentes vt corpus menti, mens Deo subdatur sicque iustitia dictante, cuique quod suum est, tribuatur. Restat septimus dies, id est, Sabbathum, in quo omnia ista opera consummantur, in quo requies vera suscipitur, in quo labori nostro terminus ac finis indicitur. Ipsa est charitas virtutum omnium consummatio, sanctarum animarum suauis refectio, honesta morum compositio. Ipsa radix ex qua omnia bona opera; vt bona sint, oriuntur, in qua omnia bona opera perficiuntur. Ipsa septimus dies diuina nos gratia reficit: Ipsa septimus

mensis, in quo post tentationum diluuium, ata cordis suauiter requiescit. Hinc seruit Temperantia, Prudentia vigilat, militat fortitudo, iustitia famulatur.

Legimus in veteri testamento quasdam Sabbathorum distinctiones: habes nempè in lege tria tempora Sabbathi requie consecrata, septimum videlicet diem, septimum annum, & post septies septem quinquagesimum annum. Primum ergo Sabbathum, dierum, secundum annorum; tertium non immeritò dicitur Sabbathum Sabbathorum. Constat namque ex septem annorum Sabbathis addito vno, vt septen. Ais numerus in vnitate concludatur, qui & ab vnitate progreditur, & in vnitate perficitur. Nam & omne opus bonum ab vnius Dei fide inchoatur, quod septenario Spiritus sancti munere promouetur, vt ad ipsum, qui verè vnus est, veniatur, vbi totum quod sumus vnum cum ipso efficiatur. Habemus interim Sabbathum dierum, Sabbathum annorum, & in quodam praegustu Sabbathum Sabbathorum.

Matt. 22. 37. In lege sic scriptum est: *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua; & ex omni mente tua, & proximum tuum tanquam te ipsum. In his duobus praeceptis tota lex pendet & prophetae.* Necesse est ergo vt in his duobus praeceptis, has Sabbathorum quaeramus distinctiones; nam & ipsae ex lege sunt. Porrò haec duo praecepta si diligenter inspicias, tria quaedam inuenis diligenda; te videlicet, proximum, & Deum. Vbi enim dicitur, diliges proximum tuum sicut te ipsum, manifestum est, quia debes diligere & te ipsum. Hoc tamen non est praeceptum, quia naturae est insitum. Nemo Ephes. 5. 29. enim vnquam (teste Apostolo) carnem suam odio habuit: & si non carnem, multò minus vtique mentem, quam quilibet, etiam nesciens magis diligit quam carnem. Nemo est enim, qui non malit infirmus carne, quàm insanus viuere mente. Sit ergo homini dilectio sui, Sabbathum primum, dilectio proximi sit secundum, Dei autem Dilectio Sabbathum Sabbathorum.

Est autem, vt superius diximus, Sabbathum spirituale requies animae, pax cordis, tranquillitas mentis. Et hoc Sabbathum nonnunquam in propria dilectione sentitur; aliquando ex dulcedine fraternae dilectionis hauritur; in diuina dilectione absque vlla ambiguitate perficitur. Hoc sanè prouidendum, vt homo sicut oportet, diligat semetipsum, proximum verò tanquam se ipsum, Deum supra se ipsum; quia nec se, 1. Ioan. 4. 20 nec proximum nisi propter ipsum. Porrò Deum non amare conuincitur, à quo proximus non amatur. Qui enim non diligit fratrem quem videt, Deum quem non videt, quomodò potest diligere? Praecedit ergo quodammodo dilectionem Dei dilectio proximi; dilectionem verò proximi dilectio sui. Praecedit inquam ordine, non dignitate. Praecedit, sed illam perfectam, de qua dictum est, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua; & ex tota mente tua. Nam profectò quaedam huius dilectionis portio etsi non plenitudo, & sui & proximi dilectionem praecedat necesse est: sine qua mortua illa vtraque est, ac proinde nulla est. Videtur enim mihi Dei dilectionem, quasi aliarum dilectionum animam esse, quae & in se ipsa plenissimè viuit, & aliis sui essentiam vitalem impertit, absens mortem inducit.

Vt ergo homo se diligat, in ipsa Dei dilectio inchoatur, vt diligat proximum, capacior quodammodo sinu concipitur, vbi diuinus ille ignis paulatim coalescens, caeteras tandem, quasi scintillulas quasdam, in sui plenitudinem miro modo absorbeat: totam animi dilectionem ad illud sublime, & ineffabile bonum adducens, vbi nec ipse à se, nec proximus diligatur, nisi in quantum vterque deficiens a se, totus transfertur in Deum. Interim tres hi amores, & ab inuicem concipiuntur, & ab inuicem nutriuntur, & ab inuicem accenduntur, porrò simul omnes perficiuntur. Agitur autem miro & ineffabili modo, vt quamquam hi tres amores omnes simul habeantur; neque enim aliter potest, non tamen semper atque sentiantur: sed nunc requies illa, illa iocunditas in propriae conscientiae puritate sentiatur; nunc ex fraternae dilectionis dulcedine mutuetur; nunc in Dei contemplatione plenius acquiratur. Sicut enim Rex aliquis diuersas aromatum possidens apothecas, nunc hanc, nunc illam ingreditur; nunc huius, nunc illius speciei odore perfunditur: ita mens cellaria quaedam spiritualibus referta deliciis, intra suae conscientiae se praetentans, nunc hoc, nunc illud inambulat, ac iucunditatis suae materiam, pro diuitiarum diuersitate diuerso modo compensat.

Cùm enim homo ab exteriori tumultu, intra secretarium suae mentis se se receperit, nihilque occurrerit inquietum, nihil inordinatum, nihil quod remordeat, nihil quod oblatret, sed omnia iocunda, omnia concordantia, omnia pacifica, omnia tranquilla, & instar ordinatissimae, ac pacatissimae cuiusdam familiae, omnis cogitationum, sermonum, operumque turba ipsi animo, quasi patrifamilias domus arriserit; oritur hinc subitò mira securitas, ex securitate mira iocunditas, ex iocunditate autem iubilus quidam, eo deuotius in laudes Dei erumpens, quo perspicacius conspicit eius esse munere, quidquid in se boni recognoscit. Haec est septimae diei iocunda solemnitas quam necesse est sex dies, id est, operum praecedat perfectio; vt primum in bonis operibus desudemus, & sic demum in conscientiae tranquillitate pausemus. Ex bonis namque operibus puritas conscientiae nascitur: secundum quam sui dilectio iudicatur. Sicut Psal. 10. 6. enim is qui operatur, vel diligit iniquitatem, non diligit, sed odit animam suam: ita profectò qui diligit & operatur iustitiam, non odit, sed diligit animam suam. Haec est primi illius Sabbathi iocunda solemnitas, in qua seruilia mundi opera minimè exercentur, in qua nec ignis concupiscentiae turpis accenditur, nec passionum onera comportantur.

Porrò si ab hoc secretiori cubiculo, in quo primum haec Sabbathum celebrauit, ad illud Rom. 12. 15. 2. Cor. 11. 29 pectoris sui diuersorium se se contulerit, vbi solet, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, infirmari cum infirmis, vri cum scandalizatis, senseritque ibi animam suam cum omnium fratrum suorum animabus glutino charitatis vniri; nullis inuidiae stimulis agitari, nullis indignationum aestibus inflammari; non iaculis suspicionum atteri, non edacis tristitiae morsibus

consumi;

consumi; sicque ad quendam tranquillissimum mentis suæ sinum omnes rapiat, vbi dulci quodam affectu omnes amplectatur & foueat, ac secum vnum cor, & vnam animam faciat: ad huius mox dulcedinis suauissimum gustum, omnis cupiditatum siliet tumultus, ac vitiorum strepitus conquiescit; & sic ibi intus ab omnibus noxiis absoluta vacatio, & in fraternæ dilectionis dulcedine grata & iocunda pausatio. Huius Sabbathi requie ac dulcedine Propheta Dauid in sonum gratulabundæ solemnitatis erupit, dicens: *Ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum.* Verè bonum, verè iocundum. Bonum planè, quia nihil vtilius. Iocundum quia nihil sapidius.

Psal. 132. 1.

Quòd si ex sex illis annis, qui Sabbathum hoc spirituale præcedunt, aliquid mysticum velis exsculpere, scito sex esse genera hominum, in quorum dilectione necesse est animus exerceatur. Primò ergo dilectio nostra, naturali ordine ad domesticos sanguinis nostri deriuatur. Quæ dilectio vt habeatur, quia ipsi naturæ est insitum, si non habeatur, nimis est inhumanum. Vnde Apostolus: Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Hæc autem dilectio, quoniam ab ipsa natura proficiscitur in præceptis, quæ ad dilectionem pertinent proximi, primo loco sancitur, ita Deo protestante: *Honora patrem tuum & matrem tuam*, ad eos, qui nobis specialis amicitiæ fœdere, vel officij vicissitudine copulantur, dilectio nostra progreditur & quodammodo sinu ampliore laxatur. Sane vtraque hæc dilectio, quamquam parum præmij seruata conquirat, quippe cùm ad illam lex naturalis impellat, ad istam gratia impertita nos prouocet, neglecta tamen cumulum damnationis importat. De his Dominus in Euangelio. *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne Ethnici hoc faciunt.* Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Vt ergo in aliquid amplum dilectio nostra tendatur, amplectatur & eos, qui nobiscum eisdem iugo professionis subduntur. Hæc planè dilectio præmio non fraudabitur, quia Deus causa est cur exhibetur.

1. Tim. 5. 8.

Exod. 20. 12.

Matth. 5. 46.

Restant autem adhuc duo hominum genera eorum qui foris sunt, gentilium videlicet & Iudæorum, hæreticorumque vel schismaticorum, quorum necesse est, vt ignorantiam doleamus, compatiamur infirmitati, malitiam defleamus, ac pio affectu solatium illis nostræ orationis impertiamur, vt & ipsi inueniantur nobiscum in Christo Iesu Domino nostro. Inde ad illud transcundum est, in quo fraternæ charitatis summa consistit in quo homo Dei filius efficitur, in quo diuinæ bonitatis similitudo plenius reparatur, sicut ait Saluator in Euangelio: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri, qui in cælis est.* Et inde quid super-

Matth. 5. 44.

erit nisi annus septimus, in quo debitores repetere non permittimur, in quo seruus libertate donatur: qui enim nouit etiam inimicos simplici oculo intueri, ille est, qui veraciter dicere potest. Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus. Omnis (inquit) qui facit peccatum, seruus est peccati, cui deplorandæ seruituti tandiu quisque addicitur, donec ipse dimittens, & diligens, dimittatur & diligatur, & de seruo non modò liber, sed etiam amicus efficiatur.

Deut. 15. 1. & 2.
Matt. 6. 12.
Ioan. 8. 34.

Verum hac gemina dilectione purgata mens, tantò deuotius, quantò securius ad ipsius diuinitatis felices gestit amplexus; ita vt nimio desiderio succensa velamen carnis excedat, iamque ab illo ineffabili lumine ab illa inusitata dulcedine penitus absorbeatur: facto que silentio ab omnibus corporalibus, ab omnibus sensibilibus, ab omnibus mutabilibus, in id, in quod est, & sic semper est, & id ipsum est, in illud vnum perspicacem figat intuitum, vacans, & videns, quoniam Dominus ipse est Deus, & inter charitatis illius suaues amplexus, Sabbatizans sine dubio Sabbathum Sabbathorum. Hic annus Iubilæus, in quo homo ad suam possessionem reuertitur, ipsum videlicet autorem suum, vt nimirum possideatur & possideat, habeatur & habeat, teneatur & teneat. Ipsa est possessio, quæ distracta vili peccati pretio, amore hominis defluente ab eo, à quo factus est, & inhærente rei, quæ facta est. Huic Sabbatho non immeritò quinquagenarius numerus dedicatur, in quo seruilis timor expellitur, carnis non solùm concupiscentia, sed & memoria consopitur, spiritus plenitudo concipitur. Ante (inquit) id est, ante Pentecosten spiritus non erat datus; quia Iesus nondum erat glorificatus, non quòd non erat datus, sed non tanta plenitudine, non tanta perfectione. Datur profectò in Sabbatho primo, datur & in secundo; sed in Sabbatho Sabbathorum eius infunditur plenitudo.

Io. 7. 39.

Verum quia charitas diffunditur in cordibus nostris, non aliàs nisi per spiritum sanctum, qui datus est nobis, vbique septenarius numerus custoditur: sed in ipsius septenarij multiplicatione profectus ipsius charitatis dignoscitur. Nam septimus dies quasi charitatis est inchoatio, septimus annus promotio, quinquagesimus annus, qui est post septies septem eius est plenitudo. In singulis requies, in singulis vacatio, in singulis spiritualis quædam Sabbathizatio. Primo requies in puritate conscientiæ, deinde in multatum mentium dulcissima coniunctione, postremò in ipsius Dei contemplatione. In primo Sabbatho vacatur à crimine, in secundo cupiditate, in tertio ab omni prorsus distentione. In primo mens colligitur ad se, in secundo extenditur extra se, in tertio rapitur supra se. In primo gustat quam dulcis est Iesus in humanitate, in secundo, videt, quam perfectus in charitate, in tertio quam sublimis in deitate.

DE

DE AMORE INIMICORVM.

LIBER PRIMVS.

MAXIMVM est virtutum decus charitas; sed decus charitatis amor inimicorum est. Illarum culmen dilectio Dei est; huius tamen experimentum inimici dilectio. Hæc gloria Euangelicæ perfectionis, & gloriosum Dominicæ doctrinæ documentum, quod venerari,& obseruare summum erit operæ pretium. Id quidem exemplo suo commendauit Dominus pro inimicis precatus in Caluariæ monte, quod commendauerat sermone in alio monte, vbi Euangelicam promulgauit perfectionem. Sic ibi mundi
Matth. 5. Saluator edixit: *Ego autem dico vobis,diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos,vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos,& iniustos.* Hanc cœlestem Christi doctrinam commendare iuuat; priùs tamen præmit-
S. Paschas. Lib. 5. in Mat. temus, quæ Sanctus Paschasius illam commentatus, dixit: Hæc, inquit, latitudo charitatis & consummata armatura iustitiæ, quæ vsque ad dilectionem inimicorum extenditur. Nam persecutorum rabies contra Christi Ecclesiam tribus dimicat modis, mentis scilicet odio, & verborum maledictis, atque iniuriarum & tormentorum cruciatibus: contra quæ Christus docuit, pro inimicitiis dilectionem impendere; pro odio verò, odiorumque iniuriis beneficia retribuere, nec non & pro persecutione ac calumniis eorum, orationes fundere. His quippè partibus charitas dimicat, vt omnia mala in bono vincat. Singulis enim singula opponuntur, vt omnes malitiæ partes bonitate vincantur, vnde si iuxta est inimicus, dilectio emolliat cor eius; Si verò longè, beneficia nostra eum visitando perquirant; etsi quo sit loco ignoratur, penitus oratio profusa apud Deum etiam latentem inueniat. Verum tamen in omnibus discretio virtutum satis moderanda est, & sollicitè perscrutandum quid sit quod Ioannes pro peccantibus ad mortem fratribus prohibeat orare; Dominus vero etiam pro inimicis id fieri iubeat. Vbi nihil aliud occurrit, quam quia sunt aliqua peccata in fratribus, quæ inimicorum persecutionibus grauiora videntur, pro quibus nec
1. Cor. 5. 11. rogare liceat. Sunt autem & tales iuxta Apostolum, cum quibus nec cibum sumere permittitur: Ita tamen vt vitia sunt in odio,natura verò à nobis,quia homines sunt, diligatur. Cæterum ea quæ à Sanctis Patribus sunt prolata; & in scripturis diuinis quasi maledicta sonare videntur, potius prophetæ sunt de futuro, quam liuoris, vel vel odiorum inflammationes.

Neque æstimandum iuxta quosdam, quod ista præceptorum decreta impossibilia sint, eo quod dicunt, satis erat inimicum non odisse: nec attendentes quod etiam in veteri Testamento hoc multi impleuere, quantò magis illis poterit esse possibile, quibus Christi gratia suffragatur & oporteat filios adoptionis illum imitari, qui huc veniens omnes inimicos inuenit, & de ipsis fecit sibi amicos. Sed quæritur, quomodo non soluerit legem,quia dixit, diligite inimicos vestros, præsertim cum lex dicat, odies inimicum tuum. Hæc siquidem quæstio soluitur illo verbo, quod supra præmisimus, quia non est imperantis,sed permittentis propter duritiem, & imperfectionem eorum. At verò cum aduenit gratia, qua nostra infirmitas releuatur, restitutum est legi ad perfectionem iustitiæ, quod detruncatum erat propter imbecillitatem carnalis populi & segnitiem eorum. Hinc est, quod alibi de dilectione lo-
1. Ioan. 13. 34 quens dicit: *Mandatum nouum do vobis*, licet antea fuerit præmissum, diliges proximum tuum. Nouum autem, ideo vocat, quia in illo carnali populo inueteratum

erat

erat, & semidictum, eo quod vix eorum aliquis quempiam diligeret, nisi carne proximus fuisset. At verò Christus nouus homo noster, renouans in se dilectionem præcipiens omnes aut in Deo, aut propter Deum diligere iubet. Idcirco nouum mandatum proposuit. Quia illud innouatum omnia innouat, & de filiis iræ filios adoptionis facit. Vnde sequitur *vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est.* Ecce filiorum adoptio sola charitate acquiritur: charitas verò præmissis iustitiæ partibus expletur. & dilectione inimicorum firmatur. Hæc est, inquam, illa potestas, de qua dictum est per Ioannem: dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hoc quippè testatur Spiritus sanctus in nobis, per quem charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, quia sumus filij Dei. Alioquin nisi per fidem renascamur charitate, quomodo ex Deo nati dicimur? charitas quippè Deus est, & ideò quisquis ex ea renascitur, ex Deo natus est. Hinc notandum quod non ait, facite ista, quia estis filij; sed ait, facite quæ moneo, vt sitis filij Patris vestri. Ex quo mira locutio generatur. Quid enim filius patri potest esse nisi filius? Et tamen pater iam dicitur, licet adhuc facultas fiendi credentibus offeratur, vt sitis, inquit, filij patris vestri, ac si dicat, facite opera; ne degeneres sitis, quia necdum estis re, quod iam spe diuinitus facti estis. Nam & vulgò sic sæpè loquimur, fac sis filius patris tui, non vtique natura, quod iam est, sed imitatione quod necdum est. Quantò magis de nobis hæc locutio, & Deo patre dicenda est, vbi non vna natura Dei & nostra prædicatur, sed hortamur permaneamus in gratia adoptionis, per quam iam filij nominamur, & nobis idem Pater dicitur. Præterea quærendum æstimo, vtrum hac sententia pendeat ex eo tantum, vbi dictum est, diligite inimicos vestros, an ad omnia, quæ supra præmissa sunt? Liquet igitur satis quia illa hac sola dilectione, per quam & inimicos diligere iubemur, complentur, & in ea cuncta recapitulantur. Quamobrem non solum ad hanc, verum & ad illa omnia, ex quibus conficitur charitas, referendum est, vt sitis filij patris vestri. Ac si patenter dicat, diligite inimicos vestros misericorditer, & hac sola dilectione supplete omnia, quæ mandaui, vt sitis filij patris vestri. Accepta igitur, potestate agite operibus, vt sitis filij, quia ille iam pater est. Non enim potest non esse quod est. Idcirco vos estote renascendo per charitatem, quod vocati estis. Alioquin licet ille sit pater, vos filij non eritis, nisi ex Deo nati sitis: Deus quippè charitas est. Hoc quippè insinuat filius ille prodigus, qui quamuis non audeat, nec dignum fateatur, se filium vocari, tamen nihilominus patrem eum appellat, quem sciebat non posse mutari; ac si patenter clamet, si ego peccaui in cœlum, & non sum dignus vocari filius, tu nunquam pater esse desistis, neque viscera paterni affectus vnquam prætermittis, fac me sicut vnum de mercenariis; quod & Dominus noui Testamenti volens præcauere, ne ita tenus degenerarent adoptionis filij, implet iustitiam legis, remouet simultates carnalium, extendit præceptorum summam vsque ad inimicorum dilectionem, proponit exempla paterna; quæ debeant boni filij sollicitius imitari, & reddit causam mandatorum omnium, vt sitis, inquit, filij Patris vestri qui in cœlis est. In cœlis autem, licet vbique sit Deus pater, ideò monstratur, vt dignitatem suam hæredes eius, & cohæredes Christi illic euindicent, ne forte peccasse in eo, vbi prodigus ille peccauit, denuo gemendo dolerant.

Qui solem suum, inquit, oriri facit super bonos, ac malos, & pluit super iustos, & iniustos. Hoc quippè pietatis exemplum, quamuis spiritaliter possit accipi de Christo, qui est Sol iustitiæ, quod ortus sit ad redemptionem in carne super bonos, & malos, & pluat imbrem Euangelicæ prædicationis super iustos, & iniustos. Melius tamen de sole isto, & pluuia ista quotidianis vsibus necessaria dictum accipimus. Quia Christus etsi omnibus venit, siquidem non omnibus ortus relucxit, vnde in eo libro, qui inscribitur Salomonis. Et Sol iustitiæ, inquiunt, non luxit nobis. Alioquin si omnibus luceret, & plueret imbrem prædicationis suæ super vniuersos, nequaquam iniusti sine fructu pœnitentiæ aridi remanerent, neque Propheta ex eo diceret: *Pluit super vnam ciuitatem & super aliam non pluit.* Idcirco patet sensus, quod de hoc sole, & de hac pluuia dicatur. In quibus non modica benignitas patris prædicatur, dum hæc bona temporalia æqualiter cunctis tribuit, æterna verò sol is reseruat iustis. Quod euidenter eis in exemplum, qui adoptantur, congruit vt imitari debeant paterna pietatis opera, & bonos, ac malos, iustos, & iniustos, omnes suis beneficiis absque vlla exceptione circumfoueant & illuminent: irrigent verò

charitatis

Ioan. 1. 12. Amos 4. 7.

charitatis imbre & inebrient, si forte qui steriles videntur, quandoque ad melius conuersi fructum ferant. Hactenùs Sanctus Paschasius, nos nunc ad institutum argumentum veniamus.

CAPVT PRIMVM.

Amor charitatis omnes homines, amicos & inimicos complecti debet.

SCRIBAE & Pharisæi, vtpote charitatis expertes malè diiudicabant voluntatis affectus; amicis amorem, inimicis odium impendentes: at cœlestis Magister adeò latè patere amorem veræ charitatis docuit, vt non solùm amicos, sed inimicos pariter complecteretur. Latissimum charitas ad recipiendos omnes homines sinum expandit. De ea intellexit Augustinus, illud Psalmi: *Latum mandatum tuum nimis.* Charitatis mandatum, ideò latum nimis dicitur, quia cunctos homines capere debet. Hunc latissimum charitatis sinum luculentius describit idem Augustinus, inquiens: *Amicitia non angustis finibus terminanda est. Omnes enim, quibus amor & dilectio debetur, amplectitur, quamuis in alios propensius, in alios suspensius inclinetur. Peruenit autem vsque ad inimicos, pro quibus etiam orare precipimur. Ita nemo est in genere humano, cui non dilectio, & si non pro mutua charitate, pro ipsa tamen communis naturæ societate debeatur.* Accedit Chrysostomus: *Tanta,* inquit, *charitatis vis est, vt cœlo latiorem faciat animam.* Nil cœlo latius, nil capacius charitate, quæ cor latissimum efficit, quale Chrysostomi erat, qui eadem homilia ait: *Si liceret cor nostrum disrumpere, ac ostendere, videretis intus esse in magna latitudine vos omnes mulieres, pueros ac viros, &c.* Quis tantam hanc latitudinem effecerat? profectò charitas. Nam vt ait idem Chrysostomus: *Quemadmodum quod calefacit dilatare facit: ita & charitatis opus est dilatare: virtus enim calida, & feruens est charitas.* Eodem loco, quàm latum Paulo cor effecerit charitas, sic indicat: *Cor Pauli dilatauit charitas, nihil latius corde Pauli totum orbem complexum est, &c.* Augustis amicorum finibus charitatem Iudæi circumscribebant: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* At Christus istiusmodi metas transgressus ad inimicos iubet extendere, *diligite inimicos vestros.* Cum autem cor dilatatur ad amandum, os non contrahitur, sed pariter dilatatur ad loquendum. Vnde vox illa Pauli: *Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Non angustiamini in nobis; angustiamini autem in visceribus vestris. Eandem autem habentes remunerationem, dilatamini & vos.* Patebat os Pauli ad concionandum & loquendum cum omnibus hominibus: patet item os viri charitate inflammati ad loquendum cum inimicis, patet & cor ad diligendum. Non angustiamini, inquit, in me; latissimum enim cor omnes lato capit spatio. Nullus inimicorum quos non inimicos, sed amicos reputo; angustum in meo corde locum habet, sed latum. Vos angustiamini in visceribus vestris; angusta enim viscera erga me habetis, qui inimici esse vultis; neque enim me viscera vestra capiunt. Dilatamini & vos, dilatate corda, charitate capite me. Ex hoc Pauli loco Hugo Cardinalis, sic colligit: *Qui ergo loqui nolunt, signum est, quod non habent cor dilatatum per charitatem.* Id ergo omnes facere studeant, quod Sanctus Bernardus, sic monet: *Volo autem vt in vnitate quisque sic maneat, non quasi vnus ex omnibus, sed quasi cum omnibus vnus: latum expandat sinum ex omni genere affectionum, claudat intra viscera sua, omnibus fiat, & congaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus.*

S. August. in Psal. 118.

Idem Epist 121 ad Probam, cap. 6.

Chrysost. hom 44. in acta Apost.

Idem hom 13. in ep. 2. ad Cor.

2. Cor. 6.

S. Bernard. lib. de vnit. seruand.

Adeò necessarium est amorem ad omnes protensus homines extendi, vt Patres eam non germanam charitatem existiment, quæ hanc non habuerit latitudinem. Quapropter Sanctus Augustinus, sic ait: *Ipsa est vera & germana charitas, quæ non solum vsque ad amicos sed etiam vsque ad ipsos peruenit inimicos.* Expressius Chrysostomus idem docuit, his verbis: *Quia prodest, quod aliquem vehementer amas? humana est illa dilectio; si verò non est humana, sed propter Deum diligis, dilige omnes.* Chrysostomi vestigiis inhærens Theophylactus, ait: *Istud est diuinæ charitatis proprium omnes complecti: nam si hunc diligas, illum verò non, etiam humana est ea amicitia est.* Quæ humana amicitia, quamuis nullius periculi esse videatur, magnum tamen ex ea sequi damnum aduertit S. Ambrosius ad ea verba: *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* Ita scribens: *Quod vtique non facit nisi liber à vinculis sollicitudinis sæcularis, sed etiam à vinculis charitatis humanæ.*

S. August. serm. 61. de temp.

S. Chrysost. in c. 1. ep. 2. ad Thess.

Theoph. in c. 3. ep. 2. ad Thess.

S. Ambros. in Psal. 118.

Ob hanc & alias causas Sancti Patres has amicitias humanas, quæ inter paucos arctè intercedere solent, non solum improbant; sed etiam acerrimè damnant. Vnus pro omnibus sufficit Chrysostomus, qui loco proximè notato sic scribit: *Nunc quoque tunc inimus esse apud multos charitatem atque dilectionem, sed hanc charitatem, & dilectionem esse causam dissensionis: nam quando bini, aut terni fuerimus coniuncti, & duo quidem aut tres, aut quatuor valde inter se fuerint colligati, à cæteris autem se ipsos abstrahentes, eo quod ad illos possunt confugere, & illis in omnibus confidere, hoc est, dissensio, non dilectio.* Cuius prauæ coniunctionis, damnum, atque periculum apta similitudine aperit, sic scribens: *Si oculus omnem prouidentiam & curam, quam pro vniuerso corpore habet, in solam manum dirimaret, ac reliquis membris omninò contemptis, vni isti intenderet, an non totum perderet? Absque dubio: ita & nos si charitatem, quam in vniuersam Ecclesiam extendere debemus, in vnum & alterum coarctauerimus, nobis ipsis, & illis, totique Ecclesiæ perniciem, inferemus; ista namque non sunt charitatis, sed dissidij, schismata nempè, & rupturæ.*

Porrò autem, quia doctrina hæc minus religiosa, & ad sanctam normam videtur exacta, accedat Ethnicus Philosophus Seneca; qui

Senec. epist. 65.

qui tam sic confirmat: *Ne vnum quidem amauit, qui plus quàm vnum amare non potuit.* Rationem reddit Senecæ scholiastes Lipsius inquiens: *Quia amicitia sociabilis virtus est; nec vt lasciuus ille amor in vnum fertur.* Si vero quæras, cur homines proprios sibi amicos adsciscant; communes vero respuant, & amicos reputare nolint? Idem ep 74. Respondet idem Seneca: *Stulta auaritia moralium possessionem, proprietatemque discernit, nec quidquam suum esse credit, quod publicum est.* Similiter homines errant circa amicitiam. Quem errorem pulchrè refutat Hugo Victorinus dicens: Hugo Vict. Soliloquio de arrha animæ *Spiritualis amor tunc melior est singulis, quando omnibus est communis, nec participatione plurium minuitur, cuius fructus vnus, & idem totus in singulis reperitur.*

CAPVT II.

Similis est Soli, qui omnes amore complectitur.

APtissima Dominus similitudine proposuit Solis in bonos, & malos claritatis suæ radios, viresque virtutis effundentis, quoniam qui omnes etiam inimicos amore complectitur multis imitatur Solem modis. Nam quemadmodum Sol nemini lucis suæ gratiam denegat: ita qui veram charitatem possidet, omnibus æqualiter amoris radium profundit. Quod sanctus Basilius sic docuit. S. Basil. de instit. Monach. serm. 1. & 2. *Vt Sol promiscue omnibus lucem impertitur: sic imitatores Dei charitatis ipsorum radium æqualiter communicare omnibus debent: quandoquidem vbi deliquium patitur charitas, eius loco odium succedit.* Deliquium, siue ecclypsim charitatis patitur mens, quæ vel vnum tantum hominem odio prosequitur. Vnde illud Ioannis: 1. Ioan. 2. *Qui odit fratrem suum, in tenebris manet*, nimirum ecclypsi luce priuatus. Sol quidem ita lucis suæ beneficium nemini negat, vt hominem ipse quærat. Etsi quam vel minimam reperit rimam ingreditur: ita etiam Dei imitatur inimicum ipse quærit, ipse quamuis læsus ad reparandam gratiam festinat; si quam rimam, si quam amicitiæ occasionem, vel minimam aduersarius offert, lætus arripit.

Secundo, vt Solis ardor nubes absumit, sic charitatis incendium, inimicorum iniurias facile dissipat, & in nihilum redigit. Bene Plutarchus: Plutarch. lib. de vtilitate capienda ex inimicis. *Animantia, quæ plurimum stomacho valent, etiam si serpentes, & scorpios edant, concoquunt; sunt etiam quæ metallis, saxis, & testis alantur.* Eodem modo Christiani, qui stomacho & animo valent, diuinique amoris ardore excellunt, omnia opprobria, omnia concoquunt conuitia, his serpentibus, scorpiisque pinguescunt. Propone tibi ante oculos martyrum ardentissimum stomachum: nonne lapides, gladios, sagittas, cruceśque concoxerunt? Nos ne verbulum quidem, aut conuitium vnum concoquere possumus. O frigidum stomachum. S. August. serm. 61. de tempore. Audi Augustinum: *Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tanta, & tam delicata puella flammas, aquas, & bestias æquanimiter pertulerunt, & nos hominum conuitia dicimus tolerare non posse. Vnde nescio qua fronte, vel qua conscientia cum omnibus sanctis partem in æterna beatitudine habere desideramus, quorum exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.* Vt robustus ergo stomachi calor ex venenato cibo salutarem elicit succum: ita animus charitate ardens ex inimicorum inuidia, odio, iniuriis vitæ comparat alimentum. Atque vt vitalis Solis calor ex terra sterilium montium, aurum, & lapides pretiosos gignit: ita animus charitate flagrans ex frigido & superbo inimicorum pectore pretiosa, & aurea merita depromit. Ex fertilibus quidem montibus poma, flores, frumentumque colligimus: at ex sterilibus aurum & lapides pretiosos. Quæ ratio mouit Augustinum, vt diceret: *Plus diligendi sunt* Idē serm. 59. de tempore. *inimici, quam amici. Qui enim inimici sunt, corpori aduersantur, & animæ præparant æterna præmia, quia qui carnalia nostra, & terrena rapiunt, cœlestia nobis, & spiritualia congregant.*

Te-o, sicut Sol mirabili celeritate rapitur, & maximo impetu totum orbem lustrat: ita animus cō-tate ardens ad complectendos, & beneficiis alliciendos tam amicos, quam inimicos impetuosè fertur. Sol quidem ob impetum cursus gigas appellatur à Regio vate. De eo enim ad litteram est illud: *Exultauit vt* Psal. 18. *gigas ad currendam viam, à summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.* Similiter charitas exultat fortitudine gigantea ad currendam viam, etsi senibus pleoam. Sic amor ille Pauli, amor certè gigas exultabat ad currendam, non vnam, sed mille vias: *In la-* 2. Cor. 11. *boribus*, inquit, *plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, &c.* Sol ita impetum cursumque tenet suum, vt nulla illum res, nec puncto quidem temporis possit remorari: sic vehemens charitas cursu suo ita fertur, vt nullis blanditiis, nullis voluptatibus, nullis contumeliis, nullis tormentis possit retardari. Audi Bernardum dicentem: *O amor præceps, vehe-* S. Bernard. serm. 79. in Cant. *mens, flagrans, impetuosè, qui præter te aliud cogitare non sinis, fastidis? cætera, contemnis omnia præter te, te contentus, &c.* Fuit ne aliquid in vniuersa rerum natura, à quo amor Pauli in Deum, atque homines flagrans posset à suo cursu depelli? Audi ipsum ad Romanos Ad Rom. 8. res omnes terribiles lacessentem & ad certamina prouocantem: *Quis nos seperabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames, &c. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, &c.*

CAPVT III.

Grauissimum peccatum est odium inimicorum.

QVamuis olim inter Iudæos dogma illud ferebatur non modo vt licitum, sed tanquam legis præceptum: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Nullo hæc extrema verba veteris scripturæ loco reperiuntur. Vnde Glossa sic habet: *Sciendum est in toto corpore legis non esse scriptum, odio habebis inimicum tuum; sed hoc dicitur quantum ad traditionem scribarum, quibus visum est hoc addendum; quia Dominus præcepit filiis Israël persequi inimicos suos, & delere Amalech de sub cælo.* Addit sanctus Augustinus ea verba, etiamsi in lege scripta daremus, sic esse intelligenda, vt concederetur odium inimici, non vt homo, sed quatenus malus est vt oderis vitium, non naturam. Ideo ait: *Hac itaque regula est, ne oderimus inimicum propter id quod in eo bonum est, id est, rationalem creaturam. Audito igitur, & non intellecto, quod antiquis dictum erat: odies inimicum tuum, ferebantur homines in hominis odium, cum non deberent odisse nisi vitium.* Quod si quæras, num Iudæis licuerit odio habere inimicos? Respondet Abulensis non licuisse; lex enim naturalis odium etiam aduersus inimicos vetat. Imo in lege veteri, charitatis erga inimicos mentio fit. Leuit. 19. *Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Et Prouerb. 24. *Si ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum.* Rursus: *Si esurierit inimicus tuus ciba illum, & si sitierit, da ei aquam bibere.* Item Exod. 24. *Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te sub onere iacere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo.* Adde extare præceptum diligendi proximum in Leuit. 19. *Diliges amicum, siue proximum tuum, sicut te ipsum.* Proximus autem est etiam inimicus, vt indicat Dominus, vbi ostendit Samaritanum illi proximum fuisse illi, qui in latronum manus inciderat, Samaritanis autem Iudæi non coutebantur. Et sanctus Augustinus ait: *Dilige proximum tuum, id est, omnem hominem; ex duobus enim primis parentibus omnes nati, omnes vtique proximi sumus.*

Math 5.
S August. lib. 19 contra Faustum cap 24.
Abulens. Matth 5. quæst. 147.
Prou. 24. & 25.
Exod 24.
Leuit. 19.
Luc 10.
Ioan. 4.
S August. serm. 26. de Diuersis.

Etenim inimicorum odium non solum nunquam fuit licitum, verum grauissimum est peccatum: aditum enim salutis fere præcludit. Id in reprobo Cain videre possumus, cui Deus dixit: *Nunc igitur maledictus eris super terram.* Qua maledictione, quam graude malum sit odium proximi satis ostenditur. Nam cum ex peccato primi parentis tota humani generis posteritas infecta sit; cur Adamus peccans minime maledicitur, Cain vero ob fratricidium hac maledictione percellitur? Plane, quia peccatum Adæ ex inobedientia fuit: at Caini ex odio, atque malitia. De quo sanctus Chrysostomus ad hunc locum: *Adamo dictum est; maledicta terra in opere tuo, & in terram effusa est maledictio, ostensa Dei, in hominem cura; hic vero quia res perniciosa, facinus iniquum, ipse Cain pœnam luit: maledictus tu de terra.* Grauissimum quoque fuit facinus Dauid, cum Vriæ vxorem abstulit, & vitam, fecitque eo delicto, blasphemari nomen Domini. Cur igitur non occurrit Deus de cœlo & inclamat: maledictus tu Dauid e terra, quod tamen in Cain pronuntiat. Eadem profecto est responsio, vt colligitur ex sancto Ambrosio sic disputante: *Dauid vero occiderat virum minime reum, sed occiderat non studio crudelitatis impulsus, sed vt obumbraret pudorem, tegeret verecundiam concupiscentiæ. Non cruento fecit affectu, sed vi tentationis inflexus est.* At Cain cruento fecit affectu, acerrimo odio tinctus fratrem occidit. Hinc factum est, vt sanguis Abel vocem haberet, qua Dei iustitiam in sui vindictam imploraret; sanguis vero Vriæ careret voce; quod videlicet sanguis Abel cruento odij affectu effusus esset, nec haberet Cain opera bona, confessionemque ac pœnitentiam quibus terram occluderet, & obturaret, ne sanguis Abel vocem posset in altum tollere: at sanguis Vriæ, nec ex odio fuit effusus, habuitque præterea Dauid multa bona opera, pœnitentiam maxime, confessionemque delicti quibus terram occluderet, ne posset clamare. De quo sanctus Ambrosius eodem loco ait: *Merito vox sanguinis Abel iusti clamans ad Dominum, qui nullis Cain impiis bonis operibus tegebatur, quia parricidalis erat; quia non confitebatur delictum, sed negabat: Dauid vero texit peccata sua, ipse beatos dicit, quorum tecta sunt peccata. Texit charitate, atque operuit peccata sua operibus bonis. Dilexit inimicum, vt summa charitate tegere quemuis posset errorem.* Cain ergo ob proximi odium maledicitur, punitur, & procul à facie Domini fugitiuus dimittitur.

Id ipsum de omnibus, qui proximum odio prosequuntur, testatur sanctus Augustinus inquiens: *Qui habet pacem, & talem charitatem habet vt omnes homines diligat amicos, & inimicos, qua parte voluerit intrare illius cœlestis Hierusalem portas apertas merebitur inuenire: Qui autem non vult habere talem charitatem ex omni parte portas clausas inueniet. Et quia oleum charitatis habere noluit, clausis ianuis sponsi, cum illis fatuis virginibus illam metuendam audient vocem, nescio vos.* Id Augustinus colligit ex illis verbis Psalmi: *Posuit fines tuos pacem.* Nam cum fines, siue muri cœlestis Hierusalem sint pax, siue charitas, illis patebit aditus, qua parte voluerint, qui amicos, & inimicos perfecta charitate complectantur; eis vero ex omni parte ingressus negabitur, qui eiusmodi charitate caruerint.

S. August. serm. 68. de Tempore.
Psal. 147.

Huc spectat parabola illa Regis, qui posuit rationem cum seruis suis: *Serue nequam,* aiebat, *omne debitum dimisi tibi, &c.* Vbi sanctus Chrysostomus sic ait: *Quando decem millia talenta debebat, non vocauit eum nequam, neque est conuiciatus, sed misertus; quando autem contra conseruum odium ostendit, tunc dicitur: serue nequam, &c.* Debebat seruus ille decem millia talenta, id est, plurimorum & grauissimorum peccatorum reus erat; non tamen punitur, nec vllo conuitio violatur, sed potius totum debitum ei remittitur: at cum cruentum odium proximo ostendit,

Matt. 18.

tunc

tunc procul à Rege amandatur, & in æternas carceris tenebras detruditur. Et quidem iure optimo tenebris æternis punitur, qui nunc tenebroso odio semper inuoluitur. Nam teste [1. Ioan. 2.] Ioanne: *Qui odit fratrem suum in tenebris manet.* Vnde mirum non est, si sol, qui lucis est fons horum aduersarius, & contra ipsos testis existat. In hunc enim sensum explicatur ab aliquibus locus ille [Ad Ephes. 4.] Pauli: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Ac si dicat, tenebrosum iræ, siue odij vitium ex animo pellite, cautè à sole tenebrarum hoste, & huius vitij teste, atque priusquam occidat, iram deponite. Sic explicat sanctus Hieronymus [S. Hieron. ep 36.]: *Sol* (inquit) *non occidat super iracundiam vestram. Quid faciemus nos in die iudicij, super quorum iram non vnius diei, sed tantorum annorum Sol testis occubuit?* Id quod mutuatus videtur ex Lactantio sic scribente [Lactant. l. 6. diuin. instit. cap. 18.]: *Præcepit Deus non occidere solem super iram nostram, ne furoris nostri Sol testis abscedat.* Hoc autem intelligendum etiam de ira iustè concepta ad punitionem delictorum confirmat Hieronymus supra ex eo, quod Deus in lege iusserit sontium corpora è cruce deponi ante Solis occasum, *vt deposita iam ira significaretur, neque Sol testis decederet permanentis adhuc iræ, & indignationis.* Quin ea quoque ratione Iosue dixisse videtur [Iosue 10.]: *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon; steteruntque Sol & Luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis.* Quasi noluerit feruente adhuc bellico furore, & necdum sedata ira, abire solem. Id quod Ecclesiasticus [Eccles. 46.] innuit his verbis: *An non iracundia eius impeditus est Sol?* id est, retentus, atque prohibitus recedere ante pacatam iram, ne se humanitatem prorsus exuisse testari posset, vt discant qui iuris potestate gaudent, ad iustam delictorum punitionem, non eandem concipiendæ, ac retinendæ iræ legitimam causam esse; neque quod semel iure ac merito irati sunt, semper se eodem iure iratos esse posse, arbitrentur; sed iram iustè susceptam, iniustè seruari putent.

Cum ergo inueterata ira, siue odium inimicorum tam graue scelus sit, vt salutis aditum fere præcludat, hominem diuinæ maledictioni obnoxium reddat & solem contra se testem constituat, iure optimo conqueritur sanctus Augustinus [S. August. supra citat.] ob leuissimas sæpe causas tam graue piaculum suscipi, nam loco citato scribit: *Vnde nimis dolendum est, quod cum sancti ab hac charitate, nec tormentis, nec variis persecutionibus possent separari; nos interdum otiosis fabulis separamur, & nonnunquam ob paruissimum conuitium, & cuiuscumque miseri hominis detractionem, ita derelinquimus charitatem, vt non solum cum eo multis diebus, sed etiam mensibus, fortassis & annis, nec loqui, nec ad conuiuium peruenire velimus.*

Capvt IV.

Inimicorum odium Deus prouidè curauit ab humano exterminare genere.

IGitur cum tantum malum sit inimicos odisse, merito Saluator mundi inimicos iubet diligere, imo semper Deus omnium proximorum odium ex hominum genere exterminare se velle ostendit. Quod vbique locorum, ac temporum vehementer exoptasse, ex diuinis litteris satis liquet. Nam cum concessit Deus Noë, & omnibus hominibus, vt carnibus possent animalium vesci [Genes. 9.], sanguinem excepit illis verbis: *Excepto quod carnem cum sanguine non comedetis.* Id postmodum in Leuitico [Leuit. 17.], tam obstrictè prohibuit, vt dicat Deus: *Homo quilibet, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo.* Quo loco disputant interpretes, cur Deus hanc legem tam seuere sanxerit? S. Thomas sequutus [S. Thom. 1. 2. quæst. 10. art 3.] S. Ambros. & Chrysost. eam inter alias causam assignat, vt vellet Deus homines ab inhumanitate & odiorum crudelitate procul arcère; hi enim quibus esus sanguinis animalium tam enixè interdicebatur, intelligere debebant, se ab humano sanguine, & opere fundendo, & odio sitiendo, remotissimos esse debere. Nam qui homines in animalia feros esse nolebat, quales quæso erga fratres suos exoptabat? Sed cum à toto orbe, multo magis ab Ecclesia sua odium exterminari vult Deus. Hinc vox illa sponsi [Cant. 4.]: *Surge Aquilo, & veni Auster, & perfla hortum meum.* Quæ verba sanctus Hieronymus [S. Hieron. lib. 12. in cap. 40. Ezech.] sic exponit: *Fugatur de horto Domini Aquilo, ventus durissimus, ne refrigeretur dilectionis calor, floresque marcescant.* Aquilo iste merito fugatur ab Ecclesia, quia vt dixit Hieremias [Hierem. 1.]: *ab Aquilone pandetur omne malum.* Huc spectat quod sub symbolo [Prouerb. 31.] fortis mulieris dicitur de Ecclesia: *Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.* Hugo Card. per frigora niuis odium, & persecutionem malorum intelligit; volens autem Ecclesia familiam suam tueri, ne odij frigore algeret, duplicatam ei vestem prouidit, id est, duplicem charitatem, Dei videlicet, & proximi. Congruit huic expositioni lectio plurimorum, qui in Hebræo sic vertunt: *Omnes Domestici eius vestiti sunt coccinis, seu bis tinctis.* Nam per coccum bis tinctum geminam Dei & proximi charitatem Patres non semel intelligunt. Ecclesia ergo contra immania brumæ frigora, id est, intestina odia, familiam suam duplicata geminæ charitatis veste communit, ne locum vnquam apud suos odium inueniat.

Capvt V.

Amor inimicorum auctoritate Christi mandantis commendatur.

AD prouidam Dei curam, vt amentur etiam inimici spectat sui filij magisterium,

sterium. Aptissimè propterea Euangelicus Propheta Christum appellauit ædificatorem sepium : *Vocaberis*, inquit, *ædificator sepium, auertens semitas iniquitatis.* Quod vt bene intelligatur, meminisse oportet vineæ illius, quam Deus olim plantauit, hoc est, Iudaicum populum; cui tanquam vineæ sepem circumdedit diuinæ legis, quam Scribæ, & Pharisæi multis ex partibus corruperunt, siue ruperunt, & tanquam in sepe diruta, semitas fecerunt, quo vineam Domini iniquitatibus vastarent. Harum semitarum plura exempla ipse narrauit Dominus in sermone montis quale est licere libellum repudij dare vxori, quæ non esset grata; quamuis esset bona: item, licitum esse irasci, & aspera verba iaculari in malefactores & alia huiusmodi: vltimo loco subinnuit pessimam aliam semitam à Pharisæis factam; dicebant enim ex præscripto legis diligendos esse amicos; sed inimicos odio prosequendos. Has igitur occludit, & auertit Saluator semitas iniquitatis; sed cum ad vltimam semitam venit, ait: *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros.* Diuina authoritate mandantis hoc commendat; & quidem sat est Christum suam interponere authoritatem asseuerando: *Ego autem dico vobis*, vt id æquum iudicemus, animo complectamur, & exequamur opere quod iubet. Christianus igitur inimicos ex corde diligat, quia Christus clamat: *Ego autem dico vobis.*

Isai. 58.

Tantæ apud discipulos erat authoritatis Pythagoras, vt in omnibus sententiis quantumuis difficillimis, vel amplectendis, vel repudiandis voce illa vterentur, cuius meminit Nazianzenus, *ipse dixit*: Cum ergo vt recipiatur amor inimicorum, Deus Christus clamet. *Ego autem dico vobis*; cur nos tota mente non assentiamur? dicentes, *ipse dixit.* Magister generis humani, qui sapientia æterna est, docet nos inimicos diligere, cur non toto corde dogma amplectamur.

Naz. orat. 3. contra Iulian.

Tantæ etiam authoritatis fuit Ionadab filius Rechab. apud filios suos, vt ipso præcipiente, ne vnquam biberent vinum, ipsi nunquam vinum gustauerint, quantumuis ab aliis rogati. Quod se expertum esse tradit Hieremias, dicens: *Posui coram eis Scyphos plenos vino, & calices, & dixi ad eos, bibite vinum.* Cumque adduci non possent, vt biberent, hanc subiecerunt causam: *Quia Ionadab pater noster*, filius Rechab. *præcepit nobis dicens: non bibetis vinum vos, & filij vestri vsque in sempiternum.* Si ergo apud Rechabitas filios patris mandatum tantum valuit, cur Christi authoritas mandantis: *Ego autem dico vobis*, apud nos non valebit? Quamobrem eo loco Deus per Prophetam ita queritur: *Ego autem locutus sum ad vos, & non obedistis mihi.*

Hierem. c. 3.

Iam vero quantam authoritatem erga milites habet Imperatoris mandatum? Miles scalam ascendit, morti se sæpe deuouet, quia Imperator præcipit. Scipionis Africani mandatis nunquam eius milites reclamarunt, teste Plutarcho. Quod vt assequeretur Sertorius, vt tradit idem author in eius vita, ceruam cicurauit, quæ sæpe accedens Domino blandiebatur, ex quo ipse fidem fecit militibus, atque populo ceruam illam à Diana missam, vt eum de rebus gerendis instrueret: mandatis suis authoritatem diuinam iniungere curauit, quo in difficilibus rebus milites facile obsequentes haberet. At in re nostra nil fictum, Deus verus testatur: *Ego autem dico vobis.* Prophetarum vocibus Reges ipsi incunctanter obediebant, quod in eis diuinam vocem inesse existimabant. Magnis sumptibus populus præparauerat necessaria ad bellum, & iustum illud quidem; sed ecce ex transuerso Propheta quidam edicit: *Non ascendetis, nec pugnabitis contra fratres vestros.* Quid ergo illi? Additur subinde, *qui cum audirent sermonem Domini, reuersi sunt, nec perrexerunt contra Hieroboam.* Plura sunt in hanc rem sacrarum litterarum exempla.

2 Paralip. 11.

Quemadmodum enim, quia Deus dicit, quod sit trinus & vnus, captiuamus intellectum in obsequium fidei. Similiter quia ipse ait: *Diligite inimicos vestros*, captiuemus voluntatem in obsequium charitatis. Noë cuncta animalia in arcam iussu admisit, non solum mitia, & vtilia, sed etiam fera, & venenata; non solum ouem & Columbam, sed Tygridem & Leonem. Cur ita? Quia Deus ita fieri mandauit. Ob eandem ergo rationem homo non solum mansuetos amicos, sed feros etiam inimicos ad arcam cordis admittat. Hoc autem Christi mandatum sicut hoc loco expressum est, ita in omnibus quatuor Euangeliis, & verbis, & exemplis frequenter inculcatur. Vnde illud Exodi, quod de latitudine cortinarum tabernaculi dicitur, *Latitudo quatuor cubitorum erit.* Glossa interlinealis sic exponit: *Amplitudo charitatis, quæ etiam inimicum diligit. Quatuor cubitorum dicitur, quia quatuor sunt Euangeliorum libri, in quibus exemplis & verbis Christi charitas tenenda docetur.*

Exod. 26.

Caput VI.

Exemplo Dei inimicorum iniurias dimittere docemur.

QVi nobis diligere inimicos commendauit, rem difficilem, non tam verbo, quam exemplo docuit, vt illatas nobis ab inimicis iniurias facile dimittamus, facillime ipse Dominus, atque promptissime iniurias sibi factas ab hominibus dimittit. Tam facile ac prompte quidem inimicis parcit, vt ipse per legatos de reconciliatione nobiscum agat. Expressum est Apostoli testimonium: *Pro Christo* (inquit) *legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Quam dignationem admiratus sanctus Chrysostomus ait: *Quid hoc est? ipse rogat, qui iniuriam passus est? Valde, inquit, nam Deus clemens est, & ipse tanquam pater misericors deprecatur.* Consonat sanctus Gregorius, vbi eadem Pauli verba

2. Cor. 5.

S. Chrysost. hom de Ascens.

S. Gregor. hom. 32 in Euang.

verba expendens, ſic habet: *Ecce inter nos & Deum diſcordiam peccato fecimus, & tamen ad nos Deus ſuos legatos prior miſit, vt nos ipſi, qui peccauimus, ad pacem Dei rogati veniamus.* Quanta autem authoritate legationis munere fungatur Paulus, oſtendit Sanctus Chryſoſtomus citatus ab Hugone Cardinali hoc loco. *Credendum eſt* (inquit) *quod litteras ſummi Papæ ſigillatas detulit: ſigilli impreſſio paupertas, ſitis, fames, crucis ignominia, & huius littera: Ieſus Nazarenus, &c.* Optime ſigilli impreſſionem deſcripſit: nam vt idem Paulus teſtatur: *Pro eo legatione fungor in catena.* Si ergo Deus maximis iniuriis ab hominibus affectus, ad eoſdem mittit legatos, qui reconciliationis ſint oratores; quam æquum eſt, vt homuncio, ſi non roget, tamen rogatus remittat iniurias.

Parum eſt, Deum ad homines pro oranda reconciliatione legatos miſiſſe; illud præcipuum, quod filium ſuum mediatorem miſit, vt non ſolùm verbis afficeret, ſed morte perficeret. Quod Paulus magno verborum pondere exprimit, dicens: *Cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius.* Rom. 5. Particula *cum*, idem eſt, *ac quando*, quaſi dicat: quando inimici eramus, ſeu cum inimicitias gerebamus cum Deo: non enim expectauit, vt aliquid nos de reconciliatione loqueremur, vel cogitaremus. Vnde ſubdit: *Cum adhuc infirmi eſſemus ſecundum tempus, pro impiis mortuus eſt.* Subinde, hunc inimicorum amorem magis exaggerans, addit: *Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus ſecundum tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Origenes ad hunc locum ſapienter notat, nos à Paulo non ſine ſua gradatione ad reconciliationis præſtantiam commendandam triplici epitheto a pre notatos, *infirmi, impij, peccatores,* Tum vt omne genus peccati comprehendat; tum etiam, vt quanta vis diuini amoris fuerit, quantumque reconciliationis beneficium in nos, quando tales eramus, oſtendat. Poſuit autem primo loco: *Cum infirmi eſſemus.* Plane non alia, quàm peccati ægritudine, qua inualidi, & impotentes ad reconciliationem tractandam eramus: atque adeo omnino gratuita fuit, nobis nihil merentibus, nec mereri valentibus. Quaſi vero hoc parum eſſet vt magis rem augeat, & reconciliationem commendet illuſtrius, addidit: *Cum adhuc peccatores eſſemus, cum adhuc inimici eſſemus,* id eſt, non modo nobis inualidis, impotentibus, & omnino immeritis, ſed quod magis eſt, adhuc male merentibus, peccatoribus, impiis, inimicis, &c. Congruè ad hanc ſententiam exponunt quam plures interpretes particulam illam *ſecundum tempus.*, hoc eſt, quando opportunum fuit tempus ad demonſtrandam diuinæ bonitatis immenſitatem, quandò ſcilicet omnia erant infidelitate concluſa, & mundus iniquitate repletus: cum adhuc infirmi, adhuc peccatores eramus, cæcaſque cum Deo, & acerbas inimicitias gerebamus; vt non ſolum multo ante tempore, ſepulta iam velut obliuione iniuria, ſed etiam recens illata. Quem ſenſum illuſtrat Hieronymus: *Miratur*, inquit, *Apoſtolus bonitatem Chriſti,* S.Hieron. ad Algaſiam ep 151. q. 7.

quod pro impiis, & infirmis, & peccatoribus mori voluerit, & mors opportuno tempore, quando omnes peccauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non fuit qui faceret bonum, non fuit vſque ad vnum. Incredibilis bonitas, & clementia inaudita, mori pro impiis ſecundum tempus. Id eſt, quando ipſi tota anima crudelitate, & omnium ſcelerum armis contra Deum pugnabant. Hanc mirabilem temporis circunſtantiam expendit Bernardus: *Venit Redemptor non initio, nec in medio temporis, ſed in fine. Nec incongruè factum eſt ſed verè ſapienter diſpoſuit ſapientia, vt cum magis eſſet neceſſarium, tunc primo ferret auxilium pronos ad ingratitudinem Adæ filios non ignorans. Vere enim adueſperaſcebat, & inclinatus erat iam dies. Abundante iniquitate feruor refrigerat charitatis, præ nimia vtique duritia hominum, & obſtinatione. At ego, ait filius, tunc dixi ecce venio.* S. Bernard. ſerm 1 de Aduent.

Porro, ita Deus deſiderat cum hominibus ad gratiam redire, & per ſe rogare, ac perficere reconciliationem, vt olim noluerit oratores, ſeu mediatores pacis adhibere. Vnde illud Hieremiæ: *Quis miſerebitur tui Hieruſalem? aut quis contriſtabitur pro te? Aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?* Hac ratione explicat ſanctus Hieronymus: *Nullus poteſt offenſo Deo pro flagitiis rogare peccantium; nec tam clemens poteſt, creatura; quam conditor eſſe, nec ita alienus externis quomodo Dominus parcere ſuis.* Ita Dominus ingratum populum rogauit, vt in hoc ſummæ bonitatis officio laborauerit, vt apud eundem Prophetam ibidem ait: *Tu reliquiſti me, dicit Dominus, retrorſum abiiſti, laboraui rogans.* Vbi idem ſanctus Hieronymus ait: *quod laſſus ſit Deus rogans, & ſemper eos prouocans ad ſalutem.* Vide genus hoc reconciliationis, quod adeo inter inimicos ſibi homines difficile eſt ac laborioſum, Deum optimum non refugiſſe, ſed quæ illius eſt immenſa bonitas, charitas, & pax, quæ exuperat omnem ſenſum, difficultatem prorſus omnem exuperaſſe; vt non modo nos ſibi inimicos prior ipſe diligeret, & apud ſe ſuper nos cogitationes pacis, & non afflictionis haberet, verum etiam præueniendo noſtras legationes & preces, nec expectando inimicorum præcedenda merita aut obſequia nos adiret, ab indignis, ac renitentibus pacem rogaret, & rogans, vrgens, obteſtans fatigaretur donec infenſos ſibi, & oppidò alienatos reconciliaret, & quod vno verbo dixit Apoſtolus: *Malum in bono vinceret.* Vt homines diſcant inimicos conuenire, benignè alloqui, rogare; & in gratiam redire: nam ſicut Ethnicus Philoſophus dixit: *Speciosius iniuria beneficiis vincuntur, quam mutui odij pertinacia.* Hierem. 15. Valer. Max.

Neque Deus per ſe tantummodo pacem ab inimicis rogat, neque ſolum per filium, ſed poſtquam per ſe, & per filij mortem nihil profecit, Apoſtolos, & Apoſtolicos viros ad inimicos homines mittit, rogans ea, quæ pacis ſunt. Quapropter Sanctus Paulus dixit: *Dedit nobis miniſterium reconciliationis.* Et rurſus: *Pro Chriſto legatione fungimur, &c,* Quem 2. Cor. 5.

locum sic OEcumenius exponit, ac si Paulus exclamaret: *O profundam, immensamque benignitatem & humanitatem: non enim postquam filium suum legatum ad reconciliationem miserat & ille interemptus fuerat, deinceps nos neglexit: sed filio quoque mortuo à nobis, Apostolis rursum credidit ministerium reconciliationis.* Eadem fere habet Theodoretus, &

S. Chrysost. hom. 11. in 2. ep ad Cor. ante vtrumque Chrysostomus, cuius hæc inter alia: *Occisus est filius cum veniret ad reconciliandum, & neque sic Pater occidentes auersatus est.* Et rursum: *non quia legatum, qui venerat, neglexerunt homines, exasperatus est Deus, & reliquit illos; sed perseuerat obsecrans, &c.* Aptissime quidem hi Græci Patres, solent enim Reges, ac Principes indignari maxime, cum legatos à se missos malè accipi, aut indigne tractari nouerint; habetur enim hæc grauissima iniuria Principi illata. Quid vero si legatus oc-

Herod. lib. 7. cidatur. Optime Herodotus dixit: *Qui interimunt legatos, ius omnium hominum confundunt.*

Cæsar lib. 3. de Bello Gall. Nam vt Cæsar scripsit: *Legatorum nomen apud omnes nationes sanctum inuiolatumque semper*

Tacit. lib. 3. hist. *fuit.* Et Tacitus: *Sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius.* Grauissimum ergo piaculum est legatum interficere. Quid si legatus, Regis esset filius? Quam acriter. Quam acerbè pater, qui eum misit, ad vltionem concitaretur? Secus Deus optimus, qui etiam filio, primo, ac præcipuo misso legato, indigne ab hominibus accepto, & in crucem acto; alios nihilominus adhibet oratores, ac deprecatores. Nec modo Deus Pater, sed filius ipse pacis & reconciliationis interpres ab hominibus tam malè acceptus, & crucifixus, visus est, acceptæ iniuriæ velut oblitus, non vindictam in hostes executisse, sed iterum pacem inclamasse, pacem denuo obtulisse. Etenim resurgens à mortuis, hoc est, triumphator mortis, ac diaboli gloriosissimus ab inferis rediens, *stetit in medio discipulorum suorum*, nempe mediator optimus, & pacem in ore ferens instar columbæ transacto diluuio, quæ ad arcam regrediens, ramum oliuæ virentibus foliis ore præferebat. *Pax*, inquit, *vobis.* Et iterum *pax vobis.*

Capvt VII.

Quam necessarium sit inimicis ignoscere, vt Deus nobis ignoscat.

Difficile sane, & arduum mandatum est: *Diligite inimicos vestros.* Sed tota hæc difficultas diuina in nos benignitate lenitur, & profusa largitate compensatur: nam si inimicis nostris leues iniurias dimittimus, grauissimas nobis Deus ignoscit. Hanc ob causam in oratione Dominica ita nos præcepit orare: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Quæ verba eleganter

S. August. in Ps. 54. expendit sanctus Augustinus sic scribens: *Preces tibi composuit cœlestis iurisperitus; qui nouerat quid ibi ageretur, aut tibi; aliter non impetrabis: amen dico vobis, si non dimiseritis peccata hominibus, neque Pater vester dimittet*

Matth. 6. *vobis. Vide quod voluit esse ipso aduocatus tuus, ipso iurisperitus tuus, ipse assessor Patris, ipse iudex tuus dixit: aliter non accipies.*

Id directe probat celebris illa parabola, Regis, videlicet, qui voluit rationem ponere Matth. 18.
cum seruis suis: & oblatus est ei vnus qui debebat ei decem millia talenta. De quo seruo Origenes scite dixit: *Talentorum multorum factus est homo debitor; quoniam secutus est mulierem, super talentum plumbi sedentem, cuius nomen iniquitas.* Orig. tract. 7. super Matth. Zach. 5.
Enim vero per decem millia talenta, quæ debebat, omnia peccata, quibus obnoxius erat, significantur: nam vt bene aduertit sanctus Augustinus: *Quia lex in decem præceptis commendatur, ille debebat decem millia talentorum, per quod omnia peccata significat, quæ contra legem fiunt.* S. August. serm. 15 de verb. Dom.
Hoc tantum debitum seruo roganti Rex liberalissime dimisit: sed quia hic seruus conseruo cuidam similiter roganti noluit dimittere centum denarios seuerissime à Domino acceptus est. Primum: *Videntes conserui eius quæ fiebant, contristati* vbi Sanctus Rhemigius sic exponit: *Conserui forte Angeli sunt intelligendi, aut prædicatores sanctæ Ecclesiæ, seue quicumque fideles, qui videntes aliquem fratrem remissionem peccatorum adeptum, non velle misereri conserui sui, contristantur de eius perditione.* At Sanctus Augustinus ita explicat: *Per conseruos intelligitur Ecclesia, quæ illum soluit, & ligat.* S. August. de quæst. Euang lib. 2. cap. 25.
Indignissimum autem est, vt cum Ecclesia Regis nomine, illum tanto debito absoluerit, ipse conseruum paruo debito soluere noluerit. Exemplo res manifestior fiet. Duo homines vnà iter agentes, incidunt in latrones, à quibus spoliati, & arboribus alligati relinquuntur; nobilis quidam illac forte pertransiens, eum qui arctius deuinctus erat absoluit, mandans vt socium ipse similiter soluat. Tunc si is socium soluere nollet, sed alligatum relinquens abiret, nonne ingratissimus, & iniquissimus ab omnibus iudicaretur? Maxime quidem. At certè multo magis est ingratus, atque iniquus, qui debito decem millium talentorum ab Ecclesia absolutus, ipse conseruum parui debiti vinculo non vult soluere. De hoc grauiter tristatur Ecclesia prævidens huiusmodi hominis perditionem. Nam de hoc admonitus Dominus vocauit seruum, & ait: *Serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me.* Vbi Sanctus Chrysostomus sic annotat: S. Chrysost. hom. 62.
Quando decem millia talenta debebat, non vocauit eum nequam, neque est conuiciatus sed misertus; quando autem contra conseruum ingratus est effectus, tunc dicitur serue nequam. Damnatur à Rege seruus ingratus, & à Christo subiungitur: *Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Ex quo sanctus Augustinus sic monet: *Forte peccauit in te aliquis, dimitte illi veniam à te petenti, ne dum fratri negas misericordiam, claudas Fratri indulgentiam, dicente Apostolo: iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam.* S. August. serm. 18. de temp. Iacob 2.
Claudit certè Patri indulgentiam, qui fratri negat hanc misericordiam, vt sanctus Hilarius testatur: *In tantum Deus beneuolentia nostra in omnes delectatur affectu, vt misericordiam sic solis misericordibus præstiturus.* S. Hilarius can. 4. in Matth.
Quamobrem S. Gregor. conferens hác spiritalem

S. Gregor. lib. 22. mor. cap. 8.

misericordiam cum corporali sic ait: *Qui omnino dimittit, & non dat, & si non plene operatus est, meliorem tamen partem misericordiæ tenuit; qui autem dat, & non dimittit, omnino nullam misericordiam facit; quia ab omnipotenti Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia prefertur.* Ignoscamus ergo fratri, vt Pater nobis ignoscat. Prudenter enim Sanctus Leo dixit: *Qua fronte vis, vt tibi Deus dignetur dimittere multum, cum tu non acquiescis dimittere parum?* Dimittamus ergo, vt orationem Dominicam integre pronuntiare possimus. Nam vt ait Augustinus: *Peccatum si non dimiseris, non poteris dicere: dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Rationem reddit Chrysostomus dicens: *Cum qua ergo spe orat, qui inimicitiam seruat aduersus alterum, à quo forsitan læsus est? sicut enim ipse orans mentitur; dicit enim remitte, & non remittit; sic & à Deo petit indulgentiam, & non illi indulgetur.* Quia ergo fictè orant, nil prorsus accipere merentur, nisi iudicium. Vnde Sanctus Cyprianus sic habet: *Excusatio enim tibi nulla est in die iudicij, cum secundum tuam sententiam iudiceris, & quod feceris, hoc ipse patiaris.*

S. Leo serm. de martyrib. in fine.

S. August. lib. 2. de serm. Dom. c. 13.

S. Chrysost. hom. 20 in Matth.

Capvt VIII.

Christianum maximè decet, inimicis ignoscere.

CVm inimicos diligere, & eis iniurias ignoscere omnes homines debeant, id tamen maximè decet Christianum. Quod in puero Isaac omnibus veræ pietatis cultoribus significatum est. Aries enim ille, quem loco Isaac Deus supposuit atque substituit ad sacrificium, apparuit hærens virgulto quod *sabech* dicebatur, interpretaturque *remissio*: cuius mysterium Sanctus Ambros. & Philo illud esse affirmant, vt si fortè Isaac aliquam iniuriæ suspicionem aduersus patrem concepisset quod voluerit illum iugulare, intelligeret ex nomine illius arbusti remittendam esse iniuriam. Quod maximè decet Christianos qui fidem & pietatem Isaac sequuntur: aries enim in sabech, siue remissione pendens significat victimam Deo gratissimam esse remissionem iniuriæ. Præterea fidei, & charitatis calor, qui in Christianis vigere debet, omnes inimicorum iniurias haud difficile concoquit. Vnde apud eruditos, struthio deglutiens clauum ferreum, cum verbis: *Spiritus durissima coquit.* Significat hominem generosum posse Christianæ charitatis feruore omnem grauem iniuriam deuorare, atque absumere. Clauum ferreum vorauit, & decoxit Dauid, qui grauissimam sibi à filio Absalon illatam iniuriam paterna pietate ita obliterauit, vt illius mortem fleret, & filium suum iterum atque iterum appellaret, quem viuentem puerum nuncupauerat, cuius appellationis discrimen apte ad institutum nostrum tradidit Sanctus Ambrosius: *Cum viueret (inquit) puer erat, quia parricidæ petebat patrem, non ergo pietatis nomen accipere debebat, sed infirmitatis, ideoque vir iustus, quod religionis fuit, tacuit, quod infirmitatis aperuit, vbi vero est mortuus, apud pium patrem personæ crimen defecit, naturæ nomen remansit.* Christianus ergo in eum qui sibi iniuriam intulit, ita sit animatus, vt personæ crimen penitus à memoria deficiat, & fraternitatis amor remaneat. Et quidem iræ, & iniuriæ memoriam prorsus esse delendam satis demonstrat Clemens Alexandrinus ex illo Pythagoræ symbolo: *Ollæ vestigium in cinere turbandum.* Quo significauit, iram componendam, & omnem iniuriæ memoriam obliterandam; olla enim significat iræ feruorem, propter ebullitionem.

Genes. 22.

S. Ambros. 2. de Abrah. cap. 8. Philo lib. de insom.

Barthol. Tægius lib. de arte fabricandi insignia.

2 Reg. 18.

S. Clem. Alexandr. lib. 5 strom.

Capvt IX.

Odium amicitiæ pallio amictum perniciosissimum.

IVbens Christus Dominus inimicos diligere, eam dilectionem mandat, quæ in corde præcipue resideat: nam si cum inimico sola fronte, & voce redeas in gratiam, & in corde retineas inimicitiam, omnium inimicorum es pessimus. Illud enim odium perniciosius est, quod sub grata amicitiæ specie in corde delitescit. Testor Senecam ita dicentem: *Grauior est inimicus, qui latet in pectore, grauius malum est omne, quod sub aspectu latet. Nam eum qui palam est aduersarius facile cauendo vitare posses. Troianus equus ideo fefellit, quia formam misericordiæ mentitus est.* In pectore quidem assimulati amici, tanquam in equo Troiano, armata inimicorum affectuum cohors occulitur, quæ externam aduersario perniciem machinatur. Vnde Boëtius dixit: *Nulla pestis est efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus.* Nam sicut venenum in mulso colliquefactum, vel argento viuo admixtum ocyus permanat in venas, & penetrat ad cor, & interimit: ita etiam dolus, ac odium amicitiæ admixtũ præsentissimè nocet. Quamobrem Cassiodorus ait: *Grauissimum inimicitiæ genus est, esse corde aduersarios, & lingua se simulare deuotos.*

Senec. in Prouerb.

Boët. lib. 3 de consolat.

Cassiod. in Psalm. 54.

Præterea odium occultum immedicabile est; sicut enim vulnus in visceribus latens, curari non potest: ita nec odium, quod vulnus est grauissimum, teste S. Gregorio, qui sic ait: *Seruatus enim dolor contra proximum occidit, mens namque vt gladius figitur, & mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur.* Quis tam occulto vulneri medebitur? vbi autem odium ita tectum est, vt remedio sit interclusus aditus, æternum fit. Vnde illud Augustini, *inimicitias simulatione officij immortales tegebat, ideo certe immortales, quia simulatione tectas: nam cum morbus à viribus in cutem trahitur, facile inde abolетur.*

S. Gregor. lib. 10. mor. cap. 7.

S. August. Epist. 47.

* * *

Capvt X.

Qui callidè, & velut oblique agunt cum inimicis, obliqua ira puniuntur à Deo.

SVnt qui mandatum Domini contemnentes inimicitiam non curant deponere, ſed vltionem de inimicis ſumere veteratoriè, & tanquam aliud agentes, ſatagunt. Callide enim, & ſubdole, & quaſi ex obliquo intuentes, eis malefaciunt. Horum quidem ſupplicium congruè peccato reſpondet, vt ipſi quoque obliquam in ſe diuinam experiantur iram. Quod Sanctus Gregorius Naz. timens, dicebat: *Abſit vt vna cum aliis plagis, hæc quoque à bono illo, ob meam obliquitatem in ira obliqua aduerſum me gradiente, mihi exprobetur.* Deus enim quamuis natura ſua bonus, in eum qui malitioſe & oblique in proximum agit, quaſi obliqua vtitur ira, quæ quidem maxima eſt. Nam vt Nicetas ſcholiaſtes annotat: *Hi qui obliquo enſis ictu feriunt, acrius vulnerant: & Leo furore ſuccenſus oblique impetum facit.* Qua etiam loquendi ratione vſus eſt Regius vates dicens: *Cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris.* Hebraice eſt: *Peruerſum luctatorem te facies.* Sumpta metaphora, inquit Genebrardus à luctatoribus, qui flectunt, obliquant, & varie torquent corpus, vt alterum ſubuertant. Significatur nimirum quam occultè, & vt ita dicam quaſi inſidioſe Deus irruit in peccatores incautos, qui in proximos doloſo odio obliquè ſe geſſerunt. Nec mirum ſi obliquam Dei iram accerſamus, quando obliqua noſtra in inimicos ira ipſius benignitatem remouemus. Vnde idem Nazianzenus dixit: *Odiis noſtris benignitatem Dei nobis præcludimus. Et quidem vereor, ne præſens rerum ſtatus ignis illius ſempiterni fumus quidam ſit.* Cum rectam Dei benignitatem odio nobis præcludimus, conſequens eſt, vt obliquæ ipſius iræ aditum aperiamus. Porro obliqua Dei ira in eo cōſiſtit, vt quod malum inimico moliris; Deus in te ipſum obliquet, & retorqueat. Vnde in Prouerbiis dicitur: *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas; ne forte videat Deus & diſpliceat illi, & auertat iracundiam ſuam ab eo.* Quod exponens Sanctus Auguſtinus ait: *Et vtique cum ab illo auerterit, ad eum dirigat, qui de inimici ruina gaudebat ſecundum illud, qui in ruina lætatur alterius non erit impunitus.* Ecce iram Dei obliquam, quæ nimirum ab vno in alterum retorquetur, ab eo ſcilicet, in quem directè ibat, in illum, qui gaudebat, & malum inimico machinabatur. Quapropter Antiochus ex hoc vltimo Prouerb. loco ſic colligit: *Ne igitur dilectiſſimi committamus, vt aliquando inſultemus proximorum malis, ne nos in eaſdem ſinat Dei prouidentia ſemel & iterum deuolui calamitates.* R[illegible]: ergo monet Salomon *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas.* Vbi ſeptuaginta ſic habent: *In ſupplantatione eius ne extollaris.* Quaſi dicat: cum ſupplantaueris inimicum tuum, ne extollaris, quaſi egregium quid feceris: Deus enim aduerſum te ſe velut peruerſum luctatorem faciet, & quaſi inſidioſe te ſupplantabit, vt ſupra eſt inſinuatum. Deus quidem iram ſuam ab inimico ablatam in eum transfert, qui de huiuſmodi ita gaudet, vel malum machinatus eſt. Optime Tertullianus, qui Talionis legem ad hanc ſententiam venuſte deflexit: *Mihi, inquit, defenſam, & ego defendam, dixit Dominus; vt interim commiſſio iniuriæ metu vicis ſtatim occurſura repaſtinaretur, & licentia retributionis prohibitio eſſet repaſſionis, vt ſic improbitas aſtuata ceſſaret, dum ſecunda permiſſa, prima terretur, & prima deterrita, nec ſecunda committitur, qua & alias facilior timor talionis per eundem ſaporem paſſionis, nihil amarius, quam id ipſum pati, quod feceris aliis.* Hunc amariſſimum ſaporem perhorreſcant, qui oblique contra inimicos agentes, oblique puniendi ſunt à Deo, & talione feriendi: nam Dei prouidentia excæcati, incident in foueam, quam fecerint. Qui enim obliquo animo alteri foueam facit, obliqua Dei ira agente in eandem foueam incidit. De eo enim, qui callide, & malitioſe alteri molitur exitium, dictum eſt *lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit.* Id quod Lyra primario, & litteraliter de Saule Dauidis inimico explicans ait: *Saul filiam ſuam dedit ipſi Dauid, vt eum faceret ruere gladio Philiſthinorum: ita ſub ſimulatione amicitiæ quærebat eum interficere, ſed in hunc lacum, quem aperuit, ipſe incidit, quia à Philiſthæis occiſus eſt.* Malum ergo quod ſubdole, & oblique Dauidi machinabatur, in ipſum recidit: quod aliis ſimiliter peccantibus ſimiliter contigit. Vnde in eandem ſententiam propheta ſic adiungit: *Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Prius eſt concipere dolorem, quod fit, cum quis inimico machinatur malum, vnde doleat: ſecundo, parturit iniuſtitiam, cum iam parat iniuſtè malum inimico infligere: tertio parit iniquitatem, cum damnum re ipſa infert. Sed quid de tota hac contra inimicum molitione ſentiendum ſit, ita ſubdit: *Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.* Quaſi dicat: dolor ille iniuſtitiæ, & iniquitatis, quem contra inimicum concepit, parturiit, & peperit, conuertetur in caput eius, quia in ipſum recidet talione ſupplicij. Exemplo ſit tibi vipera, quæ venenatam ſobolem in aliorum perniciem concipit, & parit, ſed in partu ipſa mater perit. Ex quo debet intelligi, quam merito Propheta de Deo ibi adiungit: *Sagittas ſuas ardentibus effecit*, his videlicet qui maleuolentia, & odio in alios ardent. Cum ergo malefacere inimicis tam male homini eueniat, ſatius erit, iuxta Dominicum mandatum, benefacere his, qui oderunt nos.

S. Naz. orat. 15.

Pſal. 17.

S Naz. orat. 14.

Prou. 24.

S. Auguſt. ſerm. 68. de temp.

Prouerb. 17.

S. Antioch. Pandectar. hom. 58.

Tertull. lib. 2. contra Marcionem cap. 18.

Pſalm 7.

1 Reg. 18.

Capvt XI.

Odium inimici venenum, ac mors orationis.

TAnta igitur ſinceritate cum inimicis nos habeamus, vt pro ipſis etiam ex corde oremus.

mus. Iubet autem Dominus pro inimicis orare, vt odio è corde prius pulso, oratio postmodum, & pro inimicis, & pro amicis vim atque vitam possit habere: tanquam mortua enim est oratio, quæ ex mente, odio infecta proficiscitur. Audi Sanctum Augustinum dicentem: *Sicut nullum in vulnere valet medicamentum si sit intus ferrum: ita nihil proficit illius oratio, in cuius pectore mortiferum versatur odium.* Est quidem oratio egregium medicamen ad curanda quæcumque humanarum culparum vulnera; sed nihil in vulnere valet tanquam medicamentum, nisi pestiferi odij extrahatur ferrū. Documento sit nobis lapis quidam pretiosus Diascorides nomine, de quo miras virtutes historici naturales prædicant; quas tamen omnes amittit, si in ore ponatur hominis mortui: ita oratio miris virtutibus ad salutem hominis viget; sed si sit in ore eius, qui per pestiferum odium mortuus est, vires amittit. Ideo Deus Iudæis ita denuntiat: *Cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam.* Cur ita? cur rem tam sibi gratam auersatur? subiungit hanc causam: *Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.* Minime placet Deo eius oratio, qui ex odio, & implacabili, ac crudeli animo, sanguine plenas gerit manus. Vnde ad hunc locum prudenter admodum annotauit Sanctus Hieronymus dicens: *Videndum est hoc testimonio contra eos, qui cum quotidianis operibus sanguineas manus habeant, in oratione dies, noctesque inuigilant.* Videmus nonnullos obseruantioris ad speciem disciplinæ, qui propter amarius verbum in eos fortè iaculatum æternas in pectore fouent inimicitias; & tamen dies, atque noctes in oratione inuigilant, non considerantes, orationes ex huiusmodi pectore procedentes Prophetica voce esse à Domino explosas; orationes enim à Deo reiiciuntur, cum manus, id est, opera, odio, & crudeli animo cruentantur. Præclare etiam ad hunc locum Isaiæ Sanctus Basilius ita philosophatur: si quis flagitiosus adolescentem lectissimum trucidaret, & mox eius parentem adiret, & manus filij sanguine cruentatas ostendens, ab eo beneficium postularet, posset ne tam atrox vnquam excogitari impudentia? similiter facit, qui proximi odio manus cruentauit, & ita inquinatus ad parentem Deum beneficia petiturus ingreditur. Ex huiusmodi manibus nec orationes, nec munera ad altare suum Deus suscipit. Vnde illud filij Dei consilium: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Vbi Sanctus Chrysostomus præclarè rem expendit in hunc modum: *Hinc ergo perpendite, quantum sit malum discordiæ, propter quod & illud abiicitur, per quod culpa relaxatur.*

S. August. lib de rectitudine catholicæ conuersationis.

Isai. 1.

S. Chrysost. hom. 16.

Matth. 6.

Hanc ob causam, cum Christus Dominus monet, vt in oratione remissionem nostrorum peccatorum petamus, ne ista oratio fructu careat, simul admonet, vt nos debitoribus nostris prius remittamus, Quod Sanctus Cyprianus sic aduertit: *Qui ergo pro peccatis nos orare docuit, paternam misericordiam promisit, sed planè addidit legem, certa conditione nos constringens, vt sic nobis debitum dimitti postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, & hoc est, quod dicit: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Consonat Sanctus Gregorius, inquiens: *Sic oramus, vt profectò bonum, quod a Deo compuncti petimus, hoc primum in proximum conuersi faciamus.*

S. Cyprian. lib. de oratione Dominica.

S. Gregor. lib. 10. mor. cap. 15.

Id optima collatione faciendum nobis declarat Augustinus: *Quemadmodum* (inquit) *serpentis quoddam genus est, quod ad bibendum, priusquam ad fontem venit, omne venenum euomit: ita Christianus, cum ad orandum accedit, omnem iracundiam, & odium proximi deponat.* Neque enim Deus bonorum omnium fons, aquam, quam sitimus, & oratione petimus elargitur, nisi venenum odij deponatur. Si vero deposito odio, charitas in corde accendatur, oratio in cœlum recta dirigitur. Quo spectat illud Psalmi: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Nam sicut thus nisi ignitis prunis imponatur, sursum non ascendit: ita oratio nisi expulso odio charitatis igne accendatur, sursum in conspectum Dei non omnino dirigitur.

S. August. lib de perfect. iustit. ad Iulianum comitem.

Psal. 140.

Igitur qui oratione impetrare vult, quod postulat, deposito odio omne debitum delinquentis in se proximi dimittat; vt non ficte oret, sed vere dicat: *dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Nā de his, qui ad orationem accedentes non vere, & ex animo remittunt iniurias, Sanctus Chrysostomus optimè dixit: *Sicut enim ipse orans mentitur; dicit enim remitto, & non remittit; sic & à Deo petit indulgentiam, & non indulgetur.* Eleganter quoque Sanctus Augustinus ait: *Iuris forensis est, vt qui in precibus mentitus fuerit, non illi prosit, quod impetrauit.* Quod dici consueuit: *Carere beneficio rescripti.* subreptitia namque putatur indulta facultas rerum: at à Deo, qui falli non potest, nec rescriptum impetrabis, *quia ausus es mentiri veritati.* Adiungit Augustinus. Enim vero qui orationem Dominicam pronuntiat quasi iuris forensis preces, id est, supplicem libellū, vulgò *peticion* Deo mittunt, ac præsentant: sed qui in his precibus veritati mentiuntur, minimè impetrat rescriptum. Et quidem iure optimo, licet enim, vt est illud Psalmi: *Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum.* Sed qua lege & conditione id fiat, ita subdit: *Omnibus inuocantibus eum in veritate.* Nec aliter fieri poterat: nam vt habes in alio Psalmo: *Prope es tu Domine, & veritas tua in circuitu tuo.* Itaque est Deus ipsa veritate vallatus, nec patet ad eum accessus, nisi per veritatem. Errant ergo toto cœlo, qui cœlestis fori preces Deo mittunt, atque in eis mentiantur; quibus Deus non prope sed longe est, quia non inuocant eum in veritate. Quo sensu bene tinctus Regius vates ita orabat: *Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.* Hieronymus vero interpretatur: *Orationem, quæ non fit cum labiis mendacij.*

S. Chrysost. hom 20.

S. August. tract 7 in Ioan.

Psal. 144.

Psal. 118.

Psal. 16.

Capvt XII.

Oratio pro inimicis perfectissimum opus est Charitatis.

VErùm cum Christus Dominus nos orare pro inimicis iubet, ad perfectissimum

opus

opus charitatis nos vocat: ea est enim sanctorum perfectissima oratio, & sublimi charitatis merito pretiosissima, in qua preces pro inimicis à Deo funduntur. Id intelligere possumus ex libro Numerorum, vbi magna pars populi seditiosè concitatur in Moysem, & Aaron, hostiliter eos insequuta, fugiunt ipsi ad tabernaculum. Sed ecce vltrices flammæ cœlitus missæ sanctorum hostes vorabant; tunc Aaron de mandato Moysis accepto thuribulo accurrit, & inimicis aduersus ignem patrocinari curat. Stat ignis, & quasi timore perculsus progredi non audet. De quo Sanctus Augustinus ait: *Et qui in corde proximorum culpas venialiter dimiserat, eius vestigio defensos ignis de cœlo missus vrere non audebat.* Tantam nimirum vim tamque præcellentem authoritatem habuit interposita oratio pro inimicis fusa, vt flammarum globi timentes, atque admirantes subsisterent.

Num. 16.

Huiusmodi orationis perfectionem in sancto Protomartyre Stephano operæ pretium erit contemplari, quippe illustre nobis documentum exhibeat, nec debet prætermitti. Hic enim inimicorum lapidatione occumbens, pro se orauit, dicens. *Domine Iesu suscipe spiritum meum.* Cum vero ad orandum pro inimicis accessit, dicitur: *Positis autem genibus clamauit voce magna dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Pro se stans; pro inimicis genibus flexis orat. Pro se modica; pro inimicis magna voce orat: quas enim vires ad leuandam vocem mortis præsentia tollebat, dilectio, quæ fortior morte est suppeditabat. De hac Stephani oratione Sanctus Augustinus sic scribit: *Vides quomodo pro se stans orauit, & pro illis genuflexit. Pro se stans tanquam iustus, facile exaudiebatur: nam pro iniquis genu figendum erat. Et cum hoc dixisset, obdormiuit in Domino. Felix somnus, & requies vera: Ecce quid est requiescere; pro inimicis orare.* Cum Stephanus, tanquam filius sapientiæ in omnibus requiem quæsiuisset, eam in oratione pro inimicis inuenit. De magna voce qua orauit pro inimicis, Hugo Cardinalis sic ait: *Magna voce quia magnum est orare pro inimicis.* Nunquam charitas maiori voce clamat, quam cum pro inimicis orat. Illud vero *quia nesciunt quid faciunt.* Idem Doctor sic edisserit: *Mira virtus martyris, orans excusat eos, charitate accensus, quibus paulo ante culpam improperauit perfidia Zelo armatis.* Sanctus Gregorius Nyssenus, tantam vim huic Martyris orationi adscribit, vt dicat deleuisse peccatum ipsorum lapidantium; quod ipso Stephani sanguine erat scriptum: *Hic quidem* (inquit) *oratione peccatum eorum, quod sceleratis manibus suis sanguinarij quasi exarabant, delebat.* Inimici quidem proprijs manibus sanguine Stephani tinctis suum peccatum exarabant, seu scribebant, sed Stephanus oratione sua illud delebat.

Act. 7.

S. August. serm. 170. de tempor.

S. Gregor. Nyssen. orat de Stephano.

Exemplum tamen huius tam perfectæ orationis pro inimicis à Christo Domino potissimè petendum est, qui dicebat: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.* De qua oratione eleganter Arnoldus Carnotensis ait: *Pro his igitur ad Patrem conuertitur, & charitatis argumento prolato in medium, inauditum dicendi genus nouus orator assumit: & inimicorum in causa allegans, ipsis inuitis, atque negligentibus, parti contraria suffragatur.* Cum enim crucis suggestum ascendisset, causam Patris acturus, & læsam ab inimicis eius maiestatem summo honore ornaturus, inopinato pro ipsis inimicis allegans, parti contrariæ suffragatur: non quidem quod ab inimicis inuitis, & negligentibus muneribus corruptus esset; sed quia erat à charitate subornatus. Hæc Domini oratio vaticinio Isaiæ erat prædicta: *Et pro transgressoribus rogauit,* vbi Glossa ait: *Pater ignosce illis: ad hanc vocem secundum Euangelium Nazaræorum, multa millia Iudæorum astantium circa crucem crediderunt.*

Arnold. Carnotens. tract. de vlt. septem. verb Dom. in cruce.

Isai. c. 53.

Hanc Domini orationem cum imitantur sancti, suauissimo odore Deum recreant. Quod in Apocalypsi significatum est Ioanni, nam cum agnus aperuisset librum: *Animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.* Quo in loco Beda, Rupertus, Richardus de sancto Victore, Hugo Cardinalis, Dionys. Carthus. & Glossa interlinealis, phialas aureas corda sanctorum latitudine charitatis patentia interpretantur. Quæ plena dicuntur odoramentorum, id est, orationum; quia non solum pro amicis, sed etiam pro inimicis orant; hoc enim est esse plena. Odoramenta quidem huiusmodi, quæ phialas implent, id est, orationes pro inimicis factæ, Deo gratissima sunt. Quam ob causam Angeli non cessant hos odores e terra in cœlum quasi aromata deferre, vt videlicet eorum afflatu suauissimo in cœlo se recreent, Deumque eiusmodi thure venerentur. Ipseque homo, qui inimicum diligit, cum pro eo orat, quasi sacerdotem agit, qui odoramentum hoc orationis, quasi incensum sursum dirigit in conspectu Domini. Ad quem sacerdotalem statum, cum interior homo peruenit, perfectionē charitatis attigit. In quam sententiam S. Chrysostomus explicat id, quod diuino cōsilio dispositum, in primo Matthæi capite videmus expressum: nam ex enarratis generationibus liquet, ab Abraham vsque ad Dauid populum Dei fuisse sub iudicibus; à Dauid vsque ad transmigrationem sub Regibus; à transmigratione vsque ad Christum sub Pontificibus: quod significat ordinem status in homine interiori: primus est iudicare verum; secundus regere appetitum ad bonum; tertius per orationem eleuare mentem ad Deum. Iudices sunt virtutes intellectiuæ, fides, prudentia. Reges sunt virtutes appetitiuæ, fortitudo & iustitia. Quasi Pontifices sunt orationes, quæ tunc perfecta dignitate pollent, cum odoramenta, & incensa, ex charitate inimicorum flagrantia Deo offerunt.

Apocalyp. 5.

S. Chrysost. in cap. 1. Matth.

CAPVT XIII.

Malefacere inimicis abiecti animi est, benefacere gloriosum.

OPortet generosè cum inimicis agere, hoc quidem gloriosissimum sicut & malefacere vile, & abiectum, prout eleganter tradidit S. Ambrosius, vbi expendens illud Genes. *vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra,* sic habet. *Non frater clamat, quia tantum innocentia, & gratia,*

S. Ambros. lib. de Abel & Cain. Genes. 4.

gratiæ, germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, ne videatur parricida: non vox eius, non anima eius, sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti. De terra, non de corpore fratris clamat, quia & si frater parcit, terra non parcit. Indignum iudicat Ambrosius, quod Abel, aut eius anima, aut vox, aut sanguis in corpore existens deterrimum inimicum accusaret, id facit vox sanguinis, postquam in terram decidit: sanguis ex infimo loco accusat, quia infimum, & abiectum est, inimicis nocere. Cum Lysimachus Theodoro minaretur mortem, dixit: *Magnum effecisti, si cantharidis vim consecutus es.* Ita Tullius. Paulo aliter refert Seneca, nempe: *Habes cur tibi placeas, hemina sanguinis in tua potestate est.* Est quidem animalium irrationalium proprium nocere aduersariis; rationis vero, & sapientiæ magnæ est à nocumento abstinere. Cuius sapiens assertor est, Lactantius: *Homo, inquit, qui scientiam boni, ac mali habet, abstinet se à nocendo, etiam cum incommodo suo, quod animal irrationale facere non potest. Et ideo inter summas hominis virtutes innocentia numeratur: quibus rebus appares, sapientissimum esse, qui mauult perire, quam nocere, vt id officium, quo à mutis discernitur, seruet.*

Tull. Tusc. 5

Senec. lib. de tranquil. vitæ.

Lactant. lib. 5 diuin. instit.

Ab ingenita humanitatis nobilitate in feritatem degenerat qui odio, siue ira inimicum insequitur. Quod docet Sanctus Basilius, inquiens: *Hæc hominem prorsus efferat, ac ne hominem quidem esse sinit, vt qui iam rationis careat. Nam quod venenatis animantibus venenum est, hoc ira percitis est excandescentia. Rabie laborant, vt canes; subsultant, vt scorpij; mordent, vt serpentes. Si aliquem præ iracundia dentes acuentem videris, illud cogita, eum apro similem esse, vt qui internum furorem per dentium confrictum ostendat.* Adeo autem feras imitatur, vt quemadmodum hæ solo sibilo, vel leui sono irritantur, & in furorem aguntur: ita qui graui odio in alios sunt affecti, leuissima occasione furescunt. Id aduertit Nazianzenus illis verbis.

S. Basil. hom. de ira.

S. Gregor. Nazian. in iambico de ira.

Reprimere tentes? in caput bilem tuum,
Trahes, furentem vt belluam sono edito.

Præterea abiectum, ac turpe est ab odio, siue ira superari. Quam turpitudinem timens Aristoteles, cum seruum in graui crimine deprehendisset id dixit, quod eleganter retulit idem S. Gregorius Nazianzenus.

Vt sensit autem bile se subita rapi
Aduersus illam dimicans, stetit illico,
Paulum & moratus dixit, ô dictum elegans!
Noua res, patrona contigit bilis tibi,
Casus abiisses, liber hac, si nunc forem.

Sapienter quidem; probe enim intellexerat, quod etiam docet Sanctus Ambrosius: *Qui eius meretur iniuria, facit se dignum videri contumelia, dum vult indignus videri.* Qui enim contumelia afficitur, ne ea dignus videatur, in verba odio, & iracundia plena, quibus se vlciscatur, erumpit: at ipsis verbis, quibus videri vult indignus contumelia, ipsa se dignissimum demonstrat. Ipsa namque verba tetro, & atro iræ, atque odij colore tincta, & vultus ipse turpiter immutatus, huius rei deformitatem satis aperit. Vnde idem Gregor. Nazianzenus ait: *Præstaret vtinam feruidis ira grauis speculum, vt videntes dedecus probrum & suum, huiusce morbi quidpiam hinc remitterent. Quin hoc statutum est, nempe violator tuus: inque ipse tete. Si vacas, cernere licet, morbi paris, cum paria sunt symptomata.* Prudenter quidem admonet, vt ad fugiendum dedecus, & probrum iracundiæ, cuius pro speculo sit ipse inimicus ira furentis percitus, in eius enim vultu quam fœditatem, cum similiter ira corriperis, cernere licebit. Sic olim quidam, vt filium ab ebrietatis vitio sanaret, in eius conspectum ebrios adducendos curabat, quo magis conspecta eorum fœditate, & ridiculis motibus, ab hoc vitio abhorreret, ac sibi cauerer diligentius. Hoc enim prudentissimum est iuxta consilium Basilij: *In alieno morbo te ipsum cura,* Aduersarium igitur ea in re amicum reputa quod in se veluti in speculo, iræ deformitatem, & turpitudinem tempestiue contemplandam exhibet, ante etiam, quam commotus ipse sis.

S. Ambros. lib. 1 offic. cap. 6.

Item Naz. iambico 23. de ira.

S. Basil. hom. 23. de ira.

Ex quo debet intelligi, quàm meritò sapiens abiectam iræ turpitudinem, & gloriosam mansuetudinis laudem sectari moneat. *Fili mi,* inquit, *in mansuetudine serua animam tuam, & da illi honorem secundum meritum suum.* Ac si dicat: si teneas mansuetudinem, vt serues animam tuam à fœda odij, atque iræ macula; & siquidem animæ rationalis excelsa, ac præstantissima est natura, secundum hoc meritum corona eam honore mansuetudinis, & charitatis, nec in barathrum fraterni odij eam deijcias. Nil quippe gloriosius est, quam odium vincere, & ita superiorem se monstrare. Id exploratum erat Lacedæmonibus, quos laudat Pausanias, quod cum fortissimo animo hostes exciperent, & ad mortem vsque pugnarent, iam tamen in fugientes hostes non retinebant: cum enim hi primum terga cepissent vertere, ipsi receptui canebant: *Indecorum arbitrantes,* ait Alexander ab Alexand. *In fugientem hostem iam ad finem vsque perimere.*

Pausan. lib. 4. de Regione Messanica.

Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 7

DE AMORE INIMICORVM.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Qui ex charitate benefaciunt inimicis, iure optimo filij Dei dicuntur.

QVI inimicos suos diligunt, & beneficiis, atque orationibus prosequuntur, id Christi Domini testimonio consequuntur, vt filij Dei merito appellentur: *Orate,* inquit, *pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri.* Id intelligere possumus ex Psalmo 43. cuius titulus est, *filiis chore,* quem exponens Sanctus Augustinus, sic habet: *Psalmus iste fi-* Psal. 43.

liis

lius Chore dicitur, sicut eius titulus præfert. Interpretatur autem Chore Caluaria, & inuenimus in Euangelio Dominum Iesum Christum in loco Caluariæ crucifixum. Ergo clarum est, quod filiis passionis eius cantatur hic Psalmus. Hi plane sunt filij passionis Christi, id est, filij Dei in eo monte morientis, qui eum imitantes, pro inimicis, & orant, & patiuntur, sicut Christus fecit.

Enim vero cum filius Dei sæpe in scriptura dextera Patris nuncupetur, ille filius dexteræ, id est filius Christi dicitur qui dolorem iniuriarum, atque damnorum per patientiam comprimit, & vincit. Quod adumbratum est in minimo filiorum Iacob, quem cum Rachel pareret, morti proxima illum appellauit *Benoni*, hoc est, filium doloris mei: at Iacob illum appellauit *Beniamin*, id est filium dextræ. Quid hæc tam diuersa nomina indicant? Profecto illum esse filium dextræ, nempe Christi qui sit filius doloris, quem ex iniuriis inimicorum, atque damnis conceptum foras ad vindictam erumpere non sinit.

Porrò sicut Christus Dominus per patientiam erga inimicos exhibitam cognitus est filius Dei. Ita homo tunc filium Dei se probat, cum veræ patientiæ opera inimicis ostentat. Nam cum Christus Dominus per doctrinam & vitam, & miracula se Dei filium demonstrare voluerit, id per patientiam potissime consequutus est. Quod Tertullianus sic tradit: *Qui in hominis figura proposuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus est. Hinc vel maximè Pharisæi Dominum agnoscere debuistis: patientiam huiusmodi nemo hominum perpetraret.* Qui patientiam plusquam humanam perpetrabat, diuinam se naturam habere ostendebat. Conuenit etiam Sanctus Cyprianus, inquiens: *Inter cætera admirabilia virtutum, quibus indicia diuinæ maiestatis expressit, paternam quoque patientiam tolerantiæ tenore seruauit*, id est, eadem forma, & ordine paternam patientiam continuauit; vt sicut pater summo silentio quotidie sceleratorum hominum offensas tolerat: ita filius grauissimas ab inimicis iniurias tanto silentio ferebat, vt miraretur Præses vehementer, reputans nimirum tantum silentium non humanæ, sed diuinæ esse personæ. Quod indicat Origenes ad hunc locum, sic scribens: *Miratus est autem præses constantiam eius, forsitan sciens quod idoneus esset pronuntiare crimen; & tamen videbat eum in tranquilla & quieta sapientia, & grauitate non turbabili stare. Sed & vehementer miratur, dignum enim ei videbatur magno miraculo, vt exhibitus Christus ad criminale iudicium, imperturbabilis staret ante mortem, quæ apud omnes homines terribilis æstimatur.* Illud *pronunciare crimen* verbum est iuris, significat autem apertè monstrare & diluere crimen, vt auctor est Prateius. Id igitur cum per facile posset, mirabile omnino erat in re tanta profundum tenere silentium. Quod Theophilactus sic etiam adstruit: *Mirabatur autem Pilatus, quia cum legis Doctor esset, & eloquens, & potens responsione sua eorum accusationes infringere, non respondebat quicquam, sed magis accusationes viriliter sustinebat.*

Tertull. lib. de patient. c. 3.

S. Cyprian. lib. de bono patient.

Matth. 27.

Prateius in lexicon. iuris.

Ex hoc in calumniis silentio, atque patientia diuinitatem in Christo Pilatus rimabatur, at bonus latro diuinæ gratiæ fideique lumine illustratus ex eadem patientia Christum Dei esse filium certissime cognouit. Ex qua cognitione vox illa eius erupit: *Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum.* De quo Sanctus Bernardus ait: *Euntem in regnum vidit, quo cum peruenisset, sui memorem esse rogabat.* Quem immobilem clauis suffixum videbat, in regnum properare non dubitabat, quia æternum Regem, & verè Dei filium esse cognoscebat. Et alibi ait: *Per angustam viam crucis facientem iter in regnum suum agnouit.* Quo tempore nulla videtur exterius res fuisse quæ latronem ad cognoscendam Christi diuinitatem excitaret, præter mirabilem, diuinamque patientiam, qua opprobria Iudæorum & militum, & acerbos dolores, ac mortem tolerabat. Nam vt optime Sanctus Leo scribit: *Quæ istam latronis fidem exhortatio persuasit? Quæ doctrina imbuit? Quis prædicator accendit? Non viderat prius alia miracula, cessauerat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, viuificatio mortuorum, ea ipsa quæ mox erant gerenda non aderant* (id est miracula in morte Christi patranda nondum fiebant) *& tamen Dominum confitetur, & Regem, &c.* Quid ergo aliud eum mouere potuit ad confessionem diuinitatis præter patientiam crucis? vtitur à latrone per mirabilem passionis patientiam Christus Dei filius cognitus est: ita & ab omnibus, qui mentis oculos fidei luce habent illustratos per eandem passionem similiter cognoscitur. Quod adumbratum est, cum duo illi discipuli in Castello Emaus *cognouerunt eum in fractione panis*, cuius rei mysterium enucleans Drogo Hostiensis sic ait: *Panis cara tuo est, fregisti manibus tuis corpus tuum, quia potestatem habebas ponendi animam tuam; fregisti corpus, quod foris apparebat, & ostendisti medullam, quæ intus latebat; nisi enim patiaris, non cognosceris.*

Luc. 23.

S. Bernard. serm. 1. in Ram. palm.

Et serm. 2. de Epiphan.

S. Leo serm. 2. de Passion.

Luc. 24.

Drogo lib. de sacramento Dom. Passion.

Ex quo debet intelligi firmissimum argumentum ad cognoscendos Dei filios esse veram in calumniis, persecutionibus & calamitatibus patientiam. Quod explicari potest ex eo, quod Sanctus Gregorius Nazianzenus tradit aduersus mulieres ambitiosius se ornantes: *Galli, inquit, ad Rheni undas fœtus in lucem editos explorant: vt ignis de auri puritate certissimus iudex est.* Rhenus fluuius est, Germaniam à Gallia Belgica diuidens, quo Germani, & Galli de vxorum fide suspecti, natos ferebant, & verum legitimi, an adulterini essent, probabant: nam diuinæ prouidentiæ miraculo, legitimi supernatabant aquis; adulterini vero pessum ibant. Hoc miraculum refert Gregorius, Strabo, atque etiam Iulianus Apost. similiter quidem fluuius passionis ac persecutionis filios Dei legitimos probat, & ab adulterinis discernit, dum hos demergit, illos extare facit.

Idem in carmin ad Nicobolum. Iulian. in epist.

Constat ergo per dilectionem inimicorum hominem ad sublimem euchi dignitatem. Bene secum actum putabat Alexander, si post orbem à se subactum, filius Iouis haberetur: at vere filios Dei esse homines consequuntur, si inimicos amore, & beneficiis prosequantur. Præterea Dianam, & Apollinem esse filios Iouis, & Latonæ, apud veteres Sapientes significat eos qui iniuriarum obliuiscuntur esse illustrissimos Deorum filios: nam iuxta Platonem Latona

Plato in Cratilo.

anter

interpretatur obliuio iniustitiarum quoniam huiusmodi obliuiosi, qui magno, & excelso animo id præstabant, filij Deorum habebantur. Ita philosophatur Anton Ricciard. Melius Sanctus Ioannes Damascenus qui statuens filiationem in paternæ bonitatis imitatione consistere, sic ait: *Hac felix diuinæ bonitatis imitatio est, dum quis aliis, non minus quam sibi gratiam exposcit: & tunc consummata charitatis terminus, ac beatitudo attingitur, dum in proximo anima sua benefacit.* Opportune Sanctus Chrysostomus. *Hac* (inquit) *reputans, Domino fias pro tuis viribus similis. Te iam talem effectum Diabolus ne contra quidem respicere potest: regiam enim impressionem agnoscit.* Id est, imaginem, seu filij similitudinem. Confirmatur hoc à Rege illo, qui in dilectione inimicorum maximè excelluit, nam quærés à Siba seruo Saul: *Putas ne est aliquis, qui remanserit de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiam Dei?* Responsum est ei de Miphiboseth nepote Saul, quem accersiuit, & in mensa Regis semper comedit. Hanc beneficentiam vocauit misericordiam Dei, quia propria est Dei & filiorum eius. Misericordia enim exhibita amico est propria hominis: at quæ confertur inimico, est propria Dei. In hac autem erga inimicos beneficentia Deum imitari summa hominis perfectio, atque excellentia est. Vnde Sanctus Gregorius Nyssenus agens de mandato dimittendi debita inimicis, ait: *Progrediens sermo, venit ad ipsum extremum punctum virtutis.* Est enim inimicorum amor, & iniuriarum remissio Christianæ perfectionis meta, vltra quam virtus non progreditur. Id egregie confirmat his verbis: *Hic prope modum non amplius intra terminos humanæ naturæ conspicitur, sed ipsi Deo per virtutem assimilatur, vt alius ille ipse Deus esse videatur, dum faciat ea, quæ Dei solius est facere.* Debitorum enim remissio proprium, ac particulare Dei munus, & officium est, dictum est enim: *Nemo potest remittere peccata, nisi solus Deus.* Quod quidem ethnicus Philosophus assequutus est. Tullius enim sic ait: *Animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem, præclarum est. Hæc qui faciat, non ego eum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico.*

Anton Ricciard. tom. 1. comment. symbolic.
S. Ioan. Damascen. serm. de defunct.
S. Chrysost. hom. 52 ad Pop.
1. Reg. 9.
S. Nyssen. lib. de orat. Dom.

Addam adhuc ad dicta. Mirum videri non debet, si eum qui corde, & opere inimicum diligit, filium cœlestis Patris Christus dicat; cum ipsa Christi caro ideo in filium Dei assumpta fuerit ex semine Dauid; quia ipse Dauid eximius extitit inimicorum dilector, & benefactor. Quam sententiam apertè & luculenter tradit Rupertus his verbis: *Ratio docet, non multo minoris fuisse meriti pepercisse inimico propter Deum, quam non pepercisse vnigenito filio. Hoc fecit Dauid inimico suo infensissimo quærenti animam suam, inimico Regi, cuius regnum sine dubio se suscepturum esse sciebat. Ob hanc maximè causam iuratum illi esse arbitramur, quod semen vel caro eius assumenda esset in filium Dei; quia maximè causa ista facit filios Dei, sicut testatur Dominus, cum dicit: diligite inimicos vestros, vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est.* Quia igitur Abraham propter Deum non pepercit filio, & Dauid propter ipsum Deum pepercit inimico, quod vtrumque similis est meriti, & excelsi facinoris, ideo caro Dauidicæ stirpis assumpta est in filium Dei; quia nimirum benefacere inimicis in filios Dei homines exaltat.

Rupert. lib. 4. de vict. verb. Dei c. 17.

Id satis apertè Dominus ostendit, cum è cruce pendens Patré inclamat: *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Cum vero tunc oraret prò inimicis ait: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.* Attende harum orationum discrimen. Cum hic pro persequentibus orat, Patris nomine vtitur, quia filiorum est pro persequentibus se orare. Ita graues notant interpretes. Orans ergo Dominus pro inimicis Deum appellat Patrem & consequenter se nuncupat filium, atque adeo sacerdotem: nam filij primogeniti proprium erat sacerdotium iure primogenituræ vt ex multis scripturæ locis deducunt Doctores. Quod attentè considerans Beda expendens hanc Christi pro inimicis orationé, ait: *Quia Lucas sacerdotium Christi scribere disposuit, rectè Dominus apud Deum pro persecutoribus iure sacerdotis intercedit.* Pro persecutoribus quidem intercedit iure sacerdotis, quia iure filij: nam filiorum Dei est inimicis benefacere.

Matth. 27.
Marc. 15.
Luc 23.
Beda in Luc. 23.

Hoc idem satis ostendit Paulus: nam dilectionem inimicorum volens suadere, sic hortatur: *Estote ergo imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos.* Quam dilectionem hoc loco suadeat Hugo Cardinalis sic explicat: *Estote imitatores Dei inuicem vobis condonando, & ab odio recedendo, vt sitis largi, & benigni pro Christo.* In hoc perfecto inimicorum amore hortatur vt imitemur Deum, *sicut filij charissimi*; quia si quis inimicum diligat, non solum filius Dei est, sed filius charissimus. Quam vocem premens ad hunc locum Theodoretus ait: *Adoptionem accepistis, Deum Patrem nominatis, imitamini ergo cognationem.* Vt sicut Deus nos inimicos dilexit, & sibi in Christo reconciliauit: ita & nos faciamus. Nam proxime præmiserat Apostolus: *Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Quod cum ita sit, optimè adiungit Paulus: *Ambulate in dilectione.* Quam particulam eleganter exponit citatus Hugo, inquiens. *Quasi dicat: dilectio est via optima, in qua viator non debet hærere sed semper progredi, de qua via adhuc viam excellentiorem vobis demonstro.* Hæc sane via dilectionis ex maiori parte amœnissima est; nil enim magis iucundum, quam amare: at cum in hac dilectionis via peruenitur ad inimicorum anfractus, aspera est, & ardua, dumetis, & vepribus impedita, vbi plerique errant, & in præcipitia incurrunt; sed qui filij Dei sunt, alacres per medias irrumpunt spinas & saxa, & ad viæ terminum felices perueniunt. Sed vt Pauli locus ad plenum tractetur, & quod intendimus penitus intelligatur, præcedentia verba huic loco coniuncta, quæ de eadem inimicorum dilectione sunt, considerari debent. Ait igitur Paulus: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis*

Ephes. 5.
1. Cor. 12.

in die redemptionis. Eodem sermonis tenore vsus est dicens: *In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto qui est pignus hereditatis nostræ.* Verumque locum optime explicat Hugo Cardinalis his verbis: *signati estis imagine Dei reformata in vobis: nam signum dicitur sigillum, & sic sumus signati gratia, quasi sigillo impresso nobis, iuxta illud signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Per gratiam ergo habitualem, quæ est spiritus promissionis sanctus, quasi sigillo imprimitur nobis Dei imago, per quam filij Dei adoptiui efficimur, diuinæ consortes naturæ, vt ait Petrus: nam filiationem in ratione imaginis consistere, & Patres, & Doctores scholastici tradunt. Hunc spiritum gratiæ à Deo nobis datum monet Paulus, ne contristemus, id est, ne perturbemus hanc spiritualem Dei imaginem, qua sumus filij Dei, fraterno odio, quod maximè fugere debemus, quia sumus Dei filij. De hoc autem fraterno odio sine vllo verborum interstitio ita subiungit: *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur à vobis cum omni malitia.* Totam huius loci explicationem breuiter complexus Sanctus Chrysostomus sic scribit: *Hoc signaculum sit in ore tuo, ne sigilla sustuleris. Cogita quanta sit dignitas eris, Patrem vocas Deum; & fratrem statim iniuria afficis.* Quasi dicat: hoc signaculum similitudinis, quo filius Dei es, pertingat etiam ad os, ne pronunties illa verba ab Apostolo interdicta, amaritudinis, iræ, indignationis, clamoris, & blasphemiæ: nam cum per signaculum constituaris Dei filius, quomodo Patrem vocas Deum, & fratrem statim iniuria afficis.

Psalm. 4.

S. Chrysost. hom. 14.

CAPVT II.

In amore inimicorum magna animi fortitudo, atque potentia ostenditur.

CVm Christus Dominus eos, qui ex vera charitate inimicis benefaciunt, filios cœlestis patris appellat, idest, eius similes, ac imitatores, hanc filiorum similitudinem non solum in misericordia, & bonitate, sed etiam in fortitudine, atque potentia intelligit. Multum enim errat mundus, qui infirmi animi esse putat, iniurias inimici patienter tolerare, cum eo in gratiam redire, eidem obsequi, & ex charitate non ficta benefacere. Secus enim se res habet: nam tum maximè fortitudo, & potentia & Dei & hominis elucet, cum inimicorum iniurias patienter ferunt, & eis benefacientes obsecundant; Pharao pertinax hostis Dei, eiusque populi extitit, in quo tamen patienter, & longanimiter tolerando De fortitudo, atque potentia eluxit. Nam illud Domini ad ipsum Pharaonem. *Idcirco autem posui te, vt ostendam in te fortitudinem meam.* De patientia, qua tolerauit Pharaonem agentem proterue & hostiliter in Deum, intelligitur à multis Patribus. Ita Sanctus Chrysostomus, sic scribens: *Non vult Deus suum robur per supplicium innotescere, sed per beneficentiam, & liberalitatem. Tulit igitur Pharaonem multo tempore suam simul declarans bonitatem, & patientiam.* Chrysostomum, vt assolet, sequitur Oecumenius his verbis: *Quia in hoc ipsum excitaui te, idest, tu hoc te regnare permisi, vt demonstrarer, quam sim longanimis. Potentia enim Dei longanimitatem interpretatur.* Consonat Theodulus inquiens: *Ait enim Deus Pharaoni: in hoc excitaui te, vt demonstrarem in te potentiam meam, Potentia Dei est longanimitas adeoque maxima potentia.*

Exod. 9.

S. Chrysost. hom. 16 in epist. ad Roman.

Oecumen. in Catena Lipomani ad cap. 9. Exod.

Theodulus in c. 4. ep. ad Rom.

Sunt in eandem sententiam alia sacri pruræ sacræ testimonia. Nam in sapientiæ libro dicitur: *Misereris omnium, quia omnia potes.* Obserua consecutionem; non enim dictum est: misereris omnium, quia misericors es; sed: *Quia omnia potes*, id est, quia omnipotens es. Quam consecutionem notans Rabanus ad hunc locum ait: *Potentia Dei bonitate plena est, opus suum propter peccata non despicit, sed per pœnitentiam abluit & pie fouet, & nutrit.* Cum artifices omnes opera sua distorta, atque fœdata despicere soleant, & perdere; diuina tamen potentia opera à se facta, quamuis per peccatum deturpata non despicit, sed per pœnitentiam abluit, & pie fouet, ac nutrit; quia nimirum bonitate plena est. Omnipotentia quidem Dei non egena est, & vacua, sed plena bonitate, vnde quia infinita est omnipotentia, tanquam in immenso vase, immensa est misericordia, qua omnes homines implet benedictione. Quod opportunè confirmat Sanctus Fulgentius inquiens: *In quo est omnipotens misericordia, & omnipotentia misericors; tanta est autem benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia benignitatis in Deo, vt nihil sit, quod nolit, aut non possit relaxare conuerso* quoniam si peccator solam omnipotentiam respiciat, non mirum si extremi supplicij timeat iram; si vero hanc omnipotentiam plenam diuina benignitate ad remittendas iniurias intueatur, fit, vt se spe veniæ consoletur. Nam quia omnipotentia, instar immensi vasis plena est misericordia, in vasa iræ non iram, sed benignitatem infundit: Quod Apostolus expressit, cum dixit: *Volens Deus ostendere, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ.* Notam Deus fecit potentiam suam cum in multa patientia sustinuit vasa iræ; quia hoc facto illud, quo plena erat potentia, manifestauit. Quod frequenti Ecclesia, cum deuotione canit *Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas.* Ex quo debet intelligi filios Dei, cœlestis patris imitatores eam habere potentiam, quæ plena sit amore, & benignitate ad remittendas iniurias: vana enim est potentia, quæ oleo misericordiæ, ac benignitatis non est plena. Nec solum vana, sed etiam noxia: nam vt prudenter Seneca dixit: *Pestifera vis est valere ad nocendum.* Quamobrem potentia vas debet esse Clementiæ, & quo maior illa fuerit, maiorem continere debet benignitatem. Id vsuueuit Romanis, quorum benignitas æqualis erat potentiæ, de quibus dicitur: *Cum essent potentes viribus, acquiescunt ad omnia,*

Sap. 11.

S. Fulg. ep. 7 ad Venantium de recta pœnit.

Rom. 9.

Senec. lib. 1. de Clement. cap. 3.

1. Machab. 8.

omnia, quæ postulantur ab eis. Similiter omnibus Regibus maior esse debet Clementia, quia maiori pollent potentia. Audi iterum Senecam *nullum Clementia ex omnibus magis quam Regem, aut Principem decet*; istæ enim virtutes magnis viris decori, gloriæque sunt.

Sunt etiam aliæ rationes, ob quas non infimi animi, sed magnæ fortitudinis & potentiæ sit inimicos diligere, & eorum persecutiones, atque calumnias ferre. Nam profectò Deus omnipotens non ita solet ostentare potentiam in infligendo supplicio, & in vno homine perdendo. Quamobrem Iob cum grauissimis calamitatibus premeretur à Deo dicebat: *Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris?* Nam vt bene Sanctus Gregorius hoc loco: *Quid est homo nisi folium, qui videlicet in paradiso ab arbore decidit? Quid est nisi folium qui tentationis vento rapitur, & desideriorum flatibus leuatur?* Cur vero stipula sicca homo dicatur, subinde adiungit: *Quia viriditatem intimi amoris perdidit, iam stipula sicca est.* Qui ergo in contenendo folio, & sicca stipula Deus potentiam suam ostendet? Sicut ergo Deus potentiam suam non ostendit, cum supplicium infligit, & hominem cum affligit, quod facile est; sed cum peccatorem tolerat, qui ipsum iniuriis, & maledictis incessit, & quasi ad pugnam lacessit, quod ex se arduum est: ita homo non sumendo de inimicis vindictam, sed eis benefaciendo robur & potentiam suam debet monstrare. Quod S. Gregorius Nazianzenus sic monet.

Iob cap. 13.

S. Gregor. Nazianz. in Tetrastichis.

Alios nocendo robur haud monstra tuum;
Bene sed merendo, sic Deum sequi cupis.
Est eius istud, qui suum noris genus.
Facile at necarint, & trygon, & scorpius.

Robur probè ostenditur benemerendo de inimicis, & hoc eius esse ait, qui cognoscit suum genus, id est, filium cœlestis Patris se esse scit, si inimicis benefaciat. At nocendo robur nequit ostendi, cum hoc perfacile sit; nullo enim negotio trygon, & scorpius hominem necant. Rursus, quod peccatorem iniurius lacessentem sustinere, magni est roboris, & potentiæ, in Deo quidem inde ostenditur, quia tunc non hominem prostrat; sed iustitiam suam, quæ infinita est, comprimit, & continet, & quasi immensum mare claustris concludit. In homine vero similiter monstratur, quia tunc non alium, sed se ipsum, quod difficillimum est, vincit, & expugnat. Vnde dicitur: *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium.* Græce pro animo est [illegible], ad quam certè superandam maius robur, & fortitudo requiritur, quam ad munitissimam vrbem expugnandam.

Prouerb. 16.

Ex quo intelligere pronum est, quam opportune Paulus omnes fideles moneat. *Pax Christi exultet in cordibus vestris*: hoc est, in morem victoris, ac triumphantis erecta, & inuicta consistat. E Græco aliqui vertunt *brauium ferat*, videlicet aduersus liuorem, & iracundiam contentionem, quæ vindictam expetit. Quem sensum tenens Theodoretus sic elucidat: *Si quis ab aliquo molestiam acceperit, habeat in corde pacem. Agonothetæ officio fungentem, & regentem.* Hoc est, pax sit iudex certaminis, qui brauium, & palmam non vindictæ, atque odio, sed amori, & benignitati addicat, & conferat. Luculentius rem hanc explicuit ad eundem locum Theophilactus his verbis: *sæpe numero iniuria sumus à quopiam affecti, & geminæ apud nos cogitationes certant: altera ad vindictam; altera ad longanimitatem nos incitans: sic enim pax Dei in vobis steterit, vt iustus quispiam Brabeuta, id est, iudex certaminis, atque arbiter, dederitque victoriæ palmam ei, qui sufferit, vt sis longanimis, cessabit aduersarius tuus: ipsa igitur pax Dei palmam ferat, non ira, non contentio, non humana pax; ea enim ex vltione nascitur, sed Dei.* Hæc igitur pacifica cogitatio, quæ inimicorum dilectioni faueat, palmam ferat, vt animi robur, quale filios Dei decet, dilucide ostendat.

Colos. 3.

CAPVT III.

Discordiæ amatores non filij, sed hostes sunt Dei.

SIcut hi qui inimicos diligunt, & concordiæ charitatis obsequuntur, filij Dei à Christo appellantur: ita qui fratres odio habent, & discordiæ sunt amatores, hostes Dei, & filij Diaboli merito dicuntur. Quapropter Sanctus Augustinus dixit: *Qui in pace non fuerit inuentus, abdicatur à Patre, exhæredatur à filio, nihilo minus à Spiritu sancto efficitur alienus.* Cum Christus concordiæ amatoribus dicat *vt sitis filij Patris vestri*: at ipse Pater discordiæ amatores abdicat, id est, filios suos esse negat: vnde consequenter filius, cui Pater omnia dedit in manus, huiusmodi abdicatos exhæredat; quos autem Pater & filius abalienarunt, Spiritus sanctus nihilominus efficit alienos. Nec mirum, si tam grauiter discordiam tota Trinitas damnet. De cuius concordia Sanctus Gregorius Nazianzenus vere pronuntiauit: *Beata Trinitas Deus vnus est & esse creditur, non minus propter concordiam, quam propter eandem essentiam.* Meritò ergo tota Trinitas hominem discordem abdicat, exhæredat, & alienum dicit.

S. Gregor. Nazianz. Orat. 11.

Porro ei, quem Pater abdicat, consequenter benedictionem negat; benedictio enim parentum est erga filios. Patrem vero benedictionem suam negare his qui per odium ab vnione fraternæ charitatis discedunt, designatum, & ostensum à Deo est, cum omnibus creationis diebus ipse Deus benedixerit, soli secundæ diei benedictionem negauit. Cur ita? Paulus Burg. & Magister sentent. & Sanctus Hieronymus citatus à Glossa id adscribunt binario numero quod primus ab vnitate recedat: *Notandum etiã, (inquit Sanctus Hieronymus) quod huius diei secundi opera, secundum Hebræos non dicuntur bona, cum bona sint, sicut cætera, quod fit propter binariũ principiũ alternitatis, qui primus ab vnitate discedit. Vnde quæ bina ingrediuntur in arcã immunda*

Genes. 1.

Paul. Burg. Magist. sent. in 2. dist. 14. & S. Hieron.

mũda sunt; impar numerus mũdus. Huic doctrinæ congruit omnino Glossa ad illa verba Genesis: (Gloss. in c. 19. Genes.) *Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, &c.* Vbi sic habet: *Notandum quod tres Angeli, numero impari Deus gaudet; Sodomam venerunt pari numero, id est, duo, qui numerus primus ab vnitate recedit, & princeps est alteritatis.* Qui ergo ab vnitate charitatis recedit, diuina benedictione priuatur, quia nimirum ob discordiam iure filiationis abdicatur.

Cæterum cum is, qui fratrem odio habet, filius Dei non sit, consequens est vt sit filius diaboli. Quod ita esse testatur Dominus, cum (Ioann. 8.) Iudæos, qui implacabili odio ipsius sanguinem sitiebant, sic alloquitur: *Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* Vbi Sanctus Augustinus ait: (S. August. tract. 20. in Ioan.) *Iudæi filij erant Diaboli imitando, non nascendo. Vnde ait: desideria patris vestri vultis facere. Ecce vnde filij estis, quia talia desideratis, quæritis enim me interficere.* Diabolus odio ardebat in Christum, atque adeo ipsum perimere vehementer desiderabat. Et quia Iudæi in hoc cruento odio Diabolum imitabantur, ideo, filij eius à Domino dicuntur. Atque vt hoc de omnibus qui fraterno odio afficiuntur, intelligendum esse doceat, adiungit hæc verba: *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo.* Ac si diceret. Diabolus ab initio creationis tanto odio genus humanum prosequebatur, vt ex eo tempore omnes homines auidissimè cupiat interficere. Vnde eius filij dicendi sunt, quicumque simili odio inquinantur. Quæres vero, cur Christus in his verbis, cum odio sanguinolento, siue homicidio Diaboli coniungat eius mendacium dicens: *In veritate non stetit, quia non est veritas in eo?* Profecto, quia Diabolus, & eius filij, quippe charitate penitus destituti, cum aliquem odio habent, etiam intersillum, atque alios simile odium, ac discordiam seminare contendunt; quod quidem mendacijs seminatis efficiunt. (In Euang. Ioan. c. 10.) Quam contextus connexionem dilucide tradit Theophilactus inquiens: *Diabolus enim & Deum apud homines criminatus est homines, vt cum dixit; an gratis colit Iob Dominum?* Diabolus ergo non solum inter homines, sed inter ipsos, & Deum seminans mendaciũ, charitatis vnionem soluere nititur; ideoque Dominus Diabolum, postquam ob finem, quem intendit, id est, odium, vocauit homicidam; ob medium, quod assumit appellat mendacem. Vnde (Sup.) Sanctus Augustinus dixit: *Non ferro accinctus Diabolus ad hominem venit, verbum malum seminauit, & occidit.* Occidere intendit per odium, id autem per verbum malum, idest, mendacium seminatum consequitur. Diabolum imitatur, tanquam eius filius, qui per machinata mendacia iurgia seminat. Ideo dixit Salomon. (Prouerb. 6.) *Vir apostata prauo corde machinatur malum, & in omni tempore iurgia seminat.* Quæ verba (S. Gregor. in Pastor. 3 p. cap. 24.) Sanctus Gregorius sic exponit: *Ecce quem seminantem iurgia dicere voluit, prius apostatam nominauit, quia nisi more superbientis Angeli, à conspectu conditoris prius intus auersione mentis caderet, foras postmodum vsque ad seminanda iurgia non veniret.* Cum ergo Angeli apostatæ, id est, Diaboli imitatores sint, qui iurgia seminant, non mirum est, si iis, tanquam filiis libenter occurrat, & cum ipsis familiariter agat. Quo spectat locus Numerorum, vbi Balaam recessit à Balac, & populi conuentu, vt posset dira Israelitico populo imprecari, & maledicta conijcere. (Num. 24.) Si autem quæras, cur à populi congregatione recederet? Respondet Lyra id fecisse Labian, vt libentius ei Dæmon occurreret, qui facile his se comitem adiungit, qui congregationes fugiunt, fratrum consortia deuitant, & vnionem fidelium auersantur; hos enim, vt filios amat.

Verum sicuti hos Diabolus tanquam filios amat. Ita Deus eosdem, vt hostes detestatur. Vnde illud Sancti Cypriani. (S. Cyprian. lib. de vnitate Eccles.) *Neque ad Cain respexit Dominus, neque ad munera eius: quo modo enim Deum pacatum habere poterat, qui cum fratre non pacem, sed zeli discordiam habebat.* Hoc satis exaggerauit Sapiens illis verbis: *Sex sunt, quæ odit Dominus & septimum detestatur anima eius.* (Prouerb. 6.) Aperiens autem quod sit hoc septimum, ait: *Eum qui seminat discordias inter fratres.* Hi enim aratores, sunt Diaboli; seminant verba, & diabolus metit rixas, lites, dissidia, & nunquam desitura odia. Quam vero copiosa malorum seges pullulet ex ista semente sapiens expressit: *Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem, ciuitates munitas diuitum destruxit, & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.* (Eccles. 28.) Dicitur lingua tertia, quia media est inter duos, quos per ea, quæ nunc isti, nunc illi obloquitur, discordes, inimicosque reddit. Quos pacis, & charitatis conturbatores execratur Paulus, cum ait: *Vtinam abscindantur, qui vos conturbant.* (Ad Galat. 5.) Adeo autem Dominus detestatur huiusmodi linguam tertiam, vt vel ab eius vmbra vehementer abhorreat. Vnde Sanctus Petrus Chrysologus explicans (S. Petr. Chrysolog. serm. 162.) illud: *Magister dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem*, ait: *non potest dicere fratri, diuide, qui per Prophetam docuit: ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum.* Non à iustitia erat alienum sequestrum, & arbitrum inter illos fratres se ferre; quia tamẽ illa diuisio vmbra quædam discordiæ esse videbatur, & statim ac rogatur, resilit, dicens: *quis me constituit diuisorem supra vos?* (Luc. 12.) Non longè erat ab hoc Domini instituto lex Platonis, qui sanciuit Dei statuas ex ferro, & ære minimè faciendas: (Plat. lib. 12. de legibus.) quo, vt ibi interpretatur Ficinus, significare voluit Deum plurimum abhorrere vel a materia; ex qua fiunt bellica instrumenta: & frustra quempiam in sacris operari animo ab aliis dissidente.

Caput IV.

Incomparabilis dignitas eorum, qui inimicos suos diligunt.

DVm Christus Dominus eos qui inimicos suos diligunt, filios Dei vocat, mirifice eorum dignitatem commendat. Quid enim excelsius? Quid diuinius, quam filiorum Dei nuncupatio? Quam vt suo pondere pendere possimus, eam, quantum fas sit considerare debemus. Primum cum homo turpissimo peccati inquinamento Dei imaginem violasset, per hanc diuinam filiationem ad perfectam Dei similitudinem recuperandam ascendit, dum gratiam diuinam charitate Christiana seruat, & Heroica sua virtute exornat. Id significatum

Luc. 15. S. Hieron. ep. 4 ad Damas.

est in eo annulo, quo filium prodigum pater insigniuit de quo Sanctus Hieronymus habet: *Dedit annulum, signaculum, similitudinis Christi, secundum illud; in quem credentes, signati estis spiritu promissionis sancto. Et ad Principem dicitur Tyri, qui similitudinem conditoris amiserat: tu signaculum similitudinis & corona decoris in delicias paradisi fuisti.* Peccator, qui virtutum & cœlestium donorum substantiam prodegerat, & in regionem dissimilitudinis abierat, cum ad Patrem reuertitur, denuoque in filium admittitur, accepto annulo, diuina similitudine donatur: annuli enim olim signacula erant, quibus homines suam similitu-

S. Hilarius lib. 8 de Trinit.

dinem rebus imprimebant. Vnde Sanctus Hilarius dixit: *signaculorum autem natura est, vt omnem impressa in se speciei explicent formam; & nihilominus ex eo in se habeant vnde signentur, & dum totum accipiunt, quod imprimitur, totum ex se praeferunt quidquid impressum est.* Sicut ergo Christus quia filius naturalis Dei est, paterna substantialiter signatur imagine: Ita iustus, quia filius Dei est adoptiuus, diuinæ similitudinis claritate de-

Ioan. 6.

coratur. Et quidem Christus de se ait: *Hunc enim Pater signauit Deus.* Quem locum apte edisserit Sanctus Hilarius his verbis: *Vnigeni-*

Sup.

tus vero Deus, & per sacramentum salutis nostræ hominis filius volens proprietatis nobis paterna in se signare speciem, signatum se à Deo ait: quia omnem in se paternæ formæ plenitudinem signantis se Dei contineret. Similiter quidem iustus, quia filius adoptiuus est, signatus dicitur à Deo, quia spiratum diuinæ gratiæ habitualis continet, quo diuinæ naturæ

Ad Ephes. 1.

similitudinem refert. Vnde Paulus postquam dixit: *Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum.* Sic subdit: *In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Quæ verba optimè explicat Hugo Cardinalis. *Signum*, inquit, *dicitur sigillum, sic sumus signati gratia, quasi sigillo impresso nobis.* Hæc est ergo prima diuinæ filiationis prærogatiua, Dei videlicet similitudo, & impressa cœlestis parentis imago, qua filij mirifice decorantur. Quid enim illustrius? Quid splendidius quam talem parentem similitudine, ac imagine referre? Christus Dominus cum non accidentaliter, sed substantialiter sit imago Patris, ex hac similitudine eximiè commen-

Ad Hebr. 1. Ad Coloss. 1. Sap. 7.

datur à Paulo illis verbis, *qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Et alibi: *Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ.* Et Sapiens: *Speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius.* Hanc autem filij naturalis imaginem filij adoptiui imitantur, & per dilectinnem inimicorum assequuntur, &c.

Porro quanta in hominem inimicos diligentem redundet dignitas ex hac diuina imagine, quam in anima gerit, nullis verbis sa-

Plin. lib. 35 natural. hist.

tis explicari potest: ex iis tamen quæ Plinius de pictura docuit, aliquo modo elucidabitur. Sicut enim omnes homines (vt sunt immortalitatis natura auidissimi) per imaginum quasi traducem memoriam sui propagare posteritati desiderant: ita omnes, per imagines etiam, qualis fuerit vnusquisque eorum, qui eximia aliqua laude excelluerunt, scire

Idem eodem lib. cap. 2.

vehementer cupiunt. Vnde Plinius dixit: *Quo maius (vt equidem arbitror) nullum est felicitatis specimen quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis.* Quocirca si scire cupias, qua forma sit is, qui inimicum diligit, certum est persimilem esse formæ Dei, cuius est incomparabilis ac ineffabilis pulchritudinis dignitas. Præterea, qui militari gloria claruerunt, imagines suas hostium spoliis à se detractis exornabant, de quibus Plinius proximè citatus ait: *Alia foris, & circa limina animorum ingentium imagines erant affixis hostium spoliis.* Qui hostem, siue inimicum diligit, imagini diuinæ, qua insignitus est, ipsius inimici egregia spolia affigit, amare scilicet, benefacere, & orare pro eo. Illud etiam præsenti rei

Cap. 3.

congruit, quod idem Auctor subiungit: *Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines: origo plena virtutis, faciem reddit in scuto cuiusque, qui fuerit vsus illo. Pœni ex auro factitauere & clypeos, & imagines, secumque in castris tulere.* In aureo patientiæ; & charitatis scuto, quo persecutionem inimici ferimus, auream diuinæ similitudinis imaginem continemus. Si vero quæras, qua ratione homo vilissimus tantam cum Deo optimo Maximo similitudinem possit habe-

Cap. 4.

re? Responsio ex eo, quod idem Auctor narrat potest dari: *Alterius (inquit) tabulæ admiratio est puberem filium seni patri similem esse, salua ætatis differentia. Immensa, vel vnam si quis tantum hanc tabulam æstimet, potentia artis, cum propter pictorem Philocharem ignobilissimos alioquin Glauciomem, filiumque eius Aristippum senatus populusque Romanus tot sæculis spectet.* Multo certè magis immensa potentia gratiæ efficit, vt cum infinita inter creaturam & creatorem intercedat differentia, homo tamen inimicum diligens Deo parenti adeo sit similis, vt eum cœlestis Angelorum te… nis no… ine magna admiratione i… ecte…

Præte…cà, qui pe… morem inimicorum sunt filij Dei … rfecta cl… tit… ; … gnata alia excellunt præ… gatiua, qua … tum more filiorum, Dei parentis naturam per gratiam adoptionis

M 3 patri

2. Petr. 1. participant. Quod S. Petrus docuit sic: *Maxima & pretiosa nobis promissa donauit; vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ.* vbi Glossa interlinealis ait: *Gratia sit vobis & pax, vt per hæc efficiamini diuinæ naturæ participes.* Et Lyra sic: *Dona gratiæ in esse supernaturali sunt quædam diuinæ naturæ participationes.* Congruit Sanctus Bonauentura inquiens: *Gratia enim, & manat à Deo liberaliter, & reddit hominem Deiformem*, id est, eiusdem formæ & naturæ. Igitur, sicut qui naturam habet hominis, homo est. Ita qui naturam Dei participat, participatione Deus est. In quam sententiam S. Basil. explicat illud Psalmi *Deus Deorum Dominus locutus est.* Nam per Deos sanctos intelligit, inquiens: *Per spiritum sanctum etiam quilibet sanctorum Deus est: nam Deus Deorum, id est sanctorum locutus est.* Sicut autem Deus per se diuinam viuit vitam: ita sancti ipsius participatione diuinam quoque vitam nanciscuntur. Ideo Basilius dixit: *Quemadmodum id quidem caliditas ignis innata; id vero participata quam prabet aquæ: sic & ipse in se ipso vitam habet, & qui eo participant, viuunt, vt Deos decet, vitam diuinam ac cœlestem possidentes ab eo participatam: quia qui adhæret Deo vnus spiritus est.* Optimè ex hoc loco Pauli suum doctrinam confirmat. Nam vt etiam Sanctus Bernardus exponit: *Hi adhærent Deo, qui in charitate manent, ac per hoc in Deo manent, & Deus in eis, manducantes Deum, & manducati à Deo: nam de tali adhæsione puto dictum, qui adhæret Deo vnus spiritus est.* Nam sicut cibus in naturam transit manducantis: ita iustus à Deo manducatus in naturam Dei participatione transfertur. Vnde Photius eundum locum explicans, ait: *Deo adhærens vnius quodammodo naturæ, eiusque spiritualis efficitur, neque impuris cupiditatibus tangitur, neque scinditur in partes, Deo, ac mammonæ seruiens, sed vni Deo penitus adhæret.* Sanctus Hilarius etiam dixit: *Spirituales omnes sumus, si in nobis est Spiritus Dei.* Vel si Deum manducamus, vt dixit Bernardus. Rem propositam aptissimis collationibus pulchrè confirmat Sanctus Cyprianus his verbis: *Sicut modica aquæ gutta multo vino infusa à se tota deficit, vinique saporem, & colorem induit: ferrum candens pristina, propriaque forma exuitur & igni simillimum efficitur: solis radio aer perfusus in eandem transformatur luminis claritatem: & speculum radiis solaribus directè irradiatum, solis in se recipit similitudinem, adque putares alterum esse solem: ita etiam sancti, Dei charitate in intimis suis totaliter penetrantur, sicque Deiformes effecti, in Dei similitudinem transformantur.* Incomparabilis ergo dignitas est eorum, qui inimicos suos diligentes, filij Dei efficiuntur, & diuinæ vitæ, ac naturæ participatione Dij simillimi Deo euadunt.

S. Bonauent. in Breuiloquio p. 4. cap. 5.

S. Basil. lib. 5. ad Eunomium Psalm. 49.

1. Cor. 6.

S. Bernard. serm. 71 in Cant.

S. Cyprian. lib. de singular. clericor.

CAPVT V.

Amare inimicum, & vindictam contemnere virtus est nobilissima, & Regia.

INimicos amare, iniurias dimittere, & vindictam contemnere nobis commendaos Dominus ad Regiam nobilitatem nos vocat, quâ videlicet æterni Regis filij nuncupemur, & simus. Est enim vere Regium, inimicum generoso animo complecti, & à vindicta abstinere. Quod satis exploratum erat Chrysologo cum dixit: *In te commissorum tu remissor esto peccatorum, ne perdas in te diuinæ infulas potestatis.* Infulæ propriè erat fascia in modum diadematum, à qua dependebant vittæ ab vtraque parte: & quamuis specialiter dicebatur sacerdotum flaminum; ad omnem tamen dignitatem extendebatur: nam insignia Consularia, faces prætexta, sellaque curulis infulæ appellantur à Liuio. Infulas ergo diuinæ potestatis appellat Chrysologus remittere peccata: nam id solus Deus potest, iuxta illud, *quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Quam potentiam imitatur, & eius infulis ornatur homo, cum inimicum diligit, et benefacit, & pro ipso orat. Nam vt infulæ insignia sunt nobilitatis, & potentiæ: ita illa erga inimicum obsequia verum nobilitatem indicant. Quamobrem Sanctus Bernardus dixit: *Nobile vindictæ genus est ignoscere.* Et Chrysostomus *Forti*, inquit, *ac generoso animo ferimus; hic enim demum est solidus honor.* Quem quidem non cognoscebat Esau, cum perdiam primogenituræ dignitatem vindicta, & crudelitate recuperare volebat. De quo proinde Sanctus Ambrosius dixit: *Minabatur Esau, quod fratrem suum occideret, & dolebat sibi benedictionem esse præreptam, cuius vtique se dignum mansuetudine debebat probare, non cædere.* Indignum quidem se Esau benedictionis dignitate reddebat, cum vindictam de fratre patabat.

S. Petr. Chrysolog. serm. 139.

S. Bernard. de interiori domo c. 41.

S. Chrysost. hom. 5. in Epist. ad Rom.

Genes. 27.

S. Ambros. lib. 2. de Iacob. & vita beata.

Tantæ nobilitatis est inimico benefacere, vt inde Saul cognosceret, aduersarium suum Dauidem à se pro viribus persequutum, Regem procul dubio futurum. Nam cum ipse Dauid Saulem nullo negocio in spelunca confodere posset, & tamen facere recusasset, cum id Saul certò comperisset, admirans generosam animi magnitudinem ait: *Quis enim inuenerit inimicum suum, & dimittet eum in via bona? Et nunc scio, quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel.* Regium animum amplissimo regno dignum ex contemptu vindictæ iudicauit. Vnde ad hunc locum Lyra ait: *In hoc confitetur ipsum Dauid esse dignum regno. Dicunt autem aliqui Hebræi, quod hoc sciuit per signum sibi datum à Samuele, quia ille regnaret post eum, qui scinderet vestem eius.* Regius ergo animus est, qui vindictam de inimico sumere recusat. Vnde cum mitarentur Israelitæ, quod idem Dauid recuperato iam regno, se de Semei non vlcisceretur, respondit: *Cur efficimini mihi in Sathan, An ignoro, hodie me factum Regem?* Timebat enim Dauid ne claritatem adepti regni vindictæ tenebris obscuraret. Probe enim cognoscebat obscuritatem, & abie

1. Reg. 24.

2. Reg. 19.

abiectionem, quæ vindictæ ineſt, eandem abiectionem ſibi imprecatur, ſi tam abiecto vitio
Pſal.7. ſubiiceretur. Sic enim ait: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Perſequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.* Vbi Lyra de ipſo Dauid verba intelligit, qui congruentem culpæ pœnam ſibi imprecatur: vt ſi vilem vindictæ culpam, indignamque Rege committeret, regiam gloriam amitteret. At S. Auguſt. de omnibus accipi putat, dicens; *Non iureiurando hoc ſibi imprecatur; ſed dicit, quod contingit ſe vindicantibus: Propheta, ergo, non iurat per execrationem, quod eſt grauiſſimum iuſiurandi genus.* Contigit autem, vt ſubinde explicat, omnibus ſe vindicantibus, vt ipſorum gloria in puluerem deducatur, quia puluerulentum, & infimum vindictæ vitium amplectuntur.

Salomon quaſi edoctus à patre, & vt ſapientium columen, abiectam vindictæ turpitudi-
3.Reg.1. nem optimè calluit: nam Adoniæ fratri nihil mali intulit, cum regnum viuente fratre affectaſſet, poſtquam vero Abiſach in vxorem petiit, illum iuſſit occidi. Cur ita? Rationem
Abulenſ. reddit Abulenſis inquiens: *Si propter primum*
q.45.in Reg. *delictum occidiſſet Adoniam videretur hoc feciſſe ſolum ex vindicta, quæ quidem immundum redderet regnandi initium, & deturparet regiam cathedram, dum vilem animum in vindicando oſtenderet.* Similiter cum de eiuſdem Salomonis mandato Ioab occideretur, hæc cauſa aſſigna-
3.Reg.2. tur: *Occidit duos viros meliores ſe Abner, & Amaſan, & reuertetur ſanguis illorum in caput Ioab?* Quæritur vero, cur non aſſignentur aliæ, quæ extabant, grauiores cauſæ? nempe quod contra Dauidis præceptum, mortem Abſaloni intuliſſet, & quod maieſtatem læſiſſet, dicente ſacro Textu: *Venit nuntius ad Salomonem, quod Ioab declinaſſet poſt Adoniam.* Cur hæ cauſæ
Idem Abul. non memorantur? Reſpondet idem Abulenſis:
q.40. *Quia Abſalon frater erat Salomonis, ideo tacuit: videretur enim contaminatus immunda vindicta cupiditate.*

CAPVT VI.

Paternam Dei miſericordiam imitantur, qui errata proximorum humanæ fragilitati adſcribentes, ea ignoſcunt.

PAternam Deus miſericordiam erga homines tunc maxime monſtrat, cum figmentum noſtrum cognoſcens, & puluerem ex quo facti ſumus conſiderans, atque adeo noſtram fragilitatem, & infirmitatem pendens, nobis peccata dimittit; parentum enim eſt filiorum errata benigne interpretari, excuſare, & non malitiæ, ſed infirmitati adſcribere. Vnde merito filij Dei appellantur, qui hanc eius benignitatem, & miſericordiam imitantes, communem naturæ humanæ infirmitatem in proximis errantibus conſiderant, vt eis benigne & miſericorditer ignoſcant.

Deum vero infirmitatem noſtram præ oculis habere vt culpæ offenſas dimittat, indicauit, cum volens Chriſtus abſoluere mulierem deprehenſam in adulterio, *digito ſcribebat in terra;* Ioann 8.
ſcribens enim in terra terræ adſcribebat cauſam abſolutionis à crimine, fragilitatem ſcilicet terrenam, & figmentum noſtrum; quoniam puluis ſumus, qui ad quamuis auram mouetur. Pulchre S. Ambroſ. dixit: *Vide lector diuina myſte-* S. Ambroſ.
ria & clementiam Chriſti, cum accuſatur mulier, lib.9.ep.76.
caput Chriſtus inclinat, eleuat autem vbi deficit accuſator. Dum criminis grauitatem accuſator exaggerat, Dominus in terram caput inclinat, & terrenæ infirmitatis memoria crimen excuſat. Quam benignitatis legem edocuit, & digito ſcripſit, cum in terra ſcripſit, vt acutè anno-
tauit Auguſt. quærens enim cur ſe inclinauerit, S. Auguſt.
& in terra ſcripſerit, ait: *Quod iam tempus eſſet,* de concord.
vt in terra, quæ fructum daret, non in lapide Euang lib 4.
ſterili, ſicut antea, lex eius conſcriberetur. Lex cap.10.
quidem antiqua licet digito Dei ſcripta, tamen in duro, ſterilique lapide fuit exarata, quo ſignificaretur, tum rigidam, ac ſeueriſſimam, tum ſterilem eſſe: quamobrem, cum per longa temporum ſpatia, id iam Deus expertus eſſet, tempus erat, vt lex eius clementiæ, ac benignitatis aliter eodem digito conſcriberetur, nempe in terra blanda, atque frugifera, hoc eſt, in mundano corde, quod fructum clementiæ, & amoris ferret, ad remittenda, & condonanda fratrum errata. Cum antiquam legem in lapide exarabat, lapidem arabat, fructum miſericor-
diæ non metebat: *Nunc iam* (inquit idem Au- Idē tract.33.
guſtinus) *Dominus in terra ſcribebat, quia fru-* in Ioan.
ctum quærebat. Scribæ, & Phariſæi huius fœminæ accuſatores humanam infirmitatem nec in ſe, ſuperbia inflati, aſpiciebant, nec in fœmina, cordis duritia impediti, conſiderabant: at Dominus ſic digito ſcribebat in terra, vt communem fragilitatem contuentes, non ad accuſandum, ſed ad ignoſcendum mouerentur. Id ex ſacrorum interpretum explanationibus liquet. Quærendum quid Chriſtus ſcripſerit in
terra? Reſpondet S. Ambr. *Quid ſcribebat Do-* S. Ambroſ.
minus, niſi illud Propheticum: terra, terra, ſcribe ep.58.
hos viros abdicatos. Quod de Iechonia lectum eſt in Hieremia Propheta. Scribebat ergo Chriſtus illos Scribas, & Phariſæos eſſe abdicatos, id eſt, à miſericordia alienos, quam tamen tenere deberent, terrenæ fragilitatis memores; ideo enim terra bis inuocatur. Sanctus autem Ber-
nardus ſic ait: *Fortè veritatem & gratiam ſcri-* S. Bernard.
bens, & iterum ſcribens, terræ impreſſiſſe vide- ſerm.3. de
tur: ſecundum quod Ioannes ait: lex per Moyſem Annunt.
data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, &c. Lex quidem per Moyſem data infirmitati hominum non compatiebatur, ſed peccata diſtincte puniebat: at gratia per Chriſtum facta peccata condonat, & iniurias remittit, cuius rei admonentur Scribæ, & Phariſæi, qui nimio legis rigore ſæuiebant. Ideo non in duro lapide, vt lex antiqua; ſed in terra ſcribitur gratia. S. Thomas aliquorum ſententiam ſequutus, putat Dominum ſcripſiſſe eadem verba, quæ voce dixit, *qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat.* Admonuit eos de propria infirmitate, qua multis erant obnoxij peccatis, vt fragilis naturæ memores, fœmineæ fragilitatis eos miſereret. S. Hieronymus

S. Hieron. lib. 2. contra Pelag. c. 6.

peccata scripsisse putat, inquiens: *Digito Iesus scribebat in terra, eorum videlicet, qui accusabant, & omnium peccata mortalium, secundum quod scriptum est in Propheta; relinquentes autem te in terra scribentur.* Peccata omnium scribebat, vt communis infirmitas illos accusatores humaniores redderet. Hanc Hieronymi sententiam perstringit Glossa interlinealis. Nonnulli, affirmant litteris hæc verba exarasse, *terra iudicat terram*, id est, terra propriæ mutabilitatis oblita, terram mutabilitatis arguit. Lyra tandem existimat primo Dominum scripsisse id, quod postea protulit, scilicet, *qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat.* Cum vero scripsit secundo, scripsisse Pharisæorum peccata, vt eos ostenderet ineptos ad accusandam, & lapidandam fœminam, & ad mitiorem animum induceret. Rogabis, quomodo scribi potuerant Pharisæorum peccata in terra. Respondet S. Bonauentura: *Dicit Glossa, quod scribebat peccata eorum: erat igitur illa scriptura tantæ virtutis, quod quilibet eorum cognoscebat in ea peccata sua, &c.* Similiter Lyra ait: *Dicendum quod non scribebat per singula, sed diuina virtute potuit facere, quod in aliqua figura ab ea prostrata, quilibet eorum videret sua propria peccata, & non alia, nec ab aliis videbantur.* Quo factum est, vt scribæ, & Pharisæi verecundia correpti, & timore perculsi inopinato obmutescerent, mulierem relinquerent, & à Christo discederent: quod quidem mirabile omnino est. Voluit quidem Dominus famæ illorum hominum consulere, ideoque noluit ore palam, sed digito occulte vnicuique crimina patefacere. Cognitis autem in scriptura peccatis, *vnus post vnum exibant incipientes a senioribus.* Ait Euangelista S. Ambrosius dixit *exire cœperunt singuli incipientes à senioribus; vel quod ipsi plura haberent crimina, qui diu vixerant; vel quia priores vim intellexerunt sententiæ, quasi prudentiores.*

Vide Carthus.

S. Bonauent. in vita Christi c. 68.

S. Ambros. epist. illa 58.

Id maxime hoc mirabili facto Christus intendebat, vt scribæ, & Pharisæi ex anteactis peccati propriam infirmitatem agnoscerent, & in fragili fœmina non personam, sed culpam odio, & supplicio damnarent. Id autem magna ex parte obtinuit. Nam vt Beda hic ait: *Nemo peccatricem fœminam damnare ausus est, quia in se cernere cœperant singuli, quod magis damnandum cognoscerent.* Et S. August. dixit *Accusatores fœminæ à vindicta repressit conscientia.* Conscientia ergo propriæ infirmitatis & culpæ extinguet nobis quoque ardorem vindictæ. Non personam, sed culpam odio habeamus, & supplicio afficiamus. Audi S. Augustinum de hac fœmina loquentem: *Dominus damnauit, sed peccatum, non hominem, &c.* Et S. Ambrosius sapienter scribit: *Hæc egregia pœna est non personam occidere, sed scelus. Seueriore sententia culpa damnatur, si vnusquisque crimen suum oderit, & in se incipiat condemnare delictum. Etenim cum reus occiditur, persona magis, quam culpa punitur. Vbi vero culpa deponitur, absolutio personæ est pœna peccati.* Pharisæi personam volebant occidere fœminæ, non peccatum: at Christus, cui facta erat offensa, personam non occidit, sed adulterium, donans fœminæ contritionem egregie lapidauit peccatum, & contritionis lapide velut Gigantem prostrauit. Homo ergo non inimici sui personam, sed peccatum oderit, & occidere curet; in persona vero imbecillitatem consideret, & ex propria infirmitate discat ignoscere. Quod monet S. Gregor. *Ex se,* inquit, *debet vnusquisque colligere qualiter aliena oporteat imbecillitatis misereri, ne contra infirmitatem proximi, si ad increpationis vocem feruentius rapiatur, oblitus sui esse videatur.* Hi certe, qui propriæ imbecillitatis obliti in alienam insurgunt, ex illis sunt, in quos insurgebat S. Iob dicens: *Quare persequimini me sicut Deus.* Ille sicut Deus alterum persequitur, accusat, & carpit, qui velut impeccabilis carpit; Deus enim impeccabilis est, & omni vitio caret. Neque ergo persequamur vitia aliorum sicut Deus impeccabilis, sed propriæ fragilitatis memores, nostra vitia districtè, & aliena humiliter corrigamus.

S. August. serm. 5. in Dominic. 3. Quadrag.

Idem tract. 33. in Ioan.

S. Ambros. epist. 76.

S. Gregor. in Past. p. 2. cap. 10.

Iob 19.

Igitur in exemplum nostrum consideranda est Domini benignitas, qua peccatricem hanc fœminam excepit, & à peccatis absoluit: nam fugatis accusatoribus, ei dixit: *Neque ego te condemnabo, vade in pace, & iam amplius noli peccare.* De qua absolutione S. Thomas sic habet: *Fœminam adulteram absoluit Dominus à culpa, non imponendo ei aliquam pœnam: quia cum absoluendo exterius, iustificaret interius, bene potuit eam adeo immutare interius per sufficientem contritionem, vt ab omni pœna immunis efficeretur.* Idem sentit Lyranus, & Chartusianus: *Dimisit,* inquit, *Saluator huic mulieri pœnam & culpam, sicut & latroni in cruce.* S. Aug. illa Domini verba, *nec ego te condemnabo* sic explicat: *Fac secura de præterito, caue futura; delens quod commisisti, obserua quod præcepi, vt inuenias quod promisi.* Et S. Ambrosius dixit: *Meruit mulier absolui, quæ mansit sola cum Christo.* Ab accusatoribus ducta est ad iudicium, destinata ad supplicium, sed altissimum inuenit asylum, nempe Christi misericordiam, de qua idem Ambrosius ait: *Non damnat Christus adulteram, quasi redemptio corrigit quasi vita, quasi fons abluit.* Quamobrem merito Rupertus hoc Christi factum misericordiæ victoriam appellat inquiens: *Quis hoc factum non miretur. Quis hanc misericordiæ victoriam non veneretur.* Meritò S. Iacobus dixit *superexaltat misericordia iudicium.* Cuius loci [illegible] verba sic transferunt [illegible]: *Gloriatur misericordia contra iudicium* verè hoc loco misericordia contra iudicium gloriatur, quandoquidem totum scribarum, & Pharisæorum accusationem, atque iudicium capiti disturbauit, & damnandæ fœminæ vitam & peccatorum veniam condonauit. Optimus, eligendusque iudex, in quo miser cor [illegible] gloriatur contra iudicium. Vnde Paulus cum accusatorum vocibus vrgeretur, se ipsum consolatur dicens: *Qui autem iudicat me, Dominus est.* Quæ verba eleganter expendit S. Ambrosius: *Pulcherrime (inquit) eum iudicem elegit, qui nulla fraude fallatur, vt eum neque occulta prætereant, neque infirmæ conditionis lapsus offendant, quia fragilitati nouit ignoscere.*

S. August. tract. 33. in Ioan.

S. Ambros. epist. 76.

& ep. 58.

Iob. cap. 2.

1. Cor. 4.

S. Ambros. in Psal. 38.

Hanc Domini misericordiam homo imitari studeat, cum assidente ira, forum agere, & iudicium ferre contra inimicum festinat. Humanam fragilitatem perpendat, etenim vt S. Leo ait: *Quis non infirmatur in carne? Quis non sordescit in puluere.* Hinc propriam infirmitatem agnoscat, vt inimico ignoscat, & iniuriam remittat. Vere enim & prudenter S. Gregor. dixit: *Cum alienos excessus aspicimus, nostra quibus in aliis excessimus*

S. Leo serm. 11 de Quadrag.

S. Gregor. lib. 5. mor. cap. 30.

delicta cogitamus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena: patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari: & quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua quaque ad mentem culpa reuocatur; quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo sæpe se recolit parcenda peccasse. Qui ergo vult Christum imitari, & imitatione eius filius esse, audiat Paulum monentem *induite vos ergo sicut electi Dei sancti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam supportantes inuicem, & donantes vobis metipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.* Hortatur vt induant dilectionis vestem quæ plane regia est, & filiorum Dei propria, & hominem interius, exteriusque munit, neque solum contra aquilonare fraterni odij frigus fouet, sed etiam plurimum ornat. Vnde Hugo Card. ad hunc locum ait: *Induite charitatem, quasi vestem contra aquilonem, & quasi ornamentum contra confusionem nuditatis primorum parentum, qui consuerunt perizomata.*

Coloss. 3.

CAPVT VII.

Deus vltor eorum, qui proprias non vlciscuntur iniurias.

Deuteron. 32.

Cæterum quamuis iusti sint parcant inimicis, & sese nequaquam vlciscantur, Patrem tamen in cœlis habent, qui seuerissimus erit vindex, & vltor iniuriarũ. Id expresse Deus ipse testatur in Deuteronomio. *Mea est vltio, & ego retribuam,* id est, ad me propriè spectat, filiorum meorum iniurias vindicare, quod certissimo supplicio præstabo. Sic nos facere iubent sancti Patres, sic ipsi fecerunt. S. Basil dixit: *Necesse est, vt omnia feramus, vltionem ipsorum Domino committentes qui non despiciet nos. Nam qui calumniatur pauperem, conditorem illius ad iracundiam prouocat.* Nazianzenus item in eandem sententiam ait: *Deo, ac futura vita tribunali eos, qui nos læserunt, relinquamus, nihil de futura pœna nos vindicando detrahamus.* Pro iniuria nobis illata, Deus in futuro pœnam est illaturus, tantum autem eius pœnæ detrahimus, quantum mali inimico infligimus: nam vindicta, qua quis propriam iniuriam persequitur, Dei vindictam anteuertit, & quodammodo impedit.

S. Basil. Epist. 87.

Prouerb. 22.

Nazian. orat. 2. contra Iulian.

Rom. 12.

Quamobrem opportune Paulus nos omnes sic monet: *Non vos metipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ,* nempe Dei, vt exponit Chrysostomus cum Græcis, & ex Latinis Augustinus, id est, ne iram, & vltionem Dei præoccupetis, vestris ipsorum iniuriis vindicandis; hoc enim munus Deus sibi vendicat. Quod subsequens Pauli ratio confirmat: *Scriptum est enim, mihi vindictam, & ego retribuam.* Ideo debetis dare locum iræ Dei, neque illam præuertere, vos ipsos vlciscẽdo, quia has sibi partes Deus assumpsit: quas superbè nobis arrogabimus, ac Deo derogabimus, si nos ante tempus defenderimus. Optimè Tertul. ait: *Quem autem honorem litabimus Domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogauerimus?* Quasi magnus Deo honos defertur, cum iniuriarum nostrarum vltionem ipsi remittimus, cui & nos, & res nostras omnes curæ esse confidimus. Nemo ergo priuata sibi authoritate præsumat, quod Deus ad se pertinere dixit, & quasi facto ipso profiteri, melius se acceptæ iniuriæ, quam alium satisfacturum.

Tertul. lib. de Patient. c. 10.

Quod autem Deus circa vindictam promisit, optima fide præstat. Nam obmurmurantibus in Moysem germanis fratribus Aarone, & Maria, quòd vxorem Æthiopissam duxisset, ait sacer textus: *Quod cum audisset Dominus (erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra) statim locutus est, &c.* Vbi ea redditur ratio, quamobrem Deus pro Moyse est locutus, & fratres obstrepentes grauiter increpuerit, & seuerè punierit, quoniam nimirum Moyses vir esset mitissimus. Vbi Rupertus ait: *Nullo modo Moyses seipsum defendebat, & hoc pacto quasi legitima causa defensorem sui Deum magis tacendo constituebat.* Et S. Ambros. de Susanna ait: *Est negotiosum silẽtium, vt erat Susanna, quæ plus egit tacendo, quam si esset locuta; tacendo enim apud homines, locuta est Deo.* Accedat Saluianus, qui ostendit, quoties Dauid suas in Deum reiecit iniurias, illum habuisse earum omnium vltorem. Sic de Saule, à quo fuerat insidiis sæpe appetitus, cum ipse oblata occasione sese vlcisci noluisset, abunde illum Deus vltus est: nam aduersario vitam eripuit, & regnum tradidit Dauid. Addit Saluianus, quia se vlcisci distulit de Nabale Carmelo, statim diuinam vindictam subsequutam fuisse. Denique de Absalon, quem pius pater saluum, & incolumem sibi seruari iusserat, pœnas commeritas exigit Deus: nam vt ait idem Doctor: *Acto in crucem non manufactam filio parricidâ, vindictam ei diuinitus attributam, sic nuntiatam refert ferme diuinus: indicauit pro te Dominus hodie.*

Num. 12.

S. Ambros. lib. 1. offic. cap. 2.

Saluian. lib. 2. de Prouident.

Ex quo debet intelligi, ipsum quod patimur malum, defensionem nostram in secum afferre. Quod obseruat Chrysostomus in illud Psalmi. *Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus.* Sic enim ait: *Maxima defensionis loco est calamitas, & malum pati; non enim vitam, nec virtutem, sed malorum perpessionem dicit Dominus excitare ad supplicium, & vindictam.* Itaque nihil nos agere, ad defensionem nostram necesse est, satis est pati; ipse nobis aduersarius arma defensionis subministrat.

S. Chrysost. in Psal. 11.

CAPVT VIII.

Inimicorum amor proprius est electorum.

Amorem amicorum nil magni continere, sed commune nobis esse cu publicanis, id est cum perditis, ac te probis hominibus, asserit Dominus: at amor inimicorum, non cum his communis, sed proprius electorum est. Quod optimè adumbratum est in arca Noë; per quam Hugo Victorinus intelligit electorum cor, in quo longitudinem, latitudinem, & altitudinem distinguit, sicut scriptura has dimensiones arcæ attribuit. Arcæ (inquit) *longitudo fides est, qua credit omnia, quæ fecit Deus ab initio sæculi, vel facturus est vsque ad finem eius, per se vel per Angelos,*

Hugo Victor. lib. Allegor. in Genes. cap. 18.

Angelos, vel per homines. Altitudo spes est, quæ exigitur ad speranda bona; quæ in cœlis sunt præparata diligentibus Deum. Latitudo charitas est, quæ extenditur ad Septentrionalem plagam per dilectionem inimicorum & ad plagam Australem per dilectionem amicorum. Publicani quidem extensionem latitudinis non habebant ad Septentrionalem plagam, quod proprium est electorum.

Non habebant totam latitudinem arcæ Gabaonitæ, qui Saülis posteros apud Dauidem accusarunt: De his tamen accusatoribus præmittit sacer textus: *Porro Gabaonitæ non erant de filiis Israel.* Quorsum hæc admonitio, cum omnibus constet Gabaonitas esse ab Israëlitis prorsus alienos? Respondet Lyra ex Rabbi Salomone: *Si Gabaonitæ fuissent de filiis Israel, fuissent magis misericordes, & indulsissent factum Saulis contra eos.* Non est quidem de populo Dei, qui non remittit iniurias; qui vero inimicos diligit, vere est Israëlita, ad perpetuam Dei amicitiam electus.

2. Reg. 21.

Cum omnes feræ in Syluis, ac montibus sæuiant; illæ tamen quæ electæ sunt ad asylum arcæ Noë, inimicitiis naturæ depositis summam concordiam obseruarunt: ita electi quasi in arca Noë degentes, ab odio prorsus immunes, pacatissima concordia viuunt. Reprobi Iudæi, quasi syluestres feræ, in B. Stephanum sæuiebant, & dentibus stridebant; ille vero fraterno & humili dilectionis affectu dicebat: *Viri fratres, & patres audite*, fratres vocat, quos hostes videt, quia ipse in arca concordiæ erat; illi quasi in syluis efferato animo viuebant. Quod bene describit S. Gregorius Nyssenus inquiens: *Illi quidem ad cædem spectabant, & iam manus lapidibus armabant, obtutu, anhelatione, dentium collisione sæuitiam præ se ferentes. Hic vero tanquam fratres aspiciebat, & tanquam fratres salutabat.*

S. Gregor. Nyssen. oratione de S. Stephano.

Capvt IX.

Amans inimicos gloriosam refert victoriam.

Præclara illa Saluatoris admonitio: si diligitis eos, qui vos diligunt quam mercedem habebitis; nonne & publicani hoc faciunt. Etsi salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis. Nonne & Ethnici hoc faciunt: Hæc nos verba docent coronam virtutis Heroicæ minime deberi eis qui amicos duntaxat diligunt, quod naturæ pronum, & in promptu est; atque adeo Ethnicis ipsis familiare: Sed illis, qui inimicos diligunt, in quo difficile, & periculosum bellum intercedit, quod huiusmodi est, vt non ille, qui hostes expugnat, & prostrat; sed qui eos amore & beneficiis prosequitur, victoriam reportet, & coronam, ac palmam consequatur. Est enim spirituale, ac diuinum hoc charitatis bellum, quod non sicut humanum, & corporeum, sed contraria ratione administratur, & geritur. In humano enim ille vincit, qui hostem acrius inuadit, & vehementius opprimit; in bello autem charitatis is victor euadit, qui hostem, siue inimicum vero amore complectitur, & sinceræ beneuolentiæ officiis, ac beneficiis prosequitur. Et quidem in hoc bello illustrior, ac gloriosior, quam in illo, victoria, corona, & palma reportatur.

Id S. Chrysostomus eleganter ostendit, dum vtramque victoriam in ipso Dauide confert, & eam quæ charitatis est, his verbis antefert: *Egressus est de spelunca Dauid magis exultans, quam cum Goliath deiecisset: siquidem hæc illa magnificentior erat victoria, hoc gloriosius trophæum. Neque enim spolia reposuit Hierosolymæ, sed in cœlo. Non in Choris obuiam fœminæ veniebant, excipientes illum in laudibus, sed Angelicus populus è sublimi applaudebat, admirans eius humanitatem. Non egressus est Dauid gestans Saulis diadema; sed gestans coronam iustitiæ. Non egressus est gestans Regis purpuream vestem, sed egressus est amictus humanitate naturam humanam superante. Egressus est è spelunca tanta cum gloria, cum quanta tres pueri egressi sunt è camino ardente: nam sicut illos non exussit ignis, ita hic non conflagrauit ira inimicitiæ. Et quemadmodum Daniel exiuit de lacu superatis feris Leonibus, &c.* Non potuit Saül, quamuis inueterato odio cæcus, non videre, huiusce victoriæ gloriam, & pulchritudinem illius mansuetudinis Dauid, atque adeo agnoscens donatæ sibi vitæ beneficium, profusis lachrymis clamat: *Vox tua hæc, fili mi Dauid.* Iam filium vocat, quem prius suo nomine nuncupare non dignabatur. Non ita admiror Moysem ictu virgæ aquam educentem e saxo, sicut Dauid mansuetudinem elicientem lachrymarum riuos è silicestro cordis Saül. Quamobrem licet Dauid egregia facinora patrasset, ex quibus nobilitatis suæ insignia, atque stemmata deducere poterat; maluit tamen ex hac illustri victoria nominis sui claritatem posteritati prodere. Quam cum in perpetuam huius facinoris memoriam, quo in spelunca vitam Saüli donauit, composuisset Psalmum quinquagesimum sextum, prænotauit cum hoc titulo: *Ne disperdas Dauid.* Vbi alij, vt testatur Isidorus, clarius legunt: *Ne disperdas insignia mea.* Quæ nimirum ex hoc facinore promeruit. Integrum erat Dauidi in prima fiio ursi stemmatum Leonem, & vrsum à se occisos & Gigantem prostratum, & centum à se peremptos Philisthæos, quibus filiam Regis sibi desponsauit, nec non mirabilem citharam, qua à Saule Diabolum fugabat, effingere; maluit tamen ex victoria de ira, atque inimici odio parta, nobilitatis suæ famam in posteros propagare. Hanc certè victoriam magis idoneam esse ad celebrandum nomen Dauid, vel ipse Saül intellexit, qui egressus è spelunca apertissimè cognouit, sibi vitam à Dauide donatam & tantam animi virtutem admiratus, flens exclamauit: *Nunc scio, quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel.* Quasi dicat, licet audierim, te vrsos, & Leones occidisse, & propriis oculis viderim immanem gigantem prostrasse, & egregia alia facinora contra populi Dei hostes patrauisse; nunquam tamen animum induxi, vt crederem, te re ipsa regnaturum: at cum video te mihi importunissimo & crudelissimo hosti pepercisse, & à cæde opportuno tempore abstinuisse: *Nunc scio quod certissimè regnaturus sis, & habiturus*

S. Chrysost. hom. 1. de Dauid. & Saül.

Psal. 56.

1 Reg. 24.

habiturus in manu tua regnum Israel: Dignus enim est, qui regnum in manu habeat, & possideat, qui hostem in manu habuit, & dimisit.

Porro, qui inimicum diligit, & ei iniurias ignoscit, non vnam, sed plures, nobilesque victorias reportat, & primum de ipso inimico. Qui quidem quantumuis proteruus, & durus ab homine charitate armato beneficiis vincitur, & ad mutandum animum expugnatur. Id videre

4. Reg 4. licet in quarto libro Regum: nam cum saepe populus Israël Syrorum excursiones, & hostiles impetus sustinuisset; aliquando precibus Elisaei Syrorum exercitum tradit Deus Israëlitis, quorum Rex iratus hostes omnes occideret, nisi à Propheta prohiberetur? imo iussus est, vt eos

S. Ambros. lib. 3. offic. cap 14. liberaliter pasceret. Eleganter S. Ambros. dixit: *Epularibus refecti copiis nunquam postea in terram Israel pyrata Syria reuertendum putarunt. Vnde Elisaus gloriosius ignouit, quam percussit, & vtilius reseruauit hostes, quam ceperat.* Pyratae isti non militaribus copiis fracti, sed epularibus copiis refecti, victi sunt, nec vnquam deinceps Israëliticos fines infestarunt, vbi im-

Rom. 12. pletum vides, quod Paulus monet: *Vince in bono malum: si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius*, id est, vinces vere inimicum, qui magis beneficio, quam odio vincitur. Quod apte apologo docuit

Plutarch. in moral. Plutarchus. Contenderunt ventus Aquilo & Sol, de spoliando vestibus pastore. Vter videlicet citius illum vestibus spoliaret. Insurrexit primus in hominem Aquilo, & violentissimo flatu eum inuadens, vestem disturbauit, non tamen eripuit, quam Pastor manibus, & dentibus tenuit. Discedente Aquilone, accessit Sol, & acrioribus paulatim radiis pastorem tentans, aestu tandem magno inflammauit, mox pastor vestes deposuit. Ita sane vsuvenit, vt non frigidum odium sed calidus amor inimicum vincat, & ab eo spolia detrahat.

Neque solum de inimico, sed de ipso etiam Deo quodammodo victoriam reportat, qui inimicum amat. Ob hanc victoriam ad coronam

Cant. 4. vocatur sponsa, cum dicitur: *Veni de libano sponsa mea, veni de libano, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus Leonum, de montibus pardorum. Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.* Vbi vocatur ad coronam, quod superbos, & acerrimos inimicos concordia charitatis vicerit, & sponsum ipsum suum eiusdem charitatis telo vulnerauerit, ac expugnauerit. Sic explicant hunc locum non pauci interpretes, maxime Hugo Card. qui sic habet: *Amana interpretatur turbulentus, vel inquietus: Sanir foetor, vel auis nocturna: per Hermon qui interpretatur anathema, id est, diuisum, significantur discordes, qui vnitatem rumpunt. Veni ergo coronaberis de hoc, quod discordiam superasti. Per cubilia Leonum occulta saeuitia, & malignitatis. Per montes Pardorum vana gloria excellentia intelligitur, quae se variat multis modis.* Ad coronam ergo accipiendam accitur sponsa à montibus Amana, Sanir, & Hermon, à cubilibus Leonum, à montibus Pardorum, id est, à superbis, discordibus, malignis, & saeuis hominibus, quos Dei sponsa anima sancta charitatis beneficiis, & orationibus vincit. Subiungitur vero victoria quam eadem anima de Deo ipso reportat: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui* Quod idem Hugo sic exponit: *Oculi Ecclesiae sunt Praelati generaliter, crines vero propriè minores, qui quando sunt vnanimes, cor Christi vulnerant charitate. In vnitate enim oculorum, & crinium vulneratur sponsus.* Ecclesia ergo sponsa Dei tunc ipsum vulnerat, cum per generalem charitatis amorem omnes complectitur, ipsius Ecclesiae oculi vnus oculus, & eiusdem crines vnus crinis sunt.

Praeterea amor inimicorum maxime de ipso inimici amatore victoriam reportat, cuius animum expugnat, & eius iram captiuam ducit. Ideo Chrysostomus optime de Dauid dixit:

Sup. *Egressus est de spelunca magis exultans, quam cum Goliath deiecisset; siquidem haec illa magnificentior erat victoria, hoc gloriosius trophaeum. Rediit non barbari illius caput gestans; sed animi commotionem mortificatam.* Haec certe gloriosior victoria. Quod Sapiens ita pronuntiat: *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.* Ille vero patiens est, qui inimici tolerat iniurias, is vere animo suo dominatur, qui commotam in inimicum iram cohibet, & subiicit. Huiusmodi hominem

S. Ambros. in Psal. 118. S. Ambros. ad ea verba Psalmi: *Anima mea in manibus meis semper.* non solum cum expugnatore vrbium componit, sed Regibus anteponit, inquiens: *Quicumque proprium corpus subegerit, nec ab ira turbari animam suam rector sui congrua vi permiserit, is bene regia quadam potestate se cohibens, Rex dicitur, quod regere se nouerit.* Hic bene Rex dicitur, vereque est: nam violentam, & fortissimam irae prouinciam subiugauit. Vnde S. Gregorius explicans praefata

S. Gregor. in Past. p. 3. admonit. 10. Prouerbiorum verba, ait: *Melior est vir patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Minor enim est victoria vrbium, quia extra sunt, quae subiugantur. Valde autem maius est, quod per patientiam vincitur; quia ipse à se animus superatur, & is semetipsum sibimetipsi subiicit, quando eum patientia intra se frenari compellit.* Quam egregia autem sit haec victoria magis aperit, vbi in hunc ipsum Pro-

Hom. 35. in Euang. uerbiorum locum incidens, ait: *Maius autem est, quod per patientiam vincitur, quia ipse à se animus superatur, & semetipsum sibimetipsi subiicit, quando eum patientia in humilitate tolerantiae sternit.* Optime quidem: nam multo maior fortitudo requiritur, vt proprium animum humilitate tolerantiae sternas, & captiuum teneas, quam si alienam vrbem multorum militum auxilio debelles. Quis autem sit hic vir patiens tantopere laudatus à sapiente sic adiungit Gregorius: *Sciendum vero, quod plerumque ideo patientes esse videmur; quia retribuere mala non possumus. Sed qui idcirco mala non retribuit; quia nequaquam valet; proculdubio, vt praediximus, patiens non est, quia patientia non in ostensione inquiritur, sed in corde.* Ille ergo vere patiens est, qui illatas ab inimico iniurias ex corde remittit, quo miram de se ipso victoriam reportat: Ante vero hanc de se ipso victoriam bellum praecedit, quod in corde hominis inter amorem, atque odium proximi geritur:

nam

nam charitatis amor pro pace cum inimico seruanda dimicat, odium vero inimicitiam retinendam contendit. Quod certamen egregius dux Paulus contemplans, milites omnes Christianos sic hortatur: *Pax Christi exultet in cordibus vestris*, vbi, ex Græco multi vertunt: *Brauium ferat*, videlicet aduersus odium, quod contentionem intendit. Theophilactus ita legit: *Pax Christi palmam ferat in cordibus vestris.* Et ad rem nostram ita explicat: *Ipsa igitur pax Dei palmam ferat, non ira, non contentio, non humana pax: ea enim ex vltione nascitur, sed Dei.*

Ad Coloss. 3.

Porro autem cum is, qui inimicum diligit, de ipso inimico, de Deo, ac de seipso victoriam, & palmam ferat, quis dubitet eum de Diabolo victoriam pariter reportare? Audi Chrysostomum: *Ascendit de spelunca David hoste vulneribus innumeris sauciato, vt qui tametsi seruasset Saulem, tamen illum re vera hostem diabolum multis plagis confixit.* Egregie de hoc disputat S. Gregor. inquiens: *Callidus namque aduersarius bellum contra duos mouet. Vnum videlicet inflammans, vt contumelias prior inferat; alterum vero prouocans, vt contumelias læsus reddat. Sed quia eius iam victor existit, quem ad proferendas contumelias commouit, contra illum acrius dolet, quem ad reddendas iniurias commouere non potuit. Vnde fit, vt tota se virtute contra eum erigat, quem contumelias fortiter pertulisse considerat.* Quo vero eum stratagemate petat, vt facilius vincat, considerare oportet. Nam quia hunc commouere in ipsa iniuriarum iaculatione non potuit, ab aperto certamine interim recedens in secreta cogitatione deceptionis tempus inquirit; vt qui in publico bello victus recessit, occultis insidiis victor euadat. Quietis ergo tempore ad victoris animum redit, & vel damna rerum vel iniuriarum iacula ad memoriam reducit, & ea vehementer exaggerans, fuisse intolerabilia ostendit. Qua arte quiescentis animum tanto furore conturbat, vt plerumque vir patiens illa se æquanimiter tolerasse, etiam post victoriam captiuus erubescat, seque non reddidisse contumelias doleat, & deteriora rependere, si occasio præbeatur, quærat. Hos quidem homines S. Doctor sic comparat: *Quibus ergo isti sunt similes nisi his qui per fortitudinem in campo victores sunt; sed per negligentiam post modum intra vrbis claustra capiuntur? Quibus isti sunt similes, nisi his, quos irruens grauis languor a vita non subtraxit, sed leniter veniens recidiua febris occidit?* Hinc verum patientem describens, subinde Gregorius ita adiungit: *Ille ergo veraciter patientiam seruat, qui & ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, & hæc eadem retractans, pertulisse se talia exultat.* Qui ita patitur perfecte vincit Diabolum, quia & in publico certamine, & in occulta lucta eum prostrat.

Sup.

S. Gregor. hom 35. in Euang

Cæterum, hoc gloriosissimum victoriæ genus ex nostro duce, ac Imperatore Iesu discere operæpretium est, quem Regius vates sic obsecrat: *Exurge Domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum tuorum.* Quænam sit hæc ira, ac exaltatio Christi optime S. Hieronym. sic exponit: *Pro inimicis enim rogat vt in inimicorum finibus exaltetur; cum inimici esse cessauerint, tunc tu Domine exaltaberis in eis.* Gloriosa Christi ira, atque [illegible] inimicis benefacere. Exaltatur Christus in regno suo, cum iustos amat, & beneficiis

Psal. 7.

cumulat: at in finibus regni sui, ac inimicorum suorum tunc exaltatur, cum inimicis suis diuina liberalitate benefacit. Qua vero ratione Christus benefaciendo inimicis, exaltetur, & victoriam reportet, ita Propheta subiungit: *Exurge Domine Deus meus in præcepto, quod mandasti, & synagoga populorum circumdabit te.* Quod præceptum S. Chrysost. ita interpretatur: *Quod tu nobis lege constituisti, hoc etiam factis nobis exprime, nimirum iussisse nos non habere odio inimicos.* Hoc mandatum cum Dominus exemplo expressit, mundum ad imitationem traxit, & tam clara victoria ipsius exaltatio eluxit.

CAPVT X.

Is, qui inimicum diligit, præclarum quasi edit miraculum.

IGitur qui cognatos & amicos diligunt, nil magnum præstant; hoc enim & Ethnici faciunt, at qui inimicum diligit, rem magnam operatur, præclarum enim quasi edit miraculum. Hoc autem simile est illi, quo Petrus ambulauit super aquas. Qua de re apte, eleganter disputat S. August. inquiens: *Ille calcat fluctus huius sæculi, qui diligit inimicos. Christus in mari ambulat intrepidus, cuius omnino de corde auferri non poterat inimici dilectio, qui pendens in cruce dicebat, Pater ignosce illis. Et Petrus voluit ambulare, iussus est ambulare, & ambulabat gratia iubentis non viribus suis. Sed cum videret ventum validum, timuit, & mergi cœperat conturbatus in exercitatione sua. A quo vento valido? A voce inimici, & a tribulatione peccatoris. Ergo ille clamauit in fluctibus: Domine pereo, salua me: tranquilla perturbatum, manum extende mergenti.* In eundem sensum eandem vsurpat allegoriam S. Ambr. cum ait: *Ambulat anima libero, & expedito gressu super maris gurgites, & inundantis aquarum torrenti non succumbit, sed molem ipsam vndarum, quasi aperto, & arido campo graderetur, secura pertransit.* In virtutis quidem exercitatione, sustinere inimicum, insultantem eius ferociam ferre, & impunitam licentiam tolerare, quasi mare quoddam est immensum, profundum, procellosum, amarum, sed huius maris fluctus calcat, qui inimicum diligit.

S. Ambros. lib. 1. de Iacob cap 7.

Huic miraculo affine est & illud, vt in hoc tanto mari, qui inimicum diligit, igneus amore perseueret, nec eius charitatis flamma tantis aquis extinguatur. Idcirco verum inimici amatorem merito similem dixeris Empyro pisci plane miraculoso. De quo S. Gregorius Nazianzenus scripsit:

Empyrus est piscis, qui non absumitur igne
Verum ardens mediis effulget in æquoris vndis.

Nazianz. in Carmin. de Virgin.

Huius piscis meminit Pythagoras, vt annotat Billius, estque miraculo plenum, piscem igneum marinis aquis semper immensum, nunquam extingui; sed velut in æthere, ardere, atque fulgere: ita sane iusti in turbulento mari persecutionis, quam ab inimicis patiuntur, Empyri sunt pisces ardenti charitate fulgentes, de quibus recte intelliges illud Canticorum, *aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatē.* Quod ad rem nostram optime explicat S. Gregor. his verbis: *Charitate*

Cant. 8.

S. Gregor.

quippe

quippè Sancti viuaciter ardebant; quia in Dei, & proximi dilectione mirabiliter flagrabant. Hanc charitatem aquæ multa extinguere non poterant; quia quantacumque tribulationes eis fierent, ad odium eos transmutare non valebant. Hoc nimirum esset charitatem extinguere, si in tribulationibus, quas ingerebant, ad proximi odium eos humiliare potuissent. Nota verba illa, *mirabiliter flagrabant.* Est enim magnum diuinæ gratiæ miraculum sanctos in mediis persecutionum aquis ardenti charitate fulgere, nec per odium persequentium inimicorum aliquando extingui.

Aliud huius igneæ charitatis miraculum subiungit idem Greg. dum exponit sequentia illa verba: *Nec flumina obruent illam*, sic enim habet: *Sed quia inter flumina adeò charitatis vigor vixit, vt potius flumina consumeret, quam se ab illis extingui permitteret, ideò multi etiam persecutorum ad eandem charitatem se conuertebant.* Quid enim mirabilius, quam tantam aquam ab igne consumi, nec vnquam ignem extinguere potuisse? Profectò miraculum est gratiæ, cunctas inimicorum calumnias, & iniurias non potuisse sanctorum charitatem extinguere, & in odium commutare; sed potius à sanctorum charitate persecutorum odium esse consumptum, & in similem charitatem conuersum. Vnde monemur, vt accensas hoc igne prunas super caput inimicorum congeramus, id est, charitatis beneficia ipsis persecutoribus conferamus, vt deposito ab eis odio, ipsos per charitatē nobis conciliemus:

Ad Rom 12. Id monet Paulus verbis à Sap. desumptis: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.* Quod S. Hieron. sic exponit:

S. Hieron. epist. ad Hedibiam, q. 1. *Quando inimicis nostris prabemus beneficia, malitiam eorum nostra bonitate superamus, & mollimus duritiam, iratumque animum ad mollitiem, & beneuolentiam flectimus, atque ita congregamus carbones super capita eorum, de quibus scriptum est; sagitta potentis acuta cum carbonibus desolatoriis. Vt quomodo de altari Seraphim carbo sublatus Propheta labia purganit, ita & inimicorum nostrorum peccata purgemus.*

Et lib. 1. contra Pelag. Eandem sententiam alibi ita perstrinxit. *Hoc enim faciens carbones ignis congregabis super caput eius vt superatus beneficiis, excoctus feruore charitatis inimicus esse desistat.*

S. August. lib. 3 de doctr. Christ. cap 15. Complectitur hunc sensum S. August. sic inquiens: *Ne igitur dubitaueris, figurate dictum, vt intelligas carbones ignis esse vrentes pœnitentiæ gemitus, quibus superbia sanatur eius, qui dolet se inimicum fuisse hominis, à quo eius miseria subuenitur.* Totum verò locum egregiè explicat idem

Idē ser. 163. de temp. August. his verbis: *Caput in homine sensus rationalis est, qui sensus charitatis igne recedente factus fuerit frigidus, necesse est, vt quod obest saluti, contrarium sapiat, vt cui deberet esse amicus, inimicus existat. Ad sanandum ergo talem phreneticum, homines sanctos, & charitatis igne succensos hortatur Spiritus sanctus dicens: carbones ignis congeres super caput eius. Nam eo modo sensus rationalis, hoc est, caput ipsius, incipit charitatis igne succendi, & qui prius quasi frigidus & phreneticus contra te consueuerat iracundiam retinere, spirituali carbone & tua bonitate succensus, incipit toto corde diligere.* Nobile sane miraculum, conglaciantem odio inimicum igne charitatis succendere & ad veram amicitiam reuocare.

Capvt XI.

Amor inimicorum gratissimum Deo sacrificium.

Accedit ad dicta dilectionem inimici sacrificium esse Deo gratissimum. Hoc obtulit Dauid perfectus inimicorum amator, qui à cæde inimici sui Saulis sibi in spelunca temperauit. De quo Chrysost. ait: *In spelunca sacrificium obtulit David, idque admirabile, haud quidem mactato vitulo, aut occiso agno; sed iracundia, quod maius est.* S. Chrysost. hom. 2. de Dauid & Saule. In hoc quidem sacrificio non solum iracundia mactatur, sed amor ipse inimici Deo offertur. Ad hoc sacrificium offerendum, cor hominis iusti mansuetudine consecratum altare idoneum est. Quod sane altare adumbratum est per Iosuë: vbi strenuus, ac pius hic dux profligatis hostibus populi Dei extruxit altare: Iosue 8. *Ex lapidibus, quos ferrum non tetigerat, & scripsit in eo Deuteronomium.* Ad quem locum Origenes per Origen. hom. 9. hoc altare eorum corda intelligit, qui nulla in inimicos crudelitate tanguntur, & benignitate, ac beneficentia prosequuntur. Origenis sententiam, aptè reddidit Hug. Victor. his verbis: *Hoc* Hug. Victor. lib 4. alleg. veter. test. cap. 5. *altare significat iustos, perfectos, quos ferrum non tangit, quia eos nulla crudelitatis culpa corrumpit. Deuteronomium, quod interpretatur secunda lex, significat Euangelium, quod in hoc altari scripsit Dominus, quando dixit: audistis, quia dictum est antiquis, &c.* Perfecti ergo viri altare sunt, quod perfecta Euangelij doctrina de dilectione inimicorum inscriptum est: lex enim prima, & imperfecta in tabulis lapideis incisa fuit: at secunda perfectissima in perfectis viris, qui lapides sunt, quos ferrum non tetigit, inscribitur. In quo quidem altari omnes illæ affectiones, quæ charitati repugnant, iugulantur.

Quàm verò Deo gratum sit huiusmodi sacrificium facilè potest intelligi ex illo Leuit. Leuit 2. *Cùm autem obtulerit sacrificium coctum in clibano de simila, lagana, azyma oleo lita offerat.* Lagana vocant alij placentas, aut tortas. Caietanus interpretatur crustulas, seu obelias. Hispanè *obleas.* Per lagana Rikelius amorem inimicorum intelligit, sacrificij genus Deo gratissimum: Cùm enim inimicum diligimus, lagana Deo, hoc est, tortas oleo litas, & crustulas, ac obelias, cupediarum genus offerimus. Qui quidem proximum amat, verè est panis de simila; quia medulla est Dominici panis, & absque fermento malitiæ, & nequitiæ, quia non tristatur, non irascitur non vindictam expostulat, quin potius oleo charitatis conspersus in clibano tribulationis Christi panis euadit. Porrò ob eandem rationem, non solum delicioso pani, sed vino etiam, quod in deliciis est, amor inimicorum comparatur. Vnde sponsa hoc vinum sponso suo Christo pollicetur, cùm ait: *Dabo tibi poculum ex vino condito.* Cant 8. Vbi Cassiodorus, & aliqui ex Patribus in vino condito charitatem intelligunt, eam maximè, quæ circa inimicos versatur. Vinum dicitur, ob vitalem calorem; conditum verò, quia aromatico virtutum omnium odore conditur. Quod condimentum exposuit Paulus, cùm dixit: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, &c.* 1. Cor. 13. Quo in loco di-

lectionem inimicorum præcipuè spectauit Apostolus, vt liquet ex expositione S. Greg. cùm ait: *Charitas patiens est, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna vero est, quia pro malis bona largiter ministrat. Non agit perperam, quia quo se in solum Dei, ac proximi amorem dilatat, quidquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non irritatur, quia & iniuriis lacessita ad nullos se vltionis suæ motus excitat, cum pro magnis laboribus maiora post præmia expectat. Non cogitat malum, quia dum omne odium radicitus eruit, versare in animo, quod inquinet, nescit. Non gaudet super iniquitate quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec deperditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati, quia vt se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprij profectus hilarescit.* Ecce vinum egregiè conditum dignum Deo ad potandum. Quòd sanè idem Greg. sacrificium Deo gratissimum appellat. Nam hunc ipsum Apostoli locum tractans, sic habet: *Charitas patiens est, benigna est. Patiens namque est, vt aliena mala toleret; benigna vero est, vt ipsos etiam quos portat, amet. Virtus itaque est coram hominibus aduersarios tolerare, sed virtus coram Deo diligere; quia hoc solum Deus sacrificium accipit, quod ante eius oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit.*

S. Gregor. lib. 1 n. mor. cap. 8.

Id. hom. 35. in Euang.

Cæterum cum perfectius sacrificij genus, quòd homines Deo offerunt, martyrium sit, huiusmodi quoque sacrificium in amore inimicorum inuenire quodammodo possumus. Audiendus est Euseb. Emissen. vbi ait: *Notum per ista sit, quia partem, & operam martyrii suscipit, qui odium malis debitum generosi cordis benignitate calcauerit.* Amor quidem inimici martyrium est charitatis, iuxta illud S. August. *Vita perfecti Christiani, si secundum Euangelium viuat, mors est, atque martyrium.* Martyres fidei pro eius defensione vitam offerunt corporis: at qui inimicum tolerant, pro charitate offerunt vitam animæ, nempè amorem. Tyrannus martyres facit fidei. Inimicus verò charitatis. Tuus Nero, tuus est inimicus, tot te cruciat tormentis, quot iniuriis te afficit.

Euseb. Emissen. serm. de S. Stephan.

S. August. tract. 2. in Ioan.

Denique reprobi homines, mundique amatores stultum iudicant, si homo lacessitus iniuriis inimicis ignoscat: at iusti & electi id potius in sacrificium deligunt, quod illi vt execrabile reijciunt. Quod præsignauit Moyses, cùm dixit Pharaoni: *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro.* Ad quæ verba S. Aug. in Gloss. ait: *Oues Ægyptij edere dedignantur; sed quod abominantur Ægyptij, hoc Israelitæ Deo offerunt; quia simplicitatem conscientiæ, quam iniusti velut infimam, abiectamque despiciunt, iusti in virtutis sacrificium, vertunt: & excolentes recti puritatem, ac mansuetudinem Deo immolant, quam abominantes reprobi fatuitatem putant.*

Exod. 8.

Capvt XII.

Amor inimicorum externis signis debet ostendi.

INimicorum amor, si verè in corde est, externis signis proditur, salutatione, & aliis, quæ salutationis nomine includuntur: satis enim salutat inimicum, qui eum oblata occasione non subdolè, sed simpliciter laudat. Quo nomine sponsa commendatur, cùm dicitur: *Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias.* Vbi S. Bernard. ait: *Lilium vtique pungentes se spinas illustrare, & venustare non cessat candore proprio. An non proinde lilium tibi videtur implere, quodammodo Euangelij perfectionem qua iubemur benefacere his, qui oderunt nos?* Lilium quidem, quamuis ab spinis pungitur, eas tamen sua societate dignatur, & suo candore ipsas venustare dignoscitur: Ita perfecta anima eos, a quibus conuitiorum aculeis pungitur, & suo congressu non priuat, & candida laude commendat. Laudare quidem ex animo inimicum, certum est veri amoris indicium: quo mirificè conspicuus fuit Dauid, qui Saülem hostem suum vita functum est lamentatus, & egregiis laudibus prosequutus. Quòd expendens Rabanus dixit: *Rex & Propheta Dauid, qui persecutoribus mala non reddidit, cum Saul, & Ionatha bello occubuissent in lamentatione sua Gelboe montibus maledicit, &c.*

Cant. 2. S. Bernard. serm. 48. in Cant.

2. Reg. 1.

Si autem inimici laudem petentes multum exigere videmus, saltem illud amoris signum præbeamus, vt honesta nominum appellatione inuicem honoremus. Hi enim qui odio quempiam habent, humilioribus eum vocabulis solent appellare; quamuis enim à verbis contumeliosis abstineant, vt sunt illa, quæ Dominus memorauit. *Racà, & fatuus.* Si quæ vera sunt in cognatione humiliora, ea libentius vsurpant. At qui penitus è corde odium eliminauit, cum de inimico loquitur, illustrioribus, vt eum honestet, nominibus vtitur. Cùm perfidus Absalon parentem Dauid regno, & vita spoliare contenderet, mirabile est, quo nomine pius pater impium filium appellet: nam dixit ad Ethai *reuertere, & habita cum Rege.* Vbi Theodor. ait: *Quem cum persequeretur, & bello inuaderet execrandus filius, non eum nominauit parricidam, non fratricidam, sed Regem.* Ne videlicet durioribus aliis verbis, quamuis verè omnino enuntiarentur, animum odio infectum indicaret.

2. Reg. 15. Theodor. quæ. 1. 29.

Illud autem amoris signum omninò præstandum est inimico, vt scilicet ei nunquam in congressu nostrum negemus, sed conueniendi nos & alloquendi semper copiam faciamus, nosque quotiescumque occasio se offerat, sermonem cum eo conferamus. Nimia enim taciturnitas retenti in corde odij indicium est. Ideò crocodillus elinguis, omnique voce carens, inimicitiæ symbolum semper extitit, quod soleant inimici crudelioris animi odia silentio tegere. Quamobrem Christus Dominus cum ad omnes passionis suæ iniurias tacuisset, non tacuit quando alapa à ministro Pontificis percussus est, sed respondit: *Si male locutus sum; testimonium perhibe de malo; sin bene, quid me cædis?* Cur ergo hoc solum loco respondet, & cum aduersario expostulat? Quia profectò (sic iudicant Doctores aliqui) tam acerbum fuit illud iniuriæ genus, vt nisi loquendo pacatum animum non aperuisset, intestinum aliquod odium taciturnitate videretur alicui celasse. Nam qui in huiusmodi casibus multo silentio vtitur, pro tantæ rei vltione verba videtur contemnere, maiorque ad vindictam meditari, vt docet Arist. quo spectat

Ioan. 18.

[illegible] Rhetor.

quod

Tacit. 1. annal.

quod Tacitus, ait: *In Haterium statim inuectus est; Staurium, cui implacabilius irascebatur, silentio transmisit.* Quod taciturnitatis genus Dauid timuisse videtur in Deo, cùm sic alloquitur:

Psal. 27.

Deus meus, ne sileas à me, ne quando taceas a me, & assimilabor descendentibus in lacum, id est, ne taciturnitate, & silentio inexorabilem aduersum me iram geras. In hoc enim sensu Lyra locum ad litteram accipit, existimat enim prophetam composuisse hunc Psalmum, quando fugiens de Hierusalem timore Absalon ascendebat iugum oliuarum nudis pedibus, quo tempore Sadoch,

2. Reg 15.

& Abiathar consuluerunt Dominum. Sed tunc non habuit Dauid responsum. Ex quo iudicans Deum sibi non esse placatum, & indignum se reputans, qui secum arcam haberet, iussit eam reportari in ciuitatem. Tunc ex summitate montis conuersus ad locum sanctum tabernaculi, vbi iam reposita erat arca; intento animo verba Psalmi huius ad Deum in oratione direxit, dicens: *Deus meus, ne sileas a me, nequando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum.* Quasi diceret, ait Lyr. *Ne sileas à me, denegando mihi responsum per spiritum tuum, sicut negasti mihi petenti per Abiathar sacerdotem si autem sic taceas, nec das mihi responsum, iam me mortuum, & cum descendentibus in lacum computabo.* Taciturnitas ergo magnam iram indicare videtur, quamobrem qui se amare inimicum dicit, id ita esse sermone contestetur. Eodem modo explicat hunc locum Hug. Card. inquiens: *Ne sileas ad modum irati, vel negantis. Silentium enim signum est iræ, Ezech. 14. nunquid interrogatus respondebo? Isai. 57. ego tacens, & quasi non videns.* Cùm Deus magnam iram vult indicare, tacet: non taceat ergo homo cum inimico, si odij suspicionem velit propulsare. Hoc ergo amicitiæ signum necessario præstandum est inimico. Vn-

Rom. 13.

de Paulus dixit: *Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.* Quod debitum semper sol-

Clem Rom. lib. 4 Const. Apost. c 13.

uendum Clem. Rom. sic explicat: *Dei est præcepto, nemini quidquam debere nisi amicitiæ signum.* Cætera enim debita ita soluuntur proximo, vt non amplius debeantur: at signa amoris, vt salutatio, & alloquium semper ex charitate debentur, sicut ex prædio conducto, vel censu empto pensiones. Qui enim à Deo charitatem accepit, signa veri amoris, quotiescumque exigat occasio, pendere debet. Non exiguntur hæ pensiones ab Ethnicis, qui fratres tantum salutant, & alia amoris signa eisdem solum demonstrant; exiguntur tamen à Christianis, qui locupletissimum charitatis prædium, siue censum cum debito pendendi acceperunt. Vnde opportunè Chrysost. ad eum Pauli locum ait: *Tale quippe debitum est charitas, vt reddatur, & semper debeatur*, vt videlicet vsuuenit in censu.

Cæterum, qui proximum salutare, vel alloqui renuit, aut dedignatur, non solum inimici, sed superbi etiam hominis animum gerit. Sunt enim, qui in honore sibi præstimendo nimis arrogantes; in eodem deferendo difficiles se, & morosos exhibeant, quorum stultitiam rectè ar-

S Chrysost. hom. 66. in Matth.

guit Chrysost. *Arrogans* inquit, *atque superbus maiorem se cæteris arbitraris, & neminem se esse dignum affirmas, cumque laudem ab hominibus quæras, spernis eos, atque contemnis. Quæ res adeò expers rationis est, vt ænigmatis simillima sit; quos enim despicis, ab his hominibus gloriam quasi debitam flagitabat.* Meritò quidem ipse putat ænigma quod nemo soluerit, vt à quibus magni fieri quisquam vult, & honorem gloriamque aucupatur, hos despectui habeat, ac nihilo æstimet; nam quæ eius mens sit diuinari vix possit. Quippè cum ab hominibus suo ipsius iudicio despectis, & indignis honore, honorem quærit; effectum vtique causæ repugnantem intendit, ac si vellet ex igne frigus, vel ex aqua ignem generari. Honorem quidem aucupari ab his, quos despectos, indignosque iudicas honore, perinde est, ac si à pauperrimis hominibus magnam vim auri & argenti, ab stultissimis sapientiam, à molestis, & asperis rebus voluptatem velis haurire; neque enim hæc, magis quam illud, inter se dissident, ac repugnant. Illud sane cohæret, & naturæ consentaneum est, vel honorem despicere ab his delatum, quos despectui habes, vel eos magnifacere, & honorabiliores reddere, quo maior sit delatus tibi ab ipsis honos. Quare idē Chry-

Idem Chrysostom. hom. 14 in acta Apost. Ioan. 17.

sost. dixit: *Prouerbium est, qui honorat, se ipsum honorat.* Ideò Patrem Christus precabatur: *Pater clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te*, id est, honorem mihi apud homines confer, clarum me, & honorabilem fac, vt te honorare & clarificare possim. Vniuersè autem, honor aliis habitus in ipsum refunditur exhibentem, illumque magis, quàm alios ornat. At superbi stultè dignitatis suæ partem in aliis contemnendis consti-

Plutarch. in Polyticis ad Traian.

tuunt, cùm rectè Plutarch. dicat: *Stulti sanè qui intelligere nequeunt honorare, quàm honorari, quid præstet cum sæpenumero gloriosius, & honorificentius sit.*

Capvt XIII.

Iniuriarum remissio documento etiam gentilium commendatur.

QVis miretur si velit Dominus, vt virtutis perfectione Christiani Ethnicis antecellāt? Cum hi amicos diligant, & amoris eis indicia præbeant, æquum est, vt Christiani diuina fidei luce radiati, & cœlestibus, ac æternis beneficiis obstricti, multo maiora præstent, id est, inimicos diligant, ipsisque veræ charitatis signa exhibeāt. Quid si etiam in hoc ipsis Ethnicis posthabemur, & Christiani nominis probro ab eisdem

Plutarch. eodem loc.

docemur. Adi Plutarchum, qui refert Principem Thrasybulum ciuitatem Atheniensium oppressione triginta tyrannorum liberasse; sed lege simul sanxisse; ne quis ob præteritas iniurias posset aliquem ad iudicium deferre; quæ *lex obliuionis* vocata est, ob quam ab Atheniensibus corona donatus est. Christus Dominus æternitatū Princeps, cùm mundum innumeris tyrannis exactis, in libertatem vindicasset, legem obliuionis in hoc Euangelio, velut in ære incidit, & obedientes æternæ gloriæ corona donat. Si ergo nos hæc Christi lex non moueat; Ethnicorum lex nos pudore afficiat. Huic legi auscultasse videtur Iu-

S. August. epist. 5.

lius Cæsar, de quo, vt S. August. refert, Tullius dicere solebat, nihil obliuisci solere, nisi iniurias. Ideóque Pompei sibi inimici statuas demoliri prohibuerit.

Non minus admiratione dignum est, quod Sabellicus, & Fulgos. referunt, fuisse videlicet in

Græcia celebre quoddam altare, quod gratiarum eſt appellatum; quia ibi Dijs offerebant quidquid gratis remittebant Inimicis. Cum igitur aliquando Lacedæmonij Athenienſes prælio viciſſent, dubitarentque, an expediret, Athenienſes funditus delere, Deorum oraculum conſulentes, reſponſum eſt: *Communem gratiarum aram ne amoueatis.* Additque Sabellicus: *Flexit Spartanos religio, vt hoſtibus infeſtiſſimis parcerent.* Hoc altare quaſi vmbra erat Euangelici præcepti; hoc enim loco Chriſtus gratiarum aram verè erexit, in qua gratiſſimum Deo ſacrificium offerimus, cum inimicis ex animo ignoſcimus. Ad quod præſtandum, ſi Domini mandato non mouemur, ſaltem Spartanos Ethnicos imitemur. In hac gratiarum ara litauit Ariſtides, quem cum Athenienſes iniuſtè in exilium relegarent, egrediens è ciuitate Deos enixe precatus eſt, ne quid mali Athenienſibus, ob ſuam iniuriam inferrent, vt teſtatur Laërtius. In eadem ara vitam ſuam obtulit Phocio primarius Athenienſium ciuis, quem cum ipſi morte damnaſſent, iam bibiturus venenum, filio præcepit, ne mortis ſuæ authores vlciſceretur.

Laërt. lib. 6.

Accedit Ethnicus Philoſophus Plato in Dialogo, qui inſcribitur Crito, ſic docens: *Nullo modo iniuriandum eſt, ſed neque, ſi paſſus fueris iniuriam, vlciſcendum, vt vulgus putat. Perpaucis autem (ſcio) ſic vel apparet, vel apparebit.* Quam doctrinam obuijs manibus ſuſcepit Pericles, quem ſatis laudat S. Baſil. nam cum in multorum conuentu omnium conuitiorum maledictis, eum inimicus inceſſeret, non ſolum modeſtè, & patienter tulit, verum finito ſermone, quod nox eſſet, facem ſumens, nobiliſſimus Græcorum inimicum famulorum more comitatur. Hæc fax non paruam doctrinæ lucem Chriſtianorum oculis præfert; indignum autem eſt, vt filij tenebrarum filios lucis illuminent. Laudat etiam Baſilius Euclidem Megarenſem, cui cum quidam fratris diceret: obteſtor Iouem te à me interficiendum; Ipſe reſpondit: eundem ego teſtor, placaturum me mortem laturum.

Plato. in Crit.

S. Baſil. hom. 24. de vtilitate capienda ex libris Gentilium.

Illuſtrius videtur eſſe, quod Origenes refert de Zenone Philoſopho, qui grauiter à quodam iniuria affectus, dixit: *Diſperream, niſi te amicum conciliauerim.* Non abſimile eſt, quod Plutarch. memoriæ prodidit de Alexandro, de quo cum nobilis quidam Athenienſis obliquè loqueretur, amici frequenter monebant Alexandrum, vt obtrectatorem illum vita mulctaret. Quod ille non ſolum tenuit, ſed multis aduerſarium beneficijs munerauit, quibus ille omninò mutatus, totus erat in laudibus Alexandri, qui vbi hoc cognouit, ait: *Hæc mea potentia eſt, vt in mea voluntate ſitum ſit amicos facere ex inimicis.* Refert etiam Origenes de Licurgo, cui quidam ſibi inimicus oculum eruit, quem Licurgos poſtea ſibi ſubiectum non ſolum non eſt vltus, ſed ab ipſo eſt beneficijs affectus. His omnibus ſatis exploratum erat, quod Seneca docuit: *Hominem ſapientem iniuria non magis tangunt, aut ei nocent, quam tonitrua & fulgura cœlos contingant.*

Origen. lib. 8. contra Celſum.

Senec. lib. 1. de clem.

Multò illuſtriores Ethnicis Patres veteris legis hac in re extiterunt, de quibus ſermonem habens S. Auguſt. ſingulariter de benignitate, qua Ioſeph fratres accepit, & iniurias remiſit, ait: *Cum illos pro peccato videret afflictos, deoſculatus eſt ſingulos, & ſuper ſingulos flenis, & illorum colla pio oculorum rore perfundens, odium fratrum charitatis lachrymis abluebat. Hoc idem etiam, & nos in illis, qui in nos peccauerunt, debemus implere.* Coniunge Ioſepho Dauidē qui in ſpelunca à cęde Saulis inimici ſibi temperās, in arā gratiarum ſacrificium obtulit. Quapropter S. Chryſoſt. dixit: *in ſpelunca ſacrificium obtulit Dauid, idque admirabile, haud quidē mactato vitulo, aut occiſo agno, ſed iracūdia, quod maius eſt.*

S. Auguſt. ſerm. 82. de temp.

S. Chryſoſt. hom. 1. de Dauid & Saule.

DE LVMINE MYSTICO,

SIVE DE LVCE DOCTRINÆ, ET SPLENDORE VIRTVTIS necessario Præsulibus, & Doctoribus.

LIBER VNICVS.

PROOEMIVM.

NIHIL prius luce, quia nihil pulchrius, sine qua vel maximè pulchra sordent, ac vilescunt. Aptissima proinde diuinitatis similitudo. Deus enim lux prædicatur, inde, qui propriùs Deum tenentur imitari Prælati, & Doctores extantæ dignitatis participio luminarium quoque decorantur elogio. Multiplex hunc honorem dedit analogia inter illos & luminaria, in quibus (hanc affert Galfridus, cuius verba subnitto.) Et apis ceram, terra stuppam, flamma flammam sine sui diminutione ministrat. Cera, est docibilitas, tractabilitas, mansuetudo, vnde Poëta de adolescente ait: Cereus in vitium flecti. Apes sunt artificiosæ, laboriosæ, subtiles: Prælati solliciti, vtiles, & fideles. Apibus autem hoc nomen natura indidit, quod nascantur (vt aiunt) sine pedibus: siue quod pedibus sibi cohæreant, & se inuicem complectantur. Pedes affectiones sunt, in quibus puluis adhæret gradientibus super terram. Nec sine pedibus nascitur quisquis ad prælationis officium proprio fertur affectu, & suo potius appetitu, quam fraternæ charitatis intuitu, vel superioris arbitrio potestatis. Quanti pedati antequam nati in cathedram hodie pedibus suis insiliunt? Quanti irruunt potiùs quàm trahantur? Nec mirum si industria & fructus apum non sequitur, vbi pedes ortum præcesserint. Et sine pedibus nascendi defuerit natalis origo. Sed nec pedibus se se inuicem complectuntur, qui sibi mutuis affectionibus non cohærent, homines amantes singuli semetipsos. Apis vero habet volatum, habet aculeum, habet mel, habet ceram. In sublimi contemplatione cœlestium secretorum, in dura reprehensione inobedientium, & inquietorum, in dulcedine spiritualium consolationum, & probabilium morum ædificatione. Et sibi quidam mellificant, sed non solis, dum fruuntur dulcedine, quam ex floribus suxerint scripturarum, & eisdem suos reficiunt auditores. Cellulas quoque cereas intra, artificiositate componunt, in quibus eiusdem liquoris gratia componatur. Sine aculeo apis inutilis, quod sapientium verba vt stimuli in altum defixi, victum sibi volando conquirit, & reuehit ad aluearium suum onusta regrediens. In tabulis ceteris, vel cereatis ad arbitrium suum stylus hominis notat, & delet, scribit, & corrigit, mutat, & auget, & minuit, quod ad præpositi spectat officium, sicut tradunt de præpositione Grammatici. Nolite ergo obdurare corda vestra charissimi, nemo contumax, nemo rebellis appareat, improbus, inobediens, obstinatus. In lapideis tabulis solius Dei digitus scribit, qui potens est de lapidibus filios Abrahæ suscitare. Atque vtinam cor lapideum semper tollat à nobis, & donet cor carneum, cereum, suadibile, disciplinæ capax monitis acquiescens, hac de causa stuppa vilis materies, nec cuiquam

operi pretioſo, ſed iniuriis deputatur, vt puta ſordibus detergendis, curandis vulneribus, oppilandis foraminibus, & ſuum ei participium reddens vulgariter dixerim obſtupandis. Et in his omnibus humilitas commendatur. Cera ſine ſtuppa liquet forſitan, ſed non lucet: Stuppa ſine cera vritur, & conſumitur in momento. Vtilis eſt candela chariſſimi, ſi humilitas cordis intrinſecus luceat, foris gratia manſuetudinis præferatur. Et Magiſter bonus ſuis vtramque diſcipulis ſuo commendat exemplo: Diſcite, inquiens, à me, quia mitis ſum, &c. ſed candela quoque ſine lucis candore quid prodeſt? niſi arſerit, non lucebit. Semel accenſa ſi fuerit, extincta fœtebit. Placet humilitas Deo noſtro. Placet manſuetudo, & ſpiritus eius ſuper humilem & quietum requieſcit. Ignem, inquit, veni mittere in terram, &c. Flamma eſt charitas. Feruor gratiæ ſpiritalis. Chariſſimi, Deus noſter ignis conſumens eſt. Accedite ad eum. Accendite candelas veſtras, vt luceant opera veſtra bona etiam coram hominibus, & multitudo fidelium ædificetur ex eis.

Apte quidem: Verum diuina æterni verbi autoritas non luminaria, ſed lucem diſcipulos ſuos vocat futuros Eccleſiæ, & regni ſui principes, nec lucem, vtcumque dixit, ſed cœleſtem, nec hanc ſimpliciter, ſed lucem mundi, nimirum ſolem, qui non ſolum lucet, ſed fouet, & aſſidua beneficus operatione vniuerſitati præſidet rerum corporearum, quas vegetat, regit, ſeruat, à quo cætera aſtra lucem vſurpant, vt idonea ſimilitudine munus Chriſtiani Præſidis, & Doctoris commendaret, talem ſcilicet, futurum, vt ab ipſo cæteri illuminentur, nec hoc præſtare poſſe otioſum, ſed ſollicitum & operantem. Quapropter ne ſolum doceat, ſed faciat, ne ſolum illuceat ſermone, ſed exemplo incendat, opera potiſſimum exigit. Verba eius hæc ſunt, *Vos eſtis lux mundi, non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita; nec accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt. Sic luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera bona veſtra, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Mox addit: *Qui autem fecerit, & docuerit hic magnus, vocabitur in regno cœlorum.* Hanc igitur cœleſtis magiſtri ſententiam ſecuti, exponemus quo pacto adiungenda ſint exempla doctrinæ, vt lux ſit mundi, quicumque præeſt aliis.

CAPVT PRIMVM.

Quomodo lux fieri debet iuſtus cognitione diuinarum rerum.

CHRISTVS Dominus iuſtos, & potiſſimum Præſules, & Doctores ſuæ Eccleſiæ vult, vt acceptam diuinitus in mentibus lucem minimè abſcondant, & tam præclaram lucernam nequaquam ſub modio occultent, ſed eius lucem in opera deriuent; vt eam videntes homines glorificent Patrem, qui in cœlis eſt. Hoc enim loco, vt certum Chriſtus ponit, iuſtorum mentes diuinæ cognitionis luce fulgere, quæ in opera ad Dei gloriam ſit deriuanda. Id autem quod Dominus, vt certum ponit, operæpretium erit explicare, iuſtorum nimirum mentes diuinarum rerum ſuperna cognitione clareſcere, & infuſa diuinæ illuſtrationis luce radiari cum enim interni peccatorum oculi denſis ignorantiæ tenebris caligent; iuſtorum tamen mentes diuina luce perfuſæ nil non vident, quod ad ſalutem ſit neceſſarium.

S. Cyrill. Alex. lib. 1. in Ioan. c. 13. Id optimè docet Sanctus Cyrillus Alexandrinus, inquiens: *Lex enim data eſt, vt per eam lux, quæ in nobis eſt, accendatur, lippitudine oculorum mentis deterſa, & depulſis tenebris, quas priſca ignorantia nos occuparunt.* Ratio in homine lucerna eſt, ſed per diuinorum ignorantiam, extincta; accenditur autem per legem, quæ ob

Deut. 33. hanc cauſam ignea dicitur, iuxta illud Deuter. *Et in dextera ignea lex.* Cùm ratio per diuinæ legis illuſtrationem accenſa eſt, facile ipſa accendit omnia hominis opera; vt iuxta diuinam legem fulgeant, in Dei gloriam.

Contra verò peccatores denſis ignorantiæ tenebris laborant; hanc enim ob cauſam in ſacrificio pro peccato nullus in lege veteri vſus olei, ac thuris permittebatur, vt Theodoretus, ſic obſeruat: *Sacrificium, quod offerri ſolebat pro peccato, ſine thure, & oleo offerebatur: carent enim alimento lucis, qui ſedent in tenebris peccati: & qui lugere debent, experte. ſunt lætitia: neque prædui ſunt odore bono, qui reliquiæ fœtorem minimè reliquerunt.* Peccatores quidem non ſolum lucem non habent, ſed neque oleum, vti virgines fatuæ. At cum peccator per baptiſmum, ſiue per pœnitentiam peccata deponit, quaſi excuſſis tenebris diuinæ lucis ſit particeps. Quod Eccleſia myſticis cæremoniis ſignificauit, cum olim decreuit, vt baptizandus nudis pedibus ad ſacrum lauacrum accederet, vt Sanctus Dionyſius interpretatur, ea cæremonia ſignificatur: *Hominem exutum vitioſis affectibus fore puriſſimum per proſpectum diuini luminis.* S. Theodor. q. 1. in Leuit. S Dionyſ. c. 2. Eccleſiaſt Hierar.

Porrò, iuſtos ſolis iuſtitiæ lumine illuſtrati; peccatores verò ignorantiæ tenebris obſcurari, vel Ethnicorum ſapientes ſunt ſubodorati, cum Coruum & Cignum Apollini, id eſt, Soli ſacros eſſe voluerunt. Significarunt enim Solis præſentia omnia lucis candore albeſcere, & eiuſdem abſentia cuncta noctis tenebris nigreſcere, vt exponit Sebaſtianus Erizzus. Ad hunc modum iuſtos appellare licebit cignos luci ſolis iuſtitiæ Erizz. lib de antiq. num.

conſe

consecratos; peccatores verò coruos tenebris æterni addictos. Id Dominus Iob docuit, his verbis: *Indica mihi, si nosti omnia, in qua via lux habitet, & tenebrarum quis locus sit, vt ducas vnumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius.* Vbi S. Greg. ad rem nostram, sic habet: *In via sanctæ conuersationis lux virtutum habitat; tenebrarum vero, id est, vitiorum locus est homo peccator.* *Iob. 38.*

Quam verò magna sit hæc diuina lux, quæ iustorum mentes illustrat, in candelabro aureo, quod in tabernaculo septem lucernis fulgebat adumbratum est: nam vt Guilhelm. Durand. docet: *Septem illæ lucernæ septem dona Spiritus Sancti significant, quæ in nocte huius sæculi tenebras nostræ cæcitatis illustrant.* Hunc sensum amplectitur Raphael Aquilinus per candelabrum aureum septem lucernas habens, virum iustum intelligens, septemplici dono Spiritus Sancti splendentem; ac subinde scitè satis adiungit: *Emunctores candelabri sunt amor, & timor,* quibus amouemus à corde & sensibus nostris occasiones tenebrarum peccati. Receptacula verò, in quibus immittebantur emunctiones lucernarum, sunt Sacramentum pœnitentiæ, vbi bonorum operum nostrorum imperfectiones depouuntur. *Durand lib. 1. ration. cap. 1.* *Aquilin. tract. 2.*

Verum quam magnam hæc lux iustorum vim habeat contra omnes peccati, atque Diaboli tenebras sapientei admodum aperuit Sanctus Diadochus Episcopus Photicensis, ita inquiens: *Oportet igitur in omnibus pace animæ Spiritum Sanctum recreare, vt lucernam cognitionis semper apud nos lucentem habeamus: ipsa enim in penetrali mentis semper splendente, non solum illi amarulenti, & tenebricosi Dæmonum applausus patefiunt, sed etiam magnopere languescunt ab illo sancto & glorioso lumine deprehensi. Idcirco Apostolus ait: Spiritum nolite extinguere. Id est, ne per maleficia, & prauas cogitationes Spiritum Sanctum tristitia afficiatis, ne suo illo splendore vos desinat protegere.* Nil omninò dici potest absolutiùs, ac perfectiùs. Quomodo autem hæc lux hominem inducat, vt non sibi, sed soli Deo velit lucere, per bona nimirum opera; quibus visis, homines glorificent Patrem, qui in cœlis est, Eodem sapientiæ tenore docet idem Sanctus Diadochus, his verbis: *Spiritalis sermo semper animam à cupiditate inanis gloriæ custodit.* Aduerte animum ad rationem, quam ita subiungit: *Dum enim sensu luminis omnes partes eius tuetur, facit, vt non opus ei sit honore hominum.* Cœlestis enim sapientia, quæ in hominis iusti cognitione lucet, sic iuuat omnes animæ partes, vt ipsa honorem hominum tanquam superuacaneum facilè respuat. Et quidem omnes animæ partes, siue potentiæ adiumento diuinæ lucis egent ad suam perfectionem; huius enim lucis auxilio intellectus videt, memoria viget, voluntas gaudet. Vnde Regius Vates, cum dixisset: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine* Illico annectit: *Dedisti lætitiam in corde meo.* Ex lumine enim vultus Dei, quod in mente lucet, voluntas de cœlestibus gaudet. Quia ergo potentiæ omnes animæ per diuinam lucem satis superque refectæ sunt, fit, vt nullo modo mundanum efflagitent honorem. At mundi sapientiâ, quæ lux etiam esse videtur, appetitum mundani honoris non pellit, sed potius acuit, quia potentias animæ minimè reficit. Vnde S. Diadochus subdit: *Sermo vero sapientiæ huius mundi semper ad inanem gloriam hominem incitat: Etenim quia non potest eum experimento scientiæ suæ iuuare, amorem laudis alumnis suis largitur, tanquam ab ambitiosis hominibus fictus, & formatus.* Vnde quamuis tres pueri satis instituti erant in omni Chaldæorum scientia; quia tamen parum potest hominem iuuare, & alumnis suis amorem laudis largitur, vt ait Diadochus, ideò Deus illis diuinæ scientiæ cognitionem dedit, vt ibi dicitur, his verbis: *Pueris autem his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro & sapientia.* Vbi Theodoretus, ait: *Non enim Chaldæorum institutio intelligentes eos fecit, verum diuina gratia, intelligentia, & sapientia.* *Diadoch. lib. de perf. Spirit. c. 28.* *Eodem lib. cap. 11.* *Psal. 4.* *Daniel. 1.* *Theodor. Orat. 1.*

Cæterum hanc diuinam lucem aliquando Deus per se solum mentibus suorum infundit, aliquando verò etiam per alios, eo ordine, vt à superioribus ad inferiores deriuetur, iuxta illud Psalmi: *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Vbi S. August. ait: *Tu illuminas, sed per montes, qui prius lumen excipiunt, per Prophetas scilicet, & Apostolos.* Hic quidem lucis deriuatæ ordo, vt eruditis viris placet significatus est in catena illa aurea, quam finxit Homerus à cœlo pendentem, & in terras vsque demissam, qua apprehensa homines se se possent in cœlos attollere: Significat enim seriem lucis, quæ primò est in Deo, à quo deriuatur in primarios Angelos, qui inferiores illuminant, & hi rursus infimos, & hi primarios homines, nempè veritatis Doctores, & hi deinceps homines veritatis expertes. *Psalm. 75.*

CAPVT II.

Iniustus potest censeri, qui lucernam fidei sub modio intellectus sine opere detinet.

QVamuis Dominus hoc loco de Doctoribus, Pastoribusque sermonem habeat; ad alios etiam extendit verba sua: In quibus tunc lucerna accenditur, cum eis à Christo fidei lumen donatur: tunc verò lucerna fidei super candelabrum ponitur, cùm in Ecclesia per bona opera omnibus manifestatur. At hæc lucerna tunc sub modio latet, cum intra intellectum, vel sub corporis commoditate otiosa delitescit: Etenim per hanc lucernam Christianam fidem plures Patres intelligunt. S. Ambrosius, ait: *Nemo fidem suam intra mensuram legis includat, sed ad Ecclesiam conferat, & in qua septiformis spiritus relucet gratia.* Concinit Beda qui ad hunc locum, sic habet: *Candelabrum Ecclesiam dicit, cui lucernam superposuit, quia nostris in frontibus fidem suæ incarnationis affixit.* Eundem sensum alij quoque Doctores complectuntur, per modium, sub quo fides obscuratur, otiosum ac torpentem intellectum, & corporis pigram commoditatem accipiunt. Vnus pro omnibus sufficiat Augustinus, qui ita concludit: *Sub modio ergo lucernam ponit, quisquis lucem doctrinæ commodis temporalibus obscurat, & tegit.* Cur autem temporale commodum modius, siue *S. Ambros. lib. 5. in Luc.* *S. August. l. 2. de serm. Dom. in monte, c. 12.*

siue mensura dicitur, scitè explicat, his verbis: *Et bene modius dicitur res corporalis, quia temporalia bona, quæ corpore peraguntur, circa dierum mensuram, quam significat modius, incohantur, & transeunt; æterna verò, & spiritualia nullo tali fine coercentur.* Qui ergo fidei doctrinam; & veritatem, vel sub torpenti intellectu, vel sub corporis commodis detinet, nec per bona opera in oculis hominum lucere facit, is lucernam sub modio ponit.

Rom. 1. Quomodo autem huiusmodi homo iniustus censendus sit docet Paulus ad Romanos, vbi de gentium philosophis pronuntiatur; *Qui veritatem Dei in iniustitia detinent.* Hoc est, veram de Deo cognitionem, quam per philosophiæ studium consequuti fuerant, in iniustitia, id est, contra ius, & iustitiam abditam detinuerunt; & quasi sub modio lucernam occultarunt. Ita nobiles aliqui autores hunc locum explicant. Iniustitia autem hæc facilè monstratur, quia fides est pecunia siue talentum illud, quod Dominus

Matth. 25. S. Gregor. hom. 9 in Euang. seruo ad negotiandum dedit. Nam S. Gregor. per hoc talentum ingenium fide illustratum intelligit. Idem autem est, lucernam sub modio ponere, & talentum in terra abscondere. Vnde Sanctus Doctor, ait: *Talentum quippe in terra abscondere, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare.* Sicut ergo iniustus est, qui alienam pecuniam ad lucrum susceptam sine lucro reddit: ita iniustus censendus est, qui acceptam ad bona opera fidem, sine bonis operibus seruat.

Præterea, sicut iniustus est maritus qui vxori cohabitare non vult, nec ex ea filios procreare: Ita liberum arbitrium, quod Deus fidei quasi matrimonio quodam coniunxit, iniustus indicabitur, nisi bonorum operum filios ex ea suscipiat. Quo spectauit Sanctus Augustinus, cùm

S. August. in præf. ad Mal. 31. dixit: *Nunquid fides tua sterilis erit? Si sterilis non es, sterilis non est ipsa.* Fides fœcunda est, filios bonorum operum concipere, & edere desiderat; in culpa iniustitiæ liberum arbitrium est, quod tanquam sterile ad fidem non vult accedere. Sed eius doctrinam contemnit.

Deinde, vt iniustus est operarius, qui conductus ad vineam colendam operari recusat, & otiosus sedet: ita qui per fidem vocatur ad cultum, & opera virtutis, iniustus videtur, nisi in bonis operibus laboret. Ad quod confirmandum Sanctus Bernardus assumit illud parabolæ Euangelicæ, in qua paterfamilias otiositatis arguit illos, quos adhuc ad se per fidei vocationem non asciuerat. *Quid hic statis tota die otio-*

S. Bernard. ser. 1. de Pu-rificat. *si?* Ait ergo Bernardus, *cum arguantur otiositatis ipsi quoque, quos nemo conduxit, qui tam conducti sunt, si otiosi inuenti fuerint, quid merentur.*

Ad hæc vt artifex iniuriam facere videtur operi, quod dimidiatum relinquit: ita Christianis iniuriosus est fidei, quam non complet ope-

3. Reg. 7. 2. Paralip. 4. Io. eph. lib. 8 antiq. c. 3. ribus. Quod mysticè præsignatum est in mari illo æneo, quod erat plenum aqua; rotundum in circuitu, atque vt testatur Iosephus, habebat hemisphærij schema, seu dimidiæ Sphæræ figuram, ita vt si iterum vas illi æquale imponeretur, integra, ac perfecta sphæra remaneret. Id

Eucher. lib. 3. in lib. Reg. 21. quidem apposite exponit Eucherius, vt mare illud dimidiæ sphæræ significaret fidem, quæ in Baptismo recipitur, quæ non sufficit ad complendam perfectionem vitæ spiritualis, nisi accedat in adultis obseruatio mandatorum, operumque executio, tanquam altera media sphæra imponenda alteri mediæ sphæræ fidei. Quod videtur respexisse Paulus, cum mandatorum obseruationem fidei plenitudinem vocat. *Accedamus*, inquit, Hebr. 10.
cum vero corde in plenitudine fidei. Vbi S. Thomas, sic exponit: S. Thom. lect. 2. *Accedentem ad Deum oportet credere; nec sufficit qualiscumque fides, sed requiritur fides plena, quod fit duobus modis; scilicet, & quantum ad materiam fidei, vt credantur omnia, quæ proponuntur ad credendum; & quod sit fides formata, per charitatem scilicet operantem.*

CAPVT III.

Super candelabrum dignitatis sola lucerna meriti accensa poni debet.

Qvam aptè super candelabrum ponitur lucerna ardens, & lucens; tam absurde collocabitur, quæ vel ardore, vel luce caret. Lucis & ardoris merita gradus sunt, per quos ad candelabrum, id est, Ecclesiæ dignitates ascenditur. Qui dignissimus est, is cæteris præferatur; qui indignus est, repulsam ferat. Nemo lucernam extinctam candelabro, vt luceat, imponit, si mentis est compos; lateat hæc sub modio. Igitur qui lucet meritis, sit super candelabrum dignitatis. Obseruari debent, quæ de prophana Quæstionis dignitate Rex Athalaricus ad Felicem scribit, inquiens apud Cassiod. *Aptamus munera nomini, & meri-* Cassiodor. lib. 8 variar. *tis tuis.* Ita enim concedi debent dignitates, vt iuste aptentur meritis, nec eis maiores, sed æquales sint. Rationem subdit: *Sicut conscientia læta est, quæ prouehitur meritis, ita sub reatu iacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutis.* Cur autem conscientia lætetur, quæ prouehitur meritis, subinde indicat. *Sumpsisti nomen ex meritis; custodi, vt semper lateris veritate vocabuli.* Inde nascitur in Præsule lætitia, quod videat nomen dignitatis, verè sibi congruere, nec falsò de se enuntiari. Subiungit apertius: *Nam cum omnis appellatio, ad declarandas res videatur imposita, nimis absurdum est, putare nomen alienum, & aliud dici, quam possit in moribus inueniri.* Dignitas, quæcunque sit, in moribus eam gerentis debet inueniri; alioquin alienum portat nomen, alienum occupat locum, alienam præfert dignitatem, imò adulterinam, cùm sit virtutum, quæ se ostentat margaritum. Quamobrem, qui in dignitate, siue sæculari, siue ecclesiastica est constitutus actionibus dignitate dignus esse suam eum esse debet comprobare, iuxta illud eiusdem Cassiod. in formula Consulariatis: *Nomen tuum actionibus proba. Consule fessis, & tunc verè diceris Consularis.* Pastor quoque nomen suum actionibus probet, pascat oues vberrimis in pascuis Christi, & tunc verè Pastor appellabitur, nec solum pastoris nulla sorde maculans, seruansque dignitatem nominis exercitatione virtutis. Igitur vt Lib. Cassiod lib 11 ep ad Ioan. Canc. cum eodem Cassiod. concludam. *Vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere.* Plane vituperabile est, vt Ecclesiæ gubernaculum tradatur ei qui temnum tenere debebat, sicut quærebatur S. Aug. Quamobrem Epis- S. August.

copos,

S. August. epist. 148. ad Valerium.
S. Ambros. lib. 10. ep. 82.

copos, & vniuersè omnes sacerdotes merita debent eligere, non cupiditas, honorisque appetitio. Aptissimè S. Ambros. ait: *Ideò Sacerdotem Aaron Deus ipse elegit, vt non humana cupiditas in eligendo sacerdote præponderaret, sed gratia Dei.* Confirmauit Deus electionem Aaron virga ipsius germinante, & florente, aliorum candidatorum virgis, siccis remanentibus. In quo admonitus est Pontifex, vt quod discrimen apparebat, in virga; etiam conspiceretur in vita, sed in sententia Ambrosij expendi debet verbum illud *præponderaret*: nam in libra iustitiæ turpe est præponderare cupiditatem, cum merita maius pondus debeant habere, vt ad studium virtutis prouocentur corda multorum, iuxta illud Cassiod.

Cassiod. lib. 1. Ep. de Primiscrinio.

Differri non patimur merita fidelium, vt ad studia bonorum actuum prouocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ iusta sunt laboribus vt prouectu priorum, inuitemus corda sequentium. Debet ergo qui ad Ecclesiasticam maximè dignitatem vocatur, cæteris longo interuallo meritis præcellere.

Hieronym. Ep. ad Oceã.

Quapropter S. Hieron. prudenter, dixit: *Res pene contra naturam est, vt sine peccato aliquis sit; sed talis eligatur, cuius comparatione cæteri grex dicantur.* Adeò quidem requiritur in Pastore hæc comparatione gregis excellentia, vt S. Leo, dixerit:

S. Leo. serm. 16.

Totius familiæ Domini status & ordo mutabitur, si quod requiritur in corpore, non inuenitur in capite. Quæ verba ad

dist. 61.

Sacros Canones translata habentur. Inter alia autem in capite inueniri debet, vt ætate etiam graui, atque matura præcedat: hac enim de causa Petrus Prælatus est Ioanni, vt docuit S. Hieron.

S. Hieron. lib. 1. contra Iouinian.

his verbis: *Quæritur, cur non Ioannes virgo electus est, vt esset caput Ecclesiæ? Respondeo, ætati delatum est, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens pene puer progressæ ætatis hominibus præferretur.* Audiant ergo electores S. Leonem proximè laudatum, ita minantem: *Sicut boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdote iudicium: ita grani semetipsum afficit damnatione, qui ad sua dignitatis collegium sublimat indignum.*

Idem lib. 5. Epist. Mai.

Grauí semetipsos damnatione afficiunt hi, qui non quærunt eos, qui possunt plus prodesse in Ecclesia, erigere columnas, sed quos, vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequijs deliniti, vel pro quibus maiorum quisquam rogauerit, & (vt deteriora taceam) qui vt Antistites fierent, muneribus impetrarunt. Ex aduerso S. Hieron. proponit Moysem amicum Dei, cui facie ad faciem Dominus loquebatur, qui potuit vtique successores Principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem; sed extraneus de alia tribu eligitur Iosue. *Vt sciremus*, inquit Hieron. *Principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ.*

Capvt IV.

Lux virtutis & sanctitatis maximè necessaria est in Pastoribus, & Doctoribus.

CVm Christus Dominus in Doctores, Pastores, ac Principes populi præfata verba direxerit eos admonitos voluit; debere se virtutis, ac sanctitatis luce ita fulgere, vt omnes subditos ad glorificandum Deum valeant incitare. Quod in Moyse designatum esse, satis notauit S. August.

S. August. in qu. 140.

his verbis: *Moyses accepta potestate in peccatores, cum honorificentia descendit de monte facie gloriosa, ac si nunquam magis sanctitate indiguerit, quam cum potestatem in homines acceperit.* Sanctitate quidem conspicua eminere vult Dominus illos, qui gubernandis alijs præficiuntur. Vt quemadmodum sui muneris dignitate: Sic (quod potius est) vitæ, ac morum excellentia, Deum, cuius vices gerunt, repræsentent. Ideò Moyses, vt obseruat S. Chrysost. *In vultu Deitatis testimonium portabat ad populum.* Sed multò excellentius, testimonium Deitatis portabat ad mundum Christus Dominus, cum constitutus à Patre Doctor humani generis, illis verbis:

Matth. 17.

Ipsum audite, resplenduit facies eius sicut Sol; vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Testimonium Deitatis portabat dicente Patre: *Hic est filius meus dilectus.* Sed hoc testimonium ore præferebat, cum resplenduit facies eius sicut Sol. Tale autem testimonium ore fulgente præferre decebat, cum Doctor humani generis prædicatur. Vnde S. Hilar. ad hunc locum, ita scribit: *Hunc ergo filium audiendum vox de nube significat, dicens: Ipsum audite; vt scilicet idoneus ipse præceptorum talium autor demonstretur, qui regni cælestis gloriam facti confirmasset exemplo.* Qui cælestem futuram gloriam præsenti exemplo in facie præferebat, idoneus profectò monitor habetur, qui docendis omnibus hominibus præficeretur. Quisquis ergo, siue Doctor, siue Pastor, hominibus regendis præponitur, perspicuo sanctitatis splendore fulgere debet vt Sol. Quod vt testatum omnibus esset, cum fortissimus ille Nazaræus in Principem ac iudicem populi electus a Deo esset, consilio diuino appellatus est Sanson, quod interpretatur *Sol eorum.*

Doctor ergo, atque Pastor non solum scientia, & verbo, sed multò magis virtutis exemplo prælucere debet: nam de eo, qui operum bonorum luce caret. Optimè S. Isidor. dixit:

S. Isidor. lib. 3. sent. cap. 37.

Qui bene docet, & malè viuit, videtur vt cereus, alijs dum bona exponit; lucem præstare; se vero in malis suis consumere atque extinguere. Luceat ergo Doctor vt Sol, inextinguibili virtutis lumine: sic enim libere, & vtiliter subditos corripere, & corrigere poterit. Nam vt Paulus docet:

Ephes. 5.

Omnia quæ arguuntur à lumine manifestantur. Hoc certè genus arguendi subditos optimum est, si sanctitatis propriæ lumine culpas corrigendis manifestet Pastor. Ita Hugo Cardinalis explicat hunc locum, his verbis: *Omnia quæ arguuntur, manifestantur à lumine, id est, à sanctis viris qui sunt lumina. Tales debent arguere, Iob. 20. reuelabunt cæli, id est cælestes viri iniquitatem eius.* Qui cælesti lumine fulget terrenas tenebras poterit arguere. Vnde Christus Scribis & Pharisæis, dixit.

Ioan. 8.

Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Arguere bene non poterant adulteram, qui mentem habebant innocentiæ lumine destitutam: lux enim innocentiæ & sanctitatis regula rectissima est, sine qua aliorum errata non rectè iudicantur, & arguuntur. Quod Sanctus Gregorius, sic docet:

S. Gregor. lib. 14. mor. cap. 15.

Rectè iudicare aliena merita non valet, cui conscientia innocentia propria nullam iudicij regulam præbet. Lux ergo innocentiæ regulam menti

præbet

præbet ad iudicandum, & arguendum. Quamobrem ſi peccatorum tenebris aliqui obſcurati ſunt, prius quàm alios arguere præſumant, ſibimet innocentiæ lucem reſtituant. Vnde paulò inferiùs dixit S. Doctor: *Prius ipſi purgandi ſunt, per quos aliorum culpa feriuntur: vt ipſi iam mundi veniant, qui aliorum vitia corrigere feſtinant?*

Doctoris ergo facies, ſicuti in Moyſe, & Chriſto Domino vitæ ſplendore fulgeat, vt alios docere, & arguere vtiliter poſſit. Quam faciem in perfecta Doctoris anima laudat ſponſus, in-
Cant. 2. quiens: *Vox tua dulcis, & facies tua decora.* Quod
S. Bernard. ſerm. 62. in Cantic. ad rem noſtram exponit S. Bernard. dicens: *Cum puritate mentis prædicatio veritatis oſtenditur. Quid enim interna decor faciei, niſi puritas: hæc abſque prædicationis voce Deo placuit; illa abſque iſta in nemine. Multi puritate neglecta, ante loqui, quam videri conati ſunt, qui turpiter viluerunt, dum quo alios docent, ſeipſos non docuiſſent.* Faciem ergo ſplendidam, ſicut Moyſes, imò inſtar ſolis lucentem habeat Princeps, & Eccleſiaſticus, & ſæcularis: vterque enim docendi, & gubernandi munere Deum ſolem iuſtitiæ ac ſan-
Plutarch. lib. de doct. Princip. ctitatis repræſentat. Vnde Plutarch. dixit: *Sicut Deus in cœlo conſtituit pulcherrimum ſui ſimulachrum ſolem: talis eſt in Republica imago, ac lumen Princeps qui Dei reuerens iuſtitiam tuetur, hoc eſt, Dei rationem geſtat, non ſceptrum, vel fulmen, vel tridentem.* Inſigne ergo maximè Regis, & cuiuſuis Principis proprium, non ſceptrum, non fulmen, non tridens eſt; ſed lux rationis, iuſtitiæ, & ſanctitatis. Hoc enim virtutis & iuſtitiæ lumen in Principe fulgens magis timetur à malis, quam ſceptrum, fulmen, & tridens. Quod
Caſſiod. lib. 1. var. epiſt. 9. Caſſiod. prudenter aducit. *Præſulem*, inquit, *agere non decet, quod alter accuſet. Quid timeat reus cum videat crimen in faſcibus conſtitutum? Sola malis illa tormenta ſunt, ſi publica vita moribus ſuis ſentiant eſſe contraria.* Sola ergo perfecta virtus, atque iuſtitia Principis inſigne eſt, pluſquam cætera omnia malis metuendum. Pul-
Plin. in Panegyr. chrè Plinius de cognomine *Optimi*, quod poſt præclara alia publicè Traiano inditum eſt, ſic loquitur: *Meritò tibi poſt cæteras appellationes hæc eſt addita, vt maior. Minus eſt enim Imperatorem, & Cæſarem, & Auguſtum, quam omnibus Imperatoribus, & Cæſaribus, & Auguſtis eſſe meliorem. Ideoque ille parens hominum, ac Deorum, optimi prius, deinde maximi nomine colitur: quo præclarior laus tua, quàm nominis conſtat optimum eſſe, quam maximum.*

Capvt V.

Doctores & Paſtores pleniori luce à Deo illuſtrantur, vt alios illuminent.

LVx mundi à Domino appellantur Apoſtoli, & Apoſtolici viri, qui eos Deus lucis theſauros conſtituit, & pleniſſimo rerum diuinarum lumine ditat, vt plurimos alios per eos illumi-
Pſalm 75. net. Quapropter Regius Vates dixit: *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, turbati ſunt omnes inſipientes corde.* Quod S. Auguſt. ad rem noſtram ita interpretatur: *Tu illuminas, ſed per montes, qui prius lumen excipiunt, per Prophetas ſcilicet, & Apoſtolos.* Sed hæc montium illuminatio in vtilitatem camporum, & vallium recidit, vnde ſubiungit Propheta: *Turbati ſunt omnes inſipientes corde.* Pro quo legunt multi: *Spoliati ſunt fortes corde*, id eſt, Principes tenebrarum ab illuminatis montibus ſpoliati ſunt. Quod congruit cum verſione, quam hoc loco refert Lyra; nam pro *a montibus æternis*, vertunt ex Hebræo *de montibus rapina.* In his enim illuminantis montibus Dæmones deprædati ſunt, & homines in libertatem aſſerti.

Ex his montibus æternis erat Eliſæus, qui illuminatus à Deo ſuam in miniſtrum lucem deriuauit; hic enim nihil aliud videbat, quam exercitum hoſtilem in circuitu ciuitatis, ille autem in circuitu ſuo montem plenum equorum, & curruum igneorum intuebatur, quod etiam intuitus eſt Prophetæ ſeruus, poſtquam à monte hoc æterno fuit illuminatus. De quo S. Chryſoſt. 4 Reg. 6. Chryſoſt. ſer. de Eliſ.
meritò dixit: *Sedebat in monte altior mundo, propter cœlo, iacentia infra ſe deſpiciens, ſuperna iam deuotius attendens.* Mons etiam æternus erat Patriarcha Iacob, qui à Deo illuminatus, & luce Prophetiæ illuſtratus, in cunctos filios ſuos futurorum lucem refudit. De quo proinde S. Amb. Geneſ. 48.
ſcripſit: *Iacob videbat futura, qui æſtimabatur* S. Ambroſ. lib. 2. de Iacob & vita beata, c. 9.
non videre præſentia. Denique errauit, & ipſe Ioſeph, vt ad dextram eius applicuiſſet filium ſuum ſeniorem, & ad ſiniſtram ipſius filium iuniorem. Sic videntem filium cæcus pater emendauit, vt adiungit Ambroſ. *Licèt impedito corporis aſpectu melius videbat, vt videntem deceret, erraſſe.*

Porrò, viros Apoſtolicos plenius à Deo illuſtrari, vt inde illuminentur minores, præſignatum eſt in ipſis Apoſtolis, vbi Dominus celebre conuiuium facturus, *dedit diſcipulis panes. Diſcipuli* Matth. 14.
autem turbis, cuius rationem aſſignat S. Hilarius ad eum locum inquiens, *quia per Apoſtolos erant* Cant. 14.
diuina gratia dona inferioribus hominibus reddenda. Hic autem deſcenſus gratiarum ab Apoſtolis, & Apoſtolicis viris ad inferiores expreſſus eſt à Regio Vate, cùm ait: *Aſcendunt montes & deſ-* Pſal. 103.
cendunt campi. Per ſublimes montes Paſtores, & Doctores intelligit, per depreſſos campos, inferiores & ſubditos. Ita interpretatur S. Hieron. qui de his montibus, ait: *Exaltati ſunt libera prælatione.* Et S. Auguſt. *Eminent montes in ſalute populorum.* Qua verò ratione Dei dona à vertice montium ad planitiem camporum deſcendat, ita ſubdit: *Rigans montes de ſuperioribus ſuis, de fructu operum tuorum ſatiabitur terra.* Vbi Gloſſa interlinealis ex Auguſtino, & Gregorio deprompta, ſic exponit: *Altioribus arcanis rigas montes ab eis, & ad terram vſque gratia deſcendit.* Quod ſub alio ſymbolo docuit idem Pſalmiſta: *Sicut vnguentum*, inquit, *in capite, quod* Pſal. 132.
deſcendit in barbam barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Vbi S. Baſilius, Prælatorum in ſubditos illapſum, & influxum egregiè expendit his verbis: *Quemadmodum à capite vſque ad barbam, & ſummitatem indumenti ſacrum vnguentum decurrens, ſacerdotem bona fragrantia replebat: ſic à Principe vſque ad ſubditos concordiæ vtilitas deſcendit.* Hug. Cardin. per hoc vnguentum, non ſolum concordiam, ſed generatim Chriſti gratiam intelligit, quæ ab origine gratiarum vſque ad infimos fideles deſcendit. Nam per caput Aaron Chriſtum, per barbam Apoſtolos, per veſtimentum Eccleſiam,

per oram vestimenti minores Ecclesiæ intelligit, ac deinde subdit: *A capite descendit primo vnguentum in barbam; quia à Christo descendit primo, & abundantius gratia in Apostolos, & de Apostolis in Ecclesiam vsque ad minores iustos.*

Non autem mirum est, si à montibus æternis, id est, per eminentes sanctitate Doctores, & Pastores subiectam Deus plebem illuminet, cum per malos & reprobos Prælatos id etiam præstet. Nam Caïphas prophetauit de Christi morte dicens: *Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Hoc autem prophetandi munus Pontificiæ dignitati Euangelista adscribit, subdens: *Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius prophetauit.* De quo S. August. ait: *Hic docemur etiam homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere; quod tamen Euangelista diuino attribuit Sacramento, quia Pontifex fuit, id est, summus sacerdos.* Vnde S. Chrysost. opportune infert: *Vide quanta est Pontificalis virtus potestatis; Pontifex enim effectus etsi indignus existens, tantum prophetauit nesciens quid diceret; ore enim solo vsa est gratia, contaminatum autem cor non tetigit.* Verum non solum malorum præpositorum linguam ad prophetandum mouet Deus, sed mentem quandoque sapientia, ac prudentia instruit, & illuminat, vt gubernandi munere vtiliter fungantur. Id aperte colligitur ex Daniele, vbi dicitur: *Daniel superabat omnes Principes, & satrapas, quia spiritus Dei amplior erat in illo.* Quo loco Theodoret. optimè expendit vocem istam *amplior*, his verbis: *Discimus ex hoc loco iis quibus ad vitam ciuium instituendam magistratus mandatur, etiam si pietatis expertes fuerint, quoddam tamen sapientiæ munus, ad subiectum sibi populum gubernandum, diuinitus concedi.* Optimè quidem: nam dum in Daniele spiritus Dei amplior esse dicitur, quàm in cæteris Principibus, etiam in his spiritum Dei fuisse, præiudicio quodam decernitur. Ex quibus debet intelligi, quanto venerationis studio subditi Pastores suos, ac Doctores prosequi debeant, quos nimirum Deus ampliori sapientiæ lumine illustrauit, vt eos doceant, atque regant. Hanc etiam ob causam, Prælati cæca sunt obedientia obtemperandi, in quibus nimirum Deus lumen gubernationis constituit, non in subditis: nam lumine in oculis constituto corporis membra gubernantur.

Ioan. 11.
S. August. tract. 49. in Ioan.
S. Chrysost. hom. 64. in Matth.
Daniel. 6.

Capvt VI.

Doctores ac Pastores non paucis; sed omnibus lucere debent.

QVandoquidem Doctores & Pastores, *lux mundi* à Christo appellantur, vt omnibus luceant, admonentur. Lux mundi Sol omnibus lucet: Sic Pastor, concionator, & confessarius absque personarum acceptione, omnes illuminet. Sic faciebat Apostolus, qui ait: *Græcis, ac barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum,* vbi S. Chrysost. egregiè philosophatur, his verbis: *quod in sole, ac luna in terra, ac mari, cæterisque Deus fecit, non diuitibus quidem, ac sapientibus plus partiens, maioremque copiam faciens, minorem autem pauperibus; sed æqualem omnibus vsumfructum proponens: Id in ipsa Euangelij prædicatione fecit. Idque tanto etiam magis, quanto ea rebus illis magis est necessaria. Quapropter Paulus assiduè ait, omnibus gentibus, &c.* Sancti quidem viri qui sub modio se occultant, qui apparere nolentes, Deo noti, hominibus ignoti vitam traducunt, & neminem docentes, in silentio viuunt, similes sunt prunis ardentibus: at viri Apostolici, Doctores, ac Pastores, non prunis, sed lampadibus similes esse debent. Sic enim S. Gregor. explicans illa verba Ezechielis: *Aspectus animalium quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum,* dixit: *Sunt plerique sanctorum ita simplices, & occulti se seque in locis minoribus sub magno silentio contegentes, vt vix eorum vita ab aliis possit agnosci. Quid isti, nisi carbones accensi sunt? Qui etsi per feruorem spiritus ardorem habent; tamen exempli flammam non habent, neque in alienis cordibus tenebras peccatorum vincunt; quia vitam suam omninò sciri refugiunt. Hi autem, qui & exempla virtutum prærogant, & lumen boni operis per vitam & verbum errantibus demonstrant, verè lampades appellantur. Carbones ardent quidem, sed eius loci, in quo iacuerint, tenebras non expellunt. Lampades, quia magno flammarum lumine resplendent diffusas circumquaque tenebras effugant.* Apostolici viri qui lux mundi vocantur, non tantum ardere, tanquam prunæ debent; sed omnia, sicut lampades, luce doctrinæ perfundere, & tenebras errorum, ac peccatorum circumquaque depellere. Hinc summus legis veteris sacerdos in pectorali seu rationali pretiosos lapides gestabat, qui Hebraïca voce dicebantur, *Vrim*, id est, *illuminationes*, vt interpretatur S. Hieronymus, quia tanquam flamma ignis fulgebant, & circumquaque omnia illuminabant; significabant autem debere sacerdotem, & Doctorem pretiosis, & clarissimis doctrinis omnium mentes illustrare.

Rom. 1.
S. Chrysost. hom. 2.
S. Gregor. hom. 5. in Ezech.

Sicut ergo Deus postquam magnam hanc mundi domum ædificauit, mox lucem induxit, quæ omnes orbis partes illustraret: Ita Christus Dominus, cùm in sermone in monte habito nouum Ecclesiæ mundum condidit, dum omnia virtutum elementa, atque cœlestia corpora octo beatitudinibus distinxit, illico lucem condens, quæ omnes noui mundi partes illuminaret, ad Apostolos, & Apostolicos viros conuersus, ait: *Vos estis lux mundi.* Munus ergo Apostolicorum virorum est, totum mundũ lustrare, & illustrare.

Præterea per creatam lucem Deus omnibus mundi rebus consuluit; nulla enim in mundo res est, cui lux non sit proficua & quam virtutis suæ efficacitate non attingat; est enim animalibus, stirpibus, metallis, ac cæteris rebus salutaris: lux enim calore suo cœlesti omnibus in vniuersum rebus vitam generat, conseruat, vigorem addit, & vitales spiritus viuifico calore quotidie reficit. Adeò vt S. Dionys. dixerit: *Lux mouet ad vitam, nutrit, auget, perficit, purgat, renouat.* Peritissimus medicus Vales. ait: *Lux tribuit rebus vitam, ignem generationum omnium parentem per omnia circũducendo.* Auicenna etiã scribit lumen esse cœlestiũ virtutum, & quidem omniũ veluti vehiculũ: Id quod cõprobat etiã Albert. & Rhod. Hac lucis virtute bestiæ reddũtur mansuetiores, cũ experiẽtia testetur, eas bestias, quę syluas densiores,

S. Dionys. lib. de diu. nom cap 4.
Vales. c. 1. Sacræ Philosoph.
Auicenn.
lib. Meteor.

&

Auicenn. lib. de ſomn. & Vigil. Rhodigin. lib. 20. 15.

& tenebroſas incolunt eſſe ferociores. Lucis exortu homo lætatur, animalia exultant, auiculæ cantillant, herbæ quodammodo reuiuiſcunt, & veluti ridere videntur. Per lucem homo in cognitionem Dei clariùs, & efficaciùs vocatur.

S. Auguſt. lib. de cognit. veræ vitæ.

Vnde S. Auguſt. agens de cognitione veræ vitæ, vbi de luce multum diſſeruiſſet, tandem in hæc verba erumpit: *Hinc mens ſe in alta eleuet, cor ſuum quantum poteſt dilatet, quandam ſuper ſe admirabilem lucem, quæ omnium illarum lucium lux ſit, intendat.* Cum ergo lux in omnium rerum ſalutem ſe extendat, & iuxta vocem Propheticam, non ſit, qui ſe abſcondat à calore eius, reliquum eſt, vt vir Apoſtolicus, qui lux mundi vocatur, in omnium hominum ſalutem ſine diſcrimine incumbat.

Capvt VII.

Iuſti maximè Doctores & Paſtores ſunt ornamentum Reipublicæ, & Eccleſiæ, ac totius mundi.

Lvx ornamentum orbis eſt, ſine qua triſtis, ac fœdus turpiter iaceret. Idcircò ab Ariſtotele appellatur, *purpura cæli.* Etenim lux regale ornamentum, quo totus orbis maximè cœlum decoratur, & S. Ambroſ. dixit: *Lux prima gratia eſt ædificij, quæ ſi deſit, tota domus deformi horret incultu; lux eſt, quæ reliquos domus commendat ornatus.*

S. Ambroſ. lib. 1. Hexam, cap. 9.

Cùm ergo Doctores & Paſtores lux mundi à Chriſto vocantur, ornamentum Reipublicæ, ac Eccleſiæ, & totiùs mundi dicuntur. Quod docuit S. Auguſt. explicans, illa verba Hieremiæ, *Adhæſit in terra venter noſter,* ſic ſcribit: *Venter dicuntur, qui carnales ſunt, vt os Eccleſiæ in ſanctis ſit, in ſpiritualibus ſit; venter Eccleſia in carnalibus.*

S. Auguſt. in Pſal. 43.

Facies Eccleſiæ, id eſt, pulchrum ipſius ornamentum iuſti ſunt, præcipuè Doctores, & Paſtores ſancti. Quo ornamento cùm Iudæorum Eccleſia ſe ſpoliatam agnoſceret lamentabili voce dicebat: *Abſtulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei.* prout S. Paſchaſ. & alij interpretantur: *Abſtulit Dominus magnificos plebis Iudaicæ in tempore captiuitatis ſuæ, quando Prophetas, & Sacerdotes, quorum ope & doctrina maximè ſuſtentata fuit, propter malitiam eorum, & ſcelerum multitudinem illos habere non permiſit.*

Thren. 1.

At S. Bonauent. Prophetæ verba ad Eccleſiam referens, ait: *Magnifici Eccleſiæ ſunt Prælati; qui tunc auferuntur, quum caduca, & vilia, quæ exigua ſunt, quærunt, magna & æterna derelinquunt.* Sacerdotes ergo, Doctores, & Paſtores vocantur Eccleſiæ magnifici, quia eam ſua auctoritate exornant, & tuentur. Monilia quidem, & elegantes, atque aureæ veſtes, quibus ſponſa Chriſti Eccleſia exornatur, iuſti omnes ſunt, maximè Sancti Doctores, & Paſtores, de quibus Deus Eccleſiam alloquens, ait: *Viuo ego, dicit Dominus, quia his omnibus velut ornamento veſtieris, & circumdabis eos tibi quaſi ſponſa.*

Iſai. 49.

Quem locum explicans S. Hieron. ſic habet: *Felix qui tanti meriti eſt, tantæque virtutis, vt ornamentum dicatur Eccleſiæ. De hoc dicitur: Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* Peccatores pannoſa veſtis centonibus plena ſunt, à vetere Adam relicta; at iuſti veſtis aurea varietate contexta & monilibus reſperſa, quibus Sancta Eccleſia quaſi ad nuptias ornatur.

S. Hieron. lib. 13. 10 Iſai.

Quæ ſua ornamenta alio ſymbolo ipſamet Eccleſia expoſuit, cùm lætabunda ſic ſponſum alloquitur: *Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.* Vbi Origenes, alijque Doctores per hæc tigna; ac laquearia domorum ſponſæ, diuerſarum Eccleſiarum Doctores, ac Paſtores intelligunt, qui ipſas Eccleſias, & protegunt, & ornant. Sic etiam S. Gregor. locum intelligens, ait: *Cedrus, quæ ſerpentes reprimit, & fugat, ſublimiores ſignificat ſanctos, cypreſſus ſimpliciores. Per domos plures Eccleſias intelligimus: per tigna cedrina Prædicatores deſignamus. Tigna enim tectum ſuſtentant; laquearia verò domum implent, & ornant. Sic in Sancta Eccleſia Prædicatores boni ſcripturam diuinam in corde & ore portant, quam fidelibus quaſi tectum expandentes prædicant, vt dum Eccleſia prædicatione cæleſti inſtruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tentationum protegatur.* Per laquearia cypreſſina Hugo Cardin. etiam Prædicatores intelligit, quatenùs totam domum continent, connectunt & ornant.

Cant. 1.

Capvt VIII.

Doctor perfectus lucem doctrinæ & ardorem zeli debet habere.

Doctor, ſiue Apoſtolicus vir lux mundi à Chriſto appellatus, lucere, & ardere debet, verò zelo charitatis. Audiat S. Bernard. dicentem: *Lucere tantum, eſt vanum, ardere tantum, eſt parum; lucere & ardere perfectum.* Lucet tantum is, qui docet tantum; ardet ſolum is, qui non docet, attamen zelo charitatis flagrat: lucet & ardet, qui doctrina & charitate præſtat. Doctor frigidus ſimilis eſt lunæ, quæ lucet, & non ardet: At vir Apoſtolicus ſolem imitatur, qui lucet & ardet.

S. Bernard. ſer. de natiu.

Imitetur ergo Doctor Eccleſiam, quæ amicta ſole deſcribitur, *Mulier amicta ſole.* Dum autem Doctor ſicut Sol ardet, corda hominum inflammat, & velut ceram liquefacit, & in gemitus, ac lachrymas vrit.

Apocalyp. 12.

Id quod à Doctore flagitat S. Hieronym. inquiens: *Docente te in Eccleſia; non clamor populi, ſed gemitus ſuſcitetur, lachrymæ auditorum laudes tuæ ſint.* Ad id præſtandum habere debet Doctor linguam igneam, id eſt, lucentem verbo, & ardentem zelo; Id enim ſignificabant igneæ linguæ, quæ in aduentu Spiritus ſancti ſuper capita Apoſtolorum ſederunt. *Verbis vt eſſent profluj, & charitate feruidi,* ſicut canit Eccleſia.

S. Hieron. epiſt. ad Nepot.

Quod S. Gregor. dilucidè docuit, cùm dicit: *Quia enim diſcipulos, & Zelo ſuccenſos, & verbo eruditos interius reddidit, foris linguas igneas oſtendit.* Doctrinæ ergo zelus adiungatur, ſine quo ſcientia, & cognitio infirma eſt.

S. Gregor. lib. 18. moral. cap. 2.

Quapropter à Nazianzeno cognitionis, & fidei præſidium appellatur, inquiens: *Animi acrimonia, cum ad pietatem acceſſerit, Zelum parit; zelus autem fidei præſidium eſt.* Optimum præſidium zelus, qui verè fortis eſt.

Nazian. orat. 23.

Vnde S. Gregor. Magnus, ait: *Fortis zelus, qui nunc in mente Doctoris agitur, in die extremi iudicij, inter eum & animam, quàm à vitiis zelatur, teſtis eſt; vt etſi audire is qui docetur noluerit;*

S. Gregor. hom. 12. in Ezech.

rit, doctor tamen pro zelo, quem exhibet, de auditoris negligentia reus non sit. Nec mirum si fortis sit sanctus Doctoris zelus, quippe qui è cella Christi vinaria trahitur, vt docet Sanctus Bernardus. *Cum duo*, inquit, *sint mentis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu; vnus in lumine, alter in feruore; spiritus vehementi repletus zelo, non plano aliunde, quam è cella Christi vinaria reportatur; is enim potest dicere introduxit me Rex in cellam vinariam.* Porro sicut zelus scientiæ, ac doctrinæ robur ingerit: ita scientia zelum luce sua ducit, & recto ordine dirigit, sine quo inutilis, imo perniciosus redditur. De quo rursus Bernardus sic habet: *Importabilis absque scientia est zelus. Vbi ergo vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax, minusque vtilis inuenitur; plerumque autem, & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior spiritus, profusiorque charitas, eo vigilantiori scientia opus est, quæ zelum reprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem.* Doctor ergo cum luce scientiæ & doctrinæ ardorem zeli coniungat, vt rursus zelum non sine scientia teneat. Audiendus est hac de re Sanctus Gregorius qui ait: *Vita prædicantium, & sonat & ardet. Ardet desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens est prædicatio accensa, sed de candenti ære scintillæ prodeunt; quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Rectè ergo prædicatorum verba scintillæ appellata sunt; quia eos, quos in corde tetigerint, incendunt.*

S. Bernard. serm. 49. in Cantic.

Idem supra.

S. Gregor. hom. 3. in Ezech.

CAPVT IX.

Lux sapientiæ, atque doctrinæ ad bona opera obligat.

QVa ratione lux sapientiæ, atque doctrinæ in Doctoribus, atque in discipulis lucere debeat, præscribit Christus propositis verbis: Nam particula illa *sic* indicat sapientiæ lucem, quæ intra mentem est, ad externa opera virtutis peruenire debere; imo ad id natura sua, ac Dei voluntate destinari, vt humo bona opera efficiat, quæ ab hominibus videri possint. Id Paulus docet, cum ait: *Nam fructus lucis est in omni bonitate, iustitia, & veritate.* Sicut enim arbor ad fructum ferendum ordinatur: ita lux doctrinæ ad opera bona, iusta, & vera efficienda, destinatur. Atque vt lux corporea ad opera naturalia & humana homini data est: ita lux mentis ad opera sancta & diuina. De luce corporea loquitur ad litteram Regius vates inquiens: *Ortus est Sol.* Quid inde? Ad quid lux solis in terras mittitur? Sic dic: *Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam.* Quæ verba ad spiritualem sensum vocans Sanctus Augustinus & per solem Christum intelligens, ait: *Sic iam licet in securitate pacis bona operari.* Quia nimirum ex quo lucem Christi, id est, Christianam sapientiam habemus, in securitate pacis operari possumus, & debemus. Et bene ait: *Iam licet.* Quia vt Do-

Ad Ephes. 5.

Psal. 103.

minus dixit: *Venit nox, quando nemo potest operari.* Vbi aptissimè ad rem nostram Glossa sic habet: *Cum dixit lux sum mundi, monet bonos, & terret malos: sicut lux monet operarios ad surgendum ad opus; & terret fures. Vnde Psal. Ortus est Sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam, &c.*

Ioan. 9.

Qui ergo lucem sapientiæ, atque doctrinæ in mente continet, eam lucem effundere debet super opera sua, vt qui vident glorificent Patrem, qui in cælis est. In qua lucis, seu sapientiæ effusione imitari Deum debemus de quo dicitur: *Effudit illam super omnia opera sua*, id est, Deus sapientiam suam effudit super omnia opera quæ fecit, vt ea videntes homines ipsum glorificarent. Nam in omnium rerum ordine & pulchritudine, sic sapientia Dei superfusa elucet, vt homines eam videntes ipsum Deum glorificare debeant: similiter homines, quam à Deo habent in mente sapientiam, effundant in actus suos sanctè operando, vt his visis Deus ab hominibus glorificetur. Eadem quippe lux, quæ fulget in mente, lucere pariter debet in opere vt illa scientia, qua intellectus instruitur, manus etiam exerceatur. Ideo vna manus dicitur Moysis & Aaronis: *Deduxisti populum tuum in manu Moysi & Aaron*, quia videlicet scientia sacerdotis, & opus legislatoris, non duæ, sed vnica manus esse debet. Id quod attentè ad eum locum obseruauit Origenes, inquiens: *Et tamen vtraque hæc non sunt duæ manus, sed vna: in manu enim Moysi, & Aaron eduxit eos Dominus, & non in manibus Moysi, & Aaron. Vnum enim opus vtriusque manus est, & vna perfectionis expletio.* Scientia ergo, atque sapientia theorica ita debet esse operatiua, vt manus dicatur, & hæc ipsa manus in opere debet inueniri. Cui consonat Seneca qui ad amicum scribit: *Sic ista discamus vt quæ fuerunt verba sint opera.* Quam sententiam absolutius docuit Theodoretus dicens: *Nam sicut qui pictoriam aut sutoriam artem perdiscunt, non solum vt earum rationem teneant, dant operam; sed multo magis, vt suis manibus exerceant: Sic moralis Philosophia, hoc est, Euangelica doctrina non tantum discenda est, vt eam sciamus; sed vt & verbis, moribus & vita exprimamus.* Simillimè philosophatur Epictetus apud Arrianum: *Ecce faber*, inquit, *qui peritus artis est, non obambulat clamitans, audite me disserentem de re fabrili; sed tacitus domum, & tabernam conducit, instruit & operibus ostendit se peritum: talia tu fac, ede & bibe, vt decet, rempub. gere, coniugium tolera, fer patrem, vicinum iniquum, & talia nobis ostende, vt vere te philosophum cognoscamus.*

Eccles. 1.

Psal. 77.

Senec. epist. 108.

Theodoret. serm. 12. de Græcar. affectio. curat.

Epictet. l. 3. dissertat. 21.

Verum si sapientia in mente contineatur, nec ad opera efficienda procedat, non vera hæc sapientia dicenda est. Quod aptis collationibus probat Nazianzenus inquiens: *Longe mihi præstabilior est forma pulchritudo quæ conspici potest, quam quæ sermonis pingitur industria: nec non diuitiæ, quæ manibus continentur, quam quæ effinguntur somnio: ac sapientia, quæ non sermonibus splendet, sed operibus collucet.*

Naz. orat. in plagam grandinis.

Isidor Pelus. lib. 2. ep. 154. Hoc breuiter exaggerauit S. Isidorus Pelusiota: *Fabula, inquit, videntur verba sine operibus.* Senec. ep. 94. Congruit cum his Patribus Seneca dicens: *Qui facienda & vitanda percipit, nondum sapiens est, nisi in ea quæ didicit, animus eius transfiguratus est.* Quasi ad sapientiam veram minimè sufficiat forma illa scientiæ, quæ animo hæret, nisi ipse animus in formam quoque bene operandi transformetur. Huiusmodi transformationem sequitur alia, quam indicauit Matth. 13. Dominus, cum dixit: *Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina satis tribus, donec fermentatum est totum.* Quam similitudinem Theophilactus sic exponit: *Fermentum dicit Apostolos. Sicut enim fermentum, cum paruum sit, totam farinam in se transfert, sic & vos totum mundum transformabitis, licet pauci sitis.* Totus ergo mundus transformatus, & transfiguratus est in exemplum, & vitam Apostolorum: virtus enim fermenti, id est, exempli Apostolici, id præstitit, quo mundus sapiens euasit.

Capvt X.

De eadem materia circa lucem sapientiæ.

IN eodem adhuc argumento insistimus. Lux igitur Christianæ sapientiæ, atque doctrinæ, qua instructi sumus, non tantum in mente teneat, sed etiam in operibus fulgeat. Hæc enim veritatis sapientia ad bona efficienda opera hominem obligat. Hæc enim sapientiæ veritas moneta fidelium est. Sicut autem is, qui fœneratus est à nummulario mille aureos, quasdam tenetur soluere pensiones: ita qui fidei, ac verbi doctrinam accepit, opera bona pendere debet. Id colligit Chrysostomus ex illis Christi S. Chrysost. orat. 5. contra Iudæos. verbis: *Oportuit dare pecuniam meam ad mensam*; nam sic habet: *Ostendit quod postea, quam audierit (hæc enim est pecuniæ depositio) qui accipit doctrinam, vsuram facere oportet doctors, tanquam Domino repetituro. Vsura autem doctrinæ nihil est aliud, quam operum exhibitio. Ergo quoniam nos quoque deponimus pecunias in aures vestras, necesse est, vt vos reddatis vsuram Domino.* Idcirco doctrina fidei etiam fundamentum dicitur, quod Paulus prædicatione 1. Cor 3. sua iecisse se dicit: *Vt sapiens architectus fundamentum posui.* Hoc autem fundamentum ideo ponitur à Christi ministris, vt nos bonorum operum structuram superponamus. Vnde subdit Apostolus: *Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit.* Id enim de bonis operibus intelligit Chrysostomus inquiens: Ibid. *Ædificium autem mihi videntur esse actiones.* Chrysostomum sequuntur Theodoretus, Oecumenius & Theophilactus: aurum enim, argentum, & lapides pretiosos virtutum genera intelligunt, ligna autem & fœnum, & stipulam ea quæ sunt virtuti contraria, quibus paratus est ignis gehennæ. Quamobrem virtutum operibus ædificare debemus supra fundamentum à Paulo positum. Hoc enim fundamentum nullis nostris expensis iacitur, quia ex sola Christi gratia nobis fidei doctrina conceditur: at spiritualem structuram nostris iam operum bonorum expensis superædificare debemus. Nam vt de Venetiis dicitur, cum ciuis quispiam domum extruere constituit, Senatus expensis publicis fundamentum iacit; ciuis vero propriis sumptibus suprà illud fundamentum ædificat: ita in Ecclesia, cum fidelis quisque æternæ salutis domum vult erigere; Christianæ veritatis atque doctrinæ fundamentum de Christi thesauro iacitur: at opificij structura pretiosis bonorum operum expensis absoluitur.

Ob eandem causam sacra doctrina; flos dicitur, vbi Ecclesia sponsum Christum sic inuitat: *Mane surgamus ad vineas*, id est, ad visitandas Christiani populi Ecclesias, vel ciuitates. Cant. 7. Quid autem in eis videre desideret, sic aperit: *Videamus si vinea nostra floruit; si flores fructus parturiunt.* Hi flores, prout aliquibus placet interpretibus, sunt pulchræ, ac benè odoratæ sacrarum litterarum doctrinæ: sicut autem flores pignora sunt fructuum, & natura cum flores producit, quasi obsides tradit, quibus fructus spondet: ita qui fidei cognitione, atque doctrina floret, ad ferendum sanctorum operum fructum se obstringit; sine hoc autem fructu flores nullius sunt vtilitatis. Vnde S. Gregorius ad hunc locum ait: *Non ergo intuendum est, si vineæ floreant; sed si flores ad partum fructuum conualescant.* Quamobrem enitendum est, vt non tam doctrina floreas, quam vt fructibus virtutum conualescas: Odit enim Deus arbores quantumuis pulchras, si fructibus sint destitutæ. Quod significare voluit cum Iudæis ita mandauit: *Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui.* Deut. 16. Quæ verba in nostram sententiam luculenter explicat S. Isidor. inquiens: *Nemus frondentes arbores, & infructuosa sunt, solum ad delectationem visus plantata: tales sunt & gentiles, qui rationem suam verborum decore componunt, vt non conuertant à vitiis, sed delectent, atque eiusmodi seductione persuadeant. Nos autem secundum præceptum, iuxta altare Dei nemus non plantamus, si circa dominicam fidem nihil in verbis infructuosum componimus.* S. Isidor. lib. quæst. in Deut. cap. 3. Optimè ergo monebat S. Gregorius non attendendam foliorum viriditatem, florum gratiam, arborum pulchritudinem, sed si flores ad partum fructuum conualescant, ad hunc enim partum, & efferendum & seruandum flores, & folia destinantur. Quamobrem Origenes Origen in cap 1. Exod. per duas illas populi Hebræi obstetrices, eleganter intelligit geminam veteris, & noui Testamenti doctrinam. Exod 1. Etenim vna illarum obstetricum vocabatur *Sephora*, altera *Phua*. Phua interpretatur rubens, Sephora vero libere volans, ex quo Origenes sic infert: *Per Phuam vetus testamentum intelligitur, quod sacrificiorum sanguine rubet; per Sephoram vero lex noua, quæ liberè, vt passer, volat; hæ leges, cum anima in partu bonorum operum laborat, obstetricantur.*

Præterea fidelis anima nauis est pretiosis fidei mercibus onusta; debet tamen vela pandere vento Spiritus sancti, & per bonorum operum exercitium mare præsentis vitæ sulcare, vt

æternæ

æternæ patriæ portum intrare possit; ad id enim ventus datur, quia egrediendum esse è portu, nauigaturis quasi insusurrat. Qua similitudine

Chrysost. hom. 2. in epist. 2. ad Thess.

vtitur Chrysostomus, inquiens: *Quod nauigiis sunt spirantes venti, hoc animis sunt verba, quandiu nauigia sub anchora detinentur, nec spirantibus ventis vela expandunt, nec proficiscuntur, nec nauigant, nec ex vno in alterum feruntur locum: ita quandiu animi aures non aperiuntur vento doctrinæ, nec ferrea præscinduntur, seu leuantur anchoræ quibus adhæret animus terrenis rebus, sub vitiorum pelago detinetur, nec proficit, nec portum petit, aut ingreditur, &c.*

Ad hæc ita debet doctrina mentem ornare per cognitionem veritatis, vt pariter decoret manum per operationem virtutis. Quod Ec-

Eccles. 21.

clesiasticus commendat his verbis: *Ornamentum aureum prudenti doctrina, & sicut brachiale in brachio dextro.* Doctrina enim fidei quatenus mentem instruit, ornamentum aureum pectoris & cordis est; quatenus vero ad bona opera excitat, aureum brachiale siue armilla dicitur. Et quidem diuinorum mandatorum opera, siue præcepta Decalogi manum ornantia subtiliter

S. Basil. in c. 5. Esai.

meditatur Basilius in armillis, siue brachialibus, quæ famulus Abrahæ dedit Rebeccæ: *Sanctam Rebeccam*, inquit, *famulus senior psellis, hoc est, armillis aureis donauit, eam enim conueniebat, erudiri prius actiuam animæ functionem ab eo, qui illam expetebat Domino suo in vxorem. Ad hoc annuendum armillis aureis condecorabat manus virguncula, hoc est, pretiosis & honestis actionibus. Decem vero aureorum erat earum pondus, quod decem summariis præceptis legis obseruatio omnis concluditur.* Quod imitati debent concionatores, qui tanquam Dei famuli animas Christo eius filio sponsas quærant, vt Decalogi brachialibus earum manus exornent.

CAPVT XI.

Doctores & Pastores non solum verbo, sed etiam operum exemplo lucere debent.

DVplicem postulat lucem Dominus à Doctore Euangelico, lucem verbi, lucem quoque operum. Fulgent enim bona opera, &

Luc. 12.

quidem plusquam verba. *Sint*, ait, *lucernæ ardentes in manibus vestris.* Ardentes lucernas in manibus gerit, qui bonis operibus fulget. Est autem operum fulgor Doctori, Pastorique maxime necessarius, ne si hic desit splendor obscura opera fulgentibus verbis tenebras offundant.

S. Hieron. epist. 2. ad Nepotianum.

Quamobrem S. Hieronymus sic monet: *Non confundant opera tua sermonem tuum. Ne cum in Ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat: cur hæc, quæ dicis, ipse non facis? Delicatus Magister est, qui pleno ventre de ieiuniis disputat. Accusare auaritiam & latro potest: sacerdotis Christi os, mens, manusque concordent.* Quemadmodum in musica, & inter se voces, & cum vocibus manus pulsantium instrumenta, necesse est congruere: ita in concione vocem cum mente, atque manu concionatoris oportet

Exod. 28.

concordare. Qui musicæ concentus adumbratus est in veste sacerdotali, quæ significabat iustitiam ex operibus bonis contextam, ex qua veste aurea tintinnabula connexa pendebant, in quibus verba sancta exprimebantur, ex præclara enim iustitiæ veste necesse est diuinam sonare doctrinam. Sic hunc typum nobis expli-

S. Gregor. 2. p Past. cap. 4.

cat Magnus Gregor. his verbis: *Vestimenta sacerdotis quid aliud, quam recta opera debemus accipere, Propheta attestante, qui ait: Sacerdotes tui induant iustitiam? Vestimentis itaque*

Psal. 131.

illius tintinnabula inhærent, vt vitæ viam, cum linguæ sonitu, ipsa quoque bona opera clament sacerdotis. Cum ergo lingua & manus, verba, & opera; doctrina & vita in Doctore consonant, concentus quidam suauissimus efficitur, quo homines ad Christum facile trahuntur. Ex quo debet intelligi, eum, qui nulla vitæ commendatione conspicuus, solo verbo prædicat, similem ei esse, qui egregium carmen musicum canit, sed sine instrumento; ille vero iustus, qui nulla doctrina instructus, sola vitæ sanctitate viam vitæ docet, adsimilis ei est, qui voce canere nesciens, musicum instrumentum magna dexteritate pulsat: at omne tulit punctum, qui voce & instrumento, id est, doctrina & vita canit, & harmonica suauitate omnes ad virtu-

Psal. 48.

tem allicit. Sic canebat Regius vates, cum dicebat: *Aperiam in Psalterio propositionem meam.* Vbi Glossa interlinealis breuiter exposuit, dicens: *Factis ostendam quod dico.* Explicatius Hugo Card. ait: *Hic reprehenduntur illi, qui quod ore prædicant, exemplo non probant; hi enim non aperiunt propositionem in Psalterio, opera enim gloriosa sunt doctrinæ.* Id de Moyse scitè

Philo lib. 1. de vita Moysis.

prædicauit Philo, inquiens: *Qualis erat vita, talis & oratio, vt nihil discreparet, haud aliter, quam in instrumento musico.* Qui ergo voce ad Psalterium canit, id est, verbo & opere docet, duplicata musica audientium aures demulcet. Hanc duplicem operis, & vocis doctrinam po-

Chrysost. serm. de eo qui incidit in latrones.

stulat à Doctore Chrysostom. *Sit*, inquit, *rectoris Ecclesiæ doctrina duplex, vt verbis facta conueniant, actus doctrinæ respondeant. Is nullo sit minor, qui cunctis est potior.*

Quamuis autem duplex hæc doctrina necessaria sit in Doctore; præcipua tamen est, quæ in operibus lucet; hæc enim authoritatem & ro-

S. Gregor. in fine expositionis c. 28. Iob

bur voci præstat. Audiendus hac de re S. Gregor. dicens: *Lex est prædicatoribus posita vt impleant, quod loquendo suadere festinant: nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adiuuatur.* Huc illud spectat Theodorici Regis, siue Cassiodori in edicto per prouincias: *Non potest, auctorem habere sermo, qui non iuuatur exemplo.* Nullam sine authore authoritatem sermo habet; authorem autem non habet, si exemplo caret.

Cassiod. lib. 5 variar. epist. 21. ad Capuanum.

Vnde alio in loco ait: *Age, ne tua tibi obiiciatur oratio; quia pondus est pudoris grauissimi propria voce conuinci.* Quid autem mirum, si vitæ exemplum vocem Doctoris fulciat, cum Ecclesiam ipsam suo robore firmet, & muniat.

Cant. 3.

Vnde illud Canticorum: Columnas eius fecit argenteas de Doctoribus explicat sanctus Gre-

Ibid.

gorius inquiens: *Christus columnas ferculi argenteas fecit, quia Ecclesiæ prædicatores dedit? Qui vt eam exemplis sustentarent, magna iustitiæ rectitudine roborauit; & vt prædicationibus*

erudirent, nitore eloquij, quasi splendore argenti decoranit.

Porro hoc interiectum est discrimen inter verbum, & exemplum, vt verbum, tanquam ignis, auditoris mentem liquefaciat: at exemplum, vt typus, eam virtutis forma figuret, & perficiat. [Ad Philip. 3.] Hinc Paulus ait: *Obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.* Græce typon, id est, sicut habetis typum nostrum. Quo loco sanctus Chrysostomus docet Apostolorum vitam typum fuisse nostrum; Doctorumque vitam similiter typum esse oportere. *Exemplar*, inquit, *erant Apostoli, imaginem quandam primarij exemplaris seruantes. Cogitate quam exalta vita illis fuerit, vt archetypum, & exemplum, viuasque leges alsis exhiberent. Quod enim littera referebant, illud reipsa omnibus conspicuum faciebant.* Subinde ab omnibus Doctoribus idipsum præstandum [Psal. 118.] vniuersè docet. Verbum ergo iuxta illud Psalmi, *ignitum eloquium tuum vehementer.* Cor auditoris tanquam metallum emollit: at exemplum typus est, in quo formam virtutis recipit.

Capvt XII.

Idem argumentum iteratur.

DOctrinam & virtutem, facere & docere, duo præcipua naturæ rationalis lumina necessaria esse Doctori etiam adumbrata in rationali, & superhumerali antiqui Pontificis [Origen. hom. 13. in Exod.] docet Origenes inquiens: *Rationale super supra pectus Pontificis annexum formam habet sensus rationabilis; humeralis vero ornatus indicium est actuum bonorum. Actus ergo cum ratione, & ratio cum actibus sociatur, vt sit consonantia in vtroque; qui enim fecerit, & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum.* Idem monstrat Hieronymus ex vestibus eiusdem Pontificis, vbi explicans, cur in veste sacerdotali, & tintinabula & mala punica appensa fuerint, ita habet: *Tanta debet esse scientia & eruditio Pontificis, vt & gressus eius, & motus vniuersa vocalia sint, vt quidquid agit, quidquid loquitur doctrina sit populorum: absque tintinnabulis enim, & diuersis coloribus, floribusque virtutum, nec sancta ingredi potest, nec nomen Antistitis possidere.* Hanc [Chrysolog. serm. 167.] doctrinam Chrysologos firmat exemplo Baptistæ; De quo ait: *Ioannes doctor dicto factoque magister verus, quod verbo asserit, demonstrat exemplo, magisterium stat, de scientia, sed magisterij authoritas constat ex vita: docenda faciens, obedientem perficit auditorem; docere factis sola est norma doctrinæ, doctrina in dictis scientia est, in factis virtus. Scientia ergo illa vera est, quæ fuerit mixta virtuti, illa diuina est, non humana.* Accedit Cyrillus Alexandr. qui in [Isai. 49.] hanc sententiam exponit illud Isaiæ: *posuit os meum, quasi gladium acutum & posuit me sicut sagittam electam.* Vbi Sanctus Doctor sic habet: *Per gladium, qui est in ore, verba doctrinæ; per sagittam electam exempla vitæ intelligere videtur, quæ duo in perfecto magistro coniuncta debent reperiri.*

Cum autem Christus Dominus dixit eum magnum in regno cœlorum vocandum, qui fecerit & docuerit. Primo loco posuit fecerit, secundo *docuerit*, vt inde constet primas dandas esse virtuti, secundas doctrinæ; in Doctore enim præstantius, magisque necessarium est virtutis opere, quam doctrinæ ornamento lucere. Quod ex dictis intelligi debet: nam cum doctrina sit gladius; exemplum vero sagitta; hæc non solum cominus, sed etiam eminus percutit, & magis penetrat; quia nimirum exemplum plusquam doctrina, mouet, & magis ad intima penetrat. Rationem aliam tradit Lactantius: *Homines* inquit, *malunt exempla, quam verba, quia loqui facile est, præstare difficile.* [Lactantius lib. 4 de vera sapientia cap. 23.] Vnde Origenes ait: *Sit ergo in nobis sermo de actibus pendens, sicut rationale ex superhumerali, vt sermonem actus exornent, iste est ornatus eorum, qui in tantum profecerunt, vt præesse populis mereantur.* Pendet ergo doctrina ex opere, quia si hoc labat, & illa concidit; ideo etiam à Domino dictum videtur: *Ex his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ.* Tota enim doctrina legis, & Prophetarum per opera amoris Dei, & proximi subsistit. Diuino ergo consilio Dominus de Doctore sermonem habens prius dixit, *qui fecerit*, deinde, *& docuerit.* Quod expendens Chrysostomus dixit: [S. Chrysost. hom. 71. ad populum.] *Considera quomodo prius actionem posuerit, & mox doctrinam; præcedente enim actione, licet doctrina non consequatur, possunt opera bona voce clarius docere nos respicientes. Hoc ita semper consideremus, vt prius factis, deinde verbis doceamus.* Quin ad mouendos hominum animos etiam in ipso Deo plus ponderis habet exemplum, quam verbum, vt satis indicat Regius vates inquiens: [Psal. 7.] *Exurge Domine in præcepto quod mandasti, & synagoga populorum circumdabit te.* Vbi Sanctus Augustinus ad rem nostram sic annotat: *Tu prior imple, quod præcepisti, & synagoga populorum circumdabit te, faciente enim eo, quæ præcipit opera, illico exeunt omnes qui audiunt.* Audiendus etiam est Sanctus Cyprianus dicens: [S. Cyprian. lib de duplici martyr.] *Efficacius est vita, quam linguæ testimonium, habent & opera suam linguam, habent suam facundiam tacente lingua.* Denique Sanctus Ambrosius sic habet: [S. Ambros. lib. 1 epist. 6.] *Plus tibi vitæ vox & conuictus, quam oratio proderit, primum quia homines amplius oculis, quam auribus credunt, deinde quia longum iter est per præcepta, breue & efficax per exempla.*

Ex quibus debet intelligi, quam præposterum sit, non vita, sed sola lingua docere. Nam qui doctrina clari, moribus vero obscuri sunt, plus vita obsunt, quam lingua prosunt. Vnde sanctus Chrysostomus, ait: [S. Chrysost. hom. 48. ad Pop.] *Si non habueris opera, non tantum loquens, non profuisti, sed & potius læsisti, & melius est tacere. Quare? Quoniam opus mihi reddis impossibile. Cogita namque, quod si tu tanta differens non efficis; multo magis ego venia dignus. Præterea Propheta dicit: peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Maius enim hoc damnum, cum aliquis bene verbis docens, per opera doctrinam impugnat.* Optime ait huiusmodi Doctorem per opera doctrinam impugnare. Nam vt S. Greg. docet: [S Gregor. lib. 6 mor. cap 16.] *Conscientia loquentem præpedit, cum vita linguam antecedat.* Vita enim antecedens offendi

offendiculum, & obstaculum est, quo præpedita lingua munus suadendi minimè valet exercere. Hinc sapiens Phocio, vt in eius vita refert Plutarchus male moratos oratores taxans, dicere solebat: *Horum oratio cupressorum similis est, hæ enim grandes sunt & excelsæ, sed non ferunt fructum.* Parum erat non ferre fructum, dum insuper non inferrent damnum. Vnde S. Gregorius eleganter hos similes dicit illi mulieri, quæ filium quem vigilans lactabat dormiens oppressit: *Neque nobis*, inquit, *est mente transeundum, quod mulier filium, quem vigilans lactare consueuerat, dormiens interemit quia nimirum Magistri, vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes, auditores suos, quos per vigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt facere negligunt, per somnum torporis occidunt, & negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur.* Optimè S. Ambrosius dixit: *Vita bona sine doctrina gratiam habet, doctrina sine vita integritatem non habet.* Vita quidem bona, quamuis careat doctrina integritatem habet, & gratiam; at doctrina sine vita vtroque caret. Quamobrem is, qui huiusmodi doctrinam habet, iubetur tacere, ne enarret iustitias Domini, nec eius testamentum ore pronuntiet; nec enim pulchra laus in ore peccatoris. Quod adumbratum est in Leuitico, vbi de leproso hæc lex sancitur: *Habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum.* Vbi Origenes aptissime ita philosophatur: *Quid hoc est quod omnes corporis partes detectas habere præcipitur, & os solum operire iubetur? Nonne palam est, quod ei, qui in lepra peccati est, clauditur sermo, clauditur ei os, vt fiducia sermonis, & docendi authoritas excludatur? Clausum ergo habeat os peccator, quia qui se ipsum non docuit, docere alium non potest, qui male agendo, loquendi perdidit libertatem.* Is ergo, qui docet, & non facit, non verus Doctor est, sed fictus, siue pictus, quia vt dicebat Ambrosius: *Doctrina sine vita integritatem non habet.* Vnde S. Basilius improbos Doctores cum pictoribus & histrionibus, & vmbris aptissime confert: *Qui verbo tenus*, inquit, *sunt philosophati, nec vita sermonem sunt comitati, vmbris comparandi, & simile aliquid pictoribus, præ se ferentes existunt, qui hominis pulchritudinem imitantes, effingunt talem, qualis ille vere non habet. Quoniam magnificè quidem virtutem laudare, & longos de hac re sermones facere; priuatim vero voluptatem sectari, simile ego dixerim histrionibus, qui in scena fabulas agunt, & vt Reges, ac Principes sæpè numero ingrediuntur, qui nec Reges, nec Principes existunt.* Illam pictoris similitudinem vsurpauit, & illustrauit S. Gregor. dum ex humilitate de se ipso sic loquitur: *Dum monstrare qualis esse debeat pastor, insuigilo, pulchrum depinxi hominem pictor fœdus, aliosque ad perfectionis littus dirigo, qui adhuc in delictorum fluctibus versor.* Id sibi assumant, qui docent, & non faciunt: nam S. Gregorius pulcherrimus omnino Pontifex, qui & fecit præclarè & docuit, & pulcherrimum libris suis veluti sapientiæ penicillis Pontificem pinxit.

S. Gregor. lib. 11. mor. cap. 8.

3. Reg. 3.

S. Ambros. in Psal. 118.

Leuit. 3.

S. Basil. in lib. de legend. lib. gentil.

Caput XIII.

Bonorum operum lux in Dei gloriam destinanda est.

NEc hoc prætermittendum est, quem intendere scopum in bonis operibus debemus, cum ait: *Luceat lux vestra coram hominibus, non vt glorificent vos, sed vt glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Hic nostræ lucis scopus, non eo dirigatur, vt nomen nostrum, sed vt diuinum illustre fiat. Sic faciunt Doctores, qui vere lux sunt, de quibus Baruch dicit: *Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis: & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas.* Vbi Hugo sic habet: *Stellæ dicuntur Prædicatores: quæ dicuntur stellæ à stando, quia firmamento, id est, Christo affixa sunt.* Hæ stellæ *luxerunt ei*, quia non sibi, sed Christo lucent, dum doctrinæ & vitæ splendorem non in suam, sed in Christi gloriam dirigunt. At superbi Doctores sibi lucent, & Saulem imitantur, qui post victos Amalechitas, fornicem triumphalem sibi erexit, vt dicitur in libris Regum. In quem locum S. Gregor. ita ad rem nostram disserit: *Arrogantes Doctores dum magna dicunt, se in sublimè æstimationis erigunt, & quales se intus aspiciunt, per iactantiam, & ostentationem, foris innotescunt. Cumque & illud, quod per se alij proficiunt, ad fauorem propriæ laudis trahunt, quid aliud videntur agere, nisi altum victoriæ signum, insigni titulo demonstrare?* Hi non stellæ sed pecudes debent appellari: eis enim quadrat, quod de stultis Israëlitis dicitur: *Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.* Mutant enim gloriam Dei, ad quam sua opera dirigere debuerunt in vitulum, qui fœno pascitur, in quo inanis gloria adumbrata est. Audi Richardum dicentem: *Cum scriptum sit, omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri, quid aliud erit vitulus fœnum comedens, nisi humani fauoris appetitor, carnalem & temporalem gloriam ambiens?* Fœno pascitur popularis auræ captator; at qui quærit Dei gloriam, is cœlestibus, ac diuinis fruitur pascuis.

Baruch. 3.

1 Reg 15.

Psal. 105.

Richard. Vict. lib. 1 de erudit. interni hominis part. 1. cap. 4.

Non Deo, sed sibi lucebant, & fœno inanis gloriæ pascebantur Scribæ & Pharisæi, de quibus ait Dominus: *Cauete à fermento Pharisæorum*, Vis Pharisæorum videre fermentum? *Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus.* Fermentum enim hoc inanem gloriam adumbrat: nam quemadmodum fermentum massam inflat: sic superbia inanisque gloria tumidum reddit hominem. Propterea Philo, putat ab altari repulsum: sic enim ait: *Iubet legislator oblationem omnem sine fermento fieri, propter tumiditatem, quam efficit, figurato præcepto, ne quis ad altare accedat elatus, tumidus fastu, & arrogantia.* Hoc fermento feruebant viscera Alexandri, qui vt refert Plutarchus, nuncium summa lætitia gestientem, dexteraque porrecta accurrentem his verbis excepit: *Quid mihi vir bone nunciabis aliud, quàm Homerum reuixisse?* Nihil videlicet, vt auctorem Author sibi deesse his verbis contestatus est, quam famam insignem apud posteros. Hoc enim vnum cupiebat, Ho-

Matt. 8.

Matth. 23.

Philo lib. de offer. victim. 6.

Plutarch. lib. de Prof. mor.

 merum

meritum Poëtarum Principem in vitam reuocari, vt res, quas geſſerat principe carmine celebratæ, Homericoque penicillo depictæ, ab omnibus hominibus cognoſcerentur. Sed demus veniam homini ethnico. Videat Chriſtianus Doctor, ne hoc fermento inficiatur; ſed ita doctrina & exemplo luceat, vt non ſibi ſed Deo fulgens, omnes glorificent communem Patrem qui in cœlis eſt.

Capvt XIV.

De eadem materia.

IGitur Doctores & Præſides bona ſua opera ita perfecta efficiant, & ea ſe dirigere in Dei laudem, atque gloriam ſic oſtendant, vt homines talia opera videntes, eamdem Dei gloriam extollant & magnificent: in bonis enim operibus, & ab his qui ea faciunt, & ab his qui vident, glorificandus eſt Deus: is autem bonis operibus Deum laudat, & glorificat, qui ex charitate, & amore diuino, quo flagrat, ipſi Deo placere intẽdit. Aurea virtus eſt charitas, & qui charitatem habet, ferreis etiam operibus auream apponit intentionem, ob quam magni ſint æſtimanda, id in tabernaculo, quod columnis ſuſtentabatur adumbratum eſt: nã ſicut Antonius Ricciardus ſcripſit, aurea capita columnarum ſignificant charitatis intentionem, qua bona opera ſunt abſoluenda, & coronanda. Bona enim opera colũnæ ſunt, quibus tabernaculum ſanctæ vitæ ſuſtentatur ſed harum columnarum capita; id eſt operum intentiones aurea debent eſſe, id eſt, gloriam Dei reſpicientia. Ex hac quidem aurea intentione pretium, ac æſtimatio operibus prouenit. Quod Hugo Victorinus, dum opera noſtra monetis comparat, ſic oſtendit: *Numorum probitas in tribus conſiſtit, materia, pondere, figura: Materia eſt charitas, quæ auro comparatur, pondus ſpes, quæ à terrenis ſubleuat; figura fides, quæ verum ſignum imprimit.* Quamuis autem in monetis operum hæc tria requirantur, ſed præcipue ea extollit aurea materia charitatis, quæ ex intentione pendet. Quam verò neceſſaria ſit operibus hæc materia monſtrat Hugo ita ſubiungens: *Hanc monetam dicit Apoſtolus valere. Omnia veſtra in charitate fiant; & quod extra hanc materiam fabricata falſa ſit, oſtendit, dicens: ſi diſtribuero in cibos pauperum, &c.* Opera ergo, quæ ſine charitate fiunt, falſæ monetæ videntur, de quibus Hugo adiungit: *Qui reprobam pecuniam ſoluit, non ſe liberat.* Nam qui Deo debitam operum pecuniam ſoluit, non ſolum non ſe liberat debito, ſed potius obſtringit ſupplicio. Supplicium autem Hugo ſic exprimit: *Si falſam monetam Deo obtuleris, perpetuis ignibus cremaberis: nam falſæ monetæ pœna eſt viuorum exuſtio.*

Exod. 26. Ricciard. tom. 1. comment. ſymbolic.

Hugo Victor. lib. 3. miſcell.

Sæpe autem opera bona aureæ monetæ eſſe videntur; ſunt autem ſubærata, & falſæ; quia in eis non [illegible] charitatis, rectæque intentionis, ſed æs potius inuenitur. Cuius exemplum ſatis illuſtre extat in Iehu, quem Deus elegit ad puniendum Achab propter mortem Naboth. Is enim poſt occiſum in agro Iezrael iuxta præceptum Domini egregie laudatur ab eo ſic: *Quia ſtudioſe egiſti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis & omnia, quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab; filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael.* Ecce factum Iehu ex teſtimonio Domini non modo ſtudioſum prædicatur, ſed præclaro remuneratur præmio. Et tamen per Oſeam ait idem Dominus: *Adhuc modicum & viſitabo ſanguinem Iezrael ſuper domum Iehu,* id eſt, poſt paululum vindictam ſumam de domo Iehu, ob ſanguinem, quem effudit in agro Iezrael. Hic locus ad præcedentem relatus, crux eſt multorum ingeniorum: nam ſi tot verbis laudauit Dominus factum Iehu, quomodo eſt adhuc in eo, quod vleiſcatur? Multi multa dicunt, ſed Ruperti optima videtur reſponſio: Iehu in ea vltione ex peculiari odio multa geſſiſſe, quibus mandati Domini metas tranſiliit, præſertim, quia non ſolum zelo Dei, ſed etiam cupiditate regnandi executus eſt eius ſententiam; ideoque factum eius poſt mortem ad exactam iudicij diuini libram iure damnatum eſſe ac poſtea in eius poſteros ſeuerè vindicatum. Itaque Iehu fecit opus bonum, ſed non bene; impleuit præceptum, ſed non iuxta intentionem præcipientis: quia bonum fecit, laudatur, & præmio temporali afficitur; ſed quia bonum non benefecit, graui ſupplicio mulctatur. Huic tam celebri exemplo aliud adiungamus ex Chronica Ciſtercienſis ordinis, vbi memoriæ eſt proditum Sanctum Bernardum aliquando in choro canentem Angelos vidiſſe piam canentium monachorum operam ſcribentes, ſed non vno modo: nam aliquorum cantum litteris aureis, aliorum argenteis, horum atramento, illorum aqua exarabant; aliorum vero nullo modo ſcribebant. Quia idem profecto opus non eodem modo ab omnibus fiebat; ſed diuerſimode in Dei laudem, & gloriam ſinguli referebant. Videat ergo vnuſquiſque, quomodo bona opera efficiat; Deus enim à nobis non tantum bonum opus exigit, ſed modum etiam requirit, quo opus bonum benè fit.

4 Reg. 10

Oſeæ 1.

Hanc ob cauſam, cum Rex quidam ſapientiſſimo viro mandaſſet, vt breuiter in libello præcipuas gubernandæ Reipub. leges ſcriberet; ſola iſta voce: *modus*, totum librum referſit, quo ſignificaret bonos Principis actus modum, quo benè fiant, præcipue debere reſpicere. Id in omnium operibus ſeruari debet, in quibus præcipuum eſt modus quo bene fiunt: is enim vere Deum laudat, & gloriam Dei procurat, qui opera bona bene facit. Ita docet Auguſtinus, qui in illa verba Pſalmi, *tota die laudem tuam.* Sic habet: *Quidquid egeris, bene age & laudaſti Deum.* Ille ergo Deum laudat, & recta intentione ipſius gloriam quærit, qui opus bonum benefacere ſtudet. Id autem fit, cum opus bonum monſtratur in publico, bona vero intentio viget in occulto. Cuius rei maxime Epiſcopi curam debent habere. Quodquidem ſignificant Chirothecæ, quibus ipſi Epiſcopi vtuntur: nam dum manus tegunt, bonorum operum intentionem in animo deliteſcentem indicant, vt non ob externam hominum laudem, ſed ob internam Dei gloriam fiant, neſciatque ſiniſtra, quod facit dextera. Hanc Chirothecarum ſignificationem tradit Michaël Timoth. & Æmarus Hennequinæus.

Pſal. 34

Michaël Timoth. lib. 1. de miſſ. ſacrif. q. 8. tit. 1. & Æmarus Hennequinæus lib. de cærem. miſſ. cap. 5.

CAPVT

Caput XV.

Virtutis opera Deum glorificant.

ADhuc etiam ostendere iuuat, quo pacto
opera virtutum Dei bonitatem commen-
dant, & ipsius gloriam amplificant. Quod
ab omnibus fidelibus poscebat Paulus, cum di-
cebat: *Glorificate, & portate Deum in corpore*
1.Cor. 6. *vestro.* Quæ verba Theodoretus sic elucidat:
*Oportet ergo vos, & per corpus, & per animam
ipsum glorificare, illa facientes, & dicentes, quæ
omnes linguas ad laudandum, benisque verbis pro-
sequendum moueant.* Id quidem Regius vates
Psal. 29. præstare curabat, ideoque canebat: *Exaltabo te
Domine, quoniam suscepisti me.* Ad quem locum
Sanctus Basilius ita quærit: *Quomodo is, qui in
altissimis habitat, exaltatur ab his, qui humilem
sortiti sunt locum? si enim Deus in cœlo sursum,
& tu in terra deorsum, quonam pacto Deum queas
exaltare?* Respondet in hunc modum: *An quod
forte ab his dicitur exaltari, qui quæ magna, &
quæ nihil Deum dedeceant, intellectu & cogitatio-
ne apprehendunt, & vitam omnem ad vnius Dei
gloriam componunt? Qui igitur ab beatitudinem
cum scientia properat, Deum exaltat.* Etenim,
cum Dei exaltatio sanctitas sit, tunc eum exal-
tamus, cum ipsum sanctificamus, iuxta id quod
Matth. 6. petimus in oratione Dominica: *Sanctificetur
nomen tuum.* Deus enim, qui in infinitum est
sanctus, & quem Cherubim, & Seraphim inces-
santer sanctum proclamant, tunc à nobis san-
ctificatur, cum nostris sanctis operibus sanctus
prædicatur. Ita exponuntur hæc verba à sancto
Paschasio, qui ad hunc locum sic ait: *Ac si di-
camus: Pater sanctificetur nomen tuum, vt tales
simus, qui sanctificationem tuam, non modo in-
telligere, verum capere valeamus, quatenus
tu ex nostra conuersatione spirituali sanctus ap-
pareas.*

Contra vero sicut per sanctam iustorum con-
uersationem virtutum operibus illustratam Deus
sanctificatur, excitatur, glorificatur: ita per
peccatorum peruersa opera ipsius nomen ob-
scuratur, deiicitur, probro afficitur. Nam cum
homo imago sit Dei, dum peccator in se hanc
imaginem sceleribus deturpat, ei, cuius imago
est, iniuriam irrogat. Id Sanctus Augustinus sic
tractat: *Dices, vnde iniuriam facio Deo, quia
corrumpo me ipsum? vnde facit tibi iniuriam qui
voluerit forte lapidare tuam tabulam pictam, in
qua tabula imago tui est, in domo tua inaniter
posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec
loquens, nec videns? si quis illam lapidet, nonne
in te esse contumeliam factam attendis? cum vero
imaginem Dei, idest, te corruperis, non attendis,
cuius imaginem violasti.* Eadem fere me similitu-
S. Gregor. Nyssen. in epist. de profess. Christian. ad Harman. dine hoc ipsum ponderat Sanctus Gregorius
Nyssenus, sic scribens. *Ponatur aliquis esse,
qui artem pingendi profiteatur atque huic impe-
rari à magistratu, vt his, qui procul habitant, Re-
gis imaginem sculpat; si igitur turpem aliquam,
& deformem speciem in tabula sculptam, ima-
ginem Regis, indecoram, eam formam nominaue-
rit, an non verisimile esset indignaturam esse po-
testatem, quod pulchritudo principalis propter
malam illam picturam vituperetur inter ignotos.
Qualis enim in imagine species ostenditur, talem
etiam formam principalem existimari necesse est.
Quocirca qualem vitam quam iuxta imitationem
Dei traducis, creditum est inter nos, videris iis,
qui nondum mysterij rationem acceperit, tale no-
strum quoque nomen esse existimauit.* Gloriam
ergo Dei minuit, & obscurat, qui ipsius [illegible]
mi Regis imaginem vitiis deturpat; ille ex ad-
uerso Deum glorificat, qui eius imaginem in
animo expressam multarum virtutum operibus
quasi floridis pigmentis colorat, & auro perfectæ
charitatis illuminat.

Meritò igitur commendat suis discipulis
Dominus, vt sic eorum lux coram hominibus
luceat, vt apud eos cœlestis Pater glorificetur.
Is enim est bonorum operum splendor, vt ad
gloriam Dei magnopere deseruiant, & cum
iusti virtutum exemplis lucent, Dei bonitatem
ac sanctitatem commendant, & diuinæ gloriæ
ministri existunt. Quod apte docuit Sanctus S. Chrysost.
Chrysostomus, dicens: *Per illos autem Docto-* in Matth. 5.
*res, qui docent, & faciunt, magnificatur Deus:
nam disciplina Domini ex moribus familiæ de-
monstratur.* Quapropter Regius vates Deum à
familia sua glorificari cernens dicebat: *Domine* Psal. 25.
*dilexi decorem domus tuæ & locum habitationis
gloriæ tuæ.* Sanctus Augustinus referens hoc ad
sanctos sic exponit *vbi habitans glorificaris.* Lu-
culenter Cassiodorus in eadem verba ita scri-
psit: *Decorem domus non dicit pulchritudinem
parietum, aut ministrorum pretiosissimos appa-
ratus; sed ipsorum actuum beatissimam qualita-
tem, quibus cuncta gaudet Ecclesia; scilicet, in
Psalmorum iubilatione, in precum sanctitate, in
Christiani populi deuotione.* Huiusmodi actus
decoram atque gloriosam Dei domum, & ipsum
Deum reddunt.

Ad hæc: quia iusti filij sunt Dei, atque adeo
ipsius imagines, fit, vt quo imago bonis operi-
bus, quasi floridis coloribus pulchrior pingitur,
eo exemplar diuinæ bonitatis illustrius redditur.
Quod bene considerauit Origenes his verbis: Origen.
Quoniam anima imago est Dei, quando magni- hom in c. 1.
ficauero animam meam, opere, cogitatione, sermo- Lucæ.
*ne, tunc imago Dei grandis efficitur, & ipse Do-
minus, cuius imago est in anima mea magnifica-
tur.* In se quidem magnificari Deus non potest;
magnificatur autem in anima, quæ eum, vt
decet, magnificis operibus repræsentat, vt sol
magnificatur in ipsius imagine, quam specu-
lum Christallinum, vel fons purissimus refert.
Qua vero ratione hæc Dei imago ornanda, &
magnificanda sit, vt Deus per eam magnifice-
tur, monstrat Sanctus Ambrosius inquiens: *Illa* S. Ambros.
anima à Deo pingitur, quæ habet in se virtutum lib. 6.
gratiam renitentem, splendoremque pietatis: illa Hexam. c. 7.
*anima bene picta est, in qua eluceat diuinæ ope-
rationis effigies: illa anima bene picta est; in
qua est splendor gloriæ, & paternæ imago sub-
stantiæ.*

Simili alio modo declarat Sanctus Hilarius S. Hilarius
rationem, qua Deus per bona iustorum opera in Psal. 69.
magnificatur, sic enim habet: *Cum Deus in se
incrementi capax non sit, magnificatur per bene-
ficiorum suorum incrementa nobiscum*, id est, cum
Deus in se magnificari non possit; magnifica-
tur autem in beneficiis suæ gratiæ, quæ nostro-
rum operum cooperatione amplificantur, &
cumulantur. Vt enim miles, qui à Rege gladium

dono accepit, quo egregia facinora patrauit, Regem magnificauit: & similiter discipulus qui clara sapientiæ opera edit, magistrum illustrat, à quo doctrinæ munus accepit: ita iustus Deum glorificat, seu magnificat, cum per diuinæ gratiæ beneficia, gloriosa, & magnifica opera facit.

Porro autem, quamuis peccator abiectis, & sordidis operibus cœlestem Patrem probro afficit, à quo degenere vilitate desciscit, vt in filio prodigo contigit; tamen per veram pœnitentiam ad Deum reuersus, opera iam efficit, quibus Patrem glorificet. Id quod in ipso prodigo
Luc. 15. apertè monstratur, vbi Pater seruis mandat: *Date annulum in manu eius.* Ad quæ verba Sanctus Hieronymus ait: *Annulus est signaculum similitudinis Christi: hoc signaculum in manu datur, quando opera iustitia scriptura significat.* Per opera ergo iustitiæ similitudine Christi signatur, vt iam similis patenti, ipsum honoret, quem antea dissimilis & degener dehonestabat. Addit etiam ad rem Caiet: *Annulus ornamentum est manus, ac per hoc operum ornamenta significantur: oportet enim opera non solum ab omni specie mali esse aliena, sed palam velut decora, & ornata apparere.* Hoc certè operum ornamentum lux illa est, quam hoc loco exigit Dominus, vt eam in operibus homines videntes, glorificent Patrem cœlestem.

CAPVT XVI.

Doctor humilitate fundatus, non suam, sed Dei gloriam quærere debet.

CVm Doctores Christus monet, ita coram hominibus doctrina, & virtutum operibus lucere, vt ipsi homines cœlestis Patris gloriam amplificent; tacitè ipsis Doctoribus studium humilitatis commendat, qua doctrinæ suæ, atque bonorum operum fructum, non in propriam laudem, sed in diuinam gloriam referant. Nam cum humilitatis virtus necessaria sit omnibus, maximè verò Doctoribus, Pastoribus, & his, qui principatum aliquem tenentes, coram hominibus lucent. Optima id comparatione docuit Sanctus Isidorus: *Sicut in numismate*, inquit, *metallum, figura, & pondus inquiritur: ita in omni Doctore Ecclesiastico, quid sequatur, quid doceat, quomodo viuat. Per qualitatem igitur metalli doctrina; per figuram, similitudo Patrum; per pondus, humilitas designatur. Qui vero ab his tribus discrepauerit, non metallum, sed terra erit.* Eadem similitudine vtitur Cassianus. Cum ergo Doctor Ecclesiasticus aureum numisma sit, quo Christus negotiatur, vt animas lucretur, pondus humilitatis habere omnino debet. Hoc humilitatis pondere carebat aureum illud Babyloniæ numisma, cui dictum est: *appensus es in statera, & inuentus es minus habens.* Hanc virtutem Doctoribus; & Pastoribus maximè necessariam esse ex ipso muneris splendore, qui in superbiam mentem impellit, ostendit Sanctus Gregorius: *Vicina* (inquit) *esse superbia potentibus solet, & pene semper rebus affluentibus elatio sociatur: quia & sæpe humoris abundantia duritiam dat tumoris.* Sicut enim humor in infimam corporis partem è capite fluens tumorem efficit, & eo quidem duriorem, quo maior est humoris copia: ita superbiæ tumor tanto est durior, quanto honoris abundantia maior. Bene ergo Sanctus Gregorius ait: *Humoris abundantia duritiam dat tumoris.* Hinc docet mirabilem esse coniunctionem potentiæ & humilitatis, & quæ subtilissimam mentis artem requirat, ac proinde subdit: *Subtilissima namque ars viuendi est culmen tenere, gloriam premere, esse quidem in potentia, sed potentem se esse nescire.* Quia vero rara est humilitas in potentia & culmine honoris, fit, vt Deo oblatio, ac sacrificium sit gratissimum, vt pote de re noua, ac velut ex remotissimis, & vltimis regionibus deportata, vnde Sanctus Doctor subiungit: *Potentes quique cum humiliter sapiunt, culmen extranea, & quasi longè positæ virtutis attingunt: & rectè hac virtute Dominum quantocius placent, quia illud ei sacrificium humiliter offerunt, quod potentes inuenire vix possunt.* Hoc sacrificium potens ille, & humillimus Rex sæpius Deo offerebat, qui dicebat:
Domine non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei, neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Ecce eandem virtutis professionem, in quam multas partes diuidit, quam minutè concidit, quam sæpe repetit, quasi rem gratissimam Deo iterum, atque iterum diuinis oculis proponens. Quod obseruans idem Sanctus Gregorius, ait: *Ecce humilitatis hostiam ab intimo cordis oblatam, crebro repliçat, & iterum, atque iterum confitendo offerre non cessat, eamque multipliciter loquens, iudicis sui oculis ostentat. Quid est hoc? & quomodo istud sacrificium Deo placere cognouerat, quod in conspectu eius tanta iteratione vocis immolabat.* Doctores ergo, atque Pastores, omnesque in sublimi dignitate constituti, quia vicinam elationem habent, remotam, & extraneam sibi humilitatem Deo immolare festinent. Quod vt facere rectius discant, imitandam præfati Regis humilitatem expendant. Ait enim: *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.* Qui duas haberet domos, alteram humilem, & rusticanam, in qua pastoritiam vitam exercuerat; alteram vero Regiam, in qua translatus ad regnum, morabatur, si is memoria, & animo, non in hac, sed in illa semper ambularet, modestissimum sane, & humillimum animum indicaret: ita faciebat Dauid, de quo Sanctus Zeno Episcopus Veronensis ait: *Magnis ac mirabilibus sæculi non immutatur; mitem quemlibet retinet vbique Pastorem.* Ea quæ sæculares homines magna, & mirabilia suspiciunt, hunc non immutant, vt non pristinam pastoris humilitatem retineat, & in habitu, atque apparatu Regio pastoralem casam despiciat. Vnde fuit in Regem electus, afflatus in prophetam pastoralis baculus in sceptrum translatus est, pera, in coronam mutata, ipse tamen mutatus non est, sed abiecti pastoris animum sæcularibus pompis circumdatum gerebat. Quapropter Sanctus Gregorius dixit: *Bene Dauid Propheta intra acceptas ex diuina largitate mensuras pedem cordis presserat, cum diceret: neque ambulaui in magnis neque in mirabilibus super me. Super se quippe in mirabilibus ambularet, si apparere ma-*

Margin notes: Psal. 130. — Idem. — S. Isidor. lib. 3 sentent. cap. 36. — Cassian. collat. 1 cap 20 de probabili troperita. Dan 4. — S Gregor. lib. 26. mor. cap. 23. — S Zeno serm. in hunc Psal. — S Gregor lib. 18 mor. cap. 6.

gnus

gnus vltra quam poterat, quæreret. Super se namque in mirabilibus attollitur, qui & in his, ad quæ non sufficit, videri idoneus conatur. Quam vero periculosum sit veræ humilitatis transilire mensuram annectit: *In præcipitio enim pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit.* Hoc certè præcipitium timebat Paulus, cum

Ad Rom. 15. dicebat: *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam verbo & factis.* Vbi Sanctus Chrysostomus sic exponit: *Nihil iacto, quod ipse non fecerim; imo quod feci, non ego feci, sed Christus per me.* Plane quidem intra suam se mensuram continebat; quam discere debemus ex ipso, & cœteris sanctis, quorum vita, & ratio linea mensuræ est, ad quam nostras dirigere actiones debemus. De hac linea loquitur Deus vbi terræ for-

Iob 38. mationem enarrans, ait: *Quis tetendit super eam*

S. Gregor. lib. 28. mor. cap. 11. *lineam?* Cuius lineæ significatum Sanctus Gregorius sic explicat: *Super hanc enim terram linea tenditur, quando electa vnicuique anima ad sumendam viuendi regulam, Patrum præcedentium exempla monstrantur; vt ex illorum vita consideret quid in suis actibus seruet: quatenus respecto iusti limitis tramite, nec infra minima negligens deficiat, nec vltra maxima superbiens tendat.* Meritò ergo Regius vates dicebat: *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.*

Sequentibus etiam verbis ostendere licet, quam humilitatem Pastor, ac Princeps debeat seruare; ait enim: *Si non humiliter sentiebam.* Alij legunt: *Si non æquiparaui, seu adæquaui,* hoc est, si non me æqualem, & comparem subditis censui, & exhibui, si aliquem meorum despexi, in maximum mihi crimen cedat, siquidem huiusmodi Princeps oblisci suæ conditionis & naturæ videtur, vt tanquam alterius naturæ insolentius se efferat, & subiectos despiciat. Paraphrasis Chaldæa habet: *Si non posui manum ad os.* Ne scilicet quid, vel de me superbius vel humilius de meis subditis per contéptum, proferrem. Theodoretus ex Symmacho vertit: *Si non dignatus sum, & similem reddidi animam meam ablactato erga matrem suam: sic*

S. Chrysost. *retribuatur anima mea.* Putat autem Chrysostomus esse hyperbaton, vt ita sit intelligendum *si non humiliter sentiebam, sicut ablactatus super matrem suam; sed exaltaui animam meam, ita retribuatur anima mea.* Quis vero nesciat infantem humilitatis, & benignitatis esse symbolum? Quam Dauid corde ferebat, ferreque debent omnes Ecclesiæ Pastores, atque Doctores, vt rectè munus suum exequi possint.

CAPVT XVII.

Opera & mores Præsulum latere non possunt.

RElìquum est vt consideremus præsulem non solum vt lucem, sed etiam vt ciuitatem iuxta dictum Christi Domini. Quapropter bona etiam Præsulum operatio præferēda est prorsus, quia latere nequit; patentius enim spargitur rumor vitæ quam sonus vocis. Opera eminentium, & mores Præsidum conspicui sunt omnibus non aliter quam ciuitas supra montem posita. Non potest abscondi, qui Respub. præest Pontifex, Doctor, aut Pastor, ante hominum oculos necesse est versetur. Quid agat, quid loquatur, quid exempli præbeat, diligenter attendat: neque enim latere potest lux mundi. Huc spe-

ctat illud Senecæ: *Tibi non magis, quam soli* Senec. lib. de clem. cap. 8.

latere contingit; multa contra te lux est, omnium in istam conuersi oculi sunt. Idem subiungit: *Nullis magis cauendum est, qualem famam habeant, quam qui qualemcumque meruerint, magnam habituri sunt.* Quo enim maior est qui peccat, eo magis sunt conspicua peccata. Vnde

Cassiodorus ait: *Non patitur claritas illa committere, quod possit mobilis turba nescire. Locatus in medium, ad se cunctorum trahit aspectum, & totius vitæ iudicium promulgat fama populorum.* Item alio in loco sic habet: *Latere non potest, quod inter cancellos egeris, tenes quippe lucidos fores, claustra patentia, fenestratas ianuas. Et quamuis studiosè claudas, necesse est vt te cunctis aperias. Vndique conspiceris, qui in illa claritate versaris.* Et alibi sic habet: *Esto vita continens, vt possis in alios esse iudex. Prima æquitas est, à se Præsules inchoare, vt debeant criminosi metuere, quem nequeunt similem reperire. Nullas enim in se culpas timet reus, quas in se habere prospexerit cognitorem.* Cassiod: lib. 5. var. in epist. Theodosici Regis ad Argolicum de præfectis, & lib. 10. ep. ad Ioan. Cancellar. & lib. 6 in formula Rectoris Prouinciæ.

Dignum etiam est, quod

referatur illud Plutarchi: *Eorum qui Respublicæ præsunt, non modo singula verba, nec res tantum publicitus gesta animaduerti, notarique solent; sed virius quoque, ioci simul, & seria quæque, domus ipsa, familia, vxor, cubile, curiosius inquiruntur, &c.* Meritò ergo idem Philosophus ibidem adiunxit: *Quemadmodum maiori solent esse dedecori notæ in facie, quam in reliquo corpore: sic etiam minima quæque Principum errata notantur.* Plutarch. in Polyticis.

Hoc autem, scilicet Principum vitam omnium oculis propositam esse, vt pote in edito loco positam, eos, vt in officio se contineant plurimum obligat. Vnde illud pulchrè à Sinesio di- Sines. ep. 103.

ctum: *Episcopum diuinum esse hominem oportet, qui quo vita sua propositum teneat, ab innumerabilibus oculis custoditur.* Si Princeps sapiat, à coniectis in se oculis omnium, tanquam à satellitibus custodietur, ne in eum truculentus animæ hostis possit obrepere. Quo etiam spe-

ctant verba Chrysologi: *Propinquorum,* (inquit) *quot oculi, tot lucernæ. Vnde viuenti inter tot virtutum duces, criminum tenebræ propinquare non possunt.* S. Chrysol. serm. 2.

CAPVT XVIII.

Loci celsitudo non elationem & securitatem sed timorem, & vigilantiam parare debet.

CVm Doctores, Pastores, & Principes ciuitates supra montem positæ, & lucernæ super candelabrū collocatæ dicuntur à Domino, non ad superbiam vocantur, sed ad humilem potius vigilantiam inducuntur. Audiant Au- August. in Psal. 26.

gustinum ita dicentem: *Quomodo vinitori altior fit locus, ad custodiendam vineam: sic & Episcopis*

Episcopis altior locus factus est. Et de ipso alto loco periculosa ratio redditur, nisi eo corde stemus hic, vt humilitate sub pedibus vestris simus, & pro vobis oremus. Hunc timorem ex periculo excelsi loci ortum auget Sanctus Ambrosius, cum ait: *Ruina quæ de alto est, grauiori casu pastor colliditur, &c.* Sicut autem Pastor ruinam, quæ de alto est timere debet, ita ad custodiam commendatarum sibi ouium vigilare tenetur; ad id enim altus ei locus concessus est. Pastor namque speculator est, ideo in edito ponitur loco, non vt superbiat, sed vt vigilet, populumque custodiat diligenter. Optime Augustinus eodem loco ait: *Ideo altior locus positus est Episcopis, vt ipsi superintendant, & tanquam custodiant populum. Nam & Græcè quod dicitur Episcopus, hoc latinè superintentor interpretatur*; quia superintendit, quia *desuper videt.* Et alibi sic habet: *Nomen Episcopi est nomen operis, non honoris, Episcopin si velimus latine, superintendere possumus dicere. Vt intelligat non esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse.*

S. Ambros. serm. 83.

S. August. lib. 19. de ciuit. c. 19.

Præterea, qui in excelso Ecclesiæ loco est, cum timore, & vigilantia summissionem cordis debet coniungere, superbiam autem longissime repellere. Absit enim vt Pastor, idolum sit, iuxta illud Zachariæ. *O Pastor, & idolum.* Idolum vero erit, si id votum quæsierit, vt idoli instar ab hominibus colatur, & adoretur. Qui ergo locum altum tenet, humilitate se deiciat, & pedibus subditorum prosternat. Hæc vera celsitudo est, aliorum pedibus subijci, iuxta illud Cassiodori: *Nimia magnitudo est suam intelligere paruitatem.* Qui ergo supra verticem montis erectus est, caueat diligenter, ne vehementissimo superbiæ flatu, atque turbine corruat, & deturbetur: qui supra candelabrum Ecclesiasticæ, vel sæcularis dignitatis fulget, videat attentè, ne molestum superbiæ præbeat fumum, quo subditorum oculis noceat. Pura sit lucernæ flamma, vera humilitate emungatur. Solis lux fumo caret; careant & Doctores qui lux mundi sunt. Ne sanctissimus Bernardus iterum conqueratur, vt olim illis verbis: *Quem mihi ostendas, vel de illorum numero, qui videntur dati in lucem gentium, non magis de sublimi fumantem, quam flammantem.* Lucerna ergo in sublimi candelabro locata, non superbè fumet, sed humiliter luceat, & quanto magis luceat, magis humilietur, iuxta illud Ecclesiast. *Quanto magnus es, humilia te in omnibus* Vbi bene Hugo Cardinalis sic exponit: *Quanto magnus es generis nobilitate, vel scientia sublimitate, vel honoris dignitate, humilia te in omnibus, id est, coram omnibus salue iure gradus.* Opportunè addidit: *Salue iure gradus:* Nam Prælatus non suam dignitatem, sed se debet humiliare.

Zachar. 11.

Cassiod. libro de anima.

S. Bernard. in præfat. vitæ S. Malachiæ.

Eccles. 3.

Capvt XIX.

Perfecta Antistitis virtus omnem hominem mirificè connectit, & ordinat.

IVuet tanta Præsulem humilitas, vt exactissimo suppleat exemplo suam vilitatem, nequid in illo inordinatum sit, [illegible] gnum, cap. opter illum [illegible] & Apostolica virtute prædit[illegible] Ch[illegible] [illegible]inus ciuitatem appellat. Ciuitate e[illegible] nihil est ordinatius: nam vt Aristotel s docuit: *Ciuitas velut quadam natura animata, & [illegible] ut animal bene dispositum secundum naturam, componitur ex quibusdam proportionatis partibus inuicem ordinatis, suaque opera sibi inuicem communicantibus ad totum: sic ciuitas ex quibusdam talibus constituitur, cum bene disposita, & instituta fuerit secundum rationem.* Sicut ergo ciuitas bene instituta animalis bene dispositi speciem refert: ita homo perfectissimus animalium ciuitatem perfectam repræsentat. Enimuero, vt M. Varro dixit: *Distractione ciuium elanguescit bonum proprium ciuitatis, atque ægrotare incipit, & consenescere.* Ita homo distractione, ac dissidio partium animi, languescit, ægrotat, & perit. Contra vero, sicut præcipuæ partes ciuitatis tunc optimo ordine cohærent, cum iuxta sententiam Solonis: *Ciues magistratui obediunt; magistratus autem legibus.* Ita hominis vires & partes, tunc apta structura concinnantur, cum ipsæ in id conspirant, vt obediant rationi, ratio autem Deo, quod sola virtute efficitur.

Arist. 1 & 3. Polit. cap. 2 & 3.

M. Varro lib. 1. de vita Pop. Rom.

Id optime docuit Sanctus Gregorius his verbis: *Familiam multam nimis possidemus, cum cogitationes innumeras sub mentis dominatione restringimus, ne ipsa sui similitudine animum superent, ne peruerso ordine discretionis nostra principatum calcent.* Cum autem homo hac ratione per virtutem ordinatur, cælestis ciuitatis ordinem, id est, Angelicæ Hierarchiæ concentum æmulatur. Vnde à S. Gregorio subiungitur: *Cum igitur huic familiæ dominamur, iungi per eandem discretionem Angelis conamur. Vnde rectè subiungitur; eratque vir ille magnus inter omnes orientales.* Arca Noe a perfectæ ciuitatis imagine non longe est, in qua nimirum cuncta animantia mansionum suarum ordinem pacificè tenentia, sanctissimo viro Noe, qui in suprema erat mansione famulabantur. Ita in homine, quem adumbrabat arcailla, vt docet Hugo Victor. omnes bestiales cogitationes, & appetitiones sic rationi supremum locum tenenti obediunt, vt intra cancellos mansionem suarum miro ordine contineantur; ipse vero Noe sub culmine est arcæ, idest, rationis principatus sub Christo: nam arcam in cubito consummari, significat, omnes hominis partes debere Christo Domino obedire, vt tradit laudatus Hugo.

S. Gregor. in c. 1. Iob.

Hugo Victor. lib. de arca moral. in princ.

Porro præcipuas animæ partes à virtute subiugatas, & congruo ordine dispositas symbolicè significauit Plato nomine duorum equorum, qui sub iugo currus iunguntur: nam vt Budæus in studio instituendo interpretatur, dexter equus significat rationē, sinister vero corporis appetitū, qui fræno sit coercendus. Tunc quidem optime se habet anima, cum auriga virtus id sua dexteritate præstat, vt sinister equus cum dextero bene compositus, & concors ab eo non resiliat, aut recedere tentet. Hoc autem Platonis symbolum multo melius descriptum est in quatuor illis sanctis animalibus, quæ currum Dei trahebant, & concordi spiritus impetu, ferebantur: nam omnes animæ partes mira concordiæ coniunctione copulatas significabant. Homo enim rationalem

Plato in Phædro.

Ezech. 1.

rationalem partem; leo irascibilem, vitulus concupiscibilem, aquila conscientiam, siue virtutem adumbrat. Aquila quidem eam partem exprimit, quæ superat reliquas tres, & est extra illas, ipsasque corrigit, nempe conscientia virtute munita, de qua dicitur: *Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.* Quam expositionem, vt communiorem refert Hieronymus inquiens: *Plerique iuxta Platonem rationabilitatem animæ, & irascentiam & concupiscentiam in homine, & leone, & vitulo intelligunt. Quartam supra hæc, & extra hæc tria ponunt, quam Græci vocant synderesin, quæ scintilla conscientiæ, in Cain quoque non extinguitur.*

Hieronym. ad hunc locum.

Cum autem per primum peccatum omnes animæ partes earumque vires, mirificum perdidissent ordinem, quem à Deo acceperant, & penitus inuersæ, ac dissipatæ essent, ac velut in ciuitate ab hostibus euersa, & solo complanata, omnia confusa, & permixta iacerent: & sicut in horologio dissoluto, laxis rotarũ compagibus, disiunctis virgularum nexibus, omnium instrumẽtorum ordo perturbatus esset, per solam virtutem ad rectum ordinem & concinnam dispositionem ciuitas & horologium humanæ structuræ reducitur. Qua de re luculenter disputat Hugo Victor. vbi perturbatum huius horologij ordinem, ita primum describit: *Trinitas ergo quæ cecidit est memoria, ratio, voluntas. Trinitas per quam cecidit; suggestio, delectatio, consensus. Trinitas in quam cecidit, peccatum affectus, effectus, & consuetudinis.* Deinde fusè ostendit qua ratione per præclaras alias, & inter se connexas trinitates virtutum ad pristinum ordinem humanam structuram Deus redegerit. *Lapsum*, inquit, *naturæ nostræ reparauit illa beata Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hæc Trinitas aliam Trinitatem in nobis effecit, fidem, spem, & charitatem: Pater fidem, Filius spem, Spiritus sanctus charitatem. Per hanc Trinitatem, velut per tridentem, de limo profundi ad amissam beatitudinem incommutabilis Trinitas mutabilem, & lapsam Trinitatem reduxit. Nam fides illuminauit rationem, spes erexit memoriam, charitas purgauit voluntatem.*

Hugo Victor lib. 5. miscel. tit. 1.

CAPVT XX.

Iustus, maxime Doctor, & Pastor omnes virtutes comparare, debet.

CIuitas appellatur à Christo Domino Doctor, atque Pastor; idem dici de perfecto viro & iusto potest, quia sicut ciuitas non paucas sed quam plurimas domos complectitur: non vnam, vel alteram artem, & officium; nec vnum hominum ordinem sed cunctos aggregatos habet: ita Prælatus, & Doctor, omnesque perfecti iusti non vnam, vel aliam virtutem possident, sed omnibus prorsus muniuntur & ornantur. Quod cecinit Regius vates, cum de perfecti hominis anima sermonem habens dixit: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Vbi S. Hieronymus de præfata anima totum Psalmum intelligens ait: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Ciuitas non est vnum ædificium, sed in multis ædificiis consistit: sic & Sion nostra nisi plures virtutes habuerit, ciuitas Dei non erit.* Christus animam sponsam suam omnibus quidem virtutibus ornatam agnoscebat, cum eam ita laudabat. *Pulchra es amica mea sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.* Sicut enim Hierusalem ex multarum domorum pulchritudine pulcherrima ciuitas euadebat: ita iusti animæ ex præclara multarum virtutum specie pulcherrima sponsa redditur. Eodem spectat adiuncta castrorum comparatio. Vnde Hugo Card. ad hunc locum ita habet: *Anima fidelis, pulchra est Hierusalem, & terribilis vt castrorum acies ordinata; id est, in variis virtutum operibus, tanquam fortissimis, & fidelissimis bellatoribus præmunita.* Omnium ergo virtutum connexio & ad ornamentum, & ad firmamentum animæ necessaria est, vtrumque complexus est S. Hieron. dum de quatuor Cardinalibus virtutibus disputans ait: *Nihil hoc monili pretiosius. Nihil hac gemmarum varietate distinctius. Ex omni parte decoraris, cingeris, & protegeris: & ornamento tibi sunt, & tutamini: gemmæ vertuntur in scuta.*

Psal. 8.

Cant. 6.

Hugo Cardinal.

epist. ad Nepotian.

Id quidem Salomon in parietibus templi pulchris cælaturis pulchre depinxit, sic enim legimus: *Sed & omnes parietes templi per circuitum sculpsit cælaturis variis.* De quo Hugo Victorinus eleganter ad rem nostram disputat in hunc modum: *Habes igitur in templo spirituali diuersas cælaturas, dum intrinsecus in animo virtutum diuersitates locas. Attende igitur in quolibet loco intelligibilis templi bouis imaginem, id est, mansuetudinem: imprime, & alibi leonis figuram, vigorem videlicet seueræ districtionis: imprime columbam, simplicitatis formam: adde & turturem, id est, castitatem: interpone munditiam lilij, seu rosam martyrij.* Quod sane & sapientes gentium subodorati sunt, dum musas manibus inuicem se tenentes, choream in gyrum ducere finxerunt, significantes, omnes scientias, & virtutes inter se concatenatas pariter esse complectendas vt gyrum quemdam faciant, quæ encyclopædia dicitur, vt interpretatur Barthol. Tægius. Ad hanc musarum coniunctionem spectat, quod eleganter Origenes dixit: *Iustus intra cor suum bibliothecam diuini consecrat verbi.* Sicut enim in bibliotheca omnium artium, & scientiarum asseruantur libri. Ita in corde iusti omnes habitant non musæ, sed virtutes.

3. Reg. 6.

Hug. lib. 3. de claustro animæ c. 3.

Bartol. Tæg. lib. 2. de arte fabrican insig.

Cæterum, vt iustus Christi bonus odor sit, gratiam ipsi suauecolentiam offerens, cunctis virtutibus cor eius debet fragrare. Cuius non ignara sponsa variorum florum odoribus cordis sui lectulum curauit spargere, vnde gloriabunda dixit: *Lectulus noster floridus.* Ad quæ verba S. Bernard. in nostram sententiam sic habet: *Lectulus respersus floribus, conscientia est bonis referta operibus.* His multarum, & variarum virtutum odoribus capitur sponsus, & ad lectulum conscientiæ trahitur. Quos varios florum id est, virtutum odores congrue descripsit S. Gregor. inquiens: *Aliter olet flos oliuæ, quia suaue est opus misericordiæ, quia more olei refouet, & lucet. Aliter flos rosæ, quia mira est fragantia, quæ rutilat, & redolet ex cruore martyrum. Aliter flos lilij, quia candida vita carnis est de incorruptione virginitatis. Aliter flos violæ, quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio loca vltima tenentes, se per humilitatem à terra in altum non sublevant, & cælestis Regni purpuram in mente seruant.* Huiusmodi

Cant. 1.

S. Bernard. serm 47. in Cantic.

S. Gregor. hom. 6. in Ezech.

virtutum

virtutum odori [illegible] delectatur Dominus, vt thymiama ex [illegible] positum iugiter in altari suo ardere [illegible] iuerit. Quid autem hæc odorum coniunctio, ac compositio significet, optimè explicuit Cyrill. Alexandrin. inquiens: *Quia non est vna sola species operum; sed ex iustitia, ex pietate, ex continentia, ex prudentia, & omnibus huiusmodi virtutibus componitur hoc, quod placet Deo.* Cor iusti aureum thymiamatis altare est, in quo virtutum omnium aromata coniuncta ardent, atque redolent. Vnde iusti anima Christi sponsa ex huiusmodi aromatibus composita, ardens, redolensque describitur: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij.* Vbi S. Greg. in nostram sententiam sic explicat: *Pigmenta quippe facimus, quando virtutes congregamus in corde. Quando vero ipsas nostras virtutes per singula quæque opera diligentius retractamus, nequid in operibus nostris inculti remaneat, ne inter virtutes vitium lateat, tunc proculdubio vnguenta virtutum quasi in puluerem tundimus, vt eo mundiora sint opera nostra, quo subtilius ea ab omni subreptione vitiorum discernere non cessamus.* Quia vero anima ipsa sponsæ tanquam virgula fumi, quæ ex igne consurgit, describitur. Ad id etiam S. Doctor omnes virtutes requirit, aliaque quidem ratione, quam elegantér exprimit his verbis: *Cum anima se ad cœlestia maiori desiderio accenderit, & à cordis cubiculo omnes superfluas cogitationes feruenter abiicit, quasi thuribulum cor suum coram Deo facit. In quo dum per dilectionem virtutes congregat, quasi carbones in thuribulo coaptat, in quo seipsam mens in conspectu Dei igne charitatis accendat. Dumque feruentes, & mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo educit, vt coram dilecto suaue redoleat, & proximos quoque ad eius amorem per bona exempla concitare non desinat.* Apte quidem comparat cor iusti thuribulo, charitatem igni, virtutes coniunctas prunis in thuribulo coaptatis, mundas orationes, & sancta operum exempla ex charitate manantia fumo aromatum ex igne progredienti. Qui ergo velit suauissimi odoris fragantia Deum & proximos oblectare, virtutes omnes studeat in corde coniungere. Similiter quisquis desiderat diuinas aures suauissima musica delinire virtutes omnes; quasi plures prælatas voces, sine quibus concentus non est, in se diligenter debet copulare. Quod egregiè præstabat Dauid de quo eleganter S. Ambrof. dixit: *Dauid etiam fortis in bello, patiens in aduersis, in Hierusalem pacificus, in victoria mansuetus, in peccato dolens, in senectute prouidus, rerum modos, vices temporum per singularum sonos seruauit ætatum, vt mihi videatur non minus viuendi genere, quam canendi suauitate prædulcem, immortalem Deo suo fudisse cantilenam.* Vbi duo, quæ ad prædulcem cantilenam requiruntur, attentè notauit & congruè admodum vitæ sancti Regis applicuit. Etenim ad egregiam cantilenam necessarius est, & multarum vocum concentus, & proprius cantilenæ modus, ac sonus ad rhythmicā normā directus, vulgo *tono ô tonada.* [illegible] sa [illegible] diuersis passim cantilenæ [illegible] cinere solent. In ea [illegible] iusti Deo fundunt, virtutum [illegible] ctio multarum vocum est ch[illegible] necessariis, quem virtutum cho[illegible] Ambrosius, cum Dauidis fortitudinem patientiam, pacem, mansuetudinem, pœnitentiam, & prudentiam recensuit: at nod[illegible] atos cantilenæ sonos pro rerum modis, pro temporum vicibus, pro ætatum qualitatibus discriminauit. Idem enim virtutum chorus in iusto, aliter spiritualis cantilenæ sonum modulatur in aduersis, aliter in prospera, vno modo in iuuentute, alio in senectute, & pro diuersitate euentuum diuersos edit cantilenæ modos.

Plane, ita debet homo omnes virtutes comparare, & in corde suo coniungere, vt non solum vires, ac potentiæ animæ, sed omnia pariter corporis membra ipsis virtutibus exerceantur, muniantur, ornentur. Quod satis indicauit Paulus, cum à Virgine expostulat, vt *sit sancta corpore, & spiritu.* Quæ verba dum optimè pendit S. Hieronym. ait: *Non dixit, vt sit sancta membro, aut corpore tantum, sed vt sit sancta corpore & spiritu. Membrum enim vna corporis pars est; corpus vero omnium compago est membrorum. Cum ergo dixit, vt sit sancta corpore, omnibus membris eam sanctificari debere testatur; quia non proderit sanctificatio cæterorum membrorum, si inuenia[illegible] in vno corruptio.* Consonat S. Gregor. Nyssenus inquiens: *Repleatur oculus earum rerum aspectu, quæ recta sunt. Repleatur manus operibus bonis. Repleantur itidem pedes ad visendos pauperes, & ad ea, quæ oportet exequenda profi[illegible] omnia denique membra nostra repleantur obseruatione mandatorum Dei.* Quod si homo non sit omnibus virtutibus instructus; nequaquam poterit membra omnia bonis operibus replere.

Sed quamuis omnis iustus virtutes comparare, & cunctas habere debeat; maximè vero Doctor atque Pastor. Quod typice præsignatum est in veteri legis sacerdote, qui duodecim lapides pretiosos in [illegible] tionali præferebat, & virtutes omnes [illegible] bus, & Pastoribus in pectore retinendas repræsentabat. Quapropter S. Hieron. de vestitu sacerdotum sic habet: *Rationale duplex est, lapides habet, quatuor ordinibus distinctos, ita vt quilibet ordo lineam trium lapidum efficiat. Quatuor ordines, quatuor puto esse virtutes, prudentiam, fortitudinem, iustitiam, & temperantiam, quæ sibi hærent inuicem, & dum inuicem miscentur, duodenarium efficiunt numerum.* Doctor ergo pretiosum virtutum omnium lapidibus ornari debet. Non vnum, aut alterum lapidem, sed omnes gestare debet in pectore. Ideo collum Ecclesiæ, in quo propter vocem, Doctores intelliguntur, non vni, sed multis monilibus comparatur: *Collum tuum sicut monilia.* Vbi S. Greg. Nyssenus: *Non vni* (inquit) *sed pluribus monilibus comparatur, quod multis in virtutum ornamento egeat.* His ergo monilibus lapidibusque pretiosis Doctor atque Pastor ornentur.

S. Cyrill. lib. 9 in Leuit.

Cant. 3.

S. Ambrof. lib. 1. offic. cap. 35.

1. Cor. 7.

S. Hieron. ep. 14. de laud. virg.

S. Hieron. ep. ad Fabiolam.

Cant. 1.

DE SALE MYSTICO.

LIBER VNICVS.

IVssit in Leuitico Dominus: *Ne auferas ſal fœderis Dei tui de omni ſacrificio tuo , nec non , & in omni ſacrificio ſal offeres* , videlicet in omni munere , vt quodcumque docueris, aut correxeris , in quocumque propoſito verſatus fueris, Apoſtolicam ſapientiam , & imitationem ſemper habeas , vt interpretatur Sanctus Paſchaſius alludens ad illam ſaluatoris ſententiam Apoſtolos alloquẽtis, *vos eſtis ſal terræ.* Quod idem Sanctus Paſchaſius ſic exponit: ſal vtique pro ſapientia figuratè accipitur. De qua Paulus, Sapientiam , inquit, loquimur inter perfectos. Sapientiam autem, non huius mundi, neque principum mũdi huius, qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam , quam prædeſtinauit ante ſæcula ad gloriam noſtram. Nec itaque mirum, ſi os ſapientiam voluit appellari, qui & Dij & lux ſunt vocati: equidem non ſubſtantialiter, ſed per gratiam, multis huiuſmodi nominibus ſublimati: ſal terræ, id eſt, ſapientiam eos dicit, propter donum Spiritus ſancti , ex quo ſunt veræ ſapientiæ participes facti. Et ſi quærenda eſt proprietas dictorum, aquæ , & ignis , quibus duobus ſal conficitur , cogitanda ſunt elementa. Vnde in Pſalmo: *Tranſiuimus* , inquit , *per ignem : & aquam , & induxiſti vos in refrigerium.* Ac ſi patenter dicat , vos eſtis ſal terræ , quia ex aqua Spiritus ſancti , quam ego dedi vobis, & igne tribulationis , in vnum ſapientiæ ſaporem concreti. Vel certè per aquam Baptiſmi , & ignem charitatis tenari ad condimentum terrenarum mentium dati eſtis. Terrenarum enim mentium inſipientia , quia terram ſectantur, cruentat animas. Idcirco ſalis officio ad ſaliendas eas data eſt doctrina Apoſtolorum. Quidquid enim ſale conditur conſiciendo caret ſanguine , & putredinem purgat. Vbi autem peccati corruptio ſale deſiccatur ſapientiæ , vermes non demoliuntur , nec ſapor infatuatur. Vt igitur cibus non eſt aptus ad comedendum , niſi ſale condiatur : ita ſermo vtilis non erit ad diſciplinam , ſi Apoſtolicæ ſapientiæ non habuerit documentum. Hactenus ille. Quo pacto poſſimus hoc præſtare , haud inutilis erit opera diffuſius exponere , & totam illam ſaluatoris ſententiam plenius illuſtrare, *Vos eſtis ſal terræ, quod ſi ſal euanuerit in quo ſalietur , ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.*

[Margin: Leuit. 2. — S. Paſchaſ. lib. 3. in Matth. ad cap. 5. — Pſal. 65.]

CAPVT PRIMVM.

Sal ſapientiæ , ac prudentiæ maximè neceſſarius eſt in Prælato & Principe.

DVM Chriſtus Dominus Paſtores , atque Doctores *ſal terræ* appellat , ſapientiam doctrinam, ac prudentiam ab eis requirit , quæ in ſale ſymbolicè ſignificatur. Nam ſicut omnis cibus ad nutrimentum aptus neceſſario ſale conditur : ita omnis ſermo ſalutaris , ac vtilis Apoſtolicæ omnimodo ſapientiæ neceſſarium habet condimentum. Ideo Patres hoc loco Apoſtolicæ ſapientiæ doctrinam , qua animæ condiuntur per ſalem intelligunt Sanctus Hilarius. De Apoſtolis inquit: *Meritò ſal terræ nuncupati, quia per virtutem doctrinæ quaſi ſalientes , æternitati corpora ſeruant.* Expreſſius Remigius ſalis proprietates Apoſtolicæ Sapientiæ accommodans ait: *Sapientia cœleſtis per Apoſtolos prædicata exiccat humores carnalium operum , aufert fœtorem , & putredinem malæ conuerſationis & vermem libidinoſæ cogitationis , & illum de quo dicit Propheta, vermis eorum non morietur.* Chryſoſtomus etiam ſic habet : *Doctor enim , cum fuerit omnibus prædictis virtutibus ornatus , tunc eſt quaſi opti-*

mum ſal, & totus populus de illo conditur, videndo eum, & audiendo. Populus cum ſanctum videt Doctoris exemplum, & ſapientis doctrinæ audit documentum, quaſi optimo, ac viuifico ſale ad æternitatem conditur.

Debent ergo Paſtores & Doctores ſale cœleſtis doctrinæ atque ſapientiæ ſubiectam ſibi plebem condire, & à vitiorum corruptione præſeruare: nam ſine ſapientia, ac prudentia potius perdent, quam ſeruabunt populos. Hinc illud Pythagoræ conſilium, quod tantopere laudat Sanctus Auguſtinus inquiens:

S. Auguſt. lib. de ordine.

Mirari, & quotidianis efferre laudibus ſoleo, quod regendæ Reipublicæ diſciplinam ſuis auditoribus vltimam tradebat, iam doctis, iam perfectis, iam ſapientibus, iam beatis. Tantos enim ibi fluctus videbat, vt eis nollet committere niſi virum, qui & in regendo penè diuinè ſcopulos euitaret, & ſi omnia defeciſſent ipſe illis fluctibus quaſi ſcopulus fieret. De ſolo enim ſapiente veriſſimè dici poteſt: ille velut pelagi rupes immota reſiſtit.

Sapientia ergo ad gubernationem populorum maximè requiritur. Quod vt Ioannes Goropius docet in Vertumno ſignificarunt antiqui, cum finxerunt, Palladem ſapientiæ Deam conſeruationi vrbium præſidere; intelligi nimirum volentes, in ſolis hominum prudentum conſiliis & ſapientia Reipublicæ ſalutem ſitam eſſe. Id autem ſapientes tunc maximè præſtare valent, cum pariter potentia vigent. Nam vt Plato ſcribit, Palladem artes callere, & ſimul haſtam vibrare, & armatam

Plato in epiſt ad Dionyſ.

effingi, ſignificat feliciſſimam eſſe copulam, & ſapientiæ, & potentiæ, quando in eodem animo, & ſapientia, & potentia copulantur. Hunc ſapientiæ, & potentiæ nexum in animo gubernatoris egregio ſymbolo ſignificauit Claudius Paradinus, cum depingit malum nauis in cuius vertice ſint velut duo ignes, qui à nautis antiquis dicebantur Caſtor, & Pollux; à noſtratibus vero dicuntur ſtellæ Sancti Nicolai, vel ſancti Hermæ, cum titulo: *Proſper vterque mari.* Nam hi duo ignes coniuncti ſalutem nauis portendunt; ſi vero vnus tantum ignis in mali vertice apparuerit, quem ignem ſolum Helenam vocant, quod minetur naufragium, ſignificat ſolam potentiam prudentia deſtitutam.

Claudius Paradinus in ſymbol. Heroicis.

Verum, cum Prælati ſatis ſint poteſtate muniti; in doctrinam ſapientiæ comparandam toto pectore debent incumbere. Nam vt de eis dicitur: *Gloria Regum eſt inueſtigare ſermonem.* Quod exponens Sanctus Gregorius, ſic ait: *Tenebroſa aqua in nubibus aeris; quia obſcura eſt ſcientia in Prophetis. Sed Salomonis voce atteſtante audiuimus: gloria Dei eſt celare verbum, & gloria Regum inueſtigare ſermonem: quia honor Dei eſt ſecreta ſua abſcondere; & gloria hominum myſteria ſermonis eius aperire.* Hæc gloria Doctores, & Prælatos maximè decorat, cui proinde magnopere operam debent nauare. Id ex Apocalypſi Ioannis intelligere licet, vbi omnium Eccleſiarum Epiſcopi, ad quos de mandato Christi ſcribit Ioannes, Angeli in his litteris appellantur, ob ſcientiam, ac ſapien-

Prouerb. 25. S. Gregor. hom 6. ſuper Ezech.

tiam, qua præſtare debent: quemadmodum docet Sanctus Dionyſius Areopag. Quam rationem complexus eſt Malachias, cum dixit: *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum eſt.* Quem locum ſic interpretatur Sanctus Hieronymus: *Angelus, id eſt, nuntius, ſacerdos Dei veriſſime dicitur; quia Dei, & hominum ſequeſter eſt, eiuſque ad populum nuntiat voluntatem: & idcirco in ſacerdotis pectore rationale eſt, & in rationali doctrina, & veritas ponitur, vt diſcamus ſacerdotem doctum eſſe debere, & præconem Dominicæ veritatis.* Quibus verbis alludit Hieronymus ad illud: *Pones in rationali iudicii doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino.* Doctrina ponitur propter ſcientiam, veritas propter ſinceritatem, vt nihil affingat, ſed omnia ſic tradat, ſicut à Deo accepit. Pro doctrina eſt Hebraicè *vrim*, id eſt, illuminationes, quia magna ſit oportet doctrina Prælati, vt omnes poſſit illuminare. Pro veritate eſt *Tummim*, id eſt, perfectiones; quia magna debet eſſe in Prælato perfectio, & integritas, tum vitæ, tum etiam doctrinæ. Hac debet vti ad directionem, admonitionem, & correptionem ſubditorum, quæ qualiter fieri debeat ſequentibus exponemus capitibus.

Dionyſ. Areopag. lib. de cœleſti Hier. cap. 12. Malach. 2.

S. Hieron. ad Exod 28.

CAPVT II.

Sal Eccleſiæ fideles ad virtutem condit.

CVm Chriſtus vocat Apoſtolos ſal terræ, eorum commendat Euangelicam doctrinam, & ſapientiam, qua terrenos homines æternitatis ſapore condiunt, & à vitiorum putredine liberant: Apoſtoli enim, Doctores, ſacerdotes, & vniuerſe Paſtores, non per ſe ſal terræ ſunt; ſed quatenus doctrinam veritatis habent, qua ſalis munia in hominibus exerceant. Sal ergo Eccleſiæ doctrina eſt Euangelii, & fidei, atque veritatis ſapientia, quem ſalem, cum Dominus Eccleſiæ dedit, fideles omnes ad veram, perfectamque virtutem obſtrinxit.

Idcirco iſte ſal Chriſtianæ ſapientiæ in Eccleſia perpetuò durabit, ne ad condiendos minus, & præſeruandos animos, defectum ſalis poſſint homines cauſari. Nam vt ſal in menſa vſque ad prandii permanet finem: ſic diuinus Chriſtianæ doctrinæ ſal ad finem vſque mundi in Eccleſia permanebit. Vnde Dominus ait: *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio, &c.* Nunquam enim in Eccleſia Euangelici viri deficient, qui ſalis munere fungantur. Nam quemadmodum ex aſtris, cum occidunt quædam, alia oriuntur: ita ex fulgentibus his ſideribus id eſt, Eccleſiæ ſapientibus, cum alii moriuntur, in locum eorum alii ſufficiuntur. De familia

quadam

Cassiod. lib. 5 var. epist. Reg. Theodorici ad senat. Romanum.

quadam ait Cassiodorus: *Concordat huic familiæ ramus ille ditissimus, qui Virgiliano carmine semper enascitur.*

Hoc enim avulso, non deficit aureus alter
Et simili frondescit virga metallo, &c.

Hoc certe elogium soli Christi familiæ congruit, in qua vno Doctore mortuo, non deficit alter aureus, aurea fide, charitate, & sapientia præditus, & simili semper Doctorum metallo Ecclesia ditescit. In omni igitur tempore, & loco minime deest fidelibus sapientiæ sal, quos suos possint animos, nisi torpeant, affatim condire. Olim Deus salis quandam statuam in mundo proposuit, vxorem videlicet Loth in statuam salis conuersam, quod post tergum respexisset. Hoc sale, id est, mulieris exemplo

Genes. 19.

condire nos voluit, ac docere, ne post tergum respiciamus, sed quæ retro sunt cum Paulo obliuiscentes ad ea, quæ sunt priora nos ipsos extendamus. In hunc enim sensum locum interpretatur Sanctus Augustinus his verbis:

S. August. lib. 16. de ciuit. Dei c. 30.

Ad quid pertinet, quod prohibiti sunt, qui liberantur ab Angelis, retro respicere, nisi quia non est animo redeundum ad veterem vitam, qua per gratiam regenerationis exuimur, si vltimum iudicium euadere cogitamus. Denique vxor Loth, vbi respexit, remansit, & in salem conuersa hominibus fidelibus quoddam præstitit condimentum, quo sapiant aliquid, vnde illud caueatur exemplum. Tunc quidem vnicam salis statuam in definito loco, ac tempore ad condiendos hominum animos destinauit: at in hoc Euangelij tempore non statuam sensu carentem, sed viuentes, spirantesque salis homines, in omni loco & tempore frequentes, mundo condiendo Deus præbet. Vos, inquit, discipuli, vos sacerdotes, populique Doctores, estis sal terræ viuens, atque spirans, qui tum vita tum verbo insulsis hominibus cœlestem saporem afferre debetis.

Quæ dicta sunt ad salis pertineant quantitatem, quam tam abunde Deus suppeditauit, vt insulsi homines excusationem vllam nequeant prætendere; nunc de eiusdem qualitate & efficacitate dicendum, quæ tanta est, vt homines omnino reddat inexcusabiles. Sal enim diuinæ doctrinæ, & sapientiæ ita hominem condit, vt qui cibus erat Diaboli, cibus Dei euadat. Peccator enim terra est, atque adeo cibus Diaboli cui dictum à Deo est, *terram comedes.* Hæc verba interpretatus Sanctus Augustinus, ait: *Datus est in cibum Diabolo peccator. Non simus terra, si nolumus manducari à serpente.* Vt igitur cibus esset Dei, qui cibus erat serpentis, misit Deus in terram salem, à quo conditus serpentis cibus, cibus fieret Dei: *Vos estis* ait, *sal terræ:* Terræ, inquam, illius sal estis, quam serpens comedebat, ne iam illam comedat. Si Apostolico sale bene conditur terra, serpentis cibus esse non poterit; si salem respuat, à serpente deuorabitur. Iuuat audire Sanctum Gregorium dicentem: *Quid animas hominum, nisi cibum Domini dixerimus? Quæ ad hoc sunt condita, vt in eius corpore traijciantur, id est, vt in æterna Ecclesiæ augmentum tendant. Sed huius cibi condimentum nos sacerdotes esse debuimus. &c.*

Genes. 3. S. August. lib. de Agone christiano cap. 2.

S. Gregor. hom. 17. in Euang.

Præterea, materialis sal sterilis est, nam succum terræ non solum exedit, sed exurit: vnde Sanctus Hieronymus ait: *Legimus vrbes quasdam ita victorum sale seminatas, vt nullum in ipsis germen oriretur.* At sal Christianæ sapientiæ fertilis est. Quapropter victor mortis, tartarique Christus mundum victum sale ita seminauit, vt præclarissima ederet germina. Sal victoris Christi virtutum germina non extinxit, sed emortua excitauit. Hoc sale efflorverunt virginitatis lilia, martyrij rosæ, humilitatis violæ, charitatis, reliquarumque virtutum præstantissimi flores, & vberrimi fructus toto sunt orbe sparsi.

Ad hunc locum.

Ad hæc, sal corporibus salutem affert, atque corruptionem arcet. Quapropter Cœlius Rhodiginus scripsit: *Vetus sententia est, à celeberrimis vtriusque linguæ authoribus litteris commendata; totis corporibus nihil esse vtilius sale, ac sole. Ideoque piscatorum corpora videri cornea. Item: astringit sal, siccat, alligat, putrescentia quoque corpora ita vendicat, vt ea durent per sæcula. Quod Ægyptiorum comprobant instituta, quibus mortuos sale condire moris fuisse plane Herodoto credimus.* Nihil vtilius est corporibus sale, & sole, nihil item vtilius animis sale & sole, sed Apostolico. Astringit hic sal, siccat, alligat, & corruptionem peccatorum, putredinemque depellit. Sal, quo Ægyptij mortuos condiebant, vitam illis minime dabat; Apostolicus autem sal vita carentes à morte excitat; de peccatoribus Dauid ait: *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt. Non est, qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Et in Genesi dicitur: *Omnis caro corruperat viam suam super terram.* Et in alio Psalmo. *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.* Vt hanc mundi corruptionem, putredinemque sanaret, salem Deus misit in mundum. Tanta enim vis Apostolici est salis, vt non solum sana à corruptione liberet, verum corruptis etiam sanitatem afferat. Porro sal Christianæ doctrinæ, atque sapientiæ hunc tam mirum effectum non mendaci suauitate, sed viuida mordacitate præstat. Melle, id est, voluptate, fermentoque peccati totam massam, id est totum hominem, animam, corpusque Diabolus corrumpit: at Deus mel, fermentumque execratur, sale astringente, siccante, suauiterque mordente, mellis, fermentique, id est voluptatis ac peccati corruptionem pellit, & gratiæ salutem seruat. Id vt significaret Deus sic mandat: *Nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Quidquid obtuleris sacrificij sale condies.* Mel & fermentum Dominus à sacrificiis suis reijcit; salem in omnibus postulat; quia voluptas sensualis opera nostra maculat, mortificatio vero carnis sacrificia nostra consummat. Sal enim mortificationis vitali mordacitate carnem condit, vt virtutum bona parere possit. Sal enim carnem erodit concharum. Vnde præclari vniones exoriuntur, vt Plinius scribit his verbis: *Conchas capiuntur retibus; multo deinde sale obrutas (tradunt quidam) in vasis fictilibus, erosa carne omni, nucleos quosdam corporum, id est, vniones decidere in ima.* Eodem pacto si diuinum sal carnem nostram erodat, atque consumat

Rhodig. lib. 6. c. 1.

Psal. 35.

Genes. 6.

Psal. 37.

Leuit. 2.

Plin. lib. 9. c. 35.

sumat, id est, mortificet: eximij, purique exorirentur vniones, gemmæque virtutum pulcherrimæ.

Capvt III.

Pastores seu Prælati seueritatem correctionis suauitate consolationis temperare debent.

SAl in se continet ignis, & aquæ vim, ac proprietatem, vt docet Sanctus Hilarius. Vnde (in Matth. 5.) ex blanda aqua trahit suauitatem, qua grato sapore condit cibos & ex violento igne sumit mordacitatem, qua corpora constringit, exsiccat, & à corruptione seruat. Cum ergo Apostoli, omnesque Pastores sal terræ à Christo vocantur, geminæ functionis proculdubio admonentur, quas in salutem animarum debent impendere, vt nimirum mordacitatem seueritatis, & suauitatem consolationis coniungant, & districtæ correctioni paternam dulcedinem admisceant.

De his quidem duabus functionibus per baculum pastoralem, qui Prælatis datur, omnes Pastores admonentur, vt docet Michael Timotheus. (Timoth. in Miss. sacrific. tract. 2. q 8.) Baculus enim & percutit, & sustentat, quo docetur Pastor debere se corripere, & consolari. Quamobrem vt refert Durandus, (Durand. lib. 3. c. 15.) à consecratore dicitur consecrato: *Accipe baculum Pastoralis officij, vt sis in corrigendis vitiis piè saeuiens.* Baculus ergo Pastoralis piam sæuitiam, vel sæuientem pietatem significat, id est, seueritatem suauitati admixtam. Et quidem si Pastor baculo tantummodo vtatur ad percutiendum, parum profectò proficiet. Id quod adumbratum est, (4. Reg. 4.) vbi puer mortuus non Prophetę baculo, sed ipsius vitali calore ad vitam reuocatur. De quo Petrus Damianus sic habet: *Is qui terroris virga suscitari non potuit, per amoris spiritum puer ad vitam redit.* Quam multos licet frigidos ac demortuos ad vitam animæ reuocaret Prælatus, si eos non tam virga percuteret, quam amore calefaceret. Id exactè adumbrarunt tria illa diuina fœderis instrumenta, quæ in arca veteri seruabantur, scilicet tabulæ legis, virga, siue baculus Aaronis, & in vase manna: nam scopus Prælati, debet esse, vt subditi legem tabularum integrè seruent; ad hoc autem perficiendum vti debet baculo, & manna, vt virga correctionis percutiat, & manna consolationis permulceat. Qua in re Prælatus virgam & baculum summi Pastoris Christi debet imitari, (Psal. 22.) de quo Dauid ait: *Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Hoc est, ita virga tuæ correctionis me percutis, vt baculo tuæ consolationis pariter me sustentes in quem sensum Cassiodorus dixit: *Virga est districtio, quæ conuertit vitia, baculus gubernatio quæ sustinet fideles.* Et Sanctus Augustinus sic: *Ipsa me consolata sunt, quia erudiendo non afflixerunt.* At dices: qua ratione potest consolari summi Pastoris virga, cum ferrea, id est, durissima sit iuxta illud Psalmi: (Psal. 2.) *Reges eos in virga ferrea.* Quid enim rigidius ferro? Quid æque tuendum, ac virga ferrea, qua Christus armatus orbis totius regimen auspicatur? Bene virga ferrea Christo committitur; ferrea autem dicitur, non quia rigida, sed vt occurrit Sanctus Hilarius; *quia validissima, & pro natura sua soliditate firmissima.* Hoc autem ferrum emollitum esse mira gubernationis suauitate, suadet illud apud Isaiam: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Virgam dixit ferream, vt soliditatem, & integritatem iustitiæ demonstraret; sed radicem attulit, vt aliquantulum de rigore ferri detraheret. Florem denique apposuit, vt nihil suauius, & fragrantius, quam Christi Domini disciplinam esse intelligeremus. Quod subtiliter subnotauit Sanctus Hilarius. (S. Hilar. in Psal. 2.) *Ecce, inquit, virga de radice Iesse ac ne tyrannicam in eo seueritatem per virgam nuncupationem auderet quisquam opinari, continuo Propheta adiecit & flos de radice eius ascendet: vt virgæ seueritatem floris suauitas temperaret.* Habeat ergo Prælatus baculum, siue virgam percutientem, sed quæ flore benignitatis duritiem correctionis leniat. Sic enim Christi virgam, id est, Dei iustitiam, ac bonitatem imitabitur, vt Sanctus Diadochus docet: (S. Diadoch. de profect. spirit. c. 62.) *Cum contra eos (inquit) qui aliquid iniquè aut flagitiosè committunt, ira sedate vtimur, vt aut salui fiant, aut pudere afficiantur, mansuetudinem ei adiungimus; eodem enim tendimus, quo iustitia, & bonitas Dei spectat.* Hoc est, cum pacatè, & mansuetè eos corripimus, qui delinquunt, atque iræ mansuetudinem miscemus, tunc Dei bonitatem, & iustitiam imitamur. Cum autem bonitatis, & iustitiæ fit commixtio, prosperũ euentum habet correctio. Vnde ait Propheta: *Propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam deducet te mirabiliter dextera tua.* (Psal 44.) Sanctus Hieronymus legit: (S. Hieron. epist 150.) *Propter mansuetudinem iustitiæ.* Quasi in Deo ipsa iustitia sit mansuetudine temperata, & inde eueniat vt correctio sit frugifera. Accedat denique Sanctus Gregorius ea quæ diximus sua authoritate confirmans, (S. Gregor. in Past. p. 2. cap. 6.) qui sic habet: *Quod iuxta Pauli vocem, bene illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul, & manna est; quia cum scripturæ sacræ scientia in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc & Dauid ait: virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga enim percutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi quæ sustentet: sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderatè sæuiens: sit pietas, sed non plusquam expediat, parcens, vt dum se in arce regiminis iustitia, clementiaque permisceant, is qui præest, corda subditorum, & terrendo demulceat, & tamen terroris reuerentiam demulcendo constringat.* Habeat igitur baculus prælati in summitate symbolum illud, quod olim Ægyptij in superiori parte scepteri Regalis depingebant, nempe ciconiam, & hippopotamum, idest, monstrum quoddam fluuiatile, seu Niliacum, vt in illa Regis pietatem, in hoc seueritatem adumbrarent. Ita tamen, vt pietas potiorem locum obtineat. Id suo exemplo edocet Paulus, cum Corinthios ita obiurgat: (1. Cor 4.)

Quid

Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Quæ verba optime expendit S. Ambrosius inquiens: *Vt scias mitem esse doctorem eorum ipsorum, quos arguit, consulit voluntatem. Semel virgam dixit, bis mitiora subiecit, adiiciens mansuetudinem charitati.* Vide quam multo condimento temperat virgæ acerbitatem.

S. Ambros. lib. 7 in Luc. c. 10.

Capvt IV.

Idem aliis auctoritatibus ostenditur.

Coniungendam esse in Apostolico sale corripiendi mordacitatem cum suauitate condiendi, multa alia suadent. Primum, summus sacerdos & sanguine & oleo initiabatur, vt videlicet pia lenitate sæuiret; & ita sanguinem cogitaret, vt blandissimi quoque olei meminisset. Cuius etiam rei egregium symbolum est in Ezechiele, vbi per parietes mystici templi affictus erat inter palmas Cherub huiusmodi: *Duasque facies habebat Cherub, faciem hominis iuxta palmam ex hac parte, & faciem leonis iuxta palmam ex alia parte.* In templo quod sedes est Prælatorum, ac sacerdotum, congruè ipsorum effigies describitur. Nam Pastor & Doctor duas facies debet habere, & hominis benignam, & leonis rigidam: vtraque autem palmā respiciebat; quia siue Pastor, instar leonis rugiat, vel tanquam homo benigne agat, id spectare debet, vt qui corrigitur, palmam æternæ salutis consequatur. Has duas in rectore facies optat Sanctus Gregorius, cum in eo & maternam pietatem, & paternam disciplinam requirit, inquiens; *Curandum quippe est, vt rectorem subditis, & matrem pietas & patrem exhibeat disciplina. Nam erga subditos suos inesse rectoribus debet, & iuste consolans misericordia, & pie saeuiens disciplina.* Hoc autem exemplo pij Samaritani significatum esse à Christo, subinde ita confirmat: *Hinc namque est, quod docente veritate, per Samaritani studium semiuiuus in stabulum ducitur, & vinum, atque oleum eius vulneribus adhibetur, vt per vinum scilicet mordeantur vulnera, per oleum foueantur. Necesse quippe est, vt quisquis sanandis vulneribus præest, in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis; quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum foueantur sananda. Miscenda ergo est lenitas cum seueritate, faciendum quoddam temperamentum ex vtroque vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur.* Quamobrem Paulus, cum videret discipulum suum Timotheum vino seueritatis disciplinæ abundare, oleum misericordiæ ipsi commendat, vt ex vtroque temperamento facto, subditorum vulnera, curaret: Nam in prima ad ipsum epistola sic titulum præfigit: *Timotheo dilecto filio in fide gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro.* Prudenter obseruat Rupertus, Propterea ab Apostolo fieri hic peculiarem misericordiæ mentionem, quia cum episcopo agitur, qui in sceleribus obiurgandis asperior esse, quam par erat videbatur. *Cum Apostolus, inquit, in omnibus epistolis suis salutando Ecclesias, hæc duo, gratiam scilicet, & pacem coniungat, dicendo: gratia vobis & pax; in ea dumtaxat, quas ad discipulum Timotheum scribit, misericordiam interponit: nam quia in illo discipulos omnes informat, cuius officij summum, & necessarium debet esse misericordia, & ille, vt fertur zelo feruentior erat, idcirco recte, & opportune viscera misericordiæ illi, vt haberet, praeoptabat.* Commiscendum igitur est cum vino seueritatis misericordiæ oleum, quæ emixtio perpetuò in diuinis litteris reperitur, qua Deus in corrigendis hominibus vtitur. Id monstratū est Ioanni, vbi dicitur: *Et audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitrui magni, & vocem quam audiui, sicut citharædorum citharizantium in citharis suis.* Quod Rupertus optime exponit: *sicut in tonitruo terroris asperitas; in citharis vero sonantibus dilectionis est suauitas: ita in scripturis sanctis comminatio iudicij peccatores terret, & salubriter turbat; promissio vero præmiorum bene operantes mulcet, & lætificat.* Quem ergo morem in scripturis Deus seruat ad hominum correctionem, vtendo videlicet voce tonitrui & voce citharæ, eundem tenere debent omnes, & Pastores, & Doctores in correctione commissorum sibi proximorum; vt videlicet corrigentis vox sit tanquam tonitru: per seueritatem disciplinæ coercentis; & tanquam citharæ per suauitatem charitatis fouentis. Quæ duo tunc bene temperat Prælatus, cum prius ipsius vox tanquam aquarum multarum esse constiterit; quando nimirum correctionis vox ex fonte procedit multarum lachrymarum quibus communem naturæ infirmitatem, speciale proximi malum, & proprium quoque periculum amare plorat. Ex his tribus liber Hieremiæ intus & foris scriptus monstrabatur in quo nimirum vidit *Lamentationes, carmen*, & *væ*. Dum audis *lamentationes*, vocem aquarum, id est, lachrymarum intellige: *In carmine* vero vocem citharæ, & in *væ* vocem tonitrui accipe. Quæ tria ducere sibi optabat ille Rex, qui ad profectum commissi sibi populi delinquentis ex veritatis, & rationis regula corrigere curabat: *Bonitatem, inquit, & disciplinam, & scientiam doce me.* Bonitas vox est citharæ, disciplina tonitrui, scientia vero humanę infirmitatis cognitio, & lachrymabilis compassio. His partibus constans vox non de terrenæ prauitatis affectu, sed vere de cælo est iuxta verbum Ioannis dicentis: *Audiui vocem de cælo, tanquam vocem, &c.* Moses populum idololatria lapsum corrigere volens vocem citharæ habuit, cum Deum ita rogauit: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis dele me de libro vitæ.* At voce tonitrui terruit, cum ita mandauit: *Ponat vir gladium super femur suum, ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum: & ceciderūt in die illa quasi viginti tria millia hominum.* Quam mitis apud Deum! Quam seuerus apud populum! Quam blanda charitate Deum obsecrat! Quam dura iustitia sceleratum populum punit! Ibi suaui cithara canit, hic horrisono tonitru terret de quo S. Greg. ait: *Tanta fuit pietas, vt se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret; tanta seueritas vt eos, quos diuinitus feriri timuerat, ipse iudicij gladio feriret.*

Exod. 29.
Ezech. 41.
S. Gregor. in Past. p. 2. cap. 6.
Luc. 10.
1. Timot. 1.
Rupert. lib. 1. comment in c. 1. Apoc.
Apoc. 14.
Psal. 118.
Exod. 32.
S. Gregor. lib. 20. mor. c. 8.

Capvt V.

De eodem argumento.

PRæfatus Apostolici salis functiones, [illegible] tatem scilicet in condiendo, & mordacitatem in astringendo, quod earum commixtio sit, in primis Pastori, atque Doctori necessaria, pluribus adhuc confirmare operæpretium [illegible] cum magnopere oporteat hoc suadere. Etenim quacumque ratione consideres, hominem corrigendum, plures suppetent rationes, quæ seueritatem pariter & suauitatem in corr[illegible] tunc [illegible]andam, admoneant. S. Augustinus ad id suadendum; hominem corrigendum tanquam vas vitreum proponit, Sicut enim, qui huiusmodi vas mundat, vel lauat, & [illegible] aliquam adhibet, vt sordes abstergat, & magna id subtilitate facit; quia vitrum tractat: ita qui suaditum corrigit, vitrum se mundare existimet, quod ne frangatur molli brachio debet mundari. Et quidem vitreus homo si leniter tractetur, incolumis perpetuo durabit. Vnde meritò adiungit Augustinus. *Quid fragilius vase vitreo, & tamen seruatum durat per multa sæcula, & inuenies calices ab auis, & proauis in quibus bibunt nepotes, & pronepotes; tanta fragilitas custodita est per annos.*
S. August. serm. 1. de verb. Domini.

Deinde, quia corrigendus æger est, rigide, atque æque suauiter est ad salutem ducendus. Hac ratione vsus est Seneca: *Corrigendus* (inquit) *est itaque, qui peccat, & admonitione, & vi, & molliter, & aspere, meliorque tam sibi, quam aliis faciendus non sine castigatione, sed sine ira. Quis enim ei, cui medetur, irascitur?* Explicat idipsum Sanctus Chrysostomus inquiens: *Non videtis medicos, quando vrunt, vel secant aliquos, cum quanta lenitate opus curationis exercent? multo magis corripientem oportet hoc agere, vt mansuetus, ac lenis sit, &c.* Prælatus quidem seuere, ac rigide secare, atque vrere sæpe debet; tunc autem suauia multa, ac lenientia medicamina pariter adhibere tenetur, ne vulnera exulcerentur, & cruda tetros excitent dolores. Medici quidem non raro sanguisugas ægri admouent, quæ corruptum sanguinem è venis eliciant: at contingit aliquando, vt id quod remedio quærittur, in [illegible] conuertatur: nam vt Plinius affirmat: *Aliquando sanguisuga ex morsu affixa relinquunt ora, quæ causa vulnera insanabilia facit: sicut Messalinum a Consularibus Patriciis, cum ad genua admisisset.* Ita sæpe Prælati, atque Doctores, cum vitia asperius, & acerbius corripiunt, quam par est, et morsu suo verba quædam virulenta, & venenata in animis altissime defixa relinquere solent, quæ interitum audientibus certo afferunt, quemadmodum vi [illegible] hirudinum venenatissima vulnera. Quapropter, sicut medici, vt sanguisugæ virus emendent, & corrigant, [illegible] dulci ex sacchato aqua immergere & diutius includere, & asseruare iubent, & tunc demum deposito veneno ægris admouent, vt tradit Galenus. Ad eundem modum Prælati amarulenti, & acerbioris linguam emendari oportet, vt conceptionis acerbioris virus deserat: nam charitatis, & mansuetudinis perdulci liquore tingenda, & immergenda est, & insuper diutius [illegible] & asseruanda; lingua enim huius[illegible] [illegible] charitatis dulcedo imbuit, & diuturna [illegible]dia continuit, iam tunc ægris admoueri [illegible] sine damno, aut iniuria, proximorum vi[illegible] carpere potest. Egregium sane med[illegible] agebat Paulus, qui in duplici epistola quam ad Thessalonicenses scripsit, ita se habuit, vt in priori quidem multa benignitate; in posteriori autem non exigua seueritate vteretur: in illa preces, in hac minas adhibebat inquiens: *Rogamus autem vos fratres, vt abundetis magis, & operam detis, vt quieti sitis.* Quid modestius, quid lenius, quam precibus hortari, quos poterat imperiis vrgere? At in posteriori epistola inquit: *Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate.* Quid seuerius, quam interposita sacrosancti nominis maiestate tanquam scelerum vltrice, à sceleribus deterrere? Notauit quidem loquutionis discrimen, nunc placatæ, nunc iratæ Cassianus dicens: *Hos ipsos quos in epist. prima molli fouerat palpatione verborum; in secunda, veluti qui non profecissent ad leniora media, austerioribus quibusdam & causticis medicamentis sanare aggreditur; nullaque iam mitium verborum fomenta præmittit, non vllam teneram vocem, aut blandam, vt ibi rogamus, sed denuntiamus, &c.*
S. Chrysost. hom. 10. in ep. ad Hebræos.
Plin. lib. 32. cap 10.
Galen. tom. 5. class. 6 c. 8. de hirundinib.
1. Thess. 4.
2. Thess. 3.
Cassian. lib 10. instit. c. 7.

Itaque sal Apostolicæ doctrinæ, & saporis suauitate debet condire, & acrimoniæ mordacitate restringere. Quo etiam spectauit Salomon, cum inter cætera templi ornamenta, *Leones pariter, ac boues* iussit sculpi. Nam vt Beda ad eum locum ait: *Sanctorum mentes habens cum leonibus boues, quando inuectionem correctionis, cum spiritu mansuetudinis exhibent.* Exemplo sancti Stephani rem illustrat, qui leonem se præstabat, arguendo impios, ac dicendo: *Dura ceruice, & incircumcisis cordibus, & auribus.* Et statim bouis mansuetudinem ostendebat, orando pro lapidantibus: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Adiicio duas alias eiusdem rei clariores imagines. Nam duplici sub specie, columbina, & ignea, diuinus Spiritus se mundo ostendit non quidem sine mysterio, vt sentit Sanctus Gregorius: *Quia,* inquit, *quos implet, & columba simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet.* Vnde statim concludit: *Nequaquam ergo sancto spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis, feruorem æmulationis deserit, aut rursum, in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit.* Rursus, in duabus aliis imaginibus idem contemplari licebit: iuxta sensum aliquorum Doctorum remisit aliquando Christus Dominus suos discipulos, non ad alios præceptores, & Doctores, priusquam ad coruos: *Considerate,* inquit, *coruos, quia non seminant, neque metunt, &c.* Et paulo post eosdem ad lilia, tanquam à bonis magistris instruendos, erudiendosque transmittit: *Considerate,* inquit, *lilia, quomodo crescunt, non laborant, neque nent, &c.* Cur discipulis suis nunc coruos infelicissimos alites; nunc lilia amœnissimos flores, constituit præceptores? Credo, vt ex priori magisterio non leui [illegible] stringeret, ex posteriori non mediocriter
3. Reg. 7.
Matth 3. & act. 2.
S. Gregor. 3 p. Past. admonit. 17.
Luc 12.

[illegible] atque adeo temperata quadam [illegible] & pungeret, & leniret. Ita S. Petrus Chrysologus. *Deus, inquit, sic hominum diligit genus, vt ipsos, quos dominantis iure corripit, mox paterno soletur, & muleeat blandimento: quos comparatione fœdissima auis exasperasse videbatur; ad floris odorati, & speciosi nimium reducit exemplum.* Hoc, quidem seueritatis, & mansuetudinis temperamentum, ad animarum regimen tam necessarium, sæpe Paulus [illegible] discipulorum suorum animis [illegible] curauit ingerere. Nam Timothæum zelo feruentem patientiæ fræno coërcebat: *Increpa*, inquit, *in omni patientia.* At vero Titum mansuetudini vacantem potestatis suæ stimulo incitabat: *Argue*, inquit, *cum omni imperio.* Vt in vtroque amorem cum rigore, lenitudinem cum [illegible] tate temperaret. Quod S. Gregorius obseruans; ait: *Titum, quem mansuetioris [illegible] piritus esse vidit, per æmulationis studium inflammat; Timotheum quem feruentioris ingenij esse nouit, per lenitatem patientiæ temperat. Illi, quod deest, iungit; huic, quod superest, subtrahit: illum stimulo impellere nititur, hunc fræno moderatur.* Vt sic vterque ex misericordia, & iustitia [illegible], suis, prout quisque exigeret, subditis prouideret. Habeat ergo Pastor Dominici gregis acrem in puniendo iustitiam; sed ipsam ne nimis sæuiat, misericordia vallet, Dominum imitatus, [illegible] Regius vates prædicat: *Misericors Dominus, & iustus, & Deus noster miseretur.* [illegible] eius [illegible] stitatem suam gemino [illegible] muro circumcludit, vt S. Ambrosius notauit his verbis: *Bis misericordiam posuit, semel iustitiam. In medio iustitia est, gemino sepio inclusa misericordia,* scilicet, ne iustitia foras in vindictam, nisi per misericordiam erumpat, in cuius muro eius mucro hebetetur: & ne quis impius in diuinam iustitiam incidat, nisi per misericordiam delapsus, à qua prius armetur, vt à iustitia [illegible] feriatur. Et quidem Regius vates diuinam iustitiam ita circumuallatam, non adeo timebat: at absque muro libere vagantem vehementer perhorrescebat. Hinc obsecrabat: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Vbi Theodoretus ita habet: *Non precatur, ne reprehendatur, sed ne cum furore reprehendatur, Neque petit, ne castigetur, sed ne cum ira hoc patiatur. Paterne, inquit, non iudicis ritu: medici more, non tortoris: ne metiaris vindictam peccato sed benignitate iustitiam tempera.*

Margin: S. Chrysol. serm. 163. — 2. Timoth. 4. — Tit. 2. — Psal. 114. — S. Ambros. de obitu Theodosij. — Psal. 6.

CAPVT VI.

Increpatio culpæ laude virtutis condiri debet.

EVangelicus Doctor, atque Pastor duas salit functiones, id est, mordacitatem in astringendo, & suauitatem in condiendo; tunc optimè coniungit, cum obiurgaturus subditum, culpæ increpationem laude alicuius virtutis temperat, atque condit. Id docere nos voluit Christus Dominus, vbi reprehensurus Episcopum Ephesi præmittit eius laudem his verbis: *Scio laborem tuum, & patientiam tuam.* Subiungit continuo reprehensionem; postquam ad laudem regrediens, subdit: *Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.* Inter has d[illegible] laudationes vnicam reprehensionem [illegible] dit his verbis: *Sed habeo aduersum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti, &c.* Quod optimè ad hunc locum [illegible] Rupertus ita scribens: *Notanda dispositio sermonis, quam artificiosa sit. Et priusquam emitteret austeritatem reprehensionis, quæ laudanda erant, collaudauit. Et post vbi corripuit, atque minas intentauit, rursus quod laudandum erat, laudauit. Ita reprehensionis [illegible] tudinem, ne nimis offenderet, atque ex[illegible] et, collaudationis dulcedine circumuallauit.* Eandem moderationem tenuit Christus in fœmina illa Samaritana arguenda. Nam in primis eius in loquendo veritatem commendauit. *Bene dixisti,* inquit, *quia non habeo virum*, deinde eius in viuendo intemperantiam reprehendit: *Quinque viros* (ait) *habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir.* Tum quasi non satis fuerit eius veritatem semel commendasse, iterum commendat: *hoc vere dixisti.* Plane o[illegible] ens fœminam nulla falsitate, [illegible] peccatum occultantem, sed vere, ac diserte confitentem, [illegible] p[illegible] dicandam; cum humanum in[illegible], & præsertim muliebre fe[illegible] falsitatis fuco ob[illegible] hensurus à laude incipit, & in laude [illegible] nit, & intermediam reprehensionem hinc, atque inde laudibus circumcludit. Quod idem Rupertus obseruans, ait: *Magnum hoc, & digne imitandum est magisterium spiritus Dei: corripere quidem ea, quæ emendatione indigent; sed inter corripiendum, & prius, & posterius collaudare: Si qua bene dicta sunt, vel acta ab eo, qui in aliis corripitur; quatenus quoad fieri potest, teneatur beneuolus, & ne [illegible] gat confusus, aut exterritus, audire non sustinens peccatoris animus.* Quo magno spiritus Dei magisterio imbutus erat Apostolus, qui Corinthios, vt patienter increpationem [illegible] diceret, prius laudibus deliniuit. Nam sic ait ad Corinthios: *Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Et paulo post: *Hoc autem præcipio non laudans, quod non in melius, sed in deterius conuenitis, &c.* Et alibi eos reprehensurus magnifice laudauit his verbis: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo, ita vt vobis nihil desit in vlla gratia.* Quem locum tractans S. Gregorius, [illegible] tam excellentem laudem miratur, & Paulum [illegible]: *Quæso te Paule, si iam nihil deest [illegible] eis scribendo fatigaris? Cur in longinquo positus loqueris? Ecce eis gratiam Dei datam asserit, factos in omnibus diuites dicit, & nihil eis deesse in vlla gratia testatur. Quis rogo credat, quia paulo post eos corripiat, quos ita laudat.* At certè eos deinde corripit his verbis: *Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi vt id ipsum dicatis omnes, [illegible] non sint in vobis schismata; significatum enim est mihi de vobis, &c.* Quod Apostoli magisterium sanctus Doctor apta collatione declarat, inquiens: *Peritus enim medicus vulnus secandum videns, sed ægrum timidum esse conspiciens, diu palpauit, & subitò percussit. Prius*

Margin: Apoc. 2. — Ioan. 4. — Sup. — 1. Cor. 11. — 1. Cor. 1. — S. Gregor. hom. 11. in Ezech.

blanda manu laudes posuit, & postmodum ferrum increpationis fixit. Rationem huius optimam prudenter assignat dicens: *Nisi enim verecunda mente fuerint palpando reprehensa, ita et ex aliis rebus audiant quod in consolationem consumant, per increpationem protinus ad desperationem cadunt.* Sed ne aliquis putaret, mentitum esse Paulum, dum prius eis nihil deesse in omni gratia dicit et [illegible] qui eis postmodum dicturus erat, [illegible] docet Gregorius, praefatam [illegible] Corinthiorum [illegible] in imperfectos [illegible] in eadem medicinae comparatione persistendo, de illa ait: *Nam cum feriendum vulnus medicus aspicit, prius ea membra, quae circa vulnus sana sunt, palpat, ut post ad ea quae vulneranda sunt, [illegible] palpando perueniat.*

Haec autem, quae dicta sunt, obseruari debent cum verecundis ingeniis, & ad modestiam compositis: at cum his, qui delinquunt, impudentes sunt, & natura duri [illegible] proterui, lenitudo correctionis amouenda est, [illegible] laudem grauiter corripiendi. Id quidem & notat Sanctus Gregorius supra, & exemplo Pauli confirmat, qui Galatas, nulla praemissa laude, sic [illegible] epistolae reprehendit: *O insensati Galatae, quis vos fascinauit?* &c. Deinde subiungit Gregorius: *Mentes etenim durae, nisi aperta essent increpatione percussae, nullo modo malum cognoscerent, quod egissent.* Et paucis interiectis concludit. *Unde necesse est, ut semper sermo praedicantis, cum auditorum debeat qualitate formari, ne aut verecundis aspera, aut impudentibus lenia loquatur.*

Galat. 1.

CAPUT VII.

In Praelatis necessaria est non exigua seueritas.

ILlud sciendum, quoniam cum Christus Dominus Praelatos sali comparat, mordacitatem, atque vim astringendi sibi propriam, absque dubio commendat. Ne videlicet desides sint, segniterque agant in subditos, & ignaua indulgentia eorum vitiis conniuere videantur; sed potius salis acrimonia laxa restringant, redundantia mordeant, [illegible] exquirant, acriter in vitia animaduertant. Neque nimiae pietati, ac misericordiae Praelatorum obstat: nam ut optime Sanctus Ambrosius: *Cum dolore amputatur, etiam quae putris pars corporis, & diu tractatur, si potest sanari medicamentis: si non potest, tunc a medico bono abscinditur.* Stulta prorsus atque damnosa est misericordia, quae cum periculo corporis totius, parti parcere; contra vero [illegible] gloriosum seuere punire, [illegible] tutam [illegible]. Quod Lamech de nato sibi filio praesagiens, cum appellauit Noë, dicens: *Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum, in terra, cui maledixit Deus.* Vel ut habent Septuaginta: *Iste requiescere nos faciet, ab operibus nostris, & a tristitiis manuum nostrarum, & a terra quam maledixit Deus.* Ex quibus

S. Ambros. lib. 1 offic. cap 17.

Genes. 5.

verbis liquido apparet, ipsum Lamech praeuidisse fore, ut filius suus Noë, mentem quandam consolationem, & quietem mundo esset allaturus, & propterea appellauit eum Noë, quod quietem significat. Quae autem fuerit ista consolatio, & quies, non eodem modo a sacris doctoribus explicatur. Placet interpretatio Chrysostomi, ubi quietem [illegible] Noë [illegible] esse existimat, quam nactus est mundus [illegible], & extinctis [illegible] peccatoribus. *Vocauit, inquit, nomen illius Noë. apud nos hoc nomen, si quis interpretetur, quietem dicit; quietem autem vocat generalem illum interitum post multos annos futurum, sicut Iob dicit: mors viro quies; quoniam magnus valde labor est malitia. Abolitionem & sublationem per diluuium futuram, quietem vocat & vocauit nomen illius Noë.* Sicut [illegible] tunc quieuit grex, cum lupus est a canibus [illegible] sic quieuit populus [illegible] supplicio est affectus. Unde ad illa [illegible] a quibus Christus Episcopum Ephesi laudat; *Scio opera tua, &c. Et quia non potes sustinere malos.* Hugo Cardinalis ait: *Hic commendatur Zelus, quem sicut dixit Beda: Lupus inter oues non bene [illegible]* Pastor ergo baculo, funda [illegible], & si opus est gladio, atque sagitta lupum insectetur, [illegible]. Hunc zelum insectandi lupos [illegible] Pastori Eugenio ingerere curat Bernardus, dum eos Ecclesiae Principes dicebat: *Qui Regibus Ioannem exhibeant, [illegible] Moysen fornicantibus Phinees, [illegible] idolatris, Eliseum, auaris, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negotiatoribus Christum.* Hi namque omnes igneo, & caelesti zelo lupos persequuti sunt, ne Dei inimici gregem disperderent. Ideo autem Bernardus cum securitate haec de se monet Eugenium, ne si taceret, reus & ipse esset sanguinis [illegible]. Quo eodem [illegible] percussus sancti [illegible] Pelusiota monet Cyrillum Alexandrinum, quem sibi patrem spiritualem recognoscit, ut lupos a suo grege procul abigeret & eos, qui tunc dissidia, ac discordias disseminabant, graui punitione compesceret: *Quamobrem, inquit, ne & ego condemner, & tu diuinum iudicium subeas, simultates ac dissidia comprime, &c.* Inde autem se timere dicit, nisi moneat, quod Ionathas priusquam Saul in praelio occubuit a Philisthaeis interfectus, quia Saul Pythonissam consulenti non obstiterit, tantamque eius insaniam non cohibuerit. *Angorem, inquit, mihi ac solitudinem affert Ionathae poena; quia patrem pythonissam quaerentem minime prohibuerat, ob idque ante eum, qui id scelus admiserat, is, qui prohibere poterat, in bello interiit.* Si ergo qui pastorem dormientem non excitat, in culpa est, quas ipse pastor poenas luet, nisi luporum rabiem insectetur. Audi Cardinalem Petrum Damianum dicentem: *Merito debet superni iudicij subire vindictam, qui neglexit in subditos exercere disciplinã; illique Leoni, qui circuit, quaerens quem deuoret, merito traditur, qui ab infligenda poenitentia vulnere per torporis desidiam cohibetur,* in verbis illis, *Leoni traditur*, alludit ad illud cum Propheta, qui suum socium rogauit, ut se percuteret, renuentem seuere damnauit, dicens: *Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes a me, & percutiet te Leo.* Nã ut ibi dissent [illegible] His

Chrysost. hom 21. in Genes.

Apoc. 2.

S. Bernard. lib. 4. de consider.

Isidor. Pelus. lib. 1. ep. 370.

1 Reg. 31.

Petr Dam. lib. 1. ep. 6.

3. Reg. 20.

His verbis quid aliud innititur, quam quod incomposita pietas proculdubio meretur iram Dei; dum non promulgat in reos, sub districti iuris æquitate censuram? Blesen. ep. 5. Quamobrem Petrus Blesensis inuehitur in Richardum Archiepiscopum Cantuariensem à suo illo prædecessore, & insigni martyre Thoma degenerantem, ac rebus sæcularibus, quam spiritualibus curandis diligentius incumbentem: *Vobis*, inquit, *imputant quod ab Allophilis arca Domini capitur; quod gladium Petri rubigo consumit: quod Malchus in Christum; quod Phassur in Heremiam, quod Balthasar in vasa Domini, manus extendit sacrilegas.* Hoc malorum agmen desidi Prælato imputatur, dum graui pœnæ censura nocentes non persequitur. Quibus puniendis sic inuigilare debet, vt eo viuente, flagitiosus quispiam nullo se loco tutum posse consistere confidat. Num. 35. Ideo enim cauetur ne homicidæ in aliquam ex refugij ciuitatibus recepti, ante mortem Pontificis in patriam redirent: *Exules* (inquit lex) *& profugi ante mortem Pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt.* Cur ita? Mitto alias rationes: illa est ad rem. Quia Pontifex, quandiu viueret, semper esse debebat iusta seueritate armatus in delinquentes; qui proinde suis se continere asylis cogebantur; ne si inde paululum exirent, in vltrices Pontificis manus semper ad malefacta punienda paratissimas deuenirent. Hanc rationem tradit Philo Hebræus inquiens: Philo lib. de specialib. legib. *Quemadmodum quisque occisus cognatos habet superstites vltionis auidos: ita vniuersæ gentis in commune cognatus, & propinquus est Pontifex, reddens omnibus iura, controuersiasque dirimens. Hunc igitur timere debet, quisquis inuitus cædem patrauit, vt propugnatorem, protectoremque necatorum; continereque se intra sua receptacula, si modo cupit sine periculo viuere.* Ex quo debet intelligi, Prælatos non minus promptos esse debere ad subditorum iniurias vlciscendas, quam cognatos ad cognatorum; nisi quod hi aliquando amore vindictæ capiantur, illi zelo iustitiæ semper stimulentur. Quare in omnium vtilitatem remissa lenitas amputanda; seuera integritas adhibenda. Et quidem quo maior in subditos scelerum colluuio inundat, eo maior in Prælatis requiritur seueritas, qua tantis malis vena obstruatur. Ne si amari subditis arguendo esse nolint, & sibi, & illis extremæ amaritudinis calicem propinent. S. August. lib. 5. de ciuitate cap. 9. Nam vt bene S. Augustinus de ignauis Prælatis aduertit: *Iure istam vitam, quando diuinitus affliguntur, amaram sentiunt, cuius amando dulcedinem peccantibus amari esse noluerunt.*

CAPVT VIII.

Salis Apostolici functio matura, ac festina esse debet.

SAl, vt nemo ignorat maturè, ac festinè rebus adhiberi solet, prius nimirum quam corrumpantur; quæ enim iam putruerunt, salis perfricatione minime possunt instaurari: Similiter quidem correctionis sal celeriter à Prælato debet adspergi, prius scilicet, quam vitiorum corruptela libere serpat. Ita faciebat Rex ille qui dicebat: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.* Psal. 100. Pernoctare apud se suorum scelera non sinebat; sed vix nata, quasi primum iugulabat, Deum imitabatur, de quo idem Dauid dixit: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* Psal. 77. Quasi nulla mora inter culpam & pœnam intercesset. Hanc diuinæ iustitiæ in puniendis hominum peccatis, ne licentius grassentur, velocitatem imitari debent Principes, & Prælati, ne malũ impudentius vires acquirat. Ad hoc confirmandum apposita inductione vtitur Sanctus Chrysostomus: *Furentem equum nisi quis citò repressent, citò peribit. Medici venenum serpens, & emanans maxima celeritate, ne vlterius progrediatur, sistunt, eius vitium incidentes. Hoc autem nos quoque faciamus, & quod in nobis est vitium maxima celeritate reprimamus, ne vlterius progrediens morbum augeat.* S. Chrysost. in Psal. 66. ad finem. Duplici alia similitudine rem illustrat, subiungens: *Postquam in domo aliqua parum stuppæ incensum viderimus, conturbamur & tumultum mouemus; non enim attendimus initium, sed ex initio finem. Conturbantur etiam nautæ, non quando mare iam superare, sed quando id facturum esse vident.* Vt ergo velociter ignem extinguimus, & nautæ tempestatis periculo maturè obstant: ita Prælatus subditorum peccata festinè coërcere debet, vt vix nata celeriter comprimantur, ne adulta implacabiliter tumultuentur. Id Bachiarius ex veteri sacrificiorum ritu ita confirmat: *Aspice quod nusquam in sacrificiis peccora senio confecta iugulantur, sed vbique, aut agnus, aut vitulus, aut hircus immolatur; id est, tenera adhuc, & parua, vel modica peccata.* Bachiarius in epist. ad Ianuar. Beatum iudicat Dauid eum Prælatum, qui filios Babylonis *allidit paruulos ad petram*: nam si crescant, viresque sumant hostes, ægre admodum opprimentur. Vnde merito Bachiarius subdit: *Expectas, donec gigas tuus inimicus efficiatur?*

Vt possit autem Prælatus huiusmodi vitia velociter extinguere, necessarium omnino est, vt solerti vigilantia in subditorum suorum scelera excubet, & congrua remedia maturet. Olim Ægyptij, vt testatur sanctus Cyrillus Alexandrinus: *Volentes significare Deum, pingebant oculum, cui baculum substituebant.* S. Cyrill. Alex. lib. 9. contra Iulianum. In oculo vigilantem sapientiam, qua omnia videt, in baculo iustitiam, qua omnia coërcet, adumbrantes. Ad hunc baculum, siue virgam vigilanti oculo præditam allusisse videtur Hieremias, cum dicit: *Virgam vigilantem ego video,* Hierem. 1. id est, rectissimum diuinæ iustitiæ oculum, quo nascentia peccata contemplatur, vt ea tempestiue comprimat. Qua in vigilantia Deum imitari debent Pastores, baculo vtentes oculato, & vigilanti: nam si dormiant, & conniuere morentur, mala impunius grassabuntur. Et quidem dormientibus agricolis, venit inimicus homo, *& superseminauit Zizania in medio tritici.* Matth. 13. S. Chrysost. hom. 47. In quem locum sanctus Chrysostomus meritò conqueritur viros desides, & ignauos ad gubernacula Ecclesiarum promoueri. *Qua ex re*, inquit, *tanta facultas diabolo data est, vt iam illis in medio prælatis multo minus laboret.* Quasi ex ignauia Prælatorum ad expugnandos subditos diabolus roboretur. Prælatos ergo vigilare

gilare oportet, sicut Nehemias, qui nocturno tempore non solum per internuntios, sed etiam per se ipsum tota nocte vagabatur. *Egressus*, inquit, *per portam vallis nocte, & transivi ad portam fontis, & ascendi per torrentem, & considerabam murum, & reuersus veni ad portam vallis.* Quorsum hoc? nisi vt prælatos spirituales ad vigilandum instrueret. Nam vt ibi Glossa ait; *Horum proprium est, sæpius nocte surgere, & solerti indagine statum Ecclesiæ, quiescentibus cæteris, inspicere.* Prælati ergo vigiles, canes ignotis omnibus allatrantes ad custodiam Dei domum esse debent. Quapropter sanctus Ambrosius ita scribit: *Sunt canes qui noverint latrare pro Domino, nouerint sua tecta defendere. Vnde & tu disce vocem tuam exercere pro Christo, quando ouile Ecclesiæ incursant lupi graues. Disce in ore tuo verbum tenere, ne quasi mutus canis commissam tibi fidei custodiam quadam prævaricationis silentio deseruisse videaris.*

S. Ambros. lib. 6. exam c. 4.

Caput IX.

Sal Christianæ correctionis in obstinatos magna mordacitate debet vigere.

Prælatus, & Doctor, qui sal terræ dicuntur in reprehendendo, & corrigendo instar salis debent mordere, & in obstinatos, ac pessimos, ita se ad id muneris componere, vt verba grauia, & seueritatis sint plena, minas spirantia, vt tonare videantur: oris gestu, & vocis sono, non lenitudinem, sed asperitatem ostendant; non porrigant, sed contrahant fomitem, non blanditias, sed minas inhalent; non tunc amabiles, sed terribiles se exhibeant. Sic facit Sanctus Iob, qui stultam vxorem vel solo aspectu terruit, ac compuit, nam cum illa diceret: *Benedic Deo, & morere, ait ad illam.* Seu vt vertunt Septuaginta *respiciens in illam ait*. Quem respectum poritum fuisse significant Basilius & Chrysostomus dicentes: *Cum ea verba stomachum toto monissent, pleno iracundia vultu, truciquè aspectu ad vxorem conuersum.* Addit vero S. Chrysostom. *Ante vocem ab ipso procedentia humenta resultit leone temulentior factus, furore plenus & iracundia.* Ex quo debet intelligi solum vultus habitum satis salis habere ad arcem ab luem vitiorum. Iuxta illud Ecclesiastæ. *Per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.* Subtristis enim oris gestus, aut terribilis, aut lachrymabilis satis aliquando est, vt peccatores corrigat. Audiunt Esdras sonumera totius populi peccata, nec tamen dicitur corripuisse sed fleuisse. Sic enim ille dixit: *Cumque audissem sermonem istum, scidi pallium meum & tunicam, & euelli capillos capitis mei, & barbæ, & sedi mærens.* Quid inde? ecce venerunt statim ad eum, non solum Principes, sed etiam populares, fleuerunt pariter cum eo & contracta scelera abiecerunt. Vbi Glossa ait. *Nota quantum exempla Doctorum iuuent; nihil scribitur Esdras loquutus esse; sed tantum audito scelere lachrymasse, & turbam ad se fidelium non vociferando, sed lachrymando traxisse.*

Iob 2.

Basil. & Chrysost. in Catena Græca.

Idem Chrysost. hom. 5. in Iob.

Eccles. 7.

1. Esdr. 9.

Cap. 10.

Accedat ad vultus habitum, seuerior vocis sonus, qui ad duriorem obiurgationem multum confert: nam qui voce nimium tranquilla vititur ad arguendum, non obiurgare videtur, sed cantare; imo nec reuocare à peccatis, sed potius ad maiora excitare. Id quidem indicauit Sapiens cum dixit: *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.* Cuius parœmiæ sensus, iuxta communiorem expositionem est, vt sicut nitrum acero dilutum amittit vim omnem lauandi, quam alioqui habet efficacissimam, iuxta illud Hieremiæ: *Si laueris te nitro*, nec expurgat vestes, sed maculat: ita qui pessimos homines arguit dulci, ac blanda voce, iocundorem potius canentis carmina quam peccata obiicientis, perinde se habet, atque ille, qui nitrum aceto dilutum illos minime expiat, sed potius maculat, dum peiores fiunt. Nam vt optime Sanctus Gregorius dixit: *Impudentem à suo vitio non nisi increpatio dura compescit.* Quamobrem idem Gregorius pro fatum Prouerbiorum locum, licet alia ratione, tamen in eandem sententiam explicat alibi inquiens: *Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Acetum quippe si mittatur in nitro, feruescit nitrum protinus, & ebullit: & peruersa mens, quando per increpationem corripitur, & per prædicationis dulcedinem bona suadentur, de correptione fit deterior, & unde in murmurationis iniquitate succenditur, vnde debuit ab iniquitate compesci.*

Hierem. 2.

S. Gregor. 3. p. Pastor. admonit. & hom. 9. in Ezech.

Accedant etiam ad aspera verba, dura pariter supplicia. Nam vt prudenter Theodoretus de quibusdam impudentibus peccatoribus agens, ait: *Horum iniquitas non egebat lenibus medicamentis, sed acerrimis, & asperrimis.* Et S. Greg. eos Prælatos damnat, *qui si altissimando ad arguendos subditos exeunt, eorum tamen obstinationem digna seueritate non confundunt.* Quod aliter non contingit, nisi quia verbera non adhibent. Concinnit S. Hieron. docens Heli sacerdotem filios quidem suos corripientem, nihilominus à Deo punitum esse, *quia non corripere debuit sed abiicere.* Id est non solis verbis corrigere sed suppliciis vigere & nocentem domo eiicere, & boots paternis abdicare. Quod S. Chrysost. clarius expressit: *Minas inquit, addere debuerat & à suo conspectu amouere, & verberibus afficere, multoquè illis grauius, durius insistere.* Id quidem exacte faciendum esse exemplo medico, rum docet S. Basil. *Medici, inquit, quodcumque tandem membrum insanabili morbo correptum inuenerint, ne vitium latius proserpat, neue ex contagione se diffundente contiguas partes corrumpat; illud secando, vrendoue tollere funditus solent.* Hanc rigidæ disciplinæ sectionem grauiter, & luculenter docet S. Leo inquiens: *His quibus prodesse non potest correctio, no pariat abscissio. Oportet enim nos Euangelici meminisse mandati, vt si nos oculus aut pes, aut dextera scandalizauerit manus; à compage corporis auferatur, quia melius sit, his in Ecclesiis carere membris, quam cum ipsis in æterna ire supplicia.* Nullum membrum in Ecclesiastico corpore ita potest excellere, quod obstinatum, ac emortuum pro salute eiusdem corporis, non debeat abscindi. Quamobrem S. Hieron. ita concludit. *Quid facies Pastor, qui gaudet ad vitia, qui emendare non audet qui conscientiam suam non meius, & quod nullius populus clamitat, nescire se simulat.*

Theodoret. q. 10. in lib. 1. Reg.

S. Gregor. in cap. 2. lib. 1. Reg.

S. Hieron. lib. 1. aduersus Pelagianos.

S. Chrysost. lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ.

S. Basil. in reg. fusius disputat.

S. Leo epist. 86. ad Anatolium Episcop.

S. Hieron. lib. 1. aduers. Pelagian.

Capvt X.

Parentes in correctione filiorum salis mordacitatem adhibere debent.

QVod de Doctoribus, ac Pastoribus est dictum; de parentibus quoque intelligendum est, quos nimirum natura filiorum Prælatos constituit, atque adeo eos etiam Christus nomine salis comprehendit, vt filiorum mores condiant, & ardenti salis mordacitate eorum vitia consumant. Parentes enim seuerissimi filiorum censores esse, & omnia eorum vitia acriter perstringere debent, si seuerissimum Dei iudicium nolint ipsi subire. Qua de re Origenes dixit: *Hi enim & filiorum animas igni inextinguibili in interitum tradunt, & semetipsos in furorem iudicij demergunt; omnia enim quæ deliquerint filij, de parentibus requiruntur, qui non erudierint, neque corripuerint eos.* Concinit Chrysostomus dicens: *Neque enim paruis meriti est, indultos nobis à Deo liberos ad ipsius exercere militiam, eisque ab ipsis infantiæ pannis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmiis, quemadmodum, si neglexerint grauissimis cruciatibus.* Id acrius docet alibi, inquiens: *Etsi vitam nostram omnem summa cum diligentia, & cura disponamus; extrema animaduersione puniemur, si liberorum salutem neglexerimus.* Quamobrem mollem illum animi affectum, qui rigidæ in filios censuræ posset obstare, è corde parentum eliminare, Deus magnopere curauit. Hac enim de causa legem illam tulit, qua iubentur parentes ducere ad seniores ciuitatis, & ad portam iudicij, *& accusare filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris, & matris imperium & coercitus obedire contempserit.* Quæ verba expendens Rupertus, ait: *Grauis & matura sententia sanctæ legis, teneros falsæ pietatis affectus à cordibus patrum erga filios, ne habeantur, excludit. Nam in causa Dei, nec filium pater sapiens agnoscit.* Quod paucis interiectis confirmat exemplo Dei, *Qui inobedientes*, inquit, *filios, primos homines, scilicet, de paradiso expulit.* Pater certè, qui blandè obiurgat filiorum culpas, eas potius fouere, quam extirpare videtur. De quibus proinde parentibus Hildebertus Cœnomanensis intelligit illud Ezechielis: *Væ his, qui consuunt puluillos sub omni cubito manus; & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas.* Sic enim apponit: *Tali puluillo, talique ceruicali circa filios delinquentes vsus est Heli: Ne igitur eodem plectar excessu; patrem exuens, blanditias increpationibus mutabo.* Porro Heli sacerdos ob falsam in filios peccantes pietatem, & absurdam, ac præposteram indulgentiam, grauissime punitus est, vt Petrus Damianus optimè expendit: *Heli*, inquit, *sacerdotij dignitate detruditur, dum non intentat filiis verbera, sed blanditur; vtcumque tamen corripuit illos, sed lenitate patris, non austeritate Pontificis; atque idcirco ceruicibus effractis occubuit; quia peccantibus inclementer indulsit.*

S. Chrysost. hom. 9. in 1. Timoth. 3.

Lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ.

Deut. 21.

Rupert. lib. 1. in Deut. c. 11.

Hildebert. Cœnoman. Episc. ep. 74. Ezech. 13.

Petr. Dam. lib. 7. ep. 3. ad Henric. Romanorum Regem.

Capvt XI.

Idem argumentum iteratur.

FIlios à parentibus seuera censura domandos, & ne putrescant moribus rigida vitæ disciplina, quasi salis mordacitate constringendos, multa alia suadent. Sanctus Ambrosius pulchrum Halcyonis exemplum proponit: nam postquam huius auis mores descripsit; quæ oua sua in littore maris deponit, atque ibidem pullos excludit, educatque, subdit in hunc modum: *Teneros fœtus non latibulis abscondit, sed fluctibus verberandos exponit, nudo, & rigenti solo tradit, nec defendit à frigore sed diuino fotu, quo magis cætera despiciat, eò tutiores esse existimat. Quis vero nostrum filios suos non vestimentis tegat, tectisque abscondat? Quis non claudat eos septis cubiculorum? Quis non ita diligenter vndique fenestras obstruat, ne qua possit aura vel leuiter penetrare? Quis eorumdem vitiis, & prauis moribus non indulgeat, & conniueat? Merito autem, quos tam solicite induimus, fouemus, ac impunes esse iubemus, exuimus diuinæ clementiæ inuolucro. Halcyon vero quos nudos proiicit eos diuino vestit amictu.* Quemadmodum vero Halcyon inter fluctuum flagella, diuina prouidentia seruante, pullos suos absque discrimine aliquo educat: ita etiam ab ipsa edocti parentes omnino credant, non posse melius, ac tutius liberos educari, quam inter verbera, & flagella. Hac ratione filij seruantur; è contrario vero molli indulgentia pereunt. Ad quod significandum eleganti symbolo ex agricultura sumpto aliqui autores vtuntur. Nam Glychyrrisa dulcissimæ radicis arbustum, vulgò *Regalizia*, si oliuæ adhæreseat, & circa stipitem eius radices agat, non longo interuallo ipsam interire cogit: sic nimia parentum erga liberos mollicies, & dulcis indulgentia eos ocyus ad necem adigit. Quamobrem eam parentes in educatione filiorum seueritatem dulcedini admixtam, debent adhibere, quam apta similitudine docuit S. Anselmus. *Vidistis*, inquit, *aliquando artificem ex lamina auri, vel argenti solis malleorum percussionibus imaginem speciosam formasse? Non puto. Imo potius vt aptam formam ex lamina formet, nunc eam suo instrumento leniter premit, ac percutit, & postmodum planat; deinde leuamine leuius leuat, & informat: Sic & vos, si pueros vestros cupitis optimis moribus ornatos esse, necesse est, vt cum depressionibus verberum, impendatis eis paternæ pietatis, & mansuetudinis leuamen, atque subsidium.* Quamuis ergo in educatione filiorum lenitas, & suauitas prætermitti non debet; seueritas tamen potius est adhibenda, si virtutis effigies in filio discolo velut in aurea lamina, sit efformanda. Id quod sanctus Chrysostomus apta alia similitudine exponit: *Quemadmodum*, inquit, *ager diu non profectus syluescit: ita iuuentus neglecta.* Agrum sibi, quem colat, commissum pater intelligat, cum à Deo filium accepit; quamobrem si virtutis frugem ex eo desiderat, duras prauarum appetitionum, atque morum glebas districtæ

disciplinæ

S. Ambros. l. 5. Hexaëm. cap. 13.

S. Anselm. lib. de similitudin. c. 178.

S. Chrysost. hom. 5. in Matth.

disciplinæ vomere proscindat, ne vitiis syluescat. Pater enim, qui parandis filio opibus studet, & seueriorem in eum disciplinam negligit, ei profectò similis esset, qui agrum quidem incultum relinqueret, quem tamen eleganti maceria, & multis pulcherrimatum arborum ordinibus circumvallaret: ex huiusmodi enim agro non diuitias, sed mendicitatem depromeret. Apte Saluianus ait: *Relicta filiis diuitiæ parentes non liberant de mendicitate; imo relicta immoderatè filiis facultas, parentum est sempiterna mendicitas. Ac per hoc nulli parentibus magis noxij, quam filij nimis amati: dum enim illi patriis bonis affluunt, parentes in sempiternitate cruciantur.* Orneτur ergo ager sed studiosius, & impensius colatur. Hortum quidem, siue agrum sponsæ floribus vernantem, ne luxuriaret, falx putationis prætiebat: *Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit.* Cum enim flores apparent, id est, diuitiæ filiis parantur, cum iuuentus flores affatim effert, tunc eiusdem mores amputentur, ne in vitia redundet. Quamobrem meritò idem Saluianus concludit: *Ausim dicere, non amari filios à parentibus, qui grandibus ditantur patrimoniis; sed eos, quibus parentes has facultates, iuxta Apostolum ad fidem, timorem Dei, modestiam, sanctimoniam disciplinam reliquerint.* Non amantur à parentibus filij, quos prauis iniustitiæ, & auaritiæ exemplis, plus vitiis, quam opibus diuites relinquunt, & ad tartara ducunt.

Saluian. l. 3. ad Eccles. Cath.
Cant 2.
Idem lib. 1. ad Eccles. Cath.
Ephes. 6.

Hæc salis mordacitas ad seueram in filios disciplinam adumbrata etiam est in lege purificationis matrum, siue præsentatione primogenitorum ante Dominum, iuxta quam legem duos pullos Columbarum, aut par turturum offerebat puerpera. Quorsum autem sacerdos oblatam vnam auem, obtorto in guttur capite, Domino præsentabat? Respondet Eusebius Emissenus: *Vt iam non erecta ceruice, sed humiliato capite puer discat incedere.* Quid deinde mysterij, quod auiculæ ascellas perfringeret? Respondet idem *Pueris, quibus omnem, & agendi licentiam interdicimus eis vtique ascellas frangimus, vt & nobiscum maneant, & ad inutilia volare desistant.* Hoc certè præstabat sanctus Ioh, de quo sic dicitur: *Mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos consurgensque diluculo, offerebat holocausta pro singulis, dicebat enim, ne fortè peccauerint filij mei, &c.* Ex qua sacrificandi pro filiis cura, etiam ipsos corrigendi studium colligit sanctus Gregorius his verbis, cum dicitur: *Mittebat, & sanctificabat illos, apertè demonstratur, quid districtionis erga illos præsens ageret, quibus absens solicitudine non deesset.* Similia habet sanctus Chrysostomus: *Qui pro incertis,* (inquit,) *sacrificia offerebat, multo magis certorum pœnas exigebat.* Pater ergo filio, sicut sacerdos aui, & collum obtorqueat, & ascellas confringat, ne erecta ceruice ad inutilia, & periculosa volitet. Nam vt dicitur: *Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit præceps.* Vbi Sapiens cum indomito equo filium molliter educatum componit; qui sanè nisi fræno seuioris disciplinæ coërceatur, & supplicij stimulo pungatur, & parentis virga imperioque dometur,

Euseb. Emissen. hom. in Purific.
Iob 1.
S. Gregor. lib. 1. Mor. cap. 3.
Eccles. 30.

pariter cum parente præcipitabitur. Additur à Sapiente: *Ne corrideas illi, ne doleas, & in nouissimo obstupescant dentes tui.* Sicut edere non potest, cuius dentes obstupuerunt, ita patri nihil in vita sapidum, dulce, iucundum, ac lætum continget, sed infinitæ occurrent molestiæ, si filium nimia nutriat indulgentia. Stuporem autem dentium satis explicat Sapiens, cum adiungit: *Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera eius.* Sensus est; qui nimis tenere filium diligeos, non audet eum seuerius tractare, cogetur postea miser illius vulnera, & corporis, & famæ, & animæ obligare, curareque accitis vndique medicamentis, totaque vita in summa sollicitudine, perturbatione que versabitur; ita vt ad omnem clamorem, qui in ciuitate excitatur, miseri patris torqueantur viscera metuentis, an de filij capite agant. Ita interpretum multi locum intelligunt. Ex quo potest intelligi, cur nimis blandus parens cum simia componatur. *Cuius* (teste Plinio) *tanta est in fœtum affectio, vt frequentis, pressoque complexu filios soleat necare.* Quamobrem prudenter Saluianus parentes monet, vt seuera filiorum educatione & sibi, & ipsis consulant. *Hoc specialiter,* inquit, *dico, & peculiari admonitione commoneo, ne vllum omnino aliquis, quamuis charissimum pignus, animæ præferat. Neque enim iniquum est vt quilibet Christianorum etiam legitimis hæredibus in hoc sæculo consulat, dummodo sibimet in æternitate succurrat.*

Plin. lib. 8. cap. 14
Saluian. l. 1. ad Eccles. Cath.

Caput XII.

Prælati, & Doctores doctrina, & exemplo subditos condire, & conseruare debent.

QVoniam non satis est mordacitate Præsules vti, sed lenitatis suauitate, vt diuinam imitari sapientiam. Disponant omnia suauiter, quod potissimum præstabit vita & exemplum virtutis. De hoc etiam nonnihil agendum: nam cum Pastores sal terræ à Domino vocantur. De condiendis & conseruandis virtute subditis admonentur, quos non tam igne, & ferro correctionis, quam doctrina, exemplo, & orationibus in officio continere, & in omni virtute conseruare debent. Quod typicè adumbratum est in fortissimo illo viro Sangar, de quo dicitur: *Post hunc fuit Sangar, qui percussit de Philistiim sexcentos viros vomere.* Id Origenes attentè considerauit, & allegoriam eleganter euoluit his verbis: *Aliud genus laudis in Sangar video. Iste in aratro vincit. Potest ergo fieri, vt Ecclesiæ iudex non semper gladium proferat, non semper austeritate, & acumine correptionis vtatur, sed aliquando etiam imitetur agricolam, & velut aratro sulcans animæ terram, ac sæpius eam commotione rescindens aptam eam suscipiendis seminibus paret.* Cum Pastor seuerè corripit, quasi gladio bellum infert; cum autem doctrina, exemploque suadet, industrium agricolam refert, qui verbi vomere condit terram

Iudic 3.
Origen. hom. 4.

terram commouet subigit, & mollit, & ad ferendos virtutum fructus pateat. Plane tanta vis est in voce Prælati, & in ipsius exemplo virtutis, vt etiam feroces homines condiat, & in officio contineat. Sicut enim ferocia olim animalia sancti Patriarchæ Noë præsentia, ita sunt cicurata, vt cum infirmioribus animalibus in arca mansuetè viuerent: ita sancti Prælati verbo, atque exemplo etiam proterui subditi in modestia, & continentia seruantur, & quasi multo sale condiuntur. Quod Sanctus
S. Ambros. lib. de Noë, & arca c. 16. Ambrosius annotauit his verbis: *Vt animantia, quæ ferociora erant sancti viri vicinitati mansuescerent.* Verum quia Prælatus siue Doctor ob doctrinam, & exemplum sal subditorum dicitur: ita etiam fermentum appellatur, quod totam subiectæ sibi plebis massam, quantumuis magnam optimè afficiat, & quasi con-
Matth. 13. diat. Ideo dicitur: *Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina satis tribus donec fermentatum est totum.* Quam parabolam enucleans Theophylactus ait: *Fermentum dicit Apostolos: sicut enim fermentum, cum paruum sit, totam farinam in se transfert: sic & vos totum mundum transformabitis, licet pauci sitis.*

Caput XIII.

Qui sal terræ sunt, Dei timore solidari, & confirmari debent.

AD exemplum veræ virtutis præstandum. Oportet habeant Præsules & Doctores ipsum virtutis fundamentum sanctum Dei timorem. Idcirco illustri præconio Christus extudignitatem Doctorum ac Pastorum, cum dixit: *Vos estis sal terræ*: At ne animos tollant, sed vera humilitate submittant, illico adiecit: *Quod si sal euanuerit in quo salietur.* Quamuis enim, vt est in veteri elogio, sale & sole nihil sit vtilius; sal tamen, quod cum sole componitur, euanescere potest, & ita quidem, vt eiciatur foras, & conculcetur ab hominibus: sale enim infatuato nihil est vilius, cum eodem integro nil sit vtilius. Quo Pastores & Doctores admonentur, vt propriam infirmitatem, & perditionis periculum cognoscentes in solo Dei timore, solidari, & confirmari satagant. Sic faciebat Propheta ille, qui sal erat totius populi, quem non solo regimine, sed diuinis
Psal. 118. quoque elogiis condiebat cum diceret. *Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Sapientiam diuini eloquij, qua sal erat populi, statui, atque firmari in Dei timore postulabat, quo eam tuto posset custodire, ac possidere. Sic enim ad hunc locum verba intellexit Ambrosius, ita in inquiens: *Basis quædam verbi est timor sanctus: sicut enim simulacrum aliquod in basi statuitur, & tunc maiorem habet gratiam cum in basi statua fuerit collocata, standique acceperit firmitatem: ita verbum Dei in timore sancto melius statuitur, &c.* Itaque sal sapientiæ nec euanescat, diuino timore debet confirmari. Sed quia Apostoli, Apostolicique viri sal terræ nuncupantur, hi etiam in basi timoris Domini statuuntur. Sic enim subiungit Ambrosius: *Et quia basim timorem Dei diximus, ne quid alienum ab scripturis posuisse nos quisquam putet, accipiat lectum in Cant. Crura eius columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas: significans columnas esse Ecclesiæ Apostolos, qui fundati sunt in timore sancto. Et sicut Petrus, Iacobus, & Ioannes, & Barnabas, columnæ esse videbantur Ecclesiæ. Sic etiam quicumque vicerit hoc sæculum, fit columna Dei, quam confirmat, qui dicit, ego confirmaui columnas eius.* Si ergo Apostolici viri, Doctores inquam & Pastores firmi esse velint, ne eos superbiæ ventus exturbet, in basi timoris Domini, tanquam Ecclesiæ columnæ statuantur. Nam quantumuis firmi, & robusti videantur, nisi timore Dei firmentur, & cadent, & casu dissoluentur, ac dissipabuntur. Quod Sanctus Paschasius aptissimo scutorum fusilium exem- S. Paschas. lib. 3. in
plo ita explicat: *Scuta ergo si sint fusilia in* thren.
suscipiendo sagittas, robusta sunt; sed casu fragilia. Ictu quidem ferientium minimè penetrantur; sed suo lapsu per fragmenta dissoluuntur. Doctores quidem, atque Pastores scuta sunt Ecclesiæ, sed fusilia: nam quamuis aduersariorum ictus fortiter sæpe propulsent; si tamen ipsi labantur, suo lapsu per fragmenta dissoluuntur, vt ad rem nullam vtilia iam habeantur. Quamobrem huiusmodi scuta Dei timore ita fixa esse, & tam firmiter pendere debent, vt casus fragilis minimè eis contingat. Scutum erat antiqui populi sanctus Patriarcha Isaac, at diuini timoris clauo sic fixus erat, ne caderet, vt ab eius filio Iacob Deus *timor Isaac* appelletur: ita Iacob ad La-
ban dixit: *Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi; forsitan modo* Genes. 31.
nudum me dimisisses. Vbi Paulus Burgensis
meritò quærit, cur eundem Dominum Iacob Paul. Burgens.
appellauit Deum Abraham, & timorem Isaac, addit. 2.
cum non minus Abraham timuerit Deum, quam Isaac; ideoque eodem modo de vtroque loquendum videbatur. Ex sua autem, & multorum sententia ita respondet: *Quando hæc verba dixit Iacob, Abraham iam diu ante decesserat: sed Isaac adhuc viuebat, idcirco de Abraham, qui iam erat in securo dixit: Deus Abraham; sed de Isaac, qui adhuc erat in vita dixit: timor Isaac, id est, quem timet Isaac.* Ex quo intelligi par est, quemlibet iustum quauis virtutis laude conspicuum, dum degit in hac vita tot periculis obnoxia, ne in ipsis labatur, magno Dei timore debere percelli. Cur non omnes timeamus, qui portamus thesaurum istum in vasis fictilibus.

Hunc sanctum Dei timorem habeant Præsules, quoniam peccantes ipsa timent suæ remedia salutis. Vnde difficilis solet resipiscentia accidere, quæ in Præsulibus difficilior erit. Idcirco quasi fieri non possit, vt Pastor, siue Doctor infatuatus ad pristinũ sapientiæ vigorem redeat, ita à Domino dicitur: *Si sal euanuerit,*

nuerit, in quo salietur? Quia profectò peccatores omnes, & in primis Doctores, & Pastores; ita ipsa malorum suorum remedia peruersissimo errore timent, & fugiunt, vt nullum sal, quo condiri possint, esse videatur. Sunt quidem omnibus in hac vita malorum æternarum parata remedia: at peccatores qua sunt, inuersa mente, ipsa timent, & fugiunt remedia. Sicut enim qui à cane rabido morsus, rabiè laborat, aquam, in qua ipsi saluris spes sita, perhorrescit; ita peccatores lethali morbo laborantes salutaria remedia fugiunt.

S. Gregor. hom. 7. in Euang.

Quod apte exaggerauit Sanctus Gregorius inquiens: *Velut in perturbatione consilium non habent dum moriuntur, & vitam timent.* Ad hoc confirmandum eleganter ratiocinatur ex capite quinto Lucæ in hunc modum disserens:

Luc. 5.

Quorum bene Petrus adhuc in infirmitatè positus speciem tenet, cum viso miraculo piscium dixit: exi à me Domine, quia homo peccator sum, imo si te peccatorem consideras, oportet vt à te Dominum non repellas. Similiter quamplurimi, cum se peccatores considerant, Deum sanctificatorem à se repellunt, vt Gregorius subiungit his verbis: *Et peccatores se fatentur, & Dominum repellant, eumque in quo sanctificari debuerant, fugiunt.* Hos similes ei dixeris, qui se sordibus inquinatum conspiceret, & tamen fontem timens, ab ea longe recederet. Peccatores quidem fontem vitæ fugiunt, quia mundat; cum ob id ipsum quærendus esset, vt à sordibus ipsi mundari possent. Omnia peccatores miscent, præpostere semper ratiocinantur & ita vbique inuertunt consilia, vt id timeant, & fugiant, quod maxime optare, & complecti debuerant. Documento tibi sit seruus ille piger, qui ideo abscondit talentum, nec cum eo lucrari voluit;

Matth. 25.

quia sciebat Dominum durum esse, & vbi non seminasset, metere fuisse solitum; cum ob id maxime deberet sollicitè lucrari, ne durum experiretur Dominum, vt re ipsa expertus est. Id sanctus Gregorius loco citato sic annotauit: *Inutilis seruus durum Dominum vocat, cui tamen ad lucrum deseruire dissimulat, & timuisse se dicit in lucrum talentum expendere, qui hoc solum timere debuerat, ne hoc sine lucro ad Dominum reportaret.* Hunc seruum hi imitantur, qui acceptum à Deo talentum exercitio expendere & melioris vitæ vias aggredi metuunt, & tamen iacere in sui corporis ignauia, quod maximè timere debent, non pertimescunt.

Capvt XIV.

Quo pacto Doctores, & Prædicatores solidum sal erunt.

Aliquas nunc salis proprietates exhibebimus, vt per eas proponamus, quo pacto soliditatem Euangelici salis Præsules, & Prædicatores obtinebunt. Et quidem cum Apostoli, & Apostolici viri sal terræ nominantur, officij sui symbolice admonentur: nam & verbo sacri, & exemplo integro sal populorum esse debent. Quod si Doctores & sacerdotes præstarent, paucissimi ad totum orbem condiendum sufficiebant. Nam vt condiatur cibus, non magna salis copia opus est. Similiter Doctores, & Prælati pauci erunt satis, si salis habeant acrimoniam. Quapropter Sanctus Chrysostomus ait: *Sufficit vnus homo fides zelo succensus, totum corripere populum.* Suf-

S. Chrysost. hom. 1. ad pop. Antioch. in fine.

ficit Episcopus vnus zelo Dei succensus, totum vt corrigat Episcopatum. Sufficit parochus vnus charitate inflammatus, vt totam corrigat parœciam. Sufficit Abbas vnus, Præses vnus, Dei, proximique amore exardescens, vt totum corrigat, & inflammet cœnobium. Quod si sal euanuerit, si sacerdotes, ac Doctores zeli, charitatisque acrimoniam amiserint, etsi multi sint, non sufficient. Id etiam aduertit Sanctus Chrysostomus dicens: *Cum non vnus tantum, neque duo, vel tres, sed tanta sit multitudo, quæ negligentiam curam possit attingere, non aliunde, sed per torporem vestram, non per impotentiam plures pereunt, & labantur.*

Sacerdotes igitur & Pastor instar salis, populo diuinum quendam virtutis saporem debet impertire, laxa restringere, noxios animæ humores exsiccare, & suam quadam mordacitate à putredine vitiorum mentes liberare. Præclare quidam sanctus pater sic disserit: *Petra salis sacerdos debet esse in populis. Curare namque sacerdotem necesse est, quæ singulis dicat, vnumquemque qualiter admoneat, vt quisquis sacerdoti iungitur, quasi ex salis tactu æternæ vitæ sapore condiatur.* Et rursus: *Quisquis ad nos iungitur, ex lingua nostra sale condiatur.*

Id autem, vt præstare valeat Doctor charitate debet ardere, & quasi liquescere. Nam sicut sal, vt condiat, liquescit: sic pastor misericordia liquescit, vt proximo succurrat. Cum liquescit sal, tunc saporem cibis præbet, cum charitate liquescit Pastor, vel Doctor, tunc æternæ vitæ sapore populum condit. De Samaritano illo, qui spoliatum, & cæsum à latronibus non deseruit, dicitur: *Misericordia motus appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum, &c.* Luc. 10.

Samaritanus custodem sonat, & Pastorem animarum significat, qui si misericordia mouetur, si instar salis liquescit, ad ouium vulneta alliganda, euigilat, & festinat, vinumque infundit, & oleum, quia vel increpat, si opus est, vel indulget, & blanditur, si hanc medicinam vulnus flagitet. At sacerdotes, qui misericordia, & charitate non sunt liquefacti, sauciatum hominem viderunt, sed prætereunt. O ferrea pectora! liquescat sal, vt condiat; liquescant charitatè viscera, vt proximo opem ferant. Liquescebant prorsus Pauli viscera, qui dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror.*

2. Cor 11.

Etenim sal, vt suo fungatur munere, & liquescit & detrimentum patitur, & perit: ita Pastores, qui sal sunt terræ pereunt corpore, ne ouium pereant animæ: *Nam bonus Pastor animam suam dat pro ouibus suis.* Pretiosum detrimentum, & plena lucro iactura, quam propterea incurrit Pastor, vt succurrat ouibus. Audi

bonum

Exod. 32. Rom. 9. 2. Cor. 12.

bonum Pastorem, vide salem condiendo pereuntem: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo.* Et Apostolus ait: *Optabam anathema esse pro fratribus meis.* Et alibi. *Ego libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris.* Hoc est, non mea tantum vobis largiar, sed vitam etiam ipsam pro animabus vestris profundam.

Porro autem, vt præfata salis munera Euangelicus Doctor possit præstare, enixè curet, ne euanescat, sed omnimoda integritate vigeat: *Nam si sal euanuerit, ad nihilum valet vltra; nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Euanescit autem sal, si mari admiscetur. Fit sal ex aqua è mari separata, quod si mari iterum admisceatur, liquescit, diffluit, & euanescit. Fugiat igitur mundi mare Euangelicus Doctor, si instar salis non vult euanescere. Dices, necesse est salem in mare mitti; id est, sacerdotem, & concionatorem in mundum ingredi, & cum hominibus versari. Fateor; sed aliud est, in mare, idest, mundum ingredi, aliud marinis aquis, idest, mundi cupiditatibus admisceri. Qui solummodo mundum ingreditur, vt homines condiat non euanescit; qui vero mundanis sese moribus admiscet, proculdubio diffluet. Audi Sanctum Ambrosium dicentem:

S. Ambros. ep. 20. ad Irenæum.

Non vtique transire in Ægyptum, criminosum est, sed transire in mores Ægyptiorum. In Ægyptum transit Moses, sed non euanuit; quia in mores Ægyptiorum non transiuit. Vt populum ex Ægyptiaca captiuitate educeret in Ægyptum venit, Ægyptiorum vitiis se non admiscuit. Ita concionator in Ægyptum, id est, mundum veniat, sed Ægyptiorum mores fugiat, populum ex diaboli captiuitate eripiat, mundi vitiis se non admisceat. Sic in eo implebitur,

Exod. 15.

quod de populo Israelitico Moses cecinit: *Ambulauerunt per siccum in medio eius.* Huiusmodi erant præclari illi viri Theotistus, & Andreas,

S. Gregor. lib. 6. ep. 23.

ad quos Magnus Gregorius sic scribit: *Quod in tanto tumultu causarum vestra excellentia posita sacri verbi vbertate plena est, atque ad æterna incessanter gaudia suspirat, magnas omnipotenti Deo gratias ago; quia hoc in vobis impletum video, quod de dilectis Patribus scriptum est: filij autem Israel ambulauerunt per siccum per medium mare, vos ad repromissionis patriam, inter vndas causarum sæcularium siccis, vt video gressibus ambulatis. Agamus ergo gratias spiritui, qui corda, quæ implet, leuat, qui inter tumultus hominum solitudinem in mente facit.* Tunc ergo sal non euanescit, cum Doctor in mundano mari per siccum ambulat, cum inter hominum tumultus solitudinem in mente gerit, nec ex mundanis sordibus quidquam sibi adhærere permittit. Quod optimo symbolo adumbratum esse docet Hugo

Hugo Cardinal. in 2. Cor. 4.

Cardinalis his verbis: *Data est lex in igne, qui sordes consumit, & non recipit: quod significat illos, per quos lex datur, ita puros esse debere, vt sordes consumant, non accipiant.*

Euanescit præterea sal, cum mordacitatem perdit, & Doctor cum mordendi vitia zelum amittit. Euanescit, cum vanam populi laudem vanus captare studet; cum salem Apostolicum in sales, facetiasque, & in mella conuertit. Mordeat ergo sal Apostolicus, non personas, sed vitia. Nam vt Sanctus Chrysostomus ait: *Hoc est opus salis laxa quæque vrere, atque restringere.* Et Theophylactus illud:

S. Chrysost. hom. 15. in Matth.

Vos estis sal terræ ita interpretatur: *Vos estis sal terræ mordentes, & condientes doctrina, & reprehensionibus dissolutos, vt non pariant vermes perpetuos.* Sanctus quoque Ambrosius:

S. Ambros. serm. 84.

Tunc, inquit, auditor proficit, quando austeriora annuntiat Prædicator. Audi etiam Sanctum Hieronymum ad illa verba Isaiæ: *Vinum tuum mixtum est aqua,* ita dicentem: *Omnis Doctor, qui austeritatem scripturarum per quam potest audientes corripere, vertit ad gratiam, & ita loquitur, vt non corrigat, sed delectet audientes: vinum sanctarum scripturarum corrumpit sensu suo.* Audiat Paulum concionatorem, audiat Pastor: *Neque aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ. Deus testis est, neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, &c.* O verum mundi salem, nunquam euanescentem.

Isai. 1.

1. Thess. 2.

Denique, ne euanescat Doctor, ita in animarum salutem incumbat, vt multo enixius propriæ saluti nauet operam: sic enim sal terræ condire alios debet, vt ipse non euanescat. Nisi enim hanc curam adhibeat, id ei eueniet, quod plorabat sponsa: *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui.* Quod Sanctus Gregorius sic explicat: *Vineæ quippe nostræ actiones sunt, quas vsu quotidiani laboris excolimus; sed custodes in vineis positi, nostram vineam minimè custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus.* Eodem loco sacerdotes huiusmodi cum aqua baptismali confert: *Cui, inquit, similes dixerim sacerdotes malos, nisi aqua baptismatis quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cœleste mittit, & ipsa postea in cloacas descendit.*

Cant. 1. S. Gregor. hom. 17. in Euang.

Capvt XV.

Per negligentiam in bene operando sal Apostolicus euanescit.

CVm sal infatuatus, siue vanus ad nihilum valeat vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus, nihil magis eniti debent, qui salis Apostolici nomine nuncupantur, quam ne euanescant, siue infatuentur. Tantum autem malum, vt vitare possint, id certum constituere, & sibi persuadere debent, salem Apostolicum per incuriam, & bene operandi negligentiam quam maximè euanescere. Nam cum Doctor, siue Pastor bona opera negligit, in quibus præcipuè salis Apostolici virtus spectatur, tecta prudentiæ, ac sapientiæ sensa, atque consilia perdit. Hanc ob causam per Zachariam dicitur: *Brachium eius ariditate siccabitur & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.* Quia profecto, cum per negligentiam brachium, id est, bene operandi vis ariditate siccatur, tunc oculus dexter, idest sapientia, diuinorumque cognitio tenebrescens obscuratur. Prius brachium ex negligentia siccatur. Quod prudenter aduertit Sanctus

Zach. 11.

S. Gregor. 3. p. Past. admonit. 16.

Gregorius: *Per Salomonẽ*, inquit, *dicitur: pigredo immittit soporem. Piger enim rectè sentiendo quasi vigilat; sed pigredo soporem immittere dicitur; quia paulisper etiam rectè sentiendi vigilantia amittitur, dum à bene operandi studio cessatur.* Prius bene operandi studium cessat, quod est brachium arescere; deinde bene sentiendi vigilantia amittitur, quod est dexterum oculum tenebrescere, & omnino infatuari. Quod expressum à Domino est in parabola seruorum, quibus Dominus bona sua tradidit, & ad negotiandum partitus est: nam ille, qui vnum talentum tantummodo accepit, eos designat, qui prudentia, & scientia, ac intelligendi acumine præditi sunt, vt Sanctus Gregorius sic explicat: *Sunt nonnulli, qui donum intelligentiæ perceperunt, sed tamen sola, quæ carnis sunt sapiunt, de quibus per Prophetam dicitur: sapientes sunt, vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.* Vnum ergo talentum accipit, qui donum intelligentiæ; atque prudentiæ percipit. Sed cum is seruus acceptum talentum fodit in terram, & abscondit Domini sui pecuniam, eos adumbrat, qui desidiæ negligentia torpent, sicut Sanctus Gregorius ita subiungit: *Sunt plerique intra sanctam Ecclesiam quorum iste seruus imaginem tenet, qui meliores vitæ vias aggredi metuunt, & tamen iacere in sui torporis ignauia non pertimescunt.* Sed in eum qui talentum abscondit, Domini voce pronuntiatur: *Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.* Quia is qui accepto intelligentiæ, ac sapientiæ munere, eo ignauus non vtitur, ipso dono priuatus infatuatur. Sic intellexit hoc Sanctus Chrysostomus inquiens: *Qui gratiam sermonis & doctrinæ ad proficiendum habet, non vtens ea, gratiam perdit; qui autem studium adhibet amplius attrahit donum.* Similiter Sanctus Hieronymus de hoc torpente seruo sic habet: *Multi cum sint sapientes naturaliter, & habeant acumen ingenij, & fuerint negligentes, & desidia bonum naturæ corruperint, ad comparationem eius, qui paululum tardior labore & industria compensauit, quod minus habuit, perdunt bonum naturæ, & præmium, quod eis fuerat repromissum, vident transire ad alios.* Igitur per negligentiæ torporem sal infatuatur, cum accepto sapientiæ lumine ignauus homo non vtitur. Vnde congrua pœna puniri mandatur, cum dicitur: *Inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores.* De qua pœna sanctus Gregorius sic ait: *Per pœnam in tenebras exteriores cadet, qui per suam culpam sponte in interiores tenebras decidit.* Sed de his exterioribus tenebris mirabilis est expositio, quam Origenes hoc loco refert his verbis: *Legimus etiam aliquem ante nos exponentem de tenebris abyssi, quæ est extra mundum, vt quasi indigni toto mundo, in abyssum illam foras eiiciantur, in qua sunt tenebræ, nemine eas illuminante.*

Matth. 25.

S. Gregor. hom. 9. in Euang.

Hierem. 4.

S. Chrysost. hom. 79. in Matth.

Sup.

* * *

Capvt XVI.

Per peccatum, quod vilissima res sit, sic euanet & infatuatur sal Ecclesiæ, vt nihilum valeat.

PRælatos ac Doctores Ecclesiæ sacra dignitate fulgentes, & omnes vniuersè Principes, qui salis etiam nomine nuncupantur, peccato infatuatos inutiles reddi, dignosque esse, vt foras eiiciantur, abiiciantur, & ab omnibus conculcentur, authoritas Domini testatur; vt intelligi debeat, quam vilissima res peccatum sit, quamque abiectos efficiat eos, qui ipsi subiiciuntur, quantumuis sint dignitatis claritate conspicui. Nam sicut sanctus Augustinus annotat salem infatuatum conculcari, significat hominem existentem in peccato fieri contemptibilem. Quod quidem magno charitatis dolore Hieremias deplorauit, cum dixit: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum.* Quæ verba sanctus Gregorius ad rem nostram sic explicat: *Aurum obscuratur, cum consequentibus iniquitatum tenebris, iustitiæ pulchritudo deseritur. Color optimus mutatur, cum splendor innocentiæ in fœditatem vertitur culpæ.* Sed exactius alibi idem Gregorius totam hanc sententiam pertractat, inquiens: *Quid auro quod metallis cæteris præeminet, nisi excellentia sanctitatis? Quid colore optimo nisi cunctis amabilis reuerentia religionis exprimitur? Quid per sanctuarij lapides nisi sacrorum ordinum personæ figurantur? Quid platearum nomine nisi præsentis vitæ latitudo signatur? Quia enim Græco eloquio platos latitudo dicitur, profectò à latitudine plateæ sunt vocatæ. Per semetipsam vero veritas dicit: lata & spaciosa via est, quæ ducit ad perditionem.* Hinc sanctus Doctor ad singulas huius loci partes explanandas, ita prosequitur: *Aurum igitur obscuratur, cum terrenis actibus sanctitatis vita polluitur. Color optimus commutatur, cum quorumdam, qui degere religiosè credebantur, æstimatio anteacta minuitur. Nam cum quilibet post sanctitatis habitum terrenis se actibus inserit quasi colore permutato, ante humanos oculos eius reuerentia despecta pallescit, sanctuarij quoque lapides in plateas disperguntur, cum causarum secularum foras lata itinera expetunt hi, qui ad ornamentum Ecclesiæ internis mysteriis, quasi in secretis sanctuarij, vacare debuerunt. Ad hoc quippe sanctuarij lapides fiebant, vt intra sancta sanctorum, in vestimento summi sacerdotis apparerent. Cum vero ministri religionis à subditis honorem redemptoris sui ex merito vitæ non exigunt, sanctuarij lapides in ornamento Pontificis non sunt. Qui nimirũ sanctuarij lapides dispersi per plateas iacent, cũ personæ sacrorum ordinum voluptatum suarum libidini deditæ, terrenis negotiis inhærent. Et notandũ quod non hos dispersos in plateis, sed in capite platearum dicit: quia & cum terrena agunt, summi videri appetunt, vt & lata itinera teneant ex voluptate delectationis, & tamen in platearum sint capite ex honore sanctitatis. Nihil quoque obstat, si sanctuarij lapides eosdem ipsos quibus constructum sanctuarium exstabat, accipimus, qui dispersi in platearum capite iacent,*

S. August. tract. 1. de serm. Dom. in monte.

Thren. 4.

S. Gregor. lib. 14. mor. cap. 9.

S. Gregor. 2. p. Past. cap. 7.

iacent, quando sacrorum ordinum viri terrenis actibus ex desiderio inseruiunt ex quorum prius officio sanctitatis gloria stare videbatur. Ecce sal infatuatum foras missum, & ab hominibus conculcatum. Vnde Petrus Cluniacensis ait: *Monachi, qui vt aurum in domo Dei fulgere debebant, vt vile lutum per omnes plateas omnium pedibus se conculcandos prostrarunt, de quibus Propheta, quomodo obscuratum est aurum, &c.* Sed audiendus quoque est Petrus Blesensis, qui quantopere vilescat sal infatuatum grauiter quidem, & eleganter explicat his verbis: *Irruunt laici in sancta sanctorum; sanctuarij vere lapides disperguntur in capite omnium platearum, Conuertuntur hodie claustra in castra, & fora; religiosi in ethnicos; pastores in lupos; lilium in spinam, aurum in scoriam, frumentum in lolium; vinum in acetum, oleum in amurcam.* Sanctus Bonauentura ad eundem Prophetæ locum, dum singula verba exponit infatuati, ac despecti salis rationes aperit, sic inquiens: *In auro obscurato subuersio sanctitatis; in colore mutato subuersio honestatis; in dispersione, studium cupiditatis, & consequentis dissensionis in platearum capite exemplum peruersitatis.* Optime colorem optimum animæ in honestate, siue castitate constituit. Quam etiam sententiam complectitur sanctus Paschasius ad eundem Prophetæ locum dicens: *Dum intus anima carnalium rerum fumo denigratur, quid nisi color candoris optimus, & pulchritudinis in deterius commutatur?* Deinde quam misera sit hæc coloris, auri, & lapidum commutatio, id est, salis infatuatio, ita subiungit: *Pessima igitur commutatio, dum amor æternarum rerum, & concupiscentia cælestis patriæ, in amorem temporalium, & concupiscentiam vanarum rerum vertitur. Pro quo rectè plangitur; quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus! vnde quia concupiscentia æterna vita versa est in amorem, & concupiscentiam carnis, iure lapides sanctuarij Dei, reliqua scilicet virtutes animæ, in capite disperguntur omnium platearum: quoniam charitate amissa, virtus nulla in anima solidatur, imo omnes affectiones suas ad lata viarum itinera, & spaciosa concupiscentiarum conamina, in capite transportauit platearum.*

Cluniacens. epistolarum lib. 2. ep. 2.

Blesens. epist. 17. ad quosdam Canonicos.

Hanc præterea infatuati salis vilitatem rursus admiratur, & lamentatur Propheta, cum ita subiungit: *Filij Sion incliti, & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?* Quæ verba Sanctus Cyrillus Alex. ita interpretatur: *Peccatores vasa fictilia fiunt; sicut Hieremias Propheta designat in lamentationibus dicens: filij Sion incliti, &c. Si intellectus noster luteus fit, & de luto semper, ac de terrenis cogitet, efficiemur vas fictile & opus manuum figuli.* Similiter Sanctus Bernardus circa illa verba Apostoli: *Non est regnum Dei esca, & potus* sic scribit: *Filij Sion, illius videlicet speculatiuæ ciuitatis, quam ædificauit Dominus, vt videatur in gloria filij superna Hierusalem, quæ libera est mater nostra: incliti per dignitatem conditionis; amicti auro primo, per diuinitatis imaginem. Quomodo ergo ex his, nos quidem reputati sumus in vasa testea, in hac lutea, & fragilia corpora degenerauimus.* Paulo altius, & propius ad rem nostram explicuit verba Prophetæ Sanctus Paschasius his verbis: *Angelo Ephesinæ Ecclesiæ scribitur. Memento vnde cecideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Quod est apertè dicere: scito & intellige, cuius dignitatis fueris per gratiam, & adoptionem Dei, quam inclytus & nobilis, vestitus auro primo, & purissimo charitatis; ac deinde quam vilis, & luteus, propter corruptionem, & pœnam peccati, vasis fictilibus compararis.* Illi ergo qui auro purissimo & primo prius vestiebantur, imo qui aurum primum ipsi erant, per peccatum in scoriam versi sunt. Vnde in Psalmo vbi nos legimus: *Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ.* In editione Hieronymi, & Symmachi habetur: *Quasi scoriam computasti omnes impios terræ.*

S. Cyrill. Alex. lib. 9. in Num. 13.

S. Bernard. serm. 1. de verb. Apost.

Apoc. 5.

Psal. 118.

Tantopere vilescit, atque infatuatur sal, id est, Princeps seu Prælatus per peccatum euanescit; in eamque abit vilitatem, vt ab omnibus conculcari mereatur. Vnde huiusmodi Principibus per Isaiam dicitur: *Descende, sede in puluere filia Babylonis, sede in terra, non est solium filiæ Chaldæorum.* Qui in solio dignitatum gloriosè sedebant, per peccatum adeo vilescunt, vt descendere de solio, & in puluere sedere iubeantur. Cuius loci in sensu mystico elegans est interpretatio Petri Damiani ad hunc modum: *Menti reprobæ, negotiisque sæcularibus inhianti, sub Babylonis specie dicitur descende: in alto enim humanus animus stat, quando supernis retributionibus inhiat? sed ab hoc statu descendis, cum turpiter vitiis sese desinentibus mundi desideriis subiicis. Sede in puluere: quia cælestia deserens, terrenis cogitationibus aspersus, in infimis vilescis. Sede in terra: exprobrans dicit, quia cælesti conuersatione noluisti te regere, sub temetipso prostratus, in terrenis actibus humiliare. Non est solium filiæ Chaldæorum seu filiæ ferocium. Ferocia sunt terrena desideria quæ duram, atque insensibilem mentem reddunt. Non habet solium, quia in eo quod se terrenis desideriis subiicit, sedem iudicij amittit.*

Isai. 47.

S. Petr. Damian. Apolog. de contemptu sæculi c. 22.

Nec mirum quidem, si peccator in puluere sedere iubeatur, cum ipsi pulueri comparetur in Psalmo. Ideo sanctus Hieronymus ait: *Impius dicitur tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ. Puluis licet de terra sit, tamen desinit esse terra. Tam infelix erit impius, vt nec terrenus quidem sit. Puluis nihil habet solidum huc, illucque dispergitur, nunquam in vno loco est, quocumque ventus traxerit, illuc eius impetus dirigitur: quocumque impium aura Diaboli traxerit, illuc errore perducitur.* In tantam peccator vilitatem deuenit, vt tres sancti Pueri in camino Babylonico diuinas laudes decantantes, & ad hoc sacrum munus cunctas creaturas accersentes, solum peccatorem ab hoc communi choro reiecerunt. Cumque Dracones, & serpentes, & ipsas etiam tenebras ad diuinas laudes canendas accierint, solum peccatorem, tanquam in infimo abiectionis gradu constitutum, omittunt, & repudiant. Ideo peccatorem ad laudandum Deum cum cæteris creaturis non admittunt, quia peccator, vt talis est, non ad creaturas sed ad ipsum nihil spectet. Quod rectè confir-

Psalm. 1.

S. Auguſt. lib 12. de ciuit. c. 1. & 6. S Fulgent. lib de fid. ad Petr. c. 3. S. Gregor. lib 25. mor. cap. 5. S. Thom. in 2. dist. 44. art. 2. S. Bonauent. ibid.

mari poteſt ex doctrina quadam Auguſtini, Fulgentij, quin etiam Gregorij Magni, quam amplectitur Sanctus Thomas, & Sanctus Bonauentura, & ſequitur pars maxima ſcholæ Theologicæ, ſcilicet peccandi potentiam conuenire homini non quatenus à Deo eſt, ſed quatenus ex nihilo, vnde habet vt deficere poſſit. Verba S. Gregorij ſunt: *Humana anima quia ex nihilo eſt condita ex ſe infra ſe tendit, niſi ad boni deſiderij ſtatum artificis ſui manu teneatur.* Igitur enim anima te ipſa peccat ad nihilum per ſe tendit, quo vlterius eius vilitas non poteſt procedere. Cui quidem conſonare videtur Poetæ dictum, *& redit ad nihilum, quod fuit ante nihil.*

CAPVT XVII.

Doctori ſiue Prædicatori etiam improbo auſcultandum eſt.

QVod à Domino dicitur, ſal nimirum infatuatum, & inutile eſſe, & foras mittendum, & ab hominibus conculcandum; non quidem ita eſt accipiendum, quaſi Doctor, aut Prædicator ſceleratus non ſit audiendus, nec de doctrina eiuſdem curandum: nam quamuis eius mores non ſint imitandi; ſana tamen ipſius doctrina eſt reuerenter auſcultanda, & opera diligenter exequenda. Improbus enim Doctor palmes eſt ſpinis implicatus: at propter ſpinas, non eſt contemnenda vitis, neque fructus eius repudiandus eleganter. Sanctus Auguſtinus ſcripſit: *Botrum carpe; ſpinam caue; non enim ſpinam vitis attulit, ſed ſpinis palmes incubuit. Noli interrogare niſi radices. Quære radicem ſpinæ, extra inuenies à vite; quære originem vuæ, vitis hanc protulit ex radice. Phariſæorum mores ſpina erant; doctrina vero palmes in ſepe. Botrum inter ſpinas cautè lege; ne dum quæris fructum laceres manum: & cum audis bona dicentem, ne imiteris mala facientem.* Vitis Chriſtus, palmes Doctor, botrus doctrina; quamuis ergo palmes implicatus ſit vepribus, cauenda eſt ſpina, & carpenda vua quæ ex optima vitis radice procedit. Tunc botrus legitur de medio ſpinarum, cum vtilis doctrina depromitur, & vox ac verbum Dei auditur ex ore Doctorum prauorum morum ſentibus horrido. Quid enim eſt Prædicator improbus, niſi rubus aridus, infœcundus, & totus ſpinis armatus? Per huiuſmodi autem Doctores Deum aliquando homines alloqui, ipſe ſignificauit, quando cum Moyſe locuturus, non aliam amœniorem, feliciorem-que plantam, ex qua loqueretur, elegit. Nam dicitur in Exodo: *Apparuit ei Dominus de medio rubi.* Et rurſum, *vocauit eum de medio rubi.* Sic enim interpretatur Sanctus Ambroſius. *Cur,* inquit, *deſperandum, quod Dominus loquatur in hominibus, qui eſt locutus in ſentibus, nec rubum eſt dedignatus.* Subinde autem Sanctus Doctor, qua erat humilitate, huic rubo ſe ſimilem fatetur; ex quo tamen Deus verbum ſuum aliis pronunciet, ſic enim attexit: *Atque vtinam meas quoque illuminet ſpinas. Erunt fortaſſe, qui etiam in noſtris ſentibus aliquem mirentur lucere fulgorem, quas ſpina noſtra non vrat: erunt, quibus de rubo audita vox noſtra ſoluat de pedibus calceamentum, vt impedimentis corporalibus eruatur mentis exceſſus.* Improbus plane Doctor rubus eſt ſpinoſus, & infructuoſus; per quem tamen Deus diuinas voces ab hominibus auſcultandas edit.

S. Auguſt. tract. 46. in Ioan.

Exod. 3.

S. Ambroſ. lib. de virginib. ſub initium.

Præterea quid fœtidius ore leonis, qui omnem prælibatam à ſe eſcam fœtore corrumpit? vt paſſim authores tradunt. Quid aridius mandibula aſini? Et tamen Sanſon ex hac copioſos latices hauſit, & ex graueolente leonis ore mella ſuauiſſima deprompſit vt non ſit mirandum, ſi per aridos, ac fœtidos Doctores ſuauiſſimo diuini verbi cibo, atque potu Deus homines nutriat. Nil nocet prudentibus auditoribus, aut leonis fœtor, aut aſini deſidia quominus ſuauiſſimo cibo, potuque paſcantur. Audi Beatum Petrum Damianum ita dicentem: *Sanſon de ore mortui leonis fauum mellis eduxit, & ex arente mandibula aſini aquis ſe profluentibus ſatiauit: ſed nec aſelli in aqua deſidiam; nec belluinam guſtauit in melle ferociam. Vtrobique nimirum, quod ſumptum eſt, iuxta proprietatem ſuam in ore ſapuit; vnde ſumptum fuerit non magnopere diſcreuit.* Siue deſidia aſinum, ſiue ferocia leonem prædicatorem appelles, nihil verbum Dei ex leone, vel ex aſino redolet, nihil ei adhæret maculæ putum per ora leonis, ſiue aſini ad comedentes, & bibentes tranſit.

Iud c. 4.

S. Petr. Dam. tom. opuſculor. opuſc. 6.

Id quidem vt firmius teſtatum omnibus relinqueretur, ſicut per leonem, & aſinum Deus Sanſonem: ita per coruos Eliam longo tempore aluit. In tertio regum libro dicitur: *Corui deferebant ei panem, & carnes mane: ſimiliter panem & carnes veſperi.* Quo ſymbolo ſignificatum eſt, ſpiritualia ſacrarum ſcripturarum alimenta, etiã per nigros, ac reprobos diuini verbi miniſtros, ſæpe ſuppeditari. Quod rectè obſeruauit S. Iſidorus Peluſiota, ſic ſcribens: *Si quid etiam, quod magis mirandum ſit, intelligere cupis; per coruum, hoc eſt, immundam auem, cœlipetam illum Eliam paſcebat. Quocirca, ne dubites, quin per flagitioſos quoſdam ſacerdotes diuina, & natura ſubliniora beneficia tribuantur, &c.* Cæterum improbus Doctor ipſe ſibi conſulat, & caueat, ne bene docendo, & male viuendo illud efficiat, quod aduertit autor operis imperfecti: *Bene (inquit) viuendo, & bene docendo, populum inſtruis, quomodo debeat viuere; bene autem docendo, & male viuendo, Deum inſtruis, quomodo te debeat condemnare.*

3. Reg 17.

Chryſoſt. hom 43. in Matth.

Prælatus ſimiliter, quamuis ſceleratus, quia Prælatus eſt, veneratione eſt ſuſpiciendus, & digna humilitate obtemperandus. Non enim ſpectandum eſt qualiter viuant, ſed quod Chriſti vocem habeant, intendendum. Qua propter Sanctus Auguſtinus ait: *Per eos vox Chriſti auditur, inſequuntur oues, non mercenarium, ſed vocem Paſtoris per mercenarium.* Licet enim mercenarius manus habeat Eſau, eius tamen vox, vox Iacob eſt, quam proinde merito ſequuntur oues. Vnde Beatus Petrus Damianus ait: *Nolite de priorum veſtrorum perperam viuentium meritis diſputare & non qua via gradiantur, ſed cuius vice fungantur attendentes, illis in Chriſto humiliter obedite.* Quod exemplo Samuëlis, ac Dauidis ſubinde confirmat in hunc modum: *Samuel quãuis reprobo*

S. Auguſt. tract. 46. in Ioan.

S Petr. Damian. opuſc. 13. cap. 20.

reprobo sacerdoti, quia tamē humiliter paruit, oraculum mox diuinæ reuelationis accepit. Superbum Saülem nunquam spiritus vexat; & ei David obsequi pulsando citharam non recusat. Quod grauiter adstruit S. Chrysost. ex munere legationis, quo Prælati etiam reprobi funguntur, ita disserens: *Legati, qualescumque tandem sint, propter legationis prærogatiuam multo potiuntur honore. In mediam barbarorum terram soli ingrediuntur: & quoniam plurimum valet legationis lex, omnes eos honorant, omnes in eos intendunt, omnes cum fiducia, & libere dimittunt.* Mox vero ex hoc gentium iure ad firmam indignorum pastorum obedientiam sic ratiocinatur: *Iam & nos legationis sermonem accepimus; hoc enim est Episcopatus dignitas. Honore vero potiri volumus; non propter nos; absit: Scimus enim nostram vilitatem; sed propter vos, vt quæ à nobis dicuntur, diligentius audiatis.* Parendum ergo est reprobis etiam Prælatis, qui quamuis vitam habeant peruersis moribus contemptibilem; dignitatem tamen præferunt diuinis muneribus venerabilem. Sed quamuis Prælatus improbus sibi infructuosus sit; spirituali tamen subditorum fructui, atque profectui per dispensationé regiminis, atque obedientiæ plurimum seruit. Exemplum illud huic argumento quadrat, quo vtitur Origenes. *Vlmus*, inquit, *quæ fructum non affert, portat tamen vitem, quæ affert plurimum fructum, & ex eo, quod adminiculo est viti, quæ eius viribus nitens, vel afferre, vel seruare potest plurimum fructum; etiam vlmus, quæ infructuosa est, necessaria videtur & vtilis; ex hoc ipso, quod frugifera deseruiat viti. Tale aliquid intellige, &c.* Superior quidem improbus, alta regiminis dignitate, proceræ vlmo similis est, quæ quamuis infructuosa est arbor, fructuosam tamen vitem sustentat, & ad augendos fructus adminiculatur.

S. Chrysost. in c. 2. epist. ad Colloss. hom. 3.

Origen. hom. 10. in Iosuė.

Caput XVIII.

Deus etiam per iniquos loquitur.

QVoniam argumentum hoc locuples, & necessarium est, aliqua addere operæpretium erit. Sicut enim Deus per os impij Balaam loquutus est: ita etiam per scelestum quemque Doctorem verba facit. Eleganter hac de re philosophatur Origenes inquiens: *Dicitur ad eum: verbum quodcumque dedero in ore tuo loqueris. Si dignus fuisset Balaam, verbum suum Deus non in ore eius, sed in corde posuisset; nunc autem quoniam in corde eius desiderium mercedis erat, & cupiditas pecuniæ, verbum Dei non in corde, sed in ore eius ponitur.* Licet ergo verbum Dei non in corde, sed in ore Doctoris sit, vere verbum Dei est, ab eo ibi positum, atque adeo reuerenter audiendum. Sicut enim aqua in visceribus altissimi montis concepta, & per occultas terræ venas deducta, tandem in medio alicuius vrbis foro per os effictum bestiæ, serpentisve prorumpit; & tamen nec terrorem ingerit accedentibus, nec venenum instillat excipientibus, nec horrorem incutit potantibus, cum probè calleant nihil officere salutari aquæ per quid tandem egrediatur, sed vnde promanet considerandum. Similiter de aqua cœlestis sapientiæ, atque diuini verbi ratiocinandum. Quod significatum est in Sansone de mandibula asini bibente. Nec piget iterum eandem Sansonis historiam noua attingere consideratione. Nam erudite notauit Theodoretus eam mandibulam triplici de causa ex lege fuisse immundam: nam & asinus viuus est immundus, & mortuus rursus est immundus, & quod cædis fuisset instrumentum, quo videlicet mille alienigenas Sanson interemit. Sed quamuis illa mandibula trifariam esset immunda, mundissimæ tamen aquæ scaturigo efficitur. Vnde Sanson sitim sedauit, & vires recepit. Ex quo Theodoretus docet Deum ab immundis mandibulis, id est terque quaterque immundis Doctoribus salutarem sapientiæ aquam posse elicere, & largiri. Non ergo contemnenda est aqua doctrinæ, ob turpitudinem mandibulæ. Vnde aptissime autor operis imperfecti ait: *Nunquid propter terram vilem pretiosum aurum contemnitur? Nam sicut aurum eligitur; & terra relinquitur: sic & vos doctrinam accipite, & mores relinquite.* Aliam non minus aptam apponit similitudinem his verbis: *Apes flores colligunt, herbas relinquunt: sic & vos flores doctrinæ colligite, & conuersationem relinquite.* Neque contempsit Sanson fauum mellis, quod in ore mortui, corrupti, ac fœtidi Leonis illum inuenerit. Ita nemo eloquia Dei, quæ dulciora sunt super mel & fauum, ideo parui faciat, quod in ore corrupti Doctoris inueniantur. Nam vt bene Procopius hanc allegoriam euoluens, ait: *In Samson qui Leonem tenuit & occidit, & in ore mortui Leonis fauum mellis inuenit, significatum est, quod in superbis, in quorum ore putor fuerat blasphemiæ, esset postmodum dulcedo laudis & gratiæ Dei.* Verum sicut apes etiamsi abhorreant à fœtidis, sicut ibi notauit Lyra, tamen in ore putrido mellificarunt: sic etiam purissimum diuini eloquij mel in horrido, tabidoque ore veluti fabricatum reperitur, & fortassis ideo diuinitus cum Nazaræo Samsone dispensatum est in lege de non attingendo cadauere, vt notauit Theodoretus, & probat ibi Serarius, vt posteris contestatum maneret, nihil omnino contaminationis in eo reperiri, quod quis mel doctrinæ ab immundo ore hauriat, & suscipiat. Et quamuis mortuus Leo nihil dulcedinis gustet ex fauo, quem ore tenet; tamen qui fauum inde accipit, mellifluam suauitatem affatim percipit. Prauus enim Doctor, cum diuini verbi cibum abunde apud se habeat, ipse inedia tabescit, cum famelicus auditor eo cibo optimè nutriatur. Quod prænuntiatum est illis verbis Iob: *Cuius messem famelicus comedet.* Vbi S. Gregorius in nostram sententiam ita disputat: *Habet stultus messem, quia iniquus quisque donum rectæ intelligentiæ accipit, Sanctæ Scripturæ sententiis docetur, bene loquitur, sed tamen nullo modo hoc quod dicit, operatur. Verba Dei profert; nec tamen diligit; laudando exagerat, viuendo calcat. Quia ergo stultus iste rectè & intelligit, & dicit; sed tamen hæc operando non amat; messem habendo ieiunat, quam nimirum famelicus comedit: quia is, qui ad Deum sanctis desideriis anhelat, discit quod audit, agit quod discit, & dum Doctoris praui recta prædicatione reficitur, quid aliud, quàm stulti fruge saturatur.*

Origen. hom. 14. in Num.

Iud. 15.

S. Chrysost. hom. 43.

Iud. 14.

Procop. in cap. 12. Iob.

Theodoret. Seras. q. 16.

Iob 5.

S. Gregor. lib. 6. mor. cap 5.

Aug. lib. 2. de Doctrin. Chriſt.

Ex dictis poteſt intelligi prudentem auditorem, vnde doctrinæ cibum depromat, non debere attendere; ſed in ipſum doctrinæ cibum, quo nutriatur intendere. Nam vt prudenter dixit Auguſtinus: *Quiſquis bonus verúſque Chriſtianus eſt, Domini ſui eſſe intelligat, vbicumque inuenerit veritatem.* Eleganter etiam & argutè S. Chryſoſt. ait: *Si bene vixerint eorum lucrum eſt, ſi bene docuerint, noſtrum: accipite ergo quod veſtrum eſt, & nolite diſcutere quod alienum eſt.* Cum ergo audis verbum bonum ex ore praui Doctoris, reuerenter habe & lauda Deum, qui annuntiat, non linguam, quæ pronuntiat: nam de characteribus eleganter formatis non laudatur calamus, ſed manus. Id quod attentè aduertit S. Bernardus his verbis: *Profectò lex Domini conuertit animas; non ego. Teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis; non ego. Laudatur de bona littera formatura manus non calamus. Fateor, vt multum tribuam mihi, lingua mea calamus ſcribæ.* Quamobrem eleganter, & grauiter S. Auguſtinus inuehitur in eos, qui prauorum Doctorum non verba bona ſed exempla mala ſectantur, ſic ille ait: *Tam ſunt autem iſti abſurdi, & præpoſteri, & miſeri, qui præpoſitorum ſuorum malos mores imitari eligunt, quam per eos prædicta Domini præcepta ſeruare, quam ſi quiſquam viator remeandum ſibi eſſe exiſtimet in itinere, cum viderit milliaria lapidea litteris plena viam docere, & non ambulare, &c.* Prauus quidem Doctor ſtatua lapidea eſt litteris plena (vt olim in more) quæ viam cœleſtis patriæ rectè oſtendit, & tamen ipſa à ſuo deſidiæ, & peccati loco nunquam recedit. Tu viã carpe, vt à ſtatua doceris; eius vero immobilem ignauiam nequaquam imiteris.

Idem lib. 10. hom in vltima cap. 13.

DE

DE VIRTVTE EXEMPLI, ET EXEMPLO VIRTVTIS.

LIBER VNICVS.

QVÆ vtilissima sunt sæpius commendare non prolixum sed opportunum semper debet æstimari; imò vt magna demonstretur vtilitas, oportet quandoque eam inculcet repetita commendatio. Quapropter Dominus suam commendaturus legem secunda Deuteronomij memoratione illam iteravit. Quid vtilius Christiano ouili, quàm virtus pastorum: nam exempli summa energia est, quam non pigebit peculiari hoc commendare libello, & alibi celebratam nunc recinere. Et quidem Ecclesia extensa est non tantum prædicatione fidei, sed etiam exemplo virtutis, cui etiam multi ipsam debuerunt fidem sine vllo prædicatore. Maior mundi sapientia ad Martyrum patientiam stupuit, & cessit exemplis, quæ restitit argumentis. Ideo Martyres allocutus Sanctus Ephren, dixit: *Intuiti sunt sapientes huius sæculi immensam stragem vestram, & in stuporem tota sapientia illorum conuersa est; attonitique ad se inuicem aiebant. Verè magnus, & potens est Deus Christianorum: in quem ipsius Discipuli ita firmiter crediderunt, vt nullis minis, nullisque tormentis ab eius fide diuelli, amouerique potuerint. Frequenter autem & lictores, atque tortores ipsi, tanta beatorum Martyrum permoti constantia, Christum veneranter adorarunt.* Scilicet, sapientia sæculi, quæ contemnebat verbum Dei, admirata est virtutem hominum. Respectus virtutis muta prædicatio est. Verum quod de ficubus dixit quidam Propheta, dicere de exemplis possumus, quæ sunt bona, bona valde sunt quoad efficaciam boni; & quæ sunt mala, mala valde sunt ob acrimoniam nequitiæ, tantæque malignitatis sunt, vt quoad perniciem assimilentur hæresi. Vulpes enim præcipuæ, quæ vineam Ecclesiæ demoliuntur hæreses numerantur, & praua aliquorum Ecclesiasticorum vita. Quapropter dixit Ratbertus Abbas: *Perditio non dormitat. Nec dubium, quod culpa sacerdotum, & eorum qui in lege versantur, ruina sit populi: qui aut falsa docent absque temperamento, quasi quæ videant, aut iniquitatem suam populo, seu scelera, solicitè, vt ad pænitentiam eum prouocent, non annuntient. Insuper & plures, quamuis rectè doceant, ea quæ benè docuerint, suis prauis (non dico minima, verum etiam & maiora) exemplis dissoluunt, & omnia, aut lucri causa faciunt, aut erroris, aut iactantiæ, vel desidiæ. Neque enim curam gerunt animarum, sed cuncta sui causa faciunt, sub hypocrisi loquentes, tantum vt ea obtineant, quæ sectantur.*

Serm. de Laud. Martyrum fol. 746.

Lib. 2. in Lament. Ierem.

CAPVT

Capvt Primvm.

Prælatorum exemplum vim maximam habet, tam ad salutem, quam ad perniciem subditorum.

MERITO igitur monuit Christus Pastores & Doctores, ac vniuersè Populi Principes, vt claris & bonis operibus homines ad virtutem inducant, quoniam maiorum & Principum exempla miram vim habent in vtramque partem, vel ad perdendos, vel seruandos subditos. Hanc ob causam Principum vita, typus subditorum appellatur: nam sicut metalla liquefacta in typos infusa eam formam, siue figuram recipiunt, quam ipsi typi habent, vel pulchram, vel fœdam, siue sacram, siue prophanam. Ita subditi ex Principum vita morum formam contrahunt. Ideo Paulus Philippensibus

Philip. 3.

ita mandat: *Obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.* Græcè *typon*, id est, typum nostrum, vbi vitam suam, & cæterorum Apostolorum typum appellat, vt ibi sanctus Chrysostomus explicat his verbis: *Exemplar erant Apostoli, imaginem quandam primarij exemplaris seruantes. Cogitate quam exacta vita illis fuerit, vt archetypum, & exemplum, viuasque leges aliis exhiberent. Quod enim littera referebant, illud re ipsa omnibus conspicuum faciebant.* Vt autem Apostoli, & Apostolici viri Sanctorum morum sunt typi, ita peruersi Principes vitiorum forma existunt.

S. Cyril. Alex. in c. 3. Isai.

Vnde sanctus Cyrillus Alexandrinus de peruersis Regibus Israël sermonem habens, ait: *Typi quippe & exemplaria fuerunt aliis vitæ execrabilis.* Hinc sanctus Isidorus opportunè loqui-

S. Isidor. lib. 3. sent. cap. 50.

tur: *Ideo Principem non oportet delinquere ne formam peccandi faciat, peccati eius impunita licentia.* Forma enim idem est, quod typus;

1. Petr. 5.

Quare sanctus Petrus Pastores omnes Ecclesiæ past[orali] solicitudine hortatur, vt gregis typum monstrentur illis verbis: *Forma facti gregis ex animo.* Nam per formam typum ad excu-

S. Ephren. tom. 2 Parænesi 47.

dendum intellexit sanctus Ephren: Nec multum discedunt ab hoc sensu aliorum Patrum expositiones, qui ad hunc locum Petri, vocem illam *forma*, siue vt habet textus Syriacus,

Pelusiot. lib. 3. cp. 259.

exemplar, variè accipiunt. Nam Isidorus Pelusiota illud exemplar intelligit, quod ad scribendum pueris à Magistro proponitur, vt per-

S. Gregor. Nissen tract. de nomine & profess. Christiani.

fectos characteres exarent. Gregorius vero Nyssenus vult illud esse exemplar, quod pictor discipulo tradit, vt penicillo exprimat. At sancto Augustino & aliis placet, vt illa accipiatur forma, siue exemplar, quod expressum in sigillo, vel annulo, in quauis cera siue cretula exprimitur. Ob hanc causam, vt reor, ab Hieremia dicitur Iechonias: *Annulus in manu dextera Dei.* Et per Aggæum de Salathiel dicit Dominus: *Ponam te quasi signaculum.* Quia nimirum & hi, & omnes perfecti Pastores ac Principes signaculum sunt Dei, qui mediis ipsis, subditorum animos tanquam signatorio annulo, sua effigie & nomine consignat; iuxta [illegible] Principum morem. Hunc annulum accepit filius prodigus à Patre, qui seruis dixit:

Luc. 15.

Date annulum in manu eius. Nam esse signatorium hunc annulum, habereque expressam Christi parentis imaginem, vt eam filius ad pristinam dignitatem restitutus in subditorum cordibus per bona opera imprimat, docet ad eum locum Hieronymus his verbis: *Annulus est signaculum similitudinis Christi. Hoc signaculum in manu datur, quando opera iustitiæ scriptura significat.* At improbi Principes, pro virtutibus, & Dei imagine, Dæmonis effigiem, quæ vitiis infecta est, subditis imprimunt.

Ob hanc sanè vim, quam exempla Pastorum, & Principum erga subditos habent, leges à sapientibus appellantur. Ita Philo Patriacha-

Philo lib. de Abraham.

rum vitas & facta appellauit *leges & iura non scripta.* Non minus enim Respublica ad illorum exempla, quam ad illorum præcepta conformatur. Optime Pacatus dixit: *Blandis-*

Pacatus in Panegyric. ad Theodos.

simè subetur exemplo. Illud enim quod Princeps voluntate & moribus probat, blandissima lege iussum esse putatur. Quamuis autem id, quod eiusmodi Principi placet, blanda lex sit; non tamen infirma, sed valida est, vt testatur sanctus Gregorius Nazianzenus: *Velle*, inquit,

S. Gregor. Naz. orat. 3. quæ est prima in Iulian.

Imperatoris lex est non scripta, imperij, & potentia patrocinio septa, & quidem scriptis legibus, quæ potentia non fulciuntur, longe firmior, atque valentior. Et alibi loquens de Episcopo-

In orat. de seipso ad episc.

rum exemplo, ait: *Nimirum ipsius Antistitis factum pro lege ducitur.* Quam valida vero sit hæc lex, ita annectit: *Vix aliquis omni à Doctoribus adhibita vi, propendet ad meliora; quod si aut formam, aut exemplum habeat improbum, captus est; similis est riuo per decliuia decurrenti.*

Capvt II.

Quam efficacior sit doctrina operum, quam verborum.

TAntus virtutum ornatus commendat Præsules ob exempli efficaciam: nam cum Dominus testetur eum in Ecclesia magnum Doctorem, *qui fecerit, & docuerit*, primum locum dedit operibus; quia Doctor non tam verbis quam operibus docet, delectat, & suadet; & his quidem multo efficacius, quàm illis: id ex Deo ipso discere licet. De quo Moy-

Deut. 33.

ses dixit: *In dextera eius ignea lex*, non ex ore prodibat, sed in dextera tutilabat, quia magis eam factis, quam verbis exprimebat. Primi Deum imitati sunt Apostoli, de quibus Chry-

S. Chrysost. hom. 1. in Act.

sostomus, sic habet: *Apostoli prius vita exemplis docebant quam verbis, quin potius, nec verbis erat opus, cum clamarent opera.* Magnus certè est operum clamor ad excitandos homines peccati somno sepultos. Id sanctus Am-

S. Ambros. serm 76.

brosius colligit ex præfatis Domini verbis sic scribens: *Dominus in Euangelista dicit, qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Audis ergo, quoniam præcedit opus, subsequitur doctrina; siquidem benefacere prima doctrina est.* [illegible] præcipuaque Ecclesiastici Magistri doctrina benefacere est. Confirmat propositum, ita subiungens: *Cessantibus*

enim

enim verbis hoc ipsum docet hominem opus optimum, cum videtur, quod etsi voce aures non excitet; virtute tamen corda compungit. Quis enim bonum factum videns, non gaudeat, miretur, imitetur, ac velut tacito magistro utens eius exemplo doceatur. Quod confirmare licet ex sancto Ildephonso Archiepiscopo Toletano, qui de sancto Helladio itidem Præside Toletano sic ait: *Scribere renuit; quia quod scribendum fuit, quotidiana operationis pagina demonstrauit.* Sciebat nimirum melius doceri homines bonis operum exemplis, quam bonis verborum sententiis; vitamque sanctorum librum esse sapientiæ, cuius tot sunt paginæ, quot impressa vitæ bona opera. Hoc ipsum elogium non minus eleganter de sancto Antonio prædicauit Petrus Damianus sic scribens: *Beatus Antonius non rhetoricatur; sed toto conspicuus orbe, litteris, vt ita loquar vitalibus legitur.* Sanctæ itaque actiones litteræ sunt vitales, quibus virtus vel-lius legitur, efficacius suadetur. Vnde illud optime dictum à sancto Leone Papa: *Validiora sunt exempla, quam verba, & plenius opere docetur, quam verbo.* Et illud à sancto Bernardo dictum: *Sermo viuus & efficax exemplum operis est, facile faciens suasibile, quod docetur, dum demonstrat factibile, quod suadetur.* Hoc ergo discrimen interiectum est inter verba, & opera, quod illa sunt mortuus sermo, ista sermo viuus. Iure igitur optimo Petrus Damianus actiones virtutis vitales litteras appellauit, quibus vita Antonij extat scripta. Sed Antonio atque Helladio adiunge, si placet Moysem, qui non erat eloquens, sed impeditæ linguæ, vt ipse confessus est, & tamen populum docuit, & in officio continuit, non splendore eloquentiæ, sed virtutum fulgore, qui in facie relucebat. Quod animaduertens Petrus Damianus, sic edisserit: *Hinc est quod Moysi qui dixerat, obsecro Domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius, & ex quo locutus es ad seruum tuum impeditioris, & tardioris linguæ; adeo postmodum facies clarificata resplenduit, vt filiorum Israel visus obtunderet, & in eum præ splendoris magnitudine respicere non valerent: Aaroni vero, de quo diuina voce responsum est, Aaron frater tuus Leuites, scio quod eloquens sit, nullus superna claritatis accessit splendor.* Populus ergo non eloquentia Aaronis, sed Mosis facie virtutibus clarificata docetur. Vnde Paulus de lege veteri loquens ait: *Ordinata per Angelos in manu mediatoris.* Nam vt populus doceretur, & ad virtutem duceretur, non satis erat, eam legem ab Angelis ordinari, nisi pariter à Moyse impleretur. Ordinata est lex per Angelos, non in lingua Aaronis, quæ eloquens erat, sed in manu Moysis, qui bene agendo, plus ad docendum valebat. Similiter Apostolorum doctrina, qua mundum ad vitam conuerterunt, non tam ab ipsorum ore, quàm à manibus procedebat. Quamobrem, cum Euangelicus Propheta nationes varias recensens quæ prædicatione Apostolorum ad obedientiam fidei essent venturæ ait: *Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & filij Ammon obedientes erunt.* Cum lex atque præceptum ad linguam imperantem spectat; propheta tamen ad manum retulit; quia profecto Apostoli Christianæ Religionis præcepta non tam lingua declarante,

S. Ildephons. lib. de vir. illustrib. c. 7.
Petr. Dam. lib. 6 ep. 17.
S. Leo. Pap. serm. de ieiun.
S. Petr. Damian. lib. 2. epist. 1.
Galat. 3.
Isai. 11.

quam magnifica manu agente docuerunt. Sicut ergo lex antiqua in manu Moysi: ita lex Euangelica in manu Apostolorum ordinata est, & edocta. Ex quo sanctus Chrysostomus ad illa verba: *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, &c.* sic infert: *Habet ergo vita tua claram vocem, & licet os tuum obstruxeris, vel tuba clarius personabis.*

Egregiè thesim hanc confirmat S. Gregorius Nazian. his verbis:

Vel ne doceto, vel docete moribus,
Illa trahas meos, manu; pellas at hac.
Erit loquendum; si probe viuas, minus.
Sermone non, sed manu pictor docet.

Doctor quidem debet moribus præcipuè docere, ne quod doctrina extruit, moribus destruat, & quasi altera manu homines trahat, altera pellat vt erat in veteri prouerbio, in eos, qui eandem telam, & faciunt & destruunt, ac instar Penelopæ, telam eandem texunt, & retexunt, vel more Sisiphi, eundem lapidem sursum, & deorsum vertunt. Quod vero præcipua doctrina in moribus sit, optimè monstrat, cum ait: *Sermone non tam quam manu pictor docet.* Ille enim pictor egregie artem docet, qui strenua manu pingens perfecta exemplaria proponit; contra vero vt idem Nazianzenus in carmine de seipso ait: *Multorum quidem malorum pictorum prauum exemplar.* Prauum nimirum exemplar multis discentibus pingere propositum eos malos pictores efficit. Vt ergo pictor sic manu docet, vt bene pingens bonos; malè vero malos pictores efficiat: ita Doctor, non tam lingua, quam manu doceat, ea virtutum proponens exempla, quæ sint intuentibus exemplaria, vt igitur Angeli, qui Loth è Sodomis liberarunt, non modo eum verbis, atque consilio à sulphureis flammarum globis iam iam imminentibus auocarunt, sed manu etiam extraxerunt; ait enim Sacer textus: *Apprehenderunt manum eius, &c.* Ita facere debent Doctores. Procopius in hæc verba sic habet: *Nam non verbis solum à vitiis nos dehortatur Deus, sed opere ac re ipsa opitulatur, sicut scriptum est: Tenuisti manum dexteram meam, & in consilio tuo deduxisti me.* Similiter Prælati & Doctores, qui sunt ciuitatum & prouinciarum Angeli, vt constat ex Apocalypsi, non solum lingua, & verbo sed etiam manu & exemplo homines ab æternæ damnationis periculo debent abducere. Est ergo perfecti Doctoris non solum verbis sed etiam factis docere. Vnde Seneca sic amicum monet: *Eum elige Doctorem, quem magis admireris cum videris, quam cum audieris.* Denique bonorum operum doctrinam, atque vitalem vocem audire libet ex sancto Gregorio ita dicente: *Tintinnabula vestimentis sacerdotis inseribuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud quam recta opera debemus accipere? Propheta attestante, qui ait: Sacerdotes tui induantur iustitiam. Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, vt vita viam cum lingua sonitu, ipsa quoque bona opera clament sacerdotis.*

S. Chrysost. in Psal. 49.
Nazian. in Tetrasticis.
Genes. 19.
Psal. 72.
Senec. ep. 34.
S. Gregor. p. 2. Past. cap. 4.
Exod. 28.

CAPVT

Capvt III.

Exempla maiorem vim habent, quam præcepta.

NOn solum superat vita consilia prædicantium, sed etiam mandata antistitum. Hoc etiam commendat, & præscripsit Dominus Doctoribus, & Pastoribus, & omnibus vniuersè Principibus, vt cum hominibus negotium salutis non tam præceptis quàm exemplis transigant. *Sic*, inquit, *luceat lux vestra coràm hominibus, vt videant opera vestra bona.* Quasi dicat: vestram scientiæ, atque Doctrinæ lucem eo dirigere debetis, non vt multa verbo præcipiatis, sed vt multa hominibus virtutis exempla detis, hæc enim ad mouendos animos maiorem vim habent, quam præcepta. Quod sanctus Gregorius optimè docet his verbis: *Illa vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat; quia quod loquendo præcipit, ostendendo adiuuat, vt fiat.* Præceptum quidem ore sonat, sed exemplum ostensum adiuuat, quod maioris est efficacitatis: nam iacentem in luto, vel hærentem in salebris, vel fluminis voragine submersum, plus iuuabit manus quàm vox. Confirmat id sanctus Doctor ritu quodam ex antiqua sacrificiorum lege desumpto, inquiens: *Hinc & Aaron in eju quoque, pectusculum cum armo tribuebatur, vt quod de sacrificio præcipereitur sumere, de semetipso disceret conditori immolare: pectusculum Deo; armum operis mundo.* Sacerdos quid Deo offerre, quid mundo, siue hominibus deberet impendere, ex portione sacrificij ad esum sibi concessà debebat ediscere: nam cum pectusculum accipit, vt suum pectus atque cor Deo offerat admonetur; cum vero armus ei datur, quid hominibus ipse dare debeat indicitur, nempe opus bonum, quod in armo meritò significatur. Ex oblato animali non dabatur sacerdoti lingua, sed armus; quia vt sacerdos homines ad Deum alliciat, non tam lingua præcipiens quam armus operans requiritur. Firmat adhuc eandem doctrinam idem Gregorius verbis illis Isaiæ: *Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion.* Quia profectò vt Doctor homines ad supernum cœlorum montem tollat, plus momenti habet, si ipse re ipsa ascendat quàm si verbo præcipiat.

Matth. 5.
S. Gregor. epist. ad Anthem. cap. 14.
Exod. 49.
Isai. 40.
Sup.

Cui affine est illud, quod à locupletibus authoribus traditur, transitum videlicet populi Hebræi per mare rubrum ad montem sanctificationis, id est, terram promissam, non tam peractum fuisse Mosis præcepto, quàm cuiusdam Principis exemplo. Nam cum ad cap. 49. Genes. quæri soleat, cur Iacob filiis benedicens regnum filio Iudæ tribuerit, & non potius dilecto præ omnibus Iosepho? Respondet Abulensis. Ideo Iudam cæteris fuisse prælatum; quia in transitu maris rubri omnibus metuentibus, & stupefactis, Dux de tribu Iudæ primus patefacto tramite ingressus est. Vnde colligit gubernandi potestatem meritò illi deferendam esse, qui sciat non tam verbo quam exemplo cæteris ante ire, & viam sequentibus aperire & monstrare. Quod probè cognitum Regi Dauid erat, qui sitibundus oblatam sibi aquam repudiauit, cuius rei causam hanc tradit Angelomus: *Vt suo exemplo totus exercitus disceret sitim tolerare.* Nam si biberet Rex, regium exemplum milites imitati, castra deserentes ad quærendos fontes dilaberentur. Id etiam satis perspectum habebat prudentissimus ille Lacedæmonum Rex Agesilaus, qui iam senex hyberno tempore simplicioribus vestibus vtebatur, qua de re rogatus à suis, vt scribit Plutarchus respondit: *Vt iuuenes hanc vitæ rationem imitentur.*

Abulens. quæst. 1 in Genes.
2. Reg. 23.
Plutarch. in Græc. apophth.

Ad hæc exemplum Principum non solum maiorem vim habet, quàm nudum præceptum; sed etiam quam illud, quod ferro, atque supplicio est armatum. Qua de re eleganter dixit Hildebertus: *Cum benè multis imperes, nulli melius imperas, quam tibi. Maiore siquidem laude potestas exemplum promit, quam gladium. Illud autem doctrina lenis est, & iniquitatem flagello reprimit incruento; hic autem sæpius odio educitur quam iudicio, furore quàm lege.* Etenim vbi virtutis exemplum in Principe conspicuum est, nec præcepto, nec eius propugnatore gladio opus est. Adeo enim populus in mores & exempla Principum propendet, vt Solon ille Atheniensis, vt in eius vita scribit Laërtius, vulgares homines Principum vmbras sit solitus appellare. Sicut enim vmbræ figuras corporum: ita vulgares homines Principum mores imitantur. Et quemadmodum frustra laborauit, qui existente corpore curuo velit facere vmbras rectas: ita operam suam perdet, qui Principe in malos mores abeunte, velit Rempublicam ad bonos reuocare.

Hildebert. epist. 56. quæ est ad Regem Angliæ.

Capvt IV.

Quomodo bonorum operum exemplum firmamentum sit, quo doctrina nititur, & sustentatur.

BOna opera exigit Dominus à Doctore, cum ait: *Qui autem fecerit & docuerit*, quia tota docendi firmitas in bonis operibus consistit, sine quibus doctrina fragilis est, & caduca, & nullo robore nixa concidit. In hunc sensum explicat sanctus Gregorius illud: *Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram.* Nam ad eum locum sic habet: *In terram verbum prædicatoris cadit, cum ex reproba prædicatoris conuersatione vilescit.* Ne igitur Samuëlis verba caderent in terram, ea ipse bonorum operum firmamento fulciebat. Quia vero doctrina absque adminiculo vitæ cadens in terram vilescit, & confunditur. Ideo sanctus Hieronymus Nepotianum monet: *Non confundant opera tua sermonem tuum.* Et quia operis exemplum doctrinam dicentis fulcit, meritò prædicatio tubæ sonanti comparatur cum dicitur: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* Sicut enim tuba non solum ori imponitur, sed etiam manibus tenetur: ita etiam concionator debet Euangelium, quod in ore habet, manu,

S. Gregor. 1. Reg. 3.
S. Hieron. epist. 2.
Isai. 58.

id est, operatione fulcite, ne cadat in terram; doctrina quippe per se stare non potest, nisi boni operis adminiculo sustentetur. Id quod S. Bernardus obseruauit in illis verbis Isaiæ, & Oseæ

Isai. 17. Oseæ 10. S Bernard. serm 37. in Cant.

seminate vobis ad iustitiam, metite spem vitæ, & tunc demum illuminate vobis lumen scientiæ. Nã horum verborum ordinem attentè inspiciens S. Doctor. dixit: *Vltimam posuit scientiam tanquã picturam, quæ statum habere nequeat super inane, & ideo illa duo præmisit, & subiecit illi, tanquam si solidum aliquid picturæ substerneret.* Sicut ergo pictura per se non potest subsistere nisi in tabula, vel pariete sustentetur. Ita scientia doctrinæ per se stare non potest, nisi bonorum operum exemplo nitatur, & ideo præmisit Propheta, *seminate ad iustitiam & metite in spem vitæ.* Quod bonis operibus præstatur. Quamobrem S Basil. aptissimè comparauit bona opera stamini, doctrinã vero subtegmini, quod in tela stamine constringitur, & fulcitur.

S Basil. hom. 11 in Psal 44

Puto (inquit) *spiritalem pertexi tunc vestem, cum operatio attexitur verbo doctrinæ. Quemadmodum enim pallium tegendo corpori, tunc detegitur, dum sub tegmen innectitur stamini; sic vbi verbum primas inordiẽdo obtinuerit, si mox actiones verbo consentaneè attexentur, tunc exornanda anima decentissimus, & plurimum habens honestatis amictus confici possit, amictus inquam ille, de quo David: Astitit Regina à dextris suis in vestitu deaurato.* Tunc quidem stamina aurea, vt cum Statio loquar, viliori subtegmine annectimus, cum bona opera doctrinæ copulamus, sicut autem subtegmen per se stare non potest, nec pretiosam telam conficere; id enim stamen præstat quod à stando dictum est. Ita doctrina nisi bonis operibus quasi filis aureis cõstringatur, & contineatur pretiosam virtutis telam, non conficit, qua vestitur, qui faciens, & docens magnus est in regno cœlorum. Præterea quam debilis sit doctrina, ac scientia adminiculo operis destituta satis exaggerauit Theophylus Alex. inquiens:

Theophyl. Alex. epist. 2. Paschali.

Vt aliquid propter eos, qui dialecticis artibus instituti sunt, ex illa doctrina videamur adsumere, quo modo nomini coniugamus, perfectus sensus efficitur; nomenque si solum sine verbo fuerit, nihil est omnino quod dicitur. Sic scientia absque opere infirma est, & caduca; & è contrario scientia operi copulata perfectæ virtutis initium est. Si dicas simpliciter *homo* nihil declarasti? si vero verbum adiungens dixeris *homo ratiocinatur*: multum dixisti: ita doctrina sine opere nihil est; ei vero copulata perfectæ virtutis indicium est. Ob eandem rationẽ ibidem comparat doctrinam vestibulo domus; opus vero bonum perfecto, & firmissimo culmini, quod si non imponatur, vestibulum nullius emolumenti est. *Habemus*, inquit, *sermonem, vt ita dicam operis vestibulum; porro opus sermonis, & scientiæ ædificij tecta perfecta & firmissimum domus culmen impositum; sermo enim & scientia absque opere cassa sunt & instabilia.* Quid aptius. Antiqui certe adeo nihil esse putarunt doctrinam sine opere, vt S. Isidor. Pelus. illorum sensum sic referat:

S Isidor. Pelus. lib 5. epist 252.

Apud Lacædemonios qui sermones actionum vmbras esse non immerito definierunt, ei, qui turpiter vixisset, ne probam quidem sententiam pronunciare licebat. Lacædemonij sermones actionum vmbras dixerunt, quia sicut vmbra ablato corpore omnino dispatet: ita sermo, siuę doctrina absque opere nihil est.

R. P. Ioan. Eusebij Nierembergij.

Capvt V.

Doctores & Pastores per bona opera præcipuè debent trahere homines ad Deum.

PRæscribit Dominus Doctoribus, & Pastoribus modum, quo debeant trahere homines ad glorificandum Deum, videlicet, non tam luce doctrinæ, quam exemplo bonorum operum, *vt videant opera vestra bona, &c.* Id mõstrari potest ex Theodoreto quærente, cur Deus diebus sabbathi manna non plueri, cum tamen cœteris diebus larga effusione cõcesserit? Respondet autẽ in hunc modum:

S. Theodor. in cap. 16. Exod.

Cum hominibus lege præcepisset quiescere die sabbathi, docuit illos ipse facto seruare præceptum; ea siquidem doctrina magis inculcatur, & facilius animis subditorum inseritur, & intimatur, quæ non tam dictis, quam factis monstratur, & quem prius exequentem intuentur subditi, quam libenter imitantur sequentes. Deum imitentur Præsules, si velint ad diuina seruanda mandata, omnemque virtutem colendam homines allicere.

Quamobrem, cum diuina sapientia vellet homines ad suã academiam trahere, vt veræ sapiẽtiæ doctrinam discerent, Procerum, & Prælatorũ operibus potius, quam voce cõpellauit. Sic enim ibi dicitur:

Prou. 9.

Misit ancillas suas, vt vocarẽt ad arcẽ & ad mœnia ciuitatis. Septuaginta habent: *Cum excelsa prædicatione conuocauit.* Quam versionẽ elucidat lectio Caietani; quæ est huiusmodi: *Misit puellas suas, vocauit super humeros excelsorum ciuitatis.* Vbi per ancillas virtutes intelligit quæ tunc maximè ad audiendam Dei sapientiã trahunt homines, cum super humeros excelsorũ cõspiciuntur, redactæ nimirum ad opus & exercitium: nã virtutes in humeris opera bona sunt iuxta illud S. Hieron. de rationali & superhumerali loquentis:

S. Hieron. epist. ad Fabiol.

In humeris opera sunt, in pectore ratio. Quare Caietanus congruè versionem suam exponit his verbis: *Virtutes missæ à diuina sapiẽtia officium vocandi exercent, non prædicatæ, nec scriptæ, sed portatæ super humeros hominum, hoc est sustentatæ factis, viribus, & laboribus.* Virtutes plane operibus ostentatæ homines ad audiendã Dei sapientiam alliciunt, ad id enim Apostoli, & Apostolici viri minimè mundum excitassent, si virtutes tantũ ore, & non potius humeris portauissent. Sic, cum inferiores homines vident excelsos ciuitatis portantes humeris suis virtutes, tunc efficaciter excitantur ad eas similiter humeris portandas. Quod si earum pondere premuntur, & deficiunt, eodem excelsorum exemplo recreantur, & reuirescunt. Quo videtur spectasse S. Aug. cum eleganter dixit: *Deficis sub præcepto? confortare in exemplo. Adest ille, qui præbuit exemplum, vt præbeat & auxilium.*

Excelsi ergo ciuitatis, id est, Doctores, & Prælati virtutes in humeris gestare debent, vt vidẽtes homines opera eorum bona glorificent Patrẽ qui in cælis est. Ideo enim in Exodo ex animalibus sacrificio oblatis Dei lege dabatur Prælatis sacerdotibus pectusculum, & armus.

Exod. 29.

Cuius doni allegoriam aptè enudauit S. Greg. vt sacerdos intelligeret se debere *armum operis mundo.* Prælatus ergo humerum debet mundo, quo videlicet humero virtutes portet, quæ homines ad Deum

S. Gregor. epist ad Anthem. c. 24.

trahant. Porro cum Pastor virtutum opera humero portat, homines ipsos portat humero, quia firmat exemplo. Qua de re disserit Rupertus inquiens: *Hæc maxima Rectoribus cura impendet, vt quasi in humeris eos tollant, iuxta Prophetam dicentem: Pueri eorum in humeris portabuntur, & super genua consolabuntur.*

Rupert. lib. 3 in Exod. c. 3.

CAPVT VI.

Doctor eas virtutes, quas aliis prædicat, in se opere impressas debet ostendere.

VOluit Dominus, vt perfectus Doctor prius faciat, deinde doceat, quia profecto ea, quæ aliis prædicat, in se ipso opere impressa debet propalare. Id in Leuitico optimè adumbratum est, vbi non offerabantur Deo in sacrificium turtures, & pulli columbarum, nisi retorto ad collum capite, hoc est, ore ad alas reuoluto, cuius loci glossa sic habet: *Os turturis iubetur retorqueri ad ascellas, vt quod habet in ore, ostendat in opere.* Quæ glossa sumpta videtur ex S. Greg. qui sic ait: *Caput ad pennulas retorqueri præcipitur, vt ea quæ dicis, facias, & os ad opera coniungas.* Omnino docet, vt qui ab aliis fructum virtutis exigit, eodem fructu ipse cumulatius exuberet. Cuius rei egregium symbolum præcessit in antiquo Pontifice, qui cum ad sacra facienda ingrediebatur, pendentia ex veste hyacintina, & mala punica, & tintinnabula ordine structa præferebat. S. Cyrill. Alex. in sacerdote veste hyacinthina induto prædicatorem cœlestium rerum agnoscit: *Qui tintinnabulis sonat, quia claris sapientiæ vocibus prædicat, sed pariter malo granatis pendentia ostendis; quia quem fructum ab auditoribus voce postulas, in semetipso vita demonstras.* Ideo mixta erant mala punica tintinnabulis; ait enim sacer textus. *Deorsum vero ad pedes eiusdem tunicæ per circuitũ, quasi mala punica facies mixtis in medio tintinnabulis.* Vbi glossa interlinealis sic habet *Vt nec opus sacerdotis discrepet à verbo, nec verbum ab opere.* Mixta ergo, & paria sunt tintinnabula, & malogranata in veste sacerdotis; quia prædicator quantum aliis sonat in ore, tantum fructus ostendere debet in opere. Vbi merito S. Bernard. eos reprehendit, qui prius agunt de aliena vita excolenda, quam propriam coluerint, & virtutis fructum perceperint: *Hi sunt,* inquit, *qui initio conuersionis suæ aliis fructificare continuo velle præsumunt; contra legis decreta, arare in primogenito bouis, & ouis primogenita festinantes tondere.* Quo mandato ex sententia S. Bernardi significare vult Deus, virtutis habitum in aliorum fructum non exercendum, quousque in ipso homine firmata stirpe altas radices egerit, & adultos fructus tulerit. Quo sensu S. Greg. hæc legis verba exposuit, & hæc adiecit: *tunc nobis à prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni. Quoadusque etenim infirmi sumus, continere nos intra nos metipsos debemus, nedum tenera bona citius ostendimus, amittamus.* Quod monstrat & arbustorum, & recentium parietum exemplo. Illa enim quousque firmas radices iecerint premenda non sunt, & hi dum recentes sunt, impelli non debent; facile enim euertentur, si secus fiat. Subinde concludit S. Doctor: *Prius etenim conualescere debet mens, atque ad vtilitatem proximorum postmodum demonstrari, cum iam nec per laudem eleuata corruat, nec per vituperationem percussa contabescat.*

Leuit. 1. S. Gregor. hom. 7. in Ezech.

S. Cyrill Alex. lib. 11. de adorat. in spiritu & veritate.

Exod. 28.

S Bernard. serm de sancto Benedicto.

S. Gregor hom. 2. in Ezech.

Præterea quam excelsa vita debeat eminere, qui alios prædicatione ad superna vocat, satis indicatum est à Deo, cum Prophetæ Isaiæ ita mandauit: *Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hierusalem.* Vbi prius iubetur montem ascendere, quam vocem exaltare, vt prius ad bene viuendum, quam ad bene prædicandum moneatur. Causam ob quam Doctor montem excelsæ vitæ debeat ascendere expendit egregiè Sanctus Gregorius, inquiens: *Vt qui cœlesti prædicatione vtitur, ima iam terrenorum deserens, in rerum culmine stare videatur; tantoque facilius subditos ad meliora pertrahat, quanto per vitæ meritum de supernis clamat.* Tunc iure optimo Doctor subditos ad montem perfectionis vocat, cum ipse de eiusdem montis vertice eos inclamat. Eodem sensu Deus ad Ezechiam ait: *Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel.* Quæ verba sic aperit & expendit idem Sanctus Gregorius: *Cui enim aliena cura committitur, speculator vocatur, vt in mentis altitudine sedeat, atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat. Non est enim speculator, qui in imo est; speculator quippe in alto debet stare per vitam, vt possit prodesse per prouidentiam.*

Isai. 40.

S. Gregor. 2 p. Past. c. 3.

Ezech. 3. Idem Greg. hom. 11. in Ezech.

Id ipsum sub alterius allegoriæ mysterio docet nos cœlestis sponsus, cum perfectam animam sic alloquitur: *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis,* vbi prius exoptat videre faciem, postmodum audire vocem. Sanctus Gregorius ad hunc locum per faciem fidem bonorum operum lineamentis, atque colore decoratam intelligit; per vocem verò prædicationem, ac proinde ita subiungit: *Opera necesse est vt vox prædicationis sequatur; quia quicumque in sanctis operibus perfectè se dilatat, consequens est, vt ad eadem facienda, proximos quoque exhortetur.* Homines quidem faciem prius pulchram debent videre, vt ipsius vocem libenti animo velint audire, nec doctor, dum distorta est facie prædicationis vtatur voce. Vnde Hebræi, qui laborioso itinere, & exilij ærumnis squalore deturpatam præferebant faciem in cantu diuinæ laudis voce noluerunt vti dicentes: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Vt obseruauit Chrysostomus, additque Hebræos in salicibus, hoc est, infructuosis arboribus organa musica suspendisse, quo signatur, eos, qui sterili vita bonorum operum fructu caruerint debere prædicationis organa suspendere. Merito ergo sponsus prius perfectæ animæ videre faciem, quàm audire vocem desiderat: vox enim quantumuis suauis, vbi deformis est facies erubescere videtur. Quod Tertullianus ita testatur; *Oportet demonstrationem, & commendationem alicuius rei adortos, ipsos prius in administratione eius rei deprehendi, & constantiam commonendi propria conuersationis authoritate dirigere; ne dicta, factis deficientibus erubescant.* Ne ergo verba erubescant clara

Cant. 2.

Psal. 136.

S Chrysost. in c. 2. ep. ad Rom.

Tertull. Lib. de patient. c. 1.

virtutis

virtutis opera præcedant;absurdum enim erit vt simul dormiat, qui alios ex officio à somno excitat,plurimum enim vigilare oportet,& operum exercitio se à somno crebrius reuocare,qui alios ad vigilandū monere, & à somno peccati voluerit excitare. Quod Galli caoentis symbolo adūbratum est in Iob vbi Deus ait: *Quis dedit Gallo intelligentiam*. Hanc intelligentiam dum S. Greg. adhuc locum rimatur,ita scribit: *Est aliud adhuc in Gallo solerter intuendum; quia iam cum edere cantus parat, prius alas excutit, & semetipsum feriens vigilantiorem reddit, quod patenter cernimus, si sanctorum prædicatorum vitam vigilanter videmus; ipsi quippe cum verbum prædicationis mouent, prius se in sanctis actionibus exercent, ne in se ipsis torpentes opere, alios excitent voce.* Magnam certè intelligentiam Gallus ille habet, qui ad excitandas prædicationis voce gentes omnes electus, prius alas excutiens,& semetipsum feriēs vigilantiorem se reddebat, vt ipse testatur illis verbis: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Similiter Regius vates ad canendas diuinas laudes optime homines excitabat, cum in Psalterio propositionem suam aperiebat iuxta illud Psalmi, *aperiam in psalterio propositionem meam.* Is enim vt interpretantur Hieronymus,& Basilius in psalterio propositionem suam aperit, qui doctrinam fidei docet, postquam in obseruantia præceptorum Decalogi se exercuit. Decalogus enim in Psalterio significatur, quod decem chordis constet. Ille ergo, qui doctus est geores,& à terrena in cœlestem vitam translaturus, terrena omnia debet deponere,& in obseruantiam diuinæ legis nudo animo incumbere. Inquam sententiam explicuit S. Ambros. quod Deus Moysi mandauit, cum ad educendum populum mittendus esset: *Solue calceamenta de pedibus tuis.* Sic enim habet: *Nimirum, vt vocaturus populum ad Dei regnum prius carnis exuuias deponeret, & nudo spiritu, vestigioque mentis incederet.* Doctor ergo prius faciat, id est, viribus se in virtutibus exerceat & postmodum doceat. Verumque Deus equi symbolo aperuit, cum dixit: *Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?* Vbi S. Gregor. in equo prædicatorem accipiens, ita scribit: *Verum quisque prædicator ante fortitudinem & post hinnitum accipit, quia cum in se prius vitia exsinxerit, tunc pro erudiendis aliis ad vocem prædicationis venit. Equus iste habet fortitudinem, quia aduersa constanter tolerat, habet hinnitum, quia ad superna blandiens vocat.*

Iob 38.

Psal. 48.

Exod. 3. S. Ambros. lib. de Isaac c. 4.

Iob 39.

S. Gregor lib. 31. mor. cap. 19.

CAPVT VII.

Doctor circumspicere se debet, vt adæquet opera sermoni.

Consequentia dictis sunt quæ modo dicemus. Debent igitur Doctores, cum aliis prædicant, considerationis aciem in propriam reflectere conscientiam, vt attente inspiciant, an quod docent,& ipsi faciant, & inde ad implendam opere suam doctrinam primi procedant. Luculenter de hoc disputat S. Greg. dum in hunc sensum interpretatur mensas de quibus per Ezech. dicitur: *Et labia earū palmi vnius reflexa intrinsecus per circuitum*, cuius figuræ mysterium S. Doctor ita enucleat: *Tunc mensarum labia in-*

S. Gregor. hom. 21. in Ezech. Ezech. 40.

trinsecus reflectuntur, quando Doctores ad conscientiam reuocant, tacita cogitatione quod dicunt, quādo semetipsos subtiliter perscrutantur, si faciunt, quod loquuntur. Rectè autem cum reflexa intrinsecus mensarum labia dicuntur, additur quoque, per circuitum) vt non in vna qualibet se parte considerent, atque ex alia semetipsos perpendere prætermittant; sed vbique semetipsos inspiciant, & in quantum præualent, studeant singula opere implere quæ docent. O Doctor, ecce iam mensa es, iā vasa portas, iam in vasis fictilibus pondus holocausti, & victimæ sustines; sed intus reflecte labium, id est, ad cor reuoca sermonem, audi quod dicis, operare quod prædicas. Ille ergo Doctor vere sacra mēsa est labium reflexum habens, qui sermonem ad cor reuocans, nihil præter id, quod loquitur, operatur, quod promittit Deus sanctis Doctoribus per Isaiam, cū ait: *Infrenabo te laude mea.* Quod Hugo Card. sic explicat: *Infrenabo mea laude, id est, prædicatione, ne facias oppositum eius quod prædicas.* Concionator quidem equus est gloriæ Dei, infrænatur autem ipsa doctrina, quam prædicat, ne ferox in præcipitia eat. Hunc prædicationis collo circūdatum depinxit Deus per Iob his verbis: *Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?* Vbi S. Greg. in equo prædicatorem accipiens & singularem huius loci locutionem expendens, sic scripsit: *Notandum cur hinnitus, qui interius nimirum per guttur ducitur, equi collo circumdari, id est, quasi per gyrum trahi exterius dicitur? Quia videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extra circumdat. Nam quo altos ad bene viuendum suscitat, cum ad bene agendum, & opera prædicantis ligant, ne extra sermonem actio transeat, ne voci vita contradicat. Collo ergo equi hinnitus circumducitur; quia ut ad peruersa opera prodeat, suis vocibus etiam vitæ prædicantis obsistitur.* id eleganter confirmat ex more Romanorum, qui victores torque aurea donabant, quo munere ad præclara alia facinora patranda obstringebant. *Hinc est*, inquit, *quod potenter dimicantibus in munere torques datur, vt quia signa virtutum gestant, maiora semper exerceant, & debilitatis crimen incurrere metuant, dum in semetipsis, tā fortitudinis est præmium, quod ostentant.* Huc spectat quod Paræmiastes docuit, cum ait: *Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.* Quem locum idem S. Greg. ad nostrum instrutum sic exponit: *Os nostrum nos compellit ad laborem, quando per hoc quod dicimus a vitiis refrenamur. Quia turpe nimis est, ibi nos negligendo cadere, vnde prædicando conati sumus alios leuare.*

Isai. 48. Hugo Cardinal. in c. 48. ad Rom.

Iob 39.

S. Gregor. lib. 31. Moral. c. 19.

Prouerb. 16.

S. Gregor. hom. 11. in Ezech.

Turpe enim est paruam habere manum, longā linguam,& vt instar cotis aliorum gladios acuas at ipse retundaris. Caput ergo ad ascellas retorqueas,& ad opera coniungas. Os quidem Doctoris ita coniunctum esse debet operi, vt præcipuè de Doctore intelligendum sit illud Psalmi: *Os iusti meditabitur sapientiam.* Pro quo in Hebræo est *Os iusti fructificabit.* Oris quidem fructus bonum opus est à doctrina manans: etenim doctrina in cogitatione mētis quasi arboris gēma est, in verbo oris flos, in opere fructus est; nec est perfecta prædicatoris doctrina quousq; erūpat in fructum, qui est terminus & finis gēmæ, atque floris. Quod scitè docuit Theophylus Alex. inquiēs: *Tacita quippe animi cogitatio arcanum eius est sermo, qui per linguam forinsecus resonans profert mentis sententiā, cumque sermo fuerit opere confirmatus*

Psal. 36.

matus, scientia, & cogitationi nostræ finis imponitur. Quia vero hæc tria vigere debẽt in Doctore, atque Patre animarum, ideo in virga primi Pastoris à Deo electi designata sunt, id est, in virga Aaron, quæ per miraculũ reuirescens germinauit, & frondui, & recensens scriptura germina, quæ speciatim protulit, ait: *Turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt.* En tria, quibus Pastoris vita debet pollere: in gemmis turgentibus cogitationes sacrarum litterarũ eruditione grauidas intellige; in floribus, qui folia dilatarunt, pulchros de rebus diuinis sermones accipe pro captu populi satis explicatos: at in amygdalis, in quas deformati, id est, formati, vel transformati sunt flores, dulcia & solida virtutis opera significãtur, quibus Pastoris vita fructificat, & eo fructu omnium vitam sustentat. Similiter quidem cum Deus bona nobis sermone promittit, flores tantũ ore portat; quando vero promissa bona concedit, fructum iam in ore gerit. Quo loquendi schemate vsus est per Isaiã:

Isai 65. *Creaui fructum labiorum pacem his, qui longe, & pacẽ his, qui prope.* Vbi pulchrè exhibitio operis dicitur labiorum fructus: nam verba tantum sunt labiorũ flores. Doctor igitur mente cogitationes sacra eruditione grauidas quasi turgentes gemmas contineat; ore vero pulchros sermones probè explicatos quasi flores proferat. Et tandem labia in sancta operum exempla quasi in amygdalas erumpant.

CAPVT VIII.

Perfectus Doctor quomodo splendere debet sicut fulgur, sol, & Angelus per bona opera.

ILle itaque Magnus Doctor à Christo Domino nuncupatur, qui fecerit, & docuerit, id est, qui vitæ sanctitate fulgeat, deinde sapienter doceat, pro vt videmus in Magno Doctore Basilio. In cuius Epitaphio S. Greg. Nazianz. ita scripsit: *Tu qui solus & vitam doctrina, & vita doctrinam aquasti. Tonitruum erat oratio tua, fulgur vita.* Sicut nubes prius fulgure lucet, deinde fragore tonat. Ita prius Doctoris vita fulgur est, postmodum oratio tonitruũ. Alludit, (vt reor) Nazianz. ad illud Apocalypseos. *Et de throno procedebant*

Apoc 4. *fulgura & voces, & tonitrua.* Nam ex multorum interpretum explanatione per fulgura perfectæ vitæ clarissima opera; per voces vero & tonitrua prædicatio intelligitur. Ita explicant Augustinus, Rupertus, & Richardus Victor. Sic etiam fulguris allegoriam accepit S. Gregor. inquiens:

S. Gregor. lib 30. mor. cap 3. *Fulgura ex nubibus exeunt, cum mira opera ex sanctis Predicatoribus ostenduntur.* Quamobrem prudenter S. Isidorus Pelusiota dixit: *Qui sermonem de Deo excitaturus est, hunc vita, ac morum virtutibus elucere oportet. Quod videlicet, diuinis legibus contumelia inferatur, cum per impuram, & scelestam linguam proferuntur.* Id mysticè cõmendatur libro Iudicum, vbi milites Gedeonis

Pelusiota lib. 3. ep. 232.

Iudic. 7. accensis facibus, & tubis corneis armati ad bellandum proficiscuntur. Quia vt Origenes philosophatur. *Pugnare decet Christi milites luce operum refulgentes, & splendore gestorum.* Buccinis vero instruuntur, quia eodem Origene interprete:

Origen. hom 9. in iud. *Mysteria regni cœlorum humanis auribus pandunt.* Et subinde concludit: præcedat ergo & nos operum lux, deinde virtute verborum optima prædicatio efflorescat.

Quod quidem & in Moyse, & in Christo Domino præclarè designatum est; Moyses enim descensurus ad populum, legemq; laturus, ac prædicaturus, prius miro splendore fulget; ita vt filij Israël non possent oculos in faciem eius intendere, qua luce donatus est, quoniam cum potestate promulgandi, & prædicandi legem veniret, vt S. Aug notauit. Qui ergo potestatem accipit ad defendendam prædicatione Dei legem, conspicua opinione sanctitatis prius splendere debet. Præcipuo documento nobis sit Christus, qui cum in monte Thabor constituitur à Patre mundi Doctor, atque adeo homines admonẽtur Matth. 17. illis verbis, *ipsum audite,* ita transfiguratus est, vt resplenduerit facies eius sicut sol: nam profectò qui docturus est alios, noua vita transfigurari, & clarissima sanctitate debet fulgere. Hoc per Christi transfigurationem nobis indicatum esse docet ad hunc locum Matthæi Hugo Card. dicens: *Resplenduit facies eius sicut sol; facies* Hugo Cardinal. *Christi sunt clerici; quia sicut per faciem cognoscitur homo; sic per clericos debet cognosci Christus; Hæc facies debet transfigurari in solem.* Et paulo inferius ait: *Prædicator debet resurgere à mortuis, vt nouus sit in anima & exteriori conuersatione. Hæc est perfecta transfiguratio, vt splendeat facies mentis Deo, & vestimenta proximo.*

Doctor & Prædicator, si non potest vitæ sanctitate hunc solis fulgorem obtinere; debet tamen ad stellæ claritatem pertingere. Ideo sacerdos, & Doctor per stellam significatur, quæ Magos duxit ad Christum; hoc est enim officium sacerdotis, & Doctoris. Quapropter Petrus Damianus dixit: *Quid per stellam nisi quilibet sacerdos honesta vita, innuitur? Qui licet affluentis eloquij facultate non polleat; claris tamen operibus velut quibusdam laudabilis vitæ radiis micat.*

Matth. 2.

S. Petr. Damian. lib 8. ep 1.

Hanc eandem stellæ illius allegoriam significãtius aperuit S. Max. his verbis: *Verè stella hæc Dominica natiuitatis ministra, quæ tãto est Chaldæis obsequuta famulatu, vt inquirendo Christo, nõ solum eos moneret è cœlo, sed ducatum illis præberet in terris.* Ille ergo idoneus erit, vt homines ab erroribus veteris conuersationis abducat, & ad Christum adducat, qui claritate bonorum operum stella sit Christi ministra. De his quidem dicitur: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.*

S. Max. hom 4. in Epiphan.

Dan. 12.

Parũ est, si Doctor vitæ perfectæ claritate stellam referat; oportet enim, vt qui alios docturus est, Angelum imitetur. Cur olim facies sancti Act 6. Stephani Angelico fulgore collustrata resplenduit? Dicitur enim, *intuentes eum omnes, qui sedebant in Concilio, viderunt faciem eius tanquam faciẽ Angeli.* Cur ita? quia profectò in eodẽ loco Act. 7. statim habiturus erat longissimam concionem. Quasi non esset aptus ad concionandum, qui nõ prius vitæ exemplis coruscaret. Amplectitur hãc sententiam Lyra sic exponens: *Viderunt faciem* Lyra. *eius tanquam faciem Angeli ex quadam pulchritudine & claritate sibi diuinitus data, ad declarationem suæ sanctitatis, & innocentiæ, vt sic à malitia retraherentur.* Fieri enim vix potest, vt Doctor auditores à peccato retrahat, nisi faciem in eo Angeli intueantur. At si Angelicam claritatem in vita Doctoris videant benigni & faciles ad audiendum redduntur, dum eum virtuti-

S. Chrysost. hom. 15. in Acta. bus amabilem, & ad dicendum gratiosum contemplantur. Vnde S. Chrysost. ait: *Ille fulgor fecit Stephanum suis auditoribus amabilem, & gratiosum ad dicendum, & proinde auditores ipsos faciles, & libentes ad auscultandum.*

Capvt IX.

Sententia Simeonis Theologi de Prælatorum exemplo ex eius orat. 24.

IVuat hic appendere, quæ Simeon iunior cognomento Theologus dixit de Prælatorum exemplo. Tota eius oratio, quam de hoc argumento concinnauit digna lectu est. Sic ille ait: [Dominus noster Iesus-Christus nó solum docentem beatum prædicat: sed eum quoque qui Matth. 5. fecit antequam doceret. *Beatus* (inquit) *qui fecit & docuit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Et SS. Patres Ecclesiæ lumina, ac magistri, nihil scriptis mădarunt, aut voce docuerunt, quod ipsi prius facto non præstitissent, & vbi præstiterút, res illis successit ex sententia. Etenim Discipuli magistro tali operam dantes ad eius imitationẽ incitantur: nec tantum ex illis sermonibus proficiunt; quantum præclaris eiusdem actionibus, & exemplo ad virtutem capescendă exardescũt, & iisdem vestigiis incedere coguntur. At enim, væ nobis, fratres, cum in istam confidentiam & in has tenebras monachi incidimus, vt vos Christi oues sine Christo pascere aggrederemur, ac propter voluptatem, cómodaque corporis, & acquirendam pecuniam, honoremque ab hominibus (væ abiecto mihi, atque misero) Apostolicam dignitatem omnimodis assumere contédimus, illorumque potestatem auro mercamur, nec Deũ timentes, nec homines non intuentes reueriti. Ac solium quidẽ Regis illo, inuito conscendere nemo audet. Sed neque Grămatici, & Rhetoris alicuius occupare locum, qui idiota sit: neque audiente populo scripturas recitare, qui literas nescit; cum nos interim Apostolici muneris amplitudinem quærimus; aut etiam delatam non reiicimus, qui gratiam Apostolorũ nondum accepimus; neq; fructus eius in nobis demissos aspeximus. Et quomodo fratres, tantam audaciæ magnitudinem concipere non formidamus? Dicite mihi, dilecti, si frequẽs ista, & ampla ciuitas quempiam aduocaret, ac diceret, te Præpositũ, & Imperatoris Protouestiarium creabimus, tu solus ascende in regiam, ingressusque causam nostram apud Imperatorem age ipsumque precare, vt hæc & illa nobis præstet. Si is palatium nunquă intrauisset: sed tam ipsis aulicis omnibus, quă Imperatori ignotus esset, num istuc vnquam facere, aut dignitatẽ istam inire sustineret? Adeo proiectum fore neminẽ omnes proculdubio fatebimur, & suasores istos vt insanos & amentes reprehensurum, & irrisurum, dignitatéque, non vt honoris, sed vt dedecoris, & supplicij materiam repudiaturũ. Si igitur in rebus humanis hæc & similia cómittere nefas est, nonne horribile est ac videtur, fratres, Apostolicam dignitatẽ inconsideratè suscipere, & ad inaccessibile lumen accedere, mediatoresque, & interpretes Dei, & hominũ fieri? Num leue quiddă, & despicabile huius rei conatũ ducimus? Prô dolor, fratres, quoniă vt vereor, in quandam tenebrarũ vniuersitatẽ deuoluti sumus, atque idcirco, quă audaci nos facinore obstrinxerimus, non videmus. Nă si videremus, nunquă eo arrogantiæ, confidentiæq; processissemus, vt diuinis rebus insultaremus, maioreque honore, ac timore terrenum, quă immortalem Regem Christum coleremus. Quocirca nos ipsos excutere, examinareque, & ad hunc magistratũ indignè conantes ascendere, omni ratione euertere, eorumque consiliis obuiam ire ne desinamus, sed pro virili nostra appetitu rationi haud consentaneo, eos prohibere studeamus, vt & ipsos damnatione liberemus, & nos vitam securiorem agitemus.

Porro qui in semet diligenter inquirens, omni gloriæ desiderio solutum, nec vllum in se voluptatis, aut corporeæ cupiditatis vestigiũ inuenit, auaritiaque & maleuolentia ob illatam iniuriă purgatum perfectè, mansuetum, & irasci nesciũ, vt sola auditione nominis Christi, eius amore ac desiderio accendatur, & oppleatur lachrymis & insuper proximorum vice lugeat, alienaq; delicta sua æstimet ac se maiorem omnibus peccatorem ex animo reputet, ac postremo si vberem S. Spiritus gratiam, solis instar in se micantem, Exod. 3. & interiora cordis eius perficientem videt, & vbi miraculũ in se manifestè perpetrari animaduertit, vt ardeat quidem in eo, quod igni inaccessibili vniatur; non autem comburatur, in eo, quod eius anima omni turbido motu vacet: præterea si sic humiliatur vt se haud idoneũ, & indignum, humanæ naturæ infirmitatem sciens, arbitretur; fidit vero supernæ gratiæ, & aptitudini, quă illa largitur, & eadem ita postulante munus alacriter capessit, omnem humanam ratiocinationem repellens, animamque ipsam propter solum Dei mădatum, charitatemque proximi pro fratribus morti obiectat: si insuper mentem omni mundana cogitatione immunem habet, & lucida humilitatis tunica coopertus est, vt erga adiutores suos nec modicè afficiatur, sed pari bonitate, cădore, & innocentia cordis sui in omnes est, ne tunc quidẽ citra Patris sui consilium, ac voluntatẽ, prouinciam suscipere audeat: sed humiliet se, & eo bene precante iubenteq; id faciat, præfecturamq; ob solă fratrum salutem accipiat. Verum si patrem suũ spiritualem eiusdem spiritus participem, & eadẽ cognitione ac dono dignatũ nouit, vt non diuinæ voluntati contraria, sed secundum ipsum donum & mensură loquatur ei, quæ Deo placent, & eius animæ códucant, quo non Deo, sed homini obediens inueniatur, & gloria, collatoque sibi donô exuatur. Sic enim adiutorem bonum, & spiritualem consiliarium inuenerit, tutius istuc munus auspicabitur, & humilius de se sentiet. Hæc itaque omnia, & his plura si videns viderit, verè inueniet, & per seipsũ cognoscet. Immò verò à sole iustitiæ discet, si fortè etiam in solem aliquando oculos intendit. Quod si quæ prætexuntur talia, & tam difficilia sunt, nec facilè est intelligere, quomodo secundum Deum fiant, quanto tandem operosior erit rei ipsius aggressio, & administratio, & ad tentationes sufferendas patientia, & in bellis istiusmodi subtilissima diiudicatio.

Quare Pater spiritualis etiam, atque etiam cor tuum inspecta, oculum animi tui magis semper laua, purumque & mundum conserua, per quem, & cor tuum, & commissarum tibi ouium vel potius patrum & fratrum tuorum perspicere poteris bene illos internoscens;

ac pro eo vt decet gubernans. Ecclesia enim
seu conuentus, & congregatio monachorum
Rom. 12. corpus quoddam est, vt audis ex Paulo de
Christianorum Ecclesia, & eius caput Præ-
positus. Iam quemadmodum cætera corporis
membra singula seorsum suam propriam fun-
ctionem habent, vt pes ambulandi, manus te-
nendi, & operandi; caput autem totius instar
est, vt pote, in quo omnes sensus, & mens &
ratio habitant; sic & in monasterio fratres non
omnes omnia, sed alius aliud quiddam efficere,
& in hoc, vel illo ministrare consueuit. Vnde
in cœtu sub vnius obedientia degentium vix
vnam, aut duas virtutes in eodem inuenias.
Nec mirum, membra enim particulatim sunt;
Præses autem, siue Præpositus omnes virtutes
poseitur, nec solum illas, quæ in anima, sed
etiam quæ in corpore subiiciuntur: & insuper
cum virtutibus ipsa mystica, magnaque cha-
rismata. Sic vt namque viri caput, ab externa
conformatione, & decora specie eximiam, &
honore dignam præfert elegantiam: verum ta-
men nisi mens in eo vigeat, sensusque saluus,
& integros habeat, inutile iudicatur, sperni-
turque ab omnibus ita sane & Præfectus. Non
enim tantummodo ab animæ & corporis doti-
bus ornari & fulgere, verum etiam à charis-
matis spiritualibus plus honestari debet: siqui-
dem aliud est virtus, & aliud charisma. Virtu-
tibus enim studio ac diligentia nostra rectè fun-
gimur, & nostris eæ laboribus comparantur:
spiritualia vero charismata dona sunt, quæ cer-
tantibus à Deo dantur. Verbi causa ieiunium &
castitas virtutes sunt, marcidas etenim reddunt
voluptates, & corporis incendia compescunt:
quæ quidem nostræ voluntatis & arbitrij opera
sunt. At vero sine afflictione, ac labore has exer-
cere, & ad castimoniam, absolutamque pertur-
bationum vacuitatem peruenire, hoc donum
Dei, & charisma summum est. Rursum iræ, &
excandescentiæ imperare, magni certaminis
est, laborisque non mediocris. Eò autem ve-
nire, vt ab his motum nullum sentias, & cor-
dis tranquillitatem, perfectamque mansuetu-
dinem possideas, solius Dei opus, & illius
dextræ mutatio est. Rursum dispergere ac di-
stribuere facultates omnes pauperibus, mendi-
cumque fieri & stipem cogere, nostri est pro-
positi, atque consilij. Sed nihil concupiscere,
quin cum gaudio & voluptate mendicitatis
durissima perferre incommoda, mystica quæ-
dam, & diuina operatio est. Sic quælibet actio
bona & honesta secundum Dei legem suscepta,
virtus dicitur. Tamen sicut agricola solum
arando, fodiendo, & semina humo obruendo
laborat, Dei autem munus est, vt eadem se-
mina comprehendant, & fructum ferant ma-
tutinum, ac serotinum: ita & in spiritualibus
omnino vsuuenire comperies. Nostrum est nul-
lam actionem subterfugere, & cum labore, ac
sudore virtutum sementem facere: Dei solius
donum & misericordia; vt imber quoque be-
nignitatis eius, & gratiæ terram cordium no-
Ioan. 12. strorum irriget, & ex sterili frugiferam efficiat:
vt si granum sermonis, quod in animas nostras
cecidit, diuinæ clementiæ humorem acceperit,
oriatur, atque augescat, & in arborem proce-
ram excrescat, in virilem videlicet, perfectio-
nem mensuræ ætatis plenitudinis Christi.

Te igitur pastorem ouium Christi omni vir-
tute, vt diximus qua spiritus, qua corporis
conspicuum esse oportet, vt caput reliqui cor-
poris; eius nempe quæ tibi subest Israëliticæ
Ecclesiæ: quo fratres tanquam in archetypum
bonitatis in te intuentes, ipsi quoque bonos,
ac regales characteres, quam maximè sibimet
insculpant. Ne ergo tuba resonare in te vnquam
desinat; sed aliis quidem venturam super in-
obedientes, & præfractos rhomphæam præ-
nuntia: vt si tibi non obtemperetur, tuam sal-
tem à terribili ira Dei serues animam. Alios
autem admone, doce, roga, si qui interdum
reprehensionibus, & obiurgationibus egeant,
insta opportune, importune, argue, increpa; 2. Timoth. 4.
conatus eorum ad malum comprime, vt tibi
mandat diuinus Apostolus: viscera tua omni-
bus fratribus tuis æqualiter aperi, totumque
collegium dilige, & honorem cuique pro digni-
tate (quantum scilicet eius virtus meretur) tri-
bue, spirituali ac virtute prædito, ne illum
quidem anteponens, quem in ministeriis gre-
gis tui principem habes. Qui enim ministrant,
septem Diaconorum, de quibus est in Actis Act. 6.
Apostolicis dignitatem, officiumque adum-
brant; qui etiam velut spiritus administratorij
sunt, in ministerium missi, & sincere, vt illi,
fideliterque ac nullius turpis lucri gratia mi-
nistrantes, mercedem meritò & magnam tum
hic, tum illic recipiunt. Cæterum qui orationi,
quieti, & ministerio verbi instant, in patientia
exercitationis operum præstātissimorum, ipso-
rum Apostolorum, & coryphæorum excellen-
tiam tecum repræsentant: quos & in Euangelio
spiritualis doctrinæ tuæ auxiliares habebis, fra-
trum onera suscipientes & laboribus te leuan-
tes, in medio videlicet, reliquorum, vt lapi-
des pretiosos versantes. In hoc munere nulla
tibi requies corporis, nulla oblectatio. Noctes
perinde vt dies in curam concreditarum tibi
animarum impendes, ne qua ex ipsis à bestia
excipiatur; aut ab vrso concupiscentiæ deuo-
rata, aut à Dracone iracundiæ absorpta, aut à
gryphibus superbarum cogitationum discerpta,
& vna vnius diuersitatibus huiuscemodi di-
stracta ac dissipata, multa fiat: sed vt gregem
tuum incolumem, fœcundum, totum virtuti-
bus multis fructuantum, diuina cognitione il-
lustratum, non scabiosum, non truncum auri-
bus, aut planè claudum principi pastorum 1. Petr. 5.
conserues. Sic enim & multos seruabis, in ope-
ribus perfectis perfectos reddens, nemini in
vllo cedentes, totos castos, & à sordidis ope-
ribus puros Christo tuo offerens; teque ipsum
magnis & cœlestibus remunerationibus di-
gnum præstabis, contubernalis Apostolorum,
& Pastorum Christi factus, & vnà cum ipso
Dei Filio in infinita sæcula regnaturus.

Vita tua inculpata & recta in medio fratrum,
ac patrum tuorum pro canone, seu regula esto
proposita, ad quam aliorum obliquitates tor-
tuositatesque dirigantur. Ne vanitatū mundi sis
amans, ne gloriæ, ne voluptatis, ne mensarum,
ne vini. Ne sis nugator, aut scurrilis, aut aua-
rus: ne iracundus, ne inanis gloriæ cupidus,
ne contumeliosus, ne iniuriæ memor, & ma-
lum pro malo rependens: sed esto potius pau-
per, gloriam, omnemque vitæ huius volupta-
tem, & carnis delicias odio habens, demisso
animo,

animo, frugalis, ad compunctionem facilis, placidus, mansuetus, expers iræ, non auarus, incuriosus, quietus, decenter vestitus, patiens, fidelis, continens, sine sollicitudine, vigilans, diligens, æmulator, commendatarum tibi animarum, non secus quam tuorum ipsius membrorum curam gerens; & si res postulet, pro vnaquaque illarum etiam tuam animam ponens, nihil quippiam mundanum charitati erga illos præferens. Etenim postquam aliis, ad gregem Domini ac Dei tui rationis compotem pascendum, regendumque prælatus es, oportet te iuxta verbum eius, spiritu & humilitate tua secundum Deum, vltimum esse omnium, vt tanquam validus infirmitates inualidorum sustentes: vt medicus autem secundum animam ægrotantium morbos & affectiones cures: vt pastor, quod errat, in viam reducas: & quod bene valet, virtutibus fœcundum reddas; scabie vero opertum, & incurabile, à grege tuo abscindas, ne etiam sanis ouibus tuis luem affricet, Domini tui gregem augere labora. Ne ad remissiones, aut suauitates corporis deflectas, neque lanam, & adipem ouium Christi perperam consumas, tibi magis quam fratribus tuis monasterij opes ad voluptates tuas in thesaurum recondens. Ne propter hominum gloriam quidquam rerum ad monasteriū tuum pertinentium agas, aut corrigas. Ne ames crebro prodire in multis splendide instratis, cum magno præcedentium sequentiumque famulorum comitatu. Sufficiat tibi vel semel in mense foras exire, & gregis tui negotia maioris momenti obire. Cætera curabunt qui ministrant, qui abs te ministerio verbi, & procurationi fratrum cum precibus intento nunquam distrahuntur. Ne tibi epulas sumptuosas, filiis abiectas, plebeias, & inconditas para: sed communis mensa, sine aliquo morbi periculo, & inuitatione amicorum, tibi cum filiis tuis esto; quorum idem tecum sensus, idem institutum vitæ, siue ex coctis oleribus, & leguminibus, siue ex pisce semel per hebdomadem, Dominico die, & festo despotico, (hoc est, solemnioribus Domini festis per annum) à cellario communiter paretur. Vbi nihil existit, quod animæ periculum afferat, cauebis ira, & clamore contra fratres, ac filios tuos insurgere, sed miti sermone, & alloquio docebis eos, quomodo vnumquemque ambulare, & in medio fratrum conuersari deceat. Iuniores, & nondum confirmatos monebis parcere sibi ipsis, & aliis fratribus ne aspicientibus incessu moribusque, ac studiis incompositis offendiculo sint. Qui in statu Religioso diutius vixerunt, eos prudenti oratione ad patientiam tentationum ab inimico superuenientium, humilitatem, contritionem cordis, compunctionem, lachrymas, diligentiam, persolutionem precationum, beatum luctum & ad verbo opereque cæteris commodandum erudies. Sacerdotes pietatem docebis, quietem, diuinarum scripturarum meditationem, accuratam Apostolicorum Canonum, traditionumque scientiam, dogmatum sinceritatem, cordis puritatem in precibus constantiam & compunctionem in timore, & tremore ad Dei solium assistentiam, sacrificij mysterium, reuelationem mysteriorum Dei, quoniam secundum Domini vocem, ipsis datum est nosse mysterium regni Dei, vt toti fratrum multitudini, & extraneis diuinum sal, & lumen, verbum vitæ in seipsis continentes fiant. Quod si etiam contra turbulentos & inordinatos aliquando te in virga & baculo cum ratione irasci oportet, vt malum aliquod prohibeas, & pestiferam inter eos labem reprimas, ne opus malum, & affectus vitiosus in deterius serpat, neque istuc Apostolicis constitutionibus & diuinis Patribus alienum iudicatur. Omnis siquidem motio, & actio nostra, quæ improbitatem compescit, ac persequitur, iustitiæ autem, ac virtuti patrocinatur, laudabilis est, & Deo placet, iustisque omnibus probatur maximè. Testis Iesus, qui contumaces Iudæos ex Ioan. 2. domo orationis domum negotiationis facientes, flagello percussit, & mensas nummulariorum euertit. Ne igitur prætexens mansuetudinem propter solam laudem humanam modicum quippiam propter Dei mandatum admissum ad subuersionem Apostolicorum Canonum, & constitutionum, contumeliamque vitæ Euangelicæ, & status monastici neglexeris; sed Iesum ac Dominum tuum imitatus, infremens, ac teipsum sine turbatione turbans mandata Dei, & canones ab eius Apostolis præscriptos vlciscere. Cum omnibus istis etiam cuiusque cogitationes diligenter inuestiga, vt noris, qui ex ipsis ad comprecantium, & communicantium cœtum admittendi, & quibus excommunicatione ac pœnitentia cum lachrymis, stationeque pœnitentium opus sit: ne Ecclesiam pro templo sancto speluncam latronum, aut lupanar vel sciens, vel insciens facias, dum per affectum cuipiam affixus es, & idcirco horrendum Dei iudicium non effugias. Scito enim De loco pœnitentium vide epist. 5. Greg. Thaumaturg. can 11. Ant. August. in notis ad eundem canonem. vnicuique talium ab iis qui spectatores & discipuli sermonis fuerunt, locum conuenientem, ac iure destinatum esse, quorum canonibus, constitutionibusque legendis incumbere necessario debes, vt ne ignores, quæ credentium in Christum abscondita sint mysteria, & ne pecces, dum pietati erga Deum parum consentanea geris. Spirituales filios tuos secundum scriptu- Prouerb. 2. ras religiosos redde, eosque à sacris, & diuinis locis, simul & vasis templi Dei sanctificati, & ministeriis eius abstinere doce, siquidem scriptum est, *Beatus homo qui semper est pauidus*, quandoquidem solis consecratis, & qui ex certaminibus, ac pœnitentia per lachrymas multas purgati immaculatorumque Christi mysteriorum participes sunt sanctificatis & religiosissimis monachorum ministerium talium, & contrectatio à Patribus, & Apostolis dicata est. Non omnibus & cuique volenti ingressum diuini tabernaculi, sed sacratis dumtaxat, vt dictum est, & sanctificatis, religiosissimisque Fratribus & Patribus permitto. Reliquis & inordinatè ambulantibus (vide quid tibi dicatur) ipsum claudes. Multi quippe mihi crede, propter contemptum istiusmodi rerum, è vita præsenti tolluntur. Et planè, si hoc præceptum vilipenderis, sanguis de hac vita sublatorum de Ezech. 3. manibus tuis requiretur.

Hæc sunt & plura bis, ô Pastor ouium Christi, quæ ad gregis tui custodiam perfectè scire, & studiosè facere debes. Proinde si nosti, te ad tantam sufficientiam progressum tantaque charismata fœliciter adeptum, ex solo elucente

ex lumine bonorum operum, & diuinæ Sapientiæ ac notitiæ ad illuminandum omnes familiariter adeuntes ad te tuos alienosque, & rege fidenter oues Christi scienti sermone collatæ tibi gratiæ, & actione virtutis secundum modum & legem tibi prius datam desuper; & pasce agnos eius in pascuis salutiferis mandatorum illius, donec crescant, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi occurrant, & (Ephes. 4.) inde præmium consequere, quando cum Apostolis considebis, & habitabis. Sin minus apud te ipsum pauita, si quid mihi credis de (Deut. 4.) salute tua sollicito: siquidem Deus noster ignis consumens, quem decet omnis gloria, honor & adoratio in sæcula. Amen.

Capvt X.

De Doctoribus Ecclesiæ, qui præluxerunt exemplo ex Luca Tudensi.

Tandem memorare licet tales fuisse Ecclesiæ Doctores, vt non minus elucerent candore exempli, quam sermonis clamore, quorum elogium ex Luca Tudensi Episcopo placet (Lib. 2. cap. 7.) hic apponere. Sic ille libro secundo aduersus Albigensium errores eloquitur: Sunt enim sancti Patres nobis cœlestia luminaria, splendore sanctarum doctrinarum via cœlestis patriæ illustratur, vt ambulent in lucem Christicolæ, ne in tenebris errorum offendant. Inter quos gloriosissimi Gregorius, Augustinus Hieronymus & Isidorus quasi lucifer inter sidera supernæ sapientiæ lumine decorantur. Organum Spiritus sancti Gregorius morali, ac præclara Sanctarum Scripturarum declaratione præminet suminus. Malleus hæreticorum fortissimus Augustinus acutissimis sententiis veritatis fulget præcipuus. Ecclesiæ splendor Hieronymus lucida & verissima translatione noui & veteris Testamenti perfulget. Clarissimus Philosophus Catholicorum Isidorus tam ethymologiis, quàm rerum naturis differendis scientiarum & linguarum varietate inter Doctores obtinet principatum.

Tantam Dominus noster Iesus-Christus horum vnicuique diuersitate gratiarum in vnitate fidei contulit excellentiam vt rectè de quocumque illorum cœlesti tripudio cantet Ecclesia: *Non est inuentus similis illi*. Quid de sanctissimo dicam Ambrosio, qui omnium charismatum donis ita refulsit, vt plenus gratia, sapientia, & fortitudine à Christi fidelibus meritò prædicetur. Gloriosissimos etiam Doctores, Hilarium, Leandrum, Fulgentium, Ioannem, & Beatissimum Bernardum Sancta Ecclesia veneratur, quorum fulget doctrinis, & patrocinijs adiuuatur. Sunt & alij plures Doctores Sancti, fulgentes sicut Sol in Ecclesia Christi, Sanctorum Doctorum præcedentium gressu inuariabili sequentes vestigia, fidem Catholicam verbo & opere prædicantes, Sanctissimæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici illibatam obedientiam præstantes, Sanctarum Scripturarum elucidantes obscura. Superstitiooes & hæreses veteris & noui Testamenti gladiis viriliter persequentes, qui tanto ab hæreticis, & superstitiosis Catholicis, qui nouitatibus semper gaudent, habentur exosi, quanto per eos suam cernunt persequi, ac detegi prauitatem. Superstitiosi Catholici, nisi resipiscant, ab hæreticis parum discrepant, quorum facti sunt præcursores dicentes, gloriosissimos Augustinum, Gregorium, & Isidorum & cæteros Patres, aut idiotas, vel imperitus Philosophos extitisse. Quibus stultis & insipientibus Ecclesiæ Christi præclarissimus Philosophus laudatis Patribus Gregorio, Augustino, & cæteris Doctoribus sacris subinferendo respondet, dicens: Omnia quæ sunt de scientia philosophicæ intentionis ipsi scimus: quod autem est nostræ scientiæ, nescierunt quia nobis reuelauit Deus per spiritum suum. Audiant superstitiosi, qui philosophos mundi Platonem, Aristotelem, & cæteros nostris veris Philosophis anteponunt Ecclesiæ Doctoribus. Erubescant & sileant, quia spiritus qui viuificat, docuit istos omnem veritatem: cuius doctrina spiritus & vita est: ad quam nemo poterit peruenire, nisi ab istis acceperit, qui sunt conscij secretorum Dei. Illi sicut ait Apostolus, *cum cognouissent Dominum, non tanquam Dominum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis*. (Rom. 1. 21.) Isti autem, vt ait sponsa in Canticis spiritualis amoris: *Quæsierunt eum & inuenerunt, tenuerunt nec dimiserunt*, (Cant. 3. 4.) donec cum eo æternæ quietis cubiculum intrauerunt. Hi sunt Dei Patris amatores sapientiæ, in quibus totius honestatis veræ scientiæ & honestatis summa consistit. Quorum prudentiæ ac scientiæ, nulla est omnium philosophorum scientia comparanda. Quia quantum excedit spiritus carnem, ratio sensum, fides opinionem, scientia fidem: postremo creator omnem creaturam: sic Ecclesiæ Sancti Doctores omnium Philosophorum transcendunt doctrinam, & Theologiæ scientia omnium peritissimorum mundi prudentiam. Denique quantum excedit vita mortem, tantum excedunt Doctores Ecclesiæ Philosophorum studia. *Quia mundi sapientia, stultitia est apud Deum*, (1. Cor. 2.) sed miseri & miserandi mundi sapientes propter simplicem eloquentiam Dei despiciunt sapientiam, qui tantum quæritantes perituri mundi gloriam facetis, & inflatis vanitatis sibilo verbis, malunt videri. De quibus Ec- (Isai. 5. 21.) clesiæ Christi Philosophus peritissimus à Spiritu sancto doctus Isidorus dicit. Qui de sapientia laudari affectant loquentem Prophetam attendant: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobis metipsis prudentes*. A sentiendo *sententia* dicitur, ac per hoc arrogantes, qui sine humilitate dicunt, de sola scientia dicunt, non de sapientia. Ille enim sapit qui rectè & secundum Deum sapit. In suam dicuntur contumeliam Doctores, si dum sint ab eis dicta sapienter, nimium tamen eloquenter. Horret enim sapientiæ spiritus verborum ambitum ac facundiam eloquentiæ inflatis sermonibus per ornatum. Item idem. Quidam plus meditari delectantur Gentilium dicta (Lib. 3. de sum. bono. cap. 13.) propter tumentem & ornatum sermonem, quam Scripturam Sanctam propter eloquium humile. Sed quid prodest in mundanis doctrinis proficere, & ioanescere in diuinis? Gentilium

dicta

dicta exterius verborum eloquentia nitent, interius vacua virtutis sapientia manent. Eloquia autem sacra exterius incompta verbis apparent; intrinsecus autem mysteriorum cœlestium sapientia fulgent. Fastidiosis atque loquacibus Scripturæ Sanctæ, minus propter sermonem simplicem placent. Gentili enim eloquentiæ comparata videntur illis indigna. Sæpe reperitur composita falsitas, quæ hominem suis erroribus illiciat, & per linguæ ornamenta laqueos dulces aspergit. Quanto maiora fuerunt mundanæ scientiæ & litteraturæ studia, tanto animus arrogantiæ fastu inflatus maiori intumescit iactantia.

Lib. 3. de summ. bon. cap. 11. Item idem. Nunquam consequuntur legendo perfectam scientiam arrogantes. Contentiosorum studium non pro veritate, sed pro appetitu laudis certat, tantaque est in his peruersitas, vt veritati cedere nesciant, ipsamque rectam Doctrinam euacuare contendant. Item idem. Ideo libri sancti simplici sermone conscripti sunt, vt non in sapientia verbi, sed in ostensione spiritus homines ad fidem perducerentur. Hæc à beato Isidoro contra arrogantes prolata in Christianorum cordibus ad vitandum fastum superbiæ recondantur. Etenim vera & simplicia debent esse eloquia Dei, vt erudiantur simplices, & summ imitentur auctorem. Venit Christus verus & humilis, vt humilitatem & veritatem doceret fideles; & ideo non debent verba Dei depingi habitu meretricio. Hæc sunt veritatis documenta, quæ nobis veritatis Philosophi Gregorius, Augustinus, Isidorus, & cæteri Sancti Doctores Ecclesiæ monstrauerunt, vt in Apostolicis præceptis, & in Sanctorum Patrum traditionibus persistamus, ad dexteram, vel læuam nullatenus declinantes. Hæc fide crediderunt, verbo prædicauerunt, operibus tenuerunt, & futuris, suis scriptis charitatis studio reliquerunt. Hæc fuerunt iter eorum rectum, quo ad regna cœlestia peruenerunt. Si igitur eos secuti fuerimus, verbo, & opere imitantes, simul cum illis in gloria coronabimur. Non enim aliter crediderunt, vel vixerunt, quam docuerunt, & sanctitatis præmio gaudent. Nos ergo si eorum fidem habuerimus, opera seruauerimus, imitantes doctrinam, quo ipsi præcesserunt ad palmam, eos sequemur ad gloriam. Si vero nouos Doctores habere cœperimus, qui noua suadeant, & vel in paruo à Patrum Sanctorum vestigiis recesserimus, timendum est, ne erroris hæretici, lethali iaculo vulneremur. Sed dicit Doctor superstitiosus: Grosse, ac simpliciter locuti fuerunt Gregorius, Augustinus, & alij Patres. Vnde quærendus est nobis subtilior intellectus. Ad quod ego: Amplectenda est potius Sanctorum Patrum simplicitas, & grossities sancta perducens ad cœlum, quam superstitiosa subtilitas pertrahens in infernum. Et quia (vt dicit Sacra Scriptura,) *qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter:* Nos simplicitatem Sanctorum Patrum teneamus, vt cum illis simpliciter gaudere in cœlestibus mereamur. Prou. 10. 9.

DE ARTE VOLVNTATIS

LIBER PRIMVS.

PROLEPSIS I.

Ne fortuna, nec maiori cura naturæ indigemus.

Cap. I. PROCVRARE fidem fortunæ, tueri pietatem naturæ, expiare nomen vtriusque infamatæ, &, quod inde sequitur, domestico & parabili remedio humanis calamitatibus mederi, (quid enim promptius? quid magis sine apparatu, sine impensa, quàm mutare cupiditatem?) iritiæ, nec maiori, quàm hactenus repetendæ, felicitate, potiùs quàm inutilis pretium erit operæ. Nexa licet inuicem ista sint: namque, vt excusent se mortales, quorum duntaxat inertiæ, & auiæ libidini, felicitatis inuentum miseriæ debetur, vt æquiùs quàm Aruntius, & Thracius proprio damnentur ingenio, accusant non tantum iniurij fortunam, sed impij naturam. Vtraque innocens est humanæ conditioni: insuper & hæc prouidentior; illa liberalis, neque sine affectu: nam nobiscum duntaxat munifica est, adeò publica & vnicè amica, fida, æqua, comisque nostro generi, tametsi insimulentur perfidiæ, vt bona sua in nullos, nisi in homines, dispendat, & solùm non dilapidat: quia non sine consilio, cùm omnibus non sufficiat, distribuit per vices, ad diem commodat, vt quisque, aliquo saltem tempore, aliqua saltem particula eius gustet indulgentiam. Imperatorum liberalitas ab omnibus adoratur: etiamsi non omnes congiarium capiant, sufficit posse. Cur damnatur ordo indulgentis fortunæ, cùm ita distribuat, vt omnibus non tribuat? Quid ampliùs ab illa requires, quàm viscera materna, quàm curas naturæ, quàm mores Philosophiæ? Pia mater panem inter liberos distribuit, vt frustum veniat singulis; & minùs dat omnibus, vt det omnibus. Solicitior natura transmutat rerum vices, vt suas vitæ opes degustent omnia, & vt Synesius ait:

Vt etiam ima pars in mundo sortiatur vitam alternam.

Ἵνα καὶ πυμάτη
Μερὶς ἐν κόσμῳ
Ἀμοιβαῖον ζωᾶς
Ἐπαμείβοιτο.

Ipsa constantiæ magistra, Philosophia, non solum inconstans, vaga, omne solum peruadit, ne vni soli benefica esset. Quæ ciues mundi facit, vniuersi peregrina errat de vniuersis meritura benè. Ad Bactrianos, Chaldæos, Phœnices, Ægyptios, Atlanticos, Phrygas: lentè deinde relictis Barbaris Græciam appulit: procedenti mox gradu Romam. Sensit quandoque & in patria sua frigus in Anacharsi Scytha, in Abari Hyperboreo: vidit & in incunabulis suis recentes euigilantis Solis ignes in Dandami, & Calano: exulauit aliquando in Euxino; sed extorris priuilegium municipij mundani suo Diogeni dedit. In vnum solum beneficia cogere, nequit sine maleficio, & coactione fieri: iam hoc ipso sine liberalitatis laude, quia sine libertate. Vnum solum attendere, vnum respicere, seruire est, non liberalem esse. Libera liberalitas est, & regium quid, propterea commune bonum, & ad omnes. Necessitatis est ad vnum esse. Non gratis dat, qui non alij dat: sibi enim puto magis dedisse, cui non placet homini dedisse; sed consanguineo, aut adulatori, aut redditurо, &, vt vno verbo dicam, qui cum spe dederit. Dat alij, qui dat aliis, qui omnibus: magis enim liberalem credo, qui pluribus, quàm qui plus largitur. Non alio nomine fortuna iniqua est, nisi quia cunctis æqua; candidata, scilicet, maiestatis, æmula pietatis, discipula naturæ, sectatrix Philosophiæ. Pia est, impia dicitur, dum perfuncta commodatis suis repetat aliqua, vt aliis quoque satisfaciat, & affabilem se præbeat. Hoc consilium magis meretur gratiam. Propensionem cunctis se ostendit, prouidam communis boni, & neminem sibi placere, nisi vno titulo hominis. Quid ergo accusamus, quòd det omnibus? Non, inquies, ob hoc: sed, quòd det malis. Atqui & hoc laudi aliis vertitur. Aristoteles reprehensus, quòd homini non bono dedisset stipem, negauit dicens, solùm humanitati dedisse. Humana fortuna est: homini dat, non homini iniquo.

Crimen nihilominùs nostrum imputamus illi, iniquam calumniantes, iniqui in illam. Quæ apud nos commodauit, recuperare nequit sine querela, nequit sine maledictis volentium retinere aliena contra fidem contractus. Sed in hoc excellentis spiritus est, quòd æstimet plus beneficentiam, quàm beneficium, quod vult perdere, vt faciat. Fateor, dona sua futilia, & exiguæ vtilitatis: affectum tamen damnare non possumus, nisi ingrati, quem gratum exhibet, & sanum. Insons saltem est, & de nobis meretur, si non euentu, studio: licèt male, quod forsitan commendatio est, apud vulgus improbum audiat, post se non mudò trahens eruditiores, biuiam, perfidam, luscam, inconstantem compellantes; sed & probos, & pios. Abbas Philippus, maximam omnium, vulgaribus maiorem, in illam iaculatur calumniam: Cap. 2.

Fit rea, sed non pudet esse ream.

Culpam tribuit, verecundiam oegauit, culparum amuletum,

amuletum, morum salutem. Illud scelus, de quo cætera speres, imputauerat, periuram ad scelera dixit:

Promisit fortuna manum, mentitur.

Mox, quod peius scelere omnium est, non erubescere. En meretricium fortunæ ingenium, impudentiam, & perfidiam amoris. Nullum amat, sed fingit, iuratque amare. Impunitatem periurij dat impudentia. Palàm & hoc conuitium obiecit Georgius Pisides:

Verè meretrix, nemini, nem quæ quamquam amet, amore fingit seruido se corripi.

Ἡ μαχλὰς ὄντως, ᾗ ποθεῖ μὲν οὐδένα.
Ἔρωτι δὲ παντὸς σχηματίζεται πόθῳ.

Nos quoque libenter, alioqui adnocati fortunæ, adulabimur interdum, vulgò consentientes eius conuitiis, ne consentiamus vitiis. Malumus consulere fortunatis, quàm fortunæ. Vtilissima hæc inuidia fortunæ foret, si nostras inuidias tolleret. Vtilissimum odium eius, si nos, nostráque bona faceret amare, non sua dona. Illud est mirabile, & miserabile, cùm omnes maledicant fortunæ, quòd omnes ament fortunas: præterquàm non referre accusare excusandam.

Cap.3. Maior culpa aliquorum Philosophorum fuit, culpare naturam, quasi homines non agnoscat filios, sed priuignos, quos, si non odium, fastidium nouercarum negligit. Cætera animalia diligentius dicere curasse, consentanea vnum quodque suppellectili, & portione cognatæ hæreditatis ab ipso donauit ortu:

Armauitque manu, cornu, pede, dente, veneno,
Atque aliis, quibus artu inops, animis; minoris,
Et ratione carens animal se protegat, & se
Seruet ab aduersis rebus.

Solum hominem imbellem, nudum, indigum reliquit. Exhæredem credes, vel solum fideicommissum fortunæ. Cum venia & huic crimen istud (si aliquod esset) posset adiici potiùs, quàm beneuolæ imponi parenti. Satius fuisset calumniari vni fortunæ. Non grauiter post tot calumnias, istam etiam appendicem toleraret. Innocentius esset, casum matris, quàm negligentiam putare conditionem humanam; infortunium naturæ fuisse, non inuidiam; abortiuum filium sine genitricis scelere, infectum hominem, rudemque effusum, non vt priuignum contemptum, infensúmque fastidisse, Quid iam mirum, si in humanum genus fortunatissimè præualeant infortunia; si auspicata, & erudita in ipsa communi parente; si homo ante fortunam expertus, quàm naturam?

Cap 4. Sed nec minor cognatio pietatem minorem fecit, quòd minùs pignora sua, & ex præcordiis nos natura agnoscat: non enim se totus homo debet naturæ; minor, & deterior portio, donum eius est; altera, quæ sublimior, & dos, & gloria humana, non ex beneficio naturali, & imis causis venit, proximè dexteram Dei matrem habet. Diuina pars est animus, diuino proinde natali illustris, nobilissimus, Quid? anne homini, quia diminutus, seu dimidius naturæ sit filius, consuluit natura diminutè, & auarè? aut relinquit omnia officia parentis, cùm non totum sui fœtum videat? Innocentia, & integra viscera illi sunt, nec talia essent, nisi totum etiam, qui ex suis visceribus non totus esset. Maxima pietas fuit naturæ in hominum genus, scilicet, paterna, virilis. Assentior in hoc illis, qui negatunt illam matrem hominis; displiceant licet, quòd putarint nouercam: nisi, vt Phauorinus dixit de quartana, sit semel nouerca, & bis parens. Maior illius prouidentia est, quàm segnioris, & muliebris sexus. Pater hominis est, mater aliorum animalium. Atque si meliorem partem hominis extraneam dicam, non mater, non nutrix, sed nutricios animi est. Nimirum solicitat disciplinam nostram, non mulcere, non fouere, non blandiri. Erga alia animalia officia materna coluit, erga hominem paterna. Ne quid illis commoditatis deesset, vestit, fouet, mulcet, pleno & muliebri affectu. Hunc eruditi mauult, virilius tractat, negligentior commoditatis, pleno & salutari consilio. Spartæ indumenta, atque alimenta negabant filiis, vt necessitas extorqueret industriam, & efficax magistra viuendi esset, compensante arte curas & officia pietatis: morsus enim irritatæ necessitatis (vt Poëtius dixit) grauissimi sunt & acutissimi. Acuminat inopia ignauiam, erudit paupertas mentem. Neque crimini data hæc prouida crudelitas parentum; sed pietate publica admissa, & legitimè consecrata fuit. Ita natura negauit homini plura, vt necessitas meliora daret. Remuneratur egestas quandoque in hoc molestiam suam, & pretio compensat desiderium: tum ne vacaret animus, etsi quidem istum non dedisset natura nobis, edere vult, & exornare, vt quo potest modo, si non genitrix mentis, bene merita esset. Ausim dicere, dedisse meotem, negando omnia, dando solùm necessitatem. Eleganter dictum:

χρεία διδάσκει, κἂν βραδύς τις ᾖ, σοφόν.

Si ineptum necessitas sapientem facit, iam pars mentis cum necessitate venit.

Si omnia nobis dedisset natura, quid daret nobis ratio? Hoc maius beneficium illi debemus quòd noluerit liberalis esse, (inerita mens, vacans arbitrium iaceret,) hoc ipso iam liberalis, & virtutis suæ memor. Plausibilior & comprobata naturæ laus, virtus liberalitatis est, cuius honos & lex interest media auaritiæ, & effusioni; nec dispendere, cùm superuacui sumptus sunt; nec, cùm necessarij, retinere. Non prodiga, non auara est: nulli inuidet, quod necesse est; nulli, quod non est necesse, erogat. Quare, quoniam solo animo & virtute cæteta superfluant homini, negauit, quæ reliquis dedit inopibus dote meoris, arma genuina, & indumenta cognata. Non deotes homini falcatos dedit, vt apris; non vncinos, vt leonibus, vngues; non solidos & missiles, vt equis, quibus funda calces sunt; non pellicea tela, vt hystricibus, quibus arcus & pharetra cutis est; non trusatiles domos, vt testudinibus, quod fuit Momi votum & consilium; non loricas cuticulares, vt testaceis; non muros spiculatos, vt echinis: non denique amicit setis, spinis, plumis, corticibus, crustis, testis, pilis; sed exarmem, exutumque reliquit. Solum cerebrum, capùtque inter humanos artus nudos protexit, & induit, rauenta in arce ac Capitolio suo animum, quo integro & curato, omnia io tuto sunt, cuncta incolumia manent. Nec auarè illud peromauit, nulli animalium locupletius; potiùs inde prouidit cætero corpori, vt veluti sub papilione natiuo prolixa castrametaretur cæsaries. Ab animo omnia proteguntur. Hic præponderat solus tot illis illecebris, tot blandimentis, tot

Cap. 5.

twis

curis, quibus fœtus reliquos mulcet, & procurat. Oportebat alterius ordinis, id est, nobilioris, admoneri hominem, ne falleretur, comparem se brutis tacus felicitate extima, & seruienti. Proinde plebeius census, & par supellex quadrupedem dedecebat. Non dignitas censu constat, nec honos supellectili mensuratur. Præstat homo inops ipsis animalibus locupletibus, armatis, amictis, quibus ipse egenus imperat, & sibi seruire facit. Potest gloriari, vt ille triumphator de Sabinis, Samnitibus, Pyrrho, qui plures triumphos habuit, quàm seruos, (duo tãtùm in castris calones Manio Curio fuerunt,) &, ad minus pares, tertius sibi seruus ipse Curius fuit; nisi quòd iam & hic quartus, & maior triumphus: triumphauit de se triumphatore. Hic frugalitate, rapisque contentus, ingens auri pondus recusauit: respondit offerentibus, malle se imperare locupletibus, quàm locupletem esse. Præstat nudum, & solo animo dominum esse naturæ, & fortunæ.

Cap. 6. Dum homo exutus mansit, & tam pauper, vt nec vestem haberet, felici animalium regno, & incontrouersa obedientia fuit potitus. Nudum Pœmenem feræ sunt reueritæ; vestitum, velut purpura tunc denudatum, non agnoscentes discerpsêre: raro talione ab ipso sublimi viro prædicto, credo etiam impetrato, aut transacto, quòd peregrinum aliquando non liberasset, canum laniatione. At, dum exutus fuit, suspensa vindictæ irreuerentia, pristinam hominis maiestatem in nuditate suspexêre bruta officiosa. Leoni incumbebat. Pro molli stramento habuit asperam feram. Quando magis dominus, quàm cùm securus? & quando magis securus, quàm cùm anius dormiret? Tam officiosa bestia fuit homini, suo inquam, Regi, vt ad cubitum stragulum, ad securitatem satellitium se exhiberet. Pachonem item nudum coluerunt hyænæ; & expectantem etiam pro voto suo deuorari, solùm sunt ausæ venerari osculis nuditatem; ad officia hospitalitatis (erat in spelunca sua,) lingebant pro ablutione hospitali, vt nudior adhuc esset sudore & puluere. Adeò placuit nuditas, vt affectaretur. Paulinus securus fuit quatuordecim inter feras annos, syluarum & montium ciuis. Nudus erat, hoc priuilegio seruatus. Didymus comprimens pedibus colubros, licet ipsa conculcatione stomachatos ad vitiis, non innocuos tantùm, patientes expertus fuit. Illam pedum nuditatem suspiciebant, & regia sustinebant fide, velut barbari suos Principes humeris. In vniuersum serpentes reuereri exutos homines, inuadere vestitos, fertur, nisi Epiphanium excipias. Sciunt & bruta vltrò obsequi, & inexpectata seruitia exhibere nudis. Minimur expositos infantes exceptos ab animalibus sæpissimè, & alitos, Cyrum à cane, Semiramin à columbis, Iouem à capra, Telephũ à ceruа, Arneam à Penelopensibus, alios à lupis, alios à suibus. Abiecti plerumque nudi fuerunt, & suæ reuerentiæ & obsequij titulum monstrabant nuditatem & innocentiam. Rara his brutorum obseruantia, fides, officiositas, ad miraculum sanè, ad exemplum. Parasium & Lycastum pueros, propriis reiectis catulis, lupa nutriuit: maluit perdere filios, quàm Imperatores. Non minor fidelitas erga Habidem sæpè à brutis lactatum, mox etiam procuratum, in angustam abiectum semitam conculcandum armentis; posteà famelicis, & multorum dierum excruciatis abstinentia canibus, deinde suibus porrectum, vt vorarent: maluerunt fame mori, quàm Principem suum non viuere. Defuit potiùs sibi natura, quàm in illum reuerentia. Defecit vitæ suæ misericordia, nòn in nudum charitas, quarumdam etiam vberibus nutritum. Fides maior humana, ne dicam, fide, sed pietate. Citiùs inueniemus matres, quæ in angustia annonæ proprios manducarent filios, quàm alienos aluissent.

Cæterùm nuditatis loco paupertatem adorant, vt proximam humanæ dignitatis purpuram, atque ex cognata nostri generis inopia regium insigne. Neminem cum satellitio nouimus, cui belluæ vltrò paruissent. Vidimus multos sine decore, multos cum paupertate, eximiés multos. Heleno, & Pachomio paruêre crocodili; Berio etiam hippopotami; Antonio, & Machario onagri; Gerasimo, Sergio, Helladio, Ioanni, & Simeoni Prisco leones; Philippo, & Ammoni dracones; Alexandrino Machario hyænæ; Theophilo, Sergio, & Hygino columbæ; Heliæ, & Benedicto corui; Nicephoro Petenensi vrsi, & anates; Adamo Firmano lupi, & hirundines; Iosepho Anchetæ, nostris sæculis, quod non obstat admirationi, tygrides; Paulo scorpionis, & cornutæ aspides; Hilarioni boas vsque ad mortem, & mortem ignis paruit, immanis coluber, cui bos pro bucella fuit. Istud imperium non opulentia facit. Quid? Inquies, etiam diuitibus animalia seruire, equos ad insidendum, boues ad arationem, iumenta ad vecturam, canes ad custodiam: sed & hoc non diuitiis, sed gloriæ priscæ authoritatis debetur. Restat illius hoc vestigium: non totum regnum esse rebelle solet: domesticis saltem diuturnior est fides, & superstes diademati. Manserunt nobiscum domesticiores famuli. Aliqua etiam reuerentia debebatur simplici & nudæ natiuitati, morti denudatæ: nascimur, & morimur quales viuere non peius oporteret. Non refert, si opponas leones Regiuæ alicuius Berenices, & Hannonis; aut dracones Thoæ Æthaici, & Heraclidæ. Non hos famulos, sed familiares puta: societatem, non obsequium præstiterunt: nec ex fide, sed ex gratitudine. Nuditas, & paupertas solùm est sacramentum hominis, in quas iurarunt animalia Hac uos authoritate imperatoria præposuit, locupletauitque natura, nec seruitio irrationalium satis donasse putat libertatem rationis, quàm quoniam non dederit: quia non potuit, tentat, qua potest arte, & viribus. Satis dedit impotens, si dedit votum; nimius, si conatum. Conatur natura libertatem dare etiam in his, quæ non dedit, ne illa necessariò haberemus.

Cap. 7. Quin & his, quæ dedit, per ea ipsa pauca & egena, quibus seruit nobis, & ad mentis nos liberæ recordationem vellicat, parte sui iuris exemit, nec proprio necessitatis notauit charactere: signo potiùs quodam rationis prærogauit, atque insigni libertatis: ad vnum noluit coarctare. Æmula, non inuida animi in ipso imitatur corpore libertatem rudem: non vnus omnibus hominibus gustus, non simplex cupiditas, non cibus idem. Cuique animalium generi suum dispertit alimentum, cunctis ouibus herbas, leonibus carnes: rigidas & limitatas leges non promulgauit hominibus. Alij nutriuntur, vt feræ; alij,

alij, vt mites & cicures; alij carnibus; alij stirpibus. Non omnibus victus idem: conspatiatur sensus humanus quodam vestigio libertatis liberior, quem non ad idem constringit, nec vt bruta vrget: adeò circumspecte cum rebus nostris agit, adeo splendidè indulget. Adorat arbitrij gloriam, & cauet violare, vt se quisque, prout libet, fingat. Sic hominem infectum, vastúmque dedit, vt quod magis dedisse videatur, materia sit. Hæc iniuria putatur, hic liuor, hæc contumelia; fauor tamen est naturæ, fortasse & reuerentia. Noluit se nimis humanis rebus miscere. Quare? Quia liberos non agnoscit, velut filios colit, cùm liberos seruet. Vult, quod sumus. Satis hoc est, vt calumnia inuidiæ falsa sit: & siquidem libertatem nobis non dedisset, copiam libertatis facit. In solatium, si non fuit liberalis, officiosa est.

Cap. 9. Anne maior gratia, si hominem fabricasset protectum squamis, aut vestitum pilis, aut loricatum crustis, aut armatum spiculis, aut receptum hospitio, domestica sarcina, aut innato carcere, quàm nudum, inermem, depilem, vt omnia posset esse, & mutare tegumenta & domicilia? Noluit diuinare natura, noluit prænenire humanum gustum, incertum, liberum. Multi homines gauderent, vt gaudent modò, nudi incedere, alij vestiti, alij armari, alij exermes, alij sine domo, alij intra latibula; ideò non se introduxit, nec vsurpauit ius totum nostræ conditionis, vt qui amictu gauderent, possent habere; qui secùs, carere. Non omnia omnibus placent, nec eadem eidem omni tempore. Præmolestum esset semper vestitum esse, semper armatum, semper manentem domi, aut onustum sua casa, vt testudines, & ostreæ. Arma belli tempore conueniunt; possunt tunc arripi. Pelles, & vestitus, in hyeme; possumus tunc protegi: nuditas quoque suo tempori, & quieti, & balneis placet; tunc nos inueniemus esse sine labore, quod volumus: vnum erit natura, & semel gratis aliquid accipiet cupiditas. Domicilia contra nimbos tuentur; possumus tunc condi: nec hoc remedium graue, & seruile habemus cum onere perpetui oneris, aut carceris. Sæpe sub dio iuuat esse, & tunc cælo perfrui in terra licet, & possumus exonerari: cælum tunc videmus, & totos nos cælum videbit. Dedit omnia nobis natura, cùm nihil dederit: omnium animalium dotes indulsit, cùm negauit, vestimenta armeniorum mutium, nuditatem ranarum, (non est, cur queramur, solos nasci exutos, siquidem sunt, & quæ nascantur, & viuant,) domesticitatem testudinum, rusticitatem dorcadum. Suas vices reliquit rationi, suum arbitrio ius. Permisit animo omnia, vt hic excolatur & formetur. Incultum, informémque hominem fecit, arte refectum, & meliori conditione, in quibus defecit ipsa.

Cap. 10. Corpus animi causâ est: nec aptius animo libero & solerti posset esse, quàm istud corpus sine maiori arte, nudum, expeditum, sine obstaculo, ad omnia. Absque magno apparatu habet homo, quæ omnia habent. Parum refert rudes artus habere, si eruditur mente.

Αἱ χάριτες γυμναὶ τῶς οὐκ ἐνὶ κενταύροισι.

Quid iuuat bimembres Centauros esse, si carent mente? Quid Gratias impedit nudas esse, si solùm veste? Vnum animi pignus, cunctorum diuitiis animantium æquiualet: proinde homo locupletior. Ad huius imitationem præcipuum diuitiarum titulum vsurpauit pecunia: quia æquiualet cunctis reptis. Qui illam habet, licèt careat omnibus, omnia censetur habere: quia cum illa potest, cùm velit; & præstat habere illam, quàm ea, quæ habentur per illam, cùm per illam habeantur omnia. Inter ipsas pecunias, inter ipsas diuitias hoc nomen præripuit aureus; quia simpliciùs plura continet: per imitationem enim paupertatis, & simplicitatis adstruunt se, & magnificiunt diuitiæ: eò maiores sunt, quò in minori constant. Adeò opulentiæ norma, simplicitas est; subinde opulentior: adeò diuitiarum idea, paupertas est; subinde ditior. Ita nobis in simplicissima re superfluunt vniuersa, hoc ipso locupletiores; quia habemus omnia, & quia in vno.

Accedit, quòd in vno, & dupliciter: simplici enim animo bifariam hoc bonum obtinemus pro gemina eius dote, mente, & voluntate. Alterutra occurrere licet, & medicari infirmitatem nostram, & prætermittere cognatam inopiam; tametsi alterius firmius sit remedium, si remedium est, & non potiùs sanitas. Mente solùm possumus habere, quæcumque habemus opus. Purior & sana opulentia est, non habentis necessitatem, quàm potentis subuenire. Bona valetudo optimæ medicinæ præstat. Mens artes parturit in remedium naturalis orbitatis, cum quibus non inuidemus brutis ornamenta, & opes: non tamen adeò præualent, etsi compensent donanda à natura, vt valeant contra fortunam. Supplent naturam, non superant casum; imò nec naturam omninò. Quantumuis probata, validaque medicina sit, non omnem morbum, nec semper debilitat. Hoc solùm possunt facere, & satis est, ne inuideremus animalibus, ne iustè calumniaremur communem matrem. Cap. 11.

Verùm post tot artium adminicula restat, quid adiuuandum sit: adhuc miseros nos inuenimus, & miramur, cùm tamen nosmet faciamus superfluarum solicitudinibus rerum, necessariarum pœnitentia, & impatientia intolerabili fortunæ tolerabilis quidem. Post inuenta solertiæ, restant curæ; post rerum affluentiam omnium, restant desideria: & iam oblitos queri de natura nos adoriuntur ærumnæ, hoc ipso nequaquam culpabili; quia vbi dona eius non desideramus, damna aliunde timemus, aut lugemus. Non itaque solum ingenium expiat miseriam, nec per mentem dumtaxat acrem exulant acria & molesta. Hic labor, hoc stupendum opus est voluntatis: nam non sine remedio miseria est. Quod alia non concedunt artificia, dabit voluntas sana, hoc est, voluntas sine voluptate. Voluptatem tamen maximam, id est, sine fæce, & Cap. 12.

cum fide; vndique iucundissimam, vndique constantem talis voluntas creat: cuius & quædam sua ars est, cui si nomen indere velit, virtutem dixerit cum Hippodamo Pythagoreo, cuius opificium gaudium est, & inter pura fortunæ pax mentis pretiosissima. Prudenter inquit Prudentius:

Pax plenum virtutis opus, pax summa laborum,
Pax belli exacti pretium est, pretiúmq; pericli:
Sydera pace vigent, consistunt terrea pace:
Nil placitum sine pace Deo.

Ad rem tantam est quædam libertatis methodus. (Gratiam Dei semper desidero, sine qua omnis nostra ad honestatem via, deuia est: sed supposita illa, commodè erudite licet voluntatem; quia libertati accommodatur gratia.) Est & quidam scitus voluntatis vsus, ne nobis abutatur fortuna. Cadit sub disciplinam aliquam, cupiendi, fastidiendíque modus, vt fabricemos columeo in discrimine, fortunam in infortuniis, tranquillitatem in tumultibus, gaudium in tormentis.

Cap. 13. Tot, tantorúmque officiorum proximum organum, vna voluntas est, si ordinata sit, certis, salutaribúsque consentanea canonibus. Sunt artificia, quæ vnici & paruuli motione instrumenti plura & magna facillimè, vnóque digito commotant. Machinas, quæ vires superant, ars exiguo cum paxillo domat. Sic vnius voluntatis gubernatione totam felicitatis molem dirigere licet, machinas miseriæ diruere, & fortunam immotam raro miraculo figere. In vsu instrumentorum aliarum artium, curiositas meretur disciplinam: cur istud gaudij organum gubernare non discimus, nec inertiam pellit vtilitas? Non minor est, quàm funus fortunæ acerbæ, & calamitatum interitus. Varia excogitare possumus, quibus tantisper obstemus tristitiis, quibus fallamus infortunia: tollere de medio non licet, nisi ordinata voluntate. Ludi, spectacula, musica; infirma sunt artificia dolori & affectibus placandis, innatis tortoribus. Hæc & alia exhilarandi organa, obstacula solùm possunt esse ad tempus, non pharmaca: suspendere ægritudinem possunt, non tollere: ea ipsa mœror animi violat: nô vinci, sed mitigari potest dubia fide. Quod ad momentum lenitur, mox recrudescet, & resurget roboratius. Frigidæ aquæ poculum febricitantes ad præsens recreabit, mox ardentiùs exuruntur: ipse humor in præcordia diffusus flagrantia, fax est incendio adiecta. Non est solius ingenij gloria, triumphus fortunæ: modestia voluntatis laude ista præcipuè persungitur. In eadem statuo imbecillitate quæcumque alia inuenta, & adminicula aduersùs miseriam, quæ præteriacent nos. Intus solùm latet nobis remedium efficax & tam salubre, vt ipsa salus sit. Ipsum remedium, valetudo est.

Cap. 14. Præstò, subque manu, imò sub sinu, súbque corde pharmacum est miseriæ. Præcordialis est medicina angoris, & tristitiæ: sed parabile remedium contémnimus, difficilia, inefficaciáque perquirimus. Quidni? Efficacia sint alia, & in procinctu: limitata singula sunt, nec tot, vt æquentur ægritudinibus animi, nihilsque circumsi. endentis miseriæ. Vix deest in vita penuria alicuius rei, iactura multarum, (non prout nos egemus, sed cupiditates nostræ.) Pericula, iniuriæ, contumeliæ, mala affectio corpusculi huius, quod vita afficimus, sexcentáque alia incommoda, vt nequeant tot esse medicamenta, quot medicanda. Quin, si totidem essent, & paria pharmaca malis, illud malum nequit abesse, ille importunus vitæ labor, auferendi labores, & medicandi passim. Illa cura sine curatione erit curandi curas vitæ. Ad hæc, pleno ore, & manu arrideat alicui fortuna integra, sana, nullis vitæ remediis egena: illa iam ægritudo animi restat, venire posse ægritudinem, timor inconstantis felicitatis, conscientiáque volubilis ingenij. Nô igitur singulis malis singula respondere possunt pharmaca, nec per partes mederi, nisi vniuersali ordinatæ voluntatis præmuniamur antidoto: alioqui perinde est ac si aliquis, cùm plueret, nudus in agrum prodiret, & nollet madefieri; sed singulas speraret posse guttas vitare. Pluunt in vita ærumnæ: singulas impedire nequimus, nisi ad remedium sumamus, quod resistat cunctis, vestimento, aut tecto protecti. Demens esset, qui exutus in aciem prodiret, & volantium, pluentiúmque telorum cuspides omnes præsumeret effugere; quia vnum, vel alterum iactum eludere valeret: thorace valido se oporteret munire, vnde cunctæ obtunderentur. Humana vita non modò militia est; sed prælium: nisi pectus armemus valido animo, exermes, nudósque obruent statim molestiæ; si non vi, numero. Quæcumque alia solatia non sunt tam valida, vt omnem miseræ sortis ictum retundant. Tanta virtus solius virtutis est, & voluntatis sua præoccupantis vota.

Instrumentum instrumentorum, manus est. Cap 15.
Ipsam dixit Aristoteles organum ante organa: quia sine manu nostra manca sunt cætera, & inutilia, quippe inertia, exanimia, nisi artis spiritu & motu viuificet humana dextera. Transtulit istam laudem ad mentem potissimè Galenus: quia artificia inuenerit omnia; quia dirigat, ipsamque manum manuducat; præcipuè quòd sola mens pateat ac superet omnem naturæ indulgentis censum. Verùm vsurparunt gloriam istam voluntati. Vna hæc dici instrumentum instrumentorum suo iure potest: supplet, quæ dare natura deberet, aut posset, & quæ ingenium dedit. Plus donat parcitate & quiete sua, quàm liberalitate natura, quàm prodigalitate fortuna, quàm solicitudine industria. Dedit omnia, cùm dederit nullis egere: dedit plùs, quàm possit dari. Sine pompa supplet apparatum indolis, sine cura solertiam ingenij, sine additamento superfluitatem fortunæ. Instrumentum instrumentorum est: non, quia efficiat, quæ conditio irrationabilibus largitur, quæ suppleuit in hominibus astutia, quæ superfundit felicibus sors: sed, quia aufert, opus esse ope. Iam iterum excuso naturam prouidentem cuique paria felicitati suæ arma. Irrationabilium forinsecam prosperitatem, tributariam exteriorum, & alieno cedentem arbitrio ornauit armis, vario adstrinxit præsidio, vt eam aut vindicarent, aut poterentur: at, quia hominis arcanum peculium, intimaque prosperitas est, quid opus erat extimis grauare, ineptísque gaudij officinis? Leoni robur datur, ceruo pernicitas, passeri pennæ, cuniculo latebræ, ad suæ incolumitatis fideiussionem: negatæ homini vires, velocitas, alæ, specus, non modò, lacessito, sed quassato; statuto suæ, dum velit, fixo securitati.

curitati. Consultius cum illo cautum, dum non de periculis modò, sed de timore. Non est tuta securitas, immunis discrimine, nisi sit & metu. Tanti interest inter animalium, & hominis columen, vt illa prouisa solùm sint, hic securus. Nulla itaque negligentia naturæ fuit, inopia & nuditas humana, si nudo & inopi sufficiat apparatus gaudendi: imò sui penè dimidium superfluat, cùm nec artubus eius felicitas & gaudium egeat in voluntate nuda sessurum & securum.

Cap. 16. Abutimur tamen hac machina euertendi totius infortunij, ad euertendum nos; & ipsam voluntatem maligno & indulgenti amandi, abominandique vsu in nosmet armamus, & ferocite facimus. Non aliud in causa est, quare humanam conditionem, fabricatâ curis nostris miseriâ, defleuerit Menander miserabiliorem, quàm ferarum. Non derelictio parentis naturæ, falsò existimatæ nouercæ, cùm iam non desideret ingenium fauores alienos, nec maternas curas: sibi præsumpsit plùs, quàm posset illa dare, sine dubio quàm vellet, si nos amat. Sed, vt scitè temperata cithara imperiti musici manu amœnat omnes; at si absona & inordinata occupet digitos ignaros artis, punit audientes: ita temperata, sibique concinna voluntas iucundum gaudij instrumentum delectat; incomposita & dissidens offendit. Quisque artis suæ instrumenta optima quærit, aptare discit, scito gloriatur vsu, nauclerus gubernaculi, musicus lyræ; cur humanæ artis organum gubernare peritè, negligimus? Nihil vsitatius homini est, quàm velle: nihil inusitatius, quàm benè velle. Cui semper assuescimus, numquam discimus: cur nostræ vitæ, felicitatísque instrumenti, cuius vsus continuus est, nunquam vsu proficimus? Fructum eius hactenus indicaui, deinceps asseram, vetúmque monstrabo. Et quia hæc gloria voluntatis non est, absque seruitio & subuentione intellectus; huius quoque modum erga officia eius monebo.

PROLEPSIS II.

Gaudium alienum est rebus.

Cap. 17. PRiusquàm ad doctrinam pacis, ad fabricam lætitiæ veniamus, explorare iuuat, numquid hæc donum sit rerum, & qualis patria gaudij. Si cordis nostri vernacula est, tunc fortassè non inutilis erit libertatis aliqua methodus, & ars tranquillitatis. At, si rerum beneficium sit, nec gaudium nobis ædificare poterimus, sicut nec ipsas res, nec exitus manu facere. Non ita vt cor nostrum, in manu habemus fortunæ cerebrum mobilius, quàm Zoroastricum; indicium, dices forsitan, non scientiæ, sed insaniæ. Non ita naturæ vterus, & sinus in sinu nostro est, vt pectus proprium. In fortunæ libidinem, & naturæ necessitatem nullum, nisi patiendi, ius habemus. Haud opus tunc alia præceptione esset possessoro lætitiam, quàm iis rebus hærere, quæ fœcundæ essent oblectando; iis abscedere, quæ matrices mœroris. At, qualem dabis constantem regulam? Quomodo hæc certò possunt dignosci, vt in vnam cla..em digeramus iucunda, in alteram redigamus mœsta, vt illis iungi, his seiungi liceat? Quod statum documentum huius designabis? Ancipites quotidie agimur, ideò angimur. Quod modò me delectat, cras fastidio: hodie placet, displicuit heri illud ipsum, quod vni est gaudium, alteri fit tædium. Archilochus ait:

Ἀλλ' ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται. Cor alij de alio mouetur gaudio.

Maior variatio quàm palati est. Gustantium quibusdam dulcia, aliis nonnihil acida arrident. Huic stomacho est abominatio, quod alteri appetitio. Cibum, quem puer vel nare non sustinebas, auido adolescens excipis & gratulanti ventriculo. Plures facies ostenduntur voluntati, quàm saporum gustatui. Hæc rerum malignitas, permutatio vultus. Nulla tam experta, tam docta discernendi, decernendíque mens est, vt stabilem valeat regulam præscribere, & cribrare placida à molestiis. In omnibus confusio est: & nihil tam certum, quàm incertitudo gaudendi. Omnes res ambidextriæ ludunt nobiscum, ita illudunt: æque citò sinistra manu doloris verberant, ac dextera placiditatis permulcent.

At, si adhuc tentare libeat rerum æstimationem, & quosque inconsentaneos sibi colligere ordines, statim nos seductos inueniemus. Ecquis vitam non admittet in exoptabilium serie; non abiiciet mortem in classem terribilium? Quis non accensebit in delectabilium catalogo diuitias; & in censu molestorum pauperiem? Quotusquisque non adscribet inter placida honores; & in matricula tristium ignominiam? Quis non computabit inter amœna voluptates; & non apponet dolores sub calculos horribilium? Errorem tamen in suis rationibus repetiet. Opus erit expungere plura. Mors multis placuit; plerosque offendit vita. Plures tristes, alios miseros, nonnullos infensos, omnes solicitos opulentia fecit; multos exhilarauit inopia. Quidam, non aliter ac pestilentis aëris flatum, fugerunt honores; alij contrisêre inglorij. Nonnulli inter delicias tristes: alij in tormentis lætabundi & iocosi: Quid patentius, quàm gaudium, & tristitiam, alienigenas rerum esse; non illis insidere, aliunde nasci? Res ipsæ eædem sunt, euentus diuersi. Permanentibus rebus variatur affectus. Constantem eamdem sedem nunc dolor, nûc lætitia occupat. Si rerum supellex, gaudium, & mœror fuissent; sicut res sunt eadem, eadem sua ipsis dos comitaretur; eadem delectatio, aut mœstitiâ hæreret. Anne conditionem suam mutauit mors, aut aliquando amisit æquitatis suæ laudem, vltimum solatium inæqualitatis fortunæ, imò æqualitatis suæ, vt non eadem sit omnibus: Quomodo, quam omnes timent, contempsit Socrates, risit Theramenes, iocatus Canius, qui vltra constantiam, & illusionem mortis, habuit curiositatem; & quam contemptibilem ex se putauit, voluit diligentia obseruationis suæ pretiosam facere? Anne alterius ingenij sunt diuitiæ, quas recusauit Curius, quas formidauit Crates, & ne naufragaretur ipse, ipsas humanæ vitæ procellas naufragas fecit? Aut alterius est naturæ paupertas, cui studuit Antisthenes? An alia facies honoribus, quos excusauit Fabritius? Aut ignominiæ diuersi sunt gestus, quòd in illis amisisset Aristides; An voluptates mel suum mutauerunt, vt amaricarent Cynicum? Aut dolores & tormenta quo se imbuerunt sacchario, Cap. 18.

charo, vt in illis festiuus esset Anaxarchus? Mors vna est: & si fortè dissimilis, illa quæ contempta, illa quæ accepta, quæ optata, aut iniquior fuit, aut crudelior, aut violentior, cicuta Socratis, pila Anaxarchi, ferrum Deciorum. Opulentia, & inopia non sunt aliæ. Similes sunt semper honores, similes ignominiæ: eadem voluptas, idem dolor.

Cap. 19. Et vt nostros conueniamus: quem magis oblectauit vita, quàm Apollonia præoptauit mortem; impatienti, diuináque concupiscentia præcipuit? Nemo diuitiis lætior quàm Serapion Sindonita paupertate, sine ære, sine pera, sine pelle lætus, & ne quid possideret, nec se, se vendidit; & ne vel non suus aliquid suum haberet, pretium seruitutis restituit. Gratis esse alienus voluit. Bis se vendidit, vt mercaretur dominos. Nemo hilarior gloriatione, quàm Alexius opprobriis. Non satis duxit pro ambitione suæ contemptionis à quibuslibet despici; sed à quibus suspiciendus erat. Quid de voluptatibus dicam, quarum diligens fastidium præcurrit satietatem, confundit famem? Nullæ ita inferserunt humanum cor, vt cruciatuum helluo fuit Laurentius. Ipsum latus, quod non ita obsonauerant incendia, petiit accommodari, vt conditet flamma gratum pulmentum doloris. Nec exigua tormentorum gula Emano fuit. Domiturus concupiscentiam, & voluptatem, ad extinguendam sitim aqua salsa vtebatur. Haud simplici austeritate contentus, tam delicati fuit palati, vt nollet sine sale affligi. Peregrinis cruciatuum inuentis irritabat voluptatem dolorum, quemadmodum coqui exquisitam ciborum gulam. Nec fuit satis libidini patientiæ suæ quoduis tormentum, elegantiam curabat, & exquisita acerbius arte. Conradus iucundioris abstinentiæ auidus seruabat, donec putrescerent, dapes.

Cap. 20. Ex quo fonte hoc discrimen? Quod arcanum istud, vt in eodem alueo iam exundet gaudium, iam superfluat mœror; nunc refrigeret, quod nuper adurebat? Sunt omnia ancipitia, perinde vt rupes Gonia, iam aquas fundebat, iam flammas, tam citò fons quàm fornax. Hæc diuersitas non inest rebus, cùm eædem ipsissimæ sint: at, si illis non insidet, necessariò in affectione latet voluntatis. Duo tantùm sunt extrema, inter quæ iactatur hoc discrimen, res ipsæ, & voluntas nostra: si illis sedes absit gaudij, mœrorisque; erit in ista. Reliqua seruili quadam natura necessitati parent, nec pro libidine mutare vultus valent. Necessariæ res sunt, eædem proinde omnibus. Voluntas sola immunis, sola ingenua, libera, arbitrari potis, &, qua facie libet, induere cuncta. Quapropter hæc differentia non venit à rebus non differentibus sibi: à voluntate potiùs ad vtrumuis indifferenti dilabitur, suóque potitura iure & priuilegio libendi. Decolores sunt res, donec illas purpuret, & illustret affectus: insipidæ ex se sunt, donec voluntas saliat: iuxta huius condimentum, aut dulcescent, aut acerbabunt. Dicebatur olim ignis, optimum condimentum: igni enim omnia condiuntur. Idem voluntati vsurpo: ipsa est pulmentum, ipsa condimentum rerum: prout obsonauerit, sapient: ipsius fiet ærumnæ salsamentum: ab ipsa erit absinthium delibutum melle: ipsa, si perspergat aloën, saccharum amarescet: iuxta taxationem suam, pretium omnium est.

Quid solicitamur de rebus ex se sterilibus? Cur hæremus illis, & amplectimur, velut hedera, saxa durissima, haud constanter vernatura? Virorem hederæ, non rupes, sed humor proprius alit. Citò tamen nostrum exsiccatur gaudium, quod è nostro nutrire nolumus: malumus de scopulis exprimere, malumus allambere extrinsecùs. Non sunt res fœcundæ lætitia, nisi aliunde adnascatur: nec fertiles dolore, quamuis vel ingrata humus tribulos non neget. Ferax & puerpera gaudij dumtaxat voluntas est. Ad summum, res erunt obstetrices, iuuant, non edunt. Cor est, quod elucubrat lætitiam. Quid corpus, siue potiùs animum eludimus, effugan úsque à paupertate & patientia, cùm hæc sint consecrata asyla fortunæ? Quid animam colludimus, ponè diuitias, deliciásque mittentes, duplici damno, ineptis, deinde irritis votis? Æquè inopiæ, atque opulentiæ, succus & frons certa est. Æquales sunt: nulla inter æqualia prælatio est, minùs electio. Æquè citò moratur gaudium in paupertatis casa, fortasse securiùs, & certè libentiùs, ac in prætorio opulentiæ. Fortuitò stat, quòd placeant hæc, & displiceant illa. Dolor, & mœror non innascuntur rebus, non sunt indigenæ regione in ista extranea. Vagi oberrant, nec vt viatores, in incertum vadunt: non eunt, sed lustrant. pariter diuersantur in tuguriolo inopis, & in aula locupletis: vbi nox occurrit, ibi consistunt, manè discedunt: peregrini vbique rerum. Nulli rei concatenatum est gaudium: nulla compes lætitiæ. Solum cor nostrum potest felicitatem in vincula conijcere. E nulla re exul dolor, nec tristitia proscribitur. Quæ insania est, velut in aliquod certum pergere, quæsituros gaudium, vbi solùm certum est, posse mœrorem præesse, & esse incertum, alterutrum priùs incursaturum? Quis, vt emat panes, ad tonstrinam vadit? aut, vt emat vestem, ad cauponam? Æquè delinquit, qui gaudium in rebus vestigat, quod ex se non habent, nisi ex fortuita voluntatis occursatione. Quàm demens esset, qui immensum metiretur Oceanum, transiliret regna, requireret non vrbes, sed Orbes, sine laboris induciis quæsiturus, quod domi seruabat? Procul quærimus, quod propè habemus: per alienas ianuas mendicamus stipem eius, quod in manu nostra comprehendimus, quod nobis dare licet. Cur per ambages, & Syrtes persequimur, quod in nobis compendiosè latet? quod personam sequitur, non res? Magna hæc felicitas felicitatis veræ, quòd personalis sit, non realis, nec pereuntium appendix rerum. Custoditum est gaudium in corde nostro.

Hunc vnionem non decet, nec capit alia theca, nisi animus: omnes tamen velut rem perditam inquirunt: transuerterunt Orbem, vt in illum incidant, peruerterunt omnia, euerterunt se. Quid tanti inueniri posset, vt compensaret ruinam sui? Quantò plus est collabi animo, quàm corpore? corruere mente, quàm pede? Dum gaudium quærunt, perdunt gauisuros. Quandoque obtingit, vt eius, quod in manu habemus, obliti quæramus. Interdum, quia nimis custodita est gemma, amissam putamus: fatigamur, vt inueniamus: nulla magis molesta, nec irrita diligentia: conscientia enim impossibilis iacturæ obtorquet, dum solicitiores agit: cúmque ibi, vbi quæritur, Cap. 21. Cap. 22.

ritur, impossibile sit esse, quia seruata alibi est; diuturnior & desperata inquisitio plus deuexat. Ita nos tranquillitatem, & gaudinm, quod in manu nostra habemus, quod in pectore custoditur, dum per externa quærimus, internè amittimus, casso inquisitionis conatu, certo cruciatu. Idem nobis euenire, video, quod Ægyptiis. Apin, Deum suum, quem secum habebant, enecabant in Sacerdotum fonte, rursus factitio quæsituri luctu alium adorandum bouem: laceratis enim veste & crinibus, occisum à se plangebant: deinde lugubri habitu, flebilibus oculis circumcursabant, vt alium inuenirent. Ita nos gaudium domesticum, imò præcordiale extinguimus; mox mœsti, & lugubres eximus ad quærendum. Felicitatem, quam adoramus, domi seruare possumus: (quisque suæ lætitiæ patria, & pater est:) afflicti tamen, & tristes perquirimus exteriùs.

Cap. 23. Experimur perfidiam lætitiæ promissæ ab iis circumforaneis; & tamen non discimus experientia. Solius fortunæ rude, hebésque periculum est. Cùm totiens nostrum naufragetur gaudium fortunæ fluctibus, iterum pelago nos damus quæsituri nouum: cùm paululùm sedatam videmus, fictam putamus. Quid mirum, si fatigata cursu irrequieto, cùm per humanas res,

Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitauit vndas,

aliquando quiescat? est, vt recreata recurrat. Pausam fortunæ ex lassitudine potius, quàm ex fide putare tutius est. Improbe (dixit probè Syrus) Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit. Improbè dico, fortunam damnat, qui bis luget infortunium. Siculus quidam mercator, cùm ficos veheret, fecit naufragium: posteà sedens in littore, placidum pelagus conspiciens, ad illud inquit: Noui, quid velis: ficos vis. Vrbanè dixit, prudentiùs fecit: noluit se rursus fluctibus confidere. Oporteret iocari pariter, sed diffidere fortunæ: non calumniari illam, sed nos accusare. Qui fructus, & remedium famis quæreret ab vlmo, non istam, sed se accuset. Nemo prodiget, quod mẽdicat. Nemo potest dare, quod non habet. Debet petere ab habente. Si non habent res gaudium, stultum est, illas flagitare importuno voto. Non itaque reæ nostri angoris sunt, quas absque iure criminamur. Ipsæ innocentes à damnis nos vexantibus: ipsæ illiberales bonorum, quibus perfruimur. Non valent benefacere, nec sciunt nocere: satis licèt in hoc beneficæ; præterea ineptæ, nisi nostra erudiat, opémque ferat voluntas, nósve prodat. Nec gratiam merentur, nec bilem. Nihil dare possunt, quod sibi cor non præcipiat.

Cap. 24. Nihilominùs nostras illis imputamus molestias, & contra omne culpamus fas. Sumus vè scelestissimi, quorum nequitia, non vt communis & vulgaris, excusatione augetur; sed accusatione geminatur. Patrant ipsi facinus, cuius, vt se dissimulent reos, insimulatores se faciunt. Accusant, imponúntque insonti vicino, quod ipsi commisêre. Ita insimulamus res eius criminis, quod nos tenet. Quæ culpa tabulæ est, si pictor vultum imaginis obliquet, & erret? Crimen istud artis est, & imperitæ manus. Nulla obliquitas, nulla iniuria est vitæ, cuius non sit reus amor vitæ. Nullum malum contra voluntatem accidit, cuius non sit auctor voluntas, non complex modò. Nostromet iugulamur gladio, distringendo in fortunam. Crimen nostrum est, theriacen calamitatum corrumpere in virus felicitatis. Sola voluntas sons est, cætera innoxia, imò inde indulgent. Iam innocentia pro beneficentia est: vndique læuigatæ sunt, & rotundæ: nec vnde gaudium eminet potiùs, quàm mœror. Non ita est, vt putauit Epictetus, duplici omnia exornari ansâ; vnâ delectationis, tolerabili, & leui; aliâ doloris, importabili, & graui; & prout ab alterutra comprehenderentur, aut lætari nos, aut tristari: meliùs diceret, duo esse voluntati brachia, (res sine obice sunt, & æquabiles,) vnum, quo grauescunt, quæcumque contigerint alterum, quo alleuiantur. illud architectatur dolorem; hoc fabricat lætitiam. Non sunt in rebus duo manubria, sunt duæ in voluntate manus: vna facem, alia aqualem gestat. Dixerim de illis: Τῇ μὲν ὕδωρ φορέει δολίῃ χερὶ, τῇ δ' ἑτέρῃ πῦρ. Alia torpens, & inauspicata; alia habilis, & tam perita, vt illinc etiam corripiens, vnde videntur fodicare & adurere res, calleat indemnis alleuare: atque ex iis, quæ aliis sunt instrumenta torquendi, extorquet alacritatem. Quidquid contigerit, transformat in gaudium. Maior hæc gratia, quàm Midæ, cuius digiti fodinæ erant auri; cuius palma, India, aut Arabia aliqua. Non minùs manualis est lætitia, manum habet voluntas conuertendi omnia, si non in aurum, in id, quod auro non emitur. Ipsa est sibi felix Arabia, ipsa India, ipsa aurifodina, & vena locupletis pacis, non indigæ rebus lætitiæ.

Ad hæc, ex nuntio falso acquisitæ hæreditatis, ex opinione mendace diuitiarum etiam in intiosissima delectamur. Non ergo nos delectant res, non hæreditas, non diuitiæ, quæ tunc abessent. At, si seductio alterius tanti foret, vt nos exhilararet, cur ratio propria, & cognitio veri tantidem non erit? Valeat resipiscentia, quod insipientia: possit sapientia, quod ignorantia. Facile est seductis gaudere, quòd fidem adulationi prodigant: ad ea enim, quæ pro nostro dicuntur gustu propensi suademur, nec alium magis veritatis testem, & vadem expectamus, nisi commodum. Ex hoc iam gaudere poteras, aut credere nuntianti ditissimum fundum, tibi esse te ipsum. Falsas diuitias, & falsò annuntiantibus credimus, & exultamus: gaudeamus saltem hac opinione vera opulentiæ veræ. Demus quòd falsa sit: fide digna est, quia vtilior, quia percommoda. Cap. 25.

PROLEPSIS III.

Quisque sufficit lætitię.

QVidqnid igitur fortunæ, felicitatísque possidet nomen, voce & aure tenus illo defungitur. Faciem boni si obtendat, est ad securitatem, &, vt sic dixerim, fortunam infortunij, sub persona aliena prouisi, & felicissimi. Nemo hostiliùs vulnerat, quàm amabili manu: nemo magis sine pietatis specie, quàm qui sine suspicionis: ferit sine timore is, de qno non timetur: Cap. 26

Ira, quæ tegitur, nocet:
Professa perdunt odia, vindicta locum.

Non aliæ insidię perniciosiores sunt, quàm securitatis.

ritatis. Diuitiæ,honores, voluptates, insidiæ calamitatis, velamenta malitiæ, latebræ, & propugnacula miseriæ, vnde grassatur auspicatiùs, iniustum felicitatis titulum vsurparunt, eò magis alienum, quò nihil infelicius sit, quàm videre felicem, & non esse. Hoc ipso, quo persuadent felicitatem, iurant non esse. Iis tamen fidem damus, non minùs insani, quàm si dicenti se esse mutum, crederemus. Quis crederet verberanti, non lædere, sed delinire? Quam tranquillitatem, quæ beatitatis, siue basis est, siue coronis, dabunt diuitiæ, semina curarum, matrices timorum, illecebræ discriminum, officina fortunæ sæuituræ? Ferè potiùs, qui nullas habet diuitias, in numerato felicitatem habet. Quomodo arcam nummis aggrauans alleuiabit cor? Honores, ac voluptates, qua arte pacabunt voluntatem, si irritant? Honos non implet animum, sed inflat, & spatium ambitioni laxat: & denique, vt egregiè Georgius Pisides:

Ruinosa est felicitas spuriæ gloriæ: sed sapienti omnis terra est prima subsellia: communis enim est terra ad thronos, & ad tumbas.

Τὸ σαθρὸν εὐτύχημα τῦ νόθυ κλέυς.
Τῷ δὲ φρονῦντι πᾶσα γῆ προεδρία.
Κοινὴ γὰρ ἡ γῆ πρὸς θρόνυς τε, καὶ τάφυς.

Voluptas potiùs obtinet appetitum, quàm satiabit. Res & substantia felicitatis, non aliis organis conficitur, quàm voluntate secum coaptata. Qualis amor, & affectuum vsus, talis fortuna. Huius monumenti simulachrum coluit Achaïa, fortuna amplexante amorem. Optima felicitas est factitia propria manu. Hoc opus eius conditionis est, vt nulli satisfaciat, si aliena elaboretur dextera, nisi amor cuiusque excudat. Prout gubernatur cor, imperatur fortuna.

Cap. 27.

Cuique sua magis placent: & qvò magis propria placidiora; eò magis cuiusque sunt propria, quæ facit. Nemo non afficitur erga ea, quæ efficit. Ea opera magis à se facta habet, quò minùs aliis ad faciendum habet opus. Si ergo, quod summoperè nobis placet, est felicitas, proprium cuiusque debet esse, & opus cuiusque solius, nec indigum aliena petentium rerum opera, aut materia. Solùm igitur gaudij auctor, quisque sibi sufficiet, non diuitiæ, quæ nostræ non sunt, nec opus nostrum, sed fortunæ. Procul sunt, vt eas procul habeamus, cùm nos alienent. Eadem voluptatum iniuria est: ambæ præuertunt consilia naturæ, in contrarium deflectentes. Ad corporis vsum exteriora dedit; ipsum corpus in seruitium animæ; ipsam animam in obsequium Dei. Hunc sanctissimum ordinem abrogat vnaquæque inordinatio animi: voluptatum affectio subigit animam corpori. Scelestior est amor diuitiarum, qui vtrumque tertio prodit; & animam, & corpus vili tradit metallo, & iis, quæ extra nos sunt. Si alienant nos, quomodo vsurpant gloriam felicitatis rei propriæ? Illi, qui alienus est, nihil proprium remanet. In hoc non tantum refutatur hæc spuria fortuna: sed iam excluditur à societate, & amore nummi, legitima & vera; priuatum, scilicet, cuiusque bonum & donum, pax. Non potest sibi aliquid dare, qui se non retinet. Quid de honoribus dicam, præterquàm alienissimi sint, & nos alienant? Alienissimi sunt: quia minùs possunt esse opus nostrum, quàm voluptas, & diuitiæ. Voluptatem sine operatione nostra non cupimus: diuitias sine operatione alterius seruamus: at honos non est opus nostrum, sed est alterius. Non est honorati opus, sed honorantis: hoc ipso alienissimus, & quia non noster, & quia alterius. Satis hæc repulsa, vt deleantur è censu felicitatis, quæ opus cuiusque est. Alienant quoque nos, dum nostros nos faciunt, non Dei: (nec enim suæ mentis, id est, sanæ est, qui non sit, & pareat diuinæ.) Scientissimam, scilicet, rerum methodum in cardine corrumpunt.

Cap. 28.

Pro amoris itaque gubernaculo adnauigat fortuna, sine diuitiarum, & exteriorum armamentis. Quisque secum vehit expeditam gaudij officinam. Deus, & homo, solitarij satis sunt: quisque sufficit sibi: cuique, inquam, sufficit, quod suum est. Vnum puto ex omnibus felicem, qui in se vno ponit omnia. Nihil se amisisse respondit Stilpo restituenti Demetrio, quidquid ablatum fuisset militari iniuria, cùm Megara cepisset. Digna Christiano vox: sed neque indigna eius, qui conditionem splendidam, munerâque Ptolomei recusauit, qui ingenitam intemperantiam domuit. Cum gula & vinositate, fortissimis euertendo animum pugilibus, fortem illum Virum natura commisit, ad experimentum virtutis: sed eos non debilitauit modò, sed vicit; sed deleuit sine vestigio, ad monumentum victoriæ. Totus regius Philosophus Prienensis, cùm capta patria, onusti rerum suarum sarcinis vniuersi fugerent, nihil sustulit: rogatus causam: Omnia mea, inquit, mecum porto. Nouerat rem portatilem, sine onere tamen, felicitatem esse. Ille alter, Aristippus aliquis, post naufragium nudus, venit locuples Rhodum, cæteris iacturam suam lamentantibus, ipse alacris: quia ex fluctibus detulerat sua omnia, dum se. Adde, in ipso naufragio, velut in arido, sapiens stat, constat. Pectus secum portat, securum portum, non modò maris, sed etiam in terra, procellosæ fortunæ. Iusta laus Chariberti Regis à sancto viro Venantio:

Qui portum in proprio pectore semper habes,
Tempestas nullo penetrat tua corda tumultu:
Ne sensu titubes, anchora mentis adest.

In Neptuni vlnis iactatus, si tranquillo corde, omnia in littus misit. Rectum cor omnia seruat, quæ seruandà sunt, nimirum, quæ seruari oportet, & seruata sufficiunt aduersus pericula terræ, aduersùs minas cæli, aduersùs furias Inferorum. Non aliis armis, quàm externis animi, audax, nisi arrogans, Epictetus prouocauit fortunam: O Iupiter, inquit, plue calamitates: stationem meam seruabo, non amittam bona mea, non pacem. Plue labores, plue pericula, plue dolores, plue ignominias, plue inopiam: nec importunitas laborum, nec timor discriminis, nec sensus cruciatuum, nec pudor opprobrij, nec incommoda paupertatis incommodabunt me, non obruent gaudium, non turbabunt quietem domesticam cordi, non munitam modò, sed securam. Ipsa pace dimicatur fortissimè. Omnia prælia vitæ vincit. Nihil ita aduersùs fortunam, atque pax præliatur animi. Non iracundia opus est; sed læto, blando, iusto tamen amoris modo.

Cap. 29.

Maiorem fiduciam pacis, & amoris ordinati, nobis præstet exemplum & disciplina Pauli, sola amoris ordinatione armati, & nedum prouocantis, sed iactantis, & certi, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus,

neque

neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia posset illum sua dimouere à voluntate, suo separare ab amore, quem separauerat à separabilibus. Non exiguè fortis, non exiguè tutus erat, qui parum, & contemptibile duxit, certamina tribulationis, angustiæ, famis, nuditatis periculi, persecutionis, gladij: aduersùs maiora audebat. Valentiores æmulos contemnens, non vim modò terrenam, & hæc vulgaria fulmina fortunæ, inopiam, discrimina, dolores, calumnias, supercælestes copias, & Spirituum exercitus vnus solus fidentissimè præsumebat. Quo gladio? quo clypeo? nisi voluntatis charitate, & pace ordinata? O quanta vis pacis! ô quanta vis inermium potuit esse! Resistit fortunæ, mundo: resistit Cælo. Parum hoc: neque creaturam aliam dixit posse separare. Fortasse meminerat infirmiorum, ignobiliúmve creaturarum? Angelos, Principatus, Virtutes, Cæli robur, ac decus memorauit. Cur aliam creaturam lacessit, nouam prouocat, creandam valentiorem desiderat? Adeò super omnia est animus ritè, & aptè amantis, vt id, quod non est, lacessat; cùm id, quod sit, iam vicerit. Macedonis ardor solùm votis minor: victoriis enim & isto mundo maior, nouos expetiuit. Ita Paulus non aliis ordinibus, & phalangibus, quàm suæ ordinatione voluntatis, & fruitione amoris, parem æmulum non agnoscens mundum, vltramundanum meditabatur: tam sufficere sibi valet, valens commilitone Deo animus, vt solus superfluat cunctis, quæ sunt, & quæ essent; iis, quæ sunt, & quæ non sunt; iis, quæ sunt, & quæ possent esse; isto, & alio mundo, id est, duplici maior. Secum locuples, & pollens, discipulus Diuinitatis.

Cap. 30. Nulli Deo thesauri sunt: omnia bona secum habet, ipse est. Nullus suæ felicitatis apparatus, nisi ipse. Frugalis beatitas est, & sine sumptu. Virum quamobrem rerum contemptorem se contentum solo, de felicitate cum ipso Deo contendere Philosophi iactarunt: quia vterque sufficeret sibi. Gestio mirabiliùs dicere: Deus sufficit sibi: sed non superest. Totum, quod est, necessarium sibi est. Ita tamen homo sibi (cum Deo tamen) sufficit, vt abundans sibi, & superuacaneum sit ferè dimidium sui: sufficit animus, superfluit corpus: adeò locupletes, affluentésque ipsa nos natura fecit. Non totum quod dedit, non totus homo requiritur gaudio hominis. De se superest, vt sit superior rebus; vt sit lætus, felix. Postquàm det portiones sui, manebit cum omnibus suis æquè diues, ac antea: adeò pronum & exemptum homini licebit gaudium, non fortunæ modò donis, sed suis artubus; non immune modò exterioribus, sed innatis. Proscindatur manus, amputetur pes, resecetur brachium, eruantur oculi: amputata dextera, scissa tibia, secto armo, effosso lumine, poterit gaudere, retinere quietem sui, integrum virum esse. Integritati nostræ non requiruntur partes. Superfluunt artus, manus, pedes, brachia, oculi, & quidquid nobis deesse potest, non deest lætitiæ. Impertinens est gaudio, quod pertinet ad casum. Quidquid nobis excidere potest, non est, cur in censu nostrorum scribatur bonorum; semper enim, ait sanctus Prosper,

Indemnis proprium seruat sapientia censum.

Nihil vnquam mutuò accepit: Supremum fortunæ gradum posuit Automedon, nihil debere. Verè quidem, si creditor fortuna ipsa fuisset. Puto eum, qui omnia fortunæ debet, etiamsi omnia possideat, in imo gradu felicitatis iacere. Nihil, aut minimum fortunæ habet, qui omnia ab illa habet. Sine alienis felix rebus esse poterit; cùm possit sine se toto.

Dicat Antipater Cyrenaïcus, quid defuit illi, licèt defuissent oculi? Anne & nocturnum nullum gaudium potest esse? Ipse orbitatem suam collacrymantes, aut solatus est, aut iocatus, quòd tristarentur, flerentque oculis sanis, & nihil sibi exoculato deesset lætitiæ. Pardulphus noster, parentibus, amicisque dolentibus cæcitatem suam, ipse solus gaudebat. Noluit, cùm posset, impetrare sibi visum, cùm daret aliis: illuminabat cæcos ipse cæcus: subleuabat miseriam alienam, seruabat lætitiam propriam. Dicat Epictetus, num desiderauit pedem validum, quominùs cælo amicus inuideretur, aut coleretur? Præstat voluptas sedens & quieta, quàm istæ fugaces, perniciores, & perniciosiores quadrupedibus; &, quod peius est, peiores, brutiores. Mutius non egebat dextera, vt suæ gloriæ fructum carperet. Sponte venit ad bonos lætitia: non opus est arripi. Scæuolæ quoque laudem abstulit Barlaam rusticus inexcusso thure, exusta dextera, immota, quia & inconcusso pectore. Potuit & sine manu rapere gloriam Dei; quid mirum, si Romanam. Attentissimum cælum aspexit sacrificium illud nolentis sacrificare: & cùm ardentibus suis vidisset oculis, inuidebat ardenti manui. Anne Antigonus colliso naso, Philippus oblæso crure, Philopœmenes sine ventre, nunquam risêre? aut Zeno secreta lingua semel ingemuit? Anne æternæ miseriæ se damnauit Ammonius præcisa auricula? Anne Agatha sine lætitia, quia sine vbere, muliebri decore, supellectili sobolis, penu infantiæ? Dicat sanctissimus Damasus:

Fortior hæc, trucibúsque viris,
Exposuit sua membra flagris;
Pectore quàm fuerit valido,
Torta mammilla docet patulo,
Delicia cui carcer erat.

Non extra ostium carceris exulat vita beata. Vbique capitur in omni angustia lata. Si licet in mundo lætari, licet in carcere. Mundus carcer est, ex quo ad causam dicendam sui singulis diebus euocantur rei: quòd autem meus carcer, magnus ille Vir Morus dicebat, aliorum Principum carcere sit minor, beneficij loco habeo, cùm è malis minimum sit eligendum. Quid hunc, vel illum artum diuido? Diuellam cunctos, & corpus; si alienum sit, omnia sua animus habet. Seruiebat Barbaro Paulinus, seruabat venditus Serapion, nullum membrum arbitrio suo stabat: stabat tamen animus, constabat gaudium.

Et, ne limitatum sit viri priuilegium, non modò absque artubus consentaneis naturæ: sed, quod plus est, si repugnantibus constaret, secúmque ciuilia, geminàque tormenta gestaret, &, vt de illo veriùs Charidemus Cynici Chrysostomi dixisset, ex tortoribus compositum hominem: nec tantùm; Cap. 31.

Cap. 32.

ξογκλᾶσθαι δὲ ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν δὴ τῶν βασανιζόντων, ψυχῆς τε, καὶ σώματος. sed tot carnifices habere, quot articulos; adhuc non præualerent obruere gaudium. Summus ille patronus delectationis, Epicurus, in summo die vitæ, quem beatum dixit, atrocissimis viscerum, & vesicæ doloribus inuasus, velut offensis, & in vindictam, inuidiámque defensæ voluptatis grassantibus, cum his omnibus animi lætitiam compensabat, vt Hermaco testatus est. Docuerat & ipse Metrodorum, siue crucietur, siue excarnificetur, sapientem nihilominùs felicem fore. Potest inter corporis cruciatus enatare alacritas mentis, & fluctus, quassatióque fortunæ miseræ spumare lætitiam. Egregiè Speusippus, cruribus resolutus, monenti Diogeni, vt se ipsum eriperet molesta vita, respondit: Non cruribus viuimus; sed mente. Eius rei est beatè viuere, cuius & viuere. Anima viuimus: & anima beatè viuemus, si benè. Sufficit felici vitæ, quidquid sufficit vitæ. Tunc cùm minùs in corpore occupatur, magis in, Capitolio suo, mente, augustiùs, placidiúsque recepta viuit. Illuc colligitur vita, vbi præstantissima est nec per futiles spargitur voluptates, nec dissipatur per sensus. Vnita vita viuacior est, vt vis coniuncta efficacior. Libenter has misceo Philosophorum memorias, vt pudor nobis sit non facere, quæ Ethnici, non est opus dicere, fecêre; sed, quæ dixêre. Pleráque adulterinæ virtutis sunt, fateor: hoc tamen ipso nos arguet patientia vitij negligentiores, inertes, cùm fauorem contemnamus gratiæ. Quod in illis potuit malitia; si mitiùs sentire volumus, ratio; cur in nobis non poterit virtus, & Deus?

Cap. 31. Nunc spectemus & nostros. Mirogenes sanus morbo, contentúsque corporis se totum continente lue, vota addidit: commiserantes monebat, non corporis valetudinem sibi optare, non postulare precibus, sed animi. Aiebat: Deum oro, vt in hac infirmitate diutiùs durem. Adeò animus vigebat corrupto corpore. Quid iam egeret, qui nec corpore toto egebat? Non mirum, omnia munera Eustochij refutasse. Supetuacua exteriora duxit, qui sibi superfluus fuit. Barnabas Anachoreta stimulum infixum noluit eruere, putridóque pede gratulabatur sibi. Respondebat admirantibus: Quantò magis homo exterior patitur, tantò magis interior viret. Iacturam pedis lucrum fecit animi. Dolor pretium, aut vadimonium lætitiæ fuit. Permisit verò se Medicis: sed, quia tantundem fuit, ac laniatoribus. Stephanus Libys phagedæna horribi lue corruptus, & ferè in dimidio sui cadauer ante mortem, quoad vsum membrorũ, & fœtorem, non quoad sensum, qui solùm vitæ fecit fidem; patientiæ suæ superuiuebat. Grandior natura Vir, grandior omni fide constantia & securitas, cuius non obstant admirationi miracula gratiæ. Interim dum curabatur, (honestè hoc dico, nam dilacerabatur,) non cessabat à penso, & opera diurna. Iam ab Viro tam aduersario otij magnum quid sperabis? Torporémne? Vtique non actionis, sed passionis: actuosus fuit labori; obtorpuit dolori: manibus operabatur, & palmæ folia contexebat: affabiliter adstantes alloquebatur: tam aberat à gemitu, quàm ab otio Testes oculati sunt Ammonius, & Euagrius, quos non allocutus modò interea fuit, sed solatus. Reliquum corpus committebat Chirurgo, impia manu membra rescindenti: ipse minùs, quàm si alter secaretur, affectus, nec compassionem habuit. Poterat, si non sui, præsentium habere, qui loco sui, sani, integrique patiebantur delicatissimo membro, corde, sectionem alienam: ille tamen fuit tormenti immemor, nisi à compatientibus admoneretur pati: adeò perfunctoriè dolebat. Quid, inquam, dolebat? Cùm tulisset abscissionem artuum immutabilis, tanquam si vestes scinderentur, aut insensiles pili, qui coram aderant, lugebant dilaniationem: ipse minùs, quàm tonsuram putauit, sua non impeditus opera in tanto opere carnificum. Quomodo, quod non turbauit manus, & linguam, turbaret pectus? Satiatum erat gaudio, vt in alios eructaret solatia. Quàm dominus doloris fuit, qui licentiam dolendi præ se aliis negauit? Nescio an magnus, an multus Vir fuerit, qui & agere, & loqui, & pati, omnia vitæ munia potuit. Magnum est, simul posse: sed admirabile, quod benè; incredibile, quod pati optimè; & cùm loqueretur benè, ageret meliùs, & id patiendo, vbi non habent dicta fidem, opera tempos. Maior fuit Stephani laus, quam in religiosissimo Honorato, vt summam, intonuit sanctus Taio:

Vita fuit melior linguâ; sed lingua modesta.

Solatus est alios, cùm miraculum esset non queri. Laborauit, id est, vixit benè, cùm sufficeret non malè mori. Fecit vltrò nouum, cùm stupendum fuit, necessarium laborem pati. Attendit, egitque plura, cùm vix credibile esset, se solum ferre. Perfunctorium quid se habuit, laborem, officium. Parergon operantem duxit, sed operam, opus ipsum. Adeò se neglexit, adeò quod à se dilexit. Exhibeo & mollissimum, timidúmque sexum, constantem, fortem, licet exermis, non ære modò, non cute tantùm, sed carne, sanctam virginem Spem, ipso nomine inauguratam gaudio, & cælo. Vnà viuens, ne dicam, cadauer fuit, sed sceletus carnibus denudata. Sine membris, nisi cum membrorum medullis, ossibus constabat, &, quod mireris, constans. Non potuit palinodiam extorquere Antiochus inauditi Stoïcis, Cynicis, Gymnosophistis, patientiæ iactatoribus, Paradoxi: *Nihil iucundius quàm pati.* verissimè cùm pro Deo, & cum Deo. Tunc primùm visa Spes intrare cælum, & manere. Quin & regnum Dei hæreditatem posthumam (nullo, nisi hærede, extincto) possedit ante mortem: cùm, scilicet, mortalis fuit, non mortua. Caro, & sanguis regnum Dei non possident: sed, quia Spes sine carne, & sine sanguine, quid impedit possidere? Hæreditauit viua regnum Dei, cuius possessionis titulus, mors est; seu potiùs possessa est à regno Dei, & moritura citò, hæreditata à vita æterna. Argutè ait Iustinus Neapolitanus: κληρονομήσεις μὲν τὸ ἀποθνήσκειν κληρονομεῖν δὲ τὸ ζῆν. Dicit & ἀποθνήσκειν μὲν σάρκα, ζῆν δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Quid reliquum est, quod contra constantiam stet, & animi teneat arma? Mórsne, mutilatio magna hominis, id est, dimidij, totius, scilicet, corporis? Ridiculæ tunc non magis molestiam facient, quàm cum, qui cubitum eat, si adiuues exui.

PROLEPSIS IV.

Gaudium factitium est.

Cap. 34. IAm siquidem propitiè actum nobiscum: rebus enim non est, confisum gaudium. Frugalis apparatus, non modò corporis nudi vestibus, sed membris, imò animi ferè nudi corpore, satis est. Reliquum erit persequi delectabilis huius artificij modum. Iacet in nobis tantæ operæ organum pretiosum; dicam, pretiosius mundo. Valet tamen, quia torpet, aut vacat, quod solùm negotiaturum erat. Reliqua, cùm vacent, & superfluant nobis, exercemus, & ad officia lætitiæ vigemus in cassum: cur illud vnum, quod necessarium est, libertatem voluntatis, otiari patimur? Quanti putabis esse posse velle, quæ libeant? Tanti, ac posse, quæcumque libeant. Tanti est libertas ad amandam, quanti potentia in amatam rem. Per illam fit homo suæ arbiter lætitiæ, & pacis. Licet fingere felicitatem pro libito: alioqui precaria fortuna professum est infortunij. Non est quid dominans & violentum, gaudium, aut mœror vitæ: asseclæ sunt voluntatis, quæ, cùm libera sit, liberum est, quibus velit, gaudere. Vbi non erit liberum lætari, si in ipsa calce fortunæ, in falce mortis, in face inuidiæ, in omni miseriæ apparatu liberum est etiam seruis gaudere? Barbarus ille, (excidit aliud nomen, non potuit excidere gloria) Hispanus ille obtruncator Asdrubalis, domini vltor, posthuma (rara auis) fide, qui retinuit nomen immortale sine nomine, comprehensus, inter cruciatus ipsus risu exultabat, quasi euasisset: ridebat patiens, quod deflebant videntes, quod inuidentes; atque amœnitate frontis toruitatem sæuientium terruit. Conditione seruus erat, opportunitate moribundus, loco odiosus, modo excruciatus: & tamen lætus, etiam sine voto; & tamen ridens, etiam sine parasito; nisi fallar, carnifices scurras habuit, tormenta excitabát cachinnum, calumniæ erant facetiæ. Si vicit libertas serui violentiam tormentorum, & in ipsis atriis calamitatis gaudium suum potuit collocare, quæ violentia, quod telum fortunæ valebit intermittere, si fortiter nolimus? Adiungo regiam seruili conditioni. Gelimeres, Vandalorum Rex, victus, vinctúsque cum coniuge, cum liberis, cum familia, licentiam gaudendi habuit, & fortasse nunquam maiorem libertatem lætitiæ, sine modestia. Ducebatur à Iustiniano in triumpho: cachinnanti tamen, & licenti diffluebat risu. Putabatur alienatus mente præ dolore sæuientis fortunæ: sanum tamen ille se ostendit. Rideo, inquit, fortunæ vicissitudines, vt, qui modò Rex fuerim, iam seruiam. Negotium desperatum habes, fortuna, si ridicula es, in quem tam serio irata fuisti. Quid præsumis posse luctum compellere, si tuæ artes, & vires risui sunt? Non solùm, cum arrides, ridere facis; facis, & cùm excandes. Fœdus, & immodestus furentium gestus faciliùs cachinnum mouent, quàm serena facies. Iam, si de cruciatibus, de infelicitate licet lætari, cur non saltem cum illis?

Cap. 35. Quid, quæso, maius esset; libertas amandi, abominandíve quæcunque; an potentia efficiendi, fruendíque quæcumque amares, aut cuperes? Si volenti sumptuosum, & insanum prætorium habitare, hoc ipso enasceretur superba moles, construerentur sponte magnifica ædificia, cælatis fulta columnis, marmoreis distincta atriis, tessellatis capacia cubilibus, bracteatis compta parietibus, vt votum esset, & exemplar, & artifex: si conspatiari libuisset per amœnissimos hortos, Thessala Tempe, subitò parturiret tibi humus Paradisos, & Elysia arua: si libeat liberalem esse, repentè Lydij thesauri, lateres Crœsi, terram pondere suo fatigarent pro te: & sic in reliquis cupiditatem superaret facultas, desideria euentus: omnem istam permicem potentiam, hanc Mercurij virgam vincit libertas amandi; nec desiderat voluntas suæ tranquillitati, & gaudiis prætoria, Paradisos, gazas: melior sibi virgula diuina est omnia habere, si nolit: vsusfructus vtriusque est idem, non cruciari, & pax animi. Habita virga illa, caduceus pacificans. Verè dictum de Christo, qui omnia contemnere docuit:

Πτηνὰ πέδιλ' Ἑρμείω, χρυσέην ϗ ἀφείλετο ῥάβδον.

Priuauit Mercurium alaris talaribus & aurea virga.

Virgam virtutis ipse emisit ex Sion. Minori pignore æquiualens pretium continet, qui contemnit: & compendiosè illis commodis perfrui licet, sine strepitu, sine inuidia; tacita quadam, pacifica, subita, & felici, vt sic dixerim, felicitate. Augusta iactatio fuit illa Seueri: Omnia fui. Omnia sum, dicat Vir. Omnia est, cui nihil deest. Sed rectè adiecit ille: Omnia fui, & nihil expedit. Oppositum dicas: Omnia sum, & omninò expedit. Hippias, nobilis Sophista, cùm venit certamine Olympico Pisam, nihil eorum, quæ secum tulerat, aut emit, aut accepit: omnia ipse sibi propriis parauerat manibus, calceamenta, vestes, gestamina & ornamenta, quibus non indutus solùm, sed splendidus fuit; interulam, tunicam, purpuramque domi fecerat, balteum Babylonica pictura variegatum colorarat, annulum manus circulauerat, palam clauserat, vnionem scalpserat: omnia sibi fuit, textor, aurifex, sartor, faber, sutor, multiscius sui artifex. Non est, quòd inuideat animus tot artes: omnia pensat artificium voluntatis: ipsa sibi mensam Solis apponit: omnia sibi non facit, sed dat: maior gratia, labor minor. Laus Hippiæ fuit nihil ab alio petiisse: sed negare non poterit, à se laborem exorasse, à fortuna materiam, à natura tempus. Citò tamen sibi dat omnia (ideò gratior) qui nolit. Sine elaboratione habet, in quo diu laboratur efficiendo, angitur conseruando, timetur cauendo. Expertus hoc, qui fauore imperiali ab inopia ad summam opulentiam euectus, se querebatur insidiis sui Imperatoris somno, & otio priuatum. Quid amplius habet, qui diuitiis, aut insidiis potitur, si vtrisque vigilat? Quid exigeres ab ambitu ædium, ab amœnitate hortorum, ab affluentia diuitiarum, nisi gaudere? Hoc præstare potest voluntas sine tot adminiculis, & cum immunitate curarum seruandi, possidendi, prouehendi. Pereuntium enim amatorem rerum quodam miseriæ dilemmate intercipit necessaria calamitas, siue optet, siue possideat, siue donetur, siue mulctetur votis. Verissimè sanctus Prosper ait:

Seu caret optatis, seu fruitur, miser est.

Nihil

Nihil puto interest marcere timoribus, an desideriis. Parum refert, propinetur cicuta aureo calice, an fictili. Eamdem desideria carenti, timores fruenti, ministrant tristitiam. Quamobrem voluntas abstemia fortunæ, & recta, ocyùs ad felicitatem venit suis irrita votis, quàm praua compos: imò illa sæpè, ista nunquam. Non semper est felix voluntas impleta. Illam felicem puto, quæ impleri non expectat.

Cap. 36. Lætitiam possessionis cùm habet, valet ex contemptu capere, si careat. Gaudium habendi cùm amauerit, potest compensare non habendo, si fastidierit. Commutet vota, commutauit gaudia. Facillimum est totius miseriæ remedium, mutatio cupiditatis. Transferat desiderium, & salua omnia fient. Qua parte sæuit fortuna, eludat desultoria libertate. Transultando præstringemus miseriam, eludemus ludentem fortunam. Æquè licet hæc cupere, ac odisse; æquè licet gaudere obtinendo, & carendo, pro prauio affectu. Licèt liberum non sit habere, liberum est nolle: & perinde est possidere, ac non velle. Compendium cupiditatis supplet omne impendium, & prodigalitatem fortunæ; cuius cornucopia vberior est inopia amata. Leuius est non acquirere, quàm amittere: facilius carere, & contemnere, quàm consequi. Cur non eligimus, quod leuius, quodq; facilius, si magis securum, si non minùs fortunarum? Semper manet semita aliqua, quæ paci, atque gaudio pateat. Si iter possidendi occluditur, via contemnendi est regia, & expedita semper. Nucleum suauem, etiam sine putaminibus, accipies; cur non & lætitiam sine his, quæ illam continere putas? sine lætis dico, quæ cortices sunt lætitiæ, non lætitia: potest sine illis esse. Delectatio sequitur affectum, non res. Nescit sedere in possessione, aut priuatione rerum, donec voluntas hæreat, aut horreat. Si ita felix aliquis esset, vt quidquid videret, haberet, & possessionem cupitorum solùm oculis acciperet, nòn esset felicior, quàm qui potest, quidquid videt, non cupere. Stabilis fortuna eius est, cuius post currentem fortunam cupiditas non currit. Quid opus habes, palentur cupidines tuæ Immobilis solùm est, qui assequitur felicitatem; istam dico, quæ sine strepitu est, quæ intus latet, quæ verè pax est, cuius es consortio æmulus Diuinitatis. Non sine magno sacramento apostolicus, & cælestis Vir, S. Iustus, cuius meminit diuinus Lucas, (vt puto cùm Maximo, Monothelitarum maximo triumphatore,) pacem Dei ἀφθεγξίαν vocat, & ἐπὶ πᾶσαν γεγυμνασμένην πρόοδον, ἀκινησίαν. Silentij laus, patientiæ opus, & quietis meta, pax est, & felicitas.

Silentium, siue in loquacitatem, Ad omnem progressionem, quæ cognoscitur, immobilitatem.

Cap. 37. O quàm citò, quàm pacificè, & sine copiis, potes mundi, & rerum omnium potiri; imò prodigere, si despicias! Nondum dimidium Orbis adeptus fuit miles Macedo: si tu contemnis, dominus totius es, & renunciasti aliis, contentus tibi, liberalis reliquis. Munificentia tua, Orbis est. Ad summum, regna dabat Alexander, non mundos, quos non nisi in votis habuit, & lacrymis; priúsque vidit Diogenem dominum omnium, dominum mundi, quàm se, & plus habuisse innocenter, & sine cæde, quàm inhumanè ipse, & tot cladibus. Quid post longam vsucapionem felicitatis, rerúmque crebrum vsum solet haberi, nisi fastidium, etiam iucundarum? Idem habet ante felicitatem, qui contemnit. Perinde est contemnere, ac diu felicem fuisse: par exitus vtrobique. Quot tacitos & maiores Alexandros libertas sua facit, qui mundum despiciunt, & vtendum concedunt aliis., id est, donant; nec digna se munera eius putant? Superat in hoc (æmula virtutis) auaritia fortunam: plura vota illa habet, quàm hæc dona. Nónne & superabit virtus plura contemnens, quam fortuna iactat, quàm neget? Inuentio auaritiæ est, post omnia posse optare aliquid Sunt cupiditates, vt numen: nulla est, postquam non sit alia. Idem hic mihi videtur dicendum, quod argutè Seneca videns Neronem occidentem plurimos, quotquot de imperio cogitare existimabat. Dixit: Licèt plurimos occidas, attamen non potes successorē tuum occidere. Ita est: etsi consequatur plurima cupiditas, non potest vltimum consequi, post quod non cupiat aliud. Virtutis autem ingenium est; post nihil habere omnia. Itaque libertas amandæ, non possessio rei amatæ, radix lætitiæ est. Multi plus gauderent, si non haberent, quæ habent; quàm alij lætarentur obtinendo: cruciantur optando.

Quid rerum mutationem deploramus? Demus alicui fidam fortunam: importuna erit, & molesta, & non credo placituram. Ad nauseam Samio tyranno fuit, qui solùm visus fortunæ partus; cæteri priuigni, aut alumni. Et tamen maternos fauores, quia continuos, ægrè tulit: doluit importunam felicitatem: voluit, aut reiicere, aut interpellare, abiecto pretiosiore annuli pignore, (reseruabantur odia posthuma:) non potuit. Volens perdidit, inuitus reperit. Vnus fuit, quem felicitas persequeretur, & inuaderet coràm, præter morem suum. Alioqui persequitur felices suos fortuna; sed cùm fugit, aut ducit illos. Demus ita ad gustum cum aliquo actum, vt prosperitati obligaretur: genus infelicitatis esset, alligatam felicitatem gestare, nec posse aliquando excutere. Hanc carcaneam dico. Plures infelices se putarent, si necessariò futuri essent felices. Fuissent miseri, si necessariò Reges Maius igitur est bónum, libertas cupiditatis, quàm prosperitatis necessitas: magis enim fortunat, posse contemni fortunam, quàm ipsa regna. Imperia multi recusarunt; alij, quia non potuerunt, miserrimos iudicarunt se; & hoc ipso fuerunt. Neminem fallit miseria: si putetur; est. Hoc ipso, quòd falleris, verissimè miser eris. Quidni miseriam putarunt feliciorem necessaria felicitate? Genucius exilium æternum anteposuit regno. Gordianus purpuram, nisi coactus instantibus gladiis, noluit accipere. Secundum rerum malum putauit imperium; secundam post mortem, duxit secundam fortunam; inter purpuram, & necem dubius fuit. Quæ miseria maior, quàm vbi fatum, & sceptrum de necessitate certant? Cap. 38.

Dicam iam non aliquem, qui recusauit regnum: sed, quod maius, matrem, quæ illud recusauit filio. Lusitani in Regnum Ternatense Aërium puerum decennem elatum, à matre quæsierunt: tenuit illa primùm: deinde muliebribus armis, lacrymis, precibus, mox robustiùs amplexibus, & viribus, & denique maluit occidi, quàm Cap. 39.

filium

filium Regem videre. Vnà è brachiis matris ereptus filius, & matri ereptus præcipitio spiritus. Adeò magnum infortunium est necessitas fortunæ. Vicit Philosophia barbaræ fœminæ, Iauæ natione, ambitionem Romanæ Agrippinæ. Hæc voto imperium filij, suæ præposuit vitæ: illa maluit mori, quàm filium imperare. Gaudium sancto Patriarchæ Iacobo ex nuntio viuentis Iosephi temperatum fuit, vt illud sustinere viuus posset, quòd simul annuntiaretur imperasse Ægyptiis. Nullam lætitiam hæc felicitas excitare potuit: sibi sufficere dixit, si adhuc Ioseph, filius suus, viueret. Non seruiuit fortuna filij lætitiæ patris: deseruiit tamen vitæ, ne vita filij parricida esset, vt fuit in Romana fœmina. Timuit prudens senex forsan, mutatos in aula filij mores: timuit certiùs mutabiles fortunæ. Neutrum nuntium seorsim sustinere fortasse posset, aut gaudio, aut tristitia victus: vtrumque sustinuit vicissim attemperatum.

Cap. 40. Pluris igitur est libertas fortunæ, quàm si in te solum decoqueret illa totum patrimonium, & cum iureiurando repetendum negaret. Plura solùm potest fortuna dare; voluntas satis. Magnum interest discrimen inter plus, & satis habere: illud est limen cupiditatis, istud limes. Semper in vestibulo cupiditatis est, qui cupit. Vndecumque incipitur, sine vltima. Ex quauis cupidine ingreditur auaritia, etiam ingressa. In corpore infinito quamcumque partem assignes, æquè distabit à fine, ac priores. Vndique mediũ est, nullibi extremum. Quodlibet punctum est centrum. In medio iacet. Vastissima, infinitaque moles fit desideriorum. Ex quolibet æquè distat terminis, quia nullus. In vnoquoque auaritia in centro est suo. Vndecumque ambitio in prima est linea. Vbi terminus nullus est, totum est initium. Adeò singularis genij est cupiditas, vt eius terminus nullibi sit, & eius principium vbique. Post plura sunt alia; post alia, omnia; post omnia restant auaritiæ vota; post satis, nullum. Diuino artificio fabricata est voluntas humana: in ea vna cuncta continentur, quia valet compensare omnia, valet superare. Peritia artis est, breui plura resumere, & in cælatione exigui vnionis exprimere ingentem figuram suis absolutam, suis magnam in paruo partibus, vt in Alexandri annulo. Maiori astutia elaborata voluntas, cùm vna sit, plùs quàm omnia comprehendit. Ipsa est compendium gaudiorum; sua tamen constantium magnitudine, & numero. Nihil opus habet mutuare à fortuna, quod non intus habeat; nihil deprecari, quod non queat eludere: cui mirabilior est vis, quàm annulo Gygis; nec minùs per eam ad regnum fortunæ scandere licet, quàm ad Lydium. Palam annuli si ad se conuerteret Gyges, inuisibilis fiebat, tutúsque: si à se ad extrinseca auerteret, tutum immunitatis priuilegium amittebat omnibus patens, visibilia etiam inuidentibus. Ita cupiditas, si in se reflectatur, quisque securus erit, inuisibilísque fortunæ suis illum non attacturę iaculis, locupletissimum assequetur regnum: at, si ad exteriora conuertat, tunc scopus proponitur fortunæ, tunc conspicuus & euidens rapidis exponitur telis. Adhuc incruentus & indemnis, miser erit solo timore miseriæ. Contrà erit is, qui introuersæ cupiditatis est: etiamsi non sit aliud, de quo gaudeat, de securitate gaudebit, inter cæca & volantia fulmina stomachatæ sortis perpetuò ridens, & columis.

Anne mendacium, aut quid impossibile monebat Diuus Paulus, cùm ciues Thessalonicæ hortabatur semper gaudere? Nesciebatne alloqui homines, an Deos? Si homines, mortalésne, an immortales? Mortales planè nouerat, in quos gladius, furor, inuidia, insidiæ, iniuriæ, curę, morbi, & omnis denique miseria sæuit, & suarum virium facit non modò experimentum, sed ostentationem. Anne Epicureos aliquos, qui omnibus indulgentiis voluptatis resisterent tot copiis tristitiæ? Non, nisi Christi discipulos, in quos super omnia humani generis pericula adiectum est maius aliud, ipsum genus: in quos insurgebant parentes, mundus, Infernus; qui nec sui securi sunt; quibus omni voluptati vltimum vale, & æternum dicere opus erat; omnibus, quæ possidebant, nuntium mittere, maximè pro disciplina illa veteri, & nouitio seruore. Ad hæc sciebat, non quosuis, sed Thessalonicenses viros, tunc temporis bonorum suorum direptione, malorum inuidia, insidiísque non concussos, sed oppressos, nec tutos morte interminante superstitibus, de sublatis. Inter has machinas miseriæ, inter tot organa mœroris, inter tot tormenta fortunæ, quid suasibile putauit, sine interpellatione gaudere. Opus istud indefessi gaudij, solius animi est. Quomodo hunc intercidere valebit fortuna, quem cædere non valet, nec cæsura videt? Nihil cum animo est illi. Inter mortalitatis iniurias ius quoddam immortalis tranquillitatis retinere potest, Deo immortali similis homo moriturus.

Deificum Philosophiæ munus censuit Hierocles, illiúsque studiosos dixit Deos mortales: Diuinitatis titulum tribuit ob similitudinem: addidit mortalitatis ob mutationem, & transultationem fortunæ, quæ, quia sinistra, inuitè adhuc bonos verberat impotenti sui illa manu, & errore impetus. Falsus est: æquo titulo Deitatis, & immortalitatis æmulatione gestiunt. Independentia rerum, & sui solius suspensio mortales facit; immortales possessuros suam sine vsurpatione interpellante pacem. Similis virtutis statua Deo æternitatem meretur. Vsurpo hoc dictũ Procli à diuino Epiphanio, & Methodio traditum: quemadmodum Phidias, cùm Pisæum simulacrum fabricasset, oleum circum pedes effundi iussit coram ipsa statua, ex ebore enim erat, vt ipsam immortalem conseruaret: non minùs summum illum rerum Artificem, quàm mannarios, sui simulacri constantiam prouidisse. In ipsa similitudine interruptionis causa est. Quæ similitudo Dei? immunitas fortunæ, & sufficientia sui. Hæc, quia casu immunis, stabilis; cuius quietem nec turbabit lex fati, nec illex fortuna interpellabit, nec seueritas mortis, nec leuitas sortis, nec seria vnius, nec ludibria alterius. Factitius Deus euadit misellus homo immuni, perennique beatitate, solius voluntatis inauguratione. Si ars aliqua esset, quæ homines in Reges efferret; si robur sub ingenium caderet; si elegantia, artuúmque proceritas industriæ pareret; si vis perspicax aciésque mentis artificialis foret; quis pretio, quis labori parceret? quem non reddidisset largum auaritia, audacem cupiditas?

ditas? Cur, quia inuentio non sit fortunæ, nec ars efficiendi Reges, dominósque terreni anguli, sed Deos Dynastas sui, fortunæ, mundi; torpemus, & impatientes lucro deificæ dignitatis sumus? Quæ mutatio nostri generis est, vt solùm Diuinitatem iam fastidiat cupiditas famelica omnium, nisi eius solùm, quo satiari potest? Vbi nunc est antiquus ille ardor primo coætaneus homini, cùm voluit esse sicut Deus? Supplicium est præsens, fastidium præteriti appetitus. Crimen fuit in scientia, & intellectu concupiscere Diuinitatem: virtus est in amore, & voluntate consequi. Tædium huius, pœna est illius auiditatis. Errauit Adam in modo, non in appetitu. Hoc patrimonio similitudinis suæ donauit Deus hominem, fœtum vltimum, velut Beniamin dilectum, & Bennoni charum, æquè filium dexteræ suæ, & doloris, exclamat S.Hilarius:

O felix animal nimium, cui dextra Tonantis
Est pater.

Dicam, ô felicius! cui dolor Dei est mater. Manibus suis fecit Deus hominem, doloribus refecit. Non igitur, quem sic dilexit, Benjamin, exhæredem relinquit: sed in similitudinis suæ portione hæreditaria instituit adeunda, non inflatione scientiæ, sed modestia voluntatis. Frustrà ad similitudinem diuinam natalia humana celebrantur, si appetere, & imitari illam non liceret.

PROLEPSIS V.

In quo sit gaudium.

Cap. 43. QVoniam suæ alacritatis architectus esse quisque habilis est, ante elaborationis eius modum, oportebit, in quo pax animi, gaudiumque sistat, præmittere. Gaudium est quoddam silentium appetitus; quædam modestia ambitionis, quoddam claustrum cupiditatis; quidam thronus iam confidentis affectus; quoddam sine fastidio epulum cordis; quædam præda voluntatis; quædam mors desiderij; quidam auaritiæ limes; quædam contesseratio animi, & rerum; quædam adæquatio amoris, & rei amatæ; quædam societas voluntatis, & eius, quod optabat; quidam aspectus desiderati; quædam præsentia cupiti, quidam occursus quæsiti; quidam contactus, quidam amplexus boni: & denique, vt hæc complectar, quoddam Satis. Non totum tamen in rebus consîdet, vix pede altero contingit, quatenus sit nexus, & consensio earum atque voluntatis, quasi mutuo connictu, respectúque vicissim sibi respondentium, reciproco attractarum complexu, adæquato conuenientium implemento. Omne gaudij opificium hæc completio est, si nihil cauum restet voluntati. Qui gaudet, contentus dicitur: quia tunc gaudet voluntas, cùm continet quidquid capere valet, aut volet, id est, quidquid exoptare; velut calix, liquorem. O raram rem, aliquam fidam ex rebus lætitiam! Omnia præter Deum curta sunt voluntati, & grandi peccant paruitate.

Cap. 44. Ad diuinam normam structa voluntas est. Quantumuis dilatentur, quantumuis inflentur, quantumuis explicentur hæc contracta, quæ vulgus bonorum titulo honorat, & super pedum digitos insurgant extremos, surrigant ceruicem, attollant frontem; minoris staturæ erunt, atque ex hac diligentia infirmiora, instabiliora, ridicula. Omnia minus sunt, si nostrum expandamus sinum: inæqualia nobis, nec implebunt. Vestis Zachæi adaptari non posset artubus Goliæ: nec Gigantis calceum impleret pes paruuli. Si vastus Oceani alueus exsiccaretur, stilla aquæ non posset impleri. Anne cauum, quo potest capi Deus, occludet gutta vna mellis, aut flatus aëris, aut glebula luti? Quidquid, inquam, volupe sit, quo mulceat libido; quidquid honorificum, quo ambitio inflet; quidquid opulentum, quo conspurcet auaritia? Diuinis typis, iuxta Athanasium, efformata voluntas est. Non mirum, si minus illi sit, quidquid Deo est minus. Quomodo vasta illa inanitas, Deum exceptura, solidabitur rebus inanibus? Solo intus Deo contento contenta est. Solus, qui est omnia, quadrat cupiditati. Solum illum, qui sit omnia, dico: nam, nec omnia quadrabunt, nisi illud, quod sit solum, omnia. Iam aliquid maius est, quàm omnia; vnum, quod sit omnia. Addit super omnia gloriam simplicitatis, & in vnitate cunctorum adamplíat virtutem, magnificat præstantiam, crescit in infinitatem. Vnio solùm satis est incremento, quid erit simplicitas? quid vnitas? quid ex vniuersis vnum non vnitum, sed vnitas? Non est, cur pingatur pusillus amor: super omnia est: cum Deo solo audet componi, séque cum illo metiri.

At legitimum licèt gaudium, genuináque satietas voluntatis, Deus solus sit; in cæteras inde dilabitur. Res viatica quædam & modesta lætitiâ, proludium & prælibamentum illius. Suus est proptereà voluntatis vsus, & modus tranquillitatis: vt, licèt istis rebus prætereuntibus, properantib úsque ad interitum non sedeamus; sistamus tamen, & perfunctoria fungamur interim, factitiáque felicitate in hac vita, quæ saltem amarorem eius tergat, fortunam expiet, & inaniam voluntatis, si non repleat, expleat. Duplex quies humani cordis est, vna appetitus, altera motus eiusdem appetitus. Illam primam habere valemus, dum figimus cupiditatem in vno, determinamúsque, nec per iterum angulos oberramus vagi bonum reperturi. Intento tamen, inuentóque iam bono, tunc procedit motus appetitus ad fixum, statúmque aliquid, cuius deinceps peregrinatio suauis est: quia non fit error, sed iter. Magis tunc laborant, & anguntur viatores, cùm quærunt iter, non cùm itinerantur. Est in vitæ huius via sua quies: dum cupiditas non palatur. Aliud est quærere viam, aliud ire. Illud fatigat; quia inquietum, & incertum: istud etiam voluptatis causa sumimus; ante terminum solet etiam quiescere viator. Cap 45.

Verùm, nónne omnia nuper calumniati sumus, minora, curta, & pusilla, præ capacissimo voluntatis gremio? Quomodo inane illud immensum occupabunt? Vtique omnia exigua sunt; &, si cupiditas se aperiat, cuncta non opperient. Potest tamen sinus noster laxari, & stringi: explicari potest, potest complicari. Eâ astutiâ fabrefacta voluntas est, vt, licèt immensi sit fundi, arctari sciat, & minimis quibuscumque conuenire adæquatam rebus fieri, hoc est, quietam. Duo, quæ inæqualia sunt, alterutro possunt Cap. 46.

modo

modo pariari inuicem: ſi, aut maiori detrahatur, aut minori addatur: aut contrahendo illud, aut iſtud protrahendo. Non ſunt res tantæ, vt iactatum tolerent; faceſcent in nihilum: non ſunt tales, vt ſuſtinere onus poſſint; infirmæ ſunt: additamentum quodlibet grauabat, aut obruet. Remedium in voluntate erit: non è chalybe, aut ferro facta; è cera potiùs eſt: nata hîc miſeriis, & miſericordiæ: denſari poteſt, expandi poteſt, dilatari, & conſtringi: è materia ductili eſt, quæ in ſe colligitur, & è ſe producitur arcana quadam virtute ex libertatis vi: nūc ampliatur, nunc reſumitur adæquatura ſe rebus pro cuiuſque magnitudine: ita ſinum eius conſtrictum occupant parua: licèt naturalem menſuram non compleant, explent artificialem; quod quieti alicui ſatis eſt. Hoc tatum eſt priuilegium libertatis, ſe accommodare minoribus; æquare, cui voluerit.

Cap.47. Felicitas infinita eſt, parem eſſe cupiditatem cupitis: non dico ob ambiguitatem magnitudinis; ſed, cùm æqua eſt cupiditati potentia. Infiniti quid eſt, finire vota: ipſe terminus cupiditatum immenſus eſt. Erramus tamen, cùm poſt interminabile oberramus; &, quod interminatum eſt, non quærimus. Quod tamen naturâ Deus, arte virtutis poteſt mortalis æmulari: & quod nequit potentia humana, poteſt abſtinentia. Igitur, cùm gaudium non in rebus commoretur, ſed in iſta ſtet contesseratione, & adimpletione, pro libidine voluntatis; quacumque re voluntas expleatur, hilaris & tranquilla manebit: quia plena, tam in labore, quàm in mollitie; tam in cruciatu quàm in delinimento gauiſura. Æquè vtriſque compleri licet. Vrceus melle impleri poteſt, æquè ac felle: quodvis infundas, plenus erit. Siue pyxis aloën, ſiue ſaccharum capiat, vtroque opplebitur: ita rebus ſine delectu duris, blandiſve voluntas referta erit. Si ſe accommodat, conſtringit; & velut Heliſæus paruulo commetitur, dum nihil vltrà velit, quàm habet, aut habitura eſt; ſiue labor, dolórve; ſiue alia ærumna ſit maior. Nullus labor acerbus eſt patientibus, ſed nolentibus. Nequaquam putes extra fidem, moleſta, ærumnoſáque lætitiam voluntatis poſſe alere: ipſis miſeriis poteſt nutriri felicitas. Nemo eſt miſer, qui ſua miſeria eſt contentus: potiùs, quòd ex voto in miſeria viuat, fortunatum dicam. Nullus eſt infelix ſenſu aliorum. Qui ſua conſcientia verè felix eſt, non erit falſo iudicio calamitoſus. Quis beatior, quàm qui agit ex voto ſuo, & res pro voto aguntur? Fabios, Camillos, Regulos paupertas & afflictio non moleſtarunt: quia non extra votum. Quid intereſt, quòd inops ſit, qui hoc vult eſſe? Quid refert, inglorius ſit, qui honorem reſpuit? quominùs lætiſſimus ſit, cùm id ſit, quod vult, plena & ſolidata voluntate? Deſideria ſunt rarefactiones, & productiones illius: at, ſi plena etiam abſinthij ſucco, gaudens perinde erit; expleri, gaudere eſt.

Cap.48. Quid cauſæ fuit, quòd Attalus regiis deliciis, licentioribus, inquam, omiſſis, olitor maluiſſet fieri, & ruſticam curam, quàm publicam gerere; hortos fodere, quàm in ſoliis ſedere; germina ſerere, quàm imperare? Quid vt deinde ærariæ artis fabricæ vacaſſet, cui aurum vacabat, ærarium, & ſupellex, ſatis eſt dicere ſua, Attalica? Laxauit cupiditatem regno & opibus gauiſus, ſiue gauiſurus, (vix aliud ſui bonum diuitię, quàm ſpem præbent: ſemper bona eſt; hoc tamen ipſo mala, quòd bona: hypocriſi enim laborat:) reſumpſit verò, cùm ager placuit. Quid, quòd Cincinnatus honorem annuum voluit, c[illegible]tiuum noluit? ampliauit illic, collegit hic, cùm ſe ad rus collegit? Ibidem Africani ambitio defluit: inglorio tunc quieuit tuta gloria laborum: ille in merendis honoribus præmia duxit, labores in recuſandis. Æquè in vtroque laborauit, in merito, & in modeſtia, in qua maius meritum. Pro præmio fuit non ceſſare mereri. Tunc honos

Inferior virtute fuit, metuitque repulſam
Obuia maieſtas. Doluit fortuna minorem
Se confeſſa viro. Magnum, delata poteſtas;
Maiorem, contempta probat.

Dignus ſolùm dignitate eſt ille, quo dignitas non eſt adhuc digna, ſed candidata. Prouidentiſſimi iſti è fortunæ palmis vltrò exilire elegerunt, quàm cadere, aut proiici. Cadere periculum, proiici contemptus, exilire virtus eſt. Hanc magnam felicitatem habuerunt, non vinci felicitate. O quàm magna virtus fugere fortunam; deinde reſiſtere, maxima fugare! Robuſti animi eſt reluctari fortunæ, fortunati non cedere. Quid fecit Solonem recuſare thronum? Pulcherrimum locum nouerat: ſed, qui exitum non haberet; ſéque paucis, modicíſque, vt peritis, adaptauit. Quid Audentium abnuere imperium? Conſtrictio cupiditatis. Quid Seuerum inter blandimenta ſortis, & adulatorum, in comitiis voluptatum, diuitiis, potentia, immunitate? Imperator erat, & neſcio, an dignus non mori, quàm non naſci. Seueritas condemnabat naturitatem, vtilitas publicæ rei mortalitatem. Quid, inquam, fecit, vt leguminibus contentus eſſet, & adeò aſſuetus, vt carnem pro negato veneno ſumpſerit, qua expirauit? Accommodatio voluntatis. Nec aliud Antiſthenem, Zenonem Citticum lætos, vt ego ad ſummum puto, vt ipſi, beatos in omni auſteritate, ſiue miſeria vitæ fecit.

Noſtros prætereo, qui modicis vixerunt contenti. Deo pleni erant, quid mirum, tanto hoſpite ſi omnis occupatus locus, aliis ſpatium rebus non linqueret? Quid mirum ſit paruo contentus in quo Deus contentus occupat multùm? Nihil apud ſe ſuſtinent, cùm teneant, quod eſt omnia. Cap.49.
Quid mirum, cæleſtis ille vir, Franciſcus Lupius, noſtri Ordinis clariſſimus, non ſolùm miraculis, ſed miſeria ſua decus, poſtquàm omnia reliquiſſet cunctíſque ſpoliatus præter ſe, quia non ſe nudum vidit, ſi pallium dediſſet egenis? Neque enim ſatis erit paupertatis amans, cui non exurdet amor in pauperes. Vbicumque res amata conſpicitur, trahit, inſtar magnetis, corda. Vltra humanam gloriam factum iſtud fuit: nam, ſi gloriatus Chriſtus fruſtum dimidiati à Martino pallij coram Angelis oſtentabat, & penè præſumebat, non honeſtiori purpura arrogans, ſibique auguſtus; ecquis gloriæ pretium æſtimauit, cùm ad reliqua vltimæ miſericordiæ, & paupertatis argumenta pallium Lupius adiecerit, quod in partes diuiſit pauperibus, vt, licèt diuiſum, ad plures veniret totum? Sed, quamuis vltima hæc gloria, non fuit vltima charitas, nec extrema paupertas: tunicam deinde ſciſſam toties donauit, quot in fruſta diſpertiuit. Nec dum hic ſte-

tit virtus, quæ nescio qua arte cum summa inopia summam beneficentiam amicauit, vt nunquam defuisset homini munus, cui defuerunt omnia: tam est absque fundo, vel cum ingenio, miserationis ærarium. Quin, sicut extra gloriam iam eius misericordia abiit, ita extra viuos. Cadauer nudum mox videns exuit se subucula restanti, & decenter humat. Imitatus Martini officia in viuos, superauit Bessarionis charitatem in mortuos, qui superhumerale dedit defuncto. Aliquid magis necessarium donatum à Lupio video, Martini, & Bessarionis laudem in se cumulante. Quid appellem hominem adeò subsistentem sibi, secúmque? Fortasse prouocatorem Pauli, cùm vltra disciplinam suam, etiam ea, quibus indueretur, non reseruauit; nullis, quibus tegeretur, contentus? An æmulum & repetitorem innocentiæ Adami: quia sola nuditatis sinceritate gauisus? An Dei familiarem, contribulem, & discipulum: quia se solo, sine adiacenti, lætus? Quid iam post omnia, post pallium, post tunicam, post indusium testabat, nisi se dare? Dedit, non se excusauit: & cùm opibus non potuit, subueniebat operis: nudus vixit, nudus obiit, posthuma adhuc virtute. Tam misericors fuit vt ipse fieret misetandus, non miser: nam hoc est cordis negotium, non aspectus. Licèt omnia respueret, refertus Deo erat. Paupertas nomen in illo amisit: faciem potiùs miseriæ habuit. Miseria in illo substantiam amisit: rem potiùs, & statum beatitatis habuit. Non illum dumtaxat amor inopiæ; sed copia amoris instigabat.

Cap. 50. Prætermitto igitur Viros similes, qui reiecêre magna omnia, ob angustias voluntatis non constrictæ ad exigua, sed expansæ; plenæ tamen diuino Spiritu, aliud minimè capturæ. Illos cómemoraui Deo inanes: & tamen voluntatis artificio non capiebant, in quod inhiat, & panditur cupiditas vulgaris: se enim constringebant & adæquabant paucis, & licèt vacui, obturabantur: laxamenta enim, & caua cupiditatum, sunt ferarum sæuientium caueæ, curarum, mœrorum: nec alia voluntas misera est, nisi inanis, id est, cupida. Solùm cupidines cor angunt, quatenus partem eius vacuefaciunt; fragilem voluntatem reddunt, pumicosam, cariosam, caries enim voluntatis, cupiditas est: non minùs illam, quàm ligna, suus perdit morbus. Quid desiderium puras, nisi voluntatis hiatum? Hiare cupientes dicimus: hæc causa tristitiæ. Corporis dolor, diuisio est partium vnitatum: ita & animi dolor, vniti cordis scissura, quæ cauum aliquid efficiat. Inanis ventriculus officina est famis: sic desiderium, esuries amoris est impatientissima, quæ, cùm testat aliquid depletum, angit animum. Exigua mala corrumpunt magna bona: gutta aceti perdit vasculum nobilissimi meri. In hoc maligna indoles cupiditatis: vna sola corrumpit plura gaudia: per illam omnis diffluet lætitia. Sit licet plena, & gaudens voluntas, insurgat vna cupido, euacuatur tota hilaritas. Vrceus plenus aqua, si fissuram facias, inanescet statim. Hiet desiderio aliquo animus, illac profunditur lætitia. Res delicata, felicitas est; facilis miseria. Miser eris, si desit aliquid; etiamsi omnia præter illud habeas. Vt sis felix, nihil excipiendum est: omnia habere opus est, aut omnia contemnere: illud arduum est, istud suasibile. Isto tramite obuia felicitas est, & æquè facilis, licèt claudat omnia bona; miseria verò sit contenta vno malo.

CANON I.

Adæquare voluntatem facultati.

Itaque gaudium non est incola rerum, neque cordis aduena. In adæquatione desidet, vt sic dicam, desiderij, reique desideratæ, cùm possessionis iure fungitur amor. Itaq; lætitia ex factitiis est. Nunc artificium istud scrutemur: nunc fidelis fortunæ ratam fabricam noscamus. Bifariam tantùm consummatur opus: aut, si voluntati suppetat robur efficiẽdi, quidquid peroptauerit: aut patientia, ne optet, nisi quod factura est, aut pollens sit efficere, comparibus voluntate, & facultate. Penè æquè videntur cliuum fortunæ ascendere, æquè felicitatis verticem contingere, & qui potest, quæcumque vult; & qui non vult, nisi quæcumque potest. Prius illud iter nemini, nisi Deo, paret. Nota ista Diuinitatis, vt ex Aristotele Arsenius prodit, exequi, quæ volet; sicut & humanus character, exoptare, quod desit. In illo sublimi tramite nullum gradum licet homini ponere, si multùm aueat, cùm parum valeat. Tota proinde inopia virum facesset in copiam cupiditatum, atque penu mœrorum. Aliâ semitâ compendiosâ culmen istud licet subire, & diuinam felicitatem æmulari. Siue omnia habeas, siue nihil velis, quod non sis habiturus; limes idem videtur, quies cupiditatis. Duplici via itur eódem. Si non potes exequi, quidquid velis, potes velle solùm, quod possis. Isto etiam pacto adæquatur cupiditas votis. Pares similiter erunt modo duæ paruæ virgæ eiusdem quantitatis, atque duæ trabes æqualis longitudinis. Voluntas paruiſ potentis exæquabitur optatis, si parum optet; sicut & optantis multa, quia potest multa. Non est felicitas in nimiis, voluntate, & facultate; sed in consecutione, possessionéque cupitorum, in exæquatione voluntatis & voti, non in magnitudine, sed in æqualitate: Sed hoc ipso iam magnus est animus, quia æqualis. Quid interest, angusta potentia sit, si stricta cupiditas est, quominùs par, tranquilla, plena, hoc est, læta sit? Omne miseriæ momentum istud est, defuisse voluntati, quod sperauit, si stulta; quod exoptauit si incontinens fuit. Quando manet amor, perit, quod amatur, Huius superstitis cupiditatis, huius quasi pendulæ affectionis, vbi non est, in quo desideat desiderium, abortus est angor, miseria, luctus, calamitas. Cap. 51.

Cap. 52. Tot tamen malorum pharmacum est, non plus velle quàm possis. Nunquam ita euanebunt voto sine spe vouenti. Eadem tunc securitatis pignora, eadem fideiussio amoris, & rei amatæ erunt. Vtrumque est voluntatis peculium, vtrumque libertatis proles. Quod in cordis manu est, nemo eripere valet: nunquam elabi potest cum fortuna. At, si ita fidum est, & illud dumtaxat percupias, nullũ in te tristitia ius habet. Nemo poterit raptare, quod amas, cùm nemo auferre amorem possit. Idem vadimonium vtrinsque est, libertas tua; idem præsidium, voluntas: vtrumque in sinu, in gremio habes: in

amplexu

amplexu tuo felicitas est. Beata est illa voluntas; quæ habet, quidquid vult; quia non vult, nisi quod potest. O nouum satietatis genus, ex ieiunio quæsitæ! Nolendo impletur cupiditas, inedia gliscit; abstinentia desideriorum saturat voluntatem. Quis non priuilegium naturæ maximum putaret satiari sine cibo, ieiunando repleri? Nemo tam gulæ abactus, fidúsque, vt aliquando non sentiat onus istud; doleat, & incuset hoc, quod ventri soluimus, quotidianum vectigal vitæ; molestum, quia non annuum, non menstruũ, sed diarium, horarium video esse aliquibus; importunis exactionibus manè, meridie, noctu flagitatur: iniquum, prout plerique soluunt: ipsam vitam impendunt, insumúntque, vt soluant: comesturi vt viuant, viuunt solùm, vt comedant. Apicius, qui Capitolij vectigalia cœnas fecerat, plus ventri soluit, quàm Orbis vrbi. Qui, cùm æquis sumptibus iam æs alienum prohiberet glutire sestertia, veneno liguriuit mortem; siue, ne desineret sumptu ingenti vorare aliquid, sit vel fatum, impensis omnium rei pretiosissimæ, spiritus; siue deinceps reputans superfluam vitam, sine gula maxima: maluit testare abdomen, quàm spiritum. Maius, aut æquale feudum fundo est. Totam vitam occupat venter, interdum etiam temperatioribus: nisi labor, sudor, angor, curæ tenuem victum non parant. Credo, vt hæc naturæ lex importuna & instans antiquaretur, facilè commutaremus voluptatem palati; & gustui, quia molesto, renunciaremus. Quid, si non tantùm eximeremur necessitate ista vescendi, vt bruta, sed delectatio ciborum, & voluptas satietatis transigeretur in ieiunium, & abstinentiam? Iam cum hac conditione libenter subscriberet Geta ipse suis literariis ferculis, quæ per alphabetum digerebat, quæ non poterat stomachus. Suffragarentur Clodius, & Maximinus, clariores aluo, quàm imperio. Consentiret Artidamas, vnus omnium conuiuarum vicarius. At hic fauor & gratia non ventri fit, sed cordi: si abstineat, satiatur; sine desideriorum fame gusta

Cap. 53. Quid potiùs eliges, ex inopia satietatem, aut ex copia esuriem, indigentiam, dolorem? Nihil habendo satiari potes. Omnia habendo adhuc eris famelicus. Si cum gutta extinguere sitim potes, cur vis ex fluuij alueo, aut Oceano acuere, & exsiccari? Si ex abstinentia saturatis, delectarísque, cur ex ingluuie mauis fastidire, aut esurire? Huius ingenij peruersi cupiditas est, vt, si nutrias, esuriat. Ouem, aiunt, morsam à lupo si quis edat, non satiari, sed laborare fame. Illud certius, quidquid fortuna mordere potest, non saturabit cor; esuriem potiùs acuet. Inedia reficitur appetitus, cùm petita negas. Postquàm plura concessisset Federicus Imperator importuno & instanti adhuc petitori, facetè respondit: Si tu non facis petendi finem, ego inueniam negandi principium. Hoc non dicat, sed agat, quisque sibi, cui negare sine pudore, aut querela potest. Nemo satisfaciet libidini, nisi non satisfaciendo. Plus sibi potest dare, quàm fortuna. Quid? Hæc cuiusque liberalitas in se tanta est, vt plus sibi det negando plura, quàm fortuna dando omnia. Infistè pretiũ hominis taxatur ex his, quæ habet. Hoc pretium infelicium, & sterilium arborum est, quæ, cùm nullum ex se fructum gignãt, tanti dumtaxat æstimantur, quanti lignum in trunco; tanti, scilicet, quantum habent. Humanum aliunde pretium est. Non ex iis, quæ habet; sed, quæ fecit; sed, quæ dedit: si tamen fecit benè dando; & altiùs omnium, ex his, quæ non habet, si libenter non habet. Laxior hinc æstimatio, & pro dignitate erit. Habere solùm pauca quisque potest, sed non habere potest omnia. Valor hominis non minor est. Omnia valet, dum volet nihil.

Itaque prima lex tranquillitatis esto, compositio voluntatis, & facultatis. Oportet diligenti acie inspicere res, plusquàm extra. Inde capi augurium certum fortunæ, aut infortunij debet: num, quæ appetitum solicitant, ex iis sint, quæ pereant sibi, an ex censu sortis: illis confidere cor possumus: istis nihil est fidendum. Sufficit, quòd sint fortunæ, vt infortunium timeamus: nam sua Cap. 54.

Subtexta malis bona sunt, lacrymæque sequuntur

Vota.

Faustus rerum occursus, opinio popularis, opulentum patrimonium, dignitas publica, delicatus victus, valetudo, robur, elegantia, amici, famulatus, priusquàm occupent animum, inspicienda sunt, cuius factionis sint, an fortunæ, an naturæ, an animi. Cùm constet fortunæ subesse; occludendæ sunt fores cupiditati, ne in corde nostro sit, quidquid in manu non sit. Cur hospitari vis, domúque recipere, quod illam sit euersurum? quod eximiam animi supellectilem, pacem, suffuraturum est? Famulum non admittes ad atria tua sine fideiussione, & cautione: cur in penetrali pectoris, in lasario animi, in foco amoris excipis, sine vadimonio, aut compede, fures, homicidas? Cur possidere volumus, non quæ retinere modò non possumus, sed nec habere? non, quæ manere modò; sed quæ nec possunt non ire? Abiecit ista domina, siue famulatum dominantem Barbarus quidam Arabiæ, dominus proinde suæ lætitiæ, hilaris semper, & corridenti vultu, placidus ad omnem gestum fortunæ. Rogatus causam, cur nunquam tristis esset; se nunquam respondit possedisse, ob quod amissum dolere, aut tristis esse debuerit. Scilicet, nulla ista crepundia sortis Vir ille sua putauit, nec amissis perdere quicquam.

Si alicui tam liberaliter indultum, vt omnia illi fortunæ armaria, omnes loculi panderentur, omnia eius obiectarentur dona, & quæque auarorum vota exquisita, vt legeret, quæ, & quot voluisset, vnico dumtaxat dono excepto, hac lege, quòd si istud eligeret, nulla alia sumere posset; ipsum tamen nunquam amissurum; sin minùs plura posset capere, sed amittenda cuncta: vniuersa, opinor, relicturum, vt illud non amittendum haberet: mallet securitatem fortunæ, quàm fortunas. Præter animi bonum, nihil ex omnibus securum est, nisi iactura omnium. Cur expugnamus statim maiori perdenda luctu, quàm inuenta gaudio, quàm quæsita labore? Non est cordati viri, exornare se alienis, quæ exigẽda sunt nobis inopinis pro subita libidine domini. Quidquid nostro non cedit arbitrio, alienum est, vita charorum, æstimatio, opes, & quæque nos circumstant mutuante fortuna, aut indulgente natura, corporis bona, valetudo, vires, artus, ipsaque manus in brachio, ipsi digiti in manu, non sunt in manu nostra. Nemo ita est

dominus suæ dexteræ, aut pedis, vt illa nequeat ab hoste truncari, & hic luxari. Nullum ius nostrum retinere ista potest: quare aliena puta, hoc solo titulo non amanda: quisque enim sua diligit; negligit, quæ aliorum.

Cap. 56. Demus tamen fortunam tibi liberalem, non solùm confidentem; & dedisse semel, non deposuisse. Cur vis precariò viuere? Demus mutuum suum, non tantùm donum, sed mãcipium tuum fecisse: parum tutum est mancipiorum seruitium. Aut tandem perduelles, aut statim fugitiui, aut semper contumaces serui sunt, nec nisi coacti placebunt. Nobilior est familia ingenuorum, & liberorum obsequium. Quæcunque in nostra voluntate sunt, & ab ea pendent, egregiè genita sunt, libera, ingenua, filij matris liberæ, ipsius, inquam, libertatis: maternam conditionem sequuntur. Cùm nulli homini, nec fortunæ subiiciantur; cùm nemo illa impedire, nihil obstare valeat; nónne libera erunt? Quæ verò extra sunt nostræ voluntatis potentiam, mancipia fortunæ sunt. Tam deest illis libertas, vt quiuis etiam seruus possit in ea, quidquid velit, facere: si vita est, tollere; si honos, detrahere; si diuitiæ, furari; si deliciæ, perdere. Quæ omnibus subiecta sunt, libera non sunt: quæ tot impedimentis subdita, non sunt ingenua. Ne igitur confidamus abituris his, fugitiuísque mancipiis: nec doleámus fugitis. Potiùs fugiturientes res mittamus. Dicat quisque, quod Cynicus, cùm seruus suus Manes aufugit: Turpe est Manè sine Diogene viuere posse; Diogenem sine Mane non posse. Possunt fortunæ bona sine bono viro esse; possit vir bonus sine fortunæ bonis. Turpe est, fortunam sine sapiente posse esse; & non posse sapientem sine fortuna. Turpe est, liberum hominem seruire seruis; nec posse non seruire, cùm liberè seruiat.

Cap. 57. Hoc itaque interest inter illa, quæ nostræ subsunt libertati, & ea, quæ extra sunt; quòd illa libera, hæc seruilia sint. Quare, qui liber esse velit; nec velit, nec nolit, quæ in aliena sunt facultate fiet statim seruus. Talis amor, chirographum emptionis erit, auctoramentum seruitutis. His nihilominùs tradimur sine delectu rebus, his dominis seruis. Æqua insania ac illius prodigi, qui equum conuoluto capite dimiserat, & eius voluit esse, in quem primum in turba offenderet. Ius dominij fuit casus: titulus seruitutis, nescire, cui seruiret. Perinde cæci mancipamur rebus, vt nec herorum optionem velimus. Dixerim & de libidine nostra, quod de libidinoso cæco beatus Ennodius:

Nil videt, & rectum seruat iter scelerum.

Cùm imperio nati simus; quodam tamen cupiditatis instinctu, etiamsi cæci eamus, rectà imus ad seruitutem vilissimam: si quidem hæc, quæ extranea cordi sunt, famulantia sint. Titulum, qui laus humilitatis est summis Ecclesiæ Præsidibus, qui se his dedat, ad vilitatis improperium vsurpat. Prudēter Simplicius seruos seruorum dixit cupidos terrenorum. Adderem ipse, & seruorum seruientium. Gloria est dici seruum seruorum Dei: sed esse seruum seruorum fortunæ, aut Dæmonis, ignominia vltima. Expendamus multiplicatam seruitutem, amantium fortunæ bona, & quot gradibus seruiles sint, & quot parcant subordinationi herorum: nec enim modò sunt serui seruorum, sed serui seruorum seruorum. Ipsi serui, quibus seruiunt, seruiunt aliis, qui seruiunt. Singuli amatores exteriorum binos dominos habent, qui ambo suot serui: vnus dominus internus, forinsecùs alter est. Irrationalis, brutúsque appetitus, cùm aduersùs rationem insurgit, captiuam illam facit, séque captiuum simul cum illa tradit his externis heris, mancipiísque fortunæ. Quin & hæc etiam potens domina impotenti sui libidini seruit. At, quod propudiosum magis est, istud nostrum multiplex seruitium liberum, aut libitum est nobis. Improborum herorum iussa serui etiam improbi inuitè exequuntur: nos liberiores exequimur ea, quæ improbus appetitus cum damno nostro imperat, & post externa fugientia impellit.

Refuga est omne bonum quia seruile, peregrinum; quod è voluntate non oritur. Nihil in corde manet, quod ab eo non manat. Quàm citò aufugit à Dionysio Siculum, à Tarquinio Romanum regnum? Dies satis: à mane ad noctem euanuit diadema. Scit & fortuna torpentes, & ignauos facere vigilantissimos Reges, insomnésque Magistratus, cùm non vltra diem. Scit fortuna, & post Solem ortū, & ante Solem occidente. Reuilius vno die Consul fuit: quis vigilantior, quàm qui somnum non vidit? cùm non esset Flamen, fuit Dialis? Gratias ageremus, si solùm refuga forent contenta vno vitio: sæpè viatici loco ferunt vitam possidentium, semper gaudium: est Cap. 58.

Sæpè infelix magè corde superbo:
Prosperitas rebus grauius ruitura secundis.

præclarè admonet sanctus Paulinus. Anne retinuit ius aliquod post tot effusiones, & delinimenta sortis Polycrates? cuius cupiditati tam est adulata fortuna, vt semel vinceret, nisi plus dedisset, quàm cupiit ille: dedit, quæ noluit, dedit resistenti dare: præpes tandem elapsa felicitas secum abstulit vsque ad animam felicis, plus repetens, quàm deposuerat; fortasse compensatura vsuras alieni vsus: nec reliquit illi, nisi tignum, quo suspenderetur. Iustè quidem: alienis fuit vsus, vt propriis. Fur fuit. Plures, quos fortuna superstites, non dicam, operuit, sed obruit auro; defunctos non operuit humo: crudelior in morte, quàm in vita prodiga. Par Polycrati, atque Aman fuit: arrisit viuenti, morienti irrisit: lusit in vita, illusit in morte: vterque alienis cor alebat. Idem suspendij supplicium cæteris est hiantibus hæc externa, his funibus felicitatis: penduli spe pereunt, quibus pro fune est capillus fortunæ, quæ lapsa non minùs exanimabit, quàm laqueus. Plures amor felicitatis, non mutos modò fecit, sed exanimes. Deficiente aura eius defecit illis spiritus præ dolore. Quos præsens prosperitas vix lætitiam propinauit; absens, aut abiens occidit. Repetitio rei amaræ, raptus suæ animæ fuit: nec enim sunt negligentes mortis satellites, meerores dilabentis felicitatis. Quantumuis hæreamus rebus, & noster amor stringat, non tam valide premit, quin tandem exprimat fortuna. Etsi agglutinemur, etsi ligemur, si non potest tollere, reuellet maiori sensu nostro. Robustum habet lacertum, sua extrahet; trahat licèt pariter aliena. Quidquid conferat, referet, cùm libuerit; licèt simul auferat animam.

Nostra non facimus hæc, amando: aliena sem- Cap. 49.

per

per manent: nihil alienare fortunæ licet: satis est commodare. Si semel donasse videretur, actio integra esset rescindenda, ius donationis. Scilicet, pupilla est: tanquam ætate minor, cùm confert, non transfert: dominium retinet, aut ius vindicationis: è suis iudiciis pupillam disces.

Ludit, & eludit dando, negando manum.

inquit Philippus Abbas. Quid præterea quassatis calamis incumbimus? His incumbit calamitas. Quid superstruimus molem felicitatis; ædes gaudij, fluidis cæmentis, quibus solùm stat ruina? Quis agnoscens quassationem arundinis, sumet ad innitendum illi? Labant, labuntur, ruunt omnia ista, & diruunt nos. Periculum infirmæ consistentiæ agnoscimus, imò timemus; & tamen amamus illa. Timor noster accusat amorem nostrum, quòd amemus, de quibus timeamus. Cùm timet quis, aut dolet elapsam fortunam, duo repugnantia iungit; & nosse se imbecillitatem, vilitatem proinde rerum; & nihilominùs diligere, & reclinare illis. Si alterutrum deesset, haud, puto, tristaretur. Si non diligere illas, aut non nouisset vilem, moribundamque earum conditionem, nequaquam illis pereuntibus anxius, mœstúsque foret. At, quis videns perire, quæ amauit, dolet perire, & non potiùs erubet amasse, solatur doceri? Rudissimi enim cupiditate sumus, etiam in iis, quæ scimus. Miramur deficere res, cùm prænoscamus rerum defectum, miraculum diuturnitatem rati; &, vt Andronicus ait,

Mirum videtur, quod sit factum diu.

Hæc admiratio diuturnitatis nascitur ex præsumptione certa breuitatis. Cur antiqua in honore & reuerentia sunt, cùm nouitas ex se placeat, nisi quia nouum putamus, vetustum esse, & extra rerum euentum censemus, durare? Nulla res perpetua, rara diuturna: aliquid maius rebus in diuturnitate suspicamur. Quemadmodum in maiori pretio rara sunt, quia accedunt Diuinitati viciniùs, quæ singularis est: ita etiam percolimus antiqua, quatenus vestigium quoddam Dei exhibent, qui immortalis est, & quatenus singulare quid est, in hoc rerum alueo morati. Vsque adeò fortuna

permixta fluit, nec permanet vsquam;
Amisitque fidem variando cuncta per omnes:
Non annis anni, non mensis mensibus vsque
Conueniunt, séque ipse dies, aliáque relinquit,
Horáque non vlli similis producitur hora.

Cap. 60. Igitur, priusquàm in nostrum transmigrent cor, discutiendæ sunt, velut in telonio, res: euoluendæ, an sint merces, & sarcinæ fortunæ, ne repetantur: an sint alienigenæ nobis, ne discessu crucient; ne veniant, vt transeant. Præstaret hic seueta illa Sinarum lex, omnes peregrinos, & extraneos sui aditu regni interdicens capitali interminatione: ita vastum imperium pax ferè æterna seruauit, cùm alioquin non tantæ sint fortunæ vires, vt copulet magnitudinem cum diuturnitate. Eò potentia breuior esse solet, quò grandior. Eadem sancire voluntas debet, si pacem tutari velit: nihil alienum, nihil peregrinum admittat. Contrarium facimus: solùm hospites in corde excipimus: viatorū diuersorium facimus prætorium Dei, ea amantes, quæ, quia nostræ iurisdictionis non sint, citiùs nobis insalutatis abeunt, quàm nos adeant. Pietas nostri

R. P. Ioan. Eusebij Nierembergij.

esset crudelitas Diomedæa, omnes istos obtruncare hospites. Iuuat idcircò nostra inspicere, & curare. Stultissimum est, alienis occupari contra voluntatem domini, propriáque negligere. Mente caret, qui eò mentem conijcit, vt diues, poténsque fiat, vt lætè viuat. Studet facere proprium, quod alienum; & liberum, quod natura sua seruile. Ad iniustam litem appellat: contra se habet discrimina terræ, pericula maris, inuidentiam vicini, odium inimici, insidias grassantium, proditionis seruorum, incursiones latronum, inclementias cæli, volubilitatem temporum, legem mortis, licentiam illegis fortunæ; &, si nihil aliud, ipsam rerum infirmitatem nullo impellente ruiturarum: si hæc non satis, ipsam potentiam, prouidentiamque diuinam. Quis vnus audebit aduersùs tot æmulos certare? quis resistet solùs tot copiis calamitatis extrahentibus imo è pectore cum rebus gaudium reuulsum?

Bona animi; dona virtutis, egregia opera, rectæ cupiditates, hic census noster est, quæ nostræ parent voluntati: in hæc dominium dumtaxat habemus. Is rerum est dominus, qui, prout velit, aut nolit, dare, auferre, ponere, tollere potest. Nihil huiusmodi licet in supellectilem fortunæ: licet tamen in patrimonium virtutis. Illam nobis, nec dare, nec adimere possumus: tam benignè nobiscum actum est, vt, quidquid vile sit, alienum sit; quidquid pretiosum, nostrum. Licèt careamus alienis, pauperes non erimus; sed clariùs diuites defæcata opulentia: qua tamen priuabit nos libido opulentiæ, hiatus diuitiarum. Peculiare hic, & maius periculum, quàm cæteris iacturis: nam amando non propria, propria amittimus. Proprium nostrum est rectus amor, honesta rerum appetitio; hoc bonorū cuiusque est: perdimus illud, exoptando aliena, & peregrina dona citò pœnitentis fortunæ. Hoc ipso, quòd aliunde, quàm ex nobis, tranquillitatem quærimus, amittimus. Hoc ipso, quòd appetimus externa, desinimus rectè appetere, quod est internum, id est, nostrum bonum. Geminum damnum est volentium, quæ in propria voluntate non sint, & frustratio gaudij alienarum rerum, & iactura propriorum bonorum. Ibi mœror: hic quid deterius, pudor est. Cap. 61.

CANON II.

Nec sperare, nec timere.

Alterum ex his Canoni nuper dicto rudimentum accedit. Pauoris, expectationisque immunitas, quæ in alienis fundis laborant, & nouales fortunæ volunt proscindere. Ama, agnosce, tene tuum, quod tuum est, rectas appetitiones, honestas actiones: agnosce alienum, quod alienum est; cætera, in quæ fortuna ludit, quibus in te sæuit: ita neque de Deo querelus, neque in homines iratus; neque pro rebus mœstus eris: ita neque calamitosum, neque infortunatum esse, in tua potestate erit. Quod hoc fortunatius? Calamitosus est, cui accidunt, quæ non vult; infortunatus, cui non accidunt, quæ vult. Clariùs, breuiúsque dicā fortasse. Calamitosus est, qui timet; infortunatus, qui sperat. Vtramque fortunæ astutiam interci- Cap. 62.

pie, qui id solùm vult, quod ipse solus potest id non vult, quod sola fortuna potest. Qui alacris semper, ablegaris spe, & timore, gaudium mundauit, egessit misctiam, fortis aduersùs sortem caducam: sed ideò & de nostra imbecillitate fortissimam, in sua constantia constantissimam. Inuictus, qui cum nulla re certauit, quam victam in sua esse potestate non vidit.

Quid tantùm miseri feros tyrannos
Mirantur, sine viribus furentes?
Nec speres aliquid, nec extimescas:
Exarmaueris impotentis iram.
At, quisquis trepidus pauet, vel optat,
Quòd non sit stabilis, suique iuris,
Abiecit clypeum, locòque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

Columen mentis, & gaudium ibi est, vbi exulant metus, & cupiditas, præcipui fortunæ lictores, sæui satellites. Nostros animos, vt sanctus Paulinus ait,

iugiter vrit
Defectus miseri metus, & miser ardor habendi.

Cap.63. Callido tamen viro, experti formidinis, expectationisque, non accident, quæ non vult; nec quæ vult, non accident: compos voti semper, dum compos sui: apud quem non aliud valet, nisi voluntas, & tario, & quod ista vslent: cui prospera omnia cadunt, cùm stent, quæ velit. Suam semper exequi voluntatem, felicitas est æmula Diuinitatis, & præponderat imperio Orbis. Plures vitam, regnúmque suæ postposuerunt libidini ancipitis, atque intutæ voluptatis. Quàm felix, qui curata gaudij fide, suum semper vidit votum, tam facile, tam gratuitum, vt nec vouisse opus sit! qui, dum pauca vult, mavult esse sui, quàm fortunæ! qui summam fortunam iudicat, sine fortuna fortunatum esse, sine fortunis locupletem! Non arca, sed corde diuitiæ metiendæ sunt. Non est vera opulentia res opinionis, sed conscientiæ; non alieni iudicij, sed proprij. Animus, non fama, index est: mens cuiusque, non sermo hominum. Aliud est videri diuitem, aliud esse. Loculis plenis apparent diuitiæ, non iudicandæ sunt. Etenim, qui plures filias msritandas habet, etsi amplissimi census sit, pauperem se putat; quomodo, qui infinitas habet cupiditates sustentandas, quarum vni non sufficit Orbis, habebitur diues? qui se non tantùm inopem, sed indigum sentit? Non est pauper, qui caret; sed qui eget: nec eget, qui caret; sed qui desiderat. Pauper Socrates forum ingressus, Quàm multis, inquit, non egeo! Quia non desiderabat. Locupletior est, & beatior, qui nulla cupit, nec sperat, quàm qui habuerit omnia, quæ cupierat: gratis habet, & per compendium votorum, quod alter magnis saltem cupiditatum impensis est mercatus.

Cap.64. Quid comparo incomparabilem virum? Ille solùm felix est, qui nihil cupit, nec expectat: at, qui omnis, quæ concupiuit, habet, solùm fortunatus est. Maius quid felicitas, quàm fortuna est. Deus felix est, non fortunatus: at felix ideò non tam est, quòd habeat, quæ cupienda sunt; sed, quia nihil cupit. Illud supra fortunam habet, non quòd habeat, quæ cupiuit; sed, quæ forent cupienda. Minus felix est, qui fruitur, quæ expectauit cupiditas, quam qui nihil expectauit. Iam & inter eos, qui exæquatas voluntatem, facultatémque habent, subtiliùs distinguendo, si qua sit iusta distinctio, præferam illum, qui vult solùm, quæ poterit; ei, qui potest omnia, quæ voluit. Si igitur spes adhuc fortunati, & secura, dicere possum, felix, minuit felicitatem; quantùm perdet vulgaris nostra spes, quæ fortunæ est trochus; succutitúrque comite timore, excutitur occurrente damno? Omnis doloris cardo est; quia habes, quod non vis; quia vis, quod non habes. Velle autem, quod habes; & nolle, quæ non habes; quis tam tyrannus est, vt interdixerit? quis tam potens, vt sustulerit tibi? In tua manu est, in te est fortuna tua, si velis habenda, si nolis non habenda: non, si speres ista, non timeas illa. Timor est intempestiuus dolor, quo, dum ante necessitatem angimur, vltra necessitatem affligimur. Mœror rei perditæ, & timor perituræ hoc distant, quòd iste diutiùs torqueat; & quatenus immaturus dolor, metus est, sit sæpè acerbior.

CANON III.

Amor immutabilium, & mutabilitatis.

Hinc & aliud occursat præceptum (sitve Cap.65.
exceptio primi documenti.) esse aliqua, etiam extra nos, exermia, innocentiáque cordi, quæ amare indemne sit: in quæ, licèt nobis nihil liceat, amare summè licet securo gaudio: quia ipsa securiora sint, gaudente potiùs defecturo, quàm ipsa. Hæc, quamuis in manu nostra non sint, possunt esse in corde. Cætera omnia, hoc solùm, quòd amantur, armantur in nos; &, quod mirum est, quæ minùs secura sunt, securiùs pugnant & cædunt: quò imbecilliora sunt, magisque infirma, fortiùs, citiúsque vulnerant sua fuga. Magna ira fortunæ est, fragilia & arundinea contorquentis arma, potentísque fortissimè percellere fugaci lacerto, ritus instar Parthici, quassatisque contortis calamis,

Sic vibrans animum fortuna ludit arundo.

aptè dixit Abbas Philippus. Etenim amor infirmæ rei, est robur miseriæ; amor ruinosæ, est ruina felicitatis. Si quid stabile, fundatúmque sit, secura huius cupido erit. Tuta itaque mens incumbet in amorem primæ mentis; æterna est. In hac columna figi lætitia potest. Huc omnem sortem amoris, omnem aleam cordis mittamus. Sine alea sortem sortiemur, & fortunam veridicam. Quis summam pecuniæ mutuaturus, fidem debitoris non attendit, aut pignus non quærit? Omnis summa, omnis sors animi, omnis census mentis, amor est. Tantus es, & vales, quanti est, quod amas. Præuide, cui credas; si cautionem consistentiæ præstiterit. Sola æterna mens hanc fidem habet: huic solùm te credas.

Quis amne deuolutus rapido, inter aquas Cap. 66.
parum humatus, inter fluctus totus pugnax, dilabenti vndarum fluxu pariter fluens, si validam, fixámque arborem offendat, non apprehendet frondes? Solùm Deus quid stabile est, séque radicatum: hoc apprehenso, solùm stabilimur: præterfluunt reliqua in hoc mundano aluco, & nos pari volutant, trahuntque fluore.

Celeri vides rotatu

Rapidos

Rapidos dies meare,
Fragilísque membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne, quod tenemus,
Neque fluxa habent recursum,
Cupidásque vana mentes
Specie trahunt inani.

Venustè ista Diuus Paulinus: sed significanter Georgius Pisides:

Natura rerum talis est fluentium. Scenæ sororconsanguineáque insomnij: Omnis procella, nempe, typhi prætérit.

Οὕτω πέφυκε τῶν ῥεόντων ἡ φύσις,
Σκηνῆς ἀδελφὴ, συγγενὴς ἐνυπνίων,
Παρέρχεται γὰρ πᾶς ὁ τοῦ τύφου σάλος.

Quis ergo turbine, & inquieto procellæ fluctu iactatus, insulam si videat, non appellet? Naufragamur fluctuantibus rebus: sola insula securitatis in hoc pelago mundi est, quod eminet, & manet Deus, superior omnibus, æternus ante omnia. Huc saluandi, non Neptuno, sed fortunæ aufugiant. Deus radix fœcundissima entium. Arboris folia ventus rapit, frondes quatit, truncos quandoque infringit, solam radicem immunem inuenies, quam non tantùm flatus non tangit, sed nec videt. Decidunt omnia, nisi Deus. Mortalia sunt cætera, quæ mortales amant, & amittenda; si non quotidie, certè vno die, vno momento omnia. Nostra mors mortalia nobis omnia nobiscum fecit: sed sæpè præcurrunt nos, & nostram nos admoneot conditionem exemplo sui interitus. Nos tamen miramur mortem rerum, quia obliti nostræ. Miramur, quòd moriantur, & pereant: quia, quòd eamus nos, & quò, mortis, scilicet, immemores sumus.

Cap. 67. Sapienter, mundi membra, monet sapientissimus Ecclesiastes, gyrare, & in circulos suos reuerti, vt rerum inconstantiam summam, id est, constantem monstraret. Nihil in rebus est firmum, nisi infirmitàs; nec maior infirmitas potest esse, quàm quæ firmiter infirma est. Illustri documento ostendit salubrem amoris escam quæ, & qualia liceat extra nos amplecti, immutabilia, scilicet. In circulo commoto duo dumtaxat sunt immota, quieta, stantia; punctum medium, & motus ipse: in omni partium mutatione, solùm immutabile est ipsa mutabilitas, & centrum: sicut in hac sphæra Vniuersi, eius punctum terra in æternum stat. In fortunæ rota vnicum dumtaxat punctum in medio consistit: non aliter, nec alibi quietus eris, nisi huc te colligas, & ad minimum reducas; ibi tamen nimium dilataberis. Immensa illa, æternáque mens, istud centrum omnium est. Si illò accedere non potes, appropinqua: quò sunt propinquiores puncto medio circuli partes, magis quietæ sunt, lentiorique ambitu flectuntur. Si ad minimum non audes constringi, colligere ad mediocria. Partes mediæ in rota, licèt non veniant in sublime, nunquam terram contingunt. Præstat mediocritas fortunæ: hæc nunquam venit ad solum: honorabilis hæc est, locum medium honoratior occupat. Alias partes, postquàm in summum leuauerit, totam vertit, & summa imis commutans apprimit, alliditque ad saxa, iisque incumbit totum suæ machinæ onus. Deinde post ceorrum, nihil est immobile, nisi mobilitas. Circularis enim commotio caret fine; in nullam contendit metam extra se: in eodem stans loco, inibi globus concitatur quietus: in eodem inquietatur spatio; perpetim, quia sine obice: firmus in eadem sede currit. Argutè hanc faciem rerum labentium, circulum dixit Helias Creteosis, quarum sola consistit inconstantia.

Iam est quid extra te, quod tutò placere tibi possit: non fortuna mutabilis, sed mutabilitas, quæ immutabilis est. Habes, quid in rebus ames mutationem. Habes, quomodo, si non hærens, sed contiguus sis. Diuersè se habent, quæ rotæ insunt, aut quæ adsunt: insunt paleæ, & lutum; adsunt saxa solida: illa voluit pariter rota; iuxta ista dumtaxat voluitur: illa transeunt pariter; per ista solùm transit; manent quieta secus inquietam sphæram; tanguntur, non feruntur. Præterfluat nos fortuna, non confluamus vnà, respiciamus illam, non suspiciamus: ad summum valeat tangere, non tractare, minùs contrectare. Tormentum est instrumentum eius, & crudelissimum rotæ supplicium. Fortasse miraberis putatam fœminam, cùm fœminea, & misericordia viscera non agnoscas, nisi fortè ob inconstantem indolem, & subitam, terribilémque iram; sed debilem cum iis, qui viri verè sunt: paret enim viris, ideò muliebri gestu conficta. Si igitur figatis suo instrumento, quid mirum, excrucietis? Abscedamus, descendamus. Cap. 68.

Extrinsecùs, velut pompam, videamus procedentem. Præsens dumtaxat facies nos afficiat, nec auidos futuri, nec inuidos præteriti: vt qui ad scenam, aut spectaculum sedet, æquè istum delectat comœdia, atque tragœdia. Qui scenæ seruiunt, qui spectaculum sui exhibent, laborant non delectantur: qui vident, qui adsunt, gaudet. Si deforis essemus, vtraque fortunæ arte gauderemus: nec nostra lætitia mutaretur, sed transmutaretur: non abscederet gaudium, sed succederet; staret potiùs, ab vna re in aliam transfuga. Pereuntes res non sequamur, sed videamus currere, gaudeamúsque perire, velut qui intuetur bestiarum, & gladiatorum spectacula, interitu delectatur, cæde, fuga. Res deficiunt nobis; aut, quia abeunt; aut, quia pereunt. Si primum illud, cur insequimur ea, quæ impatientis nostri amoris sunt? Si pereunt, non tanti fiant, vt debeant nostro parentari fletu, & annuum luctum habere. Age gratias, te non periisse citiùs. Duplici ex capite mortales sunt tibi res: pereunt, cùm pereunt; & pereunt tibi, cùm peris. Quid putas ex tuis immortale, si tu mortalis? Qui finem habet, nihil habet: vix enim habet id, quod est. Qui futurus non est, vix est, cùm est. Sed demus te manere, res solùm perire. Non decedunt sine hærede: transeat ad successorem gaudium, & pax. Tametsi defunctis integrum & elegans sit patrimonium, veniet ad hæredem claudum, aut luscum. Hæreditent nostram pacem res: decedente vna, ius idem habeat altera succedens, siue paupertas, siue morbus, siue ignominia. Non est lex, quæ inopem, aut ægrotum hæreditate excludat. Expiranti prosperitati sancti Iob, quid successit? non pauperies modò, sed miseria, quatuor fortunæ malleationibus subita, vt quinta & terribilior esset improuisio. Vlcus deinde à planta pedis vsque ad verticem; contemptio denique, & sinistra amicorum opinio. Non obinde suam his negauit serenitatem, non sua ablata felicitas; sed translata à secundis ad Cap. 69.

 aduersa,

aduerſa, hæreditario iure. Adhuc in ipſa miſeria, necdum reduce felicitate, dicam, quod diuinus Zeno, in melius, felicitatis priſtinæ ſtatum diſſimulando, non perdidit, ſed mutauit. Vadat amor poſt fortunam, non poſt res fortunæ, vt ſequitur Heliotropium Solem, ad ſuas conuerſum vices. Illi dumtaxat obſequitur fortuna, qui fortunam ſine ſpe fortunæ ſequitur.

Cap. 70. Conſtans animus nihil conſtanter amet inconſtantium: amet omnia, vt ſunt inconſtanter inconſtantia. Omnia de manu fortunæ capiat, licèt acerba & dura. Ariſtoteles, caricam porrigente Diogene, reputans ſententiam meditatum eſſe, niſi acciperet, ſumens inquit, Diogenem perdidiſſe caricam ſimul cum vſu. Sic illudes fortunam machinatam ludibrium tuum, meditatam dolorem tuum, ſi non admiſeris, quæ læua porrigit manu. Admitte, amittet arma ſua, ſimul cum vſu. Solùm poteſt nos triſtare, quia nolumus, quibus id vult. Fac velis, & ridens potes exclamare: Non magnus Diogenes, ſed magna fortuna! O potens, iam per me exermis! Si aliqua reücienda ſunt, ſint, quæ vult accipi; iſta ſua purpurei corticis munera, delicias, &, quæ iis patrocinantur, diuitias. Quid hæc? Nazianzenus dicet:

Pila iuuenũ manibus reciprocata.

Σφαῖρα νέων παλάμαις ἀνταποπεμπομένη.

Colludere licet, & recutere fortunæ pilam ſuam, ſuo reiecto munere. Dum ludibundus es, non potes triſtis eſſe. Si vis, ne illudat te, lude cum illa, & ſtrenuè reiice, quidquid volatile, etiam aurum graue, iecerit. Sin minùs, ne apud te incaleſcat, cùm repetit. Friuola hæc bona friuolè amanda ſunt, infirma infirmiter; ad nutum dominæ reddenda ante exactionem. Non expectes fortunam, vt eripiat. Tu eſto tibi fortuna: occupa ſuas vices: aufer tibi, quod ſublatura eſt: relinquè omnia felici infortunio per manum tuam. Redimes fortaſſe te iactura tuarum rerum. Præuiderat Ariſtippus exacturam, & vltrà pro fœnore vitam, inſtantibus apparitoribus ſuis piratis: anticipauit ſolutionem abiecto in mari auro, inuitum & imprudentem ſimulans caſum. Conſuluit hoc ingenio ſaluti: vitalis iam fuit ſine nummo: ſoluit mutuum ſine vſura: pretium ſuæ vitæ non aurum fuit, alioquin etiam amittendum; ſed anticipatio. Æſtimet quiſque, quod ille tunc dixit: Satius eſt, vt hæc per Ariſtippum, quàm propter hæc pereat Ariſtippus. Tota victoria ichneumonis, & aſpidis, anticipatio eſt: ſic hominis, & fortunæ: vincit aggreſſor. Præuertis fortunam, & euertes, ſi præcurras. Cùm veniat, omnia acta videat:

Totum iam ſponte videbis
Anticipaſſe Dei famulos,

Hanc ſanctus Proſper cauſam putat aſſuefactæ, & cicutis tranquillitatis, ſecuræ, vt ſic dixerim, ſecuritatis. Non contrectanda ſunt iucunda, nec detrectanda grauia: æquabilis ad omnia ſis.

Cap. 71. At, ſi adhuc tibi inuidiæ eſt nomen fortunæ, nec eius parere manui digneris, tolle vocem, Deum ſpecta. Fortunam vulgò appellamus. Ibi ſapiens Numinis ſtudium noſcit. Quiſque domi ſuæ iubet. Liceat Deo in ſuo mundo, quod licet ruſtico in ſua caſa: quidquid volet, aget. Suſtinuit toties noſtram malam voluntatem: ſuſtineamus quandoque ſuam bonam. Æquo animo filium accepit Abraham, & dabat; nec triſtior occidiſſet, quàm genuit. Non lætiori ferro arietem cecidit, quàm gnatum mactaret: à filio ad agnum tranſlatus idem vigor dextræ. Eleganter Zeno ait, nec mutatus vultus eius, cùm eſſet victima commutata. Cum tanta lætitia arietem obtulit, cum quanta obtulerat & filium: vbi enim fides fuit, non erat dolor. In illo ſacrificio ſolus Deus doluit, quia aliam victimam procurauit: nam Abraham cum filio ſic probatus à Deo eſt, vt non poſtulans, miſericordiam mereretur. Scilicet, ita paruit Deo, vt non appareret pater: immemor naturæ, memor officij. Ita obſecutus fuit, quòd mentiretur paternitatem, vt exhiberet ſeruitium. Primam dignitatem putauit, eſſe ſeruum Dei. Ita voluit ſeruire, vt obliuiſceretur genuiſſe. Det, quod libuerit, Deus. Sed amemus plus donationem, quàm dona: quamuis & hæc amari poſſint, ſi æquè amentur. Eadem omnibus ratio amoris ineſt, non quod ſint: ſed, quòd dentur. Sic,

Quidquid mittit, mella putare decet.

Diuinas illas & aureas manus, plenas hyacinthis dixit Salomon: quidquid illis deciderit, pretioſum erit, & vnio, non ſilex. Pretioſa pati petras eſt, pretioſus dolor, pretioſa depretiatio ipſa. Illinc elabuntur, vbi nihil, niſi pretium eſt. Quid? Percuti videris, ſi vnio icit. Etſi egerat cruorem, non eliciet lacrymas. Lætum vulnus auaro erit, ſi fecit aurea gleba, vt cani lapidato oſſibus. Non minùs pretioſa manu verberat Deus, quàm locuples aratoris flagellum. Argutè beatus Ennodius.

Dentibus argenti fuluum concluditur aurum:
Contemnat nullus verbera pulchra pati,

Exornat Deus amore ſupplicia: pretium ſummum eſt ſeueritatis diuinæ:

Qua capiunt mundum iungit mens docta, flagellum
Exornans cenſu, nobilitate plagas.
Argenti, atque auri vapulat quicumque metallis.

Cæterùm Sapiens hyacinthos illas vocauit gemmas: quia mirè iuuent & exhilarent cor. Mors, & morbus, & anguſtia, quin & triſtitia ipſa lætabit nos, diuino illo dilapſa pugno. Ipſa miſeria cordialis erit, ſi ab illa manu accipias. Ex natura, & ars Dei, beneficentia eſt. Perita eſt diuina dextra benefaciendi. Solent artifices, & pictores artem oſtentare in ſcorpione, vipera, atroci, fœdóque aliquo reptili potiùs, quàm in forma regia. Exhibetur quoque dexteritas diuinæ manus in ægris, & duris: ibi magis nitet: maius, inquam, ſi non fulget, latet beneficium. Ex his itaque conſtans erit, qui non amet inconſtantia, vt eſt ipſe; ſed, vt ſunt illa, inconſtanter. Sic idem ipſe erit inter diuerſa. Varios fortunæ geſtus vno vultu ſpectabit; & expectabit atroces, ridibundúſque ſereno.

EPISTASIS.

In alienis caſibus diſſimulanda eſt conſtantia.

SEd, quia in alienis iacturis latus Sapientis inuadit ſors; cùm pectus, nec coràm, nec contigua manu poſſit, per tertium tunc molitur. Cap. 72.
Plùs opinor, iuſto viro laborandum eſt cum damnis.

damnis alienis, quàm propriis. Etenim, cuius patientia passione non vincitur, compassione tentatur: quem non monet casus proprius, hunc præcipuè commouet alienus. Sapientis vitam, quoniam præcipua est, vtilissimam puta: non sibi tantùm, sed aliis quisque viuit: vitam imprudentium, qui adhuc sibi non viuunt, fideicommissam habet, velut tutor publicus vulgi. Eleganter Menander ait:

Hoc est viuere, non sibi viuere tantùm.

Τῦτ' ἐςὶ τὸ ζῆν, ὐκ ἑαυτῷ ζῆν μόνον.

Quare illud est viuere, non sibi viuere solùm. Benè viuere, non est quid priuatum, & solitarij boni: in alios effluit sensus vitæ bonæ. Tutor ciuilis pupillorum ministrat fortunas: sapiens, qui tutor populorum naturalis est, etiam senum, fortunam curat alienam. Pretium propterea erit alicuius moræ, quomodo in hac se gerat? An vultum mutare oporteat mutata, sæuientique rerum facie? Licet quidem mutare gestum, non animi, sed corporis; & sicca, virili, stabilique mente deflectere madidos oculos, maternum deiicere vultum ad eos, qui se deiectos, miserósque credunt. Inter lacrymas & lacrymatus felix tamen erit abstinentia suæ cupiditatis, timoris, spei: & quamuis in asylo fortunæ sit, inde quia securus impugnat illam, & iam in se victam studet vincere in aliis; aperto bello in alienos campos copias suas educit; victricibus armis vbique insequitur, &, vt Tzetzes ait,

Benefaciens hominibus, vndequaque demetens malitiam.

εὐεργετῶν ἀνθρώπυς, ἁπανταχῦ θερίζων τὴν κακίαν. Cùm vim sui animi alienum pectus minùs posse munire videat, stratagemate aggreditur ad solandum infortunatum, leuandúmque spe (altissimo omnium casu) deiectum, & sentientem, nondum contiguam, felicitatem grauem. Molestam sarcinam Antisthenes dixit bonum virum. Quis assentiet, nisi miseri, dum sine sensu miseriæ manent? Sed hoc ipso iam leuior vir bonus est, cùm illius sentiant improbi molestiam, non suam. Grauior plaga est, quæ sensum adimit, quàm quæ dolorem incussit. At, si minuitur eorum miseria, cùm noscitur, séque miseros inuiti vident, (parum refert, non credant,) leuem, salutarémque tunc fatentur virtutem, & ab ea saltem aliena dextra subleuantur, capiúntque solatium. O leuamen totius humani generis, etiam eorum, quibus grauis est! Tua manus leuat repugnantem tibi, &

defectum fortè labore,
Nilus vt Ægyptum, sic tua lingua fouet:

Etiam malos, quorum contactu nunquam tua puritas attaminata fuit, per bonos auxiliaris. Hoc, quod de Bonegisilo Duce cecinit Venantius, in omni alumno virtutis verum iudico; manu recreat, consilio fouet: quos ex sua palma excussit fortuna, hos in sua excipit. Hinc aliter intelligo, quàm Philo, quod Iudæorum Legislator ait, sapientem graues manus habere. Quid mirum, si pendeant inde, qui sibi sunt graues, stulti, miseri, flentes?

Cap. 73. Sed vt hos leuet, necesse est flecti, & quodammodo blandiri miseriæ, vt repugnet. Proprium hoc constantis, & felicis est. Tutò hic potest tuta felicitate descendere, & se miscere miseris. Nemo immobilis manens rapidis deuoluto vndis succurret: nec si pariter fluctus eum inuoluat, trahet alterum. Aliud est deiici, aliud inclinari. Ne cadat, securus animus sit, & sepositus fortuna. Inclinari licet, vt erigamus alios. Nullus iacentem suscitabit, nisi inflexione sui. Oportet medicaturum affecto, quodammodo assentire affectui. Huius generis potio, solatium est, vt non sanet ægrorum, nisi simili morbo videat ægrotare Medicum: alioqui suspecta putatur, & potiùs quid veneni, quàm pharmacum propinari. Contraria conciliare opus est. Qui affectu opprimitur, negat fidem affectibus exempto: & qui affectu superatur, succumbenti alteri manū non valebit porrigere. Quare, qui affectis medetur, oportet, non habeat in affectibus, & monstret habere. Aliud est seruire illis, aliud dominari: aliud haberi, aliud habere. Debet non teneri soluturus alios. Moratam equitum turmam Musonianus videns inspecturorum quid augurij capiendum ab occurrente aliter; tanquam aliud agens tetendit arcum, confossámque prima sagitta auem in terram dedit: tunc ridens socios arguit: parum inquit posse ab irrationabilibus consilij, & opis capere, siquidem nescirent, quæ ad se ipsa pertineant. Prius est sibi cauisse, quàm aliis. Auxiliaturi manus in se initiatur: at nisi madida naufragum non redimet.

Quid, anne simulationem consulimus? Ne- Cap. 74.
quaquam: lacrymas concedimus communes cum miseris, non lacrymarum causam. Miseri miseriam deplorant: felix ille, & sapiens, ipsos miseros flet cum flentibus, quia malè flent; non mala, quæ flent: non flet fortunæ potentiam, sed infirmitatem humanam. Lacrymantem Solonem reprehendit quidam, quòd defleret, cùm luctus non sit fortunæ potio, nihílque prodessent lacrymæ. Hoc ploro, inquit, quòd nihil prosunt. Communem fletum habuit, non materiam. Id potest vir sapiens, & horribilis, atróxque fortunæ deflere, quòd fleant mortales, cùm nihil prosit flere. Cùm mœstum, eiulantémque videt, solùm se commouet, vt soletur illum, non vt putet malum pati calamitate deplorata ex his externis. Distinguit subtiliter, hominem illum non affligi casu fortunæ, sed opinione sua: non enim infortunati sumus, quia sumus; sed, quia putamus. Maius aliquod malum, quàm ipsum malum deplorat, non ferri malum; & plus patientiam, quàm patientem. Malum verum, quod ibi noscit, est malum falsum ignorare. Hoc flet, quòd defleatur. Qui ita dissimulat constantiam suam, non simulat sensum. Nequaquam impassibilem illum facimus; sed patientem, & compatientem, ipsius adhuc compassionis patientem. Licèt extra vulgus hominum mittamus, humanum volumus in vulgo. Non propterea interpellamus pacem, & serenitatem suam, hoc ipso, quòd flet; quia vult, & iustè vult. Non est turbidus, non anxius, non miser, imò felix, id est, sui erit, & sibi hilaritate arcana festiuus. Egregiè diuinus Ioannes Scholasticus, fletum proborum dixit animæ risum.

Cæterùm Gregorius Nazianzenus Cæsarium Cap. 75.
laudat fratrem cum larua seruientem aulæ. Intùs Anachoreta, corám aulicus fuit. Præstat hac astutia negotiis (necessaria dico) committi, & pro rerum incursu cassidem componere, si necesse sit. Non est in iactu fortunæ directo, in iactura, inquam, propria: semper in hac placet nudus,

nudus, sincerúsque vultus, & natiuus color, animi serenitas. Tam fortis animus sit, vt nudus spectet fortunam, nudus vincat, non tantùm sine armis, sed sine veste. In alieno discrimine, & salutari prætextu, quandoque id opportunum erit sine ignominia constantiæ virorum, imò sine iniuria inconstantiæ rerum, quarum bracteata inanitas est, superficie tenus: laruatæ sont; non sunt, quod ostendunt: sic cum larua satisfacies. Non ampliùs iure exigent, quàm habent. Simulata sunt bona, & mala: non peccat, qui cum his dissimulatus fit. Sana intestina non habent: non licet ob hæc præcordia tua sana corrumpere. Intus pax suo in solio cordis serena & candida fulgeat; forinsecùs licèt vestiatur fuscus & feralis color. Nemo meliùs adulabitur mundo, nemo conformior, quam qui solùm tradat faciem, reseruet cor. Hæc indoles mundi, aspectum dumtaxat sine medulla præbere. Inspice te; cætera inde conijcies: quotiens aliud quàm videbaris, fuisti? Omnis hic rerum cursus, omnis fortunæ ludicra festiuitas apparet mihi, laruatorum ludus, cùm per cohortes, obiecto vultu, stringente manu facem, cursum bini agitant: properant enim res,

Et quasi cursores vitai lampada tradunt.

Currunt & simulatæ: compar his fiet, qui saltem se dissimulet.

Cap. 76. Licet in amicorum cum amicis, in parentum cum fratribus, in beneficorum cum coalumnis temperatè deflere mortem, non perdere pacem. Summa illa Numinis indulgentia ita prosit: si malum videtur, larua est; in bonum cadet. Vt benè viuamus, superfluit nobis: non est, cur desideremus aliquid, vt viuamus; & hoc ipso, vt miserè viuamus. Hęc optima conditio nostra est, vt gratis sit vita beata, non miseria. Illa non rebus, imò nce cupiditatibus eget: quinimò hæ sunt, quibus minùs egeat. Miseria sine desiderio non est, nec datur sine pretio cupiditatis. Suppetit ad id, quod maius est, lætam vitam? cur ad id, quod minus est, vitam, egenos nos, superfluis putabimus? Dum fulmina fortunæ non valent concidere, & tam validè percellere voluntatem, vt illinc frusta resiliant, (quod non valebunt,) integra omnia nostra sunt, & suam integram pacem, cor integrum reseruat. Horridam hæc obijciunt speciem; sed pueris dumtaxat. Reuelle fœdam cassidem mali, quæ atterret; inuenies inibi bonum. Decessitne, qui tua, vt mater, sollicitabat; vt pater, prouidebat; vt soror, studebat? Fortasse præstantiora officia adnascentur ex hoc decesso: nunc latent. Parentes interdum, vt ludant cum dilectis infantibus, personam sumunt alienam, & deformem. Terrentur paruuli: sed statim reiecta larua inueniunt patrem, matrémve fuisse: rident tunc, assultántque in amplexus: astutiâ deinde notâ, repetitam iam non formidant personam: noscunt subinde latere matrem, aut nutricem; iam cum ipsa larua lusitant, matrem balbutiunt. Quem non terreret vis malorum sanctum Iob inuadens? vultus horridus, post liberorum, substantiæque iacturam vlcere pessimo iacere? Vbinam? Nosocomium illi sterquilinium fuit, vndique saniem fontificans, seu potiùs stagnans. Vermes pro piscatione duxit. Quæ malorum facies atrocior? Sed non pertimescit virum, qui tam aberat, vt mala haberet, vt collætatus lusitaret scaturiente vermiculo. Detraxit rerum personatum gestum; inuenit ibi maiora bona, officiosa pietate; ne paternas curas, nec materna viscera, nec germana obsequia desiderabat. Putredini dixit: Pater es: mater mea, & soror mea, vermibus. Cortex ille malorum fuit; nucleus, substantiáque bonorum. Velut pueri nucibus, his malis crustatis viti ludunt, obduri, infiactique aduersùs calamitatem. Infringunt illam, & abiecto demum putamine medullam sciunt edere suauem. Cùm itaque personata, & facialia sint omnia, cum persona & facie tenus, faciemus sine iniuria satis.

Cap. 77. Quid aliud monuit ciues Corinthi diuinus Paulus? Qui flent, inquit, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non possidentes; & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Figuratam, scilicet, laruálémque societatem cum mundo permittit: audias rationem; iustitiam istius agnosces societatis. Prætcrit, inquit, figura huius mundi. Figuram solùm, personámque obiectantes concito prætereunt cursu res, vadunt, currunt, transeunt. Quò? rogabis. Meta, nihilum est: euanent, non sistunt, vt fumus è camino:

Omnia prætereunt, vt inanis in aëre fumus.

ait Dionysius Lytinensis. Illis nos exhibeamus similes, laruari etiam. In imagine, excursúque satisfaciamus, vt ipsa solùm nos volunt festinâ satisfacere specie. Flere, & non flere; gaudere, & non gaudere; vti, & non vti; non compones, nisi laruáliter aliud lateat, aliud pateat. Patent oculi pluentes imbres lacrymarum: latet animus delibutus muliebri risu. Frons Heracliti foris; cor Democriti intus. Persona animi, frons est. Siue fortasse aspexit Paulus theatrales tunc temporum ritus, cùm personati mimi, & instructa scena mutatitiis, versibilibus, ductilibúsque figuris, aliis post alias succedentibus; quæ, cùm, aut fabularum mutationes, aut Deorum aduentus, cum tonitribus repentinis erant futuri, procurrente prætcribant versura, & specie exornationis primæ elapsæ, facies alia ostendebatur figuræ. Mundum, magnum puta theatrum; Magistrum Comediæ, Deum; mimos, homines; exornationes, figurásque scenæ, res istas decursu solùm apparentes, successione festinâ mutatorias.

Cap. 78. Quid aliud maiestas Assyrij imperij fuit, nisi ductilis, tractitiaque figura scenæ? Præteriit: successit alia versura, regnum Medicum, & Persicum: hanc prætereuntem Macedonica potentia sequuta: euanuit etiam hæc figura subsequente Romana dispaitura qnoque. Non sunt immortalia regna mortalium; non digniora autoribus. Vbi nunc Ninus, Semiramis, Zames, Aralius? Vbi Arbaces, Mandanes, Sosarmon, Articarmines? Vbi Cyrus, Cambises, Darius, Xerxes? Vbi Alexander, Arideus, Cassander, Antipater? Vbi Antigonus, Ptolomæus? Vbi Iulius, Octauianus, Tibenus? Vbi magni isti Patriarchæ ambitionis, radices imbelles gloriæ Assyriæ, Medicæ, Persicæ, Macedonicæ, Asiaticæ, Syriacæ, Ægyptiæ, Romanæ? Vbi illi primores fastus, & libidinis pincernæ? Vbi primogeniti illi fortunæ, ante quos, vt passer ante miluum, siluit Orbis? Quomodo nunc de illis silet? Baleus, Armatrites, Altadas, Mamitus, Mancaleus, Sferus, Mamelus, Sparetus, Ascatades, Bellopares, Lamprides, Lampares, Panyas, Mitreus, Tautanes, Tineus, Pyriciades, Ocrazapes, Sardanapalus: hic interitu notus, infamiâ famosus: cæteri, nec

vita,

vita, nec gloria: vix aliud quàm nomina, velut ossa gloriæ, reliquerunt. Solum est eorum fuisse; solum noscimus transîsse. Ipsa nomina non agnosces fortasse; nec sunt multa: adeò ruinosa res gloria; quam tamen solam non mortalem putant habere mortales. Falluntur: nec pignora sui cadaueris, nec titulum sui sepulcri reliquit: tam mortalior est mortuis gloria mortalium. Illorum siquidem testant silentio ossa, testant dentes post funus viuaces, post cineres immunes, post ignes frigidi. Fama tandem edentula fit, & sine igne perit, imò sine aere, dum vox deest, cui vita est loqui. Laruata omnium felicitas præteriit: plurium sine occipite euasit, nec in ipsa fuga tergus ostendit. Si imperia illa, hæc, inquam, onera orbis alleuata disparuêre, quid fiet his, quas tractamus paleas rerum, festucas, pennulas? Illa regna ingentibus confixa vrbibus earum coloniam mundum diceres: vrbes ipsas validis munitas mœnibus, non ariete, sed nec fulminibus quassandas crederes: numerosis exercitibus, quibus campi angustiæ erant, vniuersum mortalium genus peregrinum putares: sanctis, quod plus est, prudentissimisque legibus, Oracula suspicareris, & suspiceres: non habuerunt pignora status, nec tueri hæc omnia iunaluêre, quominùs fortunam ibi radicatam, non videremus reuulsam. Quomodo nos, sicca, deciduàque folia nostra, valido concussa flatu, tanquam æterna habemus? Subleuantur omnia, & suis ruinis à nobis attolluntur; tam felici, certóque cursu properant, vt non morentur casu; cadentia tunc magis elabuntur, currunt. Quidquid pretiosum est in mundo, inaurata nullitas, purpuratum nihilum est, sub persona in suum domicilium, interitum, procurrens: Properationem iniqua sui conscientia incitat, ne agnoscamus in mora, & discernamus laruam; pudeatque comprehensum agnitionis, comprehendentes amoris.

Itaque iure Paulus ex his rerum versibilibus, præterieuntibúsque figuris collegit, nos quoque licere personam obducere, vt suis theatrum constet officiis, sinúsque Actores fabulæ. Hi dum flent, non dolent; dum emunt, non possident; dum iubent, sine imperio sunt; dum vtuntur, sine vsu; dum obiurgantur, sine vindicta; dum obiurgant, sine ira agunt; scilicet, alienam vitam: vtinam & nos. Eleganter pulchrum hominis canit Theologus. Cap.79.

Ζώειν τ' ἀλλότριον ζωῆς βίον.

Quia nemo alienis rebus afficitur, qui vixerit alienam vitam sine affectu, id est, suus erit: omnia, vt histrio, fabulam putabit. Salutare istud consilium, etiam vt tibi consulas, cape, non ab aliquo Musonio, aut Telete, aut Epicteto, qui te histrionem quoque mundi, & vt ille ait, hypocritam dramatis munet fieri. Cape ab ore Dei, à Doctore mundi, Paulo. Talem personam age, qualis à Magistro designetur, qualem ipse velit. Suprema illa, æternaque Mens horus mundani dramatis Magistra est, & Poetria: illa personas inducit, & distribuit. Breuem dedit; non quæras longam: egenam? non petas regiam: quamlibet tribuerit, eam ingeniosè repræsenta. Tui muneris solùm est commissam personam aptè effingere; non eligere: hoc Magistri est. Si dedit agere mendicum, ægrotum, claudum, humilem, calamitosum; hoc cura, vt benè agas, non vt aliud. Non est gloria Actoris fabulæ, quòd repræsentet augustissimum Principem; sed, quòd benè. Maior laus est, si stultum, aut mendicum, aut flentem aptè simulet, quàm si Philosophum & Regem. Id etiam, tanquam bonus histrio, qui nō solum benè Prologum, sed & medium, & catastrophen fabulæ agit, cures primordia, medium, & finem vitæ rectè agere. Is optimus repræsentandi modus, si actione aptè exprimas idem, quod ore: si opere repræsentes doctrinam. *Viuere alienam vita vitam.*

DE ARTE VOLVNTATIS

LIBER SECVNDVS.

APPENDIX I.

Tolerantia, & temperantia rerum:

Cap.1. NVnc restituo me operæ. Insistam, & appendam alia. Sub eamdem recutiam incudem ferrum idem. Plures ictus eunt extra, plures irriti, vt aliqui certi pangantur. Ad amoris modum tedeo, quia fixam sibi, constantémque voluntatem velim. Repetam partim eadem. Non vna, aut altera malleatione clauus figitur, plures repetis, deinde tentas, rursúsque recutis, donec firmum videris. Neque tantùm erudire exopto virum, mallem facere. Breuis est doctrina beatæ, id est, bonæ vitæ; ipsa tamen opus prolixum est, & difficile suaderi, quod facile disci: omnium quippe res facillima, & in promptu est, bonum esse, si alia erudiremur, quam Antisthenes dixit necessariam, ego addo omnium difficillimam disciplinam, dediscere mala. Alia iam appendam, siue expendam documenta consequentia eorum, quæ diximus: ex quibus duas pacis & lætitiæ ansas inuenio, tolerantiam, & temperantiam: his regatur, quæ te reget benè, voluntas. Velut equorum gubernatio, fræno & calcari constat: cohibe te in bonis, instiga te ad ferendum mala, & velut vmbraticum equum super ipsa, quæ te atterrent, coge te gradi, pessumdare, dedisces metum fortunæ, qui virtuti rudes facit. Tolerantia malorum, est temperantia bonorum. Non facilè dicam, vtra maior sit: illud certum, æquè oportere pati multa,

multa, ac velle pauca. Pauca tu potes, & multa in te potest fortuna, in quam maximè patientia potes maxima inter virtutes, quæ

vincit inermis,

Armatósque solet vincere sæpè viros.

Cap. 2. Sicut non magni constat benè viuere, sic nec discere Duobus verbis resumitur tota voluntatis ars, tolerantia, & temperantia. Hoc est omne pacis mysterium; Eleusinum credes, ignotum nisi sacris animis. Hi sunt Lares tranquillitatis, Penates bonorum. Hanc Philosophiæ summam cum Epicteto puta, ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. Non obtinet, nec retinet gaudium, nisi qui sustinet, & abstinet. Hæc sunt cardines quietis, & virtutis. Vt pacem obtineas, abstine; vt retineas, sustine. Ratus possessionis modus. Recusando consequeris, excipiendo conseruas: recusando crepundia fortunæ, excipiendo flagra. Hac solùm diligentia Hieronicam fortunæ se putauit Diogenes. Cinxit pinu tempora, Isthmica cæremonia, velut factorum victor certaminum. Iussus, ne illegitimè honorem vsurparet, se respondit, duos Antagonistas vicisse, voluptatem, & dolorem; illam, quia abstinuit; hunc, quia sustinuit. Ne imbellem te putes: habes temperantiam, & tolerantiam, egregia stratagemata aduersùs astutias, quibus in te molitur fors. Siue vi, siue dolo aggrediatur, omnia studia sua præuertis. Impetus, & illas iras repentinas non simulatas frangis tolerando: artes, & sera, altáque odia, consiliis, cunctatione (fortissimo armorum genere) armata temperando, dum furit. Syncerus est iracundorum, & sine artificio motus. Statim dura, acerba, vt obuia & simplicia tela, & palam arma torquet. Dum odit, lenta est: non vi sua contenta, insidias tentat: dolos, & dolorosissimam miseriam post felicitatem adornat felicitate. Omne suum tormentum, omnis apparatus & machina turbandis, deturbandis, inquam, nobis istud est: quia dat, quæ nolumus; negat, quæ volumus. Resistis, si abstineas his, sustineas illa.

Sustine & abstine.

Cap. 6. Verùm hic geminus noster morbus, quo grandi concepta proposito abortit cum felicitate virtus, inuersè nolle, & velle; fastidire, & appetere: vtrumque absurdissimè, præposterè. Appetimus intempestiuè, cùm necessaria et necessitas, quæ nihil aliud carenti est, quàm optare: appetimus, inquam, quando, & quæ fortuna non fert. In Ianuario cerasa quærimus: ipsa se puniunt vota nostra: hyemat plerumque fortuna. Quid alienū concupiscis? Tempori seruiendum est, ne seruias fortunæ. Ægrotamus pica, velut grauidæ, quæ abominatione stomachi, & appetitu laborant, fastidiunt salubria, &, vt miseris, iucunda: appetunt absurdos cibos, siue non cibos, gypsum, cymeliam, carbones, sordes, in hyeme vernos fructus, in vere hybernos. Quid putas, est, abstinere, & sustinere? Opportunum fortunæ esse, scitè nolle, scitè velle, non cupere. Abstine igitur: alioqui, quid cupiendo facis, nisi dilatare limites fortunæ, extendere scopum suum? Licèt nolit, telis suis te attinget. Non interest, cæca sit, quomodo sagittaria certa: si scopus vbiuis, si omnia sit, errare exoculatus nesciet. Etiam inuita aberrate illa vulnere non sciet in eum, cuius cupiditas per omnia oberrat. Sine collimatione ferit, si spes quocumque collimat. Nullum telum in cassum cadit in confertò agmine. Tantùm patet eius scopus, quantùm vota tua.

Cap. 4. Scias in dimidio voluntatis circa hæc externa, & quasi in contractiori arcu totam potentiam habere. Præsumere omnipotentiam posses, in tota, aut altera voluntatis parte, nec dimidiam: dicam penè nullam. Duo sunt libertatis membra, velle, & nolle; potentissimum hoc lacertum; infirma illa manus: quidquid non habes nolle potes. Sed nemo potest habere, quidquid vult habere. Cùm nolis, potes in omnia; cùm vis, in nulla. Fortuita sunt, parénque fideliter fortunæ infidæ. O quanmm ærarium est, quàm prouisa panoplia aduersùs fortem subitam hæc concisa cupiditas! Quid angimur? Valemus aduersùs casum, & nimiùm valemus, cùm dimidia præualeamus voluntate. Manca alterius manus sufficit, & claudicans, vt sic dixerim, assequitur refugam, alatamque felicitatem. Citò, certò, feliciúsque te locupletauit, quàm thesauri Crœsi: isti mendicitas erunt coram te nihil volente, coram voluntate non mendica. Securè per illam diues es, siquidem es, cùm vis; nimirum, cùm nihil vis. Pauperem tuoc facis fortunam. Quid maius optare potes, aut quando magis diues? Nihil in te habebit, nihil in se, quo tibi placere possit; fallere dico. Ditior eris Attalo, si Attalicam contemnas supellectilem, & potes. Maior vis quàm Midæ volunrati tuæ est: non est opus contactu, in absentia plus valet: si quidem, cùm vis nihil velle, habes omnia, etiam quæ non videris: quid mirum, si quæ nec optaueris, aurea paupertate locuples? Egregiè Eusebius philosophatur: Πλούσιον χρὴ νομίζειν τὸν ἡγεόμενον ἔχειν τὰ ἀρκέοντα· τὸν δὲ αἰεὶ ἐπιθυμέοντα προσκτήσασθαι καὶ πληθώρην μηδέκοτε τῶν τοιούτων λαμβάνοντα, κἢ εἰ Μίδου πλουτέοι μᾶλλον, πένητα καλέω καὶ Ἶρον, οὐ ἐκεῖνος ἐξ ἀνάγκης ἔχει ψυχὴν κεκτῆσθαι. Idem ait, Φιλοχρηματίην ἄλογον τὰ κτώμενα ἀποβαλλόμενα μᾶλλον ἀνύσειεν, ἢ ὁ ἐφ' ἑκάστῃ ἡμέρῃ πλοῦτος, ἄπλετος ἐπιγινόμενος. Quare solùm diues es, solùm omnia in voluntate possides; si quidem omnia nolle in voluntate est. Vbicumque dixeris, sufficit; vniuersa habes. Quid dicam? Plus habes, quàm habere possis. Superfluunt tibi omnia. Si non credis habiturum, crede saltem tantumdem, aut maius habiturum, non indigere, superuacua habere.

Ille diues existimandus est, qui se satis possidere sibi persuasit: cum verò, qui parum semper adiicere properat, acquirendique sitiunt fortunate nulla capitur, est Mida fuerit opulentior, pauperem, atrum appello, quo scilicet, omninò non minùs est pauper in animo. Irrationabilem auaritiam cuius consumunt abiecta res parta quàm crescentes quotidie immensa opes.

Cap. 5. Adeò immoderatus est vsus, siue immodica vsura temperantiæ. Nec minorem tolerantiæ puto. Est fortasse facilior: postquàm doctus abstinere fueris, tunc benè sustinere potens. Ex cupiditate armatur impatientia, & spes nostræ parturiunt timores. Abice illas; & scies, aliquando posse irascentem fortunam cum gratulatione excipi, non tantùm cum patientia. Crates, siue Zeno, magnus quidem, quicumque sit, aspecto Neptuno exoneratutus mercibus nauem libens, lætus opes suas in mare iecit, & gratias fortunæ agens, inquit:

Εὖ γ' ὦ τύχη, μοι τῶν καλῶν διδάσκαλε.

Benè, ô Fortuna, bonorum mihi magistra.

Tunc quoque dices ob ipsum infortunium fortunæ benedicens: Benè est, ô Fortuna, magistram te mihi exhibes boni. Euge, euge, curatrix solicita

cita animi. Gratias ago, quòd venias reportatura, quod ego diu iam debuissem restituturus ad te mittere. Gratiam hanc à te habeo, quòd dedisti vsum,& tollis abusum, nec pro vsu vsuram exigis. Me admones. Malo consilium tuum, quàm gratiam. Intelligo, quid dicas. Ad frugem me colligam, ad virtutem, ad me, ad Deum. Priuilegio mecum vteris. Non tantùm citas ad virtutem, sed cogis. Benè vectus sum naui confracta: inde integer curabo esse. Ecce & aliorum oblita es, quæ tollere potuisti, tuo iure stant omnia. Tot mihi dedisti, vt perderes memoriam. Ego benè recordor, & te monebo: cape adhuc aliqua tua, agnosce omnia præter me; nec digna humano animo puto, quæ tu adhuc contemnis. Vtinam sic cum fortuna ageremus, vt ille senex, grassantibus latronibus: Quæcumque, inquit, vobis videntur, tollite. Fecerunt ita, solo marsupiu præter spem relicto, quod ille accepit,& insequutus illos, clamabat: Accipite etiam illud, quod tollere obliti estis. Fortasse istam comitatem mirata fortuna, etiam restituet omnia: restituerunt & prædones. Christianus reiiciat fortunæ nomen,& diuinam manum in his noscat, & osculetur.

Cap.6. Si adhuc rapax & trux ingenium sortis non excusaueris, non erit, vnde iustè accuses illæsus. Tutò si te colligas sine voto, & spe, diminuta fortunæ præda, in ipso illius scopo & paupertate expectare sua iacula licet. Credo nullibi fortasse securiùs. Imperitum sagittatorem cùm vidisset Stratonicus, iuxta scopulum consedit, illic se ratus securiorem. Causam reddidit: Ne me feriat. Cæca fortuna dicitur, in scopo suo mane: illud minùs attinget, quod intentat. Quin cadant in te omnia iacula, incruentus manebis, dum sine cupiditate. Si telo primam ferri aciem perfregeris, nulla nocendi vis hastili manet. Cuspis fortunæ cupiditas est nostra, postquàm detraxeris illam, sine mucrone erunt sua arma: tu sine vulnere. Lusoria tela cruorem non gustant.

Cap.7. Iam arbitror longa Epictetum epitome resumpsisse Philosophiam, cùm duo verba, Abstine, & sustine, dixerit esse. Superfluit dimidia oratio, altero verbo satis constat, Abstine, dico. Nemo est, qui nihil velit, si nolit aliquid, præsertim quod habet. Hoc sustinere, est, non velle, nisi quod tenes. Limpida itaque & alba cupiditatibus voluntas, leuem fortunæ sarcinam sentiet: ex se enim fortuna leuis est: sed grauiores sarcinâ suâ clitellas habet cupiditates humanas, sine quibus nullum onus imponit nobis: nullum sine desideriorum clitellis incommodum accommodat: nihil nos onerat, nisi vota, quæ tamen mala plerumque inscij, vnde onus veniat, multiplicamus, vt alleuiemur; excrescente tamen miseriæ pondere. Quidam rusticus fatigatus ex aratione, regressurus in villam, aratrum asello alligauit; insuper ascendit: sed nimio grauatus onere asellus progredi non poterat; tunc ille descendit, suisque imponens humeris aratrum, iterum ascendens ad asellum inquit: Nunc procedere potes: non enim tu; sed ego aratrum fero. Non isto minùs ridiculi sumus rustico. Curas & cupiditates nostras, quæ nostrum non opprimunt, sed obruunt gaudium, nouis curis & votis tueri & alleuiare studemus. Nihil profectò aliud facimus, quàm integrum onus pristinum retinere, & pondera nobis noua imponere. Donec toleramus cupiditates, sumus nobis intolerabiles sine vlla adhuc fortunæ grauitate. Excutiamus illas, exoneremur spe: tunc ipsam fortunam leuem reperiemus, & nos,& illam sustinebimus. Quæcumque sustinere licet non sustinenti futura; grauia profectò onera, quæ se mirè accommodant, vt nos grauent, suamque multitudinem aptè componunt, vt quæ tempus non capiet, capiat cor miserum: pendentia enim non tantùm mala, sed bona molesta sunt. Ex ipsis malis non tot possunt venire simul, quot possumus timere. Pauca sunt pila, quæ vna vice mittere fortuna potest; & nisi adiuuaretur desideriis nostris, citò videremus exermem, & inani pharetra. Est itaque patientiæ matrix, abstinentia cupiditatis, pari titulo, atque patientia malorum, & bonorum.

Cæterùm, cùm patientiam nomino, non dico rem simplicem. Non est patientia tantùm malorum, est & bonorum; & horum interdum difficilior. Illa est, cùm pateris: hæc, cùm agis. De ista postmodum disseremus. Aliis distribuitur modis patientia: à diuino Ephrem trifariam: aliam dixit patientiam erga Deum; aliam ergà Dæmonem; aliam erga homines. Ego quartam adiicio molestissimam, erga se. Sine in vniuersum bifariam partior patientiam, & aliorum, & sui. Ista maior, quantùm distat sustentare, quod reclinat, aut quod incumbit; sustinere humero, aut tergore. Difficilius est ferre, quod supra nos est, quàm quod iuxta. Iumenta minùs possunt portare, quàm vehere: in vno homine satis habent, quod baiulent; sed familiam trahunt. Omne momentum tranquillitatis, patientia est; magnum pacis sacramentum, tuta securitatis ara, præco & caduceus felicitatis. Quid iuuat, si cum exteris non confligimus, si intestine affligimur tumultuante in se corde? Nobis ipsi pacifici simus,& trucidato appetitu patientes nostræ tristitiæ, nostræ adhuc impatientiæ, aliquando & patientiæ. Cap.8.

Quemadmodum nihil magis contingens, quàm pati; nihil reputa magis tibi necessarium, quàm patientia. Naturale omnium humanorum malorum medicamentum est, quo velut dictamo expellimus aciem, ferrúmque damnorum. Non iniquius actum nobiscum, quàm cum feris. Aper hederam suam habet, draco syluestrem lactucam, anguis marathrum, testudo cunilam: aliis vicinior medela data est, ipsa membra: cani lingua balsamum est vulnerato. Hominibus vniuersale pharmacum, silentium, & patientia est. Quid contingens pati, dixi? Iam emendo, necessarium est: quare necessarissima patientia, qua solùm fit, ne patiaris, anticipata quadam dote. Impassibilis patienter patiendo fies. Invulnerabilis animus, nisi solùm impatientia est, velut Achilles calce. Nec maiorem artem patientiæ putes, quàm si non vltrò, saltem non inuitè pati. Compendio quodam se à labore, & suppliciis vitæ liberat, qui facilè tulit. Sponte feratur necessitas. Manus, pedes, artus reliqui, suis potiùs deficiét muniis, quàm inefficaces & stupidi patiendo reddantur. Infirmi, mutili, penitus adhuc rescissi, non inepti fiunt passioni. Egregiè Herodes Sophista, dum podagra & chiragra laborabat, Cùm, inquit, edere oportet, manus non habeo; oportet progredi, non sunt mihi Cap.9.

pedes; oportet dolere, tunc & pedes mihi sunt, & manus. Ita integri semper ad patiendum sumus. Satis hoc monstrat integritatem viri in patientia esse. Adeò necessarium est pati, vt deficientibus manibus, non deficiat pati manibus. Quid, rogabis, posse pati illis, sine illis? Dicam: Non habere, non posse illis pati. Nihil deest homini labori suo, etiamsi desint artus: imò hoc ipso minùs deest.

Cap. 10. Altè, & in medullas cordis demittenda vox Themanitæ illius: Homo oascitur ad laborem, & auis ad volatum. Intuere, quid desit volucribus, vt volent: totæ in hoc positæ sunt, rostro acuto vt scindant proræ loco, aërem, alarum remigibus actuosæ, oblongioribus suo ordine pennulis, ex vtroque instructæ latere velut transtris, cauda claui instar est, qua flectuntur & gubernantur, pedibus collectitiis, digitis sparsis, vnguibus aduncis, quibus tanquam anchoris aptè hæreant suis portubus ramis. Licèt nunquam volare vidisses, hoc ipso quòd volucrum cerneres structuram, diceres ad volandum facta ista ætheris nauigia. Non minùs homo deuotus labori nascitur: intuere illum: nihil notabis deesse, vt patiatur; etsi multùm desit patientiæ. Tota hominis conditio in hoc videtur affabrè elaborata: rudis, vt laboret, vt pati possit: non instructus pennis, vt auis; sed egenus, infirmus, nudus, exermis, adhuc sui sæpè destitutus. Vndique sua nuditate, & egestate adornatus est passioni, vt auis cælo. Omnia obseruabis, dum neque necessaria vitæ habere videas, habere necessaria, vt graue sibi sit vel viuere: quemadmodum passor leuitati suæ habet, quod necesse est. Id interest, quòd auibus deficere possint instrumenta volandi, non homini patiendi. Adeò fida natura est nostræ conditioni, vt quod nostra refert, non confiderit casui. Certo currere deficiet, lupo prædari, leoni timeri, non homini posse pati. Maior rerum nostrarum cura est. Non temerè nobis data defutura, si profutura.

Cap. 11. Vitæ humanæ primitiæ, fletus est; primi flores, lacrymæ: inde auspicia sumit. Non ante nascitur homo, quàm patitur; imò de ipso gemit ortu. Primum lucis tributum, pati est: inde per reliquas ætates pendenda sua, vt Blesensis ait, vectigalia miseriæ. Arbitror, qui hanc pensionem indignè fert, qui laborem recusat, indigniùs æstimare naturam dignissimam, hominem dico, & hoc ipso dignum, vt non sit. Iniuriam dignitati humanæ facit, si dignam patientia non censeat, & minori, vili, inquam, se taxet præmio sui. Ferat adultus, quod infans tulit; nec pudeat consecrationis suæ, qui non priùs sentit lucē, quàm dolorem. Hoc est primum, quod docetur, quod vltimò discitur. Omnia animalia suas statim agnoscunt vires: rudis homo nascitur ad omnia, nisi ad lacrymas: sed oportet erudiri ad lacrymarum causas. Omnia discere opus habet præter luctum. Omnia illi labore constant: solùm sponte habet lacrymare. Vnus homini fletus datus gratis; cætera non sine laborum pretio: sed datus fletus gratis; quia omnium laborum appendia, leuamen fit. Opportunum necessariis doloribus delinimentum adiungit natura, lacrymas. Istud præparauit oleum mitigandis fortunæ plagis, quas duriores sentimus sine hoc vnguento natiuo. Illa enim vulnera, quorum sensus non effluit per oculos, grauiùs feruntur. Puto iam naturale esse homini pati, cùm solus à natura habeat flere. Violenta est omnis vitæ huius felicitas externorum, & inuitus hic adscititius fortunæ splendor, inde breuis est: nihil violentum, perpetuum. Modus naturalis hominis, pati est. Miseria creditur: sed sine patientia, fateor. Non deficit natura in necessariis; minus prouidentia diuina, & gratia: nunquam igitur deficiet pati, necessarissimum humanæ vitæ. Inuenti sunt plures, qui non riserint, nemo, qui nunquam fleuerit. Ipse Democritus flendo est natus. Nemo sine labore, sine dolore nullus.

Cur, quæres, homo beatitudini vnicè deuotus nascitur ad laborem? Cur flendo se dedicat gaudio? Vnum istud animal capax felicitatis, cur capax duntaxat fletus? Nascitur ad virtutem, proximum felicitatis organum. Quare ad laborem, qui massa, &, vt sic dixerim, argilla virtutis est, nulla sine difficultatis elemēto, nulla sine laboris emitur nummo? Neque paucorū officiorum materiam creant. Nisi homines essent indigi, vnde misericordia? nisi infirmi, vnde constantia? nisi dolentes, vnde fortitudo? nisi egeni, vnde liberalitas? imò nisi mortales, vnde immortalitas contempta morte? Iam fortasse tenes momentum collationis, cùm homo comparatur aui. Naturâ volucris pennis se attollit super humum: inde ima ista despectura, in cælestium vicinia degit: cùm ad terram se demittit, adhuc super nos, aut in arboribus diuersatur sublimis, aut super tecta nostra insidet quieta, aut in præruptis habitat secura, eminens aliquod semper affectat. Homo pariter cælo natus, & despicientiæ huius terreni puncti, illuc se euehit laboribus, velut alis assurgit suis aquila in æthera. O salutare consilium! ô diuinæ prouidentiæ studium, & inuentum! Eius nobis necessitas imponitur, cuius pretium nostra vota citare debet. Vtilitas necessitati eisdem colligatur catenis. Satis hoc ad patientiam. Scitè quidam Arabs inquit: Sepes tolerantiæ, vtilitas: namque vt necessaria sit nostra vtilitas, labor necessarius est. Quantumuis in alicuius sinum totam cornucopiam vacuefaciat fortuna semel prodiga sine pœnitentia, aliquando laborem & inopiam sentiet. Pompeius, & Darius siti afflicti fuerunt: tot fluuiorum domini, nihilominùs stillam optarunt. Torpuit aliquando Alexander frigore, qui ferè fuit dominus Solis, tantùm in domo sua Oriente valuit, vt nil, nisi vetare otiū, reliqua esset tyrannis.

Cap. 13. Sunt prætereà, quia necessarius labor, alij quoque labores necessarij, voluntarios dico. Elegans Philosophus in hoc Eusebius ait: Πόνοι οἱ ἑκούσιοι πόνους τοὺς μετὰ ταῦτα ἀναγκαίους ὥστε αὐτοὺς εὐφορωτέρους παρεσκευάσθαι προπονήσαντας. Sed iam in hoc remedium laborum vides patientiam. Qui vltrò patitur, non patitur, quod necesse est pati. Clauus clauum trudit. Morsus venenati applicito item veneno mitescunt: ideò necessarius laboribus sunt necessarij voluntarij, vt violenti non sint inuiti. Sed nec graue foret, esse necesse pati, nec molesta necessitas naturæ, nisi nos, vltra quod est, necesse fieremus necessitati, & miseri. Mala augemus adiumento nostro; propter ineruditionem, ait Diphilus: qui etiam beatum monet, discere miserias. Quid rationabilius mortali, quam doceri mortalitatē suam, labores vitæ,

Voluntarij labores necessarij [illegible] laboribus [illegible] quos facilius tolerabit ille, qui sponte sua præexercitatus in ipsis fuerit.

quædam mortis lemmata? Quid salutarius, quàm discere periclitari, vt dediscamus fortunæ reuerentiam, cuius omnia ferre onera debemus, ac si optaremus?

Cap. 14. Magnum rudimentum patientiæ est, volentem pati, sin minùs expectantem. Mirum est, cùm nihil frequentiùs obuersetur in vita, quàm labores, vix suaderi futuros: anteà dolemus, quàm posse credimus. Plerumque fidem miseriæ nostræ nihil nobis, nisi ipsa miseria facit. Præparandus quoque animus est, interdum probandus, & infortuniis imponendus lusorius. Nec Democritus audiendus. Dicebat: Si quæ sunt perpetienda, discere liceret, & non perpeti. Bonum esset discere: sed, si perpetienda sunt omninò, quid iuuat discere? perpeti enim necesse est. Ridiculum placitum, credo: si sapuisset ipse auctor, nihil aliud risisset. Iuuat discere pati mala: sed nos non malos fore iuuabit discere pati, si non vt mala non sint, saltem ne mali simus: erimus impatientia. Præterquàm quòd ipsa mala vitamus, vulnera, plagas naturæ, fortunæ, furoris, aliena fortasse & sui vitare non possumus: sed hæc mala non sunt, sed vaginæ malorum. Mala inde contra se distringit, aut opinio nostra aut impatientia. Bion aiebat, magnum malum esse, non posse ferre malum. Absque hoc nulli potest vita suauis esse, ad quod erudirio sua est.

Cap. 15. Batuat itaque animus rudibus laboribus, velitationéque se instituat dolorum, vt ad seriam fortunæ manum, decretoriásque iras callidè, & iam doctus plagas excipiat. Sallustius quidam, qui Simplicij ætate vixit, accensum carbonem nudo imponebat femori, & flatu ipse ignem excitabat, periculum de se facturus, quousque tolerare posset. Credo illum ignem extinxisse fulmina ardentis fortunæ. Si leuia fiunt, quæ præuidentur; leuiora erunt, quæ prægustantur; cùm iam subinde non timeantur. Sunt timores, dentes acutiores miseriæ, quibus intolerabiles morsus sentimus. Ineptè Sybarita ille, de quo scripsit Serinus, causam censuit Spartanæ fortitudinis. Lacedæmonem fortè fortuna peregrinatus adstupuit trucem illam disciplinam, quibus à pueris graui educabantur cruciatu: tunc nihil ipsos præstare dixit, quod facilè mortem in bello obirent, ne ita viuere cogerentur. Nesciebat mollis homo, quantùm valeret labor contra laborem, & patientia aduersùs passionem. Constantia illa Spartana, non desperatio fuit, sed firmata patiendi virtus; quibus tantum dederunt voluntarij labores, vt non modò necessarios vitæ istos & vulgares sopirent, sed ipsam fati necessitatem occumbendo vincerent, in violentiam mortis violenti, dum non fecerunt inuitam morituris. Timidus veneni Mithridatea assidua ciborum venenatione, tam innocens sibi omne virus fecit, vt nec volenti noceret: ipso se damno fecit securum, etiam à se; & in adiumentum vitæ, nocumentum torsit: illum aluit exitium. Simili sagacitate oportet ad insidias, nescio, an dicam naturæ, prælium. Laboribus assuescere præstat aduersùs ipsos. Iuuabunt, quos timemus. Efficax patiendo præparatur vitæ antidotum, patientia.

Cap. 16. Tanti prætereà est assiduus labor, vt pro constantia sit, & sincerissimam hanc fingat virtutem. Gladiatores, & pugiles, perditi, barbarique homines, si vel mediocriter exerciti, sine gemitu, sine gestu plagas accipere malebant, quàm ignominiosè declinare: si quando decumbebant confecti vulneribus, mittebant ad dominos, quid velint, vt satisfactum iis esset, velle decumbere; iussique ferrum recipere, collum explicabant. O fides seria in ludis! ô fides ludorum in seriis discriminibus! Non interest iam putes ludicram fortunam, ludósque agere, quominùs seriò pateas cum fide immortali, vsque ad mortem dico. Stet sapiens ad iussa: vt ingenuus gladiator mittat, renunciet Deo quid velit, satisfactum de se sit, stare ad iugulum, velit magis plagam, quàm turpiter vitare. Sacrum certamen sapientis & fortunæ est: datur in spectaculum mundo, Angelis, hominibus, dicatum Deo. Patiendo vincat æmulam. Gloriosiorem Olympicis palmam obstinata dabat patientia, quæ cedentium manus sustinendo fatigauit. Sapientis est, omnem inimicam violentiam lassare & vincere. Malè dixi, patiendo: sed, patientia: iam non patiens, & neque percussus, nec percutiens victor. Hæc laus Melancomæ fuit, frequenter per totum diem decertabat: in vehementissimo anni tempore parem se duobus æmulis sentiebat: alterum potuit antagonistam Solem ferre, tot manibus, quot radiis in æstu pugnantem. Vtrumque tolerando vicit. Cùm victoriam citiùs obtinere cædendo valuisset, noluit, nisi cedendo. Plagis optimum quemque putauit à vilissimo posse vinci, si ita cadat. Eam rebatur verissimam victoriam, cùm integer aduersarius & absque vulnere compellitur summitti. Tunc non à vulnere, sed à semetipso vinci.

Cap. 17. Igitur, quod potuit in gladiatoribus & pugilibus vitium, & spuria patientia, poterit in te legitima: & quod in Melancoma consuetudo & exercitatio valuit, poterit in te etiam ratio. Quod ratio in Possidonio, poterit in te gratia: & gratia, quæ in Eustachio plurimum, in aliis satis præualuit, non in te vno amisit vires. Virtus quidem Dei in infirmitate perficitur, vtique sui periculum exhibens. Anne tollendo infirmitatem à te, aut te illam tolerante? Hoc puto. Exigua namque potentiæ gloria aduersùs rem infirmam esset, qualis aduersùs infirmitatem? Illa est magna virtus, quæ in animum pollet, rem liberum, quem firmum cum infirmitate sustentat. Plus gloriatur virtus Dei posse in te, quàm in infirmitatem tuam.

Cap. 18. Verùm, si delicatius remedium quærimus, nec rudibus audemus laboribus erudiri ad labores, saltem spe præparemur, aut expectatione. Aciem suam obtundunt mala ad obrutum nostrum: sed quia inscitè innitimur ad fauores fortunę, de qua sæpe bene cogitamus, etiamsi maledicamus, & malè sit de nobis merita, imperatos nos subito assultu atterent. Non est arduus aduersùs ardua apparatus. Expectatio interdum sufficiet, & quidem rei minùs frequentisque fide venturæ, & quidem sine mora. Quid enim crebrius in vita euenit, quàm euentus extra votum? Sæpiùs in die quid doleas quid saltem sustineas, occursat. Mirum, cùm bis in die cibum contingat capi, vt tota die & vitæ præparetur; & ad laborem, dolorem, tristitiam, quæ non duas modò in die horas, sed annos continuos occupent, nunquam simus instructi. Cùm tam in manu nostra sit præparatio, quàm in fortunæ animaduersio? Nam, quot

vni ſtomacho requirantur, pluſquàm ſacrificio. Non ſe leui maieſtate, nec quoquolibet ritu vult Deus venter coli. Quot homines occupat, coquos, lanios, piſcatores, opiliones, venatores? Quot inſtrumenta, obelos, ahena, fidelias, cacabos, vinulas, tripodes, gabatas, mazonomos, pelues, ſcobinas, ſartagines, patinas, & ſexcenta alia vtenſilia gulæ. Cui rei tantus apparatus? Vni palato ſemel, aut bis, mulcendo. O inepti nos! ad voluptates, paramur, & non ad laborem; haud bis, ſed fortaſſe, ſi non continuum, per momenta ſuſtinendum. Quis ad aduentum hoſtis certum ſecurus & quietus erit, & ad familiaris fortuitum occurſum anxius? Quid, inquam, ad voluptatem nos prçſtruimus, ad quietem ipſam, non ad laborem? Spõdis muoimur, culcitris, puluinaribus, ſindonibus, ſtragulis; ad iucunda & mollia armamur, ſomoium, victum, quia frequentia. Frequentiùs occurrit, quid durum ſuſtineas. Laboramus, vt ſuſtineamus ventrem, & tergus: cur non, vt ſuſtineamus totos nos, conditionem noſtram? Cur non laborabimus, ne laboremus? Delicatus nimis ſenſus eſt securi: acerbus dolor non putantis: validè caſus deiicit ſedentem: moleſtiſſimè fortuna laſſat quieſcentem. Rudis & indoctus laborum impatienti ſe affligit & macerat animo inter ipſas blanditias cupiditatis, in ipſo voluptatum ſinu, & quiete.

Cap. 19. Æſtimo impatientiam eſſe vigiliæ incubonem, atque ephialtem vitæ. Moleſtiſſimus hic morbus (nec enim ſine ſua moleſtia quies noſtra eſt, nec ſomnus ſine morbo, tam licet ſaltem ob numerum, cùm tempus vigiliæ non capiat, cedere malis, & aliter quàm repugnando quærere reſiſtentiam:) aggreditur morbus, inquam, iſte quieſcentes, & pondere ſuo preſſos videtur opprimere, præfocare, grauare ſine vllo onere, niſi quod ipſi imaginantur, & interdum

Tollunt clamorem, quaſi ſi iugulentur.

Et rurſus idem Lucretius ait:

Multi depugnant, gemitúſque doloribus edunt,
Et quaſi Panthera morſu, ſæuíve leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi mortem obeunt: multi de montibus altis,
Vt quaſi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur; & ex ſomno quaſi mentibus capti
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.

Ad hæc maior omnium moleſtia eſt ſine ſpe remedij irritis conatibus conari in imaginem ponderis:

Nec quicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires: nec vox, aut verba ſequuntur.

Quæ expreſſior impatientiæ imago grauiſſimè incumbentis, iis potiſſimùm, qui quieti & inertiæ ſuæ incumbunt? Sine onere, niſi quod ipſi putant, opprimuntur, clamant, frendent, repugnant caſſo conatu. Grauius onus ſentiunt, quò magis ſuccutiunt; non excutiunt. Totum pondus impatientium eſt, nolle pondus; reſiſtere. At, ſi aliquando colligent ad ſe, & velint, quod neceſſe eſt, (vbi enim magis eſt rationabilius voluntas, quàm cùm magis irrationabilis neceſſitas?) euanet grauitas illa. Non vi cum fortuna agendum, ſed patientia; niſi quòd & huius ſummæ ſunt vires: portat omnia: etenim portat, quod vult portare, & hoc ipſo quòd vult. Tulit Samſon portas ciuitatis Gazæ; pignus fortitudinis, crinis fuit, quemadmodum & Pterelao, & Niſo: magnum robur; ſed infirmæ ſecuritatis. Certius eſt patienti pignus virium, non capillus à Dalila aliqua, aut Comethe, aut Scylla, muliebri & timida tondendus manu. Ipſum velle, ſecuritas eſt roboris hoc ipſo, quòd velit portare, non tantùm poteſt, ſed portat. Humerus patientiæ, voluntas eſt. Facilis animi fortitudo, non machina, imò nec lacerto, ſed nec voto eget. Robur virtutis extra ſe non eſt.

Sunt etiam labores neceſſarij, ſi non ipſi laboranti, aliis laboraturis. Pro communi Reipublicæ cauſa etiam mortem ferendum eſt: pro publica totius noſtræ naturæ non nimis erit conditionem naturę. In exẽpluo interdum veniunt: poteſt ferri, quidquid potuit. Detrahe inde, cur non multò minùs poteris ferre, quàm potuit alius? Ad documentum patientiæ, obfirmandamque ruinoſam noſtram conditionem prouiſit æternæ mentis maternus amor, paternaque cura, per interualla, velut nodos, ad fragilis arundinis conſiſtentiam egregia documenta virorum, quibus fulciretur genus mortale, donec immortalis ipſe ſæculorum, vitæque Pater, in vita mortali naſceretur patientiæ & morti. Interim, ne ſine aliquo ſpeculo mundus eſſet, vicarios & præcurſores patientiæ ſuæ præmiſit Primum in Abel titulum patientiæ, vt ait diuinus Aldhelmus, originalis dedicauit. Cui omirùm? Innocentiæ, quaſi originali quodam iure, priuilegio potiùs in cæteris iuſtis hæreditaturæ pati, & patientiam. Nulli plus, nulli melius. Sed iam in hoc minùs patiuntur, quàm qui minùs deberent, probi & iuſti. Nemo ſanctiùs patitur, quàm quẽ iniquiùs pati videris. Repertor laborum Adam fuit, patientiæ Abel: vicinum remedium perhibetur. Peccati inuentum mala ſunt, innocentiæ verò tolerantia: ita vt res propria & peculium, charior & abundantior eſt iuſtis patientia. Cæterùm, ille clamor Abelis poſthumus, non impatiens fuit: non enim iracundè patientis cauſam diuina ira ad ſe aduocaret: ſed, vt inquit ſanctiſſimus Petrus Alexandrinus, Ἄβελ ὁ δίκαιος, δὲ ἀδίκως ἀποθανὼν πρῶτος πάντων ἀνθρώπων ἔδειξε τὰ σαθρὰ εἶναι τοῦ θανάτου τὰ θεμέλια διὰ τοῦτο, καὶ ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ. Ruinoſa fundamenta iecit mors in iuſto iniuſtè morienti, quæ ius ſolùm ex iniquitate habebat. Poſſet eius ictu primo aberraſſe, auſpicatiùs in ſceleſto Caïn urſura. Meritò tamen per aliena, & mala fide poſſeſſionem mortalium mors accepit in iuſto & virgine, exterminanda iuſtiùs per iuſtum iuſtorum virginem, ex virginibus patre & matre gemina natalitia nanum. Ephrem dixit: Vlular mors in ſuo initio oſtendens, quem finem eſſet habitura. Etenim ardea quodam omniæ vaticinio tunc clangere & vlulare fertur, cum emittitur à venatore falco occiſurus illam. Mortua eſt mors ab illo, in quem nihil habuit; quæ ſolùm locum habet, vbi peccatum eſt, vbi corruptio eſt.

Abel iuſtus, iniuſte moriens, primus omnium hominum oſtendit, ruinoſa eſſe mortis fundamenta: propterea adhuc mortuus loquitur.

Alius nodus mundi ad conſtantiam, poſt ſpatium conſentaneum, poſitus Iob, qui debuit patientiam poſt felicitatem, & poſt innocentiam. Nullibi patientia latior, & magis ſecum contenta, quàm in innocentibus. Vix idem contubernium probitas cum fortuna habet. Debuit cori- Cap. 21.

cula

cula sua aduersitate probata clarere. Nulla virtus sine labore est alimento suo: non commodè habitat, vbi procul annonam habet: ideò iustis & cælestibus viris vicinus est labor. Sua proptereà sententia intercipio Eliphazem: De humo non nascitur dolor: nam nascitur aliquando de cælo potiùs, & ad cælestes, purósque libentiùs venit, quàm ad eos, qui sordidæ & terrenæ sunt vitæ.

Cap. 22. Post Iob, ad interuallum competens, statutus Tobias, ad oculorum plagam pro chelidonia patientia vsus: obcæcatus ab hirundinibus, præstantius, quàm illæ, pharmacum cæcitatis inuenit, cuius & maior gloria, quòd portasset viuos, quàm quòd mortuos. Hic etiam post innocentiam, & licèt non post felicitatem, post laborem patiens, donec venit, qui etiam post impassibilitatem, Filius Dei: tanto exemplo digna patientia fuit: tam voluntaria passio necessitati nostræ patiendi erat necessaria. Exemplo ipso suo alexicacum vniuersi mali patientiam ostendit, atque Cyrenaïcum Silphium animorum. Optimè quidam ad IESVM:

Extinxisti Nepenthes Labores sedans, salutiferum adiumentum.

Πᾶν ἄτονον τὸ τερθὲν ἔους, ἔμαθες ὄντερ.

Hoc aspirabat arcano hallucinās instinctu rudis sensus nostræ miseriæ, Filium aliquem Dei ad patientiæ documentum, item & virtutis ideam: non inuenit; fecit sibi, proposuitque Alcidem filium Iouis, continuæ patientiæ, obedientiæ, virtutisque formam; in cuius laboribus & patientia nunquam maiori cum indulgentia posse mentiri sibi est visa antiquitas. Id censuit verè, laborem potiùs repugnantem esse, quàm indignam rem Diuinitate, dignam virtute, necessariamque, vt duplici patientiam modo iuuaret, & pretio patiendi, & dignitate patientis. Vicit iam figmenta humana veritas diuina, vltrà quàm mortalium vota licenter optauêre, non sperarunt. Satis iam ex Filio Dei instructa patientia, blandimentum & panacea malorum. Vndique spirabat mansuetudinem IESVS, vita, doctrina.

Cap. 23. Ista constantiæ exemplaria proponenda sunt, non alia spuriæ patientiæ, & simulatæ fortitudinis, quæ, cùm plura tulerit, non potuit ipsum fortem. Reiicio omninò, quod proposuit Seneca, alioqui sæpè verus, interdum Christianus, Catonis exemplum: nam & ruit ipse cum Republica. Quæ constantia fuit in statu alieno? Qualis constantia, quæ constantem non sustentauit; sed vecta est rebus, non dico, labantibus, sed labentibus; non caducis modò, sed cadentibus, excisísque. Fateor spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus suo operi Deus: fateor dignum virum fortem cum mala fortuna compositum: sed non video pulchrum, nec magnoperè egregium, quod non in mollissimo Sardanapalo inueniam. Si spectemus Catonem post ruinas publicas, vbi stat vel priuatus paries; cecidit vir ille nullo impellente, si vir fuit, qui decubuit, velut ad magni strepitum casus feminæ iotactæ corruunt. Quid? inquies, licèt omnia in vnius ditionem concesserint, custodiantur legionibus terræ, classibus maria, Cæsarianus portas miles obsideat? Cato, quà exeat, habuit: honesta vox, adulario est: non nisi quà fugiat, dico. Non potuit pedibus, fugit manibus. Quid refert? Vtrolibet fugiat modo, fuga est. Timor solers, inuentor fugæ, in illo fugacissimus, quia maior consternatio, insperato effugio violentam viam reperit. At, cuiusnam timidus rei homo ille fortunæ toties baiulus? Eandem fortunam timuit? Quînam? Eam nónne diu tulit. Vtique. Sed error hoc fecit: putauit esse, quæ solet, inconstantem; expectauit illam mutari. Sed, cùm pertinacem nouit, & semel seriam, formidauit postremum ictum; & blandiùs sibi consulens, sua manu composuit vulnus ad gustum. Non est magna patientia, quæ, vt vult, patitur. Potuit iras sustinere fortunæ, non odium. Leuis constantia, quæ solùm ad impetum est, quæ constantem fortunam non tolerat: breui tempore, etiam non nimis fortis magnum sustentabit onus: diu sustinere, & perpetuò, hoc est fortissimi. Vilis itaque & abiectus pugil Cato fuit: ab stadio fugit, & impatiens reliquit in arena fortunam, non victam, sed adhuc non defessam, & gloriantem integro lacerto. Quæ maior inconstantia, quàm eius, qui constantior fuit versabili fortuna? Quis minùs fortis, quàm qui fugit, currit priùs, citiúsque quàm illa. Iniustè constantis, iniustè sapientis, iniustè iusti, imò viri nomen Cato possedit, qui tam male de sapientia est meritus, vt casum aliquem, aut causam putarit dignam sapientis morte. Vtinam prælegisset conclusionem Theodori, non dissertationem Socraticam. Nullam satis magnam causam verissimè affirmauit Theodorus Cytheræus sapienti esse ad vitam finiendam. Optima id probat ratione: istum enim, qui casus humanos contemnit, vitam propter eos relinquere, quomodo non contrarium fuerit illi, qui nihil bonum, quàm honestum, & solùm turpe, malum asseruit? Vtinam ipsum Cato attendisset Socratem, damnantem αὐτοχειρίαν; & prohibentem præscripta statione egredi, non iubente summo vitæ duce. Quid igitur exaggeras magnum ducem Catonem, qui abiectissimus miles fuit? Reliquit stationem, abscedit loco suo, non paruit vitæ duci. Quidni, inquies, adhuc etiam studia vltima nocte tractabat! Opportuniora debuisset, & nescio, cùm satis immortalitatem non didicerit: mortalissimæ enim patientiæ factus, cur tam citò voluit experiri, anne periret æternitas, si ipse non periret? quam expectare poterat, vt expectauit fortunam, quam vsque ad mortem suam mortalem æstimauit: non moreretur interim immortalitas. Debebat proludere, & periculum constantiæ priùs facere, quàm æternitatis.

Quæ igitur patientiæ, & fortitudinis laus fuit? Non fecit magis, quàm mollissimi, Hæmon, & Sardanapalus. O magnum Catonis facinus patrare tantùm, quantùm is, qui fusos tractauit! quàm fœminæ, Euadne, Iocasta, Auctolia! quàm meretrices, Sappho, Phædra! quàm puellæ, Thysbe, Biblis, Phyllis, Anaxarete! quàm pueri, Iphis, Damocles! quàm senes, Ægeus, Sesostris, Timarhes! quàm infirmi, Aristarchus, Eratosthenes! quàm furentes, Empedocles, Timagoras, Lucretius! Egregia laus sapientis viri, fecisse, quod amentes, quod pueri, quod puellæ, quod senes, quod languentes, quos impatientia, aut libidinis suæ, aut fortunæ fecit impatientes vitæ! Siue dicas, Catonem sibi manus consciuisse, vt fugeret fortunam, siue vt sectaretur immortalitatem, impatientiam non negabis, aut voti, aut timoris, & vtrolibet modo vitæ. Vti-

Cap. 24.

nam huius tam patiens fuiſſet, quàm ſitis. Illa clara vox, cùm ſitientibus ardore & ſiccitate Libyca copiis, miles in galeæ orbem vix è puluere correptam vndam illi porrexit.

Méne, inquit, degener vnum
Miles in hac turba vacuum virtute paraſti?
Vſque adeò mollis, primiſque caloribus impar
Sum viſus? Quantò pœna tu dignior iſta es,
Qui populo ſitiente bibas.

Clarior & illa manus, quæ omnium ſitim extinxit turbidæ modico effuſo aquæ, cùm

Sic concitus ira
Excuſſit galeam, ſuffecitque omnibus vnda.

Immemor poſteà præteritæ virtutis, patientibus fortunam ſuis, ille ſolùm pati noluit: populo ſeruiente, ille ſolùm euadere voluit. Foret ſolatium omnium, videre Catonem miſerum. Felicitas putaretur cum illo infelicem eſſe. Magnam ſæuitiæ partem deponit fortuna, cùm pariter in meliores ſæuit. Si quemadmodum reiecit remedium ſitis, reiiceret remedium fortunæ, integræ gloriæ eſſet.

Cap. 25. Oportet igitur patientiam etiam vitæ, quam puto omnium maximam, habere, cuius duo clariſſima ſpecula in Iob, & Tobia habemus, qui non modò à fortuna prouocati, ſed à cóiugibus, ſuas tutati ſunt calamitates in patrocinio vitæ. Alteri patientiæ mortis, vt quæ minor eſſet, ſuffecit exemplum Abelis, miro conſilio diſpoſitum, (vſquequò vtriuſque patientiæ archetypum in Filio Dei poſſet reſpectari,) vaſtam & inexpertam mortem committere cum innocentia, vt primos efferi fati impetus obiectus patientiæ donaretur, cuius virtutis viribus retuſa acie ſui teli, fractóque robore, mitiùs inde sauciaret mors mortales. Iuſtus Abel primus ad exemplum moriendi ponitur, cùm formidabilius vitæ fuit nomen mortis tunc illibatæ, vt eius tolerantiam doceret, & pro pharmaco porrigeret. At, cùm experientia docti mortales aliud malum morte maius, vitam apud ſapientes malam, apud miſeros ſuam; poſiti ſunt Iob, & Tobias ad patientiam viuendi, qui acerbiorem nece vitam miſeram, ne feciſſent malam, tolerarunt. Quò pariter facerent meliorem, docuerunt aliud pharmacum maiorum præſtàntius morte, patientiam eſſe, & contra vulgus ſteterunt. Falsò enim iſtum commendabilem titulum morti arrogans Euripides appellauit.

Maximum malorum. Pharmacum.

Κακῶν μέγιστον φάρμακον.

Quaſi ab ipſo alibi non poneretur mors maximum malorum. Quare ſi & ipſa non ſui pharmacum eſt, non eſt malorum medicamentum. Et iam ſatis magnum malum foret, non eſſe medicinam malorum, niſi maximorum malum. Falsò item ab Æſchilo dicitur:

Tu ſola es Medicus malorum incurabilium.

Μόνος εἶ σὺ τῶν ἀνηκέστων κακῶν ἰατρός.

Ridiculè Medicus malorum incurabilium eſt mors, ſi ipſe Medicus malum eſſet incurabile, cui iam nullus Machaon reſtaret. Similiter peccat illud Sophoclis:

Vltimus Medicus morborum, mors eſt.

Ἔσθ᾽ ὁ θάνατος λοῖσθος ἰατρὸς νόσων.

Si reſtat morbus, ipſa mors, medicandus; non eſt mors poſtremus morborum Medicus: ſed noſtrorum malorum curam æſtimarunt vulgari Medicorum more, violentis, acerbioribúſque ægritudine potionibus medentium. Cara ſalus: quorum ſanè morborum, imò & medicamentorum, fateor, medicamentum mortem. Cuius & frequentiùs tollit morbum, quàm aliud remedium: ſed & ipſam non negant Comici acerbam, ſicut nec potionem:

Καλῶς ζῆν κρεῖττον, ἢ καλῶς θανεῖν.

Melius eſt male viuere, quàm benè mori.

Tam peſſimè apud eundem Euripidem mors proſcinditur. Bonam mortem dicit peiorem mala vita. Quare iniquè prouiſum mortalium generi, ſi præter mortem non aliud malorum venenum atque pharmacum eſſet. Imperita & mutila medicina noſtræ conditionis fuiſſet, & cum certa ſua neceſſitate neceſſaria deſperatio per malum malis medicando, & malum aliquod ſine medicatione relinquendo.

At integrè, & in vniuerſum cautum eſt. Omnia mala curare non poteſt, niſi aliquod non malum: quamobrem non per mortem; ſiquidem & ipſa dicitur mala: talis habetur etiam non malis; ſed eſt ſolùm malis. Quam igitur, quæres, iſtam dixerim vniuerſalem malorum medicinam; Eam dico eſſe, quæ eſt ipſius adhuc mortis medicina: & quam nemo, nec maligni dixerunt malam, patientiam; quam, adhuc cùm mala eſt, laudarunt non mali, & Seneca in ſuo Catone, & Dion in ſuo Melancoma, & Philo in ſuo Pancratiaſte: adeò optima virtus patientiæ eſt, vt ſui nominis, aut imaginis reuerentia laudabile ſe fecerit à ſuis vitium calumniatoribus. Quid iam mirum, ſi cuius vmbra protegit vitium, eius fauor, & ſubſtantia tueatur virtuoſum? Hanc quoque dedit Leonides vnicam mortis medelam. Vindicet igitur hæc iure ſuo debitos titulos. Patientia eſt maximum omnium malorum pharmacum; incurabilium Æſculapius; vltimus Medicus morborum, ipſe etiam non vltimus; mortis remedium; omnium durorum vnguentum; innocens damnorum medicina; ſuauis violentorum potio; & calamitoſorum ſacrum, vt reſtituam quoque, quod Boëtius morti vſurpáuit,

Hoc patens vnum miſeris Aſylum.

Denique, ne illud negem, quod inuidia haud negauit fortunæ, patientia eſt, vt eleganter ait noſter Zeno, Regina rerum omnium. Preſſiùs dico, Regina fortunæ. Sed adiunge efficaciæ medendi, facilitatem medicaminis. Non eſt opus adduci ex alio orbe, aut euiſcerare terram, aut è fibris herbarum eliquare, aut è medullis animalium promere, aut Pharmacopolam adire, dicam, nec vouere: iam habes patientiam, ſi velis pati: præſtò medicina eſt, manuale pharmacum vbique, in promptu, in te, ad omnia, ad omnes. Nec Medicum voce acciri eſt neceſſe: non vt mors, quæ vocantes & egentiores deſtituit, & ſæua in flentes oculos,

Surda miſeros auertitur aure.

Hactenus dimidiam, & velut ex obliquo faciem patientiæ reſpeximus & quàm ſit de malis benemerita. Gratus omnis aſpectus eſt, & ſi ſpectemus integram à regione, toto ore fruemur quàm ſit etiam merita de bonis. Hæc ſunt virtutis ſacramenta, mala pati, bona facere. Vtrumque patientia ſplendide ſuſtentat: cum qua malum non eſt; ſine qua bonum non eſt. Puto ipſam emporium & Metropolim bonorum. Omnis virtus colonia patientiæ eſt: ab ea tanquam matrice deducitur. Suam illi virtutes debent originem, cuius pars ineſt & ſingulis; quarum focus, quarum Veſta, atque Lararium, patientia eſt, quod aut ſacratius, aut glorioſius habent. Certè nihil neceſſarius: nam, ſicut ex Cap. 27.

arte effectum is imaginem, priùs dissoluit & fundit; ita difficilis, duráque materia virtutum per patientiam emolliri & eliquari eft opus, vt elegans, spiransque statua Diuinitatis euadat. Non mirum à virtuoso requiramus laborem, si & à fabro. Hoc bonorum pretium lex quædam mundi iustissima taxat. Sustine, quod non vis, vt obtineas, quod vis. Labor est crumena boni viri; patientia, aurea moneta. Sola ignauia & furor inertiæ, pauperes facit, non solùm bonorum corporis, & animi; sed & sui. Ipsam animam sine patientia non possident. Non nisi de hac confidit sua bona, siue natura, siue virtus, siue, quod magis miteris, fortuna. Nulli libentiùs, quàm labori, concredita felicitas copiam sui facit. Non sine colapho mulcet; non sine pane laboris pulmentum felicitatis editur. De fortuna verè dicitur:

Panem inopi da, sed condimenti vice pugnos.

Δὸς πτωχῷ ἄρτον, κὴ κόνδυλον ὄψον ἐπ' αὐτῷ.

Anguis facilè elabitur manibus, nisi ficulneis foliis, aut asperitate aliqua stringatur. Lubrica fortuna est: vix sine labore, aut exasperatione tenebitur. Et vt

Latius est, quoties magno tibi constat honestum.

sic & securius. Ipse labor, arrha est contractæ in posterum lætitiæ: ita velut pars adiicitur. Labor antecedens obsonat gaudia succedentia. Quemadmodum fames naturale salsamentum, cibum, ipsaque gaudia simul alit. Libentiùs respicit, quod suum quisque putat; & putat, pro quo laborauit. Titulus quidam possessionis est patientia, ius dat labor. Liberos cum maiore dolore editos chariores habet, & magis suos genitrix. Suauiùs, salubriúsque subit post amarorem nectar: fauus acerbis herbis conficitur, non gustandus, nisi carpentibus thymum. Musca Attica non insidet Hymettio melli, quia nec amato thymi flori, ait Tzetzes:

Musca non insidet melli Hymettio, quod apes illud fauorum componunt ex thymis. Musca verò amarum fugit insidere thymo.

Μυῖα ὐκ ἐπικάθηται μέλιτι ὑμηττίῳ,
Ἐκ θύμων γὰρ αἱ μέλισσαι τῦτο κηροποιῦσι.
Μυῖα γῦν ἐνζήσασα φεύγει θυμῶ τὰ θύμυ.

Cap. 28. Eximiè Xenophanes nullam diligebat gloriam, pro qua non laborasset.

Ipsius Diuinitatis, cuius licèt patientia immunis, expértsque laborum sit, non est gloria; quam ex illis ostentauit nobis, ampliauítque in specie, & ad exemplum suo modo. Malignè cogitauit de suprema illa actuosa & optima mente Hermogenes, otio & inefficacia mollem putans: eleganter tamen ab Afro refutatus ita: Amplior gloria eius, si laborauit. Fecit Deus mundum, non tantùm videt, non tantum fruitur. Ex his quid putabis dignius gloria, nisi fecisse? Quid gloriosius, quàm fecisse gloriam. In ipsa quietis diuinæ memoria & celebritate, gloria laborum promulgatur mortalibus, quorum pensum pati est. Ipsum præterea vltimum potentiæ diuinæ quasi eruditæ iam, & quid peritius molitur, ad extremum reseruatum fœtum præcipua laborandi forma formatur. Non imperans Deus fecit hominem, vt reliquam plebem mundi; sed operatus, & quasi figulus laborans, fecit faciens. Animal vnum regium, beatitudinis capax, cæremonia laborum inaugurat felicitati & similitudini suæ. Antè docetur homo, quàm fit: priùs exemplum vitæ, quàm vitam capit: anteà ablegatur otium, quàm locum habuit. Dedit quoque & in animæ donatione specimen laboris, spiratione ingerens limo, tanquam præ labore anhelus respiraturus. Vniuersa ad obsequium hominis creata ipso creationis modo per imperium erudiit & dicauit obedientiæ humanæ: hominem verò dominio tunc, posteà & labori, & Dominus ipse, & quasi laborans fecit, vt originis suæ affectionem contraheret homo, & affectum oppignoraret Deus, magis suum reputaturus hominem, magis dilectutus, credo, iuxta Xenophanis gustum Labor quoddam est superpondium amoris.

Tantum præterea ornamentum, siue patientiæ, siue patiendi est, opinor, vtriusque, (labor enim ex se quoque bonus est, etiam non propter tolerantiæ bonum,) vt in fidem virtutis, in argumentum Philosophiæ suam ostentatiut Samij diætam, Stoïci seueritatem, Cynici rigorem, Gymnosophistæ crudelitatem, vsque ad desperationis, aut insaniæ faciem. Omnes de patientia subornabant sapientiam, aut sapiendi statuam substruxêre. Omnis se de tolerantia probauit Philosophia, falsa simulans, vera ostendens. Ædesius, postquàm mercaturæ gratia missus à patre in Græciam, Philosophiæ dedit operam; post reditum plagis acceptus, patientissimè ferens, roganti patri, quid in Philosophorum schola didicisset, Hoc, inquit, vt patris iram commodè perpeti possem. Idem disciplinæ testimonium Zenonis alumnus perhibuit. Maius Possidonio periculum fuit: etiam volentes ipsos dolores maledici non exaudiuit: Nihil agis, dolor, ait: quamuis sis molestus, nunquam te tamen confitebor esse malum. Ita se curioso Pompeio Philosophum dedit. Sed & Dionysius Heracleotes, cùm non dissimulauit, non potuit simulare Philosophiam, quam vnà cum patientia posuit: adeò auctoritas, & augustum illud, quod in virtute miramur, à constantia sustentatur.

Cap. 29.

Hoc præstat patientia, quod speculatores Regi ad maiestatem, & securitatem: & tutum, & verendum facit. Satellitium animi, patientia est: in sua maiestate seruat virtutem; virtuosum in securitate, ne mala malefaciant. Est velut tutelare quoddam Numen miseris, & custos afflictorum spiritus. Meritò illam Halitgarius dixit custodem conditionis nostræ. O quanta gloria virtutis, cuius satelles est, quæ est Regina rerum omnium, patientia! Ipsa vtique non solùm Philosophiæ character, sed & Christianæ tessera est militiæ, stemma dignitatis. Hanc non suspiciunt modò impatientes, reuerentur & irati. Abraames cæsus, obrutusque ab infidelibus, integro oppido, non tantùm restitit, sed feliciùs Alexandro, ocyùs Cæsare vicit. Machina patientiæ fuit: tormentum inde iaculatum, veneratio sui, admiratio. Demum rogatus etiam imperauit; in Præsidem, in Patronum, in spem denique suam alieno arbitu electus, à quibus ante experimentum tolerantiæ in rudera & funus abiectus. Posteà maiestatem virtutis contemplati, arbitrium rerum suarum penes illum locarunt, regium quid & imperio dignum longanimitatem adorantes.

Cap. 30.

Verè quidem ait magnus Leander ad religiosissimos Patres Toletanos in tertio cœtu: Patientia æmulatores suos, aut superat, aut luctatur.

Cap. 31.

Hanc etiam vim nouit Solon: cùm accusaretur, quòd despuentem in se toleraret: Piscatores, inquit, vt gobium vnum capiant, patiuntur se aqua marina conspergi; ego idem ferre non sustineam, vt hominem capiam? Nescio, an ceperit; cepit, piscatúsque est regnum noster Ioannes Fernandius, piscator Christi, Xaueriique comes. In triuio pro concione de mysteriis nostris disserebat, cùm præteriens Ethnicus in faciem concionantis collectum in ore sordidum sputum screauit: ille inturbidus, ne verbo quidem, sed nec gestu reddito, (percellit, fulminat interdum vultus sine tonitru,) tersit, eodem pertexens tenore sermonem; deinceps tamen superuacuum post exempli rhetoricen. Auspicium istud patientiæ fuit Amangucianæ, Iaponicæque Ecclesię. Tùnc primus (& illatenus nemo) omnium conuersus, qui vidit documentum patientiæ, inuidit genus Philosophiæ diuinum: adeò quęstuosa industria, patientia est, & compendiosa vincendi ars. Salutare fuit Pimænij monitum: Malitia nunquam superat malitiam: per bonitatem vincas malitiam. Sed, etsi possemus superare vitio vitium, cur non hanc gloriam reseruabimus virtuti? Eadem patientia per incruentam victoriam domuit Morois æmulum suum, à quo fugerat fortissimæ fugæ modo, ne offenderet, non dico, manu, (humeros solùm, non lacertos patientia habet,) sed ne aspectu. Mox quæsitus fuit: recluserat se vltrò in custodiam, reum se seruans inimici, hoc solo, quòd alius potuit irasci: sed audito aduentantis æmuli nomine, tunc impatiens solùm patientiæ, tunc violator sui carceris, arrepta securi fregit ostium, ad hostem accurrit, & quasi qui offenderat, ad pedes prior corruit, excipit hospitio & conuiuio. Dixerim ista, vt videris iam, quàm sit efficax organum tranquillitatis, & felicis, pacificæque vitæ, tolerantia: siquidem in alieno solo fructificat pacem, & mitigat extraneos. Quàm fœcunda erit ibi, vbi sata est? Quantùm alit patiens virtutem propriam, quæ aliena etiam vitia non patitur?

Cap. 32. Cæterùm, Leander diuisim dixit: ego copulo, & dilato. Patientia malos superat, aut lucratur: sed mala, & superat, & lucratur. In homines valet, in fortunam præualet: facit, vt seruiat vel inuita virtuti. Non honorarius duntaxat titulus eius est, habet & suos magnos ad virtutem quæstus. Verè Theologus adfabulatur apud S. Maximum: sub arbore illa, quæ resecta pullulare in fabulis celebratur, & cum ferro certare, quæ, vt Poëtarum verba vsurpemus, θανατῷ ζῇ, καὶ τομῇ φύεται, sapientem putat velati. Elegantissimè ait: Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τοιοῦτό τι εἶναί τι ὁ φιλόσοφος, ὃς ἐνδοκιμεῖ τοῖς πάθεσι, καὶ ὕλην ἀρετῆς ποιεῖται τὰ λυπηρὰ, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐγκαλλωπίζεται. Etenim, sapiente patiente,

Cum morte viuit, resecta pullulat.

Mihi verò videtur simile quippiam esse vir Philosophus, qui infortunijs illustratur, & molestiis quæque in virtutis materiam transfundit, ipsisque aduersis venustatur.

Non hydra secto corpore firmior.

Feracissima bonorum damna tolerando facit, per ipsa vulnera nouos spiritus bibit, arduus repuerascit vigor, suo cruore irriguus est:

Durus vt ilex tonsa bipennibus,
Nigra feraci frondis in algido,
Per damna, per cædes ab ipso
Ducit opes, animúmque ferro.

Cap. 43. Duplex itaque patientiæ beneficium est, minuere damna corporis, & inde augere animi bona; siue, vt proprius dicam, vnum est officium, & id diuinum, damna conuertere in bona. Optimè Nazianzenus:

Πέψιν δὲ λύπης οἶδα μακροθυμίαν.

Concoctionem molestiæ noui longanimitatem.

Concoctio, & digestio ciborum ista quotidiana miracula facit: res mortuas anima donat; extraneas in suam substantiam & fortunam, vt se reformet viuens, ducit. Non aliter per patientiam, suum calidissimum virtus stomachum, in se, in sui commodum transformat incommoda. Lupini amari aqua macerati dulcescunt, & nutriunt: aduersitates ipsas patientia macerat, vt iis saginetur; illas facit se, quatenus se illis reficit. Subsiliunt è plagis quædam animo diuinæ luces, velut scintillæ è silice afflicto. Quò minùs hæret corpori anima, quò minùs sensibilibus incumbit; eò rationis, diuinorúmque capacior, & magis sui est. Quæ clusa isto carneo septo caligat; fracto, & percusso ad lumen aliquod euigilat, quasi per scissuras demissum. Corporis vulnera, fenestræ sunt mentis, quibus cælum respectat. Cæterùm, & lux animi est annona, inde vescitur diuinis. Sublimiter sapientissimus Gregorius inquit:

Τροφὴ μία πᾶσιν ἀρίστη
Δαίνυσθ᾽ μεγάλοιο Θεοῦ νόον, ἠδὲ φαεινῆς
Ἕλκειν ἐκ Τριάδος σέλας ἀπλετον.

Vna alimonia omnibus optima vesci mente magni Dei, & trahere ex splendida Trinitate lumen immensum.

Ipsam mortem, quam introduxit impatientia gulæ inuescam, siue, vt noster Zeno ait, indigestam, vorat, digerit, transsubstantiat patientia in vitam, in se, dum erudita in Abele, docta in Christo: vt iam paradoxum non sit illud Pyrrhonis, inter mortem & vitam interesse nihil; nec ad exaggerationem illud Euripidis:

Τίς δ᾽ οἶδεν εἰ ζῆν τοῦθ᾽ ὃ κέκληται θανεῖν.
Τὸ ζῆν δὲ θνήσκειν ἐστί: Πλὴν ὅμως βροτῶν
Νοσοῦσιν οἱ βλέποντες, οἱ δ᾽ ὀλωλότες
Οὐδὲν νοσοῦσιν, οὐδὲ κέκτηνται κακά.

Quis nouit, an viuere sit, quod vocamus mori: mors autem vitae? Veruntamen hominum ægrotant viuentes: defuncti autem nihil ægrotant, nec mala patiuntur.

Næ bona vita vitalem mortem, dum patitur, facit.

Cap. 34. Porrò sapientis opus est, quædam æmulatio mortis. In patientia expressam videbis. Deserit per illam ergastulum suum animus, & in conspicuum vadit. Etenim ardente, aut fluctuante triuolo isto nostro corpusculo inuaso doloribus, cruciatibus, aliisque satellitibus mortalitatis, & iam penè domum ingressis, velut in illuuie post magnos imbres, cùm pauimenta vnda vestiuit, refugit habitator ad superiora domus, vbi naufragante solo, clementiori, minúsque seuero vtitur dio. Sic anima super tecta se tota colligit ad mentem, post cuius limen laborem relinquit, dum ima corporis, velut sua sola, deserit. Ascendit, quò non ascendit dolor. Grauissimo pedum dolore vexatus Agesilaüs inuisentem se Carneadem, mœstúmque exire statim volentem, nescio cuius insolentiæ impatientem, (in more est, mala non reuereri optimos: nullam veniam naturæ impetrant virtutis priuilegia,) acciuit: Mane, inquit, Carneades: nihil enim illinc huc peruenit. indicatis pedibus, & pectore. Ostendit ita, licèt pedes doluissent, immunem animum, nec ab imo cruciatum ascendisse illuc, quò se receperat in sublime. Ibi hoc geminum bonum mens obtinet, minùs affici cum corpore, semota ab illo, longiúsque à sensu stans, proinde à dolore, & vicinior Deo ad liberos radios fruitur, velut è solario, cælo semper securo animis, conscientiam potiùs, quàm sensum doloris habens. Inde ab eminenti situs despicit ima, vt qui è fenestra cædi gladiatores spectat. Con-

stantiæ

stantiæ beneficio posthuma suæ libertatis priuilegia etiam vinctus animus prægustat. Mors soluit animam è corpore, rumpitque arctissima vincula, vt tota euadat sursum, diuinísque copuletur. Patientia, si non dissoluit, laxat animam: velut catenam suam producit, vt conspatiari latiùs valeat. Si non euellit, dimouet à corpore, & ferè totum hominem in animum reducit. Prolixa religatus reste intra suum ambitum solutus, libérque est. Quin & mẽtis in se collectus ardor, velut per antiperistasim, aduersitatibus irritatus magis accenditur. Numquam ignis robustior, quàm inter aquas; denso in nubilo occlusus parturit, fulmina: ita igniculus mẽtis, cùm clausi omnes meatus voluptatis; quo camino calens spiritus in fumum dissipatur; tunc erumpit in alta valentiùs, ipsum post se trahens interdum corpus, quod suffuratur passioni. Maior est leuitas ignis, quàm terræ grauitas. Magnas turres & montes impatis vis ignis attollit.

APPENDIX II.

Præcautio pœnitendorum.

Cap. 55. SEd ad patientiæ vim circa mala redeo; solidiori iam laude. Hactenus potentem illam prædicauimus aduersùs fortunæ potentiam; aduersùs illa, inquam, quæ videntur mala, solùm quia videntur, non quia sint; nisi quòd iam, quia videntur, sunt; ignominia, dolor, inopia, quę suis posteà defendemus titulis: namque illud in scelestibus fortunæ malum, aut maximum, aut solum est, putari. Quare vana & frigida gloria esset patientiæ, quòd hæc mala inania & friuola tollat, aut toleret: & ibi duntaxat polleret, dum mala non patimur, sed fingimus. Laus eius vera est, ideõ in vera mala pollet: non, quia portat; sed, quia tollit: non, quia fert; sed, quia aufert. Etenim, verè mala pati, solùm est malè agere, cuius quia causa est, & patitur, impatientia pessima est. Optima verò patientia, quia non patitur. Hoc genus pessimum mali, idcircò maius est; quia non videtur, cùm est, & nisi, dum fuit, videretur, actum de bono esset. Hæc solemnia vitia sunt vitiis, aditus mendax, exitus crudelis. Mali passio; mala, inquam, actio inde suam malitiam ostendit, quòd tam efficax sit, vt cùm non sit, sufficiat dolori; & tam maligna, vt cùm sit, vt sit, sufficiat dolo. Se negat, quantùm sit, cùm est; explicatura, cùm fuit, ad cruciatum animi. Quantùm in se erit, cuius ita lædit vmbra? Quare, qui vitam beatam, gaudium, pacémque percupiat, hoc præcipuum curet opus, curare nullum, cui non subscripserit virtus. Quæ pax, & securitas erit vlciscenti se (quid ampliùs crudelitas velit?) proprio arbitrio? Quæ vita suo se (quid plus ita velit?) necanti marte? Quod gaudium torquenti (quid vltrà iustitia expectat?) aut torturo se conscientia iniqua, etiamsi in vlnis fortuna pacificis mulceat. Nullum satis est fomentum extrinsecùs eius frigoris, aut caloris, quò intùs febricitans corripitur. Hyemis, æstatísque iniuriis resistimus: rigorem, aut æstum intestinum necesse est pati. Ita conscientiæ repugnare non possumus, etiamsi fortuna nos iuuet.

Cap. 56. Quidni? Maior dolor conscij sui est, quàm perpetientis hostilia: sicut maior est calor, qui à præcordiis, & febri per artuum medullas surrepit; quàm quem morsu Caniculæ irritatus Sol iaculatur è cælo. Quæ atrocior Amestris alicuius, aut Gysenis, aut Pherotimæ, aut Perilli ita pœna miseros & vinctos torsit, vt culpa Orestem immunem, nisi se? Non tyrannus crudelior, quàm conscientia, siue Sylla carcere, siue Cæditius censura, siue Sinis Isthmiaca pinu, siue Phalaris boue, siue Sciron caute, siue Faunus diuersorio.

O mites Diomedis equi, Busiridis ara
Clementes: iam Cinna pius, iam, Spartace, lenis,

Parricidium vindicaturi Pelusij pro flagitij dignitate, nullum hactenus torturæ ingenium par duxerunt; non culleum, non viuicomburium; sæuius quid cogitarunt, piæ, scilicet, matris naturæ ferulam, conscientiam. Ad summæ atrocitatis exemplum docti, nouam sæuitiam didicerunt, parricidam sancientes triduo cogi spectare occisi cadauer, vt sic puniretur enormissimo omnium supplicio, admonitione facinoris. Ipse Agrigentinus tyrannus vltra taurum nouit sæuire conscientia. Nè tantùm ingenio Perilli debuisset crudelitatem, inuenit conscij animi tormentum: nonnullos vita donauit, vt damnaret atrociùs, non metallo, non ferro, non calido ære; sed se consciis sui. Quin & prima parricidij pœna, conscientia fuit: primus reus mortis spectatæ donatus vita. Qui mortem prius vidit, & fecit, dignus æstimatur non minore supplicio, quàm securitate vitæ, quam monstrauit non secutam: etenim atrociùs morte malum est, vitam conscire malam. Sic, qui prior obstetricatus est morti, illatenus infœcundæ, tunc primiparæ, metu mulctatur, & conscientia: adeò hæc torquet, cùm ipsa capitalis est salus. Ipsos mortis & generis nostri primogenitores, qui priùs nobis dederunt mortem, quàm vitam,

Vbi peccati gemitus pudor attigit;

maiorem ipsa morte pœnam putarunt, viuere reos mortis. Vellent ad mortem confugere, vt se fugerent. Bellè ait idem Marius Victor:

Cuperent, si fortè pateret,
Condere se barathro: vsque adeò contermina pœna
Culpa sua est, vt iam miseros mortale pauentes
Mortis imago iuuet; syluas, vmbrosáque lustra
Obtendunt, vanis solatia falsa tenebris.

Habes iam legale supplicium, & politicum, conscientiam esse apud Pelusios, habes tyrannicum ingenium sub Phalari, habes diuinam censuram in Caïn, habes naturalem iustitiam in Adam: Deus, ratio, natura, & furor ipse in hoc non desipiens testantur, acerbissimum esse testimonium sui.

Ad hæc, sæuitiæ magnitudo cum certitudine Cap. 57.
certat. Nemo tyrannorum fuit, qui alicui non indulserit; nemo, quem aliquis non euaserit, nemo, quem satelles nunquam fefellerit: conscientiæ solum seueritatem, nec venia, nec fuga, nec fraus illudit. Non flexile illi cor, non pernices nobis pedes, non amicis manus, aut astutæ, aut validæ, vt vel dimitti, vel elabi, vel liberari possimus. Nemo à se, & extra se curret; nemo sui est præuaricator cordis; nemo in prætentum valet. Peccasse, ineluctabilis tyrannis est animi. Laxe à Victore dictum:

Contermina pœna

Culpa

Culpa sua est.

Item & à Platone, ἀνόλεθρος, iniuriæ mulcta; ab Hesiodo meliùs, ἰλιμῶν. Non consectanea est pœna culpæ; sed potiùs coætanea, aut collactanea fortasse soror. Cum ipso scelere nascitur, & ex ipso; soror, filiáque est. Non antè editur facinus, quàm ex ipso sua mulcta oriatur: inque ipso peccaturi pectore dum concipitur malignitas, iam grauida est, imò puerpera suæ pœnæ; pari ac muribus fœcunditate, quibus fœtus fœtui inest; in ipso vtero concipiunt. Quin ipsius culpæ ipsa est maxima, & prima pœna: nullum non capitale scelus cuique apud se est, etiam post indulgentiam omnium.

Cap. 58. Nullus sui asylum habet. Qui malè egit, nullam aget bonam fugam, vbi, licèt tutus sit, securus maneat. Pauescit, vbi putauit non metuere: non timebit inimicos, & erit in se, quid timeat: Fugit lictorem, euasit spiculatorem: non sufficit, se tenebit. Formidabit etiam tutus, etiam tuta. Non animo potest confidere, etiam qui fidem in tyranno inuenerit. Puto simili supplicio in nos naturam animaduertisse, ac barbari illi, qui damnatos vinciebant cadaueribus, vt fœtore torquerentur. Alligatum nobis supplicium est post culpam; cuius cadauer restat, pauor, pudor, &

Nocte, diéque suum gestare in pectore testem.

Ad hæc, cùm omnium malorum solatium, cruciatuúmque delinimentum, cæteris in nos sæuientibus, quisque sit, & vltimum sui perfugium, cùm à ratione auxilium postulat, hoc etiam deest peccanti, cuius cruciatum auget ratio, quæ reliqua mitigat mala.

Cap. 59. Itaque non solùm rea est fortuna nostrarum miseriarum, nos ipsi armamus tristitiam, in cuius ligamus manu gladium nos cruentaturum, perduelles, perfidique nobis. Plùs torquet malum opus, quàm mala fortuna. Non solùm affligit nos, quod casus fuit; sed, quod electio nostra. Miserrimum genus miseriæ, iudicio proprio fieri miserum. Plùs tristat, quod facimus, quàm quod patimur: quod contingit, dico. Nullum ita molestat damnum, quàm conscientia damnans. Equidem reor, solum infortunium est opus malum. Tam pessima, tam misera res malitia est, vt tunc prosperari credas, cùm torquetur. Non alio iusto titulo fortuna dici potest mala, nisi quòd pro malis, & malis plerumque fidem beat, cùm bona est. Huic quoque ratio, id est, vero damno patientia medicatur, sed supra se eleuata, & partim in speciem æmulæ suæ iracundiæ, vt iam ad alienum impatientiæ titulum transeat. Sic loqui liceat, & saltem pro vincentium lege à victa cognomen vsurpet.

Cap. 40. Igitur, quemadmodum fortunæ remedium exhibuimus, ferri: ita huius infortunij maximi & veri medicamentum redhibemus, non ferri. Dissimiles morbi exigunt non similes medelas: Venenum fortunæ est patientia, & aduersùs diros illius morsus hæc theriaca iuuat: sed impatientia culpæ est amuletum conscientiæ; quamuis & huius impatientiæ basis, summa patientia sit. Fortuna mitigatur vulgari arte, adulatione, si approbetur, quæcumque fecerit. Conscientiæ dolor censorio præseruatur more, si reprobetur, quæcumque fecisse pudebit. Fortunæ origo abstrusa est. non cadit sub mentem. Ac malæ conscientiæ causam consilium præcurrere potest: nam non est alieni arbitrij peccare. Malum malo, pœnam pœnæ oportet anteuertere; &, ne timeamus damna, timeamus damnanda. Non dolebit plusquàm necesse est, qui dolet antequàm, & ne sit necesse dolere. Adiumentum, quod aduersùs sortem habemus, postenus quid est; quod verò aduersùs mordentem conscientiam, quid præuium. Illud remedium est; istud impedimentum: namque tristitia, quam sors ardua immisit, potest in se eleuari; quam verò dimisit culpa, non dimissa, non debet, etiamsi possit. Sicut constantia, & hilaris vbique mens, est innocentiæ fructus, & ornamentum necessarium: ita & mæror noxiæ, sequénsque pudor, quidam innocentiæ flos est, & spes bona. Verecundia iam est infantia virtutis: proptereà non est extinguenda tristitia extinctiua culpam: nam nec noxia est, quæ tollit noxias. Ita diuinitùs comparatum in perniciem malorum, vt aut mala infœcunda sint, aut fœcunda suo interitu. Exemplum cape à natura in mulo, & vipera, ille infœcundus, hæc infeliciter fœcunda. Curauit mater natura, ne mala procederent; sin minùs, ne prospera. Sterilis ille est, ne multiplicentur monstra. Aptè inquit Gregorius Cerameus: Ἡ γὰρ κακία οὐκ ἐκ Θεοῦ τὸν πληθυσμὸν ἔχει, ὡς εἴδη ἐξ ἀλλήλων ἐστὶν ἡ τοῦ γένους τῶν ὁμοίων διαδοχή. *Vitiis sane non habent a Deo propagandi vim: quemadmodum neque mali ad generis successionem mutuò sese procreant.* Vipera verò mater est, sed sui funeris: in hoc solùm salutaris quòd sit periculum suum. Non aliter ex culpa genitus mæror, illam tandem interimit; quare salutaris hic scelerum homicida sua donetur sospitate: nec in se abolere decet, sed in fonte, & quasi in vulua, sua culpa, præcauendo. Non volumus non nasci, si sit vnde; sed, ne sit vnde.

Quare, qui huius acerbitatem sentire nolit, improbitati ipsi repugnet impatienti quadam patientia. Nemo gratis malus est. Omnis officij defectus efficitur defectu patientiæ, (primum hanc officium puto:) quia difficile illud & arduum, quod virtutis est, suggestum, sustinere nolumus. Duo peccaturis obiiciuntur mala, malum culpæ, & malum molestiæ alicuius, si malum est: & vt ab hoc leuissimo expediamur, eligimus illud grauissimum, quod sensus non tractant, quorum plurimùm valet apud nos suffragium, si priores ratione loquantur. Sed & his quoque duo sunt remedia, vnius patientia; impatientia alterius: in molestiam valet patientia; in culpam pollet impatientia. Nisi aliquid patiaris, ne culpam feceris; plurimùm patieris, quia fecisti. Præstat pati cum compendio quo tantum subducimus malum, (scilicet, malum, quod solum est,) quàm prolixa tortura omissi officij. Omninò aliquid patiendum est, aut post prauum opus, quia fecisti; aut anteà, ne facias. Industrius sis, & callidè patere. Alteruter ex his excusari labor nequit. Satius est eligere minorem; &, si dolendum est, citò doleas, maiorem excusabis dolorem, alterum malum. Quid alterum dico, vbi non nisi solum? Tum præula ista patientia duas nobis subducit molestias, appendices erratis: vna est conscientiæ; quæ grauior est, donec ad pœnitentiam adigat: altera ipsius pœnitentiæ. Horum dolorum circumscriptio est præcox illa, & innocens tolerantia, cuius non leuis vsura erit, si cum exigua molestia duas magnas anteueitas. Quàm salutaris est ista patientia, quæ viperæ culpæ, & viperino dolori consequenti obstat! Cap. 41.

Sed

Sed pleriſque cùm ſit ſaluberrima virtus, vitus putatur; non aliter reiiciunt: de quibus elegans Theodotus canit:

Venenata autem opera illis videntur eſſe cura.

Λοίγια δ' ἀγάζει ποῖειν μεγαλαυχέα ἔργα.

Cap. 42. Ad hæc, parturit illa patientia lætitiam, & ſerenum, feſtiuúmque animum reddit. Quid illi ſalubrius ac celebrius, quàm theatrum inſontis conſcientiæ, vbi certant, diſcurrúntque virtutes müdiſſimo in campo? vbi totum diuinum, nihil turpe horret, nihil fœdum habet animus? Tunc, vt ſublimiter inquit religioſus Theophanes,

Diuina ſapiis conſcientia, & mente Deum decentſe venuſtatem.

οἰκείως θεοπρεπῶν θεοειδῶ καλλωπιζόμενος. Quid lætius, quàm quod omni triſtitiæ, tormentóque reſiſtit? Animoſa, aureaque illa Tiburtij ſententia: Omnis vilis eſt pœna, vbi pura eſt comes conſcientia. Namque, ſicut malè ſibi cóſcio nullum extrinſecum eſt fomentum; æquè & benè conſcio nec tormentum. Quin naturale præmium conſcientia eſt, prima virtutis palma, certum, iuratúmque brauium, dulcíſque matris naturæ blanditia, magnum mentis lucrum. Quæ vſura felicior, quàm gaudere ſemper, de quo ſemel laboraſti? E contrà, nulla infelicior iactura, quàm lucrum mali. Verè, iuxta Chilonem, damnum turpi præferendum eſt lucro: illud ſemel doles, hoc ſemper. Res perdita breui tempore contriſtat: conſcientia perdita perpetuò excruciat. Quæ libertas maior, quàm nihil timere? Quam ſolùm habet, qui non timet patientiam. Quid timere meritò poterit, qui ſe non timet? Bellè Periander rogatus, quid libertas eſſet: Bona, inquit, conſcientia. Et alius:

Virum vera virtute viuere animatum addecet
Fortiter, eúmque innoxium vacare aduerſùs aduerſarios.
Ea libertas eſt, quæ pectus purum & firmum geſtitat.

Seruiles, lugubréſque animos, ſuæ inquam, pœnæ ſeruos culpa creat. Quid ingenuum, quid lætum habere, quid ſudere poteſt ille, cuius

mens ſibi conſcia facti,
Præmetuens adhibet ſtimulos, terrétque flagellis:
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec qui ſit pœnarum denique finis.
Atque eadem metuit magis; hæc, ne in morte graueſcant.
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.

APPENDIX III.

Actiones honeſtæ alunt lætitiam.

Cap. 43. PRopterea ad lætitiam, & quandam animi feſtiuam pacem, magnum pondus rectæ actiones ſunt, quibus incumbendum eſt importune: iſtud enim hominis eſt penſum, dicam & myſterium. Accepta cælo victima manus eſt. Veteres Luſitani abſciſſas captiuorum dextras Diis offerebant. Non alienam tu, ſed tuam offerto. Vitioſa laus eſt, ſolùm ſine vitiis eſſe: nam nec laus eſt, niſi quatenus indulgemus aliquid, adulamúrq; corruptiſſimis moribus. Eò res venit, eò contractus eſt pudor, vt minor malitia pro virtute ſit. O anguſtam! ô malignam gloriam, ſolùm inter malignos non eſſe! O vituperabilem laudem eius, cui non alia ſit, quàm non eſſe vituperandum! Sine vitiis eſſe, non eſt bonum eſſe. Aliud eſt, eſſe non malum: aliud probum eſſe. Non eſſe malum, vix non erit malum: fortaſſe & adhuc malum eſt: vix & dubio iure vituperio liberabitur: nam poſſe, bonum eſſe, & non eſſe, ob viciniam ſaltem malitiæ, iam non bonum eſt: laus autem non eſt non mali; ſed boni, & de bonis. Igitur non ſufficit nihil pœnitendum agere; ſed agere, de quo ſit gratulandum. Illud oportet cauere, aliud eſſe bona facere, aliud bonum effici: quamuis & bonus non fies, niſi bona facies; ſed non, quia bona feceris, factus es bonus, niſi feceris benè. Virtus, quæ modum imponit rebus, maius interdum momentum habet in modo, quàm in rebus. Quid præſtat tibi bona facere, niſi benè? Idem ac ſcribæ delineanti pulcherrima elementa, quæ deinde litura ſuffuſa obliterat. Deſinit eſſe bonum, quod non benè eſt. Expungimus id ipſum, quod facimus, ſi non cum ſuo modo & munditia. Quò excellentius quid agas, puriorem & defæcatam ibi bonitatem nota. Exigua macula olei deformior eſt in Attalica veſte, aut purpura, quàm grandis in vili ſago.

Mus armenius ſuæ pellis candorem ſeruat intemeratum, etiam cum diſcrimine vitæ. Viliſſimè ſe taxat, qui minoris æſtimat virtutem, quàm animalia cutem; apud quem plùs valeat viuere, quàm pulcherrimè viuere; plùs anima, quàm pudor; plùs vita, quàm viuendi cauſa. Egregiè Ennius: Cap. 44.

Præter propter vitam viuitur.

Namque propter aliam cauſam, quàm vt viuatur, viuitur. Indignus eſt vita, qui propter illam viuit. Cauſa viuendi digniſſimè, virtus eſt. Quid amentius, quàm ipſam vitam facere cauſam reiiciendæ virtutis?

Et propter vitam viuendi perdere cauſas?

Quid infelicius, quàm non moriendo fieri dignum morte? Puer noſter Pelagius, ne albos ſuos mores contaminatos videret ab laſciuo Habdarraghmano Rege, atram mortem maluit: tantò maiori gloria, quàm Damoclis, ne libidine Demetrij turparetur, ſe interficientis. Quantò maioris animi eſt pati fatum, quàm facere: ſuſtinere virtutem, quàm fugere vitioſum? Non vnam, ſed plures mortes tulit Pelagius, ne vnus pudor eriperetur; quot, ſcilicet, membra ſua ante ſe vidit mortua, manus, tibias, brachia reſecta; ſcilicet, vidit ſe mortuum, antequàm eſſet. Sine manu, & brachiis præualuit aduerſùs potentem Regem. Aliis pretium pudoris ſingularius fuit, Nicetæ lingua, Amiano oculus, Apolloniæ dentes, Margaretæ naſus, Agathæ mammilla, Brigittæ os:

Laqueos natura tetendit;
Ipſa ſuas facies fabricat inſidias.

Forma pudicitiæ, deformitate citiùs ſeruatur; atque elegantia virtutis, contemptibili fronte.

Sutor arrogans eſt de elegantia calcei, qui ſolo & ſordibus laborat: homóne abiecti & negligentis animi erit in lepore virtutis, cælo & Deo natæ? Quilibet opifex ſatagit, vt nullius pateat iuſtæ obiurgationi opus artis: cur humanæ artis opificium egregium perfunctoriè agemus? Totum pretium hominis, opus eſt, vt arboris fructus, atque ſine pretio eſt pretium boni operis. Fac te pretioſum benè ſemper operando: arbitrio tuo ſtat dignitas tua: ſi benè operaberis, Cap. 45.

beris, bonus; si optimè, optimus eris. Vnusquisque filius est operum suorum: rarum generationis genus, esse ab iis, quæ à se sunt. De hac prosapia gloriari, etiam bonis licet. O summum fauorem! ô vnicum priuilegium rationis! arbitrio suo posse benè fingi: qualis vis, potes esse. Ipse Creator noluit limitare bonitatem tuam: tu tui sis peritus faber, & exornator pro voto, pro ambitione. Quid, si bonus ab amico, à vicino esses, sine manu, sine vllo suffragio tuo? Nequit hoc fieri: peculium cuiusque & sudor, bonitas est. Vna est virtus, quæ mutuò non accipitur, contra fortunæ morem. Sed fingamus id: non tanti deberet fieri. Præstat, neminem fecisse te sine te bonum, vt posses fieri sine vicinio meliorem, fieri optimum. Ipsa illa omnipotens manus, genitrix hominis, elaboratione sua humanam formationem honorans, & sanctificans, ad imaginem diuinam te finxit, vltimam manum non sine te positura, vt similis fieres. Aliud est esse simulacrum, aliud esse illud simile: sunt enim imagines parum respondentes archetypis. Ad polituram autem & limam tua manus, tuáque studia expectantur, ne vastam & rudem statuam Dei relinquas. Si peritissimus artifex, qualis aliquis Phidias, dimidium dumtaxat factum Iouis Olympici simulacrũ relinqueret, interim occupaturus sterquiliniis amouendis, & præ tædio eximij operis vacaret ruderibus & stercori; quid sanum putares in illo? Anne & saniorem te putas, si cœno deditus, sorde & fæce vitæ distentus, infectum relinquis spirans simulacrum Dei? Putásne Deum mancum, cùm Diuinitatis statuam sine manibus relinquis? sine operibus bonis, dico? Putas cæcum, cùm sine oculis, sine prudentiæ & virtutis face? Putas truncum, cùm sine capite & cerebro, sine ratione & mente? Putas claudum, cùm sine pedibus, sine gradu ad bonum? Monstrum enorme Deum pingis, dum te non componis, & integrum reddis. Τῶν θείων ἀγαθῶν τύποι οἱ τε κατὰ ἀρετὴν τρόποι, inquit in suis theologicis magnus Theologus Maximus, & addit: Οἷς ὁ Θεὸς διαπαντὸς ἄνθρωπος γίνεται, ὡς μὲν σῶμα τοὺς τρόπους ἔχων τῶν ἀρετῶν, ὡς δὲ ψυχὴν τοὺς ἐν πνεύματι λόγους τῆς γνώσεως, οἷς τοὺς ἀξίους θεοποιεῖ χαρακτῆρα διδοὺς ἀρετῆς ἐνυπόστατον, καὶ ἀπλανοῦς γνώσεως ἀνέτειον χαριζόμενος ὕπαρξιν.

Diuinorum bonorum typi sunt mores secũdùm virtutem. Quibus continenter Deus fit homo habens pro corpore studiosos illos mores, pro anima scitiua verba in spiritu, quibus Deos facit, qui digni sunt, donátque virtutis characterem verũ, & solidam cognitionis minimè fallentis largitur substantiam.

Cap. 46. Hære, incumbe tanto operi, nec vacet labor pretiosus. Operare semper: perfice expectationem & spectaculum, non Græciæ; sed cælorum, & Dei Memento hic dumtaxat pingi æternitati, æternam laudem habiturus à Deo. Artifex simulacrum in plurium oculos & iudicium venturum, exquisito, instantíque curat conatu: exhibiturus ex te imaginem vitalem diuinæ mentis, conspiciendam, examinandamque à summo virtutis Magistro, ne quid obliquum, nequem fictum, adulterinúmque colorem admisceas. Nihil nisi solidum, tectum, genuinúmque placebit. Ne sint opera, victimæ fictæ Milicho Ioui oblatæ. Cur mutilam animam habere vis, seu, quod deterius est, partem eius meliorem mortuam? Membrum abscissum malles, quàm mortuum; tunc solùm desiderares, sed non te etiam impediret: quomodo immortalem animam morte ægrotantem sustines, scilicet, in eximio suo membro, & cerebro, paralysi mentis affectam, cùm desideas, nec opera mente digna naues? Vacat in te frons illa decoris humani, & gloria animi, ratio. Perinde atque aliqui artus mortui solent inutiliter hærere vegeto cætero corpori, vt solùm sint oneri: sic & pars, & velut caput animæ, mens mortua iacet, dum torpes, dimidiatum animæ, integrum virtutis cadauer gestans, inertiam boni operis. Vitæ sacramentum, operari est: quare & vitæ rationalis, iuxta rationem operari. Dum cessas, parenthesis vitæ est otium. Interim non viuis, dum nihil agis.

Desidia est mors superstes, vigil sopor. Vacua est vita, quam non implet cura benè viuendi. Verè dixit Possidonius, vnum eruditorum diem plus placere, quam ineruditorum longissimam ætatem. Quidni? Anteferenda est vna hora benè exacta, vnum momentum, immortalitati, non solùm peccanti, sed otianti. Sacra res tempus est; è cælo ortum habet motu & conuersione orbium; inde oritur, vbi æternitas viget: ad suam originem reducendum est, & in tempore quærenda æternitas. Diuinitatis speciem partim repræsentat; patet, quid sit; latet, quid sit. Plùs inuisibile est, cùm præsens est: dum contemnimus illud, quasi sacrilegi erimus; dum amittimus, homicidæ nostri. Frustrà viuit, qui non benè; at, qui male, pessimè iam moritur: mortem viuam & sensibilem patitur; mors est, quatenus sine fructu vitæ; sensibilis, quatenus cum damno & pœna. Illud solatium mortis multis fuit, quòd sensu careat. At vitium, otiúmque, maligna mors est, cum sensu est: ferax mali, sterilis boni, vt incultæ terræ tribulos parturiunt. *Cap. 47.*

A vite tua racemos petis, ab aruo segetes, cur fructum tui contemnis? cur nullum tui vsum habebis? Esto tui vsufructuarius. Tu tuimet pretiosus fundus es, ferax prædium, felix planta; & qui expectas à tuis fructus, cape priùs à te. Opera sunt fructus hominis, & poma cælestis arboris. Vitis racemos, arua frumentum, cùm non sibi fructificent, dant, quantùm possunt. Si pro libito terra germinasset, non trigesimum, centesimum protulisset: si nihil, quàm ingrata colono! Tu tibi fructificas, & pro libito; cur angustos tui prouentus facis? cur coarctas te, & limitas fructus tui dulcissimos tibi, gratos aliis? *Cap. 48.*

Virtus similis mihi videtur musicæ: in primis virtuoso placet, deinde etiam vitiosis, qui, quod in se non seruant, in aliis obseruant. Musica & Musicum delectat, & inertes artis. Cythara extulit Alchatoën ciuitatem, & virtus ædificat cælestem. Cythara, & virtus manu agitur, & amœnat animum. Quemadmodum musices etiam est opus, virtutis diligens opera, non opus inde consistens, continua actione suam demonstratura vim, artificiúmque. Ex liberalioribus est honestatis ars, non propter opus aliud ab operatione. Sellularij suum artificium monstrant in opere: quoquo operentur modo refert parum. Sutor cothurnum, sartor togam, faber tripodem, aurifex calicem, in argumentum, & opificij gloriam iactare possunt. Quid factum, non qualiter, ab eis poscitur: possunt errando bonum opus facere, possunt & sine arte. Abiecto penicillo absoluit *Cap. 49.*

ira

ita imaginem alicuius pictoris, quam ars non potuit. Soli virtuti nec error, nec caſus fauet: adeò inimica fortunæ eſt. Si erres faciendo, etiamſi bonum facias, malum feciſti opus virtutis. Poteſt in alijs artibus oſtentari induſtria ſemel facto & ſuſpenſo de taberna artificio, ſitu & otio artificibus torpentibus: non ita virtus. Quemadmodum nec peritum Muſicum cognoſces, niſi exerceat artem, & ipſe offendat chelyn: ſui ſpecimen daturus, actuus eſt. Nec ſatis eſt egiſſe.

Cap. 50. Res vſualis, virtus eſt; cuius tamen vſus non cum vſu perit: etenim, cùm operatio tranſeuntium rerum ſit, quando à virtute eſt, manet. Mirificum te admonebo, vt ſis conſtans, imò vt ſis immortalis, ne cures hæc, quæ manentia, conſiſtentiáque videntur, aurum, & cæteri cenſus fortunæ. Hæc tranſibunt, cum minùs putes. Cuncta, quæ tibi tranſire modò putas, actiones, vt rectæ ſint: hæc manebunt. Audiſti aliquando monitum illud: Conſerua tempus. Iſtud eſt: In omni tempore habes, quod in vno benè feciſti: hoc te vbicumque comitabitur, & rara fide, etiam in morte, etiam poſt mortem. Tunc, vbi amici maximè deficiunt, incipiunt bona opera maximè amica eſſe, vt vel inimicos concilient. Inuidia morte tua placatur, ipſo cum cadauere cadit; poſthumas iras neſcit, nec iam virtutis gloriæ repugnat; liberum immortalitati poſt mortem ius relinquit: hæc pacifica ſolùm mortui poſſeſſio, honeſta vita, rectæ actiones. Quid iuuabunt conditi cum cadauere theſauri, niſi reſtituere terræ, quod è ſuo viſcere auulſum? Defuncto nihil. Solùm virtus inſepulta iuuat ſepultos. Non eſt formidabilis mors iis, qui habituri ſint aliquid poſt illam: ſolùm eſt terribilis iis, quibus omnia, quæ habent, auferet. Poſthuma hæreditas, probitas & iuſtitia eſt, quam mors non tollit, ſed attollit. Ex prurito naturali nominis, ambitúque ingenito immortalitatis, qui etiam improbos fecit aliquando, aut fieri, aut fingi bonos, opera neceſſaria reputa, & iuxta naturæ deſiderium. Reliqua tecum cadunt, tecum moriuntur: ſolùm ex mortalium rebus nequit domitrix omnium mors ſuperare, quod benè egerint. Hac parte illæſa, imò per ipſam ſuſcitata mortem; vbi inuidiæ venia eſt facilis, recipērator vita.

Cap. 51. Itaque potiſſimum ſtudium cum fructu tuo, cum guſtu naturæ, quid immortale aſpirantis, ratio operum ſit, maior quàm rationis, ſi fas eſt dici. Plerique, vt rationes virtutis inquirerent, perdiderunt virtutem; vt ſcirent benè operari, deſierunt: vbique modus neceſſarius eſt, niſi in iis, quæ fiunt cum modo, bona opera dico. Non iuuat ſapere, pluſquàm iuuat vſum. Verè Iamblichus ex Samio Philoſopho, Omne bonum, ait, re & vſu conſiſtit, non cognitione. Eſſe bonum eſt benè agere. Veriſſimè beatus & ſublimis Methodius: Ο'υ τὰ ἔργα τῶν λόγων ἐπιτηδεύειν χάριν, ἀλλὰ τῶν ἔργων τοὺς λόγους ὥσπερ ἰατρικῆς, δι' ὧν τὰς κάμνοντας δεῖ σώζειν, τῶν λόγων ἔργοις κοσμουμένων. Iners eſt ægroto ars periti Medici, niſi procedat ad manum, & applicet remedia. Non curant languentem cogitationes doctæ, ſed acerba pharmaca, pungentia fomenta. Non ſanatur animus ſubtilia noſcens, ſalutaria eloquens; ſed iuſta operans.

R. P. Ioan. Euſebij Nierembergij,

Cap. 52. Eſt tamen quædam ſapientiæ, & cognitionum auaritia, ſicut & pecuniæ; cuius delectat acquiſitio auaris, non vſus. Nummus ad commercia eſt, & iuſtas impenſas: ſic cognitio ad operandum, iuſtáſque actiones. Sed, ſicut auari, quas auidiſſimè pecunias congregant, condunt, iis deinceps non vſuri, nec ad pietatis officia, nec ad egeni beneficia, nec ad ſuæ neceſſitatis ſubſidia: ita nonnulli egregia vitæ dogmata, ſubtiliaque virtutum præcepta excogitantes, negligunt eorum vſum, auidi ſemper nouarum ſubtilitatum, & ſenſorum argutas quærentes rationes, non minùs quàm auari quæſitis non fruuntur; docta quadam inſipientia inertes. Dicam de iis, quod Anacharſis de Athenienſibus, numinis ad numerandum dumtaxat vti; iſtos & ſcientia. Quid eſt diuitis auaritia? locuples inopia. Quid ſapientis deſidia? doctrina ſtulta. Nemo pauperior eſt, quàm diues auarus: ſic nemo ignorantior, quàm doctus inefficax & torpens. Natura paucis contenta eſt: plura ſuperfluunt, quàm requirantur humanis neceſſitatibus. Virtus quoque paucis conſtat præceptis: nam, etſi impleamus documentis chartas, non eſt, quia requirantur, vt bonus ſis: ſed, vt velis eſſe. Lucrari te volumus; iterum atque iterum tentamus aleam: non ſemper benè conuoluuntur tali; non iactum feliciter ſemper facimus; non ſemper exeunt Coënſes: vt aliquando cadat, qui vincat, perdimus libenter paginas. Itaque vt velis eſſe bonus, plura neceſſaria ſunt; vt ſis, pauca. Addam ad ignominiæ notam: deterior, imò ſtultior eſt doctus ignauus, qui non operatur; quàm diues auarus. Defraudantur, conſumunturque vſu pecuniæ: at optima animi decreta, ſanctáque propoſita vſu pretioſiora redduntur.

Cap. 53. Falli aliquando nos facit ſpes bona futuri: putamus vberi penu ſapientiæ promptiùs operaturos. O caſſam cogitationem procraſtinantis! Eleganter eam Alchuuinus paralyticam dicit. O ineptiam ex nimio ſapiendi ſtudio, ex nimia prouidentia! non diſſimilem illius amentiæ, qui expectatione ferculi regij ieiunabat: iucundiùs, dicebat, tunc epulaturum; interim fame periit. Non curamus vitam, quæ noſtra eſt, præſentem dico: ſed vel futuram, quæ noſtra nondum eſt, & bona nunquam erit, niſi incipiat eſſe; vel vicini, quæ aliena eſt. O quàm benè voto viuimus! ô quàm ignauiter re, & euentu! hoc eſt, malè ſemper: quia decernimus ſemper benè in ea, quæ ante nos albiſſimorum ſunt morum; reuerà & ad præſens ſordidi incedimus fuſcis, tetriſque affectibus, ſed pulchris cogitationibus. Sumus vt cygni, quorum pedes, etſi in perpetuo balneo ſint, nigri ſunt; continua ablutione dealbantur nunquam: reliquum corpus extra aquas candidiſſimum eſt. Illa noſtræ vitæ pars anterior, quam præſens fluxus temporum non attigit, nec attinget, ſancta ſolum, & pura eſt. Ita perpetuo negotio otioſi ſumus.

Cap. 54. Proh inertiſſimum ad otium animal, hominem ſapientem! Superfluit in hac mundana republica Rex, ſi non laboret, ſi non negotietur: ſuperuacuus finis eſt, ſi inefficax: is vnus, cui omnia effecta ſunt, ſi nihil efficiat, ſuperuacaneus eſt, & otioſiſſimus, ſic dixerim, ad otium. Non ornatui ſeruiat ſine magna ſpecie ſtructura

X eſt.

est. Sydera, cælum ipso sui conspectu funguntur natura sua: videri pro officio esset. Inhibeamus quadrigam Solis, & pernices incursus compescamus: negocians illud lumen situ & inertia sidat: cesset lustratio cælorum, quotidianum pensum, claræ illæ radiorum manus, quibus Occonomus iste vniuersi dispensat cuncta in officinis suis, in præcordiis terræ metalla cudit, in viscere nubili fulmina; adhuc non otiosus erit, si aspiciatur: decor naturæ est, & exornationi seruiet pulcherrimum sydus, velut honorarij aulici hoc naturæ atrium, & diuini prætorij decorabit frontem. At homo, cui omnia seruiunt, seruiet nihil, nisi sibi, nisi virtuti seruiat. Nihil placidius, imò nihil pacatius, nihil conuenientius actuoso sapiente, nihil impertinentius cessante. Quies animi, motus virtutis est; & tumultus mentis, otium inertis. Dicam aliud mirabilius: impertinentior est, qui nihil agit, quàm qui nihil est. Quid, si malè aliquid faciat? Anne reduci velles in pristinam non entium massam, & resolui in ioanitatem tuam, vnde inductus fuisti in hoc naturarum vulgus? Minus es, si cessas. Arbor infrugifera succiditur: quæres, quare? Vt non sit; nempe, vt nihil sit. Vtilior ergo est, cùm non est, quàm cùm est sine fructu. Eligitur illud: igitur præfertur. In hac naturæ familia, suum cuique pensum datur: nullum otij priuilegium est: nobiliora, actuosiora sunt & ferudiora. Respice primum agilitatis exemplum, cælum; deindè illustria, & calida elementa: proxima astris loco, & feruore sunt. Ignis suburbium cæli est: terra torpens, & segnis, velut insula longè distat, proscripta videtur.

ASCESIS I.

Eruderanda perturbationibus voluntas.

Cap. 55. FRuctus hactenus voluntatis, tranquillitatem, & lætitiam in vniuersum exhibuimus: modum eius, vsúmque eximij instrumenti reliquum est ostendere. Non satis est monstrare, quid agas: sed quò, & quomodo, benè, aut meliùs. Post peritiam Musici iuuat conchæ qualitas: post pacis fabricandæ modum, restat instrumenti modus. Sæpe manus eruditi artificis ob rude peccat organum. In primis expeditum, mundúmque oportet seruari: nam torpet rubigine & sorde infectum; exercitio tamen seruatur limpidum, splendidum. Ita & voluntas suæ gubernationi, & vsui impeditur sua labe, sua passionum carie, suo ignauiæ otio, sua libidinum ærugine, suo denique rudere. Diuus Paulinus ait:

Impurus amor, maculosa libido,
Rudera sunt animæ.

Vsus voluntatis libertas est. Probus vsus melioris electio, eiúsque, quod rationi arridet, non quod adulatur passionibus, quibus inepta suo fit libertatis vsui, & quasi conspurcata hebetatur. Turbato latice arenulæ fundi perspici nequeunt, quæ in pura & limpida vnda patefiunt: turbido quoque animo peruidet parum mens. Instabili, susquedéque circumacto ocyùs speculo vultus ignoratus manebit; nulla apta cernetur species: sic & versatili corde nihil commodè discernitur, nihil salutare decernitur. Quæ lux resisteret quatuor conspirationi ventorum? flante cupiditate, quod animi lumen immune erit? Irrequietis turbinibus nauclerus, vel Noto dumtaxat lacessitus, iam ad imum, iam ad sublime iactatam nequit dirigere ratem. Quemadmodum qui vertigines agit, cerebro turbatur, donec corruat; si aliquò rectà ire conetur, in diuersum vadit; egressurus ianuam, impingit in murum, illisa fronte; omnia euersa videt: ita circumtractus animus affectibus videt nihil, vt est; omnia inuersa, donec mens concidat adæquata pecori. Hoc affectuum vortice dejectus suo & honore & statu animus se alleuare nescit, suisque nequit se asserere angoribus, amarissimis cupiditatum fructibus, minùs ipsis cupiditatibus, angorum floribus. Hæc sunt libertatis obstacula, nisi purificetur cor:

Nubila mens est,
Vinctáque frenis,
Hæc vbi regnant.

Blanditor affectuum intellectus, parasitúsque cupiditatis, grata libenter dicit, & ad gustum blatterat.

Prò exactione finis gubernantur cætera illi seruientia: quare peruertuntur, siue peruerso, siue subuerso illo, inter quæ iudicium est & scientia; quæ, dum seruit diuitiarum libidini, terrena à diuinissimo Iacobo dicitur; dum delectationi, animalis; dum fastui, diabolica. Qua parte acus magneti contingitur, eò inclinat & respicit: sic acumen intellectus eò trahitur, quà voluntatis contaminatione inficitur: nam affectus Cap. 56.

contage sua palloribus omnia pingunt.

Omnes colores arquatis videntur luridi. Sapienter Arabs dixit: Cùm nemo erit, à quo consilium petas, si te ipsum adhibebis, fuge consilium, quod proximum est cupiditati: nam cupiditas hostia est intelligentiæ. Sed & illud idem egregiè: Socia est cupiditatis cæcitas. Magna instrumenta leui sorde impediuntur: vnus dens in aliqua horologij rota ærugineatus totum artificium impedit, motum retardat. Vndique tersa, splendida, alba voluntas sit, vt quiescat, suámque gubernet facilem lætitiam, scilicet, vt libeat, quidquid libeat, si benè libeat.

Dicas, quæso, quo taxas pretio liberum esse, dominum tuarum actionum, imò votorum, grandi potestate; inter cælestes honores centunari, Regem esse, si mundi non credis, saltem tui ampliori dominatione? Cur vilissimo pendis honorem, commodúmque istud, futili te dedens passioni, acerbæ tyrannidi? Fingamus præmium libertatis propositum brutis, liberis proptereà solùm ad opinionem indolis. Propone leoni, aut equo, oblatum libertatis æqualis ac humanæ priuilegium, ista lege, vt impetus ille mitificet iræ, hic cupidinis. Moderatum pretium non negarent, siquidem illud exactum, quod vltrò exhibendum. Gratis homini ratio, libertásque data: sed ipse rationalis vendit, pro quo irrationabilia mercarentur, pro furore, pro libidine; æmulatur opprobrium brutorum exauctoratus ingenuitate sua; emancipatus diuina cognatione & familia. Quidni? Mancipatus mancipiis fortunæ. Cap. 57.

ASCESIS II.

Passio passione non eluenda.

Cap.58. VErùm ista affectuum expiatio sit, & singulorum, & omnium. Non satis est mitigare perturbationem, nisi id fiat, non perturbatione. Multis auaritiam satiauit fames honoris: aliis libidinem extinxit ardor iræ. Adolescens Terentianus flammas Cupidinis iracūdia domuit. Diuisa est mali potentia: adeò pessimum singula mala sunt, vt se non tolerent, sibique repugnent. Vitia aliena ferre non possunt vitia nostra; sic & propria grauia sunt propriis, fortiora infirmioribus. Superbus odit alterius superbiam, non odio superbiæ, sed amore: quia ipse superbus est, suaque sibi visus est impediri ab alio gloria: quia diligit superbiam suam, odit alienam. Sæpè non tam amor virtutis, quàm zelus vitij, malè de vitiis meretur. Ita est: vitia sua ipse odit vitiosus amore vitiorum, sed maiorum. Aliquando, inquit pius Guigo, displicet malum sine mercede boni; sed mala displicentia est etiam mali, vbi bonum non placuit. Succumbis, nisi cum virtute vitium domes. Verissimè illud Arabicum: Non vincit, sed vincitur, qui malum malo vincit. Tunc indicium certum non democratia passionum cor occupari, sed monarchia pessimi alicuius affectus, &, vt suo nomine dicam, tyrannide. Tam validum tunc imperat vitium, vt seruiant, cedántque ipsa vitia.

Cap.59. In hanc tyrannicam potentiam insurgit aliquando aliqua affectio: quia sine pacto & fide vitia inter se sunt. Singula seorsim, suæque legis, sui iuris, nec vt virtutes in fine fœderantur. Ad errandum non proponitur scopus. Singula vitia suum iter, suum terminum habent, suum præcipitium, sine ordine sunt, sine fœdere, in diuersa contendunt. Ita malum malo contradicit propter inordinatum incursum, & vnius finis defectum, qui tamen est fœdus, fibulaque virtutum in eadem consertarum linea, vt pretiosissimi vniones, in qua vnitæ; aut vnæ sunt, aut vna, iuxta Apollophanem. Malum tamē, quia dispersum, & sibi non amicum, & virtuti est hostile. Via cuiusque vitij singularis est, & ab alterius deuia, & à virtute auia: ideò licèt inter se inimica sint, seséque fastidiant, virtuti etiam dissentiunt. Quare nihil de virtute meretur, qui vitio vitium perimit. Sancta virtutis manu trucidantur, feliciter, validè feriuntur. Virtutis virtus maior est & fortior, quàm vitij robur. Vna virtus duobus sufficit contrariis: duos æmulos opposuit, obiecitque contra illam natura gnata vitium boni, & mali: validiùs propterea destruuntur, quæ virtus deuastat, quia robustior.

Cap.60. Interdum tamen fallimur, & ex specie arma virtutis iudicamus, quæ sunt vitij; quia pari personati vultu. Simiam suam quælibet virtus habet, simile vitium similia fingens, quod amico gestu hostilia parat. Fortitudini temeritas, prudentiæ duplicitas, magnanimitati ambitio, blanda augustaque insidiantur facie. Interdum speciosiora vitia sunt, si ad formam virtutis componantur. Larua speciosior fit, quàm naturalis vultus choragi. At

Quale caput est, sed cerebrum non habet.
Isti formati, &, vt sic dixerim, affectati affectus personæ dumtaxat sunt: quia sine ratione. Pulchra facies; sed superficies. Elegans caput; at sine cerebro. Forma virtutis; sed, quia sine mente, quæ virtutem implet, & animat, inanis. Tota fraus; similitudo est; nec aliter quàm Smerdes deprehensus, quòd mutilus auribus fuisset; in eo virtus dignoscenda, quòd integra sit, germana, aurita, obediens omninò rationi, vndequaque quadrat, constans stans post omnem iactum & iacturam. Nullum Regem sui fecit, nullum beauit, nisi integra virtus, cui solùm fida felicitas est.

Dignoscere subtiliter affectus prauos oportet, ne ignoscamus, nec specie probabili cætera pericula nobis creemus. Imbuti Amyclarum ciues dogmate Pythagorico, cæde abstinentes animalium, serpentes suæ paludis non occidebant, à quibus mox deleti fuêre: ita, dum vna cupiditate abstinentes alteri indulgemus, hanc non ex virtute veniam, ab ipsis cupiditatibus delebimur. Si ad tempus componuntur, & mitescunt, nulla est fides; cùm minus putes, se explicant. Quidam Ægyptius instituerat simias ad chorum, adductisque ad saltationem personatis quispiam ex spectatoribus obiecit nuces, ad quas repentè illæ procurrentes chorum & modulos reliquerunt cum risu? pro chorea, rixa conserta nucum causa: ita ferij interdum, concinnique affectus aliquandiu videntur; sed tandem nesciunt se dissimulare, (hoc etiam stultitiæ debent,) harmoniámque animi commutant in tumultum, prout libidinis opportunitas prouocauit. Cap.61.

Arguté à Simplicio appellatur ambitio, τῶν ἔσχατος, etenim illam vltimò exuimus, postrema est vitiorum tunica, affectuum subucula, intimiùs adhærescit animo adhoc cæteris malis ob ipsam depositis. Opprimit alia vitia, vt credas eximiam virtutem: sed egregiè eam dixit Blesensis charitatis simiam. Totus tamen zelus malitiæ, profectus sui est: ad summum opprimit vitia, non perimit. Duo mala fiunt, dum malum ob malum deficit. Domesticiora & præcordialia, fortasse chariora, vitia victa fiunt, quæ non tam reprimuntur, quàm recluduntur, & victor vitium insolentiùs, asperiúsque insurgit refrænatis reliquis, vt quod omne ius vsurpet. Cæterùm & prauos alios affectus, non tam repellit à corde, quàm compellit in cor: non liberat illis animum; sed illos incarcerat in animo, eorúmque apertas actiones dūtaxat cohibet: namque, qui ob reuerentiam, non virtutis veræ, sed narratæ, te non scortatur; obscœna non cessat, turpiaque cogitatione tractare. Quin nec magis impugnat aliis malis, quàm sibi, hæc gloriæ cupido: plerumque se deiicit; sed, vt exurgat, adoucа affectatione in se reflectitur: summittitur, vt attollatur: dum in caput suum videtur sæuire, recentibus vt hydria pullulat. Itaque extinguere affectum affectu, excitare est. Canem fugitiuam ligat lactibus agninis, qui compescit cupiditatem cupiditate. Si fortè infirmior cohibetur, efferocit pollentior: non est effundere venenum; sed transfundere, & ab vno in alterum transmittere calicem. Æquè ex vitro, atque ex auro, virus viscera subit, & contaminat. Parum refert in auro cupiditas sit, an in alieno poplite, obsequio, Cap.62.

opinione; nomine, inquam & fama, fragiliori te vitro: vtrobique præcordia mordet, & pungit. Aliud est abiicere affectus, aliud mutare: aliud commutare passiones, aliud mercari virtutem. Ne simus trapezitæ cupiditatum; sed emptores iustitiæ & honestatis. Siue auarus, siue ambitiosus sis; cupidus es, & sufficit fortunæ; satis est miseriæ.

Cap. 63. Quid agis? Ex vno affectu adimis, alteri adiicis. Quò tuam tibi plùs adimis pacem, deiicis quietem, & saginas hostem robustum, vt licentiùs rationi sit rebellis. Pacatius regnum est, tutúmque tyrannide, cùm Primates æquè, & mediocriter pollent. Cùm aliquis nimis eminet, imminet, nec sine suspicione affectationis cauetur: ita cùm omnes affectus mediocres sunt, minùs periclitatur regia auctoritas rationis: at, si ita vnus emineret, omnium in se viribus collectis, facilè suo illam expelleret solio. Robur virium in vno violentiùs cædit, quam per cæteros dissipatum, qui difficulter fœderantur: licèt enim contrarij sint rationi, sunt & inuicem. Itaq; oportet non solùm partem secare cupiditatis; sed omninò extinguere. Fera vulnerata ferocior est: interdum mutila cupiditas violentiùs trahit, valentiùs sæuit: qui caudam dumtaxat viperæ calcet, in maiori erit discrimine: nisi totam possit stringere, præstat nihil: læsa acerbior fit. Hoc contingit, si cum virtute non resistimus, quæ omnibus resistit malis; quæ, cùm vnam cædit cupiditatem, cædit omnes: at, quando non à virtute cæduntur affectus, sed ab alio, & cupiditas vapulat cupiditate; nihil aliud fiet, quàm cùm leo cauda se verberat, vt irritet. Omnes cupidines cadant valida virtutis dextra. Æneanes sibi ex oraculo persuadebant, fore, vt amitterent patriam terram, si particulam largirentur: ita, si deficimus in particula cupiditatis, si vnum remittimus affectum, laxatur tota cupido: si ad tempus sopiatur, mox recreabimur: si fuges, redibit. Qui cupiditatem alia pellit cupiditate, canem pane pellit: si deleantur omnes præter vnam, & ab vna ex homicida reuiuiscent.

Cap. 64. Ad exemplum huius scenæ narrabo antiquam apud Iapones historiam. Duæ in illo imperio præclaræ familiæ erant, quæ in se factiones regni traxerant capitali odio æmulæ, igni ferro & igni diffidentes: hæc sunt, clades, cruor, bella, pessimæ radicis æmulationis poma. Semel accidit, periisse omnes alterius familiæ, nullo nisi infante quodam superstite, cui hostilis furor indulsit: sed adultus restaurauit ille solus odia, tótque comparauit vires, tot copias coëgit, vt suorum sine misericordia cædem vindicaret, trucidatis omnibus cõtrariæ familiæ, & factionis æmulis, superstite nemine, siue adultorum, siue infantium, siue virorum, siue fœminarum. Doctus misericordia sui, immisericors fuit. Nouerat multorum mortuorum vindictæ sufficere vnum viuum. Idem in animi republica puta, vbi vitiorum, virtutúmque familiæ æmulis ardent factionibus: aliquando pluribus vitiis deletis, si ergo, vnum benigni simus, hoc vlciscetur alia: delebit virtutes, non plures, sed omnes. Quare, oportet securitati nostræ cunctos sinistros trucidare affectus. Athalia omne semen regium mactarat: ereptus solùm infans Ioas eam spoliauit regno cum vita. Quid interest vnus solus affectus restet, si hic vindicet cæteros? Quid interest, deficiant, si fortè deficiunt passiones, cùm vna sufficiat miseriæ? Quid refert, sint pauci hostes, si sunt plus valentes? Numerum potentia compensat, aut excedit.

Sola virtus pacificat & explanat animum: nihil illum æquabilem, nisi ratio facit; eundem in diuersis; vnum in omnibus vitæ casibus. Quidam, vt Cimbri, labores belli ferent hilariter, ægritudinis ægrè: contrà alij, vt Græci, tolerabunt humanè morbum, pessimè hostem. Nisi virtus firmet, adhuc inconstans est ipsa constantia. Idem animi tenor, si ex bono est, vbique est. Totam per omnes modos virtutum choream vna ducet; perinde vt in harmonicè aptata cythara, si vnam solùm tangas fidem, cæteræ resonant: sic in animo temperato, motus vnius virtutis cæteras opportunè commouet; vni omnes, siue respondent, siue concinunt. In sonitu vnius fili harmonia non constat, omnes debent chordæ conuenire. ita omne opus, omnis patientia resonat virtutum, cuius ex multis, ex omnibus, & vbique symphonia amœnat. Cap. 65.

ASCESIS III.

Conatus, & impetus ad bonum.

Iam ad instrumenti vsum pulsus spectat, quare gubernandum vi. Ob huius imperitiam pereunt non pauca artificia. Ducturus pictor subtilissimum filum, si apprimat penicillum, lituram, non lineam producet. Lapidarius politurus petram, si toto lacerto infligeret, infringeret potiùs. At, si faber lento & molli malleo dumtaxat lamberet incudem, & non cæderet pleno robore & halitu, nunquam ferrum cederet. Huius generis voluntas est; robora exigit, spiritúsque, Cap. 66.

Οὐκ ἔστι τόλμης ἐφόδιον μεῖζον βίου.

Animus, vis, audacia, commeatus virtutis, atque felicitatis est; non diuitiæ, voluptas, fastus. Hæc potiùs viatica miseriæ. Consentit Menandro Ioannes Geometra: *Nullum est præstantius vitæ viaticum, quàm audacia.*

Ἄνδρι γὰρ εὐτόλμῳ, καὶ πόλος ἐστὶ βατός.

Nihil inuium est animo forti & audenti. Deambulat, iuxta Euripidem, virtus super labores, ferreósque interdum affectus tractat: nequit, aut delicato pede supergredi, aut molli dextra aggredi. Omnium pretiosissima res, libertas est: qualis libertas sui erit, felicitas inquam? Quid mirum, difficultas pretium commendet, si vigor felicitatem? Vis materiam virtutis præparat, subigitque, & pinsit suam asperitatem. *Homini enim benè audenti, etiam cælum peruium est.*

Cap. 67. Non imperitè Musonius, omnium difficillimam artem felicitatis dixit, difficiliorem medicina, musica, & mechanicis. Cæterarum disciplina est innoxia, & inculpabilis, sine pugna, sine contrariis, sine oppositis moribus, sine aduersantibus habitibus: ars virtutis cum conflictu est. In aliis artificiis materia resistit: hîc & artifex sibi obest, & consuetudo impedit. Quid? Ipsa præcordia malè sana & assueta repugnant; affectúsque non tondendi, sed eradicandi. Annosam quercum sine vi non euelles: cum stirpe est, quod intus repugnat, &, vt S. Ennodius ait,

Viuit

Viuit medullis, quod necat.
Turbantur alta viscerum.

Extirpatio sui sine valentia non fit, quia non sine violentia. Vis desideratur, & iuxta Pseudo-Xistum, infinita: quod credo in mollioribus libidinibus cum religione dictum, & non sine Philosophiæ venia: namque & momento perimendæ sunt, & fortissimæ sunt æmulæ. Nec calor momento superari potest, iuxta Physicorum placita; nisi aduersariæ qualitatis vis infinita sit. Paucioribus confligens copiis, non vincet, nisi valentioribus. Non totus tu pugnas pro te, sed dimidium tui. Conatu supplendum est. Qui duellum acceptaret hac superba lege, vt vna manu dumtaxat dimicaret, æmulus cum vtraque insolentis oporteret esse roboris. Quid, si aduersùs plures vnus solus alterius lacerti mutilus? Cupiditates infinitæ sunt: tot hostes habes sine lassitudine pugnaturus: etsi singulæ infirmæ forent, numero sunt robustissimæ, importunitate molestissimæ, & caterua sua te vincent, & proteruia; nisi validè, diúque (nesciunt inducias) obstes.

Cap. 68. Vt vrbs expugnetur, quot machinæ, quot copiæ, quot ingenia, quot arma quæruntur? Plus est sui potiri, quàm rerum: plus est se inuadere, quàm vrbes, quàm orbes, quod non sine vi fiet. Potentior tibi hostis es, quàm hostilis Xerxis exercitus; expugnatu difficilior castris turritis, præsidiis, & cinctis triplici muro vrbibus. Quot expugnatores vrbium fuerunt, qui se non potuerunt, non dicam, expugnare, sed propugnare; ne dicam dominari, sed tueri, quia nec intueri? Quare, fortior est, qui dominatur animo suo nulla voluptate captus. Is ὄντι ἀνδρεῖος est, inquit Ælius Aristides, quem expugnatori præponit vrbium homo ethnicus: hæreditaria superstitione. Eudemonis filius fuit, Sacerdotis Olympici Iouis; sed rel giosè interpretatur Salomonem: Ὁ γὰρ τοσοῦτον ὑπερέχων τῶν ἡδονῶν, ὥς τι μηδεμιᾶς ἡττᾶσθαι αὐτῶν, πῶς οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τῷ ὄντι ἀνδρεῖος, καὶ σώφρων, καὶ καρτερός; Τείχη μὲν ἀνάλωτα πολλάκις εἶναι δοκοῦντα, καὶ φαῦλοι ὄντες εἷλον ἤδη ποτὲ, ὑπὸ δὲ τῶν ἡδονῶν πολλοὺς καὶ τῶν πάνυ ἀγαθῶν ἀνδρῶν κρατουμένους ὁρῶ. Quantò præstantior mens saxo; eò præstat expugnare se, quàm vrbes: quantò melior animus corpore, melius est vincere se, quàm alios. Aliena victoria hostium dumtaxat domat corpora, non animos, qui eò plus efferati, indomitique sunt quò videant domita corpora ligno, ferróque adstricta: at victoria sui ipsum superat superiorem mundo, cælóque animum. Vulgares, viléſque viri cœpêre ciuitates clarissimas: sed viles voluptates viros clarissimos. Plurimi sub ditionem suam oppida, metropoles, regna fecêre: pauci, raróque, semetipsos. Ad hæc, vt Vrbanus sui nominis quartus, Maximus Pontifex, eleganter dixit: Cùm quis contra populos, vel vrbes decertat, totus simul interior, & exterior homo pugnat: at, dum contra se, non totus, sed minor quàm dimidius dimicat. Quidni? Dimicat vt inermis; sed, quid mirum, sine armis, si sine se? Igitur non molli & ignaua manu, qui pro se militat, tam minima sui parte repugnet, pugnétque.

Is, qui tantopere voluptates omnes contempsit, vt earum nulla sit captus, is verè fortis est, temperans, & patiens. Nam, cùm vrbes sæpenumerò, quæ inuictæ viderentur, à vulgaribus hominibus captæ sint, voluptatibus contrà multos etiam clarissimos viros superatos video.

Cap. 69. Illud considerandum est ad exemplar virtutis, quanti robur probetur Ethnicis in Alcide, ecclesiasticis Sapientibus in Samsone. Illi, cùm egregiam nullam probitatis formam habuissent, propositûri finxêre robustissimum virum, incredibilibus instructum viribus, per omnem violentiam versatum, per omnem eruditum tolerantiam, vsque ad cæli patientiam, quod vicario sustinuit humero: namque hæc maxima virorum probatio, sustinere etiam ipsum Deum. Atqui hanc vim monemus necessariam, non in artu corporis, sed in arte mentis; non in lacertis, sed in virtutibus; non vt habeas, sed vt adhibeas. Iam habes: voluntas est. Quid necesse est? Velle; quod raró benè habes, raró generosè. Omnis palma tui, est animosa bona voluntas. Nullum sine huius bonitate bonum habebis, hoc est, facies. Habes, quod laboras, quod ægrè, quod vi facis. Non veniunt gratis magna bona, potiùs veneunt. Nummus, aut angor, aut labor est. Hoc Dei commercium, sua labore, iuxta Epicharmum, vendentis bona. Aude, aggredere, conare, &, prout voluit Fabianus, incursu auerte aciem, non minutis vulneribus; impetu, non subtilitate solùm aduersùs affectus pugna. Meticulosi terga vertentes magis exponunt se discrimini auersi, apertíque, cùm non aliud telis obiiciant, quàm tergus, ignauorum clypeum. Plures solent cadere in fuga, quam in pugna. Duplicat aduersarius vires, qui securis de se restaurat impetum maiorem: vires anteà diuisas, attentas etiam ad defensionem sui, colligit ad offensionem hostis iam plusquam exermis quia fugientis. Quare, non solùm honoratior; sed etiam ipsis victis securior est pugna, quam fuga. In cursu licèt relucteris; hæc libertatis tuæ vis est, posse te cogere: hoc tui arbitrij ius, te necessitare, ad victoriam, scilicet, si ad pugnam. Maxima coactione & violentia opus est in iis cupiditatibus, quæ magis alienæ sunt à ratione. Qua parte consentimus belluis, eodem nobiscum gerendum modo. Ratione non flectuntur? compellantur. Admittit & vim virtus, & gloria libertatis. Subibit, si non per vim, saltem cum vi amata. Hanc vim præcipuè aduersùs mala, & in malis commendo, quæ rationi minùs parent. Ad bona Dux esto, est ad mala miles: nam prospera mente sunt regenda, aduersa manu vincenda, aut toleranda. Felix ille, qui bonorum rector, malorum impugnator est.

ASCESIS IV.

Diligentia de bono.

Cap. 70. Cæterùm & artes sunt plura exigentes; nec contentæ industria & robore, diligentiam appetunt. Iners industria cum incuria est: debile robur cum torpore. At, cui magis debita solicitudo est, quàm virtuti totam solicitaturæ vitam? Cui magis cura obnoxia, quàm omnia curanti? In ea præcipuè te cura amanda est, quâ nihil cures: ibi adhibenda diligẽtia, vbi omnia negligas; te primum, si tibi prouidere vis. Cura virtutis est secura incuria, tuta felicitas, procurata fors, prouisus casus bonorum, quæ piger fugit morando. Proximum est, vt nunquam facias, quod in proximum vis facere. Modesta repulsa, procrastinatio est. Nobis ipsis vrbani sumus, & rationi aliquid boni flagitanti vrbanè denegamus. Non

inquimus: Nolo facere. sed, Posteà, cras faciam. Damus verba, & nobis imponimus, vt miseri simus, vt mali. Ipsa vota vecordi cunctatione damnamus. Sæpissimè luit fortuna culpas nostræ inertiæ. Aptè Bernardus Syluester inquit: Raró diligentiam cum infortunio sociabis. Diligentia, mater fortunæ in pluribus fuit, siue, vt sic dicam, quædam altera, & factitia fortuna: alteram dico, non secundam; quia, quòd fida sit, melior est; & quia præuenit, prior. Est quædam manualis prosperitas, est præcox & anticipata sors. Cùm omnium rerum velocissima fortuna sit, præcurrit illam diligentia: priùs interdum donat, quàm fortuna mutuet; & nescio, an dicam fortunam, spuriam diligentiam; an diligentiam, legitimam fortunam.

Cap. 71. Id saltem nemo negauit, addere fortunæ non quid leue, addit dignitatem, addit, vt sic dixerim, mentem illi, quæ bruta etiam à sapientibus diffamatur, cum pro voto & ex consilio sit. Non aliud deest fortunæ ad sui reuerentiam, quàm quòd non sit in humana manu: istam calumniam diligentia expiat. Addit & lumina excæcatæ sorti: namque iuxta illud Plautinum,

In occipitio quoque habet oculos.

Fastuosum illum, falsum tamen, fortunæ titulum, quòd omnia sibi seruiant Reginæ omnium, iure vsurpat: nam diligentiæ ipsa seruit fortuna. Veriùs itaque Antiphanes ait; Τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίγνεται. Quid aluit Datamis Martiam felicitatem, an militaris peritia, an robur? (istud hostibus maius.) Peruigil, indefessaque sollicitudo. Fortunam sibi, priúsquam hostes, subegit. Non aliam felicitatem, quàm diligentiam nouit: felicior, qui fecit felicitatem, quàm qui reperit.

Omnia fiunt mancipia diligentiæ.

Cap. 72. Si ad fortunam casu occurrentem vigilia valet, quantùm ad virtutem valebit soli obuiam consilio? Insomnis opilio pro pecude pernoctat: cur pro felicitate non expergiscimus, nisi quòd damnis nostris, aut inutilibus, diligentes sumus, voluptati, otio? Quemadmodum canis illa fabri in Apologis Locmani, vetustissimi Persæ, quam malleorum crepitus somno non excitabant, & ad dentium sonitum & masticationem, cum comedebat, euigilabat statim. Respice aulam: tot Argos; tot Briareos inuenies, quot ambitiosos, oculis, & manibus vberes, vt nutus Principum distinguant, vt ex vultu, velut ex tripode, augurentur oracula cupiditatis, transpiciant gustus, aras adulantium, & officio præcurrant iussa. Præcipua aulæ, id est, adulationis, ars, diligentia est. Nequis aliter Deo placere, nequis tibi. Inertia enim primùm sibi grauis est? & præter ignauiæ non prouisum damnum, sua se mulctat prouidentia. Qui voluptatis causa deses est, is, ait Thucydides, confestim desidiæ suæ iucunditate, præterquam quòd segnis sit, priuabitur.

Cap. 73. Desident importunis cicadæ modulis in æstate; nauant formicæ operas. Succedit hyems: illarum otium fructificat inediam; harum solertia copiam, quibus inopia cum diligentia fuit annona, fuit fortuna, fuit fortunæ. Bestiolæ, quas misellas, despectasque natura fecit, quas innoxias damnauit hiemali hyemali ergastulo, quas viuas sepultura denegato (qua solùm auaritia cum mortuis vtitur) victu, ipsæ sibi carcerem in horreum mutarunt, hypogæum in triclinium. Vna omnium animalium formica diues est, habet, possidet, conditque; Alia in diem victitantia pauperrima sunt; scilicet, portionem prouidentiæ naturæ suæ in illarum diligentia delegauit: sat fuit de illis solicita, quòd solicitas fecerit. Plus pro illis curauit, quòd curas cum illis diuiserit. Ita etiam sæpè fortuna partem suæ curas cum diligentia partitur.

Confer apem, & pauonem. Quanto istum studio natura compsit, quàm negligenter apiculam? Vix formauit: auara materiam dedit, exiguam distribuens; distracta, & quasi sui oblita speciem contemptibilem posuit, non disposuit. Sed aufer è mundo pauonem, quid amittemus? Aufer apiculam, quanta auferetur vtilitas, gustus, lucis, valetudinis, & mensæ, & aræ? Diligentia sua negligentiam emendauit naturæ, pretiosiorem se faciens specioso alite. Quid miraris? Studio proprij laboris, studium alieni fœnoris vicit; hoc satis prælata, quòd studiosa facta. Ad has te iure remittit parœmia bestiolas, imbuendum disciplina vitæ. Abest communibus voluminibus exemplum apis; sed illustre est, dignúmque, non modò huic chartæ, sed pectori sacro inserendum. Eleganter Sapiens ait: Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε, ὡς ἐργάτις ἐστί, τήν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται, ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς τε, καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται, ποθεινὴ δ' ἐστι πᾶσι, καὶ ἐπίδοξος, καίπερ οὖσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενής, τὴν σοφίαν τιμήσασα. Cap. 74.

ASCESIS V.

Bonum debet esse continuum.

Verùm post curam, vt efficiamus securitatem animi, oportet securam facere, & constantiæ neruo vincire: nec enim periti artificis est, opera caduca facere; sed fundata, æterna. Magnum pretium dat rebus diuturnitas. Vitrum si securitate æquaret aurum, pretio superaret. Sæpè pretiosius, quod in rebus est, tempus est. Antiqua artificia antiquiùs habentur. Dignitas est durasse: erit & posse durare, nec facilè infringi. Integros animos reddit virtus. Ipsa res integra, res vitæ, non horæ, non diei, quæ cum Sole occidat, aut cum Sole non oriatur; interdiu, & noctu, vbique & locorum & temporum amanda, quæ adhuc in exitu inchoat; res perpetui initij est, ne offendat finem; perpetuò nascitur, ne vnquam occidat. Nulla dies sine linea, quantò magis sine puncto? Ego mallem, nulla hora, nullum punctum sine virtute. Res continua est: frustrà fiet, si per frusta. Ex fracta patera non alemus vitam; cur ipsam vitam infringimus? Idem velle, idem nolle, est sacramentum sapientiæ: nec enim, nisi ad rectum vnitas voti reperitur. Vitium dispergitur. Continuam complacentiam sustinere, non nisi honestas valet. Hoc pessimum malum habemus, mutare mala, variare vitia, non ponere cupiditates, sed transponere: alioqui vel vitij tædio citiùs boni essemus. Cap. 75.

Nemo in bono stare potest, qui non progreditur. Basis diuinæ imaginis, virtutis dico, pro- Cap. 76.

cessus

cessos est. Vt stet immota, promoueatur. In constantia collocatur istud Dei pulcherrimum simulcrum; nec ibi stabilietur, nisi per continuam progressionem. Faciliùs fatigatur, qui diu stat, quàm qui interim ambularet. Rectitudo humani status, & figura consistens gressu potiùs, quàm statu consistet absque sede. Specta structuram humanam: tota in antecessionem componitur. Commodiùs artus compacti sunt ad progrediendum, quàm recedendum: ire vlteriùs, non recessim, voluit diuina mens. In hoc rerum caducarum, fluentiúmque alueo retrahemur impetu decliui, si antrorsum non tendamus, imò contendamus. Sufficit, vt te inuenias retrò absque alia diligentia, aut negligentia tua, dum in amnem non procedas, & fluctus impugnes. Adnatare semper est opus, ne redacti, reuolutique vnda absorbeamur. Dignata est Sapientia cæli aliquando consentire sæculari in hoc veridicæ, & non stultæ, fatigatos ex virtute, damnandósque ad exteriores tenebras, ad fletus, ad stridentes mugitus, obiiciens manibus & pedibus obligatos: scilicet, inertes, inefficacésque innuit, aut deficientes, qui non prouecti, nec ad vltimum virtutis sunt egressi. Hoc ritu narrat Plato Ardiæum sæuire: vbi nec oblitus tenebrarum exteriorum, & fletus, & stridoris; addidit aliam cæremoniam, quam non expressit noster Magister I E S V S, non iam necessariam splendente sua diuina doctrina, quòd etiam obligato capite proiiciebantur ignorantes signans. Nunc nos malitia plus damnat. Non viderant Ethnici finem virtutis; & tamen procedere iubebant: quid nos libero lumine, proposita certa meta, aut torpemus lassi, aut moramur claudi inæquali gressu; nunc recti, nunc declinantes; iam boni, iam pessimi; heri studiosi, hodie maligni? Sanitas animi non laborat tertiana febri, vt frigeamus, & caleamus; vt alterna ægrotemus luce. Non computat virtus atros dies, non est bicolor.

Cap. 77. Sapiens est, qui nescit numerum: vnum se stabiliens vbique; licèt minùs sit vnus, quàm plura. Plus est esse vnum, quàm multos. Magnitudo viri vnitate constat. Magnus est, qui non est multus, non varius. Megaricæ factionis celebre fuit placitum, id bonum dumtaxat esse, quod esset vnum. Consentit & aliud Pythagoricum, vnitatem spectare ad bonum, ad malum diuersitatem. Satis plura facit, qui semper eadem. Assequitur nulla, qui sequitur cuncta. Id sis hodie, quod benè heri: id cras, quod hodie. Vnum impediunt plura: ad plura vnum confert, imò ad magna. Non est Geometræ magnitudinem taxare virtutis, sed Arithmetici; cùm continua res sit: non cubito, nec pertica metienda est; sed numero, siue vnitate potiùs. Magnus est, qui vnus, qui idem est ad æmulationem diuinam:

Sic Deus est magnus, de se valet, & manet in se,
Cui summum & proprium est, semper id esse, quod est.

Istam tesseram Diuinitatis, quam Prosper commendat, vsurpat etiam virtus, cui nihil præ constantia conseotaneum. Quid obiicies difficultates & ardua passim occurrentia? Fateor, passim offendi, quibus offendamus; sed stultè sistimus: id ipsum, quo pigritamus, nos citat. Nihil nos ab actione magis arduum arceat, quàm auri-ficem aurum, sculptorem abies, quàm vsitatium à mutuatione indigens. Anne propterea deserenda ars, quòd materia suppetat artificij? Materia virtutis, difficultas est: quid quòd difficilius quidquam occurras, vt obinde desistas? Præstantior materia inuenta est. Nunquam vidi artificem opus fastidiisse, quòd pretiosius metallum viderit: nobilior materia virtutis difficilior est. Dura, difficiliaque ligna ad cathedram, vel statuam seligit faber, quamuis magis laboret: cur ad sedem felicitatis, ad statuam Diuinitatis recusas difficilem materiam, cùm tui copia operis, ipsa difficultas, labórque sit?

Nihil igitur iustè impedit continuam virtutis gloriam; iuuant multa. In primis ipsa continuatio, quæ maximè materiam præparat, ipsas difficultates læuigans. Verè à Sauio dictum, eligendam esse vitam bonam, gratam consuetudine fieri. Quid? Ipsius dolendi mos gratus est. Mœror diuturnus, voluptas familiaris sæpè euadit. Maligni animi est, queri de natura, quòd cùm actionibus corporis præsentem voluptati mercedem donauerit, salubres mentis functiones in difficultatibus locauerit. Non reliquit sine sua, & maxima voluptate virtutem; sed cum ingenio id fecit. Corpori morituro voluptatem similem distribuit, senilem, moribundam, in ipso suo natali expirantem, deficientem, quò plus procedit. Quò plus comederis, minorem capis gustum, donec fastidias, & ipsa fit acerba voluptas: animo tamen æterno vitalem dedit & orientem semper, quò plus diurnauit, iucundiorem. Vsu nascitur, consuetudine augetur, & annis fit perennior. Cap. 78.

Præstantissima præterea naturæ commissura, supplementúmque, consuetudo est. Si in aliquo peccauit communis genitricis pietas, resarcit hoc remedio. Mutatoria, voluntariaque indoles fit assuefactio, per quam in illa te compones, quæ velis. Hanc maximam liberalitatem suscepimus posse pro gustu mutari, aut componi. Mater amantissima non vnicâ vestem vnigenito dat, plures largitur, vt mutare possit. ita nos benigna parens natura, non vno adstrinxit ingenio; dedit, vnde mutaremus, & mutaremur. Non tantùm illi debemus, quòd nos dederit: sed quòd dederit mutatorios. Multùm dedit in hoc, quòd possemus recusare, quod dedit; quòd possemus ponere nos, mutare nos, alios effici, meliores, inquam, &, velut vestem, exuere genium. Quantùm ad bonum præstat consuetudo, collige, ex quo pollet in malum. Faciet homines meliores, quæ potest facere alios: nempe, homines faciet viros, quæ potest facere belluas. Sardensis quidam, quemadmodum narrat Aben Ezra, elapsus à parentibus, in syluas se recepit, vbi ceruorum gregalis, eorum ritu diu vixit, manibus, pedibúsque gradiens, eodem vescens pabulo; cúmque Insulæ Rex cum aliis illum venaretur ceruis, restitutus parentibus, ipsum alloquentibus respondit nihil, nec vinum, nec panem appositum gustauit, nisi herbam, donec parentum manus iterum euadens rediit ad syluam. Adeò consuetudinis fauore, quod horribile, insulsúmque, non modò in spontaneum, sed necessarium pergit. Quid mirum cedat consuetudini rudis natura, si cedit ratio & politia? Transit in violentiam voluntas antiqua. Perinde vt voluntarius Cap. 79.

vsus abit in necessitatem legis, auctoritate temporis: ligat enim consuetudo æquè ac promulgata, solennisque sanctio: sic & in necessitatem naturæ transit. Repetitus mos populorum fit ciuilis & communis lex: ita etiam singulorum naturalis & priuata. Quæ aliena sunt, prædia, domus, vtensilia, vsu facimus propria post legitimam præscriptionem; indolem quoque alienam assuefactione appropriamus, & quoddam ius bonitatis acquirimus. Saltem consuetudine iura in te acquirat Deus, præscribat, & tui possessionem, vel vsu trade.

Cap. 80. Nemo prætereà peritiam artis alicuius adeptus sine vsu importuno; nec adipiscetur virtutis gloriam, quandocumque opportunæ, ipsa sua præcipuè importunitate. Archimedes perpetua figurarum descriptione vbique intentus sui obliuiscebatur, non modò voluptatis immemor, sed vitæ, victusque. Compellebatur à seruis ad ministeria vitæ, plùs illa patiens, quàm fungens. Violenter latus ad fouendum corpus vnguentis, interim digitis lineas per membra ducebat. Hoc contumaci studio nec aduertit fatum, quod in arte sua expectauit. Ita oportet momentum vsque mortis præoccupare virtute, & vt huic vni intendas, nihil attendas. Quæ semel optima conscientiæ vota nuncupasti, sempiterno consensu & nisu reseca; nec tibi verba des, sed, vt pius Honorius ait pro honore piorum,

Antea mens migret, quàm tua verba cadant.

Anteà è vita migres, anteà tu cadas, quàm decretum vitæ. Est consuetudo boni, fortis, nempe, iste virtutum nodus, quoddam vitæ lytrum. Pereunt anteà acta benefacta, nisi nunc benefaciendo viuas, imò nisi pereas. Omnis salua est vita in morte, si ibi repræsentetur. Sequentium operum processus præterita redimit, extremum reuocat priora, & raro ordine sequuntur antecedentia vltimum: at remissio operis contra id ipsum, quod gessisti, peccat, & infelicissima potentia in præteritum valet; facta infecta reddit. Hoc agitur, cùm non agitur: non solùm in præsenti non agere, sed pridem non egisse: adeò tota vita à momento vno pendet, à quo & æternitas. Sapienter illud Indicum à Megasthene proditum præsentem vitam mouet ἀκμὴν κυοφόρων. Consentit sapientissima Syncletica, & magnus Athanasius. Est breue hoc tempus, fœtatio æternitatis, adolescentia æui, iuuentus immortalitatis. Pessimè ad æterna instruimur, nisi per continua: inaugurati immortalitati iniquæ mutationibus gaudemus. Confert autem ad hanc proceritatem, vt sic dixerim, tersam virtutis, ne ita operemur, vt qui mutuò dat, spe reciperandi, quod amittitur. Sui conscia malitia est; nec titulo proprio audet nos petere integrè & palam: furtim, & ad præsens solicitat, pollicita breui recedere, datura maiorem locum virtuti & restitutioni; deinceps iam minùs importunam se promittens, vt immodesti petitores id semper promittunt, quod nunquam implent, non ampliùs postulare. His seducimur insidiis: ingressa semel ingruit, & contumacior fit.

Cap. 81. Paranim iuuat etiam esse, velut exercitus quadrato agmine ad pugnam componitur, cùm hostis ignoratus vndique creditur, in promptu vndequaque & recentia habere omnia præsidia vitæ, egregia aliqua dogmata & decreta animi, quæ quotidie promulganda cordi sunt: nam quotidie licet benè viuere; & oportet, si licet: quotidie potest malè agi; & caueatur, si potest. Galenus singulis diebus præcepta Samij senis recitabat sibi. Hierocles scribit, legem Pythagoream fuisse, bis in die illa repetere. Diogenes manè iubebat præstrui. Epictetus etiam ad singulas actiones. Ne molestum sit repetere eadem, si iidem debemus esse. Semper placet esse bonos; placeant, quæ semper bonos faciant. Non sit graue semel memorare, vnde sæpè memorabilia operetis, id est, bona. Vt benè semel loquatur Orator, & Sophista, millies legit, relegit Tullij, aut Demosthenis fragmenta. Ipse Demosthenes octies manu propria transcripsit volumen Thucydidis. Non parum interest inter alimentum animi, & corporis: alitur enim ille, quemadmodum corpus: huius autem cibus consumitur, & in diem seruit dumtaxat; alium cras quærere opus est. Animi verò nutrimentum, sine consumptione est: quare idem semper licet sumi. Præcipuam tamen ad constantiam fidem faciet ratio; hac sola duci, non opinione. Veritas, rectum iudicium, pacificata ratio, eadem semper est: qui eam sequitur, idem erit. Saluus erit; velut filum Thesei per vitæ intricata impedimenta, & obscuros calles secutus euadet. Opinio quid instabile est, nec vno, nec suo statu manebit, qui eam respectet.

Cap. 82. Oportet quoque plurimùm infelicia morum tentamenta vitare, præsertim fastuosa: hæc infausta magis sunt. Pessimi fiunt arbitri morum honores, virtutis syrtes. Verissimè diffamari in hoc iam, sine suo titulo inhonorari, quòd mutent mores. Qui inuariabilis sui, virtutisque sequester velit esse, & ambitionem, & ambitiosa odent: suam mediocritatem emet, id est, non tantùm ferat, sed defendat: negligat non modò cupiditates suas; sed quæ potuisset cupisse. Altissima rerum omnium virtus odit alta: libentiùs amplectitur medium statum, quæ in medio consistit: amat modum, quæ omnia moderatur. Facetè mirantibus quibusdam subitam cuiusdam mutationem pridem humilis, modesti, benigni, donec in Abbatem eligeretur, inde iam elationis, turgidique animi, respondit: Quòd priùs demisso vultu incederem, erat, quòd Cœnobij claues quærerem; quibus nunc inuentis, me erigo, & ceruicem attollo. Verùm hæc non fuit mutatio morum, sed declaratio. Maius damnum est, quòd variet honos mores, quàm quòd explicet. Sæpe plures modesti, qui etiam inuiti prouecti fuerunt, in ipsa mox dignitate corrupti sunt, indigna indole: sed & in ipsa declaratione satis variat, dum degeneribus indulget, & speciem probitatis delet. Tam venerabilis est virtus, vt ipsi, qui eam corrumpent & inanient, colant; & vt se imagine rei sanctissimæ non pessimos faciant, pluribus vitiis abstinent.

Cap. 83. Denique ad opificium virtutis, nec tantùm violentia valet, ne industria erudit, nec diligentia satagit, nec vsus præscribit; sed fortuna est opus summo operi, vt ab ipsa etiam nonnullæ prosperantur artes. Aliquid vltra, & supra mentem, vt mens recta sit, necessum est. Quid? Facimusne virtutem famulam, cuius

est

est domina? Nequaquam. Nec fortunam intelligo hanc apud vulgus diffamatam, vt cæcam, brutam, quæ fugit bonos, & quod dignis adimit, transfert ad impios; inconstans, fragilis, perfida, lubrica: sed præsentem illum Numinis fauorem humanis affulgentem actibus sine consilio, sine voto nostro. Diuinam itaque gratiam puto innocentissimam fortunam animæ: occurrit nunquam præsumenti. Hoc est ingenium, iuxta Stagiritem & Nyssenum, fortunæ, inopinis adesse. Monuerim hæc, ne putes, aut vi, aut solertia, aut cura, aut habilitate tua ad virtutem pollere. Sine gratia, aut hæc non erunt, aut erunt tanquam, aut peius quàm si non essent. Omnis honesta actio, omne bonum opus, opificium est gratiæ solicitioris apc. Eleganter Hildelbertus dixit: Officiosissima est hominibus gratia Dei, & velut in eorum iurata obsequium. Nihil sine Deo, anne & aliquid bonum? Omni bono adhuc minimo summum bonum præest.

Cap. 84. Summam illam efficacem mentem adeò rebus negotiosam, etiam Ethnici putarunt, nihilque sine ea fieri. Non satis vnam rati Deitatem tantæ rerum singularum sufficturam assistentiæ, per multas distribui hanc curam finxère. Hesiodus triginta Deorum millia in his occupat curis. Varro trecentos Iupitres enumerat, sine alia Deastrorum turba. Cuique rei suum dedicarunt Numen, quia nihil, nisi à Numine. Quid suum Numen? Non nisi geminum: sæpissimè multiplex. Infantiæ nostræ Leuanam, Cuninam, Eduliam, Potinam, Vagitanum, Statilinum, Fabulinum, & alia sexcenta. Suos quoque affectibus patronos Deos dederunt. Dederunt & virtutibus. Pudicitiam, Fidem, Concordiam, Clementiam, Deas adorarunt: quia nulla sine Deo virtus. Hæc veritas mendacia plura consecrauit. Igitur modestiam animi seruare oportet, &, vt Diuus Paulinus ait,

Mentem Christo humilem, celsam ad fastidia mundi:

atque omnes nostros conatus irritos putare, nisi putemus. Sub nullam artem vrgetur virtus, nullo vincitur ingenio, nullis surgit machinis, nisi diuina porrigatur manus. Nihil facies, nisi nihil te putes. E cælo venit cælestis res. Omnia cælo debemus. Lux, dextera Solis manus, qua officinam naturæ gubernat, è cælo est. Lac germinum tumentibus è nubium mammillis inde mulgetur, inde mulcebris calor, inde multiplex ille astrorum risus salutaris. Non minùs pendet animus è cælo, quàm corpus; sed cum discrimine: influxus corporis dimittitur per plenum: influxus animi per vacuum, cùm adhuc se exinanit. Hæc sui vacuitas magnes fit diuini respectus, illex Diuinitatis, impatientioris vacui, quàm natura. Inest Deus ei, qui sibi deest: adest, si tibi absis, vt Eunomio cicada pro filo, iuxta Pseudo-Asclepij preces. Sapienter propterea Barbarus dixit: Caput disciplinæ, silentium; caput omnis intelligentiæ, deiectio. Vnus est honos, cuius meritum ipso pretiosius est. Videns Scapheus discipulum vehementer inflatum, verissima obiurgauit sententia: Οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ κεῖται, ἀλλ᾽ ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. Quidquid rectè fit, id magnum est, addo & gloriosum: at, quidquid magnum fit, non est statim bonum; sæpè vituperabile, rarò securum. Ius securitatis vindicat humilitas. *Bonum non est in magno, sed in bono est magnum.*

DE ARTE VOLVNTATIS LIBER TERTIVS.

LEMMA I.

Iuuanda est voluntas ingenio.

Cap. 1. HAc tenus affluenti suæ sobrietati, hactenus lautissimæ abstinentiæ vires attemperauimus cordis potentis summa cupiditatis licentia, &, quod mirum est, innocentia, quod velit; volentis summa felicitate, quod potest, suum absque squallore fortunæ tutari sinu proprio manunin florem pacis, sine timoris vepri, & voti omnium acutissima spina. Pollet amare voluntas, quod libeat, pollet & odisse, quæ nec metuat, nec cupiat dissolutis fortunæ machinis, vel si in hoc se interdum violaret vltroneo compulsione, ipsiúsque sponsis conatu. Ad aliud iam (nostro sæpe ineptimus iudicio) officiosum illi organum animi compositum veniamus, socium suæ virtutis intellectum, qui, dum fœdo errat abusu, eius illa aberrat visu. Iuuat propterea administrum præparare, ne sola laboret; sed mulcere impetus bonos illecebris aliqua, ne semper vires omnes euocare cogantur appetitum secura. Potest voluntas odisse fortunam, & sine infortunio erit. Maxima felicitatis diligentia est negligentia fortunæ: at, si opinio laudet illam, commendet sarcinas illas vagas & vanas, quibus, onusta licèt, venit leuissima, grauitet nos oneratura, renuntiétque salutarem, & bonam; non nisi se vrgeat, amplexabitur voluntas, & minori allubentia contra fidem interpretis ibit. Tunc solùm fortuitò fortunata erit abominatione fortunæ æstimatæ fidelis. Sed, quia illud interest inter felicitatem vulgarem, & taram illam virtutis, quòd illa casu, ista consilio libenter veniat obuiam; illa propterea cadit, & cæca est; ista subinde stans, & oculata: oportet iuuare luce aliqua, & suis expiare mentem erratis,

tis, ne totum fabricandæ pacis onus ferat voluntas; sed interdum allecta & exonerata exultet. Licèt satis tibi sit, vt posset velle, aut odisse, quæ vellet, (garriat licèt arduum opinio,) sed cum gemitu, cum nisu volet, plerumque nullo modo volet. Blandimentum à ratione capiet, quo mitiùs gubernetur ad bonum, vt cardo oleo, axis vnguento, voluitur facilè versùs apprehensa. Semper tamen in his, & in voluntatis ardore ad bonum, & in mentis flamma ad verum desidero gratiam. Hæc incipit, hæc perficit, quidquid nos perficit, ne officiat nostra inertia.

Cap. 2. Est intellectus consiliarius, atque, vt semel dicam, oculus voluntatis: prout enarrat, prout hortatur, prout nuit ille, ruit ista penè: impellitur annulorum catenæ instar, si vnum trahas, alterum contrahes. Velut virgo pudica in claustris nihil per se tuens, nihil audiens, nisi quod vnus famulus renuntiet, dicta credit omnia: ita solam sequitur voluntas fidem mentis, ex cuius dicto præcipuum momentum tranquillitatis suspenditur, si veridicus sit nuntius, nec falsis rumoribus infestet pacem cordis, saltem tentet. Est intellectus interpres, & lingua rerum; sed iam serpentis, iam canis: si falsa, contaminat; si vera, mulcet, & lambit mala: & quemadmodum canina lingua id sanat, quò potest pertingere; omnibus ita medetur ratio malis. Cuius vsum necessum est monere, quatenus cognitio salutaris cupiditatibus fiat; & quemadmodum voluntatem suis institutionibus generatim præstruximus, instruamus intellectum. Duæ sunt ianuæ miseriæ, aut quia pessimè amamus, aut iudicamus. Vtramque seruare oportet. Opus itaque est, sancta atque magnifica sensa animi parare; veridicisque cogitatibus ornare, & tantum non onerare mentem, vt in promptu sint. Pro opportunitate, etiam obuiam currant, & animosa illa, excellentiáque decreta in opus transeant, etiam præcurrant. Quorumdam barbarorum Medici vectile ferunt pharmacopolium, ne remedij mora morbo indulgeant: ita pharmaca vitæ præsentia comportanda sunt. Mens sit veritatibus referta, officina salutarium herbarum: ad exigentiam euentus veniant omnia suo pondere æstimantibus. Gemmæ gestantur aduersùs pericula & casus: gestentur aduersùs casus fortunæ, & discrimina animi, si non Christiani, saltem philosophici sensus.

Cap. 3. Venitne lacero suggestu, lugubríque supercilio paupertas? Obueniat illud, aut quid simile:

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit,

Fastidium inopiæ te vexat? Oppone: Paupere pauperior est, qui nolit esse pauper.

Desunt inopiæ multa, auaritiæ omnia.

Sufficiens, sed arcta & iniuriosa paupertati sententia, cui pauca desunt, auaritiæ plusquàm omnia. Quid? grauis adhuc videbitur frugalitas? Occurrat ratio: Non est graue, quod nihil graue habet. An lenior erit, si adiicias omnium grauius metallum? Nullum pondus maius quàm auri. Stultitia est, velle alleuiari additamento rei omnibus grauioris. Pondus nequit, nisi detractione, minui; quomodo adiectione expectabis minorem sarcinam? Non tam grauis potest esse paupertas, vt est putari grauem: illud error est; illud natura. Instigat te prosperitatis cupido? Obueniat statim: Peruersè me amo, cùm amem peruersam fortunam. Appendix bonæ fortunæ mala est. Hanc ducit illa licèt cæca. Hic videbis mirum aliquid, quod cæcus cæcum ducat. Astutia sortis est, cùm non habeat, vnde inuadat pauperem, locupletare, vt insidiosa felicitas pandat ianuam miseriæ. Quacumque ingreditur pinguis fortuna, capi potest squallida & macra. Cur amabo bona, quæ ipso amore me faciant non bonum? Memento illius:

In nullum auarus bonus est, in se pessimus,

Repulsam patitur ambitio tua? Confestim cogita, quòd licèt non habeas, quod cupisti; habes, quod debuisti cupere. Fecit alius, quod tibi faciendum erat, repulsam cupiditatis. Iam gratiam debes. Debueras impetrare à te, ne peteres, aut a fortuna, ne daret; non potuisti à te, non tentasti ab illa, vltrò fecit. Quid? quietem, si obtineres, putabas votorum? Certè nec pausam. Non pacat animum, quod possidet; sed, quod nolit. Plures, vt quiescerent, vltrò reiecerunt, quod tu optas. Melius est nolle, quæ non habes; quàm habere, quæ vis. Compendio laboris maximam quietem cura: ne accipias, quod, vt quiescas, relinquendum est. Triplicis laboris compendium erit, & obtentionis, & retentionis, atque renuntiationis. Æquè solet esse molesta rerum possessio, ac postulatio: molestissima tamen resignatio fortunæ. Felicem te putes si non habeas, quod si non habuisses, felicior esses; felicissimus, si nec optasses. Quis ditior, quàm qui nec voto eget?

Quod vult, habet, qui velle, quod satis est, potest.

Prima fortuna est non optantis; alia non habentis malè optata; media est eius, qui nec habuit.

Etenim vocibus familiaribus statim mitigantur irascentes canes: ita cupiditates oportet mansuefacere familiaribus rationibus, atque veritatibus assuetis in procinctu ad omnem fortunæ libidinem. Eleganter Socrates: ὥσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχουσιν ἕτοιμα, οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονοῦντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἡτοιμάσαν βοηθήματα. Hoc pacto, velut flores aliqui sequuntur Solem, affectus pulchri conuertentur ad lumen rationis, sequentes verum, cuius periodo vix malum inuenies. Hanc turbam malorum opinio pessimo introduxit inuento, tam maligna fidè, vt illud, quod minus putet malum, culpam, & sæpè commendet, non peius duntaxat sit malum, sed vnicum. Reliqua ad vtrumque sunt nullo tincta natiuo colore; possunt fieri mala, si facias: at, quia ex se innocentia & vtilitati nostræ obsequutura, bonisque moribus morigera, si velimus hac parte bona appellare, poterimus. Atqui, cùm verum comitatur bonum, etiam intellectu amabis, voluntate intelliges, si illo respicias bonum, istâ verum: cognosces, quod bonum est; diliges, quod verum est: cùm bonum, quod præsentas cordi, verum sit; & verum, cui applaudit & celebrat mens, bonum sit.

Cap. 4.

Sicut ij, qui secundante cælo & ventis nauigant, etiam quæ contra tempestatem vsui sunt, parata habent: sic, qui prospera fortuna sapiunt etiam aduersa illius subsidia expediunt.

LEMMA

LEMMA II.

Opinio multiplicat mala per ipsa bona.

Cap. 5. DVobus igitur peccat cognitio modis; & quia tenebris affulget; & quia luce non illustrat, apprehensionibus, scilicet, falsis, quæ excitant voluntatem, aut veris, quæ non stimulant. Quantum in illis mendacium, in his socors quædam, & remissa veritas delinquit. De illis mendacibus priùs differendum; notiores sunt: nunc contitiis iniquis condemnant res: nunc iniustis elogiis commendát; aut quæ bona sunt, mala; aut quæ mala, æstimantes bona. Primus error perperam nos affligit, & fluctus animi auget formidine inani. Horret animus alioqui optabilia, deceptus peruerso testimonio; tum falsorum multiplicatione malorum multiplicantur timores veri, hósque consequentium cæterum ærumnarum vulgus. At illud mirandum, quòd multiplicentur multiplicatione bonorum, dum plura, aut alia putet bona, quàm sint. Testificatione ista bonitatis auidè optamus, vehementiùs persequimur, libenter amplectimur. Quid inde? Dilemma quoddam, & necessitas misetiæ: siue obueniant hæc bona, siue aufugiant, vtrolibet modo versat nos suâ scuticâ fortuna, vexat cupido. Namque, si non obtineatur, quod putatur bonum, audéque cupitur; certa est ærumna & mœror animi, deceptione omnium molestissima, spei. Illud etiam mirandum, quòd certus quoque angor veniat, si consequamur, quæ optauimus. Impleta voluntas non semper est beata. Apparens illa rerum bonitas, quam nostrum fabrefecit cerebrum, delicatissima & tenuis est, contactu dispergitur, comprehensione diffluit, interque digitos collabitur, quasi aquam pugno stringeres. Aliud possessio inuenit, quàm cupiditas quærit. Adiice, quòd à votis ad curas gradus vnicus est. Quæ optauimus, de his timemus. Quid refert, te affligant cupiditate absentes diuitiæ, an nactum illas præsentes te lacerent timore? Fraus ista voti fallit gaudium; & vt fortuna sæpè pro bonis supposuit mala, pro lætitia subrogat mœrores.

Cap. 6. Iamne censebis æquè afflictum, & voti compotem, & irritum, qui nihil obtinuit cupitorum, & qui omnia consequitur? Credo sæpè infeliciorem, qui obtinuit. Inexpertos ficta felicitas minùs infestat. Inopinum illud molestum acerbius est, & commutatione mali pro bono vehementiùs, & velut ex irritatione percellit, scilicet, sesquiduplo ictu. Iungitur frustratio voti cum substitutione damni, & subitatione insperati periculi. In primis æquè grauis est iniuria spei, & gaudij, siue non consequaris optatâ, siue non fruaris: nam nequis frui, cùm id, quod consequeris, non sit, quod consequi volebas. Itaque vtroque modo frustratio est voti: non habes, quod optabas: æquè enim illuditur voluntas, cùm obtinet, quod cupit, & cùm amittit: nam vtrouis modo amittit. Hannibal, (qui vix in alio maiori fuit discrimine, quàm auaritię, per tot discrimina fortissimus Dux, qui non robore, sed astutia potuit defendi aduersùs fortunam & alienam cupidinem, ne quis putet aduersùs propriam sine consilio,) quasdam amphoras Cretam veniens, falsurus Gortynios, compleuit plumbo, summasque auro & argento opertas in Dianæ fano deposuit. Si tu percuperes illas, quòd putares solidas aureis, an, postquàm obtinuisses, minùs irasceteris, quàm si iam obtenturus præriperet alius? Vtroque euentu voto irritus esses, auro careres. Hæc astutia opinionis est, substituere pro auro plumbum. Cæterùm, præter istam communem spei iniuriam illa additur, quòd vltrà quàm mulcet bono expectato, sæpè malum inexpectatum sufficiatur, quo simul infortunatus & calamitosus fias, sine voto, & contra votum miserandus. Ad hæc, quia sine suspicione infelicior. Nulla magis metuenda mala sunt, quàm quæ non permiserunt metui. Subita tela fortunæ acutiora sunt. Quæ præter spem iacit, grauiùs sauciant; qualia erant, quæ contra spem? Adeò falsa rerum opinio est, maleuola, & sine auspiciis, vt ipsam præcipuè fortunam infortunet: adeò fallax, vt fallacem felicitatem plus fallat. Illa fere matrix est totius miseriæ; peruersa malorum trapezita, illa rea totius tristitiæ, siue malum in bonum, siue bonum in malum commutet, siue alterutrum, siue vtrumque mutet fortuna: illa rarum fecit occursum gaudij; obuium, importunúmque mœroris: illa miserorum vulgus alit, omnium calamitatum mercatrix. Non itaque excusatur innentione bonorum: nam & plura mala sequuntur bonorum opinionem, cupiditates, timores, inuidiæ, rixæ: longa secum teste trahit vera mala. Falsum bonum grauidum est multis damnis: quin, etsi ipsa bona innocentia forent, parcendum esset ob malorum, quo non compensantur modò, sed vincuntur, numerum, eodem conflata artifice. Dices, falsa ista mala non fore molesta, si & bona falsa non adiunent. Atqui non minorem ducit cateruam verorum malorum, malum, licet falsum. Timores excitat absens; tristitias præsens; curas vtrouis modo.

LEMMA III.

Iniqua æstimatio rerum ab existimatione est.

NOs architectamur mala. Ipso nostro furiamur iudicio, atque ingenio ad nostram dementationem vtimur. In exemplum illudentis opinionis traducendus est Aman: opulentos thesauros, magnificos honores, larga Assyrij tyranni munera, quibus supra omnes proceres euectus, eximia & pinguis adornabatur victima fortunæ; ad hæc liberalitatem etiam naturæ, filios charos, nihil omnia homo auarissimus, & vltra fortunam ambitiosus duxit. Seduxit igitur illum opinio, cùm magna illa considerauit; imò & cùm nulla: nihil omnia dixit præ seruili obseruantia, quàm pluris se taxauit amantissima sui, & amentissima auaritia. Culpa istud opinionis fuit: nam, cùm ad læuum fortunæ obliquæ latus iacebat ille in domo parentis Amadathi, si offerretur dimidium, quod fastidiosus felicitatis tunc despexit, vulgaris aliqua præfectura Prætorij, & vel serus vultus tyranni, minùs serius imagine quadam beneuolentiæ, aut pro istis sortis infidæ fauoribus cæremonia illa, & cultus vnius Mardochæi, Cap. 7.

dochæi, illorum potiùs delectum haberet; neque poplitem captiui maioris faceret, quàm dexteram & gremium Reginæ omnium fortunæ. Quid igitur permutauit rerum faciem? Quid mutauit fortunæ pretium pretiosissimæ vilissimis? Quid diruit tot superbos præcipitantem, nisi arbitra deceptionis opinio? Illam hæc priùs apparentem opum gloriam, & frontem compsit; replumbauit, cùm voluit, inanem magnitudinem: iam magnum finxit; iam nihil refinxit. Non solida moles fuit, quæ sine suo casu collapsa est; quia putabatur, solùm phantasia sustentata. Immutatas in se res nunc supra cælum mittimus, nunc infra fimum, non nisi quia putamus, & mutamur.

Cap. 8. Istum enim mundanarum rerum colorem, istum splendidum gestum obduxit, non veritas, sed opinio peruersa, transuersum iudicium agens, magna bona pro libidine, non pro veritate commentans. Capio iam huius vanitatis fidem, non à Lycæo & porticu Stoïcorum, non à Cruce IESV; non, inquam, ab Philosophia non à virtute, non à fide, non ab ipsa Dei sapientia; sed à mendacissimis, ab ipso mundo, ab ipsis vanitatis mancipiis. Fallissimæ opinionis cruciatus hanc extorsit contra se veritatem, omnia nihil esse. Spectemus Amanum, non vulgarem fortunæ amasium, conuocantem auditores, & coacto cœtu, turpi pronunciantem ore luculentam sententiam, Academia, & Stoa non dignam modò, sed maiorem. Mundano quodam flatu, furoréque correptus intonuit pessimus homo dignam optimo vocem: Nihil me habere puto. Nihil dixit innumeras opes; nihil, numerosam familiam; nihil, gnatos charissimos; nihil, splendidos honores, quibus Assuerus eximiam saginauit fortunæ hostiam. Quid amplius à Zenone aliquo, aut Socrate desiderares? Adiecit, quod peccatum existimationis retexit: Quandiu videro Mardochæum Iudæum sedentem. Omnia dixerat nihil esse præ Mardochæi obseruantia. Interdiu euanent stellarum radiationes, scilicet, coram Sole inebriante omnia suo lumine: at illa, quæ Aman contempsit, quantoperè pusilla, quæ nihil visa coram re leuissima, captiui inflexione? Quotusquisque ex porticu Chrysippus aliquis, ita ad exaggerationem, ita ad contemptionem rerum humanarum animosam extulit vocem? Sæpiùs legi, & audiui, omnia ista friuola sub Luna bona, nihil esse, & vanitatum vanissimam vanitatem: sed illorum collatione bonorum, quæ virtus parturit, æternitas nutrit. Non miror, scintillam non discerni, inter flammantia culmina, atque interdiu sydera abscondi: neque miror hæc temporis auidissimi pabula parùm videri ad æternitatis satietatem. Vehementiùs depressa sunt, coram nihil visa nihil. Nullus ita sua bona despexit, nisi ipse mundus per Vatem suum nocentissimum.

Cap. 9. Neque ex abrupto lapsam istam putes vocem: dicturus illam sententiam, conuocauit testes laudatos; & ne bonorum obliuione sensus felicitatis amissus argueretur, (ius enim cordis amittunt absentia & oblita,) præsentauit cuncta, singillatim recensuit. Lancem nihilominùs flexit inflexile Mardochæi genu, & nihil omnia dixit, &, quod plus est, dixit; non vnum, aut alterum bonum, vniuersa complexus, triplex, inquam, fortunæ pestilens penu splendidè sibi impensum. Si expectea opum diffluentium dolium; exposuit magnitudinem diuitiarum suarum: si inflantium vterem honorum; quantam gloriam super omnes Principes & seruos suos Rex eleuasset? si colliquefacientium armarium voluptatum, conuiuia cum Rege & Regina: ad hac, si supellectilem à natura complice fortunæ desiderares; non modò familiam, sed turmam filiorum agnouit: adiice non minutam appendicem, spes suas nouis Reginæ fauoribus recreatas, & in maiora gliscentes. Nihil duxit auarissimus hominum, auaritiæ vota omnem fortunæ, naturæque aceruum. Quo tempore? Cùm habuit: cùm præsentia rerum irrita cupiditas sæuit, & aspectu, Reguli instar, infestat. Quo tempore? Cùm oblitus mortis, vegetus, valens, non in confinio æternitatis; cùm tabes & macies ægrotantis corporis, & vicini fati aspectus etiam pessimos Philosophiam docet. Quo tempore? Cùm innocentem fortunam putauit, aut immortalem, rudis & inexpertus instabilis sui ingenij. Quo tempore? Cùm indemnia adhuc bona putauit nullò contusa vulnere; cùm vitrea non didicerat, cùm adhuc felicitatis vbera sugebat; cùm noua capiebat pignora, & ferè vadimonia; cùm adhuc ipsius mundi cliens, & ambactus in eius sacramenta iurabat, non aufuga, aut eierans. Si nihilominùs vnius fidem non acceptes, subscripsit cœtus integer: communis plausus fuit: nemo ex amicis refellit. Audiuit coniux, charam sobolem nihili à marito fieri; sed annuit dicto. Audierunt amici fortunæ potiùs, quàm fortunati, contemni spes suas; & licèt inimica sitis votis suffragia dederunt. Verissimè omnia nihil erunt, quod non negauit auarorum cupiditas, blandientium adulatio. Verum erit, cui tot etiam pessimi, etiam mendaces non dixerunt contrà. Sed instemus adhuc calculis: si pretiosus fortunæ vertex dominantissimæ, præ seruuli poplite habitus adeò parui fuit; qualia ista diaria bona erunt præ æternis, præ Deo? si ad malignam dispatent lucem, an consistent ad meridionalem æstum?

Vnde igitur sonant magnificè: vnde mulcent blanditer? vnde perfido præstringunt fulgore? Cap. 10.
Videri est, & purpurata vmbra, intus sceletus, & solùm compago nullitatis, & solidum nihil, & ratum deceptionis artificium, quorum anima & vita putari est. Tingit, effigiatque omnia opinio nostra instabili charactere. Præterit figura mundi: vtique: nam æstimari est. Et ipse præterit mundus, iuxta Plotinum, sicut sub sigillo effigiatur fluens aqua: amoue sigillum, deletur figura. Desine putari bona, aut mala: non sunt. Ex composito obliquis quibusdam apprehensionibus conspiramus magna haberi, quæ parua, quæ nulla sunt. Supponuntur, non fiunt: nec aliter quàm lusorum pacto, calculis pretium imponitur, absente nummo. Perinde liberè mentis conceptus componimus; quemadmodum imponimus rebus nomina: nobis tamen imponimus. Placitum humanum fuit, hanc vocem, *leo*, fortissimum animal; istam, *homo*, sapientissimum notare. Poterat, & ex consensione populorum, nomen, *leo*, signare timidissimum, & fugacissimum leporem; quemadmodum nunc animosum & regium brutum. Poterat & vocabulum, *homo*, insulsum peponem, aut inertem asellum indicare: communi conuentione ita pactum est, non

natura

natura sua. Pari abutimur libertate conceptibus ipsis, & libero, peruerso tamen, hominum consensu, opinionem magnitudinis rebus tribuimus; non quæ sunt magnæ, sed quas supponimus non quæ habent magnitudinem, sed habere volumus. Conceptum istum boni, aut msgni, natio pessimorum diuitiis, honoribus, deliciisq; addixit: decolor tamen, ex se indifferens, vt opulentiam, aut mediocritatem signet, famam, aut silentium. Conuenit tamen auarorum regio maioris putari opes, quàm mores: honorem, quàm meritum: pretiosius aurum, iners humanis vsibus, quàm ferrum officiosum. Possent & eadem conuentione gentium commutari opiniones, & pretia rebus indita. Pactum istud apud Spartas fuit, interdicto ignaui metalli vsu, Lycurgi sanctione. Inter Macrobios Æthiopes valuit æs, viluit aurum, nisi ad retinacula fontium: maluerunt vincire corpora, quàm animos. Errauerunt apud nos primi rerum taxatores, inuidi generis nostri. In abdito, in arduo, in raro pretium felicitatis locarunt: certè vt nemo felix esset; sed ipsum beatitatis votum plurimos miseros faceret, ineptè, aut impiè, cùm in nostro sit æstimationem rerum facere: ea elegère ad beatitatis titulum, quæ sit necesse inquirere, quæque natura, quia vetuit, abscondit: ea neglexère, quæ in promptu, & sub manu cuique sint; quibus semper felices essemus, alioqui miseri. Cur in æstimatione auri relegamus felicitatem ad terræ viscera, subter saxa & fimum, ad Inferorum porticum? Quomodo ex regione miseriæ efferret se felicitas?

Cap.11. Hactenus ista rerum taxatio pessimè nos habuit, fortasse & pessimos. Placitum nostrum fuit: placeat mutare, & iniquum rescindere opinionis pactum, & felices inter miserias erimus:

Si benè prudens sis, omnibus fortunatus eris.

Ἂν εὖ φρονῇς, τὰ πάντα γ' εὐδαίμων ἔσῃ.

Quid? inutilem & audacem putabis spem, reuocare humani generis iudicia, transuertere pessimorum opiniones? Impossibilis profectò opera potiùs, quàm inutilis. At non communem in hoc consensum quæras, sed tuum. Hoc interest inter voces, & conceptus: illarum significata corrigere non poteris, nisi in hoc conspirent multi: hos licet tibi, & tecum emendare. Nomina sunt rebus indita, vt alloquaris alios, qui nisi in parem veniant sensum, nullum tenebunt. Conceptibus tecum loqueris, nec vltra te spectes suffragium: si tecum conuenias, pactum est. Verùm hoc arduum & contumax putabis contradicentibus populis, sibi nouum sensum facere, & firmare reuerentia multitudinis authoritati fidem suam negare. Sed non tanta est multitudinis dignitas, vt inuiolabile mendacium faciat: satis est fecisse venerabile. Non vincitur veritas numero. Quid sustines seduci, quòd à multis? Nec securum præcipitium reddit copia impellentium. Vulnus à pluribus laceratis profundiùs subit. Si veneno ferculum conditum nosses, abstineres; etsi iucundum, etsi multi salubre sumerent: nec exemplum comedentium imitareris. Non exemplum, sed opprobrium sit tibi scelus alienum. Error multorum, non sit authoritas insipiendi, cùm nec possit esse excusatio culpæ: nec societas errantium aliquem absoluet. Eximiè philosophatur Eucherius: Ad negligentiam vitæ non nos negligentium turba persuadeat: nec ad damnum propriæ salutis alienis

ducamur erroribus. Quid nobis in illo Dei iudicio proderit multitudo, vbi singuli iudicabuntur: Vbi sola examinatio meritorum, actus quemque, non populus absoluet? Cessent, cessent solatia malesuada discriminis. Nimirum, præstat vitam propagasse cum paucioribus, quàm perdidisse cum pluribus, atque adeò non nos ad incuriam peccatorum sola peccantium numerositas pertrahat; neque hoc, quod sibi alij parum consulunt, quædam nobis efficiatur auctoritas.

Cæterùm, si hæreas, nec refellendam multitudinem putes, nec audeas mendacium dicere, quod plures probant; certè securus error est, si vnus hîc fallaris, neque mala credas, quæ vulgus infamat; sint licèt: satiùs consultum erit, si non putes. Quid inde? Compendium malomm: non timebis, non angeris, non solicitaberis: vix, cùm venerint, sentientur: solùm in transitu mordebunt, Non antecedet, non properabit menbus dolor. Sincera tela & cominùs gubernabunt, dum sint duntaxat. Quòd si timeas, duplicant vires, & cùm nondum sint, lædunt. Nullibi tutus manebit timens. Vbique secum est; nec fuga secura; nam eminùs dimicabunt. Opinio malorum etiam securos sauciat. At immemor illorum, & ardens animus priùs videt elabentem dolorem, quàm venientem; imò quàm sentiat, cuius nisi tergus non videt. Occipite suo frons deformior est. Nonnulli aridis oculis sua membra secari viderunt: alij integri licèt corpore, fracti animo fuêre, qui viderunt non alienos dilaniari artus, sed tangi; ad alieni sanguinis conspectum exangues, pauent, deficiunt. Quare, etsi mala essent, paupertas, ignominia, labor, quæ plures bonos fecerunt; sententiam tuam, more Sceptico, suspendere, non inutile foret. Cap.12.

Nolo tamen artificiosam securitatem, nec mendaciunculis nisam, sed veritate. Errat multitudo; vulgus est. Ponderanda suffragia sunt. Turba sceleratorum miserorum, quæ fallitur; nemo optimorum. Igitur aliam mentis linguam doctus sis, & veteres dedisce vulgi opiniones, ne alieno pereas iudicio: ne commendatum per multorum manus errorem defendas: ne malum tuum contra rationem excuses. Damnorum nostrorum patroni diligentissimi sumus: ne in verba antecedentium iures, & sacramento errantium te adstringas. O ignauum! ô indignum ratione, qui mauis credere, quàm iudicare! Non ita humani arbitrij est mutare res, vt vocabula: nolito in istam vanissimam improborum malis suis gratulantium conspirationem venire. Hoc salutare præceptum cape, scire rebus sua dare, & quadrantia pretia imponere, vt Adam nomina. Id sint, quod putes; id putes, quod sint. Natiua iudicij loquela te affare: nec dispar in gaudijs pacisque ædificio, quò sydera pertingas, & confinis cælestibus te tuteris alluuie decurrentis fortunæ. Confusio intercipit vota, & consilia tua, ac linguarum apud Babylonem conturbatio: aqua postulabatur, sed administrabatur later, attollitur rupes. Ita est: bonum appetit, clamatque voluntas; datur, quod nolit: putatur bonum, non est, confusa felicitatis spe. Nec tantùm casu mala eueniunt, inueniuntur quæsita, appetimus appetitione boni, ipsaque solicitudine felicitatis infelicissimi simus. Æquiuocatione cupiditas la- Cap.13.

borat petitura bonum integrum, bonum consummatum, partialia, egena, simulata appetit, quibus non satiata, licèt adepta, restaurat appetitionem: sed, dum suum, cui nata est, bonum non contingit, simili votorum confusione premitur. Error iste vexat nos, quòd velimus mutare res, non iudicia; cùm istud possimus, non illud. Eximuntur res iure nostro. Opinionis solùm, rectáque rerum iudicia, nostra dominatio est: cætera fortunæ. Adeò præstò, & in medio est remedium miseriæ, non, tollere, quæ putes mala; sed, non putare, & suum rebus restituere honorem.

LEMMA IV.

Mala ab opinione potiùs veniunt, quàm è rebus.

Cap.14. SEd & opinionis damnum istud est, se ipsam armat: nec damni causam noscimus, vt popularibus seditionibus vsu venit. Scitè Prudentius ait:

Turbatis sensibus intus
Seditio, atque animam morborum rixa fatigat.

Lædit nos opinio; non, quia læsura cieat, mala, inquam; sed, quia ipsa nos lædit, ipsa est mala, ipsa malum. Non lædunt, quæ putamus lædere. Putare lædi est læsio nostra: at putari, non est officium rerum, sed opinionis. Nulla est miseria, quæ non iudicetur. Quid est, quod hic eandem plagam credat patriam, alius exilium? ille lætus, hic infortunatus? Putari sibi extraneam. Audis quassatam alienam nauem; audis alienam combustam domum; non commoueris: audis tuam; rumperis præ dolore: naufragium, incendium non incussit illum; sed putare ad te pertinere. Si ignorares, maneres lætus. Disce ab alicuius casibus, quomodo tuos feras. Nec putes ad te pertinere, nisi quod in te est. & tuo paret arbitrio, non fortunæ: nec aliter tuis rebus, quàm extraneis tangaris. Ista omnia extranea sunt. Sin minùs, non casus te sauciabit, sed tu, dum iudicas sauciari. Igitur iniuria opinionis, est omnis iniuria. Quia nos iniuria afficit, nisi putari affici? Nosmet ipsi proxima lædimus, sed celata manu. Verissimè quidem Simplicius ait: Opinio, qua nos iniuria affici putamus, ipsa nos quasi iniuria afficit. Cæterùm, istud prauum iudicium, opus nostrum est. Tollamus, sine hoste erimus. Si innocentes nobis simus, nullus nocebit. Quisque se ipsum lædit; & quia damnum verum sibi sponte parat, dum honestatem non colit; & virtutis normas non sequitur. Culpa solùm, malum verum est: & quia in his, quæ falsam, iniustámque mali formam sustinent, aduersùs nos armamus, dum putamus inimica. Itaque & mala facimus, & fingimus: sed & dum fingimus, facimus. Quæ calumniantium linguæ inest arcana vis, vt nostrum cor premat, quasset animum audita? Ad immanes cæli minas, horrisona consistimus tonitrua; cur ad inuidi concutimur clandestinam voculam, quæ vix claustra dentium rupit, & findit pectus nostrum, nisi quia opinio in subsidium venit? Aut vera calumniator pandit, aut falsa contorquet: si vera, cur pudet audire, quod fecisse amauimus: si falsa, cur non delectat conscientiæ innocentia. Ille solùm, qui mentitur, læditur, licèt non putet: alter solùm, quia putat.

Iniquiùs nostro insanimus iudicio, quàm vecordia. Thrasyllus Æxoneus, profectus in Pyræum, naues in album referebat proprium, quæ subducebantur, suas æstimans: hac opinione, si quæ in portu saluæ venerant, immodica gestiebat lætitia. Mox restitutus menti nunquam cumulatius gaudium hausisse dicebat, quàm cùm vidisset naues non suas seruari. Nos, an sani, nescio; sed, si sani, insaniores sumus: tristitia nostra luimus alienum dumtaxat damnum; & nos integros, tutósque lugemus. Adeò ingeniosi malorum inuentores nobis sumus, & periti fabri, & materia calamitatum. Quemadmodum nonnullis auditu, aut aspectu aliquo intactis stupent dentes, sic immunes trepidamus. Ipsa opinio pericula cieat, aut est. Qui ex præaltis despiciunt speculis, deficiunt viribus, vt collabantur nemine in præceps trudente, nisi cogitatione sua. Nos quoque ipsa opinione periclitamur: illa sæuiùs sauciat nos, quàm damna. Quidam effusum humanum sanguinem spectantes, nimio miserescendi affectu corruunt animo; cùm ipsi, qui vulnerati sunt, sui compotes maneant. Fuerunt, qui sine fletu secari membra tulerunt: alij, qui solùm viderunt, nec cum spiritu. Fons itaque ægritudinum animi repertus parabile remedium faciet: nam & Medici actum de morbo putant, si causam norint. Correcta opinio soluit dolorem; innocens non admittit. Si potest deponi mœror, poterit non suscipi. Valebit serena mens, quod turbata. Nonnunquam consternatione aliò raptus animus, dum intercipit opinionis munia, euasit sensum acerbum. Qui Pompeij cædi adfuêre, siccis aspexêre oculis, donec Tyrum appulsi ibi afflictati sunt, cùm securi: interim metus hostilis classis, & solicitudo fugæ intercluserat ad alia sensus. Dies quoque medetur dolori, cùm docti experimento sumus, nullum tantum esse malum, vt suo ictu funditùs gaudium quasset: minuitur enim sensus asper minori fide opinionis. Cap.15.

PÆDEVSIS I.

Remedium opinionis est, cognosci.

NOn leue aduersùs hanc momentum putes, cognosci: si tibi vbique renunties: Cap.16.

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.

Inuidus mordet, fama tacet, nummus deest, supellex perit, filius obit, vota fugiunt, discrimina pendent? Omnia ista si te afflictura conueniant, fixo resiste pede, & puta: Non ista sunt, quæ me lacerant mala; sed opinio, qua iudico esse mala. Non potest ita esse. Non res; sed cogitationes meæ pessimè de me merentur. Horreo paupertatem, quia horridam puto; & dum puto, horrorem mihi incurro: at læta Aglao fuit, felix Tello, affectata Diogeni, quæsita Crateti, pertinax Demonaci, gloriosa Epaminondæ, studiosa Horatio, iusta Aristidi, secura cunctis. Conuitiis succidor? Vnde percellor, nisi quòd putem? Verbum fuit, non fulmen; vox, non saxum. Stabilior animus, quàm corpus est: pudeat, stante corpore, ruere animum. Vnde penetrat vulnus? Illæso thorace cor sauciatur: ergo telum, non

vicinum

vicinum modò, sed domesticum est; non de foris, sed internè dirigitur; opinio propria perculit, non sermo alienus. Quid inde si taceam, nisi quòd tacebit maledicus? Citiùs molestus ero illi silentio, quàm defensus responsione. Quid inde mali, si patienter feram? Nec digitus, nec pilus deerit; in nullo artu dolor hærebit: ergo damnum solùm opinionis est. Phantasia mea me pungit, non dens æmuli: si nolim ægrè ferre, sanus sum: adiiciam, vindicatus sum: taciturnitate mea sigillabo maledicum os: si vtrumque pandatur, turbo ingruit: vehementem ventum inter duas peruium fenestras non continebis, nisi claudas alteram: è neutra iam perflabit. Noluit respondere Dion, & saluus fuit: noluit concertare Cato, nec ignobilis fuit. Inæqualibus vir probus armis à maledicentibus prouocatur: non tenetur. Facillimum est pessimis malè audire, & maledicere, vtriusque exercitio assuetis: at optimis maledicere, præter votum; malè audire, præter morem; illud non volent, istud non solent: & voluntas, & exercitium abest.

Cap. 17. Mortem formido? Non illa mala est; sed eius opinio: si non putetur mala, tractabilis est: quæ miseris est optabilis, salutaris erit felicibus. Desinent illi mala pati, isti agere. Quid calumnior? Malorum terminus bonus certè erit: aut nulla alia mala sunt, aut nullum malum est mors. Cur ægrè ferimus finire, quæ ægrè ferimus durare? Res in se non sunt implicatæ, nostra sibi repugnat æstimatio. Quid? Mortem non metuo; sed modum: ne violenta sit. Certè qui nolens moritur, hic violenter moritur. Quid? Ne ignominiosa sit. At, nulla turpis mors honestè viuenti. Quid? Ne subita sit. Iam & morbus bonus videtur, cùm optetur: nam, si malus sit ipse, & mors mala. Cur vtrumque volo, & altero non libenter fraudabor? Nulla morituro inopinata mors debet esse. Si omni hora expectetur, in quacumque non nimis citò veniet. Quid? Ne immatura sit. Omni mortali natura mors est, fortasse & sera: antè venire potuit. Vnam solùm intempestiuam semper fateor, sed malorum: nam omnis opportuna bonis. Quòd citò nauigauerim, non dolerem: cur, quòd naufragium breue sit? Nullam immaturam mortem dicat, qui potest semper mori. Subtilia ista, dices: an & vera? Egregium Epicteti monitum: Quemadmodum ad quæstiones & sophismata nos exercemus: ita quotidie contra phantasiam exerceri nos conuenit; ab illa proponuntur nobis quæstiones. Tametsi tria tingendarum rerum pigmenta, opinionem, consuetudinem, affectum Pyrrho censuerit, ebriosius primum est, & cui postrema seruiunt, cum quo miscentur.

Cap. 18. Propterea opinionis onera præcipuè alleuianda sunt, & nullo meliùs, quàm sui consideratione. Quemadmodum, qui incubone, & graui insomnio premuntur, angorem leuare interdum solent inter vana illa phantasiæ pondera, commemoratione status sui: Somnium, inquiunt istud est, non ita te contigit. Atque in se reflexa cogitatione, quòd somnient, licèt somniantes etiam, solatium aliquod anxietatis capiunt: ita, dum graue quid videmur pati, attento animo dicamus: Istud opinio est, non est malum; sed imaginatio mali. Sic elidentur tristitiæ nostræ inutiles, grauissimi vigilantium incubones, &

portenta cordis sauientis:

alioqui leuia & vana constringent nos, & expriment per ora languorem. Si vasculum casu concidirit, præ iracundia mente concidimus; quid fragilius testa, aut vitro? Cur ob id fracto es animo? Quomodo non es consistentior luto, in quo omnia tela fortunæ debent infringi? Quid frendes, minaris, irasceris? Cape Epicteti præceptum: Memento ex his esse, quæ ita fiunt: memento testam ex his esse, quæ franguntur. Minuta & leuissima sauciant opinione grauiter; præsertim si iræ suffumigetur flammis: at ratione sola luitur. In exemplum narrabo, quod accidit disertissimo Galeno, etiam animorum eximio Medico. Is comitem itineris Roma rediens habuit Gortynensem ciuem, pluribus quidem rebus nõ contemnendum, simplicem virum moribus, officiosum amicis, frugi secum, liberalem ad sumptus; sed cuius omnes istas dotes corrumpebat præcipiti phantasia furor. Cùm iam essent Corinthi omnia, quæ vir iste supellectilia secum vehebat, vnà cum ipsis seruis naui tradidit vehenda à Cenchris Athenas vsque: ipse mercede conducto vehiculo terrestre iter Megaris instituit. Cùm iam Thriasium attingeretur, seruos, quos habebat secum, rogauit de quadam supellectili: illis casu abfuit. Quid responderent, immemores, vbi eam seruassent; inter plura non facile erat meminisse. Talem huius ignorantiæ opinionem admisit ille, vt furore percitus, vbi nihil aliud habuit, quo adolescentulos cæderet, gladium vnà cum ipsa vagina arreptum iis caput binis ictibus mortaliter infligeret. Quid offendit illum? Serui? Minimè: innocentes erant: fuerant & diligentes. Ergo opinio læsit: hæc iniuriam illi fecit: serui officium præstiterant. Agnouit mox ipse: nam, vbi ad fluorem sanguinis è vulneribus aduertisset animum, Galeno, & sociis relictis, illicò pedibus iter ingressus est, ne ipso præsente expirassent: minùs censuit se dignum vita, qui minùs in potestate sua fuerat, pro iracundiæ ritu & errore experiturus ab alio pœnas à se priùs exigentis. Sed, cùm occurrissent socij, facti pœnitens, Galenum manu arreptum Megarà introduxit in domum quamdam: deinde lorum porrigens, cùm se ipsum exuisset, iubet verberare pro iis, quæ furore nefario patrauerat; seruiliter corripi voluit, cùm iuris sui non fuisset. Galenus in risum fluxit: ille ad genua vrgebat precatus, ne aliter faceret. Tantò maiori risu Medicus commouetur, quantò illum diutiùs pertinacem ad sui supplicium videbat. Postquàm satis diu certatum vtrinque est, recepit se Galenus, facturum quòd postulabat, illaturumque verbera, si ipse quoque valdè exiguum quiddam, quod Galenus peteret, vicissim præstaret: admisit. Tum doctus Medicus etiam curandos animos, quos non verbera, sed sana verba sanant, rogauit hominem, vt sibi sermonem quemdam recensenti accommodaret aures; hoc esse, quod postulabat. Paruit: mox prolixo Galenus & salutari sermone exposuit, non verberibus; sed ratione medicandum esse. Ille sibi prouidens adhortatione Medici numquam saluratus, longè posthac se ipso melior effectus fuit, correcta opinionis iniuria. Vnicum motuum remedium, ratio est. Noui & ipse biduo

abstinentem cibo omni, & luce fœminam, solùm tenebris & lacrymis incumbentem, ob interitum catuli: pari caligine corpus damnauit mens cæca: caruit ratione rectâ, efficaci opinionis pharmaco.

Cap. 19. At, cui non suppetat rationis fides, sufficiat opinionis mala fides: meminerit esse pessimum peruigilij insomnium. Malè audiebat Pythoni opinio: nihil putabat malum, nisi quod putaret. Noluit putare, & ad constantiæ miraculum, adustionem, sectionémque vlcerum adhuc sine oris contractione tulit: adeò securum est, non putari mala, vt vel si fallamur, & sint mala, non erit malum. Quomodo, qui nihil malum putat, formidare potest? Certè si tristari poterit, non timere: maiorem portionem miseriæ saltem præcidit. Plùs vexamur timoribus, quàm malis. Solent quidam, ventris mancipia, ita auidè percupere ganeata cibaria, vt saliuam suam simili sapore inficiant adhuc ieiuni. Pueri quandoque potionem hausturi amaram præsentiunt acerbitatem, formidine humorem inquinante linguæ. Itaque non cibus, non potio mulcebat, non acerbabat; sed opinio. Iuuat existimationem malorum deponere: licèt sint, minùs tristabimur; nihilo istâ fraude scaudabimur, nisi curis.

PÆDEVSIS II.

Salutaris vsus opinionis, & intellectus.

Cap. 20. Lubet adiicere vsum opinatiuæ facultatis, abusu suo iam refutato. Eadem & virus nostræ hilaritatis, eadem antidotum mœroris potest fieri: nocet, sed valet mederi: ex ipso scorpio medicamentum sui morsus premitur: peritia in hoc est, non tantùm innocuas res facere, sed felicitet peruertere, vt salutares faciamus. Eadem vis, si dirigitur, iuuat; si flectitur, nocet. Domiturus equum non macerat impetus, sed erudit, & ipsam lasciuientis pulli indolem ad elegantiam instituit: ita rerum apprehensio, quamuis, cùm fallax est, pestis gaudij sit, habet suos rectos vsus: ad animi pacem educari potest. Ex calúnia ista malè apud Philosophos audiuit opinio, suis inuentis miseriam nostræ conditionis augens. At & ipsa crementa lætitiæ, subsidia fortunæ potest reparare. Bifariam rerum classes digessimus: aliæ mutabiles, quæ nostro arbitrio non pareant: aliæ immutabiles, & quæ in manu nostra sint. Ad illas æqualibus suspendimus momentis animum, & sub neutro cohibuimus voluntatem impetu: siue odio, siue amore periclitatur; mutabilia sunt, & extra cordis ius; nec prehendere illas, nec ablegare fas possumus. Quare aut ereptis, quæ in voto erant; aut adiunctis, quæ in fastidio; angor indubitatus venit. Deest, quod cupimus; adest, quod odimus. Hæc sunt omnia elementa mœroris. At, quia confligere cum rebus nudis & andis, vt hic diximus, harum semper eximendo formidinem, illarum extinguendo cupidinem, possibile, sed difficile est, fauebit propitia aliqua opinio, quæ commoda specie purpuret, aut cruentet illas, &, prout opus fuerit, pingat, vel ad metus, vel illecebras. Etenim dolorem si ecum nuda frontis suæ austeritate, & intento respectu, qua dolor est, & fauciat, appetere ægrum est: at, si ratio mitiget, & non ad vultum illius horridum duntaxat respectet, sed circumspiciat vndique, iam cicur, & tractabilis erit, si ratio dictet ista. Quid sensum commitis? Excipe dolorem animo, nullum in hunc ius labor vindicat: nullus dolor maior patientia est: omnis minor est gloria: si breuis, virtus longæua est: si longus, gloria æterna est. Leuia est patientia volentia, & gloria patientis non leuis: vtràque ferendus est, & exiguus dolor propter patientiam, & grauis propter gloriam. Quid, si instrumentum istud sit bonorum? Quid, si asylum fæuioris fortunæ: Quid? homo es, non Deus, Damnum doloris penser istud bonum, meminisse tui: gaudeas te nosse. Quid malum adhuc putas? A Deo nullum malum est. Deus voluit. Anne minoris est voluntas Dei, quàm sensua tuus? Quid? Hactenus contumax persistis? Irascere, indulge affectui, funde bilem, si tollere dolorem potest: si proficis, impatiens esto. At nullum extenuat impatientia malum, impinguat omne. Gemis: sed non frendeas. Fers ægrè tantùm dolorem: ergo velles minorem. Sed necesse est, feras non ægrè: quia, si nolis, magnum facis. Patientiâ solum minor redditur. His, aut similibus mitescet opinio rei acerbæ.

Cap. 21. Itaque non licet calumniari imbecillitatem humanam, quòd sua adæquate vota nequeat, neque pareant rea cupidini: tantumdem enim arbitrio cadit: nequeunt percellere nos, nisi apprehendatur, & tenentiet imaginario, aut pacificas, aut hostiles. Hoc de nostris est. Ita est propriè nobiscum actum, quandoquidem sub nostra manu non veniant res, quòd earum facies veniat, qua vel terrent, vel pelliciunt. Nihil nostrum in rebus est, nisi iudicium; & satis hoc est, non minùs ac si ipsæ: vt dimittere, aut admittere acerbas, vel suaues pro libidine sit. Æquè cõpendiosum est gaudij artificium, sub nostram recidit artem: vt libet reformare res, licet. Non tutior esses inter scorpios, dipsadas, sepedones, natrices dryinos, viperas, si ad te accedere non possent, quàm si accedẽtes suum pestilenti morsu transmittere nequirent virus. Æquè incolumis maneres, si tuo arbitrio fuisset morus venenatium, ant venenum: sice isto innocentia sunt. Quid referet extra ius nostrum res esse, si earum acies iuris nostri est? Opinione nostra, aut instruimus, aut spoliamus. Virus aut salubritas, & sapor rerum iudicio nostro funditur. Arma iam concedimus, iam tollimus: at exermem militem vel timidus non pauebit. Edentulus aper est innocens, mancus v. fus, ludicrus; cæcus basiliscus, sanus: in nullum est malum sine opinione nostra, quæ, vt scit mala deformare, nouit & bona comere. Hac parte iuuandi sumus: huc illa flectenda est. Si istum teneamus sensum, admittere partim iam liceat duas Epicteti ansulas: vna alleuiat correptas res: altera grauat. Nequit fortunæ ingenium ita teres, aut bonum, aut malum achitectari, quin opinio nostra nesciat offendere demissum aliquid, aut eminens: hinc læuigatum, inde exasperatum. Quod isto respectu vmbra mali subnigrescit, illo radiat boni speciei: si rectâ contemplemur, si ons pulchra patebit. Artificiosum quoddam genus picturarum pro respectibus figuras variat: si obliquè obtueris, arietem istinc videbis, aut asellum: si aliunde, leonem,

leonem, aut bouem; si rectà, elegantem faciem. Non aliter colores mutant res: aut luridæ dantur, aut festiuæ. Eadem contemplabatur Heraclitus, quæ Democritus; sed è diuerso situ: illius excitarunt fletus, huius cachinnos. Idem metallum neglexit Curius, dilexit Crassus. Sub binis omnia formis spectare licet, totua & eleganti.

Cap. 22. Quin, ipsius formæ elegantiam turpi latere, & contemptibili potest videri specie, (vt istud quoque ad exemplum sit,) si ea intuearis parte, qua temporis soror est, qua animi extranea. Quid lætaris re omnium fragillima? Ipso delicatior vitro forma est: istud sine ictu non perit; illa sine vulnere cadit: non est opus, vt pereat, nisi quòd existat: durando interit: dum seruatur, perditur: res omnium fugacissima: non est stabilior tempore; cum ipso fugit. Non est opus, quòd atterreat hostis; si contines tempus, aude sistere speciem. Diffluit substantia nostra, accidénsne stabit? Vis scire, quid sit? Expecta, scies, quòd non sit. Quid amas, quod, vt vota tua feliciter cadant, periturum est? Amas formam, sed non odisti vitam: senio forma perit, ante senium morbo. Non est pretiosa species, nec valetudo, nisi cum animo speciosa & vegeto. Sunt venena, quæ admistione alieni succi salutaria fiunt: nunquam periculosior mens ægra, quàm in corpore sano.

Cap. 23. Ambiguæ itaque res sunt ad contemplationem nostram: sed ansula salutari comprehendi oportet. Visus est Androcidas ineptus miles, quòd claudus descenderet in aciem, & propterea increpatus: alio tamen latere ille sumpsit, & suum tutatus est consilium, & ad gloriam tortsit dicterium: Pugnare, inquit, non fugere, mihi propositum est. Theramenes, opinor, siue alius alicuis Lacedæmone animus, innocenti capulo prehendit fatum; lætus, ridénsque damnationem mortis excepit; risúmque torquenti maleuolo ad legum, Lycurgíque contemptionem, Ego (respondit) gratiam habeo illi, qui ea me plectit mulcta, quæ sine mutuatione & versura potest solui. Scilicet, sana ista ansula leuis fuit: grauissima leuibus animis mors, & mala malis. Lacones, siue trecenti, siue sexcenti fuissent, qui aliis ex omni Græcia effugientibus Xerxem relicti sunt, suam quoque satis honorare fugam possent. Non erat spes victoriæ, sed sepulcri: non tam expectabatur vinci, sed obrui: satis gloriæ fuit, quòd tardarent. Nimiùm fecerunt, quòd dubitarint; nec pudor erat non sperare vincere, à quo rerum natura victa, maria, montes. Aliud est præliari; aliud desperare. Maxima potiùs ignominia, si illos primos Græcorum vinceret Barbarus sine teste virtutis; hostium dumtaxat arbitrio commissa fama: sed gloriosiùs altero arripiebatur mors latere. Vnde tremor? Saxa commilitones erant: angustæ Thermopylæ laxent animos: natus erat locus paucis: non numeretur Lacon, sed æstimetur. Sparta muros non habet, nunc habet: iueruot, non fugerunt socij: superflui visi sunt: non reliquêre Spartanos, sed elegerunt. Licet dicere: Hic meus est dies. Non iam defendatur Græcia, sed pudor. Aliis non fuisset dedecus fugere: Laconicæ infamiæ deliberasse est satis. Si victoria incerta est, gloria est certa: ad certam victoriam Athenienses venissent. Lacones ad certam mortem stare solent. Quid? Fugerint socij? Nec sequendi sunt, nec reuocandi. Cur istud primum in Atheniensibus Spartæ probabunt? Aliud imitari licet, non fugam. Montes mutauit Xerxes: discat esse, quod vincere possit potiùs, quàm mutare. Offendat Barbarus aliquod difficile, ferire Laconem. Proh pudor! inter hostes fugere, inter fugientes tardare! Qui vicerunt stando Græcos, vincent vel cadendo barbaros. Paucis maior gloria vincere erit; minor iactura vinci; nullus pudor. Hisne satis præponderans opinio verget? Archius, Triarius, Portius, Cæstius habuerunt, vbi se funderent.

At, si quocumque flectere opinionem licet in naturæ fauore, in virtutis experimento; cur non in fortunæ iracundia, & ea parte arripere, qua non vrit? Pauper sis: non respectes diuitias, vt instrumenta voluptatis; sed, vt tormenta virtutis, discrimina saltem. Euge, liberalior virtus est, quàm fortuna: non dat repetitura; non negat necessaria. Solùm non dat, quod datum nocebit, quod ademptum proderit: solùm eripit, quod relictum lædit. Quid interest, exuat casus? consilium, & virtus induet. O inepte, remedium paupertatis præsentissimum habes, non desiderare. Tantumdem est, habere, & non cupere. Quid ægrè fers paupertatem? A te pete, quod deest: locupletissimus eris. Dabis tibi, quæcumque nolis. Ille diues solùm est, qui à se mutuum accepit: iste solùm nunquam eget. Victu splendido cares? Ne putes gustum, sed naturam: illi nihil, huic parum satis est. Sanus non eris: sed eris sanus fortasse, & bonus. Exiguo in victu exigua est voluptas, id est, malitia. Gaude necessitate virtutis: sponte non fecisti, quod debes: post istud quid melius, quàm facere coactè? Si angustus non est cibus, laxa erit gula, capiet omnia vina. Quid? Delicias quæris? Ipse Epicurus in oleribus & abstinentia voluptates suas posuit. Repulsam pateris? Ne iacturam voti intuearis, sed periculi. Tuta mediocritas est. Nulla tibi iniuria, sed ambitioni tuæ: huic ipse prior iniuriam facturus eras. Imitanda est ars naturæ; ea parte adhærere, qua conuenit. Hoc astu æmula inter se compagine pacificus constat orbis: ignis aërem fere in dimidio sui aduersatur, aër aquam, aqua terram: sed eo cohærent latere, quo amicant. Ignis siccitate lætatur, aër humiditate summa: anne propterea horrent, & discedunt? Minimè. Callent manus pacificas nectere: aliunde quærunt se amplecti, & communi ligantur nexu, caliditate. Aqua quoque, & aër frigore & calore se hostiliter fugarent; amica tamen vtrique humiditate se osculantur. Terra pariter contempta ariditate, init cum humore fœdera, quà frigescunt: ita inter hostiles impetus amor est. Nos tamen prauo iudicio res arripimos: contraria ansa prehendimus, qua nos vrunt, qua aduersissimæ sunt.

Cap. 24.

PRÆCEPTA TOPICA in vſu opinionis.

LOCVS I.

Ex comparatione fortunæ.

Cap. 25. ATqui, vt poſſis te ſolerter fallere ſalutari opinionis vſu, aliqua memoranda ſunt præcepta. Primum ſit comparatio fortunæ. Sapienter Barbarus ſapiens ait: Non eſt malum, quod cum alio comparatum bonum eſt. Amiſiſti bona? cur proptereà triſtaris? Alij caruerunt: læti viuunt. Quin ipſe nondum adeptus illa, nouiſti, quid ſit ridere. Reuocatus es in ſtatum capacem gaudij, expertus fuiſti, riſiſti, Quid modò mœres? Habes minùs, quàm ſperabas: ſed non quàm eges: quid mirum, maneas citra ſpem, ſi ſupra ſpem ambis? Speraſti plùs, quàm debebas: iuſte habes minùs, quàm ſperabas. Fateor, amiſiſſe aliqua: ſed retines alia. Cur obliuiſceris omnium? Scito manſiſſe plura. Non omnia perdidit fortuna, ſed tu, cùm non memineris. Puerorum more excandes, quibus cùm vna nux eripitur, præ iracundia excutiunt è manu omnes; dum aliquid negatur, omnia nolunt. Inuidè tua reſpicis, cùm inuiſa cuncta habeas ob rem vnicam, quæ abeſt. Abſtulit aliquid fortuna? ignoſce; quia plura dedit; & ipſum, quod abſtulit, metuit à te alicuius rei patientiam. Fortaſſe, & poſteà emendauit hanc iniuriam, & anteà redemit. Plus eſt, quo te delectes præſentibus, quàm ereptis. Pauca abſtulit ſors, pepercit pluribus: plus dimiſit, quàm rapuit. Diffunde mentem per reſtantia, ne putes infortunium, potuiſſe plus habere. Compenſat gaudium poſſeſſorum, ſenſum amiſſorum. Ne reſpectes ablata, ſed relicta. Cur miſerum te putas, qui ſi conferas te cum miſeris, felix eris? Gratificare potiùs, quòd habuiſti plura, quòd pauciora habere poſſes, quòd adhuc habes: plura, ſcilicet, quàm alij habent; imò quàm opus habes, & quàm habere es dignus. Ariſtippus opulentum prædium amiſit, anne proptereà doluit? imò lætus ſolatus eſt dolentes. Amico, ſiue adulatori, qui ægriùs tulerat, niſi finxiſſet, iacturam alienam, Nónne, dixit, tu prædiolum vnum habes; mihi tres reſtant fundi? Cur non doleam potiùs tuam ſortem? Sapienter duplici collatione pharmacum temperauit fortunæ: reſpexit, quæ habuit ipſe: quæ non habuit alter.

Cap. 26. Quid? adhuc putas perdidiſſe multa? Compenſa lancem timoris: ſi multa amiſiſti, pauciora, & pro paucioribus metues. Cur te putas miſerum, quòd perdidiſti, cùm te beatum poſſis facere, ſi non deſideres? Iniuſtus es, ſi ius ſuum repetendi mutuanti integrum non ſeruas, ſi non permittis ſuum arbitrium. Ne damni loco habeas reſtituiſſe, ſed lucri accepiſſe. Memento diu habuiſſe, non diutiùs poſſe habere. In iſta autem conferendæ fortunæ induſtria cauendum eſt, ne attollas oculos, ne ſurſum lumina iactes: per inferiores cliuos dimitte, & dilata obtutum. Nulla, quantumuis magna fortuna, ſe contenta eſt, ſi maiorem, aut æqualem videat. Nulla tam tenuis, quam non magnificet minor, quam non ſoletur triſtior. Hoc intereſt inter iſta corporis, & rudia bona temporis mancipia, atque inter bona animi & virtutis: in illis reſpiciendi ſunt, qui minùs habent; in his, qui plùs. Cuius ſi deſideres cauſam, iſta eſt. Temporalia contemnenda ſunt, æterna exoptanda: reſpectus enim minoris felicitatis ſolatur, & mitigat auidam cupidinem. Aſpectus maioris virtutis prouocat & incendit animum, diſpiciens inde, quantùm tibi ſuperfluat fortunæ, quantùm deſit virtutis. Iuuat prætereà diſparium comparatio, fortunæ, inquam, cum virtute, vt iſtius gloria leniat illius vulnus. Agidem tantoperè animauit contemplatio virtutis, & innocentiæ bonum, vt vltrò prouocaret fortunam, imò fata: ipſe lictorem plorantem, trepidum, anxiumque ſolatus eſt: erexit ad opus; quia ſuam fortunam cum virtute contulit. Sic, inquit, iniuſte, & contra leges moriens, longè melior ſum, quam qui nuper morte damnarunt. Hæc inquiens, vltrò exhibuit collum innectendum laqueo pro gloriæ ſuæ torque.

LOCVS II.

Ex contingentia.

ALiud corrigendæ opinionis pharmacum dabit contingentia, rerúmque anceps caſus. Pretioſam ſupellectilem magni habuiſti, aut vnicum vnionem, aliúdve inuidiæ pignus, auaritiæ prædam? amiſiſti? hac tecum ratione, ne dicam, ſolare, lætare: Perdidi ſupellectilem: ſed incolumis ſum. Mea ſalute gaudeo. Multos perdidit auaritia, non dumtaxat propria, aliena etiam: vtriuſque diſcrimen euaſi. Multi à furibus occiſi, à ſeruis interempti: culpa fuit, diuites fuiſſe: ablata illis vita, vt auferrentur nummi. Anne ipſe priuilegium impetraui ab inuidia, ab auaritia, inexorabilibus tyrannis? Quod alicui, omnibus contingens eſt: quod omnibus, mihi. Ergo, ſi ob iſta fortunæ crepundia occidendus forem, libenter ſic tranſigerem diſcrimen: perderem omnia, ne perirem. Dedêre viatores crumenas latroni, nauigantes merces Oceáno, vt ſe redimerent. Minùs ipſe dedi, & ſaluus ſum. Me, & mea amiſſurus, vt me ſeruarem, lætus concederem mea: gratularer mihi, gratiam aliis haberem. Quid mihi ad iſtam lætitiam nunc deeſt? Supereſt potiùs. Hauriò iſtum ſpiritum: iacto hos artus: viuere me ſentio: melior nunc mea conditio: cur triſtiorem faciam? Cum vita ſum, & nulli gratias debeo: neminem rogaui; anceps non fui, non formidaui. Cap. 27.

Honore publico depoſitus es, & procuratione exauctoratus? Neque iſtud graue putes. Cap. 28. Anne, ſi procederes, iurabis, nulla fore contrahenda odia? nunquam ob iniuſtam functionem, aut inuidorum calumniam, eò venturum, ne cum munere opes, honorem, amicos, appendices fortunæ, vitamque poneres? Si præſcius quis huius tuæ fortunæ ſæuitiæ, ne tanta calamitas te obrueret, pecuniis & ſolicitudine res ſolertèr prouidiſſet, vt honeſto titulo deponereris, quo præoccupares infelicem ſortem, gratus illi fuiſſes, etiam ſine munere tuo. Quid modò iraſceris? Habes, quod tunc optares, opes, honorem, amicos, vitam; inſuper, quæ amico fido pro gra-

tia

tia largiturus eras. Gaude potiùs. Infida fortuna tibi fidelis fuit, & liberalis: gratis abſtulit damnum: debebas aliquid ſoluere, vt auferret. Ægrotas? dolor pungit? ánne & iſtud ſine ſolatio? Fortaſſe & cum lætitia. Minus malum iam aliquod bonum eſt. Nemo non gaudebit bono ſuo. Forſitan dum langues, magnum aliquod facinus fortunæ eludes. Robore, valetudinéque ſi firmus eſſes, interim aut iracundia tua, aut petulantia aliena in foro prouocatus offendiſſes illum, qui tuo iugulo repararet iniuriam ſuam. Nónne malles fuiſſe in lecto, quàm in feretro? Quo pretio illum emeres languorem, redemptorem tuum? Nummos, an artus ipſos dares? Si opus fuiſſet, oculos: dexteram extenderes ſecandam. Non adæquantur membra vitæ.

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxa:
Tuber adſtrue gibberum,
Lubricos quate dentes:
Vita dum ſuperes, benè eſt.
Hanc mihi, vel acuta
Si ſedeam cruce, ſuſtine.

Quid mœres? Vitam modò habes, mox valetudinem, inſuper ſanam dexteram. Numera artus tuos, nullus abeſt.

LOCVS III.

Ex reſpectu finis.

Cap.29. SIt etiam caput dirigendæ opinionis, rerum capita, vultuſque reſpicere: fines ſuos dico. Vix vnquam ita ſe pandunt res, quàm in exitu. Viſa eſt Moyſi virga manui ſuæ ſocialis, qua ſe iuuabat, horridus ſerpens: attertuit illum, fugauit, donec cauda extrema apprehenſa, reddita ſtatim eſt, quod fuerat, virga, inquam. Plura, quæ ad ſubſidium noſtrum ſunt, timemus, fugimúſque alienis formis terribilia, & virulenta viſa: alia ſalubria apparent, quæ venenata. Ne iſtam priorem obtueamur faciem; ſed finibus prehendamus ſuis: tunc quod ſunt, videbuntur. Finis rerum, caput eſt. Vtique: nam notificat. Capite, & ore quemque dignoſcimus, non tergore, non occipite. Audimus ſæpè, omnia iſta bona tempori cedentia, diuitias, voluptates, honores, nihil eſſe. Vnde iſta notitia? Ab exitu, in nihilum faceſſunt: inde nihil eſſe dicimus, & diſcimus: nihil, inquam, boni & neceſſarij: nam ſæpè aliquid, aut plurimùm mali ſunt. Scorpium venenantem non timebimus ex adulanti ore; ſed à præpoſtero morſu. Qui virus voluptatis velit noſcere, extrema reſpectet: initio palpat; exitus, exitium eſt: fine ſuo pungit ſcorpione perfidior. Prudenter itaque Phalaris ſcribit: Sapientis viri officium eſt, ante verba, rem ipſam, ante rem, diligentiùs quoque exitum conſiderare. Exitum voluptatum conſidera, pœnitentiam, aut præcipitium. Quid? Exitum conſidera omnium, ſecundam mundi ianuam, mortem. Audi, & hauri Samium monitum?

Ne imprudenter te ipſum habere circa aliquid aſſueſcas: ſed cognoſce, quòd mori, fato conſtitutum eſt omnibus.

Μὴ δ' ἀλογίστως σαυτὸν ἔχειν περὶ μηδὲν ἔθιζε.
Ἀλλὰ γνῶθι μὲν, ὡς θανέειν πέπρωται ἅπασι.

Iam ex iſta rerum clauſula panditur veritas. Omnia nihil putabis; etſi æterna forent, præter te: te vno perituro, omnia tecum tibi peribunt, etiam non pereuntia, nec peritura. Iuuat vltra fines rerum, etiam reliquias ſuas, & veluti cineres proſpicere. Quid poſt diariam voluptatem reſtat? Longa pœnitudo. Quid poſt laborem honeſtatis? Lætitia æterna, gratulatio, laus: iſtæ ſunt reliquiæ virtutis. Anne ſanæ mentis erit, commutare longam, vitalémque voluptatem virtutis pro breui cupiditatis, & dolore æterno?

LOCVS IV.

Ex comparatione temporum.

IVuat, vt tranſilias damna rerum, quòd ipſas iudicio tranſcendas. Quid erit, poſtquàm fuerint? Trans voluptatem te iace, & ſaltu ſupera. Qui cœnoſum riuum offendit, ſi tranſiliat, non ſe inquinabit. Cogita frigida iſta delectamenta prætenta, quid tunc erit? Non optabis futura, contemnes præſentia. Quid tranſacta voluptate retinebis? Nihil. Mentior: imò multùm; ſed pœnitudinis, ſed faſtidij, certè ſi non ipſius voluptatis, tui ipſius. Quantùm ad oblectamentum, cùm vltrà ſumus, omnes æquales erimus, & qui frui, & qui priuari voluptate: quantùm ad peſſimas, quas habet, reliquias, deterior conditio affligit gauiſos. Age, nolis: ſed acceptam habeas iucunditatem felleo ſubſidentem ſitu. Æſtima te iam fruitum. Idem habebis fruiturus, atque cariturus: niſi quòd id minùs, ſi careas, morſum cordis, pœnitentiam; ſi fruaris, ſecuritatem, virtutem. Compenſa guſtum illum peregrinantem pro conſtantia vitæ huius, pro æternitate futuræ, pro guſtu conſcientiæ manſuro. Cap.30.

In his quoque, quæ cortice exaſperata ſunt triſti, luguбrique, quotquot ſiniſtra manu ſors gubernat, transfer te poſt menſem, aut annum: cogita iam te oblitum tui vulneris, & reconciliatum fortunæ; perinde iam lætaturum, ac ſi nihil accidiſſet aduerſi. Præripe modò, quod poſteà habiturus es. Tempus medetur dolori. Nónne iſtud opinionis argumentum eſt, illâ potiùs, quàm dolore dolere? Quod poteſt labilis dies, poterit ſtabilis mens, corrigere opinionem, extinguere ſenſum. Puluillus perinde contempſit recens nuntium defuncti filij, ac ſi iam multos annos reſciſſet, ſine gemitu non interrumpente precationem. Solennia pontificalis carminis verba concepit, diſſimulans audire, quaſi iam ſciſſet; aut ſæpiſſime, & cum faſtidio audiſſet. Solùm id, quod ad præſentem curam videbatur ſpectare, neglectim & perfunctoriè prouidit. Hoc tantùm dixit: Cadauer igitur, quo vultis, proiicite. Æſtimauit filium non immortalem; nec conſiſtentius quid, quàm teſtam, qua conſeiſſa, fragmenta nihil curantur; eruto nucleo, putamina proiiciuntur. Ita ſine nucleo, hominis mente, corticem cadaueris neglexit. Cap. 31.

LOCVS V.

Ab exemplo.

NEc leue adminiculum præſtabit commemoratio exemplorum. Non ad ineptum peſſimorum ſolatium, qui ſocietate condolen- Cap. 32.

tium recreantur; & dum plures miseros vident, beatiores sibi crudelissimè videntur: sed, vt pudeat ægrè ferre, quod multi moderatè & tranquillè; nonnulli lætè tulerunt; alij cupidè, & cum diligentia supra patientiam. Composuit Python Rheginus mortem cum gloria virtutis, & animosè prouocauit ciues, ne, vt parcerent sibi, parcerent hosti. Alligatus à Dionysio machinæ, quam pro expugnando Rhegio parauerat, murísque admotus, vt machinæ, in qua ciuis de patria benemeritus erat, parceretur, exclamat Python, vt tela illuc contorquerent: se enim signum libertatis esse. Vnus fuit, cui damna precaria fuerunt; qui periculum flagitauit. Moneamur prætereà conditionem nostram. Cogitatio humanitatis onera sua magnoperè leuat. Non Dij sumus; sed mortales. Quæque dolemus, appendices mortalitatis sunt.

LOCVS VI.

Ex prouidentiæ ratione.

Cap. 33. CÆterùm in plurimis, fatorum consideratio Demetrium impulit, plurésque antiquorum ad malorum opinionem ponendam, aut portandam; scilicet, necessitatis lex coëgit ad patientiam. Nobis validius adiumentum est opinionis leniendæ, non necessitas, sed voluntas; diuina, inquam. Quid acidum putare possumus, quod illa propinat? quid malum, quod illa consecrat? Non trahimur fatis, ducit nos Deus. Quò? Ad se. Quà? Ne istud roges: nam nec aurigam ad vnam vrgemus orbitam; nec nauclerum ad vnam periodum. Qualibet vehant, dum, quò volumus, veniamus. Ipsorum munus est nosse itinera. Cur Deo præscribimus leges viæ, quas auriga non patitur? Quid quereris? Salebrosa ducit semita? Compendiosa est, securaque: imò iam salebris carebit; si putes vectorem Deum, si tutum iter. Cum Deo pugnare vis, si resistis. Istud prouidentiæ solatium, magnorum animorum est, & maiori otio dissertandum.

PÆDEVSIS III.

Distractio ipsius opinionis.

Cap. 34. HIs opinionis salutaris industriis obmutescet voluntas nostra, quantumuis procax fuerit: etenim placabilis indolis est; ignauia solùm disciplinæ ferocit. Iam non vociferabitur vel specie boni, quamlibet ratio obiiciat, aut substituat. Puerili itaque modo fallenda est. Cùm puer mixta singultibus balbutie cultellum poscit, mater negat, & semouet, ne se vulneret filius: augentique puero fletus, substituit pomum, aut nuces, quibus ille iam conticet lætus. Ita cupiditati nostræ aciem fortunæ postulanti, aliam boni innocentiorem faciem sufficere oportet, qua quiescet. Quia tamen non porrigitur per superficiem hic vultus; nam profunda res est veritas, (nec enim omninò falsus est Democritus;) fodiat mens, donec luceat suum aurum. Effodiunt auari thesauros, donec aliquid reperiant: in isto laboremus, donec nihil. Ditissimus animus est, qui hoc inuenit, omnia quæ vulgus quærit, exaggerat, nihil esse. Sciamus vti libertate nostra: sciamus gubernare intellectum, pretiosissimum tranquillitatis organum, hinc inde congeramus rationes, donec pessimam commutemus opinionem; sin minùs ponamus, & distrahamus; nec, quæ cogitamus mala, cogitemus. Memoria rei grauis etiam grauis est. Nocentiores regulo sunt res, & inhumaniores, quæ non suo, sed nostro nos sæpè perdunt respectu: nec corpus istud futile sauciant; sed mentem. Pessimè de nobis meremur, cùm iis, quæ nos cruciant, hæremus; nec audemus transferre ad alia mentem: & si fortè aliquando rapta aliò fuit, nostris malis statim restituimus; non aliter atque infantes, qui cupientes tractare ignem, licet doleant, rursus tangunt. Igitur ad aduersas res, cùm præsentes sunt, non aduertamus; cùm præteritæ, non recordemur; cùm futuræ, solùm prouideamus, non formidemus. Vlcera, quò plùs tractantur, ipsa nostra manus magis corrumpit. Ignorantia infortunij obstat mœrori: eadem vis inerit obliuioni, inerit incogitantiæ: idcircò dolores sopit dies Quid dolemus calamitates istas futiles, quæ solùm ignoratione sarciuntur? O fallacia bona, quorum gaudium, aut dolorem, fallit ignorantia, aut obliuio! O mendacia bona, quorum sensum ipsa nostra deceptio decipit! Quid affligimur ob vacua ista fortunæ munuscula, quæ perinde est habere, atque carere? Vt oculo panis vetus, & pictus stomachus solùm sentiet damnum. Non quod habemus, gaudemus; non quod amisimus, dolemus: possumus ob illa gaudere etiam carentes; possumus mœrere etiam possidentes. Si dimidium thesauri fur abstulisset auaro, dum nesciisset, lætaretur, ficta securitate, suis funestis nummis, perinde ac si possideret: cùm nihil auferatur, sed renuntietur vel vnus ablatus aureus, dolebit: namque opinio nostra solùm nos verberat. Infortunium ignoratum non lædit fortunam: ita & non cogitatum parum offendet.

PÆDEVSIS IV.

Veritatis obseruantia.

HÆc dixerim pro his, qui tundere ipsam frontem malorum non audent, vt saltem foribus se clausis tueantur. Omni medendum modo est dolori: alioqui strenuum, & neruosum animum opto, validum veritatis alumnum, ipsius firmamento stabilitum, quam vbique gaudeat respicere, gaudeat sequi. Nemo constans, nisi veritatis assecla. Nullus stat animus, nisi quem impellit ratio. Bellè itaque Diogenes, fortunæ dixit apponendam forte animi fiduciam, legi naturam, affectibus rationem. Quid enim fortunæ procellas pacat, nisi impauidus animus? Quid ita jus dicit, & colit, nisi natura? Quid ita sistit, congelátque cupiditates fluctuantes, nisi ratio? Veritatis natalitia sunt è ratione, cælo, Deo, qui prima eius stirps est. Opinionis verò, quæ simia quædam est veritatis, & vacuus vultus, è sensu & fæce ista rerum origo ducitur: idcò illa honorabilis, & Cap. 35.

patriam

patriam ſuam ſapiens, æterna, conſtans, conſtantes ſuos ſequaces reddit; iſta vilis, labans, mutabilia, ſuos quoque clientes verſat ſimili infirmitate: illa animi Conſul; iſta peſſimus corporis Tribunus: illa ſolùm pro anima pugnat; iſta pro corpore repugnat, magna ſtipata caterua, & diſcordi tumultu. Vna eſt veritas, & eadem, & ad omnia accommoda. Verè à diuinis Auguſtino, & Proſpero, dicitur lex omnium artium, & ars omnipotentis Artificis. Vna veritas lex erit omnium virtutum, norma omnium morum, vnum ſemper ſentiens, idem iudicans. Vna eſt ratio ſui ſimilis ſemper: opinio multiplex, & ſui diuerſa, contraria probans, falſa laudans. Quare, qui conſtantiam, baſim felicitatis quærit, vna ratione fundari oportet. Vnus erit, qui ſequitur illam; varius, qui opinionem. Ianuam ſimplicem veritatis habemus, mentem; multas opinionis valuas, omnes ſenſus, phantaſiam, cupiditates, paſſiones. Egregiè adiecit Stoïcis Proclus, non ſolùm ex opinionibus paſſiones moueri; ſed etiam propter paſſiones & impetus permutari opiniones; quandoque ex optimis peſſimas ſæpè reportari: ita per diuerſa improbi & ignorantes appetiti, & ſibi, & aliis repugnant; multiformes, & diſcordes ſecum: non mirum, quòd ab aliis diſſideant. At, qui ratione ſunt præditi, ab eodem ſuperiore canali lucis vniuerſam hauriunt cognitionem. Itaque eleganter ait ille: Omnes ſententiæ veræ, ſunt filiæ intellectus: ſorores ſunt, concordant omnes. Propterea, qui probus eſt, ſibi & aliis probis conſentit; vnus ſemper ſecum, & inter plurimos idem. Occurſus præterea rationis, & perturbatæ imaginationis diſtrahit à ſe improbum. Habet, vnde videat verum; habet, vnde ignoret: ſecum idcircò diſſidet: cuius diſcordiæ argumentum eſt pœnitentia, mitigatis paſſionibus ſequuta. Præualet plerumque ignorantia, languentem obruens igniculum mentis, omni modo mortalium vitam tenebris corrumpens, & in vniuerſam & priuatas actiones, nec aliter ac cæcos huc & illuc facit impingere.

Cap. 36. Ergo, qui pacis gaudia, qui tranquillitatem amat, qui conſtantiam, qui felicitatem, cuius eximia dos immutabilitas eſt, & æternitas; veritatem amet, qua æternabit virtus, ſtabit pax, manebit lætitia; in ſolido ſunt. Recta ratio, omni expiata opinionis fæce, focus iuſtitiæ eſt, lar virtutis. Sacra res, mens eſt: igniculum ſacrum in conſcientia perpetuò euigilantem ſeruat; pignus, ſcilicet, felicitatis ſecurius quàm pruna Veſtæ, imperij arrhabo, & cuſtos. Inquirenda igitur ſemper eſt veritas, & acri iudicio vindicanda, & velut extorquenda è rebus. extorta ampleɛtenda, ſemper amanda, &, vt Philo eleganter ait, oportet τριτόβατον ἡγεῖσθαι ἀλήθειαν ἰχνηλατεῖν. vt, quidquid dixerimus, pro iurato ſit, quidquid cogitauerimus, pro inſpirato. Sermonem, vt ſacramentum vereamur; iudicium, vt oraculum; & bonam voluntatem, vt præceptum diuinum. Magno alioqui luemus negligentiam, aut ſi non quæramus, aut non lucremur. Plùs quàm ignorantia nocet ſcientia inefficax. Priſcos illos ſapientes, ob vnius veritatis otium, diuinus Apoſtolus traditos ait in paſſiones ignominiæ, in reprobum ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, indignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. Adeò in tot mala, & ignorantias diducta eſt vnius rei ſcientia contempta: ſcilicet, tantæ ignorationis rea fuit notitia ignorantiæ ſimilis: meruit fieri, quod eſt viſa; ſcilicet, meruit eſſe, cuius tantumdem fuit.

Curiam habere antiquiſsimam inueſtigandæ veritatis.

Quid eſt, quòd nihil ægriùs feramus, quàm mendaces dici; nihil libentiùs, quàm eſſe? Pudet audire, quòd decipiamus; placet decipere; &, quod mirabere, placet decipi. In neminem maiori ſurgimus ſtomacho, quàm in ſeductorem noſtrum: ſed ſeduci, molliter, imò beatè ferimus, atque, ad incrementum iniuriæ, non ab alio, ſed à nobis. Sæpè manum obtendimus veritati fulguranti: tenebris gaudemus, vt vlulæ, & noctuæ; niſi quòd nos ſine venia, ſponte ſequimur, illæ natura impelluntur. Ignominioſum, & puſilli animi eſt, tacere veritatem ob mortis minas: an pe & propter mortem, aut vacui honoris expectationem, velle decipi, & ſibi imponere honorificum erit? Ægyptij rationem vitæ quotannis exigentes ab exteris, damnabant morte mentitos; rati indignos vita, qui de vita ſua falſum dicerent. Nóſne innocentiores erimus, qui vitam ipſam mentimur, &, ne benè viuamus, decipimur? Diligenda veritas eſt, cui debemus viuere, & eſſe: omnia ei debent, quòd ſunt; capient ab ipſa, vt benè ſint. Sublimiter Zorobabel ait: Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν καλεῖ, καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεῖ, καὶ πάντα τὰ ἔργα σείεται, καὶ τρέμει. Addit Athanaſius: Πᾶσα ἡ γῆ τὸν δημιουργὸν, καὶ τὴν ἀλήθειαν ὑμνεῖ, καὶ εὐλογεῖ, καὶ τρέμει. Grati veritati ſimus. Si non amamus, ne oderimus: ſi oderimus, tremamus: non ſumus ſecuriores cælo. Cap. 37.

Omnis terra veritatem clamat, & cælum benedicit, & omnia opera quaſſantur, & tremunt. Omnis terra opificem, & veritatem deprædicat, & benedicit, & tremit.

PÆDEVSIS V.

Senſus veritatis attingendus eſt.

AD alterum iam mentis peccatum opem laturi veniamus: peccat enim, aut iudiciis falſis, aut languidis, tametſi veris; ſed adeò hebetibus, & ſquallentibus, vt cùm fortiſſima, lucidiſſimaque rerum ſit veritas, non dimicet, nec micet. Diximus iam de perfida impoſitione iudicij falſi: nunc de languore, & ſegnitie veri reliquum eſt diſſerere. Itaque remiſſus iſte torpor, ſi non nocentior, non vilior erit. Brachium exangue & mortuum, hærens vegeto humero, licet non doleat, non iuuat: ita ſunt quædam iudicia vera, adeò tamen friuola, vt cor nequaquam foueant. adeò laſſa & flaccida, vt illud non concutiant. Iſtæ ſunt cogitationes, quas egregiè Alchuuinus paralyticas dixit; ſine motu ſunt; nequeunt porrigere voluntati manum; nequeunt gubernare lacertum. Eadem ſententia à duobus æquè audita, æquè probata, vnius fodicat & mordet cor; alterius nec lambit. Quin in te ipſo eadem nunc veritas mordet, mox nec adlatrat: quia cum languore, & incommodo greſſu, aut minimè opportuno ſubit mentem. Pondus illius plerumque eſt, quo pacto Cap. 38.

cadat,

cadat, vt quadret: nam aliquibus non insidet, nec ipso sentitur assensu. Eleganter dictum est, hos audiendo non audire. Sæpè contingit, audire hominem loquentem; & non audies, quid loquatur: si à longè vocem mittat, aut summissam, audies clamorem, audies susurrum; non audies sermonem. Perinde est audire, ac non audire. Ita est. Sunt quidam assensus mentis efficaces, clari, penetrantes cor: alij summissi, quos articulatio veritatis non ferit, nec penetrat suus aculeus. Audiunt veritatem, non quid loquatur veritas. Quot sunt, qui verissimum habuerunt, qui sæpiùs audierunt, quod magnus Antonius, quod Simeon Stylita, quod Franciscus, subita sapientia: sed retinuerunt suas opes, &, quod peius est, opera, vitia? Eadem fuerunt verba, & ab eodem Authore: alios tamen subeunt, vt integra, aliis excipiuntur ignauiter. Quoties fortunæ cum instrumento suo respectus, & memoria ceruicem Sesostris surrectam non flexit? Curru ferebatur aureo, pellucentibus lapillis, & pretiosis cælato vnionibus: quadrigam fecerat ex Regibus deuictis, quos iugo imposito subiunxit trahendo carpento: adeò bruta superbia est, vt bruta putet homines. Anne nunquam labentis sortis exemplum ille vidit? Nunquamne rotantis felicitatis nomen eius excepit auris? Sæpè, credo Anne falsum putauit? Non opinor repugnasse. Cur non motus, donec vnum è iugalibus Regibus aduertit, qui in currus rotam frequentem iactabat aciem, curiosè retrospiciens volubilitates eius; & rogatus à Sesostre causam assidui respectus, admirari dixit rotam instabili latam modo; aliàs aliter volutam, nunc sublimia demittentem, nunc demissa sublimantem. Intimè tunc veritas hæsit: instabilitatem sortis, quam Barbarus sæpiùs audiuit, tunc timuit; atque suæ conditionis, perfidæque felicitatis fidem capiens, dissoluit deinceps maiestatem superbam soluta è iugo maiestate captiua. Quid est, quòd omnes calumnientur fortunam; omnes rerum humanarum splendorem dicant inanem vmbram, omnia vana, omnia nihil esse, & hoc ipsum, quod affirmant, non teneant, nec in viscere suo inspiciant veritatem? Non intelligunt quid sit, nihil res esse: magni enim eas faciunt, & sui sensus contradictione pro illis excruciantur. Si tenerent, quod dicunt, nec gressum ob illas impenderent. Illud, quod nihil est, nequit arreptum ad se trahere cor. Summæ essentiæ, & eius, qui omnia est, robur est istud. Fatentur nihil virtuti præferendum: non ita putant: nihil minoris re ipsa habent. Ideò plerique pulcherrimis mentem exornati sensis, egregiis veritatibus, turpi languore sidunt inertes, ignaui; vt cùm alios impellant ad honesta, ipsi segnes consistant, & hoc ipso recedant, indocti eorum, quæ docent. Per somnia loquentem alij potiùs intelligent, quàm ipse. Cithara sonat aliis, mulcétque; ipsa nec audit, nec gaudet. In cortice dumtaxat suo tractant veritatem; credunt ibi esse: sed suo non taxant pretio, nec dignam opere cēsent. Qui thecam, qua asseruari gemmæ solent, conspiceret exteriùs, gemmas crederet ibi latere; pretio tamen iusto non posset æstimare: ita quibusdam placitis exterior veritatis vultus renidet; non tamen satis æstimatur, non perspicitur medulla sua.

Cap. 39. Bifariam itaque, attentione, scilicet, & fide, fouendi sunt hi languidi, & velut mussitantes sensus, ne tantùm dicantur, sed audiantur; nec tantùm audiantur, sed intelligantur; intellectúsque committat manui, & iuuenius gratiam, cuius necessitatem commendabo semper: at, licèt nihil sine illa possimus, iuuanda est, quamuis & hoc subsidium etiam sit ab illa, & post illam. Igitur, quemadmodum vt percipias, aut procul, aut tacitè loquentem, attentionem auges: sic, vt has ipsas veritates, quas tibi loqueris, teneas; attende voci, & senso tuo. Dicis, compendium cupiditatum esse laxamentum cordis, spatium felicitatis: sed ad istam vocem non aduertis animum, non attendis, quid dixeris. Cur quæsiturus fortunam, votas auges, opes cupis, honores ambis? O inepte, his ipsis, quibus quæris felicitatem, perdis. Te non tenuisti. Istúdne non est cupere, quærere diuitias; vigilare vulgo, & famæ; Attende, istæ cupiditates sunt, quas compescendas dicis. Collige te in te; dispice, quòd cupiditates dixisti, & quid sit cupiditas.

Cæterùm, & aliorum interpretationi stato, Cap. 40. si obtutu in præcordia veri non subeunti parum cernis vim omnem veritatis. crede: fidem opera sequantur. Quemadmodum multa facimus alieno ducti testimonio: ita quædam sensa veremur ob alienam fidem & exemplum. Fundum illum veri, quem non perspicimus, suspiciamus, & bona fide bonorum operemur. Ita Philosophi, ita Sancti fecerunt: ego vel inuitus sequar, etiam gemens imitabor. Hæc, inquam, veritas adegit ad magna, compulit ad ardua, ad honesta. Anne frustra? Minimè Igitur, si me non vrget, exemplum ipsorum me vrgebit. Credam, si non meis dictis, alienis factis. Sequar. Exemplum alienum sit pro sententia propria. Surdum manu & scripto alloquuntur. Si rationem meam nō satis audio, respiciam aliena facta. Credam non leuem, quę non leues concussit viros. Istúdne verissimum? Diuitiæ, & omnia bona tempori famulantia nocent amanti: nec ipsis satis pensatur boni sui contemptus Non te cædit ista veritas? Crede: fortior es, quàm putes: fac, quod vides facere videntes illam: aut, si non imiteris, æmulate. Ecce Cratetem impulit ad rerum suarum naufragium: dein corolla redimitus acclamauit libertatem sui animi, cùm iam se negaret mancipium auri, mali sanè herj, ictetici & pallentis. En Serapionem nudauit. En Filius Dei non habuit, vbi caput reclinaret. Quid fidem meretur, nisi ista probata sententia? Superfluunt probationi testes: dedi tres; darem trecentos. Non tantùm exempla æmulationi, erigendisque animis seruiunt: imagine enim virtutis irritamur, & quadam tacita superbia, & fortasse, si aliqua est, salutari, virtutem, quam videmus, aut inuidemus, aut præsumimus. Sed rationi Philosophiæ opem ferunt. Credimus, non sine magna ratione, magna & ardua cœpta & victa. Fidem quoque tuam sequere in his, quæ aliquando fecisti rationis feruore: posteà, cùm languet apprehensio, memento præteriti impetus, qui te vicit: nunc conatu voluntatis compensa lentorem iudicij. Dicas: Istud aliquando feci, aliquando sensi. Ita est. Cur non modò faciam idem? In fide antiqui decreti operabor, vt bonus sim, nec rationem expectabo.

ALIA

ALIA PRÆCEPTA contra opinionem.

PRÆCEPTVM I.

Præmeditari mala.

Cap.41. AD cognitionis quoque ſpectat vſum aliud malorum pharmacum in ipſa valetudine ſumendum. Gratiora ſunt medicamenta, quæ præuertunt morbum, quàm quæ leniunt. Nemo in conflictu ipſo expectat armari: videat iam miles in aciem cum lorica. Ante ictus fortunæ præmuniendi ſumus. Nec inducias otio Dux corrumpit: ita fortunæ induciis aduersùs ipſam vtamur. In ipſa ſecuritate periclitemur, quantùm in pericula poſſimus.

Quamobrem omneis, cùm ſecunda res ſunt maxime,
Meditari ſecum oportet, quo pacto aduerſam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia: peregrè rediens ſemper cogitet,
Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia eſſe hæc: fieri poſſe: vt ne quid animo ſit nouum:
Quidquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.

Prudentia nos aduersùs fortunam præſtruit. Ægrè, dum percellit, ſapimus. Quod priùs fugit ſubitam fortunam, conſilium eſt. Turbat repentinum vulnus; occupat improuiſus dolor; reſiſtit ſenſus non priùs mollitus præuiſione. Itaque ad vtramque fortunæ manum adornemur, & cuique operi præmittamus exploratores cogitatus, quales exitus eueniant; quales euentus obueniant; quales interueniant caſus. Eoſdem tibi potiùs expecta, quàm timeas. Regularis eſt fortunæ inſtabilitas: neminem excipit ingenio ſuo. Si inquieta omnia, labantia, moleſtaque videris; compendio pœnitentiæ ne ordiaris, niſi neceſſarium opus ſit: inæqualis pactio erit certi angoris, ancipitis exitus. Fatuum eſt, confidentia perfidæ fortunæ numerata moleſtia emere ſpem: vicinum huic puta, cùm periculum eſt certius exitu. Amentis eſt, ſine cauſa, ſponte, aut gratis periclitari. Hoc erat ex his, quorum Cato dicebat pœnituiſſe, ſi iter, quod pedibus poſſet, mari confeciſſet. Secura via vadendum eſt, & ſecura inuadenda. Nec inutile diſcrimen fortuita alicuius ſoſpitate expiatur. Quòd, ſi opus neceſſarium ſit; & ſatis ad hoc, ſi honeſtum: nulla enim maior magnæ indolis neceſſitas, quàm virtutis; tunc non eſt deſpondendus animus, al[illegible]ter inuadendum eſt; neque cæco impetu. [illegible], καὶ πράττε Iſtud Biantis & cogitandum, & faciendum eſt. Leæna fertur, cùm catulos defendit, oculorum aciem defigere, ne expaueſcat venabula. Generoſior eſt virtutis mos: erigit, tergitque frontem, & patentia diſcrimina ſereno, ſecuróque intuitu luſtrat, occurrit. Extra ius fortunæ eſt: nihil fortuitum videt: omnia expectat. Hæc ſapientis teſſera; præmeditari cuncta. Nihil, iuxta Antiſthenem, nouum, aut ſubitum putat: iuxta Democritum, nullum eorum miratur.

Duo ſunt præuiſi laboris commoda; prouidentiæ, vnum; tolerantiæ, alterum: deuitantur plures, placantur cæteri. Thaletem præuiſio ditauit vbertatis. Non minùs quæſtuoſa præuiſio ſterilitatis fortunæ, præmeditatióque malorum fortunat ſapientem. Neque minùs eſt ad oſtentationem Philoſophiæ, quàm Mileſij prouidentia. Iaculis perſpectis corpus furamur: ſubducit præuiſio animum malis: ſcit illudere, dum eludit. Quid? Fugare labores aut fugere non poſſumus? Cognitio illos mitigat. Quid eſt, quòd ſenio pereant? quòd antiqua mala manſueſiant, tollantur vetuſtate, medicante tempore? Anne vis eſt in die? Eſt in cogitatione, & diuturna familiaritate. Quemadmodum nimia conuerſatio minuit reuerentiam: ita malorum familiaritas eorumdem timores extenuat. Vſus pro ratione eſt. Dies medetur malis; ita & meditatio: atque vtrâque callus obducitur mœrori. Quædam enim conſuetudo laborum, cogitatio eſt: iam tractantur, dum putantur. Dolorem, quem alij diu ſuſtinendo; ſapiens diu meditando lenit: alienorum malorum experientiam habet. Quidquid Factum eſt, non ſolùm ait, Sciebam: ſed, Tuli: Cap.42.

Non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies, inopináve ſurgit.
Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi.

Maiora videntur ſubita: negant enim ſpatium conſiderandi, quantula ſint. Indulget dolori pœnitentia inertiæ; quaſi præcaueri potuiſſent, ſi præuiſa forent: auget enim ægritudinem culpa. Subitæ mutationes lædunt noſtra corpora: ita animos ſauciant. Viciſſitudines anni ſubeunt paulatim: non ſaltu ab hyeme in æſtatem itur; intercedit ver, ne repentinus ardor quaſſet valetudinem. Meditatio præparat mentes ad malorum æſtus; quemadmodum vernus tepor artus. Quin is, qui omnia humana prouidit, non putat iniuriam propriam, conditionem communem: tolerabilia credit, quæ videt multos ferre, omnes poſſe.

Nunc leue erit, quæſtiunculam Simplicij ſoluere, cur præuidenda ſint mala. Hoc potiùs videtur, ad longæuitatem doloris, vitam producere ægritudinis: diutiùs dolebimus, quàm opus ſit; ſcilicet, antequàm dolenda ſint, & cùm ſunt. Quod neceſſarium eſt pati, non eſt patiendum, niſi quamdiu neceſſe ſit; nempe, minùs quòd poſſimus, ne prouidentiâ noſtrâ miſeri ſiamus. Adiice & Epicurum reuocantem mentem à malis: putabat futuros omnes in ægritudine, qui ſe putent in malis, ſiue ſint expectata, ſiue inueterata; inutilémque meditationem futuri mali, forſitan non futuri. Si futurum, odioſum ſatis ſuo tempore eſſe; nec opus eſt ſempiternum fieri cogitatione noſtra: ſi non futurum, fruſtrà ſponte dolor ſuſcipitur. Cur ſine inducijs angendum, nunc mala tolerando, nunc cogitando? Verùm, aliud, opinor, eſt, cogitare mala; aliud, præcogitare, quæ poſſim mala cogitare: imò hoc ipſo præcogitanda cenſeo, ne cogitentur; id eſt, ne opinio nos fallat mala putando. Iniquam rerum æſtimationem non excuſo: ſiue in ipſis malis, ſiue ante ipſa, noxia eſt. Maximè autem iuuat præmeditatio infortunij, ne tale putemus; id eſt, ne ſit. Prætereà, eſt ſuus aliquando vſus præuiſi damni, adhuc quando opinione mali fallimur, Cap.43.

vt

vt extenuetur, vt leuiter sauciet, vt fortasse effugiatur. At, si nulla melior spes sit, nec tollendi damni, nec extenuandi doloris; tunc neque Cyrenaïcos probo, neque Epicureos damno: nihil enim inutilibus, & infrugiferis animis proficient visa mala, nisi maturare formidine dolorem.

Cap. 44.

Opus aliquod aggressurus ipso tibi subiicito, cuiusmodi sit illud opus. Si lauaturum abeuris, ea tibi proponito, quæ fiunt in balneo; alios perfundentes alios loco pellentes, alios conuitia facientes, alios furantes: sic tutius rem aggredieris, si ipse tibi dixeris: Et statim lauabo, & meum institutum naturæ congruens conseruabo. Eodémque modo in vnoquoque negotio: sic enim si quid impedimento lauationi tuæ fuerit, in promptu erit: Equidem non hoc solùm volui, sed & institutum meum naturæ consentaneum tueri volui: neque verò tuebor, si ea, quæ fiunt ægrè tulero. Singulis in rebus, quæ vel delectant, vel vsui seruiunt, vel diliguntur, memento considerare, cuiusmodi sint, exorsus à minutissimis. Si ollam diliges, te ollam diligere: nam ea confracta non conturbaberis. Si filiolum, aut vxorem, hominem à te diligi: nam eo mortuo, non perturbaberis.

In vniuersum autem vlcera fortunæ præsentia, aut præterita, quæ nondum obducta cute sunt, iuuat eos non attendere, qui nondum experti sunt gloriam resistendi aperta fronte: at futura aliquando, sed non semper, maximè constantibus, qui præuisione sua exermia damna faciunt: namque, vt fert anilis fabella, præuisus basiliscus perit; ita mala præuisa desinunt esse.

Igitur præmeditanda sunt humana homini, vt noscamus, & cum his pacem transigamus cordis, decretáque officij honesti firmemus, ne deturbent animum assultantes casus. Commeatùs ad omnem actionem sit contingentium contemplatio. Cape huius rei exemplum à penu Stoïco: Ὅταν ἅψεσθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν ὁποῖόν ἐστι τὸ ἔργον. Ἐὰν λουσόμενος ἀπίῃς, πρόβαλλε σεαυτῷ τὰ γινόμενα ἐν βαλανείῳ, τοὺς ἀπορραίνοντας, τοὺς ἐγκρουομένους, τοὺς λοιδοροῦντας, τοὺς κλέπτοντας, καὶ οὕτως ἀσφαλέστερον ἅψῃ τοῦ ἔργου, ἐὰν ἐπιλέγῃς. Ὅτι λοῦσαι θέλω, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν τηρῆσαι. Καὶ ὡσαύτως ἐφ᾽ ἑκάστου ἔργου· οὕτω γὰρ, ἄν τι πρὸς τὸ λοῦσαι ἐμποδὼν, πρόχειρον ἔσται. Διότι οὐ τοῦτο ἤθελον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι. οὐ τηρήσω δὲ, ἐὰν ἀγανακτῶ πρὸς τὰ γινόμενα. Oportet itaque in singulis actionibus adornari ad duo, ad actionem, & ad passionem; ad firmitatem, scilicet, animi, ad patientiam. Sed & rerum conditionem prænoscere iuuat. Salutare quoque aliud cape præceptum: Ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν ψυχαγωγούντων, ἢ χρείας παρεχόντων, ἢ στεργομένων, μέμνησο ἐπιλέγειν, ὁποῖόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν σμικροτάτων ἀρχόμενος. Ἂν χύτραν στέργῃς, ὅτι χύτραν στέργεις· κατεαγείσης γὰρ αὐτῆς, οὐ ταραχθήσῃ. Ἂν παιδίον σαυτοῦ καταφιλῇς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς. ἀποθανόντος γὰρ αὐτοῦ, οὐ ταραχθήσῃ. Anaxagoræ factum probauit dicta Epicteti, & Euripidis auditoris; nuntiata filij morte: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem. Nec contraxit frontem, nec madefecit genas. Eadem mortalitatis contemplatio aduersùs liberorum fata armauit Periclem, Bibulum, Quintum Maximum, L. Paulum. Dedit natura vitam filiis, arbitrio suo vtitur: exigit, cùm libet, debitum. Meminêre illi sortis suæ sine admonitione: non enim in doloris nostri culpa est natura; sed stulta spes mortalium, immemor mortalitatis. Nostra credulitas nos decipit: inopinantes cædimur. Inscios esse mortalitatis nostræ, magna amentia est, oblitos ignauia, infensos maxima impudentia. Xenophon vlteriùs mentem iecit: non vitæ, non morti genuisse filium putauit; sed virtuti, & gloriæ. Nuntiata gnati morte, deposuit coronam, (inter sacrificandum erat:) renuntiata causa, quòd strenuè in pugna cecidisset, resumpsit: propositum tunc habuit.

Cap. 45.

Sed & sapiens propositum suum semper habet: namque omne aduersum præmeditatum & præsumptum videns, nihil videt contingens, non præter votum, appetitum, opinionem, nec consilium suum. Cuncta cum exceptione facit, cupitque; imò cum quadam reuerentia fortunæ, (cuius tamen maximè contemptor est,) nisi aliud velit: nihil cum fiducia eius vouet, sed cum conditione & consensu. Ita inter humanos casus extra humanos errores est, imò & miserias. Eueniunt illi omnia, vt cogitauit; & cogitauit, vt eueniunt. Vult fieri cuncta, ita vt fiunt; & fiunt, vt vult. Cum incerto euentu & fraude sui voti, semper compos eius est: istud enim maximè sibi proponit, proposita sua posse falli; esse aliquid, quod illis repugnet: hac arte præuenit omnem pugnam fortis. Hinc fit, vt leuissimè saucietur destitutione sui voti: nam leuissimè vouit. Non spondet sibi fortunam, non sibi successum promisit, timidè desiderat, aut verecundè, & imbelli cupiditate. Quare irrita parum dolet. Ideò nunquam fallitur consilio suo, nunquam destituitur cupiditate: scit fortunæ licentiam: cum fortunæ venia cupit.

PRÆCEPTVM. II.

Expectare mala.

Cap. 46.

Atqui præter ea mala, quæ actionem, rerumque appendices sunt, aut in vicinia latent, (quædam enim, quia necessaria sunt, nunquam sunt timenda; alia, quia incerta sunt semper expectanda, alioqui perpetuò miseri, aut aliquando nimiùm miseri erimus; necessaria semper sauciabunt nos, inexpectata grauissimè;) oportet lustrare vigilanti obtutu omnia decumana fortunæ tela. Non confisi, non magni, sed insani animi est, plura sibi bona polliceri, quàm mala: horum numerus vincit. Obuia vbiq; sunt. Cur non occursum plurium & vagantium potiùs præsumes: Quin insperata expecta, quæque adhuc extra vsum sunt fortunæ. Quid, si fallaris? Non, credo, irasceris, nec graue posteà duces expungere grauissima ex tuo tolerandorum albo. Quid perdis, si non veniat iactura, quam putabas? Lucraberis potiùs lætitiam frustrati timoris. Istud constantiæ pensum est, ad omnia stare: omnia sibi putat restare. Pernicem fortunam, si non ignauiæ, moræ arguet. Ita præuenit omnia terribilia expectatione sua, vt cuique dicat: Serò accedis: diu mansi in spe; nunquam in timore.

Subita vulnera Iob sera fuerunt: diu ipse expectauerat. Credo solùm prouidentia sua minorem patientiam. Vtrum plus miraberis? Obstinatamne illius constantiam, & inflexibilem frontem, quum spoliatus opibus, armentis, seruis, prole, non molliter exuta, sed lacerata felicitate nudus mansit, vt saniei innataret? an, cùm rebus omnibus affluens, adulante sibi per omnia fortuna, persuasum fuisse euentura mala, quæ euenire nemo sanus putaret, præuidisséque non visa illatenus vulnera acerbissima, & præter morem fortis? Nullus casus illi repentinus venit securo regiis gaudiis, diuitiis, opulento possessionibus, armentis; venerabili filiis; occupato procuratione regni, substantiæ, familiæ, prolisque Vacabat ad cogitatus, fortasse quispiam diceret, otiosos, quippe extra potentiam, aut morem fortunæ, & inuidiæ vota. Ait ipse: Timor, quem timebam, euenit mihi; & quod verebar, accidit. Equidem & timuisse æquè miror, atque tulisse.

Cap. 47.

Quænam

Quæ nam maior gloria fuit, tot mala tolerata fuisse? An non improuisa? Non minùs ad exemplum egregium tolerandæ felicitatis, quàm aduersitatis positus est Iob vtriusque fortunæ doctor. Æquè prudenter & timidè bonam tulit, quàm patienter & animosè malam. Nouit cauere in illa, audere in ista. Imò ob inde non metuit istam, qui timuit illam. In ipsis vlnis felicitatis ferebatur blanditiæ sibi, vt nutrix cum infante solet. At ipse, cùm nulla mutādæ sortis suspicio erat, expectabat omnia aduersa, ad illam se adornans. Quid erit, sibi dicebat, si rerum tuarum dimidium auferet casus? quid, si armentorum partem? quid, si omnia? quid, si & bubulcos & opiliones pariter? quid, si ignis cælitùs demissus omnes greges cum pastoribus absorbuerit? quid, si his accedat iactura camelorum, & custodientium seruorum? quid, si malorum cumulus, liberorum charorum morte surgat, & fato iniquissimo? quid, si hoc acerbum poculum iniuidentis fortunæ, non per haustus aliquos, sed vno spiritu es compellendus exorbere? quid, si omnem istam seriem calamitatum, non in anno, non in mense, non in hebdomade, non in die; sed in hora vna, impetu concordi, irruat? si minori spatio, quàm cogites? Quid, si post istas sæuitias vnum tui perfugium sit, non nosocomium, cùm Rex sis; sed sepulcrum, adhuc te superstite? nec istud humanum, sed caninum, fœtidum sterquilinium? Vbi omnis familia tua, tuis ipsis visceribus hospitata, sint vermes, vt qui mortua corpora absumunt, te cum spiritu exedant? Vt non fortuna modò, sed natura iniqua tibi sit, & extra morem suum te spirantem corrumpat; tam acerba, vt solùm tibi mortem neget, vt omnia adeò tibi defecerint, & ipsum deficere? Quid, si vltra naturæ matris iniurias, etiam experiaris humanitatis, fidei, amicorum, vxorisque amantissimæ? Num propterea turbabitur mens tua, deturbabitor animus? At ille

Viua rupe manentior,
Ferri decocti robore durior,
Spes cui altè fixa petræ fuit.

vt Gerson canit, Non, inquiebat: pluris enim animum meum habeo, quàm pecora; pluris tranquillitatem meam, quàm turbam famulorum; pluris rationem, quàm armenta; pluris virum esse, quàm diuitem, quàm Regem; pluris sanitatem animi, quàm corporis; pluris puritatem affectuum, quàm intolerantiam fœtidorum artuum. Colligat suas copias fortuna: noua tormenta quendi inuenta adornet: experiatur summum, quod possit: pluant infortunia: omnia expecto. Hoc secum computabat, hoc decernebat pugil ille Dei. Nec situ sordebat in pace: victor vbique, & intra pectus suum fortunam tunc blandientem iugulabat: & velut strenui duces semper se exercent & belli quadam imagine gaudent, erudiuntúrque, aut venationibus, aut velitationibus; sic Iob se instituebat malis; sic se exercebat, & in ipsa fortuna venabatur infortunia. Peritus itaque & fortis nouit vno, eodemque animo ferre duas fortunas, & inæqualibus rebus æquali spiritu adæquari. Sciet & quisquis dicere possit:

Futuras mecum commentabar miserias,
Aut mortem acerbam, aut exilij mæstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali;
Vt si qua inuecta diritas casu foret,

Ne me imparatum cura laceraret repens.

An in stadio pugil aliud potuit expectare, quàm ictus, plagas, vulnera? Sed ante feriam pugnam velitatio. Nemo rudis inuadebat æmulum: in vacuum priùs aliquot ictus perdebat, iactabat irritum lacertum, cædebat aërem. Ita ante decretoria arma tractemus lusoria mala. In stadio sumus: æmula fortuna est: non nisi vulnera expectanda; sed præuisione erudiendi sumus. Vacua aliqua infortunia toleremus, præparato ad omnia animo. Assuetudo & feras mitigat; deformis aspectus consuetos non terret: ita mala cognita nec ferocient, nec formidabimus. Constantia sont, terrentiáque opinione. Hanc meritò Lamiam vocauit Socrates. Quemadmodum milites Persei Regis, cùm eclipsim ignorarent, perterriti inopina caligine cæli, animos & victoriam amiserunt; Romani conscij seruatunt Martios spiritus, cælestem vicissitudinem admoniti à perito Duce: ita sunt pleraque aduersa, quæ sola conscientia sui nec terrent, nec timentur, & innoxia sont. Eadem improuisio defectuæ lucis clarissimi Niciæ obscurauit gloriam, turpi suorum terrore, & fuga. Non minùs iuuabit præsagos esse defectuæ fortunæ, quàm Solis. Cap. 48.

PRÆCEPTVM III.

Timenda non confingere.

Verùm hæc, quam commendauimus malorum præuisio, perspicaciæ sit, non hallucinationis. Aliud est videre, aliud videri. Verbera, minæque fortunæ præmeditanda sunt; quæ innocentes, inutiliter formidandum non est. Pharmacum, quod ægrotantem recreat, sanum fortassè corrumpet. Quare hæc molestiarum contemplatio, vbi imminere potest discrimen, salutaris est: vbi pacata & facilia omnia, prætet phantasiam; noxius hic respectus erit. Formidabimus, quod ipsi fingimus: cùm ardua, quæ timemus, non sunt, nec erunt; sed facimus: cùm nihil ægrum est, nisi quod ægra imaginatio fabrefecit. Tunc minimè meditanda sunt isthæc phantasmata: reuocetur ab his mens: nullo medicamento est opus: inania sunt: cùm accedant per se, euanent. Artemonem infelicem fecit stulta inanium periculorum formido. Plùs lacerauit illum superuacua cura, quàm ipsa discrimina vexarent. Cassandrum exanimauit timor statuæ. Imaginatio est, quæ torquet; nec aliud, nisi ipsius damnum. Ista solùm eget pharmaco; & satis remedij erit, si non fit: si ipsam compescamus, potissimùm cùm timenda apprehensio altas egit radices, quæ ratione non facilè euelluntur. Sæpè obstinata quædam opinio reluctatur rationi, contra cuius fidem credit, formidatque aliquid arduum, siue acerbum, siue ignominiosum. Tunc fortius est relinqui: sua pertinacia reficitur, quò plus refellitur. Vt contentiosos mitigemus, contradicendi non sunt, sed relinquendi, donec pacati ipsi se agnoscant, resipiantque. Tunc oportet non tam refutare illam, quàm strangulare auocatione mentis ad alia, ne ipsa imaginatio loquatur, non ratione, sed impetu opprimenda. Ameotem, & furiosum, qui monita non audit ligamus, ne cui noceat: ita cöercenda est phantasia stulta, donec Cap. 49.

paulatim ſine vſu ſui flectat ſe, & vires ponat; vt quæ rationi non paret, pareat tempori. Hac arte panici metus medicandi ſunt, qui obſtant, ne cum dote & elegantia ſua peragamus honeſta. Premunt formidines illæ ſpontaneæ puſillos animos; cor mente turbata deturbant: vt erigatur, ſuóque rectum ſtatu ſiſtat, flecti ad temeritatem iuuat. Intrepidos inconſiderantia facit: ita timidi, vt iſtuc vergant, ne attendant inania. Nec tamen rationem auxiliarem penitùs excludo: aſciſcenda quandoque eſt, ſedato, ſcilicet, tumultu, &, vt ſic dixerim, ita illa inanis timoris pacata. Non monetur opportunè iracundus, dum furit: ita iſtæ formidines, cùm deferuent, corrigi iudicio poſſunt.

PÆDEVSIS VI.

Vſus memoriæ.

Cap. 50. RESTAT nunc adiicere vſum meditandorum malorum, quæ præterita ſunt. Iſtorum partim recordari, partim obliuiſci oportet. Illa, quę licèt antiqua ſint, recentem, crudúmque ſenſum habent, nec ſenio diritas ipſorum ſe flexit, nec maceratus eſt tempore primus vigor, obliuione fallere neceſſe eſt, ne ſempiternus ſit dolor. Interdum prurigine quadam dolendi infortunia mente repetimus; & velut ſcabie incitari refricamus damna noſtra, vt nos diu exedant. Potiùs tunc iuuat, ſi ratio non iuuat, ſubſtituere memoriæ iucunda pro acerbis, & eorum reminiſci, quæ benè acta, & nobiſcum, & à nobis, quorum euentus delectat, quorum commemoratio recreat. Seruus ille Aſdrubalis homicida in cruciatibus lætitiam, riſúmque retinuit recordatione vindicati heri. Sed iſta pro iniſimoribus dixerim. Licet quoque ſpatiari mentem per latiſſimos campos ſpei, & libamenta felicitatis futuræ prægustare. Non eſt iſta voluptatis ars, quam docuit Epicurus, damnanda: ſano licet vſurpari animo. Præcipiebat hic ingenioſus voluptatis faber, vt continuam illam faceret inter tot interpellantes irruptione fortunæ, malorum obliuiſci; placidorum verò, iucundiſſimque cogitatione iuſ i fouere lætitiam, tam præteritorum, iam futurorum. Ita eſt. Voluptas licita commemorata fidelior, & diuturnior eſt, quàm illicita præſens. Extra anguſtias eximenda ſunt gaudia, nec ſolùm breuitate ſuæ durationis fruendum. Non quandiu ſunt duntaxat; quandiu cogitantur, frui quoque potes.

Cap. 51. Malorum verò, quæ vim ſuam mitigarunt, vtilis memoria eſt. Diſcimus ex præteritis damnis iam vtilibus, ſi nolimus perdere. Hinc prudentis character, meminiſſe præteritorum, agere præſentia, cauere futura. Quemadmodum de præſentibus Æſchylus ait:

Quæ opus ſunt, præſens diſpice, ne præſens abſis.

Ἀεὶ, παρὸν φρόντιζε μὴ παρὸν δοκεῖν.

Ita, inquam, diſpice præterita, ne ſenex ſis, tanquam non natus. Hinc prouide futuris, ne ſuperſtes moriaris. Mortalem te putes, non mortuum. Diſcendo pati, dediſcimus miſeriam. Putemus, præſentia aliquando fuiſſe, quæ modo non dolemus: putemus, quæ modo dolemus, præterita aliquando fore. Par vtriſque vi eſt. Tempus nouit extrema reddere . ſciat nunc ratio. Ne timeamus nunc pauca, qui plurium iam obliti ſumus. Cur non amittimus reuerentiam malorum, quorum iam amiſimus memoriam? Non ſunt terribiliora præſentia, quàm præterita fuerunt; & tamen imbellia experimur, vt nullo impellente exciderint. Dies illa placuit.

PÆDEVSIS VII.

Inutilitas, & curioſitas mentis prohibenda.

AD clauſulam gubernandæ cognitionis aliud admonebo erratum. Non tantùm intellectus peccat fallacia opinionum, & languore veritatum; ſed & inutilitate. Cur per inania diſtrahimus mentem Philoſophiæ, Virtuti, Cælo, Deóque natam? Cur curioſi ſcire volumus, quæ ignauos nos detinebunt, aut facient? Res frugi ſapientia eſt. Scire, quod non prodeſt, proximum eſt ignorantiæ: velle iſtud ſcire, iam eſt cum ſtultitiæ infamia. Iam nocet ſcire, quod non prodeſt: impedit, quod prodeſt. Incommodum eſt commodi obſtaculum; & noxia, contemptus ſalutis. Satis falſa eius ſcientia eſt, qui ſolùm vult fallere diem. Ne quæras in ſcientia oblectamentum animi, ſed remedium: nam, nec, cùm languet corpus, quæres priùs voluptates, quàm valetudinem. Ad vitam, vt ad viam, parare oportet, non pretioſius viaticum; ſed, quod magis neceſſarium, vt Criton monuit. Diſcamus non opinioni, ſed vitæ. Ille ſapit, qui nouit redimere tempus, & ſolidare fluentem rem opere. Scientia ad honeſta eſt, & ipſa in honeſtorum cenſu: ſcilicet, eſt, vt virtuosè operemur, & ipſa virtuoſum opus. At, ſi ſuperuacanea ſit, iam illam è ſua familia pellit virtus, res maximi compendij, frugi, neceſſitatis. Summum inter animi ornamenta eſt ſapientia; ſed facilis inuentu, ſi ſapere volumus re, non ſpecie. Niſi quæreremus ſuperuacua, parabile eſt inuenire neceſſaria. Compendioſum eſt, quidquid vtile; parum, quidquid neceſſarium. Non melior, nec beatior eſt voluntas, quæ plura cupierit; nec mens ſanior, quæ plurima nouerit: non eſt in ſuperuacuum laxanda, ſed accommodanda operi. Etiam mentis intemperantia nocet. Veriſſimè Æſchylus:

Cap. 52.

Qui vtilia nouit, non qui multa, ſapiens eſt.

Ὁ χρήσιμ᾽ εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ᾽ εἰδὼς σοφός.

Diſcamus viuere, non loqui. Opera in promptu ſint, non verba. Otij alimenta contemnamus. Quæramus fomenta virtutis, eóque quotidiana meditatione peruenire, ſicut Democritus monebat, vt ſua ſponte occurrant ſalutaria; & vbique, & ſtatim deſiderata præſtò ſint, & ſine vlla mora veniat illa turpis, honeſtique diſtinctio. Sciamus, nec malum eſſe vllum, niſi turpe; nec bonum, niſi honeſtum.

Cap. 53. Noſſe ſtellarum vires gaudes? ineptis, poſtquàm ſciueris ſi ignores infirmitatem tuam. Hac incipe. Lætamur ſcire noua: quid magis nouum, quàm quòd bonus ſis? Hoc diſce. Placita pugnantia delectat concordare: cur non & tua vota diſcordia, conſilia repugnantia? Errores alienos lubet refutare, cur noſtros probamus? Volumus alios docere, non nos emendare? Iuuat ſcire facta ab aliis, & à nobis facienda ignorare. Noſſe omnia volumus, niſi nos. Stultus putaberis, ſi conflagrante domo tua, accitus ad extinguendum incendium, cæteris occurrentibus ad remedium flammæ, tu priùs ex otio morareris, vt papilio-

nis

nis alas notares, quibus distingueretur coloribus, aut pedes vermiculi iuli numerares. O inepte, exurunt cor tuum cupiditates, cur alia attendis? Vicini tui tecta non patereris ardere, & pateris præcordia tua? Illi, in cuius domum ignis sæuiebat, nihil aliud priùs, quàm incendium nuntiares; non priùs narrares fabellas vulpeculæ, non quot catulos peperisset canis; cur tibi tantumdem nugatum nuntias, & taces illos ignes posthumos, qui manent te, & quò properas? Taces mortis edictum in tuum caput; taces insidias fortunæ; taces conditionem tuam; taces hominem esse: ista tibi nuntia; horum te certiorem facias. Alia non vacat scire; & si vacet, disce priùs necessaria. Disce non quærere tibi mœrores: disce, ne te illi inueniant. In multis formido iouentum nostrum, in nonnullis inertia, in omnibus auxilium est. Disce fortunam ferre sine odio alieno, & infortunium perferre sine ira tua. Disce bonum esse, & amari à bonis. Itaque hic vsus mentis sapientia est; sapientiæ vsus, virtus; virtutis vsus, opus.

PÆDEVSIS VIII.

Cognitio diuinorum maximè perficit intellectum.

Cap. 54. DEnique, in compendium cæteras instruendæ mentis præceptiunculas redacturus, vno præcepto; aduoco illud Theagetis: Ἄρχα γὰρ, καὶ αἰτία, καὶ κανὼν ὄντι τᾶς ἀνθρωπίνας εὐδαιμονούσας ἁ τῶν θείων, καὶ τιμιωτάτων ἐπίγνωσις. Dei cognitio, & honorabilissimarum veritatum perspicacia cæteras mentis conceptiones erudiet, disperget nebulas. Regula cognitionum, amussis veritatum est contemplatio primæ. Hæc cæteras gubernabit, vt prior machinæ rota cæteras voluit. Cardinalis illa cognitio versat alias. Diocles, sapiens Philosophus, sapientior Christi auspiciis, egregiè inquit: Mens, quæ recessit à Dei contemplatione, fit, vel Dæmon, vel bestia. Nimirum animi partes distribuit, rationalem consortio diuinæ cognitionis honorauit, qua non fulciente statum hominis, rationem, eripit cupiditas, insurgit ira, pessimarum opinionum asseclæ: in bruta libido, in furias furor nos transfundit. Maximè autem notitia Dei salutem animi gubernat. Quemadmodum autem, vt videas, oculi curandi sunt, quibus vides: ita, vt rebus iusta pretia imponas, vt ex ratione iudices, vt sapias, vt benè viuas, animus curandus est, per quem viuis & iudicas. Oculus, qui lumen nequit intueri, infirmus est, cætera non videbit: ita Deus cognitus recta iudicia rerum auspicatur. Citiùs tamen sanitatem corporis, quàm animi quærimus. Multùm inter vtramque interest. Valetudinem corporis ij æstimant, qui carent; sanitatem animi, qui habent.

Principium. & causa, & amussis humana felicitatis est diuinorum, honoratissimorúmque cognitio.

Cap. 55. Disiiciet falsas rerum opiniones quisquis se cogitet exemplari Deo factum, & Deum sine diuitiis felicem, sine voluptatibus beatum, sine fastu honorabilem, se solo contentum, sufficientem, lætum. Anne putabit bona, quibus Deus caret, & lætus est? quibus mali abundant, & miseri sunt? quibus feræ, & non felices? Anne, qui videt summum bonum, propositam animi sui normam, illud audebit quærere per mala, fraudes, scelera, &, si vis adiicere, opes? Malè quæritur per miserias beatitudo, cuius error tot membra habet, quot vota. Tantum bonum est, vt à malis etiam appetatur: imò, quod miraberis, ideò sunt mali, vt sint beati; tantò tamen discedunt à beatitudine, quantò accedere, aut volunt, aut putant. Causa est ignorare viam, aut pro ipsa habere. At neque in ipsa, neque in via potest errare, qui Deum, beatitudinem suam noscit, viam, virtutem; & hanc quoque quamdam esse felicitatem viaticam. Homo alius alio (vt Barlaamus Gyracensis philosophatur) meliùs viuit: ergo terminus est naturæ humanæ finitæ, in quo benè viuat: hic beatitudo aliqua est. Benè viuere, est beatum esse: benè autem viuere, bonis suis definiet: bona autem sua summo bono. Sequi Deum, parere, colere, amare, omnia ex officio agere, virtute regi hæc bona sua putabit, quæ ducunt ad summum, quibus se Deum similem & vicinum facit, quæ gubernat ratio. Cætera contemnet, nec bona per se æstimabit, nec adiuncta. Diuersa non augent beatitudinem: nam nec linea augetur punctis, nec superficies lineis. Videt Deum consistens quid, æternum, idem semper: ad eius exemplum colligit bona sua, eligit stantia, perpetua; non illa, quæ perire possunt, quæ labi, quæ rapi: in istis felicitas non est: præstarent manantia; nihil felicitati præstat. Non est beatitudo, quæ insipientia est, aut anxietudo. Qui ignorat, bona esse caduca, beatus cum ignorantia non erit; qui scit, cum timore miser erit. Dices, non timendum, non dolendum, si amiserit: sed negligendum & vile est, non beatitudo, quod contemni debet.

Quid moror? Qui noscit Deum, sapiet: qui sapit, ridebit mortalium nugas, ridebit ineptias, quas opinio intrusit. Non vides opinionem corrupisse omnia iudicia? Pro ornatu iam onera sunt, & ostentationem felicitatis faciunt imitationem miseriæ. Catenis se onerant ingenui; & quòd aureæ sint, infamiam seruitutis non erubescunt: cùm magis captiuus sit, qui auro, quàm qui ferro vinciatur. Sua vota ipsi accusant auari, dum ipsis, velut sontes, vinciuntur, aut amentes. Lepide Nicolaus, videns quemdam varij generis catenolas collo sibi circumdantem, Cæteri (inquit) stulti vnica catena se vinciri patiuntur; huius autem insania vna catena non est contenta. Aliquos non tantùm ligat aurum, sed figit: per vulnera inseritur auribus, aut naribus perforatis. Quis tyrannus, vel Phalaris aliquis per malefactorum artus immersit vincula? Auaritia non ligat solùm, conserit intra humanum corpus: tormentum suum penetrare cupit. Quid addam? Gloriam humanam faciunt, quæ contempsit pecus. Nobiliores putantur ob filum lanæ subtilius: nemo, qui se nobilem putaret, reiectum ab alio amictum indueret, ne dicam, ostentaret; & tamen abiectam ouium vestem, aut vermiculi vomitum iactamus ad gloriam. Potes sereno, puro, legitimo nitore syderum, Solisque perfrui gratis; & magno emis splendorem dubium gemmulæ. Honos opinione quoque addictus diuitiis est: plures hoc duntaxat titulo, quòd locupletes sint, coluntur, & tantum non diuinas cæremonias admittunt: ab his etiam, qui viles & abiectos auaros putant, nec vllum nummulum ad se venturum ex tanta aggestione: nisi velis illud esse meritum auari, prohibuisse aliis aurum, ne alij mali sint, ob quod ipse Cap. 56.

ipse pessimus: in hoc solùm beneficus, quòd vetuerit, vnde lædi posses. Mortem pariter æstimatio fœdauit: mala putatur, quæ non est, nisi malam facias: terribilis, repentina, violentaque habetur. Gladios, fulmina timemus: certè ex se plùs timendus esset pepo, quàm tonitru: prolixam ille & molestam mortem facit; istud leuem, & sine sensu; quantò magis sine molestia? Maximi quoque erroris est, æstimare vitam annis, non operibus; maximóque opinionis damno inopinantes accedimus ad mortem: & cùm auidi viuendi simus, nunquam volumus; ad id tempus reseruantes viuere, ante quod morituri sumus; tunc proponentes incipere vitam, vbi finitur; remittentes ad illam ætatem virtutem, in qua etiam vitiis inutiles erimus. Minima pars vitæ est, qua viuimus; & eligimus deteriorem; & cùm queramur, exiguum esse tempus, nihil libentiùs perdimus. Non tempus exiguum est; sed nos exiguè æstimamus. Longa satis vita est occupanti. Postquàm amisimus tempus benè viuendi, tunc volumus, cùm satis esset viuere: sed ætatem benè moriendo dicatam teseruamus, vt benè viuamus. Ante senectutem curandum est benè viuere, in ipsa benè mori.

Cap. 57. Præditus tamen cognitione diuina non se his commouebit rebus, siue possideat, siue spolietur; conscius nihil bonum in illis, nisi vsum esse & electionem animi. Non aliter ac pueri, dum testulis ludunt, de victoria soliciti sunt, non de lapillis, quos statim proiiciunt: sic non de rebus, sed vsu rerum; oc pueris insipientior sit, prouidus erit. Noscat omnia à Deo esse, & ad ipsum à se reducenda. Sciet, qui conspicator cælestia, & diuina, alias voluptates præter sensuum excellentiores, nec delectationes corporis præferet, vbi Deum beatum sine corpore noscit: nec in argumentum iucunditatis sumet, quidquid cum specie lætitiæ, cum risu fecerint homines: nam & insani & phrenetici rident, cùm valido ictu capue parieti illidunt. Non libidinem, non gulam æstimabit, nec ventrem colet. Ridebit vorantium amentiam æqualem Barbaris illis, qui ferunm, quem postcà occisuri erant, coosecrabant Deum: sic helluones adorant, quæ destruunt: seruili animæ, vilissimo ventri summittunt Reginam mentem. Quid? nec mortem timebit, nec amabit vitam, quam solùm noscit timendam: nam à mala vita solùm mors est mala. Hoc animo erit, vt pro eo, vt res postulauerit, patienter, si non libenter, pereat; & sine metu, licèt cum dolore: neque pertinaciter volet, aot viuere, aut mori; sed pro re nata non gladios, non enses formidabit. Epictetus Arriani ad exemplum huius Philosophiæ obiecit suis auditoribus Christianos, atque ad æmulationem sapientiæ ipsorum insaniam: sic vocauit sapientiam Dei homo ethnicus, quam verissimè prædixit diuinus Paulus videri gentibus stultitiam. Admirabilis tamen ista stultitia Epicteto fuit visa quam propterea proposuit sapienti imitandam. Certè nunc quoque, qui pariter contrauenerit volgi sententiis, & errantis multitudinis iudiciis, insanus videbitur; sed non nisi insanis.

Cap. 58. Cæterùm, vt iuuat cognitio Dei veram æstimationem; ita iusta æstimatio rerum, id est, contemptus, iuuat cognitionem Dei. Contemplari diuina animus nequit, nisi contempto corpore: at, qui contemnit corpus, nec mortem timebit, nec voluptates amabit, minùs ipsarum instrumenta, diuitias. Scit impedimentum veritatis corpus esse; illo se pro viribus desuet, quod scit malorum causam. Bella, rapinæ, propter diuitias sunt; diuitiæ propter corpus: quare, contempto corpore, diuitias contemnet; contemptis diuitiis, innocens erit; cum innocentia perpetuus, liber sui; cum libertate contemplator diuinorum; cum contemplatione diuinorum contentus Deo. Diuinus Paulinus ait:

Nihil de mundi sumere censu
Mens opulenta Deo voluit.

DE ARTE VOLVNTATIS
LIBER QVARTVS.

PROÆRESIS I.

Circa affectuum vsum.

Cap. 1. NVNC ad singularia venimus, singulos institutuui voluntatis impetus, in rempublicam digerendos, ne turbam confundamus, vt correcto affectuum vulgo, sua restituatur monarchia, suus principatus gaudij, dominatio pacis, imo & suus honos voluntati, suus decor naturæ. Iniquus Zeno visos fuit, atque, si Hieronymo credimus, Pythagoras, quod, vt infamaret affectus malos dixeris. Commendauêre, siue Pyrrho, siue Stilpo, vacuitatem suam, Condemnauêre, qui de Lyceo sunt, excessum. Cum errore omnes, nisi idem velint, ferè vt Augustinus tentauit. Etenim supellex naturæ mala non est, nec superuacua. Arma, & membra animi cur succidemus? Mutilus animus sine affectu, quibus pedibus festinaret ad virtutem, nisi votis? qua manu apprehenderet, nisi spe? quibus brachiis amplexaretur, nisi lætitia? Cæterùm & Peripatetici peccauerunt, dum exundantiam damnarunt. Nun mala affectus magnitudo est; sed causa: non tam concitatio, quàm error. Viator non est dirigendus, quòd properet, si viam tenet; sed, si aberrauerit, licèt placidus eat. Cupiditas, & amor, licèt concitatissima, si virtutis, & Dei sint; rectà eunt, optimi sunt: si terram versùs flectantur, licèt lenti fiot, deprauantur.

nantur. Summum vitium Porticus infamauit metum. Vtique, si ad terram demiseris: at, si ad cælum reducas, magna virtus erit, summa securitas, summa fortitudo; nihil timet, qui Deum timet. Tam parui, quàm magni affectus boni sunt, si eos gubernet virtus, & in via recta statuat quamuis cùm degeneres sunt, pro rerum omnium ritu vehementiores, fient nocentiores. Purus, & defæcatus sanguis, vectabulum animæ, & causa sanitatis est; corruptus & fæculentus, ægrotationis; si exundet, festinantioris mortis. Sunt & affectus fulcimenta virtutum: languet fortitudo sine ira; prudentia sine metu: imò fient virtutes, si cum modo. Da modum cupiditati, iustitia est: da voluptati, temperantia est. Circa ipsos, & in ipsis consistit virtus, cuius materiam, & subiectum sunt. Mete vitia, fruges exorientur bonæ cum vbertate naturæ. Mali non fiunt nisi incuria nostra. Coloni ignauia plātę in horto syluescunt: neque fundus pessimus est, quòd incultus tribulos tulerit; culpam agricolæ imputa. Inculti cordis vepres, vitia sunt: culti rosæ, virtutes affectuum caulibus emissæ. Meritò Theages dixit: Δεῖ ὦν τὸ πάθος, οὕτω παραμφαίνεσθαι ἐν τᾷ ἀρετᾷ. ὥσπερ καὶ τὰν σκιὰν, καὶ τὰν γραμμὰν ἐπὶ τᾶς γραφᾶς, τὸ γὰρ ἔμψυχον, καὶ τὸ ἁπαλὸν, καὶ τὸ μεμιμημένον τὰν ἀλάθειαν σὺν τῷ χρωστῆρι τῶν χρωμάτων, μάλιστα γίνεται διὰ τούτων. ἔμψυχα δὲ ἐκ παρορμάσιος, καὶ ἐνθουσιασμῷ ἀρετᾶς τὰ κατὰ φύσιν τὰ πάθεα τᾶς ψυχᾶς. Γίνεται γὰρ ἐκ παθέων ἁ ἀρετὰ, καὶ γενηθεῖσα, πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίσταται. ὥσπερ τὸ καλῶς ἡρμοσμένον ἐκ τῶ ὀξέος, καὶ βαρέος, καὶ τὸ εὔκρατον, ἐκ τῶ θερμῶ, καὶ ψυχρῶ. Οὐκ ἀφαιρεῖν ὦν δεῖ τὰ πάθεα τᾶς ψυχᾶς, οὔτι γὰρ ὠφέλιμον. ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τῷ δέοντος καὶ τῷ μετρίῳ. Quare non sunt omnes affectus cædendi, sed dirigendi. Non omnes viti palmites amputantur, diriguntur nonnulli, producunturque in longum, vt illac frondescat. Eleganter Philippus solitarius ait: Cupiditatis pulcherrima soboles, temperantia est: è calycibus iræ fortitudo prorumpit. Isti affectus, vt ipse inquit, matres sunt virtutum, & vitiorum. Ita est: virtutes pariunt, cùm ratio obstetrix est: abortiuntur vitia, cùm opinio. Cupiditas, etsi pessimè audiat, pessimè de temperantia mereatur; si tamen Dei sit, restaurabit suum honorem, continentiæ parens fiet. Contemnit omnia terrena, qui diuina cupit.

Quamobrem opus est, affectus ita inesse virtuti, vt umbra, & lineæ sunt in pictura, quæ vivam quodammodo, blandam, & ad rem ipsam maximè expressam cum venustate colorum efficiunt. Sic etiam affectus animæ secundum naturam se habentis, cùm ad virtutem diuino quodam impetu rapiuntur, vitam concipere videntur. Siquidem virtus ex affectibus & nascitur, & nata rursum cum ipsis constat: vt, quod suauiter concinnatum est ex acuto, & graui: quod rectè temperatum, ex calido, & frigido compositum est. Quapropter affectus ex anima tollendi non sunt, quòd inutile foret: sed cum decenti, & modi ratione conciliandi.

Cap. 2.

Priusquàm videamus, qua arte singuli gubernentur, præmonstrandum est ingenium vniuersum cordis, præcipuorúmque affectuum dispicienda compago, & veluti replumbandum artificium: mox suæ vnumquemque stationi restituemus. Enumerabimus illos dilucidiùs, quàm Stoïci; pleniùs, quàm Peripatetici. Recensuit Aristoteles, quotquot sufficiunt politico; non Christiano. Nequit horologium reparare ignarus artificij: ita compositionis voluntatem suam, præuosse machinam, & compagem oportet. Itaque omnis animi motus, aut in bonum est, aut in malum. Censeo bonum, mali priuationem: censeo & malum, boni carentiam. Boni impetus rectà in bonum semper procedit. Mali motus duplex est, interdum recedit, interdum accedit; hoc est, fugit malum, aut fugat, aut se recipit, aut profundit, & aggreditur. Cæterùm, bonum, & malum, siue coràm arripit nos, siue absens prouocat, aut reuocat, aut vocat: scilicet, aut præsens, aut futurum, aut præteritum, aut possibile est. Vbique voluntas quietem quærens inquietat bonum: vndique illam malum inquietat. Isthinc distribuuntur affectus pro boni, maliquæ obtentione, aut cautione. Amor recto, & simplici obtutu in bonum ruit: cùm istud præsens videt, transformatur in lætitiam; cùm futurum putat, facessit in spem; cùm præteritum, aut possibile est, in desiderium diffunditur. Atqui & motio circa malum ita distribuitur: quæ simpliciter vultu iniquo respectat malum, offensio dicitur, radicata adolescit in odium; cùm à præsenti damno subducitur, in tristitiam abit: circa præteritum pœnitentia dicitur; circa futurum contrahitur in metum. Hæc caterua ad cautionem est, & ad fugam. Sunt alij militares, & ad pugnam, qui aduersùs malum insurgunt, aggrediunturque: ira armatur, cùm malum præsens est; fiducia, & audacia adornantur in futurum.

Satis ista numerasse: quotquot sint alij, horum sequentur moderationem: illis correctis, cæteri emendabūtur. Sed & æqualitatem animi, tranquillitatem cordis, mansuetudinem, securitatem perperam Stoïcorum aliqui inter affectus ponunt. Non affectus sunt; sed affectuum modestissimorum, ordinatorúmque effectus. Porrò in vniuersum affectus pro impetu nomen merentur. Vario Oceanus fluctu concitatur: nunc tenuis aura tentat: nunc vehementior agitat flatus: nunc sæua iactat vndas procella, furenti verberat Noto, quæ naucleros arte, nauim malo, nautas salute mulctat; huc, illúcque ratem quatiens, tandem euertit. Triplici hoc modo mutatur animus, leniter, duriùs, funditùs. Motus illos, qui mitescunt, & velut infantes sunt, affectiones dicimus: dum adolescunt, roborantúrque, passiones: dum ingruunt, euertúntque rationem, perturbationes vocantur. Sunt aliqui domesticiores, & veluti municipales voluntati, sua frequentia noti, familiares, vicini, & ad manum; hi iam consuetudinis vsurpant agnomen: omnes nexi sibi & conserti sunt, alij ex aliis erumpunt, mutuò subnascuntur; vicissim sibi patres, vicissim filij sunt; interdum & homicidæ mutui; nonnulli perimunt alios. Fluctus superuenienti fluctu interdum frangitur, interdum reficitur: ita affectus superuenienti affectu, aut languet, vt lætitia mœrore; aut gliscit, vt amor votis; desiderium amore. Ista est supellex pacis, hæc familia voluntatis, hic dominatus cordis.

Ducit omnes choragus amor, & velut Apollo Musis præsidet, à quo suspēduntur alij, qui ad obsequium animi sunt, cui prospiciant, pro quo caueant. Iniqua tamen tractatione euertitur compositus ordo, dissoluitur compago, facessitque in tumultum monarchia, in vulgus respublica. Amor, Rex affectuum, è solio cordis iubet: parent cæteri, seruiunt, pro ipsius nutu aguntur; ipse gubernat reliquos: si amatum deest, vota; si periclitatur, mœrores; si adest, gaudia. Ipse leges sancit, & promulgat bonum sequendum: accinguntur cæteri ad operas suis functuri muniis. Adornat se cupiditas ad vestigationem, porrigendo, & diffundendo voluntatem in absens, in futurum. Spes sumptum facit suo beneficio moram sustentatura expeditionis. Lætitia muneraria est, & pro iure suo, celebrat aduentum

Cap. 3.

Cap. 4.

boni, iucundis excipit ludis, hospitatur augustè, cùm consequimur.

Cap. 5. His directis affectibus proximo ius dicit amor oraculo, & velut sua voce imperat, quoniam rectà in bonum tendunt, nulli suas vices delegat: tanti bonum facit, vt eius curam fidat de nullo. Atqui sunt alij motus obliqui; quotquot malum respectant, vt æmulum eius boni, quod publicauit amor: qui licèt & amori pareant, suisque legibus teneantur, (nullius mali fuga, aut pugna est, cuius non sit causa bonum,) proximè illis non assistit, sed præfectum substituit odium, quod immediatè moderetur illos. Ipse à malo quàm procul recedit, nec sui aspectus copiam præbere dignatur. Intercedente Procunsule odio aduersùs illud præliatur, & cauet. Odium legatus amoris, contra mala feralem prouinciam suscipiens, lugubres affectus ducie, incitat militares, vt Regi amori tutum bonum suum seruent, aut fuga, aut pugna. Ad hanc strenuus miles ira destinatur, cùm cominùs decertandum est:

Quàm strage multa bellicosus spiritus
Portenta cordis seuientis vicerit.

Audacia ad futura prælia parat commeatum. Ex iis, qui prouident sine conflictu, tristitia in malum vicinum, in remotum timor est.

Cap. 6. Atqui horum etiam affectuum Monarcha, amor est, supremúsque tandem Antistes: omnes post se rapiat, & concitat. Prima horologij rota, qua pondus suspenditur, motat cæteras. Extrema mundi sphæra inferiores corripit, vt vulgaris Philosophia est. Magnes, qua parte tetigit acum, eò vertit: ita affectus vertuntur, quatenus infecti amore. Nec interest, contrarios motus esse odij, iræ, mœroris, formidinis: malum isti respiciunt, bonum amor: istam enim contrarietatem etiam amor efficit. Nemo aliquid oderit, nisi quòd aliud amet. Duæ horologij rotæ contrariis voluuntur motibus; & tamen dum gyrat vna, alteram rotat in oppositum. Contraria quoque mundo semita sydera ferunt vadere, eodem licèt rapiata orbe. Istud igitur molimen voluntatis est: tot instrumentis apparatur, tot præsidiis instruitur gaudij, pacisque officina, ne inopia ministerij eximium tranquillitatis opificium peccet, aut vacet. Verùm oportet connexa omnia & ordinata haberi, ne quod ad solatium est, ad torturam sit. Inutilia horologia sunt dissoluta.

Cap. 7. Atqui ordinabuntur omnes affectus, si illum, qui cæteros pro impetu suo versat, & dirigit, direxeris, amorem dico, quem in primis curandum est stabilire basi suis digna auspiciis, immunitatem fortunæ adepta, immota. Hæc Deus, virtúsque est. Semel autem electo amoris cæmento, figendus inibi est, vt firmiter inde verset alias affectiones. Magni interest, sit amoris optio, an casus: namque tuto illo & securo fluctibus fortunæ, cæteri incolumes sunt; appendices, scilicet, immunitatis eius. Si flectantur nonnulli, sua iam charitatis amussi sunt reformandi. Vsum eorum ex amore coniice; pro amore singulos guberna. Elegitne amor tuus Deum, atque virtutem? pro electione ista affectibus vtere. Malè audis? contumeliis te cædit quis? qui non plùs valuit, qui plùs voluit, qui minùs debuit. Examina, cui iuxta propositum indulgendum affectui, quis tuo consentiat amori, mœstus, siue alacris? anne iracundia? anne tristitia? Erras, si non errasti amando: si Deum diligis, tutum est bonum, quod amas, nemo sustulit illud, nemo amouit. Ecquod malum mœrore isto fugis? Ecquod impugnare vis in irascendo? Aut non diligis virtutem, aut tristitia prohibenda est: iam siquidem isti affectus amori non quadrant. Dispice, & quære consentientem, quem tuus amor exigat. Credo, contrarius erit. Sunt iniuriæ diligenti Deum, non verba contumeliæ, sed doctrinæ; sunt eruditiones vitæ, sunt præcepta virtutis. Doctorem probitatis æmulum habes, pessimum habes: non interest, à quo; sed quid moneatis. Si patienter illas feras ab homine, illæ te ferent ad Deum: si sufferas, te efferent. Ipsa iam virtute frueris, quam dilexisti. Patientia virtus est: nec patientia est sine eo, quod patiaris. Igitur, bonum, quod amasti, præsens est: præsentia sua lætitiam tuam postulat. Itaque pro amore tuo lætandum erit. Hunc festiuum affectum à diligenti virtutem iniuria exigit, non alios luridos & infelices: quemadmodum nec auarum affligit thesauri inuentio. Molestum & graue aliquid sustines pro officio? attinge animum: perspice, cuius tunc affectionis vsus opportunus tuo erit amori, inde coniice expromendum affectum. Anne timorem? Falleris, nullis fortunæ minis tibi periclitabitur Deus; nulla violentia eripieris virtute, nisi velis. Anne spem? Fortasse iam te in suam virtus admittit familiam: accepisti bonorum tesseram: iam conscriptus alumnus es in matricula meliorum. Orphanis, & imbecillis, imò nulla virtus est sine patientia: ista est proborum catalogus exaratus laboribus. Nemo est amantium lætus, nisi cum amasio, nisi dilectus pignore sui faueat, aut muliebri arrideat vultu, aut aliquam sui præbeat spem. Pati cum virtute, & pro virtute, quædam arrha est diuinæ dilectionis, quidam fauor & inclinatio, cæli quidam diuinus risus. Euge, macte fiducia, benè omnia sunt. Æmulus diripuit tua? fur sustulit? Neque istud postulas terrum odij affectum: nemo tibi furatus est Deum: hic est, & vbique. Non spoliatus: exoneratus es. Multum tibi relictum est, si non ablata virtus Ita est. Vnum bonum reperisti, quod non concupiscunt latrones, non inuident, non insidiantur. Gaude amasse bonum securum malis, cui vel pessimi innocentes sunt, inuidi benigni, omnes parcunt. Hoc pacto consectarios amori deducamus affectus; seruiant Dynastæ suo: consequentia enim votorum explanabit cor nostrum, ne quid asperum, & inæquale sit.

Cap. 8. Iuuat prætereà hæc principis affectus institutio, & confirmatio, non tantùm ad disciplinam cordis, sed lætitiam: potentior est enim vis animi in amore conglobata, aut in inuidia, odióve extorta, ad exprimendos affectus consequentes gaudij, & tristitiæ, quàm extrinseca tormentorum violentia: subeunt acriùs, penetrant in corpore sunt & domestici, & intimi magis affectus affectibus; ideò extorquent efficaciùs animum, & ad se aduertunt attentiorem; insinuantiùs, scilicet, inhærentes, quàm forinseca organa lætitiæ, aut mœroris. Integer est magnus dolor inter omnia voluptatum instrumenta, triclinia, amphitheatra. Tutus est animus, & gaudens inter

rotas,

rotas,& equuleos,si illud intestina vis sustentet. Ita instituendus est omnis affectus ad bona, & hilaria, vt externum succum suo non desideret alimento:totam annonam laetitiae non longinquius,quàm è se trahat.

Cap. 9. At ista diligentia teneris,& velut pampinantibus affectibus fortunatur assidua putatione, solicita sartitione:

Blandior ad falcem messor perducit aristas,
Si rastris segetem pectere continuet.

Natura,& in infantia, & in pubertate, erudit germina sua; flectit, quò velit, Amoenè Ennodius ait:

Exprimit in spicam tellus iam facta papillas,
Lacte maritatis turgida cespitibus.
Stringitur in prolem sparsus per gramina succus,
De guttis faciens progeniem solidam.
Vestitus gemmis,praetendit brachia palmes:
De gremio ligni pampinus ecce viret.
Iussa per angustum nunc syluam prodere vitis,
Frugibus vt crescat,vulnera conciliat.
Euocat,inquirit gaudens infantia mundi
Nutricem,tepidi quam dedit aura poli.
Ludit per faciem camporum rustica pubes.
Respiciens duri dulce laboris onus.

Time adultis iam,& tumida perflantibus bucca affectibus naufragium rationis; nec illos compesces nec temnam nec naucletus iracundos Boreae flatus continere, nec tatem seruare potest. Interest tamen istud discrimen: adulanti & tenui nauarchus aura nequit seligare ventos validiores, vt deinceps non exasperentur: nequit pacato aequore compedibus vincere flatus, ne nauim expugnent: nequit typhones vorticosos in sua claustra constringere: nequit mitigare fluctus saeuituros adhuc in saxa. Nobis licet sereno & facili caelo ingruentes nimbos propellere; in ipsa tranquillitate dissipare procellam, illudere ecnephias, praeterem, exhydrias; cupiditates dico,monstra naturae. Felicissimam naucleri artem putares, qui sua manu ventos contineret, & pro arbitrio fluctus. Aeolo, & Neptuno nauarchis tutò & placidè nauigares arbitrio tuo. Sunt pessimi cordis flatus. Si recentem, blandùmque, & in natali suo opprimas spiritum; si primum cupiditatis fumum dissipes: Aeolus tibi es affectionum; explanare potes fortunae tuae vndas,& immunitatem obtinere naufragij.Non submergetur ratio,submersa passione.

Cap. 10. Magnoperè ista iuuabit eruditio teneriscentium affectuum: nam roboratos nec audebimus opprimere,aut vix poterimus,& fortè aliquando extinguent priùs, quàm extinguentur. Barcinon,nobilissima Hispaniae ciuitas, huius exemplum vidit. In hac vrbe quidam leo mansuefactus,magistrum sequebatur:contempsit adolescens obuius feram,manúque clunem feriens verberauit:illa tunc sui memor,iniuria,superbóque ingenio reuocata ad naturam, in percussorem subitò regressa,vindictam gestu parabat: festina magister voce cohibuit, iubens sistere: adeò tamen feruerat bilis, adeóque impetum compescere voluit,vt prohibita explere, exanimata subito interitu fuerit. Tantoperè oppressi adhuc, in ipsas feras affectus ferociunt: nec minùs destitui. Vallisoleti quoque istud accidit. Quidam calumniatorem caesurus corruptum gladium eximere coepit è vagina: occurrentur cohibitu facinus,& prohibuère,ne penitus exerceret: at ille impetu frustratus expirauit. Iudicio omnium Medicorum, si non contineretur,viueret. Locustam quoque pauor perimit, polypo viso. Tantùm in animalibus valent affectus, vbi minùs valent:si non occiderint,torquebunt. Rogauit Apollonium Babylonicus tyrannus, quo supplicio eunuchus traducendus foret, quem cum pellice sua deprehenderat. Quid, ille respondit,nisi, vt viuat? Addidit admiranti Regi: Omne supplicium,si viuet,ob amorem patietur. Caïn,cuius inuidia prima mortis obstetrix fuit, grauiori supplicio dignus,quàm intulerat damnum, vita donatus est, tremore pauido damnatus. Acerbiorem poenam morte, vehementem passionem puta: fortasse inde patiendi nomen merita fuit.

Porrò ista edomandorum, erudiendorúmque affectuum solertia maximum in lutidis, moestis, fugitiuis erit operae pretium, non tantùm tranquillitati vitae,sed vitae,& valetudini.Nobiliores sunt, magísque consentanei naturae, qui boni frontem laetam intuentur,sequuntur, quàm qui retrahuntur,& aufugiunt.Salutares illi & animo & corpori. Amor, spes, gaudium exhilarant mentem,recreant corpus, sanguinem purificant, dilatant praecordia,sunt bases sanitatis.Peritissimi Medicorum inter pharmaca laetitiam iubent. Plures leuauit morbo accidens iucunditas: odia verò,timores,irae, tristitiae, stringunt cor, noxij ipsi corpori,venena intestina. Nuperrimè in hac aula Philippica hominem subita tristitia vidimus repentè extinctum, nunciata filiae morte. Experimur plurimorum valetudinem afflictam, vitam interceptam angoribus, poenitudinibus, moeroribus Ita infelices affectus cùm magis,occupent humanos sensus, insalubriori funguntur valetudine, quàm bruta. Vbertatem nobis moerendi memoria damnorum facit: praesagium futurorum,praeter animi dominium flatus: lacrymarum,insúper vim affectuum vehementia, & animae in corpus potestas ab ipso extendit. Itaque optimus virtutis habitus moeroribus exemptus,corporis sanitatem fulcit.Doctus experientia Porphyrius ita monet: Conseruat maximè sanitatem imperturbatus animi status; cogitationísque dispositio ad ipsum,quod verè est, exposita: multùm enim vigoris ad corpus inde redundat. Quemadmodum experientia nostri familiares comprobauerunt, adeò vt dolores iuncturarum,pedum simul,manuúmque acerrimos, annósque integros octo vectari ab alio compellentes simul expulerint cum pecuniarum, rerúmque iniuria externarum, studióque ad Diuinitatem prorsus iacto: simul igitur pecunias,atque curas, morbúmque corporis expulerunt. Ex quo apparet, plurimùm,imò totum ad sanitatem conferre, certum quemdam animi habitum, atque statum. Consentit Cornelius Celsus: Valetudo, inquit, bona contingit ob bonos mores. Medici, Zamolxidis, & Zoroastrae sequaces,omnia dicebant corpori bona, & mala ab anima fluere in corpus,velut oculorum qualitas à cerebro; cerebri qualitas à toto corpore: atque, vt impossibile est oculos curari, nisi curetur cerebrum,& cerebrum curari,nisi totum corpus: ita totum corpus,nisi anima benè valeat, non posse

Cap. 11.

benè valere: animam autem curari ratione recta. Philosophicis sermonibus Thraces Medici dicuntur curasse aliquos. Plato quoque dixit, non ex corpore bono bonum animum; sed ex animo bono bonum corpus reddi. Plurimùm in corpus animus pollet. Scribit Auicenna, fuisse quemdam paralysi oblædentem corpus pro arbitrio, utrùmque se seruasse noxiis animalibus, sibi, cùm volebat, innocentibus. Restitutus quidam nomine, pro libito se furabatur artubus, vt nec vulnera, nec adustiones sentiret: stupendo naturæ priuilegio potuit sine virtute fugere voluntate damna. Imbecillia morbo corpora impetus animi fortificat. Ægrotantes phrenesis roborat, qui, cùm suis nequeant subsistere pedibus, multis valentium manibus resistunt. Quare oportet roborare animum, & affectibus exornare mitibus, vt inde confluentur sua in corpus commoda, inde vires, inde blandimenta salutaria. Plures sæpè corporis cruciatus iucunditas animi fefellit. Multis acer Dei amor extinxit Martyribus doloris faces. Satis itaque corpori prouides, si animo.

Cap. 12. Nec tantùm priuatum bonum est, institutio affectionum; sed publicum. Fons plurium malorum vnus est ineruditus affectus: deriuat latrocinia, homicidia, proditiones, bella, vrbium subuersiones. Vnicus cordis impetus in plurima mala effunditur. Paridis cupido fluxit vsque ad incendium Ilij. Inuidia Cæsaris, & Pompei deuoluit trecenta millia humanorum capitum. Vnam cupiditatem gloriæ Macedonicæ expauit orbis, & ingemuit. Non pestilentiæ, non procellæ, non fulmina, non terræmotus ita malè de humanis merentur, vt vota humana. Isthinc iam & quantùm adferant adiumenti, cogita, cùm curati sunt affectus, si quidem tantæ sunt pestes, inculti.

Cap. 13. Adiiciam ad infamiam perturbationem prodentium se, quòd non solùm discordantes; sed etiam concordes sibi obstent. Mirum est: amoris consensus creat odia: eadem cupidine gloriæ, qua contemneris contemnis contemptorem: eodem vitio offendis, & offensus doles. Pereuntium amore rerum ex, pratibi sunt, quæ in pretio habebas: sed gemis, non alio languens morbo, quàm pessimo amore rerum. Diuortium animorum facit consensus vitiorum: vnius auaritia alterius auaritiam odit: superbia superbiam offendit. In alieno exemplo se ipsa damnant vitia. At, si displicet factum alienum, displiceat apparatus: Ineruditio affectuum, omnium est malorum proscenium. Omnis hic instruitur vitæ tragœdia. Cor futurum aulam Dei, caulam ferarum facimus. Quid ferocius cupiditate, si semel licentiam sui, aut sumat, aut des?

Cap. 14. Cæterùm, correctionem affectuum vis mollice consuetudinis, quam iterum commendare libet: huic decedit ingenium. Magnum istud beneficium naturæ, velle deponi. Effrænis indoles te impellit? obstinata tibi non paret? licet commutare; mitiorem, & ad gustum quærere. Proxeneta naturarum, consuetudo est. Famuli, cùm non parent dominis, è familia mittuntur; substituuntur alij: ita & ingenium contumax reiici potest; mite, & parens sufficì. In quo peccauit natura, emendabit mos: quod illa negauit, hic largitur. Finge tibi fortasse cum Cebete aliquo, ad huius vitæ ianuam confluentes animas, tuam tamen isto singulari priuilegio honoratam vt indolis optionem faceret: credo iam minùs calumniareris vitæ molestias: nam & cum consilio tuo intrares, & te ad gustum adornares. Beneficentiùs tecum actum est. Quidquid votis commentari licet, antevertit munere, excellitque suprema illa Mens, bonorum matrix. Legere pro gustu naturam potes consuetudinis beneficio, adeò similis naturæ, vt tempore solùm dignoscatur. Secunda natura, consuetudo est; aut natura, consuetudo prima: illa artificialis natura; aut ista consuetudo naturalis. Ita mos creat, aut fingit indolem, vt aspectus fefellerit plures, vsque ad infamiam naturæ, improbitatem putantes consuetudine contractam. Substantiationem inquit Philippus solitarius, & naturam. Verùm, ne fallamur, saltem miremur,

Naturam cessisse viro,

vt Paulinus ait. Iuxta Philippum Pisides in meliorem partem canit, & diuiniùs:

Καὶ πάντας ἡμᾶς ἐκτεῖναι σὺ θέλεις, *Omnesque nos substantiare tu vis et filios gignere Deo quotidie.*

Καὶ πλαστουργεῖν τῷ Θεῷ καθ' ἡμέραν.

Certè in hoc munere, vt sequar vim & licentiam Græcam, sic dixerim, substantiandi, & essentiandi, nos filificandi in meliores, intérque familiam Dei, non excludit Pisides consuetudinem, sed honorat cum consortio gratiæ. Quotidie, dixit. Itaque non solùm electionem naturæ adeptus es; sed veluti effector tui effectus, & architectus, & faber tui fabricatus. Partem sui muneris partitus est summus ille rerum Artifex: dedit, quod potuit. Non poterat fieri, quòd te efficeres; dedit, quòd reficeres: non solùm ingenium, quando velis, habere; sed facere. Si natura non pro voto data; datur supra votum ars naturæ. Istud præstantius est: nam, quòd optio tui in primo vitæ aditu detur, aut post ingressum, nihil nisi tempus refert: vtroius modo tuo arbitrio venit fingi. Nec crementum gratiæ adiecisset dies: moram potiùs istam gratiorem putes. Nam, si, cùm rudis, & nondum vitam expertus, optione ista vtereris, fortuitò, sine consilio delectum faceres; mox cum pœnitentia, nunquam cum remedio; in omni semper lueres vita errorem, quem semel fecisses ante, ipsam: irreparabile peccatum esset electionis inconsultæ: nunc benigniùs actum, post experientiam posse ad libitum fingi, refingi. Prudentior nunc delectus erit, vbi te probasti. Sagacius consilium est periculum: & honorificentius, & beneuolentius est, quoties volueris, te mutare, quàm semel te accipere, vt voluisti. Maior potestas est eligendi indolem sæpè, quàm semel. Displicuit Socrati indoles lasciuiens; commutauit pro modesta, temperata. Rogemus Zopyrum, rogemus Alcibiadem. Ardens quoque ingenium, & præruptum Sanctus Ignatius in mite transfudit, humile, placidum, & conuenienter lentum; iudicio ipso Medicorum variata natura: consultissimam electionem fecit: maluit indolem Christi mitem, & humilem.

Quid, quæso, humanæ vitæ magis repugnans, quàm virus? Vsque ad hoc ausa consuetudo reparare vitam æmulo suo, veneno, quo diruitur. Instrumentum mortis fecit adiumentum vitale: pestis humana Mithridati ganea fuit. Non vene- Cap. 15.

nis,

nis, ſed antidotis aſſueſcamus. Virulentos cordis impetus commutemus pro ſalubribus, mitibus, ſequentibus bonum. Familiares mores bonos faciamus, vt ad iuſſa præſtò ſint. Ne vitium naturæ ſolùm culpemus; ſed noſtrorum peſſimorum morum in peius collabentium, ipſo ſe lapſu firmantium in præceps. Si vnius naturæ corruptionem ita nos corrupiſſe accuſamus, quid facient tot corruptiſſimæ naturæ ſenio iam peccandi contractæ? tot, ſcilicet, quot mores, quot improbas voluntates habemus? Tot corruptas naturas patimur, quot libidines; non alieno perditas ſcelere, ſed proprio; tot fomites peccandi. Non omnem calumniam ferat originis peccatum; ſed conſilij, & voti noſtri. Opponamus potiùs vni naturæ, natali culpa infectæ, aliam ſanctitate, iuſtitiáque confectam, conſuetudinem virtutis, fomitem ad bonum. Extundendum eſt corde affectus peſſimos, &

Vigilandum in armis pectorum fidelium,
Omnémque noſtri portionem corporis,
Quæ capta fœda ſeruat libidini,
Domi coactus liberandum viribus.

Conſuetudo ipſam ſeruitutem placidam facit, faciet libertatem. Amat ſua falco vulnera, & repetit: recurrit ad aſſuetas tenebras, & cui patens & liberum cælum erat, & Sol, in ſua pertica deſes torpet, cæcus ſidet. Aſſueſcamus repugnare, aſſueſcamus vincere, aſſueſcamus felices eſſe: ipſam adhuc obſonabit mos felicitatem animi, tranquillitatem cordis, concordiam affectuum.

PROÆRESIS II.

De ingenio amoris.

Cap.16. NVnc ſeorſim diſpiciamus ſingulos Regius amor antecedat: antecedit quidem, vt aurum inter metalla, ignis inter elementa, Sol inter lumina. Prænoſcendum nonnihil eſt artificioſiſſimæ naturæ ante vſum præmonſtrandum. Subtiliſſima res amor eſt, ingenioſiſſima: ex his, quæ inexperti non diſcunt, experti non dicunt, neutri ſatis ſciunt. Sequar plores, qui, aut inexperti, aut ignari, (pleroſque opinor,) ſcripſerunt nihilominùs. Vſurpabo ex Platonicis nonnulla. Pro præmio adiiciam in collectam meum aſſem. Concurramus omnes, quò nemo peruenit. Nemo ſuo taxauit pretio iſtud ingenium vitæ, inſtrumentum commutandi naturas, proplaſticen compaginandi corda, machinam committendi animos, artificium vnitatis, glutinum orbis, illecebram Dei; cui interim monſtrabo vni quadrare, vnum decere. Ad diuinam dumtaxat formam amor fabricatus eſt pro menſura, vt mireris, immenſi. Velut teſſera teſſeræ cohæret; ita amor tantummodò diuinis conſentit: quieſcit ibi, aliis inæqualis rebus, id eſt, maior; ſolùm Deo, & ſe minor.

Cap.17. Non inuido corde, non illiberali dextra ſummus naturæ Pater rebus prouidit; nec contentus præſenti largitione eſſentiæ, appendit ſpem. Fortaſſe aliquibus plus dedit in eo, quod poſſunt eſſe, quàm quod ſunt. Adiecit multùm ſupra naturæ donum; non nudam expoſuit, ſed cum dote ſua, cum ſpe nutritio commendauit amori. Omnia bona fecit, meliora vult. Cuique ſuæ conſummationis proxenetam aliquem, ſui ſolicitatorem boni, & velut pædagogum, atque cuſtodem ingenij, amorem, tanquam ſub præcordia, & medullas, intimiſſimis, & arcanis colligauit neruis. Elementis impetum dedit, quem inclinationem naturæ dicimus. Iſte amor verè cæcus & inſenſibilis, licèt ignobilior omnium, ferruminat orbem, & opere ſignino conſolidat. Omnis Vniuerſi ordo iſto cohæret bitumine; hac omnis ſtat compago iunctura; hoc obſtringitur nodo. Omnis mundi architectura amore conſtat: omnis naturæ œconomia ab illo eſt: per illum quodque ſuo ſtat ordine, aut quærit: ſuperiora prouident inferioribus, inferiora conuertuntur ad ſuperiora. Deinde ſentientibus impetum largitur appetitum, iam oculatum & vigilem tutorem. Scilicet pro dignitate cuique talem amatorium tribuit. Atqui intellectiles naturas ſibi caras, & pretioſas, excellentiùs, ingenioſiùſque procurauit, vt quæ ſint è clariſſimo, &, vt ſic dixerim, ſenatorio ordine. Iſtas donauit amore præſtantiſſimi ingenij: liberaliſſimè prouidit: non tantùm dedit perficere naturam; ſed velut eligere. Illis, quas non exornauit ratio, dumtaxat indulſit ſuam abſoluere, & velut continere ſubſtantiam, intra ſuæ claſſis anguſtias, & plebeium ordinem. Ampliauit tamen præditis mente priuilegium. Inuenit artificio amoris optionem naturæ, non tantùm exornationem. Nulla iſtis forma ſub clauſtris: nullum cum exceptione decus. Peruadere omnes naturas valent, tranſcendere vniuerſas: dedit eſſe, quod velint, cùm dederit velle. Amoris ingenio in diuerſa abeunt, & ſtupendo tranſitu commeant ſine via aliò. Non ſolùm iſtas amor perficit; ſed iam tranſmutat: non ſolùm facit eſſe meliores; ſed iam alias. Tranſit amans mira naturæ ſubtilitate in amatum. Potes per omnem ambitum orbis iacere intidos oculos, & ad guſtum in eam rerum claſſem adſcribi, quæ placeat magis. Nec exceptus diuinus ordo eſt: in ea vertetis, quæ voles, inopina metamorphoſi tranſcendens. Orpheus clauicularium amorem fecit: habet claues, quibus pectus vnius pandit amantis, vt è ſe exeat; & alterius recludit, vt illuc domicilium transferat.

Eia age, veni, aſſurge, veni, non in eminens aliquod, non in verticem editiſſimi montis alicuius Olympi; ſed extra omnes anni, & Solis ſemitas, extra ſydera, in magnam illam ſpeculam non entium, & immanem vaſtitatem, vbi nihilum ſolitarium ſpatiatur. Finge tibi inter eas iacere vmbras cum ſpe ſolùm & potentia videndi lucem, municipióque fungendi mundano: iam iam ſub valuas Vniuerſi optionem tibi datam maxima benignitate ianuarij, eam ſubire naturam, quam velles, & ſub eo habitu, quem malles intrare mundum, & agere perſonam. Audi magiſtrum huius magnæ ſcenæ amicè alloquentem ita: Age, dilata oculos, pone inuidiam, bono animo ſis, in rempublicam cooptaris mundanam. Hæc indulgentia mea cumulata in te eſt, & largiſſimè profunditur. Alias res adſtringo, & ſuum cuique deſigno gradum, in vnam compello naturam: liberum tamen permitto tibi in Cap.18.

eum

eum conscribi ordinem, quem voles. Vide omnes, nulli inuideas: fies, quod legeris. Ecce seruilem gregem, elementa, saxa, metalla: ecce vulgus viuentium, herbas, frutices, arbores: ecce sentientium plebem, reptilia, quadrupedes, natantia, volucres: ecce equestrem ordinem, homines: ecce senatorium, mentes: ecce meum augustum solium. In nullam te vegebo classem sine consilio & sententia tua: in eam te admittam, quam præoptes. Numquid tam abiecti animi, tam pessimum caput fores, vt eligeres glebam esse, aut stratum, aut rupem, aut vlmum, aut pecudem, contemptis superioribus, & diuinis ordinibus? Puto potiùs, relictis splendentibus metallis in vulna terræ, pellucentibus vnionibus in Erythræo littore, frondosis arboribus in paradisis, armentis in campis, imò & hominibus in foro, Angelis in Cælo, solùm inuideres Diuinitatem, & electione diuini consortij Deus fieri ante omnia clamares. Nunc tibi similis accidit indulgentia: quod tunc eligeres, tantumdem potes modò: natura sub votum venit: fies id, quod amaueris: amor faber tui erit: id te faciet, in quod tendat. Amas aurum, gemmas, equos, & quæcumque alunt cupiditatem, quibus gliscit voluptas, quibus tumet superbia: non surgit dignitas tua extra vulgus entium, non honorificentiùs saxis, non sapientiùs brutis. Ineptires, si tempus tibi interdixerit eligendi iura, quod opportunum sit: si quod faceres, cùm non posses, nolis modò, cùm possis. Explica lumina tua, effunde obtutum per immensa Diuinitatis spatia: vide, si est, quod concupiscas. Cur per valles, & fæces rerum demittis oculos, & inuides? Quin, si aliqua tibi ex iis placent, tibi eadem reperies limpida, inturbida, innoxia, sine sua fæce, sine fœtore. Deus omnia est. Sublimi & innocenti modo clauditur, quidquid lenocinari corda pollet: omnis formarum pulchritudo ibi præsentatur; velut qui in speculo rotundo aciem occuparet, omnia expiatè videret, & basiliscum cum innocentia, & mortuum canem sine graueolentia, & auidum sine adustione ignem.

Cap. 19. At, abutimur arte ista eleuandi essentiam: ipso rerum detrudimur amore infra res ipsas: quo possumus plùs esse, minùs ingenio exaltandi sumus; imò nihil resoluimur: post infimum non restat. Arguté Guigo ait: Qui aliquo fruitur, ei necesse est per amorem subdatur. Tu autem frueris infimis: ergo infra infima trusus es, vbi locus non est. Attollamus nos, & pretiosiores homine fiamus; excellentiorem mortali vultum erigamus; honorabiliorem humana referamus specie, non turpiorem. Apposité idem differit: Si imago stercoris ex auro fiat, melior est vtique substantialiter, quàm imaginaliter: si autem Angeli imago auro imprimatur, imaginaliter erit melior, quàm substantialiter. Ergo animus à se effusus, & per corporis expectoratus sensus, incorporalia intendens, à meliori, à perfecto in peius labitur, & quantò concitatiùs, quantò vehementiùs, eò deterior, & malignior ruit: si tamen super se emergat, & assultet in edita, Dei complexu diuinus euadit, & efficitur, si Guigonem audimus, formaliter, si dici fas est, Deus; licèt substantialiter sit anima. Æstimemus esse humanum, & rationis optimam materiam excellentissimo artificio depingemus, ne tetra deformemus imagine: materiam potiùs superet opus. Diuina Dij fiamus similitudine. Aurum à figura nomen capit; metallum humano vultu consistens, homo dicitur: ita Deus, cui diuina amando similitudo imprimitur. Qui speculum intuetur in vitro, faciem pingit, quam mittit: aspectus est penicillum; color, ars: ita amans illius, quod intuetur, bonum, statim effigiatur facie: id fit, quod respicit, vt speculum, quod respicitur. Hoc distat inter mentem, & voluntatem: mens trahit ad se res, & ad suum gradum eleuat, materialia ad delicatissimam tenuat spiritus substantiam: voluntas sequitur res, ad earumdem tingitur vultum, vt cera sub sigillo iacet, pro impressione capeat figuram. Si signaculi effigies sit serpens, leo, arbor, eamdem cera subit; si homo, aut Diuus aliquis, ipsa honoratur. Pulcher eris, si ames pulchrum; bonum dico & honestum: si turpe, & vile; turpis, vilis. Speculum talem faciem reddit, qualem accipit.

Cæterùm, amoris causa non est repetitio illius, à quo auulsi sumus, vt putauit Aristophanes Platonicus, qui fractum fabulatur hominem, alterius sui medietatis cupidum, & petiturum à Vulcano noua resui conflatione: non enim amoris officium est redintegratio; sed vnio: nec ista quomodolibet, non vnitio, sed vnitas. Fit ex amantibus, non quid integrum; sed quid vnum. Diminuté de amore cogitauit, cùm amantem putauit dimidium amati: est totum; est idem, non vnitum, vnum. Proclus in theologica elementatione ait: Omne vnitum alterum est à per se, & vno. Itaque singula potiùs, quàm geminum & bicorporem hominem liceat commentari? putarem exornata corpora binis animabus, quæ memores nunc societatis veteris vnà diuersari vellent. Cap. 20.

Verùm, Aristophani permittamus suam charitatis originem, & totum esse sacramentum amoris, in id reduci, vnde fuimus: adhuc & diuinum ista exigit fabella amorem. Te potes præsumere quamdam indiuisibilis partem, liceat sic loqui: increatæ participatio naturæ creata est. A Deo existis, & existis: reducitor in originem tuam, in totum. Sectæ aliquorum vermiculorum portiunculæ quæritant se, vt vniantur: totus Dei es, totum Deus est; vnire illi. Tua essentis, antequàm esses, vbi erat? Quidquid eius erat, quatenus futurum erat, in Deo erat. Ibi nobilissimum tui exemplar. Omnia in Deo sunt, & tu inter omnia. Age, repete id, vnde prodiisti, vbi fuisti. Deus, & totum est, & pars, ait diuinus Dionysius. Primum pulchrum genitor noster est, prima pulchritudo mater, prima sapientia obstetrix, prima potentia patria. Illuc repedemus: & istis saltem plausibilibus vocibus appetamus originem. Patriæ etiam fumus placet. Huc, huc anhelat rerum totalis & inconsultus amor, ne consilium nostrum impetu ineptius sit. Cap. 21.

Omnes rerum amores, & primogeniti naturæ appetitus aspirant quid Dei, aspirant bonum: in imagine Numen adorant, Numen amant, Numen quærunt. Quemadmodum contenti iconibus absentes fallunt præsentiam: ita natura incapax cum omni familia sua frui viuido Cap. 22.

& præsenti bonitatis archetypo, se aliquo boni simulacro solatur, quod sit totius essentiæ condimentum. Sapor vitæ, suauitas naturæ, quædam imago est Dei, rudis species boni, quod plusquàm se diligit. Dum quærit benè esse, quamdam beatitudinis, & Dei statuam colit, & amat: eligit non esse, si non benè sit. Omnis essentia rerum, quatenus essentia est, in se inquieta actione aliqua citatur, & per actionem procedit. Quò? Ad bonum, & statuam Dei colendam. Non quærit ista inquisitione, non negotiatur esse. Iam est, & est, antequàm affectet. Gratis, & sine pretio voti fuimus. Non appetit magis esse, non appetit aliud esse, si deterius. Impetus naturæ, etsi inconsultus sit, non est stultus. Essentia nec magis, nec minùs capit, neque permutare speciem ita vult, vt à Diomede aliquo fallatur. Non itaque appetit, quod iam est; sed, quòd id, quod est, benè sit, aut melius. Quid est hoc, quàm affectare bonum, splendorem Dei, quo natura condiatur? Istam boni affectationem etiam in pessimis videmus. Pluris faciunt quamdam boni speciem, quàm substantiam suam. Iste impetus naturæ adhuc sine consilio mouet nos amandum Deum plusquàm nos. Vita iucunda est cum vsu bonorum, cum spe tolerabilis, sine vsu molesta, sine spe impatientissima sui. Sibi ipsis, aut vouent fata, aut concedunt, qui oppressi malis, omni melioris sortis expectatione sunt deiecti: oderunt vitam & essentiam, quam benè esse non sperarunt. Cruore proprio multi se contaminàrunt, ne absque bono viuerent. Igitur se propter bonum amant, & bonum plùs quàm se. Aquæ, qua parte labuntur, contrahunt saporem aliquem, aut qualitatem venarum; ita omnes naturæ nonnihil sapiunt, vnde fluxerunt. Amando fecit omnia Deus. Pherecides addit, transformatus in amorem. Ita omnia succum amoris combibunt, inclinationes proprias, appetitus, impetus suos: mille modis præsentantia aquæductum, quo à nihilo in esse sunt transfusa. Porrò amor etiam sapit suam originem: bonitas Dei est; illuc se reducit, & quantùm potest, propinquat. A bono procedit, & peregrinatus in rebus ad bonum accedit, patriæ suæ memor, & amantissimus.

Cap. 23. Subtiliùs naturam amoris contemplemur. Totam compositam & quadrantem Deo inueniemus: nulli alij rei aptiùs, nulli decentiùs, nulli fructuosiùs cohærere; imò cæteris perditè, turpiter, inæqualiter. Quid infelicius, quàm amator, & non Dei? Amor est quidam sui exitus, quædam à se peregrinatio, cum quodam spontaneo interitu. Voluntaria mors est, & quoddam sine necessitate fatum. A se abest, qui amat: etenim de se cogitat nihil; prouidet nihil: &, tùm non cogitet de se, nec in se; neque secum cogitabit. Subinde nec in se mens operatur, nec omninò intra se. Præcipuum animi opus, cogitare est: quare nec in se est, si opere in se caret. Appendix essentiæ, opus est, quid vicinum & cohærens. Nihil, nisi coràm, agit: nihil, vbi nihil habet, aliquid efficit: nec, dum viuit, est ibi, vbi omninò otiosus est. Vita operatione alitur; negotiosa est; sine opera non est: igitur, amans nec est, nec operatur in se, non viuet in se. Vita operationem, operatio essentiam sequitur: igitur, si in se non viuit amans, mortuus est.

Morti propterea exæquauit Salomon amorem, cui funalia, & tædæ, & lampades ritu ferali sunt; sed inextinguibiles. Sua pyra funesta est. Flammas amoris pura spectare ad cæremonias funeris. Religiosè procuratur ignibus animus extinctus.

Dices: Quid ergo commendauimus amorem, cuius laus, funus est; cuius opus, mors; Istud est arcanum ingeniosi affectus, mori cum fœnore, perire cum lucro vitæ: si amare scias, si ames, inquam, Deum, ista est amandi ars. Eleganter Dionysius Lerinensis ait: *Cap. 24.*

> *Mors pretiosa Deo propria est, cùm cæsa voluntas,*
> *Et Christi in puro pectore viuit amor.*

Prudentissimè, & pretiosè phœnix ibi moritur, vbi scit posse resurgere viuacior. Callidè moriendum est amore tuo, vbi resurgendum alieno. Phœnix è suo cinere rediuiuus exit: ita amans ex amato resurgit. Cinis amantis, amatus est: in hunc desinit, in hunc vorax illum amoris flamma resoluit. Quod restat ex amante, amatus est. Amans item holocausto perit, cuius etiam cineres iussit Moyses rursus cremari: nam & amatus, purissimus amantis cinis, suos quoque patitur redamantis rogos. Alimenta vtriusque pyræ pretiosissima sunt & aromatica; sunt bona & virtutes amantium, quæ procul sui specimen vibrant.

Pretiosa itaque & felix mors amantis; bono omine perit: nam & vltrò, & victurus, & dupliciter victurus si feliciter, si scitè amet: nam, licèt moriatur semel, bis resurgit gemina fruiturus vita. Superat sortem vsura amoris. Phœnix iste affectuum salubriter mortiferus, viuacior ex ipso interitu, felicior est, quàm ales. Iste perit parem repetiturus vitam: amans etiam suo incendio; sed auariùs, erit: non parem solùm, sed duplicem resumpturus vitam, restaurat propriam, lucratur alienam. Istud amoris priuilegium est, si scitè ametur, (repetam hoc sæpiùs:) alioqui æquale periculum amoris imprudentia est. Animus enim amantis, si non suscipiatur ab amato, nusquam est: etenim non in se; non alibi: nam, si alibi, in amato esset: non est in hoc: ergo nullibi. Vita itaque amantis in responsione amati est. Redamans suscitat amantem. Viuit, qui amat; quatenus inuenit, qui redamet: igitur viuet, hoc est, reuiuiscet duntaxat amans, quatenus redamaturum amat; alioqui iacet mortuus, cadauer in se, & alibi non viuens. Vbi igitur non periclitabitur amor, nisi in Deo? Cùm tibi mortuus, reuerteris in cinerem; resolueris in illum vermem de sola pura terra, intemerata virgine, procreatum, vt Theophridus ait, qui tua interna depascatur, rediuiuus ex illo. Si amentur insensibilia, terrena, ista pretiosa stercora, aurum, opes, ambitio, iam non tantùm periculum amoris est, est calamitas; cùm incapacia amandi sint, suos amatores exanimes relinquent. Nemo magis prodigus, quàm auarus: rem omnium pretiosissimam, animum, sine pretio dat, gratis, imò temere; cùm amet, quæ non possunt amare: imò, licèt possint, si tamen & possint non amare; iam hic, si non certa mors, certum periculum est mortis. Igitur, quodcumque ametur, nisi Deus, aut damnum, aut discrimen est

Cap. 25.

Quoniam

Cap. 26. Quoniam sibi moritur amans, alij, aut alibi, si viuit, victurus est. Alienam, si aliena dici potest, nimirum, amati vitam agit. Fatetur hoc quidam amator:

Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.

Etenim, cùm respondent sibi amantes, ille in isto, iste in illo, commutatis spiritibus, viuunt; alter alteri, vterque vtrique traditur, vterque ab vtroque accipitur. Quæres, quomodo accipere amans amantem possit: nam tradere, & sui oblinisci, faciliùs putabis, quàm semel traditum, & mancipatum possidere quidquam: qui enim se non tenet, alium tenere non poterit. Seruus, qui suus non est, nihil suum habet. Ista subtilitas est amoris: seruitutem ingenuam facit; facit locupletem, dominantem. Omnia, quæ horribilia audis, seruire, mori; expiata, & sancta nomina in amore sunt, sine damno; imò sunt cum lucro. In primis, si amans seruus dicitur, & est nullus magis; id quidem ita est: sed seruus est liber. Si captiuus dicitur, est quidem: sed ingenuus captiuus, scilicet, ex libera nascitur: conditionem maternam sequitur proles. Nihil liberius voluntate genitrice amoris: ideò & ingenuus ipse. Quid, si captiuus sit, quia sponte se tradidit? Libertate sua talis est. Ista maior gloria, quòd liber seruire velit. Est dominus, etiamsi alienus: & quamuis sui iuris non sit, se possidet, & possidet alium. Neuter amantium sui est: sed, quia suus non est, se habet, & alterum vterque habet. Quisque se possidet, non in se, sed in altero. Hic in se possidetur; sed in illo se possidet: ille in se possidetur, sed in hoc se possidet. Dum amas te amantem, perderis in te, reperiris in alio, qui de te, non de se cogitat: sic per te, & à te amissus restitueris in altero, qui te seruat, dum se perdit. Hoc idem alteri continget tecum. Adhuc restat miraculum. Postquàm à te perditus redimeris ab amico amato à te, & amante tui, per hunc ipsum te possides. Tum, si per hunc medium te possides, priùs hunc possidebis, quàm te: quare proximior illi, quàm tibi eris: nec enim ad te accedis, nisi per illum. Hoc iacet maximum discrimen inter amorem, & alios tyrannos; inter charitatem, & vim; inter dilectionem, & imperium; inter beneuolentiam, & Martem: Dux, Rex, Imperator, tyrannus per se alios possident; sed amans per alium se possidet. O nouum captiuitatis ritum, esse dominum triumphatoris sui! ô inauditum mancipij genus, esse Regem sui heri! Vnusquisque amantium longinquior à se est quàm ab altero; vicinior alteri, quàm sibi. Quid mirum, si in se non sit, sed in alio; mortuus sibi, rediuiuus alij. Vna mors in amore est: sed duæ resurrectiones. Ita diuinus amans, (Dei, inquam,) Paulus, vnicam sibi mortem fatetur, duas vitas: vnam Christi amati; alteram suam: vitam Christi in se, cùm sibi, Christi amore sauciatus, mortuus fuisset; sed suam in Christo. Vixisse se dicit: sed iam non se, vtique in se; sed vixisse in se Christum. At, cùm dixisset, non tantùm in se vixisse Christum, sed etiam se vixisse; putandum est, in Christo, non in se. Ritu enim amantium viuebat; sed extra se: & iam non ipse viuebat, nimirum, in se; sed viuebat in se Christus, suæ vitæ felicissimus Vicarius. Quare & ipse Paulus, qui viuebat in Christo, rursus in se reuiuiscebat per Christum in se viuentem. Semel in se mortuus, bis resuscitatus, dum in Christo viuebat sine se, & dum per Christum in se viuebat. Semel sui egenus, bis locuples, dum Christum possidebat, & se per Christum.

Cap. 27. Amans itaque, dum se negligit, in se perit, & perditur: resurgit tamen, & inuenitur, primùm in amato, dum nihil, nisi de illo, cogitat: secundò suscitatur, dum noscit ab amato amari, & in eo viuere. Aduoca, quæso, testes laudatissimos: adige integerrimos arbitros, & iustos assigna rerum taxatores, qui æstiment iacturam tui, cùm te, & Deum perdis; si ames, & non Deum. Quanti Deus sit habendus, etiam qui offendunt, docebunt. Quanti te debeas habere, roga superbos, pessimos licèt sui arbitros, se non virtute, non animo æstimantes, sed vilissima sui parte. Ex his iacturam tui, & Dei æstima. At, si amas Deum, quantùm lucri erit, quòd te dederis, accipias Deum, & te? quòd tibi moriaris, reuiuiscas Deo, & tibi? quòd te amiseris, redimaris in Deo, restaureris in se? Proh felicitatem felicissimam! tuam vitam commutare pro diuina, & recuperare tuam! O pretiosam amoris, & iustorum mortem, qua emitur diuina vita, & reparatur humana! ô ratam rescissi contractus legem! ó gratuitam commutationem, quòd te dederis accipere Deum, & te! Qui verò creaturas & fæces istas purpuratas rerum amat, Glauci, & Diomedis repræsentat contractum, pro aureis ferrea suscipit. Minus te est, quidquid amas è terra, aut sub terram natum. Licet omne auri pondus, quod Lydium fatigauit solum, possideres, aurum pro ferro accipis. Dixi, accipis: mentior; non te commutas, sed tradis: das non recuperaturus, das non reddituris, non compensaturis. Egenus manes hoc amore: nam, postquàm te dederis, nunquam restitueris; & cùm omnia tibi videberis possidere, pauperrimus sine omnibus, & sine te manebis. Quis egentior quàm sui? Adhuc alienus manebis sine alieno, & sine proprio. Sine corde sunt ista, quæ amas, & suæ naturæ necessitate immisericordia. Te desinent perire, nec animum tibi tuum redamatione conferent. Iniustissima te accipient, non te tibi restituent: nihil pro te reddent: peribis sine remedio, seruabis sine redemptione. Infaustus & feralis iste amor rerum, aut hominum. O error mortalium, qui diuitias possessuri ament, à quibus clanculùm capiuntur, dum capere palàm laborant! Se perdunt, dum illas possidere cupiunt: perdunt & illas, licèt obtineant: inde dolent, inde egeni semper. Qui se non habet, per quem alia habiturus est, neque alia habebit. Qui cupit possidere alia, caueat, ne alia ipsum possideant: & possidebunt, si amet possidere. Solus, & alterius simul, & sui ipsius (vt egregiè est dictum) esse potest, qui soli se illi dedit, qui ideò solus est omnium, quia solus est omnia. Errant, errant mortales: consequi opum dominium non valent. Irritis votis franguntur: sed & istud tolerabile malum, nisi contrarius. Ab ipsis possidentur rebus, quæ dominantur dominaturis, & voce vulgi dominis. Qui heri futuri erant, mancipia fiunt: nequeunt redimi, hoc est, redamari. Amor amati est amantis redemptio, & vita: amor tuus, quoddam auctoramentum est

seruitutis

servitutis tuæ: amor dilecti, chirographum libertatis tuæ. Ita, qui amat se amaturum, servus fit à se, & statim libertatis ab altero traditur, mox donatus. Qui amat non amaturum, sua spe bona interit, & servit! qui amat infideliter, aut contingenter amaturum, vitæ, & libertatis discrimen subit.

Cap. 28. Itaque amandus est solùm, qui certissimè amet. Tunc fit amantium illa pretiosissima mors, duplici, mutuum, æquiualens vitæ: mors, quam exortuæ geminus spiritus, mors fœcunda: fatum fœcundissimum, in bina germina erumpens. Tunc etiam celebratur ille cordis contractus, sine partium iniuria, quo alter alterum reddit, & accipit; firmissimus, & super omnes tutus commercij ritus; animarum, scilicet, & voluntatum: amor enim proxeneta est cordium, trapezita animorum, tabellarius cupiditatum. Hinc æternum ex se fœdus amoris est, & nodus Gordijs nexibus arctior; contractus nunquam rescindendus, nec pœnitendus. Pacta dissolui alia possunt, quoniam eadem voluntate, qua fiunt, resoluentur; istud idcircò fit, quòd alia commutent paciscentes, non voluntatem, quam commutant: in amoris autem contractu eadem voluntas materia est contractus. Voluntas alienatur, voluntas traditur, iam non sui domina. ipsam pœnitendi ius amittit, alienum sequitur arbitrium. Non restat, quo contractus dissoluatur; non manet contrahendi voluntas; & nullum sine voluntate proprium, aut dissolui, aut fieri pactum potest. Fortasse idcircò Plato nodum istum amoris fortissimum censuit. Qui aliquem cupiditate capit, fortiùs arripit, quàm maxima violentia; implicatiùs constringit, quàm retibus; securiùs ligat, quàm catenis ferreis: non enim extrinsecùs vim immittit; sed intùs urget, atque ipse vinctus non vult solui; potiùs se libganti insinuat, atque colligat. Sed, licet iste nexus indissolubilis sit, secus his est. Gladius Alexandri illius etiam nodum Gordij: licet enim huic amoris contractui, ius rescindendi absit, potest tamen suo abesse securitas; potest alicuius iniuria frustrari, si redamans lasserit: tum, si amor vtrosque sustentet, & suo constringat iure, violenta fati falx secabit: potest amatus cessare inuitus ab amore tuo: potest ipse perire, licet in ipso amor non pereat. Solum, si pactum istud cum Deo contrahas, iustissimum & securum est, cuius nec amor perire potest, nec ipse. Nequit scilicet voluntatem mutare, nec mutari: nulla pœnitentia illum subit amandi bonos amantes ipsum dico: nec mors, nec fortuna, quæ pessimè de amicitia meretur, inuadent. Quis igitur hos separabit à charitate Dei, voluntate fidelissimi, substantia firmissimi, vtroque æterni?

Cap. 29. Sed demus homines fideles, demus æternos. Ipsum dumtaxat æstimemus contractum lucris suis, & genere. Pro socio puto etiam; nec simplex, nec nominatus est contractus amoris: permutationem credo, & societatem. Commune dispendiorum, & lucrorum inter amantes intercedit. Vndique quæstuosus est, si cum Deo celebremus. Si spectes commutationem, quid lucrosius, quàm Deum pro te accipere? Si societatem, quid fortunatius, quàm participem diuinorum esse, & quibus Deus natura fungitur, tu charitate fruans? Quàm felix ista seges gaudij.

At, qui cum homine fœdus istud amatorium init, ad multa se paret detrimenta. Viderit, an possit ferre, si gemino latere inuadatur à fortuna, suo, & alieno, duplicia laturus vulnera. Iras, quas in vnumquemque exercet, & partem inuidiæ nostræ tolerare nequimus: quomodo sustentabimus alienum etiam odium? Respice locupletissimam supellectilem malorum duplo excedentium bonis: horum enim æternum minus est, ne insuper infamas alienam quoque portionem, tuæ iam tædio vexatus. Quoquot tolerat amicus; tibi ferendum est, alienis malis dolendum, qui decoquis patientiam tuis. In Deo dumtaxat ista societas sine periculo est, cum quæstu est, vltrà excessum lucris. Lucrum securum erit, vsuræ maximæ, detrimentum nullum.

Cap. 30. Sed, vt alia amoris lucra præteream, illas tecum vitas, ùm ex vno interitu duas amor repetit vitas. Maximus amantium quæstus est, quòd singuli duplicentur. Ex vno fit geminus quisque; semel in alio; iterum in se per altum. Nolo hinc rursus commemorare lucrum tuum, sed amati. Non solùm amandus est, à quo resurgere possis; sed, qui dignus est, vt resurgat. Dum auras amantem, te ipsum viuifices amantem & bina animas spiritu, tuo donato, suo reddito. Ama dignum, qui sæpiùs viuat: tacita enim extinctio essentiæ, amari est. Duplicat, quos suis extinguit flammis. Hæc vis charitatis, singulos binos reddere. Amor tuus amantem tui geminat. Non igitur temerè ponendus vbique amor est, sed cum delectu, vt tantam cum consilio fortunes tui pectores gratiam. Non amare aut amare non præstantissimum, scelus est. Supervacua manebit vitis amoris fructuosissima. Itaque eligendum est amori omnium præstantissimam rem, ait Venantius:

Velut flores docta sequestrat apis.

Auarus mallet duplicare aureum nummum, quàm æreum. Quid putas omnibus pretiosius, nisi auctorem? Si quid magni potes, in Deo expetere. Pulcherrima essentia dilatetur; & vnus, quoad fieri potest, multiplicetur tam amoris arte. Plures creatæ pulchritudines sunt, vna solum increata. Hanc potiùs extendere cupias quam in te, si fas est dicere, geminabis, dum viues in Deo, & Deus in te. Quid magis existentia dignum, quàm is, per quem cuncta existunt? Quid magis meretur esse, quàm is, per quem omnia sunt? Fac, vt is omni existat modo, & in te existat. Fac, vt æternus demnò in te sit, dum amas; nec tam ingratus, nec tam perditus eris, vt si Deum donare, vita polles, recusares? In Deo eras, etiam cùm non eras; sit Deus in te, etiam si in se sit sine te: istud ad g. atitudinem fit, vt illud ad securitatem tui. Res secura est amor Dei: nequis ibi perdi nequis nun esse tui: nequis pon te inuenire. Qui amat, cùm se det alteri, se amittit. Hoc est priuilegium se donantis Deo, idest, capientis, posse esse sui, & alterius: se dat illi, qui est omnia; vbi, cùm omnia ibi inuenerit, se ipsum quoque inuenit, & in eo est, cuius est etiam, si non amauerit. In Deo non te perderes, si amates Deum. Nunc iam securus es perdendo te, amando illum, vt duplici te inuenias via, & quia ab illo amans, & quia ab illo es, & in eo propterea es: & tantò te ipso excellentior, quantò Deus præstantior te.

Cap. 31. Adiice alium amandi titulum, amari à Deo, & à nemine magis. Vnius charitas manceps alterius est. Nihil magis gregale quàm amor, omnium rerum patientissimus, nisi solitudinis. Societate gaudet, & extorquet consortem. Homicida est, qui amantem suum non amat, cùm pro se mortuum non suscitat, cùm possit. Quodam naturæ iure edicitur amare amantem. Omnes propendimus libenter in propria, nostrísque prospicimus. Amans iam ad res expectat amati, & in censu suo scribitur. Curam, & voluntatem exigit proprietatis titulus. Placent sua cuique: quare nihil magis amandum, quàm amantem: nam nihil magis nostrum. Amans aufert se à se, furatur se, vt tradeatur amato, qui amantis herus fit arctissimo charitatis iure, & auctoramento. Si vrgemus ista, nihil magis nostrum, quàm is, cuius omnes sumus sui, Deus. Quare? Quoniam amat nos. Hócne titulo noster? Imò, quia nemo magis nos amet, valdè noster, & nihil magis nostrum: quantò enim plùs aliquis diligit, plùs amantis est. Itaque, qui nos super omnes amat, super omnes noster est; hoc saltem titulo super omnes diligendus. In plurimis simillimus est amor igni; dissidet in cursu, & via: tametsi cælestis res, impetum deorsum vehementiùs agit, libenter descendit. Charitas parentum maior in filios venit, quàm à liberis refertur: beneuolentior liberalis animus confert munus, quàm ab accipienti memoratur & redditur. Maiori amor Dei alueo in creatas res defluit, quàm ab ipsis refluit. Saxum ex editiori ruet concitatiùs. Quò à distantiori cadit, violentiùs vulnerat. Quid altius quàm Creator? Amócne cælo dilapsus non te fortiter percellit?

Cap. 32. Verùm, si voluptatem, cuius nomen plausibile est, in amore quæramus, vnus Deus vindicet. Vni Numini contesserat iucunditas & volupe quoddam animi. Diuinis amor efformatus typis, cæteris, nisi Deo, inæqualis est, & amarescit ipse ex se dulcissimus. Sed abusus malè audire fecit. Orpheus vocauit γλυκύπικρον. Alius ait: *Dulciamaris.*

Amor, & melle, & felle est fæcundissimus.

Sic diuido istud anceps ingenium: in Deo mellificat, in cæteris acerbat. Amor, vt apis, officiosissimus, & sui operis pacifici zelator, si impediatur, aculeatus est: stimulo suo suo dirè sauciat. Ideò amatores rerum delibuti absinthio acerbissimè suam ipsam cupiditatem, imò voluptatem ferunt. Pungit illos amor extra alueare suum, dulcis tranquillitatis artificio impeditus. Diligentes dumtaxat Deum nectare alit: iis fauum conficit iucundum: in Deo solùm locum opificij sui reperit.

Cap. 33. Patebit istud, si indolem eius spectemus. Præcipuum in amore votum est, amato integrè perfrui, cuius auidissimus est. Iam istud ostendit dissentire amorem humanis rebus, & rixam mouet adhuc consentientium cupiditatum. Ægrè fert amator riualem, impatientissimus consortis, suis se votis damnat, nec vult ab imitatione probari. Noscit angustias eius boni, quod diligit & minus esse, quàm quod pluribus satisfaciat: ideò marcescit, vritur periclitantibus consortio cupiditatibus. Insufficientia bona ista sunt, nec paria duorum desiderijs, quæ vni non satis se laxant. Istud fel abest amori Dei, quo frui sine detrimento alicuius plures possunt. Maius quid est omnium votis; capax plurium possessionis; multis superfluit vna eius bonitas. Cape præceptum gaudij. Ne ames, quo fruiturus, solus velis amare.

Huic mori vicinus est, velle amantem, vt amatus se integro fruatur: velle, toto occupato sinu, ab illo diligi. Istud etiam amantes fodicat: istud premit. Vident quoque angustum amorem amati, nec maiorem bonitate: coarctati amoris est, cuius est limitata bonitas. Timent, si in plures diuidatur charitas, minùs se percepturos. Pusilla rerum pulchritudo duos conuiuas non sustinet. Quemadmodum plures vna re integrè frui nequeunt: sic nec ipsa plures integrè potest recreare; nam nec amare. Per plures dissipatus affectus minor erit. Hinc angor stringit cor amantis, quòd nequeat ipse amato integrè frui, aut quòd amatus partim possit alio frui. Verùm Deus, vt affluentis est, & locupletissimæ bonitatis, ita & amoris: quemadmodum à pluribus sine dispendio amari potest; plures sine alicuius detrimento amat. Patet cunctis bonitas illa infinita, patet & bonitatis defluxus, amor integer. Securè amatur Deus: nihil perdis, si alij ament. Innocenter amat: nihil lædens, si alios amet. Accipe & aliud monitum: Ne ames, quo fruiturus, te solum voles amare. *Cap. 34.*

Infelix, & iniqua lex amoris rerum, nolle, vt ament alij, nolle, vt ament alios. Non ita miserum & pressum eligas amorem. Superest Deo amor dilatatus; superest bonitas, vt amet, & ametur. Tam abest à felle, vt riuales optet, zelotypia gaudeat. Hoc interest inter zelum humani amoris, & diuini: zelus amantis Deum optat, vt alij ament: zelus amantis hominem, ne alius amet. Ille socios quærit: iste fugit: pro qualitate, nimirum, amatorum. Socios ille quærit; quia superest bonitas amato, cui amorem suum æqualem non putat: coadiutores exoptat, vt suppleat votis alienis proprium defectum. Iste non admittit collegas: exiguum bonum timet, ne desit sibi, distributum etiam aliis. Perinde ac qui splendidum epulum parauit, cui ipse non est satis, conuiuas quærit, inuitat plures, gauisus consortio epulantium. At misellus & famelicus rusticus frustulum hordeacei panis, quia sibi non sufficit, non distribuit aliis, non palàm comest, ne alius, qui appetat, petat. O lætissimum affectum! ô securissimum amorem Dei! quem zelus non excruciat, quem riualis delectat, sine absinthio, sine aloë, sine felle, totus dulcis, & consentaneus cordi. *Cap. 35.*

Quicumque alius amor disconueniens, inæqualis, amarissimus, crudelissimus est: & sua his rebus non natum docet inæqualitas, & atrocitas: monstrat violentia extra locum ire proprium, nisi in Deo. Anne in sua sede amor fuit Alcesimarchi ita eiulantis? *Cap. 36.*

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum:
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero, atque antideo, cruciabilitatibus animi
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor, in amoris rota miser.

Exanimor,

Exanimor feror, differor, distrahor, diripior, ita nubilam mentem
Animi habeo.

Huius reor violentiæ causam, honorificam, & eximiam istius affectus indolem. Ad Deum natus efficacissimus est conuenientibus materiæ viribus, quæ digressæ, & deflexæ aliò, in violentiam istam erumpunt. Arctantur pusillæ rei, & quo valet impetu incommodus in angustiis amor fluctuat, cruciat, perdit, velut ignis in densa nube strictus, scindit illam: &, si sua cæli via aberrat, deflexus ad terram obuia quæque terret, torret, vrit, diruit. Optimæ res sine suo vsu pessimæ fiunt. Non sunt affectus ad torturam dati; sed ad gaudium, vt expleti conuenientibus naturæ bonis festiui sint animo. Ista comitas abest tetrico rerum amori: quare non ad illas natus, Deo sacer est. Quælibet vis animi habet aliquid à se respectum, quo perficiatur, quod ad suam vtilitatem, quod ad oblectationem vertat. Hoc in amore Deus est, sicut in oculo lumen, in auditu melodia. Nequaquam tam pessimè prouidit natura nobis, vt rebus ineptè amandis istud præparasset tormentum; & colligasset vitali sedi cordis tantū hoc ingenium mortis: imò propterea conuerberat nos illas amantes; quia nolit amari, vt prudens mater & diligens: ad exemplum enim amoris materni, qui peccantem filium flagellat seuerè, & punit. Pergit ille dolentibus præ Prometheo præcordiis:

Ita mihi omnia ingenia sunt; quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lassum animi ludificat, fugat, agit, appetit.
Raptat, retinet, lactat: largitur: quod dat, non dat, deludit.
Modò quod suasit, dissuadet; quod dissuadet, id ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur. Ita meum frangit amantem.
Animum. Neque nisi quia miser non eo pessum, mihi nulla abest
Perdito pernicies.

Cap. 37. Ne ista ad exaggerationem putes, alios memorabo vulgaris amoris cruciatus, quibus immunis & expiata est charitas: namque, si deuexat amantem diuidi ab amato amorem, quantùm premet negari? Excruciat, si coamet alius; quantùm si se non redamet? Iam tunc sæuissima mors amoris, qua ex se nusquam pulsus amans cupitis agitatur tormentis. In hoc atrocius fatum, & quòd animum interimat, & quòd relinquat cum sensu corpus, vt dolendo solùm sit superstes. Recense curas, angores, vigilias, suspiria, labores amantis, vt dubiam extundat beneuolentiam alterius. Demus obtinuisse: adhuc anceps affliget fides. Potest pœnitere amatus, potest mutari. Satis est quicumque timor macerando amoris gaudio delicatissimo. Istis nos eximit angustiis Dei amor securissimus, lætissimus. Vltrò nos amat, priùs amauit, nunquam non amabit, si amemus. Accedit huic securitati dilectionis magnitudo. Elige, si quid sapis, è duobus bonis; exiguum vnum & anceps; alterum maximum, ipsúmque securissimum. Certè bis istud bonum, imò bis maximum bonum, magnitudo & securitas facit: illud nec boni titulum meretur. Particulam illam, si qua sit bonitatis, absorbebit sui timor. Quin, expiemus illam timore: pusilla est, nec capax tam magni affectus; satis hoc tormento: pes angustiori calceo affligitur. Adiice post pessimam fidem amoris, pessimam amati curam:

Bis perit amator, ab re, atque animo simul.

Etiam post securitatem redamationis periclitatur amor, nec securus de amato, ipso adhuc tuto, peribit, non dico, si de medio tolli, sed si putet concuti. Quanta solicitudo versat suspensum graui supplicio amantem, ne dilectus alicuius experiatur inuidiam. Ad hæc morbus offendet, tempus macerabit, fortuna laniabit. Quid si omninò perdat? Istud amoris infortunium Platonicus Pausanias oppidò timuit: pereunte enim amato perit amor, cuius conditionem sequitur: pereunte amato & amore; anne viuet lætus amans? Sine his periculis Deus est, quem dimittere dumtaxat possumus, non amittere, nisi dimittamus. Maximo munere donati sumus, quòd nolentibus amitti nequeat: nemo nisi volens perdet. Sed, quis, si amet, volet perdere?

Hactenus dispeximus, quàm decens, quàm commodum, quàm volupe habeat amor, si Dei sit, ipsi natus, & pro vnius immensi mensurantis norma: nunc mixtim alia lineamenta amoris comparabo, quàm apta & quadrantia soli Diuinitati veniant. Non inerti artificio hunc natura fabrefecit affectum; nec sine proposito: imò tanta fecit industria, tam suo obiecto quadratum, tam appositum Deo, vt quicumque nouerit, illi dumtaxat natum, illi dicatum affirmabit; non minùs quàm qui securim contemplatur, feriendo dicet factam. Singuli elaborati affectus sunt pro fine: amor, quia finem sine fine habet, vtique infinitum bonum, etiam ipse sine fine est. Licèt liberè amemus, quod velimus; non possumus non amare aliquid. Possumus cessare ab odio, lacrymis imperare modum, spem compescere, iram sedare, timorem excutere: omnis finire amor nequit: semper necesse est velis aliquid. Senescentes & limitati affectus materiem consentaneam cum modo, cum limite habent: ergo amor indefessus immortale quid aspirat, cuius esse infatigabile est, nunquam defecturum. Alij affectus ad tempus sunt; amor omni tempore; æternum, scilicet, suggestum habet. Amor enim inter cæteras passiones, quippe excellentior, solicitiùs curatus à natura est: lassitudine & ignauia omni illum expiauit, & in continuum vsum fecit. Negauit ferias officiosissima mater officioso affectui: noluit vacare vnquam eximio suo opere; negotiari instigat: non leue inde præsumit lucrum: nouit à Deo assidua beneficia, & solùm amore redimenda. Assiduum propterea amorem fecit, & sine quiete, & ne grauis nobis foret continuatio gratiæ, infatigabilem, acrem, suauem, placidum, ipsáque acerba mitificantem. Adhuc tamen nemo satis amabit Deum, etiam qui amare plùs nequit.

Adiice, & immenso natum ex sua transcendentia colligi. Vbique amor est, in omni clauditur affectu, omnem sustentat, ad normam, scilicet, Dei, vbique locorum, & rerum existentis, omnia sustentantis. Timor sine lætitia consistit, lætitia sine ira, ira sine spe, spes sine timore, nullus sine amore. Ipsum adhuc odium amor suf- Cap. 38. Cap. 39.

fulcit. Ipse stirps, ipse primus motor omnium affectionum: io boc etiam diuinum quid çmulatur. Ipse velut velut neruus io sigillariis ootat omnes sensus, omnes vultus animi, omoes gestus corporis. Pro amore totus gubernatur homo: diuinus apparet, si Dei amor un pellat & contrahat, non aliter quàm fidiculis humanos sigillaria imitantur gestus. Ad hæc, vltimo oatum rerum fini dominatori omnium, cui referuntur vniuersa, imperium ostendit amoris in reliquos affectus, vertit, trahit, refert ad se cunctos; seruiunt omnes affectui primogenito occupaturo in illa re, cui seruiunt omnia, cui seruire debes.

Cap. 40. Sed, vbi euidentiùs ista adæqoatio patebit, quàm si ipsas amoris conditiones cum diuinis componamus; si illas pro ingenio affectus, istas pro excellentia materiæ & boni, suo quasque considceremus ordine? Amor est primus affectus: dicam, consensu Theologiæ, & Philosophiæ, primam omnium gratiam, primum donum. Cui par æstimabis, nisi primæ bonitati, primæ beneficentiæ? Amor sua ipsa natura donum est, non ex adiacenti: est gratia naturalis, cætera munera factitia sunt, eiusdem vicaria: transfert sponte amantis dominium amor, & gratis ipse datur; at, quod sponte, & gratis traditur, donum vocabis. Cui itaque quadrabit donum natura sua, nisi bono oatura sua & excellenti & magno, sine ornatu, sine accidenti? Amor est per sese donum: cuinam aptior, quàm bono per se? Amor est donum aliorum causa donorum, nec vlli magis consentaneum putas, quàm illi bonitatis naturæ, quæ caosa est omnium oaturarum, & bonitatum. Amor sine aliis muneribus per se est, acceptabilis, ex se gratus: cui magis conueniet, quàm illi, qui per se placet, qui per se amabilis est? Sine amore nullum donum gratum est: hoc etiam competit Deo: nulla res sine Deo placere debet; credo, nec potest, si gaudij sinceritatem, innocentiámque spectemus. Metiamur nuoc molem amoris, tendamus funem, omnia illi impatia reperiemus, nisi Deum, indigna tanto munere. Pignus istud cordis, & vnicum pignus nostrum, inaugurari Deo, quia magnum, decet; quia solum, necesse est: ne iniuriam faciamus magnitudini diuinæ, & voluntati. Prodigi & iniusti sumus, si aliis rebus impendamus amorem, etiam nobis: dabimus, nimirum, merentibus nihil; negabimus totum id iure postulanti suo.

Cap. 41. Tantus amor vnus est, vt ipsum non exæqueot omoia: maior itaque, quàm debeatur alicui, qui inter omnia numeretur, & oon complectatur: cuncta enim relinquemus exequuturi nostram voluntatem: id vnum, quod placet, vt faciamus, cætera contemnimus: id, qood cuique libet, inæstimabile est: pluris igitur, quàm omnia cupidinem nostram habemus, & amor vniuersis præualet. Anne putas exaggeratè dictum? Imò remissè, & humiliter. Dignius dicam adhuc, non exaggeratiùs. Vniuersa nihil sine amore valent: adeò pretiosus est, vt imponat pretium rebus, quas suo eleuat contagio: quod exiguum est, amor magnificat, & extendit ad omnem amplitudinem. Quod magnum videtur munus, si amor non contineat suam molem, contrahitur, & premitur. Parum est, des omnia mihi sine amore. Certè si ne debito parabo, intenta censebo, non accepta: pro pondere amoris ponderaotur omnia: tantumdem pretium habebunt, ac beneuolentiæ. Donantis voluntas taxat donum. Non debet cor, quod inuita manus dedit. Dona sine amore, ius gratiæ amittunt: ipse tamen amor, cùm dooum sit, vltra istud periculum est: taotum munus & tam pretiosum nunquam à coacto exactum fuit: nemo tantum sibi arrogabit iuris, vt ab inuito audeat istud donum incomparabile vindicare, nec obtinebit, si audeat: spontaneum est semper, & cum pretio suo. O terum pretiosissimam! ô pulcherrimum amorem, quæ semper ipsa placet, quæ omnia placere facit, sine qua nihil!

Cap. 42. Aliunde quoque ostendam omnibus æquiualere amorem, pignoribus, diuitiis, & immensæ votis auaritiæ. Ipse donans magnifico isto dono amoris donatur: tum & ipse amor maioris re donata fit. Quare iam amor tuus pretiosior est, quòd sit, quàm quòd te dederis. Cæterùm quisque pluris se facit, quàm omnia sua, & quæ possint esse sua. Amor itaque pretiosior omnibus rebus tuis est: nam & pretiosior te, qui tuis te omnibus prælatum censes. Næ hominis pretium, amor est, æstimabilius quid est, à quo aliquid æstimatur, quàm ipsum. Non enim velut infelix & sterilis arbor trunco, & alimento ignis æstimandus est animus, sed fructu. Iustus dicitur, vt palma, florere: vtique & fructificare, ritu aliquarum palmarum Indicarum, cuius fructum in corde & viscere habent: in corde hominis suus latet mitis & dulcis fructus amor. Aptè Venantius Honorius inquit:

Fructus amicitiæ corde colente manet.

Amor proprium quid nostri, & solùm nostrum: hoc titulo pretiosior, quia solùm. Rara cariùs æstimantur: quid vnica? Iam & hoc nomine præter dignitatem & pretium vindicat istum affectum Deus: cui debemus omnia, necessum erit dare vnum: nam & vnum solùm nostrum est. Alienis & propriis creditoris rebus, nemo se asserit alieno ære. Solùm illud proprium opinor cuiusque, quod io sua est volontate: nihil nostræ subest nisi velle, amor, inquam, & voluntas ipsa: cætera aliena sunt, quæ aut coacti habemus, aut inuiti dimittemus. Itaque, si Deo gratificandum est, vnde id possumus, nisi censu proprio? Atqui ex ista proprietate amoris, peculij humani, humanum æstimatur pretium; quemadmodum facultates censu. Si amor bonus ipsum probat hominem, si malus corrumpit; quidquid est, & habet, optimo amore optimum est; quidqoid prauo, pessimum: si perdimus amorem, pereunt omnia nostra: quia & nihil nostrum, nisi ille. Sed nostra alia dicas, omnia erunt appendices amoris, & cui illum damus, nihil negabimus, imò omnia trademus, & votis plusquàm omnia. Iam & isto tertio titulo præ omoibus valet amor, Deo solùm & digous & debitus: accedit, quòd qui amorem dedit, dat omoia sua, dat voluntatem, per quam omoia possidet: qui illam largitur, concedit, quæcumqoe per illam habentur, nòn diuersa cæremonia, quàm cùm traditione clauium possessio domorum & thesauri aditur.

Cap. 43. Cæterùm ad dimidium hactenus magnitudinis suæ charitatem perduximus: tantumdem restat: non solùm amor æquatur amanti, & suis omnibus; duplicati pretij est, pro amato valet.

Satis

Satis liberalis amor, qui omnia amantis dat, & ipsum. Magnificentiùs adhuc, & egregiùs de illo puta: dat & amatum. Cui? Cui omnia amat; ipsi, quem amat; amato, si iste amet: hunc alienatum à se sibi restituit. Totus dando compositus amor amantem dat, amatum reddit. Quid grandius quàm quod dignum vt detur, & det nos Deo, & ipsum Deum pro amati ritu. Plùs Deus quàm nos, & omnia est; quem cùm ipsi demus, satis, pro nobis fecimus. Verè & sincerè amator Dei nihil magis cupit, quàm quod Deus sit, quod exitum, si Deus (iuuat commentari delirium) non esset, aut periclitaretur, cum proprio stabiliret periculo: sisteret in rerum natura auctorem suum, licèt ipse periret: mallet Deum esse quàm se: si arbitrio suo Diuinitas veniret, vt alij daret, vel sibi retineret, oblitus sui statim Deo daret. Quàm splendidissimum istud amoris munus libenter Deus acceptat, vbi se putat dari. Istud priuilegium donorum apud sapientes colitur, non æstimari euentu, sed voto. Certe à omnibus habente plùs amante maioris fit exiguum, quod dederit, quàm si minùs amans plus dederit. Nucleus donorum animus est. Non iniquiùs æstimat Deus nostra, cui patent corda. In argumentum munera apud mortales desiderantur, quemadmodum verba necessaria sunt ad indicium mentis: latet animus: testimonium dona exhibent. At, quia Deo patet, parum interest, desit facultas, si voluntas adsit. Satis acceptum est, quod in amore datur, licèt in se non detur. Tam locuples & liberalis est, vt nihil non possit dare, & nihil non det, eò locupletior, quòd habeat, non quia accipit, sed quia dat, ipsâ prodigalitate acquirens. Quantò præstat & nobilius est, dare quàm accipere. Sane in plurimis felicior & affluentior est animus amantis, quia isto modo dat, scilicet, voto, quàm, si eadem re & facto accepisset. Rogemus ipsum: plùs profectò gaudet vouere amato omnia, quàm se possidere: tanta ex his est amoris æstimatio. Nemo, quantumuis locupletissimus, istud refutat gratissimum donum: nemo cum amoi suo onere non admittit libenter. Nec supremi Reges, rusticorum, contemptissimorúmque amorem contemptam rem putant. Nemo diligi negligit: nec Deus beatissimus aliud magis petit, nec magis reddit. Illud nec indignum supputatione, opinor, ad amoris molem: egregius quid & subtilius ab illo donari, quàm molem istam, & fæcem rerum, corporea, & crassa, quibus oculus dumtaxat gestit, & hebes fungitur sensus. Traditur per amorem animus, transfunditur spiritus, illud, quod in nobis honorificum est.

Cap. 44. Prodeat nunc ipsa amoris virtus vnifica, sapor quidam Diuinitatis; ideò Deus, quia vnus, & omnia. Perfectionem vnitas multiplicat, vnum extendit. Quidquid perfici appetit, ad vnitatem aspirat. Quid potiùs quæreret amor, quàm cui magis potest vniri? Et hoc, quid magis, quàm quod vnum & simplicissimum? Et quid magis vnum, quàm in quo omnia sunt vnum? Ad hæc spiritualissimum, insinuatissimum: nihil Deo intimiùs hærebit: omnes penetrabit secessus cordis. Istud forsan fefellit Barbaros Iapones humanum contratos ipsum Numen, primùmque principium rerum: corporea ista & crassa, specie rerum bona, iniuriam mori faciunt, & sua mole resistunt eius simplicitati. Nequit illa complecti suo sinu animus, nequit suo committere cordis claustro. Illud bonum, quod permeat quocumque, quod vbique capitur, amatoriæ vnitati accommodum est. Illud bonum, quod ita adstringitur cordi, vt nullus pessimus dissoluere queat, quod inuitis omnibus retineo, quod mecum quocumque feram sine onere, sine mole. Multis violat diuisio modis amatorios ritus: amor vnit amatum: ad hanc vim non debet esse diuisus: totum vendicat amantem, pronus, totus compositus ad vnum, marcet partitus, & in suas leges peccat. Non sustinet magnus amor minùs amare: amabit minùs, si plures: qua parte fluuius plus patet, minùs profundè voluitur. Mancipat amantem amor, & amato sui dominaturo tradit: at dominium singulare quid est, impotens duorum esse: ergo & amor, quamuis potentissimus, quamuis officiosissimus, nequit multis seruire; imò quia officiosissimus & potentissimus, istud non potest. Quidquid est, ad vnum est, contumax ingenij simplissimi: negligentiùs singulis satisfaciet, qui velit omnibus. Amittet in multis amor honorem sui tituli: hanc gloriam habet alicuius totum esse: nullius erit, qui plurium sit, qui multos amat.

Ad hæc, indolem amoris, & legem naturæ confer: amor ad vnum est, & pro ingenio suo, & pro honore: natura, & pro sua pietate & prouidentia omnes diligere iubet. Anne amorem, quem industriosiùs elaborauit, contra se irritat? Imò artificiosissimè, opinor, pro diuinæ, & immensæ magnitudinis modulo construxit, inde amaturum ab vno vniuersos. Oceanus matrixque amorum, charitas est Dei: namque, vt ab Oceano fluuij in eumdem reuersuri deducũtur; ita ab amore Dei plures deriuantur amores in ipsum reuoluti. Patet latissimè vnius Dei amor, licèt vnus subsistat: tot appendices amores habet, quot homines, quot amari possint, per plures effusus canales, velut aquarum forma: stillicidium charitatis est beneuolentia omnium. Præscripsit leges amori res amata, quæ ad sui normam amantem figurat, vt sigillum ceram, nec citrà, nec vltrà patentem. Non licet amare plùs, non minùs, quàm amatus amet. Non diligit, qui non eadem cum dilecto diligat: omnium rerum est societas inter amantes, maxima votorum. Deus omnes charitate complectitur: nec ista indulgentia iniuriam committit contra amatorios ritus: satis pluribus amatis, satis & amantibus infinitudo faciet. Bonum commune est, ærarium publicum beneficentiæ, atque beneuolentiæ nunquam exhauriendum: plurium sine alicuius detrimento potest esse. Hac itaque lege tenebitur amator Dei omnes amare; tantam licentiam & prosperitatem nulla alia beneuolentia obtinuit: solùm iste amor latissimo spatiatur campo: vltra fines suos prorumpit, liberrimus in ipsos gliscens inimicos suauissimè. Nec ista felix amandorum annona obstat simplicitati. Vnus amor est, & idem: sed, qui multos & diuersos capit amatos, sed per vnum. Deus elegantissimus dilectionis choragus, & educit amorem, & reducit; educit amans, reducit amatus. Omnes post se trahit magister iste amatorij chori, ipse primos amauit, & ipse vltimus amandus, & ad vltimum. Quia produxit diligens, debet reducere dilectus. A primo principio, pri-

mo, inquam, bono, velut Erotiarcha, omnis naturalis gubernatur appetitio. Eadem bonitas prima causa est, ipsa & vltima: primus amator, vltimus finis: series agentium norma est finium. Primum agens sequentia mouet, sed vltimum finem sequuntur omnes: quod dirigit agens, redigit finis: quò primum respicit agens, eò debent sequentia respicere. Diuinis factus amor typis componitur pro Dei similitudine. Vnus Deus est; sed, qui omnia sit. Vnus amor est; sed, qui omnes claudat. Signat amantem amatus, & sui forma figurat: nequit eadem cera duo simul admittere sigilla: noua signaculi forma delet aliam. Iam vides, cur duos amatos non sustineat vnus amor, id est, verus: exciptur ista angustia amor Dei; non multis obsignatur sigillis, sed vno, qui præsentet omnia; ideò latissima licentia amat omnes in vno: in hoc exprimit vim vnificam, cùm vniuersos ad vnum redigat. Elegantet eleuatissimus & diuinus Hierotheus amorem Dei vocat patrem amorum. Vnus est, qui multos in familia sua contineat, nec reputantur diuersi: namque in ciuilibus pater & liberi vnam eamdem fingunt personam.

Cap. 46. Adhuc patebit magis vnifica hæc charitatis vis, omnia in vnum glomerantis: omnes amores suos deducit ad Deum, & omnes amores Deum amantium ad se reducit, & lucratur. Inter miracula & arcana naturæ magnes est, (admirandum debebat esse exemplum amoris,) Illud præsertim genus lapidis ratum, qui appellatur himmo, vna parte trahit ferrum, ex altera emittit. Huic similem puto charitatem. Omnes amores suos mittit ad Deum; & omnes omnium amores Dei trahit ad se. Qui amat Deum, debet amare omnes, & amari ab omnibus. Quidquid amatus amat, & ad amatum spectat, lex sacrosancta amoris præscribit amare. Omnes Deus amat, & ad Deum pertinent, etiam ipse qui amat: quin iste gemino titulo communi creaturarum, & singuli amantis, ita omnes amores vnit vnius Dei amor, & pulcherrimas choreas nectens in se conuoluit vniuersos, & se ad vniuersos, & vtrumque in vno, & per vnum. Bellè sublimis Hierotheus in amatoriis laudibus vocauit συνεπτυγμένον ἔρωτα. Næ maximum istud lucrum charitatis est, amari ab omnibus: maxima ista nobilitas amare omnes: & ne absit iucunditas, vndique mellea est, & super omnia suauissima. Quid dulcius, quàm esse amantem, aut amatum? Quid suauius vtroque? Sanè nihil dulcius, quàm amare, aut amari, nisi amare & amari. Vtrumque facit charitas. Quid isto Dei amore liberalius, & potentius, cui licet amare omnes? Quid quæstuosius, qui exigit amari ab omnibus? Fœcundissimum dilectionis semen iste amor vbique multiplicatur, in alieno adhuc solo fructificans. Itaque amando Deum, aliorum non amittimus amorem, sed eleuamus; purum facimus, defæcatum, acrem, fortem, fidum. Succo suo & vigore alit Dei amor amorem hominum. Sanctus Maximus ait, præbere [illegible]. Adiiciam, non solùm amorem Dei benè mereri de omnibus, esse omnium amorum auspicem; sed sine illo nihil: verè, nihil legitimè, nihil suis ritibus amari posse. Egregiè sanctus Paulinus dixit:

Gonglobatum amorem.

Quid enim tenere, vel bonum, vel verum, queant,
Qui non tenent summa caput,
Veri, bonique fomitem, & fontem Deum?

Mundanus amor sine amussi charitatis sibi etiam obest, sibi deest: certè vt vnum amet, odit plures, offendit omnes: errat semper, & cùm amat, & cùm odit.

Ad vnitatem simplicitas spectat. Non est satis vnum, quod non sincerum; & iam quod mixtum est, multiplex fit. Ex hoc etiam fateberis, vni Deo amorem attemperari, cuios solus amor purus nullam patitur compositionem, sine vlla fæce, & amarore odij, obtrusus, defæcatus, liquidus: istud non habent amores alij parturientes iras, erumpentes in rixas, nutricantes odia. Tam ineptus vnitati amor mundanus est, qui, vt amet vnum, plurium odio fatiscat, ne sibi similibus consentiant votis. Certè ad stultitiam quid aliud desideiabis, quàm odisse multos, si ament ipsum, quod amas, comprobantes amorem tuum? Diuisus adhuc à se amor iste est, adulterinus, infectus futoribus, confusus iracundiis, corruptus discordiis, vndique conspersus aloë, fermentatus absinthio. Ad hæc, prætetquàm odium habeat, etiam facit; satis est, vt oderint omnes illum, qui, vt alionem amet, cæteros, aut fastidit, aut negligit. Angustissimus & sterilis iste amor ad paucos dilatatur, nec sustinet amare plures: quin in se ipso marcescit sine fructu, imò sine flore: solus Dei amor naturam suam fœcundam integram, lætam liquidámque seruat, sine contrarij compositione. Neminem odit, qui Deum diligit. Totus hic amor amatorius est, totus dulcis, totus perspicuus, & simplex, id est, amor est, cuius ignea natura: ignis autem purissimus est, & purificat omnia: nihil alienum, nihil extraneum in se tolerat, impatientissimus sordium: inde fortissimus, solidus, totus amor est: vincet cæteros degeneres. Cap. 47.

Deinde non solùm amor, præter diuinum, vnitatem suam corrumpit, quatenus tam iners & tam hebes est, vt nesciat adstringere, & ad vnum plures voluere amores, corrumpatúrque odiis, liuoribus, ira: sed, quia necesse est scindi; quemadmodum contra est, diligens Deum, qui nouit vniri. Omnes claudit Deus formas, omnes pulchritudines rerum: quare, qui illum amat, omnes in vno amans, vnitum, compendiosúmque amorem gestat, atque sine multa mole accommodatissimum. At, quisquis inde relabitur, flexus ad hanc, vel illam formam, in diuersa statim finditur amore. Aspirat cupiditas absolutum aliquid, & suis integrum numeris; nec in singulis, nec vniuersis rebus inuenit: non sunt totius, non integræ pulchritudinis: inde mendica oberrat, inde famelica vagatur, inde per diuersa solicitat, quæ si semel in vno quæsisset, reperiret. Scinditur in frusta suam libidinem voluntas, nunc hæc, nunc illa cupiens, vaga & multiplex, semper habet, quà erret, quò procedat: solùm cùm ad summum venit, tunc consistet: vltra summum nihil est: hîc contrahenda est cupiditas omnis, in vno consummanda Deo, cui magno ære obnoxij sumus, amore solo relaxandi. Non licent superuacaneæ impensæ amoris: vnum Deum & vnicè amare debemus, non vacat, vt alium, imò nec se amet: miserè amat alios, qui se diligit. Non decet minùs amare Deum; totum Cap. 48.

flagitat

flagitat amorem; satis ex se angusta Deo nostra voluntas: nec licet alterius amore plus stringere. Non satis sumus soluere, vt quid prodigimus? decoquimus? Egregiè diuinus Eucherius infert: Amare ergo Deum iam non voluntarium tantùm, sed etiam necessarium esse ducamus. Impium quippe est, hunc non diligere, quem rependere non queas, etiam cùm diligens. Iniustissimum est, vt ei, quæ possis, tribuere nolis, cui, etiamsi velis, rependere non possis.

Cap. 49. Hoc quoque natum monstrat amorem Deo, quòd incommodè se rebus aliis, etiam obtentis, exoptatisque, accommodet: alterius semper auidus: omneque factus appetendo Deo, omnia suo sinu amoris fomenta complectenti, magnum quid suis votis aspirat. Quid magnum dixi? Totum: omnia in Deo clarissimo sunt gradu; summo, inquam, quidquid cupimus, aut cupituri sumus: suam nequit naturam amor fallere, nec suos laxos dissimulare sinus. Illud itaque tentat contingere, quodcumque cupit, & in altum mittit aciem: sed suo proposito detectus, restaurat vota: fatigari nequit; æterno enim dicatus lassitudinem nescit; & cum nusquam in rebus, quas amat illud totum & integrum, quò anhelat, inueniat, cogitur repetitis quærere cupiditatibus. Fragmen bonitatis, quæ in Deo tota, integráque manet, est quidquid in rebus placet: quare ipsa rerum cupidine (tametsi inscij,) quid diuinum appetitio gestit. Hinc incontinentia amoris: inuenit particulam in cùm optaret totum, quærit reliqua. Frusta bonitatis sunt omnia, non integra bona; videt deesse aliquid; incitatur ad inquisitionem cupiditas. Hinc sufficiunt, vt irritent appetitum, non satient: scilicet, collapsus suo proposito amor, segmentum pro toto nactus, quatenus non habet totum, non satiatur: quatenus habet partem, irritatur: aut, quia dimidiatum gustum vult explere; vult, quod libauit, vorare. Quemadmodum sunt partita bona, ita nec integrum complent gustum, aut, quia cupiditas adepta pignus amittere noluit, nec cessat inquisitione, cùm minus putat deesse. Hinc, qui plura habet, plura cupit; iudicat minus restare, præcipitat cupiditatem post reliqua, ratus semper pauciora deesse, atque velut lapis, cùm diutiùs fuerit lapsus, concitatiùs ruit.

Cap. 50. Ad incommoditatem quoque amoris spectat, non se rebus totum committere. Angustias ibi timet, quamuis collegas admittat fastidium, & inuidiam. Vtilis, & iucundi metæ cunctæ opprimunt amorem. Vtilia absentia legitimè non amantur, nec iucunda præsentia. Diuisum in his amor imperium cordis habet cum inuidia & fastidio. Diuitias, prædia, & quidquid opum nomine venit, dum absunt, solùm cupis, non diligis, aliena sunt. Vbi segnior amor, quàm inuidia? Surripi, perdi hostium opes gaudes: amans is non est gaudete rei amatæ interitu: dum consequeris, amas; tunc perire doles; diuersum videbis in his, quæ ad oblectamenta concupiscimus. Obtenta fastidimus, quorum duntaxat amor ad tormentum est. Cùm desunt, amamus: cùm adsunt, breui ipsam molestè delectationem patimur, cùm nimia est. Non adæquatur his rebus amor, superest sui aliquid; reseruatur à natura. Cui? Cui totus accommodatus confideat, non quem nunc cupiamus, nunc amemus, nunc fastidiamus: sed, quem semper amemus, semper cupiamus, nunquam tædio sit. Amor, quem desiderium genuit, spurius est. Ille solùm legitimus, qui pater desiderij sit, filius rationis.

Cap. 51. Tandem totus amoris gestus, & acris indoles, vehementissimáque vis in amatum se factum Deo publicat. Nimietates illas & excessus amantium solus Deus meretur. Inscius quid faciant, dirigitur deceptus affectus in genuinum propositum: adorare se vicissim dicunt, vocant se Deos. Æquiuocatio ista amoris est, iuxta constitutum indolis cum Deo solùm versatum. Velutí, qui alicui assuetus loqui, semel aliquando alloquuturus alium, alienos sui familiaris titulos impendit ignoto: ita amor natus Deo, distractus ad alia, simili reuerentia colit. Natura & consuetudo vix paucis intersunt. Inest & amori quædam veneratio amati: licèt viri fortes, & sapientissimi sint, qui ament; coram re amata, quamuis inferior fuerit, contremiscunt. Sponsa quoque apud Salomonem, præsente & vicino Sponso contremuit. Reuerentur, scilicet, diuinum aliquid in pulchro & bono: nec enim vis aliqua humana illos terret & occupat, cùm cæteris, nisi amore superent. Contemptum adiice rerum omnium, opum, honorum, vitæ, voluptatum, & stupendam patientiam laborum, cruciatuum, vt amata re fruantur: tempe, ritus, quo natus est colere Deum, flectit ad alia sua intentione abusus: ita omnia amat, quasi Deum amaret, quem solùm amaturus erat, ad quem solùm amandum educatus est.

Cap. 52. Post ingenium & conditiones amoris veniant mores, digni solùm diuino. Iam non eius constitutio, sed commendatio nos detinebit. Nec solùm amor, cùm Dei est, suum vindicat locum: sed authoritatem & frontem gloriæ suæ seruat: non solùm commodè illi insidet, sed decenter & augustè. Maiestatem & satellitium virtutum amori Dei vniuersaliùs vindicauit Psellus, de quo ait:

Ἔχω πηγὴν καὶ περιῤῥέω κύκλῳ,
Τὰς γὰρ ἁπάσας ἀρετὰς σφίγγω κύκλῳ.

Qui hoc torque adornatur ab amore, dicitur à Simonide in quatuor angulos componente istum orbem,

Ἀνὴρ τετράγωνος ἄνευ ψόγου τετυγμένος.

Consentit Agathoni quatuor Principum virtutum dote adornanti amorem, quem iustissimum, fortissimum, temperatissimum, sapientissimum vocat. In primis iustus, & innocentissimus amor Dei est, totus beneuolentiæ appositus, nescit, quid sit odium: alij corrumpi amores possunt iracundiis, furoribus; iste vbique memor sui, in sua puritate colligitur, amatorius semper, quem puerilis species proinde decet: pueri innocentes sunt, odio fascinant neminem: iustissimus est, suum cuique reddit, se Deo: iustissimus est, leges seruat, præcepta redamandi colit, amat amantem, soluit debita. Eleganter Proclus Lycius dicit, sagittas amoris iustissimas: percellunt, vellicant, vt reddatur, quod debetur, amor amori. Iustissimus est, & in alios effundit suam iustitiam. Non se communicat, nisi quod perfectum

eſt: non redundant, niſi plena: prius eſt impleri, quàm effundi: perfecta, & cum cumulo, iuſtitia amoris eſt, exundauit in alios: ſe innocentem ſeruat, alios facit: nullam, nec à Deo, nec ab homine, iuxta Agathonem, iniuriam patitur, non eſt violentus, vltrò patitur, ſponte, libenter: niſi inuito iniuria non eſt. Nulla in amorem vis præualet: calũniæ volenti dictæ, non ſunt violentæ, non iniuriæ; fauores ſunt, adulationes. Omne expiat damnum voluntas patientis. Tam abeſt, vt lædatur amor, vt contrariis iuuetur. Velut aqua ſubterranea, lambente ſæuiore Sole, faciem terræ frigeſcit; ab æmula qualitate vires ſuas fouet; calor conſtrictus nube excandet; inter ipſas aquas igneſcit, erumpit acerrimus: acrior amor fit laceſſitus.

Cap. 53. Hinc fortiſſimus quoque & inuincibilis eſt: ſuperari nequit, quem contrarij fortificant. Victus Antheus fuit: à terra, non ab æmulo vires reparabat: inuincibilior Hercule fuiſſet, ſi, quemadmodum ex contagio matris, ita ab æmuli cõpreſſione robur geminaret. Ita indoles charitatis eſt, aduerſis roboratur. Ad argumentum fortitudinis mortem adducamus, in cuius contemptu virtus iſta occupatur:

Haud timet mortem, cupit ire in ipſos
——Obuius enſes.

Cùm maximum iſtud malum terribiliſſimum amor negligat, ecquod minorum verebitur malorum? Certè omnem mortis verecundiam amiſit. Veteranus eſt miles, non tantùm aſſuetus vulnerari, ſed mori; non tantùm in alieno fato expertus eſt oculis mortem, ſed corde in proprio interitu. Moris improuiſis, & inexpertis tremenda eſt, quam opinio facit horribilem: ſicut miteſcit meditantibus, placabitur paſſis. Amor ipſe, aut mors eſt, aut experientia mortis. Fortaſſe mortis nomen anguſtum erit, & minus ſua. Totum corripit hominem, non dimidium dumtaxat. Itaque, qui duplicatam periclitatur iſtam vim amoris, minùs timebit ſimplicem, vbi ſegnioris tantummodò partis leuius detrimentum videt. Inde amantes prodigos vitæ Phędrus exhibet. Ferè iſtud eſt præcipuum amoris ſacramentum, pro amico, aut cum amico mori. Pretium amoris eſt mori pro amico, aut cum illo: fructus cum amico viuere.

Cap. 54. Cæterùm, temperantia amoris, πλάκας, à Platone dicitur; à me, ebria & ſatura; non ieiuna, ſed opima voluptatibus. Raro priuilegio amor Dei eſt, & voluptas, & temperantia ſimul: dominationem voluptatum temperantiam dices. Amor, omnium voluptatum fortiſſima, dominatur illis. Ait quidam amans, quem imbellis adhuc amor, id eſt, non Dei, occupabat:

Omnes ecce cibos, & noſtri pocula Bacchi
Horreo, nec placido membris concedere ſomno.

Nec ab iis, quæ Olympins canit, diſſidet Calphurnius, vt bino teſte admittamur.

Lilia nigra videntur,
Nec ſapiunt fontes, & aceſcunt vina bibenti.

Si ita debilis amor vehementiores cupiditates, quæ ad neceſſitatem, & voluptatem ſunt, premit; quî robuſta charitas ſtringet? Imbecilliores amore deliciæ ſunt? vincentur. Itaque, quatenus ſuperat delicias minores, temperantia eſt; quatenus habet maiores, voluptas. At, ſi amor dulcis, quis dulcior amore Dei, omnia ſuis fama parata habente? pulchrum, quod reſpicit maximum; eiuſdem ſecuritas certior neceſſitate; redamatio anterior, & antelucana cum ingẽti munerum apparatu; pręſentia amati intimior amanti, quàm ipſe; amplexu vterque ligatur indiuiduo: iſti ſunt flores, vnde amor mellificat.

Quid? Nequit non eſſe dulciſſima voluptas, propter quam omnes contemnentur voluptates. Cap. 55.
Nemo ſapiens, niſi Glaucus aliquis, præſtantius commutat pro minori: amor autem ſapiens eſt, ſolers, callidus, prudentiſſimus. Socrates amatoria arte nomen Sapientis meruit. Diotima Philoſophum amorem dixit. Vindicat iſtum honorificũ titulum charitas, re ipſa philoſophans: & eſt amor, & eſt Dei, qui ſolus ſapientia vera: ergo amans ſapientiam, charitas eſt. Quæ altior Philoſophia cognitione diuina, cui totã Dei amor meditationem inaugurat? Sophiſtam quoque Plato vocat amorem: eſt argutus, ſagax, aſtutus, ingenioſus expugnando amato, & demerendo. Nullus magnus amor cum paruo eſt ingenio. Ad hæc, amor Dei ſpiritus veritatis nominatur. Iſtud quoque charitas magnificum prudentiæ agnomen impetrat, neſcia erroris. Dextrum brachium finxit Plato amorem diuinum; læuum, terrenum. Actiones ſiniſtræ manus ſæpiùs errant, ſuo facilè peccant propoſito: ſecuriores ſunt, quas dextra gubernat. Calor, & lux, gemina ornamenta Solis, ſociantur: calidior radius, lucidior eſt. Amor, & mens, pulcherrimæ animi inaures, pares ſunt: affectu maiori creſcit cognitio maior. Extimulat affectum amor, quadam pietatis ſpecie, ciconię inſtar: cognitionem, ex qua natus eſt, poſteà nutrit. Ad Philoſophiam quoque amoris eſt, quòd nemini prudentia pateat, niſi ſano affectu, & cum amore virtutis. Quid tantam valetudinem faciet, niſi charitas? Adiice, Philoſophia eſt meditatio mortis; num minor erit experientia mortis? Meminiſſe mortis, ſcire eſt, aut ſcire facit. Num mori, aut ſcire mori, ignarum dices? Non minùs nos cogeret ſapere experiri mortem, quàm recordari; potiùs iſtud illius vicarium. Subſtituitur contemplatio pro experientia. Sapientior itaque erit, & Philoſophus amor, quia moritur ſemper, non quia cogitat dumtaxat mori: nec tamen putes iſtam mortem amoris inſipientem, ſine ſenſu: mors eius, ipſa eſt cogitatio: ideò amans moritur ſibi; quia ſemper cogitat alterum. Duriùs adhuc feres iſtam ſapientiam amoris ex morte ſua, ſi ritus amatorios cum ſcurritate ſua obſeruemus. Nemo ſine mente ſapit: hæc tamen cæremonia ſolennior amoris traducere animum, traducere mentem. At, qui neç animum nec mentem habet, plùs quàm amens eſt. Concedamus iſta; nec tamen ſine ſapientia, cum tanta amentia manebit. Amens quidem eſt amans, ſed prudenter amens: ſpecies furoris eſt, ſed ſapientiſſimi. Pari priuilegio in amantia ſua retinet ſapientiam, atque in morte vitam: non tantùm recuperat, ſed geminat: ex amentia prudentiſſimus amans fit, vt in occipitio quoque, ſic dixerim, oculos habet. Pro prudentia mens amati eſt; quemadmodum pro anima, ipſe: hic curat, cauet, agitat, prouidet omnes res amantis. Quid igitur prudentius eſt, quàm charitas? Etiamſi de ſe nihil cogitet, ſuæ prouidentiæ vicariam ſapientiam Dei habet. Alios improuidos, & ſtultos amores orbitas oculorum infamauit.

Cæterùm,

Cap. 56. Cæterùm, ne ex pessima alterius charitatis comparatione diuinam duntaxat commendemus, (exigua ista laus est malis communis; speciem boni habent ad maiora collata,) demus nullum amorem prauum, demus omnes bonos. Diuinus duntaxat præsumendus est is gustandus; licèt cæteri non acerbi, licèt iucundi & commodi. In comparatione bonorum etiam vincet optimum. Insulsi erunt dulcissimi, si cum illo componamus. In hoc verissimè ab Agathone dictum, Ἔρωτος δὲ μηδεμίαν ἡδονὴν κρείττω εἶναι. Vehementissimus est animo beando, felicitati, vt sic dixerim, intrudendę. Huic quadrat icon pueri fortunam amplexantis. Omnis amoris sapor, & nectar, bino eliquatur fonte, ex magnitudine amatæ bonitatis, ex certitudine redamantis: nihil enim dulcius amanti præter amorem, quàm scire amari. Sed & istud fluxus est primi illius, scilicet, amor, humor quidam, & succus bonitatis. Hæc prouocat alienam voluntatem, cuius suauissime obsonat amorem: hæc etiam diffundit proprium, & suam expectorat charitatem, vt amet alios, siue solutura amorem aliorum, siue lacessitura. Quamuis nihil amemus, nisi bonum, certior, prior saltem boni character ast amare, quàm amari. Bonitas est amoris domus, & portus; patria, & peregrinatio; lar, & hospitium; carcer, & linea: à bonitate erumpit amor in bonitatem: ab illa exit, in illam tendit, per illam pergit, vt circulus sempiternus, ait Dionysius, propter ipsum bonum ex bono, in bono, ad bonum, reuolutione non errante se glomerans: bonitas, semen, & fructus amoris, ea illa germinat, illam appetit: quantò bonitas maior est, tantò plùs amat, amatur: quantò plùs & amat & amatur, tantò dulcior est amanti. Condimentum voluptatis, vnitio, & amplexus est maximè amoris. Quid igitur vnitius? quid conditius? quid suauius, quàm quod vtrinque subit, vndique stringitur; trahit, & accedit; ligat, & ligatur; lactat, & fugit; Naturam magnetis lapidis habet res omnium blandissima, bonitas: trahit ad se, clamat, vociferatur cordibus, ad se reuocat. Hinc amoris collectiuum & vnificum ingenium: sed & ipsa bonitas, cùm magna est, simul accedit, occurrit, & adhuc non amata amat: licèt non sit, quid admittat, se insinuat: licèt non sit, cum quo communicet, dat: & quo potest modo penetrari vult: hinc amor maximi boni maximè iucundus, & obsonatus est perfectiori vnitione, aut, si mauis, vnitate. Tunc meliùs conditur pulmentum, cùm omnes edulij partes penetrauit mel, cùm subiit omninò obsonium. Tunc & suauiùs, & optimè condita amoris voluptas, cùm intimiùs hæret amatus, & nunquam magis intimè, quàm cùm magis bonus; effusiua vi & suctiua miscetur commodissimè.

Nullam voluptatē amore potentiorem esse.

Cap. 57. Igitur, si diuinam spectes bonitatem, maximæ reperies voluptatis condimentum. Illa nostrum iucundissimè conficit amorem; & ne minuat nomen opinio, bonum dico, quod alij plausibiliùs pulchrum: fortasse subibit ista vox feliciùs assuetos amare nihil, nisi quod obtutus cōmendat, qui ad pulchri nomen aduertunt, & animum, & aciem Deus, virtus, sapientia, omnium amabilissima, sunt quædam bonitates modestæ & arcanæ: at, si panderentur, ac se oculis committerent, omnium ad se sponte quadam violentissima contraherent corda: languidiores tamē ad nos veniunt, procul quippe à sensu sunt, quum nos prope. Symmetria & proportio hanc sortem tantùm nacta, adesse oculis, pulchritudinis vsurpauit titulum, vehementior sensum perculsura. Quod sibi bonitatis deest, (minor omnium est,) compensat præsentia: re autem & mole pulchrum est, quidquid bonum est, non quod apparet: & quod bonum est, ipsum, & pulchrum est. Contrahamus aliquantùm velum; pulchrum istud conspicaturi, quod in Deo delitet nobis, cùm clarissimum sit. Quid conspicaturi, dixi? Vix suspicaturi. Vna eius magnitudo pulchri licentiam & vim omnem superat mentis: non tantùm commisci possumus, quantum illa re est. Quemadmodum, si omnium rerum florem, naturarumque pulchritudinem in vnum constringeremus manipulum; nihil præ Deo solo totus iste speciosus fasciculus foret: ita omne mentis commentum ex omnium rerum specie collectum inferius est vero. Quid igitur, inquies, amabimus? Anne cæco impetu post Deum ibit cor? an ignotum amplexabimur? Næ tantus Deus est, vt vel suspectus, non cognitus, vel vestigatus, non repertus omne ius vendicet cordis, velut gestit canis odore, ac vestigio absentis feræ. Ex vngue leo, ex omni Deus vniuersi pulchritudine, & singularum partium, rerúmque coniicitur specie. Vniuersa sunt stillicidium ab insuperabili, & immenso pelago; & ramentum minutum, licèt indiuidui boni, immensi: leuissima, rudisque imaguncula pulchri. Duo, amantes absentiam suam fallunt, & in absentia ardorem substentant, munusculis, & iconibus: ita Deus simulacris sui signantibus dona sua nostrum amorem inuisus alit. In tanta naturarum, rerúmque varietate aliquod lineamentum pulchri, ipsum pulchrum impressit. Quid mundus est? Deus pictus, vmbra Diuinitatis: verùm propriùs dicam, ænigma Dei. Signat obscurè pulchrum, non explicat: quidquid specie, aut suauitate in rebus nostrum auocat amorem, in pulcro eleuatum, integrum reuocare debet. Pulchrum dico Deum solum: non erit pulchrum, quod integrum non est. At cætera particulæ obscuræ sunt diuinæ imaginis: ergo, si frustra sunt, integra non sunt, cum defectu sunt. Ad hæc, si pulchrum integrum est, immortale debet esse namque quod mortis fœditas deformat, quomodo pulchrum manebit? Quod defectus sui mutilabit penitùs, integrum non dices. Quæ maior detruncatio & defectus, quàm totius sui? quę maior deformitas, quàm interitus? Deus itaque immortale & integrum quid est, & ideò pulchrum. Reliqua cum honore finis, cum defectus emortuitate, præ illo fœda, deficientia, detruncata. O amentiam mortalium! fractum Dei simulacrum, & conscissa particula nos delectat; ipsum absolutum reiicimus: ruptam picturam adoramus; integrum, & viuum, & cum suo decore vultum contemnimus!

Intercipiat, & præueniat omnem nostram cupiditatem boni, dicam diruti, ipsum bonum consistens: nihil, nisi propter bonitatem, cupimus, & omnis in Deo bonitas, & stat, & præstat: ab isto pulchro defluit, quidquid delectat. Deus est focus, & penates bonorum: in illo stagnantur omnia: quidquid præterea est, stilla ab hoc est, & huius est: quidquid enim præter Deum amamus, suum est. Tantus ille est, vt etiam, qui *Cap. 58.*

non amat eum, non nisi aliquid eius amare possit. Saltem hoc supremo in omnes bonitates dominatu diligendus. Toties ipse matrix bonitatis: paruulæ ab illa deducūtur per creaturas coloniæ. Ipse hortus omnium rerum pulcherrimarum, omnium bonitatum: inde quamlibet decerpe cum dote sua, & honore. Igitur præuertendus est omnis amor diuino. Quidquid pulchrum, aut placidum occurrat, admoneat nos, non fallat; mittat aliò, non occupet: nec enim picturam diligit amans; sed per picturam, quod præsentat. Id ipsum, quod illicit in rebus, ad contemptum suum est, & quoddam lenocinium Dei: vbi præstat, attollendus vultus est, & omne pulchrum pulchrius in illo speculandum, & cupiendum. Nolo, tollas cupiditatem; sed mutes: nolo perdas; sed lucreris. Auarum cupiditas argentei nummi incitat ad cupiendum aureum, pro quo ipsum relinquet argentum: namque ipse valor argentei in aureo est, & cum excessu, & accommodatiùs portatur, ideò plures æreos, atque argenteos pro vno cōmutat aureo. O beatissimum, qui ita suas voluptates commutat! ô locupletissimum, qui ita suas cupiditates contrahit! ô felicissimum, qui suorum votorum probatus trapezita, & argentarius sit! Commutanda omnia pro Deo sunt, & totum gaudium nostrum latissimum in vno colligendum. Nolo aliquid nimis seuerum: nolo, vt consumas cupiditates omnes; sed, vt resumas omnes; & in vna sumas. Hoc & facilius est, & commodius; & quid vehementius gustui copulata voluptate. Quid vexamur racematione minutarum rerum? Omnia semel vno volumine licet tollere. Auarissimus omnium es, si tibi Deus non sufficit. Quousque curret cupiditas tua, si in summo non resistit, vltra quem, campum non inueniet? Locus supra summum non est: sufficit felicitati tuę, si tibi sufficias: quid si abundes Deo? Nō molem & inanem vultum voluptatum quæras, sed valorem, & substantiam: impediunt multæ, non implent: nimis occupāt: parum satiant: vna omnes complexa, sine impensa, sine pondere, sine apparatu, sine impedimento, præstò vbique aderit, ad vsum, ad satietatem, non fastidium: nihil desiderabis, si vnam vniuersis excedentem habeas. Semper desiderabis, si plures, quibus vna excedat, quibus aliqua desit.

Cap. 59. Velut Sol illustrat sydera absens, obscurat pręsens, cunctorum astrorum splendorem, & supplet, & excedit: ita diuinæ illius pulchritudo mentis, comit omnia, cuius purpurantur splendore; sed collata disparebunt; deformia sunt. Nemo, vt videat, desiderabit Pleïadas minutas, explente sub meridiem Sole terras: Deo occupante animum, nemo aliam voluptatem quæreret; superuacuum erit cæterum. Miraris cælum, astra, Solem: mirare Deum. Vrge in vnum omnium stellarum lucem, & finge singulas excessisse solari claritudini: isthæc luminis vis, præ Deo cæcitas erit. Anaxagoras gratulatus sibi humana natalitia, etiam cum rigida conditione fortunæ sustinendæ, & quotquot humanæ vitæ pœnitentiam, aut inuidiam non natorum, aut votum mortis fecerunt multis, omnium malorū compensationem reputabat aspectum Solis: satis huic rei se natum dixit, quòd Solem vidisset. Nec minoris Endymiō fecit conspectum syderis minoris, amatoria ecstasi Lunam conspicatus. Cur nos nati Deo, & videndo, & fruendo, non liquescimus amando tantum lumen? Induramur potiùs luce Solis: sed hoc luti est, & cœni. O ineptos nos! splendorem putamus astrum: nec aliter, ac pisciculi exultant, adulantúrque imagini Solis labentibus impressæ vndis, ipsum rati Solem: ita simulachra pulchri adoramus, defluentibus adumbrata rebus; ipsum contemnimus.

Cap. 60. Verùm, quia beneficentia splendor bonitatis est, & facta sunt auctoramenta amoris:

Est amor cultus optimus.

iuuat & isthac ire noturos pulchrum, nempe bonum, nempe Deum. Simplicissima bonitatis natura multiplices, & in speciem oppositas complectitur vires: attrahit, & pellit amorem. Magnetis & dictamni ferrum trahentis, ferum expellentis, ludit virtutibus: namque alienum conuocat amorem, ad se pellicit, ac iungit; & proprium excutit, à se iactat, & mandat procul. Percellitur sagitta amoris: qui amatur, nec quiescet, nec satis gaudebit, nec sano est corde, donec reddat amorem, & à se refigat. Non se solet amare, qui maximè debet amari: hinc amantium est transfusio, & prior effusio, atque euacuatio. Præcedit formæ propriæ priuatio inductionem alienæ. Vacuum corpus amans est, non cadauer: istud enim forma sua impletur, nec inane est, licèt sit inanime: abest tamen amanti anima, aliò missa, nec suo agitatur spiritu. Itaque exinanitum quid amans est. Nec istud quodammodo amoris facinus omninò tacitum in Deo: semetipsum exinanisse diuinus Paulus scripsit: ecstatico nos amore diligit: velut extra se funditur. Audeo sic loqui, & fortasse sequor diuinum Dionysium, à quo ita doceor: Τολμητέον δὲ καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἀληθείας εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ πάντων αἴτιος, τῷ καλῷ, καὶ ἀγαθῷ τῷ πάντων ἔρωτι, δι' ὑπερβολὴν τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητος, ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται, ταῖς εἰς τὰ ὄντα πάντα προνοίαις, καὶ οἷον ἀγαθότητι, καὶ ἀγαπήσει, καὶ ἔρωτι θέλγεται, καὶ ἐκ τοῦ ὑπὲρ πάντα, καὶ πάντων ἐξῃρημένου πρὸς τὸ ἐν πᾶσι κατάγεται κατ' ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν ἀνεκφοίτητον ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ ζηλωτὴν αὐτὸν οἱ τὰ θεῖα δεινοὶ προσαγορεύουσιν, ὡς πολὺν τὸν εἰς τὰ ὄντα ἀγαθὸν ἔρωτα, καὶ ὡς πρὸς ζῆλον ἐγερτικὸν τῆς ἐφέσεως αὐτοῦ τῆς ἐρωτικῆς, καὶ ὡς ζηλωτὴν αὐτὸν ἀποδεικνύοντα ᾧ καὶ τὰ ἐφιέμενα, ζηλωτά, καὶ ὡς τῶν προνοουμένων, ὄντων αὐτῷ ζηλωτῶν. Adiicito etiam Gersonem magnę doctrinę & pietatis Virum. Is ait: Recipit Deus nomen amoris, & perfectè, vt (iuxta Dionysium) ecstasim faciat, & actiuè, & passiuè. Deus siquidem infinitus, dum ex amore producit creaturam finitam, exit quodammodo suam infinitatem, diligendo rem finitam, quamuis actu infinito. Sic & vice versa rationalis creatura finito actu diligendo Deum obiectaliter infinitum, ponitur extra terminos omnis creaturæ, cùm nulla sit infinita. Ecce igitur superadmirabilem ecstasim in vtroque amore, Dei, scilicet, & creaturæ. Perinde nos amauit, ac si se non amaret, cùm maximè sit etiam à se amabilis & amatus. Hinc & transformatio amantium, quisque à se exhaustus & inanis ab altero impletur: scilicet, perinde procuratur, prouidetur, ac si alter, alter esset: ac si amantis animus esset in redamantis corde, & redamantis mens in amantis corpore. Quisque propriorum oblitus, aliena cogitat, curat, agitat, sollicitat,

Audendum, & hoc pro veritate dicere, quòd & ipse omnium causa, pulchro, & bono omnium amore, per abundantiā amatiuæ bonitatis habitudine extra seipsum fit, ad omnia existentia prouidentiis, & sicut bonitate, dilectione, & amore, trahitur, & ex eo quod est super omnia, & ab omnibus segregatum, ad id quod est in omnibus, deponitur, secundùm ecstasim facientem supersubstantialem virtutem, à seipso ingressibilem. Propter hoc, qui fortes sunt in diuinis, ipsum Zelotem appellant, sicut multum in bono amore ad existentia, & sicut excitatiuum vt nullum desiderium ipsius amatiuum, & sicut zelotem ipsum demonstrantes, per quem, & desiderata sunt zelabilia, & sicut prouisis ipsis existentibus zelabilibus.

tat, vt propria, & pro propriis altero existente in altero mente, sensu, prouidentia, solicitudine: ista transformatio est amoris; quòd amans se putet & gerat vt alium; & alium, vt se. Nec istud dissimulauit Deus: ita nostram agit causam, ita nostrum bonum curauit, ac si salus sua ex nostra penderet. Quid amplius pro redēptione sua faceret, quàm pro nostra suam maiestatem exinaniens?

Cap. 61. Cæterùm, bonitas fœcunda sui, amicissima effundendi se, & auarissima dandi, auet, placétque sibi, & factura sui quæstum profunditur: ac datur non ad diminutionem, sed amplitudinē: crescit communicata. Maiora, quæ extenduntur, fiunt. Melior arbor cum fructu quàm sterilis. Fluentes latices limpidiores sunt, quàm stagnati. Cùm se bonum effundit, & sacrum à se amorem expectorat, in alios transmittendum; non illum nudum ex lare, & sinu suo reiicit, non pauperem, non solitarium; sed cum authoritate, & comitatu, & ornatu, & pompa. Omnia sua pignora cum illo mittit, ipsúmque comptum, locupletatúmque. Feret amor secum quæcumque sunt amantis: beneficiis, officiísque omnibus amatum donat. Quemadmodum aliò migrans mutaturus domicilium, illuc omnem supellectilem præmittit, vbi habitaturus est: ita amantis animus alibi victurus omnia in amatum transfert. Moribundi dispensant bona, legata relinquunt, & vniuersorum instituunt hæredem: amans quoque moritur sibi, & successori, amato, inquam, omnia sua concedit. Amor testamentum est amantis: res suas viuus amoris tradit. Itaque bonitas per amorem funditur, amor per munera & officia. Hinc & bonitas auida se communicandi; nam & amandi. Quò quis maioris bonitatis est, promtioris amoris est; & quò promptioris amoris, libentioris est beneficentiæ: atque vt à beneficentia amor, ab amore bonitas coniicitur. Quanta hæc renidet in Deo, tot affluens beneficiis, quot res sunt?

Cap. 62 Omnia homini creata; ipsi cælum condidit, & augustum illud Vniuersi prætorium, decens, excorpatum, abundans supra regiam amplitudinem. Desiderabis famulatum: certè & istud ad exaggerationem charitatis. Omnia supersunt ministeria, etsi desint ministri. Ritu amantium Deus omnia gaudet ipse ministrare: nec de œconomo aliquo prouidentiam tui confidit: manu sua tibi seruire, & mulcere gestit: ipse tibi obsequia præstat famuli: ipse omnes officinas implet, vbique operatur. Regia aula variis instruitur muniis: hic œconomus, hic pocillator, hic archimagirus, hic præfectus equorum, hic custos vestium. Omnia subeunda munia pro nobis Deus suscipit: ipse œconomus noster nostra prouidens; ipse promus condus è penu locupleti nos nutrit, fructus in arboribus coquit, in aruis segetes torret: ipse pincerna, eliquans è vitibus succum, è saxis dulcem humorem, colans maritimam salsedinem: ipse vestiarius, in vermibus serica fila, in pecudibus vellera parat: primas ab illo vestes accepimus: ingratos progenitores nostros è domo sua expulsurus, non sine vestitu dimisit. Ipse Medicus salutaria conficit pharmaca è tot herbarum viribus, seminum, radicum, lapillorum. Quid, cùm auarissimi simus, produxit sua munera vltra vota nostra. Victæ sunt spes humanæ diuinis beneficiis. Solemus sperare plùs, quàm possidemus: solemus optare plùs quàm speramus: tot vltrò beneficia fecit, & pollicitus est Deus, vt nemo minùs sperare possit, quàm optare: nemo plus optare, quàm vltrò habet data & promissa.

Cap. 63. Igitur, cùm tot syngraphis diuini amoris, tot instrumenta diuinæ bonitatis, quot res, quot spes, quot vota, fidem habeamus. Verba amoris, opera sunt: lingua beneuolentiæ, manus: omnia vociferantur, & clamore suo iurant, quòd amet nos Deus. Quem non concutiet omnis hæc Vniuersi eloquentia? Quæ ars est Rhetorices tot instructa figuris, quot videmus naturas? Quale pulchrum, quale bonum putabis tot modis exundans? Infinitum est, nec paucis exprimi potest. Munera pro amante sufficiuntur, cuius quidam sunt vicarii, quædam sui ad argumentum traditionis pignora, quædam mentis arrhæ. O quoties, Deus noster! ô quoties se dedit! Numeta pratorum, flores, gramina, herbas, syluarum arbores, frutices, camporum greges, armenta, nemorum feras, ætheris volucres, Oceani arenulas, pisciculos, monstra, cæli orbes, luces, toties se dedit tibi, quoties dedit; & toties dedit, quoties aliquid fecit: innumeris iis te procurauit pharmacis, innumeris philtris. Diotima dixit magum amorem: sunt beneficia, amatoria veneficia. Eadem Vates vocauit venatorem. Tot munerum laqueis nescio, quî non capiamur?

Cap. 64. Ad hæc, vt vtrinque se præberet amantem post actiones, passionibus, scilicet; exhibuit probatius charitatis experimentum; nec tantùm beneficentia, sed mali patientia amorem expressit suum, premit nostrum. Credo, quòd ista violentiùs. Patientia Lydius lapis est probando amori: nullibi aureus iste affectus, ita se exprimit, ita claret, vt turbatis rebus; nullibi ita pulcher, & festiuus, vt laboribus; nullibi ita viuax, vt morte, authentico charitatis instrumento. Non ære alieno obnoxij sumus, sed vita Dei. Neque minuit amplitudinem beneficij, non pro te solùm passum & mortuum: satis si pro te cum aliis, vt debeas; quantùm si pro te, sine aliis, imò plusquàm alij: adiiciam, plusquàm vniuersi; quantè & plusquàm, si pro te solo. In primis debes, quantùm omnes: tu & omnes debemus totum, quod Christus sustinuit, & singuli totum; inde singuli plusquàm omnes: nam singuli acceperunt, quod vniuersi. Ad calculos trahe proportionem, tantò tu debebis plùs vniuersis, quantùm vniuersi plùs te sunt. Quotiescumque aliquis suscipit quantùm omnes, etiam æqualis doni, inæqualis gratia, maior fauor erit.

Cap. 65. Specta igitur ludibria, opprobria, ignominias: ad honorem amoris sunt. Horruerat hæc Marcion, indigna Deo sibi visa, humilia, infamia, scilicet. At, nihil indignum Deo, si non indignum amore: dignus Deo amor est, & amore digna humilitas. obsequium, seruitus. Nesciebat Ponticus ille amoris prærogatiuam, cuius tanta nobilitas, vt nulla humilitate infametur. Nactus est amor honoris priuilegium; nihil illi vertitur probro. Consentio Pausaniæ Platonico in sua de amore oratione. Quantumuis amās sedula obseruantia seruiat, obsequatur in omnibus, quæ nec seruus vilissimus faceret, nec cogeretur agere: gratiam pro his omnibus merebitur, quæ si sine amore ageret, ab amicis pateter

Etenim quemadmodum apud nos de amantibus lex est illa relata, qua dicitur nullum voluntarium amatoris in

in amatũ obsequium, adulatorium & infame putandũ: sic & alia quædam secundum legem seruitus voluntaria restat, quæ infamiam nullam subit: hæc autem est, quæ circa virtutẽ versatur. Nam nostris legibus institutum, si quis velit aliquem colere, putans per illum, vel sapiẽtia quadam, vel in alia qualibet parte virtutis proficere, hanc rursus voluntariam seruitutem, neque dedecori foruntumi fore, neque adulationem vocari debere. Oportet autem has leges in idem conducere, illam, scilicet, de amatoribus, & hanc de Philosophia, aliâque virtute conscriptam, si vlla ratione contingere debet, vt deceat amatos amatoribus obsequi.

ter vituperatur, atq; inimicis. Amor omnem infamiæ notam delet, meretur laudem pro humilibus, lege quadam amatoria omni eximitur ignominia. Refert ille: Ἔστι γὰρ ἡμῖν νόμος, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἐρασταῖς ἦν, δουλεύειν ἐθέλοντα ἡντινοῦν δουλείαν παιδικῶν μὴ κολακείαν εἶναι, μηδὲ ἐπονείδιστον. οὕτω δὴ καὶ ἄλλη μόνη δουλεία ἑκούσιος λείπεται ἐπονείδιστος. αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἡ περὶ τὴν ἀρετήν. Νενόμισται γὰρ δὴ ἡμῖν, ἐάν τις ἐθέλῃ τινὰ θεραπεύειν, ἡγούμενος δι᾽ ἐκεῖνον ἀμείνων ἔσεσθαι, ἢ κατὰ σοφίαν τινά, ἢ κατ᾽ ἄλλο ὁτιοῦν μέρος ἀρετῆς, αὕτη αὖ ἡ ἐθελοδουλεία οὐκ αἰσχρὰ εἶναι, οὐδὲ κολακεία. Δεῖ δὲ τῷ νόμῳ τούτῳ συμβάλλειν εἰς ταυτὸ τόν τε περὶ τὴν παιδεραστίαν, καὶ τὸν περὶ τὴν φιλοσοφίαν τε, καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν, εἰ μέλλει ξυμβῆναι καλὸν γενέσθαι τῷ ἐραστῇ τὰ παιδικὰ χαρίσασθαι. Gloriosæ itaque & ingenuæ conditionis sunt seruitutes amoris, & virtutis, sine dedecore, sine ignominia, imò gloriosiores rebus ignominiosis. Igitur, cùm nihil Deus indignum se facere possit, hoc tantùm potentissimè infirmus, omnem humilitatem, quàm fecit & tulit, amando fecit, ipsa humilitate gloriosior. Omnia fuerunt charitatis stratagemata, nec vllum maius est amoris machinamentum, quàm humilitas. Alfonsus, Neapolitanus Rex, odium suorum hac arte extinxit: inter venandum offendit carbonarium, cuius lapsum in fossam iumentum eleuare laborabat; vt vidit Rex, accurrit, & propriis iuuit manibus, tunc verè regiis, nam auxiliantibus. Suffecit hoc mite & humile factum, vt beneuolentiam omnium impetraret. Cœperunt Neapolitani diligere, quem illatenus oderant. Quis mitior, quis humilior Deo? Lapsos nos erexit, ipse descendens: tantopere complacet in humilitate, vt tantùm non superbiat, gestit tamen.

Cap. 66. Alia nos admonet beneficia, quibus noteat Dei bonitas, mutatio ista Neapolitanæ in Alfonsum inuidiæ, alieno beneficio placatæ. Adiice igitur beneficiis propriis aliena: adiice communia, & quæ aliis, & quæ omnibus collata: premunt omnia nostrum amorem: æquè sunt argumenta bonitatis: si distinguis gratitudinem ab amore, & in aurea sua illum puritate consideras, non minus amabis Deum, quia aliis benefecit, quàm quia tibi. Vtrobique transpicitur bonitas per beneficentiam; nisi fortasse te pessimum putas: maioris bonitatis est benefecisse peiori: scilicet, superest plus boni, vt è se suppleat donans, quod desit accipienti: splendor tamen crescit ex alienis: pluribus tædis lumen excrescit: iubar Solis non tantùm miraris, quòd nonnullis te dumtaxat radiis foueat; sed, quòd in orbem dissipet, vniuersa calefaciat, & illuminet.

Cap. 67. Tot itaque pro nobis Deus ad argumentum sui amoris, & bonitatis fecit, vt pene alicui visum fuit, ad iniuriam, aut otium bonitatis eiusdem. Non erat opus Deum optimum esse, vt amaretur; sufficiunt, quæ fecit, absque eo, quod ipse est. Maxima omnium & valentior charitatis illecebra est, quod est. Si verissimum fuisset mendacium omnium maximum, delirium Marcionisticum, blasphemans Deum malum: adhuc diligendus esset: sua de nobis benefacta mererentur beneuolentiam, & gratiam. Verum nec ista necessaria erant exactioni nostri amoris, superest illi bonitas nuda raptando nostra corda; adhuc sine vllo boni opere fortis, valentissima est. Vt amemus Deum, non indiget beneficiis, satis est bonitas, nec indiget bonitate, satis sunt beneficia. Proh pudorem nostrum! singula satis, & nimium sunt, & vtraque simul non sufficiunt.

Cap. 68. Ait, cùm omnes istas sagittas ardentes cum carbonibus desolatoriis, obduro, frigidóque corde nostro, saxeo, inquam, retundantur; alio stupendo machinamento, & efficacissimo philtro nos aggreditur, subiens per se pectus nostrum. Amor ipsi Deo,

amanti ebibit sanguinem.

Cùm nec ipse per se, nec per dona sua extunderet nostrum amorem, decreuit rara subtilitate ipse per se, & per donum suum simul solicitare, id est, faciendo se donum: copias omnes in vnũ expugnandis nobis cogens, vires bonitatis, & vires beneficentiæ conuocauit: vt, si non amemus, quia bonus est, nec quia bona facit, id est, dona dedit; amemus, quia bonus est, & quia pariter donum est: id est, amemus iam ob duplicem bonitatem, quia bonus in se est, & quia bonum est, quatenus donum est. Videbat tot benefactis non se amari, sed dona sua; atque ingeniosissimo stratagemate excogitauit, etiam ista via nos cupere, & fecit se donum, vt amaremus, quia donum est: ne isto saltem auito nomine teneretur, sed diligeremus; si non quia bonus, saltem quia bonum; aut si adhuc, non quia bonum, saltem quia bonus, & bonum. Atque vt istud commendabilius esset, fecit se donum necessarius & carius, & frequentius, & intimius: nullum plùs alimento, & necessitate, & cupiditate, & assiduitate, & coniunctione: toties enim se dederat cæremoniis amoris legitimis, id est, vicariis pro se donis, nunc sine cæremonia, sine interpretatione datur, donum conferens, & existens: non fuerant satis beneficentiæ suæ pignora: dedit se obsidem: scilicet, compleuerat in nobis sagittas suas exhausta pharetra. Beneficia, tela amoris sunt: has

per orbem
Spargit effusas agilis sagittas.

& se post omnia dedit. Seruo Dei, & feruentissimo pauperum curatori, Ammoni Martino, apparuit cupidinis habitu puer IESVS, arcu & pharetra armatus, inque suum pectus iaculatus sagittas, negotians amorem plagis. Non satis hoc, resistimus telis. Quid restat? Consumptis missilibus subit ipse præcordia nostra, comminùs expugnaturus cor nostrum. Simili nos astutia re ipsa procurauit, atque Anacreon finxit, (cum reuerentia veritatis vsurpabo ad ipsius obsequiũ fabellam.) Plùs pro nobis exequutus est negotiosus amor Dei, quàm vlla mentis phantasia valuit comminisci. Vincunt opera diuina humanas cogitationes. Iam Teij Lyrici suffragio, non licet nisi liberè amare Deum: ita ille succumbens amori canit:

Θέλω, θέλω φιλῆσαι.
Ἔπειθ᾽ ἔρως φιλεῖν με.
Ἐγὼ δ᾽ ἔχων νόημα
Ἄβουλον οὐκ ἐπείσθην,
Ὁ δ᾽ εὐθὺ τόξον ἄρας,
Καὶ χρυσέην φαρέτρην,
Μάχῃ με προὐκαλεῖτο.
Κἀγὼ λαβὼν ἐπ᾽ ὤμων
Θώρηχ᾽ ὅπως Ἀχιλλεύς,
Καὶ δοῦρα καὶ βοείην,

Libet, libet iam amare. Cupido me monebat, vt amator esse vellem. At ego inscius monenti Parere negligebam. Mox ergo sumpsit arcũ, Et auream pharetram,

Ἐμαρνά

Me prælio lacessens. Ego verò, vt alter Achilles, Lorica amictus, atque Scuto munitus, & hasta, Cum amore præliabar. Iaciebat ille tela. Vertebam at ipse terga. Tandémque missilis omnis Quùm destitutus esset, Ira æstuans iacit se in me, velut sagittam Penetrans; & in cor vsque Medium resoluit artus. Scutum ergo nil iuuat me: Nam cur petamur extra, Quum prælium sit intus?

Εμαχόμην ἔρωτι.
Εβαλλ', ἐγὼ δ' ἔφευγον.
Ὡς δ' οὐκ ἔτ' εἶχ' ὀϊστοὺς
Ἤσχαλλεν, εἶτ' ἑαυτὸν
Ἀφῆκεν εἰς βέλεμνον.
Μέσος δὲ καρδίης μευ
Ἔδυνε, καί μ' ἔλυσε.
Μάτην δ' ἔχω βοείην.
Τί γὰρ βαλώμεθ' ἔξω,
Μάχης ἔσω μ' ἐχούσης;

Igitur, si Anacreon, qui incruentus inani iam pharetra cunctis testiterat amatoriis sagittis, subeunti tandem pectus suum amore, non iam per missilia, non per cuspides, sed se ipso missili & sagitta victus fuit; quid nos adhuc resistimus ipsi Deo pectus subeunti nostrum?

Cap. 69. Quantus igitur tam soleis amor Dei, tam effusus? Quanta bonitas tanti amoris genitrix? Nobilitas gentilium in prolem excurrit. Diuinemus non ex auium extis, ex pientissimis & amatoriis Dei visceribus suam bonitatem, scilicet, ex beneficiis amorem, ex amore bonitatem. Quo pacto tantus nos haud domat amor, qui præter robur etiam situ præstat? Quasi è cliuo eminens super beneficia, velut è loco edito pugnax, valentior est. Ardentior enim benefactoris charitas est, quàm beneficio vtentis etiam gratissimi: illius natalitia amoris à bonitate ducuntur; huius à necessitate: in illo gloria & decor, videlicet, maioris; in hoc reuerentia & pudor, velut inferioris, iste amoris ignis libentiùs, vehementiúsque descendit, quàm surgit. Excellentius principium dilectionis benefactorem extimulat, scilicet, voluntas, bonitásque. Amor enim, cùm sit boni, concitatiùs decurrit à bono in bonum, quàm à necessitare & indigentia scandit, dat, qui vult; accipit, qui eget. Quantus amor tanti benefactoris? qui dat, quantum habet, penè dicerem, plus quàm habet, cùm omnia habeat; vsque ad se dedit Et siquidem multories se dedit, dat iam, quod iam non habet, dat se sæpe donatum. Dat se, qui non iam est sui, quàm multiplicitet noster: sæpissimè se nobis dedit. Miror, tam fortissimo nos reluctari amori. Amor est efficacissimum pharmacum amoris. Amor est precium amoris. Amor est Pharus amoris, nictat ad se amaturia flamma, vocat, dirigit. Amor est igniarium amoris; excundit è lapide ignes. Cor siliceum scteat scintillas perculsum amore, si amari noscat. Amor amorem exprimit; legitimus, inquam, genuinúsque; nam leo marmoreus non rugit, ignis pictus non vrit, Amor Dei probatissimus, vegetus, viuax, acris, non mendax, nec fictus, quomodo nostra non percellit pectora, & vnus sine priuilegio amoris est?

Cap. 70. Amor cum echo est: vbi est, redditur, & pari tono respondet. Nescio, quonam naturæ arcano, & compassione cordium, ab amore elicitur, & adiuratur amor: siue, quia, quem videmus nos amare, censemus bonum; amatorem enim bonum iudicamus, cùm quisque se bonum putet, & illum, à quo ametur, reputat amatorem boni, propterea bonum & amore dignum; quemque sui opinio fallit; nec tantùm adulatores patitur, sed honorat: siue, quia similem amat similis; similitudo, quæ vnum incitauit, eadem mox excitat alterum: siue, quia amans admittit formam amati, quem in se insculpsit suam reflexurus amati speciem, istud ad amorem vocat; pueri osculantur suam formam in speculo; Imperatores curant suas statuas, & Legatos sic amant, vt capitali mulcta in irreuerentes animaduertant: siue, quia se à se aufert amans, & amato tradit, & iam, vt quid proprium habet, & amat. Nullus tam malignus est, qui se non amet; &, si amat, amabit sua.

Cùm tamen tot vrgeant amare amantem, nullámne reperis causam redamandi Deum? Cape primam. Si particula tibi pudoris est, non te malum putabis, aut voles: saltem, quoniam te amas, ama Deum te amantem: si te præsumis bonum, voles quidem præsumere, licet fallaris. Cap. 71. Si amas propterea adulatores opinioni tuæ plaudentes, cùm putes amari; Deum ipsum ama, qui suo tibi amore fauet, & quia amat te bonum, prout te censes, aut falleris: siue, quia licèt malus sis, amare vult, & in hoc desiderat te bonum, quod sine beneuolentia non est. Cape etiam vltimam: &, si non amas Deum, quòd suus sis; ama, quòd tuus sit. Et quod pignus in omni supellectili, & gazis tuis pretiosius Deo habes? Ama, fruere illo, & suis, iam amoris nomine tuis. Tolle oculos, & mitte supra mundi verticem: aspice diuinæ naturæ ornamenta, pulchritudinem affabilitatem, cùm ineffabilis sit, sapientiam, potentiam, beneuolentiam infinitam, non sunt ista contemptui pignora. Omnium vsufructuarius esto. Isto debes proprietatis titulo amorem Dei præferre tuo: namque magis Deus tuus est, quàm tui es tu ipse: & quidquid præterea tuum putas; istud fortunæ erit, non tuum. Tu partim fortunæ, partim mortis, partim temporis, maximam quoque & meliorem partem tui obtinet cupiditas: ius ista in te habent. Corpus totum vindicabit sibi mors: præripiet suam quoque dies partem: animus, qui vnus tibi videtur restare, non tam tuus est, quàm Deus; nolo modò dicere, quàm Dei. Illud magis proprium putabis, in quo magis potes: minùs tamen quodammodo de animo tuo potes, quàm à Deo. Sæpè multò minùs ab affectibus tuis, & cupiditatibus obtinebis, quàm ab illo. Quoties expertus es, vt impos tui, frænaturúsque tuam cupidinem, priùs à Deo impetrares auxilium, quàm à te temperantiam? Quoties priùs te audiuit Deus quàm tu ipse, quam libido tua? Ergo, si hæc contumax, rebellis; Deus tamen præstò, faciliúsque tibi adsit; minùs videris in appetitum imperare, quàm à Deo impetrare posse & magis quodammodo Deus tuús est, quàm animus tuus, difficillimâ obtemperantiâ tibi contumax.

Adiice ad magnitudinem amoris, maximum desideriorum superpondium; non dico desideria amati; ista in ipso amore claudo, sed amoris. Desiderare amatum, cuiuslibet amoris est: desiderare amorem, maximi. Satis amat, cui Cap. 72. satis non videtur, quantùm amat: & parum amat, qui non optet plus amare: fimbriæ prolixi amoris vota sui sunt. Hoc interest inter cupiditatem, & amorem: illa citiùs seipsam fastidiet, quàm cupitis satietur: amor semper sui famelicus satiatur re amata, sed sine fastidio: & cùm nihil iam optat, se solùm optat: ista enim sui fames à satietate amati venit amori. Tantoperè explet amatus, tantoperè placet, vt inæqualem se noscens amor, & augustum, laxat,

velit, & velut rumpatur, vt satisfaciat bonitati amari, aut ipsius, qui amat. In quibusdam aliena bonitas, in nobilioribus propria edit amorem. Nimis amat Deus amare: amat, quia desiderat amare, & amari: se vltrò amori obstrinxit, & pretiosiores, cariorésque nos habere voluit, oppignerato amore bonis suis, & malis, id est, cruciatibus, non tantùm benefaciens, sed mala patiens, suo nos cruore, labore, morte æstimauit, & emit; non quia tanti eramus, sed vt tanti fieremus. Pluris fit, quod labore constat: siue timor repetendi laboris, pretium supremum taxet: siue, quoniam, quæ magno parantur, cariora fiunt. Aliarum mercium pretium vsus definit, & ipsarum valor. Contrà est in æstimatione animarum, quarum valor ab ipso taxatur pretio: stant pro sanguine, & vita Dei: licèt non valeant infinitum, infiniti taxatione sunt emptæ; & hac parte infinitè æstimatæ. Quantò emitur aliquid, tantò æstimatur. Vt nos pluris Deus æstimaret, quàm sumus, infinito nos emit pretio. Astutia ista amoris fuit, se ipsum exigentis, se prouocantis. Deerant nostra merita, adiecit inuenta sua: è se posuit, quod defuit nobis.

Cap. 73. Prolixa nos tenuit oratione iste Rex affectuum: decebat pro maiestate sua, & pro argumento nostro. Quærimus pacem, tranquillitatem, gaudium, felicitatem animi: en isthic est:

O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cælum regitur, regat;

In amore, velut cuna, quies sedet. Amor, pater est lætitiæ, & summæ, purissimæque voluptatis custos & arbiter: ipse gaudium gignit & tutatur; nempe, in vertice rerum locat, quò neutra fortunæ manus continget: nec confert aliquid, nec aufert. Elata in Deum voluntas, nec auram, nec Eurum patitur, velut super collem Olympi intemerata est flatibus, ignota turbinibus, perspicuo & aperto semper cælo functa; omnium ibi rerum tuta iniuriis, non solùm fortunæ; sed, quod plus est, sui. Nónne à se erit securus, qui innocens est? Vtique, & ab illo omnes. Nónne à fortuna, cui omnes innocentes sint, quem hostis non lædat, quem dolor non summittat, quem voluptas non fugiat, & quod mireris, non fallat? Istæ sunt amoris dotes ab Agathone subtiliter disceptatæ ad commendationem suam. Nequit non bonus esse, qui iustus, fortis, temperatus, prudens est, insuper diuinus.

DE ARTE VOLVNTATIS

LIBER QVINTVS.

PROÆRESIS III.

De innocentia lætitia, quam sola virtus alit.

Cap. 1. NVnc ad consequentia amorem, & primùm ad lætitiam pergo, legitimum amoris fœtum, cuius conditionem sequitur pro eiusdem qualitate, aut tuta, aut periclitatura. In vniuersum miscebo quidquid festiuum est cordi: nunc gustum, nunc voluptatem, nunc delectationem, nunc lætitiam, nunc gaudium appellabo. Ista quoque extrema solum tempus distinguit: Lætitia est, quæ bonum recens celebrat; gaudium, quod morans: illa cum aduentoria excipit; istud in contubernio retinet. At sensuum oblectamenta geminum nomen non merentur, in transitu veniunt, vadunt, nullum manet. Hæc lætitiæ, & gaudij nomina quanto in fauore sunt, tãto in discrimine. Vota nostra multis peccant modis, vt offendant gaudium nostrum, etiam cùm felicia sunt, atque in infinitum se producunt. Optamus, aut non tuta, aut quorum gaudium non sit tutum: in illis calamitas nos tristat, in his ipsa felicitas anxios facit pro ipsa. Adeò votis laboramus, & tamen multiplicamus, nunquam suspendimus: in his, quibus nos offendit aduersus casus, duplicamus? in quibus fortuna lædit, replicamus, & optatam felicitatem consequuti, pro ipsa felicitate vouemus. Nimirum, felicitas ipsa sibi etiam desiderat felicitatem; iam notabis, cùm non habeat, quod optat: imò miseria est, cum desit felicitas. Non est felicitas complexus bonorum, si absit istud bonum securitatis contexturę omnia. Hinc aliud erratum mortalium, quòd voueant æqualiter pericula, & securitatem inæqualiter curent. Nemo non periculis se exponit, consequuturus periculosa. Securitas vota solùm nobis debet; pericula etiam diligentiam: igitur tuta, stabilis, integra, syncera gaudia admittenda sunt, & his consentanea vota, non obstantia sibi, aut paria execrationibus. Plerumque vouemus peiora maledictis, & in vniuersum securius votum esset, ne eueniant, quod optamus. Eleganter Albertus appellauit laqueum tristitiæ, lætitiam illam, quæ tempore ruit. Vulgaria enim ista gaudia voluptatum, & quæ raptim quæruntur, quæ pro viribus appetuntur, in quibus inuidia constanter laborat, adeò infirma sunt, adeò instabilia, vt omnibus instabiliùs rebus euertat tempus.

Cæterùm, istam constantiam gaudij curandam moneo subtiliùs, quàm constantiam felicitatis. Duobus fortuna peccat perfidiis; vna status sui; altera sensus: & quia negat, aut aufert sua bona, Cap. 2.

bona; & quia, cùm seruat, inutilia & caduca suus ipse status facit. Vtrimque patemus vulneri, vtrimque petimur, aut cupiditate, aut fastidio. Possunt aliquando durare, quæ optasti; possunt perseuerare, quibus gauisus es, & stante felicitate tua perire sensus eius; tam certus est delectationis interitus: ipsa peribit delectatio adhuc manentibus oblectamentis. Solet esse felicitas sine anima, & quoddam duntaxat lætitiæ cadauer. Non est necesse, quòd pereat voluptas, & lætitia popularis rerum; quòd pereant ipsæ res; satis est, si non pereant; satis, quòd durent. Magna necessitate sumus infelices: vtrumque latus patet, vtroque inuadit nos miseria. Ita est. Gaudia ista continua, & assueta fiunt tandem deteriora, quàm recentia infortunia. Apicium Falerni deliciæ afflixerunt; pocula nauseam extorsêre: inter instrumenta voluptatum anxius fuit, vomebat, tumpebatur. Socrates tamen auidus & lætus semel hausit calicem cicutæ. Itaque suspectus gaudij titulus dispici debet, ne sine delectu admissum nos grauiùs sauciet securos.

Cap. 3. Omnia sunt præperia; & nisi, quòd nullis absit fel, columbarum instar velocissima. Quædam intra præcordia illud inuiscerant, & pro succo habent: plurimarum voluptatum sanguis, fel est: quædam, dum auolant, diffluunt: quemadmodum nonnullæ se daturæ in aëra volucres vi annisus primi fundunt excrementa, vbi tantisper consederant: alia, & ista benigniùs, non consident, nisi vbi rudera & stercus alicuius vident mœroris, ipsóque aluntur, velut vlulæ sordibus. Distinctiùs hæc dicam. Nullum rerum humanarum gaudium sine periculo doloris est. Parum dixi. Nullum sine contagio. Alia dolor gaudia ducit, alia sequitur, alia comitatur. At hæc nonnulla sunt, vt mœroribus pandant ostium, non aliter gressuris in cor nostrum. Ipsa voluptas ianuaria doloris fit: istud ex perfidia est, aliud ex ignauia, quòd tam imbecillia sint nonnulla, vt nos inulcere non valeant, nisi dolor nos aliquis primùm macerauerit: nequeunt se solis recreare nos, nisi viam ipsis quædam strauerit afflictio: ... non solùm comitantur, sed indigent dolore. Emergit pressus anteà dolendo sensus, & spem quamlibet amplectitur. Prodeunti è tenebris quælibet lux placet: naufrago quodlibet littus portu, & patria iucundius erit. Sic est: sunt gaudia, quę non tam iucundis debemus rebus, quàm tristibus. Fallunt tamen illa nos: nec aliter miramur, quàm vulgus olim miracula Magorum immittentium dolores corporibus, afflictantium variis morbis artus, vt restitota salus, amota ægrotationis causa, quam ipsi fecerant, deberetur sibi: iidem morbi, & sanitatis artifices parum merentur pro salute, quia nimis demerêtur pro morbo. Nihil debet languens curationi, si

qua cuspide vulnus
Senserat, hac ipsa cuspide sensit opem.

Aliæ delectationes ipso sunt dolore infectæ, aut confectæ: acerbo sensu animantur. Voluptas cibi non est, vbi fames abest: sal, & condimentum voluptatum, aliqua molestia est. Quin & inæquali lege cùm dolore diuiduntur, qui sæpè vehementior, semper prouectior est, & ante voluptatem natus, & non ante ipsam extinctus. Esuries, & præparat voluptatem cibi, & seruat: molestæ sunt epulæ impletis.

Cap. 4. Verùm post istam doloris corruptionem, post inconstantiam lætitiæ, peccant ista gaudia mole sua, peccant paruitate, peccant & magnitudine. Exigua sunt, non implent nos; si aliquando insolescunt, id, quia sit præter naturam propriam, (nata sunt exiguo,) impotêtia sui pereunt cum gaudentibus ipsis: quare, moderanda in primis sunt deinde tollenda: nam, si parua lentè contristant, si maxima impigrè nocent, quandoque necant. Sophlocem, & Dionysium magna extinxit lætitia Snbiit Siculum tyrannum subita mors per ipsa felicitatis non modò vota, quibus multi perierunt, sed gaudia.

Atqui, vt inter tot spuria legitimum reperiemur & naturale gaudium, inquirendæ sunt progenies voluptatum. Quasdam nutrit sêsus, alias adinuenit opinio, alias gignit mens, alias præterea consuetudo facit, alias affectio auget, alias indoles iuuat, alias electio & iudicium auspicatur. Quæ ad sensum spectant, hebetes sunt, & minimi temporis, & maximi oneris, & mediocris vsus. Gustus, qui inter alios sensus, quoniã non sit minimæ voluptatis, nomẽ retinuit festiuum, & delectationis, etiam cùm vorat, tantùm libat voluptatem, in transitu solùm est, cuius tamen manent reliquiæ grauissimæ, grauedo capitis, indigestio, interregnum mentis, cuius interim dominationis vsus cessat, sæpè ius. Deinde morbi, dolores, tandem immatura mors, de qua nescio plus vtra mereatur, iugula, an gula? Fortasse gladius in hostili manu non occidit plures, quàm calix in propria: nisi quòd istius facinus lentum sit, clandestinum ipsis, in quos sæuit, ignaris; eo iniquius, quòd non impetu, sed insidiis inuideat. Ad hæc, ipsa, quæ in cursu est, voluptas, nisi cum modo sit, statim fatigatur: nimirum currit, & nisi interpelletur, vt respiret, marcet languida; si continua est, nulla est. Purior conspectus delectatio frequentia corrumpitur: quod primo aspectu miraris, in secundo tantùm gaudebis, in tertio tantùm non fastidies, fortasse deinceps non sine molestia aspicies. Gratiam & dotem suam nouitas seruat. Cap. 5.

Ad iniuriam harum voluptatum est reparatio sua, nouarúmque inuentio. Ausa est cupiditas naturalem voluptatem, sed communem etiam brutis, nouis artificiis irritare: languidam, & exiguam censuit; fouere voluit ingenio. Habeo iam suffragium nostræ ipsius cupiditatis, Nulla est naturæ delectatio, quam iam non corruperit ars: etiam ventri sua disciplina dicatur. Iam tam delicati sumus, vt pudeat sine ingenio indulgere genio: vt pudeat, sine arte, sine labore gaudere. Auidi & arrepti ferimur, & inconsulti præuertimus ipsas voluptates, quas saluas, & accuratiores cupimus. Cibus pingitur, qui cum colore faciet palatus? Vt omnibus satisfaciamus sensibus, singularũm delectamenta corrumpimus, omnium confundimus: addimus laborem, nec magis propterea recreamur. In venustis materiam inuidemus, plusquàm formam; in aromatibus caritatem, aliquando periculum æstimamus, quàm suauitatem; in ferculis sumptum, quàm saporem; in musicis artificium & materiam instrumentorum, quàm sonum; in vestibus aspectum, & elegantiam, quàm protectionem. Quid, quæso, magis præstabit aspectus frigori, quàm nuditas? Barbari Guaycuri prudentiores sunt, rident nos: cùm incedant exuti, pingunt in ipsis nudatis membris indumenta, femoralia de-

lineant, thoracem, caligas; Sanè oemo magis protegetur elegantia vestimenti, quàm nuditate. Adeò vitiauimus voluptates, nullus seosus in solidum suam capiet: singulis propriam mioui-mus, dum omnibus prouidemus. Tactus sępè affligitur thorace, & calceo angusto, vt adulctur etiam oculis: ipsas voluptates naturales dănauimus magnis pœnis, vt iam non liceat gaudere sine pretio: sine lancibus argenteis non licet cibus: sine spondis aureis non licet quies. Quod gratis natura dedit sumptuosum facimus. Ipse somnus carè emitur; & quies, quam lassitudo sola dulcem facit, subornatur impensis. Ita

Vsum natura vitium fecistis auari,

inquit diuinus Orentius. Intemperătiam, hebetissimam voluptatum, communem brutis nobilitate voluimus ingenio & pretio, vitium arte releuantes, sumptu æstimantes, vt à communi bestiarum ignominia excerpeternur, quam maximè contraximus nostris industriis & impensis ex adulteratione naturæ. Ligos, quæ tradis igni, anne sanus eris, si pingas, si inaures? coosumenda suot: iftitus hic sumptus esset. Cur cætera, quæ etiam consumis, vis corrumpere sumptibus, cibos, vestitum, & alia instrumenta libidinum? Contra frigus protegit vestis, non hic, vel ille color, aut forma: contra famen cibus, ooo hic, vel ille sapor. Possumus frui, & mitari fulgorem syderum, & ipsius Solis; & tamen exigui lapilli, & gemmę dubio nitore alimus inuidiam. Nisi inuenta ad torturam oostram non placent: non delectat splendor, oisi carè constet.

Cap. 7. Porrò non contenta cupiditas emeodatione ista corrigenda veterum voluptatum, excogitauit præter naturam oouas, vanissima pessimorum conspiratione, vt numero compensaret magnitudioem. Despondit animum, quod magnas posset facere, multas fecit, noua adiecit instrumenta, honores, glorias, diuitias, dignitates, poteotiam, nobilitatem: ista sunt inuenta opinionis, factitia oblectamenta. Quasi periode fuisset humanæ potestatis, res mutare, ac nomina. Aberrantes felicitate nihil non erramus. Rati voluptatum culpâ oon explere oos, (tam inepti sumus) rectà corrigere volumus errore nostro: excogitanimus multiplicare, vt vel occurrente aliqua maiori satiemur, sin minùs multitudine. Nihil aliud hoc inuentum fecit, quàm extendere miseriæ iura. Adiecit appetitui auaritiam, ambitionem, maxima cupiditatis onera. Eò processit nostra amentia, vt illa, quæ natura sua nihil iucundum, plurimùm molestiæ habent, non tantùm inter maximas voluptates posuerit, sed inter vitæ causas. Quid naturalis voluptatis habet gliscens nummis sacculus, te marcido & pereūte fame, ne violes illum? Quid naturalis voluptatis est exui alterius verticem? anne phrenesim tuam mitigabit? Quid oaturalis voluptatis præstat flexum genu plebis? podagrámne tuam medicabitur.

Cap. 8. Cæterùm, quemadmodum artificialia æmula naturæ imitantur illam, non æquaotur: ita ista, quæ facimus, oblectamenta degenerant naturalibus, etiam dum placeot. In hoc error monstratur: cùm maiora, & fine modo fuerint excogitata, minùs satiant. At paterno mater natura consilio voluptates suas composuit, & modo temperauit idoneo, vt sine magna impensa appetitum expleant, cùm mediocres sint; imò necesse est, mediocres esse, ne offendant: lineam præscripsit illis, & oisi ingenium nostrum violasset, innocenter, & prouidè procuratum est. Cibi voluptatem prudenter dispensauit, vt præmium aliquod esset operis necessarij tuendæ vitæ corporis. Illam moderata est, ne sic nos possideret, vt detineret; sed superessemus vitæ & saluti animi, excellentioribus nos reseruans voluptatibus. Ista nos tantùm prooocare, non occupare voluit, ne cùm tristitia succurreremus vitæ; oec tam iograta fuit, vt ipsam puniret vitam lætitia tam tristi. Illud ingeniosè dispofuit, vt mediocritate sua expleret nos, alioqui infinitæ auiditatis. Totam istam oaturæ arteio non valuit imitari opinio: nesciuit istam fingere satietatem suorum innentorum magnitudine, &, vt sic dixerim, infinitate. Nullus tam vorax est, quem non tandem vincet copia cibi: nullus tamen auarus, quem vincet copia auri: desiderata est ista vox ab ore auari, Satis: scit fames modum, noo auaritia. Tam absque arte sunt ista delectamenta, quæ adiecit opioio in supplementum naturæ, vt ad auiditatem maiorem sint, nullam satietatem. Quæ fecit natura, ipsa præscripsit; quæ opioio falsa, noo habent; vbi consistant. Errandi nullus est scopus: quocumque, in immensum eunt. Ingenium nostrum extimulat vitia. Ratione contra rationem ipsam vtimur. Mens æterna æternis, & immensis nata, huc collimat: quidquid ipsa iuuat, magnum aliquid & immensum affectat: etiam cùm deflectitur, respectat aliquid sine fine: metam suæ cupiditatis infinitum quid suspicata, istud, cùm errat, etiam quæritita quidquid ipsa confingit, nō est limitatum. Xerxes, cùm sibi maximis præmiis blandita fortuna fuisset, non cootentus omnibus, nouam voluptatem optauit, proposuitque inuentori præmium: at, neque reperta, limes cupiditatis fuit, quę ipsis nostris nos damnauit votis, ideò cecidit proposito. Maximè sunt timenda gaudia, quæ fecimus: vitio oostro placent, non natura sua: etiam morbus grauidis commendat gypsum, stuum, picem, carbones, præ melle iucundiùs.

Itaque video post omnem cupiditatis diligentiam integras, & cum iure suo miserias, quas nō mitigauimus, sed irritauimus. Pensemus, quid profecimus vana ista prouidentia. Anne excedet aceruus voluptatum tristitiis; Credo, non æquatur: illuc solùm posse pertingere fortunam, si diuisum diem cum miseria habeat: si manè exultamus, sub occasum mœrebimus. Philosophica festa Gibor fuerūt apud Barbaros. Hi ludi sacri homini erant: manè omni celebrabannit spleodore vestiom, tapetiorum, omni iucunditate, musicatibiarum, odarum: deinceps vespere omni argumento tristitiæ, vlulatu, plaoctu, mœrore, anxietate. Scilicet, tota felicitas est diuisa miseria? nunquam ista partem suam amittit. Felicitas non est ita tenax. Adiice, istas tristitias diduci ex ipsis voluptatibus. Adiice veras tristitias ex falsis voluptatibus. Depletos nos relinqunnt, noo aliter, quàm qui per somnia comedunt: oon imago cibi, sed cibus satiat. Verissimè Samij, Platonisque discipuli dormitediunt & delirare semper istos deliciosos, omnésque animi impetus effrænes insomnia esse, aut ægrotaotium vertigines. Neque incōnsulta Medicorum natione illud putes ad exaggerationem dictum: Hippocratem inuenio, medicæ Patrem artis, Cap. 9.

Miserabilis sane est humana vita, quod ad eam tetam intolerabilis argenti cupiditas, velut hybernus flatus, peruaserit: ad quē morbum insania grauiorem curandū vtinam Medici omnes potius concurrerent: quæ tamen bona censetur, cùm morbus sit, & male affigat. Equidem omnes animi morbos vehementes insanias reputo, cùm opiniones quasdam, & visa rationi suscitant, ex quibus sane fit, qui per virtutem repurgatur.

artis, qui in epistola ad Populum Abderitarum dixit: Οἴκτειρε γ' ὅταν ἀνθρώπινος βίος, ὅτι δὲ ἐν αὐτῷ, ὡς ἐστὶ μαχόμενον, ἢ ἀδοφεῖος φιλαργυρίη, διαδέδυκεν, ἐφ' ἣν εἴθε μᾶλλον ἅπαντες ἰητροὶ ξυνελθόντες ἐλθεῖν ἀποθεραπεῦσαι χαλεπωτέρην μανίης νοῦσον, ὅτι καὶ μακαρίζεται νοῦσος οὖσα, καὶ κακοῖ. Οἴομαι δ' ἔγωγε καὶ τὰ ψυχῆς νοσήματα πάντα, μανίας δὲ σφοδρὰς, ἐμποιέουσαι δόξας τινὰς, καὶ φαντασίας τῷ λογισμῷ, ὧν ὁ δὲ ἀρετῆς ἀποκαθαρθεὶς, ὑγιάζεται.

Igitur, vt non optemus, nec corrumpamus illa oblectamenta naturæ, vt ista opinionis oderimus, (generosi animi erit gratis seruire naturæ, fortiter dominari opinioni,) sunt aliæ puriores voluptates, defæcata gaudia, innoxiæ lætitiæ, quas licet impune cupere, quæ nunquam sua puniunt vota. Habet has virtus voluptates innocentes, & clementis indolis, nec tempore relabuntur, nec vsu costringuntur, nec magnitudine peccant, nec carent. Maiores omni voluptate, quæ libidinibus adulatur, quæ mulcet sensum, mens nutrit. Vix fidem facient tanti oblectamenti, isti benemeriti de sensibus, quorum crassis duntaxat norunt illecebras. Ridebunt, cùm audiant mentis voluptates, magnitudine sua vincere corporeas. Quomodo maior est virtutis delectatio, cùm non sentiatur? Sanè pro qualitate sentientis sensus est. Non nulli minùs videt, cùm maiori luce: magnus aliquos calor non mouet, alios minor laxat: ægrotos mel ipsum, & quidquid suaue est, exacerbat: nullum ibi iis suffragium admittimus: ineptum est interrogare de somnis stertentes, de naufragiis summersos; vigiliam, & portum expectandum est. Sani palati de saporibus, oculi de coloribus fidem dumtaxat merentur. Elapsa felicitate suæ libidinis, rogemus, cùm veluti post potionem medicam haustam, fecibus vexatur palatus amarissimis, cùm laborant fastidio illarum, sui pœnitentia, cùm non insani sunt. Non negabis sanioris iudicij esse, dum pœnitent, quàm dum pœnitenda faciunt.

Cap. 10.

Cap. 11. Interim rationis suffragium admitto. Sensus nequit arbiter esse, nequit experientia. Ita iudicio dirimenda est lis inexpertis; alioqui non ita agendum. Probaturis mel dulce, fel amarum, non disputatione est opus, gustari sufficiunt. Ipsius propterea gaudij, & voluptatis naturam in arbitrium adigo: gaudium est quidam cognoscentis appetitus, vel cupiditatis non lentus, sed placidus & dulcis motus; liberius dixissem, quies & meta: postquam eò accedis, quò, aut voluit, aut vellet, & præsentat se ibi, quò si abesset, pergeret. Quatuor hinc voluptatis præcipio causas; motum appetitus, vnionem, siue præsentiam boni; eiusdem cognitionem; ipsum denique bonum. Ad istam componamus amussim gaudia mentis, & corporis: illæ voluptates maiores erunt, quarum & causæ. In primis virtutis motus vehementior, & acrior est: ergo & voluptas: amoris impetus est efficacissimus. Si censens naturæ amorem, oppono amorem gratiæ omnium vehementissimum. Dices, in Deo dumtaxat? Dico, in quolibet propter Deum, erga corpus adhuc tam iniurium animæ, cuius amor maior est à gratia, quàm à natura. Ille maior amor, quem minor præmij spes nutrit. Gratia amorq; amat, maximum sui pretium est. Delicati isti, quos crapula occupat, quos demulcet palatus, inique & languide diligunt corpus ipsum, quod impinguant: id delectationis causa agunt, non propter ipsum: itaque non diligunt illud, sed voluptatem. Alumnus tamen virtutis, sine isto præmio, non propter oblectamentum, corpus curat feliciùs, gratis, adhuc laborans, paterni amoris ritu liberos alentis sine mercede, & cum sudore. Adice, vehementiorem esse impetum virtutis in ipsum, quàm voluptatis sensuum in se, quam vnicè voluptuosi diligunt, non corpus: namque plùs diligunt vitam, quàm voluptatem: at iusti & probi plùs diligunt virtutem, & Deum, quàm vitam. Itaque minor est impetus sensus in suam delectationem, quàm mentis in virtutem.

Cap. 12. Ex impetu accessionem collige, ex amore amplexus. Nullus nexus amore arctior: non tantùm iungit, sed vnit; non tantùm in conspectu ponit, sed intra pectus condit amatum, & raro artificio absentes præsentat.

Quod digiti nequeunt, alligat illud amor.
Longius inde absens, ibi sed pertinge, quod opto:
Quò pede non venio, pectore totus eo.
Non licèt obstet Arar, Rhodanúsque, natamus amore:
Non vetat ire animum, qui vetat ire gradum.

Lætissima lætitia virtutis panditur per omne tempus, & locum: haud constringitur præsentibus dumtaxat, reuocat præterita, in futura porrigitur, absentia conuocat; memoria, spe, votis, mille modis osculatur oblectamenta sua, & dulci ligat amplexu. Adice naturam obiectorum: virtus accommodatissimum vnioni habet; sensus nimis incômodum: illa subtilissimum, simplicissimū, vbique existens, quocunque subiens; hic crassum & torpens, cuius vnio peccat suo nomine, non est, nisi proximitas. Contingunt ad summum sensus, non penetrant. Maiorem ignominiam Auicenna obseruauit, per accidentia, non per se assistere. Vnguentum per fumum, & odorem subit; cibus per saporem; venusta per colorem; delicata per corticem; osculis superficiem dumtaxat committunt; inde pro merito vindicarunt titulum superficialium. Amori tamen & substantia, & nucleus rei amatæ commendatur: ille vbique se insinuat, & quodcumque admittit, non tantùm vt adsit, sed vt insit.

Cap. 13. Ad iniuriam etiam voluptatis est, sensibilia non simul, sed lentè, successiuéque subire, per partes sibi succedentes. Diuisa voluptas minor est: subeunti voluptate succedentium partium, effugit oblectamentum priorum, non accessit postremarum. Ad hæc, successione ista hoc ipso, quòd venit, abit: vnà subit, & exit. At, quod virtutem delectat, partibus caret, indiuiduum est: totum simul coactis voluptatum viribus vnà subit vehementissimè. Deus indiuisibilis est, integer sine membris, totus sine partibus, æternus sine tempore, liquidus sine fluxu, cuius ideò voluptas non collabitur.

Æterna æterni flumina fontis erunt.

dixit Prosper.

Cap. 14. Iam superuacuum opinor cognitionem mentis, atque sensus conferre, quæ plurimùm voluptatem iuuat. Nisi percipias, nullum oblectamentum capies; & percipis, dum noscis, quod oblectat: quare pro cognitione oblectatio refunditur, pro maiori maior. Illa manus est vo-

luptatis; quò fortiori dextra plus strioges, quò maiori plus capies ipsas sensibilium voluptates minus gustant, quibus tardioras, languidioresque sunt sensus. Stupidi nullo delinimẽto mulcentur. Nunc compone sensum, & mentem: ille tam hebes, vt solùm attrectet facies rerum, solùm accidentia captæ: mens acerrima est, penetrat interna, ipsam gustat substantiam. Ad hæc, metire magnitudinem oblectationis boni: omnia voluptatis est, quod delectat. Num quod immensum est, exiguam oblectationem formabit? Vnum id est, quod restinguit nostram cupiditatem. Finis ipse dumtaxat finiet vota nostra: semper satietati, nunquam tædio est. Fastiditus cum iniuria dignitatis finis vltimi esset: locum enim alienæ cupiditati præberet, iam non vltimus. Nemo fine voto aliquo, & non eius, quod fastidit, patitur fastidium.

Cap. 15. Adiice maximum aliud discrimen: corporis voluptas merces est operationis. Non ita in animo, cuius ipsa operatio oblectat. Nobile est virtutis opus, dignum humana dignitate, in se delectabile, sine alio à se præmio exequendum. Non tanti sunt actiones corporeæ, nec dignæ visæ liberali labore. Inde illæ sine fastidio, & fatigatione durant: oblectamenta sunt ipsæ, nec quamdiu sunt, deficit quod suot, semper placent: istæ verò, quia per se delectabiles non sunt, non sunt placidæ, nisi quatenus seruiunt ad officia vitæ, captantes pro mercede operæ voluptatem: cùm prudẽs, parcáque natura illud duntaxat remuneret, quod necessum habet: si excedant, inæqualem mercedem recipiunt: tandem nullam. Ita sine præmio lassæ deficiunt.

Cap. 16. Ad omnium tandem corporalium improperium voluptatum, honorem aliquarum conferamus, vt supputata proportio commendet inexpertis ex ipso periculo sensibilium voluptatem rationis. Nobilioris, præcipuique generis sunt oblectamenta oculorum, auditúsque, inter alios sensus: maiora sunt, simpliciora, constantiora, non tam citò nos fatigant. Quemadmodum hebetiorum, delectatio sensuum maximè gustus, cuius voluptatem, tam misera est, diu ferre non possumus: tum illæ voluptates puriores sunt, liberaliores sine pretio doloris: non præcedit esuries, quò delectetis suauissima harmonia: istam nobilitatem rationi debent, ex cuius solo tandi vestigio in tantum se attollunt. Sunt in pulchris & musicis lineamenta rationis, cuius dos & gloria est ordinate omnia: constant illa ordine & proportione: ob istam meotis vmbram plus delectant, gratis, diu; sapinnt originem suam. Voluptates, quas animus immortalis nutrit, immortales sunt; quas mortale corpus admittit, mortales. Adhuc ex iis, quæ nonnihil contrahoot, ab animo minùs sunt mortales; quæ omnia à corpore mutuant, mortalissimæ. Adeò metetur ratio de voluptate. Addam & ipsam hebetissimi gustus delectationem à ratione esse. Modos continet voluptatem, excessu deficit, pergit in fastidium: modus autem à ratione venit: ipsa solùm præscribit: igitur rationis beneficium est, quidquid delectat. Quantùm itaque ipsa delectabit? à qua cùm recedimus omnem gustum, etiam irrationalium, amittimus, ipsis intemperantiores. Apud Hippocratem in epistola Damageto Democritus ad pudorem nostrum ait: Ἐν δὲ τοῖς θυμοῖς, τὸ οἰκεῖον ζώοις ἀλόγοις παρα-λελοίπαμεν, πλὴν ὅτε δὴ ἀνθρωπείην μᾶλλον ἐν θηρίοις. Τίς γὰρ λέων ἐς γῆν κατακρύψε χρυσόν; Τίς ταῦρος πλεονεξίην ἐποιήσατο; Τίς πάρδαλις ἀπληστίην κεχώρηκε; Διψῇ μὲν ἔχνος σῦς, ὅσον ὕδατος δεῖται. Λύκος δὲ διαδάξας τὸ προστυχὸν τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, ἀναπέπαυται. Ἡμέρησι δὲ καὶ νυξὶ ξυναπτομένῃσιν, οὐκ ἔχει θοίνης κόρον ἄνθρωπος, καὶ χρόνων μὲν ἐνιαυσίων τάξις ὅρους, ἀλόγων νόημα ἐστιν, ὁ δὲ τὸ δίκαιον. ὁ δὲ ἐρημαίην ἔχει τῆς ἀλαζονείης. Natura animalia docta suo se continant modò, & iucunditate: noster excessus minuit voluptates, quas minimè obtinent, qui maximè quærũt. Ructantes, sudantes, nauseantes, refertos velut sues, affligit ipsa voluptas.

Quod ad cupiditates attinet, nõ multùm à brutis animantibus differunt, nisi quòd ferè in eo, quod satis est, se continent. Quinam leo aurum defossum in terram abdidit? Quinam taurus alienum vsurpandi cupiditate ad prælium impetu quodam delatus est? Quæ pardalis inexplebilem auiditatem admisit? Sitit quidem aper, sed quantum aqua quidem appetit. Lupus verò dilaniato, quod sese obtulit necessario alimento, quiescit. At si dies illigantur noctibus, homini nou conuiuandi saetas: & annuor furiorum temporum ordo brutis quidem animantibus coitus finem adfert; hic verò insano libidinis stimulo continenter agitatur.

Nunc post voluptates ipsas, conferemus suas appendices: si quem non persuasit ratio, spes vtilitatis subornet. Promitto vobis, ô mancipia ventris, ô mancipes pudoris, quòd pluris ventre & libidine carissima facitis vitam ipsam, si non creditis, voluptatem mentis præstare vestris: vos periclitemini sine periculo; si maior fuerit voluptas, non perdetis voluptates; si minor, aliud habebitis carius apud vos voluptate vestra. Sequuntur vestras delicias tristitiæ, sequuntur curæ, sequuntur clandestina fata, quæ, cùm palàm omnes inuadant, vobis insidiosa sunt. Omitto, quoties opinio oblectamentis suis factitiis prouocauit parcas, euocauit furias, odiis, inuidiis, furoribus, & quæ consectaria sunt, insidiis, rixis, bellis; & denique, vt Prosper ait: Cap. 17.

Ex opibus breuis ac peritura voluptas
Edita perpetuæ semina mortis habet.

Relinquo istas cum sua infamia: naturales vobis exprobro, quas corrumpitis. Per ipsam vitæ reparationem ædificatis mortem: quæ putatis alimenta vitæ, cùm sine modo abutimini, fundamenta ruinæ vestræ iacitis: mediocres istas voluptates natura dedicauit vitæ; vos temeratis fas sanctissimum, & dum immensas facitis, exitio vestro prophanatis. Miseremini, si non animi, vestri corporis, cuius mortaliatem, dum cibo medicati voltis, mortaliorem redditis. Innocentissimæ sunt virtutis deliciæ, etiam ipsi corpori; &, quod non putatis modò, ipsam vitam per abstinentiam redimunt. Longæuitatem Pythagoræ, Cleanthis, Democriti, Hilarionis, Romualdi, Pauli senis, beneficium mentis fuit: sociauit cum vita, iucunditatem longam dedit, reddidit suauem; imò, quia suauem, longam contexta lucro voluptate. Sine voto illis dedit, quod vos, dum plus vouetis, plus vobis ipsis negatis. Compressit noxia oblectamenta, profudit salutaria.

Benè composita est lætitia cum natura, cui pro pharmaco est. Dilatatur gaudentis cor, spatiatur festiuus sanguis, & lætabundi spiritus discurrunt, & exultant, vt excipiant, & celebrent aduentans bonum: ipse animus in honorem festi purpura induitur, rubore fuso per ora. Pluribus lethalium morborum remedium lætitia fuit. Scio etiam nunc quosdam Barbaros sæuienti pestilentia tripudiis, choreis, risu aduersùs contagia vsos. Mœror tamen feralis est, valetudini noxius: coacti spiritus in repugnantiâ mali, sibi ipsis compulsione nocent. Iste affectus purus, festiuus, syncerus, immortalis, vehementissimus à mente perfusus duo præstitit mactis illis corporibus officia, recreauit per se, & obstitit malignis aliis voluptatibus. Ita vel- Cap. 18.

vt

vt balsamum cadauera, corpora viuentia seruauit viuida, & florentia, & subsidio proprio, & impedito damno alieno: aliunde inquam. Si quæras, vnde: à voluptatibus puta.

Cap. 19. Adiiciam, non tantùm insidiosa mala (voluptates cæteras dico,) mentis voluptas domat, sed aperta: ipsos dolores & tormenta occupat feruitate sua. Nouit læso corpore furtiua carpere gaudia: nouit inter instrumenta cruciandi; lætitiam sibi immunem exquirere: nouit gloriam: Murij sustentauit dextram ignibus resoluentis: Anaxarchi pilam molliuit. Atque, vt in altum mittamus aciem mentis extra Philosophiæ septa; etiam futuræ vitæ cruciatus, mentis voluptas declinat; vtrosque cæteræ conciliant, hoc solo elogio maximè traducendæ. Diuinus vir Odon scribit: Demus, si placet, ad fruendum deliciis centum annos; &, si mauis, decies tantùm: sed, quæ erit ex iis compensatio ad æternitatem? Sed, qui, in eis pessibiliter inhærent, delirare nos credunt: attamen ignorare non possunt, quia deliciæ quidem, velut vmbra, pertransceunt, & velociter fugiunt; pœnæ verò perpetuò manent. Quid, si æquale tempus, & idem spatium esset pœnæ; esset aliquis ita stultus, & ita demens, vt eligeret pro vno die deliciarum, vnum diem pœnarum, cùm soleat dolor vnius horæ, & quilibet corporis cruciatus in obliuionem mittere omne præteritum tempus voluptate transactum?

PROÆRESIS IV.

De spe humanis rebus incommoda.

Cap. 20. NOn minùs sbutimur expectatione, quàm lætitia. Duplicem vitæ allessorem, & tanquam paredrum, ad educationem, & prouidentiam sui, animus obtinuit, timorem, & spem: ille prudentior est, ac circumspectus; ista inconsulta, vt plurimùm, aut stulta, & quod deterius est, id aduersùs nos conuertit, quod beneuolum habet. Fidelissima est, (licèt non veridica,) & contumax comes; vltima, quæ nos relinquit: monet, alloquitur semper, (in argumentum stultitiæ loquacitatem obserua;) pollicetur, & ad omnia extimulat: sed quia parum callida, & fallitur, & fallit. Ita ipsa beneuolentia spei nocentissima est, importuno errore. Timor minùs assistit, negligentiùs prouidet, licèt salutariùs aliquando res nostras curet, solertiòr plerumque, magisque veridicus. Taciturnus tamen est, quippe prudentior; quamuis isto silentio peccet non ex prudentia, ex inertia, aut infidelitate est. Certiora sunt, quæ solet monere, & necessaria: ista silere non est beneuolentis. Plura mala sunt, quàm bona: diminutè adhuc Pindarus putauit vni bono duo mala adiuncta. Vnam tibi voluptatem præcedit fames, sequitur grauedo. Sequunt mala bonum: sed, si alia errantia mala pensemus, nulli cohærentia bono, numero superant innumero. Quid, quæso, magis in frequentia omnium, magis in vsu, quàm pati, quàm labores, infortunia, casus aduersi, morbi, iniustitiæ, inuidiæ, mala denique, siue quæ putes, siue quæ sunt? Quid, quæso, magis extra vsum, & rarum, quàm felicitas, bona, inquam? Nos contrà; quid aliud frequentiùs agimus, quàm sperare ista? Fortasse æquè ac respiramus. Quid rarius, quàm cauere, timereque illa? Excedunt mala bonis: & tamen excedunt spes timoribus. Magna inæqualitate rebus componimur: iniustè cum affectibus committimus; rara bona cum frequentissima spe; frequentia mala cum rarissimo timore. Isthinc error spei, isthinc timoris verius vaticinium. Philippus Abbas inquit:

Gaudia, vel luctus spei, vel timor, auget vterque Suggerit:

Non sufficiunt bona spei nostræ: superfluunt mala timori, non omnia potenti consumere. Illa diuinatione sua decipitur, atque cùm futura sit, suo semper manens in errore, perseuerat ad supplicium nostrum: nunquam discit experientia; videt lenta & ignaua bona: & hoc ipsum ad se spectare putat.

Accedit malorum numero, numerus nolentium illa: accedit raritati bonorum, frequentia quærentium. Quotusquisque bona recusat? quis non sollicitat? Quotusquisque mala quærit? quis non resistit? Quemadmodum merces duplici causa augent pretium, raritate sua, & frequentia ementium: ita bona augent difficultatem suam, & quia rara ipsa sunt, & quia ipsorum appetitores multi: etiamsi aliquando veniant, incursus auaritiæ obstat, eripiet alius. In spem imperij erexerat Diocletianus animum prædictione à Druide accepta, postquàm aprum occidisset: occidit plures manu sua venatorus fortunam, vt brutum, in syluis: præoccupatam tamen semper videns expectationis suæ votum; iam Aurelianus præcepit; iam Probus præcurrit; iam Tacitus prehendit; iam præripuit Carus: Ego, inquit, semper apros occido: sed alter semper vtitur pulpamento. Tot incursus passa est certa spes excruciata felicitatibus alienis. Mala vbique vagantur, pelluntur vndique, etiam nolentibus se insinuant: nemo quærit illa, quærunt illa omnes, gratis dantur. Adiice mala esse μακρόβια, vix desinunt: cùm longæuior acerba fortuna sit; optima, diaria & breuissima; necesse est superari malis bona. Breue felicitatis spatium capiet paucibra. Cap. 11.

Cautius itaque esset laxare timores, constringere spes, etiam citra bona ob cupientium certamen. Ista tamen amentia nostra est, vt quò plura circumtulerit fortuna mala, non desistimus sperare bona æqualia. Ad quamlibet affulgentiam boni ridet festina cupiditas; in obuium quodque imperit: velut quos vnda naufragantes deuoluit, vt primùm aliquid contigerint, firmissimè prehendunt. Statim sibi placet, blanditur nobis: miseris enim, vt facillimum est optare meliora, ita & credere: parum distat à voto ad præsumptionem. Partim ista leuitas spei ad subsidium nostrum est: alleuat tot pondera fortunæ, quibus grauamur: nec certior imbecillibus voluptas est, quàm sperando; imò nulla prolixior. In se breue, & concisum omne gaudium humanum est: in spe durat, lente, aut nunquam aduentans. Falsis promissis exsiccantur lacrymæ. Hac quidem parte tolerabilis esset spes, licèt decepta, nisi vitio nostro præcipitaremus cupiditatem. Sine suspicione credimus, quidquid illa promittit: impellimur persequi, donec destituti votis, restituimur mœrori nostro. Agnoscamus Cap. 13.

istud fallax ingenium expectationis, quod nisi aliquo conficiamus timore, indigestum, perniciosissimúmque timeamus.

Cap. 23. Itaque Vates incerta spes est, temerè, aut stultè credens: inde fallens, nunquam simplici prospectat obtutu. Ophthalmia laborat: siue per illa ocularia cernit, quæ longinqua manifestant, & proximis maiora reddunt: dissita prospicit, & magnificat.

Quidquid queritur, optimum videtur.

Non est ista natiua dos sani oculi à longinquo deficientis. Deme magnam partem promissis: non sine exaggeratione loquitur cupiditas expectantis. Velut gulosa puella acerba præcipit poma, præcipitat spes gaudia, & immaturis fructa voluptatibus acerbitudine mox laborat: ipsa est colludium fortunæ, & ipsius est fortuna. Spes fortunam sequitur, & quærit: fortuna spem fugit, & illi se occultat: ipsa adulatrix vitæ: omnem adulationem mendacium aliquod sustentat: ipsa præs sine obligatione, promissum pupilli, adstipulatio sine vadimonio, pollicitatio suspecta. Nullum fideiussorem habere vanæ nostræ spes possunt, nisi periuriis infamatam sortem. Aliena spes dispensat bona. Prudenter Barbarum adagium ait: Qui vehitur curru spei, sociam habet paupertatem. Ipsa spes inimica experimenti. Nemo tam hebes, quem non fecerit prouectum experientia, diligentissima magistra: solùm in spem rudis est: credimus veram, quam experimur mendacem. Minùs itaque salsus erit cauens sperante: fortasse felicior. Expectata mala languent: improuisa bona magis mulcent. Contemptu expectantium se, suos mala demittunt spiritus: bona æstimatione cupientium, veluti seueriùs se componunt, minùs festiua, minùs affabilia sunt. Ad hæc, expectata, dum frustrà exierint, si mala sint, delectant; si bona, contristant. Demus ista votis tandem adæquari: interim pendula suspensio in ancipiti euentu torquet.

Spes anxia mentem
Extrahit, & longo consumit gaudia voto.

Cap. 24. Diffamauimus hactenus spem, restituamus aliquam huic nomini gloriam. Non omnem calomniamur expectationem; sed vanissimorum & vulgarium. Satis tot iniuriæ monstrant, spem non humanis rebus natam, non ad seruitutem fortunæ. Æternis dedicatur hic affectus, Deo sacer est. Omne ingenium spei examina, reperies cælo consentaneum, Deo præparatum. In primis facilis est. Anne natura genitrix puniret nos assidua suspensione, tam facili supplicio, nisi istum consecrasset affectum illi, cui omnia sunt facilia, inditentem omnipotenti? Deinde, in difficilia suam facilitatem seruat; omnia respicit: idoneus, scilicet, illi, qui omnia est, & potest. Tum securus & lætus est: nimirum, natus rei omnium securissimæ, firmissimæ, æternæ, optimæ, quæ nos fallere nequit, nec in se deficere. Datus igitur, vt calcar directuris in scopum consistentem, non vt in vertiginem incertam circumferat nos cupiditas. Illam denique contumaciam spei nunquam nos deserentis in vita, ad gaudium aliquod posthumum generosa indole aspirat. Itaque in diuinis innocens est spes, & mitis, & tuta, & vera, & suauis, & lætissima est quædam aurora gaudij; quidam clarissimus felicitatis Lucifer; quædam libatio lætitiæ; quidam prægustus voluptatis; quoddam experimentum Dei. Ista spes securissima est; satis curata est; non habet fortunam fideiussorem, sed Deum cuius tam tuta sunt promissa, quàm data. Isthinc ingeniosa arte prolongantur per spem gaudia anticipata lætitia. Non à possessione, sed à promissione secura recenseas bona. Æternis voluptatibus adhuc addit spes dies; scilicet, rarum instrumentum est committendi temporis: futurum in præsens contrahit, bis facit eodem fungamur.

Ex ista maturatione gaudij tota vita nostra conditur, quadam inter tot miserias præualente aliquando festiuitate: panis enim miserorum suauis est expectatio; exemplar amicorum spes, tristioribus nunquam deest rebus; nunquam illa sequitur fortunam, cùm omnes nos derelinquunt, adest sola, fidelis Achates: adeò meretur de lætitia; subinde de vita. Concoctionem & dulces somnos parit, corpus benè coloratum reddit & pingue, vt subtilissimi Medicorum aiunt. Plùs de virtutibus meretur, quarum cor est, & spiritus, & vigor: anticipata soluit stipendia laboribus, & quibusque probaris actionibus. Magnas impensas charitatis suis prouidet sumptibus, arduas expeditiones amoris. Ipse quoque amor fortissimus agnoscens obsequia spei, suas delegat vires, in sui primitias roboris sufficit, propterea fortissima: Cap. 25.

Spes bona dat vires;

Omnem lancinat mœrorem; omnem trudit mœstitiam laborum; omnia audet: & ne temeritatis arguas, felicitatem superat. Omnis fortitudo, omnis felicitas virtutis, in spe est, velut in Pterelaï, & Samsonis crine.

PROÆRESIS V.

Desidery vsus.

Spem agitat ardor desiderij, præcipitat cupiditas. Facili gradu à desiderio ad expectationem imus: si impotentia non obstet, decliui progressu cupientes labimur in spem. Isti affectus, spes, & desiderium, iniustè diuidunt vitam: maximam partem vsurpant, cum iniuria etiam præsentium, quæ negligimus, dum futura prouidemus: etiam negligenda sua opportunitate; quantò potiùs immatura? Nunquam viuimus, vt viuamus. Quia cupiditatis viâ erramus, omnia inquinamus erroribus. Peccat vulgaris libido, suísque votis punitur: quò plus compos voti est, plus est impotens sui, & voti. Vt pleraque, cultu etiam augetur cupiditas. Sine satietate est, deuia peregrinatur: tantò à suo discedit fine, quantò procedit: ideò, quò plus habemus, plus cupimus: peruagata enim extra viam, nunquam perueniet, quò vellet, nunquam finem tangit; ita, dum per plura progressa est, maius interuallum fecit, longiùs à fine est. Quid? cùm retrò eamus, quò plùs videmur accedere, recedimus. Iter sine termino cupiditas est. Qui istud vaticinium accepisset, dum peregrè iret extra domum, fore in ipsa via præoccupandum morte, molestè ferret infaustissimo hoc maledictum: nauigamus pelagus sine portu, incedimus via sine termino: peregrinantes, aberrantes, errantes, inquam, nos corripies Cap. 26.

ripiet mors: morituri sumus in via, si cum cupiditate.

Cap. 27. Ad hæc, qui plùs habet, potentiam auget, vt plùs adhuc habeat: irritatur facultate auaritia: famelicus plus esurit, dum libat, si non voret ad satietatem. Nequeunt ista satiare nos: gustamus dumtaxat; acuunt cupiditatem: esurienti prægustatio cibi, irritamentum est. Sunt ista fluctuantia bona, velut marina aqua, sitim prouocantia. Qui plùs habet, plùs eget: premitur duplici egestate; eget pro se; eget pro rebus, egentibus vtique. Ipsæ res alias desiderant. Credo, si sensum exprimere possent, cum gemitu clamarent, & intentis expostularent multa vocibus. Magnæ egestatis causa non ab inopia est magna, sed copia. Qui plura habet, pluribus eget: non tantùm tot eget, quot habet; sed per tot eget pluribus, quàm habet: ad plura illa, quæ habet, opus est desiderare, quæ ipsa desiderant, aut exornationi suæ, aut conseruationi, aut defensioni, aut fructui. Vtram certiorem opulentiæ cognoscendæ regulam putabis ex his, quæ adsunt, an quæ desunt? Ditiórne erit, qui habet plùs, an cui minùs deest? Istum credo: nam illud propter istud: non cupimus habere res, nisi vt non desint; & quidquid sit, ad diminutionem cupiditatum istud est. Si pauca deesse putes, pauca optabis. Atqui, vt minùs desit, minùs habendum est. Fugare copia egestatem quærimus, non tantùm infortunatis, sed calamitosis votis in contrarium cadentibus. Pluribus opus est ad fruendum, tuendúmque plura. Diues, magnus patronus egentium rerum, pro ipsis, quæ ipsæ opus habent, desiderat, id est, eget: sollicitat, velut tutor pro pupillo. Nunc quæro, quo pacto locupletabunt te paupertates? Sic voco indigentissima ista fortunæ instrumenta. Quomodo satiabunt, quæ fame plena sunt? Citiùs abstinentia harum rerum te satiabis. Si ieiunes, satur eris: solet enim famis impetum frangere tempus: longa fames sine vllo cibo languet, cum minimo acuitur. Minuta ista sunt: non sufficiunt satiare; irritant. Meritò lamentatur Goigo: Væ, non his, qui perdiderunt temporalia; sed qui perdiderunt sustinentiam: nulla enim passio superatur, nisi per ipsam: non enim edendo contraitur fami, sed seruitur; sicut bibendo, siti.

Cap. 28. Cæterùm, non miror, omnia non explere omnes humani cordis sinus: inæqualia illi sunt ad normam Dei fabrefacto. Illud miror, partiales cupiditates, totum id, quod cupiunt, assecutas non quiescere. Cupiditas diuitiarum cur diuitiis non expletur? Hanc solam cupiditatem dico, non omnem famem cordis. Ambitio, cur ipsis non mitigatur honoribus? Libido, cur ipsis voluptatibus non placatur? Si diuitiæ hoc sint, quod iactant; ipsarum cupiditas ipsis satiaretur. Idem de gloria, idem de voluptate dico: si ista fuissent, quod fronte promittunt sua, suis suffecissent, suis satisfecissent votis; frangerent feruorem cupiditatis, non erigerent. Non sunt itaque, quod ostentant inani facie. Non est culpa voluntatis ista transsultatio, sed ipsarum rerum fallentium nos, siue opinionis nostræ falsificantis res. Non inuenit, quod optabat, cupiditas: integra manet. Corruptissimum vitio nostro iudicium edoceri posset ab amentissima cupiditate. Noscit hæc non esse opulentiam nòn honorem, non voluptatem, quæ iniustè nomine magnificò iactant. Ideò suis contumax consistit votis: repetit pertinaciter opes, honores, voluptates; nihil horum sentit accepisse. Opinio minùs sapit: suo in errore perseuerat: denuò approbat falsa, quæ meritò appetitus sæpè reprobauit; dum alia petit, data reiicit. Hinc æternus lusus auaritiæ: hinc æterna circuitio, cupiditatis parentis; opinionis imponentis: restaurat illa sua vota; hæc sua figmenta: illa ad verum aspirat bonum; hæc falsum obiicit: & cùm illa sensum satietatis suæ sibi fallere nequeat, restituit desideria periculis pari opinionis ludibrio. Ita perpetuo ducimur errore.

Sunt quædam apud Indos volucres, (vbi natura fœcundissima est monstris,) quarum clamor aduocationem simulat; Hispano sermone hunc sonitum reddit: *Ola aca esta.* Nostris idem sonat, ac Latinis: *Heus hìc est.* Istum multi clamorem audientes rati vocari, appropinquant, quà vox descendit: aues accedentem intuitæ fugiunt, & remotiùs consident; inde restaurant cantionem eamdem: pergit illuc, qui cœperat quærere vocantem: rursus, viciniore illo, aduolant volucres recinentes simile: iterum sequitur ille, donec per diuersa tractus loca, & ignora amittit viam. Fame multi perierunt in hac inquisitione. Non aliud est ludicrum rerum periculum, aduocantium ad se simplicem voluntatem. Boni quemdam clamorem edunt, ficta aduocatione: quidquid placidum, quidquid pulchrum est, non solùm vocale est, sed suasorium. Singulæ vociferantes dicunt: Heus hìc est bonum. In se illud promittunt: occurrit cupiditas, id verum rata; fallitur: statim transuolat aliò hæc boni species; sequitur auaritia: rursus aufugit, quod placebat; iterum sectatur illa, recedit istud. Ita semper proficiscitur cupiditas, nunquam venit. Sic aberramus, sic erramus, sic deuij imus, sic gemimus, sic fallimur istis volucribus bonis. Cùm consequimur, non inuenimus: transmigrauit aliò species boni. Ita auiditate Tantalea punimur: frustrat comprehensio cupita: perpetuo desiderio angimur; assidua fame circumferantur optata. Fugit illud, quod placebat, contactum nostrum, quoquo versum nos iactante cupiditatis volutabro.

Cap. 30. Verùm, quod dico, latius est; non solùm non esse bona, opes, honores, voluptates, sed nec opes esse, nec honores, nec voluptates: etiam ipsum sui improbum apud probos nomen amittunt. Adiicio, non solùm non esse opes, sed inopiam; non gloriam, sed humilitatem; non delectationem, sed cruciatum. Diuitiæ plenæ inopia sunt; honos ignominiis, voluptas acerbitate: cum diuitiis non diues eris, sed pauperior: cum honore & potentia abiectior, magis seruos: cum voluptatibus tristior. Diues ille, cuius exuberaé fortunam annus feliciter cadens, pauperem se vidit horreorum; adiecit curas; somnum abstulit fortuna. Eamdem illi iniuriam fecit opulentia, quam aliis inopia. Vides iam indigas diuitias? Diues es: iam indiges famulis, qui administrent, qui seruent opes, qui te comitentur: iam indiges magnifica domo; & domus magnifica magnifico apparatu, atque supellectili: parietes pudet, si nudi sint; alia, alia desiderant, alia aliis egent. At, qui pauper est, nec indiget superflua domo, nec inutilibus vtensilibus, nec

famulis

famulis multis: ditior itaque diuite. Illam laudo aſtutiam, indigentias iſtas ſpecie honoris diſſimulari. Aman ſuper verticem imperij Aſſyrij erectus, cui omnes patebant, ſubditus ſeruo viluit. Ita eſt: ſumma minimis ſubiecta ſunt. Magnus honor paruis etiam iniuriis patet: leuiſſima magnam grauitatem violant. Tam peſſimè ſuperbis prouiſum eſt, vt è minutiſſimis pendeat magnitudo, quæ negligere facillimum ſit. Quot mœroribus, quot curis, etiam dum non pœnitebat, magno emit Dauid voluptatem, cùm domum ſtrenuus, fideliſſimúſque Vrias ire noluit? Quæ voluptas erit, cuius multæ curæ, magnæ triſtitiæ appendices ſunt, ne in publicum eat, ſui adhuc pudens; ne in vindictam, ream ſe agnoſcens timet ſe ipſam; denique faſtidium, dein peſſima valetudo. Num diuitiæ inopes, honores ſubditi, voluptates felleæ explebunt, an deplebunt cor? Ad iniuriam noſtràm iſta cupimus, nec aliter, quàm qui à melanuro morſi ſuum interitum concupiſcunt: ſitiunt bibendo perituri. Plures nos occidunt hauſtæ voluptates; occidunt & cupitæ.

Cap. 31. Deſideria animam extundunt è corde. Egregiè Theocritus dixit, animam concupiſcentis, cupitum eſſe. Non eſt integer, qui multa deſiderat: tot ſui deſunt fruſta, quot diſtrahunt deſideria. Conſummari commiſſuris vult, qui ad ſuam felicitatem plura concupiſcit. Peſſimè & ſordidè committentur pretioſo animo viles & abiectæ res. Si tibi aliquid deeſſe putas, ſi aliquid cauum in ſinu cordis reperiſti, imple auro, imple Numine, pretioſè te refice: totus eſt, & integer, & ſuus, & diues, qui nullis diuiditur votis, qui non mutilatur deſideriis, qui nulla mundi poſſidetur cupiditate, qui nec voto eget, contentus ſecum, & naturæ parcæ liberaliſſimis donis.

O nimium felix, parcus cui ſufficit vſus
Corporis, vt curam moderamine temperet æquo!
Non miſera capitur, cæcáque cupidine rerum,
Nec maiora cupit, quàm quæ natura repoſcit.

Iſtum diuini Columbani ſenſum ampliat illud Arabicum: Qui non contentus rebus neceſſariis, alia quærit ſibi; adimit vſum eorum, quæ habet. Triſtia iſta & egentia bona omnes ſuo contaminant fœtido halitu. Si non obtines, quod cupiſti, contriſtaberis: ſi obtines, contriſtabis alios, tu perfidè lætaberis. Potentiſſimum triſtitiæ organum, cupiditas eſt, & valentior fortunæ complex. Dum cupiſti, egebas: dum obtinuiſti, non es ditior; vtcumque es pauperior nolente. Magis te inopem facit cupiditas, quàm grauiſſimi fortunæ furores, quàm naufragium tuarum nauium, incendium domorum, interitus armentorum, ſiccitas cæli, quàm iniuria furis, quàm furor hoſtis. Pauperem non rerum, ſed tui te facit. Ille ſolùm locuples, qui non cupit: iſte non eget, iſte nullius eſt ſeruus, imò liber & ditiſſimus ſeipſo, ſui dominus eſt, ſe poſſidet; &, quod mirere, dominus eſt ingenui & liberi hominis.

Cap. 32. Adiunge aliis cupiditatis iniuriis impetum: trahit, raptat nos, niſi ratio moderetur. Prouidentiſſimè actum eſt, quòd vehementiſſima naturalium cupiditatum libido, ante rationem non ſit. Pudor, & ratio, coætanea ſunt: pubertas mentem affert, & pruriginem; ne iſta fera ſine magiſtra inſoleſcat. Eamdem ætatem iura exigunt ad fidem, & ad nuptias. Eamdem in ſenectute beſtiam compeſcit, vt ſine alia occupatione morti occupetur mens. Atqui iſte impetus cum perturbatione eſt ad calumniam voluptatum: conturbato appetitu diuiſione cupiditatum nulla ſana ſidet voluptas. Corruptus ipſe, quidquid capit, corrumpit: ſordidus calix infuſum liquorem inquinat. Nec feliciùs erit, ſi vni rei conglobes concupiſcentiam: incapax alterius voluptatis fies.

Quid mente cæca miſerum torques ſpiritum?
Tibi dico, auare, gaudium heredis tui,
Qui thure ſuperos, ipſum te fraudas cibo,
Qui triſtis audis muſicum cithara ſonum,
Quem tibiarum macerat iucunditas,
Obſoniorum pretia cui gemitum exprimunt.

Adeò vna auaritia omnes abſorbet voluptates. Exundat aliquando incendium, omnem populatur guſtum nefaria cupiditate, (ait Synodus Ingilenhemenſis,) quæ ſæuior Ætnæ ignibus ardet. Nec minoribus prouoluitur infortuniis. Elegantiſſimè à Procopio dicitur πρόξενος calamitatum. Omnium quidem malorum proxeneta cupiditas eſt.

Non iſtis inanibus, immanibúſque (ſæuiunt Cap. 33.
in nos) nata rebus capaciſſima deſideria ſunt: non ludit mendacio noſtro natura, non ludit calumnia. Grandi & conſiſtenti rei laxauit ſinus cordis immenſos. Cæterarum rerum, niſi Deo, iniuſta, inadæquata vota ſunt, maiora ipſis, ipſarúmque amore. Confer luridam cupiditatem, amorémque temporalium cum lætiſſima auiditate æternorum, cum ardentiſſimo amore: iſta enim conuolantia tempore bona, deſiderata, aut non amantur, aut minùs quàm deſiderētur. Ideò illorum deſideria aut melancholica ſunt, aut corruptæ lætitiæ. Deſideria vtilium mœſta ſunt; delectabilium non fideliter læta. Cupiditas delectabilis rei nonnihil etiam delectat: vim ex phantaſia trahit, & præſentat optata. At, quod vtile eſt, poſſeſſio ſuſtentat, acquiſitio exhilarat. Iſtud propterea, dum cupitur, non amatur: cùm amatur, non cupitur; quia dum amatur, habetur. Deſiderium ſine mixtura innocentis amoris crudum eſt, & acerbum: at, quod delectabile eſt, quia vota ſua componat cum amore, minùs deſideratur funeſtè; & quia poſſeſſione amorem extenuat, magis infide amatur, & miſeri eſt gaudij. Illa vota lætiſſima ſunt & fideliſſima, Dei, & virtutis. Vtilitas, & delectatio, mantiſſæ honeſtati ſunt: omne vtilis, & delectabilis commodum Deus in te excolat: omne incommodum excernit: quare & deſideratus delectat & poſſeſſus, cuius amor conſiſtens componitur cum voto, & cum amplexu. Adiice & cum iſto augeri. Amor, aut cupiditas temporalis, ante poſſeſſionem maior eſt; æternorum poſt poſſeſſionem. Ardentiùs, cùm conſequimur, amabimus, quàm cùm deſiderauimus: imò & tunc plus deſiderabimus, excellentiora experiemur.

Ad initiam noſtram in temporalibus con- Cap. 34.
ueniunt ſimul cupiditas, & faſtidium: neſciunt ſatietatem. Innoxia nobis æterna ſunt, & beneuola; admittunt vnà ſatietatem, & deſiderium; ignorant faſtidium. In temporalibus cupiditas grauat faſtidium: in æternis obſonat ſatietatem. Quid, quæſo, in cauſa eſt, quòd cupidi temporalium, & auidi æternorum vltra ſatietatem, vtrique

quę cupiant, vtroſque conſecutio itritet, ſed illos cum dolore, iſtos cum gaudio?In vtriſque cupiditas ſuperſtes, quomodo diſparia operatur, lugubris in illis, lætabunda in iſtis? Ideò eſt, quòd in illis apprehenſio ſuperat appetita, in iſtis ſuperatur.Illi triſtantur,quòd inoenerint citra ſpem ſuam, minus eſſe, quàm quod expectabant magnum: iſti ſupra ſpem experiuntur maius. Mœſta illorum oritur cupiditas ex defectu: iſtorum læta ex exceſſu.Illi ſua ſpe fruſtrati in obtentione eius, quod cupiebant, diſſipant per diuerſa cupiditatem,vt in aliquod occurrant quo exæquent deſideria:iſti ſopra vota compotes contrahunt in vno cupiditatem, quam maiorem votis ſunt experti: velut enim, qui auri quærunt fodinam,laborant,& qui inueniunt,& qui non inueniunt; iſti, vt inueniant; illi,quia inuenerunt: ita cupiditas procedit in temporalibus, vt inueniat bonum, quod delectat; in æternis, quia delectat inuentum: eſurie quadam ſatiat, & ſatietate eſurit; vtrumque innocentiſſimè. Eſuriem nullus comitatur dolor, nullum ſatietatem faſtidium;ideò non dilaceratur voluptas contenta; non finditur in diuerſa, non digreditur, ſed progreditur; non permutat vota, ſed perſtat. Itaque quadrantia ſolùm Deo ſunt.

Cap.35. Præterea deſiderium eſt collimatio vitæ. Oportet figere ſcopum, quò dirigamus: non quocumque iaculatur ſagittarius: nemo in incertum tela dedicat; vnum reſpectat, ad vnum ictos ſuos vrget. Vni igitur ſacer eſt iſte affectus;errat,cùm ad multa diſpergitur.Sagitta fortiùs emittitur pro contentione nerui: ita pro huius affectus viribus in propoſitum ruimus. Verùm,quia per omnia diſſeminamus vota, in nullis conſiſtimus, ad nihil intenti, ad omnia ignaui, Adiice, quòd deſiderium eſt quoddam amoris ſupplementum, charitatis auctarium, artificialis immenſitas. Vbi amati bonitas excedit facultatem amantis,panditur per deſideria amor; & quibus valet viribus,protenditur,vt adæquetur amato:votis,ſuſpiriis ſarcire tentat impoſſibilitatis iniuriam. Supereſt bonitas Dei amori noſtro,quem geſtiunt deſideria ſopplere:nequimus plus amare; optamus. Perpetuus deſiderij ſocius eſt Dei amor. Non eſt duræ,& denſæ naturæ animus:ductilis & complicabilis eſt: contrahi,& laxari per deſideria poteſt; duci, teduci; complicari,explicari:immenſitate quadam factitia omnem locum, & ſinum percurrit, atque æternitatis imitatione omne tempus claudit,& amaſſe deſiderat,& amare; illud ſine principio, iſtud abſque fine.

Cap.36. Itaque deſideria diuinis conuenientia ſunt: addo & quæſtuoſa.Quæ impendimus vota temporalibus,vana ſunt, & inutilia: oequeunt illa obtineri optando:Deum deſiderio conſequimur nulla res viliori cooſtat, quàm omnium pretioſiſſima.Votis Deus emitur, nihil minùs carum. Verſiſſimè quidam ait: Licèt præſtantiſſimum ſit bonum; multò tamen citiùs,faciliúſque,vel ſolo pio deſiderio à te obtineri poteſt, quàm quælibet alia res viliſſima. Negotiemur igitur, decoquamus deſideria:lucrum gratis eſt. Cætera deſideria, & maximè ipſius quæſtus, perditiſſima ſunt: ſi extirpemus, ſani ſumus. Hippocrates ſcribit ad Crateuam, herbarum peritiſſimum: Quòd ſi, Crateua, amatam pecuniæ cupiditatis radicem exſcindere poſſis,vt ne vllæ eius reliquiæ reſtent, hoc probè teneto, quòd vnà cum corporibus etiam malè affectos purgaremus.

PROÆRESIS VI.

Vtilitas odij.

Cap.37. NVnc minùs nobiles percurramus affectus, non inutiles. Nec enim bilis, nec lactes ſine vſu corpori ſunt, nec ſpurciſſimæ narium, auriúmque cloacæ, & quodcumque, qua egeritur, quidquid nocet, aut ſupereſt. Variis oportebat conſtrui animum affectionibus, quemadmodum diuerſis inſtructum corpus membris, diuersè ſibi prouidet. Odium, ira, timór,triſtitia peſſimè audiunt: vitia potiùs putantur oostra, non beneficia naturæ. Iſta calumniam vſus fecit; prauus vitia dat; rectus tamen victores reſtituet:in famulatum animi ſunt, ad inſtrumentum tranquillitatis ſuæ:ſed abuſus optima condemnauit, ſicut vſus humillima commendat, Stercus in cubili regio ſpurcat,io fundo fœcundat. Odium,& triſtitia ob terreni boni iacturam nocent:turpe eſt,& ignauum iſta ægrè ferre. At ſi vera doleamos mala, virtutiſque iacturas,ingenuum, & ſalutare, & pacificum eſt. Tametſi, quemadmodum ioiquè ounc capitur odium,virtus pacis eſt,matrix diſcordiarum, ciuile naturæ bellum,igniarium facinorum,officina ærumnarum, conſiliorium mortis, lippitudo mentis, ebriatio humani cruoris, neruus malignitatis, contages ſcelerum,fornax calamitatum,gymnaſium maleficentiæ,aluearium fellis; imber amaritudinum, parricida naturæ, proditio vniuerſi; &, quemadmodum Pſellus ait, ſyllabus malorum.

Cap.38. Per odium ſacrilegio offendimus naturam contra fas & ordinem mundi, cuius membra ſacramento amoris conſiſtunt: ſuſtinent ſe,iuuant,amant.Elementa,licèt æmulis ferantur incurſibus, ſe diligunt; ne noceant ſibi, recedunt in remota,vt,quoad poſſint,rixæ occaſionem vitent:malunt loco cedere, malunt fugere, quàm vincere,ne pugnet, exulat; fugit ferè noſtrum orbem,ne vicina vi lædat,ſed remota foueat. Terra humillimo libenter gaudet loco, vt imperturbatum æthera relinquat. Aqua gratiſſimè decedit ſede ſua, & ſidet; vt terram conſpicuam cælo liberet, ignem ſecurum. Ipſa natura dulci omnia copulauit amplexu, amatoria colligauit catena. Nectit in primis elementa amica quaſitate, inſtar annuli annulo cohætentia Deinde ſuauiſſimam iſtam catenam per animalium corda duxit:amore & ſimilitudine omnia conſtringit. Stellarum choreas in cælo, volucrum examina in æthere,armenta boum in pratis,greges pecudum in montibus, cateruas ceruorum in nemoribus,turmas ferarum in ſyluis, amatorius quidam ſpiritus cogit. Solùm iſtam venerandam naturæ catenam rumpit odium. Iſtud violat ſanctum pacis fœdus, ipſis cælis maximè venerandum.Sol,cuius aula ſecunda ſphæra eſt,contubernales ſernos habet, & Stilbontem, & Phoſphorum eodem hoſpitatos palatio, eodem exultantes circo. Argumentum amoris ſocieta-

tem cape, cape & lætitiam. Ipsi Planetæ festiui choreas agitant, celebrant Principem suum, in pignus dilectionis etonant, circulantibus lætabundi io cursibus, in speciem agitati spirarum; nunc transcurrunt, nunc sequuntur, nunc insurgunt, nunc subeunt, omnibus blandiuntur officiis. Ipse Sol, medius inter quinque errones, placidus Indos omnium prospectat, & admittit, sua gratificatur iubare. Reliquæ stellæ constantes pacifica, & inseparabili germinitate, gestienti luce gaudent. Luna Regina terræ prior assistit, & suo elementa infima gremio prior fouet, & mulcet.

Cap. 39. Omnis in charitate natura fundata est, omnis in amore adiurata verbo: odit solum odium; cuius si vsum innocentem quæris, extra naturam ito. Vsus odij non vitiosus, sed naturalis, nequit contra ipsam esse naturam: amicissima amoris est, amantissima suæ prolis. Non daret istum affectum contra charissima sua pignora, non vt sanctissimas sanctiones pacis, sacrosanctum charitatis ius temeraremus. Dices: A natura ista est affectio: dedit igitur; cur dedit? non superfluit, quod à natura est. Annon: à natura quidem odium est; inde necesse est, non superuacaneum esse, nec debere contra ipsam esse. Hinc & aliud, qood volo, consequens necessarium deduco, esse aduersùs id, quod extra, aut contra naturam est. Aotesignanus iste affectus amoris, qua natura stat, pro ipsa pugnat contra id, qnod non est io ipsa. Abeundum est extra entium municipium, vt inueniamus quid odisse liceat. In summa, vis scire, ad quid odium est? Aduersùs malum. Nihil io natura malum est: nemo natura sua mala facit. Ipse Deus perspicacissimo lustrans obtutu vniuersum naturæ censum, omnia vidit valdè bona. Disertè Epictetus ait: Quemadmodum non ideò sagittarij signum figitur, vt non attingatur: sic nec mali natura io mundo fit. Igitur extra naturam malum est, & est contra ipsam, contra ordinem suum, contra harmoniam, quam ratio dispensat. Sola culpa istam frontem habet: solius peccati ista signa sunt. Extra naturam peccatum est: nihil naturæ est, & contra ipsam est, maximè contra ipsius dotem, & gloriam, rationem: istud solum verè malum est: nihil itaque aliud patet odio: istud dumtaxat nos lædit, istud est fulmeo præpositum, ab Inferis surgens, exuteos animam integra vagina corporis: istud est exilium meotis, quo à se exulat: istud ipsam exanimat animam: istud fornax est, qon homo transfunditur in Dæmonem: istud stupor mundi: istud stupendum naturæ spectrum: istud monstrum rationis: istud odij scopus.

Cap. 40. Odium Timonis in omne genus humanum infestissimi culpa colorauit: nihil voluit odio suo punire, nisi prætextu peccati: malos meritò dicebat odisse, quia mali; cæteros, quia malos non oderant; peccatum imputauit non odisse peccantes: ita acerbam affectionem malitia causabatur. Sed consultè affectum gubernauit: subtiliùs scindere debuisset inter malitiam, & malum, nec conuolutè affici: distinguendum id maximè est.

Naturæ quisquis propria non spernis honores,
In quocunque hominum, quæ tua noscis, ama.
Namque, quod artificis summi fecit manus, vnum est;
Quæq; auctore bono condita sunt, bona sunt.
Diuinum in nullo figmentum despiciatur:
Sola malis studiis addita non placeant.

Istam diuini Prosperi regulam odium seruet. Nonnunquam sæuituri in culpam, sæuimus in hominem. Magna est opus diligentia, vt ex duobus inuicem complexis transfodias nodu vnum, illæso altero. Gophyrius, vnus ex septem coniuratis, qui ingentem Oretanis Regnum Persicum asseruerunt, complexus alterum tyrannorum socios hortabatur, (erant obscuro in loco,) vt vel per suum transuerberarent corpus, ne ille sibi parcendo euaderet. Difficilis ista subtilitas est, discernere in tenebris confusa. Quare in alienis peccatis minùs, aut cautiùs est indulgendum odio, ne indignaturi factis humanis, indignemur hominibus. Hispali nocentissimus quidam simma obiecit sagittariis arreptum è cuna infantulum, vt ictus prohiberet, ne se percussuri, cæderent innocentem. Cæsar apud Alexandriam, subito circumsessus Marte, Ptolomeum Regem in omnem secum belli aleam tulit: salutaris illi fuit iste comitatus, & causa salutis: difficile fuit obtruncare vnum, seruare alterum; præualuitque amor inuidiæ. Nunquam alienum est amandum scelus: sed nunquam ita est habenda odio iniuria, vt illum, qui fecit, oderis: istum non odio, miseratione accipias: quò magis sceleftus, non est magis odio dignus: sed miseratione. Qui magis ægrotat, est magis miser.

Cap. 41. In propriis erratis securissimus est iste affectus, vbi amor nostri tenacissimus, & importunus est. Diuersè nostra & aliena insident. Aliorum odium, & nostri amor facillima sunt, & summa: aliorum amor, & nostri odium difficillima, & exigua. Pariter amor festiua boni sensione; odium amaro sensu mali Leuissimum sui vestigium naturæ nostræ imbecilla bona imprimunt, quæ nec diuturna, nec pura vides. Mala longiora sunt, & grauiora: inueniunt in nobis, vbi securum figant pedem, vbi insideant tutò, vbi diutiùs colantur. Subitò odium subit; importunè manet; lentè, ant vix exit; magna vi euelli est opus: fortissimas radices agit: conuenientes solùm in nobis inuenit: amor leuiùs hæret; vix stirpem figit: ita dolentis est recordari, debemus oblinisci. Propnus tamen amor sine semine, sine cultura est, sponte nascitur: licèt eradices, radices manent: noa sumus.

Cap. 42. Cæterùm, quoniam ad interitum culpæ, maximi mali, affectus odij est, & pro proportione mali vehementissimus. Immodicum malum est: non modica vis fuit opus tanto exstirpando hosti. Iam patet natum odium ad deuastationem peccati. Solùm istud tam tetrum & acerbum odij exigebat vultum. Inde, cùm ad alia vertimus, perniciosissimus est; illa vis terribilissima dicata expugnandæ culpæ, deuexa ad hominem, parum iouenit alimenti: exiguam videt tanti furoris materiam, & auida ouaonis desolationis contra se ardet, propnùmqite exitii cot. Hioc etiam tot deflexum odium nutrit mala, tot calamitates, tot occisiones, tot mortes, tot abortus belli.

Mebodes

Mortis enim pictor est bellumque ego verò dico etiam archetypum, & humanorum malorum auctor, & doctor naturæ sua doctus.

Mebodes apud Simmocatum ait: Ζώγραφος ὁ τῶ θανάτω ὁ πόλεμος. ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ ἀρχέτυπον, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ἀρχηγέτης, καὶ διδάσκαλος αὐτοδίδακτος. Elogium istud genitori belli odio inscribo Doctori, natura sua docto humanorum malorum, archetypo mortis. Valentiæ suæ quidquid occurrerit peccato minus, exiguum est: & tamen nihil tanta vis valet in tam exiguis malis; nullum aufert: nimirum, non alius, sed peccato natum est. Istud solum malum per se tollit. Quid refert, oderis alia mala si quod oderis, non aufers, sed auges? Igitur, cùm peccati malignitatem destruat odium eius, ad huius mali perniciem est. O felicissimum amuletum humani detrimenti! ô salutarem basiliscum, qui respectu tantam perniciem perdit! ô ineptos, quibus cura tantùm est, abscondere peccata, cùm id non possint; qui nolunt destruere, cùm possint facilè! Iam non erit, quid abscondas, si deleas. Sitiunt scelera lucem, & quas tenebras ortui suo amarunt, orta oderunt.

Cap. 33. Præmonere animum hoc affectu oportebat: sui arbitrij est; cuius corrigendis erroribus fertur ista vis. Regiæ tamen mentis, imò diuinæ est, cui eius vacat necessitas, velut Regi apum, aculeus. Istud ex his, quæ fecit parca natura: optauit solùm superfluum; non tamen superfluè fecit. Præsidiarios milites non frustrà, imò necessariò Dux designat; gaudet tamen necessarios non fore: ad euentus præparantur. Non vult natura, quòd peccantem oderis; nec vult, quòd pecces: prouidentissima solùm hoc te procurauit pharmaco, vt si pecces, te mediceris; hoc te muniuit præsidio, vt si cadas, te restaures. Habes itaque vsum odij, perniciem peccati: ita in illud sæui, vt etiam spe tegressus punias, fidus ratiori, fidus Deo. Lacon quidam secum contracturo amicitiam, illam sibi, respondit, fidem fore gratam, quam vel volens nequeat violare. Istam fidem cura virtuti, cura tibi. Nescio quid de mortalium impudentia dicam, nisi quod Charidemus Dionis, esse omnes ex sanguine & prosapia Titanum: inimici cælo sumus. Deo bellum indicimus, non ferro, non igni; sed crudeliùs, ignauia, & delicijs nostris.

PROÆRESIS VII.

Modus iræ.

Cap. 44. Portiuncula odij, furor est; nisi quòd concitatior & breuior; quemadmodum scintilla è rogo subsilit, breui perit. Quare idem vsus iræ, & ad peccati malum. Dauid monet: *Irascimini, & nolite peccare.* Iram opponit præsidium innocentiæ. Elegantissimè diuinus Diadochus ait: Cùm grauitet peccato iram sumus, illud feminineum, quod in ira inest, virile facimus. Adiiciam quid gloriosius: illud ferinum, quod in ira inest, diuinum facimus. Quid dignius Diuinitati, destructione peccati? Verùm tam salutaris affectus, si rebellet, suúmque destituat locum, in maximam inuidiam labitur: præ omnibus tyrannus sæuissimos; nec contentus dominatu, nostrum pudorem iactat: ad ignominiam seruitutis stigmate inurit; notat enim ora nostra, vt noscantur sua mancipia. Periculosissimum morbum dixit Hippocrates, qui vultum immutet. Qualem istam animi ægritudinem putabis, non frontem dumtaxat, sed totum perturbantem corpus? Velut quidam Dæmon innatus agitat iracundia; arreptitios reddit, quos compit: occupat mentem

Ira tumens, spumanti feruida rictu,
Sanguinea interquens suffuso lumina felle.

incendit oculos, mutat vultum, ligat linguam, tremulos omnes artus quatit, pedibus supplodit, manus premit, pectus tundit, labia mordet spumantia, vndique rumpitur. Augustum huic pesti corpus humanum videbis: occupat omnia membra, nec satis capitur in omnibus; foras impetu transfunditur. Anne hominem agnosces, quem vides iracundum? è mente non coniicies; nullam furor permittit: ex corpore non intrabis; nullam faciet lineamentum fidem: omnia corruptæ sunt formæ. O miseram infaniam, quæ speciem hominis, in qua ignoscitur amentibus, vitiat!

Fortasse ad curam spectauit naturæ, cùm vitia lateant, alicuius simulacrum ad exemplum horroris monstrare: velut sceleslissimorum imagines in confinio Regnorum, aut in portubus locantur, vt hostes omnibus, quicumque occurrerit, aut occidit, aut traducat, aut caueat. Ita oportebat ad cautionem pingi istud monstrum, quod certè non vt minimum malum, in exemplum malorum eligitur. Sufficeret in inuidiam tui, si te iratum in speculo videres. Credo cum horrore tui ipsius pudentem positurum iras: sin minùs, roga alios, cùm iam te placauit, aut tempus, aut pœnitudo vindictæ, aut ipsius vitij tædium, qualis, cùm efferuebas, fuisti: roga, vt te describant. Galenum adeò terruit irati hominis aspectus; vt firmo decreuisset animo nunquam iram admittere: satis fuit semel vidisse irasci, vt nunquam irasceretur. Nunc, quæso, quale monstrum intus delitebit, cuius tam fœdam vmbram vibrat vultus; quale incendium flagrauit in corde, cuius fumus sic ora deformat, & per omnia dissipatur membra? qualis tyrannis mentem occupabit, cùm ipsum corpus oppresserit? Cap. 45.

Breuis furor ira dicitur: nescio, an significantiùs, simultaneus, an vnitus diceretur. Breuem audis, non intelligas minorem: impetus moram supplet. Magna etiam paruo contineri possunt. Sic istam breuitatem accipio, non solùm, quia subitò surgat & langueat, sed, quia ad breue tempus longam contrahit insaniam; ideò maiorem, quia in minimo æqualem: multùm addit viribus vno contrahendo. In breui iratus furians, quantùm per longum tempus insanires. Dissipandam per moras amentiam, densas in ira. Diminute Ennius putauit initium insaniæ esse; nó sine cumulo suo furit iratus. Consummatus est amens, breui adolescit iste furor. Craterus, Antigoni Regis frater, & Phlegon, prodiderunt quemdam septennio dumtaxat natum, infantem, puerum, adolescentem, senem, maritum, patrem, defunctum, omnibus, scilicet, functum officiis humanitatis. Gigantes vulgus iactat à nocte in mane natos, adultos, viros, Deorum inimicos: ita ira subitò crescit, nec ideò minima insania, dixerim giganteam, & inter vitia Titanem æmulam cæli. Per partes, & sensim, & quasi quadam verecundia subeunt alia vitia: ita impudentior, sine salutatione, sine venia, cum vi. Fulmen Cap. 46.

momento cadit; ſed magnum percurrit ſpatium: momento perdit multorum annorum labores, quos lenti rogi vix violarent. Fulmen in mentem contortum ira eſt: cor primum cædit læuo hominis latere: inde per omnes partes in ſcintillas fractum. Totus homo de Inferno eſt tactus; omnia icit membra, oculos, genas, labia; linguam, pectus, manus, crura; vndique animum præcipitat; vbique terret; nullum videtur membrum ſpiritu ſuo regi, ſed furia: multa dicta, multa facta præter voluntatem irati extorquet ira; agitatur itaque extranea vi, & tortura ſimili. Fulmen dirum, ſcilicet, in occaſum vergens, ira eſt; nihil auſpicatò facit: infauſtè deſinet, quidquid furore cœperit; ſine conſilio omnia tractat, ita contra votum veniunt. Omnium agendorum omen ratio eſt, quam orba oculis iracundia non agnoſcit. Inſtar canis eſt cæcos parientis catulos, & rabie actæ ipſi domino non parcentis. Omnia cæca ſunt, inconſulta, quidquid furor agit, ipſam dominaturam rationem primùm lædit.

Cap. 47. Iſtud quoque naturæ curis debemus, contraxiſſe hunc furorem. Si parca ſuperfluorum eſt, non erit malorum liberalis: quid enim magis vacant, quàm nocentia? quàm mala, ſi ſine vſu boni? monſtra ſterilia facit; nocentiſſima animalia non fecit longæua: iracundiam etiam breuem facit: quam quia erat neceſſarium videri ad deteſtationem vitij in imagine aliqua, nocentiſſimum durare; breuitatem excogitauit eius, vt impetus magis terreret, celeritas minùs noceret. Si pertinax ita fuiſſet, perditum eſſet de rebus humanis, actum peſſimè de hominibus. Adhuc cùm breui duret, quid peius? Propè Inferno comparabilis, ſi maneret; nunc incomparabilis aliis damnis, & quædam prælibatio, quædam præcox Inferorum pœna diuiſa; nec ardor deeſt, dum calet; nec inutilis pœnitentia, cùm deferuet, damnorum immedicabilium, quos ad longos dolores breuis fecit impetus.

Cap. 48. Satis iam damna iſtum furorem commendant; nunc rideamus amentias. Nihil credo dignius cachinno. Quid, iracunde, vis? Damna vitare? Addis. Iam ineptis: facis, quod non putaſti; imò quod non putas, dum facis. Vtra maior inſania erit, contradictio votorum, an ignorantia? Vtramque puto: quam egregiè facit vltio primogenita iræ. Qualis dementia erit, medicaturus ægrotantem, ſi non parti læſæ, ſed alieno corpori pharmacum adhibeas? Vulnus tuum non claudis, ſi aperias ſæuiori ictu alterius latus. Damnum, quod putas tuum, non ſarcit aliena vindicta. Non erit vlceri proprio fomentum, apoſtema extranei: non fluit cum alieno ſanguine balſamum tuæ plagæ. Quid igitur vis, iracunde, id eſt, inſane? vltione damnum reſtaurare? Duo ſunt mala in hoc, quod gemis; damnum tuum, & ſcelus alienum. Vtrum horum reparare vis? Neutrum reſarcis: damnum tuum alieno non tollitur: ſcelus alienum tuo non deletur, prouocatur potiùs. Ineptiſſimum, perfidúmque remedium malorum, vindicta eſt: nullum tollit, tollenda duplicat: in quorum præſidium eligitur, perdit. Satis tibi erat damnum illatum; cur geminas quæſito? Culpa pœnam vis tollere. O amentiſſime, inuertis rerum ordinem; addis pœnæ culpam: illum ſanctiſſimum iuſtitiæ ritum, quo culpam ſequitur pœna, peruertis: vis, vt pœnæ tuæ ſuccedat culpa. Inſanis, facis inimicum iuſtum. Ridiculus paralogiſmus ira tua eſt: iniuſtitiam æmuli tuo iuſtificas malo: habes culpam, & pœnam. Tantane foret inæqualitas, aliquam ſine culpa pœnam eſſe, cùm tot ſint ſine pœna culpæ?

Maxima iſta dementia furoris, quòd tibi eligas, quod peius in inimicò vides. Quid culpa deterius? Faciendum optas, quod factum deteſtaris. Exemplum eius, qui inuiſus tibi eſt, inuides; imitaris, quod odis: ipſum, quem aſpicere nequis, in ſpeculum aſſumis, in exemplum. Adeóne placet inimicus, vt æmuleris, & in ipſa inuidia tui ſuperes? Pœnam tuam inimicus fecit, tu culpam: veriùs dicam, vtramque. Nemo niſi nolentem lædit: nihil volens patitur. Tam ineptus iratus eſt: id ipſum, de quo timet, facit. Simile omnibus iracundis puto contingere ac militi cuidam curioſè fata ſua requirenti: noluit Aſtrologus reſpondere, donec victus importunitate interrogantis, intra triduum dixit moriturum: funeſto oraculo iratus miles, arrepto pugione, Vatem transfodit: mox captus, reus homicidij, intra triduum ſuſpenſus veriſſimam prædictionem fecit. Ita eſt: iratus malū ſibi facit, quod arcet, certè & maius, & ſtultiſſimo, fallacique inſtinctu, quas ab alio expeti pœnas, à ſe petit. Cauſatiſne honorem tuum ſolùm alieno damno reparandum, ſolùm vindicta fulciendum? Quid egregium tam turpi baſi ſtabiliri poteſt? Erras, ſi putas nomen furore ſeruari, famam ita impatientia. Si hoc credis, putabis iam Deum infamem, qui patientiſſimus eſt, qui ignoſcit, qui vltrà benefacit, & noſtra innumera ſcelera beneficiis ſuis vincit. Quis ſtudioſior honoris ſui, quàm Deus? Et tamen cum patientia illum componit, imò ſuſtentat.

Sed age: vindictam ab inimicis ſume; cum iſta tamen iuſtiſſima lege, vt à maiori incipias: iniuſtum eſt, ſi nocentiori ignoſcas: ordo iniuriæ præſcribat vltionem. Maiorem omnium hoſtem iram tuam habes: hæc plùs te offendit: ab iſta auſpicare vindictam. Primo inimico deleto, procede ad alios. Iuſtiſſimè Plato ſæuiturus in ſeruum ſuſpendit vindictam, Cæderem, dicens, niſi iraſcerer: ſcilicet, propter quod alius ſæuiret, non ſæuiit: iudicauit primam vindictam meritum iræ ſuæ fuiſſe, de qua priùs vlciſci voluit. In primis è domo pellendus eſt hoſtis, quam alij per plateas quærendi. Priùs voluit Plato, poſtquam ſentiit iraſci, flagellare iracundiam dominantem, quàm ſeruum; ſuſpenſam diu tenuit dexteram, quam ſuſtulerat cæſurus. Rogatus quid ageret? Ab iracundo, ait, exigo pœnas. Tranſtulit ad ſe ſupplicium: digniorem cenſuit flagris iraſcentem dominum, quàm negligentem ſeruum. Nec dominum ſe putauit, dum in ſua poteſtate non erat. Maior itaque cauſa ſæuiendi aduerſùs te eſt, quàm aduerſus æmulum: atque ſi ſolùm reſpiciamus ipſam iram, quam in æmulo, licèt diſpliceat, imitaris, ſaltem æqualis: quia iratus fuit inimicus, tu iratus ſis. Age, pari ratione iratus tibi eſto, cùm iraſceris.

Cap. 49. (marginal note beside "Maxima iſta dementia…")

Cap. 50. (marginal note beside "Sed age…")

Cap. 51. Illud eximium genus vindictæ eſt, cùm ſine damno tuo, cum bono inimici iraſceris: nullum penetrantius bonitate & beneficentia vulnus: ipſum ſauciat cor. Non eſt ignobilior victoria beneficiis, quàm ſceleribus parta. Velle alter

quàm

quàm benemerendo vlcisci, timidi est certè; & stulti: quia bonum te præsumis, non vis à malis offendi, anne à bonis malles? Istud fieri nequit, nisi sint, vt tu bonum te putas, id est, pessimi. Vt quid irasceris, quòd malitè offenderint, an quòd mali sint? Quod suum est, fecerunt: tu, si bonus, quod tuum fac, cura bonos facere. Istud vltione non facies, quæ, cùm te reddat malum, malos non reddet bonos: patientia potiùs, si non bonos, beneuolos saltem reddet; sin minùs te vltum quia meliorem. Satis se de pessimis vindicauit, qui melior factus est: illustrior virtutis dignitas damnat iniquos: atqui melior ostenderis, si ames etiam malos. Multa in spe diligis, frumentū in semine, fructus in stirpe: dilige eum, qui potest amicus esse, qui bonus, (licèt nondum sit,) & fortasse te melior. Quisquis diligit aliquid, id, ex quo fit, etiam amat: materia non est negligenda: amat ligna & lapides, qui amat domum: si bonos diligis, etiam malos dilige, ex quibus boni fiunt. Amas id, ex quo calix fit; ama id, ex quo iustus, vnde amicus, vnde Angelus. An fortasse, non, quia mali offenderunt, irasceris; sed, quia te bonum? Excusatum periculum quæris: nemo bonus ad vltionem tenetur: nulla duelli lex te compellet inæqualibus pugnare armis: superant nocendo mali viribus, artibus, dolis, perfidia: hæc bonus arma non habet, excusatur. Satius esset obliuione reparare malum: ista vindicta innocens tibi, immunis etiam hosti est: non meminisse iniuriæ tantundem est, ac non accepisse: tam parua diligentia supra humana consilia, & omnem potentiam, quod factum est, non refectum modò, infectum fecisti.

Cap. 52. Impetus ipse vltionis ad veniam te flectere debebat: quædam tutela & amor tui sollicitat vlcisci; at, si te amas, cur tibi placet, quod in alio displicet? Ab iniuria tempus solum vindictam distinguit; non excusat. Præcipitas appetitum sibi obstantem: malum parat tuum solicitus bonum: velut apis in nullum fænit irata, nisi cum sua pernicie: pungit alium apis, ipsa perit. Risu excipias contumeliam tuam, & irrisisti contumeliosos: aliòqui honorabis scelus inimici, quem verius reuereberis. Suspicis, à quo doles despici. Aut iudicium, contumelia est; aut mendacium: si iudicium, ad eruditionem patientis est: si mendacium, ad pudorem dicentis. Adiice aut in ancipite est, & dubium, & tunc ad interpretationem bonam. Multa conuitia nobis facimus, quia interpretamur. Itaque ferenti, aut bona contumelia est, aut non mala. Nonnullis ad ignominiam laus fuit, fortasse erit contumelia ad gloriam. Quid male feci, dixit Antisthenes, cùm nouit laudari. Gratulari quoque posset, qui malè audit, si non de conscientia, de suspicione benefacti. Maxima beneficia, quæ bona mens non potest gratia soluere, praua solet iniuriis. Certè, si inuidus suæ linguæ dominus est, ego mearum aurium: imò præualebo duplicatis armis. Potentiores idem Antisthenes voluit esse duas aures, quàm vnam linguam. Cur inuitus semel audiam, quod ipse de me, aut peius sæpiùs ridens dixi: Cur offendor, quòd alius me imitetur, & probet sententiam meam? Cur succenseo, si vnus dicat, quod omnes vident. Sæpiùs mihi contumeliosus fui, dum putaui contumeliam, fructum libertatem, aut naturæ necessitatem. Satis mihi obieci, satis exprobraui, dum pudiit, dum celaui: improperium meum cum diligentia feci; improperium ab alio cum patientia destruam. Grauiter lædentem lædit, qui non dolet: transmittit dolorem in æmulum. Is, qui lædit, dolebit, si non læditur læsus. Ad hoc lædit inimicus, vt doleas, & suo destitutus voto ipse dolebit: si non ferias illum, ferias illius inuidiam; beneuolum, qui infensus erat, facies. Dic, à quo accepisti iniuriam, ab homine, an à malitia hominis? Ab ista, dices: ergo in illam irascere, illam perde, non hominem. Argutè Guigo ait: Qui in iniquitate sua occidit iniquum, eò quòd odio habet iniquitatem, & vult eam delere, fallitur: mortuo enim iniquo in sua iniquitate æterna est iniquitas. Qui ergo odit iniquitatem, det operam, vt corrigatur iniquus: & sic peribit iniquitas eius. Sed, quidquid de illo fit, ipse illæsus eris patientia. Fulmen inquiunt non ferire dormientes, quoniam cedunt, nec vllo pacto resistunt.

Cap. 53. Istud ingenium iræ satis extra propositum naturæ constat torqueri, nec tam crudelis nouerca est, quòd insidias nobis pararet; nec tam imprudens mater, quòd admitteret minimè aduersùs alios homines cùm omnes exermes, pacificóque finxerit habitu, armauit bellicum affectum: nec superflua, nec auara est. Vacasset ira sine armis, desiderarentur arma cum ira, si rixis, & cladibus illam dedicasset, alterutro istorum vitio non excusaretur natura, vbi nunquam peccauit, semper innocens fuit. Adiice, quòd iracundiora, inualidiora sunt, mulierculæ, infantes, senes, ægri: inepta natura esset, si pugnæ debilissimos legisset. Igitur iram dedit aduersùs id, quod armis & robore non indiget: aduersùs passiones nostras, aduersùs voluptates, aduersùs vitia, vt illas conuerberet, illas atterat, compescat, hæc lancinet. Specta mores iracundiæ aduersùs vitia compositos: aptissimi sunt; tota illa tyrannis & dominatio superba in scelera laudatissima est & necessaria. Non segniter, non infirmiter repugnandum est culpis, in quarum desolationem odit natura negligentiam, aut imbecillitatem. Inde simultaneum furorem fecit, ne vis dispersa minor esset, nec particulam vsij vult admitti. Celerrimè omnes animi copias ita conuocat, vt tanto malo præstò semper sit. Ad hæc, independentem ratione velocitatem dedit: magnóque consilio inconsultam fecit iracundiam: nihil pro more suo superfluum natura facit: vacat deliberatio, an non sit peccandum: non est opus expectare consilium: iam esset error consulere, num erres, num scelestus fias. Præiudicium habet ita sanctissimum: semper resistendum sceleribus, nunquam cedendum: nec ad id, quod necesse est, consultationem necessariam esse. Quare rationabilis est in ira ipsa impatientia rationis expectandæ: meruitque impetus sui diligentia honorem mentis, non amittit. Plato partem nascentem animæ propinquiorem rationi dixit. Iuuamur ita aduersùs libidines: magis rationalis est, quàm virtus concupiscens.

Cap. 54. Tali itaque expugnatore egebant vitia, fortissimo, impigro, terribili. Talibus, tamdiùque cædendæ armis voluptates sunt. Venustè Diadochus iram dixit naturæ telum: malo, quamuis nostro, vsi sumus. Velut gladius in amentis, aut pueri manu vulnerat habentem, cùm ad defensionem

fionem fit:ita nostræ naturæ arma nos sauciant; lædimur ira, qua defendendi eramus; fortiter vibranda in omnia scelera,& malignos impetus cordis. Consultè telum dixit,non gladium:procul à vitiis simus eminùs confodiendis,quorum omnis vicinia vitanda est, & per arma pernicia pugnandum omni prohibitione accessus.

PROÆRESIS VIII.

Timoris vsus, & vtilitas.

Cap. 55. PAri atque iram abusu torsimus timorem ad nostrum tormentum, quem fecimus miseriarum felicissimum penu, & plenam inanium angorum cornucopiam: plus enim laboramus metibus,quàm malis. Processit insania, vt ipsa vota fecerimus pericula, ipsa bona timenda, dum pro ipsis timemus. Non dumtaxat in malis periclitamur; sed in timoribus periculi, in spe bonorum. Dum metus est, ipse, aut periculum est, aut damnum. Maturamus timendo discrimina, præcipimus tristitiam, anticipamus mala, imò multiplicamus. Inani prouidentia, plura mala timemus, quàm sunt: multa, quæ non essent, sunt, quia timemus; & quæ sunt, diu sunt:à metu incipiunt esse.Itaque timor noster plura mala facit, vel maiora: aut addit, aut ampliat: præter diuturnitatem, acerbitatem auget. Quæ immatura sunt, austeriora sunt: pleraque acerbiùs ferimus timendo,quàm patiendo: minora in se sunt quàm in formidine; suspicio exaggerat ignota, & in peius vergit. Omnia intempestiua etiam bona tædio sunt, qualia erunt mala? Ad hæc,nec tantùm mala parat, quia fingit; sed, quia facit), & incertum periculum luit certo damno. Ad exaggerationem amentiæ, supra certitudinem nonnunquam magnitudinem adiecit:maiora damna quærimus, quàm timemus;& ne minus periculum veniat, nos venimus, imò currimus ad maius malum. Molpadia,atque Parthenia, fracta à sue vini amphora, habuerunt,quid haurirent:veritæ patrem,præcipites se mari dederunt,vbi absorptæ sorbuerunt fata.

Cap. 56. Metus itaque est innatum tormentum,ingenium prolongandæ miseriæ, inuentio mœrorum. Nec tot crudelitas repetit humana cruciatus, quot timiditas. In quibus nobis pepercit fortuna,non ignoscit prouidentia nostra. Intuere crudelissimam, periculosissimámque prouidentiam Artemonis:ne quid in eum caderet, fecit,quamdiu vixit, vt duo serui scutum æneum super caput obtenderent. Quæ maior miseria, quàm cui cælum suspectum fuit?Domo egressus solebat lecticæ tecto adoperta circumlatus ferri. Certè quem prouidentia vitæ prohibuit rectâ ire,prohibuit rectè viuere. Ecquod maius periculum erit isto timore periculi? Nescimus,quid timeamus:nescimus,quando periclitemur,pauidi etiam meridie,

Veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt:ita nos in luce timemus.

Falleris,Lucreti, non cum Sole timemus:in caligine sumus, nihil in die videmus, ideò omnia timemus,semper tristamur.

Cap. 57. Minima fuisset miseria præsentibus malis, nisi spatiaretur pauoribus ad omne tempus. Addita ad cumulum absentia sunt, quæ non minimè nos vexant: plus nos torquent mala, quæ non sunt, quàm ea,quæ sunt: plura illa sunt;nam plura possunt esse, quàm contingunt. Metus omnia stultè admittit.Magnum istud infelicitatis pondus adiecit timor, vt, plusquàm possumus, pateremur, cùm timeamus,plusquàm patimur:bis patimur mala,cùm sunt,& cùm formidantur. Necessitatem magnam mœrendi induxit metus: euadere ægritudinem non licet: cùm sunt,cùm non sunt, semper mala nos fodicant;effugere nequimus esse miseros: intercepti sumus; possibilitate mali malè iam reipsa afficimur. Anne timorem insidiosa nobis natura ad istorum malorum præsidium meditata est, cùm pauca demat,plura paret,plurima geminet;tum, si ipsum computemus timorem, triplicet? Cur nos impendimus securis?Integros nos reseruemus periculis,integri mala expectemus. Timoribus iam fatigatus animus facillimè malis cedit victus ante ipsa, pauendo iacet: eminùs iam illum confoderunt, mox comminùs repetitione vulnerum misere concidit. Age nunc, ad calculos veniamus, Inutilis malis ipsorum timor est: nam, aut certum periculum est,aut nullum: si certum, nihil agis timendo, nisi præsumere, & antelucano marcere tormento: si non est futurum, irritis te vexas curis, & præsentibus te punis mœroribus;ipse timor iam est periculi incerti certum supplementum, certum damnum.

Angustum ius fortunæ esset, si dumtaxat præsentibus nos inuaderet, quorum leuissimus dolor vix sensum sui faceret: secutus tempus, antequàm cognoscatur, dilapsum: minimum est præsens & ignotum: mala diuisa & succedenda temporis successioni accommodata veniunt, vt vel si magna sint, non magnam pro distributione præsens sortiretur partem. Maxima leuia fuissent, si non successionem sentiremus, sed præsentiam: minima portio, quandiu sunt,est;nam,dum sunt, minimum est:non spatium,sed momentum, ad quod inter innumeras diffluentis temporis particulas exiguum spectabit.Demus maximum:quod momento est, non magni momenti erit: tolerabilis, fortasse leuis, miseria foret, si non iniquè committeremus sensus damnis,quorum leue,dum durant, pondus habent, nisi nos coaceruaremus multas partes: reuocamus præterita, præsumimus futura. Quod sensus capere potest, præsens est: opinio malum illud inuenit, vt diuisum per tempus malum timendo copularet: scit multa mala vno tempore, imò vno & minimo momento, maximo amplecti odio. Tamdiu duret pati, quamdiu dolere: nec vnius patientiæ parti, multas imponamus doloris. Hac arte, hac stultitia protrahimus contrahendo mala, & longam mœrorum vitam facimus. Quia ante tempus patimur, supra inuidiam fortunæ patimur: ignauâ prouidentiâ, quæ discutere volumus, aduocamus: optimum esset differre, quæ excusare non possumus. Certè magna diligentia foret discutiendis tristitiis, negligere futura. Fortunatius Dionysio Siculo fuisset, semel perire, quàm semper: felicius improuisa infelicitate corripi, quàm diripi cauta,id est,timida felicitate. Qualem putabis felicitatem, qualem maiestatem, cui non licuit,quod seruo? Totam timor corru- Cap. 58.

pit

pit fortunam, &, quod miteris, naturam. Charissima & naturæ & iudicij sui pignora, filias & vxores, Aristomachen, & Dorida, si non in odio, in suspicione habuit: quibus dedit vitam, non confidit genas; à filiabus nondum adultis solùm permisit tonderi; ab adultis, nec à filiabus: & ne horridus vultus etiam sibi horrorem maiorem incuteret, dum aliis: timebat, si plùs timeretur, plùs timere; nam,

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

iuglandium dumtaxat putaminibus aduri pilos est passus: tanti illi stetit hæc necessitas cultus: timor illum priuauit, quo pecora non carent. Neque voluptas potentissima tyrannorum domina illi fuit libera. Nisi euolutis omnibus, & exploratis ad vxores non veniebat: nec adhuc, licèt tutam reperiret voluptatem, tutum se censebat; lalis circumdedit fossis lectum, quas ponte commisit ligneo, & hunc clausis cubili foribus detorquebat. Quid? nec vocem illi timor liberam, aut tutam reliquit: ab edita concionari turri solebat, non se credens suggestis. Quid? nec suo pectori.

Cap.59. Ad quid ergo timor datus, si per tot pessimus mala, reus omnium mœrorum, virus tranquillitatis? Certè ad maximum est bonum, &, vt eleganter dixit Theophanes Cerameus, pharmacum, vt euomas virus malorum: nisi malè abutaris, est quædam naturalis prudentia arcendis malis sagacissima, sed vitio nostro infamia pusillanimitatis damnamus; est quoddam præsagium innatum ad excubias, ad explorationem malorum, quoddam satellitium securum ad bonorum custodiam. Non igitur peccauit intentio naturæ sincera, atque beneuolæ, cùm dedit; sed nostra ignauia, cùm vtimur: ad omnia, quæ putamus mala, accommodare volumus, minimè ad omnia consentaneum. In primis timor non est ad mala necessaria: nihil horum formidine medemur: solùm præcipitamus tristitiam: certis periculis frustrà impenditur metus. Deinde, neque ad mala contingentia: si vitare nequis, in cassum te macerabis matutina tristitia, ob id, in quo fortasse benignus casus erit. Ne te ante tempus damnes: ignosce tibi, cui nondum irata est fortuna; nec crudelior tibi sis timendo, quod illa non committet. Quid? committat: id minùs tristitiæ habebis, quantùm minùs timuisti: breuissima plaga, & in sinceritate sua te percellet. Neque timor est ad ea mala, quæ declinare potes, si incerta & ardua sit euasio: pluris nonnunquam constat euadere mala, quàm pati: in his & curæ computandæ sunt, & pericula; & pro excessu, aut expectandum, aut cauendum: non magnis sumptibus minima emenda sunt: parum fortasse periclitaberis patiendo, & nimiùm patieris timendo. Denique, neque timor est ad mala, quæ putamus, licèt declinare possimus sed quæ sunt: in his inanibus & fictis malis, non muniet nos metus, sed puniet mœroribus, & quidem non fictis.

Cap.60. Innoxius itaque erit in nostris noxiis, in veris malis, & quæ in nostra sit libidine vitare. Igitur ad præsidium contra peccatum, istud solùm verum malum; istud solùm in nostra est manu discutere: in his fidelissimus speculator mentis renunciat, quæ præuidet, cordi, vt prouideat, vt aduocet in consilium mentem, vt reuocet consulta & meditata, vt muniatur ad hæc pericula.

R.P. Ioan. Eusebij Nierembergij.

Iste est castissimus timor; scilicet, in sinceritate sua timor est, non malum: alij enim malorum timores, ipsi mala sunt; castitatem naturalis affectus corrumpunt: transeunt in id, quod fugiunt. Cæterùm, euidens signum est, timorem datum ad hæc arcenda mala, quod certissimè & facillimè & per se arceat: ipse timor peccati superat peccatum, timendo vincit: alij timores non tollunt timendo mala, potiùs addunt, quærunt malorum remedium, non sunt; at metus ille remedium ipse est: inde alij timores vagi, iste constans & permanens: illi tamdiu sunt, quamdiu malum non veniat, aut inueniant remedium, vt non veniant; iste durat, quia ipse remedium est, & dum est, non est malum: inde cum ista perseuerantia, nec molestus est, tutus malis omnibus, in tantum sibi placet, vt quod magis timeat, sit non timere. Qui eluctatus ferarum vngue & dente in scopulum, aut arborem ascendit, ibi iam non timet feras, sed casum: timet non esse, vbi securus est: alios timores excludit securitas, iste securitas est. Adiice, ad innocentiam casti huius timoris, non solùm vera mala tollere, sed fictorum malorum timores: tametsi ipsi, vera sint mala. Clauus trudit clauum: omnes timor Dei pellit timores: hic timor securus est, ipse nos tutos reddit; & dum nos defendit, causam Dei agit. Commodè illum dixit Leontius Arabissius, *[illegible]*. Generosus item est, non vtilitatem præstat animis, sed magnitudinem, & nobilitatem spiritus: deme istum timorem, audacissimus quisque timidus erit: mens enim mali sui conscia, velut spongia imbuta aloës, & absynthij succis, quolibet pressa terrore, mille fontificat riuulis; amarissimas formidines qualibet compressione diffluit felle. *Iustitiæ patronum.*

Atqui & temporalium metus aliquando innocens & salutaris est, cùm miscetur fortitudini, fiduciæ, prudentiæ, spei. Sunt quædam per se nociua, quæ mixta salutaria sunt: iuuat & venenum confectum: iuuat iste timor, cùm cautio est, non consternatio: spem præcipitem temperat. Nulla est prudens expectatio, quam timoris mica non condiat. Spes, vt vinum fortissimum, nimiùm exhilarat, & sensum interdicit cerebro: temperari opus est mediocri metu, vt aqua vinum, vt cum modo & rationis immunitate delectet. Fauore huius timoris, sæpè fortuna non indignatur spei: refert aliquando istam gratiam spes, cuius etiam fauore desinimus timere, si cessamus sperare. Cupiditatis finis, iuxta Hecatonem, timoris remedium est. Verùm nos, quia laxamus vota, multiplicamus timores: quia cupimus, vt immortales; timemus, vt mortales. Non omnia nostra cum morte moriuntur; quid formidamus, vel mortem? Cap.61.

PROÆRESIS IX.

Tristitia commoda indulgentia.

RESTAT tristitia, aduersùs quam tota Philosophia armatur, ad cuius iniuriam plura hactenus diximus, & dicturi sumus. Nũc pro multis calumniis volumus mereri de illa nonnihil, & excusare naturam, atque accusare nos. Depra- Cap.62.

uauimus quoque istum affectum, & miseriæ infamauimus elogio: suos tamen vsus ad felicitatem habet, & cum naturæ consensu. Rogemus Platonem: non omnes damnat tristitias: eas potiùs commendat, quæ gaudiorum origo, aut minorum ægritudinum sint causa. Sunt aliqui corporis morbi, quibus indulgemus propter valetudinem: alimus in brachiis, & crucibus vlcera, ad cloacam euacuandi pessimi humoris: vulnere rupta vena aliquando fuso sanguine continuit vitam: ita aliquis sensus animi nonnunquam est permittendus & innoxius. Præter ista in vniuersum succutiendus est mœror è sinu, & purgandum pectus, seruandúmque fores cordis, velut cùm sæuit pestis, ne sine examine intret. Grauissimum istud malum est, vt cæterorum acies non feriant nisi per illud: sine tristitia nostra omnis noxia innocens est: omne damnum sine mucrone, hebes, & rude. Quare sine vsu, aut boni, aut minoris mali, iam ex maioris collatione boni, toleranda non est tristitia.

Cap. 63. Fateor rarum, & ad Phœnicis miraculum, albámque auem esse, qui nunquam sit atro pectore. Vbi carbonarium vidisti immaculato vultu? Fumus, & puluis terrenarum rerum quocumque dissipatur, contagio quodam tristitiæ familiaris. Menander dixit, consanguineam esse vitæ necessitatem mœrendi necessitudinem putanit. Verùm, non tam indomita, & æqua est ista dolendi necessitas, quid, si inuictam cupiditatem non habeas, violari nequeat. Ægroti autem sumus, & debiles; nolumus non cupere, non possumus non mœrere, & velut exulcerati artus, atque ægri, ad leuissimum tactum gemimus: nec plura oblectamenta recreant, quantùm vnus macerat dolor: delicatior sensus malorum est. Auidi semper eorum, quæ desunt, ingrati præsentibus, non compensamus copia plurimarum rerum necessariarũ, vnius superuacuæ inopiam, quam nec necessitas, nec vtilitas fecit; sed cupiditas subtilis necessitatis artifex. Inæqualiter, & ad iniuriam nostram diuidimus affectus: aliena, aut non nostra plus amamus. Quid angeris, desit modò, quod nuper habebas? Nam, cùm pridem non habebas, tam anxius non fuisti: in eundem nunc statum restitutus es, cur plus mœres; habuisse auget dolorem? potiùs compenset. Habuisse, beneficium fuit; gratiam debes fortunæ: habe; contenta est patientia tua, & pace tua, & sua: ista pax cum fortuna, non vt aliæ concordiæ conuenit votis: contrariis stat cupiditatibus, si quod fortuna vult, tu nolis: ideò cùm carebas, & non habuisti, tristis non eras; & modò tristis es, quia habebas: possessio irritauit cupiditatem. Facile & vile remedium stat, quod nec voto eget, non cupere. At, si possedisse tantoperè apud te valuit, cur nihil potest possidere? Plura restant, quàm amisisti. Cur omnia, quæ habes, perdis; dum non habes, quod perdidisti? Anne excusabo ingentem mœrorem tuum, quem maiorem censui iacturâ? Putabam solùm amisisse vnum, solùm deesse vnum: sed video amisisse omnia, dum amittis vnum. At, dolor huius vniuersalis iacturæ pensari debet voluntate; sponte amittis omnia, dum restantia non placent; nec illis vis gaudere. Quidquid sponte fit, sine ægritudine est. Iam nulla nostri doloris excusatio est, nisi ignominia dementiæ, quòd tam iniqui felicitati nostræ simus, vt eam locemus, aut in his, quæ desunt nobis, aut nocent; in his, quibus necessariò sumus miseri.

Fecimus, vt non solùm mala nos proscindant, sed ipsa dilacerent bona, dum desunt, id est, cupimus. Vber hîc panditur mœroris seges, si bona absentia mala putamus: absunt plurima. Expedi obrutum siccum per auarorum domos, per Regum prætoria, per latissima quæque inuidiæ spatia, breui madidum facies, si bona, quibus cares, computes damna: toties tristis eris, quoties lætus esse poteris, aut putas: maximè miser est, cui felicitas, possibilis miseria est; qui tot numerat mala, quot bona numerare potest. Certè, si absentiam malorum in bonis debes ponere, vellem, vt lyncea transmitteres lumina, penetraréssque etiam felicissimorum penetralia: post multos parietes plurima infortunia inuenires; per angulos etiam aulæ iacentia mala videres, quorum immunem te vides. Bona tua supputa. Præuerteres astutias fortunæ ista leuissima diligentia, si mala, quæ desunt, in bonorum calculis admittas. Hoc pacto excedent, aut æquabunt bona malis nunc superuacuis, & excedentibus. Quotusquisque non videt, & tractat manibus innumera vbique aberrantia, vbique obuia mala; bona autem à longè solùm numerat: inde cùm factio iniquæ fortunæ superet fauentis cohortem, latiùs illa dominatur, nec vi vinci, sed ingenio potest. Subtilissimum stratagema est, absentiam contrarij in contrarium transfundere, & suis ipsis satellitibus expugnare infelicitatem. Hac arte numerosiores copiæ bonorum erunt: nam, si carentia malorum, bonum est, mala plurima sunt: nam, etsi multa lugeamus, pluribus caremus; non tot habemus, quot possumus: quare iam bona plurima erunt: ita ab aduersariis ad nos trãsit exercitus, & alienis viribus vincemus miseriã. Sed demus vinci: quid mœremus? ânne lacrymæ expiabũt infelicitatem; Audi Philemonẽ:

> Ει τὰ δάκρυ' ἡμῖν, τῶν κακῶν ἦν φάρμακον,
> Κἀεὶ δ' ὁ κλαύσας τοῦ πονεῖν ἐπαύσατο,
> Ἀλλαττόμεσθ' ἂν δάκρυα, δόντες χρυσίον.

Si lacrymæ nostra malis mederentur, & ingens semper dolere desineret, vel aurum lacrymis commutaremus.

Inutiliter mœror impenditur malis, quæ non impedit: non adimit miserias, sed addit. Peruersa & misera ista tristitia est quòd sit, & non malorum, & non mendicandorum: flet, quæ non potest tollere, & quæ non deberet. Ad hæc, iniqua sibi supra malum, siue, vt veriùs dicam, supra opinionem mali laceratur. Odo Cluniacensis ait: Calamitas, quæ momentaneam lætitiam, licèt mox transitura, concurit, quasi infinita defletur. Non huic itaque inutili tristitia vsui à natura est?

Cap. 65. Nihilominùs, vt ad tristitiæ modum accedamus, non omnis tristitia miseria est, sed, quę sine fructu est. Ne sæpè inutiliter tristemur, aliquando tristari est necesse: tristitiam vtilem dico, quæ remedium malorum est. Nun sine vsu istum affectum natura consecrasset, nec nisi alicui bono. Neque leue bonum est, perdere mala: felicissimus mœror est illorum malorum, quæ auferre potest, & debet. Huic non est opus remedium adhibere; nam ipse remedium est: quia iste non malus; nam tollit mala: cum plausu naturæ, & quadam illecebra est. Istam tristitiæ laudem in duobus reperio malis, in culpis propriis, & pœnis alienis: non est data tristitia parentandæ extinctæ fortunæ, sed nostris culpis: nam non est remedium eorum, quæ pateris mala; sed, quæ facis:

Cap. 64.

facis? riuos lacrymarum sub sinum defluentes, quos iste affectus mittit, ad argumentum puta officij: aliquid sub pectus luere quærit: maculam cordis opinor: dat, vnde expietur: istam tristitiam non putes miseriam: siquidem tollit illud, quo miser es. O fortunatum! ô lætum luctum, quo desines esse lamentabilis! ô salubrem ægritudinem, qua sanus fies! Ista tristitia, cùm ad gustum sit naturæ, minùs molesta est. Et inter ipsas lacrymas, quibus euaporatur dolor, quid placidum gustat.

Cap.67. Ad leuandos quoque alienos mœrores noster prodest: non leue remedium damni proprij tristitia aliena est: inter plures onus diuisum, nulli est onus: diuiduntur mœrores, vt sarcinæ: malorum solatium est consortium: quemadmodum meticulosi, si soli sint in aliquo loco, trepidant; si cum sociis, semittunt timorem: putant enim plures esse, qui resistere malis possint, & proprium periculum, si commune sit, aut minus futurum multis obsistentibus, aut languidius: ita qui mœret, communicatâ languentium sperat maiorem resistentiam, minúsque pertinax malum; neque diu durare posse, qui tot repugnant. Ad hæc, ex compassione aliena arguat iniquam suam passionem: præsumit iniustè pati. & quadam libentissima fraude expiatæ conscientiæ se solatur: tum propter doloris communionem amari putat: lachrymæ sunt gratissima amoris cæremonia: amari autem iucundissimum est: festiuitas beneuolentiæ extenuat mœrorem. Istæ igitur duæ tristitiæ remedia sunt, aliæ remediis egent. Denique varia varij pharmaca temperandi doloris præbuerunt; Epicurus, reuocationem mentis; Cleanthes putare nulla mala esse; Peripatetici, non magna; Plato, non certa; Chrysippus, detrahere mœsto opinionem mali, si se putat officio functum; Quirinus Sophista. quòd sibi sumpsit conditionem communem, extincto filio consolantes solatus respondet: Quò reseruo hominem esse? Nullum ego puto efficax remedium non mœrendi, si non sit remedium cupiditatis: fortasse luctum adimes, non stultitiam, periculum lugendi.

DE ARTE VOLVNTATIS
LIBER SEXTVS.

DIORISMVS I.

Circa differentias bonorum, & malorum.

Cap.1. ERVDITIS voluntatis impulsibus, testant mentis assensus specialiùs quoque elucidandi, quos affectus contaminat, qui corrumpit affectum. Sæpè cupiditas perdit iudicium, sæpè iudicium perditum reperit cupiditatem, aut reparat: vtrumque perniciosissimum, & illius pernicies, & huius salus. Mutuò se perdunt voluntas & mens; mutuò se restaurabunt: quare fauor voluntatis est, informare mentem. Oportet rerum aulæa contrahere, quibus oppansæ latent, vt nudas. suáque sinceritate perspicuas exploremus sine fuco & larua, sequentes naturam, non famam. Ad singula veniam, postquàm per summam discussetum bonorum, malorúmque differentias, & naturam, deturbauerímque turbatas opinione imagines. Adoramus enim damna nostra speciosa boni fronte: abominamur bona primo & indiscusso aspectu territi. O diligentissimam ad inutilia socordiam hominum! Eradicant herbas, examinant fibras, scindunt, coquunt, eliquant, exenterant feras, inspiciunt, extirpant neruos, distinguunt arterias. Herophilus, diligentissimus lanius naturæ, vt curaret, sexcentos exsecuit: lusit per homicidia curiositas: odit hominem, vt nosset. Summa diligentia explorantur viscera irrationalium. Rationem quotusquisque explorat? cur morborum causas, rerúmque naturas solicitè inquirimus; & non sumus curiosi opinionis, laudis, fauoris, paupertatis, virtutis naturas scrutari, interna inspicere?

Cap.2. Plura gloriosum boni titulum apud vulgus vsurparunt quadam mali nostri conspiratione: posuimus enim felicitatem in periculosis: id antem minus sunt, quod magis videntur. Percurre omne, quod adorat cupiditas, cui dedicantur vota, vnde ambitio suspenditur, quod inuidiam occupat, quod vel parsimonia miratur, & quidquid cum tempore pergit, iniustissimè bonum dicitur, amentissimè putatur. Lux est, quod lucidum reddit; calor, calidum. Fortunæ titulus effectùs est. Cur, quod te bonum non facit, faciet fortasse pessimum, bonum putas? Non est bonum, quod bonos non facit. Is putet voluptatem bonam, quem bonum fecit. Opes, si probos plures, quàm iniquos fecerunt, probentur: ipsum vulgus, quod probat diuitias, exprobrat diuites, & iniuria potentium vindicat inuidia, aut odio. Sæpissimè diuites se malos faciunt, cæteris mala. Quin, nec dissimulare noscunt ista bona imbecillitatem societate bonorum: rariùs in bonis morantur, improbos affectant, atque ex amore malorum boni amittunt famam. Ad hæc, Deus tutò bonus est, & amat bonos; quibus tamen minùs ista tribuit: certè quia non sunt bona. Aut Deus malus est, aut illa non bona: quia magna necessitate Deus bonus est, illa non sunt: distribuit etiam malis & his plura. Vult hoc consilio reuerentiam horum bonorum perdere, vt pudeat id cupiisse, quo frui licet pessimis; licet & brutis, quo Deus caret.

Cap. 3. Adiice quòd nihil ita efficax & vtile eſt, quàm bonum. Bonum eſt, quod prodeſt. Anne proficiunt, quæ nec faciunt te bonum, nec tollunt mala? Grauedinem capitis aureum diadema non leuabit, grauabit potius: anguſtias cordis munus in arca ſidens nó laxabit: dentium dolorem delicatus non mitigabit cibus. Quid, ſi humanæ dignitatis ſuſpicias finem? Inutilitatem miraberis, nec bona audebis dicere, cenſebis nihil, inutilia, & ſuperuacua. In quo diſtingues, inter ſuperuacua & nulla? Quænam eliges? Eſurienti, ad remedium famis, perinde erit, ſi nihil offeras, ac ſi lapidem: ita quæ remedium malitiæ tuæ non præſtant, quæ ad virtutem non ducunt, quæ ad Deum non trahunt, ſuperuacua tibi ſunt; ſi ſuperuacua, non plùs quidem quàm nulla; ſi nulla, tam non bona. Modeſtè hactenus inutilia, aut ſuperuacanea dixi; ſunt noxia, & quæ non tollunt mala, ſciunt addere. Non eſt neceſſe narrare diſcrimina, alimenta ſcelerum, ſolicitudines.

Cap. 4. Prætereà, magnum momentum addit tempus titulo bonitatis, quem defectura non merentur. Bonum, & integrum idem æſtimo, ergo bonum erit ſine defectu. Quomodo ſine defectu erunt, quæ defectura ipſa ſunt; quibus deformitas ſui caitus fœdat? Deficientia ſunt iſta, iam non bona, iam deformia cum tanto ſuæ adhuc eſſentiæ defectu, cum ipſius ſubſtantiæ enormitate. Non ſunt bona, quæ peiora erunt, quo fuerunt maiora: menſura calamitatis eſt, antecedens felicitas. Tum lances, & calices à conſiſtentia æſtimamus; vitreis præferimus argenteos, & aureos; non credo, ſi aurum fragile eſſet, vitrum tenax ſui. Fragilia tempore ipſo ſine vulnere per ſe hiacentia ſtulè putat diues bona,

Cui, licèt aduerſis ceſſantibus omnia parcant,
Lege tamen mortis ſit faciendus inops.

Vides ex his bonis neceſſitatem miſeriæ iuxta diuinum Proſperum, qui tamen attentus fuit excipere virtutem, & expiare tanta calumnia;

Omnis virtutum ſemper ſubſtantia ſalua eſt.

Cætera neceſſariò mala erunt, aut tu miſer. Quid delibero? quid dubiè pronuncio? Neceſſariò tu miſer, ſiue mala, ſiue bona ſint: ſi mala, iam cum malis beatus non eris, ſi bona, iam ſine bonis infelix eris, & iam hoc ipſo bona non erunt, cùm mala inferant, cùm miſeriæ ſternant viam: duplex autem via eſt, aut cùm illa te relinquunt, aut cùm tu illa; alterutrum neceſſarium eſt.

Cap. 5. Accedit varietas ſententiarum in bonorum complacentia: veritas vna & eadem eſt; error multa membra habet, varium vultum. Omnes homines, Aneſidemus dicebat, bonum rati id, quod ipſos cuiuſmodicumque capit, de ipſo ferunt pugnantia inter ſe iudicia. In ipſo conſenſu bonorum magnus diſſenſus eſt. Veniat in medium parentius bonum, quod minùs opinio corrupit, quod non tam ipſa, quàm natura fecit, decus. Quantum diſſidium circa formam eſt? Æthiopes nigrorem & ſimitatem commendant? Perſæ aduncitatem, & candidam cutem; alij mediocritatem. Quot item diſſenſus voluptatum ſunt? Quid dixero de aliis, quibus non ſe immiſit natura: ſed magnum opinionis peccatum magna fecit? Quot diſſidia in cultu, in cæremoniis exhibendi honoris, in habitu? Certè nihil erit, quod certò ſciri nequit, quid, & quale ſit. Nullum certum bonum eſt, in quo tot errores ſunt.

Exhibeo quoque conſcientiam tuam hæc ipſa condemnantem bona, quæ commendat; Cap. 6. commendas, dum optas tibi; condemnas, dum ſolùm tibi. Mala quædam horum bonorum fides quęſiuit patrocinium vnitatis: ſummi enim boni eſt vnum eſſe: vides omnia cæteris bonitatis priuilegiis deſtituta, & titulum ſolùm vis defendere ſingularitatis, ſi ſolùm in te ſint ad inſolentiã auaritiæ. Quid, ſi aſſecutus ſis, quæ vota diſtraxerunt? Non eris contentus, ſi omnia poſſideas, niſi ſolus omnia. Erras, ſummi boni eſt vnum eſſe, non vnius: commune quid & publicum eſt; vnum eſt, ſed omnium. Quid maius Deo bonum? At Deus omnium eſt, & communis cenſus: iſta, quæ tu putaſti bona, cùm vnius duntaxat ſint, bona non ſunt. Quare? quia quòd vnius ſint, nulli proſunt: in primis aliis non proſunt, dum tua ſunt. Debent deſinere eſſe tua, vt incipiant proficere aliis: nummus, niſi alienes, alij non proficiet; adiiciam, nec tibi. Quid, non proficere, dixi? nocent, dum tua ſunt, quia vnius: & ne alia damna, curas, pericula memorem, inuidiam interpono. Satis magnum malum eſt, cui magnum malum appendix eſt.

Iam illam, quam iactant, bonitatem diſpiciamus: ad argumentum potiùs malignitatis erit, Cap. 7. quantumuis ſe diſtendant, tumeant, tympanentur, paruulam boni ſpeciem effingunt, mutuantia illam, non ab aliis bonis, quorum potiùs dilabuntur præſentia, & velut ſui pudentia effugiunt; à malis mendicant: qualis bonitas erit, quam mala præſtant? Incommoda paupertatis, quæ ſola eſt recuſantibus grauis, commendant diuitias: fames exaggerat voluptates cibi: valetudini pretium morbi dederunt: debent malis eſſe bona, id eſt, videri; id, quod ſunt, in aſpectu eſt: id mirum, cùm totum, quod ſunt, habeant, quòd videantur; illi, qui plus vident, minora vident, aut non vident. Certè non res, vmbræ ſũt, pro maiori cõtrahuntur luce. Adiunge, quòd ſequentes fugiant, apprehenſæ manum non implent. Non aliter hunc expectes mundum, quam domum infeſtam laruis, & ſpectris; aut magicis procuratam veneficiis; vbi omnia voluuntur, franguntur, periclitantur indemnia; videntur pericula & terriculamenta; non ſunt: omnes tuti erunt, niſi à timore ſuo; non timentes, ſecuri. Expende tamen, quàm procul ſunt, vt bona ſint, quantùm ſunt procul, vt te bonum faciant: iſtud colliges, quòd tu potiùs facias bona. Longè ſunt, quòd tibi præſtent, quod à te deſiderant. Facis illa bona, non dico vſu ſuo, ſed tuo mendacio: tantò ſunt bona, quantò tu falſus putando, imò quantò malus te fallendo. Anne vera bona erunt, quæ fraus fecerit, quæ malitia commendauerit? Opinioni deceptæ debent ſpeciẽ à longè ſolùm renidentem. Velut in agris quidam lapilli ſpeculares ſcintillant diſſiti: ſi quærimus proximè, non videntur: ita iſta putamus bona, cùm caremus ad tormentum cupiditatis. Cùm iuxtà poſſeſſio locauit, contrahunt illam ſpecioſam frontem, qua nobis illuxerunt cæcis. Qui imbecillis ſunt, aut mero occupati cerebri, noctu vident luces, quas faciunt, aut augent. Corpora alienæ lucis non ſemper, ſed à ſitu & interuallo, & obliquè micant. Non habent propriam

priam bonitatem, quæ, cum distant, non cùm adsunt, ostendunt: ita cupiditatis votum, fastidium est; tædet adeptos, quod adepturos torsit; contrahunt temporum qualitatem temporalia, quæ ad imitationem bonorum amamus; futuros optamus, quos habemus, dolemus: nemo est, qui sensum non optet: quotusquisque cum illo gaudet? Plurimarum rerum totum spes consumit gaudium. Velut venatores ossibus alunt canes, vt venentur feras, quas, cùm ceperint, ab ipsis auferunt: ita spes sicco quodam gaudio nos alit; mox, cùm consequimur, lætitia priuamur prædæ.

Cap. 8. Fecit præiudicium sensuum istam damnandam opinionem, quorum iniuria coætanea nobis est: ratio natu est minor; anticipant enim sensus sententiam bonitatis, quàm sera ratio refellere vix potest. Firmatam reperit antiquitate, probatam votis parentum, maledicto æqualibus, qui, si benè amassent liberos, contraria precarétur, credo, & curarent. Aërij genitrix maluit perire, quàm filium regnare: recusauit fortunam, cui maximè optatur: nec inuidia fuit, sed amor. Præstat fortunæ, non dico, mediocritas, sed infelicitas. Miseris non deerit solatium; deest fortunatissimis consilium. Post tot iniurias opinionis vnum vsum agnosco ad laudem virtutis nouitiæ. Parum esset reiici, si quod sint res, æstimarentur. Crescit meritum, si virtus comprimat cupiditatem; quorum æstimationem præhabuimus: si sensum cum antecessione currentem superet ratio; si cupiditatum licentia per antistrophen faciat temperantiam. Eleganter & salutariter Maximus in Theologicorum Centuriis ait: Χρὴ ἐπιθέντας σκοπὸν τι, καὶ μελετᾶν, πῶς τὴν κακίαν ποιῶνται λύσεως ἀντιστροφήν, τοῖς δ' ἂν πρὶν ὡμιλήκει χρωμένοις πρὸς γένεσιν ἀρετῶν, καὶ ὀνήσεων. Atqui demus omnia bona esse: ad pudorem nostrum est, esse pessimos instrumentis bonis. Cur, si placent ficta bona, nos, qui verè mali sumus, nó displicemus nobis? Pertinax malitia est, inter bona, bonum non esse; impudica malum esse complacentiâ bonum.

Cap. 9. Cæterùm, restauremus quoque ignominiam eorum, quæ vulgus infamauit nomine malorum: non sunt. Mala putat, & publicat paupertatem; poterat & securitatem, pari elogio damnat labores; credo, si benè attendis, & patientiam: errat: iniquè mala pronunciat, quæ malum non faciunt habentem, sed aliquando bonum, sæpè meliorem: faciliùs bonitas crescit, quàm nascitur: aduersa non te miserum faciunt, sed fuisse ostendunt; non te malum reddunt, sed retegunt. Prosperitas humana lacerum inuolucrum est miseriæ, quam dissimulat, per rimas tamen transpiciendæ. Tegit miseriam, imò auget, non aufert: innocentior, & veridica aduersitas est. Deus hæc sæpissimè in bonos, quos amat, dispensat; qui delectu non errat, qui amare non desinit: non ergo mala credas, quæ optimus dat, aut bonis, aut vt faciat bonos. An mala erunt, quæ secundum præscriptum Christi beatitudinis sunt sedes? quæ melior omnibus præsumpsit ad documentum delectus; cui alimentum fuerunt labores, vestitus paupertas, gloria humilitas? Iam, postquam ista dedicata sunt in persona diuinâ, reuerentiam maiorem merentur. Blasphemiæ quoddam genus est, dicere, aut putare mala, aut reiicere, quæ Deus & probauit, & commendauit. Quid? quæ non bona tantùm, beatitudines dixit. Quadam diuinissima contagê quid bonum, quid diuinum ex diuinitate contraxerût: velut quæ vnguentis suauissimis & aromatibus coniuncta sunt, similem contrahunt odorem; coniungendis communicabût: ita paupertas, labor, humilitas spirant quid diuinum: Busta clarissimorum virorum reuerentur etiam non clari: Sanctorum colimus reliquias etiam mali: labores, patientia, paupertas, subiectio, reliquiæ Christi sunt; has cole, & serua: præsidium maximum erunt. Aduersùs quem putas? aduersùs te. Si reliquias corporum adoramus, cur animorum negligemus? Corporum reliquiæ ossa sunt; animorum, virtutes & doctrina. Reliquias sanctissimæ Christi animæ veneremur, portemus; amuleta erunt cupiditatis nostræ: flectamus genu sanctissimis laboribus, sacram osculemur paupertatem, sinum nostrum consecremus patientia. Si Crucem adoramus, quòd in illa passus sit Christus; cur ipsum pati non suspicimus? cur patientiam non suspicimus? Igitur non ista sunt mala, quæ Dei coniunctio veneranda facit, quæ bonis coniunguntur, faciunt, quærunt. Aristoteles dixit, fugitiuam à malis paupertaté ad bonos confugere. Prudenter quidem prouidit: illam boni non irato repellunt supercilio; non eiiciunt contubernio suo: à malis statim impellitur, & quibusvis pessimis artibus è domo conantur trudere.

Adeò commutatis nominibus vulgus errat mala infamando, quæ honorare, imò adorare debuit: bona acclamando, & pessima votorum cósecratione celebrando, quæ odisse satius fuisset: quamuis, si sincerè & nudè omnia dispiciamus, neutra, aut bona, aut mala sunt, nisi faciamus. Vsus nomen imponit iustum: nulla sunt bona, si malus es; nulla mala, si bonus: nemo est id, quod species solùm dictat. Quid refert, patiaris mala, si te bonum relinquunt? iam non malè te habes, cùm bonus maneas. Cæterùm, quid interest, non patiatur mala, qui malus est? nec ponit malitiam vacatione malorum. Certè non benè se habet, qui se malum habet; iam in hoc malum grauissimum patitur, nam se patitur. Istud grauius, quòd non in solo corpore, in animo se patitur & conscientia, cuius sensum fallere nequis, nec magnitudo ictus stupidum faciet. Quot impetus cupiditatum efferociunt? quot metus inanes cæduot? quot curæ lancinant? quot opiniones atterrent? quot phantasmata securissimos conturbant? omne vulgus affectuum tumultuatur: mala, quæ sunt, cupiditates dico, & harum progeniem, vitia, inquieta & sibi obstantia sunt. Vbi, putas, pax erit, nisi vbi nullus, aut rarus hostis? Non itaque fœdus, nec tranquillitas vera erit, vbi mala ista sunt vera; & sunt plerumque inter falsa bona. Malum in primis est contrarium bono, deinde etiam malo: se ipsa mala destruunt, ciuile gerunt bellum: at bonum omne bono est amicum. Istam concordiam adhuc in malis non habent mali. In his verissimum vides Claridemi dictum, ex carnificibus duobus compactum hominem, corpore, & animo: corpus lassitudine, inopia, fame excruciat; peius tamen pessimos impatientiæ beneficio: anima autem curis, metibus, votis, sceleribus. Hoc caret tortore bonus: alterum mitem habet, habet exermem; sine securi, sine ferro cæditur, sine impatientia, quæ malorum

Cap. 10.

malorum est acies, & cuspis. Cum ista bonorum tædet: sine illa nec mala fastidimus. Tutus inter mala bonus est; tortus inter bona malus.

Cap. 11. Nunc vera conferamus bona, non ab alieno titulo, quæque ipsa appellatione honos commendauit. Hæc honesta sunt. Duplici ista nomine merentur boni gloriam, & quia sunt bona, & quia alia non sunt: superfluit illis magnitudo ad titulū vendicandæ cupiditatis. Certè, si minima essent bona animi, sola appetenda essent; qui caret alia cibo, & minimo & acerbo vtitur: non sunt alio per se, & sine his bona: quid nisi hæc appetituri sumus? magnum faceret bonum virtutis, licèt exiguum esset, vnitas alterius boni. Pretia auget raritas mercis. Bis iam magnum bonum honestas est, & quia maximum est, & quia solum: certè & quia rara est. Si adiiciamus cætera potiùs mala, aut esse, aut fieri, & plurima & vulgaria, iam tertiò magnum bonum dicas. Adiice ad supputationem magnitudinis communicationem: adeò bonum virtus est, vt afflatu suo omnia recreet, omnia reddat bona. Magnum & perfectum est, à quo aliud est tale: nihil exundat, quod plenum non sit. Animalia, nisi iam perfecta, non generant: nihil dat alij, nisi quod habet. Virtus omnia bona facit, dum gubernat: istud patentissimum indicium est: solā virtutem bonum nostrum esse: nihil enim, nisi illa, te faciet bonum. O prima igitur erit, quæ bonos, & bona facit. Iniustè illi, quos diuitiæ, potentia, sanitas, robur, honores, & quidquid vulgus extollit titulo bonorum, malos reddunt, beati dicentur. Deest plurimùm felicibus ad felicitatem: deest vsus. Parúmne videtur? deest rectus vsus. Omnia sine vsu inutilia sunt; omnia inutilia superflua: nō igitur possessio istorum bonorum sola felicitas est. Nec enim superuacuum, aut inutile est, beatum esse. Atqui vsúsne sufficiet? si bonus, vtique; si malus, nocet: rectus autem vsus solius virtutis beneficium est. Sine virtute nullus felix erit: solùm ille minùs miser, qui minùs felix. Qui minùs istorum possederit bonorum, tantò minùs malè aget, quantò pluribus caruerit: qui malus est, quantò minùs aget, tantò minùs aget malè, tantò minùs errabit, tantò minùs miser erit: aget autem minùs, si infirmus, si ægrotus, si pauper, si alieni iuris, si non sui.

Cap. 12. Repetamus ignominiam bonorum, quę celebrat cupiditas, quæ occupant inuidiam: collationem non sustinent. Certè nulla sunt, quæ collatis cum maximis minora non sunt: quæ collatis cum minimis non sunt maiora. Non vides, quidquid inuides in Amano, vbi ostendit fortuna, quid posset? Opes, potentiam, gloriam, voluptatem scelestissimo dedit minori fortasse nemine præter ipsam, nisi infidelitate sua expiasset temerarios fauores, dum quem immeritò extulit, deturbat meritò. Omnem istam fortunæ iactantiam, dum confertur, videbis neglectam: nihil omnia dixit præ Mardochæi poplite. O magnitudinem fortunæ, quæ composita cum re tā ridicula, non minor, non exigua, sed nulla est: Quid erit, si conferas cum seria bonitate virtutis? Si vmbra dissipauit totum splendorem, quid Sol faciet? Si imperare, si infercire thesauros, si innatare deliciis præ obseruantia serui nihil putauit auarissimus homo, & mollis, quid erit præ honestate, quid præ veneratione virtutis? quam, vt relinquam, quantùm ipse Deus colat, omnes etiam mali cum pudore verentur. Gratissima res virtus est; etiam pessimi laudant.

Nolim perdere operam in commendatione eius rei, quam omnibus adhuc improbis commendatam video, etiam supra id, quodcumque vota fatigat. Certè & istud ad iniuriā bonæ spei videtur, quòd pessimi emendari non possent virtutis æstimatione, cuius illis opinio non deest; nec tamen suis desunt vitiis: nisi cum diuisione viderem pretia dari, ęstimant virtutem alienam, nō suam. Nihil pretiosius est virtute, nihil ipsa contemptibilius: nihil pretiosius, dico, aliena virtute, quam supra fastigia fortunæ suspiciunt, etiam illi, quos fortuna subornauit: nihil contemptibilius virtute propria, quam vilissimo vendimus. Quid vilius flagitio, scelere, voluptate, periculo, cupiditate frustrāda? Extraneæ merces pluris in aliena regione illas non ferente æstimantur. Cap. 13.

Istam negligentiam propriæ virtutis quædam vilitas nostra facit. Dispungimus nos ex albo rationis: nobilioris palati istum putamus cibum, atque excellentioris naturæ dotem, nósque excerpimus probis, iustísque, iniusta humani generis partitione: in duas enim findimus partes humanam naturam. Suspicimus iustissimos, sanctissimos, fidelissimos virtutis alumnos, vt alienæ à nostra speciei viros, quorum actus ad nos non spectarent. ideò laudamus sine inuidia miramur sine imitatione, quam aut irritam, aut nobis non consentaneam censemus: non aliter quàm equum à prolixo crine commendamus; sed nos capillum non promittimus: gloria illa animalis est extraneæ naturæ, non nostræ: ideò, quod in equo tribuimus laudi, in nobis contemnimus. Canes à persecutione, & morsu feræ æstimamus; nos rictum illibatum & innocentem seruamus. Negamus ad nos spectare alterius generis laudes. Ita nobis extraneam virtutem putamus: laudamus, non imitamur; & quos illa exornat, alieni credimus generis, aut diuinitate reputati sunt proximi Deo, aut Dij. Idem mihi tacitè videtur accidere omnibus, quos probitas eximia extulit, quod Pythagoræ, cuius frugalitatis admiratio ad contemptum hominum ipsos homines induxit, vt se ab imitatione excusarent, excellentius illum humana crediderunt natura: sic illi admiratores ignaui genera diuidebant, aliud Deus, aliud homo, aliud Pythagoras. In tertio genere locabant nouum bipedem humanis maiorem. Vulgus ita cantabat: Cap. 14.

Ἄνθρωπος δίπους ἐστὶ, καὶ ὄρνις, καὶ τρίτον ἄλλον. *Bipes est homo, & auis, & tertium aliud.*

Per tertium bipedem, præter hominem, & auem, Pythagoram innuebant. Causatur inertia, & vilitas nostra maiestatem virtutis, quam, vt minùs imitemur, plùs admiramur: diuinum bonum putatur, ne teneantur æmulari humani. Nonne prouidentiam naturæ irritam facimus, quæ spem virtutis admiratione voluit incitare? Nos ad desperationem torsimus, & & eius, cui diuinos multi consecrarunt honores, nihil aliud voluerunt, nisi carere, mirari.

Vide, quantam suggerat Deus Barbaris, pessimísque, opinionem virtutis; penè vsque ad sui detrectationem. Irreprehensibilis vita, tota vna,

tota sui, tota omnium, tota vera, cælestes viros, Franciscum Xauerium, & Andream Ouiedum, Deos mentita fuit impiis: Numina simulabant Xauerius adhuc superstes, Ouiedus etiam defunctus. Adeò penè cum iniuria Diuinitatis diuina fuit habita virtus. Inuenio mandatum scriptis extranei Auctoris, qui ab oculatis testibus fatetur accepisse, Iaponios Bonzios coëgisse comitia, vt Xauerium consecrassent Deum, ara, sacrificiisque colendum? misisséque ad illũ nuntios (vt olim Baptistæ) per quos diuinos referrẽt honores. Gloria est Christianæ religionis tales educasse viros, per quos ipsa religio posset ita periclitari. Respõdit humillimus Pater: Indignus sum, quòd creatura sim; & vultis, Creatorem esse. Nec Barbaris visa fuit humilitas indigna Deo. Non potuit obstare Xauerius, quin procumbentes in genua pedes suos adorarent osculis. Sic quosdam consectat virtus vsque ad simulationem sinceram Deitatis. Quemadmodum sunt imagines & sigillaria, vitales naturæ humanę motus, actionésque referentia, tacito quodam neruo intus agitata, quæ fidicula, cùm vna sit, multipliciter gubernat, & componit simul ad varios gestus hominis: simili artificio gratia per vnam cordis fidem & charitatem agitat eximios aliquos viros ad diuinos actus, vt nihil nisi diuinum, nihil nisi cæleste monstrent, tanquam factitia quædam Numina, & signa Dei. Vigor animi, maiestas vultus, suada sermonis, beneficentia manus quasi Diuinitatem aliquam obiecit Barbaris Xauerium. Non est hebetior gratia diuina, quàm ars humana. Multos fefellit pictorum peritia: imago substantiam simulauit. Fulgor quoque virtutis Andreæ Ouiedi adhuc posthuma luce pro funalibus ad sepulchrum micuit, quò sæpissimè conueniebant infideles venerabundi; ossa colebant, incenso thure, vario aromate, oblationibus, iurisiurandique sacramento transacturi maiora negotia, quæ iuris subtilitas non poterat expedire, aut auaritia non sinebat; contendebant ad Patriarchæ Ouiedi ossa religione dirempturi lites. Quin velut ad clementiæ aram illuc prece non frustrà fusa, importunè mittebant vota, reparabant spes.

Cap. 16. At, non miror veram adoratam virtutem, si ficta pro Diuinitate fuit: tam vicina Deo est, vt non ipsa, sed vmbra sua, Deus putaretur. Proxima confundit longinquus intuitus. Zamolxidi sacra dedit, Hermotimo templum, Pherecydi aras: propè fuit Samius discipulus; honores magistri, mediam inter Deus & homines classem, Aristotele & Iamblicho contestibus, deputarunt admiratores eius. Quantùm tamen nostræ religionis virtus, id est, vera, antecluceat virtutem superstitionis, id est, fictam, Xauerius ostendit, quemadmodum proditum litteris inueni. Neque inter homines, neque inter Deos illum accensuerunt Ethnici, non mediam illi classem dedicarunt, sed supremam: neque hominem putabant, neque Deum. Quid? supra Diuinitatem. Anne caligarunt luce virtutis? superiorem melioremque suis Diis, quod verissimum erat, cæci ipsi viderunt, dixerunt.

Cap. 17. Cæterùm, quàm liberaliter virtus æstimatur, tam miserè quæritur. Iniqua animi partitione colimus intellectu virtutem, voluntate vitia. Huius causam reor pessimam vulgi vocem vtilia sibi ducentis ab honestis. Ista falsa diuisio nos distrahit: honestatem nequimus non vereri, vtilitatem magno abstractam errore ab honestate persequimur. Fallimur: nihil vtile, nisi honestũ, quia sine honesto nihil prodest; cum illo omnia. Præterea sint alia vtilia, mutuò accipi possunt, commodabit vicinus, etiam malus, extraneus, si bonus. Quid? Substitui alia possunt? aliis compensari possunt; sola virtus sine vicario est, & ipsa rerum omnium vicaria. Sola virtus mutuum non admittit, nec precariò quæritur; ideò ante omnia præparanda esset; præcipuum est vitæ instrumentum, necessarium viaticum. Quem tibi putabis vtiliorem, qui commodat, aut mutuat, an qui dat? Plùs dices liberalem prodesse, quàm mutuantem. Fortuna ad summum commodat, eadem repetit: natura mutuat, similia exigit: virtus dat, nulla reuocat. Quid moror? Eligenda esset honestas periculosa, quàm vtilitas tuta: sed præter honestatem, puto, nec securitas est, nec vtilitas, non dico tuta, sed vlla. Seriò Phocyon ait: Hæc lex diuina, vt vna virtus solùm sit potens, reliqua nugæ: potens est illa sola prodesse: quidquid iuuat, per illã iuuat. Distinxit Sextus ex placitis Stoïcis genera bonorum: in primis illud, ex quo, & à quo licet iuuari: istud præcipuè dicit virtutem: ab ea, vt fonte, manat naturaliter vtilitas. Aliud est, per quod accidit, vt iuuemur: hoc genus actiones virtutũ intelligit. Tertium, quod potest iuuare, iustos significat animos, Angelos, Deũm. Itaque omnis fauor, omne emolumentum virtus est, aut virtutem respicit; siue à virtute sit, siue per ipsam: ex optima sobole bonorum est, sincera, pura, sine damno innantium, imò cum lucro. Nummos, si iuues alium, perdes, quibus iuuas: virtus, cùm iuuat, iuuatur, crescit subsidio. Felicissimum diuitiarum genus credo, & vnum, nempe, verum. Hippocrates ita monet Abderitarum Senatum: Οὐκ ἔστι πλοῦτος, τὸ πανταχόθεν χρηματίζεσθαι, μεγάλα γὰρ ἱερὰ τῆς ἀρετῆς ἐστὶν ὑπὸ δικαιοσύνης οὐ κρυπτόμενα ἀλλ' ἐμφανία ὄντα.

Non sunt diuitiæ pecunia vndequaque comparata: magna enim sunt virtutis sacra, quæ à iustitia non teguntur, sed in apertum se proferunt.

Putemus igitur, cùm virtutem audimus, cum reueremur, ad nos pertinere tam liberalem, tam propitiam, tam commodam, tam diuitem, tam pulchram in nobis futuram, quantùm in aliis miramur. Non est omninò bonum, quod vbique non est: modesta & innocens inuidia est admiratio. Cap. 18.

Quomodo admiramur virtutem, quam renuimus? Homo es: dotem, & frontem humanæ gloriæ admitte; ad te spectare potest: non alieni generis decus, tui est. Si in diuinis viris est, est, quia facit. Vnde? Ex hominibus; &, vt mireris, ex malis. Vis scire ad te spectare virtutem? spectat ad similes tui. Cur eam præsumis, quorum meliorem te præsumis: omnes meliores vis, quàm sint. Cur, qui reliquis virtutem cupis, tibi nec possibilem putas? Ne iniustè vota distribuas. Sic te desidera, vt alios: sic alios ama, vt te.

Cap. 19. At, sit virtus extraneæ naturæ decus, cur illâ, id est, modestiâ tenus modesti sumus, & nõ perfringimus claustra aliena? In brutorum nos naturas intromisimus; cur nolumus in diuinam? Audacia æternæ laudis esset terminos violare alienos, vt tantaio suffuraremur gloriam. Animalium proprietates alienas contraximus: leonibus surripimus iram: sacris vsurpamus libidinem:

nem: lupis, & accipitribus suffuramur furacitatem, rapimus rapacitatem; purpuris gulam, coruis ingratitudinem, murænis perfidiam, formicis auaritiam, polypis simulationem, stellionibus inuidiam, vulpibus fraudes, pastinacis voluptatem; ánne pericula, quod consequens est? Centones brutorum sumus. Si vitia ausi sumus imitari; quid non audebimus? quod sacratius habent, temerauimus; nec securissima territoria, Oceanus, & æther, immunia sunt nostra audacia. Leonardus Vincius autum, Nicolaüs Vrinator piscium vsurpauerunt priuilegia: si in his futilibus; si in pessimis violamus naturæ ritus & fas; quæ impudens modestia est, quæ iniusta obseruantia, contineri, ne continens sis, ne iustus, ne bonus? Soliciti & temerarij sumus, vt fiamus feræ & bruta: ignaui, vt diuini. Quæ maior ignauia, quàm magna diligentia, qua magna amittimus bona, id est, bona. Satis est ad magnitudinem titulus bonitatis. Amittimus virtutem, amittimus id bonum, quos nos bonos facit; quod mali nō habent; cuius magnitudo opinionem superat; cuius vtilitas opem; cuius pretium vitam. Nullo virtutem taxare pretio potes, quod vilissimum, & iniustum non sit. Quid, si spectes, quàm carè æstimas vitia, quàm sublimem taxationem vilissimarum rerum fecisti? Aspice pretium, quod imposuisti auaritiæ, voluptati, imò pœnitentiæ; magnos labores vitæ, ipsam, si opus esset, vitam. Pudeat non minoris parare lucra, quàm damna:

Cap. 20. Reuoca, quantùm pro virtute Antisthenes, aut Zeno, aut Crates aliqui, quibus mortalis fuit, sunt passi, rigorem illum, & odium voluptatis, propè & naturæ: fame, frigore, æstu, paupertate, nuditate, laboribus quæsierūt, quam nos æquali perdimus diligentia: magnis amittimus laboribus maiora bona. Ad hæc, non virtutem omnes illi quærebant, quibus solida non fuit: simulacrum eius mactatis cupiditatibus adorarunt: velut enim coram Imperatorum statuis ludi olim celebrabantur; ita Philosophis festiua fuit statua virtutis: ludos præ illa fecerunt, quidquid vulgus magni fecerat. Adice, quod Stoïci mortales animas rebantur, nec præmium virtutis expectabant, nisi ipsam; gratis illi laborarunt. Nos post supplicij posthumi formidinem, post gloriæ spem, maxima emimus ignauia ignominiam nostram. Dices, errore priscos inductos ad diligentias illas: putarunt beatitudinem, aut solam virtutē esse, aut præcipuè. Antiochus, qui humiliùs Zenone docuit, solùm negauit beatissimam vitam virtutem; dixit tamen beatam. O ignaue, ista te exceptione damnas. Cur piges? Sine virtute beatitudo non est: nihil fit sine instrumento suo: tale illis visum medium fuit, quod putarent finem: te non excusabit veritas: plùs debes sequi virtutem, quòd beatitudo non sit, quàm si esset. Instrumentum beatitudinis mauis est nos per virtutem conuiuantis, & ad cuius exemplar est. Nihil deest virtuti: per se sufficiens est vitæ, si non beatæ, beandæ nunc bonæ & lætæ, & inter miserias huius vitæ felicis.

Cap. 21. Anne bona misera & concisa mauis defendere felicitatem? Consentis cum miseris perdentibus, dum quærunt beatitudinem: res integra & indiuidua est. Cur partes quæruntur? Dum dissecatur, quod integrum placet, perditur. Causa erroris humani & certissimæ infelicitatis, felicitas diuisa est: non indigere beatitudinem putarunt, diuitias adorarunt honorificio felicitatis titulo: alij imperium, & honorem, quos summa potentia timidos fecit: alij voluptatem, qui lætè viuere iudicarunt benè viuere. Errarunt diuisione rei indiuiduæ, sufficientia, potentia, lætitia idem sunt, & tantùm sunt, cùm idem sunt, vt beatitudo sint; cùm scinduntur, nihil. Qui vnum sine aliis quærit, ipsum, quod cupit, non inueniet: iusta repulsa votorum est, minùs petiisse. Quod nihil indiget, non indiget potentia. Itaque & sufficientia & potētia, socia, aut eiusdem naturæ sunt: tum, quod sufficiens, quod potens est, non potest contemptibile esse. Iam sufficientiæ, & potētiæ authoritas accedit: accedet & lætitia. Vnde tristis erit, cui nihil deest? Igitur sine membris beatitudo est. Vnum est, quidquid illa est, & pro omnibus est: nos, cùm in artus distinguimus, destruimus, & laniamus. Diuitiæ honorem desiderant: non igitur opulentia est felicitas, cùm egeat parte felicitatis. Voluptas cupit honorem, ineliùs dicerem, odit: honos sæpè eget, sæpissimè mœret. Misera bona sunt, quæ mixta malis, quæ à bonis diuisa. Simplex est, & vnum, quòd verè bonum est. Quemadmodum diuisus homo perit, ita beatitudo dirempta desinit. Ita, qui impartibilis rei conatur portionē indipisci, nec partem consequitur, quia nulla est; nec ipsam, quia non affectat. Hinc palantes per magna pericula in maiora, per omnia voluptatis præcipitia, per omnes cliuos potentiæ, per omnes auaritiæ latebras multiplicamus vota: quærimus, quod destruimus quærendo, transultatione rerum repetimus summum bonum, vnde recessimus, sed ignoramus viam: velut ebrij domum reuerti nescimus. Virtus solùm via est, ipsa est indicium: imaginem beatitudinis præfert: & sufficiens, & honorifica, & læta est: ipsa quoque pro omnibus est. Nec aliter quàm Sol calorem, & alias sublunarium corporum continet vires, sine sua forma: ita virtus eminenter complectitur omnes vires, omnes commoditates opum, voluptatum, ambitionis defæcatas, & puras, sine suis damnis, sine suo pondere.

Quid iam causari potes, nisi difficultatem virtutis, quæ, licèt beatitudinis sit via, ad ipsam hanc viam, aliam nimis miseram viam esse? Erras, si miseram vocas, qua itur ad beatitudinem; quemadmodum errares, si beatitudinem diceres viam miseriæ. Quod putas non tanti faciendum virtutem, vt per mala petatur? cur tanti fecisti malum, vt per bona peteres? O ineptiam! per falsissima bona ad verum malum cucurristi, & per mendacia mala ad verum bonum non ibis? In difficultate virtutis nosce gloriam suam, & vicinam felicitatis per se amandæ. Cur putas naturam consignasse præmium præsens, velut numerata pecunia voluptatem aliquam actionibus humanis, nisi solùm virtuosis? Has docuit per se faciendas. Nec tamen sine sua voluptate sunt, tantò maiore aliis, quantò ipsa virtus: lentior tamen, & sera ista iucunditas est, sed maior: voluit ostendere, non mercedem esse, sed gratiam: liberaliter virtus appetenda est: si pretium nun velis, gratia referetur, licèt nolis. Adice, aliarum actionum præmium limitatum esse, decrescens augmento ipsarum: qui plùs comedit, minùs delectabitur, gratia tamen virtuti relata, subtilis Cap. 22.

illa

illa sua, & secora, & innocens voluptas crescit pro eremento actorum. Felicissimom istud bonum, quod vsu noo deteritur, non consumitur, nunquam fastidio est: cuius fructum maiorem vsus facit. Ne quæras bona pecuniæ, vt sint bona, aut videantur, pecunias, delicias, gulam. Vsu nummus deteritur; cibus, vt placeat, consumitur: illa potiùs elige, quæ vsu pretiosiora fiunt, consilia; bonas actiones, virtutem denique.

Cetera propter virtutem decreuit natura, & limitauit, in cuius obsequia direxit. Tametsi virtus eadem sit, & honesta, & vtilis, & iucunda; nos tamē ista distinximus, & præuertimus, interdum ad vtilitatem honestatem vrgemus, ad delectationem vtilitatem torquemus: violamus sanctissimum naturæ ordinem: sie bonorum gradus digessit; infimum delectationē posuit, medium vtilitatem, summum honestatem: ne relinqueremus vtilia, aut necessaria vitæ, concessit voluptatem. Quare, quòd minùs appetibilis natura sua est, delectatio est. Deinde delectationem & vtilitatē mediocritate circumscripsit, non propter se fecit, sed honestatis causa, cui accommodari, cui commensurari debent. Honestum liberum fecit, sine conditione, sine modo appetendum: per se bonum est. Nos fas istud euertimus, in fastigio infimum locauimus: delectationem adorat cupiditas, quam nummo colit, & summo mactat pudorem. Religiosius istum ordinem bruta colunt, gradiuntur animalia per prærupta, & præcipitia, vt bibant. Quid dolore emuor? Voluptatem? Minimè: cara esset. Vtilitatem naturæ petont, necessitatem: cùm sumpserint, quod satis est, quiescunt: nullius illis rei voluptas sola titulus est: tum honestatem vtilibus præferunt, nihil vtilios vita. Miraris, honestatē dixisse, vbi ratio non est: mirare rationem & reuerentiam honestatis, adhuc vbi non est ratio. Non dico, honestatem in feris esse; sed cultum honestatis, quam in statua reuerentur. Generosa non nulla animalia, tauri, leones, nulla vtilitate, nulla voluptate proposita, vsque ad mortem decertant. Quid præsumunt, nisi nō honestum, honorificum, propter quod omnis voluptas, omnis vtilitas contemnenda est? Tanti faciunt honestatis vmbrā, honorem: adeò natura cōmendauit brutis vestigiū virtutis, vbi plùs non potuit.

Cap. 14. Redeo ad virtutis difficultatem, istud vellem expiare omen. Iniustè difficilis virtus dicitur, quod nos ignaui & socordes simus. Lucem iniquè appellabis inuisibilem, quòd cæci illam non videant. Dixi in superioribus, si vitia ausi simus imitari, quid non audebimus? Non inconsultò ista mihi excidit senteotia. Scio difficultatem vitiorum, credo faciliorem virtutem. Si naturam spectemus suam, tractabilis, & comis est; vitia affricant nostra, quam sentimus, difficultatem. Componamus exactè vtrumque, vitium, & virtutem: expendamus eum diuino Isidoro Pelusio, qui Vistenuphium ab hac opinione subduxit, vtrùm difficilius sit, sexcentos thesauros perscrutari, ao præsentibus facultatibus contentum esse? diu, noctuque turpes quæstus, ac seruiles numerare, an frugalitatem complecti, atque amare? omnes lædere, an læsis opitulari? cum legitima vxore congredi, (nondum enim summam Philosophiam pono, sed quam plerique consequi possunt,) quàm alienas nuptias perfodere, ac violare? incurabili auaritiæ morbo laborare, an ab huiusmodi furore liberum esse? dolos nectere, an citra fraudem commercia cum aliis habere? Tribunalibus molestiam exhibere, an quietem agere? bona ad se nihil attinentia rapere, an etiam sua largiri? in negotiorum & criminum cœno volutari, an à negotiis & timoribus immonem esse? de multis rebus, quæque perfici nequeant, in cura & solicitudine versari, an vnam hanc curam habere, quonam pacto à virtute minimè excidas? in negotiis, ac rebus gerendis libenter versari, an in otio viuere? nunquam satiari, an ne ea quidem amare, quæ etiam post satietatem contumeliam accersunt? nauigare, aut naufragia perpeti, an in portu sedere, atque aliorum naufragia prospectare? Iam & isthinc voluptas, & hilaritas virtutis commendata est: cùm facilitate lætitiam prætulimus, Gula enim sexcentos morbos appendices habet, dolores capitis, vomitus, apoplexias, paralyses: ferè omnium malorum stirps, voluptas sensus est? tam misera est; suis opprimitur tamis. Diuitias sequuntur timores tui, inuidiæ alienæ: honos periculis sustentatur, vilitatibus procuratur. Cur igitur, aut difficile, aut molestum putas consequi virtutem, sequi Deum, quem faciliùs auro inuenies. Non est opus confractis terræ ossibus, exsectis montium visceribus sub saxa, sub latebras eruere; occurrit. Si quæris, ille te quærit, ille te inuenit, & dum inuentus es, inuenis.

DIORISMVS II.

De collatione diuitiarum, & inopiæ.

SEd, quia virtus satis accepta sit, etiam pessimis, neque eius tam peccent contemptu, quàm æstimatione malorum, aut non bonorum, insistam horum reuerentiam perdere, nunc singillatim. Satis ad hoc esset; si, fama neglecta, dispiciamus naturam. Veniant in medium inprimis opulentia, & frugalitas: exploremus, an bona, aut mala sint, & vtra præferenda. Numerus cupiditatum istam litem dirimet. Iniustissimè diuitias felicitatem putabis, irritantes cum iniuria felicitatis vota. Quem dices beatiorem, qui plura habet, an qui minùs cupit? Certè & istud nomen paupertatem maximè commendat. Quid beatitudo est? Summa inopia cupiditatum. Huc aspirat auaritia, vnde maximè recedit; & per diuitias rerum, paupertatem desideriorum amat: id minùs obtinet, quod optat; id minùs facit, quod probat; id facit, quod non vult facere; cupiendo probat non cupere: cupit, & quod cupit, est, non cupere. mendicans à fortuna, quod sibi potest dare, tam facilè, vt sibi det, si non mendicet. Quisque sibi concedit, quod nō vult petere ab alio. Exploratio inopiæ desiderium est, opulentiæ fastidium. Itaque ille ditissimus erit, qui desideret nihil; quem pauca satient: irrita copia est, vbi cupiditas inopiam fecit. Non certa regula metiendæ sunt diuitiæ, possessione, sed defectu, ob cuius causam sunt: non enim fuerūt inuentæ opes, vt solùm plura habeamus, sed ne quid deesset. Ideò mensura opulētiæ erit, non quantùm plùs habeas, sed quantùm tibi minùs

nus desit: deesse autē cupiditas facit. Quare modus diuitiarum, aut inopiæ, cupiditate demonstratur. Quem putabis pauperiorem inter Philum, Lælium, Scipionem, Crassum? Philus minùs habuit Lælio, Lælius Scipione, Scipio Crasso. Si errare non vis, hunc puta, qui plùs habuit; sed, cui plura defuerunt, quia plura desiderauit, nec ampliùs diuitiis suis potuit, quàm videri diuitem non esse, & videri aliis non sibi.

Cap. 16. Ergo, si cupiditates hominis vnius, imò vna cupiditas sufficit ad titulum miseriæ, ô miserrimum diuitem, quem plurimorum hominum cupiditates infestant! non se credit vnū, sed multos; pro multis desiderat cibos, amictus. Egregiè diuinus Columbanus ait:

Molles cumulat tinearum ad pabula vestes.

Non, quod vni homini satis sit, sibi præparari vult; sed quod populo fortasse. Tolerabilis norma votorum, necessitas est. Ille ad cumulum miseriæ sibi optat, quibus non eget; imò, quibus nec multi egent. Spatiosum istum scopum sæpissimè feriet fortuna, & toties miser erit, quoties potest esse; &, quod miseris, quoties vult non esse. Adiice, ad apparatum cupiditatum non solùm superfluitatem suam, sed necessitatem alienam; rerum, dico, & hominum: nam, præterquàm cupiat sibi non necessaria, desiderat, quæ rebus aliis necessaria sunt, iis, scilicet, quæ habet. Possessæ res necessitas in possessorem exundat. Non minùs quisque eget, quàm res suæ egent; & egent omnia: magna domus eget magna familia, eget pluribus habitatoribus; & plures habitatores pluribus victualibus: igitur, cùm plures dines habeat, non tantùm plura cupit, sed pluribus eget. Egregium facious diuitiarum, quæ se felicitatem mentiuntur, augere cupiditatem, augere necessitatem. Duplici via ista ampliatio votorum diuiti contingit; cupit plusquàm eget, & eget plusquàm alij. Qui, si liberalissimus cupiendi in superuacuis est, in necessariis non se continebit: irritatur maiore necessitate, præcipitatur nimietate. Vide, quàm insufficientes diuitiæ sunt, quibus adhuc necessitas non sufficit communis. Quidni adhuc, si nihil egerent, votis egebunt. Nihil sufficiet illi, qui superflua facit necessaria, cui natura non sufficit, qui pondera malorum auxit cupiditate bonorum. Sequuntur cupiditates curæ, possessiones discrimina: plura cupit, plura possidet diues, plus timebit, plus periclitabitur: nec securus, nec tutus erit. Si parcat fortuna, non parcet cupiditas. Vbi tuta sint omnia, non erit ipse tutus votis suis, nec securus curis. O bellam auarorum beatitudinem, cessare, securos esse, cùm incipiunt esse beatos; perdere tranquillitatem, cùm consequūtur felicitatem, indigere in copia! Quibus dices? Quibus egent opes, certè multis, securitatem nunc solùm memoro. Nihil minùs diuitiæ faciunt, quàm pollicentur: promittunt sufficientiam, præstant indigentiam, nequeunt ponere naturam suam, nequeunt auferre à se, ne possunt auferri: alienum petunt præsidium, ne auferantur. Vides iam indigentes, quibus putabas non egere: in contrarium recidit spes, egentiæ sunt, dicis diuitias.

Cap. 17. Adiice maximum opprobrium diuitiarum, alimenta vitiorum esse, organum voluptatum, libertatem peccandi, clauem auream scelerum. Anne parum malum erit, per quod mali fimus? Maleficij etiam instrumentum damnatur. Verissimè diuinus vir Eucherius ait: Quædam societas est penè etiam nominis duabus his rebus, vitiis, & diuitiis. Ægre sine opibus gubernantur vitia, quorum illæ velut manubria & capuli sunt. Ferè aurum omnium malorum, aut quæ facimus, aut patimur, causa est. Vsurpa ab illo hanc vocem:

En ego tempestas, ego tota insania mundi,
In me, inquit vobis, æther ruit, & mare surgit,
In me terra procul, mors proxima, nulla Dei spes.

Ionas procellæ causa iactatus in pelagus redemit iras vndarum: tradendum est aurum pro redemptione malorum: naufragantes.

omnes omnes
Præcipitant, certámque pericula vincere damnum.

Minoris constabit tibi salus, quam Tertullianus de naufragiis dixit, ono damnum aliquis vincet pericula, sed magnā vtilitate, qui exonerat ut inutilibus. In isto discrimine præoccupatio fortunæ. Ioannes Geometra canit:

Εἰσὺ τὰ δ' ὄλετ, μιλ' ὢνε, μὴ ἐξολέσῃς, φίλε τλῆναι,
Κυτὰ σε προθέντα ῥάδιον ἐξολέσει.

Expecta perdi rebus, nisi prior perdas. Liberum est, & expeditum iter salutis. Guign ait: Exonerando itur. Quid promptius, quid facilius, quàm quod sic onere adhuc tu facies. Tam pronum, tam expeditum est consequi felicitatem, sequi Deum, vt nec te opus habeas: imò oneris te impedias, si onustus te sis; quid, si tuis; quid, si alienis? Quid ad ipsam vitæ commoditatē superuacua impediunt id, quod sufficiens est; imò quod necessarium. Quid putas magis tibi necessarium? Fortasse dices, nihil præ vita? Sæpè istam impediuit superuacaneum aurum, plùs ipsa æstimantium, cui ipsa cessit.

Hæc nisi perdideris citò, ait quidam optime fili, Venenum mox te perniciémque feret.

Cap. 18. Ad hæc expendamus opulentiæ vtilitatem: sit magna: hoc vnum damnum non compensabit, quòd possis plùs nocere, plùs peccare,

Propter opes vitreas, aurumque rebelle.

Adiice non tantùm propter, vt Licentius dixit, sed cum opibus. Quam tamen vtilitatem dices? Remedium necessitatis? Benè, nisi ipsa fecisset necessitatem: fecit morbum certum, remedium est incertum. Egentias diuitū non noscit natura: nec mederi potest: plagæ auaritiæ sunt, quas diuitiæ non satiant, sed exulcerant. Aone bonæ erunt, quæ tam mancæ & enerues sunt, vt nullum malum auferant? Quod malum auferre possunt, cùm nec ipsam sui famem tollant, imò irritent? & per infinitas ampliene necessitatum appendices, cupiditates dico? Nihil illis vtile restat, nisi paupertatis similitudo: sed facilius, & lætius est pauperem esse, quàm imitari. Multi, qui sunt, nolunt videri, quibus maxima miseria est, simulare fortunam. Io silentio infelicitatis suæ luunt pœnas pudoris pertinacis. Quemadmodum autem imitatio diuitiarum pauperi miserrima est; ita diuiti affectatio paupertatis innocens erit & secura. Quam rogabis affectationem dixisse paupertatis? paria tota habere cum paupere, cum natura, id est, pauca, id est, necessaria. Tam digna res paupertas est, vt ipsius imagine & colore opulentia, nec incommoda sit, nec inhonesta: illi locupletes non solùm beatius viuunt, sed laudantur, qui mediocritatis

specie

ſpecie imitantur pauperes, qui ſine ſuperbia, ſine oſtentatione, ſine ſtrepitu, modico cultu magnas adminiſtrant facultates. Adminiſtrare dico, non ſeruare: aliud eſt modeſtum eſſe, aliud miſerum. Nec auarum dico ſimilem pauperi; nõ meretur nomen honoris. Quidni? Dicam ſimilem egeno: aliud enim eſt pauperem eſſe, aliud egere. Nec iſtam ſimilitudinem concedam: vacat ſimilitudo, vbi ſubſtantia eſt. Non ſimilis egeno eſt, ſed egenus: nihil habet, dum plùs habet: perdit omnia, dum ſeruat: nihil intereſt inter diuitias naufragas, & ſeruatas: perditum eſt, quod inutile eſt. Cæterùm, quemadmodum paupertas, norma eſt innocentis opulentiæ: ſic eiuſdem paupertatis norma beatitudo eſt, &, vt audacius dicam, Diuinitas. Deus nulla re ad vſum ſui eget, cui ſimillimus erit, qui minimo indigeat.

Cap. 29. Adiiciam, vtilitatem rerum potiùs pauperi eſſe, quàm diuiti; nolenti dico, quàm poſſidenti. Vtilitatis forma, vſus eſt: maior rerum vſus contemptus eſt, maior & fructus. Vſus dominium ſequitur: nullus rerum dominus, niſi qui contemnit: nam, qui nimis amat, non dominus, ſed ſeruus eſt; non tam poſſidet, quàm poſſidetur: ergo nec vtitur, niſi contemptor, niſi pauper, aut huic ſimilis: tum nullius rei vtilitas eſt, niſi bonæ; vtile bonum eſt, cùm contemnuntur, ſunt maximè bona: ergo maximè vtilia. Miraris bona contemptu fieri? Memento bonorum legitimam naturam, communionem eſſe: Non eſt bonum res priuata, ſed publica: debet pluribus adeſſe, imminutum cuique, integrum ſingulis. Deus omnium bonorum archetypum, communis res eſt, & ad omnes æqualis, ad vniuerſos tota, ad imitationem ſuam affectat omnia. Iſtam optimam conditionem boni ſolùm contemptio facit: contemni res ab omnibus poſſunt, poſſideri ab vno ſolùm; contemptæ ſatis ſunt, & cuique, & cunctis. Næ contemptor rerum inuidendæ felicitatis eſt. Verùm præſtabit, nulla re neceſſaria egere, an multis ſuperfluis abundare? Qui contemnit, non eget, nec cupiditate. Ad rem difficilem peruenit, ſecurum eſſe, non egere adhuc voto. Qui poſſidet multa, ſuperuacuis exundat; & ſunt ſuperuacua, quotquot habet: alia optat, quàm habet. Præſentibus offenſa eſt cupiditas. Nunc auſim dicere pauperem illum ditiſſimum: nam & ipſi ſuperuacua ſunt omnia, dum vltra neceſſitatem recuſat, & cui neceſſaria (ad innocentiam huiuſ generis diuitiarum iſtud eſt) nulla ſunt, dum citra voluntatem eget. Tum præſentia diuitiarum diuitem non conſtituunt: vicarium hic titulus admittit, ſi tantumdem habes, ac diuitias, diues es: nun minùs diues cenſetur, qui in nominibus pecunias habet: ditior ille pauper eſt, qui, cùm nihil habeat, nõ habet cupiditatem, cuius inopia maior eſt omni copia. Tantumdem & velut in nominibus habet, qui nolit, ac ille, qui poſſidet omnia. Quid, ſi conferas immunitatem mẽtis? Non qualitas, non numerus rerum, non valor diuitem facit. Quis, rogo, ditior, qui duo talenta, an qui vnum prædium habet? Dices, is, cui res ſit maioris æſtimationis. Dicam iam, qui ſanus eſt, Sanitatem corporis talentis & prædio emeres: plùs itaque habet ſanus, quàm qui talenta, quàm qui prædium poſſidet: ergo locupletior, cui ſanior, & valentior mens, quàm cui ditiſſima ſit cupiditas. Deinde abſurdũ erit dicere diuitem, qui pretioſa habet, & non qui ſit pretioſus: & nemo pretioſior, quàm qui pretioſa non vult, ſed pretioſiſſimus, qui nec putat.

Paupertas verò res cæleſtis eſt, læta, innocens, ſecura, ſufficiens, &, quod mireris, diues; &, quod inuideas, iuſta. Cap. 30.

Iuſtitia eſt: nam ſemper egent, & pauper honeſtas.

Diuitias compendium deſideriorum facit, non laxi ſacculi, non lati fundi, non ingentes redditus. Ad remedium indigentiæ quæris opes, ſed fruſtrà, is ſolùm non eget, qui non cupit, non qui habet. Hæc ars cupiditatis eſt, inter ſuperuacua egere. Cæterùm diues paupertas eſt, ſine alterius nominis ignominia, ſine odio inuidiæ, ſine fauore fortunæ. Iactat cum Metrodoro, in deſperationem adigens fortunam, illam vocem: Occupaui, te cepi, interclusi omnes tuos greſſus, ad me aſpirare nequis. Certè, qui fortunam non ſperat, nihil timebit. Res eſt ſacra paupertas, cui nemo inſidiatur, nemo inuidet, ſine curis, ſine periculis, ſine damnis: tota in bonum compoſita animi & corporis. Iuuant valetudinem tenuis victus, nec delicatus, labor conueniens, ſomnus moderatus, parùm molle lectum, aura & cælum liberum. Eximij generis diuitias pauper habet, innocentes ſibi, & omnibus, quas nec diſponere labor eſt, nec diſcrimen poſſidere: propter quas nemo occiſus; nemo mala aut fecit, aut tulit. Quidquid malam fecerit paupertatem, malas quoque facit diuitias: vtrumque mala mens facit. Quocumque tranſmittas venenum, ſiue in aureum, ſiue fictilem calicem, lethiferum reddet: vitium in animo eſt, tranſmittimus nobiſcum:

In ſe retinet ſtatus omnis
Quicquam miſerum, graue, durum,
Quod ſcire ſtatus nequit alter,
Experta feres leuiore,
Notáque magis ope ſiſus.
Febrem patiens modò dextrum
Mutat latus huc, modò læuum:
Nunc ventre cubat, modo dorſo:
Hinc pace caret, quia ſecum
Fert vltrò malum, ſuus omnis
Idcircò locus grauis angit.
Se corrigat, & paret intrà
Pacem ſibi, détque quietem.

Huic tamen paci, quam vult Gerſon, accommodatior paupertas eſt circumciſis curis. Quin ferè omnis mutatio miſeriæ cum damno eſt: ſi ad diuitias confugiſti, nõ fugaſti mala, ſolùm commutaſti; adde pro maiori bona. Solius animi mutatio ſecura eſt. Felicior fies, ſi alius ſis, non ſi tibi alia ſint, non ſi plura, non ſi omnia.

Hactenus fortunam, & ingenium paupertatis contudimus: nunc dignitatem non philoſophicis dumtaxat decretis, theologica etiam diſſertatione ſcrutemur. Quis dignior, qui ſeruit, an cui ſeruitur? Anne minor Rex erit, quòd manu non tractet nummos ſuos; an Præfectus ærarij, quòd alienos? Non diuitem facit adminiſtratio pecuniæ, ſed ſeruum. Simile cenſe diſcrimen inter pauperem, & diuitem: iſte illius theſaurarius eſt: ergo ſeruus; illum dominum puta. Ioannes, cui à virtute cognomen, Miſericors fuit: dominus ſuis reddi pecunias iuſſit: rogatus quos Cap. 31.

dominos vocaret, pauperes respondit. Anne iuste quereretur inops, iniustè sibi à Deo prouisum, quòd aliis superuacua adderet, sibi adhuc negaret necessaria? Falletur: ex æquo cognoscit Deus inopem suum; credo & magis suum; nec minùs amat, nisi plùs peccantem: non angustiùs, sed augustiùs prouidit: non censum eius alteri dedit, sed commendauit. Haud puta diuitibus plura indulsisse, sed commisisse: nec pauperem sine sorte reliquit, nec diuitem gemina donauit: illum noluit onerare curis; translatæ in istum sunt pro vtroque curaturum, & partem suam, & alienam, id est, pauperis administratione exonerati. Commēdauit itaque locupleti diuina illa bonitas, prouida nostri boni, sortem suam & pauperis, cum isto onere, vt huic opportuna restitueret, & exigenti necessitate redderet.

Cap. 32. Maxima ista pro vtroque prouidentia est ad meritorum cumulum. Astutum diuinæ illius mentis consilium fuit, depauperare aliquos his bonis egenis, vt omnes & diuites & egeni locupletissimi fuissent bonis non egenis, meritis, virtutibus, actionibus studiosis; vt diues distributione & ministerio erga pauperem mereretur; pauper, aut otio diuinorū, aut patientia egestatis; aut relatione gratiæ. Ideò commissa est diuiti sors inopis, non ad fructum, sed dispensationem: in illo sollicitudo maior est, maius onus; in isto maior quies, maior dignitas. Si locuples desit officio, non Dei culpa est prouidentis cum maiestate pauperi; cuius nec obinde deterior conditio erit. Præstat esse creditor iustus, quàm debitor iniquus; imò quàm æquus: nec iam pauper est, cui plura debentur, cui famuli sunt, & sunt famuli diuites. Æmulari quicumque inops Ducem Romanum potest, summam ratum felicitatem imperare diuiti, quàm esse: sunt enim omnes locupletes serui pauperum, ad ipsorum ministerium auctorati diuinitùs. Quàm benè compositæ humanæ res essent, si fas illud diuinæ prouidentiæ non temeraret auaritia. Certè ad risum esset fortunæ, ad cumulum charitatis. Petit fortuna, vbi misericordia est. Bellè Menander ait:

Si alter fortunæ semper auxilium alteri, fortunæ auxilio nihil foret nobis opus.

Εἰ πάντες ἐβοηθοῦμεν ἀλλήλοις ἀεί,
Οὐδεὶς ἂν ὢν ἄνθρωπος ἐδεῖτο τύχης.

Istam inuentionem fortunæ inhumanitas fecit, quam Deus satis magna prouidentia exclusit, infixo, innatóque edicto, exemplar charitatis, amorem proprium indicente, ne quod nobis nolumus, velimus aliis.

Nosco salutiferum, mansuro munere legem,
Vno qua cunctis prospicit officio.
Nam, cùm aliena mihi mandatur cura, necesse est,
Vt mea mandetur, sic quoque cura alij.

Appono & aliud eiusdem diuini viri Orientij:

Iudice non opus est, doctor nec quæritur vllus:
De nobis scimus, quæ bona, quæ mala sunt.

Quàm arctus hinc nexus dilatatæ charitatis, omne genus complecteretur?

Mutua constringet cura hominis hominem.

Iustissima conuentio est, vt alij curatores tui sint, quòd de aliis cures. Qui sibi detrahit, vt addat alij, nunquam tantùm detrahit, quantùm contrahit commodi: vicissitudine compensatur beneficiorum, aut memoria beneuolentiæ, & animi eorum, quibus benefecerit, sin minùs cōscientia benefacti: plus ista voluptatis afferet, quàm fuisset illa sensus, qua abstinuit. Cæterùm, quàm inhumanū est necare alios, vt te nutrias, scilicet, vt subornes interitum tuum perniciosorem, cuius calcar gula est? Apicius, maximus ventris Sacerdos, vt delicatiùs coleret, & splendidiùs, mactabat homines ad murænarum pabulum, vt humana pinguis sagina iucundiores suus experiretur palatus. Anne humanius, vt impensis mulceas stomachum superfluis, necare pauperes, quibus non subuenis? Vtrolibet modo mactas hominem ventri. Collega Apicij est, quisquis non misericors.

Cap. 33. Ingenuis honoris est, rigidè exigenda administrationis ratio à diuitibus. Ardet mūdus sceleribus, iracundiis, furoribus, homicidiis. exundat luxu, lasciuia, & omni libidine; inundat omne genus malitiæ: & tamen vna dumtaxat pronuntiatur damnationis causa, non tantùm iniuria, sed incuria pauperum tremendâ illâ sententiâ immittenda, ad diuites dirigitur. Anne pauper sine iudicio manebit? Anne nullus illi præparatus est Inferorum locus? Thronos potiùs video, solia, tribunalia. Certè si priscos spectemus, omnem Inferorum aditum pauperrimo occluserunt: nisi cum nummo illuc venire nemo poterat, quo Charontis vecturam solueret. Valeant fabellæ: iam nunc pauperum est cælorum regnum. Qui nunc Reges cæli, posteà Iudices erunt diuitum: iudicaturi venient: tunc cùm rationes sumentur de rebus pauperum iniquè procuratis, iniustè subreptis, id est, non dispensatis; ipsi quia domini, meritò assistent: causa propria agitur: nec aliter quàm de rationibus Præfectorum ærarij Imperator ipse decernit; sic pauperes iudicabunt dispensationes diuitum.

Cap. 34. Adeò interest inter diuitem, & pauperem: magnum illius onus, istius honos. Christus qui omnes nos voluit Reges, voluit non tantùm paupertatem tolerare, sed facere; vt, postquàm reliquerimus omnia, quadam necessitate boni essemus: nec depressa ad terram mente cælorum remitteremus respectum. Solerti stratagemate prouidit, vt vel ab ipsa auaritia cogeremur omnia contemnere, vt missis nostris rebus in cælum, illuc mitteremus & animum. Eundem locum occupant thesaurus & cor: in cælo erit cor nostrum, postquàm illuc miserimus nostra. Vides cupiditatem, omnium malorum semen, nunc abstinentiæ, virtutisque causam? Si omnia tua arrhas cælo tradidisti, amittes, nisi stes promissis: sic ipsa te auaritia debet cogere ad temperantiam, & amore terræ cælum amare.

Cap. 35. Adiice ad dignitatem pauperis, suffragium naturæ, licèt minus sit. Quæcumque cælo vicina posuit, pauperiora elegit, ideò faciliora, leuiora, latiora, dilucidiora: dotes, scilicèt, paupertatis sequentia, quæ dilatata est, facilis, leuis, festina, clarissima. Specta ignem, fortasse suburbia Lunæ, aut patria syderum; pauperrimus est; nihil in se, nisi se habet, purus, limpidus, leuis, perspicuus, se contentus. Quia ab ista paupertate degenerat aër, quod admittat à terra flatus & vapores, alienaque possideat elementa, iam minùs leuis est, & impurior. Aqua deinde ditior, plura monstra, & opes seruat: ideò grauior, & minùs

peruia

petuia lumini. Terra habet plurima, ditissima est, metalla, lapides, arbores, animalia: propterea & grauissima, & astris longinquior, luci resistens; omnium auarissimum elementum; condit corde suo aurum, velut in arcis claudit saxis, damnatum tenebris. Post elementa, compone animalia. Vides auiculas lætas cantantes, quibus cælum liberum est, nec serunt, nec metunt, nec in horrea deponunt: vilissima animalia sunt, quæ opes habent, mures, formicæ: vide istarum anxietates, labores, molestias: confer festiuitatem pauperculatum auium. Itaque cæli viciniam paupertas consecrauit; & ipsa quasi suapte natura cælum petit. Eleganter Gregorius Pisides ait:

Paupertas motus suus calipeta suapte natura.

Τὸ πτωχὸν ἦθος οὐρανόδρομον φύσει.

Hominem, quem cælo destinauit Deus, paupertati inaugurauit: in ipsa natiuitate nudus nascitur: dicam, & ante ipsam ex alienis factus est. Æther volucribus concessus erat, aqua piscibus, terra plantis & brutis: mutuò accepta est materia humana: limus fuit è piscium & animalium ditionibus mendicatus.

DIORISMVS III.

Voluptates excellit dolor.

Cap. 36. PRocedo ad voluptatem, tabidam & laniantem canem, vt Theologus Nazianzenus ait, cuius causa diuitias amas, ad quarum infamiam istud accedit, non esse dignas se, & esse tam indigna te dignas. Quale bonum erit, quod se non mereatur? quod propter malum sit? Nemo quærit diuitias, nisi vt gaudeat: at omne gaudium, quod pretio paratur, vilissimum est, aut malum. Minima est voluptas, quæ magno solet constare. Istam iniuriam etiam debemus opinioni, nimis approbasse voluptates, odisse omnes dolores, quamuis istud ex illo sequatur: hoc ipso, quòd admittas voluptatem, promittis fidem dolori, quem non excludes. At contrà fecit Zeno Eleates, ne priuaretur voluptate, voluit dolere. Cùm quidam vitio ei vertisset, quod conuitio verberatus, nimis iniquè tulisset: Si contumelia, inquit, vexatus, id dissimulauero; ne tunc quidem, cùm laudabor, voluptatem capiam. Inepta excusatio, id est, à superbo tunc animo, iniquè se, & res æstimanti: maxima sui fiducia erat, plures laudes mereri, aut sperare, quàm conuitia: maxima stultitia nescire, non satis compensari exemptionem dolorum feriatione voluptatum. Plura sunt, quibus doleas, quàm læteris: illud rectè nouit, eadem ianua vtrumque introduci. Quemadmodum nox sequitur diem, angor aliquis succedit nimiæ lætitiæ, nisi quòd impares sint: noctes inuenies breuiores luce; dolor tamen prolixior est voluptate: diuisam vitam habent, velut Castor & Pollux, lumen. Occasus voluptatis ortus doloris est, & illa in occasu semper est. Nemo succumbit dolori, qui victus voluptate non fuerit. Iam in hoc malignitas voluptatum patebit iis etiam, qui errant in qualitate bonorum: nam, si labores improbos putes, si dolores malos, pessimam debes credere voluptatem, quòd malis nos prodat. Illi, qui te tradidit inimico, infensior, quàm ipsi inimico eris. At is, quem deliciæ non flexerunt, resistet dolori. Miraberis, quid dicam. Vis animi, quæ vincet mollia & delicata, sufficit, vt durissima superet: violentiores sunt muliebres illecebræ, quam rigor & frons torua doloris, cui nonnunquam, qui ferreus obstat, cereus voluptati est, & totus liquefit. Inuictus ferro Annibal, victor per ferrum, victus deliciis fuit, marcuit vitiis, solutus vino est.

O noua pugnandi species, non ales arundo
Neruo pulsa fugit; nec stridula lanceo torto
Emicat amento framea, nec dextra minatur,
Sed violas lasciua iacit, foliisque rosarum
Dimicat, & calathos inimica per agmina fundit;
Inde eblanditis virentibus halitus illex
Inspirat tenerum labefacta per ossa venenum,
Et malè dulcis odor domat ora, & pectora, & arma,
Ferratósque toros oblito corpore mulcet.

Perge, ô Prudenti: narra omnia facinora mollissimæ lasciuiæ: recense fortissima flagitia delicatissimæ voluptatis plùs vrbes euertentis, quàm ignis, quàm ferrum: nullius imperij occasum inuenies, quem mollitia nó præcipitaret. Vltimum spiritum Assyria gloria inter pocula emisit: Babylonem Balthasar per gulam prodidit; Niniuen Sardanapalus per luxuriam. Certè mors alienis copiis, contracto, nempe, à voluptate subsidio, genus nostrum intempestiuè depopulatur.

Verùm, cùm voluptatem dico, cùm improbo, istam popularem & futilem cum vulgo intelligo, qua sensus fungitur. Cap. 37. Deliciæ enim nomen voluptatis ad se contrahentes infamarunt, cùm tamen sua animo excellentior voluptas sit, id est, voluptas. Æquiuoca vox ista est significat, & quod est, & quod videtur; non aliter ac homo etiam statua dicitur: substantialem & viuentem voluptatem animus possidet; exanimem & simulatam sensus Hæc discretio confundit appetitum, vt paralogismo laboret: æquiuocatione fatigatur votorum: inde cùm semper clamet, & vociferans postulet gaudia, sæpiùs mœret, æquiuocatio fuit, mala pro bonis flagitat: appetit veram voluptatem, petit pictam. Hanc igitur calumnior: hanc è bonorum albo libenter expungam. Non est bonum ista voluptas solidata malis, cui, vt semel dicam, nucleus & corpus dolor est. Iam non mireris, si hunc audieris vmbram sequentem oblectamenta: nec insulsè vtriusque indoles isthac exponetur. Occidua est omnis voluptas: vmbras promissas facit, id est, dolores, Quemadmodum occumbente Sole euigilant tenebræ; & quò ille proximior occasui iuit, recedunt vmbræ, & promittuntur; infantis vmbra gigantem tunc mentitur: ita vel minima voluptas in occasum semper suum præceps magnum protendit dolorem. Metiamur delicias cum ipsarum pœnitudine: illæ in transitu sunt; hæc adhæret: illæ momento facessunt; hæc per annos lacessit. Illæ, cùm diu aliquando fuerint, satis est, vt diu non sint: vtroque modo imminet voluptatibus periculum sui; si diu sunt, pereunt; si diu non sunt, non delectant. Pœnitentia longæua est, & quantò processerit, maior: non ita recentia odimus errata; tempore languet probatio culpæ: nulla pretiosa voluptas est, nisi accidens intenta & quæsita, dolore emitur, vilis est; atque velut anticipatæ merces carè paratur; su-

pta iustum pretium soluitur. Quid dico, emere voluptates exiguas magnis doloribus? vendimur. Anne Lysimachus non se voluptati vendidit? Cùm se Scythis propter voluptatem vendidisset, & tam friuolam, vt est aquæ frigidæ gustus; vix pactum celebrauit, cùm rescindere voluit: serò tam exclamauit: Dij boni, quàm breuis voluptatis causa, quantam deposui felicitatem! Maiores, gemitus expectorare posses, quisquis voluptates captus es in summa libertate: ingemisce; non libertatem corporis amittis, sed animi

Cap.38. Atqui non tantùm post voluptatem dolor est, sed cum ipsa: adhuc cùm est, felle est grauida, & vndique absinthij humore delibuta. Quod gaudium timore sui nō polluitur? Etiamsi desit, qui interpellat, ipsum deerit. Nec quòd timorem dumtaxat dixi, simplicem molestiam putes: atque, vt taceam, quot timor curas appendices habet, ipse non est sincerus; timet gaudium, & pro gaudio: trepida malè sui conscia mens illicitam pauet voluptatem. Auida cupiditas consternatur, ne deficiat. Nihil ita flectit omnem sensum gaudij, quàm terror finis. Postrema gaudiorum, atque, vt propiùs dicam, pedes, sunt dolores: dolendo introducuntur, dolendo stant: his semper pedibus egent: nunquam enim sedent, impatientes pausam sustinentia. Sine defectu aliquo deficeret voluptas: ægrotus potu plùs lætatur: atra bili vexati plùs oblectamenti capiunt. Iam credo è bonorum finibus deportabis, quod pollutum est: quod tam permixtum malis, tam confusum doloribus. Bonitas, res conspicua & pura est, ex omni parte integra, res rotunda, vna, perfecta, cuius titulus deest, si aliquid boni desit. Anne consistet, cùm plurimùm mali adsit? Quid, si nulli rei magis hęc bona desunt, quàm cui minùs desunt mala?

Cap.39. Adiice, quòd corruptionem sequitur interitus. Continet, imò sustinetur voluptas æmulo dolore: hostem domi habet, fugiet. Quid dixi, domi? in viscere habet, peribit. Stabilitium bonum sinceritas sua facit: æterna simplicissima sunt, & pura. Nequit bonum esse voluptas, turbida fluit, imò præterfluit, velut aqua perforato dolio. Elegantem istam voluptatis imaginem, non Architas, aut Plato aliquis vindicet, è diuinis eloquiis est, vnde extranei vsurpauere. Permanebo in illa, vt genus voluptatum distinguam: nulla plena est nisi è cælo, nisi in Deo. Pertusum dolium non vidisti plenum, nisi in flumine, aut pelago: ideò Dauid, voluptatem cælestem ab impetu fluminis demonstrat. Aliæ voluptates in sicco sunt, dilabuntur, non occupant, depleto semper corde transeunt, nec adhuc breuissimo stant, sed celeriter currunt; certè hæc solùm inuidia contemnendæ, etsi alioquin insontes. Admittamus Epicuri suffragium, maximi voluptatis patroni, sed non iniqui arbitri, quamuis illum infamarit vulgus, vt patrocinio Philosophiæ communia excusaret vitia: dicebat ille negligendas esse corporis voluptates ob breuitatem suam, malorúmque longæuitatem, quæ interitu suo pariunt: at labores adoptandos; nam & breuissimi sunt, & magnorum proxenetæ gaudiorum, vitalium, longæuorum. Quid diceret, si æterna putasset?

Cap.40. Tum neque bona voluptas est: nam bona prohibet, &, quod vix credes, ipsas voluptates, ipsa mala, quæ se non sustinent. Pacifica res & socialis est bonitas: bonum bono amicum est. Sanctissimo se fœdere bona omnia colunt. Non vides pronitatem malorum, difficultatem bonorum: per decliue in vitia ruimus, per ardua adimus virtutem: illud descendere, istud est surgere. At, quidquid sit, magnoperè iuuamus mala, fortasse non sine aliquo titulo. Quidam timuit, ne bona, & boni consumerentur, multitudine ac promptitudine malorum. Vnde igitur contradicitur malitiæ? Non leuiter credo ex concordia bonorum. Confusum & diffusum examen mala, & mali sunt: singulares vias quærunt: non eandem, non eódem incedunt: seorsim sunt, disparata: solùm est ordo bonorum. Hæc natura vnit, nectit. Nulla virtus alteri resistit: omnes vnam sequuntur, & dulcibus vicissim se amant, se admittunt, se ligant amplexibus. Ratio est communis Mercurius, ad vnum vbique tendit. Appetitus tamen & affectus, ait Simplicius, licèt idem sint in me, & in te; alud tamen appetit iracundia mea, aliud tua, & cupiditates diuersæ sunt. Mala nesciunt societatem: tumultus & turba solùm sunt: nec aliter vna sūt quàm duo æmuli: cōferunt manus, aut sibi repugnant, aut palantur, vt vel mala malis perdantur, auaritia, prodigalitate, audacia, timore; vel seorsim facilius intercipiantur à bonis. Auaritiæ non fauebit prodigalitas: faciliùs liberalitate vincetur habente in subsidium iustitiam, prudentiam, & cæteras virtutes: at voluptas ex vitiorum prosapia, aut ex eius stirpe, habet simile ingenium vitiis, impatiens fœderis. Mitto corporis voluptates obstare deliciis animi: ipsæ corporales sibi resistunt. Quid moror? Vnaquæque voluptas sibi repugnat, impatiens sui: dum crescit, se destruit: adeò nocet & ingrata est fruentibus, vt erga se ipsam reddat impotentes. Liberalius & gratissimum est, laborum ingenium: vt alia commoda taceam, non tantùm ipsis laborantibus se labor detrahit, sed validiores patientes contra se facit. At voluptas ipsos, per quos amatur, labefactat sensus: quale vulnus rationi inimicæ infliget; Quemadmodum vincitur nutritione, & abdomine sensus: ita sensu mens, duobus iam æmulis patens, sensui & victori eius. Gulæ crimen est, hebetare sensus, inducere somnum: nam vegetatiua vita potiente contrahitur & torpet sensitiua; ita, dum sensitiua pollet, subigitur rationalis.

Post impedimenta bonorum adiice, quàm liberalis malorum sit voluptas, hoc solo titulo millies conspuenda, abominanda. Ipsa fornax scelerum, fodina nequitiæ, metropolis damnorum, alueus vitiorum, philtrum improbitatis, contagium totius malignitatis, artificium dementandi. Sapienter Archytas ita precabatur: Insania potiùs, quàm voluptate corripiar. Subornat mētem ad iniqua iudicia rerum. Maximum proptereà Simplicius hoc naturæ beneficiū agnouit, breuitatem voluptatum, ne diu insani essemus. Quod damnum inuenies, cuius rea voluptas non sit? Ipsa sapientissimos dementauit: vide Salomonem: ipsa peruertit iustos; vide Dauidem: ipsa fortissimos eneruauit; vide Samsonem, vide Milonem. Totum infortunium naturæ voluptas est: maximus mentis casus, &, vt sic dixerim, animi exanimatio: motum omnem ad bonum interdicit. Pessimum hunc morbum Cap.41.

Guillelmus

Guillielmus paralysio vocat. Neque minùs eleganter Heraclius opinionem, qua voluptas munitur; Hippocrates ipsam voluptatem appellarunt sacrum morbum: impedit omnem functionem mentis, lædit principem partem, euertit Capitolium, & aras rationis. Aurelianus, priscus Medicus, libro primo Chroniôn ait: Sacram contaminat animam: illo correpti, ignari; publicis in locis cadendo fœdantur. Quòd sacer dicatur, ad inuidiam est; siue, quia caput inuadit, quod iuxta clarissimos Philosophos sacrum & delubrum mentis est: siue ob magnitudinem passionis, vt inquit Cælius Siccensis: maiora enim vulgus sacra vocauit; nam sacrum dictum mare, sacra domus; velut tragicus Poëta sacram noctem, hoc est, magnam. Quintus Serenus labem horrendam dixit, alterius nominis originem ducens à dissolutione comitiorum:

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia iusta recusant:
Sæpè etenim membris ægro languore caducis
Consilium populi labes horrenda diremit.

Imaginem vides voluptatis. Subitus est & raptus, & maximus animi morbus, & maximè caduca, infestat, deiicitque mentem, contaminat animam, fœdat ignaram sui mali: omne consilium dissipat, pessimum omen: cui similia remedia sunt adhibenda ac comitiali languori. Praxagoras libro secundo Curationum, caput iubet radi sine venere. Anne obinde priscis Romanis culta fuit Venus depilis, raso capite, quam caluam dixere? Euellendi sunt omnes molles cogitatus, omnis trica occasionis eradenda: nulla capillosa in fronte occasio ad lasciuia, ad blanda sit; sed vndique glabra, ne vel pilo arripiatur. Optima Veneris curatio, fuga occasionis est. Asclepiades fel adhibuit cameli ad eius morbi curationem: & Serenus canit:

Prodest cum veteri Baccho fel vulturis atri.

Sæpissimè deliciosis profuit fel fortunæ: est atra, & volucris. Dementatio prosperantis lasciuiæ amaris reparabitur pharmacis. Cur putas, senectus molesta est? Sapientior est. Veneiata natura senium, vbi plus iudicij posuit, detraxit voluptatibus, quibus viciniam illam ætatem satis ad redemptionem mentis exemit.

Cap.42. Si adhuc persistis, voluptatem bonum esse, te damnas malis: nam inter mala putas minora bona. Maior sæpè voluptas est in brutis, in amentibus, in infantibus. Quale bonum erit, quod liberius, quod maius potest esse in iis, quæ nequeunt esse boni? quod in pessimis est, quod in scelestissimis? Ingrata bonitas est, quæ communis est non bonis, & libera malis. Aliis, quæ opinio bona fecis, minor est communitas: licèt sufficiant, vt hominem reddant malum, non vt non hominem, id est, pecudem, aut suem, aut aliquod brutorum. Diuitiæ, & ambitio, monstra sunt humani cordis; duntaxat immutant naturam, non commutant: nec ambitio, nec auaritia Inferis est, ideò felicioribus. Vitia ista humana sunt: voluptas solùm, publica dos feorum, in suam irrationalium classem demittit rationem: ideò irrationabilior in his, quòd ratione iouetur. Simplicius ait compaginare animam corpori. Monstra dicimus, si non omnia membra consonent humani proportioni corporis; maius monstrum est, si affectus non consentiant animo & rationi. Miramur corpus non humanum, cum humana anima; miremus sine humana anima corpus humanum: caret hominis anima, qui pecorum, & brutorum voluptate vincitur. Mandragoræ, siue alius oleris radix, quæ humanam refert similitudinem, sine mente, notabilis est. Ad stuporem erit videri homines, & esse pecudes, esse truncos, nutritione occupatos. Petulantior est voluptas, quam industria prouexit: puto voluptatem robustissimum omnium vitiorum, siue quæ bruta simulant, siue quæ homines dissimulant. In primis impudentior est passionibus brutorum: ratio illam iuuat. Quidni? Ratio illi seruit: ancilla cupiditatis fit: ministerio itaque rationis insolescit. Flectitur vis mentis ad obsequium sensus. Deinde effrænatior humanis vitiis, auaritia, & ambitione: ista solùm mala fecit inuentio humana sine subsidio sensuum. At voluptates, & sensus, & opinio irritat. Æquè debet ingenio humano voluptas, ac diuitiæ, & fastus. Accedente industria impulsui naturæ vehementior & terribilior est, quàm in brutis, quarum impetum ars non impulit. Itaque voluptas humana fortissimas omnium cupiditates alit, indomitas nutrit passiones. In feris voluptas sine arte est, in hominibus auaritia sine impetu sensus. Hominum voluptas bis instruitur, arte, & impetu; violentissima est.

Quid addam? Voluptas corporalis solùm digna est brutis; labor non indignus Deo. Nec opus est meminisse sapientiorum ex gentibus, consecrantium Diuinitate Herculis labores, vt contra famam volgi authoritatem illis seruarent. Filius Dei amplexus est illos; quibus & & saginauit se; nec aliud plùs è nostris elegit. Sequamur arbitrium diuinum: per omnia discrimina toti erimus. Callidè Alexander Dardanus præmium pulchritudinis maluit: videtur à Deabus ambiri; sequutus est gustum Diuinitatis. Istud sit ad pudorem socordiæ nostræ. Suffragium Dei habemus ad contemptum voluptatis, ad honores laboris; neque minùs honorificè habendæ sunt passiones Domini, quàm patibulum. Crux olim maledicta, & ignominia Orbis, nunc adoratur, summos adornat honores Regum, coronas, vt sic dixerim, coronat. Opprobrium etiam nostri generis labores erant, pignora peccati primorum parentum: nunc pro gloria captare potes, consecrauit illos IESVS. Cap.43.

Si non honorificos, vtiles nosce. Labor est magna commendatio virtutis, fides sapientiæ, character virorum, præsidium vitæ, æmulator muneris angelici, custodit nos, & docet supellex diuinæ habitationis, vaticinium iustitiæ, &, vt plausibile aliquid habeat sensus, & opinio, auspicium est fortunæ, penus gaudij, fœnus voluptatis, natalis dies immortalitatis, aquæductus famæ. Vitis, cui ferrum non excussit lacrymas sanguinis sui, amputatis membris, sterilis & tristis iacet: vulnus cum ploratu fœcundat, suauissimos edit fructus, plenos, quò magis ipsa fletibus exhausta. Qui sauciat cinnamomum, flacten carpit. Cor- Cap.44.

rumpitur vita deliciis, quemadmodum cadauer vermibus; nec nisi alicuius doloris myrrha sistitur. Eleganter Æneas Gazeus mandragoram vocauit, soporat cupiditates: tantùm inualuit veteribus eius opinio, vt publico ritu legitimus institueretur dolor, sine quo rempublicam constare posse non credebant: anne priuatus poterit? Vt taceam pancratium & pugilarum, commune istud plurimis fuit. Spartani ad argumentum pietatis sæuitiam ostentabant: nec alia liberaliùs hæreditate donabant liberos, quàm plagarum. Adiice, quòd nihil præter se pretiosius habet virtus, nisi dolores, cruciatus, labores. Quare, dices? Quia ipsa in his pretiosa. Difficultas materia virtutis est, vt ligna & metalla fabrorum. Aurifex meliorem artis suæ materiam non reiicit: sculptor ligna seligit: nullus statuarius irascitur optimo simulacris marmori. In maiori labore, maiori cruciatu præstantior virtutis materia venit: plùs gaudendum est.

Cap. 45. Nec tantùm dolor facit virtuti, vt præstantior sit; sed vt sit. Quâdam disciplinâ naturæ, qui afflictus est, aut melior fiet, aut minùs malus. Nemo, quòd habeat plurimum auri, statim aurifex est: nec quòd plura ligna, statim faber: materia non est ars; sed paret arti. Nec statuarius desinit esse, quòd inter ligna, lapides & metalla non sit: artificium à materia pendet, non ars. Istud tamen priuilegium laboris est, quòd talia materia sit virtutis, vt & ipsam sæpè faciat, & afficiet vicinia sua, & salutari contagio artem. Discimus in labore virtutem, & ab ipso sæpè labore: dediscimus in deliciis, & ab ipsis. Traduco in exemplum Dauidem inter inuidias Saülis sanum, mitissimum. Afflictionibus, laboribúsque eruditus coluit virtutem, benignus æmulo, patiens hosti, seruauit auido cruoris sui sanguinem. Vide hunc ipsum post voluptatem crudelissimum, reum sanguinis optimi viri Vriæ, qui pro ipso fuderat. Hic est ille, cuius memoria mansuetudinis commendatur: hic est ille liberalissimus veniæ: hic ipse post venerem dedidicit humanitatem, nescivit ignoscere. Non facilè crudeliorem vltionem leges. Populum capta Rabba eduxit, fecítque super omnes tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita vt dissecarentur, & contererentur. Nec stetit hîc sæuitia: per omnes vrbes Ammonitarum eadem atrocitas grassata est: multis in locis serrauit homines, diuisit culteris, & traduxit in typo laterum. Ista inhumanitas post libidinem fuit, (frequens Litteris sacris prolepsis est:) adeò mores alienauit voluptas. Vnius Bethsabeæ amor exhausit totius naturæ charitatem. Sine exemplo crudelitatis fuit,, qui ad exemplum mansuetudinis propositus erat. Ille, qui toties pepercit Saüli, qui maledicentibus ignoscebat, qui siluit exprobratus; qui tam delicatæ mansuetudinis fuit, vt quæ, nisi impius foret, puniri debuit, (debent multa Reges,) noluit, nisi aliena manu: quæ parcere non potuit, distulit, & filio tradidit punienda. Cæterùm, illum afflatum virtutis in laboribus, non nimiùm credo deberi impedimento voluptatum, quæ tam pessimè de probitate merentur. Vnus labor multis & disparatis voluptatibus, etiam in volentibus obstat. Lepidè quidam peritus coquus Mediolanensi Duci post bellum infeliciter cum Florentinis gestum reprobanti epulas, respondit: Si Florentini tibi gustum auferunt, ipse in culpa non ero: cibi iucundi sunt, summáque arte compositi: te nimiùm concalefaciunt, & appetitu hostes priuant.

Iam quid contra dolorem causaris? Sensum, acerbitatem? Adhibe patientiam, constantiam, rationem; istâ enim lumen animi inextinctum seruatur, velut facula in pharo: perflat Boreas, fremunt procellæ, tuta erit mens; &, quod mireris, læta inter tristia. Non aliter ac oues Ponticæ, quæ, quia absinthio pascebantur, felle carebant. Ipse patronus voluptatis Epicúrus commendauit beatitudinem sapientis in summis doloribus. Quid mirum, si non tristis sit sapiens, in quibus alij inuicti, Lacedæmones pueri, Indicæ feminæ, Ægyptij Mystæ, puerperæ feræ, stulti denique amasij? Ergo, quod vicit imbecillitas in pueris, lex in feminis, error in superstitiosis, consuetudo in delicatis, natura in feris, vitium in lasciuis, virtúsne solùm non domabit? cui dolor non tantùm ferendus est, sed prouocandus, sed amandus ad infortunandam sensuum felicitatem miseram, vt cùm ratione non possimus, minis, & supplicio compensemus. Optimè Plotinus ait: Corporis, sensúsque prosperitas grauans hominem ad se detorquet. Decet autem vicissim compensatione & diuersione quadam ad optimum potiùs conferente, quodammodo corpus attenuare, vt appareat, hominem ipsum ab externis esse diuersum. Auersanda, auersanda voluptas est, vt Philistæ eos, quos amplexabantur, iugulantes. Cap. 46.

DIORISMVS IV.

Gloriæ humanæ futilitas.

NVnc dispiciamus humanos honores etiam inter bona, & quidem maxima intrusos, per magnas tamen quæsitos vilitates & mala. Satis hoc ad contemptum erat, quòd pateant contemptibilibus etiam sibi: qui vt digni aliis videantur, non se indignos putant indignitatibus. Quæ iam æstimatio, & dignitas dignitatum est: cùm promiscuè malos cùm bonis admittant? Dignos, indignósque confundit dignitas, non discernit. Scilicet, æquat meliores deterioribus, cùm præponere deberet. Nec inde maior infamia optimis potest accidere, quàm ab honore, cùm eos pessimis comparet. Maiorem puto honorem, huiusmodi honore carere, & suis moribus æstimari, non promiscuis titulis, quos error commendat. Inter bona, quæ inuenit opinio, futilius opinio ipsa est. Opinione erramus in bonis; nec bonum probatum erit, quod sola opinio sustentat; istud gloria est. Cur ergo nihil plùs nos rapiat? Ideò inquietat sui appetitum, cùm, vt mox videbimus, minùs lacessere deberet; quod sagacissima sit, contendit; ne ad manus veniat, pernicior est; elabitur plùs quærentibus, euadit suuadentes, difficillima obtentu, ne experientiam Cap. 47.

tiam suæ vanitatis facilè permittat. E longinquo nos citat. Omnia ista, quæ commentatio nostra exaggerauit bona, dissita commendantur: maiora carentibus sunt, maxima cupientibus; disparent tamen tractanti: minima experitur possessio, quæ spes magna vidit. Sæpè vota, quæ ratio non compescit, experientia præter ipsa vota damnat; discimus seducti. Gloria tamen non finit tractari, non vult periclitari opinionem sui, insequentes se vitat: voris, vbi maximè opinio, id est, error, valet, dumtaxat se concedit: conscientia quadam suæ exiguitatis conscientiam nostram fugit. Diuitiæ expectant, donec apprehendas, aut alius rapeti voluptates vndique obuersantur importunæ vsque ad fastidium sui: at gloria intractabilis, & montana est: dom quæris, fugas: non aliter ac venatores feras: remota est, ideò magna visa: quid remotius quàm id, quod nunquam nobiscum potest esse? In aliis est noster honos, alieno semper pendet arbitrio. Hinc plùs vouemus, quia non obtinemus: plùs affectamus, quod assequi minùs possumus, quod sequi non debemus.

Cap. 48. Gloria causas sui iuris habet; non ita vt voluptates, quas ipse facies; aut diuitiæ, quas, si velis, rapies. In ioanibus enim & inanimis rebus sunt, quas diligentia consequitur. Honos tamen in alterius existimatione & libidine est: non pendet solà industriâ tuâ & cerebro. Quare omnis arduum est consequi, quod tibi nunquam dare potes: qood nonquam occurret, quod necesse est, vt dent alij, vt dent multi; & difficillima est communis coospiratio, vbi non est priuata vtilitas. Quid igitur appetis? quid putas boonm, quod negare malus potest, quod inuidus volet? Quid putas bonum tuum, quod à cunctis pendet! In aliis bonis fallere te potes; in hoc falli, etiam ab aliis: non omnes vsurpare opes tuas possunt; auferre honorem possunt. Diuitiæ arbitrio tuo parent: honos alieno: illas seruare potes; istam, sicut concedit, ita seruat alius. Si omnibus impunè esset, vt pro libito res tuas auferrent, breui nemo tibi invideret, tu videres te miserum: ista licentia in honore est; cuiuis licet detrahere. Quæ maior miseria, quàm precaria felicitas, quæ in cuiusuis manu sit, nisi tua? Quid rutum erit, vbi vulgi suffragia petuntur? Felicitas sine discrimine est: securá ne erit, quæ pendet etiam ab boste? quæ tot pericula habet, quot iudicia fieri possunt? Quam, quæso, tranquillitatem haberet, qui quotidie ad tribunalia sententiam expectasset ab iniquo Iudice? Ista conditio nostra est: obseruamus omnium iudicia de nobis: expectamus iudicari, non à probis, non à doctis viris: aucupamur insensati vulgi sensum, non quouis die, sed hora: probari volumus ab his, quos improbamus. Ridiculi sumus, qui eorum timemus iudicia, quos ridere debemus, & quorum nos iurisdictione eximimus, si rideamus sententias. Ille felix est, qui arbitrio suo felicitatem habet; qui vult, quæ potest. Quàm miser ille erit, qui non à se, sed ab omnium libidine expectat felicem esse, quòd dicatur; qui vult, quod solus alius potest? Certè bonum non erit, quod seruum facit; & facit, quidquid alienum arbitrium facit obseruare. Quantus seruus ambitiosus erit, qui tot obseruat heros? Esséne mancipium aliquod, quod posset viginti tolerare dominos ætate, moribus, ingenio, gustu diuersos? Quantùm discruciabitur gloriæ auidus, non viginti dumtaxat heros, sed populos dominos habens moribus, & gustu non diuersos, sed auersos; obseruans senes, adolescentes, feminas, viros, nobiles, plebeios, lasciuos, auaros, eorum gestus & nutus, vt oracula captans? O miserrimam seruitutem ambientium! Si duci affectibus propriis miserrimum est, quale erit pendere alienis? Quolibet verbo, ne dicam contumelioso, sed non honorifico, adurimur: ô delicatissimum bonum bonoris! ô timidam felicitatem è lingua inuidi pendulam! Si ea naturæ iniquitate compositus fuisses, vt ad singula verba febri corriperetis, infelicissimum te putares; ânne beatiorem te præsumes, cùm ad singula verba, nisi adulationes excipias, inflammeris, exedaris, frendeas? Quæ febris æstus depascens ita languentem iostat, vt fanum vel veritas obiecta? Quantùm mendacis iniecta sauciabunt? Magnum adiecimus pondus miseriis humanis, cùm tolerabiles non putemus, quæ è conditione nostra veniunt; addidimus maiores nostris conditionibus. Ferre mala necessaria nequimus, adiungimus voluntaria: nec aliter quàm Arsenio ostensa est mundana amentia; succidimus laturi plura ligna, cùm prima strues nequeat portari. Verissimè Guigo admonet: Ecce huic corpori immixtus satis miser eras: omnibus enim eius corruptionibus, vsque ad morsum pulicis, vel forunculi, subiacebas. Non suffecit hoc tibi: immiscuisti te aliis, quasi corporibus, opinioni hominum, admirationi, amori, honori, timori, & aliis similibus; & sicut ex corporeis, ita ex horum læsione dolore afficeris: ipsemet ligna, quibus combureris, tibi adhibuisti.

Igitur contemnenda & despuenda est censura vulgi: Cap. 49.

Nec te quæsiueris extrà.

Ne simus, id est, ne putemur contempti: non fama æstimemus nos: sed conscientia: non bonitatem censeamus testimonio alieno: neque gloriam putemus laudatos esse; sed laudabiles: & ille maximè laudabilis est, qui perseuerat non laudatus, laudabilis esse. Nemo placere multis potest ea re, quæ displicet multis; contrarietatem morum dico. Plausus malorum, id est, plurium, optimo modo parari nequit. Puerorum dictis non irascimur; ignorant, quid dicant: cur ineptiis maiorum excandemus, magnitudine, non sapientia pueris præstantium? Aut quod audisti, falsum fuit, aut verum: si falsum, dicentis ignominia est: si verum, admonitio tua. Nulla contumelia est, nisi feceris tibi, nisi putaueris. Notius vitium tuum factum est? Ne vlciscere æmulus, te corrige; &, vt Telephus, cuspide, qua læsus, te sana. Eleganter Antisthenes dixit, aut amicis ingenuis, aut acribus aduersariis opus esse. Non aliter monemur: nobiscum contenti simus amplissimo conscientiæ theatro. Vt gaudeas thesauro inuento, non expectas, donec alij sciant; virtute, etiam ignaris omnibus, lætare.

Porrò,

Cap. 50. Porrò, cùm ista gloriæ cupiditas tam infausta sit, cum priuilegio & plausu accipitur, (fortassè quòd plurimorum bonorum occasio fuerit, licèt mala sit,) & velut quasdam commendatitias litteras habet: nam, cùm cupiditatem diuitiarum, cùm auiditatem voluptatum omnes damnent, gloriæ æstimatores commendantur, legitimis pronocantur præmiis, magnificis elogiis; generosi, magnanimi dicuntur: qui tamen tam viles, tam pusillanimes sunt, vt contemptis animi bonis, gloriemur etiam malis corporis; qui tam futiles, tam vani sunt, vt vanitatis suæ monumenta faciant, qui præmium vitæ satis putant titulum sepulcri. Nihil plùs amant, postquàm vana, & stulta fecêre, quàm iterum vanè laborare, vt ipsa vana faciant immortalia: de saxo, aut lapide confidunt æternitatem, quam à virtute reiiciunt: securam in vno lapide putant diuturnitatem & gloriam, quam retinere non potuerunt ciuitates potentissimæ, quarum ruinas sine nomine videmus, aut audimus nomina ignorantes situm. Collocant, scilicet, aras vanitatis suæ, nec aliter, quàm Thurij Boream, adorant ventum. Hinc aliud ambitionis priuilegium, quòd immortale vitium sit. Illuc temporum ambimus, vbi non erimus. Nemo quærit voluptates; nemo congerit opes, quas post mortem habeat: honores tamen posthumos maximè venamur; stultè, cùm diuitiarum distributio, defuncti voluntatem sequatur; honorem disponere non possit, non legare alteri: nempe, nostræ diuitiæ potiùs sunt, non honos.

Cap. 51. At, tanta æstimationis æstimatio non potuit negare periculum: ipsa legitima authoritas, quæ ad gloriam prouocat, à gloria auocat. In ipso apparatu honoris præparauit contra ipsum contumeliam. Iudicauit vincendam gloriam, & posse difficillimè vinci, propter quam regna fuerunt victa: namque, de quibus ciues confidebant Rempublicam, non confidebant Reipublicæ gratiam. Duo maxima pericula in summis honoribus notarunt, duósque superstites hostes stratis hostibus manere, inuidiam alienam, gloriam propriam, & hanc terribiliorem. Pharmaca vtrique præpararunt: omnium autem inuidiæ vnum duntaxat apposuêre amuletum; vnius suæ gloriæ plura. Tantò iudicarunt infensiorem gloriam liuore. Medicamentum inuidiæ bulla præstitit triumphantium, è collo suspensa, iis intus præparata remediis, quæ valentissima sunt visa. At gloria non vno præuenta modo est: pluribus viis admonebatur non tantùm conditio humana, sed quòd magis contemptui esset, fortuna. In primis Imperator, qui Reges captiuos duxerat, seruili adornabatur insigni, ferreo annulo, exæquatus victor victis. Minas fortunæ aduertebat appensum è curru flagellum, &, vt timeret, vltra dolorem & ignominiam, tintinnabulum periculum admonebat capitis. Tum seruus publicus, is carnifex erat, importunè refutabat acclamationes & applausus, commemoratione humanitatis. Post mercatiam naturæ, erat alia non minùs importuna fortunæ. Assidebat triumphanti in triumphali epulo minister, istud repetens conuitium: Magis seruo tuo parco, quàm tibi. Nisi hoc sufficeret, aduocabant conscientiam, & quam erubescentiam sui, quem timorem fortunæ non exprimebant, qui fortunam multis sequestratat, simulabatur minio genis tinctis, ad imitationem pudoris. Tot remedia vix vni obstabant superbiæ: & vnum satis tot inuidiis, quot viderant, quot gratulabantur, quot fecerant gloriam. Septimum ad hæc & maximum amuletum credimus fuit aduersùs fastum, sapere: istud, quia concedi non poterat, admonebatur lauro ferto.

Cap. 52. Maximus enim error est, & cùm appetitur gloria, & quemadmodum petitur: & ipsa, & via ipsius ignoratur. Gloriamur in his, quorum pudendum erat: ex meliori veste, ex generosiori equo, ex præstantioris serui officiis: alienis superbimus virtutibus. Hócne podor est, & argumentum vilitatis, qui, quòd propriis careamus laudibus, alienas vsurpamus? Quid? solennibúsne licebit honoribus gloriari, dignitatibus, potestatibus, & muniis publicis? Fortassè erubescere potiùs: nam, quem honore indignum iudicas, nunimè ob honorem dignum reuerentia putabis. Iste honor ad pudorem est, qui malos, aut facit, aut monstrat. Quot indigniores dignitas ostendit, quot contemptiores fecit, dum publico contemptui obiecit? Sed non sine talione. Parem vicem dignitatibus indigni reddunt, quas suis moribus contaminant. Elegantissimè Georgius Pisides cecinit:

φεύγει δὲ τιμὴν τὴν καλὴν ἀτιμίαν,
Πολλὴν τε δόξαν, τὴν ἀδοξίαν ἔχει

Fugitque famam, cum decentem infamiam, ingloriámque gloriam multam tenet.

Supremarum potestatum honores, plus inglorij sunt, nisi habeat gloriosus, id est, probus: ipsi neminem clarum, neminem felicem fecerunt; satis est, si non miserum felicitate, si non summa potentia timidum, &, quod plùs miseris, imbecillum. Parum & miserè potest, qui id minùs potest, quod magis cupit. Qualis potentia erit, quæ se nequit securam facere, quæ se conseruare non potest, quæ in seruientium potestate est, quæ non minùs timet, quàm terret; quæ, quod potest in aliquem, nequit facere, quin aliquis in se possit; quæ non potest contra cupiditatem propriam, contra odium alienum? Adiice stultitiam, non tantùm gloriari periculis nostris, non tantùm alienis virtutibus, sed vitiis propriis. Audi Carthaginensem Ducem:

Mihi magna satis, sat vera, superque
Bellandi merces sit gloria: cætera vobis
Vincantur.

Nónne potiùs pax? nónne Reipublicæ fides, bonum publicum? Quomodo gloriam poruit mereri ab hominibus, qui, vt gloriam mereretur, tam pessimè de hominibus est meritus per tot clades, & cædes, quibus sui & alieni cecidêre? Sed tam inepti sunt homines, vt inhumanos putent gloriosos, Cæsarem aliquem, aut Alexandrum, quibus sat erat ad gloriæ mulctam, ipsius gloriæ cupiditas intolerabilis etiam sibi. Infames potiùs sunt, qui malunt famam magnam, quàm bonam, qualia fuerunt Manlij Capitolini inepta vota. Plærumque his gloriæ fuit fortunata temeritas, felix inhumanitas.

Cap. 53. Adhuc fallimur, honorem ex virtute æstimantes bonum nostrum; non est, sed alienum. Cùm honorari cupimus, benè optamus aliis, pessimè

pessimè nobis ; aliis optamus virtutem ; nobis periculum. Aliena virtus est honorari, propria honorare. Honor solùm est accidens virtutis, & potiùs argumentum dixerim, quàm stipendium. Maior honore ille est, qui minimè è plebe captatura mercedem sui, quam ingratum vulgus non consuescit soluere, nec si gratissimum sit, poterit. Licèt honos propter virtutem sit, non est propter virtuosum. Propter improbos potiùs est, ad testimonium suæ præstantiæ, vt quam honorant, aut vident honorari, velint æmulari, inuidere, sequi. Quemadmodum pharus & accensæ faces dirigunt cursum nauigantium, non eas nautæ appetunt : ita gloria & claritas indicat, quod sequendum sit, non ipsam appetere debemus ; sed quod ipsa monstrat, & probat, probitatem, virtutem. Itaque virtutis solùm gloria est : sed neque in virtute gloriandum est, neque per virtutem honos ambiendus, ne contemnamus id, propter quam honoramur.

Cap. 54. Nunc viam honoris excutiamus, in qua etiam conscij eius errant. Sat est ad errorem, si ire velint : ignominiosa citò fit gloria quærentis. Rectum enim iter intentabile est ; sed peruium non tentantibus, quò itur, licèt nescias ire; quò itur, quin velis ; imo tunc maximè, cùm nolis. Appendix virtutis, honos est : accurrit quærenti aliud, id est, virtutem, ipse minimè per se appetendus : quare iam digreditur à via, qui ex proposito graditur rectà intentus honori ; decidit à virtute, cuius accessio est gloria. Virtus non est, vbi præter ipsam aliquid etiam ipsius petitur. Quare, qui quærit honorem, hoc ipso amittit illum, dum amittit virtutem, sine qua honor non est ; qui, licèt propter virtutem sit, & ab ipsa, non est per ipsam. Tam abest quærentibus gloria, vt his turpius fit. Iam cùm quæris, infamis es ; & licèt per virtutem quæras, per infamiam quæris, si quæris, & non accidat. Hoc ipso quòd velis laudari, indignus fies laude. Aduoco conscientiam omnium vota honoris occultantium, non occulta erubescentium. Nónne infame est vsurpare aliena? Hoc facit, qui honorem cupit, siue per infamiam, siue per virtutem. Nam, qui honorem sibi per virtutem quærit, si rectà illum intendat, virtuti abstulit, quod sibi vsurpat. Ἀρετῆς τρόπαιον μάλιστα ἄριστον, τὸ μετὰ κινδύνων, καὶ θλίψεων, καὶ παραδειγματιζομένην ὑπὸ τῆς κακίας ἀνταγωνίζεσθαι τὴν ἀρετήν. Hæc ait Photius in epistola ad Arsenium. Intimandum tamen est optimum dictum pessimi hominis, & non honorem quærere, sed virtutem, etiam cum contemptu diligere ; imò contemptum cum virtute, & sine virtute, dum non contrà, non timere. Errant itaque, qui quærunt gloriam, quam nemo veram inuenit, qui quæsiuit ; dum hoc ipso, quòd quæsita sit, amittatur. Ille solùm gloriosus, qui contempsit & se, & gloriam. Nemo honorabilior, nemo magnanimior humili, qui non sua, sed etiam se despexit ; non honorem, sed honorandum quoque. O quàm magnus animus, qui ipsam animam contemnit ! qui se rerum dominum ! Quò res minùs æstimamus, plùs æstimamur. Inæstimabilis erit, qui ipsam æstimationem non æstimat. Velut in bilance comparemur rebus ; quantò vna lanx deprimitur, tantò attollitur altera ; tantò vilescimus, quantò res pretiamus ; tantò attollimus, quantò ipsas æstimatio deprimit. Magnus est, qui parua omnia dicit : maximus, se, inquam, maior, qui se ridet, qui se negligit. Ille honoratissimus, ille dignissimus, qui honores, qui dignitates despicit. Cassius Longinus in libro περὶ ὕψους, egregiè inquit : Θαυμάζουσι τῶν ἐχόντων τὰς τιμὰς, δόξας, τυραννίδας. μᾶλλον τοὺς δυναμένους ἔχειν, καὶ διὰ μεγαλοψυχίαν ὑπερφρονοῦντας. Quare securior honoris via, eiusdem contemptio est. Magis dignus fit, qui recusat, quo dignus est : dilatat honorem, quem spernit. Hic maximus est, cuius gloria est inferior, aut virtute, aut cupiditate : nec tantùm illum esse delatus honos monstrat, quemadmodum contemptus maius quid quàm mereri facit, qui quod meretur, non expetit.

Prima virtutis flos est, per pericula, & calamitates ad contemptum & obscuratam à malitia virtutem anhelare.

Mirantur habentes honores, glorias, regna : magis admirandi sunt, qui possunt habere, & propter magnanimitatem despiciunt.

Cap. 55. Vtrumque humilem, & superbum contemptio facit : illum contemptio sui ; hunc aliorum : illum contemptio rerum ; hunc personarum. Prudentissimè ille :

Iudex ipse sui totum se explorat ad vnguem.

Contemnit se, quia dignouit sua, quia minorem se noscit : superbus cæco iudicio ignarus sui, & rerum, se præfert aliis, sua sibi ; tam damnaris, siue stultis, siue iustis votis, vt dum æstimari vult super alios, in contrarium relapsa cupiditas faciat contemni ; & , quod miteris, non solùm, quòd contemnant alij, sed ipse se infra omnes. Nunquam sibi placere vult, sed aliis : alieno se taxat arbitrio, nullam suæ mentis fiduciam habet ; cuius, etiam mendaci, (nam adulatoribus fidem prodigit,) de se potiùs, quàm sibi credit. Hoc contemnere est, hoc subijci aliis. Quid ? Humilisne superbus erit? Non. Vilis est, & ab ipsis, quos putat viles, pendens ; mendicatque honores sui contradictione iudicij.

DIORISMVS V.

Ex comparatione vitæ, & mortis.

Cap. 56. Demum posituri vltimam manum opinioni, vitam, & mortem conferamus, & inter vtramque dirimamus litem. Vulgus, bonorum maximum, vitam putat ; mortem, malorum potissimum. Fallitur non minimè : atque vt in cæteris bonis aberrauit, in maximis maximè errat ; namque potiùs vita, maximum malorum est, si non benè viuis ; & mors, bonorum maximum, si non malè moriaris : nec malè moriens, nisi malè vixeris. Vita non bona spatium malis, & sceleribus laxat ; mors non mala finit mala, & miserias. Ictericis ob amarum humorem amarè afficitur dulcissimo melle : sic mali malè iudicant mortem, dum malam putant ; sed non est mala, nisi illis, quia, fecerunt malam pessima vita. Suffragiis nihilominùs hanc litem dirimamus, non quæ numerentur, sed ponderentur. Omnis Philosophia contra vulgarem opinionem inauguratur ; & quam multitudo timet, docet semper contemni, interdum optari. Quocumque namque sapientum contemptio fatorum non immortalem fecit ; quorum enim vitam memoria mortis composuit, hos memoria suæ vitæ à

morte reuocat posteris. Socrates consummauit sapientiam libidine moriendi, Pythagoras facilitate, Anaxagoras garrulitate, Calanus adhuc temeritate, omnes contemptu. Nullus sufficiens titulus odio mortis est, plures voto; siue respicias, quid ipsa sit; siue quid ipsi accedat; siue mala, quibus asserit; siue bona, quæ insert; & quia ipsa malum non est; & quia bonum est: quin, licèt malum esset, non compensaret bona, quæ confert; licèt bonum non esset, non exæquaret mala, quæ aufert.

Cap. 57. Quid habet egregium vita? contentionem, & pertinaciam miseriarum, quarum multitudo tant obruit formidinem, quas nimia assiduitate minùs timemus. Supplicium animarum Orpheus putauit, vitam, simile illi, adiecit Aristoteles, quo viui cadaueribus constricti, os ori, pectus pectori, manus manibus, atrocissimè cruciabantur. Constringitur pura, æternáque anima putri, fluidóque corpori. Rogo, si hominem repentè condidisset Deus, vsu mentis libero & perfecto, in cuius conspectum vniuersum genus nostrum dedisset, credo, vt primum dissiparet obtutum, impingeret, & lacrymis contaminaret oculos occurrens aliquis miser: aut orbum oculis offenderet, aut mutilum manu, aut claudum, aut mendicum, aut decrepitum, aut languentem, aut exulcerantem, aut rixantes, aut proditione & homicidio occupatum, aut furentem, aut flentes plurimos: & si intima penetrasset, omnes desiderantes; maxima miseria cupiditas est. Fortasse tali facie rerum attonitum pœniteret vitæ: in vterum libenter relaberetur nihil. Proptereà natura solers rationem lentè, & auarè dispensat, ne ex abrupto malis terreamur, sed assuetudine feramus minus ingratè. Abner, Orientis Rex, filium ab infantia magnificis clausit Prætoriis; &, ne aliquid humanum sciret, prohibuit omnem miserum conspectu: curauit, ne quid triste, nec flebile videret, nullam calamitatem, nullum morbum, nullum pauperem, nullum dolentem, nullum senem: semper coram illo placida dici, agi. Stultissimus conatus, claustris, & muris obstare tristitiæ; & fores occludere mœrori, cui patuit ianua vitæ. Per ipsa oblectamenta inuasit tristitia; per ipsas voluptates irruit dolor sui fastidio. Tam constat instabilitate cupiditas, vt continua lætitia tristet. Certè licèt omnes Abner miserias interdiceret præsentia filij, non potuit sensu: licèt posset omnia arcere mala, non potuit cupiditatem. Cupiit filius. Iam tristis inter læta fuit. Et quid putas cupiisse? Non tam lætum esse: tædio enim tantæ iucunditatis petiit à Rege claustra illa miseræ felicitatis violare: intercepit suis votis patrem, qui, ne tristaret filium, consilium non tristandi violauit. Permisit adolescentem exire. Cauit tamen, ne quid triste, quà transiret, occurreret: omnes cæcos, omnes informes, aut mutilos, omnes pauperes, omnes senes amouere via iussit. At, vbi sic diligentia potuit, vt omnes miserias celaret? Tot sunt, vt abscondi nequeant, non dico tolli: non ita valuit potentia, ac infirmitas humana, quæ inuito Rege se exhibuit; offendit adolescens leprosum & cæcum, obstupuit, contremuit, velut qui ad spectrum subsistunt exanimes: rogauit, quid illud esset: consciúsque fructum esse humanæ vitæ, satis hoc fuit ad contemptum eius, ad displicentiam omnium voluptatum, ad tædium deliciarum: & quò minimam partem vitæ haberet, vbi maximam habet fortuna, renunciauit, si non vitæ, spei vitæ, aut, quod pretium vitæ multis fuit, regno, & fortunæ: confugit, qua valuit diligentia, ad similitudinem mortis, vt, si non tutus, securus foret. Si tam leui iniuria adeò offensam vitam habuit, quid putas, si libraret per vniuersa obtutum, & lynceis effoderet oculis mausolea vermium, caueas saginantium se saginatis? Si lustraret omnes angulos Orbis, & sordes aspiceret, quibus celebrantur fundamenta vitæ, quibus dedicabatur nostra miseria, doloribus matris, fletibus infantis? Quid, si penetraret & cubilia & pectora? lacrymantes videret, & optantes: videret fastidientes: hunc deflere sponsam; illum liberos: hunc famelicum; illum nauseantem: hunc sollicitum pro necessariis; illum anxiè occupatum superfluis? Quid, si nullam inueniret sine ludo fortunæ domum, nullam, sine lacrymis? Quid, si tot, quot dolor exurit, quot morbus infestat, quot curæ deuexant, quot cupiditas sorat? Fortasse tot calamitatum visis attonitus detrectaret vitam, qua sic miseriis morimur, qua sic in nobis miseriæ viuunt. Optaset ad minus industriam tot se eximendi malis: gauderet, si renuntiaretur inuentus libertatis modus, si audisset & aliquos assertos, quibus maximè inuideret, nihil magis cuperet, quàm illum modum scire: cùm primùm audiret mortis inuentum, maximè probaret; credo, & optaret. Quin si deliberaretur, an miseris mors concederetur? Suffragium non negaret: quod tunc votum fuisset, nunc fauor erit.

Cap. 58. Si quis furentibus circumseptus feris hinc irruentem in se spectaret impetu tygridem, illinc exerto vngue leonem, indè tortuosum colubrum, aut illum, qui sensu necat,

Sibiláque effundens cunctas terrentia pestes
Ante venena necens, latè sibi submouet omne
Vulgus, & in vacua regnat basiliscus arena.

atque plebem vndique ferarum, & venenatorum, vrsos, tauros, lupos, scytalas, chersydros, dipsadas, lepedones; ad hæc, impetu telis, cuicumquaque pericula hauriens, quo pretio emeret iste spem; quanti faceret exitum? quæ maior putaretur felicitas, quàm tot reddum periculis? Anne minor erit malis eripi maioribus? Circumdant nos, imò inundant cupiditates ferocissimæ; dilacerant nos votis, fortuna [illegible] iaculis nos sauciat fortiter; vndique malorum ambitu conclusi sumus; vndique miseriæ inuadunt: quædam minantur; quædam torquent; imò iam, omnes torquent, dum minantur aliquæ: minas timor facit tormenta. Inuentum diuinum mortem habes omnium horum malorum euasionem. Illa facit, ne miseria æternùm procedat. Nescio quo pacto timemus, cuius tot sunt philtra, quot damna vitæ? Satis est periculum, vt amies securitatem. Sola mors malis nos securos facit, sola curat tot mala. Hausta cicuta Socrates Æsculapio fieri sacra iussit medicinæ Genio, panaceam mortem agnouit:

uit: omnium malorum remedium est, quo desinunt omnia.

Cap. 59. Ridiculas fudit Xerxes lacrymas meritò ab Artabano refutatas, cùm ab eminenti iugo circumquaque demisit oculos, vtriúsque tot homines, quot sufficerēt inuertendo Orbem, à quibus nec montes, nec mare, nec natura secura fuit, nec cælum, si placuisset, clarum: fleuit fata omnium celerrima; timuit, quos ad mortem præcipitabat, solennes hostias insaniæ mactaturus suæ, intra centesimum annum mori: cita illi mors sæcularis est visa. Satius fuisset flere, quia tam lenta, & ignaua, vt per sæculum laxaret vagari mala. Sane, si, quemadmodum è vertice illo vidit homines, vidisset etiam humana; siccaret madida lumina memoria mortis medicaturæ omnibus; nec timeret illam, quæ timenda tollit. Non est mala, quæ redimiet malis. Si rogarem vitæ, mortísque expertos, vtram eligerent, an repetere illam, an seruare istam; nemo vitam, nisi indigniores illa; nisi ij, quibus pessima fuit, repeterent; eos autem, quibus bona præcessit vita, nunquam pœnituit, nunquam pœnitebit mortis, nunquam cupient vitam; quam plùs mortui formidabunt, quàm viui timuerunt mortem. Stanislaüs Polonus, vir summæ sanctitatis & constantiæ, optionem cuidam dedit, vitæ, aut mortis; qui tamen maluit iterum mori, quàm secundò viuere: fastidiuit vnam vitam, non duas mortes.

Cap. 60. Quid iam opus erit Inexpertos vtriusque rogare? Si animæ subsisterent, vt Origines aliquis delirauit, vt Cebes, vt Plato, vt Hermes, vt quique Philosophi fuerunt, Patriarchæ Hæreticorum, antequàm in vulua clauderentur; recusaturas putares carcerem illum angustum, fœdum; volui sanie seminali horrerent. Quid, si renuntiaretur, nouem mensibus futuras in caligine lucis; plusquàm nouem annos in caligine rationis aut hallucinatione; Quid, si labores, necessitates, sitim, famen, quibus ante experirentur miserias vitæ, quàm haberent? Iam ab ipso vtero eruditur infans miser esse: fuga famis agitat fœtum, vt claustra vuluæ violet, & in luce speret remedium. Egreditur, iuxta Hippocratem, ad quærenda alimenta exteriùs, cùm intus materna annona non sufficiat. Sed à miseria in miserias labitur. Quid, si per foramen aliquod perspicerent paralyticos, cardiacos, cancro exesos, scabiosos, podagra, lapilloque laborantes, & alia sexcenta mala, qualia Pherecydem, aut Antiochum, aut Herodem, aut Leurharen suos vesana rabie laceratos dentibus artus deuorantem, suum ebibentem cruorem, inuasêre? quid, si ea, quæ ampliauit nostra cupiditas, æmulationes, bella, homicidia, clades? referrent pedem fortasse & obturum, ne tot mala viderent, ne dicam periclitarentur, aut ferrent. Plato suspensionem rationis infantiæ, hallucinationem pueritiæ, stupori, terrorique animarum tribuit, quo corripi putauit, in has demissas miserias, translatasque à luce in tetrum, obscurúmque carcerem & corporis & Orbis, quasi conturbatæ sorte sua extra se essent. Ad augmentum turbationis adiecit Proculus conditionem mutationis, multitudinisque, certè malorum, miseriarúmque, in quam depulsæ sunt. Adijce; quid si audissent lætiorem partem vitæ; faciliores lacrymas habere, & florem suum marcere fletu assiduo? Terret pueros flagellum, quorum festinitatem metus ludimagistri funestar. Quid, si optatiorem partem nouissent miseriorem?

Multa senem fragilis vexant incommoda carnis:
Nam macie turpi tabescunt languida membra,
Tunc genuū iuncturæ riget, venasque per omnes
Illius in toto frigescit corpore sanguis!
Sic baculo nitens artus sustentat inertes.
Quid tristes memorem gemitus? quid tædia mentis?
Somnus abest oculis.

Illæ verò tum primùm consternatæ, postquam se condemnatas intellexerunt. Quid misera id turpe gessimus, tanquam dignum supplicijs, quæ nos ob merita nostra maneant, vt humido, frigidóq; corpori præbeamus necessaria? Oculi nostri haud amplius diuinas conspicabuntur animas, quandoquidē parui sunt ac exigui humoribus & orbibus præditi. Auctorē verò generis nostri cælum suspicientes, gememus semper, atque interdū haud videbimus, quēadmodū Orpheus. Lumine conspicimus, oculis nil cernimus vnquam.

Adijce Columbano aduenitios morbos: confluunt enim in senectutem, & stagnantur omnes sordes vitæ; & ibi cùm maxime moribundi sumus, renascuntur extinctæ ægritudines. Nullo maiori alueo influunt amnes, quàm vbi desinunt. In hoc tamen agnosco beneficium naturæ arcentis senio voluptates, vt lanior, viuaciórque animus morti insuefieret, aduocatisque dolores, vt vel inuiti concupisceremus fata, saltem ne oderimus. Veráne ista crederent animæ illæ prospectantes, aut auscultantes omnia? an spectrum, an fabulam? Si vera putarent, libentissimè mortem præferrent: nollent nasci, sed saltu præterire vitam, cuius lætior pars flebilior est, cuius optatior est tristior. Nec mirror Isidem in libro sacro animas iussas subire corpora, dixisse consternari: Αἱ δὲ τότε πρῶτον συγνάσασαι, κατακρίτους ἑαυτὰς μαθοῦσαι. tum alias gemuisse, & instar ferarum eiulasse, alias viperarum ritu stridisse, alias lamentatas. Camephes istas animarum querelas scripsit: Τί ταῖς δυστήναις ἡμῖν ἀπρεπὲς οὕτως πέπρακται; τί τῶν κολάσεων τούτων ἄξιον ὃ καὶ τὰς δειλαίας ἡμᾶς ἁμαρτίας περιμένουσιν, ἵνα διὰ τὰ πονηρὰ τῆς ἐλπίδος πράξωμεν, ἵνα τῷ ὑδαρεῖ καὶ ταχὺ διαλυτῷ σώματι περιζῶμεν τὰ ὀστίδια; Ὀφθαλμοὶ τὰς οὐκ ἔτι τοῦ θεοῦ ψυχὰς χωρήσαντες, ὀλίγοι καὶ παντελῶς μικροὶ τῶν ἐν τούτοις ὑγρῶν, καὶ κύκλων. Τὸν ἑαυτῶν πρόγονον οὐρανὸν ὁρῶσαι, στενάξομεν ἀεί, ἔτι δ' ἔτι καὶ ὁ βλέψομεν, οὐδ' Ὀρφεύς.

Τῷ λαμπρῷ βλέπομεν, τοῖς δ' ὄμμασιν οὐδὲν ὁρῶμεν.

Κλαῖαι γὰρ κατεκρίθημεν, καὶ τὸ βλέπειν ἡμῖν οὐκ ἄντικρυς ἐχωρίσθη, ὅτι χωρὶς τοῦ φωτὸς ἡμῖν τὸ ὁρᾷν οὐκ ἐδόθη. Τόποι τοίνυν καὶ οὐκ ἔτι εἰσὶν ὀφθαλμοί, οἷς δὲ καὶ τῶν συγγενῶν φυσώντων ἐν ἀέρι πνευμάτων ἀκοῦσαι τλήμονας οἴσομεν, ὅτι μὴ σύμπνεομεν αὐτοῖς. Οἶκος ἡμᾶς ἀντὶ τοῦ μεταρσίου κόσμου τοῦτο ὁ βραχὺς ἀναμένει καρδίας ὄγκος. Ἀεὶ δ' ἀπολύσας ἡμᾶς, ἀφ' ὧν εἰς οἷα κατέβημεν: Ἀπόλυσον τὸ λυπηρόν, δέσποτα, καὶ πάτερ, καὶ ποιητά, καὶ ταχέως οὕτως σῶν ἔργων ἠμέλησας, διάταξον ἡμῖν τινὰς ὅρους, ἔτι καὶ βραχέων ἡμᾶς ἀξίωσον λόγων, ἕως ἔτι δι' ὅλου τοῦ περιφανοῦς ἔχομεν βλέπειν κόσμου. Petierant animæ ad solatium vitæ mortem, & siquidem in corpore victuræ essent, ad minus tandem mori: post non viuere nihil antiquius fuit, nihil beatius, quàm citò mori: adeò præ vita optanda est mors.

Etenim condemnatæ fuimus miseræ, neque nobis aspectus planè attributus est, quoniam is lucem requirit. Quocirca locorum interualla oculorū visum adimunt, misere quoque cognatos in aere sonantes audiemus, quod ipsis non adsimus spiritus. Iam domus nos pro sublimi hoc mundo parua cordis moles manet. Qui autem nos absoluis, de qualibus in qualia translatus? Tu verò, Domine, Pater & opifex, quī id faciles tua negligis opera, terminos nobis quosdā statue, ac vel paucis nobiscum age, dum per totum nobis licet mundum despicere.

Cap. 61. Vitæ autem, opinor, nulla consideranti pars optata erit. Tota tot laboribus constructa est, vt ipsa sibi sit molesta. Velut fatigati salebrosa & accliui semita, quiescunt paululùm, vt recreentur, anhelent, resumántque spiritus, quo procedant iam placidiùs per decliuia & plana: ita vita ista

ista confragosa, & quiete, & pausa mortis indigebat, vbi respiraret, emitteretque liberum spiritum resumendum posteà ad progressum æternitatis. Immortalitatem nostram vita fatigata nequit continuare: tam longum iter interruptè peragi non poterat; mansio necessaria fuit: diuersorium mors est, vt inde repetamus expeditionem immortalitatis. Quid? nec spectare seram mortis pausam potest: per interualla, & ferè passim quiescere est necesse: quemadmodum viatores nimis fatigati post aliquos gressus sedent, nec dilatant recreati ad hospitium; ita ob nimiam laborum, molestiarúmque importunitatem, non expectatur diuersorium, non expectatur mors, in ipsa via cogimur morari. Quid somnus quotidianus est, nisi lassæ & deficientis vitæ necessaria pausa, & reparatio? Adeò præstat mors vitæ, vt mortibus vita sustentetur, id est, immortalitas somno eiusdem mortis vicario, & effigie. Arundo, quia fragilis est, interpositis per spatia nodis sustinetur: ita nisi fortificaretur vita per interualla, similitudine aliqua mortis, citiùs collaberetur.

Cap. 62. Nunc confert mortem cum vita: si illa huius recreatio est, iucunda erit: licèt bona mors non esset, faciet suauem vitæ molestia. Quietis voluptatem lassitudo præparat: nequit placidum non esse, quod succedit acerbis. Egregiè Charidemus disserebat, per omnia porrendi catenam voluptatum & ægritudinum, instar annuli annulo connexarum, vicissim succedentium, mutuò illigantium se: ita ægritudini maiori successuram maiorem voluptatem. Quæ maior ægritudo quàm mortalis? Nulla ergo maior voluptas, quàm mortis grauiori morbo connexæ. Phalaris ait: Iucundam hanc vitam ducimus, eò quòd nihil morte grauius opinamur. Ex opinione vulgi loquitur, & adhuc cum iniuria vitæ, non æstimantis illam nisi per mala. Ego potiùs dixerim, iucundam deberi mortem putari, eò quòd nihil vita sit grauius. Fallimur tamen emergente nonnullorum felicitate. Verùm & felicitas ista adulterina est & rara, minùs vouentibus contingens. Ne illos paucissimos spectes, qui è vitæ naufragiis enatant nonnihil, mersos potiùs considera: innumeri isti sunt; pauci tamen putantur, quia non apparent.

Cap. 63. Ne, quæso, in testimonium admittas lacrymas, quibus fœdantur funera. Opinio vulgus agitat, & quisque se potius deflet, quàm quem prætendit defunctum: lacrymas, dico, alienas ne aduoces ad huius rei fidem; potes proprias: nemo nisi proprio sensu beatus, aut miser est Quid interest, quo proponas vitam morti, quòd, cùm morieris, fleant alij, si, cum nasceris, tu defles. Ineptè alieno sensu taxamus miseriam. Contraria accidunt morti, quàm in natiuitate veniunt. In hominis ortu lætantur alij; ipse tamen flet: in morte flent alij; ipse tamen lætabitur, nisi vita corruperit mortem. Nec quòd isti lætitiæ sensus non interueniat, minorem, aut falsam putes. Infans, qui nascendo fleuit, dormiendo discit ridere, vt Odo, & Augustinus aiunt. Ecce mortis suæ simulacrum risu dedicat, qui vitam deplorauit: præsagit miserias in vita, beatitudinem post mortem. Fletus naturalis est: sine magistro sunt lacrimæ: lætitia rudis, serò venit, nec nisi cum eruditione: nascitur fletus; discitur risus: dormienti libatur lætitia; hauritur defuncto: dolor, miseriaque naturalis est, nobiscum oritur; lætitia lenta venit, & nimis negligens; si Auicennæ credimus, non nisi post quadragesimum diem aduentat gaudendi sensus infanti. Itaque ideò alij flebunt in morte tua, quia non erunt experti; ideò natiuitate lætati, quia vitam tuam acturi non erant. Tu solus augur conditionis humanæ lacrymis, quæ voces sunt naturæ nolentis, recusas.

At, quemadmodum contrariæ sunt cæremoniæ nascendi, & moriendi; ita contrariam conditionem sortitur natus, & mortuus. Omnia mors inuertit, aut restituit. Credo, dum inuertit, restituit: nam inuersa, qui inuertit, statuit, & dirigit. Ritus funeralis est apud Tebitenses pro funebri amictu vertere duntaxat vestimenta, extrinsecam occultando partem, educendo occultam. Euersio ista mortis, cum reparatio potiùs sit, in melius est. Egregiè sapiens Concionator dixit: Ἀγαθὸν ὄνομα ὑπὲρ ἔλαιον ἀγαθὸν, καὶ ἡμέρα τοῦ θανάτου ὑπὲρ ἡμέραν γενέσεως. Cuinam, inquies, meliorem diem interitus sui, quàm ortus? in primis ipsi intereunti. Dices, si iustus est; dicam, etsi iniustus sit. Quis dubitat nullum feliciorem iustis, probísque diem, vitam dedisse, quàm mors, dum aufert, ne miserias vitæ, vel experiantur, vel videant? Addo iniustis adhuc esse optimum diem mortis: si non cessabit miseria, cessabit malitia. Negatus gladius interfecturo se, beneuolentia est: negata pecunia aleatori statim amissuro, beneficium est: adempta vita malè vtentibus gratia erit. Cui deinde melior dies mortis, quam natiuitatis? Certè Deo; cùm maximè eius iustitiæ, eius misericordiæ commemoratur, cùm meliùs agnoscitur. Cuinam alij? Vt taceam, hæredi; vt æmulo, vniuersis, aut vniuerso. Vindicatur tunc natura rerum ordine, temperiéque constans, consonans, sed violata ab homine quàm intemperatissimo euersore totius ordinis.

Bonum nomē super oleum bonū, & dies mortis melior die natiuitatis.

Non tantùm pensemus mortem, ex quibus adducit, sed quò conducit. Instrumentum libertatis est; asserit malis, confert etiam bona. Non tanti solet fieri spiritus, vt fortuna. Prodigunt vitam nonnulli pro regno, & quidem plurimi pro alieno: ánne fortuna exæquabitur beatitudini? anne ditio anguli & puncti cælesti regno? Quæstuosissima mors tantò plus addit beatitudini, quantùm vitæ detrahit: quò citiùs morieris, diutiùs felix eris, diu; nam citiùs, beatior ex minori vita, imò infeliciori. Non tot pollicitus bona erat Hegesias Cyrenaïcus, tantóque imbuit auditores, non dico contemptu, sed libidine mortis, vt non solùm expectarent patienter, sed impatienter optauerint; mucronibus suis calcaria adhibuêre; non venientem traxerunt: nisi Ptolemæi edictum obstitisset, plures odium vitę, quàm mortis timor vexaret. Cùm mora beatitudinis fuit ante reseratum Cælum, præmium iustitiæ vita longa fuit priscis Patribus propositum: fauor fuit non properare illò, vbi nec meritum, nec præmium futurum erat. Nunc, quia Cælum Cap. 64. Cap. 65.

lum nos expectat, mora mortis non promittitur; potiùs commendatur intempestiua & violenta, beatitudinis exaggerata titulo, quia illuc conuehat morientes pro Christo. Nos non respectamus ista, quò mors ducit: ideò friuolis interdum approbamus votis, & inter vitæ gemebundi miserias, non satis ipsas renuimus. Quadam sinistra mortis suspicione, quam optare tristius nos cogit vita, nolumus confidere. Egregiè Locmanus, vetustus Persarum sapiens, & inter Arabes acceptus, in suis istud figmentis proposuit, in illo, qui graui fatigatus lignorum fasce, proiecerat pertæsus cum inuocatione mortis. Adstitit è vestigio illa, alioqui vocantibus tarda: Ecce me, inquit: ad quid me vocasti? Vocaui te, ille respondit, vt fascem hunc humero meo imponeres. Tantus amor miseriæ suæ est, meliora non sperantibus. Sic diligimus ærumnas, vt repetere velimus, siue infidi, siue obliti posthumæ fortunæ.

Cap.66. Quis esuriens, si in sterili ripa esset, vbi nulla spes ad remedium superesset famis, nisi breui recreare ferarum gulam laniatu sui corporis, videns vltra fluuium onustas pulcherrimis fructibus arbores, & amœnissimas, & securas paradisos, tristaretur, si audiret, pontem esse, aut formidaret transitum, si lembus offerretur, quo transcendere posset, nec aquis se committere vellet inani pacatissimi & perspicui amnis metu, mallétque perire in crepidine, quàm periclitari in alueo? O ineptos mortales! pro antro ad suburbia delitescente Inferorum, in viscere Orbis, perfido vos committitis Oceano, solo vadimonio tabularum, vbi, vt Aratus ait, vnum lignum prohibet fatum, & post tot pericula, quibus plena videtis, in ipsa felicitatis suæ inquisitione perire, resistente auaritiæ Neptuno, aut puniente: & tamen transmigrare in patriam nolumus ad complexus diuinos, ad regnum, vbi non regnat fortuna. Quis post longam peregrinationem, laribus & patriæ iam vicinus, vbi parentes, vbi cognati, vbi familiares expectant parati in amplexus, tunc doleret, tunc vellet recedere, priusquàm aliquem vidisset? Deus expectat pater, IESVS frater, MARIA mater, Sancti cognati, Angeli amici: morte ad illos itur: quid dolemus?

Cap.67. Demus, nulli necessariam fuisse mortem; demus, arbitrio humano commissam, & quemque sui iuris fata habere, vt maxima necessitas libido maxima fuisset, atque non mori posset, qui optaret: volenti tamen restaret eadem sors, & æqualis beatitudinis spes. Stultus esset, qui nollet per mortem periclitari felicitatem, & æternùm mallet securè miserum manere, ne semel desineret miserias, ne semel desineret pericula. Stultè timemus mortem, quam optare, & postulare, si non esset, deberemus. Sapienter Zeleucus mortem edicendam publica authoritate censuit, si immortales fuissent homines. Quin, si libera & arbitraria fuisset, prægrandem opinor; nunc, quia necessaria est, non nimium erit si tolerandam putes. Imperitè quidam malum necessarium dixit, propterea non malè ferendam. O pessimam consequentiam pressit ex pessimo, falsóque principio: potiùs bonum necessarium mors est: at, si necessitas etiam mala ferenda facit, quantùm efferet bona? Quia bonum mors est, gratificari debemus, quia necessarium, de securitate lætari. Quantum bonum est, quòd necesse est, vt non simus miseri; quæ sine pretio captiuos liberat, quæ è carcere vinctos emittit sine fauore Prætoris, quæ exules in patriam sine postliminio reducit, quæ seruos sine consensu dominorum manumittit, quæ ægrotantes sine acerbis potionibus sanat; quæ, quidquid peccauit fortuna, emendat; quæ iustissima est; & exæquat & reparat, quidquid fortuna malè disposuit, inæqualiter diuisit; quæ necessariò facit, ne sint mala? Minùs ille erraret, si necessitatem commemorasset ad patientiam vitæ, cui maximè illud cognomen competit, quam potiùs malum necessarium dicas: nam te in mala intrulit sine electione tua, cùm electione inducit. Solerter natura prouidit ignaras animas illigari corporibus, & sine sensu coërceri vult, ne ægrè tulissent carcerem. Quis, dum quid sapiat, in extremum spiritum redactus, si iteratò concederetur vita, acceptaret secundò matricis ergastulum subire, sordibus nutriri, aspectu cæli per tot menses, sensu per tot annos priuari, per tot redire ignominias naturæ, per tot ludibria fortunæ, resumere amentiam infantiæ, metus puerilitatis, pericula iuuentutis, curas virilitatis, labores senectutis? Neminem credo tam feliciter vixisse, cui placeret repetita tota vita. In hæc, quæ suffragio non repeteremus, sine suffragio immissi sumus; necessariò inferuntur, vt sponte ferantur ad necessitatem patientiæ. Sub conditione moriendi nascimur. Pretium vitæ mors est: ad nos pertinet hæc lex, & pro nostro commodo ferenda est, quæ poscenda esset. Planè, si absque lege moriendi vita ista daretur, recusanda esset.

Cap.68. Nunc simpliciter mortem non malam demus ex imitatione bonorum. Nulli meliorem vitam agunt, quàm mortuis similes: quod exemplar bonitatis est, malum non erit. Mors est optimæ vitæ idea & norma. Ille laudabilis est, quem assimilatio mortis commendat; quam qui magis imitatur, magis probus est, (nulla verior laus viuentium est, quàm simulatio mortis,) dum mentem eximit corpore & corporeis, qui è carnis se, si non contubernio consortio abstrahit, qui seiungit animum sensibus: adiiciam consequens, qui cõiungit Diuinitati. Cur putas diuina sæpè oracula dormientibus immitti? Placet Deo similitudo mortis: feriata mens sensibus idoneè diuina excipit. Acrior tunc animus est, vacante corpore, sopitis affectibus per interlunium vitæ.

Cap.69. Ad hæc, quid Philosophia est? Meditatio mortis. Anne vt stupeat? Non, nisi vt exprimat. Quidni? Philosophiæ fructus, virtus est, eiusdem mortis imitatio, aut inchoatio. Velut flos, & quoddam proludium, eruditióque moriendi, probitas est. Itaque illud, quo immortalis, quo æternus erit, initium prooemium mortis est. Hoc est artificium Philosophiæ, quòd vitam iucundam faciat imitatione mortis, & mortem conformitate vitæ. Mors intolerabilis est illi, qui suas nõ deuastauit cupiditates, & totum expectat absorbere simul interitum, quem fastidit. Cibos, ne suffocemur, partimur paulatim, & per frustula sumimus: ita mors, si per partes sumatur, gustui seruiet & saluti; si hodie istam cupiditatem consciderimus, cras illam. Magnum

pondus si ferre nequis, per partes tolerabile erit, Occupat Philosophia in vita partes mortis. quam leuissimam sibi facit minutim moriens. Quid mirum, grauissima mors sit illi, cui multa moriuntur morte sua? Vnius rei iacturam gemimus, aut honoris, aut voluptatis, aut amici: quantus dolor erit vno omnia perdenti ictu, vno totam vitam amittenti momento? Expedit se corpore, extricat sensibus anima sapientis, vt secum & cum Deo versetur: experitur ratiocinari meliùs, cùm nec gustu, nec dolore, nec auditu, nec visu turbatur: ipsas cupiditates, amores, metus rerum obstare veritati; curas corporis remoras esse mentis, abeundúmque à corpore esse, vt puram aliquam veritatem aspiciat, & quantùm potest, se his eximit neruis, se desuit carne, vt lucem veri liberam conspicetur; eruit se voluptatibus, quibus figitur sensui, cuius contagio pollui recusat. Purissima veritas est, nec patebit, nisi puris, non inquinatis. Totum itaque virtutis studium, separatio est animæ à corpore, & quàm proximè accedere ad mortem, quam propterea, aut amat aut optat; ad minus non timet. Quomodò poterit timere mortem, qui moriendo vixit beatè? qui sibi eripuit plura, quàm mors rapiet? cuius iam extenuauit ditionem? Quò toto vitæ tempore aspirauit eripi corpore; iamne potiturus voto suo recedet? detrectabit? Ridiculum esset, si quò festinasti venire, & alius te portet celeriùs & tranquilliùs, indigneris; si cùm accedis, irascaris: eiusdem amentiæ est, illum, qui toto vitæ tempore ad mortem accedere laborauit, ægrè ferre, cùm aduenit. Nemo, qui aliunı quærit, aut optat, non gaudet, si occurrat. Nemo dolebit, si perficiat alius, quod ipse cœpit, nec consummare licuit. Perficit natura per mortem, quod virtus in vita inchoat, cuius studium non perit, sed continuatur. Vsu corporis se viuendo interdicit, corpore interdicit moriendo. Suauius est carere, quàm non vti, quo non cares.

Cap.70. Istud confinium mortis, & virtutis exhibuimus, etiam ex honoris exhibitione. Quemadmodum virtus exemplo mortis componit maiestatem suam: ita & reuerentiam omnium exigit imitatione etiam mortis. Quid reuerentius prosequimur, quàm cuius reuerentia pessimi etiam, non putantur mali? Quemadmodum ob honorem virtutis, qui mali sunt, nolunt de se id credere, amantes propriam excellentiam, quam, nisi in virtute, non præsumunt, ne se viles putent; gaudent falli putantes se non malos: ita reuerentiâ mortis iis, qui mali fuerunt, iam non audemus detrahere, nec malos dicere; imò nec licebit nominare sine commendatione defunctos, quos vel laudamus, vel precamur, & optamus optima, velut egregiè meritos. Tam venerabilis mors est, vt sua reuerentia etiam contemptibiles venerari faciat. Cui superstiti inuidebas, mortuum collaudabis. Optimè Mimnermus ait:

Δειλοὶ γὰρ ἀνδρὶ πάντες ἐσμὲν εὐκλεεῖ
Ζῶντι φθονῆσαι. κατθανόντα δ' αἰνέσαι.

Insigni cuipiam viro proni sumus omnes inuidere viuo: mortuum autem laudare.

Non vltra mortem inuidia est, non citra mortem honos liber & securus: nemini non honorificus defunctus est. Præsensit Socrates, ad solanum cicutæ, æmulos se habituros post mortem laudatores. Quam putas venerationis causam? Tacita est quædam Philosophia vulgi, exemptos ex miseriis huius vitæ putantis beatos: felicitas autem digna honore est. Itaque reuerentia mortis meritum beatitudinis est. Quòd si roges Aristotelem, non dissentiet. Lacedæmones Olympionicarum præmia, & honores, quos si quis adipisceretur viuus, felicissimus credebatur, omnibus indulgebant mortuis, laureis redimentes serris; quemlibet rati defunctum non minùs felicem felicissimo viuentium; non minori honore dignum mortuum, quàm summo mortalium. Redundat quoque in mortis honorem, velle à mortuis honorari moribundorum iudicio. Apud veteres Romanos honos viuentium erat morientium solùm memoria. Magno honori tribuebatur, cui moriturus iuberet legatum. Callistratus libro quæstionum primo, legato honorari dixit. Suffragium, iudiciúmque morientium captabant, iam mortis vicinia sapientium, venerandorum. Nemo magis honorari, quàm ab honoratis putat. Nec istam gloriam animæ dumtaxat vsurpes. Vide illam vermium annonam, futile, friuolúmque corpus, Philosophiæ magistrum suspectum, & honorabile omnibus: neque conspectu Regis, ita componimur, sicut aspectu cadaueris. Quantâ modestiâ iacet, quanto magisterio? Philosophus videtur, philosophari facit; &, quod mireris, non tantùm venerabile est, habetur sacrum: religionis pars est, sepulturæ honos.

Cap.71. Iam, si bonitatem ex vtilitate metimur, bonum est. quod proficit. Optima mors est, aliena prodest spectantibus, propria commemorantibus Lamæ, Sacerdotes Tibetensium, istam docti Philosophiam, precaturi concrepant buccinis ex humanis ossibus, rosaria gestant ex iisdem, potant frequenter è cranio. Rogati causam ab Antonio Andrada, Societatis nostræ, & vineæ Christi ardentissimo operario, nuper post summos labores, Barbaros istos inueniente; præcipuus quidam inter illos retulit, ad fatorum memoriam, ideò clangere tibiis defunctorum, vt mentionem properantis mortis audientibus susurrarent: oraria è globulis cadauerum, ad argumentum; vtilitatis ex nostræ conditionis commemoratione ratos non minùs, quàm preces, profuturam præsenti vitæ cõmemoratam mortem, manibus semper memoralia exitus gestare, vt continuò eius recordatio adesset: tum cranijs ad potandum vsos, ad iniuriam voluptatum, vt rerum huius vitæ gustum imminuerent: denique hanc mortis instantem admonitionem antidotum animæ esse aduersùs vitia carnísque passiones. Eodem pharmaco contra alia se muniebant scelera. Iuraturi manus imponunt super imagunculas ossibus subactas cadauerum, vt meminissent posthumum iudicium, & Deo, cuius sunt imagines illæ, post mortem reddituros rationem. Certè non barbara, sed culta Philosophia est, vniuersam vitam vnius mortis commemoratione condire. Admiranda fuit memoria Mithridatis viginti duarum linguarum tenax: non minùs illa Themistoclis, quæ tenacitati adiecit pertinaciam: aut ludicra Senecæ, aut militaris Cyri. Certè nulla felicior memoria, quàm miseriæ nostræ, quàm mortis. Quemadmodum Malacensis arboris radices, qua parte Ortum spectant, sunt antidotum; qua parte Occidentem, virus & pestis: ita humanæ cogitationes, scilicet,

radices

radices cælestis arboris, quibus cælo hæremus, (inuersa planta, cælestis homo est,) qua parte respiciunt occasum suum, sunt salutares, & theriaca malorum. Cæterùm, & memoriale mortis singulis oratura momentis commendauit. Respirationem in signum egressus animæ, Mercurius libro sacro putauit inculcati. Toties oportet meminisse mortis, quoties respiramus. Imagine agendæ animæ viuimus, emissione spiritus contemus ipsum: ad recordationem enim exspirationis spiramus: adeò efficacis mors vtilitatis est, vt, cùm nondum fit, agat; non futile aliquid, facit bonos. Ne malam putes, quæ emittit tam à longinquo radios bonitatis. Nulla bona vita est, quæ non sit debitum mortis, cuius respectu componitur.

Cap. 72. Illud, quod in illa ægrè ferimus, certitudinem sui, incertitudinem modi, gratiosum nobis vtique est. Inter cætera enim diuinæ prouidentiæ inuenta, ad humanam gubernationem est præstantissimum mors, ingeniosissime disposita, complexa in summa incertitudine æqualem certitudinem. Semper nos Deus bonos vult, similes, scilicet, sibi; ideò semper incertos vult certissimæ aliquando mortis. Ita prouidit, ne secta spatium peccandi concederet ignaris moræ eius; ne velox turbaret: sed vtriusque possibilitas cautos, non consternatos detinet. Possibilitas celeritatis suæ leuat labores vitæ, difficultates virtutis. Leuior laborantibus est labor, si breuior putetur: moræ autem interuallum plures virtutes capit, quas dubitata excitabit velocitas, cuius incertitudine certiùs boni sumus. Nam, qui fleret, qui solicitus esset, si vnus dumtaxat mensis restaret vitæ, quomodo ridebit, quomodo negliget, qui nesciat, an restet vnus dies, vna hora? Occultur incertitudine tarditas mortis, ne licentiam peccandi laxet. Nunquam Orbis fœdior fuit, quàm cùm vita longæuior, cùm expiari aquis natura necesse fuit. Iniustus Theophrasti questus de natura, dum dies brutis induebat, vitam quingentesimum nonnullis viuacibus, coruis, cornicibúsque. Errauit, voto, & iudicio; & quòd optaret annos, & quòd iudicaret illis mensurari vitam, opere, non die æstimandam. Studiosis actionibus prorogatur breuitas annorum. Nunquam, nisi cùm vita sæculis numerabatur, innumera peccata ita compulêre Deum ad pœnitentiam hominum non pœnitentium: peccantibus per fiduciam vitæ, restitit morte Mundum homana vita immundum, pollutúmque lustrauit interitu humano. Deinceps damna longæuitatis separauit diligentia celerioris fati; contraxit postmodùm vitam, vt vicinia mortis meliores fuissemus. Sic prodest mors, sic iuuat certam esse, sic incertam: pluribus nos expedit erroribus ista incertitudo certò moriendi, qua cogimur resipere, qua compellimur cauere, qua impellimur non malos esse. Diuinum itaque inuentum mors est, sapiés diuinæ politiæ institutum. Maximè illud approbauit Zaleucus, promulgaturus ipse legem moriendi, si naturæ edicto vniuersis publicatam non videret. Atque in procemio Legum Locrensibus latarum monet: Τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν ᾧ γίνεται τὸ τέλος ἑκάστῳ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ζῆν. πᾶσι γὰρ ἐμπίπτειν μεταμέλειαν τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν, μεμνημένοις ὧν ἠδικήκασι, καὶ ὁρμὴ τοῦ βούλεσθαι πάντα

Ob malos ponere tempus illud, quod vnicuique est finis vitæ futurum: morituros enim omnes iniuriarum, quas cumque fecerunt, memores pænitentia inuadit, & vehemens cupiditas, quæ volens exa-

πεπράχθαι δικαίως αὐτοῖς. Διὸ δεῖ ἕκαστον πᾶσαν ἑκάστην πρᾶξιν, ἀεὶ συνοικειοῦν τὸν καιρὸν τοῦτον, ὡς δὴ παρόντα. οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ δικαίου φροντίσειε. Maximè itaque ad institutionem humanam iuuat mors, cuius memoria cunctos continet. Omnes Respublicæ sequutæ Vniuersi gubernationem, leges moriendi sanciunt.

ctam sibi vitam omnem fuisse instar. Quamobrem singulos oportet semper, in singulis actionibus illud tempus adeò suis cogitationibus familiare facere, ac si præsens esset: ita enim maximè honestis, iustisque cura vigebit.

Cap. 73. Certè diuinæ prouidentiæ clauus præcipuus in regendis hominibus mors fuit: nunquam sine morte humanarum rerum gubernacula gessit: adhuc cùm immortales eramus per mortem tueri immortalitatem voluit: promulgauit Adamo primogenitam ieiunij legem cum interminatione moriendi: deinde mortis artificio continuit, ne miseriæ æternæ fuissent, ne scelera libera: lapsum ipse patientia mortis erexit; restitutisque cum cumulo antiquis honoribus, reparauis originis damnis, recreata vita, promissa immortalitate etiam corporis, mortem nihilominùs seruauit æquè certam, æquè incertam. Adeò placuit diuinum illud mortis consultum, immutare noluit omnibus mutatis: ex misericordia fuit, quòd tanta misericordia non abrogauerit. Non itaque est, cur queramur de natura mortis omninò ad nostrum excogitatæ commodum, cùm ipsa incertitudo exitus, quæ plùs nos fodicat, salutarior sit. Præstituitur certum nascendi tempus, vnus præscribitur videndæ lucis modus: non est moriendi statuta cæremonia, sine tempore, sine modo, omne tempus admittit, multos modos. Beneuolentiæ fuit plura pandere ostia fugientibus malis: vna tantùm ianua introducimur in vitam, multis educimur. Sat est ad periclitandum vna via, multæ patent refugio. Non est opus expectare septem, aut nouem mensibus, vt moriaris: natiuitas interuallis dilatetur. Quid maneat victuros, nisi infortunia vitæ? Mala qui tollere non potest, tolerare non audet, protelat. Mors optima est, ideò sine lege moræ. Nec tantùm iuuat, ne patiaris mala, quantùm ne facias. Vt omni tempore bonus sis, mori omni tempore potes. Iouat quoque inconstantia loci, & modi, ne vllus situs, asylum peccandi sit, ne vlla occupatio, excusatio moriendi.

Cap. 74. Propterea ad gloriam mortis spectat facilitas sua compensatiuæ difficultates vitæ. Non sine consilio, diuinóque priuilegio malè hærentem animum corpori gestamus, vt facilè excidat; tenaciora vitæ sunt bruta. Nullum debilius, nullum fragilius homine animal: leuissimis cadit impulsibus; statim non benè conuenientis corpus ponit. Pilus dumtaxat spiritum Fabij exudit; granum vuæ Anacreontis expectorauit animam; tantùm in his valuit mollitia pili, minutia grani, quantùm in Æsculapio fulmen. Coma tam facilè obiit, quàm voluit; Baptista Mirandulus quàm cogitauit. Illius intra pectus clausa anima se foras trudit, sine vllo apparatu, sine morbo, sine ferro, sine veneno, sine laqueo, sine præcipitio: iste fugato hoste cecidit illæsus opinione sola vulneris. Nulla morti clausa noua est, per ipsa vitæ officia grassatur, &, quod mireris, per beneficia, per gaudia. Fortasse nulla violentior mors, quàm per aliena inuadens, cùm, quia iu-

cundiùs vincitur, moritur. Ipsa sua plures vota occiderunt: commodis suis vita perditur. Honos Clidemum occidit, exultatio Diagoram, quies Platonem, risus Philemonem; lætitia iam notior & gratior homicida est, quæ Siciliam tyranno leuauit. Fortasse & per virtutes securissima subeunt pericula; subeunt fata: vt omittam Diodori interfectorem, pudorem; matrem Secundi Philosophi verecundia extinxit. Caduca possessio vita est: non opus est suo lapsui violentia, per blandimenta concutitur. Stultè nimio studio retinere volumus, quod vndecunque dilabitur: stultè fugis id, quod, qualibet digrediaris via, venies, aut quò venies. Siue petas, siue fugias mortem, æquè occurret: tam viæ, quàm fugæ terminus est. Vita est peregrinatio sine errore termini: licèt per maximos errores viæ, quacumque & quocumque vadas, illuc venies, quò tendis: non refert hac, an illac pergas; quacumque incedas, incides in mortem. Tali arte excogitata mors est, vt vndique propinqua sit; tantumdem senex & adolescens distant: & cùm alij plùs, alij minùs viuant, omnes æquè vicini sunt, omnes æquè expectati possunt. Ignarus loci & viæ patibuli, ad quod duæ semitæ ducerent, recta vna, altera per circuitum, eodem modo è diuersis interuallis expectaret accedere: parum refert iuuenis, an senex sis; diuersis viis incedimus; fortasse rectà vadis, citiùs accedes sene per ambages circumducto. Facile, peruium, vicinum oportebat esse, omnium malorum asylum, bonorum vestibulum. Certè vitam difficulter accipimus, difficulter agimus, difficulter retinemus, & alieno pendet arbitrio. Quiuis vitam auferre tibi potest, nemo mortem: in vitam ius habent homines, non in mortem: libera est etiam seruis, & ingenua. Imperator Leo Iconomachus nasci tributarium fecit: nemo morti imposuit onus. Non licuit tunc viuere sine pretio; de singulis infantibus primam videntibus lucem exigebat tributum; mori semper liberum fuit, sine onere.

Cap. 75. Anne istam libertatem moriendi accusas, istam maturitatem mortis, vt omni ætate opportuna sit? Accusas breuem vitam habere, aut potuisse habere? Non est, quòd indigneris tot annis, non pluribus victurus: nam nec indigneris naturæ, quòd tot te fecerit pondo, non octoginta, non centum. Sicut magnitudinem natura constituit, ita & tempus. Nec minùs maior iniuria erit: nam

Longa tument multis tempora fata malis.

Omnis mors tempestiua est omni ætati, vtilis, optanda: senium à miseria asserit; iuuentutem à malitia; infantiam præseruat ab vtraque. Senes maturos carpit; iuuenum florem vertit in fructum; infantiam per compendium maturat, ianuam Cæli gratis aperiens, viâ rectâ, & sine obice dirigens.

Cap. 76. Adijce ad argumentum bonitatis mortis, fuisse argumentum Diuinitatis. Donum Dei est nesciêntis, nisi bona dare. Æmulus Diabolus cultum falsum beneficio mortis fulcit, petentibus magnum donum, exiguam vitam concedens Tryphonio alicui, aut Agamedi, & Argiæ pro liberis. Quod esset optimum homini postulauerat mater, & concessa petitione accepit, quod homini putatur pessimum, mors. Tantùm interest videri, aut esse: opinio, aut iudicium: imò quam putamus peiorem mortem, melior sæpè est, festinam dico. Quid felicius Pompeio accidisset, quàm ante, aut in sua felicitate perire, cùm sui desiderium relinqueret, si non expectaret fastidium fortunæ? Diuinæ quoque beneuolentiæ tributa video intempestiua infantum; puerorúmque fata. Vt omittam Amphiaraüm, sine fabula historiam commemorabo, quam annis præteritis hæc Aula Philippica mirata est. Didacus Vergara, adolescens, qui nostras frequentabat scholas, mirè profecerat virtutibus, quibus charus omnibus erat, & clarus. Quem putas optimæ viræ stipendium nactum? immaturam mortem? insuper & rapidam; vt nemini dubium fuisset diuinum esse donum. Secessurus in lectum, ad sororem suam dixit: O qualis mihi nox manet! Obsecro, soror, relinquas mihi lampadem accensam. Mox sub mediam noctem vociferatus excitauit omnes: illa nocte moriturum dicebat: postulat acciri Confessarium, (erat is ex nostris Gaspar Pedrosa:) putabant omnes somniasse, præsertim adolescentis pater Medicus nobilis, cùm integros & pacatos notasset pulsus: instanti tamen Didaco obsecuti sunt, & accito Confessario, qui iam diuinitùs præsensione quadam excitatus, præstóque erat, detexit lætum habuisse nuntium è cælo, per ipsam eius Reginam, illa ipsa nocte procuratum, Sacramentis è vita excessurum. Accidit ita: nam quædam honestissima Matrona nunquam hactenus nota, nec deinceps visa, se iis officiis vltrò intrudens, præparauit altare, fecit restantia adduci Sacramenta, quibus ille munitus felicissimè expirauit. Pergetat quidem minori strepitu excedere: sed casum putares, intempestiuam mortem, non consilium Dei, non donum. Oportuit insolentia aliqua argumentum diuini beneficij exhiberi:

Nam, quem tuetur, atque diligit Deus,
Iuuenis supremum mortis intrat limitem.

Satis latum viuendi spatium claudunt pauci anni, non perdenti illos: non idem putes diurnare, & viuere; non omnis, qui diu fuit, diu vixit.

Salutare quoque est illud, cuius nonnulli accusant mortem, repeti non posse, sperantes secunda morte reparari, si prima errassent: falluntur: si secundò mors veniret, primam vitam liberaliùs perderemus, in secunda non minùs periclitaremur. Ad hæc, quid lucri duplex mors esset, cum necessitate, scilicet, duplicis vitæ? Vt, si non bis mali, bis miserabiles fuissemus. Illud mirabile est, cùm mors Formidabilis sit, cùm putetur mala, quòd ij ipsi, qui putant, secundò optent; & quòd semel gustare nollent, velint geminare: cùm alioqui si mors mala est, istud minus malum haberet, quòd semel fit. Non ita vrbanæ sunt aliæ humanitatis nostræ miseriæ; instant, redeunt, importunæ sunt, ter, quater, millies: mors non vult molesta esse; quod minùs potest, fatigat. Nemini importuna est, bis non accedit. Quid adhuc requiris? Bonum repetitionis? Experientia nosse, quid mori sit? Nec istud bonum Cap. 77.

abest:

abest : ingeniosè excogitata fata sunt. Mortem licèt semel agimus, non vnà agimus: experiri possumus, imò experimur: per partes se insinuat, periculum sui exhibet: aut vterina, aut coætanea mors est vitæ: ex quo incipis esse, incepisti desinere; ex quo viuis, moreris: dicam, antequàm nascereris, mori cœpisti: infantia mors fœtus est, deinde infantiæ mors puerilitas, puerilitatis pubertas, pubertatis iuuentus, iuuentutis virilitas, virilitatis senectus. Deinde in vltimo interuallo debiti naturalis, cùm non soluis, postulat natura, exigit, & tanquam quæstura instat, pignora petit, sumit, ab hoc auditum, ab illo visum, ab alio vtrumque: si quis resistat, dissoluit, mutilat, & minutim sibi satisfacit, donec vltimo fluctu mergat. Pendet ab ipso exordio finis: nec extremum momentum aliud agit, quàm consummare, quod primum inchoauit.

Cap.78. Quidni? Ex simulacro nosse mortem potes: quotidie experitis, quotidie libas, nec vnum diem agere potes sine gustu, & gustu mortis. Somnus quædam effigies mortis, & prælibatio est: somnum appetimus, somno recreamur, somnus requies laborum est, reparatio hominis, depositio curarum. Nunquam imago adæquatur exemplari: si somnum cupimus, ne oderimus ideam suam præstantissimam; ne timeamus mortem, quam non fecit natura timendam, nec putauit. Potiùs spem mortis sustentauit aliqua imagine ad subsidium conditionis nostræ. Ne impatientior mora tanti boni foret, interim consolari nos voluit simulacro suo: veluti qui absentis dilecti præsentiam imaginibus fallunt. Itaque experimentum mortis exhibetur, tum in simulacro suo, tum in parte eius. Non est pars vitæ sine mortis parte. Quemadmodum somnium non accidit, nisi cum somno: ita vita nisi cum morte. Velut enim somnus imago mortis dicitur; ego puto somnium imaginem esse vitæ: per imagines seducimur: cùm per mortem suscitemur, dolebimus non tam perdidisse gaudia vitæ, quàm vidisse nulla. Dicebat quidam, malle se somniare in Inferno, quàm in Elysiis aruis: nam expergefactus gauderet in mollitia lecti reperiri, non inter ignes cruciari: at, si iucundo insomnio falleretur, elapsa tristaretur felicitate, quæ non fuit, videbatur. Argutè Heraclitus aiebat, & vitam, & mortem esse, & dum viuimus, & dum morimur: cùm viuimus; mortuas esse nostras animas, sepultásque in nobis; cùm morimur, viuas. Itaque vita est mors animæ; vita corporis: mors verò vita animæ est, mors corporis. Nonne satis experimur mortem in deteriore sui parte, & approbamus; cur recusabimus meliorem?

Cap.79. Redeo ad vnitatem, ex qua mortem commendamus. Vnica est, ne aliqua esset mala. Vnica est vt omnis sit optima. Diligentiùs vnica solicitantur. Ille pauper, vnius ouis dominus, in sinu mulcebat, ad mensam, ad calicem admittebat, vt Nathan exhibuit. Vnigenitum integris pater curis prouidet; cuius vitæ totius occupationem solicitudo chari filij consumit: ita totam nostram vitam debet occupare cura vnius mortis. Quidquid rarum est, pretiosum est: quod vnicum est, incomparabile. Nihil optimæ morti comparandum est: nihil pretiosius. Cæterùm, optimam non dilatio facit, sed quod meretis, contemptio, perditio. Nullius mors pretiosior est, quàm à quo contemnimur. Ex se meritum non est, quippe naturæ est debitum, vel ab inuitis soluendum. Magna sapientia erit, fata reddere officia; necessitatem, virtutẽ; mortalitatem, immortalitatem; & naturę debitum, ius & titulum gloriæ. Quid pretiosius, quàm si debito mortis cælum nobis debeatur? si soluendo obligemus? Aureos viros Clemens iure vocauit, qui ita occubuerunt, scilicet, cùm necesse fuit: necessitatem fecerunt voluntatem, cùm aut lex, aut ratio, aut Deus vitam postularent: licèt enim mors debitum sit naturæ, liberaliter suum transmittit ipsa natura ius, libenter delegat pro se creditores patriam, legem, virtutem. Si his soluas, contenta manet anticipatione solutionis; quin expectes, quòd condicto die exigat. Optimi debitoris est ante tempus soluere. Dies communis pacto naturæ statutus, senectus est: optimi cuiusque erit ante diem restituere. At, si non agitat nobilitas animi, impellat auaritia quæstus: dum citiùs soluis, obligas. Qui pro pro patria, pro iore, pro Numine, non dico pro nomine, intempestiuam tulit mortem, & debito se liberat, & obstringit Deum, obstringit omnes. Omnes debent benè morienti, Deus causam, homines effectum, qui vt minimùm exemplum est; causa autem, vt plurimùm fides, charitas.

Adiice tantum bonum bonæ mortis, id est, ante diem redditæ, gratis esse; non actione, non labore nostro eget: absque eo, quòd aliquid agas; hoc decus agitur. Mors ista optima & pretiosa aliena manu fit, non propria; tulisse mortem, nó fecisse gloriosum est. Non est vinctis gloriosum, non secutum, sed ad maiorem reatum, frangere vincula: ita, qui ruperit pectus suum, claustrum animi; qui sciderit, perfregeritq; vincula corporis, damnabilior fit: at, si hæc ipsa faciat alius, maximæ est gloriæ ferenti. Nullum vinctis decus fuit solui dumtaxat catenis; liberi erant, non propterea gloriosi: at, si non soluerentur, sed extraherentur augusta concisis manu catenis; si vincula Iudex, si authoritas publica, si Imperator dirumperet, gloriosum olim fuit. Isto honore Vespasianus & Titus Iosephi innocentiam commendarunt: simul ferro & probro soluerunt, dum ferrum perfregerunt. Titus dixit: Erit tanquam nec initio vinctus, si non dissoluerimus, sed inciderimus catenas. Hoc idem interest inter mortem, quando natura nos dissoluit, aut cùm vis, & tyrannicus furor frangit, triturat, laniat. Gloriosissimum est dirupto corpore liberari, non ita dissoluto. Sanè optimos omnium, innocente natura, quæ tardè illos dissolueret, plerumque violentia sustulit. In dedicatione mortis in Abele, vbi florem & melius specimen sui præbuit, vis & insidiæ dicantur iustis: melioribus melior consecratur mors: quos colit, veneratur, nec tangere audet natura, violat inuidia: quos illa eximos edidit, hæc malè condidit. Et, vt omittam optimos, exhibeo maximos Alexandrum, Hectorem, Achillem, Cæsarem, Pompeium. Fortissimum quemque violentia consumpsit. Alius Alexander, Romanus, inquam, prædicenti sibi Thrasybulo Mathematico imminere fatum violentum, lætari se dixit, quia imperatoria ea mors esset, nec alia summis, optimísque accidisset. Cap.80.

set. Verùm istis gloriosissimis non fuit gloriosa mors: solùm propterea commemoraui, quod propitiam retinuerint gloriam, etiam iniquis Patcis. Illa tamen clarissima est, quæ suffragio pereuntis expectatur, quâ crescit illæsus etiam minutus capite.

Cap. 81. Quare hæc contemptu suo preciosissima mors, sæpè per ignominias gloriosa, debet pulso omni timore lacessere cupiditatem. Omnia nostra soliciti sumus, vt meliora sint; cur mortem non curamus, non optamus? Quid magis nostrum quàm mortalitas in primis titulo simplicitatis, quòd mala non sit, nisi facientibus, qui dum faciunt mala, malam mortem faciunt, formidanda non est mors: nihil malum ex se habet, nisi turpi contaminetur vita: quidquid mali habet, à vita habet. Si conscius certò esses optimæ vitæ, mortem non formidares, potiùs rideres, potiùs gauderes. Itaque propter vitam times mortem: quare, dum times mortem, potiùs times vitam. Si non timeres vitam, si non polluisset vita mortem, ânne ita formidares exitum? Non opinor. Igitur per se innocens mors est, sincera, sana, non terribilis. Adiiciam, si post malam vitam, non corrumperetur, imò si ipsius expiaret vitæ malignitatem, & tam valentis bonitatis esset, vt malitiæ vitæ, non solùm resisteret, sed vinceret, num ista mors recusanda foret, an optanda? Percupi quidem debuit. Hanc gloriam habet mors, quam religio, quam virtus exigit: tam affluentis bonitatis, vt exundet, vt optimo, vt suo tingat colore vitam: tam optima est, vt alienam vitæ malitiam consumat. Mori vulgaris est res, communis: nam & mali moriuntur, & maximè moriuntur: at mori libenter, mori gloriosè, priuilegium bonorum est. Præstat discedere à vita, quàm pelli: locum libenter expediamus nascituris. Vitam noli æstimes causa sui; sed operum: maximum autem opus vitæ, bona mors est. At, si pio bono opere perdenda vita est, quis hærebit mortem lucrari perditione vitæ? Nec est, cur timeamus instantem tyrannum, imminentem gladium. Vbique natura minatur, quotidie imminet. Cur contemnet hodie benè mori, qui malè potest cras? Cur ferrum potiùs times, quàm cartilagines, quàm venas, quàm præcordia, quàm mollissimas carnes. Instrumenta ferrea, post decimum, aut vigesimum annum nullius vsus, aut consumpta sunt: tu debilibus artubus & cartilaginibus polliceris sæculum. Ne promittas tibi vitam caducam, vbi morti tuæ promittitur gloria æterna.

Cap. 82. Demus autem, nullam honorificam mortem, nullam bonam esse, omnem malam: cur, quam timemus, non curamus? cur, quam non contemnimus, negligimus? cur non præmunimur, si mala est? Prouidemus pericula contingentia, præuenimus damna fortuita, præstruimur ad casus; cur ad necessaria non præparamur? Multùm interest inter contemnere mortem, & negligere: nulli magis curant, quàm qui contemnunt: nulli magis timent, quàm qui negligunt: &, quod mireris, non ideò timent, quia neglexerunt. sed cùm timeant, negligunt. O ignauiam nostram! ad id, quod malum dicimus, non tantùm imparati venimus, sed inopinantes. Quid agimus, quid vacamus, solicita fortuna, ignaua natura nostra? Restauremus mentem, restringamus cupiditatem. probemus vera, complectamur bona, figamus nobis gaudium, securitatem vitæ, mortis.

DE

HISTORIA PANEGYRICA,

De tribus Gloriosis Martyribus ex eadem Societate IESV nuper in Vrugaï pro fide occisis; quorum Martyrij gloriam multa prodigia significarunt.

MORTIS excellentium Virorum tantò acerbior superstitibus est, quantò vita iucundior, & vtilior fuit; nec compensari alio solatio potest, quàm licentis laudis: commendatio enim, tutus, & propius census defunctorum est; cùm iam per inuidiæ fas, & immunitatem verecundiæ, licet promulgare virtutes innocentes; quæ nec inuidum cædant, nec inuisum bonorum meritò cruentent arcana pudoris plaga. Etenim, licèt verba omnia in anfractu sint, & quodam cum periculo; maximè laudatio anceps est, & præceps, & vix tuta, & innocens etiam digno, etiam ab almo pectore, nisi cùm omnem liuorem in reuerentiam transformauit absentia. Virus inuidiæ, licèt valentissimum, non se vibrat, non magnum interuallum pergit, nec vltra vicinos, & pares: quare non transcendit mundum, & fato sibi libentissimè litat, cùm defunctos distantes videat, & quadam mortis veneratione, & priuilegio immunes mortalitatis conditione, in hoc iam superiores, & penè vereatur diuinos. Itaque nullis præstantissimorum Virorum gesta egregia pretium sui exigunt numerata pecunia; sed ad condictum diem, cùm mitescit liuor aliorum, & pudor abest proprius. Vtrumque impetrat funus. Vnum solum præsentissimæ commendationis opus est, egregiè mori. Non excellentiæ vitæ, sed mortis, priuilegium habet impigræ, & instantis laudis; vbi modestia dignissimi vulnerari nequit, & inuidia decedit mortis reuerentiæ; vel si perstat, innocentissima est, & inuidenda fortasse. Votum moriendi non ita est, aut vile, aut facile; nec cùm est, fit iniquum; nec perfidum vouenti erit: absinthium enim inuidentiæ, penuria rerum est, & superfluitas cupiditatum, cùm cupiditates, aut cupientes excedunt cupita, quæ, cùm non sufficiant omnibus, acerbant carentes. Hac arte bonum alienum in damnum effigiatur proprium, & mordet plura pectora, quod mulcet vnum. Mors verò amplissimum bonum, sed inops vouentibus, hanc tesseram maximorum bonorum scilicet, verorum, habet, patere cunctis. Quare bonum puto felicissimum, licèt infametur maiorum censu, & titulo: sine inuidia vtique est, aut cum Regia, id est, sine aculeo, cum quadam æmulatione mansueta, augusta, atque laudationum prodiga: purpurat enim æmulus, dum exaggerat, suæ spei simulacrô, & votorum imaginem inaugurat: nemo autem sibi parcus est. Aliquod huius periculum suauissima quadam, & expiata inuidentia fortunatissimè feci; cùm renunciata fuit felicissima mors diuini Viri, Ioannis del Castillo, qui nuper in dorso mundi, cum aliis duobus sanctissimis Christi Militibus, fidem obsignauit sui cruoris purpura, Augustorum ritu. Tactus statim fui de cælo, quasi propitio fulgure, vt incensus nouo inuidiæ ingenio, percuperem fortunam eius, quem non cessabam laudare: ampliauit affectum contubernium pristinum: coæui fuimus, commilitones in tyrocinio Societatis, in studiorum: eodem anno, eodem mense in militiam IESV adscripti: conuiximus Matriti, conuiximus Optæ: inde auulsus ille, & dimidium animæ, vt candens sanctitatis suæ iubar virgineo rubricaret sanguine. Verùm, quia spes, & mors, publica bona sunt, & extra iurisdictionem fortunæ, non irritabant æmulationem mihi: (nemo, quæ certò sperat, inuidet; nemo, quæ habet; spes autem vicaria possessionis est, & præcox dominium:) sed egregiè mori, quod rarum, quod felix, me perculit. Mori commune omnibus est; vilissimum multis: at, eleganter mori pro Deo, pro lege, pro bonis, pro bono, felicissimi, id est rari, id est magni. Hoc mirum, & nescio, an dicam, iniuriosum vitæ, quòd tanta felicitas opus mortis sit: quòd alienum sit, non proprium: cuius nec optimis aliud liceat, quàm auidum votum. Huius solius fortunæ nemo sibi fabrum licet esse. Excogitaui propterea artificium, vt emendato arbitrio felicitatis tantumdem penè gloriæ adornarem mihi, dum alienam prædicarem per quandam æmulationis comitatem. Quodam pacto affectat laudis societatem, qui dictat; & optimis, quæ non fecit, dicendo fungitur. Ticinius Capito, cùm statuam exerit L. Silani, immortalitati quoque suæ prospexit, nec reputa-

tum

tum fuit magis decorum, & insigne, statuam habere, quàm locare. Certè gloriosum est gloriam amare alienam, gloriosissimum facere. Quapropter hanc narrationem honori Ioannis del Castillo, olim amici, & socij mei, nunc Patroni destinaui, quæ professione quondam amicitiæ, modò reuerentiæ, & innocentia sanctæ inuidiæ, laudata, aut excusata erit. Commendatione mea ille non egebat, qui nec vita egebat ad gloriam, nec gloria ad vitam; &, quod non minùs mirificum, nec ad gloriam morte, licèt gloriosissima fuisset: tam gloriosa, tam felix, tam sibi subsistens virtus illius vita & morte fuit, vt nec gloria egeret: tanta illi gloria vitæ, vt nec indigeret gloria mortis: tanta illi gloria mortis, vt nec indigeret gloria vitæ: gloriosissimum quemque, aut mors, aut vita illius faceret. Mihi solùm gloriosum, & iucundum, gloriam suam dicere. Expiationem fortasse inertiæ meæ merebitur alienæ virtutis amor. Exordiar, ne Historiæ corpus truncem, à passione duorum aliorum Christi Militum veteranorum, P. Rochi Gonzalez, & Alphonsi Roderici. Trinitati laudem dicant hi tres sancti Viri, atque eos laudaturo similitudo Trinitatis congruebat, vt pro tribus constaret. Hæc maxima diuinæ naturæ maiestas, vt pro tribus sit, tribus satis ampla personis: adeò est Trinitas honos, & nobilitas Diuinitatis. Vnus Deus noster, triplex persona est; nec tantùm pro tribus est, sed pro mille Diis. Hanc excellentiam æmulantur Deifici Viri, vt vnus pro tribus multis: vnus pro multis vnus homo triplex calculatur. Tanti, & tot erant hi Patres: vnusquisque tantumdem trium, vicarius plurium: non vno labore, & penso constricti, sed ad plurima spatiati, ad omnia charitatis, & frugis amplissimi munera. Qui vnus ipse adæquabo laudes trium triplicatorum, hoc est, diuinorum Virorum; At, mihi non est animus excusato commendare sermone omnes virtutes, quàm vnam patientiæ memorare: nam satis

Laus est ardua, dura sustinere:
Ignauis, timidis, & improbatis,
Multum fingitur otiosa virtus.

Nolim, & lætor non posse, obnubere laciniosa eloquentia frontem sinceræ virtutis, nec exaggerantis imagine minuere laudes. Laus est quædam honoris exactio: honorem propria opera impetrant, non aliena dicta: nemo honestior est, quod aliud dixerit bene; sed, quòd ipse fecerit: quare maximè laudatus est, qui maximus est, cuius facta nesciunt esse minora dictis; quorum honori satis est sciri; nec amplius constent auditu, quàm obtutu; quorum narratio simplex exaggeratio sit. Quædam iniuria est maximorum Virorum affectata historia, cum argumentum minoris virtutis videatur, procuratis magnificari verbis, Haud credi potest maxima facta esse, quæ adduntur dictis: nec optima esse opera, quæ emendat sermo. Nullum debet virtus magna laborem facessere Oratoribus: ab illo, quem exhibuit operanti, laudantem redimit: cum negligentia sermonis per se extollitur. Hæc cansata velim; nam parcus videbor verbis, & coloribus. Opus non erat laude, nisi narratione. Si liberalior aliquando nonnulli iudicabor, vereor iniuriam fecisse amplissimæ virtuti. Hanc potiùs est animus, & fas narrare, quàm æstimare.

Accedo iam ad propositum opus.

Societatis IESV Vniuersum charitate complexæ tantùm patent labores, quantùm Orbis; affectus vltrà. Nec tot est ausa cæca auri cupido superare Oceanos, tot mundi proscindere noualia pro interitu hominum, quot illa pro salute. Inter alios mundi angulos nondum pollutos auaritia, nisi votis, quò antecurrit Europæa arma, latissimam Vrugaï Prouinciam prægressa est. Vltra Brasiliam protendit hæc regio ad mare australe: nullus adhuc ibi Hispanus, nec inde nisi fama exclusa vberem barbariem dictabat. Impatiens ardor nostrorum maioris moræ in tot nationes exiliuit, non expectato Hispanorum præsidio. Solitarij, & inermes barbaros adierunt felici temeritate. Sicubi magnus labor promulgandi Euangelium, hic fuit. Priùs necesse erat facere homines, deinde Christianos. Vagantur rupices illi per agros, per nemora, ferarum instar, moribus, furore, toruitate, cogendi erant in aliquem humanitatis decorem, & erudiendi priùs ad vitam, quàm ad fidem. Prior illarum regionum Apostolus, P. Rochus Gonxales, ausus pedes, exermis, solus, vbi nec Hispana legio irrupit armata, experiri feritatem hominum, num beneficiis, num mansuetudine, & humilitate flecti sineret. Felicissimè obtinuit. Non omnia potest potentia, potentior patientia est. Maiora sæpè impetrauit dissimulatio, quàm strepitus. Breui mitescere fecit Barbaros, attraxit feras diuinus hic Orpheus, & in Reipublicæ digessit honorem, quinque oppidis constructis: docuit homines priùs viuere, deinde benè viuere. Vitæ suæ prima victoria fuit, (maxima exempli via est,) mox beneficentiæ, deinde patientiæ, & laboris. Casas Barbarorum manu sua faciebat, easdem docuit facere. Primam fabricam domuum contemptio cæli excogitauit. Primus parricida Caïn, & sceleratorum Patriarcha, primus mundi ciuis, (non hospitem putauit se,) prior omnium ædificauit ciuitatem, pessimorum more, stabile huius sæculi domicilium putantium. Eiusdem posteri, hæredes incogitantiæ mortis, artes inuenerunt ad amplia(o)ndas opes, malorum armamenta, scelerum pignora. Ferè plurimus apparatus vitæ inuentum fuit indignissimorum ipsa. Expiauit P. Rochus hanc infamiam, & semel amore cæli tractauit terrena. Plurimos Barbaros iam homines, iam Angelos lætissimus videns, singulis præfecit oppidis Viros nostræ Societatis feruidos, & maturos; ipse reliqua se mole onerauit, solo laborum arbitrio iniustissimus, auidus quadam benefaciendi auaritia, nouas quærebat prædas, noua Regna, non vt regnaret ipse, sed vt regnaret cum Christo victa humilitate, & patientia sua. Acuit sancti Viri cupidinem nouus sociorum ex Hispania aduentus, quibus adornare voluit, pluribus reductis Barbaris, & fide imbutis, oppida, (Reductiones appellantur,) quibus reficerent laborum sitim, quæ illos ex patria, ex lare pepulit ad ignotos Orbes. Facilè contraxit (fortissimus hominum magnes beneficentia cum patientia est) plures Indos, & ad politiam, & fidem plerosque domitos ardori, & diligentiæ mandauit eximij adolescentis, P. Ioannis del Castillo, cuius sanctimonia, & pudor obtinuerunt præeligi ad laborem, & pericula. Multi adhuc erant infideles, & incertæ fidei. Progressus ipse P. Rochus cum socio Alfonso Ro-

derico

derico ad aliam conciliandam Reductionem eodem anno, quifuit 1628. Iam Dæmon instantem superstitionis ruinam nó leuibus significationibus,& damnis doctus,obesse omni molitione parta; timuit P.Rochum indefessa pertinacia vltenùs molientis;timuit socios,quos in ditionem suam introduxerat amor Christi; timuit nouos, quos Hispania mittebat, cuius non tantùm coloniæ sunt Orbes, sed Ecclesiæ. Nec vnde plùs ampliata Dei domus, nec vnde plures fundatæ Ecclesiæ in Oriente,in Occidente, in Orbibus integris:multò plùs dedit Religioni,quàm est.Armis,& impensis Hispanorum Euangelij sonus in omnem terram iterum exiuit. Xaueriumdiuinum, Andream Ouiedum, Thaumaturgum illum Iosephum Anchietam, feruidum Gonzalum Syluetram, innumeros alios ex nostra Societate, expugnatores mundorum Hispania ablegauit. Hispanica arma pacem Christi introduxerunt. Referamus oculos in priscorum tempora; num aliqua sit natio, vnde plùs fides spatiata?

Ego ipso tempore,quo Vlissipone solnerant Viri Societatis, per cadauer allocutus Dæmon Mystas suos, & idololatriæ Proceres, nouos aduentaturos Patres ex Europa, vt illos licentia lasciuiæ, & grege pellicum interdicerent, à crapula auerterent, à voluptatibus, à legibus auorum,à maioribus priscis;propterea arcendos omnes Euangelij nuncios:tétauit sæpè irrito conatu;diuina causa fuit illis prouidisse, donec ager Christi exposceret pluuiam, vt cruore Sanctorum,rigua vberior exultaret messe. Cunctatus Deus coronam Patris Rochi, donec maturis meritis radicatam Religionem figeret. Interim satisfecit illi vicariis Martyrij laboribus,& periculis. Incredibile est, quanta tolerauit, famem, sitim, nuditatem, æstum, terram, cælum feras, homines: non minùs potuit dolere,quàm timere;nó minùs passus,quàm periclitatus est, à Dæmone,ab hominibus, à feris, quarum non leuis iis regionibus noxa.Vix tutò licet dormire. E tuguriis,& casis rapiunt,& diripiunt homines:nostri hactenus diuinitus tuti. Accidit, vt casam, vbi vnum è nostris laborefessum sopor mulcebat, ingressa tigris lustaret quacunque: intactum illum dimisit signo periculi relicto: Breuiarij enim tabellas & omnia folia vngue penetrauit; prætereà innocentissima abiit famelica hæc pernicies. Sæpè Deus seruum suum Rochum eripuit feris, noluit semper hominibus. Hæc conditio rerum, vt sæuior homo homini pernicies sit, quàm homini fera, quàm ignis. Quoties elementa, flamma,& pelagus pepercerunt sanctis Martyribus; quoties leo,tigris, vrsus:Humana tandem manu oppressi.Quos Deus excepit omni naturæ violentia, noluit humana. Igitur irritatus Dæmon timore noui auxilij, vites valentiùs resumpsit,vt,desperatorum morte, omnes vltima periclitaretur fiducia: sæpè enim felix fuit spei alea. Delegauit ad hanc Prouinciam instructissimum ambitione, & maleficiis magicis hominem eius plagæ Caziquum, Ñezu illi nomen fuit, authoritate dolis quæsita, potentiáque præcipuum: timebant cæteri:magnam sui venerationem maleficiis redemerat. Ex consortio Dæmonis mores eius, auferant superbiæ vitus, & Diuinitatis appetentiam.Deum se prædicabat,Conditorem rerum omnium, imperantem Soli, Lunæ, astris, cui tigrides & feræ obtemperarent. Reuerentiam, quam damnis meruit,minis alebat: interminabatur facturum Solis defectionem, immissurum procellas, elementorum dissidia, vastationem tigridum,nisi parerent omnes. Negotiata formidine quidquid libuit persuasus:metus enim facillimus credulitatis est proxeneta. Iuuit illam Dæmon: nam, licet superbissimus,superbos amat,& iuuat consortia rerum vitij. Nihil ægriùs tolerat superbia nostra quàm collegam: non aliud magis odit quàm aliam. Societas cupiditatis dissociat, & concursus votorum facit æmulos: non se sustinent, ne se impediant: verùm, si se oderint superbi, nihil exectabilius alterutri vouere possent,quàm similitudinem sui, Ad hanc sæpe instigant Dæmones, nocentius nobis rati vitium suum quàm pœnam, si nos videant cum merito suæ noxæ. Post repulsam primi voti,inuidia, quæ infelix superbia est, secundum alit. Prima superbi cupido est, maiorem esse, id est,displicentia sui: oportet enim se exuere, vt aliud sis, quàm est. Secunda auaritia, est alium minorem esse,ne sit id, quod est. Sic prius Dæmonis votum fuit,Deum esse,alterum, ne Deus esset. Perdere maiestatem,quam non inuenit;nolle alium habere,quod non potuit ipse. Idcò vt reuerentia Diuinitatem sibi impossibilem mulctaret, non magni fecit,quòd alius Diuinitatem simularet.

Fictum itaque Numem, Ñezu, (in eo erat oppido,siue Reductione,quæ fide,& diligentia P.Ioannis del Castillo procurabatur,)in animu diu exasperatum induxit sibi, ipsum Patrem atcere etiamè vita,quòd prædicatione I e s v Christi,veri Dei,& hominis,obstaret Diuinitati,quã ipse flagitiis postulabat:easdem insidias molitus in omnes Vrugai Prædicatores, deinde in reliquos Patres Paranæ, quæ alia Prouincia est latior: at, sæpè ampliora vota,& vltra felicitatem infelicia sunt. Misit nuncium ad Garupen, (sic dicebatur Caziqnus nobilior nouæ Reductionis, quam tunc temporis P. Rochus Gonzalea cum P.Alfonso Roderico construebat,) iubens obtruncari duos illos Prædicatores I e s v:quo facto, renunciaret sibi, vt tantumdem sæuiret in P. Ioannem del Castillo. Adiecit,(quod falsum fides Indorum exhibuit,)in cæteris oppidis idē supplicium sustinendum,sic penitùs abolendum Christi nomen. Garupes inductus aut deceptus, nuncius Ñezu obtemperauit: facillima est disciplina malorum. Condixerat P. Rochus conuenientis Indis decimam quintam Nouembris diem,vt solemniùs eleuaret campanam,cuius pulsu explicaret horam declarandæ Christianæ doctrinæ: hunc diem obseruauit Garupes homicidio commodum,postquàm fecisset Sacra P. Rochus,"commodior ipsi Patri opportunitas exhibendæ animæ, cùm Corpus sibi Christus suum exhibuit: Corpore & Sanguine I e s v saginatus,optima Christi hostia fuit. An dubitaret hausto Dei cruore aurũ sui esse?Nutritus Sanguine Christi degener esse non potuit,vt illiberalis proprij esset.An, oblato I e s v Corpore, suum negaret? Necessarius sacredotij honos, amor I e s v est: necessaria amoris supellex, patientia. Æmulantur Sacerdotes Christi,felicitatem M a r i æ Matris,cuius amores naturæ & gratiæ in diem conspirarunt, Idem erat genitus à se,& factor sui idem filius, & Deus. Similis

fortuna

fortuna Sacerdotum amando Iesv: conficiunt Corpus Factoris sui: si nullibi Christus fuisset, (liceat hoc comminisci,) si nullus Christus existeret, ad sacerdotalia adesset verba mirifica productione; per repræsentationem suæ mortis præsentaretur ad vitam. Iesvm diligere tenemur quasi iure patrio, quasi opus & charissimum pignus nostrum: tanti veritas Sacerdotum Deo est; tanti Deus facit, ne mendaces essemus, nullis parceret omnipotentiæ opibus. Quis non probat, quod fecit? Quis non suorum operum cupido sibi est? Hoc nomine diligendus nobis Christus, felicissimo confluxu amorum, connaturali affectu quasi nostri operis, supernaturali quoque, quia & Opificis. Quis author artificia sua non exaggerat? quis pater hominem à se genitum non diligit? quis non pendet in opus suum? quis contrà non oppignerat factorum charitatem? quis non obæratur genitori vita? Duplici hoc nexu obstringimur amando Iesv; vno inclinationis, altero iustitiæ; vno crediti, altero debiti: fortasse ex illo capite dulcior. Plùs benefactor amat, quàm amatur à debitore. Plùs parens diligit natum, quàm diligitur. Feræ amant catulos cum experimento animæ. Ne sit stupidior Sacerdos Felix spiritus sui periculum pro Iesv, cuius Corpus conficit, vt diuinus Vir Ambrosius inquit, subire libentissimè, & lætissimè debet, adhoc illo amoris titulo, quo non videtur debere; quia noster Christus est, non tantùm, quia nos sumus Christi. Noscebat hoc dignissimus Iesv minister, P. Rochus; & quoties Christi Sacra faciebat, se quoque sacrificabat, millies quidem affectu, quia remedium impossibilitatis est, & vicarius desperati meriti: tandem acceptare voluit Deus, & euentu vno innumera coronare vota, obsignando opere multas voluntates. Exiit enim lætissimus P. Rochus, peracto sacrificio, actis deuotissimè gratiis, ad Indos, & campanam adornandam; inclinauit se, vt funem obligaret linguæ ad aptitudinem pulsus; dicebat: Filij, breuissimè audietis citari vos ad doctrinam cæli. Ad hæc charitatis verba, cùm percommodum summisso capiti ictum aduertisset Barbarus, cui præsertim facinus mandarat Garupes, efferens lapideam clauam, hoc est, saxo capitatam, impulit omni nisu in cerebrum sancti Viri, & vno ictu extrudit medullas è cranio, & spiritum è pectore. Diffractum caput, & velut friatum proximus alios, repetita clauæ vibratione, totum dissoluit. Strepito audito gratulantium sibi scelus, & mutuo redimentium plausu conscientiam mali, socius Alphonsus Rodericus, qui se ad Sacra præparab[at], prodiit. Iussit statim voce intenta Tyrannos Garupes inuadi etiam, occidi, laniari: ille exemplo alieno instantem vitæ exitum videns, cupidus illam eorum Iesv resecrare, cuius amore plures, & vltimum hunc perculit laborem, procedebat ad Ecclesiam. Præuenêre Barbari, duo præsertim, qui pilas saxeas fune alligatas exonerantes in sanctum Virum, paucis ictibus diligentissimè exanimarunt. O par Deo dignum! ô purpuratæ nobes, qui vestri cruoris imbre agrum Christi fœcundastis! ô verè Christi discipuli, quia patientes, qui naturæ tributum fecistis meritum gratiæ, qui soluendo obligastis, qui gloriam per gloriam obtinuistis, qui felicitatem æternæ vitæ per felicitatem mortis impetrastis! Quid felicius quàm mors, quæ cæteris est pœna, quòd vobis fuisset merces? Quòd non solùm iniuriis hominum gloriosissimi fitis, sed naturæ? Quid gloriosius quàm supplicium, & ignominiam sceleris naturæ imputari, gloriæ virtutis? quòd non tantùm meruistis vita, sed morte: non tantùm voluntate, sed necessitate? Anne parua merita vestra tot votis, tot operibus, tot laboribus, tot periculis? Cur opus erat, ita vos cumulare? Non tantùm voluntariè, sed quasi necessariò placidiores sibi Christus vos amplexari voluit. Vester ardor non contentus vita, progressus est, vt vellet morte etiam placere: non contentus fuit, quibus potuistis facere, sed quibus pati. Parum dixi; plùs optastis pati pro Iesv, quàm potuistis; nec solùm quàm potuistis pati, sed esse. Magnos amor non satisfit facultate: cùm sit potentissimus omnium rerum, nunquam est potentia sua lætus, in eo potentior, quòd semper se doleat infirmum; quòd velit posse plùs, quàm omnia posse auarorum ritu; locupletiores plùs habere cupiunt. Nihil plùs posse desiderat, quàm quia omnia potest, amor: ardor eius non possibilitate pacatur, quantò minùs euentu? Non est eximia charitas, quæ compar vitæ sit, cui non superfluant desideria, quam posthoma vota non protrahant; quæ legata cupiditatum non relinquat, quemadmodum his sanctissimis Viris superstes sibi patiendi auaritia satiata fuit. Etenim largiter sæuitum in cadauera; nudata sunt, vulnerata, dilacerata, tracta; ignominioso circum Ecclesiam protraxerunt ambitu. Reliquit Alphonsus Rodericus in loco martyrij frustum sui crus, scissus lumbos ictu immani:

Namque in corpore fortium Virorum
Laus est amplior, amplior cicatrix.

Corpus votum Martyris explicauit. Non satis erat cupiditati suæ patientiæ corpus vnum; multus esse voluit, vt multorum passio corporum explanaret particulam amoris; multiplicari optauit, vt pro multis diligeret, vt pro multis cruciaretur. Mira stirps amor est; sterilis, & fœcunda; duo facit vnum, & singulos milles circa patientiam hanc fertilitatem habet; in tot germinat, quot vota habet experiundæ fidei, exhibendæ constantiæ. In cælum denique, & Deum ipsum affluxit Barbarorum insania; spoliauerunt Ecclesiam, exturbarunt Crucem, violarunt vestes sacras, contriuerunt aram, perfregerunt calicem, diripuerunt sacros libros, atque in mille conciderunt frusta eximiam, & venerandam intemeratæ Virginis Matris Dei effigiem, quam Patres Expugnatricem vocarunt. Præferebat secum P. Rochus hanc Deiparæ imaginem, quotiescumque nouam Reductionem cogebat, illa inaugurabat; gloriam omnem illi deferens, cuius ope præsumebat omnia. Nec segnior expugnatrix est contra Potestates tenebrarum alma Dei Parens, quàm contra potentiam humanam. Sanctus noster Rex Ferdinandus ad omnes expeditiones quocumque copias destinaret, conferebat secum Genitricis Dei effigiem: omnes illi victorias imputabat, omnem gloriam. *Capta Hispali eamdem triumphantis specie ornatissimo ferculo impositam ad templum, quod eius nomine dican-*

dum

dum erat, deferri iubet. Hæc celebritate triumphi eadem sacratissima Virginis im ... cum ... splendida Episcoporum processione, signis ac legionibus præcedentibus, sequente postremum Rege, & Proce. rum comitatu, in vrbem delata, & in templo collocata est. Hæc ex monumentis Ecclesiæ Hispalensis. Mox Pientissimus Rex Augusta Familia B. Virginis cultum amplianit, Regiis stipendiis splendida, cum iisdem officiis, ac in Imperatricis Aula perseuerant hactenus officia Regia. Sed & Michael Palæologus indiuiduam comitem, effigiem Deiparæ, habuit, quam solam triumphantem de Hungaris introduxit Constantinopolim nimia maiestate, & pompa augusta. Narrat triumphum Nicetas: *Imperatorem quadriga augentea aurata cu equis niue candidioribus præcedebant, quibus imposita erat imago omni. la adiutricis, & insuperabilis commilitio is Matris Dei. Nec vero axis magnum sonuit, quia non vehebat acrem Deam Mineruam, quæ falso virgo dicitur; sed veram V. ginem, quæ Verbu inexplicabili ratione per verbum peperit. Eum currum Imperatoris propinqui, atque amici Senatus, viri dignitatibus insignes penè sequebatur. Deinde ipse Imperator prodijt, equo feroci, ornamentis illustribus insignis, & templum ingressus, &c.* Scio etiam Alexiũ Commenum, cùm nouam Romam pauco expugnasset milite, noluisse in vrbem pompã immittere, nisi triumphus B. Virginis præcederet, quã ipse Imperator pedes & humilis secutus est. Prisci Cæsares aureæ Fortunæ simulacrum secum conferebant ad fideiussionem felicitatis totum omnium perfidissimæ; veram & constissimam piorumm virorum fortunam, Matrem Dei, colant Christiani Principes. Sic Ferdinandus noster, sic Manuel, sic Alexius. Ergo, quemadmodum isti Augusti abnuerunt sibi triumphum præcipua gloria distributa cõmilitioni MARIÆ; pari iure non solus P. Rochus ignominiæ, & martyrij triumphum occupauit: pariter psque fuit B. Virgo, fortita suam passionis g'oriam in vicaria effigie: triumphus fidei, patientiæ est, contemptio est, dilaniatio est.

Post vulnera, post cruciatus, post necem, post opprobria explicuit se diuina virtus. Patientiæ sunt appendices miracula: ipsa namque maximum, & velut miraculorum corpus est. Hic sacrosanctus ritus prouidentiæ, commentand mina in humanis. Hæc lex salutatis omnibus, manifestum virtutis celare patientiæ opprobrio, vt optimi mercantur; promulgare in x gloriam, ad eruditionem pessimorum, vt verecanti quos damnant, & redimant conscientiam pudore. Postquàm enim omni tacuitæ lasciuia in sancta, & sanctos Vitos sæuitum fuit gestiunt cremare cadauera, & Ecclesiam: incenditur pyra, coniiciuntur corpora: sapiens tamen ille ig s, reuertitus mortuos immortalitatis orientissimos, & naturæ oblitus, miro iemnio perit, cùm pabulum intra se concluderet. Redeunt altero die Barbari, integra cadauera mirantur, cætero in cineres rogo resoluto. Nec stetit lli admiratio; ecce attonitos alloquitur cadauer diuini Patris Rochi: cor vocem edidit, nullum illi caput erat; sed è pectore sentita verba iaculari Prodigiosa concione loquit: *Cur occidistis me, qui vos dilexi, qui vos quæsiui, qui solum vestra salutis causa huc vsque peregrinatus sum, qui vestras animas quæsiui, amaui? Corpus meum dumtaxat occidistis, non ... tum, qui viuit, & viuet: inter Beatos regnat, & redibit vt vos adiuuet. Magnæ vobis superuenient calamitates, & suppl... a d gna ob istud facinus.* Vnanimes hoc asseuerarunt oculati testes ex Tyrannis quinquaginta & tres, qui postea capti fuerunt. O admirandam charitatem sacri Viri, non vsque ad mortem, sed post mortem etiam! In quos? In occisores. Sanguis Abelis extincti locutus est ad vindictæ expostulationem, & contra fratrem; non enior Rochi eloquitur, sed cor; non exquirit vltionem, etiam inimicorum, amat Tyrannos, & affectus blandus superstes illi fuit ad humanitatem; vindictam nolebat, dum admonuit. Amor fertur sagittator sine oculis; id ce tuis eloquens est sine ore: affectus verba sunt, sed muta; magnus tamen metus erudiuit aliqua ... do mutos ad cantulitatem. Crœsi filius nouit confirmatus loqui. Quod potuit abiecta, & vilissima timor affectio, nóune poterit nobilissima amoris? Sincerissimus ille Vrugai Apostolus fidem, & sinceritatem suæ charitatis patefecit enarratione cordis: non aliud lingua, aliud corde eloquitus: vtrinque amorem publicat, vtrinque probat: scriptam amoris legem in corde gestabat, cur non aliquando diceret? Qui valuit scribere, cur non loqui? Quod amor inhalpsit, amor dictauit. Pectus Sacerdotis Euãgelium animatum æstimatur, concluditur illic Scriptura sacra. In solemnibus initiis iniurandis alij manu super Euangelium, aut sacrum librum intenta iurant fidem: Sed est Sacerdoti supra pectus ... re. Cur hoc? Quia augustius Euangelium latet Sacerd tali corde, quam charta. In pectore sanctissimi Ruchi Euangelium pacis, & amoris, & scriptum erat, & dictum.

— Eadem dixisse, eadem sensisse fatetur:
Non aliter fundunt linguave, corve sonos.
Cor loquitur Christum, testantur vt cera legem:
In medio cordis lex erat illa sui.

Solet Deus suis armis cædere æmulum: non aliter quàm inuento suo Carthago perijt; arietem enim diruere Romam, sed sua machina à Romanis diruta est. Aman ipsa trabe suspensus est, quam Marnochæo dicauerat. Per cadauera loquacia solitus Dæmon falli ... Indos, eadem sua astutia intercipitur. Per cadauer diuinus Spiritus locutus aliquando veritatem. Barbaros irritauit: miraculi excellentia, & more pessimorum, tantæ charitatis significationem torsêre ad alimenta inimicæ: Adhuc (vnus audacior inquit) loquitur præstigiator iste. Et dissecto medio pectore eripuit cor. Quid eripuit, dico? Accepit, quod dedit Rochus, quod pridem dederat, quod millies. Verissime imitator I E S V, qui post cruciatus immanissimi patibuli voluit omnem experiri patientiam. Vulnus lateris admisit, vt patefacto pectore præsentaret pientissimum cor. Rochus etiam extinctus pro Christo sustinuit plagam viscerum; reseratur pectus, tradit præcordia. Christus patefecit cor, Rochus exhibet. Traiecit mox Barbarus sagitta suauissimũ illud Rochi membrum. Vulnus hoc antiquum habuit transfuerbatum cor gerebat diuini amoris telo. Coniecit denique Tyrannus penetratum cor sagitta, in restagrantem pyram: iterum admiratio, iterum miraculum: nulla diligentia exuri potuit. Cuspis ardere potuit, illæsa tamen per-

stitit caruncula illa mollis. Quæ de cœlo tacta fuerant, quæ fulmen inflammarat, non cremabantur: ignis cælestis ignierat cor Rochi, exuri non debuit nostro. Oportebat mirabiliora in hoc Patre exhiberi, vt certissima constaret martyrij gloria aliis duobus Patribus communis, fortasse gloriosior: agnouêre periculum, viderunt mortem, petiuerunt læti ssimi pro Christo: solus Rochus non priùs sensit discrimen, quam salutem, inopino homicidio correptus; vt argumentum laudis esset aliis, qui minori mortis pompa enituit. Contumax Barbarorum furor contra lenitatem elementi, naturæ aliàs inimici, recreauit pyram, ampliauit struem, vt locupletissima annona exacerbarent flammam, & in cineres cadauera sancta dissiparent: at neque validior præualuit ignis. Ferè integra corpora nostri recuperarunt.

Tanta scelerum felicitate lætissimus Garupes Tyrannus misit nuncios ad Ñeçzu, qui narrarent mandata pro votis exacta, in vtrumque animaduertisse Patrem sæuitate omni. Ille ingenti exultatione affusus, nisi quòd puderet priùs alium scelestissimũ fuisse, accinxit se ad homicidium vicini Patris, redempturus moram eminentia atrocitatis. Illa ipsa nocte oracula à Dæmone requirit horrẽdis adiurato ritibus. Deinde exornatus pro more pulcherrimis auium pennis, horribili voce, immani pedum conculcatione implet minis Indos, ni mactarent Ioannem del Castillo, quem apud se habebant, euolantum in cælum, relictiuum illos, nullum alium Deum maiorem se; illum propterea, qui dicebat contrà, blasphemum, & de medio dira tollendum cruce. Arbitrio suo maiestatem sibi mendaciis fabrefecerat: tantò metuebautur, quantò fallebat. Timor persuasit Barbaros, & decima septima Nouembris die, cùm canonicas recitabat Horas Ioannes; ecce turba Indorum concessit ad illum: causati sunt plures alios contraxisse è rupibus, & nemoribus, vt secum conuiuerent humaniùs, & politicè: petebant aliqua munuscula; ferrum enim, & hamos magni faciunt. Totus ille Pater in lætitiam, & charitatem compositus, viscera etiam daret. Dum largiter remunerabat, inuadunt benefactorem felicissima liberalitate, non solùm excellente gratiam, sed desperantẽ. Solẽt maxima beneficia iniuriis dũtaxat referri. Eadẽ fortuna est maximæ charitatis odiis frequenter redemptæ. Vnus fortissimis lacertis Patrem complectitur. In Christi passionem imitari cœpit: Christus osculo traditus est, Ioannes amplexu; nec fidelior iste, quàm illud. Dum Barbarus brachiis suis ligabat corpus, alter colligauit fune manus sancti adolescentis: cæditur mox colaphis, cæditur etiam verbis, mille alapas in illum exonerarunt, mille contumelias expectorarunt: stultum, fatuum compellabant. Dignitatem in illis gehennæ; cælestem in Ioanne sapientiam suo titulo agnosco. Stultitia gentibus est: at titulus sapientia honorificentissimus est, non videri pluribus; mens enim ad paucissimos contrahitur, & consilium raro constat sensu. Mox alius raptans è pede Ioannem prostrauit. Tum ille blandissimè dixit: Filij, si hæc facitis ob ea munuscula, quæ mecum habeo, accipite cunctà mea omnia, & ego vester sum, imò mancipij instar vobis famulabor. Ad hæc mitissima Tyranni reddiderũt sæuissima verba. Immedicabilis ira est, quam lenitas acerbat. Nolle referunt nisi exitium eius, dilaniandum omninò, quemadmodum alij duo Patres; eo sublato, perrecturos ad occidẽdum Patrem Alfonsum Aragonium in proximam Reductionem dictam S. Nicolai à nostris, Piratini ab Indis. Martyr postulauit conferri, vt coram & consortio eius mactaretur Christo: abnuerunt impij. Quid inhumanius, quàm in inhumanitate ipsa, cùm electionem mortis negarent? Quid crudelius, quàm vbi miseris ipsa eripitur grata miseria, nec arbitrium adhuc damnor relinquitur? Phalaris grandius didicit sæuire, quàm tauro, cùm multabat arbitrio etiam securos vitæ. Rabie instincti Barbari tartarea, statim excruciarunt liberalibus innocentem sæuitiis. Non segniter innocentia pati solet: vt frontem suam fallat, largiter oportet affligi: præsumptionem facinoris celant iniqui immanitate, vt credatur potiùs patiens deliquisse, quàm ipsi. Humanius quoduis creditur, quàm inhumanitas. Primò sagittis perforarunt: vndique hirsutus telis pulcherrimus Angelis videbatur. Similis ardor fidei similem eximij IESV Militis Sebastiani patientiam impetrauit. Mox alio religatum collum, & medium corpus fune atrocissimè pertrahitur, crebris interim maceratus ictibus. Fluxit præcipuè e vulnere sagittæ ilia penetrantis riuus cruoris. Oportuit locum illum fæcundari, vt Christianos germinaret. Iam germinant, iam florent, iam agnoscitur cæli fauor, & risus. Et ne insolens alicuius Apostoli passio nostro apostolico Martyri deesset, cutem eius abrasêre saxa, & trunci; per salebrosissima prolatus, solum penè nudus euertĩt tres leucæ quadrantes. Raptim expedierunt vestibus per duo nemora, & arduos montes illatum, per duos torrentes immersum. In crucis deinde effigiem decorum repetitis ictibus vexant. Honorem mortis Christi imitatio vitæ meruit. Post tot passiones restabat Martyri patientia, & ipsarum amor, cupido, gustus; nec satiare sua vota Barbari potuerunt. Vnus præualuit multis; nec innumeri illi tot iris armati superare potuerunt: vnius Ioannis mansuetudinem: corpori Tyrannis tradito animum suffurabatur, vt reseruaret Deo. Potius potuerunt explodere spiritum è pectore, quàm Deum; potiùs eripere animum ex artubus, quàm ex Deo. Intimior illi Deus, quàm suo ipse corpori. Suauissimis inter cruciatus colloquiis affabatur Christum, gratificatus mortem, cruciatus, opprobria. Non onera damna ista corporis, sed beneficia computanda sunt, nec solùm patientia non repudianda, sed gratulatione sunt amplectenda. Virtutis decor constantiam in damnis flagitat, gloriæ expectatio lætitiam. Nescio, quæ iniuria fidei sit, pignore salutis non exultare. Latinam, & Hispanam orationem Indi non intelligebant, atque vt exhiberet ipsis ipsis patrociniæ suæ authoramentũ, charitatem Dei, & fidem Christi, vernaculo ipsorum sermone repetebat, *Tu pa re*, quod significat, Fit propter amorem Dei. His verbis, hac constantia expectorabat mille plagis vitam, quadam auiditate plùs patiendi pertinacem. Extrudit demum validum saxum fronti illisum Iam video, felicissime Ioannes, coronæ tuæ inaugurationem. O sacrum caput adamantibus, & vnionibus redimiendum! ô dulce voti mei exemplum?

plum? Quis mihi hæc narraret, cùm mecum colloquebaris, vt factum tuum pectus millies complexaret, sacrum venerater caput, & tepudiarem tuæ humilitatis excellentiam? Contremisco suauissima hac memoria, cùm pro religiosæ vitæ officio exosculaharis pedes meos, & tam humillimè declinabas frontem tuam ad plantas meas: indigna labia mea agnosco speciosos tuos tetigisse pedes, qui euangelizasti pacem; tu sacrorore Christum testaturo meos mulcebas; tunc me acriter prouocabas pudore; nunc dulciter innidia pœnis, Miles Christi fortissime, qui ignauum, & degenerem commilitonem reliquisti, & ad triumphum maturasti; meam semper inertiam suffundens, ob humilitatem pridem tuam, nunc ob gloriam. At pudor non obstabit, vt venerabundus tuum castissimum exosculatus cadauer; fraternitatis iure, & charitatis nostræ priuilegio glorier cú D. Ambrosio in Satyri fratris morte: *In isto corpore, quod nunc exanime iacet, præstantior vita mea functio, quia in hoc quoque, quod gero, corpore, vberior tui portio. Atque vtinam vt memoria, vt gratia, ita etiam vita tua hoc, quidquid est, quod spiramus, spirare possemus, dimidiumque meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vsum.* Cæterùm, extincto Martyri superstes furor ictus continuauit; mox reclusis eui sceratunt Barbari præcordiis illum, qui viscera charitatis patentia habebat, & exhibita cunctis. Traditur tandem igni. Theatrum vitæ mors edidit. Continuò ardens, continuò effusus in omnes, non solùm vulneratus, sed velut euisceratus charitate vixit. Omnem tyrannidem, etiam naturæ, oportuit periclitari, vt satisfieret suis votis. vt non tantùm per aquam, sed per ignem ad æternam quietem, cum totius patientiæ commendatione pergeret. Eadem hebdomadæ die, eadem diei hora, qua Christus spiritum in manus Patris, commendauit suum in amplexus Christi. Imagine IESV patientis amor eius dignissimus fuit; tempus vitæ idem quod Christo, trigesimus tertius annus.

Felicitas huius Martyris multis inuidenda est nominibus. Primò, prolixitate cruciatuum. Non diminoti animi lacinosa illa patientia fuit, & vltra fata affluens, & diues. Minimus ætate erat Ioannes, & Tyro Christi: quare, vt exæquaret veteranos illos, & senes Patres, oportebat grandiori sæuitia redimere annos, & metita densare patiétia, quæ panegyris quædam, & nundinatio est virtutum. Laurentio quoque reseruata est maxima patientiæ portio, ne minor esset adolescens sancto sene Sixto. Ad hæc, gloriam maiorem ignominiæ nactus Ioannes; non fuit pluribus percusus ictibus, quàm cótumeliis. Tum à principe hoste tortus, falso illo Numine Nñ: xu, præcipuo Christi osore. Authoramentum quoddam gloriæ est ardentior æmulus. Sublato Martyre, ad contemptionem suæ fidei induit se Tyrannus planeta, & sacris aliis vestibus; contriuit cruces, incendit Ecclesiam; contulit omnem sacram supellectilem, vt diabolicis attaminaret ritibus, imitatione perfidi Balthasaris. Ad ignominiam Baptismi, & nostri Martyris, qui illum ministrabat, iussit tinctos sacra aqua acciri: multos illos cæremonia irridens exauthorauit: calido lauabat capita humore, vt sanctum Chrisma elueret; abradebat linguam lum aspero, & concha, salis benedicti gustú, sic ille dicebat, extinctutus. His exauthoratos ritibus fœda lotione retecerabat sibi, pro more Dæmonis, non sine æmulatione nostrorum mysteriorum, sed cum contrarietate: baptizabat, sed pedes, non capita, turpissima aqua vsus. Clandestino artificio è cruribus manabat, fortè stringendo vtriculam, aut cucurbitam latentem; è suo corpore dicebat fluxisse: hoc obscœno humore tingebat, ita gloriatus: Nónne vobis videor Diuinitate dignissimus, cùm miro vos baptizem ritu? Omnia hæc exornarunt coronam nostri Martyris, cuius vitam non minor apparatus mortis decebat. Præsumptio quædam mortis vita est. Vita omnium virtutum pompa exornatissima mortem exigebat omnium cruciatuum, & ignominiarum honore augustam. Ingenitus ille Ioannis pudor, & decor oris cum tot improperiis committi debuit: nec enim validus æmulus cum infirmo componendus est. Irriden, nudari debuit verecundus, & castissimus Pater, aliquando ab Ægyptia inuasus, velut Ioseph, relicto pallio, fugax se victor eripuit. Candorem hunc albissimorum morum rubor patientiæ debuit purpurare. Gustus ille laborum, tantâ patientiâ erudiebatur. Noui illum, cùm in tyrocinio eramus, fumarium pro religiosi imperij sorte, atque in æstate, ardore cæli, & ignis vicini anhelum, sudore, laboréque defectum, nouis reuirescere sponte sua pœnis, perpetua sibi suæ cupiditatis eieratione infensum. In rigidissimis hyemis noctibus seminabat per pauimenta vestes, procul illas amandans; manè consurgens quæritabat nudus, assuetus rigori. Ingenium illud amoris, quem pictum in facie exprimebat, tot odiis dignum erat. Quemadmodum affabilis fuit oris flos, & fidissimus interpres cordis, vultus, contrahebat ad se omnes optimos; sic verberabat pessimos. Amorem non tantùm magnes simulat, quòd trahat; sed quòd auertat: vna parte sollicitat ferrum, altera fastidit, cum discordibus componuntur angulis: sic amor similes coniugat; idem & diuersos arcet. Sed affabilitas Ioannis, consortio beneficentiæ potentissima, auertebat etiam auersos. Tanta aliquando maiestas morum est, vt conciliet etiam iniquos, quos cædit: sed ad periculum patientiæ suæ damnis illustrandæ necesse fuit obcæcari æmulos. At humilitas sua maximo honori dicata per oronem despicientiam ad illum prouehenda erat; nihil de se magnum cogitabat, sed magna. Quod noluit videri, volebat facere; & fecit magna, dum humilis; dum fecit, dum tulit. Omnia viliora inter nostros munera ambiebat: hoc maius, quòd honoratioribus dignior. Cupidus humilioribus occupari, plures annos pueros docuit: ab hac humilitate ad laborem reuectus, ad prædicandum inter Barbaros, & inter mortes Euangelium vitæ. Sanctus Pater puer sibi inter pueros visus, multis antelatus est viris: & metito prudentiæ & fidei præficitur Reductioni nouæ multis difficillimæ periculis: maior ætate sua Prouinciæ; sed compensabat grande æuum virtus mentis, & integritas morum: viuidæ hinc virtutes frondescebant, quarum humilitas radix est: & c ipsa cætera velut ramos alit, & fœcundat. Multis pariter laboribus adornarat se ad labores, perinde ad glorias: à magnis ad maiores. Nec humilitas gratis semper est, nec suo caret pretio laboris. Quemadmodum gloriæ iter patientia est, est &

abstinētia gloriæ. Collegæ libentissimè sunt dissimulatio, & modestia. Non leue fuit, quòd acerbæ Barbarorum dialecto triennio dedisset perciuseem operam. Doctus illam in omnium corda Christum insinuabat publicis concionibus, priuatis sermonibus. Ab illo labore, ab illa humilitate impetratus postea maximæ suæ patientiæ honos. Iam commemorata humilitate, quæ virtutum coagulum, & veluti complexus est nil ampliùs enarrare erat opus. Cæterùm, postulatio exilij sui, oon à patria modò, sed à mundo nostro; non ambitu honorum & diuitiarum, sed auditate laborum, quorum semper candidatus fuit atque paupertatis, & contemptionis; magnum aliquid præsumebat, & diuinare videbatur. Aliqusndo, si egregia, si constantia vota, vaticinia sunt. Nam, quemadmodum indoles; sic gratiæ spiritus per cupiditates augurantur. Multa & importuna prece supplex suæ patientiæ fuit, donec obtinuit ablegari in difficillimam, & acerbiorem noui Orbis Prouinciam Psraguay, quam propter opportunitatem martyrij, & necessitatem patiendi importunis non flagitabat modò, sed extorquebat votis. Testis sum lætitiæ, qua reliquit parentes flentes, notos dolentes, spe tantùm dolendi pro I E S V. Admirabar ego & inuidebam illi, cùm vltimis brachiorum nexibus colligabamus, & vrgebamus oos, vt distingueremur nunquam ampliùs visuri: perculit cor meum, & nescio quid venerandum in illo concepi, quasi suæ fortunam præsagiens passionis. Hac præsumptione hactenus vixi, iam vidi, iam gratulor illi, gratulor mihi. Omne felicem, qui tantæ virtutis testis olim fui; qui tantæ patientiæ ounc narrator, qui tanti Martyris socius; qui quondam tanti amici Dei amicus! Nunc supplicem me acceptet, quem accepto Patronum; cuius spero amplexus, & oscula pacis; quem precor cum S. Ambrosio: *Precede ad illam communem omnibus & debitam, sed iam mihi præ cæteris desiderabilē domū. Para hospiti consortiū: & quemadmodum hic omnia nobis fuêre communia, ita illic quoque ius diuiduum nesciamus. Ne, quæso, cupientem tui diu deseras, properantem expecta, festinantem adiuua; &, si diutius morari tibi videor, accersi.*

Post passionem S. Martyris Ioannis, ea ipsa nocte, ne refrigeraretur furor cunctatione, consulto priùs Dæmone, iussit Nñezu suos producere seditionem, omnes Christi ministros tollere: haud contentos præsenti facinore, procedere in vicinam Reductionem S. Nicolaï, hoc Piratini, vt subito adorirentur incursu P. Alfonsum Aragonium; amandare procul metum; se tenebris implicaturum Solem aduersùs contrarios, si qui ad vindictā, aut defensionem auderent, vt in columnes, extinctis Patribus, recederent. Huius spe promissi Barbari incensi altera die propero penetrarunt cursu nouem milliaria. Furor illos extimabulat. Non homines, rabidæ videbantur tigrides. Repentè adoriuntur oppidum. Vix admoneri potuit à puerulo Alfonsus, vt se surriperet discrimi. Ne fides suorum periclitaretur, rogatur sua fuga liberare omnes; ne auaritia patiendi pro Christo, ipsum Christum multi perderent. Irriti Tyranoi præda optata, omnem insaniam, & bilem in Ecclesiam refundunt. Tentant illam diruere incendio, tectum omne è paleis: iactant tædas ardentes, congerunt inflammata ligna. Ingens miraculum! dilabebantur per paleas, non aliter quàm per niuem, cum aridissimæ essent, & æstu Solis sub meridiem idoneæ inflammationi, & in æstate media, quam iis plagis sortitur Nouember. Neque vnica conflagrauit stipula. Insolētia miraculi non placauit malignitate cæcos: alienis potiùs se pessimi interpretamentis irritanerut sunt, sic iudicant; immedicabiles sæpè, cùm fomentis exasperētur. Exorsti erant chartis codicum & librorum benedicti Martyris, quibus se pro cristis compserant: tollunt illas, incensas applicant paleis. Mirum dictu! illæ si calami perseuerant, & intamioati igni: illa ipsa omnipotens Dei manus, quæ vim flāmæ interdixit tribus innocētibus pueris; nūc quoque continuit auidi naturam ignis, vt abstineret stipulis. Interim conspirant (nam viri rusticatum abierant) noonulli pueri eius oppidi à decimo vsque ad decimum octauum annum, arcubus, & sagittis instructi, pro causa Dei, & defendendo P. Aragonio, ac socio suo prodituri vitas: arctiùs enim spirituales amplectebantur Patres, quàm naturæ. Placuit Deo pia temeritas: seditiosos inuadunt: trucidant è vestigo voum: admonentur ab impiis, non aduersùs illos, sed aduersùs Patres duntaxat illuc concessisse. Acerbantur plus, occidunt decem & sex, plurimos vulnerant, omnes fugant. E pueris nullus concidit.

Post triduum alter Tyrannus Garupes, qui in Patres, Rochum, & Alfonsum Rodericum, sæuierat, trecentorum hominum instructus acie, (inquieta, & timida perfidia est; nec sui secura,) in aliud processit oppidum, seu Reductionem, quam vocant Candelariæ, vt tantumdem animaduerteret in P. Petrum Rometum. Nihil excipitur odio. Conspecti hostes statim publicantur; aberant etiam viri: octo tamen, aut decem pueri cum sene duce obiecti, vltrò continuerunt nonnihil turbam. Impij vociferantur, non eorum inuidia, sed odio suæ Auæ, (sic Patrem contemptionis causa compellabāt,) venisse; illius solùm fata negotiaturos. Adolescentes tela strenue densabant feruidiores pro Christo suo. P. Romerus partim voluptate quadam moriendi pro I E S V arreptus partim præfidentia, & spe diuina, eques prodit ad excipiendos Tyrannos. Mirabile euentu! vt primùm conspectus Pater, omnis è vestigio constitit exercitus, ac si maximæ aggressæ copiæ fugiendi deliberationem compellerent. Puberes hinc audaciores vrgebant plus hostes: confluebant iam municipes Reductionis: sic breui arcuerunt turpi infideles fuga, nisi qui ceciderunt; ex pueris tamen, & iis, qui pro Patre erant, nullus interfectus. O magnum facinus gratiæ! armasse recentes, & penè infantes, suos alumnos aduersùs cognatos, aduersùs amicos, & pro extraneo homine! Tot miraculis inaugurabat Deus fidem I E S V, quam primùm humilitate, deinde potentia suæ manus illustrauit, ne infirmitati oppressio Patrum verteretur, sed mysterio virtutis, & prouidentiæ. Deuotio oppidanorum Candelariæ non se constrinxit defensioni sui Patris viui: extra suos effusa fines, mortuos exquisiuit, etiam cum pretio vitæ. Conspirarunt ad hoc centum probatæ fidei Indi, quibus tam liberari ope affulsit cælum, vt indemnes sancta reportarent cadauera. Excepit illa deuotissimè plebs. Lacrymæ, fletus, clamores dissimolabant

sanctum

ſanctum pectoris gaudium; ſpecie tamen miſeranda, ac ſi cuiuſque parentum complorarentur fata.

Reſtat demonſtratio ſpiritus prophetici, qui è præcordijs ſancti Patris Rochi loquax ſupplicium Tyrannis promiſit. Prouecta facinoris fama ad Reductionem Conceptionis, Caziquus quidam Chriſtianus ardentiſſimi zeli, & excellentis indolis, Nicolaüs Neenguirus vocabatur, vt vinceret opinionem, quam Nñezu conſtruxerat, omnes Caziquos conſpiraſſe in ſuos Patres, legit ducentos milites, pollicitus numquam domum reuiſurum, nunquam filios, numquam vxorem, niſi vltâ ſanctorum Virorum tyrannide. Acceſsêre plures, ampliata acie, vſque ad ſeptingentos: quærit hoſtes: inuenit: primus inuadit. Acerbo confligitur prælio: cadunt centum ex impiis, totidem comprehenduntur: cæterorum ſpolia capit Nicolaüs: tres duntaxat deſiderauit è ſuis ad pignus patientiæ trium Martyrum. Aliunde quoque adornata Tyrannis vltio: nam Franciſcani Patres è ſuis Reductionibus (tres habent) ſollicitabãt auxiliares. Magno charitatis ardore, & placida concordia ſancti hi Viri cum noſtris laborãt in illo Euangelij nouali. Vbertas meſſis, & ingens laborum eius Prouinciæ vis noſtros illos prouocarunt ſubſidio. Miles quoque Hiſpanus, Manuël Cabral nomine, proprijs impenſis conduxit Europæos aliquos; accreuit illi magna Indorum fidelium manus; non concurrebant, ſed conuolabant, vt pro cauſa recentis fidei iam periclitantis mille animas funderent: ſic potuit numeroſa Cabral acie iniquos inſequi, cum inuenit: in duas diſtincti hoſtes turmas fortiſſimè muniuntur: inuaſit Cabral vnam, occidit plurimos, comprehendit occiſores Patris Rochi Gonzales, & Alfonſi Roderici, incolumi ſua manu: nullus deſideratus fuit. Alteram ſeditioſorum aciem aſtu cepit Caziquus Nicolaüs, tempeſtiuo nactus aduentu multos ex homicidis Patris Ioannis del Caſtillo. Iuſſit Cabral animaduertere ſuſpendio in reos, mox ſagittis confodi. Merita ſanctorum Martyrum impetrarunt omnibus, vno dempto, ſalutem. Reuocata (placata iam ira, quæ parenthesis quædam mentis eſt) memoria vitæ Sanctorum, patientiæ ſuæ in morte, prodigiorum poſt mortem, exprompſit veritatem noſtræ fidei: ſic noſtra myſteria docti, & abluti Bapriſmo Iesv, ſupplicio addicuntur. Garupes Tyrannus, Princeps facinoris, idem fuit & pœnitentiæ. Elapſus tamen Nñezu cum paucis ignobilioribus reis, opportunior fuit ſaluti multorum: oratio enim Naoaiguatarum meto fidelitatis, & demonſtratione voti ſui impetrant priùs ad ſe mitti Prædicatores: polliciti ſunt perquirere Tyrannum, & reliquos ſontes, qui fuga eripuerunt ſe ſupplicio, in ſu ſalum, & vinctos ad Hiſpanum arbitrium mitti pro facinoris dignitate plectendos: arrhas fidelitatis dederunt, miſſis iam nonnullis, miſſuri breui ipſum Nñezo. Ex captis quoque duo ex præcipuis emiſſi conciliant cæteros, promiſſa venia ad Euangelium audiendum. Vanitatem ſuorum Caziquorum agnoſcũt, atque impoſturas fictitij Numinis Nñezo, cùm contra ſpem omnia accidiſſent, & contra promiſſa. Multi capti ex deceptis cædebant veteratores. Vbi, dicebant, Sol fatali contabuit caligine? vbi efferocientes tigrides? vbi potentia veſtra? Nec vos, nec nos his malis eripere valuiſtis. Sic fauſtè res fidei agitur, ſic ſubriliter. Hæc diuina prouidentiæ aſtutia, ex malis fœcondare bona. Quemadmodum agricola ex ſtercore, quod ſine vſu ſibi domi eſt, & impedimento potiùs, nouit agros præparare ad vbertatem meſſis: ſic Deus ſapientiſſima parcimonia non negligit abſque vſu commiſſa mala; ſed ex ipſis negotiatur fertilitatem bonorum: & quandoque ex ſceleribus ſubtiliſſimè ſabricat ſalutem. Cæterùm, & hic mundi angulus publicatus eſt, & inſignitus rubrica, vt euocet ad ſe plures zelatores Dei, ne penuria prædicationis tot animas emptas Iesv Chriſti Sanguine defraudet. Tanta meſſis eſt, vt diceret P. Rochus vniuerſis Sacerdotibus Hiſpaniæ, daturum ſe ſatis negotij, ſi diſtribueret per illas gentes.

Quanta porrò gloria Societatis eſt, vtroque mundum complexam latere, compleſſe extrema Orbis ſuorum Martyrum purpura! Rubet Oriens, rubet Occidens Martyribus noſtris. Iapon tingitur noſtrorum cruore: & ne peccaret elegantia mundi, altero nunc latere Vrugaï pingitur.

Fideles ciuitatis Aſſumptionis, quam coloniam ibi proximam habent Hiſpani, gloriam Martyrum agnouerunt, venerabundi celebrarunt, ſolennes inſtituerunt gratiarum actiones. Prior Eccleſia Cathedralis lætitiam ſignificauit feſtiuo campanarum pulſu, reliquæ ſecutæ, Miſſam Trinitatis cantauit Canonicus: concionatus eſt Rector noſtri Collegij: adfuerunt Clerus, Patritiorum ordo, & omnes Religioſi cœtus: ſic inaugurata eſt gloria iſtorum Martyrum, ab omni Eccleſia, ab omnibus concelebranda. Quorum patientiæ fama & decor virtutis narratæ infideles contrahunt iam ad fidem, fideles ad gloriam impetratio eleuabit, exemplum excitabit excellentis vitæ, excellentis mortis.

THEOPOLITICVS.

PARS PRIMA:

RATIONALE

DIVINORVM OPERVM CIRCA PRÆCIPVOS

PROVIDENTIÆ

EFFECTVS.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

VIX idem contubernium amat vtilitas & voluptas: quarum pertinax dissensio, non solum friuolum istud nostrum corpusculum cum pessimo suo appetitu illudit, sed in ipsum animum audet, & mentis dotes corrumpit. Non est secura semper mens, extra imas istas plagas & curas eiecta; per sidera, per orbes conspatiata, ibi adhuc intutum & lubricum delectamentum potest habere; & fortasse, si innocens, futile. Etiam animos cælestes à cælorum curiositate auocauit Socrates: noluit malè mereri de cælis, dum de moribus; neque siccá admiratione tempus virtuti sacrum profanare, & impendere iucundissimæ speculationi, sine vsu sui, & frugi. titulus huius interdicti minor vtilitas fuit. Quid iuuat si astrorum excursus intueatur ignauus animus, & genio suo fidens? Quid si erronum mutationes conspiceris, tuis constans & fidelissimus vitiis? quid si ætheris virgineam puritatem, obryzam & defæcatam illam molem, sordidus imis moribus, situ tuo & fimo? Clementer quidam canit,

Pacuuius. *Quod ante pedes est, nemo spectat; cæli scrutantur plagas:*

nam neque quod inter manus, nec quod intra pectus, spectamus: nemo se, nemo sua respectat; & curiosi multi, & importuni cælis sunt, ingrato ipsis cælis scrutinio; magnis erroribus secuti luces illas certissimis errantes choreis. Iam Thaletis periculum & lapsus minor fuit. excidunt plures mente, dum erigunt ad iucunda; & mancâ quadam ignauâque contemplatione feriantur, non tantùm risu remunerandi anili, vt Milesius ille, sed Democritico cachinno. Quid præstat scire quid agatur in cælis, si nescis quid in in terris benè agas? Quid iuuat immorari lucibus sublimibus, si caligines, si errores tuos non dispergas? Quid prodest mirari celestia, si nihil cæli cæli aures, si terrestribus subsideas? Nonne cades, si vsque ad ima, vsque ad profunda labaris? Laboris profectò, dum mentem diuinis non confers, dum cor ad diuina non transfers. Etiam eum cælestium insulsis contemplatoribus loquitur

Lib. 2. Diu inst. cap. 2. Lactantius: *Quid ergo rebus inferioribus subiacetis? quid capitibus vestris terram*

super

ſuperponitis? cùm enim vos terræ ſubmittitis, humilioreſque facitis; ipſi vós vltrò ad inferos mergitis, ad mortémque damnatis: quia nihil terrâ inferius & humilius, niſi mors & inferi. qua ſi effugere velletis, ſubiectam pedibus veſtris terram contemneretis, corporis ſtatu ſaluo: quod idcircò rectum accepiſtis, quò oculos atque mentem cum eo qui fecit, conferre poſſetis; ſcilicet non ſolo aſpectu cæli, ſed reſpectu auctoris. Planè demiſſus & iacens animus ſublimia poteſt veſtigare, dum ad ſe non recurrit, nec pectus rendit demiſſa inde ſpeculatio; ſi vſum ſui veritas non imperret; ſi cæleſtia demiretur non diuinas, ſi in effectu ſiſtat, non cauſſam proſequaturi ſi artificium dumtaxat intelligat, non diligat artificem. Studium & conſideratio, iuxta Theodoretum, eſt charitatis cotaria. Illa ſeligi debet, vnde alta ſenſa, velut probatæ cotes, exſcindantur; vbi acuminentur ſpicula diuini amoris vnde igneſcant deſideria; vbi philtrum propinatur, vbi calidior inflammatur fax. poteſt adhuc terrenis inhærere algidus cælorum contemplator. Hom. de charitate ſeorſim exeusâ.

Non tamen ſupra nos opus eſt ire, vt ſuperiora cælis miremur. intra nos, & inter noſtra Numen eſt: vicina eſt diuinitas humanis, fortaſſe & officioſior, vtiliórque, &, quod mireris, iucundior. Nam licet placidiſſima res ſcientia ſit, ſed non quæ eſt ſpeculatio ſui officij; non delectat, quæ delectationes iubet odiſſe: aſpera philoſophia proficiendi eſt: quidquid bonos fieri nos docet, malè diſcitur. ibi ceſſat curioſitas, vbi ceſſarent vitia. cædit, & immutat nos illa notitia, quâ mutandi ſumus, quâ verberandi ſunt guſtus: puder ſcire quod non agimus, & quod deberemus agere; ſcilicet excuſationem morum putamus vltrò ignorare. At iſto priuilegio notitia diuinæ gubernationis humanas agitantis res, atque ſatagentis, gaudet, quòd innocentis ſit voluptatis (ſat iſtud commendationi ſuæ!) quid ſi officioſiſſimæ, ſi vtilis, ſi benè de affectu & moribus meritæ? Hanc dixit Petrus Cellenſis defæcatam contemplationem, Quia, inquit, commendat & commodat cor; nec mentem ſolùm occupat, ſed transfundit ſe in affectus; de quâ cenſuit vtiliter ſcribi. Quid, quæſo, magis demulcet mentem humanam, quàm conſilia noſſe diuinæ? Quid iucundius quàm rationem perſequi vltra ipſam? quàm ſcire arcana Dei, atque in iis quæ ſupra rationem ſunt, venari rationem? nullibi elatiùs ſuper humana aſſurgit animus, quàm cùm ita contrectat diuina. Lib. de Conſcientiâ.

Nihil feſtiuius, quàm quæ impoſſibilia primus exaggeret aſpectus, non tantùm probabilitate, ſed euentu refutare; & conſentaneum videri rationi, quod irrationabile viſum. Quidquid præter ſpem eſt, ſuauiùs ſubit: quale erit quod contra ſpem iuuat? Inopina lætitia gratior eſt, deſperata gratiſſima. Lætiſſimus Silenorum iocus fuit, in quibus ſub tetrâ ſpecie, ſubitâ recluſione apparebat diuina imago. Deus pandebatur, vbi videbatur monſtrum. Quanta erit feſtiuitas menti, vbi abſurdum putabat, vbi ſtultum, ibi conſulta diuinitatis mirari, Deum latere ſub fortunæ aſſueti monſtri laruâ? Sub duro cortice ſæpè latet mollis nucleus: ſic facilem veritatem inuoluit difficilis repugnantiæ vultus, Oſſeam dixit Odo Morimus contemplationem, ſuauem ſiquidem medullam concludit ardua inquiſitio.

Ad hæc, quid magis ad guſtum noſtrum, ad adulationem, quàm videre amantem noſtri Deum pro nobis ſedulum, vigilem, attentum, potentem, ſapientem, cupidum noſtri boni? Poſt hanc placiditatem tantane lætitia inſulſa, & frigida erit moribus? eripit nobis ſuperuacaneam ſolicitudinem temporalium, vt æterna; ſequamur; ſubducit nobis fortunæ metum importunum virtuti, pacat formidines humanas intolerabiles cordi, fiduciam diuinam alit & ſecuritatem: vrget amare, à quo videmus amari nos, à quo curari. bonam Dei commendat opinionem. Hoc primum adoleſcentis virtutis auſpicium Epictetus putauit, benè de Deo ſentire. Quod pridem Sapiens conſuluit, *Sentite de Domino in bonitate.* oportet ſublimiter de ſummo, benè de optimo putare. Nullibi excelſior imbibitur ſupremæ mentis exiſtimatio, quàm cùm videmus ſummè ſapere in imis; nec benigniùs erga diuinitatem tangitur animus, quàm cùm etiam in malis beneuolam ſibi agnoſcit. cultum, admirationem, & attonitam venerationem Dei quid violentiùs extorquet, quàm cùm videmus ſumma, ſed blanda, extorquere potentia è malis bona, & tam valentiſſimæ eſſe eſſe beneficentiæ, vt ex ipſis damnis liberaliùs ſæpè proſit? Adeò ei cuncta parent, adeò flectit pro ſanctiſſima ſua libertate omnia ad bonum, Quid non poterit facere, cùm ex ipſa impotentia faciat quod velit? cùm exprimat ex contrariis æmula? Expiatæ itaque, & innoxiæ curioſitatis eſt humiliter ſerutari ſublimia, & in humanis In Enchir. Sapient. 1.

 diuina

diuina mirari, atque vniuersi obseruare regimen. Alieni regni leges & instituta, rectorumque mores gaudemus scire, laudamus, miramur: amamus iustos iudices, iucundius erit mundi politiam nosse, leges, instituta, diuini consulta regiminis, prudentiam Dei. Diligemus sanctissimum, iustissimum, liberalissimum regem: amabimus maximam, inuictam & omnipotentem mundi Monarcham beatissimam Trinitatem. Ista Inscrutabilis perscrutatio salutaris erit, sed sauciato obiter corde amatoria plaga. Sceptici Numen potiùs dicebant moribus bonis venerandum & colendum, quàm philosophicis disceptandum quæstionibus. Quæstio enim diuinitatis sine affectu pio, larua est blasphemiæ.

Capvt I.

An liceat scrutari diuina.

IAm ad institutum opus accincti, in ipso limine offendimus, frustrà scrutari inscrutabilia, ait enim Ec-
Eccles 8. clesiastes: *Et intellexi, quòd omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole: & quantò plus laborauerit ad quærendum, tantò minùs inueniat: etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit*
In Concil. Tolmano. *reperire*, & diuus Iulianus ait: *Neque enim quæ sunt diuina, discutienda sunt, sed credenda; non enim se Deus discutere iubet, sed credere.* Videtur quoque curiosos perstringere suauis-
Ioan 9. simi Iesu obiurgatio: *Si cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc verò dicitis, Quia videmus. Peccatum vestrum manet.* Luculenter pius Bal-
Apud Godefridum Tilmannum. duinus monet: *Bona cæcitas est in seipso magna non videre, & quæ scire non licet, piè ignorare.* Proptereà in cælestibus mysteriis, & diuinis sacramentis; omnis impia dubitatio à corde nostro procul pellenda est, vt fides quæ habet veritatis conscientiam, habeat etiam piam ignorantiam: incomprehensibilis enim Dei sapientia inter angustias humanæ rationis coarctari non potest. In hoc autem sacramento humana ratio sub pietate fidei humilianda est. Ita enim oportuit, & ordo nostræ reparationis hoc exigebat, & imago Dei, quæ per superbiam rationis deformata est, in ipso sacramento redemptionis nostræ per humilitatem rationis debebat reformari.

Ista tamen verissima sunt in iis qui cerebro & fronte tenus sunt perdocti, quorum sapientiæ iurisdictio non occupauit cor, sed, iuxta
Rom 1. diuinissimum Paulum, *euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum:*
Psal. 91. *dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Dauid etiam dixit: *Quàm magnificata sunt opera tua Domine! Nimis profunda facta sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc*, non tamen interdixit diuinorum sapientiâ humiles, iustos, amantes Deum, hoc est sapientes. Nucleus sapientiæ charitas est: sine hac omnis scientia, euanida & cassa est. Nescit diuina, qui non optat, qui non amat: iste tamen labor mortales vexat, vt plus Deum laborent intelligere, quàm diligere: cùm hoc facilius & vtilius sit; illud arduum, imò, si sine affectu, non innoxium. hoc interest inter illum qui ignorat Deum, & qui non amat, quòd iste sine excusatione non amet. Prætereà plus diligere Deum valemus, quàm intelligere; validiorem tamen voluntatem otio perdimus, mentem tantum versamus per omnem subtilitatem superuacuam. Profectò in maiori amore minùs angimur, plus proficimus & placemus; & tamen malumus vestigando laborare, quàm amando reperire: malumus inquirere, quàm inuenire, quàm perfrui. Quem inquirimus perdendo, si amando non inuenimus; imò si inueniamus non amando, malo nostro inueniemus. Ad hæc, omnis huius vitæ cognitio per transennam speculatur diuina: nostræ mentis exiguitati accommodatur. Amor tamen sine offendiculo est, in ipsos pergit & expanditur dilecti amplexus: non voluntati contrahitur Deus, sed ipsa voluntas in Deum effunditur, in Deum facessit. Nosse Deum, prout ipse est, non valemus, diligere in se valemus. hoc interest inter mentem, & cor: intelligendo res ad nos trahimus, pro nostræ modulo mentis contrahendo illas; amando tamen in res fundimur. Nec obstat pusillitas nostra, cùm eas intra nos non capiamus, sed in ipsas eamus, & effundamus nos ipsos. Quare in hac vitâ spatiosius est & liberalius diligere quàm intelligere. De diuinis loquor, & quæ sublimia nobis sunt: nam quæ abiectiora sunt, præstat scire, quàm cupere: nam cupiditate mancipamur, & contrahimur ad illa, ipsorum conditionem secuturi. Demissa sunt, vilia sunt, & nostro depressiora animo. deprimi nos vnà necessum est, & pro ipsorum extenuari modulo. Intelligendo contrà, immunes ingenuique sumus: non in ea nos compingimus, sed ipsa in nos eleuamus, cùm sternus, & spirituali specie & gradu donamus. Secùs fit amando; dimittimur, & in materiam traducimur. Disertissimè Hugo Carthusianus
dixit, *Si imago stercoris ex auro fiat, melior est* Cap. 17. med
vtique substantialiter quam imaginaliter. Si autem Angeli imago auro imprimatur, imaginaliter erit melior quàm substantialiter. Sic anima cùm à se ipsâ effusa per corporis sensus in corporalia intendit, à meliore profectò in deteriorem tendit; quantoque id vehementius agit, tantò deterior efficitur: cùm autem super se ipsam effusa veritate, id est Deo, afficitur; melior sanè & pretiosior est formaliter quàm substantialiter: substantialiter enim anima, formaliter, si dici fas est, Deus. ego enim dixi, Dij estis.

Igitur sicca, sine affectu deuoto, sine corde, supernarum rerum inquisitio vecors est, & parum vtilis, vt semel dicam, tantumdem stultitiæ. Egregiè B. Franciscus Borgia cadauer sapientiam censuit, quam amor non conditer. *Quoniam*, inquit, *cognitio amoris expers, est quasi corpus animâ destitutum.* Vacuefit, nisi affectu solidetur, mens, semper impar diuinis. Ad hæc amor, nescio quo naturæ iure & conta-

gio, ſuo purpurat colore mentem, & ſimili amictu induit; nec poterit benè exiſtimare, qui non æſtimat. Præſumptio prima affectui debetur: eò propendemus, quò defert pondus amoris; non aliter quàm bilancibus accidit. Vt humana rectè iudicemus, expiatio deſideratur affectuum. Aduerſi iudicis cenſura ſemper timetur; ánne vt diuina contempletur, nubilus ſufficiet animus? conſuetudo opacorum corporum eſt priùs cadere quàm lucere. Ad lumen mentis amor nos adornat. neſciet itaque diuinorum rationem, qui nullam rationem diuinorum habet.

Pſal 87.

Numquid cognoſcentur in tenebris mirabilia Dei, *& iuſtitia* eius *in terrâ obliuionis*? Siniſtrè interpretabitur omnia mens auerſa. Suprema illa bonitas erga bonos, prouidentia, ratio, conſilium omnium rationem, & cenſuram ſuperat malorum: qui *videbunt finem ſapientis, & non intelligent quid cogitauerit de illo Deus, & quare munierit illum Dominus*, quemadmodum in Sapientiâ ſcribitur.

Sap. 4.

Non itaque ad omnem diuinorum conſiderationem deſponderi animos diuinus concionator voluit. Præſumptionē tantùm & curioſitatem arguit, non humilem & deuotam reuerentiam admirandæ tantæ maieſtatis, ad charitatis alimentum. Exactam quoque comprehenſionem impoſſibilem veriſſimè cenſuit. Neque abſolutè de diuinis omnibus functionibus ſanctiſſimi Patres duo Gregorij vſurpant illum Eccleſiaſtæ locum. Magnus Gregorius de diuinis maximè iudiciis intellexit, quæ ſunt potiùs

in Eccl. 8.

cum humilitate tacenda & veneranda. Gregorius Thaumaturgus longiùs it: nam ad cupiditatem flectit, vt functus cupidine ſuâ in iis quibus ſe fœdo violauit præcipitio, nequeat quamlibet prolixo & contumaci labore verum ſoli-

in Eccl. 8.

dumque bonum ſemel venari. Tum, ſi Olympiodorum arbitrum adhibeamus, naturalium operum ſcrutinium inutilum reputauit Salomon. Vocemus in medium diſertiſſimos & argutiſſimos interpretes naturæ. Nam Ariſtotelem ignorantia Euripi, Plinium Veſuuij inſcitia abſorbuerunt; illum aquâ, hunc igni. Vtriuſque interitus maieſtatem naturæ commendat, & vltra humanum captum. Quis certò peruouit ventorum naturam? quis refluentis Oceani cauſſas? quis ſiderum maſſam, cælorum argillam? quis animalium indolem? Dantarum natura hactenus quæſita eſt à Philoſophis, cur bino ventriculo donentur, cùm alter ſine vſu ſit, &

Vide noſtrâ Hiſt. nat. lib. 10. c. 14.

ſolùm ibi reperiantur putridi paxilli? Putridæ quoque carnes quomodo viui ſint vermes, adhuc ignorauit Philoſophia. Naturæ inquiſitio ſæpè ardua eſt, & ſui auara; minùs intereſt ſciri. Diuinæ tamen prouidentiæ ratio minori conſtabit nobis: rationis illud ſcrutinium eſt, non entitatis: cur res ita ſint, non quomodo; iſtud parum refert ſcire, illud magni. Proptereà phyſicas cauſſas ignoramus plus quàm morales. efficaces neſcimus plurimas, & materiales, & formales; non ita finales. Namque vltima iſta ratio reſtat, ſcilicet, cùm ceteras ignoremus, oportuiſſe aliqua ignorari, vnde admiratio aleretur, vnde maieſtatem altiſſimorum conſiliorum veneraremur. ita excedunt noſtrum captum conſulta Dei, vt mirè interdum ſe accommodent in particulâ aliquâ. nullum puto in vniuerſum conſilium diuinum proponi poteſt, cuius non aliqua ratio reddi poſſet; nullum, cuius omnis reddatur. ita & inſcrutabilia diuina opera ſunt, & digna vt ſcrutemur, & facilia. In vniuerſum dico: nam ſingulorum euentuum cauſſas ſingulares quis aſſequetur? ipſe ſtatim facit concionator propoſitam ſuam ſententiam ita ediſſerat: *Sunt iuſti atque ſapientes,* Eccl. 9.
& opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo, vtrùm amore an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta, eò quod vniuerſa æquè eueniant iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti. Sicut bonus, ſic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat. Inſcrutabile eſt, cur huic mala, cur illi eueniant bona; ſed ſufficienter quodammodò ſcrutabile eſt, cur bono mala, cur malo bona. Neſcimus, an hic vel ille bonus ſit, arcana cordis, & conſpectum ſui animi etiam ipſe animus ignorat; quo pacto alij aſſeuerabunt? Quare cùm neſciamus, an hic bonus ſit, neſcimus cur huic mala contingant. Illud in communi expiſcari poſſumus in diuinis operibus, quòd, ſi bonus ille ſit, accidant ei mala, aut ad emolumentum bonitatis, aut experimentum, aut exercitium, aut exemplar. licet nullam ſigillatim dare, plures cauſſas promittere poſſumus. Has conſiderare iuuat, & rationale diuinorum operum & eſſentiæ, humiliter venari & venerari; non tam ad mentis otium, quàm ad cordis vſum. Tertullianus ait: *Quia Deus omnium conditor nihil* Lib. de Pœnit. cap. 1.
non ratione prouidit, diſpoſuit, ordinauit, nihil non ratione tractari intelligique voluit. Denique illa numquam ratio deeſt, non eſſe ſine ratione Dei facta. Egregie ſanctus Auguſtinus: *In cognitis cauſſis operum diuinorum non nihil nouimus, cùm ſcimus non ſine ratione omnipotentem facere, vnde infirmus humanus animus rationem non poteſt reddere.* Sed & ratio probandæ fidei noſtræ ſatis erat. Ecquod meritum eſſet noſtræ menti, ſi paterent cuncta; ſi Solis radio innoteſcerent myſteria diuina? Hanc ſibi rationem inculcet, cui minùs aliæ rationes probabuntur. Aptè proptereà Damaſcenus monet: *Omnia* Lib. 2. Orth.
prouidentiæ opera ſuſcipiamus, omnia laudemus, fid. c. 29.
omnia citra vllam cenſuram comprobemus; quamlibet ea pleriſque iniqua videantur. Nam, vt ait Ep 38.
S. Paulinus, *ſi à Deo omnia, & Deus bonus eſt, omnia profectò quæ fecit Deus, bona. Si qua autem ſunt in arcanis ſtatutorum eius altiora ſenſibus & cogitationibus noſtris, etiamſi rationem eorum conſequi & colligere non poſſumus, tutius tamen nobis eſt magis occultas eſſe rationes, quàm nullas credere: quia non ambigendum omnia Dei eſſe, etſi nobis non ſint perſpicua, tamen eſſe conſulta.*

CAPVT II.

An expediat etiam malis, Deum eſſe.

ANte opera diuinitatis, ipſa eſt. Priùs diſpiciendum, an ſit, qualia ſit in ſe, qualis erga nos, an & ſtudioſa noſtri? Rationem prouidentiæ certiùs iſcrutabimur, certi de prouidentia. Deum eſſe, tota natura iurat: honorem tantæ originis oſtentat vbique: maximam boni

boni iacturam ingemuisset dispendium Numinis. Etiam ipsi qui diuinitatem trucidarunt, dum negarunt, exoptabant, atque bonum eius præsentiæ iudiciis suis antehabuerunt. Euripides aliquis, iniquus Deo, dum negauit esse, in eo æquè iudicauit futurum optimè de humanis, si diuina essent, quæ negabat; sin minùs, si putarentur esse. Inuentum putauit alicuius callidi, & benè de hominibus merentis, fuisse diuinitatis famam, atque, cùm incondita olim & belluina esset mortalium vita, legibus latis iniustitiam repressam. sed cùm hæ aperta solùm & manifesta flagitia valeant coërcere, arcana tamen scelera multi perpetrarent; astutum quemdam dicebat produisse, qui docuerit veritati tenebras offundendas, & oportuisse hominibus persuadere hoc, vt putabat, mendacium vtilissimum:

Quòd sit perenni vitâ aliquis vigens Deus,
Qui cernat ista, & audiat, atque intelligat.

Critias eiusdem perfidiæ complex fuit & sententiæ, cuius ista sunt: *Fuit tempus, quando erat hominum vita inordinata & belluina, & ministra virium, cùm neque bonis vllum esset præmium, neque vllum malis supplicium.* Deinde mihi videntur homines leges tulisse, quæ pœnas irrogarent, vt tyrannus esset iustitia, & ancillam haberet contumeliam. Multabatur autem, si quispiam peccaret. Deinde quoniam leges quidem ipsos eò adducebant, vt palàm scelera non admitterent, clanculùm autem ea admittebant; tunc mihi videtur vir aliquis ingeniosus & prudens cognouisse quòd operæ pretium faceret, qui inter mortales inueniret quemadmodum malis metus esset incutiendus, etiamsi clàm malum agerent, aut dicerent, aut cogitarent. Hinc Deum introduxit, qui nempe sit minimè interitui obnoxius vigens vitâ menteque, audiens, aspiciens, cogitansque, & hæc attendens, & diuinam gestans naturam, qui audiat quidem quidquid dictum est inter homines; quidquid autem fit, videre possit. Si quis autem apud se tacitus aliquid cogitet mali, hoc deos non latebit: inest enim prudentia. Hæc autem dicens, induxit documentum longè iucundissimum, nempe falsâ oratione tegere veritatem. Semper autem hic dicebat deos, vt maximè terreret homines eò ducens. Sextus quoque

Lib. 8. Empiricus de atheis locutus, ait: *Nonnulli enim dicunt eos qui primi præfuerunt hominibus, & quid humanæ vitæ conferret, considerarunt; cùm essent intelligentes ac prudentes, finxisse eam quæ de diis habetur suspicionem, & fabulosam de aliis opinionem. Cùm enim fuisset olim vita agrestis ac fera & immoderata, & nullo certo procedens ordine (fuit enim tempus, vt dicit Orpheus,*

Victum cùm ex se homines exesâ carne pararent,
Atque ex debilibus fortes conuiuia inirent;)

iniuriam facientes volentes reprimere, primùm quidem leges tulerunt, vt ij punirentur qui manifestè iniuriam facerent. Posteà autem deos quoque finxerunt, qui inspicerent quæcumque ab hominibus sceleratè, aut ex virtute geruntur, vt ne clanculùm quidem auderent facere iniuriam; cùm persuasum haberent, quòd

Dij totam terram peruadunt aëre amicti,
Cernentes quidnam prauè rectéve geratur.

Hæc ille. Adeò itaque bonum est Deum esse, vt ij ipsi qui non putant, bonum iudicent id putare. Maxima debemus bona opinioni diuinitatis; debemus bona quæ facimus, & quæ alij nobis fecerint: debemus mala quæ non fecimus, atque alij nobis non fecerunt. Multas æstima conscientiam Numinis auertisse adornatas in te iniurias, multa in te impediisse peccata. Magnum hoc debitum, non esse miserum, aut pessimum. Ast, non vitarit iniurias, saltem mitigabit; spes meliorum omnem solatur afflictum. Quæ autem spes, surdo aut nullo Numine; aut, si Deus, si non sit solicitus, saltem memor & conscius nostri? quem non recreauit aut cura tanti Parentis, aut præsentia tantæ maiestatis? Quantus honos rebus deesset, si inter res deitas non esset? Tunc maximè me pœniteret fuisse, si Deus non esset, si hunc mundum sine decore sui capitis inuenirem ac sine rectore, nec aliter quàm familiam sine patre, pupillos sine tutore, exercitum sine duce, nauim sine nauarcho, oues sine pastore, monarchiam sine rege. Ordinem rerum, tutelam omnium, vel solâ sui opinione diuinitas sustentat: si Deus cogitatus tantum bonum nobis esset, quantum erit re & euentu? Si solùm conscientia illius non iuuat, & ab innumeris malis asserit, præsentia quanta conferret bona? Quid iam cura illius, quid solicitudo faciet? Gratulor mihi diuinitatem esse; gratulor rebus, præesse Deum omnibus: suum vniuersæ gratulor naturæ honorem, suum decus, suum caput, suos oculos, suum optimum rectorem, tutorem. Euge, euge, macte lætitiâ, vniuersitas essentiarum; vestrum viuit caput, & in ipso vos meliùs viuitis. Quod omnium vestrûm foret votum, optare diuinitatis præsidentiam; necessitas est, ipsius natura est. Necessarius iste honos, & felicitas mundi, immortalem regem habere, optimum, beneficum. Gestiunt omnia, & exultabunda principe suo, ipsum vbique diuulgant. & sicut famuli, optimo hero optimè affecti, læti in domo eius subsultant, & vbique illum commendant: ita sese omnis natura præ lætitiâ effundit, & Dominum suum vbique intonat. Eius se familiæ esse vniuersa confitentur hilariter.

Interroga iumenta, & docebunt te; & volatilia cæli, & indicabunt tibi; loquere terræ, & respondebit tibi; & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit? Iob 12.

Summi artifices aut nomine, aut vultu, aut notâ sui, commendant opera sua emptori; se famæ & æternitati. Phidias totum Mineruæ simulacrum cum effigie propriâ colligauit, vt tamdiu consisteret, quamdiu eius species: ita vniuersa Dei opera quodam diuino vultu, quadam notâ honorantur, consistunt, dignoscuntur. Incisum omnibus est, Manus Domini me fecit. Digna omnia Deo sunt; dignum Deum vt sit, publicant omnia, & esse iurant. Conteste omni naturâ, Deus rationabiliter debuit esse, necessariò est: & expedit esse tantum bonum, etiam malis: sic minùs mali erunt: si non reuerentiâ; timore, si resipiscant; pœnâ, si obdurentur: pœna enim melior est malis, quàm felix & tuta malitia.

CAPVT

Capvt III.

Cur non potuerit mundus aliter esse quàm à Deo.

Tantam rerum pulchritudinem, consensum coaptationem sine mente aliquâ venisse, solùm dicet qui sine mente est. Compago quâ vaginæ adstringit, artificem huius compositionis dictat. Casúsne fuit, aut error, velut litura, tota hæc mundi elegantia? si colores fuissent, & nullus sensus animalis eos percepturi, quis rubricæ vsus? Si visus animalis esset, & nullus color, ànne maius commodum? tum, si colores & sensus essent, nullum tamen lumen, num vsui alicui forent? Quis ista compegit, vt color, & sensus, & sol essent? casus amens tantæ mentis munus non vsurparet. Apparatus mundi aliquam solertiam meruit. Dicat, quæso, Euhemerus aliquis, aut Prodicus, aut Diagoras, & quicumque alij diuinitatis infitiatores, si summo consilio res illæ digererentur, quas temerè factas dicunt, num ab vllâ summâ mente aliter meliùs fabricari possent? Tenent ij & casui prodigunt gloriam, quâ diuinitas digna est, quâ dicerent non posse ampliorem habere. Casúsne
Psalm. 103. erit, emisisse *fontes in conuallibus, inter medium montium* pertransire aquas, vt potarent *omnes bestiæ agri*, expectarent *onagri in siti suâ, super eâ volucres cæli* habitare, *de medio petrarum* dantes *voces*? casúsne erit rigasse *montes de superioribus suis, de fructu operum suorum* satiari terram, produxisse *fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum, vt educat panem de terrâ, & vinum lætificet cor hominis, vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet?* casúsne erit, saturare *ligna campi, & cedros Libani, quas plantauit*, vt *illic passeres* nidificarent? *Herodij domus dux* esset; *montes excelsi ceruis, petra refugium herinacijs?* casúsne erit, fecisse *lunam in tempora*, & quòd *sol* cognosceret *occasum suum?* posuisse *tenebras* vnde *facta est nox*, vt *in ipsâ* pertransirent *omnes bestiæ siluæ? catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi: ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperum.* Casus certè non erunt tanta consilia. Sed *quam magnificata sunt opera* Domini! *omnia in sapientiâ* fecit, *impleta est terra possessione* eius. Anne mica mentis erit illi, qui conspicatus elegans horologium tot rotul[...] tot dentibus compactum, significans horas [...] publicans, atque quadam æmulatione Solis, temporum arbitrum, id diceret casu factum, non arte? Cur Solem ipsum, sidera, orbes, animalia, & ipsa naturæ horologia cynocephalos horas indicantes videnti, potuit venire in mentem, ea sine mente effecta? Qui videbat ingenium Archimedicum, mimum mundi, cum Solis, Lunæ, aliorúmque planetarum excursibus, astrorum cursibus, sphærarum rotationibus, auctorem mirabatur; cui cæli ipsius artificem non obstupescemus, non fatebimur? Vmbráne miraculum artis erit; ipsum autem exemplar contemptim & obiter accidens? Phidianæ Mineruæ statuam nemo casui imputabat, omnes demirabantur. Nunc rogo, minúsne mirifica esset, si artus moueret, lanc[eam] [...] vibrare[t], clypeum obtenderet & tota agitaretur spiritu? [c]asúsne mirandum erit quod exanime & mortuum, quàm quod viuum & vegetum? cur opificium mortuum gloria artis & ingenij erit, & ipse artifex ingeniosus, ipse homo spirans, negligentiâ casus, nec summum prodet auctorem? Apage: ipsis Paganis Deum promulgauit constructio animati corporis. Audi Galenum:
Quis ita demens, vel hostis & oppugnator operum naturæ esse possit, qui non statim ex cute ipsâ omnium primùm conspiciat artem Creatoris? Quis mox non cogitabit, mentem quamdam aut intelligentiam, admirabili vi præditam per terras vehi, & in omnes extendi partes? Nusquam enim non gigni videntur animantia, quæ omnia admirabilem quamdam structuram acceperunt. Omnium mundi partium, ea certè est vilissima atque sordidissima quæ circum terram est; eò tamen pertinere videtur mens à superis illis deducta corporibus. Idem ait: *Hæc* De Vsu part. lib. 7.
creator noster talia fieri voluit. Quæ autem facta iam sunt, neque temere, neque audeas quærere quemadmodum facta sunt. Quæ enim facta esse ignorabas, nisi ab anatome edoctus fuisses, qualiter meritò audes quærere quâ ratione facta sint? Satis ergo tibi sit nouisse, vnamquamque particulam pro rerum commoditate & vsu constructam fuisse. Si verò præterea conaberis, quo pacto ita facta sit, inquirere, palàm fiet, nec tuã te imbecillitatem, nec opificis illius sentire potentiam. Vbique auctorem agnoscit potentem. De Vsu part. lib. 15.
Hic Ethnicus fatetur sapientem. Audiuimus Galenum mirabundum, sit suus quoque locus Xenophonti disputanti: *Dic mihi, ô Aristodeme, suntne quos habuisti in admiratione propter sapientiam? Certè, inquit: quinam sunt isti? Propter Poëticam quidem Homerum habui in admiratione, propter artem autem statuariam Polycletum, propter picturam verò Zeuxim. An non autem eos probas ac commendas, propterea quod quæ sunt ab eis constructa, excellenter & affabrè sint fabricata? Maximè, inquit. Si ergo Polycleti statua fieret animata, an non longè ampliùs probares artificem? Certè. Videns ergo statuam quidem, diceres eam ab aliquo artifice fabricatam: videns autem hominem, & rectè moueri, & corpore pulchrè esse exornatum, an non existimas esse fabrefactum ab aliquâ excellenti intelligentiâ?* Hæc ille. Adijcio ad solius humani corporis miraculum, ducentis & viginti quatuor id ossibus compingi, tanto artificio, vt singula quadraginta vsus habeant: totidem eius constitutionis Galenus reperit fines. Quare, vt sola ossa construerentur in humanâ fabricâ, octo millia finium obseruari oportuit. ànne tanta consilij paratura sine consilio? Omnis structura mundi, constructio hominis, solerna brutorum, prouisio communis, etiam minimarum bestiolarum, sanctissimis naturæ sacramentis Deum adstipulantur esse, & solemni iureiurando contestantur potentissimum, & sapientissimum, & optimum. Talis debebat esse qui à nullo est, à quo omnia sunt.

Apud Sext. Empir. lib. 8. [printed in the margin beside the Xenophon quotation]

Dic, age, ista quæ vides, vnde sunt? an ab alio, an à se? Hoc non: nemo enim sui faber est; nihil se facit. Si ab alio? ergo in vltimum aliquod debes omnino impingere, quod non sit ab alio. Istum Deum voca, radicem essen-

In Hym. tiarum, &, vt Synesius ait, *semen entium*: à quo cetera, qui non ab aliquo. Dices, Si tandem vltimo sistendum recursu in id quod non sit ab alio, cur non statim sistimus, & totum hunc mundum putamus ab alio non esse? Magnum profectò intercedit interuallum. Nequeunt omnia ista quæ vides, non paruisse alieno arbitrio. Limitata sunt, & præscriptis suæ essentiæ cancellis: ergo aliquis constrinxit illa, aliquis limitauit: auctorem se iurant habuisse. cur, si à se sunt, tam auarè se fecerunt, vt nihil contentum suo esse, amplius ambiat? Dices casu ita factum; sed casus non negat caussam, sed occultat. nihil casu fit, quod non ab aliquo ita fit. caussa etiam in concidentibus est. solùm dicuntur casu venisse, quòd aut inconsultâ aut delusâ spe, aut non vulgari aut inuisâ origine, sed verè quidem ab origine. Quid? transfugis ad necessitatem? necessitate inquis euenisse. Rursus inquiro; eadem num ab alio? num à se? Limitata sunt, cùm modò sunt, & suis angusta cancellis, ergo ab alio; nihil cum fine, cum modo necessarium fuit. Nulli circumscriptæ rei idem fuit posse, & esse. solum necessarium est, quod infinitum, quod perfectum est. scilicet debuit summum bonum necessarium esse. Iam, non summum, si non necessarium. Gratulor, ô immensa maiestas, necessitatem tuæ essentiæ, plaudo mihi, tantum bonum deficere non posse; plaudo hoc vnum, non posse non fuisse. Quid enim magis necessarium est quàm quod est, & à nullo est? adhæc, si à nullo est, si ex se est, nullus illud limitauit, nullius paruit arbitrio, nemo constrinxit, ergo infinitum, ergo perfectissimum, ergo immensum, ergo dominantissimum, ergo optimum. Tum, si à nullo est, non est factum, caruit initio, ergo æternum: si æternum, & à se, ergo sufficiens sibi, ergo immortale: si sufficiens sibi, ergo potentissimum, ergo beatum: si beatum, ergo sapientissimum, ergo optimum. Nemo beatus sine sapientiâ erit, nemo sapiens sine virtute. Si potens sine virtute esset, intolerabilis tyrannus foret; si bonus sine potentiâ, intolerabilior virtutis iniuria, si sapiens sine bonitate, insuperabilis malitiæ fuisset. Quare titulus æternitatis, & infinitatis nomen, has exigit conditiones, potentiæ beneuolæ, bonitatis prudentissimæ, solertiæ felicissimæ per vires, per indolem æqualem. Ista mihi illustrant lumen inaccessum, quod cicata obnubunt; non totum. nam aliquos per hæc ipsa ad nos transmittit radios. Licet clarissimum sit, Deum esse, clariori luce libet intueri. Quæ placent, & quæ diligimus, non tantùm contenti sumus ea habere, & certos nos eorum esse; gestimus etiam videre, & quidem solari lumine non pœnitet cernere.

C A P V T IV.

An rationi natura congruum sit, Deum trinum esse.

Altius assurgamus, vbi nulla panditur fenestra naturæ, nulla hiascit illustris rimula. Deum esse, & quidem vnum, natura promulgauit, ratio premit. Anne & trinum? Hoc naturæ arcanum est. Certè si natura hoc non dixit, non contradixit; dicam, exoptauit: licet iureiurando illud non affirmet, voto confirmat: sin minùs, suffragio faueret. Ad complementum tantæ maiestatis, ad fidem beatitudinis, societatem aliquam in Deo peramauit. Sciscitemur oculos naturæ perspicaciores, magnos Philosophiæ patriarchas, Platonem aliquem aut Aristotelem. Si ignarus alteruter diuinorum arcanorum rogaretur, num rectè videretur facturus, si quis Deum ita confingeret, vt, præter maiestatem vnitatis, is in summâ simplicitate esset trinus, ne bono consortij priuaretur, ne diuortio periclitaretur; minime credo huic cogitationi refragaturum, imò dicturum, impossibile id esse potiùs quàm irrationabile, atque ad summam illam maiestatem si quid deesset, hoc solum fuisse. Hic consensus, iam euentus; mentior, necessitas est. nihil circa magnitudinem Dei optari potest, nihil benè confingi, cuius veritas non superet opinionem. Certè Plato iam Deum non solitarium fecit, filium Dei agnouit, & amorem; nempe Verbum, & Spiritum. Aristoteles Deo aliquem consortem & comparem optauit, & quia eum nactus non fuit nimium priuilegio vnitatis, quo proximè potuit modo, decentiùs socium assignauit. In Theologiâ Ægyptiâ (nisi fortè alius eius auctor sit) mundum fabricasse eum dissertè ad solatium societatis, ne scilicet solus esset. Miserè beatitudinem diuinam excogitauit cum voto, iam cum necessitate, iam cum miseriâ. Intolerabilem iudicauit Deo solitudinem. Ad hæc, cùm beatitudinis occupationem indagaret, contemplationem eam esse putat. Cuiusnam rei in Deo? certè dicere non potuit, nisi suiipsius? sed arduum censuit, Deum se solum conspicari, vnam sui dumtaxat cogitare subsistentiam. stultum & delirum dixit, cogitare se. Deum autem negare beatum, blasphemum censuit. timuit, si id concederet suæ solius personæ consideratione, ne stultum faceret cum ipsius beatitudinis iniuriâ, cuius substantia sapientia est. Hanc tanti Philosophi suspicionem propriis ipsius verbis edo. *Quoniam*, inquit, *bona cuncta obtinet Deus, ac sibi satis est, quid faciet? neque enim dormiet. Contemplabitur aliquid, inquiunt. id namque pulcherrimum, & maximè peculiare. Quid igitur contemplabitur? nam si quidquam aliud contemplabitur, id erit melius. hoc verò absurdum est, vt se quidquam melius habeat Deus. Ipse igitur sese contemplabitur. At hoc delirum: nam hominem qui sese contemplatur, vtpote insensatum, increpamus.* Quare exoptabat Philosophus personam Deo æqualem, cuius collegio felicitas diuina omni expiata stultitiæ prurito expleretur securissimè, vt non tantùm se cogitaret, sed alium quoque, qui tamen à se in naturâ non differret. Votum arcanum Aristotelis fuit, pluralitas personarum. Tam rationabilis est trinitas Dei, vt ipsi ipsi qui ignorarent, qui repugnarent, approbarent. Nemo esset priscorum, cui non placeret inuentum trinitatis in vnitate, & summè cuiusque sapientissimi menti insideret. Ad tantam de Deo cogitationem non venerunt; sed moniti illam comprobarent, vt consentaneam, vt rationabilem, vt decentem, vt necessariam. Lib. 2 Magn. mor. c. 15.

satiam. solùm illis testaret scrupulus possibilitatis, sed cui fortasse non succumberent: diuina enim mens meretur humanam ignorantiam. maior est modus illius substantiæ, quàm nostri substantia ingenij: digna est nostrum excedere captum. Non benè de Deo cogitat, qui non cogitat plus quàm benè potest, imò quàm potest. Auari fuissemus liberalitati diuinæ, si fœcunditatem sui illi negaremus. Gestiunt omnia se geminare, aut in prole aut in imagine. Accidentia icones suas parturiunt. color in speculo se resumit, sonitus in saxo. Substantiæ alias pro se substituunt genitali virtute, non ignobiliores imagines, sed pares sibi. Excellere debet Deus, nec sine prole, nec sine societate esse; non solitarius, non sterilis, & aliquâ summâ efficacitate se pingere. Imago ista si minor archetypo fuisset, in quo distaret ab accidentibus? si solùm par, in quo excederet substantiam qui supersubstantialis est? vltra æqualitatem aliquid debebat educere, quid nisi vnitatem & identitatem? vt esset par, & eadem.

Post Aristotelem veniat Aristotelicus, veniat nostræ fidei iniquus, veniat qui celebrem disputationem iniit cum diuino viro Gaspare Barzæo, minimæ nostræ Societatis non minimâ gloriâ: cuius pressus rationibus iuxta Peripatetica dogmata, non solùm impius ille agnouit, contra naturam non fore, Deum trinum esse, sed fassus est esse. Percunctatus Gaspar, Deóne sit bonum, necne, se intelligere; ille ex Aristotelis disciplinâ retulit, in hoc sitam Dei felicitatem. Atqui, Gaspar replicat, intellectionis imago est aliqua, quam mentis vocamus verbum. fassus est, atque illud perfectius pro intelligentis perfectione. Omnino, ait, perfectius. Ergo in Deo, Gaspar premit, qui intelligens immensus est, intellectio immensa erit. Immensa, respondet. Intellectio igitur imago, & verbum erit infinitum. Concessit dialecticè sequi. ergo illud verbum Deus erit: Deus enim est, quidquid infinitum. Namque quòd in homine mentis verbum accidens sit, propter angustam & imbellem intelligendi vim; in Deo propter infinitam intelligendi facultatem idem substantia erit, æqualis Patri se ipsum comprehendenti funditus & exactè. Auarè de Creatore cogitaremus, si producendi vim, quæ creatis perfectio est, ipsi negaremus. Ita ex generantis & geniti discretione, duas demonstrauit Gaspar personas. Inde hominem necessario delapsu fulciit. Vbinam Pater sine charitate erit? vbi conspectio pulcherrimæ rei sine affectu? vbi Filius optimus à Patre optimo non amatus? Igitur amor in Deo est, & quia non accidens, sed subsistens, Deus vtique. Conuictus tandem Saracenus ratione, concessit, nun contra rationem, solùm supra, esse Trinitatis venerationem. quod cùm omnium sit arcanorum princeps, & stupendum, nulli libentiùs natura plausit, Philosophia admisit, & iactauit. Admiratio, periculum est fidei. At mirificum istud arcanum mirificè creditum est; quod maximè vtique est mirum. Et cùm difficilius videatur, vt facilius approbatum fuit & acceptum; illud quod supra rationem & Philosophiam est, ipsa Philosophia magis est amplexa. In omnibus fidei nostræ sacramentis, quod minutis vniuersim constitit suaderi, hoc fuit. tam rationabile visum est rationi, quod supra ipsam est. Aliis mysteriis contumaces sæculi sapientes fuerunt, huic maximè fauerunt. Alia vix miraculis coacti accepere, istud sponte, & vltrò; multi sine prædicatore, sine exhortatione; solùm vel leuiter auditum, aut lectum. Quis Platoni illud prædicauit, quis Hermeti? In hoc iam vniuersæ Philosophiæ plausum allego, tribuentis huic Ægyptio agnomen Trimaximi, quòd Trinitatis in vnitate Christianam sententiam pronunciasset, vt Suidas scribit. Adeò conueniens, & digna diuinitate, adeò rationabilis Gentibus visa est. Vltrò itaque mystæ sapientissimi naturæ sacramentum supra naturam arripiebant. Alij postmodum, qui nostræ religionis decretis infensi fuerant, huic fuerunt benigni: hoc construebant, qui destruebant alia, Amelius, Proclus, Plotinus. Librum hic conscripsit de Tribus hypostasibus. Adeò feliciter subiit istud arcanum, cum suffragio Philosophiæ, aut voto, quæ ant Deum desiderabat trinum, aut credidit. Pænè nullum mysterium vltrò magis crediderunt, quàm quod magis incredibile. Opinor, ipsa incredibilitas impetrauit fidem. decebat diuinam maiestatem maxima suæ naturæ maiestas: nec altissimæ diuinitatis præsumptioni satisfaceret Philosophia, nisi de Deo crederet non credibile. Exhilarata fuit, audito tantò sacramento, exultabunda approbauit, vt maximè commendaret id suis sequacibus. Vidit hic pacifica duo repugnantia naturæ vota, vt Deus esset summus, & beatus. vt esset beatus, societatem requirebat: vt summus, vnitatem; namque impatiens societatis imperium est; si cum socio, intutum. Vix multorum dominatio sine sanguine aut perfidiâ cœpit; cum patientiâ toleratur. intolerabilior, diuinitatum potestas foret. Vbi potentia est maior, patientia minor est. At inuento Trinitatis arcano, id est veritate, secura omnia sunt: concordant bonum societatis, & maiestas atque securitas vnitatis; conciniunt inter se discordia. Sed & in politicis Philosophi quæstionibus variè distrahebantur, ad defensionem monarchiæ & aristocratiæ. Vtriusque bonum hîc compingitur. Deus vnus est, & societate gaudet. gaudeo talem Deum habere, qualem Aristoteles exoptauit; & esse naturam eius, quod votum Philosophi. gaudeo talem Deum habere, qualem adhuc mali optimum celebrarunt, & vltimam sapientissimorum sapientiam, inter rudimenta nostræ doctrinæ hausisse. Iam quid magni facio, si credam prouocatus, quod vltrò infidelis? si credam quod naturam decet, quod Deum, quod nos? istud rationabile est, licet sit supra rationem. Imò subinde magis ardua Gentes de Deo crediderunt; nam & magis falsa. Peccatum diuinitati imputarunt; credibilibus est trinum Deum esse, quàm scelestum. Prona credulitas est suo commodo; quod benè cuique est, id verum credi, quia volet esse verum. In multis enim rebus cupiditas & visus opinioni astipulantur. Quid vtilius & commodius nobis? quid honorificentius Deo, imò & nobis? Talem Deum habemus qualem inuideret Stagirita, qualem fingere meliùs non possemus.

Quis non attonitus præ lætitiâ liquefiet, contuitus stupendam illam bonitatis vim, cùm totum se Deus diffundit? qualem spem subinde concipere

concipere debemus ex hoc auſpicio liberalitatis? ânne ſtillam negabit, qui totum infinitatis pelagus vno fluxu condonat, ſemel & iterùm? Erudita diuinitas intra ſe, & aſſueta ſanctiſſimæ prodigalitati ſui, in nos refunditur; neſcit auara eſſe ſuæ ſubſtantiæ: docta eſt in ſe donare, & eſſe donum. Inde iam peritè nouit beneficium nobis facere, & eſſe. Egregiè Guerricus ait: *O Deum, ſi fas eſt dici, prodigum ſui! expectemus non quoties Deus dedit, ſed quoties ſe dedit. In profuſionem ſui tota conſpirauit Trinitas, ſæpè ſe dedit diuinitas. O affluens liberalitas Dei! ô indeficiens largitas bonitatis diuinæ! Spiritum, cuius primitias dedit Apoſtolis, offert vniuerſis, theſaurum ſuum; fontem aquæ viuæ aperit, tam hominibus, quàm iumentis; tamquam & ipſe omnibus, ſapientibus & inſipientibus, debitor ſit. Parum erat Patri tradidiſſe Filium, vt redimeret ſeruum; niſi daret & Spiritum ſanctum, quò ſeruum adoptaret in filium. Dedit Filium in pretium redemptionis, dedit Spiritum in priuilegium adoptionis; ſe denique totum ſeruat hereditatem adoptionis. O Deum, ſi fas eſt dici, prodigum ſui præ deſiderio hominis! An non prodigum, qui non ſolùm ſua, ſed & ſe ipſum impendit, vt hominem recuperaret, non tam ſibi quàm homini ipſi! An non prodigum, qui ſicut proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, ſic nec Spiritui ſancto pepercit, vt ita loquar; ſed nouâ & mirâ largitate ſuper omnem carnem effudit illum? Multùm quidem effuſus ſui prodigus ille filius, qui tam patrimonium quàm ſe ipſum donauit meretricibus; ſed multò effuſior pater, in recuperationem perditi filij, quàm ille in perditionem ſui. Si tamen vlla debet eſſe comparatio gratiæ & pecuniæ, ſpiritus & carnis, hominis & Dei.* Quoad liberalitatem Filij Dei, non eſt tacenda deuotiſſima Guilielmi de Cailloë ſententia: *Quis vnicus prodigus inuenitur, ſicut ille Vnigenitus Patris, qui portionem corporis ſcilicet & animæ, quæ contingebat eum, & patrimonium (ſi dici debeat) quod à matre contraxit, diſſipauit atque conſumpſit cum meretricibus, id eſt cum peccatoribus & publicanis, non luxurioſè ſed laborioſè viuendo? Filius ille iunior Euangelicus, acceptâ famis iniuriâ, defecit impatiens laboris, & in miſeriis non ſubſiſtens; hic in fame concurrit & ſiti, euiſcerans ſemetipſum, & omnem pretioſam margaritam porcis ſpargens, qui pretium eius repellere cogitabant. effudit enim de Spiritu ſuo ſuper omnem carnem, poſtquam remeauit ad Patrem. neſcio an carne, an ſpiritu, magis prodigus, vt quos caro ſaturauerat, ſpiritus inebriaret.*

Serm. 1. de Pentec.

Itaque vtiliſſimum nobis eſt, profuſum ſui Deum eſſe: quare titulus commodi fidem omnem Trinitatis meretur. Pignus liberalitatis feliciter ibi præſentatum video, & quia totum ſe donat Deus, & quia quod donat retinet, tantumdem habens ac dedit. O fauſtum bonitatis ingenium! ſubſiſtentem affluere, contentam in ſe exundare, dare vt non amittat, integram communicari. Si hanc priuilegiatiam donandi legem in homine videremus, nihil eſt quod ab illo non ſperaremus. noſtra enim liberalitas hac rerum iniuriâ laborat, quòd deſint donata nobis. Damnum iſtud diuina beneficentia ignorat. Totum quod dedit, poſſidet: ita alienat, vt ſeruet. hac largiendi indemnitate gaudet, vt nihil amittens prodigat. Theſauros & æraria ſecura videmus. ſi ſimilem ſui cenſus fælicitatem in homine videremus, vel ſi vnum aureum dumtaxat poſſideret, imò vnicum obolum, Crœſo ditior eſſet: ſcilicet, quantumuis daret, ſemper ſuperflueret quod daret. O ſecuriſſimam prodigalitatem, dare totum, & tantumdem habere, ac ſi nihil dediſſet!

Aliquis impius Porphyrius, aut Arius, tenuiter de liberalitate Dei ſenſerunt, vt dederit minus quàm ſit, in aliquo ſui, quod retinuit, auarus. Maximæ nobis ſpei pignus ſubducunt, & ſummo liberalitatis exemplo priuant, dum minorem Patre Filium putant, ac Deum minus quàm ſe dediſſe. Admonet diuinus legiſlator, *Non aſcēdes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpitudo tua.* Egregiè ſanctiſſimus vir Bruno hoc altare fidem cenſuit Trinitatis: per gradus vtique ad illud aſcendit, quiſquis maius & minus in Trinitate credit. Aſcendit ad hoc Arius per gradus, itàque eius turpitudo hæreſeos reuelata eſt. aſcendens cecidit, effuſis turpiter viſceribus. Æqualia & explanata, diuina ſunt. tantumdem donantis, & accipientis, eſt donum. Minora pignora diuinæ largitatis haberemus, ſi minus in diuinis poneremus: id eſt, tantum ſpei detraheretur noſtræ, quantum de Filio Dei, aut amore. Iniuria charitatis eſſet, minus aliquid in Deo fuiſſe. Si Filius eſſet minor Patre; iam non idem cum Patre: ſi non idem, ignauus fuit diuinus amor. Hoc facinus charitatis, vnire omnia. oportebat, virgineam & integram amoris indolem explicari alicubi, & totam ſuo impetu ferri ad vltimum, non ſolùm vt coniungeret, & affectu vniret, ſed effectu; non ſolùm voto, ſed naturâ. Vbi hæc victoria? vbi hoc artificium ſummum amoris, niſi in ſummâ naturâ? vbi infinitus Genitor pro tanti parentis dignitate amare debuit, ergo infinitè & infinitum; ergo ſine anguſtiis, & totâ ſui effuſione, & charitatis efficaciâ. Quòd ſi amare, vniri eſt; ergo infinitè vniri, & infinita vnitio, nequit eſſe niſi identitas ſit. affectatio identitatis, omnis vnio eſt, vt via quædam illius: ergo, donec illuc veniat, pergere geſtit. Itaque iniurij nobis ſumus, ſi hoc amoris facinus, & feliciſſimum potentiſſimæ charitatis auſpicium, Deo negemus. Ad hæc, quantum ſolatium nobis erit, tali nos amore diligi, vigoroſiſſimo, ardentiſſimo? qui, niſi indignitas noſtra terminos velit conſtituere, plùs arderet diligere, & effundi.

Exod. 20.

Tanto amori, & effuſioni ſui, grati ſimus, & fide tantæ maieſtatis, & lætitiâ tantæ charitatis, & amore tantæ bonitatis, atque ad imitationem Trinitatis, tradamus nos totos, & transfundamus in Deum: neque enim perdemus nos, ſed inueniemus. Quemadmodum enim cùm ſe Deus dat, nihil ſui perdit; ita cùm nos Deo tradimus, nihil noſtrum amittimus. Integros nos & totos noſtri nos reliquit, cùm admittit: ſicut integer & totus ſui eſt, cùm donatur. Non minùs immenſus eſt, & infinitus, & bonus in recipiendo, quàm in largiendo, ſine diminutione ſui ſe nobis dat, ſine diminutione noſtrâ nos accipit. Ergo ſecurè tradamus nos Deo ſecuro, & à vitâ carnali in ſpiritum eleuemur: nam, vt deuotus Balduinus dixit, *vita carnalis, Dei iniuria eſt, & in totius Trinitatis contumeliam redundat. Iniuria ſiquidem Patris eſt, quòd Filius conculcatur. Iniuria Filij,*

quòd

quòd ſanguis eius quaſi polluitur. Iniuria Spiritus ſancti, quod gratia contemnitur. Igitur toti ſpirituales, ad imaginem ſanctiſſimæ Trinitatis reſtituti, anhelemus ſolum Deum, ſpiremus ſolum Deum, ſpiremus ſolum Spiritum; & immemores noſtri, illum ſolum amemus ad imitationem ipſius. Inſideat cordibus noſtris illud

De Paradiſo animæ c.1.

Magni Alberti: *Delicata anima quaſi abominatur, per modum commodi vel præmij, diligere Deum, ſicut Deus cum omni virtute ſuâ ſe infundit animæ, nihil vmquam ab eâ vtilitatis ſperans.*

C A P V T V.

Cur Deus condiderit mundum.

VIdeamus modò, cur, ſi Deus domeſticâ ſocietate gaudeat, diuertat ſe ad naturæ negotia, ad mundi conſtructionem. Putauit alicubi Ariſtoteles, quemadmodum in Ægyptiâ Philoſophiâ habetur, mundum à Deo factum ad ſolatium ſolitudinis, vt aliquo conſorte, orbitatis ſenſum diſſimularet, quemadmodum qui prole carent, adoptione redimunt naturæ inopiam: at Deus ſobole legitimâ non caret, ſuâ caulet prole collegâ felicitatis; alieno ſolatio non habebat opus, nec fingere filium, quem non genuit: ergo mundi conſtitutio non neceſſitatis opus fuit, nec remedij, non commodi proprij; ſed facinus exundantis bonitatis & refluentis charitatis. Compertum igitur eſt, cùm ſumma illa mens nullius egeat, cùm ſufficientiſſima & affluens ſit, cùm nullum accrementum & commodum à rebus à ſe factis capiat, aut honoris, aut lucri, aut gaudij, eam impetu quodam eruditæ iam in Filio generando largitatis, in producendo Spiritu charitatis, excogitaſſe mundi molitionem. Dedit iam ſe Filio, dedit Spiritui ſancto: effluit velut extra familiam. Non conſtitit fluctus & torrens ille bonitatis in ſe: vberi effluxu geſtiebat prodire: nam in alienis non minimum experimentum ſui præbetur. Minùs enim apud nos commendatur indulgentia eius qui donat filio, quàm eius qui ſeruo & extraneo. Vidit ſe Deus æquè integrum, & æquè diuitem, poſt tantam liberalitatem ſui: habuit quod daret, quaſi nihil dediſſet; non habuit cui. Fecit; raptuſque ardentiſſimo beneficentiæ amore, extruxit cui daret, imò alia quæ daret, quaſi ipſe non ſatis eſſet. Gloria diuinæ munificentiæ eſt mundi molitio. Cauſſa fundandæ naturæ liberalitas eſt, & affluentia bonitatis; vt haberet Deus quibus, & quæ daret. Nam licet haberet iam quæ daret, aſſuetus ſcilicet ſe largiri, non minima gloria eſt feciſſe vltrà, quid etiam adiiceret. Summa felicitas diuinitatis eſt, neceſſitate ſuæ naturæ præcurrere vota, id eſt, eſſe quod vellet. Neceſſaria fuit prima Dei liberalitas; expediebat voluntaria aliqua. Quemadmodum aliquibus diuitibus, qui liberalitate & miſericordiâ excellunt, non tantùm laudi tribuitur, ſi dent quæ fortuna dedit; ſed ſi vltrà manibus & labore comparent, quæ egenti impertiant: ita maximus diuinæ indulgentiæ titulus eſt, vltra quod natura eſt, & dedit, feciſſe quæ daret. Allego quoque Philoſophiæ iudicium in Platonis voce, quæ admiranda in hac parte viſa eſt Theodoreto. Cauſſam mundani opificij hanc reddit: *Bonus Deus erat, bonum verò nulla rei cuiuſquam ſubit inuidia. Cùm*

Lib.4. Contra Græc.

itaque extra inuidiam eſſet, voluit omnia eſſe ſibi ipſi quàm maximè aſſimilia. Diximus autem ſimilia, non ſecundùm naturam, ſed eò dumtaxat, quòd & ipſa ſunt. Sicut enim ipſe eſt, ita voluit, vt quæ olim non erant, fierent atque eſſent. Verùm ipſe ſic eſt, vt ab nullo eſſe acceperit; omnibus autem quæ ſunt, eſſe ipſum tribuerit. Nullius enim propriæ vtilitatis cauſsâ Deus mundum hunc fecit, vt videlicet honores ab hominibus, à diis dæmonibúſque acciperet, ſeu qui prouentum aliquem ob oblatam illis generationem ſibi aſciſceret, vt à nobis purâ fumidum ſacrificij vaporem, à geniis verò ac dæmonibus propria ipſorum miniſteria. Hoc itaque etiam loco Deum rei nullius indigum eſſe Plato teſtatur, ſolâque bonitate adductum, hæc omnia effeciſſe.

C A P V T VI.

An Deus prouideat.

ERgo non ad contemptum fecit omnia Deus, ſi tanto fecit liberalitatis imbre, & amoris æſtu. Iam bonum optat nobis, cùm id det. iam ſtragit, cùm amet. Quid eſt amor niſi voluntas boni? bonum autem nemo quærit ei quem negligit. Igitur cùm bonum nobis velit, non contemnit; cùm amet, curat. adulterinus amor, eſt incurius & ignauus: at amor Dei acerrimus, potens, perfectiſſimus. quare cum curâ, cum ſolertiâ, cum omni pompâ ſuâ & maieſtate erit, cum votis, cum ſolicitudinibus. Iſta amorem commendant. iſtud ſatellitium auguſtam charitatis auctoritatem colit & ſeruat. Nero, quia dilexit Poppæam, capillos capitis eius numeratos habebat, quos inditis nominibus, & effuſis carminibus concelebrauit. Deus quoque diliget, quia capilli capitis noſtri omnes numerati ab eo ſunt. Certè, ſi mundus non indignus fuit vt à Deo fieret, meruit vt curaretur. Damnaret factum ſuum ſequens negligentia: cur manus omnipotentiæ occuparet, in quod oculos non mitteret? indignus diuino reſpectu, eiúſne meruit operam & laborem? Auſpicatus iam eſt auctor curas; oppignorauit aliquas vigilias voluntas præcedens. Non ſatis beneuolentiam diuinam commendaret liberalitas deſes & otioſa. maximi defectus doni monſtroſam faceret: maximum autem Dei donum, cura eſt & ſolicitudo. Quid nos iuuaret, omnia dediſſe naturæ dona, ſi obliuione ſui puniret beneficia ſua liberalitas diuina? illuc aſpirat, & auet continuo ſe profundere munere, ſe dare; educata ſcilicet & erudita in totius ſuæ ſubſtantiæ, liceat ſic dici, prodigalitate, cùm Filio ſe donauit chariſſimo. Simile & grande aliquid in nobis geſſit. hæc vota ſolatur in minimis largitionibus, in quibus iam ſe dedit, dum curat. Non minima animi pars animaduerſio eſt. Egregiè quidam definit: *Pulchritudo eſt alienum bonum:* quid pulchrius bonitate? quid igitur ſibi alienius quàm bonitas? nullum itaque magis alienum aut publicum bonum, quàm bonitas; omnium eſt, & pro omnibus. Si me rogas,

quid bonitas est? dico, census publicus, alienum bonum: res omnium, non sui solius patitur esse. Bonitas est quæ sufficit sibi. Angusta definitio est diuinæ bonitatis: est insuper quæ sufficit omnibus. Parum adhuc dixi; non tantùm est quæ nullius eget, sed cuius omnia egēt. Deo egemus non tantùm vt simus: parum hoc, nisi vt bene simus. Deo itaque omnino egemus potente, & sapiente, & procurante, & beneuolo; id est Deo, quia nullius rei indigo, omnia nobis elargiente bona. Hinc illud Iamblichi: *Diuinitatis vis elucet, implens omnia bonorum cornu copia.* (Segm. 3. cap. 13.) hinc illud Platonis: *Tantopere diis in donorum mercatura præstamus, vt, cùm nos omnia ab illis bona accipiamus, ipsi nisi nihil à nobis boni reportent.* (In Euthyph.)

Tam necesse est Deum curare nos, quàm fecisse. Certè dum fecit, iam tum curauit, iam aduertit: neque enim pulcherrimum istud opus, & statuam magnam diuinitatis suæ, clausis fecit oculis: non parergon, non inuitè fecit; sed lætus, hilaris, gestiens, placens sibi, imò gratulans. Ergo si, cùm fecit, curauit; nunc quoque: nam & facit; facit quippe, nam seruat. nec minor nunc sumptus omnipotentiæ, quàm in exordio nostro. Eadem nunc est opera, eadem ergo & cura: nunc quoque in manibus Dei sumus, quare in oculis. si omnipotens illa dextra excuteret nos, in nostrum præcipites rueremus nihilum. Itaque dum sumus, in vlnis Dei sumus, in amplexu: igitur in corde. neque Deus adeò negligens & socors est, vt eius quod in manu haber, obliuisci possit: dum seruat nos, obseruat vtique. Ergo amor siue fœturæ, siue facturæ, oppignerauit procurationem. S. Zeno ait: *Artifex rerum, Filius Dei, amore imaginis suæ de cælo descendit.* (Serm. de Spir. & corp.) Et velut pictor apud Aristænetum, imaginis à se depictæ captus amore, fateri potest: *Amor mihi ab arte venit, non ab Cupidinis iaculo: mea me manus sagittauit.* (Lib 2. Epist. 10.) Idea rerum omnium, diuinitas est; curauit statuam suam. Ad principum maiestatem spectat constitutio & integritas ipsorum imaginis, cuius incolumitati & adorationi tum legibus, tum interminatione cauetur. Deus se amat, quare nos & amat, & curat. placet sibi, placebunt & sua. Faber diligit opera, pater diligit filium; vtroque nos diligit Deus titulo, cum solicitudinis pensione: nemo diligens, negligens erit: dilectio diligentiam promittit. Titulus amoris artifici est forma in ære aut ligno; illa solùm à fabro, non materia. titulus amoris genitori præcipuus, materia est: neque enim animam filij pater fecit; dedit tantùm materiam: Deus tamen & materiam nobis fecit, & formam perfecit. Integri à Deo sumus, integros nos suos videt, amat, curat pleno titulo. Pater licet suppeditet materiam, aliunde mendicauit, aliquando non suam: Deus numquam non suam. Quò propiores Dei sumus, chariores sumus. Quantò magis in nobis fecit, tantò vult perficere. Pater non contemnit filium, quem amat, quia fecit: Deus, quia fecit nos, amabit & curabit. Nihil boni fit sine exemplo diuinitatis: communis norma Deus est: ipse paternitatis idea, quare & solicitudinis. quemamodum Deus est exemplar patribus fœcunditatis & actionis, sic & diligentiæ. Quanto igitur præstat fœcunditas diuina, cum totos nos dederit, tanto præstabit ipsius solicitudo pro nobis: maximè cum tanti fuerimus Deo, ac naturalis suis Filij sanguis & vita. Ipse dixit dulcissimo ore: *Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa: nónne vos magis pluris estis illis?* (Matth. 6 26.) Respiciamus, quomodo illa procurauit animantia, & demulserit beneficiis. Et quod maius exemplum curæ, quàm cerigon; ex cuius aluo duæ pendent manticæ: in his catulos circumfert, suo quemque vberi affixos perpetuo suctu. Ad hæc. non vanè, non temerè Deus nos fecit; aliquid cogitauit, quò perduceret, ergo saltem perducet. Nec hoc sine consilio. quid consultius, quàm quæ visa est stultitia crucis? *Cùm*, inquit Theodotus, *naturam nostram sanare volens, non per alios salutem nostram, sed per semetipsum molitus est.* (Tom. 6 Concil. Ephes. app 5. cap. 2.) *Sic curauit, vt aliis curam non confideret.* Cùm scilicet, vt loquar audacter cum Hilario, *per dispensationem, & sacramentum magnæ pietatis qui Deus, & magnus est, impotens sibi est.* (Lib. 11.) Amor toe curatum fuit complex. Nolo producere hanc quæstionem: nam si qua digna est vt puniatur, sicut Clemens Alexandrinus putat, ista est, quærere rationes prouidentiæ, cum pateat; (5. Strom. sub initium.) nec aliud argumentum desiderandum, si de amore constat; aut suo aut voto nostro. Verissimè Plinius ad Cornelium scripsit: *Amari à te cupit, dignus hoc ipso quod cupit; deinde quòd ipse te diligit, neque enim ferè quisquam exigit illud, nisi qui facit.* (Lib 7. ep. ad Corn.) Quantum faciet Deus, qui exactissimè, vt sic dicam, exigit, vt nec nobis amandis restemus? scilicet qui curaturus nos erat, plusquam nos possemus, ius dumtaxat habuit rigidissimæ exactionis, vt nos nec amaremus, nec curaremus.

Capvt VII.

An de nostrâ prouidentiâ fidendum.

O Maximam vitæ consolationem, ô dignitatem humanam, diuinos occupare cogitatus, curas, consilia! Antelucanâ nos complexus charitate Deus, se obstrinxit solicitudini importunæ. Quid timere nisi se potest qui pro se Deum satagentem noscit? cuius memoria summa felicitas putaretur. Quanta audent mortales, vt mortalium quoque memoriā emāt! fastigium felicitatis rati, aliquod suæ notitiæ senium: magni æstimant, si de iis etiam vilissimi loquantur, non cum charitate, sed vel cum inuidiâ. æternam nos memoriam Dei occupauimus, Æternam mentem, charitatem, vota, sedulitatem. non tantùm Deo noti sumus (satis est summæ gloriationi diuina notitia) sed chari. Postquam memor nostri est, attentus est, solicitus, vno verbo dicam, amans. Quid timorem solum prohibeo? desideria veto? Quid timere, quid desiderare potest, nisi Deum, pro quo Deus desiderat? quid curare, pro quo ille solicitus? Quædam videntur blasphemiæ vota nostra & solicitudines, nisi ne simus soliciti de nobis, vt simus de Deo. Mancam alioqui præsumemus diuinitatem, aut stultam, aut maleuolam. Nullo alio capite fides prouidentiæ periclitatur, nisi si Deus aut imbecillus, aut ignorans,

aut

aut iniquus esset. Non minoris stat prouisio, & cura nostri. Totum quod est, Deus occupat, sapientiam oculatissimam, omnipotentiam dominantissimam, immensum intimæ & inuisceratæ bonitatis oceanum. Scit quid nos iuuet; vtrique id & potest, & quidem maximè vult: quid ergo testat nisi humilis nostræ felicitatis præsumptio? nam potenti omnia bona, & scienti, si accedat voluntas, tuta sunt vota, & æqualia euentibus. Deus ardentiùs nostra bona nobis desiderat, quàm nos; non ita de nobis securi sumus, vt de illo. non ita satisfactum. Plus chari Deo sumus, quàm nobis. Iam si plùs amat nos, quàm nos nos ipsos amamus, & plùs peroptat bona, ánne minus poterit? ánne magis errabit in nostri boni electione aut obtentione? Nos amare aliquem possumus, & exoptare illi felicem alicuius boni euentum, & accingi ad procurationem; sed iudicium & vires possunt nos fallere: nesciemus gubernare caussas, aut efficere. Diuinæ tamen beneuolentiæ assident summa sapientia, & potentia; quidquid vult potest, & vult quod nouit bonum; scilicet quod est. fraudi & noxiæ nulli obnoxia est cupiditas diuina. Quid igitur timere possumus, quid sperate amplius audemus? Deus optat nobis, & scit, quod nobis optat, optandum esse, & potest quod optat; nos autem falli in bono optato possumus, nos consequi non possumus. Dicam amplius, odisse nosmet possumus; Deus numquam quod fecit, odit. Vrgeo adhuc; nos nosmetipsos odimus: quid enim interest inter errorem amoris, & odium? quomodolibet cupiemus nobis mala. At pro diuini amoris innocentiâ fideiubet & stipulatur sapientia Dei; expiat omni errore charitatem diuinam: nequit nisi bonum exoptare nobis, scilicet verum bonum.

Vis aliqua pignora potentiæ eius? respice te, respice vniuersa vno adlubentiæ eius sanctissimæ impetu è nihilo germinata. Vis beneuolentiæ? respice crucifixum pro te seruo, Dominum maiestatis. Vis sapientiæ? respice vtrumque. Hac trinâ basi vna prouidentia fundatur, tutâ, securissimâ. Quid de te solicitus es, qui nec te amas? nam nescis amare. nullius ita beneuolentia suspecta sit tibi, sicut tua: nempe satagis perniciem tuam specie optabili. Quid præsumis de tuâ charitate, qui pro te nolis graue sustinere aliquid? vbi amor sine auctoramento suo patientiâ? quale tibi bonum amas, qui, vt consequaris bonum æternum, malum momentaneum nolis pati? vt consequaris bonum infinitum, nolis exiguum & leuissimum pati malum; vbi est amor tuus, si impatiens, si tam neglegens tui? nunc rogo de vtro optimâ ratione confides curam tui; de te, qui nihil pro te facere vis, nihil pati? an de Deo, qui omnia pro te fecit, qui omnia passus acerba, vsque ad haustum mortis omnium acerbissimum, fuso cruore per omnem probatus optimus malorum patientiam? Duplicis te iniuriæ aduersus te arguo; quòd nescias te amare, vt etiam cum beneuolentiâ non benè tibi velis. Deinde quòd, si scias, non ames. Hoc euidentissimâ demonstratione exhibui. cùm enim scias tibi bonum æternum competere, id non quæris; nihil pro illo, id est pro te, pati vis. Obiter audi hoc impropetium nostræ conditionis. Ait diuinus vir Eucherius; *Imprudentissimum est* (ego insuper, imprudentissimum dico) *cum pro nobis tam multa* (ego addo, omnia) *Deus fecerit, nihil nosmetipsos fecisse pro nobis* (ego adiicio, nec pro Deo) *cumque ille in operibus suis ad commoda humana respexerit, hominem nolle sibi consulere.* Ceterùm infirmitatem tuam non obtrecto: nam impotentia calumniæ est expers; non culpa est tantùm, sed natura nostra, nihil posse. In Deo tamen omnia hæc auspicatissima & fortunatissima, solicitudo tui per primarias diuinitatis dotes oppignorata, & prospera per omniualentiam, omniscientiam & omniuolentiam boni. Quare quisquis Dei prouidentiam non præsumit, mutilum illum, aut ignarum, aut inuidum facit; dicam, & perfidum. Se iam obstrinxit nobis non semel, sed sæpissimè. Lætissimus te dares non facilè rumpendo sopori, si à Iudæo syngrapham mille aureorum haberes, cur angeris? plures à Deo habemus. quid tunc accipetes, vt securè dormires? fidem vnius infidelis. cur nunc vexaris solicitudinibus? fidem Dei habes, qui fidelissimus est.

Epist. de contemp. mundi.

Aduce ad vtilissimam dulcissimæ prouidentiæ præsumptionem, de singulis sic curare Deum, quasi singuli soli essemus in mundo, quemadmodum Adam in paradiso. non confunditur, non distrahitur multitudine diuina procuratio: non numero clientum decrescit patrocinium. Sic te vnum procurat diuinitas, quasi vnicus esses; scilicet vnicè: sic te amat, quasi solus amabilis. ita auidè beneficiis te cupit onerare, & se quasi exonerare, tamquam si hactenus illibata esset liberalitas grauidæ eius bonitatis, parturientis semper dona, quasi nulli vmquam, nec tibi, beneficium contulisset.

Ceterùm quia diuinam procurationem refutare videntur humanæ necessitates (cuiusnam egeret pro quo Deus solicitus?) atque prouidentiæ bases, sapientiam, potentiam & beneuolentiam vis malorum euertere: nam si Deus bonus & beneuolus est, cur permittit mala? cur atrocissimè vindicat æternâ & implacabili irâ? si sapiens, cur mala bonis, cur malis bona tribuit? culpa ista mentis videtur. si potens, cur omnes non producit quò voluit? ideò explorare iuuat atque extergere omni calumniâ diuinos actus. iis enim ipsis, quibus prouidentia dirui videtur, plùs exaltatur; quibus sapientia, potentia, beneuolentia euerti, firmiori fundantur adstrumento.

CAPVT VIII.

Cur necessitates non obstent diuinæ prouidentiæ.

VEnio ad necessitates, quomodo componi possunt cum vigilantissimâ solicitudine Dei, si solicitus nostri est ditissimus pater? Maximè vtique quadrant eius & procurationi, & beneficentiæ. Prudentiam in his video admirandam, & maximum effusissimæ liberalitatis facinus; vbi sine inuidiâ insigne dignitatis eius, non tantùm beneficia, sed beneficentiam ipsam nobis indulsit. Solicitius oportebat agere honorem nostrum, & procurare animum, quàm corpus. Mirum artificium, per corporis iniurias beare animum. Affectat enim exemplum suum

in omnibus. Subtilissimâ nos refingit arte ad sui normam; omnes nos per indigentias, quæ maximè obsunt sufficientissimæ eius naturæ, cum ipsâ conformat, & sufficientes facit. vnus ipse est: gestit vtique omnia vnum esse. At diuersa sunt, & diuersi sumus, quomodo compaginabimur, nisi aliquibus fibulis? hoc præstant indigentiæ: annuli & nodi sunt, quibus connectuntur diuisa. ansulæ sunt amoris, quibus constat & connectitur amatoria mundi catena. In corollâ & serto diuinitatis, flores nectuntur egentiarum funiculis & stamine. ædificia continuantur latere vno alterius vacuitatem implente: ita construimur, vnius beneficentiâ implente alterius inopiam. Hæc, iuxta Clementem Alexandrinum, sunt elementa societatis & charitatis, egere vnum, opem ferre alium. Commerciis se communicant nationes, & vnius copia emendat inopiam alterius, sunt similiter sua cordium commercia. Nemo tam supra prosperitatem nostri generis emersit, vt solus naturæ fuisset curæ. vniuersos ex æquo fouet. Vt iuuaremur & diligeremur, oportebat inuicem pendêre. Hæc vnio nostra ad æmulationem simplicitatis diuinæ sufficientissima. Sublimiter Proclus dixit: *Res diuiniores quemadmodum indiuiduam habent essentiam, sic & bonum indiuisum possident, & vnitum: quæ verò à principiis longius discesserunt, in distantiâ quadam & diuisione iam posita, bonum proprium comparant. quapropter talia cœtu quodam ad idem contendente, mutuâque conspiratione, penitus indigent, vt, quandoquidem vnumquodque non habet sufficientiam, quod est elementum boni, saltem per communionem mutuam suppleant naturæ defectum, atque ita debilitatem suam diuisione factam, conspiratione corroborent. Hac vtique ratione homines singuli seorsum debiles, in communi ad consilium congregantur, diuisam ita mentem inuicem copulantes, vt quasi è scintillis multis lumen vnum accendere contendentes.* Ipsa quidem multitudo numquam per se ipsam sibi communiter conferens compararet, nisi circa vnum aliquid in eâ prævalens simul ordinaretur: hoc enim circa omnem rerum ordinem contemplari licet, multitudinem scilicet vbique vni congenitam esse, atque per cognatum vnum reuocandam ad vnitatem ipsam penitus absolutam, ipsum diuinum bonum. ideò cunctis sui inseruit appetitum, vt per hunc bona nobis impertiri valeret. Itaque per ipsas necessitates in vnitatem nos collegit Deus, & sufficientissimè prouidit. tam abest, vt iniuria nostra egentiæ sint, vt vnius necessitas sit omnium beneficium, sit singulorum gratia. Per hoc quòd egeas in vno, multis obsecundabis in pluribus. Vides quomodo inopia tua sit multorum beneficium? reputa etiam indigentias aliorum omnes esse beneficia tua. Sic est, per tuam necessitatem Deus prouidit aliis: per aliorum necessitates prouidit tibi: quare & per tuam quoque te & tua procurauit. non enim tibi per alienas, nisi aliis per tuam prouidisset; quare & tibi per tuam.

Lib. de Anim. & dæm.

Præterea, vbi dignitas nostra imitatio diuinitatis, si nullæ necessitates? vbi beneficentia nostra, character diuinæ? tanti refert tui egere aliquos, quanti si secundas deitatis infulas induas. Plato dixit sine inuidiâ Deum esse, quare non abnuit commodare nobis tesseram suam, & titulum diuinæ maiestatis, benefacere. Maximum hoc beneficium, beneficia posse conferre. hoc egentiis debemus. Cui conferres, si egeret nemo? voluit nos Deus videre non solùm bonos, sed beneficos, & fœcundâ bonitate imitatores sui. Sine egentiis tamen siccâ solùm bonitate essemus, & steriles & aridi; oportet florentem & amœnam esse, & fertilem & fructiferam, in alios refluentem, & superfluam. Manca esset statura Dei natura humana, sine beneficentiâ; completa per defectus fit. additæ sunt manus, dum diminuta. Velut enim rami amputantur arbori, vt fœcundetur; ita nostra natura constringitur, vt profusi simus. Præstituit Deus omnia sua tradere nobis, omnes suæ in nos transscribere naturæ dotes; nullum reseruare sibi peculium, cuius non aliquo nos potiremur pignore. Neque illud adhuc, quod auctoritatem Numinis sui sustentat, liberalitatem & munificentiam dico; quare, vt summè nobiscum liberalis esset, liberalitatem donando, oportuit aliquid negare: debuit parcus esse, vt liberalissimus esset, vt nos liberales. O maximam honorificentiam nostri generis! per indigentias collegas nos admittit diuinitas: pensum enim Dei & munus, beneficentia est. socios nos patitur tantæ maiestatis. Eleganter Maximus monachus, idem quod nos hactenus, disseruit pro conseruatione beneficentiæ. *Nihil*, inquit, *est nec tam ad iustitiam facile, nec ad hoc, vt dij (vt ita dicam) reddamur, & ad Deum quàm proximè accedamus, ita aptum est, vt misericordia quæ ab animâ in indigentes libenter & hilariter offertur. Si enim Deus Verbum, eum qui vt beneficio afficiatur, indiget, seipsum esse ostendit: Quoties enim, inquit, vni ex his minimis fecistis, mihi fecistis. Deus est autem qui dixit, multò magis eum, qui benefacere potest & facit, verè per gratiam & participationem Deum esse ostenderit, vt qui eius beneficentiæ operationem & proprietatem aptè imitando, assumpserit. Et, si pauper Deus est, propterea quòd Deus pro nobis pauper factus, se ad nostram imbecillitatem demiserit, & vniuscuiusque affectiones misericorditer in se ipsum susceperit, & vsque ad sæculi consummationem pro modo & proportione vniuscuiusque passionis, semper propter bonitatem, mysticè patiatur: multò magis probabili ratione Deus est, qui ad Dei imitationē, eorum qui patiantur affectionibus per se ipsum diuinè medicatur, & eamdem cum Deo, per proportionem, conseruantis prouidentiæ in affectione potestatem se habere indicat. Quis est ergo ad virtutem adeò tardus, & motu difficilis, vt diuinitatem non desideret, quæ tam facilè emi, parari & possideri potest?* Idem paulò antè locutus de homine ad imaginem Dei reformato, dixit: *Huius autem gratia clara est demonstratio, voluntaria & spontanea in id quod est cognatum, vna cum eo affectio. Cuius opus est, vt homini, qui vllâ in re nostro auxilio indiget, pro viribus, sicut Deus, necessitudine & familiaritate iungamur, & non sinamus vt curæ & prouidentiæ sit expers, sed conuenienti studio re ipsâ factisque ostendamus, viuam esse quæ in nobis est, in Deum & proximum affectionem.* Ius quoque prouidentiæ ex necessitatibus agnouit Odo Tusculanus: *Quotquot*, inquit, *prouidere debet animabus, si non prouideat, tot animarum homicida est.*

In Expos. Liturg. c. 25.

Atqui

Atqui Deus non tantùm dedit quòd demus (multiplex quidem hoc datum) sed dedit quæ daremus: dedit & quibus; & hoc maius: dedit, vt ipsi etiam daremus datori bonum. Vnde nostræ fidei, & gratiæ erga illum periculum captaret? nullâ re indiget sufficientissima illa mens sibi & omnibus. Vnde igitur illi grates referendæ nobis? nam cuius omnia sunt, beneficij est incapax. Quare inuentum diuinum fuit, Deo posse dari, substitutis pro se egentibus. Induit personam Dei egenus: atque vt Princeps officia legato suo præstita acceptat, sic Deus quæ præstantur pauperi pro Deo, & vicario suo. Tanti itaque æstimandæ sunt necessitates humanæ, quanti Deo benefacere. Deus non benefaciat Deo; nullus Deus Deo debet. ipse tamen beneficiarius noster dignatur esse, dum ad beneficia sufficit, & delegat egenos, quorum liberalitatem vult debere nobis. At tantam nos liberalitatem, tantum debitorem necessitatibus debemus. vbi securiorem annonam habebimus, quàm obærato nobis Deo? Quare largissimè prouidit nobis, per largitiones nostras in pauperes. Eximiè diuus Augustinus ait: *An putas qui Christum pascit, à Christo non pascetur?* Lib. de Eleëm.

Adiice, quòd in summâ corporis prosperitate animus infortunatur. præstat per imæ partis nostræ periculum conseruare præstantiorem. Rara affluentibus, & votorum potientibus, memoria Dei: rarus ad cælum respectus aspicientis fortunam, rarus recursus. Necessitates nos reducunt; iis nos continet Deus velut puer funiculo passerem. Adhæc, vbi exploratio nostri animi? vbi præsumptio egregia Dei? vbi fiducia? Eleganter Marcus Anachoreta dictabat: *Qui Deo non confidit in his caducis, quantò minùs fidet in aliis æternitatem spectantibus.*

Ceterum si spectemus publicam & diuitum rem, valdè necessarij sunt pauperes, ex suffragio D. Chrysostomi super orationem Annæ: *Si paupertatem abstuleris, omnem vitæ conseruationem sustuleris, vitámque nostram corruperis. Nec nauta, nec gubernator, nec agricola, nec ædificator, nec textor, nec calceamentorum sutor, aut faber, nec ærarius, nec coriarius, pistórve, nec alius quis horum erit artificum. Quæ si non fuerint omnia vobis transibunt: nam nunc quidem quasi magistra quadam optima paupertatis necessitas ad opera singulos compellit. Si verò diuites omnes esse deberent, omnes quoque deberent in otio viuere, & omnia corrumperentur.* Alium paupertatis vsum ipse Chrysostomus laudauit Antiochenis: *Communes enim præceptores, & calamitatum consolatores, per orbem terrarum misit pauperes Deus. Erutus est oculus tibi? at ille duo. longo morbo laborasti? at ille incurabili. amisisti filios? at ille proprij corporis sanitatem. magnâ mulctatus es mulctâ? sed nondum ad hoc redactus es, vt alterius indigeas.*

Denique inæqualitas diuitis & pauperis cum æqualibus meritis immortalitatem nostri animi fulcit, & æternam, alteram scilicet pollicetur vitam vbi æqualis meriti æqualis referetur merces. Ipsa huius vitæ confusio, & species iniustitiæ cum iustis obseruata, cùm probi sæpissimè indigeant, & scelesti locupletentur; fidem immortalitatis animi suadent, vt iustæ remunerationi omnium & locus & spatium reseruetur.

CAPVT IX.

Quis status Adami antequam peccaret, an præsens conditio præstet.

MEmento, ditissimam & copiosissimam Christi Domini redemptionem fuisse, & tamen inopias nostras non abrogasse. Potiùs prærogauit commercio suæ diuinitatis, factus inops. emendaret vtique Dominus maiestatis nostram vitæ huius conditionem, atque in pristinam restitueret beatitatem & affluentiam, nisi prætulisset prosperitati egentias. Census Christi est, quidquid Adam amisit; ius Christi est tota iactura primi parentis nostri: ergo cùm sufficientissima satisfactio illius cruoris sit, vt omne dispendium antiquum repararet, nihilominùs tamen necessitatibus nihil derogauit, beauit potiùs. Non vtique dispendium est, egere. expedit maximè, opinor, construendis meritis; passione in his, compassione in illis. Ingenium merendi patientiam, & misericordiam fecit. istæ sunt machinæ efferendi in cælos lapides, quibus struimur in illam ciuitatem Dei.

Iam isthinc expungam aliam calumniam diuinæ procurationis & prudentiæ, quòd infelicitatis arguatur: siquidem illa priora consilia non prosperarentur, & primogenita beneuolentiæ molimina de nostrâ felicitate & in statu innocentiæ infelicissimè accidissent; quasi gestiret bonum nostrum, nec vtique potuisset fortunare & ad exitum perducere. Vt voluntatem solùm videremur illi debere; infelicem tamen, quia orbam potentiæ aut sapientiæ adminiculo. Prudentis enim est, prosperare voluntatem & consilia. Anne illa prima consulta Dei tam infausta, quàm citò Adam lapsus, id est homo; quàm citò Lucifer fallax, id est inuidus? Absit hæc iniuria sanguinis Christi, quasi impotentis restituere totam illam fortunam & statum. superfluit ad hoc cruor Dei, & quia superfluit, in melios restituit. & vt video, si non reddit per omnia conditionem illam tranquillam innocentiæ, commutauit in meliorem aliam gratiæ & meriti. Hoc mihi persuadeo, maioris Sanctos angustias vitæ, huius, inquam, mortalitatis, facere, quàm immortalitatem antiquam. Sanctiores viri sunt aliqui in hoc statu redemptionis, in vitâ triginta aut quadraginta annorum, quàm in altero innocentiæ in vitâ longissimâ (octo mille putant aliqui, aut decem mille annorum) saltem (vt mihi visum) longæuiore valdè quàm nunc. Neque enim credibile censeo, vitam viæ illorum innocentium hominum, antequam in cælum transferentur, æqualem nostræ in hac mortalitate futuram, nec vltra centesimum excessuram, vt à non-nemine (nescio an satis consentaneè) existimatum. superuacaneus esset apparatus vitalis ligni. Tum si vita ista mortalis in aliquibus protracta est circiter ad millesimum, quînam credi potest, vitam illam immortalem contrahendam intra centesimum? Opinor etiam, fortasse magis piè quàm temerè, ipsum Adamum sanctiorem fuisse post lapsum, quàm anteà foret, prorogatâ licet esu arboris vitalis per millia annorum vitâ. Namque copiosa

Ita Suarez de Opere sex dierum lib. 5. cap. 11. n. 24. in fine. & n. 1. & Pereira in Genes. lib. 5. disp. de secundâ excellentiâ status innoc. q. 5. n. 81. 82. & 83.

Pereira lib. 3. in Genesim disput. de arbore vitæ q. 3. num. 74.

piosa & redundans apud Christum redemptio, non vtique solùm in se, sed in nobis: non solùm in Christi merito, sed in effectu. Ait ipse
Ioan. 10. 10. Dominus gloriæ: *Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant:* neque maior esset reparatio Christi in minore aut æquali sanctificatione. Quapropter S. Bernardus ait, restaurationem Christi non esse sine magno fœnore
Serm. super Signum magn. gratiarum. *Neque enim sicut delictum, ita & donum: sed excedit damni æstimationem beneficij magnitudo. Sic nimirum prudentissimus & clementissimus artifex, quod quassatum fuerat, non confregit, sed vtilius omnino refecit.* Quantum ad hoc conferunt necessitates, paupertas, inopia? calcaria sunt quibus properat mens in cælum, & pennæ quibus euolat à terrenis.

Itaque non infeliciùs consilia Dei euenêre, imò feliciora potiùs miro quodam modo, & cum fortunâ, si dicere fas est: quasi enim fortuna diuina quodam modo videtur posse dici, Adam lapsus, & egens. Neque in hoc à diuino Gregorio, & Ecclesiastico sensu valdè dissentio, qui culpam illam felicem non solùm dicit, sed
In Philos. & canit. Quid fortuna, iuxta Aristotelem & Greg. Nyssenum, nisi præter diligentiam, & propositam intentionem euentus boni, aut vnde bonum venit? Atqui bonum tantum, quantum post peccatum euenit, non procuratum, non intentum, nec propositum per se antecedenter à Deo fuit. accidit occasio tanti boni nostri, & gloriæ Dei, quam Deus per se nec intendit, nec voluit, nec potuit per se intendere, licet prænouerit. Peccatum enim, & quidquid cum peccato nexum, nec disponere per se, nec vult Sanctus Sanctorum: ergo gloria redemptionis peccatum supponens, non primariò intenta; ideò præter procurationem per se, & propositum diuinum, quasi accidit accidente culpâ. Quare si bonum illinc emergens, non quæsitum per se à Deo, velut quædam Dei fortuna dici potest, ad ostensionem gloriæ suæ; quæ maior Dei gloria quàm auctoritas misericordiæ stupendæ, & authentica illa demonstratio bonitatis suæ, quæ inimicis non solùm pepercerit, sed propter illos proprio non pepercerit Filio? quæ maior honorificentia nostri generis, quàm congenerem habere Deum, & collegam laborum? Omnia hæc feliciora sunt quàm anteà. Ingemunt multi nostræ conditionis miseriam, clamant; accusant Adamum, propè est vt maledicant, cupidi alterius status. Nescio an hoc sit aliqua Christi obliuio. ego valdè lætor, & exulto cum Iesu meo; cum hoc statu miseriæ, sed gratiæ. Si eligendi alterutrum mihi præstaretur optio, hunc tristem, excepto peccato, non aspernarer, quia felicissimum cum fraternitate Iesu, cum gratiâ eius, cum necessitatibus, cum miserijs. has exosculor, has adoro, has præfero felicitati antiquæ. nam has sanctificauit Iesus, has pertulit cùm pertulit. iam sanctas illas video: hæ me similem Deo facient, hæ me exstimulant & agitant, vt Iesum in illis & cum illis inueniam. Locus iste faustus est, & porta cæli.

Non est cur iam defleamus miserias istas, & exoptemus impatientibus votis felicitatem aliam fortasse periculosam. Malo debere salutem Iesu meo, quàm Adamo. Nam debeo certiorem, fortasse maiorem; gratulor, gratulor mihi gratiam Iesu, veneranda m etiam Angelis, & propem inuidendam; gratulor vulnera Vnigeniti Dei, gratulor sanguinem Christi, gratulor patientiam potentissimi, gratulor tot passiones impassibilis, gratulor & meas. Multa sunt quæ me lætificent, si conferam virumque statum. In illo non deessent miseriæ; in hoc non deerit gratia, quid impedit quòd abundent necessitates; plura fortasse in primo illo statu fore peccata putat, & latissimè disserit Vincentius Dominicanus, acutus & eruditus ex recentibus Theologis, atque plures homines probat tunc damnandos quam modò. Sed hoc solùm intelligi potest, quantum ex terum statuumque naturâ licuit illi philosophari: nam ex decreto diuino, cùm nos lateat, colligi nihil licet. Sanè quaotumuis coërcitos appetitionum corporalium insultus ille status contineret; magnus tamen fuit aditus. Magna peccandi istinc patuit libido mentis, & prurigo excellentiæ; superbiam dico omnium scelerum metropolim, fœcundissimam malitiæ stirpem. In pacatissimâ illa conditione, & adornatione naturæ tot dotibus & priuilegiis honestatæ, pronus tumor erat, & inordinata non meritæ affectatio gloriationis: hæc Angelum, hæc hominem suâ depulit in præceps gloriâ. iactatio enim velut tinea pretiosiora corrupit. Quid interest, si tunc honestata sublimibus mens dotibus, scilicet onerata? Eadem vtroque euentu in se est, scilicet labilis, imbellis. Ex maiori onere, sine magno adstrumento, quid nisi lapsum exspectabis, & ruinam? In hoc tamen misero statu tumultuantur appetitus; sed his cum gratiâ Christi præesse mens potest securior; reuocata scilicet ad se, experimento miseriarum, indigentiarum, laborum, quibus in gradu suo constabit, dum extolli interdicitur. Ipsi appetitionum impetus eius debilitatem commemorant; sic compos sui, idonea gubernaculo est, & dirigendo affectiones. At vbi intutus gubernator, qualis in primo statui fuisset animus, patens libidini gloriæ, periculum forte maius, nauis aliquantulum quassata, sed strenuo nauarcho dirigente, citiùs inter fluctus tumentes sospitabitur, quàm integra meribundo aut ebrio gubernatore. Hoc mihi exemplum repræsentat aliquantulùm vtramque conditionem. Nunc periculum nostrum à corpore primariò exoritur; tunc ab animo. & quemadmodum excellit istius dignitas, sic excedit ruina. maximas res similis conditio sequitur. maius est quidquid inde venit boni aut mali. ex fertili glebâ tribulus etiam & vepris maior: ex spiritu etiam, cùm vim suam obliquat, noxa perniciosior. Est quoque sua menti inclinatio naturalis sique appetitus, sicut sensui; & potentior erit, quia illa pars nostra sublimis, est valentior. Videmus multos profligatis sensuum cupiditatibus, adhuc periculosis rixis cum inani colluctari gloriâ; videmis qui superstrunt cupiditatem carnis, victos ambitione animi. Maiori vi assurgit ignis ad sublimes sedes, quàm terra demittitur ad ima: sic mens superior esse ardentiùs appetit, quàm sensus deijcitur. Planè non minus indomitus appetitus mentis, quam carnis. Memento primogeniti illius spiritus nullo tentante præcipitis: nec originalis iustitia tutiorem Releſt. de gratiâ.

tiorem hominem redderet, quàm Angelum sua simplicitas. Igitur suis agitata dotibus libido mentis inquietissima est.

Quid? putabis iam iniuriam humaninatis nostræ diuina dona, quibus recens Adamus fuit ditatus? absit. liberalitas tamen Creatoris in exordio mundi publicari debuit, neque vlla ex se dona inuidere: post lapsum tamen, & periculum manifestatæ munificentiæ, emendari expediebat, & non restitui discrimini. ideò 'in humilibus reseruatus homo exaltationi, & in miserijs initiatus beatitudini. Opulentissima nunc merendi instrumenta obtinemus, sensus omnes, actus omnes, vires animæ omnes, impetus naturæ. Tot organis meritorum intrinsecus instruimur, quot repugnamus; nec minore supellectili laborum exornamur extrinsecus. Diuinitus ita consultum, vt per collicitationem naturæ locupletiùs mereremur, &, ne nimis noxia esset, sensuum appetitio corrigeretur, & contemperaretur extimis aduersitatibus & ærumnis, vt ad ima ista & fæces terum non descendamus, aut inde ascendamus, numquam moremur. Illud beneficium afflictationis est. Egregiè Gerson ait: *Sic columbra rationalis non habens vbi pe desiderij quiescat, reuertitur ad arcam contemplationis. sic eadem arca crescentibus aquis tribulationum, sublevatur ampliùs. Hæc est antiperistasis quædam spiritualis, quæ contrarium fortificat; hæc est cos ferrum exacuens, hæc absinthium pueros ablactans, auellensque ab vberibus: malleus dilatans & extendens. In tribulatione dilatasti mihi hæc lima poliens, mundans, eruginans.* Ideò post locupletissimam Christi Domini restaurationem relinquimur miserijs, egentijs, & iniurijs sensuum vt securior auiditas animi sit humilitate domita, & instructior locupletiorque ad merita ex sui repugnantiâ, atque quadam iam innocenti & expiatâ cupiditate peroptare liceat esse sicut Deus, sed ex dilectione Dei. Adeò interest velle esse sicut Deus ex amore sui intemperanti, aut ex amore Dei; vt illud superbia sit, hoc charitas.

In Theolog. misticâ.

Adijce, quòd in illo statu non ita gratia Dei in homines propensa, non ita, nescio an dicam, excubans & vber. Non maiora tùc auxilia fuissent: nunc locupletior est diffusa gratia, fuso Iesu cruore. Neque ad exaggerationem dicam, etiamsi illum innocentiæ statum honorasset Filius Dei, assumptâ nostri generis carne? nihilominùs istum laboriosum esse fortunatissimum ad merita, in quo sanguis Christi fontificat misericordias.

Capvt X.

Cur mala sint, si Deus optimus.

Partim iam vidimus, cur præter egentias sint alia instrumenta miseriæ nostræ, tot cruciatus, tot iniuriæ, & mille calamitatum genera vel fortunatissimo obuia. sed digna res est titulo, & examine diligentiori. Dices, Vnde mala sunt, si Deus est? ego tamen rogo, Vnde bona, si Deus non est? Fontem alium malorum verorum quàm diuinitatem ego dabo; non bonorum, quorum vnica radix Deus est; imò eorum quæ putantur mala pessimi, etiam diuina bonitas origio est. Dubitabis adhuc, cur tot mala à Deo, si optimo: nam si vult tollere, & nequit; debilis, mancus, imo miser erit, cuius vota irrita exeunt. si potest, & nolit, pessimus atque malignus, Absit, imò, quia potentissimus, qui optimus, ideò ista quæ vulgus infamat malorum titulo, arcanis suæ benignitatis consiliis decreuit. Aufer laruam nominis, non mala, imò bona sunt; si quidem bonos faciunt. Intuere te, quoties melior fuisti ob hæc, quæ dehonestas malorum nomine? quoties afflictus ad Deum cõfugisti precibus, spe, corde? A contrariâ tamen fortunæ indole, præuaricantis bona, ludibrium nominis potes colligere. Non sunt bona eius bona, quæ malos reddunt. hoc artificium est felicitatis, re ipsâ miseriæ, & quidem infelicissimæ, quam soli Sancti euaduot, solùm in hac vitâ felices, etiam in malis quia ex malis optimi. Verissimè Petrus Cellensis dixit: *Infelicior est illa miseria quâ anima interficitur, quæ est prosperitas stultorum; quàm miseria quâ corpus exacerbatur, quæ est pœna malorum. vtriusque autem miseria stimulos bona conscientia non sentit. Itinerariam miseriam non sentit, quia non egreditur ad viam illam malam quæ ducit in infernum; mansionariam nihilominùs euadit, quia clausit ianuam, quâ ingreditur mors ad animas nostras.* Idem Pater ridens illũ qui vilissima bona vitæ ambit, *Quia*, inquit, *amplexatur stercora, quia amat tenebras, & quod miserius est, quærit etiam miseriam cum miseriâ: nam quod in mundo sublimius, hoc miserius est & miserabilius.* Lib. de Conscien.

Redeo ad ea quæ mala communi errore dicimus, quòd sint molesta. oportuit, postquam contracta vita fuit, compensare pœnu meritorum locupletiori breuitatem, ne nunc minores sancti sint, quàm in altero statu. Mira ars diuinæ sapientiæ, ex dispendio naturæ compendium gratiæ præparare, & procurare molestiis beatitudinem. Maximus promerendi titulus patientia est. vbi autem patientia, si fortuna vbique, si benè omnia cederent? Inuentum itaque diuinum, pœna nostræ miseriæ est, vt felicissimi essemus. Adhæc, vnde memoria Dei, vnde cupiditas alterius vitæ, vnde amor æternitatis, si adhuc morsi & dialacerati tot miseriis eas amamus? si illusi temporalibus, illa quærimus? si nostramet damna honoramus? Quomodo æternam vitam amaremus, si temporalem nunc anteferimus, eius licet lacessiti iniuriis? Quare oportebat, ne toti procumberemus in fimo & fæce terum, cuspides aliquas & tribulos disseminari, vt vulnerati saltem erigeremur ad spem & vota alterius vitæ.

Præterea expediens fuit, periculum aliquod pœnæ facere, ne peritemus, sed prælibatione alienius accerbi, declinaremus acerbissima; vt, gustatâ miseriâ temporali, non absorberemur æternâ temporali, non absorberemur æternâ. Nam sine experientiâ mortis Adam, fuit etiam sine timore, temerè transgressus legem Dei, contemptu interminationis non periclitatæ. forsasse, si præuidisset vultum mortis, non adeò despexisset. Itaque humanissimè consultum nobis fuit, experiri aliqua mala, ne maligniores essemus, & æternis periremus malis.

lis. Digna igitur sunt diuinæ bonitatis procuratione ista quæ infamamus odioso nomine. Tot mala quomodo essent sine prouidentiâ diuinâ? Dei sapientiâ opus fuit, vt sic moliretur omnem vitæ huius statum obnoxium miserijs. nullum genus vitæ temporalis humana industria excogitare, aut potentia comparare potest, quod immune sit à miserijs; quarum effugium non sceptrum, non maiestas est, sed patientia solùm. Quis non videbit hîc diuinam artem, cùm nullâ arte eripi malis possimus; non expectes aliud argumentum prouidentiæ, quàm vnde dirui videtur. non sine diuino ingenio mala hæc præstant bonis, celeritate, facilitate, frequentiâ, magnitudine.

Capvt XI.

Cur ægritudines immittat Deus post restitutam animæ salutem, & copiosam Christi Domini redemptionem.

SEd & illud inconsideratum est, morbos atque mortem malis accensere. Vtrumque nequit esse. alterutrum, bonum necesse est dici, si malum alterum. mors vltimus medicorum est: omnia medicatur mala. omnē extinguit morbū: ergo si morbus est malū, mors est bonum. tanta nobis aut penuria bonorū, aut fastidium malorū est, vt carentia mali bonum reputetur. Sed infamemus mortem inter mala, inter terribilissima, cur morbus malum, cum maximum malum enarret incautis, moneat improuidos? Quæris qui conscium te periculorum faciat, atque in amicitiæ bonis admonitionem habes damni; cur exploratores & excubias oderimus eius quod putamus malum maximum? Diuinissimum inuentum est totus hic strepitus, & pompa aduentantis fati, ne securi periclitaremur. Fauor prouidentiæ fuit, boiuningo serpenti omnium virulentissimo crepitaculum appendere, suapte naturâ sonatum, vt proximos admoneret. tigrides quoque Bengalæ, incredibilis odij & noxæ, comitem habent paruam animalculum, quod latratu contumaci insaniem feram indicat, vt caueant omnes. Nec ignauam prouidentiam oportuit esse ad nostrum prædocendum exitum, sic consultissimè mors prædicitur per morbum, qui velut strepitus est diuinorum armorum, vt à facie arcus fugiamus. Certè in morbo accidit quod Dauid cecinit, & latiùs intonuit Pisides Constantinopolitanus:

Vide nostram Hist. natur. lib. 12 & 9.

De Mundi opificio.

Tu intendis arcum sæpè, quò ferias malos,
Ast impetum teli volantis sustinet:
Nam intensionem dum paras arcus tui,
Tardus sagittarius es, vbi tactu est opus.
Rursus frequenter tendis arcus cornua,
Tum spiculum laxas, retrahis & missile,
Opinione infers superuacuos metus,
Minitationis exprimisque imaginem:
Donec metu exanimatus hoc telum videns,
Sua terga versat, prouolutus ad genu,
Ac præ timore comprimens artus suos,
Declinet ictum concitatæ cuspidis.
Aduersa nam tela intueri si lubet,
Paratus ad vulnus sagittifer tum erit:
Sin cautus à mediâ recesserit viâ,
(Peccatum at interstitium habetur prælij)
Auertit in contrarium iaculum leue:
Namque arciger volens aberrat à scopo,
Ac simulas, vt credatur irâ concitus;
Sed percutit semel, monétque sæpius.
Terroribus, minis, pudore, insomnijs,
Amore castigans: minas etenim Dei.
Par est salubres esse naturâ suâ.

Anne optatius esset, cunctos repentè corripi, quàm fata morbi monitione præsagire? Cùm aliquando raptum & repentinum alicuius exitum audimus, pauemus etiam securi, solùm possibilitate subiti interitus. Quid esset, si certissima foret omnibus incertæ mortis repentina inuasio?

Cæterùm, non tantùm iuuant ægritudines mortem, sed vitam. caro pessimè affecta sæpissimè animam affecit optimè. Pinguescit spiritus macerato corpore. castigatur doloribus etiam voluptatis memoria; nec tantùm libertatem hi adimunt malefaciendi, sed etiam votum. Quid felicius impossibilitate scelerum, quàm etiam fastidium? Satis hoc languoris laudi, excusationi superest; & ne nostrorum allegemus commendationes, ab Ethnico aliquo requiramus bonum ægritudinum ex professo. Plinius alter scribens ad Maximum inquit: *Nuper me cuiusdam amici languor admonuit optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut auaritia, aut libido sollicitat? non amoribus seruit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcumque, vt relicturus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse se meminit. inuidet nemini, neminem miratur, neminem despicit: ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balnea imaginatur, & fontes. Hæc summa curarum, summa votorum, mollémque in posterum & pinguem, si contingat euadere, hoc est innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus Philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi mihíque præcipere, vt tales esse sani perseueremus, quales nos futuros profitemur infirmi.* Hæc ille. Non ergo malum, vnde boni sumus; non supplicium tantùm, munus etiam computanda corporis vexatio; nec iniquè, sed placidè amplexanda, exosculanda. Herophilus medicamenta appellauit deorum immortalium manus. Hunc potiùs honorificum titulum ægritudinibus vindico. ægritudines sunt Dei manus, per has nos procurat, nos ducit, nos iuuat, nos donat. Optimus gubernator instaurat minori damno grandius; medicus damna principalis partis, cordis & capitis, cum iacturâ aliorum membrorum sarcit. sic Deus per dispendia corporis animum procurat. morbus est beneficium necessarium, quod abnui non potest. Inscij nos nostri commodi, vtiliora sæpiùs repudiamus, diuina beneficia refellimus. At beneuolentia illa summi Patris ita nobis benè vult, vt ad bona cogat; impatiens superari humano fastidio sua vota, & affectare nos tantopere odisse nostra bona, quantopere ipse amat. Animosa & inclyta illa vox Philagrij: *Gratias tibi ago, Pater, tuorúmque hominum conditor, qui nos inuitos & reluctantes beneficio afficis, & per externum hominem purgas internum, & per contraria ad finem beatum nos ducis.* Scilicet ista est subtilissima beneficentia Dei, vt eius munera

Lib. 5. Epist. 16.

Greg. Nazianz. Epist. 60.

non

non tantum sponte dentur, sed non sponte recipiantur.

Quanta ad hæc Dei clementia, corpus consignare purgatorium animæ! Fauor nobilium est, non in custodiam publicam mitti, sed intra domum aut castellum proprium carceris loco coërceri. sic Deus eximiis aliquibus & dilectis animabus sua ipsorum corpora deputat ad expiationem. priuilegiarius ille animus est, quem sua ipsius claustra vexant, quem artus sui macerant. Carceres Dei nosocomia sunt: vbi video ob scelera comprehensos & punitos. Vix aliud est quo magis soluamus peccata, quibus obærati sumus. Non est cur nonnulli pietatis imagine deplorent valetudinem, quòd impedimento sit austeritati vitæ. Quænam rigidior institui posset? Quis Carthusianus intra claustra magis in abdito? non licet languenti exire domo, non cubiculo: imò in ipso non licet incedere. lectus ipsi cippus est. Sanctissimus ille ægrotantium patronus, & patientiæ doctor Iob propterea dixit: *Posuisti in neruo pedem meum.* (Iob 13.) Quis Anachoreta abstinentior, quàm ægrotus? quis mortificationis studiosor? quis ita corrupit cibos, aut elegit acerbos, qui adæquaret acerbissimum languentium gustum sine vllo palati sapore vescentium aut insipidis aut amaris? Orionem quoque sancto Iob sua lues exacerbauit cibum. (Iob 3.) ipse sic fatetur: *Antequam comedam, suspiro, & tanquam inundantes aquæ, sic rugitus meus.* Rursus idem ait, iuxta versionem LXX. (Iob 6.) *Fætorem esse video escas meas sicut est odor leonis.* (In Cate. Græcâ.) Non erat opus (vti quidem Iulianus interpretatus) dæmonem suis manibus eas contrectasse, & corrupisse, inferorum inquinando halitu: languor poterat fastidia hæc procurasse. Quis monachus vigilias ægroti ducit? Quis ita incommodum lectum quæsiuit, sicut languens sentit? Quis ita se macerauit cilicijs & disciplinis, vti qui intestinis tabet æstibus & doloribus? Quis ita pœnitens appendices sui officij, sordes, & cultus incuriam adamauit, sicut valetudinarius patitur? Post omnia hæc, arbitrio nostro non stat tantus rigor; nec tempus constat: ampliat sensum doloris, aut non solatur, incertitudo non dolendi. Adijce ægrotantium pœnitentiam expiatam esse & tutam ab indiscretione, & vanitate. è cælo est, ideò vtilior. cælestis aqua plus fœcundat agros, quàm fontana. Sed & virtutes necessarias in ægrotante videbis, abstinentiam, castitatem. Mirabilior obedientia. nullus monachus tot periculis probatus, tot experientijs exercitatus: iubetur sciodi, acerba bibere; patet ad omnem molestiam medico. Vbi autem contemplatio æternitatis maior? prolixæ videntur febricitanti noctes, singulæ horæ producuntur in integros dies. discit ex impatientiâ breuissimi doloris, quantum erit æternùm dolere.

Iuuant quoque languores eruditionem, docent philosophiam, contemptionem suadent corporalium, explanant nobis humilitatem nostram. Lepidè Georgius Pisides morbum dixit *magistratum miseria, & prudens Dei flagellum.* Leuant quoque animum ad commemorationem cæli, & instituunt in diuinis. dum valemus, rebus implicamur; suis quisque occupationibus direptus, studijs possessus, nullum Deo, nullum rebus animæ locum expedit. Cessante ægrotantibus negotia; ideò aduertunt ad conscientiæ curas, ad Deum, & explicant animum, (Naz. in carm.) impedito corpore. Verissimè Nazianzenus, siue D. Petrus, ait: *Anima morbo afflicta Deo est propinqua.* facillimè se Deus insinuat per patientiam corporis. Optimè diuinus vir Diadochus inquit: (Cap. 94.) *Sicut in cerâ, nisi multùm tepefacta & mollita sit, non potest sigillum imprimi: si nec in homine sigillum virtutis Dei imprimi potest, nisi ex infirmitatibus probetur.* Igitur multa bona malignitas corporis parit. tot flores, tot poma è marcidâ stirpe erumpunt. Itaque non indignæ ægritudines sunt prouidentia, cum non sint alienæ à beneuolentiâ diuinâ, cùm bonos nos faciant, cùm expient malis, cùm erudiant nos. Tam commoda visa est summo Philosophorum Platoni incommoditas corporis, vt locum optimæ optimorum ciuitatis elegerit noxium & insalubrem. Grande quoque argumentum est excusandis morbis, quod patrius amor exoptat soboli. Extraneos vmbra S. Petri medicabatur, gnatam ægrotare grauisus rogatur cur eam grauissimo non liberaret morbo; respondit, *Sic expedit ei.*

Capvt XII.

Cur mortis legem Deus sanxerit, & seruet post satisfactionem Iesv Christi.

Nec mors mala est: nam digna beneficentiâ Dei, quantò magis prouidentiâ: non tantùm ad iustitiæ opportunitatem permissa: sed ad beneficentiæ vsus ordinata. Iustissimè quidem excogitatum fuit, peccantem hominem à suæ animæ morte retineri corporis morte. Elegantissimè Bernardus dixit: *Præcessit peccatum, vt sequeretur mors. Quid enim iustius quàm talionem recipere? vita siquidem Deus est animæ, & ista corporis.: voluntariè quidem peccando, volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare: sponte repulit vitam, cùm noluit viuere, non valeat eam dare, cui & quando voluerit.* Hanc tamen iustitiæ pœnam illustrauit quoque clementia, ipso iuris rigore ad beneuolentiam vsa.

Taceo Gregorium Theologum, & alios è nostris, qui misericordiam & beneficium Dei illam exaggerant: allego ignaros cælestium, & incredulos bonorum animi corporeis exempti vinculis. Plinius Maior, licet impius prouidentiæ, & inhumanus animo humano, quem mortalem censuit, mortem dixit præcipuum naturæ bonum. Stoici eam vindicarunt è malorum infamiâ. Latiùs alibi caussam mortis egi, eam (Vide lib 6. de Arte volunt.) quoque è malis exemi. nec hîc erit pretium operæ, nisi remorare quantum iuuet diuinam gubernationem. Velut enim in singulis rebuspublicis aut consulta senatus, aut edicta prætorum, aut dogmata principum, pro eius reipublicæ bono excogitata: ita Deus aliqua sapientiæ suæ consulta habet pro huius maximæ mundanæ reipublicæ faciliori tractatione, & habenis moderandis. Inter hæc præcipua mors est. hæc fuit inuentum diuinissimum ad humani generis moderationem. Dicant ipsi Ethnici, dicat Zaleucus aliquis. Præsignis hic politicus & legum prudentissimus lator, tam necessaria hominibus

iudica

iudicauit fata, vt, si non esset lex interitus à naturâ promulgata, censuerit excogitandum forte, & lege firmandum, mortis inuentum, vt homines memoriâ mortalitatis coërcerentur. Paraguarienses barbari, rogati cur Solem adorarent; Quia, inquiunt, auctor mortis est. Tam ingeniosa est moriendi constitutio, vt ab illis diuinitatem impetret auctori. Diuino dignum ingenio inuentum mortis mihi videtur, certissimæ & incertissimæ, vt cautos semper nos suspendat, & cum morum commeatu accinctos ad profectum. Ecqua industria excogitari posset efficacior ad contemptionem inanium & fugacium rerum, quàm conscientia nostri interitus, cùm omnia interitura sunt nobiscum, licet non intereant? Vnde suauiùs compelli poteramus ad procurandos nos, ad adornandos mores, habituri eos solùm posthumos comites & patronos, quos hereditaturi sumus, adituri ipsorum præmia? Tanta itaque commoditas mortis est humanæ vitæ, vt; cùm affluens & copiosissima sit redemptio IESV, noluerit abrogare mortis legem temporalis, quia vtilissimam. Alibi etiam de hoc disputaui. Hîc nihilominùs appendam sententiam excellentis viri Algeri Scholastici. *Quia enim*, inquit, *peccando Adam à Deo diuisus est, idcò Deus postmodum in morte corporali diuiduum eum fecit à seipso; vt in corporis & animæ diuisione cognosceret, quia ipsa eius anima Deo, qui vera est vita, non adhæsisset. Quia igitur mors exterior mortis intrinsecæ tam erat figura, quàm pœna, ideo hinc terrendo, hinc monendo, erat quædam ipsius culpæ medicina. Si Deus priùs abstulisset pœnam medicinalem quàm culpam mortiferam, incurabiles nos redderet, quia ablatâ pœnâ magis condelectaremur culpa, & ita culpâ vigente & obstante, nullus diuinæ relinqueretur locus gratiæ. Cum igitur culpa mors sit animæ, interim puniendа erat per temporalis mortis molestiam, & sic sananda per gratiam: vt interim in regno mortis amaritudo passionum & laborum peccata excoquens purgaret, & ita gratia cælestis virtutum germina, quò liberiùs, eò vberiùs inserens, nos vitæ æternæ reformaret. Propter peccatorum igitur excoctionem & purgationem non erat interim mors temporalis auferenda, sed æterna: ne aut insanandi aut impuri requiem obtineremus illicitam, aut imbelles & immeriti iustitiæ reciperemus mercedem nobis indebitam. Non enim esset diuinæ discretionis æquitate condignum, vt vel sociatâ sibi peruersorum immunditiâ, suam fuscaret puritatem; vel immeritorum ignauiam remunerans, nullo magis merito homini quàm lapidi, tanta suæ gloriæ largiretur dignitatem. Ne itaque peccati obstinatione incurabiles fieremus, magnâ suâ gratiâ mortem non abstulit temporalem, ne in æternum moreremur: vitam æternam distulit, vt maiori etiam merito, maiorique fructu reciperemus: quia pro certo nisi ita esset, ad fidem Christi omnes conuolarent tantummodò propter præsentis vitæ æternitatem; & ita, dum tantæ securitatis torpore non exercerentur ad bonum futuræ gloriæ Christi, maius amitterent lucrum. Vnde etiam Deus Adæ misericorditer prohibuit lignum vitæ dicens: Videte ne fortè sumat de ligno vitæ: quia si ille qui in animâ perierat per lignum inobedientiæ, viueret etiam in carne æternaliter per concessum lignum vitæ; ex toto periisset, dum carne æternaliter viuens, & in animâ peccando æternaliter moriens, incurabilis esset vt dæmones, vel etiam post hanc vitam cum carne victurus æternaliter vt mali homines.*

Simile dubium requisitum fuit à S. Iuliano Toletano Præsule in primo προγνωστικῶν libro, Cur mortem homines patiantur, quorum per gratiam baptismi reatus absoluitur. *Qui enim*, inquit, *hæc dicunt, solent argutis propositionibus dicere: Mors quæ in primum hominem venit, de malo inobedientiæ accidit, & ideò pro illo peccato mortis vnicuique conditio impertitur. Nos autem quorum originale peccatum in baptismate soluitur, cur mortis huius supplicio teneamur? His obiectionibus ratio prolata respondet. Sic enim de his doctor egregius Augustinus loquitur, dicens: Ad hoc relinquitur animæ experimentum separationis à corpore, quamuis ablato iam criminis nexu: quoniam si regenerationis Sacramentum continuo sequeretur immortalitas corporum, ipsa fides eneruaretur, quæ tunc est fides, quando in re non videtur. fidei autem robore atque certamine, in maioribus dumtaxat ætatibus, etiam mortis fuerat timor superandus, quod in sanctis Martyribus maximè eminuit. Cuius profectò certaminis esset nulla victoria, nulla gloria: quia nec ipsum omnino esset certamen, si post lauacrum regenerationis iam Sancti non possent mortem perpeti corporalem. Cum paruulis autem baptizandis, quis non ad Christi gratiam propterea potiùs curreret, ne à corpore solueretur? atque ita non inuisibili præmio probaretur fides: sed iam nec fides esset, confestim sui operis quærendo & sumendo mercedem. Nunc verò maiore & mirabiliore gratiâ Saluatoris, in vsum iustitiæ peccati pœna conuersa est. De hoc quoque ita Iulianus Pomerius ait: Idea regenerati hinc ad æternam beatitudinem transire sine carnis morte non possunt: quia non præsentis est vitæ, sed futuræ omne bonum, quod in eis Sacramenta quibus regenerantur efficiunt. Et vtique si spe salui fiunt, quicumque saluantur, & spes non temporalis vitæ, sed æternæ est; non spe aliquâ saluarentur regenerati in Christo, si non ad æternam beatitudinem consequendam, quæ non videtur, eis militat spes: sed propter hanc visibilem vitam sine termino possidendam, viderentur velle in Christo renasci: atque ita nec fideles essent, in quibus nulla esset inuisibilium fides, & ad bina inuisibilia promerenda tepidi redderentur huius temporis amatores.*

CAPVT XIII.

Cur pœnæ inferorum sint æternæ, & an pertineat etiam ad misericordiam æternitas supplicij.

DIces commodè & prudentissimè ita prouisam vitam temporalem, vt morte eripiamur æternâ. Sed mors æterna cur? Anne decet diuinam bonitatem & misericordiam, immisericordem æternè esse? Quomodo viscera illa pientissima tolerare valebunt torqueri sine fine suas creaturas, cùm suas possit Deus limitare iras, aut non puniendo, aut non puniendo æternè? Ne ista cogitemus: summa Dei misericordia fuit, seuerissima interminatio æternæ mortis, quæ necessaria fuit adamantiô

tinâ statui lege gubernationi mundi. nec enim Deus negligenter debuit gerere publicam rem. vniuersi bonum postulabat, cautum esse de sceleribus. salutarius erat, si largissima mulcta contraheret culpas. *Cùm enim*, ait Guillielmus Parisiensis, *vniuersum velut domus quadam sit Creatoris, qui est Dominus omnium seculorum, & rex ac rector vniuersi; necesse est vt domus eius completa sit totalitate partium suarum, & opportunâ sufficientiâ congruentium officinarum. Tu verò non dubitas, quoniam necessarius sit carcer in omni regali palatio atque habitatione præsertim vbi tanta multitudo latronum est, & aliorum iustitiandorum.* Ampliùs: *Nulla est ciuitas ordinata cui bonus rex præsideat, & bono magistratu regatur, quæ non habeat locum exercendæ iustitiæ. Cùm igitur certum sit, & omnium Philosophorum consensione firmatum, vniuersum, seu mundum, ciuitatem esse Dei altissimi; in quâ ciues sunt homines & Angeli, hoc est omnes & vniuersa substantia spirituales abstracta, exceptis dæmonibus malis, qui secundum statum malitia suæ, & etiam locum, quem nunc habent, & quem habituri sunt, iuxta fidem & doctrinam Christianam, non ciues, sed exules reputandi sunt, quare necesse est hanc ciuitatem, quæ Deo altissimo rectore & rege regitur, & magistratu ab eo instituto, locum habere vniuersalem, communem & appropriatum exercendæ diuinæ iustitiæ.* Apposite quoque S. Thom. in 3. libro Contra Gentes: *Secundùm leges humanas aliqui morte puniuntur, non quidem ad emendationem sui, sed aliorum. hinc est quod dicitur, Pestilente flagello, stultus sapientior erit. Quidam etiam secundùm humanas leges à ciuitate perpetuo exilio excluduntur, vt eis subtractis ciuitas purior reddatur; vnde dicitur: Eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntque causa & contumelia. Nihil igitur prohibet, etiam si pœna non nisi ad emendationem morum adhibeantur, quin secundùm diuinum iudicium aliqui debeant à societate bonorum perpetuò separari, & in æternum puniri: vt ex perpetuæ pœnæ timore homines peccare desistant, & bonorum societate purior ex eorum separatione reddatur.*

1. partis Vniu. p. 1. cap. 55.

Cap. 144.

Prou. 19.

Prou. 22.

Pertinebat quoque ad concentum vniuersi vox aliqua & resonantia iustitiæ. Aptè Gerson ait: *Totus prætereà mundus concinet auribus Beatorum carmen pulcherrimum, & harmoniam numerosam suauemque resonabit. Ita etiam (quod mireris) infernales gemitus, stridores horridi, & rabidi vlulatus dæmoniorum concurrunt ad integritatem melodiæ huiusmodi dulcisonæ, quia in inferno est iustitia, & in cælo mollior cantus misericordiæ, iuxta illud: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.*

Serm. mno. Sanct.

Benè, inquies, ista, sed temporaria pœna sufficeret, & formidini, & exemplo. quare posset Deus componere suam misericordiam, finiendo sontium supplicium. Non puto sat fore prouisum timori, nisi sempiterni horrore cruciatus. Allego testimonium Origenis. Is existimauit, temerè licet, & contra orthodoxam disciplinam, inferni pœnas æternas non fore, sed aliquando finiendas. Nihilominùs alto supprimendum silentio dogma suum censuit, nequis scelerum licentiam vsurparet; vtilissimam ratus deceptionem putantium æternas. Didicit experientiâ, plures, qui existimatione æternitatis pii & iusti vixere, cùm ipsius secuti essent sententiâ de temporalitate pœnarum, in omne se vitium effudisse. Inter alia sic conqueritur: *Quot viri inter sapientes habiti, cognitâ veritate de pœnis inferni, & deceptione rejectâ* (loquitur secundùm suum errorem) *vitiorum vitam amplexati sunt! Vtilius erat illis sentire, vt priùs sentiebant, de illo, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur* Sic detraxit suæ opinioni de pœnis inferni temporalibus, vt eam putaret scelerum nutricem, & satius iudicaret falli, dummodò æternæ posthumæ ærumnæ putarentur. Ethnicos quoque appello, Epicurum, & Senecam aliquem, qui commentitia aut suspecta rati inferorum tormenta, tamquam poëticum inuentum; vtilissimam tamen eam persuasionem habuere, ad dispendium scelerum. Cur, si ista opinatio tam vtilis est mundanæ gubernationi, eam Deus negligeret, cùm magis intersit, non peccare multos, quàm damnari aliquos? Atque, si necesse erat introduci eam existimationem, veram esse oportuit. nec enim mendax Deus fieri potuit, ad hoc quidem felicissimè & potentissimè infirmus. errorem nec vult, nec valet pronuntiare; quare necessariò deberent esse pœnæ æternæ, non tantùm existimari. neque Deus faceret vt existimarentur, nisi essent. Quid iam criminatis inhumanitatis summam misericordiam, quòd æternè sontes puniat? nónne commodum & vtile est omnibus, vt putemus sic punire? vtique: nam & illi qui negant punitionem æternam, fatentur vtilitatem eius. Ergo si vtile putare, vtile esse; si vtile esse, cur non dignum Deo, omnimodis solicitante nostra commoda? Vide quàm necesse erat sempiternis punire cruciatibus peccatores, vt peiores non essemus, cùm pessimi nunc simus. Si modò, cùm instat horribilis & indefessa incredibilium tormentorum æternitas, tam inuerecundi sumus vt peccemus; quid fuisset cum temporaria duntaxat pœna, lentam licet indulgentiam pollicita, demulsisset vitia? Parum erat ad inuitationem virtutis, publicatio immortalis coronæ & gloriæ; plurimi contemnerent. opus etiam fuit vrgere æternæ comminatione infelicitatis. vtrimque necesse erat intercludi, vt saltem quæsituri asylum, cælum quæreremus; vel cum tantâ iniuriâ boni, et non nisi odio mali illud appeteremus. Nunc rogo, quæ maior misericordia, miserescere delinquentium, an dolentium? tollere culpas, an pœnas? maioris subtractio mali, maior gratia est. Meritò hæc supputatio maiorem arguit misericordiam, sceleStos sine misericordiâ puniri, quantò maius malum culpa est, quam pœna. Puniuntur aliqui, ne puniantur multi. Parum hoc, plus est, ne peccent, siue vt resipiscant. Plurimi euaserunt damnationem, quia nonnulli in eam delapsi, Ergo quia summa miseria culpæ, summa misericordia de ea fuit per immortales licet cruciatus, & ignes, quos ipsam diuinam misericordiam decebat afflare, & per veras interminationes, nostram salutem procurare. Georgius Pisides canit;

Homiliâ nouè excusâ ex Vaticanâ Bibliot.

——— Minas etenim Dei
Par est salubres esse naturâ suâ.

Adiice, quòd nec tantus fauor misericordiæ debuit esse, vsque ad contemptionem iustitiæ. Vtraque ornamenta diuina sunt; vtraque

foror. debebatur quoque sua dos, & decor integer iustitiæ. In Deo nihil mutilum, nihil tude, nihil ignobile; aliquo necesse erat splendere incorruptam seueritatem radio. Mollem principem, & tam crudelissimæ benignitatis, vt omnibus ignosceret, nullum puniret, quis non contemneret, aut odisset? ipsi adhuc, quos sibi obstrinxisset immunitate peccandi. Qualem cogitas futuram rempublicam sub tam benefico rege, qui vitiis cunctando indulgeret priuilegia? cur Monarcham mundi tam ignauum vis, qualem prætorem tuæ vrbis esse nolis? nemo cui pudor aliquis sit, ibi vellet degere, vbi nulla ratio iuris haberetur, nec exactâ emendarentur animaduersione scelera. Prô infelicissimam vitam, & incolatum mundi, si ita prosperaret facinora ignauia rectoris eius! Ineptus imperio Deus esset sine iustitiæ ratione, si punire nesciret. Nosmetipsos tolerare non possumus, si omnia scelera toleraret, aut nullâ aut ludricâ punitione. Satisfieri itaque iustitiæ debuit: non fieret temporariâ seueritate. non decebat, vt pœniteret iustitiam Dei non pœnitentium iniustitiæ humanæ,

Capvt XIV.

An sit æquitas in Deo, punire æternè peccata.

CEterum æternitas cruciatuum non excedit malignitatem sceleris. Contemnitur per peccatum maiestas æterna, despicitur infinita diuinitatis auctoritas. inde refluit in eius contemptores quædam infinitudo prauitatis, & proinde reatus. mensura contumeliæ, dignitas est contempti: æstimatur ex offenso iniuria. Deus infinitè bonus, infinitè beneficus; ergo eius contemptio, infinitè odibilis, detestanda, impropetanda. Ideò Gerson ait: *Peccatum mortale quodlibet auertit à summo bono, & est obiectiuè infinitum. similiter imputatur etiam de lege ad pœnam æternam & infinitam duratiuè.* Hoc naturæ lux insinuauit etiam iis qui in vmbrâ mortis desidebant. nouerunt Ethnici nonnulli, docuerunt, timuerunt. At nulla sit naturæ doctrina, sufficit auctoritas Dei, auctoritas tantæ misericordiæ, & ille pius & paternus animus, qui nihilominùs punit æternè: cuius censura tantò verior est, quantò ipse misericordior, cùm præter beneuolentiæ ingenium velut cogatur tam seuerè affligere. scilicet ille qui infinitè misericors est, idem infinitè sapiens, nec fallere se potest, ne æstimet & censeat omnia vt sunt. Ideò cùm non sit Deus tyrannus, sed pater tot pietatis officiis probatus, velut compulsus malignitate humanâ, eam tam acerbè corripit; non quòd Deus supra meritum excandescat, sed quòd meritum sceleris transcendat omne supplicium. Arbitrium diuinæ sapientiæ. diuinæ bonitatis, nequit iniquum esse. Quis nisi gemmarius pretium dicet vnionis? errorem picturæ quis meliùs peritissimo artifice dignoscet? Nec operum pretium aliquis taxabit meliùs, quàm qui optimus: nullus æstimabit legifragium æquiùs legislatore. Illud mihi videtur ridiculum, mirari diuinam seueritatem in æternâ scelestorum punitione, nec attendere infinitam illam iustitiam in innocentiâ Vnigeniti dilecti sui. Quid mirum torqueri æternùm scelestos pro peccatis suis, si passus est pro alienis iustissimus Filius Dei? Qui potuit sustinere, sine contumeliâ bonitatis suæ, charissimum Natum vnâ horâ pati iniustè; multò meliùs tolerabit æternis iniustos suppliciis affligi iustissimè. Rationem aliam D. Gregorius reddit, quæ pro multis scelestis quadrat. sic ait: *At, inquiunt, sine fine non debet puniri culpa cum fine. Iustus nimirum est omnipotens Deus, & quod non æterno peccato commissum est, æterno non debet puniri tormento. Quibus respondemus, quòd rectè dicerent, si iudex iustus districtusque veniens non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideò cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Voluissent quippe sine fine viuere, vt sine fine potuissent in iniquitatibus permanere. Nam magis appetunt peccare, quam viuere; & ideò hic semper viuere cupiunt, vt nunquam desinant peccare, cùm viuunt. Ad districti ergo iudicis iustitiam pertinet, vt numquam careant supplicio, quorum mens in hac vitâ numquam voluit carere peccato; & nullus detur iniquo terminus vltionis, qui quamdiu valuit noluit habere terminum criminis.*

De Vitâ spir. 7. coroll.

Lib. 34. Moral cap. 16.

Deinde quid iustius, quàm vt qui pro bono temporali bonum æternum contempsit, hanc iniuriam æterni passione doloris, pro temporaneâ voluptate luat! Quapropter S. Thomas in Summâ contra Gentiles ait: *Apud diuinum iudicium voluntas pro facto computatur: quia sicut homines vident ea quæ exteriùs aguntur, ita Deus inspicit hominum corda: qui autem propter aliquod temporale bonum auersus est ab vltimo fine, qui in æternum possidetur, præposuit fruitionem temporalem illius boni temporalis æternæ fruitioni vltimi finis. Vnde patet, quòd multò magis voluisset in æternum illo bono temporali frui. Ergo secundùm diuinum iudicium ita puniri debet, ac si æternaliter peccasset. Nulli autem dubium est, quin pro æterno peccato æterna pœna debeatur: debetur igitur ei qui ab vltimo fine auertitur, pœna æterna.*

Lib. 3. Contra Gent. cap. 144.

Ad hæc, peccatum damnatorum æternùm subsistet, nullo vmquam remittendum tempore; quare non mirum, si æternam offensam culpæ æternum comitetur supplicium. neque enim vllum Ius edicet pœnam finiendam, dum dignitas pœnæ non finitur: neque ratio dictat dignitatem seu meritum ad pœnam mori, dum culpæ iniuria viuit. Hanc tandem rationem aut insinuat, aut inuoluit Gerson, dum respiciens eos Doctores qui malitiam peccati affirmant finitam, sic ait: *Non video eos saluare posse, quòd non debeatur sibi pœna infinita secundùm acerbitatem, si natura esset capax, vel Deus hanc vellet infligere: quoniam hoc agendo Deus non solùm iustè, sed & misericorditer ageret, conseruando naturam. Et sanè implicatio est dicere, quòd absque misericordiâ posset peccatum aliquod per finitam pœnam aut infinitam sufficienter puniri. Nam quantumcumque daretur de pœnâ pro peccato, nisi Deus misericorditer remitteret offensam, semper remaneret dignum puniri vt priùs.*

De Vitâ spirit. 7 coroll.

Audiamus denique Angelicum Doctorem rursus de hoc subtiliter disputantem in summâ Theologiæ. *Peccatum*, inquit, *ex hoc inducit reatum pœnæ, quòd peruertit aliquem ordinem: manente autem causâ manet effectus; vnde quamdiu peruersitas ordinis remanet, necesse est quòd remaneat*

1. 2. q. 87. art. 3. in corp.

remaneat reatus pœna. Peruertit autem aliquis ordinem quandoque quidem reparabiliter, quandoque autem irreparabiliter. semper enim defectus quo subtrahitur principium, irreparabilis est: si autem saluetur principium, eius virtute alij defectus reparari possunt. sicut si corrumpatur principium visiuum, non potest fieri visionis reparatio, nisi solâ virtute diuinâ; si verò, saluo principio visiuo, aliqua impedimenta adueniant visioni, reparari possunt per naturam, vel per artem. Cuiuslibet autem ordinis est aliquod principium, per quod aliquis fit particeps illius ordinis: & ideò si per peccatum corrumpatur principium ordinis, quo voluntas hominis subditur Deo, erit inordinatio, quantum est de se, irreparabilis, etsi reparari possit virtute diuinâ. Principium autem huius ordinis est vltimus finis, cui homo inhæret per charitatem. & ideò quæcumque peccata auertunt à Deo, charitatem auferentia, quantum est de se inducunt reatum æternæ pœnæ.

Capvt XV.

Cur tot homines damnentur.

BEne ista dices: at cur damnari tot hominum millia necesse fuit? Ius suum iustitia haberet minori strage. non omne ius in multitudine sontium iustissimi Imperatores distringunt, contenti decimatis capitibus. Decet maiestatem quidem plurium venia. compara tamen, quæso, cum peccantibus damnatos; omnes delinquimus, non omnes puniuntur. compara cum peccatis puniriones; plura dimittit Deus peccata, quàm plectat. æstima potiùs quot Deus ignoscat peccantibus, & quot velit ignoscere, quàm in quus animaduertat. At quid miraris ob peccata mulctari, & non miraris tot peccare; dicam clariùs, quid miraris iustitiam Dei peccata punientem, & non miraris illa permittentem? Maius malum, & maiorem miseriam, vnicum peccatum crede, quàm totius nostri generis interitum sine culpâ. Ego nō ita formidarem seueritatem diuinam si omnes nos æternùm torqueret, ac quòd sic puniat, vt permittat aliquem peccare. Magis totis contremisco artubus ad vnam vitæ huius culpam, quàm ad vniuersas inferorum pœnas. Planè non nimium fuisset, vt vnius hominis scelus deinceps vitaretur, æternis vniuersos perdurare in torturis, non intercedente peccato. Quòd si conspicer imbecillitatem & corruptionem humanam, plus admiror vnum saluum fieri, quàm si omnes perirent. Verùm ne quoraris tantam esse turbam pereuntium vt excedant quoscumque incolumes. Plures salui erūt, quàm perdentur. non implent ciuitatem cælestem, nec terricum inferorum carcerem homines dumtaxat. non constat tamen prouidentiæ diuinæ solùm humano genere: spiritus sunt collegæ nostri. atque ex aceruo spirituum & animatum superabunt Beati miseros. Plures conciues capiet ciuitas Dei, quam detrudentur sontes in Babylonica ergastula. *Non enim rex hoc permitteret*, inquit Alexander
1.part.q.94. mem.3. Alēsis, *scilicet regnum suum dāmnificari plus in vnâ parte, vt ex aliâ parte minus bonum adderetur. Propter quod dicendum, quòd omnibus consideratis*

quæ sunt in mundo, plus est bonum vel numero vel quantitate.

Ex hominibus ne mireris plures damnari, cùm sit admirandum non omnes perire. Peccatum originis vniuersos deuorauit, cunctos tabes ista corrupit. damnandi eramus omnes: quid seuerum, perdi aliquos, si non omnes, cùm deberemus omnes? maius miraculum est, vnum obtinere salutem; quàm omnes prolabi in interitum: quid maius dixi, cùm non sit mirificum damnari? nónne magis mirum, vnum lapidem assurgere in æthera, quàm si mille videres deorsum ruere; Naturæ nostræ proprium, interire est. nescit profectò quid peccatum sit, & horribilis eius enormitas, qui eius demiratur exitium.

Sed & iustitiam Dei aliqua pompa decebat; & non valdè magna est, post tot damnatorum apparatum, si beneficentiæ & misericordiæ amplitudinem spectes: oportebat enim elucere gratiam Dei inter multa salutis discrimina, &, vt egregiè disseruit Ioannes Gerson, damnationis caussam, *quatenus resultet carmen illud pulcherrimum, ex graui tenore iustitia, & molli cantu misericordia; de quali profitetur Propheta: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Quod si pauciores sunt qui saluantur, manifestior est in hoc gratia Dei, quemadmodum inter surdos, claudos, mutos & mortuos, pauciores sunt qui miraculo curantur, quàm qui propria conditioni relinquuntur.* Hæc Gerson. Lib 1. Consol. Theol. prosâ 1. Ergo qui paucos saluari miratur, non esse plurima miracula admiretur. Quod maius miraculū, quàm correctio peccatoris; nescio cur non demiratur, plures non esse mundos, non redundare orbes. minus miraculum est machina mundi, quàm minima gratiæ infusio. magis enim admirandum mihi est, vnum saluari, quàm damnari vniuersos, hoc opus nostrum est perire; sed vis tota Dei saluti nostræ requiritur. Nemo plures maiestatis læsæ reos abripi ad patibulum miraretur, id in primis stuperet, si damnatus morte regni hæres institueretur, & in charissimum potentissimi regis assumeretur filium. Nec tantùm propter homines iustos, sed & propter iustitiam & gloriam Dei, dignè nonnulli damnantur: nam propter iustitiam humanam, & salutem temporalem reipublicæ, & honorem principis rerreni, capite minuuntur. Alius est finis partis, alius totius: alius enim est finis digiti, & manus alius totius hominis. meretur partis percussionē decor totius, finis totius naturæ nostræ, gloria Dei est. digna vtique ostentatione per omnes suos numeros, etiam cum iacturâ scelestorum. Eleganter Tertullianus ait: *Maior boni portio modico malo ad testimonium sui vtitur.*

Capvt XVI.

An damnatio scelestorum spectet etiam ad misericordiam & beneficentiam Dei.

PRæterea non est tot hominum interitus reuerentia solùm iustitiæ diuinæ, sed & fauor est misericordiæ in nostrum vtique genus, cuius dignitas & decor in multis maior accidit, quia multi perierunt. Publicum, & bonorum

bonum plùs curari debuit, quàm priuatorum commodum, maximè pessimorum. Non est sæuum & tyrannicum in Deo, quòd pessimos plurimos suo iure, suâ donet mulctâ, vt tueatur bonos, aut in melius prouehat. Solemne est, & impune cordato cuique, insumere viliora procuratione pretiosorum: ferrum auarus atterit effodiendo auro. non pauci ex optimis aut periclitaturi, aut perituri fuissent, nisi multi pessimorum perijssent. Plurimorum Dei seruorum, hoc est pessimorum. Tanti Deus facit humilitatē & reuerentiā suæ maiestatis, vt non magnopere æstimet perdi plures, vt pauci, imò vt vnus sit humillimus, diuini cōsternatione iudicij summi iustissimique, atque suæ auctoritatis potentiæque admiratos & laudator. Amplissimū discrimen, vbi tot perierunt, constringens illos, in exiguitate & timore, si non securos, saltem tutos facit. Ipsum quidem illos sospitat periculum: neque minimus perditorum hominum visis Sanctis est meritorum cumulus. Ignis ille contumax incendit eorum charitatem, excutit veternum, extimulat animum, vt propetando absint longiùs à præcipitiō, & saltem vt aufugiant; multiplicant quoque merita, ad maius gloriæ emolumentum ad certius vadimonium salutis. Omniàne hæc à censu bonorum, & beneficiorum placidissimo titulo expungenda, timor Dei, securitas salutis incrementum sanctitatis, ius maioris beatitudinis? quare cùm bona hæc sint, ad beneuolentiam vtique spectabunt cum. fonte suo; & adhuc ipse damnatorum carcer, cuius timor tot bonus opportunus, fœtus etiam est beneficentiæ. Acutissimè censuit Gulielmus Auernus Scholasticorum antiquissimus, ad benenolentiam spectare infernum, & nobis propterea diligendum: bona in nobis parit, quare non inter mala, sed inter bona adscribendus.

De Moribus cap 5. *Primum*, ait, *quia est pars domus regia, & regalis palatij ipsius Regis regum; carcer enim pars est domus regia, valdè necessarius: ibi enim fures, raptores, & latrones, & omnes alij malefactores vincti & compediti detinentur, & arctissimo custodiantur, ne alijs vlterius noceant. Secunda caussa est, quia formido est, qua vulgò dicitur expauentaculum, deterrens eos qui malè agere vellent, ne illud opere impleant, timorem seruilem eis incutiens, & cohibens manum, non autem animum ex toto. Manet enim in huiusmodi hominibus (sicut ait Ambrosius) peccandi voluntas, & sequeretur opus, si speraretur impunitas. hoc est (vt vulgo dicitur) expauentans malum, & quemadmodum ribaldi dicunt de patibulo. Tum quia innumerabiles peccatores ad pœnitentiam terrore suo compellit, & ipsa peccata de cordibus eorum expellit, sicut legitur Ecclesiastis primo: Timor Domini expellit peccatum. Quemadmodum & magni in timore subito & magno, à febribus interdum curantur: sic peccatorès ab ab ardore carnalium & secularium desideriorum plerumque liberantur. Quare manifestum est, quòd infernus diligendus est, vt medicina salutaris febres carnalium & secularium desideriorum desideriorum extinguens, & expugnans. Si quis autem dicat ex præcedenti caussâ, diligendus est vt medicina præseruatiua, & ex hac in quà sumus, vt medicina curatiua, non inconuenienter hoc dicit. Quarta autem caussa propter quam diligendus est hic, quia omnes Dei iniurias & contumelias vindicat, & Deum de omnibus inimicis suis.* Non est ergo diligendus solumodò ex amore iustitiæ, hoc est, quia instrumentum est & locus iustificationis malorum, & vindictæ; sed etiam ex amore sincerissimo quo Deus diligitur. Si qnis autem regem aliquem verè diligat, seruum illius, qui omnes iniurias & contumelias eius vindicaret, & de omnibus inimicis eum perfectè vlcisceretur, non solùm diligeret, sed charissimum haberet: quia ergo infernus huiusmodi Dei seruus est, meritò ab amicis Dei diligendus est. Non minùs erit campus diuinæ beneuolentiæ: nam & eius gloriæ, & electorum saluti vtilis; cui seruit infernus, seruiunt damnati. Idem Doctor licentiam infernalium spirituum ex misericordiâ diuinâ iudicauit permissam. *Caussa est*, inquit, *diuina pietas, quæ scit nobis hominibus saluberrimum esse timorem ab huiusmodi belluis, vt territi fugiamus ab eis. Et tu quidem iam vidisti mulieres aliqua terribilia ostendere paruulis suis, vt terrore huiusmodi auertant eos ab aliquibus periculosis vel noxijs. Si huiusmodi terribilium appropinquatio vel ostensiuum paruulis adhibetur ex amore, vel pietate, vtpote salutaris eisdem, quantò fortiùs Creatoris salubriter nobis adhibet, & ostendit horribiles terrificasque bestias malignorum spirituum, vt earum timore atque terrore declinemus & fugiamus quidquid donare potest eis in prædam & deuorationem?* 2. partis part. 2. cap. 163.

Neque in hoc dumtaxat modo maligni spiritus, & miserrimi illi homines felicitati Sanctorum seruiunt, dum in hac vitâ illos timere faciunt, sed dum in alterâ gaudere. Ampliatur quædam accidens iucunditas beatitudinis, cùm se vident naufragio ereptos, & tutos, vbi tot demersi. Crescit hæc festiua animi exultatio, quò discrimen exantlatum maius: maius autem est, quò pauciores superarunt. Hinc gratificatio incredibilis, & assiduus dicitur hymnus Deo, hinc inexplicabilis amoris vis erga Saluatorem totos illos occupat. adeò ad incrementum gloriæ Dei, est etiam detrimentum perditorum. Ostendi quoque aliquo debebat indicio suprema Dei dominatio, & maiestas, & ius, & arbitrium potentis de creaturis facere quod velit, immuni maiestatis suæ decore. Poterat sine calumniâ misericordiæ in omnes sæuire æternis ignibus. minus esset comparatione Dei perdere vniuersas creaturas, Angelos & homines, quàm si tu vermiculum aut formicam calce necares. Quis tyrannum crudelissimum te criminaretur, quòd culicem occidisses, quia voluisti? maius ius Deo est, maior ipse est cunctis, quàm homo verme aut culice. Quare sine suæ reprehensione pietatis posset omnes excruciare. hoc ipso quòd non faciat, iam mitis est. Nónne delicatissimæ illum misericordiæ iudicares, qui nec formicam, nec vermem, nec culicem, nec lendem præ cordis pietate occideret, licet diuexatus ab illis? nam in tam minima impunè, & cum impunitate humanitatis liceret irasci. Cur Deum non dices summè misericordem, cùm mansuetior & clementior sit; siquidem, quod ei est minus, omnes nos non damnarit, aliquorum contentus interitu iustissimo, & hoc non sine caussâ: sed, fermè dixerim, cum necessitate tot

commo

commodorum, diminutionis scelerum, acere-tionis gloriæ, obtentionis humilitatis, gratificationis Dei, ostentionis misericordiæ, exhibitionis dominatus sui? qui solùm dominij titolus, & maiestas satis erat. Trithemius ad Maximilianum Cæsarem ita respondit: *Vt nascantur homines boni & mali, pij & impij, fideles & perfidi, peccatores & sancti, saluandi & damnandi, iustissimâ ratione Deus permittit, qui hunc ordinem rebus omnibus tribuit. Nihil Deo perit, qui omnium est Dominus, & non minus, malorum, quàm bonorum hominum atque spirituum corroboratum vbique tenet imperium. Quid putamus Deo salus nostra conducere potest, qui bonorum nostrorum non indiget? siue enim multi saluentur, siue damnentur, Deus ipse omnium incommutabilis est Dominus. nihil accedit ei, si omnes saluentur; nihil deficit, si totus pereat mundus. Est infallibilis ordo diuinæ prouidentiæ & maiestatis: qui damnandos non minus complectitur, quàm saluandos, singulos videlicet & vniuersos. Nemo certè damnandorum patitur iniuriam, quoniam sicut in primo homine cecidimus omnes, ita nemo saluatur nisi in sanguine Iesu Christi per misericordiam; & nemo damnatur, nisi in perfidiâ suâ & demerito per iustitiam.*

4.1. ad Maximil.

Addo, cum ipsis damnatis beneficentissimè etiam agi, ne plùs peccent, & bonum pœnæ habeant, iam à Deo istud capiunt bonum, quòd minùs miseri sint quàm purâ & solitariâ suâ malignitate: nam consortio & mixturâ pœnæ minùs fœda est.

CAPVT XVII.

Cur Deus permittat peccata.

IAm non est quòd calumnieris pessimorum damnationem, nisi tolerare pessimos: nam si sunt, debent damnari. Dices, Cur sunt; Anceps huius quæsiti sensus est; cur pessimos permittat Deus; & cur permittat id, vnde sunt pessimi: hon est, cur permittat malos, & cur mala. Vera mala hic dico, nempe peccata; de ceteris, quæ voce tenus vulgi infamantur, nonnihil iam differtauimus. ferè ad veriusque quæstiunculæ dilutionem conspirant nuper dicta, cùm dispeximus damnationis caussas; tum alterius ratio quæsiti non leuiter nexa cū alterâ est: nam si mali aliquâ sunt ratione tolerandi, & mala vtique; atque è contrà. Et licet Plato in hac quæstione, cur Deus tanta, tamque frequentia mala permittat, iubeat quiescere, ausim aliqud philosophari. Nam certe in permittendis malis multum est quod mirémur beneficentiam Dei, multum quod bonitatem adoremus; multum quòd beneuolentiam omnipotentem suspiciamus. Diuinus vir Augustinus ait: *Melius iudicauit de malis benefacere, quam mala esse non permittere.* Arcano prouidentiæ consilio ex re omnium pessimâ nouit extorquere optima. quot bona ex aliquibus sceleribus deprompsit? Nolo morari in illâ culpâ totius nostræ miseriæ fontanâ: quam nihilominùs ita emendauit, vt gratulata sibi Ecclesia felicem vocarit. Inde honos nostri generis, inde decor naturæ, inde Christus Iesus, inde Deus-homo, inde Deus pro homine stipiti affixus, inde Dominus gloriæ mortuus

Vide librum 6. de Arte volunt.

pro me mundi oppprobio; inde tanta gloria Dei, gratulatio, admiratio; inde cognitio bonitatis eius. Satisne lucrum noscere Deum? tantò autem plùs innotuit, ex quo humo factus, humilis vixit, patientissimè mortuus, vt pænè dixerim antè ignoratum. Ex peccatis sumus docti Dei patientiam, clementiam, lenitatem. tantus virtutum stupendarum apparatus exornat nunc maiestatem eius, prouocat humilitatem nostram ad laudes eius, ad affectus, ad obsequia.

Quanta porrò ex aliis peccatis emersere bona? satis sit meminisse vnius Parisiensis Doctoris, cuius arcana malignitas, & damnatio manifestata sanctissimum Brunonem fecit. Inde proserpsit fœcundus ille sanctitatis timor in tot millia sanctissimorum monachorum, qui secuti S. Brunonis institutum, odorem quemdam paradisi exhalantes, summo exemplo & admiratione. Ecclesiam Dei honestant, cælum implent. Egregiè Gerson censuit: *Infernus damnatorum hominum, & eorum multitudo atque peccata sunt de dominio iusti, & ei militant ad coronam, & gaudium, & cautelam.* Deinde vbi certa humilitas nostra? vbi necessitas timoris? vbi accretio seruoris? vbi cordialis gratificatio Dei? vbi flos & decor virtutis albicaret, nisi videremus tot peccare, timeremus nos plus posse, cognosceremus à Deo præuentos? Præsentem ingeminat lætitiam elusum discrimen. Quædam enim obsonatio iucunditatis obtentæ, est antecedens timor obtinendæ. ereptio malorum sine alio bono lætificat Quàm dulcem faciet beatitudinem mali, dixerim immensi, subtractio! nullum culpâ malum horribilius. magnopere acuet exultationem iustorum eximi illâ, adhuc in hac vitâ. Rusbrochius ait: *Huius consideratio tam amabilis, iucunda & sapida est, vt vehementer admirer eius excitanda nos vnquam posse obliuisci.*

Non sit aliud bonum, quàm dominatio Dei, quàm æquitatis maiestas, scilicet probasse se arbitrium & dominum suæ gratiæ, atque diuitias plurimas suæ ostentasse misericordiæ, tum mitissimè gerere publicam mundi rem, sine violentiâ, sine tyrannide naturæ, quod decebat magis liberam. Vbi prudentia & iustitia principis rutilaret, nullo crimine? satis sunt scelera, si artem & peritiam diuinæ beneficientiæ prouocant. languet sine æmulo virtus: repugnantijs emicat, nihil in rebus omnipotentiæ obstat: æmulus ex nihilo venit, peccatum nihil; at illa potentissima Dei vis, & beneuolentia, sic potest in illo, quod facere non potest, vt inde extorqueat, quod maximè potest, bonum. maior ars est emendare errata, quàm facere bona. Error aliquando disciplinæ seruit, & peritissimus artifex consentit nonnunquam in discipuli errorem, vt emendatione artis peritiam insinuet. multa bona tollerentur vtique, si mala omnino: nam plerumque nexa sunt. malum vni sæpè dum prodest, alteri bonum est. Quare prouidentiâ dignum est, non omnia mala tollere, sed ordinare ad bonum. Omnibus oportet mudis bonitatem Dei probari, commendari; imò commendari bonos per mala. Pulchriora apparent bona ex malorum deformitate: nam & candorem nigredo exaggerat. Lactantius ait: *Vbi ergo vitia non sunt, nec*

virtuti locus est quidem, sicut nec victoria quidem, ubi aduersarius nullius est. ita fit vt bonum sine malo esse in hac vitâ non possit. Nec minùs celebrari debebant bona morum, naturæ, quæ monstra honestaot. Quemadmodum in his non peccat naturæ intentio, optima semper; sic illa præter diuinum propositum accidunt. Ergo quemadmodũ monstra ad decorem mundi spectant; nam & næuus pulchritudinem ampliat: sic peccata, monstra morum, ad prouidentiæ decus; ne peccet prouidentia ipsa, aut minùs pulchra appareat, & totus suus lepos ostendatur. Luculẽter diuinus Thom. ait: *Nec tamen hoc diuina bonitati repugnat, quòd mala esse permittit in rebus ab eo gubernitatis. Primò quidem; quia prouidentia non est naturam gubernatorum tollere, sed saluare. Acquirit autem hoc perfectio vniuersi, vt sint quadam in quibus malum non possit accidere; quadam verò qua defectum mali pati possint secundum suam naturam. Si igitur malum totaliter excluderetur à rebus prouidentiâ diuinâ; non regerentur res secundum earum naturam: quod esset maior defectus, quàm singulares defectus, qui tollerentur.* Hæc diuinè diuinus Doctor. Dixerim potiùs libertate carere hominem, quàm frustrà libertate donatum: frustià autem libertate donaretur, si numquam vti libertate liceret, aut Deo dignum non esset id consentire.

In Comp. Theolog. cap. 142.

Quare non absurdè Trithemius philosophatur, ad dignitatem hominis id spectare: *Quia*, inquit, *si Deus non permitteret peccare hominem, brutis videretur deterior, qua nullâ impellente violentiâ natura motibus liberè vtuntur. Nam etsi ratione bruta careant, liberum tamen* (hoc est indifferentem) *natura motum habent, quem sequuntur: in quorum comparatione homo videretur inferioris conditionis, si liberum non haberet arbitrium voluntatis. Permisit autem homini Deus voluntatem liberam, cui nec reges imperrane, nec principes* Itaque non solum redundat peccatorum permissio in virtutis decorem, sed naturæ. Accedit quod Isidorus ait: *Non permitteret Deus mala oboriri, contrariis malis natura bona decor emineret.* Et S. Augostinus: *Cuius rectè vituperatur vitium, proculdubio natura laudatur.* Quod Alexander de Ales sic exponit: *Sicut cum dicitur vitium oculorum cacitas, id ostenditur quòd ad naturam oculorum visus pertinet: ita cum vitium naturalis creatura dicitur; quòd non adhæret Deo, hinc declaratur eius natura, vt Deo adhareat conuenienter.*

Lib. de Summo bono.
Lib. 11. de Ciuit.
2. part. q 94. num. 4.

Tam rationabilis est pecatorum permissio, vt Plotinus lumine solo naturæ fretus, & ratione audax, disseruerit necessariam, vtilem & pulcherrimam mundo, & honorificam prouidentiæ. Carpam aliqua, ex infideli homine pro decore nostræ fidei. In libro tertio enneade secundâ sic ait: *Numquid ergo mala qua in mundo sunt, propterea quod pracedentia consequuntur? fortè etiam quia nisi hac essent, imperfectum foret & totum. Plurima namque malorum, vel cuncta potiùs, quẽadmodum venenosa, quamuis plurimorum vsus & ratio lateat. Iam verò prauitatem quoque ipsam multa constat vtilia continere, multaque reddere pulchra, pulchritudinis artificiosa more; suscitat sapè ad homines ad prudentiam, neque securiori licentiâ torpere permittit.* Aliàs rationes antè sic congesserat: *Prauitas autem vtile quiddam affert ad vniuersum, facta videlicet iuris iuris ipsius exemplum, multáque ex se vtilia pariens. reddit enim animos vigilantes, afficitque, vt diligenter excogitent, quâ viâ potissimum à pracipitio prauitatis valeant declinare. facit rursus, vt quantum bonũ virtus sit comparatione malorum, vitiosos animos affligentium, cognoscamus. Neque propterea hac facta sunt mala: sed dictum est ipsam mundi artificem rationem, malis, postquam facta sunt, opportunè admodum vti solere. id autem maxima potestatis est, malis etiam benè vti valere. Necesse etiam est hîc boni defectum accidere, quoniam est in alio. ipsum itaque aliud in quo bonum est, cum diuersum sit à bono, infert boni defectum. id namque non erat bonum. Quapropter, vt Plato inquit, impossibile est mala penitus extirpari, quoniam & alia alys inferiora sunt ad ipsam boni naturam, & alia diuersa sunt à bono, subsistentia sua causam inde sortita: taliaque euaserunt, quòd à bono remotissima prouenere.* Idem quoque ait: *Quicumque deteriùs è mundo tollendum censent, tollunt ipsam etiam prouidentiam; cuiusnam ampliùs prouidentia erit?* Appendo, si mali caussas quis roget, subtilem Simplicij sententiam: *Dicendum igitur hoc malum, quod ij qui principium mali statuunt, plerosque dubitantium de eo sentire, principalem quamdam & pracipuam habere substantiam, naturam sicut bonum, & potentiam bono aqualem ex aquo contrariam, atque id ipsum malum essentiam habere, qua suapte naturâ cum eius contrario bono permisceri nequeat. Qua ratio nigri est cum albo, calidi cum frigido? Enimuerò tale malum prorsus non est in naturâ rerum. Nam si principalis aliqua esset essentia, vt exempli gratiâ, homo, & equus, haberet vtique suapte naturâ perfectionem aliquam, & formam, quâ id esset quod esset; omnis autem forma perfectione sua natura conueniente pradita, bona est, & non mala: quapropter boni malum illud, & appetens, & particeps esse, & fructum ex eo capere, & amare participationem, & omnia facere, ne eam perdat, affirmant. Hoc igitur quo pacto, vt omnino malum cogitari potest? Quod verò malum est quo mali dicimur, & peccatores, id verò accidens est, & non essentia: siquidem & accedit & recedit absque subiecti interitu, & per se non subsistit. Quid enim erit malum, nisi alicuius malum fuerit? Itemque bonum huic oppositum, & ipsum est accidens. Verum bonum id est, quod cuiusque natura conuenit, quoque id suam habet perfectionem. Malum verò affectio contra naturam est eius penes quod est; qua caret, eò quòd eius natura conuenit, ipsoque bono. Nam si malum affectio esset natura consentanea, perfectio eius forma in quà inesset, ipsum quoque bonum esset, nec iam malum diceretur. Quare non est principalis aliqua natura, & substantia mali, cuiusmodi est boni; sed est accessio boni, cuius est frustratio atque priuatio.* Augustinus nullam differit propriè causam efficientem peccati, cùm nihil sit.

Lib. 3. enn. 2. c. 18.
cap. 5.
Lib. 3. enn 3. c. 7.
In Epict.

Capvt XVIII.

Cur Deus, si quidem erat conueniens permissio aliqua peccandi, tot scelera permittat.

Obiectabis fortasse multitudinem peccatorum: cur tot scelera permittat Deus. pauciora, aut vnum, vel alterum satis fuisset. At lentor noster non facili negotio tolleretur. stupet nobis sensus mentis: non vno solùm stimulo excitatur; vix sæpiùs exstimulatus exsurgit, & in veritatem intendit. Ad hæc, non tanta concresceret festiuitas, & risus animi, vt modò post elusa discrimina crebra & obuia, in quæ tot impingentes periclitantur. non ita renideret facies & iubar virtutis, nisi inter multas tenebras. Tum si nunc queri de Deo ausi aliqui, ignari scilicet eius consilij, immemores eius dominij, quòd acceptor personarum sit, aliquos permittens peccare, aliis obstans; speciosiori purpurarent imagine suas querelas (suas, inquam, blasphemias) si vnum aut nonnullos dumtaxat impingere permitteret, quod in pluribus aut ceteris nollet. magis enim iniuria solitaria pungit. damna minùs communia plùs damnantur. & quod insolens & infrequens vni, non pluribus accideret; non rationi iuris, iniuriæ potiùs imputaretur. Deus autem sui, & creaturarum iuris religiosissimus obseruator, permittit peccata. Nec multa putes quæ Deus permittit: cogita quibus obstat. Nullam profectò reperies comparationem. Quis, si exundans non frænaret potentiam misericordiæ, fœdior Heliogabalo, sæuior Nerone, peior Antichristo ipso non esset? Tot obstat sceleribus pietas misericordissima Dei, quot possunt esse, quot non sunt. Quid seueritatis criminaris misericordem illius naturâ, cùm vna se opponat scelestissimæ nostræ, vna illa restringat fluxum malignitatis humanæ? sic vno peccato corrupti fuimus. non miror sic homines peccasse, miror non plùs. Gratulor compendium peccandi supremæ illi miserationis & bonitatis fontanæ, quâ tantus malorum ardor extinguitur. Dic, quæso, an accusares illum, qui totum orbem affectu misérescenti conflagrantem extingueret, & solùm relinqueret stipulam ardentem, ad testimonium grati operis potentiæ suæ, atque vt inde maiora bona excitaret? Certè Deus iste est, qui incendio totius nostri generis se opponens, nondum millesimam peccatorum particulam permittit. Multa facimus, plura faceremus. Imò si desideras statum illum, in quo Deus nullam permittat culpam, est quidem: namque in Purgatorio non est peccandi locus, vbi animæ, sæuissimis licet irritatæ doloribus, summâ gratulantur sibi suas pœnas patientiâ. inde omnes Deus culpas ablegauit. In hoc autem primo viæ statu multis oportebat rationibus ostendi diuitias misericordiæ diuinæ, & arbitrium maiestatis permissione peccatorum. Compone quoque æternitatem cum his sæculi angustiis; nec punctum, illius comparatione, inuenies. æternum carebit orbis peccatis: nunc non valdè seuerum est, aliqua permittere, & hoc vt maiora & plura bona inde extorqueat Deus. Optimè dixit Alensis: *Plus est bonum vel numero, vel quantitate, quod elicit Deus ex malo, quàm sit bonum quod destruitur per malum.* [2. part. q. 94. num. 4.] Quare licet plurima peccata esse absolutè videantur, non sunt plura bonis. Imò ideò expediebat multa permitti peccata, vt exuberantia bonorum etiam ex multitudine malorum magis illustraretur. Tam ingens & excedens vis boni quasi requirebat tantam copiam mali, ad maiorem bonitatis ostentationem; cùm ex contrariis bona magis eluceant. S. Augustinus ait: *Sicut contraria contrariis opposita sermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam non verborum, sed rerum eloquentiâ contrariorum oppositione sæculi pulchritudo componitur.* [Lib. 11. de Ciuit. c. 18.] & alibi: *Sicut pictura cum colore nigro, suo loco posita, ita vniuersitas rerum (si quis posset intueri) etiam cum peccatoribus pulchra est, quamuis per se ipsos consideratos sua deformitas turpet.* [Cap. 23.] Hinc licet colligere quanta sit pulchritudo bonorum, cùm tot contraria, tot deformitates, tot mala absorbeat & vincat: cùm tot nigritudinibus superalbescat, cùm tot næuis pulchrescat. magna etenim pictura magnas quoque vmbras ad suam elegantiam exigit. Accedit, vt immediatiùs respondeamus, vnum peccatum esse causam alterius, & alterum alterius pœnam: quatenus indigni per peccatum simus diuinis auxiliis. quare non mirum esse multa peccata, si aliqua oportuerit permitti.

Claudo istum sermonem, quòd satis auctoritatis sit beneuolentiæ & beneficentiæ diuinæ diuinæ tot probatæ beneficiis, vt licet non consequeremur in re aliquâ rationem consilij ipsius; deberet præsumi cum consilio, cum ratione, cum amore, imò cum beneficentiâ factum; si non eius, cui peccata permittuntur, eorum qui inde resipiscunt, qui noscunt Deum, qui eius misericordiæ diuitias demirantur & laudant. Satis Deus meruit opiniones nostras, & optimos de se sensus, vt cuius non videmus rationem, putemus. Egregiè Augustinus ait: *Et si nos non intelligamus, quare quidque fiat, demus hoc prouidentiæ ipsius, quia non fit sine causâ, & non blasphemabimus. Cùm enim cœperimus disputare de operibus Dei, quare hoc, & quare illud, & non debuit sic facere, malè fecit hoc; vbi est laus Dei? omnia sic considera quomodo placeas Deo, & laudes artificem. Quòd si fortè intrares in officinam fabri ferrarij, non auderes reprehendere folles, incudes, malleos. Et da imperitum hominem, nescientem quid quare sit, & omnia reprehendit. Sed si non habeat peritiam artificis, & habeat saltem considerationem hominis, quid sibi dicet? Non sine causâ folles hoc loco positi sunt; artifex nouit quare, etsi ego non noui. In officinâ non audet vituperare fabrum, & audet reprehendere in hoc mundo Deum?* [In Psal. 149.]

Capvt XIX.

Cur Deus permittat malos.

Altera quæstiunculæ particula, cur Deus malos permittat, potest quoque illustrari ex dictis; addam nihilominus aliqua. Tolerat malos Deus, vt fiant tandem boni, aut per

ipsos alij aut boni, aut meliores. Setiò S. Prosper lusit.

Et dum plectendis parcit clementia factis,
Dat spatium, quo se crimine purget homo.
Denique cõmittant homines mala crimina, semper
Dat spatium vt pereant crimina, non homines,
Verbere non numquam castigans corde paterno,
Ne citò consumant sana flagella reos.
Sic pietate Dei terrarum non vacat orbis,
Et nihil est quod non non trahat ad veniam.
Cùm rex saluandis ipsâ quoque consulit irâ,
Et curat medicus vulnera vulneribus.

Non est sterilis Deo patientia sua, etiam cum detractione maiestatis, vt saltem fatigatione sui tædeat peccatores voluptatum, & inde scelerum: nec enim tam contumacis placiditatis voluptas est, vt diu sustentet suum florem. Reseruat igitur Deus misericordiæ iniustos per inducias suæ iustitiæ, &c, vt diuinus Hilarius ait, In Psal. 144. *dissimulat, & differt, & patientia solatium dilatione vltionis expectat; suauem se omnibus præstans, dum per misericordia & iustitia modum, temperaude seueritatis indulgentia se referuat.*

Si autem aliqui gustent assiduo perire interitu marcescentium etiam affectuum & libidinum, solo consuetudinis placentium titulo; tolerat illos Deus ad aliorum frugem, vt periculo malignitatis in alieno capite facto felicissimè cauti, aut resiliant à vitiis in imagine suâ damnatia, aut properent ad virtutem prouocati deformitate, aut iniuriis pessimorum. Non enim parum iouant mali bonos, dum offendunt; quorum ampliant patientiam amplissimum mentorum pennim. Quare Dionysius verissimè ait: *Nihil prouidentia gubernatione deseritur; sed his quoque qui mali fiunt, prouidentia beat vtitur ad aliquam vel ipsorum vel aliorum siue priuatam siue publicam vtilitatem.* Tolerat Deus malos bonorum vsu; nec inutiles sunt paleæ in aurificis camino. Pontifex Callistus primus ad Benedictum Episcopum scripsit: *Nullus bonorum inimicum habet nisi malum, qui ideò esse permittitur, vt aut corrigatur, aut per ipsum bonus exerceatur.* Præter hæc, caussam agit iustitiæ diuinæ cunctans misericordia, vt verissimum sit illud Conppi:

In laudem Iustini.

—— Iusti vindex, corrector iniqui,
Censuram grauitate regens, multùque rigore
Terribilis, mitique magis pietate tremendus.

Post dio expectatam pœnitentiam rigor plausibilis est, cuius semper ius integrum; nec refert quòd lentè acquirat. Iustitia diuina imitatur horologium, cuius index videtur stare, & tamen procedit. Sol quoque præceps in occasum, aspectui semper se præbet constantem. Accedit, deteriorem &, vt sic dicam, punitiorem esse malis ipsam impunitatem, eàque acerbiùs plecti ipsâ felicitate malitiæ. Boëtius ait: Lib. 4. de Consol. pros. 4. *Multo infeliciorem improbi fuat iniustâ impunitate donati, quàm iustâ vltione puniti.* Etenim, quod incredibile cuiquam fortè videatur, infeliciores esse necesse est malos, cùm cupita perfecerint, quàm si ea, quæ copiunt, implere non possint: nam si miserum est, voluisse praua; potuisse, miserius est, sine quo voluntatis miseræ langueret affectus. Itaque cùm sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est vrgeantur, quos videas scelus velle, & posse, & perficere.

Capvt XX.

Cur mali sint plures quàm boni.

At dubitari potest, cur malorum tanta vbertas sit, atque angustissimus optimorum numerus? Hoc in hominibus, vbi exercitio opus est, disquirendum, non in Angelis. Pauci ex spiritibus sunt perditi, si ceteros compares, non eadem ratio hominum. Eleganter Augustinus inquit: *Magna materies est purgationis bonorum, abundantia malorum. Nec mihi velo dicas: Saltem esset propter exercitationem nostram vt essent mali, pauci essent mali, & boni multi essent. Non attendis, quia si pauci essent mali, multis non nocerent? Vtique considera vir prudens, quia si multi boni essent, & pauci mali essent; pauci mali multis bonis nocere non auderent. Si non auderent, non exercerent. Nunc verò quia multi sunt mali, laboratur à paucis bonis inter multos malos: & cùm laboratur, sudatur; & cùm sudatur, aurum purgatur.* Hæc Augustini ratio. Possunt alia ex superioribus quæstionibus huc transferri: ea tamen rescribere non est opus. Ser. 154. de Tempore.

Appendam dumtaxat responsum ad eos qui putant malorum hominum excessu diuinum imminui honorem; hoc autem repugnat prouidentiæ, omnia pro Dei gloriâ meditanti. His optimè satisfaciet pulchra S. Anselmi commentatio. *Dei honori*, inquit, *nequit aliquid, quantum ad illum pertinet, addi vel minui, idem namque ipse sibi honor est incorruptibilis, & nullo modo mutabilis. Verumtamen cùm vnaquaque creatura suum & quasi sibi præceptum ordinem siue naturaliter, siue rationaliter seruat, Deo obedire, & Deum dicitur honorare, & hoc est maximè rationalis natura, cui datum est intelligere quod debebat. Quæ cùm vult quod debet, Deum honorat: non quia illi aliquid confert, sed quia sponte se eius voluntati & dispositioni subdit, & in rerum vniuersitate ordinem suum & eiusdem vniuersitatis pulchritudinem, quantum in ipsâ est, conseruat. Cùm verò non vult quod debet, Deum, quantum ad ipsam pertinet, inhonorat, quoniam non subdit se sponte eius dispositioni, & vniuersitatis ordinem & pulchritudinem, quantum in se est, perturbat, licet potestatem & dignitatem Dei nullatenus lædat aut decoloret. Si enim ea quæ cæli ambitu continentur, vellent non esse sub cælo, aut elongari à cælo; nullatenus possent, nisi sub cælo esse, nec fugere cælum, nisi appropinquando cælo. Nam & vnde, & quâ, & quò, & quæ irent sub cælo esset; & quantò magis à qualibet parte cæli elongarentur, tantò magis oppositæ parti appropinquarent. Ita quamuis homo vel malus angelus diuina voluntati & ordinationi subiacere nolit, non tamen eam fugere valet: quia si vult fugere, de sub voluntate iubeante currit sub voluntatem puniente. Et si quæris quâ transit, non nisi sub voluntate permittentis: & hoc ipsum quod peruersè vult, aut agit, in vniuersitatis præfata ordinem & pulchritu-* Lib. 1. Cur Deus homo c. 15.

ebritudinem summa sapientia conuertit. Idem Anselmus paulò ante dixit: *Deum impossibile est honorem suum perdere. aut enim peccator sponte soluit quod debet, aut Deus ab inuito accipit. Nam aut homo debitam subiectionem Deo siue non peccando, siue quod peccat soluendo, voluntate spontaneâ exhibet; aut Deus inuitum sibi torquendo subiicit: & sic se Dominum eius esse ostendit. quod ipse homo voluntate fateri recusat. In quo considerandum est, quia sicut homo peccando rapit quod Dei est, ita Deus puniendo aufert quod hominis est. quippe non solùm id alicuius esse dicitur quod iam possidet, sed quod in eius potestate est vt habeat. Quoniam ergo homo factus est, ita vt beatitudinem habere posset, si non peccaret: cùm ergo propter peccatum beatitudine & omni bono priuatur, de suo, quamuis inuitus, soluit quod rapuit: quia licet Deus hoc ad vsum sui commodi non transferat quod aufert; sicut homo pecuniam quam alij aufert, in suam conuertit vtilitatem: hoc tamen quod aufert vtitur ad suum honorem, per hoc quia aufert. Auferendo enim peccatorem, & quæ illius sunt, subiecta sibi esse probat.*

Quio, sicut Dei honos integer est cum multitudine illum inhonorantium: ita & eius voluntas tandem impletur, cùm eam tot scelestinoo impleant. Hoc demiratus Augustinus ait: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius: & tam sapienter exquisita, vt, cùm Angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eamdem creaturæ voluntatem, quâ factum est quod Creator noluit, impleret ipse quod voluit, benè vtens & malis, tamquam summè bonus, ad eorum damnationem, quos iustè prædestinauit ad pœnam; & ad eorum salutem, quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod Deus nòluit, fecerunt; quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id efficere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Propterea namque magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam contra eius fit voluntatem: quia non fieret, si non sineret; nec vtique nolens sinit, sed volens. nec sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset benè.* In Ench. cap. 100.

Capvt XXI.

Cur aliqui, qui diu sanctissimè vixerunt, tandem damnati sunt?

QVoad peccatorum permissionem, dices, rationabilem videri, non tamen in omnibus: in iis scilicet, qui totam ferè vitam sanctissimè vixerunt, quos demum in exitu vitæ permisit Deus labi, & æternis mulctauit cruciatibus, cùm dudum amici & grati ei fuerant. Hoc, fateor, tremendum: sed & ideò rationabile, sed & ideò non indignum Deo, imò dignissimum prouidentiâ diuinâ ad multos vsus. Oportuit humiles nos semper esse, & imbecillitatem nostram perspectam versare, atque nihilitatem (sic dixerim) familiarem & ad manum habere, cogitantes nihil nos ex nobis posse. Vbi autem euidentiùs nostra infirmitas panditur, quàm hoc permissu? Ex lapsu illius Monachi, qui illæsus ardentes prunas nudo calcauerat pede, fortasse salus pendebat S. Pachomij, S. Palæmonis, & plurimorum Monachorum sub Pachomij institutione sanctissimorum. Inde humilior ipse Pachomius, inde ardentior, & omnium virtutum magis studiosus. Paucissimi tamen sunt qui in exitu vitæ pereunt, post veteranam pœnitentiam. nam frequentissimum mortis archetypum videmus vitam. prout viuimus, morimur: apparatus enim nostri exitus, præcedens conuersatio est. At omnium humilitas exigebat, vnius vel alterius periculo erudiri. commune bonum postulabat, priuato capite instrui. ideò aliqui in portu naufragium fecere, ad salutem plurimorum, ad disciplinam timoris, ad eruditionem humilitatis, ad manifestationem supremæ Dei dominationis, ad ostendendas misericordiæ eius diuitias. Tum, sicut tota hæc vita campus meritorum est, sic & stadium pugnæ. S. Theodorus Studita ait: *Quamdiu in hac carne sumus, præstò est bellum: neque enim fuerit virtus, nisi præsens sit bellum.* Si tempus virtutis & belli, ergo periculi. vnde hoc constaret, nisi aliquos videremus in omni vitæ tempore perire? Serm. 118.

Prætereà Dominus suæ gratiæ Deus est. Cuinis è suo censu dispensare, prout libet, licet: ánne Deo solùm non licebit iustissimè alicui negligenti negare, quod non debet? Solo exercitio sui iuris, non modò licitum hoc esset, sed honestissimum: quantò magis vt pluribus det, & prout gloriæ suæ expedit, & omnium instructioni? Vt discamus hinc pretiosissimam veritatem, summè honorificam Deo, quæstuosissimam nobis, nihil nos sine Deo posse, & maximè necessariam eius gratiam exordio nostrorum operum, & perseuerantiæ, & fini. Lapsus Memnonis plures instruxit, tum narratus simpliciter, tum à S. Theodoro Studitâ inculcatus sermone habito ad monachos. Nec minùs Heronis cuiusdam ruina, per quinquaginta annos sanctissimi, vtilis multis fuit. publicatum eius præcipitium multos detinuit. Nunc adhuc coërcet in humilitate commendatum à Cassiano in Collatione secundâ Abbatis Moysis. Alij quoque Sanctorum casus qui resipiscunt, vtiles sunt, non tantùm iis ipsis, sed aliis. D. Augustinus ait: *Quorumdam sanè exempla, quos peccasse legimus, non ideò scripta dicit, qui sanum sapit, vt ad desperationem non peccandi valeant; & securitatem peccandi nobis quodammodò præbere videantur; sed vt disceremus vel pœnitendi humilitatem, vel etiam in talibus lapsibus non desperandam salutem.* Cap. 35. de Naturâ & grat. contra Pel.

Ideò etiam in exitu, quandoque aliquorum pessimorum misertus Deus, vt latronis suæ ignominiæ socij. Oportebat fabricare spem omnibus ex nonnullorum qui pessimi fuerunt salute; quemadmodum & timorem ex aliquorum pridem bonorum exitio. Maximè autem eruditio nostra exemplum est. alieno periculo discimus fortunatissimè.

Capvt XXII.

Cur Deus vni potiùs quàm alteri suam gratiam largiatur.

QVæres autem cur vnius latronis misertus Christus, alterius non? æquè vterque comes supplicij. cur Esaü Deus odio habuit, Iacob autem dilexit? cur multis negat gratiam, dispensat aliis? Altissimum hoc prædestinationis arcanum rogatus B. Ægidius, respondit: *Sufficit mihi littus maris ad lauandum pedes, manus, & totum corpus.* Diuus Augustinus inscrutabile putauit. Ipsa est quæstio, quam beatus Apostolus curiosiùs quàm capaciùs proponentibus ait: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic?* Ipsa est quæstio, quæ ad illam pertinet altitudinem, quam perspicere volens idem Apostolus, quodammodò expauit, & exclamauit: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen.* Non itaque istam scrutari audeant inscrutabilem quæstionem, qui meritum ante gratiam, & ideò iam contra gratiam defendentes, priores volunt dare Deo, vt retribuatur eis; priores vtique dare quodlibet ex libero arbitrio, vt sit gratia retribuenda præmio: & sapienter intelligant, vel fideliter credant, etiam quod se putant priores dedisse, ab illo, ex quo sunt omnia, per quem sunt omnia, in quo sunt omnia, percepisse. Cur autem iste accipiat, ille non accipiat, cùm ambo non mereantur accipere; & quisquis eorum acceperat, indebitè accipiat; vires suas metiantur, & fortiora se non scrutentur: sufficiat eis scire quòd non sit iniquitas apud Deum. Cùm enim nulla merita inuenisset Apostolus, quibus Iacob geminum apud Deum præcederet fratrem: *Quid ergo dicemus*, inquit, *numquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor cuius misereor, & misericordiam præstabo cuius miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Gratia sit ergo nobis eius gratuita miseratio, etiamsi hæc profunda insoluta sit quæstio. Quæ tamen hactenus soluitur, quatenus eam soluit idem Apostolus, dicens: *Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multâ patientiâ vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.* Ita quippe non redditur, nisi debita, ne sit iniquitas apud Deum; misericordia verò etiam, cùm præbetur indebita, non est iniquitas apud Deum. Et hinc intelligunt vasa misericordiæ, cùm gratuita illis misericordia præbeatur, quòd iræ vasis, cum quibus est eis perditionis caussa, & massa communis, ita debita & iusta rependitur.

4. ad Bonif cap. 7.

Rom. 11.

Rom. 9.

Exod. 33.

Rom. 9.

Certè, si licet Deo de suo censu plus aliquid quàm pupillo, non est quid interroges. Licet supremæ Maiestati quod vult, è patrimonio suo, gratiâ, misericordiâ, omnibus omnia conferre. Quis enim nisi amens putauit Deum iniquum, siue iudicium pœnale inferat digno, siue indigno conferat misericordiam? Cùm largitur gratiam, per misericordiam hoc facit; cùm negat, per iudicium. Vult vni largiri, non alij: non est opus ratione aliâ, cùm rationem alij redditurus non sit. Voluntati eius quis aliquâ resistet ratione? quis arguet? quis refutabit? quis conuincet? nec enim eius voluntas sine ratione est, cùm sit illi pro ratione voluntas, imò ipsa voluntas ratio. Non potes iustè queri de vicino tuo, quòd neget tibi, quòd dederit extraneo, si neutri debuit: cur Deo minor licentia erit, cùm sit summa potestas, ius, arbitrium eorum quæ licent? Non desideras rationem ab homine, cùm homo redditurus sit rationem aut homini aut Deo: cur à Deo exigis, qui exemptus iure & omni iudicio est? Hominis voluntas sufficiens tibi ratio visa, vt pallium & supellectilem suam præbeat cui libeat, cùm non sit humana voluntas regula, nec ratio, sed dirigenda sit ad diuinam: quantò magis diuina voluntas satis erit, cùm ipsa sit regula & amussis rationis atque omnium creatarum voluntatum, cui debent conformari? ipsa autem sine collatione alterius, sine conformitate alterius, regulata est, scilicet regula est. nihil enim regulatius regulâ, nihil rationalibus ratione. *Summa iustitia voluntas Dei est*, Saluianus dixit. At si vis adhuc aliam rationem quàm voluntatem, id est, quàm istam rationem; certè vtique est, exercitium sui iuris, ostensio dominatus sui ad humilitatem nostram, ad timorem, ad reuerentiam suæ maiestatis, ad incrementum gloriæ, ad gratificationem nostram. Piô! in quales effunderetur gratiarum actionis affectus is, qui se videt diuinis respectum oculis, nulla ex se præcedente caussâ, nullâ ratione, cur se magis quàm alium respectaret misericordia; imò cùm se videt minùs meruisse? Vnde, quæso, exclamaret Apostolus: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* si hoc non ita fieret? vnde supremum Dei dominatum miraretur, si hoc non videret? Quare hoc ipsum quod miramur, non inuenit rationem, cur vnius potiùs quàm alterius misereatur Deus, est maxima ratio, vt scilicet miremur. hæc sufficiens & iusta & debita ratio, admiratio Dei. Nam quid in hoc miramur, nisi vsum supremi dominij? Hoc quidem debebamus nosse, suspicere, venerari, timere, mirari, adstupere. Nam si misericordia Dei debuit aliquibus effectibus clarere hominibus, si bonitas, si sapientia, si potentia; cur non & dominatio? Qui enim diuinæ dispositionis caussas scire velit, & iustissima decentissimaque omnia Dei opera fateri, & suspicere, caussam omnium diuinorum operum memoriæ commendet. Omnia propter semetipsum operatus est Dominus. neque decuit aliter operatum esse, nisi ad honorem suum, vt gloria tantæ maiestatis pateret creatis aut creandis mentibus: & quo pacto gloria Dei pateret, nisi perfectiones eius paterent? Hinc fit, cùm diuersæ sint diuinæ perfectiones, diuersa quoque esse Dei opera; alia, vt misericordia monstraretur; alia, vt iustitia; alia, vt sapientia; alia, vt potentia, alia, vt dominatus & ius supremum. Hinc respondebimus propositæ quæstioni, ac penè omnibus quæ circa diuinam prouidentiam possunt inquiri. Quid

De Prouid.

quæris, quid miraris, cur non Deus permittat mala? nonne hoc oportebat vt sapientia & omnipotentia Dei illustraretur, qui scit & potest ex malis bona carpere maiora? Quid obstupescis, quòd misericors Dominus æternis cruciatibus miseros peccatores perdat? nónne Deus iustus est sicut & misericors? cur iustitia diuina ignota debebat esset, non suâ quoque pompâ elucere, cum tanta perfectio sit iustitia Dei, quanta misericordia? Quid hæres, quòd vni potiùs quàm alteri largiatur gratiam? nónne sicut Deus iustus, & misericors, & sapiens est, ita & Dominus? cur non supremus dominatus aliquem vsum debuit habere? Et vnde hoc, nisi in hoc esset illi pro ratione voluntas? Iustissimè ergo & rationabiliter cuius vult miseretur Deus,

Cap. 99. Enchir.

& quem vult obdurat. *Miseretur*, Augustinus ait, *magna bonitate, obdurat nullâ iniquitate* (& hoc propter ostentationem decentissimam sui dominatus) *vt nec liberatus de suis meritis glorietur, nec damnatus nisi de suis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos discernit à perditis. quos in vnam perditionis concreuerat massam ab origine ducta caussa communis. Hoc autem qui eo modo audis, vt dicat, quid adhuc conqueritur? Nam voluntati eius quis resistit? tamquam propterea malus non videantur esse culpandus, quia Deus cuius vult miseretur, & quem vult obdurat: absit vt pudeat nos hoc respondere, quod respondisse videmus Apostolum: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massâ facere, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Hoc enim loco quidam stulti putant Apostolum in responsione defecisse, & inopiâ reddendæ rationis repressisse contradictoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum est: O homo, tu quis es? Et in talibus quæstionibus ad suæ capacitatis considerationem reuocat hominē verbo quidem breui, sed reipsâ magna est redditio rationis. Si enim non capit hæc, quis est qui respondeat Deo? si autem capit, magis non inueniet quid respondeat. videt enim, si capit, vniuersum genus humanum tam iusto iudicio diuino in apostaticâ radice damnatum, vt etiamsi nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei vituperare iustitiam: & qui liberantur, sic oportuisse liberari: vt ex pluribus non liberatis, atque in damnatione iustissimâ derelictis, ostenderetur quid meruisset vniuersa conspersio, & quo etiam istos debitum iudicium Dei duceret, nisi eius indebita misericordia subueniret: vt volentium de suis meritis gloriari, omnis os obstruatur: & qui gloriatur, in Domino glorietur. Hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius.*

Fateberis hoc ipso quòd Deus velit, rationabile esse: nec iam exquirandam rationem, sed causam. Nam potest quod cum ratione factum, nesciri cum quâ causâ. Certè ex nobis nulla est caussa gratiæ: liberalitas & libertas Dei solùm caussa est, scilicet voluntas: voluit, satis est; vt discamus humilitatem nostram, & reuereamur maiestatem eius. Iam & hæc caussa erit, si desideras aliquam libertatis & voluntatis eius. Sunt præterea caussæ in alijs nostræ gratiæ; cum viri sancti, cum sanctissima Sanctorum Virgo Saluatoris Mater pro nobis potius orarunt. At ex nobis nulla caussa, nulla ratio nullum meritum, nulla occasio antecessit, quod aucttaret gratiam primam. ad secundam potest esse, non non tamen sine gratiâ.

Capvt XXIII.

Cur Angeli lapsi redempti non fuerint.

IDem de misericordi reparatione è lapsu scelens, quod de primâ elargitione gratiæ censendum est. Licet Deo iure suo vti, lubet aliquando; & oportebat iustitiæ exēplo erudire multos. Circumstant sæpè alia quæ locupletissimè caussentur diuinum iudicium. Pro multis sit angelicæ ruinæ despectus, & humani lapsus felix reparatio. multa sunt in his quæ exaggerent diuinam prudentiam, & rationabilissimum explanent consilium. Dedecebat primum Dei contemptum suo rigore non compensari, ne ipsa misericordia auspicaretur scelera. Semper prima delicta sustinent impetum iustitiæ. Hoc solemne est prudentissimis latoribus legum, totam seueritatem in primos exonerare transgressores, in magistros peccandi. Brutus recentem libertatem patriæ etiam filiorum ceruicibus sustentauit: Alexander auspicia Persici imperij dedicauit Bessi iugulo: Salomon rex Pacificus hunc titulum impetrauit primis Adoniæ fratris consanguinei & Ioabi suppliciis. Angeli quoque malignitas indignior veniâ fuit. non inductus ab alio, non passione correptus; sciens volensque deliquit. Ad hæc, hebetior humana mens, & tardior; Angelica perspicacia acrior, & sine mole carnis. dignitatem sceleris hoc cumulat. Quare Alcuinus dixit: *Angelus sui sceleris inuentor fuit; homo verò alterius fraude seductus. Item quanto sublimior Angelus in gloriâ, tantò maior in ruinâ. Homo verò quantò fragilior in naturâ, tantò facilior ad veniam.* Accedit Iobius monachus sic dicens: *Nobis quidem nostra cum corpore coniunctio veniæ caussam præbet: illis verò quanto corpore præstantiores habentur, tantò etiam minùs deprecabilis castigatio infligitur. Quamobrem & vas electionis ait: Angelos iudicabimus, quantò magis sæcularia? & sancti mundum iudicabunt. Nimirum crassa huic carni alligati, sed quæ meliora sunt rectè peragentes, liberos illos à corporeis vinculis, sed qui aut non paria nostris, aut peiora etiam patrant, iudicamus atque compescimus, minore cum potestate quod melius erat perficientes, præ iis qui maiorem facultatem obtinebant.* Hæc Iobius. Tum non tota natura Angelica perijt, sicut elapsa humana. restabat maxima Angelorum portio tuta: genus tamen nostrum in stirpe corruptum funditus. homines quoque alienâ culpâ; Angeli propriâ deliquere. nec ita remuneranda erat volūtas aliena, sicut propria. Angelica ruina emendari ex hominibus potuit: humana vnde? fortasse insimularetur à dæmone infirmitatis Deus ob vtriusque naturæ iacturam, quasi impotens sarcire: nec oportebat gloriari æmulum, quòd intercipeter consilium diuinum sufficiendorum hominum pro Angelis, sed potiùs pudere sui, spoliari ab hominibus. Quod fortasse celebrauit Sapiens, cùm dixit: *Iusti tulerunt spolia impiorum*, Ipsi quippe *Angelo*, ait Sello *qui*

Quæst. in Gen.

Lib. 3. de Verbo incarnato.

Sapient. 10. In Alleg.

primus

primus conditus est, per Prophetam dicitur, Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, &c. *Quod operimentum tunc perdidit, cùm per superbiam deiectus, sanctorum Angelorum societatem amisit.* Sed hæc spolia iusti tollunt, cùm per pœnitentiam semetipsos crucìantes, & crudeles sibimet existentes, consortium Angelorum, quod illi per superbiam amiserunt, per pœnitentiam assequuntur. Sed & cùm aliquem verbis & exemplis de peccato ad iustitiam conuerti faciunt, quasi spolia sua dæmonibus impiis tollunt.

Præterea cùm interitu nostro cassa esset tota constructio mundi, humanis vsibus dicata, inutilis deinceps. Maior quoque opportunitas fuit explicandæ diuinæ bonitatis, casus humanus, hominem-Deum expostulans suo statui. non ita honoraret Deus omnes creaturas factus Angelus, sicut factus homo. Relinquo inclinationem Dei, & gustum humilitatis, vt descensus maior maiorem explicaret maiestatem. at tota plebs creaturarum inglotia & obscura maneret: sortita iam omnis est gloriæ frustum, nam homo frustum est omnium.

Capvt XXIV.

Cur Deus creauit illos Angelos & homines, quos cognoscebat damnandos.

Hanc quæstionem dixit Trithemius immensæ curiositatis, & multos video in hoc anxios, aut nimis demiratos, cur Angelos creauerit Deus conscius eorumdem damnationis; cur item homines condiderit, superaturos aliquos turbam dæmonum supplicio; cur Adamum paradiso colonum præfecerit, tam breuì exturbandum; cur Iscariotem in Apostolum allegerit, proditionis Filij sui præscius? Præmitto S. Hieronymi responsum: *Vis scire rationem? Deus præsentia iudicat, non futura; nec condemnat ex præscientia, quem nouerit talem fore, qui sibi postea displiceat; sed tanta bonitatis est & ineffabilis clementia, vt eligat eum quem interim bonum cernit, & scit malum futurum, dans ei potestatem conuersionis & pœnitentiæ.* Hæc ille. nobis tamen non est animus libertatem arbitrij cum diuinâ præscientiâ nouo coniugare fœdere; satis hæc amicant, cùm scientia Dei sequatur futura, non efficiat. Ideò Deus noscit futura, quia futura sunt; non tamen futura sunt, quia noscit. At hoc quidem non spectat ad diuinos mores, quos nunc tantùm commendare lubet, & cauillari cur rationabilissima omnia facta Dei, sancta, benefica, admiranda. Et quidem huic quæstioni in præcedentibus satisfactum est: nam si licet damnare scelestum, licebit Deo creasse, quem prænouerat damnandum, si licet permittere scelera, licuit Deo condere illum, cuius sceleris conscius fuerat. At non tantùm hæc licere, sed & expedire diximus etiam beneficentiæ & misericordiæ Dei. Non igitur est cur plùs demiremur creasse Deum exornatos gratiâ Angelos, vt perenni secum contubernio eos bearet, licet videret ingratos futuros. Summa potiùs beneficentia est, conferre beneficia, & aliquando perdere. cùm conscientia ingrati animi non obstet animo liberali, Deus conscius ruinæ angelicæ, Angelos condidit; non vt ruerent, sed vt erigeret, & in amplexus suos dulciter admitteret: sua ipsos culpa præcipites egit. Illud tamen licet Deo, imò laudi est. Licet cuique vti iure suo, maximè Deo, cui sine iniuria maiestatis licuisset, ad supremi iuris sui demonstrationem, omnes creaturas insontes etiam æternis cruciatibus affligere. Quid miramur, si beneficâ voluntate condiderit aliquos ob scelera sua affligendos, non vt affligeret; & quòd damnet iustitia, quos bonitas creauit ipsâ bonitate & iustitiâ abusos? Ceterùm innocentissimi & beneficentissimi fines aut caussæ sunt, vt non abstineret earum creatione: nam nouerat ipsarum periculo attributa sua publicanda, in ipsis peccaturis iustitiam suam, in aliis misericordiam, cùm pereuntium exemplo feruidiores multi, arctiùs virtutem amplexentur, densent soliciti merita, & in magnam sanctimoniam & securitatem consurgant; cùm ex his malis exprimat Deus optima, & eruat velut ex insulso cortice dulcem nucleum. Præterea Angeli beati seruiunt nobis, licet pessimis. Quid mirum, si & homines damnandos velit Deus seruire filiis suis, & cohæredibus Christi? seruiunt & ipsi spiritus damnati, seruiunt quoque in temporalibus serui Dei & probi scelestis: ne mirere; si in æternis seruiant pessimi Sanctis, & propterea Deus ab illorum non abstinuerit creatione. Idoneè Gerson dixit:

Velut animalia propter homines creata sunt ad obsequiorum varietatem, illa blandiendo, ista sæuiendo; intelligere sic habemus propter electorum salutem præscitos esse formatos, siue nocere siue obsequi conentur, vt non glorietur omnis vel obsequens electis, vel aduersans eis. Nouerat Deus scelestos vsui futuros prædestinatis, tum ad vitam temporalem, tum æternam. quare propter electorum vtilitatem non inutiles omnino sunt. Lib. 1. de Consol. Theol. prosâ 4.

Cadaueris morticini adipem iussit Deus haberi in varios vsus. Nam etiam ij qui suis mortuis peccatis sunt, sanctorum vitæ seruiunt. aliena adhuc malitia vtilis est filiis Dei. Argutè Radulphus scripsit: *Adipes eorum sunt varij affectus, quibus amatores huius mundi, qui Deo mortui sunt, rapiuntur. Hos comedere quidem non debemus, quia eorum praua desideria ab omni mundâ conscientiâ repellenda sunt. In vsus varios habere præcipimur. Huiusmodi quippe homines sibi inutiliter viuunt, sanctorum tamen vtilitati deseruiunt. Verbi gratiâ, non possunt sibi multi filiorum Dei domos ædificare, non possunt arare, & serere, nec vestes sibi texere valent. Cùm his igitur indigeant, nec tamen sibi hæc valeant præparare; prouidit misericordia diuina, quæ etiam malis benè vti solet, vt essent aliqui sæculi amatores, qui licet carnali intentione hæc didicerint, accepto tamen pretio, in huiusmodi sæculi necessitatibus obsequantur. Ipsi quoque, qui irâ & odio contra bonos desæuiunt, bonorum militant vtilitati, dum patientia virtute exercitatis præmia æterna multiplicant. Inde namque est, quòd ipse humani generis inimicus, dum contra Christianum nomen infremuit, tot Martyrum millia suâ insaniâ coronauit. Saga cilicina tabernaculi plura quàm cortina erant, & longiora, sed cum vsu suo, ad operiendum tectum illius, & protegendum alias pretiosiores partes. Quoniam*, inquit S. Bruno,

Lib. 1. contra Pelag. · Leuit. 7. · Exod. 26.

peccatores

peccatores & plures sunt, quàm iusti, & magis diuitiis & honoribus sublimati. Hac tamen tectum operiunt: hac à grandinis & pluuiarum iniuriis tabernaculum defendunt: quoniam si monachi & sacerdotes omnes essemus, facilè à Sarracenis & predonibus Ecclesia conculcaretur. Vnde pro regibus, & ceteris qui in sublimitate sunt positi, orare iubet Apostolus, & membra contemptibilia magis necessaria Ecclesia dicit.

CAPVT XXV.

Cur illos permittat Deus damnari, quorum laboribus multi salui sunt facti.

CReauit quoque Deus plures, conscius licèt interitus eorum, vt lucraretur plurimos, quos nouerat eorum ope salutem obtenturos. Quis dixerit cur Origenes natus, cur Lucifer Calaritanus, cur Tertullianus, cur Eusebius Cæsariensis, in multis benè meriti de Ecclesiâ aliquando, quorum scriptis aut operâ multi firmati, & salutem consecuti? Quis dicet frustrà fuisse Socratem, Platonem, Aristotelem, Epictetum? nónne digna caussa est, vt hi fuerint, amplissimum ex eis bonum in fidelibus, & sanctis, & electis Dei? Idem dico de aliis, quibus non ad suum, sed ad aliorum vsum Spiritus sanctus concessus. Quod argutè obseruauit Guillielmus de Cailloë ex trinâ sancti Spiritus missione, in columbâ, in nube, in igne. *Tribus*, inquit, *etiam modis Spiritus sanctus inuisibiliter apparuit. Aliis datur in munus, & non in vsum muneris; aliis in vsum muneris, & non in munus; aliis simul in munus, & in vsum muneris. Primi sunt boni, sed imperfecti; secundi, mali; tertij, boni & perfecti. Et primi quidem columbinâ simplicitate gemunt sibi: secundi verò nubium more compluunt multos, in se autem rapiuntur in arida, in magnis & mirabilibus supra se, & dissipantur à ventis. Tertij pariter incendunt, & ardent sanctorum desideriorum stimulis; in se nutrientes amoris incendia, & eloquiis Dominicis alios inflammantes.*

At, dices, quæ tanta caussa fuit, vt illos Patres quondam Ecclesiæ aut damnaret Deus, aut certè incurrere passus sit in damnationis interitum? Certè iustitia Dei secura est. fortasse, quia vel ingrati Deo, vel elati, vel abusi diuinis donis. Quantò enim dignitas sacerdotij præstat, negligentia nostra, & incuria nostri ordinis Deum prouocat. Quia Deus sanctissimos nos vult, humillimos quoque vult: & humilitatem nostram præmuniuit tot periculis, tot damnis, tot consacerdotum lapsibus, quos ad aliorum exemplum permittit damnari. Multis ideò reuelationibus eorum interitum promulgauit. Ludolphus de Saxoniâ hæc narrat: *Clericus quidam in Synodo Episcoporum prædicari compulsus angustiabatur, quidnam dignè posset coram tot Ecclesiæ Prælatis prædicare; & vbi accessurus in oratione iacebat, venit ad eum diabolus, & dixit: Quid angustiaris? istis clericis prædicare? dic eis istud, & non aliud: Princeps inferni salutat Principes Ecclesiæ, læti omnes eisdem referimus gratias, quia per eorum negligentiam ad nos ferè totus mundus deuoluitur, quia cum ipsi Prælatis nobis eorum subditi afferuntur. Inuitus quidem tibi dico, sed Altissimi iussione coactus.* Dionysius Carthusianus visum quoque narrat Religiosi cuiusdam Angli, mirum prorsus, quem extra se in ecstasi positum S. Nicolaus per varia Purgatorij loca circumduxit. Ait ergo Dionysius, Religiosum illum, vbi ad se rediit, hæc inter cetera narrasse: *Vidi ibi sacerdotes immensis cruciari tormentis, ardoresque ferre intolerabiles, qui cùm incontinentia culpam confessione doluissent, pœnis diuina iustitia debitis non satisfecerant. Cumque vehementer admirarer, tam paucos sacerdotes illis feracibus purgari, habitâ ratione multitudinis eorum qui passim continentia iura contaminant; responsum est mihi: Ideò perexiguo illic numero versari sacerdotes huiusmodi, quòd vix quisquam eorum verum animi dolorem concipit de peccatis ante mortem. proptereà penè omnes addici diuino iudicio suppliciis sempiternis.* Licet ergo cum D. Gregorio lamentari: *Per nos quidem fideles ad sanctum baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur, & per impositionem nostrarum manuum à Deo Spiritum sanctum percipiunt, atque ipsi ad regnum cælorum pertingunt; & ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus. Ingrediuntur electi sacerdotum manibus expiati cælestem patriam, & sacerdotes ipsi per vitam reprobam ad inferni supplicia festinant. Cui ergo rei, cui similes dixerim sacerdotes malos, nisi aqua baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cæleste mittit, & ipsa posteà in cloacas descendit?* Adiici quoque hîc possunt quæ præcedenti capite diximus.

Cap. 6t. de amb. & aliis Relig. defect.

Lib. de quat. Nouis. artic. 13. de pœn. infern.

Hom 17. in Euang. sub fin.

CAPVT XXVI.

Cur non omnibus eroget Deus auxilium efficax.

ILla quoque quæstio, cur non omnes valentissimè iuuet Deus opportunis cogitationibus, ne peccent, diluenda est ex superioribus. Eadem dubitatio est ac illa, cur Deus peccata permittat: de quâ satis dictum. Hîc breuiter duntaxat addo; iam in Purgatorio legitimum hoc esse: obstricta ibi & iurata est locuples gratia patientibus animabus (cur non sic illam appellabo?) Quòd autem inconstanti lege quosdam in hac vita iuuet diuite illa cogitatione, alios non ita instruat, multæ sunt caussæ, arbitrium iuris diuini, conscientia nostri arbitrij, ostentatio diuitiarum misericordiæ Dei, incrementum merendi in iustis, aut proprio aut alieno periculo, gaudium maximum cælestium super vno peccatore pœnitentiam agente. & denique gratia est, non debetur. Anne multùm laborares, vt quæreres caussam, cur Augustus non omnes donarit sicut Mæcenatem? placuit hoc; satis est. vbi non aliud ius aut ratio, ipsa voluntas ius & ratio est. Hanc vitam agonis stadium puta, vbi lapsi, vbi erecti pugiles; nec inconsultò promiscuè gratia nunc efficax, nunc sufficiens conceditur. Sic enim dispositum est prudentissimè. in inferno nulla gratia est efficax, in Purgatorio tota, in hac vitâ aliqua; id est vtraque, & sufficiens, & efficax.

Si ampliùs aliquid desideras, audi Augustinum deuotissimè disputantem. *Sed cur, inquit, gratia Dei non secundùm merita hominum datur? Respondeo, quoniam Deus misericors est. Cur ergo, inquit, non omnibus? & hic respondeo, quoniam Deus iudex iustus est. Ac per hoc & gratis ab eo datur gratia, & iusto eius in aliis iudicio demonstratur, quid eis, quibus datur, conferat gratia. Non itaque simus ingrati, quòd secundùm placitum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ tam multos liberat misericors Deus de tam debitâ perditione, vt si inde neminem liberaret, non esset iniustus. Ex vno quippe omnes in condemnationem non iniustam iudicati sunt ire, sed iustam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat; qui non liberatur, debitum agnoscat. si in remittendo debito bonitas, in exigendo æquitas intelligitur, nusquam esse apud Deum iniquitas inuenitur. Sed cur, inquit, non solùm in paruulorum, verùm etiam in geminorum vnâ atque eâdem caussâ tam diuersum iudicium? Nónne similis quæstio est, cur in diuersâ caussâ idem iudicium? recolamus igitur illos operarios in vineâ, qui totâ die laborauerunt, & eos qui horâ vnâ: nempe caussa diuersa est impensi laboris, & tamen idem iudicium in redditione mercedis. Numquid & hîc audierunt murmurantes à patrefamilias nisi hoc, Volo? Ita quippe eius erga alios fuit largitas, vt erga alios nulla esset iniquitas. Et isti quidem vtrique in bonis sunt; verumtamen quantum ad iustitiam spectat, & gratiam, potest & de reo qui liberatur, rectè dici, Volo: potest & de eo qui damnatur, Tolle quod tuum est, & vade: hunc autem volo quod non debetur donare. An non licet mihi facere quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Hic ille si dicat, Cur non & mihi? meritò audiet, O homo tu quis es qui respondeas Deo? Quem certè in vno vestrûm benignissimum largitorem, in te verò exactorem iustissimum, in nullo tamen cernis iniustum. Cùm enim iustus esset, etiamsi vtrumque puniret: qui liberatur, habet vnde gratias agat; qui damnatur, non habet quod reprehendat.* — De Dono perseu. c. 8.

Sunt prætereà aliæ caussæ negandi multis, saltem ad tempus, gratiam; aut vt resipiscant à præsumptione aliqua, aut ne in illam relabantur, aut certè ob abusum ipsius gratiæ. Nonnulli interdum deteriores visi post indulgentiorem gratiam. Guillielmus de Sancto Theodoro obseruauit: *In quo*, inquit, *prô dolor! plurimi falluntur: qui cùm pascuntur pane filiorum, iam se filios esse arbitrantur, & deficientes vnde proficere debuerant, ex visitante gratiâ, euanescunt à conscientia sua, arbitrantes se aliquid esse, cùm nihil sint; & de bonis non emendantur, sed indurantur: & cùm à bono patre de pretiosiore gratia substantia pascantur serui, vt affectent esse filij, ipsi gratia Dei abutentes, efficiuntur inimici. Et cùm ab oratione ad suas negligentias reuertuntur, illud vxoris Manue, etsi non ore, corde tamen sæpiùs replicant in se ipsis, Si Dominus voluisset* (Iudicum 13.) *nos occidere, non suscepisset sacrificium de manibus nostris. Hoc est, nisi nos Deus diligeret, non nos tanta dulcedinis gratia visitaret.*

Caput XXVII.

Cur Deus permittat tentari quem scit casurum.

Pauca hîc addenda; eadem pænè est hæc quæstio cum illa, cur Deus condiderit quos prænouit damnandos. Vtramque copulauit Petrus Lombardus, & ex doctrina Augustini soluit: *Non enim esset laudabile homini,* (2. dist. 23.) *si ideò benè viuere posset, quia nemo malè viuere suaderet; cum in natura posse, & in potestate haberet velle, non consentire suadenti, Deo iuuante: & est gloriosius non consentire, quàm tentari non posse.* Mouentur etiam quidam dicentes: Cur creauit Deus, quos futuros malos præsciebat? quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus: sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent; & si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inueniret. A se habent voluntatem malam; ab illo naturam bonam, & iustam pœnam. Frustrà ergo dicitur non debere Deus creare, quos præsciebat malos futuros: sciebat enim bonis profuturos, & iustè pro mala voluntate puniendos.

Thomas de Argentina vetustus & nobilis Theologus pluribus respondet modis propositæ quæstioni: *Idcircò*, inquit, *Deus condidit &* (In 2. Sent.) *permittit hominem tentari, quem scit vincendum & casurum. Quod Primò agit, quatenus Creatoris perfectio in creaturis diuersimodè repræsentetur atque resplendeat. Secundò, vt in his Dei sapientia manifestetur, quæ ex malis multa elicit bona: Deus quippe tam bonus & sapiens est, quòd non sineret fieri mala, nisi sciret & posset inde elicere bona. Tertiò, vt pietas Dei in electis refulgeat; iustitia verò in reprobis: & hoc in multiplici gradu, ac varia differentia dispositionis Dei in rebus. Quartò, vt liberum arbitrium exerceatur, & creatura suam fidelitatem ad Creatorem ostendat. Quintò, quia non decet, vt propter creaturarum ingratitudinem ac peruersitatem Deus omittat peragere quod suæ est bonitatis. Sextò, vt maior sit decor vniuersi, dum opposita iuxta se posita clariùs elucescunt ac innotescunt: verùm, vt ait Scriptura, Deus, quantum in se est, vniuersos & singulos vult saluari, hominesque permittit tentari, vt resistendo & præualendo copiosiùs mereantur, ac gloriosiùs coronentur. Et rursus, vt suas infirmitates experiantur, atque ad Creatorem confugiant, ac semper magis soliciti, timorati, & custoditi permaneant.*

Neque despicienda sunt, quæ Dionysius Rikelius Carthusianus ad idem quæsitum commentatur. *Ipse enim sapientissimus Deus cuncta* (In 2. Sent. dist. 23. p. 418.) *creauit, vt sint, & benè sint, & intellectualia, vt beata existant. Taliter quoque regit, disponit ac ordinat ea, vt suam sapientiam atque illorum naturam proprietatesque decet. cumque homo fuerit constitutus in vita hac tamquam viator, & miles Dei, ad honorandum creatorem suum in omnibus, & ad resistendū aduersariis diuini honoris, decuit, vt Creator permitteret eum ab impiis impugnari, eumque faceret liberè reluctari. Neque ob id quod ex creaturarum fragilitate, abusione & infidelitate*

litate fuerat secuturum, decuit infinitam bonitatem & sapientiam Creatoris omittere quod ipsam decebat. Ordo etiam vniuersi exigit, esse creaturas libere arbitrio praditas, qua suos actus & motus liberè exequi permittantur. Sed & Deus altissimus tam bonus & sapiens est, quòd non sineret fieri mala, nisi sciret, & vellet, ac posset ex illis elicere bona. In malorum etiam iustà punitione, debità ordinatione, pià reparatione, Deus omnipotens sapientiam suam prorsus immensam, bonitatem ac omnipotentiam gloriosè demonstrat. Sed & opposita iuxta se posita, & mutuà comparatione euidentius elucescunt ac innotescunt: sicque ex multiplici gradu malorum ac miserorum, ordo, gradus & excellentia multiformis bonorum ac beatorum praclarius emicant: perfectio, eminentia & gloria Creatoris abundantius repraesentantur, laudantur ac honorantur.

Eædem rationes satisfacient quæstioni de allectione Iudæ in apostolatum; quam ita obiicit
Tom. 2. Ser. ad Eccles. cautelam. & dissoluit Gerson: *Cur Dominus Iudam quem casurum sciebat, elegit in Apostolum? Ego, inquit, duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est. Respondi quastionem istam esse vnam de illis, quas inuenis Apostolus reuerenti silentio pratoriens honorauit, exclamans: O altitudo diuitiarum sapientia & scientia Dei! &c. Hoc vnum scimus, quòd in Iudà non caussauit Deus improbã voluntatem perditionis scelerata in esse malitia. Attamen ipse hac maculatà voluntate benè vsus est; tamquam Dei sapientia attingens à fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter. Corripitur hic stulta ambitio cordis humani, proruent impauidè ad culmina dignitatum. Quem honorem homo etiam vocatus, etiam electus à Deo, non tutò, neque sine multo cadendi discrimine suscipit. Testimonio sunt Iudas & Saul, plurimique. Quis igitur manet exitus, dum ingerit se quispiam prece, pretio, non vocatum, non electum, vtinam non reprobatum.*

Capvt XXVIII.

Cur animam puram infundat Deus corpori, cùm inde maculetur, & contrahat peccatum originis sine actu propria voluntatis.

Illud fortasse magis crudum alicui videbitur, quod Petrus Lombardus & quærit &
Lib. 2. Sent. Dist. 32. soluit. *Cur*, ait, *Deus qui fecit animam ipsam sine maculà, & scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptismum seiungi ab ipso corpore, & sic damnari, eam corpori iungit? Respondemus, ex altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniustè hoc à Deo fieri. ipse enim non incongruè humana conditionis modum, quem à principio instituit, licet peccata hominum intercesserint, sine immutatione continuè seruat, corpora de materià à principio sine vitio factà fingens, animásque de nihilo creans, eorúmque coniunctione hominem perficiens. Cùm ergo vtraque hominis natura à Deo sine vitio sit instituta, licet à se peccato sit vitiata; non ideò immutabilis Deus humana conditionis primariam legem mutare debuit, sine ab hominum multiplicatione desistere.*

Adiiciam, quæ Ægidius Romanus & S. Bonauentura dicunt. Ille in opusculo de Originali peccato sic ait: *Sunt nonnulli de suà intelli-* Opusc. de Pecc. orig.
gentià prasumentes, ac diuina iudicia metiri volentes, dicentes bonitatem clementiamque diuinam non debere animam corpori infundere maculato. Et quoniam humana ratio non acquiescit, nisi dictorum ratio assignetur, triplici vià ostendo Deum istud decere: iuxta quod triplex bonum in rebus consistit, videlicet bonum vniuersale, speciale & personale. Prima via hac est: Ad summam & vniuersalem caussam pertinere, principaliter procurare, intendere, persequi bonum vniuersale, quod est decor & complementum vniuersi: ad cuius ornatum & complementum spectat vniuersitas specierum, inter quas species humana est de eminentioribus: ergo eius generatio & continuatio non fuit deserenda propter originalis peccati dispendium. Secunda via est: quoniam toti speciei humana voluit & potuit Deus prouidere contra originalis peccati incommodum, copiosum ac salubre medium, vtpote vnigeniti Filij incarnationem, passionem ac cetera mysteria Sacramentaque, atque in Christo exaltauit naturam humanam super omnem penitus creaturam, & de remedio contra originale ab exordio prouidit hominibus, quibus & multa ac maxima supernaturalia dedit charismata. Tertia via est, quia & originale peccatum est factum diuersis personis speciei humana occasio amplioris gratia ac salutis, quibus diuersa & eminentia dona gratia gratum facientis, ac gratia gratis data collata sunt, prout in epistolis suis tangit Apostolus. Hinc exclamat Gregorius, O felix culpa, qua talem ac tantum meruit Redemptorem! & quamuis multi tantarum non fiant participes gratiarum, hoc ex eorum negligentià contingit & culpà; non ex Redemptoris defectu, qui vniuersos ad suam gratiam multipliciter conuocauit. Hæc Ægidius.

Nunc S. Bonauenturam audiamus: *Insti-* In 2. Sent. dist. 32.
tia, inquit, *multipliciter sumitur. Primò, pro condecentià diuina bonitatis. Secundò, pro aquitate in meritorum retributione. Primo modo sumendo iustitiam, decuit diuinam iustitiam vnire animam carni infecta, ne opus creatum & lasum dimitteret irreparatum: nam & hoc decuit Deum vt conseruatorem, cuius est opus secundum capacitatem ipsius seruare in esse, & aliquid melius prouidere pro ipso. sic & summo vniuersorum gubernatori iustum & condecens fuit, calamum conquassatum non prorsus confringere, sed in melius renouare. Si autem iustitia secundo modo sumatur, iustum non fuit, animas qua adhuc nil boni aut mali commiserunt, corpori sic infecto coniungi.* Concordant S. Bonauenturæ Albertus & Vlricus.

Capvt XXIX.

Cur iustos in Purgatorio detineat Deus.

Restat excusandæ beneuolentiæ diuinæ, cur iustos defunctos amicos & dilectos suos expiatoriis affligendos ignibus detineat, sine meritorum vsu. Nam labor huius vitæ, & tota hæc miseriarum supellex haud quidem inutilis est: nam officina sunt gloriæ, cuius æternum

pondus operantur. Postumi tamen illi immanissimi cruciatus Purgatorij steriles sunt, nullum gloriæ cumulum fructificant: cur ergo Inutiliter Deus diuexat gratos sibi? At tantus est iustitiæ diuinæ titulus, vt solo eius nomine sine aliâ spe moram cruciatuum mereatur. Nec tam vili debuit æstimari conspectus Dei, vt impuris pateret. Sed & vsus Purgatorij superstitibus vtilissimus est ad meritorum cumulum, vt maturent in hac vitâ fœcundè labores, ne securitas ignauiam nostram subornaret. oportuit esse aliquid postumum, quod timeant iusti, etiam cum iure & commendatione iustitiæ morituri, vt iustiores fiant. Quare diuinissimum puto inuentum, diuinæ prudentiæ iustissimam purgandorum scelerum legem, non solùm iustitiæ nomine commendatam, sed & beneficentiæ. Eam negotiatus est amor & desiderium nostri meriti, & ardens nostræ gloriæ studium. Nihil potest tribui beneficentius post beneficium ipsum, quam eius dignitas.

Non est opus hîc miscere alia de necessitate & conuenientiâ Purgatorij. Vnius tantùm Origenis sententiam proferam: *Si post lauacrum,* inquit, *& veniam delictorum rursus ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigiis recedentes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsâ iustitiâ sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat consideremus: vtrúmne egredientes de præsenti sæculo, si habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea quæ scientes peccauimus? An plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus? Sed neutrum horum verum est. quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitiâ recipiemus præmia quæ meremur. Si enim post fundamentum Iesu Christi, non solùm in tuo corde aurum & argentum & lapidem pretiosum (si tamen habes aliquid auri vel argenti) superædificaueris, verùm & ligna, fœnum & stipulam; quid tibi vis fieri cùm anima seiuncta fuerit à corpore? vtrumnam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipulâ, & polluas regnum Dei? An propter lignum, fœnum & stipulam foris residere; & pro auro, argento & lapide pretioso nihil mercedis accipere? sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primùm propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum & stipulam,* &c. Et paucis interiectis: *Primùm quippe propter iniustitias tormenta perpetimur, deinde propter iustitiam coronamur.*

Hom. 12. in Ierem.

RATIONALIS
Diuinorum operum.
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Cur bonis mala accidant.

Hactenus beneuolentiam Dei præcipuè expiauimus calumniâ; restat sapientia; cur sic rerum euentus moderetur, vt aduersa accidant iustis, & confusione quadam sui iuris, promiscuè affligat quos amat. Si Deus bonus, similes sui, bonos inquam, amat; qui amat, vult bonum; quomodo si amat bonos, mala in illos spargit? affectus non deest, ánne error caussa erit? absit. imò summâ sapientiâ in illos collimat aduersa, non dico mala: nam subinde vult iustis accidere aduersa, ne putentur mala; subinde fortunam ab illis abigit, ne eius fauores putentur bona. Quanam aliâ industriâ sagaciùs diffamare posset ista bona caduca, quàm negando bonis, quàm dando malis? quâ diligentiâ honorem aliquem restitueret patientiæ, quàm aduersa ponendo in bonis, ne illa æstimarentur mala? At quàm dulcis est mansuetudo Dei, per ficta tantùm hæc mala temporaria punire suos, aut exercere, aut corrigere? Egregiè D. Augustinus dixit: *Numquam debet secura esse felicitas, quia periculosiora sunt animo secunda, quàm corpori aduersa: prius enim corrumpunt prospera, vt inueniant aduersa quod frangant.*

Dispensat quoque Deus acerba iustis ad meritorum annonam, ad puritatis condimentum. optimè D. Prosper ait:

Absque dolore quidem nequeunt mala sueta repelli: Epig 94.

Ad patientiæ supellectilem, ad alterius vitæ spem, & vota. Sublimis doctor & Martyr Maximus diuinam prouidentiam dixit per iniurias terrenorum assuefacere diuiniora appetere; tum ad prouidentiæ fidem, tum ad animi explorationem, num ipsum Deum ament, an sua, an cum patientiâ ament, id est, an ament? exanguis charitas est sine periculo patientiæ. an sine lucro prouidentiæ ament? Ingenuus ille, &, vt sic dicam, animosus animus Epicuri, qui licet Deum otio infamaret, & humanarum rerum aut obliuione aut contemptu; sine lucri spe, sine vtilitate, gratis solùm censuit colendum, diligendum. Iniurioso etiam Deo grati deberemus esse. Caio Cæsari gratiæ referebantur pro malis. Quod extorsit timor, cur non amor impetrabit? Primum diuinitatis puerperium Hesiodus commemorauit amorem. Nihil agit, quod amor

quod amor non liber & sacret. Quare si maximum omnium beneficiûm amor, & amor Dei etiam dura & molesta condiat, maximè pro his gratiæ agendæ. speratur & præcupitur altera vita, dum in istâ affligimur, & mordemur tot nostræ naturæ iniuriis, & fortunæ odiis; ad magnam vtique virtutis fidem, reuerentiam, incrementum, gloriam. Optimè S. Paulinus
Ep. 38. ad Iouium fratrem scripsit: *Deus ita istius vniuersitatis opus condidit; vt alia ad seruiendum, alia ad exercendum, alia ad dominandum creauerit. itaque corporeis animalibusque naturis homines ratione dominamur. Sed, ne ipsâ potestatis nostra licentiâ resoluamur, vtiliter exercemur aduersis, aut spiritibus dæmonum, aut difficultatibus negotiorum, aut ipsorum sæpè elementorum motibus; videlicet vt exagitati, curis prudentia & metu diuinitatis acuamur. A quo nos, qua deberet magis gratificos Domino æterno facere securitas, negligentes facit. Vnde & magister Gentium Apostolus ait, arcano diuina pietatis consilio, & magno humanæ salutis emolumento, opponi quosdam obices cursibus nostris, & aduersis secunda mutari (vt morbos, damna, discrimina) quia tribulatio patientia robur operetur, & patientia probationem fidei pariat, & præmium gloria conferat: quod certè virtus capere nisi victrix non potest, non habitura victoria facultatem, nisi cum aliquâ priùs difficultate certauerit.*

Non dissimulabo egregiam Synesij senten-
De Prou. tiam. *Aduersa etiam*, inquit, *qua præter merita nobis videntur accidere, plurimùm conferunt ad noxium affectum, quo caducis afficimur, extirpandum. Fortunis certè eiusmodi apud eos qui mentem habent, prouidentia confirmatur; quibus, & qui mente capti sunt, diffidere de prouidentiâ solent. Nullus enim relinquitur animalocus, quo materiam fugiat; sic in patriam reuersura, si in nullum hic malum inciderit. Quapropter existimandum est, inferioris prouidentia præsides vulgares adinuenisse prosperitates, animabus insidiaturas. itaque hinc emigrantibus animabus obliuiosum contingere potum alius dixerit. Ingredienti certè hanc vitam anima potum obliuionis affert seri quadam vita suauis & blanda.* Igitur diuina bonitas, prouidens malorum bonum vsum, & commeatum ad æterna bona, per ipsa nos prouidit absoluere supplicia, per ipsa nos felicitate mala, per ipsam iustitiam misereri. Meritò S. Prosper ait:

Ad veniam tendunt iusti per verbera regis:
Ira breuis rectis gaudia longa dabit.

Erudit Deus & instruit quos sibi deligit. Adhuc Ethnici nouerunt, & Seneca commen-
De Prou. dauit: *Non vides quanto aliter patres, aliter matres indulgeant. Illi exercitari iubent liberos ad studia obeunda maturè, feriatis quoque diebus non patiuntur esse otiosos, & sudorem illis & interdum lacrymas excutiunt; at matres fouere in sinu, continere in vmbrâ volunt, numquam flere, numquam contristari, numquam laborare. Patrium Deus habet aduersus bonos viros animum, & illos fortiter amat, &, Operibus, inquit, doloribus ac damnis exagitentur, vt verum colligant robur.* Hæc Ethnicus. Igitur efficax doctrina Dei, calamitas est: æger animus inerti voluptatis plausu languens, sicco diuitiarum gustu, & pestifero moribundus honoris æstu, curari debuit vororum infelicitate, & suis deturbatus cupiditatibus puniri. Voluptate, & quauis cupidine, velut trabali clauo, figitur nostra mens, moli carnis conglutinatus, æterna temporalibus; nec reuelli ab illis potest, nisi à nobis auellantur. Medici per acerba curant corpora: nec salus animi digna est minori constare. Pueros abducunt à lacte nutrices, illineotes mamillas aloë; infantiam quoque animi acerbitas excludit. Odium temporalium lenocinator nobis Deus per ipsorum infidelitatem. formido sensus nostri, post iacturam, impetrare debebat à nobis abstinentiam eorum, quibus præstat carere quàm priuari. timor maioris doloris meretur fastidium minoris voluptatis. cibis propter eà noxiis abstinemus. Posteà vltrò fiet, quod
priùs sensu & timore: *Nam & pueri*, Simplicius In Epict.
ait, *quæ priùs declinabant, aut agebant ob timorem, ea, vbi mentis compotes fuerint, ex electione faciunt.* Duæ medicinæ partes sunt, quæ morbos pellit, & quæ obstat. hæc à Tralliano θεῶ χεὶρ appellatur. Manus quoque diuina callet per anticipatas iactoras obstare cupiditatibus. exercet animorum medicinam prouidentia diuina, cui saltem gratos oportet esse, cùm corporis medicis insuper soluamus pretium
artis. Egregiè idem Philosophus dixit: *Si igi-* Ibid.
tur corporum medicinam exercentem, vrentem, producentem, ac partes resecantem, & idem ferè quod homines qui seuerè puniunt agentem, malam negamus, vel bonam potiùs fatemur, gratiámque ac mercedem medentibus persoluimus; curnam Dei medicinam non amamus? Idem ait: *Neque enim iracundiâ, nec vindicta cupiditate, nec præter meritum, neque nocendi causâ quidquam Deus facit; sed instar medici, & curatoris, & parentis, & ad maximam vtilitatem nostram, & (quo vno verbo rem complecti totam licet) pro suâ diuinâ bonitate.* Multiformis autem Dei medicina; vt qui alios morbis, inopiâ, ignominiâ; alios pestilentia, fame, terræmotu, inundatione, naufragio, bello, aliis pœnis humanitus inflictis medicetur. Neque verò mala hæc sunt, sed bona; siquidem medicari booum est. Mala ergo, sunt medicamenta bonorum. at nec sine medicamento sunt: nam malorum medicina patientia est: sine isto vsu adhuc appetenda. Lactantius ait: *Summa igitur virtus habenda est patientia, quâ vt non careret homo iustus, voluit illum Deus pro inerti contemni.*

Semper meminisse oportet quantum præstet lucrum, quod ex damnis huius sæculi capimus. Vtilissimum, & Christianum Arriani præce-
ptum in promptu sit: *Si quam rem externam* Lib.4.c.13.
relinquis, cogita quid loco illius consequare. Quòd si pluris fuerit, caue vmquam dicas te iacturam fecisse. Nec quadrante honestam actionem, nec frigido sermone tranquillitatem animi, nec turpi oratione verecundiam commutato. Quid peccat prouidentia, si melioribus meliora tribuit? Nónne præstat verecundum esse, quàm diuitem? Pudeat iam nos sinistrè opinari de laboribus, & propudiosè de contemptu humano, contra Dei sensum, contra Sanctorum cupiditatem, contra Philosophorum opinionem, qui labores non tantùm bonis dignos, sed optimis bonos iudicanot. Post Seocæ, post Arriani, post Simplicij suffragium, allego

Dinnem Chrysostomum, qui Christianè in his sensit: *Vir generosus labores putat esse maximos suos antagonistas; semperque amat cum his pugnare, tam noctu quam interdiu: non pro apio, quemadmodum mulieres, neque pro oleastro aut pinu; sed pro felicitate & virtute per totam vitam: non vero tum, quum Elai prædixerint, aut Corinthy, aut Thessalorum communitas, ne quem reformidet: neque optabit alteri sortis congredi; sed vltrò prouocabit omnes ex ordine; cumque fame contendet, & frigore, sitimque sustinebit, & virgis, si ita oportuerit, casus, & sectus, & vstus, perferet; & nihilomagis dabit manus. Paupertatem autem, & exilium, atque contemptum, & similia numquam existimabit sibi grauia; sed valdè leuia: & virum perfectum interdum illis ludere, quemadmodum pueri solent talis & variegatis globis.* Quid debet Christianus facere, si Ethnicus hæc dixit? Orat. 8.

Affatim iam collegimus rationes non tantùm ad excusationem, sed ad honorem diuinæ prudentiæ, cur malis artificiosissimâ beneficentiâ bonos afficiat. Quæ vt tenaciùs nobis insideant, non pigebit eas ex S. Ioanne Damasceno resumere. *Deus*, inquit, *pium virum grauibus incommodis affici patitur, ne scilicet a rectâ conscientiâ excidat, aut etiam ob vim gratiamque diuinitus sibi concessam in arrogantiam prolabatur: velut in Paulo contigit. quin ad aliorum correctionem aliquantisper quispiam deseritur, vt videlicet alij calamitosum ipsius statum intuentes, documentum inde sibi capiant: quemadmodum in Lazaro ac diuite cernere licet. Sic enim naturâ comparatum est, vt, cùm aliquos malè mulctatos cernimus, animum contrahamus ac demittamus. Ad alterius etiam gloriam, ac non ob sua vel parentum peccata pro derelicto habetur quispiam, vt ille iam inde à natiuitate cæcus ad gloriam Filij hominis. Sinitur insuper quispiam ad æmulationis studium in aliorum animis excitandum graue aliquid perpeti. quò nimirum auctâ atque illustratâ eius qui perpessus est gloriâ, haud cunctanter alij ad aduersa perferenda se comparent, insequentis videlicet gloriæ spe, ac futurorum bonorum desiderio adducti: vt in Martyribus vsu venit.* Lib. 1. de Orthod. fide c. 19.

CAPVT II.

Cur iustos afflictos non exaudiat Deus.

ILlud plures demirantur, cur amicos & charissimos suos, iustos homines, multis incommoditatibus afflictos, non exaudiat semper pientissimus Pater, maximè cùm syngrapham liberalissimam à Iesu habeamus, *Quidquid petieritis in nomine meo, fiet vobis?* Credo tamen multos reos esse ignorantis petitionis, & cum Ioanne & Iacobo nescire quid petant. at Deus beneficentissimè negat, quod stultè exoptamus, quod inconsideratè expostulamus. D. Prosper canit:

Multum concedit, quòd nocitura negat.
Errantes voto, non vult delinquere facto:
Iratus fueret, quod prohibet placidus.
Discat felici supplex gaudere repulsâ,
Incipiatque animo pellere quod voluit.

Verissimè quoque S. Augustinus: *Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit vtile, magis nouit medicus, quàm ægrotus.* Appositè quoque Aquitanicus:

Non etenim proprio arbitrio curabitur æger,
Nec verò leges ipse dabit medico.

Iterùm audiendus Augustinus: *Quid enim oremus sicut oportet, nescimus: quod non tantùm verbo docuit Apostolus, sed suo quoque demonstrauit exemplo. Nam contra vtilitatem & salutis suæ perfectionem nesciens orabat, vt discederet ab eo stimulus carnis, quem sibi datum dixit, ne magnitudine reuelationum suarum extolleretur. Et quia illum Dominus diligebat, non fecit quod ignoranter petebat. Sed tamen vbi ait, Quid enim oremus sicut oportet, nescimus; mox adiunxit, Sed ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid spiritus sapiat: quia secundùm Deum interpellat pro sanctis, id est, interpellare facit sanctos.* Hæc ille. Fortasse, si Paulus tot importunus piis precibus exauditus, damnaretur. Quid refert, cùm Deus concedat quod deberemus petere; si negat quæ nescimus petere? Plus interest plerumque nostrâ, per molestâ segetem meritorum, & nundinas virtutum patientiam præparare. ergo dulci Deus beneuolentiâ tenuit contraria vota, & oblationes, quas seuerè susciperet. Simplicius ait: *Si vel muneribus acceptis id faciat, nónne vel mediocribus hominibus deterior apparûit? Quotusquisque enim est, qui cùm aliquem curandum ac tuendum susceperit, muneribus corruptus ipsum vitiari permittat?* Num quis medicus legitimus illi, qui à cibis aut potibus aliquibus læderetur, donis aut precibus adductus, permittere volet vt noxius licenter vtatur? Lib. 2. de Animâ ad Vinc. 2. Cor. 12. Rom. 8. In Epict.

CAPVT III.

Cur malos sæpè exaudiat Deus.

APpendix præcedentis quæstionis est, cur malos toties exaudiat Deus. aliquando est tefluxus misericordiæ illius, qui solem oriri facit super malos & bonos: aliquando iustitiæ ius, pessima vota puniéntis, dum fortunat. sic peccarunt, sic precantur, vt ipsi supplicia sua exigant. petunt temporalia, instant precibus, qui nihil merentur, nisi exaudiri. petunt à Deo, quod ab homine exigere erubescerent. Simplicius ait: *Licet nullâ aliâ in re deliquissent mali, quia se muneribus inuersero Deum sperabant, id sat erat vt eos à Dei familiaritate magis abiungeret.* Egregiè Socrates *humana sapientia* (Valerij verbis vtimur) *quasi quoddam terrestre oraculum, nihil vltrà petendum à Deo arbitrabatur, quàm vt bona tribueret: quia ille demum sciret quid vnicuique esset vtile; nos autem plerumque id votis expetere, quod non impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quam latè patentes errores cæcas precationes tuas spargis? diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt; honores concupiscis, qui plures pessumdederunt; regna tecum ipsa voluis,* Lib. 7. c. 1.

quorum exitus sæpenumerò miserabiles cernuntur; splendidis coniugiis iniicis manus; at hæc vt aliquando illustrant, ita nonnunquam funditus domos euertunt. Desine igitur, stulta, futuris malorum tuorum caussis, quasi felicissimis rebus, inhiare, eáque totum cælestium arbitrio permitte. Quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt.

Nec solùm ignorantiam, sed impudentiam nostrarum petitionum satis ostendit Hugo Carthusianus. *Cùm rogas*, inquit, *Deum, vt non auferat tibi aliquid cui inhæsisti cupidè, ita est ac si mulier à viro suo in ipso adulterio deprehensa, cùm debeat petere veniam criminis, roget potiùs, ne interrumpat ei ipsius adulterij voluptatem. Non satis tibi est à Deo fornicari, nisi ipsum ad hoc inclines, vt ea, quibus corrumperis fruendo, augeat, conseruet & coaptet, id est formas corporum, sapores & colores. Quæ est adeò impudens mulier, vt dicat viro suo: Quære mihi illum aut illum, cum quo dormiam; quia placuit mihi plus te, alioquin non quiescam? Tu tamen facis hoc viro tuo, id est Domino, cùm præter ipsum aliquid diligens, id ipsum ab eo petis. Cùm dicis Deo, Da mihi hoc aut illud: hoc est dicere, Da mihi, in quo te offendam, & à te fornicer. Cùm enim aliquid aliud ab eo quàm ipsum petis, ipsâ petitione tuâ reatum ei tuum & fornicationem ab eo ostendis, & nescis. Misericors vindicta, si sponsus sponsam suam adulteram deprehendendens, ea tantum subtrahit ei, cum quibus fornicabatur. Quàm verò verò impudica & inuerecunda est ipsa, si ad iniuriam hoc accipiat? Nulla alia ferè tibi est caussa dolendi, nisi talis, id est de subtractis fornicationibus tuis. ipsi ergo dolores tui arguunt fornicationes tuas, ita vt non sit opus aliis testibus. Hæc solet à sponsi oculis quamlibet inuerecunda & impudica mulier abscondere: lacrymas, quas pro damnis quæ contingunt adultero, & quas pro iniuriis ab adultero sibi irato illatis, fundit, ipsas quoque iniurias similiter, & gaudia. Vide nunc, si id saltem tu ad Deum facias, si non apertè coram eo pro damnis adulterij tui, id est mundi huius, luges, & prosperis exultas. frons ergo meretricis mulieris facta est tibi.* Hæc ille. Igitur quod Deus vult, illud solum velimus, & benè nobis volemus. Christianè Ethnicus Epictetus dixit: Ἐγὼ δὲ πώποτ' οὐ θέλων ἐκωλύθην, οὔτ' ἠναγκάσθην μὴ θέλων. καὶ πῶς τοῦτο δυνατόν; προσκατατέταχά μου τὴν ὁρμὴν τῷ θεῷ. θέλει μ' ἐκεῖνος πυρέσσειν; κἀγὼ θέλω. θέλει ὁρμᾶν ἐπί τι; κἀγὼ θέλω. θέλει ὀρέγεσθαι; κἀγὼ θέλω. θέλει με τυχεῖν τινος; κἀγὼ βούλομαι. οὐ θέλει; οὐ βούλομαι. Id est: *Ego verò nunquam volens prohibitus sum, nec coactus nolens. Quo pacto istud fieri potest? appetitum meum obedientem præbui Deo. vult ille me febricitare, volo & ipse. vult me aliquid appetere, volo & ego. vult me aliqua re potiri, volo & ipse; non vult, nolo.* Hæc ille. Ergo non doleamus amittere nostra, quoniam nec bona nostra sunt, nec nostra: nam nec nostri sumus, sed Dei, cuius omnia; & cura ei de nobis est, quia nos eius. Optimè Tertullianus dixit: *Nihil nostrum, quoniam & Dei omnia, cuius ipsi quoque nos.*

Apud Arr. l. 3. cap. 26.

Caput IV.

Cur plurimos malos non puniat Deus.

DEmirari quoque vulgus solet, si Deus est, cur aut mala sint, aut impunita maneant, cur multos homines pessimos non remuneret pœnâ aliquâ, sed velut immunes iustitia eius prætereat, & specie quadam prosperitatis illustret. Huic quæsito respondet Augustinus: *Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.* Appositè illud.

Sumens pestifera de consuetudine robur,
Et sua complectens vincula mortis amor.
Qui se peccatis gaudet feliciter vti,
Infelix nimis est prosperitate suâ.

Quæ maior sceleris pœna, quàm scelus? Iterùm Augustinus loquatur: *Cùm voluntas mala potestatem accipit efficiendi quod cupit, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim eam isto modo, nec ideò iniustè, quia occultè.* Ceterùm iniquus puniri se ignorat, nisi cùm manifesto supplicio senserit nolens, quantum mali sit quod perpetrauit volens. Hinc S. Prosper:

Cùm datur iniusto peccandi optata potestas,
Vt mala mens prauè, quod cupit, efficiat;
Ira Dei magna est, quâ multos sic quoq; punit,
Vt quibus exultant criminibus, pereant.

Nec damnum solùm culpæ, est etiam pœnæ sensu. Intimis sæuit cruciatibus conscientia. Sacramentum quoddam est diuinæ iustitiæ, ipsas voluptates melle ipso earundem punire. Ast hîc felices mali non sunt spectandi in vlnis fortunæ, dum mulcet, dum blanditur, dum gratiâ præstringit festinâ. optimè enim Æschylus alloquitur fortunam: Χάρις λάμπει περὶ σὰν πτέρυγα χρύσεον. *Gratia fulget circa tuam auream alam.* Spectandi sunt, cùm sagittat tandem eos. Instruitur fortuna ad malorum iras, in optimorum iniuriis. sicut enim sagittarij album scopum priùs proponunt sibi, vt discant seriò mittere iacula: sic videtur fortuna in innocentiâ instrui atque imponi, vt erudita iam, dexterrimè sæuiat in scelestos.

Præterea interdum etiam oportet parcere, nec summo iure vti in hac vitâ. Nam & hoc expedit principibus humanis, ad imitationem vtique Dei. Politicus in hoc S. Augustinus ait: *Nimia iustitia incurrit peccatum; temperata verò iustitia facit perfectos. Non enim sine malitia est, qui multùm est iustus: quia peccantibus ad singula si respondeas, non deerit vbi pecces. Denique Dei temperantia iustitia est. Peccantibus enim aliquando ignoscit, aliquando irascitur, aliquando reddit non quantum digni sunt: suffert enim eos, vt sint qui proficiant: lex enim, quia se ipsam mollire non potest, à nobis mitiganda est, vt possit prodesse sub se agentibus. Hic ergo iustus non est multùm, qui Dei imitator est.*

lib. qq. Vet. & Nou. Test. cap. 15.

Quòd si locupletiùs scire aliquis velit, quo modo Deus, cùm summè iustus sit, parcat multis malis, non tantùm temporalem aliquam felicitatem largitus, sed misertus ad æternam salutem; pio quodam prosologio demonstrat S. Anselmus, vbi quæsitum idem obijcit & dirimit.

Verum, inquit, malis quomodo parcis, si es totus iustus, & summe iustus? Quomodo enim totus & summè iustus facis aliquod non iustum? aut qua iustitia es merenti mortem æternam, dare vitam sempiternam? vnde ergo, bone Deus, bone bonis & malis? vnde tibi saluare malos, si hoc non est iustum, & tu non facis aliquod non iustum? An quia bonitas tua est incomprehensibilis, latet hoc in luce inaccessibili quam inhabitas? verè in altissimo & secretissimo bonitatis tuæ latet fons, vnde manat fluuius misericordiæ tuæ. nam cùm totus & summè iustus sis; tamen idcircò etiam malis benignus es, quia totus summè bonus es. Minùs namque bonus esses, si nulli malo esses benignus. Melior enim est qui & bonis & malis bonus est, quàm qui bonis tantum est bonus: & melior est qui malis & puniendo & parcendo est bonus, quàm qui puniendo tantùm. Ideo ergo misericors es, quia totus & summè bonus es. & cùm forsitan videatur, cur bonis bona, & malis mala retribuas; illud certè penitus est mirandum cur totus & summè iustus, & nullo egens, malis & reis tuis bona retribuas. O altitudo bonitatis tuæ Deus! & videtur vnde sis misericors, & non peruidetur. cernitur vnde flumen manat, & non perspicitur fons vnde nascitur. Nam & de plenitudine bonitatis est, quia peccatoribus tuis pius es; & in altitudine bonitatis latet, quâ ratione hoc es. Etenim licet bonis bona, & malis mala, ex bonitate retribuas; ratio tamen iustitiæ hoc postulare videtur. cùm verò malis bona tribuis, & scitur quia summè bonus hoc facere voluit, & mirum est cur summè iustus hoc velle potuit. O misericordia Dei, de quâ opulentâ dulcedine, & dulci opulentia nobis profluis! O immensitas bonitatis Dei, quo affectu amanda es peccatoribus! Iustos enim saluas iustitia comitante, istos verè liberas iustitia damnante: illos meritis adiuuantibus, istos meritis repugnantibus: illos bona quæ dedisti cognoscendo, istis mala quæ odisti ignoscendo. O immensa bonitas, quæ sic omnem intellectum excedis! veniat super me misericordia illa, quæ de tanta opulentia tui procedit: influat in me, quæ profluit de te. parce per clementiam, ne vlciscaris per iustitiam. Nam etsi difficile sit intelligere quomodo misericordia tua non absit à tua iustitia; necessarium tamen est credere, quia nequaquam aduersatur iustitiæ, quod exundat ex bonitate, quæ nulla est sine iustitia: imò verè concordat iustitiæ. Nempe si misericors es, quia es, summè bonus, & summè bonus non es, quia summè iustus; idcircò es misericors, quia summè iustus. Adiuua me iuste, & summe, & misericors Deus, cuius lucem quæro; adiuua me vt intelligam quod dico. Verè ergo ideò misericordia tua nascitur ex iustitia tua? ergóne parcis malis ex iustitia Si sic est, Domine, si sic est, doce me quomodo est. An quia iustum est te sic esse bonum, vt nequeas intelligi melior; & sic potenter operari, vt non possis cogitari potentius? Quid enim hoc iustius? hoc vtique non fieret, si esses bonus tantùm retribuendo, & non parcendo: & si faceres de non bonis tantùm bonos, & non etiam de malis. Hoc itaque modo iustum est vt parcas malis, & vt facias bonos de malis. Denique quòd non iustè fit, non debet fieri; & quod non debet fieri, iniustè fit. Si ergo non iustè malis misereris, non debes misereri: & si non debes misereri, iniustè misereris, Quod si nefas est dicere, fas est credere, te iniustè misereri malis.

Sed & iustum est vt malos punias: quid namque iustius, quàm vt boni bona, & mali mala recipiant? quomodo ergo & iustum est, vt malos punias; & iustum est, vt malis parcas? An alio modo iustè punis malos, & alio modo iustè parcis malis? cùm enim punis malos, iustum est, quia illorum meritis conuenit cum verò parcis malis, iustum est, non quia illorum meritis, sed quia bonitati tuæ condecens est. Nam parcendo malis, ita iustus es secundum te, & non secundum nos: sicut misericors es secundum nos & non secundum te, quoniam saluandos nos quos iustè perderes, sicut misericors es, non quia tu sentias affectum, sed quia nos sentimus effectum: ita iustus es, non quia nobis reddis debitum, sed quia facis quod decet te summè bonum. Sic itaque sine repugnantia iustè parcis. Sed numquid etiam non est iustum secundum te Domine, vt malos punias? iustum quippe est, te sic esse iustum, vt iustior nequeas cogitari. Quod nequaquam esses, si tantum bonis bona, & non malis mala redderes. iustior enim est qui & bonis & malis, quàm qui bonis tantum merita retribuit. Iustum igitur est secundum te, iuste & benigne Deus, & cum parcis, Verè igitur vniuersa vita Domini misericordia & veritas; & tamen iustus Dominus in omnibus viis suis.

Capvt V.

Cur Deus vindicet aliquorum crimina in aliis.

ALius quoque scrupulus est circa diuinam iustitiam; cur in innocentes excandescat; cur insontes seuerissimè plectat, ob ea quæ scelesti patrarunt. Relinquo supplicium filiorum subditorumque, ob peccata parentes, ideò in rebus suis patiuntur, cùm acerbiùs ferant culpâ sua charissima verberari pignora. res quoque principis regnum est. Sacrilega Giezi cupido vniuersam posteritatem leprâ fœdauit. curiositas Dauid in recendendo populo purgata est clade septuaginta millium hominum. Illud magis mirum, cur vnius scelus plures luant ignari illius & innocentes, quique ad scelestum non spectent: ob furtum vnius Achan totus Israël substinuit diuinas iras. crimima Manassis centum ferè post annos vniuersum eius regnum Babilonico tyranno transcripserunt. Quare verissimè scripsit ad Theodosium monachum S. Isidorus Pelusiota: *Propter peccatum vnius sapè flagellatur regio & ciuitas, vt dicit Ecclesiastes, quòd vnus peccans perdet multam bonitatem.* Proptereà &, Apostolus dicit: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*, vt exponunt Ambrosius & Anselmus. Ardua hæc æquitas videtur, in aliis vindicare quæ alij commisere. Quod etiam apud ciuiles leges damnatum reperies. *Crimen*, ait lex, *vel pœna paterna nullam maculam filio infligere potest. Nam vnusquisque ex suo admisso sorti subijcitur, nec alieni criminis successor constituitur.* *Sancimus*, aiunt Arcadius & Honorius, *ibi esse pœnam, vbi noxa est. propinquos, notos, familiares procul à calumnia summouemus, quos reos sceleris societas non facit. Peccata suos teneant auctores, nec vlterius progrediatur* l. Callistratus. ff. de pœnis.

diatur metus, quàm reperiatur delictum. Iustissimum tamen censeo istud iudicium Dei, & beneficentissimum. Licet quandoque Maiestati humanæ in totum corpus œconomicum aut politicum animaduertere, cur non & Deo, cuius id æquitate nec indignum censuit Hesiodus?

Πολλάκι ϗ ξύμπασα πόλις κακῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ,
Ὅς κεν ἀλιτραίνῃ, καὶ ἀτάσθαλα μηχανάαται.
Τοῖσι δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων
Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν. ———
Vnius ob crimen pœnas vrbs tota rependit,
Si quis sacrilegè sese gerat: aut iniustè.
Iuppiter hinc cælo clades immisit ab alto
Pestem siue famem. ———

At mira diuinæ misericordiæ astutia ista, est, ad peccatorum dispendium, ob vnius peccatum ceteros plectere, quia non obstiterunt, siue vt obstent, vt omnes inuemur ad virtutis frugem. Idcircò reprehendit Apostolus Corinthios incestuoso fornicario non obstantes, iubens expurgare vetus fermentum interminatione diuinæ iustitiæ. *Quoniam modicum fermentum totam massam corrumpit:* nimirum quoniam vnius illus foroicatij labes omnem Corinthum contaminaret, ita Dei in omnes illam dissimulantes sæuitura, iuxta Ambrosij & Anselmi interpretamentum. Oportet etiam humiles nos maerere, & timidos diuinorum iudiciorum. sic locupletissima annona prouides alienis etiam culpis. Deinde non semper supplicium solùm est alieni peccati, sed occasione alieni peccati emendantur etiam propria. Crediderim illo Israelitici populi flagello opportuno ex Dauidis iactantiâ, plures scelestos ob sua etiam crimina peste sublatos.

Quotus quisque est qui nulla pœnâ dignus sit, quem Deus non possit iure omni punire? quid denique miramur, quòd ob vnius peccata affligat Deus plures, cùm licet absque vllo scelere affligeret, misericordia fuisset ad virtutis exercitum; damna ista temporaria non semper supplicia mera sunt, sunt sæpè beneficia. Pœnarum æternarum maxima Deo ratio est, quarum suam quisque vindicat sortem, Optimè S. Augustinus *Visibiles* inquit, *afflictiones hominum, siue mortes, quoniam ijs quibus ingeruntur, & obesse & prodesse possunt: nouit Dominus in occulto prouidentia sua quemadmodum iustè quibusque dispenset, etiam cum aliorum peccata in aliis videtur vlcisci. Pœnas verò inuisibiles, quæ non nisi nocent, & prodesse non possunt, ita nullus Deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut homine iudice luere nisi pro suâ culpâ istas visibiles debet, Sic anima quæ peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris; & pater non portabis iniquitatem filij.*

q. 8. in Iosue.

Caput VI.

An prosperitas huius vitæ sit apud Deum pro crimine.

ILLud fortasse plus miraberis, quàm seuerè Deus in prosperos sæuiat, & irascatur felicitati huius vitæ. Maximum hoc arcanum; cur ita prosperitatem fastidiat & puniat, quæ non est crimen? nam ipse illam largitur; aut, si crimen est, cur ipse largitur? nullum ab Abrahamo profertur diuiti illi damnationis elogium, nisi recepisse *bona in vitâ suâ.* S. Basilius ait: *Timete exemplum diuitis. Illum deliciæ vitæ igni tradiderunt, non ob iniustitiam.* Ipse Filius Dei inquit: *Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram; væ vobis qui saturati estis; væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis.* Nullum iniustitiæ, quæ alios diuites velut paredrus afflat, meritum explicuit venturi, supplicij, sed opulentiam, & festinum fortunæ vsum. Viderint hîc vota humana, quò anhelent; viderint labores, quò aspirent; viderint auari votis, mercatores peruigiliis, sellularij operis, milites periculis, omnes damnis. Omnium propositus votorum scopus, fortuna est, & aliquis fauor auri, aut annona voluptatis At hæc eadem causa est proprij interitus, & elogium damnationis. Iam si temporaria iactura exciperet prosperitatem, sufficiens omen esset: nam temporalia damna nullo ingrato titulo à Deo mitti possunt; mittuntur tamen libentissimè, vt prosint. At æternis suppliciis dignam esse fortunam, quam tamen Deus præstat, mirum profectò est. an crimen erit accipere, quod Deus dat? certè in multis crimen erit, retinere; scelus erit, habere quod datur, vt detur. crimen est vsus fortunæ, cùm eroganda est fratribus nostris, pauperibus, famelicis. Præstereà infigitur solùm titulus opulentiæ ad iustitiam damnationis, quia licet ipsa crimen non sit, multis fundatur criminibus, aut fundat multa: vel sceleribus paritur, vel scelera parturit. multa crimina per compendium dicuntur, vno diuitiarum nomine. solitarius titulus fortunæ infamis est, nisi aliquod pietatis acoomen purget. Quid ingratius quam dici diuitem, nisi simul dicaris misericors, humanus, mitis, beneficus, pater pauperum, iustus, sobrius? Licet à Deo dispensentur opes, timendæ sunt, tamquam calamitates. veniunt ad experimentum fidei, ad officia meritorum, non ad ampliationem cupiditatum: misericordia illas excusat. Quidam in Libu ea tenti fortunâ ad amplissimam innoaiè peruenit. voluit tunc bona sua & se transmittere in vrbem Manillam, vt placidiùs ibi partâ fungeretur felicitate. Constituit discessum die Dominicâ sequenti: at mediâ die Iouis nocte audiuit è cælo vocem monentem, vt, quoniam ibi erant plures pauperes, vbi opes obtinuerat, maneret ibidem, & opem tribueret, nec Manilla discederet, Noluit parère, & eo ipso die & horâ, quam discessui condixerat, è vitâ excedit. accidit hoc anno 1627.

Hom. 1. de ieiun.

Lucæ 6.

Caput VII.

An Deus iustè aliquibus neget bona æterna & spiritualia, ob solam opulentiam.

ATqui opulentia per se solùm spectata, licet non sit titulus æterni interitus, est elogium negandi gaudia alterius vitæ, & dona spiritualia, quæ in hoc sæculo præuia sunt æternitati. Sanctissimus quisque septies cadit. sic nemo tam pessimus, qui aliquando non egerit nonnihil boni. Nihil Deus negligit remunerari. Quare cùm bona pessimorum opera temporali

potali felicitate donet; nollum testar ius ad bona alterius vitæ. Ideò diues precatus aquæ stillam meritò repulsus est exceptione, *Quia recepisti bona in vita tuâ.* Accipiunt pessimi bona in hac vitâ, quia nullum in alterâ capiabunt bonum, nisi supplicium. accipiunt optimi mala in hoc sæculo, quia in altero vbertas illis bonorum exundabit. Sic opera bona malorum mercede debitâ hic donantur, & defectus iustorum emendantur, hic est iustissimus titulus illius apparentis iniustitiæ, quòd improbos fortunet Deus, & sanctos affligat. Amittit itaque ius ad alia bona, qui temporalia inordinatè acceptat, hoc nomine timenda. Geminam, sine potiùs alterutram, bonorum operum, etiam peccatoris solet in hac vitâ distribuere Deus mercedem. vnam fortunæ, alteram gratiæ. quosdam terrenis ditat, alios illustrat cælestibus; vt ad agnitionem veritatis magis properent. aliis dispensat fortunam, aliis Spiritum sanctum. Timeant felices huius sæculi suam felicitatem, ne iacturam gratiæ prosperitas impetret: nam quantò plura acceperint temporalium, minus ius ad gratiam habent, minus ad gloriam. Adeò tremenda est prosperitas etiam cùm fidelis est, & coæua vitæ, indiuiduaque comes: quod mirum quidem est, & prodigium æternæ miseriæ. Ethnici etiam auari & ambitiosi, formidabant amplos fortunæ amplexus. Philippus Macedo, Furius Camillus, & Æmilius Paulus rebus felicitet venientibus, precabantur prosperitatem illam mediocri solùm pensari calamitate, gnari rerum vices aduersas connecti, quemadmodum Suctates disseruit: dolorem & voluptatem res esse mutuâ implexas vicissitudine, sicut in puteo vrceus inanis & plenus. Optimè quidam:

Quamobrem cùm secunda res sunt maximè, tunc maximè
Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant.

Sancti tamen & fideles Christi timent temporalis felicitatis non vices, sed fidem & constantiam, quam putant damnationis argumentum. Diuinus vir Ambrosius hospitium felicissimi hominis, experiri nunquam aliquam rerum iacturam, ingressus, conscius tam constantis fortunæ, expauit, & illicò aufugit. Prodiens è domo dixit: *Eamus hinc, ne corruens ista domus nos opprimat.* accidit ita. egressum sanctum virum secuta est ædificij ruina. Sed & acutos naturæ lumine hoc ipsum non latuit. Demetrius dixit: *Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil euenit aduersi.*

Luc. 16.

Capvt VIII.

Cur malis bona accidant.

Mvlti quoque mali fortunantur lætatis huius vitæ bonis, ad contemptum suum & ignominiam; ad correctionem opinionis, ne putemus illa bona, nec comparanda posthumæ nostræ felicitati. Optimè Boëtius censuit: *Lata magnum bonis argumentum loquuntur, quid de huiusmodi felicitate debeas iudicare, quam famulari sæpè improbis cernant.* Perpetuâ miseriarum procellâ obruendi sunt pessimi: at ne

14. Consol. pr. 6.

absque expectatione diuinæ liberalitatis elabantur beneficentiæ diuinæ, mutarat hîc aliqua dona Deus, pro opinione eorum; vt saltem cupiditate suâ illos veneretur, & eleuet ex ipsarum situ rerum, ad respectum largitoris, ad referendam gratiam, ad deliniendum obsequiis, vt amplient quam putant felicitatem; & iam impetrent meritis, quam demetendo accepetunt. Sin minùs, saltem satisfiat munificentiæ diuinæ, vt vel nemo sine illius gustu vixerit. Iustis sacra est remuneratio posthuma. expectare potest munificentia; & digna interim adornare præmia. malos videt elapsuros, quos si modò non donaret aliquo pignore, non ampliùs locus gratiæ restat: quare hîc festinat largiri, quibus possunt exornari, bona. Argutè Laurentius Iustinianus dixit: *Nullum omnino absque remuneratione esse permittit operantem bonum: peccatoribus quidem, & huius sæculi incolis, temporalium reddit pro labore mercedem, quam appetunt, quam quærunt, & quâ contentantur, tanquam alieni à Deo, & à sanctorum hereditate extranei. Iustis autem atque verè peregrinantibus aliter merita compensantur. ipsis nempe temporalis surripitur successus: nam facilè amittunt cælestia qui terrenis abundant.* Arnobius quoque ait: *Sæpè Dominus peccatoribus in hoc mundo lætitiam, & abundantiam, & potentiam vsurpatam relinquit, quia scit quæ passuri sunt in gehennâ incendia, & condolens eis auertit in hoc sæculo iram suam ab eis. itaque non est illis inuidendum hoc misera felicitatis interstitium.* Immeritò inuidetur Isaac Ismaëli donationem, heres ipse. largitur Deus malis exigua huius vitæ dona; iustis hereditatem æternæ. Heres expectat mortem: iustus quoque, quia hæres; non tamen alienam, sed propriam; sic securissimus hæreditatis: heredes enim temporalium excidunt hereditate, cùm expectent mortem alienam, quam præuenit aliquando propria. solùm tuta esset hereditas, si immortalis esset heres, & mortalis hæreditandus: at hereditas cælestis, quia immortalis Deus, adiri nequit, nisi per mortem hæredis, cùm pariter immortalis fit. Hereditas immortalitas est, nequit illam nisi immortalis adire.

De Castro conn. c. 4.

In Psal. 76.

Tam abest vt repugnet procurationi Dei fauor iste temporalis pessimorum, vt eam potiùs exaggeret. Accensendum puto præcipuis prouidentiæ indiciis, & nescio an diuus Thomas antehabeat. *Deus, inquit, gerit curam hominum quos ad imaginem & similitudinem suam fecit, quos membra dilecti Filij sui constituit, & templum Spiritus sancti ordinauit; singulis singulos Angelos ad custodiam deputans, & carne & sanguine pretioso Vnigeniti sui reficiens: quodque præstantius est, peccatoribus inimicis suis vita necessaria prouidet abundantiùs quàm amicis. Tantus est inimicorum fauor, vt ipsum Deum commendet.*

In Opusc.

Capvt IX.

Quomodo Deus irascatur iniustis, concedendo bona huius vitæ.

Fortunantur etiam aliquando pessimi ad infortunij maioris apparatum. nûmquam tuta est

est felicitas sontium. Per somnium quidam fuit monitus discedere à muro recedens vidit statim corruentem. putabat iam gratum Deo furtum, donec aliter edoctus vidit se reseruari cruci. Quare sæpè maxima ira Dei est, locupletare malos, &, licet festiuo supplicio, satis sæuit. Elegantissimè Simplicius dixit: *Auari totum vitæ tempus circa lucra laborantes, cum consternatione vigilijs, ac formidine semper adiunctâ, nullum vsum, nullam delectationem à pecunijs capiunt; & quænam hac fuerit iustior ac vberior pœna?* Tanta ira Dei nonnumquam est opulentia, vt pro crimine censeatur. Hoc fuit Epuloni diuiti damnationis elogium, *Recepisti bona in vitâ tuâ*. Eadem festiuitas est circa honorem, & voluptatem. *Partim*, Idem Philosophus ait, *ad vltionem, partim ad pœnam dantur, vt affectuum collisione expleti nonnumquam aliquando affectuum sordes, & ad pœnam deinde ac expiationem idonei reddantur*. Præterea tanto molestiarum censu bona temporalia corrupta sunt veris anxietatibus, timoribus, periculis vt inter damna & supplicia verissimè computaueris. Ceterùm, si velis adhuc caussam huius miseræ malorum felicitatis scire, ex Axitheo Æneæ Gazæi disce: *Si scelestus aliquis ditescat ac valeat, id quidem constat esse ex prouidentia diuina erga nos propensâ voluntate, & gratiâ. Siue enim hoc remedio fiat melior, quemadmodum pueri quibusdam illecebris ad bonarum artium studia inuitari solent: siue conuictus desperata malitia, atque nudato eo quod latebat animæ totius vlcere, se ipsum quàm sit intus & in cute malus, prodiderit; flammam ipse sibi parat, multam videlicet materiam cumulans, vnde etiam lapsus nullam habebit neque excusationem, neque culpa condonationem. Neque enim potest comminisci, quòd propter inopiam egentibus non potuerit succurrere, qui diuitiis abundabat: neque etiam fingere, quòd potentia ac viribus destitutus, eos qui premerentur iniuriis neglexerit, qui summus rerum Dominus erat: neque prætexere, quòd imbecillitate suapte factum sit, vt voluptatibus succumberet, cui corporis robur alias ad res affuerit. Nam vt omnibus constet, quàm multa sit huius iudicis & excellens iustitia; vult ille ipse iudicium suum nec obscurum esse, nec ambiguum: verùm sic iudicare, vt reus & pœnam sibi irrogatam ferat, & sententiam ab iudice de se latam suspiciat atque vereatur. Etenim si mors omnium rerum finis vltimus esset; rectè in quæstionem vocarent homines, quinam fieret vt homo scelestus in imperio atque in lautâ fortuna vitam suam omnem finiret. Iam verò cùm immortalis sit anima, ac neque ad inferos demissa, pœnam effugiat; sed istic maximè anteactæ vitæ vindictam sentiat, cùm in ima tartara ceciderit, inde numquam est exitura. Quamobrem insperati lucri vice fuerit, hic ægrotare, egere, seruum esse: cùm is, qui illa perfert in priuato vitæ genere, & parum deliquerit, ac deinceps membrorum suorum compactione iam soluta, iamque fortuna sua caussa cognita, ac satis deplorata, à suppliciis inferorum liber & immunis euadat. Alius ex se ecto oculo factus hic exemplum iustitiæ, vitij sui, siue perturbationis, euentum odio prosecutus ac detestatus, liber etiam ipse euadit.*

In Enchirid. Epict.

Caput X.

Cur Deus permittat confusos esse malos cum bonis.

IN his quæstionibus de malorum bonorumque hominum contrariis sortibus iudicia suspendere sæpiùs oportet, nec quemquam diiudicare licet: nam vt mali sæpè latent, sic & boni. S. Prosper ait: *Boni latent, quia bonum ipsorum in occulto est; nec visibile enim est nec corporale quod diligunt, & tam merita eorum sunt in abscondito constituta, quàm præmia.* Ad fomentum humilitatis hoc prouisum, ne quis ex opinione suâ aut se aut alios æstimet. Optimè, licet inculto Phœbo, Gerson canit.

Sent. 199.

4. de Consol. Th. m. 2.

Filijs suis quid obest,
Prouida cura patris scit,
Pane filiorum seruus
Vt quandoque cibatur;
Sic cibo serui frequenter
Paruus vescitur heres:
Glorietur vt nequaquam,
Et speret cor vtrimque.

Nec prætereundus est Augustinus: *Hominibus, ait, videtur, omnes, qui boni apparent fideles, perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse iudicauit, miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, non possint esse securi. Multos enim à perniciosa elatione redimit, quod ait Apostolus, Quapropter qui videtur stare, videat ne cadat.* Idem alibi: *Perplexa quippe sunt istæ duæ ciuitates in hoc seculo; inuicemque permixtæ, donec vltimo iudicio dirimantur.* Interim nunc sumus similes sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congreganti, & velut area, in qua non modò triticum congregandum in horreum, sed etiam paleæ comburendæ igni inextinguibili reperiuntur.

De Dono perseu. cap. 8.

16 de Ciuit. cap. 54.

Matth. 13.

Matth. 3.

Caput XI.

Cur Deus permittat bonos à malis opprimi.

DIces, Cur suos tolerat Deus filios, & dilectissimos, iustos, inquàm, à pessimis obrui? Rogo te, anne Sancti potiùs debebant obruere alios, licet perditissimos? iam virtutis maiestatem, & sanctimoniæ titulum perderent, perditi quoque ipsi. nescit qui de his dubitat, fortunam virtutis, humilitatem esse. Cur non ex perditis hominibus hoc lucraretur Deus, quòd prodessent bonis, vt in his redimeretur iactura malignitatis aliorum? Iuuent saltem pessimi patientiam optimorum, nec inutiles mundo sint, non inutiles aliis, quia sibi. Prosint adhuc repugnando iustis: prosint saltem vt inanimes naturæ, & seruiant charissimis Dei; vt æstus, gelu, nix, quia incommodant. Dignitas electorum merebatur, vt non tantùm illis seruirent naturæ inanimes, sed animatæ, sed homines. nec valdè mirum si degeneres dignitate rationis: nam si naturæ bonæ seruiunt, non nimis erit, si & homines mali.

Idem

Idem ipse qui omnia propter homines fecit, homines tolerat propter electos. Eleganter Boë-
lib. 4. Conf. pr. 6. thius ait: *Diuina prudentia protulit insigne miraculum, vt malos mali bonos facerent: nam dum iniqua sibi à pessimis perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediêre, dum se eis dissimiles student esse, quos oderunt,* Ceterùm maximam & potissimam patientiæ portionem & iniuriæ adornaot. non nisi humanum pectus monstra hæc format. Iniquas voluntas acerbiùs toleratur, qbâm iniqua fortuna. iniquiùs ferimus alium voluisse lædere, quàm lædi. Quare qoia maximè bonos nos vult Deus, maxime patieotes amat. nec maxima patieotia sine iniuriâ: at iniuria & contumelia ab humano screatur affectu.

In Psal. 24. Si hæc non placeant, placeat S. Augustini seotentia: *Surgunt procellæ stagni huius. vides malos florere, bonos laborare, tentatio est, fluctus est: & dicet anima tua, O Deus, Deus, haccine est iustitia tua, vt mali floreant, & boni laborent? & Deus tibi respondet, Haccine est fides tua? haccine tibi promisi? aut ad hoc Christianus factus es, vt in sæculo floreres?* Sed luculentissimè propositam quæstionem diuinus Areopagita sic edisserit: *Dixerit quispiam, non*
Cap. 8. de Diuin. nom. *esse iustitiæ permittere viros sanctos ab improbis sine præsidio contineri? huic respondendum est, eos qui appellantur sancti, si terrena diligunt, quibus homines terreni student, à diuino amore penitus excidisse. Nescio quo pacto sancti appellari debeant, qui reuera amabilia diuinaque iniuriis afficiunt, quatenus his illa, quæ neque amanda sunt, neque digna studio, indignè comparant: si autem quæ vera sunt amant, gratulari oportet eos qui aliqua cupiunt, quando potiuntur optatis. Nonne tunc magis virtutibus propinquant angelicis, quando rerum diuinarum desiderio pro viribus ab omni bonorum terrenorum affectione discedunt? Iam verò ad hoc vtiliter exercentur, dum angustias honesti gratiâ tolerant. Quamobrem hoc dictu verius: hoc potiùs esse diuinæ iustitiæ propriũ, nequaquam mulcere atque eneruare virilem optimorum quorumque animum largitionibus terrenorum. Neque si quis id tentet efficere, eos absque auxilio relinquere, sed illos in statu potiùs honesto & inflexibili solidare, eisque, cùm sint tales, pro meritis reddere.* Quantum iuuent damna iostos, quantum illorum saluti seruiaot pessimi, fiet euidens ex fide P. Sebastiani Viera ex nostrâ Societate, qui inter Iapones fuerat tempore persecutionum. dicebat se tunc temporis plusquam quatuor millia confessionum excepisse, in oullâ peccatum inuenisse graue.

Denique vt pleniùs satisfactum sit huic quæsito de oppresione iustorum per iniustos, & aliis de prouidentiâ dubiis, quæ superiùs attigimus, appeodam quæ elegantissimè & subtiliter disseruit Augustinus, vbi hæc habet: *Ex*
Serm. 10. de Sanctis. *Scripturis diuinis, fratres charissimi, bonos & iustos viros persecutionem malorum semper sustinuisse cognoscimus: si diligenter consideramus, inueniemus illos maiora supplicia sustinere. Omnis enim homo, qui alium in corpore persequitur, priùs ipse in corde persecutionem sustinere cognoscitur. Nam si etiam illi, quem persequitur, aliquid de substantiâ suâ tulerit, maius sibi ipse dispendium facit, quia nemo habet iniustum lucrum sine iusto damno. Vbi lucrum, ibi & damnum: lucrum in arcâ, damnum in conscientia. Tulit vestem, perdit fidem: acquirit pecuniam, & perdit iustitiam. Sed hoc homines ideò faciunt, quia diem nouissimum attendere nolunt. Si enim diem mortis suæ cogitare iugiter vellent, animum suum ab omni cupiditate vel malitiâ cohiberent. Sed quod modò nolunt salubriter cogitare, necesse habent posteà sine vllo remedio sustinere. Veniet enim illis dies nouissima, veniet dies iudicii, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab æternâ morte poterunt redimere: quia percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret oblitus est Dei. Veniet dies iudicii, quando mouebuntur fundamenta montium, & ardebit terra vsque ad inferos deorsum, quando cœli ardentes soluentur, quando sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum quando stellæ cadent de cœlo, quando peccatores & impii mittentur in stagnum ignis, & fumus tormentorum illorum, ascendet in sæcula sæculorum, vbi fletus & stridor dentium. Veniet tempus, fratres charissimi, quando nulli bono erit malè, nulli malo erit benè. Veniet, inquam, nouissima dies, quando discernuntur pii ab impiis, iusti ab iniustis, laudatores Dei à blasphematoribus Dei Veniet & quando discernuntur, vt nulli, sicut dictum est, bono sit malè, nulli malo sit benè. Quare ergo modò non sic? Fortè modò sic. Sed quod nunc est in occulto, tunc erit in manifesto. Lege Scripturam diuinam, ingredere mecum, isi potes, in sanctuarium Dei fortè ibi, possum, docebo te, imò disce mecum ab eo qui docet me, etiam nunc non esse malis benè & meliùs esse bonis quàm malis, quamuis nondum venerit bonorum plena fecilitas, nondumque venerit malorum pœna nouissima. Si legem Dei diligenter attendis, fortè intelligis mecum non esse benè malis. Rogo enim te, & quæro abs te, Tibi quare malè est? Responsurus es: Egestas angit, premit difficultas, dolor fortasse membrorum, timor ab inimico. Tibi ideò malè est, quia pateris mala, & benè est illi, qui est ipsum malum? Multum interest inter malum pati, & malum esse. Tu quod pateris, non es, malum enim pateris: sed tu malus non es. Ille hoc malum non patitur, & malus est. Noli ergo falli. Non potest fieri vt tibi malè sit, quia pateris malum; & illi benè sit, qui est malus. Cùm enim malus est, putas quia non patitur malum, cùm patitur seipsum? Tibi malè est, quia malum alienum pateris in corpore tuo: & illi benè est, qui malum seipsum patitur in corpore tuo: & illi benè est, qui malum seipsum patitur in corde suo? Tibi malè est, qui fortè malam habes vitam: & benè est illi, qui malam habet animam? Esto bonus, qui habes bona. Bona sunt diuitiæ, bonum est aurum, bonum est argentum, bona familia, possessiones. Omnia ista bona sunt; sed vnde facias benè, non quæ te faciant bonum. Habeto bona, quæ te faciant bonum. Quæ sunt, inquis, ista; Fac iudicium & iustitiam. Bona sunt, quæ habes, Fac iudicium & iustitiam. Esto & tu bonus inter bona tua, erubesce bonis tuis. Esto bonus mansurus inter bona peritura, erubesce bonis tuis. Noli esse malus in eis, ne pereas cum eis. Ita ergo aurum & argentum distribuit hominibus conditor rerum & administrator Deus, vt ipsum per se natura & genere suo bonum sit, copia vero eius nõ extollat bonos, nec elidat inopia. Malus autem homo, & cùm offertur, excæcatur; & cùm aufertur, excruciatur:*

quia

quia & cum acquiruntur diuitiæ, falsam lætitiam tribuunt; & cum perduntur, veram tristitiam derelinquunt. Discamus amare veras diuitias, id est, castitatem & iustitiam, pacem & misericordiam. ista enim iustæ, dicuntur diuitiæ, quia bonis meritis iustisque tribuuntur: illa vera dicuntur diuitiæ, quia quisquis eas habuerit, non egebit, dum iuxta Apostolum, habens victum & vestitum, his contentus est. Istas vero terrenas diuitias, iniustum est putare diuitias, quæ non auferunt egestatem. Tantò enim magis quisque ardebit egestate auaritiæ, quantò magis eas diligens maiores habuerit. Quomodo ergo sunt diuitiæ, quibus crescit inopia, quæ amatoribus suis, quantum fuerint ampliores, non afferunt satietatem, sed inflammant cupiditate diuitem? Tu putas quia minus indigeres, si minùs haberes. Vnde benè quidam dixit: Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Cum pecunia enim incremento rabies cupiditatis augetur. Nam omnes auari vel cupidi, velut hydropis morbo ægrotare videntur. Quomodo enim hydropicus, quantum plus bibit, tantum amplius sitit; ita auarus vel cupidus acquirendo non satiatur. Nos verò, fratres, cogitantes peregrinos nos & hospites esse in hoc sæculo, hoc tantum quod ad victum & vestitum opus est, nobis in itinere vitæ istius reseruemus, &, quantum possumus, in æternam beatitudinem per eleemosynam pauperum dirigamus, vt cum in die iudicij cupidi & auari pro sterilitate bonorum operum audire meruerint, Discedite à me maledicti in ignem æternum; nos pro bonis operibus audire possimus, Venite benedicti, percipite regnum: quia esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus fui, & operuistis me. Ad istam benedictionem vos Dominus sub sua protectione perducat, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Matth. 25.

Capvt XII.

An mali possint nocere iustis.

AT nescio, an dixerim aptè, probos à pessimis affligi; seruiunt potiùs bonis mali, non dominantur, non insolescunt: nihil illis nocent, sed iuuant illos; puniunt se. nullâ improbus iniuriâ potest cædere iustum, nullâ contumeliâ; immotus conuti non potest: & qui nec sperat, nec timet, infortunari nequit: cui non est bonæ huius vitæ fortuna, nec malum sibi putat infortunium: qui nec facta nec dicta humana curat, immunis iniuriâ & conuitio est. Boëthius dixit, illatam cuilibet iniuriam, non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Potiori hoc ratione æstima, cùm infertur probo: nam si iniuria, quam pessimus in pessimum iaculatur, potiùs inferentis damnum quàm ferentis est; quid erit cùm optimo incutitur? tantò maior est iniuria inferenti, quantò ferens melior. imò bono & patienti nulla iniuria fit; tota est pessimi, sola turpitudo iniuriosa est. Hæc maximè suum fabrum cædit & imbuit: iustus solùm tangi iniuriâ potest, non lædi. Potest ab aliquo esse, non in illo esse. iniuria, quia malum est solùm culpa erit, quæ in faciente est. At iustus, quantum abest à culpâ, tantum à malo, tantum ab iniuriâ. detrahit & diminuit iniuria; nihil iusto eripi potest: omnia eius non amplius cōstant, quàm ipse; hoc habet, quod est. Infirmior fortiorem non lædit. Virtus fortior est malitiâ, quare inuulnerabilis. Fatentur hoc Ethnici, & extra omnem iurisdictionem malorum extulerunt bonos, immunes iniuriâ, incapaces contumeliæ. Laudo fidem alicuius Senecæ ita contestantis: *Sapiens à nullo contemnitur, magnitudinem suam nouit: nullique tantum de se licere, renuntiat sibi: omnes has, quas non miserias animorum, sed molestias dixerim, non vincit, sed nec sentit quidem. Caret irâ sapiens, quam excitat iniuriæ species; nec aliter careret irâ, nisi & iniuria, quam scit sibi non posse fieri. Inde tam erectus lætusque est, inde continuo gaudio elatus, adeò ad offensiones rerum rerum hominumque non contrahitur, vt ipsa illa iniuria vsui sit, per quam experimentum sui capit, & virtutem tentat.* Latiùs idem philosophus mox subdit: *Cùm magnam partem contumeliarum superbi insolentesque faciant, & male felicitatem ferentes; habet quo illum affectum respuat, pulcherrimam virtutem omnium, animi sanitatem, magnitudinemque illa quidquid huiusmodi est transcurrit, vt vanas somniorum species, visusque nocturnos, nihil habentes solidi, neque veri. Simul illud cogitat, omnes inferiores esse, quàm vt illis audacia sit, tantò excelsiora despicere. contumelia à contemptu dicta est, quia nemo, nisi quem contempsit, tali iniuriâ notat; nemo autem maiorem melioremque contemnit, etiam si faciat aliquid quod contemnentes solent. Nam & pueri os parentum feriunt, & crines matris turbauit lacerauitque infans, & sputo aspersit, aut nudauit in conspectu suorum tegenda, & verbis obscœnioribus non pepercit; & nihil horum contumeliam dicimus. quare? quia, qui fecit, contemnere non potest. Eadem caussa est, cur nos mancipiorum nostrorum vrbanitas, in dominos contumeliosa, delectet: quorum audacia ita demum sibi in conuiuas ius facit, si cœpit à domino, vt quisque contemptissimus, & vt maximè ludibrio est, ita solutissima lingua est. Pueros quidem in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, & sub magistro habent, qui probra meditatè effundant: nec has contumelias vocamus, sed argutias. Quanta autem dementia est, iisdem modò delectari, modò offendi; & rem ab amico dictam maledictum vocare, à seruulo ioculare conuitium. Quem animum nos aduersus pueros habemus, hunc sapiens aduersus omnes, quibus etiam, post iuuentam canósque, puerilitas est. An quidquā isti profecerunt, quibus animi mala sunt, auctique in maius errores, qui à pueris magnitudine tantùm formaque corporum differunt: ceterùm non minùs vagi incertique, voluptatem sine delectu appetentes, trepidi, & non ingenio, sed formidine quieti? Non ideò quiquam inter illos, puerosque, interesse quis dixerit, quòd illis talorū, nucumque, & æris minuti auaritia est; his auri argētique, & vrbium: quòd illi inter ipsos magistratus gerunt, & prætextam, fascesque, ac tribunal imitantur; hi eadem in campo, foroque & in curiâ ludunt. illi in litoribus arenæ congesta simulacra domuū excitant; hi vt magnum aliquid agentes: in lapidibus, ac parietibus & tectis moliendis occupati, ad tutelā corporum inuenta in periculum verterunt. Ergo par pueris longiúsque progressis, sed in alia maioráque error est. Non immeritò itaque horum contumelias sapiens vt iocos accipit.*

De Constant. à cap. 10.

Cap. 9.

Cap. 11.

Verùm si magnitudine animi & pænè superbiâ armatum nulla cædit iniuria, nulla nocet malorum vis, quàm inpenetrabilis erit protectus magnitudine Dei, magnitudine cælestis gloriæ, magnitudine humilitatis suæ? cùm videat per mala ista ficta, & per malos veros fieri meliorem, Deo gratiorem, Christo digniorem, Filio Dei similiorem, Non accipit hæc molesta, vt maleficia hominum, sed vt benificia Dei. Impossibile est, iustum, quatenus iustus est, lædi ab iniquo. Iam si lædi putet iustitiæ suæ detrimentum est, & ipse sibi, non alius noxius. Quare qui mirantur bonos affligi, & propterea sinistrè de prouidentiâ cogitant; atque pessimi ipsi qui bonos affligunt; similes mihi videntur ijs qui in Babylonicam fornacem tres coniecere pueros, qui combusti extrà sunt, pueris intus indemnibus.

Capvt XIII.

An mali aliud possint in iustos, quàm prodesse

Artificium diuinæ beneficentiæ tam subtile, tam mirificum est, vt nec à malis mala accidere bonis consentiat: quibus si non semper, benefaciant improbi, prosunt semper, & vel inuiti aut inscij iuuant. Sic sunt probi à Deo protecti, vt ipsa damna proficiant. nullum maius munimentum est, quàm si est & ipsa noxia munimentum. tam abest, vt scelesti noceant optimis, vt nequeant nisi prodesse. Hoc fortasse paradoxum putabis. tanta est ignorantia veritatis, tam læsa rerum æstimatio, vt, quod de fide est, paradoxum videatur. Apostolus diuino
Rom. 8. instinctus spiritu ait: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Omnia inquit, addit Cassianus, *siue mors, siue vita, siue prospera, siue aduersa. vbique qui Deum diligit, inuenit occasionē salutis.* Verum sicut de perfectis ac sapientibus hoc dicitur ita de infirmis pronuntiatur ac stultis, omnia aduersari viro insipienti. Nec enim prosperis rebus proficit, nec emendatur aduersis. Eiusdem namque virtutis est, tristia fortiter superare, cuius est moderari secunda, & eum qui in vno eorum superatur, neutrum sufferre, certissimum est. Faciliùs tamen quis elidi potest prosperis, quàm aduersis. hæc enim inuitos interdum retinent atque humiliant, & compunctione saluberrima, vel minùs peccare faciunt, vel emendant. Illa verò mentem mollibus ac pernicios extollentia blandimentis, securos felicitatis suæ prouentu, ruinâ maiore prosternunt. Proinde mens viri iusti non debet esse similis ceræ, vel alterius cuiusque materiæ mollioris, quæ semper characteri signantium cedens, pro eius formâ atque imagine figuratur. quamquam in se tamdiu retinet, donec alio rursum superimpresso signaculo reformetur. atque ita fiat, vt numquam in suâ qualitate persistat. Quin potiùs debet esse velut quoddam adamantinum signatorium, vt inuiolabilem mensuram, figuram suâ semper custodiens characteris, vniuersa, quæ incurrerint, sibi ad quatitatem sui status signet atque formet; ipsa verò insigniri nullis incursibus possit. Itaque adhuc ex damnis fabricant sua commoda iusti, & ad suam vtilitatem effigiant, quia meritorum inde supellex patientia, selecta virtutum argilla difficultas: nec magis indignè ferenda, quàm si aurifex inueniat probatissimum aurum.

Si vis luculentam aliam explicationem, quomodo & bonorum & malorum possit esse bonis bonus vsus audi Galfridum, omni virtutum satellitio munientem iustos: *Non enim bona, inqui, tantum, sed etiam mala bonis proficiunt ad salutem. Quidni possint? Absit vt vincat malitia sapientiam, & cùm multi etiam bonis in sui perniciem abutantur, benè malis vtentes nonnulli inueniuntur. Benè itaque vtitur bonis qui facit, qui rectè offerens rectè etiam diuidit; solam, in his omnibus quæ rectè egerit, quærens salutem propriam, proximorum ædificationem, gloriam Dei. Iustitia & hoc, quod suum est cuique reddere. benè vtitur bonis, qui recipit ea in timore, & in gratiarum actione, & necessitatis consideratione, beneficia sumit auctoris. Temperantia hoc, quæ & ipsa secunda species est virtutis. Benè vtitur malis, qui fecerit, si etiam feruentior ad agendam pænitentiam, & solicitior fuerit ad cautelam. Benè vtitur malis quæ patitur, qui eorum breuitatem, lenitatem, vtilitatem, semper attendit. Et horum quidem duorum prudentia alterum est, alterum fortudinis.*

Si vis idem naturæ auctoritate firmatum, adi, aut audi breuissimè Senecam: *Nihil accidere bono viro mali potest. non miscentur contraria. Quemadmodum vt amnes tantum supernè delectorem imbrium, tanta medicatorum vis fontium, non mutant saporem maris, nec remittunt quidem; ita aduersarum impetus rerum viri fortis non vertit animum. manet in statu, & quidquid euenit, in suum colorem trahit.* Ergo prodest, ergo bona etiam aduersitas bonis. hic color pulcherrimus, iusti bonitas. Lib. de Prouid.

Bona quoque sunt iustis acerba ista, etiam quatenus admittunt vt pœnas, vt supplicia, licet inde nullum grandius gloriæ emolumentum fabricarent. pœna vtique iustitiæ Dei radius est; iustitia bona est, quare & pœna. lætantur vtique non solùm se bonos esse, sed minùs malos; minùs autem malos se putant, cùm bonum iustitiæ habent, quàm cùm carent. culpis debita est pœna, nec minùs lætantur, cum puniuntur, quàm cùm creditor egenus solui sibi debitum videt.

Capvt XXV.

Cur Deus tot animæ pericula permittat.

Magnifice quidem ista dices, nihilominùs non sunt sine periculo iusti: nam & pereunt quandoque, qui iusti quondam. Euidens discriminis argumentum, damnum est. atque, si nolis violenta recensere, quibus pessimi obruunt probos, & ad imitationem sui torquent; consilia computa, blanditias, exhortationes, exempla, consortia, quibus eos adigunt in mores similes. Nec maiori cædi possunt vulnere, quàm exemplo malitiæ, nec ditiùs perire quàm imitatione. At istud damnum non infert alius, sumit quisque: inuitus autem vir optimus à nemine cædi potest, minùs perire,

Sed

Sed & astutia est, ex his etiam proficere. Ars iustorum est, transfundere in salutem pericula. nec diuersa est illorum discriminum ratio, quàm eorum, qui ex affectibus, qui ex corpore nostro, qui ex pessimis spiritibus; quæ post exundantem Christi redemptionem adhuc restant, quia vtiliora nobis ad experimentum fidei, ad amplissimum patientiæ penum, ad virtutis exercitium, ad meritorum supellectilem, ad humilitatis auctoramentum, ad iustitiæ & sanctitatis cumulum, ad timoris pignus vtilissimi Sanctis; quem propterea dixit Leontius Arabissinus *patronum iustitia*. apud Photium.

Sublimiter sensit magnus vir Diadochus, per acerba diuinum simulacrum humanis insculpi animis; numquam propterea tutos esse etiam iustos aut à periculo, aut à formidine. Olim quidem exercitos piorum animos per tyrannorum cruciatus: pacatâ postea domo Dei, cessantibus Martyribus, increbuisse ægritudines corporum, & alias animi afflictiones, vt furoris tyrannici vsum compensarent multa alia molesta & pericula, vt numquam deesset negotium virtutis. *Nunc*, inquit, *quia Ecclesia multam per Dominum pacem & tranquillitatem habent, opus est eorum qui certant corpus quidem frequentium morborum, animas verò malarum cogitationum periclitatione probari; præsertim in quibus cognitio in omni sensu & plenitudine operatur. Vt extra omnem inanem gloriam, & extra illud in sublime positi, sigillum, vt dixi, diuina pulchritudinis in cordibus suis per multam summissionem capere possint. Sicut ait sanctus ille Propheta: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. Oportet igitur cum gratiarum actione voluntatem Domini sustinere: tunc enim ista ægritudinum assiduitas, & cum dæmoniacis cogitationibus pugna, vice secũdi martyrij habebitur.* Credo istud alterum martyrium felicius, & purificatum sine fæce peccati. non est necesse delinquat alius, vt merear ego, dum ægroto, dum vexor suggestione inimici, aut aliâ tentatione. At vt prisci Martyres lucrarentur cælum, perdebant illud multi: vt vnus mereretur coronam, multi merebantur compedes & supplicia. Vnius fortitudo multorum supponebat iras, inuidentias, odia: vnius virtus multorum peccata sequebatur. Peccabat Imperator, peccabant ministri, peccabat Consul, peccabant lictores, quæsitores, criminatores, carnifices, sine tot culparum sordibus defæcatissimum martyrium est tentatio, & pulcherrima merendi officina, & virtutis promptuarium. Cap 94.

Quis non mirabitur prouidentiæ subtilitatem, ne optimus quisque otio torperet, artificiosam præparantis palæstram per animæ pericula? Qui immobilis ad omnes fortunæ gestus perstat, nulla sibi reputat temporalia bona, nulla damna corporis. iam supra omne, in quod tempus dicit ius, erectus nec timet, nec sperat quæ despicit. Sic nullis aut leuissimis telis tangitur: iam sine pugnâ, quia dominans omnium: ergo aliis commeatus adornandus ipsi erat amplianda exercitio virtutis, non per temporalium & corporis discrimina, quæ ipsi æternitatem inuiderent. nec vmquam virtus sine exercitio sit, sine triumpho, cùm optimus non se dignum censeat nisi animo. Huic insidiæ, huic æmuli, huic mala impendeant, vt habeat quid timeat, quid vincat. nihil illi nocet, nisi velit. Arbitrio illius victoria, & securitas est in timore tuta. Inde fiet vt solicitus semper sui, sua quoque promoueat merita, & sancto exstimulatus timore impleat quod B. Ephræm canit:

Diligentiam tibi vindica, magnum sapientia thesaurum,
Et relinque negligentiam ærarium perditionis.

scilicet præparabit animæ suæ, vt idem Sanctus ait, bonorum operum viaticum, vt qui minori virtutum pompâ saluaretur, huic formidini debeat maiestatem meritorum, quæ assiduus Dei timor & humilitas adornarunt, & seruant gratiam. Inde illud diui Nouati Catholici: *Via salutis non nobis est peruia, nisi humilitas.* Rursus dicit: *Non necessarium seruis Dei aliquod præmium nisi humilitas.* Quare humilis & timentis beatitudinem commendauit Salomon, dicens. *Beatus homo qui semper est pauidus.* Simeon iustus erat, & Spiritus sanctus erat in eo, nihilominùs timoratus dicitur; imò & perinde humilis, ac timoratus. Optimè Galfridus disseruit: *Ne*, inquit, *mireris, quòd timuerit iustus, & in quo Spiritus sanctus erat. Non enim erat vacuus coram latrone viator, & quomodo non timeret? Thesaurum magnum habebat. in vase fictili, & timoratum fuisse miraris? Tua, credo, securitas, aut de inopia, aut de ignorantia est: aut enim deest quod possit auferri, aut deesse iam putas, qui possit auferre. Time igitur vel ob hoc ipsum, quòd te inuenis non timentem.* Audi in hac parte præcepta Hugonis de Foilleto: *In veritate didici, nihil æquè esse efficax ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Time ergo cùm arriserit gratia, time cùm abierit, time cùm denuò reuertetur; & hoc est semper pauidum esse. Cùm adest, time, ne non dignè operetis ex ea; sed superbia spiritus, si impedire non praualet actionem, tentat intentionem, suggerens, & suadens quatenus effectum gratia arroges tibi. Quod quidem genus superbia intolerabile esse non ambigas. Timendum est ergo manente gratia. Quid si recesserit, num multò magis timendum? Planè multò magis, quia vbi tibi deficit gratia, deficis tu. Audi quid dator gratia dicat. Sine me, ait, nihil potestis facere. Time ergo subtracta gratia, tamquam mox casurus. Time, Deo, tibi, vt sentis, irato. Time, quia reliquit te custodia tua. Nec dubites in caussa esse superbiam, si non appareat, etiamsi nil tibi conscius sis. Numquid enim qui humilibus dat gratiam, humili aufert datam? Ergo argumentum superbia, priuatio gratia est. Quamquam tamen interdum subtrahitur gratia, siue retrahitur. Habes huius rei euidens documentum de Apostolo, qui stimulos carnis suæ sustinebat inuitus, non quia extolleretur, sed ne extolleretur. Iam si gratia repropitiata rediret, multò amplius tunc timendum; ne fortè contingat recidiuum pati: quod vtique deterius est.* Serm. de humil. Prou. 8.

Necessaria quoque erant aliqua animi tentamenta ad explorationem nostram: nam, vt ait Augustinus, *homo sibi ignotus est, quid ferre possit, quid non possit: aliquando metuit se non posse, quod tamen potest: cùm accidit tentatio, quasi interrogator quidam, homo inuenitur à se ipso, qui priùs latens nesciebat se ipsum.* Archia-

postolus Petrus, antequam ei superuenisset tentatio, & se latebat, & alios, quàm esset inconsideratus & infirmus: accessit illa, & apparuit infirmitas quæ latebat. Maxima igitur hominis probatio tentatio est, sacrâ testante
Eccli. 27. Scripturâ: *Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.* Facilis est in prosperitate patientia, quando mentem nulla pulsant aduersa. *Multæ autem tribulationes iustorum, sed de omnibus his liberabit eos Dominus* noster Iesus Christus.

Capvt XV.

Cur post priuatum iudicium, vniuersale decretum sit.

Hinc videbis iustissimam caussam futuri totius generis humani iudicij, vt compensentur iustorum damna, vt publicus restauretur honos virtuti, vt pudor quoque puniat pessimos, vt dignoscatur sincerum vitæ decus, & remoueretur etiam pessimorum suspectione & reuerentiâ, vt vanissimus morum ostentator restituat honorem simplicitati obnoxium. Debuit scelestissimus, vno tantùm scelerum aut diuitiarum priuilegio, stipatus assentatoribus, permulsus adulatoribus, plecti probris, & improperio redimi vsurpata gloria. Necesse est vt publico iusti conspectu, quemadmodum Sapiens
Sapient. 5. describit, stent *in magnâ constantiâ aduersus eos, qui se angustiarunt, & qui abstulerunt labores eorum* vt improbi turbentur *timore horribili*, & mirentur *in subitatione insperatæ salutis, & præ angustiâ spiritus gementes*, præ magnitudine confusionis dicant: *Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Ergo errauimus à viâ veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis.* Anne decens erat, vt toleraretur absque publicâ restitutione iniu-
Eccl. 13. stitia illa, qualem Ecclesiasticus scripsit; *Diuiti decepto multi recuperatores: locutus est superba, & iustificarunt illum. humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensatè, & non est datus ei locus.* Si hanc inæqualitatem complanare, Dei munus est, hoc certè maximè commendat prouidentiam eius; hoc publicam mundi tem curare demonstrat, & eluit impiorum atque Epicurei alicuius calumnias. Egregia hinc S. Chrysostomi sententia: *Regula hæc est vniuersalis & determinatio: in virtute viuentium nemo iudicij sermonem negat, siue Gentilis, siue hæreticus: in multâ viuentium malitiâ nemo, præter paucos, resurrectionis sermonem admittit.*

Multa quoque alia adstruunt vtilitatem totius iudicandæ naturæ: nam & corpus peccati complex apparere iudici debuit. Neque tantùm reo vult Deus iustitiam suam probari, sed omnibus, & inscrutabiles sapientiæ suæ vias pandere. Multorum hominum peccata & virtutes, & diuinæ circa illos gubernationis effectus colligantur cum aliis; quare oportet vt totus prouidentiæ contextus patentissimè illustretur. Quemadmodum enim qui periodum solam orationis legit, non plenè concipit sensum ex antecedentibus & sequentibus suspensum, vt opus sit integriorem textum considerare: sic effecta prouidentiæ plurima non satis tenentur, nisi ex toto contextu variè colligantur inter se diuinæ prudentiæ consilia.

Deinde gloria Christi exposcebat, vt qui ab hominibus iniustè iudicatus est, plublico iudicio & supplicio, iustè homines iudicaret publico item iudicio. Oportet cum maiestate iudicis veniat qui priùs cum humilitate peccatoris venerat. oportet cum confusione videant impij illum, quem confixerunt cum impudentiâ. Itaque & ampliatio consumatióque mercedis, & manifestio diuinæ iustitiæ vniuersis agnoscendæ probandæque, & vniuersus declarandus ordo vniuersæ prouidentiæ, & talis reddendus Filio Dei, vniuersale iudicium exposcunt.

Capvt XVI.

An iudicium finale spectet etiam ad misericordiam Dei.

Verum non tantùm iudicium Dei inuentum iustitiæ puro, sed & misericordiæ. Maxima Dei commiseratio est, compendium præparare scelerum: Vtilissima iudicij interminatio. obstat multis delictis. formido tanti periculi, tuta & salutaris est pluribus. Quàm vtilis & plena est misericordiæ terribilis illa interminatio apud Sophoniam: *Scrutabor Ierusalem in* Soph. 1.
lucernis, vt scilicet scrutanda non committamus, sed subtili & exquisitâ nostrorum actuum discussione & correctione subtilitatem diuini tribunalis præueniamus? si tam scrupulosè sanctos, per Ierusalem designatos, examinabit, ánne erga impios Babyloniæ ciues negligens iudex erit? Vtilissimum est, si nostro hæreant pectori istæ minæ. vtilissimæ S. Bernardo fuerunt, quarum timore cauit sibi, & promouit admirabilem suam sanctimoniam. Isque quoque Serm. 55 in Cantica.
dixit, quod etiam vtilissimum erit audire: *Valdè timendum est scrutinium iudicis. Acuto visu est, nil inscrutatum relinquet oculus eius. Scrutabor, inquit, Ierusalem. Quid tutum in Babylone, si in Ierusalem manet scrutinium? Puto hoc loco Prophetam Ierusalem nomine designasse illos, qui in hoc sæculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Ierusalem conuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi qui de Babylone sunt, vitam in turbatione vitiorum, scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor esse monachus, & Ierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata. Et idcircò necesse erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi.*

Vnde etiam exorta fides Bulgarorum & salus? vnde sanctimonia sancti regis Trebellij, nisi à memoriâ iudicij, cuius spectaculum depictum à Methodio monacho, iusso terribilia pingere, consternatum ad salutem regem Christo vindicauit? Plus enim publicum illud tribunal. formidamus, quàm priuatum. Pudor acriùs percellit multos, quàm dolor: nec sic cruciatus

terret

terret, vt confusio. Quare non satis cautum formidini erat, nisi etiam per periculum verecundiæ: ideò subtilissimè excogitatum edictum iudicationis palàm futuræ totius naturæ, vbi pandantur omnia, & publico prostent cuncta scelera pudori. Lucretia Romana femina non sic timuit mortem, sicut ruborem: hunc siquidem maluit eluere nece. Quot damnati famâ manus in se prodigo conspurcarunt cruore, vt conspectum humanum eluderent? multi, ne traducerentur exemplo publico, in carcere perfregerunt elatas ceruices. Prætextus tenebrarum inutilis peccaturis est. manifesta fient omnia, vt quod celas modò, sciam ego aliquando. quod nolles nisi te scire, sciam te inuito, scient vniuersi. Lateat scelestus quantum voluerit; maximo cunctis exhibebitur pudore, parentibus, cognatis, extraneis, amicis, inimicis. Nec tantùm numerus testium irritabit tunc infamiam scelestorum, sed vis scelerum, quæ mores ipsorum hereditarunt. Quorumdam scelera fœcundissima sunt, vt in alieno solo (sic dixerim) germinent & posthumis damnis supersint. Arius, Pelagius, Mahometus, Lutherus, Caluinus in multos annos produxerunt mala. vltra vitam deliquere: oportet puduisse non solùm scelerum quæ fecerunt, sed quæ dederunt: hoc est, liberaliter suppeditarunt doctrinâ & exemplo. Quare expectandus erat sæculorum exitus, vt frondes & fructus integros videant, erubeant, & carpant largam probrorum mercedem ab iis etiam quos deceperunt.

CAPVT XVII.

An sit diuinâ iustitiâ dignum, aliqua delicta punire in hac vitâ, alia non?

HInc liquebit quomodo, inuiolato diuinæ iustitiæ iure, aliqua scelera dissimulari possint: nam si semel & iterum iudicanda, excutienda, damnanda, non obstat interim procrastinare totam seueritatem. Prudentissimè à Deo consultum, quædam in hac vitâ munerari, quædam quasi contemnere; ad fidem vtique prouidentiæ, & argumentum posthumæ remunerationis. Si nulla Deus puniret, prouidentia credi non posset; si omnia, nulla alterius vitæ spes restaret. Diagoram supplicium periurij dilatum exturbauit diuinitatis fide; Deum negauit, dum vindicem non vidit. Idcirco Deus, vt prouidentiæ, & alterius vitæ fidem fulciret, quædam punit, quædam non punit, & promiscuè decernit, vt bona interdum bonis, & mala interdum malis eueniant, vt Abrahæ prosperitas, & Cain pœna. Aut contrà bona malis, & mala bonis; vt diues qui in Euangelio vsque ad mortem felix describitur; è contrà Lazarus vlceribus atque egestate miserandus. Aut certè neque his neque illis vtalibet retributio, vt pro Ioseph vendito nulla insignis vltio fratribus irrogatur. Nec socer Moysis, qui pro regendo populo salutare dedit consilium, licet laudetur à Deo, aliquâ mercede donatur. Cuius diuersitatis caussam Iunilius hanc reddit: *Aliquibus hic congrua rependuntur, ne mundus non putetur prouidentiâ diuinâ regi, sed casibus: simul, vt & bonos bonorum copia consoletur,* (Lib. 2. de Part. diu. leg. c. 13.)

R.P. Ioan. Eusebij Nierembergij.

& malos similium pœna deterreat. At verò malis felicitas permittitur, vt boni probentur, & discant ea contemnere, quæ vident indignis secum esse communia. bonis autem æquè accidunt mala. Aut vtrique generi nulla hic compensationis imago conceditur, vt alibi & iudicium, & plenam pro actibus retributionem certissimè possimus cognoscere.

Præterquam quòd ij ipsi qui impuniti videntur in hac vitâ, fortasse acerbius peccatorum præmium tolerant, licentiam peccandi, prosperitatem dico. quam eleganter dixit Chrysostomus nouercam virtutis: à quo proximè M. Tullius, *Difficile*, inquit, *est virtutes eum reuereri, qui secunda semper fortuna sit vsus.* (4. ad Heren.) Deinde non ideò quòd videamus improbum felicem, impunis in hac vitâ credendus est. quis scit, an inde adornetur illi magna calamitas? Verè dixit Boëthius: *In omni aduersitate infelicissimum infortunij genus est, fuisse felicem.* (2. de Cons.) Luculenter quoque Cæsar scripsit: *Consuescunt dij immortales, quo grauiùs homines ex mutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci volunt, iis secundiores interdum res, & diuturniorem immunitatem concedere.* (Lib. 1.) Aliud est sine pœnâ relinqui, aliud pœnam differri. tristis mensura calamitatum, solet esse magna & diuturna felicitas. Sæpissimè læta ira Dei meditatur tempestiuum supplicium, pro loco, pro tempore, pro modo, quo diuina sapientia nouit sceleri conuenire. Non sine ordine, non sine elegantiâ punit Deus, & interdum indigetat flagitium concentus supplicij. Lepidè Æschylus prouidentiam dixit harmoniam Iouis; alij geometriam Dei: cum mensurâ & proportione, &, vt sic dicam, cum symphoniâ culpæ & pœnæ sæuit. Multis hoc historiis firmare possem. recentem dumtaxat cómemorabo, quæ anno 1630. cótigit in regno Valentino. Septem ex nostris iter agentibus, ad suscipiendos sacros Ordines, occurrit quidam eius regni eques armatus scloperis, calumnians illos, quòd gallipauum è domo suâ surripuissent. Sclopeta direxit in eos, donec reduceret tremebundos ad villam. ibi explorauit etiam sub vestibus, an auem occultassent mixtis interim acerbis iniuriis in seruos Dei, cum scandalo audientium. quod auctum fuit, cùm posteà reperisset eques in domo ipsâ suâ gallipauum viuum. nemo tamen fuit ausus Religiosos illos defendere. At licet per aliquot dies impunis videbatur calumniator manere, citò se explicuit diuina iustitia: accidit enim, vt ipso S. Ignatij Patris nostri die, eodem anno, & in ipso loco, vbi inuasit septem ex nostris, à totidem inuaderetur scloperariis, qui illum septem plumbi glandibus atrociter ibidem exanimarunt. Vide harmoniam in numero eodem, in instrumento, in loco in tempore. Patentissimum fuit omnibus diuinæ iustitiæ argumentum.

CAPVT XVIII.

Cur quosdam iustos remuneret Deus, alios potiùs affligat.

EAdem caussa meritorum est quædam in hac vitâ remuneret Deus, alia sic in specie contemnit, vt tamquam vitia videatur punire.

Adolescentulos Hebræos flammis subduxit; at Machabæos fratres obiecit Antiocho excruciandos. Merita tamen vtroque modo munere compensat, siue præmio, siue pœnâ; & fortasse hac locupletiùs. damna huius vitæ salutaria sunt. *Damna*, inquit Lucifer Calaritanus, *lucris animæ Christiani repensamus, coronam in vulneribus computamus.* Egregiè S. Macarius ait: *Via christianismi hac est; vbi est Spiritus sanctus, ibi enim sequitur, tamquam vmbra, persecutio & lucta.* Plerumque enim accidit quod Chrysostomus dixit: *Quos ante mundi constitutionem suos esse cognoscit Deus, tantis eos laboribus onerat, & tamdiu laborare facit, donec digni efficiantur regno cælorum. quosdam itaque proptereà affligit, vt interim contemptum persuadeat temporalium, & pretiosos sibi faciat meritorum censu patientiâ, & gratiores confidentiâ diuini auxilij.* Ideò Deus, qui non vltrò, nec libenter affligat, importunis nihilominùs instat ærumnis, & exercet ad vltimum, vsque dum desperatâ humanâ ope, solùm diuinam imploremus. Hæc spes digna est omni cruciatu emi: & viget, cùm auulsi à terrenarum rerum lenociniis, ad cælum erigimur votis & oratione: quæ numquam efficacior, quàm cùm ipsa anima cruciformis toto ipsam crucem corde affectat, quam manibus ostentat: iuxta Asterij sententiam. *Rectas*, inquit, *tendere in cælum manus, formam est exhibere Christi cruci affixi; si verè oret & orans placeat Deo, non modo in figurâ crucem repræsentans, sed etiam affectu:* addiderim ego & maximè, si affectu etiam. Vt alios tamen demulceat Deus, omnes omnipotentiæ opes largissimè impendit, Christianam virginem omni destitutam spe, laurè è suis vberibus recreauit lacte. manarunt & oleo, quo panem condiret, quo vulnera foueret. Aliquando non pro ipsis iustis hæc dispensat Deus, sed aliorum caussâ, vel quia iustus afflictus exemplum erit patientiæ, vel felix & opulentus subsidium vitæ aliis præstabit. Deus qui pater pauperum est, fidelibus ministris solet impertire, quæ fideliter egentibus distribuant. Ea quoque præcipua caussa est promiscui seueritatis & beneficentiæ vsus, quòd non eadem omnibus expediant. quosdam ægros acribus, alios lenibus pharmacis iuuari oportet.

In libro *Moriendum pro Christo.*

Hom. 15.

Hom. 54. in Matth.

• Capvt XIX.

An aliquando nullam mercedem virtutum aut scelerum reddat Deus in hac vitâ.

Nihilominus omnis etiam in hac vitâ scelestus cum aliquâ pœnâ est, omnis cum mercede iustus. Licet enim iustissimis caussis remuneratio protrahatur moris; aliqua semper merces moribus instat, & indiuiduo contubernio pectora implet. Mirabilis est prouidentia diuina in gerendis humanis rebus; in hoc mirabilior, quòd mirificâ subtilitate nostros imbuat debitâ mercede actus, & congruens moribus assuat præmium. Ipsæ cupiditates punient auarum iam tristitiâ, iam formidine, semper periculis misserrimum, & velut naufragum superuenientibus fluctibus, instantibus votis anxium & obrutum. Amor ipse gloriæ superbum traducit ad contemptum, & nasum omnium. Voluptates sæuiunt in corpus ipsum, quod perfundant macie, morbis, debilitate, prouocatione fatorum. Quis est, quem ipsa scelera non crucient, si non infelicitate votorum, importunitate? tædio sui ipse scelestus se plectit, omnes illum fastidio, odio, probris. Necesse omnino est malos mala pati: nam necesse est se pati. Demus tamen tam prosperam malignitatem, vt omnibus grata sit; quòd difficillimum est placere etiam malis. Demus omnem fidelitatem votorum; nullum votum fefellerit cupientem. Plura pessima sunt: & quod maius supplicium, quàm ista fortuna peccandi? nam si pœna malum reputatur, quæ maior pœna quàm maximum malum? Præter hæc conscientia, quæ fidelissimus & primus cordis arbiter diligentissimè pectora fodicat, & in omni voluptatum apparatu locum pandit, cruci. Epicurus, licet iustum nihil naturâ putarit, crimina tamen vitanda esse dixit, quia vitari metus non possit. Alexander quem omnes metuebant, qui nihil metuit, conscientiam solùm timuit. Decernunt Macedones iure interfectum Clytum, quo minùs puderet cædis Alexandrum. Interim ipse miserrimè exclamabat: *Et ego seruatorum meorum latro reuertar in patriam, vt ne dexteram quidem nutrici sine memoria calamitatis eius offerre possim.*

Curt. lib. 8.

Prima est hæc vltio, quòd se
Iudice nemo nocens absoluitur.

Iuuenal.

Non potuit fortunâ Imperij, & elatus ille inuidiæ scopus, impunem Tiberium & securum sui reddere. Quàm miserè lamentatur! *Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore; dij me deæque peius perdant, quàm perire me quotidie sentio, si scio.* *Adeò* (subiicit prudentissimus Historicus) *facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustrà præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita sæuitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Demus nullas adhuc conscientiæ iras, nullum adhuc votorum patibulum scelestum subire; demus secundis sceleribus non molestarum; pœna illa ipsius primæ culpæ ab ipsâ reuelli nequit. culpa ipsa punit non leuiter, sed capitali iudicio, cùm perdat hominem. Iam hominis sacramento & titulis indignus est, qui peccat. Iniquum non nisi æquiuocè hominem puto, quemadmodum cadauer hominem mortuum dicimus. Acutissimè magnus vir Boëthius dixit: *Vitiosos malos esse concesserim, sed esse absolutè nequeam confiteri. Est enim quod ordinem retinet, seruátque naturam; quod verò ab hac deficit, esse etiam, quod in sua natura situm est, derelinquit.* Profectò honorificentissimè cum improbis actum, si solùm negamus homines: nam Boëthius conuincit non esse: sic disserüit: *Omne namque quod sit, vnum esse, ipsúmque vnum bonum esse, paulò antè didicisti: cui consequens est, vt omne quod sit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur modo quidquid à bono deficit, esse desistit: quo fit vt mali desinant esse quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis relicta species ostentat: quare versi in malitiā, humanam quoque amisere naturam. Sed cùm vltra homines quęque*

Tacit. 6. Ann.

Lib. 4. prosâ 2.

Lib. 4. prosâ 3.

prouehi

prouehere sola probitas possit, necesse est vt quos ab humanâ conditione deiecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Igitur licet exundent opibus pessimi, eructent voluptates, intumeant potentiâ & gloriâ; intima illos sua paupertas dehonestat, suus dolor lancinat, sua infirmitas deprimit, sua ignominia detorpat. quis pauperior quàm suæ adhoc mentis egenus? Quemadmodum nihil magis proprium hominis est quàm mens & anima, quibus homo est: ita nemo est pauperior, quàm cui hæc desunt. Quis magis miserandus, quàm quem miserum id facit, quod putabat felicitatem? quàm quem ipsa voluptas affligit? quis ignorabilior, & magis imbellis, magis mollis, quàm potens ad scelera? nam ad mala non est alia potentia quàm imbecillitas. malum nihil est. in nihil sponte proruunt infirma. Queruntur multi de pessimorum potentiâ, cùm obruant bonos. Compara vtrorumque vires: nihil debilius inuenies potestate peccandi. Cogita duos homines ad eumdem profectos locum, quorum vnus statim accedit, alter nunquam: vter ex his validior? profectò qui peruenit. Omnes ad bonum nitimur; boni solùm perueniunt, quare validiores erunt. Cogita etiam duos homines, quibus idem sit propositum. vnus id peragat naturalibus instrumentis, alter nec actus suos administrare possit; quem diceres valentiorem? Exemplum esto: velint duo ambulare; vnus incedat pedibus, alter solùm id possit alio modo quàm naturæ placuit, scilicet manibus; qui non perficiat gressum, sed simulet perficientem: nónne hic infirmissimus esset, nec fortior infantulo, qui reptare solùm, non incedere posset? Idem de bono & malo æstima. summum bonum cunctis est propositum. boni obtinent naturali virtutum officio; mali per varias cupiditates simulant sibi fictitium bonum. Ceterùm & illa imbecillitas & infamia admiranda est, quòd sibi malus repugnare non audeat, quòd nec sibi tutus sit, quòd cedat libidini sui cordis, quòd seruiat cupiditatibus, quòd non vno tyranno sed mille excrucietur: tot scilicet, quot vota habet, id est patitur, quibus nec parere potest, nec contradicere. Si duobus dominis nemo potest seruire, tot tyrannis minùs satisfaciet.

Quod de malis disseruimus, connexam factis ipsorum mercedem, pari ratione, dispari tamen sorte, in bonis reperiemus. nunquam bonus sine præmio est; nam numquam sine bono. Bonum ipsum est præmium: neque enim boni essent absque bono. merces vtique operis id est, propter quod fit. Sed & conscientiæ festiuitas largo munere virtutes recreat. S. Ambrosius ait:

Lib. 1, Offic.

Impius sibi pœna est, iustus autem ipse sibi gratia: & vtrique aut bonorum aut malorum operum merces ex se ipse soluitur. Accedit Seuerinus: *Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si confirmaueris, nihil opus est iudice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. si studium ad peiora deflexeris, extrà ne quæsieris vltorem: tu te ipse in deteriora detrusisti: velut si vicibus sordidam humum cælúmque respicias, cunctis extrà cessantibus, ipsa cernendi ratione, nunc cœno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos belluis similes esse monstrauimus. Quid si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse obliuisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur; num videntes eadem, cæcos putaremus?*

Lib. 4. Consol. pros. 4.

Capvt XX.

Quale sit ingenium malitiæ à Deo prouidè permissum.

VT admiremur diuinam prouidentiam & iustitiam in peccatorum punitione, cùm nec mali nec mala pœnas suas illudant; ipsum ingenium malorum & malitiæ considerandum est, quomodo aduersus se ipsum armetur. Ipsi mali æmuli vicissim sunt, ipsa quoque sibi hostis malitia. ipsi scelesti se traducunt in exemplum, ipsa culpa sibi supplicium est. Nouit istud artificium Boëthius: *Vt probis*, inquit, *aut improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt conuenire. Quidni? cùm à semetipsis, discerpentibus conscientiam vitiis, quique dissentiant, faciantque sæpè, quæ cùm gesserint, non fuisse gerenda discernant. Ex quo sæpè summa illa prouidentia protulit insigne miraculum, vt malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum se eis dissimiles student esse, quos oderant.* Hoc fortasse in prouerbiis Salomon inuoluit, iuxta Græcam versionem dicens: *Stulti malitiam inter se partiuntur. Quia*, inquit Græcus Scholiastes, *malitiam quasi quoddam delicatum obsonium inter se diuidunt stulti.* Aptiùs tamen alius doctor antiquissimus dixit: *Insipientes diuidunt inter se malitiam, quasi communem thesaurum: quandoquidem & sese mutuo odio habent, & se inuicem mordent, & iniuria afficiunt, & sibi mutuò inuident; & ita malitiâ, ex æquo quodammodò inter se partitâ, inuicem insurgunt.*

Lib. 4. Consol. pros. 6.

Prou. 14.

Catena Græca Prouerb.

Magis festiuum & subtile est, quomodo ipsa sibi infensa sit malignitas. Designa aliquod vitium, & monstrabo ipsum sibi intolerabile, seueriùs Rhadamanto se punire. designa inuidentiam, amantem licet proprij commodi; videbis iniquam. designa iram cum suâ dulci vindictâ; inuenies acerbissimam. Etiam ipsas iniustitias iniustissimas dices. Quid iustius, quàm id quo nihil iniustius, liuor? aliena solum oculis eripit, sed ipsum subtilissimum latronem diripit, lacerat, ipsum patrem suum trucidat. Nazianzenus inuidentiam vocauit *propryciudam*; clariùs dicam parricidam, cùm parentes suos occidat. Ex S. Syncleticâ diuus Athanasius refert: *Possessorem suum primùm necat inuidia, velut vipera in lucem edita antequam aliis noceant, matribus suis exitia afferunt.* Quid miserius, quàm in inuido rerum felicitatis, cùm ob alterius merita puniatur? Anne posset crudeliùs cum aliquo agi, quàm si ob benefacta aliena laniaretur? Quid dicam? Apostata naturæ inuidus est. atque, vt alter Timon, totius generis osor. nullum, nec se amat; aliena damna optat, sua non sentit. Iudæi, cùm à Christo flagellis cæderentur in templo, noluerunt illum occidere:

In Vitâ S. Synclet.

id tamen voluerunt, cùm Lazarum suscitauit. Odit inuidus non damna sua, sed aliena lucra: emit dispendia aliorum, propriis incommoda sua ambit, vt alius amittat commoda.

Ita quoque non minùs parricida est. Rectè Socrates dixit, iracundum, cùm aliis desierit, sibi ipsi irasci: nam antequam alios lædat, se mactat. Primus ictus iræ mentem percellit, & iniuriam maiorem sibi præripit, quàm hosti imprimit. Æneas Gazæus inquit: *Iniuria facta, ei qui fecerit tamquam peccatum imputatur, estque etiam damno: quippe qui cùm fecerit, nec facti culpâ vacet, nec pœnas effugiat. Et verò qui passus fuit iniuriam, saluti potiùs est, quàm damno.* Quandoquidem ei ad felicitatem momenti multum attulit, & ad vtilitatem publicam quoque cessit hæc afflictio. Elegantissimè quoque Seuerinus dixit, *iniuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contrà faciunt oratores: pro his enim qui graue quid acerbumque perpessi sunt, miserationem iudicum excitare conantur, cùm magis admittentibus iustior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed à propitiis potiùs miserantibusque accusatoribus ad iudicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, vt culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel, si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliquâ rimulâ virtutem relictam fas esset aspicere, vitiorumque sordes, pœnarum cruciatibus se depositiuros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse ducerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus iudicibusque permitterent. quo fit vt apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur: nam bonos quis, nisi stultissimus, oderit? malos verò odisse ratione caret. Nam sicut corporum languor, ita vitiositas quædam est quasi morbus animorum. Cùm ægros corpore minimè dignos odio, sed potiùs miseratione iudicemus; multò magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior vrget improbitas.*

In Theophrast.

Lib. 4. Conf. prosâ 4.

Superbia quoque ipsa se diruit, quæ cùm sit amor excellentiæ propriæ, contemptibilem se præbet. per ea ipsa, quibus postulat adorationem sui, prouocat risum. Libido quoque delicium carnis, ipsam corrumpit. Ingluuies, etiam per vitæ officinam, mortem fabricat, per gustum anxietatem. Lepidè hoc vitium Diogenes vocauit vitæ Charybdim; ego & mentis, & virtutis, & gratiæ Scyllam. De ignauiâ quid dicam, perpetuis sibi discordiis importunâ, & molestissimâ, & tartareis suppliciis simillimâ? S. Bernardus ait: *Num tibi horum tepidorum vita inferno propius appropinquare videtur, dum intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necesse habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè sustentantur?* Auaritia fortasse in supplicio sui ingeniosior, siue iustior est. ipsa se mulctat suis votis, ipsa se abdicat suis: quæque anxia quæsiuit, magis anxia non fruitur: nam, vt amœnè Georgius Pisides cecinit,

Serm. 6. de Ascens.

Tabescit ac libidinum tota æstibus,
Expletione & auctione alens sitim,
Temulentia flammam aurea accendit magis.

Namque tam pessimum genus possessionis habet auarus, vt par sit spolio. Perinde est auaro habere, quàm carere. minus dixi: nam deterius est habere. quantum enim ad vsum, perinde est habens ac carens: quantum ad curas, quantum ad pericula, infelicioris conditionis est, dum habet. nec tantùm gratis est miser, sed vltrò. Sic incurrunt vitia, nec aliter quàm scorpio igne septus, in caput suum aculeum infigunt.

Ceterùm bona, & felicitas temporalis, cuius potissimam portionem pessimi occupant, quanto ingenio in eorumdem infelicitatem fabricata est? quot laboribus & acerbis votis ambitur? quot curis & periculis custoditur? quot doloribus & gemitibus imminuitur? ante ipsam, & in ipsâ, & post ipsam prosperitatem infelicissimi: in suorum possessione votorum suâ ipsi fortunâ infortunati.

Sic mali se torquent, sic à vitiis lancinantur, sic à suâ ipsi felicitate vruntur, vt eorum vita sui ipsius credita sit pœna, & miserrimum supplicium; dixerim inferorum. Ille philosophantium grex qui postuma tormenta negabant, inferos in hac vita constituêre, rati, aut peccatum ipsum inferorum esse, aut peccatorum vitam, cum qua componebant quidquid alij de inferis dictabant. Macrobius ex hac factione sic disserit: *Omnia quæ illic esse credidit fabulosa persuasio, in nobismet ipsis, & in ipsis humanis corporibus assignare conati sunt. Obliuionis fluuium aliud non esse asserentes, quàm errorem animæ obliuiscentis maiestatem vitæ prioris, quâ, antequam in corpus truderetur, potita est; solamque esse in corpore vitam putantis. Pari interpretatione Phlegethontem ardores irarum & cupiditatum putarunt: Acherontem, quidquid fecisse dixisséve vsque ad tristitiam, humanæ varietatis more, nos pœnitet: Cocytum, quidquid homines in luctum lacrymasque compellit: Stygem, quidquid inter se humanos animos in gurgitem mergit odiorum. Ipsam quoque pœnarum descriptionem de ipso vsu conuersationis humanæ sumptam crediderunt. Vulturem iecur immortale tundentem, nihil aliud intelligi volentes, quàm tormenta conscientiæ obnoxia flagitio, viscera interiora rimantis, & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperque curas, si requiescere fortè tentauerint, excitantis, tamquam fibris renascentibus inhærendo, nec vlla sibi miseratione parcentis: lege hac, quâ se iudice nemo nocens absoluitur, nec de se suam potest vitare sententiam. Illos autem epulis ante ora positis excruciari fame, & inedia tabescere, quos magis magisque acquirendi desiderium cogit præsentem copiam non videre, & in affluentia inopes egestatis mala in vbertate patiuntur, nescientes parta respicere, dum egent habendis. Illos radiis rotarum pendere districtos, qui nihil consilio prouidentes, nihil ratione moderantes, nihil virtutibus explicantes, seque & actus suos omnes fortunæ permittentes, casibus & fortuitis semper rotantur. Saxum ingens voluere, inefficacibus laboriosisque conatibus vitam terentes. Atram silicem lapsuram semper, & cadenti similem, illorum capitibus imminere, qui arduas potestates, & infaustam ambiunt tyrannidem, numquam sine timore victuri, & cogentes subiectum vulgus odisse, dum metuat, semper sibi videntur exitium quod merentur excipere. Nec frustrà hoc Theologi suspicati sunt. Nam Dionysius aulæ Siculæ inclementissimus incubator, familiari*

Lib. 1. in Somn. c. 10.

miliari quondam suo solam beatam existimanti vitam tyranni; volens quàm perpetuo metu misera, quamque impendentium semper periculorum plena esset, ostendere, gladium vaginâ raptum, & à capulo de filo tenui pendentem, mucrone demisso, iussit familiaris illius capiti inter epulas imminere. Cumque ille & Siculas & tyrannicas copias præsenti mortis periculo aspernaretur: Talis est (inquit Dionysius) vita quam beatam putabas: sic nobis semper mortem imminentem videmus. Æstima ergo quomodo felix esse poterit, qui timere non desinit. Hæc infelix malorum felicitas, aut infernus, aut cuius vmbra infernus videtur.

Caput XXI.

Vbi Deus puniat seueriùs peccata, in hac vitâ, an in alterâ.

TAm abest vt peccata inulta negligat Deus in hac vitâ, vt dubitare liceat, vbi seueriùs irascatur. Et credo (dicam aliquid inopinum multis, sed verissimum) magis timenda esse supplicia huius vitæ, quàm cruciatus futuræ, tantò magis, quantum culpa peior quàm pœna. Constans sapientum sensus est, peccatum maius esse malum inferno: nam nec adæquatur ipsius malitia immanitate illâ ignis. Tum infernus à Deo est, à quo nullum verè malum profectum; at supplicia huius vitæ scelera sunt, permittente Deo, non ordinante, sed negotiantibus nobis. Huius generis pœnæ carnifices nobis sumus, & auctores nostri damni. ergo extimescenda est iusticia diuina, tum maximè, cùm nulla putatur, cùm scilicet prosperantur scelera. Sup. 1. ad Rom. Sententia est vera, sed timenda D. Anselmi: *Propter præcedentia peccata multiplicantur sequentia: & Deus, qui peccatorem diu expectat vt redeat, non redeunti atque contemnenti ponit adhuc vbi grauiùs impingat. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est, & caussa peccati; aut peccatum, & pœna peccati; aut peccatum simul, & caussa, & pœna peccati. Omne enim quod priùs malè committitur, peccatum est. Sed si citius pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus obligatam peccantis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere. Peccatum ergo quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum est simul, & caussa peccati; quia ex illo oritur, vnde adhuc peccatoris animus altiùs obligetur. Peccatum verò, quod ex peccato, id est ex secundo, sequitur, peccatum simul est, & pœna peccati: quia, crescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, & quasi iam quadam fiunt in peccatore supplicia, ipsa incrementa vitiorum. Fit verò nonnumquam, vt vnum idemque peccatum sit, & pœna peccati simul, & caussa peccati.* Consentit quoque dictis suprà idem Anselmus, dum peccatum in hac vitâ pœnale plusquam infernum horruit. *Si hic*, inquit, *peccati pudorem, & illinc cernerem inferni horrorem, & necessariò vni illorum haberem immergi, priùs me in infernum mergerem, quàm peccatum in me immitterem. Mallem enim purus à peccato & innocens gehennam intrare, quàm peccati sorde pollutus cælorum regna tenere; cum constet, solos malos in inferno torqueri, & solos bonos in cælesti beatitudine foueri.*

Lib. de Simil. c. 190.

Caput XXII.

An Deus sit malis beneficus, & damnatis etiam bonus.

CEterum cum tantâ iustitiâ Dei & rigore miremur colligatam beneficentiam, adeò Deus tenax bonitatis suæ est, vt, cùm sæuiat, prosit. Huius vitæ supplicia temporaria multis iuuant modis pessimos, si non vt resipiscant, vt obstent sibi, & impetum peccandi mitigent; si non voluntate, necessitate. ipse adhuc æternus cruciatus inferorum præstat damnatis, quàm si nullo tangerentur doloris sensu. Allego fidem Ethnici. Socrates ait: *Qui iniuriatur iniustusque est, omnino est ante alios miser, miserior autem, si iniuriarum pœnas numquam luat; minus verò miser, si luat.* Christianum istud sensum satis adstruitur à Seuerino Consule, *Feliciores esse improbos supplicia luentes, quàm si eos nulla iustitiæ pœna coerceat.* Applaudit hæc D. Augustini sententia: *Cum in pœnis est natura vitiosa excepto eo quod natura est, etiam hoc ibi bonum est, quod impunita non est: hoc enim est iustum, & omne iustum procul dubio bonum. Conuince hoc euidenti ratione. Iam enim habent mali aliquod bonum, cùm puniuntur, pœnam, inquam hoc bono, cum non puniuntur, carent. Ergo infeliciores, quia pura malitia, quia solitaria miseria, sine vllius mixturâ boni. Satius itaque damnatis est plecti, quàm æternum deformes esse meris culpis, sine vllius reformatione pœna, & decore vindictæ.* Pœna enim decet maximè scelestos: ergo beneficentior Deus miseris damnatis est, cùm punit, atque beneficio æterno suis debita sceleribus persoluit.

Plato in Gorgiâ. 4. Consolat. prosâ 4. 12. de Ciuit. cap. 3.

Caput XXIII.

Cur bona & mala accidant nec bonis nec malis.

SAtis iam diximus, cur malis bona, & bonis mala; cur etiam malis mala, & bonis bona accidant. Ex quibus satis constabit altera quæstio, cur nec bonis nec malis vtralibet retributio accidat: *Nam pro Ioseph vendito* (quod Iunilius in simili quæstione aduertit) *nulla vltio fratribus irrogatur. Nec socer Moysi, pro regendo populo consilium dans, licet laudetur à Deo, aliquâ mercede donatur.* Restat quartus modus, cur ij qui neque mali aliquid per se neque boni gesserunt, bona participant aut mala, vt infantes; aut forsitan neutra, vt abortiui? Ad titulum bonorum satis est bonitas Dei; scit gratis benefacere. Regiæ liberalitatis caussa, & ratio, & ius, ipsa maiestas est. Circa malorum dispensationem magis ardua est inquisitio, cur ij qui nihil mali egerunt, cum malis nascantur, claudi, cæci, surdi, aut aliis mutilati artubus? certè ad tutelam animi efformatur corpus,

Lib. 2. de Parti. diu. leg. c. 16.

In Theophrast.

corpus. *Posteà enim, Æneas Gazæus inquit, aliqui in malitiam lapsi, non quantum vellent peccare possunt: estque illis hoc corporis incommodum, quasi quadam anima eorum diuinitus attributa custodia, atque rem rectè reputantibus saluti potius est, quàm damno: qui verò in tenebris oberrant, & sua ipsorum anima oculum maneum atque imperfectum haud respiciunt; illi solent caci illius animam, quasi pœnis inferorum affecta iam esset, sic contemptam atque abiectam iudicare. Itaque multis pro altero custode Angelo calamitas natura est. Verùm aliam etiam occultam rationem possum tibi afferre. Non in eas solùm qua modò ante pedes sunt res prouidentia lex animaduertit, verùm etiam in eas qua longo pòst tempore eueniunt, prospicit: tum qua quibusdam conuenientia sunt atque digna, vt ea eueniant, decernit. Hunc quidem, quoniam durus in seruos herus futurus esse videbatur, seruum fieri permisit: illum verò, quòd malè esset vsurus opibus, pauperem reliquit atque egenum: ille, quia decepturus & adulaturus, ac falsos statim damno affecturus erat, capite, in quo anima sedes ac vis est, lasus atque ictus est: vnde eum ipsum ratio defecit, ipseque stolidus euasit. Alij rursus proclini ad eadem facto dextra contabuit: eoque factum est, vt sibi tranquillè potiùs pacateque viuendum putet. Sed prodeat in medium cacus ille puer, qui ratione duce aliàs vti soles: de quo nobis antea quoque sermo fuit. Hic si fuerit haberet oculorum vsum vllum, certè haberet lasciuum atq; impudicum. Quare ei prouidentia oculos clausit, hacq; plagâ ipsum affectum coercuit: estque cacus hic factus Lynceo ipso felicior, quando simul etiam iustior euasit. Neque verò multis id vsu venit, quando minimè oportuit, prater naturam vt euenirent plurima, dare: sed pulchritudinis sua munus, natura quam Deus ipse constituit, vt ne tota turbata tandem euerteretur, saluum atque integrum relinqui. Ac rursus hac vt euenirent, oportuit concedi, vt ei quod pulchrum est, eo quod deforme est opposito, quantoperè excellit pulchritudo, vnde esset sumus natura decor, cognosceremus. Perfectior enim penes eos est & plenior boni cognitio, qui malorum aliquid experti sunt. Ac, quod grauissimum est, non vna eademque est huius medicina ratio. Hac enim prouidentia medicina omnia quidem curat, non autem vnum idemque medicamentum omnibus affert, sed ad alios morbos pharmaca alia profert: quando, cùm morbi sint multi & varij, ars quoque ipsa multiplex sit necesse est. Hic quidem eo ipso quòd nihil videt, malis etiam amoribus prohibitus atque exclusus est: ille etiam hoc aspernatus remedium, aliquo alio acutissimus oculus pradito longè vehementiùs ad libidines fertur, ac propterea alio quoque remedio opus habet. Vnde & interdum flammâ & ferro coercetur. Aliis ad temperantiam pecuniarum inopia sufficiens remedium; aliis aliud salubre fuit. Neque idem pharmacum omnibus adhibitum. suntque etiam cuiusque morbi remedia multa & varia. Quâ de causâ ars quoq; ipsa est, & habetur illustrior. Verùm qui medica facultatis huius est ignarus, is, si quod anteà sibi nec visum nec exploratum medicamentum videt, medicum ipsum conuitiis statim petit. Solent enim qui sine ratione & doctrinâ medicam artem aggrediuntur, cùm vnum quoddam medicamentum cognorint, illud ipsum omnibus agrè affectis semper adhibere, nullâ natura, temperamenti, loci, atatis, morbi habitâ ratione: quarum rerum eum qui peritus sit artis medica, nihil omnino praterisset. Existimandum est autem omnino, nec paupertatem, nec morbum, neque quecunque alia, qua vulgò videntur & dicuntur mala, his qui boni sunt, esse mala, &c. posteà rationem reddens cur nonnulli infantes moriantur, dicit: Etenim anima, si citiùs recedat, materiam cui formam dedit, eo ipso ornauit: ipsa verò citra detrimentum suum discessit, quando generationis experimentum lucrata est, & opposito sibi corpore mortali, quantò prastet immortalem esse, pleniùs atque meliùs cognouit. Denique etiam immortalitatis rationem mortali corpori infeuit, atque homines reliquos edocuit, ne omnia natura credant: neque enim hac dominium vita habet. Prouidentia, non natura munus hoc est.* Expurga hanc sententiam Originiani & Platonici erroris odore, nec insulsam inuenies. Posteà subdit: *Iam si pater eius qui periit filij, iniustus fuit, vt maiora dolore affectus, aquior ac melior euadat, eo casu minimè potuit impediri. Sin autem iustus fuit, hoc ipso ad illustriorem virtutis probationem deuenit. Nihil enim fortasse puer ille preclarè & fortiter facturus fuerat: alioquin suprà quàm sperari vel optari poterat, saluus conseruatus esset. veluti sæpè & multùm vsu venisse ferunt, vt quòd Pelias, Telephus, Cyrus feris obiecti, ab his nutriti atque educati sunt, quibus pascendis ac nutriendis expositi fuerant.*

Sunt præterea aliæ caussæ communes multis ex dictis: licet namque infantes innoxij sint sine actuali reatu, non sunt parentes eorum: atque in diuinis ritibus fit, multorum scelera in aliis vindicari. Quare genitorum scelus in paruulis licuit expiari. Deinde non sunt verè mala, & possunt ad bonum esse, aut publicum, aut priuatum. Quis scit an, si adoleuisset paruulus, qui statim obiit, postquam tinctus fuit, & & initiatus Christo, non pessimus futurus esset, & damnandus? quare immatura mors gratia potiùs credi debet. Denique licet mala & morbos subeant, merebuntur, cùm originali scelere infecti nascantur, & Deo odibiles.

Capvt XXIV.

Cur Deus non crearit omnes in gloriâ.

Quoad diuinum ius, & summam dominantissimi arbitrij & licentiæ eius potentiam obiici potuit, cur non per compendium totius mali, ærumnarum, scelerum, damnationis, in gloriâ nos creauit Deus? cur opus erat per ambages huius vitæ, per circuitus natiuitatis & mortis, per salebrosos calles eò nos ducere, vbi statim locare potuit, quò tandem peruenturi eramus, si initio statuisset: accidisset fortunatius, sine dispendio tot creaturarum pereuntium errore interis. Hócne pacto suæ & nostræ fortasse prouideret feliciùs gloriæ? Non ita puto; nam vbi decor virtutis? vbi gloria nostra? vbi tantus honos, promeruisse gloriam? vbi gloria Dei, remunerasse? & voluisse gratificari, & gratuitò largiri: voluisse obstringi nobis, voluisse debere, qui omnia & omnibus dat, cuius omnia sunt? vbi reuerentia & timor

maiesta

maiestatis ipsius? vbi fida præsumptio bonitatis? vbi admiratio misericordiæ eius? vbi ostentatio diuitiarum eius? vbi experimentum sapientiæ eius? vbi amoris? & vt tandem dicam, vbi IESVS meus pro me mortuus? vbi gloria hæc Dei? vbi gloria hæc hominum? quæ comparatio potest esse cum gloriâ Dei omnium hominum interitus? minùs quàm vermiculi, aut culicis calcatio ad honorem, ad gustum maximi Regis. quæ comparatio cum vno IESV, omnium huius vitæ ærumnarum? inferni cruciatus tolerarem consolatus Christi natiuitate.

Sed & gloria ipsa quodammodò conditur, & plus dulcescit præuiis passionibus & periculis. Venustissime S. Isidorus Pelusiota labores vocauit ἐφόδιον μείζονος εὐδοκιμήσεως, *viaticum melioris complacentia gloria*: nam sensum felicitatis acuit memoria anteactæ miseriæ, atque quasi multiplex lætitiæ fœnus parit dolor præteritus, ipsam quoque securitatem dulcorant discrimina transacta. Iunilius quoque Africanus
Lib. 3. de Part. diu. leg. idem quod nos inquisiuit: *Si omnia quæ in præsenti sæculo gesta sunt, ad futurum respiciunt, cur opus erat vt à Deo præsens sæculum fieret?* & respondet, *Quia decuit, vt rationales creaturæ priùs discerent & exercitarentur in dubiis, ac tunc æternis posteà fruerentur: & meritò data viderentur probatis, & gratiora fierent reminiscentibus transacta certamina, & plus glorificarent donatorem, qui pios in hoc sæculo iuuat, & vt vincerent, & victoribus æterna præmia concederet. Itaque præcedentes labores obsonant sequentem beatitudinem, discrimina condiunt securitatem, & quodammodò donatrem magnificant, dum donum cumulant, cùm placidius faciant.* Seneca quoque dixit: *Antecedens metus lenocinium est muneri.* De petrâ mellis saturatos Hebræos Scriptura dicit. si audimus Chrysostomum, hoc accidit, cùm aridus Israël aquas è petrâ erumpentes hausit, quas sic condierat præcedens æstus & sitis, vt dulciores melle viderentur, & dulcissimo sapidiores nectare. Allego quoque naturæ suffragium philosophiam. Appositè Xenophon dixit: *Illud sanè sciendum est, eò bona maiorem afferre lætitiam, quò magis quis labore antecedente ad ea perueniet: labores enim obsonium sunt bonis viris.* Cyrus vt magnificum epulum & suauius suis exhiberet, adornauit id præuio sudore, & ingentibus præcedentis diei laboribus; magnam siluam iussit succidi, vbi posterâ die conuiuium celebrauit, tantò iucundius, quantò labor hesternus molestior. Sophocles quoque dixit: *Labores cùm iam abiere, dulces sunt.* Ergo si sola laborum mors & alienatio tam grata est, qualis erit successio gaudij, & commutatio in lætitiam, cuius quidem saporem acuent incredibiliter?

Præterea maiestatem ipsius gloriæ decebat aliquis aliunde apparatus laborum, & hos alibi adornari, qui ibi aptarentur: nam & *malleus &*
3 Reg. cap. 6. *securis non sunt audita in domo Domini.* Hoc sic intelligendum esse, Aithardus disertissime docuit. *Quòd ante ædificationem templi, dum adhuc lapides in monte Libano extiterant, adeò quadrati fuerant & politi, quòd in ipsâ ædificatione & structurâ lapideæ sibi conuenienter aptarentur ad inuicem, & facillimè sine tunsione aliquâ iungerentur. Nam anteà ad extrahendos lapides & quadrandos malleus & securis plurimùm necessarij extiterant. Sed hoc multò melius, multoque verius de illâ cælesti ædificatione, quam verus Salomon Iesus Christus de viuis lapidibus quotidie ædificat in cælis, accipitur. Vbi nec malleus resonat nec securis, sed magis gratiarum actio, & vox laudis. De domo etiam spirituali, quam iugiter ædificat in sanctis, conuenienter potest intelligi. Nam multo sudore, multoque labore fundatur, securique ac malleo plurimùm laboratur, antequam ad illam quietem, & illam pacem, quam solus Iesus inhabitat, veniatur. Vt ergo formentur lapides in Libano superiore, primò extrahendi sunt à Libano inferiore: vt formentur in charitate Dei, eruendi prius ab amore sæculi. Eos autem inde elicere & extrahere valdè est difficile. Vt enim mundus naturalis ex quatuor compactus est elementis, sic & ipsi in mundo quodam vanitatis, velut ex quatuor ligantur vinculis. Hoc ipsum siquidem eos ibi detinet, quòd sunt in Libano monte, id est, quòd mundus eis candescit, arridet & blanditur, quòd in viis suis prosperantur, & quod forsitan ad aliquod ibi culmen honoris sublimantur, aut expectant sublimari. Detinet etiam eos moles propria, id est carnis suæ delectatio: propria quoque durities, id est mentis suæ obstinatio. Aliorum quoque lapidum connexio, id est carnalis, quam ipsi ad alios, & alij ad ipsos habent, affectio, Proinde inimici hominis domestici eius: non enim ipsi in ædificium spirituale intrare volunt, nec familiares suos intrare permittunt. Hæ sunt squamæ se prementes. Hîc profectò malleus & securis sunt necessarij. Hîc exercendi sunt, & audiendi, si fortè vel in eorum ictibus in lapidibus huius forma Libani, quæ eis candescit, possit confundi, moles attenuari, confringi durities, compages dissolui: vt sic à massâ perditionis dissoluantur, & à Libano inferiore auellantur, auulsi cadantur, poliantur, & in Libano superiore quadrentur atque formentur, in domus spiritualis structuram mittantur.*

CAPVT XXV.

An decorum fuerit Deum fieri hominem.

SAtis mihi quæ diximus sunt rationabilia, vt omnes diuinos actus etiam impius videat, non solùm excusatos, sed laudatos, imò necessarios decori diuino, vsuique humano. sic fieri, sic esse decuisse, sicut sunt. Videbit etiam ab impiis aut probatos, aut desideratos, ipsi illi qui negabant Deum esse Critias & Euripides, optabant fuisse ad humana commoda. Ad gustum Aristotelis, licet ignarus esset Trinitatis, Deus trinus est. quod etiam Mercurio, quod etiam Platoni valdè arridet. Epicurus ingratus prouidentiæ totius religionis fundamento, commendauit tamen religionem & cultum Dei. Mortis legem probauit Zaleucus, etiam, si mors non fuisset, statuendam censuit. Origenes, qui æternitatem inferorum non credidit, credidit vtilitatem eius, si foret, ad compendium scelerum. Affluentiam diuinæ beneuolentiæ per mala ipsa exundare etiam pessimi agnouerunt, & extollit Seneca. Omnia, quæ indigesta multis, & difficilia in gubernatione Dei sunt, comprobata aut exoptata reperio ab ipsis Ethnicis, vsque ad humanitatem illam Dei, quâ humani

humanitatem assumpsit. Aggæus vocat Christum *desideratum cunctis gentibus*. An quem ignorabant, exoptarunt? Iudæi promissum sibi & reuelatum Messiam concupere poterant; Græci tamen, & ceteræ nationes ignaræ salutis, quomodo illum concupierunt? Ignaræ vtique erant futuræ salutis, non præsentis morbi, non damni; vnò pondus tot malorum pænè desperatis extorsit, si non spem, votum, humanam medicationem non parem damnis & inutilem censentes. non sunt ausæ sperare diuinam, sed præsumere, atque ipsa malorum moles coëgit exoptare. Nonnulli è Gentibus fuerunt, qui Deum hominem factum iudicarunt vnicum humanarum miseriarum antidotum, atque id maximè optarunt, vt eo doctore morum genus frueretur humanum. Hoc votum occupauit Platonem, qui in suis Legibus ait: *Mensura rerum omnium non homo, sed Deus est, maximè verò si Deus fiat hom[o].* Idem rogatus quamdiu ipsius legibus foret acquiescendum, *Donec*, inquit, *aliquis sacratior homine in terris appareat, qui fontem omnibus veritatis aperiat, quem denique sequantur omnes.* Idem sensus sapientiorum commendauit narrationem de Hercule, in quâ filium Dei exemplum agendi patiendique architectati sunt. scilicet quod fingebant, desiderabant. Idem votum figmentum Mercurij expressit, & repræsentauit ad malorum medicinam aliquem Dei filium mittendum. Tam sunt vtilia nobis, tam festiua etiam rationi perspicacium & sublimiter sentientium, tam ex voto nostro, quæcumque pro gubernatione humanâ Deus sanxit. Atqui, licet nulla nobis constaret ratio, sat erat ad fidem prouidentiæ, & totius supellectilis eius beneuolentiæ, prudentiæ & facultatis, vnica dignatio incarnationis. Non decet minus dare diuinis, quàm humanis. Socrates, cùm obscurissimum Heracliti librum perlegisset, rogatus quid sentiret, *Quæ intellexi*, dixit, *præclara sunt, puto etiam præclara esse quæ non intellexi.* Ne rusticiores simus ingenio Dei, præclara, benignissima, amatoria sunt maiora prouidentiæ opera. Idem de totâ censendum. An Deus negligere iam humana potuit, cùm sic ad ipsum spectent, vt non modò humanus, sed homo sit? quomodo non sustentabimus omnem spem redimendæ miseriæ, cùm vltra spem videamus eumdem cum miseris Deum? Malum præsumi non licet, cùm tanta bonitas pateat. oppignorat quidem hæc vna significatio bonitatis omnem fidem ad præsumptionem totius beneficentiæ. Purgare vtique potest omnes sinistras opiniones euidentia ista amoris. Iam si quæras rationem, cur Deus factus homo; satis erat afferre istam, esse ad fideiussionem ipsius bonitatis, ad auctoritatem eius operum, ad merendum omnes nostras opiniones pro bonitate ipsius, etiam in malis, aut ex malis, ad figendam omnem nostram spem rebus adhuc desperatis. cùm vltrò videamus fecisse, quæ non auderemus sperare, quid faciet rogatus? quid solicitatus votis, precibus? & denique ad processum beneficentiæ, & complementum amoris erga suum hominem. Egregie Tertullianus ait: *Si creator eius est, suum meritò amauit.* Meliùs adhuc S. Augustinus: *Nec horruit Deus hominem induere, quem ad suam Patrisque imaginem figurauit. Vnde libens Dei Filius voluit hoc esse, quod fecit: nam ideò Deus noster Filium suum misit ad hominem liberandum, vt cui dixerat, Faciamus hominem, ipse etiam liberator esset, qui fuerat & creator.* Beneficentiam quoque Chrysostomus commendans ait: *Non enim semetipsum humiliasset, nisi nos esset exaltaturus. natus est enim secundum carnem vt tu nascerere spiritu: natus est ex muliere, vt tu desineres filius esse mulieris: quia cum verus & dilectus Filius sit sempiterni Dei, etiam Dauid filius esse dignatus est, modò vt te filium faceret Dei. seruum patrem habere dignatus est, vt tibi seruo patrem faceret ipsum Deum.*

De Legibus.

De Carne Christi c. 4.

Serm. 17. de Temp.

Hom. 2. in Matth.

Hanc maximam solicitæ prouidentiæ significationem importunè versemus. Non amplioribus impensis, non vigilantiori curâ sui ipsius salutem (liceat hoc comminisci) si periculum posset diuinitas subire, solicitatior Deus esset, quàm nostram negotiatus est. non posset plus pro se fecisse quàm pro nobis fecit, quàm tulit. Tanti nos fecit, quanti si fuissemus dij: ac si hominis valor non minori constaret, quàm Deo. pretium enim hominis Deus fuit. Sublimiter Eusebius Emissenus dixit: *Magnum quidem mihi est de Deo quòd esse me sentio opus suum, sed multò plus est, quòd transisse ipsum video in pretium meum: quandoquidem tam copioso munere ipsa redemptio agitur, vt homo Deum valere videatur. Profectò licet non valemus infinitum, æstimat Deus infinito.*

Hom. 6. Pasch.

Decus solum tantæ benignitatis in medium venire potest. At si maximæ benignitatis opus, cur non decens? si summæ dignationis, cur non dignum? Quidquid beneficum, decorum Deo est. An quia excellens benignitas, erit sibi iniqua? an se perdet, quia lucratur omnes? Angustas opiniones hominum amplissima Dei charitas superatura erat, & molitura aliquid vltra spem, vltra vota, vltra sensum nostrum. Tantò magis decorum Deo, quantò minùs videretur indecorus. Sensum Ethnicorum allegemus, num decuisset diuinitatem hoc hominis studium, tanta pro homine dignatio, tanta patientia. respondeat Plato aliquis: *Si amor auctor fuit, asseuerabit decuisse istud priuilegium amoris.* Cognouit tenacem honoris esse, etiam in humilibus, & sine iacturâ gloriæ posse vilescere. totum istud opus amoris facinus est. amor inopinabile hoc mysterium architectatus est. Optimè Guitmundus in Confessione Trinitatis scribit: *Mori autem, tùm alia multa rationes quibus nos redimeret suppeterent, voluit, vt & diabolum iustitiâ magis quàm potentiâ vinceret, & quantâ charitate reducat nos, ostenderet. Hinc est quòd de Spiritu sancto conceptus dicitur, quia Spiritus sanctus charitas est, & totum hoc mysterium charitas operata est.* Amoris consilium accedit. non alia Trinitatis persona carnem nostram induta, sed illa quæ Sapientia est Patris. Idem Archiepiscopus Auersanus ait: *Mortuus est homo per insipientiam, oportuit eum viuificari per sapientiam. incarnata est igitur Dei Sapientia, vt deleretur hominis insipientia.* Accedit ingenuitas maiestatis diuinæ. Seneca sic alloquitur Imperatorem Romæ: *Hæc summa magnitudinis seruitus est, non posse fieri minorem; sed cum diis tibi communis ista necessitas est: nam illos quoque cælum alligatos tenet, nec magis illis descendere datum est, quàm tibi tutum. fastigio*

In Symp.

In Conf. Trin.

Lib. 1. de Clementiâ cap. 8.

tuo

tuo affixus es. Libera tamen est Dei veri maiestas, ingenua, & maior omni maiestate, cui descendere liberum fuit, tutum, honorificum, sublime.

Caput XXVI.

An decorum sit Deo, in cibum praeberi.

Eadem excusatio est instituendæ Eucharistiæ ab illo priuilegio amantium tota est amoris artificium, quare summè decet Deum, &, iuxta Platonem, gloriosissimum erit opus in omni etiam humilitate. Sed & ingenium amatorij huius inuenti Deo dignissimum censeo; si Deo dignum amare. At, credo, nihil dignius diuinitate quàm charitas; nam & ipsa est. vbi autem amoris ritus feliciùs celebrarentur omnia vnientis transformantisque, quàm in alimenti vnificâ transmigratione substantiæ? Prima & nobilissima vota dedicat vnitati amor. At humanus, quia infirmus, hac ipsâ ingenuitate mulctatur, sui voti impos: diuinus tamen valentissimus vota sua nouit negotiari. Nec industris,& modus implacidus rationis humanæ, siue quia Deus est amor, siue quia est amans. Anacreon duxit non fortunatiùs sulicitaturum corda amorem, quàm si intra pectus conderetur ipse, & se pro telo iactaret in viscera. Ecce inuentum amoris diuini, quod somniauit Ethnicus, exsctum vides. nequeunt tanta esse humana ingenia & vota, quæ non vicerit diuina beneuolentia. Sed & titulum amantis non dedecet alimenti nomen. Regina Cariæ dilecti sponsi corpus consumpsit, ad affectationem charitatis, conata quo potuit modo vniri amato, & excogitauit, per cibum & potum hauriens, quod vnlnit fieri. Aruuacæ effossa & eruta dominorum, vxorum, cognatorumque corpora titulo charitatis absumunt. Esmolpus testamento iussit omnes charos qui aliquid hereditatis & legata à se acceperunt, hac lege & conditione accipere, vt corpus suum comederent, admonens amicos ne recusarent quod inberet, sed quibus animis spiritum suum deuorauerant, iisdem consumerent corpus. Legitimum quoque fuit apud alias gentes, vt à propinquis aut amicis consumerentur cadauera; nec aliud genus hereditatis iudicatum excellentius, quàm substantia defuncti.

Hoc speciali ratione video in Iesv magis charitate ipsius dignum. nihil in terra habebat, ex quo nos heredes instituere posset, nihil quod legaret: nam nihil diuitiarum habebat, vestes adhuc illi ereptæ, nec supererat vbi caput reclinaret. nihil deliciarum, qui vir dolorum erat; nihil honorum, qui opprobrium hominum, & abiectio plebis dictus fuit. Vnde suam charitatem moriturus nobis explicaret? nisi seipsum in testamento relinquens, qui nihil nisi se retinebat. Paterna charitas inuincibilis licet,& filialis reuerentia minori nexu fundantur. Parens & natus ideò amantur, quia sunt duo, cùm fuissent vnum. diuisa enim substantia patris commodatur filio. Nodus arctior constat per Eucharistiam: nam sunt vnum qui fuerant duo. Cur non decentissimum Deo, per subuersionem consilij hostilis reparare nos, & per ea ipsa quibus inuadimur, defendi? per gulam lapsi fuimus, per carnem inquinamur scelere naturæ. At si cibus nos necidit, cibus nos resuscitat; si caro nos deturpauit, caro expiat. Hic stylus diuinæ gubernationis, nou minori opolentiâ ruinam sarcire, quàm ipsa constitit. contagio carnis Adami deformantur infusæ corporibus animæ; oportuit contactu carnis Christi reformari. Quemadmodum qui caro Adami fuimus, contaminati eramus, sic eùm caro Christi fimus, expiamur. Industriam tanti miraculi inuenit prudentia diuina, vt caro Christi fieremus, huius Sacramenti participes. Compingimur Iesv vnione mirifica, naturali, substantiali, non metaphotica; vt iam sic placeat Iesv caro nostra, quòd æstimet suam. & quemadmodum suam è morte vindicauit, sic nostram resurrectionis decorabit honore. Verè Algerus lib. 1. dixit: *Ita verè & perfectè communicauit nobis se ipsum, vt, visibiliter etiam corporis & sanguinis sui mirifico Sacramento Ecclesiam sibi vniens & concorporans, tanta gratia insigniret, vt ipse caput eius, & ipsa esset corpus suum, non nomine tenus tantum, sed in veritate sui corporis verè sibi concorporatum, vt in illo nullius gratia nobis esset diuortium, cum quo nos solidaret tam vnica vnitatis Sacramentum: certumque esset hoc pacto, nos cum ipso per ipsum similem dignitatis obtinere gloriam.* Gestio dicere, iuxta plura Sanctorum sensa & dicta, tantæ vnionis esmis reuerentia magnos in animam refundendos fauores. Et præterquam quòd immortalitatis impassibilitatisque prærogatiuam obtinebant participes Dominicei corporis, non solitario iure animæ tale corpus prometitæ, sed sui corporis ratione & iure iam vnius eum corpore Christi Domini. Nam etiamsi nulli alij homines ius resurgendi haberent, illud haberent qui corpus Domini manducant, iuxta Irenæum, Nicænos Patres, & nonnullos, licet recentes, Theologos grauissimos doctissimosque. Fingo casum, vt expromam quod veneror eum sanctis Patribus, quod gratulor, quod demiror; si, postquam iustus homo corpus Christi se fecit, dignè & deuoto affectu communicans in hoc Sacramento, omnis ab illo habitualis gratis tolleretur sine culpa sua, volente sic Deo extraordinaria aliqua lege, nihilominùs mansurum heredem resurrectionis ob vnitatem eum carne Christi; atque processuram complacentiam Dei in animum: nam si per carnem communicatur displicentia Dei in filios Adami, cur non posset per carnem sanctam communicari complacentia in membra Christi? Filij Adami fuimus, sed membra Christi sumus. Nam & gratos manere Deo, sine qualitate habitualis gratiæ actu existente, non repugnat, & fatentur grauissimæ censuræ viri. Veræ charitatis actus iustos nos reddit, imò cuiusuis virtutis actio digna æternitate gloriæ, sanctus nos sanctitate operum facit, vt, licet orbaremur posteà qualitate gratiæ, dum sine culpa nostra esset, heredes nihilominùs gloriæ maneremus, quod grauissimi & Catholici Doctores fatentur. Sunt enim (ablegata acceptatione extrinseca) aliæ formæ sanctificantes præter habitualem gratiam existentem actu.

Lib. 1. de Sacram. c. 3.

P. Vásquez sæpè 3. part. to. 2. disput. 136 cap. 5. n. 55. & 1. 2. to. 1. disput. 203. c. 4. & disput 220. cap. 5.

Quæ nec caro nostra per coniunctionem

& vnionem cum carne Christi, resurrectionis speciale ius lucrata, illud amitteret, etiam si nudaretur anima qualitate gratiæ, sine culpâ tamen. *Non enim*, Algerus inquit, *esset misericordia Dei & iustitia condignum, si eos repelleres à regni sui consortio, quibus tam familiariter vniri dignatur in mundi exilio, eisque honoris vicissitudinem non rependeret in manifestâ visione sua maiestatis: nam quomodo ibi fieret diuersum, quod hic factum est vnum?* Idem ait: *Non enim est sine magno gratia priuilegio, quòd Deus etiam corporaliter humano corporis & cordis vti dignatur diuersorio: nec tantùm ad hospitandum, vt in templo suo, sed ad incorporandum sibi, vt membrum capiti suo. Quid enim ad salutem nobis deerit, cum ille qui salus est omnium, nobis vnitus fuerit?* Ploœ qui iustus æstimator sit eorum quæ Patres & plures Theologi seriò dicunt de vnione substantiali, reali, naturali, quæ post hoc etiam Sacramentum manet inter communicantes dignè & carnem Christi, cum iure resurrectionis gloriosæ, absurdum hoc non credet. Nam restaret animæ sua dignitas & meritum ex precedenti affectu & amore erga IESVM, cui per Eucharistiam incorporatur.

In hoc Sacramento, non tantùm vna caro cum Christo simus, sed vnus spiritus; nec tantùm corpus nostrum honoratur, sed anima. Quis non miretur egregium hoc amoris inuentum, mirum vnitatis artificium? Coagulum Ecclesiæ, caro & sanguis Christi sunt: per hæc mysteria non tantùm simus vnum cum Christo, sed inter nos: ardentissimâ enim charitate congelamur arctiùs: nam si vniti Christo, & Christus nobis, nos quoque inter nos per Christum vniti. manus idem corpus constituit cum capite, & cum aliâ manu: brachium vnum corpus est cum capite, & cum pede.

Sed quod præcipuè in hoc Sacramento mirandum, arctissima est vnio cum carne & spiritu & diuinitate Christi. Hoc contemplata S. Teresia in Meditationibus super Orationem Dominicam ausa est dicere: *Maius fuit hoc beneficium quàm fieri Deum hominem. in incarnatione non deificauit nisi animam & carnem suam, vniens illam cum suâ personâ; at in hoc Sacramento voluit Deus deificare omnes homines, qui melius aluntur cibis quibus à pueritiâ nutriti sunt: cumque in baptismo geniti fuissemus ex toto Deo, voluit vt ex toto se aleremur, iuxta dignitatem filiorum quam nob s tribuit.*

Atqui, ad fidem prouidentiæ, quod maius auctoramentum amoris, & eius oppendicum curæ, solicitudinis, dignationis, quàm suo corpore, suo sanguine Deum nos alere? Numantiâ captâ inuentæ sunt matres, quæ liberorum tenerent semesa in sinu corpora, nulla quæ filios ex se nutriret. Plusquam maternum affectum erga nos IESVS habet. habeamus nos erga illum filialem, imò & maternum, faciendo voluntatem Patris eius.
Matth. 12. Ipse Dominus disertè ait: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, ipse meus frater, & soror, & mater est.* Egregiè Galfridus hortatur: *Diligamus ergo Dominum Iesum Christum, tamquam filij: quoniam ipse, vt audio, à nobis maternum non dedignatur affectum. Neminem enim respuit matrem suam fieri, qui ab omnibus vult Patris voluntatem impleri. Et quia certiùs atque affectuosiùs ab homine diligi voluit, filium sese hominis non modò fecit, sed etiam nominauit toties.* Vtrùm verò & ipse nos tamquam mater diligat, imò & matris amorem propria charitate transcendat, idem ipse in Propheta declarat. ait enim: *Et si mater oblita fuerit, vt non reminiscatur filij vteri sui, ego non obliuiscar tui.*

Præterea, quantum ad fiduciam, iuuat ipsum Christum complecti, osculari, & ipsi incorporari. Fimbriam vestimenti eius reputauit mulier fluxum sanguinis duodecim passa annis, inueterati morbi remedium; quid faciet amictus diuinitatis, ipsum Iesu Christi corpus, ipsa caro, ipse sanguis Filij Dei? Optimè exclamat S. Petrus Rauennas: *O quid ista vidit habitare in interioribus Christi, qua in Christi fimbriâ diuinitatis totam vidit inhabitare virtutem! O quam docuit mulier, quantum sit corpus Christi, qua in fimbriâ tantum Ecclesia monstrauit! Miseri qui quotidie corpus Christi tractamus, & sumimus, & nostris vulneribus non curamur: imò, quod magis flendum est, mulier tulit medicinam de vulnere, nobis medicina ipsa retorquetur in vulnus. Non enim deest Christus infirmantibus, sed fides.*

CAPVT XXVII.

An decorum fuerit, Deum passum & mortuum esse.

QVod autem Gentibus stultitia est, visum Iudæis scandalum, Deum hominem mortuum fuisse, laboribus saginatum, & per totius patientiæ pericula commendatum; summa sapientia est, & decentissimum Deo. Cyrillus Ierosolymitanus non solùm gloriosam dixit crucem Christo Iesu, sed gloriationem gloriationum. In primis allego priuilegiariam amoris legem apud Platonem, per quam nihil vilescit quidquid amore fit, etiam vilissimum, commendante charitate omnem humilitatem. Hanc rationem alibi disserüi; nec opus est inculcare: iuuat solùm addere Christianam pij Balduini sententiam, quæ Platonicam & Philosophicam consecrat. *Christi*, inquit, *charitas in morte Christi violentior fuit, quàm Iudæorum iniquitas; nec potuit iniquitas, nisi quantum permisit charitas. Iudas Christum vel Iudæus morti tradidit; & hoc ex maligna iniquitate. Tradidit Pater Filium, tradidit & se Filius, & hoc ex charitate: nec traditionis rea est charitas; sed innocens est etiam in morte Christi. soli enim charitati licet quidquid libet, & impunè. sola Deum cogere potest quasi imperiosa. Hæc de cælo Deum deposuit; hæc in cruce posuit, hæc tam innocenter quàm salubriter sanguinem Christi fudit in remissionem peccatorum. Ergo gratiarum actio tota pro salute mundi charitati debetur: qua ita nos vrget violentiâ sua rationis, vt par sit nos tantum Christum diligere, quantum Iudæus potuit odisse. Humanum fortè dico propter infirmitatem cordis nostri. Indignus est enim amici nomine, qui minùs diligit, quà inimicus odit. Indignus est remissione peccatorum, qui sic amanti vicissitudinem amoris redamando non reddit: sed qualem potest,*

ne

ne dicam parem. Nam parem quis potest? Non sit nobis pretiosior sanguis proprius, quàm amor Christi. Ergo si amare, dignum Deo est, nihil indignum erit quod amatorio impetu fecerit; quantò magis pati, quod ipsum amorem maxime commendat? Tam abest vt patientia IESV indigna maiestate sit, vt non solùm eam suus amor commendet, qui commendat etiam vilia & abiecta, iuxta Philosophos, sed ipsa commendet amorem omnia commendantem.

Satis iam actiones diuinæ fidem amoris præstiterunt. oportebat per omne periculum explorari, scilicet per passiones. Melleus totus diuus Gregorius ait: *Quia nos videlicet minùs amare, nisi & vulnera nostra susciperet: nec vim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc quod à nobis tolleret, ad tempus ipse sustineret. Passibiles quippe mortalesque nos reperit, & qui nos existere fecit ex nihilo, reuocare videlicet etiam sine suâ morte posset à passione.* Nos itaque quia amati à Deo, vulnerauimus illum. Vt vulnera sui amoris per vulnera sui corporis significaret, ipse IESVS dulcissimè affatur animam: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum.* Sed & dignus est Balduinus, vt iterùm audiatur. *Quæ soror dicitur & sponsa, cur vulnerasse dicitur cor fratris & sponsi? An & amor sua vulnera habet? Habet vtique: facilis enim & promptus vulnus tam suaue, quàm salubre & sufferre pariter, & inferre. Attendamus igitur quomodo sponsus cor suum à sorore & sponsâ vulneratum dicat: nec semel dicit, sed secundò ingeminat vulnus, &c. Nempe propter nimiam charitatem quâ nos dilexit, cùm essemus mortui peccatis, vitam nobis desiderauit, & sibi mortem. Hinc eius vulnera in cruce suspensi: hinc peccatorum nostrorum vulnera sunt sanata: hinc nobis salus est ministrata. Desiderium ergo nostræ salutis, & pro nostrâ salute desiderium propriæ mortis duo vulnera sunt; alterum amoris, alterum doloris. imò vtrumque amoris: vtrumque enim desiderium de amore processit, vtrumque amorem probat ipsâ iam patientiâ sigillatum: vtrumque plus illum sauciauit, quàm claui, quàm lancea.* Deuotissimè Drogo ad illam Christi in cruce querelam cùm dixit, Sitio: *Domine quid sitis? Ergóne plus cruciat sitis quàm crux? De cruce siles, & de siti clamas, Sitio. Quid? vestram fidem, vestram salutem, vestrum gaudium. Plus animarum vestrarum, quàm corporis mei cruciatus me tenet, & si non mei, saltem miseremini vestri.* Audi ex S.Ambrosio, quantum præstet auctoritas probatæ tantâ patientiâ & contemptu sui charitatis, aliis negotiationibus amons; sic fatetur: *Plus, Domine IESV, iniuriis tuis debeo, quòd redemptus sum, quàm operibus, quòd creatus sum.* Quare optima est conclusio Tertulliani: *Propter hominem omni se humilitate deiecit vsque ad mortem, mortem autem crucis: amauit vtique, quem magno pretio redemit.*

Deinde non indigna est diuinitate tolerantia. Allego sensum naturæ, & ipsorum Ethnicorum suffragium, qui cùm filium aliquem dei suum Herculem ad exemplar virtutis proposuissent, laboribus etiam exornarunt, & omni consecrarunt patientiâ. Huius gloriam lego ab Ethnicis commendatam, etiam per ignominiam crucis: de quâ Lucius Florus nec confundendum censuit, nec indignum maiestate supplicium. De Regulo sic loquitur: *Nec vltimo siue carceris, supplicio deformata maiestas; imo his omnibus admirabilior. quid aliud quam victus de victoribus, quia Carthago non cesserat, de fortunâ triumphauit?* Hæc Ethnicus de patientiâ hominis. Quantum Christianus gloriabitur de patientiâ Dei? Dicam cum S. Ambrosio: *Decora facies, quæ non erubescit auctorem, quæ non confunditur redemptore.* dicam cum Tertulliano: *Quodcumque Deo indignum est, mihi expedit. saluus sum, si non confundar de Domino meo. Qui me, inquit, confusus fuerit, confundar & ego eum. Alias non inuenio materias confusionis, quæ me per contemptum ruboris probent benè impudentem, & feliciter stultum. Natus est Dei Filius; non pudet, quia pudendum est. & mortuus est Dei Filius; prorsus credibile est, quia ineptum est. & sepultus, resurrexit; certum est, quia impossibile est.* De ignominiâ Reguli non confusi Romani, sed gloriati, quia pro illis vtilitate passus, & affixus cruci: cur homo potest erubescere, indignum arbitratus quòd pro se Deus passus vtilissimè sit? Audi Theodotum Ancyranum Episcopum, cuius in Concilio Ephesino hæc de cruce & cruciatibus IESV leguntur: *Nequaquam ergo hæc passiones appelles; sed passionum nostrarum potius sanitates, & noli mihi membra Virginis ad opprobrium offerre diuinitatis: non enim horum indigna natura est, licet aduenientes contumeliarum passiones nobilitatem corporis deuastarint.* Audi quoque Laurentium Iustinianum: *Fecit autem antidotum spirituale, sputo, aceto, felle, sanguine, flagellis, irrisione, opprobriisque compositum, quo vulnera, dolores, tentationes cruciatusque leniuntur nostri.* Vocabo igitur cum Tertulliano humilitates & passiones IESV *necessarium decus fidei.*

Ceterùm & fidem maiestatis tanta humilitas præstat. non habet Deus suum honorem leuiter adhærentem, vt facilè excidat. innata est illi maiestas, secura periclitari se potest, & tuta, & tota, & magnificè demittere. Ille enim qui non duxit rapinam æqualitatem Patris (etenim re verâ &, & legitimâ & naturali hereditate æqualis erat) securè potuit semetipsum exinanire. Aptè Chrysostomus ait: *Quod rapuit quis, & præter congruum accepit, istud deponere non audet, veritus ne pereat, ne excidat; sed perpetuò ipsum detinet. Qui verò naturalem quamdam dignitatem habet non veretur descendere etiam ab illa sciens quòd tale nihil passurus sit: vt exempli vice dicam, tyrannidem rapuit Absalom, & deponere illam deinceps ausus non fuit.* Idem posteà dicit, quomodo Dei Filius non sit veritus à dignitate suâ descendere. *Non enim rapinam arbitratus est diuinitatem, non timuit, ne quis naturam aut dignitatem Dei sibi auferret, propterea & deposuit eam securus, quòd recepturus esset eam; dissimulauitque illam, nihil se eo imminuendum ratus. Propterea non dixit, Non rapuit, sed, Non rapinam arbitratus est. Non raptum habebat principatum, sed naturalem non donatum, sed legitimum ac securum. Proptereà non cunctatur vel seruorum formam accipere. Tyrannus meruit in bello deponere purpuram; rex verò id cum magna securitate facit. Quare? quia non habet raptum principatum. Non igitur tamquã qui rapuisset, formã Dei non deposuit, sed*

Lib. 10. Moral. cap. 16

Lib. 5. in Luc.

De Carne Christi c. 4.

Lib. 2. c. 2.

Serm. 6.

Suprà c. 5.

In Concil. Ephes. in Appendice cap. 2.

In procem. de Casto connub.

De Car. Christi c. 5.

tanquam naturalem habens, & quæ numquam deponi queat, eam abscondit ac dissimulauit. Istud æqualem esse Deo, non ex raptu, sed ex naturâ habuit, propterea inaniuit seipsum. Appositè etiam
Sup 2. ad Philip. Theophylactus: *Non enim rapuerat gloriam, vt timeret de illâ excidere: & propterea non dignantur humile quidquam facere, qui generosi non sunt, quòd gloriam rapiant, nolentes vllo modo humiliari, vt ne perdant quod rapuerunt. at omnium Rex erat, & Dei Filius.* Oportuit maiestatem diui-
De Clement 1. nam ingenuam liberamque ostendi. Seneca enim dixit: *Hæc summa magnitudinis seruitus est, non posse fieri minorem.*

Decebat enim magnum illum Dominum maiestatis exhiberi minimum, & Sapientis præceptum adhuc amplecti, *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Elegantissimè Balduinus ait: *Secundùm magnitudinem dignitatis æqua sit mensura humilitatis. Humilitas in honore, honor est ipsius honoris, & dignitas dignitatis. Omnis dignitas ipso dignitatis nomine indigna est, si humilia dedignetur. Humilitas autem sine honore ipsa sibi sufficit ad honorem; honor verò sine humilitate sese perducit ad confusionem.* Adde, nullam ignominiam patientiæ iniustam esse, imò gloriosissimum indignè pati. Vtrùm gloriosius erit, Christum innocentem punitum, an deos Gentium omnium criminum reos adora-
Libro de Execrandis Gentium diis. tos? Neruosè dixit Tertullianus: *Qui si essent in his temporibus, omnibus legibus rei subiacerent, quæ multò iustiores & seueriores, quàm actus illorum. Patrem armis pulsanit* (Iupiter) *lex Falcidia & Sempronia parricidam in culeo cum feris ligaret. & sorores corrupit; lex Papinia omnibus per singula membra probrum puniret. connubia aliena inuasit; lex Iulia adulterum suum capite afficeret. pueros ingenuos attaminauit; lex Cornelia transgressi fœderis admissum, nouis exemplis noui coitus sacrilegum damnaret.* At IESVS noster nulli criminali legi obnoxius, noxas omnium & crimina abrogauit. Quantò turpius est ob peccata mereri supplicium, tantò gloriosius sine peccato ferre; quid erit, si non sit peccatum, maximè si nec alienum? Hic est totus pudor crucis Christi, scilicet gloria est.

Præterea opera Dei imperfecta non sunt; iam siquidem depressit se ad humilitatem nostram; ad exemplum, ad redemptionem, exactè debuit facere quidquid fecit. voluit pati, debuit exactè pati, id est non minùs quàm vllus, id est plus omnibus. voluit mori, debuit exactè mori, morte, vt sic dicam, mortalissimâ. voluit humiliari, debuit exactè humiliari; debuit magnanimiter, debuit ad extremam lineam. voluit egere, debuit exactè egere, id est nihil habere. Propterea tanto voluit contemptui haberi, & execrandus iudica-
Epist. 137. ri, *Vt*, quemadmodum Anselmus ait, *nec mori dignus haberetur intra aliquam hominum habitationem, neque inter homines, nisi inter execrabiles: neque sub tecto aliquo, nisi sub cælo, de quo exire non potuit, vt secundùm Prophetam, opprobrium hominum, & abiectio plebis æstimaretur.* Pauper verò ita fuit, vt veniens in mundum, non in suâ, sed in alienâ domo nasceretur, & natus propter inopiam loci, in præsepio brutorum animalium poneretur; & viuens in mundo, non haberet vbi caput suum reclinaret; nec moriens, quo nuditatem suam tegeret; nec mortuus, vnde inuolueretur; nec sepulchrum aut locum, vbi corpus eius collocaretur. si decens Deo fuit, fieri hominem, decuit sic fieri hominem, vt minus homine videretur. Sunt diuina opera eximia, & in humilibus etiam magnifica, & quodam infinitatis odore illustrata.

Multæ aliæ caussæ fuerunt, quæ sic IESVM meum exigebant, consolatio nostræ miseriæ, exemplum virtutum ipsius, demonstratio grauitatis peccati, commendatio diuinæ gloriæ, necessitas humilitatis nostræ, & denique doctrina vitæ, doctrina mortis. Omnia grauia vitæ consortio IESV patientis dulcescunt, non minùs quàm aquæ amaræ per lignum. *Si tu inueneris*, inquit Stephanus Cantuariensis, *aquas Marath, id est, si pœnitentia tibi videntur amara; respice lignum crucis, reduc in memoriam beneficium passionis; & sic tibi omnis tribulatio dulcis fiet. Et nota quòd non dicitur, Dulcoratæ sunt aquæ, sed, In dulcedinem versæ; quod multò maiorem notat dulcedinem. Reduc me in memoriam, & narra si quid habeas vt iustificeris;* Quasi dicat, Confer opera tua cruci, & vide quàm inæqualis sit ad me recompensatio tua. Hinc diuinissima est sententia S. Francisci Xauerij qui sic scribit: *Omnia incommoda, si Dei caussâ, vti* Epist. 2.
par est, subeantur, profectò magna solatia sunt, & materia multarum magnarumque cælestium voluptatum. Equidem sic mihi persuadeo, crucis Christi Domini amatores vitam eiusmodi exercitam ærumnis beatam ducere; crucis autem fugam ac vacuitatem, mortis instar putare. Quæ enim mors acerbior esse potest, quàm sine Christo, vbi semel eum gustaueris, viuere, eumque deserere, tuas vt sequaris cupiditates? Mihi credite, nulla crux est cum hac cruce comparanda. Rursus, quàm beatum est viuere quotidie moriendo, nostrasque frangendo voluntates?

Plurimùm quoque iuuat passio, & exempla IESV nostro torpori excutiendo, & animi sterilitati fœcundandæ: non minùs fertiles operibus simus, non minùs etiam fœcundi quàm Iacob cùm ex Balâ sustulit filios. Consultè monet idem Stephanus: *Sic debet facere claustralis, cum præ acediâ contemplationi vacare non potest. Accipiat Balam, id est Christi passionem, vel vetera peccata reducat ad memoriam. Hic est panis subcinericius, qui datus est Eliæ dormienti sub iunipero, nostræ scilicet abiectionis memoria.* Porrò ad omnium malorum durissimum mortem tolerandum, quanta consolatio est exemplum Christi mortalissimè morientis; cùm *passus sit pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius?* Deuotè & sublimiter Balduinus exclamat: *O rem mirandam & stupendam! inde obligamur vsque ad mortem obnoxij, vnde per mortem dimittimur à morte liberi: inde debitum mortis contrahitur, vnde debitum mortis absoluitur.* Iam ergo ex nouâ caussâ debitores mortis sumus; quamuis ex veteri culpâ, nihilominùs ex nouâ gratiâ. Sed mors peccatorum pessima, debitæ pœnæ quædam est exsolutio; sic tamen, vt ingratitudinis nulla sequatur absolutio. Pretiosa verò mors sanctorum. per mortem Christi est quædam gratiarum actio, & vicissitudinis nonnulla similitudo. Hæc autem similitudo mortis, obedientia est vsq; ad mortẽ. Piè alterâ ratione Guerricus consolationẽ nostrã

commen

Serm. de S. Bened. commendauit. *O quanta*, inquit, *consolatio nunc desolari, quanta dilectio nunc derelinqui! vt vnico Patris vnicè dilecto mereamur in passionibus consolari.*

Vbi autem fœcundiori fructu charitas, quàm ad præsentiam tantæ charitatis IESV, tot laboribus, humilitatibus, passionibus, & morte ipsâ authenticæ & probatissimæ? Velut enim palmæ, & nonnullæ aliæ arbores ad præsentiam alterius fœcundantur, & inclinantur ad sociam: sic nostrum amorem trahit charitas IESV ex arbore crucis. Ipse dixit, *Si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipsum.* Deuotè Gillebertus inquit: *Omnia quæ in te sunt*, IESV *bone, quamdam habent alliciendi efficaciam, & cogitationes solicitant in affectum. Sed ad omnia non possumus omnes attingere. sublimia solis sublimibus sunt, humilia omnibus. Quæ maior humilitas quam exaltari in cruce? & de hac ait, Cum exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad me. Efficax ad trahendum humilitas est, quid mirum? Quis non ad simplicem cogitatum huius rei stupore & ecstasi repleatur? cuius non affectum fidei hæc exhauriat, & infatuet, & reddat insufficientem? facilis est ad contemplandum locus, sed fœcundus ad gratiam.*

Ioan 12.

Serm. 20.

Quid dicam, quantum compendio deliciarum, strangulationi vt sic dicam elationis nostræ, & in summâ correctioni priuatum omnium affectionum faciant dolores IESV & humilitates, quorum memoriâ faciliùs toleramus aduersa, aduersamur superbiæ? Quis non clamabit cum Laurentio Iustiniano: *O humana pudor superbia, ô altitudinis terrenæ confutatio singularis, videre Dei Filium aquam infundere, refundere, pedum puluerem abluere, linteo extergere, atque singulorum pedibus oscula imprimere dulcissima charitatis! & quis post hanc submissionem superbiat, aut dicat, Maior illo sum, qui suorum substernitur pedibus?*

Quid dignius Deo quàm dispendium peccatorum, quàm emolumentum virtutum? vtrumque artificium est passio & humilitas eius. Christus hostia fuit pro delicto: cuius sanguis per gyrum cordis nostri (quod altare diuinum est) fusus in eius passionis memoriam, dedicat & sanctificat affectus nostros. Faciamus quod S. Bruno ait: *Fundamus, charissimi, huius hostiæ sanguinem per gyrum altaris, vt semper corda nostra in Christi sanguine natent, & numquam eius passionis obliuiscamur.*

Atqui formidinem peccati quid magis commendare potuit, quàm ita pro alieno affligi innocentissimum Dei Filium, & Dominum maiestatis? Idem dico de magnitudine gloriæ, quam nobis tanto emit eius Dominus. Maiestas diuinarum perfectionum & attributorum, vbi digniùs patefacta? vbi misericordia, vbi iustitia augustiùs manifestatæ? namque, vt nostri misereretur Filius Dei, suæ vitæ non pepercit; & Pater, ne derogaret suæ iustitiæ, non pepercit charissimi Filij vitæ. vbi sapientia emicuit altior, quàm in hoc fœdere misericordiæ & iustitiæ? vbi potentia Dei fortior, quàm per infirmitatem omnipotens? optimè Augustinus dixit eius infirmitatem ex potestate esse. vbi maior doctrina vitæ, quàm ex morte ipsius vitæ, per omnium rerum contemptum & penuriam? Immensum esset, gloriam humilitatis IESV, & fructus passionis ipsius, enarrare. Aliqua dedimus alibi, nec opus est huc transcribere. Patet omnibus conuenientia tanti sacramenti Deo dignissimi. experientia iam probauit gloriosissimum, cùm passioni IESV cultus & notitia Dei debeatur. Christi crux super Imperatorum capita ad maiestatis signum gestatur. super omnem mundi gloriam hoc signum exaltatum est, vt verè, iuxta Isaiæ dictum, *super montem caliginosum signum leuatum sit. Mons iste*, inquit Alstedus, *Babylonem significat, id est mundum. Mons propter superbiam, caliginosus propter errorem. Super hunc montem Dominus signum eleuauit, cùm per crucem suam de mundi superbiâ triumphauit. Quod enim alicui rei superponitur, aut premit, aut claudit, aut supereminet. Superposita sunt duo Cherubim arcæ testamenti, vt altius eminerent: superpositus est lapis puteo, vt clauderet: superponitur torculari prælum, vt premat. Super montem igitur caliginosum vexillum crucis extollitur, vt suâ virtute mundi huius potentiam premat, superbis redemptionis nostræ mysteria claudat, apud mites verò & humiles omni mundana gloria supereminent.*

Caput XXVIII.

Quid decentius Deo, curare per se omnia, an per Angelos.

TAnta est sedulitas Dei pro homine, vt homo fieret, ne minùs procurasse hominem videretur quàm se. cumulata iure sanguinis charitas magis voluit constringi ad solicitanda nostra; non tantùm Deus amicus noster est, sed & consanguineus. Processit vltrà solicitudo, atque corpus & sanguinem suum nobis prouidit, nostræ vitæ impendit. Magnum charitatis facinus exaggerauit Roma, quòd filia patrem lactans eum à morte exemerit, ad quam damnatus erat senex fame accelerandam: at Filius hominis cruore & carne suâ nos alit, nos vita donat. Viderint impij, an procuret homines Deus? an per se? Non confidit vicario negotiari humana. non distrahitur, nec contrahitur vis illa benefica multitudine clientum. Sol non magis illucet vni, quàm vniuersis; nec minùs singulos illustrat, quàm omnes; nec plures, quàm paucos. hoc vtique non tantùm Deo dignum, sed necessum est. Nequit non curare singulos, & in singulis. nequit obliuisci suorum. minuta ista, attenta & immediata procuratio omnem merebatur amorem nostrum, omnem gratiam, omnem fidem. Venia est iam & excusatus ille ausus, illa præfidentia, cùm non erubuit Dauid postulare, vt pupillam oculi custodiri à Deo. Non minor præsumptio decebat tantæ prouidentiæ experimentum & euidentiam. Ipse Dominus operibus dixit sæpè, quod semel verbis per Zachariam: *Qui teti-* Zach. 2.
gerit vos, tangit pupillam oculi mei. Moyses didicit, & celebrauit custodisse Israël quasi Deut. 32.
pupillam oculi sui. Idcircò iustissima illa postulatio per Salomonem: *Serua mandata mea,* Prou. 7.
& viues; & legem meam quasi pupillam oculi tui. Iniustè Deo remuneraret prouidentiam suam; qui aliter præcepta obseruat, ad

ipsius prouidentiæ subsidinm. Tam delicatè, tam intentè Deus prospicit nobis. Vna custodia oculi alij commendari nequit, oisi quòd quisque protegat suum. Regij corporis custodia fido spiculatori committitur: nemo tamen satelles ocolorum regis custos est, sed ipse; non est hoc negotium alienom. Scilicet proximè Deus & attentissimè curat nostra. Neque indecens hoc maiestati diuinæ, si amat. Falsò aliqui maiestatem Dei formarunt ad speciem humanæ, quæ quia infirma, magnæ prouidentiæ gloriâ mulctatur, vt minutiora vel singula non curauerit, aut solùm per vicarios. Ignorantia amoris Dei, & immensitatis ipsius extorsit hanc opinionem. Quia amans, dignatur; qoia immensus, ooo lassatur singulorum & omnium procuratione. Neque augustius Deo esset, si per præfectos & legatos Angelos hæc solùm molitetur, nisi minutissimis quibusqne oculatus ipse adesset. Maius hoc humanæ prouidentiæ laude, cuius solùm imagine aut affectatione extollitur. hæc maxima Traiani Cæsaris commendatio:
Plinius Secun. in Panegyr. Traiani. *Velocissimi sideris more omnia inuisere, omnia audire, omnia curare, & vadecumque inuocatum statim numen velut adesse.* Persici principes cupidi vbique & singulis adsistere, remedium immensitatis excogitarunt, suffectis vicaris quos oculos & aures regias vocarunt, vniuersos hac arte habituri ante oculos. Decus itaque est nimium, & minutissima curare. Impotentia solùm humana cogitur per præfectos emendare prouidentiam, & prorogare curas.

At dices, Quis Angelorum nos custodientium vsus? vt quid delegauit Deus ministros? non vtique tam delegat, quàm addit nostri curatores boni; id est, non delegat vt negligat ipse, sed vt plures solicitent; vt pluribus ipse modis solicitet. ita curat nos, vt velit præcipuas mundi mentes etiam nos curare, non solas. Nec prudentiæ solùm creaturæ, licet sanctissimæ, confidit nos Pater cælestis: non oblitus, aut tædio nostræ prouidentiæ, pædagogos nobis, vt charissimis filiis, sdsociat cælestes spiritus.
Arrian. lib. 1. Serm. Epict. cap. 14. Christianè Epictetus dixit: *Cuinam alij, aut meliori, aut diligentiori, quemque nostrûm committere custodi permisset?* Græcus Ethnicus ob istud beneficinm sic concioonatur: *Par erat vos etiam Deo obstrictos esse iureiurando, quemadmodum milites sunt Cæsari. At milites propter stipendium iurant se Cæsaris salutem omnibus rebus anteferre. Vos tantis & tam eximiis affecti beneficiis non iurabitis, aut iurati non præstabitis? Ecquidnam vobis iurandum? non rebellaturos vmquam, aut incusaturos, aut indignè laturos vllam rem ab ipso vobis oblatam: nec non libenter facturos & perpessuros, si ferat ita necessitas, omnia.* Adiice, si tanto sacramento obstringuntur milites qui defendunt Cæsarem, quanto nos obstringi Deo debebimus, cùm nos ipse defendat, nos curet? Milites qui vitam suam locant pro principe, omnem illi fidem mancipant, omne obseqoium: cur istud detrectamus Deo, qoi vitam suam pro nobis stipulatus, qui posuit? æstimet se homo, quem Deus sic æstimat, sic curat. Extorquebit pudorem multis Christiaois sensus Epicteti, quem memoriâ prouidentiæ egregiâ spiritus afflaoit, se æstimans Dei filium, ceteros ex eodem parente fratres. *Si*
Lib. 1. cap. 3. *Cæsar*, inquit, *te adoptasset, supercilium tuum nemo sanè ferret: si ergo Dei filium te agnoscis, non te efferes?* Idem increpat: *Mancipium recusas sustinere fratrem tuum, qui Iouem habet parentem, tamquam filius ex eâdem stirpe generatus, & ex eodem de supernis sata.* Videatur tibi filius Dei, cui Deus plusquam pater prouidet: ergo iam ex diuinâ familiâ nihil indignum diuioitate agas. Scipionem fama cælestis originis ad egregia instigauit. Alexandrum fecit magnum opinio filiationis diuinæ. Dicebat hoc se mendacio gaudere felicitaturo gesta sua. Vtique, oam digns Deo studebat. Varro dixit vtile esse ciuitatibus, vt se viri fortes, etiam si falsum sit, ex diis genitos esse credant, vt eo modo animus humanus, velut diuinæ stirpis fiduciam gerens, res magnas aggrediendas præsumat audaciùs, agat vehementiùs, & ob hoc impleat ipsâ securitate feliciùs.

Caput XXIX.

Quibus præcipuè ritibus gubernatio Dei geratur.

SAtis, puto, purganimus diuinam prouidentiam, & cum amore nexuimus. nunc illam parumper spectemus sinceriùs, & quibus potissimùm publica res hominum geratur ritibus. In primis demiror nihil sine vsu relinquere, adhuc malis optimè vsam. Quantâ subtilitate & solertiâ, ex sceleribus sanctimoniam exprimit? ex morte æternitatem? S. Albani sanctitudo ex quot facinoribus extorta? primò incestus patris cum filiâ, deinde parricidium. vno ictu confodit sororem, matrem & vxorem, altero patrem, auum & generum. duxit enim vxorem matrem suam, eadem & soror erat: nam patrem habuit auum. Deinde percellit Deus dæmonem iisdem quibus instruitur astibus. per lignum decepit, per lignnm decipitur; per cibum nos occidit, per cibum viuificamur. Magoa prudentia est, nullis decipi artibus: maxima, omnibus iotercipere, & iisdem quibos capratur insidiari. Illud maximè mirandum, nihil perdere. subtilissimâ dexteritate per dispendia ipsa se prouchit. Labentium Angelorum ruinam per homines sarcit, originalis gratiæ iacturam in vna Maria emendauit. Nihil gratiæ amissum placuit omnem in vnam matrem suam copulare, condensare. In illa sola redempta est omnium futurorum Adami posterorum originalis iustitia. habuit quam cuncti habituri eramus. Egregiè quidam eleuatus & vetustus Pater conceptionem Mariæ vocauit *exordium felicitatis nostræ*; quippe in Mariam tunc coacta fuit tota gratia nostri exordij in illo felici statu iocontamioatæ naturæ. In Maria, cum reuerentia iustitiæ, consultum est liberalitati dioinæ, & vtilitati nostræ: nihil Deus reliquit largiri quod voluerat. & in multis tantumdem, imò plus vsus nobis præstat Maria; quòd originalis integritas sine Maria, cuius exoratio restaurat quidquid perdidimus, impetrat auxilia, macerat concupiscentiam, & peccati diluit fomitem. Videt se habere gratiam nostræ originis, & officiis piis eius vsum retribuit.

Sed & admiranda consilia Dei, quæ per contrarias

trarias vias fortunat. Iosephum per seruiturem prouexit ad imperium; Danielem per captiuitatem deduxit ad honorem; Moysem per pericula direxit ad salutem sui & electi populi. Plura accidunt, quæ effusis lacrymis deploramus, vnde pendet nostra salus, vita, honor. Dilectus Iacob filius in cisternâ flebilis timebat, traditus Ægyptio hero, & missus in custodiam dolebat: at inde negotium Dei agebatur promoturi illum ad regnum, ad salutem parentis, fratrum, & pænè mundi. Quis videns flentes & afflictos Hebræos, publicato diplomate Pharaonis, iubentis masculos omnes Nilo mergi, vt humor ferocior ferro ingolaret innocentes, & præscius futuræ per Moysen salutis, non adoraret manum Dei, valentem per discrimina felicitare? Quantâ subtilitate gubernat resistentes sibi, vt inuentur ipsis impedimentis? Is potissimùm sæpè implet decreta Dei, qui refutat: per illam viam quâ fugit, accedit. Inconsolabili fletu fata charissimarum filiarum prosecuta S. Monegardis; at inde summam sanctitatem inchoauit, inde lætitiam vitæ assiduam, inde gaudium perenne beatitudinis. Plurimorum corpora occidit Deus, vt aliorum animæ reuiuiscant, mirificè architectatur bona æterna ex damnis temporalibus. Quot scelesti damnarentur æternè, nisi temporaliter! Madriti patuit artificiosa hæc misericordia Dei. Quidam opportunissimam saluti æternæ mortem putauit, supplicium suspendij. ideò importunis Deum precibus id postulabat. accidit vt quadam die Dominicâ, cùm innocens & liber esset, per somnium intelligeret ante diem Veneris suspendio se forte plectendum. ita euenit: nam lictoribus repugnans, comprehensus fuit, & statim morte damnatus, die Iouis publicè deductos iò exemplum, subijt patibulum.

Punit beneficentissimè Deus in hac vitâ, vt in æternâ remuneret. quot contemptibus, quot
Lib. 2. supplicijs salus Imperatoris Andronici procurata est? est dabo quæ Nicetas Choniates prodidit. Andronicus Orientis Imperator, tertio Imperij sui anno ab Isaacio Angelo victus, duabus grauibus ferreis catenis collo iniectis, & compedibus oneratus, verbis contumeliosissimis exceptus, ita demum ornatus ad Isaacium perductus est. hîc illi sæuities & tyrannis exprobata; facta omnibus licentia, quidlibet in illum audendi. Iucundum fuit irritatis ab hoste vindictam sumere. itaque impinguntur ei colaphi, tergum ignomiose pulsatur, barba vellitur, capilli trahuntur, dentes excutiuntur, in publicum deinde protrahitur, omnium ludibrijs exponitur, etiam à mulierculis pugnis cæditur. Pòst dextera ei præciditur, & sic mutilus in furum & latronum ergastulum detruditur, sine cibo, sine potu, sine cuiusquam officio. Paucis elapsis diebus alter ei oculus effoditur. Ipse sic fœde habitus, & vno tantùm oculo, vnaque manu deformis, curtâ insuper breuique tunicella malè amictus, capite raso & glabro infamis, scabioso camelo aversus imponitur. Ludicrâ ex alho coronâ caput præcingitur, cameli caudâ pro sceptro læuæ inseritur. sic per forum triumphi formâ lentâ pompâ deducitur. Hîc plebs petulantissima, & circumforanea fordida turba, efferatis animis in eum fecit impetum, nullâ habitâ ratione, quòd is nudiustertius fuisset Imperator, regio diademate redimitus, ab omnibus laudatus, coltus, celebratus, adoratus; quodque & ipsi iureiurando fidem suam & beneuolentiam erga illum obstrinxissent. Furor omnibus ministrauit arma, clauas alij in caput impegerunt, sordibus alij spongias hominum pecudumque excrementis & oleto plenas in faciem expresserunt. verubus alij latera pupugerunt. illi lapidibus, hi luto petiuerunt, isti rabidum canem fungum alij & bardum proclamarunt. Impudens muliercula ollam è culinâ raptam bullientis aquæ plenam in transeuntis istius Imperatoris caput effudit. nemo erat qui et non malafaceret. Ita demum summo ludibrio in theatrum perductus, & mox camelo detractus, inter duas columnas pedibus suspensus est, qui sexcenta mala iam perpessus fuerat. Virum tamen & heroëm se gessit planè Christianum: lamentari & eiulare, aut fortunam accusare auditus non est. & frustrà id fecisset. cum Deo cœpit rationes ponere, & noxarum veniam orare. Illud enim solùm identidem ingeminabat: ***Domine miserere, Domine miserere. Miser, Andronice, quod tanta ferre cogaris; felix, quòd patienter feras, & agnoscas peccata sic esse expianda.*** Sed nec suspenso furibunda turba, dum vixit, pepercit: discissâ tuniculâ virilia manibus agitarunt & lacerarunt. ferocior vnus ensem per pendentis alvum ad intestina adegit. duo alij periculum facturi, vtrius gladius esset acutior, ambabus annixi manibus, auersum corpus transfixerunt. Hic misertimus Imperator mutilatam dexteram ægrè admouit ori, calidum ex eâ sanguinem vt multi putabant, ob recentem plagam adhuc stilantem exsuctutus, sic miserè vitam abrupit. Diebus aliquot interiectis ex infami furcâ detractus, sub theatri fornicem pecudis instar proiectus est, dum humaniores aliqui in locum alium transtulerunt; eum tamen à nemine sepeliri permisit Isaacius. O Andronice, Imperator Orientis, quantam tibi Deus fecit gratiam, qui hæc te pati voluit paucis diebus! breui tempore miser fuisti, ne esses æternùm. totus hic calamitatum apparatus artificium salutis fuit Andronico, beneficium Dei, procuratio S. Pauli, cuius ille deuotissimus, & in cuius Epistolis assiduus. Nec ingratus Apostolus impetrauit clienti suo per miserias beatitudinem, quas prodigioso suæ imaginis fletu prædixit.

Damna publica, fata principium, bella, fames, tyrannides, aliquando illios priuati, qui plos hæc deplorat, negotiantur salutem. Maxima cura Deo suorum electorum est, atque vt opportunâ inspiratione vetulam pauperculam erudiat, non magnas impensas computat regia capita. Occidit aliquando reges vt publicata mors solicitet alicuius meditatini & mendici salutem, docti rerū humanarum fragilem naturam intutâ felicitatem, cælestiū solùm rationem habendam. Fleuit B. Franciscus Borgia fata Imperatricis Caroli Quinti vxoris: at inde sanctitatis eius auspicia eius gloriæ adornabantur. nam perdoctus maiestatis humanæ humillimos exitus, æterno solùm Imperatori seruire statuit. Bella, & inuasionem Gallicam, oppugnationem Pampelonæ Deus permisit, molitus S. Ignatij Patriarchę nostri sanctitudinem, & inde Xauerij, Ouiedi, Anchietæ, & inde tot populorum fidem

in orbis angulis latentium, & inde tot hominũ salutem, iam inde præparabatur quoque mea felicitas. Per longa itinera, per ambitus deducuntur diuina consulta. Quotquot casu videntur accidere, & minima videntur, maxima bona fundant. Quis putaret fidem Bulgarorum (gens ferox erat, & contumax erroris) illud solùm sperare quòd monachus pictoriam disceret? te tam leui totum regni emolumentum stetit. S. Ioannis Gualberti, & tot religiosorum hominum ipsius institutum sectantium, sanctimonia manauit è tam minuto euentu, vt in biuio, non hoc sed illo tramite pergeret, quo patris inimicus occurreret. Patet Saulis non casu amisit asinas. inde adornata occasio quæsitum mittendi filij, vngendi à Samuele, regnaturi in Israël. Quis non expectabit salutem, cùm è rebus minimis possit Deus illam fabricare, & cùm opus fuerit, magna soleat impendere? rebus desperatis non amplius sperem, cum nouerit consilijs diuinis contraria explanare viam, & ex ipsis, vnde impugnantur, fortunari? scit Deus per humilia extollere. Quare omnia ex manu Dei, ex consilio venire credamus; nihil casu fieri. Minima magnum consilium claudunt. sic lætissimam vitam ducemus, cùm tam prosperè omnia accidant. Nihil nobis fortunantius vouere poteramus, quàm quod euenit. nam à Deo venit plus nos amante, quàm nosmet nos amemus.

Atqui in reuocatione fortunæ non minùs mirabilis ars, vt non tantùm miser spes suas nutriat, sed calamitosus; non tantùm humilis, sed deiectus speret posse reuehi vnde prolapsus. cum fœnore restitutus S. Iob, & ex stercore resiluit in regnum, vnde præcipiti pulsus calamitate. Tam subtiliter, tam artificiosè nostram fabricatur Deus salutem, vt ex contrarijs, ex minimis, in magnam molem construat. Illud hinc colligat animosum Christiani hominis pectus, æquissimo atque sereno animo omnia ferre, cùm nihil melius ei consulere posset. reuereatur omnes euentus, etiam minimos, adhoc morsus culicis. Quæ nobis casus sunt, Deo sunt consilia. Timeat vota sua, cum non possint superare euentus. feliciùs res accidunt, quàm quæ consulimus nobis. at si vota nostra formidare possumus, quantum consilia, quantum facta, quibus dissoluimus prouidentiæ tenorem; & auteam eius beneficiorum testem infringimus?

Nec minùs subtilis iustitia Dei est, quàm beneuolentia. Saulem suo intercepit consilio: Iussus a Deo Amalecitas omnes penitus delere, noluit. mirum iustitiæ artificium: posteà duxit beneficium, ab Amalecita trucidari. Sic ex ipsis nostris sceleribus supplicia sua Deus educit, velut è vaginâ gladium: ex malo inobedientiæ nostræ stringit bonum iustitiæ suæ. P. Victoria ex nostrâ Societate, cùm puer erat, cœpit secum voluere an omnia omnino pro Deo faceret; an aliquid tam arduum obuenire posset, vt numquam id à se impetraret; id sibi difficillimum videbatur, anguem vorare. accidit mox vt naufragio pulsus in insulam desertam, tantâ laboraret fame, vt visum à se anguem inuaderet; sed antecurrentes socij diripuerunt inter se. ipse dumtaxat corripiens lactes, pro delicijs comedit. tunc memor antiqui horroris, & diuinæ prouidentiæ, in lacrymas fusus, doluit minùs necessitate Dei amorem in se potuisse. Illud admirabile est, quàm sine strepitu magna atque ardua consilia suæ gubernationis peragat diuina maiestas, & vijs communibus admiranda deducat, & per ordinariam rerum seriem clandestina patret miracula. Credo hîc mirabiliùs, quàm cùm palàm distringit suam potentiam.

At oportebat nihilominùs aliquando exseri valentiam eius per legifragium naturæ, vt non tantùm iustus & sapiens Deus, sed dominans exhiberetur, & fulciret euidentiâ potestatis suæ nostram periclitantem spem. Ideò & inter leges prouidentiæ est, sine lege quandoque esse. Quod in omni tempore est visum, per miracula prouidisse Deum etiam inopinis, & his temporibus accepimus miranda euenisse. Inaudita clades visa anno 1626. in vrbe Paquin Sinarum, in quadam domo, vbi ingens vis pulueris tormentarij sub terrâ seruabatur. creditum id furius. Accidit nihilominus, vt ob negligentiam lapsâ illuc scintillulâ, tam violenter erumperet, vt tota ciuitas contremisceret & magna in circuitu terræ pars: nec exigua est ciuitas, quæ quadrangularis cùm sit, ex vnoquoque latere ad leucam porrigitur. vndecim millia domuum diruta, immensæ arbores excussæ, per aërem procul amandatæ, homines innumeri aut combusti, aut sepulti; artus humani, capita, brachia, crura, extra muros pulsa. Mugitus terræ fertur auditus vsque ad duodecim leucas. fumus & & puluis solem obtenebrarunt, quasi nox esset. In hoc stupendo Dei supplicio euenit, vt quo tempore inflammanda cetera erant, paruulus cuiusdam Christiani hominis filius in plateâ luderet cum alijs: ecce venit iuuenis per aëra, exerto gladio raptat, & mergit illum cum socijs in fonte vicino, sic incolumes euaserunt incendio.

Iustitia quoque diuina robustissima est, nec expectat quandoque moras naturæ. Anno 1627. in Parian delapsus è cælo ignis innumeras domos absumpsit, & quindecim millia hominum combussit. Sapiens ille ignis transultabat ad aliqua prætoria, quærens securos sceleratiores: nam haustâ vnâ domo, in aliam magno interuallo disiunctam transcurrebat. visus est multis contestantibus è cælo defluxisse. Ipsi se Ethnici fatebantur ob scelera recentia id promeritos. Patres Dominicani, qui in eâ vrbe erant, timentes cladem, produxerunt imaginem B. Virginis Mariæ, quam vocant *Del Rosario*, extra domum: at, licet septies transcurreret illac incendium, integra superfuit, cum magnâ Ethnicorum admiratione, & nostræ fidei opinione. Dixerant enim, Nunc videbimus, an Castellanorum Deus possit suos iuuare. Hæsit aliquoties flamma parietibus domus, sed miraculosè extincta, coniectis in ignes placentulis, quas vocant S. Nicolai.

At peculiaris ratio est singularitatis prouidentiæ, ad fulcimentum fidei, cuius auctoritatis credibilitas propinari debuit aliquâ demonstratione supremi dominatus. sic nunc, vt olim, vbi fides seritur, crebrò accidunt rara. Idem tenor Dei est in propagandâ Ecclesiâ per miracula, per martyria, quibus ipsa patientia miraculum est. Dicant solùm quod nuper eodem anno 1627. accidit puerulo quinquenni, cùm immanitas

manitas tyrannorum omni grassaretur sæuitiâ in Christi seruos, & quosdam hi exuerunt carne digitorum, mox ossa tunderent, quorundam autem digitos mutilarent. Hæc sors accidit puero, qui vt vidit recisos suos digitulos, tam abfuit vt ploraret, vt hilaris riserit, ipsis etiam tortoribus stupentibus.

Capvt XXX.

Quomod imitandus sit Deus in prouidentiâ suâ.

QVia de prouidentiâ Dei egimus, quâ præcipuè religionem imperauit; ipsum puto Deum religiosissimè colendum eiusdem prouidentiæ imitatione, quàm ex D. Thomâ transscribo. *Alius*, inquit, *est mos Dei, quòd ipsi cura est de omnibus creaturis, tam de minimis quàm de maximis, animalibus, natatilibus, volatilibus, etiam de passeribus, quorum duo veneunt dipondio, nec vnus est in oblíuione coram Deo. Item de magnis & paruis vermibus. Hæc enim omnia in esse conseruat, eisque vita necessaria continuè subministrat. Item de quatuor elementis curam habet, & omnium quæ ab eis nascuntur, vel nutriuntur, siue vegetantur, vt herba, & arbores; siue viuunt, vt cetera animalia. præcipuè verò gerit curam hominum, quos ad imaginem & similitudinem suam fecit, quos membra dilecti Filij sui constituit, & templum Spiritus sancti ordinauit, singulis singulos Angelos ad custodiam deputans, & carne & sanguine pretioso Vnigeniti sui reficiens: quodque præstantius est, peccatoribus inimicis suis vita necessaria prouidet abundantiùs, quàm amicis. Item curam gerit animarum, quibus obligationes sacerdotum proficiunt ad pœnarum remedium, licet ipsis sacerdotibus ex eisdem oblationibus indignè offerentibus damnatio generetur. Similiter per desideria triumphantis, & per suffragia militantis Ecclesiæ adiuuantur. Et licet homines orationibus, eleemosynis, ieiuniis, & peregrinationibus extra charitatem factis propria peccata delere non sufficiant; piè tamen credi potest, quòd eisdem mitigationem & absolutionem pœnarum ex benignitate Dei suscipiunt, cùm pro eis fiunt, si viuentes in hoc sæculo meruerunt. Angelorum curam etiam magnam habet, quos in tantâ beatitudine creans, absque omnis mali experientiâ conseruauit immunes, & conseruat. Similiter & nos curam gerere debemus quarumlibet creaturarum, vt singulis secundum Dei ordinationem vtamur, nec in die iudicij ipsas in malitia nostra testimonium habeamus. Item curam omnium hominum, vt commodum & incommodum singulorum nobis medullitus assumamus, ipsosque ab iniustitiâ retrahẽtes, desiderijs, orationibus, & bonis exemplis in Domino confortemus. Item curam animarum in Purgatorio, vt ipsarum pœnas operibus misericordiæ frequenter mitigare curemus. Item curam Angelorum, vt præmium,* accidentale scilicet, *quod ipsis eorum obsequio, & custodia de nostro profectu debetur, ex culpa nostra ipsis nullatenus subtrahatur. Item curam Dei præ omnibus gerere debemus sollicitè vt semper & vbique, quidquid est de nobis maximè placeat, & ad quæ nos maximè ordinauerit, exequamur.* Hæc sanctus Doctor.

De Diuin. nominibus.

Quomodo autem imitandus sit Dominus, qui omnia in pondere & mensurâ & numero disposuit, ex sententiâ Adami de Persenia exhibeo. *Si*, inquit, *mediatori vis amicitias iungere, si dignè vis mysterio mediatricis assistere, vide ne discedas à medio, vide ne quid nimis, ne quid facias sine modo. In oculis hominum conformare moribus conuiuentium; sed in conscientia coram Deo, si potes, alios transgredere diligendo. Hoc solum est in quo moderator sæculorum nostra delectatur immoderantia, cùm nostri amoris affectio in ipsum sine modo intenditur & mensura. Ipse auctor omnium, omnia in pondere & numero & mensura condidit, & quod creaturis contulisse cognoscitur, hoc requirit. Habe ergo pondus, serua numerum, mensuram tene; & diuidi non poteris ab auctore. Falsitas non habet pondus, vnde fertur & euolat in incertum. pondus nescit leuitas, cor non sinit esse stabile, neque firmum. Numerum non seruat singularitas, cum sit numerus collectio vnitatum. vbi regnat diuersitas, non est collectio, sed diuisio vnionum. Modum ignorat superfluitas, & nihil ab ea admittitur mensuratum. Beatus igitur quem ponderis grauitas reddit stabilem, ratio numeri socialem, moderantia mensura frugalem, stabilem in fide, socialem in charitate, frugalem in conuersatione.*

Capvt XXXI.

Quomodo amandus sit Deus propter prouidentiam suam.

TOtam prouidentiam Dei commendant beneficia diuina, promissa, iudicia præcepta: quæ omnia nostro bono diuina dedicauit bonitas, inaugurauit amor, vt nostrum pro omnibus amorem flagitaret iustissimâ exactione, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua*, vt iuxta hoc æquissimum edictum præmium diuinæ erga nos prouidentiæ aliquod ependamus. Transscribam deuotam Balduini, quem sæpè laudaui, sententiam: *Quid*, inquit, *sibi vult hæc verborum inculcatio, tam diligens, tam propensa, & in vno mandato? vt arbitror, ob duritiam cordis nostri curauit Deus hoc verbum tam diligenter mandare, & quasi mandando altius imprimere, sicut fieri solet in duriore ligno, cùm infigendus est clauus. Nam propter ligni duritiam, nõ totus clauus statim intromittitur, sed crebra percussione inditur, & intrare cogitur, donec totus infigatur. Iste sermo quasi quidam clauus est nostris cordibus infigendus, Hoc volens Deus cor nostrum transfigere & penetrare, dicit: Diliges Dominum Deum tuum, &c. Et altius infigens ait, Et ex tota anima tua; & vt interius adhuc admittatur, subdit, Et ex omnibus viribus tuis; & vt ad interiora intima perueniat, nouissimè adiungit, Et ex omni mente tua. & nimis mandauit hoc, quod voluit custodiri nimis. Est & alia ratio. Nam quia amor mundi totum cor nostrum occupat, & omnes cellulas eius implet; de toto corde eiiciendus est amor mundi, vt & princeps huius mundi eiiciatur foras, & ingrediatur amor, totum cor sibi vendicans, vt in nouissimis finibus cordis nostri cognoscatur Deus, & reminiscantur & conuertantur ad Dominum vniuersi fines terræ. Sed quomodo toto*

Luc. 10.

In Alleg

corde

corde possumus diligere Deum, cùm cor nostrum nondum nostrum sit, sed alieni diripiant illud? Multiplicatæ sunt iniquitates super caput meum, & cor meum dereliquit me. Verùm si non, quantum tenemur, diligere possumus, saltem, quantum possumus, diligamus, nec imitemur iniquum debitorem, qui si non sufficit totum soluere quod debet, detrectat soluere quantum habet. Quasi par culpa sit, nihil soluere, & non totum soluere. Diligendus est igitur Deus in beneficiis suis toto corde, in promissis totâ animâ, in iudiciis suis ex omnibus viribus, in præceptis ex omni mente. Sunt autem beneficia Dei, alia conditionis, alia reparationis, alia quotidianæ consolationis. Ecce quomodo magnificauit Deus facere nobiscum, multitudine beneficiorum nos obruit, & amorem molitur beneficiis extorquere. Pro his autem beneficiis tantis, & tam magnis, toto corde diligendus est Deus, & meritò dandum est ei, si quid postulare ipse dignetur. Sed dignatur; ad hominem enim dicit: Da mihi cor tuum. ex corde vult amari, qui cor sibi petit dari. Tota anima diligendus est Deus in promissis suis, qui magna nobis dedit, sed maiora promisit. Promisit nobis à labore requiem, à seruitute libertatem, à timore securitatem, à mœrore consolationem, à morte resurrectionem, & in resurrectione plenum gaudium & indeficiens. Pro his meritò debet amari à nobis sine modo amoris. nam promissiones Dei omne desiderium superant. Cùm ergo in cæteris rebus impatientia soleat culpari, in expectatione tantæ promissionis laudabilis est vehemens impatientia dilationis: eum enim qui plùs amat, & qui plùs desiderat, dilationis impatientia plùs cruciat. Hæc autem affectio sancti desiderij significari potest nomine animæ, cùm dicitur: Diliges ex totâ animâ tuâ. Nec immeritò. anima enim spiritus est, & Spiritu sancto afflata, semper desiderat & suspirat, donec in illo respiret ad quem aspirat. In iudiciis suis, diligendus est Deus ex omnibus viribus tuis. Boni, cùm à Deo flagellantur, alij in flagellis Deum amant, alij ipsa flagella propter Deum amant. Hi in flagellis, hi de flagellis Deum glorificant & laudant. Illi in tribulatione patientes, Deum in iudiciis amant; illi in tribulatione gaudentes, iudicia Dei quasi quædam beneficia gratanter acceptant, & in eis exultant. De qualibus scriptum est: Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. Sunt & alij qui iudicia Dei in tantum amant, vt, non expectata disciplina patris, ipsi se iudicent, & puniant, & de quotidianis peccatis, quibus carere non potest humana infirmitas, quotidie vindictam expectant. De quibus Apostolus dicit: Si nosmetipsi iudicaremus, non vtique iudicaremur: qui autem se ipsum iudicat, & quasi reum punit, ipse simul & reus est, & iudex, & minister iudicis. Tota mente diligendus est Deus in præceptis suis. Mens est quæ in homine principatur, summum & præcipuum locum tenet: sed, sicut omnibus quæ sub eâ sunt, se nouit esse prælatam; ita meminisse debet necessitate obediendi se Deo fore astrictam. Obedientiam sanè quam ab inferiori exigit, suo Superiori æquissimo iure impendit. Væ autem homini qui Deo non obedierit. Pœna enim inobedientiæ erit illi præualens ipsa mors: mors autem sicut terribilis est, ita & odibilis: quæ quoniam inobedientiæ cohæret, ipsa quoque inobedientia æquè digna est odio, sicut & ipsa mors. Quòd si inobedientia æquè odibilis est vt mors; quia ex ea procedit mors; cur non obedientia æquè diligenda est vt vita, quia ex ea procedit, & in ea perseuerat? Obedientia enim Deo obsequitur, & voluntati eius, & vita est in voluntate eius. Charitas autem Dei & obedientia indiuiduo nexu sese complectuntur, & ab inuicem non disiunguntur. Hinc Dominus ait: Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Proinde qui mandatum Dei amat, & voluntatem eius, obedientiam amat; & qui obedientiam amat, iuberi amat. Hæc ille. Certè nihil præter charitatem gratius prouidentiæ diuinæ quàm obedientia nostra. Ipse gubernator mundi Deus deducet, quò creauit nos, non resistentes sibi.

THEOPOLITICVS.
PARS SECVNDA:
DE PROVIDENTIA
SALVTIS PVBLICÆ,
Siue Cardinibus gerendæ Reipublicæ.
LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

PERITIAM publicæ rei tractandæ, multis iam illustrem commentariis, incassum fortasse recenti lucubratione adornabo; verear licet, ne adhuc nouissimâ indigeat ope. Nullius artis plures fortasse minùs docti; cùm neque alteriùs plures studiosos videam. Ij maxime illam discunt, quibus aut nullus, aut noxius vsus est; cùm nonnunquam exercituri negligant. Sic pessimè res agerentur, scilicet cùm inertiâ regentium, & calliditate regendorum, nec illi imperare, nec hi parére scient. Innatâ omnibus dominatus libidine, aptum se quisque imperio dictat, & facillimè suadetur. Deinde vota in tacitas traducit spes, atque pro cupiditatis indole quasi expectans quod ambit, præparat se fortunæ, vt idoneum reperiat ciuilium industriæ rerum: sin minùs, struit illi calumniam, quòd aptum & scientem ad imperia negligat, imperitiores assumat. Hinc difficiliùs res geritur publica, etiam à peritis & gnauis. Nam hæc præsumptio & calliditas sciolę plebis, obstat sibi moderandæ. Maiorum gesta examinat: regentium iudicat decreta, plerumque damnat. Ea est conditio nostra plus in alienis sapere. Hinc detrahit Regibus, suos iudicat iudices. non habet aliam præsumptæ scientiæ vsum: & ne otiosè calleat prouidentiæ artem, exercet in Superiores, quod in Inferiores nequit.

Accedunt aliqua librorum ciuilium vitia. Docent nonnulli malignari, aut fallere. Eadem quoque auctorum libido scribendi politica. Nonnulli, credo, non sine auaritiâ gloriæ illâ eruditione se ostentare student, quæ Legislatoribus scribat leges, quæ præcipiat Regibus: plaudunt sibi & latenti satisfaciunt ambitioni, è pluteo iubendo Principes, moderando orbes. Non tamen tot credo esse doctores administrandæ Reipublicæ, quot creduntur. Promittunt multi doctrinam publici boni, docent tamen priuatum: vtilitatem Magistratus cum communi implicant, instruunt quo astu sibi consulat, non populo: cùm caussa Regni non eadem sit quæ Regis, nisi boni Regis. Alij ciuilem tradentes prudentiam, construunt fallendi artem; modestiùs, sed idem dicam, dexteritatem simulandi. Alij sinceriori animo Politicam complexi scientiam, à cæmentis ædificant Regnum: eruditè, sed iam sine multo vsu, dicunt potiùs, quo pacto optimè construatur, quàm geratur. multa insumunt in quærendo, an popularis, an maiorum, an vnius administratio præstet: quo situ locandæ vrbes. Cùm iam

Regna fundata sint, iam Respublicæ firmatæ, suis quæque legibus, suis ritibus; non euertendæ sunt, nec traducendæ, vt optimè gerantur. Adeóne licebit administrantibus eas à primo lapide diruere, noua restruendas facie? Maiori, pretium operæ puto, formatas instituráſque iuuare, suos tantùm Rectores communibus informando præceptis: siue penes vnum res omnis geratur; siue dicant potissimi ius publicum; siue sui iuris ipsa plebs sit, & populi dominentur sibi. Placent documenta, quæ omni Principatui quadrent, circa quæ omnis libenter voluatur dominatio. Alij artem imperandi latissimè, sicut ipsius imperandi libido, patentem, eruditissimis sunt amplexi præceptionibus; latissimè quoque, vt ipsa moles obstet disciplinæ. Alij congerunt præcepta, saluberrima sanè; non digerunt, quod etiam incommodum est vsui. Alios suspicio & demiror, aptè felicissiméque omnem tradidisse doctrinam ciuilem: nescio tamen quid adhuc in nonnullis desiderari audiam fortasse, quod pluris est, minùs vrgent, aut docent, non monent. Nam interdum publicæ salutis ministros ignauia potiùs quàm imperitia infestat. Norunt, qua arte publica res benè tractetur, non quanti sit benè tractetur, non quanti sit benè tractetur, non quanti sit benè tractari: sic sui muneris dignitatisque inscitia, aut contemptus, omnem benè gerendi muneris corrumpit scientiam, & sterilem reddit. Tantumdem inertiæ puto contemptam artem: nam quod ad vsum spectat, perinde est nolle, ac nescire. Præterea de Principatu magis pro vitio nostro, quàm pro natura sua, multi tractant. Non propterea, quamuis excusatum esset, ingratè accideret, rescissis minùs vtilibus controuersiis præceptisque, sinceram administrationem publicarum rerum commendare, & pro ministrorum vsu paucis Reipublicæ molem aptare cardinibus faciliùs versandam. Pondus istud ex iis est, quæ non vi, sed ingenio alleuiantur. Neque tamen hoc polliceor. Plura à me desiderabuntur, & fortasse ipsa politica; quod sciens commisi: nam & hoc quoque excusatio mei operis erit, non iam superflui post tot eruditissimos politicos, si politicum non erit. Qualecumque exeat, nomen obtineat. Crede, cum his complexum, quæ in nostro Opere, quod inscripsimus Hesiodi exemplo *Opera & dies*, satis posse publicis rebus sanctè gerendis instituere viros Principes. Lubuit quoque, postquam prouidentiæ diuinæ rationes illustrauimus, caussas humanæ circumscribere; pendet enim hæc ab illa: tum breui quasi complere appendicem nostrorum opusculorum, quam de ciuili tractatione à me desiderabant nonnulli, postulauit non vnus. nescio an & hæc venia sit peccandi cum cum multis. Accedo nihilominùs ad operam.

CAPVT I.

Auctoritas Regia diuinitati vnica.

IGITVR hominum rector caputque rem sacrosanctam se putet: nec magis adorari colique permittat, quam se colat, se suspiciat, venerandus sibi tantum credat excellere hominibus, quantum homines brutis. artificem intelligat se communis boni, arbitrum felicitas gentium, collegam fortunæ, spirantem Diuinitatis statuam, spiritum vitalem Reipublicæ, expressissimum & aureum simulacrum Numinis, Prodeum & vicarium diuinæ prouidentiæ, excubias generis humani, Angelum singulorum, iam multis Angelis suo excellentem munere. Diminutè quidam dixit vltimum Deorum: ego potiùs dicerem primum hominum, secundum Deum, tractabilem, accessibilem. Primus illos honores Adamus ad imaginem diuinam constitutus, meruit imperium in bruta: præfuturus erat amentibus naturis. Hæc vmbra diuinæ potestatis, tot priuilegia, tot fauores meruit, ipsi Creatori quasi venerabilis. Non vt vulgus & plebem mundi quadrupedes, volucres, pisces, iubendo fecit Deus; inaugurandum verò hominem imperio sine imperio extruxit, cum consilio, cum labore: suis ipse Creator manibus selectum, purum regiumque; limum effigiauit; si mauis, consecrauit. ruber erat; purpuram iam noscis, & signum maiestatis. Deinde suo ipso ore, imagine quadam osculi, & cærimonia amoris, animauit. Gregem variorum brutorum vnâ voce è puluisculo excussit. An vnum regem, vnum hominem dico, multo consilio elaborauit, multâ operâ: tanti fiebat præfuturus brutis. Quid præesse hominibus erit? Quare supra communem humani generis dignitatem euectus Princeps, tantò vlterius & elatiùs humanâ gloria locatum se miretur, quantò honos humanæ naturæ supra brutorum seruitutem surgit: nec tantùm præ omnibus esse, sed pro omnibus. tantumdem ipse vnus est, quantum vniuersa. Namque si tam gratiosum Deo fecit hominem brutorum dominatus; quî Regem gratissimum non faciet hominum imperium?

Gen. 1.

Etiam iniqui Reges venerabiles.

Nuda ista dignitas, vel in pessimis hominibus, in Cyro aliquo auri & cruoris auido, tanti Deo est, vt Christum suum dixerit. Isaias sic vaticinatur: *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dextram*: id est, amice & fideliter affui, afflaui. Tam amanter, tam placidè alloquitur: tanti fecit Deus impium hominem, Regio solùm nomine sibi

Isaiæ 45.

com

commendatum. Mirabetis quid mox ad eumdem ait: *Tantùm in te est Deus, & non est absque te Deus. Verè tu es Deus absconditus.* Ipsum summæ Veritatis Numinisque oraculum, diuinos elargitur titulos auarissimo homini, sine suę inuidiâ maiestatis. Reges dicit Deos absconditos: fuerunt qui & Deos patentes dixere. Commodè vtrunique. Legati seu Proconsules summi Dei Principes sunt, per quos repræsentatur inuisibilis, per quos familiarem atque affabilem se ostentat ineffabilis. Qui sæpè alibi partes tuetor Regias, atque obedientiam reuerentiamque Rectorum etiam iniquissimorum requirit. Apud Ieremiam Iechonias sceleratissimus, quia Rex, non sine reuerentiâ damnatur, comparatus pretiosissimo vnioni, & annulo dexteram Dei exornanti. Apud Sapientem ipsa se Sapientia diuina dum magnificat, quòd per se Reges regnent, magnos dicit. Cor Regum ipse Rex Salomon scripsit in manu Dei haberi. Themistius in palmis diuinis custodiri ait: quem si ad verbum interpretari velimus, *Animus*, inquit, *Regis in palmâ Dei satellitatur.* Magnum sanè caput Regium est, cuius satelles potentia Dei, & cura: satellitium auctoritatem securitatémque stabilit. Ceterùm cùm non in manibus tantùm, sed in palmâ Dei dicat; charius quid, tenerius & æstimabilius significat: si Pindarum attendimus, etiam securius. per palmam Dei, diuinam virgulam opémque intellexit. Libenter aliqua fœnerot ex sacrâ doctrinâ; roties enim Regiam amplitudinem magnificant, tanta Principum iuri, potentiæ dignitatique tribuunt sacri nostri libri, vt ab iisdem Ethnicos videam doctos eiusdem maiestatis reuerentiam, honorem, amorem. Nunc occurrit Orator Euphrades, qui ex Salomonicis parœmiis (ipse ex Assyriorum libris petitum dicit) auctoritatem Principum non semel fulcit attollitque. cuius aliquam sententiam, quia vtilissimam maiestati, libentissimè appendo: Ἀλλ' ἐγὼ ποτὲ ἐπηθόμην, καὶ τῶν Ἀσσυρίων γραμμάτων ταυτὸ τοῦτο κομψευομένων, ὡς ἄρα ὁ νοῦς τοῦ βασιλέως ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ παλάμῃ δορυφορεῖται. καὶ δεῖ τὸν κίνδυνον ὁρᾶν, πηλίκος αὐτῷ πρὸς ἀλλοτρίαν τοῦ Θεοῦ πρᾶξιν ὁρμήσαντι, ἐκπεσεῖν τῆς χειρὸς τοῦ φυλάττοντος. οὐ γάρ σοι μόνον, ὦ βασιλεῦ, ἅγια προσήκει φρονεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸς σὲ διαλεγομένοις ἅγια φθέγγεσθαι, ὡς ἑκάστου ῥήματος τῶν εἰς τὰς σὰς ἀκοὰς ἐμπιπτόντων, εἰς τὴν ἀκήρατον ἐκείνην παλάμην ἐγγραφομένου. διὰ ταῦτα τοίνυν, ὦ θεοφιλέστατε Αὐτοκράτορ, τὸν ἄγριον ἐκεῖνον τυφῶνα ἄνευ ἀναιμακτὶ κατειργάσω, ὅτι σοὶ χρηστὰ ἐννοοῦντι τὴν χεῖρα συνεπέδωκεν ὁ Θεός. *Atque ego sanè quàm eleganter hoc ipsum Assyriorum litteris proditum animaduerti, Regis scilicet animum in manu Dei custodiri. Vnde ei quantum immineat periculi prouidendum, ne, si ad agendum aliquid, quod à Deo sit alienum, feratur, custodiente sese Dei manu tandem excidat. Non enim tibi solùm, Imperator, quæ sancta sunt, animo ac cogitatione tractanda; verùm etiam iis qui apud te sermonem instituunt, eadem vsurpanda in dicendo, cùm vnumquodque verbum ex iis quæ ad aures tuas accidunt, in incorruptam illius manum inscribatur. Ac propterea, Deo gratissime Imperator, fœdam illam atque horribilem procellam sine cruore admodũ sedasti: quòd tibi præclara quædam atque egregia meditãti manũ suã ad id Deus præbuerit.*

R.P. Ioan. Eusebij Nierembergij.

Nec parum regentium hominum reuerentiam & maiestatem explicat, animam populi dici, caputque hominum, sidus generis humani, pastorem populorum. Quantum interest inter animum, & fæcem corporis: ille diuinus, istud terreum, luteum, fæculentum. quantum inter caput & pedes: illud sensuum metropolis, mentis capitolium; hi oneri & solo nati. quantum inter solem & minutas Pleiadas: ille oculus mundi, totius iubaris penus; istæ infidi & auari luminis. quantum inter hominem & pecora: tantum differt Regius honos à vulgari, tantum Rex ab homine. Accedit fides & amor vltra priuatas vtilitates populorum prodigentium opes, sanguinem, vitam pro suis Principibus, Regibus, & quibuscumque aliis Status publici custodibus. Charum & venerabile caput Principis est, cui idem pænè orationes, quod Deo impendunt. Non hæc nostrâ gentium conspiratio animandi tuendique suos tutores, & pro vnius animâ tot millia amplecti fata. Quid diuinum in illis odorantur; adorant in Legatis suis Deum.

Iérem. 22.
Prou. 8.
Prouerb. 21.
Olymp. 10.
Oratione 9.

Regis à ceteris hominibus distantia.

Caput II.

Onerosa Regibus sua maiestas est.

NVnc quæro: Immensus iste honos supra ceteros mortales, gratisne erit? Tantúsne prodigetur fauor, dum frustrà? Cur Deo & hominibus tam chari, tam pretiosi Principes, vt omnia illis in sui honoris sortem allectis dederit Deus, maiorem scilicet humanis meritis honorem? An sine causâ mortalis homo, ejusdem cum ceteris naturæ, minor multis merito, prudentiâ, probitate, subductus è reliquorum censu, exeptus conditione humanâ, miseriisque; elatus in municipatum diuinum? Neque Deus suæ vnius gloriæ non liberalis, neque homines inuidiâ numquam liberi, tot superuacaneè prodigerent honores. Quo iure gratis traderetur morituro arbitrium mortis vitæque, reuerentia meliorum se, amor etiam deteriorum? intelligit hoc Princeps, suam maiestatem sibi onerosam esse; non gratis, non temerè adorari. Præmium aliquod expectant populi suæ reuerentiæ. non vt otio & situ sordidus viuat, moriuntur pro illo, fortasse præstantiores ipso: non vt luxu se fœdet; suis illum opibus donant nationes: non vt bonum nihil agat, aut sit; amant boni, & mali, aut timent. Sciat peti aliquid à populis, sciat mandari à Deo: sciat fortunam suam non esse otiuram, sed munus onus. Quid ergo tam grande, tam immensum est, quod tot honoribus, tot felicitatibus, tantâ Dei hominúmque charitate expostulatur à Principe? Quid est, cur post tantam reuerentiam, fidem, amorem, gratiam, onerosa sit maiestas, & fortuna grauis? Magnum quid petitur, & grandius Regia magnitudine; cura salutis publicæ, commune bonum, felicitas hominum, seruitium Reipublicæ. Ad hoc tot honores, ad hoc tanta reuerentia, ad hoc fides, ad hoc amor omnium, ad hoc maiestas Regia, quòd seruiat Regno. Grandior & honori-

ficentior titulus Principis est, seruum esse publicum, famulum omnium, mancipium Reipublicæ, satellitem singulorum. Ad hoc supra omnes euectus, vt pro omnibus sit: cum illo onere quo datur, accipiat fortunam: namque & stipendia sui famulatus à Republicâ accipit. Tributa quid sunt, nisi salaria Principum; quibus instar aliorum famulorum, remunerari laborem Regum iustum & fas est?

Immensum quid est bonum publicum.

Noscat iam quantum sit bonum publicum, cui dedicatur summus hominum honos; noscat quid sit publica salus, cuius seruus honoratissimus est, cunctis venerandus & charus. Ex suæ felicitatis vertice, quò euectus est supra mortales prospiciat quantum sit bonum mortalias & felicitas & columen, suo parens arbitrio. Discat ex suæ fortunæ magnitudine, muneris quoque & oneris molem; & quanti eius intersit, pro quo tanta habet, non parum est, cui maiestas seruit; cuius seruum esse, maius est dominatione humanâ. existimet se pro honoribus populorum teneri ad curas: plus omnes procurare & prouidere debet, quàm ab omnibus honoratur. Pretium reuerentiæ omnium, solicitudo est pro omnibus. Discat ex fide, ex amore nationum, quâ fide, quo amore caussam nauet publicam; nec minùs se animâ & spiritu pro omnibus teneri, quàm omnes pro vno se. Ergo *Imperatores purpuram vereamini* (cum Nazianzeno loquor) *cognoscite quantum id sit, quod vestræ fidei commissum est, quantum circa vos mysterium. Orbis vniuersus manui vestræ subiectus est, diademate paruo, atque exiguo panno retentus. supera, solius Dei sunt; infera autem, vestra etiam sunt. subditis vestris Deos vos prabete: liceat enim audaciùs aliquid dicere: Cor Regis in manu Dei est. Hic imperium vestrum sit, non autem in auro & in exercitibus.*

Oratione 27.

Infatigabilis cura est Regia dignitas.

Itaque Regis nomen non est felicissimi, sed vigilantissimi; non desidiæ, non socordiæ, non otij, non superbiæ, non voluptatis; sed laboris, diligentiæ, curæ, prouidentiæ, diuinitatis. fateor esse honoris, sed oneris quoque, & quidem excedentis fortasse. Egregiè Redericus Calagurritanus ducissimum officium Regis dixit. Non vacat tempus Principi satisfacturo fortunæ omnium, prouidentiæque communi. Duorum vel trium liberorum educatio occupat totum pectus paternum, licet amor illud capax faciat, & expandat curis. Quomodo tot millium capitum procuratio, non innumeris curis Regium tundet pectus; Rex enim pareus. orphanorum est, sponsus viduarum, Deus pauperum, satelles diuitum, oculus cæcorum, manus mutilatorum, supplementum necessitatum communium, votum vniuersorum, artifex pacis; fideiussor securitatis, osor belli, proxeneta salutis publicæ, amor omnium, numèn mortale: in hoc primum imitetur æternum, quòd æternè curet, vigilet, amet, agat, id est, benè agat. Nullus felix motus Principis, nullus concinnus gestus, nulla actio legitima, nisi beneficentia sit, aut priuata, aut publica: nam & beneficium omnium est iustum vnius damnum: sæpè beneficentia publici corporis in priuati capitis stat casu. Accipiat sibi Princeps, quod Principum optimo Theodosio dictum: *Gaudens profectò diuina perpetuo motu, & ingi*

Lib. 1 Spec. cap. 2.

Latinus Pac. in Paneg.

agitatione se vegetat æternitas: & quidquid homines vocamus laborem, vestra natura est. Vt indefessa vertigo cælum rotat, vt maria æstibus inquieta sunt, & stare sol nescit; ita tu, Imperator, continuatis negotijs, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es. Erubescat publicus Christianæ Reipublicæ tutor non curare in magnis, quod in minimis accurabat Ethnicus. Marcum Aurelium dico, in quo, præpter veritatem religionis, nihil est quod desideres. Nihil dicere solebat (Dion miratur) nihil scriberet aut facere negligenter, sed vel in minimis rebus diem sæpenumerò consumebat; quòd existimaret non decere Imperatorem temerè & properè quidquam agere. Si quid enim prætermisisset vel in minimis rebus, non putabat se posse in ceteris effugere calumniam.

Xiphil. in Marco Aurel.

Capvt III.

Salus publica prima Regis cura.

QVare si sacrum quid, & supra mortalium pretium, Princeps se debet putare id quod maius ipso est, bonum publicum, id propter quod totus ipse est, salutem communem; sacrosanctum quid æstimet & diuinum, nec sui honoris hunc maximum honorem negligat: totus in hoc sit, totus intentus suo operi. Leuis Principis incuria, magna multis damna creabit. ab ipso lætitia omnium, ab ipso pax, opulentia, securitas, ab ipso vita: ab ipso mors pendet, ab ipso multorum æternitas. Istud accedit Christiani populi Rectori: non modò temporariæ salutis custos tutorque, æternæ quoque complex est. Ideam huius solicitudinis ex nostrâ Hispaniâ promam Alphonsum septimum, maximum pacis tutorem, tranquillitatis, totiusque publicæ rei bonique artificem Exhibebo quæ Pelagius Ouetensis Episcopus in Gottico codice scripsit. Iste, inquit Adephonsus fuit pater & defensor omnium Ecclesiarum Hispnieusium; ideò hæc fecit, quia per omnia Catholicus fuit. Tantoperè terribilis fuit fuit omnibus malè agentibus, vt nunquam auderent apparere in conspectu eius: omnes potestates, nobiles & ignobiles, diuites & pauperes, qui erant in ipsius Regno, non auderent vnus in alterum litem mouere, nec aliquid malefacere. tanta pax fuit in diebus, quibus ipse regnauit, vt vna sola mulier portans aurum & argentum in manu suâ, per omnem terram Hispaniæ, tam habitabilem quàm inhabitabilem, in montibus, vel campis, non inueniret qui eam tangeret, vel aliquid mali ei faceret. Negotiatores, & peregrini transeuntes per Regnum eius nihil verebantur; non enim esset ausus quilibet eis de rebus suis volens, etiam obolum auferre. Ad hæc autem, nulla tempora vitæ ipsius vacabant ab omnibus operibus. studuit facere omnes pontes, qui sunt à Locronio ad sanctum Iacobum vsque.

Summum optimi Principis artificium, pax est; maximum maiestatis & ipsâ maiestate grandius opus, securitas est humillimorum. Arduum planè opus, quod constet curis potiùs quàm impensis. At quicumque Princeps boni &

Vt noxius sit Princeps, satis est diligentem non esse.

& quietis publicæ rudis & imperitus, in arte suâ & munere enormiter delinquit; tam noxius omnibus erit, quàm deberet esset salutaris. In eum locum euectus est, aut Reipublicæ columen, aut ruinam sit daturus. Nesciunt mores publici sponte stare: nescit vno statu vltrò manere Respublica; nisi sustentetur, nullo impulsore ruet. Aufer tibicinem aut columnam ædificio, labetur; sic, nisi Regia sulicitudo & opera sobstentet Statum publicum, sponte fatiscet. Duplex hoc Regiæ negligentiæ damnum. Quot populum fraudauit bonis, totidem oocuauit malis. Quid totidem? Duplicatis. Priuationem boni inter mala accenseo. Deinde aduehit alia solida subsistentia, & sine respectu mala. Quemadmodum moles efferenda machinis, si præcipuæ peccent trochleæ, dilabitur, casu ipso dissoluenda: sic vitio Regum, non tantùm publica salus & commodum surgere nequit, sed noxio relabitur pondere. Se intelligat Princeps instrumentum primum, & magistrale (ita me explico) diuinæ prouidentiæ, ne obstet socordia eius diuino operi. Per Reges electa organa Dei dispensatur fortuna mortalibus, quies, tranquillitas: eorumdem otio & situ infelicitas, pericula, damna inuehuntur.

Arbiter rerum aut pro Angelo, aut pro dæmone.

Simile & proximum Angelis ministerium Regum est. Vtrumque prouidentiæ brachium, beneuolentia & rigor, Angelos arripit in nationes mittendos: his ad bona & mala satellitibus vtitur, pro cuiusque conditione legationes demandans; bonos spiritus ad bona, malos ad mala & supplicia: per hos pestes, fames, exitia. Sic per optimos Principes felicitatem deriuat communem, per malos pœnas deducit. Neque ineptiorem damnis publicis se putet, se timeat Princeps ignauus pessimo spiritu: non est, vt noceat Rector hominum; necesse, quòd velit nocere. inuitè noxius erit, etiam cùm vult prodesse, nisi prosit. Pessimos Reges deplorarunt gentes cum non malà voluntate, imò cum bonâ, nisi acri, nisi felice, nisi in opus transeunte. Adeò accerrima pestis est lentor Principis; noxium faciet Regem etiam nolentem, etiam volentem salutarem esse. Hoc solo quòd negligat, pestifer erit, etiam salutaria meditatus. Cùm autem accedit incuriæ boni publici voluntas mali, in præceps omnia ibunt, dabuntur pessum, & ipse: nec aliter quàm Saul irruet super gladium suum. Stephanus Cantuariensis ait: *Hoc facit, qui propriâ potestate abutitur ad mortem æternam.* Quapropter temperet se, qui omnia potest, frenet affectus, libidinem mactet omnem, nec minùs caueat damna publica, quàm prouideat bona. Incussa vni soli iniuria expiatur aliquando ceruice inferentis: quale piaculum erit tot hominum millibus iniuriosum esse? & potest Rex esse volens, nolensque: volens raró, nolens multis modis, ignauiâ, exemplo: quia normam morum Regis omnes sibi proponunt. Venustè dictum à Platone, Principes longè magis exemplo quàm culpâ peccare. excusatio cuiusque sceleris est similitudo maiorum.

Clamor totius mundi aduersus negligentes Reges.

Ceterùm, vt viderint potentiores quàm iniuriosi humano generi erunt, quàm graues & & pestiferi mundo, cùm munus suum minùs accurant; allubet subiicere querelam totius mundi, adhuc & clamantium ab inferis, prouocantium diuinam iustitiam in eiusmodi Principes: audiuit illam Birgitta è Regio Suecorum Principum genere, excellentissima femina, multò plus sanctimoniâ & cælesti lumine præstans, cuius diuina colloquia, & alia reuelata, summis Pontificibus, Conciliis Ecclesiæ; & doctissimis viris accepta, sancta & firma sunt. *Tunc* (ipsa sic fatetur) *audiuit vocem de terrâ infinitorum millium clamantium, & dicentium: O Domine Deus iudex, iudica super Reges & Principes nostros, & attende effusionem sanguinis nostri, & dolores, & lacrymas vxorum & filiorum nostrorum. Respice famem & pudorem nostrum, vulnera & captiuitates, incendiáque domorum, & violentias, & pudorem iuuencularum & mulierum. Attende iniuriam Ecclesiarum & totius Cleri, & vide Principum & Regum fallaces promissiones, & proditiones, & exactiones, quas cum iracundiâ & violentiâ extorquent, quia non curant quot millia moriuntur, dum tamen ipsi possint superbiam suam dilatare. Deinde clamabant de inferno quasi infinita millia, dicentes: O iudex, scimus quòd creator omniũ es. Iudica igitur super dominos quibus in terrâ seruiuimus, quia ipsi nos profundius in infernum demerserunt. Et licet cupimus tibi malum, tamen iustitia compellit nos conqueri, & dicere veritatem. Ipsi quippe domini nostri terreni absque charitate dilexerunt nos, quia non plus curabant de animabus nostris quàm de canibus. Quibus dominis nostris indifferens fuit, vtrùm dileximus te Deum creatorem omnium, an non, cupientes diligi & seruiri à nobis. Propterea indigni sunt cælo, quia non curant de eo; & digni sunt inferno, nisi eis succurrat gratia tua, quia nos perdiderunt. Ideoque & adhuc grauiora pati vellemus quàm patimur, ne ipsorum pœna finiretur.* Intercido hunc clamorem: satis hoc horrori: nam animas quoque sanctas, atque Beatos omnes, vidit posteà ipsa Birgitta aduersus ignauos Gubernatores clamare, & incendere diuinam iustitiam. Tam arduum, tam anceps, tam præceps est, publicam gerere rem, & tutari salutem omnium: tam sedulò debet fieri, tam attentè. Alto sibi pectore figant Reges illud Galfndi: *Non semper eris Princeps, sed summo Principi rationem reddes.*

Lib. 1. cap 56.

Capvt IV.

Deus maximè iuuat politicam.

Ergo vt immensam communis fortunæ molem facilius & ad bonum agitet Princeps, tribus præcipuè vertebris gubernari sciat, tribusque velut cardinibus volui, curâ diuinorum, prouidentiâ humanorum, atque æquitate. De singulis dissertabo, complexus breuissima hac summa omnem ciuilem & Imperatoriam artem. Ordiar à priori parte, quam multos callidissimos procurandæ Reipublicæ magistros video contempsisse, aut penitus reiecisse. Fuerunt qui maximum præceptum publici seruandi Status contrarium prorsus statuerint, deturbare Diuinitatem, pietatem, cultum & quamcumque Numinis opinionem, solùm hac com-

modi cynorosâ volunt dirigi Reipublicæ nauim, nullâ diuinorum ratione, nullâ fide; industriâ dumtaxat humanâ protecti, arte, calliditate, dolis. & hi maximè Politicorum nomen adepti, iam propter eosdem turpe infaméque. Falluntur toto cælo: nihil magis publicæ rei feliciter agitandæ, nihil magis, quo faciliùs geratur necessarium, quàm Diuinitatis opinio, & veritas. Video diuisos priscos aliquot ciuilitatis Doctores: quidam Deum esse parum necessarium rebus gerendis æstimarunt; ipsius tamen opinionem valdè necessariam. Addunt, inuentum subtile vtilissimumque sapientissimorum politicorum fuisse Deitatis persuasionem, religionem, timorem; putantium non aliter populos legibus teneri, nec publicum statum posse stare. Critias & Euripides, qui Diuinitatem negarunt, mirantur ingenium illorum publicæ felicitatis amatorum, qui religionem intruserunt, reuerentiamque diuinam; quod vtilissimum mortalibus mendacium vocant. Legum enim inuentione externâ flagitia coërceri vix possent: timore Dei intima quoque strangulantur; nec tantùm peccata Numinis conscius refrenat animus, sed ipsam voluntatem peccandi. quare nec de externis criminibus satis cautum legum remedio, nisi per reuerentiam timoremque diuinum. Nulla vitia extirpare leges possunt, ramos solos amputant, radicem latentem non euellunt: nequeunt cor ligare, sicut manus. liberâ autem voluntate, integrâ stirpe, libera etiam erunt scelera, integra crimina pessimæ voluntatis, impiæ mentis germina: scilicet.

Silius l. 4. ——*Prima scelerum caussa mortalibus agris*
Naturum nescisse Deûm.

Sola Diuinitatis fides, sola conscientia Dei humanis attenti rebus, premere flagitia valebit. Quare si nullus Deus foret, nullum puto tunc inuentum salutarius excogitatum, nullum ingeniosius, nullum magis necessarium humanis benè tractandis componendisque actibus, publicisque rebus, quàm famam fundare Diuinitatis, cui nihil esset clausum, quæ mediis interueniret cogitationibus, quæ interesset nostris animis; atque cultum prouidentis alicuius perspicacisque Numinis, & præcordia mentium penetrantis, remuneraturi etiam cogitata præmio, aut pœnâ; hoc est, religionem intrudere.

Quàm necessarius est Deus Regibus. Tunc feliciter deceptum popellum dicerem Diuinitatis opinione, à suis Legislatoribus Rectoribusque procuratâ. faustum hoc esset publicæ rei faciliùs moderandæ; sed non satis præstructum, vt optimè gereretur, nisi eadem mens & conscientia Rectoribus sit. Quid benè de publicâ te sperare posses, etiam plebe moderatâ, & verente oculatissimum mentium testem, integerrimum actionum arbitrum Deum; si Principes nihil huiusmodi timerent, si immedicabiles nullo Dei metu, nulla reuerentia Numinis? vbi fides erga populum, vbi amor, vbi cura publicæ salutis, vbi contemptio priuatæ, necessaria communibus commodis? Quid non auderent in coërcitas mirabili suo mendacio gentes, se omni pauore & reddendâ muneris ratione liberis, impiis scilicet? Ergo vt prosperè geratur, & stet communis status; non tantum opinio, sed veritas Diuinitatis necessarissima regendis, & Rectori. Saltem id obtinebo, etiamsi non esset, fore vtilissimum Deum statui publico. Abeant iam prudentes, qui euertunt omnem politicam: abeant Politic: abeant impij, qui, contempta diuinorum ratione, emolumentum Principum, detrimentum publicæ salutis habent pro ratione, pro lege, pro normâ ciuilis scientiæ: abeant qui Status rationem pluris habent quàm religionis, quàm ipsam rationem; qui maioris faciunt rationem Status vnius, quàm omnium; Regis, quàm Regni.

Exhibebo vnum aut alterum istorum Antipoliticorum siue Pseudopoliticorum discipulum; quibus non alios Principes opto ad piaculum doctrinæ, & meritorum suorum de genere humano, quàm quos optant, quos instruunt, quos meliores volunt, quos ad exemplum Regnantium commendant, Ludouicum Sfortiam, & Cæsarem Borgiam. *Sfortiæ & Cæsaris Borgiæ pessima Politica.* Quid iuuit Sfortiam cum contemptione diuinorum summa viri calliditas; Gestabat mori arboris insigne omnium sapientissimæ, quoniam lentè, & non nisi tuta ab hiemali horrore germinet ac florescat, citato tunc partu moras præteritas compensas; ex ingenio prudentissimi cuiusque, non properè, non temerè, sed grauiter in omni actione consilia ineuntis, maturè ocyusque explicantis. Vanissimum id gestamen euentus dixit: nec subtilis astus, nec simulandi artificium, nec votorum silentium, nec dissimulata mendacia, nec fraus ex commodo, nec simpliciorum traductio (hæc ex disciplinâ officióque excellentis Principis esse putabat) scelera potuerunt fortunare, quibus venabatur fortunam. Visa tandem astutissimi calliditas nihil sibi sapere, cùm exutus Principatu, clathrato in carcere multos maceratus annos, tandem ictero morbo afflictus, diuturnam quoque exuit morte miseriam.

Iam te quid olim consilium iuuat?
Quid cum dolosi pectoris artibus
Actus iuuere: atque in periclis
Ingenij experientis vsus?
Ergo insolentem pone superbiam,
Qui fidis alti viribus ingenî:
Fortuna sic gaudet iocari,
Vertere cùm cupit ima summis.

Iam Cæsar Borgia, ipsissima idea & oraculum Politicorum, furiosus, si vllus vmquam fuit, fortunæ procus; quam per mores similes, per omnem dico perfidiam, diu expiscabatur: vix aliquem amplexum eius tot sceleribus meruit; pessum tandem ab illa datus, pulsus Principatu, vincula expertus, exul Italia, latens in culina, priuatus occiditur, vili deportatur iumento: tandem nihil. Alterum propositi sui merobrum impertauit.

——*Indutus mentem animumque tyranni,*
Aut nihil, aut Cæsar, demens iactare solebat.

Fuit qui vtrumque fuisse diceret. fallitur: tam perfidum animum ipsa infida fastidiuit Fortuna.

Capvt V.

Non quilibet cultus diuinorum, sed verus, necessarius est politicis rebus.

QVare reuerentiam & pium Diuinitatis cultum si populus benè moderandus requirit, maximè Princeps moderaturus optimè. Nec satis est rebus faustè gerendis opinio Dei, sed veritas; non qualiscumque cultus, sed verus. Hæc tota Status tuendi ratio tutissima, hæc tota Reipublicæ statuendæ ars certissima. Hoc breuissimum maximæ prudentiæ magnorumque consiliorum compendium, hic felicitatis neruus, hoc fortunæ iusiurandum, hoc prosperitatis locupletissimum pignus, hoc securitatis sacramentum. A fide enim robur accipiet Princeps, qui ipsi dederit, iuxta diuinum Theologum Nazianzenum. Pietas
Oratione 17. enim velut est sacramentalis Regibus. nexam in illâ habent miram fidem, dicam pænè infallibilem, feliciendi Imperij. Hoc animi sensum altè vellem Regum pectoribus immergi, præcordiis infigi, vnice cordi haberi. Nolo nunc philosophicè adstruere, quod natura promulgat, quod ipse Sol clariùs se iutat, summi alicuius Rectoris arbitrio, moderationi & potentiæ vniuersa parêre; omnia à Deo esse, omnibus Deum præesse: id modò præstituo, non quamcumque Diuinitatis opinionem, non qualemcumque cultum fortunare publicas res. Infausta multa acciduntreputantibus Numen, & aliquo colentibus ritu, infidelibus idololatris, hæreticis, Mahometanis: at quis non vero cultu, etiam cum opinione, cũ cultu Numinis, tutam Status sui rationem nullam habent. Super omnes enatant Principes religionis veræ virtutisque studiosi. Quod satis fulcit, non satis fulcire humana Imperia solam opinionem Diuinitatis, sed veritatem. scilicet Mentem aliquam diuinam verè excubare, attentamque humanis, propitio protegere aspectu cultores suos.

Nostro hoc sæculo clarissimum huius argumentum vidimus Cæsarem Ferdinandum II. qui pietate inuictâ, maximâ suâ Imperij stabiliendi arte, Statusque tuendi ratione emersit supra omnes alterius methodi Politicos; præclarusque inter sui æui clarissimos Principes, interque antecedentia Cæsares, atque futuris venientibus felicitatis idea: vtinam & Imperij feliciter gerendi, non artibus, non dolis, non habitis Status sui ratione religionis! Huius solius cura statuit Pientissimi Principis Imperium, restituit amissa, comparauit noua: in illius fidem fortuna diu iurauit, ex quo Regnis suis initio Principatus spoliatus, constans & sanctissimè contumax in Catholicæ religionis cultu, nihil minus quàm si rerum potiretur, non tantùm fidem Romanam tutatus est, sed ampliare meditatus. In hoc Pientissimo felicissimóque Principe inuiolabile religionis & fortunæ fœdus miramur; cuius pietati inuictæ vincta hactenus felicitas fuit, æque fidelis ipsi fortuna (rarum miraculum) quàm ipse Deo, etsi enim fatigata assiduis officijs fortuna, quæ vel inuita religioni Ferdinandeæ diu seruiuit, quasi languere aliquot diebus visa sit; id euenit vt recreatis viribus pertinaciùs deinceps pietati famularetur. Obstantibus multorum peccatis, interim remunerandis, cespitauit aut substitit. sed sua ipse flagella scit Deus post destinatos vsus in flammas abijcere, & expiatos malis bonos denuò fortunare. Igitur tam pius Princeps, tam felix debuit esse. neque tutò tam felix esset, nisi pius. Plures non religiosos vidimus fortunatos ad tempus, non diu. vltimâ sui parte, velut scorpio, fortuna tandem illos cecîdit. Piè & verè Campanus dixit: *Omnia secunda sunt colenti Deum, aduersa spernenti. & qui religioni studens diuina tutatur, fluctuare potest aliquando, mergi non potest.* Stultam hîc Macrini Cæsaris electionem damnatam video. oblatum Felicis nomen recepit, Pij noluit habere: sed breuî sequens obtruncatio infelicem illum ostendit sine pietate. Proh inertem Politicorum artem, instructam solo ingenio! proh stultam calliditatem diuellentium pietatem à felicitate, putantium impium posse esse felicem, siue apertâ vi, siue simulatâ pietate fortunam capiet, tueatur. Egregie in hunc histrionem Imperij dissonâ pectori suo personâ indutum, quondam sic lusum!

Histrio iam senior, turpis, grauis, asper, iniquus:
Impius, & felix, sic simul esse cupit:
Vt nolit pius esse; velit tamen esse beatus.
Quod natura negat, nec recipit ratio.
Nam pius & felix poterat dici, atque videri.
Cui Imperium infelix est, erit ille sibi.

Memoremus quoque duos felicissimos Reges, proximi sæculi dilectissimos Fortunæ amasios; quos ipsa supra omnes retrò Principes, supra vires & fidem suam, supra spes & vota ipsorum, efferre nouo meditata est ingenio, nouis largitionibus. nulli vnquam alij hoc modo affabilis & profusa: non contenta communibus donis, triumphis & Europæis victoriis antiquorum Imperiorum, detulit ipsis recentia regna, nouos orbes, vltra mundanas victorias, vltramundana Imperia: quam gloriam suo proco Alexandro negauit, cui vix libenter dedit Orientem, & vidisse Oceani oras, non superasse. Hi sunt, Ferdinandus Catholicus Castellæ, alter Emanuel Felix Lusitaniæ, Reges, primi magnorum Imperiorũ fundatores. Felicis huic nomen datum, non ipse accepit: comparauit tamen pietate, & ardore religionis tuendæ, ampliandæ. Cuius pietas felici argumento in ipsâ suâ natiuitate inaugurata fuit. Accidit quintâ Corporis Christi Feriâ, cùm Beatrix mater iam pridem acerbo & arduo parturiret enixu: sed vbi solemnis Eucharistiæ pompa pro foribus accederet; ipso Numinis accessu ominosissimè profudit infantem. Minus erat felicitate Emanuelis, fortunæ partum dici; gloriam istam Samius Polycrates libauit: cæli potiùs partus debuit appellari. Iam adfuturum se Deus Emanueli ipso ortu pollicitus est: meruit posteà ipse. Sæpè à publicis se subducebat curis, male dico, non nisi humanis, vt diuinis æternisque vacaret: non enim otiosus, nec inutilis est Reipublicæ, qui Deo vacat; feliciùs siquidem hac diligentiâ publica negotia transiguntur. Eumdem ad aliquot dies eum Religiosis hominibus modum Religiosæ vitæ seruabat: idem lectus, eadem abstinentia, idem

somnus, idem rigor, eadem disciplina, eadem in tantâ maiestate humilitas, eadem humiliatio; fallor, maior profectò, quia in tantâ maiestate. dirè se flagris vexabat; interim sui hostilia tergora cædebant. mediâ nocte ad psallendum Deo surgebat; excubias tunc pro Imperio agebat toto. vnio semper abstinuit oleóque, Ferias totius anni sextas panis & aquæ victu transigebat: aureum hac austeritate sæculum repræsentauit Lusitanis. Omnes sui Regni Franciscanos Fratres quotannis veste donabat, alteria pauperum ecclesiarum ornamentis vestiebat: quinquaginta (nam innumera sunt quæ reparauit) templa extruxit, aliqua magnificentissimè, ad miraculum vsque: multis alijs donis ecclesias Romanumque donauit Pontificem, quem charum patrem habuit filius ipse obedientissimus. Par ipsi fidei ador: reliquias Maurorum è Lusitaniâ exegit, Iudæos è Castellâ pulsos ad fidem Christi induxit; eamdem in multas Orientis oras inuenit.

Vide ampliata. Lusitana potentia. Hæc tanta tanti Principis pietas ampliauit Principatum Lusitanum terrâ marique: latissimum stabiliuit Imperium, vbi sol oascitur, vbi toto iocumbit feruore, vbi ponitur. Asiam, Africam, Americam quoque inuasit, peruasit, victor vbique, felix vbique. interdicta hominibus perrupit fremenris Oceani claustra; lustrauit cubilia auroræ, vltra anni solisque vias progressus, arbiter gentium, dominus maris. Potentissimi Orientis & Africæ Reges, aut patebant Emanueli, aut timebant. Regna arbitrio eius dabantur, adimebantur. Olisipo eunc temporis tota aurea, & vniuersi orbis thesaurus; aurum præ argento vilescebat. Non minor cura pacis, & cultus iustitiæ: recoxit antiquum Regni ius, legesque; appendit multa vtilissime. Denique

Qua summa in summo quæruntur Principe, solus
Aut habes hac Principes, aut ea nullus habet.

Et credo, felicissime Emanuel,

——— Meritis si Regna darentur,
Augusta est Regnis terra fretumque tuis.

Sub hoc Rege vidit orbis multos simul Phœnicios & sæculares viros; tot Hercules, tot Achilles, quot Duces habuit. Sufficit meminisse Alfonsi Albuquercij & Vasci Gamæ; moderous hic Neptunus, ille Hector alter. Idem dicò de collegâ tantæ felicitatis pietatisque Ferdinando: cui nec titulus Felicis defuit, dum Catholici obtinuit: suos Hercules habuit, & maiores Alcide; cuius ineptum trophæum ad pudorem retulerunt, ibi initiatus eorum animos & gloria, vbi desiit Hercules: plus vltro id progressi, vbi non plus vltra, Alcides scripsit. Suum Hectorem habuit, suum Neptunum; Consaluum Ferdinandum, magnum Ducem excellentiâ animi & fortunæ, quem ipsa fortuna

——— Comitata priorem
Non dux, sed magnum est fida secuta Ducem;

atque Christophorum Columbum, stupendi alterius, & priscis antè sæculis incogniti mundi inuentorem, vbi

—— Alta venterum animasua lintea leni
Implerunt Aquilone, nec alto
Fulserunt Helices clarissima lumina cælo,
Nec vertit mare tristis Orion.

Hic Catholicus Ferdinandus Imperium Hispanicum primus construxit, pristinæ Hesperiam gloriæ restituit, pepulit Castellæ Regno Lusitanum, exegit suâ ditione Iudaicam gentem, strauit Mauricum Imperium; Granatense, Neapolitanum, Nauarrense Regna occupauit, totius Hispaniæ potitus, præter Lusitaniam ditionem; Canarias insulas in Atlantico domuit mari. Africa quoque experta inuictum Ferdinandum, vincentem omnia. eripuit Barbaris Melillam, Oranum, Tabracam, quam Buxiam vocant, & Tripolim. Post hæc nouos mundos detulit alumno suo fortuna. maior erat Regi animus, maiora merita hoc orbe, maior quàm ipsa fortuna. Ardorem pietatis Catholicæ, zelum Fidei, præter expiationem suarum prouinciarum ab Hebræâ & Mahometanâ lue, ostendit institutio Inquisitionis aduersus omnes à Romanâ doctrinâ degeneres, pignus æternæ religionis, & pietatis veræ in Hispaniarum Regnis diuturnaturæ. Prætermitto curam Ecclesiarum, Pontificis reuerentiam, gratitudinem animi erga Deum, multaque alia quæ hunc Principem fortunatissimum fecerunt, admirandum, nulli secundum, multis optimis & primis primum, Cuius,

Nec potuit virtutem æquare potentia, tali
Omnis erat regni gloria Rege minor.

Idem oraculum quod fortunam Ferdinando promisit, pietatem prædixit eiusdem. Quo die natus est, quidam è Carmelitano Ordine vir sanctus Alfonso Regi Neapolitano, Hodie, inquit, in Hispaniâ citeriore puer tui generis est natus, cui cælum noua imperia pollicetur, ingentes opes felicitatemque, pio præ ceteris, religionisque cultori & amplificatori præclaro.

Capvt VI.

Elisabetha Catholica Reginæ epistola.

Illud Ferdinandeæ pietatis meritum supprimere nolo, quòd ereptus hic Rex violentis fatis non semel. Hæc merces aliqua, priorum Principum, mors propitia, eripi proditionibus, seruari. quod nisi alius iam satis probasset, totius pæne mundi historiis statuere possem. In Granaten si bello Maurus miles, Scæuolæ Romani æmulus, etiam cum pretio suæ vitæ, Ferdinandi necem meditatus, ingreditur nostratum castra; Aluarum Portugalliæ, qui illustri cultu Maiestatem referebat, stricto gladio cædit, hoc errore liberatus Rex, Barcinone maius adiit discrimen in pace, in proprio patrimonio, & insanum ictum sustinuit furentis hominis subitò & liberè aggressi Regem. Dicunt auctores illæsum Ferdinandum, obstante vulneri collari aureo; falluntur: grauiter faucius fuit. incerta scriptoribus est hæc narratio, quare explanabo illam Elisabethæ coniogis verbis, cuius epistolam transscribam integram, cum ibi multa sint, quæ pietatem eius Reginæ monstreot, Ferdinandi significent, omnes Principes doceant. Scripsit pia Regina ad Confessarium suum, sanctum virum, Ferdinandum de Talauerâ, Antistitem Granatensem.

Valdè Reuerende ac Religiose Pater, cùm Reges pars iniuria fatorum ebire possint, ac reliqui mortales, oportet ad bonam mortem præmuniri.

Hoc

Hæc dico, licet alioqui nunquam ipsa dubitauerim de æqualitate communis conditionis, imò tamquam rem indubitatam meditabar sæpissimè, & ipsa me fortuna atque Maiestas plus id meditari & timere compellebant; maximus tamen à fide & cogitatione ad ipsum vsque experimentum intercedit tractus. Et quamuis Dominus meus Rex morti proximus fuerit, ego illam sapius & acerbius gustaui, quàm si alio ipsa tactu mortem sustinerem: neque enim ita dolere anima mea potest, cùm ab ipso diuellatur corpore; nequit explicari immensus dolor ille, qui me occupabat. Idcircò, antequam iterum experiar acerbum fatorum gustum (Deum precor, ne ex tali causâ recidat) vellem aliter me inuenirent præmunitam & paratam, quàm eram: nunc præsertim, quoad satisfactionem debitorum. Quapropter peto & magnopere commendo tibi, amore Domini nostri, si aliquid mei causâ adhuc facturus es, ex his pluribus & tot grauissimis rebus, in quibus iam strenuum te exhibuisti, vt velis aliquos vacare dies, quò omnia debita mea mihi explices & præsentes, tum ex ære alieno mutuò accepto contracta, tum ea quibus meis famulis teneor; tum quæ ex damnis illatis in bellis præteritis acciderunt, tum quæ ex censibus Regis antiquis acceptis Principissæ causâ, tum quæ in domo monetariâ Abulensi debeo. Denique omnia quæ iudicaueris à me restituenda, quomodolibet onerari videar. Quorum omnium debitorum syllabum & memoriale ad me mittas: maioris enim consolationis mihi erit habere illud, quàm vllas res huius mundi exoptare possum. Præterea ex notitiâ quam habebo, plus conabor & laborabo omnia soluere. Hoc postulo quàm breui fieri, si vis vt in hoc vita exilio maneam. Deus scit quantum nunc ego dolerem & quererer, si me visurus non properares, nisi propter vtilitatem istius ciuitatis, quam plus quàm vitam meam amo, cuius commodum ante minum habeo, & desidero: &, cùm primùm conscia fui inopini illius euentus, percussi impio gladio Regis, nec mei, nec filiorum meorum quos coràm habebamus, curam nec memoriam habui, nisi istius ciuitatis. Quapropter iussi statim te moneri per epistolas quas misi. ideò nec tuum aduentum flagito vehementiùs, donec, Deo fauente, isthuc appropinquemus: atque cùm nihil amplius mihi tunc explicaretur, quàm id cuius te feci certiorem, nec Dominum meum Regem vidissem: ego enim in alio prætorio manebam, vbi habitabamus; Rex autem in illo vbi inflictum fuit vulnus: atque antequam huc veniret, scripsissem ad illum; nam sua Dominatio noluit à me conueniri, donec confessione peccatorum animum expiasset. ideò non potui amplius dicere quàm quod mihi nuntiabatur. quod & necessum non erat, ibi sciri. imò nunc nollem sciri quantum vulnus sit, & ideò mihi videtur oportere semper minui. Verùm vt immortales Deo gratias agas, velim scias tibi soli rem, quemadmodum accidit. Tam immane fuit vulnus, iuxta id quod Doctor Guadalupe fassus est, vt mihi defecerit animus & cor illud videndi; adeò porrectum, adeò profundum. in profunditate quatuor digiti immergerentur. longitudinem explicare præ cordis consternatione nequeo. magnitudinem eius in quolibet de fæce hominum adstupertimus, & compateremur, quantò magis in Regiâ personâ? Verùm tam misericorditer Deus se habuit, vt videatur præmensum & delineatum fuisse spatium, quà sine discrimine discurrere gladius potuit. liberas & integras reliquit omnes chordas, neruos & fibras, & ossiculum ceruicis, & quidquid periculosum erat. Itaque statim apparuit extra discrimen vita futurum. Postmodum nihilominus neruorum riger, atque cruoris formido, aliquid periculi attulerunt. Septimo die nouâ coincidente passione auctum: cuius iam te certiorem per litteras feci, postquam sine anxietate eram; sed, vt mihi videtur, penè impatiens ex defectu somni. Posteà in exitu septima diei maligna accessit febris: hæc fuit maior afflictio quam sustinuimus, quæ per integrum diem & noctem nos torsit: de qua non dicam quod S. Gregorius in Officio Sabbati sancti; sed mihi fuisse illam noctem tartaream. Pater credere hoc potes: Nulli vnquam sic affectum populum viderunt, quemadmodum his diebus. artifices & sellularij suis pensis & ministeriis non attendebant: non erat qui cum alio loqueretur, vniuersi erant rebus sanctis operam nauantes, aut visitantes loca sancta, aut ordinantes processiones sacras, aut distribuentes eleemosynas: maior concursus populi ad confessiones peccatorum, quàm in Hebdomada sancta. Omnia hæc vltrò fiebant sine iussu aut suasu alicuius. Ad hæc, in Ecclesiis & Monasteriis continua oratio fiebat: decem duodecimve Sacerdotes vel Monachi coram Deo assistant. Nequeunt dici omnia. Placuit Deo ob bonitatem suam omnium misereri. Itaque cùm Herrera hinc discessit cum altera mea epistola, iam Dominus meus Rex valebat; quod & Herrera narrauerit, exinde perseuerat valetudo integra. immortales gratiæ & laudes Deo sint. Iam non est in lecto, sed incedit liberè & tutò. Cras, fauente Deo, per mediam eques ciuitatem in alterum concedet prætorium, in quo nunc malumus degere. Tanta est lætitia communis videndi Regem, quantus mœror paulò antè. Videtur omnes nos donasse vita & spiritu, & quasi à mortuis suscitasse. Nescio quibus obsequiis gratificemur Deo hoc beneficium: non sufficient ad hoc magna aliorum merita & virtus. Ecquid ipsa præstare potero, quæ nullam habeo? imò iste vnus dolor meus erat, quòd Rex ferret, quod ego merebar pati: cùm ipse dignus non esset, qui pro me pœnas lueret. Hoc me penitus opprimebat: faxit Deus vt illi posthac inseruiam, prout teneor. Preces vestræ & monita ad hoc, sicut semper, opem mihi ferant; præcipuè modò in hoc quod magnopere tibi commendaui; & quàm citissimè possis. Omnia hæc tibi enarro pro mea consolatione. nescio an prolixitas mearum litterarum onerosa tibi sit: contraham deinceps vela, si grauis tibi ero. Vnum hoc volo addere; audio enim aliter isthic narrari. Certissimum hoc est, post infinitas inquisitiones, & diligentias omnes, quæ excogitari possunt, nec suspicio nec indicium est alicuius complicis. solus ille auctor sceleris fuit, qui patrauit: qui in illa insania constans perstitit, ab Spiritu sancto iussum id fecisse, prohibitumque peccata confiteri Sacerdoti, iam à multis annis hoc animo vixisse. Addebat, quotiescumque liberum esset, idem facinus repetiturum, cuius numquam pœniteret, cùm à Deo iussus fecisset, seque Regem futurum. Hanc caussam sui facti esse, non odium & inimicitiam aduersus Regem. In his semper insaniis continuus fuit & constans; & licet certus suæ mortis, nullo modo confiteri volebat. adeò tamen omnium inuidiam atque odium con-

traxit, vt nemo quæreret illi salutem, & acciri Confessarium vellet; potius imprecabantur illi animâ simul & corpore perire: donec ego misi duos Monachos, qui pœnitentiam homini suaderent. quod cum magno labore obtinuerunt: atque cùm primùm voluit confiteri, agnouit malefactum suum, ac si ex somno euigilaret: nam anteà sui impos videbatur fuisse, sic deinceps fatebatur Confessario. Veniam pro se à Rege, & à me postulare. valdè enim in hoc quiesco, & à me postulare. valdè enim in hoc quiesco, & recreor in enarrandis tibi omnibus rebus: nam perpensis benè circumstantiis apparet ampliùs diuina permissio, quæ leniùs nos punire voluit, quàm ego merui. faxit Deus omnia in maius suum obsequium cedant. Claudo has litteras, tuis me orationibus commendans. Barcinone trigesimo die Decembris. Ego Regina.

Multa sunt quæ in his litteris commentari possimus pro Regiæ pietatis vsu & praxi, multa quæ pientissimum huius Heroinæ pectus tamquam in speculo declarent; quam etiam ad exemplum Regiæ normæ, pietatis, virtutis, & quæ his adnascitur, felicitatis, præsento. Miremur in illâ sanctam prudentiam, & vsum casuum humanorum ad salutem animæ, tum memoriam assiduam mortis, in fortunâ raram quem: solicitudinem ad illam horam præparationémque, timorem Dei, gratitudinem, humilitatem, erga Confessarium fidem, amorem, reuerentiam, charitatem, simplicitatem, quam omnes Principes maximè imitari oporteret. Sed tales Confessarios quærant, qualem Catholica hæc Regina inuenient, si similem delectum habeant. quærant oblitum, eruant suffossum, capiant fugientem ab aulis, teneant repugnantem. Neque enim sanctitas vera obuia est prætoriis, nec grata. Deinde mirandus in Elisabethâ fidus amor coniugis Ferdinandi, plus amor suorum, propriis commodis præhabens commune. tandem iustitiæ cura, ne vlli iniuriam inferret debitorum mora. Notandus quoque populorum amor erga Principem tanquam patrem, tamquam animam propriam ab vnoquoque desideratum, dilectum. hæc satis felicitas; licet non aliàs multas pietas crearet fortunas.

Capvt VII.

Fidelissima est fortuna pietati Regiæ.

SI pios omnes & verè religiosos Principes (quod multæ operæ esset) conferemus, fortunatos miraremur mirâ fortunæ fide. Quamuis enim sæpissimè arcana Dei procuratio mundi, bonos & malos specie quadam confusionis videatur commiscere, atque vno aspectare vultu, vt multos optimos, non minùs quàm pessimos, vrgeat & affligat; multos pessimos, non minùs quàm optimos, & quasi mererentur, fortunet; hoc sæpissimè accidit in priuatis fortunis: at in publicis, in Regiis, non ita neutralis & vaga est beneficentia, & felicitas. firmior bonis est Principibus, iurata pro optimis. Alta diuinæ Prouidentiæ consilia, in hac vita velut occultantis se, reseruantis æternitati. Nemini iniquorum constanter hîc acerba est, nulli proborum securè blanda; hoc tamen priuilegium Regia probitas & religio adepta, vt piis & religiosis Principibus fidi liter propitia sit: quemadmodum misericordibus erga homines fidissima est misericordia & liberalitas Dei. Numquam vidimus pauperem, qui in paupertem profundi-tur; quamuis multi alij integræ & innoxiæ vitæ vexandi inopiæ relinquantur: sic exemptus est communi Prouidentiæ stylo, pius religiosus Princeps. non sine fortunâ erit, maximè in proprio Regno. Quæres huius discriminis caussam, cur bonis hominibus nexa huius vitæ felicitas non sit; astringatur tamen magis bonis Principibus, studentibus religioni & pietati. Credo, quia electi à Deo Principes tuendis moderandísque populis, vt Prodei & Vicarij sui Numinis sint; idem præstituri, quod Deus ipse, nisi obstent: obstant autem, cùm in se, non in Deum nec diuina intendunt: cùm verò siue arte, sine dolis humana, cum pietate, cum religione diuina tractant; lectissima sua organa expedita videns Deus libentissimè mouet versátque in id quod ambit bonum publicum: & quemadmodum sibi Deus fidelis est, sic & fideli Principi. Res Dei est publica. Placent fidi ministri; & optimus herus fidelissimos seruos, & intentos administrationi, nequit non iuuare, nequit non iis vti. Accedit, quòd Principis caussa non sit vnius hominis, sed communis. tum hominis priuati felicitas circumstans est inanium rerum affluentia; Regis autem felicitas homines ipsi, & hominum innumerorum salus fortunáque. Distat valdè perdi res hominum, aut ipsos homines. ideò in pleriisque iustis non dissimulat leuissima Deus errata, pœnâ temporalium expianda; at multa, ne homines perdat, in probis etiam Principibus tolerat, facillimè pietate placatus.

Reges prima instrumenta sunt diuinæ Prouidentiæ. Ergo sciat Princeps factum quid se esse, & electum à Deo ad salutem multorum, proptereà obstrictam sibi & assidentem diuinam protectionem. Hic sanctus & legitimus Prouidentiæ ritus, destinata sibi organa scitè versare, & in suos promouere exitus, nisi ipsa fatiscant, nisi vitio aliquo obstent, nisi repugnent versari. neque faber fractâ dolabrâ, aut inerti, opus faciet artis; repugnat autem Princeps, cùm alia intentat quàm suus motor Deus, cùm sibi, non suis prospicit; cùm priuata, non publica quærit: tunc inutile instrumentum, non aliter quàm faber, abiicit Deus, sumit aliud. Cùm autem coniunguntur mens regia & diuina, cùm idem volunt, idem intendunt; nequit non Deus piis adesse conatibus, non potest non dexterrimè & artificiosè, hoc est salutariter, illum versare peritissimus salutis artifex. Igitur nexa est solùm diuina protectio bonæ & candidæ voluntati Regum, cupidæ boni publici, studiosæ religionis. non enim aliud bonum vtilius est publicæ rei quàm cultus legitimus, quàm vera & sincera pietas, quàm cura diuinorum & reuerentia, quàm caussa hæc Dei, caussa publica. Cùm autem hinc discedit Rex, cùm se quærit, cùm gloriam potentiæ sibi captat; abiicitur à diuinâ manu, suo & fortunæ arbitrio permissus, tamquam rabidæ feræ. nihil tunc tutum tentabit, nihil faustum, nihil stabile. Inquirat consilia, excogitet artes, legat fortissimos milites, eligat Duces præstantissimos, prudentissimos; aciea ex Hectoribus ordinet, Ne-

stores

flores plures, Vlysses plures, assidentes sibi requirat; polleat quantumcumque viribus, nummis, & humana prudentia: totus iste apparatus felicitatis infelix erit, Deo non auspice, Deo non commilitone; pessum ibunt omnia; ipsa se humana protectio perdet. Absint hæc omnia Principi, adsit solùm Deus (adest quidem, cùm vult Princeps; scilicet cùm vult, quod Deus, publicum bonum) fortunabuntur omnia.

CAPVT VIII.

Secura & tota ratio Status pietas Principum est.

QVare puto Principum religionem, & attentum studiosumque diuinorum animum, esse præcipuum cardinem felicissimè gerendi publicas res: in hoc stare totam rationem Status, & boni communis; potissimam artem administrationis publicæ, prudentiam & fortunam regnantium, fontem felicitatis, & quidquid tractandis Regnis opus est, in religiosa studio concludi, non aliter quàm in semine fructus. Quemadmodum compendium complectitur, quæ in se disiuncta & dilatiora digeruntur; sic pietas, & religionis ardor, felicitatis summa, omnes præceptiones politicas claudit, aut pro ipsis est. Studioso pietatis Principi non desiderabitur prudentia, non vires, non fides populorum: namque aut res accident quasi prudenter prouisæ, licet fortuitò aut inconsultò decretæ; aut prudentiam parabit sibi Princeps; sin minùs, prudentes, quorum consilia requirat pareatque, vt sit aliena mens pro prudentia propria. Idem de potentia & viribus dico: etiamsi labet maiestas, etiamsi militaris langueat disciplina, marcescat virtus; perinde prouinciæ & Regna felicitabuntur, quasi cogestis fortuna viribus quæsita. Scit Deus quem ad sceptrum elegerit, quem adoptet suæ Prouidentiæ præfectum, quem adigat pro se rerum arbitrum. Iactat se Sapientia diuina, quòd per se Reges regnent; atque quemcumque electum maiestati, & moderationi populorum, ad ipsorum salutem destinat, dum ipse non obsistat, & vitio suo corruptus, pessimum instrumentum diuinis se manibus exhibeat versandum difficulter; non autem obsistit, dum idem quod Deus intendet, & conspiret diuinis votis. hoc pietas & religio est. Ergo si hæc non desit, nihil deerit saluti publicæ. Cetera Deus supplebit, explebitque. scit & volt quomodo, & miris faciet modis. Hoc ipsum quod minùs callidum & instructum ingenio exrulit ad arbitrium communis fortunæ. Electio Dei in constituendis humani generis custodibus & tutoribus, Vicariis Numinis & Prouidentiæ suæ, attentissima est, non temerè facta, sed collimans salutariter. Quare cùm nosceat electum, scit quibus deducat viis ad salutem communem: scit qua lege supplenda sit instrumenti ruditas; in quo nihil magis desiderat quàm facilitatem motus: atque si Princeps per pietatem facilem se præbeat diuinæ dexteræ, pro vsu & salute Reipublicæ commodissimè tractabitur.

Æstimet iam Princeps, quanti intersit concupiscere quæ Deus, iisdem conspirare votis; intendere in salutem publicam, in quam maximè Deus intendit; prospicere suis, non sibi; negotiari reuerentiam diuinis, non nomini suo: non enim rerum hominumque potitur, vt pessimus sit, vt ambitiosus, & gloriæ nimis auidus; non vt sua quærat, negligat suos; non vt gloriam suam captet, perdat salutem suorum. Albissimum, purum, defæcatum animum seruet, candidissimam mentem, nulla fœdatam priuati lucri spe, aut nominis cupidine. imitetur Ferdinandum III. Castellæ Regem fortunatissimum, sanctissimum, optimum; cuius in contemptione humanæ gloriæ, & ambitione diuinæ, hoc est simplicitate nitidissimæ mentis, gloria maxima est. Fecerat aliqua, quæ de hoc Principe Rodericus Palentinus collegit. Fuit hic gloriosus Princeps tantæ moderationis & virtutis, vt numquam, nisi iustis ex caussis, cuiquam bellum indixerit; illud Augusti Octauij semper commemorans, videlicet iactantis esse animi, & leuissimi ardore triumphandi, ob lauream, id est folia infructuosa, in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem fidelium ciuium præcipitare. Et iterùm aliud Scipionis semper in ore gerebat, Malle se vnum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere. Hic Catholicus Ferdinandus de tot & tam præclaris victoriis non intumescens, nec de tanta dominiorum amplitudine superbiens, victorias ipsas Deo altissimo tribuebat, & incrementa Fidei ac Christianæ religionis potiùs, quàm terræ dominationis, mente gerebat, atque pro eâ Fide assiduis periculis se exponebat. De quo veriùs quàm de Pyrrho dici potest, quia non satis erat illi pro salute pugnare, nisi salutem pro Fide contemneret. Hic Princeps interrogatus, cur longè plùs Regni fines auxisset, quàm multi eius progenitores, quippe qui recuperant quæ illi perdiderunt; respondisse fertur verbum suo auctore & sempiternâ commemoratione dignum. Patres, inquit, mei fortassis animo gerebant Principatum terrenum exaltare, potiùs quàm Fidem plantare; augere sibi populum multum, sed non stabilire diuinum cultum: quare decepti sunt in adinuentionibus. Itaque ad cælum oculos vertens, Tu Domine, qui scis corda & tenes hominum, nosti, quia non meam, sed tuam gloriam quæro: non tam caducorum, Regnorum, quàm Fidei tuæ Christianæque religionis augmentum desidero. Denique semper illud in ore gerebat, quia non propter eius merita, sed propter infidelitatem hostium, omnia prospera ei successissent. Sciebat enim deuotissimus Princeps, quia sic Iosue, sic Dauid vicerunt Regna: tunc enim prostrarunt hostes, cùm pugnarunt animo tuendi & augendi religionem vnius veri Dei. sic & Iosaphat Rex Iuda dicebat militibus suis: *Credite in Domino Deo vestro*, pro quo pugnatis, *& securi eritis*. & Nehemias, *Deus*, inquit, *noster*, pro quo pugnamos, *pugnabit pro nobis*, & dabit victoriam; *nos ipsi faciamus opus*. Nihil profectò tantum ad victoriam confert, quàm recta bellandi intentio, in verâ iustitiâ stabilita. scriptum est enim: *Iustitia eleuat gentem*. Hinc & Apostolus bellare admonet per arma iustitiæ, & loricam fidei. Nam (vt Scriptura commemorat)

Ferdinād. III. Castella Rex sanctus, attentissimus voluntati Dei & honori.

Part. 3. c. 39.

2. Paralip. 2.
2. Esd. 4.

Prou. 14.

tat) *Sancti per fidem vicerunt Regna.* Iustitia autem belli ex ipsâ rectâ bellantis intentione procedit, dicente Augustino illa bella iustè suscipi posse, in quibus non est nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, & libido dominandi. tali quippe intentione bellantibus victoria promittitur. *Nam* (vt inquit Gregorius) *non deerit certantibus optata victoria, si desit in animo humana gloria.* Hinc Bernardus: *Ex cordis,* inquit, *affectu, non belli euentu pensatur, vel periculum, vel victoria Christiani hominis: quia si bona fuerit caussa pugnantis, pugnæ exitus malus esse non potest.* Rursus Ambrosius: *O homo ideò non vicisti, quia de tuo præsumpsisti.* Qui verò bella etiam contra infideles gerit, non augendæ aut tuendæ religionis gratiâ, sed amplioribus dominiis potiendi, aut quadam humanâ gloriâ, parum victoria fruitur. Sic Romani, qui (vt ait Augustinus) non diligebant gloriam propter iustitiam, sed iustitiam propter humanam & inanem gloriam, ingentes clades passi sunt: & quamquam pro puniendis orbis malis aliquando celeriter bella confecerunt, ipsam tamen victoriam celeriùs perdiderunt. Quod facilè comperiet, qui recolet, quàm diuturna bella à veteribus gesta fuere, quàm hi varios euentus, quàm luctuosas clades, & quàm parum diuturnas victorias experti sunt. Denique fuit Fernandus in ordinandis aciebus prudentissimus, in congrediendo strenuissimus, denique pius, mansuetus, Deo & hominibus charus, humillimus quoque fuit. Quare meritò victoriosissimus fuit, quia scriptum: *Vir obediens, siue humilis, loquetur victoriam.* Sæpè enim totius ferè Africæ Mauri contra Fernandum transfretauerunt: quos Fernandus mirabiliter fregit, & contra eos diuinâ potentiâ victor euasit. Hic Fernandus, vt alter Alexander quem Iustinus cosmemorat, tam gloriosus in prælijs fuit, vt cum nullo hoste congressus sit, quem non vicerit; nullam vrbem obsederit, quam non expugnarit; nullam gentem aggressus sit, quam non calcauerit. In ore eius ille Propheticus versus semper resonabat: *Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.* Quia igitur in Deo fidit, fugerunt à facie eius inimici illius, & requiem dedit illi Altissimus, & liberauit eum à concussione & afflictione hostium suorum, & per eum contriuit Dominus baculum impiorum, virgamque iniquè dominantium confregit. quidquid animo concepit, & agere cœpit, feliciter Deo adiuuante compleuit, dimisitque amplissimum Principatum Alphonso decimo filio suo, à mari Oceano vsque ad Mediterraneum, & quidquid in illâ infelicissimâ clade, tempore Roderici vltimi Regis Gothorum, Saraceni occuparunt, Fernandus ipse post multa annorum spatia felicissimè recuperauit. Regem verò Granatæ tributarium fecit. Nam (vt ait Cusentinus) omni die mille Merabetinos aureos ei persoluebat, & ad illius curias venire tenebatur, & vocatus etiam contra Mauros, ccc. milites mittere adstringebatur. Hæc ille.

Prou 21.

Caput IX.

Minor animi Regij sinceritas noxia est rebus publicis.

Videamus quoque quantum illa mentis puritas & candida cupido iuuet Principes & populos; ex quo nocet minor sinceritas. Dauid Rex splendorem istum limpidum retinuit, diu fortunatissimus, interim omnium hostium domitor. in cuius delectu ad moderandas Israëlis habenas id maximè attentum, eum esse virum secundùm cor Dei, fœdere voluntatum, & vnitate votorum. Infelix exauctoratio Saülis emendanda requirebat virum per omnia consentientem diuinis, feliciter hac pietate inaugurandum Regno. Igitur gloriosissimus Hebræorum Rex, potentissimus, optimus, quo fœlicior nemo, melior nemo, salutarior nemo, cùm semel se respexit, non tam negotiaturus gloriam propriam, quàm blanditurus, infelicissimus tunc fuit, & pestifer suis. iussit omnem recenseri populum: opera fortasse quibusdam consiliis non inutilis: sed quia non intentus vsui publico, sed inani satisfacturus gaudio fortunæ, multis capitibus perniciem procurauit. Septuaginta millium hominum cæde expiatus fuit festiuus ille risus, & insulsus gloriæ propriæ sensus. A quo hoste tantam populi cladem timere potuit, quantam ipse intulit? Et hoc postquam clementissimè transacta cum Deo leuior punitio. Commendatam proptereà video in inaugurandis Orientalibus Cæsaribus humilitatem, cùm ante auream vestem & purpuram sacco induebantur. Simeon Thessalonicensis de pheleonio Imperatorio inquit, signare saccum quo per ludibrium Saluator indutus est: & Demetrius Chomatianus scribit in tribus celebritatibus vsum sacci Imperatori fuisse. Idem dicit purpurea vestimenta esse luctus insigne, in iciunij diebus, & mortuorum memoriis. Lib. 2. Reg. c. 26.

Plus miror cladem vndecim Israëlis tribuum castra aduersus Beniamitas mouentium, consulto & iubente Deo manus conserere, duce quoque sacris oraculis electo. Quin & caussa indicti belli amor præsexebatur iustitiæ, vltricæ immane flagitium, quo sceleratius, atrocius, fœdius vix in vllis historiis reperies. post caussam nihilominùs iustissimam, post consultum & annuentem Deum, iubentem quoque, commisso prælio ceciderunt viginti duo millia Israëlitarum, tam auspicatò præliantium. Requirunt iterum Deum: iubentur iterùm præliari clarissimo oraculo. cadunt quoque ex ipsis duodeviginti millia. Nondum nitidis omnino animis, nondum defæcatis affectibus bellum gesserant, donec ad tertium prælium expiati, sincerius nitidiusque iustitiæ atque honoris diuini cupidine animati, fortunatissimè sunt vlti. Adeò, vt faustè gerantur publicæ res, interesse debet nitor & simplicitas animi, ab omni proprij lucri auiditate tersi & limpidi. Velim hoc stricto sinu Principes colligere, atque profundo condere animo, Augustam & Regiam esse Regum fortunam, nullis delinita dolis: veram dico, & legitimam, & fidam; non illam adulterinam, quæ vltima sui parte mordet, quæ post longos

vsus

vsus fatiscit; qualis Alexandro, Pompeio, Cæsari, & sexcentis aliis, diu non semper affulsit, at sincera nobilisque non dolis allici patitur, non arte, non simulatione, sed versis & puris affectibus, & studio commodi publici, & in hoc honoris diuini. Hunc etiam mentis purissimum initium, & candentis votum animi video commendatum à Christo imperantium Domino, qui inuasurum infideles Regem Sueciæ per admirandam illius nationis feminam Birgittam monuit primò, vt processurus in aciem, nullâ aliâ intentione instigetur, nisi propter charitatem & salutem animarum: *Secundò* (verba IESV sunt, revereantur Principes, audiant & pareant) *laboret, quòd vasallos & milites habeat voluntarios & correctos. Ideò circumeat primò Regnum suum, inquirendo quomodo iustitia seruatu est, qualiter, & per quos factu sunt iudicia & regimina: quia qui alios conatur mittere in culum, necesse est vt incipiat à se ipso, corrigendo errores proprios; & post hoc subditos admonendo & corripiendo, & virtuosis exemplis incitando.* Hæc IESVS Regum Rex: Nouit hoc Dauid Rex secundùm cor Dei mansuetissimus, qui suos milites in Absalonico bello exhortatus est: *Irascimini, & nolite peccare.*

Psal. 4.

Non abs re erit hoc loco etiam Eusebij insignis diuinarum Scripturarum interpretis expositionem adiungere, qui putat his verbis Dauid cohibere militum suorum iras aduersus Absalomi perfidiam indignantium. Hæc verba eius: Συμβουλεύει κολάζειν τὸ τῆς ὀργῆς πάθος, εἴποτε ἀγανακτικῶς ἀνακινοῖτο, μηδὲ εἰς ἔργον τὸν θυμὸν προϊέναι. οὐκ ἀπεικότως δὲ τοῦτό φησιν. ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ὁρμῶντες, εἰς πόλεμον μετ' ὀργῆς ἐξῄεσαν, ὡς εἰκός, οἱ μετὰ τοῦ Δαβίδ, ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῷ τὸν υἱὸν κατὰ τοῦ πατρὸς ἐπαναστῆναι, τούτου χάριν ἔοικεν τοιαῦτά τινα, πρὸς αὐτοὺς λέγειν. *Monet vt affectum iræ coërceant, sicubi ad indignationem permouetur, suadetque ne iram ad opus exire patiantur. Neque verò id temerè dicit. nam quia aduersus Absalom accensi, ad pugnam irâ inflammati exierunt, vt verosimile est, qui cum Dauide erant, eius filio indignati quòd aduersus patrem conspirasset; eam ob caussam illos his verbis alloquitur.* Et paulò pòst hæc verba subiungit: Εἰ δὲ καὶ κλονεῖσθε, κατὰ τὸν Ἀκύλαν, τὰς ψυχὰς διὰ τὰ τῷ Ἀβεσσαλὼμ τετολμημένα, ἀλλ' ὁρᾶτε μὴ καὶ ἑτέραν ἐπὶ τοῖς προτέραις προσθέντες ἁμαρτίαν τῇ ὀργῇ ἐπιμένοντες. Εὕροις δ' ἂν καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν πολλὰ παραινοῦντα αὐτὸν φείδεσθαι τοῦ παιδός. εἰκαίως ἄνθρωποι θνητοὶ πολλὰ διανοεῖσθε μεθ' ἡμέραν ὀργιζόμενοι. ἀλλ' ἐπὶ τῶν κοιτῶν ὑμῶν ἐφ' ἡσυχίας, παρ' ἑαυτοῖς γενόμενοι κατανύγητε, τὰ δι' ἡμέρας ὑμῖν πεπραγμένα διαλογιζόμενοι. *Quòd si turbamini, vt vertit Aquila, animis vestris propter audacia Absalom cœpta; at videte ne alterum priori peccatum adiiciatis, dum in irâ permanetis. Facilè autem etiam in historia inuenias, illum sæpius monuisse, vt filio parcerent. Frustrà mortales interdiu irati multa cogitatis; sed in cubilibus vestris per quietem apud vos manentes compungimini, quæ per diem à vobis gesta sunt reputantes.* Hæc Eusebius.

Militaris animus qualis esse debeat.

Iuuaret quoque, si eamdem mentis sinceram puritatem milites haberent, qualem Machabæi; quibus multas dedit victorias ardor sanctæ legis, spes in Deo: postquam autem pacto fœdere Gentibus se adstrinxere, nonnihil præsidiis humanis, & fortasse propriæ gloriæ attenti, marcuit ipsorum felicitas. Fuerunt quoque, cùm Hispaniæ Mauri potiebantur, eximij milites, qui ad bellum non alio animo quàm ad martyrium procederent, etiam ex Germaniâ: multos ardor Fidei inde huc mittebat. Magna fecerunt; etiam cadendo victores, imò Martyres, veramque palmam adepti, terræ cælique. Sepulchra occisorum militum Alphonsus primus Lusitanorum Rex obibat, opem è cælo accepturus. Inter eos qui in Olisiponis expugnatione cecidere, claruit miraculis Henricus natione Germanus, imò claruerunt multi. Dabo aliquid ex Lusitano auctore. Inter eos qui expugnandæ Olisiponi interfuerunt, fuit Henricus natione Germanus, patriâ Bonnensis prope Coloniam, morum probitate spectabilis. Is in expugnatione occisus, & in templo diui Vincentij sepultus (erat tunc is locus commune Lusitanorum in prælio cadentium sepulchrum) magnis miraculis eluxit, vno de plurimis memorando. Fuerunt in eâ externorum hominum classe duo, à primo statu loquendi audiendique facultate destituti, Henrico non ignoti. vterque eius sepulchrum adeuntes, & patrocinium implorantes, quò suatum remedium ægritudinum inuenirent, sensim obdormiscunt; cùm subitò obiicitur Henricus peregrino habitu, & palmari baculo insignis, in morem eorum qui Ierosolymitanam peregrinationem feliciter absoluerant; & paucis allocutus, En vobis, inquit, Martyrum qui hac humo tegimur meritis, diuinitus indulta salus. Nec plura. Hic euanuit. illi suis redditi sensibus euigilarunt: mirantibus ceteris, qui experimento ipso didicerunt, mutos ac surdos diuinas audire ac reddere laudes.

Vasconcellius in Anaceph. Alphonsi I.

Sed cùm Deus clarioribus adhuc argumentis huius sanctitatem Equitis manifestare vellet; ad caput sepulchri, in quo situs erat, visa est palma, illis non absimilis, quas ex Ierosolymitanâ peregrinatione referre solent peregrini, quæ germinare primum cœpit, & frondere; ac tandem ad iustam altitudinem perducta, ægris omnibus salutaris euasit. Nam siue carptum ex eâ surculum è collo appenderent, siue reliquum ex eâ cinerem poculo haurirent, quocumque morbi genere laborarent, sanabantur; donec vsque ad vltimas fibras ac radiculas in ægrotantium medicinam iugiter ex eâ legentium extirpata est, His miraculis Alphonsus Rex singulariter animatus erga illos Martyres (sic enim appellabant) qui ex prælio occubuerant, & eo loci dormiebant; quoties aliquâ valetudine tentabatur, illuc oraturus conuolabat, nec longâ morâ conualescebat.

Dices, cur præcepta Politica intercido narrationibus sacris? cur inter militaria exempla exhibeo miracula? Credo, non vanam hanc operam, ne bellicam fortitudinem, alienam verâ virtute putemus, nec audaciam militarem pietati extraneam. Quis fortior, quis audacior, quàm qui non tantùm negligit vitam, sed amat mortem, non minori condimento sibi dulcem quàm spe cæli?

CAPVT

Capvt X.

Quæ constituant Principem religiosum.

IAm dicam illustriùs, quid per religionem & pietatem intelligam. In primis requiro nitorem hunc animi, & simplicitatem sapientissimam, non sua quærentis, sed quæ Dei, quæ populi. Ad hæc, amor puræ Fidei prorsus necessarius, ardorque religionis Catholicę tuendæ, illustrandæ, propagandæ; & quod his consequens, odium aduersantium sinceritati veritatis, & à Romana desciscentium Cathedrâ. Si in aliquâ re, in hac maximè, nimius sit Princeps, rigidus, & quod erit magnæ incrementum pietatis, in Regno potissimùm peccato intaminatoque, crudelis, ciuiliterque (sic ausim dicere) imprudens. Quemadmodum maximam conciliandis populis virtutem desidero clementiam, etiam erga perduelles Regiæ Maiestatis; sic maximam tranquillandis iisdem populis & felicitandis virtutem puto crudelitatem erga perduelles diuinæ. Ferdinandus III. Castellæ Rex in multis sanctissimos, in hoc etiam, imò in hoc maximè, præbuit pientissimum, quia sanctè crudelem. Exhibeo Lucæ Tudensis fidem: *In tantum*, ait, *Regnum sibi subditum, succensas igne Catholicæ veritatis strenuè rexit, vt inimicos fidei Christianæ totis viribus persequeretur, & quoscumque reperiebat hæreticos flammis exureret; & ipse, vice famulorum, ignem & ligna in eis comburendis ministrabat.* Heres tantæ pietatis & Fidei Ferdinandus Catholicus fuit non sine fœnore. De eo scribit Genebrardus: *Ferdinandus ipsemet voluit subesse Inquisitioni, tunc Regna Granatense, Neapolitanum & Nauarrense subegit.*

Prouidentia in caussis Religionis vltra politicam debet esse.

Obiter hoc velim monitum, licet pietas & ardor Fidei in omnibus felicitet Principes, maximè in caussâ ipsius Fidei, in quâ audacter fidendum, & fortassis audendum humanæ æstimatione calliditatis imprudenter. Quemadmodum vltra humanas vires pio Principi res feliciter aguntur, sic vltra humanam prudentiam decernenda plura sunt. Conscius Regis animus diuinæ sibi assidentis manus protegentis, versantis, dirigentis, expertus sæpè, aliter quàm istâ arcana destitutus spe & ope, res gerere, & decernere potest animosius & quadam temeritatis imagine præfidentiùs. Sicut Rex, qui supra vires potestatis tentaret, imprudens videretur ignorantibus occulta auxilia & opes quibus adornatus, licet magna moliretur, maiora posset; prudenter tamen reuera, & consultissime rem gereret: sic Christianos & religiosus Princeps plura, quæ politici imprudenter gesta pronuntiabunt, prudentissimè decernet. Diu damnatus fuit à prudentissimis Ferdinandus II. optimus Cæsar, imprudentis ardoris & temeritatis in stabiliendâ & ampliandâ religione: immedicabilia damna timebantur exacerbatis hæreticis; sed euentus felicissimus vltra spem viresque ostendit, maiorem humanâ prudentiam pientissimi Principis, nec temerè, nec imprudenter, sed piè, hoc est prudenter, nobilissimo prudentiæ genere omnia gessisse. Non est prudentia heroica, quæ primò aspectantibus imprudentiæ faciem non obtendat. Prudentiam heroicam vix à diuinâ fide & fiduciâ distinguo; sine his profectò non est.

Studeat Rex diuino honori.

Præterea maximè, imò propriè spectat ad religionem studium diuini honoris: in quo etiam excelluit sanctus ille Castellæ Rex, quem iam laudaui. Multa fecit procuraturus diuinum cultum: nūc vnicum commemorare lubet. Campanas ex Compostellanâ æde eripuerat Almanzor, & superstitioso Mahometis cultui Cordubæ dicarat ad contemptum Christiani ritus. Has pijssimus Rex, cum Cordubam cepisset, referri humeris Mahometanorum Compostellam iussit; iter est circiter quadringentorum milliarium.

Recentes Hispaniarum Reges idem amplificandæ Christianæ religionis studium secuti, nullis parcunt impensis, in Religiosos omnes profusi. Societas Iesv nouem in Indijs prouincias habet, viceprouincias duas: quarum omnium penè Religiosi sumptibus Regijs ab Europa in extrema mundi traiecti sunt. Præterea vinum ad celebranda Sacra, oleum ad alimenta lampadum templis nostris liberaliter largitur Rex Hispanus: Religiosis medicamenta Europæa suppeditat, plurimoque alit. Multa quoque ex fisco Regio ædificata templa possidemus. Eâdem liberalitate vsus erga Dominicanos, Franciscanos, Augustinianos, Carmelitanos, Mercenarios: quarum sanctissimarum Familiarum Religiosi sumptibus quoque Regij fisci Indias penetrant. Neque id quod de vini donatione diximus, paruum est, cùm in Philippinis insulis quadringentis nonnunquam regalibus ematur ea vini mensura quam *arroba* dicimus. Neque tantùm pro suâ ditione prouidet tot impensis Prædicatores Euangelicos, sed & pro Regnis & prouincijs extraneis Sinarum, Iaponum, Mogor, Tibet, Camboiæ, Sian, Pegu, Cochinchinæ, Æthiopiæ, Bisnagæ, Tuquiniæ, & aliis. Deinde omnes Cathedrales Ecclesiæ (quadraginta numero sunt in Americâ) Regum iussu & fisco ædificatæ sunt. Ex eodem soluuntur annui redditus Episcoporum Indicorum, & Iaponum & Sinarum & Sertæ in Oriente: tum Parochorum: & Sacristarum, & aliorum Ecclesiasticorum. Plurimis quoque Franciscanis & Dominicanis vestitum donat. Exploratum quidem, ex solo fisco Mexicano septuaginta millia argenti pondo (nos *pesos* dicimus) cum Religiosis exhauriri. Quid fiet ex aliarum prouinciarum fiscis? sunt autem in solâ Americâ quinquaginta quatuor fisci, præter Brasilianos. De aliis Hispanorum Principum liberalitatibus in Religionis emolumentum longum esset differere. Sat hæc, vt eorum erga diuinum cultum commendemus curam. Debet præcipuè diuina Princeps curare: nam Principem præcipuè curat Deus; nobiliori illum Angelo, imò Angelis custodiendum committit. Quin, vt Eusebius Dorylæus inquit, *Sanctissima Trinitas est custos Principum.*

Deinde pietatis & religionis nomine clauditur obseruantia Apostolici Solij, tutela Ecclesiarum, fauor Ecclesiasticorum, amor Religiosorum. Membrum Regiæ auctoritatis Sacerdotium intelligat Rex: sic amet, vt rem propriam vt dimidium sui, & meliorem portionem Maiestatis. Olim Sacerdotij appendix Regnum erat:

nec

nec aliis cura rerum humanarum commissa est, quàm curatoribus diuinarum. Idem olim Sacerdos & Rex, posteà excrescentibus imperiis, cum vnus homo duplici huic muneri satis non potuisset facere, diuulsum est à Regno Sacerdotium: quod quia maximum, quia optimum, optimo & maximo tributum. at cum inclinemur ad externa, aliis permiserunt Reges Sacerdotium, ex malitiâ quadam meliori se abdicantes Maiestatis fructo. Nouerunt hoc prisci Hispaniæ Reges pientissimi, qui Præsides sacros, suos Dominos vocarunt. Inuenio Ramiri Regis instrumentum, vbi inquit: *Concilium cogi iussi admonitione nostri Domini Salomonis Astoricensis Ecclesiæ Episcopi*. Non minor Sacerdotij reuerentia Ioanni II. Portugalliæ Regi. semel enim recitanti Canonicas Horas cum Regij sacelli Decano (is erat Iacobus Sosa postea Bracarensis Archiepiscopus) crepida excidit. quam cùm Decanus arreptam de genu conaretur inducere, acriter obnixus indignatusque Ioannes; Túne, inquit, quâ manu sacra facis, eâ pedes meos tractare, vel crepidam parabis; & abire iussit, ac domi esse donec aliter ipse decerneret, integrumque dissimulauit mensem. In baptismo quoque Iudæi hominis sponsor fuit, adeò diligens, vt desideratâ nescio quâ è lino fasciâ, ipse sibi subuculæ manicam absciderit, ne quid in parando moræ ad rem adeò sacram, vt aiebat, interponeretur.

Magna Ecclesiastici honoris pars, fides immunitatum est tutelaque. Caueant Principes vim inferre. tantum sibi erunt noxii, quantum Ecclesiæ derogabunt. In Capitulis Caroli M. Ludouici & Lotharij Augustorum hæc habentur: *Nouimus multa Regna & Reges eorum propterea cecidisse, quia Ecclesias spoliauerunt, resque earum vastauerunt, abstulerunt, alienauerunt, vel diripuerunt; Episcopisque & sacerdotibus, atque, quod maius, Ecclesiis eorum abstulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello, nec in fide stabiles fuerunt, nec victores extiterunt; sed terga, multi vulnerati, & plures interfecti, verterunt, Regnaque & regiones, &, quod peius est, Regna cælestia perdiderunt.* Inibi admonetur: *Ne cupidos rerum sanctarum, ignis qui in eis est, fauillosius exurat.*

Christiana religio vtilissima est Reipublicæ.

Meminerint potiùs Principes quantum debeant Christianæ religioni, quantum Catholicæ puritati, quantum Romanæ Ecclesiæ; cuius sincera Fides & disciplina legitima vtilissima est rebus publicis. Constantinus Cæsar optimus omnem Ecclesiasticis viris rebúsque honorem detulit, quia hoc expertus. Conferens vetustam superstitionem cum religione nostrâ, sic ait: *An non hic vera & germana concordia? an non perpetua benignitas? an non erratis reprehensio, quâ admonitionem adhibet, non ad perniciem, sed ad curationem; non ad crudelitatem, sed ad salutem, sinceràmque fidem, primùm erga Deum, deinde erga homines, quos natura deuincit suauitatem? Huc accedit misericordia in eos, quos aduersus fortuna casus oppugnauerit: vita simplex, sinceráque nullo versutia fuco improbitatem obtegens, vera etiam Dei & vnius principatûs agnitio, an non hic satis apparet?*

In Orat. cap. 23.

Audiamus quoque Augustinum, qui Volusianum & Marcellinum sic instruit: *Scio excellentiam tuam quorumdam perpeti obstinatissimas contradictiones, qui propterea putant, vel putare volunt, Christianam doctrinam vtilitati non conuenire Reipublicæ, quia uolunt stare Rempublicam firmitate virtutum, sed impunitate vitiorum. Proinde qui doctrinam Christi aduersam dicunt esse Reipublicæ, dent exercitum talem, quales prouinciales, tales maritos, tales coniuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales seruos, tales Reges, tales iudices, tales denique debitorum redditores, & exactores ipsius fisci, quales esse præcepit doctrina Christiana, & audeant dicere eam aduersam esse Reipublicæ; imò verò dubitent eam confiteri magnam, si ei obtemperetur, salutem esse Reipublicæ.*

Epist. 3. *Epist. 5.*

CAPVT XI.

Princeps deiformis virtute, deformis vitio.

SEd & virtutes reliquas pietati requiro Principis, cuius venerandum sceptrum probitas est. Præcipuum hæc instrumentum artis Regiæ, hæc pignus fortunæ, hæc peculium potentiæ, magis exemplo leges promulgabit tuebitúrque, quàm edictis, quàm armis: ipsâ solius vitæ reuerentiâ venerabilis, augustus, diuinus apparebit. Deiformem virtus Principem facit, deformem ignauia. Chæronensis Philosophus ait: *Iustitia legis est finis, lex Principis opus, Princeps Dei imago omnia digerentis. Neque is opus habet Phidiâ qui fingat, aut Polycleto, vel Myrone; sed virtutis operâ seipsum Deo quàm simillimum facit, iucundissimúmque spectatu opus, & diis charissimum.* Cùm autem deuiat manus ab ore, nec dicta complet exemplum; despicabiles & deformes Reges, non aliter quàm Dauid serui dimidiam tonsi barbam, & purpurâ vsque ad nates præscissâ, vilescunt. Subtiliter Stephanus Cantuariensis dixit: *Barba fortitudinem notat. Duplex fortitudo debet esse in Prælatis; operis scilicet, & sermonis. Media pars barbæ rasa est, quando Prælatus fortis in sermone, & non in opere. Maluns autem filij Ammon, id est, maligni spiritus, vt media pars radatur, quàm tota: quoniam quantò sapientiores sunt Prælati, si malè viuunt, tantò maius scandalum faciunt. quoniam, vt dicit Iuuenalis,*

Lib. ad Principem indoctum.

2. Reg. 10.

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò qui peccat maior habetur.

& Ambrosius: Quantò maius est donum scientiæ, tantò transgressor maiori subiacet culpæ. Porrò vestes præscindere, est bona opera auferre, & hoc vsque ad nates: ita quod nates appareant, id est, fœda opera & turpia luxuria. Hoc fit, quando incontinentia eorum coram hominibus publicè prædicatur. Hæc Stephanus.

Itaque adiumento solius virtutis dignitas stat Regia: alioqui in ipsâ Maiestate seruitur: nam

Regiam dignitatem virtus statuit.

Solus peccator malè seruit, qui licet amplo
Vtatur Regno, sat miser est famulus.
Cùm mens carnalis, nimiùm dominante tyranno,
Tot seruit sceptris, dedita quot vitiis.

Nn Acce

Accepit Prosper ab Augustino magistro: *Iustis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna est criminis, sed virtutis examen. Nam bonus, etiamsi seruiat, liber est; malus autem, etiamsi regnet, seruus est; nec vnius domini, sed, quod est grauius, tot dominorum, quot, vitiorum.* Qui enim libidinibus seruit, etiam si dominetur hominibus; non tam erit caput magni imperij, quàm maximi monstri initium. Si pictor sic luderet arte, vt supra humanum collum pedem pingeret; pes semper & vbicumque esset: sic ille, qui suus non est, qui vitiorum est seruus, licet fastigium humanæ Maiestatis occupet, non dominus, non caput erit, sed mancipium vel vilissimorum dominorum. Quomodo, si captus Rex esset, posset è carcere absens Regnum gerere, prouidere suis, impeditus hostili manu, quæ facilè epistolas Regias interciperet, rescripta adulteraret? Maior seruitus affectuum est, nihil boni facere permittunt: ineptum communi prouidentiæ reddunt animum, qui nec priuatæ idoneus est. Accedit quòd vitæ probitate, velut assiduo sacrificio & precibus, cælum tundet, extorquebit liberalissimam opem. Isocrates dixit ad Nicoclem Regem: *Id pulcherrimum sacrificium, & cultum esse maximum existima, si ipse te quàm optimum & iustissimum prebeas: maior enim spes est Deos immortales talium vota audituros, quàm eorum qui multas victimas prosternunt.* Hinc Deus constantiam imperij, & cæleste satellitium bono Principi pollicetur. Per Zachariam Prophetam sic annuntiatum Iesu filio Iosedec: *Si in viis meis ambulaueris, & custodiam meam custodieris: tu quoque indicabis domum meam, & custodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his qui nunc hic assistunt.* Magnum profectò promissum, & magnitudini rerum gerendarum necessarium, assistentes Angelos bono Regi donari, tuendo, moderando & seruando feliciter imperio.

Orat. de Regno.

Zach. 3.

Capvt XII.

Bonos subditorum mores Princeps praparet optimè moderaturus.

IDem erga populum studium vellem, ne tantùm illum Fide & cultu Dei contineat Princeps, sed ceteris quoad possit (& poterit multùm exemplo) virtutibus excolat, promoueat. Caussa Regis hæc est, &, vt sic dicam, magna Status ratio. Quo fidelior plebs erga Deum, fidelior erga Principem erit: quo maioribus illustris frequensque virtutibus, mitiùs habenas patitur, placidiùs gubernatur. Salutariter monuit Cæsarem Sallustius in Oratione priori de Regno. *Eniti decet, cùm ipse bonus atque strenuus sis, vti quàm optimis imperites; nam pessimus quisque asperrimè rectorem patitur.* In hoc præcipuè miratur Xenophon Lycurgi institutum, *quòd posteaquam animaduertisset per eos qui lentiùs studere virtuti vellent, patriam amplificari non posse, coëgerit Spartæ omnes virtutes exerceri publicè. Quemadmodum igitur priuati homines priuatis præstant virtute, & studiosi negligentibus: ita & Sparta, quæ sola publicè honestatem probitatémque exercet, virtute cunctis planè vrbibus præcellit. Etenim nónne & illud pulchrum, quòd alijs ciuitatibus in eos duntaxat animaduertentibus, si quis alter iniuriam alteri intulisset; Lycurgus eum non minus plectendum voluit, si quis manifestò neglexerit, quo optimus fiat? Existimabat enim, vt videtur, ab his qui aliquos captiuos effecissent, aut quidquam abstulissent, aut furto surripuissent, in eos qui læderentur solùm perpetrari iniuriam; à vitiosis verò ignauisque hominibus Respublicas prodi. Itaque rectè videtur mihi maximas hisce pœnas statuisse.* Idem Xenophon ait: *In aliis vrbibus, cùm aliquis malus sit, mali tantùm cognomentum accipit; versatur autem eodem in foro malus, vbi & bonus, & sedet, & ludit, si velit. Sed apud Lacedæmonios quisque erubesceret vitiosum hominem in contubernium secum, aut in palæstrâ concertatorem admittere. Sæpè etiam malus, diuisis qui pilâ ex aduerso ludant, in neutram partem accipitur, atque in choreis quoque in abiectiores locos reiicitur, in viis cunctis ei cedendum est, & in consessibus, ac inter iuniores quoque assurgẽdum.* Adiicio exemplum Magistratuum Principúmque ad obedientiam prouocaturum plebem. *In aliis vrbibus potentiores, neque volunt videri quidem Magistratus ipsos pertimescere, quin illiberale id esse ducunt: Spartæ verò viri præstantissimi Magistratus maximè obseruant, ac sibi gloriosum putant, si humiles sint, & accersiti non lentè incedendo, sed currendo obediant. existimabant enim, si ad obedientiam præstandam ipsi præirent, alios ipsorum exemplum secuturos: quod quidem ita euenit.*

De Repub. Lacedæm.

At verò custodes Regnorum Angeli, coadiutores, &, vt sic dicam, collegæ Regum, relinquunt Regnorum custodiam, peccandi exacerbati licentiâ.

Quapropter in hoc laborandum, venustare moribus Rempublicam, splendidam facere potiùs virtutibus, quàm opulentiâ & ædificiis. *Peruersa*, inquit Augustinus, *& aduersa corda mortalium felices res humanas putant, cùm Rectorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorum: cùm theatrorum moles extruuntur, & effodiunt fundamenta virtutum: cùm gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur: cùm ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur histriones & necessaria vix habent pauperes: cùm Deus, qui doctrina sua publicis vocibus contra hoc malum publicum clamat, ab impiis blasphematur.* Externus autem splendor, & vsque ad delicias opulentia, pestifero sui abusu otium creant, pessimorum morum omniúmque malorum artificem. Verè Iuuenalis dixit:

Pulchritudo Reipublicæ bonis moribus constat.

Epist. 5.

Sat. 6.

Seruabat castas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiis contingi parua sinebat
Tecta labor, somnique breues, & vellere Thusco
Vexatæ duræque manus, ac proximus vrbi
Hannibal, & stantes Collinâ in turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala; sæuior armis
Luxuria incubuit, victúmque vlciscitur orbẽ.
Nullũ crimen abest, facinúsq; libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit. ——

Quid ergo expectas, Augustinus, inquit, *vt ego exaggerem, quanta mala importauerit successu prospero iniquitas subleuata, quandoquidem &*

ipsi

ipsi, qui aliquanto prudentiùs attenderunt, plus dolendam viderunt paupertatem, quam opulentiam perisse Romanam? In illa enim morum integritas seruabatur; per hanc autem non muros vrbis, sed mentes ipsius ciuitatis dira nequitia omni hoste peior irrupit. Gratias Domino Deo nostro, qui contra ista mala misit nobis adiutorium singulare. Quo enim non tolleret, quem non inuolueret, in quod profundum non demergeret flumen iste horrenda nequitia generis humani, nisi crux Christi in tanta velut mole auctoritatis eminentiùs firmiusque figeretur, cuius apprehenso robore stabiles essemus, ne malè suadentium, vel in mala impellentium, tam vasto mundi huius gurgite abrepti sorberemur? In ista enim colluuie morum pessimorum, & veteris perdita disciplina, maximè venire ac subuenire debuit cælestis auctoritas, quæ voluntariam paupertatem, quæ continentiam, beneuolentiam, iustitiam, atque concordiam, veramque pietatem persuaderet, ceterasque vitæ luminosas validasque virtutes: non tantùm propter istam vitam honestissimè gerendam, nec tantùm propter ciuitatis terrenæ concordissimam societatem, verùm etiam propter adipiscendam sempiternam salutem, & sempiterni cuiusdam populi cælestem diuinamque Rempubl. cui nos ciues adsciscit fides, spes, charitas: vt, quamdiu inde peregrinamur, feramus eos, si corrigere non valemus, qui vitiis impunitis volunt stare Rempub. quam primi Romani constituerunt auxeruntque virtutibus, & si non habentes veram pietatem erga Deum verum, quæ illos etiam in æternam ciuitatem posset salubri religione perducere: custodientes tamen quamdam sui generis probitatem, quæ posset terrenæ ciuitati constituendæ, augendæ conseruandæque sufficere.

Capvt XIII.

Principes decet heroïca virtus.

CEterum, cùm virtus maximè deceat Reges; decet quidem maxima & Regia, quemadmodum transcendunt fortunam omnium, vincant etiam gloriam, legitimum virtutis partum, cuius non minùs quàm purpuræ nitore reluceant. Decus hominum virtus est: at cùm Regia dignitas tantum præstat humanæ, quantum homo brutis, eius decor virtus non minùs excellat humanæ virtuti. Inter morales heroïcæ excellunt, quidam aurei & nitidissimi habitus animi vltra communem legem, quæque homines proximos Deo collocent, non humanitus, sed diuinitus agentes, decoros, admirandos, quos non nisi in semideis, & prole diuinâ, antiqui censebant. Hercules, Achilles, Æneas, Romulus, Alexander, diis nati crediti, quia fulgor quidam excellentiam harum virtutum opinionem diuinitatis ipsis impertrauit. Ergo cùm Reges heroïca deceat virtus, paucis quid sit, dicam: est eminentia, est vertex, est quidam roseus color, est pulcherrimus rubor, est elegantia, est splendor moralium virtutum supra hominis vires, diuinam exposcens facultatem. Earum præcipuè nitor est, quas amplissimè difficultas, pretium totius virtutis, commendat. Nobilissima hæc virtus, illustria præ ceteris natalitia habet: naturales enim virtutes ex præstantia optimoque corporis temperamento exoriuntur, humanæ ex assensu atque conspiratione sensuum, mentisque ipsos dirigentis; heroicæ tamen ex ipsâ mente negligente humana, magnificante diuina, atque vehementissimo honesti amore. Eustathius heroïcam virtutem censuit absolutam perturbationum euulsionem: namque vt homo supra hominis conditionem, supra dignitatem humanam assurgat, cuncta eum humana supponere sibi, & exuere oportet, ne vnquam mortalibus implicetur, sed purus & candidus, magni solùm diuina faciat; non extirpatis, sed eruditis affectibus, reformatis, directis, atque ad honesta elaboratis. Totum hoc egregiè dabit charitas, æternorum auidissima. Adam de Persen[a] ait: *Amare certè quæ mundi sunt, est contempsisse cælestia, est inimicum fieri æternorum; ab æternis exulat bonis conquisitor præsentium, nec dignus est amore opificis, quoniam ipsum opificem operi suo præferre non nouit.* Hæc virtus virtutum, decor ceterarum est & purpura, & vita & anima, & pro ipsis, & præ ipsis. Dicam quomodo hoc disseruit Ailredus. Ceteræ virtutes sunt nobis, aut quasi fesso vehiculum, aut quasi viatori viaticum, aut quasi arma pugnantibus. At charitas licet, vt aliæ virtutes, sit oportet in omnibus, specialiùs tamen ipsa & requies fatigato, & viatori mansio, & plena lux peruenienti, & perfecta corona victori. Quid enim est fides, nisi vehiculum nostrum, quo ad patriam vehimur? Quid spes, nisi viaticum nostrum, quo in huius vitæ miseriis sustentamur? quid quatuor illæ virtutes, temperantia, prudentia, fortitudo, iustitia, nisi arma sunt nostra, quibus pugnamus? In his omnibus charitas principatum tenet: imò sicut super omnes est, cum ipsâ omnes supra se sunt augustiores, purpuratiores, illustriores. Oportebat hîc omni virtutum supellectili exornare Principem, nisi id iam fecissemus iusto volumine.

Capvt XIV.

Instituuntur pij Reges è cælo.

SAlutari hactenus institutione, humanâ tamen, Principum pietatem muniuimus; digna tamen est cælesti eruditione. Oracula nunc tonent, excidat institutio de cælo, Magister eloquatur diuinus cum inuidiâ Minoïs congerronis Deorum. Misit Politicam Christus Regum Rex ad Sueciæ Regem, per illustrissimam sanctissimamque Birgittam, omnes in vno instituturus Principes. Adeò Reges curæ sunt cælo. Lubet inde compingere, quæ ad pietatem spectant. Priùs carpam religiosa documenta, quæ Regem cum Deo componant; deinde ciuilia præcepta, quæ eum populo concilient. Capiant omnes Principes ab ore Iesv edicta sibi. *Rex legem Dei non transgrediatur, nec nouas inducat consuetudines contra statuta laudabilia. Nec potestatiuè disponat & indicet, quæ occurrunt menti eius; sed iustè secundum legem Dei & regni agat omnia; quia non decet Regem multa præcipere, & nihil agere, iustitiamque* (Lib. 8. Reuelat. cap. 2.)

relinquere, & crudeliter imperare. Se talem operibus exhibeat, quatenus dignus sit nomine Regio, fugiendo cupiditatem, & diligendo veraciter humilitatem. quia quantò Rex maior est ceteris, tantò humilior sit coram Deo, à quo omnis potestas est. qui ita in iudicio rationem strictam exiget à Rege, sicut à populo, & plebe. Mittat vasallos suos & gentes ad illa loco infidelium, vbi fides Catholica & charitas augeri potest. Nam ideò vasalli sui interfecti fuerunt in ciuitate Hamnis, quia ipse ambiuit partem Regni alieni Christianorum. Legat quotidie Horas Beatæ Virginis matris Mariæ. Et cùm iudicia & aliqua ardua inter manus habuerit, dimittere potest Horas d. Audiat etiam duas Missas priuatas, vel vnam cantatam, omni die. Recordetur quoque omni die quinque vicibus, de quinque vulneribus meis, quæ pro eo sustinui in cruce. Ieiunet vigilias Sanctorum, & Matris meæ, quæ ab Ecclesiâ sanctâ constituta sunt. Sextam verò feriam ieiunet in piscibus; & Sabbatum, si voluerit, in lacticiniis. Quadragesimam verò obseruet iuxta morem patriæ. Sed hoc attendat in ieiunio suo, quòd sit moderatus, & temperatus; ne propter inconuenientia ieiunia, aut propter indiscretas vigilias, & prolixas orationes priuatas, tepidus sit in consiliis, aut remissus in iudiciis faciendis. Sed quando labor maior ei acciderit, tunc obediat consilio, & potestati, & dispensationi Prælatorum Ecclesiæ meæ. Quemlibet decimum denarium, qui fisco Regio debetur, tribuat in eleemosynam pauperibus. Si verò aliqua alia piè supererogare ob amorem meum voluerit certâ de causâ, maior tunc erit ei merces. Omni feriâ sextâ colligat tredecim pauperes, & lauet pedes eorum, & tribuat eis victum & pecuniam manu suâ, nisi fortè fuerit in viâ, propter quam talia sunt omittenda. Ipsâ quoque sexta feria exoccupet se totum, quando habet residentiam quietam, & audiat illa die querimonias subditorum communitatis Regni, & tunc etiam inquirat de fidelitate & regimine Præpositorum, & Iudicum Regni, & vasallorum, & de exactoribus seu collectoribus tributorum & redituum Regalium.

Ciuilis Regū prudentia à Christo commendata.

Quæ sequuntur, vtilissimam claudunt prudentiam ciuilem. Ipse, inquit IESVS, Rex sit discretus in donis suis, vt sic vni tribuat, quòd aliis non sit auarus. Et si alicui pro vita merito, & ampliori labore, plus quàm aliis donare voluerit, hoc etiam faciat cum maturitate & cautelâ, ne notetur in Rege inæqualitas, vel occasio murmurationis. Quia nihil sic reprehensibile in potentibus dominis est, sicut prodigalitas, aut nimia tenacitas: & nihil ita decet & ornat Regem, sicut imperare cum modestia, & laborantes in seruitio suo remunerare cum charitate. Poterit etiam Rex dare dona sua etiam extraneis conseruantibus pacem Regno suo, & his qui necessitatem patiuntur. sic tamen hoc faciat, quòd vasalli & familiares proprii non negligantur, aut obliuiscantur. Remoueat à se illos consiliarios, quorum corda sunt ambitiosa & cupida; quorum lingua duplex & dolosa; quorum oculi sunt ad spiritualia lippientes. Eligat verò illos, qui non vendunt iustitiam pro pecunia; qui erubescunt mendacium, & assentationes; qui diligunt Deum plùs quàm carnalia, & qui proximorum miseriis compatiuntur.

Decem præcepta salutaria Regibus à Christo data.

Iam secundam lectionem Regis Regum audiant Reges, & intimis condant animis. Dixi, inquit, Regi prius quosdam gradus per quos ascendere potest ad cælestia. Quos si tenuerit & seruauerit, tanta facilitate ascendet ad cælum, sicut ille qui vitam tenet contemplatiuam. Nunc autem consulere Regi volo decem consilia. Primum est, quòd in mensa sua non sit solus, sed cum aliquibus subditis suis sedeat, qui ex eius præsentia consolabuntur corporaliter & spiritualiter, quia ex hoc à peccatis & inhonestatibus abstrahuntur. Secundum consilium est, quòd post mensam stare poterit, & honestè modicum solatiari; quia ex humili collocutione, & collatione domestica, subditorum acquiret gratiam & amorem. Et tunc audiet multorum rationes, & opiniones, aut imitandas, aut reprobandas. Tertium consilium est, quòd in omnibus iudiciis & operibus suis sit misericors & iustus, vt nec propter amicitiam, vel falsam compassionem, nec propter priuatum bonum suum, aut propter temporalem vtilitatem, seu timorem, dimittat exercere iustitiam. Nec propter iram, seu impatientiam, negligat aut obliuiscatur misericordiam: quia indecens est Regi vinci ab ira, & iudicem iudicare subitò, aut precibus à via iustitiæ deuiare. Quartum consilium est, quòd Rex non committat regimina & iudicia sua facienda illis quos sciuerit esse partiales & cupidos, aut illis qui fraudulenter sciunt extorquere pecunias: quia tales faciliter deuiant à iustitia. Sed inquirat Rex illos, qui à natura benè ordinati, progenitorum suorum imitantur bona vestigia, & qui magis iustitiæ opera diligunt, quàm ditari. Quintum est, quòd continuè inquirat Rex qualiter obseruatur lex & iustitia in Regno suo; & illos quos delinquentes corrigere poterit, non dimittat impunitos. Et caueat, quòd non nimis emungat pecunias & emendas à delinquentibus: nec aliqua calliditate opprimat innocentes. Sed cum humilibus agat mitiùs, & seueriùs puniat induratos, seruata in omnibus iustitia & misericordia: & vbi humilitatem maiorem viderit, misericordiam superexaltet æquitate. Sextum est, quòd continuò Rex discutiat iudicia & opera sua. & si ex facili & subito mentis impulsu errasse se viderit, non erubescat corrigere, vel retractare, quæ malè acta sunt. Non enim ipse sapientior est David, qui etiam errauit: nec sanctior Propheta, qui credens mendacio, occisus est à leone. Septimum est, quòd non sit nimis subitus in agendis; sed prouidus & circumspectus, considerando finem negotiorum: iuuetur etiam consiliis sapientum, & expertorum, & timentium Deum, quibus & obediat, & seipsum non abscondat ab eis. Quia degeneris & suspectiosi est animi, consiliarios probatos habere suspectos; & consilia maturè & sobriè tractata, cum adulantibus & assentantibus retractare. Octauum consilium est, quòd caueat leuitatem verborum & morum in omnibus, etiam apud familiares & domesticos suos. Fugiatque adulatores & assentatores quasi scorpionem, quia eum fouent in peccatis, & scandalizant bonos; nam talem conuenit esse Regem, quòd timeatur à iuuenibus, honoretur à senibus, laudetur à sapientibus, diligatur a iustis, & ab oppressis cordialiter desideretur. Nonum est, quod Rex non communicet his qui ab Ecclesia excommunicati sunt, nec foueat illos qui Deum & mandata eius derident; sed informet eos verbis & admonitionibus

bus charitatis ; & , nisi resipuerint , ostendat eis seueritatem suam , & subtrahat eis beneficia sua. Nam honor Regis est , diuina super omnia diligere , & Dei honorem suis viribus augmentare. Decimum consilium est , quòd populum & communitatem Regni sui diligat , milites suos clementer pertractet , & beneficia parentum in filiis recordetur.

Alia institutio Regis Sueciæ.

Tertiam appendo institutionem cælestis Imperatoris. *Dixi priùs , quòd Rex diligeret populum & communitatem Regni sui. Tunc autem ostendit se diligere eam , quando eam permittit vti legibus approbatis : si super communitatem & populum crudeles non dominantur exactores & collectores : si nouis adinuentionibus & impositionibus tributorum non oneratur populus : si hospitalitate onerosâ & insolitâ non aggrauatur. Poterit tamen Rex , ad impugnationem infidelium, humiliter petere auxilium a populo & communitate Regni , si necessitatur ; sed caueat quòd necessitas illa non veniat in consuetudinem & legem. Studeat etiam Rex amouere consuetudines contrarias saluti animarum : & maximè illam diuinè antiquatam , quæ continet, quòd quando naues in littore potestatis suæ periclitantur tempestate , domini nauium & mercimoniorum priuantur bonis quæ littori aduehuntur. O quàm impiissima crudelitas est , afflicto afflictionem addere ! sufficit enim afflicto ad cumulum doloris sui , perdere nauem , vt bona alia non distrahantur. Ergo Rex istam consuetudinem , & alias prauas & iniustas auellat à Regno suo. & inueniet maiorem gratiam & profectum in oculis meis.* Hactenus Christus Iesvs. Lectionem quoque vtilium Regibus librorum eidem Regi commendarat, facta scilicet sanctorum,piorum & fortissimorum Principum.

Capvt XV.

Epistola S.Birgittæ ad Regem Cypri.

QVæ Regi Cypri, & patruo eius Principi Antiochiæ , Gubernatori Regni, præstantissima illa femina, iubente Christo, consilia

Lib.7.c.28. scripsit , prætermittere nolo. *Primum*, ait , *consilium est , quod quilibet vestrium cum Confessore suo puram & plenariam Confessionem faciat de omnibus quæ commisit contra Dei voluntatem, & sic recipiatis benedictum Corpus Domini nostri Iesu Christi cum timore & charitate Dei. Secundum consilium est , quòd ambo sitis in vero amore, ita quòd sitis cor vnum ad Deum , & honorem eius , regendo Regnum ad Dei honorem , & subditorum vtilitatem. Tertium consilium est , quòd ambo sitis vniti in verâ charitate cum subditis vestris , indulgendo & parcendo solummodò propter reuerentiam passionis & mortis Iesu Christi, omnibus qui consilio , facto , vel fauore dederunt operam in morte patris vestri Regis Petri , accipiendo illos toto corde in vestram charitatem , ad hoc vt Deus in suâ misericordiâ recipere vos dignetur , ac etiam vt ipse ad regendum Regnum velit vos roborare ad sui honorem. Quartum consilium est , quòd ex quo diuina Prouidentia vos constituit Gubernatores Regni , adhibeatis omnem diligentiam quam poteritis, in colloquendo, & efficaciter charitatiuo animo consulendo omnibus Prælatis tam Ecclesiarum quàm Religionum; quòd omnes ipsi, & eorum subditi , se corrigant in omnibus, in quibus a sancto statu priorum sanctorum Patrum suorum prædecessorum quomodolibet deuiauerunt spiritualiter, vel temporaliter, & ad viuendum purè in pristinum statum sinceram prædecessorum celeriter se reducant, vt status ipsorum totaliter reformentur ; vt sic ipsi, & eorum subditi veraciter emendati, obtineant amicitiam Dei, & digni efficiantur ad rogandum Deum , quòd ipse dignetur statum vniuersalis Ecclesiæ in sanctitate virtutum misericorditer renouare. Quintum consilium est, quòd propter illam charitatem magnam, quâ Deus dilexit animas vestras, vos velitis diligere animas subditorum vestrorum : consulendo vestro populo militari , quòd omnes qui in aliquo Deum offenderant, celeriter & humiliter se corrigant ; & omnes qui sunt sub obedientiâ Romanæ Ecclesiæ , qui ad annos discretionis peruenerunt, humiliter confessiones exerceant ; cum proximis, quos offenderant , se reconcilient , & concordiam faciant , reuerendumque Corpus Christi emendati accipiant. Post hæc autem Catholicam vitam ducant , viuendo scilicet fideliter in matrimonio, aut in viduitate , aut etiam in statu laudabili virginitatis : omniaque illa , quæ sancta Ecclesia præcepit , obseruando : familiares, & domesticos , & subditos, & omnes alios quos poterunt , ad sic faciendum suo bono exemplo , aut verbo , & opere charitatis visceribus inducendo , ac eos in talibus statibus suis bonis admonitionibus roborando. Et sciatis certissimè , quòd omnes qui in his noluerint obedire , in corpore & in animâ dispendium patientur. Sextum consilium est , quòd loquamini cum omnibus Prælatis, quòd efficaciter & frequenter admoneant omnes Clericos suos , scilicet Rectores Ecclesiarum , quòd quilibet eorum in Parochiâ suâ inquirat diligenter , si aliqui Parochianorum sint , qui in aliquibus peccatis publicis malè viuendo persistant , & in Dei offensione, & sanctæ Matris Ecclesiæ contemptum ; & quos taliter inuenerint in suis peccatis publicis impudenter viuendo , eos efficaciter admonendo præcaueant de periculo animarum suarum, & doceant eos tales modos & spiritualia remedia , per quæ se valeant & debeant humiliter emendare. Si verò aliqui in publicis peccatis viuentium humiliter obedire noluerint , tunc iidem animarum Rectores non differant nuntiare suis Superioribus & Episcopis , vt talium obstinatorum proteruitas per Prælatos censurâ Ecclesiasticâ iuridicè comprimatur & corrigatur. Si verò prædicti Episcopi & Prælati , propter ipsorum pertinaciam & superbiam , aut propter eorum temporalem potentiam , illos corrigere nequiuerint & punire ; tunc vobis Dominis meis consulitur, quòd vestrâ potenti manu sitis cooperatores dictorum Dominorum Prælatorum , vt auxilio vestro & fauore dicti peccatores inducti corrigantur , & emendati misericordiam Dei consequantur.* Hactenus prudentissima & sanctissima femina.

Capvt XVI.

Ratio ſui muneris exigenda Regibus.

POſt inſtitutionem interminatio accedat, hunc de pietate & virtute Regiâ tractatum clauſura; vt quos ratio non domat, nec vincit Sap. 6. auctoritas, timor conſternet. Sapiens ait: *Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur: quoniam cùm eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundùm voluntatem Dei ambulaſtis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium duriſſimum his, qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiuſquam: quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus: fortioribus autem fortior inſtat cruciatio.* Sed ànne poſtuma dumtaxat coërcitio reſeruatur potentibus? Non vtique ſola, præpeti non rarò fato corripiuntur iniqui: ad Lucæ 13. eos potiſſimùm illa iuſſio dirigitur: *Succide illam: vt quid terram etiam occupat?* Quod diſertè Magnus Gregorius ſic commentatur: Hom. 31. in Euang. *Vnuſquiſque iuxta modum ſuum, in quantum locum vitæ præſentis tenet, ſi fructum bonæ operationis non exhibet, velut infructuoſa arbor terram occupat: quia in eo loco in quo ipſe eſt, & aliis operandi occaſionem negat. Sed in hoc ſæculo potens quilibet, ſi fructum non habet operationis bonæ, etiam impedimentum præſtat ceteris: quia quicumque ſub ipſo ſunt, exemplo prauitatis illius, quaſi vmbrâ peruerſitatis eius premuntur. Stat deſuper arbor infructuoſa, & ſub terrâ ſterilis iacet. Infructuoſæ arboris deſuper vmbra denſatur, & Solis radius ad terram deſcendere nequaquam permittitur: quia dum ſubiecti quilibet, patroni peruerſi peruerſa exempla conſpiciunt, ipſi quoque infructuoſi remanentes, veritatis lumine priuantur, & preſſi vmbrâ, calorem Solis non accipiunt: quia inde remanent à Deo frigidi, vnde in ſæculo malè proteguntur. Sed de hoc peruerſo quolibet, & potente, penè iam requiſitio Deo non eſt. Poſtquam enim ſe perdidit, quærendum ſolummodò eſt cur & alios premat. Vnde benè euſdem vineæ Dominus dicit: Vt quid etiam terram occupat? Terram quippe occupat, qui mentes alienas grauat: terram occupat, qui locum quem tenet, in bonis operibus non exercet.* Ergo ſuccidi à Deo timeat inutilis aut noxia Poteſtas. Timeant Reges ipſum Regum Regem, timeant Iudices vniuerſorum Iudicem. Non ſine arcano Diuinitatis conſilio, primo mortalitatis aditu tremendus & adorandus Regibus Chriſtus inducitur; quem etiam infantem & deſpectum formidauit Herodes, adorarunt Magi. vt egregiè pronuntiarit Auguſtinus: *Quid erit tribunal iu-* Serm. 30. de Tempore. *dicantis, quando ſuperbos Reges cunabula terrebant infantis? Quantò conſultiùs Reges, non, ſicut Herodes, interficere quærant, ſed ſicut Magi potiùs adorare delectentur, iam præſertim, cum qui & ipſam mortem, quam cupiebat inimicus inferre, etiam pro ipſis inimicis ab inimicis ſuſtinuit, eamque in ſuo corpore occiſus occidit? Piè timeant Reges ad Patris dexteram iam ſedentem, quem Rex impius timuit matris vbera lambentem.* Hæc magnus ille Doctor.

DE

DE PROVIDENTIA SALVTIS PVBLICÆ,

Siue Cardinibus gerendæ Reipublicæ.

LIBER SECVNDVS.

PROOEMIVM.

ALTERVM Imperij feliciter versandi cardinem, post diuinarum rerum curam, prouidentiam humanarum censeo. Rex enim, velut prouincialis Deus, siue Dei Prorex: idem in suo Regno præstiturus, quod Deus in vniuerso. Sapientiâ, & consilio maximè hoc præstabit. arte studeat supplere quod Deus naturâ habet. Immensus Deus vbique est, omnia videt, omnibus assidet, futura præscit. artificialis Regum immensitas, fidelitas ministrorum erit. factitiam hanc sapientiam & mentem habeant, prudentiam Senatus, & maturam consiliatiorum fidem. Persarum Reges quondam negotiis publicis strenui, optimo rerum moderamini desiderarunt immensitatem: vt non aliter quàm Deus, ac si vbique adessent, omnia vigili penetrarent obtutu, vbique oculos, vbique aures haberent. industriâ emendarunt angustias vnius hominis, per ministros ampliarunt se, & velut immensos fecerunt: instituerunt propereà noua officia, designatis vtilibus huic rei ministris, quos aures & oculos Regis appellarunt: vt quæ vbique audirent aut cernerent, renuntiarent Principibus. quo inuento æmulati sunt diuinam sapientiam, rati non minori quàm scientis omnia, publicam rem posse procurari. Deinde magna consilij ineundi ratio iis fuit ad supplementum, & velut laciniam Regiæ mentis. quam prouidentiæ magnifico nomine lubuit denotare, eodem quo diuinam prudentiam, cui proximè accedere oportet, & simillimis tractare imperium ritibus. In hoc regnandi cardine multa concludo, & ramosus valdè est. In primis Regum prudentiam requiro, siue naturalem, siue artificialem: deinde vsum illius, scilicet diligentiam, & attentam suo muneri curam: quam tandem circa futura potissimùm desidero. Hæc maxima prudentia est honestior prouidentiæ titulo, quæ damna præuertat, potiùs quàm emendet. Præstat pharmacis impedire morbum, quàm tollere: excellentior enim medicandi ars, præseruare est quàm sanare. sic prouidentiæ felicissimum munus est felicitare exitus, potiùs quàm infelices reformare.

CAPVT I.

Præstet Rex sapientiâ.

ITAQVE Rex, quia anima & caput ciuilis corporis, sapientiâ valere studeat. Nam & in animâ mens est, non in corpore: in capite cerebrum, oculi, & aula reliquorum sensuum: solitarius dumtaxat in aliis artubus obtusior omnium tactus iacet. Ergo quantum visus tactui, quantum mens sensui, tantum ceteris præstare Princeps sapientiâ debet. cuius propterea præcipuum ornamentum, & Maiestatis tessera, diadema caput seruat & perornat, specie quadem æternitatis in se reflexum. Egregiè Dauid instituturus hæredē Regni
sui Salomonem, dixit: *Posside sapientiam, & in* Prou. 4.
omni possessione tuâ acquire prudentiam: arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab eâ, cùm eam fueris amplexatus. dabit capiti tuo argumenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. Audi fili mi, & suscipe verba mea, vt multiplicentur tibi anni vitæ. Præfuturus brutis Adamus, naturalium omnium rerum munitur notitiâ: præfuturus Rex hominibus, quantâ diuinarum etiam præstruendus est scientiâ, maximè post

corruptum genus humanum, disruptam originis primæ concordiam, violatum animi imperium, exacerbatos affectus, cupiditatem indomitam, maceratam mentis vim? Vt vnum se quisque moderetur, multis habet, prudentiâ, consilio, attentione: quamnam satis habebit vniuersos vnus moderaturus? Non est Rex vnus de multis, sed pro multis, quantum vnus vniuersis consultior sit. Plures satellites requiruntur, plures excubiæ vni Principis corpori tuendo: discat hinc, vt vniuersorum animas tueatur, solus ipse, satelles custosque singulorum, quot vigilijs, quantâ solertiâ habeat opus.

Natura sapientes Reges monet.

Discat ex naturâ etiam rudimenta vigiliæ & attentionis Regijs necessariæ animis. Leo princeps ferarum, etiam dum cubat, excubat; apertis sopitus oculis, dum dormit vigil. Delphinus æquoris rex, nec in requiete sistit, importuno agitatus motu; imagine quoque attendentis, somnum expergiscendo libat; numquam cognosces dormire. Aquila quæ dominatur ætheri, pertinaci valet obtutu, & genus suum obseruantiâ periclitatur luminis. Etiam venerationem princeps, Regio propterea nomine decorus, visu pollet, & virus suum per oculos spargit. Rex elementorum ignis perspicuus & lucidissimus est, ipsius lucis focus & lar. Siderum quoque rex Sol, oculus mundi dicitur, somno & quiete caret, numquam non suum regnum lustrat. Rex igitur oculus Regni, mens communis, lumen Reipublicæ, intellectus ciuilis corporis, custos omnium, sapientia publica, caput gentium, priuilegiatos mentis oculos habeat, polleat obtutu animi.

Sapientia necessaria Regis supellex.

Sapientia Regius character est, maximè virtute inarata, necessaria supellex magni animi. Aureâ hoc oratione dissertauit Cynicus Chrysostomus. Regem sine prudentiâ imperare posse, *simile est*, inquit, *vt si quis dicat, eum qui imbecillem adeò habeat visum, vt neque ea quæ ante pedes sunt videat, sed opus habeat manuductore, visu pertingere posse ad longissimo distantes interuallo: quemadmodum qui à longè ex pelago montes atque insulas vident. Aut si quis dicat, eum qui cum astantibus non possit loqui, ita vt audiant; totis populis & castris loqui posse, vt exaudiatur. Namque mens quiddam visui simile habeo: & quemadmodum hic corruptus, ne propinquissima quidem videt, sanus verò vsque ad cælum & astra pertingit: eodem modo & prudentis animus omnes homines potest gubernare; at insipientis, ne vnum quidem suum ipsius corpus potest custodire, neque vnam domum. Plerique enim, qui imperium obtinent, quia ipsis licet omnia concupiscunt: & quia in ipsorum manu est ius, ideò sunt iniqui: & quia non metuunt leges, ideò neque esse autumant: & quia non coguntur laborare, ideò numquam cessant deliciari: & quia nemo eos mala passus vlciscitur, ideò numquam affligere & mala facere cessant: & quia vna ipsis rara est voluptas, ideò numquam implentur voluptati dantes operam: & quia ipsos nemo vituperat apertè, ideò nihil eorum facere intermittunt, ob quæ iure malè audiunt: & quia ipsos nemo vult contristare, ideò aduersus omnes sæuiunt: & quia ira commotis omnia licet facere, ideò continuò irascuntur. Bonus autem Princeps contraria studet. Nihil enim cen-cupi, est, quod omnia se putet habere: abstinet & à voluptatibus, quod nulla non potiri possit, si appetat; iustior quoque est quam alij, vt qui omnibus iustitiam exhibeat: delectatur autem laboribus, quòd spontè laboret: & diligit leges, quod non timeat. Atque hæc rectè sibi persuadet: cui enim maiore opus est prudentiâ, quàm qui tantis de rebus deliberat? cui accuratiore iustitiâ, quàm qui est supra leges? & cui modestia continentiore, quàm cui omnia licent? & cui maiore fortitudine, quàm qui omnia salua conseruat? Et sanè aliorum multorum Imperatori, nunc quidem quàm plurimis opus est sumptibus; nunc verò exercitibus pedestribus atque equestribus, & muris, & nauibus & machinis, retenturus est subditos, hostesque repulsurus; & si quis desciscat à Principatu, ad obedientiam compulsurus. Imperium verò sui ipsius nullis indiget sumptibus, minimique est negotij periculique expers: neque enim sumptuosa, neque periculosa est hominis continentis vita. At quamuis huiusmodi sit, omnium tamen difficillimum est: quoniam Sardanapalus ille omnibus decantatus habebat Ninum, habebat & Babylonem, ciuitatum, quæ olim fuerunt, maximas; parebantque illi omnes gentes in alterâ habitantes continente, vsque ad terras inhabitabiles quas dicunt: Regnum autem ad eum nihil pertinebat, non magis quàm ad aliquem è mortuis iam fœtidis. Neque enim insipiens vmquam Rex esse poterit, non magis quàm cæcus via dux fieri; neque iniquus, non magis quàm regula curua & inæqualis, quæ aliâ opus habeat regulâ; neque timidus, non magis quàm leo animum accipere ceruus, aut ferrum cera aut plumbi mollitiem. Cui enim fortior conueniebat continentia, quàm plurimarum in medio voluptatum viuenti, plurimáque negotia gubernanti, minimumque agenti otium, atque de summis plurimisque rebus gerentis solicitudinem?* Hæc Dion pro prudentiâ necessariâ regnantibus.

Capvt II.

Dauidis & Bersabee cura, vt Salomon instituceretur benè.

Crebra Dauidis optimi Regis vota, *Da mihi intellectum*, obseruarat Salomon filius: prima propterea Regni auspicia sapientiæ concupiscentiâ inaugurauit: nec cupidiùs postulauit, quàm liberalius accepit. Gratissima Deo postulatio est rei sibi gratissimæ. Nam liberalissimo placet dare, quæ placent magis. Ad omnium exemplar Principum, Pacificum hunc Israëlis Regem, cultorem sapientiæ, cupidum, sponsum, doctorem perhibeo; prudentiæ censu fortunatissimum, vt si non ipsam, ipsius cupidinem & negotiationem in hoc Principe discant ceteri: nec tantum mirentur Salomonis sapientiam, quàm sapiendi studium, publicos tractaturo res non excusabile. In primis familiares patris Dauid pro prudentiâ preces, assiduque laudes solemniter cantatæ, in æstimabilem coniungi Bersabee & filio Salomoni sapiendi æstimationem facere. Mater nihil optatius merandis feliciter à filio Israëlis habenis, sapientiâ. Crebertimè insinuabat charissimo nato

nato ſapientiæ pretium; dicebat *Suſpiciat verba mea cor tuum, cuſtodi præcepta mea, & viues.* Proverb. 4. *Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam, ne obliuiſcaris, neque declines à verbis oris mei. Ne dimittas eam, & cuſtodiet te: dilige eam, & conſeruabit te.* Accedebat pædagogi Nathan inſtitutio, accedebat præclara Salomonis indoles. Mirum eſt quanta reuerentia imo condebat corde, quæ mater iterabat, vſque in ſenilem ætatem memoriæ haud refigenda. Laudata aliqua tamquam oracula & prophetiam in ſapientiſſimis Parœmiarum libris legimus, opportunè huc tranſcribenda; vt miremur doctrinam feminæ, & maternam curam ſimul & diſciplinam pueri, reuerentiamque filialem; tum vt præguſtemus ſalutaria Regum monita à prudentiſſima illa matre inſtillata vnico ſuo, à ſapientiſſimoque filio hauſta. Extremum Parabolarum caput ſic Salomon orditur: *Verba Lamuelis Regis. Viſio, qua erudiuit eum mater ſua.* Prov. 31. *Quid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum meorum? Ne dederis mulieribus ſubſtantiam tuam, & diuitias tuas ad delendos Reges. Noli Regibus, ô Lamuel, noli Regibus o Lamuel, noli Regibus dare vinum: quia nullum ſecretum eſt vbi regnat ebrietas, & ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſſam filiorum pauperis. Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo: bibant, & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius. Aperi os tuum muto, & cauſis omnium filiorum qui pertranſeunt: aperi os tuum, decerne quod iuſtum eſt, & iudica inopem & pauperem.* Lamuël dictus fuit Rex Salomon ab importunâ & opportunâ imprecatione matris, identidem dicentis, *Tecum ſit Deus*, Inde Salomon cognominatus Lamuël, hoc eſt, *Cum ipſo Deus*. Diſcant matres quid imprecandum, quibuſque lactandæ natorum auriculæ ſermonibus. Quemadmodũ Blancæ matris inſtitutio ſanctiſſimo Ludouico Galliæ Regi timorem Domini ingeſſit aſſiduâ hac oratione: *Fili mi, vellem te potius perire & rũpi, quam peccare.* ſic & Berſabee iterabat, *Tecum Deus*, reuerentiam Numinis infudit Salomoni, ſuaſitque diuinæ neceſſitatem opis. Porrò Salomon, qua pietate verba matris coluit? Viſionem ſeu prophetiam dixit illa, non tamquam è muliebri ingenio prolata, ſed velut è diuino ore reſponſa. Et quidem vtiliſſima illa monita tantum merebantur titulum. Temperantiam in primis mater commendauit filio regnaturo, tum ſui, tum conſiliariorum Principum; deinde cauſſas imbellium, res pauperum, lites pupillorum, quorum patrem agere Rex debet: mox affabililitatem; tandem æquitatem & cultum iuſtitiæ, maximè in rebus egenorum: Quæ dum ſeruauit Salomon, feliciſſimum, maximum & optimum egit Regem. Accedebat (vt ad propoſitum regrediar) inſtitutioni parentum & pædagogi Nathan, eximia pueri Salomonis indoles; &, quod plus eſt, accedebat gratia Dei, quæ excellentiſſimum adornabat Regem cupidine ſciendi.

Cupido ſapientiæ in Salomone.

His ardens Salomon, preſſuſque Imperij pondere immaturis annis grauiore, vnum ſuſtinendi portandique Regij oneris robur prudentiam ratus, vltra humanam calliditatem à cælis expectauit, cupidiſſimè poſtulauit: quot ſacrificiis? decem hecatombas ſimul mactauit. quot precibus? quot votis? quot ſuſpiriis? quot gemitibus? quot lacrymis? ipſe ait: *Manus meas extendi in altum, & inſipientiam eius luxi.* Eccli. 51. adeò concupiebat, adeò ardebat prudentiam, adeò deperibat ſapientiam, vt eius amorem & cupidinem per ſomnia verſaret: nam

Quæcumque mentis agitat infeſtus vigor, Seneca in Octauià.
Ea per quietem ſacer & arcanus refert
Veloxque ſenſus. ——

Nihil antiquius habebat, nihil cupidius, quàm Regiâ dignitate dignam amplexari ſuauiarique prudentiam. Cùm nuptiarum ſubibat cogitatio aut ſermo, hoc occurrebat reſponſo, nullam priùs ducturum ſponſam, niſi ſapientiam. Sic Sap. 6. ipſe teſtatur: *Melior eſt ſapientia quam vires: & vir prudens, quam fortis. Hanc amaui, & ex-* Sap. 8. *quiſiui à iuuentute meâ, & quæſiui ſponſam mihi eam aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. Quid enim ſapientiâ locupletius, quæ operatur omnia? ſi autem ſenſus operatur; quis horum, quæ ſunt, magis quàm illa eſt artifex? Propoſui ergo hanc adducere mihi ad conuiuendum; ſciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædij mei. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud ſeniores iuuenis: diſponam populos, & nationes mihi erunt ſubditæ. Timebunt me audientes Reges horrendi: in multitudine videbor bonus, & in bello fortis. Intrans in domum meam, conquieſcam cum illa.* Credo non ita Iacob Rachelem deperiiſſe, ac Salomon ſapientiam:

Sed & remedium ceterarum cupiditatum *Deliciæ Salomonis ex ſapientiâ, & diligentia pro illâ.* votum ſapientiæ fuit bono iuueni: hac vna omnes intercipiebat affectus, cupiditates eludebat: *Quoniam*, inquit, *antecedebat me iſta ſapientia*, ad concupiſcentiam ſcilicet & poſſeſſionem Sap. 7. omnium bonorum. Subibat amor vitæ? occurrebat ſtatim ſapientia immortalitatem donatura: *Immortalitas*, inquiebat *eſt in cognatione ſapientiæ.* Sap. 8. Subibat ambitus regnandi, cupido diuitiarum; obuiàm ibant maieſtas & opulentia ſapientiæ. *Præpoſui*, inquit *illam regnis & ſedi-* Sap. 7. *bus, & diuitias nihil eſſe duxi in comparatione illius, nec comparaui illi lapidem pretioſum: quoniam omne aurum in comparatione illius, arena eſt exigua, & tamquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. Super ſalutem & ſpeciem dilexi illam, & propoſui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile eſt lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honeſtas per manus illius, & lætatus ſum in omnibus: quoniam antecedebat me iſta ſapientia, & ignorabam quoniam omnium horum mater eſt. Quam ſine fictione didici, & ſine inuidia communico, & honeſtatem illius non abſcondo. infinitus enim theſaurus eſt hominibus: quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ Dei.*

Poſt caſtiſſimam ſapientiæ cupidinem adiecit diligentiam; nullum lapidem non mouit, adepturus pulcherrimam ſponſam, cuius locupletiſſima dos theſaurus rerum omnium. Labores & procationem ſuam ſic Salomon indicauit: *Quæſiui ſponſam mihi eam aſſumere.* Hic Sap. 8. circumcirca curſitandi labor, proci eſt obambulantis ſponſæ fores. Cantacuzenus ſic intellexit: Dum diu multúmque elaboraret, dum ſe in omnibus honeſtis actionibus exerceret, dum

omnes

omnes qui ſapientia & virtute præditi eſſent, alios obſeruaret atque ſuſpiceret, alios etiam in Magiſtrorum ac Pædagogorum haberet loco, ac prorſus in hoc ſtudium totus incumberet. Poſt tot vota, ſuſpiria, lacrymas, poſt tot labores pro ſapientia, poſt tot amores ſapientiæ, modicum ſe dixit laboraſſe. Credo, quemadmodum Iacob, parui omnia præ amoris magnitudine feciſſe. *Eccli. 51.*

Ex ſapientiâ auſpicia Regnorum. Has delicias, hos amores, hos cupidines ſapientiæ omnibus cupio Principibus, ad fideiuſſionem felicitatis regnandi. Primatus fortunæ ſapientia eſt: nullum ſceptrum auſpicatum ſine illa. Fortunam ſic ipſa promittit, vt pulchrè Pulcharellius:

Imperi nullam manus vlla molem
Appetit, nullam ſine me coronam
Induit Mauors, ſtabilive Regnum
Culmine firmat.
Quò ſuos flectat fugitans videri
Vita Mæandros, video; nec vllas
Fraudis ambages mihi celat aui
Lubricus error.
Obſtetrix feta vocor vna ſortis,
Ante maturam parientis horam:
Certa contemplor dubiâ retruſum
Pignus in aluo.
Sæpè cùm fetu dare ſemipartos
Cœperit riſus; reliquum cauebo.
Namque pars triſtes generanda ſeruat
Vltima luctus.
Me ſuos tardat medicante partus,
Et meo partus abigit veneno.
Ille quàm multos hominum timores
Fallit abortus!
Me roga, monſtris veterum gemellis
Aucta quid niſu ferat illa primo,
An γλωττοδῶν genus, an furentum
Πυθογλώττων.
Nomen horreſcis? Colubros vocaui
Voce fraternos merita; ſed alter
Virus aſpectu iacit; alter imâ
Cuſpide cauda,
Ite qui Regnis ſine me petiri
Vultis, & ſceptris geminare mundum:
Ite palantes Stygis in propinquo
Margine mentes.

Fortuna, ſi vllâ re, conſilio coërcetur. tela, manus, vis non vincunt induſtriam: non ita facilè verſant molem Imperij, nec ſalutem publicam fabricant, ſicut deliberatio. Regnum enim, quod ſummum eſt humanarum rerum, ſummâ geri prudentiâ oportet imo diuinâ.

Capvt III.

Antiquorum Regum certamen pro ſapientiâ.

NOuerant hoc Orientales illi Reges coæui Salomoni, omnes ſapiendi ſtudio & certamine ardentes, omnes proinde pacifici: pretioſum enim artificium ſapientiæ, pax eſt, populorumque tranquillitas ac ſalus,

—— dare
Orbi quietem, ſæculo pacem ſuo.
Hæc ſumma virtus: petitur hac cælum via.

Hiram Rex Tyri ſapientiſſimus, charus Dauidi & Salomoni. Regina Æthiopiæ, ſiue Maceda, ſiue Nitocris ſcientiſſima feminarum, cupida & auara ſapiendi, longa confecit itinera. Alij Reges ſingulis quibuſque annis Salomonem in Ieroſolymitanâ aulâ docentem, non ob aliam negotiationem quàm ſapeindi, conueniebant: qui adire non poterant, legatos ſufficiebant, auditums pro ſe hunc Regem. Nam & docere, & diſcere, vtrumque Regium eſt. Belliſſima Regum æmulatio pro prudentiâ, arte ſuâ. Crebri illis aureis temporibus, vbi pax & ſalus dominabatur, congreſſus Principum pro ſapientiâ, multa certamina, quæ intercellere Regi Ægyptiq, & Æthiopico, Græci ſapientes ſciunt. tunc Regni apud Barbaros heres ſapientior erat, conſanguinitate corporis poſthabita cognationi animi, ſapientiæ. Non iniquum omnino, ad propinquiorem mente quàm carne deuolui Imperium, prudentia non robore moderandum. Noque naui proficiendus eſt, qui pulcher, qui roſeus, qui procerus, qui benè conſtitutis membris, qui diues, qui muſicus, qui cognatus nauclero mortuo, ſed qui arte nauigandi pollet. ſic ad gubernacula publica nullus aptior, quàm prudentiæ artis Regiæ gnarus, ſin minùs, diſcipulus aut cupidus. Platonis & Abimeſeri eſt: *Cùm gentis alicuius bona vult Deus, ponit in eius Regibus ſcientiam, aut Regnum in eius ſapientibus.* Apud Hali. Quare tractaturo publicas res prima poſt pietatem cura prudentiæ ſit: hanc non in delicijs, non in ludis, non in otio reperiet. ſapientia enim partim accipitur, partim inuenitur; comparatur ſtudio, accipitur è cælo, inuenitur experientiâ, imò ſimul comparatur, accipitur, inuenitur ſapientium hominum vſu. In hoc laudandi nonnulli præter Perſicos Reges Hiſpaniæ Principes, doctiſſimorum pro illo æuo prudentúmque familiaritate deliciari. Quare regnandi peritiam quærat Princeps labore, obſeruet ex euentibus, poſtulet à Deo.

Capvt IV.

Regius aſſeſſor eſt prudentia, non mundana.

CEterum, quæ prudentia illa eſt, tam dulcis optabiliſque Salomoni, tam neceſſaria Regibus, vt vtilis Regnis? non calliditas mali, non aſtus, non diſſimulatio. Grande Politicorum ingenium, & ingenioſa perfidiæ machina, qua

Tetrius nihil halat os Auerni,
Nil Cocytia tetrius vorago.

ſed in nitido animo cæleſtis radius, purus, ſimplex de bono publico multùm, de priuato nihil merens. Hanc elegerat Salomon ſic deprecatus Deum: *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis.* Sap 9. Illa eſt ſapientia digna animo Regio, quæ diuino aſſidet throno: hac eâdem afflari bon[illegible] uoc-nis optat, hanc ſibi aſſeſſorem regnanti cupit, Quemadmodum communes Iudic[illegible]s minùs periti legum, aſſeſſore aſſumpto, emendant imperitiam legum: ſic Rex generalis totius Regni iudex, aſſeſſore ſapientiâ eget: nihil inconſultâ ſapientia, nihil non ſuffragante decernat, & ſicut nemo in ſua prouincia, ſed in aliena aſ-

ſeſſorem

sessorem legitime aget: ità Salomon cælestem & immortalem sapientiam assistricem cupit iuri mortalibus ritè dicundo. In illo quod adiecit, *Noli me reprobare à pueris tuis*, etiam plusquam humanâ scientia petit meritum regnandi, Cantacuzenus pueros intellexit, Angelorum Deo assistentium supremos ordines, Cherubinos atque Seraphinos, qui recentem capiunt diuinum radium in inferiores perfundendum, sic Rex, magnus hominum Angelus, pater, custos, illuminator, haustam diuinitus sapientiam refundet in Regni salutem.

Ibid.

Qualis prudentia digna sit Regia animo.

Mox ait: *Mitte illam* (sapientiam) *de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit apud te: scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in suâ potentiâ. Et erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum iustè.* Non putet Princeps procurari salutem publicam posse, nisi bonis artibus, atque acceptis Deo operibus & consiliis, non calliditate humanâ, non otio, sed labore, & collaborante sincerissimâ prudentiâ: Ista sapientia est arcana ars benè gerendi res, norma salutis, lux operum, dux vitæ, prima lex Regni, phosphorus iustitiæ, obses pacis, columna diuini luminis, diuinus boni instinctus; &, vt Abimelec ait, clauis totius vtilis, ac via totius spei. Nec enim in Regibus requiro subtilitates Philosophorum; nec calliditates mercatorum, sed integrum, solidum & suarum boni iudicium: augures eos volo mali, tenaces recti, sequestros veri, auspices æqui; in quibus magis videatur Philosophia, quàm audiatur. Aureus Philosophus Chrysostomus dixit, non omnino necessarium Regibus esse philosophiam attingere ad summum, sed ingenuè & simpliciter ostendere ipsis factis morum humanitatem mansuetudinemque, & iustitiam insuper, & excelsum animum & fortem, & præsertim gaudentem, si quid benefaciant, quod quidem proximè ad Deorum naturam accedit. In illos autem ciuilem sapientiam doliis extenunt, simulatione fundant, sceleribus fulciunt, miseris felicitant, & suis felicitatibus infestant, satis est iaculari, quod Sapiens contorquet in huius politices complices: *In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum.* Videant quàm sanctè res agentur simulando, aufugiente Spiritu sancto. Videant se hoc telo sauciatos clari Politici, mihi enim videtur maior illius prudentia, qui fallere non velit, quàm qui falli non possit.

Sap. 1.

Innocens & veridica prudentia Principes decet.

Sed & illos, qui sine legitima religione aliquam adepti sunt felicitatem, iuuit virtus, aut virtutis affectatio, sine dolis strèque fallendi: hoc est cum simplici, nitido, innocenti animo, prudenti tamen. Exhibeo cum Senecâ Fabricium, triumphalem virum, suæ paupertatis innocentiæque amantissimum, illum qui *Pyrrhi Regis aurum repulit, maiusque Regno iudicauit, Regias opes posse contemnere. Idem, medico Pyrrhi promittente venenum se Regi daturum, monuit Pyrrhum, caueret insidias. Eiusdem animi fuit, auro non vinci, veneno non vincere. Admirati sumus ingentem virum: quem non Regis, non contra Regem promissa flexissent, boni exempli tenacem: quod difficillimum est, in bello innocentem: qui aliquod esse crederet etiam in hostes nefas: qui in summâ paupertate, quâ sibi decus fecerat, non aliter refugit diuitias quàm venenum. Viue, inquit, beneficio meo, Pyrrhe, & gaude, quod adhuc dolebas, Fabricium non posse corrumpi.*

Seneca Epistol. 120.

Non tantùm est prudentis, falli non posse; sed nec velle fallere: imò ista potior maior sensus: nam sapientior est qui aliis nocere nesciat, quàm qui sibi sciat prodesse. attenta solius boni sui cura, sine malis artibus non est; sinceritas tamen concordat sui & aliorum curam, cum hac

Sapiens pol ipse fingit fortunam sibi.

Orientalium Cæsarum Logotheta vitream in Scaracanicò suo imaginem Imperatoris gestabat. Credo ob puritatem, perspicuitatem, sinceritatemque necessariam animo Augusto, qui totus sine pudore videri possit, limpidus, conspicuus, nullis obscuratus dolis. Exemplo Vladislai Regis Hungariæ discant Reges sinceritatem, fidem & religionem etiam erga Barbaros. Hæc Bonfinius de huc Principe narrat. Amurates cùm suos in pugnâ Varnensi ab Vladislao Rege Hungariæ, qui violato fœdere prior bellum fecerat, non sine magnâ cæde fugari conspicaretur; ad expianda violatæ fidei piacula, ad vlciscendam Christianorum perfidiam, ad vindicandum ius rescissæ pacis, deprompsum è sinu codicem initi fœderis explicat; intentisque in cælum oculis, Hæc sunt, inquit ingeminans, IESV Christe, fœdera, quæ Christiani tui mecum percussere, per Numen tuum sanctè iurarunt; datamque sub nomine tuo fidem violarunt, perfidè suum Deum abnegarunt. Nunc Christe, si Deus es (vt aiunt, & nos hallucinamur) tuas measque hîc iniurias, te quæso vlciscere; & his qui sanctum tuum nomen nondum agnouere, violatæ fidei pœnas ostende. Vix hæc dixerat, qui vltimum in se impetum expectabat; cùm prælium, quod anceps & dubium priùs fuerat, inclinare cœpit. Nam camelorum oneratiorum interuentu à cæde ad prædam Hungari animos conuerterant. Tandem trucidato Rege Vladislao, Hungari in fugam coniecti, nobilem victoriam Amurati reliquerunt. Patres quoque Toletani Cœtus octaui sinceritatem Regij consilij valdè requirunt; ueque piget adducere alia præcepta eorumdem. *Habeant*, inquiunt, *Reges in regendo corda felicia, in operando facta modesta, in decernendo iudicia iusta; in parcendo pectora prompta, in conquirendo studia parca, in conseruando vota sincera; vt cum gloriam Regni cum felicitate retentent, quanto iurâ regiminis mansuetudine conseruauerint.*

Lib. 6. decad. 3.

CAPVT V.

Consilium præstantissima pars prudentiæ Regiæ.

VErum quia non semper plenum, & tam saturum sapientiæ iubar Principi præfulget, haud potenti viuus sui viribus ingenij versare molem salutis publicæ; illud optet etiam, illud habeat, quod exoptauit Salomon, cor docile, facile,

facile, tractabile, parens honestu, cedens sanius consulentibus. Ad exemplum Regiæ indolis, auidæ consilij audiendi, & sui sensus parum tenacis, vidit Michæas filius Iemla Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris qui consilia requirebat ab spiritibus; singulorum audiebat sententias; probauit tandem, secutusque est vnius astutiam. Ergo Senatum pro coronâ, pro mente, pro animâ, pro sensu suo habeat Rex: quemlibet Senatorij ordinis putet commissuram sui animi, aut vnionem suæ coronæ, non minori delectu exquirendum, non adulterinum, sed nitidum, fidelem, etiam ex longinquo comparandum, vndequaque concupiendum. Dion Chrysostomus ait absurdum esse, ex insulis equos accersere, quòd meliores sint Thessalicis; & canes ex Indiâ; hominibus autem solis vti vicinis,

Quærat Princeps Regio consilio Regios etiam animos, velut sui animi frusta, & eiusdem secum coloris, sapientes, prudentes, scientes, expertos, fidos, amicos magnanimos, timentes Deum. Hæ optimi consiliarij dotes, imò & optimi Principis. Sapientia desideratur præstituendo fini penetrandóque; prudentia inueniendis medijs; scientia cognoscendo iuri, & legibus, quarum imperitia obstare posset; experientia illustrat multa, & magna prudentiæ est accessio. Hæc requiruntur, ne fallatur; post hæc, ne fallat, necessaria est fides saluti publicæ, cui magis velit bonus Princeps fidelem suum ministrum, quàm sibi. deinde amor, ne minùs quàm sibi prouideat Regi; imò vt confidenter sententiam dicat, maximè si magnanimitas accedat, ne humana timeat. tum etiam, vt magna moliatur; nec, quia ardua consilia, statim damnet. Timor Dei pro his omnibus fideiubebit; quanto enim oportet non timere homines, tantò est necessum timeat Deum, sine quo nulla dos animi, nulla fides pectoris, nullus amor securus est. Timor Dei præs est & fideiussor omnium virtutum: hunc consulant omnes, qui consulturi sunt, sedendo, cunctando; & implorato Numine auspicatissima consilia erunt. Optimè Tranio dicebat:

Sic tamen hinc consiliunt dedero, nimio plus sapio sedens:
Consilia firmiora sunt de diuinis locis.

Iuuat præterea mentem voluntas bona, quam Aristoles ad prudentiam requirit: hanc bonam voluntatem timor Dei fundat, tum quia Deus fortunat consilia ab almo, grato sibi, séque timente pectore prolata. Nam quæ ipse afflat in consentaneum sibi organum, tenetur ad exitum perducere, quasi propria excogitata, quasi oracula: quæ autem calliditas & astutia humana expectorat, non ita merentur diuinam opem. & si accedant praui mores, hos punit infelicitate suæ argutiæ; qui, vt verissimè Eliphas Themanites dixit: *apprehendit sapientes in astutiâ eorum, & consilium prauorum dissipat.* & iuxta Isaiam, *conuertit sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam facit.* Idem delectus in creandis Præfectis & Prætoribus adhibendus. maximè probatissimos Ecclesiis præponat.

Capvt VI.

Quo pacto Principes velut immensi fient.

Hos exquisitos amicos adstringat sibi Princeps, tot oculis, tot auribus, tot mentibus attenturus saluti communi. Hi sint pro Otacustis Persarum, ad remedium Regiæ mentis: humana est, oportebat esse diuinam immensamque. Ampuleius ait: *Aures Regiæ, & Imperatoris oculi, quidam homines vocabantur: per qua officiorum genera, Rex ille ab hominibus Deus esse credebatur, cùm omnia, quæ vbicumque gererentur, ille Otacustarum delatione discebat.* Apud Hebræos Principes eumdem morem odorantur aliqui. In libro Regum secundo: *Sermo Domini factus est ad Gad Prophetam, & Prophetam, & Videntem Dauid*, id est Dauidis. Vocabatur Hebræis Videns Regis, qui Persis oculus Regis vsurus scilicet pro Rege. Prudentissimus Dauid eos viros sufficiebat, attenturos pro se, & consulendos, qui Spiritu Dei imbuebantur, Sed & Romanos misisse per Prouincias subauscultatores, in Aristidis Orationibus inuenio. Quod etiam in Valentiniano Imperatore sanctissimus Ambrosius commendauit. Similem gloriam meritus Ioannes Tertius Lusitanus, certissimam benè regnandi methodum à Deo, quem dubijs in omnibus fidenter consulebat, hauriebat; & à fidis monitoribus, quos ad indagandum quid sinistris sermonibus in Rege vulgò carperetur, submittebat. Itaque multianimis, multimembris, immensus debebat esse Princeps. hoc per ministros comparabat fidos, amicos, comparatos beneuolentiâ, electos diligentiâ. Quot enim amicos quis possidet, tot oculis ea quæ vult, videt; tot cogitationibus cogitat de iis quæ conducunt. non enim est aliud, quàm si cui Deus vnum corpus habenti multos animos dedisset, qui omnes ipsi prouiderent. Adicit aureus Cynicus in tertio de Regno sermone: *Quid? quod omnium est incredibilissimum, cùm sit vnus, multis ille praditus amicis, multa simul potest in vno tempore facere: de multis simul consilium capere, multa videre, audire. Quomodo non sit beatissimus, cuicumque licet multis corporibus simul voluptate & lætitia frui, multisque cogitationibus curare & consultare multisque animis fortunato esse?* Accidet hoc cùm Consiliarij & Præfecti amici veri sint qui plus Regem ament, quàm Regia dona, qui Regi potiùs, quàm sibi prospiciant, qui nemini præter Regem. Ista cura Persarum Principibus fuit. Heliodorus enim libro vltimo Æthiopicæ historiæ scribit; *Persarum Regijs aulis oculi sunt & aures, eunuchorum genus; qui cùm neque liberos, neque cognates habeant, quibus eorum animi deuincti esse possint, pendent ex eo solo, qui se illis credidit.* Qui autem quærunt sua, Lampridius inquit, sunt qui Principes perdunt, qui eos à populo semouent, qui solùm internuntij sunt, aliud quàm respondetur sæpe referentes, claudentes Principem suum, & agentes ante omnia, ne quid sciat. Ille idoneus lateri, & auri, & cordi Regio; qui, vt Sidonius inquit, sit à diuitibus ambitus, nec diuitias ambiens, cupidus scientiæ continens pecuniæ.

Capvt

Capvt VII.

Veritas exulat aulâ.

VErum, quia

Fugit potentum limina veritas,
Quamquam salutis nuntia;

oportet viris Principibus ingeri amorem veritatis, amorem veridicorum, vt dulciter hauriant rem multis amarissimam, quærant veritatem è suis tectis profugam. Audiant Galenum, in eâ tractatione quam de curandis animi ægritudinibus scripsit, iudicia iusti hominis & veridici ex odio aulæ vestigantem, hanc virum bonum & amantem veritatis cognoscendi methodum præscribit: *Vt de illo*, inquit, *possis ferre iudicium, num sit talis, qualis esse perhibetur, huiusmodi periculum fac. Primum, si videas ab homine & diuitum, & apprimè potentum, aut etiam Principum ac Tyrannorum, ædes frequentari; pro comperto habeto, te frustrà audiuisse hominem omnia vera dicere solere (obsequia quippe istiusmodi mendacium sequi consueuit:) deinde siue id genus hominum salutantem, siue illis se ipsum comitem exhibentem, conuiuiisque illorum ac cœnis inferentem conspicias. Quisquis enim huiusce generis vitam sibi sequendam proposuit, non solùm non verax esse consueuit, sed etiam omnem malitiam habere necessario: quippe qui aut pecuniarum, aut principatus, aut gloriæ, aut honorum sit cupidus, & vel aliquibus horum seorsum, vel omnibus insidietur. Quem verò neque salutare, neque comitari id genus hominum, neque cum valdè potentibus ac diuitibus cœnitare, sed frugi ac temperate victu vti solitum compereris, sperauerisque veridicum, conare hunc quoque profundiùs cognoscere.* Hæc ille. Circumstant Principes auari, ambitiosi, mendaces, in summâ, adulatores; qui cum fortunâ Regum libentiùs, quàm cum ipsis Regibus loquuntur: nam præterquam sit multi laboris persuadere vtilia potentibus, non accideret ex votis aulæ; assentatio autem tantò securior & quæstuosior aulicis est, quantò Principi magis noxia, Principatui letalis: quia tantò hæc gratior, quantò infensior veritas. Henricus IV. Castellæ Rex veritatem quondam se monenti iussit linguam præcidi, & in exemplum ad patibulum ostendi populo. Ostendit tamen cælum miro prodigio dilectam sibi, quam homines oderunt: elinguis ille clarâ insonuit voce, contestatus linguam illam suam esse, veridici nomine gloriatus, & glottosus. Alterum animal aulæ istud; mendax, parasitus, palpo indigenæ, obuij, plures. Anne omnes? omnes tamen mendi:

Adulatio pestis animorum. Timeantur hæc monstra, hæ Regnorum Regumque pestes, assentatores. Præsentabo, vt consternentur Reges, quæ per excellentem multis virtutibus feminam Birgittam monuit Christus quemdam Regem, vt à se abscinderet & procul iaceret assentatorem & politicum ministrum, sagacitate & aulæ artibus instructissimum, quemadmodum multi hodie. *Si amicitiam* (inquit Iesvs) *meam quærit inuenire Rex, caueat & recedat ab amicitiâ & conseruatione illius. Non tribuat ei vnum minimum passum terræ,* *(Reuelat. lib. 8. cap. 16.)* *quam ille quærit ab eo. Non iuuet eum hominibus vel muneribus suis. Quia ille vellera habet ouina, sitim inextinguibilem, & fraudis venenum in corde. Si verò Rex viderit consilia eius, & vult amicitiam eius, & dissoluerit se cum eo confidendo plenariè de eo, reprobabitur à me, & erit prouerbium & ridiculum multorum, dicentium: Ecce Rex similior est asino coronato quàm Principi. Et etiam timendum est ei, ne cum dolore amittat Regnum.* Hactenus Iesvs. Adeò infensus Deus adulatoribus, scilicet mendacibus, fallentibus, contrario prorsus ingenio veracitati suæ simplicitatique. Adulatio siquidem

Artes necandi mille tegit
Imbuta: quis tam lynceus aspicit
Quod vites? inuentus canentis
Mercurij numeris, sopore
Centena claudens lumina, sensibus
Abreptus, aures dum vacuas melos
Demulcet, exemplum peremptus
Exitij graue præbet Argus.

Tot malorum grauidam adulationem Ioannes Sarisberiensis æstimauit, cùm sit: *Et licet adulari, quem licet occidere.* Tantundem conuitij immerita laus est, nec vnum digitum à maledictione adulatio discedit. Lego apud Salomonem, laudem vocari maledictum. *Qui benedicit proximo suo voce grandi, maledicenti similis est.* Accedat argutia Galfridi: *Nox est vita ista mortalis ignorantiæ tenebris teirn, & culparum obscura caligine; in eâ tamen consurgens amico suo voce grandi benedicit, qui in vitâ suâ laudare hominem, & non parcè laudare præsumit. Itaque similis est maledicenti, dum inutiliter vtilem somnum excutit, & beatificans errorem inducit, vel non recipienti misero molestus lucem ingerit, quam ille non diligit.* Hæc ille. Prouerb. 17.

Soror adulationis detractio est, quæ iam (Guerricus eleganter dixit) magis in vsu quàm in crimine est. Eodem Principi fastidio damnandi maledici, vultu io hos solùm & fratres blanditores acerbo: nam si latrones insectatutus est, cur non optimi boni fures, inutiles sibi, famæ raptores? Placet audire Gillebertum in liuidos maledicorum candidatos inuectum. *Quid tu inuidia alienum vis corrumpere bonum? Numquid tibi adiicies quod ab alieno decerpis? Ita forsitan, sed si corporalis aliquid pecuniæ subtrahas. Non ergo in claustralibus rapacitatis huiusmodi vitium vereor. Est subtilius quoddam rapacitatis genus, inuidie? Quid enim? Rapacitatem non putas, si pecuniæ parcis, famam decerpis? Aliena si corrodis bona, quid inde tibi accrescit? Euidenti forsitan veritate alienæ virtutis conteruntur in ore tuo dentes, quos ad derogandum parauerat. Non audes corrodere, non tamen potes collaudare. Sed numquid non ideò rapis? Grauis rapacitas, cùm veram alterius gloriam, etsi mendacio non corrumpis, silentio tamen sepelis. Vis audire in sola etiam æstimatione rapacitatem? Non rapinam, inquit Apostolus, arbitratus est esse se æqualem Deo. Inuidam animam non potest intrare æstimatio boni de bonis alienis. Non vult enim intelligere quod alius benè agat. Vt quid istud? nisi quòd liuor, dum priuatum semper excellentiam cogitat, alienam obscurat?* Detractores exterminandi.

Caput VIII.

Magna prudentiæ pars silentium.

PRæterea prudentiæ decus est silentium; magnum gerendis fortunatè rebus sacramentum, venerandumque Maiestatis mysterium. Petro Aragonio familiare hoc fuit: Comburam intimam tunicam, si consiliorum meorum gnatam esse sciam. Prudenter quoque Alphonsus Aragonius & Neapolitanus Rex solitus dicere: Si priscis Romanorum æuis vixissem, Senatum hortatus fuissem, ante fores Curiæ extruere Aram Ioui Positorio, in quâ Senatores ingredientes priuatos affectus, egredientes verò secreta consilij deponerent. Compensat sæpè silentium maiorem calliditatem, egregia vincit consulta. Optimum destruxit 2.Reg.17. Chusai consilium Achitophel callidissimi viri, quod ad huius rei mysterium argutè flexit Hugo de Foillecto: Nam, inquit, Chusai interpretatur silentium. Valentiores hostium artes superat secreta sinceritas. Huius virtutis delectum maximè habendum in allegendis Regiis ministris consulit Henricus Lusitanus Rex Cardinalis, ad imitationem Christi, iubentis Apostolos tacere honores transfigurati sui corporis. Pulchram Serenissimi huius Principis sententiam concidere nefas duxi; integram do: *Magna sanè ac laudabilis Apostolorum taciturnitas, quòd hæc tam magnifica, quæ in vulgus sparsa, & Redemptori, & ipsis magnum nomen existimationemque conciliassent, secreta seruare maluerint: vnde apparet quàm rectè tres hi assumpti fuerint. Aliàs cùm post miracula perpetrata, ea Dominus secreta seruari vellet iuberetque sanati quò magis prohibebantur, hoc ea ampliùs diuulgabant. Hanc diuinam, de quâ principio diximus, Christi ac Dei & hominis prudentiam, Reges ac Principes quiuis imitari, & homines se esse, & Reges meminisse, & ostendere deberent, inter sese & ea quæ priuati hominis, & quæ Regis sunt commiscendo, priuatique hominis virtutibus, quæ peculiares Regibus, maximeque ad regendum accommodata, coniungere: nam priuati hominis virtutes bases ac fundamenta sint oportet, super quæ tota structura Regiarum Imperatoriarumque virtutum culmen innitatur: nam si solidum fundamentum huiusmodi non sit, quidquid superstruxeris corruet. Debent & Principes eiusmodi sibi deligere, qui his Apostolis assimilentur; cum quibus quantumuis magni momenti negotia & secreta communicare audeant, & de agendis tutò consultare: qui licet ditissimi sint, pro illius tamen communique salute omnia priuata post ponere parati sint, vt nec proprio filio, si ita res postulet, parcere, sed pro Regis & Reipublicæ salute eum immolare non inuiti velint; quique in veritate tractandâ, in secreto celando, aliisque virtutibus, similes Apostolis appareant: qui nec de tabernaculis, nec de mansionibus cogitabant quidem, nisi conformiter ad eorum merita, quæque Domino præstiterant obsequia.* Hæc Henricus Rex. Ceterùm post silentium dissimulatio est, honesta quidem & vtilis: interdum ipsam dissimulare prudentiam, maxima prudentia est.

Lingua modus. At qui prudentiam celat, altero silentium merito obstringit: nam præterquam decreta celando illam fortunat, suo etiam decore comit, & maiestate induit. Omnia quæ Regem exornant, Regia oportet esse: quare & prudentia cum maiestate sit, cum suâ purpurâ silentio, cum linguæ modo, cuius vsum Regio ore dignum ex Petri Damiani pulcherrimo documento describo. *Sit lingua nostra modesta, sobria, discreta, pudica. sit ori nostro salina virgo die crescente; & nisi vtilitatis occasio præbeatur, vsque in crastinum, siue perendinum diem, incorrupta seruetur. Ponamus ori nostro custodiam, & ostium circumstantiæ labiis nostris. Anceps non emittit accipitrem, nisi anserem videat: & vir prudens dimittit linguam suam, si loquendi necessitas non assistat? Dedignatur venator catulum soluere, nisi lepus appareat: viliorem habet* Princeps *linguam suam, quam ad nullius salutem vel commodum inutiliter soluat? Sudat lapis in manu oppugnantium mœnia: incassum volat verbum de ore stantis in sancta Ecclesiæ disciplinâ? Arcus flexis cornibus frustrà non intenditur: & rationale os ad effundenda irrationabilia passim relaxatur? Parcitur pharetræ, ut ex eà sagitta non leuiter exeat; non parcitur linguæ, vt mordax in quemlibet verbum, velut ictum vulneris, non infligat? Quid ad hoc dicimus? Excusari certè non possumus. Facilius est enim tacere quàm loqui.*

Caput IX.

Adhibenda est diligentia consiliis.

COmplectitur quoque prudentia curam & & diligentiam, necessariam sapientiæ appendicem, sine quâ infeliciter consulta accident: fida enim prudentiæ fortuna solicitudo est. Incassum omnia decreta sine euentu sunt, euentum autem prosperat, & ad optatos trahit exitus, consiliáque manuducit obstetrix felicitatis diligentia, quam tamen multæ curæ extorqueant: velut enim Promethei obligati annullo Regius ales viscera fodicabat; sic Principis legitimi, & suo muneri adstricti, augustæ cogitationes & consilia felicitandi Regni, præcordia vrgent corona memoriam aduertit vinculo Promethei. Æschylus in Sphynge dixit:

Τῷ δὲ ξένῳ γε στέφανος ἀρχαῖον στέφος
Δεσμῶν ἄριστος ἐκ Προμηθέως λόγου.
Corona sertum detur antiquum hospiti,
Referens Promethei vinculorum imaginem.

Lepidè quoque Purpuratus Lyricus:

—— Vita potentum
Est Regale epulum; sed puer à scyphis
Circumfert pateram solicitudinum.

Omnia negotia publica duplici stant basi: non satis est exordium callidium sine calido exitu: his duabus rebus felicitantur, tardâ consideratione, celeri opere; calliditate & calore, hoc est, consilio & executione: illud eget iudicio, hæc fide: illius anima cunctatio est, huius festinatio. vtraque prudentiæ corpus, & substantia. Electio indiget maturâ & sana meditatione; effectus opportunitate; quæ facili manu ad difficilia introducit. Propitia est gerendis rebus occasio, impatiens omnino moræ: quare celeritatis gloria est maior fortunæ pars, & euentuum prosperitas. vbi negligentia est nulla, nulla est

fortunæ

fortunæ pigritia. Sallustius ait *Vbi te socordia ac ignauiæ tradideris, nequaquam Deos implores; irati infensique sunt.*

Diligentia non subsistit sine affectu. Fulciet indefessam solicitudinem atque attentionem Regum amor erga suos. Aureâ Petrus Rauennas dixit: *Semper amoris oculus acutius intuetur; & semper viuacius, qui diligitur, sentit: nimirum, quia diligit; neque enim nisi charitas sustinet paternas curas, & labores educandæ atque instituendæ prolis.* Grauius est Regium pensum elaborandæ publicæ salutis, quare sine affectu diu non manebit, nam

Thom. Morus.
Legitimus immanissimis
Rex hoc tyrannis interest:
Seruos tyrannus quos regit,
Rex liberos putat suos.

Cælestis sublimium spirituum politia, paternitas, iuxta diuinum Paulum, dicitur. Præsunt alij aliis solâ amoris potentiâ, fortissimâ vi. totum charitate constat imperium. Non aliter superior mens inferioribus dominatur, quam pater filiis prouidet; nec aliter Rex suis prospiciat. Quare

Princeps pius numquam carebit liberis:
Totius est Regni pater.
Princeps abundat ergo felicissimus
Tot liberis, quot ciuibus.

Nec aliter suprema illa mens & Numen vniuersum moderatur, aut moderari vult, quàm
Oseæ 11. paterno, imò materno affectu. *Ego*, inquit, *quasi nutricius Ephraim, portabam eos in brachiis meis, & nescierunt quòd curarem eos.* Tenerius in ora-
Isaiæ 46. culis Isaiæ loquitur: *Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israël, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à meâ vuluâ. Vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, ac saluabo.*
Isaiæ 60. Apud eumdem Prophetam significatur etiam felicitas Ierusalem, quòd mamillâ Regum lactabitur. Moyses quoque gnarus diuini gustus, paterno affectu & solicitudine tractari
Num. 11. populos volentis, dixit: *Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum?* Ergo diuinum obseruaturus gustum, imitaturus exemplum, non vtcumque patrio ritu & amore Regnum colat; sed quemadmodum filium pater paruulum, cùm maiori curæ est, & amori, & labori, cùm tenerius diligitur, laboriosiùs educatur, cum vlnis paternis portatur, & onus ipsum dulce est, aliorumque laborum leuamen. Hac curâ, solicitudine, affectu vult tractari & sustineri molem publicam, dulci amplexu, tamquam pater vnigenitum mulcet infantem. Maius est, tamquam mater filium lactans è mamillis, quas propterea Isaias tribuit Regibus, tamquam proprio sanguine nutrituris salutem publicam, communisque crementum boni. Non debent sugere potentes sanguinem subditorum: nec enim mater haurit cruorem filij, sed ex se præbet iucundum natis ab vbere ferculum, vt increscant cum detrimento sui. Illud prorsus delicati & tenerrimi amatoris, non solùm Deum, nos vt filios habere, vt paruulos portare, vt infantes lactare, sed vt fetum fouere. Nec dicit modò nos portari amplexu, sed vuluâ, cum filius idem est cum matre, sine cuius capitis discrimine abiungi nequit. Adeò diuinis præcordiis

R. P. Ioan. Eusebij Nierembergij.

& amori inuisceratì sumus. adeò nostra salus & cura Deo intima est. Hoc Regibus charitatis exemplum præbuit, demulcendi, & materno animo procurandi populos.

Caput X.

Non minùs quàm se amet Rex suos.

ADdo, non tantùm vt intimam, vt rem propriam, curandum Principi publicam esse, sed vt se proprium; non aliter quàm anima corpus. Disertissimè Dion dixit: *Corpus vipote fatuum, nec sibi ipsi succurrere potest, nec vt sui ipsius curam gerat, à natura factum est; quandoquidem animâ relinquente, neque modicum temporis potest subsistere, sed confestim soluitur atque perit. Anima autem pro ipso omnia curat, omnesque machinas mouet; & plurimùm discruciatur afflicta. Et corpus ipsum quidem præsentem dumtaxat sentit dolorem, anima autem prius quam dolor adueniat, discruciatur: sæpè etiam quando tantùm futurus est, trepidat mortemque corpus numquam sensit; anima autem & hinc intelligit, permultaque patitur, eripiens corpus ex morbis, & omnibus aliis calamitatibus.* Orat. 3. de Regno. Ratio quoque capitis petit amari subditos à Principe, non minùs quàm artus, & sua ipsa viscera. Regnum, quasi magnus quidam homo, compingitur amore: Princeps caput, populus membra sunt: quot habet Rex subditos, tot membra numeret, tot sui corporis partes putet; sic doleat perdere vnum ciuem, ac reuulsum sibi membrum. Si hoc fecerit, non minùs exponent se subditi pro Rege, quem caput sui corporis vident esse.

Sed & amori suorum adiicere reuerentiam *Rex debet reuerentiam Regno.*
Rex debet: nec tantùm vt pignora sua gratissimosque filios respiciat, sed suspiciat tamquam filios Dei, tamquam dominos. Hac sapientissimus Princeps Salomon ratione administrabat populos, quibus famulari, Regios honores putauit. in illâ oratione, in quâ auidissimus sapiendi è cælo id exspectauit, sic vrget Deum: *Tu elegisti me Regem populo tuo, iudicem filiorum tuorum.* Non vt seruis suis Rex dominetur populis, sed tanquàm filiis Dei seruiat. amorem ampliet veneratio: debet Rex reuerentiam Regno; vt diligat, habeat pro filiis suis; vt reuereatur, pro filiis Dei. Agnoscat quoque honorem sui muneris, inter Dei filios eligi ipsorum iudicem. arbiter inter patrem & filios adactus est. Quamuis pro patre sententiam dicat, si grauis filiis sit, ipsum quoque patrem offendit. Exemplo Cæsaris Augusti dabo, quem compares bono patri bonum iudicem. & & bono Principi bonum patrem. T. Arius adegit Octauianum Augustum arbitrum inter se & filium deprehensum in parricidio, de more Romano, vbi pater filio priuatus iudex censorque erat. Venit Cæsar in priuatos penates, assedit, pars alieni consilij fuit. Non dixit: Imò in meam domum veniat. Quod si factum esset, Cæsaris futura erat cognitio, non patris. Auditâ caussâ, excussisque omnibus, & his quæ adolescens pro se dixerat, & his quibus arguebatur; petit vt sententiam suam quisque scriberet, ne ea omnium fieret, quæ Cæsaris fuisset.

Deinde priusquam aperirentur codicilli, iuravit se T. Arij hominis locupletis hereditatem non aditurum. Diceт aliquis pusillo animo: Timuit, ne videretur locum spei suæ aperire velle, filij damnatione. Ego contrà sentio. quilibet nostrûm debuisset adversus opiniones malignas satis fiduciæ habere in bonâ conscientiâ. Principes multa debent etiam famæ dare. Iuravit se non aditurum hereditatem. Arius quidem eodem die, & alterum heredem perdit: sed Cæsar libertatem sententiæ suæ redemit; & postquam approbavit gratuitam esse severitatem suam (quod Principi semper curandum est) dixit relegandum quò patri videretur, Non culleum, non serpentes, non carcerem decreuit; memor non de quo censeret, sed cui in consilio esset: mollissimo genere pœnæ contentum esse debere patrem dixit, in filio adolescentulo impulso in id scelus, in quo se quod proximum erat ab innocentiâ, timidè gessisset; debere illum ab vrbe & à parentis oculis submoueri: contentus exilio delicato, Massiliæ parricidam continuit; & annua illi præstitit, quanta præstare integro solebat. Hæc liberalitas effecit, vt in quâ ciuitate nunquam deest patronus peioribus, nemo dubitaret, quin reus meritò damnatus esset, quem is pater damnare potuisset, qui odisse non poterat. Ergo Cæsar iudex constitutus filij, rulit sententiam patris. Ita se Princeps æstimet constitutum à Deo iudicem inter se & homines filios Dei; nec aliter ius dicat, quàm Deus dicturus erat filiis.

Beneuolentia necessaria Regio muneri benè gerendo. Hunc amorem & reuerentiam in Principe requiro, non tam tam vt negotietur beneuolentiam populi quàm salutem: constitutus est procurator & tutor boni publici. opus hoc arduum est. Bonum sine amore velle populus nequibit; minùs sine grandi amore vigilias, curas, labores præcurrentes sustinere, accinctus ad magna, promptus ad difficilia, quæ nisi amor nequit tolerare diu. Sua cuique felicitas magno stat, multâ emitur patientiâ. Omnium autem felicitatē, quanto necesse est stare vni homini? Quemadmodum ad suam quemque venandam felicitatem agitat amor sui per mille curas, per discrimina sic ad procurandam omnium felicitatem nequit Princeps sine omnium amore erigi: necesse est in illo vno glomerari omnium erga se charitatem, vt vnius amet vniuersos, quantum vniuersi singulos se, & quantum vnum illum. Turpissimum Principi est minùs amare quàm amari. Optimè Isocrates ad Niclocem monuit: ***Non fieri potest, vt vel equis, vel canibus, vel hominibus, vel villi denique rei quisquam rectè præsit, nisi delectetur ijs quorum ei mandata est curatio.*** Quare iniquissimum erit ferarum & bestiarum principes beneuolentiores esse alterius generis subditis, quàm sit Rex, qui mansuetis hominibus & sui generis imperat.

Beneuolentia leuigat imperium. Verùm & flagitando beneuolentiam fidemque populi, suum erga eum amorem Princeps comprobabit. Armenta amant & patiuntur suos pastores, equi aurigas, canes venatores insuper custodiunt feræ domitores: omnis: bruta suos diligunt imperatores: carentia ratione, ex pulcherrimo gratitudinis sensu, eos qui sui curam habent, sentiunt, gratificantur: quomodo Regium animal, ratione decorum, virtutis honore diuinum, cognatum Deo, gnarum referendæ gratiæ, suos curatores aut ignorabit, aut insidiabitur, cùm ab iis curari amarique se videt? Iuuat hæc populi in Principes propensio ad felicitanda negotia publica, obedientiæ facilitate: omnia in bonum vertit decreta. quamlibet ardua benignè audit; securus à suo Principe, quem scit patrem, dubitat dominum.

Hoc patrium est, potius consuefacere filium
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater & dominus interest.

Quemadmodum machinæ difficiles versari, parent moruì oleo illitæ: ita Reipublicæ moles delinita beneuolentiâ, facilè volui tractatique se sinit. Sanctus Prosper sanctè lusit:

——— Benè seruit amor.
Absque iugo posita est ditionis amica voluntas,
Quæ viget affectu, non gemit imperio.

Probantur tunc leges. sine pronâ opinione non est Regia indoles amoris: benè sentit. amor, vbi se sentit.

Caput XI.

Non est Integrè Rex qui animis non dominetur.

Ampliat Rex Principatum, amans; metu enim solùm in corpora ius habet, amore in animos. sic geminat imperium, & suos felicissimè expugnat, sine strepitu, sine impensis. Dominari hominibus grandius aliquid est, quàm præesse brutis. At si potestas solùm polleat in corpora, minus in Rege quàm in bubulco video; hic in tota armenta pollet, ille non in totos homines ius habet. Quemadmodum omnes affectus parent amori omnium principi; sic amanti Principi libentet parent omnes. Amor per se imperiosus est; quem si adiungat Rex imperio suo, omnia potest. Credo non satis posse sustentari Maiestatis auctoritatem, nisi beneuolentiæ viribus, etiam apud bonos: nec mirum, cùm & pietatem vincat. Apud Ionatham bonum iuuenem pluris valebat Dauidis amor, quàm Saulis Regis simul & patris auctoritas: hoc enim negotiatus est benignate Dauid, à parentibus vt plus diligeretur quàm nati, à filiis quàm parentes. Rex rationalis sol, quemadmodum naturalis, aspergit salutares vires; & quod naturali sideri lumen, Regi beneuolentia est. Ille sine luce agit, nihil potest, nihil fundit in inferiora nihil: sic Rex lenitate solâ efficax, cuius influxus in corda hominum est charitas. hæc iubar Maiestatis clarissimum. Optimè diuinus Ambrosius dixit: ***Animi benignitate influamus in affectum hominum.*** Nullum astrum in animos rectà iaculatur radios, nullum menti vires infigit, solùm ignobilia inuadunt corpora, per quæ leuiter animum quatiunt. Vnicum fulgentissimum sidus, quod immediatè animos attingat, & vincat, atque in mentem influat, Rex est; qui, cùm amatorios fundit radios, pæne cogit: nec vllus sapiens huic dominabitur astro: imò quò plus sapiens, plus dominandus beneuolentiâ, cedet amori. Atqui dominatus Princeps animis, dominabitur corporibus: sequuntur hæc illos.

Accedit

Amor securos reddit. Accedit aliud emolumentum amoris publici, ipsa securitas publica, id est, felicitas populi: quæ sine securitate, etiam inter felicia, non est. Quomodo publicæ salutis & securitatis faber Rex erit, si per ipsum publica res non sit tuta? nec tuta erit, si non ametur. Sed nec Rex securus erit sine amore & fide populi: hæc non erit, nisi Rex præamauerit. Remedia alia Regij periculi, satellitium, & cibi potúsque prægustationes, patent dolis, patent timoribus. Fateor tutamenta quidem ista esse, non tamen pura, nec defæcata, sed cum mixturâ metus periculique: hoc ipso quòd tuentur, monstrant illum malè securum esse, qui aliter non potest securus esse. Satelles timendos enses, prægustator toxica cauenda, monstrant. Metuenda sunt hæc ipsa metus remedia: gignunt, quem extinguunt, sola beneuolentia Regis ipsum tutò tuetur: hæc fortissimum præsidium, hæc fidelissimum satellitium, hæc simplex & purissimum remedium timoris; quæ nullum periculum memorat aut creat, nullum metum aduertit: alioqui tam meticulosa est aut periculosa Maiestas, vt ipsâ securitate timeat. imo tam misera est tanta fortuna, vt eius vitæ felicior pars vix sit mendico æqualis. dies integros exhaurit curis, requiem noctis etiam corrumpit, priuilegiis infringit somnum, neque molliùs in plumâ quiescit, quàm in rigore pauper humo. Solâ animi innocentiâ beneuolentiáque muniatur; non timebit ciues, qui pro ciuibus timet, quem ciues non timent, pro quo timent. Infelicissimum est vt quas curas pro Republicâ tuendâ Rex impendere debet, pro se vno tuendo consumat.

Ita amet suos Princeps, vt ipsi mutuo amentur. Sed ad compagem integram Reipublicæ non satis est amare Principem, & amari. oportet amari subditos vicissim. Altera hæc Regis, cura, pro amantium indole, ab iis quos amant amari volentium: quare Rex amet omnes, omnes Regem, deinde omnes se mutuò. Non aliud fuit exitio Lacedæmonibus Atheniensibúsque, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant. Cauit hoc Alexander; atque vt charitatem fabricaret inter suos victores & victos, iungi Persas & Macedones connubio statuit. hoc vno docuit modo pudorem victis, superbiam victoribus detrahi posse. quare in hoc maximè amet Princeps suos, vt ipsi mutuo amentur.

Illud quoque Principibus commendandum maximè, quòd non satis est naturam imperasse: scilicet amor suorum stabilitutus certè imperia. Moribundus Micipsa Rex filios sic monuit: *Ego Regnum vobis trado firmum, si boni eritis; sin mali, imbecillum: nam concordiâ parua res crescunt, discordiâ maxima dilabuntur.* Dixetis legisse sacri nostri Parœmiastæ sententiam: *Frater, qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma; & iudicia quasi vectes vrbium.* Ad meri- *Epist. ad S. Cyrill.*
tum charitatis flexit hoc Maximianus Constantinopolitanus, non ad concordiæ valentiam; vt quæ, inquit, à Christo Domino custodiatur. Appositè quoque ad Micipsæ prudentiam sanctissimus & eloquentissimus Petrus Rauennas. *Quæ maior hereditas, quàm vinculum charitatis? Nam terrena hereditas successores suos desecat, & mittit in partes. vnde nec hereditas, sed pugna, sed nouerca filiorum, non facultas. ille verè ditat filios, qui relinquit filiis plenissimam charitatem. vnde & Dominus ait: Cauete ab omni auaritiâ: hoc est, abiiciatur auaritia, & non erit in hereditate contentio. Auaritia fratres nescit, parentes negat, germanos diuidit, amicitiam soluit, excludit effectum, hanc qui habuit, erit nullius, suus non erit.*

Capvt XII.

Diuina inuentio legum.

FEstino iam ad futurorum prudentiam, quam elogio prouidentiæ præcipuè commendo: qua potissimùm elaboratur publica salus, fundatur solidiùs. Oportet enim in semine obstare malis, & adornare tempestiuè bona: valdè enim iuuat publicas res, iuuenum prauos mores, velut oua immanium calamitatum, contundere. Quemadmodum enim ichneumon perquirit crocodilorum oua, vt inimicos, etiam non natos, extinguat: sic damnorum publicorum expectationi necesse est occurrere. Inuentum cæleste huius prudentiæ, quo maximè cauetur futuris, lex est. inspiratio generalis, oraculum silens, stillicidium diuinæ Sapientiæ, oculus ignorantium, communis mens Reipublicæ, prudentia publica, murus inexpugnandus hostibus, compago ciuium, fundamentum libertatis, neruus politici corporis, fons æquitatis animus vrbium, inuentum & donum immortalium, atque, si Pindarum audiamus, Regina omnium mortalium immortaliúmque, quæ futuris regulam imponit. Quàm sint populis leges quæstuosæ quarum Rex prototypus, & substantia, & anima est legitimum fuit Persis explanare in excessu Principis: ad quinque post Regis obitum dies omnes abrogabantur leges, vt disceret plebs periculo suo, post quod sigitur disciplina feliciùs, quantum malum esset sine legibus, sine Rege viuere; vt deinceps fideliores Regum custodes amantioresque, atque legibus obsequentiores essent ad lucrum communis boni. Æschylus ait:

> *Πειθαρχία γάρ ἐστι τῆς εὐπραξίας*
> *Μήτηρ, γυνὴ σωτῆρος.*
> *Obedientia est felicitatis mater,*
> *Et sponsa saluatoris.*

Quid? remedium omnium malorum lex est, naturæ emendatio, atque, inæqualium æquamentum. His duobus, natura & lege, regitur mortalium vita. Natura inæqualis est, non eiusdem omnibus coloris, sed peculiaris cuique pro ingenio & impetu: lex communis sensus est, & eadem vniuersis emendatura indulis vitia: quare grandius beneficium est legum quàm naturæ; nam quod hæc corrumpit, illæ reseruant.

Nihil tam vtile in humanis, quod modus non *Leges non valent numero:*
commendet: Ipse sanguis vitæ dos, & animæ necessaria supellex, excrescendo extinguit: sic legum multitudo turbat Rempublicam. Aut contemptione, aut obliuione inutiles sunt; sunt & noxiæ. præterquam quòd auida libertatis condicio nostra irritatur in vetita, hoc ipso quòd vetari sentiat: quamdam enim libendi pruriginem mouet prohibitio: arceri, est illecebra. Quapropter malæ Respublicæ quotidie

legibus curantur, numquam valent bene, quemadmodum corpus assuetum pharmacis. Non cumulo leges valent, sed vsu. Paucæ leges multa complectentes, & velut præceptorum cardines, in quibus multa clauduntur, salutares erunt, & tolerabiles. Has Hippodamús Amaltheæ cornu dixit; nihil enim non inest boni bonæ legum constitutioni, sine quâ maximum naturæ bonum neque gignitur, neque natum aut auctum perstat. hæc firmiores erunt; quod maximè curandum latori: multitudo autem reuerentiæ obstat, & proinde firmitudini. Nam oportet mascula & magnæ virtutis lex sit, quæ multis prosit, cui nemo obstet. Macareus propterea, quàm legem apud Lesbios vtilissimam tulit, leonem appellauit, ab huius regij animalis virtute & robore cedente nulli. Talus quoque Æneus dictus, quòd vtilissimas validissimasque Cretensium leges, & inconcussi firmamenti, velut ex metallo promulgaret. fecit hoc curâ suâ; ter quotannis lustrabat pagos, obseruaturus quo seruarent sancita culta.

Lib. de Felicitate.

Nouæ leges difficulter condendæ, scilicet, vt placuit Vlpiano, non nisi cum euidentiâ vtilitatis; sufficiunt enim iura, si non deficiat voluntas. sicut lenit imperia consuetudo, sic sunt aspera noua exercitia regnandi.

Respublica non innouanda, sed renouanda.

Ἅπας δὲ τραχὺς ὅστις ἂν νέον κρατῇ.

Rex durus omnis, sceptra qui tractat noua.

Apud Locrenses constitutum fuit, nihil recens statui, nisi hac lege: vt, si quis vellet legem nouam ferre, in laqueum collum inserens, legem ferret: ac si honesta & vtilis esse videbatur lex, viuebat; sin minùs, constricto laqueo peribat legislator. Tota cura sit, ne leges priscæ antiquentur, potiùs quam nouæ condantur. renouare rem oportet publicam, non innouare. Omnia in peius conantur; omnia tempore languescunt: quare necesse est requirere antiquum florem, ex vniuersi moderatione, & naturæ situ & statu, discere hoc licet.

Non flore semper gramina purpurant,
Non prata vernis picta coloribus
Semper rubescunt, nec tenorem
Annus habet refluens eumdem.
Tandem senectam functa laboribus
Natura ducit, pronaque tempora
Dum se volutant, in iuuentam
Canitiem seniumque portant.
Senescit alto nauis in æquore,
Et pigra merces reijcit Indicas,
Ni querna mercator vetusta
Robora restituat carina.
Squaleret ornis consitus hispidis
Apex in Æmo, stagnaque frigore
Semper rigerent, ni recessus
Frondiferos renouaret æstas.
Quin alma curru Cynthia cærula
Cùm trunca miscet cornua nubibus,
Ignes ademptos, & retusas
Accelerat reparare flammas.
Amat vetustis languida mensibus
Natura visa restitui noua:
Sic ales Eous priorem
Emoriens renouat iuuentam;
Et cauta discit frangere marmore
Rostrum recuruum, quo laceras feras
Regina prædatrix volucrum,
Cùm senio pigra languet ætas.

CAPVT XIII.

Legum qualitates.

VTcumque ferendam legem publicum commodum desideret, consentanea diuinis sit: multâ meditatione, consultis hominibus, Deóque, non turbâ, non iuuentute, non vtilitate priuatâ. Minos imitandus est, quem ferunt annis nouem Gnosio in antro latuisse: illic legum ferendarum rationem à patre Ioue sumpsisse. Alij malunt, singulis quibusque nouem annis exactis, antrum ingredientem leges de concilio & sententiâ Iouis emendare atque interpolare solitum, quarum obseruatione Creta felicissima, atque etiam Lacedæmon, ex quo iis cœpit legibus vti. Sed & legislatores omnes Dei discipulos dixit Princeps Apollineæ artis Galenus, quippe à Deo doctos rationem elaborandæ legis. Præter Minoëm Iouis auditorem, habitus quoque Pompilius discipulus Deæ Ægeriæ, Solon Mineruæ, Charondas Saturni, Lycurgus Apollinis, Zoroaster Horomasdes, Trismegestus Mercurii, Zamolxis Vestæ. Alij omnes optimarum legum fabros dicunt Deos; alij fecerunt. Omnes Samij præceptoris alumni, qui fabricandarum legum operam varijs generibus narrarunt, aras & sacrificia adepti sunt, Charondas, Zaleucus, Timaratus, Theætetus, Helicaon, Aristocrates, Pithius; etiam Zamolxis seruus concessâ diuinitate illuxit. Quin Reges omnes, quia legum custodes, Ioues olim dictos Txerzes scribit. Adeò negotium Dei optima lex est, adeò diuinis arridens & apta construi debet, vt, nisi diuino auctore, quasi rem propriam acturo, ferri optimè persuasum haud fuerit. In Brachamanarum quoque mysteriis hæc Aristoxeno auctore contenta: absque diuinâ regulâ, & hac quidem à Deo demonstratâ, nihil posse vel priuatim vel publicè ritè & faustè administrari.

Post hæc nitida & perspicua sit lex, & velut filia solis; Rhetorum Aduocatorumque ludibrio eximenda: alioqui accidet multis quod Oratori Byzantino. Rogatus quomodo se haberet Byzantinorum lex: Vt ego volo, respondit. appositè Sextus Chæroneus ait *Καθάπερ οἱ ψηφοπαῖκται τὰς τῶν θεωμένων δι' ἐξ χειρίας κλέπτουσι, οὕτως οἱ ῥήτορες, διὰ πανουργίαν τὰς τῶν δικαστῶν διανοίας ἀμαυρώσαντες, τῷ νόμῳ συγκλέπτουσι τὰς ψήφους. Quemadmodum qui ludunt calculis, per manuum velocitatem spectatorum furtim præstringunt oculos: ita Oratores, cùm per astutiam animis iudicum tenebras effuderint, legi suffragia & calculos surripiunt.*

Deinde accommodata sit & tolerabilis lex ingenio subditorum. Optimè optimus Theologus Ægidius Romanus: *Tria respicere debet lex humana: ius naturale, à quo debet habere fundamentum; bonum commune, ad quod est dirigenda; subditos ipsos, quibus est applicanda;* Itaque tria lex continere debet: vnum ex lege naturæ, quòd sit iusta: alterum ex communi bono, quod sit vtilis: tertium, ex subiectis, quòd sit possibilis, & moribus, locis temporique conueniens, ex nullo priuato commodo lex ferenda est, nisi bonũ illud ordinetur ad bonũ commune. Nec tacenda est Abulensis sententia in

Lib. 1. par. 2. cap 26.

differ

dissertatione de optimâ politiâ: *Legislator*, inquit, *non debet condere optimas leges; quia imperfectus populus leges perfectissimas tolerare non poterit. Si quis antè vellet optimas facere, hoc ipso faceret pessimas, & nullo modo conuenientes Resp. Neque Deus ipse leges simpliciter optimas dedit Hebræis, sed populo illi accommodatas.* Deinde quas promulgari oporteat, pœnales potiùs sint quàm vt in conscientiâ adstringant. Multas hinc turbationes in politiis tam Ecclesiasticis, quàm temporalibus, deplorat Gerson, qui nimis acriter, quamuis partim verè, sic scripsit: *In hominum præterea conscientiis modò scrupuli vani contemnendi surrepunt, modò contemptus insurgit temerarius, & audacior quàm satis est. Fit insuper frequenter irritum mandatum Dei propter traditiones hominum. Fit amplius de leui iugo Christi & lege libertatis iugum ferreum, & onus graue, premens ceruices Christianorum; dum scilicet aliqui suas omnes leges, suas institutiones, suas regulas & statuta arbitrari volunt accipienda esse sicut præcepta legis Dei, ad æterna mortis interitum, si prætereantur, demergentia. Has verò traditiones hominum quis cunctas dinumeret, in constitutionibus Synodalibus prouinciarum aut Diœcesium, Religionum regulis, in Vniuersitatum, Collegiorum & Ecclesiarum statutis, in edictis Imperatorum & Principum, in plebiscitis Communitatum? Quarum plures sub interminatione lata sententia, alia sub interminatione diuinæ indignationis, alia sub voto, alia, & ferè omnes, sub iuramenti aut fidelitatis debito stringunt & obligant. Quòd si Adam vir talis & tantus vnicum disciplinæ præceptum habens, in illo corruit, nos inter innumerabilia positi qualiter euademus? Vix potest imbecillitas nostra diuinas leges ad numerum paruum gratuita sub benignitate redactas implere. Viam igitur obsitam tot spinis constitutionum, sentes inuoluentium & obumbrantium, quis inoffenso pede transiliet? Scimus quid dixerit Petrus Apostolus Actuum 15. Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Hoc animaduertens, & piâ compassione deplorans egregius Doctor Augustinus ad inquisitionem Ianuarij, Ipsam, inquit, religionem nostram, quam, manifestissimis & paucissimis celebrationum sacramentis, Dei voluit misericordia esse liberam, seruilibus premunt oneribus; vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui legalibus sacramentis, non humanis præsumptionibus subiiciuntur. Si tuo tempore sic dolebas, ô sapiens Augustine, quid nostra tempestate dixisses? vbi pro varietate & motu capitum incredibilis est varietas, & diffena multiplicitas onerum huiusmodi seruilium, & humanarum (prout loqueris) præsumptionum. Inter quas, velut inter laqueos animarum, & ligantia retia, vix quispiam securus & indeprehensus incesserit.* Hæc Gerson in lib. de Vitâ spirituali.

CAPVT XIV.

Legibus necessarij Magistratus.

OPortet quoque optimos legum iurisque æditucs sufficere. Magistratus dico, qui ipsi spirantes leges sint, & citima plebi prouidentia: accuratissima proinde inquisitione creandi: nam & optimæ leges sine optimis tractatoribus, tam absunt vt vtiles publicæ rei sint, vt & sæpissimè noceant, & ipsum bonum commune, quod constructuræ erant, destruant. Quemadmodum optima instrumenta nullum eximium artis opus per se dabunt; nisi artifex eximius illa gubernet: sic bonæ leges, nisi eas tractet & viuificet bonus, boni nihil operantur, Propterea inaugurandi sunt ad iuris sacerdotium, qui pro ipso parati sunt hostiæ fieri. ij adoptandi Magistratus, qui ipso Magistratu sint meliores; quorum primum meritum sit, illum non appetere; secundum, non petere; quos vinci pretio impossibile, prece mirandum sit, Sidonius breuiter dixit: *Maximè ambiendus, minimè ambitiosus.* Iuxta Elisium Calentium, non sat est bonum tantommodò esse, sed videri quoque, ac suspicione carere. Oeconomia argumentum ciuilis tractationis erit: nam qui priuata grauiter non gerit, publica non aget strenuè. Multis sapientibus Regibus hoc studium fuit in creandis Rectoribus publicarum rerum, eos assumere qui priuata benè regerent, Hoc consilium diui Pauli est: à quo edoctus Basilius Imperator ad filium ait: *Συμβούλοις δὲ χρῶ τοῖς καλῶς περὶ τῶν οἰκείων βουλευσαμένοις, καὶ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ ἀβουλίας τὰ ἑαυτῶν οἰκονομήσασιν. ὁ γὰρ κακῶς περὶ τὰ οἰκεῖα διατεθεὶς, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων. Consiliariis vtere iis, qui rebus propriis benè consuluerunt, recteque eas administrarunt; non autem qui per imprudentiam malè. nam qui suis rebus malè prospexit, nunquam ille benè consuluerit alienis.*

Lubet vna aut altera Artaxerxis Regis narratione hoc exponere. *Prudentia Artaxerxis* Mises Atraxerxi per Persidem equitanti malum punicum maximum obtulit in vanno. Rex magnitudinem eius admiratus, interrogauit: E quonam horto depromptum hoc donum mihi adfers? Illo verò respondente, Domo mea, & ex meis agris; gauisus Rex supra modum, missis Regiis muneribus, virum ornauit; &, Per solem, inquit, iste homo tali curatione & diligentia poterit etiam ciuitatem, meo quidem iudicio, ex parua ampliorem reddere. Videtur autem hic sermo innuere, omnes res cura & sufficienti opera, & indefesso labore, meliores & præstantiores, quàm natura producat, effici posse. Quidam genere Mardus, nomine Rhacoces, septem habebat liberos. Sed ex his omnium minimus natu, nomine Cartomes, Magos & sapientes multis damnis affligebat. Primùm igitur eum pater instituere, erudire, & verbis reducere in viam tentabat: verùm cùm ille non admitteret disciplinam, & quodam tempore vicini iudices eò venirent, vbi sedes suas habebat adolescentis pater, ille comprehensum filium, & manibus in tergum reuinctis, ad iudices adduxit: ibi, quæcunque vnquam per audaciam deliquisset, cum accusatione commemorauit, & à iudicibus postulauit, vt adolescentem ad mortem raperent. At illi animis consternati, suis sententiis eum condemnare noluerunt, sed vtrumque ad Regem Persarum Attaxerxem adduxerunt. Mardo verò semper instante, & eadem contendente, excipiens Rex ait: Potisne es etiam ferre, vt

filius in tuo conspectu vitâ priuetur? qui respondit, Maximè: quoniam in horto etiam cùm nascentium lactucarum surculos amaros destingo & amputo, tantum abest vt dolorem ex eo tractet ipsorum lactuca patiatur, vt etiam magis efflorescat, item magnitudine & dulcedine plùs augeatur. Ad eumdem modum ego, ô Rex, cùm video eum, qui meam familiam lædit, & vitæ fratrum officit obstatque, vitam amittere, & à suis in ipsos iniuriis prohiberi, etiam ipse amplificabor, & reliquos mei generis similiter mecum prosperam fortunam agere conspiciam. Quibus auditis Artaxerxes Rhacocem collaudauit, & in collegium Regiorum iudicum cooptauit, his verbis præsentes allocutus: Qui tam seueriter & iustè de propriis liberis sententiam audet pronuntiare, omnino etiam in alienis criminibus incorruptum & sincerum iudicem se præstabit: adolescentem verò præsenti culpâ liberanit, grauissimam mortem interminatus, si prætet antecedentia peccata in posterum simili in crimine deprehensus fuerit.

Capvt XV.

Magistratuum delectus.

Nihil credo magnificentius, nihil magis honorificum potest Reipublicæ accidere, quod illustriùs illam exornet, & in omnem amplitudinem efferat, quàm optimi Magistratos allectio. Verissimè Constantius Cæsar dixit: *Si muris vndique vrbem cingere, aedibus intus ornare, præ populi multitudine angustare, signum est ab Imperatore illam suo amari: quantò maius est, Senatum tali accessione augere, qua animos ciuium meliores reddat, & vnà cum aliis ædificiis, virtutis etiam gymnasium excitabit?* Nempe qui ciuitati alia illa conciliat, primaria quidem illi tribuit bona: sed qui in eâdem scientiæ rerum sapientiæque promouendæ curam impendit, rem illi præstabit omnium maximam; quam multi quidem concupiscunt, pauci verò assequuntur. Iuuat adicere quæ in Themistij adoptione idem Cæsar ait: *Nullum namque beneficium, cum ratione & iudicio datum, illius tantùm fit qui id accipit, sed omnibus in vniuersum, tamquam præmium similium laborum, propenitur. Cùm igitur existimatio de viro longè lateque dispersa, Themistium Philosophum ad aures nostras adduxisset, Imperatorij iudicij atque etiam vestri existimani, illum splendidissimo Patrum concilio adscribendo, virtutem, quæ in ipso est, congruo honore remunerari, simulque duorum inter se consentaneorum vnum per alterum decorare. Neque enim nostram hanc beneficentiam in vnum Themistium, sed in totum Senatum redundare existimo, quem tali tamque apto Philosophiæ munere participando dignum sum arbitratus. Ornamentum ergo hoc illi impertientes, vicissim ab eo recipietis, acceptumque rursum eidem reddetis.* Subdit mox: *Neque ille solùm honore dignus est, qui virtutem in se reconditam prodit; sed qui illam vel possidet tantùm: omnibusque, qui id merentur, gratia vicem obtingere æquum est, etiamsi tales ipsi apparere minimè studeant. Hic autem vir, quem præsens sermo noster depredicat, non seuerum quemdam atque insociabile Philosophiæ genus sibi aggrediendum duxit; sed quod bonum sibi labore comparauit, hoc ipsum maiori cum labore volentibus impertit; veterum ac sapientum virorum interpres, Philosophiæque penetralium ac templorum antistes. Neque exolescere sinit antiquarum disciplinarum decreta atque sententias; sed maius cum ætate robur nouitatemque accipere cogit; atque adeò mortalibus omnibus, quantum in ipso est, auctorem se præstat, quò vita ex præscripto rationis instituenda, sapientiaque acquirenda curam suscipiant.*

Delectus Magistratuum non ex vnâ Nobilitate, neque aleæ popularis fidendus, sed teseruandus Principi, ex probis, ex optimis. Egregiè consultissimus Iurisconsultus D. Ioannes Baptista Larrea consulit: *Nihil ad optimum regimen populorum magis conducibile censeo, quàm vt Reges in se has electiones recuperent, & suis consiliis referant, vti ex insinuantibus proborum ciuium, cuiusque populi digniorem eligant, absque differentiâ nobiliorum.* Sic Ferdinandus V. Politicæ artis peritissimos, cùm Cæsaraugustanos Magistratus suffragia sortirentur non absque publicis damnis; vt his obstaret, eorum sibi electionem vindicauit. Disput. 4. Nouarum decision. Granat.

Caueat Princeps, ne affectum sequatur: fallunt passiones, dignissimos Consulatu iudicabunt ineptos. De Caligulâ scribit Nicæus: Vnum ex equis suis, quem Velocissimum appellabat, inuitabat ad cœnam; ita vt ei hordeum ex auro apponeret, funderetque vinum in poculis aureis, ac per salutem eius & fortunam iuraret, seque eum Consulem facturum polliceretur; idque fecisset omnino, si vixisset diutiùs. Ratio sequenda est in omnibus, ratio omnem affectum domet, & flectat potentissimum odium. Themistocles designatus Dux aduersus Barbaros, omnium primùm Aristidem cognomento Iustum, à quo semper dissenserat in Republica gerenda, ideoque exulabat, in patriam reuerti iussit, ne in illo periculo hoc consiliorum socio careret. Caueat Christianus, dum arbiter rerum est, alios publico allegere ordini, quàm Iusti nomen meritos. Quo animo Rex ferret, si Proreges sui ad Magistratus extulissent perduelles, proditores, & infensissimos hostes? Idem faciet Rex, qui Prorex Dei in terrâ est, si coadiutores regiminis adoptet peccatores, qui hostes Christi perduelles sunt. Adulterator monetæ capitali in se periculo lædit Maiestatem: hoc solùm quòd Principem fingat falsi ponderis aut metalli testem: nonne scelestius Principi erit approbare scelera, falsi, id est iniqui, animi delectu? *Electio sit sine affectu.*

Electus quicumque Magistratus satellitem legum se putet, eas tuetur. Adeò augusta res est lex, vt hoc honoratissimum satellitium habeat, Senatum, & præstantissimos Reipublicæ viros: non enim quosuis de plebe, sicut Regij corporis custodia, admittit; quantò enim honoratior animus quàm corpus est, tantò oportebat honoratiores milites seruare mentem Principis, quàm corpus. In legibus enim regnantiom mens est & animus, & sapientia, & lares, & focus imperij custos, & arrha vigorque ac splendor; quas non minùs, quàm sacrum Vestæ *Magistratus legum satellitium.*

Vestæ ignem colere, seruare fouereque vigentes, & illustres debent sui Antistites. Non veteot sanctis nominibus legum custodes notare. Theodoricus Rex sic rescripsit, esse innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, aram iustitiæ. Absit à iudicariis mentibus aliquid profanum: pio Principi sub quodam sacerdotio seruiatur. Tum Græcis Βωμὸς & altare & tribunal significat. Clarissimè Antonius Melissa,

Βασιλεὺς δίκαιος ἱερατικὴν ἔχει τάξιν.

Rex iustus sacerdotalem habet ordinem.

Ceterùm ad legum custodiam additiius Aristoteles vtiliter scripsit libro de Republica nuno: *Nostri temporis Orator egregiè animaduertit, cùm ait, oportere ciuitatum Rectores eum ciuem, qui legum cancellis continet se, quique eis libenter paret, ceu integram salutis collectam patriæ afferentem, & honoribus augere, & laudibus tollere: contrà autem, qui harum repagula perrupèrit, & limites transtulerit, ignominiis notare, & suppliciis constringere. Et rationem subdit: Communis enim collatio & symbola sunt officia illa omnia, quæ vnusquisque nostrûm facit, legibus iubentibus.* Denique oportet præmium custodiæ publicæ exhiberi Magistratibus honorem & obsequentiam: quam populus largiter præstet, tamquam membris ipsius Regis, tamquam instrumentis Dei. *Valdè (inquit VVolucro Abbas) timendum est, ne, si custodes custodiam negligunt, & custodiendi custodes despiciunt, vel custodia repugnant & detrahunt, illum qui custodes posuit, & custodiam statuit, grauiter offendant.*

Caput XVI.

Necessaria rebus publicis institutio.

Maxime etiam futurus boni publici status præstruitur puerorum cultu: (redeo ad id quod indicaui) quâ vnâ educandæ iuuentutis curâ nihil amplius Socrates de legibus curauit, vltrò boni erunt, qui benè diuinstituti. In nullâ re natura solicitior ac delicatior quàm in fetu & semine. Quemadmodum feræ nobiscum à primis annis altæ ponunt feritatem, & quid come atque vrbanum contrahunt mansuefactæ, fiunt denique humanæ: sic homines à pueritiâ bene docti, fient, sic dixerim, diuini. Cera & vitrum calidum effigiari se finit; quam velis, excipiet tunc effigiem: ita adolescentiæ calor habilis est omni formæ. Semen noualibus commissum, altas radices agit: ex tempestiuâ semente annonæ expectatur: sic ex adolescentum cultu, messis accidet vrbana. Quare sicut remedium sequentis annis in antecedenti quæritur agrorum procuratione: sic bonos Reipublicæ viros Magistratusque à primis annis adornari oportet. In magnis ædificiis magna fundamentorum cura est. tota Reipublicæ fabrica è pueritiâ assurgit; quare maximè curanda: cuius educationem meritò dixit Diogenes cæmentum totius Reipublicæ. Hac iuuentutis culturâ floruit Sparta. pædagogum ibi publicum puerorum instituit Lycurgus: volens præterea quasi naturalem his pudorem vehementer conciliare, imperauit, vt in viis manus intra pallium haberent, silentioque incederent, ac nusquam circumspicerent, sed humi defixos oculos tenerent. Hîc certe patet, masculinum sexum & circa pudicitiam acriorem esse naturâ muliebri. Itaque illorum vocem minùs quàm si lapidei essent audieris; oculos verò minùs si essent ænei conuerteris; maiori autem eos pudore affici, quàm ipsas in thalamis virgineis existimatis. Ac posteaquàm in conuiuium venerint, satis profectò sit, si vel ad interrogata respondeant. Etiam minima puerorum peccata dissimulanda non sunt: imitanda prudens illa vetula ancilla, cuius fidei & curæ commissa sancta Monica, quæ (Augustinus filius sic scribit) adhuc adolescentula, & superstes matri prædefunctæ, cùm ab eâ post prandium bibere prohiberetur, vt hac viuendi normâ temperans euaderet, sæpiùs eam precibus vegebat, vt saltem haustu aquæ frigidæ expleri sibi sitim pateretur: quod illi semper hac ratione negauit, quid, cum ipsa grandior facta nupsisset, & bibendi vini adepta esset libertatem, aqua tum sorderet, & mos potandi præualeret.

Præcipua tamen cura sit instituendæ prolis Regiæ. Optimè Cyriacus Strozza: *χρὴ δὲ τὸν ἀγαθὸν βασιλέα οὐ τοῦτο μόνον σπουδάζειν, ὅπως ἀρχὰς ὡς μεγίστας κληρονόμους καταλείπῃ τοὺς αὐτοῦ υἱοὺς, καὶ διαδόχους, ἀλλὰ καὶ ὡς παιδείας τῆς βελτίστης, καὶ τῆς ὄντι βασιλικῆς. τοσούτῳ μᾶλλον τῶν ἰδιωτῶν, ὅσῳ οἱ μὲν ἰδιῶται ἀπείργονται τοῖς νόμοις, καὶ τῷ φόβῳ, τοῦ ἁμαρτάνειν, καὶ τοὺς ἄλλους κακοποιεῖν. οἱ δὲ τῶν βασιλέων παῖδες καὶ διάδοχοι τῶν νόμων αὐτῶν καὶ τῶν κριτῶν κύριοι καθίστανται. Τὸ μὲν οὖν τὰς βασιλείας καταπεπαῦσθαι, τὰς δὲ πολιτείας ἀντ' αὐτῶν ἀναφέρεσθαι, τοῦτ' αἴτιον τὸ πρῶτον. Oportet bonum Regem non eò solum animum intendere, neque id vnum spectare, vt imperij fines quàm latissimos filiis propaget; sed etiam vt viam eis regendi illis ostendat, artesque verè regias doceat, idque eò acriùs & diligentiùs quam singulares homines priuati, quo illi quidem timore & legibus à peccando atque ab inferendis iniuriis deterrentur: Regum autem liberi & successores, legibus soluti, & legum & iudiciorum domini existunt. Quòd igitur Regna olim desierint, & pro eis Respublica excitata sint & constituta, caput hoc primum esse videtur.* Iuuò ipse Rex etiam senescens discat: ad canos cum disciplinâ properet. Sapienter Solon:

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Senesco multa semper discens.

Quoad librorum delectum prudenter Themistius: non eosdem priuatis hominibus & Principibus sermones ac libros accommodatos atque idoneos esse, Sed nimirum, vt amictus, ædes, equi, currus ac ministri, ceteraque quæ ad cultum pertinent corporis, ornatiora illis quàm subditis & splendidiora sunt; ita disciplinas ac libros non communes iidem ac vulgares attribui, sed proprios atque præcipuos oportere: qui teneris Principum mentibus altiorem atque exagerati animi magnitudinem quamdam & grauitatem instillent; quique Reges illos prius ac moderatores esse sui, quàm aliorum rectores ac gubernatores doceant; ac denique, qui diuinissimi præstantissimique cùm sint, diuinam in eos & conditionem & appellationem transfundant. Salutare est quod Basilius Imperator filium monet: *Ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέταζε.* *Delectus librorum.*

ἐξέρχεσθαι μὴ κατόκνει. ἐν αὐταῖς γὰρ εὑρήσεις ἀκόπως, ἅπερ ἕτεροι συνῆξαν ἐγκόπως. καὶ μάθοις ἐκεῖθεν τάς τε τῶν σπουδαίων ἀρετὰς, καὶ τὰς τῶν φαύλων κακίας, τάς τε τοῦ βίου πολυτρόπους μεταβολὰς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων τὰς ἐναλλαγὰς, καὶ κόσμου τὸ ἄστατον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς εὐμετάπτωτον. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ σπουδαίων πράξεων τὰς ἀνταποδόσεις. ὧν τὰς μὲν φύγῃς, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν δίκης πεῖραν μὴ λάβῃς. τὰς δὲ κατορθώσῃς, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἐπάθλων καταξιωθῇς. *Per historias veteres ire ne recusa: ibi enim reperies sine labore, quæ alij cum labore collegerunt: atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia; vitam humanam varias mutationes, & rerum in eâ conuersiones; mundi huius instabilitatem, & Imperiorum præcipites casus: &, vt verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne in diuina iustitia manus incidas; hæc amplecteris, vt præmiis, quæ ea comitantur, potiaris.* Ego non contemnendos puto, inter volumina Regio animo digna, Nicephorum Gregoram, & Bozium cùm de Italiæ statu, tum de imperio virtutum. Laudo in hoc Gregoræ historiam, quòd euentuum caussas curiosè expiscetur, pietatem inculcet, atque in afferendâ opportunè prouidentiâ alios ante Scriptores eat.

DE PROVIDENTIA
SALVTIS PVBLICÆ,
Siue Cardinibus gerendæ Reipublicæ.
LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

TERTIVM fabricandæ salutis instrumentum æquitatem dico, quæ velut vsus est sapientiæ atque pietatis: legitima pacis mater, immediata communis felicitatis origo. Princeps enim, lex, iustitia, sunt canales fortunæ publicæ, è diuino fonte deducti. Princeps Dei vicarius est, lex Principis artificium, iustitia legis flos & fructus. Princeps pietate, lex sapientiâ, iustitia æquitate subsistit; in quâ pax, salus, felicitas Regni Regisque locatur. Lubet propterea rhetoricari cum Philone, vt hanc partem siue vsum Regiæ Philosophiæ Principi commendem: est enim æquitas seu æqualitas, vt naturæ scrutatores asserunt, mater iustitiæ; est lumen clarissimum, Sol (vt ita dicam) factitius; sicut è diuerso inæqualitas, tum in defectu, tum in nimietate, fons & origo caliginis. At æqualitas omnia vel in cælo vel in terrâ benè disposuit, iure humano diuinóque immobili. Quis enim nescit, solem dimetiri æquabiliter dierum noctiumque vices & spatia certis proportionibus? siquidem quotannis recurrentia, quæ ex re vocantur æquinoctia, vernum autumnaléque, natura tam manifestè signauit, vt vel indoctissimi sentiant quantitate dies pares fieri noctibus. Quid Lunæ cursus recursúsque à coniunctione vsque plenilunium, & inde rursus vsque coitum & interlunium, nónne paribus dimetiuntur spatiis? nam siue crescat siue decrescat, vtrumque fit numeris dierum æqualibus, & augmentis detrimentisque parilibus: adeò in cælo quoque purissimo eximius honor habetur æqualitati, sicut & in vicino eius aëre. Cùm enim quadrifariàm annus fit diuisus in horas quas vocant, aër mutari solet naturaliter his vicissitudinibus, ineffabilem ostendens in hac ipsa permutatione ordinem: nam in totidem menses hiems, ver, æstas, autumnus distribuitur, trinos videlicet, atque ita expletur annus solidus: quem ideò Græci ἐνιαυτὸν nominant, quia in se currit sua per vestigia, in se complectens omnia; quod aliàs fieri non poterat, nisi adiuuaretur horarum dictis vicibus. Eadem æqualitas à cælestibus extendit se ad terrestria

pro ſuo vigore natiuo, cùm ſit ætherea natura prædita, & illinc ex propinquo cuncta diſponens ſublimia; & deorſum more ſolis mittens ſecundos radios. Quidquid enim apud nos peccat, eſt inæqualitas; quidquid non decedit ab officio, æqualitatis opus eſt, quam in rerum vniuerſitate propriè mundum dicere licet; in ciuitatibus optimam & maximè legitimam Reipublicæ ſpeciem; in corporibus ſanitatem, virtutem in animis: nam è diuerſo inæqualitas, morborum ac vitiorum cauſſa eſt. Ætas, quantumuis longa, me deficeret, ſi vellem percenſere omnes laudes æqualitatis, & ex ea natæ iuſtitiæ.

Capvt I.

Æquitas neceſſaria.

ERgo Princeps conſtitutus ſequeſter iuris, arbiter boni & æqui, ſponſus iuſtitiæ, Hymenæus pacis, fetialis fortunæ communis, cuſtos æquitatis tuendæ inter ſuos, iiſdem ipſe æquus iuſtuſque ſit: ſit & alienis, nec aliena Regna concupiſcens, nec propria contemnens. Ad æquum collimet; hoc ſibi præfigat album ſuorum operum: quemadmodum ſagittarius ad metam tela mittit, nec ſupra nec infra, nec in dextram nec in læuam; non cognatio, non vtilitas, non familiaritas attendenda; ſed nitido & pertinaci intuitu pulcherrima & ſplendidiſſima ſolitariæ iuſtitiæ ſpecies reſpicienda. Sapientiſſima ſimul & ſanctiſſima femina Hildegardis Philippum Flandriæ Comitem ſic monuit: *Attende, ô fili Dei, vt puro oculo iuſtitia in Deum velut aquila in ſolem aſpicias, & vt abſque proprietate voluntatis tuæ iudicia tua iuſta ſint.* Opus Principis æquitas eſt; elegans, lepidum, perfectum elaboret, accuretque oſtendere populis, & quanta arte polleat probare: nulla eius artari exceptio admittetur, ſiue amicorum cognatorumve importunitate pulcherrimo peccauerit artificio. Regiam ſtatuam fabricaturus ſculptor, regulas artis ſequetur, non quæ amicus ignarus ſtatuariæ dixerit: ſic Rex iuri æquitatique ſolùm pareat, cetera ſurdus. Quid diceremus de peritiſſimo ſtatuario, qui adorandum omnibus ſimulacrum informe feciſſet, truncum, aut mutilum, aut monſtroſum? Num aliqua excuſatio eſſet, quòd accedens amicus poſtulaſſet manum illi amputare, aut naſum recidere, aut vnum brachium prolixius & delicatius altero producere, aut fœdo onerare gibbo? Regi quoque nulla eſt excuſatio temerandæ fœdandæque pulcherrimæ æquitatis, precibus id feciſſe aut perſuaſione aulicorum, aut priuato lucro. Tantò magis curet ſuæ auguſtæ artis opus elegantiſſimum facere, quantò præſtat ceteris artificiis bonum publicum æquitate reſultans. Quemadmodum peritia gerendi publicas res, ars artium eſt, & ſcientiarum ſcientia, iuxta diuinum Gregorium; ſic in eius vſu & elegantiâ cura curarum adhibenda eſt: nam & eius opus, ſalus publica, opus operum dici debet. In hoc imitetur Princeps Deum, hos honores Regiâ Maieſtate dignos habeat, hoc feliciſſimi Imperij pulcherrimum ſceptrum, æquitatem; non fulmen (vt Plutarchus ait) non tridentem, quomodo nonnulli ſe pingi ac fingi iubentes, ſtultitiam ſuam inuidiæ expoſuerunt, dum affectant ea quæ conſequi nequeunt. Succenſet enim Deus tonitrua & fulmina radiorumque proiectus imitantibus. Qui verò virtutem ipſius æmulantur, & honeſtate humanitateque ipſum referre conantur; ipſe hoc ſtudio eorum delectatus, eos auget, ſuaque æquitate iuſtitiæ, veritate ac manſuetudine impertit. quibus nihil eſt diuinius; non ipſa perpetuitas, atque æternitas: non enim ob tempus vitæ beatus eſt Deus, ſed virtutis principatu.

Capvt II.

Iuſtitiæ cultus.

ÆQuitatis ſeu iuſtitiæ duo ſunt membra: donandi præmij vnum, reddendæ alterum pœnæ. hæc dixit Democritus communes rerum publicarum *δαίμονας*, fortunas, genios, angelos. Licet pulcherrimum ſui pretium ipſa ſibi virtus ſit, pœnitet multos gratis bonos eſſe: vnum de millibus domat ipſa honeſti ſpecies & decor. vix eſt qui credat grandem ſui mercedem ipſam virtutem: quare appendice alio præmio neceſſum eſt prouocari mortales. Adiicienda eſt mercedi ſoror ſua pœna. multitudo non rationi paret, ſed neceſſitati: minorem ſeorſum honoris habet quàm doloris: quare improbi, velut iumenta, afficiendi ſunt ictu, aut metu; & quos pudor innocens non vltrò cruentat, timor ſeuerus conſternat inuitos. Hanc partem, quia ignobiliorem, deleget aliis Princeps; illuſtriorem illam honeſtandi dignos, per ſe potiùs exerceat: neutram negligat, ſed in delegatos alterius iudices ſolicitè animaduertat, & inquirat, ad exemplum Conſtantini. Cuius iſtam memorandam legem Theodoſianus Codex habet: *Si quis eſt, cuiuſcumque loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcumque iudicum, comitum, amicorum, vel palatinorum meorum, aliquid veraciter & manifeſtè probare poſſe confidit, quod non integrè atque iuſtè geſſiſſe videatur, intrepidus & ſecurus accedat; interpellet me, ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam: & ſi fuerit comprobatum, ipſemet vindicabo. Dicat ſecurus, & benè ſibi conſcius dicat: ſi probauerit, vt dixi, ipſe me vindicabo de eo, qui me vſque ad hoc tempus ſimulatâ integritate deceperit: illum autem qui hoc prodiderit, & comprobauerit, & dignitatibus & rebus augebo. Ita mihi ſumma diuinitas ſemper propitia ſit, & me incolumem præſtet, vt cupio, feliciſſimâ & florente Republicâ.* Lib. 9. Cod. Theod. tit. 1. Hæc ille. Non minor cura Henrico III. optimo Caſtellæ Regi: de quo Palentinus hanc

Politicam in prouidendis iudicibus narrat. *Henricus tantâ charitate subditorum facta gerebat, vt & omnia & omnes, quasi sua essent, curaret: & sub eo omnes prouinciæ & ciuitates floruerunt. Bonos iudices & rectores non mutauit: dicebat enim duplicem irrogari iniuriam, si bonis viuentibus gubernatoribus alios substituisset: primam ciuitati, quam optimo & noto priuabat rectore; alteram iudici, qui non nisi ob eius probitatem remoueri videretur. Nihilominùs sicut prouinciis bonos Præsides & Rectores præponebat; eâdem animi virtute & seueritate in eos acerrimè animaduertebat, quos in gerendis Magistratibus & officiis, nedum delinquentes, sed ditatos conspexit. dicebat enim, eos iudices non indigere alio syndicatu, aut aliâ pessimi regiminis probatione, nisi quòd pauperes Magistratum accepissent, sed locupletes inde euasissent. Imitatus est Henricus Antoninum Pium Imperatorem, qui, vt Capitolinus ait, quemdam Prætorem designans paruo tempore in officio ditatum, ad Senatum ait: Audistis Prætorem nostri filios indutos purpurâ, quem, antequam Prætor fieret, mendicum & pauperem nouimus; sed subitò diuitem factum. & subdit: Vnde, quæso, nisi de visceribus Reipublicæ, & pauperum sanguine? Quare similes in officiis locupletatos, non iudices, aut Rectores, sed spoliatores dixerim, qui creditas sibi ciuitates arbitrantur, vt luxurientur, & diuites fiant, vt alios pauperes efficiant.*

CAPVT [illegible]II.

Ne sit venale ius.

CVret Princeps honores iustitiæ: nam contemnetur ius, si nummis æstimetur. multa fiunt vilia, hoc ipso quòd habent pretium. scelestissimum est, ipsum fas & ius venale tradere iniustè. quidquid sacrum, sacrilegum est vendere. Actiùs Blesensis ait: *Acceptior est apud Deum iustitia, quàm præbenda. Ideóque cùm in vtroque possit simonia committi; damnabilior tamen est omnis venalitas in exhibitione iustitiæ, quàm in venditione decimæ aut præbendæ.* Ergo retundatur ambitio cæca cupientium, proterua refrenetur audacia. qui lucrum de malo quærit, pœnâ propositâ terreatur: qui honorem per nefanda desiderat, amissâ potiùs opinione turbetur. Generosè Præfectus Prætorij inquit: *Nostris temporibus scelerata pecunia non valebunt; nec culpam suam redimet, qui reum se esse cognoscit. iniquis fraudibus non patebit occasio: persequimur, non vendimus excedentes.* Princeps ipse doceat venerationem iuris, donans tribunalia, non vendens. quid mirum, si vendant iudices iura, si ipsis Rex vendidit iudicia? Necesse est, vt qui emit Magistratum, quæstum reparet, quanto illum comparauit, mercaturam doctus à Principe. Non est credibile, quòd vir egenus, si probus est, velit quæstui Rempublicam habere; si improbus, quòd non velit post exemplum Regium. Alexander Seuerus honores iuris gladij numquam vendi passus est, dicens: *Necesse est, vt qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores potestatum: quos si patiar, damnare non possim. Erubesco enim punire eum hominem qui emit, & vendit.* Similiter criminatur Seneca: *Prouincias spolians, & nummarium tribunal, auditâ vtrimque licitatione, alteri addicis, non mirum: quando quæ emeris, vendere, gentium ius est.* Damna huius mercaturæ satis monuit Reges Chrysostomus: *Dignitates factæ sunt venales: mille hinc damna nascuntur, & tamen nemo est qui corrigat, nemo qui reprehendat; sed viam quamdam atque sequelam nacta est hæc merces.* Gnarus huius mali Iustinianus ait: *Pecunias ex officiis conquirere, omnium flagitiorum principium est, & finis: hinc enim nundinarum & publicorum conuentuum confusio: hinc legum contemptus & Magistratuum: hinc demum in rebus publicis malorum omnium caussa & origo.* Idem ait: *Subiit animum cogitatio, quo tandem facto, quidquid vspiam in prouinciis nostris noxium existit, possemus vno generali actu ad meliora traducere: & re ipsâ hoc euenturum deprehendimus, si demus operam, vt gentium Præsides qui ciuilia in prouinciis officia administrant, puris vtantur manibus, & omni prædâ abstineant; his solis contenti, quæ præbentur ex publico. quod quidem aliter non fiet, nisi quoque ipsi officia gratuita susceperint, neque prætextu (vt vocant) suffragiorum, neque iis qui Magistratus gerunt, neque cuiquam alij quidquam dantes.* Eiusdem Imperatoris est: *Volentes illiberalia illa & seruilia furta tollere, & collatores nostros tueri, ne quid asperum à prouinciarum moderatoribus patiantur; propterea gratis illis officia conferre studuimus, ne quam ad delinquendum decipiendumque subditos occasionem habeant, dedignantes imitari eos qui ante nos Imperio præfuerunt, qui pro pecuniis conferentes officia, sibi ipsis iustè increpandi eos qui iniustè se in officiis gerebant, copiam ademerunt. digni profectò quibus propter turpiter acceptam pro officiis pecuniam, capita obducerentur pallio: cùm neque suos eâ re collatores ob improbis Præsidibus eripere, neque ob prædictam caussam ipsos Præsides coercere potuerint.*

Epist. 95.

Cassiod. lib. 12. 6.

Lib. 1. de Benef.

Modum reddendi iuris disertè exposuit Callistratus, illustrissimus Iuris Antistes; cuius meritò præcepta, instituturus Præsides, transcripsit Iustinianus Cæsar in Pandectis. *Obseruandum est ius reddenti, vt in adeundo quidem facilem se præbeat, sed contemni non patiatur. vnde mandatis adiicitur, ne Præsides prouinciarum in vlteriorem familiaritatem Prouinciales admittant: nam ex conuersatione æquali contemptio dignitatis nascitur. Sed & in cognoscendo, neque excandescere aduersus eos quos malos putat, neque precibus calamitosorum inlacrymari oportet: id enim non est constantis & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. & summatim ita ius reddet, vt auctoritatem dignitatis ingenio suo augeat.*

Pulchra Callistrati & Constantini leges.

Appendendum hîc est pro Officialibus rescriptum Constantini ex Theodosiano volumine. *Cessent, inquam: nam si moniti non cessauerint, gladiis præcidentur. Non sit venale Iudicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, non visio ipsa Præsidis cum pretio: æquè aures iudicantis pauperrimis ac diuitibus reserentur. Absit ab inducendum eius qui officij princeps dicitur, deprædatio. nullas litigatoribus adiutores eorumdem officij Principum concussiones adhibeant: Centurionum, aliorumque Officialium, parua magnáque poscentium, intolerandi impetus*

Lib. 1. tit. 6.

impetus oblidantur, eorumque qui iurgantibus acta restituunt, inexpleta auiditas temperetur. Semper inuigilet industria præsidalis, ne quidquam à prædictis generibus hominum de litigatore sumatur. qui si de ciuilibus caussis quidquam putauerint esse poscendum, aderit armata censura, quæ nefariorum capita ceruicesque detruncet, data copiâ vniuersis qui concussi fuerint, vt Præsidum instruant notionem. Qui si dissimulauerint, super eodem conquerendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum Prætorium, si magis fuerit in vicino: vt his referentibus edocti, super talibus latrociniis supplicia proferamus. Hæc pius Princeps vtiliter edixit.

Capvt IV.

Consolatio miseri iustitia Regis.

OPortet maximè, ne difficiles aures arbitret iterum & iutis habeat. Sanctè gloriatur Senator apud Cassiodorum: *Quod maximè iudicem dehonestat, nundinatio a me fœda nescitur; non enim verba mea more vestium suspensa venduntur.* Quo die multorum hominum millia alloquebatur Deus, non dedignatum diuinum oraculum singulos compellare in promulgatione legis. *Exemplum hic datur,* Philo inquit, *ne quis vmquam Rex superbè despiciat priuatum obscurumque ciuem, sed doctus à sacris legibus deponat supercilium, fastumque dediscat, sic secum cogitans: Si ille ingenitus, immortalis, sempiternus, nullius indigus, Creator rerum omnium, beneficus, Regum Rex, & Deus deorum, ne humillimum quidem contemnere sustinuit; sed hunc quoque admisit ad oraculorum suorum epulum, tamquam inuitato ei soli præparatum ad exhilarandam animam, quantum fas est, sacris magnisque mysteriis initiatam: ego mortalis cur inflatus ceruicem erigam? Homo enim cùm sim, non est æquũ, vt maiestatem tragicam in me recipiam: continebo me intra naturam meam.* Didicit hunc Regium, imò diuinum, facilis conuersationis morem Rudolphus primus: cùm ab eius congressu auerterent aulici tenuioris fortunæ homines, Sinite, inquit, homines ad me venire: neque enim ideò Imperator sum, vt arculâ includar. Nolenti Adriano audire feminam, cùm per otium minùs posset; clamans illa dixit: Noli ergo imperare; tum admonitus officij, illam admisit. Non sit tanta maiestas, vt in fastum degeneret. sibi dictum capiat illud Nazianzeni ad amicum Iulianum Præfectum tributorum exequendorum: *Vniuersam Deus rerum machinam solo iussu atque imperio procreauit. Maius autem & ad incutiendum pudorem accommodatius nobis contulit; nempe commiserationem, atque honoris æqualitatem. Quid verò nos Christi discipuli, illius inquam mitis & benigni, & qui nobis vsque adeò ministrauit? non Magistri pietatem nobis imitandam proponemus? non benignos ac faciles nos ipsos conseruis præbebimus, vt talem ipsi quoque Dominum experiamur, nobis videlicet eâdem mensurâ, qua mensi fuerimus, repensurum? non animas nostras lenitate redimemus? Satis superque graue est liberis hominibus seruitute premi, tantumque inter eos, qui ex eadem terra massa coagmentati sunt, interesse, vt alij imperent, alij imperio teneantur; alij tributa constituant, alij tributi caussa describantur; alij iniuriam inferre maleque afficere impunè possint, alij ne quid patiantur laborent, ac precibus contendant; eiusque circa vnam & eamdem imaginem, circa vnam & eamdem dignitatis præstantiam contingere, circa eiusdem vitæ heredes, & pro quibus Christus æquè mortuus est. Satis, inquam, hæc liberis hominibus molesta sunt: ne quid huic iugo ponderis addatur, ne quid pœna illi, qua primum nostrum peccatum mulctatum est, acerbitatis accedat.* Hactenus ille. Magnum populis solatium, etiam non obtinentibus caussas, conscientia auriti & iusti arbitri præstat. Aristides Sophista in Marco Aurelio hæc laudat: *Omnes ab eo ius suum consequuntur, nec eius iudicia quisquam calumniatur, siue actor caussa cadat, siue reus vincatur. Verum vterque æquo animo & hilaris discedit; nec aliter de re iudicata sentit is qui caussam obtinuit, quàm qui litem perdidit. Quòd si pœnas aliqui dare cogantur, non id tam graue ducunt, quàm quòd maiora non patiantur, præclarè secum agi putant.* Caussis pauperum amicior & felicior Princeps sit, eorumdem non solum iudex, sed patronus, sed procurator. Laudanda in hoc Maria Aragoniæ Regina, statos hebdomadæ dies pauperibus, viduis, orphanis audiendis sacros habebat.

Lib. de Decalogo.

Capvt V.

Proponitur exemplum iustitiæ Petrus Rex Lusitaniæ.

EXhibebo Petrum Regem Lusitanum, præmiorum suppliciorumque liberalem artificem, maximum iustitiæ cultorem, cui Astræa è summo æthere aureas tradidit lances: cuius studium æquitatem tuendi, pacemque iustitia colendi, nonnulla expiauit indigna tanto Principe; quæ nihilominùs non obstiterunt magnæ inter maximos gloriæ adeò iustitiæ nomine meruit de omnibus. Tres Reges eiusdem nominis, nec diuersi ingenij, Aragoniæ, Castellæ & Lusitaniæ Regnis tunc temporis potiebantur. Aragonius & Castellanus sua Regna afflixerunt; Lusitanus non tantùm seruauit, sed felicitauit. Sæui narrata omnes tres: sed quia Portugalliæ Rex ingenium flexit excolendo exquisitè iustitiam, non tantùm fuit melior Petro Castellæ & Petro Aragoniæ asperis & sæuis Regibus, sed multis aliis clementissimis. Aureum sæculum appellatum Lusitanis, quamdiu hic Petrus imperauit: dum alia Hispaniæ Regna implacato æstuabant Marte, ardebant bellis, & suorum Regum crudelium impatientia laborabant, Lusitania mira elucebat pace, multis exundabat opibus, sui Petri non dicam crudelis, non sæui, satis est dicere seueri, beneficio. Non iræ suæ, sed crimina aliena durum illum fecerunt. Proptereà meruit ab hominibus laudem excusationemque multorum, à Deo veniam Christianis procuratis sacris. Qui Lusitaniæ Regum gesta

scripsit, se in veteri memoria comperisse tradit, eximia & singularia Petrum, maximè in morte, Numinis sustiouisse beneficia, tum quòd rectus & iustitiæ fuerit amantissimus, tum præcipuè meritis & interuentu sanctissimi Apustoli Bartholomæi, quem religiosissimè semper coluit, cuiusque nomine, & priuatim & publicè, multa & maxima in egenos semper contulit. Afferit vlteriùs, constantem & vetustissimam in Alcobaciensi Cœnobio famam esse, postquam è viuis iam decesserat, gelido corpore, & mox iis aromatis, quæ corruptionem vel impediunt vel remorantur, farciendo, ad viuos iterùm rediisse magnâ astantium trepidatione: aduocatoque mox Sacerdote, qui sibi à sacris confessionibus fuerat, vbi crimen, quod per obliuionem viuo exciderat, ritè exposuit, & sacrâ absolutione expiauit, compositis iterùm membris suauiter conquieuisse. Quod sibi adeò rarum & peregrinum beneficium, ob iustitiæ inuiolatam & incorruptam semper obseruantiam, atque eximia apud Numen Bartholomæi promerita, obtigisse contestatus fuit, ne æternum salutis dispendium animo non ritè expiato subire cogeretur. Mirum quibus modis, & quidem mitis, instos Principes Sacramentis suis Christus donet. Egregium humanæ iustitiæ facinus cum complacentiâ diuinæ istud idem demonstrabit. Herkinbaldus multis nominibus, sed potissimùm iustitiæ cultu, illustrissim[illegible] dum grauiter lecto decumberet, tumultum in primâ camerâ clamoresque femineos exaudiuit. Quidnam esset sciscitatus, ab omnibus pro more aulæ suppressam veritatem extorsit minis; quibus quidam ex pueris perterritus, paucis asseruit: Domine, filius sororis vestræ, quem omnes post te primum timēt & colunt, virginem oppressit puellam. Quo audito, & re plenè cognita, charissimum nepotem suspendi mandauit. Senescallus, cui id iussum fuerat, se facturum simulans, egressus iuuenem admonuit ad tempus latere; & ad senem rediēs, impleuisse iussa est mentitus. At quinto die existimans iuuenis auunculum iam culpæ oblitum, aperto cameræ ostio introspexit: quem vt infirmus vidit, blandis aduocans verbis, ad lectum reclinare permisit. tunc Herkinbaldus, arreptâ consanguinei cæsarie, caput læuâ contorquens, & dextrâ cultellum gutturi eius validè infigens, occidit. Posteà dum morbum letiferum persentit, aduocauit Episcopum: cui, postquam cum Sacramentis aduenisset, multis cum lacrymis & magnâ cordis contritione omnia peccata sua nudè confessus est, tacitâ dumtaxat morte, quam paucis antè diebus nepoti intulerat. Quem subinde arguens Episcopus, dixit: Quare celas recens homicidium, cùm cognatum manu tuâ peremptum vidimus? Ad quod senex retulit: Neque ego hoc peccatum iudico, neque id mihi à Deo remitti deposco. Cui iterùm Episcopus: Confitere crimen, vt Deus tui misereatur; alioquin sacro Viatico destitutus abibis in tartara. Herkinbaldus intrepidè respondit: Testor Deū, nepoti me charissimo non liuore, non odio, sed iustitiæ zelo necem intulisse. si propterea Sacramenta mihi negaueris, spero saltem spiritualiter Viatici fructum me percepturum. Quo audito, Episcopus recedebat. cui mox reuocato dixit ægrotus: Perquire an in capsellâ sit Sacramentum Corporis Christi, & cùm aperta pyxide Sacramentum non appareret, subiunxit Herkinbaldus: Ecce quem mihi abnuens tecum portasti, non se mihi denegauit Christus. illicò, aperto ore, hostiam in lingua demonstrauit. Redeo iam ad Lusitanum Principem.

Ingens iustitiæ amor Petro Regi Lusitano. Æquè fidissimus malorum vindex, ac liberalissimus bonorum æstimator fuit Petrus, & sine auaritiæ diligentia, sine subditorum miseria diues, pace felix. Damnatorum diuitias ærario nusqnam Regio addixit; sed in Duces, & optimè de Regno meritos viros, distribuendas curauit. Plebem nouis vectigalibus & stipendiis nullatenus oppressit: imò admonitus aliquando, vt Regiis, quos à maioribus acceperat, thesauris aliquam accessionem faceret; illum laude dignissimum Regem se arbitrari respondit, qui cùm à maioribus acceptas diuitias tueatur, Regiis se vectigalibus alat, citra populi iniuriam. Ingenio ita liberali & ad conferenda beneficia procliui fuit, vt illo se die Regem minimè fuisse diceret, qui nullo collato beneficio elapsus esset: aliquādo cingulū sibi laxari iussit, vt brachia liberiùs ad donandum extendere posset. Nobilibus, qui in Curiâ & aulâ versabantur stipendia auxit. De se vel Republ. benè merentes magnis honoribus & donis cumulauit; neque cuiquam ea, quæ pater liberaliter dono dedit, aut imminuit, prorsus abstulit. Conuiuia quibus nobiles excipiebat, dum Regni fines inuisere solitus erat, lauta semper & oppipara fuere, quamuis assidua; quippe crebrò Regnum vniuersum perlustrabat, vt maiores & potentissimos quosque in officio continere: minores, abiectos, iniuriis obnoxios, & expositos ab eisdē vindicaret. Cùm igitur his duobus Regium munus contineatur, bonorum nimirum præmio, sontium supplicio atque pœna, Petrum, qui in vtroque excelluit, mirè, in primis ounerandum Regibus esse censeo. leges aliquot tulit acerbas quidem, sed populo gratissimas. Capitali supplicio & bonorum proscriptione iudicem damnauit, quicumque se muneribus corrumpi pateretur; quod & aliquando exequendum curauit. Flagellum è zona appensum gestabat, argumentum instantis iustitiæ. Ita se apud vicinos Reges gessit, vt in magnis bellorum tumultibus, quibus Aragoniæ & Castellæ Regna affligebantur, perpetua ipse pace potitus fuerit. Nec alio ingenio, nec iniuria quidem, sed hoc communi pacis beneficio priscorū Regum thesauros locupletauit ingēti auri & argenti facti infectiqoe vi; quam sine popularium oppressione, & post summam liberalitatem, ex diuturna comparauit pace. nam plus sibi potest pacatus Rex dare, quàm ab hoste victor accipere.

Excessus iustitiæ. Hæc propono imitanda Principibus; nō alia, in qua nimius iuris amor adegit Petrum cum ipsius iniuria iuris, augustam Regiæ æquitatis Maiestatem offendens. Impos sibi imperandi, abstinere non potuit, quio violentas ipse manus sontibus, qui ipsi sistebantur, inferret. Ministros quoque Ecclesiæ incontinenti iutis seruandi libidine iouasit. sacerdotem homicidam, exercitio Ordinum priuatum, occidi à lapidicida fecit; quo comprehenso prolatoque ad iudicium, iussit, ne ampliùs lapides excideret. Clericus, inquit, homicida dānatus est officij sui

priua

priuatione: ergo quoque illum homicidam sui officij vsu priuo. Filius in patrem manus iratas immisit. iussit Petrus accersiri matrem: præcipit feminæ explicare patrem sui filij, inficiatus hunc maritum posse esse. illa fatetur è Monacho quodam suscepisse adulteram prolem. mox Rex ipse Cœnobium adiens, trucidari iussit Monachum. Impatientissimus adulterorum fuit, ardentissima in eos sæuitiâ profusus. Nouit præcipuum ex aulicis, quem charum & intimum habebat, cum coniuge alienâ adulterum: statim imperauit virilia eius abscidi.

Mores imitandi Petri Lusitaniæ Regis. Post hæc charus populo fuit, & optatus, & vtilis. adeò iustitiæ in reliquis amor, liberalitásque erga bonos, impetrauit gloriam homini immiti: qui licet sæpè sæuiit, numquam gratis sæuiit. Sæpè gratis benefecit; nec enim iuris amore plus prætergressus limites ipsius iuris, quàm honoris. non magis inimicus fuit, quàm comis, familiaris, liberalis. perinde malorum osor, ac bonorum amator: contra illos ad insaniam festiuus. Quâ nocte Ioannes Alphonsus Tellus pro more prisco Hispaniæ inaugurandus Eques, peractitutus vigil erat ad arma capessenda, quinque millia lampadum à totidem hominibus sustineri iussit, placidus inter illos ipse pernoctans. Dictum de hoc Principe quod de Seuero Cæsare, aut non nasci debuisse, aut non mori. plerique æternum volebant. Multa babuit dignissima, & digno Regi necessaria: qualia sunt, immensa liberalitas erga bonos; nulla auaritia erga plebem. quam vectigalibus & tributis numquam pressit, ardentissimus amor iuris, legúmque reuerentia; inuicta cura & diligentia officij Regij, procurandæque salutis publicæ. Lustrabat propterea sæpissimè totum Regnum, caussas pauperum procurandas quærens, non exspectans modò. Hoc maximè solicitum habebat Regem, ne miserum potentior opprimeret. In hoc quoque clarus Deioces Medorum Princeps, si quem intellexisset iniurium cuipiam, hunc ad se accitum indictâ pro delicti modo pœnâ mulctabat: in quem vsum exploratores auscultatoré sque per vniuersam suam ditionem dispositerat. Mycerinus Rex, vt se obstringeret curandis pauperibus, è suo censu & pecuniâ resarciebat furta, quasi se mulctans ob ob incuriam prouidendæ iustitiæ. Perpetuo denique pacis studio felicitatem diuitiásque Regno procurauit Petrus, sibi insuper gloriam. Contentus vno Regno felicitando, noluit alia infeliciter conquirere. Nam

Regibus è multis Regnum cui sufficit vnum,
Vix Rex vnus erit; si tamen vnus erit.
Regibus è multis Regnû benè qui regat vnum,
Vix Rex vnus erit; si tamen vnus erit.

Phœniceus Princeps, quem magnus vir Thomas Morus exoptauit, Petrus Lusitaniæ Rex fuit, contentus suo Regno, optimè ipsum moderatus.

CAPVT VI.

Modestia regnandi.

Quemadmodum studia regnandi priuatis hominibus odiosa & turpia sunt; sic & Regibus auaritia amplificandi nouis prouinciis Imperij. Accidit, quod Sidonius pulchrè ait: Sicut hominibus Reges, ita Regibus dominandi desideria dominantur. At non minùs modesta Principis cupiditas de[illegible] sub[illegible] dici. Plato dixit: *Si bonorum virorum extaret ciuitas, in eâ, vt arbitror, haud aliter non imperandi gratiâ pugnaretur, quam nunc certetur imperandi cupiditate; ibique pateret reuerà legitimum Principem non sui ipsius, sed eius qui sub ipso est, commoditatem respicere.* Quare vnusquisque qui amens non sit, potiùs [illegible] alium sibi prodesse quàm, dum aliis ipse consulit, sese negotiis implicare. Idem ait: *Oportet necessitatem illi imponere & multam, si futurum est vt velit Magistratum accipere.* Quare videtur turpe quod quis sponte ad imperandum accedat, neque expectet necessitatem. Tam absit à Rege, pro Imperiis nouis bella mouere, dum Imperia sola quæruntur, vt potiùs pugnandum esset illi pro deponendo proprio Regno, quàm pro alieno acquirendo. Non est regnum vltrò regnare, quantò minùs aliud, iniustè? Inuitum non inuitis imperare, gloriosum & imperatorium est. Diuino viro Henrico Susoni hoc è cælo oraculum de antiquis Germaniæ Cæsaribus detonuit: *Electus in Romanum Imperatorem, inuitus quidem summâ modestiâ, humilitate ac timore, Regni gubernacula sumebat, persuadé[n]sque sibi se eâ ex caussâ Christi seruum esse corpus, animam, diuitias, facultates & honorem suum Deo offerebat.*

Æquitas in bello declinanda. Credo & istud pacis studium ad æquitatem spectare: quam propterea Cyrillus Alexandrinus pacis plantulam dixit. Non est solùm Princeps custos iustitiæ in Regno; sit & exemplum, maximúsque sacerdos iuris, cultor æquitatis colat in se quam in aliis seruat. æquus sit subditis, iustus æqualibus, qui inter inferiores æquitatem iustitiamque tuetur. Vtrumque præstabit pacis affectu: bellum enim magnus anfractus iuris, & periculum totius iustitiæ est. In primis belli caussæ sæpè dubiæ sunt, aut coloratæ; quas ambitio subtiliter purpurat, & honestatis obducit cocco. Quid? cùm iustum bellum euidenter est, iniustè haud rarò exercetur, & sæpè non est necessarium. Quare tunc excusandum, quia difficulter excusari iniustitiæ possunt, etiam in bello iusto. sæpè suos priùs spoliat, spoliaturus alienos. Vltionis aut furoris titulus ignobilis est belli caussa. Nihil nisi ratione possessus Princeps decernat; tunc tantùm Princeps, tunc Dominus, si habeat affectus, non habeatur. Notabiliter Nahum dixit: *Vlciscens Dominus, & habens furorem.* Istud signanter dictum est, ait Stephanus Cantuariensis, quia, qui furorem non cohibet, imò cum impetu furoris agitur, potiùs potest dici quòd habeat eum furor, quàm ipse furorem, & iuxta illud Iob, *Cùm apprehenderit eum gladius, non poterit ei resistere neque hasta, neque thorax*; dicitur, qui per abrupta furoris graditur, non apprehendere gladium, sed à gladio apprehendi. Sed quia talis impetus in Deum non cadit, rectè dicitur *habens furorem*: licet enim sit iratus, nulla tamen ita dominatur ei. Verumtamen graue est, cùm pro peccatis hominū ille, qui misericordia est, irasci cogitur. Vnde Isaias ait: *Sicut in valle, quæ est in Gabaon, irascetur, vt faciat opus suum, alienum*

Cap. 1.
Cap. 41.

alienum opus eius. Quasi alienum est hoc opus ab eo cui proprium misereri est semper & parcere. Ita Princeps opus alienum sibi reputet bellum: nec vltrò velit esse nisi vitæ auctor. Bellum autem egregiè Mebodes appellauit pictorem & archetypum mortis, atque humanorum malorum doctorem naturâ suâ doctum.

CAPVT VII.

Pacis studium.

DEinde in parcitate tributorum vectigaliumque ostendat se Princeps suis æquum: ostendet quidem pacis beneficio; plura bella iusta, omnia non necessaria, prudenter eludens. Marciani Imperatoris laudanda pigritia armorum, solitì iterare: *Dum in pace esse possumus, arma non induamus.* Disertè Gregorius Theologus ex bello tributa orta dixit, quorum propaginem sic describit: *Ex peccato factum est, vt ad laborem nascar, & viuam, ac moriar. Hinc indigentia nata est; ex indigentiâ cupiditas plus habendi; ex cupiditate bella; ex bellis tributa, quibus in diuinâ condemnatione nihil grauius est & acerbius.* In pace Rex non multis indigebit opibus: non egebit Regnum, abundabit. nulla est tam diues aurifodina, nulla India, nulla Arabia tam felix, quàm pax Regni. plus hæc dabit, quàm Indicæ classes. ex hoc penu Salomonis diuitiæ immensæ, etiam ante nauigationes Indiæ. Hunc philosophicum lapidem, amorem pacis, si haberent Reges, aurea facerent Regna. Inaugurandum in Oriente nouum Imperatorem, Codinus scribit, in scuto priùs sessitantem, in sublime elatum eminuisse vniuerso populo suscipiendum. hoc commentabantur ritu, magnitudinem Imperij pace & requiete potiùs permanere; aut si aliquando bello, potiùs eo pro defendendâ suâ Republicâ, quàm aliena offendendâ Principem vti debere, & quæ possit incruentè vincere. Iustam gerendi belli laudem Constantio Augusto tribuit Nazianzenus, omnibus in hoc Principibus imitando. Defunctum alloquitur, cùm tota adulatio Princi pum inuidiæ decedit: *Non tua solùm, sed etiam superioris memoria Imperatores animi solertiâ & acumine longè antecellebas: qui barbaras nationes per gyrum repurgabas, tyrannosque intestinos ditioni tuæ, partim sermonibus, partim armis subiiciebas, & quidem vtrumque ita dextrè & egregiè, quasi ab altero nihil molestia sibi exhiberetur: cuius cùm magna & eximia trophæa, armis & prælio quæsita, tum maiora & illustriora sine vllâ cruoris profusione parta: ad quem legationes & supplicationes vndecumque confluebant. Cui nationes omnes, partim iam dictæ audientes erant, partim iam iam futura erant; vt in eâdem causâ essent omnes ij, quorum expugnatio in spe posita erat, ac si iam domiti atque in potestatem redacti essent. Qui Dei manu ad omnia consilia, resque omnes gerendas, vtebaris. Cuius denique & prudentia maiorem sui admirationem mouebat, quàm manuum vires; & rursus vires maiori admirationi erant, quàm prudentia; atque vtreque præclarior illustriorque erat pietatis gloria.*

Orat. 9.

Curet igitur Princeps studio pacis, & compendio tributorum, non stare magno populis, non carum esse: moderato præmio seruiat saluti communi, moderatis impensis agat publica negotia: tributa enim & vectigalia, salaria Regum sunt. Quemadmodum ipsi Principes amant laboriosiores diligentioresque ministros, qui modico stipendio, nec magnis impensis perficiant mandata: sic Rex, famulus publicus, maximus minister boni communis, & procurator Regni, mediocribus sumptibus moderatâque mercede famuletur populis, & publicam agat rem. Non sufficit negotiari felicitatem communem, si eam magno comparet: oportet compendiosè agere, vt paruo populis constet: neque enim satis est procuratori obtinere caussam, nisi cum emolumento, si non tantidem constet. Poterit tot sumptus facere, vt cara procuratio iniuria fit. Sic boni publici tutor curet, suis non onerosus, nec magni sumptus esse: iam ipse malum publicum erit, si malè bonum publicum curet, aut per mala. Iniquissimus medicus esset, & peior morbo, qui nesciret ægritudinem nisi aliis ægritudinibus curare. Vnum Principem agere quod volet, gementibus lamentantibusque ceteris, potiùs est carceris custodem agere, quàm Regni. Inuentio principatus ad beatè viuendum excogitata à populis, inspirata à Deo, non est detorquenda infelicitando vitam: ne idem faciat tutor Regni, quod hostis. Salutariter Prætorianus Præfectus ad Canonicarium Venetiarum: *Caue ne grauior fias hostibus, si adhuc undare velis exutos: chlamydes non pauescant, qui arma timuerunt; rapinas non sentiant post prædones, validas contra se apochas inuenerunt. inuictas securitates illis dedit calamitas.*

Non sit Princeps grauis subditis.

Cassiod. lib. 12.

CAPVT VIII.

Regis gloria est opulentia Regni.

QVare, si Princeps sit aut tam imperandi tumidus, aut infelix, aut tam inuisus suis, aut contemptus, vt nisi compilatione, oppressione, sectione, eos in officio continere aut tueri non valeat, vel sciat; gloriosius ipsi erit se abdicare Principatu, quàm his modetari artibus. Quinimò iam re ipsâ abdicatur, amissâ Maiestate, quamuis Imperij titulos retineat: non enim Regium est exercere Principatum in mendicos, sed in opulentos & felices. Præstat Regem pauperem esse, quàm pauperum Regem esse diuitem. Consultissimè Fabricius dixit, malle se imperare diuitibus, quàm esse. Ipsi Regi aut graue aut ignominiosum credo, inopis atque miseri seruum esse. Non potest esse fortunatum, non honorificum, non magnum; quantò minùs Regium erit seruire Regno pauperi & afflicto? Hoc ignobilius erit, quantò pauperiori seruitur, quantò ditior seruit. Amplietur auarus Princeps opes suas, condat locupletissimos thesauros, hauriat suorum sanguinem, substantiam: eò indignior erit, quantò opulentior egenum marcidumque gerit Regnum. Non est à populis electus, vt miserorum viscera laniet, sed vt tueatur; vt vestiat nudos artus Regni, non vt etiã pelle nudet. imò

sicut

sicut nudum corpus vestimus, facies tamen aperta & nuda est; sic corpus ciuile curet vestire Princeps, sibi nihil quærat. Rex propter Regnum est, non Regnum propter Regem: quare Regni bonum ante proprium habeat, studiosior publicæ tranquillitatis quàm suæ. Imitandus Deus, vniuersi potentissimus Monarcha, vnus Rex, qui propter Regnum non sit, sed Regnum propter illum. Rex propterea Regum, nullius seruus, cuius ceteri Reges serui sunt & suorum Regnorum. Scilicet ingenuus Rex solus est, reliqui seruiles; nihilominùs salutem & felicitatem suorum sic curat atque suam; imò nullam sibi vtilitatem, totam hominibus quærit. Meritò S. Prosper hanc Dei commendat beneuolentiam, &, vt sic me explicem, beneiubentiam. nam

Non ideò quidquā mandat Deus, vt sibi prosit:
Nec serui officio vernæ eget Dominus.
Cuius præceptis augetur, qui famulatur;
Fitque minor, quisquis negligit imperium.

Caput IX.

Vtilitas Regni antehabenda.

STrictiori iure Principes humani, qui ad vsum populi constituti sunt, eosdem toti vtilitati se erogent, adhuc vnde viles non videntur, tributorum exactiones refusuri in suos, non retenturi, non iis ditandi ipsi. Oceanus aquarum rex licet omnes ebibat fluuios, qui amplissima tributa ipsi pendunt, easdem quas sorbet aquas, restituit ad eorumdem vsum, vt fluant scilicet, vt soluant iterùm tributa. vnde flumina essent, vnde pelagus amarent, & per tot præcipitia requirerent, si totum, quem ipsi, dant, laticem suus Princeps consumeret? Rex vt æquus sit, velut æquor fiat. Aptè concionatur Salomon: *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Omnes
Eccl. 1. exactiones Regiæ ad vtilitatem & velut populorum adipem referendæ sunt, vt Elias Cretensis
In Orat. 1. Naz. ait: neque enim Rex est, qui non suis opibus contentus est, atque omni bonorum genere excellit; qui autem est huiusmodi, nullâ re indiget: nullâ porrò re indigens, ea quæ ipsi vtilia sunt, minimè spectabit, sed quæ subditis. Non se putet Dominum populorum, nec censum proprium publicam rem; ipsum se potiùs esse Reipublicæ, esse suorum: quos non vt seruos despiciat, potiùs vt dominos suspiciat, quorum ipse publicum se seruum intelligat, &, si honoratius aliquid velit, filiorum Dei pædagogum. Optimè Guigo ait: *Non tibi conandum est, vt domini tui, quorum seruitio ab eorum patre, id est, Domino Deo tuo, deputatus es, quod tu vis, sed quid eis prosit agant. Te enim ad eorum vtilitatem, non eos ad tuam voluntatem inclinare debes, quia non vt præsis, sed vt prosis eis, tibi commissi sunt, sicut & æger medico, non vt ei dominetur, sed potius medeatur, committitur. Nec contra ægrum, sed pro ægro, id est, contra ægritudinem eius est medicus; totamque & sufficientem vindictam pro omnibus quæ ab eo patitur, salutem eius habet: neque enim aliquid ei imputat, sed ipsi morbo; & ideò plena est ei vltio, morbi ipsius extinctio.* Marcus Aurelius Cæsar sicut in multis, ita in hoc exemplar in reuerentiâ & procuratione Reipublicæ. pecuniam ex ærario petebat à Senatu, quæ tamen in propriâ potestate erat: dicebat verò, thesauros & cetera omnia esse Senatus populique Romani. *Nos*, inquit, *adeò nihil habemus proprium, vt ædes etiam vestras habitemus.* De eodem Principe Aristides scribit: Cùm pensiones multæ in Remp. conferrentur, ac tributa multa nondum sufficerent, sed æraria omnia essent exhausta, & grauiora quoque in posterum metuerentur ipse maiorem pecuniæ summam vt conquireret, coactus non fuit, nec eâ de causâ acerbiùs se gessit, verùm tributa subleuauit.

R.P.Ioan.Eusebij Nierembergy.

Caput X.

Onus tributorum.

SOlum necessaria onera iniungat Rex, & hæc dolens. Ioannes Primus Castellæ Rex ferali & lugubri veste semper induebatur, quod necessum esset se regnante tributis onerare populos. S. Gregorius Nazianzenus nihil grauius & acerbius in diuinâ condemnatione ob peccatum Adami censuit, atque opportunè tunc temporis Filium Dei cælo deuenisse, cùm ad tributorum exactiones describebatur orbis, vt tantùm onus solatium aduentus ipsius haberet. Sic ad Iulianum tributorum descriptorem dixit; eos, quibus huiusmodi munera commissa sunt, admonens, Deum semper maximis rerum administrationibus interesse. Et quidem, vt descriptores pudore quodam afficiat, tum demum communicat, carnem assumit, & cum hominibus versatur: vt autem seruituti nostræ solatium afferret, animique æquitatem veluti lege sanciret (nam ne id quidem contemptim prætereundum est) non modò suo, sed etiam Petri, Discipulorum omnium charissimi, nomine didrachmam pendit. Nec mirum, cùm propter nos homo factus sit, seruique formam susceperit, & pro iniquitatibus nostris ad mortem ductus sit. Accedit, quod proximum est, vltorem etiam Deum afflictos habere.

Chilpericus cum Fredegunde coniuge valdè afflixerat Gallos: post multa flagella nouit rem sacram miserum esse. Tunc Regina, vt Gregorius Turonensis scribit, *Venite*, aiebat, *incendamus omnes descriptiones iniquas: sufficiat fisco nostro, quod sufficit patri Regique Clotario. Hæc effata Regina, pugnis verberans pectus, iussit libros exhiberi, qui de ciuitatibus suis per Marcum venerant: proiectisque in ignem, iterùm ad Regem conuersa; Quid tu, inquit, moraris? fac quod vides à me fieri, vt etsi dulces natos perdimus, vel pœnam perpetuam euadamus. Tunc Rex compunctus corde, tradidit omnes libros descriptionum igni; conflagratisque illis, misit qui futuras prohiberet descriptiones.* Expertus fuit Deum pauperum vindicem, quorum sanguis vocalis in extorto ære ad cælum, sicut Abelis cruor, vociferatur. Mirum est quod inter res gestas sancti Francisci de Paulâ memoriæ proditur. cùm Neapolim venisset, a Ferdi-

nando Rege ipsius regiæ hospitio honorificentissimè exceptus est. Munera quoque Principatu digna cùm Rex offerret in bonum Religiosæ familiæ recens à viro sancto tunc constitutæ; negauit se accepturum, satius Regi fore contestatus, aliena si restitueret, quàm si adeò magnifice profunderet malè parta. Suboffenso Regi, & neganti quidquam apud se esse alienum, reposuit beatus Pater, eas ipsas pecunias quas obtruderet, pauperum sanguinem esse, quem exaggeratis tributorum pensitationibus exuxisset. Fidemque dicto fecit correpto numo ex summâ quæ offerebatur, & diffracto in duas partes, ex quibus plurimis illicò sanguis manauit Anne hic misellorum cruor mutus erit? aut qui Pater pauperum dicitur, surdus ad suorum filiorum fletus.

Pauperes non vexandi exactionibus. Vindex Deus miseri est, vltor afflicti. vnius Naboth extorsio non nisi tragœdiis Israëliticorum Regum expiata fuit. Videant hinc Principes minùs rebus sacris attenti, quantum iuuet rem suam pietas, quantum irreligio obstet. Impio Regi Achab nec coactus voluit Naboth vineam vendere: pio tamen Dauid gratis Areuna dedit aream. Vbi sanum Principis animum viderint populi, vltrò dabunt non debita: vbi intentum deliciis, vix iusta tributa soluent. Pietas pro Principe fideiubet: nihil à pio & religioso Rege iniustè fieri præsumunt; nec audent resistere, cui Deum propitium vident: habebit autem propitium, si ipse pauperibus sit; quos præsertim oneribus eximat: accidet tunc, vt priuilegio charitatis imperiosissimus sit, quemadmodum Apollinaris dixit, Idem fauor debetur Religiosis, inter pauperes censendis; quos Nazianzenus sic commendat tributorum Præ-

Orat. 9. fecto: *Oratio mea tibi dono pauperes offert, totum Sacerdotum & Philosophorum cœtum, qui nullo vinculo humi tenentur: qui sola corpora, ac ne ea quidem tota possident: qui Cæsari nihil, Deo omnia habent, hymnos, preces, vigilias, lacrymas, hoc est eiusmodi opes, quæ manibus arripi ac teneri nequeunt: qui mundo mortui sunt, Christo viuunt; carnem confecerunt, animam à corpore abstraxerunt. His parcens, aut etiam omnino Deo reddens diuini Numinis famulos & discipulos, cælestiumque rerum inspectores, hos inquam generis nostri primitias, hæc columina, has Fidei coronas, has pretiosas margaritas, hos templi illius lapides, cuius fundamentum & lapis angularis est Christus, hoc est, præclari Ecclesiæ complementi; pulcherrimè vtique & ipsis, & tibi, & nobis omnibus consulueris. Ac tibi has potiùs à nobis diuitias optarim, quàm magnos auri atque argenti thesauros, qui nunc existunt, ac paulo post non erunt.* Memorandum quoque est edi-

1. Esdr. 7. ctum Artaxerxis pro Ecclesiarum fauore, *Omne quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli: ne fortè irascatur contra Regnum Regis, & filiorum eius.* Iuuabit aliquando Allelengyum iniungere. hoc tributi genus in Anatolico Iure extat, imposuitque Basilius Porphyrogenneta; tributum erat pauperum, qui soluendo non essent, à locupletibus exigendum.

Capvt XI.

Nouum concilium instituendum pro pauperibus.

ID maximè velim inter cetera Regum concilia vnum statui, huic soli curæ dicatum, vt videat quâ ratione oneribus leuari subditi, & pauperes iuuari possét. Nam si consilia pro statu Regni seruando promouendóque instituuntur; è nullâ tamen re magis quàm hinc Imperia pendent. Afflictis & gementibus pauperibus, irascitur Principibus & diuitibus Deus. *Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.* scilicet contra Principes. Afflicta Iudæa misit legatos ad Caium Cæsarem; quos noluit Princeps audire. tunc Philo vnus ex Oratoribus bono animo esse iubet, propitium habituros Deum, iniquis hominibus. Potentium iniurias in pauperes, & oppressiones egenorum, vocauit Propheta Amos *peccata fortia*; quia vrgent iustitiam, & quasi vincunt in hoc clementiam Dei, vt pœnam seueram eorum in hac saltem vitâ numquam aut vix remittat, cùm alioqui eius iustitia cedat aliis miseriis nostris. *Fortia* (inquit) *peccata vestra: hostes iusti accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.* Fortia sunt hæc peccata quæ non dissimulet Deus. neque enim vllus fuit Princeps pauperum afflictor, quem iratus Dominus multis suppliciis non afflixerit. Hinc plurimarum, imò omnium rerum publicarum euersiones, patrauit vectigalium oppressio. Oraculum Phaëllonia Epiroticæ prædixit, ventura omnia Bithynis mala propter graue tributorum onus. id ita accidit, teste Zosimo. Sed & Constantini æuo plures euacuarunt vrbes tributa. Anne parietibus vacuis constabunt Respublicæ, & diuitiæ Regiæ? Ceterum & tumultus quot excitarunt hæc onera? Sub Carolo VI. adhuc puero magnæ excitatæ in Galliâ turbæ, sumpto à populo Parisiensi initio, peruadente licentiæ exemplo in totam Galliam. Apud Venetos cùm exhausto ex diuturnis bellis ærario noua vectigalia excogitarentur, parum tuta fuit Rainerij Ducis auctoritas, coniectis in eum lapidibus. Sub Richardo II. Angliæ Rege grauis etiam ob tributa oborta est seditio; sub Henrico VI. altera neque alia fuit seditionis Constantinopolitanę caussa sub Iustiniano Imperatore. Saluianus defectionem Bagaudarum ad Gothos in eos retulit, *qui exactionis publicæ* (inquit) *nomen in quæstus proprij emolumenta verterant, & indictiones tributarias prædas suas esse fecerant. Qui in similitudinem bestiarum non rexerant traditos sibi, sed deuorarant: nec spoliis tantùm hominum, vt plerique latrones solent, sed laceratione etiam & sanguine pascebantur.* Quæ igitur caussa magis consilium & prouidentiam requirit, quàm ista, ne de cælo terrâque euertatur publicarum rerum Principumque status? Imminent quoque ipsis capitibus Regiis tributa. Primum admirandæ sanctimoniæ signum auspicatus est. S. Bernardus in Iosberto grauissimo miseris; qui penitus tandem è cælo, triduo egerat difficilem animam; Christianis nondum procuratus nobus.

Psal. 11. Cap 5.

sine voce & sensu explicare peccata haud poterat. vocatur Abbas Claræuallis ad remedium petituri. venit Bernardus, sensum illum restituere obligatur: sed hac lege, vt vsurpatæ in grauamen pauperum consuetudines dimitterentur: hoc si sibi iuratâ fide promitteretur, pollicetur ipse sensum & vocem statim reddere ægroto. concedit omnia filius Iosbertus iunior. firmata hac conditione impetrauit Sanctus è cælo sensum, sermonem & veniam Iosberto, qui pœnas immodicæ exactionis pessimo illo fato dabat. Sed & auctores imponendorum tributorum trux fortuna excipit: Georgium Præschonem Errici Suecorum Regis assentatorem, impellentémque ad rapinas, omni tormentorum genere plebs excruciauit; sicut Procleterm lapidauit, quòd Theodebertum Francorum Regem ad tributa impelleret.

Capvt XII.

Magna tributa sine vsu sunt.

DEmus omnia tota Principibus: non valdè vtilia sunt tributa immodica. Quemadmodum priuatis partæ non bonis artibus opes breuì dissipantur: sic Regibus madefacta lacrymis subditorum pecunia vtilis non est, & nescio quo pacto dispareat, & insulso euanescat luxu, ludicrísque impensis. cedit tandem in alimenta libidinum, & pompam malitiæ. De Eduardo Anglorum Rege sanctissimo scribit Alredus Rhieuallus: tributum illud grauissimum quod tempore patris sui classi Danicæ pendebatur, & postmodum fisco Regio inferebatur, Regiâ liberalitate remisit, & ab hoc onere importabili in perpetuum Angliam absoluit: cùm enim collecta illa pecunia ante illum delata esset, diabolum super cumulum sedentem & ludentem vidit: & ne ampliùs exigeretur, præcepit. Tam festiuæ dæmoni sunt lacrymæ pauperum: ridet ad miserorum gemitus. Nec popularium onerum exactionibus alius plus lucratur: non enim aut Rex aut Regnum; nam hoc extenuatur, ille non ditatur immodicis tributis. insensibiliter dissipantur aceruati his artibus thesauri; deinde
Lib. 3. Dipnos. ipsa materia tributorum consumitur. Athenæus hæc narrat: Riuulus mari vicinus gelidam aquam fundens prope Edepsum emicuit, cuius potos ægros plurimùm recreabat: sed cùm Antigoni duces res Principis procurantes vectigal bibituros pendere coegissent, euanuit illa scatebra. In Tragæi cuiusdam gratiam, vt Iulius Pollux scribit, in palude quadam Troadis salem condensauerat Neptunus, vnde cuiuis auferre salem licebat: verùm Lysimachus tributum illis salarium imposuit, nihil salis visum est, donec remisso vectigali, copiam salinæ rursus præberent. Idem quod Tragasæis, accidit illis salinis. Noui Orbis, quas vocant *de Campeche*, eo die quo tributum impositum deficientibus: at simulatque ablatum onus, restitutæ sunt. Idem in Hispaniâ euenit celeberrimis Alhamæ balneis. Denique ipsi populi minuuntur oppressi vectigalibus; quare & ipsa vectigalia: abeunt enim mercatores, & discedunt incolæ impotentes aut impatientes tot onerum. Præstat autem à multis pauca exigi, quàm maiora à paucis. Meminisse oportet viros principes illius
Cap. 2. væ, quod Habacuc denuntiat ædificanti ciuitatem in sanguinibus, ex pauperum immodicâ oppressione, quorum velut sanguis à potentioribus exugitur. Similiter Nahum exclamat:
Cap 3. *Væ ciuitas sanguinum, vniuersa mendacij dilacerations plena: non recedet à te rapina.* Quasi diceret, Sanguinem pauperum suxisti, alij te sugent, & sic lacerabunt, vt effluat vniuersus tuus cruor, & ad summam redigaris pauperiem; & quia rapuisti, diripieris.

Cæterùm non tantùm diripi populi possunt exactionibus Regiis, sed ipsis potiùs exactoribus. Quare Princeps benè meriturus de publicâ re, in publicanos etiam aliósque ministros animaduertat, & ab eorum iniuriis subleuet populum. Egregiè de talibus ait Laurentius Mediolanensis Episcopus, vbi publicos exactores describit: *Publicanus* (inquit) *est caput rapinæ, lex violentiæ, prædo sine pudore, medicus exterminij, immaniter furibus: nam fur timens delinquit, hic autem confidenter. fur laqueos legis timet, hic quidquid fecerit, legem vocat. Quis eo iniquior, qui verbis iustitiæ iustitiam damnat, & armis innocentia spoliat, vulnerat, occidit innocentes? Lege vtique legem perimit; & dum alios vrget ad legem, ex lege deiicit. Publicanorum autem à maximo vsque ad minimum cœtus concussioni potiùs quàm iustitiæ vacat: & ita in populum debacchantur, vt quod reliquit virus, alij non merentur auferre, tanquam ad hoc constituti sint, vt residuum locustæ comedat bruchus, officialis Cæsaris; nisi in omnibus acquieueris, Cæsari contradicis. Et quidquid dictet, nisi fit sic, & nisi sic stet, est in personam Regis contraque coronam: quidquid dixeris, ita obtinet, ac si enunciatur in actis. Cum aliàs habitâ moderatione inculpatæ tutela vim vi repellere liceat; concutientibus Officialibus, spoliantibus, torquentibus, mutire non licet. Hæc autem omnia in Principem redundant. Singuli quippe tenentur ad singula; Principi verò onera incumbunt vniuersa. Princeps autem legis nexibus dicitur absolutus, non quia ei iniqua liceant, sed quia is esse debet, qui non timore pœnæ, sed amore iustitiæ æquitatem colat. Nam in negotiis publicis nil ei velle licet, nisi quod lex aut æquitas persuadet, aut ratio communis vtilitatis inducit.* Hæc Helinandus monachus scripsit.

Capvt XIII.

Iuuanda paupertas.

QVare temperet patientiam suam Princeps, attentus impotentiæ populi. Impositurus noua onera Themistocles, dixit se accedere cum duabus Deabus, persuasione & violentiâ. Responsum illi ciuium nomine, se quoque duas alias Deas comitari, inopiam & impotentiam. Tertiam Deam conscientiam adiungamus. Tam abstineant Principes exigere ab egenis, vt ipsis impendere debeant: possideant aliquid, quibus nulla substantia est. Census pauperum sit regnantis fortuna. Habeant inopes Principis munus pro possessione; ipsum possideant dominum fortunæ, qui nullas fortunas habent.

Sciat Rex facillimam rem esse iniustitiam in miserorum; & alio modo iniurium se nobis esse posse, quam auferendo: satis est non donare Egenis non dare auferre est. Extinguit Princeps, quem non pascit esurientem. Ad hoc oporteret vti alicuius prouidentia consilij, prout Orlandinus noster in decimoquinto libro suæ historiæ prodit his verbis *At in Sicilia nouum est genus pij operis, auctoritate Proregis, institutum, quod Concilium vel Officium charitatis placuit appellare, cuius essent partes cognoscere & curare quidquid in eo Regno ad misericordiæ pietatisque spectaret officium: quale esset, vt pauperibus redderentur ablata, vt in iudicijs ac ciuilibus controuersijs consuleretur solitudini viduarum ac pupillorum: vt templa atque cœnobia, & ædes hospitales, quæ vetustate iam corruerent, sarcirentur: vt pia testamentorum legata, quæ priuati caussa emolumenti heredes supprimerent, ab actuarijs & tabellionibus ederentur. Cuius generis legatorum pecuniæque vis ingens Regium per edictum ab his Sodalibus impetratum, paucis diebus indicata est. Id Concilium Messanæ primò cœptum est à duobus Mamertinis ciuibus, totidemque Theologis, altero è S. Dominici Familiâ, altero de Societate, qui fuit Prouincialis ipse Domenecus, ac duobus Proregis administris. Hi sex numero quaque hebdomadà vnum in locum conuenientes, consultationem de ijs, quæ decernenda viderentur in rem communem, habebant; & ad Proregem deinde, quidquid statutum ac decretum esset, decimoquinto quoque die referebant. Cuius etiam auctoritate ac sapientiâ comparatum erat, vt in singulis Siciliæ vrbibus probi homines duo alter ex Cleri corpore, alter ex populo, designarentur, qui menstrua per interualla Concilio suggererent, si quid sanandum vspiam & corrigendum esset. Cœtus in Mamertino Collegio habebantur: eodemque modo è Panormitanis ciuibus, dum in eâ Prorex vrbe versaretur, Concilij numerus supplebatur.* Hactenus ille. Ad hanc faciem aut similem Senatus potest institui, aut aliter prouidentia stabiliri pauperum. Pudeat Principem negligere, quorum præcipua cura Numini est, pupillorum, viduarum & pauperum: Pudeat quibus iubetur largiri, si tollat. Vltra omnem sæuitiam erit ditari ex mendicis. Congregando, dissipabit; & paupertatem potius trahet ad se, qui non reijcit exigentium egenorum pecunias.

Hæc tributorum onera, necessitatemque affligendi populi pax Reipublicæ, vt dixi, declinabit, quæ multas dabit innocentes opes. Deinde temperantia liberalitatis inutilis, id est, in non merentes. Quemadmodum turpe Principi esset, dimissis sontibus, sæuo innoxios afficere supplicio; sic etiam indignum Maiestate est, relictis bonis & merentibus benè, profundi in alios, inutiles homines, in noxios, in scurras, in adulatores. Parasitus enim si se nutriat, plus dabit Regi suo, quam quisquam alius. Quod eleganter Crobylus dixit in suo Suspendioso:

—— Παράσιτος αὐτὸς γοῦν τρέφων
Τὰ πλεῖστα συνεράνιζεν ἂν τῷ δεσπότῃ.
—— *Parasitus, ipse si se nutriat,*
Plus quàm quisquam alius conferat regi suo.

Natio hæc adulatoria & parasitica, ingrata insidiaque est. Confosso Regi Castellæ Petro Crudeli, animam sanguinarium & sanguinolentam iam exspiranti, insult ille histrionem Regi ipsi gratissimum, sic scribit Rodericus Palentinus: *Non tam miserans, quàm vindicans, nec tam mœrens, quam lætus, ait ad illum: O Petre, velim memor sis verborum quæ tibi sæpe ioco dicebam, quoniam necesse est vt a lupis occidatur, qui lupos occidit: Nec hac derisione contentus, iterùm ait: Crede, Petre, qui sic vixit vt tu, non potuit aliter mori quàm vt tu; & qui sanguini tuo non pepercisti, a sanguine tuo occubuisti: sæuior Domitiano, crudelior Nerone, irreconciliabilis amicis, incredulus familiaribus, cunctis iniquus, tibi iniquior. Sicut ergo fecisti, sic pateris: dignum enim est, vt qui omnes occidit, omnes eius morte lætentur, & qui in omnem sexum desæuiit, vterque sexus de eius cæde congaudeat. Cui Petrus quasi exanimis: Si alijs, inquit, fui sæuus, tibi tamen benignus, qui incestu simul & homicidio te liberaui. Sed verum ais, me iustè mori, qui te iniustè viuere feci. Pateor item, quia in eo te amaui, in quo nequissimus es. vestiui sæpè pretiosis indumentis nequitiam tuam. Morior denique, quia non naturæ deuaui, sed tuæ arti nequissimæ. Nam fateor, si homo tantùm esses, & histrio adulatorius non fuisset, non tibi donassem. Morior, quia honoraui in te vitium, non naturam. Vtinam hic Princeps tam recta in vitâ egisset, quàm vera in morte referebat: sed mortis doloribus pressus sapienter loquitur, qui in vita gaudiis delectatus imprudenter operatus est.* Hactenus ille. Ergo infundantur potiùs quàm profundantur dona: dentur, non perdantur. Meritò Petrus Blesensis scripsit: *Illud in Curiâ detestabile est; quia qui magis diligunt, minus diliguntur. imperitis etiam, & omnino inutilibus, elegantioribus beneficiis ampliantur: diuitiæ accumulantur diuitibus: nec est qui respiciat ad inopem & mendicum. Eliseus implebat vasa vacua, & deficientibus vasis vacuis stetit oleum: in Curiâ verò contemnuntur vasa vacua, & plena implentur; ligna in siluas, & aqua in mare deferuntur.* Epist. 14.

CAPVT XIV.

Prudentia largitionum.

Liberalitas cum ratione sit, cum ingenio; erit quidem, si detur dignis. cunctos obstringit, qui merenti tribuit; neminem, qui immerenti: hic ingratus erit, ceteri infensi. & quidem meritò de nemine meretur, qui immerenti tribuit: nam & ipsi cui dedit nocet, dum materiam malè agendi ampliat, roboraturus malitiam indigni. Prudenter Basilius Augustus, docturus filium largitionum normam, ait: *Beneficium apud virum bonum collatum thesaurus est, nullis raptoribus obnoxius, qui multiplicem collatori refert gratiam: qui autem improbo benefecit, serpentem in sinu alit. Sicut canes alienis etiam cibum offerentibus allatrant ita homines peruersi perinde eos, qui benè de ipsis merentur, offendunt, atque eos qui malè. Bonos ergo beneficiis tuis deuinciens, te ipsum quodammodò multiplicem habebis; nempe vitam tuam, multis circum oculis, multisque vigilantibus amicis custoditam.* Nec decet dare omnibus: nam quod

quibusli

quibuslibet datur, minùs gratum est. Neque in vnum aut paucos consumenda gratia est, si mereantur alij. Amor hic vnius aut paucorum, impetrabit vniuersitatis inuidiam. Eleganter
Cassiod. lib. 5. Ep. 29. Theodoricus Rex: *Quis nesciat, nostrum esse commodum, supplicantis ad quæstum? & illud bonis Principibus crescere, quod benignâ possunt largitate præstare? Hæc sunt enim Regia dona, quod semina: sparsa, in segetem coalescunt; in vnum coacta, depereunt. Optamus ergo munera multis collata diuidere, vt possint vbique nostra beneficia pullulare.* Ceterùm, neque vt det merentibus Princeps, eripiat aliis. Tiberius secundus dicebat monetam adulterinam esse, quæ cum subiectorum lachrymis collecta esset. Optimè: nam nescit felicem vsum aurum ereptum
Dion. Nicæus in Marc. Aurelio. miseris. Marcus Aurelius liberalissimus Imperator, si quis alius, confecto maximo prælio, partâ maximâ victoriâ, rogatus à militibus pecuniam, negauit; Quoniam, inquit, si quid plus quàm esset constitutum acciperet, id ex sanguine parentum ipsorum propinquorúmque exactum iri. Fateor nihilominùs militibus debere Principem sui pectoris primitias, præ omnibus amandos hos donandosque, numquam non faciendos magni. Dion Chrysostomus ait: *Quis-*
Orat. 4. de Regno. *quis enim contemnit milites, aut nusquam aut rarò inuisit periclitantes laborantesque pro tuendo Principatu, stultamque & inermem turbam colit assiduè; perinde facit, ac si pastor ignoret eos qui gregem vnà custodiunt, & neque cibum illis porrigat, neque cogitet vt simul aliquando vigilet cum custodientibus. hic enim non solum bestiis, sed & canibus persuaserit, vt ne abstineant à grege.* Milites sunt canes rationalis gregis seu Reipublicæ.

CAPVT XV.

Pauperum cura.

HÆc quæ de merentibus solùm munerandis dixi, intelligo præter miseros, quibus pro magno merito sit sua miseria, sit & natura nostra, licet aliis careant meritis. Idem de inopibus censeo: nam & paupertas inuita, iam miseria est. In omnes egenos liberalis sit Princeps, & credat hunc maiorem Regiis titulis esse *pauperum patrem.* Elogium dignum Deo. In hos effusus sit, in hos beneuolentior, non sine quæstu. Disertissimè Clemens Alexandr. Oratione nuper inuentâ de diuitibus: *Σεαυτῷ κατάλεξον στρατὸν ἄοπλον, ἀπόλεμον, ἀναίμακτον, ἀόργητον, ἀμίαντον. γέροντας θεοσεβεῖς, ὀρφανοὺς θεοφιλεῖς, χήρας πραότητι ὡπλισμένας. ἄνδρας ἀγάπῃ κεκοσμημένους. Τοιούτους κτῆσαι τῷ σῷ πλούτῳ, καὶ τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ δορυφόρους. ὧν στρατηγεῖ θεὸς, δι' οὓς καὶ ναῦς βαπτιζομένη κουφίζεται μόναις ἁγίων εὐχαῖς κυβερνωμένη, καὶ νόσος ἀκμάζουσα δαμάζεται χειρῶν ἐπιβολαῖς διωκομένη, καὶ προσβολὴ λῃστῶν ἀφοπλίζεται εὐχαῖς εὐσεβέσι σκυλευομένη, καὶ δαιμόνων βία θραύεται προστάγμασι συντόνοις ἐλεγχομένη ἐν ἔργοις. Οὗτοι πάντες οἱ στρατιῶται, καὶ φύλακες βέβαιοι. οὐδεὶς ἀργὸς, οὐδεὶς ἀχρεῖος. ὁ μὲν ἐξαιτήσασθαί σε δύναται παρὰ θεοῦ, ὁ δὲ παραμυθήσασθαι κάμνοντα, ὁ δὲ δακρῦσαι, καὶ στενάξαι συμπαθῶς ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν Κύριον τῶν ὅλων, ὁ δὲ διδάξαι τι τῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν χρησίμων, ὁ δὲ νουθετῆσαι μετὰ παρρησίας, ὁ δὲ συμβουλεῦσαι μετ' εὐνοίας. πάντες δὲ φιλεῖν ἀληθῶς, ἀδόλως, ἀφόβως, ἀνυποκρίτως, ἀκολακεύτως, ἀπλάστως. ὢ γλυκεῖα θεραπεία φιλούντων; ὢ μακάριοι διακονίαι θαρρούντων; ὢ πίστις εἰλικρινὴς θεὸν μόνον δεδιότων;* *Coge tibi exercitū inermem, ad bella ineptum, fundendi sanguinis nescium, sine iracundiâ, sine sordibus; senes pietate præstantes, pupillos Deo charos, viduas mansuetudine armatas, viros charitate ornatos. Tales compara tuis diuitiis & corporis & animæ satellites; quorū dux est Deus, propter quos & nauis submergenda fit leuior, solis gubernata sanctorum orationibus, & morbus feruens edomatur, manuum impositione fugatus, & latronum aggressio dearmatur, piis precibus spoliata, & vis dæmonum frangitur rigidis iussionibus, agnoscens re ipsâ quid valeat. Omnes hi milites, & tuti custodes. nemo otiosus, nemo inutilis. Hic quidem te potest impetrare à Deo, ille verò laborantem solari, alius fundere lacrymas, & gemitus affectu plenos pro te edere ad vniuersorum Dominum: alius docere potest aliquid, quod conferat ad salutem: erit etiam qui te cum libertate moneat, & qui cum beneuolentiâ consilium det. amare verò possunt omnes verè, purè, ingenuè, non simulatè, non assentatoriè, non fictè. ô dulcia amantium obsequia! ô beata fidentium ministeria! ô sinceram fidem solum Deum timentium!*

Discat Rex ex officio capitis misereri. S. Chrysostomus ait: *Corporis & membrorū exemplo mutuò compacti summus. In corpore autem tametsi pes vulnus accipiat, humi caput inclinari videmus: & eo nihil venerabilius, sed tamen dignitatem suam non nouit calamitatis tempore.* Ad idem Rex caput gentium tenetur. omnium artuū plagas solum caput loget. Claram Leonis primi Cæsaris vocem, quam semper ipse in ore ferebat, omnes ferant in corde Principes: *Quemadmodum sol cunctis quæ illustrat nonnihil impertit caloris: sic princeps debet eos suâ dignari misericordiâ quos tuetur.* Principes Romani in hoc imitandi, quibus magni, perpetui & certi in populum erant sumptus, & præsertim alimenta: nam plebem egenam aut tenuem perpetuâ frumentatione pascebant, atque eâ magno labore partâ & aduectâ, & tum gratis distributâ. Vetus quidem frumentatio Romæ fuit. in rebus & annonâ arctâ Senatus plebis misertus frumentum diuisit modico ære posteà gratis datum. Tempore Cæsaris, in Prætuiû sumptus frumentationis vltra septingenta quinquaginta millia Philippicorum fuit. qui deinde creuit, & classes institutæ ad transuehendum. Augusti tempore ex Ægypto Vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur id est modiorum. Africa duplum ad Ægyptum dedit. ita frumentum annuum fuerit sexcenties centena millia modiorum. sint in dies circiter centum sexaginta quatuor millia octoginta tres. Aliquando ad trecenta viginti millia numerus capientium fuit & plerique patresfamilias vxorem, liberos & seruulos habuere. itaque largiùs valdè quàm in vnum caput capiebant: & videtur tessera siue donatio ordinaria fuisse in singulos decem modiorum. Obsonium etiam & caro porcina populo distributa. Oleum quoque perpetuum populo dedit Senatus. Ad minus hanc

publicam

publicam eleëmosynam faciat Rex procuratio- tionem annonæ, cuius vbertate & facilitate recreabit suos. Quare in meritos & in miseros sit,

In Manuele.

quod Nicetas dixit, liberalitatis mare, abyssus misericordiæ. hoc intelligo, dum non depleatur ærarium; quod, aliquando vetit vsu, per scelera suppleri necessum esse. Credo tamen numquam exhauriendum quamlibet largissimâ miserorum ope. Nam in hoc largitatis genere verissimum, quod Theodosius & Valentinianus

In II. nouell. de bono Decur.

rescripsere: *Nulla professione virtutis, nullâque re aliâ potius homines Deo, quàm pronâ libertate iunguntur: nam cùm beneficiorum fontibus genus amplificetur humanum, diuinam beneuolentiam nobis credimus obligari; vnde spes tota vicissitudinis exspectetur.* Neque solùm ditabit Regnum pia hæc liberalitas, sed ipsum eripiet Regem periclis, humanis insidiis, diuinis iudiciis. Zeno Imperator mulierem quamdam (sic scribit Moschus) in filiâ suâ iniuriosè tractauerat. Hæc autem vacabat in templo Dominæ nostræ Dei genitricis, orans & deprecans, & cum lacrymis dicens: Vindica me de Zenone Imperatore. Cùm ergo multis diebus hæc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam sæpè facere volui, sed eius manus prohibet me. Erat enim valdè misericors, & eleëmosynarum largitor. Pro his piis sumptibus aurea est breuis illa sententia Iustiniani:

Collat. 4.

Principi aurum contemnere, præstat fortunæ fastigium. licet Principem diuinis effigiandum typis bonitas, prudentia, potestas deceant; vltra has duas bonitas sit. benè velit vltra quàm sit, vltra quàm potest; ipsam potentiam & omnes Regias dotes misericordiâ supergressus. Hanc vltra vires beneuolentiam, conatusque benefaciendi, requirebat Christus Rex Iudææ, Rex

Luc. 9.

cæli, quod non poterant, discipulos iubens, turbis tot millium hominum esurientibus cibum præbere. Eleganter Druthmarus inquit:

Hom. 10. de pœnit.

Prouocat Dominus discipulos suos ad largitatem, vt benè faciant omnibus & vt velint vltra vires succurrere proximis.

Grata liberalitas Principi.

Alias leges liberalis animi seruet Princeps. Sine morâ det. immaturum beneficium iucundius, sapidiusque subit animum. In summâ, gratius & dulcius magno Principi est dare quàm accipere. Cum Dione Chrysostomo dico:

Orat. 1. de Regno.

Regnare se putat non sui vnius magis quàm omnium hominum gratiâ: hinc est quod beneficia conferens magis lætatur quam quibus collata sunt, & vnius huius voluptatis est insatiabilis. Nam cetera quidem Regni officia existimat necessaria, vnum verò beneficentiæ facinus esse voluntarium & felix. Placet quoque illud Isocratis ad Nicoclem Regem: *Inter aduenas eos maximi facito, non qui dona tibi aduehunt, sed qui à te expectant.* Animosiùs & nobiliùs Magnus Gregorius Asclepiodoto dixit: *Hanc sibi nobilitas legem imponit, vt debere se, quod sponte tribuit, existimet: & nisi in beneficiis suis creuerit, nihil se præstitisse putet.* Accedit glossema: *Parum est donare, nisi datum augeatur.* Semiplenum donum videtur, quod sine adiectione relinquitur. Impleat Princeps plures spes quas voâ liberalitate fecit. Hoc sensu verissimè Planudes ait: Τὸ εὖ ποιεῖν ἀγαθῶν ἐστι πλῆρες ἐλπίδων. *Benè facere plenum est bonarum exspectationum.* Sic fulciet beneuolentiâ potestatem, qua nullâ valentiorem dixit ad Arcadiũ Synesius. nulla securior erit quam illa quam beneficentia adstruxit. Quis enim è priuatis hominibus securior eo Principe erit, quem subditi non metuunt, sed pro quo metuunt, deliniti æquitate eius, capti beneficentiâ: Ideò Theodoricus Rex dixit: *Illud amplius nostris vtilitatibus applicamus, quod misericordi humanitate concedimus. Regnantis enim facultas tunc fit ditior cùm remittit; & acquirit nobiles thesauros fama, neglectâ vtilitate pecuniæ.*

Cassiod. lib. 1. ep. 16.

Capvt XVI.

Indulgentiæ commendatio.

In hac parte æquitas excedat, & brachio iuris prolixius gratiæ brachium habeat; sed competens illud sit, & integrum. pulcherrima hæc deformitas Regij animi erit: Oportet quoque, vt iuris lacertum contrahat interdum indulgentia: quæ sicut frequens noceret Regno, decet quandoque Reges. Egregiè quidam:

Cassiod. lib. 11. Var. Ep. 40.

Quãuis nomen ipsum Iudicis dicatum videatur esse iustitiæ, totius anni orbitam æquitatis subeamur ambulare vestigiis: his tamen diebus in domicilium pietatis iure deflectimus: vt ad Redemptorem omnium remissionis itinere peruenire possimus. Ex hac enim virtute suauissimos fructus legimus; & remittendo aliis, nobis parcimus. Nam qui periculosè iusti sumus, sub securitate semper ignoscimus. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, & tunc veri iudices sumus. Macte Indulgentia, qua soluis, & prosul es. Tu patrona humani generis: tu afflictis rebus medicina singularis. Quis tuo non egeat munere, cùm sit peccare commune? Ab vniuersis necessariò peteris, quando sub te spes vitæ sumitur, quæ sub iustitiâ non habetur. Nam dum tribus aliis sororibus cælesti gratiâ perfruaris, & amabili amplexatione nectamini, omnes tibi (quamuis & ipsæ virtutes sint) honorabiliter cedunt; quando te humano generi salutiferam esse cognoscunt. Sed quid tantùm de terrenâ conuersatione dicamus? Pietas est, quæ regit & cælos. O si tecum liceret longis temporibus habitare, totus excluderetur reatus, & parcendo fieret, vt parcò tolleretur! Sed prouidentissimè tanta res sacris solùm videretur esse concessa; vt gratius mundus acciperet, vnde pro rerum nouitate gauderet. Quapropter abstine noxiam lictor securim, cui licet impune facere, quod in aliis cognosceris vindicare: ama paulisper ferrum splendidum, nõ cruentum. Catenas tuas lacrymis madidas felicior rubigo suscipiat. Illud potius recende, quod solebas includere. Auditoria feralium vocum meliore forte mutescant. Sit reuerà nomen custodis sine mortibus alienis. quid semper superis laboras? aliquando & Superis milita. Otium tibi clemens actus incidit. Qui iustitiæ inexorabili excubat, necesse est vt eum pietas benigna discingat.

Opportunitas indulgendi potest interdum insolentia exempli caussari. Seram aliquando Ioannis tertij Portugalensis Principis audientiam sub noctem femina instanter postulauit: quod vbi resciuit, insolitum quid meritò suspicatus admitti iussit. Illa, vt coràm data fandi copia; Vnũm, ait, à te Rex seuerissime scire aueo: Si me, spretâ sacri coniungij fide, in scelere

scelere meus coniux deprehenderet deprehensamque letali ferro transfigeret, hanc interfectori noxam facilè condonares? Quidni? ait Rex. Benè est, inquit femina; optimum mihi arbitrum elegi vt enim meum coniugem trans Tagum in meâ dotali villâ cum pellice immorari cognoui, illicò statim mihi inferri iniuriam ægrè ferens, duobus meis mancipiis promisso libertatis pileo stipata, cymbâ fluuium traieci; taoti dux femina facti! & euersis magna vi à cardine villæ foribus, iuuantibus mancipiis perfidum coniugem pellicemque pugione transfodi; clausisque iterùm foribus, te ipsum quam ille impetraret veniam petitura conuenio. Cur enim me in adulterio fine iudicio impunè occideret, illum ego adulterantem ne digito attingerem; Ioannes rei nouitate defixus, virilemque feminæ animum ac prudentiam miratus, illam abire iussit liberam.

In caussis propriis clementior Princeps. At in dimittendis propriis iniuriis liberaliùs agi decet. Clementiæ Regiæ exemplum Marcus Aurelius, optimus Romanorum Imperatorum, præstabit dictis factisque. Pugnaturus aduersus Cassium qui à bono Principe defecerat, sic exercitum allocutus: Tantùm vereor, commilitones, ne aut Cassius sibi manus inferat, quòd pudore scilicet adductus, non audebit in conspectum nostrum venire; aut alius, cognito aduentu meo, quòd contra illum proficiscor, id faciat. Mihi enim permagnum præmium belli atque victoriæ, quantum vmquam quis accepit, nemo auferet. Quod verò præmium? dicet aliquis. Homini qui iniuriâ fecit ignoscere, eíque qui amicitiam fidemque violauerit, amicum & fidelem permanere. mortè Faustinæ côniugis vehementer lugit: scripsit ad Senatum, ne quis eorum qui opem Cassio tulissent morte afficeretur, tamquam in eo dolore quem ceperat ex interitu Faustinæ, hoc vno solatio vti posset. Absit, inquit, vt me tenente principatum, vestrûm quisquam, meo vestróve decreto, capite damnetur. Ad extremum addidit: Quòd si id à vobis non impetrabo, ad mortem ipse celeritet. Litteras de proditione suspectas interceperat, sed antequam legeret rescidit; ne cogeretur quemquam vel inuitus odisse. Aureis scriptum clementis fixum vellem pectoribus Regiis: nihil felicius, nihil pulchrius Maiestatem decere, quàm nullius rei veniam poscere, multarum dare, & famam liberrimum rigidumque Principum iudicem demereri clementiâ sui iudicii.

Clementia commendatur. Denique ad clementiæ amores omittere nolo Regiam sententiam, quàm ex nostris sacris libris pro lenitate Principum extorsit Euphrades orator: *Orat. 5 ad Theodos.* Ἀλλ' οὐδὲ δύο πίθοι κατακείαται ἐν τῷ βασιλέως οὐδει, ὥσπερ αὖ Ὅμηρος λέγει ἐν τῷ τοῦ Διὸς οὐδει κατακεῖσθαι δύο πίθους, κηρῶν ἐμπλείους, τὸν μὲν ἐσθλῶν, τὸν δὲ ἕτερον ἐναντίων. Βασιλεῖ δὲ οὐκ ἔστιν ὁ πίθος τοῦ θανάτου, ἀλλ' ὁ τῆς ζωῆς μόνος μεστὸς ἀεὶ καὶ ὑπερχειλὴς, ἐξ οὗ ἀκράτου αὐτὴν ἀρύεται καὶ χορηγεῖ τοῖς ἀνθρώποις. πιστεύω γὰρ σὺ ποιῶν τῷ λόγῳ τῷ Ἀσσυρίῳ, ὃς τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως λέγει, σὺ λέγων, ἐν τῇ τοῦ θεοῦ παλάμῃ δορυφορεῖσθαι, ἣν οὐχ οἷόν τε γράμμασι θανατηφόροις ἑαυτὴν συνεπιδοῦναι, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν ἐκεῖσε τὰ γράμματα γράφοντα δίχα ἐξολισθαίνειν τῆς χειρὸς τῆς ἀεὶ χορηγούσης ζωήν. ἄνωθέν τι, βασιλεῦ, ἡ πολιτεία τὸ τοῦ θειότητος ὄνομα ὑμῖν ἐπεφήμισεν. οὐχ ὅτι πολὺς χρυσὸς ὑμῖν ἐν ἐξουσίᾳ, οὐδ' ὅτι τιάραι καὶ ἁλουργίδες ἐν ἀφθονίᾳ, οὐδ' ὅτι πλούσιον ἐκ πένητος ταχυεργὸν ποιεῖν ὑμῖν ἐν ῥᾳστώνῃ. (ταῦτα γὰρ πάντα χθαμαλώτερα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εἰκόνος.) ἀλλ' ὅτι μόνῳ θεῷ καὶ βασιλεῖ ἐν ἐξουσίᾳ ἐστὶ ζωῆς ἐπιδοῦναι. οὐδεὶς γὰρ ἐν ταῖς ἐπικλήσεσι τοῦ θεοῦ τὸν νικητὴν, ἤτοι θριαμβευτὴν ἀνακαλοῦσιν, ἢ τὸν Γερμανικὸν, ἢ τὸν Σκυθικὸν, ἀλλὰ τὸν φιλάνθρωπον, καὶ τὸν εὐσεβῆ, καὶ τὸν σωτῆρα. ταύτης ἂν θανατηφόρον ἐκ τῆς ὀργῆς, καὶ οὐδέποτε ἐκείνη ἡ χεὶρ ἀφ' ἑαυτῆς ἀπονεύσεται. *Sed neque in Imperatoris pauimento duo posita sunt dolia, cuiusmodi duo Iouis in solio collocata esse Homerus asserit; eadémque fatorum plena, alterum bonorum, contrariorum alterum. At Imperatori nostro nullum mortis dolium est, sed vita duntaxat, plenum semper atque exuberans, quam ex eo meram ac sinceram haurit, atque in homines effundit. Praclarè siquidem huic Assyriorum sententia fidem adhibet, qua cor regis meritò dicit in Dei manu custodiri, quod quidem in condemnationis litteras minimè propendere potest. Necesse est enim, vt qui hasce litteras facilè scribit, ex ea manu excidat, qua vitam omnibus perpetuò largitur. Olim quidem vobis, Imperator, diuinitatis appellationem Reip. consensus tribuit, non quòd immensa auri copia vestra in potestate sit, non quòd abundè corona vobis ac purpurea vestes suppetant, non quòd diuitem ex paupere subitò faciendi magna vobis facultas sit (hac enim longè cœlo cœlíq. imagine sunt inferiora;) sed quòd in vnius Dei Principisque potestate sit vitam alteri concedere: siquidem nemo cùm Deum inuocat, victorem aut triumphatorem aut Germanicum atque Scythicum, sed amantem hominum, pium, atque saluatorem appellat. Proinde ea tibi amplectenda virtus est; ita numquam te à se illa manus excutiet.*

Quare cùm iutis seueritas clementiæ locum permittit, in huius partes otus transeat, & exorabilis sit. hæc sola facilitas, imò leuitas indulgendi, Principem decet; neque à primis Regentium dotibus abiecit Nazianzenus, sic ad Olympium scribens: *Hoc pietatis pramium accepisti, vt res tibi ex animi sententiâ fluant, solusque ea assequi possis qua omnibus aliys negata sunt. Prudentia enim & fortitudinis ductu atque auspicys imperium administras: quarum altera, qua facienda sunt, excogitat; altera, quod est excogitatum, facilè exequitur. Huc, quod maximum est, accedit, manus puritas & integritas qua omnia reguntur. Vbinam tibi aurum iniustè collectum? Ne fuit quidem vmquam, vt pote ante omnia damnatum & eiectum, tamquam tellus & obscurus tyrannus. Vbi inimicitia? damnata est. Vbi fauor? ibie nonnihil labas & flecteris (paullum enim te accusabo) verùm Dei benignitatem imitans.* Et sanè non ita necessarium consilium & maturitas, vt Princeps indulgeat, benefaciatque. Eleganter Seneca scitatur, quare id fulmeo quod Iupiter solus mittit, placabile est; perniciosum id de quo deliberauit, & quod alijs quoque Dijs auctoribus misit; quia Iouem, id est Regem, prodesse etiam solum oportet: nocere non nisi cùm pluribus visum est. Discant hoc ij qnicumque magnam potentiam inter homines adepti sunt, sine consilio nec fulmen quidem mitti: aduocent, considerent multorum sententias, placita tempetent; & hoc sibi proponant, vbi aliquid

percoti

percuti debet, ne Ioui quidem suum satis esse consilium.

Capvt XVII.

Lenitas linguæ.

CVm autem clementiam aut liberalitatem re & opere ostentare Principi non licet, verbis monstret mirissimam & beneficam indolem, & velut expectoret ore pandatque sanissima præcordia. caueat ab omni acerbitate. Etiam optimi Regis Christi gratia in labiis diffusa scribitur. Hac beneuolendi arte plura dabit, plura dimittet quàm poterit. Diuinus Ambros. ait: *Magna beneuolentia, quæ etiamsi nihil conferat plus exhibet: & cùm in patrimonio nihil habeat, largitur pluribus. idque facis sine vllo suo dispendio, & lucro omnium: & ideo præstas beneuolentia supra ipsam liberalitatem. Ditior hæc moribus, quàm illa muneribus.* Nec tamen perfusam linguam Regis delibutamque gratia volo, vt profusus sermone sit. gratius erit parcè loqui; sed cum sensu omnia verba impleat, cum spe condiat, cum fide seruet. Hoc studium Theodosij Augusti; quem sic Latinus alloquitur: *Velim dicas, vnde, cùm tantis promissa persoluas, quid cui promiseris scias, nec te vel illa enorium beneficentiorum turba confundat, vt parcior tardiorve tempore quem modóve decipias? Quis debitor verecundus ita mutuum ad diem reddis, vt tu, quod promittis, appendis? Nec imponi negligentibus arbitroris: Quotidie in beneficia tua quærimus, & memoriam conuenimus, & ne singulis insidietur oblinio, cum altero quisque conferimus; vnum inuenire non possumus, cuius spem atque expectationem, non dicam fefelleris, sed (quæ delicatior est querela) distuleris.... Nihil ita primoribus labris polliceris, quin promisso fidem subdas, & verba re sancias. Nemo iam beneficia, quæ dederis, ab eo credit tempore computanda quo dederis; quia tam sunt certa quæ spondes, vt tum videantur accepta, cùm spōdes.* Ad minus seruandū est illud Guilielmi Aquitaniæ Principis Leoni Vercellensi dictum: *Meum est, aut numquam promittere, aut promissa implere.* Hæc dico de explicatâ verbis promissione: nam est Regibus alia promittendi cærimonia: quos licèt sermone non semper deceat promittere, nisi cùm falsuri non sunt; animo possunt sæpiùs polliceri, imò semper debent. quæ nec manu nec ore dederint, dent vultu, dent comitate, dent corde, à quo multa sibi promittant subditi. Sed & verborum lenitate, laudibus interdum, & quasi adulantis imagine, multa prodigere possunt, auersos venaturi animos *Noli,* inquit Moyses ad Hobab filium Raguelis, *nos relinquere; tu enim nosti in quibus locis castra ponere debeamus: & eris ductor noster.* S. Bruno addit: *Quid est quòd Moyses Gentilem hominem ductorem exercitus ponere vult, cuius ipse Dominus ductor erat? Sciendum autem, quòd homo vanus & superbus, nisi quibusdam laudibus & blandisiis, suæ salutis consilijs non acquiesceret. vnde & nobis regula datur, potentes homines & superbos etiam adulationibus ad iustitiam & veritatem conuertere, non esse peccatum.* Ego adulationes sanctè intelligo, laudes non vlita verum.

1 de Offic.

Ep. 126. Fulberti.

Capvt XVIII.

Iracundiæ frenum.

FEruorem iracundiæ & furorem nesciat Princeps; nec ostendat sermone, nec condat animo: nihil alienius Maiestati, nihil incommodius emendaturo peccantes, quàm irasci. Iratus, præterquam quòd ineptus sit aliis corrigendis, ipse corrigendum se præbet. Peccat, ne alij peccent. inimico iustitiæ amore delinquit. Miserrima conditio irascentis Principis, non nisi culpâ suâ emendare alienas, atque in eo ad quod tenetur scelestè agere, interdictus suo sanctissimo munere. Hugo Victorinus ait: *Quod sine culpa fieri non potest, faciendum non est. Arguere vis fratrem tuum? vide si potes sine culpa. Quid est sine culpa? Purè, pacificè, sine malitia, sine ira: alioquin, si irasceris, cùm irascentem reprehendis, cadis in vitium quod damnas, & testis contra te efficeris. si talis est, dimitte, noli tangere, ne tibi dicatur: Medice cura te ipsum. ille quidem increpandus est, sed à te non est.*

Quare muniat se Rex mansuetudine aut patientià, id est, magno animo, qui magna voret & digerat. Non vacat hic vtilissimæ patientiæ dicere vsus, & miseris & felicibus necessarios. Obiter quod nunc occurrit ex Gilberto, satis sit non contemnere. *Patientia est velut quidam impassibilitatis odor: illuc siquidem mala nulla inferuntur, hîc verò patientia beneficio, ac si vnguento quodam mitigatorio, etiam quæ illata sunt non sentiuntur. Efficax & vtile omnino vnguentum, quod etiam inter carnis vexationes animum ab iniuriâ tuetur, & continet ne fatiscat, ne deficias, ne labores. Verùm adhuc excellentiorem vobis vnctionem demonstro: Omne gaudium existimate fratres, &c. An non tibi videtur excellentiori perfusus vnguento, qui nouit in aduersis gaudere, quàm qui didicit in ipsis non contristari? Minus est enim quo excluditur dolor quàm quo lætitia suadetur. Denique & inimicos non modò tolerare, sed etiam amare iubemur. Odor ergo dilectionis super omnia aromata.*

Longanimitas necessaria.

Capvt XIX.

Noxiæ deliciæ.

VOluptatum quoque temperantia quæstuosa Principi erit, ad liberalitatis alimentum: nam præmio, quod vna voluptas exhaustura erat, mille possent munerari milites, mille recreari inopes, mille seruari virgines; neque pauci siccarentur oculi, excussatis tributis. Ideò ad æquitatis cultum, & Principatus lenitatem, Princeps tolerabilis erit, per potestatis atque licentiæ suæ modum. Minimâ licentiâ vtatur, qui maximam potest sumere. Magnificum est, cui liceat multa, libêre pauca: quantum potestatis excedit, detrahatur voluntati: non decent meliorem, quæ non bonis vetantur, ne mali sint. Virtutem à vitio non dignitas, sed

ratio

ratio sola distinguit. Motes siquidem non opes sed vsus opum æstimat.

Sanctij Regis sententia.

Ceterùm, vt lenocinio aliquo Principum euincam temperantiam, placet Regio documento duplam huius virtutis vtilitatem, scilicet de corpore & animâ benè merentis, commendare. Rex Sanctius Crassus Castellæ aliquot vtiles scripsit libros: apud me vnum habeo: ex altero, quem de Suppliciis in Regiâ Escurialensi bibliothecâ reperi; hanc legi dignam sententiam, quam suis ipsis verbis antiquitatis merito venerabilioribus hîc edam: *Para mientes à todas aquellas cosas, que son malas y feas, y lixosas, y dañonsas para la carne, y fallaras que todas son malas para el alma. Mala costumbre para el cuerpo es comer è beuer lixosamente, ò mas de lo que debes. ca assi como esto es malo para el cuerpo, bien assi es malo peccado para el ama. Otrosi es malo paro el cuerpo dormir mas de lo que debes, y de aquelle que cumple para el gouierno de tu cuerpo; ò el tiempo que debes velar y meter mientes en tu facienda, no lo debes dexar por el sueño sobejo. Otrosi en el tiempo que debes loar à Dios, no lo debes dexar por tu sueño. E todo esto assi como es malo para el cuerpo, assi es peccado para el alma. Vida mala è lixosa, buelta en todas malas costumbres y en peccado, es aborrecimiento de todos los dias de la vida deste mundo. y es engañador que trahe las almas à perdicion. Que te dirè mas? todas aquellas cosas, en que home es bien acostumbrado, y por que façe buena vida al mundo, todas son saluamiento del alma, y todas las cosas, que son malas para la vida deste mundo, que el home toma mala costumbre, todas son de perdicion del alma.* Latinis hoc verbis sonat: Animum aduerte: ad ea omnia quæ corpori aduersa, fœda, indecora & noxia sunt; omnia etiam inuenies contraria & mala animæ. Pessimus corpori mos est vorare & potare intemperanter, & vltra necessitatem: Hoc autem quemadmodum noxium est corpori, sic est animæ malum, & peccatum. Item noxius quoque est corpori immodicus somnus, & vltra id quod iuuat corporis functiones. atque tempus vigiliis & curis necessarium, & in quo animum in res tuas & familiam intendere oporteret, non est nimij somni caussâ omittendum. Tum tempus quo Deum laudare debebas, non est commutandum pro somno. Hoc omne sicut est corpori incommodum, ita animæ malum est, & crimen. Vita mala, indecens, pessimis confusa moribus & sceleribus, odium est omnium dierum vitæ huius sæculi; est fraus quæ in exitium & præceps animas agit. Quid amplius tibi dicam? omnia illa quibus homo benè moratus est, quæque iuuant commoditatem vitæ temporalis, sunt quoque saluti animæ: sicut & omnia quæ corporali vitæ noxia sunt, quibus homo pessimè assuescit, sunt quoque exitio animæ.

Caput XX.

Cupiditas coërcenda.

AVaritiam præcipuè premat, & à se auferat, qui omnibus daturus est, non dico, ne extorqueat, ne sumat, sed ne petat. Multum in

hoc dico: multis enim modis petere potest, qui multum potest. Petit laudando, petit aspiciendo, ipso obtutu cupiet inuitis. Monstrum nuper mirata est Hispania, cum quo auarum Regem componere licet: agnus erat cui tantùm vnicus, sed magnus oculus eminebat; sub illo vnguis aquilinus exertus. Licet manu innocens & candens Rex sit; potest nihilominùs rapax esse, & fascinare oculis. Quidquid attentus Regis intuitus, aut immodica commendatio placitum sibi explicet, negabit nemo, dabit etiam nolens. Sileo alia auaritiæ damna, vnde alia suspenduntur. numquam vitia solitaria sunt. hoc præcipuè multam malorum supellectilem conuehit, & damnorum trahit pompam. Eleganter Hugo de Foilleto cupiditatem dixit malorum caput, ex quo pendet vitiorum cæsaries. Hæc est cæsaries quam nutriebat Absalom, & grauabat eum. Quo pacto caput hominum salutare ipsis erit, si caput omnium malorum sinu suo mulceat, pectore foueat? fugiat Rex reginam vitiorum auaritiam. quo pacto scelerum vindex erit, si sceleratissimæ fraudum matri adulatur, & seruit? Cui cuncta (Cassiodorus ait) crimina detestabili deuotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque male fidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quæ nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma, suscipit ex talentis, & per dulcedinem superat, quos amarâ deceptione captiuat. Breuissimâ finitione, restem malorum, quàm auaritia trahit ad Adrianum Epictetus: aurum definit mancipium mortis, argentum inuidiæ locum.

In Alleg. 2. Reg.

Iustitia & parcimonia vectigal locuplet.

Nolo propterea Principem pauperem, periculosissimum animal, sed qui ex suâ parcimoniâ locupletissima vectigalia capiat. Magnæ opes non tam accipiendo colliguntur, quàm non prodigendo. Innocentissimè enim augetur fiscus detractione sumptuum. hac negotiatione, & iustitiæ mercaturâ Regiâ amplas comparauit opes noster Henricus tertius, de quo Rodericus Sanctius: *Quod non parum admirationi fuit, paruo tempore amplissimum aggregauit thesaurum, non sibi, sed bello contra Arabes diffundendum quamquam ad fisci sui commoda non admodum esset affectus, dicens illud Constantij Imperatoris, longè melius publicas opes à priuatis possideri, quàm intra vnum claustrum reseruari: addens, ditissimi Regni Regem inopem esse non posse. Cùm enim miles quidam ab Henrico vocandi gratia quæreret, quanam caussa diues euasisset; respondit nulla re ærarium cuiusuis Principis cumulatiùs augeri, quàm si iustitiæ sit cupidus, non pecuniæ.* Annecto salutaria consilia Aurelij Senatoris clarissimi: *Age ne vllis cupiditatibus accuseris; vt si dare non praeuales, certè te moderari velle festines. Proximus enim habetur donanti, de quo potest dici, Abstinens est ingiter alieni. Certè fœdissima contrarietatis vitium est, studere furtis, & habere vocabulum largitatis. Erigat ad laudem tuos animos quòd vocaris. Non te profectò meritis imparem facis, si turpissima ambitionis delicta calcaueris.*

CAPVT XXI.

Facilè diues Princeps beneuolus.

SEd demus pauperum numo Principem; si beneuolentiâ opulentus sit, locupletissimus est. Ditior profectò, quàm si multam auri vim in ærariis damnaret otio & carcere. Si Regnum opulentum, viride, vegetum habet opulentissimi patrimonij dominus non erit inops. Præterea facilè diues erit, & momento, scilicet pro opportunitate, pro necessitate: qui vt beneuolus sit, non vult otiosè ditari. Hanc de Constantio historiam narrat Eusebius in Constantini Vitâ. Diocletianus illi per legatos suos paupertatem exprobat, eique obiiciebat, quòd, cum subditis parceret, nihil in thesauris conditum haberet. Quibus intellectis, dum, legatos apud se commorari iussisset, conuocauit Constantius locupletiores ditionis suæ, ciues, ipsisque inopiæ suæ caussam exposuit; quòd maluerit beneuolentiam benignitate suâ collectam & firmatam, quàm ipsorum thesauros imperio seueriore extortos possidere, nunc verò illorum sibi opus esse studio, gratiâ, opibus & fide. Tum illi sine cunctatione lætis animis, hilarique vultu ærarium eius auro & argento compleuerunt; & amore erga Principem clementissimum mirifico magnoque inter se ardore certauerunt. Constantius itaque cùm legatis suas opes conspiciendas ostendisset, Diocletiano renuntiari quid vidissent, iussit, & quâ ratione tantus thesaurus tam subitò collectus esset; subindicans, Principis ærarium tutissimum esse & firmissimum, subditorum animos beneuolos; & Regi numquam defuturos eorum thesauros, modò ei studium, amor & fides populi sui non desint. Benignus Imperator post discessum legatorum pecunias allatás ciuibus suis restituit, obsequio illorum multis verbis collaudato. Hactenus Eusebius. Eutropius addit dicere solitum Constantium, meliùs à priuatis publicas opes haberi, quàm intra vnum claustrum collectas obseruari. Pergo ad alia.

CAPVT XXII.

Exemplum Regium.

AMpliabit æquitatem Regis exemplum. Marcus Aurelius Cæsar, Aristide auctore, sese temperantiæ exhibuit exemplar, adeò vt ij qui antè proterui & iniuriosi, conspectâ eius modestiâ, mores suos mutarint; ac tam opum cupiditatem reliquerint, quâm seipsos ad temperantiam composuerint. Bellè Basilius Imperator regis exemplum boni, dixit pharmacum aduersus omnia mala. Sceptra mihi videntur sicut Iacobi virgæ: pro ipsarum colore induent mores subditi. Potentissima exempli via est, in vtramque partem flexura. Regis facta leges viuendi sunt; neque tantumdem valet iubere voce, aut edicto, quantum opere. leges contemnuntur passim, edicta frustrantur. Nullæ aliæ leges tam felices sunt, tam venerabiles, quàm quæ Rex gestu promulgauit: eminet enim super omnes tamquam idea exemplar ceteris imitandum, consecrat Maiestas quód facit. Præterea non tantùm immunitatem scelerum præsumunt subditi, sperant quoque præmium, cùm non vindicem sed patronum & magistrum Principem habeant. Credunt non ausurum punire quod ipse probat, quod docet, quod facit; imò societate & plausu morum gauisurum: nam genus gratissimum adulationis est imitatio. Quare lenonem publicum Regem faciet lasciuia, carnificem iracundia, furem auaritia. Ecquod expectabit è cælo tot scelerum, quot patrauit, præmium? S. Nilus ait: *Neminem manent certiora supplicia, quàm illum qui multos vitiorum suorum discipulos facit: imitantium enim interitus pœnarum cumulum facit præceptori.* Emissenus virilius dixit: *Quando aliquis peccat sub conscientiâ ac destructione plurimorum, de pluribus incurrit reatum, & quantum per vnius membri vitium serpit latè diffusum reliqua per membra contagium, tantum in auctorem suum multiplicis mali recurrit augmentum: & quantos destruxerit, de tantis sibi damnationis materiam congregabit: commisso enim pessimo opere contristantur boni, subuertuntur mali; vtinam non etiam boni! Nimic enim penetrabile telum est imitatio deteriorum.* Similis ad bonum vis. Idem ait: *De tantis acquiruntur bonorum operum fructus, quantorum velut balsami suauitate condiuntur affectus.* Pulchrè Cæsarius Arelatensis: *Numquam tibi deficit quidquid alter de te proficit. Numquam enim sentit damnum luminis sui plurimus ignis accensus, nec minuit solis lucem considerantium multitudo. quanti ad eum perspexerint, tantis munera sua commodat, & ipse tamen integer perseuerat. Grandius est boni exemplum, & lucrosius, cuius bona, dum multis communicantur, adducuntur; quantumque ex se bonum proximis commodat, tantum in se lucra aliorum conuertit.* Hæc ille. Ad hoc spectat exquisita quædam innocentia. Hom. 34.

Optimè Xiphilinus in Cæsare Augusto ait: *Oportet Principem non solùm nihil facere per iniuriam, sed nec omnino videri. Nam priuatis quidem hominibus satis est non delinquere: Principem verò decet nec suspectum esse delicti.*

Vt legum quoque custos eximius sit Princeps, easdem ipse colat eximiè; exemplum capiat à Deo suarum legum obseruatore: *Leges seruat Rex.*

Finxit in æternum caussas, quâ cuncta coërcet
Se quoque lege tenens. ——

Ex Stoico censu est: *Non externa Deum cogunt, sed sua illi in legem æterna voluntas est.* Item: *Ille ipse omnium Conditor ac Rector scripsit quidem fata, sed sequitur. semper paret, semel iussit.* Hic quoque Israëlitici Regis ritus scribendæ prius legis, custodire arctiùs ipsam. De huius scriptionis vsu argute disseruit Philo: *Mox post acceptam potestatem iubetur Rex Deuteronomium id est legum compendium; describere manu propriâ, quo magis ea præcepta inhæreant animo; nam legentibus elabuntur sententia, quòd lectio moras non patitur; qui autem scribit, per otium imprimit & infigit menti singula fideliter: non in transcursu animaduersa, sed cunctanter; non priùs cogitatione transiturus ad sequentia, quàm benè* Senec. 5. de Prouid. De Creat. Princ.

pensitatis

pensitatis qua praecesserant. Absoluto autem hoc scripto, relegendum est quotidie. Nam vt omnia in promptu habeas, id ita fiet, si Princeps euoluat à se non ab aliis scriptos commentarios: nam libentiùs quodammodo agnoscet propria. Præsentat mox Philo Hebræum Principem, gloriatum plenissimè; *Ergo cùm alij Reges sceptro vtantur pro gestamine, mihi pro sceptro erit hoc legum compendium. Hoc insigni gloriabor: hoc me inuictum reddet & inculpabilem, summique Regis imitatorem.* Illa quoque aurea sententia Theodosij & Valentiani pudorem exterget Principibus: *Digna vox maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri: adeò de auctoritate iuris nostra pendet auctoritas & reuerà maius imperio est, submittere legibus Principatum. Penè omne fastidium Principum vsus potentia fecit.* Halicarnasseus scribit, *A principio omnes Græcia ciuitates erant sub Regibus; nisi quòd illi barbaricâ licentia dominabantur, sed legitimè iuxta patrios mores Regnum exercebant: optimusque Rex habebatur, qui esset iustissimus & legum seruantissimus, nusquam discedens ab institutis patriis, id quod ex Homero liquet, appellante Reges iuris redditores, siue iuridicos. Sed postquam aliqui eorum inceperunt abuti potestate, & in rebus administrandis non tam leges sequi, quàm suam libidinem; Regni tædio magna pars Græcia mutauit statum publicum.* Itaque si humanis & suis legibus vltrò adstringi Principem decet, diuinis attentior sit; & vt sanctissimus Damasus ait, *iussa Dei sibi corde ligans.* His Dauid optimus Rex intentus, die ac nocte à reuerentiâ obseruantiàque diuinæ legis prudentiam sequitebat, mandatis Dei affixus corde, mente, ore, manu.

Non satis est Domini præceptũ voluere linguâ:
Is meminit legis, qui memor est operis:

sanctus Prosper dixit. Fecit vtique Dauid: nam & ipse ait: *Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam non sum oblitus.* Psal. 118. Scilicet memoriam legum suadet ex manuum animatione, opere, diligentià implendæ legis: quam non ore tenus, sterilibus & mortuis affectabat manibus: has potiùs vitales & animosas obedientiæ celebrat.

Pertinebit quoque ad æquitatem æqualitas ipsius Principis, si similis semper sibi sit. Facillimè fatigatur virtus imperij. Non tam quanto; benè exorditur, tanto infortunatè explicit. Neronis initia æquè optima, ac extrema pessima. Saulis atque Salomonis infaustos exitus non excusarunt clarissima primordia. Plurimorum Regum vitam statua Assyria exponit, degenerante materiâ: aureum caput cessit in argenteum pectus, hoc in ærea femora, ista in tibias ferreas, hæ in limosos pedes. Luxus & deliciæ, quæ consuetudine gliscunt, marcere faciunt pudorem, & neruos virtutis præcidunt. Thomas Morus ait: *Constantia bonorum morum.*

Eneruare bonas immensa licentia mentes,
Idque etiam in magnis assolet ingeniis.

Ad hæc negotiorum vis, adulationis strepitus auocant à se animum. Facilius priuatis est virtutis iterum, quàm maxime apparant timor legum, amicorum libertas dicendi, deliciarum penuria, quotidiana de parando victu quasi dimicandi necessitas. Exempto his Principi minor securitas est, maior cura sit.

Prolixum esset omnia ciuilis scientiæ dogmata digere. Gustaui ea ex quibus alia deducuntur. Satis commendata & instructa manebit Regum ars, religionis studio, prudentiæ præscripto, atque æquitatis cultu, cum suis appendicibus.

DE ADORATIONE
In Spiritu & Veritate,
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Mendacium sæcularis Vitæ.

MORAS hominum, mendacium sine honore. Nolite zelare mortem in errore vitæ: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum. Mendacia perniciosiora sunt, quatenus salubrioris atque pretiosioris rei. Mortales nihil pretiosius quàm vitam habent: quomodo sustinere possunt mendacium vitæ? quomodo tolerare falsitatem spiritus & obsequij diuini, quod infinities oportet pluris haberi quàm vita ipsa? Mendacium vitæ, est omnium malorum perniciosissimum. Nimis periculosum est & extimescendum, in hac re pretiosissimâ seduci. Oculos non patiuntur homines falli: quomodo benigni sibi sunt, si decipiatur mens? In lapidibus non sustinent frustrari: quomodo in seipsis ferunt illudi? Quàm solliciti & industrij sunt, ne pupillæ eorum adulterinus color lapilli imponat loco veri? non emunt gemmam, nisi adiurato & cautionem præstanti venditore, quòd ille lapis verus sit. Hæc amentia hominum; quòd gaudeant pretio vitæ suæ falso, non lapidis: qui nolint seductos habere oculos, & ament seductam habere mentem, spiritum, vitam, & cælum denique.

Graue ducimus ab alio decipi, etiam in rebus exiguis: & à nobis, in ipso nostri pretio, libentissimè volumus seduci. Audire, vel dicere mendacium nolumus: & tamen volumus ipsum mendacium esse, & viuere. O Miseri! quia & decepti, & deceptores nobis sumus: & patienter sustinemus geminum hoc malum, quod maximè fugiunt homines; & duplicem toleramus infamiam in re tanta, cùm in leuissimis neutrum sustineremus. Si nefas iudicas decipere amicum tuum, & summam iniuriam putas, decipi ab amico: quod ius & fas erit, vt te decipias, & à temet decipiaris, qui fidelior & charior debes esse tibi? At priuilegio quodam patientiæ honoramus damna nostra aduersus nos, quæ sunt omnium maiora, & duplicia; atque quadam non modò immunitate, sed gratulatione instigamus & armamus magis, ad perniciem nostram. Si aliquis falleret auarum in bonis fortunæ fugitiuis, ægrè ferret; si arca & loculos pro pecuniâ oppleret illi cœno & sordibus, summam iniuriam putaret: cur falli à nobis in bonis virtutis & gratiæ, non tantùm sustinemus, sed affectamus; nec dolemus vitam contaminatam vitiis & defectibus habere, vel fictâ virtutẽ, adulterinâ charitatẽ, superficialẽ mortificationẽ, & spuriam humilitatẽ?

Huius damni præcipua causa est, quòd latentem amorem nostrum non persequimur, nec interimimus hunc hostem vernaculum. Non licet tanti facere, & seruare vitam inimici, vt vitam nostram periclitemur, audiendo consilia hostis huius incolumis. Appetitus nostros auscultamus vt oracula, cùm semper mendacia nobis suggerant. Quid audit adulatores studentes placere hominibus, plurima falsa opus est credere: sic qui audit blandientem sibi suum amorem, passim decipitur.

Dic mihi, ô anima, si in Senatu sapientissimorum & optimorum hominum omnes vnanimi suffragio indicarent causam aliquam, & solùm reus iam culpam confessus ipse, & conuictus ab alliis, qui idiota & rusticus, & sceleratissimus erat, repugnaret sententiæ totius Senatus, velut iniustæ; an tu huic magis fidem adhiberes, quàm illis viris sapientissimis & iustis? Cur igitur nugas & voces sequeris amoris tui, & cupiditatis non modò rusticæ, sed bestialis? cur huius vnius dictamen opponere audes Deo, Angelis, Doctoribus Ecclesiæ, Philosophis antiquis, Rationi ipsi, imò tuimet conscientiæ, condemnantibus ea quæ bona iudicat affectio propria, iudicium ipsum amoris priuati & cupiditatis? Crede falsum, quod Deus non iudicat verum, quod Angeli condemnant, quod Doctores refellunt, quod Philosophi refutant, quod Ratio damnat, cur conscientia tua dissentit. Omnes peragunt reum mendacij amorem tui versutum, & technis innumeris armatum. Pleni omnes sumus fallaciis, quia referti amore proprio; eò perniciosius, quatenus impostor non modò domesticus est, sed concatenatus & radicitus consitus nobiscum; vt numquam discedat, sed semper adsit absque induciis erroris. Hinc Inueteratum est damnum ipso vsu, & velut præscriptione mentiendi; vt quod vitium est, non modò defendant homines prudenter factum, sed iuxta Euangelium; & quod est contra rationem, ex doctrinâ Christi interdum sanctificent. Sufficeret miseriæ humanæ ignorantia, quâ laborat, non opus esset superaddi deceptionem. Miseria ignorantium leuis & facilis est, vt quæ decedat disciplinæ, simul ac docêtur; at eorum qui decepti sunt, dura & pertinax, vt quæ resistat doctrinæ. O, vtinam solùm ignorantes essemus, & non seducti!

Hæc stultitia & impostura hominum in mundo ferè in omnes grassatur. Quantumuis sapientissimos se putent, & sint primarij Doctores & Professores Vniuersitatum; insipien-

tea

tes sunt, & seducti, nisi probl, & sancti. Elige quemcumque sapientem, quem tibi omnes prædicarunt vt summum scientiarum oraculum: si hunc semel videres lutum & stercora seruare in pretiosissimis & mundissimis thecis, & inde eiecisse vasa aurea, & abiecisse gemmas & vniones; an posses persuaderi, illum hominem esse sapientem, cùm illas sordes æstimaret, & depretiaret has diuitias? Quomodo igitur sapiens erit, qui non semel, sed perpetuò cor suum implet ambitione bonorum, desiderlis diuitiarum aut voluptatum? contemnit verò amorem Dei, diuitias gratiæ, merita Christi, Deum ipsum? quæ multò plus distant ab honoribus, diuitiis & voluptatibus mundi, quàm aurum à fæce & cœno, prout scilicet distat Deus à creaturâ. Quid refert, si dicas, non nosci hoc ex ignorantiâ, sed satis fuisse cognitum illi homini discrimen temporalium ab spiritualibus, & neminem hoc ignorare quamuis operetur diuersè? nam nec excusabitur ab amentiâ, qui diceret, optimè iudicare valorem auri super omnia, & à se lutum æstimari vt vilissimum, si nihilominùs custodiret lutum, ambiret, amplexaretur, oscularetur illud, & etiam cum periculo vitæ & immensis laboribus quæreret; aurum verò etiam oblatum abiiceret, nec conspicere vellet. Plus sanè mirabetis hanc dementiam arcanam, & has teterrima visibiles; neque planè sapientem aut sanum hominem istum dicere auderes, ne risui esses omnibus. Quantò insanior erit, & magis ridiculus, qui dicens maiora esse bona spiritus & gratiæ, quàm mundana, quærit hæc, & contemnit illa? An doctus homo, aut integer mente, aut fidelis potuit esse, qui ex aureo sacrario, deputato vt asseruetur ibi Eucharistia, abiecisset Corpus Christi, vt loco illius deponeret lutum? Quomodo sapiens est, qui ab animo, diuino sacrario, expellit ipsam diuinitatem complacentem ibi, & substituit eius loco non stercora, sed fœdiora vitia, & concupiscentias sordidiores? Igitur nulla sapientia, nulla veritas in mundanâ vitâ. Terribiliora arma, quibus pugnabit Christus aduersus insensatos in tremendo die iudicij; non erunt, conuulsio elementorum, casus stellarum, obtenebratio Solis, incendium mundi, vox Archangeli terribilis, horrisona tuba illa Dei, vultus seueri Iudicis; sed veritas: hoc solùm, quòd tunc videbitur manifesta, quam nunc inuoluimus nostris cupiditatibus, & contemnimus. In spirituali autem vitâ licet sit veritas, miscentur quandoque mendacia, ob subtilitatem & adulationem intimi amoris nostri (adulatio enim vbiuis corrumpit & fascinat veritatem) & artificium & odium dæmonis, qui vbique veritatem creatam euertere conatur, cùm increatam non possit. Idcircò commodatur à Christo Domino, vt decus Euãgelicæ perfectionis, adorare Deum in spiritu & veritate. Deus verus non debet coli falsâ vitâ. Vnigenitus Dei Filius veritas est; & qui filius Dei esse vult, veritatem amet, & habeat. Quare, quià præcipitio carnis digressi per semitam spiritus incedunt, nondum extra periculum se putare debent, nisi simul incedant veritatis viâ. Hinc vt securè insistas anima mea, accipe has monitiones, quibus adores Deum, & seruias veraciter perfecto spiritu cordis, & intelligas quid

R.P. Ioan. Eusebij Nierembergij.

loquatur veritas, ne sit in spiritu tuo dolus: sed potiùs veritatem facientes in charitate, crescamus in Christo per omnia.

CAPVT II.

De Veritate spiritus.

NE putes ex consortio veritatis vitam spiritus tetricam & acerbam esse: nam calumnia est, veritatem amaram dici. Non est timenda ob nomen solum; iucundissima res, veritas spiritus. Ne dicas: Si veritas externùs audita amara habetur, quàm peracerba erit interiùs percepta, & intima nobis? Si ab aliis dicta molestat; quid à nobis facta, & in nobis perfecta? si auditui ingrata est, quid fiet conscientiæ, cordi, & toti vitæ; Nam non est mellis vitium, si amarè sapiat palato corrupto. Terram ipsam, cùm solidè consistat, circummoueri iudicat, qui vertigine laborat. Vitiis nostris credimus peccare cetera; & humanum morbum imputamus culpam diuinis etiam rebus. Innocens veritas est, dulcis, placens, nisi solùm carnalibus displicens, & iis qui displicent Deo. Idem purpuræ regiis color mulcet homines, sed tauros offendit, atque exacerbat: eos qui intelligunt, delectat hæc purpura Dei veritas, hoc decus sanctimoniæ; parum refert, si offendat eos, qui animâ & mente sunt inanea & indigni: imò eo ipso magis digna ipsa est & commendabilis.

Pulcherrimum quid atque diuinum est veritas, esse horridam malis: causam odij considera, & videbis quàm sit amabilis per se. Austera videtur hominibus veritas super omnia aduersa & molesta; quia singulæ aduersitates singulas oppugnant, aut aliquas voluptates: at veritas omnes simul, & cuncta vitia. Ideò supra omnia iudicant illam grauem; ideò nihil magis libenter quàm veritatem stringunt aduersus inimicos ad vlciscendum se, nec vllum damnum virulentiore corde immittunt; quia quod malum sibi quisque maximè formidat, id optat inimico cùm irascitur; & quoniam putet sibi fore maximum malum veritatem, vt spicula venenata contorquet veritatem in inimicum obiiciendo, & admonendo illum id ipsum quod est. At tantæ offensionis causa, amorem & pretium veritatis commendat: omni amore digna est, quæ vitia omnia dedignatur & impugnat. Si vnica potio omnes morbos tibi curaret, minimè contemneres, quamuis te acerbaret; imò tibi alind maiori in pretio haberes: ita veritas vel isto solo titulo per se est amanda & adoranda, etiam cruci affixa, sine decore, sine vultu. At illa honesta est specie, & iucunda sapore; non deformis, sed Deiformis: non est insipida, sed Dei sapientia: vox veritatis dulcis, & facies sua decora. Deum pro condimento habet, non potest esse insulsa, aut fellea, aut corrupta. Quæ Deum beatum facit, non debet tibi censeri molesta; nec potest facere te miserum. Quid dicam? Deus Veritas est ânne Deus erit tibi amarior felle, aut non pulchrior luce? Age, aude respicere veritatem, aude amare, aude te committere & confidere illi. Hic præcipuua spiritualis vitæ canon est; sicut carnales nihil magis

in odio habent, quàm veritatem; sic qui per viam spiritus incedunt, nihil magis in voto & pretio habeant. Quid magis gratum & necessarium sagittario, quàm oculi? ita hominem rationis compotem nihil optatius oportet habere, quàm veritatem. Sagittarius & animalia, quæ visui plurimùm sunt, erutis oculis inutilia redduntur: sic tota vita nostra absque veritate redditur infrugifera. Nullus sensus magis iucundus, quàm visus: reliquas animi dotes excedit veritas; quæ non minùs placeat fulgeos, quàm æstimetur pungens.

Igitur à veritatis iustâ opinione incipiamus excludere mendacia, reputans nihil vtilius, nihil suauius, nihil præstantius, quàm veritatem spiritus sinceram. Plerique quis hoc non satis credunt, permittunt sibi aliquam interdum indulgentiam naturæ & amoris proprij, & inclinationis carnis, quamuis in rebus leuibus; commiscentes subtilissimâ dissimulatione & fraude sui solatia aliena, vt emolliant austeritatem, quam in spiritu timent & suspicantur: & non satis fidentes illi, & Deo, adhuc reseruant aliqua pignora carnis & voluptatis, quibus nolunt expoliari, vt illuc se recipiant facilè, non ausi omnimodo repudio sui tradere se penitus Deo & spiritui nudos, quasi in penetralibus & interiori eius esset aliqua amaritudo. Hi se fallunt: nam non est hic spiritus veritatis. Res simplicissima & perspicua est spiritus: quare non erit verus & genuinus, qui ita permixtus & confusus est. Hæc duo sunt, caro & spiritus, & nequeunt in vnam rem simplicem coalescere. Adeò simplex & pura debet esse veritas spiritus, vt non satis sit cuncta carnis mendacia, omnes leges mundi, quantascumque insinuationes amoris tui horrere & formidare; sed etiam opus est, te orbare animâ ipsâ tuâ, & quauis eius voluntate & delectatione creatâ, etiam intellectuali & licitâ, vt solum Deum quæras & habeas.

Altius quid est spiritus quàm anima, intellectus, & natura. Audi IESVM tuum dicentem:
Ioan. 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Quarè vt adores veraciter, & seruias perfectè Deo in spiritu vero, oportet vt transcendas te, & omnem creaturam, & affectionem creatam; & anheles & ames solam diuinam veritatem, & quasi profecturus statim de hoc mundo, omnibus creaturis, & tibi ipsi valedicas adhærens per charitatem puram Domino vnus spiritus (vt dicit S. Paulus) factus cum Deo vno, qui veritas ipsa est. Reuelle te à te ipso; vt cum Deo inseraris: diuide te à te ipso, vt cum Creatore tuo vniaris: refige te à te ipso, vt in cruce cum IESV figaris: extirpa te à te pessimo, vt in omni bono radiceris. Fuge naturam tuam; in Deo inuenies asylum tui: absque dissimulatione te perde, & lucraberis te verè.

CAPVT III.

De Puritate spiritus.

NE in aliquo recenseas te bestiarum & iumentorum grege, qui cum Deo vnus spiritus potes esse, ô coheres Christi: in nullo congaudeas de societate pecorum. Omnes carnis & naturæ delectationes contemnas, nullatenus aliquâ reseruatâ & permissâ: vna sola saporem veritatis vitiabit; vna veritatem spiritus offuscabit. Paruis rebus sæpè maxima cedunt: aceti guttula inficit totum vasculum meri nobilissimi: stilla atramenti phialam purissimæ atque turbat: cur vis perspicuitatem veritatis, & nobilitatem spiritus, exiguâ & vnicâ delectatiunculâ corrumpere? cur à diuino statu te deiicis? cur à Dei gremio & dulci amplexis te abiungis, vt gustes minutas fæces rerum, cùm nec à Christi cruce descendere debueras ob Regna mundi? O auare & pusillanimis, cùm vnionem inæstimabilis pretij empturus dederis iam taleota plura; demum ne addas vnicum assem, conuentionem rescindis. Imò stultior es: nam mercator nihil perderet, solùm non lucraretur gemmam; redderetur enim illi sua pecunia: at tibi non redduntur magnæ delectationes; & quia minimum non vis relinquere, non lucraris genuinum spiritum. Cur longissimum cursum progressus feliciter, iam in metâ ne addas vnicum gressum, frustraris præmio; Non graue & amarum putes abstinere omnibus: vt potuisti maioribus carere, poteris minoribus, vt potuisti multis, poteris aliis; vt potuisti pluribus, poteris reliquis.

Quid est quòd aspera sustineas plura, corporis macerationes, humiliationes, opprobria, humicubationes, ieiunia; & alinnde edulij alicuius, aut alterius rei delectatione, aut cupiditate, labefias & vincaris; Anne si penitus renunties gulæ, miser eris? quomodo Angeli felicissimè viuunt ieiuni? Imò dæmones non tristantur quòd abstineant: sed nec animalia; nam sunt aliqua quæ absque cibis & gulâ fruuntur lætâ naturâ, & gaudent spiritu dumtaxat. Semper æstima te in superiori classe, quàm simiarum aut luporum: ira non sollicitaberis de earum voluptatibus. An doles quia vt cicada non strides? Minimè. An quia cadauera vt vultures non epularis? Nequaquam: quia ea gaudia alterius sunt speciei: sic si te hominem censes, alienas omnes voluptates, quæ bestiarum suot, contemnes. Quid si te consideras collegam Angelorum? quid si adhæres Domino, vnus spiritus cum eo factus Deus; Quæ per æternitatem non desideraturus es, & eris beatus; potes modò non cupere, & non eris miser. Vt non doluisti carere ludicris & crepundiis puerorum, factus vir: sic nec voluptatibus etiam hominum, factus Angelus, & quasi Deus, dolebis. Si daretur tibi optio, vt transires in statum angelicum, nónne eligeres, etiam admissâ hac conditione, vt in æternum abstineres? Ecce nunc ad tempus hæc optio datur. Voluptates & cibos, quos satur ventre despicis, cur non famelicus virtutis despicies? quas æger corpore fastidis & horres, cur non & mente sanus? quid impossibile iudicas virtuti, renuntiare voluptatibus, quod necessarium facit infirmitas? Quod potuit vitium naturæ, nónne poterit robur gratiæ te facere pertæsum delectationes omnes viles? Si tibi fastidio aliquando fuerunt diuina & spiritualia crede posse fastidio esse carnalia. Potes viuere in hoc exilio cum periculo inferni sine immensis voluptatibus cæli; etiam poteris ad odorem

odorem paradisi sine his vilibus terræ. Quot hominum millia in laboribus & luctu sunt, & tamen viuunt? túne solus moriturus, quia sine gustu? Vixisti aliquando in dolore: modò viue sine voluptate. Totiens fuisti dolens, modò tantùm esto continens. Si pudet sapere cum vulgo hominum, pudeat gustare cum vulgo bestiarum. Imò belluæ abstinent magis; quæ minoribus, simplicioribus, & paucioribus voluptatibus contentæ sunt, quàm plerique hominum. Idem cogita de reliquis voluptatibus sensuum & animæ, & qualibet aliâ propriæ voluntatis fruitione.

Oportet repudium æternum renunciare omnibus rebus; & potes, & sine periculo tui, imò sine molestia. Sed vt voluptate omni carere queas, care voluntate omni etiam leuissimâ, licitâ & iustâ. Caue, si propriâ voluntate induaris, & non sis nudus, inde carò assueta dominari velut Domina Ioseph apprehendet laciniam vestimenti tui manu suâ, hoc est, appetitu connexo voluntati, & adulterare te coget. Lacinia sufficit ad tantum facinus, minimâ ansulâ gubernantur ingentia damna: nisi pallium penitus relinquas nudus, periclitaberis. Reiice voluntatem tuam integram, nec te protegas damno tuo, nec periculo tuo te amicias. Elias raptus in cælum, pallium reliquit: neque tutò ad cælestem vitam aduolabis, nisi relictâ voluntate. Rescinde omnem voluptatem & voluntatem; rescinde te à te in omnibus: cur vis, iam pluribus recisis, manere in paruo ligatus, limitatâ libertate spiritus. Non est liber canis, quòd longam catenam habeat, vt per interuallum ludat. Accidit plerisque quod passeri, quem puer ligatum filo habet: qui emissus, putat se liberum, & volat alacris vsque ad spatium funiculi; mox miserè cadit. Sic anima velut filo manet ligata, nisi cuncta resecet: putans se expeditam, post spatium certum, turpiter proruet in cœnum: quin etsi effugias à carne, & te auellas ab illicitis, & voles per cælestia; si tecum feras voluntatem, adhuc in rebus sublimibus detinebetis, & impedieris. Passer ereptus è potestate pueri, si secum ferat filum, in cacuminibus arborum vicinus cælo illaqueabitur, & peribit.

Gen. 39.

Sed forsan triste putabis adhuc, omni voluntate & delectatione orbari. Quid si dicerem non esse triste, omnes dolores & cruciatus optare? Non enim mœstum erit, omni voluptate priuari; si iucunda sit ipsa priuatio. Huc se diffundit vigor spiritus, hoc machinatur artificium gratiæ, ludens sapores rerum, vt omnia dulcia huius mundi fastidias & horreas, omnia amara concupiscas. Non mœstum hoc credas: nam nomine tenus amara erunt, si cupiantur. Natura facit, vt quod vni insipidum, alij sit suaue: ânne hebetior erit gratia? In muliebribus passionibus est, appetere insipida & absurda, carbones, lutum, gypsum, atque fastidire edulia exquisitè condita: quod fœmineæ ægritudini contingit, impossibiléne erit salutí diuinæ? corruptus stomachus appetitum gubernat, & integra mens nihil valebit in voluntate? Ne igitur timeas, ô pusillanimis, quæ de spirituali vitâ audis: nam minimè molesta & grauis est, etsi necesse sit amplecti molesta & grauia omnia. Ne te atterat nomen inane aut opinio: aude, aggredere, terrebis tu ipsas difficultates. Fertur genus thesaurorum sub magico artificio, quos custodiunt horribiles manes & spectra tremenda: at si quis audeat, solùm contemnens illa spectacula, subitò facessunt omnia & euanescunt, vt nunquam ampliùs appareant, vt deinde securè & placidè fruatur diuitiis illis. Non maiori labore est opus quàm animo. Fortiter aude, vt thesauris spiritualibus potiaris: repentè spectra difficultatem disparebunt. Virili corde inuade, fruiturus, sine aliquâ molestiâ, arcanis dulcedine vitæ spirituali. Mella laborant apes, sub deformi subere latentes.

Caput IV.

Quomodo veritas per fidem constet. Et de fructu & vsu huius virtutis.

In mendaciis ambulat, non in veritate nec in spiritu, qui non ambulat in fide. Procul à sensu habitat veritas. Hæc cælestis planta non floret in terra; non alitur sanguine & carne; non nascitur inter stercora materialium. Passim decipimur in bonis corporalibus; & his ipsis, quæ corporis intuemur oculis, & manibus contrectamus. Remus integer, in aquâ videtur fractus: turris quadrata, rotunda videtur distantis: lux ipsa solis, quæ est tota fides oculorum, sæpè fallit illos, fingens colores qui non sunt: quomodo non seducemur in rebus animæ & spiritualibus, quas non videmus; & diuinis, quæ extra humanum sunt captum? Totum humanum genus mendacij tenebris caligabat, velut in specu, sine vllâ fenestrâ aut rimulâ, per quam leuissimus radius posset illucere: ipsi Philosophi præclariores, solùm scire dicebant omnia mendacia esse; aut scientiam vnicam esse, nihil scire: adeò laborabant vanitate, vt solum de cælia optarent remedium. Quidam illorum putabat magistrum veritatis dumtaxat posse esse aliquem Filium Dei: ecce iam tu Fili Altissimi, ecce tu Veritas æterna, ecce tu Sapientia Patris, è cælo descendisti, ô lux mundi, vt illuminares illum, vt nos doceres veritatem; cur homines tantum beneficium non æstimant, & fidei bonum contemnunt? Quid refert credere verum, si simus nos falsi? Salutaris veritas est bona actio; & verbum verum factum verbi. Verbum Dei caro factum est, vt opus hominis fiat veritas, quia veritas Dei opus facta est.

Mendacium & vanitas est, quod non est iuxta doctrinam IESV: cur vsum huius beneficij negligimus, solùm contenti mortuo modo credere? Magnum fructum Fidei haberemus, si sciremus vti, & iuxta illam operaremur vt debemus, plus quàm si acie oculorum videremus ea quæ affirmat. Omnes per fidem credunt vera: sed oportet credere verè; quod non videntur omnes facere. Si credis, ô proterua anima, quæ Christus dixit, consequenter operare. Si est verum, quòd Iesum oportuerit pati vt intraret in gloriam suam: si est verum, quod Deus prouideat omnia in bonum iustorum: cur affligeris in leuibus laboribus & calamitatibus? cur putas iacturas, quod de Fide est, esse lucra animæ maxima, dum patiens sis. Si credis id esse verum,

verum, vt verè est, potiùs debes gaudere, & te solari. Si oculis carnis Prophetam aliquem sanctissimum, vt Dauidem aut Ioannem Baptistam, cerneres resuscitatum, vel Angelum de cælo venientem, vt tibi ex parte Dei annuntiaret, esse voluntatem diuinam vt ferres hanc ærumnam patienter, quoniam tibi futura esset magno bono & lucro; nónne hoc sufficeret, vt compesceret impatientiam tuam? imò vt excitaret simile gaudium, atque Apostolis, qui ibant gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESV contumeliam pati? cur modò non te sustines? Illud nuntium miraculosum non deberes putare tam certum, vt est documentum fidei: nam liceret interdum dubitare tunc, cùm posset te illudere spiritus malus; & tu falli in sensibus tuis. Igitur si veritas hæc ex fide certior sit, quàm si Angelus de cælo euangelizaret tibi, cur minùs te debeat commouere? Cognitionis certitudinem & rei conscientiam sequitur modus operandi, & iuxta excellentiam notitiæ debet esse præstantia operis. Quare qui ambulare in veritate vult, suæ gressus vitæ & actiones conformes faciat suæ fidei; nec tantùm vera credat, sed verè, ne ridiculus Angelis sit, & socius dæmonum, qui etiam credunt sine operibus.

Quid prodest scire viam cæli, si non ambulas? Sciunt meliùs spiritus mali; & tamen quia consistunt, sunt dæmones. Dicito mihi, quid vtilius tibi nolle benè operari, aut dæmonibus non posse? Perinde est in plerisque nolens ac impotens: imò tibi est damnabilius & turpius, nolle cùm possis. Dæmones credunt, & contremiscunt: vtinam tu, cùm credas, timeres! Cur non contremiscis ad iudicia Dei, considerans certitudinem eorum; & ambiguitatem tuæ sortis, vel ad supplicia æterna, vel ad gaudia? Quid est, si credimus magnitudinem diuinæ bonitatis in se, immensi amoris erga nos, & summorum beneficiorum eius, cùm non respondeamus amore nostro, fidelitate & obsequiis? sed potiùs audeamus offendere vel venialiter, & non colimus & amamus omnibus nostris viribus & infatigabiliter Deum, qui omnibus viribus omnipotentiæ suæ creauit, & fouet nos, & perfectè ac æternè amat, & dilexit vsque in finem, & vsque ad mortem amauit! Quid est quòd semper amentes nobis, & inuerecundi in suam Maiestatem sumus, siue credamus, siue non verè credamus, dum segnes & torpidi manemus? Si non credimus indubitanter, quæ maior stultitia, cùm homines omnia credant adulatoribus, quòd ad gustum suum loquantur quæ commoda illis sint, quàm non credere res fidei, quæ vtilissimæ sunt nobis, ita esse, & maximi lucri & honoris nostri, quòd veræ sint? Quæ maior irreuerentia, quàm credere homini, cùm omnis homo sit mendax, & qui falli possit; & non credere Deo loquenti nobis vtilia, & ea confirmanti tot miraculis? Si verò credimus hæc, & contrà operamur; quæ maior irrisio Dei, quàm respuere bonitatem suam amabilissimam, nihili facere amorem, sanguinem, & beneficia sua, atque non timere infernum vel purgatorij pœnas, aut non sperare & desiderare ardentissimè gloriam cæli; quæ Deus magna putat, & vt magna nobis minatur, ac pollicetur, vt benè operemur? Quis maior furor, quàm exponere nos per nostram socordiam periculo amittendi gloriam, aut morandi in purgatorij ignibus?

Oportet in omnibus nostris actibus conuenire rebus quas credimus, & plus affici, quàm si visu aut aliquo sensu & experimento constarent nobis. Accepisti corpus Christi, aut assistis tremendo sacrificio Missæ: si credis quòd Christus tecum aut præsens est, maiori summissione & reuerentiâ debes adesse, quàm si oculis tuis patenter consiceres; maiori fiduciâ precari, quàm si vt S. Stephano tibi panderentur cæli, & videres hierarchias Angelorum comitantes Christum ad te descendentem, vt ab eo aliquid peteres: nam certius est per fidem venisse Christum ad altare, quàm si visu tuo illum intuereris. Hoc modo curet quisque penetrare veritates fidei, ac in earum certitudine se affirmare, consequenter perinde operandum. Quo modo consequenter procedis, & non tibi ipsi imponis, cùm dicas plus æstimare minimam gloriæ particulam, quàm vniuersi orbis imperium; & tamen pro cælo nec vllam voluptatem tuam velis negare, & pro rebus temporalibus sine fine labores & angaris? Hoc videtur contingere non posse, nisi æstimentur plus terrestria & caduca, quàm cælestia & æterna bona.

Capvt V.

De spe veniæ & zelo pœnitentiæ.

QVi plus bonus est, plus odit peccatum: qui plus odit peccatum, magis cupit destruere illud: plus igitur desiderat Deus dimittere peccata, quàm pœnitens ipse, qui veniam postulat. Deus magis bonus, ideò magis odit mala. Si peccator qui malus est, odit suum delictum, & vult destruere; quantò magis Deus qui optimus est? Quisque quæ sua sunt, quærit: solus Deus quæ tua sunt, tuamque salutem exoptat, ne dubites de veniâ & auxilio diuino. Locupletissimum fideiussorem habemus Filium Dei, si velimus conuerti. Nec deest mansuetudo creditori, nec sors sufficiens fideiussori. Ne diffidas, peccator, ob enormem magnitudinem tui debiti: respectu infinitæ misericordiæ Dei, & meritorum Christi, exiguum est. Infinitus noster thesaurus, IESVS est crucifixus. Stultum erit putare, maximum Imperatoris ærarium non sufficere, si tibi concederetur, vt inde solueres drachmam quam debebas: stultius est morari, quo minùs satisfacere Deo velis, confidens in IESV.

Ridiculus eris, si tibi iniustus es, qui aliis esse vtilis & beneficus gauderes. Quantum gratulareris, si tuâ occasione & diligentiâ facta fuisset conuersio S. Augustini, aut Magdalenæ, aut Pauli Apostoli, aut alterius magni peccatoris, quem adduxisses ad Deum; & modò id facere absque dubio conareris, si in tuâ potestate esset facere aliquem verè pœnitentem & æquè sanctum, ac Magdalenam: recordare quòd in tuâ potestate sit cum gratiâ Dei facere te pœnitentem, & seriò dolentem de peccatis, etiam leuibus, & valdè feruentem & sanctum: conuerte te, & gloriare de tuâ conuersione plus quàm

quàm de aliena. Quis, dum non sit desperatus, si iam moribundus præ fame esset, panem vellet dare leuiter esurienti, nec indigenti illâ misericordiâ crudeli, & se in extremis positum pateretur perire? Te mone, te hortare, tibi prædica: nihil desideratur, vt dimittantur tibi peccata, nisi tuum desiderium, dolor, & dispositio, ex gratiâ etiam. Ecce Deus expectat paratus; maius auxilium vult dare. Iam habes pignus suæ bonæ voluntatis, tuam voluntatem boni quæ à Deo est.

Nescio quomodo, cùm constes corpore cognato brutis, & animâ cognatâ Deo, corporis tuendi artem commendes & quæras, at animæ medicinam à vitiis tuis & morbis contemnas. Præcipua sollicitudo sit præcipuæ rei. Prima cura animæ sit, propter quam corpus est: & iam si prima, hoc modo sola debet esse. Animæ morbi maiores sunt, & plures, & perniciosiores, eius medicina certa & sine dubitatione, cùm sanentur, qui verè volunt sanari: corporis verò curatio est fallax; nam non statim conualescunt, qui curantur. Tum medicamenta corporis difficilia, amariora, maioris sumptus, nec in promptu sunt; sed deporta.i est opus ex transmarinis, & ferè vltramundanis regionibus, quæ sunt in alio orbe: animæ vero remedia faciliora, obuia, quæ non modò domi habeas, sed in te ipso, nec vlnâ tuam voluntatem. Cur igitur tot animæ tuæ malis non mederis, cùm sollicitatis in quauis corporis affectione malâ?

O summa Veritas Dei illumina me, quia ignorantia hoc efficit: nam corporis affectiones iudicat animus, & sentit; animi verò morbos non sentit corpus: solùm ab animo sentiri & cognosci possunt; sed cùm id ipsum langueat, quod deberet iudicare, ideò suos morbos non iudicat anima, nec quærit remedium: sed quò peiùs se habet, minùs se sentit malam; quò magis ægrotat, minùs ægritudinem suam cognoscit; velut membra corporis grauiùs laborant, cùm sensum amiserunt. O Domine, quantum languent animæ nostræ, quæ non dolent tot defectus, distractiones, negligentias & irreuerentias erga te, qui habitas in nobis! Da mihi, vt leuissimam etiam culpam fluuiis lacrymarum expiem, & toto corde doleam, nec patiar in me vllam offensionem tui.

Quam excusationem potest dare homo, quòd non conuertatur, adhæreatque Deo statim omnibus suis viribus? An quòd non sentiat suum malum, cùm ad oculum non pateat? Sed iam per fidem monemur, quæ certior est oculis. An quòd natura nostra infirma sit, & prona ad malum? Sed hoc ipso debet quærere robur, arma & fauorem Dei; ne sine ope & armis iaceat in imbecillitate suâ relictus inimicis suis. An quòd plura sint incitamenta ad peccandum? Fallitur, plura sunt & fortiora ad iustitiam, & repugnandum. Si mundus hortatur, Deus vetat: si natura inclinat, gratia compescit: si dæmones suggerunt, Angeli inspirant. An quod mali prosperantur? O insania, amare momentaneam prosperitatem, & non timere æternitatem calamitatum! An quòd tempus speres in senectute reformandi te, nam Deus expectauit multos? O insensate, non est promissa vita, sed oblata venia. O ingrate, abuteris gratiâ & patientiâ Dei. Caue; non iniustè Deus aget, si non dederit veniam quando & quomodo vis, cùm nolis modò cùm inuitat. An quòd sit molesta via virtutis & spiritus? Sed numquid placidior erit inferni aut purgatorij ignis?

Capvt VI.

Forma peccatoris proponitur.

O Vos Cherubim & Seraphim, qui tegitis pedes & faciem, quia pudet non satis amare bonum meum Deum meum, commodate mihi linguam vestram, commodate vocem Archangeli, & tubam Dei, vt per vniuersum tonem euocando mortales: Surgite mortui, etiam dum viuitis, & venite ad iudicium: venite, vt iudicetis quoddam facinus stupendum, quod nunc contigit. Venite vt irascamini, venite vt rideatis, sed potiùs venite vt fleatis: historiam lamentabilem nuntiabo, quam certò mihi constat euenisse, vt arbitri de illâ sitis. Feminam quamdam, pedibus, manibus & collo ligatam, trahebant quidam latrones volutando per fœtida loca, eamque in fornacem æstuantem incendio horribili conijcere volebant: occurrit tunc Rex, cui potentiâ & ceteris dotibus par nullus fuit, imo ille solus in se vsurpauerat omnes naturæ liberalitates, & humanæ spei auaritias. Fortior erat Samsone, prudentior & locupletior Salomone, felicior & benignior Dauide. Hic miserens feminæ illius, vt illam liberaret (solus enim erat) exposuit se morti; & acceptis magnis vulneribus, fuso toto cruore, fugauit latrones, & mundauit illam, quæ horrida sordibus fuerat, balneo facto de suo sanguine, cùm aqua non suppeteret pura: accepit in sponsam, licet æthiopissa & inuenusta esset, atque sui imperij coronauit Reginam: extruxit illi prætorium magnificum, adornauit miré, sculpens vndique imaginem sui, vt conciliaret amorem & memoriam sui in feminâ illâ: disposuit familiam, & donauit ei innumeros seruos; &, quod plus est, adeò extra se ferebatur præ amore illius, vt ipse ministraret illi etiam in obsequiis humilibus: deliciæ præterea suæ erant esse cum illâ, aut cogitare de illa, nihil aliud quàm redamari desiderans: instituit denique heredem Regni sui; promissis ad hæc multis donis maioribus, si seruaret fidem. Nihilominùs, quasi tot beneficia solùm negotiarentur perfidiam & odium, contempto sponso & Rege, sollicitabat sponsa illa ad adulteria mancipia & seruos viliores, qui stabula curabant: illi tamen fidelissimi Regi, partim fugiebant, partim præ dolore occidebantur; nam dispergere malebant, quàm videre non seruari fidem optimo Principi, & sponso. Demum ingemiscebant cuncti Reginæ iniquitatem; nec propereà desistebat illa cogere, prostituendo se omnibus. Nec stetit hic scelus: cùm benignior erga illam esset sponsus, incredibile crimen excogitauit; prodidit illum, tradens hostibus suis, quos capitali odio prosequebatur Rex: quorum mancipium illum fecit scelestissima femina, & seruire maioribus inimicis suis coëgit; qui excæcarunt illum, & illuserunt:

illuserunt: at quod mirum magis est, misit illa oblita omnium beneficiorum & donorum, fruens Regno, & imperans præfrictâ fronte securior & lætior, quasi egregium aliquid patrasset. Nunc iudicate, homines, nunc iis dicite: quis erit, qui non iratus indignatione
2. Reg. 12. aduersus feminam illam nimiâ, dicat; Viuit Dominus, quoniam filia mortis est femina quæ fecit hoc. Sed necdum finita historia, nequitiam hactenus dedi, restat stultitia. Nam cùm odisset & contemneret pulchrum sponsum Regem, imagunculas illius, quæ per angulos aulæ incisæ fuerant, osculabatur, & summè venerabatur ob pulchritudinem illarum: quæ tamen collatæ ad sponsum fœdæ erant, nec integrè referebant totam illius pulchritudinem; sed quædam oculos solùm, aliæ manus, aliæ ora repræsentabant: cumque sponsus coram sponsâ esset, eius amplexus desiderans; illa terga vertebat, pertæsa Regem, & icones illa quæritabat. Nunc iudicate, ô mortales: Viuit Dominus, quoniam filia risus est femina, quæ hoc facit.

O vtinam te capiam dolis Nathan, & resipiscas pœnitentiâ Dauidis! Tu es, ô anima, femina illa. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego vnxi te, ô homo, Regem super vniuersas naturas mundi: tibi creaui omnia: ego erui te de manu Saül & latronum luciferi & dæmonum; de sordibus vbi iacebas, de inferno ardenti quò ruebas: mundaui te sanguine meo; & dedi tibi in cælis domum Domini tui Dei, & omnes delicias diuinas in sinu tuo: dedique tibi domum hunc mundum vt palatium regium, & creaturas omnes, quæ tibi seruirent: & si parua sunt ista, creationis, redemptionis & glorificationis beneficia adiiciam tibi multò maiora: propter quod horum beneficiorum me insectaris, & contemnis? crimina tibi videntur beneficia mea? in me irasceris & animaduertis, vt in malefactores, qui puniuntur iis rebus ipsis quibus peccant: tu ipsis donis meis abuteris, velut damnans me in illis, ac si benefaciendo deliquissem. Quod beneficium meum meretur iniurias tuas? Ego emendabo; ego vltor tuus ero aduersus me: quia nihil nisi beneuolentiam tuam desideraui magis, nec desidero, nec desiderabo. Paratus sum, vt me ames, destruere mundum, si peccatum fuit contra te, illum fecisse. Si culpa fuit mori pro te, iterùm moriar, vt satisfaciam, vt reconciliet tecum. Si scelus fuit, parare tibi gloriam meam & cælum; vt parceres mihi, relinquerem illud denuò, iterùm exinanirem me, & orbarem maiestate & gloriâ. Cur putas, quæ in hominibus facta in alios, virtutes sunt laude dignæ, à Deo erga te facta esse delicta, opprobrio & damnatione digna? At si beneficia hæc censes, quæ in te vnam omnibus meæ omnipotentiæ viribus & doloribus cruciatuum aceruaui & collegi: cur tu seligis in me maiores iniurias? Fortasse in eo flagitium fuit, quòd dedi multa & magna; nam in singulis non agnosco culpam; ideò vis me punire magnitudine & multitudine contemptuum, & certare & vincere benefacta mea tuis opprobriis? en, pessimarum feminarum selecta iniquitates in me amantem tuum tu vna collegisti. Placuit tibi nequitia vxoris Putiphar; & statim in me machinata, vis adulterare cum seruis, quos dedi tibi creaturas: & cogis ad hoc, nec discis fidelitatem earum, quæ fugiunt à te, vt Ioseph; & celeriter præcieunt, vel pereunt: omnes ingemiscunt & dolent præ parturientium dolore; nolentes quòd pecces in illis, nec ames illas, contempto sponso tuo, & Domino illarum. At tu addens iniquitatem, criminaris illas, quòd elabantur; & quereris de illis, quòd fugiant. Hæc est querela publica mortalium, quòd dij sui sint mortales, quòd pereant creaturæ. Accusas illas, quòd sint causæ vt tu adulteres; cùm illæ innocentes, beneuolæ tibi, & Deo suo fideles, fugiant à te, ne adulterium cum illis committas nimis amando. At tu, inquis, si essem locuples, si haberem diuitias, si haberem commoditatem istam, pacificè seruirem Deo, nec desiderarem plura: at quia omnia perdidi, & fugerunt à me bona, non possum non facere hoc: penuria cogit me peccare, paupertas facit me desiderare res, & iniustè cum iacturâ spiritus mei. Cessa queri, cessa criminari; & potiùs audi creaturas, quæ meliùs quàm Ioseph officij te admonent. Ecce Dominus noster, omnibus tibi traditis, obliuiscitur sui: nec quidquam est quod non in tuâ sit potestate, quod non tradiderit tibi, vt quidquid velis faceres de nobis, præter hoc vnum, amare nos; quomodo ergo potes malum hoc facere, & peccare in Deum tuum? Quomodo possumus nos sustinere tuum amorem, quem sibi reseruauit Creator, & non potiùs fugere? Vt tu dares te illi, dedit nos tibi: vt tu seruias illi, nos seruimus tibi: disce à nobis seruire vsque ad mortem, non adulterare. Vt tu subsistas, nos corrumpimur: nec enim malum exemplum aut scandalum tibi dedimus: non cupimus amari à te; sed quòd des Creatori id quod melius habes, amorem tuum. Illum ama, & lauda, quemadmodum nos facimus. Disce zelum nostrum: nam vt tu facias idem, corrumpi à te patimur libenter. Disce perire, vt viuat gloria Dei: nam vt tu viuas, interimus nos. Disce humilitatem nostram: nam cùm germanæ tuæ simus, pares nobilitate parentis; imò natu maiores, non erubescimus in rebus humilibus seruire tibi, vt tu regnes cum sponso tuo, & illum ames. Vt tu viuas in æternum cum illo, conuertimur nos in sordes & saniem, non dedignamur omnia vilia obsequia cum periculo & interitu nostro: solum indignamur, in meliore arâ Dei, hoc est corde tuo, posita esse simulacra nostri propter nimium affectum erga nos; & de nobis sæpiùs cogitari quàm de Deo, & immolari nobis non animalia, sed animam tuam. Pudet, pudet victimam metalli terreni, aut honoris humani, aut voluptatis momentaneæ, esse animum cælestem, & in hoc gratiam diuinam, & ex hac gloriam æternam.

Placuit præterea tibi, ô anima, perfidia Dalilæ; & mox aduersum me Deum, amantem tuum, tentasti similem. Prodidisti me, quemadmodum Samsonem, maioribus hostibus meis captiuum, seruum Philisthæis peccatorum: nam seruire me fecisti in peccatis tuis; præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis: neque ego vllum alium inimicum habui, & ita odi, veluti peccatum: tu nihilominus es causa, vt ego faciens oriri solem, & pluens opportunis temporibus, lactans fructus terræ, coquens poma arborum, condiens pascua pecoribus, seruiam gulæ tuæ:

facis,

facis, vt conflans metalla in terræ visceribus, auaritiæ tuæ ministrum. O facinus, facere Deum seruum facinorum, captiuum iniquitatum, promum condum scelerum, œconomum malignitatum! Vitia quoque tua mihi illuserunt quasi cæco. Ante iudicem seuerum nemo auderet committere furtum, nec pueri ante pædagogum aliquid indecorum facere; at si eruas oculos, quiduis etiam, si sit præsens, patrant, morant gestus ridiculos, & illudunt ei impunè: sic tu etiam si noscebas me præsentem, flagitia patrabas, quòd me cæcum facere voluisti. Tua scelera, hostes mei, id fecerunt; quibus tu excæcata, me quoque cæcum putabas: sic demum me tradidisti aduersariis meis, vt ad illos occidendos opus mihi fuerit mori; nec meliùs quàm morte meâ occidere peccata, instar Samsonis, iustè potui.

Capvt VII.

Altera pars parabolæ. Et quomodo creaturis vtendum sit.

SEd & illud ridiculum prosequendum inconsolabili fletu, ô anima, cùm contemptâ pulchritudine verâ sponsi tui, in imagunculis creaturarum partiales adumbrationes illius adoras. Si Imperator quidam maximus designaret diem & locum, vt inauguraretur adoratione Procerum; & ad hoc coacto iam populo, purpurâ indutus, diademate redimitus, armatus sceptro, torque aureo, & ceteris insignibus maiestatis verendus procederet, sedensque in medio fori super sublimem thronum, iam expectaret ritus venerationis; & si tunc omnis populus relinquens illum, verteretur ad statuam rudem eiusdem Principis, cuius dimidia tantùm facies signata vix esset, & ferè deleta, sine distinctione lineamentorum, eamque adorarent omnes & obseruarent, relinquendo solitarium Imperatorem, vt nemo illum respicere, nec flectere genua vellet, quàm frigidus & erubescens maneret! Quid si non ad statuam, sed ad vestigij eius notam, quam in luto expressisset, accurrerent cuncti adoraturi; ipsum verò Imperatorem desererent, vanâ totâ Maiestate, & spe suâ iritâ? Hoc facis, ô anima, concisam & informem bonitatem creaturarum, quæ vestigium est diuinæ, diligens & adorans; angustam illam, originalem, integram, & pulcherrimam contemnens. O homines, cur Deum solitarium relinquimus in Maiestate suâ? & ad quem veneraturi in vitam conuocamur, terga vertimus, & præoptamus lutum; quale facinus fuit præponi Barabbam Christo, vt Christus attolleretur in crucem? quantum erit præferri cœnum diuinitati, vt cœnum attollatur in Deum?

Quid falleris anima? nosce, creatas bonitates solùm esse offuscatas & rudes similitudines Dei. Cur litura placet, & limpidum & viuens archetypum non delectabit? Constitue coram viatore defesso equum viuum, & sculptum: ánne vt commodè peragat iter, accipiet statuam equi, quâ ipse onustus magis fatigabitur? cur onerari creatis bonis, vt iter vitæ peragas meliùs? simulacra sunt bonitatis viuæ: cum Deo solùm sine fatigatione itinerabetis. Offer famelico edulium verum, aut pictum, ánne saturari de picto volet? cur tu imagines & vmbras appetis, non veram bonitatem? Absurdior est homo quàm canis: qui si in frustum panis inciderit, panem arripit; non in vmbram eius, relicto vero cibo, dentem conabitur figere: tu, relicto Deo, vmbram eius amplecteris. Cur vis partem plus quàm totum? Quis sitibundus videns duas amphoras, integram vnam, diuisam in fragmenta alteram, contemptâ integrâ acciperet capulum solum concisæ, aut aliud fragmen inutile, vt hauriret aquam, extincturus sitim ardentissimam? Creaturæ partiales sunt icones diuinæ bonitatis, cuius perfectiones diuisæ per creatas naturas: cur tu partem mauis quàm totum; & partem illius totius, quæ non iuuat nisi in toto? Nec creaturæ iuuant singulæ, nec omnes simul, nisi in Deo: amphoræ concisæ nec quælibet pars, nec omnes simul ad hauriendam aquam prosunt: sola in integritate diuinæ bonitatis, sitim satiare potest appetitus.

Nosce imaginum vsus: non sunt vt vsurpent voluntatem, sed vt iuuent memoriam. Tu oblitus Dei occupas voluntatem, sed non imples: inde quia numquam satias, potes agnoscere abusum. Quantumvis ames bona mundi, & consequaris cuncta, eâdem inanitate & fame cupiditas laborabit. Panis pictus non satiat, sed figura est eius quod satiat: sic bonitates creatæ non satiant appetitum, sed imagines sunt eius quod satiat, nempe Dei. Perinde sunt voluntati omnia bona mundi, vt ignis pictus gelidæ manui: accipere, applicare illum potest; sed non foueri & recreari illo. Prunarum pictura oculos afficit, non frigentis hominis satisfacit tactui. Creatæ res mentem admonent, non satisfaciunt amori. Monitoria diuinorum voluit Deus in fimbriis in sui, manibus appendi, scribi in postibus & ianuis domorum; ne vmquam Israël veri Dei oblitus, Dei oblitus, alienos adoraret. Non minùs diligens in mundanâ domo, quam ipse homini ædificauit, vbique monitoria sui insculpsit, in postibus, in ianuis, in pauimento terræ tot naturis, in laquearis cælorum tot lucibus. Omnia bona rerum phylacteria tua sunt, vt Deum ames, & nihil aliud adores: vt quid, velut Pharisæi, admonitionem contemnens, dilatas illa, & magnificas fimbrias, plura possidens, aut cupiens, aut magna reputans?

Intercipis consilia Dei, id ipsum adorans; quo prouidit, vt nihil aliud adorares, quàm illum. Age, intercipe cupiditatem tuam, idipsum quod appetit præuertens, obiectâ diuinâ bonitate; vt ex appetitu rerum, nullam rem appetat, nisi Deum. Occurrit aliquid amœnum, aliquid iucundum? statim validum clypeum oppone Deum. Quale hoc in sponso meo erit? nolo occupari in hac micâ venustatis, in hoc atomo dulcoris; sed totam amœnitatem hauriam in Deo, totum saporem glutiam: nolo vt Lazarus saturari micis, Si potuit delectare paruula litura, exemplárne limpidissimum minus poterit? Tauri diuertuntur & illuduntur obiecto pallio, aut aliâ re quam sine hominis periculo impetant: tu obiice grassanti cupiditati Deum, vt à rebus creatis diuertas illam, in quem cum fructu ruat. Hoc pacto, ô imbellis spiritus salubriter & iustissimè

iustissimè præuaricaberis appetitus tui veneno, vt ipsa cupiditas rerum, per quam Dei solemus obliuisci, fiat tibi memoriale diuini amoris, & stimulus charitatis. Ipsa cupiditas, quâ auarus nummum argenti concupiscit, si offeratur aureus, magis cupiet; qua in aureo valor argenti continetur, & excedit ur: sic tibi concupiscenti diuitias ac voluptates obiice Deum, in quo valor illarum omnium continetur, & exundant omnes: ita incredibilem fructum experieris. Continuò præsens Deus obtendetur tibi; & acues amorem eius, vt sine magno impedimento verseris inter humana & necessaria negotia, donec maiores sponsi tui amplexus gustes, eleuato & robusto spiritu, cùm iam non inquietabune te creaturæ; sed offendent adeò, vt ipsum cælum visibile tibi sordescat præ Deo meo & IESV meo. Ei qui videt solem, non apparent stellarum luces: collatæ ad Creatorem, insulsæ & fœdæ fiunt creaturæ. Sidera quia accipiunt lumen à sole, tamquam nihilum sunt ante solem, quia non videntur: sic omnia quæ sunt, quia accipiunt essentiam à te, ô Deus amator hominum, sunt tamquam nihilum ante te, ante tuam superessentialem essentiam & bonitatem.

Sed adhuc est fructus creaturarum eas fastidienti. Audis alium amare aut desiderare illas? erubesce, & luge hominem socium naturæ tuæ, oblitum Dei; atque attolle te, & restaurare satage opprobrium communis naturæ amando pro vtroque Creatorem. Omnium amorum, quibus mundus amat bona caduca, reum te puta, & satisfac diligendo æternum. Omnium inclinationum, quibus res ad centra sua proruunt, debitorem te æstima; nec differas solocte, celeriùs mentem & amorem eleuando ad cælum, quàm saxum dimittetetur à cælo. Omnia creata propensionibus suis vestigium bonitatis Dei amant, quærendo bonè esse: pudeat te, & plores veram ipsam bonitatem propensiùs non amare, cùm fortior sit gratia quàm natura. O quale illud erit, cuius vmbram tot conatibus amant creaturæ; ad quod aspirat & concertat totalis omnium amor! Tu omnes dispersiones inclinationum, omnes errores cupiditatum in te congregare cura, vt in Deum contendas, & emendes obliuionem hominum.

CAPVT VIII.

Affectus veri pœnitentis.

TRansfer, transfer à me peccata mea, ô Pater amantissime, qui in cælis es. Sic te inuocare audeo, consensu & doctrinâ amantissimi Filij tui IESV, vt te distinguam ab eo Patre, quem in inferis elegi sceleribus meis, quibus malui esse filius diaboli, & fui diu. Facio tibi palàm peccata mea immania & innumera: quæ si possem, illa potiùs occultatem & obliteratem sanguine cordis mei, ne vultus tuus læderetur horrendis spectaculis. Sed quis nec omnium hominum nec animalium sanguis vnum solum occultare & delere potest, ostendo tibi, vt vnâ guttâ sanguinis dilecti Filij tui IESV penitus aboleas. Ostendo tibi quæ peccauerim in te: nam non minuit malitia mea bonitatem tuam. Post malignitatem meam, & innumera scelera manes, ô Pater, bonus. Si ergo malus & pessimus ego perhorresco, & nollem videre crimina mea; tu bonus & optimus quomodo poteris ferre talia spectra, quin aboleas & destruas? Plùs tu bonus odisti peccata mea, quàm ego pessimus nunc odi, & anteà amaui. Tentaui flumine lacrymarum abluere illa; sed non nisi cruor amati mei IESV lixiuium peccatorum est. In inferno nequitiæ meæ sum; non guttam aquæ, vt ille diues à patre Abraham, sed guttam sanguinis Christi postulo à Patre misericordiarum ego diues & locupletissimus omni iniquitate. Hac meâ petitione nolo fraudare iustitiam tuam, sed solùm nolo offendere bonitatem tuam. Vt abluas culpas magis precor, quàm quòd remittas pœnas.

O Pater cælestis, periode exosculor & amo iustitiam tuam erga me, sicut misericordiam tuam: non tam precor indulgentiam pœnæ, quàm culpæ veniam. Opto sommoperè, & ex toto corde, omnium creaturarum desideria in vnum cogere; & vellem omnia simul desiderare, vt vindicet iustitia tua peccata mea. Omnium dæmonum & hominum pœnas infernales in me vnum susciperem libentiùs, nec terrerent illæ, vt non terreret me facies tua. Maius malum est peccatum meum, quàm illæ: imò non est comparatio; quia solum peccatum meum malum est, illæ bonæ sunt, quia tu infligis. Atque si haberem illas, non me facerent ex eo magis malum, temperatâ & immixtâ malitiâ meâ cum bono illarum, nec haberem malitiam meram à me, sed cum aliquo bono à te ex iustitiâ tuâ.

Sed, ô Pater misericors, vereor, ne dùm cupio humiliter detestari peccatum, denuò superbè peccem: optarem descendere in infernum, si fieri posset vt simul gratiam tuam obtinerem. Quomodo ergo plenus peccatis audeo optare, quod Sancti mi amici optauerunt? Quomodo ego solum infernum desiderabo, qui solus peccator peccatorum sum. Quis locus inferni mihi erit? an in profundissimo ad pedes Luciferi? Si hanc iam optauit sedem aliquis amicus tuus, quomodo sufim ego? Locus est ille concupitus à Sanctis tuis, & gradus ad cælum alicui fuit. Seruus tuus ex Dominicanâ familia frater Vrigman cùm nullum sibi locum congruum reperire putaret, nisi in profundissimo inferni sub ipso Lucifero, audiuit vocem è supremo cælo delapsam, inuitantem, Citò huc ascende, ad thronum altissimum, in cor Dei Patris: quomodo ego illum locum audeo appetere? Quid ergo? erit alius locus infra omnes mihi peccatori super omnes? an ad pedes Iudæ? Sed hunc locum sibi arrogauit iam alius seruus tuus, meus Pater beatus Franciscus Borgia, qui & decessit illo loco, cùm attendisset à Domino meo IESV humillimo occupatum aliquando. Qui locus mihi restat? an sub pedes eius qui alapam IESV dedit, cùm sæpiùs ego colaphum impegerim? an sub pedes Caiphæ, cùm quotidie damnauerim ego Christum, eiusque doctrinam? an ad ianuam inferi, vt omnes introëuntes me pessumdent? an expectabo præcipitium Antichristi in barathrum infernale, vt subter eius pedes patiar? O benignissime Domine, peior

peior & pessimus omnium peccatorum sum ego: non mihi locus est in inferno, quia indignus omni loco sum. Indignum me accuso etiam societate dæmonum, vt mihi soli infernus vilior & atrocior præparandus esset. Ego sum opprobrium naturæ, pudor generis humani. Si in te Pater verecundia cadere posset, nullius rei te puderet, nisi quòd tam horrificum & abominabile monstrum conserues in mundo, vt meæ culpæ me fecerunt.

Quin & ipsis dæmonibus dedecori sum, & à suâ societate infernali meritò me repellerent. Nónne peior sum dæmonibus? in naturâ apertum est: in moribus etiam fateor: nam video plura in me propter quæ id concedam. Siquidem damnatio dæmonum vnicum peccatum cogitationis fuit: mea verò sunt infinita peccatorum grauissimorum opera. Quæ distantia erit à malitiâ illorum ad meam? quæ est ab vnitate ad numerum innumerum. Sed monentur conditiones adhuc: maiorem nequitiam meam agnosco, & si dæmonea propter innumera peccata damnati fuissent, & ego vnum solum haberem: nam dæmones non peccarunt contra Deum, qui propter ipsos Angelus factus fuit; non experti erant tantam bonitatem Dei: non peccarunt contra Deum, qui pro ipsis crucifixus fuit: non peccarunt contra Deum, qui se ipsis dedit in cibum: non peccarunt contra Deum, qui tam sublime sacerdotium illis reliquit: non peccarunt contra Deum, qui exemplo suo eis dedit documenta benè viuendi, qui per triginta & tres annos continuis laboribus eos docuit. At ego peccaui (proh anima mea, quomodo non liquefis, cùm tale cogitas?) contra Deum, toties optimum mihi, qui pro me mortuus est, qui mea peccata in cruce lacrymatus est cum clamore valido, & in horro guttis sanguinis luxerunt singuli artus eius meas singulas culpas. Ego indignior sum Lucifero, indignior dæmonibus, indignior Iudâ, qui nondum viderat IESVM pro se mortuum; indignior Antichristo, qui non toties experietur tantam misericordiam Dei, vt ego: meritò igitur dedignari possuns mei contubernium; neque infernus dignus me est, nec tantam iniquitatem meam capere volet.

Plus quàm infernum hunc mereor: mereor esse extra omnem naturam, ne inhonorem illam, qui dedecoraui decus suum: occidi, quoad in me fuit, patrem eius: abstuli coronam creaturarum de capite suo: contemnendo auctorem, singulas creaturas inhonoraui: ideò deberem esse scopus odij omnium, & gaudere meâ annihilatione possent. Fortasse hoc peterem, si simul fieri potuisset quòd ego dedecus naturæ, iniuria gratiæ, irrisio Diuinæ voluntatis non fuissem. tamen, quia mereor torqueri, quem locum inueniam?

Tu, ô Potentia infinita, ô Sapientia incomprehensibilis, ô Iustitia immensa, quærere poses quid de me agas. Interim dum locus inuenitur, & præparatur, expecto non sub satanâ, non ad pedes Iudæ, nec interim occupabo locum Antichristi; quibus locis adhuc me indignum fateor: sed ad pedes Filij Dei, & Matris eius stantis & lacrymantis ad pedem crucis mei IESV; qui maiorem patientiam habent, & tolerabunt me, quem non tolerarent satanas, nec Iudas, nec concilium damnatorum. Parcas quæso, si abutar patientiâ Filij tui, & Virginis eius Matris. Ad pedes IESV & MARIÆ iaceam: noscunt iam hæ plantæ calcare venenata. Ego sum chimæra illa virulenta & ferina, & quadriformis deformitas, & monstrum multiplex; oculos basilisci habens, caput aspidis, vnguea leonis, & immanitatem draconis. Sed ô Pater misericordiæ, quia super me aspidem & basiliscum non potest modò ambulare IESVS meus, nec conculcare hunc leonem & draconem; fixos suos pedes mea peccata tenent; conterat interim malitiam meam planta beatissimæ MARIÆ meæ matris, conterat misericordi intercessione suâ huius serpentis caput. Ego sum causa doloris eius, & reus suarum lacrymarum: de me conqueri iure potest, & in me sæuire. Assueti etiam sunt monstra peccatorum tolerare & tollere pedes purissimi IESV. Non quæro illos inter epulas & delicias, vt Magdalena; sed inter clauos, cruces, dolores; & quia rigare illos lacrymis nequeo, cupio illorum cruore ablui. Non terreriam capillis illos pedes quos video, ac fugiat Dominus meus horrorem & fœtorem mei peccati: implexos ferro acutissimo video; officium meum fuit hoc. At si gratum fuit his pedibus beneficium à Magdalena factum, etiam iucundum fuit tormentum quod ex meis peccatis occasionem habuit. Ego, Domine confixi illos: plus mea valuit in hoc malitia, quàm bonitas omnium creaturarum. Angeli dolent ac stupent; creaturæ tremunt ac conqueruntur: repugnat omnis lex, reclamat omne ius: solùm peccata mea mortem Vnigeniti Filij tui postularunt & patrarunt. Palàm hoc obtestur, si fortè hoc modo includar in oratione IESV. Ipse ipse orauit pro crucifigentibus se. Ecce adsum, ego sui crucifixor, & carnifex præcipuus: ego carnificum manus armaui, & imposui malleum in dextera, & clauum in sinistra. Ego primus impuli manum, vt transfoderentur tenerrimi pedes. O quantum maius peccatum meum quàm carnificum; qui Pi[illegible] itentiam, & Iudæorum voluntatem imp[illegible] Illi crucifixerunt iussi, quem pu[illegible] em, & malefactorem, & toto vultu [illegible] cala-mitosa illa nocte. Ego cruc[illegible] nub iam gloriosum, qui pro me ta[illegible] xus erat. Quia Iudæorum videns Christum, vt vidit sanctus Stephanus ad dexteram Dei, anderet tollere illam vocem, Crucifige, crucifige; ac ego ausus sum non dicere modò, sed plus quàm facere. Ego purgo, & excuso carnifices Christi: illi in die extremo c[illegible] fundentur videntes gloriosum quem confi[illegible] runt; ego videns gloriosum crucifixum pro me, non confusus sum, sed iterùm crucifixi; q[illegible] m ergo excusationem ego habebo?

O Pater, [illegible] huius memini, considerans tuam in[illegible] misericordiam, qua tantam meam ingratitudinem sustinuisti, non possum non optare mihi tuam iustitiam, neque recusare inferni pœnas meæ iniquitati debitas, dum tamen culpa deleta esset. Eritne infirmior diuinus amor, quàm humanus? debilior charitas, quàm concupiscentia? leuior amor tui, quàm amor mei? Si amor mei contemnere Deum potuit: amor Dei cur non poterit me

penitus contemnere & humiliare vsque ad inferos? iterùm, iterùm exosculor iustitiam tuam: puni & vlciscere in me tuas offensiones: nam qui temerè omnia attributa, vt destruerem quantum in me est per peccatum; nunc talem remissionem & pœnitentiam vellem, vt restituantur omnia, & integra maneant. Manebunt, Domine, si per misericordiam tuam mihi tuam gratiam dederis, & per iustitiam pœnam meam. Serui tui Moyses & Paulus, anathema pro fratribus suis voluerunt esse: ego pro Deo meo, pro iustitiâ Dei mei, anathema & maledictum volo esse, vt Christus Iesus fuit pro me. Coriatius ille Alexandrinus optabat reliquis paradisum, se solum dicens inferni cruciatus ingressurum; & Magni Antonij superauit perfectionem. Sancta Christiana, potiùs quàm cælum, elegit maximos cruciatus pro animabus. Ego, vt salua sit iustitia Dei quam violaui, cruciatus inferni non debeo reiicere. O si imitarer IESVM, qui cùm inseparabilis à Patre sit, descendit ad miseriam nostram, vt maledictum esset: ego quoque vellem inseparabilis charitati tuæ fieri maledictum, fieri anathema vsque ad infernum; etiam ibi amplexarer IESVM meum. Duo sunt mihi brachia: vnum est humilitatis, quod illi supponerem, & sacratissimæ suæ humanitati vniret; alterum dexterum est amoris, per quod Diuinitatem circumplecterer. Eia Pater, ad pedes IESV, per ipsum IESVM, precor deleas fœditatem mei peccati: per illum ipsum à te imperrabo vt ignoscas, per quem tu non impetrasti vt non te offenderem. Maior est tua bonitas, quàm mea malitia: valet tamen potiùs crucifixus Christus flectere & inclinare bonitatem tuam; & non præualuit apud me flectere & declinare malitiam meam.

CAPVT IX.

De ardenti desiderio seruientium Deo.

NOn est iustum desideres exiguè ô pusillanimis spiritus quod summum bonum est. Gratia & natura sorores sunt: eundem auctorem & patrem Deum habent. Si desiderare non discis à IESV tuo, qui desiderio desiderauit pati pro te, vt te pudeat non desiderare ardentissimè gaudere cum illo; disce à rebus naturalibus, quomodo concupiscas cælestia. Natura nullum concedit alicui rei bonum, nisi eius præcesserit magnus appetitus: ita nisi ardens desiderium ex gratiâ etiam præcedat, non consequêris donum magnæ virtutis. Res naturales plus optant, quàm consequuntur: ignis cùm ascendit sursum, nil magis appetit quàm contingere cælum: & tamen illuc non peruenit: sed cupiditas illa nimia opus fuit, vt in locum peruenitet sublimem. Saxum cùm decidit, desiderat descendere vsque ad cor terræ; & tamen permanet in eius superficie. Quam ardentissimam affectionem ingessit etiam brutis erga fœtus: vacca, absente vitulo, mugit & clamat; & illuc, vbi putat esse, regreditur vt primùm potest. Animalia, quæ timida aut imbecillia sunt, amor prolis armat, irritat & ferocia reddit: hoc vehemens desiderium necessarium fuit ad vincendam difficultatem procurandæ sobolis. Res summè difficilis est, perfecta virtus & vnio cum Deo: quomodo difficultatem poteris vincere, nisi summè desideres? Appetitus naturalis est dispositio ad perfectionem naturalem: sic cupiditas magna & supernaturalis præparat ad perfectionem supernaturalem, & ad suscipienda plura dona Dei, & maiorem gratiam. Auaris & mercatoribus, qui plurimùm auidi sunt, comparauit Christus eos qui quærunt Regnum Dei; ac beatos prædicauit, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, duos ardentissimos appetitus vni rei copulans. Nullus est modus in desiderio placendi Deo; nullum est medium nec modus, nisi semper absque modo & interruptione, & infatigabiliter optare & amplecti crucem, & numquam esse saturum patiendi. Sic intento & omnimodo animo debes seruire Deo: nam aliqui non rectè seruies: tota enim illa voluntas requiritur, vt non deficias præ difficultatibus, nec omnes adhuc vires possibiles possent satisfacere particulæ diuinæ infinitatis.

Deus infinitus est: vide tu pusillanimis, quomodo audes limitare desideria tua. Hæc bona caduca desiderantur centies & millies, plusquam petunt & merentur desiderari, & tamen non obtinentur. Deus immensus & infinitus, cùm deberet desiderari plusquàm infinitè? quomodo tam languidè & remissè ad illum aspiras, & sine æstu desideriorum indignè vis possidere? Excita te, & pudeat non desiderasse illum, plus quàm alius homo desiderauit bonum creatum; imò plusquàm alia creatura desiderauit Deum ipsum. Vehementissimum desiderium, clauis aurea est Regni cælorum, & totius profectus. Sicut enim sine desiderio nihil fit; ita sine ardentissimo desiderio difficillimum omnium perfici, & obtineri nequit. Gaudia terrena vt obtineantur, requirunt pro pretio sui moltò maiora desideria, quàm valeant, vt possint comprehendi & haberi vincendo difficultatea consecutionis: quantus pudor est ad gaudium æternum infinitatis diuinæ intendere tantò minori affectu, quàm illud valet, & petit, & tu potes?

Da mihi, Domine, qui coarctabaris vsquequò in tuo cruore fuso baptizareris, præ magnitudine desiderij patiendi pro me, vt te desiderem. Quid mihi debet esse in cælo & in terrâ nisi tu Deus, & amator mei; & post te, nisi solùm pati pro te, & tecum? Ardentissima pœnitentia, & debitus bonitati infinitæ amor est, cùm pro leuissimo peccato veniali vellem pati, quantum in me est, per infinitos annos inferni supplicia, etiamne aliqua creatura illud committeret: quantum, Domine, deberem desiderate pro meo profectò, & ne committerem ego illud? & tam parum nihilominùs sollicitor pro gloriâ tuâ. Nihil aliud deberem facere, nisi votis, precibus, suspiriis, lacrymis, ad hoc anhelare; & cùm te nihil magni efficere possim, comparatione magnitudinis tuæ, desiderijs curare excedere imbecillitatem meam, & supplere paupertatem propriam.

CAPVT

CAPVT X.

De contemptu & recessu mundi.

NOn solùm tristitia mundi, sed & gaudia luctuosum & noxium finem habent: at in virtutis viâ non solùm lætitia, sed mœror ipse & tristitia gaudium summum continent, & obtinent. Quid tristaris & tepescis in viâ spiritus? Cum magno tuo periculo diligis, si quidquam mundi amas: imò tua optas pericula, vbi adhuc ipsa bona quæ pretiat, sunt mala, & corrupta, & te corrumpentia. Si modicum fermenti totam massam corrumpit: quid illi sanum & azymum erit, qui mundo miscetur, vbi tota massa corrupta, & fermentum est; vbi solùm boni putantur qui sunt mali, & mali sunt plurimi? Qui semel mortuus est mundo, caueat ne postcà moriatur Deo, rediuiuus mundo; & aliquid terrenum exoptet, licet non possideat nec fruatur. Plus nocere solet amor temporalis rei, quàm possessio & vsus: non res, sed affectio nocet nobis, quæ vehementior est cæteris. Ne sis, iuxta sanctum Iudam, arbor bis mortua & infructuosa. Mundo moritur, qui è mundo egreditur: Deo moritur, qui ad mundum regreditur. Hic postquam amisit fructum & commodum mundanæ vitæ, tursus amisit fructum spiritualis; ideò omnino inutilis, & sibi sine fructu vllo. Eum qui mortuus est, mundus non patietur. Pelagus est mundana vita: mortuos mare non sustinet, sed intra triduum eiicit.

Caue ne fallaris, si nunc cùm non tractas mundum, putas esse bonum: memento fuisse malum, cùm illum tractabas, & non à longè noueras; proptereà illum fugisse. Crede magis experientiæ tuæ certæ, quàm opinioni fallaci: crede magis tibi testi oculato, quàm absenti. Scito non esse mutatum, postquam inde discessisti; nec meliorem tempore factum, nec securiorem de die in diem fieri, sed peruersiorem in dies. Quotidie labimt: ætate plùs delirat; maiorem error auctoritatem senectute obtinet: potioris vetustate malitiæ vinum propinat: annis magis præscribunt vitia; excitantur quotidie noua. Quia erat malus mundus, tolerare non potuisti: nunc cùm deterior est, cur vis amplecti? Ipsis mundanis, qui illum constanter & fideliter amarunt, intolerabilis est & infidus, & de illo queruntur: qualis erit tibi, qui ab eo, & à Deo defecisti, vtrique infidus. Quare vt fugitiuum mundus te flagellabit, & Deus vt perfidum non te defendet. Maior ratio te constringit modò ne regrediaris ad desideria mundi, quàm fuit egrediendi: at saltem eædem sunt causæ, quæ fuerunt recedendi ab illo. Deceptus sibi est & cæcus, tibi fallax, vilis in se; despiciendus, tametsi alicuius pretij fuisset, quia maxima bona impedit, & cruciat amatores suos; vndique periculis refertus, non solùm ipsarum rerum temporalium, sed, quod plus est, æternorum bonorum. Totus est mendacium: nam præter malitiam & inclinationem ad fallendum, ipse in se est deceptus; vt etiam cùm non velint homines mundani fallere, te fallent. Ipsa sapientia mundi, stultitia est. Quomodo in illo videbitur veritas, vbi etiam ipsum lumen sunt tenebræ? Quales erunt tenebræ? totus apparatus mundi, & fundamenta eius, sunt instrumenta cæcitatis, & obtundunt aciem iudicij; superbia, gula, libido, inuidia, ambitio, iracundia: quibus accedit perfidia; vt ipsum cui magis fauet, velut Iudas Christum, osculo suo tradat perditioni, & potestati tenebrarum.

Fallax mundus est: suam gloriam, quæ nihil est, summo pretio vendit. Parum esset, si nihil solùm esset, nisi ignominia esset: gloriantur homines, quorum oporteret puduisse: diuitias cuique mentitur permansuras contra fidem experientiæ, cùm per tot manus transierint, vt ad eas venirent, quibus nunc possidentur. Bona simulat, quorum singula non minùs sunt quàm trina tormenta: adeò superant in mundo mala & angores, vt sesquiduplo sint cruciatus & tormenta affligendi plura, quàm res sint in illo, & quæ bona putat. Vnaquæque res antequam habeatur, vt obtineatur, angit sollicitudine & labore; postquam obtenta est, timore & curis ne amittatur; at iam amissa, dolore & carentiâ eius. O veritas cælestis, quid magni agam, si non desiderem hoc mendaciorum & angorum chaos? Si relinquam pro te rem tam vilem; quæ propter se aut propter me relinquenda esset? Ethnici plures Philosophi reliquerunt mundum propter pacem suam: cur non relinquet fidelis propter gloriam suam, & tuam? Illi relinquerunt mundum, quia in se contemptibilis: cur Christianus non contemnet, quia tu inæstimabilis, & gloria, quam sperat, sine pretio sit? Et si bonus esset mundus, stultum esset si præponeretur illi rei, in qua est omne bonum.

CAPVT XI.

De modo acquirendæ pacis.

NOn potes benè viuere, nisi continuò moriaris, & vincas naturam tuam: non poteris habere pacem, nisi te oppugnes: hæc via lætissimæ libertatis. Cura alterius voluntatem facere libentiùs quàm tuam, & numquam infensus eris: ama potiùs minus habere quàm plus, & de nemine queraris: elige semper inferiorem locum, & subiici vniuersis, & vix tristis eris: exopta pati, & ferre aliquid pro IESV, & neminem inuenies grauem: in omnis Deum quære, vt in te eius voluntas fiat, & nunquam turbaberis. Si alterius hominis voluntatem debes potiùs facere, quàm tuam; cur non diuinam voluntatem facies, & gaudebis, si in te impleatur? Obserua hæc in corde tuo, vt perpetua pace fruaris. Non potest obtineri vera tranquillitas, nisi per contemptionem mundi, & victoriam nostri. Duplici modo hoc fieri potest, si vim tibi inferas contra id quod tibi videtur in mundo aut in natura bonum & delectabile; aut si cognoscas non esse bonum, & iudices omnes res in veritate: hæc via suauior est, & permanentior, quamuis contradictio

traditionem: cui appetitus debes semper eum magno feruore adiungere. Qui tamen in fide & spiritu sibi persuadet rerum veritatem & vanitatem; facillimè se vincet, & contemnet mundum.

Nihil magis oportet ad profectum, quàm rectum iudicium de rebus ferre, & sensum habere iuxta doctrinam IESV. Quid audis de ore sanctissimo ipsius veritatis? Beati pauperes spiritu, beati qui lugent; beati qui persecutionem patiuntur. Cur ea, quæ Veritas Dei censuit beatitudines, tu censebis grauia & molesta? quomodo non deciperis, si ea putes mala, quæ de fide constat esse bona, & facere beatos? Credimus mysterium sanctissimæ Trinitatis, quia Christus illud reuelauit nobis. Idem IESVS etiam reuelauit non esse mala, sed bona, quæ mundus fugit, paupertatem, dolores, iniurias: neque minùs debet credere, ista esse bona patientibus, quàm Deum esse Trinum & Vnum, qui cognoscit sic docuisse Christum. Æstimemus ergo veritatem, & contraria mundo iudicia habeamus. O Veritas æterna, da mihi, vt omnia temporalia iudicem mendacia; & quæ multùm nocent, ne iudicem magna bona, iuxta doctrinam tuam! Da mihi, ne deceptus viuam, ea magni faciendo, quæ odisse debebam. Si de fide est, paupertatem, humiliationem, afflictionem, esse non solùm bona, sed beatitudines: quomodo non eligo habere minus quàm plus, despici quàm laudari, affligi quàm delectari?

QUI in fide & veritate ambulat, æstimans ea bona quæ Christus iudicauit, tantoperè debet abesse à tristitiâ propter inopiam suam & molestiam, vt summis has votis deberet desiderare, & lætari in illis, atque omnino & non ex parte abhorrere ab omnibus quæ mundus amat & complectitur; & admittere, & concupiscere ex toto corde suo, & ex totâ animâ suâ, & ex omnibus viribus suis, & ex omni mente suâ, quidquid IESVS amauit & amplexus est. Quemamodum mundani, qui ea quæ mundi sunt, sequuntur, diligunt & quærunt magnâ cum diligentiâ honores, famam, magni nominis æstimationem in terrâ, sicut mundus eos docet, & fallit: sic qui procedunt in spiritu & veritate, & serìò Christum Dominum sequuntur, amant, & ardentissimè exoptant, quæ his omnino contraria sunt; induti nimirum eâdem veste, ac insignibus contemptibilibus, quibus Dominus gloriæ indutus est. Adeò vt, si sine offensione vllâ diuinæ Maiestatis, & absque proximi peccato foret, vellent contumelias, falsa testimonia, iniurias pati, ac stulti haberi & existimari (nullâ tamen ad id per eos datâ occasione) eò quòd exoptant assimilari ac imitari aliquo modo Filium Dei. Ad hoc maius & impensius studium tuum sit, quærere maiorem tui abnegationem, & continuam in rebus omnibus, quoad poteris, mortificationem. Cur vis deceptus viuere, non æstimando quæ æstimauit Deus, & ita honorauit, vt Filio dilectissimo & vnigenito dederit?

Profectò quamuis bona non essent, hoc solo titulo quòd IESVS ea elegerit sibi, honoratissima manebant, & digna vt toto corde concupiscerentur à nobis: & hoc solo quòd mundana bona reiecit, infamia & vilia sunt, omnia quæ homines magnifaciunt, & digna vt plus quàm mortem horribilia formidemus. IESV victus amore nostri elegit quæ mundus odit: cur nos pro amore IESV non admittemus illa? Quid dico, pro amore IESV? pro amore nostro id deberemus facere. Qui amant animam & vitam suam, amet mori in vitâ. Cur; si amas vitam, non amabis potiùs æternam & beatam, quàm istam miseram & momentaneam? Quicumque amat sibi aliquid, illud vult quod præstantius est: quare qui amat vitam, debet amare non temporalem, sed æternam: qui amat bona, non debet amare mundana, sed cælestia: ideò per ipsum rerum amorem cogi debemus, vt omnia mundi bona contemnamus: nemo est qui amet aliquod bonum, qui non malit illud perpetuum. Absurdum est & contrarium, quod experimur: nam per ipsum rerum, & vitæ amorem, iacturam magnam facimus eiusdem quod optamus. Dic mihi, ô miser mundi amator, qui æternæ vitæ obliuisceris, verùm ista temporaria contemnas, an diligas? Si contemnis, ideò debes facere vt meliora appetas: si diligis, tantò magis diligenda sunt maiora. Quomodolibet conuincimur amare æterna: quæ tantò maiora consequemur, quantò magis hic denudamur, vilipendimur, & affligimur pro Deo. Non tamen sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam: nam quod momentaneum est & leue, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Commeatus æternitatis facillimè præparari potest, & diligentissimè curari debet. Quicumque locum aut agrum, in quo diutiùs cōmoraturū se putat, locupletissimè præparat; & vbi paruo futurus est tempore, parum & contemptim curat: restat nobis æternitas in aliâ vitâ; præparanda merita sunt, ne peruersâ prouisione impendamus breui tempori curam maximam, & maximo tempori curam breuem.

Verùm non solùm pro vita æterna, sed pro temporali debemus temporalia odisse: inquietant nos, & angunt mille curis, vt consequamur; mille timoribus, ne omittamus: ægrè ferimus quamlibet iacturam; quæ cùm frequentissimè accidat, in continuis mœroribus, iracundiis, & infinitis perturbationibus voluimur. Solùm qui contraria mundo voluerit, sine contrarietate & cum pace sanctâ viuet. Vnde igitur merentur nomen bonorum ista, quæ nos affligunt, & nocent? Opposita potiùs sunt iudicanda bona: quæ citiùs bonos nos faciunt commemoratione conditionis nostræ, recordatione Dei, occasione merendi, & imitatione vnigeniti Filij Dei. Verissimè dilectot hominum IESVS ea dixit, non tantùm bona, sed beatitudines. Philosophi quoque Gentium præstantissimi non indicarunt bona quæ mundus magnifaciebat, sed contraria. Aliqui oderunt & recusarunt omnia bona temporalia, vt saltem in hac vitâ temporalem beatitudinem consequerentur, sepositis curis & timoribus, & omni animi perturbatione. Pudor noster est, quòd sine exemplo Filij Dei illa præstiterint Ethnici, & sine spe æternorum bonorum, & cùm mundus adolescentior & speciosior erat, & locupletior bonis suis, licet fucatis. Nos autem habemus gloriam imitandi IESVM, & merce

& mercedem in cælo: mundus præterea nunc deterior & deformior est, qui non solummodò caret solidis bonis, sed etiam caducis: vix iam habet vt fallat: splendor eius fucatus iam deest; vt nos decipere non possit, nisi nosmetipsi decipiamus.

CAPVT XII.

De excellentiâ eius qui est in gratiâ.

QVid de mundo quæris, si es supra mundum? quid de terrâ amas, si amaris à Deo? Quomodo in naturâ hæret, qui ascendit ad gratiam? O bonum numquam intellectum, & passim neglectum! maxima & pretiosa nobis promissa donauit Deus, vt per hæc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Quid quærit præter Deum, qui inuenit gratiam Dei, quæ hominem attollit super omnem naturam, etiam altissimorum Thronorum, Cherubim & Seraphim, si horum substantia per se, licet eminentissima super omnem aliam creatam, spectetur; & Deum facit patrem nostrum, amicum & socium inseparabilem. Præcedere alium loco aut gradu aliquo inter homines magni fit: quale erit omnes naturæ gradus excedere? Quamuis mundus pretiosissimus esset, & res humanæ æstimabiles, deberent contemni ab eo qui est in gratiâ. Dæmon superbissimus est; non tamen æstimat opinionem hominum, nec amittere aliquid putat, licet maledicatur: non captat applausus humanos, non æstimat res materiales, dedignatur gustus hominum, ridet res nostras, hoc solùm quòd altioris sit naturæ: quomodo qui euectus est ad consortium naturæ Dei, qui in supremo rerum gradu positus est, sollicitatur pro rebus vilibus? Planè si homo intelligeret celsitudinem, ad quam peruenit, postquam benè confessus est, & accepit gratiam; non erat necesse aliud, vt vniuersa penitus despiceret & rideret: neque vt ad contemptum mundi induceretur, opus erat virtute magnâ; sed vel vitio id faceret, nisi impossibile esset, quòd gratia esset causa culpæ. Mali spiritus sine vllâ virtute non magnifaciunt has res materiales, quia ipsi sunt in superiore naturâ: quid debet facere cum virtute, qui statuitur super omnem naturam? Rex supremus purpurâ indutus, non magni faceret ligonem neque falcem; quam è viâ, si inuenisset ante pedes, non tolleret, quia excellentioris dignitatis est quàm rusticus: cur homo, si semel ad gratiam Dei venit, deiicitur pro rebus terrenis, cùm eius dignitas supra cælos sit?

O quanta excellentia gratiæ! latet sæpè in vestitu humili, in corpore debili, languente, & horrido interdum. Vide quantum distat natura altissima Seraphim à naturâ fœdissimâ vermiculi; plus excedit vile mancipium, & fœdus leprosus, si in gratiâ sit, naturam sublimioris Angeli. Si Deus crearet aliquam naturam selectam, quâ reliquæ omnes inferiores essent, plantæ, animalia, homines, & Angeli; vt eam agnoscerent mentes illæ sublimes mundi, Principatus, Dominationes, Seraphim, suâ naturâ superiorem, veluti pecora campi agnoscunt Adam; quàm sublimis putaretur? An decorum esset, si inter bruta se misceret, & animalium mores imitaretur? O homo, ad altiorem statum eleuaris dum gratiam recipis, superas omnem naturam, non solùm creatam, sed quæ creari potest. Quantum mirareris, si vermiculum, quem videas in cane mortuo, vidisses factum supremum spiritum, & æqualis naturæ cum Seraphim: cur non miraris euectionem tuam maiorem à peccato ad diuinum statum? Anne vermiculus factus spiritus, appeteret cadauera fœtida? cur tu amas caduca, mirabili modo & priuilegio Deus factus, & filius Excelsi Dei non facti, qui te fecit hominem, & refecit diuinum? Licet non videas dignitatem tuam, debes credere, & certiore quàm oculorum cognitione magnum quid de te æstimare. Si omnis naturarum existentium & possibilium perfectio, excellentia, pulchritudo, in vnâ naturâ conglomeraretur, nihil esset hæc præstantia præ minima particula gratiæ, præbentis animæ excellentiam super omnem excellentiam, & pulchritudinem super omnem pulchritudinem naturæ. Nulla est comparatio Dei ad omnem perfectionem naturalem: sic ille qui est in gratia, excedit omne bonum rerum; quia est in diuino gradu.

Finge, cùm nihil eras, & Deus te creare voluit, te interrogasse in quem gradum rerum creari velles, an solum esse elementum purum, an rupem, an metallum, an lignum, an brutum, an hominem, an Angelum, an vnum ex Seraphinis? nónne hoc putares magnum beneficium? ánne eligeres esse insensibilem creaturam, aut potiùs malles adscribi inter intellectuales? an fortè auderes sperare & præsumere censeri in eodem ordine diuino cum Deo superiorem omnibus dictis naturis? ecce quomodo quod nec in mentem tuam auderet venire, Deus tibi concedit. Non te deiecit inter animata, non inter insensibilia, non inter irrationalia; sed sublimauit non solùm ad gradum rationis & immaterialem, sed ad quemdam diuinum. Plus debet Deo vnus solus homo pro minutissimo gradu gratiæ, quàm vniuersæ creaturæ, à Seraphinis vsque ad arenas maris, pro creatione naturarum omnium. Plus debes Deo, quia per gratiam communicauit tibi suam naturam, quàm si sub tuam potestatem omnem creatam naturam subdidisset, omnes Angelos cæli vsque ad pecora campi.

Omnes res per suas classes distributæ sunt: inferiores non attingunt eas quæ superioris sunt ordinis: res inanimatæ non possunt attingere perfectionem viuentium: res viuentes non perueniunt ad sensitiua: res sensu solùm præditæ non possunt percipere intellectualia, nec corporales res spiritualia. Oculus non potest cognoscere Angelum, quia sunt diuersi ordinis: sic natura non potest attingere Deum in se; qui plus excedit omnem creatam substantiam, quàm quod spirituale est omnem sensum. Nemo potest operari diuina, nisi in statu sit diuino: quare vt nosceremus in se & tractaremus Deum, necesse erat eleuari in gradu sublimiori super totam naturam, & constitui in diuina serie; quod facit gratia, efferens hominem extra naturæ claustra, constituens illum in deifico

ſtatu & ordine, conſortem eum faciens diuinæ naturæ, & Deum mirabili modo & priuilegio reddens. Per gratiam enim participat homo Deum ſecundùm gradum ſupremum diuinæ naturæ, in quantum excedit omnem naturam; non ſolùm quatenus eſt exiſtens, viuens, cognoſcens, ſed quatenus Deus eſt, & ſuper omnem exiſtentiam, vitam, ſenſum, & intellectum. Participat diuinam eſſentiam, quatenus ſuper eſſentiam eſt: participat diuinam ſubſtantiam, quatenus ſuperſubſtantialis & ſupereſſentialis eſt: ideò homo in gratiâ eſt ſuper naturam, eſſentiam, ſubſtantiamque omnem. Si inter omnes animas & ſpiritus Angelicos vni ſoli fieret tantus fauor, vt ille vnus in mundo fuiſſet & nunc ſolus eſſet in gratiâ, licet minori quàm nunc habet infans poſt Baptiſmum mortuus; ſtupendum miraculum haberetur, omnis creatura veneraretur illam. O anima quomodo non te putas venerabilem, ſi humiliter ſuſpicaris in gratiâ eſſe? Ne te ſollicites pro rebus te inferioribus; & ſunt omnes te inferiores.

Nihilominus non eſt ſola maior excellentia gratiæ excellere omnem naturam, ſi ſpectemus quod faciat hominem filium Dei charum. O qualem charitatem dediſti, Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus! Accipimus ſpiritum adoptionis filiorum, vt iuſtificati gratiâ Chriſti, coheredes IESV ſimus, & heredes tui. O quis poſſet intelligere quanta dignitas ſit fieri filium Dei! Magni æſtimant homines, eſſe coniunctos & famulos terreni Regis; cur non æſtimamus eſſe filios & heredes Dei? Gloriantur mortales de proſapiâ hominum mortuorum, de genere carnis morituræ, de naturâ ſuâ terrenâ: cur non gloriantur de gratiâ, de naturâ Dei, de filiatione diuinâ? Qui ducit ſanguinem Regium etiam poſt multas generationes, in magno mundi honore habetur: quanti debet fieri cognatum eſſe Deo, & conſortem eiuſdem naturæ.

Plus afficitur pater erga filium, quia particeps ſuæ naturæ eſt, quàm erga illum qui ſimilis coloris eſt, aut eodem modo loquitur, aut eamdem figuram habet: ita Deus dulciùs afficitur erga illum qui habet gratiam, quia particeps ſuæ naturæ eſt, licet minimus & contemptibilis in mundo ſit, quàm erga naturam Angelorum. Maior differentia eſt inter ſubſtantiam Cherubicam per ſe, & eum qui eſt in gratiâ, quàm inter illud quod eſt pictum & viuum: licet omnis creatura participet quodammodò Deum, incomparabilis differentia eſt. Per naturam participat, quemadmodum imago: cùm pictor ſe pingit, participat pictorem in ſimilitudine, colore, lineamentis, & ſuperficietenus, non in gradu vitæ & animæ rationalis. Sunt omnes naturæ rudes adumbrationes alicuius perfectionis diuinæ, ſed ſine parte diuini ſpiritus. Solùm, qui eſt in gratiâ, eſt imago viua Dei cum ſpiritu ſuo, & velut filius & imago ſui Patris per conſortium & communicationem naturæ. Quantum diſtat tabula & lignum, quæ repræſentat aliquem Regem, à dilecto filio ipſius Regis? plus diſtat, qui eſt in gratia, ab excellentiore eſſentia & perfectione naturali ſupremi Archangeli: omnis enim ſubſtantia & natura mortuo modo repræſentat Deum; vt lignum, aut tabula, aut ſaxum aliquem Imperatorem. Inter eos in quibus eſt participatio naturæ, non tam dicitur ſimilitudo, quàm identitas: ideò qui eſt in gratia, dicitur etiam idem cum Deo à ſanctis Patribus: & vt pater & filius in humanis eadem perſona cenſentur. Ipſe Filius naturalis Dei dicit: *Omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint.* Quamvis enim omnis iuſtus, præter Iuſtum Iuſtorum IESVM, ſolùm fiat filius Dei per adoptionem: maior eſt vnio & vnitas inter illum & Deum, quàm inter alios patres & filios naturales. Filij hominum ſolùm habent particulam exiguam materiæ vilis & carnis paternæ: at qui eſt in gradu gratiæ, integrum ſpiritum diuinum in ſe habet, Excellentior filiationis modus eſt filiatio Dei adoptiua, quàm naturalis hominum.

O homo, gaude de tua dignitate, & ne degeneres à conditione diuina: cura honorem Dei: ſollicita cauſam eius, ſi non quia Deus tuus eſt, ſaltem quia Pater tuus, quia omnia ſua erunt tua. Filij, quia ſperant hereditare ſubſtantias patrum, eorum negotia agunt: tu heres Dei es, ne putes te alienum. Licet Deus non creauiſſet nos; ex eo quòd accepit in filios, deberemus cordialem amorem erga illum habere, & omnem curam in rebus diuinis adhibere. O Pater amantiſſime, quomodo non æſtimo eſſe tuæ familiæ, & ſpecialiſſimè mihi prouidere? Feræ pro catulis exponunt ſe periculo vitæ: quid facies tu, qui etiam nos, qui contempſimus Filium tuum naturalem, adeò dilexiſti, vt acciperes in filios? Quantam fiduciam poteſt habere anima in hac filiatione? Licet Deus nihil prouideret, attentiſſimam curam & dulcem ſibi ſollicitudinem haberet erga illum qui eſt in gratia. Quantoperè mater vidua ſollicitat filium vnicum deſideratum? maior & tenerior affectus Dei & attentio eſt in iuſtos.

Accedit quòd per gratiam amici Dei fiamus. Ipſe IESVS dulci ſupra mel voce inquit: *Vos amici mei eſtis.* Per gratiam enim eſt inter hominem & Deum dignitas quædam non diſparis ordinis, in diuinam claſſem eleuando mortalem, vt immortalis Regis ſit amicus. Licet filij Dei non efficeremur; ex hoc ſolùm quòd gratia reddat nos amatos illi, inæſtimabilis excellentiæ eſt. Amicitia præfertur cognationi, & fidelior quàm natura ipſa habetur: conſanguinei ſæpè negliguntur, aut odio habentur; amici ſemper diliguntur: plus faciunt homines pro amicis quàm pro fratribus: qualis erit amicitia diuina? Duo maximi tituli ſunt, cognatio & amor: vterque in gratia inuenitur. Amari à Deo, eſt locuples vena auri cæleſtis, & diuinorum bonorum: amor Dei non ſocors & ignauus eſt, ſed efficaciſſimus & diligens. Amare eſt, velle alicui bonum: in Deo idem eſt velle & facere; quare quem amat, diuitiis cæli implet. Amari à Deo, perpetuum eſt ſtillicidium, imò flumẽ donorũ. Si pro inimicis dedit vitã, quid pro amicis faciet? Nihil in Deo eſt inordinatum: quare ſi pro aduerſariis talia facit, pro dilectis incredibilia aget; maxima attentione & ſumma fidelitate prouidebit illis. Si tantam curam habet inimicorum noſtrorum, vt iubeat diligi; quantam ſollicitudinem habebit ſuorum amicorum? Adeò nos dilexit cùm inimici eramus, vt videretur nos diligere plus quàm ſe: anne cùm nos

amicos

amicos dicit, & habet, diliget minùs quàm intimicos?

Gaudentes habere amicum tantæ fidelitatis, ac Dauidis & Ionathæ: sed tes ridicula est, & tamquam perfidia omnis humana fides, respectu eius quam Deus habet erga te. Respici à Rege terreno, pro fauore habetur: qualis erit, amari à Deo & zelari? Vis noscere, ô anima, amicitiam & fidelitatem Dei? tantoperè amat suos amicos, vt nesciat separari ab illis. Si in cælo solùm esset Deus, statim veniret, & non seiungeret se ab eo qui habet gratiam; sed mansionem apud eum faceret, vt societas nostra sit cum Patre, & cum Filio eius IESV CHRISTO per Spiritum Sanctum, quid diffusus est in cordibus nostris. Cerui, oues, agni & columbæ gregales sunt; iis iunguntur, & amant, in quibus agnoscunt suum genus. Deus socialis est, Filius Dei agnus est, Spiritus diuinus cicur & affabilis est, amat eos qui diuini fiunt, obtinentes consortium suæ naturæ, quasi gregales Do facti. Si sacratissima humanitas Christi adeò fauisset alicui, vt ab eo numquam vellet separari, quid diceremus de tam eximio priuilegio? cur non admitamus quòd diuinitas non discedat, quòd indiuiduus socius iusti Deus sit? Nec tantùm contubernalis illius habitat cum eo, sed in eo; in quo iucundiùs quàm in Sole posuit tabernaculum suum.

Quis pater ita diligit filium, vt nolit separari ab eo, & semper ambulet cum eo? quin potiùs pædagogo committit, vt illi assistat: at Deus Pater & amicus noster nobiscum semper vult incedere. Quæ mater ita diligit filium, vt semper in vlnis ferens amplectatur tenerrimè? Deus hoc facit. Gratia est nodus Dei & hominis, est dulcis amplexus diuini Spiritus & humani. Inter mortales pater potest non esse vbi adest filius: at Deus nescit abesse ab eo, qui est in gratiâ. Licet sit Deus in creatoris essentia sua, præsentia, & potentia; hoc fit quia Deus: aliter esse non potest; non ex dignitate & mentis creaturarum, sed ex immensitate & infinitate Dei. At gratia hanc vim habet, non natura, vt si alioqui Deus absens esset, non fuisset immensus, illum præsentem faceret, & ad hominem existentem in gratia veniret, mansionem apud eum faciens, factus vnus Spiritus cum illo: & licet posset obliuisci rerum, præsentem semper haberet dulci memoria, & prospiceret habenti gratiam: & quamuis posset relinquere creaturas, & non operari, sustentare, & tueri illas, in iusto semper aliquid boni operaretur: sicut enim amor acris est, non vult honum quin efficiat.

Quantus fauor & dignitas est, Deum semper comitem habere? Certè obstupesceremus, si aliqua creatura esset tam amata à Deo, & excellens, vt iuberet omnes spiritus cælestes, millia millium quæ assistunt sibi, comitari illam; vt quocumque abiisset, cum illâ esset tota ista pompa & maiestas: quid erit hoc præ societate & comitatu Dei, nisi solitudo? Quid omnia ante te, Domine, nisi tamquam nihilum? Si illam creaturam mitaremur; quomodo non admiramur animam in gratiâ, cùm Deum pro comitatu habeat, non lateri adhærentem, se in essentiâ suâ velut animantem illam? O fortunatissimam dignitatem hominis, & dignationem Dei, quòd summa illa Maiestas comitetur semper pusillos homines! nam minimè otiosus & inutilis animæ socius Deus erit, vt non prouideat illi. Anne torpens aut cæcus assistet, vt non videat necessitates eius & miserias? Profectò non in vanum Deus se associat iustis. Possunt & se & sua negligere, si solùm curent quæ Dei sunt: Deus satagit illorum. O Pater mi, ô amice, ô sodalis, precor Maiestatem tuam, vt teneritiam, fidelitatem, & affabilitatem erga te habeam: tecum me geram vt filius cum patre, zelans omnia tua, reputans eadem mea; vt filij boni curant res paternum, quia respiciunt vt propria. Precor, vt amicus fidelis sim tibi, in omni euentu honorem tuum quærens, parrea tuas agens, & te amans plùs quàm me. Da, vt bonam societatem tecum conseruem, ne continuis defectibus contristem Spiritum sanctum tuum.

At si gratia omnis in se tanta sit, vt nos cognatos & gratissimos & necessarios Deo, velutque Deos facit, ex eo quòd detur per Christum; felicior, venerabilior, & magis priuilegiata est illa quâ fruuntur homines, quàm ea quâ donati sunt Angeli, & Adam in primo innocentiæ statu. Ij filij quos maioribus dolonbus mater peperit, plus dilecti habentur: quid mirum, cùm gratia nostra tot doloribus stetetit Christo si iucundior sit, & amabilissimè propter eam maioribus priuilegiis faueat Deus, plura auxilia tribuendo, diutiùs nos sustinendo, magno efferendo honore, vt ipsi Angeli venerentur homines, quòd habeant gratiam per Christum, & pertimescant iam naturam nostram conspicere prostratam coram se, quam ante incarnationem contempserant: quia specialis dignitas accedit gratiæ, quam nunc habemus; quia facti sumus membra viua Christi, & computamur idem cum illo. A capite in membra redundat veneratio: quomodo despicient Angeli naturam nostram, quam suspiciunt exaltatam supra suam vsque ad thronum Diuinitatis, & consortium Dei? Quid mirum, non tractent vt inferiores suos, quos Dei Filius primogenitus in multis fratribus æqualitatia nomine super ipsos cælestes spiritus exaltauit, vocans homines fratres suos, pluris nos faciens quàm Angelos? Nullum ex Seraphim & Cherubim ita honorauit, vt fratrem suum vocauerit. Hæc est maxima excellentia gratiæ, vt honorabilior sit, & eleuetur super omnem naturam. Sed per gratiam Christi ipsa etiam natura nostra honorabilior fit, & sublimatur super omnem aliam naturam, quatenus ipse Dominus gloriæ communicat suam gloriam in membra sua coniuncta & viua cognatorum suorum: Fundata prætereà nostra gratia in Iesu meritis, & vnione eius, quasi maiori iustitiâ & modo profectiori mereri nos facit de Deo. Quia sumus filij doloris, sumus & Beniamin Deo, & filij dexteræ suæ, dilectissimi. O Pater amantissime, qui tradidisti morti vnigenitum Filium tuum, vt ego viuerem factus filius tuus; da mihi, vt magni habeam, & cognoscam hoc beneficium. Vnus Angelus pro minimo gratiæ gradu, quam accepit, plus debet tibi, quàm cunctæ creaturæ simul pro omnibus bonis naturalibus, & creatione vniuersi. At ego homo miser plus debeo tibi pro minimâ gratiâ datâ mihi,

mihi, quàm omnes Hierarchiæ Angelorum pro vniuersa gratia & dona ſupernaturalibus, quæ conceſſa ſunt cunctis. Nam vt ego viuerem per gratiam vitam diuinam, voluiſti Filium tuum pati mortem per naturam humanam. Plus feciſti pro me, quàm pro omnibus Angelis. Plus me deuinxiſti, quàm obligaſti Seraphim & Cherubim.

Duæ ſunt cauſæ, quibus homines tenemur ſeruare & magnificare gratiam. Vna eſt inæſtimabile pretium, & inexplicabilis excellentia eius. Altera eſt pretioſiſſimus tuus Sanguis, ô IESV, quem fudiſti, vt gratiam nobis mereteris. Si non credimus valori eius in ſe, pretioſiſſimam putemus, cùm tanto pretio nobis illam comparaueris. Maxima & ſtupenda res eſt, quam Deus, qui falli non poteſt, maluit vt haberemus nos, quam ſeruare vitam illam pretioſiſſimam ſui Filij.

CAPVT XIII.

Quomodo pænitentia & afflictiones corporis iuuent.

SPinæ conſeruant plantas in horto, & granum aſperitates in ſulco. In quaſſatu & macido corpore floret vis integra mentis. Vt ſanum corpus reddant medici, magis affligunt illud amariſſimis potionibus, inediâ, effuſione ſanguinis, adustionibus & maioribus tormentis: non nimis à te petitur, vt moleſtes te quodam modo pro ſalute animæ. Qui languet, inter angores euomet nociua: ſic & animæ vitia in vitâ iucundâ non purgantur, cùm nec corporis vitia ſine moleſtiâ curentur. Silex afflictus luces emittit: caro macerata illuminat mentem. Illa anima beſtia eſt, quæ corpus ſuum non tractat vt beſtiam. Quemadmodum labores & calamites immiſſæ à Domino, faciunt homines reſipere & meminiſſe Dei, magis erudiunt, incendunt feruorem, augent Dei familiaritatem, eleuant cor, ſic aſperitates vltrò aſſumptæ, parem fructum habent, faciunt, vt homo ſæpiùs in illis reminiſcatur Dei, & diuinis illuſtrationibus aptior fiat, vacuus guſtu ſenſibili.

Idonea diſpoſitio maioris gratiæ, ſit afflictio naturæ: hoc opus & labor gratiæ ſeiungere nos à temporalibus rebus, corporeis & viſibilibus, quare dimidium factum inuenit in auſteritate vitæ: quæ tamen etiam ex gratia eſt, ſine quâ nihil ex nobis eſt bonum, nihil vtile. Thronus & regnum gratiæ, & gradus ad gloriam, eſt profunditas humiliationis noſtræ, cum afflictione corporis: & exaltatio mentis, crucifixio carnis. Inſtruis te quoque aſperitatibus voluntariis ad neceſſarias, vt ex diſciplinâ patientiæ ſcias ferre quæ Deus miſerit: aſſueſcis etiam & diſcis te vincere, & debilitas aduerſarium tuum præcipuum, per quem ceteri te impugnant: impetras à Deo faciliùs, quæ exoptas. Licet ſufficiens titulus pœnitentiis noſtris ſit Chriſtus crucifixus: abundant præterea alij; & præcipuè culpæ ipſæ noſtræ innumeræ, & pœnæ pro illis, vt ſatisfaciamus commiſſis, & committendas minuamus. Sit anima carnifex carnis: ad hoc ex magnâ Dei indulgentia non eſt in inferno damnata. Nonnumquam contingit, vt ex duobus delinquentibus capite damnatis alter complex abſoluatur, hac lege, vt in ſocium exequatur ſententiam mortis, fungens in illum munere carnificis, cùm alius deeſt. Complices peccatorum ſunt anima & corpus: in iſtud anima ſit miniſtra iuſtitiæ diuinæ, & torqueat conuenienti ſupplicio, ſiquidem non eſt præcipitata ad inferos, cùm primùm peccauit.

Nihil tibi tranſeat impunitum: te ipſum timeas, crudelis tibi, iuſtiſſimus & ſeueriſſimus in omnes iniuſtitias & blanditias carnis: omnia punire oportet. Nulla eſt vrbs optimè gubernata ſine curâ ſuppliciorum: nec conſcientia ordinata erit ſine tribunali & gladio, vbi tot ſunt facinoroſi affectus. Vindicta quam à te ſumis, reſpondeat culpæ: caue ne à te Deus rationem petat contemptæ & corruptæ iuſtitiæ. Vltionem à te ſume, & quia reus culpæ, & quia iudex iniquus, cùm tibi parcens toties te abſoluiſti. Supplicia in vrbibus fiunt, potiùs vt vitentur exemplo vnius aliorum ſcelera, quàm vt minuantur damnati culpæ & pœnæ: at cùm in te animaduertis, maior tibi fructus eſt; non aliena ſed tua ipſa peccata deinceps compeſces, ne committas & commiſſorum pœnas tibi minuas. Non eſt iuſtitia, ſed indulgentia ſeueritas tua: vltio hominis eſt venia Dei. In omnibus tamen memento laudis ex obedientiâ, & vtilitatis ex prudentiâ; ne inconſulto, cum damno profectus tui, & minore gloriâ ſeruitij Dei & vtilitate aliorum, ſumas aſperitates: nam vbique fallacia eſt dæmonis. Cura tamen præcipuè & ſemper ſupplicium voluntatis propriæ, magis quàm corporis. At quouſque circumſpectio omni proprio amore nuda, atque iudicium Superioris pro cuiuſque ætate, ſtatu, viribus, inclinatione, occupatione, neceſſitate permiſerit aſperitates; ſine miſericordiâ, ſine adulatione tui, in te ſæuiendum eſt.

O Veritas miſericors, quomodo mihi adulabor & mulcebo, ſi in mentem reuoco rigores & tormenta innocentiſſimi IESV, quæ pro peccatis meis tulit, & cruciatus animarum in Purgatorio? Ingens priuilegium eſſet, ſi animæ in pœnis illis terribilibus exiſtenti Deus concederet poſſe ſatisfacere; vt hîc poſſumus, aſſumptis voluntariis afflictionibus. Fruamur nunc hac indulgentia Dei. Debitor centum talentorum, ſi creditor indulgeret illi debitum, contentus hac lege, ſi intra aliquod tempus ſoluiſſet vnum ſolum, annon recuſaret pactum tanti lucri? Quæ amentia noſtra eſt, quòd malimus ſoluere centum in altera vita, quàm vnum in iſta? Sed quid opus erat remitti tremendas illas pœnas? ſufficit decus carnis in ventura vita.

Recordare quàm glorioſa & pulchra ſint futura corpora in reſurrectione; quibus venuſtas & ſplendor addetur, prout in hac vitâ afflicta fuerunt: mundus ex quo compta erunt in æternitate, eſt afflictio ſordida & temporalis in hoc mundo. Nonnulli ne deformes hominibus appareant per breue tempus dimidiæ ſuæ vitæ, paſſi ſunt cædi & torqueri membra & oſſa: minoris ſtat pulchritudo æterna: non opus eſt ſcindi membra, ſed non mulceri, & paululùm affligi. Rectiſſimè hoc ſupputauit ſanctus Ignatius noſter Pater: qui cùm nondum conuerſus ad Deum omnino eſſet, os iuſſit ſecari, ne in-

formis

formis videretur, sine lacrymâ, sine gemitu, sine ostensione doloris & tormenti tolerans; at post conuersionem, magis dignum censuit pro pulchritudine futurâ in resurrectione asperitates ferre, ieiunia per integras hebdomadas, trinam flagellationem quotidie, genuflexiones prolixas, humicubationes, asperum cilicium, & saccum, nudipedalia, horridam totius corporis amictu & gestu tractationem. Pudor sit nostræ tepiditatis, etiam Ethnicorum barbarorum rigor sine spe quam nos habemus; qui ciliciis ferreis sectum corpus cruentum ferebant, suspendebant se vncis; interim canentes laudes Deo suo: sub currus simulacrorum subdebant se, & proscindebantur in frusta: abstinebant plurium ieiunio dierum. Pudeat nos, quòd possit magis superstitio quàm Religio; & furor, quàm Amor Dei.

Capvt XIV.

Quòd nimius amor carnis impediat spiritum.

Si caro, etiamsi nata nobiscum, & sanguis qui viuificat nos, tam infensus est nobis, vt impediat vitam spiritus; caro cognata solùm & consanguinitas anne prodesse poterit? Erubescat spiritus cognationis nomine: quantò magis debet pudere cognatorum nimij amoris? Si pudet carnem alterius carnis cognationis, si progenitores atque consanguineos obscuros negat; quantò magis spiritum oportet pudere totius carnis, & consanguinitatis & prosapiæ? Carnem propriam, quam animat, abnegare debet anima: cur nimis amabit alienam & exanimem, quæ aliis deseruiit, & fortasse iam non nisi vermibus pro stabulo & cibo seruit. Satis esset nobilitas gratiæ & coniunctionis cum Christo, vt naturæ obliuisceremur & erubescerenus, quin opus esset moneri ex vilitate & fœtore ipsius, & damnis consanguineorum.

O Veritas Dei, odisse cognatos iubes, vt tuus fiam discipulus: quomodo, si nimis amem illos plusquàm te, tuus spiritus fiam, adhærens tibi vnus spiritus tecum? Da mihi per sanguinem tuum, vt non amem sanguinem meum, nisi in sanguine tuo: impertet à nobis sanguis Christi, vt non diligamus nimùm sanguinem hominum peccatorum. Christus per sanguinem suum voluit nos redimere, & consanguineus noster fieri, nouit enim damna sanguinis nostri, & consanguineorum, vt repararet illa.

Iura carnis non tenetur obseruare spiritus; fac ergo, ô animà, vt sanguinis coniunctio amorem tuum non corrumpat. Iubet Deus temetipsum odisse, carnem & sanguinem tuum proprium: quomodo tibi amor vacat, vt diligas propinquum & consanguineum, & non propter Deum, & cum modo virtutis? æquè & cucurbitas consanguineas tibi amare posses, aut pulices, cùm tamen occidas. Æquè fratres tui ac vermes à carnalibus parentibus producti sunt: cur vermes fœtidos horres stomacho inimico super omnia, cognatos diligis corde nimis amico super Deum? Si causa amoris tui nimij; & vlera virtutis præscriptum, est, à parentibus iisdem generatos esse: plus habent ab illis vermes, quàm germani: nam fratribus tuis non dederunt animam parentes tui, nec toti sunt ab illis producti. Hinc cognati & patres corpora dumtaxat propinquorum amant, & curant; bona autem animæ omnino contemnunt, vt quæ sit à Deo solùm, non ab illis. Imò corpus quoque non accepisti à parentibus, sed per illos à Deo. Quid? amasne cognatos immoderatè, quòd partes sint communium progenitorum? eâdem ratione membrum illorum abscissum, quamuis cancro infectum, amare poteras: si propter similitudinem ames, pari iure statuam aut alium quemlibet hominem debes amare.

Quid est originem ducere ab iisdem gentilibus, nisi modicum fœtoris & putredinis ab eodem fonte fœtido habuisse? &, quod peius est, habuisse peccatum? Anne iure gloriari possunt duo, quòd simul in eodem cœno cadentent, & sordibus repleti essent? Puriores genuit pater tuus fœtidos vermes, quàm te: nam illos sine peccato, te verò maculatum originali culpâ; & non antè fuisti compos vitæ, quàm reus mortis. Qui nimis gloriatur de carnis nobilitate, opprobrium naturæ communis nobilitat, & iactat. Quid aliud est inordinatus cognatorum amor, quàm arrogantia de vilitate communi, cuius maximè pudere oporteret, & gratulatio de ignominiâ peccati? Per carnem & sanguinem auspicatur malitia naturæ, & fortunatur miseria nostra: inde discit caro malè mereri de spiritu. A principio vitæ inficitur per carnem anima peccato; sic continuans deinde iniurias, causa est potissima peccatorum. Abnegare oportet sanguinem & consanguinitatem nostram, vt liberemur à peccatis per crucem Christi quam debemus tollere. Non tam difficilia nobis occurrent, vt multis pueris & adolescentibus, qui omnem carnem pro Christi cruce contempserunt. Ex Societate nostrâ sanctus Ioannes Goto, inter flebiles vultus patris sui, & riuos lacrymantis matris, atque dulces vtriusque amplexus, positus in loco martyrij medius, atque inter horrida patibula & crudelissimos carnifices, nullà atrocitate perterrefactus, prælegit brachia crucis quàm suorum; quorum amore & blanditiis heroicè refutatis, cucurrit ad destinatam sibi crucem; vbi moriens obtinuit Regnum Dei, quod caro & sanguis non possident.

Capvt XV.

De iacturâ temporalium.

Non molestè fert spiritus iacturam temporalium, de quâ gratulari sibi debet. Quis plorarer sub magnâ mole oppressus, si amicus pondus subtraxisset? Quod auferet mors, melius est vt auferat Deus. Si nudus sufficis Deo & places, quid quæreris compendio rerum & citarum gratum Deo fieri? Nudus etiam sufficiat tibi Deus, sine suis muneribus & arrhis temporalium. Non tua amat Deus, sed te; tu nec tam ames quæ sunt Dei, sed Deum. Nudus Christus

Christus ascendit in crucem, nudus de sepulchro exiuit; ibi vestimenta reliquit: qui & nudus expugnauit cælum,& intrauit triumphans. Propter te nudum mortuus est nudus,non propter fortunas & bona tua: ideò te quærit, non illa; & quia te quærit, perdit tibi illa, nudum te expectans in cælo. Te componit ad nuptias, dum disponit de tuis,& denudat te.Quid times pauperem fieri, si in corde integrum Regnum portare potes;Regnum Dei intra vos est.

O ridicula lacrymarum causa, quòd auferantur causæ peccatorum; O amentia, putare damna, quæ sunt remedia! Summa est impudentia aduersus Deum, dolere & deplorare petiisse temporalia, quæ odisse debebas. Dolorem & lacrymas quas pro iniuriis & iacturâ adulteri fundit femina, quamuis obscœna & impudens esset, occultat sponso; gaudium etiam de præsentiâ adulteri celat: tu coram Deo gaudes de bonorum prosperitate, quibuscum adulteras, luges de iacturâ: audes rogare Deum, vt ea non auferat, aut quòd reddat. Quæ mulier in adulterio ipso comperta virum rogaret, ne impediret voluptatem adulterij, cùm potius veniam deprecari oporteret; misericorditer puniret sponsus, si tantum modò auferret adulteræ illum cum quo fornicabatur: quomodo tu tam impudens es, vt iniuriam reputes; Quæ tam inuerecunda vxor maritum precaretur, Affer mihi illum Æthiopem,cum quo dormiam; qui plus quàm tu mihi placet?& tu audes lenonem Deum facere cupiditatis tuæ, petendo temporalia? Cùm illud à Deo præter Deum petis, ipsâ oratione adulterium tuum manifestas, perinde est ac si postules, Da mihi Domine, in quo te offendam. Satis est à Deo fornicari, quin eum sollicites, vt quibus fruendo te corrumpis,cumulet; & seruet opes,honores,sapores,colores,& formas corporum.

Qui cancro corrumperetur, non irasceretur chirurgo, si vellet infectam partem laniare, sed vltrò exhiberet membra abscindenda cum horrore & dolore: at si fortè sine operâ & sensu sui ex somno expergisceretur,abscissam partem inueniens, miraculum putaret, & Deo gratias ageret. Non tibi euelluntur artus, sed damna & tela cor tuum corrumpentia: age Deo gratias, quòd sine patientiâ & sensu tui erepta sunt. Quia omnia relinquere debes, ne doleas si auferantur aliqua. Deberes dare hæc pauperibus, vt mereris: cur si Deus sustulit, non patienter tolerabis? Piè dixit Gerson:

Quæ commodasti, si repetis, Pater;
Gratus libenter restituo, cape.
Vis per latrones, ense, vel ignibus
Auferre? linquo; gratius accipis
Si fortè, quam si pauperibus darem.

Si nihi habens habebis totum, quid fatigaris? O veritas amabilis inuerte cor meum peruersum, vt iam deinceps doleam habere aliquid nisi te Deus,& me exonerem ab omni mole terrenâ & à me ipso primùm, qui grauior sarcina sum mihi: non me, Domine, habere volo, vt te habeam. Si Philosophi plures alacriter se priuarunt omnibus bonis propter se, quia vilia & impedimenta iudicarunt; quid facio, si propter te priuari aliquibus à te, non patienter feram?

O spiritus infirme, quid doles circumcidi pauca superflua, cùm tibi pauca sint necessaria? Quid dico pauca? nihil mihi nisi Deus est necesse. Gratulor, gratulor; Deus, qui non deficit, est qui mihi sufficit Nesciebam, ô dulcis Veritas, quanta consolatio est nihil habere; imò cognoscere luce clariùs, impossibile mihi esse, quamuis ego id conarer cunctis meis viribus, quidquam præter Deum posse habere, & esse meum, sed solius Dei. At quia omnia sunt Dei, & Deus est meus, omnia sunt mea: & tunc plus mea, quando non habeo; quia tunc minùs me habent, & meliùs in Deo habeo, quàm in se haberem. Si fuissem verè humilis, nihil dolerem pro omni iacturâ rerum. Qui debet æstimare se nihil esse, quomodo potest æstimare alias res esse aliquid, quæ sunt viliores homine? Cùm quis moritur, omnia sibi moriuntur: sic qui se credit nihil, totum mundum putat nihil. Omnia mortua sunt mortuo, & omnia vilia humili.

Capvt XII.

De vtilitate tentationum.

Qvomodo vis coronari, si non certas? quomodo certabis, si non impugnaris & tentaris? Absque hoste non est certamen, absque certamine non est victoria. Imò inhonestum & turpissimum foret, sine bello coronari, sine victoriâ triumphum agere, & vsurpare palmam non meritam: ne igitur molestè feras tentatione vexari; nam ibi est officina meritorum, & causa tuæ humilitatis. Multos, vt humiles essent, permisit Deus labi in grauissima peccata: tecum misericorditer se habet, permittens solùm quòd tenteris. Resiste viriliter in causâ Dei: quamuis in ipso tentationis conflictu molestum sit pugnare, iucundior est victoria ex tentatione, quàm voluptas ex peccato, ad quod tentatio inclinat. Noli comparare cum molestiâ tentationis dulcedinem peccati, sed confer illud cum gaudio ex victoriâ: non compares pugnam cum voluptate, sed victoriæ fructum cum vsu vitij: experire aliquantò quid sit vincere tentationem, qui toties expertus es succumbere.

Cùm vincis, existima iterùm te pugnaturum: cùm pugnas, reputa in illâ victoriâ penitus abolendum inimicum in perpetuum, & æternâ pace fruendum. Fortasse ita partim eueniet: nam diabolus confusus, & victus, non audebit iterùm adoriri; & Deus aliquam quietem concedet, prout nouerit expedire tibi. Deus scit, quo tempore te liberare oporteat à tentatione, qui permisit illam pro bono tuo. Artifex non extrahit aurum de fornace, donec satis purgatum est: nondum satis emendatus & purificatus es, si non te liberat hac molestiâ. In victoriâ memento pugnæ, in pugnâ victoriæ. Gaudebis perpetuò si vincas; pudebit, si vincaris: quare vilipendis conscientiæ securam lætitiam & pudorem, pro futilissimâ & momentaneâ oblectatione? Amittimus tempus in hac vitâ, dum non parimur. Non recuses molestiam repugnandi, cùm molesta aliqua nequeas in hac vitâ fugere. Quemcumque viuendi modum elegeris, in aliquo affligêris: melius est affligi pro virtute.

virtute. Triste aliquid & aduersum vbique est; sed felix tristitia, & facilis, in causâ æternæ felicitatis. Pro humanis rebus longiori tempore, maiori labore, minori fructu pugnatur. Temporalium laborum terminus, alius labor est; sæpiùs pœna æterna: sed hic leuis & momentaneus labor æternum gloriæ pondus operatur in te, cuius non sunt condignæ passiones huius temporis. Fer saltem non ægrè hanc tribulationem, quam optare deberes propter auaritiam gloriæ maioris, quæ crescet rigata igne isto. Quin etsi nullum præmium esset, sufficit quòd conformateris Christo. Magna necessitate teneris ad renitendum & pugnandum: in conspectu Iudicis es; & causam diuini honoris defendis coram Angelis, & Sanctis. Potiùs velis millies mori, quàm semel vinci, & pudorem pati succumbendi. Coram Sponso tuo, & testibus Hierarchiis Spirituum beatorum, ac cœtibus Sanctorum, quomodo audebis adulterium committere?

Non potest esse quin in hac vitâ sæpiùs turberis & tenteris; quare attentus tibi sis, & cautus: licet fortissimum castellum virtutum in te ædificaueris; expecta tentationem, quia est fundatum in naturâ tuâ, cum imbecilli & caducià infirmitate carnis. Quid interest, si fortissimi muri, & lapidea domus struatur, si ruinosum fundamentum habeat, aut in arenâ solùm sit fundata, quò minùs timeatur de securitate eius? Quid interest, quòd armatus sis, si in loco es lubrico, aut veharis vmbratico aut effreni & indomito equo? Benè potes muniri virtutibus; sed in carne es, quæ periculosior est quàm equus præceps & indocilis, & magis fluxa quàm arena, nisi gratia Dei te adiuuet. Quare generalius & præstantissimum remedium aduersus tentationem præseruatiuum est, deponere naturam, cum omnibus suis appetitibus, quoad possis; eradicare à te omne tuum velle, & fieri simplicem, & purum omni voluntatis propriæ sorde, sicut spiritum qui astat coram Deo: vnusquisque enim tentatur à concupiscentiâ suâ. Quando nos quærimus, inuenimus tentationem. Qui se quærit, inueniet se: & quid in te inuenies, qui miser es, nisi miseriam, turbationem, afflictionem?

Caput XVII.

Quòd oporteat timere Deum, & sperare in illo.

Vndique laqueis insidiatur inimicus; vndique pericula sunt in totâ vitâ: sed malus omnium periculum est securitas nostra; nam est omnia pericula. Quis potest esse securus in medio hostium, & vicino aut domestico inimico? quomodo tu securus potes esse, cùm tibi ipsi aduersarius sis, cùm caro tua hostis tibi sit, cùm totum mundum habeas contra te, & omnes dæmones te oderint? Si contra ynum hominem venirent dæmon, si contra aliquem Ducem veniret duplò maior exercitus, timeret, licet fortissimus esset: quomodo tu non formidas, cùm non minùs quàm mundus totus sit inimicus tuus, & contra te pugnet?

Debes etiam timere Deum, quia peccasti, & quia potes peccare. Quæ mulier in adulterio deprehensa, si maritus nullum verbum ei locutus fuisset de venia, posset non timere? tu quoque time: nam euidenter scis peccasse, & tamen nullam euidentiam nec reuelationem de remissione habuisti; nec velis habere, quia plus potiùs proderit tibi humilis timor & sollicitudo, quàm fauor ille cælestis. Nam velut hi qui timent, solent sitire; sic sanctus timor Dei sitim & desiderium feruidiùs placendi, & plus seruiendi Deo, excitabit. At si non peccasti, vel post peccatum certissimus esses de veniâ aliquâ reuelatione Dei, ne desinas timere: nonnulli post multa miracula facta, & sanctissimam vitam per multos annos in pœnitentiâ & in eremo exactam, miserabiliter peccauerunt. Angelus in cælo, Adam in Paradiso, Iudas & Saul, qui præ aliis electi à Deo fuerunt, non fuerunt securi, sed miserè tandem perierunt. Heron, post vitam ad summum perfectam, & immodicæ virtutis, post labores, ludores, abstinentias, & mirabilia multa (nam non nisi post tres menses cibum herbarum siluestrium gustabat, contentus interim & signatus sanctissimo Christi Corpore) grauiter tandem lapsus frequentabat tabernas, ebrietati deditus, & postmodum es; nec te dices à Deo electum esse, nec est tibi conscientia tam sanctæ vitæ, sed experientia peccatorum: quomodo non tibi formidas? quomodo non times Deum? Angeli & Seraphim contremiscunt, cùm sint certi non posse damnari, nec peccare, quia vident possibilem esse alicuius creaturæ damnationem: cur tu non tremis, cùm tua damnatio possibilis sit?

Deus plurium Sanctorum casus permittit vt discas omnia à Deo venire, nec in nostris meritis & diligentiâ posse sperare seu præsumere, sed solo in Deo. De te, quamuis habeas merita Sancti Ioannis Baptistæ, non est quid confidas; de Deo potes, quamuis habuisses scelera Antichristi: & quò plus offendis & laberis, non est cur desperes aut deneciaris, sed eò plus de Deo spera, cùm minus te esse expertus es. Hæc diuina spes, cùm nihil homo de se credit: cùm plus timebit Deum, eò plus in ipso sperabit. Rectè dixit S. Prosper.

Vnum perfugium totum est Deus ipse timenti.

Quò quis etiam iustior est & quò plus amat Deum, plus solet timere: nam nouit quantum meretur amari, & coli; vt deberet homo annis optare atque precari tormenta per totam æternitatem, vt gratias illi ageret pro bonitate suâ: quia tamen longè est, ob multos defectus, ab hoc feruore, valdè timet; quia non facit, quod potest & debet: ob id tremit amittere Deum; quod eò plus ipsi molestum est, quo magis dignum amore cognoscit.

Nihilominùs debet, in eo qui creauit ipsum, tam in paruis quàm in magnis sperare. Fiducia nostra in hoc plerumque peccat, quòd in maioribus rebus sperat in Deo, quasi in minoribus nonnihil possimus nos. Æquò in exiguis ac in maximis solùm de Deo sperare oportet, quia in nullis bonis ex nobis possimus aliquid. Alij deficiunt, quia moderata ex Deo sperant, & non audent sperare maiora; vel quia indignos his se putant, vel minùs excellentem de Deo, & meritis Iesv cogitant. Quid dubitas

aut

aut despondes animum ad virtutem & sanctitatem maximam, quasi tuis viribus & meritis fuisses adepturus gratiam, aut Deus inuidus vel auarus esset, vel pauper. Dei brachium, non tuæ vires, te roborat ad virtutem capessendam. Deus beneuolus tibi est, non inuidet, bono tuo. Eius priuilegij sunt diuinæ diuinæ, vt nó esset opus, fuisset Deus bonus & amator noster, quò esset liberalis: nihil amittit cùm dat, ne minuit suas facultates & censum: nihil defraudat de suis rebus, potiùs addit. Si thesauros similis conditionis haberet aliquis homo, quantomus pessimus & miser, non negaret petita; & quò magis auarus, fieret liberalior, & iniuriam putaret non peti magna. Quis tam malignus est vt neget lucem, licet nunquam anteà vidisset petentem? quare? quia nihil amittit dando lumen, manendo etiam cum integro suo lumine, Cur non præsumemus similem liberalitatem de Patre luminum, vnde omne datum optimum descendit: Iniuria diuinitati fit, non sperando de Deo bono & Patre nostro, quod de homine pessimo, barbaro & ignoto sperares. Ne dubites de petitione tuâ, maiora promisit Deus quàm petis. Ne diffidas de promissione suâ; incredibiliora iam fecit, quàm si quod promisit, Regnum suum promisit; sed pro te seruus est factus: quod viues cum illo promisit; sed pro te mortuus est: admirabilius est quòd Deus sit mortuus & seruiat, quàm quòd homo viuat & regnet. Iam habemus pignus, quod est maius. Quare interdum non tam confidis purè de Deo, quàm tacitè præsumis de te, cùm speras aliqua, si non sint magna, si non sineomnia: Tam imbellis ex te es ad exigua, quàm ad magna: at ex Deo æquè validus ad vtraque.

O Domine, quàm stolte agit, qui non de te magna speret! nam quod homini erit spes, est tibi votum & desiderium. Si quis optaret, anima mea, vt faceres aliquid, & à te peteret sæpissimè, & offerret auxilium suum, & propterea se exponeret ad discrimina certa vitæ ob ardorem sui desiderij: si tu demum id velles facere, & ad id iam nihil restaret nisi vt ille adiuuaret, qui diu & tantopere id exoptauerat, & negotiatus fuerat; nónne cum magnâ certitudine gratiæ recipiendæ accederes ad illum, postulares auxilium, præcipuè si ipse pollicitus prius fuisset? Hic deus est, cui adolaberis importunis petitionibus, & omnimodâ confidentiâ eius. Ex parte suâ non est timendum, quin te exaudiat: quâ ratione quod vult peti, volet negare? Expecta exaudiri, Deus expectat clare. Solum time illum, quia de te nunquam es securus, in hac vitâ seminatâ periculis. Quantumuis spiritualiter & sanctè quis viuat, non caret insidiis: nam in eos qui sic viuunt, fortiùs insurgit & ardet dæmon, quia inæstimabilis est eorum vita: sic magis vult gemmas aut vniones surripere, quàm surfurem. Deus verò permittit hæc pericula ad humiliatem nostram; quia cum pretiosissima sit hæc vita, vult esse humillimam. Vt semper ab eo pendeamus, permittit tot modis impugnari, vt si nunquam securos nos putemus, tutissimi simus; atque si nunquam præsumamus, incolumes permaneamus sperando in eo. Sic ipsa pericula reddunt illam tutam: sic solum timendo Deum, nihil est quòd timeas; & si times solum Deum, meliùs sperabis omnia de illo. Spes & timor Dei, admirabiles sunt socij, optimè se adiuuant: quos numquàm tu deserere debes; maximè te iuuabunt, si in te se adiuuent: nam vnus sine altero & tibi & sibi parum proficiet, sæpè nocebit.

Capvt XVIII.

Quòd non possimus non pati aliquid. Et de bono patientiæ.

QVi non potest fugere pati, debet quærere patientiam. Cur non armamur hac potentissimâ virtute, cùm impossibile sit non pati aliquid molestum in hoc sæculo, Deo ita mirabiliter disponente. Qui sperat posse fugere molestias huius vitæ, præsumit eludere prouidentiam diuinam: ita prouisum, ita decretum est, propter bonum nostrum. Non potest Deus falli in iis quæ statuit, nec frustrari in his quæ disponit. Nobiscum nascitur causa patiendi, quia cum peccato somus nati; nec tolletur donec extra locum peccandi simus. Poterat Deus sine labore suo, & nostro, nos in cælo locare ex primo iactu, vt inquiunt, sine ambagibus huius miseræ vitæ: poterat eâdem facilitate producere panem, quâ producit spicam & triticum: sed vt laboraret & pateretur aliquid homo, voluit necessarium esse ex frumento fieri panem: voluit ad gloriam præcedere labores, vt nos plùs honoraret & cumularet suâ liberalitate cùm velit debere illam. O magna Dei gratia, quòd debitor nostri esse velit! Qui censeri inter prædestinatos cupit, non recuset pati; quod est charactet electorum, si cum patientiâ fit. Verè dictum est, mirandum esse quòd sub pedibus damnadorum omnes lapides non mutentur in rosas, in solatium eorum quæ perpessuri sunt malorum. E contrario multò magis mirandum, quòd sub pedibus saluandorum non vertantur in spinas, atque à pedibus in capita eorum insilientes, pro peccatis illos punient: adeò ineffabilia bona breuissimo suo labore consequentur.

Quæ causa est, cùm copiosissima sit redemptio Christi, quòd abstulerit peccatum, & noluerit tollere molestias, quæ ex peccato nascuntur in hac vitâ, nisi quòd salutares sint ærumnæ? Quomodo aspiraremus ad vitam æternam, si hæc vita iucunda esset, & sine labore vllo, cùm modò amemus illam, licèt sit tam plena miseriis, & non dignè desideramus beatitudinem alterius? Rectè dicebat eleuatus & [illegible] dictus Pater Balthasar Aluarez, tribulationes esse pegasos, vt properemus in cælum. Quantò magis sensibus negantur suæ iucunditates tribulatione, dolore, morbo, eò cogimur ad Deum confugere, & quærere vera bona in cælis. Cacumen arborum, si præcidantur surculi inferiores, eò surgit sublimius: oppressis & afflictis sensibus, mens attollitur & viget. Post peccatum Adami excogitatum est à Deo mirabile ærumnarum inuentum, & diuinum consilium contra peccata. Inuentio digna Deo fuit labor & tribulatio, vt in ipso corpore quasi extra corpus simus; & sic plus sapiamus, non affectâ mente sensui & oblectationi carnis, vt patiendo non

non inficiatur passionibus suis & cupiditatibus. Est artificium diuinum ad supplendum. commoditatem & prærogatiuam mortis, ne afficiamur his rebus fluxis & sensibilibus. Commendata à Philosophis patientia fuit, quia pati putabatur malum, quod illa mitificat: at quia pati optimum est, ideò patientiam dico bonam, quia non refugit, sed permanere facit in eo quod est bonum.

Deus non est ignorans aut amens, (absit hæc blasphemia) sed summa Sapientia est, dilectissimo tamen Filio suo Vnigenito eligit labores, elegit matri ipsius, elegit sociis Filij sui Apostolis, & amicis suis. Dicebat feruidus & deuotissimus Pater Christophorus Rodericus, in suis ærumnis & doloribus nolle compatiendum; sed gratulandum sibi fore, & simul secum gratificandum Deo: nam velut amici amicorum stringunt & premunt dexteras vsquequò doleant in amicitiæ indicium; sic Deus manu suâ amicos suos premit & vrget, quod est amoris signum. Maius sæpè argumentum beneuolentiæ sunt supplicia quàm beneficia siue dona, quoniam ipsa supplicia iam sint maiora beneficia. Maius argumentum charitatis est correptio & punitio, quàm indulgentia & largitio. In extraneos faciliùs inuenietur benefactor, quàm correptor & reprehensor: at animaduersio solùm erga charos & domesticos fit. Indulgentia & liberalitas etiam ad inimicos se extendit, castigatio ad filios & familiares dumtaxat: quare certiora pignora amoris sunt supplicia huius vitæ, quàm beneficia fortunæ.

Non semper in pœnam culparum solùm tribulationes sunt: licet non esset culpa, sunt bonæ; & patienter fer, siue à Deo immediatè, siue ab hominibus affligaris: & eò plus gaude, quò sine maiori causâ molestaris. Quemadmodum debemus gaudere magis, si tribularemur à Deo, non propter peccata nostra: sic magis patientes & gaudentes debemus esse, cùm ab hominibus opprimimur & affligimur conuitiis & iniuriis, si causam nullam habent nos persequendi, sed innocentes patimur. Quam crucem eligeres aut cum quo malles vniri, cum latronibus, an cum Christo in suâ cruce? Latronum cruces merita sua habuerunt, propter peccata sua afflicti sunt: at crux Christi innocentiæ fuit; non propter peccata, absit: itaque tibi gloriandum nisi in cruce Domini nostri IESV CHRISTI. Natura nostra cecidit, & in casu rectitudinem suam perdidit: oportet vt reparetur, restituatur, diligaturque duris istis rebus & grauibus. Malleus durus est & grauis, sed format vasa argentea, speciosa quæ reddit, ac dirigit quæ obliqua & obtusa erant.

Quædam diuina auctoritas tribulationi inest, vt efficaciùs sæpè per illam spiret Spiritus sanctus quàm per Prophetas, & sacras Scripturas: interdum verbis sacris non raro resistimus, & monitionibus sanctorum Patrum & Doctorum; at tribulationes nescio quomodo plausum concilient Deo loquenti, vt statim cedamus & pateamus. Quid audiri vult percussione alicuius rei, sono manu edito silentium & auditorium sibi conciliat: sic Deus manu suâ percutiens, nos reddit sibi attentos. Resistit Pharao Deo, loquenti in seruo suo Moyse: cedebat & patebat affligenti in animali quouis minimo. Ieremiæ non obtemperabat populus donec in captiuitate resipuit. Nemo surdus est. nec durus tribulationi: Dei eloquentia est, & cathedra Spiritus sancti: res sacra est & velut ara & thronus Dei, licet terribile sit tribulari. O quàm tremendus & terribilis est locus iste; sed verè non est hîc aliud nisi domus Dei, & porta cæli, virtutum asylum, quò fugimus à vitiis, tamquàm in sacrum locum.

Age; anima dilecta Christi, ne fugias tribulationem vt venenum: non potest nocere tibi; iam gustauit illam IESVS tuus: nihil mali habet, imò nihil acerbi, vbi Deus est qui condiet illam: quomodo amaror guttæ fellis sentiri posset in pelago mellis? Hac consolatione numquam carebo, quidquid mihi Deus largiri, aut de me facere velit, placitum illi esse. Hoc solatium æternum habe: etsi adhuc sine consolatione patiaris, non refugias. Pudeat nos minùs amare Deum, quàm canes dominos suos. Quamuis canis fugetur, obiurgetur, cædatur, lapidetur à domino; non potest repelli, sed magis accedit, sequitur illum, & blanditur: ita debemus seruire, & accedere magis ad Deum, quò magis cædimur & tribulamur; quia si labores deficerent, præcipua occasio merendi deesset, nec congruum possemus exhibere testimonium quòd diligamus Deum, & quòd non propter mercedem solùm colamus.

DE ADORATIONE
In Spiritu & Veritate,
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De diligenti curâ orandi.

NOn ſum dignus, ô humaniſſime Deus, qui cùm ineffabilis ſis, es ſuper omnes affabilis, non ſum dignus vt me reſpicias; quomodo vis vt tibi aſſiſtam & alloquar? O humilis Maieſtas, quæ non dedignaris colloquia & orationes hominis, imò cupis & hortaris, vt ſine intermiſſione oremus! Et tanta eſt ruſticitas humana, vt te tuámque conuerſationem faſtidiat: perinde ac amatorem animarum æſtimat, ac hoſtem capitalem. Quid priùs facit infenſus homo cum inimico ſuo, niſi ſermonem negare? Tecum quoque, Veritas dulciſſima, ſermocinari nolumus homines; quia non amamus veritatem: nam quid aliud facerent, ſi odiſſes homines, ac faciunt cùm tenerrimè ames? Vt aduerſarij aduerſarius non conſultant de rebus ſuis & periculis, etiam ſapientiſſimos: ſic mortales periclitantes paſſim, & indigni conſilio, nolunt à te illud petere, nec doceri, non audiendo oracula tua & doctrinam, quâ in oratione nos inſtruis. Homines irati malunt perire, quàm remedium indigentiæ ſuæ à capitali aduerſario poſtulent, ne illum alloquantur: pari proteruiâ ſunt erga te, ô affabiliſſima Ineffabilitas: ſæpè egent, affliguntur, pereunt, quia à te non petunt auxilium, nec loquuntur: quod maius odij ſignum, quàm duos degere in eâdem domo, & nolle vnum colloqui cum altero? Mentitur homo, ſi Deum diligere dicit, & intra ſe morantem numquam alloquitur. Amicitia muta non diſtinguitur ab odio.

Deus ab æterno cogitauit te, & tua, ô ingrate ſpiritus: ius eſt, vt etiam breui ſpatio vitæ diuinam pulchritudinem conſideremus, & accedamus ad eum, qui tam propinquus nobis voluit eſſe, vt naturæ noſtræ ſe vniret: & intra pectus noſtrum toties venit; & ne diſcederet à nobis, cùm aſcendit ad Patrem, inuenit artificium diuini ſui Sacramenti, vt nobiſcum quoque maneret præſens. Noſtra verò impudentia & deſidia inuenit quoque modum, vt cùm ad Deum vt venimus in loco orationis, etiam tunc abeamus, & ſimus abſentes alia cogitando, & diſtrahendo nos: tam longinqui à Deo eſſe curamus, vt cùm ad nos ipſe veniat in amabiliſſimo ſuo Sacramento, fugiamus ad vanas aliorum negotiorum cogitationes; & accepto tanto hoſpite, ſtatim exeamus foras.

Sed ſi Deum non reuereris, ô homo, miſerearis ſaltem tui: amorem orationis vt neceſſitas tua ſuadeat, ſi non neceſſitat amor Dei. Totus es homo ignorantia, totus indigentia: ſolùm in oratione ſapies & diteſces: in oratione aperiet Deus oculos tuos, vt ſapias; & manus, vt capias tuæ egentiæ remedia. Æquè placent Deo orationes noſtræ; vt placet illi dare, quod ſummè placet, fructus naturæ ſuæ beneficæ. Non creauit Deus mundum ex auaritiâ, vt haberet plura; ſed ex liberalitate, vt haberet quibus daret: propter hoc creauit omnia, vt haberet, & quibus & quæ daret. At quia per peccata noſtra indigni facti ſumus liberalitate ſuâ, fruſtrato fine Vniuerſi, gratiſſimæ ſunt Deo orationes noſtræ; quia inſtaurant indignitatem ex peccato, exhibitâ Deo occaſione faciendi per eas illud propter quod fecit omnia, quod eſt benefacere: vt perinde quodammodò ſit Deum precari, ac ſi reſtitueretur mundus. Non poteſt Deus abſtinere, nec ſe continere à largitione ſuâ; perpetuò cupit benefacere: ideò nos exhortatur, vt oremus ſine intermiſſione, quia ſine intermiſſione cupit dare: quomodo irritum facimus votum Dei, & bonum noſtrum? Mendica importunè: nam grata erit Deo hæc importuna impudentia petendi.

Differt aliquando Deus concedere poſtulata, quamuis cupiat donare; quia indignè petimus, aut non dolentes de peccatis, aut in noſtris meritis confiſi, aut non reuerentes, aut temporalia nimiùm optantes, aut ſpiritualia parum: & plerumque talia petimus, & taliter, vt ipſa conceſſio petitionis meritò aliquando ſit ſupplicium illius. Anne conueniens petendi modus eſſet à patre quodam, ſi homicida vnigeniti ſui mucronem, quo confodit filium, ferens in manibus adhuc cruentis, à patre peteret hereditatem filij? quæ maior impudentia? dignus hic erat vt auferrentur conceſſa, non vt darentur noua. Hoc faciunt ſæpè homines, culpas non horrentes, aut impœnitentes. Peccata ſunt, quæ occiderunt Chriſtum: oportet puros & mundos accedere ad orationem, inſuper nullis propriis præſumentes meritis, ſed propriam indignitatem agnoſcentes ornare nos veſtibus fratris noſtri IESV, ex aſtutia Iacob, quò accipiamus benedictionem à Deo. Induamus nos meritis IESV, quæ noſtra ſunt: nam illa nobis commodauit, non quòd nos formaliter iuſtos & gratos Deo faciant, ſed quia ſunt cauſſa noſtræ ſanctificationis. Ita ornati

nati apparemus in oratione per Vnigenitum suum, precantes Deum, quod negare non potest tunc non tibi, sed Christo petis, & Christo sit gratia. Si quæ tu concedis pauperi petenti in nomine Christi, Christo putas concedere, idem faciet Pater æternus. Si tu moueris, quando per Christum aliquando petitur; quanto promptiùs Deus mouebitur ad eleëmosynam? anne minùs misericors est Deus, quàm tu miser?

Sæpè tamen non suades Patri, etiam si alleges merita Filij; quia tibi non suadent merita ipsa & dolores Christi. Vt orator persuadeat, dicunt debere esse persuasum. Queri de Deo non potes, si non concedat tibi gratias, quas petis ob passionem Filij: cùm tu ob illius mortem non velis deponere culpas & defectus quotidianos. quomodo vis inclinare Patris voluntatem ad te, ob sanguinem Filij sui, si ob eumdem sanguinem nondum relinquere vis tuam totam voluntatem? Si irreuerenter petis, cur te putas exaudiendum esse, ipsâ petitione dignum supplicio? Homines volunt non tantùm vrbanè sed humiliter rogari: & tu Deum præsumis exorare elatus, immodestus, distractus? Disce à Christo orare in horto, prostratus in terrâ, & velut tremens totus, sanguineum sudorem fundens. Si te secum separaret, vt simul cum illo orares coram Patre æterno, spirituum Hierarchiis stupentibus, ac Ordinibus comitantibus Angelum illum, qui ipsum IESVM confortauit, etiamne tunc dormire velles, vt tres Apostoli, quos semotos reliquit; aut interim cogitares de ridiculis rebus temporalibus, videns tam nouum angorem Christi pro peccatis tuis, & attonitam reuerentiam Angelorum? Qui pro peccatis propriis cum lacrymis oraturus es, cur cogitationibus ludricris delectaris? Quantâ diligentiâ aduocatus orat coram homine pro causâ alicui capitis? tu ne sis deses coram Deo pro criminibus tuis.

Considera quoque quæ postules: quis pater petenti filio scorpionem aut lapidem, non daret potiùs ouum aut panem? Quid quereris de Deo, si dum temporalia petis, quæ sunt venena quibus te occidas, & aduersus Deum insanias, concedat spiritualia? Furioso petenti gladium suum proprium, vt noceat alij, non licet dare: quantò minùs, si vt læderet ipsum concedentem? quomodo Deum tam scelestum aut stultum putas, vt tibi petenti quæ non sunt tua, velis arma à Deo dari, vt te & Deum ipsum offendas? Disce iterùm à Christo orare. Non fiat, ô veritas amabilissima & amantissima, sicut ego volo, sed sicut tu: fiat voluntas tua in omnibus: tu scis quæ mihi expediant. Ipsa quoque bona spiritualia interdum differuntur, quia nondum debitâ æstimatione petimus; nec pari ardore & desiderio appetuntur, quo temporalia quæruntur. Ferè indignè petit, qui remissè petit magna: vult Deus dignè peti, quæ digna sunt à Deo obtineri; & ipsâ dilatione desideria nostra accendit, & digniores nos facit. Putant homines Deum trahere quasi quali honore in vota sua futilia, & quibusuis obsequiis adulari, & velut puerum crepundiis delinire. Ideò oportet non semper se facilem reddat; sed digne dare dona digna suâ manu, aut præueniendo omnes preces nostras, aut, si expectat illas, expectando dignas. Nam cùm vltrò non vult largiri munera, sed obsecratus; non facit ob defectum liberalitatis, sed ex desiderio nostri profectus, & probatione ac exercitio nostri affectus. ideò decet expectare iustas preces & digna desideria, nec contemptibilem facere gratiam, dando ei qui illam iam contemnit, dum tepide cupit: quæ enim ægriùs consequimur, non vilis pretij putamus, & spes producta gratiorem fructum facit. Pie tum petitiones nostras Deum commutat in alias gratias magis occultas nobis, aut expectat occasionem commodiorem: nam si modò daret, fortasse superbiremus, aut ingrati citiùs essemus.

Oportet quoque orare pro aliis: qui pro alio precatur, priùs participat & libat ipse gratiam: qui alium oleo perungere vult, priùs manum suam vngit. Sed mendicitatis quoque tuæ semper sis memor: velut Lazarus, à Deo, & Sanctis, & Angelis eleëmosynam petas, cupiens satiari de micis bonorum cælestium. Vagare & lustra velut per vicos ordines Angelorum & choros Sanctorum; & vbique stipem gratiæ mendica; præcipuè à beatissimâ Virgine Mariâ cui magnum concessum est ius dispensandi illam; que velut materfamilias in domo Dei, misericordiæ claues habet. Clama, ostende vlcera tua, nuditatem & egestatem. Pudeat te, aliquem mendicum remedium suæ necessitatis temporalis postulasse ardentiùs, quàm tu remedium spiritualis indigentiæ postulas, omnium mendicorum affectus tu solus velis habere erga exiguum gratiæ gradum. Maiori affectu debet desiderari auxilium minimæ necessitatis spiritualis, quàm remedium omnium temporalium, si in te vno essent. Erubesce quòd indigi calamitatem tecum sentiant, & humiliter opem deposcant cum lacrymis, & tu siccus sis; gaudent in tantâ inopiâ spiritus, & grauissimis necessitatibus. Humilia te, vt faciunt mendici, animos concilia, expecta patienter, & importunè insta; & ferè impudenter molesta precibus Deum, vt propter importunitatem saltem extorqueas eleëmosynam.

Capvt II.

Quòd non oporteat intermitti studium orationis.

QVantò pretiosior est anima quàm corpus, tantò magis oportet curare orationem, quàm cetera corporalia commoda. Quantus apparatus necessarius est, conseruando vitam & salutem corporalem, in domo, lecto, vestitu, victo quotidiano? multò plus necessarium erit vitæ & saluti animæ, quæ plures & maiores inimicos habet quàm corpus. Corpus habet inclementias cæli & famem: anima habet aduersarios etiam ipsos inimicos corporis, insuper ipsas incommoditates corporis, ipsum præterea corpus: deinde mundum totum, & infernum cum omni militiâ suâ; imò interdum ipsos fauores Dei, & virtutes suas, si nesciat illis vti, & cum humilitate seruare. Aduersus hæc omnia vnicum auxilium habet & refugium orationis. quomodo poterit contemni aut intermitti aliquando, cùm corpus plu-

ea arma aduersus pauciores & minores aduersarios habens, ferè totum diem in sui curâ velit impendi, & numquam sui studium intermitti. Plerique quia se vident firmos & constantes in proposito sancto, non putant detrimentum intermittere exercitium orationis ob aliquam occupationem laudabilem. Caueant, caueant, ne decipiantur: fortasse deficient, etiamsi se fortes sentiant. Qui robustum se videret, si nollet commedere, vt interim magis laboraret, absque dubio tandem deficeret, & se imbecillem experiretur: ita qui se constantem sentit in obsequio diuino, si vt exerceat plura opera exteriora, etiam pia, detrahat tempus orationi, demum tabescet, & se imbecillem experietur. Numquam est prætermittenda oratio; quia numquam prætermittitur victus corporalis, & si aliquando intermittitur, restauratur postmodum. Si quis vt multum laboraret, per triduum aut quatriduum nollet somnum capere, breuî insaniret: opus est quioque horas vel plures quietem capere singulis diebus. Animæ quies oratio est: plerique insaniunt sanctis propositis remissis, quia ad eam serò accedunt.

Sic oratio, quæ est victus & requies animæ, quieta & tranquilla: nam cibum corrumpendum, qui simul nobiscum futurus est cibus vermium, quieti & sedentes sumimus. Commodum orationis non est tantùm horæ & temporis cum Deo benè exacti, sed totius diei. Modicum fermenti totam massam corrumpit: modicum orationis totum diem condiet & seruabit. Non tanti refert oratio pro eo spatio temporis quo oramus, quòd non perdamus illud, & præclarè consumamus: maximi refert pro toto die, ne integrum perdamus. Ex breui pendet vtilitas longi temporis: si totum diem vis lucrari, vnam saltem horam, postquam expergisceris, impende in oratione. Post debitam & feruentem orationem obseruantur sanctæ illustrationes, inter ipsas occupationes dei. Ex magno sonitu iam transacto adhuc restant tinnitus quidam? & ex diurnis actionibus manent in somniis vestigia quædam & repetitiones: sic ex quiete orationis refunduntur inter diuina negotia imagines quædam; & cogitationes miscentur diuinæ: qui conspicit solem fixo obtutu, deinde in omnibus quæ videt, repræsentatur ei species solis. Iuuat etiam oratio, etsi satis cognoscas quæ ad officia iusta requirantur, vt fortiùs tibi hæreant. Ipsæ veritates, prudentiâ, experientia, doctrinâ & lectione acquisitæ penetrant magis in oratione cùm de alto veniunt, magis iuuantur arua, cùm de cælo, quàm cùm è fonte & riuo rigantur: lapis quantò de eminentori ruit, fortiùs cadit & tundit terram. Eadem veritas de cælo lapsa, plus penetrat & tundit corda; feruorem & deuotionem magis excitat. Inclinationes nostræ, prauæ, sunt quæ nos à Virtutis tramite abducunt: orationis beneficium hoc impedimentum tollit, generat per deuotionem inclinationes ad bonum; & est fomes quidam benè operandi, præueniens peccati fomitem. Sed quid commendo vtilitates orationis? sufficiat mihi, ô Veritas diuina, quòd in oratione humanissima ostendaris, & benignissima mihi fias: ibi te teneo, ibi te amplector, & tecum in hoc laborum tumultu quiesco. In oratione, velut in throno tuo, manifestaris Veritas clarissima caliganti spiritui meo, ne sit in eo dolus.

Oportet quoque proliziùs orare, dum per valetudinem & ætatem licet, vt compensemus tempus ægritudinis, cùm non possimus: & semper reputandum est, parum orasse. Eleuatissimus & zelator Dei pater Didacus Martinus vsque ad quatuor mille actus amoris Dei quotidie faciebat, cum summâ diligentiâ & ratione; suasque rationes seorsim habebat, vt satisfaceret pro tempore extremi morbi, si fortè tunc non posset vacare Deo vt desiderabat: prætereà decem horas quotidie cum Deo suo ex otio agebat. Deuotus pater Michaël Sosa, cùm senium & acrimonia dolorum intensorum vltimæ & prolixæ ægritudinis interrumperent studium orationis, cohortabatur fratres nostros, & de se querebatur, dicens: Vlciscimini, vlciscimini fratres in conatu orandi, dum per vigorem & valetudinem potestis, restaurando futuras naturæ iniurias, cùm orare cupieris, nec anni morbi concedent. Doleo non non posse orare, cùm velim; doleo non orasse, cùm potui. Sic se accusabat ille, qui adeò occupauerat animum in Deo orationis studio, vt raptus extra se incederet: abluturus manus, sæpiùs fricabat illas siccas clauso orificio fonticuli, & ipse putabat madefieri; posteà tergebat linteo quasi lotæ essent: nonnumquam excessu spiritus rapiebatur vsque ad octo horas; & ad se reuersus, dumtaxat quadrantem horæ existimabat. O pudor, & torpor noster! cùm plus egeamus oratione, statim fatigamur; & longum putamus exiguum tempus quod cum Deo impendimus, siue potiùs lucramur: at cùm perditur confabulationibus hominum, breue arbitramur: &, si tamdiu duramus in oratione, quamdiu sæculares in vno conuiuio, nimium existimamus?

Caput III.

Quàm efficax sit Christi gratia & fauor.

Vtinam quis semel nosset & explicaret, quod gestit mens intelligere, & nondum valet! O quantum in corde meo melior percipere, & non satis concipere possum! Da mihi, Veritas æterna, vt claris oculis intelligam aliquid quod in Christo habeo, & immensas, quæ in Iesv mihi seruantur, diuitias. Nescimus, nescimus ô mortales, quantum in Christo possidemus. Fratres Ioseph affligebantur fame, quia nesciebant fratrem suum regnare in Ægypto: quid affligimur homines? frater noster regnat in cælo. Peccatores, mendici, miseri afflicti lætamini; quia ille frater vester, qui vos plus quàm omnes alij homines diligit, qui solus fidelis vobis manet, gratissimus Deo est, locupletissimus est, Deus est, afflictus pro vobis fuit. Gratulor, gratulor peccatoribus; quia Christus est perfectissima satisfactio diuinæ iustitiæ, omni spe & prædâ suâ de vobis illam frustrans, sine dolo vllo, & cum magno iure. Christus est solatium diuinæ misericordiæ, & opulentia clementiæ Dei. Gratulor mendicis, gratulor miseris, gratulor afflictis; quia frater vester

vestet amantissimus est, qui distribuit diuitias diuinas pro libito suo qui concedit beatudinem, qui gaudia vera largitur: non extraneum vobis, non Angelum, sed fratrem ipsum vestrum Deus constituit Dominum domus suæ.

Christus fidelissimus amicus noster est: nam cùm non poteramus (quoniam nudi & miseri fueramus) comparere ante Regem; adhuc vt impetraremus misericordiam, ipse nobis dedit pretiosissimam purpuram suo Sanguine tinctam, gratiam suâ passione meritam & nobis inhærentem, vt coram Rege Deo & Patre suo non tantùm non indignè, sed honoratissimè appareremus. Ipse famelicos nos alit suo Corpore, ipse sitibundos nos recreat suo Sanguine: ipse locupletissimos nos fecit, donans thesauros meritorum suorum. Si vis scire quàm sint tua merita Christi, vt possis per illa impetrare gratiam, & offerre Deo, vt misericordia tecum vtatur; inde collige, quòd sua repurauit Cristus peccata tua. Verba delictorum meorum, in personâ innocentissimi IESV dicitur. Non tamen proinde putemus, ita esse nostra merita Christi, vt non habeamus opus mereri ampliùs, sed desides & ignauos saluandos esse: nam non fuit mortuus IESVS, vt negligentes essemus, sed vt feruidi & ardentes in obsequio diuino. Quemadmodum Christi anima non damnaretur propter peccata tua, nisi fecisset ipsa aliquod peccatum, quod impossibile fuit: ita nec tu saluaberis propter sola merita Christi, nisi etiam facias bona opera, & habeas gratiam in te inhærentem; quod tamen etiam est per ipsum Christum. Dedit igitur nobis merita sua, vt illis tamquam propriis vteremur ad placandum Deum; quemadmodum ipse peccata nostra vt propria accepit ad satisfaciendum, eaque velut propria luxit, doluit, & satisfecit pro illis. Non simpliciter opera mera dedit, sed cum dignitate suâ, vt facta à personâ diuinâ: vt sicut ipse peccata nostra supra se accepit tamquam facta à vilissimis & seruis creaturis; sic nos eius merita habeamus nostra, vt facta à Filio Dei æquali Patri.

Imitemur Christum, quomodo accepit culpas nostras, & vt proprias habuit; vt iciamus vti meritis eius, & vt propria habere. Æstima peccator tua Christi merita, & sic confidentissimè pete: hoc erit petere in nomine Christi. Multò magis ad hoc prosunt merita Christi data nobis, quàm si nos ea opera fecissemus, & crucifixi essemus pro gloria Dei: nam tunc non essent opera Dei, sed hominis peccatoris. Vide quantum debes Christo, qui tua peccata suscepit, & sua donauit merita; qui tanta mala à te abstulit, & tanta bona est largitus. Duæ sunt istæ oblationes infinitæ, ex quibus hanc satisfactionem à te cupit: vt quemadmodum ipse satisfecit pro peccatis tuis, ac si ipse patrasset; sic tu non aliter offeras Deo merita Christi, ac cures lucrari illis gratiam & merita tua, quàm si tu fecisses.

O IESV suauissime, vtinam nossem quantum commodum & vtilitas nobis miseris fuisti, & es! Horrenda monstra eramus; iam per te sumus gratissimum spectaculum Deo: in limo & fundo inferni eramus, iam sumus in sinu, non dicam Abrahæ Patris gentium, sed Dei Patris tui: in gutture draconis tartarei eramus; iam per te sumus in corde Dei: indigni eramus diuinis oculis; iam sumus digni amplexibus: serui damnandi in ergastulo tartari eramus; iam per te erimus Reges coronati in cælo. Quis nouit quò præcipitati fuimus, & quò nos exaltasti? Sanè esset contenta miseria nostra, si extraxisses nos ab inferno; sed non misericordia tua, nisi eleuasses supra cælos, & tot Angelos: nimium fecisses, cùm nos eramus deiecti in miseriam irreparabilem, & desperatam omnino vt impossibile esset nobis remedium, si impetrasses à Patre suspensionem iræ; sed tu impetrasti veniam: nimium fecisses, si impetrasses veniam; sed insuper conciliasti beneuolentiam, amorem & gratiam eius: nimium & stupendum fecisses, si impetrasses solùm beneuolentiam eius; sed impetrasti etiam munera & dona: nimium & admirandum fecisses, si impetrasses minimum munus Dei; sed impetrasti nobis Regnum, & ipsam hereditatem tuam: nimium fecisses, si impetrasses hoc semel; sed impetrasti vt infinities nobis daretur, si toties perdidissemus, dum posteà ad te pœnitentes confugeremus: denique quidquid Dei est, nobis impetrasti; & dignatus fuisti admittere nos pridem fœdissimos & abominabiles, vt tecum coheredes essemus. Vide homo, vnde Christus te eripuit, & quò te introduxit. Si alium hominem tu fortuitò sine consilio tuo & studio liberares, non à morte, sed vel molestiâ qualibet, quas gratias expectares ab illo? Feræ ob leuia beneficia gratæ sunt: atrocissimus leo ob vnam spinam erutam è pede seruauit gratiam post multum tempus, & rependit: cur immensa Christi beneficia deterioris conditionis sunt facta nobis, quàm quæ fiunt feris; & non potiùs stupemus, & præ gratitudine deficimus? Sed fortasse obligatus nobis erat Christus, aut facile fuit & sine sumptu suo, quod fecit? Imò inimici eramus: negotium fuit desperatum & difficillimum: sumptus non minoris stetit, quàm pretio sui Sanguinis & vitæ.

O charitas Dei immensa quanta pro odibilibus hominibus fecisti! cùm eramus in salute impossibili, & non habebamus consilium, excogitasti misericordissime Deus remedium, consilium, ac machinam stupendæ misericordiæ; & cùm nobis im possibilis esset executio post inuentum remedium vnicum, ipse voluisti exequi. Sed quale remedium? Quis captiuus auderet optare, nedum petere, quòd Rex suus, vt ipse liberaretur, fieret pro illo captiuus? Tibi, IESV mi, placuit pro nobis plus exequi, quàm nos auderemus sperare aut optare. Tu Rex gloriæ factus pro nobis vinctus, reus; imò & damnatus, & mortuus pro nobis inimicis tuis, qui crimine læsæ Maiestatis te offendimus. Mirandum foret, si Imperator supremus visitaret in carcere malefactorem aliquem rusticum: quid si proditorem suum? quid si ob illum relinqueret thronum suum, & mutatâ veste maneret loco illius in carcere, vt foras eiiceret malefactorem? Tu fecisti hoc, amantissime IESV. Numquam satis celebratur gloria illius, qui pro amico se substituit in vinculis, vt eum liberaret; & illius serui, qui pro Rege se obiecit hosti, & morti; & illius patris, qui pro filio dedit vnum oculum. Sed non mirum,

si amicus pro amico, si seruus pro Rege, si pater pro filio charissimo id fecerint. At meus IESVS quantò plus fecit pro me, non amico suo, sed inimico; non Rege suo, sed vili mancipio diaboli; non filio suo, sed perditionis? Si dimisisset scelus meum, satis esset; sed reliquit solium suum, amisit vitam, & insuper transtulit in me Regnum suum. Si solùm opprobrium & infamiam peccati mei abrogasset, immensa clementia esset, licet pœnam non indulgeret; sed & indulsit pœnam, & cumulauit gaudio & gloriâ. Fortassène fabula hæc, an fides infallibilis? si veritas, quomodo tantùm narramus hæc ore, & corde non afficimur erga personam Christi, qui suum cor nobis tribuit, & inclinauit, & inclinat in nos cor Dei? O quàm gratissimus IESVS nobis debet esse, per quem grati Deo sumus! quàm amans nobis, per quem à Deo amamur!

Considera, quanta bona in Christo frueris: absque dubio Deus non ferret nos, nec tolerasset impudentiam nostram, nisi Christus medius esset ipse nos deformes coram Deo comit & venustat: ipse pauperrimos nos & nudos, vt ante Deum comparere non possemus, induit gratiâ, exornauit vestibus suis, & donauit meritis, vt comparere valeamus. Quantâ gratitudine fuit affectus Christus erga Martinum, quia dimidium pallij dedit illi? Iactabat, & quasi præsumebat IESVS coram Angelis cum frusto illo lacero, & nos sumus Christo ingrati, qui purpuram & diuinam vestem dedit nobis nudis, indignis, leprosis, non quò tegeret horrorem lepræ solùm, sed radicitus auferret morbum horrificum, velut in Iordane lotos, vt Naaman pulchros nos verè faceret & sanos: nec æstimamus vestem & gratiam, & merita sua, propter quæ nos tolerat Pater, nos respicit &, quod summum est, nos amat. O mortales ingrati! quomodo non euellitur cor vestrum post Christum, qui est thesaurus noster, & diuitiæ, & pulchritudo? Sine illo deformes sumus, & inuisibiles coram Deo, per illum pulchri & visibiles.

Perinde se habet Deus erga genus humanum & Christum, vt oculus erga obiectum suum, quod est colores & lux. Sine luce omnes colores inuisibiles sunt, nulla est pulchritudo; ipsa solùm reuelans colores venustate donat: sic Christus lumen ad reuelationem Gentium, facit vt Deus respiciat homines, visibiles iam & gratos illi, qui pridem in tenebris & in vmbrâ mortis iacebamus. Lumen est primum & maximè visibile, valdè consentaneum sanis oculis: per illud reliqua videntur, & solùm videntur quatenus participant illud: nam cum luce, aut in luce, aut per lucem colores videntur in colore lux, cum oculo lux, per medium aërem lux est. Ita Christus est quòd oculis diuinis primum & maximè visibile est, magis gratum & acceptum visui Patris; cæteri homines solùm, quatenus participant Christum. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso videntur: ipse reddit nos aptos, & dignos respectione diuinâ. Tota gloria & gratia colorum, lux est, lucis beneficium est: tota gloria, honor, gratia hominum, Christus est, Christi beneficium est. Vide, quomodo iacent pretiosissimæ & pulcherrimæ res noctu; perinde sunt ac si non essent: res sublimes naturæ, subtilia ingenia, sine Christo in tenebris sunt, nihil sunt. Quid tu gloriaris, nisi in Christo? Sine luce pulchra & deformia æqualia sunt, perinde ac si non fuissent: sine gratiâ Christi, perinde est sublime & acre ingenium, ac rude & hebes; reliquæ naturæ, artis, diligentiæ dotes, tantumdem sunt ac si nihil essent. Cælum quoque & Sol beneficus est per lucem dumtaxat, per quam omnia operatur: sic Deus solùm per Christum beneficia sua præstat. Cælum non admittit aliam qualitatem simplicem ex nostris nisi lucem: ita neque in cælum ascendet homo, nisi in quem Christus splendeat; neque oratio benè admittetur, in quâ Christus non sonet.

O IESV lux hominum, lux vera quæ illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, illumina me, vt respiciat me Pater tuus: qui si in me aliquid tui viderit, non poterit me reiicere; si à me nomen tuum audierit, non poterit me non exaudire. O vis gratiæ Vnigeniti Christi, per quam tot grati & grati Deo sunt! Vbi Christus est aut sonat, illuc misericordia aduolat; ibi misericordia est. O efficax vox per Christum, quâ delinimus Patrem & vigemus! Quomodo obsequis Filij Vnigeniti, obedientissimi, sanctissimi, officiosissimi, amantissimi, non commouebunt tenerrimè ipsum Genitorem, præsertim cùm ab illo solo se videat amari pro dignitate diuinâ, inter tot iniurias hominum? Nomen Filij, sine vllo obsequio, gratum est etiam scelestissimis & suauis hominibus: quid erit titulus Filij, & tot seruitia facta, Deo beneficentissimo etiam erga inimicos & ingratos? Qui considerat officia Christi erga Patrem, omnia præmia plusquàm debita iudicabit illi. Amisit Pater mundum per peccatum hominis; sed tam officiosus fuit Filius, vt recuperaret illum & restitueret Parenti suo; ànne parum est hoc obsequium? Omnes homines, & innumeri Angeli, rebelles & inobedientes erant aduersus Patrem; ipse Filius voluit resarcire omnem contumaciam, & docere obedientiam, etiam cum dispendio vitæ suæ: omnes mortales contemnebant Patrem; Filius voluit honorare pro omnibus: tot denique seruos restituit Patri, tot adoratores lucratus, tot amatores, tot laudatores; cælum vacuum repleuit habitatoribus: ánne sunt exigua hæc officia? Sed quali affectu, quali sedulitate, quali amore, quali dignitate? Infinita hæc fuit, & talia, vt non restet Patri potentia nec scientia quò possit præmiis superare obsequia Filij.

Si igitur Deus tam beneficus est, vt peccatoribus vltrò benefaciat; si tam iustus, vt iustis vltra merita satisfaciat; & extra se fiat, vt liberalis omnibus sit, nullo expectato titulo iusto benefaciendi; ánne cum solo Filio iniquus erit, & non attendet titulum cuius nomine conuenitur, & hactenus victa est liberalitas diuina? Quid faciet, cùm videat se non posse superare merita Filij; sed omnia præmia, quæ Filio dedit, & hominibus respectu Filij, minora esse infinite, quàm officia Filij ipsius? An Deus, qui cum peccatoribus fuit liberalis, cum Filio erit iniustus? an negabit dare quod ille petit, aut per illum petimus; siquidem non potest illum nimis præmiari, nec hactenus satis remunerauit?

ranit? Si Deus magnificus est vltra exspectationem, cùm scilicet iudicant homines non debere gratiam fieri, sed potiùs supplicium; anne miser & auarus erit, cùm homines iudicabunt deberi, non tantùm gratiam dari, sed velut debitum reddi? Si alus benefecit Deus propter seruos misellos, quia non iniquè seruierunt; quid faciet propter Filium vnigenitum, in cuius obsequio solo benè ac plenè super omnes sibi complacuit? Si tanti æstimat Deus homines, vt iactet, Propter seruum meum Iacob, & Israël electum meum, & propter Dauid seruum meum, cùm indulgentiâ vsurus erat; anne depretiabit dilectum Filium obsequentissimum, & durus erit, & immisericors illi, in quo gratificauit nos? O homines, securi, & securissimi petamus per Christum: accedamus cum fiduciâ ad thronum gratiæ eius; quia quibusuis donis quæ petimus, semper debitor manebit Deus: & quoniam semper manere debitorem non excusat, numquam manere ingratus aut iniquus vult: sed dabit semper quæ petimus; siquidem numquam dabit, nec dedit omnia, quæ meretur Filius. Ecce, ecce, iam video Sole ipso clariùs, impossibile esse, vt quidquid per Christum petatur, negetur à Deo; si petitio, vt par est, fiat: nam sæpè videmus petere, sed fortassè tam tepidè & stultè, vt perinde sit ac illudere. At qui verè petit in nomine Christi, non tantùm precatur Deum, sed iam quasi adiurat & exigit.

Christus est obiectum & voluptas omnium sensuum diuinorum: nihil honestum videt Deus, nisi per Christum: nihil consonum audit, nisi per Christum: nihil fragrans & suaue illi, nisi bonus odor Christi: nihil inungit misericordiâ suâ & sanat, nisi medio oleo nominis Christi: nihil denique placitum gustat Pater, nisi in Christi passione & felle condiatur & dulcescat. Quidquid sentit, per Christum omnia sentit grata, ita respiciendo nos per Christum: vt quia Christo similes sumus, grati sumus: vt qui videt per vitrum viride, reliqua videt viridia & iucundiora visui, licet anteà molesta essent: ille color omnium gratior oculis, temperat molestiam. O quomodo horrorem & fœtorem nostrum non toleraret Deus, nisi per Christum! O quoties non ferret nos Deus, etiam post gratiam semel susceptam, quam amittere merebamur ob ingratitudinem & torporem, & plures culpas veniales, nisi recordaretur Christi, qui sustentat nos, & supplet defectus nostros! Ille vnus est Patri solatium omnium nostrûm impudentiæ & ingratitudinis. Iam periisset mundus millies, nisi per Christum sustineretur, qui sacrificio quotidiano infinitè placente Patri sustentat orbem, & homines impudentissimos. Obiicit se Christus Patri: quidum nostra per Filium respicit, horror nostri minùs prouocat; vt qui in speculo canem mortuum aspicit, fœtorem inde non percipit: nocitua per vitrum conspecta, non lædunt oculos. Pari modo se habet Deus, vt Imperator ille, qui in ingenti smaragdo in speculi modo referente visa, conspiciebat retra & inhumana, pugnas gladiatorum, flagitia & cædes, quò horrorem minùs causarent ex placiditate petræ. Sic Deum minùs exacerbant flagitia nostra, si Christus repræsentet ea. Christus lapis est & pretiosissimus smaragdus: nihil gratius est visui, quàm ille lapis, qui lætitiam causare conspectus dicitur, & colorem suum gratissimum non in se solùm retinet, sed profundit, & tingit circumfluum aërem, vacuum alioqui colore: ita Christus lætitiam causat Deo, & in nos vacuos meritis refundit sua; vt imbutis gratiâ eius & viriditate spei, in illo confidamus, gratos Deo fore. Omnia bona & gratiæ nostræ sunt exundantia, & velut superflua, & fimbriæ meritorum Christi.

Caput IV.

Quantùm oporteat deuotè affici erga beatissimam Mariam Virginem.

Qvanta est miseria & malitia nostra, vt cùm immensa fuerit misericordia & bonitas Dei, opus etiam fuerit iuuari industria & artificiis diuinis! Mirum artificium fuit ad satisfaciendum diuinæ iustitiæ, ipsa Veritas incarnata Christus. At quia & hoc instrumentum misericordiæ etiam oportebat vt Iudex foret; prouidit amor Dei erga ipsum Christum, aliud organum puræ misericordiæ sacratissimam Matrem suam, pro quo debemus gratias agere inter alia beneficia immensa diuinæ bonitatis Quid fuissemus, si non fuisset misericordissima MARIA? cuius precibus, quamuis malignitas & iracundia nostra, quâ semper erga Deum impudentes sumus, digna sit perpetuo flagello, suspenditur tamen manus Dei irata, & flagium commutatur in donum: Christi reuerentia erga suam matrem, plus potest quàm nostra irreuerentia erga ipsum. Si Christus pro inimicis suis, & iis ipsis qui crucifigendo auferebant illi vitam, obtulit vitam suam; quid non faciet pro matre sua mantissima, à qua accepit vitam? Si Deus pro creaturis, quibus dedit esse, tot tantaque vltrò & sine precibus vllis fecit; quid faciet pro illa à qua accepit substantiam, & esse hominem; maximè deprecante & vrgente intercessionibus suis, & veluti imperante ex iure materno? Bonis filiis preces matris pro imperio sunt: quis melior filius, quàm Christus? quæ melior mater, quàm Maria? quæ obligatio maior, quàm huius optimi filij erga optimam suam matrem? Non est obligatio Christi, vt sunt obligationes aliorum filiorum erga parentes; sed est similis obligationi creaturarum erga Deum. Non tantùm est obligatio naturalis, quæ inter genitum & genitorem intercedit, (quamuis & hæc etiam maior in Christo sit, cùm non sit diuisa inter duos, sicut reliqui filij patri & matri debent suum esse: nam à sola matre accepit naturam humanam, cùm nullum patrem iuxta hanc naturam habuerit, ideoque integrè vni matri debet esse hominem) sed etiam est obligatio moralis.

Filij debent reuerentiam patribus, etiamsi noluerint generare filium illum, sed quemlibet alium: imò etiamsi inuiti genuerint, & neminem voluerint procreare; vsque adeò tanta est hæc obligatio naturæ, vt ipsi Barbari & Ethnici dicerent, reuerendos esse patres vt Deos secundos, & quæ iis dabentur, esse impossibile solui.

O Iesv, cuius doctrina excessit omnem captum philosophiæ, cuius exemplum præcessit humanam omnem opinionem; si Ethnici hæc docuerunt de honorandis parentibus, quid facies honorando matrem tuam Fili Dei? Illa fuit Gentilium obseruantia; qualis erit perfectio tua, ô Iesv? Qui superædificasti virtutibus antiquis, & addidisti præceptis pristinis; qui in amotis lege adiecisti inimicorum amorem, & in castitatis præcepto etiam concupiscentiam vetitam dixisti: sic in præcepto venerationis patrum excelluisti tuendo matrem; in quâ præter debitum naturæ, debes aliud debitum voluntatis. Alij parentes non habent electionem generandi filium, sed habuit mater tua sanctissima: quæ non tantùm te genuit, sed voluit te tantùm generare, & non alium filium. Voluntas eius expectata fuit & desiderata à Deo Patre, & Angelis: ideò quia debes voluntatem matri tuæ, rependis illam, nihil eius voluntati negando. Maiorem obligationem agnoscis erga matrem, quàm est aliorum filiorum erga parentes; & similem illi obligationi, quam habent creaturæ erga Deum, habes erga matrem tuam. Hoc est summum debitum creationis, quòd non solùm Deus creauerit nos, sed selegerit nos, & voluerit creare potiùs quàm alios, quos reliquit in rerum possibilium massâ, & suo nihilo.

O stupenda excellentia Mariæ, cùm similem obligationem habeat illi Deus, ac habent creaturæ Deo; quæ est infinita! Tum sicut ab esse ad non esse est distantia infinita; ita obligatio eius qui accipit esse & naturam, infinitè superat alias obligationes ex beneficiis aliis communibus, quæ supponunt substantiam & vitam. Si in illos qui infinitè tibi debent, ô amande Deus, liberalissimus es, & erga eos qui te offendunt indulgentissimus; quomodo auarus aut crudelis eris erga matrem tuam, cui soli propter diuitias misericordiæ & bonitatis tuæ debes, & tali modo debes? quomodo negabis gratiam aliquam, vbi agnoscis debitum tantum? Omnia meritò vis dare per illam, quæ tibi dedit vitam humanam: nam sicut de dono vitæ nullis bonis filij possunt satisfacere patribus, quia est fundamentum omnium donorum; & omnes actiones & dona filiorum videntur propria parentum, quia principium illis dederunt; sic nihil negare vis illi, quæ tibi dedit esse hominem: vt dando cuncta per matrem, videaris dare omnia matri; & præterea cogeres nos venerari illam necessariò, cùm per illam sit necesse impetrare cuncta à te: & quia accepisti ab illâ esse naturale, hoc est, humanam naturam; vis vt per illam accipiamus nos esse supernaturale, & gratiam: vt ita filios Mariæ faciendo nos supernaturaliter, satisfacias pro filiatione tuâ humanâ naturali.

Verum est quòd omnia sint à Deo, & hoc ipsum quòd debeat Deus matri suæ, est beneficium Dei: sed vt reuerà pensemus, quanta faciet pro beatissimâ Virgine, nihil interest: nam hic est ritus & mos diuinus, ita se habere erga beneficia sua, perinde ac si nullam partem habuisset Deus in meritis nostris, licet omnia sint ex eius gratiâ; sed eodem modo remunerat, ac si à nobis solùm essent. Æquè integrum gloriæ præmium dabit operibus bonis, ac si ea ipsa bona opera non fuissent munera sua; nec vllâ gratia nos adiuuisset, sed ex propriis viribus illa fecuissemus, & dignitatem illam ad gloriam ex nobis habuissemus. Eodem modo respondebit officiis matris suæ, ac si nullum beneficium Dei esset in illa; sed perinde ac si omnino accepisset ipse essentiam, naturam, vitam ab ea, independenter ab vllo beneficio & gratis diuina, qua præuenta, præiuta, & prælecta fuit ad hoc admirandum opus diuinæ conceptionis.

Si hoc modo obligatum se agnoscit & habet Christus, fortassè violabat præceptum de honorandis parentibus, an potiùs coægmentatâ mensurâ curabit satisfacere? Si obligatio quam habent in parentis alij filij, tanta est, vt Philosophi dicerent impossibile esse solui; cùm Christus maiorem obligationem agnoscat, possibiléne erit, vt non velit gratificari? Si Deus alia obsequia hominum minora remunerat in gloriâ vltra merita; hoc debitum matris, quod est vltra gratiam & remunerationem, non negliget omnibus modis compensare & satisfacere. Quis dubitat, Christi gratitudinem erga matrem, excedere omnem amorem & gratitudinem hominum? Si igitur putarunt Ethnici, non posse filios conctis officiis esse satis gratos erga genitores; amittétne Christus occasionem gratiæ? Planè tam gratus erga parentum optimam est, vt non contentus reuerentiâ, quâ illam coluit in vitâ obsequiis suis operationum infinitarum & theandricarum, quibus illam honorauit subditus illi, voluerit omnes oon reueteri genitricem suam, quasi coadiuuando ipsum ad venerandum & honorandum illam. Sic voluit nos omnes eius filios esse, vt pro se honoraremus & amaremus vt matrem: nam sicut obligatio fuit matri, satisfactionem & gratificationem voluit esse filiorum. Quam filiationem dedicauit in cruce pendens, cùm omnes suos illi tradidit in personâ dilecti discipuli, dicens: Ecce filius tuus. Scilicet cùm moriturus erat, quasi solùm optaret vitam, vt matri obsequeretur; voluit vicarium obedientiæ & curæ filialis in Ioanne, & obseruantiæ in reliquis fidelibus relinquere, siquidem mortem euitare non expediebat: vt hoc pacto & redimeret nos moriendo, & gratus esset matri relinquendo vicarios exhibendæ venerationis, quasi ipse non se facerctur satisfecisse matri pro desiderio suo. Ibi ad pedem crucis accepit nos Maria in filios: ibi peperit nos, non ex vtero, sed ex corde; nam est pretiosius membrum, & efficacior filiatio: non enim omnis filios vteri amatur, at filius cordis nequit non amari. Ibi nos cum Christo parturiit cum doloribus, quos non est passa in partu carnali. Conuenienter eo tempore accepit nos in filios, cùm tota compassionis affectu ergo Filium plena erat, vt illum in nos transferret & seruaret ad excellentiam misericordiæ suæ: quasi commendasset Iesvs matri, quod dixit mulieribus; Nolite flere super me, sed super filios vestros. Ideò crucifixus, plenus doloribus & cruciatibus, velut in alios temittens compassionem sui, dixit matri lacrymanti; Mulier, ecce Filius tuus: ecce filius tuus est quisque fidelis & discipulus meus; noli tam compati & flere super me, quàm super istos filios tuos, quos tibi commendo, miseros, homines & peccatores. Sciebat Christus maiora obiectum

lectum misericordiæ esse miseriam peccati, quàm quodcumque corporale tormentum: nam plus docuit anima Christi compatiens in culpis nostris, quàm corpus eius patiens in pœnis suis. Ideò voluit vt transferret mater compassionem, & misericordiam ad nostros defectus, culpas, & miserias animæ, vt nos in illis præcipuè adiuuaret. Et quia Christus patiendo benemeritus fuit de Iustitiâ diuinâ, superabundanter illi satisfaciendo, propterea dignus vt ei committeretur hoc attributum & esset Iudex hominum, vt prædixit Dauid; *Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis:* Mater Christi, compatiendo & miserescendo Christi, benemeruit quoque compassionis & misericordiæ attributum, quod illi est commissum; vt dicere possimus: Deus misericordiam tuam Reginæ dedisti, & pietatem tuam matri Regis: ideò nulla gratia & misericordia Dei ad nos peruenit, nisi per MARIAM. Iam hinc, pientissima mater, te accipio in mea; & istud primum pignus accipiam tuæ pietatis, vt imiteris filium tuum primogenitum: qui non tantùm te dedit Ioanni, sed Ioannem etiam dedit tibi: ita me des Deo, siquidem Deum dedisti nobis.

Igitur cùm nostra miseria nullum habeat remedium nisi Dei misericordiam, & dispensatio eius sit penes MARIAM, cui Filius nihil negat, & illa plena sit miseratione; quid pigrescimus in officiis & pietate erga illam? Quatuor de causis debemus officiosi esse in obsequio erga Virginem. Vna est vtilitas & necessitas intercessionis eius: nam sine negotiatione & petitione Virginis nihil descendit de cælo. Plus quàm ab Eliâ dependebat pluuia cæli, ex MARIA pendet gratia. Altera est voluntas Christi, qui vult Matrem suam coli à nobis, ipsique adulamur Christo Domino cultu suæ Genitricis, nam ad omne quod illi debemus delegat Matrem suam creditricem. Si ea quæ facimus pauperibus, accepta ipse habet, eosque Vicarios designauit obligationis quam habemus; quantò magis grata habebit, quæ præstantur Matri, cuius se debitorem agnoscit ille cui omnia debent?

Tertia causa est, excellentia sanctissimæ Virginis: cuius cultus licet nullius nobis necessitatis esset, nec tam explicatæ voluntatis Filij sui IESV, propter præstantiam suam summoperè deberemus affici erga illam. Ipsa est honos totius creaturæ, maximè generis nostri: & secunda post Deum, cui concessum est vt habeat illud priuilegium, quo Deus solùm propter infinitatem suæ naturæ fruitur, vt sit parens & virgo simul, & parens Dei. Deus est pater & virgo simul: Maria est etiam mater & virgo. Quemadmodum Christus secundùm diuinitatem genitus est castissimè in splendoribus Sanctorum à virgine Patre sine matre, ita secundùm humanitatem genitus est castissimè à virgine matre sine patre in splendoribus sanctitatum super omnes Sanctos. O geminum miraculum, quod virgo pariat, & quòd pariat Deum! Sed quid debebat parere virgo nisi Deum? Gratia & natura sorores sunt, & ambæ sapiunt manu eiusdem artificis: ideò similem quamdam methodum suorum operum seruant. Quemadmodum in compendium collegit Deus in Adamo & Euâ vniuersam naturam, postquàm cuncta creasset; atque in homine sunt omnes naturarum & vitarum gradus eminentiori modo quàm in ipsis naturis, cælis, plantis & animalibus, vt vnus homo plus valeat quàm vniuersus orbis, & sit alter mundus, eique omnia seruiant, & propter illum sint omnia: ita quoniam non est negligentior & minùs curiosus artifex Deus in rebus gratiæ, in vnum quoque redegit in nouo Adam & Euâ vniuersam gratiam datam & dandam hominibus & Angelis. Vnâque in MARIA sunt omnia genera charismatum & donorum supernaturalium & gratiarum gradus eminentiori modo, quàm in cunctis reliquis Hierarchiis spirituum beatorum, & ordinibus Sanctorum, vt ea sola plusquam æquiualeat vniuersorum sanctitati. Non est solùm pietas istud existimare, sed ratio; & satis iam constat ex reuelatione benedicti patris Martini Gutierrez martyris Christi, quem vidit sancta Teresia in cælo cum insigni martyrij, quòd in carcere obiisset ab hæreticis vinctus & vexatus. Huic seruo suo gratias egit ipsa virgo MARIA, quòd huiusmodi defenderit suam sanctitatem. MARIÆ enim seruiunt, & colunt tamquam Reginam omnium ipsa beata Seraphim, & ceteri Angeli ac beati; veluti bruta animalia parebant Adamo in statu naturæ non corruptæ. Homo eminentior brutis creatus fuit; Maria sublimior Seraphinis & Angelicis mentibus glorificata, excellens beatos spiritus, vt Adam pecora campi & irrationalia. Illa sola duplo maior videtur esse apud Deum & æstimabilior quàm totus mundus: in quem etsi indulgentissimus fuerit descendendo de cælo Filius Dei pro eius salute, nihilominùs vt acciperet Spiritum sanctum, opus fuit recipi priùs Christum in cælum: at beata Maria & Filium Dei in se suscepit, & simul Spiritum sanctum in se superuenientem.

Itaque duobus titulis audiuntur preces Mariæ à Christo, & ob reuerentiam debitam matri, & ob eminentiam sanctitatis eius & merita singularia: exauditur enim pro sua & filij sui reuerentia & dignitate; pro reuerentia maternitatis, & pro dignitate sanctitatis: & nos per illam audimur: cuius intercessio non solùm vtilis, sed necessaria est nobis. Ad MARIAM igitur in cunctis afflictionibus confugias, velut filius plagis ab extraneo cæsus ad matrem accurrit: nouit illa portare & sustinere mundum suis precibus, nec graue onus tu illi putes adiici.

Quarta causa potest esse velut affinitas & necessitudo quædam cum beata Maria, non tantùm secundùm spiritum & mystica solùm, sed realis secundùm corpus etiam & naturam. Nullus enim homo propinquior est affinitate alteri, quàm est tibi coniuncta beata Virgo. Qui corpus Christi suscipit in Eucharistia, vnione quadam reali fit vna caro cum Christo; vt non sit vnio alia & coniunctio tam propinqua & similis inter homines, etiam inter virum & vxorem: quare etiam debes te putare affinem matri ipsius Christi, & reputare habere eamdem carnem. Maior item est coniunctio physica, & realis inter Deum & te, quàm inter te

te & patrem tuom: qualis ergo erit affinitas, quam contrahis cum matre ipsius Dei? Quæ maior vnio creata & realis potest esse, quàm est inter Verbum diuinum & sacratissimam humanitatem Christi, acceptam ex visceribus sanctissimæ Virginis? & quæ vnio consanguinitatis potest esse maior, quàm fuit inter Christum & Mariam? Igitur affinitas & coniunctio secundùm naturam nostram, quam habemus cum beatissimâ Virgine, excedit affinitates hominum. Si homines solo titulo consanguinitatis & propinquitatis se iuuant, & ad se inuicem accurrunt pro auxilio; cur non accedemus ad MARIAM, cum quâ habemus necessitudinem maximam?

Quid dicam de coniunctione & quasi cognatione spirituali, quam cum Mariâ contraximus? Is per quem accepisti gratiam Baptismi, aue astitit tibi & suscepit in illo Sacramento, cognatus tuus fit, illumque teneris venerari vt patrem: quantam reuerentiam, proximitatem, & filiationem contrahemus cum Virgine, per quam toties gratiam suscipimus, quæ toties suis precibus pepetit nos Deo, & in lucem & in veritatem vitæ spiritualis edidit?

Agnosco te matrem meam, ô Mater Dei & Mater gratiæ & misericordiæ, obsecro ne obliuiscaris nominis tui, de quo tu ipsa gloriaris. Mater gratiæ & misericordiæ diceris: sed hunc titulum quid tibi dedit nisi nostra miseria, quia tuâ miseratione & gratiâ egemus? Quare quia ego miserrimus omnium sum, maius ius præsumo habere in tua materna viscera. Dignitas tua ex meâ indignitate accidit, sanctitas tua ex meis peccatis: ideò præsumo primum locum me habere in tuâ misericordiâ, quia primus & maximus omnium peccator sum, & plus miser. Mater Dei, te fecerunt peccata hominum: & peccata mea solùm sufficerent, vt te facerent Matrem misericordiæ: ne proiicias me à te & protectione tuâ, sub cuius pallio proteguntur omnes Religiosi nostræ Societatis; vt mirabili visione vidit deuotissimus tuus filius Pater Martinus Gotierrez. Quem enim debet magis recipere misericordia, quàm magis misellum? Recordare, quòd hunc honorificum titulum, de quo, post titulum matris Dei & virginis, supra ceteros gloriaris, ego solus possim sustentare ob innumera mea peccata. Spero Mater in misericordiâ tuâ ego miserrimus: nam potiùs cælum & terra peribunt, quàm tua deficiat miseratio & gratia iis qui verè & seriò implorant fauorem tuum, & serui tui sunt. Admitte me inter illos, vt cum exultatione & lacrymis in te colendâ occuper: at quia tepiditas mea frigidum & siccum, vt qui sim totus terrestris, me teneat; iuuideo feruorem tuis deuotis: vellemque, vt faciebat deuotissimus Pater Ioannes Treaus, sacella tua ore meo vertere, & lacrymis rigare. Ad hoc faciendum aliquot milliaria pedibus ibat ille feruidus Pater & filius deuotus Virginis.

CAPVT V.

Quòd imitari Christum debemus; & de sanctissimi cordis sui dolore & passione.

QVomodo potest homo cogitare de aliquo gustu, qui pro hominis gustu recordatur afflicti IESV? vna gutta sanguinis sufficiebat redemptioni nostræ: quomodo totus pro nobis fusus, & immensitas dolorum, laborum, opprobriorum, non sufficit exemplo? anne vanè & incassùm tot tantaque passus est Filius Dei, cùm minima oratio eius plus quàm abundanter ad satisfaciendum pro mille mundis, & obtinendum vniuersis gratiam? Sed adhuc non sufficit tantus excessus cruciatuum, vt vnus ego imiter illum. Christus enim passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum. Non minoris steterunt Deo minimæ nostræ voluntates, quàm nostra peccata grauia facta. O si consideratem opera tua hæc, Domine; quomodo expauerem? Mirabilia opera tua, vtinam anima mea cognosceret nimis! mirabilia prodigia quæ posuisti super terram, mirabilia testimonia amoris tui, & ingratitudinis & duritiæ meæ! Vtinam fieret cor meum tamquam cera liquescens, & ponerem te vt signaculum super illud, vt nullum vitæ huius gustum admitterem, sed imitarer dolores & afflictiones tuas! Ponam vt signaculum super cor meum illud cor mœstum amantissimi IESV, quod perpetuò crucifixum fuit: sic in memoriâ habebo, & tabescet in me anima mea. Quid efficacius ad extinguendum omnem voluntatis gustum, quàm recordatio IESV gustantis fel, & totius passionis eius? Tam efficax est eius consideratio, vt ipsum Christum fecerit tædere & pauere, & sudare guttas sanguinis. Quid efficacius, ne patiamur gustum, quàm compati dolenti IESV? Non sine causâ, hi qui fideliter Christo astiterunt in Caluariæ monte, & compassi sunt, non sunt posteà passi martyrium in exitu suo, cùm reliqui Apostoli, & alij discipuli, à tyrannis fuerint necati. Nam beatissima Virgo mater IESV, sanctus Ioannes Euangelista, & Magdalena, non fuerunt per martyrium sublati: dolor maior omni morte & omni cruciatu, excruciauit illos solâ compassione, & suffecit pro morte martyrij. Compatiamur igitur IESV, & patiamur libenter.

IESVS est via, veritas, & vita. Quam viam volumus habere ad verè beatam vitam, nisi vitam IESV, quæ tota fuit mors continua, & crucifixio perpetua? Sufficeret, vt nos æternè haberet IESVS dolentes & compatientes, atque omnem gustum nostrum abominantes, ob eam quam passus est in vltimâ nocte & die vitæ suæ omnium membrorum cruciationem, in quo à plantâ pedis vsque ad verticem capitis non fuit sanitas. Lingua, quam non attigerant carnifices, ne sine tormento maneret, videtur non minùs torta quàm alia omnia membra: siquidem de nullo aliorum suorum dolore conquestus est patientissimus IESVS, nisi de siti; vt monstraret etiam ea membra, quæ videbantur immunia, excruciata

excruciata habuisse. Neque magnitudine doloris insensibilia & stupida fiebant, sed omnia valida, viuida, vegeta ad patiendum seruauit; ideò expiraturus clamauit voce magnâ: in quo etiam ostendit feruorem numquam deficientem, quo negotium nostrum egit in tam acerbis cruciatibus; & humilitatem, qua excepit mortem inclinatione sui capitis; atque summa in reuerentiam, qua adimpleuit arduum Patris præceptum.

Plus tamen debent nos commouere quæ passus est per totam vitam in vno membro sanctissimo suo corde: cuius dolor immensus fuit à primo instanti suæ conceptionis, & durauit quàm diu vixit. Cor est, quo primò excruciatum fuit, & quod vltimò. Tantò magis doluit cor eius, quantò omnium reliquorum membrorum intolerabiles dolores in vno illo passus est, quod est omnibus membris delicatius. Non minor afflictio latuit in corde IESV ab illo instanti, quàm habuit in horto, cùm sudauit sanguinem per omnia membra. Quemadmodum illic ex viuida apprehensione dolorum & cruciatuum passionis suæ insolitæ & terribili modo afflictus fuit: sic etiam æquè intensè apprehendit eosdem dolores in vtero amantissimæ matris. Cognitio enim Christi non fuit imperfecta, eo maximè tempore cùm negotium nostræ redemptionis acceptauit; & proposita fuit illius intellectui, sine vlla dissimulatione, omnis difficultas toleranda & vincenda. Apprehendit ibi intensissimè suam passionem, labores innumeros suæ vitæ, opprobria & contemptus: ita affligit illum ab eo tempore hæc cognitio suæ passionis, & plus fortasse quàm in horto, si inæqualitas fuit: nam in Gethsemani erupit exteriùs sensus doloris, diffususque fuit per omnes artus, vt communicatus in toto corpore angor, minor remaneret in corde: at in vtero gloriosissimæ virginis MARIÆ tenellus est totus dolor intrinsecus in vno membro tenerrimo corculo infantis IESV. Cùm quis lacrymatur, minùs sentit afflictionem, quàm cùm recluditur angor in corde siccis oculis: sic Christus, dum non sudauit & sanguinem fudit, plus fortasse doluit, quia nulla particula angoris euaporata fuit: oportuit tamen ad nostrum documentum monstrari semel externùs, quantum passus est semper interiùs. Continuatus deinde fuit iste mœror per omnem vitam. Perfectissimè & perspicacissimè, vt in se erant, cognoscebat semper omnia IESVS. Nisi diuina dispensatione adiutus fuisset illo ipso instanti quo cœpit viuere, mortuus fuisset præ doloris magnitudine: ideò maximum & continuum miraculum fuit vita IESV. Nec solùm passio sua eum afflixit, sed multò plus compassio: habuit compassionem, considerans angustias suæ amantissimæ & innocentissimæ matris; habuit quoque compassionem nostri: plus doluit omnia tormenta Martyrum, pœnitentias Confessorum, morbos & ægritudines Sanctorum, quàm ij ipsi qui passi illa sunt. Si mater pix plus dolet ægritudinem filij, quàm ipse filius; quis potest negare, Christum dilexisse nos, plus quàm vlla mater vnicum filium. Verè labores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quantus igitur erit dolor, si est maior quàm omnium Martyrum, Pœnitentium, & ægrotantium simul? Habuit præterea super omnia compassionem nostri, & dolorem, ob omnia & singula peccata omnium & singulorum hominum, qui fuerunt, & futuri erant. Deficit mens, cùm quis considerat quàm immensus hic dolor fuit, sufficiens, nisi per miraculum impeditetur, ad auferendam millies vitam. Si aliqui homines præ dolore peccatorum mortui fuerunt; quomodo non extingueret vitam IESV dolor solius vnius & minimi peccati venialis vnius hominis, cùm omnem deformitatem culpæ perfectè considerasset, tum Maiestatem Dei Patris, contra quem est, atque vilitatem hominis à quo est commissa, & ipse tantoperè amaret Patrem offensum, & hominem offendentem? Sicut hanc charitatem nemo mensurare potest, sic nec dolorem. Si tantum dolorem habuit de vno peccato veniali; quantum de omnibus & singulis peccatis venialibus & mortalibus adeò horribilibus & immanibus? Importabile pondus peccatorum tulit ille, qui suaue iugum & onus leue nobis imposuit: nos autem oneramus IESVM immenso pondere iniquitatum; quod sanguineum sudorem ex corpore IESV expressit, sicut torcular ex racemo vinum. Si ab ipso die quo peccauit Adam, vsquequò descendat Christus iudicaturus homines, fuisset aliquis qui pateretur omnia supplicia Martyrum, morbos & dolores cunctos omnium hominum, non æquiualeret totum hoc huic dolori Christi: qui etiam ex eo quòd fuit magis spiritualis, acerbior ex suo genere erat, quàm corporales cruciatus. Habitabat in Christo plenitudo diuinitatis, & clara visio Dei illum illustrabat: quæ tamen aliquibus effectibus non obstitit; sed dispositum miraculosè fuit, ne per illam affluentia gaudij totum corpus & inferiores animi portiones occuparet, ve daret locum dolori, sicut accidit in passione. At in corde IESV dolenti pro peccatis nostris, non tantùm dedit locum summæ tristitiæ; sed auxit summoperè propter altissimam cognitionem Dei offensi: quò enim maior fuit cognitio Dei, maiorem dolorem causabat; & Christus solus multò maiorem cognitionem intuitiuam Dei habuit, quàm omnia Cherubim & Seraphim, & reliqui omnes Spiritus, ac simul omnes homines beati. Amor quoque Christi erga Deum offensum æqualis fuit visioni diuinæ Maiestatis; quare dolor eius nec explicari nec cogitari potest: nam non amisit occasionem patiendi quantum potuit, & decebat: imò miracula fiebant stupenda in suâ sanctissimâ animâ, ne impedirentur dolores. Quomodo nos soliciti sumus vt gaudeamus, & excogitemus artes voluptatum; si totum hoc patiebatur IESVS in suo corde, cuius nemo debet recordari sine lacrymis, & debet Christianus recordari semper?

Quomodo, cor meum, audes gaudere? considera, quare IESVS tuus passus est? pro peccatis tuis, vt te saluet. Quia ego offendi, ille ita me amat, ita cumulat beneficiis. Quomodo hic amator meus, & benefactor inimicorum, carbones ignis non cógerit super caput meum, & erubescere me facit? quomodo carbones ignis non congerit super cor meum, vt ardeam amore eius & desiderio imitandi illum? Poenam

nam cor mœstum Iesv vt signaculum super durum cor meum, vt aliquando me inueniat secundùm cor suum amicum & cupidum patiendi. Compatere cor meum patienti Iesv, & consolare illum patiendo. Quomodo vis consequi misericordiam per passionem Christi, si non habes misericordiam Christi patientis? Tantam gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris. Sanctus Didacus Quisay ne obliuisceretur, præter frequentem commemorationem & pium affectum, scriptam in libello secum continuò gestabat passionem Christi, in testimonium quòd incisam in corde haberet, eamque singulis diebus legebat. Tam grata fuit Deo hæc memoria crucis Saluatoris, vt concederet, postquàm Societatem Iesv ingressus fuit, penitus conformari illi, & crucifigi pro nomine eius, suâque passione repræsentare mortem Filij sui: rependitque Christus istam memoriam sancto Didaco; nam super locum, vbi ille & alij plures Sancti pro Christo crucifixi fuerunt, singulis sextis Feriis luces mirabiles in cælo apparebant; conformitatem passionis Christi & ipsorum approbantes & commemorantes. Incundum est Christo recordari passionis suæ: siquidem vt eius memoriam haberemus, instituit admirandum sui Corporis Sacramentum.

At si memor es Christi patientis; quomodo non es impatiens aduersum te, tibique irasceris? Rex Moab cùm nullam iam spem haberet, oppressus obsidione Israëlis; arripiens filium primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum, & facta est indignatio magna in Israël, statimque recesserunt. Ecce holocaustum filij primogeniti & Vnigeniti Dei super Crucem; cur non indignaris in te, & recedis ab omni voluptate & voluntate tuâ? Extraneis, imò animalibus compatimur: cur non Deo nostro, Patri nostro, Fratri nostro? Proh inuerecunda pertinacia nostra, qui loco compassionis rursus crucifigimus Iesvm nouis peccatis! Recordare quòd Deus est, Pater tuus est, non inimicus tuus; qui patitur pro te inimico, non pro pecoribus campi, aut pro suâ salute, loco tui, non pro se, acerbissimum omnium supplicium crucis, in omnibus membris vulneratus, non dolorem tantùm aliquem capitis, aut stomachi; quia tibi & mundo benefaciebat, non quia vrbes incendit; publicitus in die festo, & in monte, cum duobus latronibus, quasi dux eorum; non teclusus, & clanculùm; omnium odio, opprobrio & plausu, vt illi soli, qui est misericordia ipsa, defecerit misericordia hominum. Libenter nihilominùs & amanter patitur, non inuitus, non iratus, non querulus, quia pro te; à suo populo, non à Barbaris & Scythis; per triginta & tres annos, non per vnam horam. Compatere ergo Iesv, nec irrita hæc omnia facias: cessa peccare, incipe Iesvm imitari: vt multùm proficiat tibi passio sua, fiat imitatio tua.

4. Reg. 3.

Caput VI.

Quantum oporteat sequi Christum.

Non tentat nos Deus, cùm in difficilibus posuerit salutem nostram. Charum illi esset, siquidem tanta fecit & pertulit, vt eum imitaremur. Dicta hominis in potestate constituti habentur pro lege, & adimpleri debent: facta Dei cur non sunt obseruanda? Qui ponit cor Christi dolorosissimū & humile vt signaculum super cor suum, ponat etiam super brachium suum, vt imitetur eum cui condolet. Dilectio non est mollis, sed fortis; & amantem Dei, mors Christi excruciabit per compassionem, & æmulationem. Dura est imitatio Iesv: aliqui perinde vt infernum odio habent; sed non possumus meliora charismata æmulari. Ne timeas falli, cùm crucem pro deliciis, opprobria pro honoribus, nuditatem pro opibus suadet; summa veritas est. Sapientia æterna & intellectus diuinus ita consuluit, ita indicauit expedire. Ne diffidas, summa Bonitas, summa Potentia est; his tamen rebus te redemit: iisdem opus est perficias saluationem tuam: iisdem instrumentis opus istud incipitur, & perficitur: per hæc Christus ascendit in cælum: & membra non decet aliâ viâ ire, nisi quâ it & ducit caput. Non sunt venena: ipse Christus sanctificauit & libauit prius: imò vt parum transiret ad nos, totum ferè calicem laborum & dolorum hausit; & tamen viuit in æternum, & ad dexteram Dei sedet. Quomodo non operiet confusio faciem tuam, dum videns Christum maledictum ab omnibus, tu velis laudari? videns genuflexum ad pedes Iudæ, tu extollaris super maiores? videns sitientem, & carentem aqua, tu cupias abundare & deliciari?

Magna gloria est serui, sequi Dominum suum. Imitatio Christi non solùm necessitas est, sed dignitas: iam in hoc maxima pars difficultatis tollitur, & aliarum sufficiens pretium datur. Si gloria est imitari Christum, iam non erit arduum ferre contemptus & opprobria hominum. Siquidem istud honos erit summus: non est contemptus, vbi contemni est dignitas. Pro gloria quoque vera carere voluptatibus & superfluis diuitiis, non est difficile: nam mundani & Ethnici plus fecerunt, & abstinuerunt necessariis pro gloria falsa. Pudeat nos, quòd fuerint quidam Barbari tam fidi & amantes Regis sui, vt si Regi deessent oculi, ipsi se excæcarent; si deesset manus, ipsi pariter sibi abscinderent dexteram; & hac fide in reliquis imitatores Regis sui essent: cur in minoribus non imitamur Regem gloriæ qui vocamur fideles? Si Christus solùm dixisset quid faciendum esset, licet ipse non fecisset, debeteemus exequi: quantò magis, cùm ipse primus fecerit, & fecerit vt nos faciamus; & non tantùm dixit, sed laudauit & beatas prædicauit afflictiones? Si Propheta aliquis simpliciter dixisset, non haberemus excusationem: quantò minùs, cùm ipsa Sapientia Prophetarum & os Dei exaggerauerit, & in se perfecerit? Non dixit Iesvs verbum otiosum; quantò minùs tot laudes & beatificationes pauperum & afflictorum? quantò minùs tot opera

otiosa

otioſa fecit? Si non oporteret nos pati, exemplaris vita IESV otioſa fuiſſet, & ſuperuacaneus eius rigor nobis, qui charitate illius, qui ſuperabundanti pretio redemit nos, non moneremur, & tanto exemplo non doceremur ad amandum eius imitationem, & odio habendum peccatum & guſtus ſenſuum. Anne vanè voluiſſet Deus affligi ſuum Vnigenitum, ſi nihil referret facere quæ ipſe fecit, vt quos præſciuit & prædeſtinauit, fierent conformes imaginis Filij ſui, vt ſit ille primogenitus in multis fratribus? Non eſt Deus impius, vt ſine cauſâ gauderet tam atrociter ſæuire in Vnigenitum dilectum. Animalia fera & crudelia, ſunt ergo fœtus pientiſſima: quomodo Deus clementiſſimus & miſericordiſſimus in Filium fuiſſet crudelis & tyrannus, ſi neceſſe nobis non eſſet pati? Peccata noſtra non requirebant tantos cruciatus, vt redimeremur? ſuperabundabat vna gutta, non dicam cruoris, ſed ſudoris IESV: requiſiuit ergo illam tormentorum atrocitatem, vitæque auſteritatem, neceſſitas noſtra imitandi Chriſtum, & patiendi, quæ eſt regia cæli via. Aut Deus atrox & impius eſt; aut ſummè neceſſarium eſt nobis, humiles, afflictos, inopes eſſe, habere æſtimationem diuinæ charitatis & contemptum noſtrum.

Nemo iter cæli nouit, qui non ambulauit: nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo CHRISTVS IESVS; & qui per viam, quam ille monſtrauit, incedit. Incognita via erat, nec potuit alius indicare meliùs quàm IESVS qui nouerat illam & ambulauerat. Non fecit IESVS, vt aliqui ruſtici ſolent; qui digito aut narratione oſtendunt viatoribus iter, ipſi tamen ſedent & manent domi quieti, nec ſolicitj ſunt deinceps, an errent rurſus viatores: nam præterquam verbo docuiſſet ſemitam cæli, ipſe præit & præducit nos ne erremus. Dic mihi; ſi certi fuiſſemus, vt modò ſumus, de gaudiis cæleſtibus, pedibúſque foret opus peruenire ad illa, nec aliud requireretur ad conſequendũ, niſi ſcire viam omnino ignoratam, & aliquis illam annuntiaret nobis; quis eſſet qui non ſe accingeret ad iter, quantumuis ſalebroſum & difficile eſſet, præcipuè ſi ille qui demonſtraret ſemitam, vellet comitari nos & præcedere? Cur igitur Chriſto non credimus, & ſequimur? ánne putamus erraturos nos ſapientiâ Dei duce? anne putamus perituros præeunte Saluatore? Minime. Securam nobis viam monſtrauit Chriſtus, & præceſſit ipſe: tam certa eſt, vt etiam ſi moriamur in illâ, ipſum periculum & interitus ſit certior ſemita: quin ſi amares Chriſtum, non dubitares mori cum illo. Non amat Chriſtum, qui non imitatur: nam virtus amoris eſt aſſimilatio. O quis verè diceret, Viuo ego, iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus; mortificationem IESV in corpore meo circumferens, & in corde inferens!

Si igitur amas Filium Mariæ, & vis tabernaculum Dei fieri vt illa fuit; inſpice & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in monte Caluariæ monſtratum eſt, totámque vitam IESV reſpice: ipſe elegit contemptus viuere, & mori: deriſus fuit, reputatus cum iniquis, non ſolùm vt idiota, ſed vt fatuos habitus: vt ſeruus vilis verberatus, vt ſceleſtiſſimus omni crudelitate punitus: ipſe honorem temporalem, ſi deferebatur vltrò, fugiebat: nullum non conuitium ſuſtinuit: Samaritanus, idololatra vocatus fuit, dæmoniacus, pſeudopropheta, ſeductor, guloſus, vorator, & potator vini, blaſphemator, trangreſſor legis: creditus conſpirator & proditor patriæ, peccatorum amicus. Quæ creatura poteſt dici, cui non ſe humiliauerit? Humiliauit ſe Angelis: quid opus erat vt veniret Angelus ad confortandum illum qui Deus erat, cùm verbo ſuo poſſet deſtruere Vniuerſum? quid opus fuit dicere, Angelorum legiones poſſe illum vindicare, & reſiſtere comprehenſoribus ſuis, quaſi ipſe non poſſet? ieiunus & famelicus quid opus erat vt acciperet cibum & velut eleëmoſynam ab Angelis, cùm ipſe poſſet lapides in panes conuertere? Humiliauit ſe hominibus, Matri & Ioſepho obediens. Humiliauit ſe impiiſſimis Principibus, Herodi, Cæſari, Caiphæ, Pilato, iniuſta mandata adimplendo, oneribus & iudiciis eorum parendo. Humiliauit ſe hominibus vilibus & ſeruis, vt Malcho, carnificibus, & aliis. Humiliauit ſe creaturis omnibus, patiens in ſe ſæuire frigus, æſtum, ferrum, crucem, ſpinas, arundines, ſputa. Subiecit ſe denique dæmonibus: traditus eſt in hora paſſionis poteſtati tenebrarum, & paſſus eſt duci ſe à diabolo ſuper pinnaculum templi. Nulla eſt creatura, à ſublimiori vſque ad viliorem, ab optimâ vſque ad peſſimam, cui non ſe ſubiecerit Creator pro me: & qui omnia fecerat, & Dominus vniuerſorum fuit, nihil voluit habere vt me haberet, nullum prædium poſſedit, nullos redditus habuit: de eleëmoſynis tantùm accipiebat minora neceſſitate: vt mendicus veſtitus incedit, non vt Philoſophus, aut Doctor, aut Nobilis: inops etiam à veris amicis fuit, vt nullius fauore vna alapa dimiſſa illi fuerit: ſuo Regno & Principatu ſe expoliauit, ſeipſo ſuam maieſtatem occultans.

In quantum Deus quoque, ſimilia documenta humilitatis dedit. Humillima eſt tremenda illa infinitudo & omnipotentia Dei: elegit enim Diuinitas, propter hominem, quæ magis laborioſa videntur, & minùs honorifica. In creatione noluit facere hominem, ſicut fecit cetera, iubendo voce vnicâ tamquam Dominus, ſed velut ſeruiendo & laborando manibus ſuis, ac ſi ſeruus & figulus eſſet. In Redemptione quoque noluit redimere nos, vt poterat, aſſumendo aliquam honoratam & ſublimem naturam vt Seraphim; ſed viliorem omnium naturam rationalium qui infamati & ignobiles erant ob ſcelus primi Parentis, in ſe ruinoſam & caducam. In glorificatione, cùm nos ſatiabit gloriâ maieſtatis ſuæ, & vt ſummus Dominus remunerabit, miniſtrare vt ſeruos dicitur. Verè enim Filius Dei eſt Chriſtus, qui mores Dei imitatus eſt & docuit. Agnoſcens ſuum humilitatis ſpiritum in Chriſto, meritò dicit Pater: Ecce ſeruus meus, ſuſpiciam eum, dedi ſpiritum meum ſuper eum. Nihilominùs nos qui Chriſtiano nomine gloriamur, & filij Dei volumus eſſe, fugimus hæc quæ amabit Chriſtus Filius Dei. Quo alio maiori odio proſequeremur paupertatem, humiliationem, crucem, ſi Chriſtus præciperet nobis ſub interminatione inferni odiſſe illas, quàm modò horremus, cum promiſerit pro illis gloriam? Ita audimus mendacia verba mundi, ita

obedimus suggestionibus diaboli, ac si pro nobis crucifixus Satanas fuisset: ita aversamur vitam, & consilia Christi negligimus, ac si fatuus quidam & ridiculus amens in foro effuisset.

Si Rex terrenus multò minora offerret militibus suis, eum omnes, etiam pro parvo stipendio, sequerentur per rupes & nives; præsertim si parem habitum, victum, habitationem illis concederet, ac ipse Rex uteretur, iam etiam sine stipendio sequerentur Regem ob solum pudorem: & nos nec ob amorem; nec pudorem, nec timorem, nec lucrum, concitamur ad sequendum Regem Regum & Dominum Dominantium. O si tam fidelis Christo essem, ut Ionathæ fuit adolescens armiger suus! fac omnia, dixit, quæ placent animo tuo; perge quò cupis, & ero tecum ubicumque volueris. per scopulos, per mucrones, per hostium arma irruit, ne iret solus filius Regis. Ascendit autem Ionathas manibus & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Quomodo Christum relinquimus torcular calcare solum, & nemo est qui cum eo societur in passionibus & laboribus? non est tam formidabile quod pro Christo pati communiter cogeret, ac fuit quod armiger ille aggressus est pro Ionathâ. Quis miles relinqueret Regem suum in medio hostium exercitu, & sanus & lætus auderet redire domum, & non potiùs mallet cum illo cadere? cur nos relinquimus Christum solum? Ipse iure queritur: Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum. Etiamsi nullius auxilij futurus miles esset, nullaque ex societate illius utilitas sequeretur, non debet deserere Regem: quid ergo, cùm tanta utilitas tibi sit, & Regi Regum Christo Iesu consolatio passionis suæ, & finis eius interitus, qui est imitatio sua? Aut opus est deponere nomen Christiani, aut assumere quæ Christianum faciunt. Si sequi Christum nolis, dic quem secuturus es? necesse est, ut sequaris diabolum principem huius mundi. Talem ducem fugit, qui insistit vestigiis Iesu; ut deberet id facere solùm ut fugeret: talem ducem sequitur, ut deberet sequi, etiamsi alium malum non fugeret; quantò potiùs cùm hæc duo copulantur, sequi optimum, fugere pessimum; sequi Deum, fugere Satanam?

Malitia nostra solùm est, quòd non faciamus quæ Christus docuit & fecit: nemo potest se excusare quod non possit: iis rebus posita est nostra salvatio & perfectio quas quivis posset habere: pauper quisque potest esse: patientes omnibus licet esse: non ambire honores in manu est cuiusque. Hæc est sapientia & amor Dei, ut ea elegent, quæ omnibus patetent, & hoc labore possent obtinere. Neminem excludit à suo Regno; & nemini voluit deesse, quæ ad consequendum illud opus essent. Si in divitiis, honoribus, voluptatibus constitueret salutem nostram, plures quàm modò damnarentur: nam pauperum, ignobilium & afflictorum numerus est innumerus, & tunc esset maior; nam quò plures vellent esse divites & felices, pauciores forent. Quid iam dicam tibi, si non via amplecti paupertatem, humilitatem & crucem Iesu, nec vides immensum bonum quod est in imitatione eius, nisi quòd hoc est quod dicit ipse, Qui sequitur me, non ambulat in tenebris? Tu illud non vides, quia ambulas in tenebris, dum non sequeris Iesum.

Caput VII.

Quòd patienter ferendæ sint necessitates & ærumnæ à Deo immissæ.

Si non vis sequi Christum, saltem ne fugias illum: si non audes imitari, cur audes repugnare, & contemnere eius similitudinem? intolerabilis inverecundia est & miserabilis cæcitas, cùm superabundans charitas Dei adeò beneficentissima aliquibus sit, ut illos etiam reluctantes faciat conformes Filio suo, non expectans quòd ipsi in hoc laborent, ne fortè deficiant in pugnâ & difficultatibus ultrò se assimilandi vitæ Christi; sed ipse Deus propriâ manu id dignetur facere, concedendo paupertatem, occasiones humiliandi se, & labores; ipsi tamen renuant, & tam absint ut velint similes esse Vnigenito Dei, ut pudeat illos paupertatis, & omnium de quibus gloriatus est Dominus gloriæ, omnibusque viribus & artibus fugiant Iesum, quem sequi tenentur. Gratias deberent agere Deo, quòd sine labore suo & sine ullo periculo (non enim tunc vana præsumptio aut inanis gloria locum habet) similitudinem Vnigeniti sui dederit quæ tantoperè illi placet; & præ summâ indulgentiâ erga ipsos cùm alios vocet ad imitationem Christi, illos locet in illâ. Sed ingrati reluctantur, ut evadant similes superbo Lucifero; imò superbiores: nunquam Lucifer se putavit meliorem Deo; illi verò tamquam si essent maiores, cùm Iesum afflictum sine culpâ videant, ipsi ob infinitas culpas suas nolunt tangi: & se, qui peccatores sunt, volunt, haberi velut meliores, & minùs dignos supplicio, quàm innocentissimum Iesum. Cur indignamur cùm aliquid adversum accidat? nam si culpa nostra præcessit; insolentia summa est, nolle se peccantem & nocentem affligi, qui videt Christum innocentem punitum. Si nulla culpa præcessit, magis gaudeat, quia magis conformis est Christo, qui sine culpâ crucifixus fuit. Culpam, quam non commisisti in causâ, ne committas in labore ob impatientiam; quando gratias dupliciter acturus eras, & quia affligeris, & quia sine causâ innocenter. Quando tribularur aliquis propter culpam, patientiam saltem debet habere: quando sine culpâ, lætitiam quoque; maius est tunc augmentum gratiæ, maior similitudo Iesu inculpati, & spes melioris profectus, cùm non tam sit hæc afflictio ad emendandum præterita peccata, quàm ad augenda etiam merita futura & præservandas culpas: agnoscat in se summam indulgentiam Dei, qua usus est cum Matre sua, præservando illam. Christus passus est cruci pro te affigi à scelestissimis hominibus: cur tu à Deo tangi non feres patienter? melior & benevola manus te molestat.

Filius cùm verberatur à patre, si nimiùm clamet & ploret, plus solet verberari; &, iam non percutitur ob culpam antiquam, quantum ob novam clamoris impatientis: ita quando ægrè fers laborem à Deo immissum, flagellum divinum;

diuinum; accidit vt plus aggrauetur, quia murmuras, quia queretis, quia sine patientia es. Sufficiens culpa est, vt te puniat Deus, contemnere similitudinem filij sui, non agnoscere culpas tuas, impatientem esse. O Rex gloriæ, in quem desiderant Angeli respicere! faciem tuam non auertisti ab increpantibus & conspuentibus in te; genas tuas dedisti vellentibus, corpus tuum percutientibus, improperium expectasti & miseriam pro me: cur ego miser fugiam & auertam me à Deo & Patre meo correptore & benefactore meo? Gaude anima, conformando te ad exemplum Filij Dei in necessaria paupertate, tribulatione, humiliatione, opprobriis. Apostoli ibant gaudentes à conspectu Concilij, quia digni habiti erant pro nomine IESV contumeliam pati sanctus Paulus Miqui, nostræ Societatis, ibat gaudens ad conspectum populorum; præcisa aure, vt maior ignominia esset, missus per vrbes ad contumeliam popularem, & publicam infamiam: deridendus cunctis, ipse tamen prior ridebat, frontem festiuam ostentabat, patentem, erectam, iucundam, quasi triumpharet solùm ob similitudinem Filij Dei; eámque metuit in se vsque ad crucem perfici, quam alacris amplexus est. Tu si non vis solari Christum, eius crucem suscipiens; ne contristes Spiritum sanctum, illam reiiciens: quam non quæris vltrò, inuentam & oblatam ne recuses frustrà. Si IESVS, cùm in itinere ad mortem Caluariæ cecidit cruce onustus, vellet vt tu pro eo ferres illam, ânne illud excusares? quid si manibus propriis imposuisset humeris tuis, ânne resisteres & repelleres? an potiùs oscularetis horridum illud lignum; & manus illas sacrosanctas adorares? imò non tantùm ferre crucem, sed crucifigi loco Christi exoptares & peteres. Ecce crucem huius doloris, huius humiliationis, huius necessitatis, imposuit tibi Deus: cur renuis? leuior est quàm Crux Christi. Si compatiens non vis consolari IESVM, consolare te compatienti IESV.

O consolator animarum, quid mihi accidere potest, cuius non inueniam abundans remedium in tuis necessitatibus? Si langueo, in te à planta pedis ad verticem capitis non fuit corporis sanitas: vir dolorum, & sciens infirmitatem, verè languores nostros tulisti, & dolores portasti. Esurio? tu famelicus fuisti post quadraginta dies ieiunij, & tantoperè esuristi, vt propter famem existimaret diabolus te posse inclinari ad peccandum. Sitio? & tu sitisti in cruce, nec fuit qui daret potum: ego nec in cruce sum, & inueniam qui præbeat potum. Frigeo? tu algebas in præsepio. Quiete priuor? etiam te dormientem in naui excitauerunt Discipuli. Iniuria mihi fit? tu ad mortem innocenter fuisti condemnatus. Patior contumeliam? tu publicè à Pilato productus ad populum fuisti, dicentem, Ecce homo. Defessus sum; tu defatigatus ex itinere superfontem sedebas. Falsò insimulor? tu in domo Caiphæ falsissimè accusatus fuisti. Reprehendor ob bona opera? tu quòd in sabbato benefaceres. Detrahor? de te murmurabant quòd in principe dæmoniorum eiiceres dæmonia. Irrideor? tu subsannabaris à dicentibus, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Asperè mihi respondetur? & tibi asperiùs? insuper & colaphum impegit impius minister. Deseror à famulantibus? tu à Discipulis fuisti destitutus. Discedo à cognatis? tu à Matre ad patiendum profectus. Contemnor in meis consiliis? tua quoque doctrina spreta fuit, & est. Premor tentationibus? tu quoque tulisti eas in deserto. Doleo ob lapsum fratris mei? tu doluisti discipulum apostatam, & deserentem veritatis semitam. Doleo ob defectus proprios? tu vidisti eos priùs, & doluisti. Defectum deuotionis sentio? tu clamasti, Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me? Quis igitur labor est, siue corporalis, siue spiritualis, cuius non habeamus refrigerium in Christo priùs laborante pro nobis? Hoc est quod dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. O dulcissima promissio, quæ solùm audita recreat! Si Christi labor aufert nostrum laborem, quantò magis eius gloria auferret? si ita necessitates Christi auxiliantur nobis, quid faciet potentia eius & diuitiæ? Sed auxilium istud, clementissime Domine, solùm expo pro, vt patiar tecum; non vt me consoleris in hac vitâ, in quâ nec corporale nec spirituale gaudium cupere debet anima, nisi solùm pati tecum, & pro te.

CAPVT VIII.

Qualiter puritas corporis iuuet spiritum.

QVi cœnosam & insalubrem regionem incolit, non est mirum, si langueat sæpè; qui propitiam & puram, valebit: sic anima in puro corpore benè se habet; in immundo & cœnoso ægrotabit. Velut in prato florido & fragranti, est mens in carne mundâ. Corpora casta sunt deliciæ Dei; quid mirum, si sint animabus salubria? mentem liberam relinquunt vacare Deo, sine vllâ rerum temporalium curâ: lætificant conscientiam, spreta sensibili voluptate, & amaro Deo sine impedimentis. O amor meus, ô veritas sincerissima & purissima, si quidem non solùm debeo tibi ô Deus cordis humani dimidium mei, sed me totum; non tantùm mentem purificabo, sed corpus sanctificabo. Membra Christi sumus; ne deformitatem in pulcherrimo corpore efficiat vnus artus corruptus & fœdus. Quæ pulchritudo esset sponsæ formosissimæ, si putridum nasum haberet, aut ora & genas vermibus scatentes? Corpus Christi gloriosum, millies est sole purius & fulgentius. Membrum Christi immortalis es, ô homo mortalis: considera, quantum corporis sanctitatem curare debeas, &, quoad possis, imitari immortalitatem & incorruptionem, ne dissones illius puritati. Vnus spiritus cum Christo & vna caro sis cum illo per sanctissimæ eius carnis communionem: ne macules tuam carnem, quæ iam per quamdam mirificam realem vnionem est Christi caro. Veste maculata & turpi si indueres imaginem alicuius Sancti, sacrilegum putares: cur saltem non erubescis, carnem quæ est Christi viuentis fœdare, & membrum & maculatum & obscœnum ei adiungere: Regiam ipsam purpuram, si cœno

& luto immersa maneret, nolles tu induere: cur carnem tuam luto & fœtore infectã gestare desideras, & vis esse partem Corporis Christi?

Quemadmodum in vitâ æternâ & animæ & & corpora nostra in maximâ puritate Deum glorificabunt: sic in hac vitâ & animæ & corporis puritate debemus illum colere. Non solùm per sanctitatem animæ quæras beatitudinem eius; sed etiam per sanctitatem carnis tuæ merere beatitudinem & resurrectionem corporis, ne voluptate aliquâ pellectus, concedens te mortali tuæ parti, te ad mortem condemnes. Sed disce iam in carne esse vt spiritus Angelorum, vbi nec nubent nec nubentur. Disce iam incorruptibilitatem, & esse singularis naturæ & vitæ abstractæ à sensibus. Puritatem cælestium thronorum, in quibus Deus consider, debet æmulari corpus tuum, cùm sit templum Spiritus sancti, electum vt sit vas honoris. Christi bonus odor sumus: Christus vndique puritatem spirat, virginitate stipatur, castitate delectatur. Ferè in mundi calamitatibus, castitas fuit quasi solatium Dei, & compensatio illius damni: ruinam Angelorum prouidit præcipuè & excellenter restaurare ex Virginibus & castis, & per virgines & castos; matrem & præcursores virgines seligens, discipulos & Ecclesiæ principes & excellentiores Sanctos plerosque virgines etiam, vel continentes, aut iam sine coniuge, aut separatos ab illâ, & omnes castissimos: lapsum Adami sublenauit spe Virginis contrituræ caput serpentis: ex naufragio mundo quos seruauit, seruauerunt in arcâ castitatem: in cruce se consolatus Christus est matre & dilecto discipulo virgine. Quomodò non amaret castitatem & virginitatem, qui vtrumque parentem virginem habuit, & totum suum esse à virginitate communicatum? Patrem virginem Christus habet secundùm naturam diuinam, & matrem virginem secundùm naturã humanam: adhuc figuram patris sui voluit esse virginem sanctum Ioseph, vt sustineret solum nomen & titulum parentis. Figuras etiam suæ innocentiæ & obedientiæ virgines Abel & Isaac elegit. Primitiæ emptæ ex sanguine Agni virgines fuerunt: sic Agnum sequuntur quocumque ierit, quidquid agunt, quidquid dicunt, imitando Christum, & modestiam eius; quæ tanta fuit, vt nullâ notaretur infamiâ pudoris: & cùm multa falsa aduersus IESVM excogitarent & multis modis calumniarentur Iudæi, sine specie aut probabilitate aliqua; nunquam illum accusarunt impudicitiæ, licet scirent cum mulieribus collocutum fuisse, ob summam modestiam & pudorem vultus sui, quæ sola refellebat omnem suspicionem & calumniam minoris castitatis. Præcipuè in visu seruandus est modus: nam, vt S. Orentius monet,

—— amor, vt lacryma quas fundi iniuria cogit,
Ex oculis surgit, pectoris ima petit.

Ex oculis facilis & decliuis via ad cor est. Venerabilis ille seruus Dei frater noster Alphonsus Rodericus per quadraginta & septem annos nullum feminæ vultum aspexit, nullaque alia iucunda videre volebat: infixa cordi eius manfit per omnem vitam summa modestia oculorum Christi, ex quo semel illi apparuit, vt ex illorum dumtaxat memoria mirè componeretur: sic conseruauit suum cor purissimum, & intrinsecus cum Deo lætabatur. Fuge tu quoque exteriorem dilatationem, si internam & æternam puritatem desideras.

CAPVT IX.

Studium mortificationis continuum.

NOn prætereat te occasio faciendi bona, & patiendi mala: qui mutuò acceptum asselum habet, non consentit otiari. Dubitare posset quis, vtrum sit pretiosius, malum tolerare, an bonum operari? Sed certò scio, nihil mihi post Deum esse pretiosius, sine quo nec Deo nec Sanctis possum esse pretiosus. Illud quidem pretiosissimum est, cùm vtrumque coniungens aliquis benè operatur malè se habendo. Ne nimiùm, spiritus afflicte, te contristet difficultas virtutum, & importunitas passionum: potiùs gaude de materiâ meritorũ. Aggredere, & vince: non tanti fit meritum in pace vitæ, quàm in patientiâ vitæ, in oppugnatione inclinationis sinistræ, in strenuitate obsequij, in violentiâ atque patientia tui, & cruce Christi. Ne ægrè feras, te locupletioribus & pluribus instrumentis promerendi ditatum à Deo esse præ Angelis: corpus tibi copulauit, vt quot sensus habet & diuisiones potentiarum animæ, tot organa meritorum haberes, tot scilicet cruces: ista corporis supellectili supra Angelos locupletaris: plus voluit de te confidere Deus, vt inueheres in cælum grauissimum fimum terræ. Angelis solùm cura fuit imposita, vnicum & sincerum spiritum suum seruare: at humanæ animæ, cùm debilioris naturæ sit, duplicata sunt onera imposita; & se, & carnem molestam, eueheret ad æqualitatem Angelorum & gloriam cælestem. Angelos in procinctu, expeditos, sine vlla sarcina; homines impeditos & oneratos mole corporis, & mille crucibus onustos, ad iter cæli idem & æqualem dignitatem vocari iniquum videbatur, cùm sit præterea imperfectior & infimior anima quàm Angelus: sed cum gratia Dei ex sociæ carnis molestiis fieri compensatio potest ad merita, vt æquet aut superet dignitatem angelicam. Si scias grauitate tua vti, magis te attollet: saltatores vt se magis alleuent, sumunt pondus aliquod prehensis in manibus petris: corpus tuum te iuuabit, si vim inferas. Non leue hoc negotium, sed magnæ contentionis est: ne difficultati parcat lucrum ex conatu. Vt saxum aliquod in turrim euehatur, quanta machina & conatu indiget? vt molem terræ tuam supra astra attollas, non fiet sine violentia & machina sanctæ crucis.

In hoc mortalitatis statu non minores Sancti sunt, postquam redemit nos Filius Dei, quàm in statu innocentiæ forent: quare æqualiter sunt sancti in breuissima vita, ac fuissent per plura sæcula annorum, si immortales homines permansissent. Compensat multitudinem annorum multitudo ærumnarum, cum gratia IESV. Copiosior fuit Christi redemptio, quàm præuaricationis damnum: & tamen noluit Christus necessitates carnisque molestias auferre, nec affectuum rebellionem penitus tollere, ne materiam merendi compendiosam

præ

prædestinatis suis subtraheret; vt illo citiùs Redemptor præsentaret ante faciem Patris æquis aut maioribus meritis, ac per multa alioqui sæcula acquirerentur. Qui per crucem vicit mundum, vult vt per crucem te vincas. Vberi gratia Christi gestit in ineptâ reluctantique naturâ: se iuuat ex ipsâ repugnantiâ ad magnitudinem meritorum. Maior triumphus est, vbi hostis fortior. Igitur ne graue putes, tibi ipsi esse grauem: sed violentiâ & patientiâ tuâ fruere, occasione merendi, vincendo, sacrificando, crucigendo te in omnibus. Christi gratia ne vacet tibi Pugna & crux est necessaria, vt quadam necessitate bonus sis. Quidam duces postquam in terram hostium appulere, combusserunt aut fregerunt rates, vt absque spe fugæ certarent milites inuincibiles: sic Deus nobis alligauit hostem. Quid speramus posse fugere bellum? necessitas pugnæ ad victoriam & merita nos necessitet. Per crucem nos redimit Christus per crucem nos saluari oportet, moriendo vbique, vt vincamus & viuamus per patientiam nostram. Via saluationis rectâ dicitur via perditionis: perde & signa sensus cum cruce Christi, & salui erunt: esto cæcus, & erue oculos tuos, sic videbis benè: esto surdus, sic audies benè: esto mutus, sic benè loquêris: esto ieiunus, sic benè gustabis: esto sine manibus, & negotiis, sic benè operaberis: esto tibi odiosus, sic benè amabis: esto mortuus mundo, sic benè viues: esto timidus, sic securus eris: esto tibi vilis, sic honoraberis: esto laboriosus, sic eris in quiete: sustine omne malum, sic habebis omne bonum, quod est in cruce.

O Deitas, ô Iesu amantissime, si te amo, quomodo possum odisse crucem quam tu amasti? quomodo fugiam crucem, quam solùm fugiunt dæmones qui te oderunt? opus diaboli est fugere crucem, opus Christi mori in cruce: quémnam imitetur Christianus, videat: victoriam sui atque abrenuntiationem amplectatur, nec pro voluptate futili, aut impatientiâ leuis incommodi, se reuellat à Christo, & priuet merito & satisfactione. Ne velis excusare quod inexcusabile est: etiamsi salueris pati opus est, siue in hac vitâ, siue in purgatorio, vbi sterilissima est patientia. Si necessarium est pati; vtrúmne commodius erit, in hac vitâ, vbi leuissimis afflictionibus satisfacis pro grauissimis cruciatibus & peccatis, & præterea lucraris gloriam augendo merita? an in purgatorio, vbi summis cruciatibus parum satisfacies, & præterea nihil mereberis? Meritum nullum satisfactio exigua, cruciatus ingens in purgatorio est: in hac verò vitâ leuissimus cruciatus, satisfactio ingens & meritum plurimum. Quis mercatoreo tempore vellet emere res, cùm deteriores sunt, & pretia maiora; & nollet tunc mercari, cùm ferè gratis dantur?

Præcipuè tamen amapati ob amorem Christi. Quis amplexatus IESVM, relinqueret illum ob calicem aquæ, quem effudit Dauid? Dic mihi, ô amator sine desiderator IESV: si in alterâ crucis parte ad tergus Christi cum dilecto tuo crucifixus esses in Caluariæ monte pariter pro gloriâ Dei? & Christo promittentibus aliis, crediturosse in eum & agnituros pro Filio Dei, si descenderet, nihilominùs nollet te deserere, nec descendere; efficeretur etiam tibi velot poculo buccella aut pomum, vt oblatum Adamo fuit, dummodò descenderes de cruce, & relinqueres societatem IESV dilecti; an illam desereres? O pudor noster! quàm sæpè, ob leuissimam voluptatem aut voluntatem nostram, deserimus crucem, & relinquimus IESVM solitariè patientem sine solatio nostræ societatis?

Age anima à Christo in cruce redempta, sequere IESVM tollens crucem tuam, & abnegans te ipsam, disce, quid sit negare se, ex eo quod est negare alterum: qui alium negat, siue cognatum siue amicum, licet eum percuti videat, siue in paupertate esse, siue in carcere, non adest illi, nec opem fert, nec dolet in eius afflictionibus: sic oportet cum corpore nostro agere, & sic affici; ac si alter homo, aut inimicus noster, pateretur laborem illum. Non sufficit tollere crucem; sed abnega te moriendo in cruce, in quâ crucifigaris cum IESV tuo, in nullo voto cordis, aut motu corporis, arbitrium habeas proprium; quemadmodum qui in cruce confixus est, non habet iam potestatem mouendi pro voluntate membra sua, nec faciendi quod vellet. Qui crucifixus esset, nec præsentes res iam consideraret, nec prouideret in futurum, nec concupisceret nouas diuitias, nec delicias quæreret; sed solùm intuitum dirigeret in aliam vitam, & adhuc viuens se computaret inter mortuos: sic qui crucifixus cum Christo vult esse, iam inter defunctos se existimet; non solùm mortuum voloptatibus & vitiis, sed huic luci Solis.

CAPVT X.

De sufficientiâ & bono paupertatis.

QVi habet Deum, quid ampliùs opus habet? aùt quomodo non pudebit habere aut cupere alia? In sumptuoso apparatu, & aureâ supellectili & abaco, luteum vas, immundum, & informe nemo non potiùs concideret in mille frusta, quàm haberet, ne absonaret & offenderet videntes illud inter tot res pretiosissimas & gazas, & rideret rusticitatem domini. O infinita Maiestas, & pulchritudo pretiosissima! quomodo ad latus tuum audeo aliquid terrenum congregare, & tecum vnà possidere? omnia corda hominum qui fuerunt, sunt, & erunt, & omnes voluntates Seraphinorum & reliquorum Spirituum, non sufficiunt vt occupentur in Deo: cur ego pusillus homo vnicum cor meum occupabo in aliis rebus, & non expediam vt tradatur Deo meo? Si habeo aliud præter Deum; nec aliud plenè possideo, nec Deum: si nihil habeam nisi Deum; non tantùm possideo Deum, sed fruor Deo, & omnibus. Quis tam amens est, qui, si pro centum aureis lucraretur mille, non daret pauciores? An fortasse minùs valet Deus, quàm mille aurei? cur non dant homines pro Deo, non dicam centum, sed res minimas, quæ adhærentes cordi nostro extingunnt deuotionem, & aliquando vel abiiciunt Deum, si intus est, vel vt fortissimi muri resistunt, ne ingrediatur? O pretium inæstimabile paupertatis! quæ vectes cor-

dis frangis, vt in hominiem intret Deus; & ianuas cæli teseras, vt homo illuc ingrediatur.

Si cuidam Ethnico fine fide, stupenti tamen pulchritudinem visibilem astrorum & magnitudinem cælorum, diceretur; Quid dabis, vt proximè videres stellas vno die, & contrectares manu materiam illam ex quâ constant? nónne daret quidquid haberet, saltem curiositate motus, vt breui spatio illuc eueheretur, aut saltem frustum alicuius sideris in terrâ ostenderetur? quantò plura debent fieri, & dari pro ascensu in cælum, non vnâ die videndum, sed per totam æternitatem possidendam, & ibi dominandum? Quantò pluris debet fieri, habere in terra Deum ad te descendentem, & intra te manentem, quàm si detractum fragmen de sole tibi semel monstraretur? Si hoc ita est, quæ causa est amentiæ nostræ, vt contemptis spiritualibus amemus temporalia, nisi quia languet fides nostra? quæ si viuida esset, prima vice qua audissemus dictum Christi, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum; vix vltima syllaba fuisset pronuntiata, cùm iam renuntiauissemus omnibus quæ possidemus.

O pudor noster! Philosophi fuerunt, qui vt istud cælum materiale solummodò expeditè considerarent, reliquerunt omnia sua bona, aurum, argentum, & quidquid habebant: & nos vt simus Domini cælorum, recusamus dare minima. Ethnici, qui immortalem animam negabant, consulebant & eligebant paupertatem, pro breui commoditate huius vitæ, vt sine curis illam ducerent: & nos pro istius vitæ commodo, & æternæ spe, nec volumus cupere hanc virtutem. Plus valet tibi pax temporalis & lætitia cordis tui, quàm omnia Regna mundi: quanti pluris faciendum est gaudium æternum, & super omnia quanti faciendus est Deus? Vilissimum esset pretium omnes thesauri Crœsi, & diuitiæ Salomonis, & Monarchia Augusti aut Traiani, vt vnam alapam acciperes pro Deo: cur minoris non emis à Deo accipere osculum amicitiæ, amplecti & possidere illum, & facie ad faciem videre? Adam cùm eiectus è paradiso fuit, positâ custodia cum gladio flammeo & versatili, si non habuisset redemptorem Christum, sed posset pecuniis corrumpere Cherubim, vt permitteretur iterùm intrare ad pristinum & felicem illum statum, vbi tam pauper vixit vt non haberet vestitum, nonne daret omnia quæ possideret in terra ista fecunda tribulis, & irrigua sudore suo? quantò magis debemus nunc facere, vt ad amplexus & gloriam Dei veniamus, vt lucremur ipsum Deum? An fortè excusabimur, quòd habeamus redemptorem, cùm potiùs proinde magis obstringamur, si gratitudo aliqua est in nobis, ad imitandum illum, & parendum eius monitis, & credendum eius verbis, qui difficilius dixit esse, intrare diuitem in cælos, quàm camelum per foramen acus?

O amabilissime Domine, si tu es pretium paupertatis, accipe mea, & me primum. Vtinam tam pauper essem, vt nec me haberem! nam satis diues est, qui se habet, cùm possideat hominem. Qui alia reliquit, & non se, nihil magnum facit contemnendo ea quæ ex se terra & puluis sunt; quæ mali quid plerumque habent, & quibus mali simus, quibus acquirendis angimur, acquisitis timemus, ablatis dolemus. Nihil magnum est, relinquere quæ nos relictura sunt, & interim multis modis lædunt. Te ipsum, Domine, pro homine dedisti homini, factus homo, vt isto commercio hominem comparares, non diuitias hominis: se ipsum reddere debet homo, nec se credat pretiosiorem Deo. Iniustissimum est, si se homo deneget Deo, qui tanto pretio ipsum emit. Æstimet Deum homo, & vindicet iniuriam Iudæ, æstimantis IESVM triginta argenteis dumtaxat. Æstimet Christum Christianus pluris quàm mundum, & creatura pluris taxet Deum quàm se ipsam. Qui alia reliquit, & non se, non minuit cupiditatem, sed auget sæpè. Priuatio est causa appetitus, & defectus rerum excitat cupiditatem: pro eo qui omnia est, iustum solum pretium sunt omnia. Omnia relinquenda sunt, in quibus ipse homo continetur: vnam retento appetitu, etsi cetera relinquantur, instaurabitur cupiditas, quæ est quod solum nocet: non enim rerum substantia est mala, sed concupiscentia.

Non tantùm possessiones sunt relinquendæ, sed cupiditates: Non sufficit relinquere quæ habes, sed opus est non quærere alia, nec oblata & data admittere; nec mutuata quoad possis ad vsum accipere. Non est quod nocet proprietas rerum, sed vsus, gaude minùs quàm reliquos habere, fugiens singularitatem, quæ in perniciem ceterorum exemplum mali præstat. Singularis fera est, quæ depascitur vineam Domini: plerique viri Religiosi minùs in hoc cauent; putant non inquietari spiritum, dum non sint soliciti & cupidi: at quando absque solicitudine suâ & cupiditate aliqua res offertur & datur, putant abesse periculum, cùm maximè ipsi non sint amplius de aliis rebus soliciti. Verùm non abest: quia etsi non sit periculum in acquisitione rei, est in possessione & vsu. Sunt ipsæ res familiæ aliarum: quare etsi homo non habet in se cupiditatem aliarum rerum, ipsæ res habent, à quibus auget sibi possidens cupiditatem: aliæ enim res indigent aliis. Præterea si reliquisti tua, cur vis vt factum tuum rescindat alius? quod iuxta consilium Christi tu probasti, cur consentis quòd improbat alius? an quia putas posse quoque ea data rursus te dimittere & relinquere? huius compendium melius est, si non accipere. Non est laus paupertatis relinquere plura, sed nihil habere, & sibi nullam rem seruare. Cur laus & gloria Apostolorum tanta fuit? fortè quia vilia retia dimiserunt? an fortè quia nihil habere voluerunt? hoc est, relinquere omnia. Si instat alter vt accipias; nobile sit certamen liberalitatis illius, & paupertatis tuæ: deses eris si vinceris. Paupertas tua vicit liberalitatem tuam: cur non vincet alienam? Maluisti esse pauper & indigus, quàm tua retinere, quibus esses liberalis: cur mauis alium esse liberalem quàm te pauperem? Annon bonum consilium esset alicuius qui diceret, Retine hoc, ne relinquas omnia? Minimè: nec acquiescendum esset contra consilium Christi. Idem puta dicere qui dat: Caue, ne assentiaris. Sed postquam tua reliquisti, noli accipere aliena: sed ea etiam quæ non

non habes, nec potes habere, contemne propter Deum. Talis amor paupertatis solet generari seruis Christi, vt vel si ipse IESVS, propter quem reliquerunt omnia, restitueret aliquid, vel iuberet possidere nonnihil ex hoc mundo, replicarent, & appellarent ad thronum misericordiæ suæ, reputantes id supplicium esse.

O quàm locuples ita erit pauper spiritu, solo animo suo, si nihil cupit: nam simul ac in corde non vult habere thesauros mundi, statim transfert illos in cælum, factus eorum Dominus, vendens illos Christo sine iniuriâ possidentis & vendentis. Ex diuitiis, quæ nec suæ sunt, nec esse poterunt, mirabili modo ditatur habens diuitias in cælis, & in terris non habens inopiam: nam non est grauis paupertas amanti, sed pacifica & suauis; iis solis acerba est, qui oderint illam & insectentur: nec mirum est, quòd molesta sit persecutoribus & inimicis suis; nullis tamen est mala, sed omnibus bona: nam iis qui omnia ex corde contemnunt propter Deum, minimè officit; iis qui terrena cupiunt, nimiùm prodest: vt vel coacti minuant peccata, ad quæ facultates præberent facultatem aut audaciam. Quare illis quamuis amara & ingrata videatur, magnam de illis gratiam meretur.

Capvt XI.

Patientiam in cunctis necessariam esse.

Patientia opus desideratissimum est: plus debes desiderare patientiam, quàm curare vitam: nam plus est necesse pati, quàm contingat viuere. Non natus es vt placidè ad tempus viuas, sed viuis vt patiaris ad tempus; & pateris ad tempus, vt in æternum viuas. Natus es ad vitam, quæ non intermittetur; opus est vt interim sine intermissione patiaris. Vita hæc non sui causa est: nam nec viatores vadunt, dumtaxat vt eant: viuimus propter aliquod excellentius. Vita ista, quid nisi labor ad quem homo natus vt inde beatus fiat: Poterat Deus nos creare in gloriâ: quid opus erant circuitus & ambages huius vitæ, nisi conueniret priùs pati? Habe fidem huius verbi, & conserua in corde tuo: Nihil magis ad vitam necessarium est, quàm patientia; quia nihil magis est contingens, quàm pati. In molestiis inexcusabilibus excusat, & fallit dolorem, quem impatientia auget. Impatiens esse cum aliquâ excusatione posses, si impatientia excusaret laborem: at inexcusabile est, sine fructu aliquo ingentes fructus patientiæ amittere, quos ex omni ferè opere & labore tuo meteri posses. Ne propter vitæ aut hominum molestias, exercitia bona dimittas, aut remissè facias: nam cum iniustitiâ magnâ lueret Deus illatam tibi ab hominibus iniuriam: Deus innocens non debet soluere noxam tibi nocentis.

Si assuescas patienter pati ipsas tribulationes, fies quodammodò impassibilis & laborum amator. Cinerem iam non vrit ignis, nec iniuriam ipse citiùs ab illo accipit; potiùs amat ignem, fouet, & conseruat: ita qui magis patiens est, sæpè pluribus laboribus diuino quodam priuilegio magis gaudet. Patientia non excusat laborem, sed dolorem; quod satis est: tam benè merita de nobis est, vt materiâ meritorum nolit defraudare nos, sed solùm laborum molestias mitigare: inuenit modum quo frueremur meritis, nec tristaremur laboribus. Nihil ferè Deus promptiùs & libentiùs facit, quàm verè patienti mittere aduersitates, confusiones, humiliationes; quia hunc verè mortificatum charissimum habet, & suos amicos vult Deus ditare meritis, quæ in laboribus & aduersis officinam suam habent. Quare non solùm opus desideratissimum est patientia, sed ipsum pati. Nihil Deus ex maiori dilectione & dulciori corde immittit, quàm labores, & amaram crucem Filij sui: nihil tu deberes magis optare. Cor Christi amantissimum, improperium expectauit & miseriam: quomodo tu discipulus eius eris, si oderis & fugias? Nolis à Deo aliter amari, quàm amatus fuit Vnigenitus; nec velis aliud amare, quàm quod ipse Filius Dei amauit.

Non eris satis patiens, nisi desideres pati: non eris nisi dimidiatè patiens, si tantùm molestiam illatam feras, nisi desideres inferendam, sed sine culpâ alicuius. Quid conqueteris? verus patiens numquam dicit iniuriam suam, nec molestiam suam alteri narrat; quia non consolatur querelis & excusatione, & minimè vult curare alleuationem sui doloris. Qui ægrè fers adimplere quæ desunt passionibus Christi? Christus pro gloriâ Dei non tantùm voluit pati flagella & crucem, sed omnes cruciatus hominum optauit, & hunc ipsum laborem, qui modò te molestat, voluit sentiret qui defuit passioni eius, hoc est, desiderio ardentissimo passionis maioris, & totius cruciatus. Gaude pro Christo illum ferre, qui deberes immensum fauorem æstimare, vnum flagellum suscipere, vt Christo non infligeretur: at si toleras patienter hunc leuem laborem, qui defuit voto Christi, erit contentus Christus, & consolaberis illum. O IESV amantissime, quid affligor in tribulationibus meis, si habeo hoc solatium, vt te consoler in illis? Quæsiuisti Domine qui simul contristaretur tecum, & non erat: ecce adsum libenter, affligar & contristabor tecum, vt socius tuus sim laborum & mortis. Quis mihi daret, vt morerer pro te, Fili Dei? etsi das solùm tribulationem hanc, cur reiiciam tribulari leuiter pro te? Solantur se alij, si simul alij homines patiantur: cur me non consolabor ego, si simul cum Deo meo patiar? Sat mihi hoc, nec compassiones hominum quæro. Non ampliùs Domine dolebo, quòd videam mihi soli iniuriam fieri, me solum contemni: imò hoc solatium mihi erit, præter societatem IESV patientis, quòd solus patiar, nec alium fratrem meum videam in simili labore. O IESV, nihil in hac tribulatione habeo, de quo conqueri possim: cur putabo contemptum, quod mihi fit, si apud te est dignitas? cur putabo iniuriam mihi fieri, si est magna gratia tua?

Quis ob crimen Maiestatis læsæ expectans sententiam capitis & acerbissimæ mortis, si pœnâ leui pecuniariâ aut priuatione solùm bonorum condemnaretur, non summè gauderet?

ánne impatienter ferret aut iniuriam putaret, & non potiùs gratulationes ab omnibus acciperet? Reus Maiestatis diuinæ es ô peccator, mereris pœnam ignis in inferno aut purgatorio: cur non feras, quòd loco illius solum damneris leui pœnâ pecuniariâ in hac iacturâ rei familiaris, aut splendoris tui, aut alterius commodi & honoris temporalis? Qui damnandus esset capite in publico patibulo, si differretur supplicium quia ægrotaret, gauderet, etiamsi morbus grauissimus esset, & vellet diuturniorem fieri; cùm tamen non dimitteretur pœna, sed differretur. Cur tu molestè fers hanc leuem ægritudinem, si pro eâ dimittetur tibi pœna aut æterna, quia ex eâ compunctus es, aut purgatorij

Memento passim patientiæ & societatis IESV patientis, vt feras iniurias, & te contemnas. Si non sufficiat, memento patientiæ diuinitatis in peccatis hominum. Coram facie suâ Deum contemnimus, & coram sua Maiestate peccamus. Quin in gremio & amplexu brachiorum suorum dum nos sustentat & mulcet, offendimus, nec proinde abiicit nos è suis vlnis & annihilat, sed solem oriri facit super bonos & malos. Quis inimico insidianti sibi, & offendenti, ioterim teneret lychnum accensum, cuius luce vteretur ad iniuriam eius, & non extingueret statim? O magna patientia & humilitas Diuinitatis! quæ & contemptoribus suis seruit vt famulus; & dum contemnimus, præparat nobis alimenta, & delicatos fructus terræ coquit & condit, vt suaniter & abundanter nos alat.

CAPVT XII.

Quantum bonum sit subditum esse alteri.

O Sapientia inscrutabilis! quas gratias tibi referam, quòd communicaueris mihi ignotantissimoo per sanctum & humile obsequium, quod est summa hominum prouidentia & scientia. Diuinæ sapientiæ est, in nullis posse errare: obediens etiam in nullis errat, si pareat humiliter iubenti Superiori. O quàm magna & discreta prudentia, simplicium est obedientia, nihil discernens. Quantum beneficium, inter caligines quas offundunt passiones, & errores quos efficiunt cupiditates, & ignorantias, in quas hominum deprauata conuersatio & mundi leges ac mores impellunt, erit sapere & gubernari prudentissimè absque vllo errore, perinde ac si sapientiam & diuinam prudentiam haberemus? Hoc facit inuentum sanctæ obedientiæ, quæ vicaria est Sapientiæ diuinæ, & vtilissimum compendium prudentiæ. Quid sapientius, quàm non posse errare, quæcumque fiant? Virtutes alias debet præcedere prudentia, quæ difficillimè ab hominibus habetur: sed facillima prudentia est sincera obedientia. Hanc antecessionem habet inferior supra Superiorem, quòd non possit in suo munere errare. Superior iubendo errare potest & delinquere sed inferior obediendo nequit errare. Benè potest imprudenter iubere Superior, sed subditus nequit imprudenter facere cùm obedit, nisi cùm manifestum peccatum iubetur, quod iam non esset præceptum, sed tentatio. Potest deficere Prælatus præcipiendo; sed non obediens, quia nequit non facere voluntatem Dei, parendo. Est vndique curata & munita obedienti securitas voluntatis diuinæ: etsi dum præcipitur, fiat contra voluntatem Dei nolentis ita præcipi; qui paret tamen, iuxta voluntatem Dei operabitur, interdum cum maiori merito Malus Superior potest esse, & malè potest iubere: at quia benè obedire semper possumus, dum non præcipiantur mala, mandus est omnis Superior, & insuper tolerandus malus: vbi duplex est meritum, charitatis & patientiæ. Aliquando poterit subditus putare meliora aut vtiliora animæ suæ, quàm quod Prælatus iubet; non tamen propterea debet relinquere iussa: nam nihil prouidebit vtilis, quàm cum charitate relinquere & abnegare voluntatem propriam & iudicium.

Obedire tutissimum est ideò clausis mentia oculis & celeriter debemus id facere, supplendo & addendo voluntate & affectu erga iussa, quod intellectus noster considerare haud tenetur. Tam gratum & locuples bonum est obedientiæ, vt ratiocinatione non egeat ad obtemperandum. Obedientia est patientissima inspiratio Dei, & tutissima reuelatio, in quâ nequit dubitari an sit à Deo. Si angelum videres ad te venire, & nuntiaret Dei voluntatem esse vt aliquid faceres; nequaquam torperes dum exequereris illud, licet molestissimum opus esset: celeriùs debes exequi quod Superior præcipit; quia securius & certius est esse Dei voluntatem, vt facias quod tibi præcipit homo, quàm quod Angelus videretur mandare. Ideò post mandatum hominis non debes considerare plura, nec morari, sed exequi: at post locutionem Angeli deberes considerare, quis tecum fuisset collocutus, an dæmon, an Dei spiritus? an bonum, vel melius esset, quod præcepisset? Magnus fanor fieret, si ad singula opera moneretur quis ab aliquo Seraphim descendente à latere Dei mittentis illum, vt diceret in nomine suo, Hoc vel illud facito: non minùs vtile est obedire in Deo homini Superiori, qui est oraculum domesticum & securum, quasi doceretis à Spiritu sancto. Duæ sunt præcipuæ causæ peccatorum, inconsideratio mentis, & deprauatio voluntatis, vtramque tollit obedientia; nam sequimur iudicium alienum, quo considerationis propriæ & prudentiæ bonum supplet & excedit; & ne prauè velit, sequimur voluntatem Dei placens illi semper.

O quantum solatium est amatori tuo, IESV, non solùm operari vt placeat tibi, sed quia tibi placet! Hoc est priuilegium obedientiæ, vt aliquâ mercede non frustretur; quam non solùm ex opere sperat, sed in opere habet, & finem suum in principio obtinet, nempe beneplacitum Dei: quod non in futurum pendet, cùm anticipetur obediendo. O desideratissimum obedientiæ opus! quomodo aliqui queri possunt aut excusari ab illâ, quòd si humiliter & promptè obediant, præcipiantur plura; quòd soleant Superiores plus iubere eos, qui sunt obedientiores? Stultissima est hæc querimonia, cùm queramur de iis quæ debemus optare: Fauor Regum putatur quòd alicui committ

committantur aliqua; & maior fauor quò plura mandantur: cur si Deus nobis similiter faueat, licebit queri? Domini plerumque iis seruis præcipiunt, quos magis familiares & charos habent, & putant fideliores: cur quetimur quod Deus nos vt fidos habeat? O Deus cordis mei, si Filio tuo hoc modo fauisti in hoc mundo, qui factus fuit obediens vsque ad mortem crucis; an fortasse audebo præsumere mihi maius genus gratiæ? O Iesu, qui in omnibus factus es obediens, da mihi vt nullam obedientiam recusem. Omnia fecisti obediendo, à natiuitate vsque ad mortem; Cæsari & Pilato subiectus non minùs quàm ad moriendum. Fuit quoque hora in quâ subiectus voluisti esse potestati tenebrarum, nolens resistere dæmonibus, sed summâ obedientiâ infernali furori cessisti, in carnificibus & inuidiâ Iudæorum: & quia incarnari non potuisti obediendo, nondum enim erat humana tua natura, suppleuit hanc obedientiam mater tua concipiens te, cum magnâ illa obedientiâ & mentis summissione.

O desideratissimum obedientiæ opus! cùm certissimum sit, esse gratum Deo, & optimum. Adam cùm non obediuit, sciuit bonum & malum: obedientia innocentissima est; non tantùm nescit bonum & malum, sed ignorat bonum & melius: nam cuncta obedientiæ opera optima sunt; quorum comparatione, alia cæterarum moralium virtutum non habent comparationem in hoc quòd nulla sint antehabenda iussis: nam qui reliqua fecerit, sed contra obedientiam, mala facit: at si omittat propter obedientiam, cunctarum virtutum meritum habet. Nescit obediens, Melius est facere hoc quàm illud; sed optimum est facere quod præcipitur. Qui habet obedientiam, habet in compendio alias virtutes: qui obediens est, & castus erit, & pauper. Adam postquam non obediuit, statim sensit stimulos carnis, & quæsiuit vestitum; dum fuit obediens, castissimus & virgo mansit, & suâ nuditate contentus pauperrimus. O desideratissima obedientia studioso virtutum & amatori Dei!

Consolare ô anima, cupida & desiderans videre faciem eius, in quem desiderant Angeli prospicere: consolare interim, & reuerere Superiorem quemcumque, vt euidentem Christum, Deum visibilem: non in se solùm, sed in Prælato etiam colitur Deus. Crede, diuinam Bonitatem tibi prouidisse & decreuisse hunc Prælatum in æterno suo amore & sapientiâ, vt per illum, & non per alium suam gratiam tibi largiretur & prædestinaret. Auctoritas Dei est in illo, ne scruteris cur hoc præcipitur. Deo est pro ratione voluntas: ita ab eo qui vicem Dei agit, nullam aliam rationem requiras. Cur exposcis rationem, vt te tradas Deo? Dic mihi, quæ ratio fuit, cur Deus non alium hominem, fortasse futurum meliorem, sed te creauit, & te dedit tibi? Si non assignabis, cur quæris rationem, vt te reddas Deo per omnem resignationem voluntatis? Magna gloria & iucunditas cælestium spirituum est celebrare Deum; sed maius esse proprium Dei, quàm si laudares illum ore.

CAPVT XIII.

Defectus leues & quotidiani quantum damnum efficiant.

CVr contemnis in animâ, quod desiderant homines in corpore? cuius non solùm vitam curant, sed & formam & valetudinem. Intolerabile malum esset, semper ægrotare; & horribile, artus brutorum inter humanos habere. Non solùm peccata magna extimescas, sed ipsas concupiscentias & cogitationes culpabiles, & imperfectiones horreas. Quanta deformitas esset, si os serpentinum in facie tuâ haberes? Maior est, verbum quo vel leuiter detrahas, aut offendas aliquem siue otiosè dictum: O veritas! ô Bonitas immensa! precor per merita Christi, vt tollas velum mentis meæ, quo possim noscere quàm stupendum malum sit in minimæ culpæ malitiâ! ô homo, quàm horrendus coram hominibus esses, si appareres quodam die caput bouis aut equi habens in tuo corpore humano! Peius est, si coram Deo & Angelis, in animâ tuâ, diuinâ factâ per gratiam, tractes cogitationes desipientes & otiosas rerum terrenarum, & brutalem sensum commodi tui: imò maior proportio est inter corpus humanum & brutum, quæ in eodem gradu rerum sunt, quàm inter gratiam, & peccatum etiam leuissimum. Quare deformitas minimi defectus venialis excedit omnem horrorem & deformitatem corporalem, non modò quæ sit, sed quæ cogitari possit, aut sit possibilis. Quæso, ô spiritus desiderator Christi, per eius cruorem sanctissimum, vt hîc sistas, & perpendas istud iusto iudicio: & qui næuum in corpore nolis habere; in animâ, sponsa IESV, quantum possis, ne permittas hæc monstra. Dilata facultatem mentis omnem, & artem cogitationum tuarum, & confinge horridiorem quàm possis deformitatem, & tortuositatem, vt eius solùm cogitatione stupeas & formides: parua erit præ deformitate culpæ leuis! Pretiosioris rei peior corruptio est; & eius quæ rectissima debet esse, magis offendit obliquitas: quid pretiosius mente & arbitrio, quod super omnem aliam creaturam est? quare minimum eius vitium deformissimum est; nec est mens humana & Angelica, quæ adæquatè malum noscat, quod in animâ causet. Quale prodigium esset, si in ventre tuo gestares cor, non in pectore? Maius monstrum est animam ad amandum Deum factam concupiscere voluptates; & intemperantiâ gulæ, aut alterius praui affectus negligentiâ deformari.

Non solùm peccata magna horreas, sed ista, & omnia venialia, quæ putantur leuia, & falsâ voce parua dicuntur. Non iuste diceretur leue & paruum aliquid, quod solùm supra se habeat aliud magnum. Non est paruum culpa venialis, quòd supra se solùm habeat aliud maius, id est mortale peccatum: imò proinde magnum censendum, quòd supra se non habeat, nisi vnum malum quod sit maius. Non solùm homines censent mortem malam & timent, sed & febrim & letale vulnus. Ingens malum est, quod vno tantùm malo est minus; ingens malum, quod

ceteris

ceteris cunctis malis eſt maius, penuriis, opprobriis, iniuriis, ægritudinibus, tormentis, & ipſo inferno: ingens malum eſt, quo maius, aut æquale Deus tibi irrumittere nequit, nec ſcies, etſi omnes damnatorum cruciatus in te ſolum aggereret.

Grauiſſimum putares, cancro laborare, exuri & paſci membris tua: quid ſi ad hæc iungerentur ceteræ ægritudines maiores, lepra, aſthma, paralyſis, hydropiſis, abominatio ſtomachi, podagra, cæcitas, phreneſis, ſtupor linguæ, extinctio caloris natiui? vna ſola culpa venialis magis nocet quàm cuncta illa. Peccatum veniale eſt cancer; ſerpit paulatim vſque ad interitum, inducens in alia plurima, & demum in mortale, niſi prius reſecetur prauus affectus: eſt lepra, maculatam & fœdam animam ſeiungit à complexu Sponſi: eſt aſthma, cauſans difficultatem aſpirandi ad cæleſtia, & excipiendi diuinas inſpirationes, moleſtans & contriſtans Spiritum ſanctum: eſt paralyſis, impediens agilem motum ad Deum, torpere faciens in diuino ſeruitio: eſt hydropiſis, gignens ſitim & æſtimationem rerum temporalium, negligens diuina & ſalutaria: eſt abominatio ſtomachi, faſtidium efficiens rerum ſpiritualium: eſt podagra, impediens nos ne procedamus in profectu noſtro: eſt cæcitas, faciens cæcutire ad cognitionem veritatis, & cæleſtium bonorum, amentiam mundanam inducens, velut denſa nubes obtenta oculis: eſt phreneſis, faciens inſanire animam. Quæ maior inſania, quàm ſi quis purpuram regiam, quâ honoris causâ à Rege fuiſſet donatus, vt coram ſe adſtaret, & loco filij haberetur, immergeret in locis cœnoſis, & deinde appareret ridiculè coram Rege; ſic gratiâ indutus, & purpurâ Dei, per peccatum veniale ſe maculat, & luto ſe inficit, licet non exuat illam; & deinde coram Angelis audet apparere & aſſiſtere Deo. Eſt quoque ſtupor linguæ peccatum veniale, orationes noſtras inefficaciores reddens, vt non mereamur audiri, nec exaudiri à Deo: eſt tabes, labefactans animum ad reſiſtendum diabolo: eſt extinctio caloris, feruorem charitatis minuens. Anne paruum eſt, quod eſt cauſa tantorum malorum; Quomodo ſic affecta anima, petet quieſcere in ſinu Sponſi? Fœtor oris ſolùm ſufficiens cauſa diuortij in thoro eſt: quomodo leproſa, paralytica, hydropica, lippiens, audebit petere, vt oſculetur illam Sponſus oſculo oris ſui? Veſtem noſtram, ſi ſputis aut cœno inquinaretur, imò ſi ſolùm madefieret aquâ purâ, ſtatim à nobis abiiceremus & exueremus, nec cum illis coram hominibus compareremus: quomodo non veſtitum, ſed nos ipſos fœtidos, ſordidos, maculatos, ægros patimur, & Deum amplecti volumus, nec prius tergi & ſanari ſatagimus? Si vt liberareris à quolibet dictorum morborum in corpore, nempe cancro ſolo, imò vt ſperares liberari, licet incertum eſſet, libenter permitteres ſecari membra; quid faceres, vt ab omnibus ſanus fieres? O inſenſibilitas humana! quæ tot malis animæ non dolet, & pro certâ & inæſtimabili meliori animæ valetudine à tot grauiſſimis morbis facile & leue remedium quoad poſſit, non curat; cùm pro incertâ ſalute corporis non parcat membris ſuis, nec tormentis omnibus.

Age ſtulte, cura animam; & præcaue, quantum poſſis, ne in tot morbos incidat, vitando veniales culpas: propterea ne parcas exiguo labori & diligentiæ. Magnitudinem morbi ex magnitudine curationis coniice. Vide quomodo medicetur illis purgatorium, quod eſt noſocomium culparum: anne paruum eſt, quod curari opus eſt igni illo & acerbiſſimis cruciatibus? Anne parum ſuſpicaretur aliquis, ſi videret vnâ horâ puniri feminam delicatam in fornace ignis ardenti, & id iuſſu clementiſſimi & dilecti ſponſi? Planè aut ſponſus eſſet furens, aut culpa nimiùm diſplicuit. Cur parum reputantur culpæ veniales, ob quas miſericors & amans hominum Deus vult animas gratas ſibi detineri per dies, & annos, in purgatorio abſque vllâ compaſſionis benignitate? aut Deus iniuſtiſſimus & atrociſſimus eſt, aut culpa venialis terribile & ſtupendum malum eſt; aut Deus crudelis tyrannus eſt, aut culpa minima tremenda irreuerentia & ingratitudo eſt. O Domine, non tyrannus es, ſed humilis animarum amator: & miſericordia tua ſuper omnia opera tua; imprudentia mea eſt ſtupenda, & enormis? quam tu æquiſſimus, mitiſſimus, & humillimus corde, qui potiùs minori gauderes punire ſupplicio, ſeueriſſimè corrigere opus habes, ne violetur iuſtitia tua.

Canem ſi quis videret cùm flammis luctantem, pereuntem in medio rogi, compateretur? quid eſſet, ſi videret filium ſuum charum ibi aduri? O miſericordiſſime Pater, quomodo dici poteſt parum culpa venialis, pro quâ non decet vt compatiaris, videns aduri & torqueri in purgatorij ignibus filios in gratiâ tuos, quos tantoperè amaſti? ſiquidem pro illis ſanguinem tuum & vitam dediſti. Non defecerunt tibi pientiſſima viſcera parentis, nec ſapientia infinita: non es Deus ignorans, qui falli poſſis in iudicio culpæ; nec crudelis, qui gaudeas niſi inuitus cruciare: quare, ſi quem amas, ita punis; ingens malum eſt, propter quod ita ſæuit ipſa miſericordia.

Proponamus aliquem hominem, ſine vllâ notitiâ inferni, aut purgatorij; ſed ſolùm per reuelationem oſtenſam fuiſſe illi vnam animam terribiliter cruciari in illo igne pro peccato veniali, ſed illum neſcire occaſionem talis ſupplicij: quam quæſo cogitaret fuiſſe cauſam eius tormenti? anne paruam putaret? vel maximum aliquod malum, quod à benigniſſimo Deo tantoperè puniebatur?

An etiam parum dicetur, quod in hac vitâ punit Deus maximo omnium ſupplicio mortis? Deus infligendo pœnam non poteſt falli, cùm infligat tantam; quantum erit propter quod infligit? Ecce, ſeruos ſuos Moyſen & Aaron pro culpâ veniali morte mulctauit. Oza & vxor Lot pro culpâ etiam veniali, vt putatur, tremendo ſupplicio interempti repentè ſunt. Abbas Moyſes pro vno peccato veniali traditus fuit & occupatus à dæmone; & quidem minus malum eſſet habere in corpore mille dæmonum legiones, & vexari ab illis, quàm habere in anima vnum peccatum leuiſſimum, & delectari illo. Dæmon quadraginta annis anxius fuit, vt quidam ſeruus Dei incideret in quamdam culpam venialem. Anne ſtultus eſt dæmon, qui pro re leuis momenti ita vigilaret,

&

& tamdiu expectaret? cur nos vt tantum malum vitemus, vno die non erimus diligentes? O purissima Veritas, purifica spiritum meum impurum à tanto malo: & illumina me, nè parum credam id, quia parum curo, cùm dæmones tantoperè curent; sed magnum credam, quod fit contra Deum tam magnum: nec pusillum & leue putem, quod ego pusillus, lenis, & inconstans committo passim & constanter peccando; sed ideò credam magnum, quòd ego pusillus & vilis audeam id facere contra Deum Maximum & Optimum.

Quantum est, quod priùs debeo eligere, vitate semel ne committam, quàm millies mori, quàm terram & cælum redigi in nihilum, quàm damnari totum genus humanum? Si beatæ Virgini, lacrymanti ad pedem Crucis cruciatus & mortem Filij dilectissimi, daretur optio, an vellet Christum suum liberari ab opprobriis & cruciatibus illis, & videre statim sedentem à dexterâ Patris, simulque saluari mille mundos; aut assentire in vnum peccatum veniale; potiùs vellet non facere illud, consuleretque id mihi, & mallet iterùm videre crucifixum sine culpâ aliquâ suum dilectum Filium & Dei, ac grauiora pati, atque si opus esset, & liceret, ipsâ manu suâ pientissimâ clauos figeret, & maiori charitate quàm Abraham sacrificaret. Quæso etiam, parúmne obsequij & solatij fieret Virgini & IESV, si homo aliquis fuisset qui tunc se substituisset in monte Caluariæ loco Christi, vt pro illo cruci imponeretur & pateretur? Crede tamen quòd maius solatium à te potiùs requirerent, vt vitares peccata venialia. Computa modò, an parum sit quod præponderaret tanto obsequio; neque deneges hoc solatium Christo patienti, & Matri compatienti. Deleatur à nostrâ opinione paruum aut leue esse hoc malum, quod Virgo, Christus Deus Pater tanti iudicat, & punit.

Non est paruum, quod ad magnum finem ordinatum impendit; quod in hac vitâ minuit amorem Dei, & eius visionem in alterâ retardat. Non est parua moles, quâ celerrima & potentissima Dei misericordia & desideria velut impediuntur & morantur. Anne parua violentia esset, quæ maximum saxum à cælo cadens in aëre suspenderet, iam iam proximum terræ & centro suo? Non igitur paruum est peccatum, quod suspendit munificentiam diuinam, & desideria ardentia sanctæ animæ ne contingat centrum suum Deum, & terram sanctam beatitudinis promissam, sed in purgatorio detineat. Non parum displicet Deo, quo cogitur non statim date, quod tantum placet illi largiri, & pracebit nobis frui. Non est parum, quod impedit magna dona Dei, etiam in hac vitâ resistens potentissimæ liberalitati eius: Trepidemus ad tantum malum, & omnibus viribus quoad possimus, vitemus diligentissimè; nec pudorem culpæ sustineamus,

Quomodo serui Dei aut filij aut sponsæ nomine gaudebit anima, quæ negligit placere Deo, & in omnibus obsequi cùm omni voluntate? Quàm scelestus esset seruus, qui nihil vellet facere benè, nisi cùm gladio stricto minaretur herus mortem; nec aliter, siue flagellis, siue blanditiis, moueretur vt bona obsequia præstaret? Quàm peruersus filius, qui nollet aliquid gratum patri facere, sed displiceret semper, nisi quatenus non mereretur hereditate priuari; alioqui nihil curaret obsequi illius voluntati & desiderio, sed in omnibus resisteret? Quàm perfida sponsa, quæ fidem & amorem sponso solùm seruaret, quatenus non prouocaret illum vt occideret ipsam, in reliquis verò aduersaretur ac displiceret; & tametsi puniretur, nunquam emendaretur? Quale signum amoris filius aut sponsa præstarent, si dicerent, Verè diligo patrem meum aut sponsum; sed præter mortem aut vulnus mortale, quidquid ei iniuriæ inferam, non curabo multum, faciam omnia liberè prout mihi placet, nec prætereà solicitus ero placere illi dummodò me non occidat, aut patrimonio priuet? quis ferret hæc dicentes & facientes? Similis est qui peccata venialia contemnit, & solùm seruit Deo quatenus non occidatur anima, aut cælo priuetur, per peccatum mortale. An fortè esset paterfamilias, qui talem seruum aut filium aut coniugem domi vellet habere? Hæc patientia Dei, quæ non tolerat abutentes tolerationes eius.

Ne igitur putemus paruum esse has culpas; quæ etsi parum quid essent, sunt plures, & Deus est magnus & vnus, Arenulæ paruæ sunt, sed tot pollunt esse, vt obruant citiùs quàm saxum ingens. Infirma res est vna locusta; sed quæ plaga maior agris est quàm multitudo illarum? Ex paruulis guttis pluuiarum, inundatio vrbium magnarum fit. Si tot paruula vulnera seu punctiones in corpore haberemus, sit tot pustulas in facie, si tot scissuras in vestitu, vt fiunt peccata venialia, semimortui essemus horribiles, & pænè nudi: cur in animâ illa patimur, nisi quòd plus amamus cutem & vestem, quàm animam? O quantâ confusione sic affecti coram Deo audemus apparere! Sed quid numerum accuso? vna sola culpa formidanda est; quam paruum quid esse nô poterit cogitare, qui Deum cogitat infinitum; nec parum esse dicet, qui multùm amat: qualis amor Dei erit illi, qui parui facit displicere Deo? Qui in paruo displicet, iam displicet, qui displicet, iam contra legem ardentis amoris facit.

CAPUT XIV.

De solertiâ circa res exiguas.

DEus maximus est: in eius obsequio nihil putes minimum: non satis magnus esset, nisi vinceret omnem paruitatem. Si amas illum, in minimis officiis probatur vera amicitia. Peritia artis in paruis ostenditur: virtutis perfectio non est rudior, ideóque non expectat solùm magna. Natura in minimis admirabilior est: minutissima animalia maximè curat. Gratia non est obtusior, nec debet esse segnior. Quæ minutiora videntur, diligentiùs curanda sunt. Cùm Deus tantus sit, nihil est paruum, quod ei displicet, aut quod ei placet. In bono & malo non est minutum. Quidquid bonum est statim est magnum: quidquid malum est, statim non est paruum. Infinita bonitas omnes nostras vires exigit: iniuriam faciet, qui debet omnia, si neget aliquid. Ne dicas, Hoc quid præstat. hoc

hoc parum intereſt, hoc nihil eſt. Imò multum eſt hoc quod putas nihil; quia quod putas multum aliquod magnum opus, nihil eſt præ magnitudine Dei, & obligatione tuâ. O immenſa Veritas, quomodo poteſt putari inimimum, aut magnum, ſi menſura obligationis & diligentiæ meæ eſt immenſitas tua, vbi non eſt parum, nec magnum duntaxat, ſed exceſſus totius modi? quomodo poſſum dicere, Hoc parum eſt; ſi quidquid fecero pro te, nihil eſt?

Non eſt paruum quod cenſetur minimum, cùm in minimis ſtet perfectio. Non ſunt contemnenda minima, quia contempta ſunt magna. In ſtrue aridorum palmitum, quam domi habes, ſi ſcintillam ignis permittas, incendium magnum fiet, & tota domus conflagrabit. Corruptio naturæ noſtræ aptior eſt malitiæ, quàm ſtupa ſicca igni. Si leue aliquid negligas, fies paulatim peruerſus. Non attendas paruitatem quæ eſt in initio, ſed ex principio conſidera finem. Semina ſemper exigua nimis ſunt; ſed in nullâ parte plantarum maior efficacia & vis eſt. Primum diuortium duarum viarum ſenſim protractum in maximum interuallum deſinit; & in infinitum procedere poteſt, cùm priùs nec vno gradu diſtarent. Si in paruo deuies à propoſito tuo & rigore mentis, paulatim te inuenies longinquum à feruore. Magna ſumunt initium à paruis: quare paruum non eſt minimum, ſi eſt initium. Cuiuſque rei præcipua pars principium eſt: imò non pars quælibet, ſed dimidium totius dicitur.

Rectè putabat ſanctus Ignatius Pater noſter, plus latere periculi in minutis contemnendis, quàm in maximis: horum damnum apparet, & curari ſtatim poteſt; at minimarum rerum iniuria niſi progrediente tempore non percipitur, cùm vix reſtaurari poteſt roborata conſuetudine. Peccata magna, ipſa natura peccati & enormitas facit, vt auerſemur: minimi defectus, quia parui videntur, hoc ipſo negliguntur; iiſque contemptis, non excitatur mens aduerſus illa. Concupiſcentia noſtra in minimis acuitur, & ardet, quòd ſine magno periculo putet poſſe in his vagari, cùm in magnis ſe compeſcat terrore damni parentis: at irritata & erudita ſemel cupiditas, in quæ non audebit & ardebit? Inde aliquando multò ſoliciriores aduerſus parua debemus agere, quàm contra magna. Ex minimis conſuetudo naſcitur, quæ præſcribit vitia; non ex magnis, quia ſunt rariora: nec minùs violentum erit reſiſtere conſuetudini, quàm naturæ. Facile ius & actio citiùs datur aduerſus capientem per vim noſtra, & palàm, quàm in vſucapientem. Quæ leuia videntur, auferunt à nobis pudorem peccandi: ſed amiſsâ ſemel verecundiâ erga Deum, quid boni ex nobis promittimus?

Erubeſce te continere à magnis, & vinci à paruis: nam ab hoſte exili & putrilagine ſterni, turpiſſimum & ignaui ſignum eſt. Non contemnendum eſt paruum, in quo magnum pretium poteſt eſſe. Margarita quòd ſit exigua, non putatur vilis; imò proinde pretioſior eſt, quòd in paruo corpore magnum pretium habeat: cur paruum contemnis, vbi plus fortaſſe placere Deo potes, quàm in maioribus? Pretioſius eſt obſequium & diligentia in minimis, Quemadmodum enim peritia artis eſt, includere in paruo magnum artificium; & naturam miramur, quòd in exiguis animantibus omnes officinas vitæ claudat: ſic excellentia amoris eſt, ponere animum totum etiam in minimis, & magnum & ardentem effectum concludere in paruis: & pretioſior eſt diligentia minutorum, nam magnitudinis defectus ex affectu inſtauratur, qui eſt rerum pretium. Nihil rectè æſtimatur, niſi ex animo: magnum eſt minimum obſequium, vbi eſt animus magnus. At non rarò maior eſt animus in paruis: quare non minùs gratum ſæpe erit officium & ſolertia illorum. Magna per ſe excitant attentionem, & non moleſtant, quia rariùs contingunt: minima verò minùs admonent animum, nec expergefaciunt; & quia crebriora, fatigant: quare animus curator minimorum, magis eſt in illis, quia magis vigil, magis conſtans, & pertinax ad obtemperandum eſſe videtur. Non igitur magnus deſiderator Chriſti erit, qui ſolùm magna curat: non erit ardens amator Dei, qui mundum & ſe reliquit in magnis, niſi etiam in minimis. Sculptoris ars perfecta non eſt, cortice ſpoliare truncum, & deuaſtare per magna fruſta; quilibet hoc faciet: ſed poſteà feſtucas minutiſſimas ſcitè recidere, ſubtiliſſimas cauitates euacuare, & minimis manum imponere, ſolus magiſter artis poteſt. In tabula vmbras & primos colores tyro artis ducere poteſt; ſed ad perfectionem picturæ, ſubtilitate periti manus & penicilli eſt opus, & in minimis lineis magnum opus conſummatur: ita in minutiſſimis officiis virtutum abſoluitur ſimilitudo Dei. Non eſt imago perfecta, quæ caput, ventrem & pedes habet; ſed in qua omnia affabrè ſunt laborata: cur tudem & ſoforem imaginem vis te Deo præſentare ob defectum minimæ rei?

O Infinite & perfectiſſime Domine, quid minimum poſſum putare, quod à te me amouere quàm minimum poteſt, aut magis aſſimilare? quid minimum reputabo, quod tu deſideras me vitare, aut facere? cur minimum prætcrite poſſum pro maieſtate tua & gloria, quin faciam, omnia; cùm nihil pro viſitate & peccato meo prætermiſeris, quod non faceres? O ſpiritus temiſſe, ſi Angelus è cælo tibi nunciaret quòd Deus vellet te pati tormenta ſancti Laurentij pro gloriâ ſuâ, & gratiarum actione ob beneficia à Chriſto collata in genus humanum, quàm ingratus eſſes, ſi fortè non haberes id pro magno fauore, & minimum id putares? Ecce, quid dices? non ignes, non equuleos, non carceres, non cruciatus Deus à te modò exigit, ſed vt attendas in hac re minima, & non negligas: magnum hoc puta: hæc eſt voluntas Dei vt hæc cures; & ſufficit. Martyres per magnarum pœnarum patientiam ſancti habiti ſunt: Confeſſores, per minimarum culparum impatientiam & fugam, ſanctitatem conſequuntur. Illi pœnas omnes tolerantes, vitarunt culpas: iſti nullas culpas tolerantes, vitant maiores pœnas purgatorij.

Caput

Capvt XV.

Laudem propriam vitandam esse.

QVi amat laudari, vult quid impossibile. Laus bonum aliquem publicat: sed hoc ipso quòd laudari velis, non modò vacuus es omni bono, sed plenus maximo malo, nempe diabolico, superbiâ, & ambitione. Licet audias laudari; non tu laudaberis, sed alius. Laus boni est: sed tu pessimus eris, qui laudis es cupidus. Nequit bonus esse, aut laude dignus, qui tam vanus est, vt laudari quærat. Quare desinit esse laudabilis, qui vult laudari: at si non est laudabilis, non potest fieri, vt laudetur, nam non erit, quod non potuit priùs esse. Si arrideas laudatoria, applaudis vituperatori tuo verissimo: quia iniustissimus es, siue iustum te putes, siue non: nam si iustum non te æstimas, gaudes quòd mentiatur ille; si iustum te censes, satis hoc iniustum est præferri aliis, cùm nihil sis. Cùm audis, Valdè iustus es, valdè bonus est; qui talis est, laudatur: non tu, qui nec iostus, nec bonus es; sed potiùs vituperaris. Laus iusti, vituperium est iniusti. Hoc ipso indignus est laude, & contemnendus, qui de contemptu suo & conuitio dolet, aut in commendatione suâ tumidè afficitur: qui se non putat contemptibilem, excusat contemptores suos.

Laus tua, mendacij filia est, & amator ignorantiæ, confusionis, pudoris, & periculi: improbatio tua, veritatis filia, & mater meriti & doctrinæ: vtrum præstabit, confundi & falli, an mereri & doceri? Ama solùm laudabilem esse, non laudatum, & sat hoc est. Laudabilis solùm eris, si solùm laudem Dei & gloriam desideres, & tui contemptum. Cur mauis videri bonus quàm esse; cùm desinas omnino esse bonus hoc ipso quòd optes videri, & æstimari vanè? Cur æstimas, alio falli, aut fallere, plusquam æstimare verè te ipsum? Cur te viliorem quàm lapidem facis, cuius non tantùm splendorem curas, sed ne adulterinus sit in se, vt pudeat gestare in ornatu gemmas fictitias?

O Veritas laudabilissima, ô gloria rerum, quâ fronte laudem & honorem meum ausus fui semel quærere, qui te toties contempsi? Quâ fronte semper quæro æstimari, qui licet semel tantùm negligenter tui gloriam procurassem, in æternum mereor contemni? Quàm impudentissimus, vel insaniens esset, qui optaret laudem & honorem eius qui te inhonorauit infligendo alapam, aut te blasphemare dixit, aut arundine te illusit in passione tuâ? Peior sum ego illis, & mentior si vlli eorum me præfectam: quomodo de meâ laude & honore audeo cogitare; quanta insania & scelus est quærere illum; imò quanta impudentia, ô Spiritus infirme, non te putare dignum omni opprobrio, nec optare contemni ab omnibus?

Non ideò bonus eris, quòd te alij prædicent aut putent bonum. Ægrotus non sanatur, quòd dicatur sanus esse. Quid magis eligeres, esse sanum & robustum, quamuis & reliquis putareris ægrotus? an esse ægrotum, & ab aliis putari & dici sanum; cur eligis, te dici bonum, cùm sis pessimus? Imò molestissimum esset ægroto & dolenti, plusquam ipse morbus, si reliqui dicerent nullam ægritudinem habere, nullum dolorem, & immeritò queri: cur te gaudes ab aliis probum prædicari, cùm improbus sis? Ægri tam absunt, velint se dici sanos, si non sint, vt ipsi interdum soleant exaggerate morbum, & id gaudeant reliquos facere: sic vetus humilis exaggerat suam vtilitatem, & gaudet quòd alij exagerent, & augeant contumelias & opprobria: igitur qui amat laudari, dat operam non tantùm rei impossibili, sed ridiculæ.

Iniustus eris, laudes appetens & non opprobria, cùm plura suffragia sint, quæ postulent contemptum tuum. Si libres te, præponderabunt mala tua, & defectus innumeri, paucissimis bonis, & iis alienis. Vis scire palàm, impossibile esse te laudari? impossibile est, habere ex te vnde lauderis. Collige exiguitatem humanam quòd velint æstimari homines ob bona aliena: quæ si propria haberent, numquam gloriarentur de alieno; vt sæculares præsumunt, quòd ingenuos equos habeant, fideles famulos, splendidas vestes, cùm generositas potiùs sit equi virtus, & cum generoso equo possit esse dominus ignobilis & vitiosus. Fides gloria famuli est, enim bonis seruis iniquissimus herus potest esse. Splendor vestis, laus potiùs sartoria aut textoris est, & tunica decora potest tegere turpissimum pectus & fœdam conscientiam. Eodem vitio, quod Dei est, sibi tribuunt, etiam qui seculo renunciarunt, dum non se penitus abnegant.

Capvt XVI.

De vilitate hominis.

SI enim Deo pacem desideras, super omnea & omnia te humilia. Deus resistit superbis, terribilis vox: non minùs horribile est, quòd superbus resistat Deo. Deus resistit superbis, ne malè agant: superbus resistit Deo, ne beneficiat. Deus resistit superbis, ne mali sint, & pessimi per suam superbiam, quos ideò curat humiliare: superbus resistit Deo, ne bonus fit & beneficus, impediendo dona diuina. Enidentissimè conuice, te esse vilissimum, hoc est, superbissimum, cùm resistas Deo: alioqui innumera alia beneficia, gratias virtutes in te contulisset. Euidens est, supra te nubem eleuatam esse, quæ resistat soli, si in medio campo & die non te tangat expeditè radius eius: totus tunc in vmbrâ eris, quamuis vmbram nullam tunc videas: nemo magis vilis & refertus defectibus, quàm qui nullam vilitatem aut defectum in se videt, quia supra se elata mens opponatur Deo & claritati. Nullum est patentius incidium superbiæ nostræ, quàm cohibitio beneficentiæ diuinæ; quia resistit desiderio Dei ardentissimo se profundendi, infinitæ passioni Christi, intercessioni Virginis, orationibus Sanctorum. Magna est mea malitia, & profundissima miseria, cùm vnus solus tot resistam; obstruens, quatenus in me est, quinque fontes Sanguinis Christi, & obstans torrenti liberalitatis diuinæ. Licet tam amentes essemus, vt in nobis nullum peccatum nosceremus nec defe-

ctum, ex hoc solo iudicio nos debemus firmissimè credere superbissimos & vilissimos; nec, si peccata non sufficiunt, aliud magis nos in humilitate continere oporteret: non vermes, in quos ituri sumus; non cœnum fœtidum, ea quo geniti sumus; non stercus, quo, dum viuimus, referti sumus; non miseriæ corporis, quibus ludimur; non ignorantiæ animæ, quibus nostro consilio illudimur. Plus quàm satis est ad nos humiliandum infra omnia, videre Deum non magis communicari nobis, & defectus nostros permittere.

O humilis Maiestas Dei, quàm chara & desiderabilis est tibi humilitas nostra! Mortuus Christus fuit pro peccatis: sed peccata permittit pro humilitate. Anne maioris stetit humilitas hominis, quàm vita Dei? Anne pluris fecit IESVS humilitatem nostram, quàm suum redemptionis beneficium, cùm peccata, pro quibus vitandis vitam & sanguinem fudit, & humiliatus fuit descendens de cælo, permittat, vt vitet superbiam nostram; & qui peccata redemit suâ humilitate & morte, ipsis peccatis nostram humilitatem velut redimit. Quid est hoc ferè incredibile, quod ferè incredibilia fecerit Deus, vt humiles simus? cùm alioqui incredibile videatur, quòd superbire possimus: nam impossibile est, vt inueniatur vnde.

Nihil nostrum est, & nihil sumus. Imò si multa haberemus, & magnum aliquid essemus; ob ea quæ fecimus, nescio quomodo audemus aspicere cælum. Vndique vilissimi sumus, ob id quod sumus, & ob id quod non sumus; ob ea quæ fecimus, & ob ea quæ non fecimus; ob ea quæ fecit Deus pro nobis, & ob ea quæ non fecit in nobis. Et quia ipse tantus est, & quia nos nihil sumus; quis non ob peccata, quæ fecit, se humiliabit? Sed non minùs deiici debet ob peccata quæ non fecit: nam nullam ex nobis partem in hoc habemus, & minus nostrum est non peccasse; & quantum ex nobis est peccaremus. Ita debes maiorem obligationem Deo, cui non respondes, & parem rationem humiliandi, ac si peccasses. Res non debent æstimari ob exercitium, sed ob virtutem. Non magis venditur gladius, qui occidit multos, quàm qui potuit plures occidere, & meliùs trucidare: tua malitia tot illa peccata patraret; quòd non fecerit, non est in te, sed in Deo. Æquè etiam te debent humilem tenere peccata aliena, vt tua: nam licet commisisse propria, non sit supra te; non commisisse aliena, est gratia Dei, quæ est super omnem naturam, & maiores gratias Deo debes; quia maius est, Deum præseruasse ab illis, quàm remisisse: quare si non es reus pœnæ, es reus maioris gratitudinis, & humiliationis. Quæcumque peccata audieris ab aliis patrata, statim te reum illorum cense. Maior occasio se humiliandi fuit beatissimæ Virgini, esse præseruatam à peccatis; quàm Magdalenæ, fecisse tot & tanta remissa, & ipsam septem dæmoniis fuisse liberatam. Ob bona etiam quæ non fecimus propter negligentiam nostram, debemus humiliari, & etiam ob bona quæ fecimus: nam illud nostrum est, hoc Dei. De alieno nemo gloriari iustè potest, sed pudere ob ingratitudinem, & satagere ex obligatione. Ipsa præterea bona corrumpimus, & malè facimus, & exigua & pauca sunt.

Sed quis cogitans, quæ humilis IESV pro nobis fecisti, audebit se extollere de factis suis? Confer, ô ingrate spiritus, leue & ridiculum opus tuum, ob quod gloriâ inani solicitaris, cum infinito opere Incarnationis, Eucharistiæ & Passionis: nonne præ verecundiâ tibi frons decidet? Deus, qui est totum, se exinaniuit pro te: & tu, qui es nihil, te putas aliquid contra Deum, cùm pro Deo tam amanti & feruenti nihil facias feruidè. Quis cogitans, quæ non fecit Deus, non se humiliet, quòd non te ad inferos detruserit post primum peccatum, vt fecit cum Angelis?

O homo, infamia creaturarum, quid tuum putas honorabile, & vsurpas, & non potiùs statim offers Deo, cui tot beneficiis obnoxius es? Si multa, quæ verè nostra essent, haberemus; deberemus offerre & tribuere Deo, ob ea quæ pro nobis fecit: quomodo tam auctores, ingrati, & iniusti sumus, vt ea, quæ sunt Dei, faciamus nostra; quæ etsi verè nostra facere potuissemus, intolerabilis inuerecundia fuisset non fecisse potiùs Dei. Quid mirum, si aliqua Deo dares, cùm omnia & se ipse dederit tibi? Vtinam haberes multum, vt offerres Deo! sed cùm non habeas, plus gaude; & de paupertate tuâ gloriare, qui omnia vides Dei esse: quæ si tua fuissent, illi dares: gaude, votum tuum esse naturam eius.

Pudendum magis est, quòd interdum gloriamur de malefactis velut bonis: & corrupta opera Deo obiicimus, quasi qui obligauerimus eum. Quæ insania maior, quàm putare obligare cui soluere nequis, & iis rebus quibus magis ad pœnam obligaris? Quin si bonum aliquod opus esset integrum & perfectum, non est à te: nec proinde tuum dicere debes: de alienis quomodo Dominum potes obligare, & creditori soluere? Imò si nostrum fuisset bonum opus, in quo Deus partem non haberet; cur Deo satisfecisse putas in illo, & ostentas illud, cùm eâdem mensurâ, quâ mensus fueris, remetietur tibi? Si hoc cum hominibus seruandum, cur non cum Deo? Miserè metiris dona Dei: tam parum putas fecisse Deum pro te, vt paruulo hoc obsequio putes satis compensari? Metiamur Deum magnâ mensurâ, existimemus illum magnum, nec nostra obsequia posse æqua esse eius humilitati, & passioni, ne dicam eius Maiestati & beneficentiæ.

Qui non putat se parum seu nihil facere, iniuriâ Deum afficit, æstimans illum dignum duntaxat paucis. Disce à Deo humilitatem, qui post omnia beneficia in te collata nihil fecisse reputat, perinde tecum se gerens, & remunerans tua merita, quæ sine illo non faceres, ac si ipse nihil in illis profuisset: cur tu ita vsurpabis obsequia, & bona opera, ac si solus fecisses, & nullam partem Deus haberet, cùm totum ille præcipuè faciat? Cur item potes te iactare meliorem aliis, cùm contristari deberes potiùs quòd alij minus bonitatis haberent, & id computare deesse tibi? Non est multa claritas Dei in te, nec charitas, si attendere potes excellentiam tuam potiùs quàm tuum nihil. Stellæ cùm remotiores sunt à sole, cùm minus lucis habent, vna videtur aliam excedere, & tunc lucent; sed hoc fit, quia nox est, & tenebræ: at cùm dies venit, & propinquiores

res sunt soli, quia sunt in eodem hemisphærio cum illo, tunc quamuis vna excedat aliam, & plus lucis participent, non videtur vtra luceat magis, imò nulla videtur lucere; perinde sunt, ac si nulla stella in cælo esset & merè nihilum. Imperfectus est, & non illuminatus, cui parua lux cæli affulget. Qui in nocte propriæ quæstionis & amoris est, audet putare se esse aliquid, & meliorem aliis: Sancti verò qui adhærent Deo, licet pleni meritis sint, putant se excellere nemini, sed merè nihil esse, adimplentes cum IESV suo omnem iustitiam, id est humilitatem. Iustus est humilis, quia à se reiicit totum quod est alienum, nec tetingere vult. Qui nihil putat se esse, quomodo contra conscientiam fiet iniustus tum aliis, dum se præsumit meliorem, tum Deo, dum credit se bonum? Nam nemo bonus, nisi vnus Deus: si nemo bonus, nemo melior.

Ob fortunæ quoque bona non est ent te præferas iis, quos pauperes vides, humiles, ignobiles: sed potiùs venerare istos ob similitudinem Christi in illis splendentem. Inops fuit IESVS, humilis, à Iudæis maledictus, inglorius, subiectus pessimis Principibus: quod Christus elegit, & æstimauit, tu ne contemnas.

CAPVT XVII.

Quæ contineant hominem in humilitate, & quòd nihil potest habere, nisi solum Deum.

DVo te possunt humilem continere; & vilitas tua, & vilitas rerum & honorum. Licet magnus esses, dignitates omnes mundi, vt paruas, viles, & indignas contemnere deberes; & quamuis magnæ essent, deberes recusare, quia tu vilis, indignus. Nihil es nisi mendacium & peccatum: ne te decipiat, nec velis excusari; iniquitates tuæ id clamabunt. Cur inter tot peccata ob vnum opus apparenter bonum te attollis? vnâ solâ plumâ aquila non se in sublime efferret. Pauo cùm totus pulcher sit ob vnum pedum defectum se humiliat: tu totus defectibus plenus, ob vnam fictam virtutem superbire audes: Recordare infamem te esse ab ortu tuo originali culpâ: perinde vt homo notama infamiâ coram nobilibus adest, sic te habe coram Angelis puris. Parricida es ob peccata tua Filij Dei; & fratris tui IESV: pessimo Cain concidit vultus, & tu erigis ceruicem? Reputa te semper talem, nec audeas sine pudore & timore aspicere Patrem dilectissimum.

Qui contempsisti Verbum Dei & Filium; cur æstimas dictum hominis? Quid præsumis, cùm nihil hactenus feceris; cùm postquam feceris omnia, eris seruus inutilis? Imò hic est magnus & indebitus titulus, cùm non possis habere vnde Deo seruias, cùm eius sint omnia, & ipse seruiat potiùs nobis. Tam vilis & pauper es, vt nihil habeas, nec possis habere: quod fortè si intelligas, primùm tristaberis, intuens luce clariùs paupertatem tuam, desperans aliquid tuum habere posse; sed citò ingentem lætitiam habebis, intuens diuitias Dei, quòd omnis habeat. Gaudeo, Domine, impossibile esse mihi habere aliquid, quia impossibile tibi est non habere omnia. Quid contristor omnia aliena mihi esse, si Deus potest meus esse? Quàm ineffabile gaudium est, nihil posse esse meum, nec me ipsum, nisi solum Deum! cuius patens indicium est, quod nullà re licitum sit mihi frui, nisi solo Deo. Reliquis rebus, & me ipso, vt alienis, solum licet vti, non frui. Non est dominus rei, cui solùm vsus est concessus ad tempus: illa potiùs rea haberi dicitur, quâ frui in æternum licet. Qui mundi solum habet vsum, habebit vsumfructum Domini ipsius mundi.

Gratulor mihi nihil ex me habere, quod possim, Domine offerre Maiestati tuæ: quid enim valeret quod ex me haberem; vt coram te compareret? At quis à te sunt, quæ possum offerre, aliquid bonum habebunt, quod sit à te; & inde possum placere. Ex me quomodo possum habere aliquid, cùm nihil sim? imò hoc ipso quòd putas aliquid esse, ô spiritus elate, conijce te minorem esse, magis vilem. Æger dum adhuc ægrotat in lecto, non sentit imbecillitatem suam: at dum meliùs se habet, & conualescens surgit, tunc cognoscit debilitatem, cùm non possit per se consistere. Dum magis fecius Deo, proficis & ambulas in viâ Domini, magis humilis debes esse & timere; tunc te cognosces viliorem. Æger dum est in lecto, non est cur timeat ne cadat: at dum surgit, & incipit ambulare, tunc noscens infirmitatem propriam, non de se confidit, sed alij conniritur & adiuuatur, timens cadere.

Quid igitur extulleris, cùm, hoc ipso quod extolleris, vilior sis. Quodammodò magis es ridiculus, quàm Lucifer, cùm de minoribus te efferas. Quid est natura tua comparata cum naturâ Cherubim? Quid est sanctitas tua, collata cum sanctitate gratiæ quæ placuit Deo primus ille Angelus? Quid videri vis & haberi apud alios? nihil potest tuum habere; & quod minus potest habere, est honos. Tota gloria solius est Dei, qui cùm cetera det hominibus, gloriam suam alteri non dabit. Si benè operatis, sat est quòd sciat Deus, videat & approbet, qui remuneraturus est, & cui placere intendis. Sanè si ardenter amares Deum, & seruus fidus esses; optares, nisi impossibile foret, facere aliquid pro Deo, quod Deus non esset remuneraturus, aut non videret; & dumtaxat studeres esse fidelis illi, de præmio nihil curans. Inter fideles amicos vnus alteri prospicit, & bona officia præstat, etiamsi alter non sciat, imò sæpè occultat: nam non quærit aliam mercedem, quàm fidelitatem & obsequium erga amatum: sic qui sincerè amat Deum, non aliam remunerationem magis desiderat, quàm seruire illi, & seruare fidem. Imitet, Domine, fidelitatem tuam erga me perfidum, qui innumera mihi officia præstas, beneficia confers ignaro, & cùm scias me numquam agere gratias pro illis. Cùm mala agunt homines, cupiunt vt tu non videres: ego, Domine, iam resipiscere volo, & mutare meos mores. Quare cùm mala egero, quod frequenter erit, volo vt tu videas, vt castiges & me adiuues, ne iterùm faciam: at cùm bona egero, te adiuuante, potiùs vellem vt tu non videres, quàm quòd videant homines. Si

eximius Dei amator non agit bona propter testimonium Dei; quàm mendaciter amabit, qui quærit homines testes?

Capvt XVIII.

Quantum debeamus gratiæ Dei & Christi.

SVperbus adhuc eris, si te putes puluerem & cinerem, cùm nihil sis, nisi mendacium & peccatum. Nihil boni habes; cur extolleris contra Deum? multa mala habes; cur non erubescis etiam coram hominibus? Omnia mala habere potes, cur non contremiscis vbique & semper? Omnia mala facere potes; cur non formidas te? Ipsa essentia tui non est tua, nisi Dei. Imò id quod habebas, antequam esses, tuum non erat: habebas tunc merum nihilum quod poterat esse; hoc ipsum non ex te habebas, sed ex Deo: qui si non esset tu, non posses esse. Quid te magnum putas, cùm ipsum quod nihil eras antequam creareris, non esset ex te? ideò plusquam te debes Deo; nam debes etiam, cùm nihil eras, posse esse.

Creatus fuisti: dic, quod membrum arbitrio tuo fuit factum, aut cui articulo alicuius digiti lutum profuisti, aut ministrasti materiam ad eum formandum; aut quâ prece tuâ impetrasti creari à Deo, & eligi inter infinitas naturas & indiuidua meliora, quæ in suo nihilo relicta sunt? Quâ diligentiâ tuâ effecisti, ne formareris cæcus, mutilus, amens, barbarus? Gloriaris de ingenio de integritate corporis, de nobilitate generis; vtique id licet, si monitus Deus à te id fecit. Dices: Non glorior me creatum esse, sed talem esse, industrium, ingeniosum, morigerum. Dic quæso, si consilium non dedisti Deo, vt te crearet, an consuluisti vt te crearet ingeniosum & talem? Si non monuisti Deum, vt tibi daret meliorem mentem; cur glorians de sublimitate illius? An tu elegisti mentem, & astutiâ tuâ scrutinia fecisti inter illam, infinitarum rerum multitudinem quæ creari possent, vt extraheres animum præstantiorem? Non, inquies, glorior de naturæ dotibus, sed de officiis virtutis, quam secutus sum, cùm alij pessimi contemnant. glorior meliorem me illis esse, & virum bonum, glorior satisfecisse muneri meo. Imò pudeat vix semel satisfecisse, & millies corrupisse. O inique distributor, deteriorem panem tribuis Deo. Te esse tribuis Deo, & arrogas tibi bonum esse: plus est bonum esse, quàm esse: cur illud tibi vsurpas, cùm in eo quod est minus, nullam potueris partem ponere? Plus distat inter bonum esse, & hominem esse, quàm inter hominem & nihilum. Ex nihilo te potuit Deus facere hominem, imperando, agendo, & viuendo; sed ex homine non fecit bonum, nisi seruiendo, patiendo, & moriendo. Iniustissimè partiris, tribuens Deo naturam, & tibi gratiam.

Neminem vidi superbire, ex eo quòd sit; & ferè omnes, quòd boni & meliores sint; cùm potiùs liceret arrogantia illa: nam plus habuisses (si habuisses aliquid) cùm nihil eras, vt esses; quàm postquam fuisti, vt esses bonus & iustus: nam ad creationem, [...]
mus; sed ad iustificationem
mus. O patientissima Veri[...]
toleras mendacem arrogant[...]
quòd ridicula sit, dum eu[...]
præsumimus, cui maximè re[...]
mos? Si tam modesti sumus
in suo nihilo relicta, vt adu[...]
riemur, quòd simus: cur in[...]
Deum gloriabimur, quòd b[...]
uersus alios homines, quò[...]
Cur superbis, ô anima, de [...]
verecundari deberes? Quòd
est quòd pudeas; sufficit non
enim vlla ignominia: at [...]
fuisti Deo peccatis tuis, m[...]
profundissimâ confusione e[...]

A quo accepisti esse, a[...]
Quemadmodum nihil fuisti
tus, nihil fuisti vt esses boni
turam, ita nihil ad gratiam,
& à te ipso habes. Imò licèt
ses, nihil malefecisti ne esses
nihil ex te fecisti; & ne esses
efecisti.

Natura humana, etiamsi
excellentiâ, in quâ creata est,
uaret se ex se, nisi ex Deo, [...]
quam accepit, non posset ex
modo quàm perdidit, poterit
quisinone gloriari? Memento infamiæ & corruptionis naturæ nostræ post peccatum: si cùm sana & honorabilis erat, nihil ex se poterat; languens & contemptibilis quid poterit? Vas non gloriatur ante artificem de formâ & vsu, cùm posset de materiâ, quam non fecit ille: tu ante Deum nihil habes, quòd glorieris, adhuc ex nihilo factus; cur de formâ & bono vsu gloriaris, qui de abusu erubescere potes, & de materiâ nequis gloriari, quia ex nihilo es? Non habes vnde bonum aliquid habeas, quia ex nihilo nihil fit, vt ex causâ. Si nihil ex te es, nihil ex te potes, nihil ex te operaberis: nam operari sequitur esse. Si nihil ex te es, nihil potes, nihil operaris; quantò minùs aliquid bonum? Si quod nihil ex se est, nihil ex se habet, aut potest solum ex se potest, & habebit peccatum, quod defectus & nihil est, & nihilo ipso deterius & minus. Oculus ex se potens est ad tenebras, & ad non videndum; sed ad visionem nihil potest sine adiutorio lucis.

Quod est supra naturam, & supra te, nempe abnegare ipsam naturam, & te ipsum; non potest esse ex te, & naturâ, sed à Deo, qui est superior te & naturâ. Si non credis rationi, crede fidei; nihil es nisi mendacium & peccatum: perditio tua ex te tantummodò. Non idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Si non possumus cogitare aliquid, quomodo exequi bona opera? Fieri potest, quòd videaris stultus; sed non suaderi possum, quòd velis esse hæreticus: quæso cur despicis mundum, & aliquem æternorum amorem iam habes? quia expertus es inconstantiam temporalium, & vidisti inopinabiles calamitates, & mortes locupletum & potentium, & similia; an tu fuisti qui ita prouidisti res, vel Deus? an prouidisti Regis illius aut potentis hominis mortem, & tu commoneretis

ueteris perspectâ instabilitate rerum? Præterea hæc eadem publica & nota aliis sunt: cur ceteri non vt tu commouentur ad contemptum mundi? cur cùm alius est motus, alius in peccatis persistit? Aliquam simul causam diuinam huius differentiæ debes fateri, quæ solùm in nobis & ex nobis non sit. Fortositan petinde quasi ex te esset, gloriaris quòd tu mouearis, non alij. Dic quæso, quoties similes casus, & efficaciores contigerunt, & non commotus fuisti? Igitur, quòd modò conuertaris, non venit solùm ex te, sed ab arcana aliquâ & prouidâ virtute, solicitudine & amore eius qui noluit, vt ampliùs morareris in tuo errore, & ad agnitionem veritatis suauiter te excitauit; & taliter disposuit omnia, vt nouerat te inde commouendum. Respondebis, ideò nunc te commotum esse, non anteà, quia absfuit, aut mortuus fuit pessimus amicus, cuius societate pertrahebaris ad vetustos & pessimos mores, aut præterit occasio peccato opportuna. An fortè ex hoc præsumes? Fuitne in manu tuâ mors vel absentia iniqui socij, vel opportunitas hæc? ânue potiùs Deus fuit qui ita disposuit, & insuper præparauit tibi bonorum societatem & exemplum, vt eius imitatione promouereris?

Similiter quidquid boni habes & facis, aut si quo malo cares & abstines, est quia Deus pro tuâ vtilitate res disponens inpedimenta remouit, & incitamenta boni opportunè proposuit; & insuper ad plurima supernaturales habitus aut auxilia infudit, quæ excedunt omnem facultatem naturæ. Quam partem ad hæc tu habes? si nun inuenis; quanta insolensia est tibi tribuere totum? Aut gratiam Dei debes agnoscere & nihilitatem tuam, aut Deum cum Epicuro relegare, & priuare mundi gubernatione, nullam illi prouidentiam tui relinquendo. O sapientissima Dei Veritas, miserere, miserere mei amentissimi; qui magis & magis delirabo, quàm ille Philosophus, oumquam tantoperè ineptiens vt diceret se prouidere res, nam faceret se meliorem Deo: verùm qui præsumit de se in opere honesto, prætetquam quod Deo tollit prouidentiam rerum, sibi est necesse vt illam vsurpet; quoniam si aliter occurrerent res, non opus honestum, sed vitiosum faceret: licet casu aut fato res acciderent, non esset cur sibi aliquid attribueret?

Qui in bono naturæ sibi plaudit solùm, negat se à Deo creatum: at qui in bono virtutis gloriatur, negat omnem mundum, & vniuersas res à Deo creatas, dispositas, prouisas in bonum nostrum: in illo adimit Deo dominium vnius dumtaxat naturæ, suæ nimirum; in hoc adimit dominium totius vniuersi: in illo adimit omnipotentiam Deo; in hoc etiam sapientiam & honitatem, negans sapientissimè ita prouisum à beneuolo & amantissimo Patre pro nostrâ salute & bono. Qid dicam in iis virtutibus quæ super omnem naturam sunt, & in altissimo ordine proportionem quamdam cum Deo habent, & velut in gradu diuino Deos, vt sic dicam, nos faciunt, aut supponunt per participationem altissimam naturæ diuinæ; & in iis quæ Deum proximè contingunt, fide, spe, charitate? de quibus si quis præsumat, opus est vt negget Deum esse superiorem naturæ, aut ex se putet se esse æqualem vel superiorem Deo.

R.P. Ioan. Euseb. Nieremberg.

Caput XIX.

Quòd se debeat homo non tantùm sentire nihil esse, sed maximum Peccatorem.

Magna portio humilitatis deest tibi, si putes solùm nihil boni ex te habere; oportet vt iudices etiam pessimum te esse. Primum peccatorum se dicit sanctus Paulus; nec potuit mentiri os illud Spiritus sancti: ao tu fortasse meliorem te putabis tanto Apostolo; & esse exaggerationem aut modestiam, te appellare maximum sceleratorum? Seriò te iudica primum inter peccatores, & vltimam creaturarum, quia nulli te debes præferre. Nullus minus quàm tu habuit, misericordiam Dei flecteret: ne putes esse modestiam sentire hoc; nam nihil tui bonum præcessisse, est fides diuina. Non est fundamentum vt alium potes fore minùs gratum, semel adhuc consecutum misericordiam, & beneficia Dei, quibus tecum est vsus: nec tam temerè de alio iudicare licet, qui ferè debes censere impossibilem esse maiorem ingratitudinem, quam in te patentissimè agnoscis. Si verè dolcres de peccatis, id seriò putares. Qui acutissimo dolore torquetur, non putat similem alium dolorem esse, nec putat alios ita cruciari: affectio ad se inclinat iudicium. Si aliquis amor humilitatis esset, facilè iudicares te omnium pessimum. Superbus meliorem omnibus se præsumit, ex amore exaltationis; & quia aliorum eminentias non considerat, sed defectus: tu si humilis esses, peiorem cunctis te putares; tuos defectus videres, non alienos, nisi solas virtutes.

O Maiestas summæ Veritatis, quid opus est interpretatione; fateor coram Angelis tuis, hominibus, & spiritibus malignis, sine vllâ tergiuersatione, me esse omnium creaturarum viliorem. Dignitas moralis rationalis creaturæ, quæ est verè eius laus, pretium, & valor, constat ex cognitione & aduertentiâ obligationis suæ, & operatione iuxta illam: hæc in nemine maiori sunt vitiata abusu, quàm in me. Licet plures viri sancti maiorem lucem habuerint, & aliqui homines in oumero exteriorum peccatorum te ipsâ fortè excessissent; sed hæc copula, plus peccasse, & neglexisse maiores obligationes suas, cum cognitione illarum, admonitione conscientiæ, & inspirationibus cæli, in nullo, vt in me, inuenitur. Si aliquis plura quàm ego peccata forsan fecerit, minores inspirationes accepit, & obligationes pauciores habuit: si aliquis magis admonitus & obligatus à Deo fuit, minùs peccauit, & magis respondit: si fortè, quod non possum credere, aliqua creatura fuit, quæ plus peccauerit, & maiorem cognitionem officij sui habuerit, adhuc non puto eam deteriorem me fore; quia non est cognitura, nec habitura maiores obligationes: & quamuis alius maiores obligationes haberet te ipsâ, ego id non puto: officia autem virtutis ex conscientiâ ponderanda sunt; cumque ego putem me plus omnibus teneri ad seruiendum Deo, & minùs seruiam, omnium ingratissimus & vilissimus ero. Antichristi peccata licet excessissent oumero, non

excedet eius cognitio, illustratio, & obligatio: nam non toties remissionem peccatorum consequetur, vt ego, nec tam efficacibus & instantibus beneficiis & inspirationibus solicitabitur, nec ab occasionibus peccandi præseruabitur. Lucifer licet maiorem à Deo lucem habuerit, non nisi propter vnicum peccatum damnatus fuit; nec habui obligationes quas ego: non pro illo factus est Filius Dei Angelus, non fudit sanguinem suum. Iudam quoque necdum Christus obligauerat, vt obligauit me; nondum mortuus erat. O humilis & mitis immensitas Dei, quomodo me toleras, qoia non confundor & absorbeor in profunditate ignominiæ meæ! Ne quæso alicui me præferam, cùm non inueniam fundamentum ad suspicandum alium esse deteriorem.

Maioris peccatoris scelera numero finita sunt: quomodo ergo non illi subiicior, qui in infinitum peccare possum, & efficaciam tn me habeo, vt totum mundum inficiam? Nam iniquissimos sum post tot beneficia, excessum Dei amoris, inspirationes diuinas: quid si Deus meam malitiam non cohibuisset suâ gratiâ in me & in aliis? Singulis peccatis apuor factus sum in dies, vt peius corrumpam me, & vniuersos. Si vnum peccatum Adami tot infecit innocentes posteros, si vnum peccatum Achan totû Israël reum fecit vindictæ diuinæ; quid faciêt mihi peccatori infinita scelera? Nescio, spiritus infirme, quomodo non deficis, considerans exiguitatem tuam, & deinde magnam multitudinem culparum tuarom, si componas hæc cum immensitate Dei, cum multitudine beneficiorum eius, cum magnitudine operum redemptionis Christi, cum indicibili dilectione & fidelitate eius erga te; præ quâ parua videbuntur opera stupenda quæ pro te fecit, & à quâ solùm quasi coactus est illa facere. Sed adhuc nihil est, quidquid de vilitate & infamiâ tuâ comprehendi potest, & longè infra rei veritatem manet: imò puta nihil; nam io infinitum viliorem te inuenies, si à Deo illustraris. O pretiosissima Veritas, si ita est, quomodo non me despicio, dedignor, aspernor, vt nesciam quid de me cogitare & facere possim? Miror me non studere reuereri plus Deum, stupeo non magis me contemni desiderare.

Vnum solum delictum, eum, qui committit, facit infamem, etiam apud homines peccatores, qui nesciunt penetrare malitiam peccati, nec odium dignum illius habent: quomodo tot mea peccata & negligentiæ coram sanctitate Dei, Angelis puris, & Beatis gloriosis, me deformabunt; & dehonestabunt? nam licet sperem plura dimissa esse per misericordiam Dei; quod semel fui, ex me semper sum, nec magis ex me ero. Si semel in me fuit, vnde vilem semel me putarem; cur non semper? nam ex me numquam plus boni habeo: potiùs pudor debet crescere, & humilitas de peccatis præteritis, quò magis acceperim misericordias diuinas, cùm experientiâ didicerim, me contempsisse tam bonum erga me Dominum, & modò ingratum permanere. O spiritus vilissime, quomodo cum tantâ ingratitudine non te putas indignum omni gratiâ Dei? quomodo audes vllam gratiam petere? quomodo, si tibi à Deo vltrò concessa est sine postulatione tuâ, non contremiscis, vt ferè dubites quid melius foret carere Dei dono, quàm exponi iterùm periculo abutendi quod toties contemsisti? Sed in spe, Domine, misericordiæ tuæ, volo esse audax & temerarius, imò importunus toti Curiæ cælesti, ostentans vilitatem & vlcera mea; nec cessabo clamare ad omnes & singulos Beatos, donec molestissimus sim, & saltem propter improbitatem, cùm alium titulum bonum ex me non habeam, consequar maiorem gratiam & misericordiam Iesv, ne me deserat, quòd deseram gratias eius.

Capvt XX.

Quid sit, nihilum se dicere & maximum peccatorem.

Alios seduces, dicendo te nihil esse, & maximum peccatorum, si non sentias: sed te decipies, si id sentias, & non conformiter operens, & consequenter te tractes & habeas. Quid putas est, nihilum esse? perinde nihil de te solicitari, vt gloriam Dei quæras, ac solicitaris de iis, quæ non sunt de te loquendo se penitus, & exinaniendo in omni patientiâ. An fortè impatiens esses contra eum qui aërem verberaret, aut iracundus aduersus illum, qui extra mundum in vacuo spatij imaginatij positus, in nihilum illud insne ictus mitteret & obiurgaret? Sic tu, si nihilum te putas, & vacuus sui es; in quantum potes, non debes commoneri ob quascumque iniurias: alioqui iam aliquid te esse æstimabis. Tuam reputationem & commoditatem quærere, cùm te dicas nihil esse, perinde erit ridiculum & otiosum, ac si nimiùm anxius esses, quomodo honoraretur & fortunaretur homo qui nondum creatus est, nec esset creandus. Quare ita debes affici erga te & tua, ac si non esses creatus.

At dum te nihil verè & seriò æstimas, mirificè te purgabis, ad munera Dei & ipsum Deum sine impedimento suscipiendum. Natura non suffert vacuum; nec Deus patitor manere humilem vacuum, quin statim ipse impleat. Deus vt fieret homo exinaniuit se: nónne vt homo fiat Deus, vnus spiritus cum Deo: debet exinaniri? Exinanitio tui erit, te semper æstimare & curare tua, ac si merum nihil esses, nullam circa te cogitationem insultare, quæ sapiat aliquid tui, & terrenum; denudare te prauis affectibus & habitibus, vt, nihil tui habeas, velut si recens à Deo creatus esses è nihilo. Deus se exinaniuit pro te, gerendo se ac si non esset, tuam salutem dumtaxat curans, velut si tu esses: tu ita cura diuina, quoad possis, quasi Deus esses. Debes exinaniri summo modo, & distare à te ferè infinito modo, plusquam si non esses: quod fiet, si fias aliud per gratiam & amorem, transiens à te ad Deum, qui infinitè distat à nihilo, & ab omni essentiâ. Duæ sunt gloriæ diuinæ voluntatis, amor & potentia: sed potentior videtur quodammodò amor, quàm ipsa omnipotentia, quæ te potest reducere in nihilum, non verò quomodolibet te facere vt sis aliud, neque vt natura hominis sit natura Angeli;

geli; in quo magis distares à te, quàm si fieres nihilum: sed amatos à Deo, & redamans Deum, absumpto omni affectu proprio, humiliatâ voluntate sua & annihilata, velut fit Deus indutus beneplacito diuino; nam licet in sua essentia maneat, non manet in affectu erga se, sed conformis voluntati Dei; tam longinquus à se dissidens, ac si aliud esset. Homines non capiunt dolorem de alienis vulneribus, nec sentiunt contumeliam de conuitiis contectis in aliossic erga te, velut alienum, quoad possis, pro gloria diuina, non afficiaris ægrè tua contemptione.

Tum si te putas maximum peccatorem, consequenter omnia aduersa & infortunia, quæ aliis etiam accidunt, debes credere fuisse ob tua peccata & negligentias. Quidquid afflictionis Deus immittit, est pro peccatis in pœnam illorum & remedium; atque in hac vita, aliorum peccata in aliis quoque curat & punit. Igitur pro culpis meis, cùm sim maximus peccatorum, omnia mala accidunt: cùm pro peccatis accidant, cur pro peccatis aliorum, & non pro illis quæ sunt iniquiora? Prælia, pestes, fames, pœnæ sunt meorum scelerum, & remedia: omnia sunt beneficia tua, & supplicia mea: in cunctis exercetur circa me misericordia diuina atque iustitia: vbique pro me iustitia & pax osculatæ sunt, misericordia & veritas obuiauerunt sibi; vt vbique, Domine, & in omnibus te timeam, amem, confundar de mea malitia, & sperem de tua bonitate. Non miror tot calamitatibus affligi mundum, siquidem me alit: ego velut Ionas sum causa huius naufragij, & ærumnæ multorum. Propter vnum peccatum Achan, percussus fuit populus Dei innocens: peior sum ego; cur non præsumam propter me affligi multos innocentes communibus plagis? Ego anathema in medio tui sum, Israël; ego sufficio prophanare mundum. Ego tam impudens sum, vt cùm sim maior peccator omnium, non faciam maiorem omnium satisfactionem pro me, & pro aliis quos audio affligi, cùm eorum ærumnæ me credam esse causam. Omnibus iniuriam feci meis peccatis, omnibus debitor sum, & omnium pœnarū & humiliationis reus.

Caput XXI.

Gloria Dei quærenda est semper.

MVltum debes gloriæ Dei; ius est vt illi sis gratus, & studiosus. Gloriæ Dei debemus nostram essentiam, nostram redemptionem, nostram beatitudinem, & omne bonum. Propter gloriam suam omnis operatus est Deus: propter quam ita benefecit nobis & studuit, ius est vt illi solùm studeamus. O Deus Maiestatis, in omnibus rebus honorem nostrum curas: nónne ius est, vt honorem tuum in omnibus quærat homo? Tu honorasti hominem creando, volens illum super omnes alias creaturas manibus tuis ipsis formare: nec contentus fuisti creare illum, vt cælos, & reliquas creaturas, iubendo, sed velut laborando id voluisti facere, obsequiosus homini antequam fuisset. Honorasti hominem prouidendo, præparans illi magnificam domum huius mundi, subiiciens illi omnes creaturas, vt ei seruirent. Honorasti hominem conseruando, assignans illi custodem Angelum, excellentissimam creaturam, quæ te vidit facie ad faciem, tuaque beatitudine fruitur; vt omnimodò nos honorares, eligens ad custodiam nostram non tantùm illum qui naturæ & gratiæ, sed etiam qui gloriæ dotibus honorabilis est. Honorasti hominem redimendo, extollens humanam naturam ad consortium gloriæ, & throni tui. Honorasti illum retribuendo, concedens pro leuibus & momentaneis laboribus non minorem palmam quàm Regnum tuum, & honorem domus tuæ. In cunctis maiori hominum gloriæ studes.

Pudeat te, spiritus ingrate, non quærere maiorem Dei tui gloriam. Gloriam eius quære contemptione tua: exaltabitur Deus in te, quò magis humiliaberis. Deus & homo se habent, vt quantitates continua & discreta. Numerus in infinitum augeri potest; lignum in infinitum minui: quò magis diminuitur & deciditur à ligno, magis augmentatur numerus: quò magis te viliorem existimes, maiorem Deum cognosces. Dei cognitio potest augeri in infinitum: tui æstimatio & notitia indignitatis potest in infinitum crescere; quia in infinitum despicabilis es. Occupa te in ignominia tua, & quo modo sis lutum & cinis: ita videbis gloriam Dei, ad quam factus es. Inutiliùs in aliis subtilitatibus tempus consumes, quæ impediēt potiùs notitiam Dei. Experientia mirabili compertum est, quòd vas occupatum & plenum cinere, eodem modo tantumdem aquæ capiat, ac si nihil contineret; cùm tamen, si qualibet aliā re sit occupatum, eo minùs excipiet aquam, ad quam suscipiendam factum est. Notitia tui non impedit notitiam Dei: rectè vtraque cohæret, altera alteram imbibit, vt cinis & aqua. Videndo ignominiam tuam, vestigabis gloriam Dei, ad quam creatus es, nec sudebis vsurpare. Arbor simul mittit deorsum radices, & sursum ramos; eatenus in sublime erigitur, quatenus profundiùs serpit: eleuabitur mens tua, si te depresseris. Vis palàm scire laudem & gloriam non esse rem tuam, nec ad te pertinere? Considera quòd nihil in te ponat nec perficiat laus, etiamsi mendicus & imperfectus sis: magis eges remedio, quo perficiaris, quàm quo prædiceris, dum manes miser & egenus. Solùm igitur laus & gloria est eius, qui nullius rei eget; eo ipso quòd laus ei cui exhibetur nihil prodest, conuicitur debere dari ei qui nihilo indiget. Da gloriam ei cui nihil potest esse vtile; & vtilissimum erit tibi. Deus omnem vtilitatem tibi quærit, nullam sibi: tu omnem honorem Deo desidera, nullum tibi. Quemadmodum Deo nulla res est vtilis, ita tui nullus est honos, qui quæri à te possit. Dei sit tota gloria operum tuorum, quemadmodum tota vtilitas diuinorum operum tua est. Gloria Dei & vtilitas hominis sorores sunt, & amplexantur se inuicem. Nihil Deus facit ad gloriam suam, quod non sit etiam ad vtilitatem humanam. Non est amens Deus, qui operetur inconsultè sine fine; non est vanus, qui operetur inutiliter sine commodo: summè perfectus est, summè bonus est. Ob perfectionem suam nullius rei indiget; ideò solùm restat vt opere-

tur propter gloriam suam & laudem à creaturis exhibendam, quæ est res extrinseca: ob bonitatem verò suam omnia vtiliter facit; sed quia nullâ re caret, omnis vtilitas est creaturarum. Sicut nihil potest facere contra honorem suum, sic nihil facit contra vtilitatem nostram. Tu homo imperfectus & pessimus nihil debes facere pro honore tuo. Prius est perfici in se, quam ab aliis laudari: gloria exterior sequitur interiorem bonitatem in se perfectam: sed faciendo omnia pro honore Dei, omnia facies pro tuâ vtilitate.

Illud solùm est homini vtile, quod Deo est gloriosum. Si vis vtilia tibi quærere, non quæras quod tibi est vtile, sed quod Deo est honorificum; imò si vis non inutilis mundo & in mundo esse, solùm gloriam Dei quæras, ad quam creatus es. Omnes qui hinc declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Ille superfluus & otiosus est in mundo, qui honorem Dei non quærit. Omnia vtilitatem sumunt ex fine: si à fine suo declinent, inutilia fiunt. Si sumas dolabram ad calefaciendum te, non solùm inutilis erit ad hoc, sed tu insipiens: si sumas ignem ad læuigandum tabulam, vtilis iam non erit res præ omnibus vtilissima, quam non solùm habebis inutilem, sed perniciosam; comburet & destruet quod volebas perficere: omnia artium instrumenta, præter suum finem, vana & superflua sunt: sic homo, qui non dedicatur ad gloriam Dei, ad quem finem factus est, inutilissimus est, & superuacaneus. A vite, quam plantasti, vis aliquem fructum; ab omnibus, quæ habes, vis aliquam vtilitatem: cur tu solùm vis inutilis manere? Ficus illa sine fructu maledicta fuit, etiam maledicetur homo sine vtilitate. Qualem putas, ô homo, amentiam tuam, cùm non quæris honorem Dei? maior est, quàm si quæreres niuem ad calefaciendum te, aut pictor vsurparet ad pingendum serram fabri. Nihil tam præter rem, tam extra propositum, tam absurdum, quàm cùm quæris, non dico honorem tuum, sed vtilitatem solam, si non quæras per virtutem gloriam Dei.

Scito & propone tibi finem tuæ vitæ, ne sis velut sagittarius cæcus. Omnium rerum fines vis noscere, vt scias illis vti: sic, vt te non abutaris, ante oculos semper tuum finem habeas. Te perdis, si quæras quod non cedat in honorem Dei: nihil aliud attendas, & hoc vnum in omnibus rebus attendas. Siue iucunda, siue molesta sint, non aduertas; sed an sint Deo honorifica & grata. Aeger quærens sanitatem, non reiicit potionem, quia amara sit; non sumit poculum aquæ frigidæ, quia delectabile, sed solùm attendit, an sit salubre: ideò sumit quod est amarum, reiicit quod est suaue. Indifferens ad omnia sis. Viator cùm interrogat viam, siue dirigatur dextrorsum, siue sinistrorsum, nihil pertinere ad se putat, dum dirigatur illuc quò pergit: qui ludit tabulâ, non proponit hunc vel illum calculum mouere, sed illum quo pro opportunitate vincat: ita debemus in vita esse; nec ad sanitatem magis quàm ad ægritudinem, nec ad abundantiam plus quàm ad inopiam, nec ad honorationem potiùs quàm ad ignominiam inclinari. Vtendum rebus est, prout conferunt gloriæ diuinæ: media solùm sunt; non habent vsum propter se. Nihil sumas, quod ad suum finem non dirigat, licet pretiosum sit, quia inutile erit: nihil relinquas, quod ad illum faciat, licet acerbum sit, quia perniciosum erit. Inutilia & vana sunt tibi, quæ ad gloriam Dei non fuerint. Numquid vtile erit arbori, quod illam non iuuat ad fructum? quid iuuabit, si inaurentur folia, sericis inuoluatur truncus, appendantur è ramis gemmæ? omnia hæc inutilia illi sunt & inania; & pretiosius illi erit parum stercoris. Nullam vtilitatem tibi præstabunt omnes thesauri & diuitiæ mundi, nisi te faciant Deum glorificare.

O Domine, omnia mihi stercora sint, vt te lucrifaciam: hoc vnum in omnibus putem pretiosum, si vilia præ te cognoscam; si te vnum in illis & in me quæram. In conspectu tuo nihil omnia sunt: cur ob aliud quàm te, qui omnia es, operabor? nónne vanè agam & omnia vana mihi erunt? O lumen Veritatis, concede mihi vt oculus mentis meæ simplex sit, te vnum simpliciter & vnicè in Vniuersis respiciens, vt totum corpus meum lucidum sit, & omnia opera mea grata tibi. Ne te fallas, spiritus ignorans: is qui in intentione errat, errat in omnibus; & quò præstantius opus fecerit, si bona intentio diuini honoris desit, infructuosiùs aget: nam qui in viâ errat, quò magis prouehitur, magis errat. Qui post longam peregrinationem ac nauigationem magnâ spe quietis frustratur, & noscit se errasse à viâ, videns se in regione opposita, quàm molestè fert! O quoties, post spatium huius vitæ, plures se vident errasse, frustrati bona spe sua, & pauperes inuenti sine vllis operibus, quia defuit in illis zelus diuinæ gloriæ. Si vis non decipi, non tibi, sed nomini Dei quære gloriam.

Soli Regi sæculorum immortali & inuisibili honor & gloria: mihi satis honorificum sit quòd velis, Domine, à me honorari; magnus honos sit videre te honoratum. Honos exhibitus patri, etiam est honos filij: reuerenda præstita Capiti & Rectori alicuius Vniuersitatis & Collegij, redundat ad singulos. Tu caput es rerum, tu Rector huius Vniuersi, tu Pater meus: omnis honor tuus, est honor meus. Non aliter verè honorem potest habere creatura, nisi honorem sui Creatoris participans. Videam te, Domine, honoratum, & ero honoratus: quæram semper gloriam tuam, & ero gloriosus. In honore tuo, Domine, concatenata est non solùm vtilitas mea, sed honor meus. Da Domine, vt qui in operibus tuis quæsiisti honoré meum simul & vtilitatem meam solùm, vt ego & omnes creaturæ quæramus solum honorem tuum: inde solùm redundabit in nos vtilitas & honos noster. Quidquid egero, dixero, cogitauero, gloriæ tuæ dedico. Si aliter propter inaduertentiam & negligentiam fecero, iamnunc retracto & erubesco. Angeli intendunt affectu ad laudes tuas, extollunt voces, & nihilominùs erubescunt: quomodo non me pudebit tepiditatis & negligentiæ meæ?

O homo, vide dignitatem, ad quam eleuatus es; è profundissimo puteo non entium, è barathro nihili, è cœno & luto tuo, ad gloriam Dei infinitæ excellentiæ & puritatis. Eleua intentionem tuam, purifica illam: ne te decipias; aliquando putabis quærere puram gloriam

riam Dei, & tacitè desiderabis vilem gustum aut commoditatem tuam. Quid est quòd tristeris & ægrè feras, si hoc non eueniat vt cogitabas, nisi quod te quærebas? Gloria Dei pacifica est, læta est, semper est cum effectu in quærente illam. Licet res non cadant vt iustus putabat, cadant vt volebat; nempe vt voluntas Dei disposuit, & sufficit. Si amarem omni affectu Deum, in omnibus & per omnia amarem; illius solùm bonitatem desiderarem, laudem quærerem, zelum haberem, gloriam spirarem. Qui sine respiratione est, mortuus est: perinde fit ac si non viueret, qui aliquid facit nisi propter Deum. Perdimus tempus, dum non quærimus æternitatem. Quomodo non amittemus æternitatem futuram, quæ non est nostra, si ipsum tempus præsens & nostrum amittimus, dum purâ intentione non operamur?

DE ADORATIONE
In Spiritu & Veritate,
LIBER TERTIVS.

Capvt I.

De curâ benè operandi.

TOTA opera diei sit opus bonum & patientia malorum: totum tuum negotium sit mala pati, & bona facere. Nec sufficit, alacris & acer ad bona sis, & patiens ad mala: sed opus est etiam alacritate ad mala atque dura, ne magnitudine & molestiâ terrearis; atque patientiâ ad bona & honesta, ne multitudine & frequentiâ numquam intermittendâ fatigeris. Necessitas patientiæ transcendit omnes functiones & casus vitæ. Vbique necessarium est pati; sed pati, vt benè opereris, sit tibi iucundum & optandum: ibi duplex meritum, & patientiæ & operis. Numquam poteris fugere laborem aliquem; & nihil præclatum sine labore fiet. Sæpè corrumpit proposita virtutis, spes aliqua non patiendi; quæ fallit nos, vt interim suspendamus subire laborem & difficultatem sancti propositi, quasi in alio tempore forsan lenior futurus esset aditus virtutis. Deciperis, nisi persuadeas tibi, plus patiendum esse, quàm viuendum; nec modum nec partem vitæ esse expertem laboris. Vnus labor est heres alterius: si hunc fugis, non carebis alio succedenti: hoc tibi persuade, & spes falsa non laxabit conatum sanctum præsumptione opportunioris temporis, in quo putes sine tanto labore adimpleri posse perfectè exercitia sancta. Impossibile est sine labore aliquo viuere: ne reiicias laborem fructuosum virtutis: si hunc declines, in molestiorem incides. Solùm commutare laborem possumus, non vitare. Potes tamen vitare plures defectus & culpas, si non vanè cures vitare laborem, quod non poteris. Certus labor est, aut labor patientiâ subeundus, aut pœnitentiâ, aut pœnâ & supplicio. Non est satis perfectus amor aut pœnitentia, prout te decet, & meretur infinita bonitas & misericordia Dei, nisi pro leuissimo peccato veniali velles pati plures annos, & quantum in te est cruciatus inferni. Imò vt infectum redderes peccatum veniale, eligere oporteret pati damnatorum supplicia omnia. Si igitur postquam est factum, vt non factum redderes, tanta tolerare deceret; quantò magis antequam fiat, vt numquam sit factum? O miser spiritus! ah pudeat te, pudeat te: non tanti erit tibi peccatum vitare; sufficiet, vt excutias desidiam.

Plerique torpent, quia putant ad saluandum se non esse necessarium tantum conatum ad perfectionem. O ingrate & pusillanimis, quid curas de beatitudine tuâ tam miserè? de salute tuâ tam periculosè? de gloriâ Dei tam ignobiliter & limitatè, quæ est immensa? Quæso, si salus tua non solùm penderet de custodiâ mandatorum, sed à consiliis, & simul in tua perfectione staret salus omnium hominum, Angelorum, ac beatissimæ Virginis, & liberatio Christi à cruce; nónne conareris ad illam? faceres profectò: attende igitur, quoniam maximum aliquid tuam perfectionem exigit, hoc est gloria Dei, & beneplacitum diuinum, quod pluris est, quàm salus & vtilitas mundi per se considerata, & quàm vita humanitatis Christi. Cura igitur, si tanti refert, singula opera tua etiam minima exquisitè facere exemplo Dei, qui mirabilior est opifex in rebus minimis, in formica, pulice, ape, quorum admirationem vincit cælorum & siderum artificium.

Hoc animo quodlibet opus aggredior, vt velis facere, quantum vnquam fecisti, meliùs cum gratia Christi, ad vtilitatem militantis Ecclesiæ, ad gloriam triumphantis, ad honorem Dei; quasi non expectasset alium fructum de creatione mundi, redemptione, & præparatione cæli, vt glorificaretur ab omnibus Beatis, nisi hoc opusculum tuum; perinde ac si tota saluatio tua & salus vniuersi, & gloria Diuinitatis penderet de minimo tuo opere; quasi illud rursus non sis repetiturus, nec denuò aliud opus deinceps facturus, sed exspiraturus statim.

statim. Ne igitur parcas labori leui, cum iacturâ tanti commodi. Deus desiderat, vt perfectissimè hoc opus facias: si consideras Deum desiderantem, peruersissimus eris si non satisfacias, aut cogitare audeas de molestiâ tuâ. In se est optabile pati, sine coniunctione alterius boni operis, vt Christum imiteris: neque minùs acceptabile erit, vt vites culpam aliquam, & opereris perfectissimè ad gloriam Dei.

Vsos hominis, bonum opus est: ad hoc natus es, vt bona opera facias: sed recordare, quòd homo natus sit ad laborem, quia sine illo bona operatio durare non potest. Ne frustres finem tuum, sed conare imitari cum gratiâ Dei pulcherrimos conatus naturæ, semper curantis fructus suos meliores, quoad possit, producere tibi; vt tu meliori modo, quo possis, seruias Deo. Memento semper, obsequia tua omnibus modis diminuta esse, nec posse fieri æqualia gloriæ quæ tibi promissa est, nec pœnæ inferni quam pro peccatis meruisti, nec laboribus Redemptoris tui quos pro te passus est, nec beneficiis diuinis quibus te onerauit, nec bonitati Dei immensæ cui seruis.

Capvt II.

Quòd excutienda sit omnis negligentia.

PVdeat te sedere in loco & tempore cursus, ô frigide spiritus. Vide stagnantia & torpida quomodo putrescant, & ferrum otiosum obducatur rubigine: age, via spiritus contentio cursorum est, non licet tardari, quomodo licebit stare? quomodo licebit sedere, in quo nec vacat fatigari aut cadere? Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium: sic curre vt comprehendas. Si Deus creauisset cunctos homines simul vsu rationis præditos, & gratiæ dotibus æquales, ac ostenderet omnibus magnitudinem gloriæ cælestis, & aliunde opponeret patefactum infernum horrendâ suâ immanitate, & omnibus reuelaret ex cunctis vnum solum saluandum esse, illum qui feruidiùs & diligentiùs Deum amaret, & seruiret, qui ceteros antecelleret sanctitate & charitate; reliquos verò damnandos: quis tunc hominum contuens supplicia & tenebras horribiles inferni, non niteretur summis conatibus esse sanctior, vt effugeret illas, & consequeretur cælum, atque esset vnus ille, qui saluandus esset; quantâ æmulatione ardentes feruirent omnes Deo; singuli excellere reliquos flagrarent: nemo esset qui totis viribus, & intenso affectu melior omnibus non concertaret esse: nullus tunc negligentiæ, nullus tepori locus. At quantò maiori stimulo nunc deberes ardentiùs æmulari & impelli, vt feruidior fias cunctis Sanctis, qui in mundo hactenus vixerunt? Maior titulus & stimulus sine comparatione deberet esse, vt seruires Deo, gloria ipsius Dei & placitum diuinum, quàm illa angustia saluationis. O Veritas æterna, cur me magis moueret vtilitas mea, quàm voluntas tua? cur magis possee amor meus, quàm amor tuus? maius beneficium est quòd multos cælum capiat, & pro hoc debeo magis tibi; cur modò tepidus & deses es spiritus infirme? Memento laborum Christi: vide tot pueros, qui palmam tibi præripiunt, & teneras virgines præcurrentes: vide feruorem antiquorum Patrum, pœnitentiam, humilitatem, charitatem, & Martyrum cruciatus; quomodo tu pigrescis, cùm tot tibi præcurrant?

Quin si tuum commodum quæras magis, quàm gloriam Dei, non deberes adhuc modò tepidiùs te habere: non est timendum quòd minùs nunc lucraberis, ac si habuisses illum feruorê quo antecelleres alios, & fuisses ille vnus, qui saluandus erat, imò feruidior adhuc debes nunc esse, & ardentiùs inhiare gloriæ Dei. Nulla nunc obsequia irrita erunt; & quò melior sis, maiorem gloriam præripies. Non esset hoc, si vnus tantùm saluandus esset; cùm fructus laborum ingentium tunc non esset, nec maius præmium pro maioribus obsequiis: quæ tunc magis periclitarentur incerta & cassa, etiamsi magna essent, si non forent omnium maxima: imò etsi excederes ferè omnes, si solum vnum non excederes, perinde essent ac nihil. Nunc securiora & fructuosiora sunt merita, nunc nulla opera nostra peribunt, nunc omnia officia remunerationem accipient iuxta feruorem suum: cur nunc miserè torpebis, cum iacturâ securi præmij? Quid? si certum esset nullum hominem damnandum, sed omnes saluandos; non proptereà tibi negligendum esset, potiùs feruentissimè conandum, pluribus meritis saluari, ac maiori gloriâ perfrui.

Age, non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam: ne in te permittas lentitudinem, quæ tinea meritorum est, & scabies virtutum; maculata opera, semiuacua, & insulsa Deo reddens, vt euomat ab ore suo. Si desidia vinceris, tristitia molestaberis, coactus portare pondus diei & æstus sine solatio, cùm conscientia te vrgeat: at promptitudo & alacritas te insensibilem reddet molestiis vitæ; & summè Deo placebit. Quis herus est, qui non gaudeat seruos hilares habere, & lætos famulari? Si homo, vult videre vultum alacrem, Deus quoque animos hilares. Ne Deum offendat tristitia tuæ negligentiæ, nec vitæ isti amaræ addas absinthium torporis: nec gaudia Dei, nec mundi participat piger. In pluribus deterioris conditionis redditur tepidus Religiosus, quàm sæcularis. Hic si non gaudet spirituali consolatione, gaudet temporali: ille tepidus vtrâque non rarò priuabitur. Qui in peccatis est, non amittit spem conuersionis, & sanctitatis: at qui post conuersionem tepuit, substraxit etiam partem fiduciæ; quæ potiùs de peccatore potest esse. Sæpissimè ex magnis peccatoribus multi fiunt magni Sancti; sed miraculum, si ex tepidis fiat vnus sanctus. Difficilius experimur, fieri ex tepido feruidum, quàm ex peccatore sanctum: tepidus enim non se putat malum; & quia se censet securum, & sufficere saluationi mediocrem vitam, quiescit: caueat tamen & formidet suam securitatem; nam maximum periculum erit. Ac, quod tremendum est, Deus vocat, & quærit peccatores; cum illis manducauit Christus; sed nauseat, & vomit frigidos ab ore suo. Vis aliud æquè terribile? Misericordiam, &

& profusam liberalitatem Dei compescit tepidus: in maximos peccatores liberalis est Deus; at erga negligentes quasi auarus & parcus, non dat illis, quod sæpè potiùs dabit peccatoribus. Adhuc terribilius addam, ex quo ossa cogitantis id tremefiunt. Deus qui omnibus dat, à tepidis rapit: talenta quæ dederat, aufert à pigro. Quid magis damnosum, quàm quod non finit, quatenus in nobis est, Deum beneficum esse; quid magis malum, quàm quod Deum non finit esse nobis bonum, exercitium bonitatis & liberalitatis eius maximè impediendo? Nónne maledictus qui tantum malum habet? quàm meritò maledictus homo, qui opus Dei facit negligenter?

Plura quæ mala sunt, aliquem saltem vsum commodum habent: desidia tam pessima nobis est, vt ad nihil iuuet. Quid peius quàm peccata grauia? hæc sæpè ob admirabilem misericordiam & Sapientiam Dei, ex malis extorquentis bona, iuuant ad conuersionem & sanctitatem, cum post illa humiliùs & feruentiùs Deum quæramus: desidia impedit; tam mala & nocens est, vt parùm minùs se exhibeat bonam & vtilem, quàm ipsa malitia maiorum peccatorum. Desidia est carles temporis, corrumpens rem pretiosissimam: imò æternitatem lædit, minuens vitam æternam diminutione meritorum, & perdit temporalem otio suo mortali. Si quæras, cuius vita breuior; absque dubio respondebo, negligentis esse, etsi centum annos viuat: si quæras, cuius vita longior; dicam diligentis esse, etsi parùm viuat: tantumdem ac mors desidia est. Quis mercator, si lucrum mille dierum in vno consequi posset, desidebit; Tu ne contemnas tempus; plus valet vnus dies feruoris, quàm mille remissionis & teporis. Breuis vita ardens æquiualet, imò præualet longissimæ, si frigida est. Si vis diu viuere, viue diligenter.

At quantus pudor torporis, quàm ridiculus & infamis, qui ad duellum pro causâ Regis subeundum electus inter omnes optimates Regni, cùm plura priùs iactanisset, iam in ipso pugnæ campo, spectantibus Rege, Proceribus, & totâ Curiâ trepidaret non audens stringere ensem, nec mouere lacertos, solùm tentaret fugam & aduersario manus daret incruentas? O piger, causam Dei defendis, videntibus & inuidentibus pluribus Angelis, qui lucrum putarent pro gloriâ Dei pati aliquid & concertare, vt tu potes: tibi factum hoc beneficium, vt pro Dei honore pugnes: theatrum Deo es, beatæ Virgini, Angelis & Beatis: sæpiùs promisisti strenuum te exhibere; cur modò in occasione laboris timidis torpes? O infamia naturæ! ne infames gratiam Dei, nec frustres, quæ præsto est subsidio tuo: quid pigraris in hoc opere? considerá, quòd Deus desiderat feruenter, vt illud facias feruenter.

CAPVT III.

Quàm incommoda sit somnolentia.

QVid dignius primâ diei cogitatione, quàm antiquus dierum Deus meus, vt inde auspicetur & consecretur mens? Non debet intermitti cogitatio & amor Dei, quantò minùs negari opportuno tempore? Primitias vitæ primo Auctori vitæ pende; manè astans illi. Oportet præuenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum solis te adorare, Domine: cùm medio somno & adhuc noctu clamor campanæ vel inspirationis ad surgendum factus est, & ecce sponsus venit, & exire obuiàm tibi necesse est.

Iuuat ad diligentissimum ac vtilem occursum præparare à nocte oleum, ne, anima mea, cesset ardere amor tuus, & vt virgo fatua excludaris; quod tremendum est. Præpara, quomodo primo manè alloquaris Sponsum, & quæ sunt cum illo tractanda in oratione: deinde, si ad somnum cum dolore accedas, surges cum alacritate; si cum fastidio dormias, vigilias cum ingenti promptitudine desiderabis. Quomodo non dolebit anima Dei amans cessare amare illum, laudare & mereri, & suspendi lucrum augmentandi gloriam, & diligendi desideratissimum Sponsum? quomodo ferendum, sustentari à Deo, & innumeris interim beneficiis amantissimè donari, & amari, & nullas gratias tunc posse soluere, nec redamare? Quare opus est, ante & post somnum, suspensionem illam amoris & meritorum resarcire ardentioribus affectibus & desideriis in Deum, supplendo iacturam illam vitæ, quâ non possumus Deum toto corde amare, & in eo occupari. Curandum est, ex ipsâ cessatione merendi & amandi mereri tantumdem, si posses, ac si vigilares. Fœneratores dormiendo etiam augent pecunias: facies idem, si conformis diuinæ dispositioni, cum obedientiâ & resignatione magnâ, te offeras ardenter, & feras patienter hanc miseriam & necessitatem humanæ vitæ. Qui mortem necessariam, siue morbo, siue malè ab homine illatam, patienter tolerat, meretur: etiam mereberis, si quiescere & dormire acerbum & molestum sit tibi, vt est feruentet seruientibus & diligentibus Deum, si patienter te habeas erga somnum necessarium, sapienter ita dispositum à Deo. Fortasse, si res in se consideres, & quàm ægrè amatori vero Dei sit ferendus somnus supra mortem, mereri poterit dormiendo patienter pro Deo, sicut moriendo pro patientiâ. Ibi meritum, vbi magna patientia; ibi maior patientia, vbi maior molestia magis patienter substinetur.

Inter omnia grauia humanæ vitæ, & innumeras ærumnas, nulla maior quàm somnus miseria, & dignè deploranda præter peccatum videtur. Ceteræ calamitates affligunt tantùm vitam, somnus interim penitus vitam aufert: aliæ calamitates tantùm opponuntur commoditati vitæ, somnus eius substantiæ ad tempus: ceteræ calamitates ita molestæ sunt vitæ corporali, vt iuuent ad æternam, meritorum materiam suppeditantes, & afflictione suâ excitantes mentem & trahentes ad Deum: somnus in se & corporali vitæ & æternæ interim aduersatur, quatenus tempus merendi, & memoriam cælestium intermittit: ceteræ calamitates amanti Deum desideratissimæ sunt, quia iis meretur, probatur amor, glorificatur Deus; somnus nihil desiderabile habet, cùm interim cesset amor, & animus glorificandi Deum: quare & somnus molestior, & dupliciter

pliciter grauior, imò multipliciter quàm ipsa mors videtur feruentissimo amatori Dei. Mors grassatur in corpus, somnus in corpus & animam: tantò peior videtur ex hac parte somnus, quàm mors, quantò melior anima, quàm corpus; imò plus, quantò scilicet melior totus homo, anima & corpus, quàm solum corpus: nam mors te solùm priuat corpore, somnus animà æquè ac corpore: mors solùm priuat vitâ carnem, rem mortalem & caducam; somnus animam, rem immortalem & æternam, quæ tribuit vitam corpori, non sentienti, nisi per ipsam: mors corrumpit hominem, somnus tantumdem est, ac si annihilet per spatium. Mors non est formidanda; nam relinquit partem præstantissimam hominis liberam, scilicet animam, quâ homo est, quâ amat Deum, eiúsque misericordias & bonitatem intelligit; quod est decus hominis, & summum votum & gaudium debet esse: imò & puriorem animam relinquit, sine impedimento, vt expeditiùs amet Deum & noscat: somnus hanc partem nobilissimam hominis obruit & sepelit, exanimem ipsam animam faciens. Dic quæso. quid ægriùs ferres, mori, an annihilari? Si dares gloriam Deo moriendo, quia eius est voluntas; nónne gloriam dabis, si pro eius beneplacito velis annihilari? ergo si mereberis cum patientiâ mortis, mereberis eum patientiâ somni, si molestus tibi sit. Si mereris ferendo patienter quiduis molestum vitæ; quomodo non mereberis ferendo, si tibi sit omnium molestissimus somnus? imò quem solùm debes censere molestum in vitâ & in morte: nam nec in vitâ, nec post mortem erit, post peccatum, aliud amanti Deum magis molestum. In vitâ quid graue dices, nisi labores & ærumnas illius? at minimè debet putari graue, pati pro Deo, sed optandum maximè: nec post Deum debemus aliud nobis magis desiderare, quàm pati pro Deo, ob amorem eius; nam patiris magis dilecto tuo, glorificas illum, & mereris gloriam. Nemo satis cognoscit quàm grauis nobis sit somnus, nisi qui æstimat in veritate, quàm immensa res sit gloria Dei, quàm inæstimabilis eius amor, & minimus gradus gratiæ & gloriæ, ad quam interim suspenduntur nouæ actiones meritorum. Post mortem verò quid graue misero, nisi purgatorium? Sed si tunc etiam pateris, non putandum graue dum purificaris, & te comit & adornat Sponsus, vt introducat in thalamum suum. Si integrum tibi relinquit amare Deum, quid refugiendum est, dum tibi relinquit indemne quod optas & voles? Vbi potes pati & amare, non est, de quo conqueri possis. Si daretur optio vtrùm malles mori, an per dimidiam horam dormire; anima æstuans vero charitatis incendio, ex se mortem eligeret, ne cessaret amare Deum: imò non plus desideraret resurrectionem corporis, quàm somni excessum vltra necessitatem & debitum per quadrantem adhuc horæ omnino vitare, & quantum absque incommodo vigoria posset. Discretio enim vbique est seruanda, & debemus saltem compulsi accedere ad somnum necessarium, vt mentis functiones vegetæ sint & viriles ad obsequia necessaria diuinæ gloriæ, & ad orandum: ne si indiscretè priueris necessariâ quiete, in oratione grauetis, & nimis dormites & langueas, malè deinde torpeas, vt nihil cum fructu fiat. Sed plus dormire quàm decet, conuenit mortuis potiùs quàm viuentibus: & anima secundùm se ponderans res, æstimánsque rigidè, & flagrans æstu amoris diuini, vt vitaret dormire, quo tempore suspenditur amor Dei & laus illius, fortasse potiùs eligeret perpetuam mortem corporis; quia absque corpore frui & amare posset Deum, quod sufficit & est desiderium potissimum æstuantis animæ, sed sopita non posset: licet hoc non facilè credet, qui auaritiam diuini amoris vt amet perpetuò Deum, ardentissimáque desideria & suspiria non est expertus, nec quantum verus amator omnem commoditatem suam aspernetur. Sed non debemus tepore nostro metiri ardorem sancti affectus & veri amoris; potiùs ex iis, in quibus videbus insanire amatores fugacis formæ, possumus suspicari quantum sapiant & ardeant amatores æternæ & immutabilis pulchritudinis. At si non sentis hunc feruorem, saltem fuge, quoad possis, somnolentiam & pigritiam.

Si tibi annunciaretur annihilandum te fore, contremisceres id audiens; cur gaudebis somno, cùm perinde sit, ac si interea annihilans esses? Cognosce incommoda soporis, qui pessima & multiplex mors est, quadruplici vitæ maximè iniquus: somnus enim adimit vitam præcipuam corporis, in quo æquatur morti; somnus adimit vitam animæ, quæ perinde tunc est ac si non esset, in quo excedit mortem; somnus quoque iniurius quodammodo est vitæ gratiæ & æternæ, intermittens merendi studium; quid igitur iniquius nobis? Quare qui æstuat vero Dei amore, & desiderio laudandi tantum bonum, nimis auarus est temporis, & minimum dispendium eius maximam iacturam censet: ita ad somnum cum dolore accedit, hanc necessitatem vitæ à Deo ordinatam patienter fert, & offert; sustinens benignè, vt eius sanctissima voluntas fiat, interim priuari eo quod magis desiderat, amore & laude Dei, ac sedulitate in seruitio eius; & quantum in se est, vult non dormire, sed amare & laudare Deum, cupiens quàm primùm redire ad salutandum, seruiendum & amandum illum. Tu quoque hanc voluntatem habens, offer illam Deo, & velut moriturus cuba, dicens cum Christo, In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Sic mereberis quodammodo cum morte & otio somni ingrati tibi & molesti.

Flagra quoque desideriis illius iugis vitæ, cùm sine interruptione frueris Deo; & lamentare huius vitæ ærumnas, quòd opus sit in te omnium molestissimâ tibi, & iniquâ hominibus, scilicet somno, quiescere & recreare functiones ipsas vitæ. Quomodo non erit ipsa vita molesta, cuius quies tam molesta est & incommoda? dignum fletu est, in ipso incommodo & dispendio vitæ reparari vitam: cùm maius dispendium somnum breuem aliquando æstimet amator Dei, quàm longææ vitæ iacturam. Conare noctu, feruentiori actu quàm fecisti in totâ vitâ, te committere quieti, & amare Deum; & desidera surgere quàm ocyùs, statuens, vt primùm expergiscaris, fundere ardentissimam orationem præ omnibus quas vnquam habuisti, & consequi in illâ hora nouam gratiam. Iuuabit ad hæc implorare auxilium Angeli

Angeli custodis, & leuis erbus & pateus. Contractum hunc cum corpore tuo paciscere; interim quiesce, accipe stipendium: sed vt primum pulsabitur ad laborem, surgas. Quemadmodum anima pro quiete corporis velut moritur noctu & sepelitur; ita ipsum corpus pro salute animæ moriatur interdiu: dum vigilat, corpus sit mortuum huic mundo; sicut anima dum dormit, moritur interim cælo, hoc est meritoriis operibus & cogitationibus diuinis. Cura interim, vt suppleat corpus, quoad fieri possit, eleuationem & orationes animæ; quæ cùm intentum non orer, ipsum corpus oret habitu suo modestè cubans, nec supinum propter maiorem munditiam. Cadauera componimus, & aduersus corruptionem medicamur, quæ tandem futura sunt esca vermium aut temporis; ita etiam componamus & curemus nos sopore mortuos ad amplexus puros Christi. Face formato signo crucis brachiis vel digitis: has opes tuas tecum mortuo vsque ad mane interim conde; cum mortuis enim sepeliebantur diuitiæ suæ. Numquam te à cruce auellas; sed quamdiu animus crucem non potest amplecti, amplectatur corpus, semper mortificationem IESV in se ipso circúferens. Christus mortuus, arrhas amoris dare voluit accepto vulnere lanceæ: tu quoque ad breue mortuus, offer pignus illud amoris tui. Ita sicut Christus in morte dormiens meritus adhuc de te fuit, fundens è cordis vulnere sanguinem & aquam, maximum pignus amoris; tu quoque mortuus in somno, adhuc merebéris de Christo ob præcedens desiderium. Hoc signum sit vigilantis cordis tui dum dormis; velut grues, dum dormiunt, vigilare dicuntur apprehenso lapide.

Capvt IV.

Feruidè ad orationem matutinam surgendum.

SI enim tædio ad quietem venisses, cum lætitiâ & festinatione manè exurgeres ad laborem; nec opus esset venire Patremfamilias primo manè conducere operarios suos. Imbellis nimiùm eris, si infirmior sis somno, & re omnium mollissimâ vinceris; & sine vinculis ligeris, velut captiuus, vt nec alios nec te iuuare possis, sed in vmbrâ mortis sedeas. Nun opus erat vt te vocaret vox Dilecti tui pulsantis: cogita clamorem & pulsum ad surgendum esse pulsum Sponsi clamantis, & requirentis te amabilissimis & dulcibus compellationibus, vt aperias; sororem, amicam, columbam, & immaculatam suam te vocat. Quem non mouebit tam comis & melliflua vox pulsantis, Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea? toties suam te vocat præ amore, nec satiatur te dicere suam. O Domine, quid est in me, quòd sic tibi placeam? anne erit iustum, vt tibi displiceam ob leuem desidiam? At si non acceleras aperire, quia sua es, ô anima, propter amorem suum; saltem ob compassionem festina. Vt te moneat, subdit: Quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Extraneo & inimico

aperires tam malè affecto; cur non Deo & amatori tuo, & propter te ita affecto? Caue ne abeat, si pigeris. Quid placidius, & maioris solatij, quàm hæc vox Dilecti tam dulciter pulsantis, vt anima piæ excutiat omnem torporem? Quem non pudebit, plusquam Vriam, esse in lecto, stante Christo, & exspectante non sub papilione, sed sub dio & inclementiâ noctis?

Latrones noctu surgunt ad iugulandum, & iugulandum homines; & tu, pro bono animæ tuæ, & ad glorificandum Deum, pigrabéris? Angelus vocans Petrum dormientem, inquit; Surge velociter. Plusquam mortuus es dum dormis; exurge saltem, vt mortui. In ictu oculi, in momento, cadauera surgent ad iussum Angeli: non te segniorem vult IESVS cum vocat, quàm Angelus. Aegre ferunt Spiritus cælestes, quia celerrimi naturâ suâ sunt, aliquantulum pigere corpore graui & oscitanti eos, quos a somno vocant, qui & libentissimè vocant, quod ostendant se specie solum corporis agilitati suæ contrarij. Seruus quidam Christi ex Societate nostrâ, cui nomen Ioannes Cotera, quotidie ad orationem ab Angelo Dei excitabatur ex somno antelucanis horis; sed semel occultauit se Angelus, donec precibus assiduis, ieiuniis multis, post plurimos dies placatus ad antiqua officia rediens, monuit Ioannem, propterea se intermisisse præsentiam suam, quòd ad orationem minùs ocyùs accessisset, cum semel languore & lassitudine laborum victus nonnihil moraretur. Tam grauiter offendit Angelum tam leuis culpa (si culpa fuit) vt ab ipsâ conscientiâ delicatâ non sentiretur. Tanti faciunt feruorem & orationes misellorum hominum, vt seruitio suo non exæquent pretium earum, & animaduersione solicitent, vt nec falsa species ibi tuæ sit, vbi intersunt vera bona.

Igitur hora surgendi non desideas; præcurrere primum satage summâ cum festinatione, & esse primum cui occurrat Dominus onustus donis adueniens, vt distributes gratias eius, exonerans illum qui in obuium primum onus deponet. Accurrere deberes ad Christum cruce onustum, vt exonerares illum, & loco eius crucifigereris; accurre ad illum gratiâ onustum, vt ditteris ab eo. Quæ anima tam amens est, & prodiga, vt non assurgat velocissimè ad capiendum tot munera, & libandum oscula sponsi? qualis amor Dei est, si non redire velit celeriùs fulmine ad amandum Dilectum suum, quem à nocte desiderauerat? Oportet surgere concitatiùs, quàm si in stragulis & lecto ignis accenderetur. Velocius surgendum est, si in corde accensus sit ignis amoris.

Cura tunc otium somni, in quo non potuisti amare Deum, restaurare feruentissimâ eleuatione animi, amore flagrantissimo & totali holocausto tui, plusquam in vitâ aliquando fecisti. Perinde te puta, ac si in momento expergefactionis creatus à Deo esses, vt eo dumtaxat die seruires illi, & amares: ad hoc tantùm tibi concedit Deus vitam præsentis diei. Si beatus aliquis annihilaretur a Deo, & denuo crearetur cum omnibus pristinis dotibus, quam rapidissimo impetu in ipso momento recreationis proruerer voluntate totâ in pulchritudinem Dei? Annitere tu similem feruorem habere in somno annihilatus, rursusque

vigiliâ creatus. Adamus & Angeli, in primo instanti quo creatos se nouerunt, quantâ vi & reuerentiâ afficiebantur erga Creatorem suum: Imitare beatam Virginem, in primo momento conceptionis suæ creatam in gratiâ, & expedito rationis vsu: quo conatu in Deum prorupit? Christus Dominus in primo puncto vnionis hypostaticæ, quas gratias Patri egit? imò quanto amore tunc singulatim etiam recordatus tui? Cùm in capite libri scriptum esset, vt faceret voluntatem Dei, dixit: Deus meus, volo etiam pro illo homuncione Ioanne flagella, spinas, crucem, opprobria, mortem tolerare; totum me impendo, offero, sacrifico pro illius salute. Nonne te oportebit recordari quoq; Christi, & dicere; Deus meus volo pro Christo hodie labores corporis, angores animi, vt ardentissimè seruiam illi, amem, & dem gloriam?

Nónne tu etiam deberes ad Deum conuerti, si te creauisset in gratiâ, cum arbitrij vsu, & factâ tunc reuelatione omnium mysteriorum fidei; & inuenires te amatum à Deo, Filium Dei pro te factum hominem, & crucifixum ineffabili amore? Tantumdem est, ac si modò te creauisset: confide, in gratiâ Dei expergisceris: ecce inuenis redemptionem tuam factam cruciatibus Dei tui tam matutino amore, vt antequam nascereris, iam Christus mille & tot annis antea pro te mortuus fuerit, vt tibi diligentissimè præpararet gratiam cumulatam. Hanc diligentiam & facinus amoris, scilicet mortem Dei pro se iam factam, non inuenit Adam, non sanctus Michaël, aut Gabriel, aut alius Angelus; imò nec ipsa Regina Angelorum beata Virgo. Arde igitur vt primùm amore & desiderijs ignitis in tam beneficum Deum, festinum & prouidum tui; nec contemnas tantam præuentionem ad saluandum te. Adam expectauit circiter quatuor millia annorum tantum beneficium. At te expectat beneficium ipsum, iam mille & sexcentis annis; non est ius, tantam vt sedulitatem & celeritatem morâ & socordiâ velis compensare, Ne differas conuerti ad Deum, expectantem tamdiu.

Finge, animabus possibilibus offerri ingressum in hanc vitã, iis conditionibus, auxilijs, & fauoribus Dei, quibus te inuenis donatum hoc die; quantum lætarentur, & lucrum putarent, & quàm officiosissimè diem agerent? quomodo in primo aditu vitæ se Deo sacrificarent? Quid si iis quos in inferno hac nocte Deus præcipitauit, dum te dormientem amanter custodiebat; quàm incredibili feruore, vt primùm ad vitam redirent, se Deo traderent, & reliquum diem & vitam ordinarent, si semel viderent se cum gratiâ Dei, habitibus supernaturalibus, & opportunitatibus seruiendi tam benefico Deo? Pudeat te non feruentiùs Deo immolari beneficentiori erga te: maius est præseruasse à damnatione, quàm emisse. Exstimula te, si posses vincere feruorem multorum Iustorum hoc saltem die; & age gratias, quòd non te reperias in inferno hoc manè, sed seruatum ab illo, atque tot periculis & peccatis, in quæ hac nocte innumeri inciderunt. Opta dare, si posses, tu solus gloriam, quam omnes Sancti per æternitatem dabunt: quod desiderium passim interdiu sine fictione gemina, & geme in illo; nec solùm manè, sed sæpiùs, quasi nuper incipiens & creatus, incipe seruire Deo recentibus semper viribus.

C a p v t V.

Feruor quotidianus debet retineri.

STultè prouidebis, victurus hodie, seu forte non victurus, si differas viuere in crastinum: si hodie viuis, hodie benè & perfectissimè viue, quoniam solùm viuit, qui benè viuit. Pessimè moreris in ipsâ vitâ, si non viuis bonam? Quotidie cùm expergisceris, decerne viuere hunc diem meliori modo quo possis, tamquam si in nocte certissime moriturus esses, Non differas defectum emendare altero die, quem forsitan non videbis: dies deficiet tibi, aut voluntas. Bene tibi futurus dies habebit, si præsentem benè habeas. Numquam est periclitandum de vitâ bona, sed semper re tam bona fruendum. Vitæ pericula fugis: cur vitæ bonæ periculum paras cunctando? Viue hodie; nec expectes viuere meliùs post hanc hebdomadam, aut mensem, aut hoc negotium, Hodie Deus est Dominus, & hodie oportet te esse seruum Dei: nam & hodie Deus seruit tibi, cùm hodie faciat solem oriri tibi. Non differt in crastinum sua munera; tu nec differas obsequia tua. Hodie te Deus cumulat indebitis beneficiis: hodie tu responde officiis debitis. Alterius diei obsequia non sufficient beneficentiæ sui diei: cur vis vt satisfaciant etiam diei iam præterito, & beneficiis quibus hodie frueris? Non sufficit diei bonitas sua, vt soluat debitum suum: quomodo vis vt soluat etiam pro malitia alterius, duplicatis debitis & gratiis Dei? Hodie Deus est Deus, & hodie tu es creatura: hodie Christus redemptor tuus est, & hodie tu redemptus. Iesus Christus heri & hodie: tu hodie es, & fortè cras non eris. Hodie & singulis momentis debitor Deo es, qui in te impendit continuò suam omnipotentiam: tu quoque debes singulis instantibus amore impendere omnes tuas vires. Cur vnius horæ audes iacturam facere, cùm per æternitatem non poteris Deo satisfacere pro beneficio minimo, quod hoc momento accipis, , ex infinito Dei amore procedens? Cur vnius diei aut horæ interuallo audes suspendere obligationem tuam? nam si Deus suspendisset vnâ horâ beneficentiam suam, in mundo non esses; aut si suspendisset indulgentiam suam, in inferno esses. Æterna stipendia tibi promissa sunt, non decet mereri interruptis seruitiis. Si vis verè viuere, numquam intermittas bonam vitam. Veritas æterna est. O Veritas, da mihi æternè tibi seruire veraciter: vt æternè tecum conuiuam, doce me quomodo hodie verè viuam.

Oportet, spiritus remisse, singulis diebus te armare ad prælium, & expergisci alacriter, vt ad pugnam; audito velut lituo & signo bellico, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc præceptum tibi manè promulga & persuade tibi, diem vitæ esse di[illegible] tantùm militiæ, sed in quo prælium commissum est designatum. Quomodo surgent milites eo die, quo publica-

tum est & præceptum, confligere cum hoste, Miles eo die quo præliaturus est, non est inermis: tu quotidie præliaturus es; manè te arma in oratione, feruentissimâ charitate, profundissimo contemptu tui, patientiâ, mortificatione, & diligentissimâ solertiâ. Suspicio solùm prælij armat milites, & seruat per plures dies armatos, vt pugnent vno die: quid tibi facere debet certitudo & fides pugnæ quotidianæ? Omnes tuas actiones manè dispone & depone apud Deum, & propone esse duplo meliorem hoc die quàm præterito, ne dæmon tibi interdiu imponat, sut interponas feruorem.

Surge alacriter aduersus omnes difficultates vitæ; & si in aliquam incidas, sint in acediam, non deficias, sed gaude. Materia adest victoriæ maioris: inuade animosè, vt strenuus miles occurrens in contrarium fortem, qui non deficit, nec fugit ad præsentiam eius; sed gaudet occurrisse, quem quæsiuerat erat. Pugna interdiu viriliter, & in nocte expecta mortem. Vita hominis militia est; in quâ vita semper dubia est, & labor certus. Quoties cecideris vel leuiter, dimica ardentiùs: & persuade tibi sæpiùs casurum; nam & iustus septies cadit; sed statim animosiùs assurge, ictitsius magis, vt miles accepto vulnere plus in aduersarium ardet. Restaura simul ac aduertis defectum, maiori feruore reuocatis in mentem rationibus, quæ præstò sint tibi, ex meditatione matutinâ aut aliunde probatæ & familiares, pœnitendo & humilisndo te coram Deo: nec differas emendare negligentiam illam; nam paulatim diffluet vigor spiritus. Qui vulneratur etiam leuissimè, nisi statim restinguat fluorem sanguinis, deficiet; & letale ex morâ, fiet, ridiculum alioqui vulnus. E vestigio cura te, nec remittas ad noctem, aut alium diem: nam etsi nihil videatur, impediet actiones reliquas. Cui clauus aut spina figitur in pede aut manu, statim eruit; non differt ad noctem, aut post tertium diem, alioqui nec ambulare aut operari poterit: & tanta mora potest esse, vt cancro laboret, nec curari sine sectione possit.

Ne tamen adeò tristeris ex defectu leui, vt superbis magis sit, quàm pœnitentia; & impediaris ipsâ tristitiâ ad alia exercitia, quibus alacritate est opus. Meritò dicebat beatus Ludouicus Gonzaga, eos qui nimiùm contristarentur de suis defectibus, non satis se cognoscere. Miser es, sed te esse beatum speras: minùs te contrista, & magis te humilia. Si agnoscas miseriam tuam, bona spes in Deo tibi minuet mœrorem; & desperatio cuiusuis boni, in te sugebit humilitatem. Multi idcircò nimiùm tristantur, quia non tam de offensâ Dei dolent, quàm de suâ infirmitate & vilitate, considerantes se tam imbelles & languentes; & quia hic affectus sæpè ex naturâ est iuxta amorem proprium, sensibilior est, & interdum non leuis incommodi. Solùm dole de offensâ Dei, sed statim gaude sperando in IESV: & de tuâ ipsâ vilitate tibi gratulare, quòd nihil possis ex te nisi à Deo, quod melius est tibi. Ita ipse defectus magis animabit te, & audacem faciet, fiduciam in Deo præstando, cùm te ipsâ experiaris & manu quasi palpes, nihil te posse tuâ virtute, sed solùm à Deo, & cum Deo; in quo securiùs præsumere licet: nam maior est bonitas Dei, quàm tua bona voluntas constans esse posset.

Persuade tibi, centies fortasse singulis botis te esse lapsurum; sed statue, millies tecum gratiâ Dei surrecturum. Quò sæpiùs cecideris, confidentiùs surge, quia te cognoscis minùs habere. Sincerior & purior spes in Deo est, cùm de te desperas omnino: & tunc experientiâ ipsâ desperabis, cùm infinities deficere à tuo proposito te vides. Deus id permittit, quia non satis te humiliasti. Si humilis vere esses, multis damnis mederetis, & loquereris victoriis. Humilia te coram Deo; time de te, spera in illo; in cuius fiduciâ tali circumspectione, sedulitate, desiderio viue hunc diem, perinde ac si omnes homines simul hodie essent creati, quorum vnus solùm foret saluandus, is qui ad feruentiorem charitatem & resignationem propriæ voluntatis peruenirer: ad quod cùm reliquis datum esset spatium centum annorum vitæ, tibi tantùm concederetur isti dies vnicus. Plus pro Dei honore & beneplacito nunc debes facere, quàm in quacumque contingentiâ & suppositione pro alio respectu tuo, etiam saluationis.

CAPVT VI.

De custodiâ feruoris.

NOn minùs pendet vita spiritualis à corde, quàm corporalis: custodito & intemerato corde, seruabitur spiritus. Sacrosancta Dei ara, & thronus Spiritus sancti, cor humanum est. Summâ solicitudine curare debes, vt mundum ab isto mundo illud serues, nec maculetur imaginibus rerum mundanarum, & impertinentium, quibus per fenestras sensuum velut machinis te quatit mundus, & dæmon. Plus curare cor tuum oportet, quàm altare, sacrarium, & vasa sacra, vbi sacrificatur, colitur, & seruatur Corpus ipsum Christi in Sacramento. Quantâ diligentiâ & sub quot clauibus custodiunt auari nummum & suum interitum? Studiosi rerum exquisitarum, quantâ curiositate singularem aliquam gemmam aut artificium aliquod peregrinum seruant, conficiuntque statim capsam quâ asseruetur, ne vel puluisculus illud attingat? & tu gemmam Diuinitatis, & Spiritum sanctum, sine custodiâ exquisitissima & mundissima putas decenter seruari posse? Si portares in manibus sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, attenderes ne excideret: cur si Deum portas in corde, non benè seruabis? Delicatissimum membrum cor est, leuis passio eius molestissima est, leuis vulneratio letifera est corpori: sic spiritum quælibet negligentia in cordis custodia nimium lædit.

Regnum Dei intra nos est: quid extra nos mendicamus miserias per sensus? Dei oraculum est cor purum: Deus intus loquitur: quomodo attendere & audire possumus, si foris & extra nos sumus? Dum loqueris cum hominibus, alium hominem te alloquentem interim non audies: quomodo audies Deum, distractus omnibus rebus? Quid foris optas videre pulchrum, quid iucundum audire, quid vos-

se nouum, cùm intra te habeas Deum, vbi tota pulchritudo simul, tota iucunditas est simul, & semper est nouum aliquid ipsis etiam Angelis bestis; tametsi ab origine mundi? Antequam Adam peccasset, viderunt illum: semper nouus ipsis est Deus. Quis Beatorum relinqueret conspectum & conuersationem Dei, seque ab illo seiungeret, vt conspiceret aliquid in terrâ curiosum; aut quis propterea positus iuxta portas cæli, inde regredi vellet? O quàm deflendus quoque est, qui ve expectet has terrenas sordes, impedit profectum suum in spiritu, deserens vestibulum cæli, qood est cor costoditum; ac relinquit Deum solum, & interdum cor suum solum, fugans ab illo Deum; vt deinde nec Deum tam perspicuè nosse valeat, nec expeditè audire! Vt te videas in speculo, priùs abstergis puluerem: quomodo in corde tuo vis videre Deum, si illinis illud luto rerum terrenarum?

Si diceretur tibi, esse in plateis concionantem altissima mysteria sanctum Paulum Apostolum, qui denuò è tertio cælo descendisset; relinqueres omnia etiamsi iucundissima & vtilia essent, & statim accurreres, licet longinquos esses, vt audires & videres illum. Ecce non est opus voo gressu, vt audias Deum tibi salutaria monentem, & altissima docentem, dum in te venerit, & mansionem apud te fecerit, cur non relinquis exteriora hæc, molesta & sine fructu, & omnem nouitatem & curiositatem inanem vincis, quâ euaporatur feruor? Tanti hoc fieri debet, vt seruus Dei Pater Franciscus de Villanoua diceret, etiamsi annuntiaretur sibi quòd Angelus de cælo venisset, & in foro esset, prædicans admiranda & stupenda, illucque confluerent omnes, se minimè moturum, vt solùm vinceret curiositatem. Et planè melius esset non videre Angelum, quàm vinci curiositate, si propter illam solùm videri desideraretur. Quid nonc habes ex omnibus quæ vanè vidisti, nisi fortè impedimenta contemplandi Deum, onustâ mente tuâ variis speciebus & imaginationibus rerum vanarum & falsarum? Quantò minùs videris, eò minues cupiditates & occasiones erroris. Cor clausum mundo, est aperta veritatis ianua; quæ clauditur, apertis & liberis sensibus exterioribus: occludunt illam res istæ materiales. Quare oportet semper intra te esse, nec nisi cum veniâ petitâ à Deo ad exteriora exire pro gloriâ Dei, & obedientiâ. Tunc non impedient te: sed statim, vbi primùm absolueris, intrò te verte, resalutans & alloquens Deum ibi te expectantem. Imò furtim in ipsis adhuc negotiis te collige aliquoties: te surripe ab occupationibus, & siste te ante Deum. Quidquid facturus es, perpende priùs, & offer Deo; & quoad possis, sæpissimè recurre ad illum: visita in corde tuo, consule & humiliter imploraeius auxilium.

Præcipua tamen ianua hominis, quam oportet seruare, os est; ne per verba effluat deuotio. O quoties vilius vendunt multi Deum quàm Iudas, cùm vendant pro vno verbo! Simon Magus damnatus fuit, quia argento voluit acquirere Spiritum: alij perdunt Spiritum Sanctum non pro argento, sed pro spiritu oris & vento. O Sanctissime Spiritus, qui loqueris veritates, quomodo relinquam te, vt audiam mendacia hominum, aut loquar ego vanitates? Duc me cum IESV meo in desertum cordis mei, vt ibi doceas me, illumines, & robores ad portandam crucem. O Deus, ô Christe cordis mei, concede mihi, vt te sequar exiens è mundo & cœtibus mundanis, vt tecum extra ciuitatem moriar. Extra curiam Ierosolymorum produsti sustinens crucis pondus, vt moreteris pro me, & saluares me in solitudine; admonens me extra mundum abire, & te in me quærere, ac ferre crocem, & crucifigi mundo in solitudine cordis. Vtinam vt militia esset vita mea super terram! Miles deserit parentes, cognatos, amicos, patriam, facultates, & exulat voluntariè in regionibus exteris, corpus & animam exponens euidentissimis periculis pro vili nummo: cur anima desiderans Christum, vt lucrifaciat summum bonum in suo corde, nolet à turbâ hominum exire, atque exulare ab hac miseriâ rerum, vt euadat maiora pericula animæ & corporis, diuinisque consolationibus recreetur?

CAPVT VII.

Quàm oporteat constanter se habere in operibus bonis.

MVltos annos laborant homines & constâtes sunt sunt pro rebus mundi inconstantibus & fugitiuis: quomodo inconstantes sumus pro æternâ & constanti gloriâ, permansurâ semper? Homines constanter se angentes & laborantes totâ vitâ non consequuntur bona temporalia, quæ sine quiete semper quærunt: quomodo præsumimus consequi æternitatem, cùm sic mutemur quotidie? Quanta pro suis sceleribus patiuntur latrones, lasciui, auari, dum ignota & incerta quærunt? cur pro virtute & Deo nil constanter sustinemus? Qui sperat continuum & æternum bonum, iniustè interrumpit in consecutione laborem: qui futurus est semper beatus, oportet vt sit semper bonus; nam

Nulla dies actus hominis nō damnat iniquos:
Omnia conueniunt tempora iustitiæ.

vt sanctissimus Prosper ait. Summa est gratia, custodire gratiam sibi datam: summum opus est, non cessare à bono opere. Vt animal sine capite deforme esset, & sine vitâ; tale monstrum est vita bona sine fine simili. Accepimus gratiam sine labore, sed oportet cum gratiâ & cum labore conseruare. Dimidium facti est principium; sed si non habet finem, nihil est. In hac perseuerantiæ materiâ finis totum est: nam nihil est factum, si restat aliquid faciendum. Parum iuuat totâ vitâ laborasse, si in fine deficiat. Plus prodest vnum momentum vltimum perseuerantiæ, quàm omnes anni præcedentes: nam cunctos quis perdidisset, si in illo instanti defecisset.

Difficile putabis perseuerare: at difficilius est, iterùm incipere; & multò molestius, inceptare sæpè. Quare facilius & vtilius est semel perseuerare quàm crebrò inchoare. Equi minorem vim faciunt, cùm continuant iter trahentes currum, quàm cùm tepetere volunt postquam

postquam steterunt semel, aut cùm primò inceperunt. Aqua quæ semel caluit, posteà remota ab igne, frigidior quàm anteà redditur. Si desit feruor, peior fortasse fies, quàm anteà. Desinunt plures perseuerare, quia difficile bonum opus putant: sed non fugiunt difficultatem; nam perseuerando facilius fiet. Si potuisti incipere quod difficilius est poteris continuare facilius. Camdiu experimentum operis habuisti, non esse vsque adhuc impar tuis viribus & gratiæ: cur contra longam experientiam modò diffidis, & putas non posse sustinere illud? Quod præteritum, & quod futurum est, non grauat in tempore præsenti: ne simul consideres totam difficultatem, nam non venit tota simul, sed pars parti temporis respondet. Vt potuisti anteà sustinere, poteris modò; poteris & deinceps. Non grauoit erit quàm fuit, sed potiùs languet difficultas decursu temporis & consuetudine. Consuesce benè agere, sic malè agere dedisces; sic gaudebis in opere quod putabas terribile. Consuetudo vincit difficultatem, quia vincit naturam: quid faciet gratia Dei? Si consuetudo superat naturam, multò magis ordinata charitas in te superabit inordinationes naturæ.

Melius sæpè est implere propositum tuum, aut perficere opus bonum inchoatum, quàm inchoare aliud quod sit melius; quia assuetus facilitati animi, etiam istud non perficies Rarò potest occurrere opus melius, quàm constantia, & propositi boni consummatio. Proposita bona sunt adimplenda, etiamsi iam non putentur tanti momenti fore; quia licet in se fieri, aut non fieri parum referret, plurimum refert constantem esse & non mutari. Quis faciliùs proponit, quàm qui minùs implet, quod proposuit? Si firmiter perseuerare discas in bono contra aliud bonum, firmiùs perseuerabis contra malum, & non passim mutaberis temporaliter seruiens Deo. O Veritas æterna, da mihi vt æternè tibi seruiam: adiuua Christe infirmitatem meam, qui infirmitates nostras constanti amore portasti, qui numquam desistis tolerando impudentias & negligentias meas; da mihi vt non sim negligens, nec desistam impudenter in obsequio tuo; sed tolerem molestias omnes. Discam, Domine, perseuerantiam amoris tui; qui cùm dilexisses tuos, vsque in finem dilexisti eos: qui perseuerasti in cruce pendens, & noluisti descendere, quamuis promisissent Iudæi credere in te Filium Dei: qui in tædio, angore, & sudore cruento, proliaiùs orando perstitisti.

Age spiritus remisse, dicito, quid debes optare & facere pro IESV, qui cruce & doloribus pro te perseuerauit; qui cùm dilexisset te, dilexit vsque ad mortem, nisi bona facere, & mala pati? Hæc sunt præcipua vota animæ diligentis IESVM, quæ maximè seruiunt perseuerantiæ. Opus bonum adest; quò minùs illud perficias, quid facit nisi molestia laboris? Attende, aliud bonum hoc esse pati malum, attende iam duplicatum bonum: coniunguntur in hoc opere, malum pati & bonum operari. Non poteris excusari, si non perseueras; quia solùm te impedit, quod per se optare deberes, pati pro Dilecto tuo. Si amor IESV in te ardeter omnes acediæ, tribulationes, impedimenta extrinseca, non magis te opprimerent, quàm cum ignia obruitur lignis, quibus magis mox incenditur. At si tam infirmus & gelidus es, vt non te vrgeat amor Dei, incitet te lucrum tuum, & spes gaudij futuri. Desperatio salutis & vitæ temporalis fortiores solet facere milites, & salutare: spes diuina æternæ vitæ fortior est, & fortem te faciet & saluabit. Cum hac spe aggredere & perseuera hilariter. Quod iucunde fit, fallit labores & molestias, etiamsi laboriosum sit. Qui ludo militari aut pilæ exercetur, plus laborare solet, quàm qui pro mercede diuinam operam locat; & tamen non sentit, quia iucundè id accipit.

Si vis benè finire in vltimâ horâ, singulis horis incipe: si vis perseuerare, semper de nouo inchoa. Ne excuses negligentiam tuam dispositione corporis. Plerumque fallit te amor proprius, quo remissa opera facias. Plus posset corpus, quàm putas, si feruor animi esset: cuius vis etiam in infirmis creat vires corporales. Phreneticus cùm infirmus sit & debilis morbo, plus potest quàm quatuor sani. Vis animi aliquando se communicat corpori. Si infirmitas morbi fortes facit; quantò magis robur gratiæ, & sanitas animæ, cùm diligit Deum, & sperat in eo?

CAPVT VIII.

De solicitudine augendi gratiam.

VAde ad auarum, ô spiritus remisse, & disce solicitudinem & artes. Non magnum petiturâ te, vt sis optimus, quod imiteris hominem pessimum: non maior diligentia à te exoptatur si placere vis Deo, nisi quam multi habent vt nemini placeant, imò vt displiceant omnibus. Pudeat pro Regno Dei non facere, quæ fiunt pro asse vno. Non plus à te poscitur pro magnâ gratiâ & gloriâ, quàm quod vltrò peccator molitur pro vitio & inferno. Esto cum laude auarus gratiæ, & nimiùm minutus & attentus lucris cælestibus, Studiosi habitus ad actionem inclinant: quare virtutis est proprium, non quid actum sit, sed quid agendum; non quid acquisitum, sed quid restet cogitare: nec proinde vmquam est in gloriâ sui, sed in solicitudine. Non placeot illa præterita, sed futura prouocant. Auara est, sitit, ardet; eò sibi pauperior visa, quò plus acquisiuit.

Auari temporalium, in odio omnium sunt; quia nec sibi nec aliis prosunt: imò nocent aliis, aut vsurpando, aut impediendo, aut negando bona temporalia; sibi cælestia auferendo. Contrà auari rerum spiritualium, innocentes sunt, in gratiâ & laude cunctorum, quia se ditant sine damno alterius. Bona vera huius conditionis sunt, vt sufficiant omnibus, sine timore consumptionis & detrimento opulentiæ aliorum. In bonis spiritualibus auaritia laudabilis est, in temporalibus detestabilis: nam bona spiritualia sunt, vt seruentur; bona temporalia, vt erogentur: hæc enim non sunt bona, nisi dispensentur benè: bona verò spiritualia non prosunt, nisi seruentur; quæ tamen communicatione non minuuntur, seu potiùs augentur. Ne igitur dedigneris laudabiliter

biliter & fructiosè facere, quod alij non desinunt facere cum vituperio & damno sui & omnium. Auarus vnum obolum tanti æstimat, ac vitam; quem si amittat, summè dolet: tu quoque quamlibet gratiæ iacturam, aut occasionem augendi, luge, si neglexeris. Auari excogitant machinas, vt commententur modum quo lucri aliquid augeant: tu non minùs occuperis, & mediteris semper crescere in gratiâ. Nihil paruum putes, sed omnia maxima quæ in cælestibus bonis sunt quemadmodum oculum videntem parua stellas ratio corrigit, & docet esse singulas multò maiores quàm est totus terræ globus. Sic opinionem tuam, cùm putas aliquid parum esse, corrige; & existima munitissimæ occasionem lucrandæ gratiæ pluris æstimandam, quàm Vniuersi Imperium. Semper palpebræ tuæ præcedant gressus tuos, vt patuulos vnioοes meritorum inter stercora humanarum occupationum distinguas, & seligas.

Hæc cura præcipuè sit, præter opera bona, in Sacramentorum vsu feruenti & frequenti. O immensa liberalitas Dei, quæ reseratis thesauros tuos Ecclesiæ reliquisti, vt quisque pro vt vellet caperet! Aestimemus Sacramentorum diuitias: & prima cura auaritiæ sanctæ sit circa illa; nam sunt fodinæ gratiæ. Auarus qui pro vno asse integras noctes vigilat, reutat tot dolos, sustinet tot labores; ânne patentes thesauros opulentissimi Regis videns, & à Rege rogatus, vt sæpiùs acciperet inde quidquid liberet, & instaret vt plures & maiores quos posset sacculos afferret, ânne unquam contemneret hanc occasionem lucri? Hoc facit Christus tecum in institutione Sacramentorum. Non tantùm te disponi ad illa oportet, quatenus non frustreris; sed amanda sunt & crebrò frequentanda, vt maiorem gratiam consequatis, diligentissimè te præparando. Dispositio est vasculum gratiæ: pro maiore dispositione & affectu tuo, maiorem reportabis: cuius minima particula, plusquàm omnia Regna, & vniuersa natura, valet. Fluit in his vasculis Sanguis Christi; nec sistet, nisi cùm deficiant vascula.

Habe hanc sanctæ auaritiæ astutiam; & singulis operibus curaduplicem, si posses, lucrari gratiam: ea offeras, vt dignè ad Sacramenta accedas; tunc gratiam ob meritum operis habebis, & aliam propterea potes sperare consecutum ob dispositionem meliorem, quam Deus tibi concedet, videns affectum tuum & curam vt benè disponaris. Similiter omnia opera tua inga à confessario tibi imponi in satisfactionem peccatorum. Habe quoque affectum erga omnia sacrificia Corporis & Sanguinis Domini quæ fiunt in mundo, vt velis omnibus assistere si posses; offer omnia illa Deo; sic dispositus maiorem fructum ex illis consequeris. Pari deuotione afficiaris erga omnes preces Ecclesiæ generales pro filiis suis, & ardentes fidelium orationes, vt ita deuotè affectus, fias illarum magis dignus & particeps. Imò qui est in peccato mortali, quod cogitatu est horribile, non desinat hæc facere in reuerentiam dignæ susceptionis Sacramentorum, cum salutari proposito & diligenti studio & desiderio confitendi peccata. Hac arte opera sua bona, quæ alioqui sterilia sunt gratiæ rationę meriti, fructuosa quodammodò posteà erunt in Sacramento ratione dispositionis, quam iuuabunt: nam licet propter illa non dabitur gratia, dabitur propter bonam dispositionem, quam potest sperare ex diligenti præparatione. Iam ab hoc puncto cùm sanus es, velis affectum habere & dispositionem dignam etiam circa extremæ Vnctionis Sacramentum, quando tibi fortè ministrari contingeτ.

Attendat has minutias seruus Dei, nec gratiæ micam cadere permittat, quam lucrari possit; hoc studio totius vitæ congregabit ingentes thesauros: nec otiosum sinat instrumentum lucri, voluntatem desiderantem; cupiat facere quod exequi nequit. Votis locupletissimus fiat: cùm videt, audit, legit opus eximium virtutis, optet illud fecisse; inuideat sanctè & ardenter; similem gratiam fortasse consequetur. Qui approbat peccatum, perinde est ac si patrasset: sic qui desiderat verè opus virtutis, non erit sine præmio. Facilior Deus remunerat, quàm punit. Auarus nihil relinquit, quod non cupiat, cùm desideria tantùm seruiant maiori torturæ: quid faceret, si simul ac concupisceret, res possideret? Hæc felicitas & facilitas fœnoris est in auaritiâ sanctâ & spirituali. Vota non tormento erunt seruo Dei, sed consolationi & fructui: statim compos fiet similis meriti. Desideremus cum fructu æterna bona, siquidem temporalia desiderant homines cum dolore, & frustratione. Quàm facile lucrum est solius voti sumptu! Considera vberem censum desiderij, & quàm diues sis solâ voluntate; nec vacare sinas pensionem facilem rei tantæ. Omnium Angelorum & Sanctorum merita, imò & possibilia omnia, opta passim habere, vt Deo magis placeas; & locupletissimus fies de aliorum laboribus & obsequiis. Opta pariter, quoad possis, & sine fictione, pati quidquid creaturæ pati possunt: & cùm pauca sint omnia opera voluntaria quæ pro Deo facere potes, considerata magnitudine obligationis tuæ, collige hinc inde plura: ipsaque opera necessaria vitæ, somnum, victum, & alia lucrare, & offer Deo. Cura quoque opera ex se exigua statuere in altissimâ virtute: maiorem inde gratiam habebis. Fac omnia ob amorem Dei. Quæ maior felicitas, quàm simul cum lucro tanto non separari à diligendo illum, quem diligere super omnia desideras, & debeas desiderare? Ipsa lucra gratiæ, & Sacramentorum vsum ambies, vt magis placeas Deo, & fies magis pulcher & gratus illi: nec minùs solicitus sis de incremento gratiæ, quàm timidus de iacturâ aut otio ex leuibus culpis & desidiâ. Omnia tua opera & labores coniunge & offer cum operibus & laboribus Christi: ita gratiùs à Deo respicientur. Moneta minùs probata, admixta inter copiam legitimæ, admittitur, & tantumdem valere solet: gutta aquæ in dolio vini saporem vini accipit. Et vt omni munditiâ Deo seruias, indulgentiarum curam habe. Propone quotidie, cùm surgis lucrari omnia ista & facere quod possis; offer illa & dedica Deo, postquam te & cetera omnia tua soli gloriæ eius dedicaueris: & in die repete sæpiùs hanc intentionem tuam: nondum te reddes, & satisfacies Deo, si consideres qualis erga te, qualis in se sit.

CAPVT

Capvt IX.

Quomodo laudandus sit Deus.

SI est maledictus qui quodlibet opus Dei negligenter facit; qualis erit, qui Deo benedicit negligenter? qui hoc opus diuinarum laudum in quo Dei negotium præcipuè fit, deses & impudens agit. Turbari solent præ reuerentia homines, si Reges alloquantur in causâ propriâ: anne in causâ ipsius Regis, & teste ipso Rege & auditore, impudentiores & ignaui erimus? Maledictus erit meritò, qui Deo non benedicit, vt decet, diligenter. Angelos intuere, & omnes creaturas laudantes, & honorantes Dominum, pudeat te, desidendo, tacendo, aut offendendo contemnere. Quàm damnandi & peruersi gustus est, qui non semper gaudet laudare omnium optimum & ab omnibus celebrandum? O Domine, ne permittas, vt distractione & negligentiâ meâ orationem, & benedictionem tui, quâ omnia mala sanantur, faciam malum & peccatum. Quomodo locum aliquem distractioni possum dare, cùm oporteret tot hominum oblitorum tui testaurare vnâ hac horâ omnes distractiones? Quantâ reuerentiâ debeo assistere, cùm pro peccatoribus omnibus qui te inhonorant, & infantibus qui te ignorant, & creaturis quæ mutæ sunt, velis vt te laudem? Sed cur, Domine, tanti facis hominis vilissimi laudes? Quæ gloria maior patris familias, quòd à filiis laudetur, aut à vilissimis seruis etiam? Fortasse ista, quia ostendunt gaudium quod in seruitio & domo suâ habent, quòd vniuersi & vltimi etiam serunli læti sint cum tali Domino. Gloria Dauidis fuit, vt eius victoriam non solùm aulici laudarent, sed ancillæ. Gloria Dei est laudari ab Angelis, quos glorificat; & aliquando maior laudari ab hominibus, quos humiliat, mortificat. Quàm bonus es, Domine, etiam eis quibus acerba & mala ista immittis, bonum te acclament! Per singulos dies benedicam tibi, & omni tempore, sine discrimine diei afflictionis aut lætitiæ.

Cognosce homo, quàm gratum sit Deo verè laudari, ex gaudio quod sumis, cùm laudaris etiam falsò. Simile est Deum laudare, ac si dares diuinitatem. Affectum solet appendere Deus pro effectu, quando hic est impossibilis. Quòd respiciat Deum deuotè anima aliqua sancta, tantopere gestit, vt postulet ipsam auertere oculos à se, quia auolare & superbire faciunt: quantum placebit, cùm illum admiratur, stupet, & requirit canticis amatoriis & laudibus affectu plenis? Offendimus te Domine linguâ, vt vniuersitate iniquitatum; purgem illam vniuersitate bonitatum & perfectionum tuarum. Purgem infamiam illam linguæ humanæ, quæ acclamauit vt attollereris in crucem, & attollam te super Cherubim & Seraphim. Perdidisti Domine plures Angelos qui te laudarent: gratias tibi ago, quòd me miserum eligis, & substituis in alicuius locum, vt suppleam officium Angelicum etiam inter blasphemias offendentium te. O quàm gratissima tibi laus animæ piæ inter tot infidelium maledicta, vt qui lusciniam audit inter absonantes & tetricas aues. Sonet vox tua in auribus meis, postulas Domine: quomodo negare vocem possum Deo me alloquenti, & concedenti Verbum suum? O immense Pater, qui dedisti mihi Filium tuum Verbum tuum, vt opprobrium esset cunctis pro me; debitor tibi sum verborum meorum, vt lauderis in cunctis rebus à me. Verbo tuo fecisti omnia: ius est, vt Verbi facta saltem verbis agnoscamus & gratificemur.

Si iumentum essem, ferrem onus; si pecus, irem ad mactationem; si bos, subirem iugum; fungerer iumenti, pecoris & bouis munere: at quia rationalis sum, fungar officio meo, Deum laudabo: hoc officium hominis, hoc pensum rationis creaturæ, & ad similem cantionem omnes creaturas hortabor vbique & semper. Non oneris, non laboris opus meum est, sed linguæ & cantûs, & eius rei quæ tollit labores Agricolæ artifices vt fallant molestiam operarum, solent canere: cur tam facile & lætum munus negligam?

Si forem luscinia, gauderem canendo, & perfungerer officio meo: homo sum; cur non gaudebo celebrando Deum, fungens naturâ meâ? In hoc officio beatorum Angelorum erudiar inter miserias humanas quod per æternitatem exercebo; & nunc velut in præludio, gloriæ specimen exhibeo. Intrudam me inter Angelicos choros, vt absurditas mei cantûs harmoniâ cælesti absorbeatur. Si inter homines, dum Religiosi concinunt in Choro, se inserere Angeli sunt visi: ego me inseram in choris Angelorum, & illic me præsentem faciam, dum laudes diuinas cano; aut inter discipulos & Christum, cùm hymnum cœnâ factâ dixerunt. O Iesv dulcissime, quis imitabitur affectum tuum, quo hymnum dicebas? Similis illi fuit, licet non prodiret, quem paulò pòst cruore fuso ostendisti, cùm opus fuit vt Angelus te confortaret, laudando siue compatiendo. Da Domine, vt dignè laudando impleam officium Angeli. Da Domine, vt in memoriâ passionis tuæ per omnes horas compatiar tibi, & te confortem. Magis caperes hoc afflictionis tuæ aliquod solatium, me videre aliquando attentum, humilem, feruidum, amantem in persoluendis laudibus tuis, maximè per horas Canonicas, si non festinanter id agam, sed congruo & opportuno tempore.

Oportet semper orare, laudare, & benedicere tibi omni tempore: quid est, quòd negotio omne tempus postulanti nullum aptum tempus concedatur? Omnia tempus habent: sola oratio & laus tua, quæ omne tempus habere debet, nullum solet inuenire tempus. Non quòd priuatè dicantur Horæ, debent licentiùs & remissiùs peragi; sed obseruantiâ & affectu coneris supplere fructum communis orationis, vt etiam reuerentia priuata trahat Angelos: vt seruus Dei deuotus ille Pater Societatis nostræ Ioannes Fernandius fecit, qui cum Angelo Dei recitabat pariter Horas singulari cæli fauore: tu saltem Angelum cogita tecum assistere, & recitare simul, vt reuerentiam ab eo discas, vt dignè & vtiliter laudes Dei persoluas.

O anima, quàm es inutilis Deo, dum laus eius & gloria in ore tuo & corde non sit! Negat

se opus Dei, qui laudem Deo negat, quibenedicere Deo negligit; cui sterilis est creatura, si non ferat hanc messem laudis. Fructua hominis, laus & gloria diuina est; hanc vsuram & vtilitatem beneficiorum suorum potest Deus, seu potiùs dignatur ex creaturâ capere. O immensa bonitas, laudanda ab omnibus: si tibi debet creatura laudes, quia opus est manuum tuarum, quantas debebit, quia tu laudasti prior? Res omnes creasti, Domine, æquè ac laudasti, approbando illas bonas, & benedicendo illis: cur non benedicam ego tibi, & prædicabo & videbo quàm sis bonus? Quanta dignitas est, ô homo, vt velit Deus tuam approbationem & laudem! Tam seriò debes laudare Deum, ac si tota reputatio Dei pendeat à laudatione & approbatione tuâ. Cura esse bonus & iustus: nam laus ab iniquo, vituperatio est apud sapientes? & idem reputant, laudari à turpibus, atque ob turpia. Quidam dixit metrò, petùs de famâ nostrâ metcri lentos & steriles laudatores, quàm acerrimos detractores. Anne non poterit esse, vt aliquando exaltationem Christi & gloriam Dei minùs offendat Ethnicus cæcus & ignorans, blasphemans, quàm Religiosus oscitantet, immodestè, distractè & irreuerenter laudans Dominum? Conuitium apud homines, putatur frigida commendatio: & fortasse aliquando dicenda est proxima blaphemiæ, laus Dei nimia irreuerenter facta.

Primus inuentor laudis Deus fuit; & prima doctrina quam me docuit, fuit laudare: primum beneficium, quo donauit creaturas recentes, laus fuit, & commendatio bonitatis earum. O dignitas laudis quam, inuenire sola Deus fuit dignus! Aliarum rerum inuenta homini deberi voluit Deus; laudis inuentionem præripuit ipse. Non tantùm creasti nos, sed erudisti & instituisti in officio nostro, quod est laudare opera tua, & te ex illis. Patet amantissimus non tantùm filium generat, sed institutionem eius curat. Laudasti Domine creaturas statim atque fecisti; & quia illæ te laudare nequeunt, quia mutæ sunt, mihi hoc onus pro seruitio suo imponunt, vt te pro illis laudem: nullum aliud stipendium à me petunt obsequij sui, nisi vt suppleam linguâ meâ earum infantiam. Laus mea, laus elementorum & cælorum erit; vt cùm pro infante gratias quis agit benefactori illius, gratificatio infantis est. Præmium, Domine, operum tuorum, laudem meam petis: ne permittas tam iniustum me esse, vt fraudem te palmâ tuâ de me. Age Domine mirabilia & magna; ego pusillus curabo celebrare illa. Exaltare Domine in virtute tuâ; cantabimus & psallemus virtutes tuas.

CAPVT X.

Quanta dignitas sit offerre sacrificium Christi.

SVmma gloria seruorum Dei est imitari Christum: quanti fiet, Sacerdotem æquiualere Christo? Omne gaudium est pati pro Deo: at quantum foret, mori loco Dei? O quàm magnus sanor esset, si cùm Christus spinis coronatus, sudore & sanguine madefactus, cruce onustus, funibus implexus, viribus defessus cecidit, deficiens præ pondere ligni & debilitate tormentorum præteritorum, audirem tunc de cælo vocem Patris amantissimè tibi dicentis; Volo vt loco Vnigeniti mei moriaris pro humano genere, & finias officium, ad quod elegi filium meum dilectum? O desiderium meum, vnde hoc mihi? quis mihi hoc concederet, quod plus exoptarem quàm gloriæ gaudium præsens statim habere? Quàm incredibile beneficium putarem, si solùm vt Cyrenæus possem iuuare Christum deportantem crucem? Haberem pro immensâ gratiâ, si solum vnum flagellum pro illo sustinerem; qualis esset totam crucem ferre, & me exhibere crucifigendum loco Dei mei? Profusis præ gaudio lacrymis accederem ad Iesvm, & postularem coronam spineam suam, & meo capiti arctissimè infigerem; postularem funes suos, & me circumuoluerem; postularem crucem suam, & me onerarem, & alacriter ad montem Caluariæ irem. O quomodo inuiderent mihi cuncti Angeli, & ipsa Regina Angelorum, quomodo celestes spiritus circumstiparent me, comitarentur, & venerarentur propter redemptionis honorem? Si hoc concederetur sancto Michaëli summo Angelo, vt pro Christo Domino pateretur; quàm ardentissimè acceptaret etiam inferni pœnas, exardens zelo gloriæ Dei clamaret ardentiùs, quàm anteà, Quis sicut Deus? ceteri Angeli reputarent id gloriam summam suæ naturæ, & comitarentur delegatum illum pro Christo. Multò maior fauor & gratia felicior Sacerdoti concessa est.

Considera interim, quando ad Sacrificium accedis, præceptum tibi esse à Patre æterno, vt substitutus ad mortem sis pro Christo: quando sacris vestibus indueris, nihil aliud agis, quàm coronam spineam de manu Christi traducere in caput tuum, vestem eius induere, funibus eius ligari, & onerari cruce. Considera quid agas; & tam deuotè accipe vestimenta sacra, quàm acciperes ab ipsâ manu Christi insignia passionis suæ, quæ ille plus quàm cælos quos vides æstimabat. Iam dum exit Sacerdos vestitus, quàm innumerabiles Angeli comitantur illum! Si pauciores fuissent creati, potiùs posses putare defuturos aliquos cælo & custodiæ hominum, quàm comitatui & assistentiæ Sacerdotis celebrantis. Cùm Rex vices suas alicui tribuit & delegat ad negotium proprium Regis, & auctoritatis publicæ, Optimates & Equites comitantur Legatum, etiam si relinquant Regem ipsum & curiam: sic Angeli ad vicarium Christi honorandum, & assistendum, accurrunt; præcipuè cùm ibi etiam honorent ipsam personam Regis sui & Domini gloriæ, qui præsens fit admirabili modo in Missâ. Quàm humilis, quàm verecundus debet prodire Sacerdos! Sed iam cùm ad Sacrificij tempus accedit, oportet supra modum tuqri loco Christi pro toto mundo. Attendat totum mundum à se pendentem, lamenta animarum purgatorij, immensa pecata hominum, innumera pericula iustorum, necessitates afflictorum, ardentissima desideria Beatorum, ingentia gaudia Angelorum, omnia spectan

ſpectantia Sacrificium: & cognoſcens tunc Sacerdos morte ſuâ non poſſe ſatisfacere omnibus, vehementer gaudeat rurſus Chriſtum ſupponi ad Sacrificium, qui, ſolus potuit omnibus facere ſatis; & Deum contentum voluntate Sacerdotis, vt olim voluntate Abrahami & Iſaac, ſubſtituiſſe iterùm Sacrificio innocentem arietem, & Agnum tollentem peccata mundi: qui abundantiſſimè pro omnibus ſufficiet, liberans Sacerdotem, ne fiat hoſtia & moriatur, eique impertiens dignitatem & honorem officij & legationis tantæ. Victima offerenda pro peccatis mundi, ſine peccato debet eſſe: at quoniam nemo ſine peccato eſt niſi Chriſtus; opus fuit, vt ſe ipſum offerat ſummus iſte Antiſtes, qui non habet neceſſitatem prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi.

Neſcio quomodo hic, ô Sacerdos Vicarie Chriſti non liqueſcis & exſpiras præ gaudio & amore. Si quis ære alieno & crimine proprio obnoxius in carcere detineretur, quòd non poſſet ſatisfacere; & accederet quis & liberaliter & inopinatò concederet, quo cumulatiſſimè ſatisfaceret, quantum gauderet? Ecce tibi impoſſibile eſt, vt pro minimo beneficio Dei, aut maleficio tuo, Deo ſatisfacias, cui es infinitis titulis obligatus, nec ex te eſt ſpes ſatisfactionis: & ſi amas ſincerè Deum, deſiderijs inſtantiſſimis deberes pro hoc affligi: quantum debes exultare, cùm tibi ad manus venit Chriſtus, vt cumulatiſſimè ſatisfacias Patri? Planè hanc horam per totum diem & noctem, ſemper debet expectare, qui diligit Deum, in quâ homo viliſſimus infinito Deo offert quod infinitè placebit illi, vt iam non timeat debitum peccatorum propter inopiam vnde ſatisfaciat. Satisfac Domine Maieſtati tuæ de peccatis meis; & quod ſupereſt, mihi reſtitue, & ditiſſimus ero, nam reſtabit infinitum. Sed & illud tibi offero pro omnibus quibus ſe obtulit Chriſtus in cruce, pro gloria tuâ, pro gratiarum actione, pro vniuerſi orbis miſericordiâ; pro aduentu Spiritus ſancti, vt me viſitet & incendat.

At quantâ charitate & obedientiâ debeo offerre Chriſtum? tantò maiori quàm Abraham cùm mactare volebat filium chariſſimum, quantum Chriſtus diſtat ab Iſaac, & cauſa totius humani generis à causâ vnius hominis. Si beatiſſimæ Virgini præciperet Deus, quemadmodum iuſſit Abrahami, vt IESVM vnigenitum dilectiſſimum ſacrificaret pro humano genere, & ipſa maternâ manu affigeret clauis manus & pedes filij ſui, quàm ardentiſſimo æſtu amoris inter riuos lacrymarum, quantâ feſtinatione, promptitudine, & obedientiâ id exequeretur, & ob hoc etiam beatam ſe prædicaret? O Sacerdos, vide quid tibi commiſſum, vt tu ipſe ſacrifices Filium Virginis, Filium Dei. Sed maior fauor tibi fit, quàm tunc in illo caſu fieret Matri Dei ſanctiſſimæ: nam debitas ormnes gratias potes Deo agere, quòd inuenerit modum, vt ſine dolore Chriſti, ſine iacturâ ſanguinis, ſine acerbitate mortis Filium Dei immoles, ac dolores omnes, cruorem totum & acerbiſſimam mortem IESV Patri offeras, perinde ac ſi illa omnia reperentur.

Obſtupeſce Sacerdos munus tuum, vide mundum ſuſpenſum de te. Quàm horrendum eſt, cùm aſſiſtere deberes ſtupore plenus, quòd aſſiſtas attentione vacuus? & fungens officio quod à Diuinitate ſecundum eſt, in fæcibos rerum occuperis? Omnes Beatos, & oculos & genua Angelorum (vt credo) ad te trahis & inclinas, cùm eleuas Corpus Chriſti; & tamen potens te diſtrahere? Ipſi mortui venerantur in manibus tuis Deum; vt ſeruus Dei deuotus Pater Petrus Saauedra videbat corpus ſancti Didaci aſſurgere & adorare Chriſtum in manibus Sacerdotis: & tu qui illum ſuſtentas, obliuiſci tantiſper potes tremendæ Maieſtatis, & non adoras profundiſſimo corde? Conſidera circa te Hierarchias beatorum ſpirituum incuruatas, & dæmonum turbas humiliatas: nam ſi in nomine IESV omne genu flectitur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum; ad præſentiam IESV quomodo inclinabuntur?

Vide quanta puritas tibi neceſſaria ſit, qui pro Chriſto, & ad mundi peccata per ipſum Chriſtum abluenda, delegaris. Non homo, ſed Angelus & purior cælis debes eſſe. Quid dixi? ô quàm diſpar & exigua comparatio Angeli & Sacerdotis eſt! cum Sacerdotalis dignitatis poteſtas multò maior ſit ſupra facultatem Angelicæ naturæ, quàm ſit Angelus in ſuâ ſpecie ſupra vermem. Deus bonus ſuas creaturas voluit honorare, partem prouidentiæ & officij ſui committens illis: Angelos potiùs deputauit coadiutores & vicarios ſuos in rebus naturalibus, miniſtroſque ſolemnes naturæ fecit, non diſpenſatores gratiæ, & ſubſtituos ſuos in redemptione. Præſident partibus terræ & membris præcipuis mundi, curant ſpecies & naturas rerum: attamen ad efficiendum in aliis donum gratiæ ſupernaturale, non habent legitimam, imò nec vllam ordinariam auctoritatem, ſicut Sacerdotes, quos fecit coadiutores immediatos in ſtupendis iuſtificationis operibus & redemptione: concedunt vt vicarij Chriſti gratiam, faciunt filios Dei. In ipſo Filio Dei naturali IESV exercent poteſtatem ſuam: conficiunt corpus Chriſti, & ſacrificant. Stupenda miracula patrant. Lætentur Angeli ſeruire Sacerdotibus: ſancto Euſebio celebranti miniſtrabant, dignitatem putantes hoc ſeruitium. Quantum diſtat gratia à naturâ? plus ſcilicet quàm ſublimior Angeli natura ab ſtercore ſine comparatione. Quantum diſtabit cuſtodire hominem, ab eo quod eſt facere hominem Deum, ad diuinum ſtatum eleuando? Quid maius eſt, creare vnum, an vniuerſos? prouidere vnico, an proſpicere cunctis? regere aliquem, an placare Deum pro omnibus? Hinc collige, quantum poteſtatis dignitas in Sacerdotio excedat Angelicam. Sola dignitas Chriſti digna Sacerdotio eſt. IESVS ſolus, quia primogenitus Dei, dignam dignitatem iure ſuo obtinet. Nihilominùs, ô mater amantiſſima MARIA, mater Chriſti & peccatorum, indue me veſtimentis Primogeniti tui per illius vitæ perfectam imitationem, velut Rebecca induit Iacobum, vt ſaltem minùs indignè Agnum iſtum, quem tu mihi dediſti, offeram æterno Patri in cibum ſuauiſſimum, quo libentiſſimè eum nouiſti veſci.

CAPVT

Caput XI.

Quòd desiderandus sit Deus, & cupidè in Eucharistiâ suscipiendus.

O Desiderabilis Veritas, quid audio de ore tuo verissimo? Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. Quomodo vir desideriorum impetrat à Deo, quidquid cupit; & deus desideriorum non impetrabit à vili homuncione, quod deposcit? Daniel ieiunator obtinuit gratiam apud Deum desiderando; & tu Domine saturator animarum, & distributor cælestis panis, tot desideriis, & machinis amoris non inuenies gratiam apud me, vt tibi concedam, quod tot inuentionibus & officiis procuras, cor meum? O spiritus torpide, quid desideras, nisi quod Deus desiderio desiderat? Sed Domine, quid desideras intrando corpus meum? an desideras idem esse mecum, dum vniri mihi vis? Quid decet tuam Maiestatem desiderare præter te? Desideras Domine mecum esse; sed taliter vt ego fiam tu ipse, factus vnum corpus tecum, vt sint membra cum suo capite: & fiam simul vnus spiritus adhærens Deo, vt Deus sit mecum & ego in Deo. Mirabili charitatis sapientiâ ita dispositum est, vt mansionem in me facias, ac in te maneam, & tu in me; & ego propter te viuam, sicut tu propter Patrem; nec iam aliud desideres in me, nec mihi, quàm te ipsum; nec desinas iusto titulo me desiderare, cùm sine te nihil in me desideres.

Veni Domine, veni, occupa possessionem mei cordis, quod iustissimè merentur desideria tua. O quantum deficio, nec resistere possum huic titulo desideriorum! Nónne satis erat, ô Veritas benefica, me obligasse tot operibus & donis: cur opus erat etiam me obstringere desideriis tuis? Consolationem meæ miseriæ abstulisti: nam cùm beneficiis tuis satisfacere non possent mea opera, votis id conari & optare me consolabatur; sed cùm iam vota & desideria tibi debeo quid restat mihi? O Domine, quantum desiderabilis cunctis desideriis es, quia desiderio desiderasti! quomodo vacat mihi aliud desiderare, nisi te Deum desiderantem? quomodo concupiscentia & cogitatio mea intermitti potest à desiderio sanctissimi tui Corporis vbi totus homo fit Christus? In aliis Sacramentis & gratis vnus spiritus fit cum Deo; in hoc etiam vna caro cum Iesv, tantâ vnione, vt substantialis, naturalis & realis, à Patribus & Doctoribus dicatur: vt iam sim totus tuus, & vnus tecum, & me respiciam & venerer vt carnem participem carnis tuæ, quam venerabatur & tractabat deuotè sanctissima Virgo; simusque duo in carne vnâ; & glorier ego, dicens, Ego nunc caro ex carne Christi, & os ex ossibus Iesv. Sacramentum hoc magnum est in Christo & Ecclesiâ, per istud mysterium quo concorporei simus cum Domino gloriæ Filio Dei & Mariæ. Iam Domine te diligens, me diligam: nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: & tu diligens te, me dilexisti, simili fauore donans carnem meam ac tuam, tractans ossa mea vt tua, priuilegio resurrectionis: nam etiamsi alij Iusti & Patriarchæ & Prophetæ antiqui non essent resurrecturi, resurgerent qui moriuntur participes huius Sacramenti Dominici corporis; nec tantùm resurgent ex vi meritorum animæ, sed etiam ex carnis suæ dignitate. O Domine; desideratus fuisti cunctis gentibus, vt communicateris communi naturæ nobiscum: quomodo non te desidero, vt fias indiuiduus mihi & vnus admirabili istâ coniunctione inconfusâ, cum meâ singulari carne, & spiritu?

Ideò Domine, quia non desideramus vt debemus, voluisti tu desiderare, ne tantum beneficium priuaretur debito amore & æstimatione. Alia beneficia fecisti desiderari, & præcipuè Incarnationem tuam? ac institutionem venerandi mysterij Corporis & Sanguinis tui omnino gratuitò voluisti fieri, absque sumptu desiderij cunctarum gentium. Fuit istud Sacramentum inopinabilis liberalitas & insperata claritas, vt omnia deberentur & reseruarentur desideria erga perceptionem illius: & nihilominùs non ardemus. Adeò tibi placet desiderium huius mysterij, vt mirabiliter accurras, & acquiescas animæ te cupienti. Beatus Stanislaus tyro nostræ Societatis, non semel cùm compos huius cælestis panis non esset, desiderauit ardenter illum, & statim Angeli attulerunt illi & ministrarunt Eucharistiam. Quia rariùs recipitur Corpus Christi debito desiderio, non voluit Deus omittere occasionem dignioris sumptionis, & frustrare illam, cùm vidit animam famelicam, & æstuantem.

Docuisti nos, ô Iesv doctor Veritatis, sumere deuotè hoc Sacramentum; nec imitamur deuotionem tuam, quam ipse habuisti erga illud, desiderando. Nescio quomodo, si Christum diligimus sine fletu & desiderio illius istud mysterium aspicere possimus: nam sine desiderio sponsi non posset sponsa videre pignus, quod reliquit illi in sui memoriam peregrè profecturus. Non tantùm satagendum est vt dignè sumamus illud, sed quàm dignissimè possimus: nam præter quàm omnem reuerentiam meretur infinita Maiestas, & omnem puritatem infinita sanctitas Iesv, maiorem inde gratiæ quæstum habebimus. Tria documenta Domine dedisti, vt digniùs ad illud accederemus, feruorem amorem desiderando, exquisitam munditiam & humilitatem, quas ostendidisti lauando pedes Discipulorum. Quid dicam de munditiâ? tanta decet & conuenit, ô amator Christi huic mysterio, vt magis deceat curare puritatem, quàm si statim moriturus esses. Plus optes, plus te solicites præparare ad Eucharistiam, quàm ad mortem: imò quadam fructuosâ ratione plus quàm si in gloriam Dei ingressurus esses. Iesvs lauit pedes Discipulorum, etiamsi mundi iam essent, Cùm Corpus suum concessurus erat illis: & tamen cùm eos misit sicut agnos in medio luporum, instantibus mortis periculis, & cùm assumpsit in Thabor ad gloriam transfigurationis, non ita curauit lauari; nec cùm manducauit cum illis post resurrectionem gloriosus. Ad mortem conueniens præparatio esset, si fores in gratiâ Dei: nam etsi omnino non purificatus esses à pœnis aut culpis venialibus, priusquam coram Deo appareres, in purgatorio mundareris penitus. Vtinam ante hoc Sacramentum suscipiendum

præ

præcessisset purgatorium! Sed quia non antecedit, oportet me diligentissimè dispicere, præparare, & mundare omni culpâ leuissimâ, & debito cuiusuis pœnæ, & diligentiâ & amore ardenti supplere, quod possim, purgatorij ignem: & quamvis ad intrandum in gloriam omnis purificatio requiratur pœnæ & culpæ, tamen non nisi operum & præcedentis gratiæ ratio habetur; nec duplicatur diuina indulgentia ad dispositionem, distinctam à ratione meriti: at in Eucharistiâ dabitur maius ius ad gloriam, etiam pro cuiusque dispositione, verùm quod pro meritis habetur; & qui magis dispositus & purior studet accedere, tantò maiorem fructum reportabit, præter præmium operum bonorum: plus debemus desiderare, cum magis simus cum Deo & placere illi, quod fit per maiorem gratiam, quàm gaudere quod sumendo in gloria, si magnitudo beatitudinis cum beneplacito Dei & gratia non commensuretur. Sacramenta, quæ disponent nunc ad gloriam, vno duntaxat modo consequetur gratiam: at præparatio ad Eucharistiam, duplici viâ gratiam lucratur, & duplicatum beatitudinis gradum posteà.

Adeò decet puritas ad hoc Sacramentum, vt diuinitus sit dispositum, quòd præcedens Sacrificium Christi sit pro peccatis nostris, quod vim habet remittendi ipsam culpam & pœnam; ipse Christus, quem suscipimus vult priùs nos mundare, vt ipse mundauit & lauit priùs pedes Discipulorum, antequam se nobis daret, & pro nobis traderet. Ostendit illâ lauatione, non quamlibet munditiam decere, sed exquisitam: nam non tantùm voluit manus Discipulorum mundas esse, quod ordinariis conuiuiis sufficit; sed vt pedes etiam, quod magis extraordinaria diligentia est. Non tantùm manibus, hoc est operibus, mundos, sine vllâ culpâ, indicauit Deus oportere nos ad Eucharistiam accedere; sed & pedibus mundos, hoc est ipsis vestigiis culparum, id est pœnis ex remissis iam peccatis & operibus tepidis: sic Sacrificij gratia est in remissionem pœnæ ex peccatis.

O Domine, quomodo dignè accedam ad te suscipiendum? Quantus apparatus sanctitatis fuit Ioanni Baptistæ, vt in ore suo non te, sed nomen tuum figuratum sumeret, dicens, Ecce Agnus Dei; & vt ministraret figuram vnius Sacramenti tui? at ego, vt te ipsum verè & realiter in ore meo sumam, & si spiritum tremendum istud Sacramentum, quam putas debeo accedere? O vtinam possem te excipere illâ reuerentia qua beatissima Mater tua te excepit vtero suo in stupendâ illâ horâ incarnationis; aut quomodo corpus tuum sanctissimum de cruce refixum accepit in suo gremio; & Pater tuus immensus excepit spiritum tuum, in manus suas commendatum, cum exspirasti. Quod diuisisti Domine in morte tuâ, inter Patrem & Matrem distribuens, vtrumque ve[…]or iam in hoc Sacramento post resurrectionem tuam: non enim anima est sine corpore. Corpus quod reliquisti Matri, mihi concedis simul cum spiritu, quem commendasti Patri. O quis [...]anti IESV appsuisset os, vt hauriret ipsum [...] esus dignum diuinis manibus, vt corpus meum [...]! O quis squallens cadauer IESV posset sanguine proprio fuso tergere, & in se recipere sanguinem Christi pro me effusum, vt mundaret animam meam squallidam! O quis apponeret os, vt sanguinem & aquam è latere Christi fluentem gustaret & reciperet, ne gutta decideret! Sed tu Domine, desiderans & desiderabilis, imples vota mea in hoc tremendo beneficio. Quale gaudium fuit Angelorum in ascensione tuâ, cùm in cælum intrasti: qualia desideria præcesserunt reditus tui in cælum! O desiderate cunctis Angelorum Hierarchiis! quantâ exultatione debeo gestire, cùm in meum pectus intras?

Totam reuerentiam, quam omnes Angeli habuerunt cum te exceperunt, redeuntem à mundo & vitâ passibili ego vnus tibi debeo multis modis, nam intras in me sæpiùs, vt me vnum solum delectes, qui semel in cælos intrasti, delectaturus omnes Angelos. Sæpius pro me vno facis, quod semel pro vniuersis spirituum Hierarchiis fecisti. Si hoc beneficium vni duntaxat ex omnibus hominibus fieret, vt semel in æternitate totâ intraret Christus in illius solius pectus hoc amabilissimo modo, quam stupendum beneficium censeretur? qui audirent, vix crederent attoniti hoc benignitatis miraculo: ipse qui suscepisset, quam extra se admiratus, sine voce, sine motu, imò sine vitâ maneret, nisi miraculosè iuuaretur præ stupore, timore, gaudio, & amore, ex tantâ beneuolentiâ. cur ego dignè non vereor & admiror maius beneficium, cùm non semel duntaxat, sed frequentissimè non mihi solum hoc fiat, sed omnibus; in quo maius beneficium mihi agnosco. O quis te reciperet IESV amabilis in ore intrantem, vt Pater tuus te excepit in cælum introëuntem, post tot cruciatus & mortem! nam omnium Angelorum sanctitas, deuotio, gaudium pompa, celebritas adhuc non fuit digna, non dicam tuâ Maiestate, sed nec tuâ humilitate, quâ vis in casâ mei cordis te arctare: & da mihi tanto tuo exemplo, vt infra nihilum me humiliem. Qui non possum satis me humiliare præ tua humilitate, quomodo possum præ tuâ Maiestate & gloria? O quàm felix anima, quæ se humiliabit coram hoc Sacramento; quàm honorata erit! quomodo Angeli illam reuerebuntur & honorabunt, vt honorificè Dominum suum recipiat! Sancta Theresia non semel in Ecclesiâ nostrâ vidit fratres nostræ Societatis, cùm ad Eucharistiam accederent, sociari ab Angelis, pallium interim pulcherrimum & locupletissimum obtendentibus super capita ipsorum, vt honorificentiùs tanquam regiæ & sacræ animæ exciperent Christum: cùm verò alij accedebant ad communicandum, non vidit illud obsequium Angelorum: causa fuit minor humilitas deuotionis. Curemus itaque omni humilitate, deuotione, feruore, charitate, istum panem supersubstantialem quotidianum accipere. Si quotidie illum sumamus, quasi nullo alio die sumeremus: sic frequentissimè ad illum accedamus, ac si semel in vitâ accederemus: sic fiat quotidiana communio, quemadmodum debet fieri prima die vitæ, & vltimâ in hora mortis.

Caput XII.

Non ultra necessitatem indulgendum refectioni corporali

Angeli te expectant ad cœnam suam, ne satieris vt pecora cibis corruptis. Qui conuiua vocatus est nihil domi suæ comedit: conuiua ad cælum inuitaris, saltem ne saturetis in terrâ. Si satur cibis terrestribus, non potest esse bonus conuiua etiam epuli terrestris; quomodo potest esse cælestis mensæ? Saturitas impedit saporem materialium dapium; quantò plus impediet diuinorum gustum? Lazarus ieiunus, qui nec de micis satiatus fuit, in cœnâ cælesti accumbit; sed exclusus epulo ille saginatus. Homines in conuiuiis continentur, à cibis aliis se reseruantes edulio placidiori, quo inde saturentur: ô Domine, si satiabor cùm apparuerit gloria tua, illi me reseruo, & abstineo agrestibus terræ escis. Spe opipari prandij vt meliùs fruatur, ieiunat interim conuiua: ius est, vt spe diuinæ cœnæ saltem abstineamus. Memento, quòd te Christus æquauit cum Angelis; & erit pudor compatem bestiis te facere. Qui omnino non potest suam tollere infamiam, minuit quantum potest, & dissimulat: pudeat nos opprobrium casus nostri à felici statu per gulam commemorare quotidie, & quidem cum gaudio & appetitu. Si famem cæli haberes & honorem aliquem, fastidires terrena: circa quorum delectationem cùm necesse sit sumere cibum, perinde oportet te habeas ac si non adesse.

Conuiua Dei ad cœnam gloriæ es inuitatus: interim ad mensam accumbens Christus fit conuiua tuus, & abstinebis, si cogites opus esse vt diuidas cum illo. Quidquid detraxeris victui, offer Iesv. Pharisæi & Publicani inuitabant Christum: tu Christianus, nimium non erit, si facias idem. Qui alium inuitat, non suum gustum curat sed conuiuæ placere, cui meliorem partem tribuit: sic cùm ad mensam accedis, non arrideas palato tuo, sed tantùm stude placere Christi voluntati: cui magnum gustum facies, si tu nolis sumere gustum. Considera illum tribus diebus, quibus Mater sua ipsum amisit, vbi comederit: para illi conuiuium cum sancto Matthæo. Vide Christum & Discipulos, cùm præ victûs indigentia spicas vellebant: voca, & de tuo cibo diuidens, epulum fac cum Zachæo. Intuere quadraginta diebus ieiunantem pro te; & si cum Angelis non vis ministrare, inuita cum Simone; & de abstinentiâ tuâ recreabitor, velut de mensâ præparatâ ab Angelis. Potum petiit à Samaritanâ tu porrige de calice tuo. Sitio, clamat de cruce: poculum tuum illi ministra, O quis mihi daret fel & acetum, & commutarem calicem cum Christo, succurrens sitienti de potu meo! quomodo in tam extremâ necessitate non tibi subuenirem ô Domine! nunc ipsum, & sine dubio plus gustasses hac meâ voluntate, & abstinendi studio, quàm illi iucundissimum poculum ... gustasses, quàm inhumanus esset qui ... non succurrisset? nunc possum, si non habam vltra necessitatem. Quomodo sitienti non subueniam! Intuere, anima, desiderantem Iesvm pascha manducare nobiscum: comitare Apostolos, vt particeps sis desideratissimæ mensæ. Modestè & humiliter illic esto: quære postremum locum nec locum adhuc Iudæ exigas. Indignus es accumbere tali mensæ: sede ad pedes socij tui proditoris; ibi etiam te inueniet humillimus Iesvs. Recogita, quomodo manducaret tot annis cum sanctissimâ Genitrice, & sancto Ioseph: interdum fortasse nollet multa comedere beatissima Virgo, & ab ore suo detraheret buccellas, vt daret amantissimo filio, cùm præ paupertate vtrique non sufficeret: te priua aliquâ bucellâ, & da hanc eleemosynam Virgini, vt filium alere possit. Recordare, quomodo lactaret infantem Iesvm amantissima Mater; adhuc pro te tunc ieiunaret Filius Dei, & dulcissimis vberibus plìquoties abstineret: tu pro illo particula victus saltem abstine, & offer Christo ardentissimâ charitate, quemadmodum lactabat illum beatissima Virgo: imitare, quantum potes, eius amorem. Hoc modo sanctis meditationibus suffocabis, & affectione erga diuina præoccupabis appetitum tuum. Desiderium desiderio expelletur, & gustus gustu. Plus forsitan extirpabitur gula, & tua expurgabitur mens meditatione lectionis, & sanctâ occupatione, quàm ieiunus ipsis.

Si non te mouerit Christo placere, dignitas & vtilitas abstinentiæ deberet conuincere. Nihil magis spiritui auersum quàm immortificatio gulæ. Comede, vt alleues corpus, non vt oneres. Plerique cùm comedunt, magis grauant se, quàm alunt; cibum, qui leuamen vitæ deberet esse faciunt pondus. Nonne turpissimum est, onerare & infarcire ventrem, vt aselli sarcinam, cùm nostra caro super Cherubim eleuata sit? Intra quem Regnum Dei, & sacrarius Spiritus sancti potest esse; quomodo tam vilis est, vt de stomacho suo faciat manticam, & mortuorum animalium tumban? Qui templum Dei viui debet esse, qui ad diuinam vitam vocatus est; se diiciet ad omnium abiectissimam plantarum? scilicet ad vitam mortuam, & cœnum vitarum. Plantæ, cùm tantum sit illis vita nutriti, omni sensu vacant. Tantumdem mentis perditur, quantum cibis afficimur. Quid indignus, quàm iactura vitæ Angelicæ & mentis? Si præcupidè edas, timor sit tibi ne degeneres, non tam in pecus, sed in arborem & truncum. Adam gulâ victus, statim instar arborum foliis vestitus est, quasi vellet fieri arbor; in quam intromisit se, fugiens Deum. Gula & nutritio non est vita propria irrationalium solùm, sed insensibilium plantarum, quibus peculiaris vita est nutritio. Ideò plenus venter obturat sensus, inanit mentem, ad insensibilitatem traducens, impedimento vsum rationis, quæ post prandium nimiùm torpet; & contrahendo statim somnum, in quo nihil omnino distat homo ab vlmo & platano nisi quod statu suo ferat fru... vm... ; vita v... comedentium est vita dormientium & vita dormientium, vita c... urbitarum tacentium, h... c qui minùs al ... ùs rationi obedier, quippe insensibil... fola vita arborum in... Nutritio ipsa non

est

est in potestate animalis. Cùm increpamus cupiditates, & feras nonnullas, mansuefiunt & cedunt magistris: at plantæ quæ tantùm curant ali, neminem audiunt, nec rationi parent. Est fæx vitarum hæc vita, & remotissima ab animâ rationis participe; quantò magis ab spiritu Dei compote? Canis audiet dominum suum; sed non audiet quercus nec ficus agricolam, neque satur benè audiet Deum. Adamo, vt contineret eum Deus in obedientiâ suâ, promulgauit primogenitam ieiunij legem, & vnigenitam illius felicissimi status; vt magis commendaret nobis amabilem abstinentiam, quasi quæ sufficiens esset innocentiam custodire, & reliquas dotes & virtutes; & quæ aptum redderet hominem ad audiendum Deum, eique adhærendum. Non alij nutrici confidit Dominus filium suum Adamum dilectum, & Beniaminum creaturarum, nisi ieiunio; in cuius manus fidelissimas commisit illum, vt outritius hominis esset, & pædagogus obedientiæ. At fracto ieiunio, statim Adam fugit vocem Dei, tam procul ab adhæsione diuinâ, vt non solùm ad Deum non vellet excedere, & quærere, sed Deum quærentem se fugeret. Ineptus fit, qui abstinere non curat; diuinæ familiaritati resistet, & inspirationibus sanctis, abiunctus ab vberibus diuinis.

Quid Deo & ventri? quomodo Deus charum habebit eum, cuius Deus venter est charus? Quomodo, ô diuina Veritas, in eo habitabis, qui amentissimus idololatra est; Stultissimum fuit olim, quòd genu inclinarent iis quæ ipsi homines faciebant: quàm etiam stultum est, quòd tu intemperans homo inclines cor tuum his, quos destruis, sapribus & cibis, & qui te destruent? Quomodo cum Deo epulaberis, quomodo vitam cælestem ages, & volabis cum Deo super pennas ventorum ad vitam immortalem, si gaudes earum rerum vitâ quæ hærent terræ, & fixæ sunt radicibus suis solo, & sunt semisepultæ? Mortalissima est vita nutrientium se: vita enim plantarum est, quæ partim humatæ sunt. Nutritores ventris augent mortalitatem suam, impinguando quod in se mortale est, facti mortaliores impediendo vitam æternam, contaminando mentem, & contrahendo animam, vt corporea solùm fiat. Adam violato ieiunio statim mortalis est factus: tu mortalior quotidie fis, dum mortibus saginatis, & auidè nutriris mortuis animalibus, & conditis, vt in te humentur: at eò felicior eris, quò immortalior; eò immortalior, si minimo alimento indigere assuesas, & acerbo vesci. Tota nostra vita in hoc mundo acerba est, amaritudinibus & laboribus plena: quare dissonè reparatur & sarcitur suauibus rebus? Comede solùm vt viuas: talis sit cibus, qualis vita reliqua. Non viuis vt comedas; sed viuis vt moriaris, & comedis ne citò moriaris. Celeriùs mors venit nimio cibo & delicato: cibus tantùm sit medicina vitæ, non venenum & corruptio.

Satis sit tibi condimentum fames tua, & fel & acetum Christi; qui propterea illud in cruce potauit, quoniam qui aduersus peccatum præliatur, non debet vti rebus iucundis: coniunctio quoque hyssopi cum spongiâ vim detergendi significat, vt purgationis animæ forma daretur. Abstinentiâ & acerbitate tergitur character diuinus, & purgatur sancta animi puritas, vt Deo copuletur, & capax diuinorum fiat: nam si ieiunium pellit dæmones pertinaciores ab alieno corpore; quantò magis alliciet Deum facilem & benignum in corpus proprium; Si tanta ieiunij est gratia, vt illo purifices alios, te ipsum magis sanctificabit. Quid diuinum spirat, qui spirat abstinentiam & famem: ipsum corpus quodammodò eleuatur vi spiritus expediti. Ferrum graue est, sed euadit leue spiritu magnetis: tu quoque si à Deo te suspendas, alleuabit corpus tuum vigore spiritus, intellectuale & quasi incorporeum reddens. tacescit quoque conteatus nostri corporis per abstinentiam, vt animæ iam traluceant diuina; ipsaque commodiùs gubernabit illud, iam proportione sibi conuenienti deuastatum & sine cortice pingui magis politum; nec enim magnum pondus idoneè se finit tractari.

Denique abstinentia tantum bonum est, vt nulli rei non sit optima. Aliæ virtutes animam honestant; abstinentia & corpori & animæ salutaris est. Sancti, & Philosophi abstinentiores diu vixerunt. Homines cùm immortales futuri eramus, solùm olenbus & fructibus terræ in illo felicissimo innocentiæ statu contenti fuissemus: nunc quoque temperantia restituit homini aureum sæculum. Iuuat inedia salutem corporis; ipsa est medicina naturalis, ipsa medicina vniuersalis omnibus morbis idonea. Peritissimi Medici primum pharmacum cuiuis morbo inediam porrigi iubent: nam oppletio metropolis est morborum, & præcipuus mortis satelles. Omnes ferè iuuenum immaturas mortes ingluuies patrat. At si omnibus affectionibus corporis medetur inedia, animæ quoque vniuersos affectus sanabit. Elatas ceruices fames frangit, auaros cogit ad impensas, otiosos & desides ad operas instigat, luxuriosos castificat, iracundos mansuefacit. Si ergo omnibus vitiis resistit frugalitas, cùm est inuita; si cùm non est virtus, generat virtutes; quid restat, cùm virtus vera & sincera est, nisi quod Deum animæ societ & in eâ stabiliat? Cum ieiunio Eliâ & Moyse Deus gauisus est confabulari.

Verùm perinde vt ieiunium auertuncat & fugat dæmones, ita saturitas Deum. Nisi hoc vitium ablegas, & virtutem temperantiæ in animo stabilias, in reliquis potes desperare. Perinde erit, ac si canes molestos volens abigere pro lapide conicias panem. Prior intestinus & ciuilis hostis superari debet, quàm possint externi.

CAPVT XIII.

Quòd vitæ ratio sit sumenda frequenti discussione sui.

RARò respiciunt homines vitam suam; ideò frequentet pessima conspiciunt: plerumque nihil consulunt de actibus suis, ad summum aliquando quid facturi sint, sed rarò quid fecerint; cùm vix sciant quomodo sit benefaciendum, nisi considerent quid sit malefactum. Ex præteritis damnis futura prospiciantur. Mercatores

catores noctu computant lucrum diurnum; & si detrimentum inueniant, alio die aliisque rebus statuunt restaurare. Domini rationem vilissimarum rerum exigunt à seruis: quomodo anima humana, quæ cælum & terram superat, sine rationibus relinquitur? In dispendio minuti æris scrupulosi sunt, & damna æterni lucri non curant. Respublica sine Magistratu, vulgus sceleratorum erit: incultus ager, seges tribulorum. Plus peccatum Adami cor nostrum corrupit, quàm terram. Si conscientiam non colas, per innumera vitia fructificabit.

Oportet, ô spiritus temisse, rationem tui exigere immisericorditer, vt misericordiam Dei consequaris. Multi periclitati sunt ob peccata occulta. Tenebris inuolutus est mundus: vix te nosces cùm te disquiras; quid erit si nec te aspicias? At si te ignoras, quid curas scire alia, imò & habere alia? nam etsi mundum possideas, & calleas vniuersas scientias, fatuus & pauper eris, & vilissimus; quia te non possidebis, qui præstas rebus omnibus, & per quem possidebis omnia: & te non possidens, nil possidebis, nec scies nisi abuti omnibus, & errare. Solus sapiens, diues: pretiosus est qui se tenet, vilem agnoscens, & inuenit & contrectat vilitatem suam. Equum, quo quis vehitur, vult nosse; armenta & pecora vult numerata habere; & se solum ignorare, & sine numero peccare. Cur tam hostis sui est homo vt nec respicere se velit? At si te odisse vis cum fructu, quæso, te oderis, horrendo te, non obliuiscendo. Ex refectione tui te horrebis, ex horrore te corriges, ex correctione gratus Deo eris.

Tametsi oolimus discutere nos, nihil inultum Deus permittet. At si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. O Veritas misericors, quæ nos reos in te nostrimet delegas iudices, quid clementius? O magna misericordia, quòd humano nostro iudicio contenta sit iustitia diuina. Si quis accusatus ob facinus patratum, expectaret iudicem à Principe designandum, qui causam nosset; quàm cupidus & solicitus esset, vt aliquis propinquus sibi, aut patriâ, aut familiaritate, iudex deputaretur: quantoperè gauderet si consanguineus aliquis esset aut amicissimus? Vide sortem tuam, & benignitatem diuinam, qui te ipsum iudicem tuimet vult esse. Si duo tribunalia alicui reo proponerentur, vnum seuerissimi hominis & extranei, & in quo inclementissimarum legum praxis esset, alterum mitioris & cognati sui, & in quo leges vigerent minùs pœnales; si iudicari & damnari vellet in illo rigidissimo, quid ab amentiâ aut desperatione talis electio distaret? O quanta desperatio & amentia hominis, qui in tribunali, non dicam vbi cognatus & amicus sed ipsemet homo reus est Iudex, nolit se conuenire; sed in iustissimo & acerbissimo velit condemnari, vbi Deus seuerus actor, & offensus erit iudex! Si criminis tui alterutrer arbiter ad optionem tuam designaretur, aut complex tecum in eâdem culpâ, aut accusator tuus & pars offensa, an eligeres huius iudicium? non complex tuus, sed tu ipse, aut Deus offensus iudex tuus potest esse, & necesse est vt sit punitor. Impossibile est vitare condemnationem & iudicium aliquod: aut te diiudica, aut Dominus te ad pœnam iudicabit seuerissimè. Ne igitur contemnas iudicium tuum; nam sic fugies diuinum, ne ibi damneris.

Nullius rei temporalis maior ratio tibi sit, quàm vt à te rationem exigas; nec est aliud magis rationabile. Si alios reformare volumus; cur nos volumus relinquere deformes & iniquos? Saltem bis in die voca te in ius, & rigidissimè te iudica, velut si in tremendo die vltimi iudicij esses. Si tunc, cùm omnes homines trepidi, expauentes & horrentes ante tribunal Christi, essent iudicandi, solùm tecum tam misericorditer iudex se haberet vt te separaret à turbâ totius generis, & nollet te iudicare & damnare; sed contentus esset, vt te discuteres hoc pacto, vt si tu ipse temet iudicares & punires seriò, staret tuo iudicio; sed si negligenter, iterùm restituendus esses ad massam cæterorum, vt ad supplicium rigidissimè iudicareris; quibus gratiis æstimares hunc fauorem Christi? quantâ solicitudine inspiceres & scrutareris te, nec vllo modo tibi benignus esses? Tantumdem tibi modò est concessum: age in examinibus quotidianis & confessione causam Dei, gloriam eius seriò quærens, & confusionem tui procurans. Considera inde Christum terribiliter iudicantem reliquos homines, intimantem extremam damnationis sententiam, & aliunde crucifixum pro te, & te solum qui discutias te ipsum ante pedes Christi in monte Caluariæ, cum matre IESV, Ioanne & Magdalenâ lacrymantibus, clamante & lacrymante quoque ipso dilecto IESV, Pater ignosce illi, quia nescit quid fecerit. Istâ quoque cogitatione ad Confessorem accede, cum spe veniæ, si tibi non parcas; considerans Iesum, cùm nihil tuo supplicio, & peccatis attentus erat, nisi solicitus de eorum veniâ, de tuorum peccatorum numero & magnitudine curam deponens, solùm indulgere optans, quia commisit tox fidei examen & discussionem eorum & vindictam. Esto fidelis Christo, & nihil inultum tibi transeas; sic Christus fidelissimus tibi in omnibus tibi parcet.

Statue primùm coram te sortem, cuius rationem reddere teneris; omnia scilicet beneficia diuina: deinde discute abusum eorum, & ingratitudinem: demum humiliare, dole, lacrymare exiguos etiam defectus; & viriliter cum gratiâ Dei propone non relabi in æternum. Firma hoc pactum tuum, vt humani contractus firmari solent, primò coram testibus; renoua propositum coram Angelis, & Sanctis; deinde præstitâ cautione vel vadimonio, beatam Virginem, & Sanctos deuotos voca & designa fideiussores, item adiiciendo pœnam. Statuas tibi, si relabaris, spontaneum aliquod quod tibi molestum sit; contende semper in melius: nam si gaudium est Angelis super vno peccatore pœnitentiam agente; cur non erit lætitia super iusto in melius quotidie contendente? Ne intepescas in hac discussione tui, quæ clauis est totius feruoris. Tepiditas multorum Religiosorum ex huius exercitij tepore venit: hinc plures parum feruidi; hinc viri diu pij, miserè posteà defecerunt, quia superficiali quodam dolore, & examine contenti manebant; & quod hac horâ plangebant, sequenti operabant.

Quotidie

Quotidie bis renouas & iunas vires corporis refectione corporali: non decet minùs renouare vires animæ & proposita tua [illegible] ; imò non bis, sed passim ad singula opera considera, an benè vel secus feceris. Deus qui non potest errare, singula opera sua statim ac fecerat, considerabat & examinabat. Fecit lucem, statim examinans vidit quòd esset bona. Fecit luminaria, statim scrutatus est, & vidit quòd essent bona. Quotidie operum singulorum examina fecit, deinde vniuersale omnium, cuncta perpendens, & vidit, quod essent valdè bona. Sic tu singula tua opera examina, deinde omnia simul. Si non fecisti bene, in discussione tuæ conscientiæ emendabis, vt deinceps facias melius. Moyses in sinu sui pectoris manum mundauit, quam inuenit leprosam. Hæc discussio seria officina est virtutum: ibi timor Dei, ibi humilitas, ibi cognitio sui, ibi compunctio, ibi perseuerantia, ibi feruor, ibi prudentia cuditur. Insidiare præcipuè alicui vitio, cui molestus & importunus sis, donec penitus extirpes: hac arte paulatim omnia euellere cura.

CAPVT XIV.

Quomodo erga alios debeamus affici.

HAec sit interdiu occupatio tua, in omnibus operibus tuis etiam bonis te accusare, & in operibus alienis etiam malis excusare alios. Non est conscientia vt vultus; alienas facies videmus, non nostram; sed conscientiam nostram videmus, non alienas: quare solùm nos diiudicare & damnare debemus, & possumus. Si cùm tuam conscientiam tu solus cernere valeas, nihilominùs non potes discernere plura opera tua, an benè vel malè facta sint, an consensum præstitisti, vel secus; cur audes iudicare alios, quorum corda abscondita sunt, nisi soli Deo? Si tuam mentem non vides, quomodo iudicas alienam? Si tua non potes discernere, quomodo audes decernere de aliis? Si tibi non attendis, quare appendis reliquos? Sed plerumque qui in foro otiosi sunt, murmurant, & detrahunt aliis; sic qui suæ animæ non habet curam, iudicat alios. Experientiâ iam oportebat didicisse, quàm sæpè fallantur iudicia nostra. In rebus corporalibus, & iis quæ tantùm habent extrinsecam speciem & colorem, sæpissimè decipiuntur sensus; quantò faciliùs frustrabuntur in iudicandis humanis cordibus, quæ non percipiunt, quæ à libero gubernantur arbitrio, & in quibus tot miracula passim operatur secretò gratia Dei? Quamuis conspicua videantur argumenta sinistræ suspicionis, non oportet iudicare sinistrè quia potes falli. Socij sancti Bonifacij non irrationabiliter, sed sufficientibus indiciis ex vitâ præteritâ, suspicati sunt fuisse occupatum cum meretrice, dum quærebant illum; at ipse interim æstuans amore Dei, patiebatur atrocissima tormenta pro Christi nomine. Tam fallax sunt iudicium verisimile; quantum decipieris improbabilibus tuis suspicionibus? Is qui potestatem habet super alios, & tenetur iudicare, non debet damnare nisi constet culpa euidente, & in dubiis reus absoluitur: cur tu solâ opinione tua incerta audebis damnare eum qui melior te est, & à quo iudicandus es?

Si diligeres alios, vt Christus iubet, non iudicares illos; charitas operit multitudinem peccatorum. Ideò non te iudicas, quia amor proprius te inclinat, vt excuses tua: quare si amor tibi esset fratrum, non iudicares, sed excusares illos. Christus iudicaturus hominem, factus est ipse homo, & induit humanitatem: tu quoque si iudicare aut reprehendere alium vis, indue illum, & ita cum illo facias, vt velles tecum fieri. Hoc sit primum charitatis opus, vt non offendaris in fratre tuo: alterum est, vt non offendas illum; tertium, vt iuues in omnibus: tamen quia non diligis, sæpe deficis in primo officio, & iniustè offenderis adhuc innocentibus, & fastidis plerumque eos qui grati sunt Deo. Vbi est charitas Dei, vbi est amor IESV, si possunt tibi displicere ij, qui placent IESV, & amici Dei sunt, & placent plusquam tu peccator. Si amares Deum, & eius immensam bonitatem, omnes propter bonitatem amares; amares bonos, quia boni sunt; amares malos, quia boni esse possunt. Non tantum in pretio est admirandum aliquod artificium, sed & materia ex quo fieri potest. Ex malis fiunt boni, oportet non fastidire illos: hoc est amare omnes propter bonitatem, hoc est amare omnes in Deo, cùm amamus propter illud quod non potest amari sine Deo, vt bonitas, iustitia, virtus.

Si bonitatem Dei amares, omnes amares in Deo, & velles vt omnes Deum amarent, & ad hoc iuuares & solicitareris. Diuersus est actus amoris humani & diuini: bonitas humana finita & exigua est, & non sufficit omnibus; nec potest satisfacere multis, quin singulis minùs respondeat, ideo zelus hominum est, ne alij ament, quod quisque diligit: at quia bonitas Dei est infinita, & plusquam sufficiens omnibus, & amor noster limitatus vt tantæ bonitati nequeat satisfacere; ideircò zelus diuinus est, vt ceteri etiam ament illam, & approbent nostrum amorem, & coadiutores sint, vt soluant, & magis satisfaciant bonitati, quam æquare non possumus vllo amore. Impudenter amas Deum, nisi velis vt illum ament omnes: nam debes amare plus quàm te: te autem, cum pessimus sis, vis vt omnes ament; cur optimo Deo minùs desideras?

O infinita Dei bonitas, qui me pessimum & vltimum peccatorem tantoperè amasti, vt non contentus quòd me amares, etiam volueris, vt me amarent omnes, & hoc præceperis; cur non desiderabo ego, vt omnes te ament, & illud vbique curabo? nimò obligasti omnes tuo præcepto & sanguine, vt non minori modo me diligerent, quàm quemadmodum tu dilexisti me, & quisque diligit se ipsum. Da mihi vt etiam hæc exempla amandi seruem, vt ego amem omnes. Tu dixisti: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. & iterùm: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Tu Domine amasti me, antequam te diligerem: tu Domine amasti me, non propter vtilitatem tuam, sed meam: tu amasti me summo amore; nam maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro inimicis suis: tu

amasti me amore perseueranti: tu es ille, qui cùm dilexisses suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Hæ sunt leges, quibus me amasti; & debent esse regula, quibus amem alios. O anima, disce amorem ab amore Christi, & dilige velut vitam tuam quos dilexit Christus plusquam vitam suam; & in illis vult à te diligi, & coli.

Si Christus æger in lecto (non reputabit indecentiam cogitari languentem pro bono nostro, ille qui verè languores nostros tulit pro salute nostrâ) aut famelicus esset, & alius pauper iacet in alio lecto ægrotans etiam, & laborans fame, & consuleres ipsum Christum, vtri priùs subueniri vellet an sibi, an pauperi; credo piè responsurum, quòd pauperi: nam & ipse Christus auferret cibum ab ore suo, vt pauperem aleret. Christo igitur in paupere serui & cole: si operâ tuâ non potes, saltem oratione, & compassione; non tantùm in necessitatibus corporalibus, sed multò magis in spiritualibus. Eleëmosynam facis etiam corpori, quod studet afflig... Deus, tantoperè æstimat, vt pro illâ promittat cælum, nec aliam causam absoluendi in tremendo die iudicij assignet; quantò maioris faciet eleemosynam factam animæ, pro quâ mortuus est? O charitas Dei infinita, ô amantissime IESV, qui posuisti animam tuam pro peccatoribus, concede mihi, vt diligam animas eorum, quemadmodum tu dilexisti. Exemplum amoris tui sumam, vt amem quos tu amasti, non exemplum amoris mei; nec diligam proximum, sicut me ipsum amaui, nam malè dilligam. Me nesciui diligere; quomodo diligam alios? Quomodo me potui diligere, qui dilexi voluntatem meam, qui dilexi iniquitatem? Sed diligam proximum, sicut me debeo diligere, desiderando illi voluntatem tuam, & maiorem gratiam; vt omnes ardentissimè seruiant tibi, & adorent in spiritu & veritate.

DE ADORATIONE
In Spiritu & Veritate,
LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Quàm ingrati simus Deo.

QVAM infeliciter nostrum cor solicitant beneficia tua, ô Felicitas Beatorum, vt commoueat nos ad beneuolentiam parvula beneficentia etiam pessimorum hominum, imò ferarum, & non stupeamus & deficiamus amantes immensam beneficentiam naturæ tuæ beneficæ? Quomodo hoc fit; quòd si homo fecisset, putaremus ingens beneficium, & eo ipso quòd Deus fecerit incomparabiliter plus multo, non æstimamus beneficentiæ, nec gratos esse curamus? An naturam suam perdit aqua quòd in mari sit, non in exiguo poculo? an amittet naturam beneficij, quod Deus sit auctor, cuius natura est benefacere? Potiùs credendum est, aquam esse quod hauritur è pelago. Calórne, propterea quod sit in igne, putandus est non calefacere; sed solùm ille quòd sit in alienâ & violentâ materiâ? calefacior est ardor ignis, & magis fouet quàm calor ligni: sic munera Dei beneficentiora sunt, quàm hominum, quia Dei sunt. Bonitatis natura est benefacere, sicut ignis calefacere. In hominibus languidior est beneficentia, quia ab eorum naturâ aliena, sicut & eo um... ia solùm est indigentia. Puriora est... ..., quàm in riuis: puriora sunt beneficia Dei, quàm hominum, qui plerumque corrumpunt naturam beneficij. Cur igitur munera amittent priuilegium & reuerentiam suam, quòd fiant à Deo; quæ si facta essent ab vili quolibet homine multò minora, nisi grati essemus, non auderemus securâ fronte esse coram hominibus, sed erubesceremus confusi, vt adhuc nosmet nos puderet, nobisque videremur esse sine honore infames; & tamen quia sunt facta à Deo, impunè sumus ingrati, atque coram Deo & Angelis audemus sine pudore comparere. Cur dona, quia à Deo veniant, infeliciora sint & deteriores conditionis, cùm ea solùm seruent omnes côditiones benefaciêdi, & felicissimè nobis subueniant? Estne ista beneficij infelicitas, factum fuisse à felicitate summâ?

Cur non amamus te Domine, qui creasti penitus nos; & grato animo sumus erga latrones, quia non penitus spoliarunt nos, & erga canes adhuc, quia custodiunt nostra? cum, qui in necessitate aliquâ subuenit, amamus; & non liquefimus præ amore tui, qui dedisti essentiam & vitam creando nos, cùm nihil fuimus. Quæ maior necessitas & penuria, quàm cùm nihil habebamus, imò nihil eramus? Si Deos tunc subuenit nobis, donando vitam & esse; cur non meminimus tantæ eleemosynæ, cùm gratificemur ei, qui exiguum subsidium vitæ præstitit? Anne maior misericordia censebitur opitulari quo viuamus, quàm dare ipsum viuere? Eò maiora censentur beneficia, quo opportuniùs conferuntur pro indigentiâ maiori, & quæ vltrò dantur

dantur sine postulationis aut desiderij pretio. Quæ maior indigentia, quàm nihili, quæ summa egestas est? Summum igitur beneficium Deus fecit, summo amore dignum, qui occurrit tantæ egentiæ: summum beneficium est quod tam vltrò concessit, cùm ex nobis nihilum præcessit. Quantò quis magis eget, etiamsi parum donetur, pluris æstimatur, quàm cùm plus donatur minùs indigenti: tu Domine, cùm summè egebamus in nihilo, non parum dedisti, sed totum ipsum quod sumus.

Ad calculos veniant omnia hominum beneficia; & quia longum esset recensere singula, consideremos illud, quod omnium gentium iudicio maximum celebratur, & vltra omnem gratiam esse, atque conferamus cum minimo beneficio diuino creationis. Clamat & docet natura, nullam gratiam parem reddi posse parentibus: at hi quid dederunt? fœtidum corpus, obnoxium peccato, morbis, & omnibus miseriis vitæ huius, vt iam quodammodò meliùs se gerant parentes erga vermes fœtidos, quàm erga filios: nam illos creant non contaminatos culpâ, nec obnoxios iræ diuinæ; filios vero gignunt maledictos, iam peccatores, dignos morte & carcere. Quomodo, Domine, immemores tui sumus, & erga te impudentes, cùm totum nostrum esse dedisti, corpus in principio idoneum, purum, & innumeris donibus decorum, animam excellentissimæ naturæ, puram, spiritualem? Parentum beneficium non magni illis stetit; nam de superfluis sibi tantùm impertiuntur nobis non totum corpus, sed particulam spurcissimi stercoris, & saniem: tu Domine totos nos dedisti, totum corpus, totam animam, puram: quod beneficium non minoris tibi stetit quàm omnipotentiæ tuæ viribus. Illud adhuc quod à parentibus habemus, id nobis non dederunt, sed tu per illos: illi solùm de se dederunt obligationem culpæ & auspicium miseriarum. Quod parentes dederunt, non fuit propter purum amorem nostri, sed propter turpem voluptatem suam: tu Domine raptus amore nostri, nos creasti. Parentes fortasse inuiti nos produxerunt, qui sæpè nolunt generare: non fuit officium amoris ipsorum, vt nos gignerent, & non alios, quia nec in potestate nec in electione eorum fuit; tuus Domine amor me creauit, & non alios; electio tua fuit: tu Domine conspiciens innumeros homines quos creare posses, & tibi meliùs seruirent, me miserum nullis meis meritis elegisti; nec impediuit amorem tuum, præuidisse me peccaturum aduersus te plusquam omnes, & futurum omnium peccatorum scelestissimum & maximum, & magis ingratum, quàm Lucifer primogenitus peccati, & Iudas venditor Filij tui, & Antichristus eius aduersarius.

En Domine, in vno beneficio tuo non tantùm me totum debeo semel, sed multipliciter me debeo: quomodo alia soluam? Me totum debeo tibi, quia me dedisti totum: me totum debeo, quia in me impendisti tuam omnipotentiam: me totum debeo, quia non dedisti inuitè: me totum debeo, quia dedisti vltrò: me totum debeo, quia dedisti amando: me totum debeo, quia dedisti eligendo me inter infinitos: me totum debeo, quia dedisti præuidendo me ingratissimum super omnes peccatores. O Domine, cui toties totum me debeo ob vnicum beneficium, præsta vt saltem partem meam tibi semel reddam ob infinita beneficia: præsta, vt cor meum tibi offeram: cumque non semel hoc beneficium vnicum & multiplex feceris, sed continues semper, & augeas quotidie conseruando, totum me quotidie infinities debeo: infinities cor meum accipe, non propter bonum quod in me efficit beneficium tuum, sed propter bonum quod in te efficit vt facias beneficium mihi, & colligo ex beneficio tuo. Si igitur tantum est minimum hoc beneficium tuum, vt toties propter illud me debeam; quid propter redemptionem, quæ tantò excedit creationem, quantò Deus excedit hominem? In creatione me dedisti mihi, in redemptione te dedisti, & mere restituisti.

Capvt II.

Quòd sint sine numero beneficia Dei.

BEnedic adhuc anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius, siue in inimicos tuos, siue in amicos; siue in Angelos, siue in pecora campi; siue in Beatos remunerando, siue in dæmones puniendo; omnes retributiones Domini, propria tua beneficia sunt. O Deus, quàm immersus sum beneficentiâ tuâ! Quidquid agis, beneficium est, & illud meum beneficium est. Quod agit lumen, lumen est; & lumen quod vnius causâ accenditur, non solùm illum, sed omnes illuminat astantes: sic tu, ô lumen Veritatis, ô natura bonitatis; & ideò benefica, nihil potes agere, quod non sit beneficium; & beneficium quod vni confers, non solùm illi, sed omnibus conferre est necesse. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à Patre luminum; quia velut lumina, tua dona diffundis; quia sine diminutione tui communicaris omnibus, & pro omnibus. Lumen integrum distribuit cunctis lucem: sine facis iacturâ accendi potest alia. Quidquid iaculatur sol, lux est; omnes per illam videre possunt, nisi claudant oculos. Quidquid efficit Deus, beneficium est, per illud omnes sibi prodesse & iuuare possunt, nisi sint insipientes & maligni. Semper munera tua, Domine, comitatur ardens amor tuus, sicut lucem calor: hoc est immensum pretium tuorum donorum, quòd sint obsides & pignora amoris tui: licet lateat visum, patet tamen in effectu benefico. Nam lucem etiam, quam spargit sol, quamuis solùm videamus, & non calorem; semper tamen calor cum luce est.

O Pater luminum, quantas tibi gratias agere debeo pro vniuersis vniuersorum beneficiis, testibus amoris tui, quem præcipuè exosculor & adoro in operibus tuis! Quis non stupeat ingenium tuæ bonitatis, vt omnium sit vnum beneficium & vnius sint omnia beneficia; vt priuata sint communia, & communia priuata? Omnia naturæ opera, omnia mirabilia gratiæ, omnes præsciti, omnes beati, beneficia mea sunt; Omnes prosperitates, omnes calamitates hominum, munera tua sunt, quibus me donas & amas. O homo ingrate, nonne dili-

geres Deum toto impetu cordis, si te reum inferni, mortuum in peccato graui, non damnaret; sed alium hominem meliorem te crearet, & loco tui sufficeret, vt pœnas inferorum pateretur pro te? Plus fecit Deus: taceo quòd ipse in se culpas nostras suscepit, moriens pro nobis; illud nunc stupeo, licet minus sit sine comparatione, quòd plures voluerit damnare & non misereri vt te saluaret: nam si pauciores damnari videres, minùs timeres, & fortasse damnareris: si vnus aut alter solùm damnaretur, nihil ferè tu timeres; & quod certiùs de te potes præsumere, tu damnareris: si nullus damnaretur, nihil timeres; & potes putare quòd tu solus damnareris, aut, quod peius esset, multò plus peccares, & nihil Deum vererèris. Igitur cruciatus & infernus tot hominum, beneficium meum est. O lumen cordis, quantus lucet amor electorum tuorum? Animalia fecisti propter homines, & homines damnas propter alios homines, quos ad salutem elegisti. Angeli seruiunt hominibus, imò tu ipse factus homo: quid mirum, si velis etiam vt homo seruiat homini? Si ad commoditatem vitæ temporalis permittis, vt homo seruiat homini, mancipium hero: ad consecutionem vitæ æternæ, & augmentum gloriæ, præscitum oportet seruire electo. Ecce spiritus ingrate, si tantum malum pœnæ in aliis, bonum tuum est; bona quoque aliena, beneficia tua etiam erunt.

Tali arte architectatur Deus opera sua, vt singula sint vniuersorum bona; & ipsa pœna damnatorum tam bona cunctis est, vt ipsis damnatis bona sit: nam cùm illa non habent malitiam suam meram, sed sentiunt iustitiam diuinam, quæ optima est, Tam beneficus Deus est, vt ipsa damna vertat in beneficia; & quod plus est, ex ipsis malis culpæ quæ sola mala est, et torquet bona, & interdum maiora bona. Tam potenter, ô Domine, mihi facis beneficia, & ex peccatis, vbi non potes, nec facis, (nam non potes facere illa, nec iuuare vt fiant) maiora beneficia inde facis & potes. Ex peccatis calles bona immensa elicere, & virtutes. Lumen in corpus obscurum & densum impingens, in quod nequit agere, ibi reflexione augetur duplicatum, non deperditur lumen; nec vnquam deperditur, & vacat beneficentis tua. Ex peccato, vbi nihil est benefactum, mains meum beneficium effecisti, incarnationem Filij tui decernens. Tam ex peccatis meis quàm ex alienis scis Domine peritè benefacere mihi: quando audio scelus ab aliquo patratum, doleo fratris malum; sed inde tibi gratias ago, quia spero maiorem misericordiam tuam, ant illi, aut mihi. Gratias tibi ago, quia inde præparabis magnum beneficium mihi, nisi ego fiam cæcus nolens lumen videre.

Benedic iterùm anima mea Patri luminum, & noli obliuisci omnes retributiones eius: nam omnes sunt illius munera; etiam illa beneficia, quæ ab hominibus tibi videntur venire, & accipis ab illis: nam si mala & dura, quæ tibi infligunt homines, debes putare venire à Deo; cur bona non putabis ab illo venire, cuius natura bonitatis est, & ad benefaciendum prona? Omne lumen cæli, licet iaculetur illud stella paruula, & luna cùm noctu illuminat, quamuis Sol non videatur, lumen Solis est: sic quodlibet bonum, & beneficium etiam factum ab homine, bonum illud à Deo est, & beneficium illud fulgor bonitatis eius. Hoc vnicum est solatium humanæ vitæ inter tot miserias, quòd nihil possit fieri nisi à Deo; & quidquid facit Deus aut permittit, non potest non esse beneficium iuxta naturam bonitatis:& quodcumque beneficium fit, id à Deo fit; & quidquid à Deo fit, illud est beneficium meum factum mihi. Dolores corporis, & miseriæ vitæ, cùm patior ego aut alius, fames communis, morbi, pestes, omnia sunt mea beneficia, ô Domine, qui propter bonum meum affligis alios. O Deus, quantum tibi debeo, qui vt ego pauperculus acciperem sanctam aliquam inspirationem, non dubitas ipsos Reges & mundi Monarchas occidere; nec attendis tot Regnorum lacrymas & calamitates, vt ego inde aliquid addiscam? Pluris æstimas quòd sanctum quid rusticus contritus cogitet, & sapiat, quàm vitam & capita Regum aliquorum coronata, ac populos interdum integros. Da Domine, vt pro omnibus tibi gratus sim, & amem pro me, & pro aliis, in omnibus operibus tuis, vt tu in omnibus beneficiis tuis me amas.

CAPVT III.

Dei amor patet infinitus in Redemptione.

O Amor infinite, quomodo exhauritis in benemerendo de me, cùm nec tibi, ô Deus omnipotens, restet potentia quâ maiora opera pro me possea facere, nec sapientia sic excogitata quâ posses excogitare, nec voluntas possibilis quâ posses optare? Nullum enim præstantius remedium nostri generis excogitari aut esse potuit, quàm incarnatio Filij Dei, quod fuit infinites misericordia. O immensa beneficentis & amoris excessus, cui cessit omnipotentia diuina, vicisti Dei artes, & vota illa sacrosancta & infinita quasi limitasti; quomodo non vincis infirmitatem meam, suspendis cogitationes meas, & limitas desideria mea, vt nihil conet, cogitem, velim, nisi te? Filij, quos sustinuisti Domine per creationem, te spreuerunt: quomodo quos insuper honorasti, & exaltasti vsque ad consortium tuæ Maiestatis, te spernere possumus, & non amare; qui nos amando, spreuisti te vsque ad consortium vilitatis nostræ? O Domine, quantum solatium habeo in hoc redemptionis beneficio, cùm te video afflictum & nostræ miseriæ socium, & amatorem: nónne alio modo redimere nos posses, quamuis minore iustitiæ rigore? nónne poteras creare excellentissimum Angelum, excellenti gratiâ præditum, qui pateretur saltem inferni dolores? nónne poteras ipse, seruato strictò iustitiæ tuæ iure, sine tot cruciatibus? At vt totum nostrum occupares amorem, id fecisti. Fortasse si noster Redemptor non fuisset, qui Creator noster? sed alius Redemptor, alius Creator esset; plus amaremus Redemptorem nostrum quàm Creatorem: propterea tu qui noster Creator es, voluisti Redemptor noster esse & Saluator, & totum nostrum amorem in tuo corpore paris

atque

atque vt euidenter pateret tuus amor, non sufficientiam redemptionis & æqualitatem attendisti, sed refusè & exundanter, vt in eo videremus amorem, qui modum nescit.

Qui omnia fecisti in numero, pondere, & mensurâ; cur tu auctor naturæ, in quâ nihil superfluum & superabundans fecisti, in redemptione quasi turbasti omnia? Extra te & mortem tuum abstractus, nullum numerum obseruasti cruciatuum, nullum pondus pretiosi Sanguinis tui attendisti, nullam mensuram satisfactionis necessariæ, sed superfluente Cruore tuo superabundanter redemisti, sine mensurâ omnia faciens. Certè quia arbiter tanti operis immensus erat amor, & in hoc opere voluisti velut visibilem amorem tuum facere; cùm nos increduli non crederemus ex aliis operibus & beneficiis. Sed tam quoniam hoc voluisti, non es alius atque anteà eras: ordinem seruas in omnibus operibus tuis; mensuram quoque hîc seruasti, sed in eo quòd fecisti omnia sine mensurâ, quia amor tuus sine mensurâ est, nec aliter adæquatio esset. Sic video hîc infinitatem tuam, cùm sine modo & proportione te hîc geras. Hoc beneficium euincit meum amorem, quia conuincit te amantem esse: ex ceteris beneficiis conuicio te amare, in hoc video. Cetera beneficia non obstant, quin aliquis putet sine minimo adhuc amore facta; de hoc nemo potest suspicari, nisi cum amore immenso effectum. Cetera etiamsi fierent non amando, indemnis Maiestas esset tua, & saluum decus diuinum: istud non censetur consentaneum, seruatâ auctoritate diuinitas factum sine amore fuisse. Cetera facta absque dilectione, digna etiam essent laude & reuerentiâ; at istud, si non fuisset amoris causa, indecorum videretur, non dicam Deo, sed homini, dignum vituperio & contemptus. At quia impossibile est, facere indignum aliquid, euidentissimè me cognosco amari. Regium esset, etiam eos qui non amarentur alere, seruare, locupletare, & quiduis benefacere; dignum esset id Maiestate supremâ: at si Rex summus se ad vilia deiiceret, cum lixis, coquis, & seruis stabulariis conuersaretur, conuesceretur eodem habitu indutus; quis non contemneret, & insanire putaret? solùm illum excusaret vulnus amoris, si corde perculsus ad tempus id fecisset, vt artificio illo amatæ personæ amorem conciliaret, aut aliquid isto stratagemate in obsequium dilectionis tentasset. Hoc priuilegium amor habet, quod ipsi Philosophi fatentur, vt infamiam numquam contrahat, & omnem notam aboleat eorum, quæ si facta sine amore essent, turpia & indecentia putarentur; amor tamen vertit in merita, & infamiam transformat in gloriam. Nihil Domine indecorum tuæ Diuinitati facere potes: quare omnia fecisti me amandu, cùm exinanitus auctoritate tuâ ad vilissimæ creaturæ consortium te demisisti.

Hoc euidentissimum pignus amoris diuini serua anima in corde tuo, humilitatem diuinam; quæ summa gloria est ex prærogatiuâ amoris. Amor excusat Maiestatem Dei; amor exaltat humilitatem Dei. Amor hic extinquet amorem meum: ignis ignem accendit, amor amorem suscitat: amor tuus, ô Domine, me accendat ad amandum te, ignem venisti mittere; sed numquid Domine non poteras absque aduentu tuo & incarnatione mittere? quid opus erat, vt fieres homo, vt accenderes homines? an quia ignis non efficit nisi inconiunctam materiam? Ignis enim in suæ naturæ puritate, & sphærâ circa cælum dicitur non vrere, nec vllam materiam solidam accendere; necesse est, vt in alienâ materiâ sit, & fiat visibilis: sic tu Domine in sinceritate purissimæ tuæ naturæ tametsi amor es, & ignis comburens, non ita accendebas homines, nisi factus homo; vt ignis cæli non accendet lignum, nisi cùm ignis factus est in ligno, aut aliâ crassiori materiâ quàm ætheris: alia ligna tunc accendet conspicua iam & visibilis flamma. Tuus amor visibilis, cùm factus es homo, non potest non accendere, & vrere homines.

Magnum beneficium creditur, quod præuenit preces, cùm absque illarum pretio indulgeatur: maius, si careat spe; placidiùs enim insperata bona accidunt: maximum; si præoccupet vota: nihil enim gratius & magis vltrò, quàm quod sine impendio desiderij datur; iam quale erit quod præuertit opinionem? quale erit, de quo opinio diffideret? Tale hoc tuum beneficium, & inopinabile Sacramentum redemptionis; quam si quis postularet, antequàm manifestaretur hominibus hoc modo quo facta est, preces blasphemiæ crederentur, spes insana temeritas, votum sacrilega voluntas, opinio impietas. Donum inopinatum gratissimum est: quantum erit, quod est inopinabile? concessit beneficentia tua, quod opinio indigentia negaret.

Sed supra omnia me mouet in hoc beneficio frons & titulus amoris, qui est munerum valor & pretium; omnia dona testimonia & auctoramenta amoris sunt. Quid magis fide dignum quàm hoc? non ex quantitate, sed ex argumento dilectionis capiunt quantitatem munera. Immensa hæc gratia, quæ vt sit beneficium & non dedecus, in fronte gestat amorem Dei immensum. O Domine, si tibi debeo me totum propter creationem; quantum debeo huic amori tuo? Fateor debere plusquam me ipsum; quantò me maior tu es, qui pro me dedisti teipsum, & toties dedisti nascendo, viuendo, moriendo, resurgendo, & per sanctissimum tuum Corpus alendo. Fac, vt totum quod tuum fuit creatione, & restantas redemptione, faciam ego totum tuum amore. Pro minimo beneficio tuo, si per totam æternitatem, vt referam gratias, paterer vniuersos inferni cruciatus, nihil satisfacerem; quia ab amore tuo infinito procedit, omnem infinitatem creatæ retributionis excedenti infinitè: quid faciam pro tot & tantis, & præcipuè pro isto, in quo obiicis mihi luce clariùs amorem tuum infinitum?

Capvt VI.

Quàm meritò sit amandus Deus, præcipuè propter se.

Dinumerabo iura quibus amorem meum iustissimè exigis, & iniustitias reporis & ingra

gule, exactores seueri sint mei amoris: multo magis te debeo amare ob solam beneuolentiam tuam, quâ me amas, quàm ob beneficia tua tot & tanta: nam illa est horum causa, ideò æstimabilior: & restat amor tibi, vt si opus esset, duplicaret beneficia, & sine numero multiplicares, si ad meam salutem non sufficerent quæ redundant modò. Amor tuus non tantùm æquiualet beneficiis factis, sed possibilibus, si alia possibilia maiora essent; & in se claudit omnia illa; imò, si dici fas est, beneficia impossibilia: nec enim terminos suos stringit facultate verus amor, sed confictis votis: quæ quamuis in Deo non sint ob perfectionem & omnipotentiam suæ naturæ, non est proinde diminutus excessus sui amoris; sed æquè debemus illi, ac si essent. Maior itaque titulus vnus amoris est amor Dei, quàm innumera sua beneficentia: continet enim ille beneficia omnia & facta, & possibilia, & impossibilia, si aliqua Deo essent.

Adhuc tamen alia est causa maior amandi Deum: nam si ob amorem Dei plus debemus illum amare quàm ob beneficia, quia hæc sunt effectus illius, & scintillæ magni incendij diuinæ charitatis; multò magis debemus amare ob bonitatem eius, quia hæc est causa amoris. Quanta bonitas est, tam immensi amoris mater, & stirps tot beneficiorum! imò Bonitati diuinæ debemus non tantùm amorem incredibilem, nisi solum fide, quo nunc nos amat; sed etiam amorem maiorem, quantum ad nos, quo nos amaret, si nos meliores fuissemus, & minùs ingrati, atque capaciores proinde maioris dilectionis. Non tantùm debetur bonitati Dei vnus infinitus amor Dei, sed quasi infiniti amores infiniti Dei. Quare quia bonus est in se Deus, plus debemus amare quàm quia nos amat & benefacit. O Domine, amo te ob tua beneficia, quia in eis video, exosculor, & amplector amorem tuum: & ob amorem tuum te amo, quia in illo intueor, adoro, & diligo bonitatem tuam. Amor Dei: vna perfectio Dei est: restant aliæ, ob quas amabilis est, quas omnes continet bonitas & perfectio diuina infinita, infinitis titulis amabilis. Nescio, Domine, quomodo intermitti & desinere potest amor tui in corde meo cùm tu infinitus ab æterno ita nos incessanter amaueris sola bonitate tuâ.

CAPVT V.

Quomodo bonitati Dei non possimus satisfacere.

QVantum deficio, Domine, considerans bonitatem tuam, quæ nec potest scribi, nec dici, nec cogitari? Si omnes spiritus cæli & inferni, & animæ creatæ & creandæ, de eâ scribere vellent, & si singulis atramentum esset mare, atque membrana cælum antequam minimam eius partem commemorarent, maria exsiccarentur, & cæli nec vnum apicem amplius accipere possent. Si cunctæ stellæ & imbrium guttæ forent linguæ, antequam aliquid congruum de eâ dicerent, destituerentur spiritu, & obmutescerent: si omnes arenulæ maris in mentes mutarentur, non possent particulam eius dignè concipere. Sed quid ago, cùm audeo his comparationibus bonitatem tuam declarare? Fateor, ô Deus infinite, ridiculas esse has omnes exaggerationes, quamuis sint grauissimorum Doctorum: ridiculæ sunt omnes ad explicandum illam, & in se ipsas peccant; & ridiculus erit, si quis eis sperat explicari quidquam competens posse. Timeo, Domine, dum laudare volo magnitudinem bonitatis tuæ, ne insultem. Nonne qui vellet sapientiam Salomonis exaggerare, illuderet potiùs, si diceret; Tanta est Salomonis sapientia, vt de ea non posset scribere mancus, nec narrare mutus, nec satis iudicare amens? Si hæc commodatio esset irrisio, minùs sunt ad rem illæ comparationes respectu bonitatis tuæ, ad quam manca est omnis creatura, muta & insipiens. Ego, Domine, in simplicitate ignorantiæ meæ te velim amare; & patienter feram, non intelligere clarè, quomodo sis, quod in hac vitâ non possum: & quamuis nihil pro dignitate de bonitate tuâ capiam, in eo quòd de illa præsentio obscurè & rudiret, me consolor, te esse magis bonum, quàm vt vmquam possis æquè amari: consolor me, Domine, quòd etsi nos non creasses, nec nobis benefecisses, nec amasses, sed odisses, vt saltem ego mereor; imò etsi impossibile esset, quòd benefaceres nobis, & repugnaret, quòd ita amares nos; nihilominùs ob vnicam perfectionem & bonitatem tuam, & inæstimabilem perfectionem, non posses satis diligi. Quamuis omnia folia arborum & herbarum, stellæ cæli, arenæ maris, atomi solis essent corda, imò etsi essent ardentissimorum Seraphinorum voluntates, imò etsi omnes illæ & cunctæ reliquæ creaturæ possibiles essent singulæ Seraphinorum Hierarchia, cuius amor in singulis instantibus duplicando semper multiplicaretur per totam æternitatem, nihil esset cunctorum amor, vt satisfaceret bonitati tuæ, imo pudor esset; nec dico, ob totam tuam bonitatem congruè te amaret, verùm nec ob solam patientiam, quâ me suffers non modò peccantem grauiter, sed languidè & cum defectibus amantem tantum bonum.

Sed in hoc me consolor, quòd licet non satis ameris, non etiam satis amari possis à creaturis. Accipe, Domine, pro parte meâ vilem stipem amoris in votis: amorem creaturarum omnium etiam possibilium collectum tibi offero: ego ipse solus vniuersarum amorem, quem cunctæ per æternitatem habituræ erunt, vellem habere in singulis instantibus, & adhuc verecundari & erubescere deberem. Parce, parce, humillimè precor, magne Domine; nec iniuriæ vertas hæc mea pusilla vota & desideria; sed ea excuset coram te infirmitas mea, & magnitudo tua. Accipe hoc desiderium meum, quod dignè nequit dici amor te dignus: accipe & cruciatum meum, quo doleo non omnia te amare: doleo tot animas sponsas tuas per fidei arrhas, tot illa hominum corda idonea ad diligendum te ardentissimè, qui Reges mundi cæloque sublimiores possent esse, iacere in fimo suo, & perire in se diligendo se, & hæc caduca & horribilia bona terræ, & non te, ô pulchritudo rerum, & amor vniuersi.

CAPVT

Caput VI.

Quàm magnum beneficium gloriæ speremus.

Vsquè eo est Deus bonus & beneficus, vt patitur nos non æstimare sua beneficia & bona nostra. Anguntur & laborant homines per totam vitam, vt obtineant bonum aliquod temporale, ac demum frustrantur, nihil aut parum consecuti: quomodo cùm minimè sint soliciti, imò nec memores vitæ æternæ, putant se illam consecuturos? Bona quæ habent præ manibus, summis conatibus non adipiscuntur; & bona reclusa & distantia in cælo putant è terrâ sine labore comprehendere: pro leuibus bonis ingenter affliguntur; & pro ingenti bono, leuiter afficiuntur digne. Qui fieri potest, vt tam ridiculè & stupidè agatur cum lætio solùm gaudio & stupendo illo bono? O humillima Maiestas Dei, cùm hoc vltimum amoris tui miraculum considero, deficio & stupeo; quando in cœnâ gloriæ transiens ministrabis nobis.

Quale istud bonum, cuius non decebat ob magnitudinem Deum liberalem omnino esse, sed expectare pretium virtutis, & obsequia nostra, quamuis ista sint etiam beneficia diuina. In creatione & redemptione inopinatò benefecisti præueniens vota & cogitationem humanam; sed ad gloriam conatus & officia nostra cum tuâ gratiâ expectas. Proh quantæ magnitudinis erit bonum, quod retardat plenam beneficentiam diuinam præ magnitudine suâ, & operam nostram expectat & laborem! quod & carè vendit Deus, cùm amicus sit dandi omnia alia gratis: vendidit Laurentio pro adustione, Paulo pro capite, Felicitati pro filiis, Petro pro morte crucis. Imò vt tam carè posset vendere nobis, carissimè emit ipse: crucis nempe ignominiâ, & suâ morte. Cetera beneficia contulit Deus & impendit, vt hoc bonum vellemus, & consequeremur; quantum erit, pro cuius voluntate tanta Deus dedit & fecit? & tamen cor nostrum non satis attollitur, vt desideret illud. Si Deus tam varia molitus est, vt gloriam cuperemus; quantoperè nòs debemus conari, vt illâ fruamur? Si tanta fecit Deus & passus est vt gloriam legitime daret; quid debemus facere, & pati, vt accipiamus? Stultissimum est, putare posse nos sine labore consequi gloriam, cùm Deus tantoperè laborauerit vt daret. Nihilominùs duplicato peccamus in hoc dono, quàm in aliis, ingratitudine, &, quod peius est, contemptu; quod nolimus consequi, propter quod, vt consequamur, tot sumptus, imò omnia fecit Deus. De reliquis beneficiis ingrati sumus, huius etiam contemptores, dum totis viribus, & spiritu non anhelamus ad illud: sed momentaneam voluptatem præferimus negotio sæculorum.

Quid concupiscimus? cuius satagimus, nisi auarissimi simus gloriæ? Nundinæ æternitatis momentum fit. Si terra capacissima respectu cæli finiti punctum est; quid erit augusta vita hominis respectu æternitatis infinitæ? & nihilominùs possibile est vt vacet tempus consecutioni & desiderio gloriæ. Si Deus pauperrimo alicui, demonstraris thesauris auro plenis, ita loqueretur; Mille anni vitæ restant tibi, nihil habebis ad sustentationem & victum commodum tanto tempore, nisi quantum ex his thesauris extraxeris per vnius horæ spatium; forsanne pigeret, aut moraretur in ludo, aliquu, aut dormiret interim in illâ hora? Quid torpemus? æternitas restat nobis, nec licet commeatum eius parare nisi in tempore vitæ huius breuissimo: cur suspendimus sanctam hanc ambitionem, & otiosi sumus? Minus sunt mille anni ad æternitatem, quàm momentum ad mille annos; quid erunt decem aut viginti anni, qui ad summum reliqui sunt tuæ vitæ, respectu æternæ durationis? Quid cessas bene operari? à te vita fugit, ad te mors currit, manet æternitas: & nihilominùs negligis congregare diuitias æternas.

Quam molestum iter fecit Regina Saba, vt videret semel Salomonem, non vt maneret cum eo, sed rediret statim? E longè dissitis regionibus veniunt aliqui, vt hominem insignem videant: quantò magis, vt Deum in sua Maiestate vel semel videremus, longos conatus permittere deberemus? Si daretur vt absque aliâ diligentiâ pedibus veneremus ad gloriam post mille annos, & cæli iter pedibus peruium esset, nemo est qui recusaret profectionem. Commodius tibi restat iter ad cælum; non vltra domum, imò nec lectum, opus est pedem emittere: cur non audemus omni conatu aspirare ad vicinum bonum? Superauit mare ob solum fulgorem vnius lapidis aut metalli; & torpemus ad claritatem Dei, nec infinitum bonum pretio adhuc laboris solius taxamus. Sed quid iacto æternitatem? etsi gloria non esset æterna, sed momentanea? tanta superfluit eius boni magnitudo, vt æternitas patiendi, non deberet nimium æstimari, si vel per vnicum momentum illâ frueremur videntes in vno instanti Deum.

O quale erit quod Deus parauit amicis suis, si hostibus suis se ipsum præparauit & dedit crucifigendum? Quale erit quod tanti Deo stetit, quod tanti sumptus fuit illi, non minoris, quàm vitæ, anctoritatis, passionis, omnipotentiæ suæ Si admiramur ea quæ fecit Deus in vsum hominis cælum, siderum motus, animalium naturam; quale erit quod fecit Deus ad ostentationem suæ Maiestatis? Si vnius oculi artificium, etiam fœdissimi pecoris aut iumenti, stupemus; quid erit quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ascendit? Si hunc mundum, tuguriolum Adami, ergastulum peccatorum, caueam brutorum, tam admirabilem fecit Deus, vt ad eius considerationem extra se aliqui Ethnici in ecstasin raperentur; quid erit domus propria & aula Dei? Quantum distat stabulum fœtidissimum à palatio maximi Regis ornato lacunaribus aureis, pauimentis ex lapidibus pretiosis, parietibus locupletissimè bracteatis? imò quantum distat pulchritudo cælorum ab horrido & tetro carcere? Plus crede distare sedes Beatorum ab elegantiâ hujus vniuersi, quæ honor erit respectu illius. Plus distat tota hæc pulchritudo huius orbis à sed. Beatorum, vt tota hæc venustas, ad quam præ admiratione stupuerint Philosophi, horrori sit & deformitas. Si cælum & natura, quam

Deus

Deus velut repentè fecit, & tam facilè ac est dici, talia sunt quale erit, quod præparauit ab æterno diligentibus se? in naturæ donis, vt dominus se habuit Deus: imperando mundum fecit: at in gloriâ vt seruus transiens & diligens ministrando, quasi placere cupiens. Si pulchritudo mundi visibilis, in quâ non adeo studuit Deus placere, tantopere placet; quomodo placebit in quo Deus affectauit placere & obsequi? vniuersus orbis nullius sumptus Deo fuit, nisi vnius vocis; verbo fecit illum: at gloria seruitio & obsequio suo diligentissimam & solicitam habuit; imò opprobriis, passione, & morte patientissimum.

Si centum annos vacares cognitioni magnitudinis gloriæ, & magnum aliquid conciperes illios, posses reputare nihil te inuenisse, sed tam longè abesse tius intellectu, vt nec de illâ potes coniecturâ suspicatum fuisse qnidquam dignum. Sed adhuc in leui suspicione gloriæ attolle te ad ianuam cælorum; intuere, qoàm proximè possis, apertum cælum, & inde simul despice in terrâ quæ excellentiora & pretiosiora sunt: confer inde vtriusque bona si fortè apparebunt terrena. Mirare tot studia hominum infælicia, vt sordes terreas seu nihil consequantur; & otium ac torporem, vt vero bono fruantur. Vide inde è fastigio siderum vacuos labores mortalium, certa pericula vt incertum bonum obtineant. Tu verò Dominum audi inuitantem; veni, posside Regnum meum & diuitias diuinas. donum certissimum sub fide diuinâ promissum, & commendatum diligentiâ & morte Christi, & votis diuinis. Vbi est ambitio nostra, vbi cupiditas, nisi se explicet & profundant in hunc gaudiorum campum, & verarum diuitiarum thesauros?

Gloriosum me putarem, si consors fuissem ignomioiarum Christi: qualem me putabo cùm gloriæ eius fiam particeps? Si ignominia IESV est gloria; qualis erit gloria Dei? Si opprobrium crucis ita magnificerit, vt super Imperatorum capita extulerit; si tormenta sua ita honorauit; qoantum honorabit & efferet fideles suos, amicos? Si ossibus Sanctorom concedit inter nos maiorem gloriam, quàm habent omnes Imperatores, quantam concedet apud se animabus? Vis suspicari ruditer magnitudinem gloriæ, qoantum excedat nostros labores? metire quantum cælestes globi excedant terram: punctum hæc est respectu primi cæli: primum cælum, respectu vltimi, aliud punctum, seu potiùs nihil: in cuius ambitu vni digito spatij terræ respondêt in cælo millia millium milliarium. Idem est auctor gratiæ & naturæ, qui plus voluit excellere munera sua in cælo laboribus nostris in terrâ.

Impleat te semper hoios expectatio tanti boni. Quæcumque bona videris in terrâ, despice, cogitans statim alia infinitè maiora te habiturum in cælo. Quæcumque mala conspexeris, non timeas, sperans te his omnibus in æternom cariturum. Quæcumque tibi eripiantur, ne doleas, credens per patientiam æternis thesauris concludenda tibi in deposito. Quæcumque contemnas & relinquas Dei amore, ne te arbitreris perdere, æstimans ea non solùm seruanda, sed centuplum reddenda. Ne laborem transitorium fugias, qui spetas immobile bonum. Qui deberes desiderare pati, vt conformateris Christo in Caluariæ monte, fine spe descensus à cruce; ne relicias patientiam, vt conformeris Deo in gloriâ, cùm certâ spe ascensus ad tantum gaudium. Quomodo torpemus, si hoc ita esse putamos?

Quomodo æstimamos terrestria, si credimus esse cælestia? Fortasse non benè credimus. Via scire, quomodo corde & sensu intimo non ita credas, quemadmodum ore dicis credere, maxima esse bona cæli? Si res tuæ & fortunæ mille auri pondo constarent; nónne dares omnia, si crederes posse inde lucrari & augere centum milia? at quomodo credimus esse maiota bona cælestia, cum pro eis adhuc moniti non daremos libenter, quæ vltrò & cum gaudio dantur pro terrestribus? Pro vili mercede operarius per totum diem laborat; miles millies expectat mortem pro Regno alieno; & nos pro Regno cælorum, vt fiat nostrum, & pro gloriâ Dei, vnâ horâ aliquando non possumus vigilare & orare benè cùm Christo. Spernamus vilia & exigoa, vt accipiamos immensa. Non est tanti accipere paruâ quàm expectare maxima. O amator & desiderator Dei, desidera & anhela ad tantum bonum. Sed ne qnietem tuam & commodom tam respicias, quàm qoòd ibi securè amabis Deum; & quò plus gloriæ habebis, plus diliges. Gratias ago tibi Deus veritatis, qnòd præmium laborum nostrorum copulasti cum amore tui & voto voluntatis meæ, quod est amor tuus.

CAPVT VII.

De mortis tolerantiâ.

QVantom vincit beneficentia tua, Domine, spem & opinionem humanam, cùm ea ipsa quæ putant homines summum malum & pœnam naturæ, fint fidelibus ingens beneficium? Horribile malum putant mori, qnod est magnum bonom, fine quo veniemus ad omne bonum. Stultè refugis, ô mortalis, mortem, quam vitare nequis; & non times teporem & culpas tuas, qoas vitare potes. Nam nihil mali mors habet, nisi quod dedit vita: peccatum Adami fecit mortem nec tantum potuit vt eam faceret malam: hoc damnum dumtaxat est peccati tui. Fuge peccata, & negligentias; & desiderabile erit mori.

Mortem animæ, cùm mala sit, & vitari possit, non timent, nec curant homines vitare; mortem carnis, cùm non sit mala, & vitari nequeat, curant effugere mortales, quam debent desiderare, nec huic inimico mundo hætere. O insania hominum; qui in præceptom Christi de inimicis diligendis colludunt, non alium amando nisi mundom qui nos odit, & inimicus est. Cur amamus vitam istam currentem, quæ fugit nos, & non amamus vitam permanentem quæ expectat nos? Cur solicitamur vitâ temporali, quam retinere nequimus; & negligimus vitam æternam, quam obtinere valemus? Vitam æternam si volumus habere, possumus; vitam temporalem etiamsi nolimus amittemus: & tamen non faciunt vtiliter homines pro vitâ æternâ, quod inutiliter pro temporali

porali laborant: illam non desiderant, & huius mortem formidant, quasi malam.

Magnum inuentum etiam misericordiæ Dei est mors: nam aufert omnes nostræ vitæ ærumnas; tollit æternitatem miseriarum. Quàm miserabile esset, si æternùm has necessitates haberemus surgendi quotidie, accumbendi, manducandi, tolerandi frigus & calorem, laborandi, ægrotandi, quærendi victum, augendi nos curis, patiendi iniurias, occupandi nos semper in muniis vilibus & laboriosis? Quàm miserum esset, si hic baiulus, alter agricola, ille faber, iste subditus per totam æternitatem foret? Plerique pessime desiderarunt, & conscinerunt sibi mortem, vt fugerent miserias istas: saltem non formidetur, vt videamus ad felicitatem futuram, & ob vtrumque non molestè feratur. Clementissima indulgentia Dei postquam vidit per peccatum Adami casuros nos in hanc molestiam vitam, excogitauit pro bono nostro consilium moriendi, ne perpetuæ calamitates forent, copulans in eâdem re supplicium & beneficium, iustitiam & misericordiam. Ideò quia tantum bonum est mori, proprium & securum beneficium bonitatis suæ, voluit esse independenter ab vllo arbitrio humano aut inimici odio. Nam quamuis vitam, quiuis possit tibi auferre, nemo, nec omnis violentia Regum auferet tibi mortem. Hoc proprium est rerum optimarum, esse extra humanam potentiam, nec alieno arbitrio posse eripi. Si in vno periculo & labore quis esset, gauderet, si inueniret modum euadendi illum: cur dolemus & timemus mortem, quæ ianua est, qua effugimus omnia pericula & labores vitæ. Pro gloriâ mundanâ plures appetierunt mortem; pro gloriâ cælesti ne timeamus.

O Deus immortalis, qui natus es non ad viuendum, nam vita æterna eras, vt modò es; sed ad moriendum mortem mortalissimam & acerbissimam pro me: cur ego mortalis ægrè moriar ad viuendum vitam vitalem æternam & iucundissimam tecum, & pro voluntate tuâ? Nescio cùm desiderare debeat Christianus IESVM; cur mortem non desideret, cùm nisi per mortem frui Deo nequeat? Quid mali potest afferre mors, aut quid tollere, potest ab eo qui mundum non amat, & omnia sua in cælo habet posita? Tum præter gaudium ex conspectu amati habet mors hoc bonum, quòd non amplius offendemus Deum. Non igitur mala est mors, quæ tollit malitiam omnem.

Ac si mala est mors, & inimica homano generi; cur non tractant homines vt malam, & inimicam? Vtinam hoc modo nos haberemus cum illâ, & ageremus, vt cum hoste, prouidendo ne à nobis obtineat spolia, & triumphet de rebus nostris! milites annonam, & commeatum, aliò comportant, vel corrumpunt, ne illis fruantur hostes. Nullam prædam mors debemus relinquere; sed quidquid huiusmodi est quod illa eripere possit, relinquendum, omnino est, aut præmittendum in cælum, vbi secura omnia erunt. Nulla spolia seruanda sunt quibus glorietur, nisi de hac sarcinulâ carnis; quam tamen extenuemus ieiuniis, laboribus, & pœnitentiis, ne integram rapiat. Si mala est mors & aduersaria, resistamus illi, & opponamus clypeum relinquendo res & affectus, vt minùs nos vulneret: si mala mors est, curemus facere bonam faciendo bona. Cur magis timebimus mortem, quàm nosmet ipsos, cùm illa non possit esse peior quàm nos mali simus? Imò illam nos facimus malam, quia non sumus boni. Faciamus nunc, cùm adest tempus, & possumus, quod in eius horâ volemus fecisse, & non poterimus. Parum restat in quo laboremus; & comparatione æternitatis, nec instans. Ecce iam tot vitæ anni suot præteriti; & qui restant, non sunt longiores.

Verùm mors non est mala in se sed potiùs bona: & nos essemus optimi, si illam imitatemur; & faceremus quod illa facit, spoliando nos rebus omnibus: ita si nihil gratum & iucundum in mundo haberemus, ipsa esset iucunda nobis & placida. Solùm potest timere mortem, qui amat alia & non Christum. Non est seruos fidelis, qui recusat ire ad præsentiam Domini. Si te amarem Domine, non timerem mori: nam gauderem facie ad faciem te videre & amplecti; & quòd in me adimpleta esset voluntas tua, alioqui mentior, cùm quotidie postulo fieri voluntatem tuam sicut in cælo & in terrâ. Voluntas tua fuit mori, non vt immortales essemus in hac vitâ, sed vt benè moreremur viuendo meliùs. Da mihi, vt sicut adimplenda est voluntas tua, quamuis ego nolim in morte meâ, vt ego velim & impleam in morte bonâ per meliorem vitam.

Gratias tibi ago, benignissime Domine, pro hoc mortis beneficio, sicut tua sapientia disposuit: gratias tibi ago, quòd moriturus sim; & quòd nesciam, quando, & vbi & quomodo moriturus sim. Bonum mihi & solatium est certitudo mortis, quòd sit secura ianua, vt te videam, & effugiam huius vitæ miserias, & despiciam fallacia hæc bona. Quis si sapiat, etiamsi certos esset numquam se experturum tristitiam aliquam, sed felicissimum in cunctis futurum in hac vitâ, non contemneret illam, & omnia eius bona, cum videat deserenda sibi cuncta in morte suâ certissimâ? in cuius momento omnia præterita gaudia, omnia præsentia bona, iam dimittenda, tantumdem sunt ac si fuissent nihil; imò minùs iuuant, nam torquebunt relinquenda. Solum quod homo non amat nec possidet, non affliget illum in illa afflictionis horâ. Incertitudo quoque modi, loci, & temporis moriendi, grata mihi est, & certiùs tibi, ô Deus, seruiam omni tempore, loco ac modis omnibus, vt dignus es. Hoc diuinum est consilium, certam solicitudinem melioris vitæ generare in nobis ex incertâ conditione mortis.

Verè scio, Domine, nescire me, vtrùm odio an amore dignus sim, & qualiter post hanc vitam excipiar; nec volo scire, quia id mihi expedit ignorare iuxta beneplacitum tuæ sapientiæ. Sed non propterea magis formidabo mortem, quàm deliderabo te, atque in te sperabo. Libentissimè fero omnia incerta esse mihi, quia certissimum est, quòd sufficit mihi te esse misericordissimum, & amatorem meum, & velle & posse saluare me, si humiliter in te confidam. Quid interest, quòd ignorem, quomodo, & quando, & vbi moriar, ego, si certus sum te pro me iam mortuum esse, & morte crucis, & sub meridiem & inter duos latrones in monte Caluariæ,

Caluariæ, ne mihi vllo modò dubius esset amor tuus, vt in te sperarem? Ex me, Domine, nihil possum, nec benè viuere, nec benè mori; ex te vtrumque possum, vtrumque spero, vtrumque habebo: & si benè non vixi, ex te Domine habui velle benè pœnitere, & spero à te vt meliùs viuam; cur non sperabo benè mori? Non est integra spes, nec sufficiens fiducia, si vnum à te spero, & aliud desperem. Maximus peccator fui, & sum. Sed fortasse non est licitum tibi facere de tuà creaturà quidquid velis? Vis Domine saluare me, vis misereri.

Capvt VIII.

Se debet homo tradere Deo pro beneficijs suis.

Non est similis tui in diis Domine, & non est secundùm opera tua. Sufficiebat tua bonitas, vt te amarem: quid me vrges operibus, & beneficiis? Tu creasti me, quando non eram: tu quæsisti, quando perij: inueni, cùm perditus fui: redemisti, cùm in peccatis maledictus fui: saluasti, cùm damnatus fui: sustinuisti, cùm obstinatus contra te fui: corripis, cùm delinquo: indulges, cùm reus sum: doces, cùm erro: pascis, cùm esurio: potas, cùm sitio: foues, cùm frigeo: refrigeras, cùm caleo: saluas, cùm vigilo: conseruas, cùm dormio: leuas, cùm surgo: te paras, cùm cado: sustines, cùm sedeo: tenes, cùm sto: vehis, cùm ambulo: excipis, cùm ad te venio: reducis, cùm à te recedo: reuocas, cùm deuio: vndique inundant me & exundant extra me beneficia tua. Id ipsum, quod non habeo, beneficium meum puto, quia tu Domine donas, prout cuique expedit, & negas vt prosit. Ipsum quoque quod aliis dedisti, beneficium meum iudico. Tot beneficiis me constringis, vt nequeam non te amare, ô bonitatis fons, etiamsi non bonus esses, imò etsi malus esses. Quamuis tu Domine tam bonus es, vt licet pro beneficiis, quæ in me contulisti, fecisses iniurias, non possem non te amare. Non est opus, vt te amem, benefecisse mihi, non est opus me amasse: tam bonus es, vt etiam si me odisses, te amarem & debetem amare plus quàm omnes amatores meos & benefactores, etiam si tu mihi malefecisses.

Cur opus fuit, quem eruisti è nihilo vno beneficio, obruere innumeris? A me nihil amplius desideras, quàm me solum. Iam totum me tibi debeo primo beneficio, quia totum me dedisti mihi: vt quid tot alia superaddis? vt quid, postquam me dedisti mihi, insuper donas mihi temetipsum? Non parum debitum tui sum ego ipse, & tota substantia mea: nec aliud habeo vltra me; hoc quod habeo, libentissimè reddo, me ipsum. Sed quare cumulare vis debitum, quod soluere non possum, donans temetipsum? O spiritus infirme, euge euge, soluere etiam hoc debitum cura. Deo potes reddere Deum, si habeas Deum. Te quærit Deus, & omnia quæ legitimè habes; nec potes legitimè habere aliquid nisi Deum. Habe Deum, & habebis te legitimè, Vt soluas vtrumque beneficium. Se dedit tibi Deus; nam Deo non te potes dare, nisi sis tuus: tuus verò non eris, nisi Deus sit tuus; nam habendo Deum, te habes: ita cùm te das Deo, Deum quoque, qui tuus est, dare quoque potes. Sed neque te neque Deum habebis, nisi ames Deum: nam amore Dei illum possides, & illum alienas, non reddendo debitum quo te debes Deo. Dedit se Christus, vt conetis fieri Christus, si velis soluere debita tua, te dando. Nam simul tunc dabis Christum, nullis quotidie crucifixum, dum mortuus sis mundo, & omnibus voluptatibus eius.

Capvt IX.

Quòd Deus dumtaxat sit amandus.

Iniustus tibi es, ô miser homo, si ames bona, quæ non possunt te amare, aut homines, qui possunt non amare; & quamuis ament, tu potes id dubitare, aut illi desinere amare. melius est amare Deum, qui quantum potuit amat, & infinitè amat, & qui nequit non te amare si ames. O immensa Bonitas; quid est quòd me ames, cùm me odisse deberent omnes creaturæ? quid est quòd amari cupias à me, inter amatores tuos me seligens? qui indignus sum adhuc, vt sim inter dæmones, quorum seruus fui factus; & singularis & atrocior infernus mihi deberur, quia singulariter & inuerecundiùs te contempsi, qui pro me mortuus es, non pro Angelis.

Ius est, vt aliquando incipiam amare eum, qui ab initio sine initio me amat, & in finem sine fine me amat, & ab æterno expectat vt amem. Amaui aliquos, qui me non amabant: iam amabo illum, qui aotequam eum nouissem, me amauit; qui amatus numquam non amauit, & amando cogit se amari: quem amare virtus summa est; à quo amari felicitas. Quid hæsitas, ô anima, amare eum qui necessariò te amat fideliter, vt ames eum qui perfidè forsitan te amabit? Infeliciter amabis bona, quæ si amet alios, irasceris; aut homines, qui si ament alium, combureris. Amor Dei immunis est dolore & curis: qui quòd amet alios, gaudebis; & quòd eum ament omnes, optabis. Hæc Dei sufficientissima bonitas est, vt amet omnes, & ametur ab omnibus cum nullius iacturà, vel amantis vel amati, sed cum omnium maiori gaudio. Reliqua imbecilla & mendica sunt, quæ non sufficiunt amare duos, vel amari à duobus, sine alterius fraude.

Ne ames ea quæ aliquando pereunt: nam quotidie millies peribis. Ama bonum æternum, vt in æternum beatè viuas, & interim benè viuas. Aufer amorem corruptibilium rerum, & auferes totam miseriam humanam. Qui amando quæris benè esse; cur amas ea, quæ hoc ipso quòd ames, miser eris? ama illum, qui etiam inter has miserias vitæ felicem te faciet. Vt quid amas bona, quæ te faciunt malum fruendo, & optando miserum? Vt quid amas homines, qui non te amando faciunt te iratum, & amando ridiculum & mollem? ama Deum, quem optando te facit bonum, & fruendo beatum. Ne ames formas, quæ te deforment; sed ama

ama eum, quem amando te faciet formosum. Stultum est amare bona, quibus hoc ipso quòd amas, dignus es illis carere, imò cares; & non amare bonum, quo hoc ipso quòd amas frueris. Bona amata non sunt tua, sed tu illorum; quare cares illis. Deus amatus tuus est, quem amando carere non equis; & solùm cares, cùm non amas: cetera cùm non amas, in Deo habes.

Cur amas bonum, quod indiget bono, & non quod affluit bonis? Quando amatur bonum, quod aliquo bono eget, miseria augetur, non minuitur indigentia. Omnia bona mundi egena sunt: nullum per se sufficit, & requirit aliud. Ama bonum quod alio bono non indiget. Omnia sunt bonitate bona, quare omnia bonitate indigent, vt sint bona. Bonitas per se sufficit, & nullius eget: hanc si ames, bonus & beatus eris. Solùm ama eum, qui solus est omnia. Minime ames bona, quæ nolunt à te amari: sed ama, quem omnia volunt amare, Creatorem tuum; qui & à te vult amari, & te amat, & creauit tibi omnia bona. Absurda stoliditas est non amare Deum, qui à te desiderat amari, & quòd ames lutum, quod non vult à te amari. Cur oculis pulchrius, & palato iucundius quæris, & non voluntati melius?

Ad normam solùm Dei factus est amor: ideò nulli alij rei coaptatur, nec quiescit. Calceus Goliath minimè adæquatetur pedi Zachæi. Amor est primum donum: cui nisi primo bono debetur & primo benefactori? Amor est donum per se, cui nisi bono per se dandum? Amor est donum naturâ suâ, cui nisi bono naturâ suâ offerendum? Amor est donum principium reliquorum donorum, cui magis donandum, nisi illi Bonitati essentiæ quæ principium essentiarum est? Amor per se est acceptabilis sine aliis donis, & reliqua dona sine amore displicent; cui consonnior quam Deo, qui per se est amabilis & placens, & sine illo nulla debent placere? O Domine, quomodo possum te dignè amare, cùm nec dignè possim seruire tibi, qui non habeo vnde tibi seruiam? Tua sunt omnia; quia tu donasti mihi cuncta, potiùs seruiendo mihi. Da, qui me amas quantum potuisti, vt te amem plusquam possum.

CAPVT X.

Extirpandum esse amorem sui.

VT ames & honores Deum vt decet, non satis est non amare te, & mundum; sed oportet te odisse, & vilissimum putare super omnia, & dignum odio omnium creaturarum. Vergente naui in vnum latus, in contrarium transeuntes nautæ inclinant. Nimiùm te amasti, opus est nunc te odisse. Vt maiori impetu prosilias antrorsum, oportet retrocedas, & cursum ex distantiori arripias. Vt Deo vehementiùs appropinques amando, imò vt te ames verè & rationabiliter, à fastidio tui imperum collige. Tantò est cursor proximior metæ, quantò distat à primâ lineâ: eò vicinior Deo fies, quò à te remotior. A te debes exire, vt ad Deum finem omnium venias. Nullum magis aduersarium, quàm te habes: plusquam capitales inimicitias tecum debes gerere, quia plusquam capitalis hostis tibi es: enormiùs te offendis, quàm nemo alius. Ab amico lædi acerbiùs ferimus, quàm ab extraneo, quia præterquam sperabatur contingit: turpius & odiosius erit à te lædi, qui nullo modo læsisse debueras. Molestè ferimus lædi corpus ab hoste, molestiùs ab amico, à quo salutem expectabamus: cur patienter sustinemus lædi à nobis animam? Corpus nostrum tradi summo Principi ægrè haberemus; & mentem tradi cuiuis homini vulgari & vili stercori non pudet, cùm perturbamur ob quodlibet conuitium, & iniuriam, aut iacturam. O quantus pudor & molestia nobisipsis sumus! Pudor & erubescentia est facientium mala, molestia & onus patientium: vtraque miseria conditio nostra est: nobis facimus mala, & à nobis patimur: miseri nobis sumus, & immisericordes; violenti, & violati; superbi, & viles. O quàm truces & immisericordes sumus, cùm nostri miseremur, & non irascimur! Perinde est misericordia & amor proprius, ac compassio quâ quis colubrum gelu rigentem in sinu foueret, qui refocillatus pestifero morsu occidet benefactorem.

Euidentissimum est, plùs debere te iratum tibi & perosum esse, quàm cunctis hostibus tuis: & quantum ad affectum erga te, quò minùs respicis gloriam Dei, impeditis quærere solùm voluntatem eius & honorem, iustiùs quàm in hostem & totum infernum debes in te sæuire sine modo, quamuis in effectu, & macerationibus externis, prudens moderatio requiratur, iuxta superiores tuos & confessarius, & rectam rationem; vt in hoc etiam quæras gloriam Dei, propter quam expedit etiam tibi parcere in cruciatibus aliquibus immodicis; sicuti propter gloriam Dei & nostram salutem cogimur ignoscere aliis inimicis, & consulere illis: Nam quod Deus à nobis in primis exigit, & in quo vindictam præcipuam debemus sumere, est mors voluntatis propriæ, non corporis. Iuxta hæc euidentissimum dico esse, plus oportere te irasci tibi, quàm cunctis hostibus & malefactoribus tuis. Excogita hominem, cui plures æmuli capitali odio insidiabantur, traditum esse in munitam & tutam arcem, vt seruaretur & defenderetur à cognato vnico amico suo, strictissimâ necessitudine & omnibus vinculis & obligationibus coniuncto, qui solus fidus credebatur & debebat esse; nec aliud asylum restare homini illi, nec spem nec fidem alibi esse: in cuius amici potestate fuit positum, vt nullo modo posset illum aliquis inimicus lædere, nec capillum eius contingere, nisi ipse inimicum introduceret illuc, & claues arcis traderet, dato suo consensu manus suæ litteris subscripto. Si iste qui debebat fidelis & amicus esse, perfidus inueniretur, vt omnibus aduersariis reseraret ianuam, & introduceret, vt læderent hominem illum, contemnerent, omnem in eum sæuitiam exercerent prout libitum esset; & prætereà ipse quoque, qui debebat defendere, perniciosiùs sæuiret, offendens præ omnibus illum; imò si aliquis benefacere vellet, impediret, vt nullum bonum nec munus sanum ad illum accederat, sed si aliquod vaniret

ipse

ipse corrumperet, aut venenum aut absinthium miscens: cui igitur infensior esset homo iste miserrimus? an alicui hostium, an illi amico consanguineo, perfidissimo, qui solus ceteris cunctis inimicis æquiualebat? quippe nihil vniuersi valebant sine illo. Quàm incredibilis infidelitas, crudelitas, inhumanitas eius hospitis esset! omnium odium in illum conuerteretur, quòd plus cunctis noceret. O beneficentissima Veritas! quæ incolumitatem meam meæ solùm confidentiæ commendasti, vt qui charior mihi debebam esse; sed sum atrocissimus contra me. Dæmones, homines, infernus, mundus, aduersus me sunt; sed omnes manent inermes, nisi ego arma ministrem: omnes innocentes erunt, nisi ego mihi noceam. In meo arbitrio est meum damnum: nec vllus me verè læder, nisi ex licentiâ meâ, nisi voluntas mea sit, nisi postquam ego me prodiderim. Ego vnus fabrico mihi omnium iniurias omnes, quas immeritò imputo aliis: ego resisto beneficentiæ Dei, impedio effectum donorum suorum, inficio gratias, corrumpo virtutes ipsas abutens omnibus; quomodo mihi adulabor molestissimo, quomodo mulcebo & fauebo nocentissimo? Non est sufficiens odium iniuriis mihi illatis à memet. Quoties mihi imposui? quot culpas contraxi? cælo me fraudaui, gratiam neglexi: & ne numerem spiritualia damna, quæ sunt sine numero & modo; quot tristitias cordis, quot afflictiones mentis, quot infortunia rerum, quot iacturas temporalium, quot morbos corporis, quot contemptiones, quot conuitia, quot irrisiones conciliaui mihi, per inordinationem passionum mearum, paruam circumspectionem, & gustum appetitus! Si vnus ex istis causâ me contristet, offendor; cur aduersus me non irascor, cùm me iniustissimè passim lædam? Si semel deprehendisses, ô homo mendax, aliquem mentitum, numquam fideres; & à te deceptus & læsus toties, adhuc tibi confidis, nec te habes in omnibus suspectum.

Verùm quid recenseo iniurias meas? Sufficit, vt me horream, & mea omnia sanctè oderim, quæ impedimento fuere vt expeditè amarem Deum. O Veritas sanctissima, & fidelis, quia in me ipsum scelestus & infidus fui, debetem me abominari, & non quærere me; quantò magis, quia scelestissimus & perfidus fui tibi? Propter memet oportebat me odisse; quantò magis, Domine, propter te? Quia non me iustè amaui, decebat me horrere; quantò magis, quia nullo modo amaui te, qui solus debes amari. Non amaui te, quia nec me amare noui: imò non me amaui, quia non amaui, quod ego etiam reuerà, sed aliud minus. Non amaui animam, quod præcipuè sum; sed solùm corpus, quasi solùm & omnino corpus essem, quod non sum: nam habeo etiam animam, pro quâ posuit suam Filius Dei. Vt amarem partem meam, non amaui me totum; & quod plus doleo, non amaui id quod mihi est totum, Deum Saluatorem meum.

Si zelum Dei habes, perfide homo, non poteris non habere odium tui. Do vt parcas tibi in iis quibus tibi nocuisti, & in te peccasti; satis restat causa odij proprij, non amasse Deum & in eum peccasse. Irasceris cùm audis malignitatem Caiphæ, & proditionem Iudæ, & ad ipsum solum nomen excandescis: cur in te blandus eris? Dic, ô spiritus superbe, si particulam veræ humilitatis habes, hoc est veritatis, nónne te iudicas primum & maximum peccatorem omnium? imò nihil facies, cùm sanctus Paulus id de se putauit: quare & peruersissimum omnium creaturarum te debes putare, & adhuc superbè tibi locum assignas. Nihilominùs nunc rogo, si pessimam creaturam te putas, ergo peiorem quàm Iudam & Caipham, & quemuis alium? si igitur peiorem te iudicas, consequenter age, ne rideatis ab Angelis; & vt in peiorem, amore aut odio & zelo in te animaduerte. Vide nunc, sic peccatum Iudæ, aut peccata Antichristi merentur amorem. Si Deus tuæ dispositioni commisisset supplicium eius qui alapam impegit IESV, aut primùm qui spuit in faciem illam, quam desiderant Angeli videre, aut maledicti Arij & Nestorij, aut peruersissimi Antichristi, aut mendacissimi Luciferi, vt punires peccata horum prout iustè tibi videretur; quomodo te haberes erga illos? an fortasse illo mulceres, & adulareris, & curares in omnibus delectare? an potiùs curares ostendere in conspectu omnium creaturarum, quantum apud te valeret gloria & honor Dei violatus? Non minùs seuero animo debes ardere contra te: nam peiorem te debes putare, si non est ficta æstimatio tuæ vilitatis; nec te, nec Deum vis fallere. Seueriùs & fructiosius apud te in te ipsum oportetet moueri, quàm erga peruersiorem dæmonem. Dæmon vnum peccatum fecit cogitationis, ob quod damnatus fuit: tu innumera etiam operis. Ille peccauit in Deum, cui minùs obligatus erat: nec enim Angelus fuit factus Deus, nec tormenta pro Angelis est passus; nec illis aliquando pepercit, quemadmodum pro te homo factus Sanguinem suum effudit; & plusquam septuagies septies pepercit tibi, & parcet. Attende nunc; essétne laudabile familiaritatem contrahere cum magno illo principe dæmoniorum, & eius honorem aut voluntatem curare; cur tecum amicitiam nimiam habes, & tuum honorem desideras, quietem solicitas voluptates & voluntates tuas facis? Iterùm rogo, si illum spiritum malignum, qui sæpiùs te decepit, tentauit, & induxit in peccata, & à salutis viâ te amouit, traderet Deus in tuam potestatem, & deinde alium, qui minùs tibi nocuit; & iuberet Deus vt vtrumque punires iuxta damna, quæ tibi fecerunt, in quem atrociùs sæuires? in eum qui tibi plus nocuit, ánne in istum benignus esses? At quomodo tibi pacificus es, qui tibi insolentior es, & magis noxius, non dico illo spiritu infensiori, sed vtroque, cùm neuter te lædere posset, nisi tu velles, & consensu tuo? Sæpiùs seduxisti & læsisti te, sæpiùs tentasti, & scandalum tibi parasti: nunc nescio quomodo te benignè aspicies, qui te debes aspicere peiorem, & nocentiorem tibi, quàm Caipham, Arium, Antichristum, Luciferum. O anima, per IESVM obtestor, vt consideres hæc, si ita sint, si verum sit, quòd te plus lædas, quàm Lucifer maledictus lædere potuit: & ne te ames inordinatè, si habes zelum honoris diuini & exaltandi gloriam Dei: quantum enim per priuatum amorem

rem te erigis & curas, tantò Deus, quod gratiam & virtutes, in te minuitur, & humiliatur: at quantum per odium humile tui te aspernaris, tantò Deus in te augmentatur, & exaltatur. Quis maior inimicus tibi quàm tu, qui in te non permittit exaltari Deum?

At si te, ô homo nequam, non oderis plusquam alios inimicos, te saltem ante oculos habe, tanquam aliquem inimicum, & pariter inuideas; nec in illâ tui prosperitate, & delectatione corporali gaudeas. Cùm illi, quem odisti, aduersi quid accidit, gaudes; ita tecum debes affici: cùm inimicus contemnitur, & ridetur, lætaris; sic cùm tu irrideris, & despiceris. Inimicum non mulcebis, non inuitabis ad delicias; pariter nec te. Inimicum semper velles affligere, insidiaris semper, captas occasionem vindictæ: sic tecum age, si in te odium armas; hoc enim odisse est. Si hæc non feceris, seduceris, putans te amore tui non ægrotare. Vbi non interuenit beneplacitum Dei, affectum omnem erga te oportet trucidare viriliter pro gloriâ diuinâ. Pro eâdem tamen, in effectu aspetitatum exteriorum, oportet subiectum esse alicui prudenti viro & zelatori maioris gloriæ Dei; vt sic quoque sacrifices voluntatem & iudicium proprium.

Non tamen existimes, vitam se abnegantis, fastidientis, & persequentis, intolerabilem & tetricam esse: imò lætior erit. Plus hilaris amor Dei est, quàm proprius. Satis lucri est in odio tui, Amor Dei. Præstat quòd Deus ardentissimè te amet, quàm quòd tu ipse te ames. Vtilior tibi Deus potest esse; & gestit exhibere gaudia, ad experimentum suæ iucunditatis potentissimæ ad beatificandum, in ipsis molestiis vitæ & iniuriis hominum consolans, & delectans, probationem suæ dulcedinis exhibens. Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine IESV contumeliam pati. Memento admirandi, sed verissimi dicti: Omne gaudium existimate, cùm in varias tentationes incideritis. Potuit Deus pueros Babylonici fornacis ipsis flammis recreare, & ex igni refrigerium præbere: potens est & in aduersitatibus non contristare. Præterea si de malis eorum, quo, oderimus, lætamur; de iis, quæ tibi grauia contingent, gaudebis: cumque plura aduersa eueniant quàm commoda, sæpiùs lætari necesse est, quàm cùm te amabas. Incommoda sunt præstò & obuia; commoda rara & extra vsum: quare necessariò sæpiùs gaudebit, qui de aduersis suis gaudet; quia necesse est semper aliquid pati in hac vitâ. Non sunt ita sub casu mala, vt sunt bona. Fruitio bonorum dicitur fortuna, quia fortuitò & rarò eueniant: non ita malorum frequentia; quare minori interruptione gaudebit, qui sedes lætitiæ mutauit. O quantum gaudium est, esse exoneratum se ipso, & exemptum importunâ & molestâ curâ sui! Credo, eum qui se deposuit, reliquit, euasisse huius vitæ miserias & angores.

Neque leuis fructus serij & sinceri odij proprij, est amare alios. Vide quàm insolens & quàm potens hostis sit, amor sui: tam robustus est tyrannus, vt æquiualeat & occupet locum charitatis erga omne genus humanum, & Deum ipsum, quorum dilectiones vnus amor proprius sæpè deuorat & consumit. Qui se nimiùm diligit, nec Deum nec alios nouit diligere: qui se verè odit, etiam affligentes se ipsum amabit; gaudebit, si oppressione alicuius molestetur, considerans illud in se deprimi & pati, quod sibi præcipuè obstat & aduersatur, & à se meritò odio haberi & molestari debet: cumque nemo ægrè habeat, si aliquis insectetur secum pariter & affligat hostem capitalem suum, potiùs adiutori gratiam habet; sic qui se odit, eum qui ipsum persequitur & adiuuat, amabit potiùs.

Non leuis quoque fructus odij sui est non amare peccata: omnia procedunt ab amore proprio, qui est metropolis omnium cupiditatum & vitiorum, à quo cetera deducuntur. Irâ non peccabit, qui gaudet læsus; nec superbiâ, qui cupit contemni; nec impatientiâ, qui omni supplicio se dignum putat. Non leuis fructus est, tollere omne impedimentum vt ames Deum; non leuis vtilitas, subdere te tibi, & esse verè & pacificè dominum tui. Denique si vis scire, quam vtilius sit odisse se, opus est vt cognoscas quantum distet gratia à peccato & virtus à vitio: tantò fructuosius est odisse se ex virtute, quàm se amare ex vitio. Si homines oderunt cum pernicie propriâ eos qui nocuerunt sibi, minùs quàm tu te læsisti; tu cum virtute, laude, & præmio, te habeas odio, qui plus omnibus tibi nocuisti.

Capvt XI.

Quâ ratione diligendi sint proximi.

O Veritas amabilis, da mihi vt amem te super omnia, & omnes propter te: da te amicis meis, & omnibus iis quibus benè volo, non diuitias, & bona falsa atque indigna amore: Disce spiritus infirme sine iniuriâ amare. Sæpè dilectionis modus adæquatur odio aut contumeliæ. Magnam irrogabis iniuriam amico, quem amas, si optes illi diuitias tamquam verum bonum: excellentiùs enim, quàm ipsum, illas diliges: nam eas amas vt sufficientiam, illum vt egentem; quare libentiùs carebis illo, quàm istis. Hinc fortuna, arbitra amicitiarum; & mutatio eius, est mors amoris, & natiuitas perfidiæ. Hinc æquale periculum sinceræ fidei, siue ames amicum propter diuitias, aut diuitias amico. Sicut veræ amicitiæ similis est ratio, cùm amas omnes propter Deum, & cùm Deum solum illis amas, quia Deum solum diligis. Nihil aliud quàm Deum desiderares omnibus, si propter nullam aliam rem amares. Hoc examen tui amoris erit, an vera charitas sit. Qualia vota, talia beneficia. Non potest alteri amare diuitias, qui non amet etiam diuitias. Sit Deus beneficium commune à te donandum omnibus: quem si dederis, satis diuites relinques. Et plus cures beneficia quibus omnes ames, quàm quibus amaberis ab omnibus: nam qui omnes verè amat vt oportet, saluabitur; sed non propterea erit saluus, quòd ab omnibus ametur.

Nullâ mercede vendendus & vilipendendus est amor: gratis semper prodigatur. Deum vendit, qui charitatem impendit alicui, nisi

propter

propter ipsam: nam Deus charitas est. Nulli obiicias beneficia tua; sed quemadmodum putas Dei munus esse quidquid boni tibi fit ab aliis, & Deo totam gratiam refers; ita beneficium Dei æstima, non tuum, quidquid aliis exhibueris: imò tepura maius beneficium tibi factum à Deo, quòd te elegerit, vt instrumentum & vicarium suum ad benefaciendū. Amorem ab aliis non concilies de temporalibus, sed in spiritu: nā quod diffunditur per temporalia, & non per Spiritum sanctum, cupiditas est, non charitas; non amor hominis, sed auaritia rerum. Simili modo benefac aliis, vt vis quòd Deus benefaciat tibi. Omnia eadem lege fac cum aliis, ac Deus tecum. Concede, ô Amor amorum, vt omnes amem, sicut tu amasti me, & amasti illos: concede vt omnes amem propter, & nullus me amet propter me. Mallem, si fieri fine peccato posset, vt omnes me odissent, quàm quòd me amarent, si propter me amarent: nam si omnes odissent, haberem quod est meum; si propter me amarent, vsurparem quod est tuum. Impurus est omnis amor, qui non fit propter Deum. Solùm amor Dei sincerus est & defæcatus, cùm non permisceat, nec compatiatur secum mixtionem contrarij affectus. Ceteri amores, aut inuidiæ aut iræ aut odij causæ solent esse, vel aduersus ipsum amatum, vel aduersus alios. Amor Dei constans, & æternus est; ceteri fugaces & alati. Lucrum igitur erit, vt amet propter te Deus mi, & non propter me.

CAPVT XII.

Nihil desiderandum esse nisi quod Deus vult.

QVid est magis consentaneum, vt te diuinæ voluntati subiicias conformando, aut quòd diuina voluntas tuæ seruiendo conformetur tibi? An fortè præsumes de te, quòd velis meliora, quàm Deus, vel scias salubriora? Memento quoties tibi mala placuerunt, quoties damna tibi parasti; & econtrà quàm magnum experimentum bonæ voluntatis exhibitum sit à Deo. An fortasse mala voluntas fuit incarnari pro te? an mala voluntas fuit manere in Sacramento tecum? an mala voluntas fuit mori ob amorem tui? Ecce eadem est voluntas eius qui pro te hæc fecit, ac qui modò vult, vt patiaris hanc afflictionem, molestiam, dolorem, aut iniuriam. Eodem amore, eodem fine vtraque vult, attendens solicitudine maximâ quod tibi bonum erit. At si bonum tibi fuit, vt Deus vellet pro te pati dolores, necessitates & ignominias, ne tu patereris; debes etiam credere, cùm aliqua permittit te quoque pati, plurimùm id tibi expedire, & valdè bonum ac salutare fore. Satis meruit de nobis voluntas illa excellentissima incarnandi, vt sustineremus aliquid graue si vellet; cur non meretur, vt illi conformemur, cùm omnia salutaria nobis desideret? Deberemus pati multa, vt in aliquo faceremus voluntatem Dei; cur cùm in multis videmus iam factam, non patiemur libenter aliquid? Quid melius debes optare, quàm velle, & habere quod est melius. Hoc solum est quod vult, & amat is qui in se & tibi est melior, Deus tuus. Deus est infinitè potens, infinitè sapiens, infinitè bonus & beneuolus: plus te diligit, quàm tu te ipsum: plus desiderat & quærit bonum tuum: meliùs scit quomodo illud consequi possis: vires habet vt omne obstaculum tollat, & efficiat quod ad id expediat. Quid igitur putas, cùm lamentaris & defles hunc euentum, cùm ægrè fers hunc morbum, dolorem, iniuriam, molestiam, infortunium, siue proprium siue alienum, siue priuatum siue publicum? Anne Deus errat & fallitur? an nos affligit ex inuidiâ aut malaâ aliâ voluntate? An defecit hîc omnipotentia eius, nec ampliùs potuit facere, vt euitaret hoc quod putas damnum. Non accidit hoc ex imbecillitate Dei, aut malitiâ, aut deceptione; sed ex potentiâ, sapientiâ & bonitate summâ. Cur tu te probas & resistis, quod approbant & in quo occupantur attributa diuina?

Permitte te Deo, vt regat te, qui te creauit ad gloriam suam: in hunc finem disponit omnia, & absque dubio illuc te perducet, nisi tu resistas ordinationi eius. Ne velis arbitrio tuo regi. Qui vehitur in naui, non vult regere nauim iussu & arbitrio suo, sed munus integrum permittit nauclero, & cum insurgit tempestas, maximè obedientissimus est illi, nec contra eius voluntatem quidquam audet mouere aut moueri. Anne imperitiùs sciet Deus regere mundum suum, quàm nauclerus nauim? cui quod cum homine faceres, vt te in terram, quò tendis, deponat; cum Deo non facies, vt te in cælum ducat? Deus optimè nouit gubernare suam domum, suum inquam mundum: non opus habet tuo consilio; relinque omnem curam illi: ipse te portabit ad terram salutis.

Hæc mala tibi immittit contra gustum tuum, aut propitius Deus, aut iratus. Si propitius; cur non consenties tuo bono, & addes suffragium tuum iis quæ sunt pro tuâ vtilitate? si iratus, etiam vt mitigetur cedere debes. Homines irati, si quis resistat, magis irascuntur; si nemo contradicat, statim mansuefiunt: sic Deus mitigabitur, si non solùm taceas & feras, sed consentias, & gratias referas. O insane homo, quomodo audes dicere, Hoc nolo, aut volo istud, cùm nescias quid tibi in bonum accidet? cur recusas pati molestias, iniurias, humiliationem? fortasse non recordaris te peccatorem esse, aut non poterunt molesta & humilia fieri à Deo instrumenta gloriæ? Odium fratrum, & inhumana illa venditio charissimi sui filij, Iacob parenti fuit causa salutis ipsi Iosepho vendito gloriæ & Regni: quamuis enim

— coniuratos germanum vendere fratres
Cogit liuor edax, prosunt contraria Iustis,
hoc opus est gratia.

vt denotè loquitur magnus Alchuuinus. Nouit ars diuinæ beneficentiæ ex malis maiora bona exprimere; hoc est, summum opus gratiæ. Quid doles iacturam valetudinis, aut rerum tuarum, aut tuorum? nam vel laudabiliter expendendæ erant, & Deus accipiet voluntatem pro facto, & insuper accrescet meritum patientiæ; vel nequiter tractandæ & consumendæ erant, & tunc gratulari tibi deberes, quòd materia culpæ sit sublata.

Aestima te maiorem tuâ voluntate & gaudio ad maiora creatum. Non es creatus ad tuam gloriam, non ad tuam voluntatem, non ad tuam voluptatem, non ad tuam solùm salutem, non ad tuam opulentiam, non ad tuam fortunam, imò nec ad fruendum solùm Deo, in cælis: maius aliud est tuus finis; factus es ad gloriam Dei, propter quam omnia Deus voluit & fecit. O magnum finem! quem etiam, dum pateris, consequi potes, siue in laboribus, siue tormentis. Non tuus es, sed Dei; non natus tibi es sed Deo: sic non debes quærere in omnibus nisi gloriam Dei, & placere illi magis; & quòd in te fiat voluntas sua. Solum illud erit alimentum ignis purgatorij, quidquid hîc sit pabulum voluntatis tuæ. Nihil desideres, siue consolationes spirituales, siue alia dona sancta, nisi quod Deus vult super omnia; qui plura dona & maiorem sanctitatem tibi desiderat, quàm ipse tibi cupis; ita habebis, licet non debeas quærere, continuam consolationem. Omnes afflictiones & pœnæ, quibus in mundo contristantur homines, consistunt in voluntate, quia non fiunt conformes diuinæ. Excruciantur humana corda, aut non habendo quod vellent habere, aut habendo quod non vellent: quare qui non habet ex se velle & nolle, nullam molestiam sentiet. Qui habet cum Deo velle & nolle, perpetuam lætitiam possidebit, quia habebit perpetuò quod vult habere: semper enim fit vt Deus vult, prout ordinauit, aut permisit.

Capvt XIII.

Quòd non oporteat voluntati nostræ attendere.

NOn satis triumphator sui erit, qui vicerit voluptatem, nisi vicerit voluntatem: non satis est sæuire in sensus corporis, sed in animam & proprium arbitrium: non solùm illicitas voluptates negare nobis debemus, sed licitas voluntates; nec solùm mortificare carnem, sed perdere animam, quam denique lucrabimur. Tam caro nostra quàm anima aduersus Deum peccarunt. Iniquum est, damnare vnum complicem, & absoluere alterum; ministrum flagitij punire, & auctorem liberare. In carnem & animam oportet animaduertere: non vt plerique, exterioribus asperitatibus contenti, intrinsecus pœnitentiam non assumunt. Cùm principalis rea & delinquens sit anima, præcipuè debet coërceri; nec aliter potest nisi in voluntate, si deneges quæcumque ex se postulet & gustet: Digna est morte anima, quæ Deum contempsit: ita debet mori omni voluntati suæ, & in ipso quo deliquit plecti. In nullâ re magnâ vel paruâ sibi prospiciat, & respiciat: aloqui non erit mortua, si ita aperit oculos. In nullâ re voluntatis tuæ recorderis. Fac voluntatem Dei, fac voluntatem fratris, fac voluntatem iniuriantis & inimici, si sine peccato potes, potiùs quàm tuam. Non satis mortificatus eris, nisi voluntatem tuam non modò in Deum, sed etiam resignes & transfundas in omnium hominum etiam inimicorum voluntatem.

Illis ad quæ propendet impetu vehementi voluntas tua sine præcedenti rationis regulâ, ne fidas statim, sed suspecta habe, etsi speciem boni obtendant: sunt plerumque officia sensualitatis, quibus latitat dæmonis astus. Gloriam Dei quærat, non contemptum hominis doleat; placitum diuinum, non afflictionem tuam humanam attendat voluntas tua & sentiat: in Deo tota occupetur, & satis negotij habebit: gaudium & gustum tuum etiam spiritualem contemnat. Licet à Deo relinquaris in omni pressurâ cordis, derelictione spiritus, & ipsâ potestate tenebrarum, tribulationibus & tentationibus lacessitus vndique debes permanere fidelis, non quærens solatium, paratus sustinere istam & omnem aliam animæ inculpabilem calamitatem, quamdiu Deo placuerit, etiam vsque ad diem Iudicij, vel in æternum. Qui in veritate studet placere Deo, oportet vt seruiat gratis; & potiùs optat & petit nullâ consolatione alleuiari: huc sibi putans affatim sufficere, si locum, vbi sedet in animâ Deus, conseruet mundum; non permittens, vt illuc velut in Sancta sanctorum intret & appareat aliud. Solus ingrediatur Iesvs summus sacerdos. Nonnulli famuli Dei magnis consolationibus exundantes, precibus impetrarunt destitui & priuari omni dulcedine: nec posteà admittebant solatium etiam de cælo: non enim defuit qui Angelos consolatores recusauit. Nam quid magni facis, si gustum corporalem despicias, qui potiùs afflictio erit? Nimis affligens est solatium corporis, quod impedit diuinum gaudium & spiritus lætitiam: plus meretur Deus. Pro Deo etiam contemnas omne iubilum animæ, atque quodcumque arridet naturæ & voluntati propriæ. Non est constans, nec fidele obsequium mercenarij. Si spe aut subsidio consolationis Deo seruias, etiamsi sit spiritualis; non propter se amas in hoc Deum, & deficiente consolatione segniùs sæpè torpebis. Hinc fit quòd mutemur toties, desides simus, tepidi, & parum proficiamus, quia vt nautæ ventum, speramus spiritum deuotionis & consolationis; sine quâ detinemur, & qualibet aduersitate, velut contrario flatu, retrocedimus. Inertiores etiam sumus nautis, qui callent etiam obliquo & aduerso vento progredi. Sciamus ipsis aduersitatibus, tædiis, & tribulationibus procedere. Non refert obsequaris Deo propter gaudium interioris consolationis, aut corporalis commodi, nisi quòd minùs gratis famuleris; quia maiori pretio obsequia tua vendis, si gustum spiritus requiras. Plus est Deus, quàm gustus tuus. Melius est habere Deum, quàm gaudium: tametsi, vbinam, ô iucundissima Veritas, ô Deus suauissime, potes esse, & non exultabit spiritus, si te retegis? vbinam aderit benignitas tua, & non replebis gaudio animam? Sed concede mihi, vt numquam gaudium meum optem, nisi vt tu scis meus; numquam voluntatis meæ gustum quæram, nisi voluntatis tuæ beneplacitum.

O Spiritus tribulate, si numquam recreationem tuam & gaudium quæreres; quantum gauderes! Qui relinquit domum aut agrum propter Deum, centuplum accipiet. Non est ius, vt qui plus reliquit, minus accipiat. Qui reliquit voluntatem suam & gustum eius, centuplum

tuplum dulcedinis accipiet negando suam voluntatem, plus quàm si fecisset: nam facit voluntatem Dei & maius, præmium capiet. Quantò magis voluntatem & gustum tuum abnegares, tantò plus gustares in voluntate diuinâ: diuinus quidem sapor & lætitia tibi stillaretur. Si vnum hominem tam felicem Deus fecisset, vt quidquid vellet, statim adimpleretur; & tam potentem, vt posset exequi quodcumque liberet illi, & id licitè; & securus certusque esset de hac potentiâ & fortunâ suâ: existimo, minùs gauisurum esse, quàm eum qui in nullo verè vellet impleri voluntatem propriam, sed in omnibus seriò abnegaret propter Deum. Omnem adimpletionem voluntatis sequitur quidam gustus eiusdem voluntatis: nec vllius gustus & delectatio maior, quàm illa quam Deus habet in voluntatis suæ executione. Si Deus infundat tibi guttam delectationis voluntatis suæ, quam communicat cum his qui voluntatem eius solùm faciunt & volunt, sine comparatione plus gaudebis abnegando tuam voluntatem totam, quàm si faceres semper illam. Nam qui impleret voluntatem suam, gaudium voluntatis humanæ solùm haberet: si verò neget, vt voluntatem Dei faciat, gustum diuinæ voluntatis participabit, per gratiam diuinæ bonitatis. Facere voluntatem propriam est ingens hominum gaudium; quid erit facere diuinam? Voluntas humana impura est, locum dat tristitiæ; & corrumpitur mœroribus: voluntas diuina purissima est, in possessione gaudij continua. Idem est Deo voluntas ac voluptas, quare debet voluptatem habere, qui diuinam voluntatem solùm habet. In Deo non distinguitur appetitus à lætitiâ, in creaturis plurimùm distat. In elementis aliud est motus ad locum, aliud quies in loco; in cælo idem est: lux & calor in igne duo sunt, in sole & stellis idem. sic voluntas humana & gaudium duo sunt; in Deo vnum. Nec alibi gaudium tutò erit, nisi in adimpletione diuinæ voluntatis, & spoliatione propriæ: tunc habens & volens homo diuinam solùm voluntatem, eius priuilegio gaudet, vt inseparabiliter gaudium habeat; nam cuncta eueniunt pro voto. Non est igitur triste, abominari suam voluntatem, exuere se omni proprietate, & penitus abnegare se. Nulli magis abnegatam & sibi mortuam habent voluntatem, & renuntiarunt omni proprietati suæ, quàm Beati in cælo, qui sine vllo sunt vestigio proprij velle aut nolle: & tamen in tantâ mortificatione propriæ voluntatis summum gustum habent, & lætissimi sunt. Cur tu refugis abnegare te, qui vis saluari in cælo, vbi summa abnegatio sui est? Instrue te ad gloriam, & relinque te. Non putes te posse esse beatum, quin facis ibi, quod nunc putas triste. Eia incipe, quod si feliciter nunquam desiturus es facere. Fac aliquando, quod si felicissimus fueris facturus es in æternum. In perpetuâ illâ felicitate numquam quæres voluntatem tuam, per sæcula sæculorum non solùm diuinæ conformis, sed transformatus per ardentem charitatem.

Quis sitibundus, habens vasculum fictile & vacuum, non mallet habere aureum, plenum suauissimâ potione & refrigerio? quis languens, habens morbidum membrum, non mallet habere sanum & robustum? quis hebes, obtusum intellectum habens, non mallet habere mentem Angeli, & intelligere vt Cherubim? O homò, cur non vis commutare tuam voluntatem infelicem, caducam votis, morbidam, stultam, cum voluntate Dei compote, lætâ, felicissimâ? Si velles intelligere vt Angelus, quod non potes; cur non vis velle, vt Deus vult, quod potes? Qui vult semper gaudere, numquam in se, nec sibi quærat gaudium: opus est, vt reuellat omnem priuatum & creatum amorem; alioqui, quocumque fugiat, quodcumque peragat, impedimentum & turbationem secum deportat, imò auget; vt quò longiùs fugiat, & plura peragat, magis impediatur & minus inueniat gaudium quod quærit. Qui à rectâ vitâ aberrauit, quò magis incedit, magis errat & distat: quantò magis homo hoc aut illud eligit, vt gaudeat & quiescat; minùs gaudebit; quia eò plus exercet voluntatem propriam, quæ causa est inquietudinis & tristitiæ, & à viâ pacis & gaudij aberrat. Passer in rete incidens, quò plus liberari conatur, magis se illaqueat & ligat.

Deus tam bonus est, vt superfluat illi bonitas, ad maiorem voluntatem, quàm tuam & omnium Seraphinorum: cur tuam vnam humanam voluntatem coarctas, occupans illam te ipso, quasi in dimidio sui posset satisfacere, ac sufficere infinitati diuinæ? Non vacat diligere aliud, nec se, si Deus diligendus est. Accipe, Domine, amorem meum totum; accipe voluntatem totam meam: nec amitam hanc felicem commutationem, vt pro pessimâ voluntate meâ fruar optimâ voluntate tuâ.

Caput XIV.

Quòd oporteat iugiter meminisse Dei.

QVomodo potes, ô ingrate spiritus, aliquando obliuisci Dei, qui semper meminit tui, quasi reliquorum oblitus esset, & tu vnicâ res sua; qui semper tibi attendit & tua, & in dulci memoriâ scribit, quidquid boni feceris. Magnus fauor putatur, si terrenus Rex meminerit alicuius, aut admittat ad suam præsentiam: & ego non æstimo quòd cælestis Rex numquam obliuiscatur mei, nec absit? Aeger solatium sumit, si aliquis inuisat: cur anima ægra & misella non exultat, quòd Deus perpetuò illam videat, & consideret? si semel Princeps oculos iniiciat beneuolè in famulum, lætatur; & ego, Domine, non exulto, quod numquam oculos tuos auertas à me, nec manus separes, in misericordiâ erga me occupatus & intentus. Properant & currunt homines, vt Regem temporalem in transitu conspiciant; & ego te Regem æternum præsentem, & manentem, non considero. Vt videant monstrum, soliciti sunt homines, & impendunt pretium; & ego gratis non attendo pulchritudinem cæli & terræ, in quam desiderant Angeli aspicere. Regina Saba tot itinera peregrinata est, Vt Salomonem semel videret; & ego te Deum tam vicinum, vt in me habites, non specto. Si mancipium mihi ministraret poculum aquæ, respicerem in faciem; & te Dominum Angelorum perpetuò seruientem mihi in cunctis, & pro me

implentem omnia benedictione, nolo aspicere, & cesso benedicere. O Domine, qui operaris omnia in omnibus pro me, quomodo pro te non operor modò, sed nec recordor tui? O amantissime Deus, quid aliud cum hoste capitali facerem quàm tecum soleo facere, nolens te respicere obuium mihi, & toties obium; amorem meum exigentem tot beneficiis & obsequiis?

O quoties mihi Deus ades, & te nolo semper videre! Essentia tua me penetrat; plusquam punctum crystalli penetrat radius solis, plusquam anima imbibita est in corpore. Præsentia tuæ sapientiæ mihi prospicit & attendit per se, ne quid mihi desit; & si quid boni faciam, vt remuneres: nec hoc confidis dumtaxat Angelis internuntiis, & relationi; sed per te ipsum me totum circumspicis. Potentia tua me sustinet in vlnis, vt nutrix aut mater filium dilectum: & quia hæc officia, esse in me, videre me, sustinere me cùm sum, necessaria sunt, & annexa immensæ diuinitati tuæ, voluisti bone IESV, vt præsentiam voluntariam tibi deberem; ac in vno modo quo abesse poteras, & erat necesse abesse, inuenisti modum, vt etiam mihi præsens esse in Corpore tuo sanctissimo, vt corporaliter & spiritualiter adesses mihi. O anima ingrata, cui non referes gratiam tam amantissimo Domino? & si quidem corpore non potes semper assistere huic diuino Sacramento, spiritu saltem & cogitatione ne obliuiscaris tam benefici Domini in te habitantis.

Reuerere, ô anima, te ipsam, & sacrarium mentis tuæ; vbi habitat Deus per gratiam, cuius nunc consors fortasse es, & væ tibi si non es, vbi diuinitas participatur. Materias inanimes, quas Christi Sanguis contingit, veneramur, & meritò: sed cur non etiam spiritus & animæ tuæ partem, vbi Spiritus sanctus diffusus est? Ante aram, vbi est Corpus Christi Domini desideratissimum, nihil indecorum audemus facere: nec ante audeas, quia mens tua, vt potes sperare, per gratiam est altare & thronus Dei, ibi residentis maiori cum voluptate quàm in sacratis aureis. Quàm compositus & attentus curas esse cùm suscipis Corpus Christi; similem modestiam, similem decorem semper serua, cùm Deus hospes tuus sit, non intra corpus tuum tantùm, sed intra animam. Si cùm Christi Corpus hospes est corporis tui, tam decenter te habes; non debes amittere grauitatem, cùm Spiritus Dei incola sit spiritus tui, cùm Pater & Filius ad te venerunt, & mansionem apud te fecerunt.

Siue palàm, siue clàm, idem sis: Deus te videt, Deus iuxtà est, Deus intra te est, Deus tecum est. Si Christus de cælo veniret ad te visibiliter, cùm solus in cubiculo esses, ánne coram illo immodestè sederes aut iaceres? an potiùs reuerens, humilis, compositus, contremiscens esses? Ecce Diuinitas tecum est, non minora officia illi sunt debita. Diuinitas præsens est, non vno modo, sed pluribus, te implendo & circumambiendo infinitâ suâ essentiâ, velut oceanus spongiam; videndo præsentiâ sua, te sustentando potentiâ suâ, te mulcendo, te amplexando, te adoptando in filium gratiâ suâ. O anima, cur longa vota facis, cùm Deus tam propè sit? quid speras gaudia alia, cùm Deus adest; solatium vicinum habes tuarum afflictionum, quid tristaris? perfugium & asylum propinquum est tuarum calamitatum, quid times? Amet affectus tuus, amplectatur & osculetur Patrem amantissimum, in cuius gremio sustentaris & foueris: cuius memoriâ & deliciis obliuiscere omnium. Considera te coniunctiorem Deo quàm fratri tuo, quàm matri, quàm patri: cognatio enim & proximitas inter te & Deum, maior est quàm inter filium & parentem. Habe semper præsentem eum, quia tot modis præsens est. Vt speculum id fit, cui præsens fit: sic sancta anima quodammodò diuina fiet, si Deum præsentem habeat.

Hæc præsentia Dei est vitalis actio gratiæ: tamdiu viuit actu & expergefacta anima sancta, quamdiu diligit & recordatur Dei, siue cùm in consideratione eius occupatur, siue in opere pro gloriâ eius. Quemadmodum enim Deus non tantùm præsens est nobis per essentiam suam & cognitionem, sed etiam per potentiam & operationem: Ita optimum genus præsentiæ Dei est, per operationem bona opera faciendo. Quis non operabitur pro Deo, qui pro nobis omnia in omnibus operatur? Non tamen, si cesset anima, mortua erit peccato; sed perinde erit ac qui dormit, qui non est mortuus, sed vitâ non fruitur: sic anima oblita Dei, licet non mortua sit, tamen velut sopita non gaudet fructo spiritualis vitæ. O quantum viuet, ô quot tempora implebit memor Dei, quæ passim amittunt etiam spirituales? Hæc præsentia Dei est etiam sensus gratiæ; alioqui velut paralytica iacet anima. paralysis morbus est, non mors, sed sensu artus priuat & functione vitæ: otiosa est tunc vita & gratia, cui non est memoria Dei, siue in opere, siue oratione.

Vna palma ad præsentiam solùm alterius fructificat, & anima ad præsentiam Dei omnes fructus facit. Sine præsentiâ Solis omnia sunt obscura, & nihil pulchrum: præsentiâ Dei venustissima & illustrata est anima. Elementa non possunt ferre absentiam sui centri: parem impetum anima in Deum habeat. Sicut lapis, si in aere suspendatur, semper seruat propensionem ad terram; & cùm relinquitur, statim ruit: sic anima amans Dei, etiam cùm separatur à quiete suâ ob occurrentia officia vitæ necessaria aut statûs sui, etiam ibi anhelat ad Deum tacito affectu & velut connaturali; & statim relictis sibi finitis occupationibus confugit ad centrum suum, in sese colligens in intimis recessibus cum Deo, vt quod possit similis sit anima Angelis Dei, qui semper vident faciem Patris, & in quam desiderant respicere: quo desiderio plus & crebriùs recreari oportet, quam respiratione cor.

CAPVT XV.

Quod amanda sit incomprehensibilis bonitas Dei.

QVid tibi & mihi, qui sum abyssus malitiæ, ô Bonitatis pelagus, vt me ames? Similis similem amat: quomodo tu optimus diligis me pessimum? Ab omnibus pulchriora diliguntur;

diligeretur tu pulcherrimus optas à me vilissimo & horribili amari. O amor mundi, quid tibi & mihi, qui debeo esse odium & horror mundi? Quid est, quod mihi præcipias te amare? cur opus erat hoc mandare? quid est, quòd roges & solicites tot artibus? O solicitatio & vox dulcissima, Fili præbe mihi cor tuum! ô petitio surdis hominibus repetita! in singulis creaturis temet exhibes, prospiciendus passim per naturæ transennam, hac amabilissimâ postulatione liquescens, dum requiris me. In omni creaturâ occurris mihi, vt per omnes id petas; toties amorem tuum erogans, & amorem meum rogans. Quamcumque fenestrâ aperis m, ades amator, stans post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Si videam, si audiam, si odorer, si sapiam; ecce adest facies tua decora, vox tua dulcis, & odor Dei mei, & fauus cum melle tuo: vbique conuenior de amore. Si quatuor aut quinque viri graues asseuerarent aliquid & hortarentur ad opus aliquód, nemo non faceret, aut crederet: quomodo non audio omnes creaturas adhortantes me ad amorem Dei mei? cùm tot asseuerent venustatem eius, quare non credam? Si specie rerum illecti homines deos illas putauerunt; quantò his Dominator omnium speciosior es: speciei enim generator hæc omnia constituis.

Omnia amorem tuum & pulchritudinem mutis clamoribus, & inuisibilibus coloribus, obiectant. Sed quæ vox aut imago, notitiam tui dabit? Non possunt creaturæ te pingere: ex omni earum perfectione lituram tantùm cognosco. Quis ergo es, aut vbi, Pulcher mi; qui cùm vbique mihi adsis, nullibi te inuenio; & cùm omnia sis, nihil omnium te puto? Pro imagine tuâ se obiectant mihi creaturæ, sed ego ænigma existimo. Non es, Domine mi, id quod designant te esse: quæ licet non mentiantur, taliter te indicant, vt non sis id quod prædicant verè. Ita quæsiui quem diligit anima mea; quæsiui illum, & non inueni. Surgam, & circuibo mundum per vicos naturarum & plateas cælorum. Interrogaui formas terum, concentus melodiarum, odores aromatum, sapores mellitorum, amplexus charorum? & dixerunt, Non sumus dilectus tuus: ille fulget, vt non capiat locus; sonat, vt non ferat ventus; olet, vt non spargat flatus; sapit, vt non noceat fames; hæret, vt non separet fastidium. Interrogaui terram, & respondit, Non sum ego: si cæli cælorum non capiunt illum, quid me rogas? Interrogaui mare, & contremuit dicens, Non sum; maior abyssus est, & pertransiri nequit. Interrogaui cælum, & dixit, Non sum Deus tuus: ascendit vltrà. Si vos non estis creaturæ, dicite mihi aliquid de illo. Responderunt mihi vigiles mentes, & custodes spiritus mundi, Ipse fecit nos, quære illum super nos. Paululum cùm pertransissent eos, inueni quem diligit anima mea, non inueniens illum increatum. In hoc solo video & inuenio te, ô lumen in medio positum, quòd non possum te inuenire nec videre: nam quomodo assequar quod incomprehensibile est? Fuge, Fuge Dilecte mi: in hoc te consequar, quia fugis me: plus nosco de te, quantum noui non te posse noscere; plus accedo ad tui notitiam, quantum recedis à meo captu. In lectulo & quiete anguli mei, per noctes quæsiui quem diligit anima mea. Nox est, respectu tui, splendor rerum venustarum: nox est decor cælorum; nox est ipsa solis pulchritudo, claritas, & quæuis alia, non dicam creata, sed falsò excogitata venustas. Si singulæ stellæ fulgerent plusquam sol, quot atomi illuminantur à sole, & arenæ sunt maris, & ipse sol toties excederet stellas plusquam modò, sorderet præ te, nec appareret, velut sidera nunc in præsentiâ solis non videntur.

Sed quid affero deformes has pulchritudines visibilium, & rusticas formas etiam solis, & æthiopes luces? Conferamus illas spirituales & candidas, cuius talis est decor, vt cùm deuotissimo Patri Ioanni Fernandio nostræ Societatis affuisset Angelus Dei; eum intuitus præ lætitiâ deficiebat, & se ipsum capere non potuit; atque affirmauit quæcumque pulchra in mundo essent, huius comparatione deformia & tetra fore. Finge igitur pulchritudinem eius Angeli toties maiorem, quot atomi in aëre, & singulos Angelos eâdem pulchritudine præditos; & cùm sint millia millium, seu pænè non sit numerus illorum, totam hanc pulchritudinem omnium conglomera in vnum solum: turpis & obscura esset coram pulchritudine Dei; nec dico videretur vnus totus, sed nihil. O cor meum, quomodo non te euellis post tantum decorem, & ardes ad immensam illam lucem? O duritia & grauitas cordis mei plus quàm ferrei, si non te eleuat & trahit immensus hic magnes amoris!

Sed fortène tu Domine es illa claritas, & decus quod confingo, ad quod tanta infinities illuminati solis & Angeli lux tenebræ essent? Minimè; sed infinities pulcher: nec post tantam lucem te video, licèt splendidissimus sis. Tantùm scio illam claritatem te non esse quia caligo ad te collata esset: qualis autem sis, ignoro; tuum lumen me excæcat: dum magis fulget, relinquit me caligantem. Sed numquam te video clariùs, quàm in hac caligine; nec nisi in hac nocte meridionali vmquam inuenio diem verum, antiquum dierum; clarum mihi, quia in totâ obscuritate, & mediâ nocte. O amor æterne, accipe iam cor & amorem meum Sed quid inquam accipe, si tu rapuisti: quid iubes, vt cor meum tibi præbeam, si iam excordasti me; non in vno crine aut oculo tuo, sed in nullo lumine loco, & multo crimine. Excordasti me, quia tantus es, vt te non videam: excordasti me, quia cùm te pusillus offendissem, vis à me quantus es amari. Sed tu Domine, qui vulnerasti cor meum bonitate tuâ, eadem infundes oleum misericordiæ tuæ, vt sanes vulnera peccatorum meorum.

O Deus absconditæ, si ignoratus places mihi supra omnia quæ scio, quid facies cùm te coràm & palàm sciam? eripe, euelle cor meum, accipe omne velle meum, nec mihi vmquam restituas; nec permittas cultrum in manu amentis, sed retine cor amantis. Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Gaudeo quòd defecit mihi cor meum, quia tu eripuisti illud. In te sit cor meum, quia tam es Dominus illius! Sed quis tu meus, quamuis defecit cor meum, non defecit cor melius: tu supplebis eius vices; tu es Deus cor meum, Deus pars mea, quæ defecit mihi. Cor scilicet meum

etis

eris in æternum: officia cordis mei imple. Ipse poteris velle pro me,& solicitus esse, quæ mihi expediant;ego tantùm diligam te. Tu amabis me pro me,vt ego penitus amem te;vt nec amor mei impediat me. O felix iactura cordis,si Deus pro corde est!

CAPVT XIV.

De superessentiali lumine sanctissimæ Trinitatis.

O Lux clarissima diuinæ vnitatis, si tanta es, vt vmbrâ tuâ in creaturis lucens præstringas omnem intellectum, & caligare facias plus quàm sol oculos noctuæ; quantum lumen apud te erit in Trinitate tuâ, cuius vmbram natura creata non potuit sustinere, sed oportuit reuelari à IESV? Si tantoperè radias apud nos; quanmm in te lucebunt illi splendores sanctitatis, qui extra te non exeunt? Si tantoperè vnitatis vmbra lucet, quantum lucebit lux Trinitatis, quæ non habet vmbram? O luminosissimæ tenebræ, cùm animæ communicatur aliqua claritas tanti arcani! Obscuritas est illa lux, quia anima non se videt, & ibi se amittit. Velut qui in tenebris ambulat, & nescit vbi sit; sic mens in illo lumine de se nescit: & cùm in illâ luce se lucretur, cùm sit in Deo; ibi se perdit, quia inuenit Deum, quando abrepta ab omni occupatione inferiorum, & facta conformis Christo crucifixo per constantissimam mortificationem& crucifixionem suæ voluntatis, in stupenda Trinitatis arcana intentam aciem& humilem mentem figit, seu potiùs figitur: ibi vitam in legitimâ suâ puritate, vt in fonte gustat: ibi bonitatis diuinæ primitias libat:ibi simplicissimæ simplicitatis naturam concordis cum Trinitate miratur.

Quidquid admirabile est, cùm cognoscimus, iucundum est spectare. Quid admirabilius, ac proinde quid iucundius, quàm nosse illam simplicissimam vnitatem, in quam personarum Trinitas se immergit; & illam Trinitatem, quam non summergit vnitissima simplicitas? Vnitas in Trinitate distinctè coruscat; Trinitas,quatenus fertur introrsus,lucet in vnitate. Pater Filij origo: Filius manat è Patre secundùm distinctionem personæ, & manet in Patre secundùm essentiæ vnitatem: à Patre & Filio Spiritus sanctus procedit, & in Patre & Filio Spiritus sancti substantia relinquitur: vbi Trinitas non obest vnitati,vbi vnitas non officit Trinitati: imò vbi Trinitas proficit vnitati, & vnitas fauet Trinitati.Ideò Deus est magis vnus, quia trinus simul est.

Quid tam iucundum, quàm hæc quæ videntur repugnantia, videre se adiuuantia?Non esset simplicitas summa in Deo, si non esset efficacitas summa: non esset efficacitas summa, si non esset Trinitas personarum: non esset Trinitas personarum,si non esset vnitas essentiæ. Tam abest, vt simplicitas diuina obsit Trinitati, vt Trinitas iuuet vnitatem, & vnitas vnitissima requirat Trinitatem. Ideò, quò Deus est magis simplex in naturâ, est magis tribus in personis: & quemadmodum non potest concipi maior simplicitas, quàm simplicitas naturæ diuinæ; non potest esse verior distinctio, quàm distinctio personarum in illâ vnitate. Res quò simpliciores & puriores sunt efficaciores sunt, vt Philosophi fatentur. Ignis quia simplicior & potior, inter omnia elementa efficacior est; & cæli quàm sublunares naturæ, & spiritus quàm corpora, Virtus vnita maior est: & quod simplicius est, plus habet de formâ, quæ actus & actiuitas est: quare in simplicitate infinitâ, quæ purissimus actus est, & forma simplicissima formarum, remotissima ab omni materiâ, infinita efficacitas debet esse infinitæ personæ productione, infinitæ substantiæ communicatione ab æterno. Stupet anima hanc simplicitatem contemplans, & extra se rapta diuinam simplicitatis perfectionem adorat in æqualitate & æternitate personarum: nam quò res sunt simpliciores, quemadmodum sunt efficaciores, sic in se perfectiores. Perfectio non sumitur à materiâ, sed à formâ: quare quantò aliquid plus habet de formâ, perfectius est; & cùm simpliciora plus habeant de formâ, perfectiora sunt: ideò Angeli perfectiores sunt rebus sensibilibus. Cùm igitur summa simplicitas, sit summa, sola, & tota forma, seu actus, perfectissima est: quare Filius Dei æqualis & coæternus est Patri ob summam simplicitatem naturæ diuinæ. Inter homines, maior est pater quàm filius, quia ad hoc vt creatura generet, requiritur, vt perueniat ad statum perfectum: sed cùm Deus ab æterno sit summè simplex, est ab æterno perfectus, ideò ab æterno generans, & non est maior Pater Filio. Inter homines nullus nascitur pater: Deus ab æterno est Pater, nec priùs fuit Deus quàm Pater. Inter homines magnum quid est, in lineamentis & superficie oris similem produci filium patri & filius similior magis diligitur: quanta fecunditas est, vbi non in accidentibus producitur similis filius, sed in substantiâ idem; quanta dilectio, vbi Filius tam similis est Patri, vt nec ipse Pater similior sibi sit, nec magis idem & post tantam similitudinem Filius sit vnicus, & ab vnico genitus purissimè; vbi Pater virgo est, & virgo generat, & natus non est infans, & sine matre editur? Quare Filius non minuit diuisum amorem cum matre, quæ non est; nec Pater cum sponsâ. Sed Pater vnicè vnicum Filium, & Filius vnicè vnicum Parentem amat. Vbi Filius, non ex particulâ Patris genitus est, sed ex totâ substantiâ paternâ: & totum quod conspicit in Filio Pater, suum est, & à se est; & totum quod videt Filius in Patre, noscit sibi communicasse sine inuidiâ. Quomodo possunt non se summè diligere, qui tam summè vnum sunt? Hæc & alia, perspicaci & indicibili modo, dum per altissimum silentium intonantur animæ, & in arcanâ caligine illucescunt; quomodo non ardebit, cùm tantâ luce, & omnibus viribus suis, superessentialem & superexcellentem simplicitatis & Trinitatis perfectionem diliget, prouocans omnes spiritus & Seraphim in illo fumo replente domum ex incendio charitatis ardentis, & clamans, Sanctus, Sanctus, Sanctus, expansis alia cordis subuolans & refrigerans partim æstum amoris, partim excitans flammam?

Ibi tamen præcipuè quasi exanimis manet,

tota delibuta dilectione diuinâ, cùm considerat pelagus illud bonitatis, quâ communicatur infinita natura Filio, & incendium illud amoris quo procedit Spiritus sanctus. Hîc deficit spiritus creatus, & præ dilectione quasi perit in se velut aquâ & igni extinctus: summergitur in oceano tantæ bonitatis, ardet in pyrâ stupendi illius amoris. Nihil efficacius est in se, vt nos conuincat & trahat ad amandum legitimè & purè Deum, quàm bonitas illa inexcogitabilis quâ se communicat Pater Filio, & vterque Spiritui sancto. Nihil deuotius, nihil tenerius, nihil suauiùs considerari potest, quàm illa eruptio, & excessus bonitatis in æternis emanationibus. Nihil alacrius & festiuius & solemnius animæ, quàm natiuitas æterni Verbi. Nam si bonitas in se est, quæ placet, & præda amoris legitimi, & in quam ruit toto pondere voluntas: vbi potest maior bonitas lucere, quàm cùm pro boni naturâ, quod est diffusiuum sui, non partem sed totam se diffundit, & communicat, infinitudo bonitatis; vbi non tantùm datur quod habetur, sed quod est? Mirabilior apparet hæc liberalitas communicationis, quàm quæuis infinita alia perfectio diuinæ naturæ. Si aliquis homo haberet aliquam peregrinam & admirandam gemmam, aut aliam rem pretiosissimam, quâ felix haberetur, & nihil aliud haberet; certè licet mirabilis tibi videretur ille vnio, mirabilius iudicares si statim illum gratis largiretur, sine vllâ spe lucri. Mirabile quidem est diuina natura; sed mirabilius videbitur alicui, donari gratis Filio per communicationem illam admirandam; & mirabilius donari tali modo, quòd maneat etiam in donante. Tum si argumentum bonitatis est amor; nam diffusio & communicatio sine amore non est; vbi maior amor; quàm vbi totum quod est, est amor; & amor est æqualis amanti, & amato; & tantus est amor, vt non solùm sint similes amati, sed sint idem inter se, & idem amor sit vtriusque? Vnde necessaria est summa fidelitas & gaudium, quia non possunt non diligere, nec possunt non diligi æqualiter. Adeò efficax & legitimus est ille amor, vt si per æternam generationem non fuissent eadem vna natura Pater & Filius, faceret Spiritus sanctus esse idem. Huc tendit charitas hoc officium est amoris, vnire amantes & amatos: & cùm ille amor sit Dei infinitè perfectissimus erga illum qui etiam est Deus, intentissimus & omnino efficacissimus est. At si non faceret vnum, non plenè perfectus esset, sed velut amor rei finitæ, & erga rem finitam, non erga infinitum Vnigenitum æqualem Patri infinito; vbi vterque, amans & amatus, infinitus est. Vbi est tam excellens & genuinus amor, quanta bonitas erit? Ita Trinitas est præstantius indicium infinitæ bonitatis, & proinde diuinæ perfectionis, (quia id est bonum, quod perfectum) & denique simplicitatis Dei: quare Trinitas personarum, est authenticum testimonium diuinæ vnitatis. Quantoperè arridet mens, cùm hæc noscit! non prout explicui ignoranter, aut explicari posse; sed solùm sentitur modo inenarrabili: sicut enim non sunt naturales species, quibus cognoscitur; sic nec verba, quibus manifestari queat aliquid quod de verbo æterno manifestatur piis atiquibus animabus. Adeò igitur gaudet mens creaturæ, cùm communicatur illi consensio & mutua conuenientia increatæ Trinitatis & vnitatis, & vtriusque necessitas ad perfectionem diuinam vt exultet anima toto corde, impotens sui, & exhausta præ desideriis & suspiriis puræ charitatis, & videndi clariùs in alterâ vitâ admirandam Trinitatis bonitatem.

Quid cupis anima mea videre aliud, nisi istud spectaculum mundi, ad quod videndum dumtaxat introducti sunt in cælum & creati Seraphim & omnes spirituum ordines atque hominum sanctorum. Vbi est curiositas nostra? vbi studium sciendi, si non cupis dissolui, & intueri istud arcanum, & scire hoc secretum? Sed curiositas te debet remittere ad alteram vitam, non ad scrutandum in istâ rationē, quo pacto trinus & vnus est. Non debes quærere causam, quomodo ita sit; cùm non possis dare causam, ex quâ sit. Frustrà causam quæris in eo, qui nullam habet causam. Non esset magnus Deus, si non esset maior captu nostro. Non debes scrutari, quo modo ita potest esse, qui numquam potuit esse antequam esset. Vermiculorum plurium naturam non satis cognouerunt Philosophi, & nemo seipsum benè noscit: quomodo naturam diuinam & auctorem tui vis dignoscere per omnia? Quare simplici fide debes captiuare rationem tuam in superrationali hoc mysterio: nam illa claritas, quam insinuare interdum dignatur indulgentia diuina, non est omnium, sed quorum Deus vult, ex iis qui cum Filio suo sunt in Caluariæ monte, & omnimodâ sui ieiuratione: qui abnegantes se sustulerunt crucem suam, & secuti sunt IESVM vsque ad Caluariam, & deinde vult vt sequantur vsque ad Oliuetum & gloriam; hos exaltat, vt quandoque participent Maiestatem suam, Vbi ego sum, dicit IESVS, ibi & minister meus erit. Qui habuerit cum Christo idem Vbi passionis, habebit quoque Vbi tanti luminis & gaudij. Sic sancto Patriarchæ nostro Ignatio, dum magis afflictus fuit & exhaustus pœnitentiis, copiosiùs manifestatum est & clariùs, quàm dici potest. Sic feruentissimus Pater Didacus Martinius ferè semper se videbat circumfusum quadam luce splendidissimâ Trinitatis, aut alicuius ex tribus Personis. Omnium tamen est, ardentissimis desideriis exoptare, videre hanc nouitatem antiquam & æternam in alterâ vitâ. Sancto viro Patri Ioanni Ferdinandio reuelatum est, quemdam nostræ Societatis Religiosum diu detineri in purgatorio, quia non desiderauerat ardenter videre sanctissimam Trinitatem. O anima, quomodo non plus desideras videre hoc theatrum Beatorum, ad quod conspiciendum conuocatæ sunt omnes mentes, inuitatæ sunt cunctæ rationales naturæ?

Quantum gaudium erit, videre quod nunc cogitando, seu ignorando, præ iubilo & amore sustinere nos non possumus? quomodo non exultabimus, contemplantes illas primitias diuinæ perfectionis, illud præludium & recens facinus bonitatis diuinæ, cùm se dat Filio, & primogenitam illam liberalitatem Dei! Quantum pignus sibi accipiet anima diuinæ benignitatis, cùm videat infinitam beneuolentiæ indolem?

lem; Si ſine deliberatione dedit Deus totum quod eſt, nónne cum conſilio & ſuffragio eiuſdem bonitatis dabit, vt ſaltem videamus quod eſt? & ſi quidem non dat eſſe, dabit ſuſpicere; ſi non dat poſſidere, dabit frui; ſi non dat viuere eadem vitâ, dabit viuere ſimili vitâ æterna, cuius pignus tam habet anima, videns generationem vbi non eſt mors. Quomodo non amabimus totâ mente & viribus Deum, conſiderantes illam autorum charitatis ardentis, cum illibatus & primus tos donorum ſuorum quem dat, ſit ipſum incendium charitatis, ipſe amor in eâdem ſubſtantiâ, vt tantùs ſit amor quantus eſt Deus, & in eadem donatione amoris det eſſentiam ſuam infinitam? Nam primum donum eſt amor ipſe, & totum illud infinitum eſſe quidquid eſt Dei. Quas arrhas beneuolentiæ ex hoc ſumet anima, cognoſcens tam auſpicato quaſi initiari beneuolentiam Dei, & tam felix exordium bonitatis diuinæ? vt gaudeat etiam amari eximio illo amore, ſéque accendat ad amandum illum, & imitandum tantam bonitatem, dando ſeipſam Deo, nihil ſibi relinquendo; cùm nihil ſibi relinquat, ſuæ ſubſtantiæ Pater, quod non communicet Filio, & vterque Spiritui ſancto. In exceſſu huius conſiderationis, & conſideratione huius exceſſus, per luculentam caliginem ſit ineffabilis animæ & Dei communicatio, & vnio intima. Anima tranſit in Deum per gratiam & amorem: quæ licet maneat in ſe naturâ ſuâ, non manet affectu, & Deus tranſit in animam per indulgentiam & charitatem, quamuis maneat in ſe Maieſtas ſua

O ſuma Patris bonitas, ſumma Verbi ſapientia, ſum̃ma Spiritus ſancti ſuauitas, concede, vt te vnum Deum reuerear, trinum colam, bonum admirer, amantem imiter, ſuperexcellenti humilier, viſo fruar, adhærens tibi per æternitatem, factus vnus ſpiritus tecum, & interim adorans tuam Maieſtatem, In ſpiritu & veritate deſiderem veritatem, ſpiritum, & ſuperueriſſimam, ſuperſpiritualiſſimam, ſupereſſentialemque tuæ Trinitatis & vnitatis excellentiam palàm intueri.

INDEX

INDEX
IN QVO BIBLIORVM
Sententiæ explicantur.

Prior numerus Paginam, Poſterior Columnam deſignat.

Geneſeos.

Exodi.

Leuitici.

Numeri.

Deuteronomij.

Iosue.

Iudicum.

1. Regum.

2. Regum.

23.v.1.

Psalmorum.

58.v.33.

Prouerbiorum.

Eccleſiaſtis.

Canticorum.

Sapientiæ.

Ecclesiastici.

Isaiæ.

Sophoniæ.

Zachariæ.

Malachiæ.

1. Machabæorum.

Matthæi.

Marci.

Lucæ.

Ioannis.

Actorum.

Ad

INDEX

OMNIVM RERVM, QVÆ in hoc opere continentur.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, POSTERIOR Columnam designat.

Amoris,

B.

C.

Cor

Dionysius

I.

Ioseph

L.

Lacrymæ

Motus.

N.

Panacea

Parasitus.

Persecutio.

Q.

Quadriga.

R.

Radix.

S.

Saba.

Scrutari.

Possi

F I N I S.